

MIROŚLAW KRAJEWSKI

NOWY
SŁOWNIK BIOGRAFICZNY
ZIEMI DOBRZYŃSKIEJ

II

MIROŚLAW
KRAJEWSKI

NOWY
SŁOWNIK
BIOGRAFICZNY
ZIEMI
DOBRZYŃSKIEJ

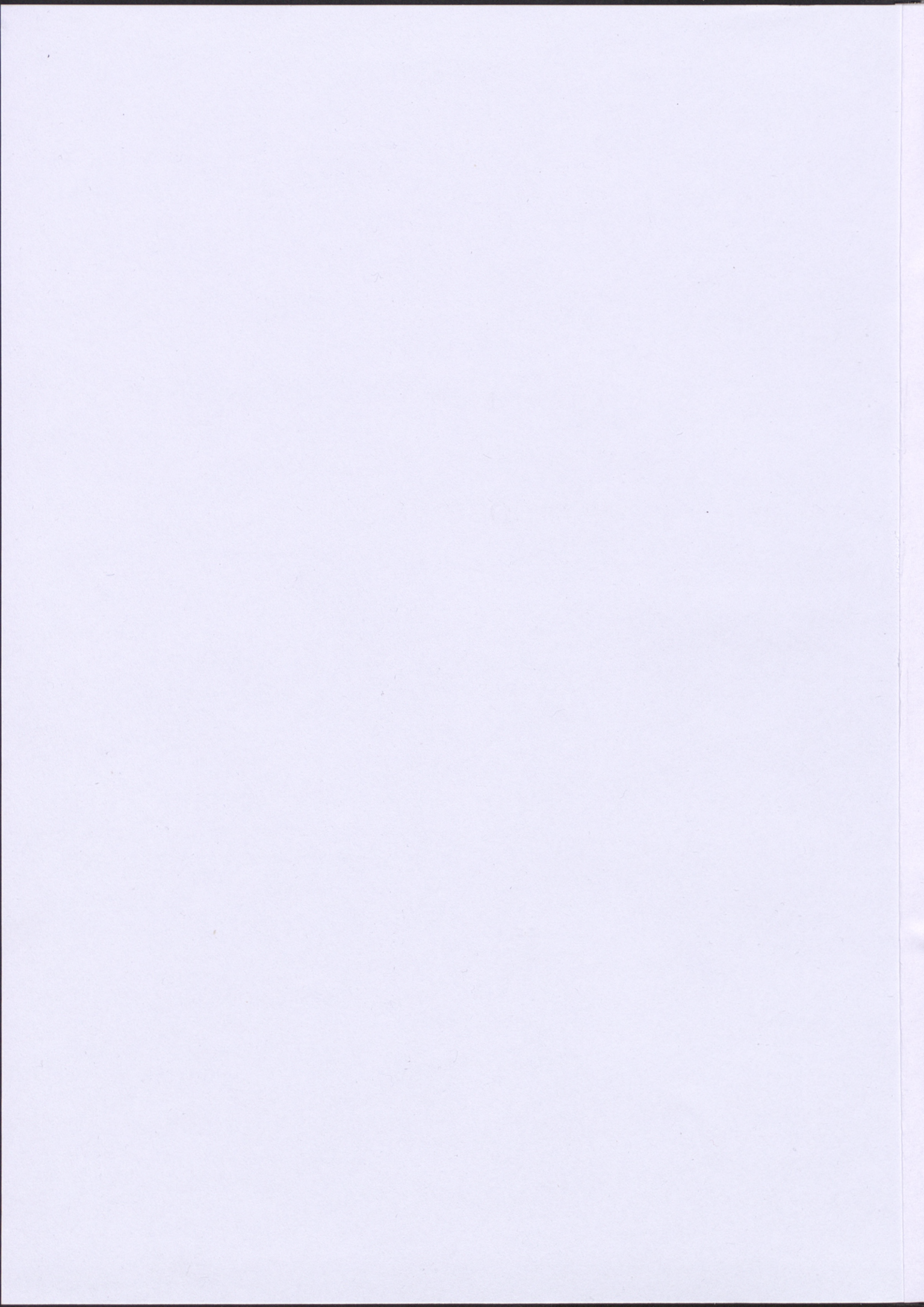
II

Crs. Ghd. Fab
Krajewski, Mirosła

Now t.2

2014

Hist

MIROSŁAW KRAJEWSKI

NOWY

SŁOWNIK BIOGRAFICZNY

ZIEMI DOBRZYŃSKIEJ

tom II

M-2

Pamięć Rodziców i Braci –
poświęcam

2014

NOWY

SŁOWNIK BIOGRAFICZNY

ZIEMI DOBRZYŃSKIEJ

*Pamięci Rodziców i Braci –
poświęcam*

Hist.

MIROSLAW KRAJEWSKI

prof. dr hab. Stanisław Gajewski prof. zw.

Spis treści

Wprowadzenie

Przebieg historii wsi w powiatzie i notacji archiwum autor

osoby biografowane

Biografie M-Z

M	7
N	57
O	101
P	131
R	225
S	283
Ś	402
T	416
U	442
V	449
W	450
Z	715
Z	500
Z	577
Z	609
Z	619
Z	701
Z	703

NOWY SŁOWNIK BIOGRAFICZNY ZIEMI DOBRZYŃSKIEJ

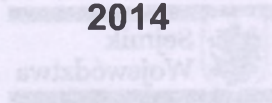
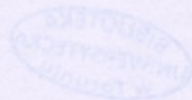

Dobrzyńskie Towarzystwo Naukowe
ul. Nowy Rynek 2, 87-800 Rybnik
dobrynski@onet.eu

tom II

M-Ż

2014

Handwritten text at the bottom of the page.

Pracę do druku opiniował
prof. dr hab. Stanisław Gajewski prof. zw.

Pochodzenie zdjęć:
*źródła wskazane w biografiach i notach,
archiwum autora,
osoby biografowane*

Herby ziemi dobrzyńskiej:
na okładce – rys. S. E. Radzikowski (1869-1935),
Wyd. Art.- Lit. F. Zielińskiego, Kraków
na stronie tytułowej – z kościoła w Mokowie

© Copyright by
Dobrzyńskie Towarzystwo Naukowe & Mirosław Krajewski 2014

ISBN 978-83-63043-06-3 (całość)
ISBN 978-83-63043-08-7 (II tom)

Wydawca:

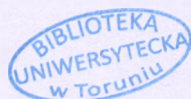

Dobrzyńskie Towarzystwo Naukowe
ul. Nowy Rynek 5, 87-500 Rypin
dtnrypin@onet.eu

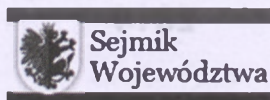
II tom

Uzupełnienia, pytania i sprostowania należy kierować mailem:
liber@mkverbum.pl

Zamówienia do wysyłki pocztowej:
dcv@autograf.pl

126 814 9

W. 10 | 2016

M

Spis treści

(tom II)

Biogramy M-Ż

M	7
N	75
O	104
P	134
R	225
S	283
Ś	402
T	416
U	442
V	449
W	450
Z	517
Ż	568
Zdjęcia osób M-Ż	577
Wykaz haseł biograficznych (biogramów) ujętych w <i>Słowniku</i> (t. I-II)	609
Herby rodów rycerskich i szlacheckich ziemi dobrzyńskiej i z tą ziemią związanych	696
Album podmiotów prawnych i osób, które weszły w posiadanie NSBZD	701
Nota o autorze	703

uwagi carskiej policyj. W 1851 r. został aresztowany za czynienie zawieszanej literatury i związku z ruchem konspiracyjnym. Mimo starań, za karę został wcielony do wojska carskiego i wysłany za Kaukaz. W trakcie drogi ciężko zachorował i po dotarciu na miejsce został skierowany do lazaretu. Tam, dzięki sierniom i młaki opiatek podjęty na jego Polak Ludarsowa i jej siostrę gawronowa Lipska. Jako starszym szeregowym w Odesie uprawiał swój talent poetycki. Kiedy Ludarsowa dowiedziała się o jego talentach, zachęcała go do czytania wierszy w jej domu. Jego pierwszym znanym utworem była wzniosła Modlitwa żołnierza, gdzie ślubował wierność Bogu, Polsce, honorowi i cnotom ojczyźnie. Potem razem z korpusem Ludarsowa wyszły na Kaukaz. Od 1852 do 1857 były marce i przemarsze wojskowe na Kaukazie. Machczyński znajdował się na lewym skrzydle, od wojenno-guzińskiej drogi do Morza Kaspijskiego. Wówczas toczyły się tam zacięte boje i walki wojak rosyjskich z ludźmi Dagestanu. Na szczęście nie był obok, gdyż w korpusem dowodził tylko wielu Polaków. Byli to głównie jeńcy, zesłancy i rekruci. Zesłancy to przede wszystkim przedawcy i inteligenci. Powierzano im więc głównie listy i pułki, wznosił w szkołach kancielarzy i prowadził kancelarie. W niektórych oddziałach do Polaków odnotowano się przychylnie, w innych Rosjanie nie chcieli iść z nimi z jednego kofa. Jako poeta zetknął się z innymi polskimi poetami na Kaukazie.

W pierwszej połowie XIX w. było ich ok. 40. Wszyscy byli przygnębieni i pełni żalu. Polacy poeci - zesłancy zapoznawali się ze specyfiką Kaukazu, jego mozaiką narodowościową, religijną i obyczajową. Machczyński nie przyszedł z Kaukazu do wydawców swoich utworów, ale był uznawany za talentowanego poety. Był człowiekiem bardzo skromnym. Nie uważał się za wielki talent, nosiła kaganica odwłady i ponępał się o jej. Przez cały jego pobyt na Kaukazie, malował Edwarda starcie się o jego zwolnienie i prosił go, aby przysłał mu wierszy, które mogłyby mieć niekorzystny wpływ na załatwienie sprawy.

W 1855 r. na rozkaz cara Aleksandra II pozwolono wielu zesłancom na powrót do kraju. Wśród nich znalazł się i on, który go otrzymał natychmiast powrót do kraju. W 1855 r. na rozkaz cara Aleksandra II pozwolono wielu zesłancom na powrót do kraju. Wśród nich znalazł się i on, który go otrzymał natychmiast powrót do kraju.

stała była akcja zorganizowana w Łodzi i około trzydziestoletniemu powstaniu listopadowemu. W latach 1851-1852 działał aktywnie w ruchu politycznym, tworzył kółka spiskowe, należał do dyktandów politycznych i wywołania ogólnych uwiecznień. Wobec nowej koncepcji władzy 1852 r. zaczął się nową aresztowania i rozstrzelanie spiskowców. Aby przeciwdziałać konspiracji rząd Rosji zaczął w połowie stycznia 1853 nadzwyczajny pobór do wojska (tzw. branka). Prawie 10 tys. młodych ludzi miało być powołanych do armii, na kilkunastolatnią służbę i wysłania z kraju. Komitet Centralny konspiracji nie chciał depuścić do realizacji branki i zdecydował się na podjęcie walki zbrojnej 22 stycznia 1853 r. Wydano manifest, który wzywał Polaków do powstania i walki. W noc wybuchu powstania udał się w mazowieckie lasy w rejon Poliska. Do walki zamierzał się formowaniem oddziałów partyzanckich i agitacją wśród chłopów. Propagował naciąganie bezpłatne chłopów wyciekającej ziemi na własność, z dziesięciami odszkodowania ze skarbu niepodległej Polski. Od wiosny 1853 walczył w partyzanckich oddziałach zbrojnych z ośrodku politycznym pod Drogoszewem i Zambrówem. Następnie w lipcu 1853 r. znalazł się w szeregach pułkownika Wława. Polak był się w innych politykach na Mazowszu, gdzie był ranny.

Jeszcze przed zakontraktowaniem powstania znalazł się we Francji, w Paryżu. Tu został przyjęty bardzo życzli-

Przedruk do druku opublikowany
prof. dr hab. Stanisław Gajewski prof. zw.

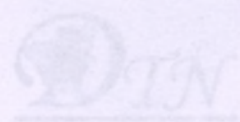
Spis treści

Pochodzenie (1)

Źródła wskazano w bibliografiach i notach,
archiwum autora,
dokony bibliograficzne

Biogramy M-S

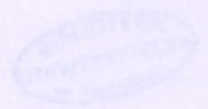
7		M
75		N
101		O
131		P
225		R
285		S
405		S
418		T
445		U
449		V
450		W
517		Z
568		Z
577		Z
600		Z
606		Z
701		Z
707		Z

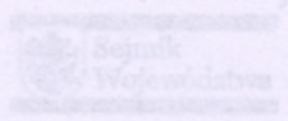
Dobrych Dzieci Towarzystwo Naukowe
ul. Nowy Rynek 5, 87-600 Rydzyna
dzyppin@onet.eu

Uzupełnienie, pytania i sprzeciwienia należy kierować mailowo
dzyppin@onet.eu

Zamówienia do wysyłki pocztową:
dzyppin@onet.eu

1263148

15.10/2016

M

MACHCZYŃSKI EDWARD STEFAN h. Dołęga (*13 X 1836 r. w Płocku †4 II 1873 r. w Warszawie), zesłaniec do armii carskiej, powstaniec styczniowy 1863/1864 r., emigrant

Był synem ziemianina i sędziego apelacyjnego, Marcelego Apolinarego Machczyńskiego i cześnikówny Ewy Honoraty Luboradzkiej, córki Stefana i Antoniny z Łąckich. W rodzinie panowały patriotyczne tradycje, a jego stryjeczny pradziad, Franciszek Machczyński był konsyliarzem konfederacji radomskiej, z której jednak niebawem wystąpił, bo jej cele nie odpowiadały jego przekonaniom i dążeniom narodowym. W 1788 r. zaniósł protesty i manifesty do akt grodzkich. W ziemi dobrzyńskiej, w Lipnie występował przeciwko gwałtom i nadużyciom ambasadora rosyjskiego, księcia Repnina, względem konfederacji i sejmów. Edward dzieciństwo spędził w Płocku. Lubił słuchać wspomnień o wuju Aleksandrze Luboradzkim, który jako 16-latek poszedł do Legionów Polskich i walczył u boku Napoleona. Gdy ojciec został mianowany sędzią apelacyjnym, rodzina przeprowadziła się z Płocka do Warszawy. Miał on wówczas 14 lat. Uczył się w warszawskim gimnazjum, gdzie szczególnie interesowały go sprawy niepodległościowe. Czytał zakazaną literaturę i w tajemnicy przez rodzicami uczęszczał na patriotyczne spotkania z młodzieżą, znajdując się w polu uwagi carskiej policji. W 1851 r. został aresztowany za czytanie zakazanej literatury i związku z ruchem konspiracyjnym. Mimo starań, za karę został wcielony do wojska carskiego i wysłany za Kaukaz. W trakcie drogi ciężko zachorował i po dotarciu na miejsce został skierowany do lazaretu. Tam, dzięki staraniom matki opiekę podjęły na nim Polki: Ludersowa i jej siostra generałowa Lipska. Jako członek korpusu w Odessie ujawnił swój talent poetycki. Kiedy Ludersowa dowiedziała się o jego talencie, zachęciła go do czytania wierszy w jej domu. Jego pierwszym znanym utworem była wzruszająca *Modlitwa żołnierza*, gdzie ślubował wierność Bogu, Polsce, honorowi i cnotom ojczystem. Potem, razem z korpusem Ludersa ruszył na Kaukaz. Od 1852 do 1857 trwały marsze i przemarsze wojskowe na Kaukazie. Machczyński znajdował się na lewym skrzydle, od wojenno-gruzińskiej drogi do Morza Kaspijskiego. Wówczas toczyły się tam zacięte boje i walki wojsk rosyjskich z narodami Dagestanu. Na szczęście nie był osamotniony, gdyż w korpusie kaukaskim było wielu Polaków. Byli to głównie jeńcy, zesłańcy i rekruci. Zesłańcy to przede wszystkim przedstawiciele inteligencji. Powierzano im więc pisanie historii pułkowej, uczenie w szkołach kanonistów i prowadzenie kancelarii. W niektórych oddziałach do Polaków odnoszono się przychylnie, w innych Rosjanie nie chcieli jeść z nimi z jednego kotła. Jako poeta zetknął się z innymi polskimi poetami na Kaukazie.

W pierwszej połowie XIX w. było ich ok. 40. Wszyscy byli przygnębieni i pełni zwątpienia. Polscy poeci – zesłańcy zapoznawali się ze specyfiką Kaukazu, jego mozaiką narodowościową, religią i obyczajowością. Machczyński nie przysyłał z Kaukazu do wydawców swoich utworów, ale był uznawany za utalentowanego poetę. Był człowiekiem bardzo skromnym. Nie uważał się za sól ziemi, nosiciela kagańca oświaty i postępu cywilizacji. Przez cały jego pobyt na Kaukazie, matka Edwarda starała się o jego zwolnienie i prosiła go, by nie pisał wierszy, które mogłyby mieć niekorzystny wpływ na załatwienie sprawy.

W 1856 r. na mocy cara Aleksandra II pozwolono wielu zesłańcom na powrót do kraju. Wśród nich znalazł się i on, który po amnestii natychmiast powrócił do Warszawy.

Po powrocie zainteresował się romantyczno-narodową literaturą, której wątkami była obrona praw narodu i budzenie miłości ojczyzny, krytyka wad narodowych i określenie obowiązków Polaka. Po powrocie do Warszawy zaczął przygotowywać do druku poemat *Han-Akmet. Powieść Kaukaska*. Treść poematu opiewa zemstę dzielnego, szlachetnego i kochającego Akmeta, przywódcy jednego z koczujących ludów Kaukazu. Utwór został wydany w 1857 r. i został bardzo życzliwie przyjęty przez warszawskich recenzentów i publiczność.

Po powrocie z zesłania nie podjął się pracy zawodowej. W okresie aktywizacji nowej fali patriotycznej na podjęcie pracy nie pozwoliła mu rodzina. Przegrana Rosji w wojnie krymskiej (1853-1856) wzbudziła nadzieję oraz dążenia wolnościowe Polaków. Jako polityczny zesłaniec był w kręgu zainteresowań konspiracji. Po pogrzebie generałowej Katarzyny Sowińskiej 11 czerwca 1860 r., znalazł się w nurcie szerokiej działalności konspiracyjnej. Jego pierwsza manifestacją była akcja zorganizowana w Lesznie z okazji trzydziestej rocznicy powstania listopadowego. W latach 1861-1862 działał aktywnie w ruchu politycznym, tworzył kółka spiskowe, nawoływał do demonstracji politycznych i bojkotowania oficjalnych uroczystości. Wobec nowej konspiracji wiosną 1862 r. zaczęły się nowe aresztowania i rozstrzeliwania spiskowców. Aby przeciwdziałać konspiracji rząd Rosji zaczął w połowie stycznia 1863 nadzwyczajny pobór do wojska (tzw. branka). Prawie 10 tys. młodych ludzi miało być powołanych do armii, na kilkunastoletnią służbę i wydalenie z kraju. Komitet Centralny konspiracji nie chciał dopuścić do realizacji branki i zdecydował się na podjęcie walki zbrojnej 22 stycznia 1863 r. Wydano manifest, który wezwał Polaków do powstania i walki. W noc wybuchu powstania udał się w mazowieckie lasy w rejon Pułtuska. Do wiosny zajmował się formowaniem oddziałów partyzanckich i agitacją wśród chłopów. Propagował nadanie bezpłatnie chłopom użytkowanej ziemi na własność, a dziedzicom odszkodowanie ze skarbu niepodległej Polski. Od wiosny 1863 walczył w partyzanckich oddziałach zbrojnych z carską policją pod Drażdżewem i Zambrowem. Następnie w lipcu 1863 r. znalazł się w siłach pułkownika Wawra. Potem bił się w innych potyczkach na Mazowszu, gdzie był ranny.

Jeszcze przed zakończeniem powstania znalazł się we Francji, w Paryżu. Tu został przyjęty bardzo życzli-

wie, a w imieniu władz powstańczych Rządu Narodowego wręczono mu akt uznania za waleczność i wytrwałą pracę, Komisja do spraw weryfikacji odznaczeń wojskowych przyznała mu stopień kapitana.

Był jednak gotów na powrót do kraju, we Francji przebywał do 1866 r. obracając się w kręgu aktywnych działaczy emigracyjnych. Wstąpił do Legii Cudzoziemskiej, organizowanej przez generała W. Ponińskiego i walczył na terenie Włoch.

Po powrocie do Paryża zaangażował się w Zjednoczenie Emigracji Polskiej. Jesienią 1867 r. powrócił do Warszawy. Wówczas poważnie chorował, liczył 31 lat. Po półrocznej abstynencji w życiu publicznym, zdecydował się na pracę zawodową. Po staraniach rodziny, stał się urzędnikiem w rządzie gubernialnym. Utrzymywał kontakty z dawnymi kolegami broni, wracał do wspomnień kaukaskich, partyzantki 1863 r., do emigracji.

Nie założył rodziny.

Pochowany został w Warszawie na Powązkach.

A. Chodubski, *Edward Stefan Machczyński (1836-1873) – płocczanin, zapomniany poeta kaukaski, powstaniec 1863 roku*, Notatki Płockie 1984, 9-16. <http://www.szpejankowski.eu/index.php/pl/rodziny-ziemi-dobrzyńskiej.html/12> II 2013; *Pochowani na Cmentarzu Powązkowskim*, <http://archive.is/Mwyl/11> I 2014; PRS, s. 126.

MACHCZYŃSKI FRANCISZEK h. Dołęga (n. Macherzyński), (*28 VI 1742 r. w Sosnowie †11 III 1806 r. w Rempinie, parafia Gozdowo), komornik ziemski dobrzyński, zastępca marszałka konfederacji targowickiej, regent generalny konfederacji radomskiej

Był synem Piotra i Katarzyny ze Świeżawskich. W 1767 r. został burgrabią bobrownickim, a rok później – komornikiem ziemskim dobrzyńskim. Następnie zaśląnął z tego, że złożył protest przeciwko uchwałom Sejmu repninowskiego z 1767-1768 r. W swym manifestie, oblatowanym w aktach ziemskich dobrzyńskich z 26 września 1768 r., stwierdził bezprawność uchwał ostatniego sejmiku i zapowiedział przystąpienie do konfederacji barskiej. Początkowo współpracował z wojewodą mazowieckim, Pawłem Mostkowskim, a od 1770 r. z Władysławem Mazowieckim, marszałkiem konfederacji dobrzyńskiej. Pod dowództwem Mazowieckiego prowadził walki do lata 1772 r. W 1773 r. został oskarżony o przynależność do spisku przeciwko królowi. Gdy nie stawiał się na rozprawę, sąd sejmowy, dekretem z 27 czerwca 1773 r., orzekł konfiskatę jego majątku. W 1775 r. został uwolniony z procesu o należenie do spisku przeciwko królowi, a sejm na prośbę posłów dobrzyńskich uchylił wyrok. W 1770 r. przez sejmik w Orszymowie został powołany na konsyliarza konfederacji ziemi wyszogrodzkiej.

W 1790 r. został komisarzem cywilno-wojskowym dobrzyńskim. W tym samym roku otrzymał stanowisko wojskiego większego dobrzyńskiego i był nim do 1793 r. W dniu 26 listopada 1792 r., razem z Józefem Machczyńskim, został konsyliarzem konfederacji targowickiej ziemi dobrzyńskiej. W lutym 1793 r., po wkroczeniu na ten teren wojsk pruskich, wystąpił przeciwko wywożeniu chłopów do Prus.

W 1782 r. był już żonaty z Bogumiłą Dobrską, córką Wojciecha. W 1786 r. w Rempinie swoje należności

odstąpił Felicjan Karski, syn Józefa. Jego córka Marianna Machczyńska w 1799 r. w Rempinie wyszła za Tomasza Rzeszotarskiego. W 1799 r., na mocy aktu zawartego w Toruniu, zrzekł się współwłasności Sosnowa, zapisując ten majątek na brata Wojciecha.

Pochowany na terenie zespołu kościelno-klasztornego, w kaplicy Zielińskich w Skępem.

Boniecki, *Herbarz*, t. 16, s. 207; *Genealogia*, s. 109-110; Gałkowski-Piotrowski, *Rogowo*, s. 285-286; <http://www.szpejankowski.eu/index.php/pl/rodziny-ziemi-dobrzyńskiej.html/12> II 2013; *Inwentarze królewskie*, s. 40; W. Konopczyński, *Konfederacja barska*, t. 1-2, Warszawa 1991, s. 85; *Lauda*, s. 349, 357-374, 401, 408, 409; Łaszewski, *Ziemia*, s. 93; Niesiecki, *Herbarz*, t. 6, s. 301; W. Ostrożyński, *Sprawa zamachu na Stanisława Augusta z 3 listopada 1771 r. przed sądem sejmowym*, Lwów 1891, s. 83; PRS, s. 126; W. Szczygielski, *Machczyński Franciszek h. Dołęga*, PSB, t. 18: 1973, s. 628-629; Uruski, *Rodzina*, t. 10, s. 84; *Urzędnicy*, nr 1726; Wasiak, *Kapitan Machczyński*.

MACHCZYŃSKI IGNACY h. Dołęga (*ok. 1799 r. lub 1811 r. †17 V 1869 r.), ziemianin, uczestnik powstania styczniowego, artysta

Był synem Wojciecha i Marianny ze Świącickich, właścicieli Sosnowa. W dniu 9 listopada 1819 r. wstąpił na Wydział Sztuk Pięknych Uniwersytetu Warszawskiego. Od 1824 r., po śmierci ojca był właścicielem Sosnowa, które w 1822 r. liczyło 12 dymów i 230 mieszkańców. W skład dóbr odziedziczonych przez Ignacego wchodziło: Sosnowo, Podczumsk, Korzeniewo i Kobyle Łąki. W 1852 r. dokupił od Jana Dzierżanowskiego wieś Zakroczek, a w 1840 r. – Brzeszczki Małe. W 1863 r. od Bolesława Świącickiego nabył dobra w Babcu Wiączankach, jednak w następnym roku sprzedał je Marii Kałasznikowej.

W drugiej połowie lutego 1863 r. w swoim dworze w Sosnowie gościł gen. Zygmunta Padlewskiego, naczelnika powstania styczniowego w województwie płockim, który zaprzyjaźnił się z jego córką, Anielą Machczyńską. Mieszkańcy dworu czynnie pomagali powstańców. Ignacy Machczyński z córką Anielą wspomagali powstańców żywnością, a ich dwór był szpitalem i schronieniem dla powstańców. W dworze sosnowskim „szyto bieliznę dla partyzantów, na bieliznę dla Jenerała panna Aniela oddała wszystkie swoje suknie jedwabne, bo to największa ochrona od insektów. – Przyczepiono nową odznakę z orłem do czapki, a dawną wraz z guzikami od munduru, schowano jak relikwie. – Niekiedy, gdy Jenerał wychodził zlustrować swój oddział, czy wszystko jest w porządku, towarzyszyła mu panna Aniela wraz z ojcem. Skowronki unosiły się wówczas nad polami wiosenną pieśnią napelniając powietrze, a słońce świeciło jaśniej niż zwykle, jak gdyby chciało z ziemi polskiej osuszyć krew i łzy... Ale chwile szczęścia są krótkie. Na niepewne losy wyruszył wreszcie oddział powstańców. – Pożegnać musiał Padlewski patriarchalny szlachecki dwór, gdzie Mu serca otworzono na ścieżaj. Orle oczy wielkiego Wodza zapadły w duszę panny Anieli głęboko. Teraz z troską o Ojczyznę łączył się niepokój o Bohatera, wystawionego stale na najstraszniejsze niebezpieczeństwa. – Przecucie nie zawiodło. Padlewski został wkrótce ujęty przez moskali, wywieziony do Płocka i rozstrzelany, a powstanie od razu na Mazowszu Płockiem upadło. Okropne chwile przeżywano w Sosnowie, gdy hiobowe nadcią-

gały wieści i gdy pod oknami przesuwaly się dniem i nocą moskiewskie patrole! Bory milczały. Do ciemnych kniei przywarł ból i szmerem wyniosłych sosen i dębów gwarzył o wojsku polskim, które przymierając głodem, dla umiłowanej Ojczyzny poległo... Panna Aniela po upadku powstania przywdziała czarne suknie i odtąd nigdy do końca życia innego koloru nie nosiła. Mimo wszystko na duchu nie upadła. Głęboka wiara i modlitwa były lekarstwem i ratunkiem w tej przelomowej a tak ciężkiej epoce okrutnych doświadczeń. Nie mogąc nic już więcej uczynić, kwestowała po całej okolicy na pomnik dla poległych, wiedząc, co jej za to w każdej chwili groziło. Była zawsze niezłomna w swoich zasadach, niegoniąca nigdy za pozorami, blichtrzem, skromna i Bogu oddana”.

Po upadku powstania Aniela chodziła w stroju żałobnym. W majątku Sosnowo przechowywano pamiątki po Podlewskim, które córka Anieli, Maria Kretkowska przekazała do Muzeum w Płocku.

Miał brata Marcelego, sędziego sądu apelacyjnego, wcześniej dziedzica dóbr Sosnowo.

Ożeniony w 1840 r. z Anną, córką Leonarda i Józefy z Lasockich z Miszewa (ur. 1813-zm. 21 III 1849), pochowana przy kościele w Rogowie, pozostawił córkę Anielę. Majątek Sosnowo i Brzeszczki przepisany został na córkę Anielę (1839-1918), która wyszła za Adolfa Piwnickiego (1834-1903), syna Adolfa ze Starorypina (ur. ok. 1808).

Aniela i Adolf Piwnicy byli właścicielami Sosnowa do 1907 r. Z ich związku urodził się syn Ignacy, który po rodzicach otrzymał tę posiadłość, oraz córka Maria, żona bliżej nieznanego nam Ignacego Kretkowskiego.

AGAD, Kancelaria Nowosilcowa, nr 550; Boniecki, *Herbarz*, t. 16, s. 208; J. Gawin-Wiśniewska, *Ze wspomnień o naczelniku powstania Zygmunta Padlewskiego*, *Życie Mazowsza* 1936, nr 8-9; *Genealogia*, s. 110-111, gdzie jego herb - Machwicz; Gałkowski-Piotrowski, *Rogowo*, s. 286; Gerber, *Studenci*, s. 388; <http://www.szpejankowski.eu/index.php/pl/rodziny-ziemi-dobrzyskiej.html/12> II 2013; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=ignacy+machczy%F1ski/11> I 2014; *Katalog*, t. 11, z. 12, s. 1; S. Kostanecki, *Powstańczy naczelnik województwa płockiego*, *Notatki Płockie* 1963, nr 25, s. 5; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 156-157; Krajewski, *Powstanie między Skrwą a Drwęcą*, s. 66-67, 232; M. Krajewski, *Powstanie styczniowe na Mazowszu Płockim. Zarys problematyki*, *Płocki Rocznik Historyczno-Archivalny* 1998, t. 4: 1998, s. 19; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 134; *Lista właścicieli*, nr 497-501; Łempicki, *Herbarz*, t. 2, s. 257, 259, t. 3, s. 182; PRS, s. 126; *Spis szlachty*, s. 141; Tablica inskrypcyjna na cmentarzu przykościelnym w Rogowie k. Rypina poświęcona jego żonie, ojcu, matce oraz bratu-Piotrowi; Uruski, *Rodzina*, t. 10, s. 84; Wasiak, *Kapitan Machczyński*, gdzie jednak, w ważnym artykule, mylna inf., że powstańców po bitwie pod Szczutowem-Bliznem w dniu 9 lipca 1863 r. pochowano na cmentarzu w Sosnowie, zamiast w Szczutowie, w tym pierwszym bowiem nigdy nie było cmentarza.

MACHCZYŃSKI JÓZEF h. Dołęga (†przed 1753 r.), właściciel ziemski

Był synem, Wojciecha i Aleksandry Leszczyńskiej, wdowy po Stanisławie Koziebrodzkim. Posiadał Sosnowo w Rypińskim.

W 1723 r. był żonaty z Rozalią v. Zofią, córką Jana Miłodroskiego, którą pozostawił syna Piotra.

Niesiecki, *Herbarz*, t. 6, s. 301; Wasiak, *Kapitan Machczyński*.

MACHCZYŃSKI KONRAD h. Dołęga (*1826 r. †25 VI 1911 r. w Warszawie), prawnik, literat, publicysta (M 1)

Był synem ziemianina i sędziego apelacyjnego, Marcelego Apolinarego (zm. 17 XII 1868) i cześnikówny Ewy Honoraty Luboradzkiej (zm. 28 IV 1880), córki Stefana i Antoniny z Łąckich.

Po ukończeniu studiów prawniczych był ostatnim prokuratorem byłego senatu polskiego. Mówiono o nim, że był prawnikiem w wyższym stylu. Był autorem wielu dzieł prawniczych i literackich. Stanowisko prokuratora opuścił dobrowolnie w 1876 r. Jako prawnik po reformach sądownictwa nie mógł bowiem pogodzić się z nowymi stosunkami, a narzuconą reformę sądownictwa nazwał ostatecznym ciosem, zadaniem autonomii Królestwa Polskiego.

Ustępując, z urzędu oddał się pracy społecznej i literackiej. Wobec represji panujących w Królestwie Polskim walczył o autonomię osad rolnych. Był miłośnikiem i przyjacielem przyrody, a także humorystą szczerego, dobrego dowcipu. W swoich dziełach o myślistwie oddał duszę szlachetnego polskiego myśliwego, publikując na łamach „Łowca Polskiego” pełne dowcipu opowiadania myśliwskie, wyposażone w bogaty język łowiecki dawnych czasów. Czasopismo to w latach 1899-1901 ogłosiło trzy jego opracowania językowe, a mianowicie: terminologię zająca, sarny i wilka.

Opublikował m. in. *O listach żelaznych, czyli glectowych i o formie odwoływania się od wyroków i postanowień sądów karnych* (1861), *Pogląd historyczny na sądownictwo ludowe jako źródło instytucji przysięgłych* (1869), *O wyżłach i ich układaniu* (wspólnie z J. Wasilewskim, 1898), *Humoreski i nowele myśliwskie* (1905).

Pochowany na Cmentarzu Powązkowskich w Warszawie, kwatera 74, rząd 5, miejsce 20,21,22.

<http://www.sejm-wielki.pl/b/psb.16320.1/11> I 2014; A. Krechowicki, *Konrad Machczyński. Kartka do życiorysu ś. p. Konrada Machczyńskiego ostatniego prokuratora b. senatu polskiego, autora dzieł prawniczych i innych*, Warszawa 1912; *Machczyński Konrad*, PSB, t. 18, s. 629; http://pl.wikisource.org/wiki/Encyklopedia_staropolska/My%C5%9Bliwski_czyli_%C5%82owiecki_j%C4%99zyk/11 I 2014; *Pochowani na Cmentarzu Powązkowskim*, <http://archive.is/Mwyl/11> I 2014; Wasiak, *Kapitan Machczyński*.

MACHCZYŃSKI MARCELI APOLINARNY h. Dołęga (*ok. 1800 r. †17 XII 1868 r.), prawnik, radca stanu, sędzia sądów apelacyjnych Królestwa Polski

Był drugim synem Wojciecha i Marianny ze Święcińskich. Gospodarzył w rodzinnym Sosnowie, w pow. rypińskim, jednak potem wybrał inną drogę swojego rozwoju. Jako miłośnik nauk, za czasów dziekaństwa prof. Wincentego Bandtkiego, od 1818 r. studiował prawo na Uniwersytecie Warszawskim. W 1821 r. ukończył studia z zaszczytnym dyplomem, przynajmniej mu stopień magistra obojga praw i administracji krajowej. Po śmierci ojca w 1827 r. zrzekł się prawa do dziedziczenia majątku Sosnowo na rzecz swego brata Ignacego, przyjął spłatę majątku, a sam pracował w wyuczonym zawodzie.

Od 1822 r. był inkwirentem w Sądzie Policji Poprawczej w Białej, a w latach 1825-1834 – podprokuratorem. W 1835 r. był sędzią Policji Poprawczej, a od

1836 r. – podprokuratorem przy Sądzie Kryminalnym w Płocku. W 1865 r. przyznano mu nowe szlachectwo w Królestwie Polskim.

Ożeniony w 1825 r. z cześnikówną Ewą Honoratą z Luboradzkich, córką Stefana i Antoniny z Łąckich, krewną konfederatów barskich i legionistów, wnuczką po kądzieli gen. Tańskiego, którego imię wryto wśród wodzów z armii Napoleona na łuku tryumfalnym w Paryżu, pozostawił dzieci: Konrada (1826-1911), prawnika, publicystę, pisarza; Edwarda Stefana (1836-1873), poetę, zesłańca, powstańca 1863, emigranta; Józefę Helenę (ur. 1837), narzeczoną Cybulskiego; Antoninę (1837-1919), za Świątkiem, syn Sławomir, nauczycielkę, bojowniczkę o sprawę oświaty kobiet; Jana Szczepana (ur. 1847). Jego potomstwo jednak nie było związane z ziemią dobrzyńską.

AP Płock, akta parafii Płock; Boniecki, *Herbarz*, t. 16, s. 208; *Genealogia*, s. 111; <http://www.szpejankowski.eu/index.php/pl/rodziny-ziemi-dobrzyskiej.html/12> II 2013; PRS, s. 126; PSB, t. 18, s. 629-630; *Uczestnicy walk*, s. 282; Wasiak, *Kapitan Machczyński*.

MACHCZYŃSKI PAWEŁ h Dołęga (†przed 1720 r.) właściciel ziemski

Był właścicielem bliżej nieznaney na ziemi dobrzyńskiej wsi Dzięgielewo. W 1661 r. wraz z matką i braćmi zastawił właśnie części w Dzięgielewie Janowi Chrzanowskiemu z żoną Heleną Bromirską.

W 1667 r. był żonaty z Barbarą Brochocką, córką Wojciecha. Pozostawił córkę Elżbietę, w 1720 r. żonę Marcina Dzięgielewskiego, oraz synów: Teodora, Miłkołaja Jana i Wojciecha.

Boniecki, *Herbarz*, t. 16, s. 205 Machczyńskim „nadaje” herb Dołęga; za nim właśnie oraz współczesnymi ustaleniami Machczyńskich z Mazowsza i ziemi dobrzyńskiej umieszczamy pod tym znakiem herbowym; *Genealogia*, s. 109, gdzie wszyscy Machczyńscy są spod znaku Machwicz; Niesiecki, *Herbarz*, t. 6, s. 301; Uruski, *Rodzina*, t. 10, s. 83-84 z kolei dzieli Machczyńskich na rody spod czterech herbów: Dołęga, Jastrzębiec, Machwicz, Rogala; Wasiak, *Kapitan Machczyński*.

MACHCZYŃSKI PIOTR h. Dołęga (†przed 1789 r. w Sosnowie), właściciel ziemski

Był synem Józefa i Marianny Ośmiałowskiej. Poprzez małżeństwo z Katarzyną Świeżawską wszedł w posiadanie dóbr Sosnowo w pow. rypińskim. W 1755 r. zapisał pieniądze na swoich dobrach w Srebrnej i Kowalewku na kościół parafialny w Białej Ok. 1789 r. jako właścicielka majątku występowała jego żona, Katarzyna i ich synowie: Franciszek; Wojciech (ożeniony z Marianną Świećicką z Kobrzyńca Starego zmarłą 1814 r., z małżeństwa urodzili się synowie: Piotr (zm. 1831), Ignacy i Marceli i Hipolit.

Genealogia, s. 109, gdzie jest on synem Pawła; <http://www.szpejankowski.eu/index.php/pl/rodziny-ziemi-dobrzyskiej.html/12> II 2013; Niesiecki, *Herbarz*, t. 6, s. 301, gdzie jednak Machczyński; PRS, s. 126; P. Wasiak, *Kapitan Machczyński*.

MACHCZYŃSKI PIOTR h. Dołęga (*w Sosnowie k. Rogowa †1831 r. w Warszawie), podporucznik Wojska Polskiego, uczestnik powstania listopadowego i wojny polsko-rosyjskiej 1831 r.

Był synem Wojciecha i Marianny Świećickiej. W stopniu podporucznika walczył w 1 Pułku Mazurów w Korpusie Inżynierów.

Miał braci Ignacego i Marcelego.

Pochowany na cmentarzu przykościelnym w Rogowie.

http://katalogszlachty.com/index.php?searchword=Machczy%C5%84ski&ordering=newest&searchphrase=all&option=com_search/11 I 2014.

MACHCZYŃSKI WOJCIECH h. Dołęga (*1764 r. w Sosnowie †18 III 1824 r.), właściciel ziemski, kolator kościoła w Rogowie

Był synem Piotra i Katarzyny ze Świeżawskich. W 1793 r. synowie Stanisława Bromirskiego odstąpili jemu dobra w Sosnowie. W 1799 r., w wyniku umowy z bratem Franciszkiem, otrzymał dobra Sosnowo. W 1812 r. odziedziczył po matce całość Sosnowa. W posiadłości tej pobudował pałac i założył park. W 1817 r. określony był jako kolator kościoła w Rogowie. W 1822 r. Sosnowo liczyło 12 dymów i 230 mieszkańców.

Ożeniony z Marianną Świećicką z Kobrzyńca Starego (zm. 1814), pochowaną przy kościele w Rogowie, miał synów: Piotra (zm. 1831), pochowany przy kościele w Rogowie; Ignacego i Marcelego. Majątek przekazał swoim synom. Niektóre źródła podają, że jego żoną była również Marianna Koskowska, wdowa po Szymonie Woźnickim, z którą pozostawił córki: Helenę (ur. 1806), Elżbietę (ur. 1810) i synów: Antoniego, Józefa (ur. 1803) i Ignacego (ur. 1806), żonatego z Michaliną N., zmarł w 1866).

Po jego śmierci majątek w Sosnowie przejęli synowie. W 1824 r. od braci Machczyńskich całość dóbr Sosnowo wykupił Ignacy Machczyński, ożeniony z Aniłą z Lasockich.

Pochowany przy kościele w Rogowie.

AWKW Rypin, KHip. Sosnowo; Boniecki, *Herbarz*, s. 16, s. 208; Czarniecki, *Herbarz*, t. 2, s. 100; *Genealogia*, s. 110; <http://www.szpejankowski.eu/index.php/pl/rodziny-ziemi-dobrzyskiej.html/12> II 2013; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 134, 161; PRS, s. 126; *Spis szlachty*, s. 141; Tablice inskrypcyjne przy kościele w Rogowie; Uruski, *Rodzina*, t. 10, s. 84, gdzie nadaje mu herb Machwicz, gdzie indziej zaś – Rogala.

MACHINKO ZYGMUNT (†po 1953 r.), uczestnik wojny obronnej 1939 r., nauczyciel wychowania fizycznego, dr kultury fizycznej, dyrektor Liceum Pedagogicznego w Wymyślinie (M 2)

W sierpniu 1939 r. został zmobilizowany do Wojska Polskiego. Brał udział w kampanii wrześniowej 1939 r. Lata okupacji hitlerowskiej spędził w niemieckim oflagu, gdzie dwukrotnie, bezskutecznie próbował organizować ucieczkę.

Po wojnie, w latach 1949-1952 pełnił funkcję dyrektora Liceum Pedagogicznego w Wymyślinie k. Lipna. Zastąpił jako dobry dyrektor, życzliwy nauczyciel i organizator życia społeczno-oświatowego w Wymyślinie. Z jego inicjatywy w Wymyślinie powstały: tzw. teatr letni, basen pływacki i przystań kajakowa, które były chlubą tej zasłużonej szkoły przez całe dziesięciolecie. Osobiście przywoził z Torunia w workach sa-

dzonki wierzb płaczących, lip wielkolistnych, krzewów dzikiej róży i innych roślin ozdobnych, którymi potem nasadzano teren szkoły. Aktywnie działał w Polskim Stronnictwie Ludowym. Będąc dyrektorem, przygotował, a następnie obronił na Akademii Wychowania w Warszawie pracę doktorską. Korzystając z jego życzliwości ówczesny nauczyciel wychowania fizycznego w latach 1950-1958, Stanisław Strzyżewski, później profesor katowickiej AWF, przygotował projekt budowy boiska sportowego przy wymyślińskim Borku, które urządzono w ciągu kilku lat przy wsparciu innych nauczycieli wychowania fizycznego: Marii Jaros, byłej więźniarki Ravensbrück i Bolesława Tymowicza, doświadczonego w młodości rzezią wołyńską oraz uczniów wymyślińskiej *Alma Mater*.
W 1953 r. został przeniesiony do Torunia.

Krajewski, *Alma Mater*, s. 61; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 70; *Rodem ze Skępego*, s. 47; S. Strzyżewski, *Moja osobowość nauczycielska kształtowała się w Wymyślinie, w Liceum Pedagogicznym*, Rocznik Dobrzyński, t. 1: 2008, s.204-205.

MACIEJEWSKI KRZYSZTOF ADAM (*6 X 1939 r. w Warszawie), działacz społeczno-polityczny i gospodarzy, burmistrz miasta Rypina, radny (M 3)

Syn Pawła, pracownika przedwojennej warszawskiej Polskiej Akcyjnej Spółki Telefonicznej (PAST) i Elżbiety ze Strupczewskich, przed wojną pracownicy Instytutu Chemicznego na warszawskim Żoliborzu. Od przełomu 1945/1946 r. zamieszkał z rodzicami w Rypinie. W Rypinie w 1954 r. ukończył Szkołę Podstawową nr 1, a następnie miejscowe Liceum Ekonomiczne.

W 1961 r. podjął pracę zawodową w Banku Spółdzielczym w Świdziebni, a następnie w Zakładach Zbożowo-Młynarskich w Rypinie na stanowisku kierownika sekcji ekonomicznej. Potem pracował kolejno w Rypińskich Zakładach Przemysłu Terenowego jako kierownik działu usług, a następnie w Spółdzielni Wielobranżowej na stanowisku wiceprezesa ds. usług. W latach 1977-1990 pełnił funkcje I sekretarza Komitetu Gminnego PZPR w Brzuzem, a od lipca 1981 r. do 1990 r. – I sekretarza Komitetu Miejskiego tej partii w Rypinie. W międzyczasie studiował zaocznie w Wyższej Szkole Nauk Społecznych, którą ukończył w 1985 r. W Brzuzem był przewodniczącym Gminnej Rady Przyjaciół Harcerstwa, odwiedzał obozy i liczne imprezy harcerskiej. Był szanowanym przedstawicielem ówczesnej władzy. W latach 1994-2002 pracował jako prezes Spółdzielni Inwalidów Rypinie, a potem inspektor bhp w POM Rypin oraz Firmie PETROL w tym mieście.

W dniu 10 listopada 2002 r. w wyborach powszechnych został wybrany burmistrzem miasta Rypina i był nim przez kadencję do 2006 r., kiedy przeszedł na emeryturę. W czasie tej kadencji podjął szereg ważnych dla miasta inwestycji i przedsięwzięć społecznych. W kolejnych kadencjach 2006-2010 oraz od 2010 r. pełni mandat radnego Rady Miejskiej w Rypinie. Jest aktywnym delegatem miasta Rypina w Stowarzyszeniu Gmin Ziemi Dobrzyńskiej w Dobrzyniu n. Wisłą. Znany z życzliwości dla ludzi i środowisk społecznych. Uczestniczy w wielu imprezach i przedsięwzięciach społecznych i kulturalnych w Rypinie.

Żona Mirosława (ur. 1944) z d. Rydzynska. Ma dwoje dzieci: Marlena (ur. 1964) i Cezary (ur. 1967). W 2013 r. obchodził 50-lecie pożycia małżeńskiego.

Autopsja (1970-2014); A. Lipińska, *Pół wieku razem*, Kronika Rypińska, nr 242: 2013, s. 10; *Rypin w PRL*, s. 914-915, 1033, 1119; Zielińska, *Historia*, s. 81.

MACIEJEWSKI STEFAN (*16 VII 1913 r. w Kulinie Starym w pow. lipnowskim †26 XII 2004 r. w Lipnie), żołnierz Września 1939 r., więzień obozów niemieckich, rolnik (M 4)

Był synem Franciszka i Antoniny z Tchorzewskich. Ukończył 4 klasy Publicznej Szkoły Powszechnej w Fabiankach. Mając 9 lat, zmarła mu matka, stąd wychowywał się w trudnych warunkach. W latach 1936-1937 odbywał służbę wojskową w 14. pułku piechoty we Włocławku, którą zakończył stopniem starszego strzelca.

Uczestniczył w wojnie obronnej Polski. Od końca września 1939 r. do maja 1945 r. przebywał w niemieckich obozach jenieckich.

Po wojnie osiedlił się w Hucie Głodowo, przejmując poniemieckie gospodarstwo rolne, które prowadził wraz z żoną do czasu przekazania go w zamian za rentę. Następnie kupił działkę w Lipnie i tam postawił niewielki dom.

Był odznaczony: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1988), Medalem Zwycięstwa i Wolności 1945 (1976), Medalem „Za Udział w Wojnie Obronnej 1939” (1983), Odznaką Weterana Walk o Niepodległość (1995), Złotą Odznaką Honorową Związku Inwalidów Wojennych RP (2003).

W 1932 r. ożenił się z Janiną Przybyszewską, córką Józefa i Katarzyny z d. Gadomskiej (ur. 23 X 1915 w Maliszewie, pozostawił dzieci: Józefa (ur. 1933), Mariannę (ur. 1936), Stanisława (ur. 1939) i Janusza (1950-1954).

Pochowany na cmentarzu w Lipnie.

Specjalski, *Lipno*, t. 6, s. 99.

MACIESZA ALEKSANDER BOLESŁAW (*4 VI 1876 r. w Tomsku na Syberii †10 X 1945 r. w Płocku), lekarz, poseł do Dumy Rosyjskiej, działacz naukowy i społeczny (M 5)

Był synem Stefana, uczestnika powstania styczniowego i zesłańca syberyjskiego oraz Karoliny Gintowtówny. W Tomsku skończył szkołę średnią i wydział medyczny miejscowego uniwersytetu. Już w okresie studiów związany był z tajnym stowarzyszeniem akademickim, założonym przez Polaków. Ok. 1900 r. wyjechał do Petersburga, a stamtąd do Płocka, gdzie wkrótce otrzymał posadę lekarza więziennego.

Od 1901 r. aż do śmierci mieszkał w Płocku. W okresie od 10 maja do 12 lipca 1906 r. wchodził w skład I Dumy Rosyjskiej w ramach koła poselskiego Polaków. W 1919 r. był pierwszym burmistrzem Płocka, kiedy to m. in. uporządkował sprawy własnościowe i gospodarkę miejską. Położył duże zasługi w organizacji opieki lekarskiej nad dziećmi i młodzieżą szkolną. Był organizatorem i kierownikiem organizacji i stowarzyszeń społecznych, m. in. Towarzystwa Lekarskiego

Płockiego. Współpracował z komisją antropologiczną Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, a także był członkiem Instytutu Wiedzy Antropologicznej w Paryżu.

Czynnie angażował się w działalność społeczną na rzecz miasta i całego Mazowsza Płockiego. W znacznym stopniu przyczynił się do budowy linii kolejowej Kutno-Płock-Sierpc. W czasie rewolucji 1905-1907 za swą patriotyczną postawę został usunięty z posady państwowej. Szczególnie aktywnie działał w ruchu na rzecz walki o polską szkołę. Współorganizował gimnazjum polskie w Płocku im. Władysława Jagiełły.

Był inicjatorem reaktywowania w 1907 r. Towarzystwa Naukowego Płockiego, w którym przez kilkadziesiąt lat wnosił, pełniąc przez 33 lata funkcję prezesa, najlepsze i trwałe inicjatywy. Prowadził rozległe badania naukowe z zakresu ochrony zdrowia, higieny, historii, historii kultury, historii fotografii, statystyki, fizjografii i archeologii. Jego zasług dla TNP nie da się przecenić. Ogłosił drukiem ponad 100 prac, w tym wiele dotyczących ziemi dobrzyńskiej, a wśród nich m. in. *Opis powiatów, a studia nad stosunkami województw jako jednostek regionalnych* (Ziemia, 1928), *Mazowsze Płockie jako odrębny region geograficzny* (Kraków 1927), *Atlas statystyczny Królestwa Polskiego. Zobrazowanie poglądowe stanu zaludnienia, warunków zdrowotnych, oświaty, stosunków rolnych i stanu ludności rolniczej w Królestwie* (Płock 1907), *Mazowsze Płockie jako odrębny region geograficzny, Przegląd Geograficzny*, t. 7: 1927 oraz nadbitka: *Opis powiatów a studia nad stosunkami województw jako jednostek regionalnych* (Płock 1928), *Postępy kolonizacji niemieckiej w ziemi dobrzyńskiej* (Głos Płocki 1909, nr 11), *W sprawie budowy kolei Płock-Sierpc-Rypin oraz Nasielsk-Lubicz* (Dziennik Płocki 1922, nr 23), *Romuald Płaskowski. Lata szkolne w Płocku* (Życie Mazowsza 1935, nr 5).

Największe znaczenie dla historiografii ziemi dobrzyńskiej posiada jego praca, napisana wspólnie z Dominikiem Staszewskim pt. *Zarys historyczny ziemi dobrzyńskiej. Krótkie studium nad przeszłością i chwilą obecną* (Płock 1908). Zajmował się także biografistyką, w tym również wybitnymi postaciami pochodzącymi z ziemi dobrzyńskiej. Opracował m. in. życiorysy, przechowywane dziś w Bibliotece im. Zielińskich w Płocku: Aleksandra Zaleskiego, Antoniego Borzewskiego i Aleksandra Petrowa. Z jego dorobku rękopiśmiennego wymienić trzeba *Kopie akt bobrownickich sporządzone przez... m.in. instrukcja poselstwa sejmiku w Lipnie z 1658 r.* oraz *Sprawy szkolne w Płocku i guberni płockiej; Historia fotografii polskiej w zarysie z tablicami* oraz *Moje wspomnienia z Syberii 1875-1900* (fragm.). Na XXI Zjeździe Lekarzy i przyrodników Polskich w Warszawie w 1925 r. wygłosił odczyt pt. *Mazowsze Płockie jako odrębny region geograficzny*. Wskazał tam m. in. granice regionu: Skrwa Prawa i Skrwa Lewa (granica z ziemią dobrzyńską i Kujawami).

Bogaty, własny księgozbiór, liczący ponad 3 tys. woluminów, uporządkowany przez żonę, Marię w latach 1946-1953, przekazał Bibliotece im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego, a dom przy ul. Sienkiewicza 41 oraz archiwum i pamiątki rodzinne – Towarzystwu Naukowemu Płockiemu.

W 1909 r. ożenił się z Marią I. v. Kunklową (12 XI 1869-30 VII 1953), córką lekarza wojskowego, Marcina Erlicha, pochodzącego z Kurlandii i Marii Szememann.

Pochowany na starym cmentarzu w Płocku, przy ul. Kobylańskiego.

A. Ajnenkiel, *Historia sejmiku polskiego*, t. 2, cz. 1: *W dobie rozbiórów*, Warszawa 1989, s. 300; *Dr Aleksander Maciesza (1875-1945)*, w *130. rocznicę urodzin i 60. rocznicę śmierci. Materiały z sesji naukowej, która odbyła się w Towarzystwie Naukowym Płockim w dniu 7 października 2005 r.*, Płock 2006; *Dzieje Płocka*, pass.; B. Jędrzejewski, *Dr Aleksander Maciesza – prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego. Wspomnienia z lat 1919-1945*, *Notatki Płockie* 1977, nr 3-4; S. Kostanecki, *Aleksander Maciesza - płocki działacz naukowy i społeczny*, Płock 1957; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 331; M. Macieszyna, *Pamiętnik płocczanki*, opr. A. M. Stogowska, Płock 1996, pass.; Nycek, *Ludzie*, s. 138-139; R. Pachecka, S. Palczewski, *Doktor Aleksander Maciesza - pasje i zainteresowania. W setną rocznicę urodzin 1875-1975*, *Notatki Płockie* 1975, nr 3, s. 32-36; A. M. Stogowska, *Aleksander Maciesza (1875-1945)*, [w:] *Poczet prezesów odrodzonego Towarzystwa Naukowego Płockiego*, Płock 2007, s. 7-15; A. M. Stogowska, *W służbie ludzi i Ojczyzny. Aleksander Maciesza (1875-1945)*, Płock 2013, pass.; A. Wrzosek, *Aleksander Maciesza. Życie oraz działalność naukowa i społeczna*, Poznań 1957, pass.

MACIKOWSKI HENRYK (*1938 r. w Rypinie), lekarz

W 1957 r. ukończył Liceum Felczerskie w Toruniu i rozpoczął pracę w punkcie felczerskim w Naćmierzu, pow. sławieński. W 1959 r. zatrudniony został w Powiatowej Stacji Pogotowia Ratunkowego w Rypinie jako felczer. W 1969 r. podjął studia na Akademii Medycznej w Gdańsku, które ukończył w 1975 r. Wtedy powrócił do pracy w Przychodni Rejonowej w Rypinie jako lekarz w poradni dermatologicznej. W 1981 r. uzyskał I. stopień specjalizacji w zakresie dermatologii. Zatrudniony był w Przychodni Rejonowej w Rypinie, następnie w Przychodni „Przy Szpitalu”, gdzie pracował do przejścia na emeryturę w 2010 r.

Autopsja (1975-2014); *Dzieje służby zdrowia*, s. 310.

MACIKOWSKI WŁADYSŁAW (*17 IX 1900 r. w Nieżywieciu pod Brodnicą łąwską 1940 r. w Kalininie), uczestnik wojny 1920 r., policjant, ofiara zbrodni sowieckich (M 7)

Był synem Jana i Katarzyny. W 1919 r. został wcielony do służby w Wojsku Polskim. Brał udział w wojnie polsko-rosyjskiej 1920 r., gdzie został ranny. Po zakończeniu wojny przez trzy lata służył na granicy wschodniej w Korpusie Ochrony Pogranicza. Od 1 stycznia 1924 r. podjął służbę w Policji Państwowej w Komendzie Powiatowej w Kościerzynie. Od stycznia 1927 r. pracował na posterunku policji w Osieku Rypińskim, a od 3 stycznia 1932 r. w komendzie Policji Państwowej w Rypinie na stanowisku starszego posterunkowego. W początkach września 1939 r. wraz ze Starostwem Powiatowym w Rypinie i miejscową Komendą Policji został ewakuowany w rejon Polski centralnej, a następnie na wschodnie tereny Rzeczypospolitej. Po 17 września 1939 r. został aresztowany przez NKWD i więziony w obozie w Łucku. W grudniu 1939 r. został przetransportowany do obozu w Ostaszku, skąd przesłał jedyny list do żony. Wiosną 1940 r. przewie-

ziony do siedziby NKWD w Kalininie i tam rozstrzelany.

Był odznaczony Medalem Pamiątkowym „Za Wojnę 1918-1921”.

Ożeniony z Anną (ur. 1904), pozostawił syna Henryka (ur. 1836), z zawodu lekarza, zamieszkałego w Rypinie oraz córkę Sabinę.

Mimo poszukiwań przez żonę i syna, w dniu 24 lutego 1960 r. Polski Czerwony Krzyż powiadomił, iż nie został odnaleziony na terenie ZSRR. Pismem z dnia 5 listopada 1990 r. PCK zawiadomił syna zamordowanego, iż w 1940 r. został on przekazany do dyspozycji NKWD.

Gotkowski, *Historia Policji*, s. 344; <http://www.ogrodywspomnien.pl/index/showd/12839/5> IV 2014; *Księga Miednoje*, s. 525; Kubiak-Karpus, *Lista*, s. 121-122; *Naznaczeni piętnem*, s. 407; R. Piotrowski, *W 55. rocznicę zbrodni katyńskiej. Biogramy ofiar*, Kronika Rypińska 1995, nr 4, s. 8; Tucholski, *Katyń*, s. 320; WIH MiD, L. W. z 1 IV 1940 r.

MACKIEWICZ MARIAN (*1837 r. w Kikole †19 VI 1929 r. w Lipnie), uczestnik powstania 1863 r.

Był synem Juliana i Rozalii. Uczestniczył w powstaniu styczniowym. Nie mamy jednak więcej wiadomości o jego uczestnictwie w insurekcji, a także dość długim życiu.

Zmarł w wieku 92 w Lipnie. W celu zorganizowania pochówku powołano w Lipnie Komitet Obywatelski Pogrzebu. W skład Komitetu weszli: burmistrz Zygmunt Uzarowicz, prezes Federacji Polskich Związków Obrońców Ojczyzny, Leon Przemieniecki oraz oficer instrukcyjny, por. A. Lamecki. Członkowie Komitetu zajęli się organizacją pogrzebu, przygotowując m. in. klepsydry. Uroczystości pogrzebowe rozpoczęły się w dniu 21 czerwca 1929 r. o godzinie 17. Przed domem żałoby zgromadziły się liczne stowarzyszenia, organizacje i związki a także rzesze miejscowej ludności dla oddania ostatniej przysługi zmarłemu weteranowi. Kondukt pogrzebowy z krzyżem i żałobną chorągwią poprowadził orszak na czele ze strażacką orkiestrą i oddziałem honorowym Przysposobienia Wojskowego oraz byłymi Peowiakami. Następnie szli: Związek Inwalidów, Cechy Rzemieślnicze, Towarzystwo „Lira”, ZPOK, Związek Zawodowy Kolejarzy, harcerze, młodzież gimnazjalna i ze Szkoły Handlowej. Po ukazaniu się zebranym trumny ze zwłokami zmarłego bojownika, obnażyły się i skłoniły wszystkie głowy, pochyliły sztandary, oddział honorowy sprezentował broń, a orkiestra wykonała żałobnego marsza. Żałobny kondukt przeszedł ulicami Gdańską i Kościuszki na miejscowy cmentarz. Przed trumną szedł wikariusz lipnowski, ks. W. Wolski. Natomiast przy niesionej kolejno przez peowiaków i strażaków trumnie maszerowała honorowa warta oddziałów PW, straży pożarnej i b. Peowiaków. Tuż za trumną podążała rodzina, krewni i najbliżsi znajomi. Następnie zastępca starosty, F. Kawczyński, burmistrz Z. Uzarowicz, prezes Federacji L. Przemieniecki, por. A. Lamecki, delegacje ze szkół i urzędów oraz tłumy miejscowej ludności. Pełną patriotyzmu przemowę nad otwartą mogiłą wygłosił ks. W. Wolski. Jako następny przemówił L. Przemieniecki, prezes Federacji PZOO, który przypomniał czyny powstańcze i bitwy, w jakich brał udział. Na koniec chór Towa-

rzystwa „Lira” wykonał żałobną pieśń, a straż zagrała żałobnego marsza.

D. Kostecka, *Uczestnicy powstania styczniowego związani z Lipnem*, *Gazeta Lipnowska*, nr 53: 2013, s. 19 *Pogrzeb weterana powstania 1863 r.*, *Gazeta Lipnowska*, nr 18: 1929, s. 205; Z. Uzarowicz, *Ochotnicza Straż Pożarna w Lipnie. 50-lecie działalności pożarniczej i społecznej*, Lipno 1931, s. 22.

MACKIEWICZ STANISŁAW (*25 II 1904 r. †2 XI 1939 r. we Rypinie), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich (M 8)

W 1925 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie. Potem był nauczyciel Szkoły Powszechnej w Zbójnie.

W dniu 18 października 1939 r. został aresztowany przez członków Selbstschutzu w gminie Zbójno. Przetrzymany najpierw w niemieckiej szkole w Zbójniku i 20 października, razem z innymi nauczycielami z tej gminy, przewieziony do więzienia w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. Tam został zamordowany, a ciało Niemcy wywieźli do lasów skrwileńskich i tam pogrzebali we wspólnej mogile.

Krajewski, *Dama*, s. 64; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 90; Piotrowski, *Słownik*, s. 166; Wardzyńska, *Rok 1939*, s. 174.

MAĆCZAK STEFAN JÓZEF (*16 VII 1949 r. we wsi Brylewo na Kujawach †8 II 2014 r. w Toruniu), kapłan rzymskokatolicki, prałat, kapelan Jego Świątobliwości, proboszcz w Lipnie, budowniczy kościoła pw. bł. bpa Michała Kozala w Lipnie (M 9)

Był synem Edwarda i Genowefy z Mazurków. Szkołę Podstawową ukończył we wsi Morzyce. Dalszą naukę kontynuował w Liceum Ogólnokształcącym im. Władysława Łokietka w Radziejowie Kujawskim. Po maturze wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku. W czasie studiów, w latach 1968-70, odbył przymusową służbę wojskową w Bartoszycach. Po powrocie z wojska dokończył studia teologiczne w swoim seminarium i w dniu 15 czerwca 1974 r. przyjął święcenia kapłańskie z rąk bpa Jana Zaręby. Po święceniach pracował jako wikariusz w następujących parafiach: Stawiszyn, obecnie diecezja kaliska, Małyń, Sieradz – rektor kościoła św. Stanisława i kapelan Sióstr Urszulanek Szarych i szpitala wojewódzkiego, Włocławek – wikariusz parafii katedralnej i św. Stanisława.

Od 1986 r. był wikariuszem parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Lipnie, organizatorem ośrodka duszpasterskiego w Lipnie, a następnie budowniczym i administratorem parafii bł. bpa M. Kozala, zaś od roku 1988 r. – proboszczem tej parafii, na podstawie dekretu z 14 czerwca 1988 r. bpa Henryka Muszyńskiego, ówczesnego ordynariusza włocławskiego o erygowaniu parafii pw. bł. bpa Michała Kozala. Rok później wmurowano kamień węgielny, który 12 czerwca 1987 r. poświęcił na Jasnej Górze papież Jan Paweł II. Na wyznaczonym placu trwały już intensywne prace przy budowie nowej świątyni i plebanii. Już od 1 grudnia 1996 r., kiedy stały jeszcze stemple drewniane podpierające konstrukcje budowlane, w niedziele i święta

gromadzili się wierni na Eucharystii w murach nowego kościoła.

Wszystkie lata tworzenia parafii i budowy kościoła to ciągłe zmagania się z licznymi trudnościami finansowymi i organizacyjnymi. Lata 1992-1994 ufundowanie przez darczyńców trzech dzwonów, fundatorem jednego z nich jest on sam, jednego – Rada Miejska w Lipnie, a pierwszy dzwon ofiarował ks. Jan Dwojacki z diecezji kaliskiej. W 1996 r. pracownicy fabryki Konwektor zamontowali krzyż na wieży kościoła. W 2001 r. konsekracji kościoła dokonał bp Bronisław Dembowski, ówczesny ordynariusz włocławski.

Następne lata to dalsze prace na zewnątrz i wewnątrz kościoła: budowa ołtarza i prezbiterium, rzeźby Drogi Krzyżowej, wykonane przez artystę Zdzisława Ostrowskiego, nowe ławki i zamontowane drzwi, nowe organy, balustrada wokół chóru, żyrandole, metalowy płot, okalający plac kościelny od strony północnej i wschodniej.

Przez cały okres pobytu w Lipnie troszczył się z o sprawy duchowe swoich parafian. Zorganizował kilka misji świętych w nowym kościele, przez parafię przeszło wielu księży wikariuszy, a znaczna ich część jest już proboszczami. Równocześnie z budową kościoła trwała budowa plebanii. Na zewnątrz kościoła widać dzisiaj dużo zieleni i kwiatów, droga procesyjna wokół kościoła wyłożona jest kostką brukową.

Mimo wielu obowiązków ukończył w 1999 r. studia licencjackie z teologii duchowości w ówczesnej Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. W 1996 r. mianowany kanonikiem, a następnie w 2002 r. – prałatem. Kilka lat działał społecznie w Kapitułe przy Radzie Miejskiej w Lipnie, która przedkładała wnioski o nadawanie tytułu zasłużony dla miasta. Rada Miejska w Lipnie uchwałą z dnia 9 kwietnia 1999 r. uhonorowała go tytułem „Zasłużony dla Miasta Lipna”.

Z okazji jubileuszu 30-lecia kapłaństwa w 2004 r. ukazała się publikacja pt. *Moje ręce są puste...*, która jest rodzajem wywiadu, przeprowadzonego przez D. Iwanickiego.

Pochowany 11 lutego 2014 r. na cmentarzu komunalnym w Złotopolu k. Lipna.

M. Duchnowski, *Moje ręce są puste... 30 lat kapłaństwa ks. prałata Stefana Józefa Maćczaka*, Gazeta Lipnowska, nr 50: 2004, s. 3; http://www.umlipno.pl/pl/page,zasluzeni_dla_miasta_lipna,173.html/14 VIII 2013; S. Kacprowicz, *Podniosła uroczystość*, Gazeta Lipnowska, nr 43: 2001, s. 3; (Nekrolog), Gazeta Pomorska 2014, z 11 II; *Obywatele Lipna*, s. 96-97.

MADALIŃSKI ANTONI (†po 1864 r.), pisarz w magazynie solnym, ofiara represji carskich w czasie powstania styczniowego

Od ok. 1850 r. był pisarzem w magazynie solnym w Bobrownikach n. Wisłą. W kwietniu 1864 r. władze guberni płockiej wysłały do dyrektora głównego Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji, księcia Włodzimierza Czerkawskiego pismo, w którym informowały, iż utraciły do niego zaufanie i na to stanowisko proponują powołać Stanisława Milewskiego, starszego pomocnika naczelnika powiatu lipnowskiego. W dniu 28 maja 1864 r. dyrektor główny Komisji Przychodów i Skarbu odwołał go z tego stanowiska, lecz na jego miejsce powołał dymisjonowanego ka-

pitana sztabowego Edwarda Orzeszkowskiego, który był rekomendowany na to stanowisko przez samego Namiestnika Królestwa Polskiego.

Niebawem po dymisji, która była zapewne wynikiem udziału w żandarmerii powstańczej jego podwładnych: bednarza Faustyna Krzywkowskiego i stróża, Jana Godlewskiego, opuścił Bobrowniki.

AP Płock, Komisja Wojewódzka i Rząd Gubernialny Płocki 1816-1866, v. 606, k. 130, 1578; W. Buller, *Powstanie styczniowe w Bobrownikach*, [w:] M. Krajewski, *Z krwi waszej posiew wolności, Ludzie i miejsca powstania styczniowego na ziemi dobrzyńskiej*, Rypin 2013, s. 333-334; W. Buller, *Powstanie styczniowe w Bobrownikach*, Rocznik Dobrzyński, t. 6: 2013, s. 171-179.

MAGIERSKI KAROL (*ok. 1740 r. †1805 r.), złotnik toruński

Jako złotnik czynny był w latach 1763-1790. Z jego prac na terenie ziemi dobrzyńskiej znajdują się wotywny plakietki w Zadusznikach oraz dwie, wykonane ze srebra w Młyńcu II. Na awersie jednej z plakietek w Młyńcu znajduje się grawerowana figura klęczącego św. Ignacego Loyoli. Na drugiej na awersie przedstawiono niemowlę w powijkach.

Oprócz tego z jego prac wymienić trzeba rokokowy relikwiarz z 1773 r. z drzewem Krzyża św. z cechą imienną, znajdujący się w kościele pw. św. Jadwigi w Karnkowie k. Lipna. Na uwagę zasługuje także rokokowa monstrancja z trybowanymi aniołkami na ramionach i N. P. Maryją Niepokalaną Poczętą u podstawy glorii w kościele parafialnym w Ciechocinie.

Giziński, *Niepospolici*, s. 345-346; L. Grzebień, *Dzieje kulturalne jezuitów toruńskich (1596-1996)*, [w:] *Jezuici w Toruniu*, Toruń 1997, s. 62; *Inskrypcje*, s. 54, 59, 62-63, 69, 150, 166; *Inskrypcje Kujaw*, s. 34, 40; *Katalog*, z. 6, s. 5, z. 9, s. 21; PSB, t. 19: 1974, s. 135-136.

MAJER CZESŁAW KAZIMIERZ (*16 IV 1899 w Mysłakowie †po X 1939 r. w okolicach Królewca), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Ksawerego Franciszka i Kazimierzy z Grabskich, w 1909 r. właścicieli majątku Mysłakowo Wielkie w Lipnowskim. Posiadał wykształcenie średnie. W 1920 r. wziął udział w wojnie przeciwko bolszewikom. Posiadał majątek Ośmiałowo w Lipnowskim. Był członkiem lipnowskiego Oddziału Związku Ziemian.

Aresztowany przez Niemców w dniu 24 października 1939 r. na fikcyjnym zebraniu ziemian w Lipnie. Następnie wywieziony w okolice Królewca, gdzie wszelki ślad o nim zaginął.

Ożeniony z Lucyną, córką Juliana Klimkiewicza.

Jasiewicz, *Lista*, s. 625; *Majątki na Mazowszu*; Piotrowski, *Słownik*, s. 167; Tablica Lipno, gdzie tylko pierwsze imię; *Ziemiaństwo dobrzyński*, s. 383.

MAJEWSKI ANDRZEJ JÓZEF (*ok. 1789 r. w Gnieźnie), mieszczanin, uczestnik partyzantki 1833 r., Sybirak

Był synem Filipa. W czasie wyprawy partyzanckiej płka J. Zaliwskiego do kraju, dowodzonej przez Artura Zawiszę i Kaliksta Borzewskiego, w 1833 r. wspomagał ją materialnie. Po upadku partyzantki, w 1834 r. skazany został na karę chłosty oraz ciężkie roboty. Karę odbywał w kopalniach nerczyńskich. Objęty amnestią w 1857 r., wyjechał następnie do Kalisza. Dalsze jego losy nie są nam znane.

Krajewski, *Usque ad finem*, s. 148; *Spoleczeństwo polskie*, s. 51-52, 57, 148, 155, 171, 740.

MAJEWSKI FRANCISZEK ps. „Mściciel”, „Stony”, „Olek”, „Błyskawica” (*30 III 1919 r. w Bielsku k. Płocka †26 IX 1948 r. w Węgrzynowie k. Sierpca), uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz POZ, AK, ROAK, NZW, dowódca oddziału Kedywu w Obwodzie Płockim AK, dowódca Rejonu II ROAK Obwód „Mewa”, dowódca oddziałów bojowych 11 Grupy Operacyjnej NSZ (M 10)

Był synem Stefana i Władysławy z Jankowskich. W latach 1938-1939 podoficer zawodowy w 8. Płockim Pułku Artylerii Lekkiej im. króla Bolesława Krzywostego. We wrześniu 1939 r. uczestniczył w bitwie pod Mławą, gdzie ranny dostał się do niewoli. Ze względu na postępującą chorobę nerek, w krytycznym stanie zdrowia, zwolniony z obozu jenieckiego wiosną 1940 r. Po długiej chorobie i rekonwalescencji, został aresztowany i osadzony w obozie pracy w Bielsku, skąd zbiegł. Ukrywał się na terenie pow. płockiego. Od jesieni 1940 r. żołnierz Polskiej Organizacji Zbrojnej, a od 1942 r. Armii Krajowej. Od listopada 1943 r. dowódca, liczącego ok. 20 ludzi, plutonu bojowego Kedywu Obwodu Płockiego AK. Uczestnik kilku akcji zbrojnych, m. in. we wsi Łęg, gm. Drobin i dowódca ataku na sztab batalionu SS w okolicach Płońsk.

W ramach zwalczania grup komunistycznych w październiku 1944 r. wspólnie z ppor. Michałem Tomczakiem, ps. „Bończa” i plut. pchor. Stefanem Bronarskim, ps. „Liść” we wsi Skrzyszewo w gminie Starożreby, uczestniczył w likwidacji pięcioosobowej grupy skoczków sowieckich, którzy prowadzili działalność wywiadowczą, skierowaną przeciw Armii Krajowej. Za bohaterką postawę w walce z okupantem, w styczniu 1945 r. odznaczony został Krzyżem Walecznych. W uzasadnieniu wniosku, komendant Podokręgu Północnego Obszaru Warszawskiego AK, płk Ludomir Wysocki, ps. „Mróz” napisał: „Kilkakrotna dzielna akcja zbrojna przy likwidacji nieprzyjaciela i zdobycie broni pod dowództwem ob. Bończy”.

Po wkroczeniu wojsk sowieckich, w lipcu 1945 r. ujawnił się z niemal całym sztabem Obwodu Płockiego i Inspektoratu Płocko-Sierpeckiego AK. Zagrożony jednak aresztowaniem, od wiosny 1946 r. ponownie był w konspiracji jako żołnierz Ruchu Oporu Armii Krajowej w Obwodzie „Mewa”, obejmującym terenem działania zachodnie powiaty województwa warszawskiego (Sierpc, Płońsk, Płock, Mława). W październiku 1946 r., awansowany przez komendanta Obwodu, Józefa Marcinkowskiego, ps. „Brzeziński” do stopnia porucznika i mianowany komendantem Rejonu nr 2, obejmującego powiaty płocki i sierpecki. Podczas amnestii w 1947 r. odmówił wykonania rozkazu o ujawnieniu się i z wiernymi sobie żołnierzami kontynuował

walkę, dowodząc samodzielnym oddziałem ROAK. Osobiście dowodził w dniu 12 lipca 1947 r., walką z grupą operacyjną UB i MO pod Okalewem w pow. rypińskim, w czasie której zabito 16 funkcjonariuszy resortu bezpieczeństwa oraz 11 października 1947 r. akcją we wsi Chudzynek, gm. Drobin, pow. płocki, w czasie której zabito Władysława Rypińskiego, ps. „Rypa”, dowódcę PPR-owskiego „szwadronu śmierci”, skrytobójczo mordującego byłych żołnierzy AK i członków PSL.

W akcji pod Okalewem udział wzięło co najmniej 15 osób: on jako dowódca, sierż. Wiktor Stryjewski, ps. „Cacko”, plut. Tadeusz Kosobudzki, ps. „Czarny”, Henryk Gosik, ps. „Miłość”, Jan Malinowski, ps. „Stryj”, Władysław Kwiatkowski, ps. „Jerzy”, Seweryn Oryl, ps. „Kancisty”, Stanisław Derkus, ps. „Urkes”, Władysław Pużyński, ps. „Ojciec”, Karol Rakoczy, ps. „Bystry”, Józef Luzziński, ps. Gruby”, Józef Dyksiński, ps. „Kruczek” oraz kilku nieznanych osób. Jest przyuszczenie, że akcją pod Okalewem mógł dowodzić – mimo ujawnienia w kwietniu 1943 r. – były komendant Obwodu ROAK, krypt. „Mewa”, kpt. Józef Marcinkowski, ps. „Łysy”. Nie jest wykluczone, że w grupie partyzanckiej pod Okalewem mogły być łączniczki oddziału: Janina Samoraj, ps. „Celinka” i Elżbieta Kozanecka, ps. „Basia”.

W październiku 1947 r. podporządkował oddział, dowodzonej przez ppor. Stefana Bronarskiego, ps. „Liść”, 11 Grupie Operacyjnej NSZ. Objął wówczas dowództwo nad wszystkimi oddziałami zbrojnymi tej Grupy. Podlegały mu patrole bojowe, dowodzone przez ppor. Tadeusza Kosobudzkiego, ps. „Czarny”, sierż. Wiktora Stryjewskiego, „Cacko” i plut. Jana Malinowskiego, ps. „Stryj”. Przeprowadziły one kilkadziesiąt akcji zbrojnych, w tym m. in.: 11 na posterunki MO, 26 ekspropriacyjnych na urzędy państwowe i spółdzielnie, zlikwidowały kilkunastu współpracowników i funkcjonariuszy resortu bezpieczeństwa i aparatu komunistycznego.

W dniu 26 września 1948 r. w Węgrzynowie k. Sierpca, w zabudowaniach swej narzeczonej, Jadvigi Banaszkiwicz, otoczony przez grupę operacyjną UB, MO i KBW po 6 godzinach samotnej walki, nie chcąc się poddać, popełnił samobójstwo. Po jego śmierci dowódcą oddziału został sierż. W. Stryjewski, ps. „Cacko”.

Dawne Skrwilno, s. 141 i n.; <http://www.plock24.pl/128/zapomniani-ostatni-lesni/22.02.2011>; http://www.lupaszko.pl/articles.php?article_id=28.02.2011; A. D. Kotkiewicz, *Akcja Urzędu Bezpieczeństwa w Gutkowie w dniu 26 grudnia 1946 r.*, <http://tradycje.pl/node/33/4> II 2014; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 166.

MAJEWSKI JULIAN, ps. „Fabiusz”, „Fabian” (XX w.), farmaceuta, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, żołnierz AK, więzień Stutthof

Był magistrem farmacji, mieszkał w Lipnie, gdzie prowadził aptekę. W czasie okupacji hitlerowskiej pracował w tej aptece i jednocześnie został członkiem konspiracji antyhitlerowskiej. Pełnił funkcję dowódcy plutonu sanitarnego komendy Obwodu AK „Postój” (Lipno). Do AK zaprzysiągł najpewniej inną pracownicę apteki, także mgra farmacji, Stanisławę Okońską, ps. „Stena”, „Kra”.

Aresztowany przez Gestapo w dniu 5 maja 1943 r., został skierowany do obozu Stutthof.

Zdołał przeżyć obóz i po wojnie wyjechał do Wałbrzycha, gdzie pomagał ludziom z lipnowskiej AK, m. in. Józefowi Zielińskiemu i Ludomirowi Brzuszkiewiczowi (Teofilowi Jurkiewiczowi). W Wałbrzychu prowadził aptekę przy ul. Sienkiewicza 2.

Krajewski, *Dama*, s. 106, 138, 174, 176; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 3276, 335; R. Krasowski, *Ludzie Armii Krajowej*, Gazeta Lipnowska 1994, nr 20, s. 4.

MAJEWSKI WAWRZYNIEC (*1741 r. w Warszawie †po 1776 r.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz z w Świedziebni

W 1766 r. przyjął święcenia kapłańskie i początkowo pracował w diecezji przemyskiej. W 1773 r. pojawił się jako proboszcz w Świedziebni k. Rypina, gdzie zyskał pochlebną opinię przełożonych, głównie z powodu rzetelności w posługach duchowych. Poza Świedziebnią administrował kościołami w Księżm i Klusnie. W Świedziebni był do roku 1776.

Parafia Świedziebnia, s. 481.

MAKAREWICZ A. (†1863 r. w Lipnie), kapłan zakonny, reformator, uczestnik powstania 1863 r., ofiara represji carskich

W czasie powstania styczniowego wstąpił do oddziału partyzanckiego Teofila Jurkowskiego i tam pełnił funkcję kapelana. Brał udział w bitwie pod Koziołkiem w dniu 16 kwietnia 1863 r., gdzie został ciężko ranny. Wśród wielu rzeczy skonfiskowanych po bitwie, Moskale – jak stwierdzało pismo rosyjskiego pułkownika Romiszewskiego – zabrali „*aparaty kościelne, ornat, stulę, kielich, patenę, deskę z marmurem, pochodzące z kolegiaty pultuskiej, na której w czasie odprawiania Mszy świętej (polowej – dop. MK) stawiano kielich*”. Gen. Siemionow, pisząc do biskupa plockiego, prosił go „*o wydanie zarządzeń w celu powzięcia wiadomości, przez kogo i komu mianowicie mszał i deska z marmurem z kościołów wydanemi zostały, a zarazem zawiadomić mnie, gdzie powyższe przedmioty, jako stanowiące własność kościoła, odesłanemi być powinny*”.

Zmarł na skutek odniesionych ran w szpitalu w Lipnie.

Krajewski, *Posiew wolności*, s. 231-232, 303, 319; Lissowski, *Powstanie*, s. 75.

MAKARUK ANDRZEJ (*30 XI 1893 r. w Dubicy, gmina Horydyszcze, pow. włodawski †19 I 1971 r. w Lipnie), robotnik, działacz organizacji lewicowych, burmistrz miasta Lipna (M 11)

Był synem Józefa i Anny z domu Zwieruk, średniorolnych gospodarzy. W 1903 r. ukończył trzy klasy szkoły rosyjskiej, po czym pracował w gospodarstwie rodziców i dorabiał pracą fizyczną u bogatszych gospodarzy. W 1911 r. wyjechał do Niemiec na roboty sezonowe, skąd powrócił do rodziny w 1913 r. i w tym samym roku został wcielony do armii carskiej, gdzie służył aż do wybuchu rewolucji październikowej 1917 r. Póź-

niej był żołnierzem Armii Czerwonej, skąd powrócił w 1922 r., zatrzymując się w Głodowie w Lipnowskim. Od 1926 r. mieszkał w Rumunkach Głodowskich. W majątku Głodowo pracował najpierw przy wydobyciu torfu, a następnie w miejscowym browarze. W 1926 r. został zwolniony z pracy przez właściciela majątku za występowanie w obronie interesów zatrudnionych tam robotników. Potem przeniósł się do Lipna i podjął pracę jako instruktor Związku Zawodowego Robotników Rolnych. W latach 1928-1939 pracował w firmie budowlanej Jana Kaszubskiego oraz w zakładzie Adama Kozłowskiego. Od 1924 r. należał do PPS. Wchodził w skład Rady Miejskiej w Lipnie i Sejmiku Powiatowego. Za działalność polityczną był szykanowany i prześladowany.

W czasie okupacji hitlerowskiej pracował w firmie budowlanej Halelagieray w Lipnie.

W latach 1945-1950 zajmował stanowisko burmistrza miasta Lipna. Następnie, w okresie od 1 września 1950 r. do 31 grudnia 1958 r., pracował na stanowiskach kierownika Sekcji Sprzedaży Magazynowej, wiceprezesa zarządu ds. skupu i kierownika Działu Skupu w Gminnej Spółdzielni „S.Ch” w Lipnie. W latach 1945-1948 był przewodniczącym Komitetu Powiatowego PPS w Lipnie, brał udział w zjeździe zjednoczeniowym PPS i PPR. W latach 1948-1952 r. był członkiem egzekutywy Komitetu Powiatowego PZPR w Lipnie. Działał w różnych organizacjach społecznych.

Był odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi.

Ożeniony z Anielą Kornacką, miał córkę Wiktorię.

Specjalski, Lipno, t. 6, s. 28; t. 7, s. 147-148.

MAKLAKIEWICZ CZESŁAW (*1903 r. w Piątkach †1944 r. w obozie Stutthof), rolnik, ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Władysława i Władysławy z Jabłońskich. Prowadził gospodarstwo rolne we wsi Źródła w Lipnowskim. Aresztowany i wywieziony do hitlerowskiego obozu koncentracyjnego Stutthof, gdzie został zamordowany.

AIPN Bydgoszcz, OKBzPNP, sygn. Zg. 85/48; Piotrowski, *Słownik*, s. 168; *Specjalski, Lipno*, t. 7, s. 42.

MAKOWIECKI LECH (*4 VI 1954 r. w Rypinie) magister inżynier budowy okrętów, autor, kompozytor, muzyk, pieśniarz, felietonista, bloger, scenarzysta telewizyjny i filmowy (M 12)

Syn Stanisława i Barbary z Trędowiczów, pracowników umysłowych (ojciec – kierownik PCK w Rypinie, matka – sekretarka w Szkole Podstawowej nr 1 w Rypinie). Dziadek, Teofil Makowiecki brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej 1920 r., potem w kampanii wrześniowej 1939 r., zamordowany przez Niemców w 1941 r. podczas wysiedlenia z majątku w Linnem k. Rypina. Ojciec, Stanisław Makowiecki wywieziony został w wieku 12 lat na roboty do Niemiec, wyzwolony przez pancerniaków gen. S. Maczka, wstąpił do harcerstwa polskiego w Niemczech, do Polski wrócił w 1947 r. Zasłużony działacz LOK, PCK, ZHP (harc-

mistrz), sędzia strzelecki, wielokrotnie odznaczany i honorowany nagrodami za wzorową pracę.

Szkolę podstawową ukończył w Rypinie (1969), a następnie Liceum Ogólnokształcące w Rypinie (1969-1973). Studiował na Politechnice Gdańskiej, w Instytucie Okrętowym (1973-1979), uzyskując tytuł zawodowy magistra inżyniera, specjalność kadłuby okrętowe. Ukończył też studia podyplomowe, uzyskując dyplom piosenkarza, zdając egzamin przed Komisją MKiS pod przewodnictwem prof. Bardiniego.

Był nauczycielem przedmiotów zawodowych w Technikum Budowy Okrętów „Conradinum” w Gdańsku (1979-1982). Potem liderem zespołu estradowego „Babsztyl” (1982-1985) i zespołu estradowego „Zayazd” (wraz z żoną, Bożeną), (1986-2013). Był współwłaścicielem Agencji Reklamowej GM Art. S.c. (1992-1998). Jest też współwłaścicielem (wraz z żoną, Bożeną) Agencji Artystycznej ZAYAZD s.c. (od 1998-do chwili obecnej).

Członek stowarzyszeń twórczych ZAKR, STOART, ZAIKS (sekcje: muzyki rozrywkowej i małych form literackich). Ceniony twórca i odtwórca ballad, autor wielu programów muzyczno-rozrywkowych dla PR i TV, osadzonych w tematyce polskiej tradycji, historii i kultury. Od początku związany z Piknikiem Country w Mrągowie. Od 2011 r. felietonista „Naszego Dziennika”, popularny bloger i publicysta. Należy do Związku Autorów i Kompozytorów ZAIKS (od 1982), Związku Autorów ZAKR i Związku Wykonawców Estradowych STOART.

Nagrał m. in.: płytę zespołu „Babsztyl” pt. „Szykuj się, Bracie” (Polskie Nagrania, 1983) – złota płyta (230 tys.), płytę zespołu ZAYAZD pt. „Wypij do dna” (Polskie Nagrania, analog. 1991, CD 1997), płytę zespołu „Zayazd” pt. „Kolędy” (Polskie Nagrania, analog. 1991, CD 1997), płytę CD pt. „Mój dom, mój świat” (Futorex, 1996), płytę CD pt. „Biesiada z Wieszczem” (MTJ, 1998), płytę CD pt. „Zayazd u Mistrza Adama” (Polskie Radio, 2012), płytę CD pt. „Katyń 1940” (ostatni list) (Zayazd s.c., 2010), płyta CD pt. „Patriotyzm” (Zayazd s. c., 2011), płytę CD pt. „Obudź się, Polsko” (Zayazd s. c., 2012). Wydał też tomik wierszy pt. *PRO PUBLICO BONO* (wyd. Zysk, 2013).

Uhonorowany tytułem Honorowy Obywatel Miasta Rypina (2007), wielokrotny laureat festiwalu studenckich, w tym krakowskiego, a na Pikniku Country w Mrągowie posiada już status gwiazdy. Występował na większości festiwalu w Polsce, również na wielu zagranicznych, m. in.: Praga, Sztokholm, Rostock, Berlin. Wielokrotnie koncertował dla Polonii Amerykańskiej (Toronto, Chicago), a także w dalekiej Australii. Otrzymał III nagrodę ZAKR i MON na Festiwalu Piosenki Patriotycznej w Warszawie za „Katyń 1940” (2007), First Prize Pulsu Polonii (Australia) za balladę o Tadeuszu Kościuszcze (2008). Wygrał konkurs Agencji Filmowej TVP na scenariusz filmu fabularnego i serialu telewizyjnego o wysiedleniach Polaków przez Niemców na ziemi dobrzyńskiej (2008), (gotowy scenariusz wciąż czeka na realizację). Nagrodzony Nagrodą Towarzystwa Patriotycznego „Żeby Polska Była Polską” Jana Pietrzaka za upamiętnianie w swych pieśniach bohaterstwa polskich żołnierzy w czasie drugiej wojny światowej (2012).

Zawsze i wszędzie podkreśla, że to, kim się stał i jak daleko zaszedł, zawdzięcza swej małej Ojczyźnie – ziemi dobrzyńskiej, rypińskim nauczycielom i tradycji patriotycznej, którą przesiąknięte było całe jego młodzieńcze dorastanie w Rypinie. Swój dług wobec rodzinnego miasta chciał spłacić filmem fabularnym o tragicznym okresie wojennym rodzinnego miasta, opisując wysiedlanie i dramatyczne losy swej rodziny. Pomimo wygrania konkursu i oddania gotowych scenariuszy, TV Polska do dzisiaj nie wywiązała się z umowy realizacji dwugodzinnej fabuły i siedmiu odcinków serialu TV.

Ożenił się w 1982 r. z piosenkarką Bożeną Makowiecką z Ogonowskich (ur. 8 I 1958 w Morągu), córką Piotra i Danuty z Lewandowskich. Ma dwoje dzieci: Tomasza (ur. 1983), muzyk, mąż piosenkarki Reni Jusis oraz córkę Katarzynę (ur. 1992), studentkę filologii romańskiej, instruktor jogi i tańca (m. in. *afro-dance*).

Autobiografia z 7 VIII 2013; Krajewski, *Rypin. Monografia*, wyd. 2, s. 2367-238; *Nasza młodość*, s. 273.

MAKOWIECKI STANISŁAW (*1929 r. w Linnem k. Rypina), harcmistrz, działacz PCK i LOK (M 13)

W 1945 r. został przymusowo zabrany przez uciekających Niemców jako woźnica na teren Rzeszy. Wyzwolony przez żołnierzy z Brygady gen. S. Maczka, po zakończeniu wojny przebywał w strefie amerykańskiej, gdzie wstąpił do harcerstwa.

W 1947 r. wrócił do Rypina. W latach 1954-1999 pracował jako kierownik Oddziału PCK w Rypinie. W 1957 r., związał się z odrodzonym w końcu 1956 r. ZHP, zdobywając kolejno wszystkie stopnie instruktorskie. W 1979 r. otrzymał, wprowadzony w ostatnim okresie PRL, stopień harcmistrza Polski Ludowej. Był także działaczem LOK w Rypinie.

Za pracę w PCK odznaczony był Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1986), Złotą Odznaką Honorową PCK I i II stopnia (1980, 1994), Medalem 50-lecia PCK oraz „Kryształowym Sercem”. Za działalność w harcerstwie na terenach byłego państwa niemieckiego odznaczono go Medalem Rodła (1989), a za pracę w harcerstwie rypińskim Krzyżem „Za Zasługi dla ZHP” (1976) oraz Odznaką „Zasłużony Instruktor Chorągwi Włocławskiej ZHP” (1993).

Autobiografia syna, Lecha z 7 VIII 2013; *Autopsja* (1965-2005); *Rypin w PRL*, s. 656.

MAKOWSKI EDMUND (*2 IV 1943 r. w Rypinie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, proboszcz w Białej i Płońsku (M 14)

Pochodzi z parafii pw. św. Jana Chrzciciela w Sadłowie, w dekanacie rypińskim. Syn Józefa i Cecylii. Ukończył Wyższe Seminarium Duchowne w Płocku, przyjmując święcenia kapłańskie 15 czerwca 1969 r. Pracował jako wikariusz m. in. w Karniewie i płockiej parafii św. Maksymiliana Kolbe.

W czerwcu 1982 r. został proboszczem parafii pw. św. Jadwigi Śląskiej w Białej. Była to jego pierwsza, samodzielnie administrowana parafia. Jako proboszcz okazał się sprawnym administratorem i oddanym duszpasterzem. Przeprowadził liczne prace remon-

towo-budowlane w świątyni, na terenie przykościelnym oraz cmentarzu parafialnym. Z jego inicjatywy przeprowadzono remont plebanii i pomieszczeń katechetycznych (1983), odnowiono dwa zabytkowe, XIX-wieczne obrazy: „Pogrzeb Chrystusa” i „Święta Jadwiga Śląska” oraz założono chodnik wokół kościoła (1985), wykonano gruntowny remont instalacji elektrycznej, założono nowe żyrandole i kinkiety (1986), wyremontowano wieżę kościelną (1988). W 1994 r. przeprowadzony został gruntowny remont świątyni. Odmalowano cały kościół, wstawiono dwa nowe witraże w okna i odnowiono witraż nad drzwiami głównymi. Zmieniono także wystrój prezbiterium. W 1998 r. wybudowano kaplicę na cmentarzu parafialnym i uporządkowano cały jego teren. W roku 2000 powiększono parking przykościelny i wykonano iluminację kościoła. Uporządkowano teren przykościelny, położono kostkę brukową, nasadzono krzewy i kwiaty ozdobne. W pracy duszpasterskiej był blisko swoich parafian. Wprowadził nabożeństwo dla chorych, zorganizował scholę młodszą i starszą (w sumie 90 dzieci), był inicjatorem powstania grupy oazowej. W parafii odbyły się Misje święte (1987, 1998), w maju 1999 r. przez trzy dni parafię nawiedzał obraz Jezusa Miłosiernego, czego pamiątką jest obraz „Jezu ufam Tobie” zamontowany we frontonie kościoła.

Po dwudziestu latach pracy wśród białskiej wspólnoty, został mianowany proboszczem parafii św. Michała Archanioła w Płońsku, a w dniu 22 września 2002 r. odbyło się jego pożegnanie.

W nowej parafii szybko dał się poznać jako dobry gospodarz i kapłan. Powstała nowa zakrystia, dokonano renowacji kaplicy cmentarnej (nowa wieżba dachowa, okna, posadzka, ołtarz, katedra, nagłośnienie, oświetlenie). Przy kancelarii parafialnej urządzono łazienkę, wyremontowano parter budynku poklasztorznego, założono ogrzewanie świątyni i starej plebanii, zamontowano oświetlenie wokół świątyni, a także zainstalowano monitoring w świątyni i na placu przykościelnym.

W kościele założono nagłośnienie i zainstalowano projektor pieśni z diodowymi ekranami. Wstawiono bramę wejściową i wjazdową na plac przykościelny. Wokół kościoła położono chodnik procesyjny. Zagospodarowano ogród parafialny i posadzono zieleń. Cieszy się uznaniem swoich parafian. W 2009 r. obchodził jubileusz 40-lecia święceń kapłańskich, który stał się okazją do podziękowań za posługę duszpasterską.

W uznaniu dokonań w pracy kapłańskiej w 2003 r. otrzymał tytuł kanonika honorowego Kapituły Kolegiaty Pułuskiej. Jest także kapelanem aresztu śledczego w Płońsku (od 2002) i Komendy Powiatowej Policji Płońsku (od 2003), a od 2009 r. Diecezjalnym Referentem Duszpasterstwa Więziennego i Dekanalnym Duszpasterzem Rodzin w dekanacie płońskim.

<http://www.parafia.starabiala.pl/index.php/duszpasterstwo/63-notki-biograficzne-proboszczow/128-makowski.html/22/02/2013>; Inf. M. Marynowski z Rypina z 24 II 2013.

MAKOWSKI PAWEŁ BRUNO (*24 VI 1890 r. w Koszycach †2 VIII 1942 r. w Dachau), kapłan zakonny, karmelita, ofiara niemieckich zbrodni (M 15)

Wstąpił do zakonu Ojców Karmelitów i 29 sierpnia 1908 r. przyjął śluby zakonne. W dniu 24 grudnia 1915 r. został wyświęcony na kapłana. Pełnił funkcję wikariusza w parafii obsługiwanej przez karmelitów w Woli Gułowskiej na Podlasiu. Od 1934 r. pracował przy klasztorze karmelitańskim w Oborach k. Rypina. Następnie jako ksiądz świecki pracował w parafii Kamień Krzyżski w diecezji podlaskiej. Po roku ponownie powrócił do Obór.

Tutaj w dniu 13 września 1939 r. został aresztowany przez miejscowych kolonistów niemieckich z Selbstschutzu. Kolejno więziony w klasztorze w Oborach, w więzieniu w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20, w dniu 30 października został wraz z grupą księży z dekanatu rypińskiego skierowany ponownie do Obór, gdzie Niemcy zorganizowali obóz przejściowy dla duchownych. Tutaj przebywał do 22 lutego 1940 r., skąd z grupą ponad pięćdziesięciu księży został wywieziony do więzienia Gestapo w Grudziądzu. Stamtąd skierowany do obozu Stutthof, a potem do Sachsenhausen. W dniu 14 grudnia 1940 r. został wysłany do obozu koncentracyjnego w Dachau, gdzie na skutek całkowitego wyczerpania fizycznego zmarł z numerem obozowym 22417.

Pamiątkowa tablica poświęcona jemu oraz ojcu A. Buszczie i bratu zakonnemu J. G. Kowalskiemu, ufundowana przez karmelitę o. Adama Elizeusza Wszelakiego, znajduje się w klasztorze w Oborach (w przejściu do wirydarza).

AKO, *Kronika Klasztoru Ojców Karmelitów w Oborach*, t. 1, s. 66, 97; Chart, *Spis*, s. 153; Domagała, *Dachau*, s. 81; http://www.obory.com.pl/?a=aktualnosc&typ=15&id_cat=57&id_item=242/16 VII 2013; Jacewicz, *Martyrologium*, z. 5, s. 291, 296; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 132, 136, 150; Krajewski, *Kościół*, s. 36, 42; Krajewski, *Tronująca*, s. 99; M. Krajewski, *Wojenne losy karmelu oborskiego*, MPP 1982, nr 8, s. 292-299; *Marii Strużyńskiej przeżycia z lat wojny i okupacji (1939-1945)*, opr., wstępem i przypisami opatrzył M. Krajewski, Rypin 2007, s. 21 i n.; Szoldrski, *Martyrologium*, s. 165.

MAKOWSKI STANISŁAW (*1896 r. w Warszawie †1941 r.), lekarz, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, dyrektor szpitala w Rypinie, działacz PCK, uczestnik wojny obronnej 1939 r. (M 16)

Studia medyczne rozpoczął na Uniwersytecie Warszawskim i jako wyróżniający się student pracował na oddziale chirurgicznym znanego chirurga dra Aleksandra Zawadzkiego w Szpitalu Przemienienia Pańskiego na Pradze. W pierwszych dniach niepodległości wstąpił do Wojska Polskiego i wziął udział w wojnie polsko-bolszewickiej jako lekarz chirurg.

W 1921 r. odkomenderowany został w celu dokończenia studiów medycznych. W 1924 r. otrzymał dyplom doktora wszechnauk lekarskich i rozpoczął pracę na oddziale chirurgicznym Szpitala Ojców Bonifratrów w Katowicach, a w rok później w Klinice Chirurgii Uniwersytetu Warszawskiego, prowadzonej przez znanego chirurga prof. Zygmunta Radlińskiego.

W 1934 r. przystąpił do konkursu na stanowisko dyrektora Szpitala Powiatowego w Rypinie i przedstawił opinię swojego przełożonego, w której podano: „Pan dr Makowski dzięki swej pracowitości i uzdolnieniom doszedł w hierarchii klinicznej do stanowiska kierownika oddziału i jest wykwalifikowanym chirurgiem we

współczesnym znaczeniu tego słowa". W Rypinie oprócz stanowisko dyrektora objął także funkcję ordynatora oddziału chirurgicznego. W 1935 r. wystąpił do Wydziału Powiatowego o utworzenie oddziału wewnętrznego z lekarzem ordynatorem i po uzyskaniu zgody, w listopadzie tego roku powstał w rypińskim szpitalu oddział chorób wewnętrznych i zakaźnych. W 1935 r. kierował Zarządem Oddziału PCK w Rypinie. W 1939 r. wziął udział w kampanii wrześniowej jako lekarz. Nie powrócił już do Rypina, ostrzeżony, że jest poszukiwany przez Niemców. Mieszkał i pracował w Warszawie jako lekarz- chirurg w Szpitalu Dzieciątka Jezus. Odznaczony był Srebrnym Krzyżem Zasługi (1937).

Dzieje służby zdrowia, s. 311; H. Piskorska, *Z dziejów Polskiego Czerwonego Krzyża na Pomorzu 1918-1938 i Sprawozdanie z działalności Okręgu Pomorskiego za rok 1937*, Toruń 1938, s. 105, 169; *Rypin między wojnami*, s. 193.

MAKULSKI ALEKSANDER LECH (*26 II 1887 r. w Rypinie †29 I 1959 r. w Warszawie), dziennikarz, publicysta

Uczył się w Warszawie, gdzie ukończył Wydział Dramatyczny Wyższej Szkoły Muzycznej. Po pierwszej wojnie światowej pracował w Ministerstwie Spraw Wojskowych, studiując jednocześnie dziennikarstwo w Szkole Nauk Politycznych. W 1921 r. otrzymał dyplom i rozpoczął pracę w „Przeglądzie Wieczornym”. Następnie był redaktorem „Ekspresu Wieczornego”, „Kuriera” i „Dzień Dobry”. Po przerwaniu pracy dziennikarskiej, pracował w Zarządzie Głównym PCK. W czasie okupacji hitlerowskiej współpracował z ruchem oporu i prasą podziemną. Po wyzwoleniu pracował w „Życiu Warszawy”. Następnie organizował „Kurier Codzienny” i współtworzył agencję informacyjną „Glob”. Potem był redaktorem prasy w „Czytelniku”.

<http://www.nekrologi-baza.pl/zlista/240/5 IV 2014>; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 246; Podgóreczny, *Niepospolici*, s. 196; *Prasa Współczesna i Dawna 1959*, nr 1-2.

MALANOWSKI PIOTR (*23 II 1902 r. w Ligówku w pow. lipnowskim †IV 1940 r. w Katyniu), harcmistrz, uczestnik wojny 1920 r., nauczyciel, podporucznik Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r., ofiara zbrodni sowieckich

Był synem Wacława i Korduli. Po ukończeniu szkoły powszechnej, uczył się z Gimnazjum Męskim Koła Polskiej Macierzy Szkolnej w Sierpcu, gdzie w maju 1923 r. uzyskała maturę. Był instruktorem harcerskim i komendantem Hufca ZHP Sierpc, a także dowódcą batalionu Przysposobienia Wojskowego w Sierpcu. W lipcu 1920 r. jako ochotnik zgłosił się do Wojska Polskiego i otrzymał przydział do 4. szwadronu w 201. pułku szwoleżerów, z którym walczył pod Warszawą, a potem Horyniem, Słuczem i Styrem. W dniu 22 września 1925 r. został zwolniony do rezerwy, ale już następnym roku odbył 8-tygodniowe ćwiczenia wojskowe w 65. pułku piechoty. Potem ukończył kurs podoficerski w tym samym pułku w Grudziądzu, a także Szkołę Podchorążych Rezerwy Piechoty w Zambrowie i z dniem 1 stycznia 1935 r. otrzymał awans

na stopień podporucznika z przydziałem do 15. pułku piechoty, stacjonującego w garnizonie Dęblin. Zawodowo był nauczycielem, najpierw przez trzy lata pracował w Szkole Powszechnej w Ligowie, a następnie był kierownikiem Szkoły Powszechnej nr 54 w Warszawie. Znany był z aktywności społecznej w straży pożarnej, stowarzyszeniach młodzieży i ZHP. W sierpniu 1939 r. został zmobilizowany do Wojska polskiego i czasie wojny obronnej dostał się do niewoli sowieckiej. Trafił do obozu jenieckiego Kozielsku, skąd w kwietniu 1940 r. wywieziony do lasu katyńskiego i tam rozstrzelany przez NKWD. Nie założył rodziny.

CAW, AP 1264; Katyń, s. 374; <http://www.ogrodywspomnien.pl/index/showd/13060/5 IV 2014>; Kubiak-Karpus, *Lista*, s. 124-125, gdzie mylnie miejsce urodzenia zamiast Ligówku – podano Ligowce; WIH MiD, L.W. z IV 1940 r., nr 029/5

MALANOWSKI WACŁAW (*1889 r. †24 X 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, kierownik szkoły w Strzygach i Rypinie, działacz Związku Nauczycielstwa Polskiego, ofiara zbrodni niemieckich (M 17)

W 1912 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie. W lipcu 1920 r. był w składzie Obywatelskiego Komitetu Obrony Państwa na powiat rypiński. Był pierwszym po odzyskaniu niepodległości kierownikiem szkoły w Strzygach, w 1924 r. przeszedł do Rypina, gdzie kierował Koedukacyjną Publiczną 7-klasową Szkołą Powszechną nr 1, a następnie szkołą męską aż do wybuchu wojny. W 1926 r. wszedł w skład Komitetu Budowy Powszechnej Szkoły Męskiej w Rypinie, któremu przewodniczył burmistrz Józef Budzanowski. Projekt obiektu szkolnego wykonał K. Kornecki z Mławy, a uroczyste oddanie budynku nowego gmachu odbyło się w dniu 12 stycznia 1928 r. Szkoła przyjęła imię Marszałka Józefa Piłsudskiego. Jednocześnie był aktywnym działaczem Związku Nauczycielstwa Polskiego. Upominał się o jednolitą szkołę powszechną dla całej młodzieży polskiej. Swoje poglądy wyłożył m. in. w artykule zamieszczonym w 1925 r. razem z S. Rumiankiem na łamach „Kroniki Rypińskiej” pt. *Bronimy zasady jednolitości szkoły*. Uzyskał dodatkowe kwalifikacje do pracy pedagogicznej. Mocno angażował się w życie społeczne miasta, np. w dniu 27 października 1928 r. wygłosił wykład inauguracyjny na uruchomionym przez Okręgowe Towarzystwo Organizacji i Kółek Rolniczych, w pomieszczeniach Szkoły Powszechnej nr 1, Uniwersytecie Rolniczym. Mówił wtedy o zadaniach oświaty pozaszkolnej, a wykład wzbogacił projekcją przeźroczny rysunków Artura Grottgera pt. „Wojna”. W drugiej połowie lat 30. jego staraniem w budynku Powszechnej Szkoły Powszechnej nr 1 w Rypinie uruchomiono Publiczną Szkołę Doksztalcającą o profilu zawodowym, a on, poza funkcją kierownika szkoły powszechnej, został jej kierownikiem. Nauka w szkole trwała cztery dni w tygodniu, po pracy, w godzinach 17-19,25. W roku szkolnym 1937/1937 ukończyło ją 98 chłopców i 15 dziewcząt, praktykujących w czasie nauki w miejscowych warsztatach rzemieślniczych. Był najpewniej członkiem Polskiego Stronnictwa Ludowego „Wyzwolenie”. W latach 1919-1922 był wydawcą tygodnika politycznego i społeczno-polityczne-

go, będącego organem tej partii, pt. „Ziemia Dobrzyńska. Pismo Tygodniowe dla Wszystkich”. Redaktorem gazety był nauczyciel miejscowego Progimnazjum Męskiego, Teofil Budzanowski. Krótko, w 1925 r. był redaktorem (po Franciszku Barcikowskim), wydawanej od 1924 r., „Kroniki Rypińskiej”, drukowanej w Drukarni Polskiej, należącej do Spółki Księgarsko-Drukarskiej przy Placu Sienkiewicza 2. Jesienią 1931 r. wszedł do składu Powiatowego Komitetu Pomocy Bezrobotnym.

Po wybuchu wojny był prześladowany przez mniejszość niemiecką, zrzeszoną w Selbstschutz. W dniu 20 października 1939 r. został aresztowany przez Niemców na zwołanej do Rypina rzekomej konferencji oświatowej i osadzony wraz z innymi nauczycielami z pow. rypińskiego w więzieniu przy ul. Warszawskiej 20. Tam przeszedł bestialskie tortury.

Jego śmierć z sąsiednich domów widzieli naoczni świadkowie. Według nich jego i nauczyciela z Obór, Adama Biedrzyckiego zastrzelili na więziennym placu H. Gramze. Przed tym jednak był okrutnie torturowany przez członków rypińskiego oddziału Selbstschutzu - swych niedawnych wychowanków, którzy zarzucali mu wrogi stosunek do hitleryzmu i prześladowanie uczniów-Niemców na tym tle. Do swojej ofiary zwracali się szyderczo: „A masz małowańczyku. Ty wyśmiewałeś się z naszego wodza. Nie przypuszczałeś, że już wtedy należeliśmy do niego. A masz, ty polski psie!” Malanowski, jeden ze wszystkich bitych, prawdziwy bohater, nie wydał ani jednego jęku”.

Próby jego uwolnienia z więzienia w Rypinie podejmował nauczyciel pochodzenia niemieckiego, Gustaw Sommer i Karol Matz. Malanowski był jednym z blisko siedemdziesięciosobowej grupy nauczycieli pow. rypińskiego, którzy jesienią 1939 r. zostali zamordowani przez Selbstschutz i Gestapo w więzieniu przy ul. Warszawskiej 20 lub w lasach skrwileńskich. Jego zwłoki wywieziono do lasów skrwileńskich i tam pogrzebano.

W latach 90. XX w. jednej z ulic w pobliżu Szkoły Podstawowej nr 1 w Rypinie nadano jego imię. W 2013 r. przy ulicy jego imienia w Rypinie, naprzeciwko Szkoły Podstawowej nr 1, zawieszono tablicę pamiątkową z jego krótkim biogramem.

AIPN, OKBZpNP, sygn. Zg. /46; AP Bydgoszcz, KOSP, sygn. 3266, Formularz sprawozdawczo-statystyczny dla szkół doszkalaćcych zawodowych za rok szkolny 1938/1939; AP Włocławek, Inspektor Szkolny w Rypinie, sygn. 4, Wykaz szkół powszechnych publicznych według stanu z dnia 1 XII 1931 r.; Chelmicki, *Pamiętniki*, s. 51; Gałkowski-Piotrowski, *Rypin, w latach wojny*, s. 294-295; Gazeta Rypińska, 1939, nr 10; Głębowicz, *Zarys dziejów*, s. 108; Gazeta Rypińska 1929, nr 10, z 3 XI, nr 7-8, z 20 X; Krajewski, *Bene merentes (dobrze zasłużeni) dla Rypina*, Rypin 1988, s. 17; Krajewski, *Dama*, s. 64; Krajewski, *Eksterminacja inteligencji*, s. 166, 196; M. Krajewski, *Polityczne oczyszczenie gruntu*, Kujawy 1984, nr 36, s. 3; Krajewski, *Przerwana lekcja*, s. 159; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 344; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 88; Kronika Rypińska 1924, n-ry 1, 7, 15; 1925, n-ry 9, 14; 1926, n-ry 17, 26, 31-34; Kronika szkoły w Rogowie k. Rypina, zapis ks. S. Dulczewskiego; A. Lipińska, *Tablica Iwaskiewicz i Malanowskiego w ramach ścieżki edukacyjnej*, Kronika Rypińska, nr 242: 2013, s. 8; Cz. Papiernik, *Doroste dzieciństwo*, Rypin 2007, s. 22; Piotrowski, *Lata młodości*, s. 309; Piotrowski, *Szkolnictwo Rypina*, s. 322, 324; R. Piotrowski, *Biogramy aresztowanych przez Selbstschutz, potem zamordowanych jesienią 1939 r.*, [w:] A. Witkowski, *Mordercy Selbstschutzu*, Warszawa

1986, s. 133; Piotrowski, *Biogramy*, s. 170; Piotrowski, *Słownik*, s. 169, gdzie inf., że został rozstrzelany w lasach skrwileńskich; Piotrowski, *Szkolnictwo*, s. 312; Rolnik Rypiński 1931, nr 4, z 8 X; *Rypin między wojnami*, s. 73 i n.; *Szkoła Podstawowa nr 1 im. mjra Henryka Sucharskiego w Rypinie*, pod red. J. Anuszczyńskiego i P. Gałkowskiego, Rypin 1998, s. 30, 45-49.; S. Wesolowski, *Moje przeżycia wojenne w Rypinie (1939-1945)*, opr. wstępem i przypisami opatrzył M. Krajewski, Rypin 2009, s. 125; Wardzyńska, *Rok 1939*, s. 173; A. Witkowski, *Mordercy*, s. 64, 76; Zielińska, *Historia*, s. 5, 18; Zielińska, *Prasa powiatu rypińskiego*, s. 93-95, 102.

MALCZYK HELENA (*26 XII 1902 r. w Bereźynie †2 XI 1939 r. w Rypinie, nauczycielka, ofiara zbrodni niemieckich (M 18))

Była córką Antoniego i Antoniny. W 1939 r. była nauczycielką-polonistką w Szkole Powszechnej w Skrwilnie. Aresztowana w dniu 22 października 1939 r., więziona była w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20 i tam zamordowana.

Zwłoki Niemcy wywieźli do lasów skrwileńskich i pogrzebali w zbiorowej mogile.

Pozostawiła córkę, Annę, zamężną Gabryszewska.

AIPN Bydgoszcz, OKBZpNP, sygn. 69/48; *Dawne Skrwilno*, s. 20, 40; Dziennik KOSP 1945, nr 9, s. 223; Piotrowski, *Skrwilno*, s. 175; Piotrowski, *Słownik*, s. 169; Wardzyńska, *Rok 1939*, s. 173, gdzie nazwisko jako Malczykowa.

MALEC JAN (*12 VII 1921 r. w Łodzi), sędzia w st. spoczynku, kolekcjoner, fotograf-amator, członek DTN (M 19))

Syn Jakuba (ur. 22 VII 1863-7 V 1936). W Łodzi 1928 r. zaczął uczęszczać do siedmioklasowej Publicznej Szkoły Powszechnej nr 56. W dniu 22 października 1932 r. powołano do życia w szkole 16. Łódzką Drużynę Harcerską, która także współdziałała z PCK i tu włączali się uczniowie i został w niej „piątkowym”. Po zakończeniu szkoły, w 1935 r., zaczął pracować jako chłopak na posyłki w firmie Szmul Ewigheit – Zakład Krawiecki cywilno-wojskowy. On musiał pracować, bo rodzice nie mieli stałej pracy. Zarobione pieniądze zawsze oddawał mamie.

W maju 1939 r. Ewigheit zwolnił go z pracy, bo zbyt dużo zarabiał. Pracował potem jako robotnik przy murarzach, czy przy innej ciężkiej pracy, za którą otrzymywał 2 zł dziennie. Zgłosił się do pośrednictwa pracy. Otrzymywał zapomogę 7,50 zł co dwa tygodnie. Działał dalej w PCK i ZHP: przygotowywano pomoc i opiekę, kopano rowy i okopy, drukowano ulotki i gazetki. Roznoszono je i pilnowano studni u zbiegu ulic. Gdy wkroczyli do Łodzi Niemcy, Arbeitsamt przejął go jako bezrobotnego i wtedy pracował na Dworcu Łódź-Kaliska przy rozładunku węgla z wagonów. Cały czas utrzymywał kontakt z drużyną harcerską i roznosił ulotki. Wrócił do domu, na swój mundur harcerski nałożył tylko jesionkę i poszedł z innymi. Następnego dnia, idąc przez Stryków, Łyszkowice, dotarli do Radziwiłłowa, a potem przez Puszcę Mariańską do wsi koło Mszczonowa. Niemcy zawzięcie bombardowali wieś i miasta. Szli więc w trudzie i znoju. Do Warszawy jednak nie doszli. Niemcy byli szybsi, opanowali wszystkie drogi. Do domu wrócił w niedzielę, 10 września, Łódź była już zajęta przez hitlerowskiego okupanta.

Jako pracujący nie podpadł Niemcom, ale w kwietniu 1940 r. otrzymał wezwanie na wyjazd na roboty do Rzeszy. Dnia 20 kwietnia, pociągiem z Łodzi był transport do Wannic. Tam było dzielenie, więc został zabrany przez Karla Alweasa do pracy na wsi. Było tam 20 Polaków, w tym trzech niewolników, przywiezionych z Gross-Rossen, tam było ich więcej, byli także Serbowie – niewolnicy. Po pewnym czasie mógł otrzymać przepustkę i w niedzielę miał czas dla siebie. Szedł wówczas z innymi 3-7 km pieszo do Polaków, pracujących w innych gospodarstwach. Omawiano wówczas sytuację międzynarodową, polityczną i czekano z utęsknieniem zwycięstwa nad faszystowskimi Niemcami. Na przymusowych robotach pracował aż do lipca 1945 r., bowiem Anglicy zabrali wszystkich do polskiego obozu w Sesen. Tam został komendantem i znów działał wśród ludzi jako działacz PCK nie tylko w obozie, ale wśród Serbów, Ukraińców i Rosjan, którzy też tam byli rozmieszczeni. W listopadzie 1945 r., gdy zorganizowano pierwszy transport do Polski, był chory na tyfus, leżał w szpitalu i nie mógł wracać do Polski. Okres jego pobytu się przedłużył.

Drugim transportem, w marcu 1946 r., wrócił do Łodzi wraz z żoną i gdy zaczął pracować w Łódzkich Zakładach Komunikacyjnych jako magazynier, także włączył się do działalności w Oddziałowym Kole PCK. W 1950 r. podjął naukę w Szkole Prawniczej Ministerstwa Sprawiedliwości w Siecinie i tam też działał w Kole PCK. W 1952 r. otrzymał nominację Sędziego Sądu Powiatowego w Łęczycy i prezesa sądu. Tu też działał, miał możliwość działania w zakładowych kołach i szkolnych kołach PCK. Miał lepszą możliwość nawiązania kontaktów w Łęczycy i powiecie. Stąd też w 1953 r. na Zjeździe PCK został wybrany prezesem Zarządu Powiatowego PCK. W krótkim czasie doprowadził do nadania organizacji sztandaru dla Powiatowego Zarządu PCK, którego był nie tylko inicjatorem, ale także jego projektantem. Dnia 8 maja 1959 r. sztandar został wręczony dla Zarządu Powiatowego PCK w Łęczycy.

Dalsza działalność jego trwała do 1966 r., bowiem 1 lutego tegoż roku przejął stanowisko prezesa Sądu Powiatowego w Rypinie. Także w Rypinie, po nawiązaniu kontaktów z mieszkańcami miasta i powiatu rypińskiego oraz zakładów pracy i szkół, włączył się w działalność PCK. W 1967 r. został wybrany na prezesa Zarządu Powiatowego PCK. Nawiązując kontakt z honorowymi dawcami krwi, doszedł do wniosku, żeby wzmóc działalność krwiodawstwa. Po rozmowie z dyrektorem mleczarni, doszedł do wniosku, żeby stworzyć Klub Honorowych Dawców Krwi. Lokal dał dyrektor mleczarni. Prezesem Klubu został Edward Gilka. Działalność zataczała coraz szersze kręgi. Jan uznał, że i tu należy doprowadzić do organizacji nowego sztandaru PCK. Znów projektowanie, organizacja fundacji, zbiórka pieniędzy. Doprowadził do uzgodnienia i wręczenia sztandaru powiatowego PCK w Rypinie 8 maja 1974 r. Kiedy w lipcu 1975 r. powołano 49 województw, w związku z tym zlikwidowano zarządy powiatowe PCK. Na skutek tego Wojewódzki Oddział w Bydgoszczy musiał oddać nadzór nad rypińskim PCK do Włocławka. Zorganizowano zebranie Zarządu PCK w Rypinie, po którym powołano nowego

prezesa. Od tego momentu Jan Malec przerwał działalność w PCK.

W 1974 r. zainicjował powołanie w Rypinie placówki Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego i został jej prezesem. Funkcję tę pełnił do 1982 r. Z ramienia PTTK był społecznym opiekunem zabytków i przyrody oraz przewodnikiem turystyki motorowej i pieszej. W 1987 r. w Lublinie został wyróżniony Plakietką Zbiorów Krajoznawczych o numerze 215.

Interesował się zbrodniami hitlerowskimi w Rypinie i okolicy w czasie drugiej wojny światowej. W dniu 26 listopada 1976 r. był współorganizatorem publicznej konferencji nt. zbrodni Selbstschutzu na terenie Rypina i powiatu rypińskiego. W „Kronice Rypińskiej” opublikował relację świadka tych zbrodni, Władysława Czajkowskiego z Giżynka w pow. rypińskim pt. „Przeżyłem własną śmierć” (KR 1996, nr 4/5).

W 1980 r. przeszedł na emeryturę. Jego pasją jest fotografika, którą zajmuje się od 1936 r. Przez całe lata nie rozstawał się ze swoim „Olympusem”. Fotografuje wszystko: ludzi, wydarzenia, przyrodę i w ogóle otaczający go świat. Zgromadził ok. 30 tys. zdjęć. Przekazywał swoje albumy ze zdjęciami, które przez lata sam kompletował. Fotografował stan obecny i przeszłość zatrzymaną kadrze grodu nad Rypienicą. Do rzeczki miał przysłowiowe dwa kroki, a most przekraczał prawie każdego dnia. Z aparatem fotograficznym nie rozstawał się w Rypinie na żadnym kroku, więc spod jego reki wyszło tysiące zdjęć. Gdy chodzi o miejskie wydarzenia i ludzi z nimi związanych, tymi zdjęciami obdarowywał znajomych, ale także dość przypadkowo sfotografowanych osób. W czasie zamieszkiwania w Rypinie często uczestniczył w różnego rodzaju spotkaniach i wystawach w kinie „Bałtyk” Rypińskiego Centrum Kultury, w Galerii „Nowa” Katolickiego Stowarzyszenia „Civitas Christiana”, w Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej, a także w rypińskich szkołach.

W czasie likwidacji swojego mieszkania w Rypinie kilkadziesiąt albumów i zbiorów krajoznawczych przekazał do Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej w tym mieście. Stanowią one cenny materiał fotograficzny, który niewątpliwie służyć będzie badaczom dziejów miasteczka na Rypienicą.

Posiada odznaczenia: Krzyż Kawalerski Orderu odrodzenia Polski (1981), Złoty Krzyż Zasługi, Medal PCK z okazji 90. rocznicy PCK, Honorowa Odznaka PCK III stopnia (1956), Odznaka XV-lecia PCK (1959), Honorowa Odznaka PCK II stopnia (1962), Honorowa Odznaka PCK I stopnia (1969), odznaka 50-lecia PCK (1969, Medal Henri Dunanta (1985).

Jest członkiem Honorowym Kręgu Starszyny Harcerskiej „Pułaszczacy” (2004) oraz Dobrzyńskiego Towarzystwa Naukowego z siedzibą w Rypinie (2009).

AA, Życiorys przekazany autorowi; AMZD, Życiorys Jana Malca, sygn. 105/144; AR, 90. urodziny pana Jana, Czas Rypina 2010, z 29 lipca; Autopsja (1969-2013); A. Czajkowska, Jan Malec, kolekcjoner krajoznawstwa. Rypin wczoraj i dziś, Nowości Powiatu Rypińskiego 2000, z 24 XI; IS, Najstarszy harcerz w Rypinie, Czas Rypina 2008, nr 4; A. Jankowska, Szmoncesy Jana Malca, Nowości Powiatu Rypińskiego 2007; Cz. Jankowski, Rypin w albumach, Nowości Powiatu Rypińskiego 2004, z 18 VI; Jubileusz i społeczne pasje, Kronika Rypińska 1996, nr 7/8; M. Karczewska, Jan Malec, Gazeta Pomorska 2007, z 24 X; „Pamiętaj ludziom dobre”. Jan Malec, emerytowany sędzia, harcmistrz,

kolekcjoner krajoznawstwa, fotograf-amator, Rypin-Płock 2012, pass.; Z. Rogowska Z., *Rypin (aktor-amator Jan malec)*, Nasz Głos 2007, nr 3; *Rypin w PRL*, s. 771-772; J. Smoliński J., *Jan Malec – kolekcjoner krajoznawstwa*, Ziemia Dobrzyńska. Pismo dla Wszystkich 1995, nr 2.

MALICKI ANDRZEJ (*25 X 1938 r. w Częstochowie), kapłan zakonny, karmelita, przeor i kustosz klasztoru w Oborach (M 20)

Syn Adama i Heleny z Topolskich. Świadectwo maturalne uzyskał 18 czerwca 1958 r. Przez półtora roku był Seminarium Duchownym w Częstochowie. Następnie był nauczycielem szkół powszechnych, a dyplom w tym zakresie uzyskał w dniu 23 maja 1963 r. Od 1968 r. jest w Zakonie Ojców Karmelitów. Pierwsze śluby złożył w 1969 r., a profesję wieczystą w dniu 27 listopada 1972 r. w Krakowie. Studia teologiczne ukończył na podstawie pracy pt. *Cudowna Figura Matki Bożej Bolesnej w Oborach* w dniu 17 maja 1974 r. Świecenia kapłańskie przyjął w dniu 23 maja 1974 r. w Krakowie.

Od 1979 r. był dyrektorem powołań w Krakowie. Od 30 lipca 1985 r. był proboszczem w Woli Gułowskiej. Od 1991 r. przebywał w klasztorze w Lublinie, a od 30 października 1992 r. – w Lipinach. Od sierpnia 2000 r. pełnił obowiązki kapelana szpitala im. Dietla w Krakowie. Od 5 lipca 2001 r. przejął obowiązki przeora, a następnie proboszcza w Oborach. W 2003 r. został mianowany przeorem oborskim na następną kadencję. Funkcje tę pełnił nieprzerwanie do sierpnia 2012 r. W Oborach podjął i przeprowadził szereg prac inwestycyjnych i remontowych, m. in. urządził w ogrodzie klasztornym Drogę Krzyżową, ufundował dzwony, urządził Kaplicę Pamięci w krypcie o. W. Kruszewskiego, wybudował dom pielgrzyma, odnowił polichromię w kościele, zamontował wszystkie nowe witraże, wybudował herbaciarnię i obiekty towarzyszące, rozbudował klasztor, wypełniając tą poważną inwestycję założoną w XVIII stuleciu koncepcją architektoniczną całego kompleksu klasztorno-kościelnego. Za jego czasów poważnie rozwinął się ruch pielgrzymkowy, szczególnie osób chorych. Słynął z niezwyklej życzliwości dla ludzi i wielu organizacji społecznych, w tym także dla DTN.

Od sierpnia 2012 r. posługuje przy klasztorze i kościele pw. M. B. Pocieszenia w Pilźnie k. Tarnowa. W 2013 r. obchodził 75-lecie urodzin.

Autopsja (2001-2014); Krajewski, *Tronująca*, s. 99; *ZKZD 2005*, s. 147.

MALINOWSKI PIOTR (*1654 r. †po 1694 r.), proboszcz w Świdziebni

W 1686 r., na prośbę Jakuba Rokitnickiego, chorążego ziemi dobrzyńskiej, objął probostwo w Świdziebni k. Rypina. Na probostwo wprowadził go proboszcz w sąsiedniego Górzna, ks. Klemens Kowalczewski. W 1690 r., z inicjatywy swego mentora, Jakuba Rokitnickiego, rozpoczął budowę nowego kościoła w Świdziebni. Drewniany kościół stanął już w roku następnym.

AD Płock, Wisit. gener. pro a 1694, sygn. 47, k. 998-999; *Parafia Świdziebnia*, s. 479.

MALINOWSKI EDMUND (*4 X 1885 r. w Dobrzyniu n. Wisłą †4 XI 1979 r. w Warszawie), botanik i genetyk (M 21)

Był synem Maksymiliana, działacz ruchu ludowego, posła na sejm i senatora. Studia odbył w Genewie. Od 1915 r. zaczął zajmować się genetyką, prowadząc stację doświadczalną w Morach pod Warszawą. W latach 1915-1918 docent na Politechnice Warszawskiej. Od 1919 r. profesor Uniwersytetu w Poznaniu. Od 1919 prowadził zakład doświadczalny w Skierniewicach. Od 1920 r. profesor genetyki i hodowli roślin w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Od 1929 r. członek Polskiej Akademii Umiejętności, od 1930 r. Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Od 1952 r. członek Polskiej Akademii Nauk. W roku 1960 r. uzyskał doktorat *honoris causa* Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu.

Był autorem pionierskich prac na temat konkurencji porostów naskalnych (1911, 1912) oraz wielu publikacji z zakresu genetyki roślin, dotyczących m.in. mieszańców pszenicy, heterozji, chorób wirusowych ziemniaka. Prace dotyczące heterozji wykazały dziedziczność nie tylko u roślin obcopolnych, ale także u samopolnych. Wykazał powstawanie mutacji u petunii i fasoli. W wyniku badań nad mutacjami i wielokrotnym allelomorfizmem (*allele*) u petunii sformułował koncepcję współdziałania genów strukturalnych i regulatorowych, które warunkują m.in. typ wzrostu rośliny. W jego dorobku znajdują się: *Świat roślin* (1912), *Mieszańce pszenic* (1914), *Studia nad mieszańcami pszenicy* (1919), *Analiza genetyczna kształtów nasion u fasoli* (1921), *Problemat heterozji w świetle doświadczeń nad mieszańcami fasoli* (1924), *Anatomia roślin* (wyd. 1 – 1938, wyd. 9. – 1981), *Genetyka* (wyd. 1 – 1958, wyd. 5 (1978), *Morfologia roślin* (1965) inne. W 1951 r. odznaczony Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Pochowany na Cmentarzu Wojskowym na warszawskich Powązkach razem z żoną, Zofią.

M.P. z 1951 r. Nr 93, poz. 1275; *Wielka encykl. PWN*, t. 16: 2003, s. 508.

MALINOWSKI EDWARD (†28 IX 1941 r. w Mauthausen-Gusen), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich

Do 1939 r. był nauczycielem Publicznej Szkoły Powszechnej w Dobrzyniu n. Wisłą. Aresztowany w dniu 17 października 1939 r. na rzekomej konferencji nauczycieli w Lipnie, następnie poprzez obóz w Rudau w Prusach Wschodnich, trafił do hitlerowskiego obozu koncentracyjnego w Mauthausen-Gusen, gdzie został zamęczony.

Gózdź-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 28; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 320; Piotrowski, *Słownik*, s. 170; Wardzyńska, *Rok 1939*, s. 180.

MALINOWSKI MACIEJ (*24 II 1865 r. we wsi Zabiele, w pow. Kolno w guberni łomżyńskiej †8 XII 1928 r. w Rypinie), felczer medyczny w Rypinie (M 22)

Do Rypina przybył jako felczer i został zatrudniony w Rypińskiej Brygadzie Straży Pogranicznej. Początkowo

kowo pracował w lazarecie, mieszczącym się w budynku przy ul. Wydmuchowo (obecnie Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej). W 1899 r. rozpoczął już leczenie jako felczer cywilny w Lecznicy Rypińskiej, pod kierunkiem lekarza Berka Sacharowa. W 1918 r. przeniesiony został do nowego szpitala utworzonego w mieście w tzw. budynku Toporowskiej przy ul. Szpitalnej (obecnie ul. PCK). W 1923 r., po oddaniu do użytku szpitala pw. św. Marcina, został zatrudniony ł w charakterze felczera, pomocnika lekarza Gracjana Roguskiego. Zmarł w szpitalu rypińskim.

Pochowany na cmentarzu w Rypinie.

AMZD, Materiały Franciszka Dłutka; Dłutek, *Dzieje szpitalnictwa*, s. 25; *Dzieje służby zdrowia*, s. 311.

MALINOWSKI MAKSYMILIAN, właśc. Maksymilian Miłgaj, ps. „Piastun” (*23 VI 1860 r. w Ciechocinie w pow. lipnowskim †18 III 1948 r. w Warszawie), nauczyciel, ofiara prześladowań carskich, organizator i działacz ruchu ludowego, publicysta, poseł, senator (M 23)

Urodził się w rodzinie chłopskiej jako syn Stanisława i Marii z Grodzickich. Ojciec jego znalazł się w pow. lipnowskim z racji służby wojskowej i nosił nazwisko nie Malinowski, lecz Miłgaj. Maksymilian uczył się w Seminarium Nauczycielskim w Wymyślinie, które ukończył w 1880 r. Następnie był nauczycielem w Kamienicy k. Dobrzyń n. Wisłą, a potem, od 1881 r., w Dobrzyniu n. Wisłą. W czasie pracy pedagogicznej organizował odczyty dla miejscowej ludności poświęcone problematyce samorządu i wychowania. W okresie pracy w Kamienicy zetknął się z Władysławem Dmowskim, właścicielem majątku Głowiny k. Dobrzyń, który wcześniej brał udział w powstaniu styczniowym. Natomiast w czasie pracy w Dobrzyniu pozostawał w żywych kontaktach z miejscowym proboszczem, ks. Pawłem Piórą, korzystając z jego księgozbioru.

W 1886 r., wskutek konfliktu z władzami rosyjskimi, które posądziły go o prześladowanie „wszystkiego co rosyjskie”, zrezygnował z pracy nauczycielskiej i wspólnie z K. Prószyńskim („Promykiem”) nabył redakcję czasopisma „Zorza” w Warszawie. W latach 1887-1906 był redaktorem i wydawcą „Zorzy”. Do połowy lat dziewięćdziesiątych pozostawał pod wpływem programu pozytywistów. Działal w Towarzystwie Popierania Przemysłu i Handlu. Był inicjatorem rozwoju rzemiosła domowego na wsi, założył wzorcowe warsztaty tkackie w Wolkowie i Helenowie, a także nowoczesny piec garncarski w Dobrzyniu n. Wisłą, wykorzystując do tego celu miejscowe pokłady gliny. Doprowadził na terenie całej guberni płockiej do rozwoju koszykarstwa. Działal w Towarzystwie Pszczelniczo-Ogrodniczym, którego był sekretarzem. Organizował kursy rolniczo-hodowlane dla chłopów. W 1899 r. założył pierwszą w Królestwie Polskim szkołę rolniczą w miejscowości Otrębusy pod Warszawą. Z ramienia Towarzystwa Pszczelniczo-Ogrodniczego był jej opiekunem.

Po odejściu z Otrębusów, zw. także Pszczelinem, w 1904 r. założył wraz z Jadwigą Dziubińską szkołę rolniczą w Kruszynku na Kujawach. Wniósł także znaczny wkład w uruchomienie w 1909 r. szkoły w Sokołównku w pow. ciechanowskim. Był współtwórcą

Towarzystwa Kólek Rolniczych im. S. Staszica (1906) i członkiem jego władz naczelnych. Przeciwstawiał się rewolucyjnym metodom rozwiązywania wszelkich konfliktów społecznych, potępił strajk robotników rolnych w 1905 r.

W 1907 r. endecy zmusili go do ustąpienia z redakcji „Zorzy”. Utrzymywał kontakty z organizacją pn. Związek Młodej Polski Ludowej. Od 1907 r. na łamach organu prasowego tego związku pt. „Siewba” zamieszczał swoje artykuły pod ps. „Piastun”. Nawiązał również kontakty ze stronnictwem postępowej demokracji (pedecją). Był członkiem Towarzystwa Kultury Polskiej i Polskiego Związku Postępowego. W oparciu o fundusze Towarzystwa Kultury Polskiej od 28 listopada 1907 r. rozpoczął wydawanie pisma dla chłopów pt. „Zaranie”. W niedługim czasie stało się ono instytucją animującą rozwój ruchu chłopskiego, skupiającą dużą liczbę chłopskich działaczy i inteligencji ludowej. W „Zaraniu” swoje artykuły podpisywał pseudonimami: „Pisarz” „Zarania”. Wraz z Jadwigą Dziubińską był autorem hasła „sami sobie”. Miało ono na celu uwolnienie chłopów od zależności opiekuńczej dworu i dało podstawę do rozwoju radykalnego ruchu ludowego.

Po wybuchu pierwszej wojny światowej, w dniu 6 grudnia 1914 r. w odpowiedzi na apel Komitetu Narodowego Polskiego Romana Dmowskiego, wzywający naród polski do poparcia Manifestu z sierpnia 1914 r. Naczelnego Wodza armii rosyjskiej Wielkiego Księcia Mikołaja Mikołajewicza, zwołał do Warszawy zjazd chłopów-zaraniarzy, którzy uchwalili protest przeciwko temu aktowi. Współdziałał w tworzeniu na terenie Królestwa sieci Polskiej Organizacji Wojskowej. W dniu 12 kwietnia 1915 r. został aresztowany przez Rosjan i wywieziony do Moskwy, gdzie do 1917 r. przebywał w więzieniu Butyrki, a następnie w więzieniu Taganka. Uwolniony po powołaniu w Rosji rządu Kiereńskiego, wyjechał do neutralnej Szwecji, a stamtąd w 1919 r. powrócił do kraju.

Następnie został członkiem Polskiego Stronnictwa Ludowego „Wyzwolenie”, a w latach 1925-1931 był jego prezesem. Od 1919 r. przez kilka lat redagował czasopismo „Wyzwolenie”, główny organ PSL „Wyzwolenie”. Od 1920 r. był długoletnim członkiem władz naczelnych Centralnego Związku Kólek Rolniczych, a od 1922 r. prezesem Towarzystwa Popierania Przemysłu Ludowego i współorganizatorem Związku Zawodowego Rolników (1929).

Po utworzeniu Stronnictwa Ludowego, od 1931 r. był prezesem kongresu tego Stronnictwa. W 1935 r. wystąpił ze Stronnictwa Ludowego, nie godząc się na bojkot wyborów do sejmów i senatu, uchwalony przez władze stronnictwa. W latach 1922-1935 (I, II i III kadencja) piastował mandat poselski, a w latach 1935-1938 był senatorem.

Pozostawił znaczny dorobek publicystyczny, m. in. *Jak sobie ludzie radzili w biedzie, jak doszli do majątku i jak dobrobyt ogółu podnieśli* (Warszawa 1891), *Rolnictwo włościańskie za granicą* (Warszawa 1900), *Przemysł ludowy w Królestwie* (Warszawa 1908), *O ludzie i ludowcach w tej części Polski, która była w jarzmie carów rosyjskich* (Warszawa 1920), *Spółdzielczość a przemiany ustrojowe* (Młoda Myśl Ludowa 1929), *O społecznym, kulturalnym i narodowym życiu lekarzy polskich byłej Kongresówki* (Warszawa

1948), O „Zaraniu” i zaraniarzach w 25 rocznicę (Robotnik 1932, nr 1), *Chłopski ruch zaraniarski w byłej Kongresówce przed pierwszą wojną światową* (Warszawa 1948).

Żonaty z Teodorą Machczyńską (1860-1931), pozostawił synów: Edmunda (ur. 1885), botanik i genetyk; Wiesława (ur. 1891), adwokat i działacz ruchu ludowego; Tadeusza (ur. 1895) oraz córkę Sabinę (1887-1967).

Pochowany na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

Z. Bigoszewski, *Dobrzyń nad Wisłą, wspomnienia rzeczywistości*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 5: 2000, s. 109; Z. Bigoszewski, *Rzemiosło dobrzyńskie*, Gazeta Lipnowska, nr 46: 2002, s. 15; H. Brodowska, *Z dziejów szkół rolniczych w Polsce*, Przegląd Historyczno-Oświatowy 1959, nr 2, s. 302; Chojnicki-Gózdź, *Niepospoli*, s. 15; *Encykl. powszechna*, t. 3, s. 10; Z. Jaskólski, *Szkoła z tradycjami*, Wieści z Ziemi Dobrzyńskiej 1998, nr 4, s. 9; Z. Kmiecik, *Ruch oświatowy na wsi. Królestwo Polskie 1905-1914*, Warszawa 1963, s. 123, 126-132, 163; J. Kowal, W. Stankiewicz, M. Stański, *Zarys historii polskiego ruchu ludowego*, praca zbiorowa, Warszawa 1968, s. 170-190; S. Kowalczyk, J. Kowal, W. Stankiewicz, M. Stański, *Zarys historii polskiego ruchu ludowego*, t. 1: 1864-1918, Warszawa 1963, s. 27, 106, 116, 117, 118, 120, 126, 150, 151, 157-160, 162, 170, 179, 183, 185, 256, 298, 308; Krajewski, *Alma Mater*, s. 27; M. Krajewski, *Maksymilian Malinowski*, Kujawy 1987, nr 38, s. 7; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 295; Krajewski, *Postawy*, s. 23; Krajewski, *Rewolucja*, s. 72-73; Krajewski, *Spoleczeństwo wobec rusyfikacji*, s. 105; A. Łuczak, *Powstanie i działalność ruchu ludowego na Mazowszu i Podlasiu do roku 1918*, Warszawa 1973, s. 7, 9, 10, 28; M. Mioduchowska, *Centralny Związek Młodzieży Wiejskiej 1912-1928*, Warszawa 1984, s. 14-16; Oracki, *Leksykon*, s. 122-123; W. Piątkowski, *Dzieje ruchu zaraniarskiego*, Warszawa 1956, pass.; Podgóreczny, *Niepospoli*, s. 197-198; PSB, t. 19: 1974, s. 350-352; Rzepeccy, *Sejm i Senat*, s. 227-229; J. Szatkowski, *Działalność Maksymiliana Malinowskiego na wsi mazowieckiej*, [w:] *Ruch ludowy na Mazowszu, Kurpiach i Podlasiu*, Warszawa 1975, s. 321-327; *Wielka encykl. PWN*, t. 16: 2003, s. 509.

MALINOWSKI MIECZYŚLAW (*20 IX 1912 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich (M 24)

W 1934 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie. W latach 1936-1939 był nauczycielem Szkoły Powszechnej w Półwiesku Małym.

W dniu 20 października 1939 r. został aresztowany przez Selbstschutz i osadzony w więzieniu w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20, gdzie w dniu 2 listopada tego roku został zamordowany.

Po wielu latach o bliskiej przyjaźni z zamordowanym wspominała Stefania Kopczyńska (zamężna Smółczyńska), siostra nauczyciela z Janowa rypińskiego, Stefana Kopczyńskiego: „W marcu 1939 r. poznałam nauczyciela Mieczysława Malinowskiego. Stał się on moim adoratorem. Przyjechał nawet w czerwcu tegoż roku do rodziców Janowie, by prosić o moją rękę. Rodzice oczywiście z radością przyjęli to oświadczenie. Został już wyznaczony ślub na Boże Narodzenie 1939 r. Niestety – zamiary te zniweczyła wojna. (...) Już w dniu 20 października Malinowski z wieloma nauczycielami powiatu rypińskiego został aresztowany i osadzony w Rypinie w piwnicy dawnego budynku polskiej policji przy ul. Warszawskiej 20, nazwanym później „Domem kaźni”. Dnia 2 listopada został on rozstrzelany w Rypinie, a następnie ze swymi uśmierconymi

kolegami wywieziony do lasów skrwileńskich w Raku, gdzie ich w uprzednio przygotowanych już dołach-grobach zakopano (pochowano)”.

Tablica poświęcona jego pamięci została umieszczona w 1968 r. w Szkole Podstawowej w Półwiesku, gdzie znajduje się następujący tekst: „Nauczyciele tutaj szkoły zamordowani w r. 1939 przez Niemców, Domaradzki Andrzej, Domaradzka Zofia, Malinowski Mieczysław oraz ich uczeń Stachowicz Eugeniusz, cześć ich pamięci”.

AIPN, Bydgoszcz, OKBZpNP, sygn. Zg. 60/49; Dziennik KOSP 1945, nr 9, s. 223; A. Graczkowski, *Historia Szkoły podstawowej w Półwiesku Małym (1923-2013). W 90-lecie powstania obiektu*, Rocznik Dobrzyński, t. 6: 2013, s. 228, 230; Krajewski, *Dama*, s. 64; Krajewski, *Przerwana lekcja*, s. 161-162; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 322; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 93; Piotrowski, *Biogramy*, s. 170; Piotrowski *Słownik*, s. 170; *Stefania Smółczyńska z domu Kopczyńska. Rys biograficzny. Opracowanie własne*, Szczecin 1998, mps (udostępniony autorowi przez Stefana Kopczyńskiego z Torunia w 2007 r.); *Wardzyńska, Rok 1939*, s. 174; Żuchowski, *Szkoły*, s. 88.

MALINOWSKI TADEUSZ (*14 IX 1919 r. w Wąpielsku †12 III 1943 r. w obozie Stutthof), alumn seminarium duchownego, ofiara zbrodni niemieckich (M 25)

Był synem Andrzeja i Magdaleny z Matusiaków. Rodzice jego posiadali średniej wielkości gospodarstwo. Po ukończeniu miejscowej szkoły powszechnej w 1933 r. rozpoczął naukę w Liceum Diecezjalnym w Płocku, a po uzyskaniu matury wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku. W czasie studiów odznaczał się wyjątkową pilnością i pracowitością.

Jesienią 1939 r. był studentem II roku seminarium płockiego, które musiał opuścić ze względu na zajęcie gmachów seminaryjnych przez wojsko niemieckie. Po powrocie w rodzinne strony, przez cały rok chodził w sutannie. Od maja 1941 r. do kwietnia 1942 r. pracował jako magazynier w firmie Humel w Rypinie. Do stycznia 1943 r. był urzędnikiem w gminie w Żale. W dniu 1 stycznia tego roku został aresztowany pod zarzutem należenia do organizacji konspiracyjnej. Osadzony w więzieniu w Grudziądzu, gdzie przez dwadzieścia dni był maltretowany w czasie przesłuchań. Następnie skierowano go do obozu Stutthof. W obozie bardzo często otrzymywał karę chłosty, co przyczyniło się do szybkiego zgonu.

Byli naszymi duszpasterzami, Niedziela. Edycja Płocka 2002, nr 46; Grzybowski, *Martyrologium*, s. 242; Grzybowski, *Martyrologium II*, s. 42-421; Jacewicz, *Martyrologium*, z. 2, s. 339; Jezusek, *Wykaz księży*, s. 377; (W. Jezusek), *Tadeusz Malinowski, alumn II kursu Seminarium Duchownego (w Płocku)*, MPP 1950, nr 9-12, s. 199-201; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 146, 150; Krajewski, *Eksterminacja inteligencji*, s. 189, 199; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 335; *Księża zamordowani*, s. 152; Szoldrski, *Martyrologium*, s. 301; Z. Żuchowski, *Przyczynek do dziejów Szkoły Podstawowej w Wąpielsku w latach 1918-1999*, Rocznik Dobrzyński, t. 1: 2008, s. 130.

MALINOWSKI WIESŁAW (*1948 r. w Koliszowach, pow. koński w diec. sandomierskiej), kapitan rzymskokatolicki, kanonik honorowy kapituły pułtuskiej, proboszcz w Świdziebni (M 26)

W 1962 r. wstąpił do niższego, a w 1966 r. Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku. Świecenia kapłańskie przyjął 18 czerwca 1972 r. Był kolejno na wikariatach Długosiodłach, w Drobinie (od 1973), Suserzu (od 1975) i Świdziebni (od marca 1978).

W Świdziebni szybko zdobył zaufanie proboszcza, ks. S. Biedrzyckiego. Funkcję wikariusza pełnił także w okresie proboszczowania w parafii przez ks. Z. Mączyńskiego. W dniu 16 marca 1983 r. mianowany został administratorem parafii Świdziebni. W parafii przeprowadził wiele remontów i dużą ilość inwestycji budowlanych. Tadeusz Drapiewski, malarz artysta, położył wówczas malaturę w nawie głównej kościoła i odnowił malowidła w prezbiterium. Po malowaniu położono w kościele posadzkę, imitującą marmur. W okresie stanu wojennego udało mu się także rozpocząć gruntowny remont dachu na kościele parafialnym. Do 1985 r. zmieniono blachę na całym pokryciu, a przy okazji dokonano konserwacji więźby dachowej i wyremontowano wieżę kościelną. W 1984 r. zbudował w pobliżu kościoła dom pogrzebowy. W połowie lat 80. wyremontował garaże, budynki gospodarcze oraz salę katechetyczną. W 1985 r. rozpoczął budowę organistówki z wikariatem, a w dwa lata później budynek przekazany został do zamieszkania dla wikariuszy i organisty. W 2000 r. remontował chór kościelny, przebudował ołtarz główny. Zadbął także o obydwa cmentarze parafialne. Prowadził remont kościołka w Księżm oraz w Szczutowie. Łącząc pracę duszpasterską z działaniami gospodarczymi, w 1983 r. ukończył studia na ATK, uzyskując pod kierunkiem ks. dra Andrzeja Suskiego, późniejszego biskupa toruńskiego, tytuł magistra teologii.

W sierpniu 2002 r. został przeniesiony do parafii pw. św. Achacjusza Stołatowo w dekanacie płońskim, gdzie 17 czerwca 2012 r. obchodził jubileusz 40-lecia kapłaństwa.

W 1999 r. uhonorowany został tytułem kanonika honorowego kapituły pułtuskiej.

http://skolatowo.ugu.pl/?page_id=17/9 V 2013; http://diecezja-plocka.pl/index.php?akcja=spis_wyswietlParafie&p_id=146/9 V 2012, gdzie informacja, że proboszczem w Skołatowie jest od 2006 t.; *Parafia Świdziebni*, s. 497-499.

MALIŃSKI WACŁAW (*19 I 1884 r. w Wymyślinie, parafia Wrona †19 III 1946 r. w Syberii k. Żuromina), kapłan rzymskokatolicki, kanonik kapituły pułtuskiej, więzień obozów niemieckich (M 27)

Był synem gospodarzy Piotra i Anastazji z Szumskich. Po ukończeniu szkoły powszechnej w Zakroczymiu, uczęszczał do gimnazjum w Warszawie. W 1901 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Płocku. W dniu 28 października 1906 r. z rąk abpa A. J. Nowowiejskiego przyjął święcenia kapłańskie. Jako neoprezbiter pracował na wikariacie w Wyszogrodzie, a od 1907 r. w Skrwilnie k. Rypina. W 1912 r. na polecenie bpa A. J. Nowowiejskiego organizował nową parafię Syberia na terenie parafii Skrwilno. W tym samym roku wybudował tam drewnianą kaplicę, następnie wznosił plebanię i zabudowania gospodarcze. Jednocześnie przystąpił do wzniesienia neoromańskiego kościoła. W dniu 18 sierpnia 1939 r. bp Leon Wetmański konsekrował w tej wsi wybudowany przez niego

kościół pw. NMP Ucieczki Grzeszników. W tym czasie otrzymał on honorową kanonię pułtuską.

Angażował się w ważne przedsięwzięcia społeczne. W lipcu 1920 r. był w składzie Obywatelskiego Komitetu Obrony Państwa na powiat rypiński.

W dniu 22 października 1939 r. wraz z innymi duchownymi z pow. rypińskiego został aresztowany przez Selbstschutz i osadzony w więzieniu w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. W dniu 30 października tego roku wraz z grupą duchownych trafił do zorganizowanego w klasztorze w Oborach obozu przejściowego. Stamtąd 22 lutego 1940 r. został wywieziony do więzienia w Grudziądzu, skąd na skutek choroby w dniu 16 marca tego roku został zwolniony.

Powrócił do Syberii i tu doczekał wolności. Po wyzwoleniu zajął się usuwaniem zniszczeń wojennych w kościele i na plebanii, wspominając czas okupacji, kiedy to „*Niemcy z Syberii chcieli urządzić twierdzę. Pracowało tu około tysiąca osób o 11 językach*”.

Zmarł w święto św. Józefa, patrona parafii, z którą związał się na resztę życia. Pochowany został na cmentarzu w Syberii.

Grzybowski, *Duchowieństwo XX/1*, s. 340-341; Grzybowski, *Martyrologium*, s. 217-218; Grzybowski, *Martyrologium II*, s. 376-377; Jacewicz, z. 2, s. 312; W. Jezusek. *Śp. ks. Wacław Maliński, proboszcz parafii Syberia*, MPP 1960, nr 6-7, s. 267-268; Krajewski, *Martyrologia duchowieństwa*, s. 137, 150; Ossowski, *Kościół*, s. 580-582, 592, 597, 626, 634; *Rypin między wojnami*, s. 73; Szoldrski, *Martyrologium*, s. 166; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 127.

MALUSKI JAN (*1905 r. †jesienią 1939 r. w lasach wąbrzeskich), sekretarz sądu, ofiara zbrodni niemieckich (M 28)

Mieszkał w Dobrzyniu nad Drwęcą. Do wybuchu wojny 1939 r. był sekretarzem Sądu w Rypinie. W październiku 1939 r. został aresztowany przez Selbstschutz i następnie rozstrzelany w lasach wąbrzeskich.

Piotrowski, *Biogramy*, s. 170; Piotrowski, *Słownik*, s. 171.

MAŁACHOWSKI STANISŁAW (*1839 r. †15 I 1895 r. w Oborach), kapłan zakonny, karmelita, kapelan oddziału powstańczego w 1863 r., ofiara prześladowań carskich, przeor Trutowie i Oborach (M 29)

Pochodził z parafii Rzeczyca niedaleko Łomży. We wczesnym wieku młodzieńczym wstąpił do zakonu karmelitańskiego. W czasie powstania styczniowego w latach 1863/1864 był przeorem konwentu karmelitów w Trutowie k. Lipna i został kapelanem 400-osobowego oddziału, sformowanego przez Artura hr. Sumińskiego z pobliskiego Zbójna. Z oddziałem tym poszedł w kierunku Rypina i 4 lutego oddział ten wyzwoił to miasto. Rankiem 5 lutego celebrował Mszę Św. w kościele Św. Trójcy w tym mieście. Po rozbiciu oddziału w dniu 8 lutego 1863 r. pod Sierpcem, zapewne powrócił do Trutowa.

W Trutowie z 27 na 28 listopada 1864 r. był świadkiem likwidacji klasztoru, kiedy to nocą: przybyli: kapitan sztabowy Timoficew, podporucznik Kondratiew, praporszczyk Jankowski, sekretarz powiatu lipnowskiego, Niekwiecin i komendantzikolski, ks. Norbert Sobczyński. Po załatwieniu formalności, spisaniu pro-

tookołu oraz rozmowie z nim jako przeorem i proboszczem, w trutowskim domu zakonnym carskie władze zaborcze pozostawiły tylko ks. Norberta Sobczyńskiego. Całą obsadę trutowskiego klasztoru, tj. jego, ojca Cyriaka Biernackiego oraz dwóch braci zakonnych – braci rodzonych: Faustyna i Józefa Nareckich rosyjski podporucznik Kondratiew w konwoju trzech konnych żołnierzy przewiózł do klasztoru w Oborach. Tym samym klasztor karmelicki w Trutowie został przez Rosjan zamknięty. W Oborach internowany był co najmniej do 1874 r.

Ok. 1884 r. został przeorem Klasztoru Karmelitów w Oborach. Tutaj podjął próbę materialnej i duchowej odbudowy klasztoru po okresie regresu, spowodowanym powstaniem styczniowym i represjami z nim związanymi. Utrzymując klasztor z pomocy okolicznej ludności, rozpoczął przyjmowanie młodzieży do nowicjatu zakonnego. W 1884 r. w Oborach było już 8 księży zakonnych. Chcąc odwzajemnić się ludności za okazywaną pomoc materialną, razem ze współbraćmi w kapłaństwie prowadził szkołę dla dzieci z Obór i okolicy.

Pochodzący z parafii Rzeczycy ks. Jan Małachowski (1844-1934), wyświęcony na kapłana w 1870 r. był proboszczem w sąsiedniej od Obór parafii Ruże. Być może był to jego brat.

Pamiątkowa tablica (epitafium) wykonana z białego marmuru, z jego zdjęciem, ufundowana przez grono przyjaciół, znajduje się w nawie kościoła w Oborach, przy ołtarzu św. Józefa.

AKO, Kronika klasztoru w Oborach, t. 1, s. 58; Krajewski, *Kościół*, s. 31-33, 54; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 41, 219, 233, 304, 319; Krajewski, *W sercu tej ziemi*, s. 15; Krajewski, *Tronu-jąca*, s. 100; M. Krajewski, *Zabytkowy zespół klasztorny w Trutowie. Uposażenie i rozwój fundacji*, Biuletyn Przewodnicki PTTK (Włocławek), nr 55: 1988, s. 2-3; *Pamiętniki ks. Wincentego Chrościak-Popiela arcybiskupa warszawskiego*, wyd. J. Urban, t. 1, Kraków 1945, s. 220; A. Szczepański, *Architektura obiektu (klasztoru i kościoła w Trutowie) i jego wyposażenie*, Biuletyn Przewodnicki PTTK (Włocławek), nr 55: 1988, s. 3-9; Tablica inskrypcyjna w kościele w Oborach; <http://www.parafia-rzeczycy.pl/!nowa/index.php?page=21/22> II 2013.

MAŁECKA z d. Jaglińska HELENA HALINA, ps. „Jagła”, „Kartagina” (*24 VII 1922 r. w Lipnie †16 XII 2002 r. w Warszawie), żołnierz Armii Krajowej, położna (K 30)

Do wybuchu drugiej wojny światowej była uczennicą klasy II Liceum im. R. Traugutta w Lipnie. Tutaj także mieszkała z rodzicami przy ul. Wspólnej 11.

Do POZ „Znak”, a potem do AK została zaprzysiężona w kwietniu 1940 r. w Lipnie. Od tego czasu aż do rozwiązania AK pełniła funkcję łączniczki i wywiadowczyni, początkowo Komendy Powiatowej POZ w Lipnie, a następnie Komendy Obwodu AK Lipno. W czasie okupacji pracowała jako ekspedientka w spółdzielni mleczarskiej i pracę tę wykorzystywała do organizowania pomocy Polakom. Dla potrzeb konspiracji nielegalnie zdobywała niemieckie druki oraz odbitki pieczętek policji niemieckiej w Lipnie. Informowała także o wpływających tam donosach, zapobiegając niejednokrotnie aresztowaniom. Zdobyła m. in. informacje o konfidentce Gestapo, działającej w Brzezinach k. Łodzi, a utrzymującej kontakty z Lipnem.

Po wojnie zdobyła zawód położnej. Do 1955 r. pracowała w Szpitalu Przemienia Pańskiego na warszawskiej Pradze.

Była odznaczona m. in. Krzyżem Walecznych.

Z małżeństwa zawartego 18 listopada 1944 r. Józefem Małeckim urodziła się córka Ewa, zamężna Grundmann, zamieszkała w Warszawie.

E. Skerska, *Helena Halina Małeczka*, Biuletyn Fundacji AK 2007, nr 2, s. 76-77.

MAŁECKI JANUSZ (*7 XII 1952 r. w Rypinie †13 V 2012 r. w Rypinie), nauczyciel, dyrektor szkoły w Kowalkach i Stępowie k. Rypina, piłkarz i trener piłkarski (M 31)

Z zawodu był nauczycielem, a jednocześnie zamiłowanym piłkarzem i trenem piłkarskim. W latach 1984-1994 był dyrektorem Szkoły podstawowej w Kowalkach k. Rypina, a w okresie 2000-2004 – dyrektorem szkoły w Stępowie. Po nim tę funkcję w Kowalkach przejęła Mirosława Kucharska.

Wcześniej, w 1970 r. rozpoczął grę w piłkę nożną KS „Lech” Rypin od drużyny seniorów, kiedy trenerem był Adam Pardała. Debiutował w meczu z „Notecianką” Pakość. Wystawiany był zawsze na pozycji bramkarza. W latach 1974-75 występował w I-ligowej „Stali” Rzeszów. Po powrocie do Rypina bronił barw „Lecha” jeszcze do 1989 r. Pierwsze uprawnienia trenerskie piłki nożnej zdobył w 1977 r. Już rok później prowadził grupę bramkarską w „Lechu”, a w 1979 r. przejął szkolenie drużyny juniorów. W 1980 r. juniorzy rypińscy awansowali do ligi wojewódzkiej, w 1981 r. brali udział w finale wojewódzkim o Puchar „Gazety Pomorskiej”. W 1982 r. ukończył studia na AWF w Warszawie ze specjalizacją piłki nożnej jako trener II klasy. Od tej pory pełnił wielokrotnie funkcję szkoleniowca drużyny seniorów „Lecha”. Prowadził drużynę „Lecha” w lidze okręgowej od lipca 1983 do lipca 1987 r. Szkoleniowcem seniorów został ponownie w sierpniu 1989 r. i funkcję tę sprawował do czerwca 1991 r. W styczniu 1994 r., początkowo z Andrzejem Ciarkowskim, później już samodzielnie do czerwca 1996 r., szkolił pierwszą drużynę, grającą wówczas w lidze międzyokręgowej. W 2000 r. był trenerem młodzików, która zajmowała III miejsce w lidze wojewódzkiej. „Lecha” przejmował często w sytuacjach kryzysowych, np. w październiku 2001 r. i prowadził ich do czerwca 2002 r. oraz od czerwca 2003 r. do października tego roku. Od 2004 do 2005 r. prowadził drużynę „Finishparkiet” Nowe Miasto Lubawskie, następnie „Wel” Lidzbark Warmiński. Od 2006 r. pełnił funkcję szkoleniowca „Sparty” Brodnica. Następnie wrócił do Rypina, gdzie prowadził jeszcze juniorów starszych „Lecha”. Zaskarbił sobie opinię dobrego pedagoga i szkoleniowca piłkarskiego.

W 1997 r. został odznaczony Srebrną Odznaką „Zasłużonego Działacza Kultury Fizycznej”.

Pochowany na cmentarzu w Rypinie.

Autopsja (1980-2012); Gałkowski-Kwiatkowski, *Gmina Rypin*, s. 99, 131; <http://www.lech-rypin.pl/index2.php?page=news&id=165/22> II 2013; Inf. E. Rogowski z 29 V 2013; Tablica nagrobna na cmentarzu w Rypinie.

MAŁKIEWICZ IGNACY (*29 VII 1826 r. w Skępem †8 X 1886 r. w Ligowie), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Świedziebni, proboszcz w Szpetalu i Ligowie, ofiara prześladowań carskich

Był synem Norberta i Rozalii z Przetakiewiczów. Początkowo uczył się w szkole ojców bernardynów w Skępem. W dniu 19 czerwca 1845 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Płocku i w 1851 r. został wyświęcony na kapłana.

Najpierw był na wikariacie w Świedziebni, obsługując jednocześnie kaplice w Szczutowie i Księżym. W 1855 r. otrzymał parafię Szpetal Górny, a w 1859 r. – Ligowo. Tam przeżywał dramat powstania styczniowego. Na mocy upoważnienia Sądu Policji Prostej Okręgu Lipnowskiego z 17 kwietnia 1863 r. zebrał ciała 16 poległych w bitwie pod Koziołkiem k. Skępego, stoczonej 16 kwietnia 1863 r. i urządził im pogrzeb. Nastąpiło to 19 kwietnia 1863 r. Na pogrzeb przybyły tłumy ludzi ze wsi parafialnej oraz z okolicy. Nad otwartą mogiłą patriotyczną mowę żałobną wygłosił ojciec bernardyn ze Skępego, którego nazwiska nie udało się nam ustalić, bowiem kapelan rozbitego oddziału, o. Augustyn Rymarkiewicz pochodził z tego zgromadzenia zakonnego. W księdze zmarłych parafii ligowskiej z 1863 r. spisał 16 aktów zgonu.

W 1874 r. został ukarany grzywną przez carskiego zarobcę za to, że szerzył wśród parafian bractwo Serca Pana Jezusa.

Pochowany został na cmentarzu w Ligowie razem ze swoimi braćmi, także kapłanami: Józefem (1837-1905), wikariuszem w Ligowie (1862-1866), a następnie proboszczem tej parafii (1886-1905) i Stanisławem.

Grzybowski, *Duchowieństwo XIX*/ 3, s. 179; http://skepe.pl/strona/index.php?option=com_content&task=view&id=14&Itemid=72/22 XII 2012 jest mylna informacja, że ofiary bitwy pod Koziołkiem pochowane zostały w skępskich katakumbach: „*Tutaj pochowani zostali polegli powstańcy w bitwie pod Koziołkiem, niedaleko Skępego w dniu 16 kwietnia 1863 r.*”. W tym miejscu mogli być pochowani potem ci powstańcy, którzy nie wyleczyli ran, odniesionych w tej potyczce, a także inni uczestnicy powstania z tego terenu. Poprawna informacja o pochówku tych ofiar jest natomiast na stronie Szkoły Podstawowej w Ligowie: http://www.ligowo.com.pl/historia/powst_st_ligowo.html/22 XII 2012; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 64, 233; Kubicki, *Bojownicy*, s. 493; Lissowski, *Powstanie*, s. 74.

MAŁKIEWICZ JAKUB (*1808 r. w Siedlinie †1858 r.), ziemianin, rejent

Był synem Franciszka i Józefy. W 1849 r. na licytacji nabył dobra strzyżskie w Rypińskim, składające się ze wsi: Strzygi, Sumin i Tadajewo, wycenione na 195 tys. złp, będące poprzednio własnością spadkobierców Praxedy z Chelmskich Zboińskiej z Kikoła. Pełnił urząd rejenta w kancelarii guberni płockiej.

Być może we dworze jego żony, Joanny ze Siniarskich w Strzygach mieścił się punkt pomocy dla powstania 1863 r., który mógł współpracować z dworami pozostającymi w nieodległym sąsiedztwie: Wąpelsku, Radzikach i Rakowie, a także w Balinie, z drugiej strony Rypina. Świadczyć o tym może informacja, że ramach zaplanowanej oblawy na gen. Z. Padlewskiego w drugiej połowie kwietnia 1863 r., „*kapitan Rutkowski podzielił swój oddział na nieduże grupy i rozesłał na wszystkie strony szukać i gonić powstańców.*

Jeden taki oddział, złożony z 17 kozaków i jednego żandarma pod dowództwem porucznika Godlewskiego, miał jechać przez Rusinowo i Strzygi, drugi złożony z 10 kozaków pod dowództwem chorążego Golicyna, przez Cetki, sam zaś Rutkowski z resztą oddziału przez Borzymin i Studziankę”.

Ożeniony z Joanną z Siniarskich, pozostawił dwie córki: Zofię Joannę i Pelagię Wiktorię, które odziedziczyły dobra Strzygi.

AWKW Brodnica, KHip. Strzygi; Galkowski-Grażawski, *Strzygi*, s. 104, 161; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 155; Lissowski, *Powstanie*, s. 78, 180.

MAŁKIEWICZ JAN EUGENIUSZ (PRZEMYSŁAW imię zakonne) (*19 IX 1935 r. w Skępem †29 VI 2006 r. w Krakowie), kapłan zakonny, bernardyn, wykładowca (M 32)

Był synem Bolesława (16 XI 1907 w Skępem-5 XII 1959 w Skępem) i Władysławy z Wąsickich (28 XI 1903 w Skępem-28 X 1981 w Skępem) z Wąsickich, którzy gospodarowali na 7-hektarowym gospodarstwie rolnym w Skępem. Dziadek Bolesława, Marian był rejentem w Starostwie Płockim.

Szkolę podstawową ukończył w Skępem (1950), a następnie przez dwa lata uczęszczał do Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie, gdzie uzyskał tzw. małą maturę. W roku 1953/1954 wstąpił do nowicjatu w Klasztorze Ojców Bernardynów w Leżajsku k. Rzeszowa. Po obłóczynach, przyjął imię zakonne Przemysław i do 1960 r. kontynuował naukę w Wyższym Seminarium Duchownym w Kalwarii Zebrzydowskiej. Od października 1960 r. rozpoczął studia na Uniwersytecie Jagiellońskim i przez pięć lat, mieszkał przy ul. Bernardyńskiej 2. Tam uzyskał tytuł zawodowy magistra filologii rosyjskiej oraz zaliczył lektorat języka niemieckiego. W czerwcu 1960 r. odprawił Mszę Św. prymicyjną w Kościele pw. Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny w Skępem.

Posługę kapłańską pełnił kolejno w: Olsztynie, Piotrkowie Trybunalskim, Łodzi, Radomiu, Alwerni i w Krakowie (3 lata). W latach 1965-1980 był wykładowcą w Seminarium Duchownym w Kalwarii Zebrzydowskiej. Ostatnie lata spędził w klasztorze krakowskim. Miał rodzeństwo: Mariannę (ur. 1 XI 1928 †29 X 2002), Tadeusza Sylwestra (ur. 31 XII 1931 †7 II 1988), Stanisławę (ur. 18 VII 1933-5 II 2014), Jerzego (ur. 6 IX 1939 †18 IX 2002) i Halinę Teresę (ur. 2 XI 1946) – wszyscy urodzeni w Skępem.

Zmarł w 46 roku kapłaństwa i 54 lat w zakonie Ojców Bernardynów. Po śmierci jego zwłoki przewieziono z Krakowa i pochowano 1 lipca 2006 r. w grobowcu Ojców Bernardynów na skępskim cmentarzu.

http://www.bernardyni.ofm.pl/info/sklady_klasztorow_2003.htm/3 VIII 2013; Inf. Haliny Tyburskiej, siostry z 12 V 2013 r. i 4 VIII 2013 r.; Tablica nagrobna na skępskim cmentarzu.

MAŁKIEWICZ JÓZEF (*1837 r. w Skępem †23 IV 1905 r. w Ligowie), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz i proboszcz Ligowie, ofiara prześladowań carskich

Był synem Norberta i Rozalii z Przetakiewiczów, młodszym bratem Ignacego (1826-1886). Początkowo uczył się w szkole ojców bernardynów w Skępem. Po ukończeniu Seminarium Duchownego w Płocku, w 1860 r. wyświęcony został na kapłana.

Pierwszą posługę duszpasterską rozpoczął u swego brata, Ignacego w Ligowie, gdzie był w okresie 1862-1866. W latach 1866-1886 był proboszczem w Łukomiu, gdzie odrestaurował drewniany kościół i przeprowadził szereg innych prac w kościele i jego otoczeniu. Od 22 listopada 1886 r. był proboszczem, po zmarłym bracie, w Ligowie. Zebrał materiały na budowę muranego kościoła, pozostawił w gotówce na ten cel 3 tys. rubli, a nadto na ochronkę w Skępem przekazał 500 rubli. W Ligowie przeżywał pewne kłopoty, jedne wynikały z jego charakteru, inne – ze stanowczej obrony polskości. Oskarżony został m. in. o to, że w kościele nie chciał odebrać przysięgi po rosyjsku od członka dozoru kościelnego.

Od 1897 r. rezydował u niego rodzony brat, ks. Stanisław Małkiewicz.

Pochowany na cmentarzu w Ligowie, gdzie wcześniej pochowano poprzedniego proboszcza, a jego brata, ks. Ignacego.

Dekanat rypiński, s. 62; Grzybowski, *Duchowieństwo XIX/3*, s. 179-180; MPP 1908, nr 10, s. 264; *Parafia Ligowo*, <http://www.spligowo.edu.pl/index.php?page=parafia-ligowo/11> i 2014; *Przegląd Katolicki* 1907, nr 43, s. 686; *Mazur* 1907, nr 37, s. 4.

MAŁKIEWICZ LEON (†po 1945 r.), strażak-ochotnik

Przed wojną mieszkał z rodziną w Skępem, gdzie był aktywnym strażakiem-ochotnikiem. Kiedy wybuchła wojna, życie społeczne i religijne Skępego już w pierwszych tygodniach wojny zamarło, zamknięto klasztor, a organizacje społeczne i straż pożarna, istniejąca tu od 1908 r., przestały funkcjonować. Kierownictwo straży pożarnej, bądź zostało zlikwidowane fizycznie, bądź zesłano do obozów zagłady. Wtedy strażacki sztandar, ufundowany przez miejscowe społeczeństwo w 1922 r. z wizerunkiem z orła i patrona strażaków, św. Floriana, wraz z żoną Weroniką postanowił ukryć w swoich zabudowaniach przy ul. Płockiej. Już ok. 20 września 1939 r. w specjalnie przygotowanej skrzyni, wyłożonej książkami, w płóciennym pokrowcu i podwójną warstwą papieru, złożono w stodole pod przyrmą torfu. Wiosną, gdy zapas torfu skurczył się, skrzynię umieszczono w belce konopi. Kiedy w 1943 r. w sąsiednim gospodarstwie wybuchł pożar, najpierw wyniósł belkę konopi ze skrzynią, a dopiero potem przystąpił do gaszenia pożaru. W ten sposób uratował ten cenny symbol skępskiej straży pożarnej. Wiosną 1945 r., po dorobieniu przez Stanisława Bylewskiego brakującego drzewca, ponownie uratowany przez niego sztandar stanął na Mszy Św. Rezurekcyjnej w skępskim kościele klasztornym. Obecnie, wraz z „młodszym” sztandarem z 1983 r., ubogą muzealną część strażackiej remizy przy ul. Dobrzyńskiej w Skępem.

B. Ciesielska, *Sztandar Ochotniczej Straży Pożarnej w Skępem*, *Nasze Skępe*, nr 14: 2008, s. 14; B. Ciesielska, *Stulecie straży w Skępem*, *Skępe* 2008, s. 28-29; Krajewski, *Dama*, s. 42; S. Ostrowski, *Spolecznicy spod znaku św. Floriana* (na podstawie

materiałów L. Makowskiego i J. Bobrowicza), *Nasze Skępe*, nr 4: 2001, s. 9.

MAŁKIEWICZ STANISŁAW (*3 VIII 1928 r. w Chrostkowie k. Lipna †1987 r. we Włocławku) nauczyciel, kierownik szkoły w Chrostkowie, działacz ZNP, społecznik (M 33)

Był synem Antoniego i Marianny z Zarębskich. Wychowany został w rodzinie o pięknych i bogatych tradycjach patriotycznych, od lat mieszkającej we wsi gminnej. Podstawę egzystencji oraz utrzymania rodziny stanowił handel prywatny w wiejskich sklepach. Po ukończeniu 7 lat, tj. w roku 1935 rozpoczął naukę w Szkole Podstawowej w Chrostkowie, której kierownikiem był Juliusz Kraśnicki, a nauczycielami m. in.: Zofia Kraśnicka, Ludwik Krupiński, Leopold Krawczyk i Benedykt Dytrych. Nauczyciele ci wyposażyli go w podstawy wiedzy o przyrodzie i społeczeństwie. Edukację na szczeblu powszechnym przerwał mu wybuch drugiej wojny światowej, a następnie blisko 6-letnia okupacja hitlerowska. Po 1945 r. ukończył szkołę powszechną w trybie przyspieszonym i na kursach wieczorowych. Następnie podjął naukę w nieodległym od Chrostkowa Liceum Pedagogicznym w Wymyślinie, które ukończył w 1950 r. Po otrzymaniu nakazu pracy przez dwa lata pracował w jednej ze szkół podstawowych w pow. Nowe Miasto Lubawskie.

Ówczesne lokalne władze gminne w Chrostkowie, z wójtem Janem Belczyńskim na czele, w młodym i zdolnym nauczycielu chętnie widziały swojego pracownika. W latach 1953-1955 pracował więc w Urzędzie Gminy w Chrostkowie w charakterze referenta do spraw skupu płodów rolnych. Była to praca trudna i odpowiedzialna, bowiem był okres tzw. obowiązkowych dostaw płodów rolnych. W latach 1955-1956 pracował na podobnym stanowisku w Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Rypinie.

W 1957 r. powrócił do pracy w zawodzie nauczyciela, rozpoczynając ją w Szkole Podstawowej w Chrostkowie. Zaocznie podjął naukę w Studium Nauczycielskim w Bydgoszczy na kierunku kierunek historia, uwieńczoną zdobyciem dyplomu w 1960 r. Następnie podjął studia zaoczne w WSP w Opolu, uwieńczone z kolei w 1965 r. zdobyciem tytułu magistra historii. Jego umiłowanymi przedmiotami nauczania były właśnie historia i wiedza o społeczeństwie.

Przez wiele lat, od roku 1957 do 1972 był aktywnym członkiem ZNP w Chrostkowie, gdzie prowadził m. in. konferencje rejonowe. Istotą tych konferencji były tzw. lekcje pokazowe. Powiatowe władze oświatowe doceniły jego systematyczne dokształcanie się oraz osiąganie wysokich wyników nauczania i w 1970 r. powierzyły mu funkcję kierownika Szkoły Podstawowej w Chrostkowie, którą pełnił przez okres dwóch lat (1970-1972). Oprócz pracy z młodzieżą podstawówki nauczał też przez kilka lat młodzież dorosłą w szkole przysposobienia rolniczego. W latach 1971-1972 sprawował funkcję kierownika tej placówki oświatowej.

Od jesieni 1972 r. pracował jako pedagog w szkołach podstawowych i średnich we Włocławku, a na krótko przed emeryturą w Ochotniczym Hufcu Pracy.

W grudniu 1953 r. w kościele parafialnym pw. św. Barbary w Chrostkowie zawarł związek małżeński z

Wandą Kępińską z Janiszewa. Z tego związku urodzili się trzej synowie: Roman (ur. 1954), pracownik Petrochemii w Płocku; Juliusz (ur. 1956), pracownik firmy budowlanej Mar-Dar w Makówcu) i Edward (ur. 1962), pracownik Urzędu Skarbowego w Lipnie.

Pochowany na Cmentarzu Komunalnym we Włocławku.

A. Sikorowski, *Pro memoria. Stanisław Małkiewicz (1928-1987)*, Rocznik Dobrzyński t. 4: 2011, s. 337-339; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 94.

MANELSKI WOJCIECH (*12 I 1973 r. w Skrwilnie †16 IX 2009 r.), kapłan rzymskokatolicki, organizator szkolnictwa katolickiego (M 34)

Po zdaniu egzaminu dojrzałości początkowo studiował na Politechnice Szczecińskiej, aby ostatecznie pójść za powołaniem do Seminarium Duchownego w Szczecinie. Święcenia kapłańskie przyjął w dniu 26 maja 2001 r. w Bazylice Katedralnej pw. św. Jakuba w Szczecinie z rąk abpa Zygmunta Kamińskiego. W dniu 27 maja 2001 r. sprawował Mszę Św. prymicyjną w swoim kościele parafialnym w Skrwilnie. W tym samym roku ukończył studia na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. Był mocno związany z ze swoją rodzinną parafią w Skrwilnie. Przebywał tu często podczas wakacji i ferii zimowych.

Po święceniach w okresie od 23 czerwca 2001 r. do 21 czerwca 2003 r. pracował jako wikariusz w parafii Miłosierdzia Bożego w Stargardzie, a następnie od 21 czerwca 2003 do 17 kwietnia 2007 r. jako prefekt szkół katolickich. Od 17 kwietnia 2007 r. był zastępcą dyrektora Centrum Edukacyjnego Archidiecezji Szczecińsko-Kamińskiej. Troszczył się o szkoły katolickie i Młodzieżowy Ośrodek Szkoleniowo-Wychowawczy w Trzęszczu.

W dniu 17 grudnia 2009 r. (pośmiertnie) został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Zginął w wypadku drogowym. Pochowany w grobowcu kapłańskim na Cmentarzu Centralnym w Szczecinie.

http://szczecin.kuria.pl/wspolnoty/duszpasterze/Ks-prefekt-mgr-Sp--Wojciech-Manelski_P618/10_IV_2013; http://www.skrwilno.webh.pl/news.php?rowstart=70/10_IV_23013; Monitor Polski Nr 29 z 2009 r., poz. 1081; A. Supłat, *Przed obliczem Wielkiego Kapłana*, Niedziela. Edycja Szczecińska, 2009, nr 41.

MAŃKOWSKI ROMUALD (*2 I 1942 r. w Rypinie), prof. dr hab. nauk wojskowych, płk Wojska Polskiego (M 35)

Syn Józefa i Janiny z Chojnowskich. Szkołę podstawową ukończył w Rypinie (1955), a następnie Liceum Ogólnokształcące w Rypinie (1955-1959), skąd dobrze wspominał nauczycieli: Kazimierza Głowackiego i Stanisława Suszyńskiego. Następnie studiował i ukończył Techniczną Oficerską Szkołę Wojsk Lotniczych (1962-1965). Potem studiował w Akademii Sztabu Generalnego Wojska Polskiego (obecnie Akademia Obrony Narodowej), (1975-1978). Został oficerem dyplomowanym i magistrem. Uzyskał stopnie naukowe: doktora (1985), doktora habilitowanego

(1989, ASG WP), docenta (1990) AON, profesora nadzwyczajnego (AON, 1990) i profesora nauk wojskowych (1997) w zakresie nauk wojskowych, dziedziny ekonomii, specjalność – logistyka. Uzyskał kolejne stopnie wojskowe: podporucznika (IX 1965), porucznika (X 1968), kapitana (X 1972), majora (1977), podpułkownika (1981) i pułkownika (1985).

Pracował na stanowisku referenta w Przedsiębiorstwie Budownictwa Rolniczego w Rypinie (1961-1962), był podchorążym w Technicznej Oficerskiej Szkole Wojsk Lotniczych Oleśnica Śląska (IX 1962-IX 1965), wykładowca w Ośrodku Szkolenia Specjalistów Ubezpieczenia Lotów Grudziądz (X 1965-II 1966), pracował na różnych stanowiskach dowódczych i sztabowych w pułku w 61. lotniczym pułku szkolno-bojowym w Nowym Mieście n. Pilicą (III. 1966-VII 1975). W Akademii Sztabu Generalnego WP był starszym asystentem personelu dydaktyczno-naukowego ASG WP, w katedrze Zabezpieczenia Wojsk Lotniczych i OPK Wydziału Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej Kraju (X 1979-X 1990), adiunktem personelu dydaktyczno-naukowego ASG WP w Katedrze Zabezpieczenia Wojsk Lotniczych i OPK (X 1980-X 1985), docentem – Zastępcą Kierownika Katedry Zabezpieczenia Wojsk Lotniczych i OPK Wydziału Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej Kraju (X 1985-X 1990), profesorem nadzwyczajnym personelu dydaktyczno-naukowego AON, kierownikiem Katedry Logistyki Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej w Wydziale Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej Akademia Obrony Narodowej (X 1990-X 1997), profesorem zwyczajnym personelu dydaktyczno-naukowego Akademii Obrony Narodowej Kierownik Katedry Logistyki w Wydziale Lotnictwa i Obrony Powietrznej (X 1997-II 2002). Obecnie jest profesorem zwyczajnym w Instytucie Logistyki na Wydziale Zarządzania i Dowodzenia Akademia Obrony Narodowej.

Jego dorobek naukowy obejmuje: blisko 300 opracowań, w tym: 4 monografie, 3 podręczniki, 18 skryptów, 62 artykuły, 36 referaty na konferencje naukowe, wiele recenzji różnych typów prac promocyjnych i ekspertyz oraz inne materiały studyjne, w tym o charakterze zastrzeżonym. Wypromował 22 doktorów. Do ważniejszych, oryginalnych prac twórczych należą m.in.: *Zabezpieczenie tyłowe lotnictwa wojsk lądowych w składzie operacyjnej grupy manewrowej armii* (1984), *Wykorzystanie lotnictwa transportowego do zabezpieczenia działań bojowych wojsk w operacjach* (1989), *Wykorzystanie i wsparcie logistyczne śmigłowców transportowych w działaniach wojsk manewrowych w operacji obronnej na obszarze kraju* (1993), *System wsparcia logistycznego lotnictwa wojsk lądowych* (1993), *Logistyka związku operacyjno-taktycznego lotnictwa* (1994), *Logistyka wojsk lotniczych i obrony powietrznej w świetle współczesnych zasad sztuki operacyjnej* (1994), *Logistyka Sił Powietrznych w końcu pierwszego okresu transformacji Sił Zbrojnych RP* (1995), *Program strategiczny zaspakajania potrzeb obronnych przez polski przemysł lotniczy* (1995), *Zabezpieczenie logistyczne Dywizji Kawalerii Powietrznej ze szczególnym uwzględnieniem jej śmigłowców* (1996), *Teoria logistyki Sił Powietrznych* (1997), *Komputerowe wspomaganie logistycznych procesów decyzyjnych w Siłach Powietrznych* (1997), *Logistyka*

Sił Powietrznych w warunkach osiągnięcia integracji Sił Zbrojnych RP z NATO (1999), Baza lotnicza w procesach logistycznych lotnictwa. Doświadczenia historyczne (2000), Zasady logistyki Sił Powietrznych RP w działaniach wielonarodowych sił NATO (2001), Organizacje i kierowanie działaniami Sił Powietrznych RP w zakresie wsparcia przez państwo gospodarza (AON 2002), Teoria logistyki w aspekcie teorii i praktyki działań logistycznych w Siłach Powietrznych (2003), Logistyka Sił Powietrznych RP a cywilne centra logistyczne (2004).

Odnaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1998), Złotym Krzyżem Zasługi (1985), Srebrnym Krzyżem Zasługi (1980) i Medalem Edukacji Narodowej (1998).

Ożeniony z Urszulą z d. Rohn (1966), ma córkę Joannę (ur. 1967).

[**MARCHEWKA JAN \(*2 IX 1876 r. w m. Mały Płock †3 II 1944 r. w Tłuchowie\), proboszcz w Skrwilnie i Tłuchowie \(M 36\)**](http://nauka-polska.pl/dhtml/raporty/ludzieNauki?rtype=opis&objectId=49697&lang=pl/11 VII 2013; Nasza Młodość, s. 261; Zielińska, Historia, s. 81; ZKZD 2005, s. 150-151.</p>
</div>
<div data-bbox=)

Najpierw był w Seminarium Duchownym w Sejnach, a od czwartego roku w Seminarium Duchownym w Płocku, a 23 marca 1901 r. otrzymał święcenia diakonatu we Włocławku. Święcenia kapłańskie przyjął 254 maja 1902 r.

Postugę duszpasterską wypełniał kolejno na wikariatach w Krzynowłodze Wielkiej, Pułtusku i katedrze płockiej. Od 1913 r. był kolejno proboszczem w Łysakowie, od 1917 r. w Blichowie. W 1919 r. do Skrwilna został przeniesiony z parafii Blichowo na miejsce ks. Teofila Wrzesińskiego. W 1924 r. z dobrowolnych składek parafian pokrył cały dach kościoła blachą. Był zwolennikiem orientacji narodowej, doskonałym mówcą i sprawnym organizatorem. W okresie jego zarządzenia parafią powstało w Skrwilnie i Okalewie Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży męskiej i żeńskiej oraz Katolickie Stowarzyszenie Kobiet. W 1933 r. został asystentem dekanalnym Akcji Katolickiej w dekanacie rypińskim. W okresie wielkiego kryzysu gospodarczego, jesienią 1931 r. wszedł do składu Powiatowego Komitetu Pomocy Bezrobotnym w Rypinie.

Sympatyzował ze Stronnictwem Narodowym w Rypinie.

Z dniem 31 października 1935 r. na własną prośbę został przeniesiony na probostwo do Tłuchowa. Tutaj założył „Caritas” i wykonał szereg prac gospodarczych. W Tłuchowie zastała go wojna, gdzie – choć uniknąwszy aresztowania w 1940 r. za wstawiennictwem mieszkańców w okolicy kolonistów – musiał przeżywać upokorzenia i być świadkiem znęcania się na parafianami ze strony niemieckich żandarmów.

Zmarł na raka wątroby. Pochowany na miejscowym cmentarzu. W 1955 r. jego prochy przeniesiono na nowego grobowca kapłańskiego.

*Dzieje parafii (Tłuchowo), [*Wierzbicki, Duszpasterze, s. 122; Zielińska, Prasa powiatu rypińskiego, s. 102.*](http://www.tluchowo.com.pl/pliki/parafia.html/11 I 2014; Grzybowski, Duchowieństwo 2, s. 229-232; W. Jezusek, Ks. Marchewka Jan, MPP 1952, nr 6, s. 36-38; Piotrowski, Skrwilno, s. 169; Rolnik Rypiński 1931, nr 4, z 8 X; Rypin między wojnami, s. 139; Waszkiewicz, Dobrzyń, s. 105;</i></p>
</div>
<div data-bbox=)*

MARCINIAK ADAM, ps. „Kiryto” (*3 V 1905 r. w Tłuchówku †1 I 1945 r. k. wsi Jasień), żołnierz POZ „Znak”, ZWZIAK, dowódca oddziału partyzanckiego, ofiara zbrodni niemieckich (M 37)

Był mieszkańcem Skępego. Już na początku wojny zaangażował się w konspirację antyhitlerowską, wstępując do Polskiej Organizacji Zbrojnej „Znak”, gdzie został jednym z dowódców drużyny ogólnowojskowej. Kiedy w Skępem Niemcy rozpoczęli likwidację polskich bibliotek, włamał się do miejscowej szkoły powszechnej, skąd wozem wywiózł pokazną liczbę książek i ulokował je w prywatnych domach we wsi Józefkowo, gdzie trzy kobiety: Stanisława Opolska, Janina Walewska i Zofia Zbytniewska zorganizowały potem tajną wypożyczalnię książek. W 1942 r. zorganizował niewielki oddział partyzancki w lasach skępskich, w okolicach Głębocka, a następnie w okolicach Wólki. W 1943 r. uniknął aresztowania i w drugiej połowie 1944 r. przeszedł z oddziałem do całkowitego podziemia, mając do dyspozycji leśny bunkier w okolicach Skępego. Łączniczką oddziału została Maria Napiórska, bibliotekarka z klasztoru skępskiego. Do leśnych bunkrów oddziału partyzanckiego dostarczała żywność. Najprawdopodobniej wtedy przyjął od niej przysięgę żołnierza Armii Krajowej.

Był usilnie poszukiwany przez *Jagdkommando*. Jego żona, Kordula zapisała w swoim pamiętniku wstrząsające wspomnienia, dotyczące poszukiwania jej męża: *„Wracam do domu po spotkaniu się z mężem i czekam na ich przyjście, bo wiem, że przyjdą. Spoglądam w okno. – Boże! Wpadają do domu i pytają, gdzie mąż. Odpowiadam, że nie wiem. Torturowano mnie bez litości, od godziny dziesiątej do drugiej. Było ich chyba ze czterdziestu nade mną, jedną bezbronną kobietą. Dwóch biło niemiłosiernie, a trzeci trzymał. Bili kijami, a ja nie wydałam nikogo. Jestem z tego dumna. Wierz mi najdroższy, jak ja się bałam sama spać, bo oni przychodzili. Nie było takiego wieczoru, żeby nie przyszli i pytali, gdzie jesteś. Słówkiem nie pisałam, a oni bili mnie za każdym razem. Można było już z tych samych ich odwiedzin życie sobie odebrać, gdyby nie ta nadzieja, że kiedyś dla nas nadzieje dzień, że zabłyśnie promień i dla nas, promień słońca w wolnej ukochanej Ojczyźnie”.*

Został ujęty w czasie próby ucieczki pod wsią Jasień niedaleko Skępego, a następnie 1 stycznia 1945 r. rozstrzelany. O jego tragedii dowiadujemy się z protokołu Gestapo i SS z Bydgoszczy z dnia 2 stycznia 1945 r.: *„Dnia 31.12.1944 r. w czasie pościgu w lasach skępskich rozbitej dnia 27.11.1944 r. bandy w lesie na Jeziolem Łąckim, około 4 km na północ od Skępego, pow. Lipno, napotkani bandyci, którzy otworzyli ogień do grupy ścigającej ich żandarmerii, uciekli. Przy dalszym przeczesywaniu doszło również do wymiany ognia pomiędzy pościgowym komando a bandytami. Przy czym będący w akcji wartownik wiejski, Michael Brandt, ur. 20.10.1902 r. w Lempik, zam. w Lempik, pow. Lipno, został strzałem śrutowym w głowę ciężko zraniony. W zagajniku został znaleziony bunkier 2, 50 x 3 m, w którym znajdowały się stare łachmany. Później dnia 1.01.1945 r. znany jako bandyta, Polak,*

Adam Marciniak, ur. 3.5.1905 r. w Tłuchówku, pow. Lipno, zamieszkały w Skępem, został aresztowany w Jasieniu Rumunkach, pow. Lipno. Marciniak nosił przy sobie pistolet naładowany 7 nabojami 6, 45 mm. Rozstrzelanie zostało dokonane przez st. wachmistrza żandarmerii Dettlaffa i komando pościgowe (Jagdkommando). Oddział pozostał nadal w pościgu za nieprzyjacielem”.

Zwłok jego nie odnaleziono. Pozostał po nim tylko wstrząsający pamiętnik, który, dzięki W. Drzewieckiemu, w kopii przechowywany jest w Izbie Pamięci i Tradycji Zespołu Szkół im. W. Łukasieńskiego w Skępem, gdzie m. in. zapisał: „Myślę wciąż o rodzinie, czy żyje, co się dzieje z moją drogą żoną, czy jeszcze żyje. Jakie musiała przejść historie. Pomyślałem sobie, że jeśli Bóg dozwoli mi doczekać innych dni, to za każdą kroplę łez, wyleję strumieniem krwi tyrańskiej”.

AIPN Bydgoszcz, Protokół Gestapo Bydgoszcz z 2 I 1945 r. o ściganiu i rozbiciu w lasach skępskich grupy A. Marciniaka; Idem, OKBZH, sygn. Zg. 70/47; W. Drzewiecki, *Ostatni partyzanci w Skępem*, Włocławski Tydzień 1995, nr 3, s. 6; Drzewiecki, *Walka*, s. 100-101; IPiT Skępe; Krajewski, *Dama*, s. 77, 84, 92, 107, 113-114; Lewandowski, *Martyrologium*, s. 28, 33; Piotrowski, *Słownik*, s. 172; Rel. A. Tężycki z 1978 r.; *Słownik uczestniczek walki*, s. 286.

MARCINKOWSKI GERMAN, ps. „Kmita” (*ok. 1897 r. w Skępem †1957 r. w Skępem), nauczyciel, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, kapitan, więzień hitlerowskiego obozu w Dachau

W 1917 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie, jako ostatni rocznik jeszcze z rosyjskim językiem wykładowym. Do 1939 r. był kierownikiem Publicznej Szkoły Powszechnej w Skępem.

W czasie okupacji należał do konspiracji antyhitlerowskiej. Był szefem Okręgu AK „Mazowsze” w stopniu kapitana. Przejściowo ukrywał się u Lulińskich w Józefkowie k. Skępego. Po resztowaniu został zesłany do Dachau. Tam pewnego razu uratował tonące w basenie przeciwpożarowym niemieckie dziecko i z tego powodu został zwolniony z ciężkich robót w obozie. Zdołał przeżyć obóz.

Po powrocie do Skępego, w 1945 r. podjął pracę jako nauczyciel w skępskiej szkole ćwiczeń dla Liceum Pedagogicznego, gdzie pracował do roku 1956.

Pochowany cmentarzu w Skępem, zachowując dobre wspomnienie uczniów i mieszkańców miasteczka.

B. Ciesielska, *German Marcinkowski (1898-1957)*, *Nasze Skępe*, nr 34: 2010, s. 14-15; Drzewiecki, *Moje życie*, s. 27, 31; Drzewiecki, *Walka*, s. 99; Krajewski, *Dama*, s. 74, 87; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 77; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 106, 127; Krajewski-Suszyński, *POZ, ZWZ-AK*, s. 775; Tablica inskrypcyjna na cmentarzu w Skępem.

MARCINKOWSKI HELIODOR JÓZEF (*1890 r. w Warszawie †1941 r. w Warszawie), lekarz wojenny, lekarz miejski w Rypinie (M 38)

Studia lekarskie rozpoczął w Charkowie, a ukończył na Wydziale Lekarskim Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego. W 1914 r., na ostatnim roku studiów, powołany został do wojska rosyjskiego jako młodszy lekarz i w 1915 r. dostał się do niewoli niemieckiej, gdzie leczył rannych żołnierzy.

Po zakończeniu wojny przybył do Rypina i w styczniu 1919 r. objął stanowisko lekarza w szpitalu ogólnym, tzw. u Toporowskiej, przy ul. Szpitalnej 2 (obecnie ul. PCK). W 1920 r. zastępował także kierownika szpitala zakaźnego w Rypinie, Henryka Przetakiewicza, powołanego wówczas do wojska. Po likwidacji szpitala ogólnego Toporowskiej, w latach 1923-1927 pełnił funkcję miejskiego lekarza sanitarnego w Rypinie. Do jego obowiązków należał nadzór sanitarny nad miastem, badanie dzieci szkół powszechnych, tzw. badanie sanitarno-obyczajowe i leczenie ubogich mieszkańców, które odbywało się bezpłatnie na specjalne karty, wydawane przez miejscowy Magistrat. Lekarstwa dla ubogich także wydawała bezpłatnie miejscowa apteka. Przy nowo otwartym szpitalu prowadził dodatkowo punkt ambulatoryjny, a na terenie powiatu utworzono podobne placówki w Dobrzyniu n. Drwęca i Skrwilnie. W latach 1921-1924 kierował poradnią przeciwgruźliczą, uruchomioną w mieście przez Powiatową Komisję Higieniczno-Lekarską. Na początku pracy w tej poradni zrzekł się nawet wynagrodzenia za pracę. W tym okresie pracował także jako lekarz fabryczny w Cukrowni Ostrowite. W 1924 r. uzupełnił przerwane studia i uzyskał w Warszawie dyplom lekarski.

Cieszył się dużym szacunkiem, szczególnie wśród zubożalej części ludności Rypina. W 1919 r., jako osoba bezpartyjna, wybrany został do składu Rady Miejskiej w Rypinie. Od 23 stycznia 1925 r. kierował Związkiem Oficerów Rezerwy w Rypinie. Na inauguracyjnym zebraniu Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego w dniu 4 grudnia 1925 r., zwołanym przez Teofila Budzanowskiego, przyjął członkostwo w zarządzie, razem z Antoniną Gniazdowską i Józefem Misjonem.

W 1928 r. przeprowadził się do Golubia, a rok później do Warszawy, gdzie objął funkcję lekarza powiatowego w Starostwie na Pradze.

Pochowany na cmentarzu na warszawskim Bródnie.

AP Włocławek, Akta miasta Rypina, sygn. I, Wykaz członków Rady Miejskiej i Magistratu miasta Rypina według zasadniczych wyborów z dnia 31 sierpnia 1919 r. i uzupełniających z dnia 11 września 1921 r.; Idem, sygn. 6679a, Protokół z posiedzenia Rady Powiatowej w Rypinie z 5 II 1938 r.; *Dzieje służby zdrowia*, s. 311-312; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 107; Kronika Rypińska, 1925, nr 3, z 1 II; nr 33, z 23 VIII; nr 41, z 18 X; nr 49, z 6 XII; *Rypin między wojnami*, s. 95-96, 99, 206-207, 210; *Skład organizacji*, s. 128.

MARCINKOWSKI HENRYK (*9 XI 1913 r. †1 VIII 1942 r. w Stutthof), kolejarz, ofiara zbrodni niemieckich (M 39)

Prze wybuchem wojny pracował na kolei jako kolejarz-ustawiacz pociągów. W dniu 14 września 1939 r. został aresztowany w Gdyni, a 29 września 1939 r. osadzony w obozie w Nowym Porcie (*Lager Neufahrwasser*). W dniu 2 lutego 1940 r. przewieziony został do obozu Stutthof. Od 29 kwietnia 1940 r. do 1 marca 1942 r. przebywał w podobozach na terenie Elbląga, a następnie skierowany ponownie do obozu Stutthof, gdzie nadano mu numer obozowy 4863. Niebawem został tam zamordowany.

Specjalski, *Lipno*, t. 8, s. 111.

MARCINKOWSKI JÓZEF WALENTY, przybr. nazw. „Stanisław Synakowski”, ps. „Wybój”, „Sep”, „Łysy”, „Andrzej” (*14 II 1900 r. w Mokowie k. Dobrzyńa n. Wisłą †1 XII 1951 r. w Warszawie), żołnierz POW, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, żołnierz Września 1939 r. i wojny obronnej, żołnierz AK i ROAK, żołnierz wyklęty (M 40)

Był synem Jakuba i Teofili z Myńców. W 1916 r. wstąpił do POW, a w 1918 jako ochotnik do formującej się armii polskiej, brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej 1920, gdzie został ranny. W latach 1929-1939 pracował w hipotece Sądu Grodzkiego w Sierpcu.

W kampanii wrześniowej 1939 r. był w 8. pułku artylerii lekkiej w Płocku, przeszedł szlak bojowy, zakończony w Kowlu niewolą u Sowiec. Osadzony w obozie, uciekł, wrócił do Warszawy, pod przybranym nazwiskiem „Stanisław Synakowski” osiedlił się w Czubażowiznie, gm. Ręczaje, pow. Radzymin. Tu rozpoczął działalność konspiracyjną w Korpusie Obrońców Polski, PZP, a następnie w AK. Utworzył oddział (tzw. Grupę Ręczajską), wchodzący w skład 1. plutonu dywersyjnego Ośrodka Radzymin-Wołomin Obwodu AK Radzymin „Rajski Ptak”. Przyjął ps. „Wybój”, używał też ps. „Sep”. W latach 1943-1944 oddział specjalny „Ręczaje” wykonał kilka akcji przeciw żandarmerii niemieckiej, m. in. opanował Arbeitsamt w Wołominie, niszcząc ważne dokumenty. Uczestniczył w ataku na posterunek własowców w Klembowie, walczył w obronie Tłuszcz. W dniu 10 sierpnia 1944 r. oddział został rozwiązany, a on powrócił do Sierpca.

Od 1945 do lipca 1946 r. pracował w oddziale ksiąg wieczystych przy Sądzie Grodzkim w Sierpcu. W połowie 1945 r. rozpoczął działalność niepodległościową i pod ps. „Łysy” tworzył struktury ROAK. Został kierownikiem akcji bieżącej na terenie pow. sierpeckiego. Działał też w pow. płockim i mławskim, organizował akcje na posterunki MO, placówki UB, m. in. nieudany atak na szefa PUBP w Sierpcu, Goldberga-Zółtogórskiego. Latem 1946 r. uciekł z Sierpca i ukrywał się. Jesienią utworzył zgrupowanie leśnych oddziałów w okolicach Koziębrod. Scałał „dzikie” grupy, ukrywających się byłych żołnierzy AK. Ujawnił się w początkach 1947 r., ale w obawie przed represjami od 1948 r. ponownie się ukrywał. W 1949 r. założył organizację Samoobrona Ziemi Mazowieckiej, działającą w Warszawie i okolicach. Używał wtedy ps. „Andrzej”. Aresztowany 7 listopada 1950 r. we Włocławku, przewieziony do Warszawy, po ciężkim śledztwie, w rozprawie biorąc całą winę na siebie, został skazany na karę śmierci i stracony w więzieniu mokotowskim. Symboliczny grób znajduje się na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach w Warszawie w Kwaterze „Na Łączce”.

W 2007 r. został oczyszczony z zarzutu „wrogiej działalności wymierzonej w państwo polskie po roku 1944”. Jednak wyrok skazujący Marcinkowskiego za działalność antyżydowską nie został anulowany.

http://ipn.gov.pl/aktualnosci/2010/centrala/iii-rajd-szlakiem-zolnierzy-wykletych-ostroleka-plock-plonsk_-913-czerw/jozef-walentymarcinkowski-lysy-wyboj/15 VIII 2013; <http://www.sierpc.com.pl/historia.php?strona=postacie.html#jozef/15> VIII 2013; *O żołnierzach wyklętych w PRL*, <http://www.kurierbrzeski.com.pl/o-zolnierzach-wykletych-w-prl/22.02.2013>.

MARCINKOWSKI ROMAN (*28 II 1942 r. w Szczutowie k. Sierpca na ziemi dobrzyńskiej), biskup tytularny *Bulla Regia*, wikariusz generalny biskupa płockiego (M 41)

Urodził się w rodzinie inteligenckiej. W 1965 r. ukończył Wyższe Seminarium Duchowne w Płocku, przyjmując 13 czerwca tegoż roku święcenia kapłańskie z rąk bpa Piotra Dudźca. W 1974 r. uzyskał specjalizację katechetyczną na Wydziale Teologicznym Akademii Teologii Katolickiej, a w 1976 r. – magisterium. Pracował jako wikariusz w Imielnicy (1965-69), Ciechanowie (1969-70), Pałukach (1970-71), Bodzano- wie (1971-73) i w parafii św. Jana Chrzciciela w Płocku (1973-74). W latach 1974-1980 pełnił funkcję diecezjalnego wizytatora religii, zaś w latach 1974-1985 pracował też jako diecezjalny duszpasterz rodzin. Od 1980 do 1991 pełnił funkcję dyrektora Wydziału Katechetycznego Kurii Diecezjalnej w Płocku. Od 1990 r. jest prepozytem Kapituły Katedralnej Płockiej. W dniu 28 lutego 1985 r. Ojciec Święty Jan Pawła II mianował go biskupem pomocniczym diecezji płockiej i biskupem tytularnym *Bulla Regia*. Sakrę biskupią przyjął w dniu 13 kwietnia 1985 r. w bazylice katedralnej w Płocku z rąk Prymasa Polski, kardynała Józefa Glempa. Jest przewodniczącym Komisji Episkopatu Polski ds. Legionu Maryi.

Ze szczególną czcią i sympatią odwiedza kościoły i klasztory na ziemi dobrzyńskiej, m. in. Obory, Skępe i Rypin i swoje rodzinne Szczutowo.

Wydał kilkanaście książek, m. in. *Budujmy na fundamencie wiary. Kazania i wywiady 1985-1999* (2003); *Podręcznik nabożeństw Diecezji Płockiej* (2003); *W Bogu cała nadzieja. Kazania i homilie* (2004); *Naucz nas żyć, Panie. Kazania i homilie* (2006); *Głosić prawdę* (2007); *Kiedy myślę Polska... Kazanie biskupa Romana Marcinkowskiego wygłoszone w czasie Mszy św. za Ojczyznę w Katedrze Płockiej w Święto Niepodległości - 11 listopada 2012 r.* (2012).

W 1998 r. został Honorowym Obywatelom Szczutowa, a w kwietniu 2010 r. wyróżniony przez Sejmik Województwa Mazowieckiego tytułem „Zasłużony dla Mazowsza”.

W dniu 30 maja 2010 r. parafii pw. św. Marii Magdaleny w Szczutowie odbyła się uroczystość jego jubileuszu 45-lecia święceń kapłańskich i 25-lecia przyjęcia sakry biskupiej.

Autopsja (1975-2014); (eg), *Jubileusz biskupa Romana Marcinkowskiego*, <http://ekai.pl/wydarzenia/x29700/jubileusz-biskupa-romana-marcinkowskiego/9> IV 2013; <http://www.catholic-hierarchy.org/diocese/d3b02.html/14> IV 2013; http://www.diecezja-plocka.pl/index.php?art_id=242.9 IV 2013.

MARIAŃSKI (Maryański, Marjański) BRONISŁAW h. Szeliga, ps. „Grzegorz Brzóska” (*3 IV 1863 r. w Lipnie †25 VIII 1912 r. w Płocku), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, proboszcz par. Sobowo, działacz narodowy, muzykolog kościelny

Urodził się w rodzinie nauczycielskiej jako syn Marceliego i Julianny z Brodeckich. W 1879 r. wstąpił do Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie k. Lipna, które ukończył w 1882 r. W tym roku rozpoczął pracę w charakterze nauczyciela w Oborach k. Rypina. W

1884 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Płocku i 15 czerwca 1889 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Najpierw był wikariuszem w katedrze płockiej, a w latach 1890-1894 w Krzynołodze Małej, w latach 1894-1895 w Czyżewie. Od 1895 do 1898 r. był proboszczem w Radzanowie pod Mławą, w latach 1898-1903 w Kleczkowie, w 1903-1907 w Sobowie. W okresie 1907-1912 był proboszczem w Brwilnie k. Płocka. Interesował się śpiewem kościelnym. Zajmował się organizacją kształcenia organistów w diecezji płockiej. W tym celu współpracował z ks. Wojciechem Bugajczykiem. Od 1890 r. wydawał *Kalendarz dla organistów wiejskich*. W styczniu 1895 r., dzięki jego staraniom, powstała przy Towarzystwie Muzycznym w Warszawie Sekcja Miłośników Muzyki Kościelnej i on wszedł do jej zarządu. Instytucja ta wykształciła i przeszkoliła kilkuset organistów.

Był wybitnym działaczem Narodowej Demokracji i jednym z dwóch założycieli organizacji pn. „Collegium Secretum”, stanowiącą utajoną sekcję księży przy Lidze Narodowej, a mającej na celu propagowanie programu Narodowej Demokracji wśród kleru katolickiego. W założeniu organizacja ta starała się pogodzić społeczną naukę Kościoła z ideologią endecji. Jej przywódcy nie szczędzili krytyki duchownych, ugodowo nastawionych do carskiej Rosji.

Interesował się także literaturą. W 1903 r. studiował filozofię w Katolickim Instytucie w Paryżu, uczęszczając jednocześnie na wykłady z literatury francuskiej na Sorbonie. W 1907 r. był redaktorem wydawanego w Płocku tygodnika religijno-społecznego pt. „Mazur”, w którym ogłaszał swoje artykuły. Był także redaktorem i wydawcą „Kalendarza”, a później „Rocznika dla Organistów”. W 1907 r. otrzymał nominację na profesora języka francuskiego, wymowy i teologii w Seminarium Duchownym w Płocku. W tym samym roku otrzymał tytuł kanonika kolegiaty pułtuskiej.

Był autorem m. in. następujących dzieł: *Holofernes. Powieść historyczna z czasów biblijnych* (Płock 1908), *Kazania o wychowaniu dzieci* (Płock 1908), *Geniusz miłości, czyli żywot św. Pawła* (Płock 1909).

Zginął tragicznie, usiłując ratować w Wiśle tonącego brata.

Bieńkowski, *Zarys*, s. 57; J. Charszewski, *Śp. ksiądz Bronisław Mariański*, *Polak-Katolik* 1912, nr 186, s. 1; Dwojnych, *Brudzeń*, s. 159-160; W. Jezusek, *Ks. Bronisław Mariański, proboszcz parafii Brwilno i profesor seminarium duchownego 1863-1889-1912*, MPP 1964, nr 10-11, s. 253-264; A. Maciejowski, *Mowa pogrzebowa*, MPP 1912, nr 8, s. 214-217; A. Maciejowski, *Śp. ks. Bronisław Mariański*, *Mazur* 1912, nr 31, s. 481-483; Nowowiejski, *Płock*, s. 1931, s. 469, 656, 657; Nyceć, *Ludzie*, s. 149 podał datę śmierci na 25 marca 1912 r.; *Podr. encykl. kośc.*, t. 25/26, s. 322-323; PRS, s. 128; SPTK, t. 3: 1982, s. 61-64, gdzie wykaz wszystkich jego prac.

MARIAŃSKI KAZIMIERZ (*1895 r. w Radominie k. Rypina †po 1956 r.), pedagog, publicysta, redaktor, działacz komunistyczny

W 1914 r. ukończył w Płocku gimnazjum Polskiej Macierzy Szkolnej (obecnie Liceum im. W. Jagiełły). Następnie studiował na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie uzyskał dyplom z pedagogiki. Ok. 1910-1911 r. wydawał w płockim gimnazjum pisemko uczniowskie pt. „Skrawki”, a w latach 1913-1914 (wspólnie z Ma-

rianem Pakulskim) pisemko w języku esperanto pt. „Fajrero” („Iskierka”). W latach 1915-1916 redagował „Głos Robotniczy”, ukazujący się w Płocku.

W latach 1918-1922 pracował jako nauczyciel w szkolnictwie podstawowym i średnim. Rozwijał działalność społeczną i polityczną, zapoczątkowaną jeszcze w okresie uczniowskim w Związku Młodzieży Socjalistycznej (1912-1914) i Polskiej Partii Socjalistycznej-Lewica w Płocku. Od momentu powstania Komunistycznej Partii Robotników Polski był jej członkiem, a w latach 1925-1926 kierownikiem Komitetu Okręgowego KPP w Płocku. Po obchodach święta 1 Maja 1926 r. w Płocku, został skazany na rok pobytu w twierdzy.

W latach 1932-1934 kontynuował pracę w Komitecie Okręgowym KPP, wchodząc w skład kierownictwa tego komitetu. W tym czasie często przyjeżdżał do Rypina, rozwijał tu pracę polityczną, za co również był aresztowany i więziony w latach 1934-1936. W 1936 r. był więźniem Berezki Kartuskiej.

W lipcu 1939 r. wyjechał do Stanów Zjednoczonych, skąd powrócił w listopadzie 1946 r. W Chicago redagował „dział chicagowski” w tygodniku „Głos Ludowy”. W latach 1947-1948 był kierownikiem działu zagranicznego „Trybuny Wolności”, a w latach 1948-1956 pracował w wydziale oświaty Komitetu Centralnego PZPR w Warszawie. Pisał do „Nowej Szkoły”, „Głosu Nauczycielskiego”, „Ruchu Pedagogicznego” i „Pracy Szkolnej”. W pracy zbiorowej pt. *Z walk KPP w Płocku* zamieścił szkic pt. *Działalność KPRP w Okręgu Płockim w latach 1918-1920* oraz biografię Juliana Wieczorka.

Dzieje Płocka, s. 413, 414, 422, 423, 433, 435; *Dziennik Płocki* 1926, nr 191, 196; Kostanecki, *Wybitni obywatele*, nr 20, s. 30-31; U. W. Morawska, *Drukarstwo płockie do 1918 roku*, Płock 1984, s. 183.

MARKIEWICZ FELIKS (*25 VIII 1913 r. †17 X 1941 r. w Dachau), robotnik, ofiara zbrodni niemieckich
Mieszkał w Skudzawach w pow. rypińskim. W czasie okupacji hitlerowskiej został aresztowany i osadzony w obozie koncentracyjnym Dachau, gdzie zamęczony jako numer obozowy 15613.

E. Chart, *Spis*, s. 154; Piotrowski, *Skrwilno*, s. 175; Piotrowski, *Słownik*, s. 173.

MARKOWSKI ALEKSANDER (XX w.), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, aptekarz

Był synem Kazimierza, przedwojennego dyrektora Seminarium Nauczycielskiego i Gimnazjum Ogólnokształcącego w Wymyślinie.

W czasie okupacji hitlerowskiej po aresztowaniu i wywiezieniu do Dachau ojca, mieszkał z matką w Wymyślinie. Był w grupie POZ „Znak”, a potem ZWZ-AK grupie Lubomira Narczewskiego. W pewnym momencie wyjechał wraz z matką do Generalnego Gubernatorstwa. Po wojnie wrócił do Skępego i po skończeniu studiów farmaceutycznych, prowadził tu aptekę.

Krajewski, *Dama*, s. 90.

MARKOWSKI KAZIMIERZ (*1884 r. †1969 r.), nauczyciel, dyrektor Seminarium Nauczycielskiego, Gimnazjum Ogólnokształcącego i Liceum Pedagogicznego w Wymyślinie, więzień Dachau (M 42)

Był ostatnim w roku funkcjonowania Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie (1935/1936) dyrektorem tej placówki. Potem, w latach 1936-1939 był dyrektorem czteroletniego męskiego Gimnazjum Ogólnokształcącego w Wymyślinie. Tuż przed wojną z wielką determinacją, korzystając z usług skępskiego producenta cegły, Kilanowskiego, nadbudował piętro gmachu szkolnego w Wymyślinie, uzyskując przez to cztery kolejne sale lekcyjne. W ten sposób powstał obiekt, który także przez całe lata powojenne, aż do 1966 r. służył liceum pedagogicznemu.

Funkcjonowanie i rozwój szkoły przerwał wybuch drugiej wojny światowej. Jak wielu innych nauczycieli w Skępem i okolicy został aresztowany przez Niemców i osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Dachau, który szczęśliwie przeżył.

Po powrocie do Skępego, dobrze wspomniany był zarówno przez uczniów, nauczycieli, jak i mieszkańców Skępego. W latach 1946-1958 uczył fizyki w Liceum Pedagogicznym w Wymyślinie oraz fizyki i matematyki w ramach Rejonowej Komisji Kształcenia Nauczycieli. Doskonale znał historię Wymyślina, Skępego i Wioski. Szacunkiem darzył byłą właścicielkę Wioski, Marię Zielińską (1881-1967), która zmarła dwa lata wcześniej od niego.

Był odznaczony wieloma odznaczeniami.

Miał syna Aleksandra, powojennego aptekarza w Skępem.

Pochowany na cmentarzu w Skępem.

Bieńkowski, *Zarys*, s. 22; Drzewiecki, *Moje życie*, s. 32; Giziński, *Niepospolici*, s. 650; Krajewski, *Alma Mater*, s. 57, 59; Krajewski, *Dama*, s. 66-67; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 98-99, 104; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 69-70, 76; Piotrowski, *Słownik*, s. 173, gdzie całkowicie mylna informacja, że został zamordowany w Dachau; *Rodem ze Skępego*, s. 47; Tablica nagrobna na cmentarzu w Skępem; www.skepe.pl/9_VIII_2010.

MARKUSZEWSKI JAN (*1922 r. †1990 r.), robotnik, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych, dyrektor Spółdzielni Mleczarskiej „Rotr” w Rypinie (M 43)

Przed wojną nie zdążył zdobyć żadnego zawodu. W czasie okupacji podejmował różne prace dorywcze. W kwietniu 1940 r. za działalność przeciwko okupantowi hitlerowskiemu został aresztowany przez Gestapo w Rypinie i zesłany do obozów koncentracyjnych, kolejno do Oranienburga, a następnie Mauthausen-Gusen, gdzie był więziony aż do maja 1945 r.

Po powrocie do Rypina w marcu 1946 r. zatrudnił się jako robotnik w Spółdzielni Mleczarskiej „Rotr” w Rypinie. W 1949 r. ukończył liceum mleczarskie, a potem studia wyższe. W 1951 r. otrzymał stanowisko zastępcy dyrektora tej spółdzielni, natomiast w 1961 r. został jej dyrektorem i był nim do roku 1987 r., kiedy odszedł na emeryturę. W 1950 r. Międzynarodowy Fundusz Pomocy Dzieciom UNICEF przekazał urządzenie do produkcji mleka w proszku i w ten sposób powstała nowoczesna proszkownia. W 1967 r. SM „Rotr” otrzymała pierwszy znak jakości „1” na masło i proszek

mleczny, natomiast w 1970 r. – znak jakości światowej – „Q”.

W międzyczasie, w latach 1961-1975 był radnym Powiatowej Rady Narodowej w Rypinie. Był aktywnym członkiem ZBOWiD.

Odnznaczony był Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Zwycięstwa i Wolności, Odznaką Grunwaldzką, Krzyżem Oświęcimskim i innymi. W 1984 r. został wpisany do Księgi „Zasłużonych dla Miasta Rypina”.

AUM, Księga Zasłużonych dla Miasta Rypina; B. Balcerowicz, *Historia mlekiem płynąca*, Ziemia Rypińska 1066, nr 1, s. 8; http://www.delik.com.pl/historia.html/7_VI_2013; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 204; *Rypin w PRL*, s. 677, gdzie mylna informacja, iż radnym PRN był w latach 1961-1984, skoro powiaty zlikwidowano w roku 1975.

MARKUSZEWSKI MIECZYŚLAW (*16 I 1918 r. w Rypinie †29 VIII 1991 r. w Rypinie), piłkarz i trener Klubu Sportowego „Lech”

Przed 1939 r. był piłkarzem w rypińskim klubie piłki nożnej „Strzelec”. W sierpniu 1943 r. przyjechał z Gdańska i wziął udział w głośnym meczu rypińskim piłkarzy i żołnierzami niemieckimi z Luftwaffe. Ostrzeżony przed aresztowaniami piłkarzy przez Gestapo, zdołał ująć z powrotem do Gdańska. Po wojnie grał w rypińskich klubach piłkarskich „Zryw, po 1947 r. – „Gwardii”, po 1950 – „Spójni”, zaś po 1955 r. – „Sparty”. Po zakończeniu kariery zawodniczej, szkolił rypińskich piłkarzy w reaktywowanym KS „Lech”, najpierw juniorów, od połowy lat sześćdziesiątych - seniorów. Pochowany na cmentarzu katolickim w Rypinie.

Lech, s. 392; L. Makowiecki, *Polska-Niemcy 5:2? A jednak to możliwe...*, http://wpolityce.pl/artykuly/30219-polska-niemcy-5-2-a-jednak-to-mozliwe/24_II_2014.

MARON WŁADYSŁAW h. Gozdawa (*20 IV 1878 r. w Płocku †1 VIII 1944 r. w Mławie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Lipnie, działacz społeczno-oświatowy (M 44)

Był synem Ludwika i Marii z Grzegorzewskich. Po święceniach kapłańskich, która otrzymał 6 czerwca 1903 r. w kościele poreformackim z rąk bpa Jerzego Szembeka, był wikariuszem w Lipnie i prefektem w szkołach lipnowskich. W okresie wydarzeń strajkowych 1905-1907 zdecydowanie występował przeciwko polityce rusyfikacji, prowadzonej przez carskiego zaborcę. Jego patriotyczna i narodowa działalność musiała wzbudzać niezadowolenie władz rosyjskich, skoro gubernator rosyjski w Płocku zawiadomił kancelarię Generalnego Gubernatora, że „ksiądz Maron został uwięziony”. Miejscem jego uwięzienia był Płock. Swojej patriotycznej działalności nie zaniechał po uwolnieniu z więzienia. W 1908 r., w ramach działalności Towarzystwa Popierania Przemysłu Ludowego, przy współudziale Okręgowego Towarzystwa Rolniczego Ziemi Dobrzyńskiej, utworzył w Lipnie kursy tkackie, które ukończyło ponad 60 osób z podlipnowskich wsi. W Lipnie systematycznie kontrolowany był przez carskie władze policyjne, m. in. za to, że „wygłosił 11 grudnia 1911 r. w domu wiejsko-gospodarczego stowarzyszenia mowę przeciwko państwu rosyjskie-

mu, generał gubernator skazał go 28 lutego 1912 r. na 25 rubli z zamianą na dwa tygodnie aresztu. Osądzono przyjął karę pieniężną".

Następnie został przeniesiony do Szydłowa, a potem do Mławy (1924-1944), gdzie był proboszczem i dziekanem. W okresie pierwszej wojny światowej, w lutym 1916 r. wszedł w skład Powiatowej Rady Opiekuńczej powiatu mławskiego. Brał udział w prowadzonej w tym powiecie akcji pn. „Ratujcie dzieci”. We wrześniu 1925 r. brał udział w Mławie w III Zjeździe Katolickim diecezji płockiej. Natomiast w 1931 r. uczestniczył w IV Diecezjalnym Zjeździe Katolickim w Płocku, zorganizowanym z okazji 50-lecia kapłaństwa abpa Antoniego Juliana Nowowiejskiego, ordynariusza diecezji płockiej.

W czasie okupacji pomagał ludności żydowskiej m. in. poprzez wystawianie metryk urodzenia i chrztu.

W uznaniu jego zasług duszpasterskich i społecznych był uhonorowany tytułem kanonika kolegiaty pułtuskiej.

Pochowany na cmentarzu w Mławie, niedaleko kościoła św. Wawrzyńca.

Album duchowieństwa 1, s. 171; J. Dębski, *Rys historyczny kościoła parafialnego pw. św. Trójcy w Mławie*, cz. 2, Kurier Mławski, 2014, z 12 I; Gózdź, *Lipno*, s. 34; Grzybowski, *Duchowieństwo 2*, s. 234-236; W. Jezusek, *Ks. Władysław Maron*, MPP 1952, nr 1-5, s. 38; Kubicki, *Bojownicy*, s. 575; PRS, s. 128; Świecki-Wybułt, *Mazowsze*, s. XI, 66, 140, 141, 148, 187, 188, 488, 536, 546; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 122.

MARTEWICZ FELIKS (*1904 r. †XII 1941 r. na terenie Niemiec), nauczyciel, kierownik szkoły w Osówce, ofiara zbrodni niemieckich

Do 1939 r. był kierownikiem Publicznej Szkoły Powszecznej w Osówce w pow. lipnowskim. Krótko przed wojną kierował Obwodem Powiatowej Organizacji Wojskowej OZN w Lipnie.

Aresztowany przez Niemców w dniu 17 października 1939 r. w czasie rzekomej konferencji nauczycieli w Lipnie, poprzez Rudau w Prusach Wschodnich, trafił do hitlerowskiego obozu koncentracyjnego w Mauthausen-Gusen. Zginął w czasie transportu z Mauthausen-Gusen do Dachau.

Pozostawił żonę, Marię, także nauczycielkę.

Chrobak, *Szkolnictwo*, s. 65; Dziennik KOSP 1945, nr 9, s. 221; Gozdź-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 28; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 320; Piotrowski, *Słownik*, s. 173; Wardzyńska, *Rok 1939*, s. 180; Waszkiewicz, *Lipno*, s. 33.

MARYNOWSKI EUGENIUSZ (*27 III 1926 r. w Rypinie †2 IX 2001 r. w Rypinie), piłkarz

W sierpniu 1943 r. wziął udział w głośnym meczu piłkarzy rypińskim z żołnierzami Luftwaffe. Po tym meczu aresztowany wraz z innymi piłkarzami przez miejscowe Gestapo i więziony przez 3 miesiące w areszcie w Brodnicy.

Pod wojnie był współzałożycielem i zawodnikiem Rypińskiego Klubu Sportowego „Zryw”.

Pochowany na cmentarzu katolickim w Rypinie.

Lech, s. 393; L. Makowiecki, *Polska – Niemcy 5:2? A jednak to możliwe...*, <http://wpolityce.pl/artykuly/30219-polska-niemcy-5-2-a-jednak-to-mozliwe/12> I 2014.

MARYNOWSKI JAN (*1897 r. w Rypinie †1971 r. w Rypinie), kamasznik, naczelnik „Sokoła”, żołnierz Armii Krajowej (M 45)

Przed wojną prowadził w Rypinie warsztat kamaszniczy. Pracował społecznie, będąc naczelnikiem Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, któremu w tym czasie prezesował Bolesław Prądyński, rządca majątku w Osieku Rypińskim, a sekretarzem był Artur Hammermeister.

W 1939 r. wstąpił do Polskiej Organizacji Zbrojnej „Znak”, a w 1942 r. do Armii Krajowej. W dniu 7 maja 1943 r. został aresztowany przez Gestapo, osadzony najpierw w więzieniu w Grudziądzu, a potem skierowany do hitlerowskiego obozu koncentracyjnego Stutthof.

Do Rypina powrócił dopiero wiosną 1946 r. Przez długie lata prowadził zakład szewski przy ul. 21 Stycznia. Pochowany na cmentarzu w Rypinie.

AFGEZ, Spuścizna S. Suszyńskiego; AP Bydgoszcz, sygn. 30128, Wykaz imienny składu personalnego zarządów i gniazd Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”; Gałkowski-Piotrowski, *Rypin w latach wojny*, s. 349; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 346; *Rypin między wojnami*, s. 208.

MARYNOWSKI MIROSŁAW (*23 V 1961 r. w Rypinie), inżynier, działacz katolicki, prezes Zarządu PK „Komes” w Rypinie, członek DTN (M 46)

Syn Stanisława i Janiny Lissowskich. Ojciec, wieloletni pracownik Kolumny Transportu Sanitarnego, a następnie Państwowego Ośrodka Maszynowego w Rypinie, matka – wieloletni pracownik Sądu Powiatowego i Rejonowego w Rypinie. Dziadek ze strony ojca, Anastazy (1908-1988), więzień obozu niemieckiego Stutthof, znany i ceniony rzemieślnik branży stolarskiej, wieloletni członek Cechu Rzemiosł Różnych w Rypinie. Dziadek ze strony matki, Kazimierz (1901-1983), rodzony brat męczennika obozu hitlerowskiego w Dachau, ks. Czesława Lissowskiego (1895-1942), wieloletni pracownik Banku Spółdzielczego w Rypinie, po wojnie prześladowany przez władze komunistyczne.

Szkołę Podstawową nr 1 w Rypinie ukończył w 1976 r.; szkoła średnia – Technikum Hodowlane w Wymyślinie (1976-1981); studia wyższe – Akademia Rolnicza im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu (2000-2004), absolwent Wydziału Hodowli i Biologii Zwierząt, 4-letnie studia inżynierskie na kierunku zootechnika.

Przebieg pracy zawodowej: 20 II 1982-30 VIII 2008 – Urząd Miejski w Rypinie, stażysta; 1 IX 1982-31 XII 1982 – referent; 1 I 1983-31 XII 1985 – referent ds. rolnych; 1 I 1986-31 III 1987 – referent w Referacie Geodezji i Gospodarki Gruntami; 1 IV 1987-30 IV 1989 – inspektor w Referacie Geodezji i Gospodarki Gruntami; 1 V 1989-30 IX 1990 – kierownik Referatu Geodezji i Gospodarki Gruntami; 1 X 1990-28 II 1999 – kierownik Referatu Rolnictwa i Gospodarki Gruntami; 1 III 1999- 31 I 2002 – kierownik Wydziału Rolnictwa i Gospodarki Terenami; 1 II 2002-31 XII 2006 – kierownik Wydziału Rolnictwa Gospodarki Terenami i Ochrony Środowiska; 1 I 2007-31 V 2007 – kierownik Wydziału Rolnictwa i Ochrony Środowiska; 1 VI 2007-30 IV 2008 – kierownik Wydziału Ochrony Środowiska, Porządku i Rolnictwa; 1 V 2008-30 IX

2013 Urząd Gminy Rypin, inspektor ds. budownictwa i mieszkaniowych; od 1 X 2013 – prezes Przedsiębiorstwa Komunalnego „Komes” Spółki z o. o. w Rypinie. W latach 1980-2005 członek parafialnego chóru męskiego, będącego kontynuatorem Chóru „Lutnia” przy Parafii św. Trójcy w Rypinie; od 1990 r. – członek Parafialnej Rady Gospodarczej w Parafii św. Trójcy w Rypinie; od 1998 r. – członek Stowarzyszenia Rodzin Katolickich Diecezji Płockiej przy Parafii Św. Trójcy w Rypinie, w latach 2000-2006, prezes Stowarzyszenia. W 2014 r. został ponownie wybrany prezesem parafialnego koła SRK.

W latach 2006-2010 radny Rady Powiatu Rypińskiego, przewodniczący Komisji Budżetu i Finansów; w latach 2010-2013 radny Rady Miasta Rypina, przewodniczący Komisji Budżetu i Gospodarki Miejskiej, członek Komisji Oświaty, i Komisji Porządku Publicznego, Handlu i Usług, delegat miasta w Związku Gmin Rypińskich. Członek DTN od 2007 r., od 2011 r. – skarbnik DTN.

W dniu 14 lipca 1990 r. zawarł związek małżeński z Małgorzatą Ewą Makowską (ur. 22 VI 1966) w Rypinie, córką Eugeniusza i Zofii z Koprowskich, bratanicą ks. Edmunda Makowskiego, emerytowanego proboszcza parafii pw. św. Michała Archaniola w Płońsku, nauczycielką Szkoły Podstawowej nr 1 im. mjra H. Sucharskiego w Rypinie. Dzieci: Paweł Michał (ur. 1991), konstruktor-technolog Firmy TRIMCO w Mariankach k. Rypina, student Wydziału Informatyki, Matematyki i Fizyki Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy; Maksymilian (ur. 20 V 1996) uczeń Zespołu Szkół im. B. Chelmskiego w Rypinie.

ADTN, Deklaracja członkowska; Autobiografia z 19 X 2013; Autopsja (1980-2013); S. Ostrowski, *30 lat szkół rolniczych w Wymyślinie (1965-1995)*, (Wymyślin 1995), s. 80; Zielińska, *Historia*, s. 95.

MARZEC EUGENIUSZ (*1915 r. w Przeworsku †29 VI 2006 r.), malarz i rzeźbiarz (M 47)

Od 1985 r. mieszkał i tworzył w Rypinie. Sporo miejsca w jego twórczości zarówno malarskiej, jak i rzeźbiarskiej zajmowała tematyka religijna, sceny z obyczajowości i ludowego folkloru. W jego dorobku uwagę zwraca przede wszystkim cykl 34 obrazów ze świata żydowskiego, który znał z dzieciństwa, z lat spędzonych na Kresach Wschodnich, np. *Kapela żydowska*, *Synagoga w Rypinie*, a które przekazał do Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej w Rypinie.

W czerwcu 1996 r. swoje prace wystawił na wystawie z Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej w Rypinie, zatytułowanej „Świat, który odszedł”. Poważna część jego dorobku trafiła właśnie do tej placówki. Ponadto jego prace znajdują się w zbiorach muzeów w Wrocławiu, Zabrze, Toruniu, Włocławku i oraz w wielu kolekcjach prywatnych w kraju i za granicą.

W 1997 r. zdobył II nagrodę w konkursie „Święty Wojciech”.

AA, Informator wystawy E. Marzec „Świat, który odszedł”; Autopsja (1990-2000); *Kalendarium Rypina*, s. 1135; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 224; Kronika Rypińska 1997, nr 7-8; *Eugeniusz Marzec. Malarstwo i rzeźba*, Rypin 1992; K. Pawłowska, *Eugeniusz Marzec. Kultura*, s. 55; *Program opieki*, s. 49; *Rypin w PRL*, s. 1135; Stasiak, *Rola Muzeum*, s. 135.

MARZYGLIŃSKI LONGIN, ps. „Lon” (*1915 r. w Lipnie †2001 r.), uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz Armii Krajowej, nauczyciel wychowania fizycznego (M 48)

W sierpniu 1939 r. zmobilizowany został do Wojska Polskiego. Brał udział w wojnie obronnej 1939, w obronie Warszawy.

W październiku 1939 r. powrócił do Rypina i w latach następnych związał się z Armią Krajową, gdzie używał pseudonimu „Lon”. W czasie tzw. wsypy majowej, w dniu 5 maja 1943 r. został aresztowany przez Gestapo i, poprzez więzienie we Grudziądzu, zesłany został do niemieckiego obozu Stutthof, gdzie – jako więzień polityczny – był więziony do stycznia 1945 r. W 1949 r. znalazł zatrudnienie w miejscowym Liceum Ogólnokształcącym, po Stefanie Świtalskim, który przeniósł się do Płocka. Tu pracował przez 29 lat, aż do przejścia na emeryturę w 1978 r., organizując życie sportowe w tej szkole. Prowadził także kółko strzeleckie.

AA, Wykaz nauczycieli i pracowników LO w Rypinie; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 184; *Nasza młodość*, s. 237, 249; *Rypin PRL*, s. 546-547.

MASSENA ANDRÉ (*1758 r. †1817 r.), książę Rivoli i Esslingen, marszałek Francji w okresie napoleońskim (M 49)

Był synem handlarza win. W 1792 r. wstąpił jako ochotnik do armii. W 1795 r. był już generałem. Za zasługi w kampanii 1807 r. otrzymał od Napoleona dobra Trąbin pod Rypinem. Wskutek porażki poniesionej w Portugalii w 1811 r. popadł jednak w niełaskę Napoleona. Nie uczestniczył już w wyprawie na Rosję w 1812 r.

Trąbin pozostawał w jego posiadaniu do maja 1813 r. W 1814 r. zdradził Napoleona i opowiedział się po stronie Burbonów. Po stronie cesarza stanął ponownie w 1815 r.

Przez kilka lat, w I dziesięcioleciu XXI w., od 12 kwietnia 2007 r. patronował rondu w centrum Rypina, po czym uchwałę w tej sprawie Rada Miasta uchyliła na skutek rodzących się kontrowersji wokół tej postaci.

Brzuze, s. 351; *Encykl. Gutenberga*, t. 10, s. 73; *Kalendarium Rypina*, s. 1143; Kociszewski, *Mazowsze*, s. 236-242; A. G. Macdonell, *Napoleon i jego marszałkowie*, Warszawa 1939, pass.; M. Senkowska-Gluck, *Donacje napoleońskie w Księstwie Warszawskim. Studium historyczno-prawne*, Warszawa 1968, pass.

MASZTAK TEOFIL (*1879 r. †1941 r. w Mauthausen-Gusen), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich

Do 1939 r. był nauczycielem w Publicznej Szkole Powszechnej w Karnkowie w pow. lipnowskim. Aresztowany przez Niemców w dniu 17 października 1939 r. na rzekomej konferencji nauczycieli w Lipnie, następnie poprzez obóz Rudau w Prusach Wschodnich, trafił do hitlerowskiego obozu koncentracyjnego w Mauthausen-Gusen, gdzie został zamęczony.

Diennik KOSP 1945, nr 9, s. 221; Goźdz-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 28; Krajewski, *Dama*, s. 64; Krajewski, *W cieniu wojny*,

s. 320; Piotrowski, *Słownik*, s. 173, jednak nie wiemy, czy podany na s. 176 Meszlak Teofil nie jest tą samą osobą; Wardzyńska, *Rok 1939*, s. 180.

MATEUSZ Z LIPNA (XV/XVI w.), proboszcz rypiński

Proboszczem rypińskim był zapewne na początku XVI stulecia i określany był jako prezbiter z kościoła parafialnego w Rypinie. W 1519 r. mianowany został archidiakonem i administratorem kościoła katedralnego w Płocku.

Matr. sum. t. 4, nr 12311; *Parafia*, s. 464.

MATEUSZCZYK TEODOR (*5 I 1885 r. w Bronowie (diec. sejneńska) †18 V 1942 r. w Dachau), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, proboszcz w Chrostkowie i Radzikach, więzień i ofiara obozów niemieckich (M 50)

Urodził się w rodzinie chłopskiej jako syn Wawrzyńca i Anny z Chelskich. Po przeniesieniu się rodziców do Pułtuska, uczył się w tamtejszym gimnazjum. W 1903 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Płocku i 24 czerwca 1909 r. przyjął święcenia kapłańskie z rąk bpa A. J. Nowowiejskiego. Pierwszą pracę kapłańską otrzymał jako wikariusz w Ostrołęce. W czasie pierwszej wojny światowej wyjechał z uchodźcami do Rosji, gdzie zamieszkał w Białej Cerkwi i sprawował obowiązki kapelana okręgu kijowskiego. Przebywał tam do 1918 r. i dorobił się znacznego majątku.

Po powrocie, w dniu 21 lipca 1918 r. przeszedł na wikariat do Mokowa, gdzie pracował przez dwa lata. W czerwcu 1920 r. otrzymał probostwo w Chrostkowie k. Lipna, gdzie wybudował m. in. plebanie, założył orkiestrę dętą i zakupił dla niej instrumenty. W dniu 1 czerwca 1925 r. otrzymał nominację na proboszcza w Radzikach w pow. rypińskim. Tutaj w 1927 r. wybudował nowy, wielki ołtarz, zakupił nowe dzwony, uporządkował cmentarz parafialny, a w 1930 r. wybudował dla potrzeb organizacji kościelnych dom katolicki ze sceną na przedstawienia i wznosił budynek gospodarczy. Rozwijał prężnie życie duchowe i kulturalne w parafii, szczególnie w ramach Oddziału Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży, w czym pomagała mu dziedziczka z Radzik Małych, Antonia Gniazdowska. W szkołach na terenie parafii organizował koła Krućjaty Eucharystycznej oraz kółka misyjne. Uaktywnił radę parafialną, z godnie z pismem biskupa płockiego z 30 kwietnia 1934 r. w jej skład weszli: Jerzy Siemiątkowski, Stanisław Barczewski i Stanisław Cackowski. W 1934 r. został odznaczony honorową kanonią kapituły pułtuskiej. W maju 1939 r. przyjmował wizytację bpa L. Wetmańskiego. W dniu 16 sierpnia 1939 r., ze względu na pogarszający się stan zdrowia, przeszedł na emeryturę i osiadł w nabytym niewielkim majątku Żale k. Rypina.

W czasie masowych aresztowań nauczycieli i duchowieństwa jesienią 1939 r., w dniu 23 października został aresztowany przez Selbstschutz i osadzony wraz z innymi kapłanami z dekanatu rypińskiego w więzieniu przy ul. Warszawskiej 20 w Rypinie. W dniu 30 października tego roku przewieziony został do Obór, gdzie Niemcy urządzili obóz przejściowy dla duchow-

wieństwa. W dniu 22 lutego 1940 r. został wywieziony wraz z grupą kapłanów do więzienia w Grudziądzu. Potem przeszedł obozy Stutthof, Sachsenhausen, by w grudniu 1940 r. trafić do obozu w Dachau. Tam otrzymał numer obozowy 22485. Ze względu na podeszły wiek i stan zdrowia zakwalifikowany został do transportu inwalidów i skazany na śmierć przez zagazowanie.

Jego zdjęcie z krótkim biogramem znajduje się w Krypcie męczenników w Klasztorze w Oborach.

Album duchowieństwa 1, s. 172; AP Włocławek, Akta Inspektoratu Szkolnego w Rypinie z lat 1917-1939, Sprawy różne 1931-1932, sygn. 4; AUG Wąpielsk, B. Ptaszyński, Kronika Gminy Wąpielsk, Biskupski, *Księża polscy*, s. 63; *Brzuze*, s. 351-352; Chart, *Spis*, s. 156; Domagała, *Dachau*, s. 167; Dutkiewicz, *Radziki*, pass.; Grzybowski, *Duchowieństwo XX/1*, s. 349-350; Grzybowski, *Martyrologium*, s. 99; Grzybowski, *Martyrologium II*, s. 167-168; Hoffmann, *A kdo vás*, s. 558; Jacewicz, *Martyrologium*, z. 2, s. 312; Jezusek, *Wykaz księży*, s. 376; (W. Jezusek), *Ks. kan. Teodor Mateuszczyc, emeryt*, MPP 1949, nr 11-12, s. 492-493; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa I*, s. 148; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 131-132, 142-143, 151; Krajewski, *Eksterminacja inteligencji*, s. 185, 198; Kronika Rypińska 1925, nr 38, z 25 IX; Musioł, *Dachau*, s. 398; Ossowski, *Kościół*, s. 597, 609, 642, 671, 773; Piotrowski, *Słownik*, s. 173-174; Szoldrski, *Martyrologium*, s. 169; Urbański, *Dachau*, s. 112; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 113-114; Żuchowski, *Szkoły*, s. 80, 87.

MATUSZAK RYSZARD (*24 II 1946 r. w Łysku k. Radziejowa), prawnik, komendant Komendy Policji w Rypinie, społecznik, członek DTN (M 51)

Syn Tadeusza i Stanisławy z Radeckich. Szkołę Podstawową ukończył w Zakrzewku na Kujawach, a następnie Technikum Mechaniczno-Elektryczne w Inowrocławiu. W 1968 r. ukończył Podoficerską Szkołę Milicyjną w Pile i rozpoczął pracę w Komendzie Powiatowej w Radziejowie Kujawskim. W 1975 r. został przeniesiony do Komendy Wojewódzkiej we Włocławku na stanowisko inspektora techniki kryminalistycznej. W 1979 r. ukończył Wyższą Szkołę Oficerską w Szczytnie w stopniu podporucznika, a następnie w 1983 r. studia na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego.

Od 1 października 1983 r. objął stanowisko szefa Rejonowego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Rypinie. W 1990 r. został pozytywnie zweryfikowany przez Związek Zawodowy Policjantów i w stopniu komisarza został mianowany Komendantem Rejonowym Policji, a w 1999 r. w stopniu podinspektora – Komendanta Powiatowym Policji w Rypinie. W 1999 r. przeszedł na emeryturę.

Od 2000 r. z dużymi sukcesami kieruje Oddziałem Powiatowym Polskiego Stowarzyszenia Diabetyków w Rypinie. Od 2007 r. jest aktywnym członkiem DTN. Odznaczony m. in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Ożeniony z Alfredą z d. Malec, ma dzieci: Ilianna (ur. 1970), ukończyła japonistykę na UAM w Poznaniu, magisterium w Japonii, pracuje w Brukseli; syn, Maciej (ur. 1972), mechanik samochodowy.

ADTN, Deklaracja członkowska: Autopsja (1990-2014), http://www.program60plus.pl/images/upload//Terminy%20Szko-len%20Starszy%20Ratownik_czerwiec.pdf /12 I 2014; Inf. R. Matuszka z 7 IV 2014 r.; *Rypin w PRL*, s. 908.

MATYJAKOWSKI ZYGMUNT (*1960 r. †28 V 1996 r. w Radominie), policjant, kierownik sekcji w Komendzie Powiatowej Policji w Rypinie

Służbę w Policji rozpoczął w dniu 13 stycznia 1982 r. w KPP w Rypinie. W 1988 r. ukończył Wyższą Szkołę Oficerską w Szczytnie i powrócił do Rypina. Tu przeszedł stanowiska od młodszego specjalisty w wydziale dochodzeniowo-śledczym oraz operacyjno-dochodzeniowym, aż do specjalisty w wydziale kadr i szkolenia. Od 1994 r. był kierownikiem samodzielnej sekcji prewencji. Zginął na służbie w radiowozie jako dowódca patrolu oficerskiego w pościgu na pojeździe, który nie zatrzymał się do kontroli.

Był wielokrotnie wyróżniany za pełnioną służbę, pośmiertnie odznaczony Krzyżem „Zasługi za Dzielność” (rozkaz nr 2926/98).

Był żonaty, osierocił dwoje dzieci.

Autopsja (1990-1996); http://info.policja.pl/portal/inf/1216/71543/MATYJAKOWSKI_Zygmunt.html/22.02.2013.

MAZOWIECKI JULIAN h. Dołęga (*ok. 1813 r. †30 X 1895 r.), obywatel ziemski, uczestnik Wiosny Ludów i powstaniec styczniowy 1863 r., Sybirak

Pochodził ze sławnego rodu Mazowieckich herbu Dołęga, wywodzącego się z Mazowsza Płockiego, który już w X w. zajmował gród pod Łęgiem (Mokrzek), niedaleko późniejszego Drobina. Tak jak inni rycerze tego rodu, po bitwie pod Grunwaldem w 1410 r. przenieśli się na ziemię dobrzyńską, gdzie otrzymali wieś Mazowsze, a która była własnością ich rodziny aż do czasów powstania listopadowego, kiedy została skonfiskowana za udział w insurekcji. Syn Jakuba Mazowieckiego, Bartosz za żonę miał Moszczyńską, córkę stolnika dobrzyńskiego.

Był synem Franciszka (1782-1831), właścicielem majątku Bolesławice niedaleko Łapinóżka i Radzik w pow. rypińskim. Jego trzej starsi bracia (bezdzietni) brali udział w spisku podchorążych w listopadzie 1830 r., a potem w powstaniu listopadowym i wojnie polsko-rosyjskiej 1831 r., jako oficerowie 3. pułku strzelców pieszych, gdzie najstarszy z nich, Anastazy zmarł z ran po bitwie pod Olszynką Grochowską w dniu 25 lutego 1831 r., a dwaj młodsi bracia: Leonard i Onufry (student prawa Uniwersytetu Warszawskiego), obydwoj podchorążowie szkoły piechoty w Warszawie, byli uczestnikami Wielkiej Emigracji we Francji, gdzie zmarli. Ich siostra, Pulcheria była także bezdzietna. Zmarła z powodu uwięzienia po powstaniu styczniowym.

Brał udział w Wiośnie Ludów 1848 r., a potem w powstaniu styczniowym 1863/1864 r. Bił się pod Kuczborkiem w lipcu 1863 r., w której został ranny i wzięty do niewoli, a następnie zesłany na Syberię.

Pochowany na cmentarzu w Radzikach Dużych. Do dziś zachowała się czytelna, niecodzienna – jak owe czasy – nagrobna inskrypcja w formie rozłożonej księgi, gdzie umieszczono motto: *„Przechodniu, obyś w ludzkość jak ten zmarły wierzył, idź i czyn dobry przykład serce twe ośmieli, lecz jeżeli w przyszłość zwątpiłeś do końca, odejdz! A cieniem swoim nie zastaniasz słońca”*. Nagrobek wykonano w Firmie J. Szylinga w Płocku, a motto zaczerpnięto z utworu Teofila Lenartowicza, poety-emigranta we Florencji, wspieranego

przez Gustawa Zielińskiego ze Skępego. Treść epitafium przywiózł z Włoch Ignacy Kamiński, przewodniczący Komitetu Wykonawczego Budowy Pomnika grobu działacza niepodległościowego, zesłańca i emigranta politycznego, Agatona Gillera (1831-1887) na cmentarzu w Stanisławowie, później zburzonego. Pochodzi ono z kościoła Santa Croce (św. Krzyża) we Florencji, z grobu powstańca styczniowego, pułkownika Stanisława Bechiego (1828-1863), jednego z dowódców powstania styczniowego. Autorem epitafium oraz płaskorzeźby z 1882 r., przedstawiającej scenę jego śmierci, był właśnie T. Lenartowicz. Obecnie można je odnaleźć na Cmentarzu Powązkowskim, w kwaterze 13, grób (13-VI-4), obecnym miejscu spoczynku Gillera. Nieco zmieniona treść epitafijna na nagrobku J. Mazowieckiego w Radzikach Dużych uszła najwyraźniej uwadze carskich cenzorów w latach trwającej wciąż fali rusyfikacji, także po roku 1895.

Miał dwóch synów: Polikarpa i Anastazego oraz córkę Julię. Wszyscy zmarli w wolnej Polsce międzywojennej. Polikarp, był powstańcem styczniowym, miał czterech synów: Stefana, Konstantego Zygmunta, Artura i Czesława.

Konstanty Zygmunt, żonaty z Hedwigą (Jadwigą) von Weise, miał jednego syna, Janusza. Synem Janusza jest Michael Matthew, urodzony i mieszkający w Anglii, który udzielił w 2012 r. wyczerpujących wyjaśnień w sprawie swojej rodziny. Młodszy brat Konstantego Zygmunta, Artur, jako student, zagrożony aresztowaniem i zsyłką za udział w demonstracji okazji 100-lecia Konstytucji 3 Maja w Warszawie, w 1891 r. uciekł do USA, gdzie miał siedmioro dzieci, którzy, mimo że są tam od czterech pokoleń, nie zmienili, ani nawet nie skrócili nazwiska rodzinnego, co jest raczej rzadkością wśród amerykańskiej Polonii.

Inf. Michaela Matthewa Mazowieckiego z Anglii, udzielona Dariuszowi Szpejenkowskiemu, a zamieszczona w listopadzie 2012 r. na stronie: http://www.szpejankowski.eu/index.php/pl/emigracja/159.html/16_VIII_2013; Inskrypcja na cmentarzu w Radzikach Dużych; *Niesiecki, Herbarz*, t. 6, s. 338-339; *Paprocki, Herbarz*, s. 402; PRS, s. 129.

MAZOWIECKI MICHAŁ h. Dołęga (†1683 r.), sędzia grodzki bobrownicki, podstoli dobrzyński, sędzia ziemski dobrzyński, poseł na sejmy

W 1673 r. był właścicielem części Zębowa i Świętosławia w pow. lipnowskim, z 96 plebejami. W 1673 r. zapłacił za siebie, żonę i 2 synów podatek, zw. głównym w wysokości 7 florenów i 16 groszy oraz od podanych chłopów w Zębowie i Świętosławiu 96 florenów. W 1748 r. wymieniany był jako właściciel części Giżynka.

W 1659 r. został sędzią grodzkim bobrownickim. W dniu 10 listopada 1660 r. mianowany podstarościm i sędzią grodzkim bobrownickim i był nim do 6 czerwca 1667 r. W dniu 13 sierpnia 1667 r. awansował na sędziego ziemskiego dobrzyńskiego i funkcję tę sprawował do 11 lutego 1681 r.

Odgrywał znaczącą rolę w sejmikach ziemi dobrzyńskiej i w latach: 1658, 1660, 1661, 1663, 1710, 1711 i 1735 wybierany był marszałkiem sejmiku. Dziewięciokrotnie szlachta ziemi dobrzyńskiej powierzała mu mandat poselski, m. in. w latach: 1661, 1666, 1667

i 1668. W 1669 r. był posłem na sejm elekcyjny. W 1674 r. został wyznaczony do rewizji skarby koronnego.

Miał syna Jana, który w 1764 r. był elektorem z ziemi dobrzyńskiej, w 1775 r. wspomniany był jako „regent ziemski dobrzyński”, a który dziedziczył część na Giżynku (110 dymów). Z kolei w 1789 r. części na Giżynku dziedziczył Józef Mazowiecki, być może syn Jana.

AGAD, Akta Grodzkie Bobrownickie, Taryfy podymnego z ziemi dobrzyńskiej 1775-1777, sygn. 6; Idem, Sig. 4, k. 57v, 10, k. 110; Biliński, *Szlachta*, s. 210-211; R. Kabaciński, *Wykaz łanów spustoszonych w ziemi dobrzyńskiej z około 1673 r.*, Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie, t. 6: 1987, s. 298; *Lauda*, s. 4, 10, 13, 20, 27, 36, 69, 51, 58, 64, 72, 79, 111, 146, 237, 238, 240, 291; Niesiecki, *Herbarz*, t. 6, s. 338; Paprocki, *Herbarz*, s. 402; Pawłowski, *Obrowo*, s. 229; PRS, s. 129; Taczyński, *Reprezentacje dobrzyńskie*, s. 168, 173; Uruski, *Rodzina*, t. 10, s. 281; *Urzędnicy*, nr 1603, 1629.

MAZUR KAJETAN (*27 VII 1917 r. w Wyszmontowie w pow. opatowskim †1 VII 1989 r.), nauczyciel, kierownik szkoły Chrostkowie, działacz oświatowy i społeczny (M 52)

Był synem Jana i Marianny ze Skroków. W I poł. lat 30. XX w. rodzice jego przenieśli się do Makówca w pow. lipnowskim, gdzie prowadzili gospodarstwo rolne o powierzchni ok. 10 ha. Szkołę podstawową ukończył w odległym od miejsca zamieszkania o 6 km – Chrostkowie. Lata okupacji hitlerowskiej spędził najpierw u jednego z niemieckich bauerów, potem był robotnikiem przymusowym w Gdańsku.

Po wyzwoleniu, w 1946 r. rozpoczął pracę w zawodzie nauczycielskim i przez ówczesnego inspektora szkolnego w Rypinie, Helenę Smólczyńską został zatrudniony jako nauczyciel niekwalifikowany w Szkole Powszechnej w Chrostkowie. W pracy pedagogicznej pomagała mu, udzielając rad i instruktażu, ówczesna kierowniczka szkoły, doskonała polonistka, Zofia Kraśnicka. Pod koniec lat czterdziestych i na początku pięćdziesiątych XX w. był przewodniczącym Gminnej Komisji ds. Zwalczenia Analfabetyzmu w Chrostkowie. Jako nauczyciel prowadził kursy nauczania początkowego w Wildnie. Był też kierownikiem Gminnej Biblioteki Publicznej w Chrostkowie, organizując pracę tej placówki od podstaw. Uczęszczał na zajęcia prowadzone przez Rejonową Komisję Kształcenia Nauczycieli w szkole o bogatych tradycjach, w Wymyślinie, uwieńczone maturą, uzyskaną w maju 1953 r. W tym roku objął funkcję kierownika Publicznej Szkoły Podstawowej w Chrostkowie. Pracując zawodowo, doskonalił się, uczestnicząc głównie w wakacje w wielu centralnych kursach z wychowania fizycznego w Warszawie. Na początku lat 60. XX w. kursy te uznane zostały za równoznaczne z wykształceniem w zakresie Studium Nauczycielskiego. W latach 1959-1967 pełnił funkcję kierownika Szkoły Przesposobienia Rolniczego w Chrostkowie. Sprawował ją oprócz pełnienia obowiązków kierownika szkoły podstawowej. Dbał o poprawę bazy materialnej szkoły. Największą jego zasługą była rozbudowa miejscowej szkoły. Wspólnie z rodzicami, skupionymi w Społecznym Komitecie Rozbudowy Szkoły w Chrostkowie, w połowie lat 50. XX w. dobudował cztery izby lekcyjne, zastępczą salę gimnastyczną, pokój nauczycielski i kancelarię. Kła-

sy na pierwszym piętrze budynku zaadoptował na 4 mieszkania dla nauczycieli. W latach 1967-1976 był kierownikiem czteroklasowej szkoły we Wildnie, a od 1973 r. punktu finalnego szkoły w Chrostkowie.

Przez kilka kadencji sprawował mandat radnego GRN w Chrostkowie. Był też aktywnym członkiem Komisji Rewizyjnej w OSP we wsi gminnej. Z końcem grudnia 1976 r. przeszedł najpierw na rentę chorobową, a potem na emeryturę. Przez wiele lat nie rozstawał się z uczniami i dziećmi, pracując na części etatu w bibliotekach szkolnych w szkołach w Chrostkowie i Nowej Wsi.

Wyróżniony był nagrodą Kuratora Oświaty i Wychowania we Włocławku (1976), Złotym Krzyżem Zasługi (1974), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1983), Medalem 40-lecia Polski Ludowej (1984), Złotą Odznaką ZNP (1985).

Miał dwóch braci: Henryka i Stanisława oraz cztery siostry: Mariannę, Józefinę, Leokadię i Genowefę.

W dniu 20 kwietnia 1955 r. w kościele parafialnym pw. św. Barbary w Chrostkowie zawarł związek małżeński z Danielą Grabarczuk. Z tego związku urodziły się dzieci: Maria Barbara (ur. 1956), Hanna Jadwiga (ur. 1957) i Krzysztof Bartłomiej (ur. 1961).

Pochowany na cmentarzu w Chrostkowie.

Autopsja (1973-1989); Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 108; A. Sikorowski, *Pro memoria. Kajetan Mazur (1917-1989)*, Rocznik Dobrzyński, t. 2: 2009, s. 516-618; Tablica inskrypcyjna na cmentarzu w Chrostkowie; *Zespół Szkół w Chrostkowie. Historia szkoły*, <http://www.zspschrostkowo.pl/index.php/historia-szkoly/12> | 2014.

MAZUR (pierwotnie – Marchoń) WŁADYSŁAW, ps. „Mazur” (*24 VII 1918 r. w Nacpolsku, pow. płoński †7 IX 1968 r.), działacz ludowy i lewicowy, uczestnik wojny obronnej 1939 r., dowódca brygady Armii Ludowej (M 52a)

Urodził się w rodzinie chłopskiej jako syn Piotra i Ewy z Markiewiczów. Zdobył wykształcenie średnie. W 1930 r. rozpoczął działalność polityczną w szeregach Związku Młodzieży Wiejskiej RP „Wici”, a następnie, w latach 1933-1939, w Stronnictwie Ludowym. W latach 1934-1935 odbył służbę wojskową i zakończył ją w stopniu kaprała.

We wrześniu 1939 r., jako podoficer Wojska Polskiego, brał udział w wojnie obronnej, podczas której dostał się do niewoli. W lipcu 1940 r. zbiegł z obozu jenieckiego. W tym czasie wstąpił w szeregi Rewolucyjnych Rad Robotniczo-Chłopskich i 21 lipca 1941 r. wszedł w skład komitetu powiatowego tej organizacji w Płońsku. W 1942 r. wstąpił do Polskiej Partii Robotniczej, a następnie został członkiem konspiracyjnego komitetu powiatowego w tym powiecie. W lipcu 1943 r. mianowany został dowódcą Gwardii Ludowej w okręgu plockim i jednocześnie członkiem Komitetu Okręgowego PPR w Płocku. 25 sierpnia 1943 r. mianowany porucznikiem, a 15 stycznia 1944 r. awansował na stopień kapitana Armii Ludowej.

W tym samym czasie mianowany został dowódcą Armii Ludowej w 18. Okręgu (Płockim) i obowiązki te pełnił aż do wyzwolenia. Był organizatorem wielu oddziałów i grup GL, a później AL oraz współorganizatorem sformowanej w sierpniu 1944 r. na terenie okręgu

płockiego brygady AL im. Synów Ziemi Mazowieckiej, największej na terenach włączonych do Rzeszy jednostki partyzanckiej. W jej składzie walczył m.in. 2. Batalion AL im. Ziemi Rypińskiej. Wykonując różne funkcje konspiracyjne, W. Mazur wielokrotnie przebywał na terenie ziemi dobrzyńskiej, m. in. odbierał przysięgę od partyzantów wiosną 1944 r. w lasach okalewskich. W dniu 9 lipca 1944 r. został wybrany, jako przedstawiciel Armii Ludowej, do konspiracyjnej Wojewódzkiej Rady Narodowej dla ziem północnego Mazowsza.

Po wyzwoleniu pracował na kierowniczych stanowiskach w milicji (Wrocław, Olsztyn), a także w aparacie partyjno-państwowym.

Ciechanowski, *Ruch*, s. 208-300, 304, 308, 310, 311; Krajewski, *Lewicowy ruch*, s. 164-165, 171-174; *Okręg płocki*, pass.; Płasiński, *Na północ*, passim.

MAZURKIEWICZ MICHAŁ (*1804 r. w par. Pomiechowo †10 VIII 1855 r. w Rypinie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz rypiński

Studiował najpierw w seminarium archidiecezjalnym warszawskim, a następnie, po przerwie spowodowanej chorobą, w seminarium płockim, które ukończył w 1833 r. Był wikariuszem kolejno w Ciekosynie, Wyszogrodzie i Raciążu. Pierwsze probostwo otrzymał w parafii Lutocin. W dniu 8 lipca 1853 r. otrzymał mianowanie na proboszcza parafii św. Trójcy w Rypinie. Istniejąca na terenie parafii kaplica św. Barbary za jego czasów notowana jako „kościół św. Barbary za miastem, będący zupełnie spustoszały”, w czasie panującej epidemii została ograbiona.

Zmarł na cholera. Pochowany na cmentarzu przy kościele św. Ducha na Piaskach.

APar. Rypin, *Kronika Parafialna*, t. 1, s. 6v-7; *Dekanat rypiński*, s. 78; *Duszpasterze parafii*, <http://www.sw-trojca-rypin.home.pl/duszpasterze-parafii/12> | 2014; *Parafia*, s. 469; Piotrowski, *Kaplica*, s. 63; *Tyc, Parafia św. Trójcy*, s. 110.

MAKOWSKI WŁADYSŁAW TOMASZ h. Ogończyk, ps. „Tomasz Ogończyk”, krypt. O., T. O., T. Og., (*21 XII 1885 r. we wsi Białoskóry, par. Goleszyn w pow. sierpeckim †26 III 1945 r. w Kielcach), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, poseł na sejm RP, pedagog, archiwista, historyk Mazowsza i ziemi dobrzyńskiej, bibliofil, publicysta, działacz narodowy i oświatowy (M 53)

Urodził się w zamożnej rodzinie chłopskiej jako syn Wawrzyńca i Konstancji z Ługowskich. Szkołę powszechną ukończył w Goleszynie. Potem uczył się w Rządowym Gimnazjum Męskim w Płocku i w 1903 r. wstąpił do Seminarium Duchownym w Płocku, a potem na Uniwersytet Gregoriański w Rzymie.

Po otrzymaniu święceń kapłańskich w dniu 28 lutego 1908 r. z rąk bpa Antoniego J. Nowowiejskiego, był wikariuszem w Goworowie, a od listopada 1912 r. – w Rypinie. Zachowany w kronice parafialnej zapis jego przełożonego ks. S. Gogolewskiego określa wzajemne relacje z młodym kapłanem: „*Tworzyli jedno serce i jedną duszę*”. Takiego też zapamiętali koledzy księży w dekanacie. Wspominał akcję wywiadowczą z 11

października 1914 r., gdy przez Rypin przemierzali się tego samego dnia Rosjanie i Niemcy, budząc obawę o życie, popłoch uciekających rypinian. Życie rodzinne było wówczas bardzo trudne, brakowało podstawowych towarów: soli, zapalek, nafty oświetlającej mieszkania i ulice, kawy zbożowej itp. Ponadto na to biedne miasto nałożono i ściągano kontrybucje.

Potem mianowany został prefektem w szkołach powszechnych Polskiej Macierzy Szkolnej i w prywatnym progimnazjum w Rypinie. Jak odnotowali T. Świecki i A. Maciesza: „*Założone w 1914 r. Udziałowe Progimnazjum Męskie w Rypinie liczyło uczniów w roku szkolnym 1915/16 – około 60, w następnym – około 150. W 1916 r. dyrektor tej szkoły i jeden z jej inicjatorów (obok ks. dziekana Gogolewskiego) pastor R. Gundlach przeniósł się do Płocka i stanowisko po nim objął ks. Wł. Makowski*”. W okresie od 13 października 1916 r. do 6 czerwca 1919 r. był więc dyrektorem Progimnazjum Męskiego w Rypinie, a stanowisko to objął po pastarze Robercie Gundlach. Prowadził tę szkołę w sposób nowoczesny, gromadząc książki, podręczniki dla kadry nauczycielskiej, uczniów, przykładając duże znaczenie do kultury fizycznej. W tym celu urządził tzw. salę rekreacyjną-świetlicę, oświetloną już światłem elektrycznym. Zdrowie zapewniać miały nie tylko ćwiczenia i przerwy lekcyjne, wzbogacone świeżym powietrzem, ale również opieka lekarska. Uczniowska kasa koleżeńska i prowadzony przez nią sklepik kształtował pozytywne cechy charakteru u młodych ludzi. Należy też tutaj podkreślić taktowną organizację pomocy dla mniej zamożnych uczniów poprzez biletowanie koncertów, popisów gimnastycznych, przedstawień, loterii fantowych i innych, z których uzyskane środki cedowane bywały poprzez decyzję wybranych wśród siebie uczniów dla ich kolegów, po odpowiednim zorientowaniu się w stanie majątkowym. Grono nauczycielskie szkoły tworzyło 10 nauczycieli, w tym księży S. Gogolewski i W. Skubiszewski. Na czele utworzonego Towarzystwa Szkoły Średniej stanął ziemianin z Sosnowa, Ignacy Piwnicki, a kierownikiem szkoły został Bronisław Oszubski.

Był aktywnym członkiem Zarządu Polskiej Macierzy Szkolnej, przyczyniając się do prowadzenia dwóch szkół początkowych, Szkołę Ochroniarek im. Henryka Sienkiewicza, Czytelni Ludowej, kursów oświatowych, organizowania odczytów, wystawiania przez amatorów sztuk teatralnych, wieczorków towarzyskich, kończących się recytacją poezji, śpiewem itp. PMSz aktywnie rozwijała swoją działalność także w okolicy Rypina. Rypińskie ziemianki prowadziły wówczas ochronkę dla 12-18 dzieci w mieście oraz w majątkach: Władysława Chełmicka w Okalewie, E. Chełmicka w Dziewanowie, Aniela Solwowska w Zasadkach. PMS w mieście przejęła też bibliotekę Rypińskiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego, liczącą 4.350 tomów, stwarzając szersze możliwości poznawania różnej literatury.

W czasie wyborów do sejmu w 1919 r. razem z Władysławem Żochowskim stanął na czele akcji katolicko-narodowej. W dniu 26 stycznia 1919 r. kandydował r. z 4-mandatowej listy Związku Ludowo-Narodowego w okręgu nr 4 obejmującego poza Rypinem: Dobrzyń nad Wisłą, Lipno, Dobrzyń nad Drwęcą. Mandat ob-

jął w momencie, kiedy zrezygnował z niego lekarz z Dobrzyńa n. Drwęcą, Franciszek Ciszewski. W latach 1919-1922 zasiadał w sejmie jako poseł ziemi dobrzyńskiej z ramienia Związku Ludowo-Narodowego. Kilkakrotnie występował z trybuny sejmowej w sprawach młodzieży. Swoją pensję poselską przeznaczał na zakup książek, gromadząc własną bibliotekę, zwłaszcza dzieła historyczne.

Po skończonej kadencji posła rozpoczął kolejny rozdział życia, najbardziej odpowiadający jego zainteresowaniom, tj. pracę naukową i dydaktyczną. W 1922 r. przeniósł się do Płocka i już wcześniej, z dniem 5 grudnia 1921 r. został mianowany dyrektorem Biblioteki i Archiwum Diecezjalnego, której podarował swój cenny księgozbiór. Funkcje te pełnił nieprzerwanie aż do wybuchu drugiej wojny światowej. Pełnił również funkcję kapelana więziennego, rektora kościoła seminarijnego, będąc jednocześnie profesorem kultury antycznej i historii Kościoła w Seminarium Duchownym w Płocku. Przy archiwum urządził pracownię historyczną. Swoją fachową wiedzą chętnie służył wielu uczynom, korzystającym z archiwum płockiego. Duże zasługi oddał abpa A. J. Nowowiejskiemu w jego pracach historycznych, w szczególności w drugim wydaniu *Monografii Płocka*.

Był aktywnym działaczem Towarzystwa Naukowego Płockiego. Od 1929 r. pełnił w nim funkcję kierownika działu historycznego, a od 1932 r. – wiceprezesa. W Towarzystwie Naukowym Płockim wygłaszał szereg odczytów naukowych, m. in. w 1928 r.: „Stanisław Łubiński – biskup płocki, jako bibliofil”, „Trzej Prawdźce z Golczewa, bracia Sowki na stolicy biskupiej w Płocku”; w 1933 r. – „Nazwy topograficzne na Mazowszu”; w 1934 r. – „Drukarnie, druki i księgarnie w Płocku w latach 1809-1867”; w 1935 r. – „Budownictwo kościelne na Mazowszu w okresie czasu 1863-1905”; w 1937 r. – „700-lecie Rynku Kanonicznego w Płocku”.

W 1928 r. otrzymał godność honorowego, a w 1930 r. gremialnego kanonika kapituły katedralnej płockiej. Pełnił funkcję sekretarza kapituły płockiej.

Zagrożony aresztowaniem w czasie drugiej wojny światowej, ukrywał się w Leśniczówce Korzeń i Czermno. Od 1941 r. przebywał w Borzęcinie w archidiecezji warszawskiej, a od 1943 r. w Kielcach, gdzie był sekretarzem i doradcą bpa Czesława Kaczmarka.

Jako archiwista i bibliotekarz, położył znaczne zasługi w gromadzeniu i zabezpieczeniu wielu wydawnictw i dokumentów źródłowych dotyczących ziemi dobrzyńskiej i Mazowsza Płockiego. Był autorem licznych prac i artykułów na temat ziemi dobrzyńskiej, głównie z dziedziny drukarstwa, bibliografistyki, historii Kościoła, sztuki sakralnej i folklorystyki. Ogłosił ponad 200 prac i artykułów. Drukował je m. in. w „Miesięczniku Pastorskim Płockim”, na łamach „Mazura”, „Kuriera Płockiego”, „Głosu Mazowieckiego” (tutaj pod ps. „Tomasz Ogończyk”), „Życia Mazowsza” i innych. Na łamach „Polskiego słownika biograficznego” zamieścił kilka biogramów, m. in. ks. Wojciecha Bugajczyka, biskupa Stanisława Całowańskiego. Współpracował z Polską Akademią Umiejętności w Krakowie i wieloma towarzystwami naukowymi w Polsce. Z jego prac dotyczących ziemi dobrzyńskiej na uwagę zasługują: *Płoccy księża-powstańcy w Tunce na Syberii* (Głos

Mazowiecki 1933, nr 14), *Udział Mazowsza i ziemi dobrzyńskiej w uchwaleniu Ustawy Majowej 1791 roku* (Głos Mazowiecki 1933, nr 98), *Wojciech Łochocki z Łochocina* (Głos Mazowiecki 1933, nr 12-13), *Junoszyce na Mazowszu* (Głos Mazowiecki 1934, nr 10, 11), *Od Ogona do Kona* (Głos Mazowiecki 1934, nr 18-21), *Michał Mazowiecki, sędzia grodzki i ziemi dobrzyńskiej* (Głos Mazowiecki 1934, nr 107, 108), *Przez Mazowsze pod Grunwald. Szkice historyczno – regionalne* (Głos Mazowiecki 1934, nr 123-144, raz osobna odbitka: Płock 1934, drukarnia Braci Detrychów), *Ks. Walerian Czampski, wikary w Skrwilnie, zamordowany przez Szwedów 1658 r.* (Głos Mazowiecki 1934, nr 13-14), *Śp. Jan Mąkowski z Koziego Roga, prezes Akcji Katolickiej w Tłuchowie* (Głos Mazowiecki 1935, nr 58), *Dekanalny Zjazd Krucjaty Eucharystycznej w Rypinie* (Głos Mazowiecki 1935, nr 177), *Śp. ks. Wincenty Borkowski, proboszcz tłuchowski* (Głos Mazowiecki 1935, nr 208), *Historyczne tło powieści, [w:] Przekleństwo matki*, Płock 1935, s. 1-8; *Na ćwierćwiecze pracy 1911-1936 ks. kan. Stanisława Gogolewskiego na posterunku diekańskim w Rypinie* (Głos Mazowiecki 1938, nr 142), *Śp. Kazimierz Gorczyński, dyrektor syndykatu w Rypinie* (Głos Mazowiecki 1938, nr 10). Na jego dorobek składa się łącznie 259 pozycji bibliograficznych.

Pozostawił także znaczny dorobek rękopiśmienny, w tym m. in. „Kodeks dyplomatyczny norbertanek płockich”. Zgromadził także ogromny materiał źródłowy do dziejów Mazowsza i ziemi dobrzyńskiej. Sporządził rejestry dokumentów piętnastowiecznych, znajdujących się w Archiwum Diecezjalnym w Płocku.

Po ekshumacji zwłok przewiezionych z Kielc, został ponownie pochowany w grobowcu kapitulnym w Płocku w dniu 19 stycznia 1949 r.

Tablica jego pamięci znajduje się od 1995 r. w kościele w Goleszynie.

AP Bydgoszcz, Urząd Wojewódzki Pomorski, Formularze informacyjne dotyczące Progimnazjum Męskiego w Rypinie za lata szkole: 1917/1918, 1918/1919, 1919/1920; *Ciekawy odczyt ks. kan. Mąkowskiego*, Głos Mazowiecki 1936, nr 97, s. 1; *Dzieje Płocka*, s. 115, 116, 118, 120, 121, 125; *Gazeta Urzędowa na Obwód Lipnosko-Rypiński* 1918, nr 4, z 9 XII; Grzybowski, *Duchowieństwo 1*, s. 356-360 M. M. Grzybowski, *Ksiądz Władysław Mąkowski, „Tomasz Ogończyk” 1885-1945*, Płock 1995; <http://nobilis.republika.pl/grunwald.html/12> 2014; W. Jezusek, *Śp. ks. kan. Władysław Mąkowski*, MPP 1949, nr 1-2, s. 41-51; W. Jezusek, M. Żywczyński, *Śp. ks. kan. Władysław Mąkowski. Bibliografia*, MPP 1949, nr 3, s. 106-109; Krajewski, *Bene merentes*, s. 17, 18; Krajewski, *Dobrze zasłużeni*, s. 21; Krajewski, *Rypinie*, s. 64; Krajewski, *Rypin w okresie zaborów*, s. 174; M. Krajewski, *Władysław Tomasz Mąkowski*, *Kronika Rypińska* 1991, nr 9, s. 6; M. Kieffer, *Zarys dziejów Towarzystwa Naukowego Płockiego*, [w:] *Towarzystwo Naukowe Płockie 1820-1830-1907-1957*, Płock 1957, s. 41-44; U. W. Morawska, *Drukarnie i druki w Płocku 1918-1945*, pass.; U. W. Morawska, *Władysław Tomasz Mąkowski, pierwszy badacz drukarstwa płockiego*, *Notatki Płockie* 1974, nr 1, s. 21-24; Nowowiejski, *Płock*, s. 488, 586 i n.; Oracki, *Leksykon*, s. 125-126; *Parafia*, s. 491; R. Piotrowski, *Dzieje rypińskiej szkoły średniej ogólnokształcącej w latach 1912-1962*, Rypin 1988, s. 6-7, 20; Piotrowski, *Szkołnictwo Rypina*, s. 317; *Pogrzeb śp. ks. kan. Władysława Mąkowskiego w Płocku w dniu 19 stycznia 1949 r.*, MPP 1949, nr 1-2, s. 40; PRS, s. 130; PSB, t. 20: 1975, s. 351-352; Z. Rogowska, *Ksiądz Władysław Makowski – poseł z Rypina (1885-1945)*, *Rocznik Dobrzyński*, t. 3: 2010, s. 207-212; *Rypin między wojnami*, s. 144-145, 232-233; *Rypin. Szkice z dziejów miasta*, pod red. M. Krajewskiego, Rypin 1994, s. 198,

289; M. Sokołowski, *Wspomnienie o księdzu kanoniku Władysławie Makowskim*, *Notatki Płockie* 1995, nr 4, s. 27-29; SPKP, s. 573; SPTK, t. 6, s. 444-450; *Statuty Kapituły Katedralnej w Płocku z 1784 roku*, opr. W. Góralski, Lublin 1982, s. 8; Stefański, *Płock*, s. 241-242; *Szkoła Podstawowa nr 1 im. m. jra Henryka Sucharskiego w Rypinie*, pod red. J. Anuszewskiego i P. Gałkowskiego, Rypin 1998, s. 41-42; Świecki-Wybułt, *Mazowsze*, s. 52, 54, 160, 163, 302, 310, 313, 537, 545; Tyc, *Parafia św. Trójcy*, s. 115, tu mylna data śmierci - 19 I 1949 r. zamiast 26 III 1945 r.; Waszkiewicz, *Lipno*, s. 29; Waszkiewicz, *Z dziejów Rypina*, s. 261, 288-289; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 125; H. Zalewska-Tkaczeń, *Non omnis moriar. Wspomnienie o ks. Władysławie Makowskim*, MPP 1994, nr 5, s. 299-302.

MAĆZYŃSKI TOMASZ h. Świnka (XVIII w.), właściciel ziemski, podstoli sieradzki

Jego przodkowie, a na pewno jego ojciec, Jan Maćzyński, kasztelan sieradzki pojawili się w II poł. XVIII w. na terenie Rypińskiego. Jan w 1768 r. był chrzestnym Felicjana Starorypińskiego z Godziszew k. Rypina.

Według rejestru podatku podymnego z 1776 r. dział (7 dymów) posiadał w Wąpielsku w Rypińskim. Być może zaraz po tej dacie wykupił od drobnych szlachciców: Borkowskiego i Okońskiego dział w tej wsi (po siedem działów od każdego), bowiem już w 1789 r. występował jako właściciel połowy tej wsi. Wraz z żoną rezydował w Wąpielsku, gdzie przebywała też Helena z Orlewskich, babka macierzysta Ludwika Przeciszewskiego.

W 1776 r. ożeniony z Barbarą Kuczborską, córką Antoniego, miał córkę Franciszkę, za Tomaszem Cisowskim, synem Michała, właścicielem wsi Długie.

AGAD, Taryfa podymnego z 4 sierpnia 1776 r. wypisana, sygn. 6, k. 47v; AP Toruń, Summariusz ogólny metryk urodzenia, chrztu, zaślubin i zejścia w czterech księgach dawnych metryk kościelnych parafii Strzygi, zapisanych uformowany z lat 1720-1807; RZD, t. 2, cz. 3, s. 375-376, 384.

MAĆZYŃSKI ZDZISŁAW (*18 II 1918 r. w Radzikach Dużych †2 VII 1988 r. w Ciechanowie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Świedziebni

Był synem Mariana i Kazimiery z Witkowskich. Najpierw przez sześć lat (1925-1931), uczył się w szkole w Radzikach, potem w Gimnazjum im. św. St. Kostki w Płocku. W 1936 r., o ukończeniu gimnazjum w Płocku, rozpoczął naukę na studiach dziennikarskich w Warszawie, jednak po roku przerwał jednak szkołę i wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Łucku na Wołyniu, gdzie zastała go wojna. Na skutek zajęcia i zamknięcia tamtejszego seminarium przez Sowieców po 17 września 1939 r., opuścił 4 października 1939 r. Łuck, przedostał się na stronę niemiecką i w listopadzie 1939 r. zgłosił się do Seminarium Duchownego w Płocku, jednak w grudniu i ono zostało rozwiązane przez okupanta niemieckiego. Jako alumn wrócił do rodziców w Radzikach Dużych i aby uniknąć wywiezienia na roboty do Niemiec, podejmował różne prace, zmieniając także często adres zamieszkania. Dwa ostatnie lata okupacji spędził na plebanii w Syberii, u proboszcza Wacława Malińskiego.

Po wyzwoleniu wrócił do seminarium w Płocku i już 21 grudnia 1946 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Pierwszy wikariat odbywał w Goworowie, następnie praco-

wał jako prefekt szkół w Mławie. W 1951 r. otrzymał nominację na wikariusza adiutora parafii Zatory, a w rok później został mianowany proboszczem w Popowie nad Bugiem. W parafii tej pracował przez 29 lat. Od 1 września 1981 r. przeniesiony został na probostwo do Świedziebni. Przejął je po poprzednim proboszczu, ks. Stanisławie Biedrzyckim świątynię za dbaną i wyremontowaną. Mimo to w krótkim okresie zarządzania parafią podjął szereg inwestycji, m. in. zmienił posadzkę w kościele, kładąc ponad 500 m. kw. płyt marmuropodobnych. Rozpoczął malowanie dekoracyjne sufitu i odnowienie malatury w prezbiterium kościoła. Kontynuował różne formy duszpasterstwa, rozbudowane wcześniej przez ks. S. Biedrzyckiego. Utrzymywał w parafii orkiestrę, chór i scholę. Postępująca choroba cukrzycy powodował, że większość obowiązków proboszczowskich wykonywali za niego księża wikariusze, m. in. ks. Marek Zacieski i ks. Wiesław Malinowski. Na skutek pogłębiającej się choroby, w marcu 1983 r. zrezygnował z prowadzenia parafii i przeszedł na emeryturę, zachowując tytuł proboszcza seniora. Gdy choroba pogłębiła się, zrezygnował wówczas z mieszkania w Świedziebni i przeniósł się do Ciechanowa, gdzie jako rezydent osiadł w tamtejszej w parafii św. Józefa. Pomagał przez kolejne lata w duszpasterstwie ks. dziekanowi Czesławowi Głowiickiemu.

Pochowany, zgodnie ze swoim życzeniem, na cmentarzu w Popowie nad Bugiem.

Grzybowski, *Duchowieństwo XX/1*, s. 354-356; M. M. Grzybowski, *Ksiądz Zdzisław Maćzyński, proboszcz parafii Świedziebni (1918-1988)*, MPP 1991, nr 1, s. 30-32; *Parafia w Świedziebni*, s. 496-497; *Szkic do historii Parafii Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Popowie Kościelnym*, <http://www.parafia-popowo.strefa.pl/historia.htm/12> 2014; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 212.

MAŁOWSKI STANISŁAW (†w czasie II wojny światowej), nauczyciel, ofiara drugiej wojny światowej

Do 1939 r. był nauczycielem w Publicznej Szkole Powszechnej w Dobrzyniu n. Wisłą. Zaginął w nieznanych okolicznościach w czasie drugiej wojny światowej.

Gózdź-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 28; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 320; Piotrowski, *Słownik*, s. 175.

MENDEL ICEK (†XI 1939 r. w Rypinie), obywatel polski żydowskiego pochodzenia, ofiara zbrodni niemieckich

Mieszkał w Rypinie. Zamordowany w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20 w listopadzie 1939 r.

Krajewski, *Byli z Ojczyzny*, s. 14.

MELIN KSAWERY h. Rawicz (†po 1863 r.), powstaniec 1863 r.

Pochodził z Chelмна w ówczesnym zaborze pruskim. Jako uczeń gimnazjalny, wiosną 1863 r. wstąpił do oddziału powstańczego i przeszedł z nim do Królestwa na teren ziemi dobrzyńskiej. Brał udział w potyczce pod Nietrzebą w dniu 22 kwietnia 1863 r. Po rozbi-

ciu oddziału przez Rosjan zdołał powrócić do miejsca swojego zamieszkania. Po upadku powstania styczniowego zeznawał w procesie Zygmunta Działowskiego, organizatora oddziału i Natalisa Sulerzyskiego.

Bukowski, *Pomorze*, s. 54, 144; http://www.radaopwim.gov.pl/media/pliki/Powstanie_styczniowe_WYKAZ_internetowy.pdf/12 I 2014; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 304; Krajewski, *Powstanie*, s. 112; Krajewski, *Powstanie między Skrwą a Drwęcą*, s. 108-109, 234; Nadwiślanin 1863, s. 63; PRS, s. 130; N. Sulerzyski, *Pamiętniki*, Kraków 1871, t. 3, s. 77-78; *Pamiętniki Sulerzyskiego*, s. 268, 269, 271; Zieliński, *Bitwy*, s. 232.

MELLER JAN (*ok. 1799 r. w Lipnie †po 1861 r.), filozof

Pochodził z Lipna. W dniu 25 września 1820 r. wstąpił na Wydział Filozoficzny i Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie w 1823 r. uzyskał tytuł magistra filozofii. W 1824 r. był zatrudniony jako nauczyciel wydziałowy w Łęczycy. W 1825 r. przeniesiony został do Szkoły Wojewódzkiej w Kaliszu, a w 1830 r. uczył w Szkole Wojewódzkiej w Łęczycy. Natomiast w latach 1855-1861 był nauczycielem w gimnazjum gubernialnym w Warszawie.

AGAD, Kancelaria Nowosilcowa, nr 550; Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego, rkps nr 566, 152; Gerber, *Studenci*, s. 436.

MELLER JAN, ps. „Kozioł” v. „Kozioł” (*23 XI 1913 r. w Okalewku †XII 1944 r. w Młyńskich w pow. rypińskim), działacz lewicowy, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej

Urodził się w rodzinie chłopskiej jako syn Juliana i Anny z Krusińskich. Należał do Komunistycznego Związku Młodzieży Polskiej. W 1936 r. wstąpił do Komunistycznej Partii Polski. W czasie okupacji hitlerowskiej był członkiem lewicowych ugrupowań konspiracyjnych. Od września 1941 r. wchodził w skład Komitetu Powiatowego Rewolucyjnych Rad Robotniczo-Chłopskich „Młot i Sierp” w Rypinie.

W 1942 r. wstąpił do Polskiej Partii Robotniczej, walcząc jednocześnie w szeregach Gwardii Ludowej, a następnie Armii Ludowej. Był dowódcą drużyny i instruktorem szkolenia wojskowego. Brał udział w wielu akcjach zbrojnych. W 1944 r. walczył w składzie 1. Batalionu Armii Ludowej im. Ziemi Płockiej, a następnie w 2. Batalionie AL im. Ziemi Rypińskiej. W dniu 8 lipca 1944 r. wszedł w skład konspiracyjnego Komitetu Powiatowego PPR w Rypinie. Natomiast w lipcu tego roku wybrany został do składu konspiracyjnego Powiatowej Rady Narodowej dla powiatu rypińskiego. Od września 1944 r. współdziałał z grupą radzieckich zwiadowców kpt. „Piotrowicza”. W połowie grudnia tego roku, w czasie oblawy dokonanej przez policję niemiecką, został ciężko ranny. Kilka dni później, osaczony przez Niemców we wsi Młyńska, ostatnim pociskiem odebrał sobie życie, nie chcąc narazić na wybuchy granatów wpędzonych do kryjówek mieszkańców tej wsi.

Ciechanowski, *Ruch*, s. 76, 292, 370; Z. Jędrzyński, *Walki i zwycięstwa PPR na Pomorzu*, Pomorze 1961, nr 189-191; Kozłowski, *PPR*, s. 17, 23, 36; Krajewski, *Lewicowy ruch*, s. 160, 170, 175; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 330; *Okręg Płocki*, pass.; Piotrowski, *Słownik*, s. 175.

MELKOWSKI ANDRZEJ (*1822 r. Oborach †1874 r.), przeciwnik rusyfikacji

W 1846 r., w obawie przed poborem do rosyjskiego wojska, opuścił dom rodzinny i przeniósł się do rodziny Melkowskich w okolice Wielkich Radowisk, w zaborze pruskim. Pierwszej pomocy udzielił mu miejscowy proboszcz, znany z patriotycznej postawy, który dał mu pracę i schronienie. Aby zatrzeć po sobie wszelki ślad, nie podawał w urzędowych dokumentach imion swoich rodziców.

Oszczędziwszy nieco pieniędzy, ożenił się z Elżbietą Karczewską, która zmarła w wieku 34 lat (ok. 1848/49). Z małżeństwa tego urodził się 13 czerwca 1840 r. syn Antoni. Po śmierci pierwszej żony, ożenił się w ok. 2 lata później z 30-letnią wdową po Michale Maciejewskim, Anną z domu Kuczyńską (ur. 29 XII 1828 w Wielkich Radowiskach). Do zawarcia ślubu, w niecałe 2 lata po śmierci swych poprzednich małżonków, nakłoniła obojga trudna sytuacja: Andrzejowi pozostał po śmierci żony zaledwie 9-letni synek, Antoni, a Anna z dwoma synkami w wieku 8 lat i 1 roku nie mogła podjąć obowiązków na odziedziczonym po mężu w sporym gospodarstwie, położonym w pobliżu jeziora na pograniczu Wielkich i Małych Radowisk. Mógł być spokrewniony z Marianną (Marią) Balcerowicz z d. Melkowską, która żyła w latach 1804-1870. Była ona żoną Franciszka Balcerowicza h. Doliwa. Zmarła w Osieczku, który jest położony w pobliżu Wielkich Radowisk.

W. Melkowski, <http://www.myheritage.pl/FP/newsItem.php?s=119637911&newsID=17&sourceList=home/22> II 2013.

MEY JÓZEF (*1879 r. †1942 r.), uczestnik wojny światowej, gospodarz, fundator przydrożnej figury, społecznik (M 53)

Był synem Franciszka (1846-1927) i Florentyny z Malanowskich Berthram (1943-1909). Był członkiem POW, uczestniczył w pierwszej wojnie światowej. Po ożenku posiadał ubojnię i zakład masarski przy ul. Kościuszki nr 8 w Rypinie. Siedzibą rodziny była secesyjna kamienica, zbudowana w Rypinie w 1914 r., istniejąca do dziś. Rodzina aktywnie uczestniczyła we wszystkich wydarzeniach i pracach na rzecz miasta. W dniu 21 grudnia 1917 r. sporządzono w Płocku akt notarialny poświęcający zakup 62 ha ziemi na Ławach. Po wstępnym zagospodarowaniu, już w 1918 r., za szczęśliwy powrót z wojny światowej, w ogrodzie gospodarstwa, przy drodze z Torunia, ufundował statuę św. Józefa z Dzieciątkiem, usytuowaną na postumencie, gdzie umieścił wymowną datę fundacji „1918”.

Był aktywnym członkiem Straży Ochotniczej Ogniowej działającej w Rypinie od 1881 r. Udzielał się społecznie w organizacjach rolniczych i społecznych. Aktywnie też działał w Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół” i w Domu Strzelca, który miał swoją siedzibę przy ul. Nowy Rynek 13. W dniu 8 lutego 1925 r., wraz z J. Łapkiewiczem, Z. Baliszewskim, Z. Wesołowskim i A. Sokalskim, został wybrany do komitetu organizacyjnego Związku Drobnych Plantatorów Burka Cukrowego w pow. rypińskim. W latach 30. XX w. był akcjonariuszem Cukrowni Ostrowite. Był radnym Rady Miejskiej w Rypinie.

Był człowiekiem religijnym, w Adwencie nie opuścił żadnej Mszy Św. roratniej, odprawianej w kościele św. Trójcy o świcie, a w Wielkim Pości ściśle zachowywał wszelkie nakazane reguły.

Miał rodzeństwo: Adela, Emilia, Kazimiera Janina, Stanisław Cyprian i Władysław. Ożenił się Michaliną Kolasińską (1878-1962), która pochodziła z rypińskiej rodziny mieszczańskiej. Nie pozostawił potomstwa.

Adamowska, *Wpisani w dzieje Rypina* s. 65-70; AP Bydgoszcz, Urząd Wojewódzki Pomorski, sygn. 5544, Pismo Stowarzyszenia Plantatorów Buraka Cukrowego w Rypinie do Starostwa Powiatowego w Rypinie z 14 lipca 1935 r.; Krajewski, *Cukrownia Ostrowite*, s. 18; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 99.

MEY STANISŁAW CYPRIAN (*16 XII 1882 r. w Rypinie †3 V 1950 r. w Uniecku), kapłan rzymskokatolicki, kanonik pułtuski, proboszcz w Rogowie (M 55)

Był synem Franciszka i Florentyny z Malanowskich, pochodził z rodziny mieszczańskiej. Siostrzeniec, Józef Umiński, duchowny katolicki, był profesorem teologii i historii Kościoła na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Kuzyn, Jan Umiński, bratanek Józefa, duchowny katolicki, we współpracy z bł. Jerzym Popieluszko prowadził działalność opozycyjną w PRL-u, za którą prześladowały go władze komunistyczne. Brat Józef był uczestnikiem I wojny światowej, aktywnym działaczem społecznym, radnym Rady Miasta w okresie międzywojennym.

Naukę rozpoczął pod kierunkiem prywatnego nauczyciela w domu rodzinnym w Rypinie. Potem uczęszczał do szkoły średniej w Płocku, zakończonej pomyślnie złożonym egzaminem maturalnym (1899). Idąc za głosem powołania, podjął studia w Seminarium Duchownym w Płocku (1899-1905). W dniu 12 czerwca 1905 r. otrzymał święcenia kapłańskie.

Najpierw pracował jako wikariusz w Pniewie (od 1905). Następnie był wikariuszem w Pułtuskach (21 VIII 1906-1909). Potem objął wikariat w Ostrołęce. Tam również pełnił obowiązki rektora kościoła pobernardyńskiego. W dniu 15 października 1910 r. został mianowany proboszczem parafii Lubiel. Od 23 stycznia 1913 r. pełnił obowiązki proboszcza w Sikorzu i prowadził budowę kościoła murowanego. Po konsekracji świątyni został przeniesiony do Zambska nad Narwią (od X 1915). Potem był proboszczem w Baboszewie (1920-1923). Prowadził tam odbudowę kościoła ze zniszczeń wojennych. Po wyświęceniu świątyni przeniósł się do Rogowa w dekanacie rypińskim (1923-1933). Za wzorową posługę kapłańską i prace budowlane w Sikorzu i Baboszewie odznaczony został honorową kanonią pułtuską (1931). Pełnił także posługę kapłańską jako proboszcz parafii w Uniecku (od 1 IX 1934). Również i tam pozyskiwał środki i prowadził prace budowlano-remontowe. Tam też przeżył okupację hitlerowską i doczekał wyzwolenia.

Zmarł w wieku 68 lat, z czego 45 lat w kapłaństwie. Uroczystości pogrzebowe odbyły się w Uniecku. Potem, zgodnie z jego życzeniem, nastąpiła eksportacja do rodzinnego Rypina i złożenie w krypcie kaplicy cmentarnej Św. Stanisława Biskupa Męczennika w Rypinie.

Tablica pamiątkowa poświęcona jego pamięci oraz proboszcza rypińskiego, ks. Wincentego Konarskiego (1890-1973), znajduje się na wschodniej ścianie tej kaplicy.

APar. Rogowo, Kronika parafii; Adamowska, *Dzieje rodziny Meyów*, s. 218-219; Adamowska, *Wpisani w dzieje Rypina*, s. 358 i n.; Gałkowski-Piotrowski, *Rogowo*, s. 287; Grzybowski, *Duchowieństwo 2*, s. 236-238; W. Jezusek, *Śp. ks. kan. Stanisław Mey proboszcz parafii Unieck*, MPP 1950, nr 8-9, s. 36-361; Krajewski, *Rypinie*, s. 66; *Powstanie parafii i świątyni*, <http://sikorz.pl/parafia.html/12> I 2014; S. Prusiński, *Parafia Baboszewo*, Baboszewo 2007; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 136.; Tablica na ścianie kaplicy cmentarnej cmentarza katolickiego w Rypinie.

MEY STANISŁAW (*10 IV 1947 r. w Rypinie), technik rolnik, pasjonat tradycji i historii rodzinnej (M 56)

Syn Józefa Franciszka i Stanisławy z Barczewskich, obywateli ziemskich. Stryj babki Ludwiki Mey, Antoni Neubauer, kapłan rzymskokatolicki, pełnił funkcję rektora Seminarium Duchownego w Pelplinie, był posłem polskim na sejm pruski i wybitnym działaczem narodo-katolickim na Pomorzu. Siostrzeniec Ludwiki Mey, ks. Augustyn Józef Jakub Łebiński, działacz społeczny i narodowy, za działalność antyniemiecką na Pomorzu został rozstrzelany w 1939 r. Brat babki Ludwiki, Franciszek Neubauer, nauczyciel, był aresztowany podstępnie w 1939 r. i osadzony w rypińskim Domu Kaźni, a następnie zesłany do obozu koncentracyjnego w Sachsenhausen-Oranienburg, gdzie został zamordowany w 1941 r. Jego syn, Bogdan walczył w powstaniu warszawskim i zginął śmiercią żołnierską. Stryj, ks. dr hab. Józef Umiński, kapłan rzymskokatolicki, prałat papieski, był prof. teologii i historii kościoła na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, autorem prac naukowych, rozpraw, artykułów i podręczników. Brat ks. profesora, Jan zginął na Kresach wschodnich podczas wojny obronnej w 1939 r. Kuzyn, brat księdza profesora, Tadeusz Umiński – powstaniec wielkopolski, był uczestnikiem I wojny światowej. Wraz z bratem Janem oraz kuzynem Janem Franciszkiem Serafińskim uczestniczyli w wojnie polsko-rosyjskiej w 1920 r. Syn Tadeusza, Jan Umiński, kapłan rzymskokatolicki był działaczem opozycyjnym w PRL-u, bliskim współpracownikiem i przyjacielem bł. ks. Jerzego Popieluszki, prześladowany przez władze komunistyczne, zmarł przedwcześnie. Kuzyn Stanisława, Tadeusz Serafiński, student medycyny w Warszawie walczył w obronie Lwowa w latach 1918-1919, potem jako lekarz wziął udział we wrześniu 1939 r. w obronie Warszawy, a w 1944 r. w powstaniu warszawskim. Kuzyn, ppłk Klemens Bojakowski, lekarz, przed II wojną światową, major rezerwy, uczestniczył w wojnie obronnej na Kresach we wrześniu 1939, aresztowany, zamordowany w Charkowie przez NKWD. Stryj ojca, Stanisław Cyprian Mey, kapłan rzymskokatolicki, w uznaniu zasług mianowany został kanonikiem pułtuskim. Stryj ojca, Józef Mey uczestniczył w I wojnie światowej, był członkiem POW, aktywnym działaczem w Ochotniczej Straży Pożarnej, w Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół” i radnym Rady Miasta Rypina w okresie międzywojennym oraz fundatorem figury dziękczynnej na Ławach na trasie Rypin-Toruń. Ku-

zynie: Tadeusz Serafiński i jego bratanek Władysław uczestniczyli w obronie Warszawy w 1939 r., a potem w powstaniu warszawskim, Władysław został aresztowany i zesłany do obozu pracy w Niemczech. Dziadek, Stanisław Barczewski obywatel ziemski, odznaczony przez Prezydenta RP Brązowym Krzyżem Zasługi, był aktywnym działaczem społecznym, radnym Rady Powiatu w okresie międzywojennym. Dziadek, Władysław Mey, obywatel ziemski za odmowę przyjęcia obywatelstwa niemieckiego wraz z żoną Ludwiką i synami: Józefem Franciszkiem (ojciec Stanisława), Jerzym Tadeuszem i Andrzejem został wysiedlony z gospodarstwa i we wrześniu 1939 r. zesłany na 5 lat do przymusowej pracy w rolnictwie w Turynii (Niemcy). Po wojnie, uznany za „kulaka”, pozbawiony został majątku i był prześladowany przez władze komunistyczne. Spadkobiercy odzyskali część własności dopiero w wyniku przemian w III RP.

Ukończył Szkołę Podstawową nr 2 w Rypinie (1961). Potem uczył się w Technikum Rolniczym w Grudziądzu (1961-1966). Po pomyślnym złożeniu egzaminu maturalnego, otrzymał tytuł zawodowy technika rolnika.

Został zatrudniony w Centrali Nasiennej w Rypinie na stanowisku inspektora plantacyjnego (1966). Po dwóch latach awansował na kierownika działu. Następnie pełnił obowiązki dyrektora Centrali Nasiennej (1975-1993). Był prezesem spółki powstałej w wyniku przemian gospodarczych (1993-1999). Był też właścicielem Centrali Nasiennej (1999-2012). W 2012 r., po 46 latach pracy w jednym przedsiębiorstwie, przeszedł na emeryturę.

Należał do Związku Zawodowego Pracowników Rolnych w PRL (1 IX 1966-1980). Pełnił funkcję przewodniczącego Zakładowego Związku Zawodowego (od 1968). Był członkiem Stowarzyszenia Naukowo-Technicznego Inżynierów i Techników Rolnictwa Oddział Włocławek (1 I 1967-1980). Od 2012 r. jest członkiem Dobrzyńskiego Towarzystwa Naukowego w Rypinie. Zebrał i profesjonalnie udokumentował dzieje swojej rodziny od XIX w. do współczesności. W 2013 r. własnym sumptem sfinansował wydanie książki Marii Adamowskiej pt. *Dzieje rypińskiej rodziny Meyów*.

Został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi (1986), otrzymał też Odznakę „Zasłużony Pracownik Rolnictwa” (1980).

Ożenił się z Krystyną z Sawickich (ur. 5 VII 1947 r. w Wilczewie, gm. Radomin), córką Edwarda i Janiny z Bejgerów (1967). Z małżeństwa tego są dzieci: Joanna (ur. 1971), pielęgniarka, wyszła za mąż za Lubomira Żuchowskiego; Małgorzata (ur. 1975), mgr ekonomii i Katarzyna (ur. 1979), ekonomistka, wyszła za mąż za Lecha Drzewoszewskiego.

Adamowska, *Dzieje rodziny Meyów*, s. 146 i n.; Autopsja (1975-2013); Biografia przygot. przez M. Adamowską 25 VI 2013 r.

MIĄSKIEWICZ WACŁAW (*29 VII 1890 r. w Płocku †27 IV 1946 r. w Radominie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Radominie, ofiara prześladowań niemieckich

Po ukończeniu miejscowej szkoły wstąpił do seminarium duchownego. W czasie studiów wykazał uzdolnienia muzyczne i w związku z tym prowadził wśród

studentów chór i orkiestrę. W dniu 25 maja 1921 r. przyjął święcenia kapłańskie i do 1921 r. pracował jako neoprezbiter na wikariacie w Porębie. Następnie był wikariuszem w Pomiechowie.

W dniu 27 września 1927 r. otrzymał probostwo w Radominie w pow. rypińskim. Tutaj gorliwie pracował nad odbudową zniszczonego kościoła, wybudował także nowe zabudowania gospodarcze. W okolicy znany był jako doskonały kaznodzieja, chętnie służył sąsiadom w pracy duszpasterskiej w czasie odpustów parafialnych. Angażował się w działalność społeczną wsi i parafii. Ze zbiorów parafian w 1938 r. zakupiono karabin maszynowy dla Wojska Polskiego i przekazano go 67. pułkowi piechoty. Cieszył się z faktu, gdy w 1936 r. w Radominie do użytku oddano Agencję Poczтовую. Musiał prowadzić walkę z lewicującym lokalnym „Strzelcem”.

Na probostwie w Radominie zastała go wojna. W dniu 22 października 1939 r. został aresztowany i wywieziony do więzienia w Chełmży, gdzie na skutek przebywania w wilgotnej piwnicy rozchorował się. To uratowało go od wywiezienia do obozu w Dachau, dokąd trafili prawie wszyscy księża z pow. rypińskiego. Po uwolnieniu powrócił do Radomina, jednak Mszę Św. mógł tylko odprawiać po kryjomu. Przez długi czas mieszkał u swych znajomych parafian, Dykrzewskich. Szczęśliwie dotrwał końca okupacji.

Po wyzwoleniu wrócił na plebanię i zaraz zabrał się do zakupu szat, bielizny i naczyń, które w czasie wojny zostały zrabowane przez Niemców.

Zmarł nagle, po kilkunastu miesiącach pracy w swojej dawnej parafii. Pochowany na cmentarzu w Radominie.

Grzybowski, *Duchowieństwo XX/1*, s. 360-361; Grzybowski, *Martyrologium*, s. 218; Grzybowski, *Martyrologium II*, s. 378; *Historia Radomina*, <http://spradomin.republika.pl/historia1.htm/12> I 2014; Jacewicz, *Martyrologium*, z. 2, s. 313; (W. Jezusek), *Śp. ks. Wacław Miąskiewicz, proboszcz parafii Radomin*, MPP 1960, nr 6-7, s. 266-267; Ossowski, *Kościół*, s. 639-641; Wierzbickim, *Duszpasterze*, s. 127.

MIĄCZYŃSKI hr. MICHAŁ STANISŁAW h. Suche-komnaty (*1794 r. †1859 r.), właściciel ziemski

Był synem Michała (zm. 1844). W 1834 r. od Wojciecha Antoniego Łempickiego nabył sumę 117 tys. złp majątek Nasiegniewo. W latach 1837-1838 wykupił dobra Ligowo, a w 1844 r. odziedziczył po ojcu Krojczyn. W 1850 r. mieszkał na stałe w Nasiegniewie. Dobra Krojczyn z desertą Krojczynek i Krempą włączył do oddzielnej księgi wieczystej.

Ożeniony z Ewą Śniechowską, pozostawił synów: Sylwestra, Władysława i Adama oraz córki: Józefę, zamężną prawdopodobnie za Franciszkiem Romockim h. Ślepowron, właściciela dóbr Księżę.

Po jego śmierci, w 1860 r. nastąpił podział dóbr: Nasiegniewo i Ligowo objął syn Sylwester, Krojczyn, o obszarze 1.470 mórg – Władysław.

AP Włocławek, KHip. Krojczyn, sygn. 317, s. 1, 5; *Genealogia*, s. 113-114, 169; PRS, s. 131; Niesiecki, *Herbarz*, t. 6, s. 376; RZD, t. 2, cz. 2, s. 56-57; *Spis szlachty*, s. 151; Uruski, *Rodzina*, t. 10, s. 354; Żychliński, *Księga*, t. 13, s. 187.

MIĄCZYŃSKI hr. SYLWESTER h. Suchekomnaty (*1829 r. †1884 r.), właściciel ziemski, agitator powstania styczniowego 1863 r.

Był synem Michała Stanisława i Ewy ze Śniechowskich. W wyniku podziałów rodzinnych otrzymał dobra Nasiegniewo i Ligowo.

Wiosną 1861 r. wśród okolicznych ziemian prowadził agitację na rzecz kolejnego powstania narodowego. Do działalności tej zaangażował Jana Rudowskiego z Sudrag, Jezierskiego z Rokicia, Jana Sokołowskiego z Mysłakówka i Chelmskiego ze Żródeł.

Zmarł bezpotomnie. Spadkobiercami Nasiegniewa i Ligowa zgodnie z testamentem zostały córki Władysława: Maria, żona Tadeusza Miączyńskiego; Elżbieta i Zofia. W dwa lata później cały majątek znalazł się w posiadaniu Zofii Miączyńskiej.

Genealogia, s. 114; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 304; Krajewski, *Powstanie między Skrwą a Drwęcą*, s. 24; *Lista członków TR*, s. 97; PRS, s. 131.

MIĄCZYŃSKI hr. TADEUSZ FRANCISZEK WŁADYSŁAW h. Suchekomnaty (*9 III 1857 r. †15 IX 1923 r.), właściciel ziemski, rotmistrz sztabowy wojsk rosyjskich

Był synem Witolda Michała (1823-1880) i Klementyny (1826-1895) z Glińskich h. Ślepowron. W źródłach występuje jako rotmistrz sztabowy wojsk rosyjskich. Po śmierci ojca, w 1881 r. odkupił od Jana Glińskiego majątek Wielgie w Lipnowskim, który te dobra kupił po wystawieniu na licytację w 1879 r. W 1900 r., z okazji przyjazdu w okolice Lipnowskiego cara Aleksandra II, zakończył budowę w Wielgiem eklektycznego pałacu, którego nudowę rozpoczął jego ojciec.

W 1885 r. dobra Wielgie składały się z folwarków Wielgie i Bętlewo Mostowe o powierzchni 2.117 mórg. W 1906 r. dobra te wystawiono ponownie na licytację i nabył je wtedy za 116 tys. rubli Józef Ettingier, syn Salomona, który rok później sprzedał Piotrowi Noskowskiemu.

Żonaty dwukrotnie, najpierw z Heleną Marią Potocką (1867-1927) z Potoka h. Pilawa, nie pozostawił potomstwa; potem z Marią Miączyńską (1862-1912), córką Władysława, pozostawił syna Władysława Józefa (1886-1932) i córkę Olgę Klementynę Marię (ur. 1887), którzy w 1921 r. otrzymali pod zmarłej ciotce Zofii z Miączyńskich, Makomaskiej dobra Krojczyn.

AP Włocławek, Zbiór ksiąg hipotecznych pow. lipnowskiego. sygn. 269; Borkowski, *Almanach*, s. 609; *Genealogia*, s. 113-114, gdzie mylna inf., że „po śmierci ojca, w 1880 roku odziedziczył dobra Wielgie” oraz to, iż T. Miączyński sprzedał Stanisławowi Wilekiemu; http://www.sejm-wielki.pl/b/dw.51608/4_XI_2013; http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=tadeusz+mi%B1czy%F1ski/12_I_2014, gdzie nie mowy o jego córce; J. Kalinowski, *Wielgie*, Ziemia Dobrzyńska. Gazeta 1997, nr 1, s. 6; PRS, s. 131; RZD, t. 2, z. 1, s. 198, 201; SGKP, t. 13, s. 316; Żychliński, *Księga*, t. 9, s. 225, *Ziemia Dobrzyńska*, s. 406-407.

MIĄCZYŃSKI hr. WITOLD MICHAŁ h. Suchekomnaty (*28 IX 1823 r. w Trąbczynie †20 III 1880 r. w Warszawie), właściciel ziemski, organizator powstania styczniowego

Był synem Stanisława Adama (24 XII 1780-12 IV 1845), pułkownika wojsk polskich, adiutanta księcia Józefa Poniatowskiego, kawalera Orderu Virtuti Militari i Michaliny (1781-1851) z Ostroróg-Prusińskich h. Nałęcz, właściciele Brzezia i Wieńca w pow. wrocławskim. Po śmierci ojca odziedziczył m majątek Brzezie, który w 1853 r. sprzedał Leopoldowi Kronenbergowi, znanemu bankierowi i przemysłowcowi. W 1854 r. kupił od Henryka Sokołowskiego za sumę 520 tys. złp majątek Wielgie k. Lipna. W 1862 r. dokupił jeszcze Bętlewo i Bogucin. Początkowo mieszkał w w dobrach rodowych w Trąbczynie w pow. pyzdrowskim, jednak około 1860 r. zamieszkał w Wielgiem, gdzie wybudował eklektyczny pałac i wokół niego założył park krajobrazowy.

Na przełomie marca i kwietnia 1863 r. w swoim majątku Wielgie utworzył oddział partyzancki, liczący ok. 30 osób, wzmocniony ochotnikami z Płocka i powiatu mławskiego. W składzie partii powstańczej Miączyńskiego była przeważnie służba miejscowego dworu: lokaj Stanisław (nazwisko nieznane), kucharz Jan Tropiński, bednarz Stencel, guwerner Kulako, siedmiu robotników leśnych i kilku ochotników z Prus. Miączyński sformowany przez siebie oddział oddał pod dowództwo Fryderyka Marszałka, byłego żołnierza rosyjskiego i Michała Pila, właściciela, którzy pochodzą z Rumunek Teodorowskich. Oddział ten w całości umundurował i uzbroił, a potem utrzymywał. W nocy z 2 na 3 kwietnia 1863 r. oddział powstańczy wyruszył z Wielgiego i przybył do majątku A. Sokołowskiego w Mysłakówku, skąd zabrano dwie czterokonne furmanki i dwóch fernali: Balickiego i Wichowskiego, a także wierzchowego konia oraz dwóch innych ludzi: ogrodnika oraz wódatza, imieniem Marcin. Z Mysłakówka oddział powstańczy skierował się w stronę Suradówka, gdzie dołączyli do niego ochotnicy z Płocka i w tym momencie liczył już ok. 30 ludzi. Według zeznań zwolnionych z oddziału służących Sokołowskiego, dowództwo oddziału po zasileniu ochotnikami z Płocka i dozbrojeniu w Suradówku nosiło się z zamiarem napadu na Lipno i zawładnięcie tym miastem. Nie wiadomo jednak, czy rzeczywiście plan taki przygotowany był przez kierownictwo oddziału, bowiem już 3 kwietnia wojenny naczelnik powiatu lipnowskiego, niezależnie od skargi wniesionej przez Sokołowskiego, wiedział o formowaniu przez Miączyńskiego siły powstańczej i tego samego dnia wysłał z Dobrzyń nad Wisłą do Wielgiego kpt. sztabowego Kenstowicza z oddziałem złożonym z 45 kozaków i trzema rotami piechoty. Kenstowicz tropił oddział lasami aż do Malanowa, gdzie jednak zgubił ślad. Jadąc wtedy z Jasienia do Tłuchowa, ujrzał konno wyjeżdżających powstańców. Wówczas 15-osobowy oddział kozaków ruszył w pościg i na granicy powiatu sierpeckiego przy młynie Koziróg-Łęg tego 4 kwietnia 1863 r. doszło do potyczki, w której śmierć ponieśli: 30-letni inżynier mierniczy z Płocka Aleksander Chodecki, który mianował się generałem, 22-letni subiekt z Płocka Aleksander Szczypczyński vel Szczepiński, Szczypoński, 19-letni Józef Rościszewski z Janczewa oraz pochodzący z powiatu mławskiego, Teodor Brożchowski. Powstańcy ubrani byli w długie buty z ostrogami, na głowach mieli czerwone konfederatki z orłami. „Generał” A. Chodecki miał białą konfederatkę z piórami.

Przy zabitych, a także rannych znaleziono 7 szabel i 5 pistoletów. Oprócz czterech zabitych powstańców dowódca pościgu rosyjskiego kpt. Kenstowicz, dojeżdżający do wsi Koziróg-Łęg zastał trzech ciężko rannych powstańców: Felicjana Sumińskiego, geometrę z Płocka i dwóch pruskich poddanych: Stanisława Sąplewskiego ze wsi Zasięk w powiecie toruńskim i Karola Rogowskiego ze wsi Cieliczki.

Mimo udziału w powstaniu styczniowym, w 1875 r. otrzymał od cara potwierdzenie tytułu hrabiowskiego. W 1879 r. jego dobra Wielgie, z powodu niemożności spłacenia zaciągniętych kredytów, wystawiono na licytację. Majątek nabył Jan Gliński za 120 tys. rubli, a w 1881 r. odkupił od niego Tadeusz Miączyński, syn Witolda.

Ożeniony z Klementyną Klemencją Cecylią Glińską h. Ślepowron (1826-7 III 1895 we Włocławku), pozostawił trzech synów: Józefa Piotra (1854-1923); Tadeusza Franciszka (1857-1923), któremu przekazał majątek Wielgie i Jerzego Bernarda Jana Antoniego (1860-1915) oraz dwie córki: Michalinę (1848-1927), za Ambrożym Feliksem Teofilem Zaborowskim h. Grzymała, senatorem Królestwa Polskiego i Marię Jadwigę Katarzynę (1862-1939), za Władysławem Kar-skim h. Bolesćic.

Pochowany w Trąbczynie.

AP Włocławek, Akta stanu cywilnego parafii Wielgie, sygn. 43, nr aktu 23, sygn. 48, nr aktu 31; Idem, KHip. Wielgie; Idem, Zbiór ksiąg majątkowych pow. lipnowskiego. sygn. 269; Borkowski, *Almanach*, s. 607-608; Borkowski, *Genealogia*, s. 392; *Genealogia*, s. 113; <http://www.sejm-wielki.pl/b/9.503.471/4 XI 2013>; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=76052/12 I 2014>; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 55-58, 304; Krajewski, *Powstanie między Skrwą a Drwęcą*, s. 36, 47, 75, 126, 131, 136; J. Kalinowski, *Wielgie*, Ziemia Dobrzyńska 1997, nr 3, s. 6; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 191; *Lista członków TR*, s. 97; Lissowski, *Powstanie*, s. 67-69 podał tylko nazwiska trzech zabitych: Brożchowskiego, Szczepińskiego i Chodeckiego, a potyczkę umiejscowił w dniu 3 kwietnia; T. Pawłowski, *Tłuchowo*, s. 2; PRS, s. 131; T. J., *W setną rocznicę bohaterskiej śmierci płoczan – powstańców*, Notatki Płockie 1963, nr 25, s. 9 wymienia tylko trzy pierwsze nazwiska (nie podając z kolei Brożchowskiego), a potyczkę umiejscawia w dniu 4 kwietnia; RZD, t. 2, cz. 1, s. 197; Uruski, *Rodzina*, t. 10, s. 344; Żychliński, *Księga*, t. 1, s. 189, t. 18, s. 244.

MIĄCZYŃSKI hr. WŁADYSŁAW h. Suhekomnaty (*ok. 1830 r. †1878 r.), ziemianin

Był synem Michała Stanisława i Ewy ze Śniechowskich. W wyniku podziałów rodzinnych w 1860 r. otrzymał Krojczyn.

Ożeniony był z Anielą, córką Władysława Gniazdowskiego, właściciela Radzik Małych i Łapinóżka. Pozostawił córki: Elżbietę, Zofię i Marię, za Tadeuszem Franciszkiem Władysławem Miączyńskim h. Suhekomnaty, które po śmierci ojca w równych częściach przejęły dobra Krojczyn.

W latach 1884-1888 matka, Anieli z Gniazdowskich, spłaciła córki z praw do Krojczyna i przejęła majątek na własność, jednak w 1895 r. Krojczyn kupiła w całości córka, Zofia z Miączyńskich Makomaska (zm. 1921). W dniu 26 stycznia 1915 r. w czasie walk niemiecko-rosyjskich stoczonych pod Gójskiem, zniszczone zostały zabudowania folwarczne majątku. Po śmierci Zofii Makomaskiej w 1921 r. Krojczyn otrzy-

mały w spadku po ciotce dzieci Tadeusza i Marii Miączyńskich: Władysław Józef hr. Miączyński i Olga Klementyna Maria hr. z Miączyńskich Le Guyon. W 1937 r. majątek na skutek kłopotów finansowych został wystawiony przez Towarzystwo Kredytowe Ziemskie na licytację. Wówczas nabył go Bohdan Juszkiewicz.

AP Włocławek, KHip., Krojczyn, syn. 317, s. 6-8; Borkowski, *Almanach*, s. 609; Borkowski, *Genealogia*, s. 393; *Genealogia*, s. 114, gdzie niedokładne koleje majątku Krojczyn; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=84999/12 I 2014>; *Lista członków TR*, s. 97; PRS, s. 131; RZD, t. 2, cz. 2, s. 57; *Ziemia nie dobrzyńska*, s. 124, 347.

MICHALSKI LEON (*15 X 1844 r. †24 V 1924 r. zm. we Włocławku), kapłan rzymskokatolicki, prałat Kapituły Włocławskiej, proboszcz (M 57)

Był synem Macieja i Wiktorii z Paszkowskich.

Po ukończeniu seminarium duchownego był proboszczem w kilku parafiach w diecezji włocławskiej. Po ks. Antonim Kozłowskim (1862-1887) był proboszczem parafii pw. N.M. Panny w Dobrem w pow. tureckim. Wraz z dozorem kościoła zdecydował o potrzebie jego rozbudowy. Po złożeniu do carskiej administracji wymaganych dokumentów, zaczął gromadzić materiały budowlane. Jednakże budowę obecnego kościoła rozpoczął dopiero w 1905 r. podjął jego następcą, ks. Ludwik Sperczyński. Potem był proboszczem parafii katedralnej we Włocławku. W 1918 r. przeżywał m. in. kradzież dzwonów z włocławskiej katedry przez Niemców.

W stanie duchownym doszedł do godności prałata kapituły włocławskiej.

Pochowany na cmentarzu we Włocławku, w grobie prałatury włocławskiej.

J. Dębiński, *Jak włocławianie bronili katedralnych dzwonów*, Niedziela. Tygodnik Katolicki, Edycja Włocławska 2003, nr 8; <http://genealodzy.pl/PNphpBB2-printview-t-5759-start-0.phtml /12 I 2014>; Inf. W. Michalskiego z Torunia z VIII 2011 r.; Inskrypcja nagrobna na cmentarzu włocławskim.

MICHALSKI LEON (*1871 r. †17 XII 1946 r.), ziemianin

Był synem Feliksa (1817-1900) i Anieli z Leszczyńskich (1839-1927). Posiadał majątek Dobrów, między Płockiem a Żychlinem.

Miał rodzeństwo Józefa, Stanisława i Helenę.

Inf. Władysława Michalskiego z Torunia z 8 IV 2014 r.

MICHALSKI WACŁAW, ps. „Kozak”, „Gałązka” (*5 XI 1923 r. w Bromierzu pow. płocki †29 III 1950 r. w Warszawie), żołnierz NZW, żołnierz wyklęty, ofiara UB

Był synem Pawła i Władysławy z Wiśniewskich. Mieszkał we wsi Bromierz, gmina Starożreby w pow. sierpeckim. Po zakończeniu wojny żołnierz NZW w oddziale Wiktora Wacława Stryjewskiego, ps. „Cacko”, działającym na terenie powiatów: Lipno, Mława, Płock, Płońsk, Rypin i Sierpc. Oddział ten w latach 1946-1949 przeprowadził wiele akcji przeciw placówkom UB i MO.

Ujęty w dniu 8 lutego 1949 r. po walce, skazany na karę śmierci przez WSR w Warszawie. Stracony wraz z towarzyszami walki: Stanisławem Konczyńskim, Zygfrydem Kulińskim, Sewerynem Orylem i Karolem Rakoczym.

O *żołnierzach wyklętych w PRL*, <http://www.kurierbrzeski.com.pl/o-zolnierzach-wykletych-w-prl/23-II-2013>; *Żołnierze wyklęci pow. plocki*, http://www.jagiellonka.plock.pl/pdfkopeczoin_wyklenci.pdf/12 | 2014.

MICHALSKI ZYGMUNT (*ok. 1895 r. †1971 r. w Olsztynie), harcerz, uczestnik wojny obronnej 1920 r., ziemianin, dyrektor PGR (M 58)

Był synem Józefa i Zuzanny z d. Zuchowicz h. Prawdzic. W 1914 r. rodzice kupili od Kowalczyka posiadłość Lubianki k. Chojna w Rypińskim. W 1917 r. uczył się w Gimnazjum w Rypinie i należał do Drużyny Harcerzy im. S. Czarnieckiego z 1917 r., gdzie był harcerzem III stopnia w stopniu szeregowca. Legitymację z datą 25 marca 1917 r. wystawił mu Okręg Płocki Związku Harcerstwa Polskiego. W 1920 r. walczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Potem ukończył szkołę rolniczą i gospodarzył w majątku żony.

Po wojnie zamieszkał w Olsztynie, gdzie przez szereg lat był inspektorem Zjednoczenia PGR-ów.

Miał rodzeństwo: Tadeusza, dyrektora banku we Włocławku; Czesława, właściciela Witowa k. Kurna, zamordowanego przez sowietów w Bykowni; Romana (ur. 23 II 1899-8 X 1973), który przejął po ojcu Lubianki; Wiktora (1910-1961), por. Wojska Polskiego, więźnia Murnau i Marię, za łłowieckim. Roman, zostawił dwoje dzieci: Annę (ur. 1937), za Kłobukowskim i Władysława (ur. 1945).

Żonaty z Jadwigą Dziewanowską z Łęga w Płockiem, pozostawił córkę Małgorzatę, dr medycyny w zakresie psychiatrii w Akademii Medycznej we Wrocławiu.

Pochowany na cmentarzu w Olsztynie.

Inf. W. Michalskiego z Torunia z 7 IV 2014 r.; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 136.

MICHAŁOWSKI KONSTANTY h. Jasieńczyk (*14 VII 1890 r. w Petersburgu †28 III 1941 r. w Dachau), nauczyciel, instruktor harcerski, działacz sportowy, społecznik ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Antoniego h. Raróg i Marii, małżonków Michałowskich. Po śmierci matki ojciec udał się do Lwowa, gdzie był założycielem, a także pierwszym prezesem Towarzystwa Pedagogicznego. We Lwowie, na Uniwersytecie Jana Kazimierza razem z bratem Stanisławem Władysławem ukończył studia. Podczas pierwszej wojny światowej, w czasie działań w obronie Lwowa, zginął.

Po śmierci ojca zarówno Konstanty, jak i jego młodszy brat Stanisław Władysław postanowili zmienić swe miejsce zamieszkania i przybyli do Lipna. W Lipnie podęli pracę w miejscowym Gimnazjum. Konstanty prowadził zajęcia z gimnastyki. Jako patrioci zaszczepiali u młodzieży miłość do ojczyzny, silnego ducha i głęboką wiarę, przez co byli niezwykle szanowani przez swych wychowanków.

Oprócz pracy zawodowej angażował się w działalność pozaszkolną. Podczas obchodów imienin Józefa Piłsudskiego w Lipnie powołano go na członka Komitetu Obchodu. W dniu 14 kwietnia natomiast wybrano go również do składu Komitetu Obchodu uroczystości 3 Maja w Lipnie. Należał też do Zarządu Kasyna Urzędniczego w Lipnie, w którego skład powołano go na walnym zebraniu odbytym w dniu 21 marca 1929 r. Był również aktywnym członkiem Powiatowego Komitetu Przesposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego w Lipnie. Podczas obchodzonych corocznie uroczystości Przesposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego w Lipnie zasiadał w składzie sędziowskim, nadzorującym zawody sportowe na stadionie, np. w dniu 11 czerwca 1933 r. Działalność też prężnie w Lipnowskim Klubie Sportowym, który posiadał kilka sekcji i zrzeszał spore grono młodzieży i dorosłych z całego miasta. W 1930 r. kierował nowo powstałą drużyną piłkarską w LKS. Odnosił sukcesy w sporcie strzeleckim, zdobywając podczas zawodów powiatowych w 1932 r. w Lipnie Odznakę Strzelecką III klasy, uzyskując 139 punktów.

Zajmował się również drużynami harcerskimi, które działały przy Gimnazjum Państwowym w Lipnie, jak np. drużyna im. J. Piłsudskiego, czy S. Żółkiewskiego. W ramach harcerskiej działalności uczestniczył z młodzieżą w wielu krajoznawczych wycieczkach, majówkach, a nawet spływach kajakowych. W okresie wakacyjnym w 1926 r. kierował wycieczką harcerską „Szlakiem ziemi dobrzyńskiej i Kujawy”. Jej trasa wiodła przez ziemię dobrzyńską i Kujawy, aż pod Płowce. W kolejnych latach wraz z harcerzami podejmował się coraz śmielszych przedsięwzięć, np. w latach 1931 i 1932 zorganizował spływ kajakowy rzeką Mień, aż do Wisły, a potem do Gdańska i Krakowa. Wyprawa ta była wielkim wydarzeniem mieście. Miejscowi wikariusze: księża ks. W. Wolski i S. Szczepankowski dokonali poświęcenia kajaków, a ewangelicki pastor, Lucjan Lewandowski z Osówki przyczynił się finansowo do tej wyprawy. Lipnowscy harcerze pod jego kierownictwem po dotarciu do celu podróży, spacerowali po gdańskich ulicach z białymi orłami na mundurkach, co nie wzbudzało sympatii mieszkających tam Niemców. Natomiast wyprawa do Krakowa kajakami pod prąd pod jego kierownictwem odbiła się szerokim echem w całym pow. lipnowskim.

W okresach zimowych i organizował często popisy gimnastyczne ze swoją 1. Drużyną Harcerską im. S. Żółkiewskiego. Odbywały się one najczęściej w sali Domu Ludowego. Poza gimnastyką, potrafił doskonale jeździć na łyżwach. Zimą urządzał wraz z młodzieżą popisy w jeździe figurowej na lodzie na zamrożonym rozlewisku rzeki Mień. Popisem tym towarzyszyła przygrywająca orkiestra miejskowej OSP. Widzowie, aby móc obejrzeć popisy uczniów oraz ich nauczyciela, musieli nabyć bilety, z których dochód przeznaczano na zakup gimnazjalnego sprzętu sportowego.

Prowadził też gimnazjalną drużynę piłkarską, w której grał na pozycji obrońcy. Sprawował opiekę nad wszelkimi szkolnymi i międzyszkolnymi zawodami sportowymi, jak np. lekkoatletycznymi, czy piłkarskimi. Mając opinię wybitnego gimnastyka, zaangażowano go też do odbywającego się w Lipnie w dniach 20-27 marca 1929 r. oficerskiego kursu strażackiego, w któ-

rym prowadził z kursantami zajęcia z ćwiczeń fizycznych. O jego sympatii i zaangażowaniu dla lokalnej straży ogniowej świadczy jego uczestnictwo w sekcji techniczno-propagandowej Komitetu Obywatelskiego Obchodu Jubileuszu 50-lecia Ochotniczej Straży Pożarnej w Lipnie. Oprócz pracy w Gimnazjum Państwowym zaproponowano mu od roku szkolnego 1929/1930 stanowisko nauczyciela w Szkole Handlowej w Lipnie. W szkole tej uczył zarówno chłopców, jak i dziewczęta, aż do końca jej istnienia, tj. do 1935 r.

W październiku 1939 r., przeczuwając, jaki będzie finał zwołanej przez Niemców „konferencji”, nie stawiał się na nią. Ukrywał się przez 6 miesięcy, próbując przedostać się w tym czasie do Warszawy. Przez ten półroczny okres był ścigany listem gończym.. Niestety jego próby w ukrywaniu się poszły na marne, w dniu 10 kwietnia 1940 r. został aresztowany i transportowany w nieludzkich warunkach przez 9 dni do obozu w Dachau. Do obozu tego przybył w dniu 19 kwietnia 1940 r. Początkowo komendantura obozu, z racji miejsca urodzenia (Petersburg), uznała go za obywatela rosyjskiego i odesłała do obozu Sachsenhausen na blok o profilu „specjalnym” dla Rosjan o szczególnie zaostrzonym rygorze. Oznaczało to celę bez okien o gabarytach 5 m kw., w której przebywało 20 osób bez światła i ogrzewania. Posiłki zaś podawane były raz dziennie w postaci chleba i wody. Po 10 dniach komendantura tegoż obozu uznała jego jednak za obywatela polskiego i w dniu 17 września 1940 r. ponownie przetransportowano go do Dachau. Tam przez 6 miesięcy, mając numer obozowy 19479, wykorzystywany był do niewolniczej pracy, wskutek czego niebawem zmarł.

Miał brata Stanisława Władysława, zamordowanego przez Niemców w Dachau.

Jego pamięć utrwaliła w utworze poetyckim pt. *Pamięci nauczyciela gimnastyki Konstantego Michałowskiego zmarłego w Dachau w 1941 roku*, lipnowska poetka Jadwiga Jałowiec:

„*Nie jesteś sam Przyjacielu -
szepcze ksiądz Adam Wszelaki
do swojego nauczyciela
klęcząc przy obozowej pryczy
Nie jesteś sam spróbuj zasnąć
utrudzony kapo już śpi
snem sprawiedliwych
dobrze wykonał swoją robotę
Nie jesteś sam Przyjacielu
i nie bolą Cię ropiejące nogi
nie gryzą Cię wszy
nie cuchnie zetłtała słoma
baraki Dachau nie wyją
z rozpaczcy i zimna
Spróbuj zasnąć
i niech Ci się przyśni matka
znacząca krzyżem bochen chleba
i chłopcy mknący na łyżwach
po srebrzystej tafli lodowiska
zaraz się łąki zazielenią
powędrujcie polnymi drogami
ku Wielgiemu ku Dobrzyniowi
i dalej, hen pod Płowce...
będziecie odpoczywać gwarząc*

*na chłopskich przyzbach
będziecie popijać ciepłe mleko
i liczyć gwiazdy spadające
w sierpniowe rżyska
Słyszysz muzykę ? To nie bosi
muzykanci stojący po kostki
w śniegu odważyli się grać
zakazane melodie...
Nie, to uczniowska orkiestra...
Za chwilę popłyniecie kajakami
Po Mieniu ku Wiśle ku Polsce...
Już zastępy aniołów niosą
Twój kapitański mundur”.*

Działalność kulturalno-oświatowa Koła Związku Rezerwistów w Lipnie, Gazeta Lipnowska 1933, nr 4-5, s. 5; *Gazeta Lipnowska* 1931, nr 6, s. 6; nr 18-20: 1932, nr 18-20, s. 4; nr 33: 1997; Goźdz-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 28; D. Kostecka, *Wojenne ofiary wśród nauczycieli*, Gazeta Lipnowska, nr 53: 2013, s. 21; *Miejski Komitet Obchodu Imienin Marszałka Piłsudskiego w Lipnie*, Gazeta Lipnowska 1929, nr 3, s. 22; *Obchód 3 Maja*, Gazeta Lipnowska 1929, nr 9, s. 95; *Nowe władze Kasyna Urzędniczego*, Gazeta Lipnowska 1929, nr 5, s. 44; J. Nowowiejska-Błaszczyk, M. Bentkowski, W. Drozdowski, K. Skarżyński, E. Karbowska, *Powróćmy jak za dawnych lat... Historia Liceum Ogólnokształcącego im. R. Traugutta w Lipnie w latach 1917-2007*, Włocławek 2007, s. 18-19, 22; *Nowy skład Powiatowego Komitetu Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego*, Gazeta Lipnowska 1929, nr 8, s. 85-86; *Oficerski kurs strażacki w Lipnie*, Gazeta Lipnowska 1929, nr 6, s. 52; Piotrowski, *Słownik*, s. 176; *Święto Przystosowania Wojskowego i Wychowania Fizycznego*, Gazeta Lipnowska 1933, nr 12, s. 12; PRS, s. 131; *3-klasowa koedukacyjna Szkoła Handlowa Polskiej Macierzy Szkolnej w Lipnie (województwo warszawskie). Pięciolecie jej istnienia i rozwoju - organizacja obecna oraz projekty na przyszłość 1925-1930*, Lipno 1930, s. 17; Uzarowicz, OSP, s. 8; Z. Zagórowski, *Spis nauczycieli szkół wyższych, średnich, zawodowych, seminarjów nauczycielskich oraz wykaz zakładów naukowych i władz szkolnych*, Warszawa-Lwów 1926, s. 276.

MICHAŁOWSKI STANISŁAW WŁADYSŁAW h. Jasieńczyk (*1894 r. w Petersburgu †10 V 1940 r. w Dachau), nauczyciel, trener piłkarski, ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Antoniego i Marii, małżonków Michałowskich. Po śmierci matki ojciec udał się do Lwowa, gdzie był założycielem, a także pierwszym prezesem Towarzystwa Pedagogicznego. We Lwowie, na Uniwersytecie Jana Kazimierza razem z bratem Konstantym ukończył studia. Podczas pierwszej wojny światowej, w czasie działań w obronie Lwowa, zginął ojciec. Po osiedleniu się w Lipnie, podjął pracę w Gimnazjum Państwowym w Lipnie, gdzie jego brat wykladał historię i geografię. Zakładając w Lipnie rodzinę, nie dysponował tak dużą ilością czasu, aby móc go poświęcić na działalność pozaszkolną. Działał jednak w Oddziale Związku Strzeleckiego w Lipnie i jako jego członek, a zarazem wykładowca historii często wygłaszał odczyty historyczne, jak np. z okazji 600-lecia zgonu Władysława Łokietka. W 1927 r. założył lipnowską drużynę piłkarską przy LKS, a następnie był jej kierownikiem.

W dniu 17 października 1939 r. został aresztowany przez Niemców na rzekomej konferencji nauczycieli w Lipnie. Poprzez obóz w w Hohenbruch, został zesłany do Dachau, gdzie został zamordowany przez hitle-

rowca, który uderzył go pałką i pchnął na posadzkę, w wyniku czego jego czaszka pękła na dwie części. Świadkiem tej bestialskiej egzekucji był jego przelozony, a zarazem długoletni przyjaciel, dyrektor Gimnazjum w Lipnie, Ludwik Wicher.

Miał brata Konstantego, nauczyciela zamordowanego przez Niemców Dachau.

W dniu 15 maja 2012 r. w muzeum KL Dachau, dzięki staraniom jego wnuczki i stryjenki Konstantego Michałowskiego, Małgorzaty Michałowskiej-Kot została uroczystie odsłonięta i poświęcona tablica pamięci pomordowanych Stanisława Władysława i Konstantego Michałowskich w 72. i 73. rocznicę ich stracenia. Na tablicy umieszczono w trzech językach (niemieckim, polskim i angielskim) słowa Małgorzaty Michałowskiej-Kot i jej małżonka Jerzego Jana Kot: „*Nie żyją, żeby żyć i być przestroga dla tych, którzy używają przemocy i gwałtu*”.

Jego nazwisko, wśród innych pomordowanych w czasie drugiej wojny światowej nauczycieli, znajdowało się na pamiątkowej tablicy w Szkole Podstawowej nr 2 w Lipnie, ufundowanej przez społeczeństwo tego miasta w dniu 1 września 1968 r. Potem jego nazwisko oraz brata, Konstantego znalazły się na tablicy uzupełniającej poczet pomordowanych pedagogów z pow. lipnowskiego przez hitlerowskiego okupanta w latach 1939-1945, odsłoniętej w dniu 3 września 2012 r. przy Szkole Podstawowej nr 2 w Lipnie. W dniu 13 września 2013 r. w Lipnie zaprezentowano publikację M. Michałowskiej-Kot pt. *Nie żyją żeby żyć*.

Gózdź, *Lipno*, s. 45; Z. Gózdź, *Eksterminacja nauczycieli w Lipnowskim 1939-1945*, Lipno 1990, s. 19; Gózdź-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 28, 52-53; http://www.umlipno.pl/pl/news2,%E2%80%9Eenie_zyja_zeby_zyc%E2%80%9D_1782.html/16 IX 2013; D. Kostecka, *Wojenne ofiary wśród nauczycieli*, *Gazeta Lipnowska*, nr 53: 2013, s. 21-22; Krajewski, *Eksterminacja nauczycieli*, s. 11; M. Krajewski, *Nauczyciele polegli i zamordowani w byłych powiatach lipnowskim i rypińskim*, [w:] *Eksterminacja nauczycieli województwa wrocławskiego w latach okupacji hitlerowskiej 1939-1945*, Wrocław 1985, s. 19; M. Krajewski, *Odbudowa szkolnictwa i oświaty na terenie ziemi dobrzyńskiej w latach 1945-1948*, *Ostrowite* 1981, s. 28; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 320; Lewandowski, *Martyrologia*, s. 19 podał, że W. Michałowski zmarł w obozie koncentracyjnym Mauthausen-Gusen; Piotrowski, *Słownik*, s. 176; PRS, s. 1321.

MICHAŁOWSKI WŁADYSŁAW FELIKS h. Jasieńczyk (*2 II 1842 r. we Władysławowie w guberni suwalskiej †15 III 1922 r. w Lipnie), uczestnik powstania styczniowego 1863 r., urzędnik (M 59)

Był synem Jana i Marii z Kaczorowskich. Mając 21 lat brał udział w powstaniu styczniowym, walcząc w oddziale powstańczym pod dowództwem Pawła Suzina. Początkowo mieszkał w Płocku, gdzie pełnił funkcję rewizora majątków ziemskich guberni płockiej. Do Lipna z rodziną przyprzewodził się prawdopodobnie w latach 90. XIX w., bowiem w 1899 r. wymieniany jest wśród urzędników powiatu, jako kasjer kasy powiatowej. W Lipnie zamieszkiwał przy ulicy Kościuszki 13, w posesji Karasiewicza, gdzie zmarł w wieku 80 lat.

Jego żoną była Aniela Franciszka z Cissowskich, córka właścicieli majątku Radomin, z którą wziął ślub w 1884 r. w Warszawie, a z którą miał synów: Czesława

Pawła (ur. 1885 w Płocku), Tadeusza Mariana (ur. i zm. 1886 w Płocku) i Włodzimierza Tytusa (ur. 1888 w Płocku). Czesław Paweł Michałowski, z wykształcenia prawnik, piastował w stolicy funkcję prokuratora, a w latach 1930-1936 ministra sprawiedliwości, zaś w latach 1935-1936 – senatora. Żona po jego śmierci opuściła Lipno i wyjechała do dzieci do Warszawy.

Pochowany na cmentarzu w Lipnie, gdzie pozostał kamienny nagrobek z inskrypcją, zaświadczący o jego uczestnictwie w powstańczych walkach. Istnieje nadal budynek, w którym mieszkał. W dniu 15 marca 2013 r. dla jego upamiętnienia odsłonięto na nim tablicę.

<http://www.sejm-wielki.pl/b/psb.17868.2/16> IX 2013; Inskrypcja na nagrobku na cmentarzu w Lipnie; D. Kostecka, *Uczestnicy powstania styczniowego związani z Lipnem*, *Gazeta Lipnowska*, nr 53: 2013, s. 18-19; *Nekrolog*, *Rzeczpospolita* 1922, nr 84; PRS, s. 131.

MICHELIS ZYGMUNT (*17 III 1890 r. w Byczu na Kujawach †2 XII 1977 r. w Warszawie), pastor kościoła ewangelickiego w Lipnie, działacz niepodległościowy i społeczny, biskup Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego (M 59a)

Urodził się w rodzinie nauczycielskiej. Ukończył Wydział Teologii Ewangelickiej Uniwersytetu w Dorpacie w Estonii, gdzie należał do organizacji studenckiej „Polonia”. Po ukończeniu studiów teologicznych został ordynowany w Warszawie w dniu 8 grudnia 1912 r. Przed wybuchem pierwszej wojny światowej został pastorem kościoła ewangelickiego w Lipnie. W dniu 19 września 1914 r., obok ks. Walentego Załuski, proboszcza lipnowskiego, wszedł do Miejskiego Komitetu Obywatelskiego w Lipnie. W ramach tego Komitetu kierował sekcją finansową. Komitet ten, oprócz zaradzania skutkom wojny w mieście, pełnił różne funkcje nieobecnych w tym czasie władz miejskich. W styczniu 1916 r. Z. Michalis znalazł się w składzie Rady Opiekuńczej Powiatu Lipnowskiego, na czele której stanął Hipolit Wąsowicz z Jasienia k. Dobrzyńa n. Wisłą. Także w 1916 r., w czasie tworzenia częściowych polskich władz samorządowych pod okupacją niemiecką, w dniu 20 maja tego roku włączył się do utworzonego Sejmiku Lipnowskiego, obejmującego swym zasięgiem pow. lipnowski i rypiński.

Z działalności społecznej nie zrezygnował również po odzyskaniu niepodległości. W czasie wojny polsko-rosyjskiej, w sierpniu 1920 r., razem z ks. dziekanem Michałem Sawickim i rabinem Samuelem Brotem, wszedł do Miejskiego Komitetu Bezpieczeństwa w Lipnie. Po wyjeździe z Lipna opiekował się jeszcze założonym tu w 1923 r. Towarzystwem Polskiej Młodziei Ewangelickiej.

W 1921 r. został proboszczem w Warszawie. Pełnił nadto funkcję zastępcy dyrektora Diakonatu Warszawskiego. Założył Spółdzielczy Bank Ewangelicki i był jego dyrektorem. Był redaktorem i wydawcą pisma „Zwiastun Ewangeliczny”. W 1924 r. przejął duchowe kierownictwo warszawskiego diakonatu *Tabita*. W 1928 r. wybudował dla nich dom macierzysty w Skolimowie k. Warszawy.

Po wybuchu drugiej wojny światowej już w 1939 r. został aresztowany i uwięziony na Pawiaku, a potem

w Sachsenhausen i Oranienburgu. Po opuszczeniu obozu działał w konspiracji w ramach założonej Narodowej Rady Ewangelickiej.

Po wojnie został proboszczem kościoła Świętej Trójcy, który odbudował. W 1952 r. został wybrany biskupem-adiunktem Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego. Był założycielem i pierwszym prezesem, do 1960 r., Polskiej Rady Ekumenicznej. Był zaangażowany w ruch ekumeniczny, współpracował m. in. z „Tygodnikiem Powszechnym”, „Znakiem” i „Więzią”.

Pochowany tuż za kaplicą Halpertów na cmentarzu ewangelicko-augsburskim w Warszawie przy ul. Młynarskiej.

Gózdź, *Lipno*, s. 38; J. Gross, *Biskup adiunkt Zygmunt Michelis*, <http://old.luteranie.pl/pl/index.php?D=993/12> I 2014; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 20; T. Stegner, *Pastorzy Królestwa Polskiego na studiach teologicznych w Dorpacie w XIX wieku*. Warszawa 1993, s. 12; Świecki-Wybułt, *Mazowsze*, s. 61, 112, 136, 345; Uzarowicz, *OSP*, s. 28; Waszkiewicz, *Lipno*, s. 236; J. Zaborowski, *Rok 1914-1915*, [w:] Uzarowicz, *OSP*, s. 28.

MICIAK ZBIGNIEW (*5 V 1959 r. w Wąbrzeźnie), oficer straży pożarnej (młodszy brygadier w st. spoczynku), sportowiec, specjalista ds. bhp i ppoż., instruktor narciarstwa zjazdowego, nordic walking i strzelectwa sportowego, członek DTN (M 60) Syn Tadeusza i Marianny z Winiarskich. Do 21. roku życia mieszkał z rodzicami, siostrą Renatą i dwoma braćmi Krzysztofem i Leszkiem w miejscowości Osieczek, gm. Książki. W latach 1966- 1974 uczęszczał do Szkoły Podstawowej w Osieczku. Od 1974 r. kontynuował naukę w liceum w Wąbrzeźnie, gdzie w 1978 r. uzyskał świadectwo dojrzałości. W latach 1978-1980 kontynuował naukę w Szkole Chorażych Pożarnictwa w Poznaniu, w której uzyskał stopień chorążego pożarnictwa. W 2002 r. ukończył studia zaoczne, otrzymując tytuł mgra pedagogiki w Akademii Bydgoskiej, natomiast w 2008 r. ukończył studia podyplomowe w Wyższej Szkole Bankowej w Toruniu z Bezpieczeństwa i Higieny Pracy, zaś w 2010 r. - studia podyplomowe w Szkole Głównej Służby Pożarnej w Warszawie dla kadry kierowniczej. Także w 2010 r. ukończył podyplomowe Studia Menedżerskie w Wyższej Szkole Bankowej w Toruniu.

Po ukończeniu Szkoły Pożarnej od 1 sierpnia 1980 r. rozpoczął pracę w Komendzie Rejonowej Straży Pożarnej w Wąbrzeźnie, a od 1 grudnia tego samego roku w Komendzie w Golubiu-Dobrzyniu, obecnie w Komendzie Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej, gdzie ponad 20 lat pracował na stanowisku dowódcy Jednostki Ratowniczo-Gaśniczej. W 2013 r. został awansowany na stanowisko zastępcy komendanta powiatowego w Inowrocławiu, również w tym samym roku po 35 latach służby przeszedł na emeryturę. Obecnie mieszka w Wąbrzesku gm. Golub-Dobrzyń wraz z żoną Teresą, posiada dwoje dzieci: Darię i Krystiana. Cała jego praca zawodowa i większość życia związana była z ziemią dobrzyńską, dlatego też czuje się lokalnym patriotą, pomimo że stąd nie pochodzi. Jest dumny, że może reprezentować Golub-Dobrzyń w Polsce i za granicą, zawsze z flagą z napisem „Golub-Dobrzyń”, otrzymaną od burmistrza miasta Romana Tasarza. W dowód uznania za osiągnięte wy-

niki i promowanie miasta w 2011 r. został wyróżniony na sesji rady miasta otrzymując tytuł „Zasłużonego mieszkańca Golubia-Dobrzynia”.

Należy do takich organizacji i stowarzyszeń, jak: Liga Obrony Kraju, Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, Wojskowy Klub Sportowy „Zawisza”, Stowarzyszenie na rzecz rozwoju wsi Węgiersk, Polski Związek Weteranów Lekkiej Atletyki.

Posiada szereg odznaczeń: „Brązowy Krzyż Zasługi”; złotą i srebrną odznakę „Zasłużony dla Ochrony Przeciwpożarowej”; złoty, srebrny i brązowy medal „Za Zasługi dla Pożarnictwa”; złoty, srebrny i brązowy medal „Za Zasługi dla Ligi Obrony Kraju”; złoty i srebrny medal „Za Długoletnią Służbę”.

Jego zainteresowania to głównie sport, w tym biegi długodystansowe, lekkoatletyka, strzelectwo, wielobój pożarniczy (TFA - *Toughest Firefighter Alive* - Najtwardszy Strażak Przetrwaj), tradycje rycerstwa średniowiecznego (w tym strzelanie z kuszy historycznej i łuku, gdzie na swoim koncie ma tytuły mistrza Polski), wędrówki wysokogórskie. Jego pasją zawsze był sport. Już od szkoły podstawowej grał w piłkę ręczną i uprawiał lekkoatletykę. Będąc w liceum grał w piłkę ręczną w Klubie Sportowym „Unia Wąbrzeźno”. Pracując, wielokrotnie reprezentował straż pożarną na różnego rodzaju zawodach sportowych.

Od 2003 r. postanowił zająć się sportem wyczynowym. Spróbował nowej dla niego dyscypliny sportowej, a mianowicie biegów długodystansowych. Już od początku zaczął osiągać dobre wyniki. W 2004 r. zdobył w Poznaniu tytuł mistrza Polski w biegu ulicznym na dystansie 10 km, w wyniku czego został powołany do kadry polskich strażaków na Światowe Igrzyska Policjantów i Strażaków w Kanadzie, a było to w 2005 r. Od tego czasu systematycznie trenuje i startuje w różnego rodzaju zawodach w Polsce i na Świecie. Obecnie na swym koncie ma 25 medali zdobytych na Igrzyskach i Mistrzostwach Świata Strażaków (9 złotych, 6 srebrnych, 10 brązowych), na mistrzostwach Europy TFA 5 medali (3 złote i 2 srebrne), a na mistrzostwach Polski 27 medali (7 złotych, 11 srebrnych, 9 brązowych). Jest sportowcem wszechstronnym, a swoje trofea zdobywał w takich dyscyplinach jak: biegi uliczne i przełajowe na dystansach od 400 metrów do półmaratonu (21 km.), chodzie sportowym, rzucie oszczepem, rzucie dyskiem, pchnięciu kulą, skoku w dal, sztafecie 4x400, biathlonie letnim (bieganie i strzelanie), wielobojach pożarniczych TFA i FCC

Za swój największy sukces sportowy uważa zdobycie złotego medalu w TFA, a zarazem tytułu Najtwardszego Strażaka na Świecie na Mistrzostwach Świata Strażaków w Sydney w 2012 r.

W 2005 r. na Światowych Igrzyskach Policjantów i Strażaków w Quebec w Kanadzie zdobył 2 medale: złoty medal w półmaratonie i pobił rekord świata oraz srebrny medal w biegu przełajowym na dystansie 10 km. W 2007 r. na Światowych Igrzyskach Policjantów i Strażaków w Adelaide w Australii zdobył 4 medale: złoty medal w półmaratonie i pobicie własnego rekordu świata, złotego medalu w biegu przełajowym 10 km; srebrny medal w biathlonie letnim (bieganie 3x2 km+strzelanie 2x12 z broni krótkiej 9 mm), brązowy medal w chodzie sportowym na dystansie 5000 m. W 2008 r., na Mistrzostwach Świata Strażaków w Liver-

pool w Wielkiej Brytanii zdobył 2 medale: srebrny w skoku w dal i brązowy w rzucie oszczepem. W 2009 r. na Światowych Igrzyskach Policjantów i Strażaków w Vancouver w Kanadzie zdobył 5 medali: złoty medal w biathlonie; złoty medal w biathlonie w teamie z Rosjaninem; srebrny medal w rzucie oszczepem; brązowy medal w TFA (najtwardszy strażak); brązowy medal w sztafecie 4x400 m. W 2010 r. na Mistrzostwach Świata Strażaków w Daegu w Korei Południowej zdobył 3 medale: złoty medal w rzucie oszczepem; srebrny medal w TFA; brązowy medal w biegu ulicznym 5 na dystansie 5 km. W 2011 r., na Światowych Igrzyskach Policjantów i Strażaków w New York w USA zdobył 4 medale: złoty medal w biathlonie; srebrny medal w sztafecie 4x400; brązowy medal w TFA. W 2012 r. na Mistrzostwach Świata Strażaków w Sydney w Australii zdobył 5 medali: złoty medal w TFA; złoty medal w rzucie oszczepem; brązowy medal w pchnięciu kulą; brązowy medal w skoku w dal; brązowy medal w rzucie dyskiem.

Równie udane miał starty w zawodach rangi europejskiej, a jego sukcesy to zdobycie trzykrotnie tytułu mistrza Europy w TFA w 2009 r. w Monchengladbach – Niemcy, w 2012 r. w Bled – Słowenia; w 2013 roku w Monchengladbach oraz dwukrotnie wicemistrza Europy w 2008 r., w Monchengladbach i 2010 r., w Leizig (Niemcy).

Bardzo dużo sukcesów odniósł na zawodach w Polsce, w różnych dyscyplinach, oto tylko te najważniejsze o randze mistrzostw Polski: w 2004 r. zdobył 2 medale: złoty medal w biegu ulicznym na dystansie 10 km na Mistrzostwach Polski Strażaków w Poznaniu oraz srebrny medal w biathlonie letnim na Mistrzostwach Polski MSWiA w Szczytnie; w 2005 r. zdobył 4 medale: złoty medal w biegu ulicznym na dystansie 10 km na Mistrzostwach Polski Strażaków w Poznaniu; złoty medal w biathlonie letnim i srebrny medal w biegu przełajowym na dystansie 6 km na Mistrzostwach Polski MSWiA w Szczytnie; srebrny medal w chodzie sportowym na dystansie 5000 m na Mistrzostwach Polski Weteranów Lekkiej Atletyki w Toruniu; w 2006 r. zdobył 3 medale: złoty medal w biegu ulicznym na dystansie 10 km na Mistrzostwach Polski Strażaków w Poznaniu; brązowy medal w biegu na 3000 m i brązowy medal w chodzie sportowym na 3000 m na Halowych Mistrzostwach Polski Weteranów LA w Grudziądzu; w 2007 r. zdobył 2 medale: brązowy medal w chodzie sportowym na 3000 m na Halowych Mistrzostwach Polski Weteranów LA w Grudziądzu i brązowy medal w chodzie sportowym na 5000 m na Mistrzostwach Polski Weteranów LA w Toruniu; w 2008 r. zdobył brązowy medal w biegu ulicznym na dystansie 10 km na Mistrzostwach Polski Strażaków w Poznaniu; w 2009 r. zdobył 5 medali: złoty medal w TFA na Międzynarodowych Mistrzostwach Polski TFA w Toruniu; srebrny medal w biegu na 1500 m na Mistrzostwach Polski MSWiA w Szczytnie; srebrny medal w pchnięciu kulą, srebrny medal w chodzie sportowym na 3000 m i srebrny medal w rzucie ciężarkiem na Halowych Mistrzostwach Polski Weteranów LA w Spale; w 2010 r. zdobył 3 medale: srebrne medale w chodzie sportowym na 3000 m i 5000 m. oraz brązowy medal w biegu na 10 000 m na Mistrzostwach Polski Weteranów LA w Toruniu; w 2011 r. zdobył 3 medale: złoty medal w TFA i srebrny medal w FCC (*Fire-*

fighter Combat Challenge – wielobój pożarniczy) na Międzynarodowych Mistrzostwach Polski TFA w Toruniu; brązowy medal w chodzie sportowym na 3000 m na Halowych Mistrzostwach Polski Weteranów LA w Spale; w 2012 r. zdobył 3 medale: złoty medal w TFA na Międzynarodowych Mistrzostwach Polski TFA w Toruniu; srebrny medal w chodzie sportowym na 3000 m i brązowy medal w chodzie sportowym na 5000 m na Mistrzostwach Polski Weteranów LA w Białymstoku; w 2013 r. zdobył brązowy medal w TFA na Międzynarodowych Mistrzostwach Polski TFA w Toruniu oraz wygrał na Międzynarodowych Zawodach FCC w Szczecinie i Łodzi.

Autopsja (2000-2014); Uzup. biografia z 12 III 2014 r.; L. Żuchowski, *Strażak-sportowiec z ziemi dobrzyńskiej*, Rocznik Dobrzyński, t. 3: 2010, s. 287-294.

MIECZKOWSKI CZESŁAW JAN (†po 1945 r.), urzędnik, żołnierz Armii Krajowej, ofiara prześladowań sowieckich

Przed wojną był sekretarzem gminy Radomin z siedzibą w Płonem. W czasie okupacji hitlerowskiej został zaprzysiężony do Armii Krajowej był żołnierzem Obwodu AK Rypin.

W nocy z 23 na 24 stycznia 1945 r. został aresztowany przez NKWD wraz z innymi żołnierzami z Dobrzyńa i rejonu, m. in. Lucjanem Żołobińskim, Janem Grajkowskim, braćmi Kazimierz i Stanisławem Dziegielewskimi, Eugeniuszem i Józefem Kalwarskimi, Stanisławem Suszyńskim, Piotrem Łęgnowskim i Czesławem Kanteckim z Golubia. W pieszej kolumnie więźniów pędzony był najpierw do Kowalewa, a potem przez Golub, Zbójno, Dobrzyń n. Wisłą, Sikórz do Płocka, a stamtąd wywieziony w głąb Rosji, do łagru Siewiernia Griwa, rejon Szatura na wschód od Moskwy. Nie mamy informacji, czy stamtąd powrócił.

AFGEZ, Spuścizna S. Suszyńskiego, relacje; Golon, *Deportacje*, s. 189.

MIECZNIKOWSKI STANISŁAW (*1752 r.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Sadłowie

W latach 1780-1804 r. był proboszczem w Sadłowie k. Rypina. Z niewiadomych nam przyczyn przebywał poza parafią, o czym dowodzą księgi metrykalne, prowadzone kolejno przez bernardyna skępskiego, Gerarda Cymbalskiego, a następnie przez księży Michała Kilichowskiego i Konstantego Nadratowskiego.

Okolice Rypina, s. 676; *Parafia w Sadłowie*, s. 363.

MIECZYŃSKI JAN h. Łabędź (*1879 r. w Płońsku †po 24 X 1939 r. w okolicach Królewca), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Andrzeja i Marii z Czermińskich. Posiadał wyższe wykształcenie rolnicze. Właściciel majątku Strużewo, którym po śmierci żony, w latach 1924-1939 zarządzał samodzielnie. Był członkiem lipnowskiego Oddziału Związku Ziemian.

Aresztowany przez Niemców na fikcyjnie zarządzonym zebraniu w Lipnie w dniu 24 października 1939 r.

Wywieziony w okolice Rudau k. Królewca, gdzie wszelki ślad o nim zaginął. Najpewniej tam został zamordowany.

Jego nazwisko znajduje się na tablicy pamiątkowej na kościele farnym w Lipnie, odsłoniętej w 2000 r.

AIPN, Bydgoszcz, OKBZpNP, sygn. Zg. 2/47; *Majątki na Mazowszu w 1909 r.*, <http://mazovia.strefa.pl/date/dziedzic1.htm/12> | 2014; Jasiewicz, *Lista*, s. 655; Piotrowski, *Słownik*, s. 176; PRS, s. 131; Tablica w Lipnie; *Ziemia dobrzyńska*, s. 384.

MIECZYŚLAW h. Lubicz v. Luba (?), zw. Nowakowiczem, (*ok. 1390-1400 r.), rycerz

Sygnator sejmiku dobrzyńskiego z 25 stycznia 1434 r., poręczający następstwo tronu dla jednego z synów Władysława Jagiełły, a który wymienia 27 rodów herbowych, osiadłych w ziemi dobrzyńskiej. Akt ten wystawili wszyscy dostojnicy, w liczbie 18-tu oraz po dwóch przedstawicieli osiadłych tamże 27 rodów szlacheckich (łącznie 71 osób). Zapisy traktatu z ziemi dobrzyńskiej ukazują: podpisano z herbu Luba – *Myeczslay de Nowavyes*. Biorąc pod uwagę, że Biliński Nową Wieś także łączy z Kochańskim o przydomku własnym Kochański-Nowakowicz v. Nowak, należy przyjąć, że byłby to pierwszy historyczny wpis dotyczący Kochańskich h. Luba.

Biliński, *Szlachta*, s. 85; KDP, II/2, nr DLXXVIII, s. 856-861 PRS, s. 119.

MIELCZAREK ANDRZEJ (*27 VIII 1945 r. w Nakonowie Starym), dr hab. n. hum., specjalista w zakresie pomocy społecznej, członek DTN (M 61)

Syn Jana i Anny z Wajerów. Szkołę podstawową ukończył w Nakonowie, pow. włocławski (1959), a następnie Liceum Ogólnokształcące dla Pracujących we Włocławku (1961-1965). Potem odbył studia na UMK w Toruniu, na wydziale biologii i nauk o ziemi, kierunek – biologia (1965-1970), a następnie na Uniwersytecie Warszawskim, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych (2000). Ukończył też studia podyplomowe w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego Akademii Rolniczej w Warszawie (1998), specjalność organizator usług w rolnictwie, podyplomowe studium w zakresie pomocy społecznej, Centrum Rozwoju Służb Społecznych w Białobrzegach (1998), specjalność organizator pomocy społecznej. Uzyskał tytuł zawodowy magistra biologii w zakresie botaniki (1970). Doktor nauk humanistycznych UW w zakresie nauki o polityce (2000) na podstawie pracy pt. *Polska pomoc społeczna – doświadczenia historyczne i wyzwania współczesności* (promotor prof. Mirosław Krajewski). W 2011 r. otworzył przewód habilitacyjny na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach, Wydział Nauk Społecznych, zakończony w lutym 2014 uzyskaniem stopnia doktora habilitowanego.

Pracował jako kierownik laboratorium w Zakładzie Przetwórstwa Owocowo-Warzywnego w Lipnie (1970-1972), starszy mistrz produkcji w Zakładzie Przetwórstwa Owocowo-Warzywnego w Lipnie (1973-1974). Był kierownikiem Powiatowej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej Urzędu Powiatowego w Lipnie (1975). Był też nauczycielem w Zbiorczej Szkole Gminnej w

Wielgiem (1975-1977), prezesem Spółdzielni Kółek Rolniczych w Skępem (1977-1991), dyrektorem Domu Pomocy Społecznej we Włocławku (1991-2010), a także adiunktem w Wyższej Szkole Humanistyczno-Ekonomicznej we Włocławku (1998-2004). Ponadto był zatrudniony na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu w Zakładzie Polityki Społecznej Instytutu Socjologii (1 X 2008-30 IX 2011). Od 2006 r. do chwili obecnej w Wyższej Szkole Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu jako starszy wykładowca. Z dniem 1 października 2011 r. przebywa na emeryturze.

Jest autorem m.in. publikacji i opracowań: druki zwarte: *Polskie Prawo Pomocy Społecznej. Zarys problematyki* (2006, wraz z R. Krajewskim); *Polska pomoc społeczna – doświadczenia historyczne* (2007), *Człowiek stary w domu pomocy społecznej. Z perspektywy polityki społecznej i pracy socjalnej* (2010) artykuły naukowe: *Rys historyczny opieki społecznej na ziemiach polskich do 1918 roku na przykładzie DPS „Na Skarpie” we Włocławku* (1998); *Zajęcia kulturalno-oświatowe w Domach Pomocy Społecznej na ziemi dobrzyńskiej* (1998), *Działalność kulturalno-oświatowa w Domach Pomocy Społecznej dla osób starszych* (1998); *Pomoc Społeczna w systemie nowego podziału administracyjnego kraju* (1999); *Rola i miejsce sektora pozarządowego w kształtowaniu nowego modelu pomocy społecznej* (2000), *Public Relations w Domu „Na Skarpie” we Włocławku* (2000); *Przestrzeń życiowa ludzi starszych w Domu Pomocy Społecznej „Na Skarpie” we Włocławku* (2000), *Domy Pomocy Społecznej a potrzeby ludzi starszych* (2000), *Rola i miejsce sektora pozarządowego w kształtowaniu nowego modelu pomocy społecznej* (2000); *Public Relations w Domu „Na Skarpie” we Włocławku* (2000); *Jenseits der Oder, Ein Einblick in die Altenhilfe Polens* (2001, Niemcy); *Człowiek ze wsi w systemie pomocy instytucjonalnej* (2001), *Zaspokajanie potrzeb pomocy społecznej w województwie kujawsko-pomorskim w 2001 r.* (2001); *Niepełnosprawni w Unii Europejskiej* (2001); *Problemy społeczno-gospodarcze w Europie Środkowo-Wschodniej u progu nowego tysiąclecia* (2001); *Aleksandrowskie Towarzystwo Wspomagania Biednych* (2001); *Pożyłye ljudi w nowych ustowijach żizni* (2002, Rosja), *Dokąd zmierza praca socjalna w XXI wieku ?* (2002); *Bezrobocie jako główny czynnik sprawczy marginalizacji* (2003); *Praca socjalna z osobami otepiałymi w podeszłym wieku* (2004); *Realizacja prawa do wolności i godnego życia ludzi w podeszłym wieku w domach pomocy społecznej* (2004); *Pedagogika humanistyczna szansą dla wychowania ku wartościom w dobie globalizmu i integracji* (2005); *Wolność i prawo do godnego życia w opiniach ludzi starszych* (2005); *Dom Pomocy Społecznej – ośrodkiem opieki i wsparcia seniora z demencją* (2006), *Adaptacja człowieka starszego do życia w domu pomocy społecznej* (2006), *Rola rodziny w wychowywaniu niepełnosprawnego dziecka* (2006), *Samotność i osamotnienie ludzi starszych w placówkach opiekuńczych* (2006), *Przyczyny i symptomy wypalania zawodowego służb socjalnych*, *Pedagogika pracy i Andragogika w konstelacji europejskiej i globalnej* (2006), *Domy dziennego pobytu – jedną z form pomocy środowiskowej dla ludzi starych* (2006); *Symptomy i przyczyny wypalenia zawodowego pracowników*

socjalnych (2008); *Rys historyczny opieki społecznej na ziemiach polskich do 1918 roku* (2007); *Sytuacja ekonomiczna i społeczna rodziny dotkniętej rozwo- dem* (2007); *Agresja w domach pomocy społecznej dla seniorów* (2007); *Alkoholizm ludzi starszych w stacjonarnych placówkach opiekuńczych* (2007); *Pomoc społeczna w Polsce – wyzwania współczesności* (2007); *Jak zapobiegać depresji u osób w starszym wieku?* (2007); *Wychowanie ku wartościom w dobie globalizmu i integracji* (2007); *Kilka uwag o konieczności rehabilitacji geriatrycznej* (2007); *Jak opracować plan indywidualnego wsparcia seniora?* (2007); *Rys historyczny opieki instytucjonalnej w Polsce* (2008); *Opinie pracowników socjalnych o wychowaniu dzieci w rodzinach zastępczych* (2008); *Wartości duchowe w procesach pielęgnacji i wsparcia seniorów - mieszkańców domu pomocy społecznej* (2008); *Historia i współczesność Domu Pomocy Społecznej, Na Skarpie” we Włocławku w ziemi dobrzyńskiej* (2008); *Rola pielęgniarstwa geriatrycznego w placówkach opieki długoterminowej* (2008); *Uzależnienie od alkoholu ludzi starszych w domach pomocy społecznej*, (2009); *Obowiązki fachowo pomagających w domach pomocy społecznej dla seniorów*, (2009); *Zadania lokalnych organizacji pozarządowych i instytucji wsparcia społecznego* (2010); *Opinie osób starszych na temat stanu zdrowia i systemu leczenia w Polsce (komunikat z badań)* (2010); *Determinanty jakości życia mieszkańców domów pomocy społecznej dla seniorów* (2010); *Specyfika psychologii gerontologicznej* (2011); *Praca socjalna w domu pomocy społecznej dla osób starych* (2011); *Determinanty jakości życia seniorów w domu pomocy społecznej* (2012); *O standaryzacji domów pomocy społecznej* (2012); *Znaczenie wsparcia wolontariatu osób w podeszłym wieku* (2012); *Znaczenie wsparcia wolontariatu osób w podeszłym wieku* (2012); *Domy pomocy społecznej jako forma pomocy i opieki dla seniorów* (2012).

Jest członkiem Polskiego Towarzystwo Gerontologicznego (1996), Stowarzyszenia Gmin Ziemi Dobrzyńskiej (1996) i DTN (2007).

Odnznaczony Złotym Krzyżem Zasługi (1989), Srebrnym Krzyżem Zasługi (1984), Medalem 40-lecia Polski Ludowej (1984), Zasłużony Działacz Ruchu Ludowego (1982) oraz Złotą Odznaką za Zasługi dla woj. włocławskiego (1988). W 2010 r. nagrodzony przez Marszałka Sejmiku Kujawsko-Pomorskiego za wybitne osiągnięcia na rzecz mieszkańców DPS.

Ożeniony z Anną z d. Pawlak (1974), ma dwoje dzieci: Łukasza Piotra (ur. 1975) i Magdalenę (ur. 1981).

ADTN, Deklaracja członkowska; Autopsja (1990-2014); <http://nauka-polska.pl/dhtml/raporty/ludzieNauki?type=opis&objectId=90260&lang=pl/14> VII 2013; <http://oswoicstarosc.pl/baza/29-dr-andrzej-mielczarek#1/14> VII 2013; ZKZD 2005, s. 152-153.

MIELECKI (n. Mielicki) SEBASTIAN h. Gryf (*ok. 1520 r. †1574 r.), kasztelan wiślicki, kasztelan krakowski, starosta brzeski, maćkowski, myślenicki
Był synem Stanisława (zm. 1532) i Elżbiety Tęczyńskiej z Tęczyn h. Topór (zm. przed 1533). Za żoną Zofią Kościelecką, córką Mikołaja i Anny z Łaskich, otrzymał dobra skępskie w ziemi dobrzyńskiej. W

1564 r., jako właściciela Skępego, wymieniają go akta podskarbińskie. W 1547 r. został kasztelanem wiślickim, a w 1568 r. – krakowskim. W dniu 9 kwietnia 1563 r. awansował na starostwo brzeskie po śmierci M. Trzebuchowskiego i był nim do 7 września 1572 r., składając cesję na rzecz syna Hieronima.

W 1559 r. wyjednał u króla Zygmunta Augusta kolejny przywilej dla miasta Skępe, ustanawiający dodatkowo jeszcze jeden targ w tygodniu i zwalnający z podatku „mieszczan skępskich na gościńcu toruńskim idącym z Litwy”. Wykorzystując swoją pozycję społeczną i polityczną, przyczynił się do rozwoju gospodarczego Skępego, które liczyło w tym czasie 230 domów. W mieście doskonale rozwijało się rzemiosło.

W 1571 r. żona Sebastiana, Zofia, zastawiła Skępe za 8 tys. florenów Janowi ze Służewa, wojewodzie brzeskiemu, a w 1574 r. (już po śmierci męża) dobrawszy jeszcze 5 tys. florenów, zrobiła powtórny zapis zastawu.

Z czasów S. Mieleckiego pochodzi jedna z dwu najstarszych pieczęci miejskich Skępego. Zawiera ona w polu pieczęci na renesansowej tarczy, zakończonej niby labrami, godło szlacheckie Gryf. Nad tarczą znajdują się inicjały S. M. (Sebastian Mielecki). Pieczęć ta używana była przez Mieleckiego w latach 1537-1574. Miał brata Jana, rotmistrza obrony potocznej, kasztelana czechowskiego, wiślickiego, wojewodę podolskiego, marszałka wielkiego koronnego.

Z małżeństwa z Zofią z Kościeleca Kościelecką h. Ogończyk miał synów: Stanisława i Hieronima, starostę brzeskiego, który w 1591 r. sprzedał swoją część na Skępem – Zofii Stefanowskiej oraz córki: Annę, za Krzysztofem Krupskim h. Korczak; Katarzynę, za Samuelem Siemieńskim i Zofię, za Stanisławem Tarnowskim. Córka Hieronima, Anna, sprzedała z kolei Stefanowskiej część Skępego.

AGAD, nr 3871; Idem, MK 128, k. 50-52; AP Płock, Akta miasta Płocka, 461, k. 37-41; P. Gałkowski, *Miasta ziemi dobrzyńskiej od XI do XVIII wieku*, Biuletyn Przewodnicki PTTK, nr 56: 1988, s. 9, gdzie podał, że Skępe przejął dopiero ok. 1564 r.; M. Gumowski, *Herby rycerstwa województwa warszawskiego*, Warszawa 1938, s. 54; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=215065/12> I 2014; Krajewski, *Skępe*, s. 98; Krystosik, *Wiadomość*, s. 20-21; *Matr. sum.*, t. 5, nr 9141, 10725; Niesiecki, *Herbarz*, t. 6, s. 395; PRS, s. 132; PSB, t. 20, s. 575-579, 765-767; SGKP, t. 10, s. 667; A. Sławenko-Sławiński, *Skępe*, Pamiętnik Religijno-Moralny, t. 33: 1857, s. 398; Staszewski-Macieszka, *Zarys*, s. 19; *Urzednicy*, nr 288; *Zbiór dokumentów*, s. 615, 637; G. Zieliński, *Z przeszłości Skępego*.

MIERZYŃSKI LUDWIK h. Jastrzębiec (*29 VIII 1813 r. †1902 r. w Skrwilnie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Zadusznikach, Świedziebni, administrator parafii Płonne, uczestnik powstania styczniowego, zesłaniec syberyjski

W 1836 r. ukończył Seminarium Duchowne w Płocku i 4 września 1836 r. przyjął święcenia kapłańskie. Pierwsze wikariaty odbył w Świedziebni i Bodzanie. W 1837 r., otrzymał komendę w Zadusznikach k. Lipna, gdzie m. in. zgromadził ciekawą bibliotekę. Od sierpnia 1841 r. był został przeniesiony do Świedziebni k. Rypina, najpierw w zastępstwie za chorego proboszcza ks. Szymona Bagińskiego, a potem już jako proboszcz tej parafii.

Następne od 1853 r. do 1864 r. był proboszczem w Myszyncu, będąc jednocześnie wicedziekanem ostrołęckim. Tam włączył się czynnie do powstania styczniewskiego, podejrzewany przez Rosjan nawet o pełnienie obowiązków naczelnika powstańczego Myszynca. Wyrokiem carskiego sądu z 3 maja 1865 r., po wcześniejszym aresztowaniu 12 grudnia 1864 r., został zesłany do guberni tambowskiej.

W 1875 r. zwolniony, powrócił do diecezji płockiej i został wikariuszem w Skępem. Potem przez pewien czas był administratorem parafii Płonne k. Dobrzyń n. Drwęcą. Pod koniec życia mieszkał w Skrwilnie, gdzie zmarł.

Pochowany na cmentarzu w Skrwilnie. Jego grób zachował się do dziś.

AP Toruń, Akta metrykalne parafii Świdziebna od VIII 1842 do XII 1853; Grzybowski, *Duchowieństwo XIX/2*, 238-240, gdzie inf., że zmarł i pochowany został w Sierpcu; Inskrypcja grobowa na cmentarzu w Skrwilnie; Kubicki, *Bojownicy*, s. 580-581; *Parafia Świdziebna*, s. 483; PRS, s. 132.

MIERZWICKI DIONIZY (*1839 r. †21 II 1920 w Oborach), kapłan zakonny, karmelita, przeor klasztoru w Oborach, obrońca polskośći (M 62)

W późniejszym wieku młodzięcym wstąpił do Zakonu Karmelitów i 1862 r. otrzymał święcenia kapłańskie. W czasie powstania styczniewskiego 1863 r., kiedy klasztor mocno popierał insurekcję, był w Oborach. Już po kasacie klasztorów dobrzyńskich w listopadzie 1864 r. raporty rosyjskie jeszcze w 1865 r. donosiły o udziale w powstaniu styczniewskim klasztoru w Oborach. Jeden z nich, pochodzący z 28 czerwca tego roku, stwierdzał, że „ks. Dionizy Mierzwicki, były karmelita trzewickowy w Oborach, przeor tego klasztoru, sercem złączony był z powstańcami”. Znamienne, że okupacyjny dokument nazywał o. D. Mierzwickiego „byłym karmelitą”. Rosjanie uznawali bowiem, że wraz z ukazem carskim o kasacie zakonów w Królestwie, zmianie uległ status formalno-prawny duchownych zakonnych.

W latach 1868-1876 był administratorem parafii w Słupi, gdzie w 1876 r. zbudował nowy, murowany kościół, konsekrowany przez bpa H. Kossowskiego w 1884 r. Od końca 1876 r. był proboszczem w Grzebsku, gdzie gruntownie wyremontował tamtejszy kościół.

W 1895 r. powrócił do Obór i tu przez kilkanaście lat, aż do 1917 r., był przeorem klasztoru karmelitańskiego. W 1904 r. wraz z okolicznym ziemianstwem na czele z Antonim Borzewskim, z pobliskiego Ugoszcza, podjął usilne starania wstrzymania wykonania ukazu carskiego, nakazującego kasatę oborskiego klasztoru. Rosjanie planowali wówczas wywieźć pozostających w Oborach ojców i braci zakonnych do Koła n. Wartą. Dzięki tym wysiłkom klasztor oborski, jako jeden z nielicznych w zaborze rosyjskim, ostał się. Celowi temu służyła wizyta Borzewskiego do Petersburga.

Na funkcji przeora zastąpił go, przybyły w 1917 r. z Krakowa, o. Tadeusz Wojtala.

Pochowany na cmentarzu-Kalwarii w tzw. grobie kapłańskim (pośrodku założenia cmentarza), zapewne w tytu pierwszej fundacji klasztoru.

Jego portret, malowany na płótnie, znajduje się w pomieszczeniach klasztornych w Oborach.

Grzybowski, *Duchowieństwo XIX/2*, s. 238; J. Janowiak, *W objęciach Ojca. O. Wincenty Józef Kruszwski (1843-1922)*, Obory 2002, s. 19; Krajewski, *Borzewscy*, s. 9-10; Krajewski, *Karmel Oborski*, s. 4; Krajewski, *Kościół*, s. 34, 95; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 217-218; Krajewski, *Tronująca*, s. 33; Krajewski, *W sercu tej ziemi*, s. 16; M. Krajewski, *Sanktuarium Maryjne Ojców Karmelitów w Oborach*, Obory 1983, s. 5; (M. Krajewski), *Wykaz duchownych internowanych w Oborach za udział i popierani a powstania styczniewskiego*, http://www.obory.com.pl/?a=aktualnosc&typ=15&id_item=789/12 I 2014; Kronika klasztoru w Oborach, t. 1, s. 38-39, 58; Kubicki, *Bojownicy*, s. 579; Kurier Płocki 1920, nr 54, s. 3; Przegląd Katolicki 1885, nr 21, s. 327; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 43; Załuski, *Figura*, s. 52.

MIESZKOWSKA ANTONINA (*ok. 1893 r. †15 III 1934 r. w Szpetalu), ziemianka

Była córką Zdzisława Rutkowskiego i Emilii z domu Jeżewskiej Wittke. W 1923 r. wraz z mężem, Feliksem nabyła na sumę 230 mln marek polskich od Dominika i Augusta Jeżewskich dobra Skrwilno. Na kilka lat przed przedwczesną śmiercią mieszkała u swoich rodziców w Szpetalu.

Pozostawiła syna Zdzisława.

Piotrowski, *Skrwilno*, s. 109, 184.

MIESZKOWSKI FELIKS (*ok. 1890 r. †przed 1945 r.), ziemianin

W dniu 18 lipca 1923 r. wraz żoną Antoniną z Rutkowskich nabył od rodzonych braci Dominika i Augusta Jeżewskich Wittke dobra Skrwilno w Rypińskim, w skład których poza Skrwilnem, wchodziły: Szczawno, Dembówka i Szoniec. Wartość transakcji wyniosła 230 mln marek polskich. W 1929 r. obszar majątku wynosił 5.016 ha. Od kilku lat, przed śmiercią żony w 1934 r., mieszkał na stałe w Warszawie, „regularnie przegrywał pieniądze w kasynach”, niezbyt dbając o swą skrwileńską posiadłość, pozostawiając zarząd nad majątkiem Skrwilno w rękach swojego szwagra, Artura Rutkowskiego, właściciela dóbr Szpetal. Administratorem dóbr skrwileńskich był Stanisław Pędziach, mianowany prawdopodobnie przez władze państwowe w związku z trudną sytuacją ekonomiczną majątku. W 1936 r. przeprowadzono w oparciu jego majątek przymusową parcelację i Skarb Państwa przejął 350 ha gruntów. Przed wybuchem wojny wraz z synem mieszkał w Skrwilnie, jednak we wrześniu wyjechał ponownie do Warszawy i przez to uniknął fali aresztowań ziemian tej ziemi w październiku 1939 r. Ożeniony z Antoniną z Rutkowskich (1891-1934) h. Pobóg, córką Zdzisława Rutkowskiego i Emilii z Jeżewskich, siostrą Artura Rutkowskiego, właściciela Szpetala Górnego k. Włocławka, miał syna, Zbigniewa (1920-1958), który miał zginąć w wypadku, a który przed wojną, jeszcze za życia swojej matki, próbował ratować resztki majątku. Był zakochany w Skrwilnie. Latem organizował na targowisku zawody lekkoatletyczne, a na leśnym boisku- mecze piłki siatkowej. Pewnej zimy, z pomocą młodzieży wybudował nawet lodowisko.

AWKW Rypin, Zbiór dokumentów dóbr ziemskich Skrwilno; *Dawne Skrwilno*, s. 97; *Genealogia*, s. 181-182; http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.250237/28_VIII_2013; <http://www.genealogia.okiem.pl/wlasciciele/index.php?nazwisko=Mieszkowski/12> 2014; Piotrowski, *Skrwilno*, s. 106-113, 184; RZD, t. 2, cz. 3, s. 292-293, przypisują nawet „*hulaszczy tryb życia Mieszkowskiego*”, powołując przy tym pracę: *Sytuacja, myląc stronę*, nie - 153, a - 115, gdzie jest tylko inf.: „*majątek Skrwilno, gm. Skrwilno, właściciel p. Mieszkowski Feliks (narodowość polska), obszar 4354 ha, stan gospodarczy zły*”; Wasiak, *Właściciele*, s. 5.

MIESZKOWSKI STEFAN (*30 VII 1896 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich (M 63)

Do 1939 r. był nauczycielem Szkoły Powszechnej w Osieku Rypińskim. W dniu 16 października 1939 r. został aresztowany przez Selbstschutz na drodze z Osieka do Rypina. Więziony był w więzieniu w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20, gdzie został zamordowany. Zwłoki Niemcy wywieźli do lasów skrwileńskich i tam pogrzebali w zbiorowej mogile.

Tablica poświęcona jego pamięci została odsłonięta w 1968 r. w Szkole Podstawowej w Osieku.

AIPN Bydgoszcz, OKBZPNP, sygn. Zg. 58/47; Dziennik KOSP 1945, nr 9, s. 234; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 322; Piotrowski, *Biogramy*, s. 171; Piotrowski, *Słownik*, s. 177; Wardzyńska, *Rok 1939*, s. 174.

MIETZ ANDRZEJ WITOLD (*1 XI 1947 r. w Bydgoszczy †7 V 2014 r. w Toruniu), dr hab., prof. nzw. UKW, historyk nowożytny, członek DTN (M 64)

Syn Ignacego i Heleny z Lewickich. Szkołę powszechną (Nr 1) i liceum ogólnokształcące (dawne TPD) ukończył w Bydgoszczy. W latach 1965-1970 studiował na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, na kierunku historia, w specjalności pedagogicznej i archiwistycznej. Pracę magisterską napisaną pod kierunkiem prof. zw. dra hab. Andrzeja Tomczaka obronił w 1970 r., uzyskując tytuł magistra historii ze specjalizacją archiwistyczną. W 1986 r. ukończył studia podyplomowe z zakresu ekonomii na Akademii Nauk Społecznych w Moskwie. Pracę doktorską napisaną pod kierunkiem prof. zw. dra hab. Mariana Pawłaka obronił w 1993 r. na Wydziale Humanistycznym Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy, jako pierwszy po uzyskaniu przez Wydział uprawnień doktoryzowania. We wrześniu 2005 r. odbył na tym Wydziale kolokwium habilitacyjne, również jako pierwszy po uzyskaniu przez uczelnię statusu uniwersytetu. W roku następnym mianowany został na stanowisko profesora nadzwyczajnego.

W latach 1970-1971 pracował w Archiwum Państwowym w Bydgoszczy. W 1972 r. był kierownikiem Działu Informacji Naukowo-Technicznej w Oddziale Wojewódzkim NOT w Bydgoszczy. W 1972-1973 pracował jako nauczyciel w Szkole Podstawowej w Gronowie. Od końca 1973 do 1990 r. zatrudniony był w administracji państwowej w Toruniu na stanowisku kierowniczym, pełniąc jednocześnie w latach 1989-1990 funkcję zastępcy dyrektora do spraw wydawniczych w Przedsiębiorstwie Wydawniczo-Handlowym „Edytor” w Toruniu. W 1996 r. otrzymał etat w Instytucie Historii WSP (obecnie UKW) w Bydgoszczy, gdzie pracuje do

chwili obecnej. W latach 1999-2007 zatrudniony był dodatkowo w Wyższej Szkole Humanistyczno – Ekonomicznej we Włocławku. W obydwu uczelniach pełnił funkcję kierownika zakładów: Historii Nowożytnej (UKW) w latach 2009-2013; Dziejów Religii (WSHE) w latach 2003-2005; Historii Kujaw, Mazowsza i Ziemi Dobrzyńskiej (WSHE) w latach 2006-2007.

Jest członkiem Towarzystwa Naukowego w Toruniu, Włocławskiego Towarzystwa Naukowego, Dobrzyńskiego Towarzystwa Naukowego, a od 1988 r. – Stowarzyszenia Autorów Polskich.

W latach 1973-2013 opublikowano jego autorstwa lub pod jego redakcją ponad 120 publikacji, w tym 34 samoistnych – zwartych (monografie miejscowości, prace poświęcone epigrafice i dziejom Kościoła w Polsce). Najważniejsze publikacje w jego dorobku stanowią: *Corpus inscriptionum Poloniae*, t. IV, z. 1: *Kujawy brzeskie* (1985); *Corpus inscriptionum Poloniae*, t. IV, z. 2: *Ziemia dobrzyńska* (1987), *Suplement*, (Rypin 1995); *Religijność na Kujawach i ziemi dobrzyńskiej w czasach staropolskich*, red., (2003); *Archidiaconat kamieński archidiecezji gnieźnieńskiej. Struktura terytorialna i stan kościołów w czasach staropolskich 1512-1772* (2005); *Wiara z demonem w tle. Studia nad materialnymi śladami przekazu informacji na ziemiach polskich do schyłku XVIII wieku*, współaut. (2008); *Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich. Województwo inowrocławskie 1765*, współwyd. (2011).

Był współzałożycielem (wraz z prof. Janem Pakulskim i prof. Marianem Kallasem) czasopisma pt. „Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie”. Jest także pomysłodawcą i autorem pierwszego memoriału wraz ze statutem (wraz z prof. Janem Pakulskim) powołania w 1979 r. towarzystwa naukowego we Włocławku. Od 2011 r. pod jego redakcją ukazuje się autorska seria wydawnicza „Studia z Dziejów Pogranicza Kujawsko-Wielkopolskiego” (t. 1: 2011, t. 2: 2012, t. 3: 2012, t. 4: 2013, t. 5: 2013).

W swoim domu na ziemi dobrzyńskiej zgromadził prywatny skansen, obejmujący liczne przedmioty użytkowe i zabytki ruchome sztuki ludowej.

Odnaczony wieloma odznaczeniami, w tym m. in. Złotym Krzyżem Zasługi (1987), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (2012), Zasłużony Działacz Kultury (1979), Odznaką „Za Zasługi dla Województwa Włocławskiego” (1987).

Ożeniony z Jadwigą Prokopiak, nauczycielką, córką Kazimierza i Salomei z Adryjańczyków. Z małżeństwa tego pozostawił córkę Elżbę Patrycję, malarkę i projektantkę wnętrz, zamężną z Grzegorzem Suszyńskim i syna Macieja. Pochowany 10 V 2014 r. na cmentarzu św. Jerzego w Toruniu.

ADTN, Deklaracja członkowska; Autobiografia z 30 V 2013 r., Autopsja (1986-2013); http://alpha.bn.org.pl/search~S5*pol?/amietz+andrzej/amietz+andrzej/1%2C1%2C30%2CB/frameset&FF=amietz+andrzej+1947&1%2C%2C30/11_V_2013; <http://nauka-polska.pl/dhtml/raporty/ludzieNauki?rtype=opis&objectId>

MIGRAŁA STEFAN (*2 IX 1926 r. w Jadownikach Podgórnym k. Starachowic †7 I 2008 r. w Radzikach Dużych), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Rypinie, proboszcz w Dulsku i Radzikach Dużych

Był synem Stanisława i Kunegundy. Po ukończeniu szkoły podstawowej był w juwenacie, a następnie nowicjacie u ojców redemptorystów. Śluby zakonne złożył w 1946 r., a 23 czerwca 1953 r., po ukończeniu Seminarium Duchownego Ojców Redemptorystów Tuchowie k. Tarnowa, przyjął święcenia kapłańskie. Najpierw pracował jako katecheta i misjonarz w Polsce południowej.

W 1970 r., na własną prośbę, otrzymał zwolnienie z zakonu i przeniósł się do diecezji płockiej. W tym roku skierowany został na pierwszy wikariat do Rypina, gdzie proboszczem był ks. Czesław Chojecki. W parafii pw. św. Trójcy duszpasterzował do 1974 r., kiedy otrzymał w probostwo w Dulsku, a w 1979 r. w Radzikach Dużych. W 1997 r. odznaczony został tytułem kanonika. Po przejściu na emeryturę 1997 r., zamieszkał jako rezydent w Radzikach. W 2003 r. obchodził jubileusz 50-lecia kapłaństwa.

W kwietniu 1997 r. odznaczony został godnością kanonika.

Pochowany na cmentarzu w Radzikach Dużych.

APar. Rypin, Kronika parafialna, pass.; Grzybowski, *Duchowieństwo XX/2*, s. 241-242; M. M. Grzybowski, *Ks. kanonik Stefan Migrała emerytowany proboszcz w Radzikach 1926-2008*, MPP, 2008; *Parafia*, s. 508; Tablica nagrobna na cmentarzu w Radzikach.

MIKOŁAJ z Buska (XVI w.), bernardyn ze Skępego

Przez jakiś czas był bernardynem w Skępem-Wymyślinie. W bibliotece klasztornej pozostało po nim 17 rękopiśmiennych kazań roratnych. Ich wartość musiała być zauważona przez współczesnych, skoro zostały one wygłoszone w Krakowie po śmierci Zygmunta Augusta w 1572 r.

<http://kujawsko-pomorskie.regiopedia.pl/kategoria/ludzie/artysty-i-sztuka?page=2/12> | 2014; www.skepe.pl/9 VIII 2010; A. J. Steinke, *Klasztory franciszkańskie na Kujawach wschodnich i w ziemi dobrzyńskiej od XVI do XIX wieku*, http://www.wtn.pl/Publikacje_nasze/Teksty/Anzelm_Szteinke.pdf/12 | 2014.

MIKOŁAJ z Działynia h. Ogończyk (XIV/XV w.), właściciel ziemski

Był wnukiem Piotra Ogona, syna Ogona, brata Pawła Ogona. W Działyniu w ziemi dobrzyńskiej był pierwszym znanym Ogonowicem.

Boniecki, *Herbarz*, t. 11, s. 245-248; Biliński, *Szlachta*, s. 49; PRS, s. 147; PSB, t. 26, s. 395; Śliwiński, *Własność*, s. 16.

MIKOŁAJ z Księtego (XIV/XV w.), właściciel ziemski

W 1413 r. występował w procesie z Krzyżakami. Posiadał Księte w ziemi dobrzyńskiej. Około 1400 r. fundował w swojej posiadłości parafię.

Miał syna Tomasza z Księtego, pierwszego archidiacona i oficjała pułtuskiego. Na jego prośbę biskup Paweł 4 lutego 1443 r. nadał kościołowi w Księtem dziesięcinę z 10 łanów z tej wsi.

Diecezja płocka. Struktura personalno-administracyjna (Stan z dnia 1 października 1977 r.), Płock 1978, s. 371; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 65.

MIKOŁAJ z Kutna (†po 1413 r.), właściciel ziemski

Był synem Andrzeja Ogona z Woli, Radzików (Radzik) i Kutna, kasztelana dobrzyńskiego (zm. 1395), a wnukiem Piotra Ogona, kasztelana dobrzyńskiego. Uznawany jest za praojca rodziny Kucieńskich v. Kucińskich h. Ogończyk. W 1388 r. w Łęczycy miał sprawę graniczną z Janem z Dąbrówki, a w 1390 r. z Kozielem o Krobię. W 1395 r. był świadkiem sprzedaży Kikoła na podstawie aktu sporządzonego w Lipnie.

Miał sześciu synów: Andrzeja i Ottona (Ottę) na Kuczborku, którzy dali początek Kuczborskim; Piotra, który wziął Działyń, Wolę i Zębówiec i dał początek Działyńskim, Wolskim i Żelskim z Żalego; Jakusza, który w 1413 r. dostał klucz dóbr Radzik Dużych i Małych i dał początek Radzikowskich; Janusza z Kościoła, wojewodę inowrocławskiego i starostę dobrzyńskiego, dającego początek Kościeleckim z Kościelca i Skępego. W 1413 r. w Lipnie dopełnili oni podziału dóbr po ojcu: najstarszy, Janusz, otrzymał Skępe, Jakusz – Radziki i Wolę; Piotr – Działyń, Wolę i Zębówiec; Jan – Kutno, Sieciechowo i Gnojno; najmłodszy, Andrzej i Otton – Kuczbork, Olszewo i Kozielesk (Kosielsk). Andrzej i Otton żyli jeszcze w 1434 i 1439 r. W tych bowiem latach przeprowadzali działy między Świnkami z Zielonej. Jakusz w Radzikach prawdopodobnie wznosił zamek.

Bieniak, *Elita*, s. 34-36; Boniecki, *Herbarz*, t. 5, s. 153, t. 10, s. 245-246, t. 11, s. 246, t. 13, s. 89, 95; *Czernikowo*, s. 36; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 130; W. Mąkowski, *Historyczne tło powieści*, [w:] F. S. Dmochowski, *Przekleństwo matki*, Płock 1935, s. III.

MIKOŁAJ z Trutowa h. Ogończyk (XIV/XV w.), właściciel ziemski

Był synem Mikołaja, chorążego za ramienia Zakonu Krzyżackiego, który był na tym urzędzie w okresie 1399-1402, po czym go utracił, jako że żył jeszcze w 1406 r.

Syn jego Mikołaj współdziedziczył w Woli Chalińskiej i Wrzosowie z ówczesnymi dziedzicami Chalina tegoż samego herbu. Był na sejmiku ziemi dobrzyńskiej w dniu 25 stycznia 1434 r., który obiecał wybór jednego z synów Władysławy Jagiełły na tron polski.

Bieniak, *Wójtowie*, s. 56; Kozierowski, *Nazwy*, t. 7, s. 186; Pełnikowska, *Sygnatariusze*, s. 37.

MIKOŁAJ ze Starego Rypina (XIV w.), właściciel ziemski, cześnik dobrzyński

Mógł być synem Eberharda Młodszego. W końcu XIV w. posiadał (szlachecką) część Starego Rypina. W zaginionym dokumencie Waśka z Rusinowa, datowanym na 29 czerwca 1385 r., dla szpitala bożogrobców w Rypinie wystąpił jako świadek z tytułem cześnika dobrzyńskiego. Urząd ten mógł sprawować między 11 października 1383, a 12 maja 1390 r.

Przypuszcza się, że jego synem i spadkobiercą mógł być Andrzej, zwany Raszem (*Andris Rasschow im lande zu Dobryn*), który występuje w źródłach krzyżackich w latach 1402-1403, spłacając wtedy na ręce komornika wielkiego mistrza, Tymona 10 grzywien.

Bieniak, *Od wójtów Rypina*, s. 60-62, 67; *Das Marienburger Tresslerbuch der Jahre 1399-1409*, wyd. E. Joachim,

Königsberg 1896, s. 135, 208; *Okolice Rypina*, s. 677; RZD, t. 2, cz. 3, s. 307; Sławenko-Sławiński, *Rypin i jego kościoły*, s. 137.

MIKOŁAJ, zw. Kotem, h. Rola (*ok. 1300-1310 r.), rycerz dobrzyński

Był synem Dominika, rycerza dobrzyńskiego z otoczenia księżnej Anastazji. Przydomek mógł dziedziczyć od Kamienia Kotowego, gdzie siedział, jednak kujawscy potomkowie drugiego z synów Dominika nie używali żadnych przydomków w przeciwieństwie do dwóch pozostałych synów. Razem z ojcem odnotowany był w 1335 r. w Sandomierzu jako świadek potwierdzający przed królem szlachectwo swego współrodowca, być może brata stryjecznego, podczaszego Chwalisława z Gledzianowa.

Należy domniemywać, że wszyscy przodkowie Kochańskich wywodzili się właśnie od rycerza Mikołaja, zwanego Kotem.

Miał braci: Stefana i Pawła.

Inf. M. Kochańskiego z 31 V 2013 r.; Nowak, *Rolice*, s. 31, 43; PRS, s. 175.

MIKOŁAJ, zw. „Rudnik”, cz. Mikołaj Rudnik (XIV w.), pierwszy wójt Lipna

Należał do zamożnej rodziny rycerskiej. Kiedy książę dobrzyński i łęczycki, Władysław Garbaty wyniósł swoim aktem Lipno do rzędu miast, M. Rudnik w dniu 15 kwietnia 1349 r. otrzymał na zamku w Bobrownikach akt lokacji miasta Lipna. Na mocy tego przywileju lokował miasto na 26 włókach ziemi. Sam otrzymał od króla 12 wolnych z 5 morgami gruntu na założenie ogrodów oraz trzecią różnych dochodów wraz z bezpłatnym przemiałem zboża i słodu w młynie książęcym. Jego misja założycielska powiodła się, a gród nad rzeką Mień stał się niebawem jednym z ważniejszych miast w ziemi dobrzyńskiej. Do miasta sprowadził osadników, rekrutujących się zarówno z Polaków, jak i Niemców. Wśród tych ostatnich był burmistrz Lipna z 1386 r., Piotr Kruese.

Jednym z jego potomków mógł być Czambor, wójt Lipna z 1425 r.

T. Chojnicki, Z. Gózdź, *Zacni obywatele Lipna i okolic*, Gazeta Lipnowska 1990, nr 4, nr 7; *Czernikowo*, s. 37-38; DKM, s. 316-318, nr 31; Gózdź, *Lipno*, s. 21, 66; Z. Gózdź, *Pierwszy wójt Lipna*, *Wieści z Ziemi Dobrzyńskiej* 1999, nr 1, s. 7; R. Lewandowski, *O przywilejach miasta Lipna*, *Biuletyn Przewodnicki PTTK* 1981, nr 14, s. 12.

MIKOŁAJ, zw. Słup, z Wierzbicka h. Dołęga (†m. 1454 a 1457 r.), podstoli, sędzia i kasztelan dobrzyński

Był synem Piotra i pisał się – podobnie jak ojciec – „z Wierzbicka” i Chwalszki, dobrodziejki franciszkanów dobrzyńskich. Za żoną otrzymał część Smółska i Nową Wieś na Kujawach brzeskich, które przekazał czworgu dzieciom. Był jednym z najwybitniejszych przedstawicieli gałęzi tego rodu. Pełnił kolejno urzędy: podstolego dobrzyńskiego (23 VI 1427-1428), sędziego ziemi dobrzyńskiej (25 I 1434-1454) i kasztelana dobrzyńskiego (1434-1454). Występuje na dokumencie wystawionym w Gnieźnie 7 czerwca 1432

r., gdzie Małgorzata, żona Inflanda z Kalisk uzyskała 3 łany ziemi. Jego nazwisko pojawia się na dyplomie Władysława Jagiełły z 19 grudnia 1433 r., zezwalającym lokowanie wsi Czeszewo Andrzejowi Nielatajowi z Wiśniewa.

Był żonaty z Wichną (zm. 1444/1448), córką Krystyna ze Smogorzewa i Siemunowa h. Szeliga, kasztelana kruszwickiego, z którą zostawił dzieci: Mikołaja, Andrzeja, Piotra, i Małgorzatę. Dzieciom przekazał dobra na Kujawach. Wierzbick odziedziczyli starsi jego synowie: Mikołaj, piszący się także z Wierzbicka i Andrzej, piszący się z kolei „z Myślborzyc”.

Bieniak, *Elita*, s. 39-40; J. Bieniak, *Mikołaj z Wierzbicka zwany Słup herbu Dołęga*, PSB, t. 21: 1976, s. 149-150; Lasocki, *Dostojnicy*, s. 40, 55, 134, gdzie inne daty objęcia urzędów; Pełnikowska, *Sygnatariusze*, s. 18-19; RZD, t. 2, cz. 1, s. 221-222.

MIKOŁAJCZYK JÓZEF (*17 I 1932 r. w Głębocku †27 IV 2011 r.), rolnik, strażak-ochotnik

Urodził się w rodzinie chłopskiej jako syn Antoniego i Józefy z Wiśniewskich. Szkołę podstawową ukończył w 1950 r. w Dębowej Łące pow. wąbrzeski. W latach 1952-1954 odbył zasadniczą służbę wojskową. Od 1955 r. aż do przejścia na emeryturę był rolnikiem w Chojnie, użytkując 13 ha ziemi.

Przez szereg lat zaangażowany był w działalności ochotniczej straży pożarnej, będąc prezesem chojeńskiej jednostki OSP. Był budowniczym miejscowej remizy. Za społeczną działalność odznaczony był m. in. Srebrnym Krzyżem Zasługi, Odznakami „Za Zasługi dla Pożarnictwa”.

W 1955 r. ożenił się z Franciszką Lipczyńską i miał dzieci: Marianna (ur. 1956), zamężna Kucińska; Krystyna (ur. 1957), zamężna Kowalska; Tomasz (ur. 1959) i Stanisław (ur. 1962).

Pochowany na cmentarzu w Oborach.

Sikorowski, *OSP po 1945*, s. 52; Tablica nagrobna na nowym cmentarzu w Oborach.

MIKRUT WIESŁAW (*1928 r. w Żyrardowie †2006 r.), ofiara prześladowań komunistycznych, lekarz w Rypinie, ordynator

Studia medyczne rozpoczął w 1946 r. na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego, jednak w 1951 r. został aresztowany przez Urząd Bezpieczeństwa. Naukę wznowił dopiero w 1959 r. na Akademii Medycznej w Zabrze i rok później uzyskał tam dyplom lekarski. W 1964 r. uzyskał I stopień specjalizacji w zakresie ginekologii i położnictwa, w 1970 r. – II stopień. Po studiach pracował kolejno w szpitalach w Chorzowie, Bytomiu i Wyszkuwie.

W lutym 1972 r. wygrał konkurs na stanowisko ordynatora oddziału ginekologiczno-położniczego Szpitala Powiatowego w Rypinie. Zatrudniony był także jako powiatowy inspektor położnictwa i ginekologii w Poradni Obwodowej w Rypinie.

W listopadzie 1972 r. wyjechał z Rypina, zamieszkał i pracował w Tarnobrzegu.

Dzieje służby zdrowia, s. 312.

MIKULIŃSKI KSAWERY IGNACY h. Własnego (*13 V 1826 r. w Warszawie †12 III 1868 r. w Lipnie), lekarz, społecznik, współuczestnik powstania 1863 r.

Był synem Jana i Barbary Agnieszki Naimskiej. Ukończył Wydział Lekarski Uniwersytetu Jagiellońskiego. Po studiach został lekarzem Szpitala św. Jana Złotostego w Lipnie, utworzonego 14 lipca 1857 r. Oprócz pracy zawodowej zasłynął w Lipnie jako działacz społeczny i narodowy. W okresie powstania styczniowego 1863 r. leczylł potajemnie rannych powstańców z terenu ziemi dobrzyńskiej.

Gózdź, *Lipno*, s. 35; http://www.katalogszlachty.com/index.php?option=com_content&view=article&id=9636:biogramy-m&catid=39:biogramy-menu&Itemid=53&limitstart=15/12 | 2014; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 29, 305; R. Lewandowski, *120 lat szpitala*, Lipno 1978, s. 10.

MIKULSKI JAN (*24 XI 1932 r. w Lubrańcu k. Włocławka †22 VII 1997 r. w Rypinie), felczer medyczny, prezes klubu sportowego (M 65)

W 1953 r. ukończył Szkołę Felczerską w Toruniu i z nakazem pracy został skierowany do Powiatowej Stacji Pogotowia Ratunkowego w Rypinie. W 1958 r. został kierownikiem pogotowia. W dniu 16 lipca 1962 r. powołany został na zastępcę kierownika Wydziału Zdrowia przy Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Rypinie. W latach 1969-1970 pełnił funkcję kierownika, a następnie do 1971 r. zastępcy kierownika Wydziału Zdrowia i Opieki Społecznej. Od 1970 r. pracował w poradni przeciwegruźliczej Poradni Odwodowej. W 1973 r. przeszedł na rentę inwalidzką.

W latach 1961-1962 był prezesem Klubu Sportowego „Lech” w Rypinie, natomiast potem – członkiem zarządu tego klubu.

Pochowany na cmentarzu katolickim w Rypinie.

Dzieje służby zdrowia, s. 312-313; *Lech*, s. 345; *Rypin w PRL*, s. 739.

MILAK CZESŁAW (*21 VII 1943 r. w Żydowie pow. włocławskim †XI 2012 r.), myśliwy, naczelnik Urzędu Skarbowego w Lipnie (M 66)

Był synem, Franciszka i Stanisławy z Pawińskich. Studia wyższe – Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu Wydział Prawa i Administracji (1976-1981), magister, specjalność – prawo administracyjne. Pracował kolejno jako agronom gromadzki a następnie przewodniczący ówczesnego Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Grochowsku (1966-1971); prezes ówczesnej Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” w Szpiegowie (1971-1972); pełnomocnik ówczesnego Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Lipnie do spraw likwidacji gromady Skępe i utworzenia gminy Skępe, następnie naczelnik Gminy Skępe (1972-1971); naczelnik Gminy Lipno i wójt tej gminy (1990), naczelnik Urzędu Skarbowego w Lipnie (1977-1990).

W trakcie pracy zawodowej podejmował liczne działania, w wyniku których na terenie ówczesnej gromady Grochowski oraz gmin Skępe i Lipno zostało

wybudowane wiele kilometrów dróg, wybudowano lub rozbudowano świetlice wiejskie, remizy ochotniczych straży pożarnych, domy kultury i szkoły.

Należał do: Związek Ochotniczych Straży Pożarnych (1974-1977), prezes Ochotniczej Straży Pożarnej w Skępem; (1977-1990), prezes Zarządu Gminnego Związku Ochotniczych Straży Pożarnych w Lipnie.

Był odznaczony: Złoty Krzyż Zasługi (1985); Brązowy Krzyż Zasługi (1980); Złota Odznaka „Za Zasługi Dla Województwa Włocławskiego” (1988); Złoty Medal „Za Zasługi Dla Pożarnictwa” (1985).

Ożeniony z Anną Augustyniak w 1966 r.; pozostawił dzieci: Sławomira (ur. 1967), nauczycielka, mgr pedagogiki, wyszła za Ryszarda Imperta, ślusarza-mechanika; Krzysztof (ur. 1969), urzędnik, mgr, specjalność – prawo administracyjne, ożeniony z Anną Blachowską, nauczyciel-bibliotekarz, mgr bibliotekarstwa i informacji naukowej.

(*Nekrolog*), *Gazeta Pomorska* 2012, nr 277, z 217 XI, s. 15; R. Specjalski, *Żałobna karta*, [w:] *Okruchy życia 2012*, Włocławek 2013, s. 73; *ZKZD* 2005, s. 154.

MILCZEWSKI-BRUNO RYSZARD (*1940 r. w Tarpnie k. Grudziądza †17 V 1979 r. Nowej Wsi Szlacheckiej), animator kultury, poeta (M 67)

W Grudziądzu ukończył technikum rolnicze. Studiował na Wydziale Sztuk Pięknych UMK w Toruniu i filologię polską na Uniwersytecie Wrocławskim. Debiutował w 1958 r. wierszem *Starość dłoni* w tygodniku społeczno-kulturalnym „Orka”. Pisał reportaże do „Faktów” z zamiarem wydania ich w przyszłości w postaci tomu *Waga liła ciepła*.

Jego pierwszą sezonową pracą było stanowisko fermentatora w Wytwórni Tytoniu w Grudziądzu. Później był agronomem w Rywałdzie i ogrodnikiem-kwiaciarzem w Krakowie. Następnie na przełomie 1962/1963 został instruktorem poradnictwa żywieniowego w Okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej w Lipnie. Mieszkał w Lipnie przy ul. Bieruta 34 (obecnie plac Dekerta). Potem był inspektorem plantacyjnym w Centrali Nasiennej w Grudziądzu. Ponownie zmienił pracę i został kierownikiem Powiatowej Poradni Instrukcyjno-Metodycznej Pracy Kulturalno-Oświatowej. Działał również w Kółkach Rolniczych w Grudziądzu. Potem przeniósł się do Zakładów Mięsnych w Grudziądzu, gdzie pracował jako klasyfikator żywca. Po dość długim okresie bezczynności na nowo znalazł pracę, tym razem w cukrowni „Mełno” k. Grudziądza. Zacieśnił kontakty z redakcją „Faktów” i został etatowym pracownikiem tego pisma.

Za pierwszy tom poezji otrzymał dwie nagrody: im. Peipera, przyznawaną przez „Ugrupowanie literackie 66” we Wrocławiu oraz miesięcznika „Poezja” za najlepszy zbiór wierszy roku 1971. Za tomik *Podwójna należność* otrzymał po raz drugi nagrodę im. Peipera, a także nagrodę im. Piętaka. Był przyjacielem Edwarda Stachury.

Zmarł śmiercią tragiczną.

<http://www.mapakultury.pl/art.pl,mapa-kultury,112403.html/21> | 2013; S. Milczewski, *Pamięci Bruna*, Kalendarz Grudziądzki, 2009, nr 13.

MILEWSKI LUDWIK BARTŁOMIEJ (*1806 r. w parafii Zegrze †10 VIII 1855 r. w Rypinie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz Gójsku, Rypinie i Dobrzezewicach

W 1829 r. ukończył Seminarium Duchowne w Płocku. Był kolejno wikariuszem w Płocku, Dobrzyniu n. Wisłą i Sierpcu. W 1836 r. otrzymał probostwo w Gójsku, a w 1848 r. w Rypinie. Jednocześnie pełnił urząd dziekana dobrzyńskiego. W czasie pobytu w Rypinie ożywił życie duchowe. Opiekował się szkołą elementarną i rzemieślniczą. W lipcu 1853 r. został przeniesiony na proboszcza do Dobrzezewic.

APar. Rypin, Kronika Parafialna, t. 1. k. 6-6v; *Parafia*, s. 469; Piotrowski, *Kaplica*, s. 63; Tyc, *Parafia św. Trójcy*, s. 110.

MILKOWSKI ADAM (*1837 r. †1914 r.), gospodarz, rzemieślnik, rzeźbiarz ludowy

Był synem Stanisława i bratankiem Jakuba. Jego stryj był znanym i cenionym rzeźbiarzem statuetek Skępskiej Madonny. Kiedy po upadku powstania styczniowego i kasacie klasztoru skępskiego osłabło oddziaływanie ośrodka maryjnego, wyraźnie wzrosło zapotrzebowanie na figurki z Madonną Skępską do kapliczek i domowych ołtarzyków, nazywanych wtedy „osóbkami”.

Po 1880 r. przeniósł się do wsi Ławiczek k. Skępego. Gospodarował na roli, zajmował się pasieką i rzeźbił właśnie „osóbkami” oraz wykonywał prace stolarskie i snycerskie do nowo wzniesionego kościoła w Rogowie. W kościele tym jest także, według tradycji, w jednym feretronie rzeźba Matki Bożej Skępskiej jego dłuta.

Miał synów: Ignacego i Pawła, którzy także zajmowali się rzeźbiarstwem. Ignacy został stolarzem i zamieszkał w Obozie k. Skępego.

Pawłowska, *Kultura*, s. 45-46; K. Pawłowska, *Milkowscy – rzeźbiarski ród z ziemi dobrzyńskiej*, Rocznik Muzealny, tom 4, Włocławek 1991

MILKOWSKI DOMINIK (*2 VIII 1905 r. †10 X 1944 r. w obozie Stutthof), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, więzień i ofiara zbrodni niemieckich (M 68)

Był mieszkańcem Ławiczka k. Skępego. W czasie okupacji został członkiem Polskiej Organizacji Zbrojnej „Znak” w Skępem. W swoim domu w Ławiczku prowadził nasłuch radia angielskiego. Pomocy w dostarczaniu prądu udzielał mu Franciszek Kisielewski. Punkt ten pracował na rzecz komórek POZ „Znak” w Skępem. Za tę działalność w 1944 r. został aresztowany wraz z siostrą, Marią i zesłany do hitlerowskiego obozu Stutthof, gdzie zginął jako numer obozowy 102855.

Siostra Maria, zamężna Rejmer, zdołała przeżyć obóz.

AIPN Bydgoszcz, OKBZpNP, sygn. Zg. 205/48; IPI T Skępe, biogram ze zdjęciem; Krajewski, *Dama*, s. 85, 108; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 341; Piotrowski, *Słownik*, s. 178.

MILKOWSKI JAKUB (*1810 w Tupadłach k. Skępego †1888 r.), gospodarz, rzeźbiarz ludowy, czciciel Matki Bożej Skępskiej

Mieszkał we wsi Rudki Tupadłskie k. Dobrzynia n. Wisłą. Pod wpływem udziału w pielgrzymce do Sanktuarium Maryjnego w Skępem k. Lipna, jako samouk, rozpoczął rzeźbienie statuetek łaskami wstawionej Figury Matki Boskiej Skępskiej. Ks. W. Szeliga z Płocka, który odwiedził go w 1856 r. w czasie jednej z pielgrzymek do Skępego, napisał o nim: „Przyszła mu kilka lat temu do głowy myśl wyrabiania statuetek wyobrażających Matkę Najświętszą Skępską, bo dziwnie pięknie ją znajdował, dziś doszedł do takiej wprawy, że owe statuetki nader zręcznie z wielkim do oryginału podobieństwem z lipowego drzewa wyrzyna”.

Jego działalność została także zauważona przez Gustawa Zielińskiego z Wioski k. Skępego, znanego społecznika, bibliofila i mecenasa kultury, który ofiarował mu 15 mórg ziemi, a którą sam sobie wybrał we wsi Obóz k. Skępego i przeprowadził się tam ok. 1861/1862 r. Potem otrzymał jeszcze kilka mórg ziemi z reformy uwłaszczeniowej, co dało mu, przy uwzględnieniu głodu ziemi w Skępem, status dość zamożnego gospodarza.

Według tradycji, aby dokonalej rozpoznać łaskami wstawioną Figurę M. B. Skępskiej, miał „wejść na ołtarz w kościele skępskim, by lepiej przyjrzeć się figurze i dotykem sprawdzić jej cudowność”. Jego dziełem jest okazała rzeźba Matki Bożej Skępskiej z 1859 r., znajdująca się w niszy nad bramą wejściową na dziedziniec odpustowy w Skępem-Wymyślinie. Jego rzeźba znajduje się m. in. także w zbiorach Muzeum Mazowieckiego w Płocku. Jemu również przypisuje się figurę w ołtarzu głównym w kościele w Krzywosądku na Kujawach.

Wokół jego postaci narosło nawet kilka miłych legend. Kiedyś dziedziczka Zielińska z Wioski Skępskiej, położonej nieopodal klasztoru, miała poprosić go o wykonanie figurki Madonny Skępskiej do kapliczki. Rzeźbiarz spełnił ochotnie zamówienie i wyrzeźbił postać, ale po paru latach stwierdził, że jego praca jest nieudana. Wykonał więc nową rzeźbę i w nocy chciał podmienić figurki. Starą i niezbyt udaną chciał zabrać, a nową, i według niego zgrabniejszą, postanowił wstawić do kapliczki. Został jednak przy tym wzięty za złodzieja, gdyż ujawniono jego czyn.

Rzeźbił, poza statuetkami Skępskiej Madonny, także krucyfiksy oraz płaskorzeźby. Doceniał to także wybitny poeta Jerzy Pietrkiewicz z Londynu, pochodzący z Fabianek w ziemi dobrzyńskiej, gorący czciciel Matki Bożej Skępskiej.

Był dwukrotnie żonaty, z obydwu małżeństw zmarło mu pięcioro dzieci.

Krajewski, *Skępe*, s. 81, 99; *Milkowscy na blogu*, <http://blogiceo.nq.pl/skepetnoblog/page/2/12> | 2014; Pawłowska, *Do Maryi*, s. 34-35; Pawłowska, *Kultura*, s. 45-46; K. Pawłowska, *Milkowscy – rzeźbiarski ród z ziemi dobrzyńskiej*, Rocznik Muzealny, tom 4, Włocławek 1991; K. Pawłowska, *Skępe. „Cudowna Skępska Maryjo Nasza”. Katalog wystawy*, Włocławek (1991), s. 18-19; W. Szeliga, *Z Płocka pielgrzymka religijna*, Gazeta Warszawska 1856, nr 272.

MIŁKOWSKI JÓZEF (*1920 r. w Ławiczku †1973 r.), gospodarz, rzeźbiarz (M 69)

Był synem Pawła i Marianny. Po śmierci ojca, mając zaledwie 12 lat, przejął obowiązek prowadzenia gospodarstwa rolnego. Zajmował się też pasieką odziedziczoną po ojcu. W czasie drugiej wojny światowej wyrabiał z drewna użyteczne przedmioty: trepy, łyżki cedzakowe, warząchwie, także sanki, grabie, meble, stolarkę okienną i drzewiową. Lubił rzeźbić, naśladowując ojca, ale był słabego zdrowia. Pielęgnował dorobek i tradycje rzeźbiarskie rodu Miłkowskich.

W trudnych powojennych czasach nie mógł wywiązać się z obowiązkowych dostaw, zaliczano go więc do tzw. „kułaków”. Ta sytuacja nie sprzyjała rozwijaniu jego pasji. Zmarł i tak jak ojciec, nie dokończył ostatniej rzeźby Matki Boskiej Skępskiej. Nieskończoną rzeźbę-figurkę zakupiło Muzeum Etnograficzne w Toruniu.

Pozostawił czworo dzieci: Andrzeja, Kazimierza, Stanisława i Marię. Syn Stanisław zajmuje się poszukiwaniem, autoryzowaniem i katalogowaniem, pozostałej do obecnych czasów rzeźbiarskiej twórczości rodziny o motywach *stricte* sakralnych.

Pawłowska, *Do Maryi*, s. 35; Pawłowska, *Kultura*, s. 45-46; K. Pawłowska, *Miłkowsky – rzeźbiarski ród z ziemi dobrzyńskiej*, Rocznik muzealny, tom IV, Włocławek 1991; Relacja z działań 2011/2012, <https://www.edutuba.pl/dokument/?id=16913/12> 1 2014; *Ze wspomnień Andrzeja Miłkowskiego*, [w:] *Rodem ze Skępego*, s. 22.

MIŁKOWSKI MACIEJ (*1819 r. w Tupadłach †1888 r.), rzeźbiarz ludowy

Był dziewięć lat młodszym bratem Jakuba (1810-1888). Rzeźbił postacie świętych dla okolicznych kościołów. Rodzinna tradycja głosiła, że wziął udział w uroczystości z okazji pobytu w 1879 r. w Ciechocinku cara Rosji Aleksandra II. Na tę okazję miał wyrzeźbić i podarować jego popiersie.

Poza Jakubem miał drugiego brata, Stanisława.

Pawłowska, *Do Maryi*, s. 35; Pawłowska, *Kultura*, s. 45-46; K. Pawłowska, *Miłkowsky – rzeźbiarski ród z ziemi dobrzyńskiej*, Rocznik Muzealny, tom 4, Włocławek 1991.

MIŁKOWSKI PAWEŁ (*2 I 1886 r. w Obozie k. Skępego †1932 r.), rzeźbiarz ludowy, pszczelarz, wójt gminy Skępe (M 70)

Był synem Adama, rzeźbiarza ludowego, zaś ojcem chrzestnym – stryj Jakub. Po po ojcu i ojcu chrzestnym odziedziczył zdolności rzeźbiarskie. Wyrabiał przedmioty użytkowe, a nadto posiadał zdolności muzyczne i krasomówcze. Był człowiekiem czytany, zgromadził niemałą biblioteczkę domową. Skonstruował nawet prawdziwy zegar astronomiczny, a pracę nad nim zakończył w Ławiczku. Otrzymał za niego na Wystawie Etnograficzno-Artystycznej w Muzeum we Włocławku dyplom uznania od Komitetu Kujawskiej Wystawy Regionalnej. Najchętniej rzeźbił figurki Matki Bożej Skępskiej; nie lubił, gdy jego rzeźby oddawano po pozłacania. Gdy taką złotoną rzeźbę zobaczył w feretronie w kościele w Ligowie, przeżył prawdziwe rozczarowanie.

W latach 1920-1926 piastował urząd wójta gminy Skępe. Przywiązywał szczególną uwagę do systematycznej edukacji własnych dzieci, stąd jego syn Tadeusz został sędzią.

Twórczością ludową zajmowała się także jego młodsza siostra, Waleria (ur. 1872 w Obozie k. Skępego-zm. 1953). Specjalizowała się ona w zdobieniu wnętrz mieszkalnych. Według rodzinnej tradycji wykonała kilka rzeźb, z których jednak nie zachowała się żadna. Rzeźbą zajmowała się także jego córka, Ewa, zamężna Miklaszewska w 1911 r. Po śmierci ojca postanowiła dokończyć dwie niedokończone figurki Matki Bożej Skępskiej jego dłuta. Ukończyła figurkę, dorabiając brakujące elementy: krzyżyk w koronie, podstawkę i półksiężyc. Wykonała także rzeźbę do kapliczki w Wierzbicku oraz drugą dla Marii Zielińskiej z Wioski Skępskiej.

Ożeniony z Marianną, zostawił syna Józefa (1920-1973) i córkę Ewę, zamężna Miklaszewska.

Miłkowsky na blogu, <http://blogiceo.nq.pl/skepeetnoblog/page/2/12> 1 2014; Pawłowska, *Do Maryi*, s. 35; Pawłowska, *Kultura*, s. 45-46; K. Pawłowska, *Miłkowsky – rzeźbiarski ród z ziemi dobrzyńskiej*, Rocznik Muzealny, tom 4, Włocławek 1991; *Ze wspomnień Andrzeja Miłkowskiego*, [w:] *Rodem ze Skępego*, s. 22.

MIŁKOWSKI WOJCIECH (†1805 r. w Tupadłach), gospodarz, rzeźbiarz

Mieszkał w Tupadłach niedaleko Skępego. Zapoczątkował rzeźbiarski ród Miłkowskich w parafii Skępe. Po 1830 r. nazwisko Miłkowskich można znaleźć w księgach parafialnych Skępego. Rodzina Miłkowskich zajmowała się rolnictwem, ale rzeźbiarstwo wykonywała z pasją, przekazując z pokolenia na pokolenie tajniki tego rzemiosła.

Pawłowska, *Kultura*, s. 45-46; K. Pawłowska, *Miłkowsky – rzeźbiarski ród z ziemi dobrzyńskiej*, Rocznik Muzealny, tom 4, Włocławek 1991.

MIODUSKI DAMAZY DIONIZY h. Radwan (*1745 r. †6 III 1806 r.), sędzia ziemski dobrzyński, starosta złotoryjsko-krobski, marszałek sejmiku dobrzyńskiego, poseł na sejmy, generał kawalerii narodowej (M 71)

Rodzina jego osiedliła się w ziemi dobrzyńskiej. Był synem Franciszka, sędziego grodzkiego bobrownickiego, podkomorzego rypińskiego (1769) i Marianny Gembartówny h. Jastrzębiec. Po ojcu nosił tytuł podkomorzego rypińskiego (1770-1774). Posiadał następujące wsie w ziemi dobrzyńskiej: Bęklewo (Bentlewo), Brzoza, Krobia Górna, Lipienice, Lubicz, Mostowo, Nowa Wieś, Obory, Pustynia, Smolne, Wielgie, Zielona Puszcza i Złotoria, gdzie wysiewano łącznie 320 korcy żyta.

W dniu 24 sierpnia 1767 r. wybrany został na sejmiku podsejmowym konsyliarzem konfederacji radomskiej z ziemi dobrzyńskiej. Po ojcu nosił wówczas tytuł podkomorzego rypińskiego, natomiast w dniu 26 września 1770 r., także po ojcu, został podkomorzym rypińskim. W dniu 22 marca 1773 r. wybrany został posłem z ziemi dobrzyńskiej. W czasie obrad sejmku wszedł

do kompletu sądu sejmowego. Udział w Sejmie wyborowym przyniósł mu widocznie korzyści polityczne, bowiem w trakcie jego obrad, w dniu 26 sierpnia 1774 r. był sędzią ziemskim dobrzyńskim. W 1775 r. otrzymał królewską Książenicę. Oprócz tego posiadał wieś Wielgie, Bęklewo Mostowe, Złotorię, Lubicz, Nową Wieś, Krobie Górne, Obory, Lipienice, Smolne, Brzoze, Zieloną Puszczę i Pustynię. Tymi ostatnimi zarządzał w jego imieniu Cyprian Budny.

Także w latach: 1776, 1780, 1784 i 1786 posłował na sejmy z ziemi dobrzyńskiej. Na sejmiku lipnowskim w dniu 16 lipca 1781 r. w imieniu własnym oraz innego posła ziemi dobrzyńskiej, Jana Ośniałowskiego złożył relację z obrad sejmiku walnego. Szlachta dobrzyńska dwukrotnie powierzała mu przewodnictwo sejmików w Lipnie, wybierając go marszałkiem sejmiku w latach 1778 i 1788 r. Był reprezentantem stronnictwa królewskiego. W dniu 10 listopada 1787 r. awansował na ostatniego starostę złotoryjskiego, pełniąc ten urząd do 6 lipca 1789 r. Tegoż dnia król potwierdził kontrakt zawarty między Mioduskim, a chłopami wsi Grabowiec, należąca do starostwa złotoryjskiego, daną mu i jego potomkom na okres pięćdziesięciu lat. W lipcu 1789 r. był porucznikiem brygady wielkopolskiej kawalerii narodowej. W listopadzie tego roku awansował na wicebrygadiera kawalerii narodowej dywizji wielkopolskiej, a 25 listopada 1791 r. został brygadierem. W czasie wojny o Konstytucję 3 maja, w 1792 r. został zdymisjonowany.

Dwór w Krobi Górnej zawdzięczał mu gruntowną odnowę, jednak nie zdążył w nim zamieszkać z uwagi na likwidację przez zaborcę starostwa złotoryjskiego. Był odznaczony Orderem św. Stanisława.

Ożeniony z Anną z Mokronowskich h. Bogoria (23 VIII 1761-3 VI 1829), córką Ludwika h. Bogoria, strażnika polnego koronnego i Józefaty (Józefy) z Czosińskich h. Pierzchała (zm. 1826), pozostawił pięcioro dzieci: Juliana (ok. 1776-13 III 1825), w stanie bezżennym; Jana Zenona (ok. 1779-13 X 1829 w Wielgim, prezesa Sądu Sprawiedliwości Kryminalnej Woj. Mazowieckiego i Kaliskiego, współwłaściciela Bogucina k. Szpetala, wierzyciela dóbr Czarne, Siecień (?) i Wielgie; Martę Mariannę (ok. 1781-17 I 1843), za Tomaszem Sumińskim (1764-1823) h. Leszczyca; Teodora (ok. 1790-1853), sędziego pokoju i Michała (ok. 1790-1820).

Pochowany w Wielgim k. Lipna.

Po jego śmierci majątkiem miała zarządzać wdowa po nim, jednak w przeprowadzonym w 1808 r. postępowaniu spadkowym właścicielem Wielgiego, oszacowanego na 400 tys. złp, wyznaczono jego syna, Teodora. Majątek ten jednak musiał pozostać w rękach matki, skoro ta w 1820 r. oddała Wielgie Teodorowi, mieszkającemu w Samborze w obwodzie plockim, w dzierżawę, za co ten płacił rocznie marce 6 tys. złp i świadczyć dodatkowo ustalone w kontrakcie alimenty. Matka zatrzymała ponadto zatrzymała do swojej dyspozycji połowę dworu wieleńskiego. Po śmierci matki w 1826 r. Teodor stał się właścicielem całego majątku Wielgie. Julian otrzymał Bogucin z przyległościami: Osiek i Wilczeniec.

Jego i żony epitafium, wykonane z drewna (płasko-rzeźba, polichromowane, srebrzone i złoczone) znajduje się w kościele pw. Krzyża Św. w Wielgim k.

Lipna. Płyty epigraficzne zaś umieszczone zostały w kościołach klasztornych: w Oborach, Trutowie, Skępem i byłym kościele OO. Franciszkanów w Dobrzyńniu n. Wisłą.

AGAD, Sig. 32, k. 101, 291; 34, k. 34; 38, k. 19, 80 v; AP Toruń, Akta notariusza Józefa Bronisza z Lipna, lata 1808-1843, sygn. 18, nr rep. 3480; AP Włocławek, Zbiór hipotecznych ksiąg majątkowych pow. lipnowskiego, lata 1820-1939, sygn. 284; Borucki, *Ziemia*, s. 41, 42, 52, 54; R. Chojecki, *Patriotyczna opozycja na sejmie 1773 r.*, Kwartalnik Historyczny, 1972, nr 3, s. 545-562; *Diariusz sejmiku walnego 1780 r.*, Warszawa 1780, s. 40, 401-402, 419; Chojnicki-Goźdz, *Niepospolici*, s. 16; Dziennik Urzędowy Województwa Płockiego 1826; *Genealogia*, s. 115-116; Giziński, *Niepospolici*, s. 351-353; <http://www.sejm-wielki.pl/b/le.2337.1.1/3 XI 2013>; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=159364/12 I 2014>; *Inwentarze królewskie*, s. XX, 32; *Katalog*, z. 9, s. 40, 57, 64, 67; Kostanecki, *Wybitni obywatele*, nr 19; M. Krajewski, *Damazy Mioduski h. Radwan*, *Gazeta Lipnowska* 1991, nr 8, s. 5; M. Krajewski, *Damazy Mioduski h. Radwan*, *Gazeta Pomorska* 1991, nr 53, s. 7; Krajewski, *Dobrze zasłużeni*, s. 19; M. Krajewski, *Posłowie i senatorzy regionu. Damazy Mioduski*, *Gazeta Pomorska* 1989, nr 123; Krajewski, *Tronuująca*, s. 115; Krajewski, *W sercu tej ziemi*, s. 12; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 101, 184, 191, 206; F. Lampkowski, *Gmina Lubicz, teraźniejszość i przeszłość*, Lubicz 1984, s. 1-76, 84; *Lauda*, s. 355, 377, 379, 380, 385, 390, 391, 396; Łaszewski, *Ziemia*, s. 88; Niesiecki, *Herbarz*, t. 6, s. 419; Paprocki, *Herbarz*, s. 359; *Portret szlachty*, s. 34; PRS, s. 134; PSB, t. 21, s. 325-326; RZD, t. 2, cz. 1, s. 194-195; Smoleński, *Kościół*, s. 50; *Spis majątków*, s. 40, 54; Tacyński, *Reprezentacje dobrzyńskie*, s. 171; Uruski, *Rodzina*, t. 11, s. 111; *Urzednicy*, nr 1634, 1783; *Vol. Leg.*, t. 8, s. 528.

MIODUSKI FRANCISZEK h. Radwan (*ok. 1710 r.), podczaszy rypiński, sędzia ziemski bobrownicki

W dniu 22 czerwca 1767 r. po Piotrze Sumińskim został podczaszym rypińskim, jednak złożył go około 26 września 1770 r. na rzecz syna swego, Damazego. W źródłach występuje też jako sędzia ziemski bobrownicki.

Ożeniony z Marianną (ok. 1710-1797, pochowana w Skępem), córką Mirosława Gembarta, skarbnika dobrzyńskiego h. Jastrzębiec, pozostawił syna Damazego Dionizego (1745-1806).

AGAD, Sig. 31, k. 125v, 32, k. 101; Boniecki, *Herbarz*, t. 6, s. 22; *Genealogia*, s. 115; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=N G&n=franciszek+mioduski/12 I 2014>, gdzie data urodzenia – ok. 1690; *Inwentarze królewskie*, s. 35; Niesiecki, *Herbarz*, t. 6, s. 419; Paprocki, *Herbarz*, s. 359; PRS, s. 134; *Spis majątków*, s. 52, 55; *Tablice Skępe*; Uruski, *Rodzina*, t. 11, s. 111; *Urzednicy*, nr 1782; *Vol. Leg.*, t. 8, s. 528.

MIODUSKI JULIAN h. Radwan (*ok. 1776 r. †17 III 1825 r.), właściciel ziemski

Był synem Damazego Dionizego i Anny z Mokronowskich h. Bogoria. W wyniku działów rodzinnych w 1808 r. otrzymał dobra Bogucin z przyległościami: Osiekiem i Wilczeniem. Majątek ten wyceniono na kwotę 200 tys. złp.

Po jego śmierci Bogucin znalazł się w posiadaniu rodzeństwa: Jana Zenona, Teodora i Marty Mariany. Wkrótce Jan Zenon zmarł, a po Teodorze część majątku wykupiła Marta, żona Tomasza Sumińskiego, właściciela Suszewa i Kłokocka. W 1843 r. Marta Sumińska zmarła i dobra te przeszły w posiadanie jej dzieci: Andrzeja Damazego, Barbary, Józefy, Róży,

Kazimierzy i Stanisława. W 1840 r. cały majątek wykupił od rodzeństwa Stanisław Sumiński. Był bezżennym.

Genealogia, s. 116, gdzie mylna data śmierci – około 1828 oraz, inf., że po jego śmierci „Bogucin znalazł się w posiadaniu jego dzieci: Jana, Teodora i Marty”, zamiast – oczywiście – jego rodzeństwa; nadto mylne imiona dzieci Marty Marianny z Mioduskich Sumińskiej: Damazego, Barbary, Józefa, Róży, Kazimierza i Stanisława, winno być – jak wyżej; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=232261/12> | 2014; *Lista właścicieli*, nr 3-5; Niesiecki, *Herbarz*, t. 6, s. 419; Paprocki, *Herbarz*, s. 359; PRS, s. 134; Uruski, *Rodzina*, t. 11, s. 111.

MIODUSKI TEODOR h. Radwan (*ok. 1790 r. †18 VII 1853 r.), właściciel ziemski, sędzia pokoju powiatu lipnowskiego

Był synem Damazego Dionizego i Anny z Mokronowskich h. Bogoria. Po śmierci ojca w 1808 r., w przeprowadzonym postępowaniu spadkowym, został prawnym właścicielem dóbr Wielgie z przyległościami: Miodusy, Wygora, Jarczewo i Bętlewo (Bentlewo). W 1825 r. sprawował urząd radcy województwa płockiego, a w 1830 r. – sędziego pokoju powiatu lipnowskiego.

Ożeniony z Kunegundą Lasocką h. Dołęga z Lasocina, córką Floriana, sędziego pokoju powiatu wyszogrodzkiego i Marianny z Nakwaskich h. Prus II, pozostawił syna Stanisława Floriana (1816-19 XII 1841, pochowany w Kaplicy św. Barbary w Skępem), który otrzymał cały majątek po ojcu w 1835 r. oraz córkę Annę, za Gabrielem Karnkowskim. Anna z Mioduskich Karnkowska (zm. 1875 w Okalewie) i Kunegunda z Lasockich Mioduska (1800-1873), pochowane zostały na cmentarzu w Skrwilnie.

W 1835 r. przepisał cały majątek, oszacowany wtedy ma 200 tys. złp., na rzecz syna Stanisława Floriana, pozostawiając sobie jedynie „mieszkanie w ogrodzie przy kościele, kurniki oraz ogródek”. Po śmierci Stanisława Floriana, który zmarł 19 grudnia 1841 r., w wyniku postępowania spadkowego cały majątek wrócił ponownie w ręce rodziców oraz jego siostry, Anny Karnkowskiej. W 1843 r. spadkobiercy sprzedali Wielgie za 300 tys. złp Henrykowi Sokołowskiemu, właścicielowi dóbr Tupadły, Orłowo i Łochocin.

AP Toruń, Akta notariusza Józefa Bronisza, sygn. 1, nr rep. 788 oraz sygn. 56, nr rep. 9000; BDBZ Włocławek, Cmentarz w Skrwilnie; *Genealogia*, s. 116, gdzie jednak mylnie inf., że „Stanisław Florian około 1843 r. przekazał dobra Wielgie synowi Teodorowi i córce Annie”; Teodor był jego ojcem, a Anna – jego siostrą, on sam był bezżenny i nie miał potomstwa; <http://www.sejm-wielki.pl/b/14.2.463/3> XI 2013; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=4553/12> | 2014; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 205; *Lista właścicieli*, nr 643-648; Paprocki, *Herbarz*, s. 359; PRS, s. 134; RZD, t. 2, cz. 1, s. 195-197; *Spis szlachty*, s. 155; Tablica nagrobna w kościele bernardynów w Skępem; Uruski, *Rodzina*, t. 11, s. 111.

MIRECKI CZESŁAW (†po 2005 r. w USA), członek ZWZ/AK, emigrant

Jesienią 1944 r., na skutek aresztowania przez Gestapo, mimo uwolnienia, zmarł jego ojciec po nieudanej akcji zamachu na komisarza Reicha w Brudzeniu. Do konspiracji antyhitlerowskiej wciągnął go Władysław Nowakowski, brat Marcjana, nauczyciela ze Strup-

czewa. Potem był w oddziale AK w gminie Brudzeń. Uczestniczył m. in. w wykonaniu wyroku śmierci na proniemieckim sołtysie w Lukoszyne wiosną 1944 r. W Płocku, na tzw. rogatkach dobrzyńskich, odbierał konspiracyjną prasę i materiały w ramach akcji N, a następnie kolportował je wśród zaufanych osób w okolicach Brudzenia.

W 1945 r. wstąpił do UB, jednak dalej współpracował z podziemiem poakowskim. W momencie rozpracowania przez funkcjonariuszy UB w Płocku, wystąpił z tej służby i ukrywał się u Józefata Boguckiego na Ostrowcach. Następnie wyjechał na tzw. Ziemie Odzyskane, gdzie został wójtem w gminie Golenice, pow. myśliborski. Potem poprzez Niemcy, w dniu 22 sierpnia 1949 r. wyjechał do USA, do Filadelfii, gdzie miał stryja Andrzeja. Tam założył nową rodzinę: miał dzieci i wnuków.

Na początku 1945 r. ożenił się z Jadwigą Matuszewską, która kilka lat potem zmarła z dzieckiem na gruźlicę.

Cz. Mirecki, *Wspomnienia z okresu okupacji hitlerowskiej i instalowania się „władzy ludowej” (1939-1949)*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 10: 2006, s. 167-193; Idem, op. cit., *Notatki Płockie* 2006, nr 4, s. 40-50; J. Pawłowicz, *Ludzie płockiej bezpieki. Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Płocku w latach 1945-1956*, Warszawa 2007, pass.

MIRECKI MARIAN (*1877 †1944), działacz polityczny, wójt gminy Brudzeń

Na początku XX w., jako 25-letni młodzieniec, w obawie przed powołaniem do armii carskiej, wyjechał do Stanów Zjednoczonych. Tam podjął pracę w fabryce, gdzie jednak doznał kontuzji.

Jako osoba niezdolna do służby w wojsku, w 1906 r. powrócił do kraju i osiedlił się w Sobowie. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. wybrany został wójtem gminy Brudzeń i był nim aż do wkroczenia wojsk niemieckich we wrześniu 1939 r.

Aktywnie działał w strukturach organizacyjnych sanacji, najpierw w latach 1928-1935 – Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem, a następnie w latach 1937-1939 – Obozu Zjednoczenia Narodowego.

Dwojnych, *Brudzeń*, s. 162; *Kurier Mazowiecki* 1937, nr 264; Cz. Mirecki, *Pamięci wójta*, Brudzeń Zaprasza 2001, nr 3.

MIRECKI ZYGMUNT, ps. „Kiep” (*8 I 1907 r. w Dąbrówce, pow. łódzki †17 IX 1983 r.), uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz Armii Krajowej, chór-mistrz (M 72)

Pochodził z niebogatej wielodzietnej rodziny, łącznie z nim było w niej dziesięcioro dzieci. Jeszcze przed wojną, wraz ze swoim ojcem i dwiema siostrami przeprowadzili się do Charszewa, gdzie przejęli jakieś opuszczone gospodarstwo, ze spalonym już wówczas młynem wodnym na rzeczce Ruziec, przepływającej przez Charszewo.

Uczęszczał do Gimnazjum Państwowego im. Staszica w Zgierzu. W 1926 r. podjął pracę jako pisarz w Łuźmierzu k. Łodzi. Służbę czynną w Wojsku Polskim odbył w 28. Pułku Strzelców Kaniowskich w Łodzi.

W kampanii wrześniowej 1939 r. wcielony został do Batalionu Obrony Narodowej „Chojnice”. W dniu 17

września dostał się do niewoli niemieckiej, z której zbiegł i zamieszkał u rodziny w Charszewie k. Rogowa, a następnie w Rypinie. Potem był zatrudniony w hurtowni towarów spożywczych i magazynie materiałów pędnych Brunona Fuldego w Rypinie, która mieściła się na skrzyżowaniu ulic Kościuszki i Lipnowskiej. Zawsze pozytywnie wypowiadał się na temat swojego pracodawcy i jego stosunku do Polaków. Ktoś z rodziny Fulde odwiedził go nawet po wojnie.

Od wiosny 1940 r. należał do POZ „Znak”. Do konspiracji zaprzysiężony został przez Zygmunta Dulczewskiego z Rogowa. Po unifikacji POZ „Znak” był członkiem AK aż do jej rozwiązania w styczniu 1945 r. Po wojnie pracował w różnych zakładach pracy na terenie Rypina jako księgowy, a następnie kierownik. Przez pewien czas kierował Garbarnią na Ławach, a potem pracował w Centrali Ogrodniczej. Biuro mieściło się przy wejściu na rynek na Mławskiej. Szereg lat był dyrektorem przedsiębiorstwa, wchodzącego w skład przemysłu terenowego w Rypinie. Były to Rypińskie Zakłady Przemysłu Terenowego Materiałów Budowlanych, do których, oprócz cegielni w Rusinowie, należało kilka zakładów w powiatach rypińskim, brodnickim i chyba i lipnowskim.

Brał czynny udział w życiu społecznym miasta. W 1945 r. przyczynił się do reaktywowania chóru męskiego „Lutnia”, którego z przerwami od 1959 r. przez 20 lat był prezesem.

Opublikował monografię rypińskiego chóru pt. *Jubileusz 50-lecia działalności Towarzystwa Śpiewaczego „Lutnia” w Rypinie 1922-1972* (1972).

Za działalność w chórze otrzymał Odznakę Honorową I stopnia Zjazdu Polskich Zespołów Śpiewaczych (1972). Odznaczony był również Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1981). W 1982 r. Miejska Rada Narodowa wyróżniła go tytułem „Zasłużony dla Miasta Rypina”.

W 1946 r. ożenił się z Klementyną Zwierzchowską, z którą zostawił dwoje dzieci: Andrzeja (ur. 1947), wieloletniego nauczyciela w LO w Rypinie i Danutę (ur. 1950), zamężna Szkopańska.

Pochowany na cmentarzu w Rypinie.

AFGEZ, Spuścizna S. Suszyńskiego, rel. S. Suszyńskiego; Idem: teczka Z. Dulczewskiego, sygn. M-456/1087; Idem, Wykaz żołnierzy AK obwodu rypińskiego sporządzony przez S. Suszyńskiego, teczka 6; AP Bydgoszcz, Komitet Powiatowy PPR w Rypinie, sygn. 11, Miesięczne sprawozdanie opisowe KP PPR Rypin 1947-1948, s. 63; AUM Rypin, Księga Zasłużonych dla Miasta Rypina; Gałkowski-Piotrowski, *Rogowo*, s. 287-288; Inf. syna Andrzeja z 7 IV 2014 r.; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 178, 185; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 346; Z. Mirecki, *Jubileusz 50-lecia działalności Towarzystwa Śpiewaczego „Lutnia” w Rypinie 1922-1972*, Rypin 1972, pass.; Rogo, *Lutnia*, s. 405-406; *Rypin w PRL*, s. 507, 689-690, 821.

MIROŚLAWSKI TADEUSZ (*1902 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich (M 73)

W 1930 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie. Do 1939 r. był nauczycielem w Szkole Powszechnej w Chraponi w pow. rypińskim. W dniu 22 października 1939 r. został aresztowany przez Selbstschutz i osadzony w więzieniu w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20, gdzie został zamordowany.

Zwłoki Niemcy wywieźli i pogrzebali w lasach skwileńskich.

Tablica poświęcona jego pamięci w 1968 r. została odsłonięta w Szkole Podstawowej w Chraponi.

Dziennik KOSP 1945, nr 9, s. 224; Krajewski, *Dama*, s. 64-65; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 322; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 92; Piotrowski, *Biogramy*, s. 172; Piotrowski, *Skrwilno*, s. 176; Piotrowski *Słownik*, s. 177, gdzie mylnie „Mierosławski”; Wardzyńska, *Rok 1939*, s. 174.

MISINIEC ALOJZY (*1876 r. †1964 r. w Oborach), brat zakonny, karmelita, opiekun Klasztoru w Oborach (M 74)

W latach 1914-1918 był sanitariuszem w armii austriackiej. Następnie wstąpił do Zakonu Karmelitów. Od 1920 r. przebywał w Klasztorze Karmelitańskim w Oborach k. Rypina. Zajmował się kwestą na terenie ziemi dobrzyńskiej na potrzeby miejscowego konwentu. Mając doświadczenie w pracy w szpitalach wojskowych, trudnił się także praktykami medycznymi, niosąc skuteczną pomoc okolicznej ludności.

W Oborach doczekał wojny. W pierwszych miesiącach okupacji hitlerowskiej z narażeniem życia przeniósł łaskami wstawioną Figurę Matki Boskiej Bolesnej i ukrył ją w drewnianej skrzyni u gospodarza Fabiańskiego w Stalmierzu. W innej skrzyni ukrył i zakopał zabytkową, pozłacaną monstrancję, cenne kielichy oraz inne sprzęty kościelne. Natomiast szaty liturgiczne z kościoła w Oborach przekazał do sąsiedniego kościoła w Rużu. Jego zasługą było również uratowanie części księgozbioru biblioteki klasztornej, znajdującego się przy wejściu na wieżę kościelną, który umieścił u okolicznych rolników. Niestety, po wojnie wróciła tylko ich część, zniszczona zapewne przez miejscową ludność w obawie przed represjami niemieckiego okupanta.

W końcu października 1939 r. udzielał pomocy medycznej i chirurgicznej potrzebującym. Między innymi leczył ranę w głowie Władysławowi Czajkowskiemu, który cudem uniknął śmierci w czasie jednej z egzekucji w nocy z 31 października na 1 listopada 1939 r. w rypińskim więzieniu przy ul. Warszawskiej 20.

Po zlikwidowaniu klasztoru przez Niemców, ukrywał się w gospodarstwie Taranowskiego w Kazimierzewie, gdzie szczęśliwie zdołał przeżyć okupację. W okresie od listopada 1939 r. do lutego 1940 r., kiedy w klasztorze w Oborach hitlerowcy więzili ponad pięćdziesięciu księży z dekanatu rypińskiego i części diecezji chełmińskiej, po kryjomu wypiekał i dostarczał hostie do Mszy Świętej.

Pochowany w zakonnej krypcie grobowej na cmentarzu-Kalwarii w Oborach, usytuowanej centralnie, najpewniej za dawnym, pierwszym, drewnianym kościółkiem klasztornym.

O tym pochówku przypomina tablica nagrobna, umieszczona na włązie do krypty.

AKO, Kronika Klasztoru, t. 1; W. Gapiński, *Koronacja Piety w Oborach k. Rypina. Opis uroczystości*, MPP 1976, nr 12, s. 454; http://www.obory.com.pl/?a=aktualnosc&typ=15&id_cat=57&id_item=242/16 VII 2013; Inf. o. Mateusza S. Wojnarskiego, ówczesnego przeora klasztoru w Oborach z 1980 r.; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 135; M. Krajewski, *Karmel oborski*, Rypin 1981, s. 5; Krajewski, *Kościół*, s. 35, 41, 42, 47; Krajewski, *Ruch oporu w Rypinie*, s. 346, 348, 352; M. Krajewski, *Sanktuarium Maryjne Ojców Karmelitów w*

Oborach, *Obory* 1983, s. 6, 8; Krajewski, *Tronująca*, s. 100-101; M. Krajewski, *Wojenne losy karmelu oborskiego*, MPP 1982, nr 8, s. 296; M. Krajewski, *Z nieznanych kart martyrologii Kościoła*, *Przewodnik Katolicki* 1985, nr 9, s. 4-5; *Kronika klasztoru w Oborach*, t. 1, s. 66-67, 95, 96; A. Malicki, *Cudowna figura Matki Bożej Bolesnej w Oborach. Dzieje kultu*, MPP 1976, nr 3, s. 118; P. Męczyski, *Kaplica pamięci*, http://www.obory.com.pl/?a=aktualnosc&typ=11&id_item=251/12 I 2014; R. Piotrowski, *Opowieść koronnego świadka*, WTK 1972, nr 5, s. 6-7; Tablica inskrypcyjna na cmentarzu-Kalwarii w Oborach; M. J. Wojnarowski, *Figura Matki Bożej Bolesnej w Oborach*, Ład Boży 1985, nr 8, s. 6.

MŁOT-FIJAŁKOWSKI CZESŁAW (*14 IV 1892 r. w Okalewie †17 IV 1944 r. w Murnau), uczestnik wojen światowych, generał brygady Wojska Polskiego, więzień i ofiara oflagów niemieckich (M 75)

Był synem Adolfa i Walerii z Ostrowskich. Po ukończeniu Szkoły Realnej w Skierniewicach w 1912 r. zdał maturę. Od 1909 r. w tej szkole należał do tajnej drużyny skautowej organizacji „Zarzewie”. W latach 1912-1914 studiował na wydziale nauk przyrodniczych na Uniwersytecie w Liege, gdzie był jednocześnie komendantem Polskich Drużyn Strzeleckich. Przed 1914 r. ukończył szkołę podoficerską i kurs oficerski w Nowym Sączu. Od 6 sierpnia 1914 r. służył w Legionach Polskich: w 1. i 5. pułku piechoty I Brygady jako dowódca plutonu kompanii i batalionu. Brał udział we wszystkich walkach. W lipcu 1916 r. został ranny pod Kostiuchnowką. W dniu 22 sierpnia 1917 r. został internowany w Beniaminowie. Od 1 czerwca 1918 r. był dowódcą batalionu w 1 pułku piechoty Polskiej Siły Zbrojnej w Ostrowi Mazowieckiej. Jednocześnie działał konspiracyjnie w Polskiej Organizacji Wojskowej. Od 10 listopada 1918 r. dowodził III batalionem 7. pułkiem piechoty w Zagłębiu Dąbrowskim, gdzie miał osłaniać granicę z Niemcami, brał też udział w akcji przeciw strajkowej. Od 14 grudnia 1918 r. do 1 maja 1919 r., walczył na froncie cieszyńskim, następnie na froncie wschodnim.

Potem był kolejno dowódcą batalionu zapasowego 42. pułku piechoty inspektorem piechoty, a od 6 października 1920 r. do 16 września 1926 r. dowódcą 13. pułku piechoty. W 1922 r. odbył miesięczny kurs dowódców pułków piechoty i piechoty dywizyjnej w Doświadczalnym Centrum Wyszkożenia w Rembertowie; w 1930 r. – kurs wyższych dowódców w Wersalu, zaś w 1931 r. – kurs w Centrum Wyższych Studiów Wojskowych w Warszawie. Od 21 sierpnia 1926 r. był dowódcą piechoty dywizyjnej 26. DP w Skierniewicach, a od lutego 1928 r. takie samo stanowisko zajmował w 7. DP w Częstochowie. W dniu 14 lutego 1929 r. objął dowództwo 18. DP w Łomży. W styczniu 1930 r. mianowany został generałem brygady.

W wojnie 1939 r. był dowódcą SGO „Narew”. Dowodził do 12 września 1939 r., po czym załamany niepowodzeniami na froncie, przekazał dowództwo gen. Zygmuntowi Podhorskiemu, a sam dołączył do sztabu dywizji kawalerii „Zaza”, z którą przeszedł na Lubelszczyznę. W dniu 5 października 1939 r. po bitwie pod Kockiem dostał się do niewoli niemieckiej. Przeszedł oflagi: Hohnstein, Konigstein, Johannisbrunn, Murnau. W ostatnim z nich zmarł na serce i tam został pochowany.

Odnaczony Orderem Virtuti Militari V Klasy, Orderem Polonia Restituta IV Klasy, Krzyżem Niepodległości, Krzyżem Walecznych 4-krotnie, Złotym Krzyżem Zasługi.

W pracy pt. *Wrzesień 1939 w relacjach i wspomnieniach* (1989), opublikowano jego relację z walk w okresie Września 1939 r. pt. *Relacja dowódcy Samodzielnej Grupy Operacyjnej „Narew” o przygotowaniach terenu i działaniach grupy*.

Zmiana nazwiska rodowego Fijałkowski na „Młot-Fijałkowski” nastąpiła w 1930 r.

Żonaty z Ireną Daab, miał syna Adolfa i córkę Marię Walerię.

<http://historialomzy.pl/gen-bryg-czeslaw-mlot-fijalkowski//31> X 2011; T. Kryśka-Karski i S. Żurakowski, *Generałowie Polski Niepodległej*, Warszawa 1991, s. 134; A. Kuprianis, *Generał brygady Czesław Młot-Fijałkowski (1892-1944)*, Warszawa 2004, pass.; W. Strzałkowski, *Życiorysy dowódców jednostek polskich w wojnie obronnej 1939 r., Młot-Fijałkowski Czesław (1892-1944)*, [w:] T. Jurga, *Obrona Polski 1939*, Warszawa 1990, ss. 795-796.

MOCZARSKI JAN (XIX/XX w.), nauczyciel, dyrektor liceum w Lipnie

W latach 1917-1923 był pierwszym dyrektorem utworzonego w dniu 1 września 1917 r. lipnowskiego Progimnazjum Realnego im. H. Sienkiewicza, przemianowanego w 1920 r. w Gimnazjum Państwowe im. R. Traugutta. W 1923 r. funkcję tę przejął po nim Władysław Drzewicki.

W 1917 r. wszedł w skład lipnowskiego powiatowego komitetu obchodów setnej rocznicy śmierci T. Kościuszki, gdzie powierzono mu kierowanie referatem odczytowym.

T. Korszeń, *Szkoła z tradycjami*, Gazeta Lipnowska 1989, nr 2, s. 7; K. Skarżyński, *Historia Liceum Ogólnokształcącego w Lipnie na przestrzeni lat 1917-2007 w świetle dokumentów szkoły i kronik*, <http://www.lolipno.oswiata.org.pl/ramki/oszkole.htm/12> I 2014; Świecki-Wybułt, *Mazowsze*, s. 159, 230.

MODERSKI JÓZEF (†po 1866 r.), diakon w zakonie bernardynów skępskich, oponent polityki caratu, ofiara represji carskich

Po zamknięciu w listopadzie 1864 r. klasztoru skępskiego i usunięciu stamtąd Ojców Bernardynów, kościół obsługiwany był przez księży diecezjalnych. Będąc jeszcze diakonem, w dniu 22 września 1866 r. wygłosił w kościele w Skępem kazanie „podburzające”, w którym „uwypatnił nieprzychylnie stanowisko rządu do nowego postanowienia sprawy z zakonami”. W wyniku tej homilii „powstała opinia, jakoby rząd (rosyjski – dop. MK) miał w planie ludność rzymskokatolicką Królestwa Polskiego pozbawić kościołów”. Na skutek tego zdarzenia w dniu 26 września tego roku Rosjanie aresztowali go i odesłali do Płocka, gdzie więziony był przez dwa miesiące.

Krajewski, *Posiew wolności*, s. 233; 305, 319.

MODZELEWSKI ŁUKASZ h. Pilawa (†po 1863 r.), powstaniec 1863 r., Sybirak

Pochodził z Działowa w ówczesnym zaborze pruskim, z zawodu był kucharzem. Wiosną 1863 r., na wieść o formowaniu oddziału ochotników do powstania w ziemi dobrzyńskiej przeciwko Rosji, wstąpił do oddziału dowodzonego przez hr. Zygmunta Działowskiego i majora Szermętowskiego. Wraz z ich oddziałem przekroczył graniczną Drwęcę i znalazł się na terenie ziemi dobrzyńskiej. W dniu 22 kwietnia 1863 r. został ciężko ranny w bitwie pod Nietrzebą pod Chrostkowem.

W czasie potyczki najprawdopodobniej dostał się do rosyjskiej niewoli i później został skazany na osiem lat robót w twierdzy syberyjskiej.

Bukowski, *Pomorze*, s. 58, 164; H. Cederbaum, *Powstanie styczniowe. Wyroki Auditoriatu Polowego z lat 1863-1867*, Warszawa 1917, s. 271; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 109; Krajewski, *Powstanie między Skrwą a Drwęcą*, s. 107, 235; PRS, s. 136; *Pamiętniki Sulerzyskiego*, s. 269, 271; Zieliński, *Bitwy*, s. 231.

MOGILSKA ALINA (*1892 r. w Smoleńsku †1968 r. w Rypinie), lekarz-dentysta w Rypinie (M 76)

W 1917 r. ukończyła Uniwersytet Moskiewski, uzyskując tytuł lekarza-dentysty. Początkowo prowadziła własny gabinet w Smoleńsku, a po traktacie ryskim w 1921 r. przyjechała do Polski i do 1938 r. pracowała jako lekarz-dentysta w Starachowicach,

W 1938 r. przeprowadziła się do Rypina. W 1940 r. wysiedlona została z domu przy ul. Warszawskiej 46. Potem mieszkała w Dobrem k. Rypinem. Po wojnie na krótko rozpoczęła praktykę prywatną, jednak po upaństwowieniu służby zdrowia, od 1949 r. zatrudniona została w Przychodni Dentystycznej w Ośrodku Zdrowia, później Przychodni Obwodowej, gdzie pracowała do 1966 r.

Pochowana na cmentarzu parafialnym w Rypinie.

AMZD, Spuścizna dr. F. Dłutka; *Dzieje służby zdrowia*, s. 313.

MOKRZECKA IRENA (*1931 r. w Rypinie), lekarz-stomatolog w Rypinie (M 77)

W 1955 r. ukończyła Wydział Stomatologii Akademii Medycznej w Szczecinie i podjęła pracę w Rypinie. W 1975 r. uzyskała I stopień specjalizacji w zakresie stomatologii ogólnej. Zatrudniona była w Przychodni Obwodowej, później Przychodni Rejonowej w Rypinie.

W 1987 r. wyjechała z Rypina, zamieszkała w Toruniu, gdzie podjęła pracę w tamtejszym Zespole Opieki Zdrowotnej.

AMZD, Spuścizna dr. F. Dłutka; *Dzieje służby zdrowia*, s. 313.

MOLENDĄ JÓZEF (*19 XI 1914 r. w Wólce †26 IV 1999 r. w Sannikach), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie, kapłan Hufca ZHP Rypin

Po ukończeniu Seminarium Duchownego w Płocku, w dniu 11 czerwca 1938 r. przyjął święcenia kapłańskie. Na pierwszy wikariat został skierowany do Szreńska, gdzie przeżył wojnę. W marcu 1945 r. przeszedł na wikariat do parafii pw. św. Trójcy w Rypinie, będąc jednocześnie prefektem w szkołach rypińskich, w tym

również w miejscowym Liceum Ogólnokształcącym w latach 1945-1949. W czasie pobytu w Rypinie był kapłanem Hufca ZHP Rypin, którego komendantem był nauczyciel miejscowego LO, Franciszek Oldakowski, a jego zastępcą w 1947 r. – Romuald Wierzychowski. W 1949 r. otrzymał probostwo w Bonisławiu, a w 1962 r. w Zielonej Mławskiej. W 1984 r. przeszedł na emeryturę i był kapłanem siostr zmartwychwstańek w Sannikach,

Pochowany na cmentarzu w Sannikach.

Duszpasterze parafii, <http://www.sw-trojca-rypin.home.pl/duszpasterze-parafii/13> | 2014; Grzybowski, *Duchowieństwo XX-2*, s. 246; Krajewski, *Rypin. Monografia* s. 180; *Nasza młodość*, s. 250; Cz. Papiernik, *Dorośle dzieciństwo*, Rypin 2007, s. 108-109; *Parafia*, s. 499; *Rypin PRL*, s. 492; L. S. Szuba, *Harcerstwo na Pomorzu i Kujawach w latach 1945-1950 w świetle dokumentów Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Bydgoszczy*, Bydgoszcz 2006, s. 95.

MOLICKI ANTONI SEBASTIAN (*16 I 1847 r. w Lipnie †18 X 1924 r. w Krakowie), filozof, uczestnik powstania styczniowego w Lipnie

Był synem Ludwika. Urodził się w rodzinie kupieckiej. W Lipnie pobierał pierwsze nauki w 4-letnim progimnazjum, aby później kontynuować je w płockim gimnazjum gubernialnym, które ukończył w 1866 r. Młodość i jego szkolne lata przypadły na okres wielkiego ożywienia narodowego, rozbudzenia się nastrojów patriotycznych, a w końcu na samo powstanie 1863 r. Idee i hasła oraz wydarzenia powstańcze wywarły duży wpływ na jego postaw, bowiem duży udział w wypadkach brała udział jego najbliższa rodzina, ojciec był bowiem członkiem Komitetu Powstańczego w Lipnie.

W 1866 r. podjął studia na Wydziale Prawa i Administracji w warszawskiej Szkole Głównej. Potem opuścił Warszawę i pozostałe lata swego życia związał z Krakowem. Tu kontynuował studia na Wydziale Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego u prof. Józefa Kremera. Doktoryzował się w 1874 r. na podstawie rozprawy pt. *Stanowisko filozofii Karola Libelta i stosunek jego do innych współczesnych filozofów polskich*. Po przegranej w 1877 r. konkursie na objęcie Katedry Filozofii po zmarłym J. Kremerze i załamaniu się planów co do uniwersyteckiej kariery naukowej, odszedł na pewien czas od filozofii i związał się zawodowo z Krakowskim Towarzystwem Wzajemnych Ubezpieczeń, aby pod koniec życia dać się znów poznać jako filozof. Pozostał bogaty dorobek pisarski.

Pochowany na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

Z. Gózdź, *Antoni Molicki*, *Gazeta Lipnowska* 1993, nr 14, s. 3; <http://www.sejm-wielki.pl/b/psb.18742.1/13> | 2014; Kostanecki, *Wybitni obywatele*, s. 26; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 24-25, 305; *Molicki Antoni Sebastian*, *PSB*, t. 21, s. 624.

MORAWSKI WIESŁAW (*1937 r. w par. Sonsk), kapłan rzymskokatolicki, administrator parafii w Świdziebni, prałat Jego Świątobliwości, misjonarz w Brazylii

W 1961 r. ukończył płockie Seminarium Duchowne, przyjął święcenia kapłańskie i został skierowany kolejno na wikariaty do: Orszymowa, w 1963 r. do Rypina,

a potem do Zakroczymia. Potem był krótko administratorem parafii Świdziebnia, a następnie wikariuszem w Wyszkowie i Wieczfn. W latach 60. XX w. ukończył studia na ATK w Warszawie.

W 1973 r. wyjechał na misje do Brazylii, gdzie jest proboszczem parafii Foz do Jordano w stanie Parana. W 1995 r. uhonorowany został tytułem kanonika katedry plockiej, a w 2012 r. godnością prałata Jego Świątobliwości Ojca Świętego.

W 2011 r. w katedrze plockiej w grupie 12 żyjących księży z rocznika 1961 r., w tym ks. prof. Wojciecha Góralskiego, obchodził jubileusz 50-lecia kapłaństwa.

http://www.katedraplock.pl/idcat.php?f_id=182&f_id_cat=95/9 V 2013; <http://www.ciechanowonline.pl/news/view/4029/9 V 2013>; A. Łach, *Życiem objawiać Chrystusa*, Niedziela. Edycja Płocka, 2003, nr 1; *Nasi misjonarze*, <http://www.duszpasterski.pl/878,11.html/9 V 2012>; *Parafia Świdziebnia*, s. 493.

MOROZOW IGNACY JAN, ps. „Jankowski” (*ok. 1791 r. †12 XI 1833 r. w Lipnie), żołnierz rosyjski, później uczestnik partyzantki 1833 r.

Był Białorusinem, chłopem pańszczyźnianym we wsi Kiriniewszczyzna w pow. słuckim, guberni mińskiej. Przed 1832 r. służył w 12. Syberyjskim Pułku Jegrów, który stacjonował w Rypinie. Stamtąd ok. 1832 r. zdezerterował i waleśał się po lasach pow. rypińskiego, dorywczo zajmując się do pracy w miejscowych majątkach ziemskich. Wiosną 1833 r. ukrywał się w lesie, należącym do majątku Chojno w pow. lipnowskim u osadnika Grzegorza Grzeli.

W maju tego roku, za namową Pawła Wojtkiewicza, wstąpił do oddziału partyzanckiego „Zemsty Ludu”, dowodzonego przez Artura Zawiszę i Kaliksta Borzewskiego, gdzie przyjął pseudonim „Jankowski”. Po upadku partyzantki w czerwcu 1833 r., został schwytany i postawiony przed sądem wojskowym. Skazany na karę śmierci, został rozstrzelany w Lipnie.

Danielewicz, *Walka*, s. 15, 19; W. Dżakow, A. Nagajew, *Partyzantka Zaliwskiego i jej pogłosy (1832-1835)*, Warszawa 1979, s. 37-39, 57, 58; Gózdź, *Lipno*, s. 31; M. Krajewski, *Partyzantka „Zemsta Ludu” na ziemi dobrzyńskiej i Kujawach*, Biuletyn Przewodniczk PTTK 1984, nr 23, s. 11-13; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 148; Krajewski, *Zemsta Ludu*, s. 209-214, 217; *Spółczesność polskie*, s. 49, 314, 324, 330, 334, 335, 339, 722, 744; J. Wegner, *Artur Zawisza Czarny*, Łowicz 1979, s. 10.

MORZYCKI BRUNO KRAKUS h. Mora (*3 X 1832 r. w CzernikóWKU †10 I 1894 r. w Ruszkowie), właściciel ziemski

Był synem Karola Huberta Boromeusza (1794-1858) i Joanny z Cissowskich h. Sas z Radomina, małżonków Morzyckich z CzernikóWka. W 1862 r. opuścił CzernikóWko wraz z matką i siostrami i przeniósł się do swego szwagra i siostry, Dominika i Franciszki Kowalewskich w sąsiednim CzernikóWka, Sąsiecnie. Po roku, w 1863 r. przeprowadził się do majątku Żydowo na Kujawach, który objął Dominik Kowalewski. Następnie wyjechał z Żydowa i objął po swym teściu majątek Ruszkowo.

W dniu 28 listopada 1863 r. ożenił się ze stryjeczną siostrą, Kornelią Józefą Ludmiłą Morzycką h. Mora, córką stryja Antoniego i jego żony, Michaliny z Soko-

łowskich, z którą pozostawił czworo dzieci: Halinę za Józefem Szymańskim; Tomirę Marię Eugenię (1867-1919), Lecha Antoniego Michała (1869-1913) i Witoldę Karolinę Joannę, za Witoldem Pachniewskim. Pochowany w grobowcu rodzinnym Morzyckich w Saldnie.

AP Włocławek, Zespół Parafii Rzymskokatolickiej Czernikowo, sygn. 26, akt nr 53 z 1832 r.; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=Bruno+Morzycki/13 I 2014>; Niesiecki, *Herbarz*, t. 6, s. 458; PRS, s. 137; Woźniak, *Rodem z Osieka*, s. 237-238, 377.

MORZYCKI KAROL HUBERT BOROMEUSZ h. Mora (*1794 r. w Krotoszynie, par. Kościelna Wieś †1 VIII 1858 r. w CzernikóWku), prawnik, sędzia pokoju

Był synem Bogumiła (zm. 1824) i Marianny z Boruckich h. Rola (zm. 1839). Nauki pobierał w Toruniu, później w Płocku, by w 1814 r. wstąpić na Wydział Prawa Aleksandryjskiego Uniwersytetu w Warszawie. Tam w 1817 r. uzyskał tytuł magistra obojga praw. W 1820 r. został czynnym członkiem loży masonskiej „Bracia Zjednoczeni” w Warszawie. Później był sędzią pokoju powiatu brzesko-kujawskiego. Rodzinę założył w 1825 r. i resztę życia spędził w CzernikóWku k. Lipna. Cieszył się dużym autorytetem w rodzinie. Po śmierci szwagra, Izzydora Białobłockiego, Rada Familijna powierzyła mu opiekę na nieletnimi dziećmi zmarłego.

Związek małżeński zawarł w dniu 26 listopada 1825 r. z Joanną Cissowską h. Sas w kościele w Radominie, przedtem, na podstawie umowy przedmałżeńskiej, dopuszczając przyszłą małżonkę do współwłasności. Pozostawił siedmioro dzieci: Franciszkę Eufrozinę (1827-1889), za Dominikiem Kowalewskim h. Dołęga; Bronisławę Marię (ur. 9 IV 1829 w CzernikóWku), za Eustachym Wojciechem Kazimierzem Sokołowskim h. Pomian z Ostrowitego Rypińskiego; Mieczysława Leopolda (ur. 14 VII 1831 w CzernikóWku zm. 22 I 1889 w Ruszkowie); Bruno Krakusa (ur. 3 X 1832 w CzernikóWku †10 I 1894 w Ruszkowie); Wandę Ludwikę Aleksandrę ur. 17 VIII 1836 w CzernikóWku zm. 28 I 1864 r. w Sompolnie), za Ignacym Słupskim; Jadwigę Marię (ur. 22 IX 1838 w CzernikóWku), za Zygmuntem Flatho i Kazimierę Emilię Michalinę (ur. 23 IV 1840 w CzernikóWku 1887 w Warszawie), za Ildefonsem Szumowskim.

Testament prywatny sporządził 9 marca 1858 r., a 26 sierpnia 1858 r. został opublikowany przez prezesa Trybunału Cywilnego Guberni Plockiej.

Pochowany na cmentarzu przykościelnym w Czernikowie.

AP Włocławek, Zespół Parafii Rzymskokatolickiej Czernikowo, sygn. 23, akt nr 65 z 1829; sygn. 25, akt nr 60 z 1831 r.; sygn. 26, akt nr 53 z 1832 r.; sygn. 30, akt nr 71 z 1836 r.; sygn. 33, akt nr 83 z 1839 r.; sygn. 34, akt nr 72 z 1840 r.; sygn. 41, akt nr 6 z 1847 r.; Idem, Zespół Parafii Rzymskokatolickiej Trąbin, sygn. 66, akt nr 20 z 1854 r.; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=159515/13 I 2014>, gdzie jednak nie ma córek: Wandy Ludwika i Kazimiery Emilii Michaliny; Niesiecki, *Herbarz*, t. 6, s. 458; PRS, s. 137; Woźniak, *Rodem z Osieka*, s. 231-239.

MORZYCKI MIECZYŚLAW LEOPOLD h. Mora (*14 VII 1831 r. w CzernikóWKu †22 I 1889 r. w Ruszkowie), właściciel ziemski

Był synem Huberta Karola Boromeusza (1794-1856) i Joanny z Cissowskich (ur. 1807). Po ożenku początkowo mieszkał we wsi Czartki w pow. kaliskim. Po sprzedaży ojcowizny, tj. Czernikówka k. Lipna, nabył dobra Kleczew, Słowoszew i Roztoki (okolice Ślesina) w pow. konińskim.

W 1857 r. ożenił się z Adelajdą de Verbno Łaszczynską (zm. ok. 1871, z którą pozostawił siedmioro dzieci: Teresę (ur. 1859), Witolda (ur. w 1860), Ziemowita (ur. 1861), Bolesława Feliksa (ur. 1865), Izabelę (ur. 1866), Szczęsnego (ur. 1868) i Karola (ur. 1871).

Po śmierci żony zamieszkał w Ruszkowie, gdzie zmarł.

AP Włocławek, Zespół Parafii Rzymskokatolickiej Czernikowo, sygn. 25, akt nr 60 z 1831 r.; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=269189/13> I 2014, gdzie tylko wymienieni są: Bolesław Feliks i Karol; Niesiecki, *Herbarz*, t. 6, s. 458; PRS, s. 137; Woźniak, *Rodem z Osieka*, s. 237, 376.

MOSKALONEK ADOLFINA (*1935 r. w Bydgoszczy †2008 r. w Rypinie), lekarz medycyny pracy w Rypinie (M 78)

W 1961 r. ukończyła Akademię Medyczną w Białymstoku i w 1962 r. podjęła pracę w Szpitalu Powiatowym w Rypinie. W 1969 r. uzyskała I stopień specjalizacji w zakresie chirurgii. W 1972 r. zatrudniona została jako kierownik i lekarz w Poradni Przemysłowej przy Rypińskich Zakładach Przemysłu Terenowego, a następnie w Poradni przy Fabryce Akcesoriów Meblowych w Rypinie. Pracowała także jako lekarz w Poradni Obwodowej, później Rejonowej w Rypinie. W 1995 r. przeszła na emeryturę. Przez kilka lat pracowała jeszcze w Poradni Przemysłowej na części etatu.

Wyszła za Józefa Moskalonka, także lekarza.

Autopsja (1965-2000); *Dzieje służby zdrowia*, s. 314.

MOSKALONEK JÓZEF (*1932 r. w Wilnie), lekarz-ginekolog (M 79)

Absolwent Akademii Medycznej w Białymstoku. Po studiach pracował jako lekarz stażysta w Warszawie i Mławie. W 1962 r. zatrudniony został w Szpitalu Powiatowym w Rypinie na oddziale ginekologiczno-położniczym i jako kierownik Powiatowej Stacji Pogotowia Ratunkowego. W latach 1965-1977 pełnił funkcję kierownika Powiatowej, a następnie – Terenowej Stacji Sanitarnej-Epidemiologicznej w Rypinie i Powiatowego, a potem – Terenowego Inspektora Sanitarnego. W 1967 r. uzyskał I stopień specjalizacji w zakresie ginekologii i położnictwa, w 1977 r. – I stopień w zakresie medycyny społecznej, w 1980 r. – I stopień w zakresie organizacji służby zdrowia. W latach 80. XX w. kierował sekcją analiz i statystyki medycznej w ZOZ Rypin. W całym okresie zatrudnienia pracował w rypińskim szpitalu na oddziale położniczo-ginekologicznym i przez wiele lat w Poradni Obwodowej, później Rejonowej w Rypinie. W 1997 r. przeszedł na emeryturę.

Autopsja (1965-2008); *Dzieje służby zdrowia*, s. 314; *Rypin w PRL*, s. 998.

MOSSAKOWSKI ROMAN (*1859 r. w Korytowie w parafii Skołatowo †14 VIII 1934 r. w Wielgiem k. Lipna), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie, proboszcz w Zakrzewie

Po ukończeniu Seminarium Duchownego w Płocku w dniu 11 czerwca 1883 r. przyjął święcenia kapłańskie. Wikariat odbył m. in. w parafii pw. Św. Trójcy w Rypinie. Od 1902 r. był proboszczem w Zakrzewie, potem w Kępie Polskiej, Rogotwórsku i Goleszynie. W 1922 r. został przeniesiony do Wielgiego k. Lipna. Nadto zarządzał kościołem w Czarnem. Po 1925 r., tj. zmianie granic diecezji, znalazł się w diecezji włocławskiej. Pochowany na cmentarzu we Wielgiem.

Parafia, s. 487; *Śp. ks. Roman Mossakowski*, MPP 1934, nr 10, s. 479; Tyc, *Parafia św. Trójcy*, s. 113; Tablica nagrobna na cmentarzu we Wielgiem k. Lipna.

MOSZCZEŃSKI JAKUB h. Nałęcz (†1588 r.), właściciel ziemski, stolnik dobrzyński

Był synem Piotra, kasztelana słońskiego (1521-1530) i wywodził się z Moszczonnego k. Kikoła. Jego ojciec pożyczył Kazimierzowi Jagiellończykowi 200 florenów, stąd w 1472 r. część królewska Kikoła znalazła się w składzie dóbr zastawionych przez króla Piotrowi Moszczeńskiemu.

Zapis ten w 1529 r. został odnowiony właśnie Jakubowi i jego braciom: Wojciechowi, Stanisławowi, Jakubowi i Rafałowi. W tym czasie właścicielem działu szlacheckiego w Kikole był Walenty Orłowski h. Lubicz. W 1564 r. był właścicielem części Giżynka. Posiadał także duży, 10-łanowy dział w Zajeziorku i 3-łanowy w Mazowszu w pow. lipnowskim oraz 1-łanowy w Radzynku. W latach 1543-1584 sprawował urząd stolnika dobrzyńskiego.

Ożeniony był z Anną Gembartówną (zm. ok. 1546), pozostawił syna Jana, z którym w 1545 r. właściciel działu na Kikole, Walenty Orłowski toczył spór o interpretację przywileju Władysława Jagiełły w sprawie połowu ryb w jeziorze kikolskim.

Bieniak, *Elita*, s. 43; J. Bieniak, *Piotr z Moszczonnego*, PSB, t. 26: 1981, s. 410-411; Biliński, *Szlachta*, s. 43, 54, 114; *Brzuze*, s. 352; *Kikół*, s. 48, 92; Kuczkowski, *Kikół*, s. 10; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=129193/13> I 2014; K. Niesiecki, *Herbarz*, t. 6, s. 485; *Polska XVI wieku*, s. 291, 295; J. Pakulski, *Kikół – w poszukiwaniu właściwego herbu*, Rocznik Muzealny, t. 4: 1991, s. 127-128; Niesiecki, *Herbarz*, t. 6, s. 483-484, gdzie jednak – Moszczyński, Jakuba tytułuje jako „N. (nieznany) Moszczyński stolnik Dobrzyński”; PRS, s. 137; RZD, t. 2, cz. 1, s. 93, t. 2, cz. 3, s. 217; Uruski, *Rodzina*, t. 6, s. 21, gdzie inf., że W. Orłowski objął Kikół za żoną Dorotą, córką Stanisława Kostki; t. 11, s. 302, 310; *Urzędnicy*, nr 1669, 1811.

MOSZCZEŃSKI JERZY h. Nałęcz (†przed 1607 r.), właściciel ziemski

Był synem Jana Moszczeńskiego i Katarzyny z Rojewskich, a wnukiem Jakuba (zm. 1588). W 1565 r., na podstawie dyplomu Zygmunta Augusta z 5 maja, otrzymał dożywocie na królewskiej kikskiej. Zostało ono potwierdzone jeszcze dwukrotnie: 4 mar-

ca 1578 r. i w 1586 r. jego żonie, Annie z Żołędowa. W 1596 r. uzyskał zgodę na scedowanie dzierżawy kikolskiej synowi Andrzejowi, który potwierdzenie dożywocia wraz żoną Elżbietą (Anną ?) Żołędowską otrzymał w 1607 r.

Miał rodzeństwo: Zofię, Piotra i Stanisława.

<http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=129198/13> | 2014, gdzie data śmierci – przed 1592; J. Pakulski, *Kikół – w poszukiwaniu właściwego herbu*, Rocznik Muzealny, t. 4: 1991, s. 127-128; PRS, s. 137; RZD, t. 2, cz. 1, s. 93, 127; Uruski, *Rodzina*, t. 11, s. 302, 304, gdzie Andrzej na Moszczonem (Moszczeński), żonaty z Elżbietą Żołędowską, był synem Stanisława, brata Piotra i Jerzego.

MOSZCZYŃSKI EDWARD (*11 VIII 1899 r. w Lipnie †IV 1940 r. w Katyniu), społecznik, prawnik, sędzia grodzki, podporucznik Wojska Polskiego, ofiara zbrodni sowieckich (M 80)

Był synem Bolesława, pisarza gminnego w Jastrzębiu k. Lipna (ur. 1863) i Bronisławy z Płacheckich (ur. 1856). Z rodzicami, którzy prowadzili gospodarstwo rolne, mieszkał w Węgiersku pod Dobrzyniem n. Drwęcą.

Tu też uczęszczał do Szkoły Powszechnej w Dobrzyniu n. Drwęcą. Następnie od 1911 r. uczył się w gimnazjum w Płocku i od 1916 r. w Warszawie. W czerwcu 1919 r. wstąpił do Wojska Polskiego, otrzymując przydział do 1 baonu radiotelegraficznego w Warszawie. Od dnia 13 stycznia 1921 r. został bezterminowo urlopowany. W tym samym roku zdał egzamin dojrzałości dla byłych wojskowych i podjął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. W 1929 r. uzyskał tytuł magistra prawa. Od 4 sierpnia 1930 r. pracował jako prawnik, był aplikantem Sądu Okręgowego we Włocławku. Od 12 września 1932 r. pracował w woj. poznańskim, najpierw jako aplikant i asesor sądowy w Kaliszu, a następnie, od 13 kwietnia 1933 r., jako sędzia grodzki w Kleczewie. Od 30 listopada 1935 r. ponownie powrócił do Włocławka i tu aż do wybuchu wojny w 1939 r. pełnił funkcję sędziego grodzkiego.

W 1927 r. wraz ze swym kuzynem, kierownikiem szkoły w Węgiersku, Józefem Sołtykiewiczem, założył w Węgiersku straż pożarną. Naczelnikiem jednostki OSP został wybrany Bolesław Moszczyński, ojciec Edwarda, działając wspólnie na rzecz własnej wsi, sprowadził, że na remizie strażacką zaadaptowano budynek starej mleczarni. Ich staraniem, w remizie strażackiej wygospodarowano dwa pomieszczenia na izby lekcyjne dla szkoły. Z ich inicjatywy, przy pomocy gminy, w 1933 r. wybudowano w Węgiersku nową zlewnię mleka.

W okresie od 15 maja do 10 lipca 1928 r. był słuchaczem Szkoły Podchorążych Rezerwy Wojsk Łączności w Zegrzu. Ukończył ją w 1929 r. w stopniu plutonowego, a następnie z dniem 1 lipca 1935 r. mianowany został podporucznikiem. Miał przydział do 4. batalionu telegraficznego.

W sierpniu 1939 r. został zmobilizowany do Wojska Polskiego. Walcząc w kampanii wrześniowej, dostał się do niewoli sowieckiej. Więziony był w obozie NKWD w Koziełsku, skąd pisał listy do rodziny. Figuruje na liście wywozowej NKWD z 1940 r. (poz. 65, p.

a. 396/398). Zamordowany został w Lesie Katyńskim w kwietniu 1940 r. Po odkryciu grobów w Katyniu w 1943 r. przy jego zwłokach znaleziono medalik, fotografię i korespondencję do żony, Jadwigi wysłaną z Brześcia.

Jego dewizą życiową były jego własne słowa: „*Jestem Polakiem, a więc mam obowiązki polskie*”.

W dniu 19 października 1929 r. w kościele parafialnym w Nowogrodzie zawarł związek małżeński z Jadwigą Sejn. Z tego związku urodziło się dwoje dzieci: syn Bohdan i córka Barbara.

W dniu 11 listopada 1999 r. na frontonie kościoła w Dobrzyniu n. Drwęcą odsłonięto zbiorowe epitafium z jego nazwiskiem. Również społeczność Węgierska utrwaliła pamięć o nim. W dniu 24 kwietnia 2010 r. na terenie szkoły w Węgiersku k. Golubia-Dobrzynia posadzono Dąb Pamięci i odsłonięto na glazie narzutowym pamiątkową tablicę poświęconą jego pamięci o następującej inskrypcji: „*Katyń... ocalić od zapomnienia. Dąb Pamięci porucznika Edwarda Moszczyńskiego 1899-1940 zamordowanego w Katyniu w roku 1940 przez NKWD Mieszkańcy Węgierska i Macikowa, 24 kwietnia 2010 r.*”. Na liście katyńskiej jego nazwisko znajduje się pod numerem AM 1943.

AP Włocławek, Akta Stanu Cywilnego Parafii w Lipnie, sygn. 100; CAW, AP 8108; M. Gasen-Piekarski, J. Jagodziński, *Epitafium katyńskie*, Powiatowy Kurier Społeczno-Kulturalny 1999, nr 4, s. 12; <http://www.genealogiapolska.pl/showmedia.php?mediaID=235131/13> | 2014, poz. 6365; <http://www.katedrapolowa.pl/13> | 2014; <http://nekropole.info/lv/person/view?id=3068512/13> | 2014; <http://www.ogrodywspomnien.pl/index/showp/14378/13> | 2014; Jagodziński, *Katyń*, s. 10; Jagodziński, *Szkoła w Węgiersku*, s. 71 i n.; *Katyń. Lista* s. 115; P. W. Kochański, *Edward Moszczyński*, <http://www.ogrodywspomnien.pl/index/showd/14378/7> IV 2914; Kubiak-Karpus, *Lista*, s. 133-1354; *Spis Koziełska*, s. 162; Tucholski, *Katyń*, s. 173; WIH MiD, L. W. z 1940 r., poz. 65.

MOSZKAROWSKI MICHAŁ (XIX w.), lokaj, uczestnik partyzantki 1833 r.

Był lokajem u Mateusza Mystkowskiego w Mokowie w pow. lipnowskim. Brał czynny udział w partyzantce „Zemsty Ludu” na terenie ziemi dobrzyńskiej w maju 1833 r. Po upadku partyzantki w końcu czerwca 1833 r., był podejrzany o współdziałanie z oddziałem Artura Zawiszy i Kaliksta Borzewskiego. Stanął przed sądem rosyjskim, jednak w 1834 r. został ułaskawiony.

Krajewski, *Usque ad finem*, s. 149; *Społeczeństwo polskie*, s. 51, 744.

MOSZYŃSKA URSZULA (*1923 r. Raduchowie k. Ostrowa Wielkopolskiego), lekarz-internista (M 81)

Synowa Artura E. Moszyńskiego. W 1959 r. ukończyła Akademię Medyczną w Poznaniu. Po studiach pracowała jako lekarz w Klinice Chorób Wewnętrznych Akademii Medycznej i Szpitalu Miejskim w Poznaniu. W 1962 r. uzyskała I stopień specjalizacji w zakresie chorób wewnętrznych. W 1963 r. przeprowadziła się do Rypina i rozpoczęła pracę w poradni ogólnej w Przychodni Obwodowej, następnie Rejonowej. Na emeryturę przeszła w 1994 r., ale nadal pracuje w Niepublicznym Zespole Opieki Zdrowotnej „Dormed”

w Rypinie. Nadto prowadzi prywatny gabinet internistyczny. Znana jest życzliwość do ludzi i pacjentów. Utrzymuje kontakty i pamięć o lekarzach rypińskich, w tym m. in. dr. F. F. Dłutku.

Autopsja (1965-2014); *Dzieje służby zdrowia*, s. 315; *Rypin w PRL*, s. 999.

MOSZYŃSKI ARTUR EUGENIUSZ, ps. „Komar” (*1902 r. w Ostrowitem, w pow. rypińskim †29 X 1973 r. w Rypinie), lekarz medycyny, dr wszech nauk medycznych, członek Armii Ludowej (M 82)
Był synem Józefa, felczera medycznego w Cukrowni Ostrowite. Medycynę ukończył w 1928 r. na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego z tytułem „doktora wszech nauk lekarskich”. W dniu 1 marca 1929 r. rozpoczął pracę jako lekarz-asystent w Szpitalu św. Marcina w Rypinie. Jednocześnie zatrudniony był w rypińskim Ośrodku Zdrowia i kilka lat później w Ubezpieczalni Społecznej jako lekarz domowy, ogólnie praktykujący. Szczególnie lubił jednak leczyć dzieci.

Uczestniczył w życiu społeczno-politycznym miasta Rypina. W kadencji Rady Miejskiej od 1934 r. był radnym z listy BBWR. W latach 1935-1939 był prezesem Towarzystwa Muzyczno-Dramatycznego „Lutnia” w Rypinie.

W pierwszych dniach wojny na ulicach Rypina udzielał pomocy lekarskiej rannym cywilom. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony był w rypińskiej Kasie Chorych. W końcowym okresie wojny wstąpił do Armii Ludowej, uczestnicząc w lewicowym ruchu oporu na terenie pow. rypińskiego. Współpracował przy tym, głównie w gromadzeniu leków i materiałów opatrunkowych z przedwojennym studentem medycyny, Eugeniuszem Nieliwódkim.

Po wyzwoleniu pracował w Ubezpieczalni Społecznej, a następnie w Przychodni Obwodowej na stanowisku kierownika poradni dziecięcej. W 1946 r. zatrudniony był także jako tzw. lekarz przemysłowy w Cukrowni Ostrowite. Był znanym w mieście zapalonym kibicem piłkarskim. Pełnił społecznie funkcję lekarza klubowego. Prowadził specjalnie dla zawodników poradnię sportową.

Odnaczoney był m. in. Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Partyzanckim i Odznaką Grunwaldzką.

AMZD, Spuścizna dr. F. Dłutka; AP Włocławek, Akta miasta Rypina, sygn. I, Dane o członkach Zarządu i radnych z 11 października 1934 r.; AP Bydgoszcz, Urząd Wojewódzki Pomorski, sygn. 5469, Arkusz ewidencyjny dla stowarzyszeń i związków z 10 stycznia 1932 r.; *Dzieje służby zdrowia*, s. 315; Gałkowski-Piotrowski, *Rypin, w latach wojny*, s. 322, 326; <http://genealogyindexer.org/view/1939Ptel/1939Ptel%20-%200142.pdf> /13 I 2013; *Lech*, s. 110; Mirecki, *Lutnia*, s. 13-16; *Rypin między wojnami*, s. 247; *Rypin w PRL*, s. 741.

MOSZYŃSKI JÓZEF (*29 (9 II) I 1872 r. we wsi Belino k. Gostynina †2 II 1935 r. w Ostrowitem), felczer medyczny (M 83)

Służył w wojsku rosyjskim, gdzie zdobył wyszkolenie felczera medycznego. W 1899 r. zatrudniony został przez spółkę ziemiańską jako felczer w czasie budowy Cukrowni Ostrowite. Na stanowisku tym pracował

w Cukrowni przez okres 35 lat. Cieszył się szacunkiem robotników fabrycznych i miejscowej ludności. Z małżeństwa z Bertą Kamens z nieodległego Giżyńska, pozostawił trzech synów, z których najstarszy, Artur Eugeniusz, ur. w 1902 r. był znanym lekarzem w Rypinie
Pochowany na cmentarzu w Trąbinie.

AMZD, Spuścizna dr. F. Dłutka; *Dzieje służby zdrowia*, s. 316.

MOTYLIŃSKI ZBIGNIEW, ps. „Zbyszko” (*9 VI 1911 r. w Skępem †5 X 1941 r. w obozie Stutthof), handlowiec, dowódca Polskiej Organizacji Zbrojnej „Znak”, więzień Stutthof, ofiara zbrodni niemieckich (M 84)

Był absolwentem Szkoły Handlowej w Lipnie. W czasie okupacji hitlerowskiej należał do pierwszych organizatorów ruchu oporu. W styczniu 1940 r. nad Jeziorem Wielkie, zw. wtedy częściej Dworskim, wraz z Józefem Dramińskim i Lubomirem Narczewskim spotkał się z Czesławem Zapalowskim, ps. „Czesław” z nieodległego Gójska, jednak już z sąsiedniego pow. sierpeckiego, gdzie podjęto myśl utworzenia Polskiej Organizacji Zbrojnej „Znak” w gminie Skępe, która niebawem liczyła 26 osób. Pełnił w niej funkcję zastępcy komendanta skępskiej placówki.

W maju 1943 r., w czasie masowych aresztowań w Skępem i całym pow. lipnowskim, zdołał wydostać się z rąk policji niemieckiej, jednak w czerwcu tego roku został aresztowany. Najpierw był on publicznie katowany na oczach swojej matki na Rynku w Skępem, a następnie w dniu 28 czerwca 1941 r. wysłany do obozu Stutthof, gdzie został zamęczony.
Był szwagrem Lubomira Narczewskiego.

Drzewiecki, *Walka* s. 98; IPiT Skępe, biogram ze zdjęciem; Krajewski, *Dama*, s. 80, 88, 109; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 273, 401; Lewandowski, *Martyrologia*, s. 27.

MROWIEC RUDOLF (*16 I 1920 r. w Lipniku †2 II 2000 r. w Cieszynie), pastor parafii ewangelicko-augsburskiej w Rypinie (M 85)

Kiedy w 1945 r. rozpoczął po przerwie wojennej studia na wydziale teologicznym, zwrócił na siebie uwagę uzdolnieniami i zamiłowaniem do języka hebrajskiego. Ks. biskup Jan Szeruda chcąc wykorzystać talent uzdolnionego studenta, wysłał go na pół roku studiów do Szwajcarii, by po powrocie zatrudnić jako asystenta w Katedrze Starego Testamentu. Jednak z powodu bardzo małej liczby naszego duchowieństwa po ukończeniu studiów i ordynacji w dniu 11 grudnia 1949 r. został skierowany do Miechowic, gdzie służył do końca 1950 r.

Gdy w 1951 r. został upaństwowiony Dom Dziecka w Miechowicach, ks. bp. Szeruda przeniósł jego na Mazury. Tam w związku z aresztowaniem przez UB ks. Jerzego Sachsa, sytuacja kadrowa była tgrudna. Młody ksiądz Mrowiec pracował najpierw w Szczytnie, później w Kętrzynie, a 23 września 1951 r. został wybrany na proboszcza parafii w Giżycku, gdzie 6 stycznia 1952 r. został instalowany. Był nękanym przez ówczesne władze, i wiosną 1954 r. opuścił teren Mazur. Do grudnia tego roku pozostawał bez pracy.

W latach 1955-56 pracował w parafii w Lublinie. Na skutek odwilży październikowej w grudniu 1956 mógł objąć parafię w Chorzowie. Tam 29 września 1957 r. został instalowany na proboszcza. Obok pracy duszpasterskiej w stosunkowo dużej parafii, współpracował również z Komisją Przekładu Pisma Świętego, a także w zespole tłumaczącym dzieła Lutra. W 1970 r. objął parafię w Rypinie, gdzie pracował do 1980 r. W 1981 r. obsługiwał parafię w Wałbrzychu. W latach 1982-1990, do przejścia na emeryturę, pracował w Zborach niemieckojęzycznych.

Pozostawił żonę Rutę z d. Kisiała, córkę i syna z rodzinami.

Pochowany na cmentarzu w parafii Biała.

T. Bruell, <http://www.lublin.luteranie.pl/historia/hist07.php/23> II 2013; *Mazurskie zyciorysy*, <http://diec.mazurska.luteranie.pl/pl/biuletyn/Mrowiec.htm/13> I 2014; *Rypin w PRL*, s. 887; J. Wul-tański, *Historia ewangelicyzmu brodnickiego*, Brodnica 1998, s. 132.

MRÓWCZYŃSKI SYLWESTER (*ok. 1835 r. †po 14 IV 1872 r.), organista, uczestnik powstania 1863/1864 r., zesłaniec syberyjski

W okresie powstania styczniowego był organistą przy kościele Ojców Bernardynów w Skępem. Za czynny udział w powstaniu został zesłany na Syberię. Do kraju powrócił dopiero 14 kwietnia 1872 r. i oddany pod dozór policyjny na okres dwóch lat.

Krajewski, *Posiew wolności*, s. 231, 305.

MRÓZ PIOTR PAWEŁ ALBERT (*26 VI 1892 r. w Łańcucie), kapłan zakonny, bernardyn, gwardian klasztoru skępskiego, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych

Do zakonu bernardynów wstąpił w dniu 26 sierpnia 1908 r. i przyjął imię zakonne Albert. Świecenia kapłańskie przyjął w dniu 5 lipca 1929 r. W 1936 r. w Skępem przeprowadził misje parafialne. W 1939 r. został gwardianem zakonu bernardynów w Skępem-Wymyślinie.

W dniu 27 października 1939 r. został tam aresztowany i więziony do 23 lutego 1940 r. Następnie przez trzy tygodnie był przetrzymywany w więzieniu Gestapo w Grudziądzu, skąd został zwolniony. Powrócił do Skępego i znalazł schronienie w domach swoich parafian. Nie zaniechał jednak działalności duszpasterskiej. Gdy groziło mu ponowne niebezpieczeństwo, zdołał ująć do Generalnego Gubernatorstwa. Dotarł do Kalwarii Zebrzydowskiej, gdzie szczęśliwie doczekał końca wojny.

W dniu 19 marca 1945 r. został wyznaczony na gwardiana klasztoru w Skępem. Niebawem dokonał rekonyliacji świątyni skępskiej. Udzielał wsparcia potrzebującym. Rodzinie Sobocińskich, która po wojnie znalazła się w biedzie, dostarczał żywność, leki i paczki z UNR-y. Po opuszczeniu przez Marię Sobocińską więzienia w 1948 r., przychodził do domu Sobocińskich tylnymi drzwiami, położonego naprzeciwko klasztoru, i podczas długich i serdecznych rozmów pytał o przeżycia więzienne, wspierał i pocieszał duchowo.

AIPN Bydgoszcz, OKBZpNP, sygn. 358, Pismo prowincjała bernardynów, z 24 października 1945 r.; Jacewicz, *Martyrologium*, z. 5, s. 207; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 140, 152; Krajewski, *Dama*, s. 32, 178; Krajewski, *Skępe*, s. 99; Lewandowski, *Martyrologia*, s. 18; Pawłowska, *Do Maryi*, s. 16; K. Pawłowska, *Skępe*, „*Cudowna Skępska Maryjo Nasza*”. *Katalog wystawy*, Włocławek (1991), s. 13; *Schematismus Archiepiscopalis Leopoldiensis 1939*, s. 146; *Schematyzm OFM Bernardynów 1939*, s. 74; Szoldrski, *Martyrologium*, s. 181; Słowiński, *Sanktuarium w Skępem*, s. 132-139, 142-143.

MUKUŁOWSKA WANDA h. Bończa (*25 X 1900 r. †1944 r. w Warszawie), ziemianka, ofiara zbrodni niemieckich

Była córką Jana Nepomucena (1872-1949) i Franciszki Grabskiej z Grabu h. Wczele (1878-1953). W 1940 r. została ona wysiedlona z dziećmi do obozu przejściowego Szmalcówka w Toruniu. Następnie zamieszkała w Warszawie. Po powstaniu warszawskim razem z synem Włodzimierzem (ur. 1934) została przewieziona do siedziby Gestapo przy ul. Szucha i tam wraz z dzieckiem rozstrzelana.

Ok. 1930 r. wyszła za Jerzego Włodzimierza Piwnickiego (1899-1944), z którym miała synów: Jerzego (1932-?) i Włodzimierza (1934-1944).

<http://www.sejm-wielki.pl/b/dw.59086/18/VIII> 2010; PRS, s. 138.

MUNKIEWICZ ANTONI HIERONIM (*26 VI 1831 r. w Lipnie †1898 r.), lekarz, doktor medycyny

Nauki pobierał w gimnazjum realnym w Warszawie. Następnie ukończył Wydział Medyczny w Moskwie. Oprócz praktyki lekarskiej trudnił się pracą naukową z zakresu medycyny. Ogłosił drukiem szereg prac, w tym m.in. *Ostre zapalenie osierdzia*, *O opiece lekarskiej nad włościanami*, *O szpitalu dla dzieci* i inne.

Demby, *Księga*, s. 113; PSN, t. 22, s. 267.

MURAWSKA MARIA JOANNA (*1 III 1959 r. w Chełmnie), prof. sztuk pięknych

Ukończyła Akademię Muzyczną w Bydgoszczy (1982), doktorat obroniła w Akademii Muzycznej w Gdańsku (1991), zaś habilitację – w Akademii Muzycznej w Bydgoszczy (1998). Tytuł profesora uzyskała w 2003 r.

Była prodziekanem Wydziału Instrumentalnego Akademii Muzycznej w Bydgoszcz (1990-1996), dziekanem Wydziału Instrumentalnego Akademii Muzycznej w Bydgoszczy (1996-1999). Była także prorektorem ds. dydaktycznych Akademii Muzycznej w Bydgoszczy (1999-2005) i rektorem Akademii Muzycznej w Bydgoszczy (2005-2012). Była również wiceprzewodniczącą Konferencji rektorów Uczelni Artystycznych (2008-2012). Jest prorektorem ds. organizacji, nauki i współpracy z zagranicą (od 2012).

Jest wiceprezesem Towarzystwa Muzycznego im. J. Paderewskiego w Bydgoszczy (od 1999).

Odnaczona Srebrnym Krzyżem Zasługi (1999), Złotym Krzyżem Zasługi (2004), Medalem Starosty Bydgoskiego (2004), Nagrodą Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego (2012), Nagrodą Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (2012), Srebrnym

Medalem Zasłużony Kulturze „Gloria Artis” (2012), Nagrodą Prezydenta Bydgoszczy (2012).

Jest autorką publikacji w pracach specjalnych pt. *Muzyka fortepianowa* (2001, 2004, 2007). Koncertowała w kraju i zagranicą: w Rosji, Francji, Danii, Austrii, we Włoszech, na Ukrainie, w Serbii i Chinach. Nagrywała utwory dla Polskiego radia i TVP Bydgoszcz. Brała udział w nagraniu płyty z okazji 25-lecia Akademii Muzycznej w Bydgoszczy. Wzięła udział w Bydgoskim Festiwalu Muzycznym (1981, 2002), w Festiwalu Chopinowskim w Antoninie (1985), Festiwalu Pianistyki Polskiej w Słupsku (1998), Usedomer Musikfestival (1998). Prowadziła także kursy mistrzowskie w Pekinie (2010, 2011, 2012). Kilkakrotnie występowała z koncertami w Ośrodku Chopinowskim w Szafarni.

[**MURZYNOWSKI ANTONI h. Ogończyk \(†po 5 VII 1783 r.\), podstoli rypiński, poseł ziemi dobrzyńskiej na sejm, deputat na Trybunał Koronny**](http://nauka-polska.pl/dhtml/raporty/ludzieNauki?type=opis&objectid=18566&lang=pl/11V13; SBNB, s. 163; ZKNH 2013, s. 258-259.</p>
</div>
<div data-bbox=)

Przed 1789 r. posiadał dobra: Świdziebnię, Ostrów i Księżę w Rypińskim. Od 22 grudnia 1764 r. do chwili rezygnacji z urzędu w dniu 5 lipca 1783 pełnił urząd podstolego rypińskiego. W 1764 r. otrzymał mandat poselski z ziemi dobrzyńskiej na elekcję króla. Był również deputowanym do Trybunału Koronnego.

Ożeniony z Helenę Radzymińską h. Lubicz, pozostawił dwóch synów: Michała i Józefa, którzy odziedziczyli po nim majątek. Józef, niekiedy Józefat, znany jest jako kanonik gnieźnieński i na tym urzędzie występował jeszcze w 1791 r.

AGAD, Sig. 30, k. 9, 35, K. 124v; Gawarecki, *Opis*, s. 127; *Genealogia*, s. 118; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=174372/13> 2014; *Inwentarze królewskoczyn*, s. 36; Uruski, *Herbarz*, t. 6, s. 495; Paprocki, *Herbarz*, s. 521; PRS, s. 139; *Spis majątków*, s. 37; Uruski, *Rodzina*, t. 6, s. 494; *Urządnicy*, nr 1788.

MURZYNOWSKI IGNACY ALOJZY h. Ogończyk (*ok. 1740 r. †1803), wojski dobrzyński, miecznik rypiński, podstoli rypiński, podczaszy dobrzyński, marszałek sejmiku ziemi dobrzyńskiej

W 1789 r. był właścicielem Makówca k. Lipna. Pełnił różne urzędy ziemskie na terenie ziemi dobrzyńskiej. W okresie od 13 kwietnia 1765 r. do 13 marca 1778 r. był wojskim mniejszym dobrzyńskim. W dniu 13 marca 1778 r. awansował na miecznika rypińskiego i urząd ten piastował do 5 lipca 1783 r. W dniu 5 lipca 1783 r. został podstolim rypińskim i był na tym urzędzie do 7 lutego 1788 r. W okresie od 7 lutego 1788 r. do 16 listopada 1790 r. piastował urząd podczaszego dobrzyńskiego.

W 1764 r. został wybrany na sejmiku ziemi dobrzyńskiej sędzią kapturowym, a w 1766 – konsyliarzem konfederacji. W 1779 r. pełnił funkcję marszałka sejmiku szlacheckiego w Lipnie.

Pozostawił trzech synów: Aleksandra, Józefa i Mateusza. Makówiec, po śmierci ojca, prawdopodobnie otrzymał Aleksander. Zmarł bezpotomnie i majątek przeszedł na jego braci.

AGAD, Sig. 30, k. 44v, 32, k. 24; Czarniecki, *Herbarz*, t. 2, s. 184; *Genealogia*, s. 117; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=ignacy+murzynowski/15> 2013; *Inwentarze królewskoczyn*, s. 36, 39, 40; *Lauda*, s. 397; Niesiecki, *Herbarz*, t. 6, s. 494; Paprocki, *Herbarz*, s. 521; PRS, s. 139; Uruski, *Rodzina*, t. 11, s. 346; *Urządnicy*, nr 1548, 1698, 1778, 1789, gdzie tylko pierwsze imię.

MURZYNOWSKI JAN h. Ogończyk (†1782 r. w Świdziebni), pisarz ziemski dobrzyński, kapłan zakonny, karmelita w Oborach

Już w wieku dojrzałym wstąpił do Zakonu Karmelitów. Z upoważnienia prowincjołała tego zakonu popierał sprawy konwentu w sprawach cywilnych. Uporządkował archiwa klasztorów całej prowincji wielkopolskiej, znajdujące się wtedy w klasztorze karmelitów w Oborach. Przyczynę do gorliwej postęgi znajdujemy w świadectwie napisanym własnoręcznie przez Piotra Sumińskiego, kasztelana kruszwickiego, dziedzica dóbr Zbójno: „*Latem 1782 roku, będąc mocno osłabiony na zdrowiu, pełen ufności, powziąłem myśl odwiedzić cudowną Figurę Matki Bolesnej sławionej w Oborach. Przybywszy tam poprosiłem o otwarcie Figury i śpiewanie litanii oraz Pod Twoją Obroń. Zanim się to zaczęło, poszedłem do celi o. Jana Murzynowskiego i tam położyłem się na łóżku. Gdy dano znać, że już czas na litanie, wstałem za pomocą któregoś z ludzi i w wielkiej słabości zszedłem na dół przed wielki ołtarz. A gdy ojcowie zaczęli śpiewać litanie uklęknąłem, wsparty głową o posadzkę. Zasnąłem wtedy i obudziłem dopiero, gdy skończono śpiewanie. Natychmiast, bez żadnej pomocy wstałem i poszedłem na piętro. Od tego momentu poczułem się zdrowszy i w ciągu trzech dni wróciłem do pełni sił*”.

Pochowany został w kościele w Oborach.

Encykl. kościelna, t. 10, s. 44; Krajewski, *Dobrze zasłużeni*, s. 20-21; *Kronika Klasztoru Karmelitów w Oborach*, t. 1, s. 32-33; P. Męczyński, *Chwalcie z nami, Panią świata*, http://www.obory.com.pl/?a=aktualnosc&typ=17&id_item=144/12 2014; Paprocki, *Herbarz*, s. 521; PRS, s. 139; Smoleński, *Kościół*, s. 84.

MURZYNOWSKI JAN h. Ogończyk (XVI w.), właściciel ziemski

Pisał się często jako „Suszycki z Suszyc”, bądź „Rudzowski z Rudzowska”. Był dziedzicem Suszyc i Rudzowska oraz Murzynowa, Żarnik, Gorzechowa, Cząstek i Myślborzyc. Włości Murzynowskich zostały nadane jego przodkom, rycerzowi Piotrowi Ogon przez księcia dobrzyńskiego Siemowita ok. 1365 r. W 1564 r. w rejestrze poborowym figurował jako Ruzowski z Ruzowska z herbem Ogończyk i inicjałami J. M. Posiadał tam sześć łanów ziemi. Utrzymywał kontakty z księciem Albrechtem, także po przedwczesnej śmierci syna Stanisława, który po powrocie z Włoch na stałe osiedlił się w Królewcu.

Pozostawił synów Stanisława i Mikołaja.

S. Murzynowski, *Historia żalosa a straszliwa o Franciszku Spierze oraz ortografia polska*, opr. J. Małek i F. Pełowski, Olshzyn 1974, s. 18, 26; Paprocki, *Herbarz*, s. 521; PRS, s. 139; *Stanisław Murzynowski. Nota biograficzna*, http://czk.republika.pl/st_murz.html/12 2014.

MURZYNOWSKI JÓZEF h. Ogończyk (†ok. 1832), właściciel ziemski

Był synem Ignacego Alojzego. W 1803 r., po śmierci brata Aleksandra otrzymał majątek Makówiec. W 1822 r. dokupił jeszcze od Bonifacego Brzuskiego pobliski majątek Sarnowo.

Ożeniony z Balbiną, córką Marcelego Zielińskiego h. Świnka, i Brygidy-Hutten-Czapskiej h. Leliwa właścicieli Steklinka i Nowogródka, pozostawił trzy córki: Antoninę, za Antonim Józefem Gostomskim h. Nałęcz, Nepomucenę Balbinę, za Ignacym Chrzanowskim h. Poraj i Aleksandrę, za nieznanym Ossowskim. (Dobra Makówiec przeszły w ręce Gostomskich).

Boniecki, *Herbarz*, t. 6, s. 349; *Genealogia*, s. 118; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=262454/12> l. 2014; *Lista właścicieli*, nr 294, 295; Paprocki, *Herbarz*, s. 521; PRS, s. 139; Uruski, *Rodzina*, t. 11, s. 346-347; Zielińscy, *Wiadomość*, cz. 2, s. 264.

MURZYNOWSKI MICHAŁ h. Ogończyk (†ok. 1832 r.), właściciel ziemski

Był synem Antoniego i Heleny z Radzymińskich h. Lubicz. W 1789 r. razem z bratem Józefem posiadał Zakroczek, Świdziebnię, Ostrów i połowę Księtego. W 1821 r. majątki te posiadał już samodzielnie. W 1826 r. z nieznanymi nam powodów sprzedał te dobra Jerzemu Ebertsowi, a połowę Księtego – Feliksowi Romockiemu, pozostawiając sobie tylko Ostrów.

Miał brata Józefa.

Po jego śmierci dobra Ostrów otrzymał jedyny syn Bernard. Właścicielem majątku był do 1864 r.

Genealogia, s. 118; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=269648/12> l. 2014; Paprocki, *Herbarz*, s. 521; PRS, s. 139; *Spis majątków*, s. 43, 49; Uruski, *Rodzina*, t. 11, s. 346-347; *Urzędniczy*, s. 1795.

MURZYNOWSKI STANISŁAW (n. „Suszycki” v. „Rudzowski”) h. Ogończyk (*m. 1526 a 1528 r. w Suszycach †w pocz. 1553 r. w Królewcu), pisarz reformacyjny, tłumacz królewieckiego przekładu Nowego Testamentu

Był synem Jana, dziedzica Suszyc koło Dobrzyńa n. Wisłą. Od 1542 r. uczył się w gimnazjum, tzw. *studium particulare* w Królewcu, a potem, w latach 1545-1547 na uniwersytecie w Wittenberdze. Następnie, w latach 1547-1549 dzięki hojnym protektorom: Walentego Orłowskiego – kasztelana dobrzyńskiego, Jana Kościeleckiego – wojewody inowrocławskiego, Feliksa Szreńskiego – wojewody płockiego i Erazma Kretkowskiego – kasztelana brzeskiego, studiował we Włoszech.

Po studiach, latem 1549 r. powrócił do Królewca, gdzie zajął się pisarstwem. Tutaj spotkał się z Janem Łaskim, dawnym kanonikiem gnieźnieńskim i krakowskim, a wówczas głową Kościoła innowierczego we Fryzji Wschodniej. Po uzyskaniu zgody księcia Albrechta, w 1550 r. osiadł na stałe w Królewcu, bowiem w rodzinnej wsi groziły mu restrykcje ze strony władz kościelnych.

Pisał w języku polskim. Był autorem m. in. *Ortografii polskiej*, w której rozwiązał umiejętnie i konsekwentnie większość najważniejszych problemów ortogra-

ficznych. W pracy tej stworzył pierwszy konsekwentny i jednolity system ortograficzny. Z języka łacińskiego przełożył na język polski *Historię żalostną a straszliwą o Franciszku Spierze*..., która, nawiązując do tekstów łacińskich, stanowi dokument walki o wolność myśli. Przekład tej książeczki, wydrukowany w Królewcu, jest obecnie unikatem znajdującym się w zbiorach Biblioteki im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego. Dobrze znając grekę, hebrajski i łacinę, z inicjatyw księcia Albrechta i wydawcy Jana Seklucjana, przygotował polski przekład *Nowego Testamentu. Ewangelię św. Mateusza* wydał w 1551 r. dołączając do niej *Ortografię polską*. W tym samym roku ukazała się dedykowana królowi Zygmuntovi Augustowi *Testamentu Nowego część pierwsza*. W 1552 r. Seklucjan wydał drugą część przekładu *Nowego Testamentu* a w 1553 r. przekład pt. *Testament Nowy zupełny*. Był autorem pism polemiczno-religijnych. Tworzył polskie piśmiennictwo nie tylko dla Mazurów pruskich, ale także dla Polaków.

Miał brata Mikołaja. Rodziny najpewniej nie założył, a na pewno nie zostawił potomstwa.

Historię żalostną i straszliwą o Franciszku Spierze posiadał w swoich zbiorach Gustaw Zieliński ze Skępego. W 1907 r. trafiła ona z całym księgozbiorem do powstającej wtedy Biblioteki im. Zielińskich TNP w Płocku.

Jego imię upamiętnione zostało na głazie w pobliżu Mazowieckiego Obserwatorium Geograficznego w Murzynowie pod Płockiem. Także w tej miejscowości jest on patronem Muzeum najbliższej okolicy.

Biblioteka Warszawska, t. 4: 1879, s. 385; Biliński, *Szlachta*, s. 115-116, 178; W. Chojnacki, *Bibliografia polskich druków ewangelicznych Ziemi Zachodnich i Północnych 1530-1939*, Warszawa 1966, nr 282, 283; M Kłos, *Znani i zapomniani mieszkańcy Gminy Brudzeń*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 10: 2006, s. 146-148; J. Małek, *Murzynowski Stanisław*, PSB, t. 22, s. 281-282; Nowowiejski, *Płock*, s. 649; S. Murzynowski, *Historia żalostna a straszliwa o Franciszku Spierze oraz Ortografia polska*, opr. J. Małek i F. Peplowski, Olsztyn 1974, s. 5-66; Paprocki, *Herbarz*, s. 521; P. Pawłowski, *Murzynowski (Suszycki) Stanisław*, PSB, t. 1: 2004, s. 121-122; PRS, s. 139; I. Warmiński, *Andrzej Samuel i Jan Seklucjan*, Poznań 1906, s. 379, 405; A. Wróbel, *Obronca języka polskiego. Stanisław Murzynowski*, *Więści z Ziemi Dobrzyńskiej* 1998, nr 1, s. 8; G. Zieliński, *Stanisław Murzynowski*, Biblioteka Warszawska, t. 4: 1879, s. 385-392.

MUSZYŃSKI EDWARD ps. „Mucha” (XX w.), żołnierz POZ „Znak” i ZWZ/AK

Mieszkał w Józefkowie k. Skępego. W czasie okupacji hitlerowskiej wstąpił do Polskiej Organizacji Zbrojnej „Znak” i od stycznia 1943 r. był dowódcą plutonu i łącznikiem Czesława Lulińskiego. Nie robił tajemnicy ze swego udziału w organizacji przed swym teściem, Franciszkiem Lewandowskim, podsołtysiem wsi Józefkowo. Ten ostatni miał pewne wykroczenia kontyngentowe wobec Niemców i w tym momencie zwerbowany został jako agent Gestapo przez zastępcę komendanta posterunku żandarmerii w Skępem, polakożerczego Josefa Modera. Po aresztowaniu Wacława Lulińskiego w dniu 5 maja 1943 r. doszło do konfrontacji w lipnowskim w więzieniu właśnie z Lewandowskim.

Po wkroczeniu wojsk radzieckich w styczniu 1945 r., został aresztowany i zginął w nieznanymi okoliczno-

ciach. E. Muszyński po wojnie zeznał, że we wrześniu 1944 r. Armia Krajowa na niego i teścia Lewandowskiego wydała wyrok śmierci, a aresztowanie ze strony Gestapo miało uchronić teścia, który nadal współpracował z ekspozyturą Gestapo w Rypinie. Wyrok na jego likwidację Zygmuntowi Letkiemu przekazała Maria Sobocińska ze Skępego.

AFGEZ, sygn. Zygmunt Letkie; Idem, Spuścizna Władysława Drzewieckiego, Rel. Zygmunta Letkie z 9 V 1978 r.; T. Jaszowski, *Gestapo w walce z ruchem oporu nad Wisłą i Brdą*, Bydgoszcz 1985, s. 124; Rel. A Tężycki z 1976 r.; A Tężycki. w swojej relacji z 1978 r. do autora nie wymieniał nazwiska zdrójcy, mówiąc, że „rolnika otoczono ochroną, były próby zlikwidowania go”, natomiast S. Suszyński, *Wsypa w Armii Krajowej*, Gazeta Lipnowska 1989, nr 3, s. 2 nazwiska Muszyńskiego i Lewandowskiego wymieniał tylko z pierwszej litery jako „Edward M. i Franciszek L.”; Ziółkowski, *Polska podziemna*, s. 299-300.

MYSŁAKOWSKI PAWEŁ h. Ogończyk (*1784 r. w Mysłakowie), żołnierz wojsk ruskich, podporucznik Wojska Polskiego

Był synem Ksawerego i Agnieszki. W 1800 r. wstąpił do wojska pruskiego; w 1813 r. przeszedł jednak do wojska polskiego, do 17. pułku ułanów i w 1814 r. został podporucznikiem, a w 1817 r. wyszedł do dymisji. Odbił kampanie: 1812 r. w Rosji i 1813 r. w Niemczech.

<http://napoleon.org.pl/forum/viewtopic.php?f=6&t=760&start=10/23> II 2013; Paprocki, *Herbarz*, s. 521; PRS, s. 139.

MYSTKOWSKI MACIEJ (MATEUSZ) h. Jastrzębiec (*ok. 1787 r. †18 X 1856 r.), ziemianin, uczestnik powstania listopadowego i partyzantki 1833 r., Sybirak

Był właścicielem wsi Przyborowice oraz dzierżawcą Mokowa w pow. lipnowskim. Pochodził z Poznańskiego, skąd przeniósł się do Królestwa Polskiego w 1826 r. Brał udział w powstaniu listopadowym, gdzie dosłużył się stopnia majora w 2. Płockim Pułku Jazdy. Kiedy w maju 1833 r. na terenie powiatu lipnowskiego pojawili się partyzanci „Zemsty Ludu” Kaliksta Borzewskiego i Artura Zawiszy, udzielił im pomocy. Następnie werbował ludzi do oddziału, a także przepisywał, razem z Zawiszą i Pawłem Wojtkiewiczem, odezwy do ziemian.

Po upadku partyzantki w czerwcu tego roku został aresztowany i postawiony przed sądem rosyjskim. W 1834 r. skazany został na 4 lata ciężkich robót, a następnie osiedlenie się na Syberii. Karę odbywał od 3 listopada 1835 r. w itgińskiej gorzelni, a od 1839 r. w fabryce sukna w Irkucku. W 1844 r. złożył prośbę o ułaskawienie. Prośba ta nie została jednak uwzględniona, skoro dalej przebywał na osiedleniu w gminie żychlińskiej, w okręgu nerczyńskim. Tam zajmował się handlem i dorobił się nawet znacznego majątku.

Krajewski, *Ostatnie chwile*, s. 58; Krajewski, *Zemsta Ludu*, s. 210, 214; M. Krajewski, *Partyzantka „Zemsta Ludu” na ziemi dobrzyńskiej i Kujawach*, Biuletyn Przewodniczk PTTK 1984, nr 23, s. 11-13; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 149; PRS, s. 139; *Spółczesność polskie*, s. 50-51, 148, 154, 189, 330-334, 342, 343, 745; K. Żołnowski, *W cieniu mokowskiego kościoła*, *Więści z Ziemi Dobrzyńskiej* 1998, nr 1, s. 10.

N

NADOLSKA z d. Rucińska BARBARA (*8 XI 1939 r. w Księżm), pracownik administracyjny, poetka, członkini DTN (N 1)

Córka Władysława i Marty z Sadowskich. Dziadkowie po kądzieli to: Petronela Dobies urodzona w Nielbarku k. Nowego Miasta Lubawskiego (1874), córka Wojciecha. Oprócz czytania i pisania po polsku, uczyła się języka niemieckiego, w mowie potocznej często używała nazw przedmiotów w tym języku. Zmarła w Księżm w 1949 r., pochowana na cmentarzu parafialnym w Świdziebni. Dziadek, Ignacy Sadowski urodzony w Sinogórze k. Żuromina (1869). Po osiedleniu się w Księżm – majątku przyszłej żony Petroneli – zajmował się gospodarstwem rolnym, był dobrym stolarzem, ogrodnikiem oraz wykuwał w kamieniu żarna do mielenia zboża na śrutę. Słynął z tego na okolicę. Przed I wojną światową, jako umiejący czytać i pisać, pomagał ludziom z zaboru rosyjskiego wypełniać dokumenty, chcącym wyjechać na emigrację do Ameryki. Ojciec dziadka Ignacego Sadowskiego rzeźbił w kamieniu przydrożne figurki. Matka dziadka Ignacego Sadowskiego, nosiła nazwisko rodowe Julianna Ułaszewska. Dziadek Ignacy zmarł w Księżm (12 V 1920). Pochowany na cmentarzu parafialnym w Świdziebni. Dziadkowie po mieczu to: Józef Ruciński i Joanna Szczepańska. Małżonkowie Rucińscy posiadali gospodarstwo rolne w Księżm. Posiadali dużo łąk torfowych, z których czerpali dość duże dochody. Babka zmarła młodo na tzw. „hiszpankę”, gripę, która w 1918 r. panowała w całej Europie. Osierociła troje dzieci, w tym mojego ojca Władysława, który miał 9 lat. Dziadek ożenił się powtórnie. Zmarł w Księżm w 1947 r., pochowany na cmentarzu parafialnym w Świdziebni.

Siedmioklasową szkołę podstawową ukończyła w Świdziebni (1954), a następnie Liceum Ekonomiczne w Brodnicy (1972-1976), uzyskując tytuł zawodowy technika ekonomisty o specjalności administracja terenowa.

Pracowała w Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Świdziebni (1958-1963) jako referent USC, a następnie w PSS w Brodnicy (1972-1990). Od 2007 r. jest członkinią DTN.

Jest autorką wierszy, szczególnie o tematyce regionalnej, wydanych m. in. w publikacji *Ścieżki dzieciństwa* (2002), a także ukazujących się cyklicznie w periodyku „Rocznik Dobrzyński, t. 1-7: 2007-2014. W 2013 r. nakładem Wszechnicy Edukacyjnej i Wydawniczej „Verbum” wydany został kolejny tomik jej poezji pt. *Powidoki*.

W 1960 r. wyszła za mąż za Teodora Nadolskiego, z którym ma dwoje dzieci: Marylę (ur. 1961) i Piotra (ur. 1967) oraz czworo wnucząt.

ADTN, Deklaracja członkowska; Autopsja (1980-2014); *Poetka regionalna*, Czas Brodnicy, nr 30805: 2013, s. 7; Rocznik Dobrzyński, t. 1-6: 2007-2013; ZKZD 2005, s. 185-186.

NADOLSKA z d. Kowalska JANINA (*30 IX 1959 r. w Świdziebni), ekonomistka, kustosz pamięci lokalnej i narodowej (N 2)

Córka Jana i Jadwigi z d. Kempaska. Dramatyczne wydarzenia drugiej wojny światowej w rodzinie Nadolskich wyryły poważny ślad w sercach i pamięci. Należy wspomnieć Teodora Nadolskiego, zamordowanego przez Niemców w Koronowie k. Bydgoszczy w 1942 r. i jego 18-letniego syna, Kazimierza Nadolskiego, członka organizacji „Legion Orła Białego”, zakatowanego w obozie Stuthoff w 1941 r.

Ukończyła Szkołę Podstawową w Świdziebni w 1974 r. Następnie podjęła naukę w Liceum Ekonomicznym im. Ludwika Krzywickiego w Rypinie, otrzymując tytuł technika ekonomisty, gdzie obroniła pracę dyplomową ze statystyki.

Po ukończeniu szkoły średniej rozpoczęła pracę w Wojewódzkim Zakładzie Weterynaryjnym w Toruniu, pod który podlegała Lecznica Weterynarii w Świdziebni. Pracowała na stanowisku referenta administracyjnego. Obecnie prowadzi działalność gospodarczą w Księżm.

Ma osiągnięcie w krzewieniu tradycji i kultury, przyczyniając się do upamiętnienia miejsca mordu 8 członków organizacji Legion Orła Białego, rozstrzelanych w 1942 r. przez Niemców w lesie w Księżm. Od 2008 r. jest autorką artykułów w „Biuletynie Koła Polaków z Indii”, wydawanym w Londynie. Jako członkini brała udział w XV Światowym Zjeździe Polaków z Indii w Będlewie k. Poznania w 2010 r.

Działa jako kronikarka, uzupełniając o nowe treści i zdjęcia oraz opisując wydarzenia z życia Parafialno-Strażackiej Orkiestry Dętej w Świdziebni. Jako absolwentka LE, znająca j. rosyjski, dużo podróżuje na Wschód, zawierając znajomości z okolicznymi mieszkańcami, poznając ich kulturę i doskonaląc język. Uwielbia podróże na Kresy. Najbardziej pozostał jej w pamięci wyjazd do Lwowa i najstarszej nekropoli Europy, Łyczakowa z Lwowskimi Orłętami. Emocje, które jej towarzyszyły podczas zwiedzania doskonale opisuje polski poeta K. Makuszyński: „*Na te groby powinni z daleka przychodzić ludzie małej wiary, aby się napelnąć wiarą niezłomną, ludzie małego ducha, aby się nadyszeć bohaterstwa*”.

Zafascynowana kulturą, sztuką, tradycjami, historią regularnie odwiedza cmentarze w Piatichatkach k. Charkowa, Bykowni k. Kijowa, Miednoje, obóz i cmentarz w Starobielsku, Katyniu i Smoleńsku; we Włoszech - Monte Cassino; na Litwie - Rossę i Antokol, na Białorusi - Kuropaty k. Mińska, Chatyń, Lenino, Wołkowysk, Kołdyczewo, Słonim, Brześć, Janów Poleski itp. Tam z determinacją szuka swoich ziomeków i godnie oddaje im cześć. Wśród nielicznych była na cmentarzu w Katyniu w czasie katastrofy lotniczej w dniu 10 kwietnia 2010 r., kiedy to zginęła Para Prezydencka oraz pozostałe 94 osoby oddane Rzeczypospolitej. Jechała uczcić pamięć zamordowanych Polaków w Katyniu, niestety, kolejna tragedia pogłębiła głęboki smutek i żal. W 2012 roku wybrała się tam kolejny raz.

Bardzo lubi czytać książki, zwłaszcza te o tematyce ludobójstwa na Kresach oraz o sowieckich łagrach i historii więźniów na Kołymie i Workucie. Znaczną ich część posiada we własnej bibliotece. Od blisko 10 lat utrzymuje przyjaźń z koleżanką z Japonii, nauczyła się podstaw pisowni liter języka japońskiego, bo był potrzebny do komunikacji, pisanie maili i listów.

W wolnych chwilach rzeźbi w drewnie, posiada liczną kolekcję prac w swoim domu.

Ma męża Wiesława, który pełni funkcję radnego gminy w Świdziebni, córkę Katarzynę (ur. 21 XI 1983), dwóch synów: Karola (ur. 8 XI 1988) i Kacpra (ur. 24 X 1990).

Autobiografia z 7 III 2014.

NADOLSKI KAZIMIERZ (*16 I 1923 r. w Księżm 12 XII 1941 r.), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, ofiara zbrodni niemieckich (N 3)

Był synem Teodora, gospodarza, ofiary zbrodni niemieckich i Stanisławy z Krajników. Miał ukończone 7 klas szkoły podstawowej. Jako 18-letni młodzieniec związał się z podziemną organizacją konspiracyjną w Księżmie i okolicznych miejscowościach pn. Legion Orła Białego. W lipcu 1941 r. został aresztowany przez Gestapo. Z posterunku w Świdziebni przewieziony do Brodnicy, a potem na komisariat Gestapo w Grudziądzu (obecnie szkoła nr 8). Następnie trafił do obozu Stutthof, gdzie na skutek katowania w trakcie przesłuchań, po dziesięciu dniach zmarł.

Pozostawił liczne rodzeństwo.

Pochowany w Gdańsku-Zaspie (grób nr 107).

Inf. J. Nadolskiej z 27 II 2014; Krajewski, *W cieniu wojny*, pass.; Piotrowski, *Słownik*, s. 180, gdzie mylna inf., że przewieziony z obozu Stutthof do Księżm i tam rozstrzelany.

NADOLSKI TEODOR (*1881 r. w Dzierznie Pruskiej 12 VIII 1942 r. w Koronowie), gospodarz, ofiara zbrodni niemieckich (N 4)

Przed wojną mieszkał z liczną rodziną w Księżmie. W czasie wojny z całą rodziną został wysiedlony z Księżm na Wierzchownię. Warunki mieszkaniowe i materialne były wyjątkowo złe. Musiał jednak zapewnić dzieciom pożywienie, którego systematycznie brakowało. Podczas jednej z kontroli sprawdzano pozwolenia na ubój, które było na wieprzowinę, ale nie na cielęcinę, został za to oskarżony o nielegalny ubój. Nie pomogły prośby i błagania. W dniu 22 kwietnia 1942 r. został wezwany na rozprawę do Rypina. Tam skazany na 20 miesięcy więzienia i wywieziony do Koronowa k. Bydgoszczy. Wskutek ciężkich przesłuchań i tortur, po 3,5 miesiącach zmarł. Zwłoki zostały przywiezione pociągiem do Radoszk, skąd odebrano i wozem przywieziono na Wierzchownię.

Miał siostrę Mariannę, zamężną Krajnik zam. w Kamieniu k. Jabłonowa Pomorskiego i braci: Jana zam. w Janowie i Piotra, który w obawie przed poborem do carskiego wojska wyjechał z żoną do Ameryki.

Ożeniony ze Stanisławą Krajnik, pozostawił dwanaścioro dzieci: Stanisławę (ur. w 1911 w Księżmie-zm. 31 VII 2005); Jana (ur. 1912 w Księżmie-zm. 11 XI 1977), uczestnika bitwy nad Bzurą w 1939r. w IV Dywizji

Pomorskiej pod dowództwem gen. Bortnowskiego, po kapitulacji w niewoli w Niemczech, po wyzwoleniu wrócił do Polski; Janinę (ur. 1914 w Księżmie-zm. 1961); Józefa (ur. 1916-zm. 26 III 1990), z zawodu rybak, jesienią 1938 r. powołany do wojska do 8. pułku strzelców konnych w Chełmnie, w czasie walk pod Kutnem 12 września 1939 r. został ranny w lewą rękę, leżał w szpitalu w Warszawie, po wyleczeniu wrócił do domu; Władysława (ur. 1918 w Księżmie -zm. 2 XI 1987), czasie wojny pracował u Niemca w Rypalskach k. Rypina jako przymusowy robotnik; Franciszka (ur. 1920 w Księżmie-16 IX 1977), czasie wojny zabrany był nocą na roboty przymusowe do Rzeszy, pracował do końca wojny, po wyzwoleniu wrócił do Polski; Kazimierza (16 I 1923 w Księżmie-zm. XII 1941), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, ofiara zbrodni niemieckich; Cecylię (ur. 1924 w Księżmie-zm. 1992), w czasie wojny pracowała przymusowo przy sadzeniu lasu; Stanisława (ur. 1927 w Księżmie- zm. 30 IV 1995), w czasie wojny pracował jako przymusowy robotnik u Niemca; Mariannę (ur. w 1930 w Księżmie-12 II 1994), Teodora (ur. 23 VI 1931r. w Księżmie) i Alojzego (ur. w 1932r. w Księżmie-zm. 4 X 1994).

Pochowany na cmentarzu w Świdziebni.

Album rodzinny B. Nadolskiej z Brodnicy; Inf. J. Nadolskiej z 27 II 2014 r.; Piotrowski, *Słownik*, s. 180, gdzie zupełnie mylna inf., że został aresztowany przez Selbstschutz w październiku 1939 r. i zamordowany w Rypinie w listopadzie 1939 r.

NADRATOWSKI WŁADYSŁAW KAJETAN h. Nabram (*27 VI 1892 r. w Czerminie k. Rypina 20 IV 1985 r. Londynie), prawnik, wioślarz, olimpijczyk

Urodził się w rodzinie ziemiańskiej jako syn Mariana i Julii z Machcińskich. Szkołę powszechną ukończył w Bielsku Płockim, a dalszą naukę kontynuował w Warszawie. Tu zdał maturę (1917) i ukończył studia na Wydziale Prawnym UW, gdzie otrzymał stopień magistra praw i nauk politycznych (1924). Po odbyciu aplikacji (1929), został wpisany na listę adwokatów Izby Warszawskiej.

Już w gimnazjum rozpoczął życiową przygodę ze sportem (pływanie, wioślarstwo), ale dopiero w latach 20. XX w. jako sternik osad warszawskiego AZS zaczął zaliczać się do krajowej czołówki, zdobywając tytuły mistrza Polski w czwórce ze sternikiem (1920, 1923-1925) i ósemce (1922, 1926). Wszedł też do grona olimpijczyków i w roku olimpijskim (1924) zdobył w czwórce ze sternikiem złoty medal podczas akademickich mistrzostw świata w Warszawie, a w mistrzostwach Europy w 1926 r. w ósemkach wywalczył 6 miejsce. Na igrzyskach olimpijskich w 1924 r. odpadł w eliminacjach w czwórkach ze sternikiem i zakończył karierę sportową.

Od pierwszych chwil po odzyskaniu niepodległości był także bardzo zaangażowanym działaczem sportowym. Stworzył podwaliny pod silne podstawy AZS Warszawa, którego w latach 1919-1921 był prezesem. Aktywnie uczestniczył w pracach nad utworzeniem Centrali Polskich Akademickich Związków Sportowych w 1923 r. której został wiceprezesem, sekretarzem referatów sportu i w Ministerstwa Zdrowia (1921-1922), PZTW i wydziałowi wioślarstwa PKIO.

We wrześniu 1939 nie został przyjęty do wojska ze względu na limit wieku w Marynarce Wojennej. Następnie przedostał się na Zachód, gdzie wstąpił do Polskich Sił Zbrojnych, gdzie służył jako prawnik.

Po zakończeniu wojny osiedlił się w Londynie, gdzie aktywnie włączył się w nurt życia społecznego polskich środowisk wojskowych, będąc przez wiele lat prezesem (1951-1968) Stowarzyszenia Marynarki Wojennej *Polish Naval Association* (w 1965 mianowany kapitanem MW, a w 1969 komandorem honorowym).

Pochowany na *Gunnthersbury Cemetery*.

Biografie, <http://www.olimpijski.pl/pl/pages/display/14509/11> IX 2013; *Biogram*, [w:] *Guide to the Archives of the Polish Institute and Sikorski Museum*, Londyn 1985, t. 1, s. 232; NAC, zdj; PRS, s. 140; *Władysław Nadratowski*, <http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/na/wladyslaw-nadratowski-1.html> /12 I 2014; R. Wryk, *Władysław Kajetan Nadratowski 1892-1985*, *Akademicki Przegląd Sportowy* 1988, nr 8, s. 58-64;

NADROSKI ADAM ANDRZEJ h. Belina (*1786 r. †ok. 1842 r.), właściciel ziemski

Był synem Bartłomieja i nieznannej bliżej Marianny. W latach 1818-1819 od rodzeństwa wykupił całość dóbr Nadród i część należącą do Józefa Bromirskiego, stając się jedynym ich właścicielem. W 1825 r. posiadał także część Pinina i Kordyszewa. W 1842 r. był wylegitymowany przez Heroldię Królestwa Polskiego pod herbem Nabram.

Ożeniony był z Marianną Pęszyńską, pozostawił dzieci: Mariana Franciszka Wojciecha, Adama, Mariannę Justynę, Annę Anielę, Adama Mariana i Bogumiłę Katarzynę, które otrzymały po nim dobra ziemskie. W 1819 r. adoptował nieletnią córkę Jakuba Bromirskiego, Brygidę, później za Franciszkiem Starorypińskim, zmarłą 1830 r.

W 1854 r. całość tych dóbr kupił od dzieci Adama, Wilhelm Fryderyk Barthel.

Biliński, *Szlachta*, s. 117-118; *Dekanat rypiński*, s. 140; P. Gałkowski, *Drobna szlachta okolic Rogowa w ziemi dobrzyńskiej*, *Ziemia Dobrzyńska*, t. 6: 1999, s. 67; *Genealogia*, s. 119; Gałkowski-Piotrowski, *Rogowo*, s. 288, podaje mylnie „Nadrowski” h. Nabram, czym pieczętowali się Nadratowscy; *Lauda*, s. 393, 401; *Lista właścicieli*, nr 319-321; Myslakowski, *Materiały*, nr 1812; PRS, s. 140; Uruski, *Rodzina*, t. 12, s. 7.

NADROSKI FRANCISZEK h. Belina (*1881 r. w Rypinie †9 X 1940 r. w Mauthausen), nauczyciel

Wywodził się z rodziny o tradycjach powstańczych. Matka pochodziła z Manelskich, a żona ze Śląskich. W 1901 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie k. Lipna. Przybył do Myszkowa w 1906 r. prawdopodobnie, uciekając z Rypina w trakcie rewolucji 1905-1907 w trakcie trwającego także w tym mieście strajku szkolnego i protestów przeciwko polityce rusyfikacji. Był kierownikiem szkoły powszechnej w Myszkowie-Mijaczowie k. Częstochowy. Był zasłużonym dla gminy Myszków kierownikiem szkoły, działaczem społecznym: tworzył ZHP, działał w ruchu endeckim.

Miał starszego brata Stanisława.

Inf. Jarosława Durki z Myszkowa z 17 XI 2013 r.; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 121; PRS, s. 140.

NADROWSKI STANISŁAW (*ok. 1873 r. †19 V 1922 r. w Rypinie), pracownik bankowości

Był pracownikiem i członkiem Zarządu Banku Spółdzielczego w Rypinie.

Miał młodszego brata Franciszka.

Pochowany na cmentarzu katolickim w Rypinie, przy głównej alei.

Jego nagrobek, w formie neogotyckiej kapliczki z rzeźbą Matki Bożej, zachowany jest do dziś.

Inf. Jarosława Durki z Myszkowa z 17 XI 2013 r.; Krajewski, *Rypinie*, s. 77; Nagrobek z tablicą inskrypcyjną na cmentarzu w Rypinie.

NAGÓRNEWICZ EDWARD (*1928 r. w Rypinie †1994 r.), strażak zawodowy, oficer (N 6)

W 1954 r. ukończył kurs oficerski pożarnictwa w Poznaniu i został mianowany komendantem Powiatowym Straży Pożarnych w Rypinie. Funkcję tę pełnił do 1975 r. W latach 60. i 70. XX w. awansował na kolejne stopnie oficerskie. W 1975 r. już jako major pożarnictwa otrzymał nominację na stanowisko komendanta Wojewódzkiego Straży Pożarnych we Włocławku. Wkrótce awansował na stopień pułkownika pożarnictwa. W 1977 r. był inicjatorem utworzenia Zawodowej Straży Pożarnej w Rypinie. W 1980 r. przeniesiony do Komendy Wojewódzkiej Straży Pożarnej w Częstochowie. W 1982 r. przeszedł na emeryturę.

W monografii Rypina z 1994 r. opublikował szkic pt. *Rypińska Ochotnicza Straż Pożarna w latach 1881-1992*.

Odnaczony m. in.: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Srebrnym i Brązowym Krzyżem Zasługi, Medalami: „Zasłużony dla Województwa Bydgoskiego”, „Zasłużony dla Województwa Włocławskiego”, „Zasłużony dla Miasta Włocławka”.

Pochowany na cmentarzu katolickim w Rypinie.

Autopsja (1995-1990); P. Gałkowski, S. Wiśniewski, *100 lat Ochotniczej Straży Pożarnej w Sadłowie*, *Sadłowo* 2010, s. 53-54; *Rypin w PRL*, s. 788.; Tablica nagrobna na cmentarzu w Rypinie.

NAJCHAUS RYSZARD (*2 III 1940 r. w Warszawie †12 X 2002 r. w Rypinie), kupiec, piłkarz, wiceprezes Klubu Sportowego „Lech” w Rypinie” (N 7)

Od końca lat 50. i na początku 60. XX w. był piłkarzem nożnym w drużynie juniorów i kapitanem drużyny Klubu Sportowego „Lech” Rypin. We wrześniu 1970 r. objął funkcję trenera pierwszej drużyny i pełnił ją do wiosny 1971 r. W latach prezesury klubem przez Ryszarda Hartwiga był wiceprezesem do spraw organizacyjnych KS „Lech”. Stanowisko to piastował także w latach 1994-1997 za czasów Jerzego Gozdura. Udzielał się w pracy rypińskiego samorządu terytorialnego po 1990 r.

Odnaczony Odznaką „Zasłużonego Działacza Kultury Fizycznej” (1997).

Pochowany na cmentarzu katolickim w Rypinie.

Autopsja (1965-2002); *Lech*, s. 354.

NAKIELSKI ANTONI (*20 II 1897 r. w Rytlu †IV 1940 r. w Kalininie), przodownik Policji Państwowej, komendant posterunku w Świdziebni, ofiara zbrodni sowieckich (N 7)

Był synem Andrzeja i Marianny z Drywków.

Od 1923r. pełnił służbę w Policji Państwowej, gdzie dosłużył się stopnia przodownika. Początkowo służył w Iłży. W 1926 r. został przeniesiony na teren pow. rypińskiego, służbę pełnił m. in. w Rypinie i na Posterunku PP w Zbójnie. Od 1933 r. był komendantem posterunku PP w Świdziebni i tam był także we wrześniu 1939 r.

We wrześniu 1939 r. ewakuowany na tereny wschodnie Rzeczypospolitej, został zatrzymany przez NKWD przy próbie przekraczania granicy rumuńskiej i osadzony w obozie w Ostaszkwie. Na początku kwietnia 1940 r. rozstrzelany w siedzibie NKWD w Kalininie.

Był odznaczony m.in. Brązowym Krzyżem Zasługi oraz Medalem Dziesięciolecia Odzyskania Niepodległości.

Pozostawił córki: Marię i Antoninę, zamężna Krauze. Pochowany na Polskim Cmentarzu Wojennym w Miednoje.

Gutowski, *Historia policji*, s. 344; Inf. J. Nadolskiej z 23 II 2014; Antoni Nakielski, <http://nekropole.info/lv/person/view?id=3075574/25> II 2014; *Miednoje. Księga*, s. 609.

NAŁĘCZ ALFONS h. Nałęcz (*ok. 1870 r.), ziemianin

Był synem Mścisława h. Lubicz (ok. 1840-1913) i Antoniny Leibnitz-Piwnickiej h. Lubicz (ur. ok. 1840), małżonków Nałęczów. Po śmierci ojca otrzymał majątek Wolęcín.

Pozostawił syna Stanisława, który w 1928 r. odziedziczył majątek po stryju Władysławie. Na krótko przed drugą wojną Wolęcín został wydzierzawiony przez Stanisława Nałęcza, który przeniósł się do Wildna, gdzie prowadził przedsiębiorstwo drzewne.

Miał rodzeństwo: Emilię (ur. ok. 1870), Zofię, Jadwigę (ur. ok. 1870) i Władysława (1872-1934).

Genealogia, s. 124; <http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.51429/14> VIII 2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=265811/12> I 2014; Paprocki, *Herbarz*, s. 213; PRS, s. 140; RZD, t. 2, cz. 1, s. 96.

NAŁĘCZ ANTONI h. Nałęcz (*1740 r. †8 VI 1823 r. w Steklunku k. Czernikowa), miecznik ziemi dobrzyńskiej, wojski dobrzyński, łowczy rypiński, podstoli rypiński i dobrzyński, stolnik rypiński, marszałek sejmików, poseł na sejmy, członek izb sądowych Księstwa Warszawskiego

Był synem Józefa Franciszka (zm. 1 XII 1772), chorążego inowrocławskiego i Magdaleny Koziebrodzkiej z Koziebród h. Bolesćic (zm. 1766). Po śmierci ojca odziedziczył dobra Zębowo. Posiadał także Steklinek w powiecie lipnowskim i z niego się pisał, a który odziedziczył przed 1789 r. po zmarłym bezpotomnie stryju, Gabrielu Wojciechu. W 1789 r. posiadał również dobra Czernikowo. W 1792 r. od Antoniego Gabriela Karwosieckiego kupił Hornówko, w 1798 r. od Bonawentury Paprockiego nabył Mazowsze. Po 1793

r. po stryju Józefie otrzymał dobra Czernikówko, które w 1819 r. sprzedał Janowi Cissowskiemu. W 1823 r. posiadał także Kazimierzewo k. Mazowsza w parafii Łążyn oraz Zębowo, Niedźwiedź, Steklinek.

W dniu 20 grudnia 1774 r. został miecznikiem ziemi dobrzyńskiej, awansując 22 czerwca 1776 r. na wójtostwo większe dobrzyńskie, a 13 marca 1778 r. został wojskim większym dobrzyńskim. W dniu 18 sierpnia 1778 r. na sejmiku lipnowskim wybrany został deputatem na Trybunał Koronny w Piotrkowie. Sejmik lipnowski, obradujący w dniu 16 sierpnia 1784 r. powierzył mu funkcję marszałka. W dniu 18 sierpnia 1788 r. także na sejmiku w Lipnie, razem z Janem Nepomucenem Zboińskim, został posłem na Sejm Wielki-Czteroletni.

W dniu 7 lutego 1788 r. otrzymał urząd podstolego rypińskiego, a 15 stycznia 1789 r. podstolego dobrzyńskiego po zmarłym Fabianie Rościszewskim. W dniu 24 lutego 1790 r. został stolnikiem rypińskim i był na tym stanowisku jeszcze w 1792 r.

W czasie wojny 1807 r. i sformowaniu władz departamentu płockiego, powołany został do składu Izby Sprawiedliwości, przekształconej następnie w Departamentowy Sąd Apelacyjny. Po utworzeniu Księstwa Warszawskiego, dekretem z 24 grudnia 1808 r. został mianowany marszałkiem sejmiku powiatu lipnowskiego.

Zasłynął jako kolator kościołów w Czernikowie i Oborach. W 1797 r. miał znaczny udział w remoncie kościoła czernikowskiego. W czasie jednej z wizyt biskupich zobowiązał się w swojej wsi – Czernikowie utworzyć szkołę parafialną, jednak nie mamy wiedzy, czy dochował tej obietnicy.

Ożeniony z Teresą Zboińską z Ossówki h. Ogończyk (zm. 1827, pochowana w Oborach). Pozostawił trzy córki: Salomeę (1776-1833), za Ludwikiem Borzewskim z Ugoszcza; Teresę i Brygidę oraz synów: Ignacego, Alberta, Józefa, Piotra, Wojciecha i Franciszka. Salomea odziedziczyła Hornówko i wyszła za Ludwika Borzewskiego (ok. 1755-1807) z Ugoszcza. Po jej śmierci w 1833 r., Hornówko kupił Andrzej Budzyński. Brygida, po jego śmierci, wyszła za Kwiryna Zielińskiego (1788-1846) i otrzymała Czernikowo. Po bezpotomnej śmierci jej męża majątek został przez nią sprzedany. Teresa wyszła za Bernarda Smoleńskiego, po śmierci ojca otrzymała Mazowsze. Z małżeństwa tego urodził się syn Ludwik (1814-1889, pochowany na Powązkach), który w 1842 r. przejął po rodzicach ten majątek. Ożeniony był z Walerią Katarzyną (zm. 1903), córką Piotra Nałęcza.

Pamiętkowe tablice znajdują się w kościołach: w Czernikowie i Oborach.

AGAD, Sig. 32, k. 319, 377v; 34, k. 62 v; 38, k. 24, 59 v, 102 v; D. Chrobak, *Hrabia Antoni Nałęcz (1768-1823)*, [w:] SBPT, s. 23-25; D. Chrobak, *Jubileusz 500-lecia budynku w Czernikowie*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 6: 2002, s. 85; *Genealogia*, s. 122, gdzie mylna inf., że jego pierwszą żoną była Helena Zielińska ze Skępego, zaś Teresa Zboińska miałaby być jego drugą żoną; jako jego synów wymienia Piotra i Michała, którzy byli synami innego Nałęcza – Antoniego Norberta; mylna także data śmierci jego córki, Salomei jako 1823, zamiast – 25 III 1833; autor zapewne pomylił dwóch Nałęczów: Antoniego (zm. 1823) i Antoniego Norberta (zm. 1845); Gawarecki, *Opis*, s. 115-116; <http://www.sejm-wielki.pl/b/le.2467.4.3/12> I 2014; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=159606/12> I 2014; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=teresa+zboi%F1ska/13> I 2014; *Inskrypcje*, s.

183; *Inwentarze królewskich*, s. 37, 41; *Katalog*, z. 9, s. 12; Kociszewski, *Mazowsze*, s. 123, 142, 244, 461, 464; M. Krajewski, *Antoni Norbert Nałęcz h. Nałęcz*, *Gazeta Pomorska* 1991, nr 73, s. 8; Krajewski, *Tronująca*, s. 116-117, gdzie pomyłkowo drugie imię; Krajewski, *Udział ziemi*, pass.; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 26; *Lauda*, s. 386, 392, 394-397; *Lista właścicieli*, nr 673-674; Niesiecki, *Herbarz*, t. 6, s. 516; Paprocki, *Herbarz*, s. 213; Pawłowski, *Obrowo*, s. 230; PRS, s. 140; SGKP, t. 11, s. 324; *Spis majątków*, s. 36, 40; Tablice epitafijne w kościele OO. Karmelitów w Oborach, gdzie tylko imię – Antoni; Uruski, *Rodzina*, t. 12, s. 20; *Urzędnicy*, nr 1505, 1612, 1722, 1790, 1798; Zieliński, *Wiadomość*, cz. 2, s. 236.

NAŁĘCZ ANTONI NORBERT (*ok. 1760 r. †1845 r.), ziemianin

Był synem Franciszka (zm. 22 VI 1776), skarbnika i wojskiego dobrzyńskiego.

W dniu 16 VI 1793 r. wziął ślub z kościele w Skępem z Heleną Zielińską h. Świnka ze Skępego, córką Andrzeja (1710-1777) i Bogumiłą z Mdzewskich h. Dołęga (1730-1819).

Pozostawił synów: Piotra i Michała oraz córki: Teresę Jadwigę, za Bernardem Antonim Smoleńskim h. Zagłoba i Brygidę, za Kwirynem Zielińskim (1788-1846). Pochowany w kościele w Czernikowie.

<http://www.sejm-wielki.pl/b/le.2467.4.3/13> II 2014; Tablica inskrypcyjna w kościele w Czernikowie, Uruski, *Rodzina*, t. 12, s. 20; *Urzędnicy*, 1661, 1721.

NAŁĘCZ ANTONI h. Nałęcz (*ok. 1850), ziemianin

Był synem Emilii Lasockiej h. Dołęga (ur. ok. 1820) i Michała h. Nałęcz (ok. 1810-1870). W 1870 r. w wyniku podziałów rodzinnych otrzymał majątek Zębowo. Dobra te wyceniono wtedy na sumę 530 tys. złp. W 1886 r. Zębowo kupiła na licytacji Kazimiera Puzyna, żona Stanisława Puzyny, córka Gustawa Zielińskiego. Ok. 1870 r. ożeniony z Zofią Zielińską h. Świnka (1855-1885), nie pozostawił potomstwa.

Genealogia, s. 123-124; <http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.14059/14> VIII 2010; Paprocki, *Herbarz*, s. 213; PRS, s. 140.

NAŁĘCZ FRANCISZEK h. Nałęcz (†22 VI 1776 r.), wojski dobrzyński

Był synem Kazimierza Antoniego i Agnieszki z Mazowieckich. Po ojcu otrzymał dobra Zębowo.

W okresie od 2 września 1761 r. do 4 października 1762 r. występował jako skarbnik dobrzyński, po czym awansował na wojskiego dobrzyńskiego i był nim do 23 czerwca 1774 r.

Po jego śmierci majątek Zębowo oraz urząd wojskiego dobrzyńskiego odziedziczył jedyny syn, Antoni Norbert.

Posiadał rodzeństwo: Józefę (ur. ok. 1840), Mścisława (ok. 1840-1913) i Marię (1843-1903).

AGAD, Księgi grodzkie bobrownickie 34a, k. 288v, Sig. 27, k. 539, 29, k. 330, 32, k. 377v; *Genealogia*, s. 121-122; Paprocki, *Herbarz*, s. 213; PRS, s. 140; Uruski, *Rodzina*, t. 12, s. 20; *Urzędnicy*, nr 1661, 1721.

NAŁĘCZ GABRIEL WOJCIECH h. Nałęcz (†22 VI 1767 r.), łowczy, podczasz i chorąży dobrzyński

Był synem Kazimierza Antoniego i Agnieszki z Mazowieckich. Po ojcu odziedziczył Steklinek w Lipnowskim. W latach 30. XVIII w. dzierżawił królewszczyzny w okolicach Rypina, a mianowicie Wójtostwo Rypińskie i młyn Gniazdek.

W okresie od 22 czerwca 1727 r. do 9 września 1744 r. występował jako łowczy dobrzyński, awansując potem, po Macieju Orłowskim, na podczaszego dobrzyńskiego. W dniu 14 października 1758 r. z podczaszego awansował z kolei na chorążego dobrzyńskiego i był nim do 5 lutego 1767 r.

Zmarł bezpotomnie przed 1789 r., przekazując swój majątek bratankowi, Albertowi Norbertowi Nałęcz.

AGAD, Księgi grodzkie bobrownickie 35, k. 100, Idem, Sig. 25, k. 164v, 29, k. 102, 31, k. 124v, 35, k. 164v; *Genealogia*, s. 121; *Okolice Rypina*, s. 677; Paprocki, *Herbarz*, s. 213; PRS, s. 140; *Spis majątków*, s. 36; Uruski, *Rodzina*, t. 12, s. 36; *Urzędnicy*, nr 1400, 1470, 1542, gdzie tylko pierwsze imię.

NAŁĘCZ JAN (XVII/XVIII w.), właściciel ziemski, kolator klasztoru w Oborach

W 1708 r. występując jako właściciel Zębowa i wtedy zapisał część swoich dochodów na rzecz Klasztoru Ojców Karmelitów w Oborach, tym samym pomniejszając dochody plebana w Łążynie. Za ten zapis oborscy karmelici mieli odprawiać tygodniowo dwie Msze Św. oraz głosić wspominki za zmarłych po kazaniach świątecznych i niedzielnych.

Paprocki, *Herbarz*, s. 213; Pawłowski, *Obrowo*, s. 229; PRS, s. 140.

NAŁĘCZ JÓZEF ANTONI (*ok. 1707 r. †1 XII 1752 r.), właściciel ziemski, stolnik dobrzyński i poseł ziemi dobrzyńskiej

Był synem Kazimierza Antoniego (zm. 1737) i Agnieszki Mazowieckiej h. Dołęga. W okresie od 8 lipca 1737 r. do 26 stycznia 1750 r., po Kazimierzu Nałęczu, pełnił urząd chorążego dobrzyńskiego.

Z pierwszego małżeństwa z miał syna Józefa Macieja (zm. 1793) i córkę Salomeę, za Piotrem Nałęczem. Ożeniony po raz drugi z Magdaleną Koziebrodzką (ur. ok. 1700-zm. 1766) h. Jastrzębiec (Boleścic) z Dyblina, córką Franciszka i Anny z Kiewnarskich, pozostawił syna Antoniego Norberta (ok. 1740-1823).

AGAD, Księgi grodzkie bobrownickie 22, k. 219v, 26, k. 42v, 28, k. 313; Boniecki, *Herbarz*, t. 12, s. 67; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=310947/12> I 2014; PRS, s. 140; RZD, t. 2, cz. 1, s. 52; Uruski, *Rodzina*, s. 7, s. 368; *Urzędnicy*, nr 1397.

NAŁĘCZ JÓZEF MACIEJ h. Nałęcz (†po 1793 r.), miecznik dobrzyński, łowczy dobrzyński, podczasz dobrzyński, stolnik dobrzyński, chorąży rypiński i dobrzyński, poseł na sejm

Był synem Józefa Antoniego (zm. 1752), stolnika dobrzyńskiego i posła ziemi dobrzyńskiej i Agnieszki z Mazowieckich h. Dołęga. W 1789 r. był właścicielem dóbr Czernikówko, Gutowo i Łukomie (młyn i rumunki). W 1819 r. właścicielem Czernikówka był jego bratanek, Antoni Norbert Nałęcz. Wraz żoną Marianną ok. roku 1767 byli rodzicami chrzestnymi Józefa An-

drzeja Kowalewskiego, syna Mikołaja i Magdaleny z Kowalewskich z Osieka n. Wisłą.

Karierę polityczną na urządach ziemskich w ziemi dobrzyńskiej rozpoczął od stanowiska miecznika dobrzyńskiego w dniu 7 grudnia 1756 r., który to urząd piastował do 14 października 1758 r. Natomiast w dniu 14 października 1758 r. otrzymał tytuł łowczego ziemi dobrzyńskiej, awansując w dniu 2 września 1761 r., po śmierci Karola Paprockiego, na podczaszego ziemi dobrzyńskiej i był nim do 22 czerwca 1767 r.

W dniu 6 lutego 1764 r. sejmik lipnowski wybrał go posłem na sejm konwokacyjny. W maju 1767 r. został marszałkiem konfederacji przedradomskiej ziemi dobrzyńskiej, a przysięgę od niego odebrał Michał Hieronim Podoski, kasztelan dobrzyński.

W okresie do 22 czerwca 1767 r. do 22 listopada 1775 r. piastował urząd stolnika dobrzyńskiego po Tomaszu Rokitnickim, potem chorążego dobrzyńskiego (22 XI 1775-13 III 1778) i dobrzyńskiego (13 III 1778-30 V 1789).

Ożeniony z Zofią Mokronoską z Mokronosa h. Bogoria, córką Ludwika i Józefy Czosnowskiej h. Pierzchała, pozostawił córkę Wiktorię. W drugim małżeństwie z nieznaną nam bliżej Salomeą pozostawił syna Piotra.

AGAD, Sig. 27, k. 239, 539; 28, k. 515; 29, k. 102; 31, k. 125 v; 32, k. 359; 34, k. 62, 63; Borucki, *Ziemia*, s. 37, 44; *Genealogia*, s. 121, gdzie jest synem Kazimierza; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=288238/12> | 2014; *Inwentarze królewsczyzn*, s. 34, 37, 39; *Lauda*, s. 285, 286, 297, 298, 319, 348, 349, 350, 351, 356, 386; Łaszewski, *Ziemia*, s. 93; Niesiecki, *Herbarz*, t. 6, s. 516; Paprocki, *Herbarz*, s. 213; Pawłowski, *Obrowo*, s. 230; PRS, s. 140; W. Szczygielski, *Podoski Michał Hieronim h. Junosza*, PSB, t. 27/1: 1982, s. 173-174; Uruski, *Rodzina*, t. 12, s. 20; *Urzędnicy*, nr 1403, 1476, 1503, 1544, 1693, 1728; *Woźniak, Rodem, z Osieka*, s. 164.

NAŁĘCZ KAZIMIERZ ANTONI h. Nałęcz (†po 8 VII 1737 r.), marszałek sejmiku lipnowskiego, stolnik dobrzyński, poseł ziemi dobrzyńskiej na sejmy

Był synem Franciszka i Anny z Milewskich. Posiadał Steklin, który wydzierżawił Pawłowi Sierakowskiemu z Zębowa. Na przełomie XVII/XVIII w. posiadał młyn w Zębowie.

W 1718 r. pełnił funkcję marszałka sejmiku lipnowskiego. Od 2 sierpnia 1729 r. do 10 września 1735 r. pełnił urząd stolnika ziemi dobrzyńskiej, a po śmierci Antoniego Chelmskiego, od 10 września 1735 r. do rezygnacji z tego urzędu około 8 lipca 1737 r. – chorążego dobrzyńskiego. W 1697 i 1733 r. otrzymał mandat posła ziemi dobrzyńskiej na sejmy elekcyjne.

Ożeniony z Agnieszką Mazowiecką h. Dołęga, córką Michała i Jadwigi z Karskich, pozostawił trzech synów: Józefa Antoniego, Franciszka i Gabriela Wojciecha oraz córkę Kunegundę, za Józefem Pinińskim.

AGAD, Sig. 22, k. 18; 26, k. 42v; *Genealogia*, s. 121; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=255111/12> | 2014; *Lauda*, s. 147, 173, 263, 285; Paprocki, *Herbarz*, s. 213; Pawłowski, *Obrowo*, s. 230; PRS, s. 140; Smoleński, *Kościół*, s. 67; Uruski, *Rodzina*, t. 12, s. 20, *Urzędnicy*, nr 1396, 1689.

NAŁĘCZ KAZIMIERZ (*1901 r. †1970 r.), ziemianin, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1920 r., społecznik

Był właścicielem Osieka n. Wisłą. Brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej 1920 r. Potem działał w działalności społecznej. Po powołaniu w dniu 9 maja 1926 r. Ochotniczej Straży Pożarnej został dowódcą oddziałów strażackich. W jego gospodarstwie przez szereg lat pracowała Romualda Buller (1909-1986) z Antoniewa. Ożeniony był ze Stanisławą (1897-1985).

Kokot, *Dzieje parafii*, s. 46-47; Paprocki, *Herbarz*, s. 213; PRS, s. 140.

NAŁĘCZ MICHAŁ h. Nałęcz (†ok. 1870 r.), ziemianin

Był synem Antoniego Norberta i Heleny z Zielińskich. W wyniku podziałów rodzinnych otrzymał od ojca majątek Zębowo. W 1853 r. nabył na licytacji majątek Steklinek.

Z małżeństwa z Emilią Lasocką, h. Dołęga pozostawił synów: Mściława i Antoniego oraz córki: Marię, za Apolinarym Działowskim z Działowa h. Prawdzic i Józefę Antoninę Helenę, za Bolesławem Stanisławem ks. Woronieckim h. Korybut. W 1870 r. rodzeństwo Nałęcz dokonało podziału ojcowizny: Mściław otrzymał Steklinek, a Antoni – Zębowo.

AP Włocławek, KHip. Steklinek; *Genealogia*, s. 123; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=44743/12> | 2014; Paprocki, *Herbarz*, s. 213; Uruski, *Rodzina*, t. 12, s. 20.

NAŁĘCZ MŚCISŁAW h. Nałęcz (†27 I 1912 r.), ziemianin

Był synem Michała (zm. ok. 1870) i Emilii z Lasockich h. Dołęga. Po śmierci ojca w 1870 r., stał się właścicielem dóbr Steklinek. Po śmierci Joanny ze Zboińskich Piwnickiej, właścicielki Kikół, matki jego żony, Antoniny, w 1880 r. od jej rodzeństwa wykupił dobra Kikół. Wartość tego majątku szacowano wtedy na 391 tys. rubli. Na spłatę przeznaczył wtedy Steklinek, który otrzymała siostra Antoniny, Bronisława, rozwiedziona z Sumińskim. W 1902 r. Kikół przekazał synowi Władysławowi, wydzielając z niego dla siebie tylko Radziochy i Wołęcín.

Ożeniony z Antoniną, córką Eugeniusza Piwnickiego h. Lubicz i Joanny ze Zboińskich, właścicieli Kikół. Pozostawił synów: Władysława (ur. 1872) i Alfonsa (głuchoniemy) oraz córki: Jadwigę i Emilię. W 1902 r. dobra kikolskie przekazali synowi Władysławowi (ur. 1872), choć formalnie przekazanie odbyło się na drodze kontraktu kupna tych dóbr przez żonę Władysława, Franciszkę Jadwigę z Krasińskich. Po jego śmierci Wołęcín wykupił syn Alfons i wydzierżawił Leonowi i Stefanii Kosickim, a Radziochy w 1916 r. – Michał Dzierżanowski.

AP Włocławek, KHip. Kikół, sygn. 226; AUG Kikół, USC, Duplikaty ksiąg parafialnych parafii Kikół z lata 1897-1946; *Genealogia*, s. 123, 132-133, gdzie inne imiona córek: Jadwiga, Zofia, Maria; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=246914/12> | 2014; *Kikół*, s. 52-53; Kuczyński, *Kikół*, s. 16, gdzie imiona córek jak w *Genealogii*; *Lista członków TR*, s. 97; Paprocki, *Herbarz*, s. 213; PRS, s. 140; RZD, t. 2, cz. 1, s. 96; SGKP, t. 4, s. 95-96.

NAŁĘCZ PAWEŁ h. Nałęcz (XVI w.), właściciel ziemski

W XVI w. był posiadaczem klucza dóbr ziemskich w północno-zachodniej części ziemi dobrzyńskiej: Łążyna, Steklina, Owieczki, Zębowa, Kawęczyna, Wąpielska, Dąbrówki, w skład której wchodziła wieś Głogowo k. Dobrzezewic. Uznawany jest za protoplastę znanego rodu Nałęczów.

Swoje posiadłości podzielił między córkę i trzech synów.

Był ożeniony z Konstancją, z którą miał synów: Marcina, Wojciecha i Stanisława, a którzy przed rokiem 1564 podzielili ojcowiznę.

Boniecki, *Herbarz*, t. 5, s. 199-200; Paprocki, *Herbarz*, s. 213; Pawłowski, *Obrowo*, s. 115, 127; PRS, s. 140.

NAŁĘCZ PIOTR h. Nałęcz (†ok. 1848 r.), właściciel ziemski

Był synem Antoniego Norberta i Heleny z Zielińskich h. Świnka. W wyniku podziałów rodzinnych otrzymał majątek Steklinek z przyległością Niedźwiedz.

Ożeniony z Katarzyną Miłoszewską, pozostawił syna Józefa Kajetana oraz córki: Walerię Katarzynę (za Ludwikiem Smoleńskim) i Karolinę. Wspólnie prowadzony przez rodzeństwo majątek został szybko zadłużony i w 1852 r. na licytacji kupił go brat Piotra, Michał Nałęcz.

Genealogia, s. 123; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=159603/13> | 2014, gdzie tylko synowie: Baltazar i Mateusz Karol; *Lista właścicieli*, nr 494-496; Paprocki, *Herbarz*, s. 213; PRS, s. 140; *Spis szlachty*, s. 163.

NAŁĘCZ ROCH h. Nałęcz (†1793 r.), właściciel ziemski, skarbnik rypiński, wojski rypiński, stolnik dobrzyński

Był synem Jakuba i Marianny z Cieciszewskich. W latach 1789-1793 posiadał dobra Maliszewo i Biskupin. Od 13 marca 1778 r. do 22 października 1783 r. występował jako skarbnik rypiński, a w okresie 22 października 1783 r. do 30 maja 1789 - wojski mniejszy rypiński, w roku 1779 mógł być podstolim, a w 1790 r. – stolnikiem dobrzyńskim.

Ożeniony z Wiktorią Stolińską, miał córkę Balbinę i syna Franciszka. Balbina otrzymała po ojcu majątek Biskupin i wyszła za mąż za Józefa Rościszewskiego (zm. 1829), pochowana w Skępem, a dobra Biskupin pozostały w ręku Józefa Rościszewskiego jeszcze w 1849 r. Franciszek odziedziczył po ojcu Maliszewo (zm. bezpotomnie ok. 1845), a po nim, który nie mając potomstwa, Maliszewo w 1845 r. otrzymał syn jego siostry, Eufemii – Franciszek Gockowski.

AGAD, Sig. 34, k. 63; 35, k.135v; *Genealogia*, s. 120-121; *Inwentarze królewsczyzn*, s. 38, 41; Kostecka, *Maliszewo*, s. 17; *Lauda*, s. 389-390; *Lista właścicieli*, nr 293; Niesiecki, *Herbarz*, t. 6, s. 516; Paprocki, *Herbarz*, s. 213; PRS, s. 140; *Spis majątków*, s. 40; *Spis szlachty*, s. 163; Uruski, *Rodzina*, t. 12, s. 20; *Urzednicy*, s. 1794, 1802, nie podają dwóch ostatnich jego urzędów.

NAŁĘCZ ze Zboińskich TERESA h. Nałęcz (*ok. 1740 r. †1828 r.), kolatorka klasztoru w Oborach

Była córką Ignacego Antoniego Zboińskiego h. Ogończyk (zm. 1796) i Salomei Karśnickiej h. Jastrzębiec (zm. 1776). W historii kościoła i Klasztoru Ojców Karmelitów w Oborach k. Rypina zasłynęła jako jego kolatorka. Do tamtejszego kościoła fundowała m.in. srebrną plakietkę wotywną, zapewne jak wyraz otrzymanych łask za przyczyną MB Bolesnej.

Pochowana przy kościele Ojców Karmelitów w Oborach.

Wyszła za Antoniego Norberta Nałęcza (ok. 1740-1823). Pozostawiła córki: Salomeę, za Ludwikiem Borzewskim h. Lubicz z Ugoszcza; Teresę i Brygidę oraz synów: Ignacego, Józefa, Alberta, Piotra, Wojciecha i Franciszka.

Pamiątkowa tablica poświęcona jej pamięci znajduje się w kościele w Oborach.

<http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=teresa+zboi%F1ska/13> | 2014; *Inskrypcje*, s. 183; *Katalog*, z. 9, s. 40; Krajewski, *Kościół*, s. 63; Krajewski, *Tronująca*, s. 117; Paprocki, *Herbarz*, s. 213; PRS, s. 140; Smoleński, *Kościół*, s. 50.

NAŁĘCZ WŁADYSŁAW h. Nałęcz (*3 VII 1872 r. †11 XII 1934 r.), ziemianin, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, hodowca koni, działacz gospodarczy, społecznik

Był synem Mściława (1840-1912) i Antoniny z Piwnickich h. Lubicz (ur. ok. 1840). Od 1902 r. był właścicielem dóbr Kikół. W 1909 r. majątek ten został częściowo rozparcelowany, mimo to jeszcze w 1926 r. powierzchnia jego dóbr wynosiła 3.265 ha. W 1920 r. razem z synem Stanisławem bił się z bolszewikami w Wojsku Polskim. Pozostawiona w Kikole żona musiała uciekać z dziećmi na Kujawy zachodnie.

Był znanym w całej Polsce hodowcą koni krwi szlachetnej. Kierował, utworzoną w 1928 r. przy Okręgowym Towarzystwie Rolniczym, sekcją rybną. Był działaczem Centralnego Związku Polskich Stowarzyszeń Łowieckich. Miał znaczne zasługi dla społecznego rozwoju Kikoła. Fundował budowę remizy strażackiej, w której swoją działalność rozwijała aktywnie Ochotnicza Straż Pożarna, orkiestra dęta i chór „Echo Kikoła”. W 1929 r. przy jego udziale w Kikole powstała młeczarnia. Założył także jedną z największych w pow. lipnowskim cegielnię.

W 1925 r. Sąd Pokoju w Lipnie rozpatrywał sprawę skierowaną przeciwko niemu z oskarżenia właściciela sklepu, Ruszkowskiego o zniesławienie jego osoby w lipnowskiej cukierni Janusza Wencła, znajdującej się na rogu ulic Kościuszki i Gdańskiej. Dość frywolny tryb życia, spowodował zadłużenie majątku, a od końca lat 20. XX w. wszelkie kwestie majątkowe załatwiała jego żona, Franciszka Jadwiga.

Miał rodzeństwo: brata Alfonsa i siostry: Jadwigę, Zofię i Marię.

Ożeniony był z Franciszką Jadwigą hr. Korwin-Krasieńska z Krasnego h. Ślepowron (Korwin), (1878-1940), pozostawił: Stanisława (1900-1957), właściciela Wołęcina w latach 1928-1939, po wojnie mieszkał w Poznaniu; Józefa (1901-1932); Zofię (1906-1931); Jadwigę (1908-1918); Ignacego Władysława (1913-1915); Marię Julię (1914-1995), za Andrzejem Józefem bar. Ike-Dunikowskim h. Dunikowskim i Antoniego (1920-1987), po wojnie mieszkał w Kanadzie.

Pochowany na cmentarzu przykościelnym w Kikole. Po jego śmierci majątek Kikół otrzymał syn Stanisław. W 1937 r. dobra te zostały zlicytowane. Znaczną część wykupiła Cukrownia Chelmica, która przeprowadziła parcelację, a w pałacu urządzono szkołę.

AP Włocławek, KHip. Kikół, sygn. 226; D. Kostecka, *Dawni lipnowscy rzemieślnicy z branży spożywczej - cukiernicy, piekarze, młynarze*, Antoni. Tygodnik Parafialny, nr 28: 2013, s. 3; *Genealogia*, s. 124; J. Grabowski, *Warunki i rozmieszczenie typów, poziom i okręgi hodowli koni w Polsce*, Warszawa 1933, s. 254; <http://www.sejm-wielki.pl/b/12.273.1232/13> I 2014; *Kikół*, s. 53; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 81; Kuczyński, *Kikół*, s. 16-17; H. Osiński, *Dzieje odlewni żeliwa w Kikole*, Rocznik Dobrzyński, t. 3: 2010, s. 148-149; Paprocki, *Herbarz*, s. 213; PRS, s. 140; RZD, t. 2, cz. 1, s. 96; Słowo Pomorskie 1925, nr 172, s. 7; Tablica inskrypcyjna na cmentarzu przykościelnym w Kikole; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 76, 98, 109, 130, 145, 347.

NAPIÓRKOWSKI HENRYK (*ok. 1884 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, kierownik szkoły w Rogowie, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, ofiara zbrodni niemieckich (N 8)

Od 1912 r. był nauczycielem i kierownikiem Szkoły Powszechnej w Rogowie k. Rypina. W latach 1918-1939 był kierownikiem tej szkoły. Społecznie zajmował stanowisko prezesa Oddziału Związku Nauczycieli Szkół Powszechnych w Rypinie.

W tygodniach dniach wojny 1939 r. został członkiem Tajnego Związku Młodzieży Wiejskiej „Młody Las”. W dniu 23 października 1939 r. został aresztowany przez Selbstschutz na rzekomej konferencji oświatowej we Rypinie. Więziony w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20 i tam został zamordowany.

Zwłoki jego Niemcy wywieźli do lasów skrwileńskich i tam pogrzebali w zbiorowej mogile.

Tablica poświęcona jego pamięci, została odsłonięta jesienią 1968 r. w Szkole Podstawowej w Rogowie.

Dziennik KOSP 1945, nr 9, s. 224; Gałkowski-Piotrowski, *Rogowo*, s. 266; N. Kozłowski, *Tajny Związek Młodzieży Wiejskiej „Młody Las”*, Gdańsk 1995, pass.; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 322; Piotrowski, *Biogramy*, s. 172; Wardzyńska, *Rok 1939*, s. 174.

NAPIÓRKOWSKI JULIAN MACIEJ h. Prus III (*2 II 1843 r. w Sierpeckiem †28 I 1934 r.), uczestnik powstania 1863/1864 r.

Mieszkał w Kobrzyńcu. Kształcił się w szkole przyklasztornej u bernardynów w Skępem. W lutym 1863 r., w wieku 20 lat, wstąpił do oddziału Jakoby'ego i w dniu 25 lutego 1863 r. walczył w potyczce koło wsi Babiec w pobliżu Rudy Skrwileńskiej. Tam wzięty do niewoli, na mocy decyzji płockiego wojennego naczelnika 30 marca 1863 r., został oddany pod surowy dozór policji. Wkrótce wstąpił jednak do oddziału partyzanckiego Wendychowskiego w okolicach Likca. Po rozbiciu tego ugrupowania brał udział w potyczkach w Czumsku i Koziółku. Następnie przeniósł się na Kujawy i przystąpił do oddziału Edmunda Taczanowskiego.

Po klęsce powstania wrócił do Kobrzyńca, gdzie został aresztowany. Więziony był w Sierpcu. Po zwolnieniu zamieszkał w Pininie, a następnie w Rogówku. Pochowany na cmentarzu w Rogowie.

Grobowiec ufundowała mu Polska Organizacja Wojskowa powiatu rypińskiego. Nagrobek został adoptowany w dniu 28 kwietnia 2007 r. przez uczniów Publicznego Gimnazjum w Rogowie.

Krajewski, *Posiew wolności*, s. 51-52; Krajewski, *Powstanie między Skrwą a Drwęcą*, s. 63, 236; Lissowski, *Powstanie*, s. 196; A. Kociolowicz, *Miejsca upamiętnione związane z powstaniem styczniowym na Kujawach i Ziemi Dobrzyńskiej*, [w:] *Z dziejów powstania styczniowego na Kujawach i ziemi dobrzyńskiej*, pod red. S. Kalemki, Włocławek 1989, s. 231; PRS, s. 140; Tablica nagrobna z białego marmuru na cmentarzu w Rogowie.

NAPIÓRKOWSKI SYMFORIAN (†1886 r. w Warszawie), kapłan zakonny, bernardyn, ofiara prześladowań carskich w czasie powstania styczniowego

Był ojcem duchownym w klasztorze i kościele skępskim. Był gorącym zwolennikiem powstania styczniowego, za co sądzony był przez władze carskie. Gdy wczesną wiosną 1864 r. powstanie styczniowe chyliło się ku upadkowi i inwigilacja klasztoru skępskiego nasiliła się, podobnie jak inni kapłani tam pracujący, potajemnie opuścił klasztor w obawie przed aresztowaniem. W raporcie rosyjskim pisano, iż marcu 1864 r. „uciekł z klasztoru, lecz został złapany mławskim powiecie i odstawiony do więzienia w Płocku, skąd po decyzji wojennego naczelnika płockiego oddziału z dnia 9 czerwca 1864 r. nr 4009 został uwolniony”. W następnych latach widzimy go w klasztorze bernardynskim w Ratowie Radzanowie na Mazowszu.

S. M. Chrzanowski, *W cieniu ratowskiego klasztoru*, <http://ratowoklasztor.blog.pl/2013/09/11/w-cieniu-ratowskiego-klasztoru/13> I 2014; Krajewski, *Duchowni w powstaniu*, s. 5; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 215; Wyczawski, *Skępe*, s. 159, gdzie data śmierci – 1886.

NAPIÓRSKA (niekiedy Napiórkowska) MARIA, ps. „Maria” (*1912 r. w Skępem †I 1945 r. w Brodnicy), bibliotekarka, uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej, sanitariuszka sekcji WSK w obwodzie AK Lipno (N 9)

Była mieszkanką Skępego k. Lipna i pracowała jako bibliotekarka w Klasztorze Ojców Bernardynów w Skępem-Wymyślinie. W latach okupacji hitlerowskiej mocno zaangażowała się w działalność konspiracyjną, kolportując prasę warszawską. Brała udział w przerzucie ludzi przez zieloną granicę do Generalnego Gubernatorstwa. W 1942 r. została łączniczką oddziału partyzanckiego Adama Marciniaka, którego grupa operowała w lasach k. Głębozka, a potem w rejonie Wólki k. Skępego.

Do leśnych bunkrów oddziału dostarczała żywność. Najprawdopodobniej została zaprzysiężona jako żołnierz Armii Krajowej. W ramach działającej w tym powiecie Wojskowej Służby Kobiet wyznaczona była na sanitariuszkę. Od kierującej sekcją sanitarną w obwodzie AK-WSK Lipno, Stanisławy Okońskiej, pracującej w aptece w Lipnie, przyjęła duże ilości wody amoniakalnej dla partyzantki. Miała ona służyć do zacierania śladów, prowadzących do leśnych bunkrów oddziałów Winowskiego i Marciniaka, które weszły psy policji hitlerowskiej.

Współpracowała z innymi kobietami-uczestniczkami konspiracji antyhitlerowskiej w Skępem i okolicy: Stanisławą Topolewską, Heleną Zasowską, ps. „Lena” oraz łączniczkami z grupy partyzanckiej Bolesława Żołnowskiego: Adelą Kretkowską, ps. „Baśka” i Zofią Kretkowską, ps. „Zoe”, „Zonia”, „Aśka”. Z kolei łączniczkami między nią i M. Zasowską były Agata i Regina Grabowskie.

W zimie 1943/1944 r. została aresztowana i osadzona w więzieniu w Lipnie. Następnie przewieziona do więzienia w Brodnicy, gdzie podczas długotrwałego śledztwa nie ujawniła żadnych faktów z konspiracyjnej działalności w pow. lipnowskim. Zamordowana w areszcie Gestapo w Brodnicy w styczniu 1945 r.

Była spokrewniona ze skępską rodziną Wodzyńskich. Pochowana na skępskim cmentarzu razem z rodzicami, Antoniną i Józefem.

AFGEZ, t. osob. 326-326/Pom., Napiórska Maria, ps. „Maria” oraz A. Grabowska, A. Marciniak, S. Okońska, B. Żołnowski; Idem, Spuścizna W. Drzewieckiego; Idem, sygn. 156-156/Pom., Sobocińska Maria; Idem, sygn. 844-1542/Pom., Winowski Aleksander; Idem, sygn. 539-539/Pom., Zasowska Helena; AIPN Bydgoszcz, OKBZpNP w Bydgoszczy, protokół Gestapo w Bydgoszczy z 2 stycznia 1945 r. o ściganiu i rozbiciu w lasach skępskich grupy partyzanckiej A. Marciniaka; Drzewiecki, *Walka*, s. 100-101; Krajewski, *Dama*, s. 92-93; M. Krajewski, *Napiórska vel Napiórkowska Maria*, SBKP, cz. 3, s. 118-110; Krajewski, *Skępe*, s. 99-100; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 330; A. Marciniak, *Pamiętnik* – kopia w IPiT w Skępem; SBKP, cz. 3, s. 118-19; *Słownik uczestniczek walki*, s. 286; Tablica nagrobna na cmentarzu w Skępem; *Walka podziemna*, s. 223-246; Zawacka, *Kobiety w armii*, s. 238 nazywa ją Napiórkowską i podała, że zginęła już w 1944 r.; B. Ziolkowski, *Winowski Aleksander*, SBKP, cz. 6, s. 185-186.

NAPOLSKI WACŁAW (*1900 r. w Czerwoncu k. Skrwilna †po 1945 r.), działacz Polskiej Partii Socjalistycznej, urzędnik samorządowy, żołnierz Armii Krajowej, pierwszy powojenny burmistrz Rypina

Od 1918 r. należał do Polskiej Partii Socjalistycznej. W okresie międzywojennym był pracownikiem rypińskiego Magistratu. Prezesował także rypińskiej Ochotniczej Straż Pożarnej.

W czasie okupacji hitlerowskiej należał do Armii Krajowej i był w tzw. trójce konspiracyjnej z Henrykiem Dedońskim.

Po wojnie był urzędnikiem w rypińskim magistracie i do lipca 1945 r. pierwszym burmistrzem miasta. Potem wyjechał z Rypina.

Galkowski-Piotrowski, *Rypin w latach wojny*, s. 350-351, 434.

NARCZEWSKA JADWIGA (†po 1945 r.), uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej

Była siostrą znanego dowódcy POZ „Znak”, a potem ZWZ/AK, Lubomira Narczewskiego w Skępem. W czasie okupacji pracowała w majątku k. Płonczynka w gminie Wielgie. Była łączniczką brata, Lubomira z komendantem tamtego rejonu, Józefem Sawickim, ps. „Sawa”.

Miała braci: Lubomira (1913-1974) i Wacława (zm. 1945), obydwóch w konspiracji antyhitlerowskiej,

AFGEZ, t. osob. Narczewski Lubomir; Krajewski, *Dama*, s. 91; SBKP, cz. 6, s. 116.

NARCZEWSKI LUBOMIR, ps. „Młot” (*15 VIII 1913 r. w Józefkowie k. Skępego †1 I 1974 r. w Skępem), nauczyciel, podporucznik Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r., działacz konspiracji antyhitlerowskiej, zastępca komendanta Obwodu AK Lipno, komendant Placówki AK Skępe, ofiara prześladowań niemieckich (N 10)

Urodził się w rodzinie chłopskiej jako syn Macieja i Zofii z Wojciechowskich. W 1933 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie, odbył służbę wojskową w Szkole Podchorążych Piechoty w Brodnicy, gdzie uzyskał stopień podporucznika rezerwy Wojska Polskiego (patent nr 470 z 1 I 1937 r.).

Nie mogąc znaleźć pracy w pow. lipnowskim, do wybuchu drugiej wojny światowej pracował jako nauczyciel we wsi Konaty gm. Lututów pow. wieluński w Sieradzkim, jednocześnie studiując zaocznie geografię w Wolnej Wszechnicy w Warszawie. W tym okresie został członkiem PPS.

W sierpniu 1939 r. został zmobilizowany do 14. pułku piechoty we Włocławku i odbył kampanię wrześniową. Walcząc w Grupie Operacyjnej gen. F. Kleberga do 5 października 1939., uniknął niewoli i powrócił do domu. Przedzierając się w cywilnym ubraniu, w październiku 1939 r. powrócił do Skępego. W okresie okupacji zatrudniony przy pracach leśnych w Głębocku, a jego zwierzchnikiem był przedwojenny nadleśniczy, potem *Volksdeutsch* Delmann, którego okupanci przenieśli następnie na stanowisko leśniczego za postawę sprzyjającą Polakom. Od 20 listopada 1939 r. prowadził tajne nauczanie na poziomie szkoły powszechnej w miejscowości Żurawin, gm. Mochowo w pow. sierpeckim, ucząc m. in. dzieci Delmanna w Głębocku.

Następnie ze swym szwagrem, Zbigniewem Motylińskim, należał do organizatorów konspiracji antyhitlerowskiej w gminie Skępe w pow. lipnowskim. W styczniu 1940 r. wziął udział w tajnym spotkaniu w lesie nad Jeziolem Wielkim k. Skępego, któremu przewodniczył, przybyły z Gójska w pow. sierpeckim, Czesław Zapałowski, ps. „Czesław”. Spośród obecnych m. in. Zbigniewa Motylińskiego i Józefa Drabińskiego postanowiono utworzyć grupę konspiracyjną, na której dowódcę wybrano właśnie jego. Ostateczny kształt grupa przybrała na Wielkanoc 1940 r., kiedy to w obecności „Michała” (NN - sierżant 36 pp Legii Akademickiej), reprezentującego Antoniego Szadkowskiego, ps. „Bolesław” powołano Placówkę POZ „Znak” w Skępem (nr organizacyjny 125). „Michał” odebrał od niego przysięgę, a także obecnych wtedy konspiratorów. Narczewski przyjął pseudonim „Młot” i objął dowodzenie placówką, Z. Motyliński ps. „Zbyszko” został jego zastępcą, W. J. Drabiński, ps. „Czarny” odpowiedzialny był za łączność konspiracyjną, a ppor. rez. Antoni Tężycki, ps. „Grot” za sprawy organizacyjne. Organizacja kierowana przez niego rozwijała się liczbowo i obok szkolenia wojskowego, wzbogacała formy działalności: szkolenia wojskowe, różne akty sabotażu, duży kładziono nacisk na propagandę partyotyczną.

Po zerwaniu łączności z „Michałem” w październiku 1940 r. kontaktowano się z Janem Łukowskim, ps. „Kępa”, skępianinem, absolwentem Wymyślina, działającym w POZ „Znak”, a potem AK na terenie pow. sierpeckiego. Po objęciu w kwietniu 1940 r. przez Józefa Wiśniewskiego ps. „Szczērba”, Komendy Obwodu POZ „Znak” Lipno i zorganizowaniu struktur terenowych, pod koniec 1940 r. został mianowany komendantem Rejonu III Skępe, tj. gminy Skępe i Ligowo i zastępcą komendanta oraz kierownikiem organizacyjnym w Komendzie Powiatowej.

Po aresztowaniu przez Gestapo w lipcu 1942 r. J. Wiśniewskiego, w obawie przed dalszymi aresztowaniami, nakazał czasowe zawieszenie działalności. Z inspiracji Józefa Sadowskiego, ps. „Zagończyk” część konspiratorów uznała to za zbyt ostrożność. W konspiracji wybuchł konflikt, który spowodował, iż nie objął on po Wiśniewskim funkcji komendanta Komendy Powiatowej POZ. We wrześniu 1942 r. został z nim Stanisław Lipiński, ps. „Brat”, „Żółty” z Dobrzejevic, a w grudniu tego roku, w okresie akcji scaleniowej POZ „Znak” z AK, funkcję komendanta objął jego adwersarz, J. Sadowski. Tak jak i inni komendanci rejonów i członkowie Komendy Powiatowej nie chciał uznać tej nominacji, twierdząc, iż wprowadził on w błąd Henryka Kopczyńskiego, ps. „Surma” i Gustawa Olszewskiego ps. „Wojtek”, prowadzących rozmowy scaleniowe z ramienia AK. Silnie skonfliktowany z Sadowskim został przez niego usunięty z Komendy Powiatowej. W wyniku reorganizacji Obwodu, przeprowadzonej przez J. Sadowskiego, powierzono mu tylko funkcję komendanta Placówki AK Skępe-Wymyślina, wchodzącej w skład Rejonu I Lipno.

Współpracował z Lulińskimi z Józefkowa oraz braćmi Michalskimi. Bliskimi jego współpracownikami byli: Zbigniew Motyliński, aresztowany 28 czerwca 1941 r., zginął zamordowany przez strażnika obozu koncentracyjnego Stutthof 5 października 1941 r.; Czesław Luliński, ps. „Stańczyk”; ppor. Antoni Tężycki, ps. „Grot”, absolwent Wymyślina z rocznika 1932; pchr. Edmund Ruszkowski, ps. „Serb”, absolwent seminarium wymyślińskiego, rocznik 1936 i siostra Lubomira, Jadwiga Narczewska (ur. 1913), pracująca w majątku k. Płocznka w gminie Wielgie, a także: Maria Napiórska, ps. „Maria”, Stanisława Topolewska i Helena Zasowska, ps. „Lena”. Współpracowały z nim także osoby, prowadzące punkty kontraktowe: szewc ze Skępego, Adam Trojanowski i leśniczy Dallman z Głębobczka. Za pośrednictwem tego ostatniego utrzymywano kontakty w grupami partyzanckimi, działającymi w placówce Ligowo, którymi dowodził Aleksander Winowski. Najsilniejszy oddział w lasach k. Ligowa w liczbie ok. 12 partyzantów zorganizował i dowodził nim Bolesław Żołnowski, ps. „Mściwy”. Na podległym sobie terenie intensywnie rozbudował struktury organizacyjne. Organizował szkolenia wojskowe, magazynowanie broni, lekarstw i środków opatrunkowych, tworzył punkty doraźnej pomocy dla zagrożonych aresztowaniem, organizując ich przerzuty do Obwodu AK Sierpc lub w głąb Generalnego Gubernatorstwa. Na kierowanym przez niego terenie, w Józefkowie, od jesieni 1941 r. wydawana była konspiracyjna gazетка pt. „Iskra Wolności”. Redagował ją E. Ruszkowski ps.

„Serb”, przy współpracy Tadeusza Kowalskiego, ps. „Wiarusz”, „Tomasz”, Czesława Lulińskiego, Józefa Przetakiewicza, Tadeusza Michalskiego, ps. „Lech” i A. Tężyckiego, ps. „Grot”. W okresie wydawania gazetki, obok Lulińskiego, Kowalskiego i Edwarda Brzozowskiego, należał do kolegium redakcyjnego. Józefkowo było też swoistym centrum kolportażu prasy centralnej, dostarczanej przez kuriera z Warszawy, Stanisława Witkowskiego, ps. „Wojtek”, „Żbik” w ramach akcji „N” nie tylko na teren Obwodu, ale m. in. do Włocławka i Torunia. Współdziałał w tworzeniu zakonspirowanej biblioteki, funkcjonującej w Józefkowie od 1941 r. do 31 sierpnia 1944 r.

W dniu 5 maja 1943 r., w czasie masowej fali represji ze strony hitlerowskiego okupanta w pow. lipnowskim i rypińskim, został aresztowany we własnym domu w Skępem, przy ul. Rynek 17. Dzień wcześniej urodził mu się drugi syn, Zbigniew. Poprzez więzienie w Lipnie, areszt Gestapo w Grudziądzu razem ze swym szwagrem, Z. Motylińskim, trafił do obozu Stutthof, a następnie do Mauthausen, gdzie nadano mu numer obozowy 31790. Szczęśliwie udało mu się przeżyć ten obóz i 6 maja 1945 r. został oswobodzony przez wojska amerykańskie.

Powrócił do rodziny w Skępem, którą założył przed aresztowaniem. Po powrocie z obozu, mieszkał dalej przy ul. Rynek 17, przez dwa lata był nauczycielem w Wólce. Podjął nawet przez jeden semestr studia na UMK w Toruniu. Potem pracował na różnych stanowiskach w spółdzielczości: w Bydgoszczy, Lipnie, Ligowie, Żurominie i Sierpcu. W latach 1953-1959 był kierownikiem klucza PGR Skępe. Od 1959 r. ponownie pracował w spółdzielczości wiejskiej w Ligowie, Żurominie, a w latach 1964-1974 był kierownikiem działu PZGS w Sierpcu. Należał do PPS, a od 1948 r. do PZPR, skąd został usunięty za przekonania katolickie i działalność w Armii Krajowej. Był prezesem koła ZBOWiD w Skępem.

Miał brata Wacława, kierownika TON w Ciechanowie, aresztowanego przez Gestapo, rozstrzelanego w 1945 r.

Ożeniony 3 kwietnia 1940 r. w Marią Motylińską, miał synów Macieja (ur. 1940), Zbigniewa (ur. 1943) i Wojciecha (ur. 1946).

Jego szwagrem był inny, znany partyzant w rejonie Skępego, Zbigniew Motyliński.

Pochowany na cmentarzu w Skępem.

AFGEZ, t. osob. 846-1544/Pom. Narczewski Lubomir, Tężycki Antoni, Marciniak, Sadowski Józef, Suszyński Stanisław, Żołnowski Bolesław; AP Włocławek, Zarząd Gminy w Skępem 1945-1950, sygn. 38-39; *Armia Krajowa na Pomorzu*, <http://www.history.org/index.php?showtopic=72918> /13 I 2014; Bieńkowski, *Zarys*, s. 72; W. Drzewiecki, *Walka i męczeństwo nauczycieli byłego powiatu lipnowskiego w latach 1939-1945*, [w:] *80 lat ZNP w województwie włocławskim*, Włocławek 1985, s. 89; Drzewiecki, *Walka*, s. 94-98, 100; Inf. W. Drzewieckiego ze Skępego z 11 grudnia 1987 r.; IPiT Skępe; Jaszowski, *Okręg*, s. 67, 72, 77, 90-91; Krajewski, *Dama*, s. 76-77, 80, 82, 88, 90, 104; Krajewski, *Skępe*, s. 56, 100; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 330, 336; Lewandowski, *Martyrologia*, s. 21, 32-34; Sadowski, *Numer*, pass; Tablica nagrobna na cmentarzu w Skępem; Wojtowicz, *Marylka*, s. 115-116; B. Ziółkowski, *Narczewski Lubomir*, SBKP, cz. 6, s. 115-117.

NARCZEWSKI WACŁAW (†1945 r.), nauczyciel, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, ofiara zbrodni niemieckich

W 1923 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie. W czasie drugiej wojny działał w TON w Ciechanowie. Aresztowany i następnie rozstrzelany przez Niemców.

Miał rodzeństwo: Lubomira (1913-1974), żołnierza i dowódcę AK w Lipnowskim oraz siostrę Jadwigę (zm. po 1945), łączniczkę AK.

AFGEZ, t. osob. Narczewski Lubomir, Krajewski, *Dama*, s. 65; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 90; SBKP, cz. 6, s. 117.

NAROŻNY JÓZEF (*1 II 1897 r. †19 IV 1940 r. w Dachau), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich

Był absolwent Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie, które ukończył w 1923 r. Do 1939 r. był nauczycielem w Publicznej Szkole Powszechnej w Czerminie w pow. lipnowskim.

Aresztowany w dniu 17 października 1939 r. na rzekomej konferencji nauczycieli w Lipnie, następnie, poprzez obóz w Hohenbruch w Prusach Wschodnich, skierowany do niemieckiego obozu koncentracyjnego w Dachau, gdzie został zamęczony.

AIPN Bydgoszcz, OKBZpNP, syn. Zg. 25/49; Dziennik KOSP 1945, nr 9, s. 222; Goźdz-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 28; Krajewski, *Dama*, s. 65; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 90; Piotrowski, *Słownik*, s. 181-182, gdzie inf., że zginął w Hohenbruch 11 listopada 1939 r.

NARZYMSKI JÓZEF h. Dołęga (*8 II 1839 r. w Radzikach Małych w pow. rypińskim †5 VII 1872 r. w Jaworzu k. Bielska), dramaturg, prozaik i publicysta, członek rządu powstańczego w 1863 r. (N 11)

Urodził się w zamożnej rodzinie szlacheckiej o bogatych tradycjach patriotycznych. Był synem Jana Narzymskiego i Katarzyny z Grąbczewskich (zm. 1846). W latach 1852-1857 kształcił się w Gimnazjum Gubernialnym w Płocku (obecnie szkoła im. S. Małachowskiego). Tutaj zjednał sobie uznanie kolegów, którzy pod jego wpływem podjęli pracę w tajnych kółkach samokształceniowych, na których posiedzeniach czytali literaturę polską, deklamowali patriotyczne wiersze i prowadzili dyskusję. W wyniku działalności samokształceniowej w klasie J. Narzymskiego w 1857 r. wszyscy otrzymali świadectwa dojrzałości. Już w czasie nauki w płockim gimnazjum pisał wiersze.

Po ukończeniu szkoły przebywał w odziedziczonym po rodzinie majątku Bogate w pow. przasnyskim. Potem wyjechał do Paryża, by studiować w *College de France*, a następnie we Włoszech. Od 1860 r. przebywał w Warszawie, gdzie był członkiem „koła czerwonych”. Podjął wówczas działalność konspiracyjną wśród rewolucyjnych żywiołów inteligenckich, drobniomieszczkańskich i rzemieślniczych. W 1862 r. wszedł w skład Komitetu Centralnego „Czerwonych”. Po wybuchu powstania styczniowego chciał podjąć czynną walkę, jednakże został aresztowany przez tajną policję powstańczą za występowanie przeciwko Rządowi Narodowemu, opanowanemu wówczas przez „białych”. Po uwolnieniu, mimo choroby płuc, wiosną

1863 r. przybył potajemnie do Płocka, by zorganizować uwolnienie aresztowanego w dniu 22 kwietnia tego roku na ziemi dobrzyńskiej gen. Zygmunta Padlewskiego, jednego z przywódców „czerwonych”. W tym celu nawiązał kontakt z członkiem płockiej organizacji powstańczej ks. Janem Piotrowskim. Zamiar uwolnienia Padlewskiego nie powiódł się i w dniu 15 maja 1863 r. został on rozstrzelany w Płocku.

Wkrótce potem, mając 24 lata, został członkiem radykalnego powstańczego Rządu Narodowego, tzw. wrześniowego, działającego pod kierunkiem J. Chmielańskiego, obejmując w nim funkcję kierownika wydziału spraw zagranicznych. Po objęciu dyktatury przez R. Traugutta w październiku 1863 r. wyjechał za granicę. Przebywał na emigracji w Paryżu, Dreźnie, a następnie w Poznańskim.

Od 1868 r. mieszkał w Krakowie, gdzie poświęcił się pracy pisarskiej. Debiutował w 1861 r. w „Tygodniku Ilustrowanym” i „Pszczole”. W latach 1869-1871 współpracował z „Dziennikiem Poznańskim”, prowadząc tam cykl felietonów pt. „O tym i o owym”. W „Tygodniku Wielkopolskim” drukował artykuły o teatrze, w których formułował program dramatu narodowego. Mimo choroby i kłopotów finansowych, pisał dużo. Był autorem licznych powieści i utworów dramatycznych, z których dwie komedie w czterech aktach *Pozytywni* (wystawiona w 1872 r.), *Epidemia* (wystawiona w 1873 r.) wyróżnione zostały pierwszą nagrodą na konkursie krakowskim. W alegorycznym dramacie *Niekomiczna komedia* (1863) skrytykował polityczny oportunizm „białych” w czasie trwającego powstania styczniowego. W późniejszych sztukach *Emigrant z Galicji* (1869), *Pieniądze i oczy* (1869), *Pan prezydent miasta Krakowa w kłopotach* (1871) piętnował z kolei serwilizm galicyjskiego mieszczaństwa i szlachty. Był także autorem głośnej powieści o powstaniu styczniowym pt. *Ojczym* (1873) oraz noweli psychologicznej pt. *Trzy miesiące* (1873). W tej ostatniej zawarł wzruszającą wypowiedź o matce: „Ona więcej sercem się kierując, jak rozumem – łagodnie, delikatnie, miłośnie, ostrożnie prostowała, co było krzywego, łagodziła, co było szorstkie, rozdmuchiwała, co było szlachetne i zacne”. Te ostatnie utwory Narzymskiego były kilkakrotnie wydawane w Polsce powojennej. Powieść pt. *Ojczym*, oceniając powstanie styczniowe z punktu widzenia „czerwonych”, należy do najodważniejszych i najlepszych powieści przed *Wierną rzeką* S. Żeromskiego, przedstawiających problematykę lat 1863/1864.

Był twórcą polskiej komedii społecznej. Kiedy w ówczesnej Galicji mania gry na giełdzie opanowała szerokie kręgi społeczeństwa, w powieści pt. *Epidemia* wystąpił ostro przeciwko epidemii hazardu, podkreślając, „że tylko w pracy i ciszy domowego życia jest źródło bogactw i szczęścia”. Natomiast w komedii pt. *Pozytywni* Narzymski wystąpił przeciwko pozytywizmowi, pojętemu tylko jako sobkostwo, kult pieniądza i interesu, przeciw idei depreczającej uczciwość i miłość w stosunkach między ludźmi. Krytykując ugodowość pozytywistów, podzielał jednak ich poglądy na rozwój ekonomiczny kraju.

Jego komedie grano często za życia autora. Cieszyły się one dużym powodzeniem. W artykułach publicystycznych pisał, że literatura sceniczna i teatr powinny

„ostrzegać przed zgubnymi prądami, prześladować przesady, sieć i chłostać wszystko, co podłe i nikczemne, postaciami bohaterów budzić odwagę gasnącą...”.

Całe życie walczył z gruźlicą, na którą zapadł we wczesnych latach swego życia. Próbował bezskutecznie leczyć się we Włoszech. Zmarł w pełni sił twórczych w wieku 33 lat.

Żonaty z Aleksandrą Krajewską, mnie pozostawił potomstwa.

Pochowany na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie w pasie Ad.

J. Danielewicz, *W 115 rocznicę powstania styczniowego. Na ziemi dobrzyńskiej*, Ilustrowany Kurier Polski 1978, nr 17; Demby, *Bene merentes*, s. 12; Demby, *Księga*, s. 113; *Dzieje Płocka*, s. 311, 318, 331; E. (Estreicher K.), *Józef Narzymski*, Tygodnik Ilustrowany 1872, nr 239; *Encykl. Orgelbranda*, t. 10; *Encykl. powszechna*, t. 3, s. 231; K. Grodziska-Ożóg, *Cmentarz Rakowicki w Krakowie*, Kraków-Wrocław 1983, s. 358; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=197135/13> I 2014; Kostanecki, *Wybitni obywatele*, nr 20, s. 28-29; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 186-188; Krajewski, *Dobrze zasłużeni*, s. 20; M. Krajewski, *Płonne*, s. 14; Krajewski, *Na powstanie*, s. 13-14; Krajewski, *Powstanie między Skrwą a Drwęcą*, s. 87, 142, 236; J. Krzyżanowski, *Dzieje literatury polskiej od początków do czasów najnowszych*, Warszawa 1969, s. 416-417; *Mały słownik*, s. 112; Nycek, *Ludzie*, s. 167-168; Oracki, *Leksykon*, s. 137-138; PSB, t. 22: 1977, s. 582-584; Podgóreczny, *Niepospolici*, s. 211; PRS, s. 141; SGKP, t. 9, s. 470; Z. Tempka-Nowakowski, *Józef Narzymski i komedia społeczna*, Kraków 1922; *Wielka encykl. powszechna*, t. 7, s. 628; Z. Ż., *Narzymski wśród współczesnych*, Wrocław 1956.

NASIEGNIEMSKI MACIEJ h. Jastrzębiec (†1565 r.), właściciel ziemski

Być może był synem Jana z Nasiegniewa pomiędzy Szpetalem Górnym a Dobrzyniem n. Wisłą, łowczego dobrzyńskiego w latach 1519-1523. W 1564 r. posiadał 2 łany grunty w Ruszkowie k. Trąbina w Rypińskim, obok innych szlachciców zagrodowych: Stanisława Łosia h. Dąbrowa i Wojciecha Chalińskiego h. Szeliga.

Ożeniony był z Zofią Witoską.

Biliński, *Szlachta*, s. 120; *Polska w XVI wieku*, s. 300; PRS, s. 141; Uruski, *Rodzina*, t. 12, s. 46; *Urzędnicy*, nr 1450.

NAWOJKA (koniec XIV i I pocz. XV w.), na pół historyczna i legendarna postać kobiety-emancypantki, pierwsza polska studentka (N 12)

Pochodziła najprawdopodobniej z Dobrzynia n. Wisłą i była córką miejscowego burmistrza lub, według innych źródeł, rektora szkoły parafialnej. Od wczesnej młodości przejawiała niespotykane zainteresowanie nauką, poświęcając się studiowaniu dzieł w języku łacińskim. W dniu planowanego własnego ślubu, w 1407 r. uciekła po kryjomu z Dobrzynia i samotnie skierowała się do Krakowa. Tam obrawszy sobie pseudonim – imię „Andrzej”, po wzorowym zdaniu egzaminu wstępnego i wzorowych postępach w nauce w 1409 r. otrzymała togę bakałarską - tytuł nauczyciela szkoły parafialnej. (Inna wersja głosi, że Nawojka po śmierci rodziców sprzedała odziedziczony majątek i w męskim przebraniu ok. 1412 r. udała się na studia do Krakowa).

Podczas świąt Wielkanocnych, w czasie tradycyjnego oblewania wodą przez krakowskich żaków, czyli juwenaliów, została zdemaskowana. Niebawem oburzeni profesorowie Akademii Krakowskiej w podartej todzie postawili ją przed sądem biskupim. Tam zarządono, aby za pohańbienie niewieściego stanu spławić ją w Wiśle, a następnie spalić na stosie. Na pytanie jednego z biskupów: „Czemu dopuściłaś się tak strasznego grzechu?”, miała odrzec: „Z miłości do nauki”. Dzięki odważnemu i roztropnemu jej wyznaniu, a także nieskazitelnej o niej opinii, sąd nie wydał najsurowszego wyroku, a jedynie zasądził dożywotnie jej osadzenie na pokucie w klasztorze. Przebywając tam wiele lat, uczyła mniszki sztuki czytania i pisania. Miała zostać nawet opatką i mistrzynią nowicjuszek. Ułożyła także modlitewnik, który stanowił rodzaj niecodziennego pamiętnika. Miała w nim napisać m.in.: „Ja, grzeszna Nawojka, przepraszam swego Stwórcę, że ośmieliłam się uczyć”. Była zatem nie tylko pierwszą polską studentką, ale również pierwszą lub jedną z pierwszych polskich nauczycielek.

Miała być autorką modlitewnika, przy pomocy którego modliła się królowa Jadwiga. Przyjmuje się, że ten nieistniejący już dziś XV-wieczny rękopis, pokutna modlitwa została właśnie napisana przez kobietę o imieniu Nawojka.

Historię Nawojki relacjonował Martin z Leibitz, przeor zakonu benedyktynów.

Jej imię nosi kino w Lipnie, a także powstały w 1929 r. pierwszy żeński akademik Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

Z. Bigoszewski, *Dobrzyń nad Wisłą. Przeszłość-teraźniejszość*, Dobrzyń nad Wisłą 1966, s. 11; Góźdz, *Lipno*, s. 65; (Fafner), *Nawojka - pierwsza polska studentka*, <http://pokazywarka.pl/wsoszv/13> I 2014; Z. Jaskólski, *Z miłości do nauki wyrzekła się płci niewieściej*, Ziemia Dobrzyńska. Gazeta 1994, nr 3, s. 10; Krajewski, *Na powstanie*, s. 8; J. Podgóreczny, *Z kart historii. Ziemia dobrzyńska*, Zielony Sztandar 1974, nr 98, s. 9.

NAWROCKI JÓZEF (†I. 20. XX w. w USA), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Bądkowie i Rypinie, uczestnik powstania styczniowego 1863 r.

Przed wybuchem powstania, w 1861 r. był wikariuszem w Sierpcu. Za działalność patriotyczną i wygłaszane, jak określali to Rosjanie, „podburzające kazania” skazany został w trybie administracyjnym przez naczelnika powiatu płockiego na 3 miesiące pobytu w twierdzy modlińskiej, dokąd został odesłany w dniu 26 września 1861 r. Po odbyciu trzymiesięcznej kary więzienia, naczelnik twierdzy modlińskiej, Kube dołożył mu jeszcze dwa miesiące pobytu w więzieniu, rozkazując jednocześnie, aby po wyjściu roztoczyć nad „nieposłusznym” specjalną „opiekę”. Po opuszczeniu więzienia, oddano go pod ścisły, tajny nadzór policji. Mianowany został wikariuszem parafii Bądkowo. Po kilkunastu dniach pobytu w tej parafii (29 marca-15 kwietnia 1862 r.) został przeniesiony na wikariusza do Rypina, gdzie proboszczem był ks. Marceli de la Grange.

Tu pełnił funkcję skarbnika powstańczego Rządu Narodowego. W dniu 18 lutego 1863 r. zorganizował udany przerzut broni, przystanej z zaboru pruskiego z Rypina na plebanię w Skrwilnie, a mianowicie 50 sztuk karabinów i 25 pałaszy przewiozło w niedzielę

przed południem, trzech młodzieńców, wśród których był nieznan z imienia Dębowski. O jego bezprecedensowym czynie nie omieszkał jednak donieść do władz carskich w Lipnie karczmarsz z Rypina, Żyd Abram Uryn, który działał na różne sposoby na korzyść okupacyjnych wojsk rosyjskich.

Następnego dnia po udanym przetruciu broni, w dniu 19 lutego 1863 r. wojenny naczelnik powiatu lipnowskiego, major Friebeś wysłał z Lipna do Rypina konny oddział wojska pod dowództwem porucznika Polakowa z rozkazem aresztowania rypińskiego wikariusza. Kiedy oddział rosyjski po nieudanej misji powrócił do Lipna, wówczas major Friebeś zwrócił się z zapytaniem do Konsystorza Płockiego, dokąd wyjechał ks. Nawrocki? W dniu 21 lutego ks. Motyliński z Płocka odpowiedział, że „*nic nie wie o wyjeździe i ks. Nawrocki jest zapewne w Rypinie*”. W tej sytuacji wojenny naczelnik powiatu lipnowskiego przesłał do burmistrza F. Domagalskiego rozkaz o aresztowaniu rypińskiego duchownego, z chwilą, gdy ten pojawi się w mieście. Przy dokumencie tym podał rysopis księdza: „*wzrost średni, twarz ściągła, włosy ciemne, oczy niebieskie, nos ściągły, usta pełne, lat około trzydziestu, znaków szczególnych żadnych*”. W dniu 9 marca 1863 r. burmistrz Rypina odpowiedział, że „*ks. Nawrocki dotąd nie wrócił; gdzie jest, nie wie; gdy go schwyta, zaraz go odstawi*”.

Ostrzeżony przez burmistrza Rypina, Franciszka Domagalskiego zdołał opuścić miasto i – jak się później okazało – wyemigrował do Ameryki, gdzie przez szereg lat pracował wśród tamtejszej Polonii i zasłynął z aktywnej działalności patriotycznej i społecznej, gdzie zmarł.

Krajewski, *Posiew wolności*, s. 23; Lissowski, *Powstanie*, s. 49-51.

NAWROTEK PROSPER (*25 VI 1926 r. w Łowiczku †18 VIII 2004 r. w Inowrocławiu), mechanik, działacz lewicowy, społecznik

Od 1955 r. był sekretarzem Komitetu Powiatowego PZPR, następnie radnym i przewodniczącym Miejskiej Rady Narodowej. Od 1958 r. objął funkcję I sekretarza Komitetu Miejskiego PZPR będąc równocześnie członkiem plenum KW PZPR, a następnie członkiem Wojewódzkiej Komisji Kontroli Partyjnej we Włocławku.

Był też działaczem społecznym wielu organizacji m. in. wiceprezesem Zarządu Miejskiego LOK, członkiem Rady Nadzorczej Powszechnej Spółdzielni Spółzyców „Spółem”.

Był odznaczony m. in.: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1974), Złotym Krzyżem Zasługi (1964), Medalem 30-lecia PRL, Medalem „Za Zasługi dla Obronności Kraju”, Odznaką 1000-lecia Państwa Polskiego, Medalem „Za Zasługi dla Województwa Bydgoskiego” i innymi. Miejska Rada Narodowa w Lipnie uchwałą z dnia 21 lipca 1977 r. wpisała go do Księgi „Zasłużony dla Miasta Lipna”.

Pochowany na cmentarzu parafialnym w Lipnie.

Obywatele Lipna, s. 98.

NEGRI POLA (właśc. Chałupec Apolonia, n. Barbara, a nazwisko n. Chałupec), (*3 I 1897 r. w Lipnie †1 VIII 1987 r. w San Antonio w Teksasie), aktorka filmowa (N 13)

Pochodziła z biednej rodziny mieszczańskiej. Jej ojciec, Jerzy Chałupec, z pochodzenia Cygan, trudnił się blacharstwem, matka – Eleonora z Kielczewskich, córką wieśniaka spod Lipna, zajmowała się usługami jako pracznia, służąca lub kucharka. Gdy przyszła na świat, jej ojciec przebywał w Austrii i dlatego do chrztu przyniosła ją babka, Apolonia Chałupec z domu Polewko, która nadała wnuczce swoje imię. Rodzice jej mieszkali w Lipnie, przy ówczesnej ulicy Stodólnej. Ok. 1903 r. wraz z matką wyjechała do Warszawy i zamieszkała przy ul. Browarnej 11. Tam uczęszczała do warszawskiej szkoły baletowej przy Teatrze Wielkim i jako tancerka debiutowała w *Jeziorko Łabędzim*. W 1911 r. rozpoczęła studia aktorskie i 1 września 1912 r. po raz pierwszy wystąpiła już pod zmienionym nazwiskiem „Pola Negri” na scenie Teatru Małego w Warszawie w roli Amelii w *Ślubach panieńskich* A. Fredry. (Pseudonim ten przybrała podczas pobytu w Zakopanem, gdzie leczyła się z gruźlicy). W 1913 r. w warszawskim teatrze „Nowości” wystąpiła jako tancerka w widowisku *Sumurum* w reżyserii Ryszarda Ordyńskiego. Kunsztem tanecznym i aparycją podbiła wówczas serca warszawskiej publiczności.

Następnie od 1914 r. wystąpiła w dziewięciu filmach, m. in. *Niewolnica zmysłów* J. Pawłowskiego (1914). Potem występowała w Niemczech, gdzie rozgłos i sławę przyniosły jej role w filmach B. Lubitscha *Oczy mumii Ma* (1918), *Madame Duharny* (1919), *Sumurum* (1920). Od 1916 r. występowała w największym berlińskim teatrze Deutscher Thaeater w pantominie *Sumurum* w reżyserii Reinhardta. W latach 1917-1922 pracowała w berlińskiej wytwórni filmów „Saturm”, gdzie nakręciła 24 filmy. W międzyczasie na stałe mieszkała w Warszawie. Nabyła również kamienicę w Bydgoszczy, przy ul. Zamojskiego 21 (obecnie 8), gdzie mieściła się szkoła filmowa. W domu tym umieściła swoją matkę, choć sama także przez jakiś czas przebywała w tym mieście.

Od 1922 r., a na stałe od 1938 r. przebywała w Stanach Zjednoczonych, z krótkim pobytem przed wybuchem drugiej wojny światowej we Francji i w Niemczech. Za granicą zyskała szczególną sławę i rozgłos, zyskując miano słowiańskiej Asty Nielsen. Jednak w erze filmu dźwiękowego nie zrobiła już większej kariery. Mimo to, jej nazwisko jej weszło na trwałe do historii filmu niemego, występując w 21 filmach amerykańskich i jednym angielskim.

Miała starszego brata Józefa (ur. 1893 r. w Lipnie) i siostrę Felicję, którzy zmarli w wieku dziecięcym. Poślubiła księcia gruzińskiego Prince Sergieja Mdivani (od 1927 do 1931), a następnie Counte Eugeniusza Damskiego (od 1919 do 1922).

W wydanym w 1970 r. *Pamiętniku gwiazdy* opisała barwne etapy swojej kariery oraz liczne romanse, w tym m. in. z Charlie Chaplinem i Rudolfem Valentino. Jej stryj, Paweł Chałupec, lipnowski blacharz, w latach międzywojennych „słynął” w Lipnie w tego, iż rozdawał, najpewniej rzekome, autografy swojej bratanicy. Jako stały bywalec dość ekskluzywnej lipnowskiej cukierni

Janusza Wencla otrzymywał tam nie tylko wyroby cukiernicze, ale goście fundowali mu również gorzałkę. Lipnowska poetka, Jadwiga Jałowiec poświęciła jej utwór poetycki pt. *Sen Poli Negri*. Tradycje związane z jej dokonaniem artystycznymi kultywuje od 2007 r. Lipnowskie Towarzystwo Kulturalne im. Poli Negri. W dniu 24 października 2005 r., podczas uroczystości związanych z odsłonięciem pamiątkowej tablicy poświęconej aktorce, w Lipnie otwarto Lipnowską Izbę Pamięci Poli Negri. W Izbie zgromadzono wiele cennych pamiątek, dokumenty, listy, fotografie oraz literaturę, obejmującą biografię artystki oraz publikacje na temat „starego kina”. W galerii zdjęć uwagę zwraca nie tylko uroda gwiazdy, ale przede wszystkim różnorodność kreacji scenicznych i filmowych, które miały duże znaczenie dla kształtowania kierunku i rozwoju kinematografii w tamtych czasach. Przeglądając bowiem tygodniki „Kino” z lat 1931-1935 można zapoznać się z wywiadami z Polą Negri oraz jej impresariatem, obejrzeć reportaże z planów filmowych, odcinki powieści, na podstawie których powstały scenariusze pisane specjalnie dla niej. W Izbie można zakupić pamiątkowe zdjęcia i folder, a także odbić na nich pieczęć, zaprojektowaną specjalnie na okoliczność powstania lipnowskich zbiorów. Począwszy od 2007 r. w Lipnie co roku organizowany jest Przegląd Twórczości Filmowej „Pola i inni”. W 2012 r. Janusz Józefowicz zrealizował pierwszy na świecie musical w technologii 3D, oparty na jej biografii pod tytułem „Polita”. Główną rolę (P. Negri) odegrała Natasza Urbańska.

A. Bukolt, *To i owo o Poli Negri*, Gazeta Pomorska 1987, nr 194, s. 3; *Britannica*, t. 28, s. 313-314; T. Chojnicki, *Pola Negri. Mity i prawda*, Gazeta Lipnowska, nr 30: 1997, s. 7; T. Chojnicki, Z. Gózdź, *Zacni obywatele Lipna i okolic*, Gazeta Lipnowska 1990, nr 4, s. 7; *Encykl. powszechna*, t. 3: 1975, s. 244; Z. Gózdź, *Z Lipna do Hollywood*, Ziemia Dobrzyńska. Gazeta 1997, nr 1, s. 3; Gózdź, *Lipno*, s. 75; <http://polanegri.pl/15X2013>; Kostanecki, *Wybitni obywatele*, nr 19, s. 27; D. Kostecka, *Kilka ciekawostek o Poli Negri*, Gazeta Lipnowska, nr 52: 2008, s. 8; M. Kotowski, *Pola Negri. Legenda Hollywood*, Warszawa 2011; Krajewski, *Na powstanie*, s. 13; A. Krochmal, *Kilka słów o przeszłości Lipna*, [w:] *Wartości kulturowe ziemi dobrzyńskiej*, pod red. M. Krajewskiego, Dobrzyń n. Wisłą 2011, s. 80; *Kronika XX wieku*, opr. M. B. Michalik, Warszawa 1991, s. 151, 162, 253; D. Łańcucka, W. Czapińska, *Organizatorzy 2. Przeglądu Twórczości Filmowej „Pola i inni”...*, Gazeta Lipnowska, nr 52: 2008, s. 6-7; P. Negri, *Pamiętnik gwiazdy*, tłum. z ang. T. Evert Warszawa 1976, gdzie podała, iż urodziła się „w przeddzień nowego wieku, 31 grudnia 1899”; *Urocz. debiutantka*, Świat 1912, nr 36, s. 20. W szeregu publikacjach mylnie podaje się jej nazwisko jako Chalupiec, zamiast Chalupiec.

NEMSTA (XIV/XV w.), właściciel ziemski, łowczy dobrzyński

Był synem Jaśka (Jakusza). Posiadał wieś Chojno w ziemi dobrzyńskiej. W 1397 r. książę dobrzyński Siemowit wystawił dla niego dokument, mianujący go łowczym dobrzyńskim. W 1381 r. bywał u niego Władysław, książę opolski i dobrzyński. Nemsta przekonywał wtedy swego gościa, że Chojno oraz Sarnowmlin (Sarnówek) z przyległościami „*godziwie nabył od poprzednika Jaśka (Jakusza), podstolego dobrzyńskiego*” jako swoją ojcowiznę. W tym samym roku doszło do spisania dokumentu z podstolim do-

brzyńskim w Dobrzyniu n. Wisłą. Świadkiem tegoż był Piotr Świnka ze Strzyg k. Rypina.

Boniecki, *Herbarz*, t. 3, s. 38; DKM, s. 192 (300); KDKM, nr 45; KDP, t. 2/2, nr 475, 660, 764; Kozierowski, *Nazwy*, s. 56; M. Krajewski, *Somsyory i okolice*, Ostrowite 1983, s. 8; Lasocki, *Urzędnicy*, s. 14; S. M. Szacherka, *Kancelaria Siemowita księcia dobrzyńskiego*, *Studia Źródłoznawcze*, t. 11: 1966, dok. nr 3, s. 105; SGKP, t. 1, s. 62, 620-621; Smoleński, *Kościół*, s. 98; Zieliński, *Wiadomość*, cz. 1, s. 41.

NETZ FELIKS (*1939 r. we wsi Kretki k. Rypina), poeta, prozaik, eseista, dramaturg radiowy, tłumacz (N 14)

Ukończył filologię polską na Uniwersytecie Śląskim. Od połowy lat 60. XX w. związany był zawodowo z prasą i radiem. W latach 1960-1972 był redaktorem Polskiego Radia, a w latach 1972-1986 - redaktorem, a potem redaktorem naczelnym tygodnika „Panorama”. Od 1995 r. współredaguje z miesięcznikiem społeczno-kulturalnym „Śląsk”, tłumaczonym na albański, angielski, czeski, hiszpański, macedoński, niemiecki, rumuński i węgierski. Tłumaczy literaturę węgierską, głównie dzieł Sandora Maraiego.

W ostatnich latach opublikował m. in.: *Urodzony w święto zmarłych* (1995), *Wielki zamęt* (1996), *Róg Ligonia i królowej Jadwigi* (1996), *Cierpienia młodego Ż.* (2000), *Dysharmonia caelestis* (2005), *Ćwiczenia z wygnania* (2008), *Trzy dni nieśmiertelności* (2009).

<http://biografie24.pl/biografia/feliks-netz-2/> 31 I 2014; *Feliks Netz*, <http://www.institutmikolowski.pl/feliks-netz.php/13> I 2014; <http://www.kdk.art.pl/aktualnosci-771-okno-poezji.html/22.02.2013>.

NEUBAUER ANTONI (*12 VII 1842 r. w Lignowach Szlacheckich k. Pelplina, par. Lignowy Szlacheckie, pow. tczewski †12 I 1915 r. w Pelplinie), kapłan rzymskokatolicki, polski poseł na sejm pruski, działacz narodowo-katolicki na Pomorzu (N 15)

Był synem Krystiana i Rozalii z Pomieczyńskich, dzierżawcy gospodarstwa kościelnego. Starszy brat matki, Antoni Pomieczyński (1797-1876) był duchownym katolickim, kanonikiem chełmińskim i zasłużonym działaczem społecznym i narodowym. Młodszy, Andrzej Stefan (1814-1888) również kapłanem i prowadził działalność spiskową na Pomorzu Zachodnim, był posłem polskim na sejm pruski i działaczem społecznym. Szwagier, Walenty Fiałek (1852-1919) zapisał się jako drukarz i wydawca książek ludowych w Chełmnie oraz bibliofil i kolekcjoner pomorski. Bratanek, Franciszek, nauczyciel z Golubia n. Drwęcą, aresztowany we wrześniu 1939 r. przeżył przesłuchanie w rypińskim Domu Kaźni, skąd został zesłany do obozu koncentracyjnego Stutthof, a potem do Sachsenhausen-Oranienburg i tam zmarł w 1941 r.

Ukończył Szkołę Miejską w Gniewie, a następnie uczył się w *Collegium Marianum* w Pelplinie (1852-1855). Kontynuował naukę w Gimnazjum w Chełmnie, zakończoną pomyślnie złożonym egzaminem maturalnym (1862). Do 1863 r. studiował w Seminarium Duchownym w Pelplinie. Dzięki stypendium ufundowanemu przez Towarzystwo Pomocy Naukowej pod-

jął studia teologiczne w Münster (1863-1867), gdzie w 1867 r. uzyskał tytuł zawodowy licencjata teologii. Świecenia kapłańskie przyjął 14 kwietnia 1867 r. Pracował jako wikariusz w Grudziądzu (od 1867), potem w Chełmnie, tu również jako katecheta w gimnazjum chełmińskim. Następnie został mianowany przez bpa J. N. Marwitza profesorem Seminarium Duchownego w Pelplinie (1869). Tam w latach 1873-1876 sprawował funkcję rektora. Po zamknięciu seminarium, w okresie Kulturkampf, pracował w Generalnym Wikariacie w charakterze egzaminatora prosynodalnego i cenzora wydawnictw religijnych, a także bibliotekarza. Jako kanonik katedralny głosił kazania, cieszące się zasłużonym uznaniem (1882-1915). Pełnił też funkcję radcy konsystorza.

Należał do stowarzyszenia kapłanów diecezji chełmińskiej „Sodalitas Ignariana” i pełnił funkcję członka zarządu (1871-1915). Był członkiem Stowarzyszenia św. Józefa, wspierającego materialnie misje katolickie wśród prawosławnych (od 1871). W tym też czasie należał do Towarzystwa Naukowego w Toruniu, był prezesem Wydziału Teologicznego TNT z siedzibą w Pelplinie (od 1876). Został także członkiem dyrekcji Towarzystwa Pomocy Naukowej dla polskiej młodzieży Prus Zachodnich (1877-1893). Był członkiem wielu stowarzyszeń katolickich diecezji chełmińskiej. Przez cztery kadencje, z poparcia polskiego Prowincjonalnego Komitetu Wyborczego dla Prus Zachodnich, pełnił funkcję posła na sejm pruski (1885-1903). Jako przedstawiciel polskiej ludności z okręgu kościersko-starogardzko-tczewskiego zasiadał w parlamencie Rzeszy Niemieckiej (1898-1903).

Dobrze opanował język niemiecki. Cieszył się opinią świetnego mówcy parlamentarnego z racji wysokiej kultury osobistej, a nade wszystko umiaru w gestach i retoryce. Na forum sejmu pruskiego odważnie bronił praw ludności polskiej we wszystkich dziedzinach życia społecznego. Domagał się utrzymania i rozwoju elementarnego szkolnictwa ludowego, utrzymania Towarzystwa Czytelnicy Ludowych w zaborze pruskim, wprowadzenia języka polskiego wykładowego w seminariach nauczycielskich. Piętnował nieuzasadnione ingerencje administracji pruskiej w działalność polskich stowarzyszeń. Jego wszystkie wystąpienia parlamentarne drukowane były w pelplińskim „Pielgrzymie”.

Wybuch pierwszej wojny światowej odrodził w nim nadzieje na restytucję państwa polskiego. Niestety, zmarł w wieku 73 lat, nie doczekawszy wolnej Ojczyzny.

Adamowska, *Dzieje rodziny Meyów*, s. 209-211; Adamowska, *Wpisani w dzieje Rypina*, s. 366-367; H. Mross, *Słownik biograficzny kapłanów diecezji chełmińskiej wyświęconych w latach 1821-1920*, Pelplin 1995.

NEUBAUER FRANCISZEK (*9 X 1891 r. w Nadrożu k. Rypina †1941 r. w Sachsenhausen-Oranienburg), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich

Po ukończeniu szkoły powszechnej, wstąpił do Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie k. Lipna, które ukończył w 1909 r. Był nauczycielem szko-

ły powszechnej w Dobrzyniu n. Drwęcą, a od 1928 r. – Szkoły Powszechnej nr 4 w Toruniu. Aktywnie działał w Polskim Towarzystwie Turystyczno-Krajoznawczym. Nagrodzony został za wybitną pomoc w organizowaniu Zlotu Młodzieży w 1938 r. w Toruniu. Posiadał też Medal „Za Długoletnią Służbę”.

Aresztowany przez Selbstschutz jesienią 1939 r., osadzony w rypińskim więzieniu przy ul. Warszawskiej 20, skąd został zesłany do obozu koncentracyjnego Stutthof, a potem do Sachsenhausen-Oranienburg i tam został zamęczony.

Pozostawił żonę Henrykę z Dejewskich (zm. 1958).

Adamowska, *Dzieje rodziny Meyów*, s. 209; Adamowska, *Wpisani w dzieje Rypina*, s. 366; Dziennik KOSP 1945, nr 9, s. 224; Krajewski, *Dama*, s. 65; M. Krajewski, *Nauczyciele polegli i zamordowani z byłego powiatu lipnowskiego i rypińskiego*, [w:] *Eksterminacja nauczycieli woj. wrocławskiego w latach okupacji hitlerowskiej*, Włocławek 1985, s. 23; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 322, gdzie mylnie podał datę i miejsce śmierci; Piotrowski, *Biogramy*, s. 172; Piotrowski, *Słownik*, s. 182, gdzie mylna informacja, że został zamordowany w więzieniu w Rypinie 2 listopada 1939 r.; Wardzyńska, *Rok 1939*, s. 180.

NIEBOROWSKI JAN h. Prawdzic (†przed 1714 r.), właściciel ziemski, kasztelan sochaczewski

Wskutek ożenku z Anną Tarnowską, córką Marcina i Marianny z Żelskich na przełomie XVII i XVIII w. został właścicielem Czyżewa k. Rypina.

Pozostawił synów: Marcina, cześnika ziemi gostynińskiej i Waclawa, chorążego sochaczewskiego. Odziedziczone Czyżewo sprzedali oni Kazimierzowi Rościszewskiemu.

Niesiecki, *Herbarz*, t. 6, s. 534, gdzie „Nieborski” h. Prawdzic; *Okolice Rypina*, s. 677; PRS, s. 142.

NIEBORSKI KAZIMIERZ h. Lubicz (†przed 28 V 1706 r.), starosta rypiński oraz kasztelan sierpski

Na przełomie XVII i XVIII w. posiadał Gulbiny i był dzierżawcą królewskich ziem w okolicach Rypina. W posiadanie tej dzierżawy wszedł w wyniku ożenku z Bogumiłą Teofilą Dąmską, wdową po Janie Rokitnickim, staroście rypińskim. W 1694 r. występował jako opiekun nieletnich dzieci po Janie Rokitnickim, spadkobiercy Gulbin.

Znany jest jako starosta rypiński oraz kasztelan sierpecki (1699-1706).

Ożeniony dwukrotnie, najpierw w Bogumiłą Teofilą Dąmską, a po rozwodzie – z Zofią Jemielską, kasztelaną inowrocławską, z którą miał synów: Józefa i Michała, kasztelana płockiego. Po jego śmierci, wdowa uzyskała pozwolenie królewskie na dzierżawę królewskich ziem w okolicach Rypina.

AGAD, ASK, I, k. 84v; *Brzuze*, s. 352; H. Dymnicka-Wołoszyńska, *Nieborski Michał h. Lubicz*, PSB, t. 22, s. 718; Z. Górski, *Z dziejów starostwa rypińskiego w XVI-XVIII wieku*, [w:] *Rypin, szkice z dziejów miasta*, pod red. M. Krajewskiego, Rypin 1994, s. 107, 115; Mysłakowski, *Materiały*, nr 1834, 2251; P. Mysłakowski, *Opowieści rypińskie. Dzieje, ludzie, obyczaje w parafii św. Trójcy w Rypinie w okresie staropolskim*, Warszawa 1998, s. 77, 80, 84, 87; Niesiecki, *Herbarz*, t. 6, s. 534; *Okolice Rypina*, s. 677-678; PRS, s. 142; Uruski, *Rodzina*, t. 12, s. 70-71.

NIECZAJEW ALEKSANDER (*17 X 1869 r. w Jekaterinowce w gub. samarskiej, w Rosji †1941 r. w Warszawie), dr medycyny, lekarz w Rypinie i Dobrzyniu n. Drwęca (N 16)

Urodził się w rodzinie przemysłowców jako syn Andrzeja i Barbary z d. Ałmazow. Po ukończeniu szkoły ziemskiej w Jekaterinowce, uczył się w gimnazjum klasycznym w Samarze. Tam na wysokim poziomie wykładano łacinę, grekę, francuski, niemiecki, natomiast języka angielskiego nauczył się sam. Ojciec wszystkie te języki znał bardzo dobrze. Studia lekarskie rozpoczął w Kazaniu w 1887 r., ale ostatecznie ukończył je w Wojskowej Akademii Medyko-Chirurgicznej w Petersburgu w 1895 r. ze stopniem doktora medycyny.

Pierwszą pracę lekarza wojskowego podjął w Kerczu na Krymie. Ze względu na to, że lekarze, prawnicy, duchowni w carskiej armii nie mieli stopni wojskowych, miał cywilny tytuł radcy stanu, co odpowiadało randze pułkownika. Z powodu nieszczęśliwej miłości, porzucił Kercz w 1901 r. i przyjechał pod Toruń, nad ówczesną granicę rosyjsko-niemiecką. W 1897 r. otrzymał przydział na lekarza przy Korpusie Rypińskiej Brygady Straży Pogranicznej w Lubiczu k. Torunia. Oprócz wypełniania obowiązków wojskowych, miał prawo prowadzenia prywatnej praktyki. W ten sposób poznał przyszlą żonę, Annę Bazańską z Młyńca nad Drwęcą, córkę właściciela tamtejszego majątku. Pracował także w Rypinie, w lazarecie przy ul. Wydmuchowo (dziś budynek Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej) z felczerem Maciejem Malinowskim. Wraz z rodziną do wybuchu pierwszej wojny światowej mieszkał kolejno w Mławie, Częstochowie, Busku Zdroju i Rypinie.

W sierpniu 1914 r., wraz z żołnierzami 10. Rypińskiej Brygady Straży Pogranicznej, przeniesiony został wraz z żoną w głąb Rosji. Pozostawił wówczas w Rypinie chorą córkę, Olgę. Po rewolucji lutowej w 1917 r. zwolniony został z wojska i w 1922 r. wrócił do Rypina. Ponieważ córka już zmarła, we wrześniu tego roku osiedlił się w Dobrzyniu n. Drwęca, gdzie rozpoczął praktykę lekarską w kamienicy pod numerem 33 przy ul. Piłsudskiego. Od 1925 r. pracował w Powiatowej Kasie Chorych jako lekarz domowy.

W 1901 r. wziął ślub z Anną Kasparowną Bazańską z Młyńca nad Drwęca w cerkwi w Aleksandrowie (miejscowości nazwanej na cześć Aleksandra II), dziś z dodatkiem – Kujawski, z którą miał córkę i syna Andrzeja (ur. 5 VIII 1914 w Piotrogradzie), (N 17), po wojnie doktora medycyny, lekarza w Szczecinie.

Przed wybuchem wojny wyjechał do Warszawy, gdzie zmarł w wieku 72 lat.

Pochowany na cmentarzu prawosławnym w Warszawie przy ul. Wolskiej.

Dzieje służby zdrowia, s. 316; J. Jagodziński, *Dr Aleksander Nieczajew (1869-1941) – lekarz w Dobrzyniu n. Drwęca*, *Ziemia Dobrzyńska*, t. 9: 2003, s. 105-106; J. Jagodziński, *Materiały z obchodów jubileuszu 100-lecia Parafii Dobrzyń n. Drwęca w 2009 r.*, *Rocznik Dobrzyński*, t. 6: 2013, s. 268-269; Krajewski, *Rypin. Monografia* s. 93; M. Bołtryk, *Aleksander Nieczajew*, http://www.samiosobie.info/articles.php?id_n=122&id=2/14 III 2014; Waszkiewicz, *Dobrzyń*, s. 147-148.

NIEDZIAŁKOWSKI IGNACY h. Rawicz (*ok. 1731 r. †1807 r.), właściciel ziemski, podwojewodzie płocki, podwojewodzi rypiński

W 1784 r. w wyniku małżeństwa z Franciszką Starorypińską, córką Macieja Starorypińskiego, podpisarza ziemi dobrzyńskiej, wszedł w posiadanie części Dylewa k. Rypina. W 1789 r. występuje już jako samodzielny właściciel całej wsi, co mogło nastąpić wskutek wykupu jej części z rąk drobnej szlachty.

Pochowany w podziemiach kościoła pw. Św. Trójcy w Rypinie.

Bożucki, *Ziemia*, s. 43; Mysłakowski, *Materiały*, nr 1838, 1839; Niesiecki, *Herbarz*, t. 6, s. 540; *Okolice Rypina*, s. 678; PRS, s. 142; *Spis majątków*, s. 43.

NIEDŹWIEDZKI WŁADYSŁAW (*18 VI 1902 r. w Wierznicy K. Dobrzynia n. Wisłą †1940 r. w okolicach Królewca), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Jana i Bogumiły z Donimirskich. Posiadał majątek Wierznica w Lipnowskim. Był członkiem lipnowskiego Oddziału Związku Ziemian.

W dniu 24 października 1939 r. został aresztowany przez lipnowski Selbstschutz na fikcyjnym zebraniu ziemian w Lipnie. Następnie wraz z grupą ziemian z tego powiatu został wywieziony do Rudau k. Królewca gdzie zaginął bez wieści.

W 1955 r. uznany sądownie za zmarłego.

AIPN Bydgoszcz, OKBZpNP, sygn. Ns. 662/59; Jasiewicz, *Lista*, s. 707; Epsztejn, Górczyński, *Spis ziemian*, s. 48; Tablica Lipno; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 384.

NIEKRASZ WOJCIECH h. Klamry (*1780 r. w Świeżawach k. Rypina †po 1814 r.), podporucznik wojsk polskich, uczestnik wojen napoleońskich

Był synem Józefa, właściciela majątku Świeżawy pod Rypinem i wnukiem Franciszka, który w 1756 r. nabył od Chalińskiego Świeżawy oraz jego żony, Katarzyny z Kuczkowskich W 1807 r. wstąpił do 6. pułku jazdy wojsk księstwa Warszawskiego i wziął udział w wojnie francusko-austriackiej 1809 r. Potem bił się u boku Napoleona w czasie wyprawy 1812 r., za co został awansowany do stopnia podporucznika. W 1813 walczył w Saksonii, a od 1814 r. przebywał we Francji. Odznaczony francuską Legią Honorową i Złotym Krzyżem Virtuti Militari.

Miał brata, bądź brata stryjecznego, który brał udział w głośnym tumulcie sejmikowym w Lipnie.

P. Gałkowski, *Drobna szlachta okolic Rogowa w ziemi dobrzyńskiej*, *Ziemia Dobrzyńska*, t. 6: 1999, s. 68-69; Gałkowski-Piotrowski, *Rogowo*, s. 289; *Lauda*, s. 402, gdzie jednak – Niekrasz; Uruski, *Rodzina*, t. 1, s. 88.

NIELIWÓDZKI EUGENIUSZ (*1914 r. w Rypinie †22 XI 1986 r. w Rypinie), lekarz, starosta rypiński, dyrektor szpitala w Rypinie (N 18)

Studia medyczne rozpoczął przed wojną na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego ale ukończył je dopiero w 1948 r. W czasie okupacji hitlerowskiej

sympatyzował lub był członkiem lewicowego ruchu oporu. Współpracując z kierownikiem ośrodka zdrowia, dr. Arturem Moszyńskim, zaopatrywał grupy partyzanckie GL i AL.

W dniu 22 stycznia 1945 r. objął, z ramienia PPR, urząd pierwszego starosty powiatu rypińskiego, mieszczący się w siedzibie przedwojennego budynku tego urzędu przy ul. Warszawskiej 40 i pełnił go do czerwca 1945 r.

Organizował powojenną służbę zdrowia w Rypinie. Po ukończeniu studiów, w latach 1949-1962 pracował w Szpitalu Powiatowym w Rypinie i poradni chirurgicznej w Przychodni Obwodowej. Specjalizację I stopnia z chirurgii uzyskał w 1954 r. Dodatkowo był lekarzem w Państwowym Zakładzie Specjalnym dla Dorosłych na rypińskich Bielawkach, który istniał tam w latach 1946-1962. W latach 1951-1958 był kierownikiem Pogotowia Ratunkowego w Rypinie. W 1959 r. przez pewien czas kierował oddziałem chirurgicznym. W 1960 r. na kilka miesięcy objął po Alfredzie Przewoskim stanowisko dyrektora szpitala w Rypinie. W 1961 r. uzyskał specjalizację z ginekologii i położnictwa. W latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych pracował w poradni chirurgicznej. W 1980 r. przeszedł na emeryturę.

Pochowany na cmentarzu w Rypinie.

AP Włocławek, Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Rypinie 1952-1975, sygn. 161, Sprawozdanie z działalności Państwowego Zakładu Specjalnego dla Dorosłych z 1956 r., k. 58-65; *Dzieje służby zdrowia*, s. 316-317; Gałkowski-Piotrowski, *Rypin, w latach wojny*, s. 326; *Rypin PRL*, s. 439-440, 578, 1031, 1039, 1043.

NIEMCEWICZ URSYN WITOLD (*1927 r. w Białymstoku), dr nauk med., lekarz w Rypinie (N 19)

Po wojnie pracował jako robotnik w przemyśle metalowym na Śląsku, aby uzyskać, z tzw. pochodzenia robotniczego, prawo studiowania. W 1956 r. ukończył Śląską Akademię Medyczną w Zabrze. Z nakazem pracy został skierowany w Białostockie i zatrudniony w szpitalu w Bielsku Podlaskim, a następnie w Klinice Gruźlicy Płuc w Białymstoku. Od 1965 r. był ordynatorem oddziału płucnego w Wysokiem Mazowieckiem, a od 1967 r. – ordynatorem sanatorium w Wilkowicach, pow. Bielsko-Biała. W trakcie tej pracy zawodowej uzyskał I i II stopień specjalizacji z zakresu chorób płuc oraz stopień naukowy doktora nauk medycznych. W latach 1969-1970 pracował w laboratorium naukowym w Montrealu.

W lipcu 1970 r. wygrał konkurs na ordynatora oddziału płucnego w Szpitalu Powiatowym w Rypinie. Dodatkowo zatrudniony został także jako kierownik poradni przeciwgruźliczej w Przychodni Obwodowej. Po likwidacji oddziału w 1972 r., przeniósł się do pracy w Szpitalu Powiatowym w Golubiu-Dobrzyniu.

Dzieje służby zdrowia, s. 317.

NIEMIERA JULIA h. Gozdawa (†m. 1972 a 1974 r. we Florencji), lekarz medycyny, miłośniczka pieśni ludowych ziemi dobrzyńskiej i Mazowsza (N 20)

Była córką Salomei Niemiery z d. Lewinson. Lata młodzieńcze spędziła w Suminie k. Lipna. Po śmierci ojca, znanego płockiego adwokata, wraz z matką i siostrą, Zofią wyjechała za granicę, najpierw do Paryża, potem do Szwajcarii, a następnie do Włoszech, gdzie mieszkała do śmierci. Studiowała medycynę w Paryżu, Bernie i Florencji. Posiadała również wykształcenie muzyczne.

Przyjaźniła się w Władysławem Reymontem, który w czasie pobytu w jej domu we Florencji w 1904 r. namówił ją do zebrania pieśni ludowych z okolic Sumina, Mazowsza, Kurpiowszczyzny i Podlasia. W tej sprawie utrzymywała kontakty w Akademią Umiejętności w Krakowie, która zamierzała wydać zebrane przez nią pieśni. Słowo wstępne przyrzekł napisać W. Reymont, który jednak nie wypełnił tego przyrzeczenia.

W 1972 r., podczas pobytu we Florencji zbiorami zainteresował się Tomasz Jodelka-Burzecki. W 1980 r. 136 pieśni, przyśpiewek i śpiewek ludowych zostało wydane drukiem nakładem Ludowej Spółdzielni Wydawniczej.

Wyszła za mąż za doktora Peruzziego, lekarza z Florencji. Nie pozostawiła potomstwa.

W ostatnich latach swego życia utrzymywała żywe kontakty w Marią Gratkowską-Scarlini, pochodzącą z Rypina, od 1962 r. mieszkającą we Florencji.

J. Niemiera, *Piosenki ludowe*, opr. T. Jodelka-Burzecki, Warszawa 1980, s. 5-18; PRS, s. 143.

NIEMOJEWSKI ANDRZEJ JÓZEF, ps. „Lambro” (*24 I 1864 r. w Rokitnicy k. Rypina †3 XI 1921 r. w Warszawie), poeta, dramaturg, dziennikarz, wolnomyśliciel, religioznawca, publicysta, pisarz, podróżnik (N 21)

Urodził się w rodzinie urzędniczej, pochodzenia ziemiańskiego, jako syn Feliksa i Józefy z Noskowskich. W latach 1876-1880 kształcił się w Brodnicy, a następnie w Nowym Sączu i Krakowie. W czasie nauki w liceum brodnickim w latach 1877-1880 należał do tajnej organizacji filomackiej. W latach 1886-1888 studiował na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Dorpacie, jednak studiów tych nie ukończył. W 1889 r. osiadł w Warszawie i tam zadebiutował jako pisarz-wędrowiec. W latach 1890-1891 przebywał w Krakowie, gdzie zetknął się z organizacją socjalistyczną PPSD Galicji i Śląska Cieszyńskiego, biorąc żywy udział w ruchu robotniczym. W okresie od 1892 do 1898 r. przebywał w Zagłębiu Dąbrowskim, gdzie pracował w biurze Towarzystwa Kopalni Węgla. Tam żywo interesował się życiem górników.

W 1898 r. powrócił do Warszawy, współpracował z „Prawdą”, „Głosem” i „Tygodnikiem Ilustrowanym”. Po rewolucji 1905-1907 poświęcił się krzewieniu zasad wolnomyślicielstwa i religioznawstwa. Był założycielem i długoletnim redaktorem „Myśli Niepodległej”. Zajmował się publicystyką. Szczególny rozgłos przyniósł mu cykl *Polonia irredenta* (1895-1896). Spośród utworów poetyckich był autorem *Poezje prozą*, *Łuny*, dramatów: *Familia*, *Rokita*, powieści: *Listy człowieka szalonego* i opowiadania *Ludzie rewolucji*. Był również autorem studiów krytyczno-literackich *Stanisław Wyspiański* (1903).

Jako pierwszy wprowadził do poezji motyw kopalni i życia górników. Był również autorem prac z dziedziny religioznawstwa: *Stworzenie świata według Biblii i Bóg Jezus*. Za pracę *Objaśnienia katechizmu* przez rok odsiadywał karę więzienia w Cytadeli Warszawskiej. Przełożył także dzieło Flawjusza *Dzieje wojny żydowskiej przeciw Rzymianom* i Ernesta Renana *Życie Jezusa*. W dociekaniach nad genezą chrześcijaństwa reprezentował szkołę mitologiczno-astrologiczną, m. in. w dziele *Biblia a gwiazdy* (1921). Pod koniec życia zmienił radykalnie poglądy z socjalistycznych na nacjonalistyczne.

Pochowany na cmentarzu kalwińskim w Warszawie, bowiem duchowieństwo katolickie czyniło trudności z pochowaniem go na cmentarzu rzymskokatolickim.

Antologia poezji głupich i mądrych Polaków, wybór Ludwik Stomma, Gdańsk 2000; Bilski, *Region*, s. 58; S. Bilski, *Zarys historii gimnazjum i liceum ogólnokształcącego w Brodnicy 1873-1973*, Brodnica 1973, s. 103, 113; Demby, *Bene merentes*, s. 18; Demby, *Księga*, s. 119; *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, Warszawa 1984, t. 2, s. 30; *Obraz literatury polskiej. Literatura okresu Młodej Polski*, Warszawa 1968, t. 1, s. 391-409; PSB, t. 23; 1978, s. 3-10; *Szkice brodnickie*, pod red. S. Bilskiego, Brodnica-Toruń 1988, s. 96; *Śląski słownik biograficzny*, red. J. Kantyka i W. Zieliński, Katowice 1981, t. 3, s. 238-241.

NIEMOJEWSKI JÓZEF h. Rola (*4 VII 1763 r. w Śremie †16 VII 1839 r. w Rokitnicy k. Rypina), uczestnik powstania kościuszkowskiego i Legionów Polskich, starosta śremski, generał brygady Księstwa Warszawskiego, kolekcjoner pamiątek narodowych (N 22)

Był synem Antoniego, dziedzica Biezdrowa, Pierwszowa, Popowa i Zakrzewa, szambelana królewskiego, który po śmierci żony poświęcił się stanowi duchownemu, i Elżbiety z Bojanowskich.

Studiował w Akademii Leopoldina we Wrocławiu. Od 1787 r. służył w wojsku pruskim, w pułku lejhbuzarów gen. Ziethen i w tym roku uczestniczył w interwencji zbrojnej w Holandii. W 1790 r. powrócił do kraju i służył w stopniu rotmistrza w brygadzie gen. Józefa Antoniego Madalińskiego. Po przystąpieniu króla Stanisława Augusta Poniatowskiego do Targowicy, podał się do dymisji.

W czasie powstania kościuszkowskiego w 1794 r. przedarł się do obleganej Warszawy i uzgodnił z T. Kościuszką poderwanie Wielkopolski do powstania. Odniósł zwycięstwo pod Kościanem, a następnie pod Kcynią. W dniu 2 października 1794 r. przyczynił się do zdobycia Bydgoszczy, forsując rzekę Brdę i atakując miasto od tyłów wroga. W dniu 4 listopada tego roku, po zdobyciu przez Rosjan warszawskiej Pragi, bronił mostu na Wiśle.

Po wybuchu powstania kościuszkowskiego, w lipcu 1794 r. przedadł się w przebraniu pruskiego oficera przez Puszcę Kampinoską do obleganej Warszawy. Tam zdał relacje z nastrojów panujących w zaborze pruskim. Otrzymał wtedy od Kościuszki nominację na generała majora milicji poznańskiej. Powrócił następnie do Wielkopolski, przygotowując wybuch powstania. Wraz z żoną Julianną zwerbował w kilku powiatach poznańskich grupę ziemiaństwa oraz formował oddziały kosynierów, szkoląc ich na karnych żołnie-

rzy. Powstańcy w Wielkopolsce przecinali komunikację, przejmowali transporty i kasy, i odnosili drobne sukcesy zbrojne. Po pomyślnej potyczce pod Rawiczem, w dniu 23 sierpnia w Kościanie stoczył na czele powstańców pomyślny bój z dowodzonym przez gen. Mansteina 600-osobowym oddziałem, który zmusił do wycofania się na Śląsk. W dniu 5 września 1794 r. Tadeusz Kościuszko wydał odezwę do biernie zachowujących się Wołynian, w której jako przykład podał mieszkańców Wielkopolski mówiąc: „*Niech każdy czci Boga podług wiary swojej; a nie masz takiej wiary, któryby człowiekowi być wolnym zabraniała. Ta prawda połączyła Wielkopolan mimo mnóstwa ludzi różnego wyznania w tamtych stronach: uczuli, że nie mogą być szczęśliwi bez wolności i odważyli się być wolnymi!*” W ciągu następnych tygodni, dysponując jedynie lekką jazdą i kosynierami, prowadził działania partyzanckie, m. in. zmusił Prusaków do opuszczenia Kcyni. Prusacy obawiając się przecięcia komunikacji, zdecydowali się na odstępienie od oblężenia Warszawy. Kościuszko postanowił wspomóc powstańców w Wielkopolsce, wysyłając ok. 3 tys. żołnierzy pod dowództwem gen. Jana Henryka Dąbrowskiego. Przybyli wtedy z wojskami także gen. Antoni Madaliński oraz pełnomocnik Rady Najwyższej Narodowej, Józef Wybicki. Spotkanie z korpusem Dąbrowskiego nastąpiło 18 września w Kole oraz 24 września w Słupcy.

Niemojewski otrzymał wówczas podpisany 9 września patent na generał-majora: „*Tadeusz Kościuszko. Najwyższy Naczelnik Siły Zbrojnej Narodowej. Oznajmuję niniejszym patentem moim wszystkim wyższej i niższej rangi obywatelom wojskowym, wszystkim na koniec mieszkańcom ziemi polskiej, iż ja, upewniony o gorliwej chęci bronięcia Ojczyzny obywatela Józefa Niemojewskiego, nominuję go generałem majorem województwa poznańskiego i milicji, pozwalając formowanie milicji ku obronie wolności, całości i niepodległości Rzeczypospolitej, tudzież wybieranie i nominowanie połowy potrzebnych w proporcji zebranych ludzi oficerów, których ja potwierdzić przyrzekam, drugą zaś połowę oficerów sobie do wybrania zostawiam. Co wszystko generałom, oraz wszystkim wyższej i niższej rangi wojskowym tak linjowych jako i wojewódzkich korpusów, wiadomo czyniąc, przykazuję, aby pomienionego obywatela Józefa Niemojewskiego za aktualnego generała majora milicji województwa poznańskiego znano i onemu co do prerogatyw, szarzy tej właściwej, zadość czynione było, z tym jednak warunkiem, że generał major milicji wojewódzkiej pod komendę generała majora wojska linjowego przejść będzie powinien. Dan w obozie pod Mokotowem, dnia 9 sierpnia 1794 r. Tadeusz Kościuszko*”.

Za udział w powstaniu z rąk Tadeusza Kościuszki otrzymał obrączkę z napisem „*Ojczyzna swemu obrońcy*” z numerem 30. W dniu 21 sierpnia 1794 r. został wybrany przez szlachtę starostą śremskim.

Po upadku powstania kościuszkowskiego zdołał wyjechać wraz z rodziną do Francji. Możliwości powrotu do Wielkopolski nie było, gdyż Fryderyk Wilhelm II skazał go zaocznie na konfiskatę majątku oraz dożywotnią twierdzą. Po przybyciu do Mediolanu przyjął od Dąbrowskiego nominację na szefa 3. batalionu 2. Legii, polsko-francuskiej, a następnie generałem brygady w

dywizji gen. J. H. Dąbrowskiego. Służba w Legionach nie trwała jednak długo.

Wkrótce poprosił o dymisję i postanowił wrócić do kraju. Mogło to być spowodowane trudnościami w odnalezieniu się w świecie intryg, które snuli Polacy we Francji, a także ciężką sytuacją materialną rodziny. Był za to krytykowany m. in. przez Józefa Wybickiego, jednak Dąbrowski odpowiedział mu w liście tymi słowami: „*Nie mogłeś mi smutniejszej dać wiadomości, jak żądając dymisji. Gdybym nie znał twego patriotyzmu, przyjacielu, twojej duszy i charakteru... śmiałbym Ci odmówić zaklinając od odstąpienia projektu! [...] Kosztuje mnie wiele rozstanie się twoje. Ubywa mi kolega prac, zabiegów i najlepszych życzeń dla Ojczyzny... Niech Cię los prowadzi w zamiarach pomysłnie*”.

Po powrocie do kraju ukrywał się pod przybranym nazwiskiem „Lubieniec”. Przebywał w Galicji, Warszawie oraz zaborze pruskim, następnie osiadł z rodziną w Ratowie w pow. mławskim. Utrzymywał kontakt z gen. Karolem Kniaziewiczem oraz Józefem Wybickim kontaktował się też z księciem Józefem Poniatowskim i był kimś w rodzaju łącznika między ziemiami polskimi a Legionami. Był w tym czasie jednym z członków Towarzystwa Handlu Czarnomorskiego oraz działał w stowarzyszeniach masońskich. Należał do loży „*Zum Goldenem Leuchte*” oraz jako członek IV stopnia loży „Świątynia Mądrości”.

Po zajęciu Berlina przez Francuzów w 1806 r., mianowany został generałem brygady i komendantem departamentu francuskiego. W styczniu 1807 r. zebrał sześć tysięcy pospolitego ruszenia pod Łowiczem, a następnie walczył pod Tczewem i zdobył Bramę Gdańską. Od marca 1807 r. dowodził brygadą wojsk Księstwa Warszawskiego w dywizji gen. Józefa Zajączka, rozlokowaną w okolicach Przasnysza, Ostrołęki i Myszynia.

Kiedy wybuchła wojna z Austrią w 1809 r., został odkomenderowany przez księcia Józefa Poniatowskiego jako komendant wojskowy do Łomży. Tutaj zajął się formowaniem oddziałów jazdy, które miały za zadanie m. in. niepokojenie Austriaków w rejonie Wisły. Podczas organizacji oddziałów wszedł w konflikt prefektem departamentu łomżyńskiego, Lasockim, który zarzucał mu wykraczanie poza swoje kompetencje i żądał wyznaczenia na jego miejsce innego komendanta. Z drugiej strony on zarzucał Lasockiemu „*niedokładne i opieszale wykonywanie obowiązków*” i chciał jego odwołania. Sprawa oparła się o Poniatowskiego, a nawet Fryderyka Augusta, jednak została rozstrzygnięta na jego korzyść. Po tym incydencie Poniatowski przeniósł go na stanowisko komendanta twierdzy serockiej. Tutaj również popadł w konflikt z dowodzącym Modlinem, gen. Piotrowskim. Po zajęciu Galicji Poniatowski powierzył mu nadzór nad formowaniem nowych pułków jazdy, a następnie komendanturę departamentu lubelskiego. Pod koniec 1809 r. dowodził 3 brygadą w dywizji generała Józefa Zajączka.

W czasie wyprawy Napoleona na Moskwę w 1812 r. był dowódcą 15. Brygady i 1. Dywizji Kawalerii Lekkiej. Jego brygada jako jedna z pierwszych przekroczyła Niemen, a będący pod jego rozkazami 8. pułk ułanów jako pierwszy wkroczył do Wilna, budząc

powszechny entuzjazm mieszkańców. W czasie dalszych walk jego brygada wstąpiła się szarżą na rosyjską jazdę i piechotę Ostermanna-Tołstoja pod Ostrownem. Zachwycony postawą polskiej jazdy Joachim Murat, wniosł u Napoleona o przyznanie mu odznaczenia Legii Honorowej. W dniu 9 sierpnia 1812 roku Napoleon mianował go Kawalerem Krzyża Legii Honorowej, a jego brygada otrzymała 27 krzyży. Murat odznaczył go ponadto Krzyżem Neapolitańskim. Podczas jednej z szarż został ciężko ranny w rękę i pierś. Wycofał się razem z Wielką Armią do Warszawy. Leczył się we wsi Czaplice, a później w Wiesbaden w Niemczech. Gdy wojska sprzymierzone zajęły Paryż, powrócił do kraju i przeszedł na rentę. Po upadku Napoleona, książe Konstanty proponował mu objęcie stanowiska dowódcy kawalerii Królestwa Polskiego, jednak tej propozycji zdecydowanie odmówił. Do wybuchu powstania listopadowego 1830 r., w który z kolei wziął udział m. in. jego syn, Józef Kalsanty, mieszkał w Warszawie.

W 1833 r. kupił majątek ziemski Rokitnica k. Świdziebni w pow. rypińskim i tu zamieszkał wraz z rodziną. W Rokitnicy zgromadził archiwum rodzinne, cenną bibliotekę, zbiory obrazów, militaria i zabytkowe meble. W jego posiadłości miał gościć nawet Adama Mickiewicza i Andrzeja Towiańskiego.

Pozostawił cenny pamiętnik, w którym m. in. opisał zdobycie Bydgoszczy w październiku 1794 r.

Za udział w walkach w okresie napoleońskim był odznaczony Krzyżem Virtuti Militari oraz Krzyżem Oficerskim Legii Honorowej.

Zmarł po długiej chorobie i dwukrotnym paraliżu. Razem z żoną pochowany został na cmentarzu przykościelnym w Świdziebni k. Rypina. Przy tamtejszym kościele znajduje się płyta pamiątkowa poświęcona jego pamięci: „*JÓZEF NIEMOJEWSKI/ STAROSTA SZREMSKI/ JENERAŁ Z CZASÓW – KOŚCIUSZKI I NAPOLEONA/ OZDOBIONY KRZYŻEM. LEGII HONOROWEJ/ VIRTUTI MILITARNI/ NEAPOLITAŃSKIM PIERŚCIENIEM/OD KOŚCIUSZKI Z NAPISEM/ „OJCZYŻNA SWEMU OBROŃCY”/ UR. 4. 07. 1769 ZM. 16. 07. 1839/ JENERAŁOWA JULIA NIEMOJEWSKA/ PROSZĄ O ZDROWAŚ MARYJA*”.

Z jego zbiorów zachowały się m. in. mundury, odznaczenia i obrączka, którą otrzymał od Tadeusza Kościuszki, a które znajdują się w Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie; archiwalia zgromadzone są w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, a część mebli – w Muzeum Narodowym w Warszawie, Oddział w Łazienkach.

Rokitnica jeszcze w 1880 r. znajdowała się w rękach drugiego syna Feliksa, który z kolei pasjonował się zbieraniem materiałów dotyczących starych dzwonów kościelnych.

M. Bejger, *Gen. Józef Niemojewski (1763-1839)*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 16: 2012, s. 191-198; Bilski, *Region*, s. 58 podaje, że w 1818 r. osiadł w Niemojewie; S. Bilski, *Słownik biograficzny regionu brodnickiego*, Brodnica-Toruń 1991, s. 79-80; *Dał nam przykład Bonaparte. Wspomnienia i relacje żołnierzy polskich 1796-1815*, wybór, komentarze i przypisy R. Bielecki, Kraków 1984, t. 1, s. 51; *Encykl. powszechna*, Warszawa 1935, t. 7, s. 79; *Inskrypcje*, s. 88; R. Kabaciński, W. Kotowski, J. Wojciak, *Bydgoszcz. Zarys dziejów*, Bydgoszcz 1980, s. 81; A. Kociszewski, *Mazowsze w epoce napoleońskiej*, Ciechanów 1976, s. 138, 162, 418, 463, 464, 475; Kostanecki, *Wybitni obywatele*, nr 20,

s. 27; Krajewski, *Bene merentes*, s. 18-19; Krajewski, *Dobrze zasłużeni*, s. 18; Krajewski, *Na powstanie*, s. 10-11; A. Kulwiec, *Generał Józef Niemojowski*, Przegląd Bydgoski, R. 3, z. 1-2, s. 13; R. Morawski, H. Wielecki, *Wojsko Księstwa Warszawskiego. Generalicja i sztaby*, Warszawa 1996, s. 16; J. Muszyńska, *Uczestnicy insurekcji 1794 r. w zaborze pruskim*, Poznań 1937, s. 27; Niesiecki, *Herbarz*, t. 6, s. 555; Podgóreczny, *Niepospolici*, s. 214; Przegląd Katolicki 1880, nr 20, s. 321-324; PSB, t. 23: 1978, s. 16-18; Tablica nagrobna (zmieniona) przy kościele w Świdziewni, gdzie inna data urodzenia, pojawiająca się także w niektórych publikacjach; Tygodnik ilustrowany 1862, nr 50, z 9 sierpnia; Załuski, *Szkic*, s. 54.

NIEMOJOWSKI BONAWENTURA h. Wieruszowa (*4 IX 1787 r. w Słupi pod Kępem †15 VI 1835 r. w Vanves k. Paryża), działacz polityczny, publicysta, poseł na sejmy w Królestwie Polskim, jeden z przywódców opozycji liberalnej, tzw. „kaliszan”, ostatni prezes Rządu Narodowego Królestwa Polskiego (N 23)

Był synem Feliksa herbu Wierusz i Anieli z Walknowskich. Gdy skończył szkoły w kraju razem z bratem udał się na studia prawnicze na uniwersytetach zachodnioeuropejskich. Po powrocie z zagranicy osiadł w Marchwacu pod Kaliszem. Od 1820 r. był posłem wileńskim na sejmy Królestwa Polskiego i wraz z bratem, Wincentym Niemojowskim stanął na czele opozycji liberalnej, zw. „kaliszanami”. Kaliszanie byli liberalnymi działaczami szlacheckimi z zachodnich terenów Królestwa Polskiego, głównie z Kaliskiego, działającymi w latach 1820-1831. Występowali w obronie konstytucji i swobód obywatelskich, dążyli do przeprowadzenia reform gospodarczych i społecznych. Na sejmie w 1820 wystąpili z krytyką rządu Aleksandra I, nie dopuszczając do uchwalenia rządowych projektów Kodeksu Postępowania Karnego oraz Statutu Organicznego Senatu. W odwecie Aleksander I zarządził tajność obrad sejmu 1825 r. i nie dopuścił do udziału w obradach przywódców kaliszan – braci Niemojowskich.

Kaliszanie odegrali znaczącą rolę w powstaniu listopadowym, wchodząc w skład Rządu Narodowego. On sam był przeciwnikiem politycznym gen. J. Skrzyneckiego. Inicjator obrony Warszawy. W powstaniu listopadowym pełnił funkcję ministra spraw wewnętrznych, od 15 VIII 1831 r. był wiceprezesem, a od 8 do 23 IX prezesem Rządu Narodowego, przeciwnik ostatniego naczelnego wodza, gen. Macieja Rybińskiego. Protestował przeciwko układowi generalicji powstania z M. Bergem i postanowieniom rady wojennej w Słupnie koło Płocka. W dniu 26 września 1831 r. znalazł się z rządem i częścią sejmu w Rypinie, gdzie w domu burmistrza, Szczepana Obrębskiego wydał historyczny manifest.

Po upadku powstania znalazł się na emigracji w Paryżu, gdzie od 1831 r. był prezesem Komitetu Tymczasowego Emigracji. Tam wydał m. in. *O ostatnich wypadkach rewolucji polskiej* (Paryż 1833).

Jako ostatni prezes Rządu Narodowego zaocznym wyrokiem carskiego sądu kryminalnego z 4 (16) września 1834 r. skazany został na „karę śmierci przez ucięcie głowy”.

W 1821 r. ożenił się z Wiktorią Lubowidzką h. Kopacz, z którą miał córkę Felicję i syna Kazimierza.

Pochowany na paryskim cmentarzu Père-Lachaise.

[http://www.sejm-wielki.pl/b/15.127.109/16_VIII_2013;Niemojowski_Bonawentura_\(1787-1835\),PSB,t.23_s.22;Krajewski_Usque_ad_finem,pass.;Niesiecki,Herbarz,t.6,s.556](http://www.sejm-wielki.pl/b/15.127.109/16_VIII_2013;Niemojowski_Bonawentura_(1787-1835),PSB,t.23_s.22;Krajewski_Usque_ad_finem,pass.;Niesiecki,Herbarz,t.6,s.556).

NIEMOJOWSKI WINCENTY h. Wieruszowa (*5 IV 1784 r. w Słupi k. Wielunia †XII 1834 r. w Moskwie), polski działacz polityczny, znawca i zwolennik teorii Adama Smitha, zesłaniec syberyjski (N 24)

Był przywódcą opozycji sejmowej w 1820 r. Razem z bratem, Bonawenturą próbował przenieść na grunt polski doktrynę liberalizmu. W sejmie przewodził z bratem liberalom; przyjęli oni postawę legalnej opozycji, czyli starali się realizować swe cele, wykorzystując dosłownie interpretowane zasady ustrojowe, zapisane w konstytucji. Ugrupowanie, do którego należał w sejmie, nazywano „kaliszanami”, ponieważ wraz z bratem mieli majątki w województwie kaliskim i reprezentowali ten okręg w izbie. W 1820 „kaliszanie” wystąpili podczas obrad sejmowych z protestem przeciw wprowadzeniu cenzury oraz z żądaniem ustanowienia, zgodnie z zapowiedzią cara, sądów przysięgłych. W odpowiedzi przez 5 lat nie zwoływał on sejmu, a gdy w 1825 r. izba zebrała się ponownie, obrady toczyły się bez dostępu publiczności. Był zwolennikiem uznania za przyrodzone prawa wolności jednostki, rozumiane jako: nietykalność osobista, nieskrępowane prawo własności, wolność przemysłu, wolność religijna, wolność słowa. Wolność, jak pisał była „nie tylko prawem, ale i niezbędną pierwszą potrzebą człowieka”. Gazetą liberałów stał się od 1830 r. „Kurier Polski”. Właśnie tam został wydrukowany program polityczny. Pisał on: „*Jak na moralność, tak i na wolność mamy sumienie w sobie; nikt nie śmie wyznaczyć chce niewoli*”.

W czasie powstania listopadowego był członkiem Rządu Narodowego. Wraz z rządem powstańczym przeszedł przez ziemię dobrzyńską i zatrzymał się na kilka dni w Rypinie, gdzie razem z kasztelanem Narcyzem Olizarem, został aresztowany przez Rosjan.

Po powstaniu został uwięziony i skazany na karę śmierci, lecz potem wyrok zamieniono mu na katorgę. Zmarł w drodze na Syberię, choć niektóre pamiętniki emigracyjne podają, że zmarł w więzieniu petersburskim.

W 1810 r. ożeniony z Katarzyną Umińską.

[http://www.genealog.home.pl/gd/szablony/osoba.php?langen&id=068581.22_II_2010;Krajewski_Usque_ad_finem,pass.;Niesiecki,Herbarz,t.6,s.556;A.Pacholski,Wincenty_Niemojowski_\(1784-1834\),Kalisia_Nowa_1999,nr_5;PRS,s.143](http://www.genealog.home.pl/gd/szablony/osoba.php?langen&id=068581.22_II_2010;Krajewski_Usque_ad_finem,pass.;Niesiecki,Herbarz,t.6,s.556;A.Pacholski,Wincenty_Niemojowski_(1784-1834),Kalisia_Nowa_1999,nr_5;PRS,s.143).

NIEMIADOMY JÓZEF SYLWESTER (*6 I 1910 r. w Zbarażu †po 1972 r. w Warszawie), kapłan zakony, bernardyn, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej i antykomunistycznej, więzień obozów niemieckich (N 25)

Do zakonu bernardynów wstąpił w dniu 4 września 1929 r. i przyjął imię zakonne Sylwester. W dniu 6 czerwca 1937 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Od 1937 r. pełnił obowiązki prefekta w Gimnazjum Ogólnokształcącym w Wymyślinie. Ponadto był magistrem kleryków w klasztorze w Skępem-Wymyślinie. Do wy-

buchu drugiej wojny światowej pozostawał w klasztorze skępskim.

W dniu 27 października 1939 r. został aresztowany i uwięziony w klasztorze skępskim razem z ośmiu duchownymi diecezjalnymi. Następnie od 22 stycznia 1940 r. więziony był w Rypinie, a potem od 22 lutego 1940 r. w siedzibie Gestapo w Grudziądzu, skąd 15 marca tego roku został zwolniony. Po powrocie do Skępego razem z o. Albertem Mrozem, także bernardynem i gwardianem ze Skępego, znalazł schronienie w domach parafian. Nie zaniechał jednak prowadzenia działalności duszpasterskiej i włączył się w tworzenie ruchu oporu razem z ojcem Marii Sobocińskiej, Romanem Sobocińskim i innymi zaufanymi ludźmi z Wymyślina i Wioski. Obydwaj ojcowie nie zrezygnowali jednak posługi duszpasterskiej, odprawiali Msze Święte w domach parafian oraz spieszyli do chorych z wiatykiem. Na skutek donosu, w dniu 2 listopada 1940 r. został ponownie aresztowany i skierowany do więzienia w Grudziądzu, a 23 grudnia tego roku wywieziono go do obozu Stutthof, gdzie nadano mu numer obozowy 10329. W obozie uratował przed śmiercią Tadeusza Płużańskiego, który brał udział w kampanii wrześniowej 1939 r., a potem był żołnierzem AK-owskiego podziemia, osadzonym w 1940 r. w obozie Stutthof. Hitlerowcy za kradzież grochu rozkazali utopić Płużańskiego (powojennego profesora filozofii) w korycie z wodą. Uratował go przed śmiercią, przeciągnął na inny blok i dał mu kurtkę z nowym obozowym numerem. W obozie udzielił także pomocy ratującej życie Czesławowi Lulińskiemu, żołnierzowi AK z Wioski k. Skępego, aresztowanemu w maju 1943 r. W czasie ewakuacji obozu w dniu 2 lutego 1945 r., korzystając z nieuwagi strażników, zdołał szczęśliwie zbiec. Pod koniec marca 1945 r. wrócił do klasztoru w Skępem, aby podjąć swoje obowiązki duszpasterskie. W dniu 16 listopada 1945 r. brał udział w spotkaniu grupy poakowskiej „Inspekty” w Lipnie w mieszkaniu Jadwigi Adamczak, zwołanej przez Marię Sobocińską. Nadto uczestniczyli w nim: Józef Zieliński, dyrektor Komunalnej Kasy Oszczędności w Lipnie; Stanisław Drzewiecki, komendant Obwodu Lipno; Jan Kosicki, pochodzący z Karnkowa, w czasie wojny działający w Kedywie na terenie Garwolina, jednak pod koniec wojny już w AK na terenie Lipna; Stanisława Okońska; por. Mościcki; Zbigniew Klubiński; Filomena Wójtowicz; Jadwiga Adamczak i M. Sobocińska. Zagrożony znowu ponownym aresztowaniem, tym razem przez komunistyczny Urząd Bezpieczeństwa, został niebawem wysłany do Rzymu.

Po powrocie w latach 1951-1954 był ministrem prowincjonalnym (prowincjałem), a w latach 1969-1972 – gwardianem i proboszczem parafii pw. św. Bonifacego z Tarsu na warszawskim Czerniakowie, gdzie zmarł.

AFGEZ, sygn. K. 156/156/Pom., Sobocińska Maria, k. 87; Bieńkowski, *Zarys*, s. 22, 48; K. Dunin-Wąsowicz, *Stutthof - przewodnik, informator*, Stutthof 1969, s. 16, 86, 201, 277; Jacewicz, *Martyrologium*, z. 5, s. 205, 208; Krajewski, *Dama*, s. 29, 30-31, 156; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 140, 152; Lewandowski, *Martyrologia*, s. 18; Pawłowska, *Do Maryi*, s. 16; K. Pawłowska, *Skępe. „Cudowna Skępska Maryjo Nasza”*, Katalog wystawy, Włocławek (1991), s. 13; *Przełożeni klasztoru czerniakowskiego*, http://www.bernardyni.net/print.php?type=A&item_id=12/13 1 2014; *Rotmistrz Witold Pilecki*,

Ziemia Lidzka, http://pawet.net/zl/zl/2006_76/5.html/13 1 2014; *Schematyzm OFM Bernardynów 1939*, s. 30; Szoldrski, *Martyrologium*, s. 185; Śliwiński, *Sanktuarium w Skępem*, s. 136-137; Wojtowicz, *Marylka*, s. 61, 116; Wyczawski, *Skępe*, s. 159; J. W. Wysocki, *Obóz Stutthof*, mps (KUL), s. 31; www.skepe.pl/9 VIII 2010; I. Zielińska, *Teofil Jurkiewicz (Ludomir Brzuskiwicz) polski emigrant i emisariusz we Francji*, Rypin-L'Hopital 2005, s. 22; I. Zielińska, *Odszedł wielki człowiek, przyjaciel, patriota, Teofil Jurkiewicz (Ludomir Brzuskiwicz) (1925-2009)*, Biuletyn Fundacji Generali Elżbiety Zawackiej, 2009, nr 2, 121-124.

NITECKA z d. Śniadecka STANISŁAWA (†14 XII 1971 r.), nauczycielka, farmaceutka, społeczniczka, ofiara prześladowań komunistycznych

Przed wojną była nauczycielką w Szkole Powszechnej III stopnia w Grębocinie. Szybko włączyła się do działalności społecznej męża, aptekarza w Lubiczu. Nawiązała bliskie kontakty ze starościna Kornelią Kawczyńską w Lipnie i 1 maja 1932 r. powołała Koło Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet, któremu prezesowała do września 1939 r. Staraniem tego koła uruchomiono lubickie przedszkole z umeblowaniem i wyposażeniem. Dzieci z biednych rodzin nie płaciły czesnego i otrzymywały bezpłatne posiłki. Koło z POK w Lubiczu opiekowało się przytulkiem dla osób starszych, prowadziło kursy kroju i szycia, haftu, oprawy książek, wypieku i przetworów owocowych. Koło pod jej przewodnictwem prowadziło kursy dokształcające dla dorosłych, a jedna z pięciu bibliotek tej kobiecej organizacji pow. lipnowskiego mieściła się w Szkole Powszechnej w Lubiczu Górnym. Koło współpracowało z kierownikiem szkoły, Antonim Wiśniewskim i nauczycielem, Henrykiem Orsztem, którzy w szkolnych izbach, na przemian z nią, prowadzili bezpłatne zajęcia dla miejscowych kobiet.

Po zabranii przez komunistów w dniu 8 stycznia 1951 r. apteki jej męża w Lubiczu Lipnowskim, pozostając bez wyboru, przyjęła propozycję jako konieczną jałmużnę z Centrali Aptek Społecznych w Bydgoszczy, która pismem z dnia 15 maja 1952 r. zaproponowała jej pół etatu sprzątaczkę we własnej aptece za 157,50 zł miesięcznie, podczas, gdy w tym samym czasie sprzątaczką w szkole otrzymywała 560 zł miesięcznie.

Po przedwczesnej śmierci męża, który zmarł na zawał serca, mając kwalifikacje pedagogiczne, podjęła eksternistyczną naukę w zakresie technika farmaceutycznego, uzyskując 29 kwietnia 1958 r. dyplom technika farmacji. Zmieniło to jej status społeczny, dając prawo wykonywania rodzinnego zawodu. W upaństwowionej już aptece swego męża pracowała aż do śmierci.

Kurator Okręgu Szkolnego Pomorskiego pismem nr 29500/29 z dnia 31 grudnia 1929 r. przyznał jej Medal Dziesięciolecia Odzyskania Niepodległości.

W dniu 3 lipca 1930 r., zawarła związek małżeński z aptekarzem z Lubicza Lipnowskiego, Stefanem Niteckim, z którym miała troje dzieci.

Giziński, *Niepospolici*, s. 365-376; Z. Gózdź, *Lipno w XX wieku*, cz. 2, Lipno 1997, s. 20-21; *Jan Biegański-człowiek z pasją*, <http://www.mapakultury.pl/art.pl,mapa-kultury,127774.html/26> VIII 2013.

NITECKI STEFAN (*16 X 1885 r. we wsi Luboła, pow. turecki †19 X 1953 r. w Dobrzejewicach), farmaceuta, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1920 r., społecznik, żołnierz Armii Krajowej, ofiara prześladowań komunistycznych

Był synem Tomasza i Antoniny z Lewińskich, wywodzącej się z historycznego rodu Śniadeckich. Pierwsze lekcje pobierał od własnej matki, przez kolejne trzy lata uczęszczał do miejscowej szkoły elementarnej, a od 1895 r. do Szkoły Realnej w Kaliszu, gdzie dodatkowo uczył się łaciny. Świadectwo maturalne uzyskał w 1902 r., kończąc Gimnazjum Filologiczne w Kaliszu.

Mając 17 lat, rozpoczął długotrwałą karierę farmaceutyczną. Po odpowiednim przeszkoleniu i stażu pracy w kolejnych aptekach Rybickiego w Kaliszu (1902), Opalińskiego w Zduńskiej Woli (1903) i Winnickiego w Łodzi (1906) i złożeniu wymaganych egzaminów, został skierowany na studia do Charkowa, w którym po dwóch latach otrzymał dyplom pomocnika aptekarzkiego. W tej randze odbywał poszerzoną praktykę u znanego aptekarza, Winnickiego w Łodzi, a następnie w szpitalnej aptece przy fabryce Scheiblera, również w Łodzi. Stopień prowizora aptecznego zdobył po kolejnych dwóch latach studiów na Oddziale Farmaceutycznym Cesarskiego Uniwersytetu w Warszawie, co miało miejsce w latach 1913-1915. Po kolejnych dwóch latach pracy w aptece Kozłowskich, w 1918 r. kontynuował studia farmaceutyczne na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, a dyplom magistra tej specjalności uzyskał na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie w 1922 r.

Na apel J. Piłsudskiego ochotniczo zaciągnął się do armii i po przeszkoleniu walczył na froncie wschodnim i warszawskim jako żołnierz 16. pułku artylerii ciężkiej do 15 października 1920 r. Po zwycięstwie został przeniesiony do rezerwy. Przewodniczący Obywatelskiego komitetu Obrony Państwa, gen. J. Haller nadał mu Medal Ofiarnych.

Po demobilizacji powrócił do Lubicza Lipnowskiego, w którym już 21 listopada 1918 r., jeszcze jako prowizor farmaceutyczny, odkupił aptekę od Romualda Śnieżewskiego. Był aktywnym członkiem Polskiego Powszechnego Towarzystwa Farmaceutycznego w Warszawie. Tam zapoznał się i zaprzyjaźnił z Janem Biegańskim, właścicielem apteki w Skępem, pow. lipnowski. Oprócz leków farmakologicznych lubicka apteka specjalizowała się w ziołolecznictwie. Zastąpił w okolicy jako znany, skutecznie leczący zielarz, który szereg ziółek produkował w aptecznym laboratorium, a w prostszych przypadkach zlecał ziołozabiegi w domowym wykonaniu. Cieszył się dużą popularnością i stanowił niezamierzoną konkurencję dla dra Prylinskiego w Lubiczu Górnym i dra Wrembla w Lubiczu Dolnym. Nosił przydomek „zielarza” lub „korzennika”, a większość chorych tytułowała go „panie doktorze”. Po osiedleniu się w Lubiczu włączył się w nurt życia społecznego Lubicza. Związał z założycielem OSP, Kazimierzem Zawadzkim i doprowadził do uruchomienia orkiestry dętej przy OSP. W 1922 r. liczyła 6 trębaczy, a w 1937 r. rozrosła się do 22 orkiestrantów. Był również inicjatorem i założycielem klubu sportowego, który w wadze muszej osiągał sukcesy w skali województwa warszawskiego. Przyczynił się do roz-

budowy remizy, w tym do wybudowania trzykondygnacyjnej wieży. Nawiązał bliskie kontakty z kierownikiem szkoły Antonim Wiśniewskim, które przetrwały do lat powojennych i przeniosły się na jego córkę Halinę z męża Pacową, która będąc magistrem farmacji, prowadziła Aptekę Św. Anny przy ul. Mickiewicza 92 w Toruniu. Żywe układy utrzymywał również z Henrykiem Orsztem, organizatorem życia obozowo-harcerskiego i nauczycielem miejscowej szkoły. Poza ogromną wiedzą farmakologiczną ziołoleczniczą i medyczną posiadał dar zjednywania ludzi i skupiania przyjaciół wokół własnej osoby.

Po wkroczeniu wojsk niemieckich apteka w jego rękach pozostała tylko do połowy grudnia 1940 r. Z dniem 16 grudnia 1939 r. otrzymał pismo informujące, że z tym dniem przechodzi pod niemiecki zarząd wraz z wyznaczonym pełnomocnym zarządcą. Ten umiarkowanie życzliwy Niemiec zgodził się zatrudnić go na pół etatu robotnika i na pół etatu aptekarza za 168 marek miesięcznie, co dla pięcioosobowej rodziny było głodową stawką. W tej niezwykle trudnej sytuacji zaproponowano małżonkom Niteckim przyjęcie grupy z *Volkslisty* z jednoczesną gwarancją zwrotu apteki. Propozycji nie przyjęli, pozostając przy głodowych kartkach żywnościowych. Jednocześnie wydano zarządzenie o ograniczonym asortymencie leków dla Polaków, pod groźbą kar, z obozem obozu koncentracyjnym włącznie. Wiele leków i to skutecznych przyrządzał sam, lecząc ludzi z Lubicza i całej okolicy. Pacjenci odwdzięczali się przede wszystkim żywnością, dzięki której rodzina aptekarza nie przymierała głodem. Aktywnie działał w Armii Krajowej. Współpracowali z nim wtedy, jako łącznicy: piekarz Mieczysław Olszewski z Lubicza Pomorskiego i kowal Stanisław Florkiewicz z Osieka n. Wisłą.

Po ucieczce Niemców, wojska sowieckie ogołociły aptekę niemal ze wszystkich leków, a na koniec podpaliły aptekę. Drogą wyrzeczeń przystąpił z rodziną do likwidacji szkód pożarowych i ponownego zaopatrzenia apteki w leki. Sąd Grodzki w Lipnie postanowieniem z dnia 12 lutego 1946 r. przywrócił mu „posiadanie apteki jako przedsiębiorstwa wraz z całym urządzeniem i towarem”, którą jednak zabrały władze w dniu 8 stycznia 1951 r. W mieszkaniu funkcjonariusze UB dokonali rewizji, poszukując być może pożywkowych kosztowności lub poakowskiej broni. Władza komunistyczna dokonała zajęcia mebli i pościeli jako zabezpieczenia zasadnie zaległego podatku, którego umorzenie wcześniej zapowiedział starosta lipnowski. Przez pierwszych szesnaście miesięcy otrzymywał wynagrodzenie w formie zaliczkowej. Po ustaleniu stałej pensji, wyrównanie otrzymał tylko za jeden miesiąc. Rodzina przeżywała trudności finansowe, wynikające z jednej pensji, przy trójce kształcących się dzieci w szkołach średnich i akademickich.

Posiadał szereg odznaczeń i wyróżnień, m. in.: dyplom Obywatela Komitetu Obrony Państwa z dnia 10 II 1922 r., nadany przez gen. J. Hallera, Odznakę Pamiętkową Ochotników Artylerii 1920 r.

Ożeniony ze Stanisławą Śniadecką, miał troje dzieci: Andrzeja (ur. 1931), absolwenta Wydziału Chemii UMK; Barbarę (ur. 1933), zamężna Karwowska, absolwentkę Akademii Medycznej Wydziału Farmacji w Poznaniu, wieloletnią kierowniczkę apteki „Nad Drwęcą”

w Lubiczu, spadkobierczynią tradycji po ojcu, w okresie przejściowym nauczycielką Szkoły Podstawowej w Lubiczu Górnym; Stefana (1935-2000), absolwenta Wydziału Farmacji Akademii Medycznej w Poznaniu, farmaceutę w rodzinnej aptece w Lubiczu, potem długoletniego kierownika apteki przy II Okręgowym Szpitalu Wojskowym w Toruniu.

Giziński, *Niepospoli*, s. 365-376; Z. Gózdź, *Lipno w XX wieku*, cz. 2 i 3, Lipno 1997, pass.; Z. Mamela, *Siedem wieków aptekarstwa toruńskiego*, Toruń 1997, s. 51, 73, 157, 160.

NIŹDZIŃSKI KAZIMIERZ (*ok. 1893 r. †20 II 1940 r. w Hohenbruch), nauczyciel, kierownik szkoły w Jastrzębiu, ofiara zbrodni niemieckich

W 1913 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie. Do 1939 r. był kierownikiem szkoły powszechnej w Jastrzębiu k. Lipna. W czerwcu 1938 r. został przewodniczącym oddziału gminnego Obozu Zjednoczenia Narodowego w Jastrzębiu.

Aresztowany w dniu 17 października 1939 r. na rzekomej konferencji nauczycieli w Lipnie, został skierowany do hitlerowskiego obozu koncentracyjnego Hohenbruch w Prusach Wschodnich. Tam został zamęczony przez Niemców podczas apelu, zmuszony do stania na 15-stopniowym mrozie w białźnie.

Dziennik KOSP 1945, nr 9, s. 222; T. Chojnicki, *Sól tej ziemi*, Ziemia Dobrzyńska 1995, nr 2, s. 2; Gózdź-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 28; Krajewski, *Dama*, s. 65; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 320; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 88; Lewandowski, *Martyrologia*, s. 19; Specjalski, *Jastrzębie*, s. 37; Specjalski, *Lipno*, s. 46.

NOCOŃ BRUNO ADAM (*7 lipca 1965 r. w Olkusz), kapłan zakonny, bernardyn, gwardian i proboszcz w Skępem, kustosz Sanktuarium Matki Bożej Skępskiej (N 26)

W wieku młodzieńczym wstąpił do Zgromadzenia Ojców Bernardynów i 7 maja 1997 r. przyjął święcenia kapłańskie. W 1997 r. na Papieskiej Akademii Teologicznej uzyskał tytuł magistra teologii. Przez kilka lat, od 1990 r. był wikariuszem przy parafii klasztornej pw. Zwiastowania NMP w Skępem. Od 2008 r. jest gwardianem Klasztoru Ojców Bernardynów w Skępem i jednocześnie proboszczem tej parafii. Zastąpił na tej funkcji o. Bolesława Opalińskiego. W tym czasie podjął i przeprowadził szereg ważnych prac renowacyjnych i remontowych w zespole klasztorno-kościelnym, m. in. remont krużganków, wymiana więźby dachowej i pokrycia wieżyczek, wykonania nowego ogrodzenia i parkingu, renowacja kaplicy św. Barbary, wymiana i naprawa elewacji. W maju 2013 r. sprowadził do kościoła skępskiego relikwie św. Jana Pawła II oraz ufundował Jego pomnik na placu odpustowym. Jest gorącym czcicielem i orędownikiem kultu Pani Skępskiej, podkreślając m. in.: „Przed wszystkim wielu tu prosi o dar potomstwa – to główna intencja. Inne to: o wyjście z nalogu, o znalezienie pracy, o zdrowie. Pani Skępska dodaje otuchy. Od wieków umacnia wiarę. Wzruszają mnie podziękowania ludzi za łaski, bo oni doświadczyli, że z beznadziejnej sytuacji wyciągnęła ich właśnie Maryja”. W słowie wstępnym do monografii klasztoru i kościoła z 2011 r.

napisał m. in.: „U Maryi w cudownym wizerunku wierni przez wieki szukali pocieszenia i ratunku, zawierzali Jej swe troski – wiernie też trwali przy Niej w najtrudniejszych dla Ojczyzny czasach”.

Jednocześnie pełni funkcję ojca duchownego dekanatu łuchowskiego, do którego należy parafia w Skępem.

Przy jego życzliwości i wsparciu w dniu 8 czerwca 2013 r. Dobrzyńskie Towarzystwo Naukowe zorganizowało uroczystość odsłonięcia i poświęcenia na kaplicy św. Barbary tablic pamiątkowych poświęconych rodzinie Zielińskich ze Skępego (Marii, Władysława, Maurycego i Stanisława). Jedną z tablic ufundował prof. Stanisław Strzyżewski z Katowic, były nauczyciel LP w Wymyślinie.

Uchwałą Rady i Miasta Gminy Skępe z 7 października 2013 r. uhonorowany został tytułem „Honorowy Obywatel Miasta i Gminy Skępe”.

Autopsja (1990-2014); *Brzezienna od 500 lat*, <http://www.idziemy.pl/kosciol/brzezienna-od-500-lat/5> VIII 2013; <http://www.bip.skepe.pl/?p=print&t=a&id=1895/15> I 2014; <http://www.krajewskimiroslaw.pl/dobrzynskie-towarzystwo-naukowe/3> VIII 2013; <http://www.skepe.bernardyni.pl/glowna.html/5> VIII 2013; B. A. Nocoń, *Słowo wstępne*, [w:] Pawłowska, *Do Maryi*, s. 3; Pawłowska, *Do Maryi*, s. 28; W Piętka, *Na progu Zwiastowania*, <http://gosc.pl/doc/1390163.Na-progu-Zwiastowania/5> VIII 2013; A. Sulkowska, *Honorowi Obywatele Miasta i Gminy Skępe*, *Nasze Skępe*, nr 42: 2013, s. 28.

NOSKOWSKI STEFAN (*18 IX 1907 r. w Okalewie k. Rypina †1940 r. w obozie Stutthof), działacz organizacji lewicowych

Urodził się w rodzinie chłopskiej. Ukończył szkołę powszechną w Okalewie. W 1929 r. wstąpił do Komunistycznej Partii Polski i niebawem został sekretarzem tej organizacji w Okalewie. Działał także w Zjednoczeniu Lewicy Chłopskiej „Samopomoc”. Za działalność komunistyczną był prześladowany przez ówczesne władze.

W okresie okupacji hitlerowskiej organizował konspirację antyhitlerowską. W 1940 r. był współorganizatorem, a potem aktywistą Rewolucyjnych Rad Robotniczo-Chłopskich „Młot i Sierp” w pow. rypińskim. W tym samym roku został aresztowany przez Gestapo i osadzony w obozie koncentracyjnym Stutthof. Tam niebawem poniósł śmierć.

Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 330; *Okręg Płocki*, s. 574, 656; Ptasieński, *Na północ*, s. 51.

NOSKOWSKI WŁADYSŁAW EDWARD h. Łada (XIX/XX w.), ziemianin

Był synem Piotra. Posiadał niewielki majątek ziemski Rętwiny k. Radomina. Aktem notarialnym z dnia 23 listopada 1910 r. nabył tzw. resztówkę z Szafarni, dawnej posiadłości Dziewanowskich. W 1913 r. sprzedał on z tego majątku 87 morgów i 52 morgi ziemi.

W latach 1854-1880 Szafarnia należała do rodziny Karwat, w 1880 r. do Pawła Faige, w 1896 r. już do Wacława Rumkowskiego. W 1907 r. oba majątki kupili dwaj kupcy żydowscy z Dobrzyń nad Drwęcą – Samuel Jontef Cholewa, syn Natana i Hersz Dobrzyński, syn Beniamina. Oni to rozparcelowali go na 20 części.

Ziemie parcelowane kupiło ogółem 16 osób aktami z 1908-1909 r. Pozostałą resztówkę z zespołem dworsko-folwarczno-parkowym i największy zarazem dział w trzech częściach o łącznej powierzchni 168 morgów 22 prętów kupili od wspomnianych wyżej kupców z Dobrzynia n. Drwęcą niejaki Kochowski i Bronisław Borzuchowski.

W 1900 r. został akcjonariuszem Cukrowni Ostrowite.

Kowalski-Żuchowski, *Szkoła*, s. 101; Krajewski, *Cukrownia Ostrowite*, s. 18.

NOWAK STANISŁAW (*4 XI 1895 r. w Radziwiu k. Płocka †12 VIII 1942 r. w Dachau), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Dulsku, ofiara zbrodni niemieckich (N 27)

Pochodził z wielodzietnej rodziny i był synem Szymona, z zawodu cieśli i Ludwika ze Śliwińskich. Uczył się w progimnazjum Topolińskiego w Płocku, w gimnazjum w Gostyninie, a następnie Liceum Diecezjalnym w Płocku. W 1917 r. wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku i 25 maja 1921 r. przyjął święcenia kapłańskie. Przez 10 lat był wikariuszem w Pułtusku, a następnie 25 września 1930 r. przeszedł na probostwo do Dulaska k. Dobrzynia n. Drwęcą. Tutaj gorliwie oddawał się pracy duszpasterskiej.

W sierpniu 1939 r. został kapelanem wojskowym i został zmobilizowany do armii polskiej. Po kapitulacji uniknął niewoli i powrócił do Dulaska. Tutaj jednak w dniu 21 października tego roku został aresztowany przez miejscowych kolonistów niemieckich i przewieziony do siedziby Selbstschutzu i Gestapo w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. Od 30 października 1939 r. więziony był razem z innymi duchownymi z pow. rypińskiego i części diecezji chełmińskiej w klasztorze w Oborach. W dniu 22 lutego 1940 r. wywieziony został do więzienia Gestapo w Grudziądzu, a w marcu tego roku do obozu Stutthof. W dniu 10 kwietnia tego roku trafił do obozu koncentracyjnego w Sachsenhausen, a w grudniu 1940 r. do Dachau, gdzie nadano mu numer obozowy 22484. Tam został skierowany z innymi księżmi do specjalnego komanda, w którym lekarze hitlerowscy dokonywali doświadczeń na więźniach, wszczepiając im zarazki: gruźlicy, tyfusu, flegmony i innych. Jemu wszczepiono gruźlicę kości. Walczył dzielnie z chorobą, ale wiosną 1942 r. załamał się psychicznie. Koledzy księża usiłowali go ratować. Odmawiał ich pomocy, nie przyjmował posiłków, nie wykonywał poleceń strażników, za co był maltretowany. W dniu 12 sierpnia 1942 r. nie stawiał się już na poranny apel.

Relację z pobytu jego w Dachau, w latach 60. XX w., przekazał proboszcz parafii Płonne, ks. Henryk Demrych.

Miał brata Stefana (1901-1981), także kapłana, również więzionego przez okupanta niemieckiego.

Upamiętniony został w Kaplicy pamięci w Klasztorze w Oborach.

Biskupski, *Księża*, s. 63; Chart, *Spis*, s. 173; Domagała, *Dachau*, s. 180; Grzybowski, *Duchowieństwo XX/1*, s. 385-386; Grzybowski, *Martyrologium*, s. 107-108; Grzybowski, *Martyrologium II*, s. 180-181; Hoffmann, *A kdo vas*, s. 559; Jacewicz, *Martyrologium*, z. 2, s. 316; W. Jezusek, *Ks. Stanisław Nowak, proboszcz parafii Dulsk*, MPP 1949, nr 11-12, s. 490-491; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa I*, s. 149; Krajewski, *Eks-*

terminacja duchowieństwa, s. 131, 143, 151; Krajewski, *Eksterminacja inteligencji*, s. 199; Krajewski, *Przeszłość klasztoru*, s. 13, 25; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 325; Musiol, *Dachau*, s. 773; Piotrowski, *Słownik*, s. 183-184; Szoldrski, *Martyrologium*, s. 187; Urbański, *Duchowni*, s. 112; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 117; www.parafiadulsk.livenet.pl/?page_id=443/12 XII 2011.

NOWAK STEFAN (*1 VI 1901 r. w Radziwiu †20 VI 1981 r. w Grudusku), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Szczutowie, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych (N 28)

Urodził się w wieloletniej rodzinie jako syn Szymona, z zawodu cieśli i Ludwika ze Śliwińskich. Po ukończeniu miejscowej szkoły uczył się w Gimnazjum św. Stanisława Kostki w Płocku, gdzie uzyskał świadectwo dojrzałości. Następnie odbył studia filozoficzno-teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym w Płocku. Święcenia kapłańskie otrzymał w dniu 14 czerwca 1931 r. i był kolejno wikariuszem w Szeńsku (1931-1932), Różanie (1932-1933), Uniecku (1933-1935), kilka miesięcy w Brańszczyku, Żurominie (1935-1936), Wyszynach (1936-1937), a potem proboszczem w Pokrzywnicy (1937-1939).

W 1939 r. objął probostwo w Szczutowie k. Sierpca na ziemi dobrzyńskiej. Tutaj w dniu 23 października tego roku został aresztowany przez policję niemiecką i osadzony w więzieniu Gestapo i Selbstschutzu w Rypinie. Od 30 października 1939 r. do 22 lutego 1940 r. razem z grupą kilkudziesięciu księży więziony był w Klasztorze Ojców Karmelitów w Oborach, który zamieniony został na obóz przejściowy dla duchowieństwa. Od 22 lutego więziony w Grudziądzu, od 6 marca w obozie Stutthof, a od 10 kwietnia tego roku w Sachsenhausen. W dniu 14 grudnia 1940 r. przewiezony został do obozu koncentracyjnego w Dachau, gdzie nadano mu numer obozowy 22482. W obozie tym przeszedł pseudomedyczne doświadczenia na tzw. stacji malarycznej. W dniu 22 kwietnia 1945 r. został szczęśliwie oswobodzony przez wojska amerykańskie i wiosną 1946 r. powrócił do kraju.

W maju 1946 r. otrzymał probostwo w Grodźcu i Radzikowie, gdzie pracował przez dziesięć lat. W latach 1954-1970 był proboszczem w Grudusku i od 1970 mieszkał tam jako rezydent.

Miał brata Stanisława (1895-1942), także w stanie duchownym, zamordowanego przez Niemców w obozie koncentracyjnym w Dachau w 1942 r.

Pochowany na cmentarzu w Grudusku.

Upamiętniony w Kaplicy pamięci w klasztorze w Oborach.

Album duchowieństwa 1, s. 189; Domagała, *Dachau*, s. 180; Grzybowski, *Duchowieństwo XX/2*, s. 265-266; M. M. Grzybowski, *Ks. Stefan Nowak, emerytowany proboszcz w Grudusku 1901-1981*, MPP 1982, nr 6, s. 237-238; Grzybowski, *Martyrologium*, s. 185; Grzybowski, *Martyrologium*, II, s. 316-317; Jacewicz, *Martyrologium*, z. 2, s. 316; Jezusek, *Wykaz księży*, s. 377; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa I*, s. 149; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 132, 151; M. Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa dekanatu rypińskiego w latach drugiej wojny światowej 1939-1945*, MPP 1977, nr 4, s. 160; Krajewski, *Eksterminacja inteligencji*, s. 199; Krajewski, *Przeszłość klasztoru*, s. 14, 25; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 325; H. M. Malak, *Klechy w obozach śmierci*, Londyn 1961, s. 87; J. Młodyński, *Nowak Stefan*, [w:] *Wpisanie w historię Pułtuska*, s. 204-205; Ossowski, *Kościół*, s. 522, 597; Szoldrski, *Martyro-*

logium, s. 187; Urbański, *Dachau*, s. 112; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 192.

NOWAK WALDEMAR (*25 IV 1937 r. w Dobrzyniu n. Wisłą), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, budowniczy kościoła w Smoszewie, miłośnik Dobrzynia n. Wisłą (N 29)

Jest synem Bronisława i Eugenii z Wilczyńskich, którzy trudnili się krawiectwem, posiadając kawałek ziemi i niewielki ogród. W Dobrzyniu spędził dzieciństwo, przeżywając tutaj mroczny okres okupacji hitlerowskiej. W latach 1945-1951 uczęszczał do Szkoły Podstawowej w Dobrzyniu nad Wisłą, był gorliwym ministrantem, zwracając na siebie uwagę tamtejszych duszpasterzy: ks. Leonarda Lipki, ks. Mariana Obojskiego i ks. Kazimierza Żbikowskiego, którzy widzieli w nim kandydata do kapłaństwa. We wrześniu 1951 r. rozpoczął naukę w Niższym Seminarium Duchownym w Płocku, gdzie w 1955 r. uzyskał świadectwo dojrzałości, nieuznawane jednak w tym okresie przez ówczesne władze oświatowe. Stąd też w trzy lata później, po złożeniu przed komisją wyznaczoną przez Kuratorium Oświaty przepisanych egzaminów, otrzymał maturę państwową. Stało się to możliwe dopiero po tzw. „odwilży” październikowej 1956 r. W 1955 r. wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku, które ukończył w 1961 r., przyjmując 11 czerwca tego roku, w płockiej bazylice katedralnej, z rąk bpa Tadeusza Pawła Zakrzewskiego, święcenia kapłańskie. W następną niedzielę, w kościele parafialnym w Dobrzyniu n. Wisłą odprawił uroczystą Mszę św. prymicyjną, kiedy to proboszczem parafii był ks. Marian Cichocki. Sprawowanie posługi duszpasterskiej rozpoczął w 1961 r. jako wikariusz w parafii Sońsk k. Ciechanowa (2 lata), a następnie jako wikariusz w parafiach Brańszczyk n. Bugiem (2 lata) i Dłutowo k. Żuromina (1 rok). Funkcja wikariusza parafialnego wiązała się wówczas nieodłącznie z nauczaniem dzieci i młodzieży religii w tzw. punktach katechetycznych. W 1966 r. otrzymał nominację na wikariusza parafii Chociszewo. W 1969 r. bp Bogdan Sikorki powierzył mu zorganizowanie w Smoszewie niezbędnych struktur do utworzenia tam odrębnej parafii. Zamieszkując odtąd w wynajętym u życzliwych mieszkańców pokoju w sąsiedniej wsi (Wólka Przybojewska), rozpoczął swoją nową posługę, pełnioną w charakterze samodzielnego duszpasterza. Decyzję biskupa płockiego o utworzeniu w Smoszewie samodzielnego ośrodka duszpasterskiego zdecydowana większość jego mieszkańców przyjęła z wielką radością. Jednak pewna grupa parafian była przeciwna podziałowi parafii Chociszewo. Po licznych prowokacjach i zastraszeniach doszło do najgorszego, bowiem dniu 8 sierpnia 1971 r. kościół w Smoszewie został podpalony. Wtedy podjął decyzję budowy nowego, murowanego kościoła w Smoszewie. Już po rozpoczęciu budowy, w dniu 30 sierpnia 1973 r., doznał wypadku w trakcie starań o materiały budowlane. Po wyleczeniu i długiej rekonwalescencji, dniu 3 maja 1975 r. został wówczas mianowany pierwszym jej proboszczem, a w kilka tygodni później miało miejsce uroczyste poświęcenie nowej świątyni. Potem wykonał szereg ważnych inwestycji i przedsięwzięć: prowadzono w Smoszewie dalsze prace przy wznoszeniu kolejnych obiektów parafialnych: pleba-

nii, dzwonnicy, cmentarza grzebalnego oraz budynku gospodarczego; prace przy upiększaniu otoczenia przez budowę murków oporowych, schodów, chodników oraz sadzenie drzew i krzewów ozdobnych. W tej małej, wiejskiej parafii, liczącej 1450 osób, znajdowały się placówki wymagające szczególnej troski: Zakład Szkoleniowo-Produkcyjny Głuchoniemych, Ośrodek Readaptacyjno-Rehabilitacyjny oraz Schronisko Młodzieżowe. Przez 35 lata pracy w tej parafii, poza osiągnięciami ściśle duszpasterskimi i organizacyjno-administracyjnymi, dał się poznać jako wyjątkowo zaangażowany dokumentalista życia parafialnego, prowadząc wzorowo sporządzaną obowiązkową kroniką parafialną, bogate w treści i fotografie kroniki. Z sukcesami uskutečnił swoje hobby, a mianowicie pielęgnowanie ogrodu plebańskiego, budzącego powszechny podziw i uznanie. W ogrodzie tym Telewizja Polska zrealizowała w latach osiemdziesiątych jeden z odcinków programu „Ogród marzeń”.

W uznaniu zasług dla Kościoła, położonych szczególnie na stanowisku proboszcza parafii Smoszewo, bp Zygmunt Kamiński, odznaczył go w 1988 r. godnością kanonika honorowego Kapituły Kolegiackiej Pułtuskiej.

Po 43. latach pracy duszpasterskiej, w tym 35. spędzonych w Smoszewie, w lipcu 2004 r., na własną prośbę został przeniesiony przez biskupa płockiego Stanisława Wielgusa w stan spoczynku. Odtąd zamieszkuje w Domu Księży Emerytów w Płocku. Nie zaprzestał jednak pełnić posługi duszpasterskiej, służąc pomocą duszpasterzom katedry płockiej. Jako dawny mieszkaniec Dobrzynia n. Wisłą, cały czas pozostaje związany z tym miastem, co wyznał w 2007 r.: *„Przez wszystkie te lata ze wzruszeniem wracałem do rodzinnego domu, do kościoła, do szkoły, na cmentarz, do znajomych uliczek, do boisk sportowych, do Wysokiej Góry, do Wisły. Cieszę się z rozwoju, z coraz piękniejszego wyglądu tych miejsc, z ich rozbudowy, z ludzi, którzy o to wszystko dbają, z Klubu Miłośników Ziemi Dobrzyńskiej, z muzeum. Gromadzę i przechowuję różne wydawnictwa dotyczące Dobrzynia n. Wisłą i ziemi dobrzyńskiej. Czytam w różnych czasopismach o sprawach, sukcesach parafii, o radościach i bolączkach władz lokalnych, o osiągnięciach młodych żeglarzy - moich krewnych. Gdy jestem ze swoimi gośćmi w Dobrzyniu, pokazuję im wszystkie ważne i drogie mi miejsca. Będąc jeszcze w Wyższym Seminarium Duchownym w Płocku, za temat pracy dyplomowej z zakresu historii Kościoła, wzięłem dzieje parafii dobrzyńskiej. Pan Jerzy Kalinowski uwzględnił moją pracę z 1960 r., gdy pisał książkę „Rozwój Dobrzynia nad Wisłą na przestrzeni wieków”. W oknie mojego mieszkania w Płocku wisi piękny herb Dobrzynia i przypomina mieszkańcom domu i przechodniom ulicy Kościuszki o istnieniu i bogatej przeszłości Dobrzynia nad Wisłą i ziemi dobrzyńskiej. Taką miłą mi pamiątkę otrzymałem od organizatorów uroczystości z okazji 770-lecia otrzymania praw miejskich przez Dobrzyń nad Wisłą”.* W niedzielę Chrystusa Króla w 2004 r. w kościele w Smoszewie odsłonięto pamiątkową tablicę: *„Czcigodnemu Księdzu Kanonikowi Waldemarowi Nowakowi, kapłanowi wielkiego serca, pierwszemu proboszczowi, który z nami przez 38 lat modlił się i pracował”.*

W 2007 r. został uhonorowany Nagrodą im. Adama Adamandego Kochańskiego. Od tego czasu uczestniczy nie tylko w posiedzeniach jej kapituły, ale także w dorocznych koncertach, podczas których są honorowani kolejne osoby zasłużone dla ziemi dobrzyńskiej.

Autopsja (2007-2014); W. Góralski, *Ks. Waldemar Nowak, Ksiądz Waldemar Nowak, duszpasterz, laureat XI Edycji Nagrody im. Adama Adamandego Kochańskiego*, [w:] *Koncert Noworoczny*, Dobrzyń n. Wisłą 2007, s. 3-4; H. Majewska, *Pamiętkowa tablica dla ks. kan. Waldemara Nowaka*, *Niedziela Plocka* 2005, nr 4.

NOWICKI STANISŁAW (*9 V 1899 r. w Łodzi †21 XII 1965 r. w Dobrzejewicach), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Dobrzejewicach

Był synem tkacza fabrycznego, jednym z dziesięciorga rodzeństwa. Po ukończeniu *Trechklasnoje Gorodskoje Ucilise* rozpoczął naukę w Komierczeskowo Gimnazja, które po wyzwoleniu ukończył w języku polskim, jako gimnazjum humanistyczne. W czasie nauki udzielał korepetycji, pomagając ojcu w utrzymaniu licznej rodziny. Dorywczo trudnił się też szewstwem, które było dodatkowym zajęciem ojca. W 1918 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Kielcach, a po utworzeniu diecezji łódzkiej przeniósł się do Łodzi, gdzie w 1923 r. otrzymał święcenia kapłańskie.

Jako wikariusz uczył religii w szkołach podstawowych kolejno w Kłodawie, Zagórawie i w Królikowie. Pierwsze probostwo otrzymał w Iwanowicach. Potem był etatowym katechetą w ośmioletnim Gimnazjum w Brzezinach Łódzkich.

Wybuch drugiej wojny światowej zastał go na probostwie w Wieńcu, skąd musiał uciekać do Łodzi, gdzie w cywilnym ubraniu ukrywał się wraz ze swym bratem cioteczynym, Eugeniuszem Stawińskim, przyszłym ministrem Przemysłu Lekkiego w PRL. Wiosną 1941 r. w obławie ulicznej został aresztowany i osadzony we więzieniu w Sieradzu. Potem, dzięki pomocy Józefa Jaworskiego, udało mu się uciec Generalnego Gubernatorstwa. W Kocmyrzowie pod Kraków pracował jako robotnik rolny, kolejno w Wilkołaz i w Kraśniku Lubelskim.

Po wkroczeniu Armii Czerwonej przybył do Włocławka, otrzymując probostwo parafii Stare Miasto, pow. Konin. Tam nauczał religii do końca roku szkolnego 1953/54. W okresie „błędów i wypaczeń” religię ze usunięto szkół. W 1956 r. otrzymał probostwo w Dobrzejewicach. Po odwilży październikowej z dniem 1 lutego 1957 r. ponownie nauczał religii w szkołach podstawowych w Dobrzejewicach, Brzozówce i Lubiczu Górnym. Chętnie uczestniczył w życiu towarzyskim nauczycieli w Lubiczu Górnym. Wspierał szkolną orkiestrę mandolinistów, która uświetniała uroczystości kościelne i inne okolicznościowe.

Pochowany na miejscowym cmentarzu parafialnym w Dobrzejewicach.

AUM Toruń, t. osob. nr 04, B-36; Giziński, *Niepospolici*, s. 377-378.

NOWAKOWSKA HALINA (*1833 †1987), gospodyni domowa, twórczyni ludowa-rzeźbiarka

Za namową męża, Edmunda (ur. 1933) podjęła w Brzeszczkach k. Rypina rzeźbienie w drewnie. Rzeźbiła przede wszystkim świątki i postacie świeckie. Razem z nim odnosiła także sukcesy na konkursach sztuki ludowej we Włocławku i Sierpcu. W jej pracach widoczny jest jednak pewien schematyzm.

Pawłowska, *Kultura*, s. 53; K. Pawłowska, *Współczesna twórczość rzeźbiarka Kujaw i ziemi dobrzyńskiej - ludowa, czy amatorska. Dylematy z terminem*, *Rocznik Muzealny*, t. 10: Włocławek 2004, s. 119, 128.

NOWAKOWSKI ANTONI (*1893 r. †11 X 1939 r. w Lasku Rusinowskim), rolnik, ofiara zbrodni niemieckich

W 1939 r. mieszkał w Somsiorach w pow. rypińskim, gdzie prowadził gospodarstwo rolne. Jawnie przeciwstawiał się antypolskiej działalności mniejszości niemieckiej w tej wsi, gdzie kierownikiem szkoły niemieckiej był August Nikolai, później znany oprawca ludności pow. rypińskiego. Aresztowany w dniu 7 października 1939 r., został rozstrzelany 11 października 1939 r. w Lasku Rusinowskim k. Rypina.

Jego nazwisko znajduje się na tablicy pamiątkowej w Lasku Rusinowskim.

Ożeniony z Walerią, pozostawił synów: Zygmunta, Stanisława i córkę Helenę.

Krajewski, *Rypinie*, s. 150; Piotrowski, *Słownik*, s. 184; Rel. Z. Nowakowskiego z 1973 r.; Tablica inskrypcyjna w Lasku Rusinowskim.

NOWAKOWSKI EDMUND (*22 VII 1933 r. w Brzeszczach Dużych w pow. rypińskim), rolnik, robotnik, rzeźbiarz, pamiętnikarz

Od wczesnej młodości interesował się wyrobami z drewna, które tworzyli jego wujowie (drewniane łyżki, czedzaki, czerpaki, kopańki itp.). Jako 9-letni chłopiec strugał już figurki ludzi, zwierząt i ptaków. Po ukończeniu szkoły powszechnej w Rogowie, podjął naukę w Liceum Ogólnokształcącego w Rypinie, jednak ze względów zdrowotnych, pod dwóch latach, naukę przerwał i osiadł na gospodarstwie w Brzeszczkach, które przejął po dziadku. Próbował różnych zawodów, aby utrzymać rodzinę, w latach 1951-1953 pracował nawet w stocznicach Gdańsku i Szczecinie. Pod odbyciu służby wojskowej, ostatecznie powrócił na wieś, dorabiając sezonowo w melioracji i gromadzkiej radzie narodowej.

Nie rozstawał się jednak ze swoją pasją i w 1958 r. zauważony został przez Marię Polakiewicz z tworzonego wtedy Muzeum Etnograficznego w Toruniu. W tym czasie powstały jego pierwsze prace: Matka Boża Skępska, figurka żołnierza i kobiety. W latach 1958-1969 nie wykonywał żadnych rzeźb. Po otrzymaniu pierwszej propozycji stałej współpracy z firmą Art-Region w Sopocie w 1969 r. nieprzerwanie tworzył w drewnie, wykonując rzeźby sakralne i świeckie. Najchętniej tworzył rzeźby Chrystusa Frasobliwego, Chrystusa na krzyżu w Grupie Ukrzyżowania na obrazie rzeźbionym, kopie Piety Oborskiej. W 1972 r. wykonał wierną kopię Matki Bożej bolesnej w Oborach, a po koronacji wizerunku Piety Oborskiej w 1976 r., wy-

konywał jeszcze szereg kopii tej łaskami wstawionej Figury. Ulubionym tematem jego prac są wizerunki Matki Bożej Skępskiej oraz Matki Bożej Sierpeckiej. Rzeźbił też figury popularnego na ziemi dobrzyńskiej św. Jana Nepomucena oraz innych świętych: św. Józefa ze stojących przez nim małym Jezusem i św. Wojciecha.

Równoległe tworzył monumentalne rzeźby w tematyce życia świeckiego: kobiety siedzącej przy kierzancie, czy kołowrotku. Jak podkreśliła znawczyni jego twórczości, Krystyna Pawłowska Muzeum Etnograficznego we Włocławku, jego rzeźby są „to zwarte, dobrze wypracowane pod względem technicznym i artystycznym bryły, pozostawione w kolorze naturalnym drewna lub pokryte pokostem, czasem ciemna bejcą. Niektóre są polichromowane (np. Madonny, święci). W sposobie przedstawienia postaci widoczny jest pewien indywidualizm, różnorodność rysów, nadająca im osobliwy charakter. W rzeźbach sakralnych umiał prostymi środkami wyrazić cierpienie, zasmucenie i ból postaci (tematy pasyjne), w pracach świeckich wyczuwa się nastrój i klimat minionych lat”. Brał udział w wielu konkursach, np. Rzeźba ludowa Polski północnej (1972), Ogólnopolski Plener Monumentalnej rzeźby Ludowej (1977), a także w konkursach ogłaszanych przez muzea w Toruniu, Włocławku i Sierpcu (1977, 1978, 19812, 1984, 1986). Od 1972 r. należał do sierpeckiego, a potem włocławskiego Oddziału Twórców Ludowych.

Drugą jego pasją jest pamiętnikarstwo. W 1976 r. zdobył IV nagrodę na ogólnopolskim konkursie pamiętnikarskim.

Z pierwszego małżeństwa miał dwóch synów: Jana i Mariusza, obydwój w stanie duchownym, pierwotnie w zgromadzenie Ojców Karmelitów, oraz córkę Mirosławę.

Inf. H. Tarantowicza z Obór z 20 II 2014; Edmund Nowakowski, *rzeźbiarz, (życiorys)* [http://www.muzeumsztukiludowej.otrebussy.pl/index.php?page=nowakowski-edmund/18 II 2014](http://www.muzeumsztukiludowej.otrebussy.pl/index.php?page=nowakowski-edmund/18%20II%202014); Pawłowska, *Kultura*, s. 52-53; K. Pawłowska, „Srebrne” Stowarzyszenie, Przewodnik Katolicki, http://www.przewodnik-katolicki.pl/nr/wloclawek/8222srebrne8221_stowarzyszenie.html/18 II 2014; R. Rumiński, *Kolekcja rzeźby w zbiorach Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu*, Sierpc 2009, s. 66-69; Rzeźby M.B. Bolesnej w Oborach, *Zbiory Muzeum Etnograficznego we Włocławku nr inw. 126/TL*.

NOWAŃSKI ANTONI (*21 VII 1900 r. w Buczku w pow. łaskim †I półr. 1940 r. w Sachsenhausen), kapłan rzymskokatolicki, administrator parafii w Trutowie i proboszcz w Działyniu, ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Wincentego i Józefy Fiubdziów. W dniu 16 czerwca 1929 r. został wyświęcony na kapłana. Od 15 lipca 1934 r. był administratorem parafii Trutowo w pow. lipnowskim. W dniu 18 sierpnia 1937 r. został przeniesiony na równorzędne stanowisko do Działynia i 16 grudnia tego roku został ustanowiony proboszczem tej parafii. Tutaj zastała go wojna. Przez pewien czas, od 23 marca do 2 kwietnia 1939 r., zastępował nieobecnego proboszcza w Nowogrodzie. W dniu 23 października 1939 r. został aresztowany przez członków Selbstschutzu i osadzony wraz z innymi kapłanami z pow. lipnowskiego w więzieniu w

Lipnie. Następnie został wywieziony do toruńskiego Fortu VII, gdzie przebywał od 24 października tego roku. W dniu 10 stycznia 1940 r. trafił do więzienia w Gdańsku, a w dwa dni później do obozu koncentracyjnego Stutthof. W dniu 10 kwietnia wraz z grupą księży z powiatów rypińskiego i lipnowskiego wywieziony został do obozu w Sachsenhausen. W obozie poddawany był biciu i maltretowaniu. Podupał na zdrowiu i wkrótce zmarł na zapalenie płuc.

Ciało jego Niemcy spalili w krematorium.

Gózdź-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 42; Jezierska, *Transporty*, s. 169; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 138, 141, 152; Kowalski, *Golub-Dobrzyń*, s. 207; Krajewski, *Eksterminacja inteligencji*, s. 182, 200; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 324; Librowski, *Ofiary*, s. 111; *Lista męczęńska*, s. 2.

NOWICKI JÓZEF HIPOLIT (†1855 r.), właściciel ziemski

W dniu 26 lutego 1819 r. nabył od Feliksa Kęgela i jego siostry, Beaty majątek Mierzynek n. Drwęcą wraz z drewnianym dworem. W 1844 r. pobudował tam muryrowany dwór, który istnieje do dzisiaj. W 1827 r. składała się z 12 domów mieszkalnych i 63 mieszkańców. Po 36 latach, w dniu 12 maja 1855 r. sprzedał go za sumę 80 tys. złp Feliksowi Flatho.

Giziński, *Mierzynek*, s. 39; *Plan odnowy miejscowości Mierzynek*, (Lubicz) 2011, s. 3.

NOWICKI STANISŁAW (*9 V 1899 r. w Łodzi †21 XII 1965 r.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Dobrzejewicach, nauczyciel religii w Lubiczu Górnym

Był synem tkacza fabrycznego, jednym z dziesięciorga rodzeństwa. W domu panowała bieda, szczególnie w okresach bezrobocia. Po ukończeniu Trechklasnoje Gorodskoje Ucilise rozpoczął naukę w Komierczeskowo Gimnazja, które po wyzwoleniu ukończył w języku polskim, jako gimnazjum humanistyczne. W czasie nauki udzielał korepetycji, pomagając ojcu w utrzymaniu licznej rodziny, której zagrażał głód, szczególnie w okresach postojów fabrycznych. Dorywczo trudnił się też szewstwem, które było dodatkowym zajęciem ojca.

W 1918 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Kielcach, a po utworzeniu Diecezji Łódzkiej przeniósł się do Łodzi, gdzie w 1923 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Jako wikariusz uczył religii w szkołach podstawowych kolejno w Kłodawie, Zagórawie i w Królikowie. Pierwsze probostwo otrzymał w Iwanowicach. Potem był etatowym katechetą w ośmioletnim Gimnazjum w Brzezinach Łódzkich.

Wybuch II wojny światowej zastał go na probostwie w Wieńcu, skąd musiał uciekać do Łodzi, gdzie w cywilnym ubraniu ukrywał się wraz ze swym bratem cioteczynem Eugeniuszem Stawińskim-przyszłym ministrem Przemysłu lekkiego w PRL. Wiosną 1941 r. w obławie ulicznej został aresztowany i osadzony w więzieniu w Sieradzu. Dzięki pomocy Józefa Jaworskiego, udało mu się uciec Generalnej Guberni. W Kocmyrzowie pod Kraków pracował jako robotnik rolny, kolejno w Wilkołazach i w Kraśniku Lubelskim. Po wkroczeniu Armii Czerwonej przybył do Włocław-

ka, otrzymując probostwo parafii Stare Miasto, pow. Konin. Tam nauczał religii do końca roku szkolnego 1953/54.

W okresie „błędów i wypaczeń” religię ze szkół usunięto. Ks. Stanisław Nowicki otrzymał probostwo w Dobrzejewicach w 1956 r. Po odwilży październikowej z dniem 1 lutego 1957 r. ponownie nauczał religii w szkołach podstawowych w Dobrzejewicach, Brzozówce i Lubiczu Górnym. W kontaktach z ludźmi był życzliwy i pogodny. Wśród nauczycieli, kierowników szkół i młodzieży lubiany. Chętnie uczestniczył w życiu towarzyskim nauczycieli w Lubiczu Górnym. Wspierał Szkołę Orkiestrę Mandolinistów, która uświetniała uroczystości kościelne i inne okolicznościowe np. związki małżeńskie par nauczycielskich. Pochowany na miejscowym cmentarzu parafialnym w Dobrzejewicach.

AUM w Toruniu,teczka akt osobowych nr 04, B-36; Giziński, *Niepospolici*, s. 377-378.

NOWICKI TADEUSZ (*6 XII 1928 r. w Toruniu †1990 r.), lekarz w Rypinie, dr nauk med., ordynator oddziałów chirurgicznych w Rypinie i Lipnie (N 30)

W 1960 r. uzyskał I stopień specjalizacji, a w 1965 r. – II stopień specjalizacji w zakresie chirurgii ogólnej. Dokumentację do konkursu na ordynatora oddziału chirurgicznego Szpitala Powiatowego w Rypinie składał w czasie otwartego przewodu doktorskiego. Funkcję ordynatora objął w dniu 1 grudnia 1975 r. i pełnił ją do 31 października 1979 r. W tym okresie kierował także rypińskim Oddziałem PCK, zajmując społeczne stanowisko prezesa.

W 1979 r. przeszedł do pracy w szpitalu lipnowskim, gdzie podjął pracę jako ordynator oddziału chirurgicznego tamtejszego szpitala.

Zmarł na zawał serca.

Dzieje służby zdrowia, s. 31.

NUTKOWICZ NUTA NUSEN (*2 I 1888 r. w Bielsku †1942 r. w Warszawie), rabin rypiński, ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Meszela i Nychy. Ukończył 7 klas szkoły powszechnej. Przed objęciem urzędu w Rypinie był rabinem w Gąbinie k. Płocka. W 1933 r. przeszedł do Rypina, gdzie zastąpił rabina Gerszona Aszera Luria (1892-1932). W Rypinie cieszył się dużą popularnością wśród Żydów o poglądach syjonistycznych. Zjednał sobie sympatię, organizując społeczną obronę przed antysemityzmem. Czasowo, w latach 1932/1933-1935, pełnił dodatkowo funkcję rabina w Dobrzyniu n. Drwęca.

Po wybuchu wojny, podobnie wielu rypińskich Żydów, znalazł się w Warszawie. Po utworzeniu tam getta, reprezentował interesy uchodźców w organizacjach charytatywnych oraz Centralnej Komisji Uchodźców przy Judenracie. Zginął w trakcie wywózki do Treblinki w 1942 r., zastrzelony na Umschlagplatz w Warszawie.

W końcu lat 30. XX w. był ojcem dwójki dzieci.

T. Kawski, *Gminy żydowskie pogranicza Wielkopolski, Mazowsza i Pomorza w latach 1918-1942*, Toruń 2007, s. 202-208; T. Kawski, *Kujawsko-dobrzyńscy Żydzi w latach 1918-1950*, Toruń 2006, pass.

NYCKOWSKI PAWEŁ JAN (*18 VII 1961 r. w Warszawie), prof. dr hab. n. med. (N 31)

Jest synem Czesława i Barbary z Człapińskich. Oboje rodzice pochodzą z Dobrzynia n. Wisłą, z którym związane jest jego dzieciństwo i lata młodzieńcze.

Jest absolwentem Akademii Medycznej w Warszawie. Studia na I Wydziale Lekarskim ukończył w 1986 r. Osiągał kolejne szczeble kariery akademickiej – od młodszego i starszego wykładowcy poprzez asystenta, starszego asystenta, adiunkta i od 1 czerwca 2003 r. profesora nadzwyczajnego. W roku 1989 uzyskał I stopień specjalizacji, a w 1993 r. – tytuł specjalisty chirurgii ogólnej. Oba tytuły zawodowe uzyskał pod kierunkiem prof. A. Karwowskiego. W 1990 r. uzyskał stopień dr. nauk med. na podstawie rozprawy pt. *Pobieranie i przechowywanie lewego płata wątroby do transplantacji*. W 1997 r. na podstawie dorobku naukowego i przedstawionej rozprawy habilitacyjnej pt. *„Zastosowanie ultrasonografii śródoperacyjnej w chirurgii wątroby i dróg żółciowych”* uzyskał tytuł doktora habilitowanego. W 2004 r. otrzymał tytuł naukowy profesora. W 2000 r. uzyskał z kolei certyfikat Ministra Zdrowia, uprawniający do samodzielnego wykonywania pobrań i przeszczepień wątroby, a w 2003 r. – specjalizację z transplantologii klinicznej, zaś w 2007 r. z chirurgii onkologicznej.

Od 2000 r. jest ordynatorem jednego z oddziałów Katedry i Kliniki Chirurgii Ogólnej, Transplantacyjnej i Chorób Wątroby. Był również pierwszym ordynatorem nowo utworzonego Oddziału Intensywnej Terapii Chirurgicznej Kliniki w pierwszych latach jego funkcjonowania. Od 1998 r. jest członkiem Rady I Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Warszawie.

Odbył kilka staży i szkoleń naukowych w ośrodkach zagranicznych, gdzie szkolił się pod kierunkiem wybitnych, światowych autorytetów w dziedzinie chirurgii wątroby, dróg żółciowych i trzustki oraz w dziedzinie przeszczepiania wątroby. Uczył się w klinikach Paryża, Stasburga, Renes, Bordeaux, Monaco. Jego dorobek naukowy obejmuje ogółem ok. 300 pozycji. Dominuje w nim tematyka dotycząca przeszczepiania wątroby, diagnostyki i leczenia chorych z guzami tego narządu, leczenia chirurgicznego łagodnych i złośliwych chorób dróg żółciowych i trzustki oraz chirurgii laparoskopowej.

Od 1987 r. prowadzi zajęcia dydaktyczne ze studentami w formie seminariów i zajęć praktycznych przy łóżku chorego i w bloku operacyjnym, a od 2000 r. również dla studentów anglojęzycznych. Nadto prowadzi również wykłady i zajęcia praktyczne z lekarzami, dotyczące chirurgii wątroby i ultrasonografii śródoperacyjnej, uczestniczy w organizacji egzaminów specjalistycznych z chirurgii ogólnej. Jest promotorem trzech doktoratów oraz opiekunem specjalizacji z chirurgii ogólnej.

Jest członkiem polskich i zagranicznych towarzystw naukowych. Był kilkakrotnie wyróżniany indywidualnymi i zespołowymi nagrodami Ministra Zdrowia oraz rektora Akademii Medycznej w Warszawie. Jest lau-

reatem Medalu „Zasłużony dla Transplantologii” oraz najwyższego odznaczenia Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego – Medalu Tytusa Chałubińskiego. Odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi (2012). W 2013 r. został laureatem XVII edycji Nagrody im. A. A. Kochańskiego w Dobrzyniu n. Wisłą. Czuje się bardzo związany z Dobrzyniem n. Wisłą. Kiedy tu przyjeżdża, powtarza, że to jego miejsce na świecie, do którego chciałby kiedyś wrócić. Pomaga

chętnie mieszkańcom Dobrzynia i okolic, gdy mają kłopoty zdrowotne.

<http://nauka-polska.pl/dhtml/raporty/ludzieNauki?rtype=opis&objectId=45197&lang=pl/4> II 2014; M. Kemblowski, *Prof. dr hab. n. med. Paweł Jan Nyckowski, profesor Uniwersytetu Warszawskiego*, [w:] *Koncert świąteczno-noworoczny. XVIII edycja Nagrody im. Adama Adamandego Kochańskiego*, Dobrzyń n. Wisłą 2013, s. 4.

[The following text is extremely faint and appears to be bleed-through from the reverse side of the page. It is largely illegible.]

[The following text is extremely faint and appears to be bleed-through from the reverse side of the page. It is largely illegible.]

OBERNIKOWICZ WOJCIECH (*12 V 1948 r. w Leniach Wielkich †29 III 2000 r. we Włocławku), działacz „Solidarności Chłopskiej” i PSL, starosta lipnowski (O 1)

Urodził się w rodzinie chłopskiej jako syn Zygmunta i Jadwigi z Mielczarków. Szkołę podstawową ukończył w Dobrzyniu n. Wisłą. W wieku 19 lat ukończył Technikum Rolnicze w Sochaczewie, rozpoczynając jednocześnie roczny staż w Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w rodzinnej miejscowości. Pierwszą pracę zawodową rozpoczął w Wydziale Rolnictwa Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Lipnie, potem w Płocku. W latach 1972-1974 kierował Zespołowym Gospodarstwem Rolnym w Spółdzielni Kółek Rolniczych w Kikole. W okresie od 1975 do 1983 r. prowadził własne gospodarstwo rolne w Kolankowie k. Lipna. W 1983 r. ze względów politycznych wyemigrował do Stanów Zjednoczonych, po czym po sześciu latach powrócił i przez kolejne lata prowadził nadal własne gospodarstwo rolne.

Był aktywnym działaczem ruchu ludowego. Najpierw w latach 1972-1976 działał w Zjednoczonym Stronnictwie Ludowym. W 1980 r. współtworzył „Solidarność Chłopską” Regionu Ziemi Dobrzyńskiej i Kujaw, w kilka lat później Komitet Obywatelski „Solidarności” we Włocławku. W 1981 r. razem z Romanem Bartoszcze i Stanisławem Janiszem został przyjęty przez Ojca Świętego Jana Pawła II w Klinice Gemelli. W 1981 r. został internowany w Mielęcynie k. Włocławka. Następnie, współpracując m. in. z Romanem Bartoszcze, Hanną Chorążną i gen. Franciszkiem Kamińskim, reaktywował działalność Polskiego Stronnictwa Ludowego. Przez rok, do 1991 r., pełnił funkcję wiceprezesa Naczelnego Komitetu Wykonawczego PSL, później funkcję członka Rady Naczelnej PSL.

W latach 1994-1998 pełnił funkcję przewodniczącego (marszałka) Wojewódzkiego Sejmiku Samorządowego we Włocławku i przewodniczącego Rady Gminy w Lipnie. Dwukrotnie, w latach 1996 i 1997 powołany został w skład Zespołów Rządowych ds. Polityki Regionalnej i Polityki Strukturalnej Państwa. Był także w składzie delegacji reprezentantów Samorządnej Polski do Kongresu Władz Lokalnych i Regionalnej Rady Europy – Izby Regionów w Strasburgu.

W wyborach samorządowych w 1998 r. został wybrany z gminy Lipno radnym powiatu lipnowskiego z listy PSL. W dniu 9 listopada 1998 r. Rada Powiatu lipnowskiego powierzyła mu funkcję starosty.

Żonaty z Bożeną Szymańską, pozostawił dwie córki: Agnieszkę (ur. 1968), zamężna Grzankowska i Joannę (ur. 1973), zamężna Milewska.

Pochowany na nowym cmentarzu komunalnym w Złotopolu. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Autopsja (1989-2000); A. Baranowska, B. Jesionowska, *Wojciech Obernikowicz (1948-2000)*, Gazeta Lipnowska, nr 40: 2000, s. 14; T. Chojnicki, *Wojciech Obernikowicz, starosta lipnowski*, Wieści z Ziemi Dobrzyńskiej 1998, nr 4, s. 3; Z. Góźdz, *Obernikowicz w Radzie Europy*, Gazeta Lipnowska, nr 22: 1995, s. 1; B. Jesionowska, *Wojciech Obernikowicz (1948-2000)*, Ziemia Dobrzyńska, t. 7: 2000, s. 237-238; H. Wasilewski, *Obernikowicz Wojciech*, WSB, t. 3: 2005, s. 120-121; *Wojciech Obernikowicz – starostą lipnowskim*, rozmawiał M. Duchnowski, Gazeta Lipnowska, nr 37: 1998, s. 4-5.

OCHLEWSKI PIOTR (*1812 r. we Włodkowie †2 I 1879 r. w Osieku), kapłan zakonny, karmelita, administrator parafii Trutowo i Ruże, kapelan kaplicy w Zbójnie, przeor klasztoru w Oborach, administrator parafii w Osieku n. Wisłą, ofiara represji carskich

Wstąpił do Zakonu Karmelitów i w 1829 r. przyjął pierwsze śluby zakonne, a następnie w 1836 r. święcenia kapłańskie.

W 1836 r. rozpoczął posługę duszpasterską w Trutowie k. Kikola, jednocześnie będąc przez okres dziesięciu lat kapłanem w kaplicy Sumińskich w Zbójnie. W 1846 r. został przeorem Klasztoru Ojców Karmelitów w Oborach k. Rypina. W czasie przeoratu w Oborach wyremontował budynki klasztoru i kościoła, poważnie zniszczone pożarem w 1821 r., „wyreperował kościół w ścianach i pokryciu, przerobił ambonę i ołtarze, gustownie takowe ozłociwszy, inne do niektórych sprawiwszy obrazy, pomnożył aparata i bieliznę, połowę obszernego ogrodu urządził w tarasy i obsadził owocowymi drzewami, splantował i ocenił Kalwarię, przeciwległą kościołowi, oraz ułatwił na nią wstęp, przez założenie kamiennych schodów. Urządził także przyklasztorny ogród, zazielenił obejście kościoła i cmentarza, zwanego Kalwarią”. Wybudował także kamienne schody prowadzące na Kalwarię (istniejące do dziś), a w 1848 r. wznosił na niej katakumby. Obok klasztoru wznosił budynki gospodarcze. Północno-wschodnią krawędź obrywającej się góry, „grożąca ruiną kościołowi”, utwierdził bulwarem z kamieni. Wybudował głęboką studnię na 50 stóp (ponad 150 m) oraz cały dziedziniec „podkościelny i całą przestrzeń między klasztorem a Kalwarią”.

W okresie jego przeoratu znacznie wzrosła dyscyplina i poziom moralny współbraci. Słowem, był to nowy, lepszy okres w życiu oborskiego konwentu.

W 1851 r., po śmierci ks. Mateusza Turskiego w parafii Ruże, objął administrację tą parafią. Wówczas wysunął koncepcję „pozostawienia pustką” starego drewnianego kościoła w Rużu i utworzenia parafii w Oborach, bowiem klasztor oborski znajdował się w granicach parafii Ruże. Jednakże w następnym roku władze diecezji płockiej nie przyjęły jego propozycji, osiedlając w Rużu ks. Leona Długokęckiego (pomysł utworzenia parafii w Oborach został dopiero zmaterializowany w 1971 r. za czasów przeostwa o. Mateusza Stanisława Wojnarowskiego, zastępczego kustosa tego kościoła i klasztoru).

Funkcję przeora klasztoru oborskiego pełnił także w czasie powstania styczniowego, które swym zasięgiem objęło teren ziemi dobrzyńskiej. Wówczas na teren klasztoru przyjęto partię powstańczą, sformowaną przez hr. Artura Sumińskiego z pobliskiego Zbójna, a dowodzoną przez Waleriana Ostrowskiego.

W klasztorze znajdowały także schronienie inne oddziały powstańcze oraz pojedynczy powstańcy. Po upadku powstania, wypełniając postanowienie ukazu carskiego oraz decyzję wojennego naczelnika powiatu lipnowskiego, niebawem do klasztoru w Oborach Moskale przywieźli kilkudziesięciu księży zakonnych i świeckich, internowanych za patriotyczną postawę, czynny udział, bądź nawet tylko sympatyzowanie z ruchem powstańczym. Łącznie zgrupowano tu ok. 70 duchownych. Spośród karmelitów oborskich w momencie zamknięcia klasztoru i urzędzenia w nim obozu, poza nim jako przeorem, znajdowali się księża zakonnici: Anzelm Kaźmierski, Kolumban Król, Dionizy Mierzwicki, Waław Grajkowski oraz klerycy: Benedykt Fabianowski, Tomasz Janowicz, Feliks Małachowski, Anastazy Nowakowski, Walenty Płończyński i Marceli Urban. Wykorzystując przepisy ukazu carskiego jeden z karmelitów oborskich, o. Waław Grajkowski opuścił klasztor i zdecydował się na wyjazd za granicę, do wsi Cieszyny w pow. brodnickim w ówczesnym zaborze pruskim.

Wśród internowanych księży znalazł się w Oborach także ks. Maciej Zagłoba Smoleński, proboszcz odległej zaledwie o kilkanaście kilometrów od Obór parafii Dulsk, gorący patriota i działacz społeczny, autor cennej monografii kościołów na ziemi dobrzyńskiej, przygotowywanej zresztą w czasie internowania w Oborach. Z rozkazu generał-policmajstra Królestwa w dniu 2 lutego 1866 r. został ponownie aresztowany w dniu 21 lutego 1864 r. i zesłany do Obór. W tym miejscu odosobnienia miał przebywać, zgodnie z decyzją, władz carskich, dwa lata. Dowiedziawszy się jednak w trakcie internowania o zbieraniu przez Moskale dalszych dowodów na temat jego działalności patriotycznej, w dniu 30 października 1866 r. zbiegł za granicę zaboru rosyjskiego. W momencie jego ucieczki z Obór w dniu 30 października znajdowało się w Oborach jeszcze ok. 40 duchownych: księży, diakonów i kleryków na czele z przeorem miejscowego klasztoru karmelitańskiego, o. Piotrem Ochlewskim. Wśród tej grupy ks. M. Smoleński wymieniał: karmelitów trze-wiczkowych: Kajetana Szredera, Anzelma Kaźmierskiego, Piotra Ochlewskiego, Augustyna Jajko, Cyriaka Biernackiego, Waława Grajkowskiego, Nazarego, Fortunata Jajko, Frankusa Kuśnierczyka, Dionizego Mierzwickiego, Alberta Janickiego, Stanisława Małachowskiego, Kolumbana Króla i karmelitów bosych – Kaliksta Waszczuka, Edwarda Stankiewicza, Telesfora Głowackiego, Kornelego, Leopolda, Szymona Buksakowskiego, Marka Żmigrodzkiego, Franciszka Zawadzkiego, diakonów Antoniego Zaleskiego i Maurycego Leonowicza, a także kleryków Klemensa Podczaskiego, Feliksa, Benedykta, Tomasza i Eustachego i dwóch innych braci.

W 1866 r., ze względu na stan zdrowia, zrzekł się przełożęstwa w Oborach. Otrzymał podziękowanie i wyrazy uznania od bpa W. Popiela. W 1867 r. uzyskał zwolnienie z zakonu i został przyjęty do diecezji plockiej. W 1875 r. otrzymał w administrację parafię Osiek n. Wisłą. Mimo, iż był o „nadwątlonym zdrowiu”, uporządkował kościół osiecki, zaopatrzył w bieliznę i aparaty, a plebanię i zabudowania gospodarcze doprowadził do wzorowego porządku.

Zyskał pochlebną opinię: „*Skromny ten kapłan, pobożny i gorliwy pracownik prawego serca, widać był poważany, szanowany i kochany przez swoich podwładnych braci, sąsiednich kapłanów i całego obywatelstwa okolicy*”.

Pochowany na cmentarzu parafialnym w Osieku n. Wisłą.

AKO, Kronika Klasztoru w Oborach, t. 1, s. 54-55; Grzybowski, *Duchowieństwo XIX/2*, s. 258-259; J. Janowiak, *W objęciach Ojca. O. Wincenty Józef Kruszewski, (1843-1922)*, Obory 2002, s. 15; M. Krajewski, *Duchowni w powstaniu styczniowym*, WTK 1981, nr 4, s. 1, 5, 10; Krajewski, *Karmel Oborski*, s. 3; Krajewski, *Kościół*, s. 29-32, 43, 95; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 227-228; Krajewski, *Powstanie*, s. 134; M. Krajewski, *Sanktuarium Maryjne Ojców Karmelitów w Oborach*, Obory 1983, s. 4-5; Krajewski, *Tronująca*, s. 101; W. Leonowicz, *Śp. ks. Piotr Ochlewski*, Przegląd Katolicki 1879, nr 6, s. 101; Lissowski, *Powstanie*, s. 140-141; A. Malicki, *Cudowna figura Matki Bożej Bolesnej w Oborach*, Miesięcznik Pastorski Płocki 1976, nr 3, s. 116-117; A. Malicki, *Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Oborach*, Obory (b. d.), s. 11-12; *Oto Matka Twoja*, opr. M. Kawiński, M. Krajewski, Obory 1990, s. 18; Smoleński, *Kościół*, s. 70, 88-93.

OCZKOWSKI STANISŁAW (*1898 r. w Radomsku †1977 r. w Radomiu), lekarz, dyrektor szpitala w Rypinie, podpułkownik WP (O 2)

Był synem Franciszka. W 1926 r. ukończył studia lekarskie na Uniwersytecie Warszawskim. Specjalizację w zakresie chirurgii uzyskał w klinice chirurgicznej szpitala św. Ducha w Warszawie u prof. Zygmunta Radlińskiego. Potem został w klinice, gdzie pracował przez 4 lata. Ukończył w tym czasie także specjalizację w zakresie ginekologii-położnictwa, pracując w Zakładzie Położniczym na ul. Karowej w Warszawie u prof. Władysława Janczewskiego.

W 1931 r. wygrał, ogłoszony przez zarząd szpitala w Rypinie konkurs na stanowisko dyrektora placówki. Jednocześnie powierzono mu funkcję ordynatora oddziału chirurgicznego. Pod jego kierunkiem pracowali lekarze: na oddziale wewnętrznym – Harwatt, a na chirurgii jego asystentami byli Zygmunt Strzelecki, a następnie Wincenty Gister. Dyrektorem szpitala rypińskiego był do 1 czerwca 1934 r.

Potem przeniósł się do rodzinnego Radomska, gdzie objął stanowisko dyrektora i ordynatora oddziału chirurgicznego. W szpitalu w Radomsku pracował do 1939 r., a w czasie wojny pod kierunkiem lekarza niemieckiego.

W 1945 r. powołany został do Ludowego Wojska Polskiego i pracował jako lekarz w Centralnym Instytucie Badań Lotniczo-Lekarskich oraz ordynator oddziału chirurgicznego Wojskowego Szpitala Lotniczego w Warszawie. W 1994 r. w stopniu podpułkownika przeszedł na rentę inwalidzką. Mieszkał w Warszawie, a następnie w Radomiu, gdzie zmarł.

Odnaczony był m. in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

AMZD, *Spuścizna dr. F. Dłutka; Dzieje służby zdrowia*, s. 318.

OGIŃSKA HELENA (*22 X 1899 r. †2/3 XI 1939 r. w Rypinie), nauczycielka, ofiara zbrodni niemieckich (O 3)

Do 1939 r. była nauczycielką Szkoły Powszechnej nr 2 w Rypinie, a następnie Szkoły Powszechnej nr 1. Należała do grona nauczycieli powiatu rypińskiego, którzy podnosili swoje kwalifikacje pedagogiczne na różnych kursach dokształcających. W 1931 r. była już absolwentką Państwowego Wyższego Kursu Nauczycielskiego.

W 1931 r., jeszcze jako nauczycielka, szkoły nr 2, należała do Ligi Ochrony Powietrznej i Przeciwlotniczej i Polskiego Czerwonego Krzyża.

W dniu 20 października 1939 r. została aresztowana przez Niemca Bendlina, zapewne już członka Selbstschutzu i uwięziona w więzieniu przy ul. Warszawskiej 20. Po kilku dniach została tam zamordowana.

AIPN Bydgoszcz, OKBZpNP, sygn. Ns/276/57; AP Bydgoszcz, KOSP, sygn. 1203, Wykaz nauczycieli Publicznej Szkoły Powszechnej stopnia III nr w Rypinie; Galkowski-Piotrowski, *Rypin, w latach wojny*, s. 292-293, 295; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 322; Piotrowski, *Biogramy*, s. 173; Piotrowski, *Słownik*, s. 186; Piotrowski, *Szkolnictwo*, s. 312; Piotrowski, *Szkolnictwo Rypina*, s. 324; *Szkoła Podstawowa im. mjr Henryka Sucharskiego w Rypinie*, pod red. J. Anuszewskiego i P. Galkowskiego, Rypin 1998, s. 49; Wardzyńska, *Rok 1939*, s. 174; Zielińska, *Historia*, s. 18.

OGOŃCZYK ANDRZEJ (†po 1398 r.), kasztelan dobrzyński

W latach 1367-1398 był kasztelanem dobrzyńskim. Na scenie politycznej pojawił się wyraźniej w okresie zastawu ziemi dobrzyńskiej Krzyżakom przez Władysława Opolczyka. W 1391 r. król Władysław Jagiełło postanowił odebrać „wiarołomnemu wasalowi” ziemię dobrzyńską i wówczas w imieniu króla na ten teren wkroczył Krystyn z Kozichłków, zajmując Rypin. Szlachta ziemi dobrzyńskiej złożyła wtedy przysięgę na wierność królowi. Ogończyk, jako jeden z najwyższych dostojników ziemi dobrzyńskiej, niestety, odmówił złożenia tej przysięgi.

Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 58; *Szkice*, s. 70.

OGRODOWICZ JÓZEF (*9 X 1905 r. we wsi Topiaca, parafia Łukomie †18 IX 1941 r. w Działdowie), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Dobrzyniu n. Drwęcą, ofiara zbrodni niemieckich (O 4)

Urodził się w rodzinie chłopskiej jako syn Adama i Wiktorii z Dobieszów. Uczył się w Mierzęcinie, następnie w gimnazjum w Sierpcu i Liceum Diecezjalnym w Płocku. Po jego ukończeniu, wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku i 14 czerwca 1931 r. otrzymał święcenia kapłańskie z rąk abpa A. J. Nowowiejskiego. Przez trzy lata był wikariuszem przy parafii farnej w Płocku i jednocześnie prefektem w żeńskiej szkole powszechnej.

W latach 1936-1938 był prefektem w Dobrzyniu n. Drwęcą, gdzie proboszczem był ks. Ignacy Charszewski. W dniu 9 sierpnia 1938 r. został proboszczem w Radzanowie k. Płocka. Przeprowadził tu wiele prac remontowych i porządkowych. W dniu 10 marca 1941 r. został aresztowany i skierowany do obozu w Działdowie. Według kartoteki Gestapo, zachorował i zmarł na tyfus plamisty, mając zaledwie 38 lat.

Biskupi i księża, s. 240; Grzybowski, *Duchowieństwo XX/1*, s. 389-390; Grzybowski, *Martyrologium*, s. 109; Grzybowski, *Martyrologium II*, s. 183-184; W. Helenowski, *Za wiarę i polskość*, Sochocin 1976, s. 3; Jacewicz, *Martyrologium*, z. 2, s. 316-317; J. Jagodziński, *Z dziejów parafii pw. św. Katarzyny w Dobrzyniu nad Drwęcą (1909-2009)*, *Rocznik Dobrzyński*, t. 2: 2009, s. 101; Jezusek, *Męczeński koniec*, s. 80; (W. Jezusek), *Ks. Józef Ogrodowicz, proboszcz parafii Radzanowo Płockie*, MPP 1949, nr 9, s. 372-374; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 146; Krajewski, *Martyrologia inteligencji*, s. 189; Krajewski, *Ziemia dobrzyńska*, mps; *Księża zamordowani*, s. 151; Ossowski, *Kościół*, s. 284, 308, 324; Szoldrski, *Martyrologium*, s. 189; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 106.

OJRZANOWSKI (OYRZANOWSKI) ANTONI (XIX w.), kapłan rzymskokatolicki, uczestnik partyzantki 1833 r., Sybirak

Był proboszczem w miejscowości Sobota, w woj. mazowieckim, należącej do dóbr rodziny Zawiszów. Od 1833 r. był proboszczem w Zgierzu. W czasie partyzantki polistopadowej 1833 r. utrzymywał kontakty z partyzantami Artura Zawiszy, głównie z A. Winnickim. Ostrzeżony przez ks. Lewandowskiego, zniszczył korespondencję z A. Zawiszą i inne dokumenty, które mogły obciążać go w oczach władz rosyjskich. Nie ustrzegł się jednak kary ze strony rządu carskiego. W 1835 r. został zesłany do guberni irkuckiej, gdzie przebywał 22 lutego. Od maja do lipca 1835 r. przebywał we wsi Tunka w guberni irkuckiej, a od sierpnia 1835 r. do maja 1842 r. w miejscowości Bałagańsk. W czasie pobytu na zesłaniu bardzo chorował. Wielokrotnie zwracał się do władz syberyjskich o prawo wykonywania powinności religijnych, jako że nie był pozbawiony święceń kapłańskich. Na zesłaniu przebywał razem z ks. Ludwikiem Tansierowskim, a od stycznia 1838 r. również z ks. Andrzejem Roszkowskim. W dniu 16 maja 1842 r. wyjechał z Irkucka do kraju.

Krajewski, *Usque ad finem*, s. 151; *Spółczesność polskie*, s. 151-154, 222, 234, 243-244, 276-278, 281, 282, 286, 287, 312, 321-325, 336, 337, 339, 341.

OKOŃSKA STANISŁAWA, ps. „Stena”, „Kra” (*1914 r. w Rypinie †po 1945 r.), farmaceutka, żołnierz Armii Krajowej – Wojskowej Służby Kobiet w Obwodzie AK Lipno

Z wykształcenia była magistrem farmacji i pracowała w aptece w Lipnie. W latach drugiej wojny światowej włączyła się do konspiracji antyhitlerowskiej, wstępując do Wojskowej Służby Kobiet Armii Krajowej. Zaprzysiężona najpewniej przez pracownika tej apteki, mgra Juliana Majewskiego, ps. „Fabian”. Była kierowniczką sekcji sanitarnej w Obwodzie WSK AK Lipno. W ramach tej organizacji organizowała szkolenia sanitarne dla wszystkich członkiń WSK Obwodu AK Lipno. Wyszkoliła szereg dziewcząt w niesieniu pomocy sanitarnej. Z jej inicjatywy we wszystkich gminach lipnowskiego Obwodu AK gromadzono leki, materiały opatrunkowe, a także podręczne apteczki. Członkini WSK, Marii Napiórskiej, zamordowanej w początkach stycznia 1945 r. w więzieniu w Brodnicy, dostarczała duże ilości wody amoniakalnej dla potrzeb partyzantki w tym celu, aby wężące psy policji niemieckiej traciły ślady, prowadzące do bunkrów i kryjówek partyzantek.

Po drugiej wojnie światowej mieszkała i pracowała w Warszawie.

AFGEZ, sygn. 156; B. Chrzanowski, *Konspiracja powojenna na Pomorzu – problemy badawcze*, [w:] *Powojenne losy konspiracji pomorskiej*, pod red. E. Zawackiej i R. Kozłowskiego, Toruń 1995, s. 122; Krajewski, *Dama*, s. 137-138; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 246; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 330; SBKP, cz. 3, s. 118-119; Zawacka, *Kobiety w armii*, s. 238.

OKOŃSKI JANUSZ (*15 III 1946 r. w Trąbinie, w pow. rypińskim †2007 r.), lekarz, zastępca dyrektora szpitala w Rypinie (O 5)

W 1971 r. ukończył Akademię Medyczną w Warszawie i rozpoczął staż na oddziale chirurgicznym Szpitala Powiatowego w Rypinie. W 1972 r. otrzymał zatrudnienie na stanowisku asystenta na oddziale chirurgicznym. Od lipca 1973 r. był zastępcą dyrektora ZOZ ds. lecznictwa. W 1975 r. uzyskał I stopień specjalizacji w zakresie chirurgii ogólnej.

W grudniu 1975 r. zrezygnował z pracy w rypińskim ZOZ i podjął zatrudnienie w Makowie Mazowieckim, jednak w kwietniu 1976 r. został powołany na stanowisko zastępcy dyrektora Zespołu Opieki Zdrowotnej w Mławie, w którym, pełniąc stanowisko ordynatora, zorganizował oddział anestezjologii i intensywnej terapii. W 1976 r. uzyskał I stopień specjalizacji w zakresie medycyny społecznej, a następnie w 1978 r. uzyskał II stopień specjalizacji w zakresie organizacji ochrony zdrowia, zaś w 1985 r. – II stopień w zakresie anestezjologii i intensywnej terapii. W latach 1977-1984 oraz w latach 1989-1998 był dyrektorem Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Mławie. Do końca życia był ordynatorem oddziału anestezjologii i intensywnej terapii.

Ożeniony z Honoratą.

Autopsja (1971-1975); *Dzieje służby zdrowia*, s. 318; *Rypin w PRL*, s. 852.

OLAK ANDRZEJ (*12 VIII 1912 r. w Gorzeczowie k. Płocka †12 V 1986 r. w Lipnie), nauczyciel, radny, działacz społeczny (O 6)

Był synem Andrzeja i Korduli z Korzeniowskich. Szkołę powszechną ukończył w Chalinie. Następnie pracował jako robotnik najemny na wsi.

W czasie okupacji hitlerowskiej uniknął aresztowania i przez pewien czas ukrywał się. Potem był na przymusowych robotach przymusowych k. Lubicza i w Lipnie, gdzie pracował przy budowie wałów obronnych.

Po 1945 r. pracował jako woźny w Szkole Podstawowej Nr 2 w Lipnie, potem jako pracownik umysłowy w Gminnej Kasie Spółdzielczej i PZGS w Lipnie. Ciągłe wzbogacał swoją wiedzę. Ukończył Liceum Ogólnokształcące w Lipnie i liczne kursy. W dniu 16 kwietnia 1961 r. został wybrany radnym Miejskiej Rady Narodowej w Lipnie, która powierzyła mu w dniu 27 kwietnia funkcję przewodniczącego Prezydium MRN. W dniu 30 maja 1965 r. został ponownie wybrany radnym i dalej pełnił funkcję przewodniczącego Prezydium MRN. W latach 1969-1977 zajmował stanowisko dyrektora PZU w Lipnie. W 1977 r. przeszedł na emeryturę.

W czasie swojej pracy w Urzędzie Miejskim zainicjował wiele akcji na rzecz miasta. W 1961 r. był inicjatorem budowy budynków komunalnych na obecnym Osiedlu Reymonta (dawniej: Mickiewicza, M. Fornalskiej) i Osiedlu Armii Krajowej (dawniej A. Zawadzkiego). Przyczynił się do oświetlenia ulic (1967) i wymiany nawierzchni ulic na asfaltową (1965-1968). Patronował budowie nowych zakładów pracy: „Nektawit”, „Konwektor”, „Drzewiarz”, Centrala Nasienna i innych. Przyczynił się także do podjęcia uchwały przez MRN, aby na ulicy Przekop zlokalizować punkty usługowe. Był honorowym prezesem lipnowskiej Ochotniczej Straży Pożarnej.

Był odznaczony m. in. Orderem Orderu Polski „Polonia Restituta”, Złotym Krzyżem Zasługi, Odznaką „Za Zasługi dla Województwa Włocławskiego” i innymi. Uchwałą Miejskiej Rady Narodowej z dnia 20 lipca 1977 r. wpisany został do Księgi „Zasłużony dla Miasta Lipna”.

W 1938 r. ożenił się z Marianną Chmielewską, pozostawił czworo dzieci: Zofię Krystynę, Andrzeja, Jerzego i Marię.

Pochowany został na cmentarzu w Lipnie.

Andrzej Olak, http://www.umlipno.pl/pl/page/andrzej_olak,173,224.html/8 IV 2014; J. Gózdź, Z. Gózdź, *Zapiski dobrzyńskie. Lipno. Ziemia dobrzyńska*, Lipno 2001, s. 31-32; *Obywatele Lipna*, s. 99-100; *Specjalski, Lipno*, t. 7, s. 149-150.

OLAK ANTONI (*28 VIII 1902 r. w Będzeniu w pow. lipnowskim †23 V 1956 r. w Toruniu), nauczyciel, podporucznik WP, żołnierz Armii Krajowej

Urodził się w rodzinie chłopskiej jako syn Stanisława i Rozalii.

Po ukończeniu Seminarium Nauczycielskiego pracował jako sekretarz gminy Luzino, pow. wejherowski. Przeszedł przeszkolenie wojskowe, zakończone stopniem ppor. rezerwy.

Prawdopodobnie nie brał udziału w wojnie obronnej 1939 r. Jesienią 1939 r. przeniósł z żoną i dwójkiem dzieci do swoich rodziców, mieszkających we Będzeniu. Nie pracował, symulując wobec Niemców chorobę. Zajmował się gospodarstwem domowym i wychowaniem dzieci, podczas, gdy jego żona, znająca dobrze język niemiecki, zatrudniona została w Urzędzie Gminy jako sekretarka komisarza-Niemca.

Został zaprzysiężony do Armii Krajowej przez komendanta Placówki Chalin, Obwód Lipno, Zygmunta Grefkowicza, ps. „Lis” i pełnił funkcję jego łącznika do komendanta Obwodu AK Lipno, Zbigniewa Kłubińskiego, ps. „Wichura”. Grefkowiczowi przekazywał zdobyte i jego żonę informacje o antypolskich zamierzeniach i planach Niemców, jak kontrole, zasadzki, aresztowania itp. Dzięki temu udało się ostrzec wielu zagrożonych rodaków, m. in. dzięki ostrzeżeniu przekazanemu Grefkowiczowi o mającej nastąpić tygodniowej penetracji mało uczęszczanych dróg i niedzielnej rewizji Polaków. W ten sposób udało się ukryć i przerzucić z domu komendanta Grefkowicza, kuriera Komendy Okręgu do Komendy Głównej AK, Józefa Szczygielskiego.

Po wojnie zamieszkał z rodziną we wsi Lulkowo pod Toruniem, gdzie pracował jako nauczyciel w tamtejszej Szkole Podstawowej.

Żona, Ludwika, z d. Łęcka, córka Stanisława i Konstancji (1907-1970), z zawodu także nauczycielka, w czasie wojny czynna była w niesieniu samopomocy. Jako sekretarka w Urzędzie Gminnym w Chalinie (1940-1942), a następnie w Dobrzyniu n. Wisłą w latach 1943-1944 ułatwiała Polakom załatwianie spraw z niemieckimi urzędnikami. Prowadząc korespondencję komisarza-Niemca i będąc świadkiem wielu jego rozmów, zdobywała informacje o planowanych akcjach Niemców przeciw Polakom. Przekazywała je potem mężowi i innym osobom, m. in., za pośrednictwem swej współpracownicy H. Ostrowickiej-Augustowskiej, ks. Błażejowi Pszczółkowskiemu. Mając dostęp do blankietów dowodów osobistych, wykradała i stemplowała je, przekazując również Ostrowickiej, a ta z kolei - Zbigniewowi Klubińskiemu.

Po wojnie razem z mężem pracowała w Szkole Podstawowej w Lulkowie jako kierowniczką tej placówki.

AFGEZ, t. osob. A. Olak; H. Augustowska, *Olak Antoni*, SBKP, cz. 3, s. 124.

OLIZAR NARCYZ h. Radwan Sowity (*1794 w Zahorowie †9 VIII 1862 r. w Sadach k. Poznania), hrabia, senator-kasztelan Królestwa Polskiego w czasie wojny polsko-rosyjskiej 1831 r., malarz (O 7)

Absolwent Liceum Krzemienieckiego i Uniwersytetu Wileńskiego. Był uczestnikiem spisku, przygotowującego wybuch powstania listopadowego na Wołyniu. Od 18 czerwca 1831 r. był aktywnym członkiem sejmu powstańczego. W dniu 8 sierpnia mianowany senatorem-kasztelanem. We wrześniu 1831 r. przeszedł z sejmem, rządem i armią przez ziemię dobrzyńską, w Rypinie był na krótko aresztowany przez Rosjan.

Po przejściu przez granicę zaborów i upadku powstania udał się na emigrację do Francji, gdzie związał się z Hotelem Lambert księcia Adama Jerzego Czartoryskiego. W 1837 r. stanął na czele tajnej organizacji Związku Insurekcyjno-Monarchicznego Wyjarzmicielei, a w latach 1843-1845 był prezesem Towarzystwa Monarchicznego „Trzeci Maj”, współzałożyciel i redaktor pisma „Trzeci Maj”. Był członkiem masonerii. Autor wielu broszur politycznych, m. in. *Pamiętniki polskie* (1844), przełożone na francuski i niemiecki i *Pamiętniki oryginalne* (1853). Nadto był cenionym malarzem-pejzażystą.

W dniu 11 sierpnia 1831 r. został odznaczony Krzyżem Złotym Orderu Virtuti Militari.

Krajewski, *Usque ad finem*, s. 151-152; *Xsięga pamiątkowa w 50-lecie rocznicę powstania roku 1830 zawierająca spis imienny dowódców i sztabs-oficerów, tudzież oficerów, podoficerów i żołnierzy Armii Polskiej w tymże roku Krzyżem Wojskowym „Virtuti Militari” ozdobionych*, Lwów 1881, s. 132.

OLSZEWSKI BOLESŁAW BRONISŁAW (*27 III 1889 r. w Rypinie †25 VII 1952 r. w Łebie), prof. Wydziału Farmaceutycznego Uniwersytetu Warszawskiego (O 8)

Był synem Antoniego i Henryki ze Skarżyńskich. Uczył się w gimnazjum w Płocku. Następnie zdobył praktykę farmaceutyczną we Włocławku oraz studia z zakresu prawa i farmacji w Dorpacie (1914). W latach

1915-1919 przebywał w Kazaniu, gdzie odbył praktykę farmaceutyczną, a następnie był kierownikiem apteki. W latach 1919-1920 był kierownikiem laboratorium bakteriologicznego w Orszy. W tym czasie brał udział w opracowywaniu czteroletnich studiów farmaceutycznych w Rosji Radzieckiej.

W 1920 r. powrócił do kraju i został asystentem w Zakładzie Chemii Farmaceutycznej i Toksykologicznej Uniwersytetu Warszawskiego i w 1924 r. uzyskał stopień magistra farmacji. W 1931 r. na podstawie rozprawy pt. „*Badania nad rozróżnianiem olejów roślinnych za pomocą rozpuszczalności ich w mieszaninach acetonu i alkoholu metylowego*” uzyskał stopień doktora. W latach 1931-1934 był stypendystą Funduszu Kultury Narodowej we Francji i Belgii. W 1934 r. habilitował się z zakresu chemii toksykologicznej i sądowej jako pierwszy docent tego przedmiotu w kraju. W 1937 r. został profesorem Uniwersytetu Warszawskiego, obejmując Zakład Farmacji Stosowanej po zmarłym profesorze Bronisławie Koskowskim.

W okresie okupacji hitlerowskiej był wykładowcą na tajnych kursach Wydziału Farmacji Uniwersytetu Warszawskiego.

Po wojnie położył duże zasługi w odbudowie tego Wydziału i przy organizowaniu studiów farmaceutycznych w kraju. W 1945 r. został mianowany profesorem zwyczajnym Uniwersytetu Warszawskiego. W latach 1946-1952 był dziekanem Wydziału Farmaceutycznego Uniwersytetu Warszawskiego, a następnie Akademii Medycznej w Warszawie.

Pozostawił bogaty dorobek naukowy z dziedziny analizy toksykologicznej i chemii farmaceutycznej oraz opracowań analitycznych do farmakopei. Był członkiem-założycielem Polskiego Towarzystwa Popierania Nauk Farmaceutycznych, członkiem-założycielem i wiceprezesem Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego, członkiem Polskiego Towarzystwa Chemicznego, Towarzystwa Chemii Biologicznej w Paryżu i członkiem honorowym kilku zagranicznych towarzystw farmaceutycznych. Był redaktorem „Roczników Farmacji” i pierwszym po wojnie redaktorem „Acta Poloniae Pharmaceutica”.

Był odznaczony Krzyżem Oficerskim i Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Z małżeństwa z Wandą z Zaleskich miał syna Stanisława, który w młodym wieku zginął w powstaniu warszawskim.

Pochowany na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie w kwaterze 338-5-4.

H. Bukowiecki, *U grobu dziekana prof. dr. Bolesława Olszewskiego*, *Farmacja Polska* 1952, t. 8, nr 9, s. 358-359; E. S., *Prof. dr B. Olszewski*, *Farmacja Polska* 1952, t. 8, nr 9, s. 357-358; E. S., *Akademia żałobna ku czci prof. dr. B. Olszewskiego*, *Farmacja Polska* 1953, t. 9, nr 1, s. 22-26; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 246; B. Kuźnicka, *Olszewski Bolesław Bronisław*, *PSB*, t. 24: 1979, s. 16-17; T. Manteuffel, *Uniwersytet Warszawski 1915/1916-1934/1935. Kronika*, Warszawa 1936; T. Manteuffel, *Uniwersytet Warszawski w latach okupacji*, Warszawa 1948, s. 49, 62; Nycek, *Ludzie*, s. 180; A. Pieturowa, *50-lecie warszawskiego wydziału farmaceutycznego*, *Farmacja Polska* 1976, nr 11, s. 903-910; S. Rolski, *Katedra i Zakład Chemii Farmaceutycznej*, *Farmacja Polska* 1966, t. 22, nr 11, s. 830-835; W. Rusiecki, *Prof. dr Bolesław Olszewski, dziekan wydziału farmaceutycznego AM w Warszawie*, *Acta Poloniae Pharmaceutica* 1952, t. 9, z. 4, s. 237-240.

OLSZEWSKI DAMAZY (*7 VIII 1912 r. w Łąkiem k. Lipna †IV 1940 r. w Katyniu), nauczyciel, podporucznik Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r., ofiara zbrodni sowieckich

Był synem Ignacego i Zofii z Dytrychów. Mieszkał we wsi Łąkie niedaleko Skępego w pow. lipnowskim. W 1931 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie k. Lipna. Pracował w charakterze nauczyciela na Kresach wschodnich Rzeczypospolitej, gdzie 15 marca 1937 r. uzyskał „*kwalfikacje zawodowe do ustalenia w publicznych szkołach powszechnych*”. W 1934 r. ukończył dywizyjny kurs podchorążych rezerwy 45. pułku piechoty. W dniu 1 stycznia 1937 r. został podporucznikiem rezerwy Wojska Polskiego ze starszeństwem. W 1938 r. uczestniczył jako dowódca plutonu strzeleckiego w ćwiczeniach rezerwy w 45. pułku piechoty w garnizonie Równe. Mieszkał we wsi Raśniki k. Równego.

W sierpniu 1939 r. został zmobilizowany do armii polskiej i wziął udział w wojnie obronnej 1939 r., gdzie dostał się do niewoli sowieckiej. Razem z oficerami polskimi trafił do obozu w Kozielsku. Zamordowany został w lesie katyńskim przez NKWD w kwietniu 1940 r.

Pamięci zamordowanych absolwentów wymyślińskiego Seminarium Nauczycielskiego poświęcone zostały „Dęby Pamięci”, posadzone w 2009 r. w ogrodzie Zespołu Szkół im. W. Łukasińskiego w Skępem w ramach programu „*Katyń... ocalić od zapomnienia*”, prowadzonego przez tamtejszą młodzież. W 2012 r. dosadzono tam jeszcze 8 dębów, bowiem odszukano kolejnych absolwentów Wymyślina, zamordowanych przez Sowietów.

Bieńkowski, *Zarys*, s. 71; CAW, AP 1295; W. Drzewiecki, *I oni zginęli w Katyniu*, Gazeta Pomorska 1990, nr 231, s. 6; Gózdź-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 28; IPiT Skępe, biogram oraz dokumenty biograficzne; *Katyń. Księga*, s. 446; *Katyń. Lista*, s. 121; Krajewski, *Alma Mater*, s. 46; Krajewski, *Dama*, s. 52, 65; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 92; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 41 i n.; Kubiak-Karpus, *Lista*, s. 140-141; *Lista katyńska. Jeńcy obozów Kozielsk-Ostaszów-Starobielsk zaginionieni w Rosji Sowieckiej*, opr. A. Moszyński, Warszawa 1989, s. 139; *Spis Kozielska*, s. 173; Tucholski, *Katyń*, s. 181; WIH, MiD, L.W. z 1940 r., nr 017/2 z 1940 r.

OLSZEWSKI EUGENIUSZ GRACJAN h. Prus II (*1889 r. we wsi Kraszewo †1940 r. w okol. Królewca), ziemianin, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, ofiara zbrodni niemieckich (O 9)

Był synem Józefa i Zofii z Sokolnickich. W latach 1920-1939 był właścicielem majątku Cieluchowo k. Kikoła. Posiadał wyższe wykształcenie rolnicze. Był członkiem lipnowskiego Oddziału Związku Ziemian. W 1920 r. jako żołnierz 4. pułku ułanów uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej.

W dniu 24 października 1939 r. został aresztowany przez Niemców na fikcyjnym zebraniu ziemian w Lipnie. Potem został wywieziony do Rudau k. Królewca, gdzie zaginął bez wieści.

Ożeniony był z Janiną Zofią z Karwowskich, pozostawił córkę Krystynę i synów: Wiesława i Eugeniusza.

Jasiewicz, *Lista*, s. 736; Epsztein, Górzyński, *Spis ziemian*, s. 50; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 98; Tablica Lipno; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 384.

OLSZEWSKI GUSTAW IGNACY ps. „Wojtek”, „Willi”, „Gracjan” (*22 XI 1898 r. w Czernikowie †14 XI 1977 r.), żołnierz Armii Krajowej, szef łączności Komendy Okręgu AK Pomorze (O 10)

Był synem rolników, Edwarda i Leokadii z Cieszyńskich. Ukończył 6 klas gimnazjum w Lipnie, po czym od 1916 r. należał do POW w Lipnie, a potem w Warszawie. Brał udział w rozbrajaniu Niemców w 1918 r. Od stycznia 1922 do września 1939 r. zatrudniony był w Wydziale Powiatowym Starostwa w Lipnie i w związku z tym miał bardzo dobre znajomości wśród urzędników pow. lipnowskiego. W wojsku nie służył.

W kampanii wrześniowej nie brał udziału. W październiku 1939 r. rozpoczął pracę jako wagiowy przy skupie buraków dla Cukrowni Chełmica, gdzie zetknął się z Wiktoorem Jeżewskim, ps. „Bartek”, ppor. rez. i byłym pracownikiem Urzędu Wojewódzkiego w Toruniu, zaprzysiężonym członkiem ZWZ. Skontaktowany przez Jeżewskiego z Józefem Olszewskim, ps. „Andrzej”, komendantem Inspektoratu ZWZ Włocławek, otrzymał zadanie organizowania Obwodu ZWZ Lipno. Używał wtedy pseudonimu „Wojtek”.

W czasie kampanii cukrowniczej 1940/1941 na terenie Chełmicy, przez Jeżewskiego uzyskał kontakt z szefem Sztabu KO Józefem Chylińskim, który z uwagi na znajomości w terenie zlecił mu zorganizowanie drogi przerzutu łączników z Włocławka do Warszawy. Olszewski zorganizował tę drogę między Wyszogrodem a Plockiem. Zorganizował również przewóz poczty i osób koleją przez kolejarzy zatrudnionych na stacji Włocławek. W samym Włocławku włączył do konspiracji rodzinę Orszków zamieszkałych przy ul. Wiślanej 4. W tym czasie został wyznaczony na szefa łączności Inspektoratu Włocławek i zaczął używać pseudonimu „Willi”. W organizowaniu łączności przerzutów ściśle współpracował z Henrykiem Gruetzmacherem, szefem łączności Komendy Okręgu AK. W listopadzie 1942 r., gdy Gruetzmacher został przeniesiony na Wybrzeże, objął po nim wydział łączności Komendy Okręgu AK „Pomorze”. Mianowany podporucznikiem, zaczął od tamtego czasu używać pseudonimu „Gracjan”. W dalszym ciągu organizował przerzuty ludzi i poczty do Warszawy. Wprowadził do konspiracji małżeństwo Polskich z Kowala, gdzie miał kwatery. Do AK wprowadził również nauczycielkę, Olgę Lidkę, która pracując w Zarządzie Miejskim we Włocławku, wytwarzała dokumenty potrzebne do legalizacji „spalonych” osób. Jako szef Wydziału KO kontaktował się z szefem Sztabu J. Chylińskim, szefem wywiadu Józefem Grussem i Janem Pałubickim. Bywał na odprawach sztabowych w gospodarstwie Dejewskich w Mlewie, pow. wąbrzeski, a także na kwaterze u H. i L. Żołobieńskich w Dobrzyńcu n. Drwęcą.

W dniu 22 stycznia 1944 r. został aresztowany w mieszkaniu Polskich w Kowalu i po krótkim pobycie w ekspozyturze Gestapo we Włocławku, przewieziony do więzienia Gestapo w Łodzi.

W styczniu 1945 r. zbiegł z transportu więziennego z Łodzi, powrócił na krótko do Czernikowa, a następnie przeniósł się do Gdańska, gdzie pracował w zarządzie portu jako referent ubezpieczeniowy.

Pozostawił wiele relacji i listów.

Ożenił się z Olgą Lidką i mieszkał w Gdańsku-Wrzeszczu przy ul. Grunwaldzkiej 131 A.

AFGEZ,teczka: Kartoteka Komendy Okręgu AK; Idem, t. osob. 4-613/Pom., Olszewski Gustaw, ps. „Gracjan”; *Armia Krajowa na Pomorzu*, s. 32, 36, 39, 125, 130-133, 150, 212, 221-223, 313; K. Komorowski, *Konspiracja pomorska 19391-47. Leksykon*, Gdańsk 1993, s. 26, 61, 125; *On i tu żyli*, s. 216; SBKP, cz. 1, s. 58-59, 102, 129, 143, 155, 162, 214; cz. 2, s. 36, 100, 130, 135, 144, 158-159, 166; cz. 4, s. 97-98, s. 109-110; cz. 5, s. 41-42, 49, 103, 117-118, Zawacka, *Brodniczanki*, pass.

OLSZEWSKI JAKUB BONAVENTURA h. Pobóg (*1690 r. w Rakowie k. Rypina †4 I 1747 r. w Rakowie), właściciel ziemski, pisarz ciechanowski, stolnik nowogródzki, łowczy dobrzyński i podwojewodzi rypiński

Był synem Stanisława (zm. 28 I 1701) i Anny z Makomaskich (zm. po 1748). Po ojcu odziedziczył majątek Rakowo pod Rypinem. W 1731 r. dokupił od Kazimierza Rościszewskiego jeszcze sąsiednie Czyżewo. W źródłach występuje jako pisarz ciechanowski, stolnik nowogródzki, podwojewodzi rypiński oraz niedoszły łowczy dobrzyński

Ożeniony z Katarzyną Górską h. Bożawola, pozostawił synów: Jana Bonifacego i Walentego Antoniego oraz córkę Kunegundę. Walenty w 1763 r. sprzedał Czyżewo Ignacemu Płaskowskiemu.

Pochowany w podziemiach kościoła karmelitów w Oborach.

AGAD, Księgi Grodzkie Bobrownickie 1731, 1763; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=53876/14> I 2014; Lasocki, *Urzednicy*, nr 1470; Mysłakowski, *Materiały*, nr 1893, 1918, 1925, 1952; *Okolice Rypina*, s. 678-679; PRS, s. 148; RZD, t. 2, cz. 3, s. 236-238; Uruski, *Rodzina*, t. 12, s. 324; *Urzednicy*, nr 1470.

OLSZEWSKI JÓZEF, przybr. nazwiska - „Andrzej Zdanowicz”, „Juliusz Wegner”, ps. „Andrzej”, „Kamień”, (*10 I 1909 r. w Gostyninie †X 1942 r. w Gdyni), urzędnik, organizator i żołnierz ZWZ-AK, kapitan czasu wojny, komendant Podokręgu Północnego ZWZ-AK (O 11)

Był synem Leona, z zawodu stolarza i Jadwigi z Fawrelów. Uczył się w gimnazjum w Gostyninie, a następnie w Seminarium Nauczycielskim w Kutnie. W latach 1931-1933 odbył służbę wojskową w Warszawie, po czym otrzymał przydział jako podoficer rezerwy do żandarmerii. Od 1933 r. mieszkał w Aleksandrowie Kujawskim, gdzie był urzędnikiem sądowym. Jesienią 1939 r. zorganizował załóżki antyhitlerowskiego ruchu oporu w tym mieście. Wskutek denuncjacji został aresztowany, jednak udało mu się zbiec z więzienia. Zagrożony powtórny aresztowaniem, w grudniu 1939 r. uciekł do Włocławka. Tam nawiązał kontakt z szefem Sztabu Komendy Okręgu ZWZ Pomorze, Józefem Chylińskim, który go zaprzysiął do konspiracji. Po zaprzysiężeniu do Związku Walki Zbrojnej, zorganizował Obwód ZWZ Włocławek, a po nominacji w lipcu 1940 r. na szefa Inspektoratu ZWZ Włocławek, utworzył obwody tej organizacji w powiatach Lipno i Nieszawa. Funkcję tę pełnił do grudnia 1941 r., występując pod zmienionym nazwiskiem: „Andrzej Zdanowicz”. Zdekonspirowany pod nazwiskiem „Andrzeja Zdanowicza”, uszedł w styczniu 1941 r. do Warszawy, gdzie poprzez swoją siostrę ciotecz-

ną Marię Wittek, szefa Wojskowej Służby Kobiet przy Komendzie Głównej ZWZ-AK, nawiązał kontakt w Antonim Szanojcą, szefem Oddziału I Komendy Głównej ZWZ-AK. Tam przeszedł specjalistyczne szkolenie w Komendzie Głównej Armii Krajowej, awansując do stopnia kapitana czasu wojny. Po powrocie na Kujawy, ukrywał się w majątku Falborz pod Brześciem Kujawskim, a następnie w Truchlinie w pow. kartuskim, gdzie posiadłością administrował Feliks Stencel, także związany z ZWZ.

Latem 1941 r. otrzymał nominację na komendanta Podokręgu Północnego-Morskiego Związku Walki Zbrojnej w Gdyni. W tym czasie nawiązał konspiracyjny kontakt z Tajnym Hufcem Harcerzy w Gdyni. Podczas pobytu na Wybrzeżu występował pod pseudonimem „Juliusz Wegner”. Aresztowany w dniu 5 października 1942 r. w Gdyni, nie chcąc ujawnić powiązań organizacyjnych, zażył w więzieniu cyjanek potasu, który zawsze nosił przy sobie, na skutek czego zmarł w areszcie Gestapo. Akcja aresztowań, podczas której padł ofiarą, była wynikiem przeniknięcia do organizacji agenta Gestapo, Witolda Świętochowskiego.

Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Srebrnym Orderu Virtuti Militari.

Miał brata Stanisława (ur. 1910) i siostrę Izabelę (ur. 1911).

Symboliczny jego grób oraz brata Stanisława (także uczestnika konspiracji antyhitlerowskiej) i szwagra, Edwarda Mossakowskiego, który zginął w czasie kampanii wrześniowej, znajduje się na cmentarzu w Gostyninie.

AFGEZ, t. osob. 32-641/Pom., Olszewski Józef, ps. „Kamień”, „Andrzej” oraz F. Bendig, S. Kłosińska, J. Rotecka; *Armia Krajowa na Pomorzu*, s. 11, 30-31, 41-42, 55, 65, 68, 89, 91, 213, 318; Biuletyn Fundacji AK 1990, nr 3-8, s. 3; Ciechanowski, *Ruch*, s. 222; Jastrzębski-Sziling, *Okupacja*, s. 282, 287, 295; T. Jaszowski, *Gestapo w walce z ruchem oporu nad Wisłą i Brdą*, Bydgoszcz 1985, s. 67, 68; K. Komorowski, *Konspiracja pomorska 19391-47. Leksykon*, Gdańsk 1993, s. 26, 27, 61, 133, 134; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 330; Krajewski-Suszyński, *POZ, ZWZ-AK*, s. 778, 186; SBKP cz. 1, s. 24, 26, 143, 159-160, 161, 205, 230, 236; cz. 2, s. 47, 73, 74, 77, 90, 96; cz. 3, s. 89, 148, 149, 159; cz. 4, s. 34-36, 38, 108, 144, 149; cz. 5, s. 26, 150; J. J. Terej, *Na rozstajach dróg. Ze studiów nad obliczem i modelem Armii Krajowej*, Wrocław 1978, s. 247-248; B. Ziółkowski, *Olszewski Józef, pseud. Kamień, Andrzej*, WSB, t. 1: 2004, s. 129-132.

OLSZEWSKI STANISŁAW h. Pobóg (*przed 1657 r. †28 II 1701 r. w Rakowie), właściciel ziemski

Poprzez ożenek z Anną, być może siostrą Jakuba Makomaskiego, wszedł w posiadanie Rakowa k. Rypina. W źródłach występuje z tytułem „generosus”. Ożeniony z Anną Makomaską (przed 1672-1748), pozostawił synów: Jakuba Bonawenturę (1690 w Rakowie-1747), Mariannę, Katarzynę i Michała. Wdowa po nim wysłała ponownie za Stanisława Kazimierza Starorypińskiego, komornika granicznego ziemi dobrzyńskiej i wniosła, jako wiano, wieś Rakowo. Pochowany w podziemiach kościoła św. Trójcy w Rypinie.

http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=214610/14 XI 2013; Myslakowski, *Materiały*, nr 1895, 1890, 1918, 1939, 1946, 2534; PRS, s. 148; RZD, t. 2, cz. 3, s. 226-227.

OLSZEWSKI STEFAN (*12 I 1890 r. w Skępem k. Lipna †2 IX 1935 r. w Warszawie), dziennikarz, redaktor naczelny „Gazety Warszawskiej”, działacz Narodowej Demokracji

W wieku 16 lat, w 1906 r. rozpoczął współpracę z „Gazetą Warszawską”. Działał w Młodzieżowym Katolickim Ruchu Odrodzeniowym w Warszawie i współredagował czasopismo „Prąd”. Od najmłodszych lat związał się z Narodową Demokracją, a w 1918 r. został przyjęty do Ligi Narodowej.

W czasie pierwszej wojny współpracował z „Gazetą Poranną”. W końcu 1918 r. wstąpił do służby dyplomatycznej Ministerstwa Spraw Zagranicznych i przez 3 lata był sekretarzem poselstwa w Sofii. Tam rozwijał szeroką działalność kulturalną. Pod jego wpływem pisarka bułgarska, Dore Gabe Peneva przetłumaczyła na język bułgarski *Hymny* Kasprowicza.

W 1921 r. powrócił do Warszawy i podjął pracę w „Gazecie Warszawskiej”, najpierw jako sprawozdawca parlamentarny, a następnie w latach 1921-1925 jako sekretarz redakcji. W latach 1925-1935 był redaktorem naczelnym „Gazety Warszawskiej”. Jednocześnie w latach 1924-1926 był redaktorem miesięcznika „Przegląd Wszepolski”. Po zamknięciu w 1935 r. „Gazety Warszawskiej” został redaktorem „Warszawskiego Dziennika Narodowego”. Znał biegle języki: rosyjski, niemiecki, francuski, angielski, a także perski i turecki. Zajmował się także tłumaczeniem obcych powieści na język polski.

Z małżeństwa ze Stefanią z Maliszewskich miał córkę Hannę.

Pochowany na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

Dziennik Urzędowy Ministerstwa Spraw Zagranicznych 1920, nr 1, s. 20; Gazeta Warszawska 1974 (nr jubileuszowy 1774-1974 (Londyn), s. 8, 13; Kurier Warszawski 1935, nr 241, s. 11; Lech 1935, nr 203; Mysł Narodowa 1935, nr 37, s. 568; Robotnik 1935, nr 274; PSB, t. 24: 1979, s. 38; Tygodnik Ilustrowany 1923, nr 14, s. 227, 229; Warszawski Dziennik Narodowy 1935, nr 99, 101, 102, 104.

OLSZEWSKI TADEUSZ (XX w.), działacz społeczny, poeta

W okresie międzywojennym mieszkał i pracował w Rypinie. Zaangażowany był w życie społeczne i polityczne miasta. W dniu 11 lipca 1920 r. wszedł w skład Obywatelskiego Komitetu Obrony Państwa na powiat rypiński. W 1924 r. wszedł do składu pierwszego zarządu Klubu Sportowego „Lech”.

Pisał utwory poetyckie, m. in. w pracy pod red. Jana Drużby pt. *Lech. Jednodniówka pamiątkowa* (Rypin 1924) opublikował wiersz pt. *RKS „Lech”*. W 1925 r. swoje utwory poetyckie wydał w jednym z pierwszych, rypińskich tomików poetyckich pt. *Na dnie duszy. Poezje*.

Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 106, 130; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 17; Kronika Rypińska 1924, n-ry 1, 5; E.

Oldakowska zbiory prywatne (gdzie zachowany jego tomik); *Rypin między wojnami*, s. 249.

OŁDAKOWSKI FRANCISZEK h. Gozdawa, ps. „Cezary Kotyński” (*1 XI 1915 r. w Osieczku k. Płońska †17 I 1980 r. w Rypinie), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, działacz harcerski, komendant hufca ZHP w Rypinie, nauczyciel i wicedyrektor Liceum Ogólnokształcącego w Rypinie (O 12)

Był synem Piotra i Bronisławy z Leśniewskich. W 1936 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Płocku, jednak po uzyskaniu absolutorium z filozofii, w sierpniu 1939 r. zrezygnował z dalszej nauki.

W styczniu 1940 r. przedostał się do Warszawy, gdzie podjął studia na tajnych kompletach przy Uniwersytecie Warszawskim i w dwa lata później, 5 stycznia 1942 r. złożył egzamin z filologii klasycznej. Po powrocie do domu rodzinnego został aresztowany. Udało mu się jednak zbiec i zamieszkał w Sierpcu, gdzie ukrywał się. Należał do organizacji oporowej i związku z tym ukrywał się na terenie pow. sierpeckiego pod ps. „Cezary Kotyński”.

W lutym 1945 r. przyjechał do Rypina i 12 lutego 1945 r. zatrudnił się w miejscowym Liceum Ogólnokształcącym jako nauczyciel, a w sierpniu tego roku objął, po phm Bonifacym Łukowskim, funkcję komendanta Hufca ZHP w Rypinie. Jego współpracownikami byli m. in. Jerzy Suchocki, Romuald Wierzcowski, Cezariusz Papiernik, Daniel Luliński. Kapelanem komendy był ks. Józef Molenda. Hufiec harcerski prowadził, opierając jego działalność na wzorcach narodowych i patriotycznych, w powiązaniu z Kościołem katolickim. Nie mogło się to podobać władzom komunistycznym i zapewne dlatego, na wniosek PUBP i jego szefa, Jana Kusza, komendant Pomorskiej Chorągwi Harcerzy, Adam Budzyński w dniu 21 listopada 1948 r. przeprowadził kontrolę rypińskiego hufca, po której odwołał go z funkcji komendanta. Komendę Hufca ZHP przejął po nim phm. Kazimierz Kruszewski.

W LO w Rypinie w latach 1945-1975 był szanowanym nauczycielem języka łacińskiego i historii, propedeutyki filozofii, prowadził także bibliotekę szkolną, a w latach 1951-1958 pełnił funkcję wicedyrektora szkoły. Do harcerstwa wrócił dopiero po 1970 r. i w 1977 r. otrzymał stopień harcmistrza Polski Ludowej. Przez wiele lat był prezesem Ogniska Związku Nauczycielstwa Polskiego i członkiem Zarządu powiatowego ZNP w Rypinie. W 1975 r. przeszedł na emeryturę.

W czerwcu 1974 r. otrzymał nagrodę II stopnia Ministra Oświaty i Wychowania za wybitne osiągnięcia w pracy dydaktycznej i wychowawczej.

Ożeniony 18 września 1945 r. z Wandą Kurządkowską (ur. 8 VIII 1922 r. w Kisielnicy k. Łomży-zm. 3 IX 1996 r. w Rypinie), (O 13) córką Edwarda i Władysławy z Kozakiewiczów Kurządkowskich, pozostawił córkę Elżbietę (O 14), mgra historii, od 1980 r. nauczycielkę historii i wiedzy o społeczeństwie LO w Rypinie, kustosza pamięci o rodzinie i historii miasta.

Jego żona, Wanda (1922-1996) z d. Kurządkowska gromadziła także pamiątki z życia Rypina, m. in. po niej zachowało się zdjęcie-widokówka, przedstawiająca popiersie Marszałka Józefa Piłsudskiego przed frontonem Szkoły Podstawowej w Rypinie, wykonane w Zakładzie Fotografii Artystycznej Zofii Jędrzejew-

skiej, z napisem: „11 listopada 1938 r. Wanda Kurządkowska” (w zbiorach E. Ołdakowskiej).

Pochowany na cmentarzu katolickim w Rypinie.

AIPN Bydgoszcz, sygn. IPN By 069/354, Sprawozdanie szefa PUBP w Rypinie z marca 1946 r., k. 71; AS Zespołu Szkół nr 1 w Rypinie, Teczka akt osobowych Franciszka Ołdakowskiego; Inf. Iwony Ciemieckiej (Szwajcaria) z 20 V 2011 r. i Elżbiety Ołdakowskiej (córki) z 20 II 2012 r. i 12 III 2014 r.; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 110, 139, 155, 184; J. Kwiek, *Związek Harcerstwa Polskiego w latach 1944-1950. Powstanie, rozwój, likwidacja*, Toruń 1995, s. 32-34, 45; *Nasza młodość*, s. 32 i n.; PRS, s. 148; *Rypin PRL*, s. 492 i n., 719-720, 1048; Tablica nagrobna na cmentarzu w Rypinie; Wykaz nauczycieli LO w Rypinie (w posiadaniu autora).

OPALIŃSKI BOLESŁAW (*29 I 1965 r.), kapłan zakonny, bernardyn, gwardian klasztoru w Skępem, kustosz Matki Bożej Brzemiennej (O 15)

Święcenia kapłańskie przyjął w dniu 16 maja 1991 r. Na Papieskiej Akademii Teologicznej uzyskał tytuł magistra teologii.

W latach 1999-2008 był gwardianem klasztoru i proboszczem parafii pw. Nawiedzenia N. M. Panny w Skępem. Przed uroczystościami 500-lecia obecności Figury M. B. Skępskiej w 1996 r., figurę poddano konserwacji i do wnęki ołtarza głównego ustawiono ukoronowaną rzeźbę na półksiężycu. Odkryty gotycki wizerunek Pani Skępskiej nie do końca akceptowany był przez wiernych, stąd podjął on decyzję, aby na niektóre okresy liturgiczne (Adwent, Wielki Post), figura pozostała w pełni gotyckiej „urody”, natomiast na ważne święta okrywana będzie barokowym, koronacyjnym płaszczem, bądź lżejszą, bogato wyszywaną peleryną z materiału.

Odkrycie frontu gotyckiej Figury i ukazanie charakterystycznego wybrzuszenia sukni Maryi, zaczęło powszechnie utożsamiać z Jej brzemiennością. Za jego „rządów” idea ta szybko zyskała aprobatę kustoszy Skępskiego Sanktuarium i wiernych. W literaturze zaczęto Matkę Boską Skępską, określać w stanie błogosławionym, a sanktuarium mianem Matki Bożej Brzemiennej. W okresie sprawowania przez niego urzędu gwardiana, w 2000 r. powstał dokumentalny film pt. *Skępska Madonna* w reżyserii Andrzeja Różyckiego, ze zdjęciami Krzysztofa Gietki. Właśnie w filmie podkreślił on, że Maryja w Figurze Skępskiej jest w stanie błogosławionym.

Od 2011 r. jest gwardianem i proboszczem w kościele pw. Stygmatów św. Franciszka w Alwerni, w pow. chrzanowskim, który uległ poważnemu pożarowi. W szybkim tempie odbudowuje ten zabytkowy klasztor. Jest także opiekunem Franciszkańskiej Młodzieży Oazowej i Dzieci Bożych. Jest członkiem Zarządu Prowincji OO. Bernardynów. Pełni funkcję szefa Prowincjalnej Komisji Remontowo-Budowlanej i Ochrony Zabytków.

Autopsja (1999-2014); Krajewski, *Tronująca*, s. 75; Pawłowska, *Do Maryi*, s. 19; A. Szczepański, *Zabytkowy zespół klasztorny w Skępem*, Biuletyn Przewodnicki PTTK, nr 5: 1979, s. 10; *W spalonym klasztorze pierwsze pomieszczenia wyremontowane*, <http://www.tvp.pl/krakow/aktualnosci/agroregion/w-spalonym-klasztorze-pierwsze-pomieszczenia-wyremontowane/6004278/5> II 2014; *Wspólnota klasztoru*, <http://www.bernardyni-alwernia.pl/wspolnota.html/5> II 2014.

OPOLSKA STANISŁAWA (†po 1945 r.), nauczycielka, uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej, więźniarka niemieckiego obozu Stutthof

Przed wojną ukończyła seminarium nauczycielskie i pracowała w wyuczonym zawodzie. W latach 1932-1933 pracowała w Szkole Ćwiczeń Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie.

W czasie drugiej wojny światowej w rejonie Józefkowo-Wymyślin prowadziła tajne nauczanie na poziomie szkoły powszechnej. Kiedy niemieckie władze okupacyjne w Skępem nakazały zamknięcie wszystkich czterech miejscowych bibliotek (gminnej, parafialno-klasztornej i dwóch szkolnych) i zgromadzenie księgozbiorów w budynku Szkoły Powszechnej w Skępem przy ul. Dobrzyńskiej, a także zwrot książek z prywatnych zbiorów, miejscowa ludność przystąpiła do zorganizowanej kontrakcji. Razem z Janiną Walewską i Zofią Zbytniewską z Józefkowa k. Skępego postanowiła ratować polskie książki, które miały być zniszczone przez Niemców. Razem z swoimi koleżankami zwróciła się do zaufanych osób, aby nie oddawały okupantowi wszystkich książek, lecz zgromadziły je pod umówionym adresem. W ten sposób zebrano ok. 300 woluminów.

Z książek tych, a także dostarczonych przez A. Marciniaka, który włamał się po zgromadzony księgozbiór i wywiózł ze szkoły w Skępem, uruchomiła konspiracyjną bibliotekę i czytelnię, składającą się z ok. 600 tomów. Książki krążyły wśród zaufanych osób w Józefkowie i okolicy. W ten sposób organizowana przez nią biblioteka istniała aż do 31 sierpnia 1944 r., kiedy to Gestapo aresztowało wszystkie trzy dzielne kobiety.

Osadzona razem z Janiną Walewską i Zofią Zbytniewską w lipnowskim więzieniu, przeszła następnie więzienie Gestapo w Malborku i trafiła do obozu Stutthof. Tam szczęśliwie przetrwała obóz i powróciła do Józefkowa. Dalsze jej losy mnie są nam znane.

AFGEZ, t. osób. Narczewski Lubomir; Drzewiecki, *Walka*, s. 93-94; Krajewski, *Dama*, s. 76-78; Krajewski, *Ruch oporu w Rypinie*, s. 346; Krajewski, *Skępe*, s. 100-101; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 330, 406; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 74; Lewandowski, *Martyrologia*, s. 22-23; SBKP, cz. 6, s. 116.

OPUCHLIK MIROSŁAW (*1955 r. w Warszawie), lekarz

W 1981 r. ukończył Akademię Medyczną w Warszawie. Podjął wówczas pracę w szpitalu w Sierpcu, początkowo jako stażysta, następnie asystent na oddziale ginekologicznym.

W latach 1991-2004 zatrudniony był w szpitalu w Lipnie na stanowisku zastępcy ordynatora oddziału położniczo-ginekologicznego. Z dniem 1 stycznia 2005 r. objął funkcję ordynatora oddziału położniczo-ginekologicznego szpitala w Rypinie. Prowadził również specjalistyczną poradnię ginekologiczno-położniczą w Przychodni Rejonowej w Rypinie i Gminnym Ośrodku Zdrowia w Ostrowitem.

Z dniem 31 grudnia 2010 r. rozwiązał umowę o pracę w Rypinie i przeniósł się do pobliskiego Sierpca, gdzie objął stanowisko ordynatora oddziału położniczo-ginekologicznego.

ORDON STANISŁAW (*11 I 1848 r. w m. Końskie †26 VII 1907 r. w Mławie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Gójsku, wicedziekan dekanatu rypińskiego (O 15a)

Pochodził ze słynnej rodziny Ordonów, jako syn Emiliana i Eleonory Neinke, o której pisał A. Mickiewicz w słynnej *Reducie Orдона*, a Zygmunt Ordon był jego stryjecznym bratem. W 1866 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Płocku i w 1873 r. przyjął święcenia kapłańskie. Najpierw przez cztery lata był profesorem w płockim seminarium. W okresie od 1878 do maja 1886 r. był proboszczem w Gójsku i jednocześnie wicedziekanem dekanatu rypińskiego.

Potem był proboszczem w Mławie, pełniąc przez kilka lat obowiązku administratora parafii Szydłowo. W Mławie, począwszy od roku 1903 r., przeprowadził gruntowny remont kościoła.

Pochowany na cmentarzu w Mławie.

Album duchowieństwa 1, s. 192; Grzybowski, *Duchowieństwo XIX/2*, s. 265-267; A. Pęski, *Śp. ks. Stanisław Ordon, dziekan i proboszcz mławski*, MPP 1907, nr 8, s. 218-219; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 19.

ORDON ZYGMUNT (*22 I 1846 r. w m. Końskie †21 X 1924 r. w Płocku), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, proboszcz i dziekan rypiński

Pochodził ze słynnej rodziny Ordonów, jako syn Emiliana i Eleonory Neinke, o której pisał A. Mickiewicz w słynnej *Reducie Orдона*. Najpierw studiował w warszawskiej Szkole Głównej, po czym wstąpił do Seminarium Duchownego we Włocławku. Święcenia kapłańskie przyjął 30 listopada 1872 r. i przez 12 lata pracował na terenie diecezji włocławskiej. W 1884 r. przeniósł się do diecezji płockiej i został proboszczem w Szydłowie.

Z dniem 18 kwietnia 1891 r. otrzymał probostwo i dziekanat w Rypinie, gdzie był do 12 stycznia 1892 r. Potem był kolejno proboszczem i dziekanem w Sierpcu i Dzierzgowie. Z powodu choroby został zwolniony z obowiązków i wyjechał do Ameryki. Po powrocie pracował jako archiwista i w kurii biskupiej i był kapelanem w Zakładzie Anioła Stróża.

Pochowany na cmentarzu w Płocku.

APar. Rypin, *Kronika Parafialna*, t. 1, s. 7; *Dziennik Płocki* 1924, nr 246; *Duszpasterze parafii*, <http://www.sw-trojca-rypin.home.pl/duszpasterze-parafii/13> | 2014; Grzybowski, *Duchowieństwo XIX/2*, s. 267-269; Mazur 1907, nr 22, s. 1; 1909, nr 25, s. 209; 1911, nr 8, s. 272; *Parafia*, s. 471; MPP 1924, nr 11, s. 355-356; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 52.

ORŁOWSKI ADAM (*w Raczycach w par. Lubowidz †14 I 1850 r. w Dulsku), proboszcz w Dulsku

Uczył się w Żurominie i w Warszawie u księży misjonarzy, do których wstąpił. Po skończonych studiach i przyjęciu święceń, uczył w seminarium w Krakowie i Włocławku. Opuściwszy zgromadzenie dla słabości zdrowia, szukał polepszenia w wiejskiej ustroni. Przybył do Dulsku w dniu 6 listopada 1832 r. Przyzwyczajony do wspaniałych kościołów, nie mógł obojętnie patrzeć na ubóstwo dulskiego i pragnął jego stan polepszyć.

Pochowany został na cmentarzu przykościelnym w Dulsku przy drzwiach od strony plebanii.

http://www.parafiadulsk.livenet.pl/?page_id=379/12 | 2010.

ORŁOWSKI ANTONI MARCIN h. Lubicz (*1799 r. †1852 r.), właściciel ziemski

Był synem Jana i Małgorzaty z Jaźwińskich. W 1815 r., po śmierci ojca, przejął dobra Likiec. Majątek ten wyceniono wówczas na 100 tys. złp. W 1825 r. wykupił od Mikołaja Łukowskiego znaczną część wsi Brzeszczki Duże k. Rogowa w Rypińskim, a w 1828 r. odziedziczył po bracie Wincentym, Blinno. Pozostałe części tej wsi wykupił w latach 1838-1842 od Józefa Czerwińskiego i Stanisława Chelstowskiego. W pierwszej połowie XIX w. był jednym z większych właścicieli ziemskich w okolicy Rogowa.

Jego braćmi byli: Wincenty, właściciel Blinna w latach 1815-1828, oraz Piotr. Jako nieżyjący wspomniany jest także wówczas trzeci jego brat, Maciej, „który pod chorągwiemi narodowemi w obronie kraju życie bezpotomnie utracił”.

Ożeniony z Elżbietą z Kossakowskich, pozostawił synów: Józefa i Alfonsa oraz córki: Leonię – zamężną Gockowską, Olimpię – zamężną Białowiejską, Leokadię i Emilię.

Galkowski-Piotrowski, *Rogowo*, s. 289; *Lista właścicieli*, nr 254; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 129; *Spis szlachty*, s. 173.

ORŁOWSKI JAKUB h. Lubicz (XVI w.), właściciel ziemski

Był synem Walentego (zm. ok. 1558), właściciela działu szlacheckiego na Kikole, sędziego, a potem kasztelana dobrzyńskiego. W 1566 r. w dożywocie otrzymał dwa łany, należące do karczmy w Kikole, a swoje prawa do królewskiej w Kikole przekazał bratankowi Pawłowi, a który stał się właścicielem Kikoła.

Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 129; J. Pakulski, *Kikół – w poszukiwaniu właściwego herbu*, *Rocznik Muzealny*, t. 4: 1991, s. 127; RZD, t. 2, cz. 1, s. 93.

ORŁOWSKI JÓZEF WAWRZYNIEC h. Lubicz (*ok. 1745 r. w ziemi dobrzyńskiej †wiosną 1769 r. w okolicach Mohylewa), konfederat barski

Był synem Dominika, pułkownika wielkiego koronnego, łowczego dobrzyńskiego, i Zofii z Malinowskich. Pochodził z ziemi dobrzyńskiej, skąd jego ojciec, po sprzedaniu dóbr Konotopie i Lubinek k. Kikoła, przeniósł się z rodziną na Podole.

W początkach 1768 r. został porucznikiem znaku pancernego starosty ochockiego. Brał udział w pracach organizacyjnych konfederacji barskiej, do której przystąpił 29 lutego 1768 r., a 4 marca tego roku podpisał akt związku wojska koronnego. Otrzymał wówczas urząd konsyliarza generalnego konfederacji koronnej. Brał udział w kampanii wiosennej na Podolu, a następnie w obronie Baru, gdzie wykazał się dużymi zdolnościami wojskowymi. W dniu 26 czerwca tego roku mianowany został przez J. Pułaskiego regimen-

tarzem podjazdowym. W dniu 4 lipca 1768 r. na Wołoszczyźnie, gdzie schronili się konfederaci, w imieniu całego ugrupowania podpisał „*Manifest publiczny względem rabunków i profanacji świątyń państwowych przez wojsko rosyjskie w Barze poczynione*”. Niebawem jednak przeszedł na stronę Joachima Potockiego i w połowie sierpnia 1768 r. oderwał większą część chorągwi spod komendy Józefa Pułaskiego. Po aresztowaniu Potockiego przez Turków, a potem jego śmierci, „*zaczęły dręczyć wyrzuty sumienia*”. Według Jana Borowicza „*dziwnej piękności i męstwa był ten młodzieniec*”.

Przyrodnim jego bratem był Jan Onufry Orłowski h. Lubicz (zm. po 1793), łowczy nadworny koronny, poseł sejmowy, targowiczanie.

Zachorował na cholerę i zmarł na ówczesnym nadniestrzańskim pograniczu polsko-tureckim.

Zmarł w stanie bezżennym.

AGAD, Zbiór Anny z Potockich Branickiej, nr K I 3 IV, nr K I IVa; <http://www.sejm-wielki.pl/b/lu.20326/14> | 2014; W. Konopczyński, *Konfederacja barska*, Kraków 1872, s. 28; W. Konopczyński, *Kazimierz Pułaski*, Kraków 1931; S. Lubomirski, *Pamiętniki*, Lwów 1925; Muzeum Narodowe Kraków, Biblioteka i Archiwum Czartoryskich, rkps nr 835, s. 31 i n., 59, 103, 120, 157, 206, nr 945, s. 67, 101; W. Szczygielski, *Orłowski Józef Wawrzyniec h. Lubicz*, PSB, t. 24: 1979, s. 239-240; A. Zdanowski, *Z pamiętnika konfederata barskiego*, [w:] K. Pułaski, *Szkice i poszukiwania historyczne*, Petersburg 1898, t. 2, s. 11, 14, 28, 29, 81; Żychliński, *Księga*, t. 8, s. 247, 249, 251, 259, 260.

ORŁOWSKI MACIEJ z Orłowa h. Lubicz (*1539 r. †1567 r.), właściciel ziemski

Oprócz jednego łanu w Wielkim Starym i Nowym (późniejsze Wielgie k. Lipna), posiadał działki w dobrach Łąkie i Zaduszyni.

Żonaty z Ewą Kuczborską, pozostawił syna Mikołaja i osiem córek. Ten pierwszy po śmierci ojca odziedziczył dział w Zaduszyniach (1572).

Bieniak, *Elita*, s. 48; Biliński, *Szlachta*, s. 123; <http://www.sejm-wielki.pl/b/13.199.54/14> | 2014; RZD, t. 2, cz. 1, s. 193-194, 238; Uruski, *Rodzina*, t. 13, s. 3.

ORŁOWSKI MIKOŁAJ h. Lubicz (XVI/XVII w.), właściciel ziemski

Był synem Macieja i Ewy z Kuczborskich. W 1586 r., był właścicielem dóbr Wielgie k. Lipna oraz części Zaduszyni (1572). W 1591 r., dokupił od Jakuba Orłowskiego część dóbr Łąkie k. Skępego, ale w 1603 r. przekazał je Janowi Orłowskiemu i jego żonie, Annie z Bystramów. W 1607 r. zapisał 6 tys. florenów na dobrach Wielgie swojej żonie, Katarzynie, córce Hugona Dąbrowskiego, starosty radzyńskiego i Katarzyny z Działyńskich.

Z tego związku miał dwie córki: Zofię, za Marcinem Nałęczem, syna Pawła i Konstancji i Agnieszkę, za Wojciechem Niszczewskim.

Biliński, *Szlachta*, s. 123; RZD, t. 2, cz. 1, s. 194; Uruski, *Rodzina*, t. 13, s. 3.

ORŁOWSKI PAWEŁ h. Lubicz (†po 8 VII 1628 r.), właściciel ziemski, podsędek i sędzia ziemi dobrzyńskiej

Od stryja Jakuba otrzymał dobra Kikół, Grodzeń z przyległości.

Pełnił urzędy ziemskie na ziemi dobrzyńskiej: 15 września 1602 r. został podsędkiem dobrzyńskim i był nim do 26 grudnia 1623 r., kiedy to otrzymał nominację na sędziego ziemi dobrzyńskiej. Sędzią ziemskim dobrzyńskim pozostawał do 5 grudnia 1628 r. W międzyczasie, w dniu 17 stycznia 1615 r. mianowany został starostą bobrownickim, choć przypuszcza się, że tego urzędu nie objął, pełniąc wciąż urząd sędziowski. Żonaty z Zofią z Grabskich, pozostawił ośmiu synów, którzy dokonali podziału dóbr, w wyniku którego Kikół, Grodzeń, Konotopie i Sarnowo odziedziczył Stanisław. Dobra te uległy w następnych latach podziałowi, przeprowadzonemu przez czterech synów Stanisława i Zofii Stamirowskiej.

W 1685 r. domena kikolska wyszła z rąk Orłowskich, a nowym właścicielem działu Orłowskich i królewskiej części kikolskiej został Wojciech Jan Zboiński.

AGAD, MK 158, k. 6v-8; 147, k. 238; J. Pakulski, *Kikół – w poszukiwaniu właściwego herbu*, Rocznik Muzealny, t. 4: 1991, s. 128; RZD, t. 2, cz. 1, s. 93-94; Uruski, *Rodzina*, t. 13, s. 6; *Urzędnicy*, nr 1354, 1583, 1625.

ORŁOWSKI STANISŁAW h. Lubicz (*23 II 1845 r. †23 VI 1892 r.), inżynier, naczelnik dróg państwowych w Lublinie

Ukończył Uniwersytet Warszawski oraz petersburski Instytut Komunikacji, gdzie zdobył tytuł inżyniera. Był naczelnikiem dróg państwowych w Lublinie oraz rządcą kolegiatnym.

Odnznaczony wieloma orderami.

Pozostawił żonę i dzieci.

Pochowany w skępskich katakumbach w Borku. Tablica nagrobna przeniesiona została w końcu XX w. do skępskich krużganków.

Tablica nagrobna w Skępem.

ORŁOWSKI WALENTY h. Lubicz (†ok. 1558 r.), właściciel ziemski

Oprócz części Kikoła, posiadał Lubin i Lubinek pod Kikołem. Toczył spór z Janem Moszczeńskim, właścicielem królewskiej części Kikoła, o prawo połowu ryb w Jeziorze Kikolskim.

Miał synów: Jana, który wziął Lubin i Lubinek i Jakuba – Kikół. Po bezpotomnej śmierci Jakuba, syn Paweł scalił dobra po ojcu.

Paweł, podsędek dobrzyński (1602-1623), a następnie sędzia ziemski dobrzyński (1623-1628) i starosta bobrownicki (1615), ożeniony z Zofią Grabską, pozostawił ośmiu synów, którzy podzieliли ojczyste dobra.

Biliński, *Szlachta*, s. 123; Kuczkowski, *Kikół*, s. 10; RZD, t. 2, cz. 1, s. 93-94, cz. 2, s. 73. Uruski, *Rodzina*, t. 13, s. 6-8; *Urzędnicy*, nr 1354, 1583, 1625.

ORŁOWSKI WAWRZYNIEC h. Junosza (XVI w.), właściciel ziemski

Był synem Walentego i Doroty Wielickiej (zm. przed 1545 r.), córki Andrzeja Wielickiego h. Lubicz. Posiadał największy dział w Wielgiem k. Lipna oraz dobra Krowiczyn. Od wsi Kurowo w parafii Zaduszniki wziął przydomek „Kuros” v. Kuas”.

Biliński, *Szlachta*, s. 198; RZD, t. 2, cz. 1, s. 194.

ORPISZEWSKI IGNACY h. Junosza (*12 XII 1811 r. w Lubochni k. Rawy Mazowieckiej †1881 r. w Skępem), uczestnik powstań 1830/1831 i 1833 r., Sybirak

Pochodził ze średniozamożnej rodziny szlacheckiej. Był synem Józefa, uczestnika insurekcji kościuszkowskiej, oraz Marianny (Marii) z Szymońskich. Uczył się w Szkole Wojewódzkiej w Płocku, gdzie zaprzyjaźnił się z Gustawem Zielińskim. Następnie od 1828 r. studiował z Zielińskim na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie utrzymywał także kontakty z Arturem Zawiszą. Był właścicielem majątku Kłóbka k. Włocławka.

Brał udział w powstaniu listopadowym w stopniu podporucznika, służąc w Akademickiej Gwardii Honorowej. Był członkiem Towarzystwa Patriotycznego. Kiedy wiosną 1833 r. na teren ziemi dobrzyńskiej przybyli partyzanci „Zemsty Ludu” na czele z Arturem Zawiszą i Kalikstem Borzewskim, Orpiszewski podjął z nimi kontakty, udzielając pomocy materialnej i noclegu. W dalszej kolejności uczestnik grupy partyzanckiej Józef Dąbkowski, używając pseudonimu „Bestużew” zdołał namówić go do udziału w partyzantce.

Po upadku partyzantki został postawiony przed carskim sądem wojskowym, skazany na osiedlenie się na Syberii i utratę praw stanu. Od 11 stycznia 1835 r. przebywał we wsi Czadobskoje, gmina Boguczańska w okręgu jenijskim, później w samym mieście Jenisejsk. W prawie zupełnej samotności intelektualnej przetłumaczył z języka francuskiego *Historię powszechną* J. Millera. Przebywając na zesłaniu, utrzymywał korespondencję z innym zesłańcem z ziemi dobrzyńskiej, Gustawem Zielińskim ze Skępego (1835-1844), który wyjeżdżając do kraju, prosił Adolfa Januszkiewicza o pomoc w dostarczeniu Orpiszewskiemu książek.

Dopiero w 1850 r. powrócił do kraju i zamieszkał w majątku brata Władysława w Rysinach pod Kłodawą. W dalszym ciągu utrzymywał kontakty z G. Zielińskim. W 1856 r. wyjechał do Paryża, a w 1865 r. wraz z Zielińskim do Ostendy. W 1881 r. był rezydentem G. Zielińskiego w Skępem, gdzie zakończył swoje życie. Miał starszego brata Ludwika, także powstańca, literata i działacza politycznego.

W 1860 r. ożenił się z 17-letnią Aleksandrą Biedrzycką i miał z nią siedmioro dzieci. Życie rodzinne spędzał w Bronowicach pod Łodzią.

AGAD, Kancelaria Nowosilcowa, nr 550; Gazeta Polska 1831, nr 17; Gazeta Rządowa Królestwa Polskiego 1838, nr 287, s. 2166; Gerber, *Studenci*, s. 163-164; <http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.167684/14> | 2014; M. Janik, *Polacy na Syberii*, Kraków 1928, pass.; A. Januszkiewicz, *Listy z Syberii*, Warszawa 2003, s. 225, 242, 243-244, 264, 279, 280; M. Krajewski, *Gustaw Zieliński –*

życie i dzieło, Rypin 1988, s. 32; Krajewski, *Ostatnie chwile*, s. 58; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 152; Krajewski, *Zemsta Ludu*, s. 216; A. Kraushar, *Partyzantka Artura Zawiszy Czarnego 1833 r.*, *Wieś i Dwór* 1915, z. 10, s. 37-38; Nycek, *Ludzie*, s. 289; J. Odrowąż-Pieniążek, *Zatrzymany od życia*, *Błok Notes Muzeum Mickiewicza w Warszawie* 1963, nr 2: PRS, s. 149; W. Smoleński, *Towarzystwo Patriotyczne podczas powstania listopadowego*, *Studia Historyczne* 1925, s. 251; *Spółczesność polskie*, s. 50-51, 149, 154, 176, 184, 337, 344, 376, 748; Uruski, *Rodzina*, t. 13, s. 14.

ORPISZEWSKI LUDWIK h. Junosza, ps. „Ludwik z Krzewia” (*24 VIII 1810 r. w Roszkowej Woli n. Pilicą †22 II 1875 r. w Villamont w Szwajcarii), kapitan wojsk polskich, powstaniec 1830/1831 r., emigrant, literat, poeta, dziennikarz, agent dyplomatyczny, działacz polityczny (O 16)

Pochodził z bogatej rodziny ziemiańskiej, mającej posiadłości w Kłóbce na Kujawach. Był najstarszym synem Józefa i Marianny z Szymońskich. Do szkół uczęszczał w Łowiczu, Włocławku i Płocku. W 1828 r. wstąpił na Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Interesował się żywo zagadnieniami politycznymi. Uwagę na siebie zwrócił poprzez napisanie elegii na śmierć wojewody Piotra Bielińskiego. Od 1829 r. stykał się z opozycją sejmową i spiskowcami w wojsku, należał do grupy tzw. belwederczyków. Podczas powstania dowodził 5. kompanią Akademicką Gwardii Honorowej. W grudniu 1830 r. wstąpił do Towarzystwa Patriotycznego i stykał się z T. Krępowieckim i ks. A. Pułaskim. W dniu 22 stycznia 1831 r. podpisał adres do sejmu, jako deputowany Gwardii. W dniu 2 lutego tego roku został wcielony w stopniu kapitana i dowódcy szwadronu do 2. Pułku Mazurów, walczył pod Grochowem, Liwcem, Raciążkiem i Ostrolęką. W pierwszych dniach października 1831 r. wraz z korpusem gen. M. Rybińskiego przez teren ziemi dobrzyńskiej przeszedł granicę i został internowany przez Prusaków w Golubiu. Stamtąd niebawem zdołał zbiec do Wrocławia, gdzie matka zaopatrzyła go w pieniądze na pobyt na emigracji.

Najpierw przebywał na terenie Niemiec. Podczas przygotowań do wyprawy płk. Józefa Zalińskiego w 1833 r. stykał się z polskimi emisariuszami, pośredniczył w kontaktach, jednakże nie wziął udziału w wyprawie do kraju. W 1835 r. na stałe znalazł się we Francji, gdzie m. in. zaprzyjaźnił się z A. Mickiewiczem, A. Goreckim, B. Jasińskim i H. Kajsewiczem. Przez Mickiewicza wprowadzony do domu A. Czartoryskiego, w 1837 r. wstąpił do Towarzystwa Literackiego. Był współorganizatorem Towarzystwa Insurekcyjno-Monarchistycznego „Trzeci Maj” i współzałożycielem jego organu, tygodnika „Trzeci Maj”. W okresie od grudnia 1839 r. do stycznia 1841 r. był głównym redaktorem i wydawcą pisma „Trzeci Maj”. Na cele wydawnicze wyłożył swoje oszczędności, zadłużył się i stąd w latach 1840-1841 r. pracował zarobkowo jako urzędnik w szpitalu Sióstr Miłosierdzia w Paryżu. Zniechęcony atakami na pismo, przekazał redakcję w ręce Janusza Woronicza, a sam przyjął posadę wychowawcy Witolda Czartoryskiego. W latach 1842-1844 był w Berlinie, Dreźnie, Wrocławiu i Pradze. Po powrocie do Paryża, w 1844 r. został delegowany do Rzymu w charakterze delegata dyplomatycznego księcia Adama Czartoryskiego przy kurii papieskiej i

mimo przeszkód politycznych stawianych przez Rosję, pozostał tam do listopada 1848 r. Nie zdołał, oczywiście, zapobiec konkordatowi z Rosją (1847) i nie uzyskał przyjęcia instruktorów polskich do armii papieskiej (1848). Po ucieczce papieża z Rzymu, wyjechał do Genewy, później do Paryża i Niemiec z zamiarem przedostania się w Poznańskie.

Latem 1850 r. wyjechał na krótko w Poznańskie, gdzie 28 lipca zawarł związek małżeński. W Wigilię Bożego Narodzenia 1850 r. został wydalony przez policję pruską, zatrzymał się wraz z żoną na krótko w Dreźnie i Lipsku, by w lipcu 1851 r. na stałe opuścić Niemcy i osiąść w Villamont pod Lozanną. Nie zerwał jednak kontaktów politycznych z Hotelem Lambert, a w latach 1854-1855 pomagał w założeniu biura informacyjnego Hotelu w Genewie. W kwietniu 1862 r. na prośbę Władysława Czartoryskiego objął ponownie agencję w Rzymie. Kolejna misja nie pozwoliła jednak przekonać Rzymu do polskiego ruchu narodowego. W lutym 1863 r. powrócił do Lozanny i wycofał się z życia politycznego. Ciężko przeżył klęskę powstania styczniowego. Po 1871 r. zaczął wierzyć, że odrodzenie Polski może nastąpić za przyczyną chłopów.

Przez cały czas pobytu na emigracji zajmował się pracą pisarską. Pozostawił m. in. *Wędrowki po Wielkopolsce i Mazowszu*, które ogłoszone w Paryżu w 1838 r. pod pseudonimem „Ludwik z Krzewia”, traktowały o partyzantce 1833 r. Pisał także wiersze, opowiadania historyczne i dramaty. Publikował własne tłumaczenia na język francuski utworów J. Kochanowskiego, S. Trembeckiego, A. Mickiewicza, J. Słowackiego, Z. Krasińskiego, B. Zaleskiego i J. I. Kraszewskiego w prasie szwajcarskiej. W rękopisie pozostawił historię Polski do czasów J. Sobieskiego, a także wspomnienia, częściowo opublikowane w 1868 r. W „Trzecim Maju” i „Wiadomościach Polskich” drukował artykuły przeważnie anonimowo, ogłaszał także broszury polityczne, trafnie przewidując rozwój wydarzeń w Niemczech i Austrii.

Miał młodszego brata Ignacego, uczestnika powstania listopadowego i partyzantki 1833 r.

Ożeniony z hr. Anną z Zyberk-Platerów (1821-1904) pozostawił sześcioro dzieci: Józefa (zm. 1923), inżyniera; Kazimierza (zm. 1897); Henryka, inżyniera; Michała (zm. 1920); Władysława (zm. 1942), kapłana w zakonie zmartwychwstańców i Marię, za Eustachym Zagórskim.

Na jego manifestacyjnym pogrzebie przemawiał Z. Miłkowski. Pochowany w Lozannie. W 1904 r. jego prochy sprowadzono do rodzinnej Kłóbki k. Włocławka.

M. Budzyński, *Wspomnienia z mojego życia*, Poznań 1880, t. 1, s. 304, t. 2, s. 61-62; Chądzyński, *Wspomnienia*, s. 7, 21, 52, 71; *Dzieje Płocka*, s. 271, 272, 281; *Dziennik Praw Królestwa Polskiego*, t. 16, s. 233; Encykl. Orgelbranda, t. 20; Gerber, *Studentci*, s. 164; M. Handelsman, *Adam Czartoryski*, t. 1-3, Warszawa 1948-1950; S. Kalemka, *Wielka Emigracja a społeczeństwa i rządy europejskie*, [w:] *Wielka Emigracja a sprawa polska*, pod red. S. Kalemki, Toruń 1980, s. 4; J. Koberdowa, *Polityka czartoryszczyzny w okresie powstania styczniowego*, Warszawa 1957, s. 27; *Kalendarz Pielgrzymstwa Polskiego 1840*, s. 141; B. Konarska, *W kręgu Hotelu Lambert*, Wrocław 1971; Krajewski, *Ostatnie chwile*, s. 57-58; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 152-154; Z. Krasiński, *Listy do L. Orpiszewskiego*, [w:] *Pamiętnikowa księga 1866-1906. Prace byłych uczniów Stanisława Taranowskiego*, Kraków 1904; J. Kucharzewski, *Czasopiśmien-*

nictwo polskie wieku XIX w Królestwie, na Litwie i Rusi oraz emigracji. Zarys bibliograficzno-historyczny, Warszawa 1911, s. 75; Z. Miłkowski (T. T. Jeż), *Sylwetki emigracyjne*, Lwów 1904, s. 244-252; *Noworocznik Demokratyczny 1842*, s. 181; Nycey, *Ludzie*, s. 183-184; L. Orpiszewski, *Kilka wspomnień*, *Roczniki Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu 1867*, t. 2; L. Orpiszewski (Ludwik z Krzewia), *Wędrowka po Wielkopolsce i Mazowszu. Powieść powzięta z ostatnich wypadków przez Ludwika z Krzewia*, Paryż 1838; PRS, s. 149; SGKP, t. 4, s. 175; W. Smoleński, *Towarzystwo Patriotyczne podczas powstania listopadowego* *Studia Historyczne*, (Warszawa) 1925, s. 239-258; *Społeczeństwo polskie*, s. 200-201, 211-213, 215-217, 748; S. Szostakowicz, *Główne organy prasowe w Hotelu Lambert*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu*, *Historia 6*, s. 122-131 (tamże informacja bibliograficzna); S. Szostakowski, *Z kart Wielkiej Emigracji. Prasa obozu arystokratyczno-konserwatywnego w latach 1832-1848*, Olsztyn 1974, s. 61, 104-106, 111, 122-123, 271; J. Wszolek, *Orpiszewski Ludwik (Ludwik z Krzewia)*, PSB, t. 24: 1979, s. 250-252, gdzie szersza literatura.

ORSETTI WILHELM h. Złotokłos (XVIII w.), właściciel ziemski

Był synem Piotra, pułkownika wojsk polskich z 1721 r., łowczego bielskiego, i Anieli Gąsiorowskiej kasztelaniki inowrocławskiej. W końcu XVIII w. był właścicielem Gulbin. Wieś tę posiadał dowodnie w 1775 r., płacąc podatek podymny od 23 dymów w wysokości 115 złp. Prawdopodobnie właścicielem tego majątku był już przed 1768 r. W roku tym, jak twierdziła szlachta na sejmiku ziemi dobrzyńskiej, został bowiem wzięty do niewoli przez wojska rosyjskie, gdy powracał do domu.

Znany jest jako miecznik bielski (1752-1771), łowczy bielski, później łowczy podlaski i starosta topolski. Ożeniony był z Zofią Poniatowską, a następnie ze Specjozą Szembek.

AGAD, *Księgi Grodzkie Bobrownickie, Taryfa podymnego z 1775 roku*; *Brzuze*, s. 352; *Lauda*, s. 370; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 130-132, gdzie nie zna imienia jego ojca, tytułując ich „Orszeti”; Smoleński, *Kościół*, s. 92; Uruski, *Rodzina*, t. 13, s. 15; *Urzednicy podlascy XIV-XVIII wieku. Spisy*, oprac. E. Dubas-Urwanowicz i inni, Kórnik 1994, nr 72.

ORSZT z d. Cieszyńska ANTONINA, ps. „Antonina” (*12 V 1893 r. w Jankowie k. Lipna †I 1945 r. w Ravensbrück), łączniczka Komendy Okręgu ZWZ-AK „Pomorze”, ofiara zbrodni niemieckich

Była córką Ignacego i Julianny z Celmerów, gospodarki z Jankowie, w gminie Jastrzębie k. Lipna. Wychowała się w rodzinie o głębokich tradycjach patriotycznych, bowiem ojciec, prześladowany za działalność antygermanizacyjną, musiał uciekać ze Śląska Cieszyńskiego. Posiadała średnie wykształcenie, być może z przygotowaniem do zawodu nauczycielskiego. Po zamążpójściu, mieszkała najpierw w Skępem, potem w Brześciu Kujawskim, a od 1935 r. – we Włocławku.

W lipcu 1940 r. została wraz z mężem wprowadzona do konspiracji przez Gustawa Ignacego Olszewskiego, ps. „Gracjan”, kierownika Wydziału Łączności Inspektoratu ZWZ Włocławek. Jej mieszkanie służyło jako skrzynka pocztowa Komendy Okręgu ZWZ „Pomorze”. Tu często odbywały się narady konspiracyjne. Od końca 1942 r. mieszkanie Orsztów przejęło

zadania w zakresie łączności konspiracyjnej w Komendzie Obszaru Zachodniego Komendy Głównej Armii Krajowej w Warszawie. W lutym 1941 r. do konspiracji wprowadzona została jej córka, Barbara Zofia. Po aresztowaniu przez Gestapo jej męża w dniu 21 stycznia 1944 r., została także aresztowana pięć dni później, w dniu 26 stycznia 1944 r. W związku z tym, że na początku śledztwa, w dniach 21-22 stycznia załamał się jeden z konspiratorów, a w lutym prawdopodobnie także G. I. Olszewski, w czasie przesłuchań na Gestapo była wyjątkowo maltretowana w więzieniu we Włocławku przy ul. Karnkowskiego, zamienionej przez Niemców na *Dietrich-Eckart-Strasse*. W lutym została przewieziona do więzienia w Łodzi, a stamtąd 11 października 1944 r. do Ravensbrück. Tam została zamordowana na początku stycznia 1945 r., a zwłoki Niemcy spalili w krematorium.

Była odznaczona Krzyżem Walecznych (22 XII 1944) i pośmiertnie Krzyżem Armii Krajowej (1978).

W 1922 r. wyszła za mąż za Ludwika Orszta (1916-1944), żołnierza POW, plut. Wojska Polskiego, żołnierza ZWZ/AK, z którym miała dwie córki: Barbarę Zofię (ur. 27 VI 1923), zamężna Targańska i Halinę Irenę (ur. 25 XII 1925), zamężna Wiedeńska.

Jej nazwisko i męża Ludwika umieszczono na tablicy pamiątkowej na Rynku w Bydgoszczy, odsłoniętej 29 listopada 1991 r.

AFGEZ, KO, t. osob. Olszewski Gustaw.; Idem, Inspektorat Włocławek, t. osob.: Orszt Antonina, Orszt Barbara, Orszt Ludwik; AP Włocławek, Akta m. Włocławka, Zarząd Miejski 1918-1939, akta osob. Ludwika Orszta, sygn. 99; SBKP, cz. 5, s. 102-104; *Słownik uczestniczek walki*, s. 307; B. Ziółkowski, *Orszt Antonina*, WSB, t. 4: 2006, s. 1114-115.

ORSZT BARBARA (†po 1945 r.), żołnierz Wojskowej Służby Kobiet Armii Krajowej

Była córką Ludwika, ps. „Reich” (1892-1945?) i Antoniny z Cieszyńskich, ps. „Antonina” (1893-1945), żołnierzy Armii Krajowej.

W czasie okupacji hitlerowskiej zaprzysiężona została do Wojskowej Służby Kobiet Armii Krajowej. Z narażeniem życia przewoziła materiały wybuchowe i amunicję, przekazywane przez jej ojca do majątku Choceń na Kujawach, gdzie przebywał płk Jan Pałubicki, komendant Okręgu AK „Pomorze”, zatrudniony tam w charakterze księgowego, pod zmienionym nazwiskiem „Jerzy Gradowski”. Jako osoba pracująca w sklepie tytoniowym we Włocławku, pomagała w akcji przeprowadzonej przez Cecylię Knapkiewicz, ps. „Celuś”, która we współpracy z Marią Sobocińską, ps. „Ryśka”, wykonała niezwykle ryzykowne i ważne zadanie. Z obozu jeńców angielskich, zlokalizowanym w Niedźwiedziu k. Czernikowa, przerzuciła konspiracyjnymi odcinkami jeńców szlakiem kolejowym przez Włocławek-Lubień-Kutno. „Lewe” dokumenty dla uciekinierów z tego obozu załatwiła sama Maria Sobocińska. Pomocy w tych akcjach udzieliła Janina Cieślakowska i jej nieletnia jeszcze córka Hanna, pracująca jako ekspedientka w drogerii Czesławskiego w Lipnie.

Po wojnie wyszła za Targańskiego.

Krajewski, *Dama*, s. 138; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 169; E. Skerska, *Jeńcy angielscy na terenie Okręgu Pomorskiej Armii*

Krajowej, [w:] Biuletyn Fundacji Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek 2006, nr 1-2, s. 5; Wojtowicz, *Marylka*, s. 86, 118-119, 138-139.

ORSZT CZESŁAWA (*1901 r. †1920 r.), żołnierz i łączniczka POW, ofiara walki o niepodległość

Był córką Ludwika (1868-1935), piekarza i aktywisty Polskiej Organizacji Wojskowej w Kikole i okolicy, oraz Marianny z Pawłowskich (1870 w Jarczewie k. Kikoła-1934). W czasie pierwszej wojny światowej, jako osoba dorastająca, została „oddelegowana” przez matkę, Mariannę do zadań konspiracyjnych Polskiej Organizacji Wojskowej w Kikole i Ligi Kobiet w okolicach. Prowadziła kolportaż gazet i pism POW: „Bartosz”, „Wyzwolenie”, „Wiadomości Polskie” i inne. Potajemnie odbierała je od Marianny Borkowskiej, a później od Wandy Dzierżanowskiej. Pieszo, wąskotorówką lub furmanką docierała do różnych miejscowości w północno-zachodniej części pow. lipnowskiego. W Łążyńku kontaktowała się z nauczycielką, Leokadią Lamparską, w Dobrzejewicach z ks. Piotrem Zająkowskim, a w Lubiczu Lipnowskim z Kazimierzem Zawadzkiem.

Będąc osobą szczupłą i wątłego zdrowia w podróżach tych często przeziębiała się i w pewnym momencie zachorowała na rzadko wówczas uleczalną gruźlicę płuc. Zmarła we wczesnej młodości, z wieku zaledwie 19 lat.

Miała braci: Stanisława, Ludwika, Romana i Henryka, którzy walczyli o niepodległość Polski oraz siostry: Kazimierę, Mariannę, Zofię, Helenę, także uczestniczkę konspiracji antyhitlerowskiej, więźniarkę niemieckich obozów śmierci i Stanisławę.

Czesława Orszt, <http://klinikowski.com/osoby/os4438.html/29> I 2014; Giziński, *Niepospolici*, s. 409-410, gdzie jej matka – Julianna oraz niepełny wykaz rodzeństwa.

ORSZT z d. Kieszonka FELIKSA, przybr. nazwisko – „Olszewska Maria”, ps. „Maria” (*10 VII 1910 r. w Kikole †8 II 1998 r. w Toruniu), łączniczka i wywiadowczyni Armii Krajowej, uczestniczka powstania warszawskiego (O 17)

Była córką Jakuba, kupca i Marii z domu Placek. Przed wojną uzyskała średnie wykształcenie, jednak zawodowo nie pracowała. W latach 1929-1930 była drużynową ZHP w Lubiczu Lipnowskim. Do 1938 r. mieszkała w Lubiczu. W 1939 r. ukończyła kurs sanitarny we Włocławku.

W czasie okupacji mieszkała we Włocławku przy ul. Kaliskiej. W październiku 1939 r. została wprowadzona przez Franciszka Pawłowskiego, ps. „Gleba” do konspiracyjnej organizacji ruchu ludowego: Ruch Oporu Chłopów, o kryptonimie „Roch”. Do aresztowania Pawłowskiego w lutym 1941 r., prowadziła punkt noclegowy dla członków „Rocha” oraz punkt rozdzielczy gazetki „Ogniwo”, wydawanej przez Kujawski Związek Polityczno-Literacki we Włocławku. W 1941 r. wprowadzona została do ZWZ przez Anielę Doroszewską, ps. „Nela” i zaprzysiężona przez Józefa Olszewskiego, ps. „Andrzej”, ówczesnego komendanta Inspektoratu ZWZ Włocławek. Działała w kontrwywiadzie, a jej zadaniem było rozpoznanie kolaborantów

i prowokatorów. Zagrożona aresztowaniem, wyjechała w kwietniu 1942 r. wraz z dwoma synami, za pośrednictwem łączniczki AK, Zofii Wiśniewskiej, do majątku Kromszewice k. Chodcza, którego rządcą był Stanisław Turno. W majątku tym ukrywał się pod nazwiskiem „Jerzy Gradowski” późniejszy komendant Okręgu AK „Pomorze”, Jan Pałubicki. Tam została łączniczką komendanta, roznosiła prasę i rozkazy do okolicznych majątków: Popowiczki, Gole, Ignalin oraz docierała do Włocławka, Chodcza i Kowala.

Po aresztowaniu administratora Kromszewic, S. Turno, w lutym 1943 r. wraz z synami została przetrzucana przez kolejarzy do Warszawy, gdzie mieszkała jako sublokatorka Janiny Kuinis przy ul. Norbuda 25. Pod zmienionym nazwiskiem jako „Maria Olszewska” w czasie powstania pełniła funkcję łączniczki i sanitariuszki przy ul. Narbutta 25/27 na Mokotowie. Jej synowie: Ryszard (15 lat) i Janusz (12 lat), także brali udział w powstaniu jako łącznicy. Po powstaniu współdziałała z partyzantką AK w okolicy Ostrowca Świętokrzyskiego.

Po wojnie, w marcu 1945 r. zamieszkała wraz z mężem, Henrykiem (1904-1995), po jego powrocie z oflagu, i dziećmi w Toruniu. W styczniu 1950 r. podjęła pracę w Zgorzelcu i w innych miejscowościach, gdzie przeniósł się jej mąż. Od 1951 r. na stałe mieszkała w Toruniu.

Była odznaczona Krzyżem Armii Krajowej (1973) i Krzyżem Partyzanckim.

W 1973 r. odznaczona Krzyżem Armii Krajowej, a w 1983 r. – Krzyżem Partyzanckim.

W 1927 r. wyszła za Henryka Orszta (1904-1995), syna Ludwika (1868-1935), piekarza i aktywisty Polskiej Organizacji Wojskowej w Kikole i okolicy, oraz Marianny z Pawłowskich (1870-1934), z którym pozostawiła synów: Ryszarda (ur. 1929), żołnierza AK, ps. „Wicher” uczestnika powstania warszawskiego, po wojnie – scenografa i reżysera, na emigracji w Kanadzie, i Janusza (ur. 1932), żołnierza AK, ps. „Mały”, uczestnika powstania warszawskiego, po wojnie pracownika instytucji kulturalnych w Poznaniu i Kołobrzegu.

Pochowana na cmentarzu komunalnym w Toruniu.

AFGEZ, t. osob. 446-446/Pom., Orszt Feliksa, ps. „Maria” oraz F. Pawłowski; Biuletyn Fundacji AK 1998, nr 1, s. 19; Giziński, *Niepospolici*, s. 412-414; S. Giziński, *Saga rodu Orszków*, Ziemia Dobrzyńska. Gazeta 1997, nr 3, s. 3; *Henryk Orszt*, <http://klinikowski.com/osoby/os3019.html/31> I 2014; SBKP, cz. 1, s. 161, 214; cz. 3, s. 129; cz. 4, s. 5, 104; B. Ziółkowski, *Orszt Feliksa*, WSB, t. 4: 2006, s. 115-118; *Zwyczajna polska rodzina*, Gazeta Kołobrzaska 1997, z 20 II, s. 12.

ORSZT HELENA, zam. Burda, ps. „Kala” (*20 XII 1912 r. w Kikole †9 III 1995 r. w Lublinie), uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej, łączniczka ZWZ-AK (O 18)

Była córką Ludwika (1868-1935), piekarza i aktywisty Polskiej Organizacji Wojskowej w Kikole i okolicy, oraz Marianny z Pawłowskich (1870 w Jarczechowie k. Kikoła-1934). W 1926 r. ukończyła siedmioklasową Szkołę Powszechną w Kikole. W 1936 r. uzyskała maturę, a następnie, w 1937 r., drogą korespondencyjną – kwalifikację drogistki. W ramach kursów LOPP w Warszawie została przeszkolona w zakresie obrony

przeciwlotniczej. W styczniu 1938 r. podjęła pracę w charakterze drogistki, w drogerii Anny Sokołowskiej w Warszawie, gdzie pracowała do kwietnia 1940 r.

Od czerwca 1940 r. do stycznia 1944 r. pracowała w niemieckiej drogerii Paula Neumanna we Włocławku. W lipcu 1941 r. została zaprzysiężona do ZWZ przez swego brata Ludwika Orszta, ps. „Leonard”, zastępcę szefa łączności ZWZ/AK „Pomorze”. W drogerii prowadziła skrzynkę kontaktową dla korespondencji Komendy Głównej i Komendy Okręgu. Była łączniczką dla szefa łączności Okręgu, Gustawa Olszewskiego. Razem z Barbarą Orszta, córką Ludwika (zamężną Targańską) przewoziła materiały wybuchowe i amunicję, przekazywane przez Ludwika Orszta do majątku Choceń, gdzie przebywał płk Jan Pałubicki, komendant Okręgu AK, zatrudniony tam w charakterze księgowego, pod zmienionym nazwiskiem „Jerzy Gradowski”. W dniu 21 stycznia 1944 r., po kilku godzinach od aresztowania jej brata, Ludwika, została aresztowana przez Gestapo. Przeszła intensywne śledztwo, w czasie którego doszło do konfrontacji z G. Olszewskim. W czasie sześciotygodniowego pobytu we włocławskim areszcie pomagała osadzonemu tam oficerowi, Stanisławowi Świącickiemu, któremu podawała po kryjomu chleb i wodę. W dniu 29 lutego 1944 r. wraz z grupą więźniów została przewieziona do więzienia w Łodzi, gdzie został zakatowany jej brat, Ludwik. W dniu 11 października 1944 r. z Łodzi została przetransportowana do obozu w Ravensbrück, gdzie z kolei straciła bratową. Z Ravensbrück wywieziono ją do więzienia w Beendorf k. Magdeburga, gdzie skierowano ją do pracy w kopalni. Tam w kwietniu 1945 r. wraz z całym obozem była ewakuowana do Hamburga, skąd w dniu 1 maja 1945 r. została przejęta przez szwedzki Czerwony Krzyż. Po intensywnym leczeniu w Szwecji, w październiku 1946 r. powróciła do kraju. W kwietniu 1947 r. w Toruniu przeszła kurs księgowości i następnie, do 1950 r., pracowała w Domu Towarowym w Olsztynie. Potem, od stycznia 1950 r. do przejścia na emeryturę, w dniu 31 marca 1973 r. pracowała jako księgowa w Teatrze im. S. Jaracza w Olsztynie.

Odznaczona była m. in. Krzyżem Walecznych.

Miała braci: Stanisława, Ludwika, Romana i Henryka, którzy walczyli o niepodległość Polski oraz siostry: Kazimierę, Mariannę, Czesławę, Zofię, i Stanisławę. W dniu 27 czerwca 1949 r. wyszła za mąż za Władysława Burdę (1917-1993), z którym miała córkę Dorotę.

Pochowana na cmentarzu w Olsztynie.

AFGEZ, t. osob. 145-145/Pom., Orszt Helena z d. Burda, ps. „Kala” oraz B. Orszt, F. Orszt, L. Orszt; Giziński, *Niepospolici*, s. 411; *Helena Orszt*, <http://klinikowski.com/osoby/os4337.html/31> I 2014; K. Minczykowska, *Orszt Helena*, SBKP, cz. 6, s. 102-104; SBKP, cz. 1, s. 162, cz. 2, s. 90, cz. 4, s. 98, cz. 5, s. 102-104, 117-118; *Zwyczajna polska rodzina*, Gazeta Kołobrzaska 1997, z 20 II, s. 12.

ORSZT HENRYK (*10 I 1904 r. w Kikole k. Lipna †19 VII 1995 r. w Toruniu), uczestnik wojny obronnej w 1920 i 1939 r., nauczyciel, harcmistrz, kapitan Wojska Polskiego, pedagog (O 19)

Był synem Ludwika (1868-1935), piekarza i aktywisty Polskiej Organizacji Wojskowej w Kikole i okolicy, oraz Marianny z Pawłowskich (1870 w Jarczechowie-1934). Wychowywał się w rodzinie o tradycjach patriotycznych i niepodległościowych. Piekarnia ojca w Kikole służyła jako punkt kontaktowy dla członków Polskiej Organizacji Wojskowej. Razem z dwoma braćmi i dwiema siostrami należał do Polskiej Organizacji Wojskowej. W dniu 15 listopada 1919 r. rozpoczął naukę w Seminarium Nauczycielskim w Wymyślinie.

W dniu 22 lipca 1920 r. jako 16-letni chłopiec, na apel Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego, zgłosił się do grupy ochotników w obronie zagrożonej Ojczyzny, dowodzonej w wymyślińskim gimnazjum przez Jerzego Grabowskiego do 14. pułku piechoty we Włocławku. Niebawem znalazł się na linii frontu w składzie I Brygady Strzelców Syberyjskich i brał udział w bitwie pod Chorzalami. Po powrocie walczył w okolicach Chełmicy w obronie przyczółka mostowego pod Włocławkiem. W sierpniu 1920 r. dostał się do niewoli rosyjskiej i poprzez Górny Szpetal, Chełmicę i Lipno, w czasie marszu kolumny jeńców w Karnkowie, zdołał zbiec. Niebawem powrócił do Włocławka i 25 sierpnia tego roku znalazł się ponownie w 1. Kompanii Zapasowej we Włocławku. W dniu 21 września 1920 r. jako małoletni został zwolniony do cywila.

W czerwcu 1925 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie i podjął pracę w zawodzie nauczycielskim w Szkole Powszechnej III stopnia w Bobrownikach, gdzie uczył do 1932 r. W latach 1932-1939 był nauczycielem historii i wychowania fizycznego w Lubiczu Lipnowskim. Później był inspektorem szkolnym we Włocławku. Działal również aktywnie w ZHP i „Strzelcu”, gdzie dosłużył się stopnia harcmistrza.

W sierpniu 1939 r. w stopniu porucznika został zmobilizowany do 14. pułku piechoty we Włocławku i wziął z nim udział w wojnie obronnej. Uczestniczył w bitwie nad Bzurą, za co odznaczony został Krzyżem Walecznych. Po klęsce armii polskiej, w dniu 19 września 1939 r. dostał się do niewoli niemieckiej. Więziony w Oflagu IIA Prenzlau, od lutego 1941 r. karnie przeniesiony do Oflagu IIE/K w Neubrandenburgu, od lutego 1944 r. – w Oflagu IIC Gross-Born. Po ucieczce w czasie ewakuacji tego ostatniego, w dniu 4 lutego 1945 r. trafił do oddziałów polskich, wziął udział jako żołnierz I Armii Wojska Polskiego w przełamaniu Wału Pomorskiego. W dniu 3 marca 1945 r., uznany za osobę *persona non grata*, został usunięty z I Armii Ludowego Wojska Polskiego.

Po wojnie, do 1950 r. był starszym wizytatorem Kuratorium Okręgu Szkolnego Pomorskiego w Toruniu, potem dyrektorem Państwowego Ośrodka Wychowawczego w Zgorzelcu-Policach (od 1 I 1953), od 31 sierpnia 1958 r. – dyrektorem administracyjnym i kierownikiem artystycznym Państwowego Teatru Lalki i Aktora „Baj Pomorski” w Toruniu. Następnie wykładał w Studium Nauczycielskim w Kołobrzegu, a 1 kwietnia 1962 r. był dyrektorem Państwowego Domu Młodzieży „Młody Las” w Toruniu, skąd w 1972 r. przeszedł na emeryturę.

Pozostawił w maszynopisie wspomnienia, napisane w latach 1980 i 1993.

W 1990 r. awansowany został do stopnia kapitana Wojska Polskiego. Był odznaczony Krzyżem Obrońców Ojczyzny 1920 r., dwukrotnie Krzyżem Walecznych.

Miała braci: Stanisława, Ludwika, Romana i Józefa, którzy walczyli o niepodległość Polski oraz siostry: Kazimierę, Mariannę, Czesławę, Zofię, Helenę i Stanisławę.

Przed wojną wziął ślub w kościele klasztornym w Skępem z Feliksą Kieszonką (1910-1998), z którą miał synów Ryszarda i Janusza.

W 1995 r. Rada Gminy w Lubiczu jedną z ulic nazwała jego imieniem.

AUM Toruń, t. osób. O IV. 1024, 0/24; Bieńkowski, *Zarys*, s. 69; W. Drzewiecki, *O chłopcu, który bronił Wisły*, Gazeta Pomorska 1990, nr 227; W. Drzewiecki, *Życie to harcerska przygoda*, Włocławski Tydzień 1994, nr 175, s. 6; S. Giziński, *Henryk Orsz - nauczyciel. Saga rodzinna*, Ziemia Dobrzyńska. Gazeta 1997, nr 2, s. 3; Giziński, *Niepospolici*, s. 401-407. 422; S. Giziński, *Saga rodu Orszów*, Ziemia Dobrzyńska. Gazeta 1997, nr 3, s. 3; Giziński, *Złotorya*, s. 64; *Henryk Orsz*, <http://klinikowski.com/osoby/os3019.html/31> | 2014; Krajewski, *Dama*, s. 61; Krajewski, *Przerwana lekcja*, s. 178; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 105-106; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 91; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 128; Świecki-Wybułt, *Mazowsze*, s. 137, 279; *Zwyczajna polska rodzina*, Gazeta Kołobrzaska 1997, z 20 II, s. 12.

ORSZT JANUSZ, ps. „Mały” (*11 II 1932 r. w Bobrownikach), żołnierz Armii Krajowej, uczestnik powstania warszawskiego, oficer LWP, społecznik

Był synem Henryka (1904-1995), uczestnika wojen 1920 i 19939 r., i Feliksy z d. Kieszonka (1910-1998). Pierwsze lata wojny, do wiosny 1942 r., spędził wraz z bratem Ryszardem i matką we Włocławku. Następnie przez jeden rok mieszkał z rodziną w Kromszewicach, a od 1943 r. – w Warszawie, w internacie im. Kronenberga.

Po wybuchu powstania warszawskiego kierownik internatu wprowadził go do zgrupowania AK „Mścislaw”, gdzie otrzymał pseudonim „Mały”. W dniu 21 sierpnia 1944 r. został ranny i umieszczony w szpitalu powstańczym przy klasztorze obok kościoła św. Jacka.

Po wojnie odszukał się z matką i bratem i zamieszkał razem z nimi w Toruniu. Najpierw ukończył Oficerską Szkołę Inżynieryjno-Saperską we Wrocławiu, a następnie w 1957 r. Wyższą Szkołę Teatralną w Krakowie. Potem zawodowo pracował w Poznaniu, a od 1967 r. w Kołobrzegu. Na emeryturze angażował się w wiele przedsięwzięć społecznych.

Był odznaczony m.in. Warszawskim Krzyżem Powstańczym (1983), Krzyżem Armii Krajowej (1973).

Miał brata Ryszarda.

Jego pierwszą żoną była Danuta, wcześniej także żołnierz Armii Krajowej, odznaczona Krzyżem Armii Krajowej. W kolejnym małżeństwie z nieznaną z nazwiska Jadwigą, pozostawił dzieci: Iwonę (1957 w Poznaniu-1978 w Poznaniu) i Sławomira.

AUM Toruń, t. osob. O IV. 1024, 0/44; Giziński, *Niepospolici*, s. 419-422; S. Giziński, *Saga rodu Orszów*, Ziemia Dobrzyńska. Gazeta 1997, nr 4, s. 4; *Janusz Orsz*, <http://klinikowski.com/osoby/os3022.html/31> | 2014; *Zwyczajna polska rodzina*, Gazeta Kołobrzaska 1997, z 20 II, s. 12.

ORSZT JÓZEF (*1899 r. w Kikole †1939 r. pod Sochaczewem), uczestnik pierwszej wojny światowej i wojny 1920 r., uczestnik i ofiara wojny obronnej 1939 r.

Był synem Ludwika (1868-1935), piekarza i aktywisty Polskiej Organizacji Wojskowej w Kikole i okolicy, oraz Marianny z Pawłowskich (1870 w Jarczechowie-1934). Mieszkał w Kikole. W czasie pierwszej wojny światowej został przyjęty do I Brygady w Królestwie Polskim i brał udział w bitwie pod Łowczówkiem nad Dunajcem, gdzie poległo kilkuset żołnierzy polskich. W marcu 1915 r. walczył nad Nidą, a na przełomie maja i czerwca uczestniczył w wielkiej ofensywie przeciwko Rosjanom. Jako inwalida wojenny powrócił do Kikoła z zadaniem organizowania oddziałów POW. Pod koniec 1916 r. nawiązał kontakt z organizatorami POW w Lipnie: Władysławem Smoleńskim, Janem Rozalskim i Kazimierzem Zawadzkiem. Pod koniec 1917 r. wraz z bratem Ludwikiem został aresztowany przez Niemców i osadzony w więzieniu w Lipnie. Ciężko chory na tzw. hiszpankę, został po kilku miesiącach zwolniony do domu.

W 1920 r. razem z braćmi Ludwikiem i Henrykiem zgłosił się do oddziałów polskich i brał udział w walkach pod Włocławkiem.

W sierpniu 1939 r. zmobilizowany do Wojska Polskiego, poległ we wrześniu 1939 r. pod Sochaczewem.

Miała braci: Stanisława, Ludwika, Romana i Henryka, którzy walczyli o niepodległość Polski oraz siostry: Kazimierę, Mariannę, Czesławę, Zofię, Helenę i Stanisławę.

Ożeniony z Kazimierą Bonowicz (1903-1985), miał trzech synów: Władysława (1924-2009), Janusza (1925-1926) i Mieczysława.

Giziński, *Niepospolici*, s. 408, gdzie niepełny wykaz rodzeństwa; S. Giziński, *Saga rodu Orszków*, Ziemia Dobrzyńska. Gazeta 1997, nr 4, s. 4; *Józef Orszk*, <http://klinikowski.com/osoby/os4437.html/31> I 2014; *Zwyczajna polska rodzina*, Gazeta Kolobrzewska 1997, z 20 II, s. 12.

ORSZT LUDWIK, przybr. nazwisko – Dąbski”, ps. „Leonard”, (*3 X 1892 r. w Jarczechowie w pow. lipnowskim †17/18 I 1945 r. w więzieniu Radogoszcz w Łodzi), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz Armii Krajowej, ofiara zbrodni niemieckich (O 20)

Był synem Ludwika (1868-1935), piekarza i aktywisty Polskiej Organizacji Wojskowej w Kikole i okolicy, oraz Marianny z Pawłowskich (1870 w Jarczechowie-1934). Uzyskał średnie wykształcenie ekonomiczne. Był żołnierzem Legionów Polskich i komendantem POW w północno-zachodniej części pow. lipnowskiego. Uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej w stopniu plutonowego, gdzie został ranny.

Brał udział w kampanii wrześniowej 1939 r. W czasie okupacji mieszkał we Włocławku przy ul. Wiślanej 3, pracując w Magistracie w Wydziale Opieki Społecznej. W lipcu 1940 r. został zaprzysiężony do ZWZ przez Gustawa Olszewskiego, ps. „Gracjan”. Otrzymał przydział od szefostwa łączności Komendy Okręgu na stanowisko zastępcy Olszewskiego. Jego mieszkanie było skrzynką pocztową Komendy Okręgu AK „Pomorze”. Tu odbywały się te zebrania konspiracyjne. Miał

za zadanie organizowanie sieci łączności konspiracyjnej na terenie Włocławka i pow. włocławskiego. W dniu 21 stycznia 1944 r. został aresztowany. Ostatnią wiadomość od niego stanowił gryps więzienia z Łodzi z sierpnia 1944 r. Zginął w płomieniach radogoskiego więzienia w nocy z 17 na 18 stycznia 1945 r.

Był odznaczony: Krzyżem POW (1919), Krzyżem Legionowym (1927), Medalem za Wojnę 1918-1921 (1929), Srebrnym Krzyżem Zasługi (1937) i zapewne Krzyżem Walecznych (1944).

Miała braci: Stanisława, Romana, Józefa i Henryka, którzy walczyli o niepodległość Polski oraz siostry: Kazimierę, Mariannę, Czesławę, Zofię, Helenę i Stanisławę.

W konspiracji brała także udział jego żona, Antonina z domu Cieszyńska, ps. „Antonina”, wprowadzona do konspiracji przez męża. Była łączniczką Komendy Okręgu ZWZ-AK. Aresztowana 26 stycznia 1944 r., więziona w obozie Ravensbrück, gdzie została zamęczona na początku stycznia 1945 r. W konspiracji brała udział ich córka, Barbara Zofia.

W 1922 r. w Kikole wziął ślub z Antoniną Cieszyńską (1893-1945), córką Ignacego i Julianny z Celmerów, z którą pozostawił córki: Barbarę Zofię (1923-2011), za Zdzisławem Targańskim i Halinę Irenę, za Wiedeńskim.

AFGEZ, t. osob. 323-932/Pom., Orszk Ludwik, ps. „Reich”, Orszk Antonina, Orszk Barbara; Giziński, *Niepospolici*, s. 409, 411, gdzie jednak niepełne dane o rodzinie; *Ludwik Orszk*, <http://klinikowski.com/osoby/os4336.html/31> I 2014; SBKP, cz. 1, s. 162, cz. 4, s. 97, cz. 5, s. 103-104; B. Ziółkowski, *Orszk Antonina*, WSB, t. 4: 2006, s. 115; B. Ziółkowski, *Orszk Ludwik*, WSB, t. 4: 2006, s. 118-120; *Zwyczajna polska rodzina*, Gazeta Kolobrzewska 1997, z 20 II, s. 12.

ORSZT RYSZARD, ps. „Wicher” (*9 IV 1929 r. w Bobrownikach n. Wisłą), scenograf, żołnierz Armii Krajowej, poeta, emigrant (O 21)

Był synem Henryka (1904-1995), żołnierza wojny polsko-bolszewickiej i wojny obronnej 1939 r. oraz Feliksy z d. Kieszonka (1910-1998). Drugą wojnę światową przeżył razem z matką i bratem, Januszem, wspierając konspiracyjne działania matki, pełniąc funkcję nieletniego zwiadowcy przy ulicy Kaliskiej we Włocławku, pozostając do dyspozycji dowódcy, Andrzeja Olszewskiego i Anieli Doroszewskiej. W pewnym momencie okupacji musiał uciekać do Warszawy, gdzie został wprowadzony w struktury Armii Krajowej na Mokotowie. Po upadku powstania warszawskiego uciekł z kolumny w okolicach Opatowa i trafił do oddziału Armii Ludowej.

Po wyzwoleniu znalazł się w Toruniu, gdzie zdobył średnie wykształcenie i zaliczył dwa lata studiów prawniczych na UMK. Potem przeniósł się do Warszawy, gdzie ukończył studia artystyczne w zakresie scenografii. W 1971 r. wyemigrował do Kanady. W Domu Polskim w Windsor wystawiał swoje prace. Razem z Romanem Stępnem redagował w języku polskim „Biuletyn Informacyjny”, przeznaczony głównie dla byłych żołnierzy AK. Wydał tom swojej poezji i wspomnień.

Był odznaczony m. in. Krzyżem Armii Krajowej, Medalem Zasługi Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej w Ameryce oraz Krzyżem Powstańcym.

Miał brata Janusza (ur. 1932), także żołnierza AK. Ożeniony z Marią Żygar (1931 Uciosie (Białoruś)-2005 Warszawa), pozostawił dwie córki: Grażynę, za Mariem Grerliakiem, II v. za Henrykiem Albertem (1948-2008) i Jolantę, za Dariuszem Adlerem. W drugim związku, z nieznaną z nazwiska Iloną, miał syna Adama.

Giziński, *Niepospolici*, s. 415-418; S. Giziński, *Saga rodu Orszków, Ziemia Dobrzyńska*. Gazeta 1997, nr 4, s. 4.; *Ryszard Orszt*, <http://klinikowski.com/osoby/os3163.html/29> | 2014; *Zwyczajna polska rodzina*, Gazeta Kolobrzaska 1997, z 20 II, s. 12.

ORYL SEWERYN, ps. „Kanciasty”, „Sędzion” (*10 II 1921 r. w Raczynach k. Żurtopina †29 III 1950 r. w Warszawie), żołnierz AK, ROAK i NZW, żołnierz wyklęty

Był synem Jana i Józefy z Sobierajów, z zawodu rolnik. W okresie okupacji hitlerowskiej należał do Armii Krajowej.

Od 1946 r. walczył w ROAK (oddział Franciszka Majewskiego „Stonego”), a od października 1947 r. w oddziale NZW. Od czerwca 1946 żołnierz NZW ps. „Kanciasty” w oddziale działającym na terenie powiatów: Lipno, Mława, Płock, Płońsk, Rypin i Sierpc. Oddział ten w latach 1946-1949 przeprowadził wiele akcji przeciw placówkom UB i MO, m. in. w Okalewie k. Rypina w dniu 12 lipca 1947 r. wciągnął w zasadzkę grupę operacyjną UB, MO, ORMÓ i KBW. Poległo wtedy 16 funkcjonariuszy UB, a jeden zmarł w szpitalu. W dniu 3 grudnia 1947 r. w Bieżunicach, pow. sierpecki, 3 grudnia 1947 r. w miejscowości Nowy Świat, pow. Brodnica i 6 stycznia 1948 r. w Sudowie, pow. Mława, rozbrojono posterunki MO, 20 sierpnia 1948 r. w Kamieniu Kotowym, pow. lipnowski, zaatakowano grupę operacyjną UB i MO, a 12 lutego 1949 r. w lesie koło Sinogóry, pow. mławski – grupę UB i LWP.

W 1949 r. został aresztowany, a następnie przez WSR w Warszawie skazany na karę śmierci. Stracony wraz z towarzyszami walki: Stanisławem Konczyńskim, Zygfrydem Kulińskim, Wacławem Michalskim i Karolem Rakoczym.

Miał brata starszego Stanisława, także żołnierza ROAK, skazanego na 15 lat więzienia.

Dawne Skrwilno, s. 131, 132, 141, 154, 156, 158, 160-162, 169, 170, 177, 180, 182, 183; *Ostatni leśni. Mazowsze i Podlasie w ogniu 1948-1953*, <http://ipn.gov.pl/obep-warszawa/publikacje-internetowe-obep/ostatni-lesni-mazowsze-i-podlasie-w-ogniu-1948-1953/16> | 2014; *O żołnierzach wyklętych w PRL*, <http://www.kurierbrzeski.com.pl/o-zolnierzach-wykletych-w-prl/22> II 2013.

ORYL STANISŁAW (*15 III 1914 r. w Raczynach k. Żuromina †po 5 III 1955 r.), żołnierz Armii Krajowej, żołnierz Oddziału ROAK „Mewa”, żołnierz wyklęty

Był synem Jana i Józefy z d. Sobieraj. Ukończył 7 klas szkoły powszechnej. Po wojnie wstąpił do milicji i był komendantem MO w Zieluniu k. Mławy. Następnie podjął współpracę z Ruchem Oporu Armii Krajowej. W dniu 17 lipca 1947 r., po wydarzeniach w dniu 12 lipca tego pod Okalewem k. Rypina, został zatrzymany w Zieluniu. Osobami, które dopuścili się jego represji byli: Bolesław Jurek, funkcjonariusz PUBP

w Rypinie, prowadzący rewizję; Jan Janicki, oficer śledczy z MUBP w Toruniu, tzw. konfrontant; Zaleski z Bydgoszczy, który stawił wniosek o jego aresztowanie; Adam Kujawa, oficer śledczy WUBP w Bydgoszczy, śledczy oraz Ludwik Woźnica, który wniósł do sądu akt oskarżenia. W dniu 22 września 1947 r. skazany został przez WSR w Bydgoszczy (przew. składu sędziowskiego Julian Giemborek), na pokazowym procesie w Okalewie, na karę śmierci, za to, że „usiłował przemocą zmienić ustrój Państwa Polskiego (...), należał do nielegalnej organizacji (...), kupił od nieznanego mu żołnierza Wojsk Radzieckich pistolet systemu TT”, pozbawienie praw na zawsze i przepekanie mienia. Obstawioną siłami UB i MO salę sądową, usytuowaną przy skrzyżowaniu dróg Rypin-Skrwilno-Mława, zastąpiła ogromnych rozmiarów stodoła. Postanowieniem Naczelnego Sądu Wojskowego z 12 listopada 1947 r. sprawę przekazano do ponownego rozpatrzenia przez WSR Bydgoszczy, który 3 grudnia 1947 r. skazał go na 15 lat więzienia. W dniu 20 stycznia 1955 r. WSR w Bydgoszczy, na podstawie amnestii, obniżył mu wyrok więzienia do 10 lat. Uwolniony w dniu 5 marca 1955 r., zrehabilitowany 17 stycznia 1994 r.

Miał młodszego brata Seweryna, który został stracony przez komunistów w 1950 r.

AIPN, Biuro Egzekucji Publicznej w Gdańsku, kwest. nr Gd/WSR/0106; ASO Bydgoszcz, sygn. 556/47; Biegański, *Kainowy cień*, s. 169; *Dawne Skrwilno*, s. 169, 175, 176; <http://fundacja-jagp.pl/wystawy/ostl1.pdf/8> IV 2014; *Żołnierz wyklęci działający na terenie powiatu płockiego*, http://www.jagiellonka.plock.pl/pdf/kopec/zoln_wyklenci.pdf/12 II 2014.

ORZESZKOWSKI FABIAN (*1495 r. †1575 r. w Poznaniu), kapłan zakonny, bernardyn w Skępem, poeta

Pochodził z Orzeszkowa w woj. łęczyckim, być może z rodziny szlacheckiej. W młodości miał być na dworze królewskim, gdzie zdobył wykształcenie humanistyczne, znał dobrze język niemiecki. Zwalczający go protestanci rozpowiadali, że w młodości trudnił się rozbojem i dla uniknięcia kary, wstąpił do zakonu. Istotnie, do zakonu bernardynów wstąpił w wieku z górą 30 lat. W 1535 r. studiował teologię w Poznaniu.

Po przyjęciu święceń kapłańskich pełnił różne funkcje po klasztorach bernardynskich: w Samborze, Skępem, Kazimierzu Biskupim, Krakowie i Warszawie. Ok. 1556 r. objął przełożenie w klasztorze we Wschowie. Po 1564 r. mieszkał w Kaliszu, a pod koniec życia – w Poznaniu.

Ok. poł. XVI w. napisał wierszowaną historię łaskami słynącej Figury M. B. Skępskiej i całego ośrodka kultowego.

Znane są też jego wierszowane utwory o św. Franciszku, o bł. Władysławie z Gielniowa, przełożonym w Skępem.

S. Barącz, *Pamiętnik zakonu oo. bernardynów w Polsce*, Lwów 1874, s. 253; K. Katak, *Sylwetki bernardynów poznańskich. Fabian Orzeszkowski (1495-1575)*, Kronika miasta Poznania, t. 6: Poznań 1928, nr 1, s. 86-94; W. Murawiec, *Skępe*, [w:] *Klasztor bernardynski w Polsce w jej granicach historycznych*, pod red. H. E. Wyczańskiego, Kalwaria Zebrzydowska 1985, s. 332; Pawłowska, *Do Maryi*, s. 12; H. E. Wyczański, *Orzeszkowski (Nucius) Fabian*, PSB, t. 24/2: 2979, s. 320.

O

ORZESZKOWSKI MIECZYŚLAW SEWERYN h. Korab (*30 XI 1890 r. we wsi Leszczyno Szlacheckie w pow. plockim †15 XI 1939 r. w lasach skrwileńskich), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, ziemianin, prawnik, społecznik, ofiara zbrodni niemieckich (O 22)

Był synem Stanisława (1839-1899), właściciela majątku Leszczyno Szlacheckie w pow. plockim i Stanisławy z Budnych (1860-1952). Posiadał majątek Marianki pod Rypinem o powierzchni 241 ha, który nabył w 1920 r. od Kazimierza Góreckiego. Uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Był sędzią w sądach kolegialnych, członkiem Związku Ziemian i Związku Obrony Kresów Zachodnich. W latach 30. XX w. był akcjonariuszem Cukrowni Ostrowite.

Aresztowany w majątku Marianki przez Selbstschutz w dniu 9 listopada 1939 r., więziony był w więzieniu w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20 i następnie rozstrzelany w lasach skrwileńskich przez rypiński Selbstschutz.

Miał braci: Wincentego Stanisława (1884-1985), właściciela majątku Leszczyno Szlacheckie i Marianki pod Bieżuniem, ożenionego z Zofią Anną Żórawską h. Trzaska; Stanisława i Jana oraz siostry: Jadwigę, za nieznanym z imienia Pruskim; Marię Celinę; Zofię i Stanisławę.

AIPN Bydgoszcz, OKBzPNP, sygn. Ns. 18/52; AWKW Rypin, KHip. Marianki; Chelmiński, *Powiat*, s. 67-68; Epsztajn, Górzyński, *Spis ziemian*, s. 51; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=mieczyslaw%20aw+orzeshkowski> /16 I 2014; Jasiewicz, *Lista*, s. 742; Krajewski, *Cukrownia Ostrowite*, s. 18; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 98; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 63; *Okolice Rypina*, s. 679; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 140 ta linia jako „Orzeszko”; Z. Orzechowska, *Orzeszkowski Mieczysław Seweryn*, [w:] *Ziemianie polscy XX wieku*, cz. 3, Warszawa 1996, s. 137; Piotrowski, *Biogramy*, s. 173; Piotrowski, *Słownik*, s. 188-189; PRS, s. 149; Wasiak, *Właściciele*, s. 2; *Ziemianie* cz. 3, s. 137; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 384.

OŚIŃSKI HENRYK (*13 V 1947 r. w Kikole), ślusarz, spawacz, animator kultury, poeta, członek DTN (O 23)

Syn Władysława i Władysławy z d. Szulc. Dziadek, Wincenty Osiński w 1928 r. wyjechał za chlebem za ocean. Wujek, Józef Osiński zginął w wojnie obronnej 1939 r. pod Sochaczewem. Brat matki zginął w walkach w obronie Warszawy we wrześniu 1939 r. Drugi brat matki zginął w czasie drugiej wojny światowej i jego miejsce pochówku nie jest znane.

Rodzice prowadzili małe gospodarstwo. Ojciec Władysław był działaczem społecznym oraz zajmował stanowiska urzędowe. W latach 60. XX w. był przewodniczącym Gminnej Rady Narodowej w Kikole. Przez kilka kadencji pełnił funkcję radnego w Radzie Gminy Kikół. Za swoją pracę w 1987 r. został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Szkołę podstawową ukończył w Kikole w 1961 r. Szkoła średnia – Zasadnicza Szkoła Zawodowa w Lipnie (1962-1965).

Od 1963 r. do 2003 r. pracownik wykwalifikowany w zawodzie ślusarz, spawacz pracował w FUWK „Konwektor” w Lipnie. W międzyczasie podnosił swoje kwalifikacje zawodowe.

W latach 1992-1996 członek Zarządu NSZZ Solidarność Kujaw i Ziemi Dobrzyńskiej, wiceprzewodniczący NSZZ Solidarność pod regionu Lipnowskiego (1993-1998), wiceprzewodniczący komisji zakładowej NSZZ Solidarność przy FUWK „Konwektor” Lipno. W latach 1983-1995 członek Rady Pracowniczej w FUWK „Konwektor” w Lipnie. W latach 80. XX w. komendant Gminny Ochotniczej Straży Pożarnej. Od 2007 r. aktywny członek DTN.

W „Roczniku Dobrzyńskim” opublikował trzy artykuły: *Dzieje odlewni żeliwa w Kikole* (t. 3: 2010), *Parafia Kikół XX i XXI wieku. Przyczynek do monografii* (t. 4: 2011), *Pro memoria. Andrzej Blachowski (1931-2010 r.)* (t. 5: 2012) oraz utwory poetyckie. W 2012 r. wydał książkę pt. *Parafia Kikół na przełomie XX i XXI wieku*, a w 2013 r. *Ulica mojego dzieciństwa*, zaś w 2014 r. tomik poetycki pt. *Poezja niedokończona*.

Odnznaczony Medalem 40-lecia PRL (1985).

W 1973 r. wziął ślub z Marią Kowalską (ur. 28 III 1948 w Janowie), córką Romana i Heleny z Rogalskich. Ma dorosłych synów: Radosław (ur. 22 VIII 1975), oficer Wojska Polskiego, ożeniony z Magdaleną Zalewską, mają córkę Darię; Przemysław Paweł (ur. 19 III 1978), technik mechanik, ożeniony z Justyną Zakrzewską, pracują poza granicami kraju; Sebastian (ur. 22 VII 1979), ukończył Wyższe Seminarium Duchowne we Włocławku w 2004 r., następnie studiował prawo kanoniczne w Wenecji, sędzia Sądu Diecezjalnego we Włocławku.

ADTN, Deklaracja członkowska; Autobiografia z 29 V 2013 r.; Autopsja (1966-2014).

OSSOWSKI STANISŁAW, ps. „Władysław Raszka” (*22 V 1897 r. w Lipnie †7 XI 1963 r. w Warszawie), socjolog, pedagog (O 24)

Urodził się w rodzinie lekarza powiatowego, Władysława Karola i Kazimiery Marii z Pyrowiczów. Uczył się we Włocławku, a w latach 1915-1920 studiował na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Warszawskiego. W latach 1921-1922 odbył studia na Sorbonie. Podróżował w tym czasie po Europie Zachodniej oraz Afryce północnej. W latach 1933-1935 odbył studia w Londynie.

W latach 1922-1923 był nauczycielem gimnazjum w Warszawie, a później docentem Uniwersytetu Warszawskiego. W czasie drugiej wojny światowej współpracował z Ossolineum we Lwowie (1939-1941). Prowadził także działalność konspiracyjną w dziedzinie ochrony dóbr kultury. Wraz z żoną brał udział w organizowaniu pomocy dla ludności żydowskiej. Pracował jako socjolog w tajnej pracowni architektoniczno-urbanistycznej, opracowującej plany powojennej przebudowy Warszawy. Pod pseudonimem „Władysław Raszka” wydał w konspiracji dwuczęściową broszurę *Najogólniejsze postulaty nowoczesnej demokracji*. W pracy tej przedstawił program budowy ustroju społecznego, łączącego zasady sprawiedliwości i demokracji społecznej z zasadami demokracji politycznej i poszanowania praw jednostek i samorządowych grup społecznych. Brał udział w opracowaniu programu Tajnej Organizacji Nauczycielskiej.

Po zakończeniu drugiej wojny światowej pracował na Uniwersytecie Łódzkim oraz na Uniwersytecie

Warszawskim. Brał żywy udział w pracy społecznej i oświatowej. Był m. in. członkiem Zarządu Głównego Związku Nauczycielstwa Polskiego. Był członkiem Komisji Planowania Departamentu Oświaty i Kultury. W życiu uniwersyteckim zwalczał przejawy antysemityzmu. W 1945 r. brał udział w konfederacji naukowej w Pradze, a w 1946 r. był członkiem delegacji polskiej na londyńską sesję ONZ, zaś w 1947 r. był delegatem Polski na sesję nauk humanistycznych UNESCO w Paryżu.

Pozostawił wiele prac naukowych z dziedziny socjologii, m.in. *Struktura klasowa w społecznej świadomości* (1957), *O osobliwościach nauk społecznych* (1962), *Dzieła* (t. 1, 1966, t. 2, 1966).

Ze związku małżeńskiego zawartego w 1924 r. z Marią Niedźwiedzką (1896-1974), prof. Uniwersytetu Łódzkiego i Uniwersytetu Warszawskiego (od 1948) nie miał potomstwa.

Pochowany na komunalnym (dawniej wojskowym) Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

W 2013 r. pośmiertnie uhonorowany tytułem „Honorowy Obywatel Miasta Lipna”.

N. Assorodobraj, W. Kula, *Stanisław Ossowski*, *Kwartalnik Historyczny* 1964, nr 3, s. 875-877; S. Dziamski, *Z zagadnień kategorii estetycznej w koncepcji S. Ossowskiego*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Poznańskiego* 1964, s. 191-227; *Encykl. powszechna*, t. 3: 1975, s. 410; *Gózdź, Lipno*, s. 75-76; M. Gruszczyńska, *Ossowski Stanisław, pseud. Raszka*, *WSB*, t. 3: 2005, s. 123-125; (jk), *S. Ossowski, Twórczość 1974*, nr 3, s. 154; Z. A. Jordan, *O S.O.-m*, *Kultura* (Paryż) 1964, nr 1-2, s. 173-174; M. Kłosowska, M. Mokrzycki, *Ossowski Stanisław, Od semiotyki – przez etykę – ku socjologii*, [w:] *Encyklopedia socjologii*, t. 3, Warszawa 2000, s. 43-47; *Kronika XX wieku*, opr. M. B. Michalak, Warszawa 1991, s. 693, 817, 839, 906; J. Kurczewski, *Ossowski Stanisław, pseud. Wł. Raszka*, *PSB*, t. 24/3: 1979, s. 446-449, gdzie pozostała literatura; M. Pawlak, *Stanisław Ossowski*, *PSB*, t. 24, s. 446-449; *Podgóreczny, Niepospolici*, s. 224; *Specjalski, Lipno*, t. 8, s. 183-184; *Trybuna Ludu* 1963, nr 309; *Tygodnik Powszechny* 1964, nr 2; *Wielka encykl. powszechna*, t. 8: 1966, s. 339; Cz. Wycech, *Towarzystwo Oświaty Demokratycznej Nowy Tor*, Warszawa 1966, s. 167; S. Zamecki, *Koncepcje nauki w szkole lwowsko-warszawskiej*, Wrocław 1977; *Życie Warszawy* 1963, nr 267-268, 270, 276.

OSSOWSKI STANISŁAW (XIX/XX w.), burmistrz Dobrzynia n. Drwęcą

Ossowscy byli starą, ogólnie szanowaną rodziną urzędniczą. Niektórzy z niej, jeszcze w okresie międzywojennym, pełnili w mieście odpowiedzialne funkcje. W latach 1903-1909 był urzędnikiem magistratu Dobrzynia n. Drwęcą i przez pewien czas pełnił funkcję burmistrza.

Miał córkę Sabinę, która wyszła za Józefa Gasen-Piekarskiego, policjanta w Dobrzyniu n. Drwęcą, który miał syna Mirosława, kreślarza, oddanego społecznika.

J. Jagodziński, *Materiały z obchodów jubileuszu 100-lecia parafii Dobrzyń nad Drwęcą w 2009 r.*, *Rocznik Dobrzyński*, t. 6: 2013, s. 263.

OSSOWSKI STEFAN ALFRED (*9 IX 1874 r. w Borzyminie k. Rypina †22 III 1936 r. w Warszawie), inżynier elektryk, przemysłowiec, minister przemysłu i handlu w latach 1922-1923 (O 25)

Urodził się w niezamożnej rodzinie ziemiańskiej jako syn Fortunata i Pauliny z Batogowskich. Uczył się w Gimnazjum Filologicznym w Warszawie, skąd został relegowany za działalność patriotyczną. Następnie kontynuował naukę w Gimnazjum Męskim w Płocku, gdzie w 1894 r. uzyskał maturę. Potem odbył studia na Wydziale Budowy Maszyn Szkoły Politechnicznej we Lwowie, które ukończył w 1899 r. i tam przez dwa lata był asystentem. W 1902 r. wyjechał do Szwajcarii w celu odbycia studiów nad wykorzystaniem siły wody. Tam zetknął się z Gabrielem Narutowiczem, a następnie, w czasie pracy we Fryburgu, poznał późniejszego Prezydenta RP, prof. Ignacego Mościckiego.

W 1907 r. powrócił na stałe do kraju i otrzymał stopień doktora nauk technicznych w Szkole Politechnicznej we Lwowie. Do 1920 r. był profesorem w Państwowej Szkole Przemysłowej w Krakowie. Zajmował się sprawą wyzyskiwania sił wodnych Dunajca. W 1910 r. zaprojektował budowę elektrowni wodnej Szczawina-Jazowsko, wciągając do współpracy G. Narutowicza. Wskutek sprzeciwu środowiska przemysłowego Krakowa, a później wybuchu wojny projekt ten nie doczekał się realizacji. W 1913 r. stworzył Komitet Budowy Fabryki Związków Azotowych w Borach pod Jaworzniem, w oparciu o patenty I. Mościckiego. W latach 1914-1919 prowadził te zakłady jako administrator. Do 1921 r. był dyrektorem Banku Małopolskiego oraz członkiem rady zarządu, powstałej w 1920 r., Fabryki Lokomotyw w Chrzanowie.

W dniu 10 marca 1922 r. został powołany na ministra przemysłu i handlu w rządzie Antoniego Ponikowskiego, a następnie w rządzie Artura Śliwińskiego (do 31 lipca 1922). W dniu 13 marca 1923 r. powrócił jako minister przemysłu i handlu w rządzie Władysława Sikorskiego. Na okres jego urzędowania przypadło przejście przez Polskę części Górnego Śląska, co łączyło się z wydobywaniem węgla kamiennego i produkcją koksu. Był wnioskodawcą w dniu 22 czerwca 1922 r. utworzenia Wyższego Urzędu Górniczego w Katowicach. W dniu 26 czerwca 1922 r. podpisał polsko-szwajcarską konwencję handlową, która normowała stosunki gospodarcze między obu krajami aż do końca okresu międzywojennego. Doprowadził do uzupełnienia ustawy górniczej o sprawy zezwoleń na poszukiwanie rud żelaza, cynku, ołowiu i miedzi oraz węgla kamiennego bez zgody właścicieli gruntów. W dniu 26 maja 1923 r. wraz z całym gabinetem poddał się do dymisji.

W dalszym ciągu działał na polu rozwoju gospodarczego kraju. Był członkiem władz i rad nadzorczych m. in. w Zakładach Mechanicznych „Ursus”, Fabryki Nawozów w Jaworznie i Fabryki Lokomotyw w Chrzanowie. Od czerwca 1928 r. był prezesem zarządu Banku Gospodarczego Krajowego w Warszawie. W 1928 r. był jednym z założycieli Zjednoczenia Elektrowni Okręgu Radomsko-Kieleckiego i aż do śmierci jego prezesem. Zjednoczenie to w latach 1930-1936 zelektryfikowało 183 miejscowości w Polsce.

Był odznaczony Orderem Polonia Restituta. Z małżeństwa zawartego w 1910 r. z Heleną z Sulikowskich h. Sulima (1874-1945) miał syna Jerzego (1911-1944), prawnika i socjologa, instruktora ZHP,

ożenionego z Wandą Wróblewską, który poległ w drugim dniu powstania warszawskiego. Pochowany na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

Czas 1912, nr 174, 198, 370-371, 399, 401, 403, 431; http://www.sejm-wielki.pl/b/zi.1.189.a1b/18_VIII_2013; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=302944/16> I 2014; *Kalendarzyk Profesorski Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych na r. 1928*; K. Kling, *Dzieje i działalność Chemicznego Instytutu Badawczego w ciągu dwudziestoletniego jego istnienia*, Warszawa 1937, s. 3; Z. Landau, J. Tomaszewski, *Gospodarka Polski międzywojennej 1918-1939*, Warszawa 1967, t. 1; A. Piber, *Ossowski Stefan Alfred*, PSB, t. 24/3: 1979, s. 438, 449-451, gdzie pozostała literatura; *Sprawozdanie Banku Gospodarstwa Krajowego za lata 1925-1927*, Warszawa 1926-1928; Tygodnik Ilustrowany 1922, 1923.

OSSOWSKI WŁADYSŁAW KAROL (*w Lipnie †31 XII 1917 r. w Lipnie), lekarz powiatowy w Lipnie, działacz społeczno-oświatowy

Po uzyskaniu dyplomu lekarskiego był lekarzem miejskim w Dobrzyniu n. Wisłą. W 1896 r. przeniósł się do Lipna i tu pracował do 1917 r. Zorganizował tutaj oddziały: chirurgiczny, ogólny i zakaźny. Dla pacjentów wprowadził pierwsze karty gorączkowe. W 1908 r. przy miejscowym szpitalu zbudował prosektorium, a w 1916 r. znacznie rozbudował i unowocześnił miejscowy szpital. W organizacji służby zdrowia zapoczątkował ideę leczenia otwartego. W 1899 r. zorganizował przyszpitalne ambulatorium bezpłatnej pomocy lekarskiej dla ludności miasta i okolicznych wsi. Poza działalnością zawodową był inicjatorem wielu cennych przedsięwzięć społecznych. W 1896 r. został wybrany prezesem lipnowskiej straży ogniowej, a potem przez pewien czas był naczelnikiem straży. Był znanym działaczem Polskiej Macierzy Szkolnej w Lipnie i pow. lipnowskim. W 1917 r. założył w Lipnie Progimnazjum im. Henryka Sienkiewicza, gdzie sam wykładał higienę. Działał także w komitetach obywatelskich oraz radzie miejskiej. W dniu 17 września 1914 r. wszedł w skład Miejskiego Komitetu Obywatelskiego Miasta Lipna, natomiast w 1916 r. znalazł się w składzie Rady Opiekuńczej Miejskiej. Aresztowany przez Niemców w czasie okupacji w okresie pierwszej wojny światowej, zmarł wkrótce na zawał serca. Ożeniony był z Kazimierą Marią z Pyrowiczów, miał syna Stanisława (1897-1963), wybitnego socjologa, profesora uniwersytetów w Łodzi i Warszawie.

Gózdź, *Lipno*, s. 73; T. Korszeń, *Szkola z tradycjami*, Gazeta Lipnowska 1989, nr 2, s. 7; M. Krajewski, *Władysław Ossowski*, Gazeta Lipnowska 1991, nr 8, s. 5; J. Kurczewski, *Ossowski Stanisław, pseud. Wł. Raszka*, PSB, t. 24/3: 1979, s. 446; R. Lewandowski, *120 lat szpitala w Lipnie*, Lipno 1978; Świecki-Wybułt, *Mazowsze*, s. 1, 61, 136, 159, 280; Uzarowicz, *OSP*, s. 13, 28, 39.

OSTASZEWSKI LUDWIK (*23 VIII 1906 r. we wsi Wyszczelce k. Sońska †8 VII 1985 r. w Warszawie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Dobrzyniu n. Drwęcą i Gójsku, ofiara prześladowań komunistycznych w okresie stalinowskim (O 26)

Urodził się w rodzinie zamożnych gospodarzy. Najpierw uczył się w Ciechanowie, potem Gimnazjum im.

św. Stanisława Kostki, a następnie w Seminarium Duchownym w Płocku. W dniu 19 czerwca 1932 r. przyjął święcenia kapłańskie z rąk abpa A. J. Nowowiejskiego. Do wybuchu wojny był wikariuszem w Serocku, gdzie rozwijał Akcję Katolicką, za co w 1938 r. został wyróżniony przez bpa L. Wetmańskiego. Lata wojny i okupacji przeżył w pobliskim Popowie jako proboszcz. W dniu 27 września 1946 r. objął parafię w Dobrzyniu n. Drwęcą, po ks. Romanie Słupeckim, gdzie przeprowadził liczne prace gospodarcze, m. in. odnowił elewację kościoła, ogrodził cmentarzy i ogród przykościelny, zakupił ławki ze zboru kościelnego zza Brodnicy. Przy parafii zainicjował Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej i chór parafialny „Lira” pod prezesurą Mariana Huberta. Ufundował sztandar parafialny z wizerunkiem Matki Bożej Częstochowskiej i białym orłem. Udzielał się w działalności publicznej, był m. in. prezesem OSP. W 1948 r., w ramach prześladowań komunistycznych, został aresztowany pod zarzutem prowadzenia działalności politycznej. Skazany na 8 lat więzienia, po apelacji zasądzono 6 lat pozbawienia wolności. Więziony najpierw w Zakładzie Karnym w Toruniu, a potem we Wronkach. Zwolniony na podstawie amnestii w dniu 29 marca 1953 r.

Po odbyciu kary więzienia był kolejno proboszczem w Ciachcinie, a następnie od 1 sierpnia 1956 r. do sierpnia 1962 r. ponownie w Serocku. Od sierpnia 1962 r. do 1964 r. był proboszczem w Gójsku. Tu organizował pieszą pielgrzymkę na święto Narodzenia N. M. Panny do Skępego, na 8 września. Po pewnym czasie wszedł ponownie w konflikt z komunistycznym reżimem i zrezygnował z probostwa.

Po przejściu na emeryturę, rezydował w Warszawie, pomagając w duszpasterstwie w parafii Matki Bożej Różańcowej na Bródnie.

Pochowany na cmentarzu Bródnowskim w Warszawie.

Grzybowski, *Duchowieństwo XX/1*, s. 399-401; M. M. Grzybowski, *Z dziejów parafii pw. św. Katarzyny w Dobrzyniu nad Drwęcą (1909-1999)*, Studia Płockie, t. 29: 2001, s. 231; J. Jagodziński, *Z dziejów parafii pw. św. Katarzyny w Dobrzyniu nad Drwęcą (1909-2009)*, Rocznik Dobrzyński, t. 2: 2009, s. 105-106; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 214.

OSTROWICKI ALFONS (*1908 r. w Chalinie †1943 r. w Majdanku), urzędnik, podporucznik Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r., uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, organizator KOP, żołnierz ZWZ/AK Obwodu Lipno (O 27)

Był synem Stanisława, rolnika, i Konstancji z Mossakowskich. W 1936 r. ukończył gimnazjum we Włocławku. Następnie odbył służbę wojskową, zakończoną stopniem podporucznika. rez. Pracował w Urzędzie Gminy Chalin jako zastępca sekretarza.

Zmobilizowany w sierpniu 1939 r., brał udział w walkach pod Działdowem, gdzie dostał się do niewoli niemieckiej. Z pomocą gimnazjalnego kolegi-Niemca zbiegł i wrócił do Lipna. Tu, na polecenie jednego z oficerów (NN), z którym brał udział w kampanii wrześniowej, podjął się zorganizowania Komendy Obrońców Polski na miasto i powiat Lipno. Zagrożony aresztowaniem jesienią 1940 r. przedostał się do Generalnego Gubernatorstwa. Zdobył legalną pracę

w Urzędzie Gminy Stoczek pod Warszawą, kontynuując przy tym, pomimo choroby, pracę konspiracyjną w ZWZ-AK. W 1943 r. został aresztowany przez Gestapo i osadzony w obozie na Majdanku, gdzie po torturach został zamordowany. O jego śmierci zostali powiadomieni jego rodzice, zamieszkujący w Chalinie. Ożeniony był w czerwcu 1939 r. z Urszulą Kowską, pracowniczką Urzędu Pocztowego w Wielgiem, pow. lipnowski, z którą miał jedno dziecko. Oboje zmarli w czasie okupacji przed jego aresztowaniem.

AFGEZ, t. osob. H. Augustowska z d. Ostrowicka; Ciechanowski K., *Ruch oporu*, s. 320; Gąsiorowski A., *Geneza*, s. 84; SBKP, cz. 3, s. 127.

OSTROWIDZKI MAREK (*31 VII 1954 r. w Rypinie †11 IX 2013 r.), komandor marynarki wojennej (O 28)

Był synem Eugeniusza (1928-2002), kierownika zmiany w proshkowni SM „Rotr” w Rypinie i Marii z Mondalskich (ur. w 1928 r. w Mińsku Mazowieckim), nauczycielki w Szkole Podstawowej nr 1 w Rypinie. W latach 1961-1969 uczęszczał do Szkoły Podstawowej nr 1 w Rypinie, po czym przeniósł się do Trójmiasta, gdzie swoje losy związał z morzem, kończąc w 1974 r. Technikum Budowy Okrętów „Conradinum”. Od najmłodszych lat zainteresowany budownictwem okrętowym i morzem oraz służbą wojskową, po złożeniu egzaminów wstępnych rozpoczął w tym samym roku studia na Wydziale Technicznym Wyższej Szkoły Marynarki Wojennej. Studia ukończył w marcu 1979 r., uzyskując tytuł magistra inżyniera o specjalności techniczna eksploatacja siłowni okrętowych. W tym samym roku został promowany na podporucznika marynarki i skierowany do dalszej służby wojskowej w 3 Flotylli Okrętów w Gdyni. Trafił do Grupy Okrętów Rozpoznawczych na stanowisko dowódcy grupy elektromaszynowej ORP „Hydrograf”. Przeniesiony na ORP „Nawigator”, od 1982 r. pełnił obowiązki oficera mechanika tego okrętu. Problemy zdrowotne zmusiły go do zakończenia służby na morzu. Pozostając w czynnej służbie wojskowej, w 1985 r. podjął pracę w Stoczni Marynarki Wojennej na stanowisku budowniczego. Uczestniczył w realizacji szeregu projektów, zarówno cywilnych jak i wojskowych. Najściślej jednak związany był z budową serii trałowców projektu 207P, wykonywanych z laminatu poliestrowo-szklanego. W latach 1991-2006 roku kontynuował służbę wojskową na stanowisku starszego specjalisty w Oddziale Budowy Okrętów Dowództwa Marynarki Wojennej – Logistyka. Kolejny, a zarazem ostatni, dwuletni etap służby wojskowej wiązał jego losy z Terenowym Oddziałem Techniki Morskiej w Gdyni. Do rezerwy odszedł z dniem 31 stycznia 2007 r. Wkrótce otworzył własną działalność gospodarczą, a po kilku miesiącach podjął współpracę ze Stoczną Marynarki Wojennej. Od 16 sierpnia 2007 r. pracował w Biurze Budowy Korwety, przemianowanym następnie na Biuro Budowy Okrętów, jako główny specjalista oceny zgodności wyrobów. Uczestnicząc w pracach biura, z zaangażowaniem wykorzystywał zarówno posiadaną wiedzę, jak i bogate doświadczenie, zdobyte w czasie służby wojskowej, a także w czasie, gdy był

pracownikiem nadzoru w Stoczni Marynarki Wojennej.

Miał brata Mirosława Jerzego (ur. w 1955 w Rypinie), pułkownika WP, szefa oddziału w Zarządzie Planowania Systemów Dowodzenia i Łączności - P6 Sztabu Generalnego WP Ministerstwa Obrony Narodowej.

Żonaty z Grażyną (ur. 1 I 1955), z zawodu nauczycielką, pozostawił synów: Michała (ur. 9 II 1958), absolwenta Wyższej Szkoły Morskiej w Gdyni, pracuje w firmie HAPPAG LLOYD oraz Macieja (ur. 24 IV 1991), studenta Politechniki Gdańskiej.

Pochowany w dniu 16 września 2013 r. Cmentarzu Komunalnym w Gdyni-Rumi.

Inf. Mirosława Ostrowidzkiego (brata) z 20 IX 2013 i 6 X 2013; M. Ostrowidzki, *Odszedł na wieczną wachtę*, <https://www.facebook.com/groups/181044228654565/14> IX 2013; Zielińska, *Historia*, s. 90.

OSTROWSKI ANDRZEJ (*1925 r. w Poznaniu †2001 r.), lekarz w Rypinie

W 1952 r. ukończył Akademię Medyczną w Poznaniu. Po studiach pracował jako lekarz w sanatorium w Jeleniej Górze, gdzie uzyskał specjalizację I stopnia z chirurgii i II stopnia z fizjatrii. W 1962 r. przeniósł się do Rypina, gdzie w latach 1964-1969 pełnił funkcję kierownika Przychodni Obwodowej przy ul. 21 Stycznia. Zatrudniony był w poradni przeciwgruźliczej. W latach 1968-1970 był ordynatorem oddziału przeciwgruźliczego w Szpitalu Powiatowym w Rypinie.

Dzieje służby zdrowia, s. 319.

OSTROWSKI FRANCISZEK h. Nieczuja (†1807 r.), właściciel ziemski

Był synem Jana, właściciela majątków Piskorczyń, Wojnowo i Złotopole. Po ojcu otrzymał Piskorczyń. Brał udział w tumulcie szlacheckim na sejmiku w Lipnie w 1790 r.

Ożeniony z Marianną Ostrowską, miał synów: Szymona i Kazimierza.

Po jego śmierci Piskorczyń do 1828 r. majątkiem zarządzała żona, Marianna, z drugim mężem Franciszkiem Okońskim. Od 1828 r. objął syn Szymon (Symeon), który posiadał go do 1870 r.

Piskorczyń odziedziczył syn Szymona, Jan, a w 1883 r. – syn Jana, Szymon Wacław. Po Szymonie w 1912 r. Piskorczyń otrzymała jego córka, Julia, która sprzedała majątek Franciszkowi Śledzianowskiemu.

Genealogia, s. 125-126; <http://www.genealogia.okiem.pl/ostrowski.htm/16> I 2014; *Lauda*, s. 401; *Lista właścicieli*, nr 391; *Niesiecki, Herbarz*, t. 7, s. 205; *Spis szlachty*, s. 176; *Uruski, Rodzina*, t. 13, s. 102.

OSTROWSKI FRANCISZEK ANTONI h. Nieczuja (*ok. 1817 r. w Złotopolu †2 VI 1884 r.), ziemianin, uczestnik partyzantki 1833 r., radca

Był synem Onufrego i Salomei z Czermińskich, uczestnika partyzantki 1833 r., emigranta politycznego, którego z mocy wyroku władz rosyjskich w 1835

r., majątek Złotopole k. Lipna został skonfiskowany na rzecz Skarbu Królestwa Polskiego.

Ukończył pięć klas gimnazjum w Płocku. W 1833 r. był przesłuchiwany przez władze carskie w związku z wyprawą za teren ziemi dobrzyńskiej partyzantów „Zemsty Ludu”. W śledztwie ustalono, że z polecenia ojca, razem z bratem Aleksym pomagał partyzantom Artura Zawiszy i Kaliksta Borzewskiego. Ze względu na młody wiek został oddany tylko pod surowy dozór policji.

W 1838 r. wykupił od Skarbu Państwa skonfiskowane dobra ojca, Złotopole. Pełnił urząd radcy Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego. Majątek przekazał synowi Romanowi.

Pochowany na cmentarzu w Lipnie.

Genealogia, s. 126; [http://www.genealogia.okiem.pl/ostrowski.htm/14 I 2014](http://www.genealogia.okiem.pl/ostrowski.htm/14%20I%202014), gdzie tylko pierwsze imię; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 154; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 72; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 205; *Spis szlachty*, s. 176; *Spółczesność*, s. 332; *Uczestnicy ruchów*, s. 333; Uruski, *Rodzina*, t. 13, s. 102.

OSTROWSKI HENRYK STANISŁAW (*3 VIII 1906 r. w Trąbinie w pow. rypińskim †IV 1940 r. Katyń), nauczyciel, podporucznik Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r., ofiara zbrodni sowieckich (O 29)

Był synem Franciszka (ur. 1861), rolnika i społeczniczka, członka zarządu OSP w Trąbinie i Pauliny z Majewskich (ur. 1866), średniorolnych gospodarzy w Trąbinie. Najpierw uczył się w Szkole Powszechnej w Trąbinie. Maturę uzyskał w Państwowym Gimnazjum Koedukacyjnym w Rypinie. Po studiach na Uniwersytecie Poznańskim w 1933 r. uzyskał tytuł magistra filologii polskiej. Po ukończeniu w 1932 r. Szkoły Podchorążych Rezerwy Piechoty w Zambrowie, otrzymał przydział do 63. pułku piechoty, w którym już jako dowódca plutonu 8. kompanii w 1935 r. odbył ćwiczenia wojskowe. Z dniem 11 marca 1935 r. mianowany podporucznikiem ze starszeństwem.

Jako nauczyciel pracował w Państwowym Gimnazjum i Liceum Żeńskim im. księżnej A. Jabłonowskiej w Białymstoku. Z rodziną mieszkał najpierw w Łapach, a potem w Wysokim Mazowieckim.

W sierpniu 1939 r. został zmobilizowany do Wojska Polskiego, najpewniej do 63. pułku piechoty w garnizonie Toruń. Brał udział w wojnie obronnej 1939 r., podczas której dostał się do niewoli sowieckiej. Osadzony w obozie jenieckim w Kozielsku, w kwietniu 1940 r. został rozstrzelany w lesie katyńskim.

Był żonaty z Genowefą z Kwiatkowskich ze Szczutowa, z którą pozostawił córkę Agnieszkę.

Przy ekshumacji grobów katyńskich odnaleziono przy jego zwłokach znak tożsamości, książeczkę oszczędnościową PKO i legitymację oficera rezerwy z zapiskami.

AM 3865; AP Włocławek, Akta Stanu Cywilnego Parafii w Trąbinie, sygn. 158, nr aktu 44; CAW, AP 2037; *Katyń. Lista*, s. 123, gdzie – Henryk Stanisław; Kubiak-Karpus, *Lista*, s. 141-142; *Spis Kozielska*, s. 176; Tucholski, *Katyń*, s. 183; WIH MiD, L. W. z 27 IV 1940 r., nr 052/2.

OSTROWSKI JAN h. Nieczuja (†przed 1815 r.), właściciel ziemski

Był synem Józefa. W końcu XVIII w. Ostrowscy siedzieli dziedziczyli w Piskorczyźnie, a nadto posiadali większość działów w Giżyńku wraz z Józefem Mazowieckim. Przed 1807 r. wieś ta przeszła w całości w jego posiadanie. Testamentem w całości Giżynek przepisał na Sylwestra Ostrowskiego. W 1815 r. majątek ten, szacowany na 145 tys. zł, nabyła od tego ostatniego za część Wojnowa Salomea z Nałęczów Borzewska.

AWKW Rypin, KHip. Giżynek; [http://www.genealogia.okiem.pl/ostrowski.htm/14 I 2014](http://www.genealogia.okiem.pl/ostrowski.htm/14%20I%202014); *Spis majątków*, s. 46.

OSTROWSKI JERZY ZBIGNIEW (*9 I 1897 r. w Chodlu, woj. lubelskie †24 XI 1942 r. w Mauthausen-Gusen), żołnierz POW, nauczyciel, działacz społeczno-oświatowy, pedagog, powieściopisarz (O 30)

Pochodził ze zubożałej rodziny szlacheckiej i był synem Stanisława i Zofii ze Skokowskich. Ukończył prywatne gimnazjum męskie w Lublinie. Należał do Związku Młodzieży Wiejskiej „Zet”. W czasie pierwszej wojny światowej walczył na różnych frontach jako oficer wojsk rosyjskich. W 1918 r. powrócił do kraju i wstąpił do Polskiej Organizacji Wojskowej. W listopadzie tego roku rozbrajał wojska austriacko-węgierskie w Lublinie. Studiował na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, a następnie na Uniwersytecie Poznańskim. W 1922 r. został nauczycielem w Państwowym Męskim Seminarium w Kielcach, a następnie w gimnazjum w Skolimowie i Seminarium Nauczycielskim w Mławie (1924-1925). W 1925 r. obronił w Instytucie Pedagogicznym pracę dyplomową pt. *Żywa szkoła*. W tym samym roku mianowany został dyrektorem Państwowego Seminarium Męskiego w Wymyślinie k. Lipna. Funkcję tę pełnił do 31 grudnia 1926 r.

Od 1927 r. był naczelnym instruktorem oświatowym w Brazylii, a od października 1928 r. objął posadę dyrektora gimnazjum w Równem na Wołyniu. Od 1930 r. pracował w Ministerstwie Wyznań i Oświecenia Publicznego. W latach 1933-1939 był dyrektorem gimnazjum w Rzeszowie.

W czasie drugiej wojny światowej należał do organizatorów ruchu oporu. W czasie próby przedostania się na Węgry został aresztowany. Osadzony w obozie koncentracyjnym w obozie Stutthof, stał się autorytetem moralnym dla współwięźniów, w tym także swoich uczniów z rzeszowskiego gimnazjum. W 1942 r. przewieziony został do obozu koncentracyjnego w Mauthausen-Gusen, gdzie został zamęczony.

Pozostawił znaczny dorobek pisarski, w tym m. in. *Żywa szkoła. Zarys organizacyjny i metodyczny przyszłej szkoły średniej* (Warszawa 1927), *Najjaśniejsza Rzeczypospolita. Rozważania o służbie obywatelskiej młodzieży* (Lwów 1933), *Realizacja wychowania obywatelskiego w szkole* (Warszawa 1938). Współpracował z wieloma czasopismami, m. in. z poznańskim miesięcznikiem „Czuj-Duch”, którego był współzałożycielem. Drukował też swoje artykuły w „Płomyku” i „Płomyczku”. Wraz z Józefem Zarembą opracował podręczniki szkolne, m. in. czytanki dla klas V-VII. Pisał także powieści. W jednej z nich pt.

Sobieradek (Warszawa 1922) przedstawił przeżycia i przygody małego chłopca w warszawskiej kamienicy i w ziemiańskim dworze na prowincji. W opowieści pt. *Gromada światłem włada* (Warszawa 1924), na przykładzie dowcipnie opisywanych perypetii człowieka przedhistorycznego, podkreślił konieczność zbiorowego współdziałania. Z innych książek Ostrowskiego trzeba wymienić: *Historie przedhistoryczne* (Warszawa 1938), *Obok życia* (Warszawa 1924), *Chorągiew na dachu* (Warszawa 1925), *Ziemia Świętego Krzyża* (Warszawa 1929), *Brazylia* (Lwów 1933).

Był dwukrotnie żonaty: po raz pierwszy ze znaną powieściopisarką Ewą Szelburg (1 VI 1921), z którą rozwiódł się 5 listopada 1926 r., po raz drugi z polonistką Ewą Mrozówną (1934-16 XI 1977), prof. zw. Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Z. Becker, *Zbigniew Ostrowski (1897-1942) – wychowawca pierwszego pokolenia inteligencji na Mazowszu (we wspomnieniach współczesnych)*, Notatki Płockie 1982, nr 2-3, s. 32-38, gdzie autor podaje, że w Wymyślinie kierował seminarium do roku 1927; Bieńkowski, *Zarys*, s. 40; http://www.skepe.pl/storna/index.php?option=com_content&task=view&id=35&Itemid=49/18_VIII_2013; A. Jopek, *Ostrowski Jerzy Zbigniew*, PSB, t. 24/3: 1979, s. 553-555; Z. Kisielewski, *Nowy talent powieściopisarski*, Robotnik 1924, nr 26; F. Kotula, *O autorze „Z Brazylji w widły Wisły i Sanu”*, Widnokrąg 1968, nr 31; E. M. Kowalczyk, *Działalność pedagogiczna Jerzego Ostrowskiego*, pr. mgr, mps (UŁ, 1977); Krajewski, *U źródeł, wiedzy*, s. 32 i n.; J. Markiewicz, *Wspomnienia lekarza z Mauthausen-Gusen*, Przegląd Lekarski 1965, nr 1; A. Przyboś, *J. Z. Ostrowski*, Przegląd Historyczno-Oświatowy 1949, t. 1, z. 5, cz. 4; J. B. Ożóg, *Na mojej drodze*, Kraków 1971, s. 31, 78, 83-84; J. B. Ożóg, *Pedagog z krwi i kości*, Rocznik Województwa Rzeszowskiego, t. 5: 1964/1965; Pion 1935, nr 42; Profile 1977, nr 9; Przekrój, nr 1703: 1977, z 27 XI; E. Szelburg-Zarembina, *Przechodniu powiedz Polsce*, Pamena 1959, nr 11; S. Szpunar, *Za drutami Oświęcimia (Wspomnienia o dyrektorze Ostrowskim)*, Dziennik Rzeszowski 1946, nr 74; J. Zaremba, *Było i tak. Wspomnienia*, Kraków 1976, s. 92-93.

OSTROWSKI KAZIMIERZ (†12 XII 1941 r. w Mauthausen) nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich

Do 1939 r. był nauczycielem w Publicznej Szkole Powszechnej w Witosławiu. Aresztowany przez Niemców w dniu 17 października 1939 r. na rzekomej konferencji nauczycieli w Lipnie, następnie trafił do hitlerowskiego obozu koncentracyjnego w Mauthausen, gdzie został zamęczony.

Dziennik KOSP 1945, nr 9, s. 222; Gózdź-Pawłowski, *Wieni Bogu*, s. 28; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 321; Piotrowski, *Słownik*, s. 189, gdzie mylna nazwa miejscowości Witosław jako Liwstosław; Wardzyńska, *Rok 1939*, s. 180.

OSTROWSKI ONUFRY h. Nieczuja (†po 1833 r.), uczestnik powstania listopadowego i partyzantki 1833 r.

Był synem Antoniego. Po ojcu, przed 1825 r., został właścicielem dóbr Złotopole. Majątek ten wyceniono wtedy na 142 tys. złp.

Uczestniczył w powstaniu listopadowym. Kiedy wiosną 1833 r. na teren ziemi dobrzyńskiej przybyli partyzanci „Zemsty Ludu”, dowodzeni przez Artura Zawiszę i Kaliksta Borzewskiego, podjął z nimi współdziałanie. Werbował ludzi do oddziału, ułatwiał korespondencję,

a także udzielał noclegu, jadącemu na Litwę M. Szymańskiemu.

Po upadku partyzantki postawiony został w stan oskarżenia. Udało mu się jednak zbiec za granicę. Jego majątek władze rosyjskie, wyrokiem z 1835 r., skonfiskowały. W 1838 r. od Skarbu Królestwa Polskiego majątek ten wykupił jego syn, Franciszek.

Ożeniony z Salomeą Czermińską, pozostawił dwóch synów: Franciszka i Aleksę oraz córkę, Agatę. Aleksy (ur. ok. 1803 r. w Złotopolu), był głuchoniemy. W 1833 r. został oskarżony o nie doniesienie i pojawienie się partyzantów „Zemsty Ludu”.

Genealogia, s. 126; http://www.genealogia.okiem.pl/ostrowski.htm/14_I_2014; J. Kaczkowski, *Konfiskaty na ziemiach polskich pod zaborem rosyjskim po powstaniach 1831 i 1863*, Warszawa 1918, s. 348; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 155; *Lista właścicieli*, nr 675, 676; *Spis szlachty*, s. 176; *Spółeczeństwo polskie*, s. 330-332, 342-343, 350-352, 749; *Uczestnicy ruchów*, s. 334; Uruski, *Rodzina*, t. 13, s. 102.

OSTROWSKI ROMAN h. Nieczuja (†ok. 1919 r.), ziemianin, działacz społeczny

Był synem Franciszka Antoniego. W 1884 r. otrzymał majątek Złotopole. Od 1907 r. był przewodniczącym Wydziału Rolnego Okręgowego Towarzystwa Rolniczego Ziemi Dobrzyńskiej. Był organizatorem pola doświadczalnego w Jastrzębiu k. Lipna. W 1914 r. wszedł w skład Komitetu Obywatelskiego, a w 1916 r. – Rady Opiekuńczej Powiatu Lipnowskiego. W październiku 1918 r. na zebraniu w Dyblinie wybrany został do zarządu przejmującego władzę w powiecie lipnowskim.

Po jego śmierci Złotopole spadkobiercy sprzedali Władysławowi Lipczyńskiemu.

Genealogia, s. 127; http://www.genealogia.okiem.pl/ostrowski.htm/14_I_2014; Świecki-Wybul, *Mazowsze*, s. 60, 136, 176, 267; Wybul, *OTRZD*, s. 11.

OSTROWSKI SYLWESTER h. Nieczuja (†ok. 1834 r.), właściciel ziemski

Był synem Jana, właściciela majątków Piskorczyń, Wojnowo i Złotopole. Po śmierci ojca odziedziczył dobra Wojnowo. Posiadał również Giżynek, który w 1815 r. sprzedał Salomei z Nałęczów Borzewskiej. Ożeniony z Franciszką Bobolecką, miał syna Józefa Kwiryna i córkę Halinę.

Po jego śmierci majątek odziedziczyły dzieci, które jednak w rok później sprzedały Wojnowo Antoniemu Sumińskiemu. Józef prawdopodobnie pozostawił dla siebie niewielki majątek Kazimierzewo, wydzielony z Wojnowa. Synem Józefa był Antoni, który za udział w powstaniu skazany został na służbę w wojsku rosyjskim.

AWKW Rypin, KHip. Giżynek; *Genealogia*, s. 125; http://www.genealogia.okiem.pl/ostrowski.htm/14_I_2014; Krajewski, *Powstanie między Skrwą a Drwęcą*, s. 125; *Lista właścicieli*, nr 641, 642; *Spis majątków*, s. 46; *Spis szlachty*, s. 176; Uruski, *Rodzina*, t. 13, s. 102.

OSTROWSKI WALERIAN (n. mylnie – WALERY) JAN MODEST (*1842 r. w Głuchowie w Poznań-

skiem †21 II 1863 r. w Płocku), organizator i dowódca oddziału powstańczego w 1863 r., ofiara represji carskich (O 31)

Był synem Onufrego, właściciela Złotopola pod Lipnem. Najpierw uczył się w Poznaniu, a potem w Płocku. Ukończył szkołę wojskową w Żytomierzu. Przed wybuchem powstania styczniowego w stopniu podoficera służył w wojsku rosyjskim.

W momencie ogłoszenia powstania opuścił smoleński pułk i przybył do Zbójna pod Rypinem, gdzie razem z właścicielem majątku, Antonim hr. Sumińskim, zorganizował oddział powstańczy złożony z ok. 400 ludzi, przeważnie rekrutowanych spośród służby folwarcznej. W dniach 22-23 stycznia 1863 r. brał udział w próbie zdobycia Płocka. W dniu 4 lutego tego roku, stojąc na czele swojego oddziału, zajął Rypin. Zadanie to było dosyć ułatwione, bowiem wcześniej stacjonujący w tym miasteczku Rosjanie, w ramach zarządzanej koncentracji wojsk okupacyjnych, opuścili koszary, a najbliższy posterunek rosyjski stacjonował w oddalonym o blisko 30 km Dobrzyniu nad Drwęcą. Rypińska 5. kompania muromskiego pułku piechoty odwołana została bowiem do Lipna. W tej sytuacji powstańcy dowodzeni przez niego bez trudu zajęli Rypin. Na rynku miejskim doszło niebawem do pojedynku pomiędzy nim a patroliem rosyjskim, składającym się z dwóch żołnierzy straży granicznej, przybyłym właśnie z Dobrzynia. Jeden z nich, Pantelejon Artiuch został zastrzelony, drugiemu natomiast udało się zbiec po posiłki. Wówczas polecił wszcząć w mieście alarm poprzez bicie dzwonów kościelnych i bęben, aby w ten sposób wezwać na rynek miejscowych mieszczan. Alarm ten najwidoczniej nie odniósł skutku, bowiem mieszkańcy miasteczka, najpewniej z obawy przed represjami ze strony Rosjan, pozamykali się w domach. Wówczas dowódca oddziału rozkazał sprowadzić 50-osobową grupę mężczyzn oraz burmistrza miasta, Franciszka Domagalskiego, ks. proboszcza Marcelego de la Grange i rabina Nichima Gutstejna, po czym jego adiutant, nieznan nam z imienia Wojciechowski oznajmił, że Rypin jest miastem wyzwolonym i rządzone przez Rząd Narodowy. Następnie zarządził przyniesienie z magistratu portretów Mikołaja I i Aleksandra II, które natychmiast publicznie, na miejscowym rynku, zniszczył. Potem, pod groźbą rozstrzelania, rozkazał policjantowi w służbie rosyjskiej, Jakubowi Zielińskiemu zamalować herby i orły rosyjskie na budynku rypińskiego magistratu. Gdy Zieliński opierał się temu rozkazowi, zmusił go, ustawiając przed budynkiem ratusza powstańców z wycelowanymi do niego lufami pistoletów. W obawie przed utratą życia, Zieliński wszedł na drabinę i zamalował carskie symbole. Zajął dom żydówki Kulmowej na kwaterę dla dowództwa oddziału. W oswobodzonym mieście ogłosił manifesty i dekrety Rządu Narodowego.

W dniu 6 lutego zajął na krótko ewakuowany przez Rosjan sąsiedni Sierpc. Po przeciwuderzeniu oddziałów rosyjskich, wysłanych tu z Płocka i Lipna, został wyparty z Sierpca i ciężko ranny, a następnie aresztowany. Potem został odstawiony do Płocka, gdzie wyrokiem sądu wojskowego rozstrzelany. Z. Chądzyński powiedział o nim, że „był to człowiek odważny, zdolny

i dobry patriota, powszechnie żalowany tak od włościan, jak i szlachty”.

Miał brata Romualda, także powstańca styczniowego, który zginął pod Przasnyszem w dniu 3 lipca 1863 r. i siostrę Jadwigę, zamężną Lubowidzką, babkę Władysława Broniewskiego.

Ożeniony dwukrotnie. Po śmierci pierwszej żony, poślubił Marię z Nowakowskich.

Pochowany w Płocku.

AP Płock, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Płocku z lata 1926-1907, 1863, nr 44, gdzie tylko pierwsze imię; Chądzyński, *Wspomnienia*, s. 12, 14, 91 podaje, że oddział Ostrowskiego liczył ok. 800 osób; *Dzieje Płocka*, s. 291, 293, 323, 329 (na s. 332 podano, że Ostrowski rozstrzelany został w Płocku w dniu 21 lutego); <http://www.genealogia.okiem.pl/powstania/index.php?nazwisko=Ostrowski/16> I 2014; Krajewski, *Bene merentes*, s. 19; Krajewski, *Dobrze zasłużeni*, s. 20; M. Krajewski, *Na powstańczym szlaku był także Rypin*, *Kronika Rypińska* 1991, nr 1, s. 2-3; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 40 i n.; Krajewski, *Powstanie*, s. 87-89, 144; M. Krajewski, *Powstanie styczniowe w ziemi dobrzyńskiej 1863/1864*, Rypin 1983, s. 4; Krajewski, *Powstanie między Skrwą a Drwęcą*, s. 36, 49, 54, 56-58, 68, 88, 127, 128, 171, 239; Krajewski, *Rypin w okresie zaborów*, s. 149, 154-155; Lissowski, *Powstanie*, s. 37-38; Nowowiejski, *Płock*, s. 159; *Parafia*, s. s. 469-470; Podgóreczny, *Niepospolici*, s. 225; E. Popiołek, *Poszli nasi w bój bez broni. Powstanie styczniowe w Płockiem*, Płock 2003, s. 19; R. Wierzchowski, *Powstanie styczniowe w powiecie rypińskim*, [w:] *Szkice Rypińskie*, Bydgoszcz 1967, s. 95-96; *Województwo Mazowieckie*, <http://www.prezydent.pl/rocznica-powstania-styczniowego/miejsca-pamieci/mazowieckie/16> I 2014, gdzie mylnie informacje dot. zarówno daty zajęcia Sierpca, jak też losów Ostrowskiego: „4 lutego 1863 r. oddział Waleriana Ostrowskiego zajął Rypin, a następnego dnia Sierpc. 8 lutego Rosjanie odbili miasto, rozbijając oddział. Wśród zabitych powstańców pochowanych na skraju miasta znalazł się ich dowódca.”; Zieliński, *Bitwy*, s. 225 mylnie podał, że „wskutek polecenia Padlewskiego, Walerian (Jan?) Ostrowski, b. junkier moskiewski, zebrawszy do 800 ludzi w okolicy Rypina, zaatakował załogę moskiewską tamże stojącą i zajął miasto”.

OSTROWSKI ZDZISŁAW (*13 IV 1957 r. w Skępem), artysta-rzeźbiarz, malarz, grafik (O 32)

Syn Tadeusza i Marianny ze Skoniecznych. Głównym materiałem, w którym wykonywane są jego prace jest drewno lipowe. Należy do Związku Artystów Plastyków. Prace artysty można oglądać w wielu kościołach, m. in. w kościele pw. Błogosławionego Biskupa Michała Kozala w Lipnie (14 stacji Drogi Krzyżowej, w prezbiterium Ukrzyżowany Chrystus, Chrystus fraszliwy, zmartwychwstały i figura Matki Bożej Fatimskiej), w kościele pw. św. Maksymiliana we Włocławku, w kościele Matki Bożej Częstochowskiej w Lubczu Górnym, w kościele bł. bpa Michała w Słupcy, w Domu Pomocy Społecznej w Nowej Wsi k. Wielgiego, w kościele św. Józefa w Szpetalu Górnym, w kościele karmelitańskim pw. św. Anny w Trutowie. Do kościoła pw. bł. Biskupa Michała Kozala w Lipnie, w pierwszą rocznicę śmierci św. Jana Pawła II, namalował portret papieża-Polaka.

W swoim dorobku posiada rysunki-portrety wybitnych postaci, które urzekają precyzją, niezwykle trafnym ujęciem portretowanych: m. in. św. Jana Pawła II, czy Wisławy Szymborskiej. Niezwykły klimat wywołują kadry z filmów Poli Negri, przeniesione na płótno. Prace te towarzyszą zwykle festiwalowi „Pola i inni”,

który organizowany jest w rodzinnym mieście aktorki w Lipnie.

Wiele prac wykonywanych przez artystę znajduje się w posiadaniu prywatnych osób, m. in. w prywatnych zbiorach Polonii francuskiej, a także w Holandii, Niemczech i Szwecji.

Artysta brał udział w indywidualnych i zbiorowych wystawach w Krakowie, Toruniu, Łodzi, Włocławku, Jastrzębiu, Skępem i Lipnie.

Uchwałą Rady Miejskiej w Lipnie z dnia 2 czerwca 2008 r. uhonorowany został tytułem „Zasłużony dla Miasta Lipna”.

Żonaty z Elżbietą z Ziemińskich, ma dwoje dzieci: Weronikę i Konrada.

Obywatele Lipna, s. 101, *Powiat lipnowski kolebką artystów*, <http://www.lipnowski.powiat.pl/?cid=8/19> VIII 2013; *Wernisaz Zdzisława Ostrowskiego*, <http://www.naszglos.info/relacje-z/2087-wernisa-zdzisawa-ostrowskiego/18> VIII 2013; *Zdzisław Ostrowski*, http://www.umlipno.pl/pl/page,zdzislaw_ostrowski,173,225.html/8 IV 2014.

OSUCHOWSKI ROBERT JERZY h. Gozdawa (†przed 6 III 1920 r.), powstaniec styczniowy 1863 r.

Brał udział w powstaniu styczniowym 1863 r., być może w oddziale sformowanym przez Witolda hr. Miączyńskiego. Nie wiemy, czy był sądzony przez carski sąd za udział w partii powstańczej. Z dokumentu wystawionego przez Urząd Gminy w Tłuchowie w 1920 r. wynika, że walczył on w którymś w oddziałów powstańczych na ziemi dobrzyńskiej, a po jego śmierci Rzeczypospolita Polska nie kazała zapomnieć o wdowie po powstańcu.

Ożeniony z Aleksandrą, która po jego śmierci w okresie II RP otrzymała zasiłek pieniężny.

AA, Kopia zaświadczenia Urzędu Gminy w Tłuchowie z 6 III 1920 r.; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 59-60; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 207; PRS, s. 150.

OŚNIAŁOWSKI (WOYNA-OŚNIAŁOWSKI) ANDRZEJ JAKUB h. Trąby (*14 XI 1791 r. w Głodowie w pow. lipnowskim †15 VI 1856 r.), uczestnik walk wojsk napoleońskich w Hiszpanii, m. in. boju o Fuengrirolę, podpułkownik wojsk polskich w Królestwie Polskim, urzędnik cywilny

Był synem Wojciecha, cześnika rypińskiego i Barbary Chełmickiej h. Nałęcz, właścicieli Ośniałowa i Głodowa w pow. lipnowskim. W okresie wojen napoleońskich w grudniu 1806 r. zbiegł z domu i zgłosił się do 4. pułku piechoty w Płocku. W czasie oblężenia Grudziądza w lipcu 1807 r. awansował do stopnia sierżanta. Następnie w 1808 r. walczył w składzie „Polskiej Dywizji” w Hiszpanii. W październiku 1810 r. awansował do stopnia podporucznika i wraz z kompanią kpt. Franciszka Młokosiewicza uczestniczył w obronie zamku Fuengrirola przed desantem brytyjskim. W lipcu 1812 r., w czasie wyprawy na Moskwę, awansował do stopnia porucznika, a 31 października tego roku został ranny pod Czasznikami i ponownie pod Kwidzynie, gdzie dostał się do niewoli pruskiej. W marcu 1816 r., po uwolnieniu, otrzymał przydział do wzorowego batalionu pułku strzelców pieszych

wojska Królestwa Polskiego. W 1818 r. awansował do stopnia kapitana w pułku grenadierów gwardii. W 1820 r. w stopniu podpułkownika otrzymał dymisję i przeszedł do służby cywilnej, obejmując urząd komisarza obwodu sandomierskiego. W 1834 r. został sędzią pokoju w Sandomierskiem.

W pierwszym małżeństwie poślubił Magdalenę hr. Lanckorońską h. Zadora z Winiar w Sandomierskiem (zm. 5 września 1825), miał syna Stanisława, który gospodarzył w Winiarach. Z drugiego małżeństwa z Antoniną Teresą Skarzyńską h. Bończa, miał trzech synów: Ignacego i Mariana (zm. 1874), absolwenta Szkoły Głównej Warszawskiej. W trzecim (?) małżeństwie miał syna Stefana.

Zmarł na tyfus i został pochowany w Trójcy k. Zawichostu.

A. Bastrzykowski, *Monografia historyczna parafii Góry Wyokie Sandomierskie*, Sandomierz 1936, pass.; W. Gembarzewski, *Wojsko Polskie. Księstwo Warszawskie 1807-1814*, Warszawa 1912, s. 91-92; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=734/16> i 2014; S. Konarski, *Kanoniczki warszawskie*, Paryż 1852, s. 206; Krajewski, *Dobrze zasłużeni*, s. 18; M. Kujawski, *Z bojów Polaków w wojnach napoleońskich*, Londyn 1967; *Kurier Warszawski* 1859, nr 283; J. Pachoński, *Ośniałowski (Woyna-Ośniałowski) Andrzej Jakub h. Trąby*, PSB, t. 24: 1979, s. 616; I. Prądyński, *Fuengrirola*, Warszawa 1920; F. Młokosiewicz, *Wspomnienia z wojny hiszpańskiej z roku 1810*, [w:] K. W. Wójcicki, *Cmentarz Powązkowski pod Warszawą*, Warszawa 1855, t. 2, s. 251; PRS, s. 151; SGKP, t. 8, s. 309.

OŚNIAŁOWSKI (WOYNA-OŚNIAŁOWSKI) JAKUB h. Trąby (XVII/XVIII w.), właściciel ziemski, kolator klasztoru w Oborach

Był synem Wojciecha i Agnieszki Karwosieckiej. Był współwłaścicielem wsi Sarnówko (Sarnówek) k. Obór w pow. lipnowskim. W pocz. XVIII w. wraz ze swoim bratem, Stanisławem Ośniałowskim darował tę wieś Klasztorowi Ojców Karmelitów w Oborach.

Ożeniony z Agnieszką Rościszewską h. Junosza, miał synów: Michała, Seweryna i Józefa.

PRS, s. 151; Smoleński, *Kościół*, s. 55.

OŚNIAŁOWSKI (WOYNA-OŚNIAŁOWSKI) JAN h. Trąby (*ok. 1735 r. †9 III 1808 r.), właściciel ziemski, starosta bobrownicki, dworzanin królewski, poseł sejmowy, konsyliarz Rady Nieustającej

Był synem Michała (zm. 1764) i Konstancji z Rościszewskich h. Junosza. Dziedziczył Biskupin w pow. lipnowskim. W sierpniu 1758 r. został postem królewskim na sejmiku podsejmowym w Lipnie. W 1761 r. występował jako regent grodzki bobrownicki i funkcję tę sprawował aż do 1779 r. W 1761 r. na sejmiku lipnowskim *boni ordinis* wybrany został plenipotentem na przypadający w 1762 r. Trybunał Skarbowy Radomski. Na rozdwojonym sejmiku lipnowskim w dniu 6 lutego 1764 r., wraz z całą rodziną Ośniałowskich, stanął po stronie „familii” i był konsyliarzem ziemi dobrzyńskiej aż do 1776 r.

Z ramienia sejmu konwokacyjnego wszedł w skład komisji, której celem było przeprowadzenie spisu ludności żydowskiej na terenie ziemi dobrzyńskiej i ułożenie na tej podstawie taryfy pogłównego, pobierane-

go od Żydów. Następnie posłował na sejm elekcyjny i wraz z ziemią dobrzyńską podpisał wybór Stanisława Augusta Poniatowskiego na króla Polski. Sejmik podsejmowy w Lipnie w dniu 25 sierpnia 1766 r. polecał całą rodzinę Ośmiałowskich jako wielce zasłużoną dla ziemi dobrzyńskiej.

Cieszył się wysokim uznaniem szlachty dobrzyńskiej, skoro sejmik lipnowski deputacki w dniu 15 sierpnia 1766 r. powierzył mu przygotowanie odpowiedniego pomieszczenia dla archiwum grodu bobrownickiego, uporządkowanie jego zawartości i zapewnienie jej należytej konserwacji. Na pokrycie tych zamierzeń otrzymał dochód roczny z soli suchedniowskiej. W czasie obrad sejmów w 1766 r. wszedł w skład deputacji konstytucyjnej i sądu sejmowego.

Wkrótce otrzymał urząd dworzanina królewskiego, który sprawował 30 lat (do lutego 1797). Spełniał przy tym także inne czynności przy jego boku i w jego imieniu. W latach 1767-1771 r. był sekretarzem Gabinetu Królewskiego pod dyktando Jacka Ogrodzkiego. Nie należał do konfederacji radomskiej i był przeciwnikiem konfederacji barskiej. Z tego tytułu był krytykowany przez Franciszka Machczyńskiego, także dostojnika ziemi dobrzyńskiej.

W dniu 3 listopada 1771 r. w czasie zamachu konfederatów na króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, wystąpił w jego obronie, ranny kilkakrotnie, zdołał ratować się ucieczką. Na posiedzeniu sądu sejmowego w dniu 14 czerwca 1773 r., popierając oskarżenie instygatorów, wygłosił mowę, która była panegirikiem na cześć króla. Sejmiki podsejmowe: lipnowski z 22 marca 1773 r. i radziejowski za czyn ten polecały go względem króla, który w 1774 r. nagroził go urzędem łowczego rypińskiego. Natomiast sejm w latach 1773-1775 konstytucją „Pamięć wierności” postanowił nadać mu w dożywocie pierwszą z zawakowanych królewskich przynoszącą najmniej 10 tys. złp. Jednocześnie sejm ten powołał go w skład komisji w sprawie likwidacji długów Rzeczypospolitej, która pracowała do 1780 r. oraz do rozstrzygnięcia sporów majątkowych.

W 1776 r. posłował z ziemi dobrzyńskiej na sejm skonfederowany warszawski. W dniu 16 lipca 1776 r. został marszałkiem Sejmiku Gospodarskiego w Lipnie. Razem z Damazym Mioduskim złożył wówczas relację ze swych czynności na ostatnim sejmie. Następnie z ramienia tego sejmiku posłował do króla, zawiadując go listą kandydatów na opróżniony urząd podkomorski.

Już jako stolnik dobrzyński posłował na sejm warszawski 1778 r. i wszedł wówczas do komisji dla skontrolowania działalności Departamentu Wojskowego. Relację ze swych czynności złożył na sejmiku gospodarskim w Lipnie w dniu 15 lipca 1779 r. Jako poseł z ziemi dobrzyńskiej na Sejm warszawski w 1780 r., w dniu 3 października wszedł w skład komisji do zredagowania zapadłych konstytucji sejmowych, a następnie w dniu 4 października na sesji prowincjonalnej, 14 tego miesiąca został sędzią sejmowym z województwa brzesko-kujawskiego. W 1782 r. był posłem na sejm warszawski. Kandydował wówczas z Wielkiego Księstwa Litewskiego od Rady Nieustającej. W 1784 r. kandydował na sejm grodzieński. W tym samym roku otrzymał Order św. Stanisława.

W 1788 r. został starostą grodzim bobrownickim. Na rozdwojonym sejmiku lipnowskim w dniu 16 listopada 1790 r. wybrany został na posła wraz z Ignacym Działyńskim z Dobrzynia n. Drwęcą i po uzyskaniu potwierdzenia na rugach sejmowych w dniu 16 grudnia tego roku, podpisał akt konfederacji generalnej obojga narodów. Należał do posłów popierających Ustawę Majową z 1791 r. Podpisał akt asekuracji 2 maja 1791 r., a 3 maja tego roku poparł konstytucję w sejmie. Z ramienia konfederacji wyznaczony został w dniu 13 maja 1793 r. na członka komisji do likwidacji upadłości banku Fryderyka Kabryta. Nie stanął na czele Rady Nieustającej przywróconej przez targowiczian. Pozostał wierny królowi aż do końca i wyjechał z nim do Petersburga w lutym 1797 r.

W dniu 7 maja 1792 r. otrzymał Order Orła Białego. Pozostawił córkę Józefatę (ur. ok. 1760), za Józefem Płaskowskim h. Oksza (1755-1836) z Ruszkowa k. Trąbina, która po śmierci ojca przejęła dobra Głodowo k. Lipna.

Pochowany w katakumbach przy Kościele Ojców Bernardynów w Skępem.

Diariusze sejmowe, 1776, 1778, 1780, 1782, 1784; *Dzieje ziemi kujawskiej*, Warszawa 1888; Gawarecki, *Opis*, s. 70; Gózdź, *Lipno*, s. 31, 67; A. Falniowska-Gradowska, *Ostatnie lata działalności Sądu Referendarskiego Koronnego (1768-1793)*, Wrocław 1971, pass.; *Genealogia*, s. 138, gdzie mylnie nazwisko – Ośmiałowski; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=jan+O%BB6nia%B3owski/17+XI+2013>; J. Jedlicki, *Klejnot i bariery społeczne*, Warszawa 1968; S. Kieniewicz, *Ignacy Działyński*, Kórnik 1930; W. Konopczyński, *Konfederacja barska*, Warszawa 1938; W. Kornatowski, *Kryzys bankowy w Polsce w 1793 r.*, Warszawa 1937; M. Krajewski, *Dobrzyński udział w Konstytucji Majowej*, *Gazeta Pomorska* 1991, nr 102, s. 7; M. Krajewski, *Jan Ośmiałowski*, *Gazeta Pomorska* 1991, nr 60, s. 8; M. Krajewski, *Postłowie i senatorzy regionu*, *Gazeta Pomorska* 1989, nr 131; *Lauda*, s. 397; *Lustracje*, s. 34, 37; Łaszewski, *Ziemia*, s. 88, 96; W. Ostrożyński, *Sprawa zamachu na Stanisława Augusta*, Lwów 1891, s. 8, 9, 17, 39, 67, 70, 75, 81, 150, 151; PRS, s. 151; E. Rostworowski, *Sprawa aukcji wojska na tle sytuacji politycznej przed Sejmem Czteroletnim*, Warszawa 1957, pass.; RZD, t. 2, cz. 2, s. 15-16; cz. 3, s. 267, gdzie mylnie nazwisko – Ośmiałowski; W. Smoleński, *Ostatni rok Sejmu Wielkiego*, Kraków 1896, pass.; W. Tokarz, *Insurrekcja warszawska*, Kraków 1950; W. Szczygielski, *Ośmiałowski (Woyna-Ośmiałowski) Jan h. Trąby*, PSB, t. 24: 1979, s. 616-618, gdzie pozostała literatura; Tablica epitafijna w kościele w Skępem.; *Urzędnicy*, nr 1377, 1480, 1731, 1732, 1769, 1965.

OTTO A. EDWARD (*1887 r. w Raciążu †1962 r. w Skępem), lekarz medycyny, kapitan Wojska Polskiego, lekarz w Seminarium Nauczycielskim i Liceum Pedagogicznym w Wymyślinie (O 33)

Był synem Antoniego i Franciszki. Studiował medycynę w Kazaniu. W 1917 r. otrzymał dyplom doktora medycyny. Po odzyskaniu niepodległości służył w Wojsku Polskim. W 1926 r., w stopniu kapitana, został przeniesiony do rezerwy i podjął pracę w Wymyślinie i w Skępem, zastępując swego poprzednika, dra Antoniego Kozińskiego. Mieszkał przy ulicy Rypińskiej. Pracował jako akuszer i lekarz ogólny. Pełnił funkcję kierownika Ośrodka Zdrowia w Skępem. Był lekarzem szkolnym w Seminarium Nauczycielskim w Wymyślinie. Należał do Koła Oficerów Rezerwy w Skępem. Gdy wybuchła druga wojna światowa, nie podpisał niemieckiej listy narodowościowej. Został wysiedlony

z rodziną w 1940 r. do Generalnego Gubernatorstwa i pracował w Warszawie.

W 1945 r. wrócił do Wymyślina i ponownie został kierownikiem ośrodka zdrowia aż do roku 1953, kiedy zastąpił go Maurycy R. Szulgit. Zorganizował izbę porodową w Skępem. Pracował jako lekarz szkolny w Liceum Pedagogicznym w Wymyślinie.

Pochowany na cmentarzu w Skępem.

Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 312; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 107; *Rodem ze Skępego*, s. 19, gdzie inf., iż pracę w Skępem podjął już w 1920 r.; Tablica nagrobna na cmentarzu w Skępem; www.skepe.pl/9 VIII 2010.

OWSIŃSKI ALEKSY (*1841 r. w Bolechowie w Poznaniańskim †22 IV 1863 r. pod Nietrzebą k. Chrostkowa), chłop, powstaniec 1863 r.

Pochodził z Elzanowa w pow. wąbrzeskim. Był synem rządcy tamtejszego majątku. Wiosną 1863 r. jako ochotnik wstąpił do oddziału hr. Zygmunta Działowskiego, dowodzonego przez majora Szermętowskiego. Z oddziałem tym przeszedł graniczną Drwęcę i znalazł się na terenie ziemi dobrzyńskiej. Poległ w bitwie pod Nietrzebą k. Chrostkowa w ziemi dobrzyńskiej w dniu 22 kwietnia 1863 r. W akcie zgonu charakteryzowany jako „wysokiego wzrostu i pociągłej twarzy”.

W 1888 r. Teodor Żychliński pisał o nim w swoich pamiętnikach: „(...) Aleksy Owskiński, który ranny ciężko w prawą nogę, gdy go brat młodszy, Walery Owskiński chciał unosić z pola walki: „uciekaj – rzecze – bo i ciebie zabiją”.

Miał brata Walerego, który razem z nim zginął w tej bitwie.

W dniu 20 czerwca 1863 r. w kościele w Wielkiej Łące k. Kowalewa odbyła się Msza żałobna za spokój duszy braci-powstańców.

Bukowski, *Pomorze*, s. 152; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 109-111, 306; Krajewski, *Powstanie*, s. 110; Krajewski, *Powstanie między Skrwą a Drwęcą*, s. 108, 11, 239; Nadwiślanin 1863, nr 52; Zieliński, *Bitwy*, s. 231-232; T. Żychliński, *Wspomnienia z roku 1863*, Poznań 1888, s. 148-149.

OWSIŃSKI WALERY h. Radwan (†22 IV 1863 r. pod Nietrzebą k. Chrostkowa), powstaniec 1863 r.

Był synem rządcy majątku ziemskiego z Elzanowa w pow. wąbrzeskim. Wiosną 1863 r. zgłosił się jako ochotnik do oddziału powstańczego złożonego z mieszkańców zaboru pruskiego do ziemi dobrzyńskiej. Po przejściu na ten teren poległ w bitwie pod Nietrzebą w dniu 22 kwietnia 1863 r.

Miał brata Aleksego, który zginął razem z nim. Razem pochowani zostali na cmentarzu w Chrostkowie.

W dniu 20 czerwca 1863 r. w kościele w Wielkiej Łące koło Kowalewa odbyła się msza żałobna za spokój duszy braci-powstańców.

Bukowski, *Pomorze*, s. 58, 153; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 109-111, 306; Krajewski, *Powstanie*, s. 110; Krajewski, *Powstanie między Skrwą a Drwęcą*, s. 111, 239; PRS, s. 151; Zieliński, *Bitwy*, s. 231-232; T. Żychliński, *Wspomnienia z roku 1863*, Poznań 1888, s. 148-148.

OZIMEK KAROL (*4 XI 1905 r. w Łomadzynie w woj. stanisławowskim †17 I 2002 r. w Lipnie), robotnik, uczestnik wojny obronnej, wysiedleniec, żołnierz LWP, porucznik Wojska Polskiego (O 34)
Był synem Józefa i Józefy, drobnych gospodarzy. Po ukończeniu dwóch klas szkoły powszechnej, w wieku 16 lat oddany został na służbę do większych gospodarzy. W 1914 r. wysiedlony wraz z rodziną rodzinnego gospodarstwa. W wieku 21 lat, w 1926 r. powołany został do wojska w 6. Dywizjonie Artylerii Konnej w Stanisławowie. Po jej odbyciu pracował jako robotnik w tartaku. W 1937 r. wydzierżawił 7-hektarowe gospodarstwo w Komarówce, gdzie pracował wraz żoną do wybuchu wojny.

Zmobilizowany w sierpniu 1939 r., brał udział w obronie Warszawy, do domu powrócił w końcu listopada 1939 r., a już w dniu 10 lutego 1940 r. z całą rodziną został wysiedlony na wschód do wsi Rokutanka, gdzie przydzielono go do pracy w kopalni miedzi. W połowie maja 1943 r. został zwerbowany do Ludowego Wojska Polskiego. Z armią polską przeszedł szlak bojowy aż do Belina.

Po zakończeniu służby w październiku 1945 r. jako osadnik otrzymał gospodarstwo rolne we wsi Sadlno w pow. gryfickim. Gospodarował tam, do 1960 r., kiedy to pozostawił gospodarstwo i przeniósł się do Wielgowa, gdzie podjął pracę jako palacz kotłowni w szpitalu. Po przejściu na emeryturę, w 1993 r. przeniósł się do syna, Stanisława w Lipnie, gdzie był aktywnym członkiem Koła Miejskiego Związku Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych.

Był odznaczony za udział w wojnie Medalem „Zasłużony na Polu Chwały” (1945), Medalem „Za Odrę, Nysę i Bałtyk” (1946) oraz Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1973). W 2001 r. awansowany do stopnia porucznika Wojska Polskiego.

Z małżeństwa zawartego w 1930 r. z Martą Fedoryn (ur. 26 VIII 1930 w Winogradzie-zm. 18 V 1975 w Szczecinie), miał trzech synów: Józefa (1932-1967), sierżanta Wojska Polskiego, Tadeusza (1934-2001), technika mechanika i Stanisława (1935-2008), nauczyciela.

Autopsja (1995-2000); Specjalski, *Lipno*, t. 7, s. 151-161.

OZIMEK z d. Frydryszewska ŁUCJA (*24 X 1939 r. w Pokrzywniku k. Skępego), sportsmenka, nauczycielka, harcmistrz, animator kultury (O 35)

Córka Jakuba i Agnieszki z Kaniewskich małżonków Frydryszewskich, rolników z Pokrzywnika k. Skępego. Gospodarstwo to, jako osadę włościańską obejmującą 30 morgów, budynki i inwentarz, rodzice otrzymali w 1924 r. w spadku po Józefie Frydryszewskim. Ci ostatni kupił ją w 1875 r. za 660 rubli od swoich rodziców, Jakuba i Agnieszki. Rodzina ojca od pradziadków była ostoją katolicyzmu i polskości. Należała do grupy chłopów, którzy rozumieli potrzebę kształcenia swoich dzieci, aby oprzeć się rusyfikacji polskiej wsi w okresie zaborów. Zarówno ojciec, który zadziwiał rodzinę swoją piękną kaligrafią, jak i jego dwaj bracia: Józef i Franciszek, uczęszczali do szkoły elementarnej w Skępem, gdzie językiem obowiązującym był

język rosyjski. Józef, w 1926 r. ukończył Seminarium Duchowne w Płocku i w latach 1946-1981 był dziekanem parafii Wyszków. W 1941 r. hitlerowcy wysiedlili rodziców z siedmiorgiem dzieci, a gospodarstwo rodziny przejął sołtys niemieckiego pochodzenia, Bilitz. Wsiedleńcy znaleźli schronienie w niewielkim domku na skraju wsi. Do rodzinnego domu mogli powrócić dopiero w 1945 r. Okres wojenny, to również czas gehenny dla rodziny ze strony matki, Jadwigi. W 1939 r. babcia, Maria Kaniewska-Michalska musiała wraz z dziećmi opuścić wybudowany kilka lat wcześniej przez siebie dom, zlokalizowany w Lipnie przy ul. Włocławskiej 16 i rozpocząć tułaczkę po okolicznych wsiach, pomieszkując u znajomych, rodziny, aż do zakończenia wojny. Syn babci, a jej wujek, Henryk został wywieziony do obozu jenieckiego w głąb Niemiec. Dom zajęty przez niemieckich okupantów, wrócił ręce Marii Kaniewskiej-Michalskiej po zakończeniu wojny i stał się schronieniem niemal dla wszystkich wnucząt, zaczynających edukację, a później rozpoczynających start w dorosłe życie.

Przebywając u babci, 1946 r. rozpoczęła naukę w Szkole Podstawowej nr 2 w Lipnie. Po 3 latach, w 1949 r. wróciła do rodzinnej wsi Pokrzywnik, aby kontynuować naukę w Skępem. W 1953 r. zdała egzaminy wstępne do Liceum Pedagogicznego im. Waleriana Łukasińskiego w Wymyślinie o specjalności wychowanie fizyczne. Tu jednak spotkała się z trudnościami, jakie stawiła władza komunistyczna dzieciom chłopów, posiadającym nieco większe arealy ziemi. Opisał to wieloletni nauczyciel i wicedyrektor szkoły w swoim pamiętniku, Władysław Drzewiecki pt. *Moje życie. Pamiętnik nauczyciela i społecznika*: „Pamiętam żenujący moment walki, jaką musiałem toczyć w 1954 r. z członkiem komisji egzaminacyjnej, delegatem politycznym z powiatu, o przyjęcie Łucji Fydryszewskiej, bardzo zdolnej dziewczynki, której ojca pasowano na kulaka”. W wymyślińskiej szkole aktywnie uczestniczyła w zajęciach pozalekcyjnych, wchodziła w skład zespołu tanecznego i chóru szkolnego, recytowała, rozwijała działalność harcerską. Najwięcej jednak czasu poświęcała treningom lekkoatletycznym, prowadzonych wówczas przez magistrą, później prof. dra hab. Stanisława Strzyżewskiego. W 1956 r. zdobyła na wojewódzkich mistrzostwach kół sportowych w Grudziądzu I miejsce w biegu na 100 m (z wynikiem 13,6 s) oraz mistrzostwo Pomorza w sztafecie 4x100 m (z wynikiem 55,7 s). Długo rekord szkoły w Wymyślinie na 60 m – 8,2 s należał właśnie do niej. Mimo uciążliwości związanych z codziennym przemierzaniem 10 km drogi do szkoły oraz odrabianiem lekcji przy lampie naftowej, kończyła każdą klasę z wyróżnieniem. W 1957 r., w okresie wakacji, decyzją rady pedagogicznej, wyjechała jako delegat szkoły w ramach wymiany młodzieży na 2-tygodniowy pobyt do Moskwy i Leningradu.

W 1958 r. uzyskała świadectwo dojrzałości, kończąc Liceum Pedagogiczne ze specjalizacją w zakresie wychowania fizycznego. Na maturze, za bardzo dobre wyniki uzyskiwane w okresie nauki, została zwolniona ze zdawania egzaminów ustnych z języka polskiego, matematyki, pedagogiki, psychologii i metodyki. W tym samym roku zdała egzamin na Wydział Matematyczny Uniwersytetu Warszawskiego. Po

roku, w 1959 r. przerwała studia i wróciła do Lipna, podejmując pracę w Szkole Podstawowej nr 1. Od pierwszych dni prowadziła zespół taneczny, kierowała drużyną harcerską. Pracując zawodowo, podwyższała ciągle kwalifikacje. W 1967 r. ukończyła Studium Nauczycielskie w Bydgoszczy na kierunku wychowanie fizyczne z biologią. Po odbyciu studiów w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Bydgoszczy uzyskała w 1982 r. dyplom magistra pedagogiki. Ukończyła kursy uwieńczone wydanym w 1971 r. przez Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy, zaświadczeniem uprawniającym do pracy jako instruktor-choreograf amatorskiego ruchu artystycznego, a także zaświadczeniem wystawionym w 1979 r. przez Urząd Wojewódzki we Włocławku, uprawniającym do pracy z zespołami zainteresowań w charakterze instruktora tańca ludowego. Dalsze jej lata pracy: Powiatowy Dom Kultury w Lipnie (1961-1965), Szkoła Podstawowa nr 1 Lipnie (1965-1969), Szkoła Podstawowa nr 2 Lipnie (1969-1980), dyrektor Gminnego Ośrodka Kultury w Lipnie (1980-1983), sekretarz Komitetu Gminnego PZPR w Lipnie (1983-1985), pedagog w Szkole Podstawowej nr 1 w Lipnie (1985-1989). Przez 30 lat swojej pracy zawodowej prowadziła zespoły taneczne w lipnowskich szkołach podstawowych nr 1 i 2, w Zespole Szkół Zawodowych w Lipnie i Zespole Szkół Rolniczych w Wymyślinie, a także zajęcia nauki tańca w Miejskim Centrum Kultury w Lipnie. Prowadzone przez nią zespoły taneczne plasowały się na pierwszych miejscach w eliminacjach, organizowanych na szczeblu powiatu i rejonu oraz zajmowały czołowe lokaty w imprezach wojewódzkich.

Otrzymywał liczne nagrody i wyróżnienia. Przez wiele lat przewodniczyła jury na organizowanych w Lipnie ogólnopolskich konkursach tańca disco.

W latach 1961-2004 była członkiem Towarzystwa Miłośników Ziemi Dobrzyńskiej. W ostatnich latach uczestniczyła we wszystkich ważniejszych wydarzeniach związanych z Wymyślinem, m. in. w dniu 8 czerwca 2013 r. w promocji tomiki poezji jej nauczyciela w-f, prof. Stanisława Strzyżewskiego z Katowic. Zapewne było to ostatnie jej spotkanie z oddanym Mistrzem.

Jej wspomnienia z pobytu w Wymyślinie opublikowano w zbiorowych wydawnictwach pt. *Wymyślińska Alma Mater* (Rypin 2007) oraz *Wspomnienia i galeria serdeczna. Wymyślin w pamięci nauczycieli i wychowanków z pełnym ich wykazem (1867-1969)*, (Rypin 2010).

Odnaczone m. in.: Złotym Krzyżem Zasługi (1980), Medalem 40-lecia Polski Ludowej (1984) i Brązową Odznaką „Za Zasługi dla Województwa Włocławskiego” (1983). W dniu 27 października 2000 r. Rada Miejska wyróżniła ją tytułem „Zasłużony dla Miasta Lipna”. W dniu 7 października 1961 r. zawarła związek małżeński ze Stanisławem Ozimkiem (1935-2008), nauczycielem w Zespole Szkół Zawodowych w Lipnie, z którym ma syna Tomasza (ur. 1962), nauczyciela i córkę Magdalenę (ur. 1973), mgr inż.

Mieszka w Lipnie.

Autopsja (1964-2014); Krajewski, *Alma Mater*, s. 63, 79; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 141; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 18-20, 98; *Liceum Pedagogiczne w Wymyślinie ma najlepszych lekkoatletów* (wycinek prasowy z 1956, bez sygn.

w zbiorach autora); *Obywatele Lipna*, s. 102-1107; R. Specjalski, *Głodowo. Materiały do monografii wsi*, I, Włocławek 1993, s. 65-66; Specjalski, *Lipno*, t. 4, s. 143-145; ZKD 2005, s. 158-159; *Zasłużeni dla Miasta Lipna*, http://www.umlipno.pl/pl/page,zasluzeni_dla_miasta_lipna,173.html/9 II 2014.

OZIMEK STANISŁAW (*15 VIII 1935 r. w Tarnowicy Leśnej, pow. Nadworna, woj. stanisławowskie †20 IX 2008 r. w Lipnie), nauczyciel, rady powiatu, działacz społeczny (O 36)

Był synem Karola i Marii z d. Fedoryn. W wieku 5 lat z rodzicami został wysiedlony w głąb Związku Sowieckiego, gdzie w wyjątkowo trudnych warunkach (głód, zimno, choroby), musiał jako dziecko musiał pracować w kolchozie. W 1943 r. podjął naukę w szkole Rokitiance, która należała do Polskiej Szkoły Powszechnej im. A. Mickiewicza w Miednogorsku, prowadzonej przez Związek Patriotów Polskich.

W 1946 r. wraz z rodziną osiedlił się na gospodarstwie we wsi Sadlno w pow. gryfickim. Po ukończeniu w 1951 r. Szkoły Ogólnokształcącej Stopnia Podstawowego w Sadlnie, rozpoczął naukę w Zawodowej Szkole Metalowej Centralnego Urzędu Szkolenia Zawodowego w Trzebiatowie.

Od 1953 r. przez rok pracował w Gminnym Ośrodku Maszynowym w Rogozinie. W latach 1954-1957 uczył się w Technikum Przemysłowo-Pedagogicznym w Kluczborku i od 1 września 1957 r. do 15 kwietnia 1958 r. był nauczycielem w Drawsku Pomorskim. W 1958 r. ukończył kurs mechaników samochodowych i przez rok pracował jako instruktor w Oficerskiej Szkole Samochodowej w Pile. Po przejściu do rezerwy przez kolejny rok pracował jako wychowawca internatu w Rocznej Szkole Budowlanej w Smukale pod Bydgoszczą.

W latach 1960-1965 był nauczycielem w Zasadniczej Szkole Zawodowej w Dwuzimowej Szkole Rolniczo-Ogrodniczej w Głodowie, a następnie w latach 1965-1987 w Zespole Szkół Mechanicznych w Lipnie, pełniąc przez dwa ostatnie lata funkcję kierownika praktycznego szkolenia młodocianych pracowników. W trakcie pracy zawodowej uzupełniał kwalifikacje zawodowe: w 1971 r. uzyskał tytuł inżyniera rolnictwa w WSR w Olsztynie, a w 1977 r. – magistra pedagogiki rolniczej w SGGW w Warszawie.

Poza pracą zawodową prowadził zajęcia z mechanizacji rolnictwa w latach 1975-1987 w Wojewódzkim Ośrodku Postępu Rolniczego w Zarzeczewie. W latach 1977-1986 był wykładowcą przepisów ruchu drogowego na obozach przysposobienia obronnego w Wymyślinie.

Udziałał się w licznych przedsięwzięciach społecznych, był m. in. przewodniczącym Okręgowej Sekcji Szkolnictwa Zawodowego ZNP we Włocławku, a w kadencji 1998-2002 – wiceprzewodniczącym Rady Powiatu w Lipnie.

Był odznaczony m. in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1990), Złotym Krzyżem Zasługi (1980), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1984), Złotą Odznaką ZNP (1985), Krzyżem Zesłańca Sybiru (2006) i innymi.

Z małżeństwa zawartego 7 października 1961 r. Łucją Frydryszewską, absolwentką Liceum Pedagogicznego w Wymyślinie pozostawił dwoje dzieci: Tomasza (ur. 1962) i Magdalenę (ur. 1973).

Pochowany na cmentarzu w Lipnie.

Autopsja (1990-2008); Specjalski, *Głodowo*, s. 38; Specjalski, *Lipno*, t. 4, s. 143, t. 7, s. 162-165.

P

PACEK BOGUSŁAW (*17 VI 1954 r. w Chlebowie), gen. dywizji, dr hab. nauk wojskowych, rektor Akademii Obrony Narodowej (P 1)

Syn Jana. W młodości mieszkał w Rusinowie k. Rypina. W latach 1961-1973 uczęszczał do Szkoły Podstawowej nr 2, a następnie do Liceum Ogólnokształcącego w Rypinie. W 1973 r. rozpoczął studia filologiczne w Uniwersytecie Gdańskim. Po ich ukończeniu pracował jako filolog na UG. W 1990 r. uzyskał tytuł doktora nauk humanistycznych w Wojskowej Akademii Politycznej na podstawie pracy pt. *Kształtowanie pożądanych cech osobowości w procesie nauczania i wychowania oficerów kontrwywiadu*. Pełniąc służbę wojskową, jednocześnie był wykładowcą psychologii w Pomezjańskim Kolegium Teologicznym, Akademii Marynarki Wojennej i Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego. W 2009 r. na podstawie rozprawy pt. *Żandarmeria Wojskowa Sił Zbrojnych RP w misjach pokojowych i stabilizacyjnych*, uzyskał stopień doktora habilitowanego nauk wojskowych. Jest recenzentem 8 rozpraw doktorskich, aktywnym uczestnikiem międzynarodowych i krajowych konferencji naukowych. Od marca 2010 r. był zatrudniony na stanowisku profesora nadzwyczajnego Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach.

W 1978 r. rozpoczął służbę wojskową, najpierw przez rok jako podchorąży Szkoły Oficerów Rezerwy, a następnie (od 1979) jako żołnierz zawodowy WSW. Od 1990 r. oficer Żandarmerii Wojskowej. Generałem brygady mianowany w 2003 r., generałem dywizji (2005 r.). Przez kilka lat prowadził badania psychologiczne oficerów Wojska Polskiego. Od 1991 r. dowodził Wydziałem Żandarmerii Wojskowej w Gdańsku, a w latach 1996-1997 pełnił funkcję komendanta Oddziału Żandarmerii Wojskowej w Bydgoszczy. W latach 1997-2003 kierował Mazowieckim Oddziałem Żandarmerii Wojskowej w Warszawie. Ukończył kurs operacyjno-taktyczny w Akademii Obrony Narodowej w Warszawie oraz odbył szkolenie specjalistyczne we Włoszech, Turcji i Kanadzie. Kilkakrotnie przebywał na stażach w Żandarmerii Narodowej Francji. W dniu 1 sierpnia 2003 r. został komendantem głównym Żandarmerii Wojskowej. Jest pomysłodawcą i twórcą oddziałów specjalnych ŻW w Warszawie, Mińsku Mazowieckim i Gliwicach. Inicjatorem powołania jednostki specjalnej „AGAT” w Gliwicach. Zorganizował pierwsze dwie samodzielne żandarmskie misje: polskie kontyngenty wojskowe w Kongo, Bośni i Hercegowinie. Doprowadził do stworzenia pierwszego NATO-owskiego Wielonarodowego Batalionu Policji Wojskowej, w którym polska ŻW przyjęła rolę lidera. Rozpoczął proces włączania ŻW do Europejskich Sił Żandarmerii. Po zakończeniu w październiku 2006 r. służby w Żandarmerii Wojskowej, w 2007 r. prowa-

dził zajęcia dydaktyczne w Akademii Obrony Narodowej. W latach 2008-2009 pełnił obowiązki zastępcy dowódcy Operacji Unii Europejskiej w Czadzie i Republice Środkowoafrykańskiej. Po powrocie z misji pełnił służbę w Sztapie Generalnym WP na stanowisku asystenta Szefa Sztabu ds. Wojsk Lądowych i Wojsk Specjalnych. Potem był radcą dwóch kolejnych Ministrów Obrony Narodowej. Od 20 sierpnia 2012 r. jest komendantem (rektorem) Akademii Obrony Narodowej. W połowie 2013 r. stanął na czele zespołu reformującego edukację wojskową do standardów Sojuszu Północnoatlantyckiego na Ukrainie.

Jest autorem kilku książek i artykułów o tematyce dotyczącej bezpieczeństwa, m. in.: *Policje wojskowe świata* (2006), *Żandarmeria wojskowa. Komponent sił zbrojnych RP* (2007), *Żandarmeria Wojskowa Sił Zbrojnych RP w misjach pokojowych i stabilizacyjnych* (2007), *Operacje wojskowe Unii Europejskiej na przykładzie misji EUFOR Tchad/RCA*, (2010), *Działania żandarmerii wojskowej* (2012), *Osobowościowe uwarunkowania efektywności oficerów kontrwywiadu* (2013), *Udział sił zbrojnych RP w bezpieczeństwie wewnętrznym państwa* (2013).

Odnaczony m. in.: Srebrnym i Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (2005), Krzyżem Komandorskim Orderu Krzyża Wojskowego (2011) oraz francuskim Orderem Zasługi. W dniu 22 czerwca 2012 r. wyróżniony tytułem Honorowy Obywatel Miasta Rypina.

Żonaty, żona – polonistka, ma dwoje dzieci: syn, Piotr – oficer Wojska Polskiego, córka, Marta – lekarz neurolog.

Autobiografia w 12 III 2012 r.; Autopsja (2010-2014); *Generałowie z Rypina*, Kronika Rypińska, nr 242: 2013, s. 6; JT, *Polak zreformuje edukację na Ukrainie*, <http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/8301/11> VII 2013; http://alpha.bn.org.pl/search*pol/11 VII 2013; <http://nauka-polska.pl/dhtml/raporty/lu dzieNauki?rtype=opis&objectId=104665&lang=pl/11> VII 2013; <http://www.rypin.eu/?cid=1743/11> VII 2013; http://www.wp.mil.pl/pliki/File/zyciorisy/gen_pacek.pdf/11 VII 2013; Krajewski, *Rypin. MonoOgrafia*, s. 243; M.P. z 2003 r. Nr 42, poz. 610; M.P. z 2005 r. Nr 51, poz. 697; *Nasza młodość*, s. 273.

PACZKOWSKI STEFAN (*15 III 1927 r. w Brzuzem), nauczyciel, historyk, dr nauk hum. (P 2)

Syn Jana i Marianny z Bonieckich. Szkołę podstawową (powszechną), pięć oddziałów, ukończył w Ostrowitem (1939), a następnie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące w Rypinie (1945-1949). Naukę kontynuował w Szkole Oficerów Rezerwy w Żarach k. Żagania zdobywając stopień oficera rezerwy (1949-1950). Studiował na UMK w Toruniu, na kierunku filologia polska (1950-1953), a następnie podjął eksternistyczne studia magisterskie na UMK w Toruniu, uzyskując stopień zawodowy magistra filologii polskiej (1955-1960). Uzyskał stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie historii oświaty i szkolnictwa (1978). Ponadto doskonalił swoje wykształcenie w Studium Bibliotekarstwa w Warszawie (1959-1960). Pracował przymusowo w gospodarstwach niemieckich jako robotnik rolny w powiecie rypińskim (1939-1945). Po wojnie był wykładowcą i dowódcą kompani w Studium Wojskowym przy UMK w Toruniu (1950-1953), a następnie jako pracownik naukowy w Biblio-

tece Uniwersyteckiej w Toruniu (1953-1954) i jako nauczyciel – skierowany nakazem pracy – w Państwowym Technikum Ogrodniczym w Aleksandrowie Kujawskim (1954-1990).

Należał do PZPR w Aleksandrowie Kujawskim (1968-1990), był dyrektorem Uniwersytetu Robotniczego ZMS w Bydgoszczy Filia w Aleksandrowie Kujawskim (1972-1975), był członkiem ZNP (od 1953), był przewodniczącym Powiatowej Komisji Rehabilitacyjnej dla Nauczycieli ZNP w Aleksandrowie Kujawskim (1956-1957), prezesem Ogniska ZNP (1962-1968), członkiem Honorowego Sądu Koleżeńskiego przy Zarządzie Okręgu ZNP w Bydgoszczy (1970-1972), prezesem Zarządu Powiatowego ZNP w Aleksandrowie Kujawskim (1972-1975), wiceprezesem Miejskiej Rady Zakładowej ZNP (1975-1978), członkiem Zarządu Okręgu ZNP we Włocławku (1983-1988), Komisji Oświaty, Zarządu Głównego ZNP (1986-1990), Głównej Komisji Historycznej ZNP, Wojewódzkiej Rady Postępu Pedagogicznego we Włocławku (1979-1988), WTN (od 1979), radnym Wojewódzkiej Rady Narodowej we Włocławku (1980-1988), członkiem Towarzystwa Wiedzy Powszechnej (od 1961), prezesem Zarządu Powiatowego Klubu Oficerów Rezerwy w Aleksandrowie Kujawskim (1970-1971), prezesem Zarządu Miejskiego w Aleksandrowie Kujawskim (od 1978).

Uhonorowany tytułem Zasłużony Nauczyciel PRL (1988), odznaczony Medalem 40-lecia PRL (1984), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1983), Złotym Krzyżem Zasługi (1975) Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1982) oraz wieloma złotymi odznakami, nagrodami i wyróżnieniami różnych organizacji.

Opublikował ponad 50 różnych opracowań (metodyczne, recenzje, rozprawy, artykuły naukowe) w tym książka pt. *Służewo na Kujawach wschodnich. Zarys dziejów* (1999).

Był dwukrotnie żonaty (1952 i 1975), ma troje dzieci: Elżbietę Krystynę (ur. 1953), Adama Andrzeja (ur. 1957), Andrzeja Waldemara (ur. 1964).

Autopsja (1975-2013); *Nasza młodość*, s. 256; ZKZD 2005, s. 160-161.

PAJEWSKI TEOFIL (*23 I 1861 r. we wsi Krzyżewo Borowe w pow. makowskim †7 VIII 1915 r. w Przewodowie), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie

Był synem Aleksandra i Rozalii z Tańskich. Po święceniach diakonatu pracował w Chorzelach. Święcenia kapłańskie przyjął 11 listopada 1883 r. r. Z Chorzel w dniu 19 czerwca 1884 r. został przeniesiony na wikariat do parafii pw. św. Trójcy w Rypinie, skąd 2 stycznia 1886 r. trafił na wikariat do Sarbiewa. „*W czasie pobytu w Rypinie – jak donosił „Korespondent Płocki” – zastąpił sobie na uznania i szacunek całej parafii. Parafianie z żalem żegnali odchodzącego do Sarbiewa księdza*”. Od 1889 r. był proboszczem w Brwilnie, a potem w Kurowie. Od 19004 r. spotykamy go na probostwie w Przewodowie, gdzie zmarł.

Pochowany na cmentarzu w Przewodowie.

Grzybowski, *Duchowieństwo XIX/2*, s. 283-284; Korespondent Płocki 1886, nr 8; 1891, nr 38; *Parafia*, s. 486-487, gdzie mylna data przybycia na wikariat do Rypina – 1895; *Śp. ks. Tofil Pajewski*, MPP 1915, nr 9, s. 163; *Tyc. Parafia św. Trójcy*, s. 113; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 34.

PADLEWSKI ZYGMUNT (*1 I 1836 r. we wsi Czerniawka Mała w pow. berdyczowskim na Ukrainie †15 V 1863 r. w Płocku), generał powstania styczniowego, czołowy działacz „Czerwonych”, członek Komitetu Centralnego Narodowego, powstańczy naczelnik województwa płockiego, ofiara zbrodni rosyjskich (P 3)

Był synem Władysława i Judyty z Lubicz-Potockich (1817-1889). Od 1846 r. uczył się w Korpusie Kadetów w Brześciu Litewskim, skąd w 1855 r. przeszedł do Konstantynowskiego Korpusu Kadetów w Petersburgu, a w 1857 r. do tamtejszej Akademii Artyleryjskiej, którą ukończył z wyróżnieniem w 1859 r. W końcu tego roku objął służbę w 8. Baterii Konnej Gwardii w Nowogrodzie. W 1861 r. awansował do stopnia porucznika. W czasie studiów w akademii w Petersburgu należał do oficerskiego koła rewolucyjnego. Wiosną 1861 r. został delegowany przez koło oficerskie do Paryża, gdzie jako mąż zaufania Zygmunta Sierakowskiego, objął przewodnictwo Towarzystwa Młodzieży Polskiej (TMP). W wyniku zatargu o uwolnienie TMP od wpływów Ludwika Mierosławskiego, wyjechał do Genui i tam w polskiej szkole wojskowej, początkowo tolerowanej przez rząd włoski, objął stanowisko inspektora artylerii. Gdy w 1862 r. rząd włoski, pod naciskiem ambasady rosyjskiej, zamknął polską szkołę wojskową w Cuneo (przeniesioną z Genui), podjął starania o jej rekonstrukcję w Londynie, które jednak nie przyniosły skutku.

W końcu sierpnia 1862 r. Komitet Centralny Narodowy (KCN) wezwał Padlewskiego do Warszawy celem powierzenia mu funkcji naczelnika miasta, po aresztowaniu J. Dąbrowskiego. W końcu października tego roku, jako jedyny wojskowy, znalazł się w składzie KCN. Pełnił w nim funkcję zwierzchnika organizacji miejskiej i łącznika z podziemiem rosyjskim. Był autorem planów powstańczych, których termin zaczęto wiązać z „branką” do carskiego wojska. Mimo prawicowego przewrotu w łonie KCN pod koniec grudnia 1862 r., pozostał w jego składzie, wprowadzając jednocześnie tam swego przyjaciela, S. Bobrowskiego. Z ich inicjatywy podtrzymano inicjatywę o wybuchu powstania w chwili rozpoczęcia „branki”. Zaplanowano też ujawnienie się rządu w opanowanym przez zamach Modlinie. Zamach ten nie udał się. W swym przemówieniu uzasadnił konieczność powstania potrzebą rozwiązania kwestii agrarnej i podniesienia ludu do rangi obywateli.

W dniu 17 stycznia 1863 r. udał się do Puszczy Kampinoskiej, aby uderzyć na Płock na czele wyprowadzonych z miasta poborowych. Dowództwa tego jednak nie utrzymał w ręku i po przeprawie przez Wisłę ledwie nie wpadł w ręce wroga. Nie wziął udziału w potyczce pod Ciołkowem w dniu 21 stycznia, ani w ataku na Płock następnej nocy. Zdolał jednak opanować sytuację w województwie płockim, w skład którego wchodziła wówczas ziemia dobrzyńska, i na własne życzenie otrzymał od KCN nominację na

naczelnika tego województwa wraz z powiatem łomżyńskim. Przeciwno niemu od początku występowali „biali”, liczył on bowiem na poparcie chłopów dzięki ogłoszeniu dekretów uwłaszczeniowych. Na ich proklamowanie kładł szczególny nacisk, zjednały mu one bowiem przychyłość wśród części chłopów. Natomiast działacze ziemianscy chcieli skłonić go do odwołania walki zbrojnej, toteż w odezwie z 27 stycznia 1863 r. oddał ich pod pręgierz opinii publicznej.

W lutym 1863 r. powstańcy z terenu ziemi dobrzyńskiej zajęli Rypin, Sierpc i stoczyli na tym terenie wiele potyczek z wojskiem rosyjskim. Przejście nieprzyjaciela do działań zaczepnych pociągnęło za sobą porażki jego podkomendnych pod Podosiem, Dębskiem i Skrwilnem. Od Bobrowskiego z Warszawy otrzymał sprzeczne wskazówki: maszerowania na Litwę, wyjścia na spotkanie dyktatora L. Mierosławskiego i wreszcie powrotu do KCN. W istocie zdany był na własne siły i inwencję. W pierwszych dniach marca 1863 r. objął dowództwo nad 1000-osobowym oddziałem Władysława Cichorskiego, ps. „Zameczek” i w dniu 9 marca tego roku stawiał czoło płk. Wałujewowi pod Myszyniecem. W bitwie tej wykazał zdolności dowódcze. Rząd Narodowy mianował go wówczas pułkownikiem, a następnie awansował do stopnia generała. Potem stoczył bitwy i potyczki pod Drążdżewem, Chorzelami, Zenbokiem, Zieluniem i Szeńskiem. Po porażce pod Radzanowem w dniu 21 marca 1863 r. rozpuścił oddział, nie czując się na siłach stawiać czoła nieprzyjacielowi oraz niektórym niechętnym mu dowódcom, a szczególnie W. Cichorskiemu. Rozwiązanie oddziału nastąpiło w dniu 22 marca 1863 r. w miejscowości Gorzeń niedaleko Szczutowa w ziemi dobrzyńskiej.

Po tym fakcie na kilka dni powrócił do Warszawy. Rząd Narodowy udzielił mu za to nagany i zwolnił ze stanowiska, z poleceniem jednak powrotu na teren województwa płockiego do czasu mianowania nowego naczelnika. Liczył w tym momencie na ożywienie powstania w ziemi dobrzyńskiej, głównie za sprawą formowanego w zaborze pruskim oddziału hr. Zygmunta Działowskiego. W dniu 16 kwietnia 1863 r. wyruszył z miejscowości Podlesie k. Szczutowa w ziemi dobrzyńskiej na spotkanie z oddziałem ochotników pomorsko-chełmińskich. Chciał bowiem objąć dowództwo nad oddziałem powstańców przybyłych z Prus, a także nad rozproszonymi grupami partyzantów w ziemi dobrzyńskiej, którzy mieli zdążać w kierunku Radzik w pobliżu granicy zaborów rosyjskiego i pruskiego. Tam właśnie zaplanowano przejście oddziału z Prus przez rzekę Drwęcę. Pomiędzy Borzyminem a Studzianką, niedaleko Rypina, został zatrzymany przez kozaków z oddziału rosyjskiego kpt. Rutkowskiego. Odstawiono go do Lipna, a stamtąd przez Dobrzyń n. Wisłą do Płocka.

W kołach „czerwonych” mówiono wtedy, że „Padlewski przez wsteczników był denuncjonowany”. Osadzony w płockim więzieniu, w dniu 1 maja 1863 r. złożył zeznania przed Komisją Wojenno-Polową Sądu Oddziału Płockiego. W śledztwie zachował się niezwykle godnie, nie ujawnił nici organizacyjnych, nie wymienił żadnych nazwisk. Próby jego uwolnienia z więzienia podjęła ciotka Padlewskiego, Klementyna Potocka, a z ramienia Rządu Narodowego, przybyły z Warszawy,

Józef Narzymiski. Nie dały one jednak żadnych rezultatów. W rozmowie z generałem rosyjskim, Semeką Padlewski odmówił odwołania się do łaski cara. Sąd wojenny skazał go 1 maja 1863 r. na karę śmierci. Wyrok wykonano po upływie terminu złożenia broni, wyznaczono powstańcom w carskim ukazie Aleksandra II o amnestii. W dniu 15 maja 1863 r. za rogatką płońską – przy prochowni w Płocku wykonano wyrok.

Jego pamięć uczcił m. in. Aleksander Harcen w „Kołokole”, pisząc w dniu 1 czerwca 1863 r.: „Jeszcze jedna ofiara ze strony Polski, jeszcze jedna zbrodnia z naszej strony. Wszak niedawno był on wśród nas w liczbie tych sześciu, o których mówiliśmy, pełen nadziei, pełen odwagi”.

Nie był żonaty, sentymentem darzyła go Klementyna z Krajewskich Potocka.

Jego ojciec, Władysław Ludwik, brał udział w powstaniu listopadowym, a w powstaniu styczniowym dowodził oddziałem powstańczym na Wołyniu. Skazany także na śmierć, został rozstrzelany w dniu 21 listopada 1863 r. w Kijowie. Jego brat był oficerem w armii rosyjskiej, a po rozstrzelaniu wystąpił z carskiego wojska.

W 1918 r. w siedzibie Towarzystwa Naukowego Płockiego w Płocku ustawiono rzeźbę z jego podobizną, wykonaną przez Tadeusza Miszewskiego. Natomiast w setną rocznicę śmierci w dniu 15 maja 1963 r. został ustawiony głaz z napisem: „Zygmunt Padlewski 1835-1863 naczelnik powstania styczniowego w województwie płockim”. W tym samym dniu Szkole Podstawowej nr 10 w Płocku nadano jego imię. Jego imię nosi także Szkoła Podstawowa w Nadrożu k. Rypina.

M. Berg, *Zapiski o polskich spiskach i powstaniach*, cz. 7, Warszawa 1906; *Bitwa pod Myszyniecem*, *Żołnierz Polski* 1931, s. 240-241; K. Brzuski, *Tragedia Zygmunta Padlewskiego*, *Kurier Poranny* 1935, z 22 I; Chądzyński, *Wspomnienia*, pass.; D. Chyczewska, *Miejsce stracenia Zygmunta Padlewskiego, powstańczego generała z roku 1863*, *Notatki Płockie* 1977, nr 89, s. 37-40; Z. Cwiek, *Przywódcy powstania styczniowego*, Warszawa 1963, s. 131-139; *Encykl. powszechna*, t. 3, s. 429; *Ephemerides des Polonais*, Paris 1863, s. 68; J. Gawin-Wisniewska, *Ze wspomnień o naczelniku powstania Zygmunta Padlewskiego*, *Życie Mazowsza* 1936, nr 8-9; S. Gąsecki, *Pamiętniki powstańca z roku 1863/1864*, spisał podług jego opowiadań J. Słupski, Poznań 1895, s. 31; J. Gieysztorowa, A. Zahorski, J. Łukasiewicz, *Walki partyzanckie oddziałów Z. Padlewskiego, K. Wawera-Ramontowskiego i innych*, [w:] *Cztery wieki Mazowsza*, Warszawa 1968, s. 265-266; J. Grabiec, *Rok 1863*, Poznań 1913, s. 354-355; K. Grodziska-Ożóg, *Cmentarz Rakowicki w Krakowie*, Wrocław-Kraków 1983, s. 363, M. M. Grzybowski, *Ostatnie chwile generała Zygmunta Padlewskiego*, *Notatki Płockie* 1982, nr 2-3, s. 29-31; R. Juszkiewicz, *Kampania Zygmunta Padlewskiego w Mławskim*, *Pięć Rzek* 1956, nr 1; W. Karbowski, *Zygmunt Padlewski (1835-1863)*, Warszawa 1969, pass.; J. Kisielewska, *Miejsce stracenia Zygmunta Padlewskiego*, *Życie Mazowsza* 1935, nr 3, s. 86; Z. Kolumna, *Pamiętnik dla rodzin polskich*, cz. 1, Kraków 1868; S. Kostanecki, *Powstańczy naczelnik województwa płockiego. W setną rocznicę śmierci Zygmunta Padlewskiego*, *Notatki Płockie* 1863, nr 25, s. 1-9; Krajewski, *Bene merentes*, s. 19-20; Krajewski, *Posiew wolności*, pass.; Krajewski, *Dobrze zasłużeni*, s. 20; M. Krajewski, *General Zygmunt Padlewski*, *Kujawy* 1987, nr 20, s. 8; Krajewski, *Posiew wolności*, pass.; Krajewski, *Powstanie*, pass.; M. Krajewski, *Powstanie styczniowe w ziemi dobrzyńskiej*, *Rypin* 1983, s. 4-6; Krajewski, *Powstanie między Skrwą a Drwęcą*, s. 33-36, 40, 54-56, 58, 60, 65-99, 103-104, 124, 133, 157, 163, 166, 169, 186, 239; Krajewski, *Rypin w okresie zaborów*, s. 153 i n.; Krajewski, *W sercu ziemi*, s. 58-59; B. Limanowski, *Historia ruchu narodowego od 1861-1864 r.*, Lwów 1882, t. 2; Lissowski,

Powstanie, pass.; J. Malinowski, *Pamiętniki Anonima. O kampanii Padlewskiego w Płockie w 1863 r.*, Świat 1935, nr 4, s. 13-14; *Mazowieckim szlakiem powstańczym*, Trybuna Mazowiecka 1958, nr 1, s. 3; E. Mosiądz-Nowicka, *Dowódcy powstania styczniowego na Kurpiowszczyźnie*, [w:] *120. rocznica powstania styczniowego na ziemiach województwa ostrołęckiego 1863-1963*, Warszawa 1984, s. 26-33; Z. Niedziałkowska, *Puszcza Zielona - Bory Ostrołęckie. Z przeszłości Kurpiów*, Warszawa 1981, s. 82-87; Nowowiejski, *Płock*, s. 158; *Oddział Padlewskiego*, *Gazeta Mławska* 1938, nr 27; Oracki, *Leksykon*, s. 148-149; Podgóreczny, *Niepospolici*, s. 226; W. Przyborowski, *Historia sześciu miesięcy*, Warszawa 1904; S. Popkowski, *Powstanie styczniowe w Płockiem i Płońskiem*, *Głos Mazowiecki* 1939, nr 1765; PSB, t. 24: 1979, s. 811-821; J. Sawicki-Stella, *Ludzie i wypadki z 1861-1865*, cz. 1, Lwów 1894; A. Sokółowski, *Dzieje powstania styczniowego 1863-1864*, Berlin 1910, s. 234-235; Stefański, *Płock*, s. 271-275; J. Szarek, *Powstanie styczniowe. Zryw wolnych Polaków*, Kraków 2013, s. 122-123, 177; M. Wyśłuchowa, *W lasy bież, strzelbę chwyć*, [w:] *Za Wolność i Lud. Opowiadania z lat 1861-1864*, Lwów 1892, s. 62; W., *O Zygmuncie Padlewskim i jego pomniku w Płocku*, *Życie Mazowsza* 1935, nr 14-15; 1936, nr 8-9; Z. Żuchowski, *Powstańczy epizod na ziemi dobrzyńskiej*, *Więści z Ziemi Dobrzyńskiej* 1999, nr 3, s. 8.

PALMART ALEKSANDER (*ok. 1811 r. w Sadłowie k. Rypina †26 XI 1833 r. w Warszawie), partyzant „Zemsty Ludu” 1833 r.

Był synem Jana, dzierżawcy wsi Sadłowo w pow. rypińskim i Emilii. Do szkół uczęszczał we Włocławku i Płocku, gdzie ukończył jednak tylko 4 klasy. Podawał się za szlachcica. Na początku 1831 r. zaciągnął się do 2. pułku mazowieckiego, jednak wskutek odniesionej kontuzji, znalazł się w szpitalu.

W końcu maja 1833 r., za pośrednictwem Juliana Rościszewskiego, wraz z byłym oficerem Wojska Polskiego, Józefem Dąbkowskim w Falbance k. Włocławka wstąpił do oddziału partyzanckiego „Zemsty Ludu” pod dowództwem Artura Zawiszy Czarnego. W oddziale tym zajmował się głównie aprowizacją, wykorzystując znajomości we dworach i okolicznych miasteczkach. Zawisza delegował go także do Włocławka z zadaniem prowadzenia tam agitacji i kolportowania odezw z napisami: „Polska-Litwa. Zemsta Ludu”. Udało mu się zwerbować tylko jednego partyzanta, który potem zdradził cały oddział i wydał go w ręce Rosjan.

W potyczce ze szwadronem carskich huzarów w dniu 14 czerwca 1833 r. pod Krośniewicami został schwytany przez Rosjan wraz z dowódcą, A. Zawiszą oraz Grzegorzem Zającem i Ignacym Morozowem. Następnie postawiony przed rosyjskim sądem wojskowym i skazany na karę śmierci. Wyrok, przez rozstrzelanie, wykonano w Warszawie nieopodal rogatki Jerozolimskiej równocześnie ze straceniem A. Zawiszy.

A. Barszczewska, J. Śmiałowski, *Z dziejów partyzantki Józefa Zaliwskiego w 1833 r.*, *Studia i Materiały do Historii Wojskowości*, t. 7: 1961, cz. 1, s. 268-269; M. Berg, *Pamiętniki o polskich spiskach i powstaniach*, Kraków 1894, s. 39; Danielewicz, *Walka*, s. 16-18; Krajewski, *Ostatnie chwile*, s. 58; M. Krajewski, *Partyzantka „Zemsta Ludu” na ziemi dobrzyńskiej i Kujawach*, *Biuletyn Przewodnicki PTTK*, nr 23: 1984, s. 11-13; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 155; Krajewski, *Zemsta Ludu*, s. 214-219; A. Kraushar, *Partyzantka Artura Zawiszy*, Warszawa 1915, s. 37-43; H. Naglerowa, *Wyprawa Zaliwskiego 1833 r.*, *Przewodnik Naukowy i Literacki*, t. 47: 1919, s. 906-907; PSB, t. 25: 1980, s. 96-97; *Spółeczeństwo polskie*, s. 49, 82, 314, 337, 339, 749.

PALUCH IGNACY (*23 IV 1908 r. w Zawadzie, pow. włoszczowski †20 V 1942 r. w Linz), kapłan rzymskokatolicki, administrator parafii w Bobrownikach, ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Jana i Małgorzaty z Gawrońskich. W dniu 18 czerwca 1933 r. został wyświęcony na kapłana. Od 14 lipca tego roku objął wikariat w Choceniu. W 1939 r. został administratorem parafii Bobrowniki k. Lipna. W dniu 23 października tego roku został aresztowany i osadzony w więzieniu w Lipnie. Następnie przeszedł hitlerowskie więzienia i obozy: od 23 października 1939 r. w Toruniu, od 10 stycznia 1940 r. w Gdańsku, od 12 stycznia 1940 r. w obozie Stutthof i od 14 kwietnia 1940 r. w Sachsenhausen. W dniu 14 grudnia tego roku został przeniesiony do obozu w Dachau, gdzie na skutek wyczerpania zaliczony do grupy tzw. inwalidów i następnie skazany na śmierć przez zagazowanie w komorach gazowych w miejscowości Linz jako numer obozowy 22524.

AIPN Warszawa, GKBZpNP, Ankieta Sądu Grodzkiego w Lipnie, sygn. 24, t. 1.; Chart, *Spis*, s. 182; *Czemikowo*, s. 304; Domagała, *Dachau*, s. 186; Goźdz-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 42; Jezierska, *Transporty*, s. 169; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa I*, s. 150; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 142, 152; Krajewski, *Eksterminacja inteligencji*, s. 185, 200; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 324; Librowski, *Ofiary*, s. 114; Musiol, *Dachau*, s. 401; Piotrowski, *Słownik*, s. 190.

PANEK JÓZEF (*13 II 1901 r. we wsi Trąby, pow. łowicki †14 X 1942 r. w Linz), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz parafii Osieku n. Wisłą, ofiara niemieckich obozów koncentracyjnych

Był synem Pawła i Franciszki z Wardów. W 1922 r. wstąpił do seminarium duchownego i 23 stycznia 1927 r. przyjął święcenia kapłańskie. Był kolejno wikariuszem w Goszczanowie, Burzeninie i Ciechocinku. Po śmierci ks. Stanisława Laskowskiego przez półtora roku zarządzał tą ostatnią parafią. W dniu 17 sierpnia 1933 r. został administratorem parafii Osiek n. Wisłą w pow. lipnowskim, a 6 grudnia 1937 r. został mianowany proboszczem tej parafii.

W dniu 23 października 1939 r. aresztowany przez Niemców i osadzony w więzieniu w Lipnie. Następnie przeszedł przez więzienia i obozy w Toruniu (od 24 października 1939), Gdańsku Neufrahrwasser (od 10 stycznia 1940), Stutthof (od 12 stycznia 1940) i Sachsenhausen (od 10 kwietnia 1940). W dniu 14 grudnia 1940 r. trafił do obozu w Dachau, gdzie nadano mu numer 22332. Tam podupadł na zdrowiu i w październiku 1942 r. został zaliczony do grupy tzw. inwalidów. Następnie został skierowany na śmierć przez zagazowanie do austriackiej miejscowości Linz.

AIPN Warszawa, GKBZpNP, Ankieta Sądu Grodzkiego w Lipnie, sygn. 24, t. 1.; J. Anklewicz, *Historia parafii w Osieku nad Wisłą*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 12: 2008, s. 128; Chart, *Spis*, s. 183; Domagała, *Dachau*, s. 186; Goźdz-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 43; Jezierska, *Transporty*, s. 167; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa I*, s. 150; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 142, 152; Krajewski, *Eksterminacja inteligencji*, s. 200; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 324; Librowski, *Ofiary*, s. 115-116; *Lista męczeńska*, s. 2; Malak, *Klechy*, s. 397; Musiol, *Dachau*, s. 401; Piotrowski, *Słownik*, s. 190; B. Sawic, *Osiek n. Wisłą (cz. 2)*, 2011, nr 10.

PANKOWSKI ADAM (†1943 r. w Buchenwaldzie), uczeń, żołnierz Armii Krajowej, ofiara zbrodni niemieckich

Przed wybuchem drugiej wojny światowej uczęszczał do gimnazjum w Rypinie.

W czasie okupacji hitlerowskiej wstąpił do Armii Krajowej. W maju 1943 r., w czasie tzw. wyspy majowej, został aresztowany przez Gestapo. Najpierw więziony w więzieniu w Grudziądzu, a potem skierowany do hitlerowskiego obozu koncentracyjnego w Buchenwaldzie, gdzie został zamęczony.

AFGZ, Spuścizna S. Suszyńskiego, Wykaz żołnierzy AK; Galkowski-Piotrowski, *Rypin w latach wojny*, s. 351; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 346.

PAPIERNIK CEZARIUSZ (*6 XI 1929 r. w Rypinie), dziennikarz, publicysta, członek DTN (P 4)

Syn Czesława i Stanisławy z Zaleskiewiczów. Szkołę Powszechną nr 1 ukończył w Rypinie (1939, cztery oddziały, dalszą naukę przerwał wybuch wojny), a następnie w latach 1945-1950 Państwową Szkołę Ogólnokształcącą Stopnia Licealnego w Rypinie (wychowawczyni – Wiktoria Gutkowska). W tym czasie bardzo mocno angażował się w działalność rypińskiego harcerstwa. W październiku 1945, na polecenie komendanta Hufca Rypin, pfm Bonifacego Łukowskiego, założył 3. Drużynę Harcerską im. gen. H. Dąbrowskiego, która skupiała 35 chłopców i 25 maja 1946 r. otrzymała sztandar, poświęcony przez ks. Wincentego Konarskiego, proboszcza parafii św. Trójcy w Rypinie. Gdy drużyna rozrosła się liczbowo, podzielił ją na 4 zastępy. Potem był nawet w komisji odznaczę harcerskich. Współorganizował obozy harcerskie w Szczutowie.

Studiował na Uniwersytecie Warszawskim (1950-1953), uzyskując dyplom ukończenia studiów wyższych stopnia pierwszego na Wydziale Filozoficzno-Społecznym, sekcja dziennikarska. Pracując jako dziennikarz (1967 r.) rozpoczął studia magisterskie na Wydziale Nauk Społecznych, Studium Dziennikarskie Uniwersytetu Warszawskiego uzyskał tytuł magistra (1970). Posiada kwalifikacje zawodowe dziennikarza i reżysera filmów dokumentalnych.

Pracował w tygodniku ogólnopolskim „Chłopska Droga” (1953-1960) jako publicysta, a następnie w Telewizji Polskiej (1960-1990) jako redaktor programów oświatowych i popularnonaukowych. W ostatnich latach pisał także do „Głosu Weterana i Rezerwisty” oraz do czasopism regionalnych w Rypinie i Sierpcu. Należał do Stowarzyszenia Dziennikarzy RP i Związku Zawodowego Pracowników Radia i Telewizji. Od 2007 r. jest aktywnym członkiem DTN.

Jest autorem m. in. publikacji książkowych: *Bohater reportażu telewizyjnego* (1970), *Moja mała Ojczyzna* (2003), *Dorośle dzieciństwo* (2007), *Zapiski z warszawsko-rypińskiej dekady* (2011), *Opowiadania rypińskie... z odrobiną sentymentu i erotyki w tle* (2012) oraz wielu artykułów publicystycznych w prasie oraz programów telewizyjnych oraz filmów dokumentalnych, emitowanych w telewizji, np. *Skarb ze Skrwilna* (1984). Na łamach „Rocznika Dobrzyńskiego” ogłosił: *Wojenne pamiętniki Dobrzyńiaków na tle dyskusji o wojnie* (t. 3: 2010), *Od dziedzictwa ku przyszłości* (t.

4: 2011), *Pro memoria. Stanisław Wesółowski (1929-2012)*, (t. 5: 2012), *Pro memoria. Antoni Witkowski (1934-2012)*, (t. 5: 2012), *Prof. Stanisław Trybuła (1932-12008), niecodzienna biografia* (t. 7: 2014).

Szczególną estymą darzy swoje miasto – Rypin, do kąd często przybywała i gdzie ma wielu serdecznych przyjaciół.

Odnaczony m. in. Srebrnym i Złotym Krzyżem Zasługi oraz Medalem Komisji Edukacji

Ożeniony z Bożeną z Frankowskich (1953), ma córkę Ewę (ur. 1954), wnuk Mikołaj Bobiński.

ADTN, Deklaracja członkowska; Autopsja (1965-2014); <https://www.facebook.com/cezariusz.papiernik/9> VII 2013; *Kalendarium Rypina*, s. 117; *Nasza młodość*, s. 256; *Rypin w PRL*, s. 492, 494-497; L. S. Szuba, *Harcerstwo na Pomorzu i Kujawach w latach 1945-1950 w świetle dokumentów Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Bydgoszczy*, Bydgoszcz, s. 95; S. Wesółowski, *Moje przeżycia wojenne w Rypinie (1939-1945)*, opr. wstępem i przypisami opatrzył M. Krajewski, Rypin 2009, s. 128; *ZKZD 2005*, s. 164; Stasiak, *Rola Muzeum*, s. 139.

PAPIERNIK CZESŁAW (*2 II 1898 r. † 19 IV 1987 r. w Rypinie), działacz kółek rolniczych, działacz ruchu muzycznego, dyrygent chóru „Lutnia” i chóru kościelnego św. Cecylii (P 5)

Był synem Wawrzyńca i Józefy z Okońskich. W Rypinie prowadził gospodarstwo rolniczo-sadownicze. Należał do Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Był członkiem Zarządu Powiatowego Związku Kółek Rolniczych, a w latach 1937-1939 wypełniał w tym związku społecznie funkcję sekretarza.

Przed wybuchem wojny był członkiem chórów: kościelnego św. Cecylii przy kościele pw. Św. Trójcy w Rypinie oraz chóru męskiego Towarzystwa Muzyczno-Dramatycznego „Lutnia”, a następnie dyrygentem tego ostatniego. W latach 1936-1939 kierował sekcją chóralską „TM-D „Lutnia” po Gustawie Sommerze.

Z działalności w ruchu śpiewaczym nie zrezygnował po zakończeniu drugiej wojny światowej. Jako pierwszy, powojenny dyrygent chóru „Lutnia” wystąpił m. in. w czasie uroczystości żałobnej w czasie ekshumacji ofiar masowych mordów w lasach skrwileńskich. Chórem tym dyrygował ponownie po wyjeździe z Rypina dyrygenta Jana Górzyńskiego, z zawodu nauczyciela. Do lat osiemdziesiątych dyrygował także chórem kościelnym św. Cecylii przy parafii Św. Trójcy.

W 1927 r. ożeniony z Stanisławą Zaleskiewicz, pozostawił troje dzieci: Cezariusza (ur. 6 XI 1929), dziennikarza i publicystę; Hannę (ur. 20 XI 1933 r.-zm. 2012) i Janusza (15 V 1935-15 VIII 1991).

Pochowany na cmentarzu katolickim w Rypinie.

AP Bydgoszcz, Urząd Wojewódzki Pomorski, sygn. 5469, Arkusze ewidencyjne dla stowarzyszeń i związków z 10 stycznia 1932 r.; Inf. Cezariusza Papiernika (Warszawa), syna Czesława z 20 VII 2002 r.; Rogo, *Lutnia*, s. 402-404; *Rypin PRL*, s. 519-520; Tablica nagrobna na cmentarzu w Rypinie.

PAPROCKI BARTOSZ (n. BARTŁOMIEJ) h. Jastrzębiec (*1540 r. w Paprockiej Woli k. Szczutowa w ziemi dobrzyńskiej †27 XII 1614 r. we Lwowie), heraldyk, pisarz polityczno-obyczajowy, satyryk, historyk (P 5)

Urodził się w rodzinie średniozamożnej szlachty jako syn Andrzeja, komornika ziemskiego dobrzyńskiego i Elżbiety z Jeżewskich h. Jastrzębiec. Studiował w Akademii Krakowskiej. Przebywał jakiś czas w domu zamożnego krewnego, Stanisława Modliszewskiego, a także na dworze Piotra Gorajskiego. W 1567 r. osiadł w rodzinnych dobrach w ziemi dobrzyńskiej, prowadząc gospodarstwo wraz z braćmi w Paprockiej Woli (obecnie Stara Wola) i Paprotkach Starych. Następnie przebywał na dworze Andrzeja Taranowskiego i w 1572 r. towarzyszył mu najprawdopodobniej w jego poselstwie do Stambułu. Po śmierci swej żony w tym samym roku powrócił do domu i mniej więcej w tym samym czasie został podczaszym dobrzyńskim. Od ok. 1575 r. poświęcił się pisarstwu. Tego roku sejmowi elekcyjnemu poświęcił pisaną wierszem satyrę *Koło rycerskie*. Również w 1575 r. wydał satyryczny wiersz *Dziesięcioro przykazania Mężowe*. Szczególnie zasłynął jako autor prac historyczno-heraldycznych. W 1584 r. ogłosił główne swoje dzieło pt. *Herby rycerstwa polskiego na pięcioro xiąg podzielone*, które przyniosło mu roczną pensję u króla. W tym dziele dał wyraz nobistycznemu przekonaniu o obcym pochodzeniu ogromnej większości szlachty polskiej. Aż 92 herby wywiódł zza granicy, a tylko 58 uznał za rodzime. Stąd też wartość historyczną mają po dziś dzień te *Herby*, w których autor, zaczynając od słów „wieku mego byli”, mówi o sobie współczesnej szlachcie. Ostatnia z pięciu części tego dzieła dotyczy herbów województw i miast. *Herby* za życia B. Paprockiego były uzupełniane, a często całe genealogie zmieniane. Za dzieło to był mile widziany na dworze królewskim. Odwdzięczał się, sławiąc wierszami wyprawę królewską na Moskwę (*Wesele bogiń...*, Kraków 1581, *Triumf satyrów leśnych...*, Kraków 1582). W poglądach politycznych ówczesnej epoki był zdecydowanym przeciwnikiem kanclerza Zamoyskiego. W czasie bezkrólewia w 1587 r. w sposób „wyoce zjadliwy” zaatakował Zamoyskiego w broszurze pisanej prozą pt. *Upominek albo przestroga zacnemu narodowi polskiemu* (b.m.w. 1587), a także w utworze wierszowanym pt. *Pamięć nierządu w Polsce przez dwie frakcje uczynionego w roku 1587* (druk zapewne w Pradze w 1588).

Wcześniej, bo w 1578 r. wydał dzieło pisane w części prozą, a w części poezją pt. *Gniazdo cnoty*. Zawierało ono wywody herbów, w oparciu o badania historyczne i tradycję. Natomiast w 1575 r. wydał regionalny, wierszowany herbarz pt. „*Panosza, to jest wysławianie panów i paniąt ziem ruskich z męstwa, z obyczajów i z innych spraw poczywych*”. W 1593 r., już na emigracji, ogłosił dzieło heraldyczne traktujące o szlachcie morawskiej.

Z utworów literackich popularnością w Polsce przedrozbiorowej cieszył się jego utwór pt. *Nauki rozmaitych filozofów odbierania sobie żony*.

W 1610 r. powrócił do kraju. Nie posiadając żadnego majątku, ostatnie lata życia spędził w opactwach klasztornych w Wąchocku i Łądzie.

W małżeństwie z Jadwigą Kossobudzką h. Pobóg, córką Mikołaja, kasztelana sierpskiego, wdową po Wiśniewskim, staroście mławskim, dziedziczką Krajcowa i połowy Lipy k. Raciąża, był bezdzietny. J. Ko-

sobudzka, znacznie starsza od Paprockiego, zmarła w 1572 r.

Pochowany w krypcie Kościoła Ojców Franciszkanów we Lwowie.

Biliński, *Szlachta*; Chodynicki, *Dykcjonarz*, t. 2, s. 271-273; Demby, *Księga*, s. 107; W. Dworzaczek, *Paprocki Bartłomiej (Bartosz) h. Jastrzębiec*, PSB, t. 25: 1980, s. 177-180; Guldón, *Mapy*, s. 50; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=bartosz+paprocki/31> 2014; M. Juszyński, *Dykcjonarz poetów polskich*, Warszawa 1820, t. 2; Kostanecki, *Wybitni obywatele*, nr 20, s. 26; Kozierowski, *Nazwy*, t. 6, s. 223-224; Krajewski, *Dobrze zasłużeni*, s. 20; *Literatura mieszczańska XVII wieku*, Lwów 1925; Niesiecki, *Herbarz*, t. 2, s. 245, gdzie – Bartłomiej; Nowowiejski, *Płock*, s. 32, 368; Nyceek, *Ludzie*, s. 188; Pawiński, *Źródła*, s. 279, 302; Paprocki, *Herbarz*, s. 186, 931, LXXXIII.

PAPROCKI ŁUKASZ h. Jastrzębiec (*1607 r. w ziemi dobrzyńskiej †17 X 1657 r. w Płocku), pedagog, heraldyk, prawnik, jezuita

Pochodził z rodziny szlacheckiej i był synem Wojciecha (matka z d. Wiadrowska) i bratankiem heraldyka, Bartosza (Bartłomieja) Paprockiego. W 1624 r. wstąpił do zakonu jezuitów. Kształcił się w Wilnie, Pułtusk i Płocku, gdzie ukończył kurs pedagogiczny dla kandydatów na nauczycieli. Studiował także filozofię, matematykę i teologię. W 1634 r. otrzymał święcenia kapłańskie, po czym rozpoczął pracę nauczycielską w Pińsku na Polesiu. Od 1638 r. do 1653 r. wykładał teologię moralną i pewne zagadnienia z prawa kanonicznego najpierw w Nieświeżu, a od 1640 r. w Płocku. W tych kwestiach cieszył się dużym autorytetem. Przez samodzielne studia, wzorem swego stryja, zdobył dużą wiedzę z zakresu heraldyki i historii ojczystej. W dniu 4 czerwca 1653 r. został rektorem płockiego kolegium. W czasie najazdu szwedzkiego uchronił mienie szkoły przed grabieżą.

Podjął próbę kontynuowania *Herbarza* stryja Bartosza Paprockiego. Do 1657 r. zdołał przygotować „po większej części” nowe „pomnożone i poprawione” opracowanie Bartosza pt. *Herby rycerstwa polskiego*. Po śmierci Łukasza Paprockiego, jego przyjaciel biskup poznański, Wojciech Tolibowski, „za radą szlachty” chciał to dzieło własnym kosztem drukować. Zamiaru tego jednak nie zrealizował, a rękopis Paprockiego wkrótce zaginął. Jeszcze za życia Paprockiego korzystano z jego zbiorów przy pisaniu dwóch dziełek heraldycznych. Także w rękopisie zostawił dzieło pt. *O herbach wielu domów szlacheckich ziemi dobrzyńskiej*. Ogłosił natomiast w 1652 r. pracę *Łaski duchowne przy kościele Sierpskim Wniebowzięcia pełnej łaski Bogarodzice Panny w województwie płockim* (wydanie fototypiczne, Warszawa 1983), które dedykował ksieni Klasztoru Benedyktynów w Sierpcu, Katarzynie Potulickiej. Do książki tej dołączył rozprawę *Origo stemmatis Grzymała*, chcąc przez to uczcić rodzinę Potulickich. Dzieło to stanowi cenny dokument potwierdzający historyczność i zasięg kultu Matki Boskiej Sierpskiej. Opisując poszczególne fakty, podawał datę zdarzenia, imię i ewentualnie nazwisko tego, kto łaski doznał. Swoją książkę doprowadził aż do 1652 r.

Najprawdopodobniej nie ma racji K. Estreicher, sądząc, że Ł. Paprocki był autorem dzieła pt. *O łaskach i cudach, które się działy w kościele Najświętszej Pan-*

ny *Maryi Czerwieńskiej* (Warszawa 1650) oraz tłumaczem dziełka *Miracula patrata ad imaginem thaumaturgam B. Virginis Mariae Dzikoviensem e polono latine reddita* (Kraków 1686).

Miał brata Pawła (zm. 5 IV 1666), który był także jezuitą.

J. Brown, *Biblioteka pisarzy asystentów polskiej Towarzystwa Jezusowego*, Poznań 1862, s. 308; Chodynicki, *Dykcjonarz*, t. 2, s. 273-280; Demby, *Bene merentes*; *Encykl. Orgelbranda*, t. 11; Z. Gawski, *Sanktuarium Matki Boskiej Sierpeckiej*, Warszawa 1983, s. 11-12; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=%B3ukasz+paprocki/31> I 2014; Krajewski, *Dobrze zasłużeni*, s. 20; B. Natoński, *Paprocki Łukasz h. Jastrzebiec*, PSB, t. 25: 1980, s. 185-186; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 254-256; Nycek, *Ludzie*, s. 188-189; J. Okoń, *Dramat i teatr szkolny. Sceny jezuickie XVII w.*, Wrocław 1970, s. 278, 281-282, 294-295; PRS, s. 153; S. Załęski, *Jezuici w Polsce*, Lwów 1900-1906, t. 3, s. 1122, t. 4, s. 1072-1075.

PAPROTA RYSZARD (*18 VI 1934 r. w Zakrzówku w woj. lubelskim †2 III 1995 r. w Lipnie), działacz „Solidarności”, burmistrz miasta Lipna, społecznik (P 7)

Był synem Aleksandra, zawodowego strażaka i Stanisławy. Do Lipna rodzina sprowadziła się w 1951 r., kiedy ojciec otrzymał nakaz pracy w straży pożarnej w Lipnie. W 1953 r. ukończył miejscowe Liceum Ogólnokształcące. Następnie odbył zasadniczą służbę wojskową i studiował w Oficerskiej Szkole Wojsk Lotniczych w Oleśnicy.

Po powrocie do Lipna pracował w kilku zakładach pracy: w Spółdzielni Kółek Rolniczych w Skępem, Wojewódzkiej Spółdzielni Ogrodniczej we Włocławku, „Nektawicie” i dwukrotnie w „Konwektorze”. Aktywnie działał w związkach zawodowych. Od 1980 r. należał do NSZZ „Solidarność”. Był przewodniczącym Komitetu Obywatelskiego w Lipnie, członkiem władz wojewódzkich „Solidarności”. W dniu 13 grudnia 1981 r. zorganizował uroczystość poświęcenia sztandaru „Solidarności” w fabryce „Konwektor”. W okresie stanu wojennego aktywnie działał w NSZZ „Solidarność”, za co został zwolniony z pracy w fabryce „Konwektor”. Mimo usilnych starań o jakąkolwiek pracę, skutecznie mu to utrudniano.

W dniu 19 czerwca 1989 r. został wybrany radnym Rady Miejskiej w Lipnie. Nawiązał wówczas kontakt z J. Kuroniem, od którego otrzymał środki w wysokości ówczesnych 7 milionów złotych na lokalną pomoc społeczną. W dniu 27 maja 1990 r. ponownie został wybrany radnym Rady Miejskiej w Lipnie, która 16 czerwca tego roku powierzyła mu funkcję burmistrza miasta, a którą pełnił do 28 lutego 1994 r.; zrezygnował na trzy miesiące przed upływem kadencji ze względu na postępującą chorobę. Dzięki pracowitości i zdolnościom organizacyjnym pozyskał z różnych źródeł środki finansowe na potrzeby miasta. W czasie pełnienia funkcji burmistrza miał Radę Doradców. Jako burmistrz Lipna zainicjował wiele ważnych dla miasta akcji, m. in. przyczynił się do poprawy warunków mieszkaniowych w mieście, za jego kadencji zbudowano dwa bloki mieszkalne, zadbał o poprawę lipnowskich ulic, poprawił warunki handlu na rynku, poprzez zbudowanie hali targowej. Troszczył się o ochronę środowiska naturalnego, likwidując małe

osiedlowe kotłownie, przyczynił się do rozbudowy oczyszczalni ścieków w mieście. Wspierał budowę nowego kościoła pod wezwaniem bł. bpa Michała Kozala, przyczynił się do utwardzenia głównej alei na cmentarzu. Uruchomił Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej przy ul. Włocławskiej. Dzięki jego inicjatywie powstała chłodnia, przyczynił się do restrukturyzacji lipnowskich zakładów pracy. Powstał projekt nowego cmentarza komunalnego, stworzył wiele miejsc pracy dla bezrobotnych. W 1990 r. przyczynił się do uruchomienia Szkoły Podstawowej nr 5 w Lipnie w budynku po byłym Komitecie Powiatowym PZPR. Był inspiratorem odbudowy Pomnika Niepodległości w dniu 14 czerwca 1992 r. w Lipnie, zniszczonego przez Niemców w 1939 r.

Bardzo aktywnie działał społecznie. W kwietniu 1990 r. był delegatem Kujaw i ziemi dobrzyńskiej na II Krajowy Zjazd NSZZ „Solidarność”, a w 1991 r. na następny Zjazd NSZZ „Solidarność”. Brał czynny udział w pracach Zjazdu, był członkiem komisji mandatowo-wyborczej. Był też członkiem Związku Miast Polskich i uczestniczył w jego zjeździe w Poznaniu.

Był wielokrotnie nagradzany i odznaczany, w 1992 r. otrzymał dyplom uznania „Za Zasługi dla Diecezji Włocławskiej”. W tym samym roku nadano mu Wielką Odznakę Pamiątkową Okręgu Pomorskiego Armii Krajowej. W 1993 r. wyróżniony został Srebrnym Medalem Za Zasługi dla Pożarnictwa i Odznaką Polskiego Związku Łowieckiego, a w 1994 r. – Odznaką „Za Zasługi dla Województwa Włocławskiego”. Uchwałą Rady Miasta z 16 listopada 2001 r. został pośmiertnie uhonorowany tytułem „Zasłużony dla Miasta Lipna”. W 1961 r. zawarł związek małżeński z Marianną Szczutkowską, z którą miał trzy córki i syna. Pochowany na cmentarzu parafialnym w Lipnie.

Autopsja (1990-1995); *Obywatele Lipna*, s. 108-110; I. Kornacka, *Tam, gdzie płoną znicze...*, Gazeta Lipnowska, nr 49: 2003, s. 33; Tablica nagrobna na cmentarzu w Lipnie; *Zasłużeni dla Miasta Lipna*, http://www.umlipno.pl/pl.page.zasluzeni_dla_miasta_lipna,173.html/9 II 2014.

PARADOWSKA CELINA (XX w.), żołnierz Wojskowej Służby Kobiet Armii Krajowej

Mieszkała w Skępem, była córką miejscowego ogrodnika. W czasie okupacji wstąpiła do Wojskowej Służby Kobiet AK i współpracowała z komendantką WSK w Obwodzie Lipno, Marią Sobocińską, ps. „Ryśka”. Ta ostatnia po latach wysoko oceniła jej zaangażowanie w ruchu oporu.

B. Chrzanowski, *Konspiracja powojenna na Pomorzu – problemy badawcze*, [w:] *Powojenne losy konspiracji pomorskiej*, pod red. E. Zawackiej i R. Kozłowskiego, Toruń 1995, s. 122; Krajewski, *Dama*, s. 137.

PARADOWSKA JANINA (XX w.), uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej

W czasie okupacji hitlerowskiej była ekspedientką w sklepie artykułów papierniczych w Lipnie, u Niemca Zemmlera. Najprawdopodobniej została zaprzysiężona do Armii Krajowej. Z tego powodu dostarczała do Józefkowa k. Skępego papier i inne potrzebne mate-

riały potrzebne do powielania konspiracyjnej gazetki pt. „Iskra Wolności”, wydawanej w domu Lulińskich.

Krajewski, *Dama*, s. 99.

PARDAŁA ADAM (*6 I 1937 r. w Przemyślu †8 VIII 1986 r.), piłkarz, trener piłki nożnej, felczer medyczny

Od 1953 r. był zawodnikiem klubu „Naprzód” Jędrzejów, zaś od 1955 r. – „Wisły” Kraków. W 1959 r. zamieszkał w Chrostkowie w pow. lipnowskim i rozpoczął grę w klubie „Miech” Lipno. W 1967 r. został instruktorem piłki nożnej KS „Lech” Rypin. W latach 1968-1970, 1971-1976 był trenerem pierwszej drużyny seniorów w klubie rypińskim. Nadto zawodowo był felczerem medycznym, po ukończeniu Państwowego Liceum Felczerskiego w Krakowie.

W 1976 r., wskutek bolesnych przeżyć rodzinnych, wyjechał z Rypina, trenując dalej piłkarzy najpierw AKS Busko-Zdrój, a w latach 1977-1979 – „Zenit” Chmielnik.

Pochowany na cmentarzu w Jędrzejowie.

Autopsja (1960-1976); <http://www.archivesportaleurope.net/ead-display/-/ead/fp/PL-29/fa/PL-29-1556/0/14> | 2014; *Lech*, s. 355.

PARZNIEWSKI ADAM h. Paparona (†przed 1666 r.), właściciel ziemski, kasztelan rypiński, stolnik rypiński

Był synem Krzysztofa (zm. 1635). W 1635 r. występuje jako stolnik rypiński, zaś w 1650 r. – jako kasztelan rypiński.

Miał cztery siostry: Mariannę, Zofię, Katarzynę Petronelę i Annę.

Poprzez ożenek, przed rokiem 1626, z Elżbietą Wituską, wdową po Janie Krosnowskim, przejął starostwo rypińskie z majątkami królewskimi w okolicach miasta: Starorypin i Głowińsk. Przed 1644 r. ożenił się powtórnie z Marianną z Karnkowskich i w tym samym roku król Władysław IV udzielił mu pozwolenia na dożywotnią dzierżawę dóbr należących do starostwa rypińskiego. Pozostawił córkę Barbarę, za Wojciechem Teodorem Łuszczewskim.

Boniecki, *Herbarz*, t. 12, s. 318; Z. Górski, *Z dziejów starostwa rypińskiego w XVI-XVIII wieku*, [w:] *Rypin. Szkice z dziejów miasta*, pod red. M. Krajewskiego, Rypin 1994, s. 107, 114; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=135493/17> | 2014; *Lustracje*, cz. 3, s. 62; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 254; *Okolice Rypina*, s. 679; Uruski, *Rodzina*, t. 13, s. 225.

PASIŃSKA MARIA (XX w.), uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej

Mieszkała w Skępem, za cmentarzem. Była żoną powojennego woźnego w Liceum Pedagogicznym w Wymyślinie, Władysława (1945-1960). Wzięła udział w pierwszej wyprawie do Warszawy przez tzw. zieloną granicę. Przewodnikiem wyprawy, razem z siostrami Sobocińskimi: Marią i Sławomirą, był Eugeniusz Wodzyński, mieszkający z kolei zaraz za Borkiem. W następnych miesiącach została łączniczką między

Warszawą a Skępem, kolportowała prasę podziemną i dostarczała ją Marii Sobocińskiej.

Krajewski, *Alma Mater*, s. 59; Krajewski, *Dama*, s. 137; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 108, 100; Wojtowicz, *Marylka*, s. 21-122.

PASZKOWSKI GRZEGORZ (XVII w.), proboszcz rypiński

Był pierwszym proboszczem rypińskim, którego nazwisko pojawiło się jako proboszcza rypińskiego w latach 1675-1676 w parafialnych księgach metrykalnych, choć nie jest wykluczone, iż proboszczem rypińskim był przed rokiem 1675. W księgach tych tytułowany jest prepozytem, co oznaczało, że sprawował zarząd na rypińskimi miechowitami.

<http://www.sejm-wielki.pl/b/ryp.2534/17> | 2014; Myslakowski, *Materiały*, s. 234; Myslakowski, *Opowieści*, s. 60; *Parafia*, s. 465.

PATERKOWSKI JULIAN (*ok. 1897 r. †1940 r. w okol. Królewca), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich

Był właścicielem majątku Zakrzewo w Lipnowskim. Należał do lipnowskiego Oddziału Związku Ziemian. W dniu 24 października 1939 r. został aresztowany przez Niemców na fikcyjnym zebraniu ziemian w Lipnie. Potem wraz z całą grupą ziemian z tego powiatu został wywieziony do obozu Rudau k. Królewca, gdzie zaginął bez wieści.

Jasiewicz, *Lista*, s. 758; Piotrowski, *Słownik*, s. 192; *Tablica Lipno; Ziemianie dobrzyńscy*, s. 385.

PAWEŁ OGON h. Ogończyk, zw. także Pełka Swank (†1339/1340 r.), starosta dobrzyński, kasztelan i wojewoda łęczycki

Był synem rycerza Piotra, używającego przydomku „Ogon”, który za zasługi oddane księciu dobrzyńskiemu, Władysławowi w dniu 12 marca 1329 r. otrzymał od niego immunitet na dobra: Wolę, Dąbrówkę, Lubin i Murzynowo. Przywilej ten uległ zniszczeniu i o jego odnowienie starali się u księcia dobrzyńskiego Władysława, Paweł wraz z braćmi swoimi: Marcinem, Jakubem i Piotrem w 1329 r.

Po powrocie Władysława Łokietka z wygnania stanął po jego stronie, oddając mu potem poważne zasługi, szczególnie w czasie agresji w 1308 r. W latach 1318-1335 sprawował urząd kasztelana łęczyckiego. W czerwcu 1318 r. uczestniczył w wiecu sulejowskim, który dokonał wyboru Władysława Łokietka na króla Polski. W latach następnych niejednokrotnie był u boku Łokietka, a w 1326 r. poręczył rozejm zawarty przez króla z Krzyżakami. Zmiany w jego statusie nastąpiły w momencie zamiany dzielnic między Łokietkiem, a książętami dobrzyńskimi: Bolesławem i Władysławem na przelomie lat 1327/1328.

Jako kasztelan łęczycki przestał bezpośrednio podlegać królowi, wchodząc w służbę księcia dzielnicowego, Władysława. Nadal pozostawał jednak starostą dobrzyńskim. W 1329 r. bezskutecznie bronił Dobrzynia przed najazdem czesko-krzyżackim. Wyparty stamtąd,

wycofał się z częścią załogi na lewy brzeg Wisły i zawiadomił króla o utracie grodu. Występował często przeciwko Zakonowi Krzyżackiemu. Podczas wielkiej wyprawy krzyżackiej, we wrześniu 1331 r., strzegł swego grodu łęczyckiego, a następnie próbował bronić nadanego mu przez Łokietka grodu w Spicymierzu. Potem wziął udział w bitwie pod Płowcami. W kwietniu 1332 r. należał do uczestników nieudanej próby odsieczy dla oblężonego Brześcia Kujawskiego. Po powrocie z wojny występował jako świadek dokumentów Władysława Siemowitowica, księcia łęczyckiego i dobrzyńskiego. Między 1335 a 1337 r. awansował na wojewodę łęczyckiego, po śmierci Borzywoja.

Paweł Ogon miał czterech braci: najstarszego (nie wiadomo, jakiego imienia), Marcina, Jakuba, chorążego sieradzkiego w 1350 r. i Piotra, kasztelana dobrzyńskiego w latach 1350-1364.

Pozostawił dwóch synów: Mikołaja, podkoniego łęczyckiego oraz Trojana i córkę Smichnę, za Grabowskim. Podkoni Mikołaj był przodkiem Ogończyków z Grabowa, Trojan natomiast dał początek rodu właścicielom Boniewa na Kujawach oraz Kikoła i Ostrowitego w ziemi dobrzyńskiej.

Bieniak, *Elita*, s. 33; J. Bieniak, *Paweł Ogon h. Ogon*, PSB, t. 25: 1980, s. 336-338, gdzie pozostała literatura; Bieniak, *Recepcja*, s. 218; Bieniak, *Terytorium*, s. 18-20; Z. Bigoszewski, *O przeszłości Góry Zamkowej, Ziemia Dobrzyńska*. Gazeta 1996, nr 4, s. 9; Boniecki, *Herbarz*, t. 2, s. 15, t. 7, s. 8, t. 10, s. 74; A. Bogucki, „Komes” w polskich źródłach historycznych, Warszawa 1972, s. 66-67; Czernikowo, s. 38; DKM, t. 2, nr 481; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=pawe%B3+ogon/17123014>; KDP, t. 2, nr 481, 578; *Kikół*, s. 86-87; Kozierowski, *Nazwy*, t. 6, s. 80, 235-236; Lasocki, *Dostojnicy*, s. 19; Lasocki, *Urzednicy*, s. 149; *Lites*, t. 1, s. 176-162, art. XII-XIV; Pawiński, *Źródła*, s. 317; Pełnikowska, *Sygnatariusze*, s. 28-29; PRS, s. 147; RZD, t. 2, cz. 2, s. 71-72; Śliwiński, *Własność*, s. 14.

PAWEŁ ROLA h. Ogończyk (XIV w.), rycerz dobrzyński

Był synem Dominika. Miał opinię niezamożnego, lecz cenionego rycerza i obok swego ojca występował w charakterze świadka na dokumentach księżnej Anstazji.

Miał braci: Stefana i Mikołaja.

Inf. M. Kochański (Olsztyn) z 27 VIII 2012 r.; Nowak, *Rolice*, s. 31; PRS, s. 147.

PAWEŁ ZE SPICYMIERZA, zw. Ogon h. Ogończyk (XIV w.), starosta dobrzyński

Był dziedzicem Spicymierza. W latach 1318-1335 piastował urząd kasztelana łęczyckiego, a w 1338 r. został wojewodą łęczyckim.

Wstąpił się w walkach z Krzyżakami. Kiedy wiosną 1329 r. król czeski, Jan Luksemburczyk, wspólnie z Krzyżakami obległ Dobrzyń n. Wisłą, stojąc na czele załogi zamku, złożonej z żołnierzy królewskich, mężnie bronił zamku dobrzyńskiego, odpierał szturm, czynione dniem i nocą.

Poddał się dopiero po zburzeniu przez oblegających przedmurzy i zasieków Dobrzyń n. Wisłą.

Miał dwóch synów: Mikołaja, podkoniuszego łęczyckiego, i Trojana.

Boniecki, *Herbarz*, t. 11, s. 245; Kostanecki, *Wybitni obywatele*, nr 19, s. 22; PRS, s. 149.

PAWIŃSKI RYSZARD (*1931 r. w Płocku †XI 2011 r. w Płocku), lekarz-ginekolog, ordynator oddziału szpitala w Rypinie (P 8)

W 1955 r. ukończył Akademię Medyczną w Łodzi i od stycznia 1956 r. rozpoczął pracę w Szpitalu Powiatowym w Rypinie na oddziale położniczo-ginekologicznym. W 1959 r. uzyskał I stopień specjalizacji w zakresie położnictwa i ginekologii i w rok później objął funkcję ordynatora oddziału położniczo-ginekologicznego. Pracował także w poradni „K” w Przychodni Obwodowej oraz w Ośrodku Zdrowia w Ostrowitem. W 1960 r. mianowany został kierownikiem Wydziału Zdrowia, ale stanowisko to sprawował zaledwie kilka miesięcy. W 1967 r. uzyskał II stopień specjalizacji w zakresie położnictwa i ginekologii.

W 1967 r. zrezygnował z pracy w Rypinie i przeprowadził się do Płocka. Dwa lata później mianowany został dyrektorem Szpitala Miejskiego oraz Szpitala Wojewódzkiego, wówczas jeszcze w budowie. W 1976 r. zrezygnował z tej funkcji i objął stanowisko ordynatora oddziału ginekologiczno-położniczego Szpitala Wojewódzkiego w Płocku. W stanie wojennym mianowany został komendantem Szpitala Wojewódzkiego. Wykształcił kilkudziesięciu ginekologów. Dzięki niemu oddziały, którymi kierują i kierowali jego uczniowie, miały lepsze wyniki tzw. umieralności okołoporodowej, niż podobne jednostki w Warszawie. Zasady, które wszczepił uczniom owocowały m. in. tym, że oba płockie oddziały trafiały do ogólnopolskiego finału akcji „Rodzić po ludzku”. Funkcję ordynatora oddziału pełnił do czasu przejścia na emeryturę w 1997 r.

Dzieje służby zdrowia, s. 320; *Płock. Odszedł dr Ryszard Pawiński-nestor płockich ginekologów*, <http://www.rynekzdrowia.pl/Po-godzinach/Plock-odszedl-dr-Ryszard-Pawinski-nestor-plockich-ginekologow,114654,10.html/1712014>; *Rypin w PRL*, s. 734-735.

PAWLAK MARIAN ZDZISŁAW (*10 VII 1935 r. w Nowinach, parafia Chodecz na Kujawach wschodnich), prof. nauk hum., organizator szkolnictwa wyższego (P 9)

Syn Konstantego i Anny z Raczkowskich. Początkowy okres okupacji do 1942 r. przeżył wraz z rodziną w domu rodzinnym w Nowinach. Następnie rodzina Pawlaków przeniesiona została do Kolonii Borzymie, gdyż gospodarstwo ich zostało przyłączone do majątku Borzymie. Mieszkali tam do 1944 r., zaś ostatni rok okupacji zamieszkiwali w jednym z czworaków w folwarku Borzymie. Na gospodarstwo w Nowinach powrócili w styczniu 1945 r.

Pod koniec stycznia 1945 r. rozpoczął naukę w Szkole Podstawowej w Nowinach. Ukończył ją w 1950 r. Edukację kontynuował w Liceum im. Ziemi Kujawskiej we Włocławku. Świadectwo dojrzałości otrzymał w 1955 r. W tym samym roku po zdaniu egzaminów wstępnych rozpoczął studia historyczne na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Stopień magistra uzyskał w 1960 r. na podstawie pracy o Janie Henryku Dąbrowskim pod kierunkiem prof. Jadwigi Lechickiej.

W dniu 24 czerwca 1969 r. decyzją Rady Wydziału Humanistycznego tej uczelni, na podstawie dysertacji *Dzieje Gimnazjum Elbląskiego w latach 1535-1772*, uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie historii. Praca została przygotowana pod opieką prof. Jerzego Wojtowicza. W 1988 r. również przed tą Radą zakończył przewód habilitacyjny. Na podstawie pracy *Studia uniwersyteckie młodzieży z Prus Królewskich w XVI-XVIII wieku* otrzymał stopień doktora habilitowanego. Tytuł profesora zwyczajnego otrzymał 22 sierpnia 1995 r.

W okresie od kwietnia do czerwca 1960 r. pracował jako bibliotekarz w Książnicy Miejskiej w Toruniu. W roku szkolnym 1960/1961 był zatrudniony na stanowisku nauczyciela w Zespole Szkół Zawodowych w Lipnie, gdzie jednym z jego uczniów był Lech Wałęsa. Od lutego 1961 r. zaczął pracę w Instytucie Historii i Archiwistyki UMK w Toruniu, gdzie pracował do 1989 r., przechodząc przez kolejne szczeble zatrudnienia. W latach 1961-1963 był zatrudniony na stanowisku asystenta, aby później przejść na starszego asystenta. W 1969 r. zaczął pracę jako adiunkt i na tym etapie pozostał już do końca swej pracy w Instytucie. Od początku pracy był związany z Zakładem Historii Powszechnej i Polski XVI-XVIII w.

W dniu 1 września 1989 r. przeszedł do pracy do Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy (obecnie Uniwersytet Kazimierza Wielkiego), gdzie pracował do czasu przejścia na emeryturę, to jest do 30 września 2005 r. W tym samym czasie, aż do roku 1991 był również zatrudniony na 1/2 etatu w Zakładzie Historii Oświaty i Wychowania w Instytucie Pedagogiki i Psychologii UMK, gdzie zajmował stanowisko asystenta i adiunkta. W WSP przechodził przez kolejne etapy kariery zawodowej. W 1989 r. był zatrudniony na etacie docenta, od 1990 r. profesora nadzwyczajnego, zaś od 1999 r. na stanowisku profesora zwyczajnego. Od października 2005 r. do czerwca 2012 r. był zatrudniony w Kujawsko-Pomorskiej Szkole Wyższej w Bydgoszczy na stanowisku profesora zwyczajnego. W trakcie pracy zawodowej zajmował wiele kierowniczych funkcji. W latach 1975-1981 był przewodniczącym Rady Oddziału Związku Nauczycielstwa Polskiego na Wydziale Humanistycznym UMK. Na tej uczelni w latach 1984-1989 był kierownikiem Podyplomowych Studiów Historii dla Nauczycieli. Od chwili zatrudnienia w Instytucie Historii WSP był kierownikiem Zakładu Historii Nowożytnej. Poza tym był prodziekanem Wydziału Humanistycznego tej uczelni. Stanowisko to zajmował dwukrotnie w latach 1990-1996 oraz 1999-2002. Natomiast od 25 października 2006 r. pełnił funkcję kierownika Zakładu Podstaw Edukacji Wydziału Pedagogicznego KPSW, gdzie w 2011 r. został dziekanem tegoż wydziału. Prowadzi zajęcia na kierunkach filologia polska, historia (historia Polski), pedagogika (historia oświaty i wychowania), informacja naukowa i bibliotekoznawstwo (historia nauki). Szczególnie zasłużył się dla rozwoju WSP w Bydgoszczy. Przede wszystkim współtworzył kierunek historyczny na tej uczelni, który organizował na podstawie swoich doświadczeń wyniesionych z UMK. Przyczynił się do uzyskania prawa do nadawania stopnia doktora w zakresie historii i literaturoznawstwa oraz doktora habilitowanego z historii. Brał także udział w powoływaniu

niem nowych kierunków na Wydziale Humanistycznym WSP, to jest administracji, anglistyki, germanistyki i politologii.

Wypromował ponad 200 magistrów, 5 doktorów, 13 razy był recenzentem prac doktorskich i habilitacyjnych. Zajmuje się historią oświaty na Kujawach i Pomorzu w epoce staropolskiej, historią Polski XVI-XVIII w. W jego kręgu jego zainteresowań znajduje się także historia regionalna, między innymi miast. Jest autorem ponad 180 publikacji w tym 8 książek autorskich: *Dzieje Gimnazjum Elbląskiego w latach 1535-1772* (1972), *Z dziejów świetności Gimnazjum Elbląskiego w epoce Odrodzenia i Baroku* (1985), *Studia uniwersyteckie młodzieży z Prus Królewskich XVI-XVIII w.* (1988), *Reformacja i kontreformacja w Elblągu w XVI-XVIII wieku* (1994), *Dawne włocławskie gimnazja (w latach 1876-1939)*, (1998), *Szkoły parafialne na Kujawach w epoce staropolskiej* (2005), *Zarys dziejów oświaty. Skrypt* (2007), *Dzieje Szkoły podstawowej w Nowinach w latach 1927-2010*, (2011).

Artykuły publikował m. in. w „Polskim Słowniku Biograficznym”, „Włocławskim Słowniku Biograficznym” i w wydawnictwach okolicznościowych. Jest także współautorem oraz redaktorem 8 książek. Z zagadnień historii regionalnych poświęconych miastom należy wymienić m. in. *Wpisani w dzieje Chodcza*, (wspólnie z A. Mietzem i J. Pakulskim), rozdziały w monografiach Elbląga, Włocławka i Osieka Rypińskiego. Poza tym był twórcą biogramów osób związanych z tą ziemią, np. prof. Mirosława Krajewskiego (*Professor Mirosław Krajewski – historyk regionalista, badacz dziejów ziemi dobrzyńskiej*, [w:] *Profesora Mirosława Krajewskiego działalność naukowa i dydaktyczna*, oprac. red. I. Zielińska (Włocławek 2001) i prof. Stawomira Kalembki.

Jest członkiem wielu towarzystw i organizacji. Od 1962 r. należy do Polskiego Towarzystwa Historycznego, od 1989 r. do Stowarzyszenia Autorów Polskich, zaś od 1995 r. do Polskiego Towarzystwa Badań nad Wiekiem Osiemnastym. Poza tym należy do towarzystw naukowych w Bydgoszczy, Gdańsku, Olsztynie, Toruniu oraz we Włocławku. W latach 1982-1990 był sekretarzem Klubu Inteligencji Katolickiej w Toruniu. Jest także członkiem Regionalnej Rady Ochrony Środowiska Kulturowego Pomorza Nadwiślańskiego, której był przewodniczącym w latach 1992-1998. Był także przewodniczącym wojewódzkiej komisji kwalifikacyjnej do spraw stopni specjalizacji zawodowej. Został odznaczony i wyróżniony m. in.: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (2000), Złotym Krzyżem Zasługi (1981), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1997) oraz Nagrodą III Ministerstwa Edukacji Narodowej, Medalem Pamiątkowym Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy (2011). W 1967 r. wziął ślub z Różą Łukasiewicz (ur. 30 III 1938), córką Mieczysława i Weroniki. Ma syna Przemysława (ur. 1968), z wykształcenia archeolog, ożeniony z Ewą Peplińską (1971), którzy z kolei mają troje dzieci: Renatę i Michała (1998) oraz Dawida (2000).

Akt urodzenia Mariana Pawłaka, archiwum prywatne Anny Izyckiej z Brześcia Kujawskiego; Biografia przygotowana przez Michała Raczkowskiego z 14 V 2013 r., *Kronika Trzydziestolecia Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy 1969-1999*, Bydgoszcz 1999, s. 105, 123, 165; *Księga Pamiątkowa Gimna-*

zjum i Liceum Ziemi Kujawskiej we Włocławku wydana z okazji Jubileuszu 90-lecia, red. M. Pawlak, Włocławek 1992, s. 215; Pawlak Marian prof. dr hab. n. humanistycznych, [w:] *Who is Who w Polsce. Leksykon biograficzny z ok. 12.000 biogramami znanych polskich osobistości, częściowo ze zdjęciami*, 2002, s. 1495-1496; *Pracownicy UMK*, s. 530; SBNB, s. 177-178; *Szki-ce rodziny Pawlaków i Raczkowskich. Studia ofiarowane prof. Marianowi Pawlakowi*, pod red. A. Iżyckiej i M. Raczkowskiego, Szczytno-Bydgoszcz-Rypin 2013, pass.

PAWŁOWSKA SABINA, ps. „Chłopka” (XX w.), żoł-nierz Armii Krajowej

W czasie okupacji hitlerowskiej pracowała w składzie papieru firmy „Oemler” w Lipnie. Została zaprzysiężona do Armii Krajowej. Prowadziła nasłuch radia angielskiego, a zdobyte wiadomości przekazywała do przepisania na maszynie, zatrudnionej w tej firmie Polsce – maszynistce. Potem teksty te docierały do Józefkowa k. Skępego, gdzie były redagowane i po-wielane w konspiracyjnej gazecie pt. „Iskra Wolności”, wydawanej do maja 1943 r. w domu Lulińskich.

Krajewski, *Dama*, s. 99.

PAWŁOWSKI (n. Pawłowicz) ALEKSANDER (†IV 1863 r. w Lipnie), powstanie 1863 r.

Był szewcem zamieszkałym na stałe w Golubiu. Wiosną 1863 r., na wieść o formowaniu się oddziału ochotników do powstania w ziemi dobrzyńskiej, zgło-sił się do partii powstańczej, dowodzonej przez kpt. Szermętowskiego. Po przejściu Drwęcy wziął udział w bitwie z Rosjanami pod Nietrzebą k. Chrostkowa w pow. lipnowskim w dniu 22 kwietnia tego roku. Tam został ciężko ranny i zmarł niebawem w szpitalu w Lipnie na skutek odniesionych w bitwie ran.

Bukowski, *Pomorze*, s. 58, 153; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 109; Krajewski, *Powstanie między Skrwą a Drwęcą*, s. 108-109, 138, 240; *Nadwiślanin 1863*, nr 52; Zieliński, *Bitwy*, s. 232; T. Żychliński, *Wspomnienia z roku 1863*, Poznań 1888, s. 149.

PAWŁOWSKI ANTONI (†po 1863 r.), kapłan rzym-skokatolicki, proboszcz w Dobrzejewicach, kom-mendarz w Osieku n. Wisłą, uczestnik powstania 1863 r.

Będąc kommandarzem w Osieku nad Wisłą spotykał wraz z proboszczem z Dobrzejewic, ks. Janem Pomiechowskim, proboszczem z Nowogrodu, ks. Ludwikiem Kamińskim i ks. Feliksem Rogozińskim z Opinogóry na Mazowszu u właściciela Mierzynka k. Dobrzejewic, Zygmunta Flatho, gdzie radzono o sprawach narodowych. Blisko współpracował z braćmi Kowalewskimi z sąsiedniego Sasiczna: Dominikiem, Ignacym i Józefem, który w styczniu 1863 r. organizowali pomoc dla powstania w tym rejonie ziemi dobrzyńskiej. W połowie kwietnia 1863 r. został aresztowany przez oddział rosyjskiej straży granicznej z Dobrzejewic, który przybył do Osieka 13 kwiet-nia 1863 r. z zamiarem aresztowania wicedziekana lipnowskiego i proboszcza z Dobrzejewic, ks. Jana Pomiechowskiego, bowiem pozyskano informacje, że mógł się ukryć w Osieku. Aresztowanie nastąpiło na skutek denuncjacji mieszkańców Osieka.

J. Anklewicz, *Historia parafii w Osieku nad Wisłą*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 12: 2008, s. 125-127; Kokot, *Dzieje parafii*, s. 37; Kra-jewski, *Posiew wolności*, s. 206-207, 307.

PAWŁOWSKI JÓZEF (*7 III 1907 r. w Janiszewie †2 XI 1991 r. w Stalmierzu), żołnierz Września 1939 r., żołnierz II Korpusu Polskiego, uczestnik bitwy pod Monte Cassino, rolnik, kolator kościoła w Oborach (P 10)

Był synem Ignacego i Joanny z Bieniewiczów. W dniu 28 sierpnia 1939 r. został zmobilizowany do Wojska Polskiego. W czasie walk w kampanii wrześniowej trafił do niewoli radzieckiej. Najpierw internowany był na Litwie (Wiłkawiszki), a następnie był więźniem obozu jenieckiego w Archangielsku. Po amnestii, od 15 września 1941 r. służył w armii polskiej formowanej w ZSRR. Po przekroczeniu granicy rosyjsko-irańskiej od 15 sierpnia 1942 r. dostał się pod dowództwo brytyjskie. W składzie II Korpusu Polskiego brał udział w kampanii włoskiej, m. in. w walkach o Ankonę i Bolo-nię. W maju 1944 r. wziął udział w bitwie pod Monte Cassino. W latach 1944-1946 służył w Zjednoczonym Królestwie Brytyjskim. Ze służby w Polskich Siłach Zbrojnych został zwolniony w celu repatriacji do kraju w dniu 30 maja 1947 r.

Następnie powrócił do Polski, do Stalmierza, gdzie zajął się wzorowym prowadzeniem gospodarstwa. Wspierał materialnie kościół i klasztor karmelitów w Oborach. Przez lata rozwijał społeczne inicjatywy, razem z J. Barskim w swojej wsi i gminie Chrostkowo. Chętnie spotykał się z młodzieżą szkolną i harcerską, np. na obozach w Chojnie.

Za udział w walkach przeciwko faszyzmowi odzna-czony był m. in. Krzyżem Virtuti Militari V Klasy, Brą-zowym Krzyżem Walecznych z Mieczami i innymi odznaczeniami. Posiadał także odznaczenia brytyj-skie: Gwiazdę 1939-1945, Gwiazdę Italii oraz Medal Obrony.

Żonaty z Julianną (zm. 6 III 1994), pozostawił syna Tomasza (1936-1993), dziennikarza i działacza spo-lecznego oraz córkę Martę, zamężna Bonowicz. Pochowany na cmentarzu-Kalwarii w Oborach, obok kaplicy grobowej Borzewskich, dokąd cztery lata póź-niej dołączyła jego żona.

AA, Materiały archiwalne udostępnione przez córkę M. Bono-wicz ze Stalmierza; M. Gassen-Piekarski, J. Smoliński, *50. rocz-nica bitwy. Synowie tej ziemi pod Monte Cassino*, Ziemia Do-brzyńska. Gazeta 1994, nr 3, s. 3; Krajewski, *Tronująca*, s. 117; Stefański, *Płock*, s. 282-283; Tablica nagrobna na cmentarzu w Oborach, gdzie m. in. inf.: „Uczestnik, bitwy pod Monte Cassino, odznaczony Krzyżem Virtuti Militari”.

PAWŁOWSKI RYSZARD JAN (*24 VI 1950 r. w Bo-gatyni), inżynier elektryk, instruktor alpinizmu, przewodnik górski, himalaista (P 11)

Wychowywał się i uczył w Rypinie. Po ukończeniu szkoły podstawowej, wyjechał na Śląsk, do Katowic, gdzie ukończył Zasadniczą Szkołę Górniczą w Kato-wicach. Po lekcjach każdą wolną chwilę poświęcał na treningi judo. Przez pięć razy w tygodniu przez kilka godzin ćwiczył na macie przewroty. Kiedy jednak wy-walczył tytuł wicemistrza województwa katowickiego, zasłużył na zazdrość kolegów ze szkolnego internatu.

Ukończył Politechnikę Śląską i zdobył tytuł inżyniera elektryka. Potem bez reszty pociągnęły go góry i wspinaczka.

Wziął udział jako uczestnik lub organizator w ponad 250 wyprawach w różne góry świata. Zdobył dziesięć szczytów 8-tysięcznych, m. in. K2 (8.611 m n.p.m.), idąc północnym filarem od strony chińskiej. Jest jedynym Polakiem, który 3-krotnie stanął na szczycie Mont Everest (8.848 m). Dokonał wielu wejść bardzo trudnymi drogami wspinaczkowymi w różnych rejonach kuli ziemskiej. Był wspinaczkowym partnerem sław tego sportu, m. in. Jerzego Kukuczki, Adama Zyzaka, Piotra Pustelnika, Janusza Majera i wielu innych sławnych himalaistów. Wśród zdobywców najwyższych gór świata jest absolutnym rekordzistą, 23 razy był na szczycie Aconcagua i tyle samo na Ama Dablam, świętej górze Nepalu. Na Mont McKinley, najwyższą górę Ameryki Północnej, wspiął się dotychczas aż dziewięć razy. Zdobyte szczyty 8-tysięczne: Mount Everest (8848 m) – 1994, przez Przełęcz Południową Nepal; 1995 i 1999: Północnym Filarem Tybet; K2 (8611 m) – 1996, Północnym Filarem Chiny; Lhotse (8516 m) – 1994, Zachodnią Ścianą Nepal; Cho-Oyu (8201 m) – 2000, Himalaje Tybet; Nanga Parbat (8125 m) – 1993, Ścianą Dżamir Pakistan; Annapurna I (8091 m) – 1991, Południową Ścianą Nepal; Hidden Peak (8068 m) – 1997, Kuluarem Japońskim Pakistan; Broad Peak (8047 m) – 1984, Karakorum Pakistan; Gasherbrum II (8035 m) – 2003, Karakorum Pakistan; Shisha Pangma Middle (8008 m) 2001, Himalaje Tybet. O krok od śmierci był dwa razy na Pumori. Współpracuje z Agencją Górską „Patagonia”. Szkoli młodych adeptów alpinizmu, organizuje liczne wyprawy, występuje z prelekcjami o tematyce górskiej, dzieli się swoją pasją i sukcesami. Organizował i prowadził wyprawy dla niepełnosprawnych sportowców na Alaskę, do Afryki i Patagonii w ramach programu „Korona Nadziei”.

Jest członkiem prestiżowego *The Explorers Club* w Nowym Jorku, stowarzyszenia zrzeszającego ok. 3000 odkrywców i badaczy z kilkudziesięciu państw wszystkich kontynentów. Otrzymał szereg nagród i wyróżnień w dziedzinach fotografii oraz filmu dokumentalnego. Jego filmy były pokazywane na festiwalach górskich i w telewizjach. Jest autorem książki pt. *Smak gór*, rozm. G. Potwora i Ł. Wyrzykowski (2004), która doczekała się już trzech wydań.

Otrzymał trzykrotnie nagrody i wyróżnienia od ministra sportu za wybitne osiągnięcia sportowe. W 1998 r. został uhonorowany w rodzinnym Rypinie Nagrodą im. ks. Czesława Lissowskiego.

Ma syna Marcina, który w wieku 15 lat, w 1999 r. jako najmłodszy Polak stanął na McKinley, oraz z drugą żoną, Magdaleną – córkę Martę.

P. Drózd, *Ryszard Pawłowski – 40 lat w górach. Wywiad-rzeka*, Katowice 2013, pass.; Krajewski, *Rypin. Monografia*, wyd. 2, s. 241; *Ryszard Pawłowski. Wywiad na szczycie*, Góry 2000, nr 1-2, s. 10-21; <http://himalman.wordpress.com/2009/04/24/polish-international-mt-everest-expedition-99-relacja-ryszarda-pawlowskiego-cz1/31> 1 2014; B. Skołud, D. Kobierowska, *Lider Ryszard Jan Pawłowski*, <http://www.patagonia.com.pl/lider.php/31> 1 2014; P. Wąsikowski, *Dwa razy Everest*, Katowice 2006, pass.

PAWŁOWSKI TADEUSZ (*8 I 1931 r. w Tłuchowie †13 IV 2011 r. w Tłuchowie), nauczyciel, historyk (P 12)

Był synem Albina i Janiny z Czarnowskich. Szkołę podstawową (kl. I-IV), z przerwą okupacyjną, ukończył w Tłuchowie, kl. VII – w Sierpcu (1947), a następnie Liceum Ogólnokształcące w Płocku, Kętrzynie i Lipnie, maturę i kurs pedagogiczny ukończył w Lipnie (1951), Zaoczne Studium Nauczycielskie we Włocławku (1963-1965) i Wyższą Szkołę Pedagogiczną w Bydgoszczy (1974-1978), uzyskując tytuł zawodowy magistra techniki.

Pracował jako nauczyciel w Szkole Podstawowej w Tłuchowie (1951-1992).

Należał do Związku Nauczycielstwa Polskiego, był też przewodniczącym GRN w Tłuchowie.

Odnznaczony Złotym Krzyżem Zasługi (1975), Złotą Odznaką ZNP (1976), Medalem 40-lecia Polski Ludowej (1984), Odznaką „Za Zasługi dla Związku Kombatanów” (1998), Złotym Medalem „Za Zasługi dla Pożarnictwa” (2000) oraz Srebrnym Medalem Opiekuna Miejsc Pamięci Narodowej (2002).

Był autorem książek m. in.: *Tłuchowo – rys geograficzno-historyczny* (1996), *Gmina Tłuchowo – mała ojczyzna* (1998), współautorstwo z Z. Goździem – *Wierni Bogu i ojczyźnie. Martyrologia nauczycieli i duchowieństwa powiatu lipnowskiego* (2001).

Za społeczną działalność został wybrany pierwszym w historii nagrody tytułem „Tłuchowianina roku 2004”. Ożeniony z Janiną z Majkowskich (1958), pozostawił dwoje dzieci: Jarosława (ur. 1959) i Pawła (ur. 1963).

Autopsja (1990-2011); http://gok-tluchowo.pl/?page_id=205/17 1 2014; <http://www.tluchowo.com.pl/pliki/podziekowania.html/9> VII 239013; *ZKZD 2005*, s. 165.

PAWŁOWSKI WŁADYSŁAW h. Półkozic (*5 XI 1851 r. w Bobrownikach w par. Chruścin k. Łowicza †9 VI 1922 r. w Radzikach Dużych), proboszcz w Radzikach Dużych

Urodził się w rodzinie szlacheckiej jako syn Pawła i Weroniki z Krasuskich. Uczył się w progimnazjum w Łowiczu, Seminarium Duchownym im. św. Jana w Warszawie, a od 1875 r. w płockim Seminarium Duchownym. Święcenia kapłańskie przyjął 29 czerwca 1876 r. z rąk bpa A. Gintowta. Był kolejno wikariuszem w Goworowie, Długosiodle, a od 1 marca 1887 r. był rektorem kościoła pobernardyńskiego w Przasnyszu. Od 14 czerwca 1889 r. był proboszczem w Radzikach Dużych w dekanacie rypińskim, gdzie przeprowadził szereg prac inwestycyjnych, remontowych i wzbogacających świątynię, m. in.: 1891 – remont organów, wykonany przez Dominika Biernackiego z Dobrzynia n. Wisłą; 1893-odnowienie wnętrza kościoła i ogrodzenie świątyni ceglanym murem ażurowym; 1895 r. – zadrzewienie terenu blisko tysiącem drzew, podarowanych przez Józefa Siemiątkowskiego, właściciela Wapielska oraz wykonanie przez Krawieckiego z Płocka dwóch bocznych ołtarzy i nowej ambony; 1906 – budowa domu dla organisty i kościelnego oraz nowej dzwonnicy z dwoma dzwonami, w tym mniejszy z 1765 r.; 1910 – nowe organy wykonane w fabryce Walckera w Ludwigsburgu k. Stuttgartu; 1913 – malowanie wnętrza kościoła przez malarza Michała

Gryczyńskiego. Prowadzone prace niekoniecznie były aprobowane przez części parafian, stąd w końcu XIX w. pojawiła się skarga na niego w kurii diecezjalnej. Ówczesny rządcą diecezji, ks. prałat W. Petrykowski, upomniawszy proboszcza Radzikowskiego, z aprobatą odbierał potem jego starania o podniesienia ducha narodowego w czasie rewolucji 1905-1907, w tym starania o przywrócenie języka polskiego, także w prowadzeniu ksiąg parafialnych. Był przewodnikiem dla lokalnej społeczności, kiedy w dniu 12 maja 1913 r. utworzono w Radzikach Spółdzielnię Mleczarską, jej kierowanie powierzono ks. proboszczowi.

Od 5 listopada 1912 r. aż do śmierci w 1919 r., jako rezydent mieszkał na plebanii jego rodzony brat, ks. Celestyn Pawłowski, emerytowany proboszcz z Dobrzykowa, wspierając młodszego brata w posługach duszpasterskich.

Pochowany na cmentarzu w Radzikach, w grobowcu wcześniej przez siebie wybudowanym, w którym w 1919 r. spoczął jego brat, ks. Celestyn.

Mimo kontrowersji wokół jego zasadniczej często postawy, dobrze zasłużył się Kościołowi i parafii radzikowskiej, a nade wszystko sprawie narodowej, dlatego w 1909 r. ks. W. Załuska napisał, że jego „*imię złotymi zgłoskami winno być tu wyryte*”.

APar. Radziki Duże, Kronika parafialna, wpisy z lat 1889-1922; Dutkiewicz, *Radziki*, s. 31 i n.; Gałkowski-Żuchowski, *Wąpielsk*, s. 200-204, 517; Grzybowski, *Duchowieństwo XIX/3*, s. 208-213; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 263; *Śp. ks. Władysław Pawłowski*, MPP 1922, nr 7, s. 135; Wspólna tablica nagrobna jego i brata na cmentarzu w Radzikach; W. Załuski, *Kościół i zamek we wsi kościelnej Radziki Wielkie*, Mazur 1907, nr 36, s. 284-285; Załuski, *Szkieł*, s. 33-35.

PEŁCZYŃSKI JÓZEF (*31 VIII 1941 r. w Grabinie k. Chrostkowa), nauczyciel, społecznik, chórzysta, dr nauk humanistycznych, członek DTN (P 13)

Syn Józefa i Kazimiery z Kępczyńskich. Szkołę podstawową ukończył w Chrostkowie (1955), a następnie Liceum Ogólnokształcące w Rypinie (1955-1959), a potem korespondencyjnie Liceum Pedagogiczne we Włocławku (1960-1961). Studiował w Studium Nauczycielskim w Ostródzie (1961-1963), a następnie w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Bydgoszczy (1974-1978), uzyskując tytuł zawodowy magistra pedagogiki szkolnej (1978), a następnie stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki na Uniwersytecie Gdańskim (1986). Posiada trzeci stopień specjalizacji zawodowej (1986).

Pracował jako nauczyciel w Szkole Podstawowej we Włocławku (1959-1960), w Szkole Podstawowej w Półwiesku (1960-1961), w Szkole Podstawowej w Sadłowie (1963-1972). Był także zastępcą inspektora szkolnego ds. kultury Wydziału Oświaty i Kultury Prezydium PRN w Rypinie (1972-1975), pracownikiem ds. kadr w Zbiorczej Szkole Gminnej w Rypinie (1975-1978), pedagogiem szkolnym w Szkole Podstawowej nr 2 w Rypinie (1978-1999), a także adiunktem w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Bydgoszczy (1986-1988) i w Wyższej Szkole Humanistyczno-Ekonomicznej we Włocławku (1997-2002 i 2008-2009). Należał do ZNP (1959-1987), Stowarzyszenia Miłośników Tradycji Mazurka Dąbrowskiego, Zarząd Główny w Warszawie (1986-1999), Ogólnopolskiej

Federacji Szkół im. Józefa Wybickiego i Jana Henryka Dąbrowskiego w Warszawie (1987-1999), gdzie był przewodniczącym. W październiku 1987 r. był przy narodzinach Nauczycielskiego Chóru „Belcanto” w Rypinie i został jego prezesem, utworzonego z inicjatywy Haliny Świdzińskiej i był nim do 2004 r. Od 2007 r. jest członkiem DTN.

Prowadził aktywną działalność społeczną dla lokalnego środowiska, m. in.: zorganizował pierwszy Ogólnopolski Sejmik Szkół im. Józefa Wybickiego w Szkole Podstawowej nr 2 w Rypinie, utworzył Ogólnopolską Federację Szkół im. Józefa Wybickiego i Jana Henryka Dąbrowskiego, opracował także zasady współpracy szkół, tworzących Federację oraz ustanowiono „Odznakę Patrona” i regulamin jej przyznawania młodzieży. Prowadził działalność popularyzującą idee związane z etosem „Mazurka Dąbrowskiego” podczas sześciu zorganizowanych ogólnopolskich sejmików szkół. Przy jego udziale utworzono dwie świetlice środowiskowe dla dzieci specjalnej troski w Rypinie. Zabiegał o wyposażenie i opiekę nad dziećmi w szkołach pow. rypińskiego, a także w swojej gminie Chrostkowie. Społecznie doradza osobom studiującym w Miejsko-Powiatowej Bibliotece Publicznej w Rypinie. Uczestniczy w szeregu spotkaniach kulturalno-oświatowych.

Jest autorem m. in. publikacji: *Pierwszy Ogólnopolski Sejmik Szkół noszących imię Józefa Wybickiego w Rypinie* (1987), *Drugi Ogólnopolski Sejmik Szkół im. Józefa Wybickiego w Warszawie* (1988), *Rodziny zastępcze* (1988), *Rodzina zastępcza jako środowisko opiekuńczo-wychowawcze* (1988), *Patron Szkoły i związana z nim praca wychowawcza* (1991), *Pierwsza Wojewódzka Giełda Zawodów w Rypinie* (1991), *Nikotynizm wśród dzieci i młodzieży* (1992), *Dwusetna rocznica powstania Mazurka Dąbrowskiego* (1997), *Stosunki międzyludzkie w rodzinach zastępczych* (2003). Na łamach „Rocznika Dobrzyńskiego” (t. 2, 3, 5) ogłosił trzy recenzje książek dotyczących ziemi dobrzyńskiej.

Odnaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1997), Złotym Krzyżem Zasługi (1980), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1992) oraz Honorowym Srebrnym Medalem im. Mazurka Dąbrowskiego (1992).

ADTN, Deklaracja członkowska; Autopsja (1965-2014); Krajewski, *Rypin. Monografia*, wyd. 2, s. 298; A. Rupińska, *20 lat Chóru Nauczycielskiego „Belcanto”*, Gazeta Urzędowa Powiatu Rypińskiego, nr 9-12: 2007, s. 13-14; ZKZD 2005, s. 166-167.

PESTKOWSKI JAN (*1805 r. †22 VII 1851 r.), kapłan rzymskokatolicki, kommandarz parafii Osiek n. Wisła i Trąbin, proboszcz Sadłowie k. Rypina

Święcenia kapłańskie przyjął w 1828 r. Był kolejno wikariuszem w parafiach: Bądkowo, kommandarzem w Osieku n. Wisła i Trąbinie, skąd w lipcu 1840 r. przeszedł na probostwo do Sadłowa. Tam w 1850 r. dokonał remontu plebanii. W 1851 r. zachorował, a jego obowiązki przejął proboszcz i dziekan rypiński, Ludwik Milewski.

Pochowany w Sadłowie na cmentarzu przykościelnym.

Okolice Rypina, s. 680, *Parafia Sadłowo*, s. 364-365.

PETERSEN (PETERS) STEFAN (2 poł. XVIII w.), złotnik toruński

W 1658 r. wzmiankowany był jako pracownik czasowy, a od 1660 r. działał w Toruniu jako mistrz złotniczy. Jego czynna działalność datuje się do 1688 r. Wykonywał różne przedmioty o kościelnym i świeckim przeznaczeniu. W jego dziełach dostrzegane są związki ze złotnictwem gdańskim. Ze znanych jego dzieł wymienić trzeba kufel dekorowany alegoriami miesięcy: kwietnia, maja i czerwca na tle krajobrazów, przechowywany w Państwowych Zbiorach Sztuki na Wawelu oraz dwie misy zdobione popiersiem Chrystusa z lat 1663 i 1671, przechowywane w Muzeum Okręgowym w Toruniu, monstrancję z kościoła parafialnego z Dębowej Łąki k. Wąbrzeźna oraz kielichy mszalne znajdujące się w kościołach: w Łążynie i Radzyminie k. Golubia-Dobrzynia.

Z jego prac na terenie ziemi dobrzyńskiej znajdują się: barokowy kielich z cechą miejską i imieniem „P” w kościele w Radominie k. Rypina oraz barokowy pacyfikał w kościele w Czernikowie k. Lipna.

Używał cechy imiennej z literami „SP” oraz cechy miejskiej Torunia. Uważany jest za jednego z najzdolniejszych złotników toruńskich okresu dojrzałego baroku.

E. Czihak, *Die Edelschmiedekunst früherer Zeiten in Preussen*, II, Westpreussen, Leipzig 1908, s. 133; *Inskrypcje*, s. 59, 66; Ks. J., *Z diecezji płockiej. Wizyta pasterska w dekanacie rypińskim i lipnowskim*, Przegląd Katolicki 1888, s. 33-34; *Katalog*, z. 4, s. 12, z. 6, s. 43, z. 9, s. 12; L. Lepczyński, *Złotnictwo w Polsce*, Kraków 1933, s. 286; J. Myślińska, *Złotnictwo w zbiorach Muzeum w Toruniu*, Katalog, Toruń 1961, s. 18; J. Samek, *Peters (Petersen) Stefan*, PSB, t. 25: 1980, s. 675-676; *Zbiory Zamku Królewskiego na Wawelu*, Warszawa 1975, s. 403, ilustracja 178.

PETRÓW (PETROW, PETROV) ALEKSANDER, krypt. A.P., Al. P., (*1848 r. w Dobrzyniu n. Drwęcą †2 IV 1915 r. w Pokrzywnicy w pow. pułuskim), kandydat nauk filologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, etnograf, slawista, językoznawca, nauczyciel, publicysta, językoznawca (P 14)

Był synem Rosjanina, Aleksandra, strażnika komory celnej w Lubiczu k. Torunia i matki Polki, Joanny z Bagińskich (zm. 1893). Nauki pobierał w Dobrzyniu n. Drwęcą, Lipnie, a następnie w Płocku, gdzie w 1868 r. zdał maturę. Jako wzorowy uczeń płockiego gimnazjum, gdzie panowała patriotyczna atmosfera, powziął myśl „zbierania rzeczy ludowych”. Zamiłowania te już wcześniej wszczepiła mu matka. Tylko przez jeden rok akademicki w latach 1868/1869 uczęszczał do Szkoły Głównej w Warszawie, bowiem ta została zlikwidowana w 1869 r. przez władze carskie.

Osiedliwszy się w 1870 r. na stałe w Dobrzyniu n. Drwęcą, prowadził bardzo aktywny tryb życia. Dużo podróżował po Mazowszu i ziemi dobrzyńskiej, zbierał materiały etnograficzne i językowe, prowadził także badania archeologiczne. Przebywał również w Niemczech, gdzie, przy okazji prowadzonych tam „interesów handlowych”, zajął się również nowymi metodami wychowania.

Pod wpływem nauczyciela geografii w szkole w Lipnie, Antoniego Leonarda, zaczął interesować się również zagadnieniami kultury łużyckiej. Jesienią 1874 r. przypadkowo znalazł się w Chociebużu (Cottbus)

i tam nawiązał bliższy kontakt z Łużyczanami. Niebawem ułożył pierwszą część gramatyki dolnołużyckiej pt. *Głosownia dolnołużyckiego języka* (Rozprawy Akademii Umiejętności, Kraków 1875, t. 3). Przygotował także słownik dolnołużycko-polsko-rosyjski. Tłumaczył wiersze polskie, czeskie, górnołużyckie na język dolnołużycki oraz górnołużyckie i dolnołużyckie na język polski. Przetłumaczył także komedię czeską pt. *Śniadanie i obiad*. W „Warszawskim Roczniku Literackim” ogłaszał prace biograficzne o działaczach łużyckich. W 1876 r. brał udział w wojnie Serbii i Czarnogóry przeciw Turcji.

Po powrocie do kraju zajmował się m. in. publicystyką. W latach 1877-1878 w „Korespondencie Płockim” opublikował 12 korespondencji „Z Dobrzynia nad Drwęcą”, a także inne artykuły. W czasopiśmie tym ogłosił artykuł pt. *Nazwy osad w ziemi dobrzyńskiej* (1878, nr 33). Pisał również do czasopism łużyckich, niemieckich i rosyjskich. Opracował *Przyczynek do słownika języka kaszubskiego* oraz *Słowniczek gwary Polaków litewskich*. Rękopis tego ostatniego dzieła wykorzystał J. Karłowicz do opracowania *Słownika gwar polskich*.

Szczególną wartość posiada jego praca pt. *Lud ziemi dobrzyńskiej, jego charakter, mowa, zwyczaje, obrzędy, pieśni, przysłowia, zagadki itp.*, [w:] *Zbiór wiadomości do antropologii krajowej wydany staraniem Komisji Antropologicznej Akademii Umiejętności w Krakowie*, 1878, t. 3, dział etnograficzny, a także nadbitka tej pracy. Charakteryzując życie mieszkańców ziemi dobrzyńskiej, pisał w tym dziele m. in.: „*Jedzenie zwykle składa się z zupy: kartoflanej, barszczu, krupniku, kapuśniaku, rosółu, zacierek i sztuki mięsa, tudzież klusek, łazanek, pierogów z sera. W święto biją gęsi i kaczkę i smażą jajecznicę. [...] Czasami podają naleśniki na leguminę. Grzyby jedzą smażone lub gotowane: prawe (borowiki), rydze, pępkę, syrowiatki, gruz dym koźlarze, gąski, opieńki, sowy, kurzejki. Bez wódki nie ma obiadu. Gospodarze z czeladzią jedzą razem*”. Liczne recenzje tego dzieła podkreślały, że „*jako pierwszy zwrócił uwagę na lud ziemi dobrzyńskiej*” (Władysław Smoleński), że sumiennie opracował „*jedną prowincję, nietkniętą jeszcze przez Kolberga*” (W. Wójcicki). Nadto był autorem hasła do *Słownika geograficznego Królestwa Polskiego – „Dobrzyń nad Drwęcą”* (tom 2, s. 86).

Marzył o założeniu w Warszawie pisma, które „*ześrodkowałoby w sobie wszystko, co każdy wykształcony Słowianin winien wiedzieć o innych plemionach pokrewnych*”. Bogaty księgozbiór własny przekazał bibliotece Towarzystwa Macierzy Łużyckiej w Budziszynie. W 1877 r., z braku możliwości odpowiedniego zatrudnienia w kraju, wyjechał do Rosji i tam podjął pracę w charakterze nauczyciela historii i geografii w gimnazjum w Krasnoufińsku w guberni permskiej. W dalszym ciągu utrzymywał kontakty z przedstawicielami ówczesnej nauki polskiej oraz Komisją Językową Akademii Umiejętności w Krakowie, której był członkiem w latach 1876-1906. Współpracował także z czasopiśmem pt. „Wista”, gdzie w latach 1888-1905 ogłaszał materiały etnograficzne. W tym czasie kilkakrotnie odwiedzał rodzinne strony w ziemi dobrzyńskiej. Podjął próbę przekładu na język dolnołużycki noweli Henryka Sienkiewicza pt. *Janko Muzykant*.

W 1877 r. wyjechał z kraju do Rosji. Tam po kilku latach został nauczycielem Gimnazjum Realnego w Krasnoufimsku. W roku 1894 przeprowadził się i m. in. w Orsku był sędzią ziemskim, a potem prezesem zjazdów na randze radcy. W 1914 r. Aleksander przeszedł na emeryturę i zamierzał ze swą 20-letnią córką Bronisławą – absolwentką gimnazjum w Orenburgu na stałe osiedlić się w Polsce. W tym celu w 1915 r. przyjechał do swych przyjaciół Winnickich, właścicieli ziemskich we wsi Pokrzywnica koło Pułtuska.

Żonaty z Polką, Jadwigą z Rymaszewiczów (zm. 1900), być może pochodzącą Litwy, która także zajmowała się zbieraniem materiałów związanych z folklorem, z tego związku urodziła się mu córka Bronisława (ur. 1894) i być może dwoje innych dzieci, które zmarły w dzieciństwie.

Zmarł w majątku Pokrzywnica w pow. pułtuskim. Pochowany na cmentarzu parafialnym w Pokrzywnicy, przy głównej cmentarnej alejce, mniej więcej po środku cmentarza. Jest to niewielki nagrobek, bez pokryć kamiennych, ogrodzony małym drewnianym płotkiem, wysypany korą.

Córka Bronisława po pogrzebie ojca wróciła do Orenburga w celu dopełnienia formalności, nie mogła jednak wrócić do Polski, zajętej wówczas w trakcie toczącej się wojny światowej.

Biblioteka Towarzystwa Naukowego Płockiego, Lista uczniów, rkps 275; Gwiazdźc (ks. A. Brykczyński), *Kilka słów o pracy p. Aleksandra Petrowa „Lud ziemi dobrzyńskiej, jego zwyczaje, mowa itp.”*, Korespondent Płocki 1879, nr 8-10; A. Fischer, *Etnografia słowiańska*, z. 2: *Łużyczanie*, Lwów 1932, s. 92; Giziński, *Niepospolicy*, s. 423-3425; H. M., *Aleksandra Petrowa „Głosownia dolnołużyckiego języka”*, Casopis Macicy Serbskeje, 1876, s. 60-64; T. Karwicka, *Kultura ludowa ziemi dobrzyńskiej*, Toruń 1979, s. 10-11; Kostanecki, *Wybitni obywatele*, nr 19, s. 26, nr 20, s. 29; Krajewski, *Dobrze zasłużeni*, s. 20; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 28; *Księga pamiątkowa Zjazdu Małachowiaków 1180-1957/1958*, Płock (1959), s. 37, 143; A. Maciesza, *Życiorys Aleksandra Petrowa*, rkps nr 385 w Bibliotece im. Zielińskich TNP w Płocku; A. S. Matyniak, *Informacja o lusatikach w zbiorach płockich*, Notatki Płockie 1975, nr 4, s. 42; A. S. Matyniak, *Petrów (Petrow, Petrov) Aleksander*, PSB, t. 25/4: 1980, s. 692-684, gdzie dosyć niepewne i niepełne inf. biograficzne, dotyczące lat życia, miejsca pochówku itp.; Nycek, *Ludzie*, s. 193-194; *Petrów Aleksander*, <http://www.polskaniezwykla.pl/web/place/people.9230.html> 20 VIII 2013; SGKP, t. 2, s. 87; W. Smoleński, *Recenzja „Lud ziemi dobrzyńskiej”*, Ateneum, t. 4: 1879, s. 164-168; J. Smoliński, *Aleksander Petrow*, Ziemia Dobrzyńska. Gazeta 1996, nr 4, s. 3; S. Smolka, *Akademia Umiejętności w Krakowie 1873-1893*, Kraków 1894, s. 88 i n.; H. Ułaszyn, *„Dom Serbski” w Budziszynie*, *Życie i Sztuka (dodatek do „Kraju”)* 1904, nr 44, s. 44; WAP Płock, *Gimnazjum Męskie w Płocku*, sygn. 63; K. W. Wójcicki, *Recenzja „Lud ziemi dobrzyńskiej”*, Biblioteka Warszawska 1878, t. 4, s. 308-312; *Z dziejów ziemi dobrzyńskiej*, pod red. S. Kalemki, Toruń 1966, s. 40-51.

PECHEREK WAWRZYNIEC (*13 VII 1887 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Wojciecha. W latach 1931-1935 był nauczycielem szkoły w Ruszkowie, zaś w 1939 r. – w Gulbinach.

Aresztowany przez niemiecki Selbstschutz w dniu 20 października 1939 r. na rzekomej konferencji nauczycieli pow. rypińskiego, zwołanej przez Niemców, osadzony został w więzieniu w Rypinie przy ul. Warszaw-

skiej 20. Tam został zamordowany w dniu 2 listopada tego roku.

Zwłoki Niemcy wywieźli do lasów skrwileńskich i tam pogrzebali w zbiorowej mogile.

AIPN Bydgoszcz, OKBZpNP, s. sygn. Zg. 15/47; AP Włocławek, Akta Inspektoratu Szkolnego w Rypinie z lat 1917-1939, Statystyka szkolna, Sprawozdanie kierowników szkół według stanu na 1 grudnia 1931 r., sygn. 4; Krajewski, *Przerwana lekcja*, s. 158; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 322; Piotrowski, *Biogramy*, s. 173; Piotrowski, *Słownik*, s. 193; Z. Żuchowski, *Przyczynek do dziejów Szkoły Podstawowej w Wapielsku w latach 1918-1999*, Rocznik Dobrzyński, t. 1: 2008, s. 130; Żuchowski, *Szkoły*, s. 82 i n.

PĘDZICH BOLESŁAW (*5 X 1909 r. we wsi Pacyna Nowa, parafia Długosiodło †7 XII 1939 r. w Lubawie), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Osieku Rypińskim i Rypinie, ofiara zbrodni niemieckich (P 15)

Był synem Stanisława i Bronisławy z Drozdów, dość zamożnych gospodarzy. Szkołę powszechną ukończył w Ostrowi Mazowieckiej. Potem zgłosił się do Niższego Seminarium Duchownego w Płocku. Po ukończeniu w 1936 r. Seminarium Duchownego, w dniu 6 czerwca 1936 r. przyjął święcenia kapłańskie. Najpierw przez kilka miesięcy pracował w parafii Osiek Rypiński, gdzie proboszczem był ks. Wojciech Piętka, a następnie mianowany został prefektem szkół powszechnych w Rypinie.

Po wybuchu wojny wielokrotnie był namawiany przez dziekana rypińskiego, ks. S. Gogolewskiego do opuszczenia parafii i wyjazdu do rodziców. W dniu 20 października 1939 r. razem z nauczycielami miasta i pow. rypińskiego został aresztowany i osadzony w więzieniu w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. W dniu 30 października tego roku został wywieziony do klasztoru w Oborach, gdzie okupanci niemieccy zorganizowali obóz internowania. W czasie internowania w Oborach pomocy udzielała mu oraz innym uwięzionych księżom gospodyni w rypińskiej parafii, Augustyna Ufniarz.

Po kilku dniach, w dniu 4 grudnia razem z ks. S. Sławińskim został powtórnie przewieziony i osadzony w więzieniu w Rypinie, gdzie był okrutnie maltretowany i bity. Następnie w dniu 7 grudnia został wywieziony do Lubawy, gdzie wraz z 15 innymi więźniami został rozstrzelany na rynku tego miasteczka.

Zwłoki pochowano w rowie strzeleckim we wsi Borek k. Lubawy.

Jego nazwisko zostało umieszczono na tablicy pomordowanych rypińskich księży (S. Gogolewskiego i Cz. Lissowskiego) w kruchcie kościoła pw. Św. Trójcy w Rypinie.

Galkowski-Piotrowski, *Rypin, w latach wojny*, s. 297; Grabowski, *Pójdź za mną*, pass.; Grabowski, *Znienawidzeni*, s. 9, 23; Grzybowski, *Duchowieństwo XX/1*, 403-404; Grzybowski, *Martyrologium*, s. 110; Grzybowski, *Martyrologium*, II, s. 184-186; Jacewicz, *Martyrologium*, s. 317; W. Jezusek, *Śp. ks. Pędzich Bolesław, prefekt szkół powszechnych w Rypinie*, MPP 1948, nr 10, s. 427-430; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa I*, s. 149; Krajewski, *Przeszłość klasztoru*, s. 8, 14, 25; Krajewski, *Ruch oporu w Rypinie*, s. 347; Krajewski, *Rypinie*, s. 202; Parafia, s. 496; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 1134; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 325; Piotrowski, *Biogramy*, s. 174; Piotrowski, *Słownik*, s. 193-194; Piotrowski, *Szkolnictwo*,

s. 312; *Szkoła Podstawowa nr 1 im. m. jra Henryka Sucharskiego w Rypinie*, pod red. J. Anuszewskiego i P. Gałkowskiego, Rypin 1998, s. 49; Szoldrski, *Martyrologium*, s. 200; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 200; Wardzyńska, *Rok 1939*, s. 174, gdzie mylnie podała jako „Bolesław Pędzioch”, czyniąc go w dodatku nauczycielem, rozstrzelanym w początkach listopada 1939 r. w Rypinie; Zielińska, *Historia*, s. 18.

PIASECKI WITOLD WACŁAW (*1881 r. w Kielcach †1953 r. w Płocku), lekarz, społecznik (P 16)

Medycynę studiował na Uniwersytecie w Dorpacie, następnie w Pradze. W latach 1907-1909 specjalizował się w chorobach płuc na oddziale prof. Alfreda Sokołowskiego w Warszawie. W 1909 r. ożenił się ze Stefanią Zdziarską, córką właściciela majątku Zasady k. Rypina i zamieszkał w mieście, gdzie rozpoczął praktykę prywatną, którą prowadził do 1912 r. W Rypinie dał się poznać w Rypinie jako zaangażowany społecznik, w latach 1909-1910 pełnił m. in. funkcję naczelnika Ochotniczej Straży Pożarnej.

W 1912 r. wyjechał do Płocka, gdzie objął funkcję ordynatora oddziału wewnętrznego i dyrektora Szpitala Miejskiego św. Trójcy i był nim do 1939 r. Specjalizował się w leczeniu gruźlicy płuc i był pierwszym lekarzem w Płocku, który u chorych z gruźlicą stosował leczenie odmą płucną.

Dzieje służby zdrowia, s. 320, gdzie data wyjazdu z Rypina – 1910 oraz tylko pierwsze imię; S. Werens, W 60. rocznicę powstania Płockiego Towarzystwa Przeciwgruźliczego i Poradni Przeciwgruźliczej w Płocku, *Notatki Płockie* 1979, nr 1, s. 38-39; *Życie Włocławka i Okolicy* 1928, nr 6-7.

PIASECKI ZYGMUNT, ps. „Dublańczyk” (*14 XII 1893 r. w Szafarni w pow. rypińskim †27 I 1954 r. w Nicei), gen. brygady Wojska Polskiego, uczestnik I i II wojny światowej (P 17)

Był synem Andrzeja i Heleny z Dembińskich. W 1911 po ukończeniu Szkoły Handlowej we Włocławku rozpoczął studia na Politechnice Lwowskiej. W 1914 r., po zaliczeniu pięciu semestrów przeniósł się do Akademii Rolniczej w Dublinach. W czasie studiów należał do Związku Walki Czynnej i Związku Strzeleckiego „Strzelec”. W czasie pierwszej wojny światowej, od 18 sierpnia 1914 walczył w Legionach Polskich. Był podoficerem, a później oficerem 1. pułku ułanów legionów Polskich. W lipcu 1917, po kryzysie przysięgowym został internowany w Szczybiornie, a później w Łomży. Od 2 listopada 1918 był jednym z organizatorów 7. pułku ułanów lubelskich, w którym został dowódcą szwadronu, a następnie zastępcą dowódcy pułku. W dniu 6 lipca 1920 objął jego dowództwo i sprawował je do 29 marca 1929 (od 21 czerwca 1921 dowodzony przez niego oddział stacjonował w garnizonie Mińsk Mazowiecki). W międzyczasie dowodził Brygadą „B”, złożoną z 7. i 16. Pułków Ułanów oraz Dywizjonu Ułanów rtm. Zapolskiego w Grupie Operacyjnej ppłk. Adama Nieniewskiego (26 sierpnia-8 października 1920). W 1921 r. w Warszawie ukończył kurs informacyjny dla wyższych dowódców jazdy, a w 1926 r. w Grudziądzu - kurs dowódców pułków. W marcu 1929 r. mianowany został dowódcą 17. Brygady Kawalerii w Hrubieszowie. Od 6 grudnia 1929 r. do 10 lipca 1930 r. był słuchaczem IV Kursu Centrum Wyższych

Studiów Wojskowych w Warszawie. W marcu 1930 r. przeniesiony został na stanowisko dowódcy 5 Samodzielnej Brygady Kawalerii w Krakowie z pozostawieniem na kursie. Z dniem 1 kwietnia 1937 dowodzona przez niego wielka jednostka przemianowana została na Krakowską Brygadę Kawalerii. W dniu 1 stycznia 1938 r. awansowany do stopnia generał brygady.

Na czele krakowskiej brygady walczył w kampanii wrześniowej 1939. Był jeńcem obozu w Oflagu VII A w Murnau.

Po wojnie do kwietnia 1946 r. pozostał w dyspozycji dowódcy II Korpusu Polskiego, a następnie podjął pracę zarobkową w Nicei, chcąc się utrzymać i równocześnie móc pomagać rodzinie, podejmował najcięższe prace.

Odnaczone: Krzyż Kawalerski Orderu Wojennego *Virtuti Militari* (trzykrotnie), Krzyż Złoty Orderu Wojennego *Virtuti Militari*, Krzyż Srebrny Orderu Wojennego *Virtuti Militari*, Krzyż Niepodległości, Krzyż Walecznych – trzykrotnie, Złoty Krzyż Zasługi I francuskim Krzyż Kawalerski Legii Honorowej.

Żonaty z właścicielką majątku Turka, w pow. lubelskim, miał dwoje dzieci: Andrzeja (ur. 1929) i Zofię (ur. 1932), za Januszem Tarabulą, prof. krakowskiej ASP. Po zakończeniu drugiej wojny światowej żona z dziećmi została wypędzona z majątku w Ryczowie; wyjeżdżając jednak zdołała ocalić sporo rodzinnych pamiątek.

W 2011 r., staraniem córki Zofii, w pałacu w Ryczowie otwarto muzeum poświęcone jego pamięci.

CAW, *Dziennik Personalny M. S. Wojsk.* Nr 8 z 31 III 1930 r.; *Gen. brygady Zygmunt Piasecki*, <http://www.muzeum-slask1939.pl/content/13/17> I 2014; *Generalska ostroja patriotyzmu*, *Poznaj Swoj Kraj* 20011, nr 10-12; P. T. Kryśka-Karski i S. Żurakowski, *Generałowie Polski Niepodległej*, Warszawa 1991, s. 145; C. Leżeński (Lesław Kukawski), *O kawalerii polskiej XX wieku*. Wrocław 1991, s. 23; J. Michalski, *Pałac w Ryczowie*, <http://dniedziedictwa.pl/palac-w-ryczowie/17> I 2014; Stawecki, *Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego 1918-1939*, Warszawa 1994, s. 246; <http://www.polskaniezwykla.pl/web/pla-ce/people,9230.html/20> VIII 2013.

PIASEK FAUSTYN (*16 II 1877 r. we wsi Głowaczów k. Kozienic †31 X 1955 r. w Płocku), pedagog, muzyk, kompozytor, twórca trójdźwiękowej nauki śpiewu, działacz narodowy i muzyczny, publicysta (P 18)

Urodził się w rodzinie chłopskiej jako syn Stanisława i Anieli z Sakiertowiczów. Szkołę powszechną ukończył w rodzinnej wsi. W latach 1892-1898 studiował muzykę (organy i kompozycje) w Warszawskim Instytucie Muzycznym. W 1898 r. ukończył wydział dyrygentury, uzyskując dyplom kapelmistrza orkiestr dętych i podjął pracę na stanowisku kierownika i kapelmistrza orkiestry dętej w zakładach w Starachowicach. Następnie był dyrygentem chóru kościelnego i orkiestry wojskowej w Łucku na Wołyniu.

Od 14 lutego 1900 r. do 1915 r. był profesorem muzyki i śpiewu w Męskim Seminarium Nauczycielskim w Wymyślinie w pow. lipnowskim. Tutaj rozwinął patriotyczną działalność przeciwko polityce rusyfikacji. Aktywnie uczestniczył w wydarzeniach strajku szkolnego 1905-1906 r., który ogarnął także wymyślińskie seminarium. W 1913 r., w czasie jednego z koncertów

orkiestry, którą dyrygował, odegrano pieśń „Jeszcze Polska nie zginęła”. W czasie dochodzenia okazało się, że melodia „Mazurka Dąbrowskiego” była dokładnym powtórzeniem jednego z utworów muzycznych, zamieszczonych w rosyjskim albumie z nutami pt. „Marsz gwardii cesarskiej pułku ułanów”. Był pierwszym założoną przez siebie dętą orkiestrą ochotniczej straży pożarnej w Skępem.

W czasie pobytu w Wymyślinie, jako pierwszy założył oświetlenie elektryczne we własnym domu, a potem w ważniejszych pomieszczeniach seminarium oraz w sąsiednim kościele. W materiale dotyczącym seminarium w Wymyślinie napisał: „Co dało Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie Rosji, a co Polsce? Rosji prawie nic, gdyż poza nielicznymi wprowadzicie bardziej gorliwymi jednostkami, olbrzymia większość absolwentów zahartowana w ogniu cichej, lecz stanowczej walki o duszę polską, pozostawała wierna swej naturze i tradycji polskiej”.

W czasie pierwszej wojny światowej, w 1915 r. został ewakuowany wraz z rodziną do Rosji. Po powrocie w 1921 r. osiadł na stałe w Płocku i był profesorem muzyki w Państwowym Seminarium Nauczycielskim Męskim im. B. Krzywoustego, a w latach 1922-1931 także w żeńskim. Aktywnie działał w Towarzystwie Naukowym Płockim. W 1932 r. wygłosił tam odczyt pt. *Z dziejów Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie*. W 1939 r. w Płocku ogłosił drukiem obszernie *Materiały do dziejów Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie (1867-1916)*. Był długoletnim członkiem zarządu, a od 1933 r. prezesem Towarzystwa Muzycznego. Prowadził orkiestry i chóry, m. in. w męskim seminarium. Wykładał także w szkole organmistrzowskiej. Opracowywał śpiewniki szkolne i audycje muzyczne dla Polskiego Radia. W 1922 r. opracował metodę nauczania śpiewu, opartą na trójdźwięku, czemu dał wyraz w wydanej pracy pt. *Nauka śpiewu metodą trójdźwiękową* (Lwów-Warszawa 1930). Przygotowany przez niego podręcznik z tej dziedziny, wydany został w nakładzie 150 tys. egzemplarzy. Sam skonstruował specjalne tablice do tej metody nauczania, która wzbudzała zainteresowanie także za granicą.

Po 1945 r. uczył w szkole Ludowego Instytutu Muzycznego w Płocku. Przez pewien czas kierował także Wydziałem Kultury i Sztuki Urzędu Miejskiego w Płocku. Uprawiał także publicystykę oraz pisał sztuki sceniczne z dziedziny chemii, kolejnictwa i radiotechniki. Pozostawił wiele sztuk teatralnych oraz ok. 170 wierszy. Napisał muzykę i opracował pieśni ludowe do wystawionego w 1928 r. *Wesela na Kurpiach* Władysława Skierkowskiego. Był autorem *Suity Kurpiowskiej*. W 1930 r. skomponował i wydał drukiem *W stuletnią rocznicę powstania listopadowego. Polonez na 3 głosy*. W 1950 r. wydał *Polskie pieśni ludowe*. W 1947 r. obchodził w Płocku jubileusz 50-lecia pracy muzycznej.

W Wymyślinie założył rodzinę, biorąc za żonę Emilię z Kalinowskich. Pozostawił troje dzieci: Janinę, Józefa i Jerzego.

Jego życie i działalność w 1980 r. stała się przedmiotem pracy doktorskiej Marcina Kamińskiego z Płocka. Pochowany w Płocku.

Bieńkowski, *Zarys*, s. 14-15, 32-34, 42; *Dzieje Płocka*, s. 600; Giziński, *Historia Dobrzezewic*, s. 82-84; Giziński, *Niepospolici*,

s. 426-429; M. Kamiński, *Faustyn Piasek*, Notatki Płockie 1975, nr 2, s. 31-34; M. Kamiński, *Faustyn Piasek – życie i twórczość*, 1980, mps w Bibliotece im. Zielińskich w Płocku; Kostanecki, *Wybitni obywatele*, nr 19, s. 27; Krajewski, *Alma Mater*, s. 28-31, 34-35; Krajewski, *Rewolucja*, s. 49, 61-64; Krajewski, *Skępe*, s. 101; M. Krajewski, *Szkolnictwo wyższe Płocka i Włocławka. Próba analizy porównawczej*, [w:] *O roztropną politykę społeczną. Księga pamiątkowa na jubileusz 80-lecia prof. dr. hab. Antoniego Rajkiewicza*, Katowice 2002, s. 176; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, pass.; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 28 i n.; Nyceck, *Ludzie*, s. 195; Oracki, *Leksykon*, s. 153; S. Ostrowski, *Orkiestra strażacka*, http://www.skepe.pl/strona/index.php?option=com_content&task=view&id=111&Itemid=144/31 2014; J. Płudowska, *Kompozytor, pedagog, wynalazca*, Tygodnik Płocki 1979, nr 39; Rogo, *Lutnia*, s. 406; Stefański, *Płock*, s. 287-288; Śliwiński, *Sanktuarium w Skępem*, s. 45-46.

PIELASZEWSKI JÓZEF (*26 I 1862 r. w Płocku †4 VIII 1916 r. w Borzyskach), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Sadłowie i Skępem, historyk i piewca klasztoru skępskiego, poeta

Był synem Piotra i Wandy z Sarnowskich. Pierwsze klasy nauki podjął w Płocku, potem wstąpił do Seminarium Duchownego w tym mieście i święcenia kapłańskie przyjął w dniu 27 lipca 1884 r. Przez dwa lata był wikariuszem parafii farnej w Płocku. Przed kolejny rok, w latach 1886-1887, był prokuratorem w płockim Seminarium Duchownym i administratorem parafii Trzepowo k. Płocka. Dwa lata, w okresie 1887-1889 był administratorem parafii Starożreby.

W latach 1889-1894 r. był proboszczem w Sadłowie k. Rypina, gdzie zyskał opinię troskliwego gospodarza, gorliwego kapłana i patrioty. W stosunkowo krótkim czasie odnowił cały kościół, pobudował nową, murywaną plebanię, poszerzył cmentarz i otoczył go kamiennym murem. Podejmował próby wprowadzenia nauczania religii, na co jednak zaborca rosyjski nie wyraził zgody.

W 1894 r. został przeniesiony na proboszcza do Skępego, gdzie był do 1909 r. Tutaj wyremontował kościół, a jego dach pokrył nową dachówką. Dbał o utrzymanie nabożeństw i ułatwiał pielgrzymom korzystanie z zespołu klasztorno-kościelnego. W trudnym okresie prowadzonej przez zaborcę polityki rusyfikacji wniósł poważny wkład w ożywienie życia religijnego na terenie ziemi dobrzyńskiej. W 1896 r., w czasie ważnych uroczystości 400-lecia sprowadzenia figury Matki Boskiej Skępskiej do ufundowanego przez Kościeleckich kościoła i klasztoru w Skępem-Wymyślinie k. Lipna, ułożył znaną i śpiewaną do dziś 20-zwrotkową pieśń pt. *Cudowna Skępska Maryjo nasza, tyłu łaskami wstawiona*, częściej znaną pod tytułem: *Pieśń do Najświętszej Maryi Panny Skępskiej*. Na uroczystość jubileuszową przygotował i wydał drukiem cenną książeczkę pt. *Najświętsza Maryja Panna Skępska oraz jej cuda*. Trzy lata później, w 1899 r., wobec najpewniej wyczerpania nakładu, zamówił i opłacił jej wznowienie w drukarni włocławskiej. Był głównym inicjatorem i organizatorem jubileuszu skępskiego w dniu 8 września 1896 r., w którym – mimo terroru ze strony okupanta rosyjskiego – uczestniczyło kilkudziesięciu kapłanów, a kościół wraz z klasztorem był bogato iluminowany, przystrojony zielenią, kwiatami, licznymi napisami i godłami. Józef Zieliński, właściciel Łązyna, syn Gustawa, bibliofila, poety i zesłańca syberyjskiego ufundował na tę okazję duże, srebrne medaliki, o

wymiarach 26x39 mm z napisem w otoku: *Najświętsza Panno słynąca cudami/ do Twego Syna wznoszą modły za nami*. Na rewersie medalika w poziomych wierszach był napis: *Pamiętka/ 400-letniego/ Jubileuszu/ cudami słynącej/ N. Panny Maryi/ Skępskiej/ 1496-1896*. Nadtto wybito inne jubileuszowe medaliki w białym metalu lub aluminium dla masowo przebywających pielgrzymów, m. in. medalik o wymiarach 9,5x17,1 mm wybito z datą 24 maja 1896 r., a więc na uroczystość Zielonych Świątek tego roku.

W swoich pracach posługiwał się pięknym językiem literackim. Opisując idące do Skępego pielgrzymki pisał m. in.: „(...) *Już na kilka dni naprzód, a zwłaszcza w przeddzień uroczystości, malowniczo wyglądają wszystkie ścieżki i drogi, wiodące do miejsca świętego. Jakąż tu spostrzec można różnorodność ubiorów i strojów, różnorodność kolorów i barw: tu podąża Mazur w swej siermiędze, przepasany pasem, tam Łowiczanin, w swym pięknym, narodowym stroju, - ówdzie poważnie kroczy bezwąsy Kujawiak w płaszczu granatowym, tam znowu Kurp, ubogi w swych łapciach łykowych idzie powoli, snać już daleką zmęczony podróżą*”.

W 1908 r. był inicjatorem założenia straży ogniowej w Skępem i na zebraniu założycielskim w poniedziałek dnia 28 czerwca, w święto Apostołów św. św. Piotra i Pawła tego roku został wybrany jej prezesem. W skład komitetu założycielskiego skępskiej straży weszli poza nim: Faustyn Piasek, nauczyciel muzyki w Seminarium Nauczycielskim w Wymyślinie, Stanisław v. Zygmunt Sowiński, aptekarz, Stanisław Mogiński, właściciel restauracji oraz Roman Sobociński, Stefan Jaworski, Wincenty Brodecki, Józef Świtalski i Karol Motyliński.

Ze Skępego przeniesiony został na probostwo w Ostrołęce wraz z objęciem funkcji dziekana, jednak w czasie działań wojennych został zmuszony do opuszczenia Ostrołęki. Zamieszkał w majątku Borzyska, gdzie zmarł.

Pochowany na cmentarzu w Waniewie.

P. Bokota, *Medaliki Matki Boskiej Skępskiej*, Ziemia Dobrzyńska, t. 2: 1992, s. 40; K. Braun, *Ośrodki kultowe i sanktuaria na Mazowszu*, Rocznik Mazowiecki, t. 12: 2002, s. 185; Głos Płocki 1908, z 3 VII; Grzybowski, *Duchowieństwo XIX/2*, s. 295-296; *Deo et Matris. Almanach religijnej poezji ziemi dobrzyńskiej*, wybrał, opr., wstępem i przypisami opatrzył M. Krajewski, Rypin 2011, s. 46-50; Krajewski, *Alma Mater*, s. 18-19; Krajewski, *Dama*, s. 117-118; Krajewski, *Skępe*, s. 101-102; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 81-83; J. Krystosik, *Krótką wiadomość o Skępem łaskami Najświętszej Maryi Panny wstawionem*, Płock 1934; B. Maryański, *Ze Skępego*, Przegląd Katolicki 1896, nr 21, gdzie inf., że książeczka ks. J. Pielaszewskiego ma niebawem ukazać się w księgarniach; *Medalik jubileuszowy M. Boskiej Skępskiej*, Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne 1896, s. 132; *Okolice Rypina*, s. 68-681; K. Olszewski, *Z dziejów Matki Bożej Skępskiej*, Kraków 1987, s. 6; S. Ostrowski, *Komitet założycielski (skępskiej straży)*, http://www.skepe.pl/strona/index.php?option=com_content&task=view&id=116&Itemid=130 31 I 2014; *Parafia Sadłowo*, s. 366; Pawłowska, *Do Maryi*, s. 14-15, 23; K. Pawłowska, *Skępe*. „Cudowna Skępska Maryjo nasza”. Katalog wystawy, Włocławek (1991), s. 12; J. Pielaszewski, *Najświętsza Maryja Panna Skępska oraz jej cuda*, (wyd. 2), Włocławek 1899, pass.; Śliwiński, *Sanktuarium w Skępem*, s. 123; *Sp. książek Józef Pielaszewski*, MPP 1916, nr 8, s. 249-250; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 36. www.skepe.pl/9.08.10; *Z dziejów kultu Matki Bożej Skępskiej*, Calvarianum 1987.

PIETRASZ ze Starego Rypina h. Ogończyk (XIV/XV w.), rycerz

Był prawdopodobnie synem Andrzeja zw. Raszem i bratem rypińskiego plebana, Eberharda. Posiadał dobra w Starorypinie Szlacheckim. Wystąpił jako świadek dokumentu Ulryka von Jungingena, który 28 października 1409 r. nadał rycerstwu ziemi dobrzyńskiej prawo chełmińskie.

Drugim jego bratem był Janusz (Hannus) Rasz (zm. przed 1419), występujący jako dworzanin wielkiego mistrza Konrada von Jungingena, a potem Ulryka von Jungingena.

M. Biskup, *Materiały do dziejów okupacji krzyżackiej w ziemi dobrzyńskiej na przełomie XIV i XV wieku*, Zapiski Historyczne, t. 25: 1960, cz. 2, s. 80-81; RZD, t. 2, cz. 3, s. 307-308; Pawiński, *Księgi*, nr 1571; PRS, s. 157.

PIETRKIEWICZ JERZY MICHAŁ (*29 IX 1916 r. w Fabiankach †26 X 2007 r. w Londynie), prof. Uniwersytetu Londyńskiego, poeta, pisarz, bard i koryfeusz ziemi dobrzyńskiej, tłumacz dzieł K. Wojtyły (św. Jana Pawła II) na język angielski (P 19)

Protoplastą jego mógł być zapewne urodzony dołądnie 500 lat wcześniej, Klemens Janicki (1516-1543), syn chłopca spod Żnina. Urodził się w rodzinie chłopskiej jako syn Jana i Antoniny z d. Politowska. O wsi rodzinnej pisał w jednym z pierwszych swoich wierszy jeszcze jako uczeń Gimnazjum im. ks. J. Długosza we Włocławku na przełomie 1934/1935 r. Miejsce urodzenia – Fabianki, stały się kanwą jego pierwszej, przejmującej bogactwem treści i motywów, powieści pt. *Po chłopsku*. Nie jest powieścią, jak podają niektórzy krajowi krytycy jego twórczości, wyłącznie o 1920 r. Jej akcja cały czas rozgrywa się w samych Fabiankach i najbliższej okolicy (Chełmicy i Szpetalu Górnym) w latach 20. XX stulecia. Bohaterami są m. in. księża z Chełmicy (Ignacy Charszewski, w powieści występujący jako Charkowski) oraz ks. Kociemski, liczni mieszkańcy Florianek (Fabianek), także ci z mniejszości narodowych oraz sam autor (z drugiego imienia, jako Michaś), jego matka i ojciec, zasiadający na gospodarstwie, miłośnik pszczoł i jednocześnie pełniący służbę sekretarza gminy fabiańskiej, w powieści występujący pod nazwiskiem rodowym matki – jako Politowski. O wsi rodzinnej poeta przypomni sobie serdecznie w wierszu pt. *Sznur pereł dla Aury* w czerwcu 1945 r. W *dziewiętej „perle”* wyzna z nadzieją i miłością:

*„W Fabiankach zaraz za lasem
zaczynała się droga do nieba.
Anioły nią chodziły i dzieci,
a czasem
niebo szło drodze naprzeciw”.*

W wieku 4 lat, w sierpniu 1920 r., przeżył i zapamiętał najazd bolszewicki na ziemię dobrzyńską.

Wcześniej, bo w wieku zaledwie czternastu lat, w 1930 r. osierociła go matka. W swoim pamiętniku o jej śmierci napisał tak: *„Matka umarła w Wielkim Tygodniu. Dlatego trzeba było się spieszyć z pogrzebem. Pogrzebano ją w Wielką Sobotę, a następnego dnia od świtu były dzwony wielkanocne. Dla nas wszystkich były to dzwony pogrzebowe, stąd lęk co roku przed Wielkanocą. (...) A przecież jaki w tej zbieżności świę-*

ta i żałoby był symbolizm. Umarło ciało, ale pozostało w podwójnej rocznicy połączone ze Zmartwychwstaniem. Nawet przez datę swojej śmierci matka potwierdziła mi wiarę. Jest wciąż tej wiary zaręczycielką, czy chcę, czy nie chcę". Sześć lat po śmierci matki, w 1936 r. wyzna jej, swojej „zaręczycielce” nie tylko wiary, ale i twórczości:

„A pieśń snami moimi popłynęła dalej,
Zostałem, mamo, poetą”.

Śmierć matki dla najmłodszego w rodzinie Jerzego Michała (dla rodziców – Michasia) nostalgicznie została przedstawiona w powieści pt. *Po chłopsku*.

Po ukończeniu powszechnej szkoły fabiańskiej, uczył się w biskupim Gimnazjum i Liceum im. ks. Jana Długosza we Włocławku, gdzie w 1934 r. uzyskał maturę w grupie 24 młodzieńców. Do swojej szkoły, „do Długosza” zachował wielki sentyment.

W 1934 r., dzięki uzyskaniu niewielkiego stypendium, rozpoczął studia dziennikarskie w warszawskiej Wyższej Szkole Dziennikarskiej. W roku akademickim 1938/1939 uczęszczał także na zajęcia z historii na Uniwersytecie Warszawskim. W 1934 r. zadebiutował na łamach „Kuźni Młodych”. Tam w zespole międzyszkolnego pisma „Kuźnia Młodych” poznał Jana Twardowskiego. Znajomość z przyszłym księdzem-poetą przerodziła się w trwałą i dożgonną przyjaźń. U progu jego biografii warszawskiej pojawiło się jeszcze inne spotkanie, które wywarło najbardziej trwały ślad na twórczości poety. Było to spotkanie ze Stanisławem Piasecki, redaktorem prawniczego pisma „Prosto z Mostu”, który skutecznie przeciwdziałając lewicującemu środowiskom literackim, w tym „Wiadomościom Literackim” i warszawskim Skamandrystom, skupił wokół pisma grono zarówno nestorów pióra, jak Aleksandra Świętochowskiego i młodych ludzi pióra, asystentów prof. Władysława Tatarkiewicza (Bolesława Micińskiego, Jerzego Andrzejewskiego i Władysława Jana Grabskiego) oraz Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego. Z tym ostatnim adzierzgnął przyjaźń serdeczną. Na początku zaliczany był do ruchu poetyckiego, zwanego autentyzmem. Na łamach „Prosto z Mostu” w 1935 r. opublikował kilka artykułów na temat tego kierunku poetyckiej twórczości. Przez pewien czas, razem ze Stefanią Kossowską (ur. 1909), był członkiem zespołu redakcyjnego pisma. W 1935 r. w tygodniku „Prosto z Mostu” ukazał się poemat *Prowincja*, zaś rok później już w formie oddzielnego tomiku. Utwór, drukowany we fragmentach zarówno za granicą, a także począwszy od 1980 r. w kraju, jest przepojony głębokimi obrazami rodzinnej ziemi dobrzyńskiej. Nie mogło tu oczywiście zabraknąć rodzinnych Fabianek i szeregu innych miejscowości tej ziemi (Lipna, Kikoła, Zbytkowa, Rypina, Świętosławia, Działynia, Dobrzynia n. Drwęcą), a nawet Sierpca, przystrojonych w piękną metaforę.

W 1936 r. dwudziestoletni Pietrkiewicz napisał wiersz pt. *Geneza poezji*, gdzie widać nie tylko metaforyczne spojrzenie na pochodzenie poezji, ale także osobiste wyznanie; wyznanie wobec „obiętej wsi” i ziemskiej matki. Poeta „sięgnął w nim tajemnicy, która od początku porusza człowieka wyobraźnię”.

W 1938 r. także nakładem Wydawnictwa „Prosto z Mostu” ukazał się obszerny zbiór utworów *Wiersze i poematy*. Okres warszawski w życiu i twórczości

poety nie był idyllą. Dobrze przyjęty przez nowe środowisko, ale nowe przyjaźnie nie pozwalały jednak zapomnieć o osobistych kłopotach i upadkach. Po przedwczesnej śmierci matki, teraz w Fabiankach, w 1937 r. zmarł ojciec – Jan, brat Szymona spod Kikoła. W sercu Poety zrodził się *Niepokój* i pytanie: „Czy wytrwam?”. Odpowiedź daje poeta na końcu wiersza: „Przetrwam”, będę poetą. Gdy w Fabiankach pozostała pustka do stracie najbliższych, pełną miłością nie obdarzył Warszawy, jakby przeczuwając, że będzie w niej tylko przez chwilę; troską i westchnieniem ogarnął całą „wątlą” ojczyznę nad Wisłą, ubogaconą „pancernymi latami Chrobrego”, z „maleńkim skrawkiem Bałtyku”.

W 1939 r., jako osoba niezdolna do służby wojskowej, młodzieniec o nadwątlonym zdrowiu, poprzez Rumunię i Francję, w 1940 r. dotarł do Anglii, a następnie do Szkocji. Na prastarym Uniwersytecie w St. Andrews w Edynburgu (Szkocja) rozpoczął studia na wydziale anglistyki, gdzie uzyskał stopień *M. A.* W czasie studiów na szkockim uniwersytecie korzystał z pomocy Funduszu Kultury Narodowej, wskrzeszonego ma emigracji przez prof. Stanisława Kota. Następnie w latach 1944-1947 studia kontynuował w University of London King's College, uwieńczony, na podstawie komparatystycznej rozprawy z zakresu liryki, doktoratem z literatury angielskiej i dyplomem *Ph. D.* W latach 1947-1950 był lektorem języka polskiego w School of Slavonic and East European Studies w Londynie, a następnie przez blisko 30 lat, w latach 1950-1979 – profesorem literatury polskiej na University of London, zajmując od 1972 r., po Williamie J. Rose, stanowisko kierownika wydziału języków wschodnioeuropejskich. W dniu 4 sierpnia 1940 r. wyszedł pierwszy numer tygodnika pt. „Jestem Polakiem. Czasopismo Narodowe”, a w nim jego wiersz i esej o literaturze angielskiej. Jak się okazało, Pietrkiewicz szukający grupy oparcia, oczywiście poza znakiem Skamandra, znalazł środowisko podobne do krajowego „Prosto z Mostu”, bądź „Jutro Pracy”. Ważne, co nie pozostawało bez znaczenia, iż polski tygodnik na wyspach nie był pismem antyżydowskim. Szybko został utożsamiony z „Jestem Polakiem”, i mimo, iż zamieścił swoje wiersze w ośmiu na jedenaście pierwszych numerów tego pisma, „Wiadomości Polskie” ogłosiły „Jestem Polakiem” pismem J. Pietrkiewicza, „który dla wielu był uosobieniem przedwojennego antysemityzmu”.

W dniu 4 listopada 1940 r., po wycofaniu się ze współpracy z tygodnikiem „Jestem Polakiem”, ogłosił poemat satyryczny w formie druku ulotnego pt. *List otwarty do emigracji w Zaduszki*. Ulotka sprzedawana była m. in. z książkami skamandrytów w kiosku słynnego Hotelu „Rubens” w Londynie. Jak wskazał Marek Pytasz, późniejsza krytyka emigracyjna, m.in. Mieczysław Giergielewicz i Maria Danilewicz Zielińska, odczytali w nim zapowiedź „weny satyrycznej”, bądź też tylko „żartobliwy ton”. Potem przyszły kolejne poszukiwania i wybory. Tym razem było to spotkanie z *Eskadrą 3003*. Od października 1940 r. Jerzy Pietrkiewicz współpracował z pismem żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie pt. „Skrzydła”, którzy „uważali (go) za swojego poetę”. Wiersz jest przejmujący bliski i oddaje nastrój „zwęglonej Warszawy”, pokonałego Poznania, Modlina i Gdyni.

Obfity był rok 1940, nie tylko w wyzwania i wybory, ale także urodzajny. Jesienią tego roku Pietrkiewicz zakończył przygotowanie pierwszego zbioru emigracyjnej poezji pt. *Pokarm cierpki*, na którego wydanie czekał aż do 1943 r. Także w 1940 r. wyszły dwa poematy w zbiorze pt. *Znaki na niebie* (1940), przedrukowane następnie w latach 1941 i w 1946. Na emigracji, w 1943 r., w czasie, gdy rodzinne strony przeżywały ciemną noc okupacji hitlerowskiej, Pietrkiewicz widzi swoją krainę (ziemię dobrzyńską) i oburza się na tych, którzy o zwyczajnej drodze z Dobrzyńnia do Kikoła, o tej rodzimej przestrzeni zapomnieli i nic dla niej – wydaje się – zrobić nie chcą.

Trudno nie zauważyć, że najbardziej dobrzyńskie, polskie, wyraźnie zabarwione treściami religijnymi wiersze powstały w czasie wojny. Jest w nich pamięć o matce – tej ziemskiej, i tej Boskiej: Częstochowskiej, Skępskiej i Ostrobramskiej. Tak dzieje się w wierszu pt. *Siewna*, który powstał w Londynie, 8 września 1943 r., w święto Jej Narodzenia, zwane w polskiej tradycji świętem Matki Boskiej Siewnej.

„(...)

*Gniade konie wiatr przywiozły z Rypina,
otulona wiatrem tańczyła
dziewczyną.*

*A gdy kwilił świt wśród wiklin w Kikole,
ułapity mnie wierzby za szyję
i ujrzałem idącą przez pole
Maryję...*

*Mojej matki miała oczy,
Szła w jej modrej sukience,
Ten sam kolor warkoczy,
Chustkę miała tę samą –
Wyciągnąłem, więc ręce:
-- Mamo!"*

Także w 1945 r. napisał utwór dla dzieci, „w stylu gadki ludowej” pt. *O Sójce, która chciała zobaczyć różowe morze, ale się jakoś nigdy nie mogła wybrać za morze*. Po latach poeta odszukał go w swoich zapiskach i odczytał na wieczorze autorskim w Londynie. Utwór przeznaczony dla dzieci, bardzo spodobał się słuchaczom, który pragnęli go mieć obok siebie. W 1998 r. Szkole Podstawowej w rodzinnych Fabiankach nadano imię poety, wtedy zmarłemu tytułowej losom Sójki, postanowił napisać inną, radosną formę zakończenia, a całość nowej wersji *Sójki* poprzedził jakże wdzięczną dedykacją: *Poeta kochał dzieci zawsze. Opiewał je w swojej twórczości, szczególnie mocno przytulał, gdy recytowały jego poezję, czy to w Skępem (u stóp nastoletniej Madonny ze złożonymi do modlitwy rączkami) w 1996 r., czy też w fabiańskiej szkole w 1998 r., albo też w salce przy kościele parafialnym parafii p.w. św. Stanisława Kostki w Rypinie w 2005 r. Powtarzał często: „dziecko jest cały czas w nas, w środku. Nie zabijajmy tego dziecka – nie dokonujemy aborcji własnego sumienia. (...) Wewnętrzne koła w człowieku zamykają się cały czas. Jak słoje drzewa, podobne słoje, które są w nas. I cała sztuka życia jest według mnie po to, żeby utrzymać te koła w ruchu. Żeby dziecko poruszało te koła”.*

Po wojnie tworzył dalej utwory liryczne. We wrześniu 1945 r. powstaje utwór pt. *Motyw z „czasem kulistym”*, czyli powrót do *Kuli magicznej* z 1942 r. Chwilę potem, w okresie marzec-czerwiec 1946 r. powstały

cztery *Miniatury*, które z kolei były wyraźnym nawiązaniem do nostalgicznej *Prowincji* z 1935 r. W 1950 r. powstał tragiczny w wymowie *Piąty poemat*, gdzie poeta przywołał „krematoria i łagry” i ponownie „drogę do Dobrzyńnia”.

W dniu 8 czerwca 1947 r. w Oxfordzie, kiedy uzyskał doktorat z anglistyki, *notabene* jako pierwszy Polak w historii Kings's College, napisał *postscriptum* do *Wierszy o dzieciństwie* z 1935 r. pt. *Statyczne: dziś względne*. W 1949 r. napisał utwór pt. *Anty-wiersz*. Jako pierwodruk, ukazał się on w *Poematach londyńskich i wierszach przedwojennych* (Paryż 1965). W Chelsea, w 1950 r. powstało osiemnaście *Modlitw intelektualu*. W okresie czerwiec-grudzień 1951 r. powstała jeszcze *Sielanka stołeczna* poświęcona „poetyckiej pamięci Bartłomieja Zimorowica”. W 1953 r. w Londynie napisał jeden z najbardziej popularnych potem na ziemi dobrzyńskiej wiersz pt. *Modlitwa do Matki Boskiej Skępskiej na dzień 8 września*. Wiersz jest potwierdzeniem głębokiej tęsknoty za rodzinną ziemią, za pielgrzymkami z młodości do Matki Boskiej Skępskiej, która przecież już wcześniej została uczczona zarówno w powieści pt. *Po chłopsku*, jak i w wierszu z 1943 r.

*„Z jeziora na jezioro, z kępy na kępę
pogańskie Skępe.*

*Aleś ochrzciła je uśmiechem,
Panno, pochylona nad grzechem.*

*Na obraz i podobieństwo
czekającego dziewczęcia
wywiodło Cię doczesne dluto,
iżby nawet z drewnianego poczęcia
wióry cudu padały w pokutę.*

Aniele, stróżu mój –

Którego nie znam z twarzy ni z imienia,

*Ty zawsze przy mnie stój
na urwistą odległość sumienia”.*

W pojedynczych wypowiedziach, w poezji i prozie nieustannie pozostawał przy rodzinie i ziemi, którą jako jeden z pierwszych nazywa właśnie „małą ojczyzną”, choć tego ostatniego określenia wcale nie nadużywał. Nawet, gdy wyrażał ubolewanie o utracie przekazu słownego i pisanego, jako przykład podaje swego stryja. *„Stryj mój, Szymon z Grodzenia pod Kikołem, spisywał swoje widzenie mistyczne, ale tylko część rękopisu ocalała po wojnie; reszta pogrzebana jest w polu milczenia”.* Grodzień pod Kikołem był dla niego miejscem także bardzo ważnym. *„Domy Grodzenia – sam znak wsi brzmi ładnie. Gospodarstwo Dziadka Józefa jest po lewej stronie na bocznej dróżce – chałta podłużna parterowa, uderza od razu duże podwórze z rolniczymi narzędziami oraz stodoła, która stryj pobudował. Warto sfotografować ten wiejski symbol gospodarstwa”.* Cały czas pamiętał, że św. Kazimierz patronujący w przydrożnej figurce mieszkańcom tej wiosny przybył tu wraz z ich przodkami z Zaścianka Dobrzyńskiego na Litwie. Dlatego upominał, aby udokumentować oblicze świętego. *„Kazimierz Królewicz (rzadkość w Polsce, trzeba Statui bardzo strzec)”.* W jednym z listów prosił Edmunda Rogowskiego z Rypina, aby ten robiąc zdjęcie Świętego „musi być uwydatniony, oblicze, strój, tło nieważne”.

Pisał wiersze do 1954 r., czyli dokładnie dwadzieścia lat (1934-1954). Nigdy nie tworzył poezji w języ-

ku angielskim. W czasie wywiadu A. Moskalowej z J. Pietrkiewiczem w dniu 19 grudnia 1981 r., zapytany, dlaczego nie pisał wierszy w języku angielskim, odpowiedział: „Uważałem, że jest to coś intymnego, związanego z dzieciństwem, i tak dalej uważam, że skoro nie miałem angielskiego dzieciństwa, pisanie wierszy po angielsku jest dla mnie tematycznie zawężone”. Komentarz A. Moskalowej do tych słów pięć później mógł być tylko taki: „...prawdziwa, najprawdziwsza liroyka – z Fabianek jest rodem”. Do poezji powrócił – na chwilę – właśnie w pamiętnym 1981 r. Wtedy powstała, po wielokroć potem drukowana, bardzo popularna *Pochwała ziemi dobrzyńskiej*.

Mimo szerokich zainteresowań i upływu czasu od napisania najlepiej czuł się jako poeta. W tym twierdzeniu nie chodzi wcale o jego wiersze przedwojenne „oddające magię dzieciństwa”. Teraz już wiemy na pewno, dlaczego, ciesząc się stosunkowo długim życiem, dany mu czas zamykał między swoim mieszkaniem w londyńskim Hampstead, a andaluzyjskim letnim domkiem w wiejskiej części prowincji Granada w San Antonio de la Herradura oraz ukochaną ziemią dobrzyńską, gdzie był zawsze oczekiwany i serdecznie witany. W Londynie pozostawał wśród znajomych, przyjaciół z Polski, wśród grona swoich uczniów. W istocie był jednak samotnikiem.

Kochał muzykę. Uważał ją za najbliższą siostrę poezji i dlatego łączyła go serdeczna przyjaźń z Andrzejem Panufnikiem. Spotykając się u „Dakowskiego”, planowali połączyć poezję rodem z Fabianek z muzyką Panufnika. Był bowiem „poetą słów, zafascynowany poezją tonów”. Do *Modlitwy do Matki Boskiej Skępskiej na dzień 8 września*, czyli na doroczny odpust w Skępem na ziemi dobrzyńskiej muzykę napisał właśnie A. Panufnik. Związki poezji z muzyką podkreślał wielokrotnie, także w czasie spotkań na ziemi dobrzyńskiej. Recytując *Litanie do Boga Ojca*, mówił o „układzie muzycznym” utworu. W czerwcu 2002 r. piszącemu te słowa przesłał odnalezione nagranie „muzyczne” tego utworu, z dołączoną kartą z Costa Tropical: „Drogi Rektorze, obdarował mnie Pan swoimi publikacjami, które cenię bardzo, aż wreszcie mogę i ja przesłać małą rzecz, ale dokument historyczny w pewnym sensie, nadany przez Radio Free Europe, poemat „Litania do Boga-Ojca”. Wywołał on dużą reakcję w Polsce ze względu na temat i moją osobę. Potem kopie radiowe zaginęły. Ostatnio odnalazła się jedna bardzo stara, ale w Hiszpanii spece od Video i Radia przywrócili ją do życia. Niespodzianka, że ktoś 20 lata temu po nagraniu dołączył moją recytację „Pochwały ziemi dobrzyńskiej z 1981 r.”... A więc kontrast.

Pierwszy tomik poezji 17-letniego poety z Fabianek, ucznia biskupiego Gimnazjum im. ks. J. Długosza we Włocławku, pt. *Wiersze o dzieciństwie*, wydany został już 1935 r. Autor wierszy opatrzył go następującą dedykacją: „Mieszkańcom wsi Fabianek”. Kolejne tomiki poezji ukazały się w 1936 r. (*Prowincja*) oraz w 1938 r. (*Wiersze i poematy*). W 1940 r. w Londynie nakładem jego przyjaciół wydano dwa poematy drukowane w tygodniku polskim „Prosto z Mostu” w 1939 r. pt. *Znaki na niebie*. Trzecie wydanie poematów ukazało się nakładem sekcji wydawniczej w Lubece w 1946 r., w momencie, kiedy nad przymusowym wychodźstwem

polskim zawisły chmury niepewności i grozy. Pierwszy poemat nosi tytuł *7 dni Stworzenia*, drugi – *Masza Święta*. W 1943 r. wydał w Londynie drugi „wojenny” tomik wierszy pt. *Pokarm cierpki*. Tutaj znalazły się m.in. takie utwory, jak: *Pokarm cierpki*; *Eskadra 303*; *Poemat*; *Kula magiczna i Litania do Boga Ojca*.

W 1946 r. w Londynie nakładem Wydawnictwa F. Mildner & Sons ukazał się tomik poetycki pt. *Prognoz Europe*, poprzedzony niezwykle konstruktywnym esejem o poezji pt. *Nowoczesność w tradycji* z 1945 r. Na okładce tomiku zamieszczono herb ziemi dobrzyńskiej zaczerpnięty z dzieła Bartosza Paprockiego – *Dobrzyńniaka* pt. *Herby rycerstwa polskiego*. Na stronie za tytułowej zamieszczona została ilustracja - jego rzeźby, wzbogacona jego autografem, wykonanej przez Tadeusza Kopera. Ilustracje do ballad dobrzyńskich wykonała K. K. Sarnowska. W 1955 r. wyszedł niewielki tomik z wyborem jego wierszy pt. *Dwadzieścia lat poezji. 1934-1954*, który stanowił w jakimś stopniu podsumowanie twórczości poetyckiej poety z Fabianek w ziemi dobrzyńskiej. Wstęp do tego wyboru napisał nieco młodszy od naszego poety, bo urodzony w 1919 r. Marian Pankowski. Najszerzy zagraniczny wybór poezji pt. *Poematy londyńskie i wiersze przedwojenne* ukazał się w 1965 r. nakładem Instytutu Literackiego w Paryżu w serii „Biblioteka Kultury” (t. CXVIII).

Dopiero w 1980 r. przyszedł czas na krajowy wybór jego wierszy. Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, która ma największe zasługi w popularyzacji twórczości chłopskiego poety, wydała przygotowany i poprzedzony wstępem prof. Alicji H. Moskalowej tomik pt. *Kula magiczna. Wybór wierszy*. Dwadzieścia lat po paryskim wydaniu jego poezji, w 1985 r. w ramach serii „Biblioteka poetów” Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza wydała *Poezje wybrane*, za które autor otrzymał nagrodę.

W 1986 r. Instytut Wydawniczy PAX wydał antologię polskiej poezji religijnej z lat 1939-1945 pt. *Suplikacje czasu wojny*, gdzie pomieszczono następujące utwory Poety: *Kolęda roku klęski*; *Antyfony*; *Kościółowi Polskiemu w Londynie* oraz *Litania do Boga Ojca*, napisana w Londynie w lipcu 1942 r. Pochodzą one z tomiku *Pokarm cierpki*, wydanego Londynie w 1943, a dedykowanego Stanisławowi Piaseckiemu.

W 1994 r. w związku z kolejną jego wizytą w Ojczyźnie warszawskie Wydawnictwo „Civitas Christiana” przygotowało wybór wierszy, któremu sam autor nadał tytuł *Wiersze dobrzyńskie*. Na okładce zamieszczono kopię drzeworytu pt. *Ziemia dobrzyńska* Rajmunda Lewandowskiego z 1971 r., na którym artysta umieścił nazwy siedmiu miejscowości tej ziemi: Dobrzyń (nad Wisłą), Bobrownik, Fabianek, Lipna, Kikoła, Skępego i Trutowa. W 1998 r. Instytut Wydawniczy PAX przygotował i wydał tomik jego poezji pt. *Słowa są bez poręczy* z „Posłowiem” Waldemara Smaszcza. W 2003 r. Towarzystwo Miłośników Ziemi Dobrzyńskiej w Lipnie wydało w formie oddzielnego druku, napisany w Londynie w 1945 r., wiersz dla dzieci w dwóch wersjach: oryginalnej oraz drugiej, z innym zakończeniem, które powstało w związku z wizytą autora w fabiańskiej szkole w 1998 r. w czasie uroczystego nadania imienia Jerzego Pietrkiewicza. Odtąd Sójka, która „jakoś nigdy nie mogła wybrać się za morze”,

Zorza, która Sójkę w środku zorzy ujrzała, „sama do (...) do niej przyleciała”. Także w 2003 r. nakładem TMZD wyszedł tomik poezji jego pt. *Z Fabianek do Londynu. Poprzez przestrzeń poezji*. Wyboru wierszy i wstęp napisała Barbara Czarnecka z Torunia.

Kwalifikowany był także jako powieściopisarz. Podobnie jak w poezji w powieściach ukazywał życie wsi. Jego powieści są wyrazem apologii kultury wiejskiej. Najpierw rodzinną wieś Fabianki uczynił tłem swojej pierwszej powieści pt. *Po chłopku*. *Notabene* powieść miała pierwotnie nazywać się *Florianki*, co oznaczało zmienioną nazwę wsi – miejsca urodzenia pisarza. Powieść napisana została jeszcze przed wybuchem wojny, jednak napad Niemiec niemieckich na Polskę uniemożliwił jej druk.

Reakcją na wydarzenia w okupowanym kraju była nowela pt. *Umarli nie są bezbronni*. *Opowiadania z życia pod okupacją niemiecką*, wydana w 1943 r. w Książnicy Polskiej w Glasgow (Szkocja). W utworze autor rozwinął motyw przechowywania przez partyzantów, szukających się do walki z wrogiem, broni na cmentarzu. W opowiadaniu pt. *Krzyżak* z niezwykłą dokładnością przypomniał opis zamku w Golubiu.

W 1953 r. wszedł mocno w prawdziwie dobrzyńską powieścią do literatury angielskiej. W tym roku ukazała się powieść *The Knotted Cord (Sznur z węzłami)*. Ciekawe, że poeta dobrzyński wraz z ukazaniem się pierwszej powieści anglojęzycznej stał się pisarzem angielskim. W związku z tym zaczął się nawet posługiwać innym brzmieniem nazwiska: „Peterkiewicz”, by zapewne przez to ułatwić angielskiemu odbiorcy jego lepszą wymawialność.

Sznur z węzłami podtrzymuje franciszkański habit, ale także jako znak wdzięczności, ale jednocześnie poświęcenia noszony przez bohatera powieści, cudem ocalałego po ciężkiej chorobie. Tytułowy sznur to również powrót w rękach guślarki-samobójczyni, dla niego – swoisty symbol porozumienia ze światem magii i szaleństwa. *Sznur z węzłami* ilustruje wieś dobrzyńską taką, jaką była, z radościami kłopotami jej mieszkańców, z zaletami i ułomnościami mieszkańców Fabianek, z gminną władzą, stroniącą niekiedy od Kościoła i prostym ludem, wiernie trwającym przy chrześcijańskich korzeniach. Powieść *Sznur z węzłami* krytyka angielska przyjęła wyjątkowo przychylnie. W czerwcu i lipcu 1953 r. londyńskie gazety wyraziły poecie z dalekich Fabianek szczególne słowa uznania, porównując go właśnie Josephem Conradem.

Kolejne jego powieści nie były już tak ściśle związane z ziemią dobrzyńską, ale uważny czytelnik może w nich dopatrzeć się nici prowadzącej z rodzinnych stron. Wymieńmy kolejne jego powieści z lat 1953-1966: *Loot and Loyalty* (1955), przekład niemiecki pt. *Sold Und Beute* (1957, tłum. Curt Meyer-Clason); *Future to Let* (1958, wyd. 2 – 1959); *Isolation* (1959, wyd. 2 – 1960, wyd. 3 – 1961, wyd. 4 – 1965); *The Quick and the Deand* (1963); *That Angel Burning at my Left Side* (1963, wyd. 2 – 1965, przekład niemiecki pt. *Der Engel, der zu meiner Linkenn brennt* (1965, tłum. Rodolf Rocholl)). Szóstą z kolei powieścią Jerzego Pietrkiewicza było *Inner Circle (Wewnętrzne koło)*, Londyn 1966, wyd. 2 – 1968). W Polsce powieść ukazała się w tłumaczeniu Alicji H. Moskalowej nakładem

Ludowej Spółdzielni Wydawniczej, dwadzieścia lat później, w 1988 r.

W 1990 r. nakładem Państwowego Instytutu Wydawniczego ukazało się tłumaczenie jego (Peterkiewicza) powieści *Isolation* pt. *Odosobnienie*. *Powieść w pięciu aktach (Dekoracja i rekwizyty; Kostiumy; Za sceną; Światła; Kurtyna)*. Książka opowiada o szalonej miłości szpiega, przebywającego na urlopie – Aleksandra i żony południowoamerykańskiego dyplomaty, Dolores, którzy w swoistym zaślepieniu zrzucają z siebie kolejne maski. W ostatnim akcie (rozdziale) autor dostrzega się zupełnie czegoś nowego o miłości i postaci z za sceny – o swojej żonie.

Jego prozę próbowali doceniać i oceniać krytycy literatury, w tym Jego „sąsiadka z za Wisły”, urodzona w Aleksandrowie Kujawskim, Maria Danilewicz Zielińska.

Dla poety z Fabianek mistrzem pozostawał wciąż Cyprian K. Norwid. Jak zauważyła, wielokrotnie tu przywoływana, prof. A. H. Moskalowa Norwid jest bliski naszemu Poecie, bowiem „zaczyna czuć się po norwidowsku wyobcowany”. Wyjątkowo dbał o poziom języka. Wierzył mocno, iż tylko on jest jedynym sposobem porozumiewania się między ludźmi. Wiedział, że zarówno język polski, jak i angielski, aby spełnić to zadanie musi być niezwykle precyzyjny, dlatego język jego to „krótkie i treściwe zdania, równy, rytmiczny ton, ścisłość wymowy”. Potwierdził to sam pisarz we wstępie do polskiego wydania Drugiej strony milczenia, w której „cytaty są krótkie, a kontekst, w którym występują, pomaga je zrozumieć bez przekładu na polski, tym bardziej, że jeśli są angielskie, student uczący się tego języka będzie miał przyjemny tekst rozpoznawczy”. Język angielski znał wyjątkowo dobrze, posługiwał się nim bezbłędnie, przy czym za wszelką cenę nie naśladował w tym wyspiarzy, wiedząc, że cudzoziemiec nigdy nim nie dorówna, „znał jednak wszystkie niuanse sensu” języka angielskiego. Do jego aktywności pisarskiej należy dołączyć jeszcze działalność translatorską. Dla angielskiego czytelnika przygotował antologię literatury polskiej, najpierw pt. *Polish Prose and Verse*. Ten doskonały wybór poprzedził przedmową pt. *150 Years of Polish Literature*. Kilka lat później we współpracy z Burnsem Singerem dokonał tłumaczenia znacznie obszerniejszej antologii pt. *Vive Centuries of Polish Poetry (Pięć wieków poezji polskiej)*, które wydawana była trzykrotnie (1960, wyd. 2 -1970, wyd. 3 - 1979). *Tłumaczył też Pisma wybrane* Chestertona, opublikowane w 1974 r. przez krakowskie Wydawnictwo „Znak”. Będąc już emeryturze zajmował się dalej popularyzacją polskiej literatury i poezji za granicą. Z okazji setnej rocznicy śmierci Cypriana K. Norwida (1983), w grudniu tego roku przygotował półtoragodzinny program dla radia brytyjskiego (BBS, III), który był wielokrotnie powtarzany. Zaprezentował w nim również własne przekłady ulubionego poety-romantyka. Tłumaczył także utwory J. Słowackiego.

Rozumiał wyjątkowo potrzebę utrzymania ciągłości kulturowej emigracji polskiej. Stąd w 1945 r. w Paryżu ukazała się przygotowana przez Poetę z Fabianek *Antologia poezji polskiej 1939-1944*. W 1950 r. został profesorem literatury polskiej na *University of London*. Z kierowania katedrą zrezygnował w 1979 r., w

wieku zaledwie sześćdziesięciu trzech lat. Zapewne za wcześniej i to nie tylko z powodu Jego wieku. Na tyle jednak wystarczająco, by ocenić blisko 30-letni okres pracy dydaktycznej i twórczej w zakresie literatury polskiej i porównawczej. Dwa lata po przejściu na emeryturę, w 1981 r. udzielił wywiadu swemu uczniowi, Anglikowi – Donaldowi Pirie dla londyńskich „Wiadomości”. Wywiad dostarcza ciekawego materiału na temat stosunku Profesora do poezji, literatury i krytyki literackiej. Dowiadujemy się z niego, że przedmiotem jego wykładów były „najsławniejsze dzieła literatury polskiej od średniowiecza do roku 1920, tzn. do *Kasprowicza i Leśmiana*”, z tym jednak zastrzeżeniem, iż chętniej poświęcał się epokom wcześniejszym, tj. średniowieczu, barokowi i romantyzmowi. W tym ostatnim widział szczególne pole naukowego poznania. Wykłady Profesora prowadzone były „w sposób poetycki, choć zawsze akademicki”, a profesję pedagogiczną mistrza słuchacze odbierali jako „przedłużenie wypowiedzi poetyckiej”.

Efektom jego działalności dydaktycznej był tom studiów i rozpraw, wydany w kraju przez Państwowy Instytut Wydawniczy w 1986 r. pt. *Literatura polska w perspektywie europejskiej*. Na jego zawartość składa się dwadzieścia studiów, rozpraw i esejów poczynając od „modelu czasowego średniowiecznego utworu”, kończąc na wspomnieniu o Witoldzie Gombrowiczu, poprzedzonych bardzo kompetentną przedmową prof. Jerzego Starnawskiego pt. *Jerzy Pietrkiewicz – badacz literatury polskiej i porównawczej*. Nie zabrakło tu rozważań o metaforze ruchowej w poezji Słowackiego oraz patriotycznej drażliwości Josepha Conrada. Ważne, i to z wielu powodów, jest studium z 1966 r. pt. „*Vade-mecum*” Cypriana Norwida. *Próba poezji dydaktycznej*.

W 1949 r. wystawił w Londynie „sztukę w trzech aktach” pt. *Sami swoi*, tytuł pierwotny: *Zdarzyło się podczas żniw*. Była ona doskonałą ilustracją panujących w okresie międzywojennym stosunków społecznych na polskiej prowincji, obrazem różnic społecznych między miastem a wsią. Jak się okazuje nie była to pierwsza i ostatnia próba pisarstwa teatralnego. W ćwierć wieku później, w 1974 r., nakładem londyńskich „Wiadomości” opublikował trzy jednoaktówki pod wspólnym tytułem *Scena na trzy ściany*. Wypada przy tym zauważyć, iż utwór ten powstał już w 1950 r. Na emigracji jego twórczość była doceniana, choć na brak adwersarza nie mógł narzekać. W 1980 r. otrzymał nagrodę Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie. W Polsce na dobre przypomniano sobie o nim dopiero w połowie lat osiemdziesiątych. Na spotkaniu w refektarzu klasztornym Ojców Bernardynów w Skępem, w dniu 6 września 1989 r. poeta mówił o znaczeniu w jego życiu oraz całej lokalnej społeczności kultu „Królowej ziemi dobrzyńskiej” – Matki Bożej Skępskiej. Recytował też napisaną przed ponad pół wiekiem *Elegię narodową* (1937). W czasie spotkania autor tego szkicu biograficznego wręczył Poecie pierwszy tom rocznika „Ziemia Dobrzyńska. Zeszyty Historyczne” (1989), a młody wówczas poeta ze Skępego, Sławomir Ciesielski przekazał pierwszy numer odrodzonej sprzed II wojny światowej lokalnej gazety kwartalnej pt. „Gazeta Lipnowska”. Potem spotkania z nim na jego rodzinnej ziemi dobrzyńskiej były już częstsze.

W czasie zebrania sprawozdawczo-wyborczego Dobrzyńskiego Oddziału Włocławskiego Towarzystwa Naukowego w Rypinie w dniu 23 listopada 1991 r. (*notabene* w 110. rocznicę śmierci wybitnego poety ze Skępego, Gustawa Zielińskiego) uroczystie nadano prof. Jerzemu Pietrkiewiczowi Honorowe Członkostwo Oddziału. Jak odnotowała lokalna prasa „sylwetkę oraz omówienie tak mocno związane z ziemią dobrzyńską nurtu filozoficzno-religijnego w poezji Jerzego Pietrkiewicza przedstawił członek zarządu Oddziału Bogdan J. Balcerowicz”. Specjalnie przygotowany ozdobny dyplom przesłano na londyński adres Profesora.

W 1994 r. poeta odebrał osobiście ustanowioną przez Oddział Katolickiego Stowarzyszenia „Civitas Christiana” w Rypinie Nagrodę im. ks. Czesława Lissowskiego. Uroczystość zorganizowano w Ośrodku Chopinowskim w Szafarni na ziemi dobrzyńskiej, gdzie w latach 1824 i 1825 przebywał u swego kolegi szkolnego Dominika Dziewanowskiego – Fryderyk Chopin. Miejsce na to spotkanie organizatorzy wybrali nieprzypadkowo. Chopin był bardzo bliski Pietrkiewiczowi i to z wielu powodów. Wielki kompozytor inspiracji do swojej twórczości szukał także w tradycji i kulturze ludowej, także tej dobrzyńskiej. Materialnym wyrazem „szafarskiej nagrody” dla Poety, przez całe życie posilającego się sokami tej ziemi, był witraż obrazujący Matkę Boską Skępską. Dziesięć lat po tym wydarzeniu pisał, iż Paniątka Skępska zdobi Jego londyńskie mieszkanie i przysparza coraz to nowych wzruszeń: „*Słońce od rana rzuca promienisty blask na witraż Królowej Skępskiej – jak Ona dziś piękna na tle okna, a za nią jest drugie okno (na Londyn) – z boku patrzy na witraż, bardzo godnie, wielki naprawdę Dobrzyński, Lech Wałęsa. A więc mam i Rypin, i Skępe, i Szafarnię na powitanie...*”. Dziękując za otrzymaną nagrodę, wygłosił pasjonujące przemówienie, przepojone niezwykłą miłością do tej ziemi. „*Jestem dlatego tak szczęśliwy i dumny z ziemi dobrzyńskiej, że dała mi podłoże, że dała mi mocny fundament, na którym mogłem przeżyć wiele lat mojego życia, że mogłem coś zrobić, że uchroniłem tożsamość. Tożsamość moja zawsze będzie i była dobrzyńska. (...) Niedaleko stąd, blisko Kikoła, urodził się Jan, mój ojciec i Szymon, mój stryj. Matka ich była z rodziny Kuropatwów. W liście dożynekowym Chopin opisuje dwie siostry Kuropatwianki, pewnie pracowały we dworze. Radosna niespodzianka dla mnie, miło powiedzieć, że dziewczyny z rodziny mojej babki tak zafascynowały młodziutkiego Chopina właśnie tutaj, w Szafarni. Ale jedna z sióstr musiała być naprawdę ładna, skoro namalował ją – chwali się w tym w liście – i wysłał udaną podobiznę potem do Warszawy. Czyż to nie dowód, jak nasycił swoją pamięć i wrażliwość wiejską polskością tutaj i jak mu była potrzebna?*” Spotkanie w Szafarni stało się okazją do umiejętnie zaaranżowanego „wykładu” z teorii literatury i twórczości *sensu largo*. „*Moja teza – mówił – odnosząca się w ogóle do twórczości, jest taka, że artysta, które czerpie z wrażeń w dzieciństwie, właśnie ten artysta, tworzy formę przetwarzającą zastane formy, które tak, jak przeżycia, nakładają się jedna na drugą. Chopin słyszał przeróżne tony muzyczne, kiedy był dzieckiem, tam gdzie się urodził, w Żelazowej Woli; słyszał je w*

Warszawie. Ale w ziemi dobrzyńskiej był już w bardzo formatywnym dla twórczości okresie. (...) Chopin miał otoczenie niebywale dla siebie przyjazne, ale potrzebował słów, kontrastów. I w tej ziemi, jak mówił, był; na „okrężnem”, to znaczy na dożynkach, gdy śpiewano mu o chudym warszawiaku, to mu wtedy rzępolono na trzech strunach. To rzępolenie było ważne. (...) Nie wygładzenie. On brał kontrasty, on rozumiał, jaka w nich siła. (...) Dynamizm tego człowieka jakże był magiczny, tego przecież suchotnika pod koniec życia, że powstały utwory o tak ogromnej sile wewnętrznej! I to pochodzi z soków ziemi. Literatura twórcza czy muzyka nakładają przeżycia jedno na drugie”.

W dniu 28 listopada 1995 r. w Ambasadzie Polskiej przy Portland Place w Londynie udekorowano pisarza i poetę Krzyżem Komandorskim Orderu Polonia Restituta nadanego przez prezydenta Lecha Wałęsę nadanego za „osiągnięcia w szerzeniu kultury polskiej na Zachodzie, za pisarstwo w języku polskim i angielskim oraz za pracę uniwersytecką”. W Warszawie otrzymał natomiast Nagrodę im. Włodzimierza Pietrzaka oraz nagrodę kulturalną „Ex oriente lux” Fundacji Promocji Spraw Słowiańskich. Prezentacji sylwetki poety i trwałej przyjaźni z ks. Janem Twardowskim podjęła się Telewizja „Polonia”, realizując film pt. „Bliści i oddaleni”. Jerzy Myśliwski w czasie uroczystości podkreślił niewygasłą polskość poety i pisarza-emigranta z Fabianek. „*Ta chłopskość-polskość przenika w mniejszym lub większym zawołowaniu wszystkie angielskie powieści Jerzego Pietrkiewicza, przenika świat jego wyobraźni, ale także ten najbardziej wewnętrzny świat języka, gdzie słowo jest zaledwie czuciem i przeczuciem*”.

Potem w najnowszej jego biografii były kolejne powroty do rodzinnej ziemi dobrzyńskiej. Następny raz stanął przed tronem Matki Boskiej Skępskiej – jak powiedział „*Skępskiej Nastolatki*” – w dniu 6 września września 1996 r., by dać świadectwo swojego przywiązania do tego miejsca, mówiąc o nim po prostu: „*To miejsce jest stolicą mego serca!*”. Okazją do tego była szczególna: Sanktuarium Maryjne w Skępem świętowało 500-lecie swego istnienia. W Skępem doszło do niecodziennego spotkania dwóch przyjaciół: urodzonych w tym samym, 1916 r., w środku wojny: ks. Jana Twardowskiego i prof. Jerzego Pietrkiewicza. Poecie towarzyszył wtedy wspomniany już wcześniej jego przyjaciel, ks. Jan Twardowski. Książd Twardowski do powrocie do Warszawy mówił do Prymasa Polski kardynała Józefa Glempa, że tam w Skępem na spotkaniu autorskim było blisko 1000 osób. Prymas nie chciał w to uwierzyć. Zapewne było! Pięć lat później, we wrześniu 2001 r. w rozmowie z dziennikarką londyńskiej „Gazety Świątecznej” w Hampstead przypomniał to spotkanie; spotkanie z dzieciństwem: „*Gdy był Jubileusz Sanktuarium w Skępem, to myśmy z ks. Janem Twardowskim uznali, że powinniśmy się spotkać z dziećmi ziemi dobrzyńskiej, bo to ich Królowa. Jakies tysiąc dzieci przyszło!*”.

W czerwcu 1998 r. odbył jedną z najpiękniejszych podróży do ziemi rodzinnej. W Fabiankach szkole podstawowej, zbudowanej w 1928 r., (o czym jest mowa w powieści *Po chłopsku*), w siedemdziesiątą rocznicę powstania, nadano Jego imię. Dla niego była to prawdziwa niespodzianka, przywołano bowiem w tym dniu

dzieciństwo, które towarzyszyło Jego poezji i całej twórczości; magię dzieciństwa. E. Rogowski z Rypina recytował wtedy swój wiersz dedykowany Poecie pt. *Anioł i Panienska*. Kilka miesięcy potem z rozrzewnieniem wspominał fabiańskie spotkanie z dziećmi i społeczeństwem swojej przeciw wsi, Fabianek, które w *Po chłopsku* są Floriankami, ale w *Szurze* z węzłami występują już pod nazwą własną. „*Teraz widać, że fabiańska gmina dokonała wielkiej inwestycji na przyszłość. W 1928 r. stanął okazały budynek, szkoła, która miała przetrwać wojnę, okupację, komunizm, aby święcić swe siedemdziesięciolecie przez nadanie szkole imienia wraz z przekazaniem sztandaru ufundowanego przez lokalne instytucje i osoby prywatne. Kiedy patrzyłem na śliczne stroje dzieci, na ich wdzięk w tańcu i śpiewie, widziałem przyszłość tej zaisiste pięknej ziemi. Podczas recytacji moich dobrzyńskich wierszy wzruszyła mnie polszczyzna zupełnie nowego dla mnie pokolenia, a przede wszystkim ich radosna дума w głosie, kiedy wymawiały nazwy wsi: Fabianki, Bogucin, Chelmica, Dobrzejewice. Te wszystkie nazwy należały przecież do nich, określały ich tożsamość – a więc i ja należałem do nich. Pokrewieństwo dziecka*”.

Kolejny raz J. Pietrkiewicz przybył do rodzinnej ziemi dobrzyńskiej w maju 2000 r. Najpierw, w dniu 11 maja odbyło się spotkanie w siedzibie Stowarzyszenia „Civitas Christiana” w Rypinie, gdzie Ośrodkowi Kultury Dobrzyńskiej nadano imię poety z Fabianek. Profesor jak zwykle serdeczny i czuły napisał w „Kronice” Stowarzyszenia: „*Mój Boże, jeszcze inna wersja tego Pietrkiewicza, na tablicy „Civitas Christiana” – patrzy on na Rypin – zawsze wierny swym dobrzyńskim sercem. Dzięki – pamiątka myśli – za 11 maja w tym domu – wśród krajan tak mi bliskich. Z Bogiem – Jerzym Pietrkiewicz z Fabianek, Grodzienia*”.

Przedstawiciele władz miasta Rypina wręczyli Profesorowi witraż z herbem miasta, co było zapowiedzią nadania przez Radę Miasta Honorowego Obywatelstwa grodu nad Rypienicą. Piszący te słowa obdarował zaś Poetę świeżo wydanym albumem o ziemi dobrzyńskiej, a głównie o Sanktuarium Maryjnym w Oborach pt. *W sercu tej ziemi*. Profesor bardzo lubił odwiedzzać się i obdarowywać swoimi książkami przyjaciół i znajomych w kraju.

W tym kole czasu zawsze z wdzięcznością wybitny Dobrzyński przyjmował książki i twórczość związaną z ziemią dobrzyńską. W listopadzie 2001 r. do autora tego biogramu pisał m.in.: „*Pańskie „Rozważania na przelomie wieków” będą lekturą bardzo użyteczną dla młodych Polaków. Jest w niej wiele mądrych prób odpowiedzi dla tych, którym nieustanne zmiany wywołują zamieszanie w głowie. Potrzebują więc podrocznego przewodnika w stylu Maimonidesa, który przekazał his „Guide for the perplexed” – oryginał w języku arabskim, dziś byłby w angielskim. Dzięki stokrotnie za dedykację i tekst uroklivego albumu „W sercu tej ziemi”. Mój Boże, owe drzewa wzdłuż drogi z Rypina ku Dobrzyńowi nad Drwęcą – idą jak pielgrzymi – opiekuńcy*”.

W dniach 11-12 maja 2000 r. na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu odbyła się Ogólnopolska Konferencja Naukowa poświęcona Jego twórczości. Nakładem Regionalnego Ośrodka Studiów i Ochrony

Środowiska Kulturowego w Toruniu ukazały się materiały z tej konferencji pt. *Jerzy Pietrkiewicz. Inna wersja emigracji*, które – jak podkreślono we wstępie – są „pierwszą w literaturze naukowej próbą w miarę pełnego ujęcia dotychczasowego dorobku pisarskiego Jerzego Pietrkiewicza (*Peterkiewicza*)”. Przy okazji dłuższego pobytu na ziemi dobrzyńskiej w maju 2000 r. spotkał się także z dziećmi ze Szkoły Podstawowej nr 1 im. m. jra Henryka Sucharskiego w Rypinie. Rypińską i szerzej dobrzyńską gościnność doznana w różnych miejscach cenił sobie poeta szczególnie.

Także w 2000 r. Telewizja „Polonia” zrealizowała film traktujący o poetyckiej przyjaźni i serdecznych więzach, łączących jego z ks. Janem Twardowskim. Ujmujący jest nie tylko tytuł filmu – „*Bliscy i oddaleni*”, ale przede wszystkim jego bohaterowie.

Rok później, w dniu 14 maja 2001 r. Fundacja im. Karola Eugeniusza Lewakowskiego zorganizowała w Pałacu Myśliwieckim Łazienek Królewskich w Warszawie Salon Polski z jego udziałem który zaprezentował wydane przez Fundację opowiadanie pt. *Małe ojczyzny na mapie czasu*.

W 2001 r. w londyńskiej „Gazecie Niedzielnej” ukazał się obszerny z nim wywiad Martyny Mazurek pt. *Zrozumieć koła czasu*. Na pytanie: „Czy wierzy Pan Profesor w przeznaczenie?”, odpowiedział: „Czy wierzę w przeznaczenie? Myślę, że człowiek ma kilka przeznaczeń i że to jest w jakiś sposób związane z wolną wolą człowieka. Mamy „liberalizm powszechny wolnej woli” i to, co jest dalej, to decyduje. Ostatecznie być może jest jakieś przeznaczenie, ale to jest jakiś ostateczny wybór. Jak to powiedział jeden jezuita węgierski: „Ostatecznym sakramentem człowieka jest śmierć”. Jest to mądre spostrzeżenie”.

Pod koniec 2003 r. przyjął ponowne zaproszenie do odwiedzenia ziemi dobrzyńskiej i Włocławka. Pobyt w tym ostatnim miał szczególnie wymiar. W reaktywowanym Gimnazjum im. ks. Jana Długosza, wtedy Zespole Szkół Katolickich w auli Wyższego Seminarium Duchownego przy ul. Prymasa Stanisława Karnkowskiego pisarz i poeta z Londynu spotkał się z młodzieżą tej szkoły. Wcześniejszą swoją decyzją szkole „zapisal” pięciotysięczny księgozbiór. Następnego dnia spotkał się z mieszkańcami ziemi dobrzyńskiej. Na tę okazję Towarzystwo Miłośników Ziemi Dobrzyńskiej w Lipnie wydało dwa tomiki Jego poezji: *Z Fabianek do Londynu. Poprzez przestrzeń poezji* oraz *O sójce, która chciała zobaczyć różowe zorze, ale jakoś nigdy nie mogła wybrać się za morze*. Także tym razem, przy okazji kolejnego pobytu na ziemi dobrzyńskiej, można było potwierdzić słowa ks. Jana Twardowskiego, który wspominając pierwsze kontakty w latach 1936-1939 z nim, zauważył, że ten „młody, obiecujący człowiek, niesłychanie sympatyczny, budził zaufanie. (...) Przebywanie z Jerzym było niezwykle. Promieniowała od niego jakaś ogromna radość. Był entuzjastą życia, potrafił cieszyć się wszystkim, co go spotkało”.

W dniu 21 czerwca 2006 r. został uhonorowany tytułem Doktora Honoris Causa University of St. Andrews, najstarszego, bo założonego w 1413 r., uniwersytetu szkockiego.

W maju 2005 r., w 89. roku życia Profesor odwiedził ziemię dobrzyńską po raz ostatni. Okazja była szczególnie. Instytut Wydawniczy PAX wydał polskie tłuma-

czenie *Sznuru z węzłami*. W kronice Stowarzyszenia napisał bardzo głęboką, a może nawet przejmującą myśl: „Z radością czytam te słowa o mnie – nie dla pochwały, ale dla Chwały nieśmiertelnej Ziemi, z korzeni, których Chopin wydobyl muzyczną duszę dla całego świata. Jestem i będę zawsze wierny tu, gdzie Stwórca zesłał mnie, żebym w pokorze Ducha służył Mu i wszystkim, którzy tu urodzeni dają mi siłę przetrwania - niech ich Opatrzność wspomaga. Jerzy rodem z Fabianek”.

Na ścianie rodzinnego domu w Fabiankach, wtedy i dzisiaj siedzibie Gminnej Biblioteki Publicznej jakby dla zwieńczenia Jego życia, wmurowano pamiątkową tablicę. Towarzystwo Miłośników Ziemi Dobrzyńskiej zorganizowało wieczór autorski z Pierwszym Ambasadorem ziemi dobrzyńskiej i na tę okazję wydało po raz drugi tomik wierszy pt. *Z Fabianek do Londynu*. Profesor odwiedził też Zespół Szkół Technicznych, wzorowo kierowany przez szereg lat przez pracownika Dobrzyńniaka, Janusza Kalinowskiego.

W tych dniach była też okazja do spotkania wyjątkowego. Dwaj dobrzyńscy emigranci: Jerzy Pietrkiewicz z Fabianek (od 1939 r. w Anglii) i Teofil Jurkiewicz z Głębozka koło Obór (od 1947 r. we Francji), którzy wiedzieli wzajemnie o powojennej działalności i pracy prawie wszystko, spotkali się po raz pierwszy; w Rypinie, w domu autora tego biogramu. Pierwszy z nich w wieku 89 lat, drugi – 80.

Na ziemi dobrzyńskiej honorowany był dopiero od 1991 r., i tak: 1991 r. – Honorowym Członkostwem Dobrzyńskiego Oddziału Włocławskiego Towarzystwa Naukowego w Rypinie; 1994 r. – Nagrodą Literacką im. ks. Czesława Lissowskiego nadaną przez Katolickie Stowarzyszenie „Civitas Christiana” w Rypinie (I edycja); 1998 r. – Szkoła Podstawowa w rodzinnych Fabiankach przyjęła Jego imię; 2000 r. – Honorowym Obywatelstwem Miasta Rypina; 2000 r. – Ośrodkowi Kultury Dobrzyńskiej Katolickiego Stowarzyszenia „Civitas Christiana” w Rypinie nadano Jego imię; 2002 r. – Nagrodą im. A. A. Kochańskiego w Dobrzyniu nad Wisłą (VII edycja); 22 września 2007 r. – Honorowym Członkostwem DTN.

O profesorze mówito się na ziemi dobrzyńskiej przy każdej okazji. W dniu 25 marca 2004 r. w Ośrodku Kultury Dobrzyńskiej w Rypinie, *notabene* noszącego jego imię, odbyło się „Spotkanie dobrzyńskie” poświęcone promocji IX. tomu „Ziemi Dobrzyńskiej. Zeszyty Historyczne Dobrzyńskiego Oddziału WTN” z zamieszczonym w nim niewielkim studium pt. *Wyrósł z miłości do tej Ziemi*. W dniu 24 listopada 2012 r., z okazji piątej rocznicy jego śmierci, w Kościele Klasztornej Ojców Bernardynów Skępem odprawiona została uroczysta Msza św., a po niej Bractwo Literackie z Rypina przedstawiło montaż słowno-muzyczny pt. „*Siej, Maryjo za tych, co już pomarli*”.

T. Chojnicki, O więzach „niebywałych” przywołanych na czterdzieste urodziny profesora doktora honoris causa Jerzego Pietrkiewicza, *Gazeta Lipnowska*, nr 51: 2007, s. 26; *Kalendarium Rypina*, pass.; Krajewski, *Alma Mater*, s. 8, 16-17, 104-106; Krajewski, *Dama*, s. 9-10; M. Krajewski, *Koryfeusz Dobrej Ziemi*, Rypin 2008, gdzie szersza bibliografia oraz wykaz jego prac; M. Krajewski, *Europejczyk z Fabianek. Profesor Jerzy Pietrkiewicz (1916-2007)*, *Rocznik Dobrzyński*, t. 1: 2008, 243-310; 211-215; M. Krajewski, *Wyrósł z miłości do Tej Ziemi. Jerzy Pietrkiewicz – prozaik, poeta, historyk literatury, drama-*

urg. *Przyczynek do biografii*, Ziemia Dobrzyńska. Zeszyty Historyczne Dobrzyńskiego Oddziału WTN, t. 9: 2003, s. 141-158; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 09-110; Pawłowska, *Do Maryi*, s. 17, 19; Z. Rogowska, *Ostatnia droga Jerzego Pietrkiewicza*, Nasz Głos 2008, nr 2, s. 46-47; Z. Rogowska, *Pamięci wybitnego Dobrzyniaka, obywatela świata, prof. Jerzego Pietrkiewicza*, Rocznik Dobrzyński, t. 6: 2013, s. 429-433; E. Rogowski, *Wewnętrzne koło Jerzego Pietrkiewicza z Fabianek i Londynu*, Gazeta Lipnowska, nr 35: 1998, s. 1-2; *Rypin w PRL*, s. 1068; B. Stark, *Jerzy Pietrkiewicz – gość TMZD*, Gazeta Lipnowska, nr 49: 2003, s. 21; *Z okazji piątej rocznicy śmierci poety*, Kronika Rypińska, nr 232: 2012, s. 30; ZKZD 2005, s. 168170.

PIETRZAK EUGENIUSZ (*1 I 1928 r. w Krawcowie, parafia Brzozów, powiat sochaczewski †26 IX 2011 r.), lekarz chirurg, radny powiatowy i wojewódzki, społecznik (P 20)

Był synem Wojciecha i Wiktorii z Borowskich. Rodzice prowadzili własne gospodarstwo rolne. Stryj Szymon w czasie okupacji niemieckiej działał w tajnych strukturach Armii Krajowej na terenie pow. sochaczewskiego, zaś stryj Franciszek, adwokat z Gąbina, został zamordowany przez Niemców w Mauthausen. Teść, Antonii Czerwiński był posłem do Sejmu RP V kadencji w latach 1938-1939. Aresztowany przez Niemców, w dniu 11 września 1940 r. zmarł w obozie koncentracyjnym Stutthof w 1942 r. Kuzyni: Jan, Stanisław, Bolesław i Feliks Pietrzakowie działali w partyzantce na terenie pow. sochaczewskiego, zginęli w walce z okupantem niemieckim w 1943 r.

W 1939 r. ukończył IV klasę szkoły powszechnej w Ostrowcach. W czasie okupacji kontynuował naukę w tajnym nauczaniu i uzyskał świadectwo ukończenia szkoły powszechnej. Szkołę średnią, Liceum im. Lisa Kuli w Warszawie, ukończył w latach 1945-1948. Studia wyższe odbył w latach 1948-1953, uzyskując na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego dyplom lekarza.

Nakazem pracy skierowany został do Lipna w województwie bydgoskim, gdzie od października 1953 r. rozpoczął staż i pracę na oddziale chirurgii ogólnej tamtejszego szpitala powiatowego. Za zgodą Wojewódzkiego Wydziału Zdrowia przeniósł się do pracy w Szpitalu Powiatowym w Rypinie, gdzie po złożeniu egzaminu, w lutym 1956 r., otrzymał I stopień z chirurgii ogólnej. Ponadto pełnił w Rypinie funkcję kierownika pogotowia ratunkowego. Od 1959 r. zatrudniony został przez Wydział Zdrowia w Golubiu-Dobrzyniu, jako lekarz w miejscowej służbie zdrowia. Początkowo pracował w przychodni na ulicy Kolejowej. Będąc jednym z dwóch lekarzy w powiecie (drugim był dr Jerzy Gerard Kopp), leczył pacjentów z różnymi schorzeniami, nie tylko chirurgicznymi: od chorób wewnętrznych poprzez pediatrię, ginekologię, a na gruźlicę i chorobach płuc kończąc, zdobywając w ten sposób doświadczenie, ale i uznanie mieszkańców Golubia-Dobrzynia i okolic. Gdy w 1971 r. powstał w Golubiu-Dobrzyniu szpital powiatowy, zatrudniony został w przyszpitalnej poradni chirurgicznej, pełniąc aż do emerytury funkcję jej kierownika. W 2003 r., z okazji 50-lecia pracy zawodowej, uzyskał odnowienie dyplomu lekarza. Do końca życia pozostał czynnym zawodowo lekarzem.

W latach 1960-1995 należał do Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego przy Zamku w Golubiu-Dobrzyniu. W latach 1965-1975 był członkiem Powiatowej Rady Narodowej w Golubiu-Dobrzyniu, a w latach 1976-1990 był radnym Wojewódzkiej Rady Narodowej w Toruniu. To właśnie z jego inicjatywy, jako radnego wojewódzkiego, budynek dawnego Komitetu Wojewódzkiego PZPR został przeznaczony na szpital zakaźny.

Wielkiemu doświadczeniu lekarskiemu zawdzięczał niekwestionowany autorytet, którym cieszył się wśród mieszkańców powiatu. Śpieszył z pomocą lekarską ludziom bez względu na ich pozycję i stan majątkowy. Do dziś wielu mieszkańców Golubia-Dobrzynia wspomina jego odwiedziny w domu chorego, późnym wieczorem lub wręcz nocą, gdy z własnej woli, bezinteresownie, przychodził „skontrolować stan zdrowia swojego pacjenta i postępy w leczeniu”. W wielu wypadkach za udzieloną pomoc lekarską nie brał honorarium. Pozostał w pamięci ludzi jako lekarz będący w ciągłej służbie, stale na posterunku, jadący rowem lub biegnący ulicą (pomimo wieku!) do chorego, z nieodłączną teczką. Stawiał diagnozy i leczył skutecznie. Pacjenci darzyli go wielkim zaufaniem. Swoją postawą i stosunkiem do człowieka zyskał uznanie i szacunek mieszkańców Golubia-Dobrzynia i okolic. Po pomoc i ratunek przyjeżdżali do niego także pacjenci z Torunia, Brodnicy, Rypina i Lipna. Do końca pozostał wierny przysiędze Hipokratesa. Był lekarzem z powołania, służącym bez reszty drugiemu człowiekowi swoim życiem i wiedzą lekarską.

Odnaczone był wieloma odznaczeniami, w tym m. in.: Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (2004), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1983), Złotym Krzyżem Zasługi (1964), Medalem „Pro Gloria Medici”, przyznawanym przez Izbę Lekarską za wybitne zasługi dla zawodu i społeczności lekarskiej, statuetką i dyplomem „Eskulap Kujaw i Ziemi Dobrzyńskiej” (2005), Medalem „Mieszkańca Roku Golubia-Dobrzynia”(1983), Medalem „Zasłużony dla Golubia-Dobrzynia”(2007).

W 1955 r. wziął ślub z Ewą Hanną Czerwińską (ur. 17 II 1930 w Lipnie), córką Antoniego i Kazimierzy z Zamojskich. Z małżeństwa tego pozostawił dzieci: Wojciech (ur. 1959), mgr inż. rolnictwa, ożeniony z Marią Teresą Gajewską (ur. 1960), mgr inż. rolnictwa oraz Anna (ur. 1964) lekarz pediatra, wyszła za mąż za Andrzeja Łęckiego (ur. 1965), lekarz internista-diabetolog.

Jego pogrzeb w dniu 29 września 2011 r. zgromadził tłumy mieszkańców powiatu, pacjentów. W homilii pogrzebowej podkreślono cnoty i zasługi zmarłego, jako prawego człowieka i lekarza o sercu otwartym na potrzeby bliźniego, szczególnie tego chorego, potrzebującego pomocy lekarskiej i wsparcia duchowego. Przed śmiercią wyraził wolę, aby uczestnicy pogrzebu zamiast kwiatów złożyli ofiarę na cel charytatywny. Zgodnie z jego prośbą kolektka zebrana podczas Mszy Św. pogrzebowej została przekazana do Domu Pomocy p.w. św. Antoniego w Częstochowie.

Pochowany na cmentarzu parafialnym w Dobrzyniu n. Drwęcą.

Inf. Jana Jagodzińskiego i Andrzeja Łęckiego z 3 VII 2013 r. na podstawie notatek i danych udostępnionych przez Ewę Hannę

Pietrzak; J. Jagodziński, *Eugeniusz Pietrzak (19128-2011, Żaluzny filantrop, lekarz i społecznik*, Rocznik, Dobrzyński, t. 7: 2014 (w druku); *Zasłużeni dla Golubia-Dobrzynia*, http://www.golub-dobrzyn.pl/14_zasluzeni-dla-golubia-dobrzynia.html/20 VIII 2013.

PIETRZAK IGNACY (*7 IV 1886 r. w Czarnowie, parafia Pomiechowo †28 VI 1966 r., w Świedziebni), kapłan rzymskokatolicki, kanonik honorowy pułtuski, proboszcz w Bobrownikach i Świedziebni

Był najmłodszym dzieckiem z ośmiorga rodzeństwa Jana i Pauliny z Więclawskich. Ukończył Seminarium Duchowne w Płocku i 10 czerwca 1911 r. przyjął święcenia kapłańskie z rąk bpa A. J. Nowowiejskiego. Pełnił posługę duszpasterską jako wikariusz kolejno w parafiach: Mławie, Winnicy, Jasienicy i Makowie Mazowieckim. Potem był proboszczem: w Bobrownikach (1921-1925), Łysakowie (1925-1933), Zakroczymiu (1933-1936) i od 29 października 1939 r. w Skołatowie, gdzie szczęśliwie przeżył wojnę.

W dniu 12 marca 1945 r. otrzymał probostwo w Świedziebni, gdzie był do końca życia. Tutaj przeprowadził niezbędne prace przy kościele, spowodowane latami zaniedbania w czasie okupacji hitlerowskiej: wyremontował dach, zakupił dzwon (1946), odbudował parkan przykościelny, rozebrany przez Niemców, naprawił organy (1948), zaprowadził prąd elektryczny (1960). Przeprowadził remont plebanii i zabudowań gospodarskich. Po wielu próbach na pewien czas odzyskał Dom Katolicki, zabrany przez władze komunistyczne. W parafii przeżył wizyty kanoniczne trzech biskupów: bpa Piotra Dudcia w 1951 r., Tadeusza Zakrzewskiego w 1957 i bpa Jana Wińskiego w 1962 r. Był człowiekiem o dość zasadniczych poglądach, stąd narażał się nie tylko władzy świeckiej, ale i duchownej. W dniu 29 czerwca 1962 r., po ciężkim doświadczeniu zdrowotnym, zrezygnował z probostwa. Miał 55 lat kapłaństwa. Od 1936 r. był kanonikiem honorowym pułtuskim.

Pochowany na tzw. nowym cmentarzu w Świedziebni.

Grzybowski, *Duchowieństwo XX/2*, s. 288-280; W. Jezusek, *Sp. ks. kan. Ignacy Pietrzak, proboszcz parafii Świedziebnia*, MPP 1966, nr 9-10, s. 239-240; B. Olszta, *Cmentarze w Świedziebni na ziemi dobrzyńskiej*, Rocznik Dobrzyński, t. 1: 1988, s. 89; *Parafia w Świedziebni*, s. 490-491; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 89, 161.

PIKULIŃSKI KAROL (†27 IX 1935 r.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz i budowniczy kościoła w Nowogrodzie

Od 7 lutego 1900 r. był proboszczem w Nowogrodzie k. Dobrzynia n. Drwęcą, choć formalnie parafię objął 4 listopada tego roku. Po pożarze w dniu 4 lutego 1899 r., który strawił doszczętnie nowogrodzką świątynię, natychmiast przystąpił do budowy nowej, murywanej w stylu neogotyckim, według projektu Władysława Czerchowskiego, a zatwierdzonego 1 stycznia 1901 r. przez władze rosyjskie. Tysiąc marek do budowy nowego kościoła dołożył wówczas ks. Antoni Kamiński z Chełmży. Prace murarskie rozpoczął 23 kwietnia 1901 r. mistrz Gustaw Dubalski z Lipna, a już 29 sierpnia 1906 r. odprawiono w nim pierwsze nabożeństwo. Poświęcenia świątyni dokonał o. Dionizy Mierzwicki z

Obór, a konsekrację przeprowadził 24 sierpnia 1910 r. bp płocki Antoni J. Nowowiejski. W następnych latach zadbał o gruntowne wyposażenie nowej świątyni. Zabiegał także o powstanie w Węgiersku nowej szkoły, która poświęcił 12 grudnia 1921 r. „na użytek Węgierska i Macikowa”.

Zmarł na gripę. Pochowany na cmentarzu w Nowogrodzie.

Kowalski, *Golub-Dobrzyń*, s. 203-204, 207, 393.

PILARSKI JÓZEF, ps. „Sportczak” (*20 XI 1912 r. w Miłobędzinie, pow. sierpecki †21 V 1944 r. w obozie Stutthof), robotnik, działacz konspiracji antyhitlerowskiej

Z zawodu był malarzem i mieszkał w Sudragach w pow. sierpeckim. W 1941 r. wstąpił do organizacji pn. Rewolucyjne Rady Robotniczo-Chłopskie. Następnie działał w Polskiej Partii Robotniczej i Gwardii Ludowej. W tej ostatniej pełnił funkcję łącznika. W końcu 1942 r. i w 1943 r. należał do czołowego aktywu PPR w powiatach: lipnowskim i rypińskim. Był organizatorem grup bojowych Gwardii Ludowej. W niektórych źródłach niemieckich wymieniany jest jako dowódca powiatowy GL w Lipnie. Brał udział w wielu akcjach zbrojnych przeciwko okupantowi hitlerowskiemu.

W dniu 30 grudnia 1943 r. został aresztowany przez Gestapo z Płocka razem z 13 osobami z Gozdowa w pow. sierpeckim. W dniu 21 maja 1944 r. wyrokiem hitlerowskiego Sądu Doraźnego w Ciechanowie został skazany na karę śmierci. W dniu 23 maja tego roku został zesłany do obozu w obozie Stutthof, gdzie wykonano wyrok śmierci przez powieszenie w dniu 21 czerwca 1944 r.

Ciechanowski, *Ruch*, s. 305-306, 373; J. B. Garas, *Oddziały Gwardii Ludowej i Armii Ludowej 1942-1945*, Warszawa 1963, s. 393; M. E. Jeziarska, *Straceni w obozie Stutthof*, Stutthof. Zeszyty Muzeum, nr 7: 1987, s. 180, tu mylnie miejsce urodzenia – Miłobędziny; Kozłowski, *PPR*, s. 25, 29; Krajewski, *Lewicowy ruch*, s. 167, 168; Krajewski, *Ruch oporu na Kujawach i ziemi dobrzyńskiej*, s. 30-32; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 331; Ptasński, *Na północ*, s. 51, 108, 121, 131, 132, 149, 253, 404, 406; J. Ptasński, *Z mazowieckich pól*, Warszawa 1968, s. 225-226.

PILECKI ANTONI (*8 VII 1853 r. w Dobrzyniu n. Drwęcą †28 X 1921 r. w Warszawie), adwokat, poeta, publicysta, dziennikarz, teoretyk i propagator pozytywizmu, powieściopisarz

Był synem Feliksa i Joanny z Petrykowskich. Uczył się w Warszawie, gdzie w 1876 r. ukończył uniwersytet ze stopniem kandydata nauk. Od 1881 r. prowadził w Warszawie praktykę adwokacką i był m. in. obrońcą w głośnym procesie Gabrieli Zapolskiej o zniesławienie w druku przeciwko Aleksandrowi Świętochowskiemu i Janowi L. Popławskiemu. Od 1871 r. publikował na łamach „Przeglądu Tygodniowego”, gdzie w 1874 r. ogłosił artykuł pt. „Społeczne zadania poezji i współczesne jej stanowisko”. Wywołał on ożywioną polemikę między „młodymi” i „starymi”. W 1876 r. wydał zbiór nowel pt. *Obrazki z życia kobiecego*.

Z innych jego publikacji wymienić trzeba m. in. *Ustęp z dziejów cywilizacji żydowskiej* (Warszawa 1881), *Miłość w poezji romantycznej* (Warszawa 1894), *Kobiety*

- *poetki* (Warszawa 1895), *Poeta i świat* (Warszawa 1905). Był także autorem powieści *Dzieje małżeństwa* (Warszawa 1897). Jako poeta i pisarz był gorliwym propagatorem pozytywizmu warszawskiego. W późniejszym okresie życia przechodził stopniowo na pozycje zachowawcze, rezygnując z wyznaczonych przedtem poglądów pozytywistycznych.

Był żonaty.

Pochowany na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

Encykl. Orgelbranda; J. Czachowska, *Gabriela Zapolska*, Kraków 1966; P. Hertz, *Zbiór poetów polskich XIX wieku*, Warszawa 1965, księga 4; Kostanecki, *Wybitni obywatele*, nr 20, s. 29; *Kurier Warszawski* 1921, nr 298, 300; Podgóreczny, *Niepospolici*, s. 230; J. Podgóreczny, *Pamięć o nich nie powinna zginąć*, Bydgoszcz 1959, s. 127; *Rocznik Naukowo-Literacko-Artystyczny*, Warszawa 1905; *Ruch. Kalendarz encyklopedyczny na rok 1889*, Warszawa 1889, s. 151-152; A. Świętochowski, *Liberrum veto*, Warszawa 1876, I-II; K. Tokarżówna, S. Fita, *Bolesław Prus*, Warszawa 1969; J. Tuwim, *Księga wierszy polskich XIX w.*, Warszawa 1956, III (biogram J. W. Gomulickiego); E. Warzenica-Zalewska, *Przełom scjentystyczny w publicystyce warszawskiej „Obozu Młodych”*, Wrocław 1978; K. Wójcicki, *Walka na Parnasie i o Parnas*, cz. 1, Warszawa 1928; L. Zuchowski, *Mniej znane fakty z przeszłości Gолubia-Dobrzyńnia*, *Rocznik Dobrzyński*, t. 5: 2012, s. 33.

PILECKI JÓZEF (*5 II 1829 r. w Kukowie k. Dobrzyń n. Wisłą), powstaniec 1863/1864 r.

Był synem Antoniego i Rozalii w Taleńskich. Walczył w powstaniu styczniowym 1863 r., pod czas którego poniósł śmierć.

Jego brat starszy, Piotr także powstaniec, zginął w czasie styczniowej insurekcji.

<http://pilewski.pl/genea/antoni.php/29> XII 2012; Krajewski, *Po-siew wolności*, s. 307.

PILECKI PIOTR (*28 I 1824 r. w Rumunkach Osieckich), powstaniec 1863/1864 r.

Był synem Antoniego i Rozalii w Taleńskich. Walczył w powstaniu styczniowym 1863 r., pod czas którego poniósł śmierć.

Jego młodszy brat, Józef także powstaniec, zginął w czasie styczniowej insurekcji.

<http://pilewski.pl/genea/antoni.php/29> XII 2012; Krajewski, *Po-siew wolności*, s. 307.

PILEWSKI BOLESŁAW (*16 XI 1911 r. w Piątkach †16 IX 1939 r. pod Strugienicami, gm. Zdubny, nad Bzurą), nauczyciel, podporucznik Wojska Polskiego, żołnierz i ofiara Września 1939 r. (P 21)

Był synem Juliana i Heleny z Kwiatkowskich. Czteroklasową szkołę powszechną ukończył w Piątkach. Przez dwa lata uczęszczał do Pokrzywnika na kurs wieczorowy prowadzony przez Tadeusza Bojanowskiego. Potem, w 1931 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie. Od 12 września 1933 r. pełnił służbę wojskową, w tym przez 10 miesięcy przebywał w 67. Pułku Piechoty na kursie podchorążych rezerwy. W czasie wakacji, w 1934, 1935 i 1937 r. przechodził kilkutygodniowe ćwiczenia woj-

skowe, awansując do stopnia podporucznika rezerwy ze wskazaniem stanowiska dowódcy plutonu strzeleckiego. W roku szkolnym 1933/34 i 1934/35 był nauczycielem Szkoły Powszechnej w Hucie Głodowskiej. Następnie został przeniesiony do szkoły w Piotrkowie Kujawskim. Wkrótce podjął studia wyższe w Łodzi, kończąc je w 1939 r.

Pod koniec sierpnia został objęty mobilizacją i otrzymał przydział służbowy do 14. pułku piechoty we Włocławku. Wraz ze swym pułkiem, marszem pieszym, podążał przez Lipno, Kikół, Golub Dobrzyń, by 29 sierpnia zatrzymać się w rejonie stacji Konojady, a następnie transportem kolejowym przemieścić się w rejon stacji Melno, gdzie brał udział zaciętych bojach z Niemcami. Od 9 września 1939 r. by dowódcą I plutonu w 4 kompanii, 2 batalionu. Wziął udział w bitwie nad Bzurą, gdzie poległ.

Wcześniej ożenił się z nauczycielką, Marią Feit.

Pochowany na cmentarzu w Zdunach w Skierniewickiem. Na zbiorowej mogile jest napis: *Ppor. Bolesław Pilewski, żołnierz nieznany*.

CAW, sygn. II/1/16, *Dziennik bojowy z wojny polsko-niemieckiej 1939 roku* prowadzony przez adiutanta 14 pp kpt. Józefa Koziańskiego, kserokopia, wykaz poległych oficerów, s. 61; poz. 23; *Bohaterowie bitwy nad Bzurą*, http://www.bohaterowie1939.pl/polegly_pilewski_boleslaw_4145.html/18 I 2014; Inskrypcja na cmentarzu w Zdunach; IPIiT Skępe, Biogram; Krajewski, *Dama*, s., 65; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 92; R. Specjalski, *Bolesław Pilecki, nauczyciel, podporucznik, żołnierz Września 1939 r.*, *Gazeta Lipnowska*, nr 19: 1994, s. 4; Wykaz imienny pochowanych żołnierzy i osób cywilnych poległych we wrześniu 1939 roku, Cmentarz w Zdunach – 31 kwater żołnierskich, zał. nr 3, Urząd Gminy Zduny.

PINIŃSKI WAWRZYNIEC STANISŁAW h. Jastrzębiec (XVII/XVIII w.), właściciel ziemski, poseł na sejmy, marszałek sejmiku ziemi dobrzyńskiej

Był synem Wojciecha v. Pawła (?). W końcu XVII i na początku XVIII w. był właścicielem Pinina, które odziedziczył po ojcu. Nadto posiadał wieś Kawęczyn. W 1673 r. pogłównie z Pinina określone miał na 3 floreny od siebie, 3 od córki i dwóch synów, dwa od służby i 5 od pięciu poddanych chłopów. W 1689 r. występował w źródłach parafii rypińskiej jako chrzestny dziecka w Rusinowie.

W 1692 r. pełnił funkcję administratora podatku czo-powego w ziemi dobrzyńskiej, a w pięć lat później sejmik w Lipnie mianował go posłem na sejm elekcyjny. Pięciokrotnie, w latach 1703-1704, pełnił funkcję marszałka sejmiku ziemi dobrzyńskiej. W 1703 r. został wybrany konsyliarzem konfederacji wielkopolskiej, w której wzięła udział szlachta dobrzyńska.

Ostatnie wzmianki o nim pochodzą z 1715 r., kiedy jako żupnik ziemi dobrzyńskiej został wystany do podskarbiego królewskiego ze skargą na dostawy soli.

Ożeniony z Agnieszką Magnuszewską, pozostawił syna Józefa.

AGAD, ASK I, k. 91v; Gałkowski-Piotrowski, *Rogowo*, s. 289-290; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=wawrzyniec+pinii%F1ski/18> I 2014; *Lauda*, s. 152, 173, 197, 206-214, 253-255; T. Lenczewski, *Genealogie*, t. 1, Warszawa 1995-1996, s. 156; Mysłakowski, *Materiały*, nr 2053; Niesiecki, *Herbarz*, t. 78, s. 309; PRS, s. 158; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 18.

PIOTR OGON (KOŚCIELECKI PIOTR) z Radzików (Radzik) i Woli h. Ogon v. Ogończyk (*ok. 1300 r. †m. 1364 a 1367 r.), komes, kasztelan dobrzyński. Pochodził z rodu Powalów-Ogończyków. Był młodszym synem rycerza, zwanego Ogon i córki sędziego brzesko-kujawskiego, Macieja z Ostrowa h. Laska. Pierwsza wzmianka o nim pochodzi z 1325 r., kiedy to obecny był na uroczystości nadania bożogrobcom miechowskim kaplicy w Suminie k. Lipna. Następnie występuje w źródłach pod datą 12 marca 1329 r., kiedy to książę dobrzyński Władysław nadał prawo chełmińskie czterem wsiom w ziemi dobrzyńskiej, tj. Lubin, Wola, Dąbrówka i Murzynowo, stanowiących własność Piotra i jego braci. Nie wiadomo, gdzie spędził okres krzyżackiej okupacji ziemi dobrzyńskiej. Po jej usunięciu w 1346 r. występował w otoczeniu księcia Władysława. Ten ostatni jeszcze przed 1350 r. wyniósł go do najwyższej godności kasztelana dobrzyńskiego i to z pominięciem pośrednich szczebli urzędniczych. Na tym stanowisku wystąpił wśród świadków trzech dokumentów: w Krakowie (1356), Brześciu Kujawskim (1357) i Bobrownikach – 16 lutego 1364 r. W wyniku podziałów rodzinnych spośród czterech wymienionych wsi w ziemi dobrzyńskiej otrzymał: Lubin i Wolę oraz Umień. Wskutek powiększenia posiadłości w ziemi dobrzyńskiej, był fundatorem kościołów w Radzikach i Woli. Ostatnia wiadomość o nim pochodzi z 29 lutego 1364 r., kiedy to król nadał w Łęczycy dla jego wsi Umień prawo średzkie, należące wtedy do „Andrzeja, syna kasztelana dobrzyńskiego”. Piotr pozostawił synów: Andrzeja z Woli, Radzików (Radzik) i Kutna (Andrzeja Kucieńskiego z Kutna), który po ojcu był także kasztelanem dobrzyńskim; Piotra z Umienia i Lubina, miecznika dobrzyńskiego; Mikołaja z Trutowa, chorążego dobrzyńskiego (z ramienia Krzyżaków). Od jego synów pochodziły cztery najmożliwsze w XVI w. rodziny herbu Ogończyk, tj. Kościeleccy, Działyńscy, Kucieńscy i Chodeccy. Radziki przejął syn Andrzej, który w 1384 r. pisał się z Radzików i Woli.

Acta capitul., t. 2, s. 589; AD Włocławek, dokument pergaminowy nr 664; AGAD, Księga grodzka bobrownicka, t. 1, s. 65-66; Bieniak, *Elita*, s. 33-34; J. Bieniak, *Heraldyka polska przed Długoszem*, [w:] *Sztuka i ideologia XV wieku*, Warszawa 1978, s. 176-180, 203-205; J. Bieniak, *Piotr Ogon z Radzików i Woli h. Ogon*, PSB, t. 26/4: 1981, s. 428, gdzie pozostała literatura; J. Bieniak, *Wielkopolska, Kujawy, ziemia łęczycka i sieradzka wobec problemu zjednoczenia państwowego w latach 1300-1306*, Toruń 1969; Bieniak, *Średniowiecze*, s. 29; Bieniak, *Terytorium*, s. 30; Biliński, *Szlachta*, s. 49, 115, 142, 159, 221-223; Boniecki, *Herbarz*, t. 3, s. 19-20, t. 11, s. 245-246, t. 13, s. 89, 95; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=piotr+ogon/18> | 2014; KDP, t. 2, nr 5076; S. Kętrzyński, *Ze studiów genealogicznych*, Miesięcznik Heraldyczny, R. 13: 1934, s. 98, 131; *Kikół*, s. 87; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 130; Lasocki, *Dostojnicy*, s. 38-39, 41, 134, 137; W. Mąkowski, *Historyczne tło powieści*, [w:] F. S. Dmochowski, *Przekleństwo matki*, Płock 1935, s. II; J. Nowacki, *Opactwo św. Gotarda w Szpetalu pod Włocławkiem zakonu cysterskiego*, Gniezno 1934, s. 62-63; T. Ogończyk (W. Mąkowski), *Od Ogona do Kona*, Głos Mazowiecki 1934, nr 18, s. 2; PRS, s. 149; RZD, t. 2, c. z. 1, s. 92, cz. 2, s. 72, 87-88; Uruski, *Rodzina*, t. 2, s. 206 i n., t. 3, s. 322, t. 7, s. 260, t. 8, s. 158; Z. Żuchowski, *Radziki Duże i Wąpielsk, zarys dziejów miejscowości do 1939 r.*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 2: 1998, s. 70-71.

PIOTR ŚWINKA h. Świnka (*ok. 1290 r. †IX 1323 r. w Dobrzyniu n. Wisłą), kasztelan spicymierski, kasztelan rypiński, sędzia sieradzki

Był synem Sułka (zm. przed 1299) i bratankiem arcybiskupa gnieźnieńskiego, Jakuba Świnki. Rodzina jego, po przybyciu ze Śląska, osiedliła się w Sieradzkim. Po powrocie do kraju Władysława Łokietka, rozpoczął karierę urzędniczą. Najpierw w 1311 r. został sędzią sieradzkim, w 1313 r. – kasztelanem spicymierskim. Przed 1313 r. związał się z ziemią dobrzyńską, otrzymując od biskupa płockiego, Jana Abrahamowica do zagospodarowania wieś: Strzygi, Sino (Sumin), Sadłowo, *Tagone* (być może właśnie Sadłowo) oraz bliżej nieznaną wieś, która nazwa nie może być odczytana na dokumencie, położonych w kasztelanii rypińskiej, z 14 latami wolnizny. Posiadłości te miały być w dalszym ciągu własnością biskupa płockiego, a jemu wyznaczono jedynie część przyszłych dochodów. Dobra te, z ośrodkiem w Strzygach, przeszły z czasem na własność Świnków, tworząc drugi (obok posiadłości sieradzkiej) człon fortuny potomków Piotra.

Od tego czasu przebywał często w ziemi dobrzyńskiej. W 1316 r. spotykany był w otoczeniu księżniczki łęczyckiej i dobrzyńskiej, Anastazji w Chojnie k. Rypina, która nadawała Wojciechowi z Kleczka wieś Radomice i Ośniałowo pod Lipnem. W 1319 r. z kolei był świadkiem układu zawartego na Pomorzu przez książąt dobrzyńskich Leszka i Przemysława. W dniu 24 czerwca 1323 r. uczestniczył w uroczystości założenia i uposażenia przez książąt dobrzyńskich Władysława i Bolesława szpitala bożogrobców w Rypinie. Na odpowiednim dokumencie występuje już jako sędzia sieradzki. Urząd ten otrzymał poprzez zamiannę z dotychczasowym sędzią Florianem, który objął kasztelaninę spicymierską. W połowie września 1323 r. wraz z kasztelanem dobrzyńskim, Włostem, broniąc od najazdu litewskiego zamku w Dobrzyniu n. Wisłą, poniósł śmierć. W źródłach nazywany jest także „rycerzem dobrzyńskim”.

Pozostawił co najmniej jednego syna, Adama, podsędka łęczyckiego, występującego w źródłach w latach 1345-1349, który był świadkiem kilku dokumentów, wystawionych przez księcia dobrzyńskiego Władysława, a od którego pochodzą Świnkowie dobrzyńscy. Poprzez swoją żonę spokrewniony był z biskupem płockim, Janem z rodu Nałęczów.

Bieniak, *Elita*, s. 44; J. Bieniak, *Piotr Świnka h. Świnka*, PSB, t. 26/3, s. 372, gdzie pozostała literatura; Bieniak, *Sadłowo*, s. 25-26, 30-32; Bieniak, *Średniowiecze*, s. 30-31; J. Bieniak, *Wielkopolska, Kujawy, ziemia łęczycka i sieradzka wobec problemu zjednoczenia państwowego w latach 1300-1306*, Toruń 1969; Bieniak, *Średniowiecze*, II, s. 30; A. Bogucki, *Powiat rypiński w średniowieczu*, [w:] *Szkice*, s. 62; A. Bogucki, *Z dziejów Rypina. Sprawa autentyczności dwóch dokumentów w XIV wieku*, Prace Komisji Historii Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego 1973, s. 77-79; CDM, nr 384; Cod. Pol., II; Czernikowo, s. 37; DKM, nr 18; F. Dłutek, *Rys historyczny szpitalnictwa regionu rypińskiego (1323-1923)*, Rypin 1989, s. 5-6; Galkowski-Grażawski, *Strzygi*, s. 161-162; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=200062/18> | 2014; W. Karasiewicz, *Jakub II Świnka, arcybiskup gnieźnieński 1283-1314*, Poznań 1948, s. 241; Krajewski, *Bene merentes*, s. 21; Lasocki, *Dostojnicy*, s. 34 (przypis 6), 56; J. Mastowski, *Kolonizacja wiejska na prawie niemieckim w województwach: sieradzkim, łęczyckim, na Kujawach i w ziemi dobrzyńskiej*, Roczniki Historyczne, R. 13: 1937, s. 213, 233-234; B. Możejko, *Ród Świnków na pograniczu polsko-krzyżackim w średniowieczu*, Gdańsk 1998, s. 38-53; NKDM, nr 134, s. 133; *Okolice*

Rypina, s. 681; J. Pakulski, *Jeszcze o zastawie Złotorii i ziemi dobrzyńskiej Krzyżakom przez Władysława Opolczyka 1391-1392*, Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie, t. 9: 1995, s. 28; *Parafia Sadłowo*, s. 14-15; PRS, s. 204; RZD, t. 2, cz. 2, s. 129, cz. 3, s. 208, 304; T. Silnicki, K. Gołąb, *Arcybiskup Jakub Świnka i jego epoka*, Warszawa 1956, s. 39; A. Szymczakowa, *Urzędnicy sieradzcy i łęczyccy za panowania ostatnich książąt dzielnicowych*, Rocznik Łódzki, t. 25: 1979, s. 114, 118-119, 127-128; Śliwiński, *Własność*, s. 19; *Triginta documenta Ecclesiae Cathedralis Plocensis (1230-1317)*, wyd. W. Kętrzyński, Lwów 1888, nr 25; U. Zarzycka, *Rola i działalność administracyjno-polityczna rodów ziemi sieradzkiej do końca XIV wieku*, Rocznik Łódzki 1975, t. 20, s. 190; Zieliński, *Wiadomość*, cz. 1, s. 35-37, 117; Żebrowski, *Pochodzenie*, s. 17; T. Żebrowski, *Zarys dziejów diecezji plockiej*, Płock 1976, s. 39.

PIOTR ŚWINKA ze Strzyg (potem z Sadłowa) h. Świnka (*ok. 1330 r. †m. 1395 a 1397 r.), stolnik dobrzyński, chorąży dobrzyński, kasztelan rypiński

Był wnukiem Piotra Świnki (zm. 1323), sędziego sieradzkiego, kasztelana rypińskiego i synem Adama Świnki (zm. przed 1367), który w podziale rodzinnym otrzymał dobra Strzygi w ziemi dobrzyńskiej na północ od Rypina, w tym wsi: Długie, Strzygi, Sadłowo, Stępowo, Linne, Kotowy, Przywitowo i Michałki. Rezydował w Strzygach pod Rypinem, ale posiadał także dobra w ziemi zawkrzeńskiej i chełmińskiej. W 1367 r. został stolnikiem dobrzyńskim i otrzymał od króla Kazimierza Wielkiego przywilej dla swych synów z pierwszego małżeństwa: Jakusza i Pietrasza (*Jacusio et Petrassio de Strzygy*), nadający posiadłościom jego w ziemi dobrzyńskiej i zawkrzeńskiej (Strzygi, Długie, Sumin, Przywitowo, Sadłowo, Stępowo, Godziszewy, Niechłomin, Sarnowo, Chojnowo, i Zielona) polskie prawo dziedziczne i zwalniający je od świadczeń na rzecz skarbu królewskiego. Najpewniej wtedy wydzielił ze swych dóbr dla synów: Jakusza i Pietrasza tzw. klucz strzyski, sobie zachowując – sadłowski. Świadkiem tego przywileju królewskiego dla niego był Ramoliv v. Ramold de Roscowo (z Ruszkowa). Z datą 1367 r. wiąże się początek budowy zamku sadłowskiego.

W Sadłowie w 1374 r. rozpoczął budowę zamku i następnie tam zamieszkał. W ten sposób synowie z pierwszego małżeństwa otrzymali strzyską część jego posiadłości, tj. Strzygi, Długie, Sumin, Przywitowo i Wrociszewo.

Przed 1371 r. awansował na chorążego dobrzyńskiego. Między 27 listopada 1371 r. a 11 maja 1373 r. książę Kazimierz (Każko) Bogusławic nadał mu godność kasztelana rypińskiego i pozostawał nim do 1398 r. Występował na kolejnych dokumentach książąt dobrzyńskich z lat 1370-1391: Kazimierza Bogusławica, wdowy po nim Małgorzaty i Władysława Opolczyka. W 1379 r. obecny był przy sprzedaży wsi Pinino, dokonanej w Lipnie przez księżnę Małgorzatę. W 1381 r. uczestniczył przy spisaniu wyroku zapadłego w Dobrzyniu między Nemstą, dziedzicem Chojna a Jakuszem, podstolim dobrzyńskim.

Wraz z kasztelanem dobrzyńskim, Andrzejem z Woli i Radzików (Radzik) oraz marszałkiem Iwonem (Iwanem) z Radomina, stworzył wpływowy obóz polityczny, sprawujący władzę przy kolejnych książętach w ziemi dobrzyńskiej. Dążył do powołania na tron królewski Kazimierza Bogusławica. W okresie bezkrólewia po Ludwiku Węgierskim, wraz ze wspomnianym kaszte-

lanem dobrzyńskim, Andrzejem, popierał kandydaturę księcia plockiego Siemowita IV. Zaraz po zajęciu Kujaw Brzeskich, w dniu 10 lipca 1383 r. Siemowit nadał jego synowi, również Piotrowi, wieś Zieloną na prawie chełmińskim (w ziemi zawkrzeńskiej). W dniu 23 listopada 1384 r. razem z kasztelanem Andrzejem uczestniczył w zjeździe brodnickim, pomiędzy księciem plockim a wielkim mistrzem Zakonu, poręczając swymi pieczęciami zastaw ziemi zawkrzeńskiej. Po pokoju krakowskim w grudniu 1385 r. związał się z linią Władysława Opolczyka i Krzyżakami. Podczas zbrojnej próby przyłączenia lenna dobrzyńskiego do Królestwa w 1391 r., razem z marszałkiem Iwonem z Radomina, kasztelanem dobrzyńskim Andrzejem oraz miecznikiem Piotra z Lubina, odmówił złożenia hołdu Władysławowi Jagielle. W dniu 27 lipca 1392 r. Piotr, Iwon i Andrzej razem z Władysławem Opolczykiem zastawili w Malborku ziemię dobrzyńską Krzyżakom. Wielokrotnie uczestniczył w wiecach sądowych ziemi dobrzyńskiej. Posiadał całe cło w Księżem i jedną trzecią cła w Rypinie. Między 1 stycznia 1398 r. a 15 marca 1401 r., z powodu wieku i złego stanu zdrowia, zrezygnował z urzędu kasztelana rypińskiego na rzecz wnuka, Piotra Adama Świnki z Mgowa i Zielonej.

Z jego czasów pochodzi do dziś stojący w Strzygach k. Rypina, „jakoby w formie krzyża”, kościół pod wezwaniem św. Stanisława Męczennika, choć jego początki sięgają już roku 1162.

Miał dwóch synów, którzy zmarli jednak za życia ojca, tj. Jakusza, przodka Świnków z Chojnowa i Sarnowa na Mazowszu, oraz Piotra (Pietrasza), stolnika dobrzyńskiego (1393), który dał początek Świnkom z Zielonej. W gałęzi tego ostatniego utrzymały się Strzygi k. Rypina. Potomstwo obu synów Piotra posiadało dobra również w granicach państwa krzyżackiego.

Z drugiego małżeństwa miał syna Ludwika (dziedzica Sadłowa) oraz córki: Annę, po raz pierwszy za Tomka z Wegleszyna h. Jelita, podczaszego krakowskiego (1386), starostę inowrocławskiego (1393-1395), starostę generalnego wielkopolskiego (od 1398), kasztelana sandomierskiego (1407), zmarłego w 1409 r.; po raz drugi za Zbigniewa z Brzezia h. Zadora, marszałka koronnego (od 1399), starostę krakowskiego (1409-1410), starostę toruńskiego (1410-1411), starostę dobrzyńskiego (1410-1414, zmarłego w 1245 r., i Hankę (za Wojciechem z Pleckiej Dąbrowy h. Doliwa, komornika łęczyckiego (1394), kasztelana słońskiego (1396), zmarłego między 1429 a 1431 r.

AD Płock, dok. nr 84; AGAD, MK, t. 201, k. 89-90; AP Toruń, dok. nr 1555, 1240; Biblioteka Jagiellońska, rkps 5012, k. 606-609; Biblioteka Raczyńskich w Poznaniu, rkps 134, k. 382; Bieniak, *Elita*, s. 44-45; J. Bieniak, *Epilog zabiegów Siemowita IV o koronę polską*, Acta Universitas Nicolai Copernici, Historia, nr 9: 1973, s. 83, 85; J. Bieniak, *Piotr Świnka ze Strzyg h. Świnka*, PSB, t. 26/3: 1981, s. 432-433, gdzie pozostała literatura oraz informacja tam zawarta, jakoby Piotr żył jeszcze w 1405 r. są mało prawdopodobne i odnoszą się raczej do Piotra, syna Jakuba, a wnuka kasztelana rypińskiego; Bieniak, *Sadłowo*, s. 16, 62, 69, 70, 72, 75, 80; Bieniak, *Starorypińscy*, s. 61; Bieniak, *Średniowiecze*, s. 31-32; Bieniak, *Terytorium*, s. 36; A. Bogucki, *Powiat rypiński w średniowieczu*, [w:] *Szkice*, s. 62-69, 72, 75, 80; A. Czapski, *Michał Lasocki - humanista, dyplomata, mecenas*, Notatki Plockie 1981, nr 1, s. 10-14; J. Długosz, *Dziejów Polski ksiąg dwanaście*, przeł. K. Macherzyński, Warszawa 1870, t. 5; Gałkowski-Grażawski, *Strzygi*, s. 25-26, 162-163; KDP, t. 2, nr 523, 734, 751, 752, 753; Kajzer, *Zamek Świnków*,

s. 10-11; L. Kajzer, *Zamek w Sadowie na ziemi dobrzyńskiej, wstęp do problematyki badawczej*, Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie, t. 11: 1997, s. 43, 47; Kostanecki, *Wybitni obywatele*, nr 19, s. 23; Kozierowski, *Nazwy*, s. 53, 84; Krajewski, *Dobrze za służeni*, s. 17; M. Krajewski, *Piotr Świnka ze Strzyg h. Świnka*, Kronika Rypińska 1991, nr 1, s. 6; Lasocki, *Dostojnicy*, s. 53; *Materiały do dziejów krzyżackiej okupacji w ziemi dobrzyńskiej na przełomie XIV-XV wieku*, opr. M. Biskup, Zapiski Historyczne, t. 25: 1960, z. 2, s. 74-76, 81; Lasocki, *Dostojnicy*, s. 10, 13, 37-38, 53-56, 151; B. Możejko, *Ród Świnków na pograniczu polsko-krzyżackim w średniowieczu*, Gdańsk 1998, s. 87-103; Nycek, *Ludzie*, s. 117; *Okolice Rypina*, s. 681-682; J. Pakulski, *Jeszcze o zastawie Złotorii i ziemi dobrzyńskiej Krzyżakom*, Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie, t. 9: 1995, s. 23, 30; *Parafia Sadowo*, s. 16; Piotrowski, *Skrwilno*, s. 182; Podgóreczny, *Niepospolici*, s. 179; PRS, s. 204; RZD, t. 2, cz. 2, s. 129, cz. 3, s. 97, 207; Sławenko-Sławiński, *Rypin i jego kościoły*, 137; J. Tęgowski, *Małżeństwo Tomka z Węgleszyna z Anną Świnkówną*, [w:] *Polska, Prusy, Ruś. Rozprawy ofiarowane prof. zw. dr hab. Janowi Powierskiemu w trzydziestolecie pracy naukowej*, red. B. Śliwiński, Gdańsk 1995, s. 205-212, gdzie inf., iż Anna była nie córką Piotra, a jego wnuczką, czyli córką Ludwika; Załuski, *Szkie*, s. 60-61; Zieliński, *Wiadomość*, cz. 1, s. 37-43, 58-62, 124-126, 134, 135; Żebrowski, *Pochodzenie*, s. 18-19; Z. Żuchowski, *Ziemia dobrzyńska po wielkiej wojnie z Zakonem Krzyżackim i I pokoju w Toruniu*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 16: 2012, s. 181; Żychliński, *Księga*, t. 16, s. 245, tutaj podał, że Piotr pełnił urząd kasztelana w latach 1375-1409.

PIOTR z Głodowa (Piotr Mazowiecki), (†przed 1545 r.), właściciel ziemski

Od 1521 r. posiadał Głodowo k. Lipna. Posiadał także Mazowsze, pisząc się również Mazowieckim. Żonaty z Anną, być może – Mazowiecką.

Biliński, *Szlachta*, s. 57; RZD, t. 2, cz. 2, s. 15.

PIOTR z Działynia h. Ogon v. Ogończyk (†m. 1441 r. a 1444 r.), podkomorzy dobrzyński, starosta dobrzyński

Był wnukiem Andrzeja z Woli i Radzików (Radzik), kasztelana dobrzyńskiego w latach 1367-1398; trzecim spośród sześciu synów Mikołaja z Kutna i bliżej nieznannej Jadwigi. Za życia matki Piotra z Działynia, Jadwigi, od 1400 r. wdowy, dokonano w 1413 r. przed sądem ziemskim w Lipnie podziału ojcowizny. Piotr otrzymał wtedy Działyn, Wolę i Zębówiec w ziemi dobrzyńskiej. Od 1426 r. występuje w źródłach jako podłowczy dobrzyński. W sierpniu 1432 r. uczestniczył w zjeździe polsko-krzyżackim na Kępie Wiślanej pod Ostromeckiem. W wojnie z zakonem krzyżackim w latach 1431-1435 wzięty czynny udział, skoro wymieniony został przez Krzyżaków jako rycerz polski, który wyrządził duże szkody poddanym zakonowi. Między 30 stycznia a 9 października 1433 r. był starostą dobrzyńskim i w tym charakterze podpisał dwa listy do wielkiego mistrza zakonu, Pawła v. Russdorf: jeden w sprawie rabunku dokonanego przez ludzi zakonu na mieszkańcach Złotorii pod Toruniem, drugi zaś dotyczący zwolnienia jeńców wojennych z ziemi dobrzyńskiej, którzy dostali się do niewoli krzyżackiej. Jako podłowczy dobrzyński, potwierdził swoją pieczęcią akt sejmiku ziemi dobrzyńskiej z 25 stycznia 1434 r., który poręczał Władysławowi Jagielle wybór jednego z synów na króla Polski.

Między 20 czerwca 1436 r. a 26 lutego 1437 r., po rezygnacji Andrzeja z Lubina, został podkomorzym do-

brzyńskim. W dniu 16 grudnia 1438 r. był świadkiem, potwierdzającym na sejmie piotrkowskim przywileje koronne. W dniu 31 stycznia 1441 r. przyjął w sądzie ziemskim dobrzyńskim wywód szlachectwa Krystyna z Chudzewa.

Piotr zmarł przed 1 stycznia 1445 r., kiedy to urząd podkomorzego dobrzyńskiego sprawował już Jan z Lasotek.

Z pierwszego małżeństwa miał syna Jana; z drugiego z Jadwigą pozostawił co najmniej pięciu synów: Jana Działynskiego z Woli, kasztelana rypińskiego w latach 1468-1471, cześnika dobrzyńskiego (ok. 1480), później kasztelana słońskiego oraz Mikołaja Działynskiego z Działynia, wojewodę inowrocławskiego.

Synem lub wnukiem Piotra z Działynia był Krzysztof z Działynia, w 1476 r. burgrabia nieszawski. Piotr z Działynia dał początek możnemu rodowi Działynskich.

AD Płock, dok. nr 340; AGAD, Księgi grodzkie brzeskie, 1a, k. 111, *Inscriptiones* 19 k. 901; *Acta capitul.* I, 1203; AP Gdańsk, rkps 300 D/2, 167; J. Bieniak, *Piotr z Działynia h. Ogon*, PSB, t. 26/2: 1981, s. 395-396; Biliński, *Szlachta*, s. 49, 50, 222, 223; Boniecki, *Herbarz*, t. 5, s. 153; *Cod. Pol.* t. 2; W. Dworzaczek, *Genealogia*, Warszawa 1959, tabl. 115; Giziński, *Niepospolici*, s. 430-431; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=45006/18> I 2014; *Kalendarz katedry krakowskiej*, t. 5, s. 176-177; KDP, t. II/2, s. 859; *Kodeks dyplomatyczny Litwy*, wyd. przez E. Raczynskiego, Wrocław 1845, s. 371-373; Kozierowski, *Nazwy*, s. 97; Lasocki, *Urzędnicy*, s. 37, 38, 52, 57, 136, 150, 152; PRS, s. 149; Śliwiński, *Własność*, s. 16.

PIOTR z Księtego h. Pobóg (XV w.), podczaszy dobrzyński

Jego przodkiem mógł być Piotr z Brudzina (Brusiny) h. Pobóg, który w 1356 r. nabył od Kazimierza Wielkiego Księte wraz z Janowem, Świdziebnią i Rokitnicą. Swoją pieczęć przywiesił na dyplomie sejmiku dobrzyńskiego z 25 stycznia 1434 r., gwarantującym wybór jednego z synów Władysława Jagiełły na tron polski.

Na przeł. XV/XVI w. źródła wymieniają także Jana Księskiego oraz trzech jego braci: Józefa, Piotra i Mikołaja Księskich, jednak nie wiemy, czy byli oni spokrewnieni z Piotrem.

Biliński, *Szlachta*, s. 95; KDP, t. 2, nr 507; Lasocki, *Dostojnicy*, s. 136; Pełnikowska, *Sygnatariusze*, s. 34-35.

PIOTR z Moszczonogo (MOSZCZEŃSKI) h. Nałęcz (†m. 1476 a 1479 r.), kasztelan dobrzyński

Pochodził z Nałęczów z Moszczonogo k. Lipna w ziemi dobrzyńskiej. Był synem Niemierzy z Moszczonogo (zm. przed 1418), w latach 1411-1416 chorążego mniejszego dobrzyńskiego. Matka jego była córką Antoniego Mięsośni z ziemi łączyckiej i siostrą Andrzeja Kłonicy h. Rogala. Całość dóbr tego ostatniego na Kujawach i w ziemi dobrzyńskiej przeszła w ręce Moszczeńskiego. Mieszkał w Kościelnej Wsi na Kujawach, którą uzyskał wskutek ożenku, ale w ziemi dobrzyńskiej posiadał jeszcze Kłonowo i Niedźwiedz. Występuje w źródłach pod datą 1418 r. i to wyłącznie obok starszego brata, Jana Moszczeńskiego, który prowadził wszystkie sprawy rodzinne. Wziął aktywny udział w wojnie polsko-krzyżackiej w latach

1431-1435 i wymieniony został w krzyżackim rejestrze szkód. W 1452 r. był stolnikiem inowrocławskim. W sierpniu 1453 r. był w Krakowie u króla Kazimierza Jagiellończyka, który wysłał go w poselstwie do wielkiego mistrza zakonu Ludwika v. Erlichshausen. W drodze do Malborka zatrzymał się 22 sierpnia tego roku w Toruniu, gdzie nawiązał kontakt z władzami Związku Pruskiego.

Między 1454 a grudniem 1457 r., po Mikołaju z Wierzbicka, otrzymał kasztelanę dobrzyńską, jak należy sądzić za zasługi w przygotowaniu inkorporacji Prus do Polski. Odtąd występował na wszystkich sejmach piotrkowskich, a także brał udział w przygotowaniach układów politycznych. W maju 1467 r. na sejmie w Piotrkowie przywiesił swoją pieczęć pod dokumentem II pokoju toruńskiego. Musiał być człowiekiem bardzo zamożnym, skoro w 1472 r. pożyczył królowi 200 florenów pod zastaw wsi: Złotniki, Pścinek i Kikół.

Po śmierci brata, Jana Moszczonńskiego, sędziego dobrzyńskiego, między 1454 a 1468 r. przejął jego dobra. Przed sądem ziemskim brzeskim musiał bronić swego stanu posiadania, tj. wsi Dziankowo i połowy Bogustawic w pow. kowalskim oraz majątków Moszczonnie, Niedźwiedź i Klonowo w ziemi dobrzyńskiej wobec roszczeń Elżbiety, żony Zygmunta ze Smarzewa. Ta ostatnia pochodziła bowiem po kądzieli od Jana z Moszczonnego.

Miał brata, Jana z Moszczonnego, który poślubił siostrę żony Piotra, córkę kujawskiego ziemianina Mikołaja z Kościoła.

Ożeniony z Elżbietą, córką Mikołaja z Kościoła (Kościelna Wieś) h. Ogon, pozostawił dwóch synów: Mikołaja z Moszczonnego, który ok. 1457 r. kształcił się w Akademii Krakowskiej, a potem był chorążym inowrocławskim (1481) oraz Jana z Kościoła.

Zmarł przed 18 lutego 1479 r., kiedy to kasztelanem dobrzyńskim był już po nim Mikołaj Działyński.

Acta capitul., t. 3, 527, 529; AD Płock, dok. 340; AD Włocławek, *Księgi konsystorskie*, 2 k., s. 128; AGAD, *Księgi ziemskie brzeskie*, t. 3, k. 38, 41, k. 5, k. 294; t. 6a, k. 56, 61, 86, 138, 147, 174, 197, 208, 267, 327, 330, t. 6b, k. 11, 31, 32; Idem, MK, t. 12, k. 69, 236, t. 26, k. 24; *Akta grodzkie i ziemskie*, t. 4, s. 102; AP Toruń, dok. 2342; J. Bieniak, *Piotr z Moszczonnego (Moszczonński) h. Nałęcz*, PSB, t. 26/2: 1981, s. 410-411, gdzie pozostała literatura; *Księgi ziemskie kowalskie*, t. 1, k. 21, 24, 38, 40, *Księgi ziemskie łęczycyckie*, t. 2, k. 223, Biliński, *Szlachta*, s. 113-114, 220, 222-224; M. Biskup, *Trzynastoletnia wojna z zakonem krzyżackim 1454-1466*, Warszawa 1967, M. Biskup, *Zjednoczenie Pomorza Wschodniego z Polską w połowie XV wieku*, Warszawa 1959; A. Gąsiorowski, *Polacy gwarantami traktatów z Krzyżakami XIV-XV wieku*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie 1971, nr 2-3, s. 260; M. Grzegorz, *Analiza dyplomatyczno-sfragistyczna dokumentów pokoju toruńskiego 1466 r.*, Toruń 1970; Kuczkowski, *Kikół*, s. 8; Lasocki, *Dostojnicy*, s. 38, 40; *Polska w XVI wieku*, s. 324; PRS, s. 140; Uruski, *Rodzina*, t. 11, s. 302; Vol. Leg. t. 1, s. 101; Żychliński, *Księga*, t. 16, s. 185.

PIOTR z Zielonej h. Świnka (†przed 1401), stolnik dobrzyński

W dokumentach pojawił się w 1375 r., kiedy to brał udział w porwaniu biskupa chełmińskiego Wikbolda, za co został skazany w 1381 r. wraz z Janem z Kruszyn na fundację altarii w Kaplicy św. Ducha w Brodnicy. Natomiast w 1383 r. w źródłach występuje jako

„heres in Strzygy”. W 1393 r. oddał na rzecz syna Adama wieś Zieloną.

Ok. 1385 r. był podkoniuszym dobrzyńskim, a wkrótce potem awansował na stolnika dobrzyńskiego.

Po 1392 r. Piotr nie występuje już w źródłach. Prawdopodobnie już nie żył w 1401 r., skoro syn jego Adam został kasztelanem rypińskim po dziadzie Piotrze.

Być może za żonę miał siostrę Jana z Kruszyn. Pozostawił synów i córki, a w tym Adama i Jakuba. Ten ostatni w 1392 r. odziedziczył po ojcu część Strzyg k. Rypina.

PRS, s. 204; *Urkundenbuch des Bisthums Culm*, Danzig 1885-1887, t. 1-2, nr 340; Zieliński, *Wiadomość*, cz. 1, s. 59-60; Żebrowski, *Pochodzenie*, s. 19.

PIOTR (n. Pietrasz) ze Strzyg h. Świnka, (†m. 23 XII 1401 a VI 1402 r.), kasztelan rypiński

Był synem Piotra, kasztelana rypińskiego i nieznaney nam bliżej niewiasty z Niechlonina (Chamska) h. Bolesła. Po raz pierwszy występuje na dokumencie z 1367 r., kiedy to wraz z bratem Pietraszem otrzymał od króla Kazimierza Wielkiego prawo dziedziczenia w dobrach Strzygi k. Rypina, Długie, Sumin, Przywitowo, Wrociszewo. Sadłowo i Stępowo (*Strzygy, Dlugye, Syenyyno, Przyuytuo, Wrogyzeuo, Sadlouu, Stapowo in Terra Dobrzinesi*) i jednocześnie zwolnienie od świadczeń z tych dóbr na rzecz skarbu królewskiego. Niewykluczone, iż w zapisie tym mowa była tylko o wsiach: Strzygi, Długie, Sumin, Przywitowo i Wrociszewo. W wykazie ceł i dochodów z ziemi dobrzyńskiej, datowanym na lata 1392-1405, prawdopodobnie pobierał w komorze w Księtem cło od popiołu przewożonego z Mazowsza do Brodnicy. Za pośrednictwem syna Adama w latach 1399-1401 regulował zobowiązania wobec Zakonu Krzyżackiego. Prawdopodobnie od 1398 r. po ojcu sprawował urząd kasztelana rypińskiego.

Ożeniony z nieznaną nam bliżej Wichną, pozostawił synów: Adama, któremu w 1393 r. wydzielił ze swego majątku wieś Zieloną w ziemi zawkrzańskiej; Piotra; Jakuba i córki: Beatę; Małgorzatę i Dorotę, żonę Iwona z Radomina, marszałka dobrzyńskiego.

Bieniak, *Elita*, s. 45; J. Bieniak, *Piotr Świnka ze Strzyg*, PSB, t. 26/3: 1981, s. 432-433; Bieniak, *Rody*, pass.; Bieniak, *Sadłowo*, s. 36-42; Gałkowski-Grażawski, *Strzygi*, s. 163-164, przy czym na s. 159-160 pisząc o Jakubie (Jakuszu) ze Strzyg, piszą o tej samej osobie, powielając i to *in extenso* te same zapisy dot. dokumentu królewskiego z 1367 r.; KDP, t. 2/2, nr 518, 523; L. Pierzchała, *Zaginiona pieczęć*, Miesięcznik Heraldyczny 1932, s. 12-14; PRS, s. 204; RZD, t. 2, cz. 3, s. 208, 323; Zieliński, *Wiadomość*, t. 1, s. 44, 48-49 uznają Jana i Piotra za synów Iwona z Radomina, który jednak miał synów Piotra i Mikołaja; Żebrowski, *Pochodzenie*, s. 19, 25.

PIOTROWSKA-KŁOBUKOWSKA KRYSZYNA IRENA z Piotrowskich (*18 V 1935 r. w Warszawie), lekarz stomatolog, radna, działaczka społeczna, członkini DTN (P 22)

Córka Czesława i Ireny z d. Fryczkie. Ojciec – szewc, matka – bez zawodu, wychowywała i wykształciła sześcioro młodszego rodzeństwa.

Szkołę podstawową ukończyła w Dobrzyniu n. Wisłą (1948), a następnie Państwowe Praskie Gimnazjum i Liceum Żeńskie w Warszawie (1948-1952). Studiowała na Wydziale Lekarskim oddział stomatologii Akademii Medycznej w Warszawie (1952-1957). Użyła tytułu zawodowy lekarza dentysty oraz I. stopień specjalizacji ze stomatologii ogólnej (1972). Była pierwszą absolwentką studiów wyższych spośród powojennych absolwentów Szkoły Podstawowej w Dobrzyniu n. Wisłą.

Pracowała jako lekarz stomatolog w Zespole Opieki Zdrowotnej w Lipnie (1958-2002), a następnie była kierownikiem Zespołu Poradni Stomatologicznych w pow. lipnowskim (1979-1981). Była radną Powiatowej Rady Narodowej w Lipnie (1969-1975), Miejsko-Gminnej Rady Narodowej w Dobrzyniu nad Wisłą (1961-1988) oraz Wojewódzkiej Rady Narodowej we Włocławku (1984-1988).

Należała do Zrzeszenia Studentów Polskich (1952-1957), Związku Zawodowego Pracowników Służby Zdrowia (1958-1980), Stronnictwa Demokratycznego (1961-1994), gdzie była przewodniczącą SD w Dobrzyniu n. Wisłą (1963-1991) i jednocześnie członkiem plenum powiatowego, a potem Wojewódzkiego Komitetu SD we Włocławku. Była też członkiem Polskiego Towarzystwa Stomatologicznego (od 1958) i Związku Zawodowego „Solidarność” (1980-2002). Należy do Stowarzyszenia Gmin Ziemi Dobrzyńskiej. Od 2007 r. jest członkinią DTN, stale wspierając materialnie jego działalność.

Odnaczona Złotym Krzyżem Zasługi (1984), Srebrnym Krzyżem Zasługi (1976), Medalami: XXX-lecia i XL-lecia PRL, Odznaką Zasłużony Działacz SD, Odznaką „Za Wzorową Pracę w Służbie Zdrowia” (1986) oraz Odznaką Tysiąclecia (1965).

Pisała artykuły dotyczące oświaty i służby zdrowia w prasie regionalnej. Brała udział w pracach zespołu ludzi, dzięki któremu przybyły nowe obiekty w Dobrzyniu n. Wisłą (apteka, bank, szkoły, cztery bloki mieszkalne).

Wyszła za Stanisława Kłobukowskiego (1965), z którym ma córkę Dagmarę (ur. 1966).

ADTN, Deklaracja członkowska; Autopsja (1990-2013); M. Turkiewicz, *Oddana ludziom. Krystyna Piotrowska-Kłobukowska – lekarz stomatolog*, Rocznik Dobrzyński, t. 5: 2012, s. 214-215; ZKZD 2005, s. 171.

PIOTROWSKI ALEKSANDER (†po 1878 r.), lekarz w Rypinie

Od 1875 r. notowany był w Rypinie jako lekarz praktykujący. Dwa lata wcześniej, w 1873 r. „Kalendarz Lekarski” wymieniał go jako lekarza w Bieżuniu. W 1875 r. nabył od Antoniego Gockowskiego majątek ziemski w Czerminie k. Rypina i zapewne wówczas rozpoczął praktykę w Rypinie. Jako lekarza rypińskiego wymieniał go także „Kalendarz Lekarski na 1877”. W rok później sprzedał dobra Czermin i zapewne wyprowadził się z Rypina. Być może, iż wtedy na wakujące miejsce przybył się w Rypinie dr Władysław Cholewiński.

Dłutek, *Dzieje szpitalnictwa*, s. 25; *Genealogia*, s. 77, jednak tu data sprzedaży Czermina przez Gockowskiego – 1872; *Dzieje służby zdrowia*, s. 320-321.

PIOTROWSKI ŁUKASZ h. Ślepowron (*przed 1750 r. †po 1794 r.), właściciel ziemski, podstoli rypiński i dobrzyński, deputat do Trybunału Koronnego
Pochodził z Podola. W latach 70. XVIII w. przybył do ziemi dobrzyńskiej w celach matrymonialnych. W okresie od 15 stycznia 1789 r. do 24 lutego 1790 r. widzimy go podstolim rypińskim a od 22 lutego 1789 r. do 6 grudnia 1790 r. sprawował urząd podstolego dobrzyńskiego. W 1781 i 1788 r. był deputowanym do Trybunału Koronnego. Ok. 1793 r. nabył od Franciszka Płaskowskiego Rakowo i Czyżewo k. Rypina. W 1771 r. ożenił się z Franciszką z Rydzynskich (zm. 1798), wdową po Walentym Gockowskim, właścicielką dóbr Żale i został opiekunem jej nieletnich synów: Wojciecha i Ignacego, z którą miał syna Wojciecha Józefa Tadeusza (ur. 23 IV 1795). Ok. 1793 r. ożenił się ponownie z Julianną Przeradzka.

AGAD, Księgi Grodzkie Bobrownickie, Taryfa podymnego z 1775 r.; Idem, Sig. 38, k. 102; <http://www.piotrowscy2006.republika.pl/niesiecki.html/18> I 2014; gdzie przyjęto herb za Niesieckim; *Lauda*, s. 404; *Materiały*, nr 2064, 2068; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 313; *Okolice Rypina*, s. 682, gdzie mylnie pierwszy mąż Franciszki z Rydzynskich – Wojciech Gockowski, zamiast Walenty; PRS, s. 158; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 31; *Urządnicy*, nr 1613, 1791.

PIOTROWSKI ROMAN (*24 IX 1928 r. w Rypinie), nauczyciel, historyk, kustosz lokalnej pamięci

Jest synem Edwarda i Kunegundy ze Świderskich, rypińskich fryzjerów. Wojnę przeżył w Rypinie. W 1945 r. wraz z rodzicami wywieziony został przez NKWD na kilka miesięcy do ZSRR. Po powrocie ukończył Średnią Szkołę Zawodową w Rypinie. Należał do 4. Drużyny Harcerskiej im. ks. J. Poniatowskiego. Dalszą naukę i studia zawodowe łączył z pracą. W 1949 r. pracował w Rypinie jako organizator wypoczynku letniego dzieci. Potem był nauczycielem i kierownikiem szkół w pow. wadowickim. W 1956 r. powrócił z żoną do Rypina i został kierownikiem biblioteki pedagogicznej, gdzie pracował z oddaniem aż do emerytury.

W 1965 r. był jednym z inicjatorów utworzenia Towarzystwa Miłośników Ziemi Rypińskiej. W 1968 r. wspólnie z Edwardem Koźmińskim i Jadwigą Gumińską był inicjatorem otwarcia Regionalnej Izby Pamięci Narodowej w budynku przy ul. Warszawskiej 20, nazwanym przez miejscową ludność „Domem Kaźni”. Powstały w niej dwie ekspozycje: martyrologiczna i archeologiczna. Obydwom zagadnieniom był wierny przez szereg lat, najpierw inspirując badania archeologiczne na grodzisku w Skrwilnie, w wyniku których odkryto słynny skarb skrwileński i jednocześnie prowadząc poszukiwania nad udokumentowaniem zbrodni niemieckich w pierwszych miesiącach wojny, głównie dotyczących nauczycielstwa pow. rypińskiego.

Był m. in. członkiem-założycielem Dobrzyńskiego Oddziału WTN (1985-2006).

Napisał kilka książek i rozpraw, w tym m. in. *Powiat rypiński na przełomie XIX i XX wieku*, [w:] *Szkice*

rypińskie, Bydgoszcz 1967, s. 108-126; *Dobra okalewskie w powiecie rypińskim do 1945 roku*, Ziemia Dobrzyńska. Zeszyty Historyczne Dobrzyńskiego Oddziału WTN, t. 1: 1989, s. 63-89; *Skrwilno i okolice (od czasów najdawniejszych do 1945 r.)*, (1997); *Rogowo o okolice. Monografia historyczna wsi ziem i dobrzyńskiej* (2000), wspólnie z P. Gałkowskim; *Kaplica św. Barbary w Rypinie (od XVII wieku do czasów współczesnych)*, Ziemia Dobrzyńska. Zeszyty Historyczne WTN, t. 9: Rypin 2003, s. 59-68; *Słownik biograficzny osób zamordowanych przez Niemców w latach 1939-1945 (ziemia dobrzyńska)*, [w:] *Katalog zbrodni – ziemia dobrzyńska*, Rypin 2010, s. 9-267; *Skrwilno i okolica w latach niewoli narodowej (wiek XIX)*, Rocznik MZD, t. 2, 2011, s. 153-223; *Rypin w latach wojny i okupacji niemieckiej 1939-1945*, [w:] *Rypin-dzieje miasta*, t. 2: *po 1918 roku*, pod red. K. Mikulskiego, Rypin 2012, s. 263-406 (wspólnie z P. Gałkowskim). Wcześniej biogramy pomordowanych przez Niemców mieszkańców Rypina i powiatu publikowane były w pracach A. Witkowskiego: *Mordercy Selbstschutzu* (1986) i *Nieukarana zbrodnia* (1995).

W 2009 r. ogłosił ważne z kilku powodów swoje wspomnienia pt. *Lata młodości w okowach dwóch dyktatur przeżyte (1939-1945)*, Rocznik MZD, t. 1: 2009, s. 303-341.

Odznaczony m. in. Krzyżem Kawalerskim odrodzenia Polski (1983).

Ożeniony z Ireną Kunegundą Śliwą (3 I 1924-29 XII 2011), nauczycielką biologii, wicedyrektor SP nr 1 w Rypinie, ma dwoje dzieci: córkę Marię (ur. 1954) i syna Lecha (ur. 1959).

Autopsja (1968-2014); P. Gałkowski, *Irena Piotrowska (1924-2001), nauczyciel i wicedyrektor Szkoły Podstawowej nr 1 w Rypinie*, Rocznik MZD, t. 2: 2011, s. 395-396; Piotrowski, *Lata młodości*, pass.; *Rypin w PRL*, s. 706-707, 962-963; A. Szalkowski, *Historia muzeum. 30-lecie Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej w Rypinie*, Rocznik MZD, t. 2: 2011, s. 34-35.

PIOTROWSKI STANISŁAW (†X 1939 r. w Lasku Rusinowskim), ofiara zbrodni niemieckich

W 1939 r. mieszkał w Radzikach Dużych w pow. rypińskim. Zapewne naraził się okolicznym Niemcom, skoro w październiku 1939 r. został aresztowany przez miejscowy Selbstschutz i niebawem rozstrzelany w Lasku Rusinowskim koło Rypina.

Jego nazwisko jest na pamiątkowej tablicy w miejscu niemieckiej zbrodni.

AIPN Bydgoszcz, OKBZpNP, Ankieta Sądy Grodzkiego w Rypinie, sygn. 24; Piotrowski, *Słownik*, s. 195; Tablica inskrypcyjna w Lasku Rusinowskim.

PIOTROWSKI WOJCIECH h. Ślepowron (XVIII/XIX w.), właściciel ziemski

Był synem Łukasza, podstolego dobrzyńskiego i Julianny z Przeradzkich, właścicieli Rakowa k. Rypina. W 1819 r. jego żona otrzymała w spadku majątek Balin z Krupianką i przyległościami: Szwarowami i Wyřebą. W 1823 r. razem z żoną nabył majątek Dzierzno k. Świdziebni, zaś Balin i przyległości, wycenione wtedy na 90 tys. złp, a który przepisali na matkę i teś-

ciową: Juliannę z Przeradzkich, wówczas powtórnie zamężna za Adama Straszewskiego.

Żonaty przed 1819 r. z Józefą z Okońskich, przysposobioną córką Jana Świeżawskiego, właściciela Balina z przyległościami.

AWKW Rypin. KHip. Balin oraz Idem, dokumenty dot. tego majątku; Idem. KHip. Wyřebą; Mysłakowski, *Materiały*, s. 26; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 313; PRS, s. 158; RZD, t. 2, cz. 3, s. 26-27.

PITYŃSKI KAZIMIERZ SPIRYDION (*23 V 1908 r. w Tomaszewie, woj. lwowskie †13 III 1983 r. w Pilźnie k. Tarnowa), kapłan zakonny, karmelita, żołnierz Armii Krajowej, ofiara prześladowań sowieckich, przeor i magister nowicjatu w Oborach, przeor i administrator parafii w Trutowie (P 23)

Do gimnazjum uczęszczał we Lwowie. Do Zakonu Karmelitów wstąpił także w tym mieście. Po rocznym nowicjacie we Lwowie, wyjechał na 6 lat na studia do Krakowa. Święcenia przyjął 6 kwietnia 1935 r. Po święceniach był kolejno ekonomem, a następnie przeorem konwentu we Lwowie. Tam przeżył rozstrzelanie współbraci i bombardowanie klasztoru. Potem został zaprzysiężony do Armii Krajowej. W czasie drugiej okupacji sowieckiej został aresztowany i osadzony w lwowskim więzieniu przy ul. Łąckiego. Po uwolnieniu zabrał najcenniejsze rzeczy z klasztoru i wyjechał do klasztoru w Krakowie. Do Lwowa już nigdy nie mógł powrócić.

Od 7 listopada 1946 r. był przeorem i proboszczem w Woli Gułowskiej. Z dniem 22 lipca 1949 r. przeniesiony został na pełnomocnika i administratora majątków w Lipinach i Łękach Dolnych. Od 1 września tego roku objął obowiązki nauczyciela religii w Szkole Podstawowej w Krzówce, parafia Wola Gułowska.

Decyzją Definitorium Prowincji z dnia 30 grudnia 1950 r. został przeniesiony na przeora i magistra nowicjuszy w Oborach. Od 1 września 1951 r. był nauczycielem religii w szkołach podstawowych w Stalmierzu i w Oborach. Od 29 maja 1954 r. został mianowany IV definitorem.

Decyzją Definitorium z 15 kwietnia 1955 r. został przeniesiony na przeora do Gdańska. Od 27 września 1957 r. ojcem przełożonym w Trutowie i jednocześnie administratorem parafii, gdzie był do 1 sierpnia 1970 r. Wówczas zastąpił go o. Leopold A. Rachlewicz. Na urlop zdrowotny udał się do Gdańska i tam został mianowany zakrystianinem. Od 15 sierpnia 1970 r. został mianowany administratorem willi karmelitańskiej „Piast” w Kazimierzu Dolnym. Od 15 sierpnia 1979 r. przebywał w Pilźnie.

Od 1969 r. był członkiem zwyczajnym Towarzystwa Przyjaciół Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

APPK Kraków, sygn. 148/A107,teczka: Pityński Kazimierz Spirydion, dokumenty luźne nienumerowane; Krajewski, *Tronująca*, s. 101-102.

PIUSIŃSKI BRONISŁAW (*21 IV 1910 r. w Golejewie w parafii Gozdowo †28 V 1980 r. w Karniewie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w

Gójsku, administrator parafii w Szczutowie, proboszcz w Chrostkowie i Sadłowie (P 24)

Był synem Andrzeja i Marianny ze Śliwińskich. Najpierw uczył się w Gozdowie, potem w Gimnazjum im. W. Jagiełły w Płocku. Po maturze wstąpił do Seminarium Duchownego w Płocku, gdzie 6 czerwca 1936 przyjął święcenia kapłańskie. W latach 1936-1939 był wikariuszem w Sarnowie. W listopadzie 1930 r. został przeniesiony na wikariat do Gójska, z obowiązkiem duszpasterzowania w sąsiednim Szczutowie, gdzie 23 października hitlerowcy aresztowali proboszcza S. Nowaka.

W maju 1940 r. przeniesiony został do Łęga, gdzie zdołał uniknąć aresztowania i wyjechał do Generalnego Gubernatorstwa. Po wojnie wrócił do Płocka, gdzie był wikariuszem w parafii św. Bartłomieja.

Od 25 kwietnia 1945 r. został proboszczem w Chrostkowie, a od 1 maja 1952 r. w Sadłowie. Tam przeprowadził szereg prac remontowych i w 1958 r. wykonał nową polichromię.

Od 18 listopada 1967 r. był proboszczem w Karniewie, gdzie 1 lipca 1978 r. przeszedł na emeryturę. W Karniewie w latach 1968-1978 świątynia jego staraniem otrzymała malaturę i umeblowanie.

Pochowany na cmentarzu w Karniewie.

Grzybowski, *Duchowieństwo XX/2*, s. 291-293; M. M. Grzybowski, *Śp. ks. Kan. Bronisław Piusiński (1910-1980)*, MPP 1982, nr 8, s. 310-312; Parafia Karniewo, <http://parafiakarniewo.pl/tag/rekolekcje/18> | 2014.

PIWNICKA ANNA h. Lubicz (*6 VIII 1867 r. †1 II 1936 r.), ziemianka

Była córką i Zygmunta h. Lubicz (1835-1914) i Haliny Aliny Marcelli z Hornowskich h. Korczak (ur. 1836) małżonków Piwnickich ze Starorypina.

Wyszła za Mariana Karwata h. Murdelio (1856-1946), z którym miała synów: Jerzego i Stefana oraz córkę Jadwigę, za Bogdanem Hulewiczem h. Nowina. Pochowana w Brodnicy.

<http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.17183/17> VIII 2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=244987/18> | 2014; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 318; PRS, s. 119.

PIWNICKA ANTONINA h. Lubicz (*1840 r.), ziemianka

Była córką Eugeniusza Piwnickiego h. Lubicz (ur. 1818) i Joanny hr. Zboińskiej z Osówki h. Ogończyk. Ok. 1870 r. wyszła za Mściława Nałęczę h. Własnego (ok. 1840-1913), z którym miała dzieci: Emilię; Jadwigę, za nieznanym z imienia Tańskim; Alfonsa i Władysława (1872-1934).

<http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.19794/17> VIII 2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=antonina+piwnicka/18> | 2014; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 318; PRS, s. 119.

PIWNICKA BRONISŁAWA h. Lubicz (*1848 r. †1914 r.), ziemianka

Była córką Eugeniusza Leibnitz-Piwnickiego h. Lubicz (ur. 1818) i Joanny h. Zboińskiej z Ossówki h. Ogończyk.

Ok. 1870 r. wyszła za Zygmunta Wincentego Stanisława Sumińskiego h. Leszczyc (1845-1885), z którym miała dzieci: Adama; Joannę, za nieznanym z imienia Bnińskim, a następnie – Ohnesorge i Tomasza (1872-1889). W dniu 28 listopada 1890 r. w kościele w Czernikowie wzięła ślub z Witoldem Rafałem hr. Bnińskim h. Łódzia, z którym miała jeszcze syna Konrada i córkę Jadwigę.

<http://www.sejm-wielki.pl/b/1.1122.400/18> VIII 2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=69702/18> | 2014; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 318; PRS, s. 119.

PIWNICKA, zamężna Brzezicka, HELENA h. Lubicz (*25 IV 1897 r. †20 VII 1967 r.), ziemianka, nauczycielka (P 25)

Była córką Mariana Gabriela h. Lubicz i Marii w Wierzbickich, właścicieli Gulbin niedaleko Rypina.

W 1922 r. wyszła za Bolesława Brzezickiego. W 1925 r. wraz z mężem przejęła majątek Gulbiny. W 1939 r. usunięta przez Niemców z dworu, zamieszkała w pobliskim Marianowie, u gospodarzy Strużyńskich. Po wojnie podjęła pracę w Trąbinie jako nauczycielka, jednak wkrótce wyjechała do Krakowa, a następnie do Warszawy, gdzie podjęła pracę w tamtejszym ZOO.

Miała brata Kazimierza.

Wyszła za Bolesława Brzezickiego, pozostawiła córkę Elżbietę (1923-2013), zamężna Rajewicz.

Pochowana w grobie rodzinnym na cmentarzu w Trąbinie.

Genealogia, s. 130-131; <http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.43468/17> VIII 2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=helena+piwnicka/18> | 2014; PRS, s. 119; Rel. Elżbiety Rajewicz-Brzezickiej z Warszawy z 2008 r.; *Rodzina Piwnickich i Brzezickich z Gulbin pow. Rypin*, *Wiadomości Ziemiańskie*, nr 16: 2003, s. 40-43; Tablica nagrobna na cmentarzu w Trąbinie.

PIWNICKA IRENA h. Lubicz (*ok. 1900 r. †1980 r. w Warszawie), ziemianka

Była córką Ignacego Piwnickiego h. Lubicz (1866-1939) h. Lubicz i Wandy Leontyny Jabłońskiej h. Jasięńczyk.

Do 1939 r. gospodarzyła razem z mężem w majątku Sosnowo. Po wybuchu wojny mieszkała początkowo we wsi Podlesie niedaleko Sosnowa, a następnie w Warszawie.

Ok. 1920 r. wyszła za Tadeusza Jantę-Połczyńskiego h. Bończa (1889-1939), z którym nie miała potomstwa.

Miała siostrę Janinę, za Arturem Alfredem Bathlem z Nadroża.

<http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.21246/18> VIII 2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=irena+piwnicka/18> | 2014; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 318; PRS, s. 119.

PIWNICKA JADWIGA h. Lubicz (*1900 r. w Krakowie †25 III 1945 r. we wsi Glinkowo (Kazachstan), ziemianka

Była córką Witolda Piwnickiego h. Lubicz (1851-1932) i Anny Skarżyńskiej h. Bończa (1860-1937).

Ok. 1920 r. wyszła za Stanisława Jandę (1898-1974), z którym miała synów: Witolda (1925-2010) i Jerzego (ur. 1927).

Zmarła na wygnaniu, w Kazachstanie i tam została pochowana.

<http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.43474/18> VIII 2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=260344/18> I 2014; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 318; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 318; PRS, s. 119.

PIWNICKA JADWIGA MARIA h. Lubicz (*14 IV 1914 w Woli Raciborskiej na Lubelszczyźnie †1 IV 2008 r. w Nowym Dworze Gdańskim), przedstawicielka rodu

Była córką Alfreda Piwnickiego h. Lubicz (1879-1966) i Marii Łubieńskiej w Łubnej h. Pomian (1886-1954). W dniu 1 marca 1940 r. w Woli Mysłowskiej wzięła ślub z Jarosławem Kietlińskim, synem Walentego i Walerii z Królikowskich. W małżeństwie tym pozostała bezdzietna.

<http://www.sejm-wielki.pl/b/zi.6.81.a2/18VIII2010>; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=308944/18> I 2014; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 318; PRS, s. 119.

PIWNICKA JANINA h. Lubicz (*ok. 1900 r. †2 VII 1942 r. w Warszawie), ziemianka (P 26)

Była córką Ignacego Piwnickiego h. Lubicz i Wandy Leontyny Jabłońskiej z Jabłoni h. Jasieńczyk, właścicieli Sosnowa w Rypińskim.

Miała siostrę Irenę, za Tadeuszem Jantą-Pończyńskim h. Bończa.

Ok. 1910 r. wzięła ślub z Arturem Alfredem de Weydental-Barthlem h. Weydental (1889-1949). W związku z tym urodziła się córka Ewa, zamężna Hypke. W dniu 3 września wyjechała z rodziną do Warszawy, gdzie zmarła.

Pochowana na Cmentarzu Powązkowskim.

Gałkowski-Piotrowski, *Rogowo*, s. 273; 414; <http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.21244/18> VIII 2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=248243/18> I 2014; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 318; PRS, s. 119.

PIWNICKA JANINA h. Lubicz (*1918 †1982 r.), ziemianka

Była córką Alfreda Piwnickiego h. Lubicz (1879-1966) i Marii Łubieńskiej z Łubnej h. Pomian (1886-1954).

Ok. 1940 r. wyszła za Albina Bandurskiego, z którym pozostawiła dzieci: Annę, za Jackiem Martinkiem; Jadwigę, za Piotrem Łukaszewiczem; Zofię; Jędrzeja; Wojciecha i Monikę, za Jerzym Waldemarem Fryse.

<http://www.sejm-wielki.pl/b/zi.6.81.a4/18> VIII 2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=30899118> I 2014; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 318; PRS, s. 119.

PIWNICKA JULIA h. Lubicz (*1807 r. †14 XII 1893 r. w Poznaniu), ziemianka

Była córką Stanisława Piwnickiego (ok. 1780-1840) h. Lubicz i Julianny Karnkowskiej z Karnkowa h. Junosza (ok. 1780-1866).

Ok. 1830 r. wyszła za Antoniego Grzegorza Feliksa Borzewskiego h. Lubicz (1796-1860) z Ugoszcza, z którym miała córkę Jadwigę (ur. 1830), za Wawrzyńcem Engeströmem h. Własnego (1829-1910) i syna Zdzisława (1833-1884).

Pochowana w kaplicy grobowej Borzewskich na cmentarzu-Kalwarii w Oborach.

<http://www.sejm-wielki.pl/b/psb.23073.9/18> VIII 2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=200217/18> I 2014; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 318; PRS, s. 119.

PIWNICKA JULIA h. Lubicz (*1862 r. †1938 r.), ziemianka

Była córką Zygmunta Piwnickiego h. Lubicz (1835-1914) i Haliny Aliny Marceli Hornowskiej h. Korczak (ur. 1836).

Ok. 1880 r. wyszła za Stanisława Kiersnowskiego ze Szpiewowa h. Pobóg (1854-1930), z którym miała syna Stanisława (1883-1970), ożenionego z Marią Julią Ewą hr. Sumińską h. Leszczyc (1888-1959) i córki: Halinę (1888-1952), za Kazimierzem Rogoyskim i Marię (1890-1925), za Józefem Dangieliem h. Dangieliem.

<http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.21249/18> VIII 2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=248245/18> I 2014; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 318; PRS, s. 119.

PIWNICKA JULIA h. Lubicz (*19 XI 1892 r. w Gilinie k. Płocka †28 VII 1985 r. w Szczecinie), przedstawicielka rodu

Była córką Waldemara Piwnickiego (ur. 1844) h. Lubicz i Walerii Rutkowskiej h. Pobóg (ur. 1854).

W 1919 r. wyszła za Wacława Hulewicza (1891-1985), z którym miała dzieci: Macieja (1920-1940); Teresę (1921-1944); Urszulę (1922-1988), za Zygmuntem Janem Franciszkiem Górskim h. Bożawola (1909-1976) i Benedykta (1926-1944).

<http://www.sejm-wielki.pl/b/cz.1032143/18> VIII 2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=85536/18> I 2014; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 318; PRS, s. 119.

PIWNICKA JULIANNIA KAROLINA JUSTYNA h. Lubicz (*11 IX 1842 r. w Sikorzu k. Płocka v. w Kikole †22 VIII 1923 r.), ziemianka

Była córką Eugeniusza Piwnickiego h. Lubicz (ur. 1818) i Joanny hr. Zboińskiej z Ossówki h. Ogończyk (ur. ok. 1810).

W dniu 19 VIII 1850 r. w Kikole zawarła związek małżeński z Arturem Józefem Gabrielem hr. Sumińskim ze Zbójna h. Leszczyc (1834-1886), z którym miała dziewięcioro dzieci: Stefana Antoniego Grzegorza (1860-1930); Artura Edwarda (1865-1910); Zofie Jadwigę Marię (1867-1945), za Janem Albinem bar. Götze-Okocimskim z Okocimia h. Własnego; Julię Marię (1869-1940); Marię Julię (1869-1942), za Stanisławem Czarnowskim h. Łada; Felicję Wandę Marię (1871-1904); Ludwikę Marię (1873-1943); Jadwigę Antoninę Marię (1874-1909) i Izabelę Marię (1876-1906).

<http://www.sejm-wielki.pl/b/ut.35.1.19/18> VIII 2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=300271/18> I 2014; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 318; PRS, s. 119.

PIWNICKA KAZIMIERA AUGUSTA WŁADYSŁAWA (*26 III 1926 r. w Woli Raciborskiej †2 VIII 1944 r. w Warszawie), przedstawicielka rodu

Była córką Alfreda Piwnickiego h. Lubicz (1879-1966) i Marii Łubieńskiej z Łubnej h. Pomian (1886-1954). Posiadała rodzeństwo: Marię Janinę (1912-1995), za Ludwikiem Paszkiewiczem; Jadwigę Marię (1914-2008), za Jarosławem Kietlińskim; Wojciecha Zdzisława (1916-1988); Janinę (1918-1982), za Albinem Bandurskim; Wandę (1922-1993), za Jerzym Wojciechem Górą i Zofię Józefę Teresę (1925-1944).

<http://www.sejm-wielki.pl/b/zi.6.81.a7/19> VIII 2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=kazimiera+piwnicka/14> I 2014; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 318; PRS, s. 119.

PIWNICKA MARIA h. Lubicz (*ok. 1840 r.), ziemianka

Była córką Adolfa Piwnickiego (ur. ok. 1808) h. Lubicz i Marii Cellary h. Sulima (ok. 1810-1887).

Miała rodzeństwo: Wandę, za Ignacym Piwnickim; Zygmunta; Adolfa; Antoniego; Waldemara i Zdzisława.

Ok. 1870 r. poślubiła Władysława Waśniewskiego, właściciela Urszulewa, Woli i Bliznego w ziemi dobrzyńskiej niedaleko Sierpca, z którym miała dwie córki: Zofię Apolonię, za Zygmuntem Józefem Dzierzbickim h. Topór i Janinę Marię Wandę, pisarkę, patriotkę, za nieznanym bliżej Gawinem.

J. Gawin-Waśniewska, *Morituri te salut ant ave Patria*, wstępem poprzedził, przypisami i śródtytułami opatrzył M. Krajewski, Rypin-Płock 2011, s. 5; <http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.20300/18> VIII 2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=247356/18> I 2014; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 318; PRS Inf. Jana Mariana Włodka z Krakowa z 31 I 2011 r.; PRS, s. 119.

PIWNICKA MARIA h. Lubicz (*ok. 1890 r.), ziemianka

Była córką Stanisława Piwnickiego h. Lubicz (ur. ok. 1860) i Jadwigi Hoffman (ur. ok. 1870).

Miał siostrę Zofię.

Ok. 1880 r. poślubiła Konstantego Zielińskiego h. Świnka (1862-1920) ze Skępego. Gospodarzyli oni w Srebrnej na Mazowszu Płockim, do czasu, kiedy został on zastrzelony przez bolszewików w sierpniu 1920 r. Prawdopodobnie nie pozostawiła potomstwa.

<http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.19803/23> VIII 2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=246922/19> I 2014; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 318; PRS, s. 119; Tablica epigraficzna w kaplicy św. Barbary w Skępem.

PIWNICKA MARIA IRENA h. Lubicz (*1871 r. †1943 r.), ziemianka

Była córką Adolfa Piwnickiego h. Lubicz i Anieli Machczyńskiej h. Machwicz (ur. ok. 1840), właścicieli Sosnowa.

Ok. 1890 r. poślubiła Ignacego Zygmunta Władysława Kretkowskiego h. Dołęga (1863-1948), z którym pozostawiła synów: Antoniego Zygmunta (1897-1973) i Stanisława (1900-1940).

<http://www.sejm-wielki.pl/b/12.354.215/23> VIII 2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=315202/19> I 2014; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 318; PRS, s. 119.

PIWNICKA WANDA h. Lubicz (*ok. 1808 †ok. 1888 r.), ziemianka

Była córką Adolfa Piwnickiego h. Lubicz i Marii Cellary h. Sulima (zm. 1897).

W 1849 r. wyszła Ignacego Ludwika Jana Nepomucena Piwnickiego h. Lubicz, z którym miała czterech synów: Włodzimierza (ur. 1857), Tytusa, Mariana i Witolda (1851-1932).

<http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.19810/23> VIII 2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=246926/18> I 2014; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 318; PRS, s. 119; RZD, cz. 3: 2006, s. 87.

PIWNICKA WANDA h. Lubicz (*22 III 1893 r. w Krzeszowicach †20 XII 1973 r. w Wejherowie), uczestniczka pierwszej wojny światowej i wojny obronnej 1920 r.

Była córką Witolda Piwnickiego h. Lubicz (1851-1932) i Anny Skarzyńskiej h. Bończa (1860-1937), małżonków Piwnickich. Od początku pierwszej wojny światowej była sanitariuszką w szpitalu legionowym i na tym stanowisku wytrwała przy Czerwonym Krzyżu aż do wojny 1920 r.

Miała braci: Witolda Albina; Stefana; Zygmunta Marię, Tadeusza i Stanisława Ludwika oraz siostry: Marię i Jadwigę.

Ok. 1930 r. wyszła za Jana Roszczyka (1906-1967), z którym miała synów: Andrzeja (1940-1940) i Jerzego (1941-1983).

Pochowana na cmentarzu w Wejherowie.

J. Gawin-Waśniewska, *Morituri te salut ant ave Patria*, wstępem poprzedził, przypisami i śródtytułami opatrzył M. Krajewski, Rypin-Płock 2011, pass.; <http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.51940/19> III 2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=266181/19> I 2014; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 318; PRS, s. 119.

PIWNICKA z d. Mukułowska WANDA h. Bończa (*25 X 1900 r. †1944 r. w Warszawie), ofiara zbrodni niemieckich

Była córką Jana Nepomucena (1872-1949) i Franciszki Grabskiej h. Wczele (1878-1953).

Ok. 1930 r. wyszła za Jerzego Włodzimierza Piwnickiego h. Lubicz (1889-1944), żołnierza wojny obronnej 1939 r., zamordowanego w Oświęcimiu. W 1940 r. została wysiedlona wraz z nieletnim synem, Włodzimierzem (ur. 1934) do obozu przejściowego „Szmalcówka” w Toruniu. Po zwolnieniu z obozu, zamieszkała w Warszawie. Po upadku powstania warszawskiego została wraz z synem ponownie aresztowana i przewieziona do siedziby Gestapo przy Alei Sucha, gdzie została zamordowana.

Pozostawiła także starszego syna Jerzego (ur. 1932).

Brzuze, s. 355; *Genealogia*, s. 130; http://www.sejm-wielki.pl/b/dw:59086/20_VIII_2013; http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=N&n=wanda+muku%B3owska/19_I_2014; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 318; PRS PRS, s. 119.

PIWNICKA ZOFIA h. Lubicz (*1811 r. †24 XI 1891 w Słotwinie k. Brzeska Małopolskiego), ziemianka
Była córką Stanisława Piwnickiego (ok. 1780-1840) i Julianny Karnkowskiej z Karnkowa h. Junosza (ok. 1780-1866).

Miał rodzeństwo: Julię; Adolfa; Jana; Zdzisława i Eugeniusza.

Ok. 1830 r. wyszła za Antoniego Ignacego hr. Sumińskiego h. Leszczyc ze Zbójna (1783-1854), z którym miała syna Artura Józefa Gabriela (1834-1886). W 1857 r. wyszła ponownie za mąż za Edwarda Wincenego Trzczińskiego h. Leliwa.

http://www.sejm-wielki.pl/b/ut.35.1.14/19_VIII_2010; http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=300269/19_I_2014; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 318; PRS, s. 119.

PIWNICKA ZOFIA JÓZEFA TERESA h. Lubicz (*1925 r. †7 VIII 1944 r. w Warszawie), przedstawicielka rodu

Była córką Alfreda Piwnickiego h. Lubicz (1879-1966) i Marii Łubieńskiej z Łubnej h. Pomian (1886-1954).

Rodzeństwem jej byli: Maria Janina (1912-1995), Jadwiga Maria (1914-2008), Wojciech Zdzisław (1916-1988), Janina (1918-1982), Wanda (1922-1993) oraz Kazimiera (1926-1944).

Nie pozostawiła potomstwa.

http://www.sejm-wielki.pl/b/zi.6.81.a6/19_VIII_2010; http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=309032/19_I_2014; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 318; PRS, s. 119.

PIWNICKI ADOLF STANISŁAW h. Lubicz (*ok. 1810 r. †1889 r.), prawnik, uczestnik powstania listopadowego, ziemianin

Był synem Stanisława (1780-1840), marszałka sejmu Królestwa Polskiego i Julianny Karnkowskiej h. Junosza z Karnkowa (ok. 1780-1866). W 1827 r. rozpoczął studia na Wydziale Administracji Uniwersytetu Warszawskiego.

W latach 1829-1832 był aplikantem w Wydziale Policyjno-Wojskowym Komisji Wojewódzkiej. Brał udział w powstaniu listopadowym i odznaczył się jako podoficer w ataku na obóz rosyjski pod Nasielskiem w dniu 26 czerwca 1831 r. W 1835 r. był referendarzem w Dyrekcji Generalnej Towarzystwa Ogniewego, a w latach 1842-1850 radcą wydziału w Dyrekcji Ubezpieczeń w Warszawie.

W 1853 r. po matce otrzymał Starorypin, w skład którego wchodziły folwarki: Starorypin Górny, Iwany, Kłusno, Michałki i Rypalki. W Starorypinie pobudował dwór i założył park. W 1867 r. zakończył w swych dobrach proces uwłaszczenia, przeznaczając dla chłopów 110 morgów w Iwanach, 141 – w Starorypinie, 328 – w Kłusnie i 248 – w Rypalkach.

Ożeniony z Marią hr. Cellary (ok. 1810-1897) h. Sulima, córką Dominika i Ludwiki Picard, pozostawił córki:

Wandę, Ignacym Piwnickim i Marię, za Władysławem Waśniewskim z Urszulewa i Bliznego oraz synów: Zygmunta (1835-1915); Adolfa, (ur. 1834); Antoniego; Waldemara i Zdzisława. Starorypin Górny wraz z Iwanami otrzymał syn Zygmunt. Antoni, ożeniony z Wandą Podoską, nie mając potomstwa, w 1907 r. majątek rusinowski ze Starorypinem Dolnym przepisał na bratanika, syna Zygmunta, Wiktora Piwnickiego.

AWKW Rypin, KHip. Rusinowo, Starorypin; Boniecki, *Herbarz*, t. 2, s. 322; *Genealogia*, s. 133, gdzie mylna data urodzenia – ok. 1808; Gerber, *Studenci*, s. 173; http://www.sejm-wielki.pl/b/2.885.47/17_VIII_2010; http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=27053/19_I_2014; Krajewski, *Rypin w okresie zaborów*, s. 162; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 156; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 162; *Lista członków TR*, s. 98; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 318; *Okolice Rypina*, s. 683, gdzie nie wymienia drugiej córki – Marii oraz syna – Zdzisława oraz s. 777; RZD, t. 2, cz. 3, s. 249, 312-313; PRS, s. 119; SGKP, t. 11, s. 262; Uruski, *Rodzina*, t. 13, s. 54.

PIWNICKI ADOLF h. Lubicz (*1834 r. w Płocku †21 IX 1903 r.), ziemianin, kolator kościoła w Rogowie

Był synem Adolfa Stanisława h. Lubicz (ur. ok. 1810) i Marii Cellary Nowickiej h. Sulima (ok. 1810-1897). Wszedł w posiadanie dóbr Sosnowo i Brzeszcze Małych w Rypińskim, liczących ponad 1.200 ha gruntów. Był fundatorem budowy kamiennego kościoła w Rogowie, jako że poprzedni spłonął w 1871 r., w czasie, gdy proboszczem rogowskim był ks. Antoni Donat Jędrzejkowski.

Przed 1865 r. występował jako „*urzędnik referent w Komisji Spraw Wewnętrznych*”. Ze względu na rozległą wiedzę, nazywano go „*encyklopedią chodzącą*”.

Ożeniony ok. 1870 r. z Anielą Machczyńską h. Machwicz, córką Ignacego, właściciela Sosnowa, która w młodości miłością obdarzyła gen. powstańczego Zygmunta Padlewskiego, „*czasami, opowiadając o powstaniu, wyjmowała ze skrytki pamiątki po Padlewskim, a my otaczaliśmy stół dokoła, i spoglądali z największą czcią na metalowe orzelki, na których historia wyryla słowa płomienne „Gloria Victis...”*”. Pozostawił syna Ignacego i córkę Marię Irenę (1871-1943), za Ignacym Zygmuntem Władysławem Kretkowskim h. Dołęga.

Pochowany na cmentarzu w Rogowie, w grobowcu Piwnickich i Machczyńskich. Na płycie nagrobnej zamieszczono inskrypcję następującej treści: „*Człowiek pełen miłości Boga i bliźnich, który kościół miejscowy spalony w roku 1871 wraz z współparafianami odbudował i wśród nich pochowanym być pragnął. Bracia i siostry w Chrystusie, mówcie za niego wieczny odpoczynek*”.

J. Gawin-Wiśniewska, *Ze wspomnień o naczelniku powstania Zygmunta Padlewskiego*, *Życie Mazowsza* 1936, nr 8-9; Gałkowski-Piotrowski, *Rogowo*, s. 290; *Genealogia*, s. 110, 133; Grzybowski, *Duchowieństwo XIX/2*, s. 156, tu najpewniej mylna data spalenia kościoła w Rogowie – 12 lipca 1873; http://www.sejm-wielki.pl/b/16.257.10/17_VIII_2010; http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=18270/19_I_2014; Inskrypcja nagrobna na cmentarzu w Rogowie, gdzie data spalenia się kościoła rogowskiego – 1871; Krajewski, *Posiew wolności*, 156-157; PRS, s. 119

PIWNICKI ALFRED h. Lubicz (*23 XII 1879 r. †6 II 1966 r.), ziemianin, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1920 r.

Był synem Marii Czarna-Zawiszy z Soboty h. Przerowa (ur. 1850) i Zdzisława Piwnickich h. Lubicz (ur. ok. 1850).

Gospodarzył w Woli Raciborowskiej w Kutnowskim. W 1920 r. zaciągnął się do 203. Ochotniczego Pułku Ułanów pod komendą mjra Podhorskiego. Jako sanitariuszka poszła z nim jego żona.

Ożeniony z Marią Łubieńską z Łubnej h. Pomian (1866-1954), pozostawił dzieci: Marię Janinę (1912-1995); Jadwigę Marię (1914-2008); Wojciecha Zdzisława (1916-1988); Janinę (1918-1982); Wandę (1922-1993); Zofię Józefę Teresę (1925-1944) i Kazimierę Augustę Władysławę (1926-1944).

<http://www.sejm-wielki.pl/b/16.78.228/17> VIII 2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=19646/19> I 2014; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 318; PRS, s. 119.

PIWNICKI ALOJZY h. Lubicz (*1783 r. †ok. 1834 r.), ziemianin, rotmistrz ułanów, radca powiatu lipnowskiego

Był synem Ignacego h. Lubicz (ur. 1738-ok. 1802), organizatora konfederacji barskiej w Prusach Królewskich i Teresy z Dziewanowskich h. Jastrzębiec (Boleścic), (ur. ok. 1750), małżonków Piwnickich, właścicieli Gulbin. Po śmierci ojca został właścicielem Gulbin (1802-1834), wycenionych wówczas na 300 tys. złp, gdzie zbudował dwór i założył ciekawy park krajobrazowy na 30 morgach powierzchni, wyróżniający się jeszcze w I połowie XX stulecia. Posiadłość Piwnickich usytuowana była „w pięknym położeniu nad jeziorem, grunta piękne i wzorowe gospodarstwo, budynki piękne, dwór obszerny, pośród parku, 30 morgów wynoszącego, bardzo pięknie przedstawiają się tam widoki”. W 1827 r. wieś liczyła 27 domostw i 231 mieszkańców. W skład posiadłości, oprócz Gulbin, wchodził także folwark Łączonek i osada Grodzisko. W okresie napoleońskim był rotmistrzem ułanów wojsk Królestwa Warszawskiego. W 1812 r. został mianowany radcą powiatowym powiatu lipnowskiego. W latach 1824-1825 w swojej posiadłości w Gulbinach gościł Fryderyka Chopina, przebywającego wtedy na wakacjach u Dziewanowskich w Szafarni.

Ożeniony z Brygidą Borzewską h. Lubicz (1800-1855), córką Ludwika Borzewskiego z Ugoszcza (1755-1807) i Salomei z Nałęczów h. Nałęcz (1776-1833), pozostawił syna Ignacego Ludwika Jana Nepomucena (ur. ok. 1820), któremu przepisał Gulbiny.

Dekanat rypiński, s. 133; *Brzuze*, s. 353, 366; *Genealogia*, s. 129; <http://www.sejm-wielki.pl/b/psb.23067.9/17> VIII 2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=alozjy++piwnicki/19> I 2014, gdzie syn tylko pod pierwszym imieniem; Inf. Zdzisława Borzewskiego z Warszawy z 11 IX 1987 r.; Z. Jeżewska, *Chopin w kraju rodzinnym*, Warszawa 1985, s. 52, 56; *Katalog*, z. 9, s. 40; K. Kępczyński, *Rzadkie rośliny na Wysoczyźnie Dobrzyńskiej*. Zeszyty Naukowe UMK. Biologia 19677, z. 10, s. 175-186; Kociszewski, *Mazowsze*, s. 407; Krajewski, *Listy Chopina*, s. 28-29; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 46; *Lista właścicieli*, nr 178; PRS, s. 119; *Rodzina Piwnickich i Brzeżickich z Gulbin pow. Rypin*, Wiadomości Ziemiańskie, nr 16: 2003, s. 40-43; RZD, cz. 3: 2006, s. 87, gdzie mylna data urodzenia Bridy – 1798 oraz s. 90; SGKP, t. 2: 1881, s. 907; *Spis szlachty*,

s. 185; *Tablice inskrypcyjne na cmentarzu-Kalwarii w Oborach*; (W), *Gulbiński park w rejestrze zabytków*, Biuletyn Informacyjny Gminy Brzuze, nr 8: 2000, s. 20; WUOZ Włocławek, *Park w Gulbinach*, sygn. P-82/G.

PIWNICKI ANTONI h. Lubicz (*ok. 1840 r. †po 1899 r.), ziemianin, działacz gospodarczy

Był synem Adolfa (ur. ok. 1810) i Marii hr. Cellary h. Sulima Nowickiej (zm. 1897). Z małżeństwa otrzymał w 1872 r. dobra Rusinowo, w składzie folwarków: Rusinowo, Marianki, Ławy, Starorypin Dolny, Przedmieście Rypina Piaski, Zakrocz, Krokowy, Rudne, Podole i Sumówko, które w 1886 r. liczyły łącznie 3.124 morgi. W 1902 r. sprzedano Żydom Piaski, a w 1907 r. – Zakrocz. W 1899 r. był jednym z głównych inicjatorów powołania do życia, a potem założycieli Cukrowni Ostrowite.

Ożeniony w 1872 r. z Wandą Podoską h. Junosza, córką Augusta i Emilii ze Zboińskich, nie pozostawił potomstwa. W 1907 r., po śmierci Wandy, dobra Rusinowo otrzymał bratanek Antoniego, Wiktor Piwnicki, syna Zygmunta.

Genealogia, s. 134, 151; <http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.20298/17> VIII 2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=247352/19> I 2014; *Okolice Rypina*, s. 683; PRS, s. 119; *Rodzina Piwnickich i Brzeżickich z Gulbin pow. Rypin*, Wiadomości Ziemiańskie, nr 16: 2003, s. 40-43; Uruski, *Rodzina*, t. 13, s. 54; (Z), *Cukrownia „Ostrowite”*, Echa Płockie i Łomżyńskie 1900, nr 50, s. 5.

PIWNICKI DOMINIK h. Lubicz (*ok. 1760 r.), szambelan królewski

Był synem Kazimierza Ignacego (ur. ok. 1710) i Zofii Radowickiej h. Grzymała. W latach 1768-1794 występował jako szambelan królewski. Prawdopodobnie nie posiadał dóbr w ziemi dobrzyńskiej.

Ożeniony z Heleną Konarską h. Ossoria (Kolczyk), pozostawił trzech synów: Jana Melchiora, Stanisława i Ignacego Józefa, szambelana króla pruskiego, właściciela dóbr Małzewo w pow. starogardzkim.

Genealogia, s. 131; PRS, s. 119; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=dominik+piwnicki/19> I 2014, gdzie nie ma syna – Jana Melchiora; *Spis szlachty*, s. 185; Uruski, *Rodzina*, t. 13, s. 53.

PIWNICKI EUGENIUSZ h. Lubicz (*1818 r. †przed 1879 r.), ziemianin

Był synem Stanisława Piwnickiego h. Lubicz (ok. 1780-1840) i Julianny z Karnkowskich h. Junosza (ok. 1780-1866).

Z małżeństwa z Joanną (zm. 1879), córką hr. Karola Józefa Zboińskiego h. Ogończyk, właściciela Kikół, która w 1854 r. wykupiła od rodzeństwa spadek po ojcu, wszedł w posiadanie dóbr Kikół. Rok wcześniej, w 1853 r., wykupił od szwagra, Władysława Zboińskiego część dóbr Lubin z przyległościami oraz Sarnówek, Rowozinę i Cieszak.

Miał syna Stanisława oraz córki: Juliannę Karolinę Justynę Praksedę, za Arturem Józefem Gabrielem hr. Sumińskim h. Leszczyc (1834-1886), właścicielem Zbójna i Wielgiego; Antoninę, za Mściławem Nałęczem ze Steklina i Bronisławę, za Zygmuntem

Wincentym Stanisławem hr. Sumińskim h. Leszczyń (1845-1885), potem, rozwiedziona, wyszła za Witolda Rafała hr. Bnińskiego h. Łódzia oraz – być może – Janinę (zm. 25 XII 1874) w wieku 22 lat, pochowana na cmentarzu w Sikorzu.

Po śmierci żony w 1879 r. dobra stały się masą spadkową rodzeństwa: Stanisława Piwnickiego; Julianny (Julii) Karoliny Justyny Praksey Sumińskiej (1842-1923), żony Artura Sumińskiego ze Zbójna; Bronisławy Sumińskiej, żony Zygmunta Sumińskiego i Antoniny Nałęcz, która wraz z mężem Mściśławem Nałęczem w 1880 r. nabyła te dobra, dokonując spłaty pozostałego rodzeństwa.

AP Włocławek, KHip. Kikół, sygn. 295, Lubin, sygn. 292; Boniecki, *Herbarz. Uzupełnienia*, s. 196; *Genealogia*, s. 132-133; <http://www.sejm-wielki.pl/b/ut.35.1.20/18> VIII 2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=eugeniusz+piwnicki/19> I 2014; Inskrypcja nagrobkowa na cmentarzu w Sikorzu; *Kikół*, s. 52; PRS, s. 119; RDZ, t. 2, cz. 1, s. 96, cz. 2, s. 74-75.

PIWNICKI IGNACY h. Lubicz (*1738 r. †ok. 1802 r.), ziemianin, poseł na sejm, szambelan króla pruskiego (P 27)

Był synem Kazimierza Ignacego h. Lubicz (ur. ok. 1710) i Teresy z Radowickich h. Grzymała, małżonków Piwnickich z Piwnic k. Torunia.

Ok. 1783 r., w związku z zawartym związkiem małżeńskim, pojawił się w ziemi dobrzyńskiej i przed 1789 r. został właścicielem Gulbin, które wcześniej, od 1775 r. posiadał, drogą dziedziczenia, Wilhelm Orsetti. W skład Gulbin wchodził wtedy zapewne także Łączonek. Posiadał także dobra Zajączkowo w pow. michałowskim oraz przejściowo Blunaki w pow. sztumskim, Janiszewo w pow. tczewskim oraz Galczewo w pow. chełmińskim. W 1764 r. był posłem z województw, malborskiego na sejm elekcyjny, a w 1772 r. – starostą tczewskim. W 1777 r. występował jako podkomorzy królewski. W hierarchii politycznej nosił tytuł szambelana króla pruskiego, który zachował z terenu ziemi chełmińskiej. Za żonę przed 1783 r. poślubił Teresę Dziewanowską h. Jastrzębiec (Boleścic), (ur. 1740-zm. przed 1792), córkę Juliusza, kasztelana chełmińskiego (zm. 1772) i Ludwika z Pawłowskich z Płonego, za którą w 1792 r. otrzymał 112 tys. florenów. Pozostawił jedynego syna Alojzego oraz dwie córki: Alojżę (ur. 1781) i Konstancję (ur. 1783), które zostały zakonnicami.

Boniecki, *Herbarz*, t. 5, s. 199-200; Borucki, *Ziemia*, s. 50; *Brzuze*, s. 353; *Genealogia*, s. 128-129; <http://www.sejm-wielki.pl/b/5.454.30/18.08.10>; J. Gawin-Waśniewska, *Sen panny Teresy. Dobrzyńskie rody ziemiańskie*, *Życie Mazowsza* 1937, nr 3, s. 49-52, nr 4-6, s. 72-77; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=ignacy+piwnicki/19> I 2014, gdzie mylnie dwa razy córka Alojza; Krajewski, *Dobrzyńskie rody*, s. 140-141; Krajewski, *Listry Chopina*, s. 33; PRS, s. 119; W. Szczygielski, *Piwnicki Ignacy h. Lubicz*, PSB, t. 26/3: 1981, s. 600-602; *Spis majątków*, s. 50; Uruski, *Rodzina*, t. 13, s. 15, 53.

PIWNICKI IGNACY LUDWIK JAN NEPOMUCEN h. Lubicz (*13 I 1821 r. w Gulbinach †15 II 1879 r. w Gulbinach), właściciel ziemski

Był synem Alojzego h. Lubicz (1783-ok. 1834) i Brygidy z Borzewskich h. Lubicz (ok. 1800-1855), małżonków Piwnickich z Gulbin.

W 1834 r., po śmierci ojca, będąc nieletnim, odziedziczył majątek Gulbiny. W 1868 r. dokupił od Stanisława Rzeszotarskiego jeszcze Cetki. Jego majątek liczył 1.746 mórg, z czego Gulbiny – 1.226, a Łączonek – 520. W dobrach tych przeprowadził uwłaszczenie chłopów, na co przeznaczył 121 mórg ziemi, w wyniku czego w Gulbinach powstało 38 gospodarstw, zaś w Łączonku – 12.

Ożeniony z Wandą, córką Adolfa Piwnickiego h. Lubicz i Marii Cellary h. Sulima ze Starorypina, pozostawił czterech synów: Włodzimierza, Tytusa, Mariana i Witolda (1851-1932). Po jego śmierci majątkiem zarządzała żona (zm. ok. 1888). Z kolei po jej śmierci synowie, nie chcąc rozdrabniać majątku, przekazali go w całości Marianowi, jednak ustalona formuła spłat nie wytrzymała próby czasu.

Pochowany na cmentarzu w Trąbinie.

AWKW Rypin, KHip. Cetki i Gulbiny; *Brzuze*, s. 354; *Genealogia*, s. 129; <http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.19809/5> X 2013; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=246925/19> I 2014, gdzie tylko pierwsze imię; *Lista członków TR*, s. 98; PRS, s. 119; RDZ, t. 2, cz. 3: 2006, s. 87; *Spis szlachty*, s. 185; Tablica inskrypcyjna na grobowcu rodzinnym na cmentarzu w Trąbinie.

PIWNICKI IGNACY h. Lubicz (*1866 r. †1939 r.), ziemianin, działacz społeczno-gospodarczy (P 28)

Był synem Adolfa Piwnickiego h. Lubicz (ur. ok. 1840) i Anieli z Machczyńskich h. Machwicz, właścicieli Sosnowa i Brzeszczyk Małych w Rypińskim. Po śmierci ojca, w 1903 r. otrzymał Sosnowo i Korzeniewo, jednak zapis hipoteczny nastąpił dopiero w 1907 r. – po śmierci matki. W 1929 r. Sosnowo liczyło 806 ha, a Korzeniewo – 437. Posiadał również majątek Kuchary w pow. płockim.

Był aktywnym działaczem społecznym w pow. rypińskim. W 1907 r. był jednym z założycieli Okręgowego Towarzystwa Rolniczego Ziemi Dobrzyńskiej. W 1915 r. stał na czele Komisji Szacunkowej Towarzystwa Rolniczego Ziemi Dobrzyńskiej na pow. rypiński. W 1916 r. został prezesem koła Polskiej Macierzy Szkolnej Okręgu Rypińskiego. Po utworzeniu w Rypinie prywatnego Progimnazjum Męskiego, od 1916 r. był prezesem Zarządu Towarzystwa Szkoły Średniej. W latach 1919-1920, 1920-1921 (po tragicznej śmierci A. Borzewskiego z Ugoszcza) i w latach 1931-1934 był prezesem rypińskiego Oddziału Związku Ziemian. W sierpniu 1920 r., wobec zbliżających się hord bolszewickich, na kilkanaście dni opuścił swój majątek. Po ustąpieniu nawałnicy bolszewickiej w Sosnowie zbudował ochronkę dla dzieci.

Ok. 1890 r. ożenił się z Wandą Leontyną Jabłońską z Jabłoni h. Jasieńczyk, z którą pozostawił dwie córki: Janinę (ok. 1900-1942), za Arturem Alfredem de Weydenthal Barthlem h. Weydenthal, właściciela Nadroża i Irenę (ur. ok. 1900), za Tadeuszem Janta-Pończyńskim h. Bończa, która odziedziczyła po ojcu Sosnowo. Żona Ignacego, Wanda w czasie okupacji mieszkała w Podlesiu w gminie Rogowo, gdzie zmarła 21 stycznia 1944 r. w wieku 70 lat.

Pochowany na cmentarzu w Rogowie.

AP Bydgoszcz, Urząd Wojewódzki Pomorski, Formularze informacyjne dotyczące Progimnazjum Męskiego w Rypinie za lata szkole: 1917/1918, 1918/1919, 1919/1920; AWKW Rypin,

KHip. Sosnowo; *Genealogia*, s. 134; Gałkowski-Piotrowski, Rogowo, s. 290; <http://www.sejm-wielki.pl/b/8.197.221/18.VIII.2010>; J <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=65794/19.I.2014>; Jasiewicz, *Lista*, s. 806; Krajewski, *Rypin w okresie zaborów*, s. 197-198; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 55, 80-81; Piotrowski, *Biogramy*, s. 175; PRS, s. 119; *Skład organizacji*, s. 127; Świecki-Wybułt, *Mazowsze*, s. 160, 176, 177, 335; Wybułt, *OTRZD*, s. 2, 30; W. Załuski, *Rogowo*, Mazur 1909, nr 49, s. 498; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 231, 385.

PIWNICKI JAN MELCHIOR h. Lubicz (*28 XII 1785 r. †po 1831 r.), ziemianin, pułkownik wojsk polskich, uczestnik powstania listopadowego ofiara prześladowań carskich

Był synem Dominika i Heleny z Konarskich. W 1818 r. za sumę 540 tys. złp od Dominika Dziewanowskiego nabył majątek Płonne. W majątku tym pobudował dwór i założył park.

Będąc w wojsku, dosłużył się stopnia pułkownika. Brał udział w powstaniu listopadowym jako dowódca 1. pułku jazdy płockiej. Za udział w powstaniu władze carskie w 1835 r. skonfiskowały jego majątek, który wkrótce od Skarbu Państwa wykupił Ignacy Łempicki. Ożeniony z Julianną Karnkowską, córką Rafała i Brygidy z Rybińskich, która wkrótce zmarła w Toruniu. Ponownie ożenił się z wdową po swoim bracie, Stanisławie, również Julianną Karnkowską h. Junosza, córką Stefana i Eleonory z Jeżewskich h. Jastrzębiec.

Boniecki, *Herbarz*, t. 9, s. 272; *Genealogia*, s. 87, 131; Gawarecki, *Opis*, s. 122; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=74767/19.I.2014>, gdzie brak inf. o pierwszym małżeństwie; Inf. Zdzisława Borzewskiego z Warszawy z 12 VIII 1990 r.; *Katalog*, z. 6, s. 41; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 123; PRS, s. 119; Uruski, *Rodzina*, t. 6, s. 215-216, t. 13, s. 53.

PIWNICKI JERZY WŁODZIMIERZ h. Lubicz (*19 I 1899 r. w Łączonku †21 I 1944 r. w Oświęcimiu), ziemianin, uczestnik wojny obronnej 1939 r., ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Włodzimierza Piwnickiego h. Lubicz (ur. 1857) i Jadwigi z Płoskich h. Prus (I), (ur. ok. 1870). W stopniu porucznika uczestniczył w kampanii wrześniowej 1939 r. W 1943 r. został aresztowany przez Gestapo w czasie łapanki ulicznej i wywieziony do Oświęcimia, gdzie poniósł śmierć.

Ożeniony ok. 1930 r. z Wandą Mukułowską h. Bończa (25 X 1900-1944), córka Jana Nepomucena i Franciszki Grabskiej h. Wczele, miał dwóch synów: Jerzego (ur. 1932) i Włodzimierza (1934-1944), rozstrzelany razem z matką w czasie powstania warszawskiego.

AP Włocławek, Księga Metrykalna Parafii Trąbin 1857; *Brzuzę*, s. 355; *Genealogia*, s. 130, gdzie tylko jedno imię – Włodzimierz; <http://www.sejm-wielki.pl/b/dw.59095/18.VIII.2010>; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=131070/19.I.2014>; PRS, s. 119.

PIWNICKI JERZY h. Lubicz (*1932 r.), przedstawiciel rodu, syn ofiary hitleryzmu

Był synem Jerzego Włodzimierza Piwnickiego h. Lubicz (1899-1944) i Wandy Mukułowskiej (1900-1944). Ok. 1940 r. wziął ślub z Jolantą Lewandowską, z którą ma dwoje dzieci: Wioletę i Włodzimierza.

<http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.19811/18.V.III.2010>; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=246927/19.I.2014>; PRS, s. 119.

PIWNICKI KAZIMIERZ h. Lubicz (*ok. 1900 r.), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1920 r.

Był synem Mariana Piwnickiego h. Lubicz i Marii Wierzbickiej, właścicieli Gulbin.

Walczył w wojnie polsko-bolszewickiej pod Modlinem. Miał siostrę Helenę (1897-1967), za Bolesławem Brzezickim.

Zmarł w stanie bezzęnnym.

<http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.43467/19.VIII.2010>; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=260335/19.I.2014>; PRS, s. 119.

PIWNICKI KONSTANTY KAZIMIERZ (n. tylko Kazimierz) h. Lubicz (*ok. 1660 r. †7 VI 1691 r.), poseł na sejmy, podwojewodzi chełmiński

Pochodził ze średniozamożnej rodziny szlacheckiej, osiadłej w Prusach Królewskich w Piwnicach k. Torunia, których nabywca (ok. 1530) Jan Dobrski z Dobrego k. Rypina w ziemi dobrzyńskiej dał początek Piwnickim. Był synem Marcina Jerzego (zm. 14 X 1653) i Prudencjanny Kruszyńskiej h. Prawdzic.

Odziedziczył wieś Piwnice pod Toruniem. W 1667 r. brał udział w kampanii Jana Sobieskiego przeciwko Kozakom. Działalność polityczną rozpoczął na sejmiku generalnym w Grudziądzu w dniu 3 sierpnia 1668 r. i został tam wybrany posłem z województwa chełmińskiego na sejm abdykacyjny oraz na sędziego kapiturowego. W dniu 11 lutego 1669 r. z sejmiku generalnego grudziądzkiego posłował na sejm elekcyjny i oddał głos na Michała Korybuta Wiśniowieckiego. Był także posłem z województwa chełmińskiego na sejm 1670 r. W 1674 r. posłował na sejm elekcyjny i głosował wtedy na Jana Sobieskiego. Był też posłem na sejmy w latach: 1677, 1681, 1685 i 1690.

W 1688 lub 1689, jako zaufany człowiek nowego wojewody chełmińskiego, Jana Kosa mianowany został podwojewodzim chełmińskim. Cieszył się zaufaniem i popularnością wśród szlachty pruskiej.

Ożeniony z Zofią z Lubodzieńskich h. Nałęcz, miał synów: Jana Franciszka, posła na sejmy, podwojewodzkiego chełmińskiego; Kazimierza Ignacego, posła na sejmy, miecznika inflanckiego, sędziego ziemskiego chełmińskiego; Antoniego, stolnika inowrocławskiego, i Ignacego, miecznika dobrzyńskiego oraz córkę Marianę, zamężną I v. za Stanisławem Mostowskim, sędzią ziemskim zawkrzańskim, II v. za Janem Zembruskim.

AP Toruń, *Katalog II*, VII, 33, s. 1542, 1617, 1627, 2214, 2453, VII 35, s. 85, 397, 550, 595, 638, 681, akta miasta Kowalewa, 7 (XV 34), k. 31, 45; J. Dygdała, *Piwnicki Konstanty Kazimierz*, PSB, t. 26/3: 1981, s. 604-605; J. Dygdała, *Piwnicki Konstanty Kazimierz h. Lubicz*, SBPN, t. 3: 1997, s. 436; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=200196/19.I.2014>; PRS, s. 119.

PIWNICKI MARIAN GABRIEL h. Lubicz (*1864 r. w Gulbinach †1934 r.), ziemianin (P 29)

Był synem Ignacego Ludwika Jana Nepomucena h. Lubicz (1821-1879) i Wandy z Piwnickich h. Lubicz (ur. ok. 1820), małżonków Piwnickich z Gulbin.

W wyniku podziałów rodzinnych, przeprowadzonych w 1888 r., otrzymał Gulbiny, oszacowane na 100 tys. rubli i liczące 1.130 mórg. Wobec trudności ekonomicznych związanych ze spłatą sukcesorów, w końcu XIX w. podzielił majątek, wydzielając z niego Łączonek i Cetki, które przekazał bratu Włodzimierzowi.

W dniu 11 lipca 1920 r. wszedł w skład Obywatelskiego Komitetu Państwa na pow. rypiński. W sierpniu 1920 r. musiał uciekać przed nadciągającymi wojskami bolszewickimi, kierując się z rodziną i przebywającą w tym czasie w Gulbinach kuzynką, Janiną Gawin-Waśniewską, poprzez Golub i Toruń, na Kujawy zachodnie. Mimo że majątku miał doglądać kowal Skowroński i pisarz Gruszka, najeźdźcy dopuścili się pod jego nieobecność poważnych zniszczeń dworu.

Majątek gulbiński w latach dwudziestych obciążony był jednak długami w Towarzystwie Kredytowym Ziemi, a także u osób prywatnych. W 1925 r. przekazał Gulbiny, o powierzchni 336 ha, wycenione na 196 tys. zł, córce Helenie i jej mężowi, Bolesławowi Brzezickiemu, składając na nich obowiązek spłaty obciążeń. Ci ostatni spłacili długi do 1939 r.

Ożeniony w 1889 r. z Marią Wierzbicką (P 30), córką Mariana i Kazimierzy z Goyskich z Wielgiego k. Zbójna, miał córkę Helenę (1897-1967), za Bolesławem Brzezickim i syna Kazimierza, uczestnika wojny polsko-bolszewickiej. W czasie okupacji niemieckiej jego żona wraz z rodziną zostali wyrzuceni z Gulbin i znaleźli schronienie w gospodarstwie Stróżyńskich w pobliskim Marianowie.

Pochowany w grobowcu rodzinnym na cmentarzu w Trąbinie.

AP Włocławek, Parafia Rzymskokatolicka Działyń, sygn. 82, akt ślubu nr 11; AWKW Rypin, KHip. Gulbiny, Łączonek, Cetki; *Brzuze*, s. 354; J. Gawin-Waśniewska, *Moritur te salut ant ave Patria*, wstępem poprzedził, przypisami i śródtytułami opatrzył M. Krajewski, Rypin-Płock 2011, pass.; *Genealogia*, s. 130; http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.43465/18_VIII_2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=marian++piwnicki/19I2014>, gdzie tylko pierwsze imię; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 17, 80-81; *Księża adresowa*, s. 202; PRS, s. 119; *Rodzina Piwnickich i Brzezickich z Gulbin pow. Rypin*, *Wiadomości Ziemiańskie*, nr 16: 2003, s. 40-43; RZD, t. 2, cz. 2, s. 183, cz. 3, s. 87; Tablice inskrypcyjne na cmentarzu w Trąbinie; Wasiak, *Właściciele*, s. 2; Zawacka, *Brodniczanki*, s. 201-202; *Ziemiańskie dobrzyńscy*, s. 385.

PIWNICKI STANISŁAW h. Lubicz (*ok. 1780 r. †6 VIII 1840 r.), marszałek komisji wojewódzkiej woj. sandomierskiego i kaliskiego, marszałek sejmiku Królestwa Polskiego

Był synem Dominika (1768-1794), szambelana królewskiego i Heleny z Konarskich h. Ossoria (Kolczyk). Z małżeństwa z Julianną Karnkowską, która odziedziczyła dobra Starorypin w 1850 r. po Gabrielu Podolskim, związał się z ziemią dobrzyńską.

Był radcą prefektury płockiej w czasach Księstwa Warszawskiego, a w 1816 r. został komisarzem obwodu płockiego. W latach 1821-1826 był prezesem Komisji woj. sandomierskiego, przyczyniając się do zorganizowania państwowej służby fabrycznej na tym terenie. Wybrany deputowanym miasta Kalisza na sejm Królestwa Polskiego, w 1825 r. został również marszałkiem tego sejmiku. Na sejmie tego roku wprowadził w życie instrukcje rządowe, jednocześnie ha-

mując wystąpienia opozycyjnej grupy kaliskiej. Jako marszałek, przyczynił się do spokojnego przebiegu obrad. Jego *Głos... na zakończenie sejmiku w Izbie Senatorskiej dnia 13 czerwca 1825 r.* ukazał się drukiem (Warszawa 1825) i został nawet przetłumaczony na język francuski.

W dniu 14 stycznia 1826 r. mianowany został prezesem Komisji woj. kaliskiego. W okresie powstania listopadowego Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych i Policji złożyła wnioski w dniu 10 stycznia 1831 r. o usunięcie kilku prezesów komisji wojewódzkich, a wśród nich także i jego. Równocześnie jednak został wysunięty na stanowisko prezesa woj. płockiego. Tymczasem 21 stycznia 1831 r. Rada Najwyższa Narodowa mianowała go członkiem komisji potrzeb wojska, wzywając jednocześnie do niezwłocznego przybycia do Warszawy. W związku z objęciem tam stanowiska, zwolniony został w dniu 7 lutego 1831 r. ze stanowiska prezesa Komisji Woj. Kaliskiego. Po upadku powstania listopadowego został ponownie mianowany, we wrześniu 1831 r. prezesem Komisji Woj. Kaliskiego, jako przedstawiciel władz Królestwa i realizator polityki rządowej. Wówczas zalecił wszystkim miastom i magistratom, aby przywrócić porządek oraz nakazał zniesienie orłów i pieczęci polskich i zastąpienie ich godłem rosyjskim. Stanowisko to zajmował do 1834 r., od 1835 r. pracował w Komisji Skarbu Królestwa Polskiego, a w 1840 r. był dyrektorem Komisji Spraw Wewnętrznych.

Był członkiem lub założycielem kilku łóż masońskich. Z praw nowego szlachectwa w Królestwie Polskim wylegitymował się w 1839 r.

Odnznaczony był Orderem Orła Białego, Orderem św. Anny I Klasy i Orderem św. Stanisława I Klasy.

Ożeniony z Julianną (Julią), córką Stefana Karnkowskiego h. Junosza (zm. 1866 r.) i Eleonory z Jeżewskich, miał córkę Zofię (1811-1881), żonę I v. Antoniego Ignacego hr. Sumińskiego (1783-1854), generalnego dyrektora poczt i policji Królestwa Polskiego, 2. v. Edwarda Wincentego Trzczińskiego h. Leliwa, syna Eugeniusza, właściciela dóbr Sikorza i Słotwin; córkę Julię (1807-1893), żonę Antoniego Grzegorza Feliksa Borzewskiego (1796-1860) oraz synów: Eugeniusza, Jana, Zdzisława i Adolfa (ur. 1834), powstańca 1830/1831 r., później radcę dyrekcji ubezpieczeń, kierownika wydziału miast i właściciela dóbr Starorypin w pow. rypińskim.

Pochowany na cmentarzu-Kalwarii w Oborach. Płyta pamiątkowa poświęcona pamięci S. Piwnickiego znajduje się w Kościele Ojców Karmelitów w Oborach.

AGAD, Sekretariat Stanu Królestwa Polskiego, sygn. 16 (1826-1827), władze centralne powstania 1830/1831, sygn. 455 k. 99-100, 132-133, 231-233, sygn. 523 k. 29, sygn. 524 k. 13, 22, 24, 30, 31, 33, 34, 49; A. Barszczewska, *Województwo kaliskie i mazowieckie w powstaniu listopadowym*, [w:] *Osiemnaście wieków Kalisza*, Kalisz 1962, t. 3, s. 205-224; Boniecki, *Herbarz*, t. 9, s. 272; M. Brandys, *Koniec świata szwoleżerów*, t. 1: *Czcigodni weterani*, Warszawa 1972, s. 370-371; *Genealogia*, s. 87, 132; N. Gąsiorowska-Grabowska, *Z dziejów przemysłu w Królestwie Polskim 1815-1918*, Warszawa 1965, s. 40; Gerber, *Studenci*; <http://www.sejm-wielki.pl/b/psb.23073.9/18.08.10>; <http://www.sejm-wielki.pl/b/9.485.259/23.08.10>; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=74765/19I2014>; *Katalog*, z. 9, s. 40; K. Koźmian, *Pamiętniki*, Poznań 1865, z. 3, s. 92; Krajewski, *Listy Chopina*, s. 30; M. Krajewski, *Posłowie i senatorzy regionu*, *Gazeta Pomorska* 1989, nr 137; Krajewski, *Usque ad finem*,

s. 156-157; R. Przelaskowski, *Sejm warszawski 1825 r.*, Warszawa 1929; (Red.), *Piwnicki Stanisław*, PSB, t. 26/3: 1981, s. 606-607, gdzie pozostała literatura, jednak bez data jego życia; PRS, s. 119; W. Rostocki, *Administracja lokalna w Królestwie Polskim wobec powstania listopadowego*, [w:] *Powstanie listopadowe 1830-1831*, pod red. W. Zajewskiego, Warszawa 1980, s. 159, 161, 162; F. Skarbek, *Dzieje Polski*, cz. 1, Poznań 1877, s. 183, 184; Smoleński, *Kościół*, s. 49-50; *Spis szlachty*, s. 185; H. Więckowska, *Opozycja liberalna w Królestwie Kongresowym 1815-1830*, Warszawa 1925, *Rozprawy Historyczne Towarzystwa Historycznego Warszawskiego*, t. 3, z. 2; Tablica inskrypcyjna w kościele w Oborach; Uruski, *Rodzina*, t. 13, s. 54.

PIWNICKI STANISŁAW h. Lubicz (*2 XII 1891 r. †20 VII 1962 r. w Poznaniu), ziemianin, działacz polityczny

Był synem Stanisława Piwnickiego (ur. ok. 1860) i Elżbiety Dembowskiej z Nacpolskich h. Jelita. Po ojcu przejął majątek Sikórz. Zaangażowany politycznie, najpierw do 1929 r. w Stronnictwie Chrześcijańsko-Rolniczym, a następnie kolejno w BBWR i OZN. Podczas pierwszej wojny światowej jego dwór został częściowo spalony, stąd po zakończeniu wojny zajął się jego odbudową. Po odbudowie budynek w znacznym stopniu utracił cechy stylowe. W swoim dworze w okresie międzywojennym gościł znane osobistości ze świata kultury, m. in.: Juliana Tuwima (wspominającego Sikórz w *Kwiatach polskich*), Antoniego Słomińskiego, Ludwika H. Morstina, Tadeusza Dołęgę Mostowicza, malarzy, braci Józefa i Stanisława Chmielewskich. W 1930 r., pod wpływem sugestii przyjaciela domu, malarza Czajkowskiego jego żona przystąpiła do likwidacji sadu otaczającego dwór, pozostawiając jedynie kasztanowce, rosnące wzdłuż zachodniej granicy parku i na jego miejscu założyła park. Przypuszcza się, że Czajkowski inspirował się projektem ogrodu, opracowanym przez Stanisława Celichowskiego.

Z małżeństwa zwanego ok. 1914 r. z Elżbietą Dierżkraj-Morawską z Chomięcic h. Drogosław, miał córkę Lili Elizę (1918-1981), za Piotrem Cieleckim h. Zaremba i Katarzynę (1921-1976), za Janem Mockało.

Dwojnych, *Brudzeń*, s. 162; <http://www.sejm-wielki.pl/b/dw.55772/23> VIII 2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=127950/19> I 2014; *Kurier Mazowiecki* 1937, nr 264; PRS, s. 119, *Sikórz, gm. Brudzeń*, <http://sikorz.pl/historia-sikorza.html/4> III 2014, gdzie mylnie jego żoną tytułuje się hrabiną.

PIWNICKI STANISŁAW LUDWIK h. Lubicz (*15 X 1897 r. †20 XI 1941 r.), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej

Był synem Witolda Piwnickiego h. Lubicz (1851-1932) i Anny Skarzyńskiej h. Bończa (1860-1937).

Walczył w Legionach Polskich, w czasie wojny polsko-bolszewickiej 1920 r. był przydzielony do biura komendy mjr. Wimmera w Grudziądzu.

Miał siostry: Marię, Wandę Jadwigę oraz braci: Witolda Albina Stefana, Zygmunta i Tadeusza.

Ożeniony z Ireną Klarą Mierzanowską (1897-1986), pozostawił syna Zbigniewa (1919-1989).

Pochowany na Cmentarzu Służewieckim w Warszawie (strona prawa, linia 27, gr. 19).

J. Gawin-Waśniewska, *Morituri te salut ant ave Patria*, wstępem poprzedził, przypisami i śródtytułami opatrzył M. Krajewski, *Rypin-Plock* 2011, pass.; <http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.51964/23> VIII 2010, gdzie tylko pierwsze imię; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=266200/19> I 2014; PRS, s. 119.

PIWNICKI STEFAN h. Lubicz (*29 IX 1888 r. w Krakowie †24 II 1957 r. w Łodzi), przedstawiciel rodu

Był synem Witolda Piwnickiego h. Lubicz (1851-1932) i Anny Skarzyńskiej h. Bończa (1860-1937).

Rodzeństwem jego byli: Witold Albin (1886-1939), Maria (1892-1970), Wanda (1893-1973), Zygmunt Maria (1895-1943), Stanisław Ludwik (1897-1941), Jadwiga (1900-1945) i Tadeusz (1902-1939).

Pozostał w stanie bezżennym i nie pozostawił potomstwa.

Pochowany na cmentarzu parafialnym w Służewie k. Torunia.

<http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.43478/23> VIII 2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=stefan+piwnicki/19> I 2014; PRS, s. 119.

PIWNICKI TYTUS h. Lubicz (*1854 r. w Gulbinach †3 VI 1913 r.), ziemianin, hodowca owiec, prawnik, organizator gospodarki rolnej (P 31)

Był synem Ignacego Ludwika Jana Nepomucena i Wandy z Piwnickich h. Lubicz Piwnickich, właścicieli Gulbin i Cetek. Posiadał także majątek Stróże na Kujawach. Po ukończeniu Szkoły Realnej we Włocławku i studiów na wydziale przyrodniczym w Warszawie, osiadł na roli.

Przeniósłszy się do majątku Czuple w Gostynińskim, gdzie został powołany do składu dyrekcji Towarzystwa „Snop”. Był znanym w Królestwie Polskim hodowcą owiec. Od 1908 r. był przewodniczącym Sekcji Chowu Owiec Centralnego Towarzystwa Rolniczego. Pełnił również funkcję radcy Dyrekcji Szczegółowej i Główniej Towarzystwa Kredytowego Ziemiańskiego. Jako członek Komitetu Centralnego Towarzystwa Rolniczego zajmował się organizacją stacji doświadczalnych. Na łamach „Gazety Rolniczej” opublikował kilka artykułów dotyczących tej problematyki, m. in. „Rasa płomiańska owiec” (1910, nr 11), a dotyczący hodowli prowadzonej przez Bronisława Pruskiego w Płominach koło Dobrzynia nad Wisłą, „Dochód z owiec” (1910, nr 50), „W sprawie hodowli owiec” (1911, nr 22), a także oddzielną publikację pt. *Krótki zarys żywienia owiec* (Warszawa 1901), która doczekała się nawet kilku wydań.

Ożeniony z Marią Górską z Góry h. Pobóg, nie pozostawił potomstwa.

Brzuze, s. 354; *Genealogia*, s. 129; <http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.43463/23.08.10>; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=tytus+piwnicki/19> I 2014; J. T., *Śp. Tytus Piwnicki*, *Więś i Dwór* 1913, z. 13, s. 14; *Lista członków TR*, s. 98; PRS, s. 119; W. Pruski, *Hodowla zwierząt gospodarskich w Królestwie Polskim w latach 1815-1918*, t. 3, Warszawa 1969, s. 419, 431, 432; *Rodzina Piwnickich i Brzeżickich z Gulbin pow. Rypin*, *Wiadomości Ziemiańskie*, nr 16: 2003, s. 40-43.

PIWNICKI WIKTOR h. Lubicz (†1943 r. w Rypinie), ziemianin

Był synem Zygmunta (1835-1914) i Haliny Aliny Marcelli z Hornowskich h. Korczak (ur. 16 I 1836), właścicieli dóbr Starorypin.

Był bratankiem właścicieli dóbr Rusinowo, Antoniego i Wandy z Podoskich, małżonków Piwnickich. Dobra Rusinowo w 1886 r. składały się z następujących wsi: Rusinowo, Marianki, Ławy, Starorypin Dolny, Przedmieście Rypina Piaski, Zakrocz, Krokowy, Rudne, Podole, Sumówko, o łącznej powierzchni 3.124 morgi. W 1907 r., po stryjosw, Antonim i Wandzie Piwnickim, odziedziczył dobra Rusinowo o wartości 200 tys. rubli, przy czym darczyńcy oddzielili od tych dóbr Zakrocz i Piaski. W 1913 r. po śmierci ojca przejął dobra Starorypin, łącząc w ten sposób Starorypin Dolny i Starorypin Górny. W 1926 r. posiadał także wieś Iwany o powierzchni 205 hektarów. W 1911 r. spadek po stryjosw, tj. Rusinowo z Mikołajewem, Starorypinem Dolnym, Krokowym, Rudnem, Sumówkiem i Ławami sprzedał za sumę 161.500 rubli Kazimierzowi Witkowskiemu. W 1913 r. sprzedał z kolei Marianki k. Rypina (390 mórg) i część Podola (220 mórg) Kazimierzowi Góreckiemu. Po sprzedaży większości odziedziczonych dóbr, pozostawił sobie tylko Starorypin Prywatny (Dolny i Górny). W latach 1936-1939 pozostały majątek ziemski sprzedał Stanisławowi Reinhardowi i zamieszkał w Rypinie. W latach 30. XX w. był akcjonariuszem Cukrowni Ostrowite.

W czasie najazdu bolszewickiego w sierpniu 1920 r. służba dworska jego majątku w Starorypinie, w przeciwieństwie np. do nieodległych posiadłości ziemskich w Ugoszczu, Długiem, czy Osieku, nie uczestniczyła w zajmowaniu i niszczeniu mienia.

W 1909 r. figurował ponadto jako właściciel dóbr: Szpaki, Rogale, Szyjki i Blizno.

Zmarł bezpotomnie.

Pochowany na cmentarzu w Rypinie.

AWKW Rypin, KHip. Iwany, Rusinowo, Starorypin; Chelmicki, *Pamiętniki*, s. 93; Gawin-Waśniewska, *Morituri*, s. 41 i n.; *Genealogia*, s. 134; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=62477/15> XI 230134, nie wymienia jego jako syna Zygmunta; Krajewski, *Cukrownia Ostrowite*, s. 18; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 95; *Księga adresowa*, s. 2046; *Majątki na Mazowszu; Okolice Rypina*, s. 683; PRS, s. 119; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 386.

PIWNICKI WITOLD h. Lubicz (*14 VI 1851 r. w Gulbinach †1932 r. w Mosinie), artysta-malarz, portrecista, batalista

Był synem Ignacego Ludwika Jana Nepomucena (1821-1879) i Wandy Piwnickiej h. Lubicz (ur. ok. 1820) i właścicieli Gulbin i Cetek. Studia rozpoczął w 1867 r. w Monachium w klasie malarstwa starożytności Akademii Sztuk Pięknych u Aleksandra Wagnera. W Monachium spotykał się z Maksymilianem Gierymskim oraz Juliuszem Kossakiem i malował nawet w jego pracowni. W 1871 r. otrzymał brązowy medal za obraz „*Pracownia Alchemika*”. Kontynuował studia w Rzymie u Francesco Coghetiego. Po powrocie do kraju studiował na Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie u Jana Matejki. W latach 1878-1879 studiował z kolei w Dreźnie. W 1896 r. stał się członkiem Kunstvereinu w Monachium.

Najchętniej malował sceny rodzajowe o motywach historycznych i romantycznych. Uchodził za znakomitego malarza koni. Ok. 1877 r. namalował swój najbardziej znany obraz „*Bitwa pod Cecorą 1620*”, który w 1883 r. ofiarował Muzeum Narodowemu w Krakowie. W 1877 r. powstał znany obraz „*W drodze do Monachium*”. Namalował również obrazy znajdujące się w kościele parafialnym w Trąbinie k. Rypina, a także portret Zygmunta Działowskiego (1843-1878), znajdujący się w siedzibie Towarzystwa Naukowego w Toruniu.

Swoje obrazy wystawiał w Krakowie: TPSP 1872-74, 1877, 1878, 1883-85, 1887, 1889, 1896 oraz na pierwszej wystawie sztuki polskiej w 1887 r.; w Warszawie: TZSP 1873, 1881, 1885, w Salonie Krywulta 1881, 1882, 1898, w Salonie Artystycznym 1896, w TPN w Poznaniu 1888, w Kunstlerhausie we Wiedniu 1875, 1877, w Dreźnie 1878, 1879 oraz w Monachium 1879.

Jego prace znajdują się w Muzeum Narodowym w Warszawie, w Poznaniu, oraz najbardziej znane dzieło „*Bitwa pod Cecorą w 1620 r.*” – w Muzeum Narodowym w Krakowie.

Ok. 1880 r. ożeniony był z Anną Skarzyńską h. Bończa, pozostawił ośmioro dzieci: Witolda Albina (1886-1939), Stefana (1888-1957), Marię (1892-1970), Wandę (1893-1973), Zygmunta Marię (1895-1943), Stanisława Ludwika (1897-1941), Jadwigę (1900-1945) i Tadeusza (1902-1939).

Pochowany w grobie rodzinnym na cmentarzu w Trąbinie.

AP Włocławek, K. Metr. Par. Trąbin z 1851 r.; *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künste*, Leipzig 1933, t. 27, s. 124; *Brzuze*, s. 355; Galeria „Żak”, <http://www.artinfo.pl/?pid=galleries&sp=offers&id=46030&sgallery=19588&lng=1/20> VIII 2013; *Genealogia*, s. 129-130; <http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.43470/19> X 2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=260339/19> I 2014; *Korespondent Płocki* 1880, nr 7, s. 2; J. I. Kraszewski, *Listy z zagranicy* (o obrazie W. Piwnickiego), *Bluszcz* 1878, nr 51, s. 406-407; A. Mańkowski, *Działowski Zygmunt*, PSB, t. 6: 1948, s. 74; *Polska bibliografia sztuki 1801-1944*, t. 1: *Malarstwo polskie*, cz. 2, opr. J. Wiercińska, M. Łabińska, Wrocław-Warszawa-Kraków 1976, s. 151, nr 9106-9107; PRS, s. 119; *Rodzina Piwnickich i Brzezickich z Gulbin pow. Rypin*, *Wiadomości Ziemiańskie*, nr 16: 2003, s. 40-43; A. Ryszkiewicz, *Malarstwo polskie. Romanizm, historyzm, realizm*, Warszawa 1989, s. 28; *Tydzień Literacki* 1877, nr 4, s. 63; *Tygodnik Powszechny* 1877, nr 46, s. 735; Tablica nagrobna na cmentarzu w Trąbinie; *Zaluski, Szkic*, s. 67.

PIWNICKI WITOLD ALBIN h. Lubicz (*2 III 1886 r. w Warszawie †18 X 1939 r. w Warszawie), przedstawiciel rodu

Był synem Witolda Piwnickiego h. Lubicz (1851-1932) i Anny Skarzyńskiej h. Bończa (1860-1937).

Rodzeństwem jego byli: Stefan (1888-1957), Maria (1892-1970), Wanda (1893-1973), Zygmunt Maria (1895-1943), Stanisław Ludwik (1897-1941), Jadwiga (1900-1945) i Tadeusz (1902-1939).

Ok. 1900 r. ożenił się ze Stanisławą Lesiewicz.

<http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.43472/23> VIII 2013; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=260341/19> I 2014; PRS, s. 119.

PIWNICKI WŁODZIMIERZ h. Lubicz (*1857 r. w Gulbinach †po 1920 r.), ziemianin, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej

Był synem Ignacego Ludwika Jana Nepomucena h. Lubicz i Wandy z Piwnickich h. Lubicz, małżonków Piwnickich. W wyniku podziałów rodzinnych w 1888 r. otrzymał majątek Cetki i Łączonek. Posiadał je do 1904 r.

W 1920 r. walczył w Wojsku Polskim w obronie przed nawałnicą bolszewicką.

Ok. 1890 r. ożeniony z Jadwigą Marianną Płoską h. Prus (I), córką Aleksandra i Zofii z Brudnickich, właścicieli Sokółowa, Kamionki i Białkowa, pozostawił syna Jerzego Włodzimierza (1899-1944), uczestnika wojny obronnej i ofiary zbrodni niemieckich.

Brzuze, s. 354-355; *Genealogia*, s. 130, 143; <http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.19807/23> VIII 2013; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=246923/19> I 2014; Kowalski, *Golub-Dobrzyń*, s. 317; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 81; PRS, s. 119.

PIWNICKI ZDZISŁAW h. Lubicz (*ok. 1850 r.), ziemianin

Był synem Adolfa Piwnickiego h. Lubicz i Marii hr. Cellary h. Sulima (zm. 1897).

Ok. 1870 r. ożenił się z Marią Czarna-Zawiszą z Soboty h. Przerowa, pozostawił syna Alfreda (1879-1966) oraz córki: Jadwigę, za Adamem Dąbskim z Dąbia h. Godziemba i Halinę, za Józefem Celińskim.

<http://www.sejm-wielki.pl/b/zi.6.81.o/23> VIII 2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=309035/19> I 2014; PRS, s. 119.

PIWNICKI ZYGMUNT h. Junosza (*30 I 1835 r. w Starorypinie †23 V 1914 r.), ziemianin

Był synem Adolfa Piwnickiego i Marii hr. Cellary Nowickiej h. Sulima (zm. 1897), właścicieli dóbr Starorypin. W 1889 r. po ojcu przejął majątek Starorypin.

Ok. 1860 r. ożeniony z Aliną Marcelą Haliną Hornowską h. Korczak (ur. 16 I 1836), pozostawił syna Wiktora (zm. 1943) i córki: Julię (2 VII 1862-29 XI 1938), za Stanisławem Kiersnowskim ze Szepietowa h. Pobóg; Annę (1867-1936), za Marianem Karwatem h. Murdelio i Anielę (ok. 1860), za Kazimierzem Zdziarskim. Majątek przekazał synowi, Wiktorowi.

Pochowany na cmentarzu-Kalwarii w Oborach, po lewej stronie za kaplicą grobową Borzewskich. Nagrobek odnowiony w 2013 r. staraniem piszącego te słowa.

AWKW Rypin, KHip, Iwany, Rusinowo, Starorypin; Boniecki, *Herbarz*, t. 7, s. 345; *Genealogia*, s. 134, gdzie mylnie imiona jego córek jako: Julia, Kazimiera i Aniela; <http://www.sejm-wielki.pl/b/7.833.175/18.08.10>; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=62477/14> XI 2013, gdzie nie wymienia syna Wiktora; Inskrypcja ryta w nagrobku lastrykowym na cmentarzu w Oborach; Krajewski, *Rypin w okresie zaborów*, s. 202-203; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 104; Minakowski, *Elita*, s. 27; *Okolice Rypina*, s. 684, gdzie trzecia córka – Aniela; PRS, s. 119; *Spis szlachty*, s. 185; Uruski, *Rodzina*, t. 13, s. 54.

PIWNICKI ZYGMUNT MARIA h. Lubicz (*16 VIII 1895 r. w Krakowie †25 XII 1943 r. w Warszawie), żołnierz Legionów Polskich, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej

Był synem Witolda Piwnickiego h. Lubicz (1851-1932) i Anny Skarzyńskiej h. Bończa (1860-1937).

Prosto ze szkół wstąpił do Legionów i przebył całą kampanię z I Brygadą, po czym, będąc instruktorem w Szkole Podchorążych, wyruszył na ochotnika mimo niewyleczonych, bardzo ciężkich ran, gdy się tylko rozpoczęła wojna z bolszewikami.

Miał rodzeństwo: Witolda Albina (1886-1939), Stefana (1888-1957), Marię (1892-1970), Wandę (1893-1973), Stanisława Ludwika (1897-1941), Jadwigę (1900-1945) i Tadeusza (1902-1939).

W dniu 20 VIII 1921 r. wziął ślub z Janiną Helbich h. Pikolar (1901-1971), z którą miał córkę, Krystynę (1925-2007), za Henrykiem Raubo (1926-2006).

Pochowany na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie (kw. 332p, rz. 1, gr. 3).

J. Gawin-Waśniewska, *Morturi te salut ant ave Patria*, wstępem poprzedził, przypisami i śródtytułami opatrzył M. Krajewski, Rypin-Płock 2011, pass.; <http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.43479/19.08.10>; PRS, s. 119.

PIWO ze Skoszewa JAN h. Prawdzic (†1649 r.), właściciel ziemski, podczaszy plocki, elektor z woj. plockiego

Z małżeństwa z Anną, córką Feliksa Sierpskiego i Anny z Kiernowskich, która otrzymała w posagu pół Sierpca, Okalewo z przyległościami oraz Kiernozię w woj. rawskim, wszedł w posiadanie tych dóbr. Wraz żoną był dobroczyńcą kościoła Matki Bożej Sierpeckiej.

Z małżeństwa pozostawił czterech synów: Jędrzeja (Andrzeja); Adama, Mikołaja i Krzysztofa. Jędrzej, starosta szczeciński, żonaty był z Anną z Gomulickich. Z tego małżeństwa był Stanisław z Opolska Piwo. Żoną Krzysztofa, cześnika plockiego była Dorota (zm. 1640). Po jego śmierci, wdowa Anna wyszła za Jana Dunina Wolskiego, kanclerza koronnego

Boniecki, *Herbarz*, t. 12, cz. 1; *Inskrypcje II*, s. 49, przypis 1 i 2; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 318; Paprocki, *Herbarz*, s. 622; Piotrowski, *Dobra okalewskie*, s. 65; Piotrowski, *Skrwilno*, s. 41, 43, 180; PRS, s. 159; RZD, t. 2, cz. 1, s. 128; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 54.

PIWO z Opolska STANISŁAW h. Prawdzic (*ok. 1596 r. †17 I 1649 r.), podczaszy plocki, właściciel dóbr okalewskich i skarbu skrwileńskiego

Był synem Andrzeja z Opolska, starosty szczycieńskiego i Anny z Gomulickich, kasztelanki spicymierskiej. Posiadał m. in. dobra okalewskie w ziemi dobrzyńskiej wraz ze Skrwilnem. W 1632 r. elektorował z województwa plockiego. Był dobroczyńcą i donatorem Sanktuarium Matki Bożej Sierpeckiej, któremu zapiisał testamentem 1.000 zł i ofiarował różne utensylia. Uznany za posiadacza skarbu skrwileńskiego, który został zakopany przez jego żonę w związku z najazdem szwedzkim w 1655 r. w czasach panowania króla Jana Kazimierza. (Skarb ten został odkryty w 1961 r.). Miał braci: Jana i Piotra. Piotr był sędzią ziemskim gostyńskim i po śmierci żony Stanisławy w latach 1655-1661 posiadał Skrwilno, które sprzedał Janowi Bonawenturze v. Janowi Dobrogostowi Krasieńskiemu h. Ślepowron.

Ożeniony z Zofią Magdaleną z Loków, córką starosty borzechowskiego Jana Loki h. Rogala. Zofia w latach 1649-1655 posiadała Okalewo. Dwór i wieś w tym czasie położone były na terenie dzisiejszej wsi Niemcowizna. Zofia zmarła ok. 8 sierpnia 1655 r. S. i Z. Piwo pozostawili córkę Dorotę, fundatorkę klasztoru bernardynów w Łęczycy (1632).

Pochowany w kościele benedyktynek na wzgórzu Loret w Sierpcu, gdzie żona Zofia wystawiła mu nagrobek z marmuru i alabastru.

J. Bieniak, *Do kogo należał skarb ze Skrwilna?*, Ilustrowany Kurier Polski 1961, nr 138, z 16 VI; Boniecki, *Herbarz*, t. 15, s. 10; T. Chrzanowski, *Wędrówki po sarmacji europejskiej*, Kraków 1988, s. 128-129; J. Chudziakowa, *Wczesnośredniowieczny gród w Skrwilnie*, [w:] *Szkice*, s. 44; <http://www.muzeum.torun.pl/portal.php?aid=120220832647a83e46017aa/30> X 2013; *Informator Muzeum w Toruniu*, Toruń 1964; *Inskrypcje*, s. 23-24; *Inskrypcje*, II, s. 49-50; S. Kostanecki, *Odkrycie skarbu w Skrwilnie w powiecie rypińskim*, Notatki Plockie 1961, nr 20, s. 33; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 158; K. Kluczwajd, *Skarb ze Skrwilna. Klejnoty szlachty polskiej w zbiorach Muzeum Okręgowego w Toruniu*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 3; 2002, s. 56 i n.; J. Myślińska, *Skarb ze Skrwilna*, wyd. 2, Toruń 1978, s. 6-13; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 318; K. Niesiecki, *Korona Polska*, t. 3, Lwów 1740, s. 607; Paprocki, *Herbarz*, s. 622; Ł. Paprocki, *Łaski cudowne przy kościele sierpskim Wniebowzięcia Bogarodzicy*, (b.m.w.) 1652; Piotrowski, *Dobra okalewskie*, s. 65; R. Piotrowski, *Opowieść o skarbie ze Skrwilna*, Ziemia Dobrzyńska 1994, nr 2, s. 1.12; Piotrowski, *Skrwilno*, s. 41-42, 45, 180; PRS, s. 159; RZD, t. 2, cz. 1, s. 128-129; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 54; Witkowski, *Mordercy*, s. 9-10; *Zabytki*, s. 204.

PLATER-BROEL hr. GUSTAW KRZYSZOF h. Własnego (*11 I 1850 w Długiem k. Rypina †19 III 1923 r. w Rydze), ziemianin

Był synem Krzysztofa hr. Broel-Platera z Broelu (7 VIII 1808-1871), Elżbiety Cissowskiej h. Sas (8 VII 1824-15 III 1901 w Długiem), właścicieli Długiego k. Rypina. W 1901 r. wraz z rodzeństwem stał się właścicielem tych dóbr. W 1903 r. wskutek działów rodzinnych znalazł się sam w posiadaniu tego majątku. Rok później, w 1904 r., za sumę 150 tys. rubli sprzedał go Arturowi Borzewskiemu h. Lubicz (1876-1938).

Miał braci: Romana i Stanisława.

Ok. 1884 r. ożenił się z Marią hr. Broel-Plater z Broelu h. Własnego (ur. 1862). Nie pozostawił potomstwa.

Genealogia, s. 51, gdzie tylko jedno imię – Gustaw; <http://www.sejm-wielki.pl/b/lu.22237/23VIII> 2013; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=172295/19> I 2014, gdzie także tylko imię Gustaw; PRS, s. 159.

PLATER-BROEL hr. KRZYSZTOF h. Własnego (*7 VIII 1808 r. †1871 r.), ziemianin

Był synem Krzysztofa Broel-Platera h. Własnego (ur. ok. 1780) i Konstancji Pac-Pomarnackiej h. Gozdawa (ok. 1780-zm. po 1868).

W 1842 r. przez małżeństwo z Elżbietą z Cissowskich h. Sas (1825-8 III 1901), córką Mariana, stał się właścicielem majątku Długie w pow. rypińskim. Niebawem w majątku zaprowadził nowoczesną gospodarkę rolną, a także rybną w miejscowym jeziorze. W 1869 r. w Długiem założył dużą piekarnię, dającą pieczywo dla pobliskiego Rypina. W swojej posiadłości zbudował także krochmalnię. Ok. 1860 r. Towarzystwo Rolnicze

przyznało mu złoty medal za „starannie prowadzone zagajniki”. Jego staraniem w Długiem powstał okazały pałac w stylu klasycystycznym, ogród oraz młyn, zachowany do dziś, starannie odrestaurowany przez nowego właściciela. Za jego czasów dobra Długie składały się z folwarków: Długie, Marianowo oraz wsi Długie, Kozłowice i Wrzeszewo.

Z małżeństwa zawartego przed 1847 r. z Elżbietą z Cissowskich miał dzieci: Romana (ur. 1847), Gustawa Krzysztofa (1850-1923), Stanisława (ur. 1851) i Felicję (ur. 1854).

Pochowany na cmentarzu w Strzygach.

Genealogia, s. 51; <http://genealogia.grocholski.pl/gd/wywod.php?id=056025&string=0/23> VIII 2013; <http://www.sejm-wielki.pl/b/3.441.24/23.08.10>; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=31821/19> I 2014; PRS, s. 159; SGKP, t. 2, s. 36; Tablica inskrypcyjna na cmentarzu w Strzygach; Uruski, *Rodzina*, s. 331; *Zabytki*, s. 199.

PLĄSKOWSKA FRANCISZKA h. Oksza (XVIII w.), współwłaścicielka wsi Chojno

Była córką Czapskiego, miecznika „ziem pruskich”. Razem ze swym mężem od 1730 r. była współwłaścicielką wsi Chojno w ziemi dobrzyńskiej. Wraz z mężem prowadziła wieloletnie spory z Klasztorem Ojców Karmelitów w Oborach. Pewnego razu „publicznie na cmentarzu ubliżyła obecnym tam karmelitom, a słuzęcego ich w pobliżu świątyni kijem obłożyć kazala”. Ożeniona z Franciszkiem Pląskowskim, miała córki: Elżbietę, ożenioną z Bojanowskim, Kunegundę ożenioną z Mazowieckim oraz synów: Kazimierza, żonatego z Orłowską; Andrzeja i Olbrachta, w 1764 r. elektora z ziemi dobrzyńskiej.

Krajewski, *Kościół*, s. 27; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 320; PRS, s. 159; SGKP, t. 1, s. 624; Smoleński, *Kościół*, s. 61-63; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 71.

PLĄSKOWSKA MARIA h. Oksza (XIX-XX w.), właścicielka ziemiska, organizatorka ochrony dla dzieci

W 1915 r. przywiozła z Warszawy dziesięć dziewczynek, osieroconych w czasie działań wojennych. We dworze w Głodowie zapewniła im opiekę i wyżywienie. Do tej grupy dołączyła kilkoro dzieci ze wsi i powierzyła całą grupę Franciszce Orzeszkowskiej. W ten sposób powstała jedna z pierwszych ochronek dla dzieci w pow. lipnowskim. W jednej z sal pałacowych urządziła salę lekcyjną. W maju 1919 r. kierowniczką głodowskiej ochronki była Jadwiga Grzymkowska. W 1921 r. została ukarana przez Radę Szkolną Powiatu Lipnowskiego grzywną w wysokości 120 marek polskich za nieregularne posyłanie wychowanków do szkoły.

Była żoną Karola Pląskowskiego.

R. Specjalski, *Pomoc, wdzięczność i kara*, Gazeta Lipnowska, nr 29: 1996, s. 10; PRS, s. 159.

PLĄSKOWSKI ANDRZEJ h. Oksza (*1736 r. †28 I 1802 r. w Radzikach), dr praw, archidiakon pomezński, kanonik warmiński i chełmiński

Był synem Józefa (zm. 1773), starosty brodnickiego i Rozalii z Hutten-Czapskich h. Leliwa (zm. 1755), bratankiem Fabiana Płaskowskiego, biskupa sufragana płockiego. Dziedziczył Radziki Małe, Ruszkowo i Łapinówek w ziemi dobrzyńskiej.

Prawdopodobnie studiował na Uniwersytecie Krakowskim, gdzie uzyskał stopień doktora obojga praw. W dniu 3 marca 1761 r. otrzymał święcenia kapłańskie z rąk stryja Fabiana.

Następnie był proboszczem we Wrockach i Słoszewach w pow. brodnickim. W latach 1760-1769 posiadał probostwo sztumskie. W 1763 r. otrzymał archidiaconat pomezanski. Pełnił różne ważne funkcje publiczne w Kościele. Jako członek kapituły warmińskiej był niejednokrotnie delegowany do wizytacji i przeglądów jej dóbr i fundacji. W 1769 r. otrzymał kanonikat oraz stanowisko teologa i kaznodziei przy katedrze chełmińskiej. W 1797 r. zrezygnował z archidiaconatu pomezanski, zachowując oba kanonikaty: warmiński i chełmiński.

W 1791 r. ufundował w kościele franciszkanów w Brodnicy marmurowe epitafium dla swoich rodziców. Pochowany w kościele franciszkanów w Brodnicy.

Bilski, *Region*, s. 63; Bilski, *Słownik*, s. 85-86; H. Dymnicka-Wołoszyńska, *Płaskowski Andrzej k. Oksza*, PSB, t. 26/4: 1981, s. 701; *Genealogia*, s. 137-138; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=200303/15 XI 2013>; *Katalog*, z. 2; *Lista właścicieli*, nr 457; *Niesiecki, Herbarz*, t. 7, s. 320; PRS, s. 159; SGKP, t. 8, s. 470, t. 10, s. 667; *Spis majątków*, s. 50; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 72; *Żychliński, Księga*, s. 27, s. 82.

PLĄSKOWSKI EUGENIUSZ h. Oksza (*1804 r. w Radzikach Małych †VIII 1882 r. w Paryżu), major Wojska Polskiego, uczestnik powstania listopadowego i partyzantki 1833 r., ziemianin

Był synem Ignacego i Honoraty z Karwowskich z Osówki k. Gójska i Radzik Małych. W 1825 r. wstąpił do wojska i służył w 1. pułku piechoty liniowej Królestwa Polskiego. W 1830 r. w stopniu podporucznika brał udział w powstaniu listopadowym. W lipcu 1831 r. został mianowany przez gen. Hieronima Ramorino kapitanem 20. pułku piechoty liniowej, a w sierpniu tego roku – majorem 9. pułku piechoty liniowej. We wrześniu 1831 r. razem z gen. Ramorino przeszedł do Galicji, gdzie został rozbrojony przez Austriaków.

W 1833 r. wraz z bratem Sewerynem odziedziczył majątek Osówka k. Gójska. Prawdopodobnie brał udział w partyzantce płk. J. Zaliwskiego, gdyż w 1835 r., na mocy wyroku Rady Administracyjnej, dobra Osówka zostały skonfiskowane. W dwa lata później władze carskie odstąpiły od konfiskaty i Osówka wróciła w posiadanie Eugeniusza i Seweryna Płaskowskich. Jednak w 1838 r. Trybunał Płocki zarządził ponowną licytację tego majątku. Majątek nabyła wtedy żona jego brata, Seweryna – Agnieszka z Kozłowskich.

Następnie wyjechał do Bourges (Francja), gdzie osiadł na stałe. W 1854 r. złożył deklarację wyjazdu do Turcji i zaciągnął się do dywizji kozaków sułtańskich.

We Francji ożenił się z Luise Elisabeth Paillard, z którą miał syna Karola.

Zmarł w Zakładzie św. Kazimierza w Paryżu, gdzie przebywał m. in. z C. K. Norwidem (zm. 23 V 1883) i pochowany został na starym cmentarzu w Ivry.

Genealogia, s. 140-141; Gałkowski-Żuchowski, *Wąpielsk*, s. 153, 395; <http://www.genealogia.okiem.pl/plaskowski.htm/19 I 20145>, gdzie jest podporucznikiem; Kaczkowski, *Konfiskaty*, s. 348; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 157-158; PRS, s. 159; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 72.

PLĄSKOWSKI FABIAN FRANCISZEK h. Oksza (*1705 r. †18 II 1784 r. w Chełmży), biskup chełmiński, koronator Figury M. B. Skępskiej

Był synem Wojciecha i Zofii z Kawęczyńskich (Kawęczyńskich). Uzyskał stopień doktora praw. W dniu 3 lutego 1750 r. uzyskał archidiaconat chełmiński, 25 maja tego roku – prowizję na stanowisko biskupa sufragana chełmińskiego, a 9 sierpnia został konsekrowany jako biskup mar tyryjski. W 1746 r., badając spory między proboszczem a Radą Miejską Brodnicy wszedł w poważny konflikt z tym gremium samorządowym, który zakończył się pozwaniem Rady przed sąd biskupi, a następnie interwencją Torunia i Gdańska w obronie Brodnicy u czołowych dostojników Rzeczypospolitej.

W dniu 18 maja 1755 r., w dzień Zielonych Świąt, w zastępstwie ordynariusza płockiego biskupa Józefa Szembeka, celebrował Mszę Św. w czasie uroczystości koronacji figury Matki Bożej Skępskiej w kościele Ojców Bernardynów w Skępem. On także dokonał koronacji tej figury zgodnie z decyzją papieża Benedykta XIV. Uroczystości koronacyjne trwały osiem dni i zgromadziły setki pielgrzymów z województw: kujawskiego, płockiego, mazowieckiego i chełmińskiego. W czasie koronacji obecni byli norbertanie ze Strzelna, karmelici z Obór i jezuita z Pułtuska. W 1756 r. konsekrował kościół w Sadłowie k. Rypina. W 1775 r. do tego kościoła fundował dzwon. Przed śmiercią cały majątek zapisał szpitalowi (przytułkowi) w Chełmży. Miał braci: Franciszka, Olbrachta, Józefa i Piotra.

Zmarł po długiej chorobie i pochowany został w kościele farnym w Chełmży, gdzie znajduje się jego epitafium.

H. Dymnicka-Wołoszyńska, *Płaskowski Fabian Franciszek h. Oksza*, PSB, t. 26/4: 1981, s. 701-702, gdzie pozostala literatura; J. i B. Dygdałowice, *Płaskowski Fabian Franciszek h. Oksza*, SBPN, t. 3: 1997, s. 440; *Genealogia*, s. 135; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=200300/15 XI 2013>; *Inskrypcje*, s. 253; K. Olszewski, *Z dziejów kultu Matki Bożej Skępskiej*, Kraków 1987, s. 6; Pawłowska, *Do Maryi*, s. 9-10; Pawłowska, *Kultura*, s. 35-36; K. Pawłowska, *Skępe. „Cudowna Skępska Maryjo Nasza”*, *Katalog wystawy*, Włocławek (1991), s. 9-10; PRS, s. 159; Z. Szostkiewicz, *Katalog biskupów obrządku łacińskiego przedrozbiorowej Polski*, [w:] *Sacrum Poloniae Millennium*, Rzym 1954, s. 537; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 71; Wyczawski, *Skępe*, s. 154-155; Żalusi, *Szkic*, s. 48; *Żychliński, Księga*, t. 21, s. 83.

PLĄSKOWSKI FELICJAN h. Oksza (*1825 r.), ziemianin

Był synem Kajetana i Józefy z Trembeckich. Po ukończeniu gimnazjum w Płocku razem z bratem Romualdem wyjechał na studia do Dorpatu. W 1848 r. władze rosyjskie informowały o prowadzonych przez braci

Pląskowskich „nagannych rozmowach” w duchu patriotycznym.

Ożenił się z nieznaną z imienia Rudowską, córką Gracjana, właściciela Dyblina.

Genealogia, s. 142; PRS, s. 159; *Uczestnicy ruchów*, s. 350; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 72; Żychliński, *Księga*, t. 27, s. 84.

PLĄSKOWSKI FRANCISZEK h. Oksza (XVIII w.), ziemianin

Był synem Wojciecha i Zofii z Kawęczyńskich (Kawęczyńskich). Posiadał dobra Chojno w ziemi dobrzyńskiej, które nabył w 1730 r. za 35 tys. tynfów od Tomasza Rutkowskiego. Wraz ze swoją żoną prowadził niesłuszne spory o zagarnięte grunty Klasztoru Ojców Karmelitów w Oborach. Pewnego razu „wpadłszy do refektarza (klasztoru) groził, iż połowę mnichów zabije, a resztę rozpedzi”.

Ożeniony z Franciszką Czapską, miecznikówną „ziem pruskich”, miał synów: Kazimierza, ożenionego z Orłowską; Andrzeja i Olbrachta, w 1764 r. elektora z ziemi dobrzyńskiej oraz córki: Elżbietę, zamężną Bojanowską; Kunegundę, zamężną Mazowiecką.

Braćmi jego byli: Fabian, Olbracht, Józef i Piotr.

Genealogia, s. 136; Krajewski, *Kościół*, s. 27; PRS, s. 159; SGKP, t. 1, s. 621; Smoleński, *Kościół*, s. 61-63; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 71.

PLĄSKOWSKI FRANCISZEK h. Oksza (*przed 1775 r. †po 1795 r.), właściciel ziemski

Był synem Jana, podstolego dobrzyńskiego i Reginy z Jeżewskich, właścicieli Ruszkowa k. Trąbina. Przed 1789 r. od stryja, Ignacego otrzymał Rakowo i Czyżewo, gdzie w tym samym roku wysiewał: na Rakowie – 67 korce żyta, na Czyżewie – 42 korce. Ok. 1795 r. Rakowo z Czyżewem sprzedał Łukaszowi Piotrowskiemu. Jeszcze w 1795 r. występuje w aktach metrykalnych parafii Rypin jako chrzestny dziecka z tej wsi. W tym samym roku Czyżewo i Rakowo nabył od niego Łukasz Piotrowski (ur. przed 1750-zm. po 1794), były podstoli dobrzyński i rypiński. Ten ostatni sprzedał majątek Ignacego Gniazdowskiemu.

Gałkowski-Żuchowski, *Wąpielsk*, 83, 446; *Genealogia*, s. 138, 266; Mysłakowski, *Materiały*, nr 2064, 2077, 2081; *Okolice Rypina*, s. 684; PRS, s. 159; RZD, t. 2, cz. 3, s. 229; *Spis majątków*, s. 43.

PLĄSKOWSKI IGNACY h. Oksza (*przed 1746 r. †20 IV 1776 r.), właściciel ziemski, wojski mniejszy bydgoski

Był synem Józefa, starosty brodnickiego i Rozalii z Hutten-Czapskich. W 1763 r. osiedlił się w Rakowie k. Rypina, które nabył od synów Jakuba Bonawentury Olszewskiego: Jana Bonifacego i Walentego Antoniego lub wyłącznie od tego ostatniego. W okresie od 7 października 1765 r. do śmierci, tj. 20 kwietnia 1776 r. pełnił urząd wojskiego mniejszego bydgoskiego. Przed śmiercią swój majątek przekazał Franciszkowi Pląskowskiemu, synowi Jana, podstolego dobrzyńskiego z Ruszkowa, który posiadał wcześniej sąsiednie Czyżewo.

Ożeniony przed 1766 r. z Rozalią Sokołowską (ur. przed 1749 r.-zm. 1766 r. w czasie połogu w Rakowie, pochowana w Brodnicy), a potem w 1770 r. z Teresą Kleszczyńską. Jego dzieci umierały w wieku niemowlęcym, np. synowie z pierwszego małżeństwa: Andrzej, (ur. ok. 1765 r. w Rakowie), który żył jeden rok i zmarł 14 lipca 1766 r., i Ignacy Spirydion (ur. 1766 r. w Rakowie-zm. 20 II 1767 r. w Rakowie, pochowany w Brodnicy) oraz córka z drugiego związku, Julianna (ur. ok. 1769 r.-zm. 19 III 1773 r., pochowana w Brodnicy). Pochowany w kościele franciszkanów w Brodnicy.

AGAD, Księgi Grodzkie Bobrownickie 1763; Gałkowski-Żuchowski, *Wąpielsk*, s. 82, 446; *Genealogia*, s. 138, gdzie mylna inf., że jeszcze w 1789 r. posiadał Czyżewo i Rakowo oraz s. 266; Mysłakowski, *Materiały*, nr 2072, 2075, 2078, 2079, 2080; PRS, s. 159; RZD, t. 2, cz. 3, s. 228-289; Smoleński, *Kościół*, s. 107; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 72; *Urządnicy*, nr 521; Żychliński, *Księga*, t. 21, s. 82.

PLĄSKOWSKI IGNACY h. Oksza (*ok. 1770 r. †1833 r.), właściciel ziemski

Był synem Jana i Reginy z Jeżewskich h. Własnego. W 1826 r. na publicznej licytacji kupił od banku berlińskiego majątek Osówka k. Gójska.

Ożeniony z Honoratą Karwosiecką h. Lubicz, pozostawił Seweryna, któremu przekazał swój majątek. Ten ostatni ożenił się z Agnieszką Kozłowską.

Genealogia, s. 140, gdzie mylne nazwisko jego żony jako Karwowska; nieznaną nam jest jego drugi syn – Eugeniusz; <http://127.0.0.1:2317/minakowski/?i=76968/20> | 2014; Kaczkowski, *Konfiskaty*, s. 348; *Lista właścicieli*, nr 176; PRS, s. 159; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 72.

PLĄSKOWSKI IGNACY PIOTR ANDRZEJ h. Oksza (*25 XI 1788 r. †po 1870 r.) właściciel ziemski, hodowca owiec

Był synem Józefa i Józefy (Józefaty) z Ośniałowskich h. Trąby, córką Józefa, brata Jana Ośniałowskiego. Wraz z siostrą Teklą w 1814 r. odziedziczył majątek Ruszkowo k. Rypina, spłacając siostrę. W 1814 r. spłacił siostrę i stał się jedynym właścicielem tego majątku, który był szacowany wtedy na 200 tys. złp. W latach 1811-1817 od rodzeństwa jego matki, Józefy (Józefaty) Ośniałowskiej wykupił majątek Głodowo k. Lipna. Posiadał Głodowo, Hutę, Glewo oraz Ruszkowo, jednak w dniu 23 kwietnia 1815 r. wypuścił w dzierżawę majątki Głodowo i Huta Józefowi Krajewskiemu, kasjerowi pow. lipnowskiego, gwarantując sobie połowę mieszkania oraz piwnicę, stajnię, spichlerz przy stajni, wozownię do wspólnego użytku.

Po uregulowaniu spraw własnościowych w 1818 r., mimo iż ostatnich spadkobierców spłacał jeszcze w latach 1820-1821, podjął szereg prac inwestycyjnych w swoim majątku. W Głodowie znajdował się w tym czasie młyn wodny, oddany w wieczystą dzierżawę Mariannie z Hatków i Jakubowi małżonkom Beyerom. W Głodowie wybudował dwór i założył park krajobrazowy. W majątku tym posiadał znaną w całym Królestwie hodowlę owiec. Jego dobra należały do najlepiej prosperujących na całej ziemi dobrzyńskiej.

Po śmierci teścia wraz z żoną stał właścicielem części Kłokocka k. Lipna, który w 1835 r. oddał w dzierżawę

na 3 lata swoim rodzicom, Józefowi i Józefie (Józefacie) Płaskowskich, jednak w 1837 r. sprzedał tę część bratu jego żony, Damazemu Sumińskiemu. W 1852 r. sprzedał Ruszkowo Władysławowi Gniazdowskiemu. W 1853 r. podjął próbę ponownego doinwestowania dóbr głogowskich, zaciągając pożyczkę w Towarzystwie Kredytowym Ziemskim na kwotę 66.666 zł i 20 gr.

Po jego śmierci Głodowo prawdopodobnie przejął syn Włodzimierz Józef, absolwent petersburskiego korpusu kadetów, który jednak 1857 r. przeniósł się do Warszawy. Majątek zaczął popadać w stan zadłużenia, a kłopotów ekonomicznych prawdopodobnie przysporzyły wysokie splaty jego córek: Antoniny, za Trzczańskim, Dominiki, za Chelmickim, Józefy za Czapskim i Emilii, za Rościszewskim. W związku z tym w 1867 r. podjął kroki zmierzające do zbycia majątku Głodowo. W tym celu zawarł kontrakt sprzedaży-kupna z Ludwiką z Rechtmanów i Mateuszem małżonkami Szwarzami. W istocie do realizacji umowy nie doszło i w 1870 r. kontrakt został rozwiązany. W 1870 r., zagrożony licytacją Głodowa, wezwał córki do zapłacenia alimentów w wysokości jednego procenta od sum posażnych. Córki, nie będąc w tym momencie w stanie utrzymać ojca przy własności, zaproponowały mu dożywocie w postaci kosztów utrzymania i mieszkania w Rypinie, na co on nie wyraził zgody. Ostatecznie w 1873 r. doszło do licytacji Głodowa, które nabył Ignacy Płaskowski, syn Kajetana z Czarnego.

Ożeniony 14 września 1818 r. z Teodozją Sumińską (ur. 14 IX 1794 r.-zm. 25 XII 1866r.), córką Tomasza Sumińskiego (1764-18 X 1823) i Elżbiety z Mierosławskich h. Leszczyńcy (ur. 4 VI 1772 w Mamliczu-zm. w 1794, pochowana w Skępem, córka Antoniego i Marianny Radomskiej), właścicieli Kłokocka, miał synów: Leonarda Marcina (ur. 11 XI 1819 w Głodowie-zm. przed 1881), właściciela Ruszkowa k. Trąbina w Rypińskim, powstańca styczniowego 1863 r.; Marcelego Tomasza (ur. 25 IV 1821 w Głodowie-zm. przed 1881), właściciela Turzy Wielkiej; Ferdynanda Jakuba (ur. 30 V 1822 w Głodowie-zm. 24 V 1856 w Piasecznie, pochowany w Lipnie) i Włodzimierza Józefa (ur. 14 III 1833 w Głodowie-1889), literata, pochowany na Powązkach oraz córki: Antoninę Adelajdę (ur. 9 XII 1823 w Głodowie-zm. 12 II 1872 w Rypinie), w 1842 r. za Adolfem Janem Trzczańskim h. Pobóg (ur. 1818 w Tłubicach-zm. po 1872), synem Jana i Klary Rokickiej (1783-1831), właścicieli Tłubic i Chudzyń. (Antonina i Adolf - rodzice Marii Kurzątkowskiej, a dziadkowie Edwarda i Antoniego Kurzątkowskich); Dominikę (Domicellę) Brigidę (ur. 4 VIII 1824 w Głodowie-zm. 29 VI 1894 w Kowalkach, pochowana w Rypinie), za Józefem Tomaszem Chelmickim, właścicielem Kowalk; Emilię Marcelę (ur. 26 IV 1828 w Głodowie-4 XII 1872 w Rypinie), w 1857 r. za Antonim Rościszewskim h. Junosza (1821-1873), właścicielem dóbr Brzeźno (1852-1873) i Józefę (ur. ok. 1833), za Melchiorem Hutten-Czapskim (ur. 1820), sędzią gminnym w Rypinie, właścicielem Ignackowa.

AP Włocławek, Akta metrykalne parafii Lipno, sygn. 7, akt zaślubin nr 10; sygn. 66, akt zgonu nr 148; Idem, Akta notariuszy lipnowskich, Józef Bronisz, sygn. 5, nr 1304; Idem, Akta notariuszy lipnowskich, G. Eliaszewicz, sygn. 23, akt nr 5380; Idem, KHip. Głodowo, sygn. 234; AWKW Golub-Dobrzyń, KHip. Ruszkowo;

M. Chelmiński, *Wspomnienia gospodarskie z pięćdziesięciodniowej podróży po kraju, odbytej w 1842 roku*, Biblioteka Warszawska, t. 4: 1843, 225-285; Gawarecki, *Opis*, s. 39; *Genealogia*, s. 70, gdzie mylna inf., że Ruszkowo nabył od Ignacego Płaskowskiego, zamiast od jego żony, wówczas już wdowy oraz s. 139-140, 266; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=200310/15> XI 2013; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=200310/17> XI 2103; Inf. I. Ciemiecki ze Szwajcarii z 20 XII 2011 r.; *Katalog*, z. 9, s.15; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 307; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 40; *Lista właścicieli*, nr 167-169, 446; PRS, s. 1259; W. Pruski, *Hodowla zwierząt gospodarskich w Królestwie Polskim w latach 1815-1918*, t. 1, Warszawa 1967, s. 1967; RZD, t. 2, cz. 2, s. 16-18, cz. 3, s. 267-268, gdzie mylnie nazwisko matki jako Ośmiałowska; R. Specjański, *Głodowo. Materiały do monografii wsi, I*, Włocławek 1993, s. 48-50; *Spis szlachty*, s. 185; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 72.

PLĄSKOWSKI IGNACY h. Oksza (*1815 r. †po 1889 r.), ziemianin, sędzia pokoju powiatu lipnowskiego, darczyńca szpitala w Lipnie

Był synem Kajetana Cypriana i Józefy z Trembeckich, właścicieli Czarnego i Suradówka w Lipnowskim. W 1847 r. nabył od ojca dobra Czarne, wycenione wtedy na 350 tys. złp, zaś w 1862 r. wzrósł do 504 tys. W latach pięćdziesiątych, z posagu wniesionego przez żonę, wybudował w Czarnem dwór, wznosił nowe budynki gospodarcze, założył las oraz przeprowadził meliorację gruntów. W 1861 r. majątek Czarne obejmował 1.116 mórg. W 1873 r. od Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego za sumę 31 tys. rubli (206.666 zł i 20 gr) w drodze licytacji dokupił jeszcze majątek Głodowo po Ignacym Piotrze Płaskowskim. W skład tego majątku wchodziły, poza Głodowem: Huta i Szklewo. W 1875 r. przystąpił do Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego, obciążając te dobra pożyczką w wysokości 13,150 rubli. Dobra te stopniowo przepisywał na syna Karola Teodora: w 1870 r. – Konotopie, w 1877 r. – Głodowo, a 29 listopada (11 grudnia) 1889 r. – Czarne, które wchodziło wtedy w skład dóbr baldowskich. W 1841 r. występował jako sędzia pokoju powiatu lipnowskiego. W połowie XIX w. ofiarował 50 tys. sztuk cegły na budowę szpitala w Lipnie.

Z małżeństwa z Antoniną hr. Zboińską h. Ogończyk (zm. 1857), córką Karola hr. Zboińskiego z Kikoła, miał syna Karola Teodora (ur. 1850). Z drugiego małżeństwa z Leopoldyną Koschembahr-Łyskowską h. Doliwa nie pozostawił potomstwa.

AP Włocławek, KHip. Czarne, Głodowo, Huta Głodowska; H. Faryna-Paszkwicz, M. Omilanowska, R. Pasieczny, *Atlas zabytków architektury w Polsce*, Warszawa 2001, s. 129; *Genealogia*, s. 143, 267; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=18110/15> XI 2013; *Katalog*, z. 9, s. 10, 69; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 24; R. Lewandowski, *120 lat szpitala w Lipnie*, Lipno 1978; PRS, s. 159; RZD, t. 2, cz. 1, s. 26. cz. 2, s. 18; SGKP, t. 1, s. 742, gdzie jednak Baldowo oraz Józefowo i Rumunki (lub Płaskowice) zaliczono do dóbr Czarne oraz t. 2, s. 602-603; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 72; Żychliński, *Księga*, t. 27, s. 84.

PLĄSKOWSKI JAN h. Oksza (*ok. 1740 r. †po 1770 r.), właściciel ziemski, podstoli dobrzyński

Był synem Józefa, starosty brodnickiego i Rozalii z Hutten-Czapskich h. Leliwa, właścicieli Ruszkowa, Łapinożka i Radzik Małych, które przejął po śmierci ojca. Posiadał także Okonin i część Ostrowitego Ry-

pińskiego. Przed 1789 r. należał do niego majątek Ruskowo.

W latach 1766-1775 występował jako podstoli dobrzyński.

Miał braci: Andrzeja, kanonika warmińskiego (1791); Feliksa, dziedzica Radziejowa; Ksawerego, diakonika chełmińskiego; podstolego dobrzyńskiego (1766) i Wojciecha oraz siostry: Konstancję, za Walentym Hutten-Czapskim h. Leliwa; Elżbietę, za nieznanym z imienia Kozłowskim; Franciszkę, za Józefem Grąbczewskim h. Nałęcz i Katarzynę, za nieznanym z imienia Lewaldem-Górskim h. Rogala

Z pierwszej żony, Ewy Łebńskiej h. Własnego miał syna Józefa (1755-1836) i córkę Zofię (1778-1797), za Gabrielem Przeradzkim h. Jasieńczyk (1741-1817) z Kielpin; z drugiej żony, Reginy Jeżewskiej h. Własnego pozostawił syna Ignacego i córkę Teresę, za Anonim Puttkamer-Kleszczyńskim h. Gryf. Syn z pierwszego małżeństwa, Józef przejął po nim dobra Ruskowo, Radziki Małe i Łapinówek.

Brzuze, s. 355; J. Dygdała, *Pląskowski Józef h. Oksza*, PSB, t. 26/4: 1981, s. 704-705; *Genealogia*, s. 138, gdzie inf., że „syn z drugiego małżeństwa, Franciszek był w tym czasie (1789 r. – dop. MK) właścicielem Rakowa”; rzecz w tym, że nie widzimy syna o takim imieniu; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=78373/15> XI 2013; Mysłakowski, *Materiały*, nr 2077, 2081, gdzie imię żony – Zofia i syn Franciszek; Niesiecki, *Herbarz*, t. 14, s. 320; PRS, s. 159; RZD, t. 2, cz. 3, s. 267; Smoleński, *Kościół, Spis majątków*, s. 50; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 72.

PLĄSKOWSKI JÓZEF h. Oksza (*ok. 1710 r. †28 IV 1773 r.), starosta brodnicki, deputat na Trybunał Koronny

Był synem Wojciecha i Zofii z Kawęczyńskich (Kawęczyńskich). Ojciec jego na przełomie XVII i XVIII wieku przeniósł się do ziemi dobrzyńskiej. Tutaj miał swoje posiadłości: Radziki Małe, Łapinówek i Ruskowo, które nabył ok. 1736 r. jako dawne posiadłości pojezuickie od synów Jana Kuczborskiego. W działalności politycznej związał się z Franciszkiem Bielińskim, późniejszym marszałkiem wielkim koronnym. W 1730 r. przejął po bracie Olbrachcie administrację starostwa brodnickiego, należącego także do Bielińskiego. Wspierał poczynania hetmana Jana Klemensa Branickiego i na sejmikach lokalnych, głośno opowiadał się za sojuszniczym mu pruskim stronnictwem patriotycznym, będącym w opozycji do Familii – potężnego wpływu stronnictwa firmowanego przez Czartoryskich, założonego pod koniec panowania Augusta II Mocnego, do którego oprócz Czartoryskich należeli wówczas m. n.: Stanisław Poniatowski, Stanisław Lubomirski, Michał Ogiński, Andrzej Zamoycki. Pruskim patriotom, wysuwającym hasła obrony autonomii prowincji, przewodzili Czapscy, Zboińscy, Skórzewscy, Golltowie i inni. W tym czasie stał się obiektem nacisków administracji, aby zrzekł się starostwa brodnickiego. Stosowano przy tym rozmaite środki, z „grzebaniem” w jego przeszłości włącznie. Nie tylko wytykano mu popieranie Jana Klemensa Branickiego, ale wyciągnięto także sprawę rzekomego braku indygenatu pruskiego. Na koniec swojego urzędowania przyjął jeszcze królewskich lustratorów. W dniu 23 czerwca 1765 r. przed sądem grodzkim w Kowalewie odstąpił starostwo Andrzejowi Zamoyskie-

mu, kanclerzowi wielkiemu koronnemu. W 1740 r. został deputatem na Trybunał Koronny. Po scedowaniu starostwa, dalej mieszkał w Brodnicy, choć zapewne wyprowadził się z pałacu do jakiegoś domu.

Wcześniej, bo 1751 r. sprowadził do Brodnicy księży franciszkanów reformatów i wraz z żoną fundował im klasztor i kościół, dokończony w 1761 r., obecnie franciszkanów. Wokół sprowadzenia do Brodnicy zakonników urosła swoista, dodać trzeba – miła legenda, kiedy to żona starosty, chcąc wynagrodzić za niesłuszne posądzenie o kradzież koronek przez służącą, udała się do nowo powstającego klasztoru reformatów w Grudziądzu, aby zasięgnąć porady. Tamtejszy gwardian, o. Wenanty wysłuchawszy relacji o całym zdarzeniu, kierując się duchem czasu, a także istniejącym prawem zwyczajowym, doradził, aby za wyrządzoną służącej imieniem Dosia krzywdę ufundować w mieście jakiś zakon. Oprócz Ignacego Pląskowskiego i jego żony Rozalii byli także inni fundatorzy: Dominik i Wiktoria Rembielińscy, dziedzice Karbowa, Michał Cissowski, podskarbi smoleński, Karol Ortowski, sędzia ziemski michałowski. Tymczasem brat Józefa, Fabian Pląskowski robił karierę duchowną, co podnosiło znaczenie całego rodu. W roku sprowadzenia do Brodnicy franciszkanów został proboszczem kościoła świętych Janów w Toruniu, a 9 sierpnia 1750 r. podniesiono go do godności biskupa sufragana chełmińskiego. To właśnie Fabianowi przypadł zaszczyt w dniu 12 maja 1755 r. poświęcenia i założenia kamienia węgielnego pod kościół i klasztor franciszkanów w Brodnicy. Rozalia nie uczestniczyła w uroczystościach, ponieważ była już wtedy bardzo chora. Niecałe trzy miesiące później (5 VII 1755 r.) zmarła, a jej ciało pochowano najpierw w gronie ziemnym, w tymczasowej kaplicy, za ołtarzem głównym, a następnie w dniu 27 września 1762 r. ekshumowano i złożono do podziemi kościoła.

Jego braćmi byli: Franciszek, właściciel Chojna w ziemi dobrzyńskiej; Olbracht, starosta lidzbarski; Fabian, biskup chełmiński i płocki oraz Piotr ok. 1725-1773). Ożeniony z Rozalią Hutten-Czapską h. Leliwa (ok. 1710- 5 VII 1755), miecznikówną ziem pruskich, miał synów: Andrzeja, kanonika warmińskiego (1791); Feliksa, dziedzica Radziejowa; Jana, dziedzica Ruskowa w ziemi dobrzyńskiej; Ksawerego, diakonika chełmińskiego; podstolego dobrzyńskiego (1766) i Wojciecha oraz córki: Konstancję, za Walentym Hutten-Czapskim h. Leliwa; Elżbietę, za nieznanym z imienia Kozłowskim; Franciszkę, za Józefem Grąbczewskim h. Nałęcz i Katarzynę, za nieznanym z imienia Lewaldem-Górskim h. Rogala.

Po jego śmierci dzieci podzieliły majątek. Ruskowo otrzymał syn Jan, jako że w 1789 r. właścicielem tej wsi jest już jego syn, Józef.

Pochowany przez wdzięcznych księży franciszkanów w ufundowanym przez siebie kościele w Brodnicy (obecnie ul. Sądowa), gdzie epitafium dla niego i żony (zm. w 1755) dwadzieścia sześć lat później ich jego syn, ks. kan. Andrzej (Jędrzej) Pląskowski, działając w imieniu licznych rodzeństwa ufundował rodzicom marmurowe epitafium. Na płycie o wymiarach 140 x 90 cm wyryto następujący napis: „*Bogu Wszeczmogącemu Na Chwałę y Wieczną Pamiątkę / Wnu Józefowi Pląskowskiemu Rozalii z Czapskich*

Małżonce / lego Starostwa Brodn: / Którzy / z swych Przodków Potomstwa y cnoty znakomici te / Świątnice y Klasztor Dla Synów Św: Franciszka / Patriarchi Najpierwi w Brodnicy Fundowali / y za potwierdzeniem Augusta III. Y / Seymu Należnościami Udarowali / w Roku 1751 i w Roku 1751. / Ten Nagrobek W ny Xdz Iędrzey Płaskowski / Kanonik Chelmski y Warm: / Syn Prawdziwie Rodziców Kochający / z Zlecenia Rodzeństwa Swego Wystawił / Dnia 8 Września R: 1799 / Stań y Spójrzyj Przechodniu y mów Zdrowaś Maria / By Spoczywali w panu Józef y Rozalia".

Bilski, *Region*, s. 63, gdzie mylnie podano, że urząd starosty sprawował w latach 1750-1763; Bilski, *Słownik*, s. 86; J. Dygdała, *Płaskowski Józef h. Oksza*, PSB, t. 26/4: 1981, s. 704-705; Gałkowski-Zuchowski, *Wąpielsk*, s. 82, 446; *Genealogia*, s. 137, gdzie mylnie imiona jego dzieci; P. Grażawski, *Józef Płaskowski*, http://www.legendybrodnicy.tnb.pl/readarticle.php?article_id=62/15 XI 2014; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=33037/15> XI 2013; *Katalog*, z. 2; RZD, t. 2, cz. 3, s. 228-229; PRS, s. 159; RZD, t. 2, cz. 3, s. 267, gdzie wymieniają jego synów; Wojciecha, Ksawerego, Jana, Andrzeja i Ignacego; *Spis majątków*, s. 50; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 72; *Zabytki*, s. 63; Żychliński, *Księga*, t. 21, s. 82.

PLĄSKOWSKI JÓZEF h. Oksza (*ok. 1755 r. †4 IV 1836 r.), właściciel ziemski, sędzia ziemski świecki
Był synem Jana i Ewy z Łebskich h. Własnego, właścicieli Ruszkowa. Jako sędzia ziemski świecki występował w latach 1758-1781. Około 1789 r. po ojcu odziedziczył majątek Ruszkowo, gdzie wysiewał 63 korce żyta i 9 korcy pszenicy oraz pobierał od chłopów 2.890 złp czynszu. W 1814 r. właścicielami tego majątku były jego dzieci.

Ożeniony z Józefatą Ośmiałowską h. Trąby (ur. ok. 1760), córką Jana Ośmiałowskiego (1735-1808), stolnika dobrzyńskiego i starosty bobrownickiego, właściciela Głodowa, miał córkę Teklę (18 IV 1787-1833), za nieznanym z imienia Berensdorfem (ur. ok. 1780) i syna Ignacego Piotra Andrzeja (25 XI 1788), dziedzica dóbr Głodowo, Kłokock i Czarne w pow. lipnowskim, sędziego pokoju powiatu lipnowskiego oraz Józefatę, która po śmierci ojca stała się jedyną właścicielką dóbr Głodowo, dokąd przeniosła się z rodziną.

AP Włocławek, KHip. Głodowo; AWKW Golub-Dobrzyń, KHip. Ruszkowo; *Genealogia*, s. 138-139, gdzie inf., że już nie żył w 1814 r. oraz mylnie nazwisko żony jako Ośmiałowska.; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=297878/15> XI 2013; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=289375/17> XI 2013; SGKP, t. 2, s. 602-603; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 150; PRS, s. 159; RZD, t. 2, cz. 3, s. 267-268, gdzie także mylnie nazwisko żony – Ośmiałowska; *Spis majątków*, s. 50; Tablice Skępe; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 72; Żychliński, *Księga*, t. 21, s. 82.

PLĄSKOWSKI KAJETAN CYPRIAN h. Oksza (*1781 r. †1872 r.), podpułkownik wojsk polskich
Był synem Michała i Katarzyny z Czapllickich. W 1815 r. od brata Antoniego nabył dobra Czarne z Bałdowem w Lipnowskim, oszacowane wówczas na 250 tys. złp. W 1835 r. dość fikcyjnie, zapewne za udzieloną pożyczką, nabył przejściowo od Moniki z Płaskowskich, żony Stanisława Łukowskiego majątek Dyblin, który jeszcze tego samego roku odstąpił jej mężowi. W karierze wojskowej doszedł do stopnia podpuł-

kownika wojsk polskich. Prezesował Towarzystwu Kredytowemu Ziemskiemu guberni płockiej. W 1837 r. był wylegitymowany ze szlachectwa w Królestwie. W 1847 r. majątek przepisał na syna Ignacego, zachowując dla siebie jedynie majątek Józefowo. Ignacy zobowiązany został do spłaty swoich braci, mieszkających w Warszawie: Romualda (1821-1896), doktora medycyny oraz Felicjana, kandydata nauk filozoficznych (1847).

Ożeniony z Józefą Trembecką (1790-1839), pozostawił synów: Ignacego, sędziego pokoju pow. lipnowskiego i Romualda, profesora Uniwersytetu Warszawskiego oraz córki: Pelagię, za Nikarym Jezierskim i Annę, za Anzelmem Kielczewskim h. Pomian oraz być może Felicjana (ur. 1825).

AP Włocławek, Dobra Ziemskie Czarne, nr 240; E. Celińska, *Zabytkowe cmentarze w woj. włocławskim*, Biuletyn Przewodnicki PTTK, nr 57: 1988, s. 7; *Genealogia*, s. 142-143; Gawarecki, *Opis*, 89; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=kajetan+pl%B1skowski/15> XI 2013; *Inskrypcje*, s. 73-74; *Katalog*, z. 9, s. VI, 8 i n.; *Lista właścicieli*, nr 95, 96; PRS, s. 159; RZD, t. 2, cz. 1, s. 43; SGKP, t. 1, s. 742; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 72; *Zabytki*, s. 159.

PLĄSKOWSKI KAROL TEODOR h. Oksza (*1850 r. †25 IX 1913 r.), ziemianin, organizator życia gospodarczego

Był synem Ignacego i Antoniny hr. ze Zboińskich h. Ogończyk (zm. 1854). W 1870 r. otrzymał od ojca majątek Konotopie k. Kikoła, a w 1877 r. został właścicielem Głodowa, zaś w 1889 r. – Bałdowa i Czarne. W 1878 r. w Głodowie założył jeden z najnowocześniejszych browarów parowych. Jeszcze latach 20. XX wieku był on największą wytwórnią na Mazowszu Płockim. Był aktywnym działaczem Okręgowego Towarzystwa Rolniczego Ziemi Dobrzyńskiej, utworzonego w 1907 r.

W dniu 4 maja 1893 r. Czarne sprzedał Teodorowi Dąmskiemu.

Pozostawił syna Władysława Bonifacego, któremu przekazał majątki w Bałdowie i Głodowie. (W 1922 r. Bałdowo syn Władysław Bonifacy sprzedał Bronisławowi Turantowi. Głodowo w latach wielkiego kryzysu zostało zlicytowane).

Pochowany w kaplicy grobowej na cmentarzu w Lipnie, wykonanej w 1912 r. przez Franciszka Gontarskiego z Włocławka, do dziś zachowanej.

AP Włocławek, KHip. Bałdowo, Czarne i Głodowo; *Genealogia*, s. 120, 143; <http://www.genealogia.okiem.pl/plaskowski.htm/1> X 2011; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 72; PRS, s. 159; PRS, s. 159; RZD, t. 2, cz. 1, s. 26, cz. 2, s. 18-19; Świecki-Wybułt, *Mazowsze*, s. 176; Tablica inskrypcyjna na kaplicy grobowej na cmentarzu w Lipnie; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 72; *Ziemiaństwo do brzyńscy*, s. 280, 345.

PLĄSKOWSKI KSAWERY MAURZYCY h. Oksza (*ok. 1740 r. †po 1789 r.), właściciel ziemski, kanonik chelmiński

Był synem Józefa i Rozalii Hutten-Czapskich h. Leliwa. Po śmierci ojca, w 1773 r. otrzymał dobra Radziki Małe. Przed 1789 r. dokupił jeszcze od Benigny i Kandydy Płaskowskich majątek Chojno i posiadał go jeszcze w 1789 r. Prawdopodobnie dobra te przeszły w

ręce Ignacego Płaskowskiego, gdyż w 1804 r. w Radzikach Małych urodził się jego syn Eugeniusz. Chojno natomiast przed 1807 r. nabył Ludwik Borzewski z Ugoszcza, a Radziki Małe przed 1825 r., nieznanego bliżej Grąbczewski, landrat z Torunia, być może mąż jego siostry, Franciszki.

Genealogia, s. 137; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=ksawery+pl%B1skowski/15 XI 2013>; *Lista właścicieli*, nr 454-457; PRS, s. 159; *Spis majątków*, s. 46, 49; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 72; Żychliński, *Księga*, t. 21, s. 82.

PLĄSKOWSKI MICHAŁ h. Oksza (†przed 1812 r.), właściciel ziemski, kolator kościoła w Czarnem, poseł ziemi dobrzyńskiej

Był synem Piotra i Febronii z Cissowskich h. Sas, właścicieli Czarnego i Suradówka. Po ojcu odziedziczył Czarne i Bałdowo oraz Suradówek i posiadał je już przed 1789 r. W Czarnem wysiewał 60 korcy żyta, 16 – w Bałdowie. W 1764 r. występował jako poseł elektor z ziemi dobrzyńskiej. W 1790 r. brał udział w słynnym tumulcie szlacheckim w Lipnie.

W 1793 r. fundował drewniany kościół w Czarnem oraz dokonał jego wyposażenia, łącznie z polichromią.

Ożeniony z Katarzyna Czaplicką, miał synów: Kajetana, Antoniego, Faustyna i Mariana oraz córki: Marianę, za Kazimierzem Komorowskim; Teodorę i Marię. W 1812 r. jego majątek przejął syn Antoni, jednak trzy lata później całość dóbr odkupił syn, Kajetan.

AP Włocławek, KHip. Czarne, Bałdowo; *Genealogia*, s. 141; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=222417/20 I 2014>, gdzie tylko syn Antoni; *Lauda*, s. 402; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 320; PRS, s. 159; RZD, t. 2, cz. 1, s. 25; *Spis majątków*, s. 40; S. Śliwiński, *Dwieście lat kościoła w Czarnem*, Gazeta Lipnowska, nr 16: 1993, s. 3; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 72.

PLĄSKOWSKI OLBRACHT h. Oksza (†1 II 1776 r.), starosta lidzbarski, poseł elekcyjny, kolator kościoła w Sadłowie k. Rypina (P 32)

Był synem Wojciecha, dziedzica na Rówienicy, który około 1730 r. nabył wieś Kotowy w Rypińskim, i Zofii z Kawęczyńskich, podkomorzanki chełmińskiej h. Ostoja. Od 1748 r., wskutek działów rodzinnych, był właścicielem dóbr Sadłowo w pow. rypińskim, które około 1730 r. nabył jego ojciec, i starostwa lidzbarskiego. Od 1715 r. dzierżawił starostwo brodnickie. Wraz z żoną Rozalią z Bagniewskich w latach 1752-1756 fundował kościół w Sadłowie k. Rypina, konsekrowany przez jego brata, Fabiana (1705-1784), biskupa sufragana chełmińskiego, który do wzniesionej świątyni sprawił dodatkowo dwa dzwony, a w 1775 r. – trzeci. W 1733 r. elektorował z województwa chełmińskiego.

Miał braci: Franciszka, dziedzica na Chojnie; Józefa, starostę brodnickiego; Piotra i Fabiana, oficjale chełmińskiego, który w 1756 r. konsekrował kościół w Sadłowie, a rok wcześniej koronował cudowną statuę Matki Boskiej Skępskiej.

Z małżeństwa z Rozalią Bagniewską i v. Czapska (zm. 27 II 1767) pozostawił córkę Annę, za Stefana Romockiego, chorążego wyszogrodzkiego i płockie-

go, która przeniosła Sadłowo w ręce Romockich h. Prawdzic.

Portrety Olbrachta i jego żony Rozalii znajdują się w kościele parafialnym pw. św. Jana Chrzciciela w Sadłowie k. Rypina.

AGAD, Księgi Grodzkie Bobrownickie 1773; Bilski, *Region*, s. 63, tu mylnie - Albrecht Płaskowski; *Genealogia*, s. 135-136, 163; <http://www.genealogia.okiem.pl/plaskowski.htm/15 XI 2013>; *Inskrypcje*, s. 200, 201, 252; *Katalog*, z. 12, s. 16; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 149; *Okolice Rypina*, s. 684-685; *Portret szlachty*, s. 21, 36; PRS, s. 159; RZD, t. 2, cz. 2, s. 132, cz. 3, s. 98-99; SGKP, t. 9, s. 816, t. 10, s. 202; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 71; *Zabytki*, s. 203; Załuski, *Szkic*, s. 47, 48; Żychliński, *Księga*, t. 21, s. 81.

PLĄSKOWSKI OLBRACHT h. Oksza (XVIII w.), właściciel ziemski, elektor ziemi dobrzyńskiej

Był synem Franciszka i Franciszki z Czapskich, który w 1730 r. wszedł w posiadanie majątku Chojno k. Obór. W 1764 r. był elektorem z ziemi dobrzyńskiej.

Ożeniony z Teofilą Czapską, kasztelaną elbląską, miał syna Jakuba oraz córki: Kandydę (ok. 1790-1842), żonę Stanisława Biesiekierskiego (zm. 1841), starostę kowalskiego i Dionizę Juliannę (czasami Benigna) za Marcelim Morzyckim h. Mora (1777-1855) z Kąt w parafii Lubień Kujawski.

Po jego śmierci majątek Chojno posiadały jego córki, od których przed 1789 r. nabył Ksawery Płaskowski, kanonik chełmiński.

Boniecki, *Herbarz. Uzupełnienia*, s. 159; *Genealogia*, s. 136; <http://www.genealogia.okiem.pl/plaskowski.htm/15 XI 2013>; PRS, s. 159; SGKP, t. 1, s. 621; Smoleński, *Kościóły*, s. 99; *Spis majątków*, s. 46; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 71.

PLĄSKOWSKI PIOTR h. Oksza (*ok. 1725 r. †1773 r.), właściciel ziemski, starosta brodnicki

Był synem Wojciecha i Zofii z Kawęczyńskich. Z ożenku wszedł w posiadanie dóbr Czarne z Bałdowem i Suradówkiem w Lipnowskim. Majątki te w 1748 r. nabył Michał Cissowski, ojciec Febronii, od Józefa Leona Rutkowskiego i przeznaczył na posag dla córki.

Jego braćmi byli: Franciszek, właściciel Chojna w ziemi dobrzyńskiej; Olbracht, starosta lidzbarski; Fabian, biskup chełmiński i płocki oraz Józef.

Ożeniony z Febronią Cissowską (zm. 1755), córką Mariana Cissowskiego h. Sas ze Strzyg, pozostawił synów: Michała i Onufrego oraz córki: Barbarę, za Janem Pilichowskim, wojskim wyszogrodzkiem i Antoninę, będącą w zakonie benedyktynek. Przed 1789 r. dobra Czarne z przyległościami były już w posiadaniu jego syna, Michała, żonatego z Katarzyna Czaplicką. Pochowany razem z żoną w katakumbach skępskich.

Genealogia, s. 141; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 320; PRS, s. 159; RZD, t. 2, cz. 1, s. 25; *Tablice Skępe*; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 72; Żychliński, *Księga*, t. 27, s. 83.

PLĄSKOWSKI ROMUALD h. Oksza (*7 II 1821 r. w Czarnem k. Lipna †24 VI 1896 r. w Warszawie), lekarz, profesor psychiatrii (P 32a)

Był synem Kajetana, podpułkownika wojsk polskich, prezesa Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego gu-

berni plockiej, dziedzica dóbr Czarne i Józefy z Trembeckich. Nauki gimnazjalne pobierał w Płocku, po czym studiował na uniwersytecie w Dorpacie. W 1850 r. otrzymał tam stopień naukowy doktora medycyny. Później uzupełniał studia w Niemczech, Francji i Anglii. Po powrocie do kraju, osiadł jako lekarz w Warszawie, gdzie pełnił różne funkcje w lecznictwie. W latach 1858-1859 odbył podróż naukową za granicę w celu poznania stanu psychiatrii i zakładów psychiatrycznych. Wynikiem tej podróży była praca *Zdanie sprawy lekarza delegowanego do zwiedzania znakomitszych zakładów zagranicznych dla leczenia obłąkanych i obeznania się z psychiatrią... rok 1858 do 1859* (Warszawa 1860).

Następnie został pierwszym profesorem psychiatrii w Akademii Chirurgiczno-Medycznej w Warszawie. Położył duże zasługi w rozwoju polskiej psychiatrii, zakładając m. in. klinikę dla umysłowo chorych w Warszawie. Aktywnie działał w Towarzystwie Lekarskim Warszawskim. W 1888 r. otrzymał godność członka honorowego tego towarzystwa. Na mocy swojego testamentu właśnie towarzystwu przekazał wartościową bibliotekę medyczną.

Pozostawił znaczny dorobek w dziedzinie psychiatrii, m. in. *Psychiatria* (3 tomy, 1868, 1884), *Obłąkanie w połączeniu z epilepsją*, *Pozorny błąd kradzieży*, *Podpalenie w obłąkaniu*, *Szał pijacki przelotny*, *Dzieciobójstwo w stanie przyrodzonego otępienia zmysłu dokonane*, *Dzieje oddziały chorób umysłowych, nerwowych i psychiatrii sądowej*.

Ożeniony z Leokadią, córką Franciszka Hutten-Czapskiego, właściciela Radomic k. Lipna, pozostawił jedną córkę.

Pochowany w rodzinnym grobowcu na cmentarzu w Lipnie.

Miał braci: Felicjana i Ignacego, sędziego pokoju pow. lipnowskiego.

Album zasłużonych lekarzy polskich, Warszawa 1925; Boniecki, *Herbarz*, t. 3, s. 281; Demby, *Bene merentes*, s. 11, gdzie mylnie miejsce urodzenia – Czarnia w pow. lipnowskim, zamiast Czarne; Demby, *Księga*, s. 112; *Dzieje Płocka*, s. 312; H. Dzikowski, *Romuald Płaskowski, pierwszy docent psychiatrii*, *Archiwum Historii Medycyny* 1965, t. 28, nr 4, s. 361-370; *Genealogia*, s. 142-143; E. Herman, *Neurologzy polscy*, Warszawa 1958; http://malachowianka.plock.org.pl/stare_strony/99-00/absol.html/1_X_2011; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=romuald+pl%B1skowski/19> I 2014, nie wymienia jego córki; E. Kornitowicz, *Śp. prof. dr Romuald Płaskowski*, *Gazeta Lekarska* 1896, t. 16, nr 27, s. 70-72; Kostanecki, *Wybitni obywatele*, nr 19, s. 25; A. Kwaśniewski, *Prof. dr Romuald Płaskowski*, *Przegląd Lekarski* 1896, nr 27, s. 383; R. Lewandowski, *120 lat szpitala w Lipnie*, Lipno 1978, s. 10; H. Łuczkiwicz, *Prof. dr Romuald Płaskowski*, *Tygodnik Ilustrowany* 1887, nr 217, s. 132-137; A. Maciesza, *Romuald Płaskowski. Lata szkolne w Płocku*, *Życie Mazowsza* 1935, nr 5, s. 145-149; A. J. Nowowiejski, *Płock. Monografia historyczna*, Płock 1931, s. 665; Nycek, *Ludzie*, s. 198-199; PRS, s. 159; PSB, t. 26: 1981, nr 705-706; *Uczestnicy ruchów*, s. 350; T. Zakrzewski, *Romuald Płaskowski*, *Wiadomości Lekarskie* 1962, t. 15, nr 1, s. 75-78.

PLĄSKOWSKI ROMUALD h. Oksza (*ok. 1847 r.), powstaniec 1863 r.

Był synem właścicieli Głodowa, Huty, Glewa oraz Ruszkowa. Uczył się w szkole Ojców Bernardynów w Skępem. W czasie powstania styczniowego zaangażował się w udzielanie pomocy powstańcom. W

styczniu 1864 r. uciekł za granicę. Niebawem wraz ze starszym bratem, Władysławem został oskarżony przez chłopów z Ruszkowa, że u nich stale przebywali powstańcy i wspomagali ich w broń. Wraz z bratem miał być nawet żandarmem powstańczym. Na podstawie tego oskarżenia plocki wojenny naczelnik w dniu 29 maja 1864 r. wezwał ich do powrotu, a jego jako niepełnoletniego skazał na karę grzywny w wysokości 100 rubli i złożenie wiernopoddańczej przysięgi. Decyzja plockiego naczelnika została przesłana do namiestnika cara w Królestwie.

Krajewski, *Posiew wolności*, s. 150-151; Lissowski, *Powstanie*, s. 200-201; PRS, s. 159.

PLĄSKOWSKI SEWERYN h. Oksza (XVIII/XIX w.), właściciel ziemski

Był synem Ignacego i Honoraty z Karwosieckich h. Lubicz, właścicieli Osówki koło Gójska i Radzik Małych. W 1833 r. wraz z bratem Eugeniuszem odziedziczył dobra Osówka z Gozdowem. Prawdopodobnie brał udział w partyzantce 1833 r., gdyż w 1835 r. dobra Osówka zostały skonfiskowane. W 1837 r. władze carskie odstąpiły chwilowo od konfiskaty, by w 1838 r. zarządzić ponowną licytację. Wówczas majątek nabyła jego żona.

Ożeniony z Agnieszką Kozłowską pozostawił dwóch synów: Wiktora, który otrzymał w 1861 r. Osówkę, i Jana, któremu wydzielono w 1866 r. z tego majątku wieś Gozdy oraz córkę Honoratę, za Stanisławem Rościszewskim z Rościszewa h. Junosza.

Genealogia, s. 141; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=seweryn+pl%B1skowski/20> I 2014, gdzie nie syna Wiktora; Kaczkowski, *Konfiskaty*, s. 348; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 158; PRS, s. 159; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 72.

PLĄSKOWSKI STANISŁAW h. Oksza (*ok. 1888 r. †24 VI 1922 r.), ziemianin

Współwłaściciel, wraz z Władysławem Bonifacym Płaskowskim, majątku Głodowo.

Pochowany w kaplicy grobowej na cmentarzu w Lipnie.

Tablica inskrypcyjna na kaplicy grobowej na cmentarzu w Lipnie; PRS, s. 159.

PLĄSKOWSKI WŁODZIMIERZ JÓZEF h. Oksza, ps. „Świąteczny, „...mierz” (*14 III 1833 r. w Głodowie w pow. lipnowskim †10 X 1899 r. w Warszawie), ziemianin, satyryk i humorysta, dziennikarz

Był synem Ignacego, sędziego pokoju powiatu lipnowskiego, dziedzica dóbr Głodowo i Ruszkowo i Teodozji z Sumińskich h. Leszczyc (1794-1857). Uczył się w petersburskim Korpusie Kadetów. Od ojca przejął majątek i osiadł w rodzinnym majątku w Głodowie. W 1861 r. zapisany był na liście członków Towarzystwa Rolniczego Powiatu Lipnowskiego.

Ok. 1857 r. przeniósł się do Warszawy. Tam rozpoczął działalność literacką. Debiutował w 1858 r. „Wolnych Żartach”. Potem przez 30 lat współpracował, a następnie pracował w „Kurierze Świątecznym”. Pod jego kierunkiem „Kurier” stał się jednym z najpoczytniej-

szych tygodników warszawskich. W 1895 r., po głośnym procesie z Adamem Łaszczyńskim, przeniósł się do tygodnika satyryczno-humorystycznego „Mucha”, podejmując równocześnie współpracę z „Kurierem Warszawskim”. Pisał też w „Ziarnie” i „Różowym Dominie”.

Nie założył rodziny.

Pochowany na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

Pośmiertnie, w 1903 r. wydano pokaźny tom jego wierszy pt. *Satyry*. Sporo jego wierszy także pośmiertnie drukowały wydawnictwa okolicznościowe, np. *Sami sobie* (1900) i *Na powodzian* (1904).

Chelmicki, *Powiat*, s. 1; C. Gajkowska, *Pląskowski Włodzimierz Józef*, PSB, t. 26/4: 1981, s. 706-707, gdzie pozostała literatura; *Genealogia*, s. 140; Kostanecki, *Wybitni obywatele*, nr 19, s. 26, gdzie mylna data urodzenia – 1835; E. Lubowski, *Ze wspomnień o W. Pląskowskim*, Kurier Warszawski 1899, nr 292, s. 2; *Lista członków TR*, s. 98; W. Pląskowski, *Satyrycy. Wybór dokonany przez W. Buchnera i B. W. Korotyńskiego*, Warszawa 1903 (zawiera wybór wierszowanych felietonów obyczajowych z „Kuriera Świętecznego” i „Muchy”); PRS, s. 159; RZD, t. 2, cz. 2, s. 17-18; R. Specjalski, *Głodowo. Materiały do monografii wsi*, cz. 1, Włocławek 1993, s. 46-47; S. Szenic, *Cmentarz Powązkowski 1891-1918*, Warszawa 1983, s. 112-113.

PLĄSKOWSKI ZYGMUNT h. Oksza (*ok. 1884 †15 XII 1911 r.), lekarz

Był doktorem medycyny.

Żył zaledwie 27 lat. Pochowany w kaplicy grobowej na cmentarzu w Lipnie.

Tablica inskrypcyjna na kaplicy grobowej na cmentarzu w Lipnie; PRS, s. 159.

PLĄSKOWSKIE KANDYDA h. Oksza (ok. 1790-1842) i BENIGNA, n. Dioniza Julianna, h. Oksza (XVIII-XIX), właścicielki Chojna

Były córkami Olbrachta i Teofili z Czapskich, właścicieli Chojna. Przed 1789 r. posiadały po ojcu wieś Chojno k. Obór. Przed 1789 r. Chojno nabył od nich Ksawery Pląskowski, a od niego z kolei, przed 1807 r., Ludwik Borzewski z Ugoszcza. Potem dzierżawił wieś Tuchołka.

Kandyda była żoną Zygmunta Biesiekierskiego, miecznika kowalskiego, zaś Benigna wyszła za Marcelego Morzyckiego h. Mora (1777-1855), starostę kowalskiego.

Boniecki, *Herbarz. Uzupełnienia*, s. 159; *Genealogia*, s. 136; PRS, s. 159; SGKP, t. 1, s. 621; Smoleński, *Kościoty*, s. 99; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 71.

PLUCER (i. n.), (†X 1939 r. w lasach skrwileńskich), członek Judenratu, ofiara zbrodni niemieckich

Żyd, który w okresie międzywojennym mieszkał w Rypinie. Po wyborach w rypińskiej gminie żydowskiej w 1936 r. przewodnictwem przejął Simeon Kohn. Wówczas znalazł się zarządzie tej gminy, razem z Kohnem, Gotlibowskim, Cajtagem, Luksemburkiem, Pukaczem.

We wrześniu 1939 r. został członkiem ustanowionego przez okupanta niemieckiego Judenratu. W paź-

dzierniku 1939 r. został aresztowany przez miejscowy Selbstschutz, a potem wywieziony do lasów skrwileńskich i rozstrzelany.

Zwłoki Niemcy zakopali we wspólnej mogile.

T. Kawski, *Gminy żydowskie pogranicza Wielkopolski, Mazowsza i Pomorza w latach 1918-1942*, Toruń 2007, s. 202-208; Krajewski, *Byli z Ojczyzny*, s. 13.

PŁONCZYŃSKI JAN h. Glaubicz (*ok. 1798 r. w pow. lipnowskim) uczestnik powstania listopadowego i partyzantki 1833 r.

Z pochodzenia był szlachcicem. Uczestniczył w powstaniu 1830/1831 r. Po jego upadku był nauczycielem prywatnym i pisarzem prowentowym.

W 1833 r., po upadku partyzantki „Zemsta Ludu”, został aresztowany za niedoniesienie o ukrywaniu przez K. Rościszewskiego z Kisielewa partyzantów z oddziału Artura Zawiszy i Kaliksta Borzewskiego. W 1834 r. został ułaskawiony.

Krajewski, *Usque ad finem*, s. 158; PRS, s. 160; *Spółczesność polskie*, s. 51, 753.

PŁOSKI ALEKSANDER h. Prus I (*1824 r. †1894 r.), ziemianin

Był synem Walentego (zm. 1839) i Anny z Kołakowskich. Był pierwszym z tego rodu, pieczętującym się herbem Prus I, występującym w źródłach ziemi dobrzyńskiej. W dniu 23 czerwca 1866 r. kupił od swego teścia, Jana Brudnickiego Sokołowo za sumę 459 tys. złp, tj. 68.850 rubli. Był to wówczas jeden z największych majątków w ziemi dobrzyńskiej, oszacowany przy zakupie na kwotę 459 tys. złp (68.850 rubli srebrnych). W 1881 r. nabył jeszcze majątek Orłowo, a 4 marca 1888 r. – od Julii Borzewskiej – Białkowo k. Dobrzyń n. Drwęcą z przyległościami.

Żonaty z Zofią Brudnicką h. Jastrzębiec, córką Jana i Pauliny z Obrębskich, pozostawił synów: Jana Klemensa (Eugeniusza) i Bolesława Walentego oraz córki: Jadwigę Mariannę, żonę Włodzimierza Piwnickiego h. Lubicz z Cetek i Annę Paulinę, żonę Józefa Siemiątkowskiego, właściciela Wąpielska. W 1870 r., po śmierci żony, Zofii Sokołowo w połowie, przeszło na jej dzieci; a po śmierci Aleksandra, po otwarciu testamentu w dniu 25 stycznia 1895 r., dzieci Płoskich przejęły również majątek Białkowo. Wkrótce jednak, 21 listopada 1898 r. Płoscy pozbyli się Białkowa.

Genealogia, s. 144., gdzie mylna inf. dot. wejścia w posiadanie Sokołowa w 1868 r. poprzez ożenek, a nie zakup; Kowalski, *Golub-Dobrzyń*, s. 28, 370-371; PRS, s. 160; SGKP, t. 11, s. 36-37; Wizerunek herbu rodowego na kaplicy grobowej na cmentarzu parafii Dobrzyń n. Drwęcą w Golubiu-Dobrzyniu.

PŁOSKI ALEKSANDER h. Prus I (*22 XI 1898 r. w Sokołowie †1944 r.), uczestnik wojny 1920 r., ziemianin, hodowca koni, uczestnik opozycji antyhitlerowskiej, ofiara zbrodni niemieckich (P 33)

Był synem Bolesława i Kazimiery z Różyckich, właścicieli Sokołowa. Po ukończeniu szkoły średniej we Włocławku, w 1915 r. rozpoczął studia w Wyższej Szkole Rolniczej w Warszawie. W 1918 r. odbywał

praktyki w majątkach Ugoszcz i Dyblin. W listopadzie 1918 r. wstąpił do Wojska Polskiego i został przydzielony do szwadronu Okręgu Warszawskiego. Od 1919 r. służył w 3. pułku ułanów, przemianowanym później na 17. pułk ułanów. Brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej w 17. pułku ułanów w stopniu rotmistrza kawalerii.

Był członkiem Związku Ziemiaków i członkiem Syndykatu Rolniczego w Warszawie. W 1919 r. otrzymał od ojca Bocheniec o powierzchni 391 ha (Władysław, jego młodszy brat, otrzymał natomiast Ostrowite Rypińskie). W dniu 9 października 1925 r. zamienił swój majątek z ojcem Bolesławem na Sokołowo i Kamionkę o powierzchni 708 ha, wycenione wtedy na 370 tys. złp. Był to jeden z lepiej urządzonych majątków w pow. rypińskim. Specjalizował się w hodowli koni remontowych (dla wojska) oraz bażantów i kuropatw. Posiadał dużą hodowlę koni krwi szlacheckiej, wystawiane na wielu konkursach i wystawach krajowych. W 1929 r. Sokołowo liczyło 708 ha gruntów, zaś w 1939 r. - 665 ha. Był akcjonariuszem Cukrowni Ostrowite. Był w składzie Komitetu Honorowego Zjazdu Kół Śpiewaczych Okręgu I. Pomorskiego Związku Śpiewaczego, który odbył się w Golubiu 6 sierpnia 1939 r. We wrześniu 1939 r. był poszukiwany przez Niemców. Wraz z całą rodziną opuścił Sokołowo i wyjechał do jednego z majątków w Kutnowskim, a następnie do Warszawy, gdzie wraz z żoną i synem Pawłem zamieszkał przy ul. Bagatela 6, w willi barona von Maltzana. Do 1944 r. prowadził magazyn papieru. Należał do ZWZ/AK. W pierwszych dniach powstania warszawskiego został aresztowany wraz z całą rodziną i umieszczony w więzieniu przy Alei Szucha. Po kilku dniach żonę i syna zwolniono, a po nim wszelki ślad zaginął.

Za udział w walkach przeciwko sowietom w 1920 r. odznaczony był Krzyżem Walecznych, Medalem Niepodległości i Orderem Virtuti Militari.

Ożeniony był z Kamilą Wandą Jerzmanowską herbu Dołęga (P 34), z którą miał jedyne, bardzo oczekiwane syna, Pawła. Po jego urodzeniu, naprzeciwko pałacu wystawił w 1938 r., jako dziękczynne wotum, kaplicę w miejsce zniszczonej 5 listopada 1678 r. podczas zajazdu szlacheckiego pod wodzą bratanka J. Kłosińskiego, Michała Kłosińskiego, o czym przypomina umieszczona na niej skromna w treści inskrypcja: „*Bogu na Chwałę i w podzięce za rok 1938*”.

AWKW Golub-Dobrzyń, KHip. Bocheniec, Kamionka; *Genealogia*, s. 145-146; J. Grabowski, *Warunki i rozmieszczenie typów, poziom i okręgi hodowli koni w Polsce*, Warszawa 1933, s. 254; Jasiewicz, *Lista*, s. 789; Kowalski, *Golub-Dobrzyń*, s. 372-375, gdzie data urodzenia - 1897 oraz mylna inf. na s. 374, że kaplicę w Sokołowie wzniesli (!) Bolesław i Wanda Płoscy; Krajewski, *Cukrownia Ostrowite*, s. 18; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 98; *Księga adresowa*, s. 2044; *Pamiętni zjazdu*, s. 4; Piotrowski, *Słownik*, s. 196; PRS, s. 160; Rel. syna, Pawła Płoskiego, zam. w Bydgoszczy z 1998 r.; Szymańska, *Ziemiaństwo ziemi płockiej*, s. 110; Wasiak, *Właściciele*, s. 1-2, 5; *Ziemiaństwo dobrzyńscy*, s. 387.

PŁOSKI ANDRZEJ (*ok. 1806 r.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Lipnie, renowator kościoła pw. Nawiedzenia NMP w Lipnie

W 1867 r. został proboszczem parafii pw. WNMP w Lipnie. Tutaj przeprowadził szereg ważnych prac remontowych świątyni, m. in. odnowił kościelną wieżę, kosztem 3 tys. rubli w srebrze. Ogrodził cmentarze: przykościelny i parafialny, na co pozyskał sumę ponad 17 tys. rubli w srebrze. Udział przy remoncie świątyni mieli nie tylko Polacy, ale także Niemcy z pow. lipnowskiego.

W latach 1880-1884 przy kościele wznosił nową zakrystię, chór muzyczny, kaplicę św. Barbary, aneks południowy, osłaniający portal południowy oraz przebudował kruchtę świątyni. Nadto, po zdjęciu więźby dachowej, nadmurowano ściany nad nawą o 6 stóp, nad prezbiterium o 4 stopy; wybudowano nową kaplicę po prawej stronie, przerobioną kruchtę i stara kaplicę, poszerzono okna w nawie i prezbiterium, poszerzono wejście na chór i wieżę, w całym kościele położono nową posadzkę. Prace te wykonywał majster lipnowski, Gustaw Dubalski, odnowienie i złożenie ołtarza - Ceglarski z Warszawy, zaś ołtarze i boczne i ambonę odrestaurował Baleon z Włocławka. Prace te kosztowały 13 tys. rubli srebrem. Ogólnie na renowację lipnowskiej świątyni wydał ponad 33 tys. rubli srebrem

Budkiewicz-Grzywiński, *Kościół w Lipnie*, s. 24-27; Kronika Parafii pw. NNMP w Lipnie, t. 1, s. 33; W. Leonowicz, *Kościół parafialny w Lipnie*, Tygodnik Ilustrowany 1884, nr 74, s. 350-351.

PŁOSKI BOLESŁAW WALENTY h. Prus I (*1864 r. †1946 r.), ziemianin, sędzia sądu gminnego, prześladowany przez carat, działacz społeczny

Był synem Aleksandra i Zofii z Brudnickich, właścicieli Sokołowa. W 1873 r. po matce odziedziczył część Sokołowa, a pozostałe części tego majątku wykupił 11 stycznia 1887 r. od sióstr: Anny Pauliny i brata Eugeniusza, a następnie 12 maja 1893 r. pozostałą część od siostry Jadwigi Marianny. W 1891 r. otrzymał od ojca majątek Kamionka, w 1904 r. za 46 tys. rubli dokupił jeszcze za 46 tys. rubli Bocheniec o powierzchni 391 ha, a w 1918 r. nabył do Zygmunta Moczarskiego - Ostrowite k. Rypina. W dniu 9 października 1925 r. zamienił się z synem Aleksandrem, Sokołowo na Bocheniec o powierzchni 200 ha, szacowane na 370 tys. złp, gdzie mieszkał do 1930 r.

W 1905 r., pełniąc funkcję sędziego gminnego, wprowadził do sądu język polski. Wraz z grupą sędziów z ziemi dobrzyńskiej stanął za to przed sądem carskim w Płocku. Był aktywnym działaczem Okręgowego Towarzystwa Rolniczego Ziemi Dobrzyńskiej. W latach 30. XX w. był akcjonariuszem Cukrowni Ostrowite. Był w składzie Komitetu Honorowego Zjazdu Kół Śpiewaczych Okręgu I. Pomorskiego Związku Śpiewaczego, który odbył się w Golubiu 6 sierpnia 1939 r.

Ożeniony z Kazimierą Różycką h. Doliwa (zm. 1953), pozostawił synów: Władysława i Aleksandra oraz córkę Marię, za Feliksem Krzymuskim. W 1919 r. syn Aleksander otrzymał Bocheniec, a młodszy Władysław w 1920 r. - Ostrowite.

Pochowany w kaplicy rodowej na cmentarzu w Dobrzyniu n. Drwęcą.

AWKW Golub-Dobrzyń, KHip. Bocheniec, Kamionka; AWKW Rypin, KHip. Ostrowite; *Brzuze*, s. 355-356; Chelmicki, *Powiat*,

s. 19; *Genealogia*, s. 145; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=boles%B3aw+p%B3oski /20 I 2014>, gdzie wymienia tylko córkę Marię; Kowalski, *Golub-Dobrzyń*, s. 372; Krajewski, *Cukrownia Ostrowite*, s. 18; *Pamiętnik zjazdu*, s. 4; PRS, s. 160; Świecki-Wybul, *Mazowsze*, s. 112, 176, 177; Wybul, *OTRZD*, s. 2, 29; Wasiak, *Właściciele*, s. 1-2, 4; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 386.

PŁOSKI JAN KLEMENS h. Prus I (*1862 r. †1919 r.), ziemianin

Był synem Aleksandra (zm. 1894) i Zofii z Brudnickich h. Jastrzębiec, właścicieli Sokółowa. W 1873 r. po matce otrzymał część Sokółowa. W 1905 r. za kwotę 60.200 rubli dokupił majątek Wielgie k. Zbójna o powierzchni 543 ha, a w 1908 r. (być może już w 1905 r.) za sumę 82 tys. rubli – Klonowo o powierzchni 339 ha. Po wybuchu wojny polsko-bolszewickiej, wobec spodziewanego najazdu Sowietów, razem z A. Borzewskim z Ugoszcza, A. Barthlem z Nadroża, A. Gniazdowskim z Radzik Małych i B. Zembrzuskim z Brzuzego, opowiedział się przeciwko upuszczeniu majątków. Ożeniony z Lucyną Niedźwiecką, pozostawił syna Stefana Tadeusza (1907-1940), bankowca, uczestnika kampanii wrześniowej w stopniu podporucznika, więźnia obozu w Starobielsku, zamordowanego w wiosną 1940 r. Charkowie przez NKWD i córkę Zofię Marię, za Kazimierzem Chamskim h. Jastrzębiec. Wielgie zostało częściowo rozparcelowane w 1928 r., a Klonowo wystawione na licytację przez Towarzystwo Kredytowe Ziemskie, które w dniu 25 czerwca 1937 r. kupił dla syna Andrzeja (ur. 1908), Stanisław Włski z Wielgiego k. Lipna.

AWKW Golub-Dobrzyń, KHip. Wielgie; AWKW Rypin, KHip. Klonowo; Chelmicki, *Pamiętniki*, s. 62; *Genealogia*, s. 145, gdzie tylko pierwsze imię oraz mylna inf., że w 1937 r. na licytacji jego majątek nabył Hilary Sobociński; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=307364/20 I 2014>, nie wymienia syna Stefana Tadeusza; Jasiewicz, *Lista*, s. 790; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 76; PRS, s. 160; RZD, t. 2, cz. 2, s. 183-184; Tucholski, *Katyń*, s. 472; Wasiak, *Właściciele*, s. 2; Wasiak, *Właściciele*, s. 5; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 386;

PŁOSKI STEFAN TADEUSZ h. Prus I (*21 IV 1907 r. w Dulsku k. Dobrzynia n. Drwęcą †wiosną 1940 r. w Charkowie), bankowiec, podporucznik Wojska Polskiego, żołnierz Września 1939 r., ofiara zbrodni NKWD

Był synem Eugeniusza Jana i Lucyny z Niedźwieckich, właścicieli Sokółowa, Klonowa i Wielgiego k. Zbójna. W 1925 r. ukończył Gimnazjum Realne w Warszawie r., a w 1929 r. i Wyższą Szkołę Gospodarstwa Wiejskiego w Cieszynie. W 1931 r. ukończył Szkołę Podchorążych Rezerwy Piechoty nr 5 i od 1 stycznia 1933 r. mianowany podporucznikiem ze starszeństwem. Otrzymał przydział do 63. pułku piechoty w Toruniu, w którym w 1938 r. odbywał ćwiczenia rezerwy. Był dowódcą plutonu ckm. Potem był urzędnikiem bankowym, prokurentem Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie, właścicielem majątku Staciuny k. Turmont, pow. braclawski, w woj. wileńskim.

W sierpniu 1939 r. został zmobilizowany do 73. pułku piechoty. W czasie wojny obronnej 1939 r. jego pułk wchodził w skład 23 Dywizji Piechoty, walczącej w ra-

mach Armii „Kraków”. W dniach 1-3 września 1939 r. brał udział w bitwie granicznej. Do najcięższych walk z oddziałami niemieckiej 8. i 28. Dywizji Piechoty doszło 2 września pod Wyrami. Od 4 września uczestniczył w odrocie Armii „Kraków”. Kolejne większe bitwy, w których brał udział to: w Pacanowie (9 IX), pod Osiekiem (11 IX), pod Banachami, Biłgorajem i Solą (woj. lubelskie), (16 IX). Ostatnią, ok. 22-godz. walkę, 73. pułku piechoty stoczył w dniach 19-20 września pod Tomaszowem Lubelskim w ramach Grupy Operacyjnej „Jagmin”. W czasie wojny dostał się do niewoli sowieckiej i został zesłany do obozu jenieckiego w Starobielsku. Zginął wiosną 1940 r., zamordowany przez NKWD w Charkowie.

CAW, AP 9886; *Charków. Księga*, s. 422; *Genealogia*, s. 145; *Katyń. Lista*, s. 337, gdzie jest ppor. rez. artylerii; Kubiak-Karpus, *Lista*, s. 151; PRS, s. 160; Szymańska, *Ziemiaństwo ziemni plockiej*, s. 110, gdzie mylnie miejsce urodzenia jako Wielgie oraz mylna miejscowość Staciuny, zamiast Staciuny; Tucholski, *Katyń*, s. 472.

PŁOSKI WŁADYSŁAW h. Prus I (*1899 r. †1934 r.), ziemianin

Był synem Bolesława i Kazimierzy z Różyckich. W 1919 r. otrzymał od ojca majątek Ostrowite Rypińskie, który w 1929 r. liczył 344 ha. W latach 30. XX w. był akcjonariuszem Cukrowni Ostrowite. W wyniku przeprowadzonych podziałów rodzinnych 1/2 majątku otrzymał Bolesław Płoski, 1/4 – Aleksander Płoski i 1/4 siostrzeńcy zmarłego: Jan i Jerzy Krzymuscy. Ożeniony z Lucyną z Niedźwieckich (7 I 1872-5 IV 1941), córką Władysława i Franciszki z Brudnickich z Wierzynicy k. Dobrzynia n. Wisłą, działaczką Związku Ziemianek.

AWKW Rypin, KHip. Ostrowite; *Brzuzę*, s. 356; *Gazeta Handlowa*, nr 292; 1930; *Genealogia*, s. 146; Krajewski, *Cukrownia Ostrowite*, s. 18; *Księga adresowa*, s. 2022; PRS, s. 160; Wasiak, *Właściciele*, s. 4.

PŁOSZCZYŃSKI FRANCISZEK h. Sas (*3 X 1800 r. w Sadłowie k. Rypina †7 VI 1873 r. we Włocławku), kapłan rzymskokatolicki, misjonarz, katechetyk

Był synem Romualda i Antoniny z Łuszczewskich. Uczył się najpierw w szkole parafialnej w Rypinie, a następnie w Płocku. Przez dwa lata był u misjonarzy w Mławie. Następnie wstąpił do Zgromadzenia Misji w Warszawie przy kościele św. Krzyża i 29 lutego 1821 r. złożył śluby zakonne. W latach 1820-1823 odbył studia filozoficzno-teologiczne w Seminarium Świętokrzyskim w Warszawie. Jednocześnie uczęszczał na Wydział Teologiczny Uniwersytetu Warszawskiego. Święcenia kapłańskie przyjął w dniu 19 października 1823 r. we Włocławku i od tego roku rozpoczął wykłady w tamtejszym Seminarium Duchownym. W latach 1834-1838 pracował jako profesor i dyrektor Seminarium Duchownego w Płocku, gdzie położył znaczne zasługi w dziele organizacji bazy tej uczelni. Od 1838 r. przebywał na leczeniu w Warszawie, gdzie po wyleczeniu pełnił obowiązki kapelana w szpitalu Dzieciątka Jezus. W latach 1838-1851 zajmował się administracją Domu Świętokrzyskiego w Warszawie. W 1851 r., na prośbę biskupa włocławskiego i miejsco-

wej kapituły, przeszedł do Włocławka i objął obowiązki rektora Seminarium. W tym czasie dokończył budowę gmachu seminaryjnego, wyremontował i odrestaurował stary kościół seminaryjny pod wezwaniem św. Witalisa. Przeprowadził także remont kościoła i zabudowań parafialnych w Witowie k. Radziejowa, gdzie duszpasterzowali misjonarze włocławscy. Po kasacie misjonarzy w 1864 r., pozostał nadal we Włocławku jako przełożony Seminarium.

Ogłosił wiele prac, m. in. *Katechizm rzymskokatolicki* (Warszawa 1872), *Katechetyka opracowana sposobem praktycznym przez pytania i odpowiedzi* (Warszawa 1877). Przełożył i wydał *Drogę do życia pobożnego* św. Franciszka Salezego (Warszawa 1840).

Chodyński S., *Ksiądz Franciszek Płoszczyński*, Przegląd Katolicki 1878, s. 33-36; S. Chodyński, *Seminarium Włocławskie. Szkic historyczny*, Włocławek 1905, s. 82-84; W. Dudek, *Teologiczno-naukowy dorobek Seminarium Włocławskiego*, Ateneum Kapłańskie 1969, t. 72, s. 270; J. Dukala, *Szkoła misjonarzy*, [w:] *Dzieje teologii*, t. 2, cz. 2, s. 248-249; A. J. Nowowiejski, *Płock. Monografia historyczna*, Płock 1917, s. 464, 469; Nycek, *Ludzie*, s. 202; PRS, s. 160; A. Schleich, *Płoszczyński Franciszek*, PSB, t. 26: 1981, s. 810; SPTK, t. 3: 1982, s. 382-383; S. Szczepblewski, *Seminaria duchowne diecezji włocławskiej*, Ateneum Kapłańskie 1969, t. 72, s. 245, 247.

PŁOTKOWSKI STANISŁAW (*ok. 1919 r. †31 X 1939 r. w Rypinie), ofiara zbrodni niemieckich

W 1939 r. mieszkał w Nowej Wsi k. Chrostkowa w pow. rypińskim. Aresztowany przez Selbstschutz w drugiej połowie października 1939 r., więziony był w Rypinie ul. Warszawskiej 20, gdzie niebawem został zamordowany.

AIPN Bydgoszcz, OKBZpNP, sygn. Zg. 208/45; Piotrowski, *Słownik*, s. 196.

PŁUKARSKI MICHAŁ (*1895 r. †X 1939 r.), rzeźnik, ofiara zbrodni niemieckich (P 35)

Był synem Józefa, mieszkał w Wąpielsku. W październiku 1903 r. został aresztowany przez Selbstschutz i uwięziony w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. Niebawem został rozstrzelany w Lasku Rusinowskim.

AIPN Bydgoszcz, OKBZH, sygn. Ns. I 167/59; Piotrowski, *Słownik*, s. 196, gdzie podał, „prawdopodobnie rozstrzelany w lasku kolo Rypina”; Tablica inskrypcyjna w Lasku Rusinowskim z jego nazwiskiem.

PŁUKIS MIROSLAW (*11 IX 1948 r. w Lipnie), nauczyciel, dyrektor szkoły w Lipnie i Piątkach, członek DTN (P 36)

Syn Stanisława i Sabiny z Wiśniewskich. Szkołę Podstawową nr 1 w Lipnie ukończył w 1962 r.; szkoła średnia – Liceum Ogólnokształcące w Lipnie w latach 1962-1966; Studium Nauczycielskie w Toruniu, kierunek geografia (1968); studia wyższe – Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu w latach 1972-1977, tytuł zawodowy – magister geografii (1977); studia podyplomowe: wychowanie obywatelskie – Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Bydgoszczy (1981); uzyskane kwalifikacje: nauczyciel dyplomowany (2003); kurs kwalifikacyjny dla dyrektorów placówek oświatowych

– WOM Piła (2000); stopień awansu zawodowego, nauczyciel dyplomowany (2003).

Pracował w: Zespół Szkół Mechanicznych w Lipnie – 1968-1989, nauczyciel; Szkoła Podstawowa nr 3 w Lipnie – 1989-2007, dyrektor; Szkoła Podstawowa w Piątkach, gm. Lipno (od 2008-2012), dyrektor. Od 2003 r. był ekspertem, członkiem komisji kwalifikacyjnych i egzaminacyjnych dla nauczycieli. W 2012 r., po 43 latach pracy, przeszedł na emeryturę.

Od 1968 r. należy do Związku Nauczycielstwa Polskiego, a od 2007 r. do DTN oraz Obywatelskiego Bloku Samorządowego na terenie Lipna.

Na łamach prasy lipnowskiej opublikował artykuły: *Trójka w świetle reformy*; *Otwórzcie im drogę do życia*; *Warunki geograficzne Lipna i okolic*; *Raport o stanie środowiska naturalnego*; *Lipnowska Wielobranżówka*; *40-lecie Oddziału Banku w Lipnie*.

Odnaczony m. in.: Medal „Za Zasługi w rozwoju sportu szkolnego” (1998); Złota Odznaka ZNP (1984); Złoty Krzyż Zasługi (1983); Medal Komisji Edukacji Narodowej (2004).

W 1973 r. ożeniony z Janiną z d. Watkowska, ma córkę Emilię ur. 1984), psycholog po UKSW; zięć Marek, wnuczka Hanna (ur. 2011).

ADTN, Deklaracja członkowska; Autopsja (1995-2014); <http://www.lipno.nowoczesnagmina.pl/index.php?a=913/14> VII 2013; Inf. z 10 III 2014; ZKZD 2005, s. 173.

PODBIELSKI JÓZEF TELESFOR (*13 III 1864 r. w Podbielsku k. Łomży †po 1945 r.), kapłan zakonny, karmelita, więzień drugiej wojny światowej

W młodości wstąpił do zgromadzenia ojców karmelitów w Krakowie. Wojna 1939 r. zastała go w konwencie w Oborach k. Rypina. Tu został aresztowany z pozostałymi ojcami i braćmi przez miejscowych Niemców, którzy byli członkami zbrodniczej organizacji niemieckiej Selbstschutz. W połowie października został wywieziony do więzienia Gestapo w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. W dniu 30 października 1939 r. wraz z pozostałymi ojcami i księżmi diecezjalnymi dekanatu rypińskiego został przewieziony z powrotem do klasztoru w Obrach, gdzie Niemcy urządzili więzienie dla duchowieństwa. Z Obór w dniu 22 lutego 1940 r. wraz z grupą kilkudziesięciu księży został wywieziony do więzienia Gestapo w Grudziądzu.

Stamtąd w dniu 25 marca 1940 r. został zwolniony. Potem został wywieziony do Lubicza k. Torunia jako robotnik przymusowy w gospodarstwie rolnym. Następnie przez jakiś czas ukrywał się u organisty w Rypinie, kpt. rezerwy Antoniego Zielińskiego, żołnierza Polskiej Organizacji Zbrojnej „Znak”. Latem 1940 r. wyjechał do Tarnowa, a stamtąd do Pilzna, gdzie szczęśliwie doczekał końca wojny.

Krajewskim, *Przeszłość klasztoru*, s. 22, 26.

PODCZASKA z d. Bagieńska HELENA MARIA h. Ślepowron (*26 VI 1898 r. †8 X 1948 r.), współwłaścicielka majątku Kliczewo w pow. sierpeckim (P 37)

Była córką Zygmunta Bagieńskiego h. Ślepowron i Marii Jadwigi z Rościszewskich h. Junosza.

W dniu 8 lutego 1920 r. wyszła za mąż za Feliksa Stanisława Podczaskiego (1890-1941) h. Rola, wnosząc mu w posagu majątek Kliczewo o powierzchni 248 ha, położony w pow. sierpeckim. W Kliczewie prowadziła ogród owocowo-warzywny oraz kobiecy dział gospodarki. Pracowała też dużo społecznie, zajmując się jednocześnie stanem zdrowia pracowników majątku i chłopów z najbliższej okolicy.

Na początku wojny majątek Kliczewo objęli Niemcy. W kwietniu 1940 r. został aresztowany i wywieziony do obozu koncentracyjnego w Mauthausen-Gusen jej mąż. Syn Witold Stanisław bezpośrednio po aresztowaniu ojca musiał opuścić dom rodzinny i ukrywać się; nie wrócił już nigdy do Kliczewa. W listopadzie 1940 r. wraz z córką Haliną zostały wyrzucone przez Niemców z domu. Zezwolono jedynie na zabranie podręcznych walizek. Zamieszkały obie początkowo w Mławie u Marii i Mariana Krasnodębskich, rodziców znanej po wojnie artystki scenicznej i filmowej, Ewy Krasnodębskiej. Były jednak ustawicznie szykanowane i prześladowane przez władze okupacyjne. W lutym 1941 r. przekroczyły nielegalnie granicę do GG i zamieszkały w Warszawie, pozostając jednak praktycznie bez środków do życia.

Po zakończeniu wojny powrót do domu rodzinnego był niemożliwy, bowiem Kliczewo komuniści rozparcelowali, a we dworze umieszczono szkołę podstawową, która znajduje się tam do dziś. Po wojnie pracowała ponad siły, aby utrzymać i wykształcić córkę. Zapadała coraz bardziej na zdrowiu, dały bowiem o sobie znać przeżycia wojenne, a także utrata najbliższych i pogłębiający się niedostatek.

Miała brata Wiktora Wincenta Bagieńskiego (1891-1943).

Pozostawiła dzieci: Witolda Stanisława i Halinę, za Leonem Antoszewskim h. Poraj.

Zmarła w szpitalu Akademii Medycznej w Gdańsku. Prochy pochowano w grobie rodzinnym na cmentarzu w Grójcu.

<http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=304549/20> | 2014; W. Podczaski, *Podczaska Helena Maria z Bagieńskich*, [w:] *Ziemiańscy polscy XX wieku*, cz. 3, Warszawa 1996, s. 145.

PODCZASKI FELIKS STANISŁAW h. Rola (*1890 r. we wsi Kozi Róg w Lipnowskim †15 XII 1941 r. w Mauthausen-Gusen), ziemianin, społecznik, ofiara zbrodni niemieckich (P 38)

Był synem Józefa i Jadwigi z Cieślińskich. W okresie pierwszej wojny światowej ukończył gimnazjum w Płocku i w 1917 r. objął dzierżawę majątek Rokicie, położony po drugiej stronie Wisły, na wprost Płocka. W dniu 8 lutego 1920 pojął za żonę Helenę Marię z Bagieńskich h. Ślepowron (1898-1948). Wkrótce po ślubie wstąpił jako ochotnik do 201. pułku strzelców i w walce z bolszewikami brał udział w szarży na kawalerię korpusu Gaja pod Żurominkiem oraz w zagonie na Korosteń.

Po zakończeniu wojny zaczął gospodarować we wniesionym w posagu przez żonę majątku Kliczewo o powierzchni 248 ha. W Kliczewie gospodarzył bardzo intensywnie, podnosząc poziom produkcji roślinnej i zwierzęcej. Na przełomie lat dwudziestych i trzydziestych została przeprowadzona tam komasacja grun-

tów majątku i zmeliorowano ziemię orną. Wprowadzono dochodowe uprawy rzepaku, maku i koniczyny nasiennej. Obora hodowlana rasy czerwonej polskiej liczyła 70 krów, w wolarni tuczono corocznie ok. 100 sztuk opasów, chowano żrebaki i konie, sprzedawane później do wojska. W tym też okresie pobudowane zostały murowane budynki inwentarskie i stodoła; pokryto je wchodzącym wówczas w modę eternitem. Przebudowano dwa pracownicze budynki mieszkalne, zastępując dawne strzechy dachówką. W 1928 r. zakupiony za kwotę 14. 200 zł jeden z pierwszych w okolicy, samochód osobowy marki chevrolet. W 1933 r. doprowadzone zostało do Kliczewa połączenie telefoniczne.

Bardzo znaczną część czasu poświęcał pracy społecznej. Był wieloletnim, aż do 1939 r., prezesem Związku Ziemian pow. sierpeckiego, prezesem Kasy Oszczędnościowej im. Stefczyka w Żurominie. Przewodniczył też wielu organizacjom społecznym na terenie parafii i okolicznych wiosek. Cieszył się bardzo dobrymi stosunkami z sąsiadami, zarówno ziemianami jak i włościanami. Był zdecydowanym zwolennikiem Józefa Piłsudskiego, działał aktywnie w BBWR. Wojna 1939 r. przerwała jego działalność społeczną i gospodarczą. W dniu 4 września 1939 r. z rodziną wyjechał z Kliczewa, uciekając przed nadchodzącymi wojskami niemieckimi. Dojechał pod Wyszogród, do majątku Studzieniec, należącego do Skarzyńskich. Tam dosięgły ich działania frontowe. Po przejściu frontu w drugiej połowie września, wraz z całą karawaną, nieco tylko postrzelaną, wrócili do domu. Dwór w Kliczewie pozostawiony był otworem pod opieką pracowników w czasie dwutygodniowej nieobecności właścicieli z domu, mimo to ani z domu, ani z obejścia gospodarskiego nic nie zginęło.

W listopadzie 1939 r. Kliczewo zostało objęte przez niemiecką administrację cywilną. Właściciele zostali odsunięci od kierowania majątkiem. Zarządcą majątków ziemiańskich w gminie Żuromin został Niemiec, Oskar Meyhufer, który zamieszkał w majątku Franciszkowo, należącym do Ludwika Chełmickiego. Meyhufer, emerytowany oficer kawalerii, mający własny majątek w Prusach Wschodnich, chronił początkowo miejscowych ziemian przed Gestapo, co jednak nie mogło to trwać zbyt długo. W kwietniu 1940 r. nastąpiły masowe aresztowania inteligencji polskiej i ziemian. Wówczas został najpierw wywieziony do obozu koncentracyjnego w Dachau, gdzie przebywał od 19 kwietnia do 25 maja 1940 r. Potem przewieziono go do obozu w Mauthausen-Gusen, gdzie pracował w kamieniołomach i dodatkowo w kuchni obozowej. Za pomaganie w pracy i potajemne dokarmianie współwięźniów został dotkliwie pobity i w wyniku doznanych obrażeń zmarł w tym obozie.

Miał rodzeństwo: braci: Zygmunta (1895-1922), oficera WP; Józefa (1897- 1940), zamordowanego w Charkowie przez sowieckie NKWD; siostry – Maria, wyszła za mąż za A. Budzyńskiego, dyrektora Banku w Poznaniu; z małżeństwa tego urodziła się córka Jadwiga, poślubiona Zbigniewowi Cichowskiemu z Zaborowa, pow. płoński; Jadwiga, za Augustem Cypryskim, właścicielem majątku Dziegielewo pod Płockiem. Ich córka Antonina, za Alfredem Chłapowskim z Bonikowa, woj. poznański.

Z żoną Heleną miał dwoje dzieci: Witolda Stanisława (ur. 8 V 1921 w Kliczewie), w końcu kariery zawodowej, od 1986 r. dyrektora w Zakładzie dla Niewidomych w Laskach i Halinę (ur. 5 II 1927 w Kliczewie), za Leona Antoszewskiego h. Poraj, sędziego i prezesa sądu w Grójcu.

Symboliczny grób znajduje się na cmentarzu Bródnowskim w Warszawie.

<http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=304543/20> | 2014; W. Podczaski, *Podczas Feliks Stanisław*, [w:] *Ziemiańscy XX wieku*, cz. 3, Warszawa 1996, s. 142-115; PRS, s. 161.

PODCZASKI JÓZEF JAN MICHAŁ h. Rola (*23 III 1896 r. v. 1897 r. w Kozimrogu Leśnym w pow. lipnowskim †IV 1940 r. w Charkowie), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1918-1921 r., major Wojska Polskiego, ofiara zbrodni sowieckich (P 39)

Był synem Józefa (1890-1941) i Jadwigi z Ciesielskich. Ukończył 8 klas Gimnazjum Męskiego Filologicznego Towarzystwa „Szkoła Średnia” w Płocku, do którego zaczął uczęszczać we wrześniu 1906 r., gdzie w 1918 r. uzyskał maturę. Potem przez jeden semestr studiował na Wydziale Prawa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego. W okresie od listopada 1916 r. do listopada 1918 r. należał do POW w II Okręgu, obejmującym Płock.

Do Wojska Polskiego wstąpił, jako ochotnik 10 listopada 1918 r. i został przydzielony do 4. pułku ułanów zaniemeńskich. Służył w nim do 1 marca 1919 r. Był uczestnikiem wojny polsko-bolszewickiej 1918-1921 w szeregach 4. pułku ułanów i 4. dywizjonie artylerii konnej. Brał udział w walkach z na froncie litewskim, jako młodszy oficer w 5. dywizjonie artylerii konnej, a następnie z 4. dywizjonem artylerii konnej w walkach na froncie ukraińskim. W 1919 r. mianowany podporucznikiem. W okresie od października do grudnia 1919 r. służył w Generalnym Inspektoracie Artylerii i Batalionie Zapasowym Artylerii Konnej w Górze Kalwarii.

Po wojnie służył w 5. dywizjonie artylerii konnej. W 1924 r. ukończył Szkołę Podchorążych w Warszawie, Szkołę Młodszych Oficerów Artylerii i Centrum Szkolenia Kawalerii w Grudziądzu.

W 1931 r. został skierowany do Wyższej Szkoły Wojskowej. Od 1932 r. służył w 9. pułku ułanów im. księcia Józefa Poniatowskiego w Trembowli, gdzie był dowódcą 1 szwadronu oraz w 21. pułku artylerii lekkiej. W 1939 r. był dowódcą 1. dywizjonu w 65. pułku artylerii lekkiej, który był rezerwowym pułkiem artylerii, sformowanym we wrześniu 1939 r. dla Rezerwowej Dywizji Piechoty z Armii „Kraków”. Jego dowódcą był Józef Krautwald. Jesienią 1939 dostał się niewoli sowieckiej 1939 r. i zesłany do obozu w Starobielsku. Zginął wiosną 1940 r., zamordowany przez NKWD w Charkowie.

Był odznaczony Medalem Niepodległości, Medalami za Wojnę 1918-1921 i Medalem X-lecia.

Miał braci: Feliksa i Zygmunta (1895-1922), oraz siostry: Marię, zamężną Budzyńską i Jadwigę, zamężną Cypryską.

W 1935 r. zawarł związek małżeński z Zofią Wojewódką, córką Mariana Wojewódkiego, właściciela

majątku Dalechowice (301 ha). Z małżeństwa tego w 1936 r. urodził się syn Roman, a w 1938 r. córka Zofia.

CAW, AP 6124; Idem., Medal Niepodległości z 9 XI 1933 r.; *Charków. Księga*, s. 422; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=304560/20> | 2014; Kubiak-Karpus, *Lista*, s. 152-153; *Lista katyńska*, poz. 160; W. Podczaski, *Podczaski Józef h. Rola*, [w:] *Ziemiańscy XX wieku*, cz. 3, Warszawa 1996, s. 146; PRS, s. 161; Tucholski, *Katyń*, s. 472.

PODCZASKI ZYGMUNT h. Rola (*1895 r. w Kozimrogu Leśnym w Lipnowskim †1922 r.), ziemianin, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, oficer Wojska Polskiego (P 40)

Syn Józefa i Jadwigi z Ciesielskich.

Po ukończeniu gimnazjum w Płocku pomagał ojcu w rodzinnym majątku Koziróg Leśny w Lipnowskim W 1919 r. zaciągnął się do 5. pułku strzelców konnych, w którego składzie brał udział w wyprawie kijowskiej i działaniach na Wołyniu.

Po zakończeniu pierwszej wojny światowej pozostał w Wojsku Polskim w randze porucznika jako oficer zawodowy, w macierzystym pułku. Był dzielnym oficerem, przed którym otwierała się kariera wojskowa. Zginął śmiercią tragiczną.

Miał braci: Feliksa Stanisława (1890-1941), zamordowanego w Mauthausen-Gusen; Józefa (1896-1940), zamordowanego w Charkowie oraz siostry: Marię, zamężną Budzyńską i Jadwigę, zamężną Cypryską. Nie założył rodziny.

<http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=304550/20> | 2014; W. Podczaski, *Podczaski Zygmunt h. Rola*, [w:] *Ziemiańscy XX wieku*, cz. 3, Warszawa 1996, s. 146; PRS, s. 161.

PODLEŚ ANTONI (*19 XI 1934 r. w Szczawinie, par. Goworowo †31 I 1997 r. w Rypinie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, doktor teologii, budowniczy kościołów (P 41)

Był synem Jana i Marianny z Wójcików. Po ukończeniu szkoły podstawowej uczył się w Liceum św. Stanisława Kostki w Płocku. Od dzieciństwa blisko związany był z życiem Kościoła. Jego matka przed wojną była aktywną członkinią Akcji Katolickiej. Sam zaś przez wiele lat, w czasie nauki w szkole podstawowej, był prezesem ministrantów w rodzinnej parafii. Po ukończeniu szkoły podstawowej wstąpił do Niższego Seminarium Duchownego – Liceum im. św. Stanisława Kostki w Płocku, które ukończył w 1952 r., uzyskawszy świadectwo maturalne. W wieku 18 lat uzyskał świadectwo dojrzałości i wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku. Tam w dniu 8 czerwca 1958 r. otrzymał diakonat, a następnie w dniu 22 czerwca tego roku święcenia kapłańskie w kościele w Pomiechowcie.

W dniu 1 lipca 1958 r. skierowany został na wikariat do Gostynina, a następnie przez dwa lata był wikariuszem w Przasnyszu. W lipcu 1961 r. został skierowany na wikariat do parafii pw. św. Trójcy w Rypinie, gdzie proboszczem był wtedy ks. prałat Wincenty Konarski. Tutaj dał się poznać z gorliwej pracy z wierzniymi, szczególnie tymi, którzy potrzebowali pomocy, a nierzadko ostatniej posługi. Po roku, wskutek nacisków ówczesnej władzy komunistycznej, został prze-

niesiony na wikariat do Nasielska. W dziewiątym roku kapłaństwa, w dniu 27 czerwca 1968 r. został naznaczony proboszczem parafii pw. św. Jadwigi Śląskiej w Białej k. Płocka. Tam duszpasterzował przez 14 lat, do 2 maja 1982 r.

W czasie pracy w Białej zdobył tytuł magistra teologii, a następnie w 1977 r. zajął się odnalezionym w Bibliotece w Monachium rękopisem liturgicznym, pochodzącym z XII w., zwanym „Pontyfikałem Płockim”. Wyniki wieloletnich badań pozwoliły na przygotowanie, a następnie obronę pracy i uzyskanie stopnia naukowego doktora teologii pastoralnej Sekcji Liturgicznej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Wacława Schenka. Fragment swojej pracy ogłosił w „Studiach Źródłoznawczych” (t. XXVI-II, z 1983 r.). Całość pracy doktorskiej pt. *Pontyfikał Płocki z XII wieku* została ogłoszona drukiem nakładem Płockiego Wydawnictwa Diecezjalnego w 1986 r. W dniu 3 maja 1982 r. został powołany przez biskupa płockiego Bogdana Sikorskiego na proboszcza nowo utworzonej, dekretem biskupa płockiego, ks. dra Bogdana Sikorskiego z 11 kwietnia 1982 r., parafii p.w. św. Stanisława Kostki w Rypinie. Początki pracy w Rypinie były trudne. W bardzo krótkim czasie wznosił kaplicę, która od 19 września 1982 r., tj. poświęcenia przez biskupa płockiego, służyła jako tymczasowy kościół parafialny. Po wykonaniu projektu nowej świątyni, w lipcu rozpoczęła budowę kościoła według projektu arch. Jerzego Tusiackiego z Torunia. W dniu 10 czerwca 1984 r. odbyło się uroczyste wmurowanie kamienia węgielnego, poświęconego przez papieża Jana Pawła II. Przez niespełna siedem lat, przy udziale parafian, wybudował monumentalny kościół o powierzchni 1.600 m². W czasie budowy wypowiedział znamienne słowa: „*Budujemy dwa kościoły. Ten zewnętrzny, posadowiony na gliniastym podłożu dawnych pól i wewnętrzny, duchowego odrodzenia i umocnienia wiary. Jeden i drugi są przestrzenią Bożą, przestrzenią miłości*”. Zawsze podkreślał poświęcenie i zasługi swoich parafian, mówiąc po prostu: „*Podziwiam swoich parafian. Chciałbym powiedzieć swoim parafianom: jestem z Was dumny, podziwiam Wasze zaangażowanie w sprawy parafii, Waszą ofiarną na cele parafii, troskę o Wasz kościół*”. W dniu 16 września 1990 r. odbyła się uroczysta konsekracja świątyni pod wezwaniem Najświętszego Serca Jezusowego z udziałem biskupa płockiego Zygmunta Kamińskiego i biskupa sufragana płockiego, Andrzeja Suskiego. W czasie uroczystości powiedział m. in.: „*Kościół został zbudowany, teraz należy zadbać, aby Bóg zamieszkał w sercu każdego parafianina. (...) Dziękuję Bogu, że okazał mi zaufanie, zlecając budowę i organizację parafii, że pozwolił mi doczekać w zdrowiu tak wspaniałego finiszu. Bogu polecam wszystkich, którzy mnie w tym wspierali*”.

W 1993 r. zlecił wykonanie rypińskim artystom sztuki witrażowej E. i A. Bednarskim ogromnego witraża, przedstawiającego Ukrzyżowanego Chrystusa i Ostatnią Wieczerzę o powierzchni ponad 200 m². Tym samym powstał w rypińskiej świątyni największy witraż w Europie. Życie religijne w rypińskiej parafii wzbogacał poprzez wielokrotne organizacje wycieczek do Włoch i Watykanu. Ostatnią pielgrzymkę zorganizował w kwietniu 1996 r. Był bardzo zaangażo-

wany w życie społeczne miasta. Żywo współpracował ze Stowarzyszeniem PAX, a następnie KS „Civitas Christiana” w Rypinie oraz Szkołą Podstawową nr 1 im. mjr. H. Sucharskiego w Rypinie.

W 1985 r. był członkiem-założycielem Dobrzyńskiego Oddziału Włocławskiego Towarzystwa Naukowego w Rypinie. Interesował się jego działaniami, wspierał wszelkie inicjatywy, służące rozwojowi społecznej nauki i kultury. Od 1981 r. był członkiem zwyczajnym Towarzystwa Naukowego Płockiego. W jego kręgach był ceniony przede wszystkim za zainteresowanie i badania nad „Pontyfikałem Płockim”.

W dniu 19 września 1990 r. został podniesiony do godności kanonika honorowego Kapituły Kolegiackiej Pułtuskiej. Od 7 stycznia 1993 r. pełnił funkcję dziekana dekanatu rypińskiego. Od 1993 r. był członkiem Diecezjalnej Komisji Liturgicznej. Jako liturgista od września 1994 r. był wykładawcą liturgiki w Wyższym Seminarium Duchownym w Toruniu. Dla jego zbiorów przekazał zasobną i cenioną bibliotekę prywatną.

W dniu 13 czerwca 1996 r. uhonorowany został przez Radę Miejską w Rypinie tytułem „Zasłużony dla Miasta Rypina”.

W dniu 13 czerwca 1996 r., w dniu swoich imienin doznał ataku ukrytej, jak się okazało, śmiertelnej choroby. Zmarł na oddziale wewnętrznym Szpitala Rejonowego w Rypinie. Manifestacyjny pogrzeb odbył się w dniu 2 lutego 1997 r. Pochowany pod ścianą kaplicy cmentarnej w Rypinie.

W kilka miesięcy po śmierci ukazała się drukiem jego biografia, autorstwa piszącego te słowa pt. *Książd kanonik doktor Antoni Podleś (1934-1997)*, (1997). Jej promocja, z udziałem jego brata, odbyła się w Szkole Podstawowej nr 1 w Rypinie w dniu 9 maja 1997 r. Specjalny utwór poetycki, pt. *Księżę Proboszczu*, poświęciła mu rypińska poetka, Henryka Tuchalska. W czerwcu 1997 r. na ścianie wewnętrznej kościoła pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Rypinie ufundowana została pamiątkowa tablica ku jego pamięci. Jego imię nadano niewielkiej ulicy za zbudowanym przez niego kościołem.

APar. Rypin, Kronika Parafialna, s. 80-82v; J. Augustynowicz, „Podziwiam swoim parafian”. *Rozmowa z ks. kan. Antonim Podlesiem, dziekanem i proboszczem parafii św. Stanisława Kostki w Rypinie*, Niedziela Płocka 1995, nr 13, s. 10; AUM Rypin, Księga Zasłużonych dla Miasta Rypina; Autopsja (1983-1997); T. Chojnicki, *Zasłużony dla Rypina*, Ziemia Dobrzyńska. Gazeta 1997, nr 3, s. 12; Gałkowski-Piotrowski, *Kalendarium*, s. 433; J. Grączewski, *Z dziejów budowy kościoła Najświętszego Serca Jezusowego w Rypinie*, Kronika Rypińska 1997, nr 2, s. 5, nr 3, s. 3, nr 4, s. 9; Grzybowski, *Duchowieństwo*, s. 32, 61, 84; Grzybowski, *Duchowieństwo XX/2*, s. 296-298; <http://www.rypin.eu/?cid=1743&unroll=1743/3.03.2013>; <http://www.stkostka-rypin.plock.opoka.org.pl/ksAPodles.htm/7> X 2010; J. Jaśniak, *Nobilitacja wiary*, Katolik 1988, nr 40, s. 12; M. Krajewski, *Ks. Antoni Podleś (1934-1997)*, Ziemia Dobrzyńska, t. 4: 1996, s. 131-133; M. Krajewski, *Książd kanonik doktor Antoni Podleś (1934-1997)*, Rypin 1997; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 60, 69, 344-346; Krajewski, *W sercu ziemi*, s. 69; W. Mańkowski, *Konsekracja kościoła św. Stanisława Kostki w Rypinie*, „...aby Bóg zagościł w sercu każdego parafianina”, Słowo Powszechne 1990, nr 187; MPP 1997, nr 1, s. 49; *Parafia*, s. 501-505; Piotrowski, *Kaplica*, s. 67; R. Piotrowski, *Z dziejów powstania parafii św. Stanisława Kostki w Rypinie*, Kronika Rypińska 1997, nr 2, s. 4-5; Z. Rogowska, *Bądźmy sprawiedliwi, a Pan będzie z nami. Wspomnienie o ks. Antonim Podlesiu*, Ziemia Dobrzyńska 1997, nr 1, s. 2; *Rypin w PRL*, s. 1010-1019, 1088; J. Smoliński, *Kościół pw. Najświętszego Serca Jezusowego w parafii św.*

Stanisława Kostki, Kronika Rypińska 2993, nr 1, s. 7, nr 2, s. 7, nr 3, s. 6, nr 5, s. 11; Tablica nagrobna na cmentarzu katolickim w Rypinie, gdzie tylko skromna inf., iż był kanonikiem; H. Tuchalska, *Życie*, słowo wstępne M. Krajewski, Rypin 1998, s. 75-76; *Uroczystość konsekracji kościoła św. Stanisława Kostki w Rypinie*, Gazeta Pomorska 1990, nr 218, S. 5; D. Wiśniewska, *Podziwiał swoich parafian. Proboszcz parafii św. Stanisława Kostki*, *Ksiądz dr Antoni Podleś nie żyje!*, Kronika Rypińska 1997, nr 2, s. 3; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 235; *Wywiad z ks. dr. Antonim Podlesiem, proboszczem parafii św. Stanisława Kostki w Rypinie*, Kronika Rypińska 1990, nr 4, s. 1-3.

PODOSKA JOANNA (n. Anna) h. Junosza (*przed 1706 r. †1723 r.), uczestniczka konspiracji antyrozyjskiej, zakonnica

Była córką Mikołaja Jana (zm. 1762), wojewody płockiego i Marianny z Rokitnickich h. Prawdzic, małżonków Podoskich z Rusinowa k. Rypina. W 1723 r. była chrzestną Wiktorii Podoskiej.

Była współwłaścicielką majątku Rusinowo k. Rypina i ciotką Artura Zawiszy Czarnego, który w maju 1833 r. przybył na teren ziemi dobrzyńskiej z zamiarem organizacji partyzantki „Zemsta Ludu”. Po jej upadku, w 1833 r. za ukrywanie potajemnej korespondencji z partyzantkami, została oddana pod surowy nadzór policji.

Potem wstąpiła do zakonu i pod datą 1784 r. występuje jako mniszka konwentu benedyktynek w Toruniu. Miała sześciu braci: Józefa Antoniego, Tymoteusza, Franciszka Aleksandra, Gabriela Jana, Michała Hieronima i Ignacego oraz pięć siostr: Teofilę (Bogumiłę), Wiktorię, Urszulę Konstancję, Katarzynę i Ewę.

<http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=214645/20> | 2014; Myslakowski, *Wojewoda Podoski*, s. 286-295; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 351; PRS, s. 161; *Spółczesność polskie*, s. 333, 334, 753.

PODOSKA EWA h. Junosza (*przed 1718 r. †27 VI 1752 r. w Rusinowie), właścicielka ziemska

Była córką Mikołaja Jana (1676-1762) i Marianny z Rokitnickich h. Junosza (1683-m. 1731 a 1737), małżonków Podoskich z Rusinowa k. Rypina. W źródłach nie występuje pod nazwiskiem „Karska”, a jako „panna Podoska”, np. pod datą 1739 r. występuje jako chrzestna dziecka chłopskiego w Mariankach i opisana jest jako „Podoska”, mimo, iż pięć lat wcześniej wyszła za mąż.

W dniu 11 listopada 1734 r. wyszła za wdowca, Antoniego Karskiego, łowczego Różańskiego (*venatorrozensis*). Świadkiem na ślubie był Adam Trzciański, sędzia michałowski. Ślubu udzielał o. Marian, bernardyn ze Skępego, na stałe przebywający jako kapelan przy kaplicy św. Anny w Rusinowie oraz Maciej Żuchliński, proboszcz rypiński. Zezwolenia kurii rzymskiej na ślub udzielił ks. Kazimierz Rokitnicki. Jej małżeństwo było nieudane, głównie z powodu niewywiązania się męża ze zobowiązań majątkowych, przyrzeczonych jej ojcu, Mikołajowi Janowi Podoskiemu. W związku z tym konsystorz płocki 9 stycznia 1741 r. orzekł rozwód, a Trybunał w Piotrkowie 24 października 1741 r. skasował wszelkie pretensje majątkowe Karskiego. Miała sześciu braci: Józefa Antoniego, Tymoteusza, Franciszka Aleksandra, Gabriela Jana, Michała Hieronima i Ignacego oraz pięć siostr: Teofilę (Bogumiłę),

Wiktorię, Urszulę Konstancję, Annę (Joannę) i Katarzynę.

Pochowana w kościele klasztornym w Skępem.

<http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=200638/20> | 2014, gdzie inf., że najpierw jej mężem, od ok. 1720 r., był Adam Trzciański (zm. 1734); Myslakowski, *Wojewoda Podoski*, s. 290-292; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 351; PRS, s. 161; Tablice w Skępem.

PODOSKA KATARZYNA h. Junosza (*przed 1716 r. †po 1733 r.) właścicielka ziemska

Była córką Mikołaja Jana (1676-1762) i Marianny z Rokitnickich h. Prawdzic (ok. 1683-m. 1731 a 1737, małżonków Podoskich z Rusinowa k. Rypina.

W dniu 19 kwietnia 1733 r. w Rusinowie, gdzie była kaplica pw. św. Anny, wyszła za mąż za Adama Trzciańskiego, sędziego ziemi michałowskiej. Zgodę na ślub wydał ks. Kazimierz Rokitnicki, „*officialis generalis plocensis*”.

Miała sześciu braci: Józefa Antoniego, Tymoteusza, Franciszka Aleksandra, Gabriela Jana, Michała Hieronima i Ignacego oraz pięć siostr: Teofilę (Bogumiłę), Wiktorię, Urszulę Konstancję, Ewę i Annę (Joannę).

<http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=214863/20> | 2014, gdzie nie ma mowy o jej synach; Myslakowski, *Wojewoda Podoski*, s. 290-291; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 351; PRS, s. 161.

PODOSKA KSAWERA h. Junosza (*7 IV 1771 r. †22 III 1786 r.), kasztelanka raciąska

Była córką Józefa Antoniego Podoskiego i jego drugiej żony, Heleny Aleksandry Julii Małachowskiej h. Nałęcz, córki kanclerza wielkiego koronnego, Jana.

W wieku dziewczęcym, najpewniej w 1783 r., wydana została za Franciszka Ksawego hr. Zboińskiego h. Ogończyk, kasztelana raciąskiego z Kikoła.

Zmarła jako żona w wieku zaledwie 15 lat.

Jej mąż ożenił się ponownie 17 kwietnia 1787 r. z Joanną Grabińską h. Pomian, z którą miał pięcioro dzieci.

<http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=ksawera++podoska/20> | 2014; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=56144/20> | 2014; Myslakowski, *Wojewoda Podoski*, s. 293; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 351; PRS, s. 161.

PODOSKATEOFILABOGUMIŁA h. Junosza (*1705 r. lub na pocz. 1706 r. w Rusinowie), właścicielka ziemska

Była pierwszym dzieckiem Mikołaja Jana (1676-1762) i Marianny z Rokitnickich h. Prawdzic, małżonków Podoskich. Imię mogła otrzymać po babce, Teofilii z Dąbskich. Ochrzczona została w Rypinie w dniu 15 lutego 1706 r. w obecności chrzestnych: Zygmunta Dąbskiego, wojewody brzesko-kujawskiego i Bogumity z Dąbskich Nieborskiej, żony kasztelana sierpeckiego, starosty dobrzyńskiego i rypińskiego.

Miała sześciu braci: Józefa Antoniego, Tymoteusza, Franciszka Aleksandra, Gabriela Jana, Michała Hieronima i Ignacego oraz pięć siostr: Teofilę (Bogumiłę), Wiktorię, Urszulę Konstancję, Katarzynę i Ewę.

<http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=214649/20> I 2014; Myslakowski, *Wojewoda Podoski*, s. 290; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 351; PRS, s. 161.

PODOSKA URSZULA KONSTANCJA h. Junosza (*1837 r. w Rusinowie), przeorysza klasztoru w Sierpcu

Była córką Mikołaja Jana (1676-1762) i Marianny z Rokitnickich, małżonków Podoskich z Rusinowa k. Rypina. Ochrzczona w dniu 13 marca 1327 r. Rodzicami chrzestnymi byli: Konstancja Czapska, wojewodzina pomorska i Jan Romocki. W młodości wstąpiła do zakonu. Potem była przeoryszą w klasztorze w Sierpcu, zaś w 1782 r. występuje jako opatka benedyktynek płockich.

Miała sześciu braci: Józefa Antoniego, Tymoteusza, Franciszka Aleksandra, Gabriela Jana, Michała Hieronima i Ignacego oraz pięć sióstr: Teofilę (Bogumiłę), Wiktoryę, Annę (Joannę), Katarzynę i Ewę.

Myslakowski, *Wojewoda Podoski*, s. 290; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 351; PRS, s. 161.

PODOSKA WIKTORIA (*1727 r. w Rusinowie), siostra zakonna

Była córką Mikołaja Jana (1676-1762) i Marianny z Rokitnickich h. Prawdzic, małżonków Podoskich z Rusinowa k. Rypina. W dniu 13 marca 1723 r. ochrzczona w parafii w Rypinie, gdzie rodzicami chrzestnymi byli: Józef Podoski, starosta dobrzyński i Anna Podoska, kasztelanówna płocka. Pod datą 1767 r. określana jest w źródłach jako „Victoria Magistra” (przełożona) w klasztorze, jednak nie mamy wiedzy, w jakim zgromadzeniu i gdzie.

Miała sześciu braci: Józefa Antoniego, Tymoteusza, Franciszka Aleksandra, Gabriela Jana, Michała Hieronima i Ignacego oraz pięć sióstr: Teofilę (Bogumiłę), Urszulę Konstancję, Annę (Joannę), Katarzynę i Ewę.

<http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=urszula+podoska/20> I 2014; Myslakowski, *Wojewoda Podoski*, s. 290; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 351.

PODOSKI AUGUST h. Junosza (*ok. 1810 r. †17 V 1864 r. Cannes (Francja), ziemianin, major wojsk rosyjskich

Był synem Gabriela (1762-1841) i Józefy z Karnkowskich h. Junosza (zm. 1807). Około 1847 r. od Wiktoryna Jeżewskiego nabył za sumę 280 tys. złp dobra Rusinowo (Rusinowo, Marianki, Starorypin Dolny, Piaski, Zakroczy i Podole), zlicytowane rok wcześniej przez Rosjan za udział ojca w partyzantce „Zemsta Ludu”. W Rusinowie pobudował dwór o cechach późno klasycystycznych. Pozostała część majątku była po nim przedmiotem sporów pomiędzy sukcesorami. Prawo do spadku zgłosiły bowiem siostry Józefy Karnkowskiej: Marianna, żona Cypriana Zawiszy i Julianna, żona Jana Piwnickiego. Wyrokiem sądu w 1850 r. Starorypin otrzymały siostry Karnkowskie. W trzy lata później majątek ten otrzymał Adolf Piwnicki. W 1847 r. występował jako „były major wojsk cesarsko-rosyjskich”.

Ożeniony z Emilią Zboińską i pozostawił dwie nieletnie córki: Wandę (ur. 11 VIII 1849), później za Antonim Piwnickim h. Lubicz, i Jadwigę (ur. 3 XII 1850), później za Szczęsnym Włodek h. Prawdzic, którym zapisał cały majątek. Ich opiekunem wyznaczył Gustawa Zielińskiego ze Skępego. W 1872 r. siostry Podoskie dokonały podziału dóbr po ojcu. W tym roku właścicielką Rusinowa została Wanda, która wyszła za Antoniego, syna Adolfa i Marii Cellary h. Sulima, małżonków Piwnickich ze Starorypina, wnosząc jako wiano dobra rusinowskie, w skład których wchodziły: Rusinowo, Marianki, Ławy, Starorypin Dolny, Przedmieście Rypina Piaski, Zakroczy, Krokowy, Rudne, Podole, Sumówko i w 1881 r., dobra te liczył 3.124 morgi. Małżeństwo to zakończyło się bezpotomnie i w ten sposób majątek Podoskich wszedł w posiadanie Piwnickich. W 1907 r. przepisali oni ten majątek na bratanka Antoniego, Wiktora Piwnickiego, oddzielając przy tym od dóbr rusinowskich Zakroczy i folwark podmiejski – Piaski. Druga córka Augusta, Jadwiga, wyszła za Szczęsnego Włodka i zamieszkała w Martynałach na Grodzieńszczyźnie.

AWKW Rypin, KHip. Rusinowo; Boniecki, *Herbarz*, t. 9, s. 272; *Genealogia*, s. 151, gdzie mylna inf., że „w 1841 r. otrzymał majątek Rusinowo”; także mylna data śmierci – 15 maja 1864 r.; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=august+podoski/13> XI 2013; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=234161/14> XI 2013; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=august+podoski/20> I 2014; *Lista członków TR*, s. 98; *Okolice Rypina*, s. 685; RZD, t. 2, cz. 3, s. 249, gdzie autorzy niestudnie powątpiewają, że był on synem Gabriela; także mylna data jego śmierci – 27 maja 1864 r. oraz s. 312; SGKP, t. 10, s. 27; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 155.

PODOSKI FRANCISZEK ALEKSANDER h. Junosza (*1720 r. †29 X 1792 r. w Warszawie), starosta rypiński, podkomorzy i starosta dobrzyński, starosta bobrownicki, kasztelan ciechanowski i mazowiecki, poseł na sejm, tłumacz, pisarz polityczny

Był synem Mikołaja Jana (1676-1762), wojewody płockiego i Marianny z Rokitnickich h. Prawdzic. Zrezygnowawszy z profesji duchownej, pod wpływem ojca, rozpoczął działalność publiczną. W dniu 20 października 1746 r. z cesji brata Tymoteusza otrzymał starostwo rypińskie wraz z miastem Rypinem i przyległym do niego Głowińskiem, które 12 marca 1765 r. odstąpił bratu Michałowi Hieronimowi. W 1750 r. posłował z województwa płockiego i w tym samym roku został szambelanem królewskim. W latach: 1751, 1753 i 1758 był kolejno deputatem na Trybunał Koronny z województwa mazowieckiego, ziemi dobrzyńskiej i województwa chełmińskiego. W 1761 r. marszałkował temu trybunałowi. W tym roku ponadto posłował z województwa płockiego, a w 1762 r. - z ziemi ciechanowskiej.

W 1764 r. posłował z ziemi ciechanowskiej na sejm konwokacyjny i elekcyjny. Na sejmie koronacyjnym „dla spokojności ziemi” zrezygnował z funkcji posła, by w 1765 r. zostać deputatem pierwszego stanisławowskiego Trybunału Koronnego. Jako starosta bobrownicki był również posłem na sejmie w 1766 r., zwanym czaplicowskim, natomiast nie uczestniczył w zorganizowanej przez brata-prymasa konfederacji

radomskiej oraz w sejmach w latach 1767-1768. W czasie konfederacji barskiej „z powodu przywiązania do króla” chronić się musiał na Śląsku, gdzie „kilka lat spędzał z fortuny stratą”. W tym czasie jego dobra były rabowane zarówno przez wojska konfederackie, jak i królewskie.

W wyniku cesji w dniu 30 sierpnia 1765 r. otrzymał po bracie Michale Hieronimie starostwo bobrownickie, które z kolei 30 sierpnia 1770 r. przekazał Jakubowi Zygmuntowi Kretkowskiemu, otrzymując z kolei kasztelanę ciechanowską, a w 1779 r. – mazowiecką, którą złożył w 1791 r. Na sejmie delegacyjnym 1773-1775 opowiadał się po stronie króla i uzyskał wówczas prawem emfiteutycznym królewszczyznę Przemków oraz dobra Rypin, a w 1774 r., po ustanowieniu wielkiego przeorstwa, został kawalerem maltańskim, fundującym „komandorstwo familijne”.

W latach 1775-1776 wchodził w skład nowo powołanej Rady Nieustającej. W tym czasie mieszkał przeważnie w Warszawie, we własnym pałacyku przy Nowym Świecie. W protokołach posiedzeń Komisji Edukacji Narodowej w 1778 r. występował jako pose-sor „za prawem dyplomatycznym” dóbr pojezuickich Olszyny. W 1784 r. prosił króla Stanisława Augusta Poniatowskiego o „wakujące właśnie województwo mazowieckie” lub o „nadworne koronne podskarbio-stwo”, zaś w 1785 r. – o województwo płockie. Prośby te nie odniosły spodziewanego dla niego skutku. Ok. 1790 r. objął ponownie starostwo rypińskie z wsią Głowińsk i w ten sposób był zapewne ostatnim starostą rypińskim I Rzeczypospolitej.

Zajmował się także literaturą, pisał i tłumaczył. Od 1781 r. rozpoczął wydawanie całego ciągu głośnych ówczesnie przekładów dzieł beletrystyki europejskiej. Fragmenty przekładanych utworów ogłaszane były w „Monitorze” (1785, nr 75, 88-99).

Na krótko przed Sejmem Czteroletnim wrócił do działalności politycznej. W obszernym liście do króla z 5 marca 1788 r. przedstawił kilka projektów reformy kraju. Projekty te rozszerzył i rozbudował w wydanym drukiem *Projekcie nieuciążliwego i sprawiedliwego podatowania dla powiększenia sił krajowych i kompletowania wojsk* (1788) i *Porównanie w podatkowaniu* (1789). Broszury te, wraz z ujawnieniem swojego nazwiska, przestał królowi w dniu 23 lutego 1790 r. W tym samym czasie wszedł w liczne spory i procesy ze swymi wierzycielami. W jednym z procesów z kamerdynerem królewskim, starostą Malczewskim, Danielem Belgramem, prosił o protekcję króla, który jednak uchylił się od wstawiennictwa. W 1791 r., z powodu podeszłego wieku, zrezygnował z kasztelanii mazowieckiej.

Był odznaczony Orderem św. Stanisława (1771). W 1777 r. upraszał króla o Order Orła Białego, który uzyskał w imieniny Stanisława Augusta 1778 r.

Miał pięciu braci: Józefa Antoniego, Tymoteusza, Gabriela Jana, Michała Hieronima i Ignacego oraz sześć sióstr: Teofilę (Bogumiłę), Wiktoryę, Urszulę Konstancję, Annę (Joannę), Katarzynę i Ewę.

Był trzykrotnie żonaty: najpierw ok. 1750 r. z Marianną Stadnicką, potem z Rozalią Mietelską, stolnikówną żydaczowską (zm. przed 1772), po raz trzeci z Teodorą z Woronieckich h. Korybut (I v. do 1776 r. za Igna-

cym Ciecierskim h. Rawicz), stolnikową drohicką. Nie pozostawił potomstwa.

Pochowany w warszawskim kościele reformatów.

AGAD, Archiwum Potockich, rkps 128, Idem, Sig. 27, k. 2, 30, k. 40, 32, k. 98; E. Aleksandrowska, *Podoski Franciszek Aleksander*, PSB, t. 27/1: 1982, s. 146-149, gdzie szersza literatura; E. Aleksandrowska, *Wstęp* [do:] *Monitor, 1765-1785, wybór*, Wrocław 1976; Biblioteka Czartoryskich, rkps 682, 683, 698, 723, 735, 844 (korespondencja ze Stanisławem Augustem); Biblioteka Narodowa, rkps III 3253/3; Baliński-Lipiński, *Starożytna Polska*, t. 1, s. 351; *Genealogia*, s. 149; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=30096/20> I 2014; *Inwentarze królewszczyzn*, s. 31, 32; Krajewski, *Bene merentes*, s. 21-22; Mysłakowski, *Materiały*, nr 2098; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 351-352; *Okolice Rypina*, s. 685-686; SGKP, t. 10, s. 110; A. Sławenko-Sławiński, *Rypin, Lipnowskie pod względem historycznym, statystycznym i archeologicznym*, Warszawa 1856; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 154; *Urządnicy*, nr 1373.

PODOSKI GABRIEL JAN h. Junosza (*17 III 1719 r. w Szeńsku †3 IV 1777 r. w Marsylii), pisarz koronny, prymas Polski, pisarz polityczny (P 42)

Był synem Mikołaja Jana (1676-1762), starosty bobrownickiego, rypińskiego i dobrzyńskiego, wojewody płockiego, i Marianny z Rokitnickich h. Prawdzic. Urodził się u swej babki, Bogumiły z Dąbskich I. v. Rokitnickiej, czyli matki Gabriela Jana, Marianny. Wraz z młodszym bratem, Franciszkiem w 1732 r. rozpoczął naukę w kolegium jezuickim w Braniewie. Od 1739 r. studiował w Rzymie. Po powrocie do kraju otrzymał kanonię gnieźnieńską. W dniu 28 lipca 1743 r. przyjął święcenia kapłańskie.

Jego debiutem politycznym był wybór przez kapitułę na deputata na Trybunał Koronny w 1749 r. W instrukcji danej posłom dobrzyńskim do prymasa Adama Komarowskiego w dniu 16 listopada 1749 r. ziemia dobrzyńska polecała ks. G. Podoskiego, ówczesnego kanclerza kapituły kujawskiej „jako *terrigenam nostrum*”. W 1775 r. otrzymał urząd kustosa koronnego i probostwo katedralne krakowskie, a w 1757 r. awansował na pisarza koronnego. W 1761 r. występował jako wiceprezydent Kamery Skarbowej. Na szerszą arenę polityczną wypłynął podczas konfliktu króla Augusta III i Brühla z Gdańskiem o dodatkowe cło morskie. Jako komisarz królewski odbył latem 1760 r. pierwszą misję do Gdańska. Dalsze jego działania w tym kierunku nie przyniosły spodziewanych przez niego rezultatów.

Po śmierci Władysława Łubieńskiego, w dniu 21 czerwca 1766 r. Repnin wystąpił do króla z żądaniem prymasostwa dla niego. W dniu 27 września 1767 r. otrzymał z rąk Sołtyka sakrę biskupią. Nowy prymas zatrzymał dotąd beneficjum miechowskie i po Łubieńskim dostał opactwo tynieckie oraz paradyskie. W działalności publicznej był wrogiem Czartoryskich i króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. W początkach sejmku rozbiorowego 1773 r. wyforował na marszałka tego sejmku Adama Ponińskiego, zapisując tym samym niechlubną kartę w historii Kościoła i narodu polskiego. Wobec ujawnionej wkrótce katastrofy konfederacji i państwa, obmyślenie z końcem 1772 r. przez niego planu „zjednoczenia umysłów” w celu ratowania Polski, nie miało większego politycznego znaczenia. Zmieniwszy swoje poglądy, podczas trwania sejmku rozbiorowego i reprezentował patriotycz-

ną postawę. Dał temu wyraz w dwóch bardzo ładnie brzmiących i ogłoszonych drukiem odpowiedziach na wezwania do powrotu do Warszawy. Oddał też do druku i rozpowszechnił w Gdańsku *Manifest* Antoniego S. Czertwińskiego przeciw czynnościom sejmu.

Przez cztery lata przebywał w Gdańsku. Powierzywszy rządu archidiecezji kanonikowi Ignacemu Kozierowskiemu, za zezwoleniem króla z 14 czerwca 1776 r. „dla poratowania zdrowia” w końcu czerwca tego roku wyjechał do Francji. Po krótkim pobycie w Paryżu, znalazł się następnie w Marsylii, gdzie popadł w kłopoty finansowe.

Do literatury wszedł za życia w wyjątkowo licznych rękopiśmiennych pamfletach, pisanych wierszem i prozą. Zgromadził pokaźną bibliotekę, w tym m. in. wszystkie dzieła Woltera oraz kopiarusze akt i pism politycznych z czasów Augusta II i Augusta III, które wydał pod nazwą *Teka Gabryela Junoszy Podoskiego* (Kazimierz Jarochoński, t. 1-6, Poznań 1854-1862). Pochowany w kościele kanoników opactwa Saint-Victor de Marseille. Rodzina jego miała tam zbudować mauzoleum, ale zamiar ten został ostatecznie zaniechany. Trumna ze szczątkami stała w kościelnej kaplicy, aż do rewolucyjnego pogromu kościoła w 1793 r., kiedy to wrzucono ją do wód Starego Portu.

Miał pięciu braci: Józefa Antoniego, Tymoteusza, Franciszka Aleksandra, Michała Hieronima i Ignacego oraz sześć sióstr: Teofilę (Bogumiłę), Wiktoryę, Urszulę Konstancję, Annę (Joannę), Katarzynę i Ewę.

<http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=172420/20> | 2014; W. Konopczyński, *Geneza i ustanowienie Rady Nieustającej*, Kraków 1917, pass.; W. Konopczyński, *Konfederacja barska*, Warszawa 1936-1938, t. 1-2, pass.; W. Konopczyński, *Mrok i świt*, Warszawa 1911, pass.; W. Konopczyński, *Polska w dobie wojny siedmioletniej*, Warszawa 1909-1911, t. 1-2, pass.; *Lauda*, s. 296; Łaszewski, *Ziemia*, s. 97; M. Malinowski, *Żywoty arcybiskupów gnieźnieńskich*, Wilno 1860, t. 5; Mysłakowski, *Wojewoda Podoski*, s. 288-299, gdzie podał, że przyszły prymas mógł urodzić się w 1724 r. w Rusinowie, jednak wtedy wspomniany przez tegoż autora „*Aleksy Cyriak Gabriel Jan*” jako ewentualny siódmy z synów Mikołaja, byłby właśnie Gabrielem Janem, o którym mowa wyżej; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 531; *Okolice Rypina*, s. 686; E. Rostworowski, *Podoski Gabriel Jan h. Junosza*, PSB, t. 27/1: 1982, s. 149-161, gdzie pozostała, obszerna literatura; E. Rostworowski, *Legends i fakty XVIII wieku*, Warszawa 1963, pass.

PODOSKI GABRIEL h. Junosza (*przed 1772 r. †28 VIII 1841 r. w Rusinowie k. Rypina), właściciel ziemski, członek Izby Administracyjnej departamentu płockiego Księstwa Warszawskiego, sędzia pokoju powiatu lipnowskiego, ofiara przesładowań carskich

Był synem Michała Hieronima, kasztelana rypińskiego i dobrzyńskiego, posła na sejm i Józefy z Kanigowskich. Posiadał dobra Rusinowo z przyległościami w pow. rypińskim, które przejął po ojcu w 1802 r. Do jego posiadłości należały: Rusinowo, Marianki, Iwany Michałki, Kłušno, Sumówko, Rypałki, Zakroczy z pustką Krokowy, Rudne, Starorypin Dolny, Starorypin Górny, Piaski, Podole i Multay. Wartość tych dóbr szacowano na 800 tys. złp.

W 1792 r. był delegatem do władz centralnych konfederacji targowickiej z ziemi dobrzyńskiej. W styczniu 1807 r., w czasach Księstwa Warszawskiego, wszedł

w skład Izby Administracyjnej departamentu płockiego. W dniu 14 września 1812 r. mianowany został marszałkiem sejmiku pow. lipnowskiego, przygotowującego wybory do Izby Poselskiej Księstwa Warszawskiego.

W 1833 r., w czasie wyprawy partyzantki „Zemsta Ludu” udzielał pomocy oddziałowi Artura Zawiszy, przekazując powstańcom broń. Za czyn ten został oddany pod sąd wojskowy i 28 maja 1834 r. skazany został na rok twierdzy w Zamościu. W tym samym roku został ulaskawiony z okazji odstonięcia w Petersburgu pomnika Aleksandra I. W 1838 r. został jednak wylegitymowany z nowego szlachectwa. Sprawa udziału w „Zemście Ludu” trwała dalej i jej końca nie dożył, bowiem wyrok zapadł dopiero w kwietniu 1846 r. Wystawione wówczas publiczną licytacją dobra rusinowskie za 365 tys. złp kupił Wiktoryn Jeżewski z Rościszewa w pow. mławskim. Rok później znaczną część tego majątku odkupił od niego syn Gabriela, August. Odznaczony był Krzyżem Maltańskim i Orderem św. Stanisława I Klasy.

Żonaty z Józefą Karnkowską (1790-po 1807), córką Stefana i Eleonory z Jeżewskich, której siostrami były: Marianna, żona Cypriana Zawiszy i Julianna, żona Stanisława Piwnickiego (zm. 1840), brata Alojzego, gospodarza na Gulbinach, a po jego śmierci – Jana Piwnickiego z Płonno, brata dwóch poprzednich. Gabriel miał dwóch synów: Wincentego (1806-1807, pochowany w kościele w Rypinie) i Augusta (zm. 17 V 1864 w Cannes (Francja)), dziedzica Rusinowa, ożenionego z Emilią Zboińską, z którą ten z kolei miał dwie córki: Wandę i Jadwigę, a których opiekunem przed śmiercią uczynił Gustawa Zielińskiego ze Skępego.

Pozostała część jego majątku, wykupiona także przez Wiktoryna Jeżewskiego, w następnych latach była przedmiotem wytoczonego w 1849 r. przez siostry wówczas już nieżyjącej jego żony Józefy: Marii z Karnkowskich Zawiszyny (ok. 1782-1853), wdowy pod Cyprianie Czarny-Zawiszy (1776-1853) i Julianny z Karnkowskich Piwnickiej (ok. 1780-1866), wdowy po Stanisławie Piwnickim (1780-1840), które dochodziły swoich praw do połowy majątku rusinowskiego. Sąd w Płocku przyznał rację skarżącym, które twierdziły, że przymusowa licytacja w 1846 r. dotyczyła tylko części majątku Podoskiego i nie mogła dotyczyć części ich siostry, a jego żony. Majątki Starorypin Górny, Kłušno, Rypałki, Michałki i Iwany odzyskały od W. Jeżewskiego siostry Józefy Podoskiej i w 1853 r. przejął je syn Julianny Piwnickiej, Adolf Piwnicki (ok. 1810-1889).

AWKW Rypin, KHip. Rusinowo; Boniecki, *Herbarz*, t. 9, s. 272; *Dekanat rypiński*, s. 115; Gawarecki, *Opis*, s. 124; *Genealogia*, s. 150-151, gdzie mylne lata życia: 1770-20 VIII 1841; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=74763/12> XI 2013; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=74765/14> XI 2013; Kociszewski, *Mazowsze*, s. 123, 140, 224, 426, 463; *Korespondencja Fryderyka Chopina*, t. 1: 1816-1831, opr. B. E. Sydow, Z. Skowron, H. Wróblewska-Straus, Warszawa 2009, s. 62; Krajewski, *Listy Chopina*, s. 31-32; Krajewski, *Rypin w okresie zaborów*, s. 143; Krajewski, *Udział ziemi*, s. 95; *Lauda*, s. 405; *Lista właścicieli*, nr 409-425; Łaszewski, *Ziemia*, s. 96; Mysłakowski, *Materiały*, nr 2100, 2106, 2111, nie wymienia jednak syna Augusta; RZD, t. 2, cz. 3, s. 312; *Spis szlachty*, s. 187; *Spółeczeństwo polskie*, s. 50-51, 344, 753; W. Szczygalski, *Podoski Michał Hieronim h. Junosza*, PSB, t. 27/1: 1982, s. 174;

Uczestnicy ruchów, s. 355-366; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 155; *Urzędnicy*, s. 259.

PODOSKI JAN z Podosia h. Junosza (*ok. 1583 r. †16 III 1630), poseł na sejmy, kasztelan raciański, starosta ciechanowski i bobrownicki, wojewoda mazowiecki

Był synem Jana, kasztelana sierpeckiego i Małgorzaty, córki Stanisława Kobylnickiego h. Prawdzic. Uczył się w kolegium jezuickim w Pułtusk. W 1608 r. należał do grona uczniów, którzy zbiorem wierszy pt. *Applausus...* uczcili ingres Marcina Szyszkowskiego na biskupstwo płockie. Jako dworzanie Zygmunta III, w 1609 r. towarzyszył mu z własnym poczem zbrojnym w wyprawie na Moskwę. W tym samym roku otrzymał starostwo ciechanowskie, a później także dobrzyńskie. To ostatnie było w jego ręku do 9 maja 1627 r. Brał udział w sejmikach, zarówno w powiatowym ciechanowskim, jak i generalnym mazowieckim. Po raz pierwszy posłował z ziemi ciechanowskiej na sejm w 1611 r. Był także posłem na oba sejmy w 1613 r. W 1616 r. został mianowany kasztelanem raciańskim. W 1616 r. mieszkał w swoim dworze w Dobrzyńniu n. Wisłą.

W czasie najazdu szwedzkiego na Pomorze własnym sumptem wystawił chorągiew husarską, która w 1626 r. walczyła w bitwie pod Gniewem. Uczestniczył w pracach sejmu w 1629 r. W dniu 1 grudnia 1629 r. został mianowany wojewodą mazowieckim.

Był żonaty dwukrotnie: pierwszy raz z Barbarą z Podoskich, drugi – z Zofią z Chodorowskich. Z pierwszego małżeństwa pozostawił trzech synów: Pawła, Jakuba Pawła i Karola.

AD Plock, *Acta visitationis*, t. 217, k. 157-158; Z. Bigoszewski, *Dwór starosty dobrzyńskiego*, *Więści z Ziemi Dobrzyńskiej* 1998, nr 4, s. 8; J. Biliński, *Sejm z roku 1611*, Wrocław 1970, s. 223; J. Byliński, *Podoski Jan z Podosia h. Junosza*, PSB, t. 27: 1982, s. 161-162, gdzie pozostala literatura i źródła, tu jednak brak jest informacji, że posiadał starostwo dobrzyńskie; *Lustracje województw wielkopolskich i kujawskich 1628-1632*, cz. 3, wyd. 3, wyd. Z. Guldon, Bydgoszcz 1967, s. 64; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=200622/20> | 2014, gdzie tylko wymieniona pierwsza żona; *Lustracje województwa mazowieckiego w XVII wieku*, Wrocław 1968; *Lustracje województwa rawskiego XVII wieku*, Wrocław 1965; S. Pazyra, *Dzieje Ciechanowa i ziemi ciechanowskiej*, Ciechanów 1976, s. 520; J. Pietrzak, *Po Ceczorze i Chocimiu*, Wrocław; J. Teodorczyk, *Bitwa pod Gniewem*, [w:] *Studia i Materiały do Historii Wojskowości* 1966, t. 12, cz. 2, s. 126; Uruski, t. 14, s. 155-156; Zieliński, *Wiadomość*, s. 292-293.

PODOSKI JÓZEF ANTONI h. Junosza (*1710 r. †17 I 1779 r.), poseł sejmowy, starosta złotoryjski, generał Wojska Polskiego, wojewoda płocki

Był synem Mikołaja Jana (1676-1762), wojewody płockiego i Marianny z Rokitnickich h. Prawdzic (zm. 1731-1737). Mimo nieletniości, w 1723 r. występuje w aktach parafii Rypin z tytułem „*capitaneus dobriensis*” (starosta dobrzyński) jako chrzestny swojej siostry, Wiktorii Podoskiej. Od 1724 r. uczył się w kolegium jezuickim w Braniewie. Posiadał dobra w województwie płockim oraz ziemi dobrzyńskiej i sanockiej. W 1732 r., w wieku 22 lat, był starostą dobrzyńskim, które scedował mu ojciec, on zaś przekazał

go później bratu Tymoteuszowi. W tym samym roku posłował z województwa płockiego na nadzwyczajny sejm warszawski. W 1744 r. posłował także z ziemi dobrzyńskiej na sejm grodzieński. Na pierwszej sejsji delegowany był do króla i senatu z wiadomością o zgodnym wyborze marszałka sejmu. W dniu 9 stycznia 1745 r. otrzymał po ojcu nominację na starostwo bobrownickie, które scedował w 1754 r. Michałowi H. Podoskiemu.

Po zabitym w czasie pojedynku Adamie Tarle (1744), w dniu 31 lipca 1761 r. otrzymał starostwo złotoryjskie, które jednak odstąpił 24 grudnia 1762 r. Janowi Klemensowi Branickiemu, kasztelanowi krakowskiemu, hetmanowi wielkiemu koronnemu i jego żonie Izabeli Poniatowskiej. W dniu 11 października 1753 r. na sejmiku lipnowskim gospodarskim wybrano go, wraz z Józefem Rutkowskim, sędzią ziemskim dobrzyńskim na posła, mającego przywitać przybywającego do Polski króla Augusta III Sasa. Pełniąc wysokie urzędy publiczne, doszedł do najwyższych stopni wojskowych. W 1744 r. był pułkownikiem wojsk koronnych, w 1754 r. – generałem-majorem, a w 1758 r. – generałem-lejtnantem. W 1756 r. posiadał chorągiew pancerną w pułku hetmana koronnego i miał ją z pewnością do 1762 r. Jednocześnie pełnił funkcję generała-adiutanta królewskiego.

Jesienią 1759 r. brał udział w polskiej misji dyplomatycznej w Turcji. Podsejmowy sejmik lipnowski w dniu 16 marca 1761 r. polecał powracającego do kraju Podoskiego względem stanów Rzeczypospolitej „*do dalszych honorów et ad panem bene merentium*”. W 1761 r. napisał list z pochwałą dzieła ks. Stanisława Konarskiego *O skutecznym rad sposobie*. W dniu 9 października 1761 r., po rezygnacji ojca, otrzymał urząd wojewody płockiego. W październiku 1762 r. na radzie senatu wypowiedział się przeciwko *liberum veto*. Opowiadał się za biciem polskiej monety. Od 1 marca 1765 r. zasiadał w sejmie konwokacyjnym Komisji Wojskowej Koronnej. Natomiast w latach 1773-1775 wchodził w skład delegacji sejmu rozbiorowego. W 1762 r. przejął w spadku po ojcu majątność czernicką z przyległościami w ziemi ciechanowskiej, Gradzanów, Kościelne w pow. raciańskim, Ancelin i Romiszewo w pow. płońskim, Opalenicę w ziemi michałowskiej i pałac w Warszawie. W 1772 r. nabył od Augusta Dąbskiego, starosty gostynińskiego, dobra: Kotowice, Mielęciny, Czubin, Falencin z przyległościami w ziemi warszawskiej. W 1774 r. fundował komandorię maltańską.

Miał pięciu braci: Tymoteusza, Franciszka Aleksandra, Gabriela Jana, Michała Hieronima i Ignacego oraz sześć siostr: Teofilę (Bogumiłę), Wiktorię, Urszulę Konstancję, Annę (Joannę), Katarzynę i Ewę.

Był czterokrotnie żonaty: z pierwszą żoną miał synów: Jana i Adama; z drugą – Teresą Ubysz oraz w 1740 r. z Katarzyną, córką Kazimierza Ogińskiego h. Oginiec, nie pozostawił potomstwa; w trzecim małżeństwie, zawartym 11 września 1769 r. w Woli z Aleksandrą Heleną Julią Małachowską h. Nałęcz, córką kanclerza wielkiego koronnego, Jana (ur. 174-zm. 1772 po rocznej chorobie poporodowej). Z ostatniego związku pozostawił córkę Ksawerę, za Franciszkiem Ksawerym hr. Zboińskim, kasztelanek raciańską (4 IV 1771-1785). Pochowany w kościele pw. św. Krzyża w Warszawie.

AGAD, Sig. 25, k. 188v, 27, k. 161, 563; 29, k. 351; J. Bartoszewicz, *Znakomici mężowie polscy XVIII wieku*, Petersburg 1856, t. 3, s. 308; M. Drozdowski, *Przyjęcie traktatów rozbiorowych przez delegację i sejm Polski w 1773 r.*, Roczniki Historyczne, R. 41: 1973, s. 115; Dworzaczek, *Genealogia*, tablica 159; *Inwentarze*, s. XIX, 31, 32; *Genealogia*, s. 148, gdzie mowa tylko o dwóch ostatnich jego małżeństwach; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=92528/20> I 2014; *Inwentarze królewsczyzn*, s. 31, 32; W. Kalinka, *Ostatnie lata panowania Stanisława Augusta*, Poznań 1868, s. CLXXVII; W. Konopczyński, *Konfederacja barska*, Warszawa 1938, t. 2; Krajewski, *Dobrze zasłużeni*, s. 18; M. Krajewski, *Posłowie i senatorzy regionu*, Gazeta Pomorska 1989, nr 130; Mysłakowski, *Wojewoda Podoski*, s. 287, 295; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 531; Nowowiejski, *Płock*, s. 26, wojewodą płockim mianuje go w r. 1762; W. Szczygielski, *Podoski Józef Antoni h. Junosza*, PSB, t. 27: 1982, s. 164-167, gdzie pozostała literatura; *Spis majątków*, s. 50; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 154, starostą dobrzyńskim mianuje go dopiero w 1736 r.; *Urządnicy*, nr 1371, 1750; Żychliński, *Księga*, s. 17, s. 224, t. 18, s. 121.

PODOSKI MICHAŁ HIERONIM h. Junosza (*po r. 1720 †ok. 1802 r.), pułkownik wojsk polskich, poseł sejmowy, kasztelan rypiński, także dobrzyński, starosta bobrownicki, bibliofil, hodowca kwiatów

Był synem Mikołaja Jana (zm. 1762), wojewody płockiego i Marianny z Rokitnickich. Pisał się „hrabia na Podosiu”, choć kiedy w 1788 r. wniósł skargę przeciwko wyrokowi sądu ziemskiego i osobiście przeciwko sędziemu Damazemu Mioduskiemu, oburzona szlachta, zebrana na sejmiku poselskim w Lipnie, orzekła, iż on sam sobie „hrabstwa przyzwala”. Dziedził w pow. rypińskim od 1762 r. dobra Rusinowo (6 wsi), Starorypin (6 wsi) i Okalewo (20 wsi). Te ostatnie sprzedał w 1781 r. Mikołajowi Chełmickiemu za sumę 220 tys. złp. W 1789 r. należały do niego dobra rusinowskie połączone już ze Starorypinem Szlachekim. Oprócz tego posiadał dobra w Ciechanowskim. W sumie posiadał pięć posiadłości, z których czynsz wynosił prawie 5 tys. złp. Majątek jego należał do największych w ziemi dobrzyńskiej. Jako kasztelan rypiński w 1771 r. posiadał także Rypin, opłacając z niego 1.400 złp i 13 groszy. W 1802 r. swój majątek podzielił między synów. Starorypin, określany wówczas jako Starorypin Dolny i Starorypin Górny, z dobrami rusinowskimi przejął syn Gabriel.

Karierę publiczną rozpoczął od urzędu sędziego ziemskiego dobrzyńskiego. W 1749 r. występował jako pułkownik wojsk polskich. W dniu 3 czerwca 1750 r. otrzymał po bracie Józefie Antonim urząd starosty grodzkiego bobrownickiego, który 12 marca 1765 r. scedował na brata Franciszka. Przez pewien czas posiadał także starostwo dobrzyńskie, a od pierwszej połowy lat sześćdziesiątych także rypińskie. W 1761 r. posłował z ziemi dobrzyńskiej na sejm nadzwyczajny warszawski. W dniu 15 września 1761 r. sejmik lipnowski „boni ordinis” wybrał go komisarzem Trybunału Skarbowego w Radomiu na rok 1762. Otrzymał wówczas polecenie dokonania lustracji regimentu pieszego gwardii koronnej w Warszawie. Należne pensje z tytułu komisarza przekazywał na potrzeby ziemi dobrzyńskiej.

W dniu 6 lutego 1764 r. na skłóconym sejmiku został wybrany na marszałka konfederacji ziemi dobrzyńskiej (rozdwojenie sejmiku trwało do 1765 r., a za drugiego marszałka uważał się Piotr Sumiński). W dniu

23 lipca 1764 r. na sejmiku w Lipnie wybrany został posem na sejm elekcyjny. W dniu 6 września tego roku, wraz ze swym przeciwnikiem, Piotrem Sumińskim i całą ziemią dobrzyńską, podpisał wybór Stanisława Augusta Poniatowskiego na króla Polski. Odtąd stał się zdecydowanym stronnikiem „familii”.

W dniu 1 czerwca 1765 r. otrzymał godność kasztelana rypińskiego. W dniu 25 maja 1767 r. przystąpił do związanej w Lipnie konfederacji przedaradomskiej ziemi dobrzyńskiej i tego samego dnia odebrał przysięgę od konsyliarza i marszałka konfederacji, Józefa Macieja Nałęcza, podczaszego dobrzyńskiego. Sejm 1733-1775 nadał mu na 50 lat starostwo rypińskie. W dniu 23 października 1775 r. otrzymał urząd kasztelana dobrzyńskiego.

Cieszył się dużym uznaniem króla Stanisława Augusta Poniatowskiego i 8 listopada 1776 r. wyróżniony został Orderem św. Stanisława, a w 1777 r. – godnością szambelana królewskiego. W dniu 23 sierpnia 1776 r. podpisał akt konfederacji generalnej obojga narodów. Akt konfederacji z 7 października 1788 r. podpisał dopiero 21 maja 1789 r. W czasie obrad Sejmu Czteroletniego był wierny zaleceniom króla.

Po rozbiorach osiadł w swoich dobrach na Ukrainie. Słynął z zamiłowania do hodowli kwiatów i roślin ozdobnych. „W stułokciowych schronieniach pod szkłem” hodował „rzadkiej piękności tulipany, hiacynty i najwyborniejsze brzoskwinie”. Posiadał także piękną i bogatą bibliotekę. Znany był ze staropolskiej gościnności i uprzejmości. Według Antoniego Andrzejowskiego, miał żyć 107 lat, zachowując doskonałą pamięć i przytomność umysłu.

Miał pięciu braci: Józefa Antoniego, Tymoteusza, Franciszka Aleksandra, Gabriela Jana i Ignacego oraz sześć siostr: Teofilę (Bogumiłę), Wiktorię, Urszulę Konstancję, Annę (Joannę), Katarzynę i Ewę.

Był dwukrotnie żonaty: w 1756 r. z Zuzanną von Heinrich i w 1760 r. z Józefą Kanigowską h. Lis, z którą miał synów: Gabriela (1762-1841) i Franciszka Dydaka (ur. 4 III 1764 w Rusinowie), dziedzica Rudna, starostę rypińskiego i Gabriela, dziedzica dóbr Rusinowo k. Rypina, konsyliarza konfederacji dobrzyńskiej w 1792 r., oraz trzy córki: Joannę Franciszkę (25 XI 1765-po 1782), Józefę (1766-1782) i Elżbietę Kazimierę Katarzynę (ur. 23 XI 1773 Rusinowo-zm. 3 XII 1773 w Rusinowie). Jedną z nich poślubiła Jana Proskurę, szambelana królewskiego (od 1788).

AGAD, Sig., 30, k. 40, 32, k. 355 v, 35, k. 55; AGAD, *Księgi grodzkie bobrownickie*, t. 32 (1781-1785), k. 73, 79, 80, t. 36 (1792-1794), k. 487; Biblioteka Czartoryskich, rkps 682, 929; Baliński-Lipiński, *Starożytna Polska*, t. 1, s. 348-349; Borucki, *Ziemia*, s. 43; *Genealogia*, s. 149-150, gdzie wymienia tylko dwie jego córki; Z. Górski, *Z dziejów starostwa rypińskiego w XV-XVIII wieku*, [w:] *Rypin. Szkice z dziejów miasta*, pod red. M. Krajewskiego, Rypin 1994, s. 115; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=73948/23> XI 2013, gdzie zbyt mało szczegółowa inf., iż zmarł po 1779 r.; *Inwentarze królewsczyzn*, s. 29, 31-32, tu mylnie - Podolski; Korytkowski, *Arcybiskupi*, t. 5, s. 73; Krajewski, *Bene merentes*, s. 22; Krajewski, *Dobrze zasłużeni*, s. 18; Kronika Domu Chełmickich, s. 18; *Lauda*, s. 315, 316, 332, 334, 349; Mysłakowski, *Materiały*, nr 2106, 2107; Mysłakowski, *Wojewoda Podoski*, s. 11; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 531; Łaszewski, *Ziemia*, s. 93; *Okolice Rypina*, s. 686-687; Piotrowski, *Skrwilno*, s. 180; PRS, s. 161; RZD, t. 2, cz. 1, s. 130-131, t. 2, cz. 3, s. 312; SGKP, t. 10, s. 27, 110; W. Szczygielski, *Podoski Michał Hieronim h. Junosza*, PSB, t. 27/1: 1982, s. 173-174,

gdzie pozostała literatura; *Szlachta*, s. 533; *Spis majątków*, s. 43; Taczyński, *Reprezentacje*, s. 172, 175; Tyc, *Struktura*, s. 160; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 155; *Urządnicy*, nr 1372, 1448, 1763; *Vol. Leg. t. 7*, s. 11; Żychliński, *Księga*, t. 16, s. 186, 245.

PODOSKI MIKOŁAJ JAN h. Junosza (*1676 r. †3 IX 1762 r. w Rusinowie k. Rypina), starosta bobrownicki, rypiński i dobrzyński, wojewoda płocki

Był synem Andrzeja, pisarza grodzkiego i ziemskiego ciechanowskiego i Ewy z Szydłowskich. W posagu za Marianną Rokitnicką h. Prawdzic I v. otrzymał Okalewo z przyległościami oraz Rusinowo, gdzie znajdowała się kaplica pw. Św. Anny z własnym kapelanem. Za jego czasów klucz dóbr okalewskich powiększył się i wchodziły do niego: Okalewo, Okalewko, Goliaty, Jasiony, Łęg, Skrwilno, Rak, Ruda, Zambrzyca, część w dobrach chrapońskich, Czarni Dużej i Małej, w Mościskach oraz folwarki: Zofiewo, Wierzchownię, Kipichy, Mleczkówkę i Płociczno, Boguszewice w pow. mławskim. W 1710 r. nabył bowiem dobra skrwileńskie od Franciszka Karskiego h. Jastrzębiec.

W 1710 r. posłował z województwa ciechanowskiego. W tym samym roku odziedziczył 2 tys. tyńfów, darowanych Klasztorowi Ojców Karmelitów w Oborach k. Rypina, a umieszczonych w Rusinowie przez ks. Bartłomieja Zaleskiego, proboszcza działynskiego i dziekana lipnowskiego. Wszedł w spór z bożogrobcami rypińskimi, bowiem zajął część dóbr, należących do uposażenia Kościoła św. Ducha w Rypinie.

W latach 1701-1713 był cześnikiem ciechanowskim. Mając zaledwie 28 lat, od 1704 r. zasiadał w Komisji Skarbowej Rzeczypospolitej. Od 20 maja 1713 r. był chorążym płockim i już wtedy (od roku 1709) – starostą dobrzyńskim. W dniu 19 stycznia 1717 r., jako starosta dobrzyński i lipnowski, otrzymał kasztelanię płocką. Sejmy 1720 i 1726 r. powierzyły mu godność senatorską. W dniu 7 stycznia 1736 r. został wojewodą płockim, a 9 czerwca tego roku, oficjalnie uznał Augusta III Sasa. Na stanowisku wojewody płockiego pozostał do końca życia. Po odbyciu marszałkostwa Komisji Skarbowej, za poparciem „familii” i kanclerza Żalskiego, w czasie obrad sejmu w dniach 5 października do 16 listopada 1744 r. otrzymał starostwo bobrownickie, które złożył na rzecz Józefa A. Podoskiego w dniu 9 stycznia 1745 r. Obrany we wrześniu 1742 r. na deputata z ziemi dobrzyńskiej, był kandydatem dworu i „familii” do łaski Trybunału Koronnego, choć na skutek działań opozycji marszałkostwa tego nie otrzymał.

W radzie Senatu w 1744 r. przedstawił program aukcji wojska, opowiadając się za trzykrotnym powiększeniem armii. Ostro występował przeciwko „*liberum rum-po*” i „*liberum veto*”. W czasie obrad sejmu wykazywał bezskuteczność wysuwanych uprzednio projektów podatkowych, proponując dokonanie nowej lustracji i rewizji wszystkich rodzajów dóbr. W czasie obrad sejmu w 1752 r. jeszcze raz przypomniał, zmarnowane wysiłki na rzecz reform. Po zerwaniu obrad podjął się zbierania podpisów pod manifestem, którym przywódca „familii” chcieli się posłużyć do podjęcia jakichś kroków ratunku dla Rzeczypospolitej. Akcja Andrzeja Mokronowskiego położyła kres jego zabiegom. Oburzony zerwaniem sejmu w 1748 r. oświadczył publicz-

nie, że „*widzi coraz większy upadek Rzeczypospolitej, zbliża się dzień jej upadku*”.

Walnie przyczynił się do koronacji figury Matki Boskiej Skępskiej w Kościele Ojców Bernardynów w Skępem, dokonanej w 1755 r. przez biskupa sufragana chełmińskiego Fabiana Płaskowskiego.

W 1740 r. na wniosek Czartoryskich i kanclerza Andrzeja Żalskiego z rąk króla Augusta III otrzymał Wielką Wstęgę Orderu Orła Białego.

Miał brata Tomasza, najpierw cześnika, od 29 stycznia 1713 r. sędziego ziemskiego ciechanowskiego, od 25 stycznia 1717 r. pisarza ziemskiego nurskiego, od 1716 r. członka sądu nadzwyczajnego na stronników szwedzkich.

Z pierwszego małżeństwa, zawartego przed 1705 r., z Marianną z Rokitnickich, córką Jana Stanisława h. Prawdzic, starosty rypińskiego i Bogumiły z Rokitnicy, wnuczką Jana Stanisława Rokitnickiego z Rusinowa, chorążego dobrzyńskiego, miał dwanaścioro dzieci: sześciu synów: Józefa Antoniego, ożenionego z Aleksandra Heleną Małachowską; Franciszka; Gabriela Jana; Tymoteusza, ożenionego z Anną Wiktorią Rupniewską; Michała Hieronima, ożenionego z Józefą Kanigowską i Ignacego oraz sześć córek: Teofilę (Bogumiłę), Wiktorię, Urszulę Konstancję, Annę (Joannę), Katarzynę i Ewę, z których cztery wstąpiły do zakonu. Ewa wyszła za Adama Trzczińskiego, kasztelana dobrzyńskiego. W końcu XVIII w. nabyta przez niego część dóbr skrwileńskich należała jeszcze do jego syna Michała Hieronima.

Drugą żoną Podoskiego była poślubiona w 1737 r. Teofila z Wapowskich h. Nieczuja, córka Konstantego, stolnika koronnego, wdowa po H. Kopciu, generale wojsk litewskich, Józefie Rosnowskim, chorążym przemyskim i Franciszku Żalskim, wojewodzie płockim, z którą nie miał potomstwa. Utonęła ona w czasie przeprawy przez Wisłę w 1742 r.

Starostwa rypińskie, dobrzyńskie i lipnowskie oraz wójtostwo w Płońsku z czasem odstąpił swoim synom. Pochowany w kościele bernardyńskim w Skępem, gdzie w 1717 r. został przyjęty do tzw. konfraterni, czyli wspólnoty modlitw i zasług zakonu.

W 1763 r. spadkobiercy jego podzielili majątek po nim.

AGAD, Archiwum Radziwiłłów, Dz. V 8975, 11993, 11999, 13831, 18406; Idem, *Księga Grodzka Płocka, 1787-1790*, sygn. 31, k. 261; Idem, *Księgi Grodzkie Bobrownickie*, sygn. 26, Akt spadku po Mikołaju Podoskim, k. 284-285; J. Błeszczyński, *Spis senatorów i dygnitarzy koronnych (świeckich) z XVIII wieku*, Warszawa 1872; A. Fridrich, *Historie cudownych obrazów Najświętszej Maryi Panny w Polsce*, Kraków 1908, t. 3, s. 143; *Genealogia*, s. 147-148; Z. Górski, *Z dziejów starostwa rypińskiego w XVI-XVIII wieku*, [w:] *Rypin. Szkice z dziejów miasta*, pod red. M. Krajewskiego, Rypin 1994, s. 107-108, 115; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=175353/20> | 2014; W. Konopczyński, *Fatalny sejm*, [w:] *Od Sobieskiego do Kościuszki*, Kraków 1921; M. Krajewski, *Mikołaj Podoski*, Kronika Rypińska 1991, nr 3, s. 5; Łempicki, *Herbarz*, s. 274; Myslakowski, *Materiały*, nr 2107, 2108; Myslakowski, *Wojewoda Podoski*, s. 283-295, podaje, że miał siedmiu synów, o których mowa wyżej i bliżej nieznanego Aleksego Cyriaka Gabriela Jana, którym mógł być Gabriel Jan – przyszły prymas Polski; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 351; A. J. Nowowiejski, *Płock. Monografia historyczna*, Płock 1917, s. 25, 27; M. Nycz, *Geneza reform skarbowych sejmu niemeo*, Poznań 1938, s. 115, 128, 131-132, 134, 142, 238; *Okolice Rypina*, s. 687-68, gdzie wymienia siódmego syna – Aleksego Cypriana; Piotrowski, *Dobra okalewskie*, s. 65-66; Piotrowski, *Skrwilno*, s. 180, 183; A. Prochaska, *Konfederacja*

tarnogrodzka, Przewodnik Naukowy i Literacki, R. 45: 1917, s. 648; PRS, s. 161; RZD, t. 2, cz. 1, s. 129-130, t. 2, cz. 3, s. 247, 290, 311, gdzie imię jego syna tylko Hieronim, zamiast Michał Hieronim, a jego samego – tylko Mikołaj; Smoleński, *Kościół*, s. 64, tu nazywa go Mikołajem na Podosiu Podoskim; J. Smoliński, *Bożogrobcy w Rypinie*, Ziemia Dobrzyńska, t. 6: 1999, s. 25; Staszewski-Maciesza, *Zarys* (załącznik do pracy: *Lista właścicieli*); Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 153, tu podaje, że M. Podoski był synem Jana, sędziego grodzkiego ciechanowskiego; *Urzędnicy*, nr 1370; Wyczawski, *Skępe*, s. 155-156; Z. Zielińska, *Podoski Mikołaj h. Junosza*, PSB, t. 27/1: 1982, s. 176-179, gdzie pozostała literatura i źródła; Żychliński, *Księga*, t. 16, s. 139, przypis nr 2.

PODOSKI TYMOTEUSZ h. Junosza (†12 VI 1777 r.), podkomorzy dobrzyński, kasztelan sierpecki, starosta dobrzyński

Był synem Mikołaja Jana (1676-1762), wojewody płockiego i Marianny z Rokitnickich h. Prawdzic, młodszym bratem Józefa, a starszym Gabriela, Franciszka Aleksandra i Michała Hieronima. Pisał się „hrabia na Podosiu”. Od 1724 r. uczył się w Kolegium Jezuitów w Braniewie. Następnie rozpoczął działalność publiczną u schyłku panowania Augusta II Mocnego jako starosta rypiński, po cesji dokonanej ok. 1730 r. przez ojca. Podczas sejmu konwokacyjnego w 1733 r., wszedł w skład sądów specjalnych przeciw ewentualnym burzycielom zgody między królem a narodem. Głosował wówczas za Stanisławem Leszczyńskim. Po zaostrzeniu stosunków Drezna z Berlinem, zwolniony na życzenie ojca ze służby wojskowej w wojsku pruskim, jako starosta dobrzyński (po bracie Józefie Antonim), uzyskał poselstwo ziemi dobrzyńskiej na sejm grodzieński 1744 r. W dniu 20 października 1746 r. dokonał cesji starostwa niegrodowego rypińskiego. Na sejm 1746 r. przywiózł instrukcję dobrzyńską, zredagowaną najprawdopodobniej przez ojca i zawierającą postulaty obozu reform. T. Podoski musiał wtedy walczyć z oponentami, tamującymi mu wejście do izby poselskiej, zmuszając ich w końcu do ustąpienia. Republikani zrewanżowali mu się w dwa lata później, kiedy to 27 lipca 1748 r., jako podkomorzy dobrzyński wskutek zerwania tamtejszego sejmiku, musiał zrezygnować z poselstwa „boni ordinis”.

Podkomorzym dobrzyńskim został mianowany w dniu 3 sierpnia 1748 r., awansując z tegoż na kasztelana sierpeckiego 12 czerwca 1777 r.

Jesienią 1749 r. mimo iż poprzednio był stronnikiem króla Stanisława Leszczyńskiego, został rekomendowany Augustowi III przez delegatów z dobrzyńskiego sejmiku gospodarskiego. Posłując z ziemi dobrzyńskiej na sejm w 1750 r., należał do tych, którzy bezskutecznie próbowali to zgromadzenie ratować. Po sejmie 1752 r., na którym miał znowu mandat dobrzyński, podpisał manifest, z którego pomocą Czarotoryscy chcieli ratować zerwane obrady. Od 11 maja 1753 r. był starostą dobrzyńskim, które scedował 21 kwietnia 1763 r.

W latach 1757-1766 był generałem-majorem wojsk koronnych. W 1760 r. starał się o chorągiew pancerną, a w 1761 r. bezskutecznie o rangę generała-lejtnanta. We wrześniu 1764 r. wraz z ziemią dobrzyńską głosował za Stanisławem Augustem Poniatowskim. Obecny był także na uroczystości koronacyjnej króla Polski.

W dniu 15 grudnia 1776 r. otrzymał od króla Order św. Stanisława.

Przy podziale dziedzictwa w 1762 r., otrzymał majątność okalewską, składającą się z ok. 24 wsi oraz trzy wsie w powiecie płockim. W 1781 r. dobra okalewskie nabył za sumę 220 tys. złp Mikołaj Chelmiński h. Nałęcz. Lustracja starostwa niegrodowego dobrzyńskiego z 1765 r. notowała: „*Possessore est W. Tymoteusz Podoski, podkomorzy ziemi dobrzyńskiej. Obywatelów rachują 65, miasto z placów swoich wyplaca czynszu florenów 80, czynszu kwartalnego synagoga wyplaca rocznie florenów 1200*”. Od 1771 r. był posiadaczem Dobrzynia n. Wisłą.

Miał pięciu braci: Józefa Antoniego, Franciszka Aleksandra, Gabriela Jana, Michała Hieronima i Ignacego oraz sześć siostr: Teofilę (Bogumiłę), Wiktorię, Urszulę Konstancję, Annę (Joannę), Katarzynę i Ewę.

W 1752 lub nawet w 1750 r. ożeniony z Anną Wiktorią z Rupniewskich h. Szreniawa (zm. 1795), córką kasztelana małogoskiego, miał trzy córki: Anielę, za Augustem Dąbskim h. Godziemba, starostą gostyńskim (rozwidzoną w 1775); Mariannę, za Kajetanem Michałowskim, prezesem sądu w Tarnowie i Rozalię, za Tomaszem Dulskim oraz synów: Leonarda (ur. 1752) rotmistrza królewskiego, od 1775 r. emfiteutycznego starostę dobrzyńskiego; Michała (ur. 1756); Onufrego (ur. 1761); Stanisława (1769-1794); Antoniego (ur. 1770) i Józefa (ur. 1772), dziedzicznego komandora maltańskiego.

AGAD, Archiwum Radziwiłłów, Dz. V 13831; Idem, Sig. 27, k. 83, 28, k. 329, 29, k. 381; J. Bieszczynski, *Spis senatorów i dygnitarzy koronnych (świeckich) z XVIII w.*, Warszawa 1872; Baliński-Lipiński, *Starożytna Polska*, t. 1, s. 344; Borucki, *Ziemia*, s. 43; P. Czerwiński, *Zakon maltański i stosunki jego z Polską na przestrzeni dziejów*, Londyn (b. r.), s. 160; *Genealogia*, s. 149; Z. Górski, *Z dziejów starostwa rypińskiego w XVI-XVIII wieku*, [w:] *Rypin. Szkice z dziejów miasta*, pod red. M. Krajewskiego, Rypin 1994, s. 115; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=tymoteusz+podoski/20> | 2014; *Inwentarze królewskie*, s. XVI, 31; Krajewski, *Bene merentes*, s. 23; Mysłakowski, *Materiały*, nr 2106, 2110; Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 352; Piotrowski, *Dobra okalewskie*, s. 66-67; Piotrowski, *Skrwiłno*, s. 180, 183; PRS, s. 161; RZD, t. 2, cz. 1, s. 130-131; SGKP, t. 2, s. 88; Taczyński, *Reprezentacje*, s. 167; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 154-155; *Urzędnicy*, nr 1566; *Vol. Leg.*, t. 6, s. 575, 592, 672, t. 7, s. 256, 308, 794-795, t. 8, s. 241; Z. Zielińska, *Podoski Tymoteusz h. Junosza*, PSB, t. 27/1: 1982, s. 182-184.

POGÓRSKI FRANCISZEK, ps. „Solina” (XX w.), uczestnik lewicowej konspiracji antyhitlerowskiej

Był mieszkańcem wsi Cisse k. Szczutowa sierpeckiego w ziemi dobrzyńskiej. W latach okupacji hitlerowskiej zorganizował oddział partyzancki Armii Ludowej, podporządkowany konspiracyjnej PPR w Rypinie. W jego grupie była rodzina Belczyńskich: rodzeństwo Jan, Stanisław i Genowefa Waszkiewicz. W oddziale tym było sześciu partyzantów radzieckich, w tym dwie kobiety. W czerwcu 1944 r. grupa ta dokonała akcji w Leśnictwie Kamienica k. Skępego, gdzie zabrano leśniczemu Schubertowi karabin, dubeltówkę, amunicję oraz mundury SA. Kiedy indziej AL-owcy, wśród których był także Belczyński, ukarali karą chłosty córkę sołtysa, Niemca Ergarta, który wykorzystywał i znęcał się nad Polakami. Z tego samego powodu oddział ten podjął próbę napadu na zarządcę majątku Sos-

nowo, płk Froechlich. Akcja ta jednak nie powiodła się. Ścigający partyzantów oddział Jagdkommando, rozstrzelał spotkanych po drodze Polaków: Trojanowskiego i Zdziebłowskiego. W celu uchronienia się przed rozbiem w sierpniu 1944 r. grupa Podgórskiego podzieliła się na dwie części. Kilku partyzantów radzieckich i Belczyński ulokowali się u siostry tego ostatniego, Waszkiewiczowej. Część grupy wzięła udział w końcu sierpnia 1944 r. w bitwie pod Pokrytkami.

Krajewski, *Dama*, s. 93-94; M. Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 233-234; Rel. S. Belczyński z 1978 r.

PODWYSOCKA LIDIA (XX w.), nauczycielka zawodu

Ukończyła Wydział Chemii Politechniki Warszawskiej ze specjalizacją przetwórstwo. Od sierpnia 1931 r. pracowała jako nauczycielka w Prywatnej Żeńskiej Szkole Mleczarsko-Serowarskiej w Szafarni. Uczyła tam maślarstwa, serowarstwa, chemii nieorganicznej i organicznej, fizyki, badanie nabiata i środków spożywczych, rachunkowości oraz prowadziła ćwiczenia laboratoryjne w ogólnej ilości 30 godzin. Pracując na kontrakcie, jej miesięczne wynagrodzenie wynosiło 312 zł miesięcznie.

AP Bydgoszcz, Kuratorium Oświaty Okręgu Szkolnego Pomorskiego w Toruniu, sygn. 3428; Kowalski-Żuchowski, *Szkola*, s. 113.

POLICHNOWSKI IGNACY (?) h. Dołęga, (*1808 r.), uczestnik powstania listopadowego i partyzantki „Zemsta Ludu” w 1833 r.

Studiował na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego. Uczestniczył w konspiracji przedpowstaniowej i powstania listopadowego. Po upadku powstania znalazł się na emigracji, gdzie był członkiem Towarzystwa Demokratycznego Polskiego.

W 1833 r. był w oddziale Adama Sperczyńskiego i ks. Edwarda Duńskiego, który w końcu kwietnia 1833 r. połączył się z grupą Faustyna Sulimierskiego. W dniu 13 maja 1833 r. grupa została rozbita przez wojska carskie w pobliżu Janowic.

Jego dalsze losy nie są nam znane.

Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, s. 561; PRS, s. 162; *Spoleczeństwo polskie*, s. 191, 754.

POLKOWSKI IGNACY (*1833 r. w Zdunach w pow. rypińskim †27 VIII 1888 r.), kapłan, historyk, numizmatyk, archiwariusz

Studia teologiczne ukończył w Warszawie. Pracował kolejno na parafiach: w Radzyminie, Brzezinach, Łazanowie i Gołuchowie. W celach naukowych odwiedził Rzym, Paryż i Niemcy. Po powrocie osiedlił się na Lubostroniu w pow. szubińskim, gdzie tworzył liczne prace z dziedziny historii, bibliografii i numizmatyki.

Od 1878 r. był członkiem-korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności. W tym samym roku przeniósł się do Krakowa, gdzie został archiwariuszem i podkustoszem kapituły katedralnej. Pisał prace o zabytkach

wawelskich. Był m. in. autorem szkiców o Bydgoszczy i tamtejszego zamku.

K. Estreicher, *Bibliografia polska XIX stulecia*, Kraków 1870, t. 3, s. 453; Łoza, *Kto to jest*, s. 587; *Niepospolici*, s. 232; SPKP, s. 696-697.

POŁCZYŃSKI-JANTA TADEUSZ h. Bończa v. Janta (*1889 r. †1939 r. w lasach skrwileńskich), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich (P 43)

Był synem Władysława Janty-Połączyńskiego (1854-1946) i Róży Biberstein Paruszewskiej h. Rogala (1861-1919).

Żonaty w 1922 r. z Ireną Piwnicką h. Lubicz, córką Ignacego i Wandy Leontyny z Jabłońskich. Odziedziczył majątek Sosnowo, gdzie gospodarzył do 1939 r. Aresztowany w październiku 1939 r. przez Selbstschutz, został rozstrzelany w lasach skrwileńskich.

Żona Irena z Piwnickich początkowo zamieszkała we wsi Podlesie k. Rogowa, a następnie w Warszawie, gdzie zmarła w 1980 r.

Inf. E. Rajewicz z Warszawy z 1994 r.; Gałkowski-Piotrowski, *Rogowo*, s. 267; *Genealogia*, s. 134; <http://www.myheritage.com/FP/genealogy-search-ppc.php?lang=PL&type&action=person&siteId=77764653&indId=1000125&origin=profile/20> I 2014, gdzie mylny rok śmierci –1940; Inf. Zdzisława Borzewskiego z Warszawy z 1990 r.; Jasiewicz, *Lista*, s. 806; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 63; Piotrowski, *Biogramy*, s. 175; Piotrowski, *Słownik*, s. 197; PRS, s. 163; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 385, 387.

POMIANOWSKI JACEK (*21 VIII 1887 r. w Warszawie †6 I 1969 r. w Łodzi), kapłan z rzymskokatolicki, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych

Wyświęcony na kapłana w dniu 14 czerwca 1914 r., był proboszczem w Szpetalu Górnym k. Włocławka. W dniu 23 października 1939 r. został aresztowany i osadzony w więzieniu w Lipnie. Następnie przeszedł hitlerowskie więzienia i obozy w toruńskim Forcie VII (od 24 października 1939), Stutthof (od 12 stycznia 1940), Sachsenhausen (od 10 kwietnia 1940) i Dachau (od 14 grudnia 1940). W tym ostatnim obozie nadano mu numer 22508. Według relacji współwięźnia, ks. F. Korszyńskiego, „ciężko przeżywał obóz, wyglądał bardzo źle, budząc w nas obawę o swe życie. Ale przetrwał, bo miał silnego ducha, którego w innych starał się podtrzymywać...”.

Domagała, *Dachau*, s. 195; F. Gajdus, *Nr 20998 opowiada*, Kraków 1962, s. 296-297; Jezińska, *Transporty*, s. 169; Korszyński, *Jasne promienie*, s. 206; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 139, 152; Krajewski, *Eksterminacja inteligencji*, s. 200; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 324; Librowski, *Ofiary*, s. 151-152.

POMICHOWSKI JAN (*1818 r. w Kolnie w b. gub. łomżyńskiej †7 II 1895 r. w Sarbiewie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Dobrzejewicach, Gójsku i Świedziebni, zesłaniec syberyjski

Był synem Tomasza i Marianny z Pikulińskich. Najpierw uczył się w gimnazjum w Łomży. W 1837 r. wstąpił do Seminarium Duchownego św. Jana w War-

szawie, jednak w 1843 r. przeniósł się do seminarium pułtuskiego, gdzie następnie przyjął święcenia kapłańskie. Po święceniach był wikariuszem w Pułtusku. Od 1851 r. była administratorem parafii Dobrzejewice pod Toruniem w diecezji płockiej, a następnie od 1858 r. proboszczem w Dobrzejewicach i jednocześnie wicedziekanem lipnowskim. We dworze Feliksa Flatho w Mierzynku organizował spotkania, na których razem z ks. Antonim Pawłowskim z Osieka nad Wisłą, ks. Ludwikiem Kamińskim z Nowogrodu oraz ks. Feliksem Rogozińskim z Opinogóry, radzono o sprawach narodowowyzwoleńczych. Ks. P. Kubicki napisał o nim: „Ks. Pomichowski nigdy nie był w zgodzie z władzami administracyjno-rządowymi. Już w 1851 r. naczelnik powiatu lipnowskiego przesłał mu do Dobrzejewic na plebanię kozaków, by go pilnowali, a stało się to pod pretekstem, że nie był wykończone roboty przy lazarecie wojskowym w Lipnie, w którym ksiądz Pomichowski brał udział”.

W momencie wybuchu powstania styczniowego czynnie zaangażował się w ten ruch. Kiedy Z. Flatho wyekspediował oddział powstańczy, przy przydrożnej figurce, wzniesionej w Mierzynku dla upamiętnienia powstania listopadowego 1830/31 r., powstańcy złożyli przysięgę według tekstu doręczonego przez niego:

„Choć srogie jarzmo gniecie karki nasze,
W sercach jest miłość, nadzieja i wiara.
Odkryjem piersi na strzały, pałasze,
Niech nam Ojczyznę okupi ofiara”.

Wszystko to jego poważnie obciążało. Według oskarżenia parobka z dworu w Osieku nad Wisłą, Antoniego Chrzana, który *notabene* sam wcześniej pomógł powstańcom, w czasie spowiedzi wielkanocnej 1863 r. miał prowadzić agitację do powstania, zachęcał do czynnego w nim udziału i różnorodnej pomocy na rzecz insurekcji. Za taką postawę rosyjska straż graniczna podjęła próbę zatrzymania go w dniu 13 kwietnia 1863 r. Ostrzeżony wcześniej o przybyciu do Dobrzejewic rosyjskich pograniczników, nie powrócił z podróży z Osieka n. Wisłą, gdzie komendantem był współpracujący z nim, ks. Antoni Pawłowski. Jednak w dniu 13 czerwca 1863 r. 14-osobowy oddział straży granicznej z Lubicza ujął go w Osieku n. Wisłą, traktując go jak najgorszego przestępcę. Postawiony przed carskim sądem, jego wyrokiem, zatwierdzonym 13 lipca tego roku przez namiestnika, ten skazany został na pięcioletni pobyt w fabrykach syberyjskich. Najpierw przebywał w Akatni, a potem został przeniesiony do Tunki za Bajkałem, a następnie w 1875 r. do Spaska w guberni tambowskiej. Pobyt na zesłaniu wykorzystał wraz z ks. Feliksem Rogozińskim z Opinogóry, który bywał u niego w Dobrzejewicach, na przełożenie z języka francuskiego na polski 8-tomowego dzieła ks. J. Gaume'a pt. *Katechizm wytrwałości*.

Po jego skazaniu proboszczem w Dobrzejewicach w latach 1862-1891 był ks. Walerian Zgliszczyński.

W dniu 23 lipca 1881 r. został uwolniony z zesłania i powrócił do diecezji płockiej. Najpierw pracował jako wikariusz przy katedrze płockiej, potem był w Gójsku, a od 1883 r. otrzymał probostwo w Świedziebni. Tu podjął ważne prace gospodarcze, m. in. otoczył kamiennym murem stary cmentarz, a w 1889 r. rozpoczął budowę nowej, murowanej plebanii. W 1888 r.

biskup płocki Henryk Piotr Dołęga Kossowski przeprowadził w jego parafii wizytację kanoniczną.

Po ośmiu latach pobytu w Świedziebni, w marcu 1891 r. został przeniesiony do Sarbiewa k. Płońska, gdzie zmarł.

Pochowany na cmentarzu w Sarbiewie.

Giziński, *Mierzynek*, s. 152, 162-164; Giziński, *Niepospolici*, s. 436-4447; M. M. Grzybowski, *Duchowni diecezji płockiej w walce o wolność narodu i Kościoła po roku 1863*, *Studia Płockie*, t. 19-20; 1991-1992, s. 238, gdzie mylnie podał: „Jan Pomichowski, wikary z Pułtuska”; Grzybowski, *Duchowieństwo XIX/2*, s. 307-308; J. Z., *Z diecezji płockiej*. (Wizyta pasterska w dekanacie rypińskim i lipnowskim), *Przegląd Katolicki* 1888, s. 772; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 206-207, 234, 307; Krajewski, *Powstanie*, s. 140, 152; Kubicki, *Bojownicy*, s. 595-597, który podał inną wersję wydarzeń w Dobrzejewicach; Lissowski, *Powstanie*, s. 202; T. Ogończyk (W. Mąkowski), *Płoccy księża powstańcy w Tunce na Syberii*, *Głos Mazowiecki* 1933, nr 14, s. 2; *Parafia Świedziebnia*, s. 488; M. Pawlak, „Od powietrza, głodu, ognia i wojny...”, [w:] M. M. Grzybowski, A. Mietz, J. Pakulski, M. Pawlak, *Osiek Rypiński. Dzieje parafii i gminy*, *Osiek Rypiński-Toruń* 1994, s. 141-142, gdzie zapewne dość nieopatrnie pomylił Osiek nad Wisłą z Osiekiem Rypińskim, umiejscawiając te wydarzenia właśnie w tym ostatnim Osieku.; Pawłowski, *Obrowo*, s. 86-87; *Sp. ks. Jan Pomiechowski*, *Przegląd Katolicki* 1895, nr 9, s. 138-139.

POMIRSKI STANISŁAW (XX w.), ziemianin, działacz gospodarczy

Był synem Władysława. Posiadał majątek Borzymin pod Rypinem. W dniu 18 maja 1923 r., pod przewodnictwem Jana Rudowskiego z Półwieska, wraz z Arturem, Barthlem, Bogdanem Chelmieckim, Franciszkiem Gniazdowskim, Wincentym Koskowskim, Arturem Rutkowskim, Zygmuntem Rzeszotarskim i Jerzym Siemiątkowskim, zorganizował rypińskie Okręgowe Towarzystwo Rolnicze i potem był jego aktywnym członkiem. W latach 30. XX w. był akcjonariuszem Cukrowni Ostrowite.

AP m. st. Warszawy, Urząd Wojewódzki Warszawski, sygn. 39, Sprawozdanie sytuacyjne sporządzone w Wydziale Bezpieczeństwa UWW za okres 1-14 X 1929; Chelmiecki, *Powiat*, s. 43-45; Krajewski, *Cukrownia Ostrowite*, s. 18; *Rypin między wojnami*, s. 198; *Wykaz właścicieli*.

PONCZYŃSKI JÓZEF (*1898 r. †1940 r. w Mauthausen), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich

Ukończył seminarium nauczycielskie i do 1939 r. był nauczycielem w Publicznej Szkole Powszechnej nr 1 w Lipnie. Aresztowany przez Niemców w dniu 17 października 1939 r. podczas rzekomej konferencji nauczycieli w Lipnie, następnie trafił do obozu w Mauthausen, gdzie niebawem został zamęczony.

Góźdz-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 28; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 320.; Piotrowski, *Słownik*, s. 197.

PORĘBSKI WITOLD (†w czasie II wojny w obozie Stutthof), rolnik, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, ofiara drugiej wojny światowej.

Mieszkał w Osieku k. Skępego. W czasie wojny w swoim domu prowadził nasłuch radia angielskiego, w czym pomagał mu Franciszek Kisielewski z pobl-

skiego Ławiczka. Z jego grupą współpracowali m. in. dowódca partyzanckiej z Malanówka, gmina Ligowo, Aleksander Winowski oraz Waclaw Denst i Leonard Jankowski, nauczyciel ze Skępego. W 1941 r., wskutek donosu do policji hitlerowskiej, został aresztowany wraz ze swymi współpracownikami: Tadeuszem Szczepkowskim i Brzozowskim i zesłany do obozu Stutthof. Tam poniósł śmierć.

Krajewski, *Dama*, s. 85-86.

POSADZAJ (i. n.), (†1944 r.), nauczycielka, informatorka Obwodu AK Rypin, uczestniczka służby legalizacyjnej

Pochodziła z Poznania, gdzie była nauczycielką szkoły średniej. W czasie okupacji została stamtąd wysiedlona i zamieszkała w Rypinie. Stąd w 1943 r. dojeżdżała do pracy w niemieckim biurze meldunkowym w Sierpcu. W tym samym roku nawiązała kontakt z Armią Krajową i była informatorką komendy Obwodu AK Rypin, kryptonim „Borowiki”. Korzystając z możliwości uzyskania druków dowodów tożsamości, zapatrywała w nie członków AK. Z pomocy tej skorzystali członkowie sztabu komendy Obwodu AK Rypin: Stefan Guzek i Zygmunt Turkot, którzy na przełomie maja i czerwca 1943 r. zbiegli z więzienia śledczego Gestapo w Grudziądzu. Następnie, po uzyskaniu pomocy od niej, przedostali się do Generalnego Gubernatorstwa, gdzie doczekali wolności. Latem 1943 r. dostarczyła także dowodu osobistego na nazwisko „Teodor Tyburski”, ukrywającemu się członkowi AK z Rypina, Janowi Cendrowskiemu, ps. „Wilk”. Aresztowana w 1944 r., została zamordowana przez Niemców w tym samym roku. Miejsce śmierci nie jest znane.

AFGEZ, Spuścizna S. Suszyńskiego; Krajewski, *Ruch oporu w Rypinie*, s. 355; Krajewski-Suszyński, *POZ, ZWZ-AK*, s. 784; Relacja K. Wienieckiego z 1980 r.; *Słownik uczestniczek walki*, s. 474; Zawacka, *Brodniczanki*, s. 170, 199, 209.

POSKART JÓZEF JAN (*14 II 1916 r. w Jędrzejowie †27 III 1980 r. w Gójsku), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Rypinie, proboszcz w Gójsku

Był synem Piotra i Katarzyny z Czechów. W 1930 r. wstąpił do Gimnazjum im. św. Stanisława Kostki w Płocku. W 1936 r. rozpoczął studia w Seminarium Duchownym w Płocku, które przerwała mu wybuch wojny. W czasie okupacji hitlerowskiej kontynuował je w Kielcach, a następnie w Sandomierzu. Po wojnie powrócił do Płocka i w dniu 27 lutego 1945 r. przyjął święcenia kapłańskie. Zaraz po tym otrzymał skierowanie na wikariat do parafii pw. Św. Trójcy w Rypinie, gdzie był również prefektem w rypińskich szkołach. W lipcu 1948 r. został przeniesiony na wikariat do Ciechanowa. Od 1950 r. był proboszczem w Kuninie, od 1957 r. w Lubowidzu. W 1976 r. otrzymał probostwo w Gójsku, gdzie, mimo postępującej choroby, uporządkował cmentarz grzebalny i odnowił plebanię. W 1972 r. uhonorowany został godnością kanonika. Pochowany na cmentarzu w Gójsku.

Grzybowski, *Duchowieństwo XX/1*, s. 419-420; M. M. Grzybowski, *Śp. ks. kan. Józef Jan Poskart, proboszcz parafii Gójsk (1916-1980)*, MPP 1982, nr 7, s. 273-275; *Parafia*, s. 498; Tablica nagrobna na cmentarzu w Gójsku; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 189.

POZNAŃSKI MARIAN (*1 I 1935 r. w Łowiczu †9 X 2003 r. na Wyspie Rodos (Grecja), lekarz (P 44)

W 1958 r. ukończył Wydział Lekarski Akademii Medycznej w Łodzi. Początkowo pracował w Wojskowej Akademii Medycznej w Łodzi na oddziale chirurgii urazowej. W 1960 r. przeniósł się do Rypina i zatrudniony został w szpitalu jako asystent na oddziale chirurgii. Od września 1960 r. do 1962 r. był kierownikiem Wydziału Zdrowia Prezydium Powiatowej Rady Narodowej. W 1965 r. uzyskał I stopień specjalizacji w zakresie chirurgii i wówczas przeniósł się do pracy w Wiejskim Ośrodku Zdrowia w Rogowie k. Rypina, gdzie był do 1968 r. W całym okresie pobytu w Rypinie dodatkowo pracował także w Przychodni Obwodowej i Stacji Pogotowia Ratunkowego. W 1968 r. opuścił Rypin i przeniósł się do Zgierza, gdzie w 1975 r. uzyskał II stopień specjalizacji w zakresie chirurgii urazowej. W tym samym roku przeprowadził się do Płocka, gdzie zatrudniony został w Wojewódzkim Szpitalu Zespolonym, najpierw jako starszy asystent, a od 1978 r. na stanowisku ordynatora Oddziału Urazowo-Ortopedycznego. Od 1983 r. pracował w Poradni Chirurgicznej Specjalistycznego Przemysłowego Zespołu Opieki Zdrowotnej w Płocku.

Dzieje służby zdrowia, s. 321; *Rypin w PRL*, s. 732; J. Wanecki, *Marian Poznański*, http://oilplock.pl/files/marian_poznanski.pdf/20 | 2014.

PRACKA SABINA, ps. „Jadwiga” (*1898 r. w Kolonii Chalin †1989 r. w Lipnie), łączniczka Obwodzie ZWZ-AK Lipno (P 45)

Była córką Władysława i Antoniny ze Skrzypińskich. Do 1936 r. prowadziła wspólnie z mężem, Stanisławem sklep spożywczy w Chalinie. Później, do wybuchu wojny w 1939 r., prowadziła własne gospodarstwo rolne w Steklunku pow. lipnowski. Była członkinią, później też przewodniczącą Koła Gospodyń Wiejskich. W czasie okupacji, wysiedlona razem z mężem ze swego gospodarstwa, zamieszkała znów w Chalinie u jednego z rolników. Na utrzymanie zarabiała szyciem i trykotażem odzieży. Mąż – inwalida dorywczo pracował jako stolarz. W styczniu 1941 r. została zaprzysiężona do ZWZ/AK. przez Zygmunta Grefkowicza, ps. „Lis”, komendanta placówki Chalin. Była łączniczką pomiędzy nim a Gustawem Olszewskim, ps. „Gracjan”, szefem łączności Komendy Okręgu Pomorze. Kilka razy przeprowadzała szefa sztabu, mjra Józefa Chylińskiego i innych członków konspiracji do wskazanych kwater. Wykorzystywała przy tym znajomości z miejscowymi Niemcami sprzed wojny i z okresu okupacji, które powstawały dzięki jej usługom w zakresie krawiectwa i wyrobu trykotaży. Mieszkanie Prackich, oddalone od głównej szosy Dobrzyń n. Wisłą-Lipno, przez Jasień-Skępe i Dobrzyń-Sierpc, służyło jako punkt kontaktowy dla komendanta Obwodu, szefa łączności KO i innych oficerów Sztabu KO. Tu

od łączników odbierali oni materiał informacyjno-wywiadowczy, stąd byli przez nią odprowadzani bocznymi ścieżkami w kierunku Skępego i Lipna.

Po wojnie wraz z mężem i czwórką dzieci powróciła na własne gospodarstwo w Steklinku. Pracowała aktywnie w Kole Gospodyń Wiejskich, prowadząc kursy trykotarskie. Z powodu słabego zdrowia małżonkowie sprzedali gospodarstwo i zamieszkali w Lipnie.

Mąż Stanisław, inwalida wojenny, powstaniec wielkopolski (1896-1982), również był zaprzysiężonym żołnierzem ZWZ/AK. Współdziałał z żoną przy obsłudze punktu kontaktowego w ich domu w Chalinie. Przede wszystkim sprawdzał bezpieczeństwo szlaku, którym później przeprowadzani byli przez jego żonę i innych łączników oficerowie Sztabu KO Pomorze i ludzie przetrucani do Generalnego Gubernatorstwa.

AFGEZ, teczki: Augustowska H., Grefkowicz Z.; H. Augustowska, *Pracka Sabina*, SBKP, cz. 3, s. 144-145.

PRĄDZYŃSKA z d. Orlikowska MARIANNA h. Grzymała (†26 VIII 1849 r.), właścicielka ziemiska Miała córkę Mariannę, za I v. Trzciskim, II v. – Franciszkiem Gockowskim.

Pochowana w katakumbach w skępskim Borku. Na tablicy nagrobnej inskrypcja: „Świętymi w Panu żyła cnotami/ Jej żywot dla nas źródłem nauki/ Ona do Boga modli się za nami/ A za Nią dzieci i wnuki”.

PRS, s. 165; Tablica nagrobna w krużgankach skępskich; Woźniak, *Rodem z Osieka*, s. 208.

PRĄDZYŃSKI ANDRZEJ h. Grzymała (*29 VII 1917 r. w Osieku †24 VI 1991 r. w Warszawie), adwokat Był synem Bolesława Franciszka i Janiny z Tyszków. W czasie okupacji hitlerowskiej ukończył studia prawnicze na podziemnym Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Po wojnie pracował jako adwokat w Warszawskiej Wojewódzkiej Izbie Adwokackiej. Żonaty z Heleną Zieniewicz (21 XI 1917 w Warszawie-13 XI 2000 w Warszawie).

Genealogia, s. 154; *Prądzynscy*, http://www.myheritage.pl/person-1000034_134824831_134824831/helena-pr%C4%85dzy%C5%84ska-zd-zieniewicz/23 VIII 2013; PRS, s. 165.

PRĄDZYŃSKI BOLESŁAW FRANCISZEK h. Grzymała (*1873 r. w Osieku †25 X 1933 r.), ziemianin, działacz społeczno-polityczny (P 46)

Był synem Feliksa (1839-1908), od 1872 r. administratora-plenipotenta majątku Osiek Rypiński, własność Alfonsa hr. Sierakowskiego, i Joanny z Preyssów (1848-1933), wnukiem Andrzeja, brata stryjecznego gen. Ignacego Prądzynskiego. Ukończył Wydział Agrarny na Uniwersytecie w Berlinie. W 1900 r., po ślubie z Janiną Tyszką, otrzymał od teścia, Jana Tyszki majątek Sumin z Jarczechowem w Lipnowskim. Przed wybuchem pierwszej wojny światowej uruchomił gorzelnię. Po śmierci ojca, od 1908 r. rozpoczął pracę jako administrator w dobrach Osiek k. Rypina, należących wtedy do Adama, a od 1912 r. – Stanisława hr. Sierakowskich. W Suminie k. Lipna

administratorem został Julian Przybyłowicz, właściciel sąsiedniego majątku w Maliszewie. Taki stan trwał do ukończenia studiów przez syna Bolesława, Jerzego. Bolesław związał się bliżej z Rypińskiem. Aktywnie udzielał się w życiu społeczno-politycznym pow. rypińskiego. Na przełomie 1918/1919 został członkiem Komisji Aprowizacyjnej Sejmiku Powiatowego w Rypinie. Był aktywnym działaczem Narodowej Demokracji. W czasie najazdu bolszewickiego w 1920 r., od 11 lipca tego roku był członkiem Obywatelskiego Komitetu Obrony Państwa na Powiat Rypiński. W 1917 r. współorganizował Związek Ziemian w pow. lipnowskim. Mocno przeżył sierpień 1920 r., kiedy to w czasie najazdu bolszewickiego tzw. sowiet „*obrobił dwór do spółki z chłopami*”.

W latach 1921-1931 prezesował rypińskiemu Oddziałowi Związku Ziemian, a w roku 1938 r. widzimy go prezesem Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, który należał do Okręgu Kujawskiego-Dobrzyńskiego we Włocławku. W latach 30. XX w. był akcjonariuszem Cukrowni Ostrowite. Znany był też z aktywności społecznej w samej gminie Osiek.

Ożeniony w 1900 r. z Janiną Tyszką (1879-1968), (P 47), pozostawił trzech synów: Juliana (1902-1959), adwokata, żołnierza wojny polsko-bolszewickiej 1920 r., a potem AK; Jerzego (1904-1999), żołnierza drugiej wojny światowej, emigranta do Kanady, i Andrzeja, powojennego adwokata.

Pochowany razem z żoną na cmentarzu w Osieku Rypińskim.

AP Bydgoszcz, sygn. 30128, Wykaz imienny składu personalnego zarządów i gniazd Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”; Chelmiński, *Powiat*, s. 32, 64; *Genealogia*, s. 153-154; M. M. Grzybowski, *Kościół parafialny na przestrzeni dziejów*, [w:] *Osiek Rypiński. Dzieje parafii i gminy Osiek*, Osiek Rypiński-Toruń 1994, s. 99; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=226218/20> I 2012, gdzie tylko syn – Jerzy; Jasiewicz, *Lista*, s. 825, gdzie inf., że został zamordowany przez Niemców czasie drugiej wojny; Krajewski, *Cukrownia Ostrowite*, s. 18; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 17, 75, 99; A. Mietz, *Zabytkowa epigrafika Osieka Rypińskiego*, Osiek Rypiński-Toruń 1994, s. 62; *Prądzynscy*, http://www.myheritage.pl/person-1000034_134824831_134824831/helena-pr%C4%85dzy%C5%84ska-zd-zieniewicz/23 VIII 2013; PRS, s. 165; *Rypin między wojnami*, s. 69 i n.; RZD, t. 2, cz. 2, s. 154-155; *Skład organizacji*, s. 127-128; Świecki-Wybułt, *Mazowsze*, s. 112, 139, 182, 217, 345; Tablice nagrobkowe na cmentarzu w Osieku; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 231-234, 387-388.

PRĄDZYŃSKI FELIKS h. Grzymała (*1839 r. w Wodziskach w Wielkopolsce †1 I 1908 r. w Osieku), rządca majątku, ziemianin

Był synem Andrzeja (30 XI 1794-11 IV 1872) i Apolonii z Szulców (zm. 22 XII 1870). W 1872 r. został administratorem-plenipotentem w majątku Osiek k. Rypina, należącym do Alfonsa hr. Sierakowskiego. W 1893 r. nabył majątek Pręczi, jednak nie przestał zarządzać Osiekiem. W 1899 r. Pręczi sprzedał i kupił wspólnie z Julianem Tyszką dobra Sumin z folwarkiem Jarczechowo w Lipnowskim. Majątek ten miał być wianem dla młodej pary: Bolesława Franciszka Prądzynskiego i Janiny z Tyszków.

Ożeniony w 1869 r. z Janiną z Preyssów (1848-1933), (P 48), pochowana razem z nim w Osieku Rypińskim), pozostawił syna Bolesława Franciszka.

Pochowany wraz żoną na cmentarzu w Osieku.

Epigrafika na grobowcu w Osieku Rypińskim; *Genealogia*, s. 152-153; Głos Płocki 1908, z 21 I; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 114; A. Mietz. *Zabytkowa epigrafika Osieka Rypińskiego*. Osiek Rypiński – Toruń 1994, s. 59; *Prądyńscy*, http://www.myheritage.pl/person-1000034_134824831_134824831/helena-pr%C4%85dzy%C5%84ska-zd-zieniewicz/23_VIII_2013; PRS, s. 165; F. Różański, *Matka Pocieszenia. Studium z dziejów parafii i cudownego obrazu*, Osiek 1991, s. 86-88.

PRĄDZYŃSKI PANTALEON IGNACY h. Grzymała (*20 VII 1792 r. w Sannikach, pow. śremski †4 VIII 1850 r. w Helgoland), generał wojsk polskich, wódz naczelny powstania listopadowego (P 49)

Był synem Stanisława (1761-1817) i Marianny Marcjanny z Bronikowskich h. Osęk (1770-1847). W literaturze historycznej znany jest jako generał wojsk polskich. Od 1807 r. służył w armii Księstwa Warszawskiego. Brał udział w kampaniach 1809 i 1812 r. W latach 1822-1824 opracował plan budowy Kanału Augustowskiego. Był współzałożycielem Towarzystwa Patriotycznego, za co w 1826 r. został uwięziony. W czasie powstania listopadowego pełnił funkcję szefa sztabu armii polskiej, a apotem naczelnego wodza. Odnosił zwycięstwo nad wojskami rosyjskimi w dniu 10 kwietnia 1831 r. pod Iganiami.

Ożeniony z Emilią Rutkowską h. Pobóg, pozostawił córki: Helenę, za Stanisławem HERNICZEK h. Kotwicz, Emilię, Sylwii oraz synów: Stanisława i Władysława.

Cz. Bloch, *Prądyński Pantaleon Ignacy h. Grzymała*, PSB, t. 28: 1984, s. 399-404, gdzie szersze informacje i literatura; *Genealogia*, s. 152; http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=60915/20_I_2014, gdzie tylko drugie imię; *Prądyńscy*, http://www.myheritage.pl/person-1000034_134824831_134824831/helena-pr%C4%85dzy%C5%84ska-zd-zieniewicz/23_VIII_2013; PRS, s. 165; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 336; Żychliński, *Księga*, t. 3, s. 217-221.

PRĄDZYŃSKI JERZY h. Grzymała (*16 V 1904 r. †16 I 1999 w Edmonton (Kanada), ziemianin, hodowca koni, uczestnik wojny obronnej 1939 r., więzień drugiej wojny światowej, emigrant (P 50)

Był synem Bolesława Franciszka (1873-1933) i Janiny z Tyszków (1879-1968). Po ukończeniu Wyższej Szkoły Rolniczej w Cieszynie przejął zarząd nad majątkiem Sumin k. Lipna. W majątku prowadził hodowlę koni półkwi arabskich i zbudował nowoczesny dwór, wyposażony w elektryczność, kanalizację i centralne ogrzewanie. Sumin wraz z Jarczechowem w 1929 r. wynosił 650 ha. Formalnie do 1933 r. właścicielem majątku był jego ojciec, Bolesław.

Brał udział w kampanii wrześniowej 1939 r., podczas której dostał się do niewoli niemieckiej. W oflagu Grossborn przebywał razem z bratem Julianem.

Po zakończeniu wojny, przy pomocy repatriacyjnej misji belgijskiej, przewiózł żonę z córką do Anglii, a następnie zamieszkał w Kanadzie.

Ożeniony był z Michaliną Leszczyńską h. Awdaniec (ur. 1 III 1914 w Woli Żółkiewskiej w pow. Krasnystaw-zm. 18 VIII 1985 w Edmonton (Kanada), pozostawił córkę Barbarę, za Józefem Kazimierzem Szaszkwiczem.

Genealogia, s. 154; http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=87033/20_I_2014; *Prądyńscy*, http://www.myheritage.pl/person-1000034_134824831_134824831/helena-pr%C4%85dzy%C5%84ska-zd-zieniewicz/23_VIII_2013; PRS, s. 165; *Ziemiaństwo dobrzyńscy*, s. 98, 238, 245, 249, 258, 273, 358, 388.

Prądyńscy, http://www.myheritage.pl/person-1000034_134824831_134824831/helena-pr%C4%85dzy%C5%84ska-zd-zieniewicz/23_VIII_2013; PRS, s. 165; RZD, t. 2, cz. 2, s. 155; *Ziemiaństwo dobrzyńscy*, s. 98, 238, 245, 249, 258, 273, 358, 388.

PRĄDZYŃSKI JULIAN h. Grzymała, ps. „Bolesław” (*18 X 1902 r. w Suminie †5 V 1959 r. w Casablanca), adwokat, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, oficer Armii Krajowej i armii polskiej na Zachodzie (P 51)

Był synem Bolesława Franciszka (1873-1933) i Janiny z Tyszków (1879-1968). W 1920 r. brał udział w wojnie polsko-rosyjskiej, walcząc w szeregach 1. Pułku Ułanów Krechowieckich pod Komarowem i Tyszowcami. Potem ukończył studia na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. W 1927 r. został wpisany na listę adwokatów Izby Warszawskiej.

W czasie obrony Warszawy we wrześniu 1939 r. był doradcą prezydenta Stefana Starzyńskiego. Potem należał do Armii Krajowej, którą wspierał swoją wiedzą prawniczą. Należał do Okręgu Warszawskiego Armii Krajowej, Szefostwo Służby Sprawiedliwości – (Wojskowy Sąd Specjalny).

Po upadku powstania warszawskiego został wywieziony do obozu jenieckiego Grossborn (nr jeniecki 1237), gdzie spotkał brata Jerzego, a po upadku Trzeciej Rzeszy w ciężkim stanie fizycznym trafił do szpitala I Dywizji Panczernej gen. Stanisława Maczka. Następnie zamieszkał we Francji, a potem w Maroku. Żonaty dwukrotnie: pierwszy raz – z Anną z Rudowską h. Prus II (29 X 1902-15 V 1958 r. w Warszawie), drugi raz – z Marią Rudowską (24 VII 1905-21 XII 1987 w Thiais (Francja), pochowana na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

Pochowany w Casablance.

Genealogia, s. 154; http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.37346/20_I_2014; *Prądyńscy*, http://www.myheritage.pl/site-family-tree-134824831/pradzynscy?familyTreeID=1&rootIndividualID=1000015/21_VIII_2013; PRS, s. 165; *Ziemiaństwo dobrzyńscy*, s. 98, 238, 245, 249, 258, 273, 358, 388.

PREJS ANTONI (*1902 r. we wsi Łukomia w gm. Szczutowo †18 XII 1944 r. w Gdańsku), nauczyciel, kierownik szkoły w Jasieniu, społecznik, ofiara zbrodni niemieckich

Po ukończeniu szkoły powszechnej, uczył się w Seminarium Nauczycielskim w Wymyślinie, które ukończył w 1923 r. i zamieszkał w Jasieniu, w gminie Tłuchowo. W 1925 r. został kierownikiem tamtejszej szkoły, początkowo trzyklasowej, a od 1932 r. – pięcioklasowej. Szkoła w Jasieniu była konkurencyjną szkołą dla istniejącej szkoły dla dzieci kolonistów niemieckich w sąsiednich Rumunkach Jasieńskich. Zanim powstała szkoła w Jasieniu, polskie dzieci z Jasienia chodziły do szkoły niemieckiej w Rumunkach Jasieńskich-Sadkach. Był znanym działaczem społecznym. Współorganizował Ochotniczą Straż Pożarną i był członkiem jej zarządu. Zakładał organizacje społeczne, kółka teatralne i chór.

W czasie okupacji niemieckiej, w obawie przed represjami ze strony kolonistów, opuścił Jasień i ukrywał się z rodziną pod zmienionym nazwiskiem

w pow. sierpeckim. Został jednak aresztowany i wywieziony na roboty przymusowe do Niemiec. Zginął w czasie bombardowania fabryki w Gdańsku. Zawarł związek małżeński z Czesławą Łaniecką z Działynia.

AIPN Bydgoszcz, OKBZpNP, sygn. Zg. 156/47; Gózdź-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 32, 53; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 320; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 90; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 128.

PRĘCZKOWSKI DANIEL h. Prus II – Wilczekosy (XVI w.), właściciel ziemski

W latach 1564-1567 posiadał 2 łany w Wąpielsku oraz części szlacheckie w Pręczkach k. Rypina.

Miał brata Sebastiana, żonatego z siostrą jego żony, Katarzyną.

Żonaty z Regina, córką Jakuba Chrzczona z Wąpielska i Kiełpin.

Biliński, *Szlachta*, s. 138-139; *Polska w XVI wieku*, s. 301; RZD, 2, s.371.

PRĘCZKOWSKI SEBASTIAN h. Prus II – Wilczekosy (XVI w.), właściciel ziemski

W latach 1564-1568 posiadał 2 łany w Wąpielsku oraz części szlacheckie w Pręczkach k. Rypina.

Miał brata Daniela, żonatego z siostrą jego żony, Regina.

Żonaty z Katarzyną, córką Jakuba Chrzczona z Wąpielska i Kiełpin.

Biliński, *Szlachta*, s. 138-139; *Polska w XVI wieku*, s. 301; RZD, 2, s.371.

PRUSIEWICZ STANISŁAW, ps. „Jerzy” (XX w.), żołnierz Armii Krajowej

Przed wojną pracował jako celnik. W czasie okupacji hitlerowskiej w Rypinie wstąpił do Armii Krajowej i był kierownikiem wywiadu placówki AK Rypin-miasto. W czasie masowych aresztowań w maju 1943 r., ostrzeżony, uciekł do Generalnego Gubernatorstwa.

AFGEZ, Spuścizna S. Suszyńskiego, Wykaz żołnierzy AK; Gałkowski-Piotrowski, *Rypin w latach wojny*, s. 351-352; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 346.

PRUSKI ANTONI h. Leliwa (*11 VI 1910 r. w Dyblinie †1988 r. w Łodzi), uczestnik wojny 1939-1945, lekarz weterynarii, podporucznik Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r. (P 52)

Był synem Karola i Stanisławy z Czaplickich. Ukończył Gimnazjum im. S. Małachowskiego w Płocku. W latach 1932-1933 odbył służbę wojskową w Szkole Podchorążych Rezerwy Kawalerii w Grudziądzu. W 1934 r. rozpoczął studia weterynaryjne w Warszawie. W 1939 r. został zmobilizowany w stopniu ppor. rezerwy kawalerii i jako dowódca II plutonu, 1. Szwadronu 4. Pułku Strzelców Konnych brał udział w walkach Nowogrodzkiej Brygady Kawalerii, na terenie północnego Mazowsza i Zamojszczyzny. Po rozbiciu oddziału został osadzony w więzieniu w Samborze. Podawał

się za chłopca z Lubelskiego i w rezultacie został zwolniony. W pierwszym okresie okupacji przebywał w Warszawie, gdzie pracował jako riksarz. Później pracował m. in. jako brakarz krów i kontroler mleczności w Międzyrzeczu Podlaskim. W 1942 r. ukończył studia we Lwowie i od jesieni 1943 r. pracował jako lekarz weterynarii w Komarówce Podlaskiej.

W kwietniu 1945 r. został zmobilizowany i wcielony do 1. Armii LWP jako lekarz weterynarii. Po zakończeniu wojny, która zastała go w Berlinie, powrócił do kraju i pozostawał w wojsku do lipca 1947 r. Po zwolnieniu z wojska pracował jako lekarz w Inowłodzu, Radomsku, Koniecpolu, Wielgomłynach, Tuszynie k. Łodzi i Lutomierniku.

W 1943 r. wziął ślub z Aliną Andrycz. W 1945 r. urodziła się jedyna córka Barbara, za Andrzejem Kosińskim. Pochowany w Łodzi.

B. Cybulska, Z. Pruski, R. Stobiecki, *Pruski Antgoni h. Leliwa*, [w:] *Ziemianie polscy XX wieku*, cz. 6, Warszawa 2002, s. 133-134; *Genealogia*, s. 158; <http://www.sejm-wielki.pl/b/zi.6.92.probant/20.VIII.2013>; PRS, s. 166; RZD, t. 2, cz. 1, s. 46; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 158.

PRUSKI BRONISŁAW h. Leliwa (*1848 r. †5 III 1910 w Płomianach), ziemianin, hodowca owiec, działacz społeczno-gospodarczy, filantrop

Był synem Jana (1819-1907) i Felicji z Różyckich. W 1882 r. od brata Jana otrzymał majątek Płomiany. Za 30 tys. rubli zakupił listy zastawne Towarzystwa Kredytowego Ziemińskiego, a odsetki z nich przeznaczył na stypendia. W tym celu powołał specjalny komitet, który działał aż do 1939 r.

Był znanym hodowcą owiec rasy merino-prekos, a pierwsze stado, liczące 257 sztuk, zakupił na Śląsku. Stosując odpowiednie krzyżówki, doprowadził do wyhodowania nowej, wcześniej dojrzewającej, tzw. płomiańskiej rasy owiec, zbliżonej do francuskich owiec prekos (o wełnie czesankowej). W 1890 r. na wystawie w Paryżu nagrodzony został Złotym Medalem za runo tych zwierząt. Był również znanym hodowcą bydła rasy simental i berna. Owczarnia w Płomianach uznana była przez współczesnych jako „pierwsza w kraju”. Od 1907 r. był członkiem Okręgowego Towarzystwa Rolniczego Ziemi Dobrzyńskiej (z siedzibą w Lipnie), a od listopada 1907 r. przewodniczył Sekcji Chowu Owiec Centralnego Towarzystwa Rolniczego. Znały był z troski o służbę dworską i robotników, dla których dbał o mieszkania.

Nie pozostawił potomstwa. Przed śmiercią Płomiany zapisał bratankowi Karolowi.

Pochowany w grobowcu rodzinnym na cmentarzu w Dobrzyniu n. Wisłą.

AP Włocławek, KHip. Płomiany; *Genealogia*, s. 129, 155-157; <http://www.plomiany.pl/index.php?id=2/22.02.2013>; H. Kottubaj, *Księga jubileuszowa rolnika i hodowcy*, Warszawa 1908, s. 126; T. Piwnicki, *Płomiańska rasa owiec*, *Gazeta Rolnicza* 1910, nr 11, s. 205; W. Pruski, *Hodowla zwierząt gospodarskich w Królestwie Polskim*, t. 1, Warszawa 1967, s. 363, t. 2, Warszawa 1968, s. 84, t. 3, Warszawa 1969, s. 363-364; PRS, s. 166; J. Socha, *Słownik biograficzny działaczy Centralnego Towarzystwa Rolniczego (1907-1929)*, Łódź 2003; Świecki-Wybułt, *Mazowsze*, s. 176; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 53.

PRUSKI JAN h. Leliwa (*1819 r. †27 V 1907 r. w Złowodach), właściciel ziemski

Był synem Bonawentury. W 1844 r. przybył na teren ziemi dobrzyńskiej najprawdopodobniej z Prus Wschodnich i nabył za sumę 117 tys. złp od spadkobierców Wincentego Kuczkowskiego majątek Złowody, który przed śmiercią przekazał swemu wnukowi Karolowi. W 1874 r. od Ludwika Kossobudzkiego nabył jeszcze Płomiany, które w 1882 r. przekazał swemu synowi, Bronisławowi.

Miał braci: Kazimierza, Juliana i Faustyna.

Ożeniony był z Felicją Różycką, z którą miał synów: Jana i Bronisława oraz córki: Eufemię (1846-1893), Jadwigę (1850-1871), Kazimierę i Zofię (1861-1890). Ta ostatnia wyszła za Juliana Czapskiego, właściciela Radomic.

Pochowany na cmentarzu w Zadusznikach.

AP Włocławek, KHip. Płomiany; *Genealogia*, s. 135, 156; J. Kalinowski, *Płomiany. Szlacheckie gniazdo*, *Więści z Ziemi Dobrzyńskiej* 1998, nr 1, s. 9; PRS, s. 166; RZD, t. 2, cz. 1, s. 150, gdzie mylna inf., że Bronisław był jego bratem; *Ziemiańskie dobrzyńscy*, s. 52, 54.

PRUSKI JAN h. Leliwa (*1844 r. z Złowodach w Lipnowskim †18 VI 1906 r.), ziemianin, hodowca koni, działacz społeczno-gospodarczy

Rodzina jego wywodziła się z dawnych Prus Wschodnich, od XIX w. osiadła w ziemi dobrzyńskiej. Był synem Jana i Felicji z Różyckich. Początkowe nauki pobierał we Włocławku, potem ukończył Szkołę Główną w Warszawie. Z małżeństwa z Karoliną Paprocką, córką Adama, 1 czerwca 1872 r. otrzymał majątek Dyblin (452 ha, w tym grunta orne – 372 ha), oszacowany na 400 tys. złp. W 1874 r. nabył majątek Płomiany, który w 1882 r. przekazał bratu Bronisławowi. W 1884 r. od brata żony, Konstantego Paprockiego, kupił majątek Stróżewo.

W jego majątku występowały urodzajne grunty gliniaste z podłożem szczalnym, ale znaczną ich część stanowiły gliny ciemnej barwy, zbliżone nawet do czarnoziemiu. Dość dobre warunki klimatyczne sprzyjały plonom. Dwór w Dyblinie był duży, dwukondygnacyjny, murowany. W gospodarstwie stosowano liczne, nowoczesne maszyny, nawozy sztuczne, płodozmian 12-polowy; często bywali tu praktykanci. Inwentarz roboczy stanowiło 38 koni, w tym 12 klaczy zarodowych, hodowano specjalną odmianę własną konia roboczego, później przeznaczoną na sprzedaż. Prowadził znaną w kraju, która liczyła 40 krów dojnych i 20 jałówek rasy holenderskiej, a 1 krowa dawała ok. 3.200 l mleka rocznie, mleko w cenie 3 kopiejek za 1 litr sprzedawano do sąsiedniego folwarku, gdzie znajdowała się wytwórnia serów. Gorsze sztuki bydła przeznaczano na ubój, z czego uzyskiwano 10-14 kopiejek za 1 kg żywej wagi. Na dużą skalę rozwinięta była w majątku hodowla owiec rasy Negretti, średnio hodowano ok. 800 szt. Ze względu na intensywną hodowlę paszowe, głównie koniczynę i wykę. Łąki były nawożone i podsiewane trawami, dając przeciętnie 60 q siana rocznie. Mimo to 2/3 przychodów pochodziło jednak z upraw zbożowych. Średni dochód z jednej morgi powierzchni majątku za lata 1868-1885 wyniósł

8 rubli 23 kopiejek. W 1885 r. w organizowanym wówczas po raz pierwszy konkursie gospodarstw wzorowych, otrzymał medal za gospodarkę w Dyblinie, a jego oficjalista Jan Laskowski – dyplom uznania za wzorową pracę.

Był człowiekiem skromnym, prawego charakteru, miał w Dyblinie dobre relacje z ludnością wsi.

Był znanym i cenionym hodowcą koni, za które otrzymywał liczne nagrody na konkursach i wystawach. W 1885 r. otrzymał złoty medal w konkursie czołowych gospodarstw w Warszawie. W 1895 r. otrzymał nagrodę na konkursie w Plocku. Był znanym działaczem społeczno-gospodarczym, m. in. w 1901 r. wszedł w skład Gubernialnego Płockiego Towarzystwa Rolniczego.

Z małżeństwa zawartego w 1868 r. z Karoliną Paprocką pozostawił synów: Karola, Jana oraz córki: Wandę, za Mieczysławem i Marię.

AP Włocławek, KHip. Dyblin, sygn. 325; L. Dmochowski, *Nasze wzorowe gospodarstwa m ze sprawozdań urzędowych Komisji Wystawowej*, Warszawa 1886, s. 18-39; *Gazeta Rolnicza* 1906, nr 29, s. 474-475; *Genealogia*, s. 156; K. Jasiewicz, *Pruski Jan h. Leliwa*, [w:] *Ziemiańskie polscy XX wieku*, t. 6: 2002, s. 130-131; J. Kalinowski, *Płomiany. Szlacheckie gniazdo*, *Więści z Ziemi Dobrzyńskiej* 1998, nr 1, s. 9; *Księga adresowa Królestwa Polskiego 1910*, s. 68; PRS, s. 166; W. Pruski, *Hodowla zwierząt gospodarskich w Królestwie Polskim*, t. 2, Warszawa 1968, s. 150-151; RZD, t. 2, cz. 1, s. 43-44; *Ziemiańskie dobrzyńscy*, s. 52, 64.

PRUSKI KAROL h. Leliwa (*1869 r. †23 XII 1919 r. w Warszawie), ziemianin, działacz społeczno-gospodarczy (P 53)

Był synem Jana i Karoliny z Paprockich. Ukończył szkołę rolniczą w Czernichowie k. Krakowa, a następnie wyższe studia rolnicze w Halle k. Lipska. Po śmierci ojca, w 1906 r. odziedziczył majątek Dyblin, a po dziadku, także Złowody. Spłacił rodzeństwo: Jana i Wandę Mieczysławską. W 1910 r. swój majątek Płomiany zapisał mu Bronisław Pruski. Posiadał także majątek Stróżewo pow. nieszawskim oraz Kurowo w pow. wągrowskim. Początkowo mieszkał w Stróżewie, a po śmierci ojca w 1906 r. – w Dyblinie.

W swoich majątkach prowadził bardzo nowoczesną gospodarkę. Był gorącym zwolennikiem uprzemysłowania rolnictwa. W 1909 r. w Dyblinie uruchomił krochmalnię, do której maszyny dostarczył Hipolit Cegielski z Poznania. Zakład czynny był aż do 1939 r. Wybudował również mleczarnię i młyn, którego generator zasiliał dwór i całą wieś. Był założycielem Związku Plantatorów Buraka Cukrowego we Włocławku. Z jego inicjatywy okoliczni ziemianie, plantatorzy cykorii założyli spółkę Pruski i S-ka i kupili Fabrykę Cykorii „Gleba” we Włocławku, która funkcjonowała także do 1939 r. W Dyblinie znajdowała się suszarnia cykorii, zaś cały majątek miał dostęp do linii kolejki wąskotorowej, służąc Cukrowni w Chełmicy do zwózki buraków cukrowych. Pod koniec pierwszej wojny światowej wraz ze swoim współnikiem, Zdzisławem Rutkowskim ze Szpetala, rozpoczął budowę fabryki drożdży. Inicjował wiele akcji społecznych. W 1906 r. w Dyblinie wybudował ochronkę, w której prowadzono tajne nauczanie dzieci robotników folwarcznych i okolicznych chłopów. W dniu 24 stycznia 1915 r. Dyblin

został zniszczony przez artylerię niemiecką. W 1916 r. wszedł w skład Rady Opiekuńczej Powiatu Lipnowskiego. Razem z Janem Mieczynskim pobudował w Dobrzyniu n. Wisłą Dom Ludowy na potrzeby Polskiej Macierzy Szkolnej. W październiku 1918 r. w Dyblinie był inicjatorem zebrania, na którym opracowano plan przejścia władzy od Niemców. W 1919 r. zaangażował się w pomoc dla pierwszego powstania śląskiego, organizując zbiórki pieniędzy wśród okolicznych ziemian. Na zebraniu Towarzystwa Rolniczego we Włocławku przekazał pierwszą ofiarę w wysokości 10 tys. marek. Był aktywnym działaczem Okręgowego Towarzystwa Rolniczego Ziemi Dobrzyńskiej.

Miał rodzeństwo. Jana i Wandę, żonę Mieczynska, których spłacił po przejściu Dyblina.

Ożeniony ze Stanisławą Czaplicką (1881-1973), pozostawił synów: Stefana (1904-1943), Jerzego (ur. 1906-zm. jako dziecko), Tadeusza (1908-1978) i Antoniego (11 VI 1910-1988) oraz córkę Wandę (1903-1985), która w 1926 r. wyszła za Józefa Żychlińskiego, a który wykupił od rodzeństwa współwłasność Płomian. W 1934 r. Dyblin przejął Tadeusz Pruski, a Złowody – Stefan Pruski. Po jego śmierci, w czasie najazdu bolszewickiego, wdowa Stanisława wraz z dziećmi 13 sierpnia 1920 r. opuściła Dyblin i przeniósła się do swego brata, Lucjana Czaplickiego w majątku Jarantowice k. Chocenia na Kujawach. Opuszczony majątek został rozgrabiony przez horde bolszewicką. W 1923 r. dokonano podziału majątku po nim: Płomiany przejęła Wanda Pruska, Dyblin i Złowody w 1920 r. przejął najstarszy syn, Stefan. W 1926 r. Płomiany obejmowały 313 ha użytków rolnych, jednak 1927 r. na licytacji sprzedane zostały Józefowi Zygmuntovi Żychlińskiemu, jego zięciowi, który poślubił Wandę. Pochowany w grobowcu rodzinnym na cmentarzu w Dobrzyniu n. Wisłą.

AP Włocławek, KHip. Dyblin, sygn. 325, Płomiany; N. Cybulska, Z. Pruski, R. Stobiecki, *Pruski Karol h. Leliwa*, [w:] *Ziemiańscy XX wieku*, cz. 6, Warszawa 2004, s. 131; T. Czaplicki, *Szlacheckie ostatki. Dwudziestowieczna opowieść polskiego ziemianina*, Warszawa 2000, s. 14-15, 98; *Genealogia*, s. 59, 140, 156-157; <http://www.plomiany.pl/index.php?id=2/22.02.2013>; J. Kalinowski, *Płomiany. Szlacheckie gniazdo*, Wieści z Ziemi Dobrzyńskiej 1998, nr 1, s. 9; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 35; *Kujawianin, Informator handlowo-przemysłowy*, Włocławek 1927, 1932, 1936, 1937; PRS, s. 166; Z. Pruski, *Dwór Pruskich w Dyblinie*, Spotkania z Zabytkami 1988, nr 5, s. 58; *Przemysł na wsi*, Głos Płocki 1909, nr 87, s. 3; RZD, t. 2, cz. 1, s. 44-45, 150-151; Świecki-Wybult, *Mazowsze*, s. 25, 36, 136, 137, 176, 267, 486; *Ziemiańscy dobrzyńscy*, s. 43, 77, 121, 122, 124, 140, 187, 195, 229, 389.

PRUSKI STEFAN h. Leliwa (*1904 r. w Stróżewie †6 II 1943 r. w Sachsenhausen), ziemianin, uczestnik wojny obronnej 1939 r., ofiara zbrodni niemieckich (P 54)

Był synem Karola i Stanisławy z Czaplickich. W 1926 r. ukończył Gimnazjum Męskie im. Kazimierza Kulwiecia w Warszawie, a następnie studiował w Państwowej Szkole Gospodarstwa Wiejskiego w Cieszynie. Posiadał majątek Złowody o powierzchni 513 ha, który objął w 1934 r. Dobrami tymi zarządzał do wybuchu wojny.

We wrześniu 1939 r. zgłosił się na ochotnika do woj-ska, walczył pod Sochaczewem. Dostał się do niewoli

niemieckiej pod Modlinem. Do grudnia 1940 r. przebywał w stalagu, a następnie wyraził zgodę na pozostanie w Niemczech na robotach. Pracował w gospodarstwie rolnym koło Bonn. Podjął wówczas współpracę z wywiadem AK na terenie Niemiec. Jesienią 1942 r. został aresztowany i osadzony w więzieniu w Moabitcie k. Berlina. W przesłanym w styczniu 1943 r. liście do rodziny poinformował, że zostanie wysłany do Sachsenhausen. Kilka tygodni później nadeszło powiadomienie z obozu, że zmarł tam na gruźlicę. W 1934 r. ożenił się z Ireną Toczkowską, z którą zostawił syna Jana (1935-1944), a który zginął w powstaniu warszawskim.

AP Włocławek, KHip, Złowody; B. Cybulska, Z. Pruski, R. Stobiecki, *Pruski Stefan h. Leliwa*, [w:] *Ziemiańscy XX wieku*, cz. 6, Warszawa 2002, s. 131-132; *Genealogia*, s. 158-159; Piotrowski, *Słownik*, s. 198-199; PRS, s. 166; RZD, t. 2, cz. 1, s. 46; *Ziemiańscy dobrzyńscy*, s. 273, 389.

PRUSKI TADEUSZ h. Leliwa (*3 V 1908 r. w Dyblinie †31 V 1978 r.), ziemianin, hodowca koni, podporucznik Wojska Polskiego, żołnierz Września 1939 r., żołnierz II Korpusu Armii Polskiej, ofiara prześladowań komunistycznych (P 55)

Był synem Karola i Stanisławy z Czaplickich. Uczęszczał do Gimnazjum im. Jagiełły w Płocku, a następnie w Warszawie, później kształcił się w Państwowej Szkole Gospodarstwa Wiejskiego w Cieszynie. W latach 1929-1930 odbył służbę wojskową w 6. Batalionie Podchorążych Rezerwy Piechoty w Berezie Kartuskiej. Po powrocie z wojska prowadził majątek Złowody, który w 1934 r. przekazał bratu Stefanowi, a sam przeniósł się do Dyblina, gdzie tamtejszy majątek liczył 452 ha. W majątku posiadał znaną w całej Polsce hodowlę koni krwi szlachetnej.

W sierpniu 1939 r. został zmobilizowany do 14. pułku piechoty we Włocławku i jako ppor. rez. piechoty objął dowództwo 3. plutonu samodzielnej kompanii ckm w 4. Dywizji Piechoty. W kampanii wrześniowej brał udział w walkach nad Osą i w bitwie nad Bzurą. W dniu 21 września 1939 r. dostał się do niewoli niemieckiej. Do kwietnia 1945 r. przebywał w obozach jenieckich, początkowo w Oberlag, a następnie w Oflagu 7 A w Murnau.

Po wyzwoleniu przez wojska amerykańskie przedostał się do II Korpusu Polskiego we Włoszech, gdzie objął stanowisko dowódcy kompanii w Santa Maria di Lucca.

W 1947 r. wrócił do Polski i osiedlił się w Łodzi. W tym okresie kilkakrotnie wzywany był do Urzędu Bezpieczeństwa na przesłuchania. W 1953 r. objął posadę kierownika majątku Cesarka pod Łodzią. Po trzech miesiącach, ze względu na ziemiańskie pochodzenie, został zwolniony z pracy. Następnie zatrudnił się jako pracownik fizyczny w Spółdzielni Wyrobów Szklanych w Łodzi. W 1956 r. powrócił do pracy w rolnictwie. Najpierw pracował w PGR Łódź, a następnie aż do emerytury w Centrali Nasiennej w Łodzi.

Ożeniony był z Danutą Świrską h. Szalawa (ur. 1916), z którą miał syna Zbigniewa, absolwenta Politechniki Łódzkiej, inżyniera mechanika, badacza systemów fortyfikacyjnych.

Pochowany w Łodzi, w grobie swego przedwojennego sąsiada i przyjaciela, Władysława Smoleńskiego z Kisielewa (zm. 1947).

B. Cybulska, Z. Pruski, R. Stobiecki, *Pruski Tadeusz h. Leliwa*, [w:] *Ziemiańscy XX wieku*, cz. 6, Warszawa 2002, s. 132-133; *Genealogia*, s. 157-158; J. Grabowski, *Warunki i rozmieszczenie typów, poziom i okręgi hodowli koni w Polsce*, Warszawa 1933, s. 92, 25; PRS, s. 166; RZD, t. 2, cz. 1, s. 45-46; *Ziemiańscy dobrzyńscy*, s. 98, 273, 389.

PRZECISZEWSKA II v. Suchorska z d. Tarnowska FRANCISZKA h. Grzymała (*1743 r. w Radzikach Dużych †20 III 1818 r. w Radzikach Dużych), właścicielka ziemiska, lokatorka „miejskości” Radzik

Była córką Józefa Tarnowskiego (zm. 1759) i Heleny z Orlewskich (1716-1802), córki Macieja Orlewskiego. Po śmierci ojca dobra radzikowskie jej matka przekazała bratu Maciejowi, a po jego bezpotomnej śmierci w 1778 r., majątek ten przypadł jej. Pod nazwiskiem Suchorska występuje w źródłach jako właścicielka Radzik Dużych. W 1784 r., wykorzystując wcześniejszy rozwój kolonizacyjny tej miejscowości, uzyskała pozwolenie z kancelarii królewskiej na lokację miasta Radziki Wielkie. Wskutek trudności ekonomicznych i politycznych po I rozbiórce Polski, podjęta lokacja okazała się nieudana. Zezwolenie to uległo kasacji pod drugim rozbiórce Polski w 1793 r., gdy Radziki znalazły się w zaborze pruskim. W majątku, na przeł. XVIII i XIX w. lub na pocz. XIX w., pobudowała mury dwór w stylu klasycystycznym. Po śmierci Franciszki (20 III 1818), synowie z pierwszego małżeństwa dokonali podziału dóbr. Majątek oszacowany został wtedy na sumę 216 tys. złp.

W 1763 r., w wieku 15 lat, wyszła za Dionizego Przeciszewskiego h. Grzymała (zm. 1786), syna Antoniego, z którym miała dzieci: Rozalia, za Chamskim; Helena, za Makomaskim; Teodora; Marianna; Wojciech; Franciszek (1774-5 X 1852); Kazimierz (1779-11 III 1845); Ludwik (1780-12 IX 1852).

Po jego śmierci wyszła ponownie za mąż za Jakuba Suchorskiego, komornika ziemi dobrzyńskiej. Małżeństwo to zakończyło się bezpotomnie.

AGAD, Księgi grodzkie plockie, Oblaty, sygn. 1b, k. 93; AWKW Brodnica, KHip. Radziki Duże; T. Ogończyk (W. Mąkowski), *Od Ogonia do Kona. Dziedzice Radzik Dużych w powiecie rypińskim*, Głos Mazowiecki 1934, nr 18-21; *Genealogia*, s. 160; *Katalog*, z. 12, s. 9; RZD, t. 2, cz. 2, s. 90-91, cz. 3, s. 375; SGKP, t. 9, s. 470; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 6.

PRZECISZEWSKI DIONIZY h. Grzymała (†1786 r.), właściciel ziemski, komornik graniczny płocki

Był synem Stanisława, chorążego płowego i posła na sejmy z pierwszego małżeństwa z nieznaną bliżej Anną. W źródłach w 1768 r. znany jest jako wojski sierpski, łowczy raciąski – w 1779 r. oraz cześnik płocki – w 1781 r. i komornik graniczny płocki. W 1782 r. jako deputat do Trybunału Koronnego otrzymał nominację na podczaszego ziemi zawkrzeńskiej.

Poprzez ożenek odziedziczył Radziki Duże, majątek należący do rodziny Tarnowskich. Z Dobrzynia n. Drwęcą do Radzik sprowadził kolejną grupę Żydów-osadników. W 1781 r. proboszcz radzikowski, ks. Jó-

zef Wieluński pisał: „*W Radzikach Wielkich, w których jest ten kościół, Żydzi z dawna mają swoją synagogę, czyli bożnicę, w osobnym domu, w którym swoje pseudo nabożeństwa odprawiają. Okopisko, czyli kierkut za wsią, na którym swoje umarte grzebią*”.

W 1763 r. ożenił się z 15-letnią Franciszką Tarnowską (ur. 1743 Radziki Duże-20 III 1818 Radziki Duże), córką Józefa i z pierwszego małżeństwa Heleny z Orlewskich. Miał dzieci: Rozalia, za Chamskim; Helena, za Makomaskim; Teodora; Marianna; Wojciech; Franciszek (1774-5 X 1852); Kazimierz (1779-11 III 1845); Ludwik (1780-12 IX 1852).

Wdowa po nim, Franciszka Tarnowska, wyszła ponownie za Jakuba Suchorskiego, komornika ziemi dobrzyńskiej. Małżeństwo to zakończyło się bezpotomnie. Pod nazwiskiem Suchorska występuje w źródłach jako właścicielka Radzik Dużych. W 1784 r., wykorzystując wcześniejszy rozwój kolonizacyjny, uzyskała pozwolenie z kancelarii królewskiej na lokację miasta Radziki Wielkie. Zezwolenie to uległo kasacji pod drugim rozbiórce Polski w 1793 r., gdy Radziki znalazły się w zaborze pruskim. W majątku pobudowała na przełomie XVIII i XIX w. lub na początku XIX w. dwór murowany w stylu klasycystycznym. Po śmierci Franciszki (20 III 1818), synowie z pierwszego małżeństwa dokonali podziału dóbr. Majątek oszacowany został na sumę 216 tys. złp.

Franciszek Przeciszewski, syn Dionizego, otrzymał po śmierci matki w 1818 r. Radziki Duże. Właścicielem tych dóbr był do 1827 r., sprzedając je wówczas bratu Kazimierzowi za sumę 146 tys. złp. Do końca życia mieszkał w Radzikach Dużych. Zmarł bezżennie w 1852 r.

Kazimierz Przeciszewski (ur. 1775 r. w Radzikach), syn Dionizego, ożenił się w 1805 r. z Agnieszką Dobrską. W 1827 r. kupił od brata Franciszka Radziki Duże. Majątek ten, zadłużony w Towarzystwie Kredytowym Ziemskim, sprzedał w 1839 r. Franciszkowi Salezemu Dmochowskiemu za sumę 100 tys. złp. Zmarł w Radzikach w biedzie 11 marca 1845 r.

W dniu 28 marca 1856 r. zmarła w Wąpielsku jako wyrobnica, Agnieszka z Dobrskich Przeciszewska, u swojej wnuczki, Józefy Dajewskiej.

Ludwik Przeciszewski, syn Dionizego otrzymał po śmierci matki wydzielony wówczas z Radzik Dużych majątek Wąpielsk. Dobra te, zadłużone w Towarzystwie Kredytowym Ziemskim, wykupił w 1849 r. Walenty Siemiątkowski. Ludwik zamieszkał we wsi Radziki Duże, gdzie został wójtem. Zmarł w 1852 r. Linia Przeciszewskich, zapoczątkowana przez Stanisława, pozbawiona majątków, nie występuje od połowy XIX w. w źródłach ziemi dobrzyńskiej.

AD Płock, Summariusz ogólny urodzonych, zaślubionych i zmarłych od roku 1772 do 1808 z parafii Radziki; AGAD, Księgi grodzkie i ziemskie, Bobrow. grodz. rel. nr 40, k. 5v-8, nr 39, k. 77v-7g; AWKW Brodnica, KHip. Radziki Duże; AWKW Rypin, KHip. Wąpielsk; Wąpielsk; APar. Radziki Duże, Kronika parafialna, s. 59-60, 164-165; BDBZ Toruń, Dutkiewicz, *Radziki*, s. 12-14, gdzie mylnie – Jakub Sucharski; Dwór w Radzikach Dużych. Dokumentacja historyczno-konserwatorska, s. 15-16; *Dionizy Przeciszewski*, <http://www.kielakowie.pl/tng/getperson.php?personID=17499&tree=tree381/20> VIII 2013; *Genealogia*, s. 160-161; Guldon, *Rzeczpospolita*, s. 19-20; *Katalog*, z. 12, s. 9; Krajewski, *W sercu ziemi*, s. 24; *Lista właścicieli*, nr 449-453, 657-661; W. Mąkowski, *Historyczne tło powieści*, [w:] F. S. Dmochowski, *Przekleństwo matki*, Płock 1935, s. V-VII; T. Ogończyk

(W. Mąkowski), *Od Ogona do Kona. Dziedzice Radzik Dużych w powiecie rypińskim*, Głos Mazowiecki 1934, nr 19, s. 2; nr 21, s. 2; PRS, s. 166; SGKP, t. 13, s. 175; *Spis majątków*, s. 49; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 6; Z. Żuchowski, *Radziki Duże, Wąpielsk*, Wieści z Ziemi Dobrzyńskiej 1999, nr 1, s. 6.

PRZECISZEWSKI JAN h. Grzymała (XVIII/XIX w.), właściciel ziemski, marszałek sejmiku dobrzyńskiego, poseł, sędzia grodzki płocki

Był synem Pawła i Zuzanny Mossakowskiej, córki Jana, właściciela Żalego. Jest pierwszą osobą z tej linii i pierwszym z rodu, występującym w ziemi dobrzyńskiej. Po ojcu posiadał wieś Łążyn, gdzie rezydował na stałe. W II poł. XVIII w. posiadał również wieś Brzuze z Radzynkiem, które nabył od Franciszka Rościszewskiego, syna Kazimierza w 1762 r. Dobra te, oraz Duszoty, posiadał co najmniej do 1789 r.

W 1733 r. pełnił funkcję marszałka na sejmiku obradującym w Lipnie. Został wówczas wybrany jako poseł na elekcję Augusta III. W 1762 r. był sędzią grodzkim płockim.

W 1771 r. poślubił Bogumiłę Rościszewską, córką Kazimierza, z którą miał córki: Ewę, Juliannę, za Janem Romockim i syna Ludwika, właściciela Łążyna, Radzinka, Brzuzego i Duszoty.

Brzuze, s. 356-357; *Genealogia*, s. 161-162; *Lauda*, s. 286; *Łempicki, Herbarz*, t. 3, s. 493-494, 499; *Łempicki, Herbarz*, s. 499; *Łempicki, Rościszewscy*, s. 204; *Myslakowski, Materiały*, nr 2121; PRS, s. 166; *Spis majątków*, s. 40, 47; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 6.

PRZECISZEWSKI LUDWIK h. Grzymała (†przed 1808 r.), właściciel ziemski, sędzia grodzki bobrownicki

Był synem Jana i Bogumity z Rościszewskich, właścicieli Łążyna, Brzuzego, Radzinka i Duszoty. W 1772 r. posiadał Brzuze i Duszoty. Przed 1789 r. był właścicielem dóbr Radzynek, a przed 1808 r. posiadał także Łążyn. Rezydował zapewne w Łążynie, zaś dobra koło Rypina, traktował jako folwarki.

W 1775 r. w źródłach występuje jako sędzia grodzki bobrownicki.

W 1757 r. poślubił Elżbietę, córkę Franciszka Konstantego Rościszewskiego, podkomorzego dobrzyńskiego. Pozostawił prawdopodobnie jedyną córkę Juliannę, która wyszła za Jana Romockiego h. Ślepowron z Oborowa niedaleko Łążyna. W ten sposób wygasła linia Przeciszewskich, a Łążyn, Brzuze, Duszoty i Radzynek przeszły w posiadanie rodu Romockich.

AWKW Toruń, KHip, Obrowo i Łążyn; *Brzuze*, s. 356; *Genealogia*, s. 161-162, 168; *Inskrypcje II*, s. 153; *Lista właścicieli*, nr 25-27, 279; *Łempicki, Herbarz*, t. 3, s. 499; *Myslakowski, Materiały*, nr 2122; *Pawłowski, Obrowo*, s. 139; PRS, s. 166; RZD, t. 2, cz. 3, s. 218; SGKP, t. 9, s. 478; *Spis majątków*, s. 40, 47; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 6, 245.

PRZECISZEWSKI STANISŁAW h. Grzymała (*ok. 1705 r. †1769 r. w Radzikach w ziemi dobrzyńskiej), chorąży płocki, poseł na sejmy, bibliofil

Był synem Szymona (zm. przed 1754) i Marcjanny z Osieckich. W województwie płockim dziedziczył Wia-drowo, część Żuromina, Gnojno Małe, Petrykozy z

częścią Turzy, Bądzyn i Brudnicę, w województwie brzesko-kujawskim: Kromszewice, Kamionną, Zalesie, Mostowo, Gogolomyję, a także dobra w ziemi dobrzyńskiej: Wąpielsk i Radziki Duże.

W dniu 1 listopada 1738 r. został skarbnikiem płockim, a 29 sierpnia 1739 r. awansował na chorążego płockiego. Z województwa płockiego był deputatem na Trybunał Koronny na lata 1744-1745. W dniu 18 sierpnia 1748 r. ubiegał się na sejmiku płockim o mandat poselski, ale sejmik został wtedy zerwany. Na następnym sejmiku wybrano go posłem na sejm zwyczajny w Warszawie (30 września-9 listopada). W sejmie zajmował się sprawami skarbu i podatków. Po sejmie tym podpisał manifest przeciwko podskarbiemu wielkiemu koronnemu, Karolowi Sielnickiemu. Ok. 1760 r. został podstarościm płockim. Związany był z partią dworską Jerzego Mniszka.

Posłował również z województwa płockiego na sejm elekcyjny w 1764 r. i jako rotmistrz podpisał elekcję Stanisława Augusta Poniatowskiego, a 7 września tego roku dyplom wyboru nowego króla. Konfederatom barskim przekazał posiadaną w domu broń i sprzęt wojskowy. Posiadał cenną bibliotekę, o której wspomina *Regestr rzeczy* po nim pozostawionych.

Z jego inicjatywy w Radzikach Dużych wystawiono nowe zabudowania folwarczne.

Z pierwszego małżeństwa, zawartego w 1735 r., miał syna Macieja (zm. 1778), podczaszego zawkrzeńskiego, ożenionego z córką Józefa Tarnowskiego.

Z drugiego małżeństwa z Heleną, córką Macieja Orlewskiego, podinstygatora płockiego, wdową po Józefie Tarnowskim (zm. 1731), właścicielu dóbr Radziki Duże, kasztelanie rypińskim, nie pozostawił potomstwa.

Po śmierci męża dobra radzikowskie wdowa Helena przekazała synowi z pierwszego małżeństwa – Maciejowi, a po jego bezpotomnej śmierci w 1778 r., przeszły one w ręce córki, także z pierwszego małżeństwa, Franciszki z Tarnowskich (1743-1818), która z kolei w 1763 r. wyszła na Dionizego Przeciszewskiego (zm. 1786), syna Antoniego. Pozostawiła synów: Franciszka, Kazimierza i Ludwika oraz córki: Rozalię, Helenę, Teodorę i Mariannę.

AD Płock, Zbiory genealogiczne Zdzisława Ożarowskiego (1912-1981); AGAD, Archiwum Radziwiłłów, Dz. V 12480 (listy Przeciszewskiego); Idem, *Księgi grodzkie: Bobrownicka*, t. 25, k. 536; Idem, *Księgi grodzkie płockie*, Oblaty, sygn. 1b, k. 93; Idem, Sig. 35, k. 192; Biblioteka Czartoryskich, rkps 3837, 3841, 3847, 3848; Biblioteka Ossolineum, rkps 14218 (korespondencja Przeciszewskiego); *Diariusze sejmowe z wieku XVIII*, wyd. W. Konopczyński, Warszawa 1911, t. 1; *Genealogia*, s. 160-161; P. Galkowski, *Miasta ziemi dobrzyńskiej od XI do XVIII wieku*, Biuletyn Przewodnicki PTTK, nr 56: 1988, s. 7; Galkowski-Żuchowski, *Wąpielsk*, s. 399, gdzie nie ma mowy o pierwszym małżeństwie, stąd mylna inf., że „zmarł bezpotomnie”; Guldon, *Rzeczpospolita*, s. 19-20; *Katalog*, z. 12, s. 9; W. Mąkowski, *Historyczne tło powieści*, [w:] F. S. Dmochowski, *Przekleństwo matki*, Płock 1935, s. IV-V; PRS, s. 166; RZD, t. 2, cz. 2, s. 90-91; cz. 3, s. 385; SGKP, t. 2, s. 641, t. 9, s. 470; W. Szczygielski, *Przeciszewski Stanisław h. Grzymała*, PSB, t. 28/4: 1985, s. 674-675; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 6; *Vol. Leg.*, t. 7, s. 212, 72; *Zabytki*, s. 201, 205.

PRZECZEWSKA DANIELA (*1940 r. w Brodnicy †2011 r. w Rypinie), Powiatowy Inspektor Sanitarny w Rypinie (P 56)

W 1964 r. ukończyła Wydział Mleczarski Wyższej Szkoły Rolniczej w Olsztynie. Pierwszą pracę podjęła w Okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej w Brodnicy. W 1968 r. zatrudniona została na stanowisku Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Brodnicy. W 1973 r. uzyskała I stopień specjalizacji, a w 1978 r. – II w zakresie epidemiologii.

W 1978 r. przeszła do pracy Terenowej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej Rypinie, gdzie objęła funkcję kierownika oddziału żywności i żywienia. W sierpniu 1982 r. otrzymała stanowisko Państwowego Terenowego Inspektora Sanitarnego w Rypinie, które sprawowała do czasu przejścia na emeryturę w 1997 r. W okresie tym przeprowadziła kilkakrotnie prace remontowe w siedzibie stacji, rozbudowała bazę laboratoryjną. Troszczyła się o poziom sanitarno-epidemiologiczny w mieście i rejonie rypińskim, w szczególności o placówki oświatowo-wychowawcze. W 1997 r. na tym stanowisku została zastąpiona przez lekarza Renatę Lasińską-Kostrzewę.

Za pracę w służbach sanitarnych wyróżniona została Odznaką „Zasłużony Pracownik Służby Zdrowia”. Wysłała za Stanisława Przeczewskiego, malarza, starszego Cechu Rzemiosł Różnych w Rypinie.

Autopsja (1982-2010); *Dzieje służby zdrowia*, s. 392.

PRZEMIENIECKI JANUSZ STANISŁAW h. Abdank, ps. „Marian” (*30 I 1927 r. w Lipnie), uczestnik powstania warszawskiego, profesor *Air Force Institute of Technology*, prekursor badań w zakresie naprężeń termicznych w pokryciach samolotów naddźwiękowych (P 57)

Był synem Leona, nauczyciela matematyki w lipnowskim Gimnazjum, zamordowanego przez Niemców w Dachau i Marii z Sarnackich, społeczniczki, radnej w Radzie Miejskiej w Lipnie. Ochrzczony został w Ciecchocinku, gdzie zamieszkiwali dziadkowie Sarnacy. Wychowywał się w podlipnowskim majątku Wójtostwo Borek, który był własnością jego rodziców. Uczęszczał do Szkoły Powszechnej Męskiej w Lipnie, gdzie należał do 101. Mazowieckiej Drużyny Harcerskiej. Na początku wojny opuścił Lipno i udał się do ciotki mieszkającej w Warszawie. Tam też ukończył dwie klasy gimnazjum technicznego, gdzie zetknął się z konspiracją, przybierając pseudonim „Marian”. Brał udział w powstaniu warszawskim w kompanii „B-2” pułku AK Baszta. Po upadku powstania spędził 7 miesięcy w stalagach w Niemczech i Austrii. Po wyzwoleniu przez amerykańskie wojska wstąpił do polskiego II Korpusu WP, który działał w ramach 8 Armii Brytyjskiej.

Zdemobilizowany w 1946 r. podjął studia w Wielkiej Brytanii, gdzie w 1949 r. uzyskał I, a w 1952 r. II stopień inżyniera w dziedzinie lotnictwa. Natomiast w 1953 r. uzyskał dyplom aeronautyki w *Imperial College of Sciences and Technology*. Stopień Ph D z zakresu inżynierii lotniczej nadano mu przez *University of London* w 1958 r., zaś stopień D Sc, czyli odpowiednik doktora habilitowanego uzyskał w 1988 r.

Pracę zawodową podjął w *Bristol Aircraft Company*. Za osiągnięcia w pracy zawodowej w 1961 r. zaproszono go do *Air Force Institute of Technology* w

Ohio. W dniu 10 października 1961 r. został profesorem AFIT tj. w Instytucie Technologicznym Amerykańskich Sił Powietrznych, gdzie pracował przez 34 lata do czasu przejścia na emeryturę w 1995 r. W uczelni tej przez dwadzieścia lat pełnił stanowisko dziekana, a przez ostatnie sześć lat pracy był jej rektorem. Na jego dorobek naukowy składa się z ponad 60 publikacji z zakresu mechaniki konstrukcji i metod matematycznych w obronności, m. in. *Mathematical Methods in Defense Analyses*. Brał udział w projektowaniu samolotów Bristol T-188 i Concorde.

Był sygnatariuszem *Listu otwartego inteligencji polskiej w USA do IPN* z roku 2002 r. w sprawie raportu prokuratorskiego IPN w sprawie Jedwabnego.

Za swoją działalność otrzymał wiele nagród i odznaczeń m. in. od prezydenta R. Regana *Distinguished Executive*. Po przemianach politycznych w kraju odznaczony został Krzyżem Powstania Warszawskiego, Krzyżem Armii Krajowej, Medalem Wojska Polskiego, Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski, a także tytuł doktora *honoris causa* Politechniki Warszawskiej w 1999 r. i Wojskowej Akademii Technicznej w 2001 r. Na sesji Rady Miejskiej w Lipnie w dniu 19 marca 2013 r. nadano mu tytułu Honorowy Obywatel Miasta Lipna.

Miał starszą siostrę, która w 1939 r. ukończyła liceum i miała studiować na uniwersytecie w Warszawie. Podczas studiów w Wielkiej Brytanii ożenił się ze Stefanią Rudnicką, córką gen. Stefana Rudnickiego.

Doktorzy honoris causa PW, <http://www.pw.edu.pl/Uczelnia/Historia/Doktorzy-honoris-causa-PW/16 IX 2013>; D. Kostecka, *Profesor Janusz Stanisław Przemieniecki – Honorowy Obywatel Miasta Lipna*, *Gazeta Lipnowska*, nr 53: 2013, s. 16; *Kronika*, *Forum Akademickie* 20001, nr 11; 1944. *Pamiętamy*, http://ahm.1944.pl/Janusz_Przemieniecki/16 IX 2013; PRS, s. 167.

PRZEMIENIECKI LEON h. Abdank (*1885 r. na Litwie †po 1940 r. w Hohenbruch), żołnierz Polskiej Organizacji Wojskowej, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1920 r., nauczyciel, społecznik, ofiara zbrodni niemieckich

Pochodził z zasłużonej rodziny kowieńskiej. Ukończył matematykę na Uniwersytecie w Moskwie. W czasie pierwszej wojny światowej był członkiem Polskiej Organizacji Wojskowej. Brał udział w wojnie polsko-rosyjskiej 1920 r. W okresie od 1 września 1919 r. do 20 czerwca 1920 r. był dyrektorem Gimnazjum Polskiego im. A. Mickiewicza za w Kownie.

W poł. lat 20. XX w. przeprowadził się z rodziną do podlipnowskiego majątku Wójtostwo-Borek. Pracował w Gimnazjum Państwowym w Lipnie jako nauczyciel matematyki i fizyki. Czynn timer angażował się w lokalne życie społeczne. Już na początku 1927 r. powołano go na wiceprezesa Ochotniczej Straży Pożarnej w Lipnie, a kilka miesięcy później na jej naczelnika. Natomiast w dniu 6 stycznia 1927 r. wybrano go na prezesa Zarządu Związku Strzeleckiego w Lipnie, a jego żona została skarbnikiem Żeńskiego Oddziału Związku Strzeleckiego. Związek Strzelecki miał swoją siedzibę pn. „Gospoda Ludowa” przy ul. Piłsudskiego 31. W 1929 r. został też członkiem Powiatowego Komitetu Wychowania Fizycznego i Przystosowania

Wojskowego. W 1930 r. współorganizował w lipnowskim gimnazjum wystawę „Broni i Wojskowości”.

W 1930 r. został prezesem Zarządu Powiatowego Federacji Związków Obrońców Ojczyzny. Przy starostwie lipnowskim zorganizował Komitet Powiatowy Tygodnia Emigranta Polaka. Był kierownikiem sekcji kulturalno-społecznej Oddziału Regionalnego-Naukowego Związku Organizacji Społecznych pow. lipnowskiego. Był członkiem prezydium Komitetu Obchodu Imienin Marszałka Piłsudskiego w Lipnie, zarówno miejskiego jak i powiatowego.

Podczas dziesięciolecia odzyskania morza i Pomorza obchodzonego w dniu 16 marca 1930 r. w Lipnie wygłosił odczyt pt. *Znaczenie morza dla Polski*. Włączył się też w prace Miejskiego Komitetu „Miesiąca Pomorza” i jego obchodów, wygłaszając z tej okazji w dniu 14 grudnia 1930 r. w sali Sejmiku odczyt o Pomorzu, mieście Gdyni, marynarce i okrętach. Jako gorliwy patriota w dniu 10 lipca 1932 r. protestował wraz z całym miastem i krajem przeciwko „zakusom niemieckim” o dostęp do morza. Protest ten odbył się podczas zorganizowanego w Lipnie wiecu na Placu Dekerta, gdzie wygłoszono mowy patriotyczne, odśpiewano „Rotę” oraz wzniesiono okrzyki na cześć Rzeczypospolitej, Prezydenta Mościckiego i Marszałka Piłsudskiego. Na koniec wysłuchano rezolucji, odczytanej przez niego, która brzmiała następująco: *„Wobec systematycznie wzmagającego się w Niemczech napięcia nastrojów wojennych, przejawiających się zarówno w uzyskaniu decydującego wpływu na państwo i społeczeństwo przez czynniki skrajnego nacjonalizmu, niepohamowanego w swej żądzy odwetu i panowania nad światem jak również we wznowieniu zbrojeń i organizowaniu pogotowia bojowego na pograniczu Polski i wobec ustawionych prowokacji uczuć narodowych w Gdańsku, gdzie w barbarzyński sposób obchodzą się Niemcy z naszymi rodakami, - zebrana w dniu 10 lipca 1932 r. na Placu Dekerta w Lipnie ludność tego miasta jednomyślnie oświadcza, co następuje: a) wszelkie próby naruszenia w czymkolwiek całości naszych praw, lub granic - rozbijają się o zdecydowaną, zwartą i jednolitą wolę społeczeństwa polskiego, czerpiącego siłę swych działań z poczucia słuszności praw i dziejowego znaczenia narzuconej walki; b) wobec uruchomienia przez Niemcy zbrojnych oddziałów na naszych granicach, które czekają chwili, by naruszyć pokój, krwią milionów okupiony i wtargnąć do naszej Ojczyzny, - stwierdzamy, że jesteśmy gotowi bronić naszych granic i ziem do ostatniej kropli krwi i że Śląsk, Pomorze i Poznańskie Polskimi były, są i pozostaną”*.

Był również prezesem Zarządu Powiatowego Federacji Związku Obrońców Ojczyzny. Jako prezes tej organizacji w 1929 r. podczas pobytu w Lipnie wojewody warszawskiego, Stanisława Twardo został przez niego przyjęty na specjalnej audycji, podczas której wygłosił referat, w którym przedstawił środki zaradcze, mogące uzdrowić panujące w organizacjach stosunki. Jako jeden z pierwszych zgłosił swój akces do Lipnowskiego Powiatowego Komitetu Obywatelskiego Pożyczki Narodowej.

Jako lokalnego społecznika włączono go też do sekcji urządzania akademii, przygotowywanych na dzień obchodów 3 maja, a jego żonę do sekcji zbiórki i za-

baw. W dniu 30 marca 1930 r. jako prezes Zarządu PFZOO. w sali Domu Ludowego im. Piłsudskiego na walnym zebraniu Inwalidów Wojennych w Lipnie wygłosił uroczyste przemówienie.

Włączył się też czynnie w działania Podkomitetu Kujawskiej Wystawy Regionalnej. Wystawa ta odbyła się we Włocławku w 1930 r. i miała na celu ukazanie stanu regionu włocławskiego, nieszawskiego i lipnowskiego pod względem gospodarczym, przyrodniczym i kulturalno-oświatowym.

Zaszczycił też swą obecnością wszystkie zebrania i uroczystości „Peowiaków”, jak np. w dniu 26 stycznia 1930 r., składając im życzenia w imieniu Związku Legionistów. Na zebraniu tym włączono go do Związku Peowiaków jako członka. Natomiast w 1933 r. na okolicznościowej peowiackiej akademii w sali Sejmiku wygłosił przemówienie, obrazując walki niepodległościowe i działalność POW. na terenie Lipna. Natomiast w dniu 19 października 1930 r. na zjeździe Podoficerów Rezerwy powiatu Lipnowskiego wybrano go na przewodniczącego Koła Powiatowego Związku Podoficerów Rezerwy. Podczas powołania „Koła Seniorów Legionu Młodych” w Lipnie w dniu 19 czerwca 1932 r. powierzono mu zaś funkcję wiceprezesa Zarządu tego Koła. Podczas obchodów 10-lecia Związku Inwalidów w Lipnie w dniu 25 czerwca 1933 r. wygłosił okolicznościowe przemówienie w imieniu wszystkich lokalnych stowarzyszeń.

O jego niepodległościowych dążeniach świadczy również jego przemówienie wygłoszone 11 listopada 1932 r. pod pomnikiem w lipnowskim parku z okazji 14. rocznicy niepodległości, w którym skreślił treść święta, podkreślając jednocześnie rolę J. Piłsudskiego w wskrzeszeniu Państwa Polskiego. Wystąpienie jego musiało zdobyć wielkie uznanie bowiem w roku następnym na posiedzeniu Rady Miejskiej ponownie wybrano go do Miejskiego Komitetu Obchodu 15-lecia Niepodległości w Lipnie. Tym razem również miał swoje wystąpienie w przemówieniu przybliżającym bohaterskie zmagania polskiego żołnierza.

W dniu 19 października 1931 r. został powołany na przewodniczącego Powiatowej Rady Szkolnej w Lipnie. Natomiast na założycielskim zebraniu powstałego w dniu 23 kwietnia 1929 r. „Towarzystwa upiększania miasta Lipna” również powierzono mu funkcję członka tego stowarzyszenia.

Zapraszano go na prawie wszystkie ważne obchody uroczystości w mieście, jak np. na akademię i odsłonięcie pamiątkowej tablicy z popiersiem Marszałka Piłsudskiego w Domu Społecznym Straży Pożarnej, gdzie również wygłosił przemówienie. Dając się poznać jako wielki mówca, zabierał głos nie tylko z okazji obchodów rocznic narodowych. W dniu 17 czerwca 1934 r. mieszkańcy Lipna uczcili śmierć zamordowanego ministra spraw wewnętrznych Bronisława Pierrickiego żałobną mszą i przemarszem pod pomnik poległych, gdzie również zabierał głos.

Aktywnie działał w BBWR, gdzie był prezesem powiatowym w Lipnie po rejecie Ludwika Chelmickim z Czernikowa. Pod jego przewodnictwem w dniu 16 września 1934 r. odbyło się zebranie manifestacyjne, w którym wzięło udział ok. 500 osób z różnych ugrupowań politycznych i warstw społecznych.

Oprócz tego należał też do Powiatowego Związku Wszechsłowińskiego, gdzie piastował funkcję skarbnika. Skarbnikiem był także w Powiatowym Komitecie „Tygodnia Książki”, jaki zawiązał się w Lipnie w listopadzie 1933 r.

Wraz z żoną należał do ludzi wrażliwych, o wielkim sercu, wspierając finansowo miejscowy „fundusz gwiazdkowy” dla biednych dzieci, fundusz dla bezrobotnych, a także akcję dożywiania dzieci w Lipnie. Byli też ofiarodawcami na fundusz dyspozycyjny Marszałka Piłsudskiego.

W dniu 17 października 1939 r. został aresztowany przez Niemców na rzekomej konferencji nauczycieli w Lipnie i wraz z innymi nauczycielami z lipnowskiego gimnazjum i liceum, do których należeli: S. April, W. Michałowski, Cz. Sapiński wywieziony do hitlerowskiego obozu koncentracyjnego w Hohenbruch w Prusach Wschodnich, a potem do Dachau, gdzie poniósł śmierć.

Żona, Maria Sarnacka ukończyła studia w Petersburgu, z którą wziął w Wilnie. Tam też w dniu 7 lipca 1921 r. urodziła się córka Janina. W Lipnie w 1927 r. natomiast urodził się syn Janusz Stanisław, późniejszy profesor *Air Force Institute of Technology*.

Spotecznie pracowała także jego żona, m. in. w pracach Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet w Lipnie, które prowadziło m. in. przedszkole. Lokal na prowadzenie tego przedszkola uzyskano dzięki jej staraniom. W 1934 r. zgłosiła swą kandydaturę w wyborach do Rady Miejskiej w Lipnie, startując z listy Narodowego Zjednoczenia Społeczno-Gospodarczego. W wyborach tych mandaty do Rady Miasta uzyskała tylko ona i Anna Leśkiewiczowa. Podczas wizyty w Lipnie w 1934 r. gen. Raczyńskiego-Maksymowicza jako jedyna kobieta, wraz z włodarzami miasta, była w Komitecie powitalnym. Po uwięzieniu, a następnie śmierci męża przeniosła się wraz z dziećmi do Warszawy. W Warszawie pracowała w Radzie Głównej Opiekuńczej, była żołnierzem Armii Krajowej w stopniu sierżanta czasu wojny. Zarówno córka, jak i młodszy od niej syn wzięli udział w powstaniu warszawskim. Córka Janina, jako sanitariuszka o ps. „Jasia” zginęła w powstaniu w dniu 26 sierpnia 1944 r. Syn Janusz Stanisław był łącznikiem w powstaniu warszawskim o ps. „Marian”.

Po wojnie żona i syn Janusz mieszkali w Londynie. Maria pracowała z „Szkoła Ochotniczek”, Janusz po studiach wyjechał do USA. Majątek Borek pod Lipnem początkowo dzierżawili ojcowie kamilianie, a po opuszczeniu przez nich Lipna, został skonfiskowany przez władze komunistyczne.

Jego nazwisko upamiętniono na tablicy nauczycieli z pow. lipnowskiego, pomordowanych w czasie drugiej wojny światowej.

Akcja dożywiania dzieci w Lipnie, Gazeta Lipnowska 1933, nr 4-5, s. 5; *Fundusz dyspozycyjny Marszałka J. Piłsudskiego*, Gazeta Lipnowska 1930, nr 2, s. 6; Gazeta Lipnowska, nr 29: 1929, s. 4, nr 15: 1933, s. 2; 56 Z. Gózdź, *Eksterminacja nauczycieli byłego powiatu lipnowskiego w latach 1939-1945*, [w:] Ziemia Dobrzyńska, t. 2: 1992, s. 126; Gózdź-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 17, 28, 53; *Jednodniówka Strzelecka*, Lipno 1934, s. 10 i 13; D. Kostecka, *Początki rozwoju portu w Lipnie (do wybuchu II wojny światowej)*, Gazeta Lipnowska, nr 53: 2013, s. 25; D. Kostecka, *Wojenne ofiary wśród nauczycieli powiatu lipnowskiego*, Gazeta Lipnowska, nr 53: 2013, s. 22-24; Kra-

jewski, *W cieniu wojny*, s. 320; Lewandowski, *Martyrologia*, s. 19; R. Mackiewicz, *80. rocznica powstania Gimnazjum Polskiego im. A. Mickiewicza w Kownie*, Nasza Gazeta 1999, nr 49; J. Nowowiejska-Błaszczuk, M. Sentkowski, W. Drozdowski, K. Skarżyński, E. Karbowska, *Powróćmy jak za dawnych lat... Historia Liceum Ogólnokształcącego im. Romualda Traugutta w Lipnie w latach 1917-2007*, Włocławek 2007, s. 55; *Obchód ku czci Marszałka Józefa Piłsudskiego*, Gazeta Lipnowska 192, nr 3, s. 22; *Pomoc bezrobotnym. Ofiary zamiast życzeń świątecznych i noworocznych*, Gazeta Lipnowska 1933, nr 1, s. 4; PRS, s. 167; *Sprawozdanie z działalności Oddziału Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet w Lipnie*, Gazeta Lipnowska, nr 22: 1930, s. 4; Uzarowicz, *OSP*, s. 21, 40; Waszkiewicz, *Lipno*, s. 33; Z. Zagórowski, *Spis nauczycieli szkół wyższych, średnich, zawodowych, seminariów nauczycielskich oraz wykaz zakładów naukowych i władz szkolnych. Rocznik II*, Warszawa-Lwów 1926, s. 276.

PRZERADZKI GABRIEL h. Jasiończyk (*1741 r. w Godziszewach k. Rypina †1817 r.), właściciel ziemski, łowczy bielski

Był synem Wojciecha i Teofili z Orłowskich. W II poł. XVIII w. posiadał wieś Kiełpiny, gdzie 1789 r., wysiewał 90 korcy żyta i 4 korcy pszenicy,

Ożeniony z Zofią Płaskowską (1778-1797), córką Jana Płaskowskiego h. Oksza z Ruszkowa, pozostawił syna Józefa, który przejął po ojcu majątek.

AWKW Golub-Dobrzyń, KHip. Kiełpiny; J. Dygdała, *Płaskowski Józef h. Oksza*, PSB, t. 26/4: 1981, s. 704-705; Gałkowski-Żuchowski, *Wąpielsk*, s. 399; Mysłakowski, *Materiały*, nr 2130; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 18.

PRZETAKIEWICZ IGNACY (*7 X 1882 r. w Skępem †4 I 1951 w Skępem), nauczyciel, kierownik szkoły w Radzikach Dużych i Skępem, społecznik (P 58)

Był synem Jana i Marcjanny z Sobocińskich. Następnego dnia po urodzeniu został ochrzczony w klasztorze skępskim. Lata dziecięce i chłopięce spędził z rodzicami w Skępem, pomagając w gospodarstwie rodziców. Szkołę powszechną (czteroklasową) ukończył w 1900 r. także w Skępem. W tym roku wstąpił do rosyjskiego Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie, które ukończył z wyróżnieniem (I lokata) w 1903 r. i został skierowany na studia do Petersburga (Piotrogradu). Był jednym z pierwszych mieszkańców Skępego, który został nauczycielem.

Wobec przygotowań Rosji carskiej do wojny z Japonią czasowo zrezygnował z wyjazdu na studia do Petersburga, przystępując do tworzenia i rozbudowy szkół powszechnych ówczesnej Łomżyńskiej Dyrekcji Naukowej (gubernia łomżyńska) jako nauczyciel i kierownik w miejscowościach: Turzyno, Gąsewo, Mątewica i Nowogród. Na pierwszej posadzie w Turzynie w 1905 r. brał udział w bojkocie (strajku) carskiej szkoły, za co został w 1906 r. przeniesiony służbowo do wsi Gąsewo. Tutaj zorganizował stały sklep spożywczy i kółko rolnicze, a przy nim nielegalną bibliotekę. W drodze administracyjnej został ukarany 5-dniowym aresztem i przeniesiony karnie do wsi Mątewica. Z Mątewicy po dwóch latach pracy na własną prośbę przeniósł się do Nowogrodu Łomżyńskiego, gdzie był nauczycielem i kierownikiem do czasu wybuchu pierwszej wojny światowej.

W okresie I wojny światowej był nauczycielem na terenach Syberii i Ukrainy, gdzie zastała go rewolucja

sowiecka. W wyniku jej działań musiał wraz z żoną często się przemieszczać, uciekając z bezpośredniej linii działań wojennych.

Po powrocie z Rosji zatrudnił się od 1 września 1918 r. jako nauczyciel i kierownik Szkoły Powszechnej w Radzikach Dużych w pow. rypińskim, gdzie pracował do wybuchu drugiej wojny światowej. W Radzikach zyskał uznania lokalnej społeczności, troszczył się o szkołę i dzieci, pisząc m. in.: „*W szkole dzieci zupełnie biednych nie ma, gdyż ludność obwodu to rolnicy i służba folwarków na ordynarii, więc chleba nie łakną*”. Po wkroczeniu wojsk niemieckich w dniu 7 września 1939 r. jako polski nauczyciel i członek organizacji „Strzelec” oraz Związku Zachodniego był zmuszany do brudnej i ciężkiej pracy, gdzie był celowo często bity i kopany. W dniu 10 września 1939 r. został na kilka dni aresztowany i wywieziony do Rypina na przesłuchania, gdzie był także torturowany. Po uwolnieniu z aresztu i otrzymaniu nakazu opuszczenia mieszkania służbowego w budynku szkoły wraz z całą rodziną przeniósł się w dniu 19 września 1939 r. do Wymyślina, do domu pozostałego po teściach Walterach. Pomocy w przeprowadzce udzielili miejscowi gospodarze z Radzik. W dwie godziny po wyjeździe rodziny z Radzik pod dom podjechało jednak Gestapo z rozkazem ponownego aresztowania.

W pierwszych latach okupacji, w latach 1939-1940 pracował we własnym, niewielkim gospodarstwie i pomagał sąsiadom rolnikom w Wymyślinie Zasowskim i Kasprowiczom oraz bratu, Franciszkowi i wdowie po Antonim Kazimierzu w Skępem. W 1941 r. na wiosnę pracował w Leśnictwie Głębocek przy sadzeniu lasu, a następnie latem zatrudnił się przy budowie autostrady w okolicach Łąkiego-Franciszkowa. Od 1942 r. aż do wkroczenia Armii Czerwonej pracował od wczesnej wiosny do późnej jesieni w ogrodach szkoły niemieckiej pod nazwą „*Hauptschule Skempe*”, założonej na terenach ogrodu ojców bernardynów i Liceum Ogólnokształcącego w Wymyślinie. Zimą zatrudnił się do pilnowania stogów siana dla koni wojsk niemieckich oraz wykonywał różne prace w ramach tzw. szarwarków.

W okresie wojny nie zaprzestał praktyki pedagogicznej. Zimą prowadził tajne nauczanie dla całej grupy dzieci i młodzieży, która dzięki jego pracy po wyzwoleniu mogła kontynuować naukę w miejscowym gimnazjum. W tym samym okresie jako senior nauczycieli koordynował działania Tajnej Organizacji Nauczycielskiej na terenie Skępego i Wymyślina, do której w różnym okresie należeli i działali m. in. Lubomir Narzewski, Tadeusz Michalski, Józef Stankowski, Józef Przetakiewicz, Tadeusz Sobocki i Waclaw Kubicki. Spotkania odbywały się w jego mieszkaniu lub u Wojciechowskiej w Józefowie.

Po wyzwoleniu Skępego spod okupacji hitlerowskiej w dniu 22 stycznia 1945 r. przystąpił do organizowania szkół powszechnych nr 1 w Skępem i nr 2 w Wymyślinie oraz gimnazjum w Wymyślinie. Największe trudności miał z naborem nauczycieli do tych szkół, gdyż byli oni w czasie wojny poddawani eksterminacji poprzez masowe rozstrzelania i wywózkę do obozów koncentracyjnych. Z tego też względu zatrudnił do pracy pedagogicznej osoby z niepełnym średnim wykształceniem. Dzięki jego uporowi i pomocy lokalnej społeczności nauka w szkołach powszechnych

rozpoczęła się już 7 lutego, a w gimnazjum 15 lutego 1945 r.

Po wojnie był w ciągu trzech lat nauczycielem i kierownikiem szkoły nr 2 w Wymyślinie, a od roku szkolnego 1947/48 zorganizował w Skępem Średnią Szkołę Zawodową, której był dyrektorem do końca roku szkolnego 1949/1950. Z końcem tegoż roku przeszedł na emeryturę, a szkołę przeniesiono do Lipna.

Przed 1939 r. otrzymał od Prezydenta RP elitarny Krzyż „Za walkę o szkołę Polską” oraz został odznaczony Złotym i Srebrnym Medalem Zasługi. Ponadto już po wojnie Minister Oświaty w 1948 r. na podstawie długoletniego doświadczenia pedagogicznego oraz ukończonych kursów specjalistycznych przyznał mu „Dyplom do nauczania w szkołach średnich”.

Miał troje rodzeństwa – braci: Franciszka, Józefa i Antoniego oraz dwie przyrodnie siostry: Bronisławę i Antoninę.

W czasie pobytu w Gąsewie (w 1908) zawarł związek małżeński z nauczycielką tamtejszej szkoły, Jadwigą Smorzewską, która zmarła bezdzietnie w Nowogrodzie na początku 1912 r. Latem 1914 r. ożenił się powtórnie w Skępem z Marią Ewą Walter (ur. 24 XII 1885-zm. 4 V 1977), z tego związku urodzili się: Maria (ur. 1915), Halina (ur. 1922) oraz Jerzy (ur. 1930).

Rodzicami jego żony byli Maria z domu Kessler i Józef Walter, a rodzeństwem bracia: Julian, Konstanty, Kazimierz, Antoni i Franciszek Karol.

Pochowany na cmentarzu w Skępem w grobie rodzinnym, gdzie po śmierci, w dniu 4 maja 1977 r., dołączyła jego druga żona.

AP Włocławek, Akta Inspektoratu Szkolnego w Rypinie z lata 1917-1939, Sprawy różne 1931-1939, sygn. 4; Krajewski, *Dama*, s. 72-73, 77; Krajewski, *Przerwana lekcja*, s. 182; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 86; J. Przetakiewicz, *Wspomnienie o Ignacym Przetakiewiczu*, Ziemia Dobrzyńska, t. 10: 2006, s. 251-253; J. Przetakiewicz, *Organizacja szkolnictwa w Skępem po wyzwoleniu w 1945 r.*, Nasze Skępe, nr 34: 2010, s. 3-5; www.skepe.pl/Jerzy Przetakiewicz, syn/9 VIII 2010; Wspólna (jego i żony) tablica nagrobna na cmentarzu w Skępem; Żuchowski, *Szkoły*, s. 81 i n.

PRZETAKIEWICZ JÓZEF (*1930 r. w Skępem), nauczyciel, społecznik

Syn Ignacego i Marii Ewy z Walterów. Jako rodak Skępego dba o jego przeszłość i zabytki. W zaroślach Borku odnalazł ocynkowany krzyż, umieszczony do czas u zniszczenia przez hitlerowców na bramie prowadzącej do historycznych katakumb. Został on umieszczony na terenie ogrodzonego po wojnie placu po katakumbach.

Na stronie Skępego zamieścił biogram swego ojca, Ignacego, zasłużonego społecznika i nauczyciela. O ojcu pisał wcześniej na łamach „Ziemi Dobrzyńskiej”

M. Krajewski, *Skępski „Borek” powraca do pamięci*, Rocznik Dobrzyński, t. 3: 2010, s. 281; Ze wspomnień Wandy Budzyńskiej, [w:] Rodem ze Skępego, s. 15.

PRZETAKIEWICZ HENRYK ALEKSANDER BALTAZAR (*1884 r. w Płocku †19 I 1960 r. w Warszawie), lekarz w Rypinie, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej i wojny obronnej 1939 r., społecznik (P 59)

Był synem Kazimierza i Edmunda z Czyżewskich. Studia medyczne rozpoczął na Uniwersytecie Warszawskim, kontynuował w Krakowie, a ukończył w Moskwie, gdzie także zdobył uprawnienia lekarza chorób zakaźnych. Po powrocie do Warszawy odbył praktykę na oddziale położniczym. W latach 1913-1917 pracował jako lekarz rejonowy w Czernikowie, w pow. lipnowskim. W 1917 r. przeniesiony do Rypina i został mianowany lekarzem powiatowym. Pracował w Lecznicy Rypińskiej przy ul. Wydmuchowo, pełniąc obowiązki ordynatora (kierownika) oddziału zakaźnego. Angażował się w akcję zwalczania epidemiami tyfusu plamistego, brzusznego i błonicy.

W 1920 r. powołany został do Wojska Polskiego w szpitalu w Modlinie, gdzie kierował oddziałem cholearycznym. Po powrocie do Rypina nadal pełnił funkcję lekarza powiatowego. Organizował akcje dożywiania, pomoc dla ubogich, szkolenia higieniczne itp. W 1924 r. przeniesiony został do Warszawy i zatrudniony w departamencie Służby Zdrowia Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Pracował także w Ubezpieczalni Społecznej jako lekarz domowy.

Potem wziął udział w kampanii wrześniowej 1939 r. W grudniu 1939 r. został aresztowany przez Niemców i uwięziony w więzieniu na Rakowieckiej. Po zwolnieniu z więzienia pracował do 1944 r. na kąpielisku miejskim. Po wojnie odmówiono mu, jako lekarzowi przedwojnemu, pracy w Ministerstwie Zdrowia i pozostał nadal kierownikiem kąpieliska miejskiego. W 1948 r. przeszedł na rentę inwalidzką. Pochowany na Cmentarzu Powązkowskim.

AD Płock, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Płocku 1826-1907, rok 1884, akt nr 54; Alfabetyczny spis nazwisk zmarłych, <http://www.nekrologi-baza.pl/zlista/31920> | 2014; Dłutek, *Dzieje szpitalnictwa*, s. 19; *Dzieje służby zdrowia*, s. 321-322; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 107; Kronika Rypińska, nr 12: 1924, z. 16 X; *Rypin między wojnami*, s. 191.

PRZETAKIEWICZ STANISŁAW (*27 V 1797 r. w Skępem †8 IV 1876 r. w Zieluniu), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Ciechocinie i Płonnem, komendant w Osieku n. Wisłą, apostoł trzeźwości

Był synem Piotra i Franciszki. Po ukończeniu szkoły parafialnej w Skępem, 20 października 1821 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Płocku, gdzie 15 sierpnia 1824 r. przyjął święcenia kapłańskie z rąk bpa K. Plejewskiego. Najpierw był wikariuszem w Ciechocinie w dekanacie lipnowskim, a od 1 czerwca 1825 r. komendantem w Osieku n. Wisłą. Potem przez cztery miesiące był wikariuszem w Płonnem, skąd 1 sierpnia 1830 r. przeszedł na probostwo do Zielunia. Kiedy w Zieluniu w 1867 r. pożar zniszczył kościół, w szybkim czasie, w latach 1872-1874, wybudował nową świątynię.

W parafii, a także w całej diecezji, a nawet w Prusach prowadził rekolekcje trzeźwościowe. W 1863 r. wydał drukiem *Słowa prawdy o pijaństwie i trzeźwości*.

Grzybowski, *Duchowieństwo XIX/2*, s. 314-316; Z. Konecki, *Pierwszy apostoł trzeźwości w diecezji płockiej, ks. kan. Stanisław Przetakiewicz*, *Niedziela Płocka* 2005, nr 8, s. 4; MPP 1924, nr 11, s. 345; *Przegląd Katolicki* 1876, nr 47, s. 584; J. Smoleński, *Ks. Stanisław Przetakiewicz*, *Przegląd Katolicki*

1867, nr 26, s. 412-413; 1867, nr 5, s. 77; 1872, nr 44, s. 699-700; 1882, nr 41, s. 649-650.

PRZETAKIEWICZ STANISŁAW ALEKSANDER (*17 II 1920 r. w Skępem †26 IX 1942 r. w Poznaniu), szewc, wywiadowca, ofiara zbrodni niemieckich (P 60)

Był synem Franciszka, sekretarza gminnego w Skępem i Genowefy z Rumianowskich. Po szkole powszechnej zapragnął zostać bratem zakonnym i dlatego wybrał się do Klasztoru Ojców Karmelitów Krakowie na Piasku, gdzie był jednak tylko siedem miesięcy. Potem wrócił do Skępego, nauczył się zawodu szewskiego, po czym wyjechał do bernardynów w Kalwarii Zebrzydowskiej, gdzie wykonywał wyuczony zawód, jednak w momencie otrzymania propozycji zostania mnichem, opuścił klasztor i krótko był w klasztorze reformatów.

Po kolejnej przygodzie krakowskiej, powrócił do Skępego, gdzie jednak był tylko do wybuchu wojny. Następnie uciekł do Warszawy, a potem przez Lublin, Chelm Kowel i Chorów, dotarł w okolice Równa, gdzie nawiązał kontakt z rosyjską służbą wywiadowczą. Od października 1939 r. zbierał dla wywiadu radzieckiego informacje o ruchach wojsk w rejonie Torunia i Lipna. W dniu 5 września 1940 r., wskutek ujęcia przez Niemców agenta służby wywiadowczej, który obciążył Przetakiewicza, został aresztowany w Skępem i wywieziony do więzienia w Warszawie na ul. Rakowiecką. Oskarżony „o zdradę kraju”, został postawiony przed Sądem Wojennym Rzeszy i skazany na karę śmierci. W dniu 24 września skierował do brata, Antoniego (ur. 1917) swój ostatni list: *„Kochany Bracie! Wyjeżdżam prawdopodobnie do Poznania, sądzę, że się już nie zobaczymy. Mamusi teraz nie pisz, bo się zamartwisz. Proszę Cię przyjmij to [...] nie rozpaczaj, nie jeden ja ginę, jest wojna, a ona potrzebuje ofiar. Przykro mi, że was nie zobaczę, byłem naprawdę kochającym bratem i synem, lecz takie moje przeznaczenie. Pamiętaj, kochaj matkę i szanuj ją, bo ma Cię tylko jednego, bądź czułym dla niej. Nie będę pisał więcej, bo jestem zdenerwowany i nie mogę pisać, ale nie sądz, że rozpaczam. Tak zginę, jak na męczyznę przystało. Jedna łza nie pójdzie mi z oczu, chociaż ten wymiar kary mi się nie należał. Żegnam Cię Kochany Bracie i Matuś, módlcie się za mnie, ja za was również będę się modlił z ojcem! Żegnam również i [...] Rodzinę i Kolegów. Pozostaje kochający Syn i Brat – Stanisław Przetakiewicz”*.

Następnie przewieziony do aresztu śledczego w Poznaniu przy ul. Młyńskiej, gdzie został stracony.

IPiT Skępe, biogram; Krajewski, *Dama*, s. 44; J. W. Przetakiewicz, *Wspomnienie (1920-1942). Stanisław Aleksander Przetakiewicz*, *Nasze Skępe*, nr 31: 2009, s. 4-5; *Specjalski, Lipno*, t. 8.

PRZETAKIEWICZ ZYGMUNT (*ok. 1910 r. w Wymyślinie k. Lipna †18 IX 1939 r. w okol. Warszawy), nauczyciel, podporucznik Wojska Polskiego, obrońca i ofiara obrony Warszawy w 1939 r. (P 61)

Był mieszkańcem Wymyślina i tam w 1929 r. ukończył miejscowe seminarium nauczycielskie. Pracował w Szkole Powszechnej w Nadrożu k. Rypina.

W sierpniu 1939 r. w stopniu podporucznika został zmobilizowany do Wojska Polskiego do 67. pułku piechoty. Brał udział w obronie Warszawy, gdzie oddał życie.

Jego imię zostało upamiętnione na tablicy w Szkole Podstawowej w Nadrożu, ufundowanej przez ZNP w listopadzie 1969 r.

IPiT Skępe, Biogram; Gałkowski-Piotrowski, *Rogowo*, s. 266; Krajewski, *Alma Mater*, s. 44; Krajewski, *Dama*, s. 48, 65; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 322; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 91; Piotrowski, *Słownik*, s. 199; Tablica pamiątkowa w szkole w Nadrożu.

PRZEWOSKI ALFRED (*1914 r. w Brusach k. Chojnic †1988 r.), dr medycyny, ordynator i dyrektor szpitala w Rypinie (P 62)

W 1938 r. ukończył studia lekarskie na Uniwersytecie w Poznaniu. Po wybuchu wojny pracował fizycznie, ale w 1942 r. skierowany został przez władze okupacyjne do szpitala w Rypinie i zatrudniony jako asystent na oddziale chirurgicznym.

Po zakończeniu działań wojennych organizował służbę zdrowia w Rypinie. W 1945 r. otrzymał dyplom lekarski. Pracował w rypińskim szpitalu, pełniąc w latach 1945-1959 funkcję ordynatora oddziałów chirurgicznego i ginekologiczno-położniczego. W latach 1956-1959 powierzono mu także stanowisko dyrektora szpitala po dr. Franciszku F. Dłutku. Słynął z ogromnej życzliwości do pacjentów.

W 1950 r. na podstawie rozprawy pt. *Postępowanie w ostrym przerzutowym zapaleniu kości leczonym penicyliną* obronił na Uniwersytecie Gdańskim pracę doktorską, uzyskując stopień naukowy doktora nauk medycznych. Opublikował kilka prac naukowych z zakresu medycyny w „Polskim Przeglądzie Chirurgicznym”. W 1952 r. uzyskał II stopień specjalizacji w zakresie chirurgii, a w 1955 r. – I stopień specjalizacji w zakresie ginekologii.

W 1959 r. przeprowadził się do Wąbrzeźna, gdzie objął stanowisko dyrektora miejscowego szpitala i ordynatora oddziału chirurgicznego. W 1968 r., ze względów zdrowotnych, zrezygnował z zarządzania szpitalem i pracy w lecznictwie zamkniętym. Zatrudniony został wówczas w poradni chirurgicznej w Wąbrzeźnie, gdzie pracował do emerytury w 1979 r. Pochowany na cmentarzu w Toruniu.

AP Włocławek, Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Rypinie 1952-1975, sygn. 157, Ocena pracy służby zdrowia na rok 1955, k. 349-350; *Dzieje służby zdrowia*, s. 322-323; *Rypin w PRL*, s. 567-568, 1039-1040.

PRZYBYLSKI ŁUKASZ (*1814 r. w Lipnie †21 II 1922 r. w Lipnie), uczestnik powstań: listopadowego i styczniowego i wielkopolskiego, Sybirak, pułkownik Wojska Polskiego (P 63)

Pochodził z okolic Lipna. Uczęszczał do Szkoły Podchorążych Piechoty w Warszawie. Jako kadet tej szkoły w 1830 r. pod wodzą por. Piotra Wysockiego wziął udział zbrojny w powstaniu listopadowym. Po-

mimo, że miał wówczas tylko 16 lat, znalazł się na ulicach stolicy w ogniu walk. Brał również udział w kilku bitwach z oddziałami Paskiewicza. Podczas jednej z tych bitew dostał się do niewoli, w wyniku czego wywieziono go w głąb Rosji i wcielono do carskiej armii. Tracąc najlepsze lata swego życia, w carskim mundurze przez 25 lat zmuszony był walczyć w obcej sprawie.

Skończywszy już ponad 40 lat mógł dopiero zakończyć służbę wojskową w carskich szeregach i powrócić w rodzinne strony, aby rozpocząć nowe życie. Niebawem wziął udział w powstaniu styczniowym. Powierzono mu wówczas funkcję dowódcy powstańczego oddziału, z którym stoczył szereg potyczek z Rosjanami, m. in. pod Radzyminem, gdzie został schwyty przez wroga i skierowany na 3 lata przymusowej pracy w syberyjskich kopalniach. Zanim dotarł na wyznaczone mu miejsce kopalnianej katorgi, zakuty w kajdany, gnany był etapami pieszo wraz z innymi współwięźniami aż do guberni irkuckiej. Tam w jednej z kopalń za udział w buncie przeciw Rosji odbywał wyznaczoną mu karę, będąc przykutym do taczki tak w dzień, jak i w nocy. Po odbyciu trzyletniej katorżniczej kary nie zezwolono na powrót do ojczyzny, uznając go nadal za „wywrotowy i niebezpieczny element”, który w przypadku powrotu do ojczyzny mógłby przysporzyć kłopotu. Dlatego też w wyniku decyzji władz carskich został tzw. dożywotnim osiedleńcem zatrzymany na Syberii. Mając niezwykle silny charakter, wytrwał na syberyjskim zesłaniu ponad 50 lat. Surowy klimat syberyjski zahartował i zachował go w dobrym zdrowiu.

Wybuch I wojny światowej, a później rewolucji w Rosji otworzyły mu drogę powrotną do kraju. Po wielu trudach podróży dotarł na Białoruś, do Bobrujska. Zawansowany wiek, bowiem miał wówczas 103 lata był, jak się okazało, czynnikiem sprzyjającym, bowiem na sędziwego starca nikt nie zwracał specjalnie uwagi. W Bobrujsku ujrawszy biało-czerwone proporce na lancach ułanów Korpusu Polskiego pod dowództwem gen. Dowbora-Muśnickiego, poczuł wtedy przyływ nowych sił i postanowił zostać ułanem. Wzbudzając wśród oficerów niemalą sensację, został przyjęty w szeregi pułku. Nie są jednak znane jego dalsze losy w pułku pod wodzą Dowbora-Muśnickiego. W 1919 r. pojawił się ponownie na wojennej scenie wśród powstańczych oddziałów w Wielkopolsce, biorąc udział w usuwaniu niemieckich władz. Walcząc na pierwszej linii frontu został wówczas ranny w lewą nogę. Dowiedziawszy się o tym generał Dowbor - Muśnicki, awansował go do rangi pułkownika.

Po wyleczeniu w warszawskim szpitalu rannej nogi osiadł przy rodzinie w Lipnie, gdzie jeszcze przez trzy lata cieszył się życiem w wolnej ojczyźnie. Zmarł, dożywszy 108 lat. Jego zgon zgłosiła rodzina, przy której mieszkał, tj. Antoni Cis oraz Józef Wiśniewski.

Pochowany na Cmentarzu Parafialnym w Lipnie. Dziesięć lat po jego śmierci z zebranych ofiar wśród miejscowej ludności ufundowano mu pomnik z piaskowca. Zanim wykonano pomnik założono w Lipnie Komitet jego budowy, w którego skład weszli: burmistrz Zygmunt Uzarowicz (prezes), A. Twardowski (skarbnik i gospodarz), Antoni Kafarski (sekretarz), M. Karczewski i T. Bachman (członkowie). Wykonanie

pomnika zlecono mistrzowi kamieniarskiemu Feliksowi Kiniorskiemu, który wykonał swą pracę precyzyjnie i starannie. Na płycie nagrobnej, w jej górnych rogach widnieją daty 1830 i 1863. U dołu płyty znajduje się zaś napis SYBIR. W centralnej części płyty widnieje:

ŁUKASZ

PRZYBYLSKI

PULKOWNIK

WETERAN WALK

1831 r. i 1863 r.

O NIEPODLEGŁOŚĆ POLSKI

1814-1922

Pokażmy światu

Przez chwalebne blizny

Co może miłość

Chwały i Ojczyzny

UFUNDOWANO ZE SKŁADEK 1932

Pomnik okalają łańcuchy z kolcami, zawieszane na czterech słupkach, które symbolizują kajdany, jakie nosił on w niewoli.

Uroczystości odsłonięcia pomnika dokonano w dniu 26 czerwca 1932 r. Rozpoczęto je nabożeństwem o godz. 10.00 w miejscowym kościele. Po mszy uformowano pochód, na którego czele szli uczniowie szkół powszechnych, Straż Pożarna wraz z orkiestrą, cechy rzemieślnicze ze swymi sztandarami, inwalidzi, Związek Młodzieży Katolickiej i Ewangelickiej, przedstawiciele lokalnych organizacji społecznych, delegacje z urzędów państwowych i komunalnych. Pochód przeszedł ulicami Piłsudskiego i Kościuszki na miejscowy cmentarz, gdzie ustawił się pod pomnikiem. Po odegraniu „pobudki” ks. Leon Mikuczewski dokonał poświęcenia nagrobka, wygłaszając przy tym przemówienie okolicznościowe na temat dobrze spełnionego obowiązku obywatelskiego. Później wystąpił burmistrz Zygmunt Uzarowicz, który skreślił jego życiorys jako uczestnika trzech powstań. Następnie młodzież Szkoły Powszechnej Żeńskiej wykonała chóralnie deklamację utworu okolicznościowego, a prawnuczka, tj. stryjeczna prawnuczka, bowiem był on kawalerem, Krystyna Kafarska recytowała wiersz, poświęcony powstańcowi. Ostatnia ze zwrotek deklamowanego wiersza brzmiała następująco:

„Gdy niewola nas nie rani, okrzyk winniśmy wznieść.
Niechaj żyją weterani, chwała, honor, cześć im cześć”.

Po deklamacji wiersza, przy dźwiękach odegranego marsza żałobnego F. Chopina, złożono wieńce i kwiaty. Po złożeniu licznych wiązanek przemówienie o bojowych dokonaniach zmarłego pułkownika wygłosił wachmistrz żandarmerii J. Przybylski, po czym orkiestra odegrała hymn Polski. Jako ostatni przemówienie wygłosił dyrektor Gimnazjum, W. Drzewiński, podkreślając w nim trudy i ofiarność poniesione za życia przez zmarłego bohatera. Uroczystość na cmentarzu zakończono odegraniem przez orkiestrę „Roty”.

Kilka lat temu jego pomnik poddano rewitalizacji.

APar. Lipno, Księga metrykalna z 1922 r., akt zgonu nr 38; A. Górski, *O symbolu żołnierstwa polskiego: Łukaszu Przybylskim słów kilkoro*, Weteran (New York), nr 113: 1930, s. 4; http://rss.fejm.pl/m-lukasz-przybylski-694349/20_XI_2012; Inskrypcja na pomniku na cmentarzu w Lipnie; I. Kornacka, *Tam, gdzie płoną znicze...*, Gazeta Lipnowska, nr 49: 2003, s. 32; D. Kostecka, *Pułkownik Łukasz Przybylski – weteran trzech powstań*, Weteran (New York), nr 1109: 2013, s. 17-20; D. Kostecka, *Uczestnicy powstania styczniowego związani z Lipnem*, Gazeta Lip-

nowska, nr 53: 2013, s. 17-18; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 308; A. Lachowicz, *Weteran powstania listopadowego w alce o niepodległość Polski w 1919 r.*, Weteran (New York), nr 970: 2001, s. 3; *Odsłonięcie pomnika na grobie powstańca*, Gazeta Lipnowska, nr 15: 1932, s. 3-4; *Śp. Łukasz Przybylski*, Młodzież 1922, nr 2, s. 6; *Walczył prawie sto lat o niepodległość Polski*, http://dobrastronapolski.pl/2013/04/27/walczył-prawie-sto-lat-o-niepodleglosc-polski/21_VIII_2013.

PRZYBYŁOWICZ JULIUSZ LEON h. Sulima (†po 1939 r.), rządcą majątku, właściciel ziemski (P 64)
Był synem Teodora, leśnika i Kazimierzy z Nadolskich. W 1920 r. był rządcą w majątku Jerzego Starzyńskiego w Maliszewie k. Lipna. Po tragicznej śmierci swego chlebobdawcy w sierpniu 1920 r., zamordowanego przez bolszewików, przeniósł się do zarządzania majątkiem Sumin w Lipnowskim.

W dniu 27 kwietnia 1923 r. w kościele pw. św. Jana we Włocławku wziął ślub z wdową po dawnym chlebobdawcy, Janiną Stefaną Walerią Starzyńską ze Skoniecznych z Maliszewa. W krótkim czasie wyprowadził majątek z przejściowych kłopotów po śmierci dawnego właściciela. Był też właścicielem Stacji Kopalacyjnej Ogierów Rządowych w Maliszewie. W 1928 r. przekazał grunt w Rumunkach Maliszewskich pod budowę nowej szkoły, na którym w 1931 r. wzniesiono drewnianą, trzyizbową szkołę. W przeciwieństwie do poprzedniego właściciela wsi nie zdobył jednak uznania służby folwarcznej i innych mieszkańców Maliszewa.

W 1930 r. nabył wraz z żoną majątek Giżynek k. Ugoszcza w pow. rypińskim o powierzchni 411 ha, poprzez splot wierzitelności właścicielki sąsiedniego Ugoszcza, Heleny Borzewskiej z Grotowskich, dokąd na stałe przeniósł się z żoną w 1935, bądź w 1936 r. Giżynek za jego czasów był stopniowo parcelowany. Z małżeństwa z Janiną I. v. Starzyńską miał córkę, Kazimierę (ur. 17 II 1924 w Maliszewie), która zmarła w toruńskim szpitalu psychiatrycznym w dniu 19 czerwca 1935 r.

AP Toruń, Kulturamt Thorn, Akta majątku Giżynek; AWKW Ry-pin, KHip. Giżynek; Gazeta Lipnowska 1930, nr 8, s. 16; Kostecka, *Maliszewo*, s. 30-33, 37; PRS, s. 167; Wasiak, *Właściciele*, s. 2.

PRZYBYŁOWSKI JAN, ps. „Onufry” (*27 XI 1917 r. w Zbyszewie k. Chalina w pow. lipnowskim †18 I 1951 r. w Warszawie), żołnierz Września 1939 r., żołnierz AK, ROAK, NZW, NSZ, żołnierz wyklęty, ofiara UB (P 65)

Był synem Józefa i Kazimierzy z Matuszewskich, z zawodu rolnik. Jako ochotnik walczył w kampanii wrześniowej 1939 r., uciekł z niewoli niemieckiej, został żołnierzem NOW, a następnie AK. Wiosną 1944 r. przydzielony został do oddziału dywersyjnego w Inspektoracie Płocko-Sierpeckim, dowodzonym przez Stefana Bronarskiego, ps. „Liść”. Brał udział w kilku akcjach zbrojnych przeciwko Niemcom.

Po wojnie nie wyszedł z konspiracji, był oficerem w stopniu porucznika w oddziałach ROAK, NZW, NSZ działających w powiatach Lipno i Płock i nosił ps. „Onufry”. Wrócił pod komendę Stefana Bronarskiego w dowodzonym przez niego patrolu dyspozycyjnym.

Aresztowany w 1948 r., w zbiorowym procesie przed WSR w Warszawie w dniu 3 lipca 1950 r. został skazany na karę śmierci razem ze Stefanem Bronarskim, Wiktoorem Wacławem Stryjewskim i Jerzym Wierzbickim, a Bierut nie skorzystał z prawa łaski.

Wraz z nim aresztowano żonę, Romualdę i skazano ją na 2 lata pozbawienia wolności. W więzieniu moko-towskim w 1949 r. urodziła syna.

Ostatni leśni – Mazowsze i Podlasie w ogniu 1948-1953, <http://ipn.gov.pl/obep-warszawa/publikacje-internetowe-obep/ostatni-lesni-mazowsze-i-podlasie-w-ogniu-1948-1953/23> VIII 2013; *O żołnierzach wyklętych w PRL*, <http://www.kurierbrzeski.com.pl/o-zolnierzach-wykletych-w-prl/23.02.2013>.

PRZYBYŁOWSKI STANISŁAW (*25 V 1908 r. w Suminie k. Rypina †XI 1939 r. w Michałkach), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Tłuchowie, ofiara zbrodni niemieckich (P 66)

Był synem Antoniego i Marianny z Magalskich, zamożnych gospodarzy. Po ukończeniu szkoły powszechnej w Suminie, a następnie gimnazjum w Rypinie, w 1925 r. wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku. Podczas studiów w seminarium był prezesem koła misyjnego, pisał także artykuły na ten temat. W dniu 6 czerwca 1936 r. przyjął święcenia kapłańskie i objął wikariat w Tłuchowie w pow. lipnowskim. Jednocześnie podjął zaoczne studia na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Lubił bardzo dzieci, opiekował się biednymi i ubogimi. W 1937 r. przeszedł na prefekta szkół w Wyszku. Wiosną 1938 r. uczestniczył w uroczystościach kanonizacyjnych św. Andrzeja Boboli w Rzymie.

Po wybuchu wojny przebywał w rodzinnym Suminie i zastępował chorego wówczas proboszcza w Strzygach, ks. Aleksandra Nieporęckiego. Po aresztowaniu księży z dekanatu rypińskiego i osadzeniu ich w więzieniu w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20, jeździł tam z posługą kapłańską. W dniu 2 listopada 1939 r. został jednak aresztowany przez miejscowych kolonistów niemieckich i przewieziony na posterunek w Michałkach. Tam najprawdopodobniej został zamordowany.

W dniu 24 kwietnia 1949 r. w kościele w Strzygach k. Rypina odsłonięto pamiątkową tablicę poświęconą jego męczeńskiej śmierci. Jego imię upamiętnione jest także w Kaplicy pamięci w Klasztorze w Oborach.

Album duchowieństwa 1, s. 217; B. Bojarska, *Eksterminacja inteligencji polskiej na Pomorzu Gdańskim (wrzesień-grudzień 1939 r.)*, Poznań 1972, s. 80; Gózdź-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 45-46; Grzybowski, *Duchowieństwo XX/1*, s. 342-435; Grzybowski, *Martyrologium*, s. 112-113; Grzybowski, *Martyrologium II*, s. 189-190; Jacewicz, *Martyrologium*, z. 2, s. 318; (W. Jezusek), *Ks. Przybyłowski Stanisław, prefekt szkół powszechnych i gimnazjum w Wyszku*, MPP 1950, nr 9-12, s. 176-179; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 146, 151; Krajewski, *Eksterminacja inteligencji*, s. 188, 199; Krajewski, *Przeszłość klasztoru*, s. 15; *Księża zamordowani*, s. 151; Ossowski, *Kościół*, s. 588, 590, 643, 663, 792; Piotrowski, *Biogramy*, s. 176; Piotrowski, *Słownik*, s. 200; S. Podlewski, *Wierni Bogu i Ojczyźnie*, Warszawa 1971, s. 78; Szoldrski, *Martyrologium*, s. 210; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 82.

PRZYBYSZEWSKI KAZIMIERZ (†IX 1939 r.), żołnierz Września 1939 r.

W sierpniu 1939 r. powołany został do Wojska Polskiego. W składzie 18. Dywizji Piechoty Armii „Modlin” walczył pod Mławą. Prawdopodobnie poległ podczas wycofywania się oskrzydłych wojsk polskich przez armię niemiecką.

http://www.parafiadulsk.livenet.pl/?page_id=443.

PRZYŁUSKI BOLESŁAW (*4 VII 1865 r. w Siedlcach †1962 r. w Dobrzyniu n. Wisłą), lekarz w Dobrzyniu n. Wisłą i Rypinie

Był synem Józefa. Dyplom lekarski otrzymał 4 czerwca 1892 r. na carskim Uniwersytecie Warszawskim. Była to rosyjskojęzyczna uczelnia, utworzona w 1870 r., w miejsce Szkoły Głównej, jako narzędzie rusyfikacji społeczeństwa polskiego i większość profesorów przyjechała tu z Rosji. Studenci należeli do organizacji patriotycznych i socjalistycznych, a on do jednej z nich należał. Znał dobrze trzy języki: rosyjski, niemiecki i francuski.

Po studiach, w 1893 r. otrzymał pracę w Dobrzyniu n. Wisłą. Jako lekarz armii carskiej brał udział w wojnie rosyjsko-japońskiej (1904-1905). Po zdemobilizowaniu został powołany na naczelnego lekarza na dworze cara, Mikołaja Romanowa (1905-1906). Wyczuwając jednak niepewną sytuację wewnętrzną w Rosji, gdy car Mikołaj II po 1905 r. szybko powrócił do rządów silnej ręki, zrezygnował z tej pracy i powrócił do Dobrzynia n. Wisłą.

W Dobrzyniu w latach 1906-1908 pracował jako lekarz wolno praktykujący. Potem w latach 1908-1914 został lekarzem powiatowym w pobliskim Rypinie. W latach 1914-1918 ponownie pracował w Dobrzyniu n. Wisłą. W okresie międzywojennym mieszkał i praktykował jako internista i pediatra w Warszawie. Leczył m. in. ówczesnego Naczelnika Państwa, marszałka Józefa Piłsudskiego.

Drugą wojnę światową przeżył pod zmienionym nazwiskiem w okupowanej przez Niemców stolicy. W sierpniu 1944 r. jako lekarz pomagał powstańcom Warszawy.

Po zakończeniu wojny, mimo sędziwego wieku, tj. 80 lat, powrócił do Dobrzynia n. Wisłą i jeszcze przez pewien czas praktykował jako lekarz. Swoje gabinet lekarski miał przy ul. Franciszkańskiej, gdzie także mieszkał. Po śmierci jego obowiązkami jako lekarza przejął dr medycyny, Janusz Bogdan Karol Szymanowski.

W przeszłości jego krewnymi byli m. in. Jakub Przyłuski, żyjący w XVI w., prawnik, humanista, duchowny, wybitny znawca prawa rzymskiego oraz, żyjący na przeł. XVIII/XIX w., Leon Przyłuski, arcybiskup gnieźnieński i poznański.

Pochowany na starym cmentarzu parafialnym w Płocku.

Dziennik Urzędowy Województwa Warszawskiego 1925, nr 9; Z. Jakólski, *Z Dobrzynia nad Wisłą na Daleki Wschód. Dr Bolesław Przyłuski*, Rocznik Dobrzyński, t. 5: 2012, s. 200-201.

PRZYMUSIŃSKI FRANCISZEK (*1889 r. na Pomorzu †1946 w ZSRR), komendant policji w Rypinie, społecznik, dyrygentem chóru, ofiara prześladowań niemieckich i sowieckich

Od 1909 roku pozostawał w niemieckiej służbie państwowej i zapewne jeszcze wtedy przed wybuchem wojny, ukończył *Stadtische Polizeischule* w Düsseldorfie. W czasie wojny służył w wojsku niemieckim w artylerii ciężkiej i otrzymał Krzyż Żelazny. W latach 1918-1920, do przejęcia Bydgoszczy przez władze polskie, był kierownikiem Komisariatu przy Zarządzie Miejskim w Bydgoszczy.

W dniu 1 października 1920 r., z uwagi na posiadane doświadczenie, przyjęto go do Policji Państwowej, powierzając mu funkcję kierownika Komisariatu I w Bydgoszczy. Później, aż do wybuchu wojny, pełnił funkcję komendanta powiatowego policji m. in. w Środzie Wielkopolskiej, Suwałkach i Rypinie.

W okresie międzywojennym prowadził i był dyrygentem chóru kościelnego św. Cecylii przy parafii pw. św. Trójcy w Rypinie oraz orkiestry Towarzystwa Śpiewaczego „Lutnia”. Był w składzie Komitetu Honorowego Zjazdu Kół Śpiewaczych Okręgu I. Pomorskiego Związku Śpiewaczego, który odbył się w Golubiu 6 sierpnia 1939 r. W czasie tego zjazdu chór mieszany „Św. Cecylia” z Rypina pod dyrekcją Antoniego Zielińskiego wykonał utwór pt. „Ty mi szumisz polskie morze” jego kompozycji.

We wrześniu 1939 r., wykonując rozkaz ewakuacji, opuścił Rypin, by powrócić tam u schyłku działań wojennych. Jesienią 1939 r. był dwukrotnie aresztowany i zwalniany, ostatecznie wyjechał z Rypina i w grudniu 1939 r. zameldował się u ppłk. M. Kozielewskiego. Został wtedy, z uwagi na dobrą znajomość języka niemieckiego, tłumaczem komendy Policji Polskiej w Warszawie. W dniu 7 maja 1940 r. wraz ze swym przełożonym i innymi oficerami został aresztowany, lecz jako jeden z nielicznych został wkrótce zwolniony i wyznaczony na pełniącego obowiązki komendanta. Funkcję tę sprawował przez 6 tygodni, aż do przejęcia jej przez płk. A. Reszczyńskiego. Sam został jego zastępcą, a w październiku awansowano go do stopnia majora. Po zastrzeleniu przełożonego w marcu 1943 r. objął jego stanowisko komendanta i pozostawał na nim aż do wybuchu powstania warszawskiego. W międzyczasie ponownie został awansowany do stopnia podpułkownika, co było jednak wyrazem nie tyle uznania ze strony Niemców, co dostosowaniem struktury polskiej policji do niemieckiej *Ordnungspolizei*, gdzie określonemu stanowisku odpowiadał przewidziany stopień służbowy.

Biorąc po uwagę jego stosunek do okupanta oraz polskich organizacji konspiracyjnych, ze wszystkich trzech komendantów policji polskiej w Warszawie, był postacią najbardziej kontrowersyjną. Wpływ na to miały jego związki z niemieckim aparatem administracyjnym przed jak i w czasie I wojny światowej, co nie uwiarygodniało go wśród Polaków. Dystans ten pogłębiał on sam, odmawiając przystąpienia do jakichkolwiek struktur podziemnego państwa polskiego. Można przypuszczać, że ten brak organizacyjnych związków z Polskim Państwem Podziemnym nie wykluczała jego współpracy z polskim podziemiem, która mogła

mieć charakter dość incydentalny i zapewne mocno zakonspirowany.

Z chwilą wybuchu powstania warszawskiego wraz z pozostałymi podległymi mu funkcjonariuszami został aresztowany przez Niemców. Uwolniony przez powstańców, po zdobyciu komendy policji mieszczącej się w budynku przy Krakowskim Przedmieściu 1, został z kolei aresztowany przez władze powstańcze, a organy Państwowego Korpusu Bezpieczeństwa wszczęły przeciwko niemu dochodzenie. Po upadku powstania opuścił Warszawę, by objąć w listopadzie 1944 r. stanowisko komendanta powiatowego Policji Polskiej w Łowiczu. Tą decyzją potwierdził, że związał się z okupantem.

Był jednym z najdłużej pozostających w służbie funkcjonariuszy Policji Polskiej. Gdy większość z nich zrezygnowała z tej działalności latem 1944 r., on pozostał na stanowisku w Łowiczu, aż do zajęcia tego miasta przez Armię Czerwoną. W dniu 18 stycznia 1945 r. został aresztowany przez sowieckie NKWD i wywieziony w głąb ZSRR, gdzie zmarł prawdopodobnie pół roku później. Mimo śmierci jego działalność w czasie wojny była przedmiotem zainteresowania Komisji Rehabilitacyjnej, powstałej przy Prezydium Rady Ministrów na podstawie dekretu z 22 października 1947 r. *O dopuszczalności rehabilitacji osób, które były zatrudnione w policji państwowej („granatowej”) i straży więziennej w czasie okupacji niemieckiej*. Nie dopatrzyła się ona jednak w jego postępowaniu działań na szkodę narodu polskiego i postanowieniem z 10 kwietnia 1949 r. zrehabilitowała go.

Zdjęcie z występem rypińskiego chóru i orkiestry z 1937 r. zachowało się w Narodowym Archiwum Cyfrowym.

Gutkowski, *Historia policji*, s. 344; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 117; P. Majer, *Polacy w ogranych policyjnych Niemiec hitlerowskich*, <http://www.wspol.edu.pl/d/uczelnia/historia/124-polacy-w-organach-policyjnych-niemiec-hitlerowskich/20> I 2014; *Pamiętnik zjazdu*, s. 4, 13.

PTASZYŃSKI BOLESŁAW (*1883 r. w Osieku Rypińskim †X 1939 r. w Rypinie), urzędnik samorządowy, działacz narodowy i społeczny, ofiara zbrodni niemieckich (P 67)

Od 1904 r. związany był z samorządem gminnym powiatu rypińskiego, najpierw jako pisarz gminny w Czernikowie, a potem w Dobrzyniu n. Drwęcą. W 1905 r. brał udział w zjeździe pisarzy gminnych w Pręczkach, podczas którego uchwalono wprowadzenie języka polskiego do biurowości gminnej. W 1910 r., na skutek konfliktu z władzami carskimi, został przeniesiony do gminy Szczutowo.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. zamieszkał w Wąpielsku i w 1920 r. został wybranym sekretarzem gminy w tej miejscowości. Funkcję tę pełnił aż do wybuchu drugiej wojny światowej. Położył duże zasługi w rozwoju gospodarki, kultury i oświaty w gminie Wąpielsk. W 1925 r. był inicjatorem budowy nowej szkoły w Wąpielsku i 20 września tego roku proboszcz z Radzik Dużych, ks. Teodor Mateuszczuk dokonał poświęcenia kamienia węgielnego. Zdecydowanie wypowiadał się przeciwko mniejszości niemieckiej na tym terenie. Był współorganizatorem wizyty

Prezydenta RP, Ignacego Mościckiego, który 12 lipca 1928 r. odwiedził Rypin, a następnie Wąpielsk i pałac J. Siemiątkowskiego. W „Kronice” zapisał m. in.: „Wystawiono wiele bram triumfalnych. Po zwiedzeniu gospodarstwa rolnego Jerzego Siemiątkowskiego w Wąpielsku i Cieszyńskiego z Bielawkach, Prezydent odjechał tegoż dnia do Lipna. Prezydent bawił od 3 do 6 po południu. Był z nieliczną świtą”. W podziękę za wizytę postanowiono nadać siódmego z kolei synowi Wincentego i Stefanii z Bojanowskich małżonków Barczewskim z Krza Radzikowskiego imię „Ignacy”. Chrzt odbył się w dniu 11 kwietnia 1937 r., a fakt ten zgłosili właśnie on i wójt gminy Franciszek Jarecki. W październiku 1939 r. został aresztowany przez Selsbstschutz, osadzony w więzieniu w Rypinie przy ul. Warszawskiej, gdzie został zamordowany przez Niemców.

Ożeniony z Leokadią Jurkowską, pozostawił ośmioro dzieci, m. in. syna Zdzisława, który w 1939 r. był sekretarzem gminy w Pręczkach, a który szczęśliwie uniknął aresztowania jesienią tego roku.

W latach 1931-1934 pisał „Kronikę gminy Wąpielsk w latach 1931-1934”, stanowiącą do dziś cenne źródło do dziejów tej gminy i pow. rypińskiego.

AUG Wąpielsk, B. Ptaszyński, Kronika Gminy Wąpielsk w latach 1931-1934; APar. Radziki, Księga urodzeń z roku 1938, akt nr 25; Dutkiewicz, Radziki, s. 61; Galkowski-Żuchowski, Wąpielsk, s. 400; Inf. Pawła Ptaszyńskiego (wnuka) z Łodzi z 20 VIII 2013 r.; Piotrowski, Biogramy, s. 176; Piotrowski, Słownik, s. 200; Witkowski, Nieukarana zbrodnia, s. 94; L. Żuchowski, Przyczynek do dziejów Szkoły Podstawowej w Wąpielsku w latach 1918-1999, Rocznik Dobrzyński, t. 1: 2008, 130-131; Żuchowski, Szkoły, s. 79-80.

PTASZYŃSKI PAWEŁ ANDRZEJ (*4 VI 1969 r. w Rypinie), lekarz, kardiolog, dr hab. medycyny, historyk Zakonu Bożogrobców (P 68)

Syn Zdzisława i Haliny z Kamińskich. Dziadek, Bolesław Ptaszyński (ur. 1889), działacz samorządowy ziemi dobrzyńskiej, sekretarz Urzędów Gminy w Czerminie, Szczutowie, Wąpielsku, zamordowany został w Domu Kaźni w Rypinie w październiku 1939 r. Ukończył Szkołę Podstawową nr 1 im. mjra H. Sucharskiego w Rypinie (1984), a następnie Liceum Ogólnokształcące w Rypinie (1984-1988). Studiował w Akademii Medycznej w Łodzi (1988-1994), uzyskując tytuł zawodowy lekarza. Jest specjalistą chorób wewnętrznych (2004). Odbył staże zagraniczne na Uniwersytecie w Leicester (Wielka Brytania 1993), na Uniwersytecie J.W. Goethego we Frankfurcie nad Menem (2003-2004). Uzyskał stopień naukowy doktora medycyny w Akademii Medycznej w Łodzi (2001) oraz stopień doktora habilitowanego medycyny (2013).

Pracował jako asystent w Akademii Medycznej w Łodzi (1995-2002) i na Uniwersytecie Medycznym w Łodzi (2002-2009). Od 2009 zatrudniony jako adiunkt i kierownik Pracowni Badań Układu Autonomicznego w Klinice Elektrokardiologii Uniwersytetu Medycznego w Łodzi. Jednocześnie od 2008 r. kieruje Pracownią Elektrofizjologii w Uniwersyteckim Szpitalu Klinicznym im. H. Święcickiego Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu.

Był delegatem na Zjazd Okręgowej Izby Lekarskiej w Łodzi (2002-2005). Był też członkiem zarządu

Sekcji Młodego Lekarza OIL w Łodzi (1996-1999), przewodniczącym Klub Młodego Lekarza OIL w Łodzi (2002-2003), członkiem Kolegium Redakcyjnego pisma łódzkiego samorządu lekarskiego „Panaceum” (1999-2003). W latach 2004-2009 wiceprezes Łódzkiego Stowarzyszenia Społeczno-Oświatowego, a następnie latach 2009-2012 wiceprezes Łódzkiego Stowarzyszenia Oświatowego w Łodzi. Wiceprezes Kardiolab Center Polska sp. z o.o. Jest kawalerem Zakonu Rycerskiego Grobu Bożego w Jerozolimie, Zwierzchnictwo w Polsce (2003).

Zajmuje się odtworzeniem dziejów Zakonu Bożogrobców (Zakonu Kanoników Regularnych Stróżów Grobu Jerozolimskiego) w Rypinie, Górznie i Suminie. Był inspiratorem wzniesienia pomnika upamiętniającego pobyt zakonników na pl. Św. Ducha w Rypinie. Jest autorem książki pt. *Zakon bożogrobców na ziemi dobrzyńskiej. Zarys dziejów* (1999). Wraz z prof. Henrykiem Gapskim brał udział w przygotowaniach uroczystości z okazji 690. rocznicy sprowadzenia Zakonu Bożogrobców do Rypina w dniu 7 września 2013 r. Wyróżniony tytułem „Zasłużony dla Miasta Rypina” (2001).

Ożeniony w 1993 r. z Anną Marzeną z Grzybowskich, ma dwoje dzieci: Jakuba Pawła (ur. 1995) i Agatę Annę (ur. 1999).

Autopsja (1988-2014); *Bożogrobcy w Rypinie*, [http://www.edd.com.pl/page/calendar?id=232&name=Bozogrobcy-w-Rypinie/22 VII 2013](http://www.edd.com.pl/page/calendar?id=232&name=Bozogrobcy-w-Rypinie/22%20VII%202013); *Miasta, które połączył Zakon Bożogrobców*, [http://www.dziennikpolski24.pl/pl/region/region-miechowski/1280221-miasta-ktore-polaczyl-zakon-bozogrobcow.html/22 VIII 2013](http://www.dziennikpolski24.pl/pl/region/region-miechowski/1280221-miasta-ktore-polaczyl-zakon-bozogrobcow.html/22%20VIII%202013); *Nasza młodość*, s. 294; Stasiak, *Rola Muzeum*, s. 129 i n.; *ZKZD 2005*, s. 175.

PTAŚKIEWICZ TADEUSZ (*1 XI 1926 r. w Nowej Wsi w par. Łopacin †7 XI 1992 r. w Łodzi), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, proboszcz w Radomnie, Rogowie i Skrwilnie

Był synem Józefa i Aleksandry z Pokorskich. Po wojnie uczył się w gimnazjum w Ciechanowie, a następnie w 1949 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Płocku. Święcenia kapłańskie przyjął 23 stycznia 1955 r. W latach 1953-1963 był wikariuszem w Sierpcu.

W sierpniu 1963 r. przeszedł na proboszcza do Radomina, gdzie był także dekanalnym wizytatorem religii. Tutaj musiał zmagać się z aktywnością władz partyjnych i służby bezpieczeństwa. Od czerwca 1968 r. był proboszczem w Rogowie, gdzie dodatkowo od 1970 r. był referentem ds. ministrantów i służby liturgicznej dekanatu rypińskiego oraz wicedziekanem tego dekanatu. W czerwcu 1981 r. przeszedł na probostwo do Skrwilna, gdzie przeprowadził szereg ważnych prac remontowych, m. in. renowację wież kościelnych, oczyszczenie cmentarza, budowa kaplic w Pietrzyku, zainstalowanie 12 nowych witraży, nowych stall i sedylii, remont ogrodzenia cmentarza. Był w Rzymie na uroczystościach kanonizacyjnych o. Maksymiliana Kolbe. Przed dwie kadencje był dziekanem dekanatu rypińskiego, członkiem Rady Kapłańskiej i Rady Konsultatorów.

Dzielił radość z trzech nowych powołań z parafii skrwileńskiej, wyświęconych na kapłanów ks. Krzysz-

tofa Brzuski, ks. Wiesława Barańskiego i ks. Stefana Ceglowskiego.

Pochowany na cmentarzu w Skrwilnie.

Grzybowski, *Duchowieństwo* 1, s. 428-422; M. M. Grzybowski, *Ksiądz kanonik Tadeusz Ptaśkiewicz, proboszcz parafii św. Anny w Skrwilnie (1936-1992)*, MPP 1997, nr 7-8, s. 35-356; *Historia Radomina*, [http://www.spradomin.republika.pl/historia1.htm/11 IV](http://www.spradomin.republika.pl/historia1.htm/11%20IV) 2014; F. Kasprzycki, *Działalność administracyjno-prawna biskupa płockiego Bogdana Sikorskiego*, t. 7: 1979, s. 33; Wierzbiński, *Duszpasterze*, s. 223.

PUCHACZEWSKI STANISŁAW (*23 XI 1907 r. w Gródku k. Wysokie Mazowieckie †28 XII 1974 r. w Ligowie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, proboszcz w Ligowie, więzień czasu wojny (P 69)

Był synem Antoniego i Anny z Chmielewskich. Uczył się w miejscowej szkole, a potem w gimnazjum w Drohiczynie. Następnie wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku. W dniu 19 czerwca 1933 r. przyjął święcenia kapłańskie z rąk abpa A. J. Nowowiejskiego. Potem był wikariuszem w Różanie. W dniu 9 listopada 1939 r. został aresztowany i uwięziony w Makowie Mazowieckim. Po uwolnieniu 14 listopada tego roku pracował nadal w Różanie.

Po wojnie pracował przy odbudowie zniszczonego miejscowego kościoła. W latach 1949-1964 był proboszczem w Różanie, a w latach 1964-1972 – proboszczem w Ligowie, pow. lipnowski. Tutaj wniósł znaczny wysiłek w pracach remontowych i konserwatorskich miejscowego kościoła oraz dokończył ogrodzenie cmentarza. W 1972 r. zrzekł się tego probostwa i osiadł jako rezydent. Był odznaczony godnością kanonika.

Zmarł na cukrzycę i pochowany został na miejscowym cmentarzu.

Album duchowieństwa 1, s. 219; Grzybowski, *Duchowieństwo XX/2*, s. 308-309; Grzybowski, *Martyrologium*, s. 227; Jacewicz, *Martyrologium*, z. 2, s. 318; Ossowski, *Kościół*, s. 158-167; Szoldrski, *Martyrologium*, s. 211; S. Wyczalkowski, *Kazanie na pogrzebie ks. kan. Stanisława Puchaczewskiego z dnia 30 XII 1974 r. wygłoszone przez*, MPP 1975, nr 8, s. 316-318.

PUCHAŁA DOBIEŚŁAW v. DOBEK, DOBKO h. Wieniawa (*ok. 1375 r. †1435 r.), rycerz, uczestnik wojny polsko-krzyżackiej, starosta bydgoski i gniewkowski

Pochodził z Węgiew (Wangri) k. Kalisza i był zwolennikiem nauk Jana Husa. Po raz pierwszy wymieniany jest w 1404 r. w księdze konsystorskiej gnieźnieńskiej. W okresie poprzedzającym wybuch wojny Polski z Zakonem Krzyżackim w 1409 r., razem z Zawiszą Czarnym i Januszem Brzozogłowym, przebywał na służbie u ówczesnego króla węgierskiego Zygmunta Luksemburczyka. W 1409 r. na wieść o wojnie porzucił wraz z Zawiszą obcą służbę i stanął w obronie ojczyzny. Jako uczestnik wojny polsko-krzyżackiej, w 1410 r. okrył się sławą w bitwie pod Koronowem. Następnie jako jeden z dowódców stacjonujących w Brodnicy, przyczynił się do zdobycia krzyżackiego zamku w Radzynie Chelmińskim. W listopadzie 1410 r., dowodząc stosunkowo nielicznymi załogami w Bobrownikach i Rypinie, odniósł błyskotliwe zwycięstwo nad

załogą zamku krzyżackiego w Golubiu, dowodzoną przez Hermana von Vilkensteina, która miała następnie „wypadami trapić ziemię dobrzyńską”. W czasie ataku „pobrano do niewoli wielu mnichów zakonnych i znakomitych rycerzy, z których żołnierze królewscy zdzierali zbroje, wiazali i prowadzili”. „Dwa tu wtenczas były zamki, z których niższy załoga niemiecka spaliła, aby być w stanie tem silniej górnego bronić, lecz i ten Polakom poddać się musiał” (SGKP, t. 2, s. 659). W 1414 r. był jednym z dowódców podjazdu polskiego działającego w okolicy młyna w Lubiczu k. Torunia, gdzie wyróżnił się w potyczce z oddziałem rycerstwa pruskiego. W czasie jednego ataku 200 Krzyżaków na polski oddział, rozbił siły wroga i wziął do niewoli 60 rycerzy.

Przypuszczalnie już przed 1418 r. król Władysław Jagiełło osadził go na Kujawach dla obrony ich granic od strony Pomorza Gdańskiego przed napadami Krzyżaków. W dniu 14 maja 1418 r. przed sądem ziemskim brzeskim skarżył starostę inowrocławskiego, Jana z Grabia, za wyrządzone zniszczenia w posiadłościach starostwa gniewkowskiego i na tej podstawie można wnioskować, że był już zarządcą tego starostwa. Jako starosta gniewkowski w imieniu króla przejął zapewne po śmierci biskupa włocławskiego, Jana Kropidły (zm. 3 III 1421) zamek Raciążek, który wiosną 1422 r. zwrócił kapitule włocławskiej. W 1423 r. stawał przed sądem w Kaliszu, a 18 maja 1424 r. przed sądem brzeskim przeciw bratu Jaranda, Mikołajowi z Wilkostowa k. Inowrocławia, żądając spłacenia nieuiszczonych dotąd 70 grzywien.

Począwszy od czerwca 1424 r., wspierał wyprawę Zygmunta Korybutowicza do Czech, prowadząc grupę zbrojnych przez Oświęcim, Racibórz, Opawę i Kraniów. Na Morawach i pograniczu morawsko-śląskim działał zapewne od początków 1428 r. Na Śląsku opanovał miasto Odry, które stało się ważnym ośrodkiem na drodze od Moraw do Śląska. W styczniu 1428 r. zdobył miasto Kluczbork. Na początku 1429 r. otrzymał od króla rozkaz opuszczenia Oder i mimo że następnie otrzymał od Władysława Jagiełły w zamian za to miasto starostwo bydgoskie, w dalszym ciągu pozostawał na Śląsku.

Latem 1431 r. pojawił się na Kujawach, zniszczonych przez wojska krzyżackie. Na początku października tego roku werbował rycerstwo na Mazowszu na celu urzędzenia wyprawy odwetowej na ziemię Zakonu. W tym celu gromadził zapasy żywności na zamku bydgoskim. W lutym 1432 r. postawie polscy, Jan z Koniecpolska i Mikołaj Lasocki, odpierali przed papieżem skargę przedstawiciela Zakonu z powodu osadzenia jego nad granicą pruską, zamiast w głębi Polski. Jednak w tym samym roku, bez wiedzy króla, powrócił na Śląsk i działał w jego wschodniej części, zakładając bazę w Kluczborku. Jesienią 1433 r., podczas odwetowej wyprawy króla polskiego na ziemię krzyżackie, jako starosta bydgoski dowodził artylerią ostrzeliwującą zamek w Jasińcu. W latach 1434 i 1435 r. był często oskarżany przez Zakon o naruszanie rozejmu polsko-krzyżackiego na pograniczu pomorsko-kujawskim. Na początku października 1435 r. ze swym przyjacielem, Piotrem Polakiem przygotowywał się do zdobycia zamku dybowskiego pod Toruniem, zajętego w 1431 r. przez Zakon Krzyżacki.

Nie założył rodziny. Brat jego, Zawisza był wicestarostą na starostwie bydgoskim.

M. Biskup, *Pogranicze kujawsko-pomorskie w Wielkiej Wojnie z Zakonem Krzyżackim w latach 1409-1411*, [w:] *Bitwa pod Koronowem 10 X 1410*, Bydgoszcz 1961, s. 21 i n.; Długosz, *Dzieje*, t. 5; A. Gąsiorowski, *Kariera Piotra Polaka z Lichwina (1428-1441)*, *Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza* 1980, t. 14, z. 1, s. 33, 35; Giziński, *Niepospoli*, s. 461-463; R. Kabaciński, W. Kotowski, J. Wojciak, *Bydgoszcz. Zarys Dziejów*, pod red. R. Kabacińskiego, Bydgoszcz 1980, s. 38; Kostanecki, *Wybitni obywatele*, nr 20, s. 25-26; Krajewski, *Dobrze zasłużeni*, s. 17-18; Z. H. Nowak, *Puchała Dobiesław*, PSB, t. 29; 1986, s. 323-325; Z. Nowak, *Sprawa przyłączenia Pomorza Słupskiego do Polski w latach 1419-1425*, *Zapiski Historyczne*, R. 39; 1974, z. 3, s. 103; S. Nowakowski, *Zamek bydgoski*, [w:] *Kalendarz Dziennika Bydgoskiego 1927*; Podgóreczny, *Niepospoli*, s. 300-301; A. Reiske, *Golub na przestrzeni dziejów*, *Golub-Dobrzyń 1939*, s. 14-15; SGKP, t. 2, s. 659.

PUDEŁKO z d. Grzymowicz ALEKSANDRA BRONISŁAWA (*9 VIII 1947 r. w Nowym Mieście Lubawskim), zootechnik, radna, społeczniczka (P 70)

Córka Józefa i Ireny z d. Reszka. Szkołę podstawową ukończyła w Górnicy w 1961 r., a następnie Liceum Ogólnokształcące w Brodnicy (1961-1965). W latach 1967-1972 studiowała w Wyższej Szkole Rolniczej w Olsztynie na wydziale zootechnicznym, gdzie uzyskała tytuł zawodowy inżyniera, specjalność – zootechnik. Studia podyplomowe w dziedzinie organizacji agroturystyki ukończyła w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie (1998).

Pracowała kolejno: Przedsiębiorstwo Wylęgu Drobiu w Bydgoszczy - Zakład Wylęgu Drobiu w Brodnicy 1965, instruktor drobiarstwa; w latach 1968-1970 – w Zakładzie Wylęgu Drobiu w Chełmnie; 1970-1971 – w Zakładzie Wylęgu Drobiu w Kcyni; 1971-1979 – w Zakładzie Wylęgu Drobiu w Chełmży. W latach 1979-1985 zajmowała się prowadzeniem domu i wychowaniem synów. W latach 1985-1994 pracowała w Związku Hodowców Drobiu w Toruniu na stanowisku dyrektora biura.

W 1981 r. przejęła rodzinne gospodarstwo rolne w Górnicy, a 1994 r. podjęła prywatną działalność agroturystyczną.

W latach 1996-2008 była prezesem Toruńskiego Stowarzyszenia Agroturystycznego; w latach 1998-2002 – radną Miasta i Gminy Górzno; 2002-2010 – radną powiatu brodnickiego.

W 1970 r. wzięła ślub ze Zbigniewem Pudełko (ur. 8 VII 1929 w Świeciu), synem Pawła i Marii z Wyrwickich. Z małżeństwa tego są dzieci: Dariusz (ur. 23 IV 1972), technik elektroniki i Wojciech (ur. 21 IX 1973), licencjat w zakresie rehabilitacji i turystyki po AWF w Poznaniu. Ma sześciu wnuków: Paulina (ur. 1998), Jakub (ur. 2001), Remigiusz (ur. 2001), Szymon (ur. 2005), Maksymilian (ur. 2005) i Aleksander (ur. 2009).

Autobiografia z 21 I 2014; Autopsja (2000-2014); *Rodzina Grzymowiczów*, red. M. Grzymowicz, Z. Grzymowicz, S. Grzymowicz, b.m.w. 2012, s. 119-121.

PUZYNA KONSTANTY h. Własnego (*13 IV 1929 r. w Warszawie †1989 r.), prawnuk Gustawa Zielińskiego ze Skępego, literat, dziennikarz (P 71)

Jego matka, Maria Letycja Puzyna (ur. 1909) była muzykiem i historykiem sztuki. Był prawnikiem Gustawa Zielińskiego ze Skępego.

Ukończył filologię polską na Uniwersytecie Jagiellońskim. Debiutował w 1947 r. jako krytyk teatralny. W latach 1955-1965 był kierownikiem literackim Teatru Dramatycznego w Warszawie. W latach 1956-1969 był zastępcą redaktora naczelnego miesięcznika „Dialog”, a od 1972 r. –redaktorem naczelnym tego pisma. Pisał eseje, zajmował się teorią i krytyką teatru. Był autorem opracowań dzieł literatury klasycznej i współczesnej. Wydał m. in.: *To, co teatralne*, *Burzliwe przygody*, *Syntezy za trzy grosze*, *Pólmrok*. W dniu 20 maja 1986 r. uczestniczył w sesji popularnonaukowej i nadaniu imienia Szkole Podstawowej w Skępem imienia Gustawa Zielińskiego.

Autopsja (1980-1989); <http://www.mapakultury.pl/art.pl,mapa-kultury,112403.html/21> II 2013; A. Micińska, *Konstanty Puzyna*, [w:] *Wędrówki bez powrotu*, przedm. A. Dobosz, Warszawa 2008; PRS, s. 169.

PYTLEWSKI BRONISŁAW (*11 X 1914 r. w Suradówku k. Lipna †po 2006 r.), żołnierz Września 1939 r., jeniec niemiecki, rolnik, ppor. Wojska Polskiego (P 72)

Był synem Bronisława i Walentyny ze Skulskich. Rodzice trudnili się prowadzeniem 30-morgowego gospodarstwa rolnego, położonego w miejscowości Suradówek k. Lipna. Ta też uczęszczał do szkoły powszechnej.

Po odbyciu zasadniczej służby wojskowej w 14. pułku piechoty we Włocławku, powrócił do rodzinnej wsi. W dniu 31 sierpnia 1939 r. został zmobilizowany i stał się do punktu zbiorczego w Lipnie, a następnie wraz z innymi zmobilizowanymi, przebył pieszo drogę do Włocławka. Zmierzając ze swoim oddziałem w kierunku stolicy, pod Sochaczewem został ranny. Po około miesięcznym pobycie w szpitalu, przetransportowano go na teren Niemiec. Od 28 września do 15 listopada 1939 r. przebywał w obozie jenieckim Hallinboster Stelag 1 IB. Z dniem 16 listopada 1939 r. został przeniesiony do dużego gospodarstwa rolnego jako jeniec-robotnik rolny u bauera Alfreda Krepie w Sehlen Obwod Alfeld-Leine, gdzie przebywał aż do zakończenia wojny.

W Niemczech założył rodzinę. Pod koniec kwietnia 1946 r. płynęli statkiem „Batory” z Lubeki do Gdyni. Najpierw skierowali się do domu rodzinnego Eugenii, do którego powrócilo z wojennej tułaczki rodzeństwo. Wkrótce przybyli do Suradówka, gdzie w sierpniu 1946 r. zmarł jego ojciec. W Radomicach kupił 5-hektarowe gospodarstwo rolne i tam mieszkał do 13 września 1964 r. Następnie przeprowadził się do Lipna. Od 1948 r. był pracownikiem sezonowym Krochmalni w Radomicach. W latach 1957-1972 pracował w Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” Jastrzębie-Kłock w Lipnie. W latach 1972-1976 zatrudniony był w Powiatowej Kolumnie Transportu Sanitarnego w Lipnie jako sanitariusz. W maju 1976 r., podczas wyjazdu karetki pogotowia do pacjenta, uległ wypadkowi. Od tego czasu przebywał na rencie inwalidzkiej.

Od lat 60. XX w. był członkiem organizacji kombatanckich. W 2001 r. mianowany został na stopień podporucznika Wojska Polskiego.

Z pierwszego małżeństwa ojca z Walentyną miał dwie siostry: Władysławę (1912-1990) i Apolonię (1913-1997), z drugiego związku z Martą – dwóch braci: Antoniego i Wiesława.

W czasie niewoli zapoznał Eugenię Gulczyńską (zm. 21 VII 1994), która 10 sierpnia 1940 r., wraz z 16-letnim bratem Ignacym, została zabrana przez Niemców z rodzinnego domu, położonego w miejscowości Lubstów. Przez 3 lata pracowała przymusowo w gospodarstwie Karla i Eleonory Steinbor w Sehlen. Później została wysłana do obozu Alfeld-Leine przy Gotindenstrasse nr 56 dla kobiet ciężarnych i matek niemowląt, gdzie pracowała przy produkcji amunicji. W dniu 13 maja 1944 r. w obozie tym urodziła się pierwsza córka, Halina, ale ślub młoda para mogła wziąć dopiero po zakończeniu działań wojennych, w dniu 19 maja 1945 r. w Alfeldzie, w strefie amerykańskiej.

Miał pięcioro dzieci, trzy córki: Halinę, Jadwigę i Jolantę oraz dwóch synów: Michała i Mariana. Mieszkał w Lipnie z córką Jolantą i jej rodziną.

Specjalski, *Lipno*, t. 5. s. 175-176.

PYZIKIEWICZ ZOFIA GENOWEFA (*2 VII 1906 r. w Rzochowie, pow. mielecki †po 1938 r.), nauczycielka

Była córką Feliksa i Bronisława z Kaniów. W dniu 23 czerwca 1926 r. ukończyła prywatne Seminarium Nauczycielskie Żeńskie im. Emilii Platerowej w Mielcu, a egzamin praktyczny przed Komisją Egzaminacyjną w Pułtusku zdała 23 czerwca 1930 r.

Od I lutego 1927 r. jako nauczyciel tymczasowy podjęła pracę w 6-klasowej Publicznej Szkole Powszechnej w Karniewie, w tej szkole zaliczono jej okres od 16 grudnia 1926 r. do 1 lutego 1927 r., kiedy pracowała jako nauczyciel kontraktowy, by począwszy od 1 lipca 1930 r. uzyskać status nauczyciela stałego. Od 1 grudnia 193 r. została przeniesiona na stanowisko nauczyciela stałego do 4-klasowej Publicznej Szkoły Powszechnej w Miszewie Murowanym. Z dniem 1 sierpnia 1938 r., decyzją Inspektora Szkolnego w Płocku, przeniesiona została do pracy w publicznej Szkole Powszechnej w Siecieniu na ziemi dobrzyńskiej.

K. Kłodawski, *Szkolnictwo elementarne (początkowe) na ziemiach polskich od końca XVIII wieku do roku 1939*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 10: 2006, s.121.

R

RACZKIEWICZ WŁADYSŁAW (*28 I 1885 r. w Kutaisi (Gruzja) †6 VI 1947 r. w Newmark (Wielka Brytania), prawnik, marszałek senatu RP, wojewoda pomorski, realizator projektu Wielkiego Pomorza, czterokrotny minister spraw wewnętrznych, prezydent RP na Obczyźnie (P 62)

Był synem Józefa, prawnika i dziadka, Władysława, po którym nosił imię, a którego zesłano na Syberię i skonfiskowano majątek za udział w powstaniu styczniowym. Po odbyciu kary powrót do kraju był zamknięty i na stałe osiedlił się w Gruzji. Po skończeniu gimnazjum w Kataisi, studiował matematykę i prawo na Uniwersytecie w Petersburgu, skąd został wydalony za przynależność do nielegalnego Polskiego Obozu Niepodległościowego. Po przerwie ukończył Wydział Prawa Uniwersytetu Dorpackiego i w 1911 r. odbył roczną służbę wojskową.

Osiedlił się w Mińsku Litewskim, gdzie uruchomił kancelarię adwokacką. W sierpniu 1914 r. został powołany do wojska carskiego w stopniu chorążego. Po rewolucji lutowej 1917 r. brał aktywny udział w organizowaniu oddziałów wojska polskiego i Naczelnego Polskiego Komitetu Wojskowego, którego został przewodniczącym. Był również kierownikiem Wydziału Wojskowego Komitetu Obrony Kresów Wschodnich w Warszawie. Od 13 września 1920 r. był szefem Zarządu Terenów Przyfrontowych i Etapowych, a od grudnia tego delegatem rządu RP w Wilnie. W czerwcu 1922 r. ministrem spraw wewnętrznych w rządzie Wincentego Witosa, a potem pełnił tę funkcję po raz drugi w rządzie Władysława Grabskiego, po raz trzeci – w rządzie A. Skrzyńskiego i czwarty w rządzie ministra M. Żyndrama-Kościałkowskiego. Wcześniej był wojewodą nowogrodzkim i na to stanowisko powtórnie powrócił po przewrocie majowym Piłsudskiego, 17 maja 1926 r. W grudniu 1930 r. z listy BBWR był marszałkiem senatu RP.

Po śmierci Józefa Piłsudskiego prezydent mianował go w dniu 16 lipca 1936 r. wojewodą pomorskim. Funkcję tę pełnił do wybuchu wojny. Był głównym architektem tzw. „Programu Pomorskiego”, przewidując integrację Pomorza z pozostałymi obszarami kraju wraz z przełamaniem barier regionalnych. Istotnym elementem jego polityki była decyzja o zmianie granic administracyjnych województwa pomorskiego i włączenie do jego składu powiatów: rypińskiego, lipnowskiego, nieszawskiego i włocławskiego z woj. warszawskiego oraz powiatów: bydgoskiego, inowrocławskiego, szubińskiego i wyrzyskiego z woj. poznańskiego.

Grębocin odwiedził z bp St. Okoniewskim, a Lubicz Gminę i Młyny wizytował w 1937 r.

Realizując program integracyjny Pomorza, wizytował Rypin i Lipno, do którego jadąc, zatrzymał się w Gminie Zbiorczej w Lubiczu. W rozmowie z wójtem,

Wincentym Śmiesznyim pytał o rozbudowę szkoły w Lubiczu Pomorskim, celem utworzenia jednostki ponadpodstawowej o kierunku handlowo-ekonomiczno-administracyjnym. Jako prezes Rady Naczelnej Towarzystwa Popierania Budowy Szkół widział możliwość wsparcia finansowego i temat ten podjął w starostwie lipnowskim i toruńskim. Jako człowiek wszechstronnie wykształcony rozumiał problemy szkolnictwa podstawowego, średniego i wyższego. Za jego staraniem z dniem 1 września 1937 r. przywrócono Toruniowi Kuratorium Okręgu Szkolnego Pomorskiego, a także Sąd Apelacyjny Pomorski oraz utworzono po raz pierwszy w Urzędzie Wojewódzkim Pomorski Oddział Sztuki. Był także gorącym orędownikiem założenia w Toruniu uniwersytetu. Utworzona specjalna komisja rozpoczęła nawet działalność propagandową i finansową, organizując zbiórki pieniężne na ten cel. Wybuch drugiej wojny światowej przekreślił te ambitne plany.

Dnia 4 września 1939 r. wojewoda pomorski Władysław Raczkiewicz podpisał w swym urzędzie ostatni dekret powołujący Artura Szulca, właściciela fabryczki przy ul. Klonowica, zasłużonego dla miasta Torunia mistrza ślusarskiego, na tymczasowego prezydenta Torunia i niebawem odbył rozmowę z biskupem Stanisławem Okoniewskim, z którym łączyły go zapatrywania polityczne i program repolonizacji Pomorza. Biskupowi przedstawił dowody dostarczone przez polski wywiad, potwierdzające, że bp Okoniewski, wojewoda Raczkiewicz i starosta Kalkstein umieszczeni zostali na czarnej liście niemieckiej, zajmując pierwsze pozycje skazanych do likwidacji. Biskup odmówił opuszczenia diecezji. Na to wojewoda miał zapytać: „który pasterz jest lepszy: żywy działający z odległości, czy martwy wśród nich?”

Od 30 września 1939 r. był prezydentem RP na uchodźstwie.

M. M. Drozdowski, *Władysław Raczkiewicz, prezydent RP*, t. 1-2, Warszawa 2002; Giziński, *Niepospolici*, s. 463-467; S. Giziński, *Strażacy ziemi dobrzyńskiej i Pomorza w walkach niepodległościowych 1914-1929*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 6: 2002, s. 76; W. Korpalska, *Władysław Raczkiewicz*, SBPN, t. 4: 1997, s. 26-27; *Kto kim był*, s. 155; R. Wapiński, *Życie polityczne Pomorza w latach 1939*, Warszawa-Poznań-Toruń, 1983, s. 228-229; *Wielka lustr. encykl. powszechna*, t. 23: 2004, s. 43; M. Wojciechowski, *Władysław Raczkiewicz – działacz społeczny i państwowy na Wileńszczyźnie i Pomorzu w okresie międzywojennym (ocena jego działalności w nieznanym przemówieniu z lipca-sierpnia 1939 r.)*, [w:] *Europa Orientalis*, Toruń 1996, s. 483-492.

RACZKOWSKI MICHAŁ (*7 X 1990 r. we Włocławku), historyk, wydawca (R 2)

Syn Włodzimierza Kazimierza i Bolesławy z Jasińskich, małorolnych gospodarzy. Dziadek Stefan brał udział w kampanii wrześniowej w 144. pułku piechoty, który walczył w obronie Warszawy. Drugi dziadek, Mieczysław Jasiński w sierpniu 1939 r. został zmobilizowany do 14. pułku piechoty we Włocławku. Uczestniczył w wojnie obronnej, w trakcie której dostał się do niewoli niemieckiej. Przebywał w Stalagu VIII-B, później zaś został przeniesiony do Oflagu II-B i II-D. Od marca do sierpnia 1944 r. był umieszczony w Stalagu V-B. Do domu powrócił dopiero w 1945 r.

Naukę rozpoczął w Szkole Podstawowej w Szczytnie w 1996 r. Po likwidacji placówki oświatowej we tej wsi, kontynuował kształcenie w Szkole Podstawowej w Choceniu, którą ukończył w 2003 r. W tej samej miejscowości uczęszczał do Gimnazjum im. Jana Pawła II, której absolwentem został w 2006 r. W latach 2006-2009 pobierał naukę w Społecznym Liceum Ogólnokształcącym im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Choceniu.

W latach 2009-2012 studiował na Uniwersytecie im. Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Tytuł zawodowy licencjata uzyskał na podstawie rozprawy pod tytułem *Szkola Podstawowa w Szczytnie gmina Chocień w latach 1892-2001*, przygotowanej pod opieką dra hab. A. Mietza. W tym samym roku podjął studia magisterskie na tymże uniwersytecie. Także na UKW pod kierunkiem prof. M. Krajewskiego przygotował i obronił 24 kwietnia 2014 r. obszerną pracę magisterską – monografię wsi Szczytno w pow. włocławskim pt. *Dzieje wsi Szczytno gmina Chocień (do roku 1989)*, (rec. prof. A. Kotowski). Ubiega się o studia doktoranckie na jednej z polskich uczelni.

Od stycznia 2013 r. jest członkiem Bractwa Miłośników Ziemi Chodeckiej.

Jest autorem biografii Antoniego Byszewskiego, która została wydana wraz z jego pamiętnikiem pt. *W służbie ludziom i Ojczyźnie. Pamiętnik Antoniego W. Byszewskiego (1876-1963)*, (życiorysem autora poprzedził M. Raczkowski, pod red. M. Krajewskiego), (2013) oraz współautorem (wspólnie z A. Iżycką) książki biograficznej pt. *Szkice z historii rodziny Pawlaków i Raczkowskich. Studia ofiarowane prof. Marianowi Pawlakowi* (2013). Wydanie swoich publikacji organizuje sam.

W roku akademickim 2008/09 był stypendystą Prezesa Rady Ministrów.

Autobiografia z 14 V 2013 r., Autopsja (2012-2014).

RACZKOWSKI STANISŁAW (*26 V 1893 r. w Julianowie k. Ugoszcza w pow. rypińskim †24 IV 1943 r. w Ryplinie), robotnik, działacz organizacji lewicowych (R 3)

Był synem Antoniego i Ludwiki, robotników rolnych w majątku Ugoszcz. Od wczesnej młodości pracował w majątkach rolnych w powiecie rypińskim. Od 1930 r. mieszkał w Ryplinie i pracował w miejscowym tartaku, gdzie w 1936 r. stracił prawą rękę.

W połowie lat dwudziestych wstąpił do Komunistycznej Partii Polski i działał w jej szeregach aż do rozwiązania w 1938 r. Ponadto był aktywistą związków zawodowych. W 1935 r. należał do organizatorów Związku Zawodowego Pracowników Komunalnych i Instytucji Użyteczności Publicznej, obok takich działaczy lewicowych, jak: Franciszek Jarecki, Wincenty Warda, Lubomir Załęski i Stefan Meller. Aktywnie działał także w Związku Zawodowym Robotników Rolnych, obok Stefana Mellerera, Józefa Szwolgina i Jana Ostrowskiego. W 1939 r. z listy tego ostatniego związku został wybrany do Rady Miejskiej w Ryplinie. Był organizatorem i uczestnikiem licznych strajków i demonstracji. Za tę działalność był kilkakrotnie aresztowany, m. in. w 1926 r. został skazany na 6 miesięcy więzienia.

We wrześniu 1939 r., wraz z innymi działaczami lewicowymi, zorganizował w Ryplinie konspiracyjną organizację pn. „Czerwona Milicja Ludowa”. Następnie był organizatorem i przewodniczącym Rewolucyjnych Rad Robotniczo-Chłopskich „Młot i Sierp” w Ryplinie. W 1942 r. należał do czołowych organizatorów Polskiej Partii Robotniczej na terenie pow. rypińskiego i przyjął na siebie obowiązki sekretarza konspiracyjnego Komitetu Powiatowego PPR w Ryplinie. Wiosną 1943 r. został aresztowany przez policję niemiecką, a następnie zwolniony ze względu na agonalny stan zdrowia. Zmarł na gruźlicę płuc.

W 1922 r. ożenił się z Marianną z Dąbrowskich.

AP Bydgoszcz, Urząd Wojewódzki Pomorski, sygn. 4602, Sprawozdanie wojewody pomorskiego ze stanu bezpieczeństwa za miesiąc czerwiec 12938 r.; J. Chamot, *Pierwsi bojownicy*, Pomorze 1961, nr 7, s. 4; Ciechanowski, *Ruch*, s. 73, 76, 292, 295; *Brzuze*, s. 357; Krajewski, *Lewicowy ruch*, s. 160; Krajewski, *Ruch oporu na Kujawach i ziemi dobrzyńskiej*, s. 23, 27; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 175, 183, 331, 402-403; *Okręg płocki*, passim; Podgóreczny, *Niepospolicy*, s. 238; Ptasinski, *Na północ*, s. 41, 51, 52, 91, 106, 107, 138; *Rypin między wojnami*, pass.

RADOLIŃSKI KORNELI (†po 1811 r.), kapłan zakonny, bernardyn, administrator parafii rypińskiej Na początku XIX w. spotykamy go w Klasztorze Ojców Bernardynów Skępem. W latach 1806-1809 pełni urząd wikariusza-substytutu (w zastępstwie proboszcza) w Ryplinie, w czasie, gdy komendantem był Jan Jasiński, rezydując w Skrwilnie na urzędzie proboszcza. Funkcje tę pełnił ponownie w latach 1809-1811, kiedy komendantem parafii w Ryplinie był ks. Paweł Grzyszpianowicz. Ten ostatni był proboszczem rypińskim w latach 1811-1848.

Duszpasterze parafii, <http://www.sw-trojca-rypin.home.pl/duszpasterze-parafii/2012012014>; *Parafia*, s. 468; *Tyc, Parafia św. Trójcy*, s. 109.

RADZICKI ANDRZEJ (XIX w.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Dobrzejewicach, budowniczy kościoła

W sierpniu 1892 r. został proboszczem w Dobrzejewicach po ks. Michale Peża. Posługę duszpasterską sprawował tu do sierpnia 1899 r. W ciągu tego czasu dokończył budowę kościoła, która została poświęcona w dniu 22 października 1893 r. Zainicjował także budowę nowego cmentarza, gdzie do dziś znajduje się żeliwny krzyż poświęcony zmarłemu w 1855 r. ks. Ludwikowi Milewskiemu. Wniósł poważne zasługi w powstanie i rozwój w Dobrzejewicach Ochotniczej Straży Pożarnej, którą utworzono w kwietniu 1894 r. po niszczyielskim pożarze tej wsi.

Historia (straży dobrzejewickiej), <https://sites.google.com/site/dobrzejewice87123/historia/2012012014>; *Pawlowski, Obrowo*, s. 91-92.

RADZIKOWSKI ANDRZEJ (ANDRZEJ z Woli, Radzik (Radzików) i Kutna) h. Ogończyk (†po 1 I 1398 r.), właściciel ziemski, kasztelan dobrzyński

Był synem Piotra Ogonia z Radzik i Woli h. Ogon (zm. między 1364 a 1367), kasztelana dobrzyńskiego. Najpierw posiadał wieś Umień w Łęczycy i Lubin w ziemi dobrzyńskiej, które przekazał bratu Piotrowi, miecznikowi dobrzyńskiemu. Za życia ojca pisał się z Umienia w Łęczycy (1364), potem z Radzikowa (Radzik) w ziemi dobrzyńskiej. W dniu 29 lutego 1367 r. występował jako właściciel wsi Umień (Unień) w Łęczycy, kiedy to król Kazimierz nadał w Łęczycy tej wsi prawo niemieckie.

W dniu 26 grudnia 1367 r. był już po ojcu kasztelanem dobrzyńskim i pozostał nim, z pewnymi przerwami, do roku 1398, a może nawet do roku 1400, kiedy na tym stanowisku pojawił się jego wnuk, Janusz. W dniu 20 marca 1384 r. nabył od ks. Siemowita za 400 kop groszy Kuczbork, a 25 grudnia 1386 r. – Kutno. Występował wtedy z tytułem *Andreas de Radzikowo* i jest to pierwsze wzmianka o posiadaniu Radzik przez Ogończyków. Nabytki na Mazowszu stały się uzupełnieniem dobrzyńskiej fortuny jego następców. Był świadkiem zastawu ziemi dobrzyńskiej Krzyżakom przez Władysława Opolczyka w dniu 27 lipca 1392 r. w Malborku. Dał początek Kuczborskim h. Ogończyk z Kuczborka w pow. szreńskim w woj. płockim.

Okolo 1384 r. do Radzik przeniósł swoją siedzibę i to mogło to stanowić początek budowy tam zamku, a impulsem do tegoż mogła być budowa rezydencji w Sadłowie przez kasztelana rypińskiego, Piotra Świnę.

Wraz z braćmi dokonał podziału dóbr, zatrzymując dla siebie Wolę i Radziki. Lubin k. Kikoła wraz z Umieniem w Łęczycy przekazał bratu Piotrowi, miecznikowi dobrzyńskiemu (1377-1392).

Z nieznaną nam żoną, miał synów: Piotra z Umienia i Lubina, miecznika dobrzyńskiego; Mikołaja z Trutowa i Woli, chorążego dobrzyńskiego oraz Mikołaja z Kutna (zm. po 1413), ojca Jakuba (Jakusza).

Bieniak, *Elita*, s. 35-36; J. Bieniak, *Piotr Ogon z Radzików i Woli*, PSB, t. 26, s. 428; Bieniak, *Średniowiecze*, s. 29-30; Bieniak, *Terytorium*, s. 36; Biliński, *Szlachta*, s. 223; Boniecki, *Herbarz*, t. 11, s. 245-246, t. 13, s. 89, 95; DKM, nr 48; Gałkowski-Żuchowski, *Wąpielsk*, s. 400, gdzie tylko syn Mikołaj; Kajzer, *Zamek Świnków*, s. 15; Kajzer-Horonzak, *Budownictwo obronne*, s. 90-91, 177, gdzie jako datę budowy zamku podano rok 1413; KDP, t. 2, s. 754, 756, 759, 763, 764; Lasocki, *Dostojnicy*, s. 39, 53; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 33; J. Pakulski, *Jeszcze o zastawie Złotorii i ziemi dobrzyńskiej Krzyżakom przez Władysława Opolczyka 1391-1392*, *Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie* 1995, t. 9, s. 22-23; Pełnikowska, *Sygnatariusze*, s. 26-27; *Przekleństwo matki*, Płock 1935, s. II-III; PSB, t. 26: 1981, s. 428 (tamże literatura); RZD, t. 23, cz. 2, s. 72, 88; *Zabytki*, s. 201; Z. Żuchowski, *Ziemia dobrzyńska po wielkiej wojnie z Zakonem Krzyżackim i pokoju w Toruniu*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 16: 2012, s. 180.

RADZIKOWSKI JAKUB (Jakusz) h. Ogończyk (†m. 1434 a 1435 r.), właściciel ziemski, chorąży mniejszy i większy dobrzyński

Był synem Mikołaja z Kutna i wnukiem Andrzeja. W latach 1413-1434 widzimy go jako właściciela Radzik w Rypińskim, bowiem w roku 1413, w wyniku podziałów dokonanych w Lipnie z braćmi: Januszem, Piotrem, Janem, Andrzejem i Ottem, Radziki wzięły tę wieś na wyłączną własność.

W hierarchii publicznej widzimy go 28 października 1409 r. jako świadka, wraz z bratem Januszem, przy dokumencie wielkiego mistrza Ulryka von Junginge-

na, nadającym prawo chełmińskie mieszkańcom ziemi dobrzyńskiej. Od 13 lipca 1425 r. do 1433 r. był chorążym mniejszym dobrzyńskim, a urząd ten przekazał Aleksemu z Płomian. Z tytułem chorążego był obecny w dniu 13 lipca 1425 r. na rokach ziemskich w Rypinie przy oczyszczaniu szlachectwa braci: Mikołaja, Michała, Szymona i Jana h. Lubicz z Sterdyni w pow. drohickim, Stanisława z Księżopola, Wojciecha Pawła z Kozieradów i Stefana. W 1434 r. był chorążym większym dobrzyńskim. Na chorążostwie dobrzyńskim zastąpił go Jerzy z Lasotek. W 1434 r. poręczał następstwo tronu dla jednego z synów Władysława Jagiełły.

Bieniak, *Elita*, s. 35-36; Bieniak, *Średniowiecze*, s. 30; Biliński, *Szlachta*, s. 142-143; Biskup, *Materiały*, s. 81; Gałkowski-Żuchowski, *Wąpielsk*, s. 401; KDP, t. 2, nr 578; Lasocki, *Dostojnicy*, s. 137; Pełnikowska, *Sygnatariusze*, s. 27.

RADZIKOWSKI JAN h. Ogończyk (†1 1526 r.), kasztelan rypiński

Mógł być bratem Mikołaja Radzikowskiego (zm. 1518), kasztelana dobrzyńskiego. W 1522 r. występował jako kasztelan rypiński i był nim jeszcze w 1525 r. Na kasztelanii rypińskiej zastąpił go w styczniu 1526 r. Feliks Szreński.

Biliński, *Szlachta* s. 143; Gałkowski-Żuchowski, *Wąpielsk*, s. 401; *Matr. sum.*, t. 4, nr 14482; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 135; *Urzednicy*, nr 1428, 1740; T. Żebrowski, *Radzikowski Mikołaj h. Ogończyk*, PSB, t. 30/1: 1987, s. 85-86.

RADZIKOWSKI MIKOŁAJ h. Ogończyk (*ok. 1460 r. †ok. 1518 r.), kasztelan słoński, rypiński i dobrzyński

Urodził się zapewne na zamku w Radzikach w ziemi dobrzyńskiej. Był wnukiem Jakuba, chorążego dobrzyńskiego, sygnującego w 1434 r. obietnicę obioru Władysława Jagiellończyka na króla Polski. Po ojcu odziedziczył Radziki. W 1497 r. uczestniczył w wyprawie wołoskiej, podczas której w obozie koło Suczawy król Jan Olbracht nadał mu dobra skonfiskowane szlachcie za niestawienie się na wyprawę. Posiadał Radziki Duże i Małe, Łapinoź, Chojno, Zduniec, Ostrów oraz część Rętwin, Piórkowo, Wąpielsk, Złotopole i inne wsie w ziemi dobrzyńskiej. W 1497 r. był kasztelanem słońskim, zajmując to stanowisko po krewnym Piotrze Działyńskim, poświadczonym na tej kasztelanii w 1488 r. W 1501 r. po Mikołaju Kretkowskim otrzymał kasztelanię rypińską, na której poświadczony został w dniu 13 kwietnia 1502 r. W dniu 4 maja 1503 r. awansował na kasztelana dobrzyńskiego, zajmując ją po śmierci Mikołaja Sokołowskiego, jednakże jeszcze 27 lipca tego roku w aktach biskupich tytułowany był kasztelanem rypińskim. W początkach maja 1505 r. był świadkiem zatwierdzenia przez króla statutu Jana Łaskiego. Natomiast w latach 1505-1506 był poborcą podatków z ziemi dobrzyńskiej. W 1515 r., z polecenia króla, wraz z innymi rozpatrywał pretensje kasztelana rypińskiego, Jana Balińskiego do sum zabezpieczonych na Starym Rypinie.

Mimo znacznych posiadłości, zaciągał niekiedy pożyczki od sąsiadów, jak np. od Józefa Księżkiego, który testamentem przeznaczył należne mu od Ra-

dzikowskiego 15 kóp groszy na kielich do kościoła w Świdziebni w ziemi dobrzyńskiej. W 1502 r. zobowiązał się wobec biskupa Wincentego Przerębskiego wrócić kościołowi w Chojnie zabrane uposażenie i dodał jeszcze do niego łakę. Ok. 1510 r. przebudował zamek w Radzikach, wzniesiony około 1384 r. przez Andrzeja z Radzik (Radzikowskiego Andrzeja). Z jego czasów pochodzi także kościół w Radzikach.

Z małżeństwa zawartego ok. 1490 r. z nieznaną nazwiska Franciszką, miał syna Jana (w 1525 kasztelana rypińskiego, zmarłego bezdzietnie w 1525, w styczniu 1526 kasztelanem po nim otrzymał Feliks Szeński) oraz pięć córek: Małgorzatę, w 1513 r. za Piotrem Pleckim z Pleckiej Dąbrowy h. Doliwa z Dąbrowy, która przejęła dobra radzikowskie; Zofię, żonę Sędziwoja Żelskiego h. Ogończyk, syna Jana Działyńskiego, kasztelana słońskiego; Katarzynę, żonę Jakuba Narzymskiego, kasztelana plockiego; Barbarę (Dorotę), żonę Andrzeja Łosia z Wronowego h. Dąbrowa, stolnika ciechanowskiego oraz Helenę, drugą żonę Stanisława Ławskiego h. Pobóg, kasztelana liwskiego, która ok. 1544 r. odziedziczyła Chojno wraz z przyległościami.

Podział majątku po nim, dokonany w 1540 r. w Rypinie, doprowadził do wydzielenia Radzik Małych, które przejęła Zofia, żona Sędziwoja. Natomiast po układach Małgorzaty z siostrzeńcami, synami Barbary, Radziki przeszły w ręce Pleckich, stąd w 1564 r. właścicielem Radzik był już syn Piotra i Małgorzaty Pleckich – Stanisław. Potem dobra te dziedziczyła córka Stanisława, Barbara Plecka, żona Walentego Kucińskiego.

Jego następca na kasztelanii dobrzyńskiej, Stanisław Kościelecki, w 1521 r. wystarał się u króla o zabezpieczenie na dobrach starostwa 1.200 florenów dla wdowy po swym poprzedniku i krewnym, Franciszki.

Acta capitul., t. 2, nr 206, 234, 386; AD Płock, dokument papierowy nr 28, *Acta Episcopalia* nr 4, k. 179; Idem, *Acta Officialia Plocensia* nr 182, k. 143 v., *Acta Officialia Puloviensia* nr 131, k. 214 v.; AGAD, Bobrownickie ziemskie obligatorium 1, k. 40-43; CDP, t. 2, nr 578; Biliński, *Szlachta*, s. 142-144, gdzie Jan miałby być bratem Mikołaja; Boniecki, *Herbarz*, t. 5, s. 153, t. 13, s. 76, 89; Gałkowski-Żuchowski, *Wąpielsk*, s. 401-402; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=202714/20> | 2014; Kajzer-Horonzjak, *Budownictwo obronne*, s. 90-91, 177; *Katalog*, z. 12, s. 9-10; KDP, t. 1, s. 229; Krajewski, *Mikołaj Radzikowski herbu Ogończyk*, Kronika Rypińska 1991, nr 6, s. 5; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 130; Lasocki, *Dostojnicy*, s. 7, 21, 22, 40, 151; W. Mąkowski, *Historyczne tło powieści*, [w:] F. S. Dmochowski, *Przekleństwo matki*, Płock 1935, s. III, IV; Niesieki, *Herbarz*, t. 5, s. 430; Pełnikowska, *Sygnatariusze*, s. 26-27; PRS, s. 171; RZD, t. 2, cz. 2, s. 89; SGKP, t. 1, s. 621, t. 9, s. 470; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 135; *Urzędnicy*, nr 1426, 1736, 1808; *Zabytki*, s. 201; Załuski, *Szkie*, s. 35; T. Żebrowski, *Radzikowski Mikołaj h. Ogończyk*, PSB, t. 30/1: 1987, s. 85-86; Z. Żuchowski, *Radziki Duże i Wąpielsk, zarys dziejów miejscowości do 1939 r.*, [w:] *Z dziejów ziemi dobrzyńskiej*, t. 2: 1998, s. 72; Z. Żuchowski, *Ziemia dobrzyńska po wielkiej wojnie z Zakonem Krzyżackim i I pokoju w Toruniu*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 16: 2012, s. 180. Zychliński, *Księga*, t. 16, s. 186, gdzie w 1505 r. mianuje go miecznikiem dobrzyńskim.

RADZIKOWSKI PIOTR h. Ogończyk (†ok. 1364-1367 r.), właściciel ziemski, kasztelan dobrzyński
Był synem Piotra Ogona, kasztelana dobrzyńskiego. Był prawdopodobnie pierwszym właścicielem Radzik,

ale posiadał też dwie inne wsie w ziemi dobrzyńskiej: Wolę i Lubin oraz Umień w ziemi łączyckiej.

W działalności publicznej widzimy go po raz pierwszy w 1325 r., kiedy jego nazwisko pojawiło się na dokumencie nadania bożogrobcom miechowskim kaplicy w Suminie k. Lipna, a potem w 1329 r., kiedy książę dobrzyński, Władysław nadał czterem wsiom, należącym do Piotra i jego braci: Pawła, kasztelana łączyckiego, Marcina, podkomorzego łączyckiego i Jakuba, jako świadek przy nadaniu przez księcia Władysława Płonnego Małego Henrykowi z Kowalewa. W latach 1350-1364 był kasztelanem dobrzyńskim. Na dokumencie z 1350 r. przystawił swoją pieczęć z wizerunkiem herbu Ogon (Ogończyk).

Dnia 26 grudnia 1367 r. kasztelanem dobrzyńskim był po nim już jego syn, Andrzej.

Poza Andrzejem, pozostawił synów: Piotra, miecznika dobrzyńskiego (1377-1392), właściciela Umienia i Lubina oraz Mikołaja z Trutowa i Woli, chorążego dobrzyńskiego.

Bieniak, *Elita*, s. 35; J. Bieniak, *Piotr Ogon z Radzików i Woli*, PSB, t. 26, s. 428; Bieniak, *Średniowiecze*, s. 29; Bieniak, *Wielkopolska*, s. 94-98; Biliński, *Szlachta*, s. 103; Gałkowski-Żuchowski, *Wąpielsk*, s. 402, gdzie ojciec jego miałby być (!) wojewodą dobrzyńskim; Kajzer, *Zamek w Radzikach*, s. 15; KDP, t. 2, nr 487; Lasocki, *Dostojnicy*, s. 6; Pełnikowska, *Sygnatariusze*, s. 49.

RADZIKOWSKI WIKTOR (*28 II 1834 r. w Lipsku, w pow. augustowskim †26 X 1908 r. w Ciechanowie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, proboszcz w Świdziebni, proboszcz i dziekan rypiński (R 4)

Był synem Wojciecha i Marianny z Włoczków. Po ukończeniu szkoły parafialnej wstąpił do Seminarium Duchownego w Płocku. Po otrzymaniu święceń kapłańskich 22 czerwca 1862 r. został wikariuszem w Świdziebni, gdzie w 1870 r. został administratorem. Tu wykazał wiele inicjatywy w sprawach organizacyjnych i duszpasterskich. W lipcu 1876 r. rozpoczął budowę nowego, murowanego kościoła według projektu arch. L. Gosławskiego, jako że poprzednia, drewniana świątynia uległa spaleni 28 lipca 1875 r. Nowy kościół konsekrował bp A. Gintowt już 14 września 1879 r.

W styczniu 1883 r. przeniesiony został na probostwo do Bieżunia, a z dniem 2 grudnia 1886 r. otrzymał nominację na proboszcza i dziekana rypińskiego. W trakcie pobytu w Rypinie w 1889 r. wybudował okazały budynek plebanii oraz przeprowadził remont kościoła św. Ducha. W 1888 r. gubernator płocki zawiadomił kancelarię warszawskiego generała gubernatora, że odmawiał on wystawiania zaświadczeń w języku rosyjskim z odbytej spowiedzi wielkanocnej uczniom prorosyjskiego Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie k. Skępego.

W listopadzie 1890 r. przeniesiony został do Ciechanowa, gdzie pracował do końca życia.

Tam został pochowany.

Album duchowieństwa 1, s. 222, gdzie, zapewne pomyłkowo, data urodzenia – 28 listopada 1839 r.; APAr. Rypin, Kronika Parafialna, t. 1, s. 7 i n.; *Dekanat rypiński*, s. 184; Echa Płockie i Łomżyńskie 1902, nr 86, s. 2; Grzybowski, *Duchowieństwo XIX/2*, s. 322-323; Korespondent Płocki 1996, nr 84; Kubicki,

Bojownicy, s. 610; J. Lasocki, *Śp. ks. Wiktor Radzikowski*, MPP 1908, nr 11, s. 300-302; Mazur 1908, nr 86, s. 3; MPP 1906, nr 5, s. 133; 1908, nr 6, s. 194; *Parafia*, s. 470, gdzie mylne daty z jego biografii, dotyczące m. in. obsadzenia w Bieżuniu – od 1882 r., zamiast – od stycznia 1883, oraz w Rypinie – 27 stycznia 1887 r., zamiast 2 grudnia 1886; *Parafia w Świedziebni*, s. 464-465, gdzie także mylne daty z jego biografii; *Przegląd Katolicki* 1888, nr 38, s. 602; 1894, nr 2, s. 27; *Tyc, Parafia św. Trójcy*, s. 84, 111; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 20.

RADZIWIŁŁOWA z Lubomirskich ANNA MARIA v. MARIANNA KAROLINA (*1730 r. w Głogowie Małopolskim k. Rzeszowa †10 I 1795 r. w Tarnowie), miecznikowa litewska, zarządczyni starostwa złotoryjskiego (R 5)

Była córką Jana Kazimierza Lubomirskiego h. Czerniawa, starosty bolimowskiego i Urszuli z Branieckich, wnuczką hetmana wielkiego koronnego Hieronima Augustyna Lubomirskiego i siostrzenicą hetmana Jana Klemensa Branickiego.

W 1747 r. mianowana została damą Krzyża Gwiazdźstego dworu wiedeńskiego. Od 1765 r. przebywała w Złotorii pod Toruniem, urządzając dom, ogród i „ekonomię”, w przekazanym przez Jana Klemensa Branickiego starostwie na zasadzie poddzierżawy. Okazała się dobrą zarządczynią starostwa, podejmując starania, mające na celu podniesienie jego rentowności. Przeprowadziła tu na szeroką skalę prace budowlane. W jej czasach zbudowano pałac w Krobi Górnej, w folwarku nazywanym od jej imienia Marienhoff. Po śmierci Branickiego (9 grudnia 1771) zmienił się status prawny poddzierżawionego starostwa złotoryjskiego przez M. Radziwiłłową. W dniu 1 sierpnia tego roku polecono wykonać mapę starostwa, a 19 kwietnia 1777 r. – dodatkową lustrację całego starostwa.

W grudniu 1753 r. wyszła za mąż za miecznika litewskiego, ks. Karola Stanisława Radziwiłła, zw. „Panie Kochanku”, znanego z hulaszczego trybu życia, z którym rozwiodła się w 1763 r.

Pochowana na cmentarzu w Tarnowie, gdzie jest pomnik nagrobny, w postaci obelisku, a który wznosił jej wychowanek, Jan Potocki. Wedle słów Józefa Wybickiego „*dusza i obszerne wiadomości (księżnej miecznikowej) wielce ważną rolę w sprawie Ojczyzny miały*”. Znacznie żywoźniejsza niż pamięć o „damie konfederatce”, okazała się jednak legenda z tłem romansu.

AGAD, Archiwum Radziwiłłów, Dz. IV/715, Dz. V/1334, Dz. VI/II 80 a, Dz. XI/175-177; Dworzaczek, *Genealogia*, cz. 2, tab. nr 164; Giziński, *Niepospolici*, s. 467-468, gdzie tylko imię - Maria; *Lustracje*, s. 11-28; PSB, t. 17: 1963, s. 634-635, t. 30: 1987, s. 402-409; J. Reuter, *Radziwiłłowa Lubomirska*, <http://tarnowski.kurierkulturalny.blox.pl/2011/09/Radziwilowa-Lubomirska.html> 11 II 2014; *Wielka lustr. encykl. powszechna*, t. 23: 2004, s. 94.

RADZYMIŃSKI IGNACY (*23 II 1826 r. we wsi Mordzele Bielne w pow. pułuskim †25 III 1898 r. w Nowym Mieście), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Rogowie, dziekan rypiński, uczestnik powstania 1863/1864 r.

Kształcił się w Pułtuskim, gdzie w 1847 r. też wstąpił do tamtejszego seminarium. Wyświęcony na kapłana został w 1851 r. W latach 1856-1877 sprawował funkcję administratora parafii Rogowo. Przez krótki czas

pełnił obowiązki dziekana rypińskiego. W czasie powstania styczniowego namawiał parafian z Rogowa i okolic do walki z wojskami rosyjskimi i ukrywał powstańców na plebanii.

W lipcu 1863 r. został aresztowany, jednak wkrótce potem zwolniony, dzięki masowemu wstawiennictwu rogowskich parafian. W 1864 r. przeprowadził kapitalny remont świątyni w Rogowie. Świątynia ta spłonęła w 1871 r., w ciągu następnych lat pobytu w Rogowie zbudował nowy, murowany kościół, stojący do dzisiaj. W 1877 r. został przeniesiony na probostwo do Drobin, a stamtąd w 1885 r., na własne żądanie, do Nowego Miasta, gdzie zmarł.

APar. Rogowo, Kronika Parafii w Rogowie, spisana od czasów najdawniejszych do 1873 r.; *Catalogus cleri saecularis ac regularis dioecesis Plocensis, anno 1874*; Galkowski-Piotrowski, *Rogowo*, s. 291; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 208, 308; Lissowski, *Powstanie*, s. 97-98; (Nekrolog), *Echa Płockie i Łomżyńskie* 1898, z 3 IX, s. 3.

RADZYMIŃSKI JAN (*ok. 1843 r. †29 III 1864 r. pod Łapinóżkiem), powstaniec i ofiara insurekcji 1863/1864 r.

Pochodził z Kowalewa w ówczesnym w zaborze pruskim. W marcu 1864 r. zgłosił się do oddziału ochotników, którzy kierowali się z zaboru pruskiego do ziemi dobrzyńskiej pod wodzą kpt. Adolfa Kossakowskiego. W dniu przeprawy pod Słoszewami po prawej stronie Drwęcy, zginął w czasie potyczki z Moskalami pod Łapinóżkiem już na terenie ziemi dobrzyńskiej. Administrator parafii Radziki Duże, proboszcz osiecki ks. Tomasz Bronowski spisał jego akt zgonu pod numerem 25.

Wraz z siedmioma innymi powstańcami pochowany został na cmentarzu w Radzikach Dużych.

Jego nazwisko znajduje się na pomniku wzniesionym 11 listopada 1938 r. na wspólnej, powstańczej mogile na tym cmentarzu.

Archiwum Kościoła Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich (mormoni) w Salt Lake City (USA), Księga zgonów parafii Radziki; Bukowski, *Pomorze*, s. 153; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 142-143, 298, 308; Krajewski, *Powstanie*, s. 116; Krajewski, *Powstanie między Skrwą a Drwęcą*, s. 242; Lissowski, *Powstanie*, s. 129; Tablica inskrypcyjna na cmentarzu w Radzikach Dużych; Zieliński, *Bitwy*, s. 252.

RADZYŃSKI JÓZEF (XVI w.), właściciel ziemski

Jego przodkowie osiedlili się w Radzynku. W latach 1535-1544 w źródłach spotykamy: Andrzeja, Mateusza, Wawrzyńca i Jana z synem Józefem.

Był więc synem Jana i w rejestrze poborowym z 1564 r. występuje jako właściciel 6 łanów w tej wsi wraz z Szymonem, Janem i Wojciechem – synami Andrzeja, dziedziczącym na 2 łanach gruntu.

Jednolanowy dział posiadał w tym czasie Jakub Moszczeński, a 2-łanowy – Piotr Centkowski herbu Pobóg, ps. „Szyszka”.

Biliński, *Szlachta*, s. 43, 144; *Polska XVI wieku*, s. 291; *Znanięccy ze Znanięczna h. Lubicz*, <http://znanięccy.blog.pl/?smoybbtticid=6120f9/20> 1 2014.

RAJEWICZ-BRZEZICKA ELŻBIETA, ps. „Lila” (*28 II 1920 r. w Gulbinach k. Rypina †7 II 2013 r. w Warszawie), uczestniczka powstania warszawskiego, tłumaczka języka francuskiego, miłośniczka ziemi dobrzyńskiej (R 6)

Była wnuczką Mariana Gabriela Piwnickiego (zm. 1934) i Marii z Wierzbickich, córką Bolesława (1899-1982) i Heleny z Piwnickich (1897-1967), małżonków Brzezickich, właścicieli Gulbin pod Rypinem. Szkołę powszechną „przerabiała” w domu, w Gulbinach z nauczycielką domową, Francuską, wdową po księciu Eristofie. Do domu przychodził ma oddzielne lekcje także miejscowy nauczyciel, Wawrzyniec Pęcherek. Uczyła ją także na poziomie ostatnich dwóch klas szkoły powszechnej i pierwszej gimnazjum polonistka Uniwersytetu Warszawskiego, Genowefa Otrzemka. Potem ukończyła gimnazjum z małą maturą w Szymanowie. Po wojnie ukończyła roczne kursy i szkołę języka angielskiego metodystów w Warszawie.

W 1939 r. dwór w Gulbinach odwiedził gen. Władysław Anders ze swych sztabem, bowiem odbywał on ćwiczenia ze swą Brygadą w Sierpeckiem. Wizytę tę zapamiętała szczególnie i to na całe lata swojego życia., pieczołowicie pielęgnując zdjęcia z tego niecodziennego spotkania.

W dniu 31 g rudnia 1939 r. została wraz z matką i babcią Piwnicką wyrzucona przez Niemców z dworu w Gulbinach. Wszystkie trzy kobiety znalazły schronienie u gospodarzy Stróżyńskich w sąsiednim Marianowie. W następnych miesiącach została wysłana do Warszawy, gdzie mieszkała u rodziny byłego dyrektora Cukrowni Ostrowite, Kazimierza Strycharzewskiego, korzystając z przyjaźni jego córki, Zofii. W czasie okupacji zdała liceum i maturę u siostr niepokalanek w Szymanowie. Była uczestniczką powstania warszawskiego, używając pseudonimu „Lila”. Po upadku powstania została wywieziona do obozu Delmenhorst w Dolnej Saksonii.

Po wojnie współpracowała z wieloma firmami francuskimi w charakterze tłumacza. Mieszkała w Warszawie, ale utrzymywała bliskie kontakty z miejscem swego urodzenia i młodości: Gulbinami, Trąbinem, Oborami i in. Przez lata z rozrzewnieniem wspominała dwór w Gulbinach i przy każdej okazji odwiedzała to miejsce z symbolicznym białodrzewem, niegdyś rosnącym przy gulbińskim dworze. W relacji z 17 stycznia 2002 r. opisywała go ze szczegółami: *„Dwór położony był w pięknym ogrodzie nad jeziorem. Na gazonie stał ogromny białodrzew, który miał paręset lat i służył za punkt obserwacyjny dla pana Jana Rudowskiego, jak latał awionetkę z Warszawy do Półwieska (tak zawsze mówił). Dwór oddzielony był trawnikiem i dużymi kasztanami (w podszyciu były bzy) od długiego, dużego budynku, gdzie mieściła się kuchnia z trzema pomieszczeniami. Mieszkała tam kucharka. Oddzielny był pokój dla Janka – służącego i pisarza. Była też wozownia i stajnia cugowa. Pokój miał też rymarz i ogrodnik. Poniżej tego budynku był okólnik dla żrebaków i budynek, gdzie był drób, gołębnik, drewnutnia i inne komórki z jedzeniem dla drobiu. Za tym budynkiem był staw, do którego wpadał strumyk, płynący z Jeziora Trąbińskiego. Staw ten miał mały wodospad z dużej rury, który znowu wpływał do Jeziora Dłuskiego. W stawie poiono bydło i konie. Jak się szło do podwó-*

rza, trzeba było przechodzić część parku z cudownym kasztanem, który stoi do dzisiaj. Potem była śliczna furka i rodzaj mostu przez ten wodospad. Podwórze było duże murowane, po prawej stronie stajnia i obora. Po lewej stronie obora, tzw. „ludzka”, tzn. pracowników; potem owczarnia i ogromny, trzypiętrowy spichlerz. Z tego spichrza korzystali strażacy, bo widok był rozległy. Pod spichlerzem była jeszcze chlewnia. Dalej był mur. Na rogu wchodziło się przez furtkę do domu rządcy. Na wzniesieniu stała duża stodoła. Poniżej stodoły swoje warsztaty w oddzielnym budynku mieli kowal i stelmach”.

Była odznaczona m. in. Krzyżem Powstańcym (1993).

Pozostawała m. in. w rodzinie z Borzewskimi i utrzymywała bliskie kontakty ze Zdzisławem, a potem Antonim i Arturem Borzewskimi z Zaborowa k. Warszawy. Wysła za mąż za Józefa Rajewicza (1948), z którym miała córkę Małgorzatę (ur. 1949).

Pochowana na Starych Powązkach w Warszawie.

Autopsja (1985-2013); A. Budzińska, *Dziedziczka z Gulbin*, Gazeta Pomorska 2007, z 25 XII, s. 14; (max), *Ostatnie pożegnania*, Czas Rypina 2013, z 14 II, s. 6; Krajewski, *Listy Chopina*, s. 29; Rel. A. i A. Borzewskich z Zaborowa z 12 VI 2013 r.; Relacja E. Brzezickiej-Rajewicz z Warszawy z 17 I 2002 r.; RZD, t. 2, cz. 3, s. 87-88; Rel. Zygmunty Bojanowskiej z d. Stróżyńskiej z Rypina (w czasie okupacji mieszkanki Marianowa) z 28 V 2011 r.; Tablice nagrobne na grobowcu rodzinnym na cmentarzu w Trąbinie.

RAKOCZY JÓZEF (*28 III 1909 r. w Janowie w pow. rypińskim †6 VI 1970 r. w Brodnicy), działacz organizacji lewicowych (R 7)

Urodził się w rodzinie chłopskiej, jako syn Jana i Heleny. Z zawodu był kowalem. W 1928 r. wstąpił do Komunistycznej Partii Polski. W tym samym roku powołany został do składu nowo powstałych władz powiatowych Zjednoczenia Lewicy Chłopskiej „Samopomoc” w Rypinie. W zarządzie tego stronnictwa działał aż do rozwiązania ZLCh w 1931 r. W 1933 r. został skazany za działalność polityczną na półtora roku więzienia. W wyniku apelacji został uwolniony od odbycia kary. Po rozwiązaniu KPP aktywnie działał w innych organizacjach legalnych.

Działalność rewolucyjną kontynuował w okresie drugiej wojny światowej, wstępując w 1941 r. do Rewolucyjnych Rad Robotniczo-Chłopskich. Po utworzeniu w 1942 r. Polskiej Partii Robotniczej został jej członkiem. W czerwcu 1944 r. wszedł w skład konspiracyjnego Komitetu Powiatowego PPR w Rypinie, a w dniu 12 lipca tego roku do składu konspiracyjnej Powiatowej Rady Narodowej dla powiatu rypińskiego.

Po wyzwoleniu pełnił różne funkcje partyjne, m. in. sekretarza KP PPR w Rypinie (od 22 I do 29 VII 1945) i od 6 października 1945 r. do 10 stycznia 1946 r. Taką samą funkcję pełnił w okresie od 1 września 1946 r. do 25 marca 1947 r. w Brodnicy. Reprezentował województwo pomorskie na zjeździe zjednoczeniowym w 1948 r.

W 1931 r. ożenił się ze Stanisławą Kęsicką.

W. Jastrzębski, *Gdy działanie było walką. Z działalności Polskiej Partii Robotniczej w województwie pomorskim (bydgoskim) w latach 1942-1948*, Bydgoszcz 1972, s. 74, 76; Kozłowski, PPR,

s. 17, 23, 36, 117, 146, 253, 276, 277; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 331; *Okręg plocki*, s. 61, 77, 210, 292, 294, 296, 297, 303, 574.

RAKOCZY KAROL, ps. „Bystry” (*5 VI 1928 r. w Raczynach w pow. mławskim †29 III 1950 r. w Warszawie), żołnierz NZW, żołnierz wyklęty (R 8)

Był synem Władysława i Władysławy z Szymańskich. Po zakończeniu wojny żołnierz NZW ps. „Bystry” w oddziale działającym na terenie powiatów: Lipno, Mława, Płock, Płońsk, Rypin i Sierpc. W latach 1946-1949 oddział przeprowadził wiele udanych akcji przeciw placówkom UB i MO.

Aresztowany 11 lutego 1949 r. po walce i w dniu 18 listopada 1949 r. skazany przez WSR w Warszawie na karę śmierci. Bierut nie skorzystał z prawa łaski.

AIPN Warszawa, Teczki więźniów 1950, Rakoczy Karol; *O żołnierzach wyklętych w PRL*, <http://www.kurierbrzeski.com.pl/o-zolnierzach-wykletych-w-prl/22-II-2013>.

RAKOCZY PAWEŁ (*1984 r. w Rypinie), nauczyciel wychowania fizycznego, mistrz Europy i wice-mistrz świata w karate Tang Soo Do (R 9)

Ten sport zaczął trenować w 1997 r. w Szkole Podstawowej nr 3 w Rypinie pod kierunkiem Józefa Drodzowskiego, mając 13 lat. W 2003 r. ukończył Liceum Ogólnokształcące we Rypinie. Studia wyższe odbył na Akademii Wychowania Fizycznego w Gdańsku, gdzie uzyskał trenerstwo w zakresie judo.

W dniach 11-13 października 2013 r. na mistrzostwach świata w Rotterdamie uzyskał wicemistrzostwo świata w karate Tang Soo Do (*waki semi-contakt [3-1kup]-czerwone pasy*).

Ożeniony 16 listopada 2013 r. z Mileną Mularską, ma syna.

<http://www.mdktangsoodo.pl/21-I-2014>; *Ten sport wciągnął mnie maksymalnie*, wywiad z P. Rakoczym z Rypina, http://www.kujawsko-pomorskie.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=25704&Itemid=533/29-XI-2013; *Nasza młodość*, s. 319.

RAKOWSKI ANTONI (†1816 r. w Lipnie), proboszcz w Radominie, Dulsku i Lipnie, dziekan rypiński

W postudze duszpasterskiej był najpierw proboszczem w Radominie. W 1774 r. objął parafię w Dulsku po ks. Janie Szybkowskim.

W kwietniu 1778 r. przeszedł do Lipna na proboszcza parafii przy kościele pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny. W kościele lipnowskim przeprowadził szereg prac remontowych, których część wykonywał osobiście, m. in. remont wnętrza świątyni, budowa krypt grobowych, naprawa dzwonnicy. Dokonał ustawienia nowego ołtarza głównego, sprowadzonego do Lipna w 1862 r. z kościoła Ojców Bernardynów w Skępem. Świątynię wyposażył w konfesjonały, chrzcielnicę, nowe ornaty, alby, komże, obrusy, leje cynowe, tacki, ampułki, dzwonki świeczniki, krzyże, chorągwie, feretrony, obrazy itp.

Umiejętnie prowadząc pracę duszpasterską, organizował kwesty zarówno w kościele, jak i w domach. Korzystał także pomocy licznych kolatorów, m. in. hr. Zboińskiego z Kikoła, podkomorzego Sumińskiego z

Białowieżyna, skarbnika Białomirskiego, wojskiego większego dobrzyńskiego, Rocha Nałęczza, skarbnikowej Nałęczowej i innych. Z tego powodu do roku 1812 na remont i upiększenie lipnowskiej świątyni wydał 18.270 zł, co stanowiło wtedy niebagatelną sumę. Sam żył skromnie, bez żadnych kapitałów, w ciasnej plebanii. Zmarł w Lipnie po 37 latach pracy.

Budkiewicz-Grzywiński, *Kościół w Lipnie*, s. 18-20; <http://www.parafiadulsk.livenet.pl>; Kronika Parafii pw. WNMP w Lipnie, t. 1, s. 96; *Katalog*, z. 12: *pow. lipnowski*, s. 30; S. Starkiewicz, *Przyczynek do monografii Lipna*, Lipno 1953, mps, s. 175-176.

RAMLAU ANDRZEJ FELIKS (*20 XI 1902 r. w Zbójnie w pow. rypińskim †4 X 1994 r. w Toruniu), nadleśniczy, żołnierz Armii Krajowej, ofiara prześladowań komunistycznych

Był synem Włodzimierza Jerzego, właścicielem majątku ziemskiego w Zosinie k. Zbójna i Czesławy Kamili z Broduskich. Nauki początkowe pobierał od guwernantki. W 1923 r. rozpoczął edukację w Gimnazjum Humanistycznym w Chełmży, które ukończył w 1929 r. i w dwa lata później uzyskał świadectwo dojrzałości. Jako maturzysta z kategorią „A” został wcielony do Szkoły Podchorążych Rezerwy Artylerii we Włodzimierzu Wołyńskim z praktyką oficerską w 31. pułku artylerii lekkiej w Toruniu.

Po ustaleniu spraw wojskowych w 1933 r. rozpoczął studia na Wydziale Leśnym Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, którą ukończył po przerwie wojennej, w 1946 r., uzyskując dyplom magistra inżyniera leśnictwa. Mając niebieską kartę mobilizacyjną tzw. II rzutu nie został zmobilizowany, z poleceniem oczekiwania na termin wezwania. W drugiej połowie sierpnia 1939 r. przybył do Jesionki w pow. lipnowskim, która stanowiła własność jego brata, Józefa. Gdy Niemcy zajmowali Toruń, udał się do RKU we Włocławku, wraz ze szwagrem i sąsiadem z Zajeziera jako ochotnicy zgłosili się do armii. W związku z tym, że ochotników było wielu, którym odmówiono przyjęcia, z racji braku ekwipunku i pogłębiającej się dezinformacji o sytuacji na froncie. Z konieczności powrócił do Jesionki, która już 5 października 1939 r. została im odebrana i obsadzona przez Niemca z Brzozówki k. Torunia. Braciom Stefanowi, Andrzejowi i Józefowi polecili pozostać na miejscu i zajmować się gospodarstwem z zakazem wynoszenia czegokolwiek z majątku. W dniu 24 października aresztowany został starszy brat, Józef, wraz z dziedzicami majątków pow. lipnowskiego. Osadzono ich w więzieniu we Włocławku, wagonami bydłocymi odstawiono do Rudau k. Królewca i tam ślad po nim zaginął.

Z uwagi na brak wykształconych fachowców gospodarki leśnej, został uznany za przydatnego III Rzeszy i zatrudniony w dawnym majątku brata, Józefa w charakterze gajowego, dzięki czemu przeżył wojnę. Niemcy bali się lasu, ze względu na grożące im niebezpieczeństwa ze strony partyzantki. Z tych względów miał dużo swobody i w lasach nie był śledzony przez niemieckich przełożonych. Okoliczność tę wykorzystywał, pomagając ludności w zaopatrywaniu się w opał. Zagrożonych wywózką w głąb Rzeszy, zatrudniał na miejscu. Ukrywał zbiegłych z niewoli dwóch jeńców angielskich i trzech jeńców radzieckich. Do

tej niebezpiecznej pracy zwerbował leśniczego, Jana Stetkiewicza z leśnictwa w Paliwodziźnie, Edmunda Wojciechowskiego, młynarza z Jesionki i Michała Zielińskiego z tej samej wsi. Jeńców angielskich Armia Krajowa umieściła w ekipie melioracyjnej w Suminie, meldując ich oficjalnie w powiatowym urzędzie pracy w Lipnie pod zmienionymi nazwiskami. Jeńcy radziecy, zgodnie z pragnieniem, udali się w kierunku wschodnim, pragnąc dotrzeć do partyzantki. Trasę w języku rosyjskim wytłumaczył im młynarz Wojciechowski.

Schronił także Antoniego Głowackiego z Ciechocina, któremu udało się zbiec z obozu i którego zatrudnił jako *Valdarbeitera*, oficjalnie zarejestrowanego w Lipnie pod przybranym nazwiskiem. Falszywe, ale na oficjalnych drukach *Ausweisy* dostarczało brojne podziemie AK. Na co dzień współpracował z partyzantami Armii Krajowej, szczególnie z braćmi Zbigniewem i Serafinem Różańskimi, którzy w 1943 r. odebrali od niego żołnierską przysięgę.

W dniu 23 stycznia 1945 r. wkroczyły do Jesionki wojska sowieckie. Na podstawie dekretu PKWN o reformie rolnej majątki ziemskie w Jesionce pow. lipnowski i w Zosinie pow. rypiński zostały przejęte przez nową władzę komunistyczną, a rodzina Ramlau wydziedziczona i wysiedlona z zakazem zamieszkiwania w powiecie, w którym był jej majątek, tj. w powiecie lipnowskim i rypińskim. Wówczas zgłosił się do dyrekcji Lasów Państwowych w Toruniu, gdzie znalazł zrozumienie i pracę w Nadleśnictwie Lutówko, w powiecie sępoleńskim. Z uwagi na pochodzenie nie mógł być nadleśniczym i pełnił tylko funkcję adiunkta. Jesienią 1951 r. został przeniesiony na równorzędne stanowisko do nadleśnictwa Jamy k. Grudziądza, gdzie pracował do końca czerwca 1957 r. Po odwilży październikowej 1956 r., od lipca 1957 r. został nadleśniczym Nadleśnictwa w Klosnowie, pow. chojnicki, skąd na własną prośbę, podyktowaną względami rodzinnymi, od jesieni 1963 r. objął stanowisko nadleśniczego w Dobrzejewicach, pow. toruński, pełniąc tę funkcję do czasu przejścia na emeryturę w 1975 r. Jako emeryt zamieszkał w Toruniu przy ul. Spokojnej nr 12.

Pochowany na cmentarzu w Ciechocinie.

AP Włocławek, Lipno DOZ-AK, T i M-328/37, cz. 1, s. 2-4; AWKW Rypin, KHip. Zosin; Giziński, *Niepospolici*, s. 469-472; Wasiak, *Właściciele*, s. 6.

RAMLAU JÓZEF STANISŁAW (XIX w.), właściciel ziemski

Pełnił urząd sędziego pokoju guberni płockiej. W dniu 3 czerwca 1907 r. nabył za sumę 40 tys. rubli majątek Mierzynek n. Drwęcą. Chłopom w swoim majątku przywrócił prawo serwitutów. Rozparcelował połowę majątku po przystępnych cenach. Pod koniec 1914 r. resztówkę majątku wraz z dworkiem i parkiem nabyli od niego Danielowie.

Udzielał się społecznie. Do 1914 r. utrzymywał prywatną szkółkę w Mierzyнку, współfinansował budowę Domu Ludowego w Dobrzejewicach.

Pozostał w stanie bezzennym.

Giziński, *Dobrzejewice*, s. 64-65; Giziński, *Mierzynek*, s. 40; <http://nobiles.republika.pl/1909a.htm/25 VIII 2013>.

RAMLAU ZBIGNIEW, ps. „Zygmunt” (*10 II 1919 r. we wsi Jesionka w pow. lipnowskim †6 V 2006 r.), żołnierz Września 1939 r., żołnierz Armii Krajowej, komendant Rejonu III Obwodu AK Lipno (R 10)

Był absolwentem Gimnazjum im. M. Kopernika w Toruniu. W latach 1938-1939 odbywał służbę wojskową w Dywizyjnym Kursie Podchorążych Rezerwy w Brodnicy, a od lipca 1939 r. służył w 63. pułku piechoty w Toruniu, gdzie pełnił funkcję dowódcy plutonu w stopniu plutonowego podchorążego. Z pułkiem tym odbył kampanię wrześniową, w czasie której został ranny w dniu 15 września 1939 r. pod Łowem.

Zwolniony ze szpitala polowego w Gostyninie, został zatrudniony jako tłumacz niemieckiego administratora majątku w Jesionce w pow. lipnowskim. Od stycznia 1942 r. pracował jako rządca zajętego przez Niemców majątku Moszczonno k. Kikoła.

Działał w konspiracji. Do Polskiej Organizacji Zbrojnej „Znak” został zaprzysiężony przez Serafina Różańskiego z Rejonu II AK Dobrzejewice. Od grudnia 1942 r. pełnił funkcję zastępcy komendanta Obwodu AK Lipno, Józefa Sadowskiego, a do czasu aresztowania w maju 1943 r. był komendantem Rejonu III Obwodu AK Lipno: Dobrzejewice, Czernikowo, Mazowsze, Nowogród. W dniu 5 maja 1943 r. został aresztowany przez Gestapo, osadzony w obozie koncentracyjnym Stutthof, gdzie przebywał aż do 15 marca 1945 r.

Po wojnie ukończył prawo na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Mieszkał i pracował w Poznaniu. Został uhonorowany wieloma odznaczeniami i tytułem „Weteran Walk o Wolność i Niepodległość Ojczyzny”.

H. Nowicka, *Zbigniew Ramlau, ps. „Zygmunt”*, Biuletyn Fundacji AK, 2007, nr 1, s. 61; Pawłowski, *Obrowo*, s. 101.

RAMZA JAN (*24 VI 1940 r. w Bogucinie k. Włocławka), działacz NZSZZ „Solidarność”, burmistrz Lipna (R. 11)

Syn Bronisława i Heleny z Kornackich. Szkołę podstawową ukończył w Fabiankach (1954), a następnie Zasadniczą Szkołę Zawodową we Włocławku (1954-1957) i Technikum Mechaniczne dla Pracujących w Lipnie (1962-1965). Uzyskał kwalifikacje zawodowe technika mechanika, specjalność budowa maszyn (1965).

Pracował jako mechanik samochodowy w Państwowej Komunikacji Samochodowej Oddział Włocławek (1957-1962), w Lipnowskich Zakładach Metalowych, przemianowane od 1974 r. na Fabrykę Urządzeń Wentylacyjno-Klimatyzacyjnych „Konwektor” w Lipnie, kolejno na stanowiskach: kontroler jakości, starszy specjalista d/s inwestycji, kierownik działu wojskowego, technik technolog (1962-1982).

Należał do Związku Zawodowego Metalowców (1962-1980), był przewodniczącym rady robotniczej (1976-1978), był założycielem NSZZ „Solidarność” w Fabryce „Konwektor”, przewodniczącym komisji zakładowej, przewodniczącym Rejonowej Komisji Koordynacyjnej i członkiem Zarządu Regionu NSZZ „Solidarność” region włocławski (1980-1992). Prowadził działalność niejawną w strukturach „Solidarność”, aresztowany dnia 16 grudnia 1981 r. przez SB Po przemianach politycznych 1989 r. był radnym Rady Miasta Lipna (1990-1994) i wiceburmistrzem miasta

Lipna oraz burmistrzem Lipna (II 1994-VI 1994). W 1992 r. był promotorem sfinansowania przez miasto Lipno i wydania drukiem *Słownika biograficznego ziem dobrzyńskiej*, autorstwa piszącego te słowa.

Był członkiem zarządu stowarzyszenia Obywatelskiego Forum Samorządowego (1995-2000) i jego prezesem (2000-2004). Był członkiem Przymierza Samorządowego Powiatu Lipnowskiego „Zgoda” (od 2002). Był inicjatorem odbudowy Pomnika Niepodległości w parku lipnowskim i przewodniczącym komitetu jego odbudowy.

Ożeniony w 1962 r. z Zofią z Młotkowskich, ma syna Krzysztofa (ur. 1965).

Autopsja (1990-2013); [http://sierpien1980.pl/s80/dokumenty/bydgoszcz/11 IV 2014; ZKZD 2005, s. 179.](http://sierpien1980.pl/s80/dokumenty/bydgoszcz/11_IV_2014;ZKZD_2005_s.179)

RAPACKI WINCENY (*22 I 1840 r. w Lipnie †12 I 1924 r. w Warszawie), pisarz dramatyczny, powieściopisarz, nowelista, aktor, reżyser, historyk teatru (R 12)

Był synem Wojciecha, urzędnika Sądu Pokoju Okręgu Lipnowskiego i Barbary z Pieglowskich. Dzieciństwo i pierwsze lata spędził w Lipnie. Wcześniej osierociła go matka, a ojciec wstąpił ponownie w związek małżeński. Macocha i przyrodni bracia źle traktowali chłopca, stąd też większość czasu spędzał poza domem. W swoim rodzinnym mieście zetknął się z trupami aktorskimi i już wtedy, urzeczony widowiskiem teatralnym, postanowił zostać aktorem. Przez pewien czas uczęszczał do szkoły w Lipnie, ale wkrótce na stałe uciekł z domu i o własnych siłach dotarł do Płocka. Tam rozpoczął naukę w gimnazjum i zetknął się z występami teatru krakowskiego pod dyrekcją Pfeiffra. Wówczas zdecydowanie już postanowił zostać aktorem i dlatego w 1858 r. wstąpił do Szkoły Dramatycznej w Warszawie. Zarabiając na utrzymanie, przepisywał wyroki w Trybunale Handlowym i statystując w warszawskich teatrach rządowych. Po ukończeniu szkoły, nie mógł znaleźć pracy jako aktor na scenach warszawskich, wyjechał więc do Druskiennik i tam zadebiutował w 1861 r. w sztuce J. I. Kraszewskiego *Stare dzieje*. Później pisał o tym: „*Była to dla mnie chwila, w której poczułem w sobie aktora, bo dotychczas wąpiący i zahukany, zacząłem tracić wiarę w siebie*”.

Następnie spotykany był w różnych teatrach, a nawet w wędrownym trupie A. Miłaszewskiego. Odnosił sukcesy w sztukach: *Panie Kochanku*, *Gliński*, *Król się bawi*. Kreował w sztukach Szekspira Ryszarda III, *Shylocka* oraz w *Kupcu Weneckim*. W sezonie teatralnym 1864-65 grał we Lwowie, a w latach 1865-1870 tworzył piękne kreacje na deskach teatru krakowskiego. Podczas pobytu w Krakowie wzbogacał swoją wiedzę, dużo czytał i przebywał w towarzystwie ludzi uczonych. Przyjaźnił się z Aleksandrem Fredrą, Michałem Bałuckim, Ignacym Kraszewskim, Karolem Estreicherem, Janem Matejką. Matejce pozował wiele razy do portretów. Przez pewien czas przebywał w Paryżu i Wiedniu, gdzie zapoznawał się z zachodnimi koncepcjami teatralnymi.

W czasie pracy w teatrze krakowskim rozwijał swój kunszt aktorski, opierając się wnikliwej obserwacji,

tworząc dokładny portret osoby kreowanej. Środowisko aktorskie niechętnie przyjmowało jego nowatorstwo warsztatowe, które dostrzegła i pozytywnie odebrała natomiast młodzież pozytywistyczna. W czasie gościnnych występów w 1869 r. w Teatrach Narodowych w Warszawie, w ciągu 37 dni zagrał w 11 rolach, za które zyskał duże uznanie krytyki i publiczności. W rok później otrzymał tam stałą pracę. Dzięki wielkiemu talentowi i mozolnej pracy wznosił się na czoło plejady aktorskiej ówczesnej Warszawy. Henryk Sienkiewicz powitał go w Warszawie w entuzjastycznym artykule na łamach „Przeglądu Tygodniowego”. Natomiast Stefan Żeromski napisał o nim: „*Jest nienaśladowany. Każdy ruch wystudiowany, począwszy od ubrania, skończywszy na ruchu najdrobniejszym – wszystko autentyczne, nieskończenie dobre*”.

Początek kariery aktorskiej związał także z pisarstwem. Zaadaptował dla potrzeb teatru *Nędzników* H. Hugo, a także inne utwory. W 1875 r. wystawił własny dramat w pięciu aktach pt. *Wit Stwosz*, który zapoczątkował powstanie kilku innych utworów o tematyce historycznej. Napisał także utwory sceniczne: *Mikołaj Kopernik* (1876), *Figlik Stańczyka* (1876), *Mazur Czart* (1876), *Maćko Borkowic* (1878), *Acernus* (1879), *Pro honore domus* (1880), *Odsiecz Wiednia* (1883) i inne. W utworach *Okolo teatru*, *Czarny dwór* i *Trefniś* sięgnął do tematyki teatralnej, przedstawiając w formie literackiej, postaci ze swego środowiska zawodowego. Wydał też zarys teatrów warszawskich w dziele pt. *Sto lat sceny polskiej i Przewodnik dla teatrów amatorskich*. Utwory Rapackiego cechuje krytycyzm wobec przeszłości i ostra tendencja antyszlachecka. Z czasem jednak porzucił dramaturgię i poświęcił się beletryście oraz krytyce teatralnej.

Był wyznawcą realizmu, także w działalności reżyserskiej w latach 1875-1876. Faworyzował współczesny polski repertuar, dbał o dobór właściwych kostiumów i dekoracji, ich historyczną wierność, drobiazgowo opracowywał spektakle. Cieszył się wyjątkowym autorytetem w teatrze polskim. W 1919 r. mianowany został pierwszym członkiem honorowym Związku Artystów Scen Polskich. Zasłynął także jako wysokiej klasy pedagog. Od 1893 r. wykładał w Klasie Dykcji i Deklamacji przy Warszawskim Towarzystwie Muzycznym, a w latach 1908-1909 w Warszawskiej Szkole Aplikacyjnej.

Zasłynął także jako autor powieści historycznych, np. *Grzechy królewskie* (Warszawa 1886), *Do światła* (Kraków 1887), *Hanza* (Warszawa 1890), *Król husytów* (Warszawa 1913). Sporo utworów zamieścił w ówczesnych sobie czasopismach, głównie „Ateneum”, „Bibliotece Warszawskiej”, „Kłosach”, „Kurierze Warszawskim”, „Tygodniku Ilustrowanym”, „Tygodniku Powszechnym” i „Wiek”. Pozostawił bogaty dorobek w formie pamiętników i materiałów źródłowych. Jeszcze na kilka miesięcy przed śmiercią grał rolę Rejenta w *Zemście* A. Fredry. O występie tym Boy-Zeleński napisał: „*Cóż za wielki styl gry! Co za pełnia życia! Ile szatańskiego dowcipu w każdym błysku oczu! To sam duch Fredry przemawiał do nas w tej postaci starca, będącej ucieleśnioną wizją przyszłości*”.

W 1921 r., w 60. rocznicę pracy scenicznej, jako pierwszy z polskich aktorów został odznaczony Orderem „Polonia Restituta”.

Z małżeństwa z aktorką Józefiną (Józefą) z Hoffmannów (1839-1891) pozostawił sześcioro dzieci: Honoratę, zamężną Leszczyńską; Różę, zamężną Bogucką (1873-1953), matkę aktora Andrzeja Boguckiego; Wincentego, aktora i śpiewaka; Józefa, malarza i litografa; Wiktora, skrzypka, i Jana, muzyka. Po śmierci Józefiny, ożenił się z własną uczennicą, Amelią Gordon-Świejkowską (1868-1902), z którą miał synów: Romualda i Dionizego.

Obszerne jego pamiętniki nie zostały wydane, bowiem spłonęły podczas drugiej wojny światowej. Ich uratowane fragmenty zostały opublikowane we *Wspomnieniach aktorów (1800-1925)* (Warszawa 1965).

Pochowany został na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie. W 1960 r., w 120. rocznicę jego urodzin w Lipnie wmurowano ku jego czci pamiątkową tablicę. Przemówienie okolicznościowe o artyście wygłosił wtedy ówczesny inspektor oświaty, Bolesława Falkowski. Jego imieniem nazwano także jedną z ulic w tym mieście.

D., *Nasi komediopisarze o sobie*, Świat 1913, nr 51, s. 12; K. Dąbrowska, *Portret, miniatura*, 1918, [w:] *Muzeum Teatru w Warszawie*; Demby, *Bene merentes*, s. 13; Demby, *Księga*, s. 114; *Dzieje Płocka*, s. 312-216; *Encykl. Gutenberga*, t. 14, s. 269; *Encykl. powszechna*, t. 3, s. 781-782; R. Górski, *Wincenty Rapacki*, Warszawa 1960, gdzie bogata bibliografia; Gózdź, *Lipno*, s. 69-70; Z. Gózdź, *W hołdzie wielkiemu artyście*, Gazeta Lipnowska, nr 41: 2000, s. 12; M. K., *Obchód ku czci Wincentego Rapackiego w Lipnie*, Notatki Płockie 1961, nr 19, s. 18-19; Kostanecki, *Wybitni obywatele*, nr 19, s. 25; S. Kostanecki, *Literaci Mazowsza Płockiego*, [w:] *Rok ziemi mazowieckiej*, Płock 1962, s. 323; Krajewski, *Dobrze zasłużeni*, s. 20; Kurier Płocki 1878, nr 40-42; J. Kotarbiński, *Jubileusz Rapackiego*, Tygodnik Ilustrowany 1917, nr 40; *Kronika XX wieku*, opr. M. B. Michalik, Warszawa 1991, s. 142, 317; R. Lewandowski, *Wincenty Rapacki*, Notatki Płockie 1961, nr 19, s. 19-22; *Księga pamiątkowa Zjazdu Małachowiaków*, pr. zbior. pod red. J. Chojnackiego, Płock 1959; Nycek, *Ludzie*, s. 211-212; Podgóreczny, *Niepospolici*, s. 240; J. Podgóreczny, *Pamięć o nich nie powinna zagać*, Bydgoszcz 1959, s. 135-136; E. Polanowski, *W dawnym Kaliszu*, Poznań 1979, s. 274-277; *Rapacki w Płocku*, Korespondent Płocki 1878, nr 40, s. 1, nr 41, s. 1, nr 42, s. 1; Red., *Rapacki Wincenty*, PSB, t. 30/3: 1987, s. 571-573, gdzie pozostała literatura; *Rocznik Literacko-Artystyczny na rok 1905*, wyd. W. Okręt, Warszawa 1905; K. Siemiątkowska, *Wincenty Rapacki, aktor i pisarz*, Gazeta Lipnowska 1989, nr 1, s. 7; *Słownik biograficzny teatru polskiego 1765-1965*, Warszawa 1973; A. Szczepański, *Wincenty Rapacki - mistrz realizmu scenicznego*, Biuletyn Przewodnicki PTTK, nr 2: 1979, s. 5-6.; *Wincenty Rapacki*, http://www.umlipno.pl/pl/page/wincenty_rapacki,59,64.html/12 IV 2014.

RAPSIEWICZ z d. Wyźlic HALINA MARIA (*9 VII 1944 r. w Szczutowie †23 II 1996 r. w Rypinie), nauczycielka szkoły średniej (R 13)

Była córką Alfonsa i Anicety z Dąbrowiczów. W Szczutowie k. Sierpca, w siódmym roku życia, rozpoczęła naukę w miejscowej szkole, którą ukończyła w 1958 r. W tym samym roku wstąpiła do Liceum Ogólnokształcącego w Rypinie, które ukończyła w 1962 r. Latem 1962 r. zdawała egzamin wstępny do Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku, ale nie została przyjęta. W kolejnym roku została przyjęta jako studentka Uniwersytetu Mikołaja Kopernika na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi, kierunek geografia. Uniwersytet ukończyła w 1969 r., zdając egzamin magisterski w dniu 20 października tego roku, zaliczając tym sa-

mym dziesięć semestrów studiów wyższych. Przedłożyła wówczas pracę magisterską na temat *Budowa geologiczna klfu na odcinku Ustka-Rowy* i uzyskała tytuł zawodowy magistra geografii w zakresie geomorfologii.

W dniu 16 sierpnia 1969 r. została zatrudniona na stanowisku nauczycielki geografii i towaroznawstwa w Zespole Szkół Ekonomicznych w Rypinie. Początkowo była nauczycielem geografii gospodarczej w Technikum Ekonomicznym, a brakujące godziny uzupełniała jako nauczycielka, także geografii, w Liceum Ogólnokształcącym w Rypinie. Jako pracownik Zespołu Szkół Ekonomicznych w Rypinie została skierowana na dokończenie na studiach podyplomowych. W dniu 24 marca 1984 r., z wynikiem bardzo dobrym, ukończyła w Akademii Ekonomii w Krakowie dwusemestralne studium podyplomowe w zakresie towaroznawstwa i technologii.

Oprócz obowiązków nauczyciela i wychowawczy kolejnych pokoleń młodzieży z Zespołu Szkół Ekonomicznych, była również opiekunką koła SKKT, które odnosiło sukcesy na różnych szczeblach. Dla przykładu należy wskazać uzyskanie w roku szkolnym 1987/1988 drugiego miejsca w eliminacjach oddziałowych w Turnieju Turystyczno-Krajoznawczym PTTK, czy też zajęcie drugiego miejsca w zawodach rejonowych w Ogólnopolskim Turnieju Turystyczno-Krajoznawczym PTTK. Była lubiana i szanowana przez młodzież. Organizowała liczne obozy, także do ulubionego Wymyślina.

Za swą pracę w 1987, 1989, 1993 i 1995 r. otrzymała nagrody dyrektora Zespołu Szkół Ekonomicznych w Rypinie. W 1975 r. otrzymała Nagrodę Kuratora Okręgu Szkolnego Bydgoskiego.

W dniu 10 marca 1984 r. w Skępem, poślubiła Szczepana Rapsiewicza (ur. 31 III 1952), z zawodu nauczyciela.

Zmarła po długiej i ciężkiej chorobie. Pochowana na cmentarzu w Skępem, w grobie rodzinnym.

Cz. Biały, *Halina Rapsiewicz*, Kronika Rypińska 1996, nr 3, s. 2; *Nasza młodość*, s. 263; *Rypin w PRL*, s. 724, gdzie informacja, że urodziła się w Skępem; Tablica inskrypcyjna z białego marmuru na grobie rodzinnym na cmentarzu w Skępem, gdzie imiona – Maria Halina; I. Zielińska, *Halina Maria Rapsiewicz (1944-2006)*, *Rocznik Dobrzyński*, t. 2: 2009, s. 521-523.

RATKOWSKI TADEUSZ (*1926 r.), piłkarz

W sierpniu 1943 r. wziął udział w głośnym meczu piłkarzy rypińskim z żołnierzami Luftwaffe. Następnie został aresztowany przez Gestapo. Więziony był przez 3 miesiące w areszcie Gestapo w Brodnicy. Po wojnie grał Klubie Sportowym „Zryw”, później w „Spójni”, a po odrodzeniu KS „Lech” aż do 1960 r. w tym ostatnim.

Lech, s. 404; L. Makowiecki, *Polska-Niemcy 5:2? A jednak to możliwe...*, <http://wpolityce.pl/artykuly/30219-polska-niemcy-52-a-jednak-to-mozliwe/21> I 2014.

REDECKI WŁADYSŁAW (†VIII 1944 r. w obozie koncentracyjnym), uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz ZWZ/IAK, ofiara zbrodni niemieckich (R 14)

Pochodził ze Skępego. W sierpniu 1939 r. zmobilizowany został do Wojska Polskiego. Brał udział w bitwie nad Bzurą, gdzie dostał się do niewoli niemieckiej. Uciekł, z niewoli i zatrzymał się we Włocławku, gdzie wstąpił do Związku Walki Zbrojnej, a następnie Armii Krajowej.

Aresztowany za przynależność do konspiracji antyhitlerowskiej, zesłany do obozu hitlerowskiego, gdzie został zamęczony.

Jego syn, Stanisław (ur. 17 IV 1924), wywieziony na roboty przymusowe do Gdyni, zaginął 10 stycznia 1945 r.

AI PN Bydgoszcz, OKBZH, sygn. Zg. 565/57; IPIT Skępe, Biogram ze zdjęciem; Krajewski, *Dama*, s. 43; Piotrowski, *Słownik*, s. 202; *Rodem ze Skępego*, s. 33.

REDLEWSKI JAN (†III 1940 r. w Koronowie), strażak-ochotnik, ofiara zbrodni niemieckich

Przed wojną mieszkał w Rypinie. Należał do miejscowej Ochotniczej Straży Pożarnej. W 1940 r. został aresztowany przez Niemców i niebawem zamordowany w więzieniu koronowskim k. Bydgoszczy.

Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Rypinie, <http://www.rypin.osp.org.pl/index.php?pid=9/21> | 2014; Gałkowski-Piotrowski, *Rypin w latach wojny*, s. 393; Tablica inskrypcyjna na dawnym budynku straży w Rypinie.

REDLICH z d. Zduńska JÓZEFA (*1 XI 1908 r. w Lubiczu †23 VI 2003 r.), wspierająca żydowskie więźniarki i angielskich więźniów wojennych, wzór kobiety-matki

Była córka Zygmunta i Franciszki z Koperskich. Matka zmarła na raka w wieku 37 lat, zostawiając pięcioro małych dzieci. Nieletnia Józefa wychowywała się w trudnych warunkach materialnych. Jednak do szkoły uczęszczała systematycznie, uczyła się dobrze i ją ukończyła w 1922 r. za czasów, kiedy kierownikiem był Antoni Wiśniewski. Była lubiana, szczególnie przez żydowskie dziewczyny. Przyjaźniła się z biednymi, którym pomagała w odrabianiu lekcji i z bogatymi, które odwzajemniały się drugim śniadaniem. Była to szkoła jednoklasowa, czterooddziałowa. Kiedy Antoni Wiśniewski w 1921 r. ogłosił konkurs na najbardziej popularnego, lubianego ucznia-uczennicę, bezkonkurencyjnie go wygrała. Głosy na nią oddały wszystkie dzieci żydowskie, stanowiące 50% stanu szkoły i większość dzieci polskich. Zwycięzczyni otrzymała dyplom i nagrodę pieniężną, ufundowaną przez Radę Opiekuńczą Szkoły.

Mając 14 lat, musiała pójść do pracy zarobkowej jako pomoc domowa. Wyjeżdżała również ze swymi dziadkami do prac sezonowych na tzw. saksy do Prus Wschodnich i do Saksonii. Zawsze jednak wracała do swego Lubicza, o którym mówiła, że jest najpiękniejszą osadą w kraju. Tu miała wiele przyjaciółek, polskich i żydowskich rówieśniczek.

Przyjaźniła się z córką rabina, Icka Klepfisza, Sarą. W okresie szkolnym siedziały razem w jednej ławce i przyjaźń ta przetrwała lata. *Notabene* z Polakami rabin żył w przyjaźni, a ona utrzymywała wzorową czystość w szlachtusie. Jego śmierć w 1936 r. poza

zawodowymi płaczkami z Lipna, Kikoła, Dobrzyń i Lubicza, oplakiwali zarówno Żydzi, jak Polacy. Szlachtus posadowiony był za drewnianą bożnicą, w miejscu, gdzie obecnie stoi dom Teresy i Zdzisława Zakrzewskich.

Jej mąż pracował podjął pracę przy obsłudze maszyn w młynie Hemesa. Był obowiązkowy, znał się na swym fachu i był lubiany. Poza wynagrodzeniem stałym, często otrzymywał dodatkowe premie w mące żytniej i pszennej, a przed świętami i rocznicami było to regułą.

Po wybuchu wojny Niemcy wywieźli maszyny i urządzenia z młyna do Górka. Mąż otrzymał pracę w młynach niemieckich w Lubiczu Dolnym. Proponowano mu grupę *Volkslisty*, której skutecznie odmawiał. Potem wezwali ją do Urzędu Gminy w Lubiczu Górnym do *Amtskomisara* Kordulusza, który wyjaśnił niemieckie pochodzenie jej nazwiska „Redlis-Redlich” jako powód propozycji przyjęcia niemieckiej grupy. Rozmowie przysłuchiwał się *Volksdeutsch* Herman L. z Lubicza Górnego, który w tej gminie był zastępcą *Amtskomisara*. Gdy jednak rozmowa nie przyniosła zakładanego efektu, Herman zepchnął z wściekłości ją ze schodów, mimo że była w zaawansowanej ciąży z kolejnym dzieckiem, Tadeuszem.

Była również czuła na gehennę Żydówek i poniewierkę więzionych tu jeńców angielskich. Najpierw przeżyła śmierć swej przyjaciółki, Sary, która jesienią 1939 r. wbiegła do płonącej bożnicy po Talmud, ale już nie wróciła, bo runął na nią płonący strop. Strażakom pożaru nie wolno było gasić.

W 1942 r. Niemcy zbudowali baraki, które otoczyli parkanem z kolczastego drutu. Baraki zlokalizowali po przeciwnej stronie traktu do Młyńca, naprzeciw starej szkoły. W szkole mieściło się komando obozowe, do baraków napędzili około tysiąca wojennych jeńców angielskich. Byli źle traktowani z pominięciem międzynarodowych umów, mimo że Anglia płaciła na ich utrzymanie i słała im niektóre artykuły m. in. kawę, kakao, czekoladę i tytoń. Anglicy od rana do wieczora pracowali przy wykopie dzisiejszej drogi krajowej nr 10. Odczuwali brak owoców, a szczególnie cebuli i czosnku. Razem z Lipińską przygotowywała takie paczki, podając je z ukrycia jeńcom. W zamian otrzymywały czekoladę i kawę. W sierpniu 1942 r. nieomal w ramach tej pomocy nie trafiła do obozu.

Oddzielne miejsce w jej biografii zajmuje pomoc Żydówkom. W dniu 7 sierpnia 1944 r. w ramach koncentracyjnego Stutthof został powołany *Baukommando Ostland*, którego komendantem został kat SS-Untersturmfürer, Gerhard Bulow. Załoga wartownicza składała się z 5 esesmanów, skierowanych z *Konzentrations Lager Stutthof* i 95 esesmanów, oddelegowanych z kompanii wartowniczej *SS-Stadtwachtkompanie* z Brodnicy. Wyselekcjonowano 3.600 Żydówek młodych i względnie zdrowych, jeszcze zdolnych do ciężkiej pracy. Były to Żydówki w większości z Węgier, Czech, Słowacji, Jugosławii, także z Polski i Litwy. Ponad 3.600 Żydówek podzielono na trzy podkomanda pracy, mieszczące się w Lubiczu – *Leibitochs* w dawnej świetlicy z podwórzem, w Krobi – *Kroppen*, wielokondygnacyjnym młynie po Żydzie J. Kowalskim wraz z przyległym terenem *Merzen* w resztkach parku dworskiego. Praca kobiet – Żydówek polega-

ła na kopaniu nowych rowów, renowacji istniejących, kopaniu i budowaniu bunkrów. Esesmani mieli psy, którymi szczuli Żydówki. Psy gryzły ciało, powodując rany nawet otwarte do kości. Przy wydawaniu „zupy” zgłodniałe kobiety rzucały się na strawę. Bito je pejciami sprężynowymi gumowanymi i pałkami okutymi żelazem. Szczególnym zwyrodnialcem był esesman, Hans. Według relacji naocznego świadka, wówczas 15-letniego wozaka Alojzego Wernerowskiego z Krobi, Żydówki pracowały w rowie przy zamarzającej wodzie. Drętwiały z zimna. Jeśli któraś upadła, Hans kazał ją zakopać żywcem. Inni esesmani byli o tyle lepsi, że upadłą z wycieńczenia Żydówkę dobijali strzałem. Szczególną delikatnością, brakiem odporności wyróżniały się Żydówki węgierskie.

Widząc ich tragiczny los i warunki życia, zbierała stare sandały, buty, swetry, sukienki, szaliki, skarpety i inne rzeczy, które dostawała od sąsiadów i wieczorem przebiegała trasę wzdłuż Strugi, zrzucając w ukryciu pozyskane przedmioty. Nazajutrz, gdy wachman nie widział, Żydówki z wdzięcznością je podnosiły. Podrzucano również chleb i cebulę. Znamienny w swej wymowie jest list Żydówki, lekarki Judyty Gutkowskiej z USA, pisany 22 lipca 1945 r. do Zofii Rutkowskiej z Mierzynka, która była teściową Zofii i Bernarda Dygasiewiczów. Zrozpaczona zamordowaniem bliskich, Judyta Sattan pisała: „*Los chciał, żebym została żywych. Nigdy nie zapomnę, co zrobiliście dla mnie, narażając siebie... dzięki Wam przeżyłam... i z serca odwdzięczę się. Napiszcie do mnie, bo kocham Was*”.

Do współpracy zorganizowała Zofię i Elżbietę Wiczorkowskie, swych rodziców Weronikę i Franciszka, którym udało się w przebraniu ukryć Żydówkę, Jasker Klohman. Pomagali niemal wszyscy Polacy z Lubicza, a szczególnie Zofia i Stanisław Todkowie znad Strugi, Kazimierz Lankauf, Kazimiera Przedpeńska i inni. Krystyna Sztankowska, z męża Zatorska podała, że docierała ona również do Niemki, Olgi Meister, mieszkającej niedaleko Strugi w polu. Ta pocziwa Niemka dawała chleb, słonię Krystynie Sztankowskiej, będącej u niej pomocą, a Krystyna roznosiła wieczorem żywność, ukrywając w znanych Żydówkom miejscach. Po wyzwoleniu w 1945 r. jej mąż wybrany został sołtysiem Lubicza Górnego i radnym gminy Dobrzejewice. Funkcje te sprawował do swej śmierci. Zmarł 28 lutego 1952 r. Był to okres szalejącego stalinizmu Zrozpaczonej wdowie z gromadą dzieci zaproponowano pogrzeb świecki z orkiestrą i czerwonymi sztandarami na koszt gminy. Od urodzenia do śmierci była głęboko wierzącą, więc odmówiła. W następstwie dzieci i wdowa nie otrzymały należytej im po ojcu renty.

Została wdową, mając 43 lata, bez środków do życia i z siedmiorgiem nieletnich dziećmi. Była wówczas u kresu sił. Dzieciom groził państwowy dom dziecka i koszarowe wychowanie. Mimo to, nie oddała żadnego. Wspecjalizowała się w leśnym zbieractwie. Stała się znaną na okolicę mistrzynią grzybobrania. Grzyby suszone w „wiankach”, marynowane w słojach i świeże sprzedawała w Skępem, w Lipnie, Czernikowie, Lubiczu i w Toruniu. Zależnie od pory dojrzewania, zbierała także jagody, poziomki, borówki i leśne maliny. Dlatego też jej dzieci nigdy nie zaznały głodu.

Mając 17 lat, wyszła za mąż za Kazimierza Redlicha z Czernikowa, który wcześniej pracował w młynie Wa-

lentowo. Ślubu udzielił ks. Wincenty Wojno w Dobrzejewicach. Mieli z sobą 12 dzieci: Adela (ur. 9 IX 1927), zamężna Miler; Sabina (ur. 26 XI 1928), zamężna Fałkowska; Mieczysław (ur. 12 IX 1929); Stefania (ur. 18 X 1932), zamężna Zawistowska; Stanisław (ur. 16 IX 1933); Henryk (ur. 11 I 1939); Zofia (ur. 24 VI 1937); Jan (ur. 28 X 1940); Tadeusz (ur. 27 II 1942); Wanda (ur. 24 III 1944), zamężna Kręcichwast; Irena (ur. 18 VI 1946) i Jerzy (ur. 17 VII 1947).

Pochowana na cmentarzu w Lubiczu Górnym.

D. Drywa, *Zagłada Żydów w obozie koncentracyjnym Stutthof 1939-1945*, Gdańsk 2001, s. 24, 188, 194, 195-196, 244, 374; Giziński, *Niepospolici*, s. 477-485; Tablica nagrobna na cmentarzu w Lubiczu.

REINFELD (n. mylnie – Riesenfeld) ADOLF (*19 IX 1877 r. w Siemmenau Creuzburg k. Kluczborka †II poł. X 1939 r. w Lasku Rusinowskim k. Rypina), obywatel polski narodowości żydowskiej, aptekarz, społecznik, ofiara zbrodni niemieckich (R 15)

Był synem Pawła i Matyldy z d. Ucko. W 1907 r. na licytacji kupił aptekę w Golubiu przy ul. Rynek 4. Skutecznie udzielał także porad lekarskich i to niezależnie od wyznania, statusu społecznego i majątkowego. W środowisku Golubia oraz sąsiedniego Dobrzynia n. Drwęca znane było w jego czasach powiedzenie: „*Jak ci doktor nie pomógł, idź do Reinfelda*”. Nierzadko uboższym wydawał leki i medykamenty bezpłatnie. Wiele uwagi i pracy poświęcał żydowskim dzieciom i młodzieży, propagując przede wszystkim zachowania higieny i miał podobno organizować dla pewnych grup wyjazdy na kolonie do Niemiec.

Aktywnie pracował społecznej, we 1920 r. znalazł się w składzie pierwszego Magistratu Golubskiego i funkcję radnego miejskiego pełnił przez 18 lat, startując zawsze z listy mniejszości narodowych i listy żydowskiej. W 1921 r. przyczynił się do powstania Towarzystwa Samodzielnego Kupców, a w 1928 r. filii Związku Kupców Żydowskich. W 1925 r. stanął na czele trzyosobowej delegacji, wyłonionej podczas wspólnego wiecu Polaków i Żydów, do rozmów, jak się okazało dość skutecznych, w Warszawie w sprawie wysokich opłat lokalnych. od 1923 r. był w zarządzie Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Golubiu. W swoim mieście kierował grupą zwolenników Polej-Syjon. Współpracował z Żydowskim Centralnym Towarzystwem Emigracyjnym JEAS. W Golubiu był prezesem Towarzystwa Gimnastyczno-Sportowego Makabi, które utrzymywało drużynę piłki nożnej. Towarzystwo utrzymywało także orkiestrę „Jutrznia” oraz bibliotekę.

We wrześniu 1939 r. udzielał ofiarnej pomocy ofiarom bombardowań w Golubiu i Dobrzyniu, a umieszczonym w prowizorycznych szpitalikach. Opiekę pielęgniarską nad rannymi sprawowała wtedy Janina Sobczak, urzędniczka miejscowego magistratu, a także zaawansowana wiekiem położna, Janina Ciechańska. Aresztowany wraz z kilkoma innymi przedstawicielami narodowości żydowskiej przez Selbstschutz w październiku 1939 r., przez kilka dni był więziony w więzieniu przy ul. Warszawskiej 20 w Rypinie. W końcu października tego roku został najprawdopodobniej rozstrzelany w Lasku Rusinowskim k. Rypina wraz z

innymi Żydami, m. in. Jakubem Kalmanem, Benkiem Kleniec z Rypina.

W dniu 3 sierpnia 1903 r. wziął ślub na Podzamku Golubskim z Johanną Lewin, córką Michaela Lewina i Rebeki Gortatowskiej z Młyna Lisewo (30 VIII 1878 r.-VI 1943), z którą miał pięcioro dzieci. W pierwszych miesiącach okupacji wywieziona najpierw do getta w Warszawie, a potem do Trebłinki, gdzie została zamęczona w czerwcu 1943 r.

Jego córka, Hana (Hanna) (ur. 16 X 1914 w Berlinie), wyszła 7 stycznia 1937 r. za mąż za muzyka Szmaję Stefana Pruma. H. i S. Prumowie zdołali przeżyć okupację hitlerowską dzięki pomocy J. Sobczak, która dostarczyła im dokumenty, pozwalające przetrwać. Po wojnie chwilowo zamieszkali w Golubiu, a Prum był nawet krótko przewodniczącym MRN, jednak ostatecznie sprzedali aptekę i wyjechali do Meksyku.

Po wojnie, 4 listopada 1946 r. sąd grodzki uznał go za zmarłego.

Jego nazwisko jest umieszczone na tablicy pamiątkowej w Lasku Rusinowskim.

AIPN Bydgoszcz, OKBZH, sygn. Zg. 29/46; AUM Golub-Dobrzyń, Akta USC, Księga zejść USC Golub 1946, sygn. 3/23, Akt uznania Adolfa Riesenfelda za zmarłego, nr aktu 87; M. Golon, *Razem czy osobno. Wybrane problemy z historii Golubia-Dobrzyń*, [w:] *Golub-Dobrzyń. Szkice z dziejów miasta*, pod red. M. Mikulskiego i M. Starosy, Toruń 2003, s. 66; Inf. Mirosława Gassen-Piekarskiego z Golubia-Dobrzyń z 12 IV 2002 r.; J. Jagodziński, *Materiały z obchodów jubileuszu 100-lecia Parafii Dobrzyń n. Drwęcą w 2009 r.*, Rocznik Dobrzyński, t. 6: 2013, s. 269; Krajewski, *Byli z ojczyzny*, s. 14, 25, 31; M. Krajewski, *Nagrobki żydowskiego cmentarza*, Folks-Sztyme (Głos Ludu) 1990, nr 41-42, s. 11-12; Krajewski, *Rypinie*, s. 151; Piotrowski, *Biogramy*, 136; Piotrowski, *Słownik*, s. 202; J. Sziling, *Żydzi Golubia i Dobrzyń. Dokumentacja uroczystości uczczenia ich pamięci w dniu 27 kwietnia 1993 r.*, red. Cz. Niedzielski, Golub-Dobrzyń-Toruń 1996, s. 87; Tablica inskrypcyjna w Lasku Rusinowskim; Zawacka, *Brodniczanki*, s. 200-201, gdzie jednak mylnie – Riesenfeld; Waszkiewicz, *Dobrzyń*, s. 148-150, gdzie także mylnie – Riesenfeld.

REŃSKI STANISŁAW (*10 X 1901 r. †31 X 1939 r. w lasach skrwileńskich), nauczyciel, kierownik szkoły w Karwie, ofiara zbrodni niemieckich (R 16)
W 1939 r. był kierownikiem Szkoły Powszechnej w Karwie w pow. rypińskim. Aresztowany w dniu 22 października 1939 r., więziony był w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. Rozstrzelany przez Niemców w lasach skrwileńskich. Włoki pogrzebano we wspólnej mogile w miejscu zbrodni.

Dziennik KOSP 1945, nr 9, s. 224; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 322; Piotrowski, *Słownik*, s. 202; Wardzyńska, *Rok 1939*, s. 174.

RESZKIEWICZ PIOTR (*1 VII 1907 r. w Rypinie †21 II 1967 r. w Rypinie), geometra, prezes klubu sportowego

Z zawodu był geometrą. Po wojnie przeprowadził prace geodezyjne w trakcie prowadzonej przez władze komunistyczne parcelacji większości majątków ziemskich w pow. rypińskim. Jako zagorzały kibic sportowy, w latach 1959-1960 r. był prezesem rypińskiego Klubu Sportowego „Lech”.

Pochowany na cmentarzu katolickim w Rypinie.

Lech, s. 345.

RENK JAN AUGUSTYN (*1913 r. †1975 r.), kapłan rzymskokatolicki, administrator parafii skrwileńskiej w czasie okupacji niemieckiej

Był kapłanem pochodzącym z diecezji chełmińskiej. Przed wybuchem wojny był wikariuszem w Lubawie. Jesienią 1939 r., w ramach fali eksterminacji duchownych, został aresztowany i osadzony w klasztorze karmelitów w Oborach. Po krótkim czasie, po wystąpieniu o *das Herrenvolk* (rasa panów), został zwolniony i na polecenie władz niemieckich skierowany do pracy duszpasterskiej w parafii skrwileńskiej. Mieszkał w pobliżu kościoła, u rodziny kołodzieja Henryka Ziółkowskiego, w domu zamordowanego przez Niemców nauczycielka Jana Kułakowskiego. Jak zauważył w swoim pamiętniku Aleksander Ziółkowski, „w głębi duszy nadal czuł się Polakiem”. Mimo zakazu władz okupacyjnych, Mszę św. starał się odprawiać jak było przed wojną, po łacinie, a jedynie ogłoszenia podawał w języku niemieckim. Ze względu na godzinę policyjną, pierwszą w czasie wojny Pasterkę na Boże Narodzenie odprawił rankiem 25 grudnia 1939 r. Obowiązki proboszcza pełnił w Skrwilnie aż do wyzwolenia spod okupacji hitlerowskiej w 1945 r.

Dawne Skrwilno, s. 46-47; http://www.obory.com.pl/?a=aktualnosc&typ=15&id_cat=57&id_item=242/16 VII 2013; Krajewski, *Przeszłość klasztoru*, s. 28; Piotrowski, *Skrwilno*, s. 170.

RĘTWIŃSKI JAN h. Szeliga (*ok. 1657 r. †14 XII 1719 r.), właściciel ziemski, kolator zakonu karmelitów

Był synem Samuela i Jadwigi z Ostromęckich h. Pomian. Posiadał Trutowo w ziemi dobrzyńskiej. Zasłynął jako kolator kościołów w ziemi dobrzyńskiej. W 1710 r. zapisał Klasztorowi Ojców Karmelitów w Oborach 1.500 złp. W 1717 r. erygował murowany kościół z klasztorem w Trutowie niedaleko Kikoła, zapisując w tym celu wieś konwentowi karmelitów. Z umowy zawartej z przedstawicielami tego konwentu, a potwierdzonej przez ówczesnego biskupa płockiego, Ludwika Załuskiego, wynika, że w dniu 4 października 1717 r. zapisał konwentowi karmelitów 24 tys. złp jako „fundację na dwóch kapłanów, a trzeciego laika, zastrzegając, aby gdy dobra Trutowo do swej pozycji przyjdą, więcej tam zakonników mieszkać mogło”. Wypełniając zawarte zobowiązanie, w 1718 r. powstał w Trutowie drewniany kościółek, a w rok później cztery pomieszczenia klasztorne. Po jego śmierci synowie wystąpili z żądaniem unieważnienia zapisu i zwrotu Trutowa na rzecz sukcesorów. Sprawa oparła się aż o papieża Benedykta XIII, który w dniu 15 lutego 1725 r. zatwierdził przedstawionych mu członków kapituły płockiej dla rozstrzygnięcia tego sporu. Konflikt zakończył się pomyślnie dla karmelitów, którzy zajęli się budową murowanego kościoła. Barokowy zespół kościoła i klasztoru wzniesiono w miejscu poprzednich zabudowań drewnianych (kościół w latach 1725-1738, klasztor po 1740). Konsekracji świątyni pod wezwaniem św. Anny dokonał w 1770 r. sufragan włocławski, Jan Dembowski.

Po zakończeniu budowy w północnej części krypt kościelnych pochowano zwłoki zmarłego fundatora, a w czasach nam bliższych złożone do prostego sarkofagu kamiennego. Fakt fundacji i datę śmierci Rętwińskiego przekazuje tabliczka z łacińską inskrypcją

cją, umieszczona nad drzwiami zakrystii. Jego postać uwiecznił na barokowym portrecie owalnym na pilastrze wewnętrznej ściany kościoła. Widzimy tam szlachcica w staropolskim stroju, z wygoloną głową. Obok malutki herb i data 1738 r., odnosi się do zakończenia prac budowlanych w kościele. Pod portalem powtórzono: duży kartusz herbowy z godłem własnym. Okolony jest on literami: I.R.F.T. (Jan Rętwiński fundator Trutowa).

Encykl. kościelna, t. 19, s. 607, gdzie mylnie podano – Rytwiński; *Inskrypcje*, s. 17, 232-233, 236, 237; *Katalog*, z. 9, s. 61, 63; *Kikół*, s. 83-85; *Korespondent Płocki* 1887, nr 16; *Krajewski, Kościół*, s. 25; *M. Krajewski, Sanktuarium Maryjne Ojców Karmelitów w Oborach*, Obory 1983, s. 9; *Krajewski, W sercu ziemi*, s. 42; *M. Krajewski, Zabytkowy zespół klasztorny w Trutowie. Uposażenie i rozwój fundacji*, Biuletyn Przewodnicki PTTK, nr 55: 1988, s. 2; *Krajewski-Mietz, Zabytki*, s. 182; *W. Leonowicz, Kościół parafialny w Trutowie*, *Korespondent Płocki* 1887, nr 16 oraz *Przegląd Katolicki* 1888, nr 44; *W. Leonowicz, Listy o naszych zabytkach budowlanych. Kościół i klasztor karmelicki w Trutowie*, *Korespondent Płocki* 1887, nr 15, 18; *Portret szlachty*, s. 37; *SGKP*, t. 12, s. 526; *Smoleński, Kościoły*, s. 81; *Zabytki*, s. 170.

RIPINSKY (RYPIŃSKI) SALOMON (*15 IV 1859 r. w Rypinie †21 III 1927 r. w Haines, w stanie Alaska), handlarz, nauczyciel, pułkownik milicji stanowej w USA, burmistrz miasta (R 17)

Nazwisko „Ripinsky” zostało przypisane do jego dziadka na początku 1800 r., bowiem jak większość Żydów europejskich nie miał on nazwiska. Był synem Hirsza i Malki King. Mógł uczęszczać do szkoły prywatnej, gdzie otrzymał dobre wykształcenie. Jak sam podał do biografii, służył w szkole kadetów, gdzie uzyskał stopień podporucznika kawalerii W 1870 r., mając zaledwie 11 lat skierował się do starszych braci w Ameryce, w obawie przed spodziewanym poborem do wojska. Osiedlił się w Salem w stanie Oregona na wybrzeżu Pacyfiku. Najpierw trudnił się handlem, potem został członkiem policji stanowej, gdzie doszedł nawet do stopnia pułkownika.

W następnych latach dołączył do ekspedycji Frederika Schwatki, badającej rzekę Jukon. W 1884 r. przybył do miasta Sitka na Alasce. Tam trudnił się różnymi zajęciami, od prokuratora okręgowego poczynając, poprzez nauczyciela szkoły prezbiteriańskiej, aż do dozorca składów. W Chilkat w 1890 r. założył własną faktorię pocztową, będąc jednocześnie notariuszem, pośrednikiem handlu nieruchomościami, kartografem i znachorem. W 1900 r. przeniósł się do Portland. W 1908 r. był już dyrektorem szkół w Haines, gdzie, po otrzymaniu w 1910 r. amerykańskiego obywatelstwa, z 1916 r. został burmistrzem Haines w stanie Alaska. Pochowany w rycie masońskim w Haines.

Na jego cześć górujące za zatoką Haines wzniesienie, nazwano jego imieniem, a w lokalnym muzeum jest stała ekspozycja poświęcona jego życiu.

P. Ptaszyński, *Salomon Ripinsky... pionier i odkrywca Alaski*, *Rocznik MZD*, t. 1: 2009, s. 279-288.

ROCHNOWSKI HENRYK (*12 VIII 1946 r. w Bydgoszczy †13 III 2011 r. w Toruniu), dr hab. nauk przyrodniczych w zakresie geografii, badacz ziemi dobrzyńskiej (R 18)

W 1964 roku ukończył liceum ogólnokształcące w Bydgoszczy i podjął studia geograficzne na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Jednym z jego profesorów był prof. Rajmund Galon. W 1969 r. po ukończeniu studiów został zatrudniony na stanowisku starszego geologa w Przedsiębiorstwie Górnictwa Naftowego Geofizyka Toruń. Rok później podjął pracę na stanowisku asystenta w Zakładzie Geografii Ekonomicznej UMK. Stopień doktora uzyskał w 1975 r. na podstawie dysertacji pt. „*Toruński ośrodek przemysłowy*”, promotor prof. Stanisław Misztal. Stopień doktora habilitowanego nauk przyrodniczych w zakresie geografii uzyskał w 1990 r. na podstawie rozprawy pt. „*Zróżnicowanie struktury gałęziowej i przestrzennej przemysłu miast i terenów wiejskich obszaru dolnej Wisły*”.

W latach 1990-1996 pełnił funkcję prodziekana Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UMK, w latach 1996-1999 Kierownika Zaoczných i Podyplomowych Studiów Geografii a od 1999 r. po raz trzeci prodziekana Wydziału. Był kierownikiem Zakładu Geografii Ekonomicznej i Badań Regionalnych. Wypromował 2 doktorów.

Opublikował ponad 120 prac naukowych, głównie z zakresu geografii przemysłu, zagadnień społeczno-ekonomicznych Polski północnej, handlu zagranicznego Polski, przekształceń przemysłu w warunkach gospodarki rynkowej, wpływu przemysłu na środowisko naturalne, monografii ośrodków i okręgów przemysłowych oraz dydaktyki geografii, w tym także ziemi dobrzyńskiej, m. in.: *Toruński Ośrodek Przemysłowy* (1978), *Zróżnicowanie struktury gałęziowej i przestrzennej przemysłu miast i terenów wiejskich obszaru dolnej Wisły* (1990, *Nowe Miasto Lubawskie: zarys dziejów* (współautor, 1992), *Toruń i region toruński* (1995), *Toruń – przewodnik turystyczny* (1996), *Geografia społeczno-gospodarcza świata* (współautor, 1997), *Geografia społeczno-gospodarcza świata dla szkół ponadpodstawowych* (współautor, 2001). Szereg prac dotyczyło ziemi dobrzyńskiej, m. in. *Rozwój oraz zmiany struktury gałęziowej i przestrzennej przemysłu Kujaw i ziemi dobrzyńskiej w latach 1945-1970*, *Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie*, Seria D: 981, s. 9-30.

W latach 1996-2011 był przewodniczącym Zarządu Oddziału Toruńskiego Polskiego Towarzystwa Geograficznego. Był członkiem wielu towarzystw i organizacji: Komisji Polityki Przestrzennej i Przekształceń Regionalnych KPZK PAN, Zespołu Problemowego ds. Obszarów Miejskich i Metropolitalnych KPZR PAN, przewodniczącym Rady Naukowej Centrum Rozwoju Lokalnego i Regionalnego w Toruniu, członkiem Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Geograficznego, przewodniczącym Oddziału Toruńskiego Polskiego Towarzystwa Geograficznego, członkiem Towarzystwa Naukowego Toruńskiego, Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego, Włocławskiego Towarzystwa Naukowego, Towarzystwa Krzewienia Świadomości Historycznej „Civitas”.

W 2011 r. wyróżniony przez UMK Medalem „Za Długoletnią Służbę”.

<http://nauka-polska.pl/dhtml/raporty/ludzieNauki?rtype=opis&objectid=33183&lang=pl/10 VII 2013>; <http://www.ptg.geo.umk.pl/historia/Historia.htm/10 VII 2013>; *Pracownicy UMK*, s. 580.

ROGACKI CZESŁAW (*20 VI 1870 r. w Sierpcu †19 VIII 1932 r. w Dobrzyniu n. Drwęcą), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Skrwilnie, proboszcz w Dobrzyniu n. Drwęcą (R 19)

Był synem, Władysława i Józefy z Gracynowskich. Po ukończeniu czterech klas gimnazjum w Płocku, wstąpił do Seminarium Duchownego w tym mieście. Święcenia kapłańskie otrzymał w Płocku w 1893 r. z rąk bpa A. J. Nowowiejskiego. Pracował kolejno na parafiach: w Sarnowie, Radzanowie, Skrwilnie (1896-1903), Sierpcu.

W 1904 r. został przeniesiony na wikariuszostwo do Dulska z oddelegowaniem do kościoła rektoralnego w Dobrzyniu n. Drwęcą. W 1909 r. abp A. J. Nowowiejski erygował nową parafię w Dobrzyniu n. Drwęcą, wydzielając ją z dotychczasowej parafii dulskiej. Wówczas został proboszczem nowej parafii, w skład której weszły przyległe wioski: Białkowo, Sadykierz, Stonawy, Zaręba, Ruziec, w łącznej liczbie 2.171 wiernych. W czasie jego duszpasterzowania, w latach 1910-1914 dokonano poważnej restauracji kościoła. Wykonano nową polichromię, zrekonstruowano chór organowy, ufundowano stacje Drogi Krzyżowej. Polichromię wykonał Walerian Krowicki z Płocka. Na ścianach międzyokiennych pojawiły się malowidła biblijne: *Ucieczka do Egiptu* i *Modlitwa w Ogródcu* oraz postacie: św. Franciszka i bł. Czesława. Na suficie pod chórem, w owalu, przedstawiona jest św. Cecylia grająca na organach. We wnęcie nad chrzcielnicą jest obraz: *Chrzest w Jordanie*. W wnęcie po drugiej stronie, malowidło przedstawia burzę na morzu, z której wypływa łódź – ambona. Na stropie, nad nawą z wielkiego malowidła, króluje Matka Boża w chwale świętych polskich. Na ścianach prezbiterium, kroczą procesje Aniołów ku Chrystusowi w tabernakulum. Ze stropu kieruje się ku wiernym Serce Jezusa. Malowidła świątyni ubogaca piękną ornamentyką w postaci wici roślinnej i emblematów ilustrujących m. in. litanię loretańską. Świątynia otrzymała też duże płaskorzeźbione i polichromowane stacje Drogi Krzyżowej. Ołtarz główny upiększyły figury Aniołów, trzymających świeczniki. Takie same dwie figury Aniołów ustawiono na balustradzie chóru organowego. Te figury, z kolei, pozorują grę na trąbkach. Drewnianą podłogę zastąpiła posadzka terrakotowa, ułożona od wejścia do prezbiterium, w barwny wzorzysty chodnik. Środki na przeprowadzenie malowania i wyposażenia kościoła parafia zdobyła ze sprzedaży części gruntów parafialnych i z ofiar parafian. Natomiast stacje Drogi Krzyżowej ufundowały poszczególne rodziny, organizacje i stowarzyszenia, którzy uwiecznieni są napisami na stacjach. Na czas restauracji kościoła wybudowano skromny budynek, z dość dużą salą, w której odprawiano nabożeństwa. Salka ta przez wiele lat służyła parafii i jej organizacjom i nazywana była popularnie „Ogniskiem”.

W październiku 1918 r. wspólnie z Antonim Cissowskim, Wiktoorem Zambrzyckim i Leonem Warszawskim stworzył w Dobrzyniu gminne koło Polskiej Macierzy Szkolnej. Potem był członkiem Rady Miejskiej, należał do Rady Kasy Drobnoego Kredytu, uczestniczył w życiu Polskiej Macierzy Szkolnej oraz w Sejmiku Rypińskim, w mieście założył też ochronkę. W każdą sobotę hojnie obdarzał biedotę jałmużną. Liczna grupa

parafian włączała się w pracę Kościoła i współpracowała z proboszczem, m. in. Józef Zaleski, Stanisław Polakiewicz, Czesław Deczyński, Stanisław Wróblewski, Leon Warszawski, Michał Szponowski, Jan Olświeski, Jan Orzechowski, Władysław Pawłowski, dr Franciszek Ciszewski, Stanisław Krzyżanowski.

Gdy wybuchła wojna w 1914 r. i Dobrzynia weszli Niemcy, zdarzyło się, że nocą z 26 na 27 sierpnia żołdacy popili się i podczas nocnej strzelaniny zabili pewną Żydówkę. Winą za to obarczyli Polaków, oskarżając ich o bunt przeciwko Niemcom. Dnia 27 sierpnia spędzono na rynek dobrzynian wraz z proboszczem celem dokonania egzekucji, do której na szczęście nie doszło. Ocaleni mieszkańcy, podjęli śluby, że w podzięce za to, wystawią figurę Matki Bożej i pójdą w pielgrzymce do Jej sanktuarium. Jednak trudna sytuacja ekonomiczna, spowodowana powojennym kryzysem, odwlekała realizację tego postanowienia. Postanowienie to zrealizował dopiero jego następca, ks. Ignacy Charszewski.

W Dobrzyniu, gdzie poważną część społeczności stanowi Żydzi, nazywany był „sędzią żydowskim”, ponieważ rozstrzygał spory i kłótnie pomiędzy tą mniejszością narodowościową. Zdarzało się bowiem, że Żydzi szli po radę nie do rabina, a do niego jako proboszcza katolickiego.

Pochowany został na miejscowym cmentarzu katolickim, a w pogrzebie uczestniczyła m. in. z wieńcem delegacja miejscowych Żydów.

Po jego śmierci ulicę Sokołowską w Dobrzyniu n. Drwęcą nazwano jego imieniem. Po wojnie do nazwy tej jednak nie powrócono. Pamiątkowa tablica poświęcona jego pamięci znajduje się w kruchcie kościoła pw. św. Katarzyny w Dobrzyniu nad Drwęcą, ufundowana w 80-lecie parafii, w 1989 r.

Album duchowieństwa 1, s. 224; AP Płock, Akta Stanu Cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Sierpcu, Księga metrykalna z 1870 r., akt nr 111; Budzińska, *Rola duchowieństwa*, s. 65, 70, 79; Głos Płocki 1908, nr 13, s. 3; nr 40, s. 3; nr 53, s. 3; Grzybowski, *Duchowieństwo XIX/2*, s. 330-331; M. M. Grzybowski, *Z dziejów parafii św. Katarzyny w Dobrzyniu nad Drwęcą*, Studia Płockie, t. 29: s. 225-238; J. Jagodziński, *Jubileusz parafii Dobrzyń nad Drwęcą*, Powiatowy Kurier Społeczno-Kulturalny 1999, nr 4, s. 10; J. Jagodziński, *Kościół w Dobrzyniu nad Drwęcą*, Ziemia Dobrzyńska. Gazeta 1995, nr 2, s. 9; J. Jagodziński, *Leon Warszawski (1870-1946)*, Ziemia Dobrzyńska, t. 10: 2006, s. 247; J. Jagodziński, *Z dziejów parafii pw. św. Katarzyny w Dobrzyniu nad Drwęcą (1909-2009)*, Rocznik Dobrzyński, t. 2: 2009, s. 7-99; Mazur 1909, 15, s. 120; nr 52, s. 553; MPP 1924, nr 4, s. 95; 1931, nr 11, s. 433; *Oni tu żyli*, s. 142-157; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 67; Tablica inskrypcyjna z białego marmuru kościele w Dobrzyniu n. Drwęcą; Tablica nagrobna na cmentarzu w Dobrzyniu, gdzie inf., podobnie jak na tablicy w kościele: „Pierwszy prob. dobrzyński”; P. Tuliszewski, *Kościół klasycystyczny pw. św. Katarzyny w Dobrzyniu*, Toruń 2000, s. 17; Waszkiewicz, *Dobrzyń*, s. 38 i n.; Z. K., *Sp. ks. Kan. Czesław Rogacki*, MPP 1932, nr 9, s. 376.

ROGOWSKA z d. Kowalkowska ZENOBIA HELENA (*18 VIII 1950 r. w Rypinie), pedagog kulturalno-oświatowy, działaczka społeczna, animator kultury, członkini DTN (R 20)

Córka Stanisława i Marianny z d. Rypińskiej. Rodzina ze strony ojca to stara szlachta piastowska, herbu Przeginia wywodząca się z miejscowości Przeginia k. Krakowa, osiadła w ziemi dobrzyńskiej w XIII w., za-

służona dla Ojczyzny, ziemi dobrzyńskiej i Mazowsza. Kilkoro z nich spoczywa w podziemiach fary - kościoła pw. Św. Trójcy w Rypinie. Dziadek po mieczu był budowniczym kościoła Najświętszego Serca Jezusowego w Gójsku według projektu architekta Stefana Szyllera z Warszawy oraz drugiego kościoła w Zielonej k. Mławy. Dziadek po kądzieli, Jan Rypiński wyemigrował do USA, gdzie zginął w wypadku ulicznym, natomiast jego żona Helena zmarła na hiszpankę. Osierocili troje dzieci, w tym matkę, Mariannę, jej i brata Stanisława, ślusarza-spawacza, mieszkającego w Zabrze, później pracującą w Spółdzielni Inwalidów w Rypinie. Ojciec, Stanisław był pracownikiem pierwszej elektrowni w Rypinie, a także linii autobusowej Edwarda Kurządkowskiego, a po drugiej wojnie światowej, do 1956 r. – rypińskiego Magistratu.

Szkolę podstawową ukończyła w Rypinie w 1964 r.; szkoła średnia – Technikum Ekonomiczne w Rypinie (1965-1970); Państwowe Zaoczne Studium Oświaty i Kultury Dorosłych w Bydgoszczy (1977-1978); studia wyższe – UMK w Toruniu (1979-1983), specjalność – pedagog kulturalno-oświatowy.

Pracę zawodową rozpoczęła w PGR w Starorypinie (1970-1971) jako stażystka; następnie Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska” w Radzikach Dużych (1971), księgową; Powiatowy Dom Kultury w Rypinie (1972-1980), instruktor, kierownik Działu Pracy Środowiskowej, dyrektor; Stowarzyszenie PAX O. M. w Rypinie (1980-1993), instruktor; Katolickie Stowarzyszenie „Civitas Christiana” (od 1993-nadal), jako specjalista.

Jest członkiem PCK (od 1969), członek w Zarządzie Terenowym od 1997; Towarzystwo Miłośników Ziemi Rypińskiej (od 1970), członek założyciel; Teatr Poezji „Stajnia Pegaza” TMZR (1972-1974), amator-aktor; Oddział Miejski Stowarzyszenia PAX (1983-1993), przewodnicząca; Oddział Miejski Stowarzyszenia „Civitas Christiana” (od 1993), przewodnicząca; Oddział Wojewódzki „Civitas Christiana” we Włocławku (1995-1998), przewodnicząca; Kujawsko-Pomorski Oddział Wojewódzki „Civitas Christiana” w Toruniu – od 1998, wiceprzewodnicząca; „Civitas Christiana” w Warszawie (1996-2012), członek Zarządu Głównego i Rady Głównej; Dobrzyńskiego Oddziału Włocławskiego Towarzystwa Naukowego w Rypinie (1985-2006), członek-założyciel; członek Akcji Katolickiej Parafii Św. Stanisława Kostki w Rypinie (od 1996); prezes Dekanatu Rypińskiego Akcji Katolickiej (do 2003); Nauczycielski Chór „Belcanto” (członek, 1996-2009), członek DTN (od 2007).

Jest autorką programu autorskiego imprezy artystycznej pt. „Porady... z za lady”, nagrodzonego na Wojewódzkiej Gieldzie Pomysłów w 1979 r. we Włocławku. W jej dorobku są także eseje, artykuły dotyczące historii, kultury, ludzi ziemi dobrzyńskiej w wydawnictwach regionalnych, m. in.: w „Roczniku Dobrzyńskim” Dobrzyńskiego Towarzystwa Naukowego, „Roczniku Muzealnym” Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej, w „Naszym Głosie” – miesięczniku „Katolickiego Stowarzyszenia „Civitas Christiana”. Na łamach „Ziemi Dobrzyńskiej” zamieściła studium pt. *Działalność Katolickiego Stowarzyszenia „Civitas Christiana” w Rypinie w kontekście działań Ośrodka Kultury Dobrzyńskiej im. Jerzego Pietrkiewicza oraz Galerii „Nowa” jako integralnych*

form pracy Oddziału (t. 9: 2003); item: *Z dziejów ziemi*, t. 7: 2003.

Posiada odznaczenia: Srebrny Krzyż Zasługi (2005); Odznaka Ministra Kultury i Sztuki PRL „Zasłużony Działacz Kultury” (1982); Odznaka Honorowa PCK IV stopnia (1991); Medal „Za Zasługi dla Parafii i Kościoła” (2002); Medal „XV-lecie Odrodzonego Samorządu Terytorialnego RP” (2005); Medal „660-lecia Nadania Praw Miejskich Rypinowi” (2005); „Zasłużony dla Miasta Rypina” (2007); Medal Wojewody Kujawsko-Pomorskiego (2007); „Rycerz Rypa” nagroda Burmistrza Rypina (2009); uhonorowanie przez Starostę z okazji 10-lecia Powiatu Rypińskiego (2009).

W 1974 r. wyszła za mąż za Edmunda Rogowskiego (ur. 21 XII 1944 w Rypinie), syna Edmunda i Janiny z d. Gulińskiej, współtwórcy rypińskiego teatru amatorskiego „Stajnia Pegaza”, który swoimi zainteresowaniami muzycznymi, historycznymi i twórczością poetycką, wzbogaca kulturę ziemi dobrzyńskiej. Córka Vanessa Eliza (ur. 1974), mgr pedagogiki społeczno-wychowawczej Uniwersytetu Warszawskiego, uzdolniona artystycznie, m. in. solistka Zespołu Pieśni i Tańca „Ciechanów”, chóru gospel *Good News Singers* w Łodzi.

ADTN, Deklaracja członkowska; Autobiografia z 29 VI 2013 r.; Autopsja (1970-2014); <http://www.rypin.eu/index.php?cid=115&unroll=5/11> VII 2013; M. Duchnowski, *Jubileusz 5. rocznicy powołania Ośrodka Kultury Dobrzyńskiej KS „Civitas Christiana” w Rypinie*, Gazeta Lipnowska, nr 40: 2000, s. 6-7; (M. Krajewski), *Poeci Tej Ziemi. Edmund R. Rogowski*, Zeszyty Historyczne Dobrzyńskiego Oddziału WTN, t. 9: Rypin 2003, s. 170; Krajewski, *Rypin. Monografia*, wyd. 2, s. 321; Z. Rogowska, *Działalność dobrzyńska Ośrodka Kultury Dobrzyńskiej im. Jerzego Pietrkiewicza Katolickiego Stowarzyszenia „Civitas Christiana” w Rypinie*, [w:] *Z dziejów ziemi dobrzyńskiej*, t. 7, Dobryń n. Wisłą 2003, s. 43-46; Z. Rogowska, *Działalność Katolickiego Stowarzyszenia „Civitas Christiana” w Rypinie w kontekście działań Ośrodka Kultury Dobrzyńskiej im. Jerzego Pietrkiewicza oraz Galerii „Nowa” jako integralnych form pracy Oddziału*, Ziemi Dobrzyńska, t. 9: 2003, s. 115-126; Z. Rogowska, *Ośrodek Kultury Dobrzyńskiej im. Jerzego Pietrkiewicza Katolickiego Stowarzyszenia „Civitas Christiana” w Rypinie*, Kronika Rypińska 2005, nr 3, s. 36-38; *Rypin w PRL*, s. 938-943; *ZKZD 2005*, s. 182-183.

ROGOWSKI ANTONI WINCENTY (*21 I 1901 r. w Rogówku k. Rypina †10 I 1974 r. w Sierpcu), kapłan rzymskokatolicki, kanonik *ad honores*, więzień niemieckich obozów śmierci (R 21)

Urodził się w rodzinie chłopskiej jako syn Augustyna i Heleny z Pietrkiewiczów. Uczył się w Rogówku, Lipnie i Liceum św. Stanisława Kostki w Płocku. W 1921 r. wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku i 6 czerwca 1926 r. przyjął święcenia kapłańskie. Następnie był wikariuszem w Ciechanowie (1926-1929), w Wyszku (1929-1931). Potem był proboszczem w Smogarzewie (1932-1935) i Królewie (1935-1938). Od 1938 r. był proboszczem w Korzeniu. W dniu 26 sierpnia 1940 r. został tam aresztowany i skierowany do hitlerowskiego obozu w Sachsenhausen. W dniu 14 grudnia 1940 r. wraz z grupą duchownych trafił do obozu w Dachau, gdzie nadano mu numer 22316. Szczęśliwie doczekał oswobodzenia w dniu 29 kwietnia 1945 r. i w październiku tego roku powrócił do kraju.

Od 20 marca 1947 r. do 1951 r. był proboszczem w Gozdowie. W 1952 r. został kapłanem siostr benedyktynek w Sierpcu.

W 1956 r. otrzymał godność kanonika *ad honores*. Pochowany na cmentarzu w Sierpcu.

Album duchowieństwa 1, s. 227; Domagała, *Dachau*, s. 203; Grzybowski, *Duchowieństwo XX/1*, s. 447-449; Grzybowski, *Martyrologium*, s. 190-191; Grzybowski, *Martyrologium II*, s. 325-326; Hoffmann, *A kdo vás*, s. 486; Jacewicz, *Martyrologium*, z. 2, s. 321; W. Jezusek, *Śp. ks. kan. Antoni Rogowski, emeryt, b. proboszcz parafii Gozdowo*, MPP 1975, nr 8, s. 306-309; Ossowski, *Kościół*, s. 216; Szoldrski, *Martyrologium*, s. 216; E. Weiler, *Die Gestlichen in Dachau*, Mödling 1971, s. 563; *Wykaz księży*, s. 377; Tablica nagrobna na cmentarzu w Sierpcu; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 174.

ROGULSKI GRACJAN (*18 XII 1881 r. w Ignacowie, pow. Mińsk Mazowiecki †po 1945 r.), lekarz, uczestnik wojny światowej i wojny polsko-bolszewickiej, kapitan Wojska Polskiego, dyrektor szpitala w Rypinie, ofiara prześladowań komunistycznych (R 22)

Był synem Stanisława. Studia medyczne ukończył w 1909 r. na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Cesarskiego w Dorpacie. Specjalizował się w chirurgii w szpitalu Św. Ducha w Warszawie. W czasie pierwszej wojny światowej został powołany do armii rosyjskiej w charakterze lekarza wojskowego. W 1918 r. wrócił do Warszawy, jednak w 1920 r. ponownie jako lekarz brał udział w wojnie z bolszewikami. W kolejnych latach jako lekarz wojskowy służył w Modlinie i Ciechanowie, awansując do stopnia kapitana.

Zwolniony ze służby wojskowej, przybył do Rypina, gdzie 24 maja 1923 r. objął stanowisko dyrektora nowego szpitala powiatowego w Rypinie oraz ordynatora oddziału chirurgicznego. W 1925 r. organizował w Rypinie Powiatową Kasę Chorych, w której pracował jako lekarz do 1931 r. W 1929 r. w Rypinie organizował także Powiatowy Ośrodek Zdrowia, przejmując następnie jego kierownictwo.

W 1931 r. zrezygnował z pracy w Rypinie i wyjechał do Warszawy. Z powodu radykalnych poglądów, nie uznając praktyki prywatnej lekarzy, pracował w ubezpieczalniach społecznych. Z pracy tej nie zrezygnował także w czasie okupacji i zatrudnił się jako lekarz domowy w warszawskiej dzielnicy Praga.

Po wyzwoleniu, w maju 1945 r., został aresztowany. Dalsze jego losy nie są znane.

Dzieje służby zdrowia, s. 323, gdzie awansuje go do stopnia majora, podczas, gdy na oficjalnej stronie Muzeum Wojska Polskiego figuruje jako kapitan; *Oficerowie Wojska Polskiego 1918-1939*, <http://www.muzeumwp.pl/oficerowie/?letter=R&page=15/23> VIII 2013.

ROJEWSKI MARCIN ALEKSANDER (*1798 r. Rojewie k. Rypina (?) †20 XII 1880 r. w Nancy (Francja), kapitan Wojska Polskiego, uczestnik powstania listopadowego, emigrant, działacz Polonii francuskiej

Był synem ziemianina Andrzeja i Agnieszki. Uczył się w Szkole Departamentalnej w Pułtusku. W 1820 r. wstąpił do wojska jako żołnierz 3. pułku piechoty liniowej. Wziął udział w Nocy Listopadowej 1830 r., awan-

sując do stopnia podporucznika. Uczestniczył w czasie wojny polsko-rosyjskiej 1831 r. Bił się w bitwach pod Grochowem, Wawrem, Dębem Wielkim, Ostrołęką innymi. W dniu 1 września 1831 r. awansowany do stopnia kapitana.

Po upadku postania znalazł się we Francji. Mieszkał w Nancy w Lotaryngii, gdzie uczył w szkole polskiej dzieci polskich emigrantów. W 1838 r. był jednym z założycieli Towarzystwa św. Wincentego à Paulo. Ceniony był za bezinteresowność i działalność charytatywną. Po nieudanej próbie zaciągnięcia się do żuawów papieskich, powrócił do Nancy, gdzie rozdał większość majątku, pozyskanego z posagu żon.

Za udział w wojnie 3 marca 1831 r. odznaczony został Złotym Krzyżem *Virtuti Militari*, a przez oficerów 124 pułku był przedstawiony do Krzyża Kawalerskiego *Virtuti Militari*.

Był dwukrotnie żonaty, najpierw z hrabianką z Bretanii, a po jej śmierci z Degeur de la Contrie. Nie wiemy, czy pozostawił potomstwo.

R. Bielecki, *Słownik*, t. 3, s. 393; Galkowski-Piotrowski, *Rogowo*, z. 131-132, gdzie data urodzenia – 1780 oraz mylny numer tomu PSB z jego biogramem; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 159; J. Pezda, *Rojewski Marcin*, PSB, t. 31/4: 1989, s. 517, gdzie inf., iż urodził się w Pułtusku oraz szersza literatura.

ROKICKA SABINA (†X 1939 r. w Lasku Rusinowskim), ofiara zbrodni niemieckich

Do 1993 r. mieszkała w Rypinie. W październiku 1939 r. została aresztowana przez Selbstschutz i następnie rozstrzelana w Lasku Rusinowskim.

Jej nazwisko znajduje się na tablicy pamiątkowej w miejscu zbrodni.

AIPN Bydgoszcz, OKBzPNP, Ankieta Sądu Grodzkiego w Rypinie, sygn. 24; Piotrowski, *Słownik*, s. 202; Tablica inskrypcyjna w Lasku Rusinowskim.

ROKICKI ANDRZEJ h. Rogala (†ok. 1825), właściciel ziemski

Był synem Adama. W 1790 r. razem z bliżej nieznanymi nam Franciszkiem Rokickim oraz synami Hilarym i Janem, brał udział w tumulcie szlacheckim na sejmiku ziemi dobrzyńskiej w Lipnie. Aktem z dnia 23 czerwca 1791 r. za sumę 50 tys. tyńfów nabył od Józefa Białowiejskiego majątek Przywitowo k. Rypina.

Ożeniony z Łucją z Kukowskich, miał synów: Jana, któremu i jego żonie Salomei z Chelmickich w 1811 r. zapisał majątek Przywitowo, oraz Hilarego, którzy zrzekł się praw do dóbr przywitowskich.

AWKW Rypin, KHip. Przywitowo; *Genealogia*, s. 163, gdzie syn jego tylko Jan, syn Hilary jest „bliżej nieznanymi”; *Lauda*, s. 393, 402; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 130; Paprocki, *Herbarz*, s. 663; Piotrowski, *Skrwilno*, s. 59-60, 182; Piotrowski, *Skrwilno i okolica*, s. 169; PRS, s. 175; RZD, t. 2, cz. 2, s. 35-36; *Spis majątków*, s. 44; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 230.

ROKICKI JAN h. Rogala (*1778 r. †1830 r.), właściciel ziemski

Był synem Andrzeja i Łucji z Kukowskich. W 1825 r. został właścicielem Przywitowa. W skład dóbr tych wchodziły wówczas Olszyny, Wólka, Budziska i Borki.

Znany jest jako uczestnik głośnego tumultu szlacheckiego w Lipnie z 1790 r.

Ożeniony z Salomeą Chelmińską, miał dwóch synów: Melchiora i Leona Konstantego. Melchior przejął po jego śmierci Przywitowo, a odseparowane od tej wsi Borki otrzymał Leon.

AWKW Rypin, Zbiór dokumentów, Pismo Trybunału Cywilnego I-szej Instancji Województwa Płockiego z 9 lipca 1830 r. oraz Pismo Komisarza Obwodu Lipnowskiego nr 18569 z 7 (19 grudnia) 1838 r.; *Genealogia*, s. 163-164; *Lauda*, s. 393; *Lista właścicieli*, nr 392-396; *Niesiecki, Herbarz*, t. 8, s. 130; *Paprocki, Herbarz*, s. 663; *Piotrowski, Skrwilno*, s. 59-60, 182; *Piotrowski, Skrwilno i okolica*, s. 169; *PRS*, s. 175; *Spis szlachty*, s. 203; *Uruski, Rodzina*, t. 15, s. 230.

ROKICKI JULIAN h. Rogala (*1861 r. w Mławie †1910 r. w Rypinie), aptekarz

W 1901 r. ożenił się ze Stefanią Rokicką i rok później wspólnie nabyli od Aleksandra Traczyńskiego aptekę w Rypinie przy dawnej ul. Handlowej 2. Po jego śmierci, żona aptekę wydzierżawiła Janowi Zaniewskiemu, później znanemu aptekarzowi rypińskiemu przy ul. Kilińskiego.

Pochowany na cmentarzu w Rypinie.

Dłutek, *Dzieje szpitalnictwa*, s. 24; *Dzieje służby zdrowia*, s. 370; *Niesiecki, Herbarz*, t. 8, s. 130; *Paprocki, Herbarz*, s. 663; *PRS*, s. 175.

ROKICKI JÓZEF WACŁAW, ps. „Karol”, „Michał” (6 III 1894 r. w Lipnie †6 XII (X ?) 1976 r. w Warszawie), pułkownik Wojska Polskiego i Armii Krajowej, uczestnik wojny obronnej 1939 r., komendant główny Narodowej Organizacji Wojskowej (R 23)

Był synem Klemensa, urzędnika i Marii z Lamparskich. W latach 1901-1906 ukończył szkołę miejską w Lipnie, a następnie uczył się w domu. W 1911 r. złożył egzamin eksternistyczny z zakresu sześciu klas gimnazjum w Płocku. W latach 1912-1915 pracował jako urzędnik kancelaryjny. Od 1915 r. służył w armii rosyjskiej, gdzie ukończył szkołę chorążych oraz karabinów i jazdy konnej. W czerwcu 1918 r. powrócił do kraju i wstąpił do Wojska Polskiego. W końcu 1919 r. ukończył szkołę oficerską w Krakowie i od czerwca 1920 r. pełnił obowiązki dowódcy dywizjonu samochodowego, od maja 1922 r. – dowódcy 6. Dywizjonu Samochodowego. W latach 30. awansował do stopnia pułkownika służby stałej.

Brał udział w kampanii wrześniowej i 19 września 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej, skąd zdołał zbiec. Jako sympatyk obozu narodowego od października 1939 r. brał czynny udział w konspiracji antyhitlerowskiej, pełniąc funkcję komendanta Okręgu Lublin Narodowej Organizacji Wojskowej (NOW). We wrześniu 1941 r. został mianowany komendantem głównym NOW, przeniósł się z Lublina do Warszawy i zatrudnił się jako woźny w firmie drzewnej przy ul. Wolskiej. Po scaleniu NOW z AK 4 listopada 1941 r. złożył przysięgę na ręce gen. S. Roweckiego. Wziął udział w powstaniu warszawskim, a po kapitulacji oddziałów powstańczych dostał się do niewoli niemieckiej. Po wyzwoleniu z obozu jenieckiego, pozostał na emi-

gracji w Paryżu i do kraju powrócił dopiero w sierpniu 1959 r., gdzie po wyleczeniu, podjął pracę zawodową. Był autorem wspomnień *Blaski i cienie bohaterskiego pięciolecia*.

Był czterokrotnie odznaczony Krzyżem Walecznych, Srebrnym Krzyżem Zasługi, Medalem Niepodległości, Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami, Warszawskim Krzyżem Powstańczym (pośmiertnie).

Z małżeństwa z Marią z Sikorskich (1898-1984) miał dwie córki: Danutę (ur. 1922), za Ludwikiem Borawskim h. Bojczy, historykiem-mediewistą, i Hannę (ur. 1927), za Janem Waściszewskim.

Pochowany na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach w kwaterze batalionu NOW-AK „Gustaw”.

CAW,teczka osobowa nr 2537; A. K. Kunert, *Rokicki Józef Wacław, pseud. Karol, Michał*, PSB, t. 31/4: 1989, s. 523-525, gdzie pozostała bibliografia; A. K. Kunert, *Słownik biograficzny konspiracji warszawskiej 1939-1944*, Warszawa 1987, t. 2, tam także bibliografia; *Rocznik Oficerski 1923*, Warszawa, 1923, s. 1018; *Rocznik Oficerski 1923*, Warszawa 1923, s. 658.

ROKICKI LEON h. Rogala (†po 1864 r.), ziemianin

Był synem Jana (zm. 1830) i Salomei z Chelmińskich. Zgodnie z testamentem ojca otrzymał odseparowaną od majątki Przywitowo wieś Borki w Rypińskim. Występuje także w źródłach do 1864 r. jako właściciel majątku Borki. Majątek ten został wówczas połączony ponownie z dobrami Przywitowo, ale przeszedł w posiadanie rodziny Suszyckich.

AWKW Rypin, Dokumenty hipoteczne dóbr Przywitowo; 7 r.; Idem, Zbiór dokumentów, Pismo Trybunału Cywilnego I-szej Instancji Województwa Płockiego z 9 lipca 1830 r. oraz Pismo Komisarza Obwodu Lipnowskiego nr 18569 z 7 (19 grudnia) 1838 r.; *Niesiecki, Herbarz*, t. 8, s. 130; *Paprocki, Herbarz*, s. 663; *Piotrowski, Skrwilno i okolice*, s. 169; *PRS*, s. 175.

ROKICKI MELCHIOR h. Rogala (†15 X 1843 r.), właściciel ziemski

Był synem Jana (zm. ok. 1830) i Salomei z Chelmińskich. W 1834 r. otrzymał dobra Przywitowo, zapisując w testamencie majątek Feliksowi Olszewskiemu, dla którego był wujem. Dobrami tymi, w imieniu sukcesorów, zarządzała jego żona. W 1847 r. toczył się proces sądowy o sukcesję po nim pomiędzy żoną Julianną, a F. Ostrowskim. Wyrokiem sądowym Olszewski stał sukcesorem, a Julianna, po ponownym zamążpójściu za Feliksa Kisielewskiego, w 1847 r. opuściła Przywitowo i zamieszkała w Młyńskich. Wyrokiem Sądu Apelacyjnego i Rządzącego Senatu z października 1854 r. majątek Przywitowo przysądzono na własność F. Ostrowskiemu, który następnie aktem z 7 (19) grudnia 1854 r. sprzedał te dobra za sumę 200 tys. złp Feliksowi i Juliannie z Białowiejskich I v. Rokickiej małżonkom Kisielewskim. W 1856 r. w skład majątku Przywitowo wchodziły ponadto: Wólka Przywitowska, Białobłota, czyli Szeroka Olszyna i Jędrzejowizna. Brat jego, Leon, występuje w źródłach do 1864 r. jako właściciel majątku Borki. Majątek ten został wówczas połączony ponownie z dobrami Przywitowo, ale potem przeszedł w posiadanie rodziny Suszyckich.

Ożeniony z Julianną z Białowiejskich, nie pozostawił potomstwa. Wdowa po nim, wyszła ponownie za mąż

za Feliksa Kisielewskiego, opuściła Przywitowo i zamieszkała w Młyńskach.

AWKW Rypin, KHip. Przywitowo(stara księga); Idem, Wyrok Trybunału Cywilnego I-szej Instancji Guberni Płockiej z 10 (22) maja 1847 r.; *Genealogia*, s. 164; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 130; Paprocki, *Herbarz*, s. 663; Piotrowski, *Skrwilno*, s. 59-60; Piotrowski, *Skrwilno i okolica*, s. 169-170; PRS, s. 175; RZD, t. 2, cz. 3, s. 210-211; *Spis szlachty*, s. 203; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 230.

ROKITNICKA MARIANNA h. Prawdzic (*ok. 1683 †pom. 1731 a 1737), właścicielka ziemska

Była córką Jana Stanisława (zm. 1688) i Bogumiły Teofili z Dąbskich z Lubrańca małżonków Rokitnickich z Rokitnicy k. Świdziebni. Przed rokiem 1706 wraz z mężem osiedliła się w Rusinowie k. Rypina, gdzie była kaplicą św. Anny z własnym kapelanem. W metrykach parafii Rypin występuje jako „z Rokitnickich Podoska”. W okresie 1609-1704 wyszła za Dionizego Ossolińskiego, który zmarł przed 1704 r. Przed 1705 r. wyszła po raz drugi za Mikołaja Jana Podoskiego (zm. 1762) h. Junosza, z którym miała ośmioro dzieci: synów: Józefa Antoniego, Tymoteusza, Franciszka, Gabriela Jana, Michała Hieronima i Ignacego oraz córki: Teofilę, Wiktorię i Urszulę Konstancję.

Myslakowski, *Wojewoda Podoski*, s. 286-287, 295; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 130; Paprocki, *Herbarz*, s. 631; PRS, s. 175.

ROKITNICKI ANDRZEJ h. Prawdzic (*przed 1695 r. †po 1747 r.), właściciel ziemski, komisarz generalny wojewody płockiego, stolnik różański

Był synem Jana i Bogumiły z Dąbskich. Początkowo zarządzał dobrami swojej siostry, Marianny w Rusinowie. Około 1705 r., w wyniku działów rodzinnych, otrzymał części na Starorypinie oraz Głowińsk k. Rypina. W latach 30. XVIII w. nabył jeszcze dział w Godziszewach i tam zamieszkał, a które być może w 1758 r. nabył z kolei Antoni Łempicki, syn Szymona z Kowalk k. Rypina.

W 1710 r. występuje jako komisarz generalny wojewody płockiego, zapewne swojego szwagra, Mikołaja Podoskiego, a w 1747 r. – jako stolnik różański.

Jego szwagrem był Mikołaj Jan Podoski (1676-1762), starosta bobrownicki, rypiński i dobrzyński i wojewoda płocki.

Ożeniony ok. 1706 r. z Teresa Sulińską (zm. 1714/1715), córką Andrzeja, skarbnika płockiego, pozostawił synów: Kazimierza i Tomasza. Potem żenił się jeszcze dwukrotnie: 27 VII 1715 r. z Zofią Kucharską i 19 II 1730 r. – z Bogumiłą Cetkowską. Po jego śmierci Starorypin Szlachecki odziedziczył syn Tomasz.

Myslakowski, *Materiały*, nr 2237, 2238, 2239; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 130; *Okolice Rypina*, s. 689; Paprocki, *Herbarz*, s. 631; PRS, s. 175; RZD, t. 2, cz. 3: 2006, s. 65, 311; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 230.

ROKITNICKI JAKUB STANISŁAW h. Prawdzic (*przed 1628 r. w Rusinowie †1 VII 1688 r. w Rusinowie), rotmistrz wojsk koronnych, poseł na sejm, chorąży i starosta dobrzyński

Pochodził z niezbyt zamożnej rodziny, osiadłej w ziemi dobrzyńskiej i był synem Marcina z Rokitnicy (zm. po 1628) i nieznaney nam bliżej – Swaradzkiej. W 1661 r. wykupił część Starorypina Szlacheckiego od kasztelana rypińskiego, Damiana Kretkowskiego. W 1667 r. od Jana Dobrogosta Krasieńskiego z Krasnego, wojewody płockiego nabył dobra okalewskie, w skład których wchodziły: Okalewo, Okalewko, Płociczno, Zofijewo i Łęg. Posiadał także Rokitnicę, Rusinowo, i Głowińsk. Przed 1673 r. od szlachty cząstkowej z rodziny Balińskich wykupił wieś Gulbiny. W 1688 r. od Pawła Władysława i Anny z Jankowskich małżonków Samplawskich wykupił dział w Starorypinie Szlacheckim (Prywatnym), stając się tym samym, po wcześniejszej transakcji z 1661 r., właścicielem połowy Starorypina o powierzchni 40 włók szlacheckich.

W 1648 r. podpisał elekcję Jana Kazimierza razem z województwem rawskim. Służbę wojskową rozpoczął w chorągwiach komputowych pod koniec 1648 r. po klęsce wojska koronnego pod Żółtymi Wodami i Korsuniem. W 1651 r. służył jako rotmistrz własnej chorągwi kozackiej w kampanii beresteckiej w pułku województwa brzesko-kujawskiego Szymona Szczawińskiego. W 1655 r. brał udział w kampanii przeciwko Szwedom. Potem wziął jeszcze udział w wyprawie wielkopolskiej pod rozkazami Stefana Czarnieckiego oraz w wyprawie duńskiej wojsk sprzymierzonych. Na przełomie lat 1658 i 1659 za zasługi wojenne otrzymał starostwo rypińskie. W 1660 r. uczestniczył w kampanii cudnowskiej i w tym samym roku otrzymał prawdopodobnie starostwo dobrzyńskie.

Na sejm nadzwyczajny 1662 r. posłował z ziemi dobrzyńskiej. Został wybrany na deputata „do aprobacji pewnych komisji”, czyli do zatwierdzenia spodziewanego traktatu polsko-rosyjskiego. W dniu 5 grudnia 1664 r. otrzymał urząd chorążego dobrzyńskiego po zmarłym Zygmuncie Ubyszu i był nim do 13 listopada 1688 r. Na sejm 1666 r. i pierwszy sejm 1668 r., posłował ponownie z ziemi dobrzyńskiej. W sierpniu 1667 r. przebywał we Lwowie w składzie komisji od wojska w sprawie wypłaty zaległego żołdu armii koronnej.

W 1669 r. uczestniczył w sejmie elekcyjnym Michała Korybuta Wiśniowieckiego oraz w tym samym roku w sejmie koronacyjnym. W grudniu 1671 r. jego chorągiew wraz z innymi rozproszona została pod Trościańcem przez kozaków Doroszenki. Na sejmie styczniowym 1672 r. posłowie wstawili się za „żołnierzami trościańskimi”, a kasztelan chełmiński Damian Kretkowski domagał się, aby jego chorągiew, jako chorążego dobrzyńskiego, „miała respekt i poratowanie”. W maju tego roku za chorągwią Rokitnickiego ujął się także sejmik ziemi dobrzyńskiej. Na sejm nadzwyczajny w tym samym roku posłował z ziemi dobrzyńskiej. W 1673 r. wziął udział w zjeździe generalnym konfederacji w Warszawie, przekształconym w sejm pacyfikacyjny i został tam obrany deputatem z koła rycerskiego do rady wojennej przy hetmanach koronnych. W instrukcji posłów od wojska koronnego na ten sejm znalazło się oskarżenie jego o bezprawne wybieranie zasług przez jego chorągiew pancerną z woj. inowrocławskiego. Utrzymanie części zaciągniętego towarzystwa chorągwi Rokitnickiego na tę kampanię przejęła na siebie bowiem ziemia dobrzyńska, zgodnie z uchwałą z 5 maja 1673 r. W dniach 10-11

listopada 1673 r. wziął udział z własną chorągwią w sile 100 koni w bitwie pod Chocimiem.

Razem z ziemią dobrzyńską podpisał elekcję Jana III Sobieskiego. Uczestniczył w kampanii Jana III na Ukrainie w latach 1674-1676. W 1675 r. zdarzały się jednak przypadki dezercji podkomendnych Rokitnickiego i dlatego jego chorągiew została zwinięta pod Lwowem w listopadzie 1676 r. W 1676 r. uczestniczył w sejmie koronacyjnym Jana III Sobieskiego. Wziął udział w kampanii wiedeńskiej 1683 r., na czele nowo zwerbowanej chorągwi panczernej, w sile 65 koni. W 1683 r. zrezygnował z chorążostwa dobrzyńskiego na rzecz swego syna Jana i uzyskał dla niego przywilej królewski na ten urząd. Na sejm 1685 r. posłował ponownie z ziemi dobrzyńskiej.

Przed rokiem 1674 r. starostwo rypińskie scedował na rzecz syna Jana, a w 1683 r. zrezygnował także z urzędu chorążego dobrzyńskiego, także na rzecz syna, Jana. Był wierzycielem skarbu koronnego, szczególnie z tytułu zasług w kampanii wiedeńskiej.

Z małżeństwa, z nieznaną nam bliżej Aleksandrą, pozostawił syna Jana Stanisława, starostę rypińskiego, chorążego i starostę dobrzyńskiego, posła na sejmy w latach 1678 i 1689. Po raz drugi żonaty w 1658 r. z Agnieszką Łopacką z Łopacina (zm. 20 VIII 1681, pochowana w Skępem), choć nie można wykluczyć, że Aleksandra i Agnieszka to ta sama osoba.

Pochowany w katakumbach w Borku w Skępem.

AGAD, ASK, I, Ziemi dobrzyńskiej rachunki pogłównego 1673 anni, sygn. 73, k. 84 v; Idem, Księgi Grodzkie Bobrownickie, sygn. 5, k. 363-366; Idem, Księgi Grodzkie Wyszogrodzkie, 1688; Idem, MK 203, k. 329v-330; *Brzuze*, s. 59, 357-358; W. Czaplinski, *Polacy z Czarnieckim w Danii (1658-1659)*, Rocznik Gdański 1936, t. 8/10, s. 304, 335; *Dzieje ziemi kujawskiej*, wyd. A. Pawiński, Warszawa 1888, t. 2; Z. Górski, *Z dziejów starostwa rypińskiego w XVI-XVIII wieku*, [w:] *Rypin. Szkice z dziejów miasta*, pod red. M. Krajewskiego, Rypin 1994, s. 107, 114; A. Kersten, *Stefan Czarniecki*, Warszawa 1963, s. 283; *Lauda*, s. 8, 26, 32, 36, 45, 72, 108, 109, 136, 138, 144, 276, 344; Łaszewski, *Ziemia*; Mysłakowski, *Materiały*, nr 767, 768, 2246, 2247, 2248, 2251, 2107, 2257; Mysłakowski, *Wojewoda Podoski*, s. 292; M. Nagielski, *Rokitnicki Jakub Stanisław h. Prawdzic*, PSB, t. 31/4: 1989, s. 528-530; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 130-131; *Okolice Rypina*, s. 689-690; Paprocki, *Herbarz*, s. 631; Piotrowski, *Dobra okalewskie*, s. 65; PRS, s. 175; A. Przyboś, *Wyprawa wiedeńska*, Warszawa 1983, s. 179, 223; Piotrowski, *Skrwino*, s. 180; RZD, t. 2, cz. 1, s. 129, t. 2, cz. 3, s. 226, 310-311; SGK, t. 9, s. 709; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 230; *Urzędnicy*, nr 1391.

ROKITNICKI JAN STANISŁAW h. Prawdzic (*przed 1656 r. †31 V 1689 r. w Chelmnie), chorąży i starosta dobrzyński, starosta rypiński i dobrzyński, poseł na sejmy

Był synem Jakuba Stanisława i nieznaney nam bliżej Aleksandry v. Agnieszki, małżonków Rokitnickich z Rokitnicy k. Świedziebni. W II poł. XVII w. był właścicielem Rusinowa, części Starorypina Szlacheckiego i Głowińska. Znany jest jako starosta rypiński i dobrzyński. W 1683 r. otrzymał urząd chorążego dobrzyńskiego. Posłował na sejmy w latach 1678 i 1689. Ożeniony w 1681 r. z Bogumiłą Teofilą Dąbską (1661-1722) h. Godziemba z Lubrańca, z której pozostawił syna Andrzeja i córkę Mariannę (ok. 1683-1731/1737), I v. za Dionizym Ossolińskim, z Balic h. Topór, II v. ok. 1705 r. za Mikołajem Janem Podoskim h. Junosza,

kóra jako posag otrzymała dobra okalewskie i Rusinowo. Pozostałą część majątku po nim, tj. działy w Starorypinie i Głowińsk. przejął syn Andrzej.

Pochowany w pół roku po śmierci, w dniu 17 listopada 1689 r. w katakumbach w Borku w Skępem w obecności biskupa płockiego, Stanisława z Lubrańca Dąbskiego.

AGAD, ASK I Ziemi dobrzyńskiej rachunki pogłównego 1673 anni, sygn. 73, k. 86v.; *Brzuze*, s. 59, 358; *Lauda*, s. 125, 144; Z. Górski, *Z dziejów starostwa rypińskiego w XVI-XVIII wieku*, [w:] *Rypin, szkice z dziejów miasta*, pod red. M. Krajewskiego, Rypin 1994, s. 107, 115; [http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=172419/12 X I 2013](http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=172419/12%20X%20I%2013); *Lauda*, s. 125, 144; Mysłakowski, *Materiały*, nr 767, 768, 1834, 2107, 2251; Mysłakowski, *Wojewoda Podoski*, s. 286, 292; M. Nagielski, *Rokitnicki Jakub Stanisław*, PSB, t. 31/4: 1989, s. 528-530; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 130; *Okolice Rypina*, s. 690, gdzie mylna informacja, że na urzędach starosty rypińskiego i dobrzyńskiego „występował jeszcze w 1690 r.”, skoro zmarł rok wcześniej; Paprocki, *Herbarz*, s. 631; PRS, s. 175; RZD, t. 2, cz. 3, s. 246, gdzie także uwaga jak przy: *Okolice Rypina* oraz s. 310; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 230; nr 1392; *Urzędnicy*, nr 1392, gdzie inf., że na urzędzie chorążego dobrzyńskiego był do 7 I 1690 r.

ROKITNICKI JAN h. Prawdzic (†po 1815 r.), właściciel ziemski, szambelan królewski

Na przeł. XVIII i XIX stulecia posiadał Brzuze, Radzynek i Duszoty, w których posiadanie wszedł poprzez ożenek z Julianną Przeciszewską. Nadto posiadał Obrowo i Łążyn w Lipnowskim. Znany jest jako szambelan królewski.

Z małżeństwa ze wspomnianą Julianną miał synów: Stanisława, Franciszka i Hieronima, których obdarzył w 1808 r. następująco: Stanisław otrzymał Łążyn, Hieronim – Obrowo, Franciszek – Brzuze, Radzynek i Duszoty.

W 1827 r. żyła jeszcze jego żona i mieszkała w dworze w Radzynku.

Brzuze, s. 358, podaje jego herb jako Ślepowron; *Genealogia*, s. 168; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 131; PRS, s. 175; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 6, 245.

ROKITNICKI JÓZEF h. Prawdzic (†po 11 IV 1794 r.), rotmistrz, marszałek konfederacji targowickiej w woj. płockim, poseł na sejmy

Był synem Tomasza, kasztelana rypińskiego w latach 1775-1782, i jego drugiej żony, Kunegundy z Przeciszewskiego, bratankiem Kazimierza, archidiacona pułtuskiego i sufragana płockiego.

W dniu 4 października 1781 r. wskutek starań ojca, klienta prymasa Michała Poniatowskiego, został wojskim większym raciąskim. W 1782 r. posłował na sejm z woj. płockiego. W dniu 8 lutego 1786 r. został łowczym płockim, a w rok później, 22 lutego, awansował na cześnika tegoż województwa. Był rotmistrzem w Brygadzie Kawalerii Narodowej gen. Damazego Mioduskiego z ziemi dobrzyńskiej. W 1794 r. nie miał już swojej chorągwi. W dniach 14-26 lutego 1792 r. był marszałkiem sejmiku woj. płockiego, z którego to wysłano delegatów do Warszawy z podziękowaniem za Konstytucję 3 maja. W dniu 9 sierpnia 1792 r. został marszałkiem konfederacji targowickiej woj. płockiego. W 1793 r. wyznaczony został na posła na sejm

grodzieński, którego uchwał jednak nie podpisał. Ostatecznie 15 września 1793 r. podpisał akt konfederacji grodzieńskiej z warunkiem „całości granic mojej Ojczyzny”. W rokowaniach deputacji traktatowej z Sieversem na temat aliansu polsko-rosyjskiego nie uczestniczył i układu tego nie podpisał. W końcu grudnia 1793 r. przedłożył nowo utworzonej Radzie Nieustającej memorial „względem poprawienia porządku ziem płockich”, który został jednak przez Radę odrzucony.

W następnych miesiącach zetknął się zapewne z agitacją powstańczą, a po wymarszu jego dawnej brygady, dowodzonej teraz przez gen. Antoniego Madalińskiego, w jego majątku w okolicach Piotrkowa odbył się zjazd okolicznej szlachty. Niebawem został aresztowany i dopiero po interwencji jego żony u Stanisława Augusta, został zwolniony.

Był kawalerem Orderu św. Stanisława, nadany 8 lutego 1790 r.

Miał dwóch braci, którzy działali wspólnie z nim: Michała Kazimierza, deputata na Trybunał Koronny w 1778 r. i posła na sejm, w 1784 r., szambelana Stanisława Augusta, komisarza do pobierania ofiary dziesiątego grosza na pow. rypiński i Stanisława, wojskiego mniejszego sierpskiego, także komisarza do pobierania ofiary dziesiątego grosza na pow. sierpecki, w 1792 r. sygnatariusza konfederacji targowickiej woj. płockiego.

Ożeniony z Antoniną z Sierakowskich, kasztelaną płocką, jednak brak jest wiadomości o jego potomstwie.

AGAD, Akta Skarb.-Wojsk. Oddz. 86, nr 108, s. 8; Biblioteka Czartoryskich, rkps 729, 736, listy Michała Kazimierza Rokitnickiego; 886, 890, 891, 892; *Dzieje Płocka*, s. 210, 211, 248, 249; K. Górski, *Historia jazdy polskiej*, Kraków 1895, s. 203; D. Iłowajski, *Sejm grodzieński roku 1793*, Poznań 1872, s. 147, 168, 171, 345; Ł. Kądziała, *Rokitnicki Józef h. Prawdzic*, PSB, t. 31/4: 1989, s. 530-531, gdzie pozostała bibliografia; (Korwin) Kossakowski S., *Trzeci maj i targowica*, Kraków 1890, s. 149, 217, 224; *Lauda*, s. 382; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 131; Paprocki, *Herbarz*, s. 631; PRS, s. 175; L. Wegner, *Sejm grodzieński ostatni*, Poznań 1866, s. 174; Zielińscy, *Wiadomość*, cz. 2, s. 255-256, gdzie mianują Rokitnickiego generałem-majorem.

ROKITNICKI KAZIMIERZ h. Prawdzic (*1 III 1701 r. w Rusinowie k. Rypina †17 I 1779 r.), doktorat obojga praw, deputat na Trybunał Koronny, archidiakon pułtuski i dobrzyński, sufragan płocki

Był synem Andrzeja, cześnika różańskiego i Teresy z Sulińskich, córki Andrzeja, skarbnika płockiego. Wychowywał się w Rusinowie, gdzie jego ojciec był zarządcą dóbr bliskiej krewnej, Marianny, żony Mikołaja Podoskiego. Po niższych święceniach, od bpa Ludwika Załuskiego otrzymał nominację na kanonikę katedralną płocką *fundi* Kaczorowo. W dniu 9 grudnia 1740 r. na Uniwersytecie Krakowskim otrzymał doktorat obojga praw. Uczestniczył z bpem Załuskim na sejmie w Grodnie, a w 1740 r. z bpem Dembowskim na sejmie warszawskim. W 1727 r. został mianowany kandydatem na deputata na Trybunał Koronny i po wyborze w 1728 r. sprawował te obowiązki z pensją 2 tys. złp rocznie.

Od września 1732 r. pełnił obowiązki wikariusza generalnego i oficjała płockiego, a od 1736 r. zastępcy

administratora bpa M. Załuskiego. Po śmierci bpa Szembeka, od 9 kwietnia do 9 grudnia 1750 r. był administratorem biskupa płockiego. W dniu 8 czerwca 1738 r. wybrany przez kapitułę płocką archidiakonem dobrzyńskim. Potem piastował różne godności w Kościele płockim.

Jego majątek odziedziczył brat, Tomasz (1713-1783), kasztelana rypiński od 1775 r., kawaler Orderu św. Stanisława.

M. M. Grzybowski, *Administracja diecezjalna za czasów biskupa płockiego M. J. Poniatowskiego (1773-1785)*, *Studia Płockie*, t. 5: 1977, s. 121; *Lauda*, pass.; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 131; Paprocki, *Herbarz*, s. 631; PRS, s. 175; T. Żebrowski, *Rokitnicki Kazimierz h. Prawdzic*, PSB, t. 31/4, s. 532-533, gdzie szersza literatura.

ROKITNICKI MICHAŁ KAZIMIERZ h. Prawdzic (XVIII w.), kasztelan rypiński, kapitan lejtnant wojsk koronnych, marszałek sejmiku lipnowskiego, starosta różański

Był synem Tomasza, kasztelana rypińskiego w latach 1775-1782, i jego drugiej żony Kunegundy z Przeciszewskich, bratankiem Kazimierza, archidiakona pułtuskiego i sufragana płockiego. W dniu 15 lipca 1776 r., jako kasztelan rypiński i kapitan lejtnant wojsk koronnych, został marszałkiem sejmiku lipnowskiego. W dniu 23 sierpnia 1792 r. został wybrany marszałkiem lokalnym konfederacji targowickiej ziemi dobrzyńskiej. Na teren tej ziemi wkroczyły wówczas wojska rosyjskie, a w lutym 1793 r. armia pruska. W dniu 26 listopada 1792 r. do Rypina zwołał konfederację ziemi dobrzyńskiej, która miała wytypować delegatów do rozmów z generałem wojsk rosyjskich, Kochowskim. Do kościoła w Sadłowie k. Rypina darował wotywną plakietkę z datą 22 października 1773 r.

Był odznaczony Orderem św. Stanisława.

Miał braci: Józefa, marszałka konfederacji targowickiej w woj. płockim, posła na sejmy (zm. po 11 IV 1794), i Stanisława, wojskiego mniejszego sierpskiego, komisarza do zbierania ofiary dziesiątego grosza w 1789 r. w pow. sierpeckim, a w 1792 r. sygnatariusza aktu założycielskiego konfederacji targowickiej woj. płockiego.

Biblioteka Czartoryskich, rkps nr 736, listy Michała Kazimierza Rokitnickiego; *Inskrypcje*, s. 200-201; Ł. Kądziała, *Rokitnicki Józef h. Prawdzic*, PSB, t. 31/4: 1989, s. 532; *Lauda*, s. 380-382, 405, 408; Łaszewski, *Ziemia*, s. 96; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 131; Paprocki, *Herbarz*, s. 631; PRS, s. 175.

ROKITNICKI RAFAŁ h. Prawdzic (*przed 1648 r. †1688 r.), właściciel ziemski

Posiadał Linne k. Rypina oraz od 1646 r. dzierżawił, w wyniku cesji po Jakubie Sumińskim, dobra królewskie w Starorypinie.

Przed 1668 r. ożenił się z Bogumiłą z Chełmic v. Chełmicy, z którą miał syna Franciszka (zm. jako „*adolescens*” 31 I 1679). Linne po jego śmierci przeszło w posiadanie innych rodzin szlacheckich.

Pochowany w grobowcu rodzinnym w kościele pw. św. Trójcy w Rypinie, przeniesionym w następnych wiekach do podziemi świątyni.

Lustracja II, s. 304; Mysłakowski, *Materiały*, nr 2242, 2260; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 131; *Okolice Rypina*, s. 690-691; Paprocki, *Herbarz*, s. 631; PRS, s. 175.

ROKITNICKI TOMASZ h. Prawdzic (*1713 r. w Starorypinie †1783 r.), łowczy dobrzyński, stolnik dobrzyński, chorąży dobrzyński, kasztelan rypiński, poseł na sejmy

Był synem Andrzeja (1695-po 1747), cześnika różańskiego, i Teresy z Sulińskich, córki Andrzeja, skarbnika płockiego, zarządcy dóbr swej krewnej Marianny, żony Mikołaja Jana Podoskiego w Rusinowie k. Rypina. Posiadał wieś Rokitnicę w ziemi dobrzyńskiej. W karierze politycznej był kolejno: łowczym dobrzyńskim (9 IX 1744-11 XII 1752), stolnikiem po Ignacym Zboińskim (11 XII 1752-9 XII 1752), a następnie chorążym dobrzyńskim (22 VI 1767-22 XI 1775). Na sejmiku ziemi dobrzyńskiej w dniu 6 lutego 1764 r. został wybrany sędzią kapturowym. Brał udział w sejmie elekcyjnym 1764 r., a także w sejmie walnym w 1766 r. W dniu 22 listopada 1775 r. został kasztelanem rypińskim i urząd ten pełnił do czasu rezygnacji z tegoż, około 6 grudnia 1782 r., na skutek złego stanu zdrowia. W 1776 r. na sejmiku ziemi dobrzyńskiej polecany był królowi jako „mąż w usługach Ojczyzny i wierności ku Majestatowi wiek swój trawiący”.

Był kawalerem Orderu św. Stanisława.

Miał brata Kazimierza (1701-1779), archidiacona pułtuskiego i sufragana płockiego.

W pierwszym małżeństwie z nieznaną nam bliżej Ewą (zm. po 1737), pozostawił córkę Mariannę (ur. 1737). Z drugiego małżeństwa z Kunegundą z Prze-ciszewskich miał synów: Józefa (zm. po 11 IV 1794), marszałka konfederacji targowickiej ziemi dobrzyńskiej, posła na sejmy; Michała Kazimierza, deputata na Trybunał Koronny w 1778 r., posła na sejm w 1784 r., szambelana Stanisława Augusta, starostę moszewskiego, i Stanisława, wojskiego mniejszego sierpskiego, a w 1792 r. sygnatariusza aktu założycielskiego konfederacji targowickiej woj. płockiego. Po jego śmierci dobra w Starorypinie Szlacheckim przeszły w posiadanie Podoskich.

AGAD, Sig. 28, k. 331, 32, k. 359, 35, k. 125v; Ł. Kądziała, *Rokitnicki Józef h. Prawdzic*, PSB, t. 31/4: 1989, s. 530-532; *Lauda*, s. 326, 332, 340, 344, 341, 380, 382; Mysłakowski, *Materiały*, nr 2233, 2261; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 131; *Okolice Rypina*, s. 691, gdzie mylna inf. o źródle z pracy Mysłakowskiego; Paprocki, *Herbarz*, s. 631; PRS, s. 175; RZD, t. 2, cz. 3, s. 311; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 230; *Urzędnicy*, nr 1401, 1473, 1692, 1764; T. Żebrowski, *Rokitnicki Kazimierz h. Prawdzic*, PSB, t. 31/4: 1989, s. 532-533.

ROMANOWICZ JAN (*ok. 1843 r. †22 IV 1863 r. w Nietrzebie k. Chrostkowa w ziemi dobrzyńskiej), powstaniec 1863 r.

Był synem mieszczanina z Chelmna, Walerego i Justyny z Karkockich. Uczył się w miejscowym gimnazjum. Wiosną 1863 r. wstąpił do formującego się oddziału ochotników, pochodzących z zaboru pruskiego, zdążających z pomocą dla powstania w ziemi dobrzyńskiej, a dowodzonego przez hr. Zygmunta Działłowskiego i majora Szermętowskiego. Z oddziałem tym w nocy z 21 na 22 kwietnia tego roku przeszedł

przez graniczną Drwęcę na teren ziemi dobrzyńskiej. Poległ w bitwie z oddziałem rosyjskim koło młyna w Nietrzebie k. Chrostkowa.

Pochowany na cmentarzu w Chrostkowie.

Na jego cześć Paweł Gawrzyjelski, młodszy kolega gimnazjalny, napisał *Odę*:

„(...) Zginąłeś! by każdy z nas został bezpieczny!
Gdy wróg silniejszy was gonił,
Tyś piersią braci zasłonił
I za nich padłeś waleczny!”.

Bukowski, *Pomorze*, s. 54, 58, 145; J. Karnowski, *Filomaci pomorscy*, cz. 1, 1840-1901, Toruń 1926, s. 18; Krajewski, *Polska wolności*, s. 109; Krajewski, *Powstanie*, s. 110; Lissowski, *Powstanie*, s. 90-93; Nadwiślanin 1863, nr 48, 51-53; *Oda na cześć śp. Jana Romanowicza*, Nadwiślanin 1863, nr 52; *Przyjaciel Ludu* 1863, nr 18; Zieliński, *Bitwy*, s. 231-232; T. Żychliński, *Wspomnienia z roku 1863*, Poznań 1888, s. 152.

ROMANOWSKI JAN NEPOMUCEN BRONISŁAW h. Bożawola (*1860 r. w Płońsku †1912 r.), prawnik, komornik sądowy w Rypinie

Był synem Michała Romanowskiego, młynarza z Płońska i Katarzyny z Rygielskich, z wykształcenia prawnik. Najpierw był sekretarzem sądu gminnego w Popowie w pow. lipnowskim, a potem komornikiem sądowym w Rypinie. Mieszkał w Rypinie.

Miał dzieci: Marię Aniełę, Bohdan, Lucynę, Adama, Jadwigę, Natalię i Józefa.

A. Gabor, http://www.genpol.com/index.php?module=Tablica&show_id=549&page=876/ 22 II 2013; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 136; PRS, s. 175.

ROMANOWSKI JÓZEF (*ok. 1909 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, ofiara zbrodni Selbstschutzu (R 24)

W 1929 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie. Do 1939 r. był nauczycielem w Publicznej Szkole Powszechnej w Gójsku w ówczesnym pow. rypińskim. Mieszkał na stałe w Szczutowie.

W październiku 1939 r. został aresztowany przez Selbstschutz i osadzony w więzieniu w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20, gdzie został zamordowany.

Zwłoki Niemcy wywieźli do lasów skrwileńskich i pogrzebali w zbiorowej mogile.

Dziennik KOSP 1945, nr 9, s. 224; Krajewski, *Dama*, s. 65; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 322; Krajewski, *Wspomnienia galeria*, s. 91; Piotrowski, *Biogramy*, s. 177; Piotrowski, *Słownik*, s. 203; Wardzyńska, *Rok 1939*, s. 174.

ROMOCKI ANTONI PIOTR KAJETAN h. Prawdzic (*1780 r. †19 XI 1841 r. w Sadłowie), właściciel ziemski

Był synem Kajetana (zm. przed 1813) i Katarzyny ze Starorypińskich (1764-1800). W 1813 r. otrzymał po ojcu dobra Sadłowo z przyległościami: Jezioro, Kafary, Kleczkowy, Zabiegały, Zasadki, Dąbrowa, Jaworzec, Zasadki, Kotowy, Linne i Skudzawy. Oprócz dworu w Sadłowie, wzniesionego przez ojca, posiadał także siedzibę dworską w Zasadach. W 1825 r. odno-

towno Sadłowo jako wieś dobrze zagospodarowaną, posiadającą, oprócz parku – ogród owocowy.

Z małżeństwa z Pelagią z Moszkowskich h. Ślepowron (zm. 2 IV 1865 r. w Warszawie), córką Franciszka i Małgorzaty, pochowana w kościele w Sadłowie, pozostawił synów: Ludwika Juliana Nepomucena, Adolfa Nepomucena Franciszka, Henryka (zm. 1842), Kazimierza (1826-1879), Ignacego, Kornelego, Eliasza, Władysława, Juliusza Mariana, Józefa i Władysława oraz córki: Kornelię, Małgorzatę, Zofię i Marię. Pochowany w kościele w Sadłowie.

Po jego śmierci dobra rodowe uległy podziałowi między rodzeństwo Romockich. Kotowy początkowo znalazły się w posiadaniu Małgorzaty, a następnie jej brata Ludwika, który w 1854 r. sprzedał ten majątek Janowi Sumińskiemu. Sadłowo zostało podzielone na kilka części, które stopniowo od rodzeństwa wykupił Juliusz, a od niego w 1860 r. całość Sadłowa nabyła wdowa Pelagia z Moszkowskich. W 1861 r. dobra te nabył od niej Kazimierz Ignacy Nepomucen Romocki. Pelagia zmarła w 1865 r. (pochowana w kościele w Sadłowie). Przeprowadzone w latach 1864-1868 uwłaszczenie znacznie zmniejszyło stan posiadania majątku. Na uposażenie włościan odeszło wówczas 651 mórg ziemi.

W 1872 r. Kazimierz Romocki sprzedał Sadłowo Tadeuszowi Rościszewskiemu. W ten sposób, w krótkim czasie po śmierci Antoniego, rozpadł się ogromny majątek Romockich h. Prawdzic. Ród ten pozbawiony dóbr ziemskich, znikł w II poł. XIX w. i nie jest znany w późniejszych źródłach.

AP Włocławek, Akta notariuszy z terenu miasta Lipna, notariusz Józef Bronisz, sygn. 5, akt nr 1205, sygn. 7, akt nr 1555, sygn. 28, akt nr 5215, 5217; AWKW Rypin, KHip. Sadłowo; *Dekanat Rypiński*, s. 99, 105; *Genealogia*, s. 166, 172; Gawarecki, *Opis*, s. 126; <http://www.sejm-wielki.pl/b/le.3113.1.2/23.VIII.2013>; *Katalog*, z. 12, s. 18; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=265476/21> I 2014, gdzie tylko syn Juliusz; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 151-152; *Lista członków TR*, s. 98; *Lista właścicieli*, nr 501-512; *Okolice Rypina*, s. 691-692; *Parafia Sadłowo*, s. 86, 406, 407; Piotrowski, *Skrwilno*, s. 185; RZD, t. 2, cz. 2, s. 122, gdzie mowa o ośmiu jego synach; *Spis szlachty*, s. 204; Tablice inskrypcyjne Antoniego, Henryka, Kazimierza i Pelagii z Morzkowskich w kościele w Sadłowie k. Rypina; tablica Antoniego i Henryka – wspólna.

ROMOCKI FELIKS JAN h. Ślepowron (*ok. 1810 r. †ok. 1856 r.), właściciel ziemski

Był synem Walentego. W 1802 r. odziedziczył po ojcu połowę Księtego, a drugą kupił w 1811 r. od Michała Murzynowskiego.

Pozostawił synów: Franciszka i Jana oraz córki: Wiktoria i Teofilę, zamężną Czapską. Spadkobiercą całego majątku był Franciszek, natomiast o pozostałym rodzeństwie nie posiadamy żadnych wiadomości.

Córki Jana, wnuczki Feliksa, Kazimiera i Eleonora, kupiły w 1890 r. majątek Ostrów. W 1914 r. połowę należącą do siostry wykupiła Kazimiera, zamężna Szczawińska i przekazała córce Irenie.

Genealogia, s. 169; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=feliks+romocki/21> I 2014, gdzie nie ma mowy o jego rodzinie; *Lista właścicieli*, nr 662-664; Paprocki, *Herbarz*, s. 412; PRS, s. 175; *Spis szlachty*, s. 205.

ROMOCKI FRANCISZEK h. Ślepowron (*1779 r. †21 VI (3 VII) 1850 r.), ziemianin, radca powiatu lipnowskiego

Był synem Jana (zm. po 1815) i Julianny z Przeciszewskich. Posiadał majątki: Brzuze, Duszoty i Radzynek, które przejął w dniu 7 grudnia 1808 r. w wyniku podziałów rodzinnych ze swoimi braćmi. W Brzuzem przed 1808 r. zbudował nowy dwór i założył park, położony na brzegu jeziora. Pełnił urząd radcy powiatu lipnowskiego.

Ożeniony z Wiktoria z Wituskich I v. Gniazdowską, a następnie w 1827 r. z Wiktoria Gockowską h. Prawdzic, córką Jana, która po śmierci męża sprawowała nadzór nad majątkiem. Pozostawił syna Jana, który po śmierci ojca mieszkał w nowo wzniesionym dworze w Radzynku. Położone w sąsiedztwie majątki Brzuze i Duszoty oraz nieodległy Radzynek w latach 50. XIX w. zostały znacznie zadłużone w Towarzystwie Kredytowym Ziemskim oraz u Władysława Gniazdowskiego z Ruzzkowa. W 1868 r. Romoccy zmuszeni byli sprzedać Radzynek i Duszoty, który nabył Władysław Rutkowski.

AWKW Rypin, KHip. Brzuze i Duszoty; *Brzuze*, s. 358; *Genealogia*, s. 77, 169; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=161232/21> I 2014; *Lista właścicieli*, nr 25-26; Paprocki, *Herbarz*, s. 412; PRS, s. 175; RZD, t. 2, cz. 3 s. 39-40, 109, 218; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 245.

ROMOCKI FRANCISZEK GABRIEL h. Ślepowron (†ok. 1900 r.), ziemianin

Był synem Feliksa. W latach 1856-1900 był właścicielem dóbr Księte. W majątku tym przeprowadził uwłaszczenie chłopów, przeznaczając na to 610 mórg ziemi.

Ożeniony był z Józefą, córką Michała Miączyńskiego, właściciela Nasiegniewa, Krojczyna i Ligowa, pozostawił majątek córce Emilii. Była ona ostatnią właścicielką Księtego.

Genealogia, s. 169; *Księga adresowa*, s. 1970; Paprocki, *Herbarz*, s. 412; PRS, s. 175.

ROMOCKI HIERONIM h. Ślepowron (*ok. 1788 r. †26 XII 1842 r.), właściciel ziemski, uczestnik partyzantki polistopadowej 1833 r. i powstania styczniowego 1863 r., mentor F. Chopina

Był synem Jana (zm. po 1815) i Julianny z Przeciszewskich. W 1808 r., wskutek podziałów, otrzymał od ojca majątek Obrowo. W 1826 r. wykupił, wraz z żoną Apolonią z Dziewanowskich, od Piotra Dziewanowskiego i jego rodzeństwa dobra Kowaczyn. Posiadał także rumunki Miszek-Strzyga, Skrzypkowo, Bartoszewo, Krzykanie oraz wieś Zębówiec. W tym czasie Obrowo liczyło 16 dymów, gdzie łącznie zamieszkiwało 111 osób, w tym 34 mężczyzn, 32 kobiety, pozostałe to dzieci i młodzież.

W okresie wakacji w latach 1824 i 1825 w jego posiadłości gościł Fryderyk Chopin, przebywający na wakacjach u Dziewanowskich w Szafarni.

Brał udział w partyzantce polistopadowej w ziemi dobrzyńskiej. Za powiązania z uczestnikami wyprawy

Józefa Zaliwskiego z oddziału Artura Zawiszy, skazany został w 1836 r. na trzy miesiące aresztu.

Także w okresie powstania styczniowego podejrzewany był o udzielanie pomocy powstańcom. Spotkały go z tego powodu represje i nie pomogła przy tym pełniona przez jego szwagra, Dominika Dziewanowskiego z Szafarni funkcja gubernatora cywilnego plockiego. Jak donosił krakowski „Czas” w dniu 15 marca 1863 r.: „Podobnie jak w Sąsiedztwie w mieszkaniu p. Kowalewskiego (...) odbyła się rewizja u p. Romockiego z Łążyna, szwagra obecnego gubernatora plockiego. Pomimo, że niczego kompromitującego nie znaleziono, aresztowano p. Romockiego i odstawiono do Lipna”.

Ożeniony przed rokiem 1826 z Apolonią (zm. w 1832), pochowana na cmentarzu przykościelnym w Czernikowie, córką Ignacego Dziewanowskiego h. Jastrzębiec i Ludwika z Natęczów, właścicieli Kawęczyna, która była bliską kuzynką Juliusza Ignacego Alojzego Dziewanowskiego (1780-1854) z Szafarni, ojca Dominika, bowiem jej ojciec – Ignacy (1757-1831) i ojciec Juliusza – Jan (1755-1813) byli rodzonymi braćmi, a synami innego Juliusza (zm. 14 IV 1772).

Apolonia i Hieronim Romoccy z Kawęczyna mieli dziewięcioro dzieci, w tym dwóch synów: Ignacego (1824-1871 Czernikowo), zm. bezpotomnie i Kazimierza (1831-ok. 1838) oraz siedem córek: Marianę (ur. 1813), za Feliksem Borzewskim; Ludwikę (ur. 1815), za Aleksandrem v. Maciejem Cisowskim; Julię (1819-1849), za Ludwikiem v. Ignacym Lutoborskim; Władysławę (ur. 1829), za Franciszkiem Wilczewskim z Jastrzębia k. Lipna; Anielę (zm. 1870 w Skępem), za Gustawem Zielińskim ze Skępego, I v. za Stanisławem Popławskim; Józefę za Dominikiem Dziewanowskim, przyjacielem z lat szkolnych Fryderyka Chopina, właścicielem Szafarni i Działynia oraz Jadwigę, o której nie mamy wiadomości.

Dobra Kawęczyn wykupiła od rodzeństwa Julia, zamężna Lutoborska. Właścicielką tego majątku była do śmierci w 1849 r. Mąż jej, Ignacy Lutoborski, sprzedał wkrótce Kawęczyn Janowi Karnkowskiemu. Obrowo wykupił od rodzeństwa Ignacy, syn Hieronima. W 1853 r. sprzedał jednak ten majątek hrabiemu Witoldowi Miączyńskiemu. W kilka lat później widzimy Ignacego jako właściciela dóbr Klonowo.

Pochowany w kościele w Czernikowie, gdzie znajduje się płyta inskrypcyjna.

K. Chruściński, *Fryderyk Chopin na ziemi dobrzyńskiej*, [w:] *Chopin w Szafarni i okolicach. Vademecum turystyczne*, pod red. K. Chruścińskiego, Golub-Dobrzyń 1995, s. 35 mylnie podaje imię ówczesnego właściciela Obrowa jako Ignacy, być może pomylił go z Ignacym Dziewanowskim, właścicielem niedległego Kawęczyna, który wydał swoją córkę, Apolonię za Hieronima Romockiego; *Czas* 1863, nr 61, z 15 III, s. 2; *Genealogia*, s. 168; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=hieronim+romocki>. 21 I 2014; *Korespondencja Fryderyka Chopina*, t. 1: 1816-1831, opr. B. E. Sydow, Z. Skowron, H. Wróblewska-Straus, Warszawa 2009, s. 84; Krajewski, *Listy Chopina*, s. 20, 47; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 205; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 160; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 26; *Lista właścicieli*, nr 334-339; Mysłakowski-Sikorski, *Chopinowie*, s. 135; Paprocki, *Herbarz*, s. 412; Pawłowski, *Obrowo*, s. 31-32, 59, gdzie mylnie podał, iż Apolonia zmarła w 1824 r., podając przy tym samym zdaniu, iż Piotr Dziewanowski „Kawęczyn w 1826 r. odsprzedał siostrze Apolonii (zm. 1824)”; PRS, s. 175; SGKP, t. 7: 1886, s. 351; *Spółczesność*, s. 331, 759; Tablica nagrobna w kościele w Czernikowie; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 245; Zieliński, *Wiadomość*, cz. 2, s. 260.

ROMOCKI JAN STANISŁAW h. Ślepowron (*przed 1656 r. †16 XII 1730 r.), sędzia grodzki bobrownicki, podsędek dobrzyński, marszałek sejmiku lipnowskiego, kolator kościoła w Sadłowie, poseł na sejm

Był synem Wojciecha (zm. przed 1673 r.) i prawdopodobnie Zofii z Rokitnickich. Po matce odziedziczył część w Sadłowie i Stępowie pod Rypinem. Na przeł. XVII/XVIII w. posiadał majątek Sadłowo k. Rypina. W źródłach występuje jako sędzia grodzki bobrownicki, a następnie w okresie od 3 maja 1691 r. do 28 kwietnia 1721 r. – podsędek dobrzyński. W latach 1685 i 1695 pełnił funkcję marszałka sejmiku dobrzyńskiego w Lipnie. W 1697 r. razem z bratem Mikołajem posłował z ziemi dobrzyńskiej na elekcję Augusta II, a w 1703 r. – na sejm lubelski. Wobec braku potomstwa posiadłość zapisał bratankom – synom nieżyjącego już w 1730 r. Mikołaja Romockiego: ? – Antoniego, Franciszka i Jana, choć właścicielem Sadłowa w latach 1744-po 1765 był inny z Romockich – Wojciech, także właściciel Kowalk pod Rypinem.

W 1694 r. występował jako kolator kościoła w Sadłowie.

Ożeniony z Marianną Łosiówną, bohaterką najazdów szlacheckich w 1712 r., najpewniej nie pozostawił potomstwa.

AD Płock, Wizytacja dekanatu rypińskiego z 1694 r., sygn. 47, k. 1141; AGAD, Sig. 22, k. 70v; *Lauda*, s. 138, 141, 162, 173, 203, 266; Mysłakowski, *Materiały*, nr 2269; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 139; *Okolice Rypina*, s. 692; Paprocki, *Herbarz*, s. 412; *Parafia Sadłowo*, s. 48; PRS, s. 175; RZD, t. 2, cz. 2, s. 131, cz. 3, s. 327-328; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 245; *Urządnicy*, nr 1588.

ROMOCKI JAN h. Ślepowron (†po 1815 r.), właściciel ziemski, szambelan królewski

Był synem Franciszka. Za żoną wszedł w posiadanie Łążyna, Brzuzego, Radzynka i Duszot. W 1769 r. był właścicielem majątków Obrowo oraz Łążyna z Rumunkami, Skrzypkowa, Bartoszewa i Mniszka w młynie. W Obrowie mieszkało w tym czasie 10. rodzin kmiecych, a jego właściciel słynął z wielkoduszności dla swych poddanych. W 1769 r. od włościan skrzypkowskich pobierał dochód w wysokości 856 zł. W 1815 r. występuje na dokumentach jeszcze z żoną. W Radzynku za jego czasów pobudowany został niewielki, drewniany, parterowy dwór, na kamiennych fundamentach.

W źródłach występuje z tytułem szambelana królewskiego.

Z małżeństwa z Julianną Przeciszewską, córką Ludwika i Bogumiły Rościszewskiej pozostawił synów: Stanisława, Franciszka i Hieronima, między których w dniu 7 grudnia 1808 r. podzielił swój majątek: Stanisław otrzymał Łążyn, Hieronim – Obrowo, Franciszek – Brzuze, Radzynek i Duszoty. Julianna z Przeciszewskich żyła jeszcze w 1827 r. i mieszkała wówczas we dworze w Radzynku.

AWKW Rypin, KHip. Brzuze i Duszoty; AWKW Toruń, KHip. Obrowo i Łążyn; *Brzuze*, s. 358; *Genealogia*, s. 168; Paprocki, *Herbarz*, s. 412; Pawłowski, *Obrowo*, s. 30-31, 200; PRS, s. 175; RZD, t. 2, cz. 3: 2006, s. 39, 218, 222; *Spis majątków*, s. 37, 40, 47; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 6, 245.

ROMOCKI KAJETAN h. Prawdzic (*przed 1783 r. (?) †przed 1813 r.), właściciel ziemski, szambelan królewski

Był synem Stefana i Anny z Płaskowskich. W 1786 r. występuje po ojcu jako szambelan królewski. W 1787 r., jeszcze za życia ojca, otrzymał dobra Sadłowo, w skład których wchodziły również Kotowy, Linne i Stawiska. Właścicielem majątku, w którym wysiewał w 1789 r. 63 korce żyta i 3 korce pszenicy, był do 1813 r. W 1790 r. brał udział w głośnym tumulcie szlacheckim na sejmiku w Lipnie. Na początku w końcu XVIII lub na początku XIX w. pobudował dwór w Sadłowie i założył wokół niego park krajobrazowy.

Ożeniony z Katarzyną Starorypińską (1764-1800), córką Antoniego i Franciszki z pobliskich Zasad, pozostawił syna Antoniego Piotra Kajetana, spadkobiercę dóbr i córki: Franciszkę i Leonardę, które po jego śmierci dokonały cesji majątku. W 1813 r. Antoni objął Sadłowo z przyległościami: Jeziory, Kafary, Kleczkowy, Zabiegały, Zasadki, Dąbrowa, Jaworzec, Zasady, Kotowy, Linne i Skudzawy.

AP Włocławek, Akta notariuszy z terenu miasta Lipna, notariusz Józef Bronisz, sygn. 5, akt nr 1205; AWKW Rypin, KHip. Sadłowo, Kotowy; *Genealogia*, s. 165-166; *Lauda*, s. 401; Paprocki, *Herbarz*, s. 412; *Spis majątków*, s. 45; *Katalog*, z. 12, s. 19; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 149; *Lauda*, s. 401; Mysłakowski, *Materiały*, nr 226; *Okolice Rypina*, s. 692, 771; *Parafia Sadłowo*, s. 85; RDZ, t. 2, cz. 2, s. 137-140, cz. 3, s. 99; SGKP, t. 10: 1889, s. 202; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 245.

ROMOCKI KAZIMIERZ IGNACY NEPOMUCEN h. Prawdzic (*2 I 1826 r. †26 VI 1879 r.), właściciel ziemski, reformator wsi

Był synem Antoniego i Pelagii z Moszkowskich. W 1844 r. odziedziczył współwłasność majątku Sadłowo k. Rypina i zamieszkał w wydzielonym z dóbr sadłowskich nowym folwarku Przybyszewo, aby w 1861 r., wykupił od matki majątek sadłowski. W 1868 r. przeprowadził uwłaszczenie chłopów, tworząc na folwarku Rumunki Sadłowo 112 sześciomorgowych gospodarstw chłopskich. W 1872 r. sprzedał Sadłowo Tadeuszowi Rościszewskiemu, a sam przeprowadził się do Warszawy, gdzie posiadał kamienicę.

Ożeniony był z Aleksandrą z Komierowskich. Pochowany w podziemiach kościoła w Sadłowie, o czym informuje tablica na zewnętrznej ścianie świątyni.

AWKW, KHip. Sadłowo; *Genealogia*, s. 166, 172; *Okolice Rypina*, s. 693; *Parafia Sadłowo*, s. 86, 136, 407; SGKP, t. 10: 1889, s. 201-202; Tablica inskrypcyjna na kościele w Sadłowie.

ROMOCKI STANISŁAW h. Ślepowron (†ok. 1846 r.), właściciel ziemski

Był synem Jana i Julianny z Przeciszewskich. W 1808 r. otrzymał dobra Łążyn. W latach 1813-1826 był również współwłaścicielem dóbr Kawęczyn.

Pozostawił jedyną córkę, Urszulę. Wyszła ona za mąż za Gustawa Zielińskiego, właściciela dóbr Skępe, zesłańca syberyjskiego, poetę i bibliofila. Po jego śmierci Łążyn przypadł Urszuli i przeszedł w posiadanie rodu Zielińskich.

Urszula Romocka z małżeństwa z Gustawem Zielińskim urodziła syna Józefa, który w 1866 r., po śmierci matki, odziedziczył dobra Łążyn.

Genealogia, s. 168; *Gawarecki, Opis*, s. 115; *Lista właścicieli*, nr 279-282; Paprocki, *Herbarz*, s. 412; *Pawłowski, Obrowo*, s. 139; PRS, s. 175; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 245; Zieliński, *Wiadomość*, cz. 2, s. 260.

ROMOCKI STEFAN h. Prawdzic (†po 1787 r.), właściciel ziemski, chorąży wyszogrodzki, poseł na sejmy, szambelan królewski, chorąży plocki, kolator kościoła w Sadłowie

Przez małżeństwo z Anną, córką Olbrachta Płaskowskiego, starosty lidzbarskiego, właściciela dóbr Sadłowo k. Rypina i Rozalii z Bagniewskich, wszedł w posiadanie tego majątku. Znany jest w źródłach jako chorąży wyszogrodzki, elektor z tej ziemi na sejmy w 1733 i 1764 r., szambelan królewski oraz chorąży plocki w 1773 r. Zasłynął jako kolator kościoła pw. św. Jana Chrzyciela w Sadłowie.

W 1791 r. został kawalerem Orderu św. Stanisława.

Z żony Anny z Płaskowskich pozostawił syna Kajetana, po ojcu szambelan królewski (1786), któremu w 1787 r. zapisał Sadłowo z Kotowami, Linnem i Stawiskami.

AWK Rypin. KHip. Sadłowo; *Genealogia*, s. 136, 165; *Inskrypcje*, s. 201; *Katalog*, z. 12, s. 16; *Niesiecki, Herbarz*, t. 8, s. 1349; *Okolice Rypina*, s. 693; *Parafia Sadłowo*, s. 78-79; RDZ, t. 2, cz. 2, s. 132, cz. 3, s. 99; SGKP, t. 10: 1889, s. 202; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 245.

ROMOCKI WALENTY h. Ślepowron (†ok. 1802 r.), właściciel ziemski

Był synem Antoniego. Po ojcu otrzymał połowę dóbr Księte. Właścicielem tego majątku był już w 1789 r., wysiewając wówczas 40 korcy żyta i 1 korzec pszenicy.

Ożeniony z Julianną Czartoryską, pozostawił jednego syna, Feliksa.

Genealogia, s. 169; Paprocki, *Herbarz*, s. 412; PRS, s. 175; *Spis majątków*, s. 49; *Spis szlachty*, s. 205.

ROMOCKI WOJCIECH (†przed 1673 r.), właściciel ziemski

Był synem Adama, podstarosty plockiego. Odziedziczył lub nabył część Sadłowa i Stępowa pod Rypinem. Po jego śmierci wdowa po nim jest wzmiankowana w wykazie poborowym jako właścicielka dużego działu w Sadłowie i Stępowie z 25 chłopami pańszczyźnianymi.

Ożeniony prawdopodobnie z Zofią z Rokitnickich, pozostawił synów: Jana Stanisława, sędziego grodzkiego bobrownickiego, a następnie podsędka dobrzyńskiego, oraz Mikołaja, posła na sejm.

AGAD, Archiwum Skarbu Koronnego I, Ziemi dobrzyńskiej rachunki pogłównego 1673 anni, sygn. 73, k. 105, 216 v; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 245.

RONDTHALER ADOLF (*7 I 1875 r. w Lipnie †17 I 1941 r. w Warszawie), zesłaniec caratu, pastor, dyrektor gimnazjum (R 25)

Był synem Adolfa, pastora parafii ewangelicko-augsburskiej w Lipnie (zm. 1877) i Wandy z Mohrów. Uczył się w gimnazjum w Piotrkowie, a potem w Łodzi, gdzie w 1893 r. otrzymał maturę. Potem studiował na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie w kwietniu 1894 r., w setną rocznicę obchodów insurekcji kościuszkowskiej, za udział w manifestacji patriotycznej został relegowany, a następnie zesłany na dwuletnie zesłanie w głąb Rosji. Uwolniony na podstawie amnestii wydanej przez cara Mikołaja II, powrócił do Łodzi. Następnie studiował na uniwersytecie w Dorpacie, który ukończył w 1902 r. uzyskaniem święceń kapłańskich. W tym samym roku został wikariuszem w parafii św. Trójcy w Warszawie, a także wykładał religię ewangelicko-augsburską w warszawskich szkołach średnich. W latach 1903-1913 był proboszczem parafii ewangelicko-augsburskiej w Lipnie, a w latach 1913-1918 proboszczem w Ozorkowie. W latach 1921-1939 był dyrektorem Gimnazjum im. M. Reja w Warszawie. W kierowanej szkole wprowadził nowatorskie metody wychowawcze oparte o psychologię indywidualną A. Adlera. Był pionierem zakładania osiedli szkolnych na wsi i głównym realizatorem zorganizowania takiego osiedla pod Warszawą dla szkoły im. M. Reja. Był współzałożycielem i w latach 1919-1921 redaktorem miesięcznika pt. „Ewangelik”, a następnie współpracował z redakcją „Głosu Ewangelickiego”. Był inicjatorem, redaktorem i współautorem *Księgi pamiątkowej gimnazjum im. M. Reja*. Był jednym z inicjatorów założenia Towarzystwa do Zbadania Dziejów Reformacji w Polsce.

W okresie okupacji hitlerowskiej brał udział w początkowej fazie organizacji tajnego nauczania szkoły M. Reja. Pozostawił spory dorobek naukowy, m. in. *Doktor Marcin Luter. Życiorys reformatora* (Łódź 1919), *Metoda psychologii indywidualnej dra Alfreda Adlera* (Warszawa 1928), *W sprawie osiedla szkolnego „Rejówka”* (Warszawa 1930), *Czego szkoła oczekuje od rodziców* (Lwów 1930).

Odnaczony był Krzyżem Kawalerskim Orderu Polonia Restituta i Złotym Krzyżem Zasługi.

Z małżeństwa z Zofią z Szefflerów miał syna Aleksandra (1907-1944), inżyniera, który poległ w czasie powstania warszawskiego oraz dwie córki: Wandę i Hannę.

W. Czereśniewski, *Śp. Adolf Rondthaler*, *Dziennik Polski* (Londyn) 1941, nr 188, s. 4; F. Gloeh, *Jubileusz ks. Adolfa Rondthaler*, *Głos Ewangelicki* 1927, nr 52, s. 2; K. Kosiński, *Adolf Rondthaler*, *Reformacja w Polsce*, R. 12: 1953, nr 45-50, s. 417-418; PSB, t. 32: 1989, s. 12-13; J. Rother, *Adolf Rondthaler*, *Zwiastun* 1975, s. 75-77; *W cieniu śmierci. Ewangelicy – ofiary prześladowań w czasie II wojny światowej*, pr. zbior., Warszawa 1970, s. 231-235 (dotyczy syna Rondthaler – Aleksandra); *Życie Warszawy* 1981, nr 12.

ROSTKOWSKI JAN (XVII/XVIII w.), proboszcz skrwileński, dziekan biezuński

W dniu 6 września 1692 r. mianowany został proboszczem w Skrwilnie. Jeżeli nie wcześniej, to z pewnością w 1698 r., został dziekanem biezuńskim. Mieszkał jednak w Skrwilnie, sprawując urząd proboszcza. W

jego czasach ustaliła się nazwa wsi Skrwilno, która przetrwała do czasów współczesnych.

Piotrowski, *Skrwilno*, s. 166.

ROŚCISZEWSKI ADAM (Adam z Rościszewa) h. Junosza (†przed 1546 r.), właściciel ziemski

Był synem Stanisława (ur. ok. 1480 r.-zm. ok. 1546 r.), dworzanina księcia Janusza II i Anny, córki Adam Wilkanowskiego, starosty bratoniańskiego. Po ojcu odziedziczył część Skrwilna.

Miał starszego brata Jakuba.

Za żoną Dorotą pozostawił trzy córki i trzech synów: Jana, Wojciecha i Andrzeja. W 1555 r. dokonano podziału dziedzictwa pomiędzy wdowę i jej synów: Jan otrzymał Skrwilno, tu się osiedlił i pisał się „ze Skrwilna”.

Według rejestru poborowego z 1564 r. Skrwilno należało do trzech braci Rościszewskich: Wojciecha i Jana, synów Pawła Ziemaka i Anny Drabińskiej oraz Pawła, syna Hieronima ze Skrwilna (zm. przed 1547 r.). Współdziedzicem w tej wsi był również Andrzej, który swoją część odstąpił bratu Wojciechowi. Andrzej zmarł bezdzietnie w 1610 r. Wojciech, syn Adama, brat rodzony Jana i Andrzeja objął w 1583 r. przekazane mu przez potomków Hieronima części w Skrwilnie.

Guldon, *Mapy*, s. 53; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=269493/18> XI 2013, gdzie tylko synowie: Jan i Wojciech; Łempicki, *Rościszewscy*, s. 124, 153; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 140; *Polska w XVI wieku*, s. 310; PRS, s. 176.

ROŚCISZEWSKI ADAM FELICJAN h. Junosza (†9 VI 1742?), właściciel ziemski, łowczy płocki, chorąży hetmana wielkiego koronnego, starosta bobrownicki

Był synem Kazimierza (zm. między 1731 a 1733 r.) i Marianny Karwowskiej (ok. 1690-ok. 1713). Pieczętował się herbem Junosza, opatrzonym francuską koroną hrabiowską. Po ojcu odziedziczył Brzuze z Radzynkiem. Pisał się „Adam Rościszewo in Brzuze”. W karierze politycznej pełnił dość krótko urząd starosty bobrownickiego, od 10 lipca 1741 do 9 czerwca 1742 r.

Żonaty z Zofią Jastrzębską, pozostawił syna Franciszka, który odziedziczył Brzuze z przyległościami. W 1762 r. występował jako „towarzysz chorągwi Potockiego”, i wtedy sprzedał odziedziczony majątek Janowi Preciszewskiemu, sędziemu grodzkiemu płockiemu.

J. Łempicki, *Rościszewscy*, s. 203-205; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 140-141; PRS, s. 176; RZD, t. 2, cz. 3, s. 39, 109; *Urządnicy*, nr 1369.

ROŚCISZEWSKI ANDRZEJ (Andrzej ze Skrwilna) h. Junosza (XVI w.), właściciel ziemski

Był synem Adama (zm. 1546) i nieznanego nam z nazwiska Doroty. Był współdziedzicem Skrwilna. W 1582 r. zastawiał swoją część na Skrwilnie bratu Wojciechowi.

PRS, s. 176; RZD, t. 2, cz. 3, s. 288; Załuski, *Szkic*, s. 59.

ROŚCISZEWSKI ANDRZEJ (Andrzej ze Skrwilna (Rościszewski) h. Junosza (XVII/XVII w.), właściciel ziemski

Był synem Jana ze Skrwilna. W 1598 r. darował swemu bratu rodzonemu Wojciechowi wszystkie swoje części w Skrwilnie.

PRS, s. 176; RZD, t. 2, cz. 3, s. 288; Załuski, *Szkic*, s. 59.

ROŚCISZEWSKI ALEKSANDER h. Junosza (*1766 r. †19 X 1822 r.), właściciel ziemski, sędzia pokoju powiatu lipnowskiego

Był synem Karola i Marianny z Żurowskich. W 1812 r. pełnił funkcję pisarza sądu ziemskiego, a potem sędziego pokoju w Lipnie. Posiadał majątek Wierznica i inne dobra.

Ożeniony z Honoratą, córką Tadeusza Chełmickiego i Marianny z Karnkowskich, właścicieli Fabianek, pozostawił synów: Juliana, Tadeusza Marka, Norberta Michała, który w 1845 r. występuje jako właściciel Wierznicy, którą sprzedał bratu Tadeuszowi; Stefana Jana Nepomucena, ożenionego z Bronisławą Trzciską (zm. 1897 r., płyta nagrobna na cmentarzu w Radominie), ze związku tego pozostawił syna Edwarda; i Walentego, który był właścicielem Mysłakowa, a które sprzedał go w 1859 r., ożeniony z Józefą Święcką, miał syna Teofila, oraz córki: Karolinę i Aleksandrę (1820-21 I 1877), za Władysławem Ignacym Gniazdowski h. Korab. Według spisu majątków z 1825 r., właścicielami Wierznicy byli już spadkobiercy Aleksandra.

Honorata z Chełmickich Rościszewska (ur. ok. 1782-zm. 20 IV 1844), pochowana w skępskich krużgankach), żona Aleksandra, po śmierci męża nabyła w 1826 r. majątek Dobre. W 1838 r. wykupiła również od Skarbu Państwa Wierznicę k. Dobrzyń n. Wisłą, skonfiskowaną za udział syna, Juliana w powstaniu listopadowym.

Pochowany w skępskich katakumbach w Borku nieopodal klasztoru bernardynów, razem z żoną.

Genealogia, s. 171, gdzie brak inf. o zamążpójściu córki Aleksandry za Gniazdowskim, mimo, iż na s. 70 jest ona wymieniana jako żona tegoż; Gawarecki, *Opis*, s. 93; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=161275/21> I 2014; *Lista właścicieli*, nr 142, 143; *Spis szlachty*, s. 205; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 129; Paprocki, *Herbarz*, s. 324; PRS, s. 176; *Spis szlachty*, s. 205; Tablice inskrypcyjne Aleksandra i oddzielna jego żony, Honoraty w krużgankach skępskich; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 249.

ROŚCISZEWSKI EDWARD h. Junosza (*1852 r. †1926 r.), ziemianin, działacz gospodarczy (R 26)

Był synem Stefana Jana Nepomucena i Bronisławy z Trzciskich (1823-19 III 1897). Poprzez małżeństwo ze stryjeczną siostrą, Klementyną wszedł w posiadanie majątku Radomin, liczącego w 1929 r. 518 ha. Od 1901 r. był aktywnym działaczem Gubernialnego Płockiego Towarzystwa Rolniczego. W 1907 r. objął funkcję wiceprezesa Okręgowego Towarzystwa Rolniczego Ziemi Dobrzyńskiej.

Ożeniony był ze swoją stryjeczną siostrą, córką Tadeusza Rościszewskiego, Klementyną, z którą miał kilkoro dzieci. W 1886 r. urodziła się córka Janina, za

Józefem Kolskim, a w 1894 r. syn Józef, który zmarł w wieku 21 lat bezpotomnie i został pochowany na cmentarzu w Radominie. W 1910 r. Edward Rościszewski zapisał odziedziczone po Norbercie dobra Rokicie pod Dobrzyniem n. Wisłą córce Bronisławie, która wniosła ten majątek jako wiano do Zgromadzenia Sióstr Służek NMP Niepokalanej.

Pochowany na cmentarzu w Radominie.

AWKW Golub-Dobrzyń, KHip. Radomin; *Genealogia*, s. 172; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=225356/21> I 2014; Paprocki, *Herbarz*, s. 324; PRS, s. 176; *Spis szlachty*, s. 205; Świecki-Wybul, *Mazowsze*, s. 176; Tablice inskrypcyjne na lastrykowym nagrobku na cmentarzu w Radominie; Wasiaś, *Właściciele*, s. 4; Wybul, *OTRZD*, s. 2-4; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 390.

ROŚCISZEWSKI FRANCISZEK IGNACY h. Junosza (†16 I 1782 r.), podstoli dobrzyński, poseł na sejmy, kasztelan sierpski

Pochodził z rodziny szlacheckiej, osiadłej głównie w woj. płockim i ziemi dobrzyńskiej. Był jednym z pięciu synów Jana Zygmunta, wojskiego płockiego, a następnie chorążego zawkrzeńskiego, i Bogumiły z Sielskich. W dniu 18 lipca 1724 r. dostał nominację na podstolego dobrzyńskiego, po awansie Bartłomieja Rościszewskiego na starostwo bobrownickie. Na tym stanowisku pozostał do 7 września 1729 r., kiedy został starostą bobrownickim. Starostwo bobrownickie trzymał do 15 maja 1741 r., kiedy dokonał cesji (niezrealizowanej) na rzecz Józefa Jeżewskiego.

W 1746 r. był deputatem na Trybunał Koronny. W dniu 1 grudnia tegoż roku awansował na pisarza ziemskiego płockiego. W 1752 r. posłował na sejm grodzieński, a 9 kwietnia 1757 r. awansował na urząd sędziego ziemskiego płockiego. W październiku 1762 r. ponownie posłował na sejm z woj. płockiego.

Po śmierci Augusta III Sasa należał do głównych stronników obozu „familii” w woj. płockim. W dniu 6 lutego 1764 r. został wybrany posłem z woj. płockiego na sejm konwokacyjny oraz sędzią kapturowym i konsyliarzem konfederacji. W 1776 r. mocno zaangażował się po stronie Augusta Poniatowskiego. Po śmierci Tymoteusza Podoskiego, 16 lipca 1777 r. otrzymał nominację na kasztelanię sierpską.

Z małżeństwa z Teofilą z Hondorffów h. Nabram w 1738 r. pozostawił synów: Jana (1740-1806), podczaszego raciańskiego i chorążego sierpskiego, i Franciszka Kajetana, dziedzica dóbr Łubki, oraz córkę Mariannę, za Pankracym Karniewskim z Karniewa Kościelnego h. Dąbrowa, stolnikiem sierpskim i podstarościm płockim.

AGAD, Sig. 20, k. 118, 22, k. 24v; Z. Anusik, A. Stroynowski, *Rościszewski Franciszek Ignacy h. Junosza*, PSB, t. 32/2: 1989, s. 277-278, tym dniu nominację na to stanowisko otrzymał również Wawrzyniec Rościszewski, bała to tzw. podwójna obsada; *Gazeta Warszawska* 1782, nr z 23 I; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=62173/21> I 2014; W. Konopczyński, *Polska w dobie wojny siedmioletniej*, Kraków-Warszawa 1911, t. 2, s. 408, 476; Paprocki, *Herbarz*, s. 324; A. Pawiński, *Dzieje ziemi kujawskiej. Lauda i instrukcje 1733-1795*, Warszawa 1888, t. 5, s. 11; PRS, s. 176; Szymańska, *Ziemiaństwo ziemi płockiej*, s. 111; *Urzędnicy*, nr 1368, 1609, gdzie imiona – Franciszek Konstanty; Zychliński, *Księga*, t. 16, s. 255.

ROŚCISZEWSKI FRANCISZEK h. Junosza (*ok. 1740 r.), właściciel ziemski

Był synem Adama Felicjana, starosty bobrownickiego i Zofii z Jastrzębskich. Po ojcu odziedziczył Brzuze z przyległościami. W 1762 r. występował jako „towarzysz chorągwi Potockiego” i wtedy sprzedał odziedziczony majątek Janowi Przeciszewskiemu, sędziemu grodzkiemu plockiemu. W 1786 r. w księgach grodzkich bobrownickich wpisał się jako spadkobierca po bezdzietnym stryju, Władysławie Rościszewskim z Kowalk k. Rypina. W następnym roku w swoim imieniu oraz córek Ignacego Rościszewskiego, cześnika dobrzyńskiego, a mianowicie: Franciszki, żony Ludwika Umińskiego, łowczego parnawskiego i Katarzyny, żony Ignacego trzcńskiego, łowczego halickiego, sprzedał Kowalki Antoniemu Dziewanowskiemu.

Ożeniony z Antonią Grabińską h. Pomian pozostawił synów: Adama, Jana, Ignacego i Karola.

AGAW, Bobrownickie Grodzkie Relationum, 1786, k. 568; Idem, Księga Grodzka Bobrownicka z 1787 r.; AWKW Rypin, KHip. Kowalki; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=56169/21> | 2014; PRS, s. 176; RZD, t. 2, cz. 3, s. 109.

ROŚCISZEWSKI HIERONIM (Hieronim z Rościszewa) h. Junosza (†przed 1547 r.), właściciel ziemski

Był synem Pawła Ziemaka Rościszewskiego z Rościszewa h. Junosza. Posiadał Skrwilno w ziemi dobrzyńskiej.

Ożeniony z Jadwigą Sierpską, córka Andrzeja Sierpskiego (Gólczewskiego), pozostawił synów: Marcina, Walentego, Andrzeja i małoletnich Feliksa i Pawła oraz cztery córki: Łucję, Elżbietę, Małgorzatę i Barbarę.

W 1547 r. dokonano podziału spadku po nim: Andrzej i Piotr wzięli Skrwilno, niezamężna wtedy Łucja – młyn Ruda i Rudnik. W spadku wzięli udział także syn Paweł, który mieszkał w Skrwilnie i pisał się „ze Skrwilna”. Nie wiemy, dlaczego w tym podziale nie uczestniczył syn Walenty, choć pojawia się w nowym podziale ojcowizny w 1552 r. jako właściciel części Skrwilna.

AGAD, Księgi Grodzkie Bobrownickie, 1547; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=76149/21> | 2014, gdzie tylko synowie: Walenty i Paweł i córka Barbara; PRS, s. 176; RZD, t. 2, cz. 3, s. 288.

ROŚCISZEWSKI HIERONIM h. Junosza (†przed 1623 r.) właściciel ziemski

Był synem Pawła i Zofii Jeżewskiej, a wnukiem Hieronima (zm. przed 1547). W 1575 r. był jeszcze niepełnoletnim i występował z matką i starszym bratem. Był dziedzicem Skrwilna.

Ożeniony z Dorotą, córką Bartłomieja Somowskiego, która po jego śmierci majątek przekazała jednemu synowi, Stanisławowi. Ten ostatni pojawia się w dwóch dokumentach z lat 1623 i 1624.

Łempicki, *Rościszewscy*, s. 200-203; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=269503/21> | 2014; PRS, s. 176; RZD, t. 2, cz. 3, s. 289.

ROŚCISZEWSKI JAN n. Jan Stanisław, h. Junosza (†po 1696 r.), właściciel ziemski

Był synem Stanisława i Doroty z Moszczyńskich. Posiadał Skrwilno w ziemi dobrzyńskiej. W 1694 r. odstąpił połowę dóbr skrwileńskich Annie Bromirskiej h. Pobóg, narzeczonej syna Tomasza v. Franciszka Tomasza, która w 1695 r. wyszła za niego. Kiedy wkrótce po ślubie zmarła, Tomasz ożenił się z Anną Katarzyną Rusiecką.

W 1667 r. Jan ożenił się po raz pierwszy z Anną Sumińską, córką Zygmunta. Po raz drugi żonaty był z Barbarą Koziebrodzką. Z pierwszego małżeństwa pozostawił synów: Tomasza (Franciszka Tomasza) i Kazimierza oraz trzy córki. W 1699 syn Tomasz odstąpił swoje dobra wraz częścią Skrwilna Franciszkowi Karaskiemu h. Jastrzębiec. Z drugiego małżeństwa miał syna Piotra, któremu 1696 r. zapisał część Skrwilna.

Łempicki, *Herbarz*, s. 274; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=269499/21> | 2014, gdzie inf., że z pierwszego małżeństwa miał tylko Kazimierza; PRS, s. 176; RZD, t. 2, cz. 3, s. 289.

ROŚCISZEWSKI JÓZEF h. Junosza (*ok. 1840 r. †1915 r.), ziemianin, działacz społeczno-gospodarczy, kołator kościoła w Sadłowie

Był synem Tadeusza Marka i Ludwiki Lasockich h. Dołęga. Po ojcu w 1873 r. otrzymał majątek Sadłowo. Wartość tych dóbr wynosiła wówczas 406 tys. złp. Był aktywnym działaczem społecznym, organizatorem pierwszych kółek rolniczych w pow. rypińskim. W 1894 r. uregulował sprawę serwitutów. Chłopi zrzekli się 242 mórg własnej ziemi, za co otrzymali wtedy 383 morgi wydzielone z Sadłowa-Rumunek; natomiast chłopi z Sadłowa za zrzeczenie się serwitutów otrzymali 272 mórg ziemi. Będąc prezesem dozoru kościelnego w Sadłowie, okazał się jednocześnie hojnym kołatorem kościoła sadłowskiego, gdzie sfinansował wymianę pokrycia dachowego, odrestaurowanie wież kościelnych oraz współfinansował budowę nowej plebanii. W 1908 r. wybudował na cmentarzu parafialnym w Sadłowie kaplicę, o czym informuje tablica inskrypcyjna na kaplicy: „Grób rodziny Rościszewskich 1908”.

W 1908 r. zapisał Sadłowo Janowi Kretkowskiemu, synowi Ludwiki Komeckiej, siostry jego żony oraz jego żonie Janinie z Turskich i przeniósł się z żoną do Warszawy.

Ożeniony w 1870 r. r. z Heleną Komecką h. Ślepowron. Związek ten zakończył się bezpotomnie.

Pochowany w grobowcu rodzinnym na cmentarzu w Sadłowie.

AWKW Rypin, KHip. Sadłowo; Chelmiński, *Pamiętniki*, s. 62; *Genealogia*, s. 172-173; T. Kretkowska-Kiersnowska, *Kretkowski Jan herbu Dołęga*, [w:] *Ziemiańskie*, cz. 1, s. 86; *Okolice Rypina*, s. 693-694; Paprocki, *Herbarz*, s. 324; PRS, s. 176; *Rościszewscy*, s. 223; RZD, t. 2, cz. 2, s. 134; Tablica inskrypcyjna na kaplicy cmentarnej w Sadłowie.

ROŚCISZEWSKI JÓZEF h. Junosza (*13 II 1859 r. w Kosinach Starych k. Żuromina †18 II 1941 r. w Działdowie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, dr teologii, proboszcz w Bądkowie, proboszcz i dziekan w Rypinie, ofiara zbrodni niemieckich (R 27)

Pochodził ze znanej rodziny Rościszewskich h. Junosza. Był synem Karola i Heleny z Pipertów. Uczył się w miejscowej szkole, a następnie w gimnazjum i Seminarium Duchownym w Płocku. Potem studiował na Uniwersytecie św. Grzegorza w Rzymie, gdzie w 1883 r. otrzymał doktorat z teologii. Po powrocie do kraju, w 1883 r. przyjął święcenia kapłańskie. Najpierw był wikariuszem w farze płockiej. W 1884 r. otrzymał nominację na profesora filozofii i teologii dogmatycznej w Seminarium Duchownym w Płocku. Cztery lata później zrezygnował z profesury i objął probostwo w Bądkowie na ziemi dobrzyńskiej. Po dwóch latach został ojcem duchownym płockiego seminarium duchownego.

W dniu 26 sierpnia 1902 r. otrzymał probostwo i dziekanację w Rypinie, gdzie odnowił wnętrze kościoła kosztem 4 tys. rubli oraz położył cementową posadzkę. Zbudował dwa nowe ołtarze boczne kosztem 7 tys. rubli. W ołtarzu św. Walentego umieścił obraz św. Antoniego, a w ołtarzu Matki Bożej Różańcowej – obraz św. Anny. Nadto do kościoła sprawił stacje Drogi krzyżowej za 55 rubli, powiększył i ogrodził cmentarz grzebalny.

Z dniem 1 października 1906 r. powrócił ponownie do Bądkowa. W 1937 r. na skutek choroby starczej został przeniesiony do Domu Księży Emerytów w Płocku.

Łącząc funkcję proboszcza, pisał artykuły do „Mazura” i „Kuriera Płockiego”. W 1894 r. wydał *Przewodnik w życiu duchownym wiodący człowieka łatwym i jasnym sposobem od początku nawrócenia się do najwyższej świętości*. W 1917 r. Drukarnia Braci Detrychów w Płocku wydała jego *Złote rady dla młodzieży katolickiej polskiej, jak się zachować względem Boga, Ojczyzny, bliźnich (...)*.

Był odznaczony godnością honorowego kanonika kolegiaty pułtuskiej, a w 1931 r. został honorowym kanonikiem katedralnym.

W czasie drugiej wojny światowej, w dniu 17 lutego 1941 r. został aresztowany i osadzony w obozie w Działdowie, gdzie następnego dnia został uśmiercony zastrzykiem z trucizną. Miał 58 lata kapłaństwa.

Album duchowieństwa 1, s. 231; APAr. Rypin, Kronika Parafialna, t. 1, s. 8; Głos Mazowiecki 1933, nr 156, s. 2; 1936, nr 160, s. 3; Grzybowski, *Duchowieństwo XIX/2*, s. 333-335; Grzybowski, *Martyrologium*, s. 118-119; Grzybowski, *Martyrologium II*, s. 197-199; Jacewicz, *Martyrologium*, z. 2, s. 321-322; W. Jezusek, *Ks. kan. dr Józef Rościszewski, emeryt*, MPP 1949, nr 7, s. 252-254; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 72; Nycek, *Ludzie*, s. 215; Ossowski, *Kościół*, s. 44, 283; Paprocki, *Herbarz*, s. 324; *Parafia*, s. 472; *Pięćdziesięciolecie kapłaństwa (1883-193) ks. kan. Józefa Rościszewskiego*, Głos Mazowiecki 1933, nr 156, s. 2; PRS, s. 176; SPTK, t. 7, s. 54-55; Szoldrski, *Martyrologium*, s. 218; Tyc, *Parafia św. Trójcy*, s. 84, 111; Wierzbiński, *Duszpasterze*, s. 95; Żaluski, *Szkic*, s. 44.

ROŚCISZEWSKI JULIAN h. Junosza (*4 IV 1814 r. w Wierzniczy w pow. lipnowskim †po 1871 r.), ziemianin, powstaniec 1830/1831 i 1833 r., zesłaniec syberyjski

Był synem Aleksandra (1764-1822) i Honoraty z Chelmickich (1782-1844). Uczył się w szkole płockiej, a następnie w Warszawie. W czasie powstania listopadowego był naczelnikiem cywilnym powiatu płockiego. W 1832 r. stał się właścicielem Wierzniczy.

W 1833 r. zaangażował się w partyzantce „Zemsta Ludu”, dowodzonej na terenie ziemi dobrzyńskiej przez Artura Zawiszę i Kaliksta Borzewskiego. Ukrywał dowódcę oddziału A. Zawiszę oraz partyzantów Ignacego Morozowa i Grzegorza Zajęca, a także przechowywał i dostarczał im broń. Za te czyny, wyrokiem sądu wojskowego, w 1834 r. został skazany na zesłanie na Syberię i utratę praw stanu oraz konfiskatę majątku Wierznicza. W czasie zesłania przebywał w Iszymie, Jarutołowsku, Kurganie, Tarze i Tobolsku. W czasie zesłania pisał pamiętnik, który zakończył datą 12 lipca 1871 r.

Na zesłaniu ożenił się z córką kupca z Tobolska, Marią Kremłową, i zapewne wkrótce powrócił do kraju.

Pochowany został w grobowcu rodzinnym na cmentarzu w Sadłowie. W 1894 r. jego syn Tomasz nabył majątek Wyręba koło Nadroża.

A. Barszczewska, J. Śmiałowski, *Z dziejów partyzantki Józefa Zaliwskiego w roku 1833*, Studia i Materiały do Historii Wojskowości 1961, t. 7, cz. 1, s. 267; Chądzyński, *Wspomnienia*, s. 194; *Genealogia*, s. 171-172; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=269655/21> | 2014, gdzie nie ma mowy o jego małżeństwie; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 160-161; Krajewski, *Zemsta Ludu*, s. 214-216; Paprocki, *Herbarz*, s. 324; PRS, s. 176; *Spoleczeństwo polskie*, s. 50-51, 149, 154, 334, 335, 344, 758; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 251.

ROŚCISZEWSKI KAROL h. Junosza (*1717 r. †1794 r.), właściciel ziemski, miecznik nowogrodzki

Był synem Seweryna i Anny Turowskiej. W 1789 r. był właścicielem dóbr Wierznicza k. Dobrzynia n. Wisłą. W źródłach historycznych znany jest jako miecznik nowogrodzki.

Był trzykrotnie żonaty. Z pierwszą żoną, Heleną Lasocką miał syna Fabiana. Z drugą – Sierakowską, miał synów: Józefa i Antoniego oraz córkę Zofię. Trzecią żoną była Teresa Karska, z którą miał dwóch synów: Aleksandr, który po śmierci ojca otrzymał Wierznicę, i Franciszka oraz córkę Mariannę. Majątek przekazał synowi, Aleksandrowi.

Genealogia, s. 170; Paprocki, *Herbarz*, s. 324; PRS, s. 176; *Spis majątków*, s. 54; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 249.

ROŚCISZEWSKI KAZIMIERZ h. Junosza (*ok. 1662 r. †m. 1731 a 1733 r.), właściciel ziemski

Był synem Jana i Anny, córki Zygmunta Sumińskiego. W 1710 r. sejmik lipnowski wybrał go komisarzem do ułożenia taryfy poborowej. Wykorzystując dobrą koniunkturę na ziemię po wojnie północnej, nabył liczne dobra w Rypińskim: Brzuze i Radzynek, które w 1707 r. mógł nabyć od Michała Dobrskiego, Skrwilno, Szczawno, Rudę Skrwileńską, Mościska i Przywitowo. To ostatnie nabył od Piotra Głoskowskiego w pocz. XVIII w. W 1714 r. od Marcina Nieborowskiego, cześnika ziemi gostynińskiej i jego brata, Wacława nabył Czyżewo k. Rypina, który z kolei sprzedał w 1731 r. Jakubowi Olszewskiemu.

W 1696 r. ożenił się z Marianną Karwowską (ok. 1690-ok. 1713), z którą miał synów: Władysława i Adama oraz córki: Mariannę (1707-1728), za Wawrzyńcem Rutkowskim; Teresę (ur. 1708) oraz (?) drugą Teresę (ur. 1713)

Po jego śmierci dobra, w wyniku podziałów między rodzeństwem, objął syn Adam, łowczy dobrzyński. W 1755 r. Przywitowo sprzedał Felicjanowi Białowiejskiemu.

<http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=269497/21> | 2014, gdzie z pierwszego małżeństwa (przed Karwowską) miał syna Ignacego; *Lauda*, s. 234; Mysłakowski, *Materiały*, nr 2276, 2277, 2280, 2323; *Okolice Rypina*, s. 694; Paprocki, *Herbarz*, s. 324; Łempicki, *Rościszewscy*, s. 203-204, 210; PRS, s. 176; RZD, t. 2, cz. 3, s. 39, 209-210.

ROŚCISZEWSKI KAZIMIERZ h. Junosza (*1785 r.), uczestnik partyzantki 1833 r., Sybirak

Z pochodzenia był szlachcicem i od 1824 r. właścicielem wsi Kisielewo pod Płockiem. W 1833 r. utrzymywał kontakty z partyzantką Artura Zawiszy, dostarczał broń oraz ukrywał partyzanta z tego oddziału, Pawła Wojtkiewicza. W 1834 r., po upadku partyzantki, wyrokiem sądu carskiego został skazany na osiedlenie się na Syberii i utratę praw stanu. Od 11 stycznia 1835 r. przebywał we wsi Kieżemskoje, a potem Mokowskoje w guberni jenijskiej. W 1846 r. przeniósł się do miejscowości Kurgan w guberni tobolskiej. W 1850 r. powrócił do kraju i zamieszkał w Płocku. Dalsze jego losy nie są nam znane.

Genealogia, s. 174; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 161; Paprocki, *Herbarz*, s. 324; PRS, s. 176; *Spółeczeństwo polskie*, s. 50-51, 149, 154, 334-335, 344, 758; *Uczestnicy ruchów*, s. 385.

ROŚCISZEWSKI RAJMUND h. Junosza (*ok. 1760 r. †1814 r.), właściciel ziemski, wojski rypiński

Był synem Jakuba i Anieli z Węgierskich. W 1789 r. był właścicielem dóbr Brzeżno. W latach 1778-1783 występuje w źródłach jako wojski mniejszy rypiński, a następnie jako miecznik rypiński (1783-1790) i wojski większy rypiński (1790-1793).

Ożeniony z Urszulą Zaborowską, miał trzech synów: Marcelego, Jakub, który przejął po ojcu majątek, i Heliadora.

Synem Jakuba był Antoni (zm. 1873), właściciel Brzeżna w latach 1852-1873, który, ożeniony z Emilią z Płaskowskich, pozostawił synów: Ignacego i Jana oraz córkę Mariannę. Brzeżno zostało sprzedane przez potomków Antoniego w 1881 r. Heliodor Rościszewski występuje w 1825 r. jako właściciel dóbr Komorowo.

Genealogia, s. 173; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=rajmund+ro%B6ciszewski/21> | 2014, gdzie tylko syn Jakub; *Lauda*, s. 397; *Lista członków TR*, s. 98; *Lista właścicieli*, nr 28-31, 210; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 142; Paprocki, *Herbarz*, s. 324; PRS, s. 176; *Spis majątków*, s. 38; *Spis szlachty*, s. 205; *Urządnicy*, nr 1779, 1801, 1807.

ROŚCISZEWSKI TADEUSZ MAREK h. Junosza (*1814 r. †1876 r.), ziemianin, uczestnik partyzantki 1833 r.

Był synem Aleksandra i Honoraty z Chelmickich h. Nałęcz. Zapoczątkował najbardziej znaną w dziejach ziemi dobrzyńskiej XIX i XX w. linię Rościszewskich. W 1836 r. oskarżony został o udzielanie pomocy bratu Julianowi, który brał udział w partyzantce polistopadowej. Skazany został za to na dwa miesiące aresztu.

W 1845 r., po bracie, Norbercie, otrzymał dobra Wierznica k. Dobrzyń n. Wisłą. Wcześniej był właścicielem wsi Szoniec w pow. mławskim. W 1857 r. sprzedał Wierznicę. W 1872 r. od Kazimierza Romockiego kupił majątek Sadłowo z przyległościami. W rok później przekazał Sadłowo, warte wtedy 406 tys. złp, swojemu synowi, Józefowi i jednocześnie od Ignacego Cissowskiego kupił za 128 tys. rubli majątek Radomin.

Ożeniony z Ludwiką z Lasockich, córką Leonarda i Józefy z Chelmickich, miał syna Józefa oraz córki: Ludwikę, Paulinę i Klementynę.

Ludwika wyszła za mąż za Edwarda Rudowskiego i w 1896 r. wspólnie nabyli od Tomasza Cissowskiego za 53 tys. rubli majątek Półwieski Mały. Ze tego związku urodził się syn Jan, późniejszy senator RP w latach 1935-1939.

Paulina wyszła za mąż za Zygmunta Myszewskiego i nie występuje w źródłach ziemi dobrzyńskiej.

Trzecia córka Tadeusza, Klementyna, wyszła za mąż za swojego brata stryjecznego Edwarda, syna Stefana Rościszewskiego.

Przed śmiercią 2 czerwca 1876 r. sprzedał Zygmuntowi Miszewskiemu, synowi Osipa liczący 360 morgów nowopolskich folwark Bachórz za sumę 20.580 rubli. Radomin po śmierci Tadeusza Rościszewskiego był zarządzany wspólnie przez jego dzieci. W 1882 r. majątek ten wykupiła Klementyna wraz z mężem Edwardem. W 1923 r. Radomin przepisali na córkę Janinę i jej męża Józefa Kolskiego. Janina Rościszewska-Kolska (1886-1979) była właścicielką Radomina w latach 1923-1933. Majątek ten kupił w 1933 r. Antoni Rudnicki, a Kolscy zamieszkali w Warszawie. W czasie okupacji Janina była członkinią AK. Zmarła w Łodzi w 1979 r. i pochowana została na cmentarzu w Radominie.

Został pochowany w grobowcu na cmentarzu w Radominie. Od południowego zachodu do grobowca przylega wykonany z piaskowca na podmurówce ceglanej dwukondygnacyjny cokół w kształcie kapliczki, zwieńczony neogotyckimi szczytami. Z czterech stron znajdują się inskrypcje.

Genealogia, s. 172; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=tadeusz+ro%B6ciszewski/21> | 2014; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 129; Paprocki, *Herbarz*, s. 324; PRS, s. 176; RZD, t. 2, cz. 2, s. 133-134; *Spis szlachty*, s. 205; *Uczestnicy ruchów*, s. 384; Tablice inskrypcyjne na cmentarzu w Radominie, gdzie w tylnej niszy inskrypcja: „Bronisława z Trzcinowskich Junosza – Rościszewska żyła lat 72 umarła 10 marca 1897”.

ROŚCISZEWSKI TOMASZ h. Junosza (†m. 1639 a 1640 r.), właściciel ziemski

Był synem Jana i wnukiem Adama. W 1623 r. odziedziczył część Skrwilna.

W 1612 r. ożenił się w Anna Koziebrodzką, po której wziął Wolę Łaszewską i tam był dziedzicem. Pozostawił trzech synów: Adama, Tomasza i Wojciecha oraz córkę, którzy jednak nie dziedziczyli w Skrwilnie.

<http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=269511/18> XI 2013, gdzie tylko syn Tomasz; PRS, s. 176; RZD, t. 2, cz. 3, s. 288, gdzie mylnie – Koziebrodzka.

ROŚCISZEWSKI WALENTY WALERIAN h. Junosza (*14 II 1818 r. †15 II 1902 r.), ziemianin

Był synem Szczęsnego Rościszewskiego z Rościszewa i nieznaney nam Madeyskiej h. Poraj.

Ożeniony z Eweliną Rohozińską h. Leliwa, pozostawił syna Rudolfa.

Pochowany został w katakumbach w skępskim Boruku. Płyta nagrobna znajduje się na ścianie kaplicy św. Barbary na terenie zespołu klasztorowego w Skępem.

Paprocki, *Herbarz*, s. 324; PRS, s. 176; Tablica nagrobna na kaplicy św. Barbary w Skępem, gdzie tylko jedno imię – Walenty.

ROŚCISZEWSKI WŁADYSŁAW h. Junosza (*1713 r. †1783 r. w Kowalkach k. Rypina), właściciel ziemski, sędzia ziemski dobrzyński, sędzia grodzki bobrownicki, sędzia sądu kapturowego

Był synem Kazimierza i Marianny Karwowskiej. W 1833 r. po ojcu otrzymał Przywitowo pod Rypinem, które w 1755 r. sprzedał Felicjanowi Białobłockiemu. W 1759 r. zapisał na Kowalkach pod Rypinem, nabytych od Antoniego Łempickiego, kwoty dla żony Krystyny, zaś w 1772 r. odpowiednią kwotę wpisał na majątku Kowalki dla drugiej żony Franciszki. Występuje jako sędzia ziemski dobrzyński (1764), sędzia grodzki rypiński (1772) oraz sędzia grodzki bobrownicki dystryktu rypińskiego (1783). W 1764 r. na sejmiku ziemi dobrzyńskiej w Lipnie wybrany został sędzia sądu kapturowego tej ziemi.

Ożeniony przed 1755 r. z Krystyną z Rościszewskich (ur. przed 1738-zm. 1770/1771), córką Franciszka Konstantego, podkomorzego dobrzyńskiego, a potem (11 II 1772) z Franciszką Starorypińską, córką Macieja, podpisarza i rejenta ziemi dobrzyńskiej, zmarł bezpotomnie.

Pochowany w krypcie grobowca Starorypińskich i Łempickich w kościele pw. św. Trójcy w Rypinie.

Majątek jego w Kowalkach przejęli spadkobiercy po linii męskiej, jednak wpisu w księgach bobrownickich dokonano dopiero w 1786 r.

AGAD, Księga Grodzka Bobrownicka z 1759 r. i 1772 r.; *Lauda*, s. 327; Mysłakowski, *Materiały*, nr 2282, 2283; *Okolice Rypina*, s. 694; Paprocki, *Herbarz*, s. 324; PRS, s. 176; *Rościszewscy*, s. 210; RZD, t. 2, cz. 3, s. 108-109.

ROŚCISZEWSKI WŁODZIMIERZ NIKAZY h. Junosza (†1935 r.), ziemianin

Był synem Kazimierza, który w 1872 r. nabył od rodziny Śrzednickich dobra Brudzeń Duży nad Skrwą. Kilkanaście lat później doszło do pożaru dworskich zabudowań gospodarczych. W 1909 r. otrzymał ten majątek od ojca. W Brudzeniu wznosił murowany dwór, zaś stary, drewniany został rozebrany. Po jego śmierci Brudzeń Duży przeszedł na własność jego najmłodszego syna Stanisława, który zginął w pierwszych dniach września 1939 r. W latach wojennej zawieruchy majątkiem zarządza Halina z Rościszewskich Dębska.

Katalog, t. 10: *Okolice Płocka*, s. 14-15; PRS, s. 76; Szymańska, *Ziemiaństwo ziemi płockiej*, s. 113-114.

ROŚCISZEWSKI WOJCIECH (Wojciech ze Skrwilna) h. Junosza, (XVI w.), właściciel ziemski, kolarz kościoła skrwileńskiego

Był synem Adama ze Skrwilna (Rościszewskiego). Miał brata Andrzeja, który w 1598 r. darował mu swoją część w Skrwilnie, stad po koniec XVI w. należał do największych posiadaczy ziemskich spośród Rościszewskich w dobrach chrapońsko-skrwileńskich. Najprawdopodobniej w 1543 r. erygował na nowo parafię w Skrwilnie.

Miał braci: Pawła i Jana.

Ożeniony z Anną z Wierzbowskich, pozostawił synów: Zygmunta, kapłana i proboszcza skrwileńskiego oraz Jana i Jakuba.

<http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=269533/18> XI 2013, gdzie tylko syn Jan; PRFS, s. 176; RZD, t. 2, cz. 3, s. 288; Załuski, *Szkic*, s. 58.

ROŚCISZEWSKI ZYGMUNT h. Junosza (†ok. 1612 r. w Płocku), kapłan rzymskokatolicki, kanonik płocki, proboszcz w Skrwilnie

Był synem Wojciecha, właściciela dóbr skrwileńskich i Anny z Wierzbowskich. Był pierwszym znanym ze źródeł historycznych proboszczem skrwileńskim. W 1605 r., przyczynił się do erygowania na nowo parafii skrwileńskiej, prawdopodobnie bogato ją uposażając. W 1606 r. uczynił na rzecz parafii zapis, z którego wynikało, iż kościół skrwileński będzie miał „*trzecią część na Skrwilnie i Rudzie nie tylko gruntu ornego, lecz i lasów, w jeziorze skrwileńskim trzecią toń*”. W 1609 r. z jego i rodziny hojności w Skrwilnie stanął nowy, „*wielki kościół drewniany*”, który przetrwał aż do 1867 r.

Miał brata, pierwszego właściciela Skrwilna.

W stanie duchownym doszedł do godności kanonika płockiego i scholastyka wileńskiego.

Paprocki, *Herbarz*, s. 324; Piotrowski, *Skrwilno*, s. 165; Piotrowski, *Skrwilno i okolice*, s. 207; PRS, s. 176; Załuski, *Szkic*, s. 58.

ROTZAL OTTO (†latem 1944 r.), obywatel polski niemieckiego pochodzenia, księgarz i wydawca, żołnierz Armii Krajowej, ofiara zbrodni niemieckich

W okresie drugiej wojny światowej przyjął II grupę niemieckiej listy narodowej. W Rypinie prowadził skład księgarski. Wykonał szereg zdjęć, ilustrujących Rypin w czasie okupacji niemieckiej. Wydał serię widokówek dotyczących Rypina, sygnowując jego „Wyd. Otto Rotzal”. Powołany do Wehrmacht, zdezerterował i wstąpił do Armii Krajowej. W czasie masowych aresztowań członków AK w maju 1943 r. przerzucony został do Warszawy przez rypińskie fotografki, Zofię Jędrzejewską i jej córką Hannę – członkinie AK. W dniu 5 stycznia 1944 r. został aresztowany w warszawskim mieszkaniu Ireny Iwaskiewicz, najpewniej wydany przez oficera AK o pseudonimie „Motor” ze zgrupowania Jana Piwnika, ps. „Ponury”. Postawiony przed sądem, został ścięty latem 1944 r.

AFGEZ, Wykaz żołnierzy AK; Galkowski-Piotrowski, *Rypin w latach wojny*, s. 352; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 346; A. Szalkowski, M. Kiedrowski, *Gminny program opieki nad zabytkami*

miasta Rypina na latach 2011-2014, Rypin 2011, kps; Wrocławski Tygodnik Katolicki 1969, nr 22.

ROZALSKI JAN (XIX/XX w.), działacz niepodległościowy

Swoją działalność niepodległościową prowadził w Lipnie i pow. lipnowskim. Od 1914 r. brał udział w kursach prowadzonych przez T. Szmida w ramach Związku Walki Czynnej. Razem z nim na kursy te uczęszczali m. in. Z. i M. Uzarowicze, J. Jankowski i E. Strygner. Następnie czynnie zaangażował się w działalność Polskiej Organizacji Wojskowej i został komendantem II Obwodu tej organizacji. Lipnowska POW liczyła 242 członków.

W listopadzie 1918 r. stanął na czele oddziału zbrojnego POW i 11 listopada tego roku rozbrajał stacjonujące w Lipnie nieliczne oddziały niemieckie. W pierwszych dniach po wyzwoleniu był w gronie komendantów obwodu milicji, utworzonej przez Polską Organizację Wojskową.

Gózdź, *Lipno*, s. 37, 40; Z. Gózdź, *Przywrócić pamięć. Echa przeszłości*, Gazeta Lipnowska 1989, nr 3, s. 2; *Kalendarium historii miasta* (Lipna), http://www.umlipno.pl/pl/page,kalendarium_historii_miasta,32,131.html/23 VIII 2013; Świecki-Wybulst, *Mazowsze*, s. 199, 279.

ROZANOWICZ (i. n.), (†w końcu X 1939 r. w Rypinie), kupiec, ofiara zbrodni niemieckich

Był Żydem, mieszkańcem Rypina. Aresztowany w październiku 1939 r., więziony był w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20 i tam po kilku dniach zamordowany. Zwłoki Niemcy wywieźli do lasów skrwileńskich i tam pogrzebali we wspólnej mogile.

Piotrowski, *Słownik*, s. 204.

ROZEN FRANCISZEK (*27 X 1912 r., w Kamieniu Kmiecy \dagger 1945 r.) ofiara zbrodni wojennych (R 28)

Był synem Konstantego i Bronisławy w Bieńkowskich. Służył w Ludowym Wojsku Polskim w stopniu kaprala. W 1945 r. został zastrzelony na dworcu kolejowym przez żołnierza radzieckiego. Miał brata Józefa.

Specjalski, *Lipno*, t. 7, s. 42.

ROZEN JÓZEF (*30 X 1914 r. w Kamieniu Kmiecy k. Tłuchowa \dagger 2 VIII 2009 r.), rzemieślnik, żołnierz Września 1939 r., jeńiec obozów sowieckich i niemieckich (R 29)

Urodził się w rodzinie robotnika rolnego jako syn Konstantego i Bronisławy z Bieńkowskich. Szkołę powszechną ukończył w Cieluchowskich Pieńkach. Następnie uczył się zawodu kowalskiego, uzyskując dyplom czeladnika kowalskiego. Jako kowal pracował w majątku ziemskim w Jastrzębiu k. Lipna.

Służbę wojskową odbył w 8. Batalionie Pancernym w Bydgoszczy w latach 1937-1939. W dniu 24 sierpnia 1939 r. został zmobilizowany do obrony kraju. Brał czynny udział w kampanii wrześniowej i walczył w

okolicach Chojnic i w obronie Warszawy. Po upadku Warszawy wraz ze swoją jednostką wojskową, przez Brześć n. Bugiem, Terespol, chciał się przedostać do Rumunii. Szlak wędrówki przecięły wojska radzieckie. Dostał się do niewoli sowieckiej. Głodni, wyczerpani fizycznie wędrowali pieszo przez Ukrainę do Moskwy, skąd dalej płynęli statkiem, a potem transportowani byli samochodami drogą przez podmokłe lasy do obozu jenieckiego, oddalonego 300 km od Moskwy. Był to obóz jeniecki z czasów pierwszej wojny światowej. W obozie tym znalazło się ok. 12 tys. jeńców polskich, w tym 400 oficerów. Po segregacji jeńców, pod koniec listopada 1939 r. przetransportowany został do Brześcia i przekazany Niemcom. Niemcy ulokowali go w obozie przejściowym w Terespolu, skąd wywieźli do obozu jenieckiego w Nubrandenburg Stalag 2A k. Mekleburgii. Z obozu został zwolniony do pracy w majątku na roli, po czym w zawodzie kowala na wsi, a pod koniec wojny w mieście Alt-Strelitz.

Po wojennej tułaczce powrócił do kraju 12 maja 1945 r. i osiedlił się ponownie w Jastrzębiu. Z reformy rolnej otrzymał 3-hektarową działkę rzemieślniczą. Pracował jako rolnik i kowal. W 1947 r. otrzymał pracę jako mechanik w zakładzie Technicznej Obsługi Rolnictwa, później w Powiatowym Związku Gminnych Spółdzielni „S.Ch.” w Lipnie. Po przejściu na emeryturę w dalszym ciągu mieszkał w Jastrzębiu wraz z rodziną syna Andrzeja.

Za wzorową pracę zawodową został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi, zaś za obronę kraju Medalem za obronę Ojczyzny 1939. W 2001 r. awansował na stopień oficerski podporucznika rezerwy. Miał brata Franciszka, żołnierza LWP, ofiarę wojny. Żonaty z Zofią, miał trzech synów: Bogdana, Ryszarda i Andrzeja (zm. 19 II 2012). Pochowany na cmentarzu parafialnym w Lipnie.

T. Chojnickim *Zacni obywatele Lipna i okolic. Józef Rozen*, Gazeta Lipnowska, nr 43: 2001, s. 20; Inf. T. Chojnickiego z 4 X 2013; Specjalski, *Jastrzębie*, s. 36-37.

RÓŻAŃSKA MARIA (*21 IV 1914 r. w Lubiczu k. Dobrzejewic \dagger 1990 r. w Toruniu), nauczycielka (R 30)

Była córką Józefa i Kazimierzy z Kotkiewiczów. Ojciec był piekarzem-cukiernikiem w własnym zakładzie. Po pierwszej wojnie światowej wykupił dodatkowy teren budowlany od Izraela Harnesa, na którym wybudował ciastkarni z konsumpcją. Wypieku mógł dokonywać tylko z młynów Hemesa, co zastrzeżone było w akcie notarialnym.

W 1926 r. ukończyła pięcioklasową Szkołę Powszechną w Lubiczu Lipnowskim. Po wstępnym egzaminie została przyjęta na II kurs ośmioletniego Miejskiego Gimnazjum Żeńskiego (późniejsza „Królówka”), które ukończyła maturą w 1934 r.

Mimo posiadanego wykształcenia nie było pracy. Pomagała więc ojcu w prowadzeniu piekarni, a potem ukończyła dwuletnie Państwowe Pedagogium o kierunku matematyczno-przyrodniczym i humanistycznym, gdzie w czerwcu 1939 r. uzyskała dyplom ze specjalnością przedmiotów ścisłych.

Wybuch wojny nie pozwolił na podjęcie pracy w szkole. Została skierowana jako ekspedientka do sklepu spożywczo-kolonialnego Niemki, Adegundy Steinagd

w Lubiczu Górnym. Tam kilkakrotnie odrzuciła propozycję podpisania niemieckiej listy narodowej, w wyniku czego została zwolniona z pracy. Potem została skierowana do zajęć na roli, a następnie do piekarni ojca, w której zarządcą był Niemiec, gdzie szczęśliwie doczekała wolności.

Po wyzwoleniu spod okupacji hitlerowskiej, już 13 marca 1945 r. podjęła pracę w jednoklasowej szkółce ponemieckiej w Brzozówce k. Dobrzejewic jako nauczyciel kierujący. Tam pracowała do końca sierpnia 1950 r., przenosząc się na własną prośbę do Szkoły Powszechnej w Lubiczu Lipnowskim, gdzie otrzymała mieszkanie. Przepracowała tam do sierpnia 1950 r., przechodząc w stan pozasłużbowy, w związku z małymi dziećmi i nadwątłym systemem nerwowym. Do zawodu powróciła z dniem 1 września 1961 r. jako nauczycielka matematyki w Szkole Podstawowej nr 2 w Lubiczu. Na emeryturę przeszła z dniem 1 września 1969 r., pracując przez kolejne trzy lata jako nauczycielka „płatna od godzin”.

W dniu 23 grudnia 1942 r. wyszła za mąż za Serafina Różańskiego, z którym miała dwoje dzieci: Wandę (ur. 1943), ukończyła Akademię Medyczną Wydział Farmacji w Poznani i Andrzeja (ur. 1947), ukończył chemię inżynierską i jako mgr inż. pracował w swej specjalności w ZWCH Elana w Toruniu.

Pochowana na cmentarzu w Toruniu, przy ul. Żwirki i Wigury.

AUM Toruń, t. osob. Nr O. IV, B 50, R/98; Giziński, *Niepospolici*, s. 497-499.

RÓŻAŃSKI FRANCISZEK (*2 I 1947 r. w Zawidzu k. Sierpca), kapłan rzymskokatolicki, kanonik kolegiaty pułtuskiej, proboszcz w Osieku Rypińskim (R 31)

Ukończył Szkołę Podstawową w Zawidzu (1955), LO w Sierpcu (1959), Wyższe Seminarium Duchowne w Płocku (1966) i Akademię Teologii Katolickiej w Warszawie. Święcenia kapłańskie przyjął 12 czerwca 1966 r. z rąk bp Jana Wosińskiego. Był kolejno wikariuszem w Płoniawach, Przasnyszu, Mławie i Sierpcu, proboszczem parafii Osiek k. Rypina w latach 1981-1997 i wicedziekanem dekanatu rypińskiego.

Jako proboszcz w Osieku podjął starania o koronację cudownego obrazu Św. Rodziny. Opracował trzy pozycje, poświęcone historii kościoła i cudownego obrazu w Osieku: *Matka Pocieszenia, Przed tronem Matki, W ramionach Matki*. Obraz Św. Rodziny w Osieku został ukoronowany 25 czerwca 1995 r. przez prymasa Polski J. Glempa i przedstawicieli Episkopatu.

W 1995 r. odznaczony tytułem kanonika gremialnego Kapituły Kolegiackiej Pułtuskiej.

Od 1 lipca 1997 r. jest proboszczem parafii św. Wojciecha w Przasnyszu. Do 15 października 2009 r. pełnił funkcję dziekana dekanatu przasnyskiego. Od czerwca 2001 r. kapelan Zakładu Opiekuńczo-Leczniczego Sióstr Miłosierdzia Św. Wincentego á Paulo w Przasnyszu.

W Przasnyszu przeprowadził remont zabytkowej dzwonnicy i modernizację plebanii, wmurował tablice pamiątkowe, poświęcone dziejom parafii i kard. Aleksandrowi Kakowskiemu oraz wstawił 11 figuralnych witraży.

Z dniem 15 sierpnia 2012 r. przeszedł na emeryturę, zastąpiony przez ks. prałata dra Andrzeja Maciejewskiego, pełniącego dotąd funkcję diecezjalnego ekonoma.

Ksiądz Franciszek Różański odchodzi na emeryturę, Tygodnik Ostrołęcki 2012, z 10 VIII; S. Pajka, *Słownik biograficzny Kurpiowszczyzny XX wieku*, Kadzidło 2008, s. 88.

RÓŻAŃSKI SERAFIN (*23 X 1917 r. w Kikole †2 IX 1977 r.), żołnierz Września 1939 r., żołnierz Armii Krajowej, więzień Mauthausen, księgowy, ofiara prześladowań komunistycznych (R 32)

Był synem Antoniego, rymarza i Wandy z Umerle, narodowości niemieckiej. Szkołę powszechną ukończył z rocznym przyspieszeniem, mając 13 lat. W 1931 r. rozpoczął naukę w Gimnazjum im. Romualda Traugutta w Lipnie. Po roku na gruźlicę płuc zmarła mu matka. Po rocznej przerwie, którą wykorzystał na dorywcze zarobkowanie u rolników i posługiwanie u Żydów, ponownie kontynuował naukę, udzielając korepetycji uczniom ze szkół powszechnych. W 1935 r. ojciec przeprowadził się do Lubicza Lipnowskiego, w którym uruchomił warsztat rymarki i uprawiał 4 hektary pola. Przeniósł się do Gimnazjum im. Mikołaja Kopernika w Toruniu, które ukończył egzaminem dojrzałości w maju 1938 r. W tym samym roku został powołany do odbycia zasadniczej służby wojskowej w 9. Dywizjonie Artylerii Przeciwlotniczej w Brześciu n. Bugiem, gdzie zastała go wojna.

Po rozbrojeniu jednostki przez oddziały Armii Czerwonej, w końcu września 1939 r. powrócił do Lubicza. Tu przez dwa lata pracował w warsztacie ojca jako rymarz. Mając średnie wykształcenie i znajomość języka niemieckiego, skierowany został do miejscowego urzędu gminnego w charakterze kasjera. Okupant dopatrzył się niemieckiego pochodzenia po matce i czynił naciski w celu podpisania *Volkslisty*. Bez względu na groźby, odmówił przyjęcia niemieckiej grupy i w 1941 r. wstąpił do Polskiego Związku Powstańczego, który później włączony został do Armii Krajowej. W maju i czerwcu 1943 r. w wyniku denuncjacji, nastąpiły masowe aresztowania, w wyniku których został krwawo przesłuchany i osadzony w hitlerowskim obozie koncentracyjnym Mauthausen. Obóz ten z trudem przeżył.

Po rocznej rekonwalescencji, od 22 lutego 1946 r. podjął pracę jako sklepowy Spółdzielni Spożywców „Społem” pn. „Przyszłość” jako kierownik spółdzielni, której przewodniczącym rady nadzorczej był ks. Józef Rosiński. W wyniku usilnych jego starań spółdzielnia otrzymała kilkupokojowy lokal w Lubiczu Lipnowskim na kolejny sklep i siedzibę zarządu. Niebawem pomieszczenia te zajęła milicja obywatelska, zagarniając je na własny użytek. Po licznych interwencjach lokal odzyskał i jako prezes zarządu przyczynił się do jej rozwoju.

Pod koniec 1949 r. jakiś psychicznie nieźrównoważony osobnik zastrzelił swego szwagra, który był przewodniczącym rady nadzorczej tej spółdzielni i sekretarzem Komitetu Gminnego PZPR. Wówczas został on aresztowany wraz z innymi osobami, a PZGS w Lipnie polecił rozwiązać z nim stosunek pracy w trybie natychmiastowym, ponieważ (*sic!*) „w ciągu kolejnych

dni nie stawiał się do pracy". Po pół roku, aresztantów zwolniono i przywrócono do poprzednich funkcji. Od 1 grudnia 1950 r. władze partyjne przeniosły go na prezesa Gminnej Spółdzielni „S.Ch.” w Czernikowie, a z dniem 17 sierpnia 1951 r. awansował na stanowisko prezesa PSS „Społem” w Lipnie.

Od 1947 r. należał do Polskiej Partii Socjalistycznej. Po kongresie zjednoczeniowym PPS i PPR znalazł się w PZPR. Jednak na podstawie uchwały Komitetu Powiatowego PZPR w Lipnie z grudnia 1951 r., za przynależność okupacyjną do Armii Krajowej, został z niej skreślony. Dalszą konsekwencją tego skreślenia było usunięcie ze stanowiska prezesa PSS w Lipnie, jako „wrogiego elementu”. Wówczas znalazł pracę jako główny księgowy w GS w Lubiczu, którą podjął z dniem 1 lipca 1953 r. i na tym stanowisku pozostał przez kolejnych 25 lat, tj. do śmierci. Jednocześnie prowadził księgowość w Przedsiębiorstwie Zaopatrzenia Farmaceutycznego Apteka w Lubiczu. Przez lata znosił poniżenie okresu stalinowskiego, a kiedy odbudował się z poniżenia moralnego, z poczuciem godności odmówił przynależności i przywilejów ZBOWiD.

Miał siedmioro rodzeństwa, w tym czterech braci. Związek małżeński zawarł w dniu 23 grudnia 1942 r. z Marią Świątkowską, z zawodu nauczycielką, z którą pozostawił dwoje dzieci: Ewę (ur. 1943), mgr farmacji i Andrzeja (ur. 1948), mgra inż. chemii.

Pochowany na cmentarzu w Toruniu, przy ul. Żwirki i Wigury.

AGS w Lubiczu, teczka akt osobowych, sygn. 21/434p; Giziński, *Niepospolici*, s. 500-503.

RÓŻYCKI KAZIMIERZ (*9 XI 1873 r. w Parlecku w parafii łętowskiej †13 IX 1956 r. w Lipnie), ziemianin, działacz społeczno-gospodarczy i oświatowy, kolator kościołów, ofiara prześladowań komunistycznych (R 33)

Był synem Emiliana i Henryki z Krzeszewskich. Był właścicielem 320-hektarowego majątku ziemskiego Jastrzębie k. Lipna, który nabył w 1903 r. za sumę 101 tys. rubli od Leonarda Wilczewskiego h. Trzy Raśla, syna Franciszka. Wokół dworu założył sad owocowy, posadził aleję grabową i urządził kort tenisowy. W ramach kultury parkowej sadził w otoczeniu dworu różne gatunki drzew i krzewów, a w 1914 r. dokonał przebudowy założenia parkowego.

W 1908 r. został wybrany sekretarzem Okręgowego Towarzystwa Rolniczego Ziemi Dobrzyńskiej, wcześniej OTR. Następnie był prezesem, założonej przez to Towarzystwo, filii handlowej – Warszawskiego Stowarzyszenia Rolniczego, występującej jako Syndykat Rolniczy w Lipnie. Od 1928 r. był prezesem tego Syndykatu. W 1910 r. ofiarował 6 hektarów gruntu na założenie pola doświadczalnego, którym kierował Roman Ostrowski, właściciel Złotopola. W 1911 r. prowadzono na trzynaście różnych doświadczeń polowych. W 1932 r. działalność doświadczalną przeniesiono do Głodowa. Od 1917 r. wchodził w skład zarządu Oddziału Lipnowskiego Płockiego Towarzystwa Rolniczego. Od 1917 r. był prezesem nowo utworzonego lipnowskiego Oddziału Związku Ziemian, obejmującego pow. lipnowski i rypiński.

W 1913 r. ofiarował ziemię pod budowę szkoły w Jastrzębiu i rok później na jego polu powstał budynek szkoły, który służył mieszkańcom tej wsi aż do roku 1960 r.

W okresie pierwszej wojny światowej czynnie zaangażował się do działalności społeczno-oświatowej. Od 1916 r. działał w pracach komisji kwesty pn. „Ratujcie Dzieci”, zajmującej się dożywianiem dzieci z biednych rodzin. Jako członek Polskiej Macierzy Szkolnej i prezes Towarzystwa im. Henryka Sienkiewicza przyczynił się, razem z Karolem Ossowskim, do założenia Średniej Szkoły Męskiej im. Henryka Sienkiewicza w Lipnie. W 1917 r. z własnych funduszy, wraz żoną Elżbietą, wykupił budynek mieszkalny przy ul. 3 Maja 20 i przeznaczył go na potrzeby szkoły średniej, gdzie 1 września tego roku otwarto Lipnowskie Progimnazjum Realne im. H. Sienkiewicza. Następnie sfinansował wynajęcie pomieszczeń na potrzeby tej szkoły przy ul. 3 Maja 3. Pierwszym dyrektorem lipnowskiej szkoły średniej został Jan Moczarski. W dniu 20 maja 1916 r., jeszcze pod okupacją niemiecką, uczestniczył w pierwszym posiedzeniu sejmiku w Lipnie i został wówczas wybrano jego członkiem.

W czasie wojny polsko-rosyjskiej w 1920 r. został członkiem Obywatelskiego Komitetu Obrony Państwa w Lipnie, na czele z Z. Godlewskim z Kłokocka. Jego majątek w czasie najazdu bolszewickiego na ziemię dobrzyńską został poważnie zniszczony przez Rosjan. Bolszewicy zagrabili doszczętnie sprzęt powoźniczy, konie, bydło i trzodę chlewną. W sporządzonym 6 września 1920 r. protokół uwidoczniło, że bolszewicy zabrali: „16 koni, 15 krów, 4 woły, 4 bryczki, 12 świń, 75 owiec, 120 kaczek, 120 kur, 9 indyków, 80 metrów zboża, 20 metrów ospy, 50 fur koniczyny pastewnej, w ogrodzie owoców i warzyw za 10 tys. marek. Uprzęży na konie, tyle, co koni, W wozowni obdarli karety i liberię furmana. Zabrali beczkę oliwy do maszyny. Wszystkie przyrządy z kuźni. W domu pobite i potłuczone meble, pozdzierane z obić, porabowano porcelanę, potłuczono lustra...”.

Działalność społeczno-oświatową rozwijał także po odzyskaniu niepodległości. W dniu 13 lipca 1922 r. został wybrany przez władze miasta Lipna do sekcji budowy szkół powszechnych w pow. lipnowskim, która powstała przy Sejmiku Powiatowym w tym mieście. W 1924 r. był współzałożycielem oraz fundatorem Spółdzielni Mleczarskiej Parowej w Lipnie, a także jej prezesem. W 1929 r. został wybrany w VIII okręgu wyborczym, obejmującym powiaty lipnowski i rypiński, radcą Warszawskiej Izby Rolniczej. Był udziałowcem Zakładów Mięsnych w Czerniewicach oraz krochmalni w Radomicach k. Lipna. W 1934 r. przekazał znaczne sumy pieniędzy na budowę kościoła pod wezwaniem św. Teresy od Dzieciątka Jezus na Powiślu w Warszawie. Wspierał finansowo różne inicjatywy społeczne w Lipnie i powiecie. Znaczne kwoty przeznaczył na budowę budynku Sejmiku Powiatowego w Lipnie oraz tamtejszego Syndykatu. W 1937 r. przewodniczył posiedzeniu specjalnej grupy, powołanej przez Powiatową Komisję Rolną, dla określenia zadań zapewniających utrzymanie stacji doświadczalnej w Głodowie k. Lipna.

Jego gospodarstwo w Jastrzębiu przodowało w hodowli koni i owiec, a hodowla tych pierwszych była

jego domeną i pasją. W 1932 r. w stadzie miał 12 kłaczy półkwi arabskiej. Należał do Związku Hodowców Konia Szlachetnego. W latach 1922-1927 przeprowadził w majątku regulację gruntów ukazowych, w zamian za dotychczas użytkowaną ziemię, położoną w szachownicy wśród gruntów folwarcznych oraz za zrzeczenie się służebności, chłopci otrzymali łącznie z majątku około 134 ha ziemi. W 1929 r. majątek Jastrzębie liczył ogółem 699 mórg ziemi i 144 pręty, czyli 374 ha gruntów. Trudności ekonomiczne czasu kryzysu oraz niemożność spłaty zaciągniętych kredytów w Towarzystwie Kredytowym Ziemskim, spowodowało, że Jastrzębie w 1932 r., zostało wystawione na licytację, jednak z braku chętnych do 1939 r. nie zostało zlicytowane.

W 1939 r. jego majątek zajęli Niemcy, a następnie stał się obozem pracy dla mieszkańców Lipna i okolicy. W 1939 r. został aresztowany i tylko dzięki wstawianictwu Hipolita Aleksandrowicza, właściciela majątku Łochocin został zwolniony i wyjechał do Warszawy. Po pewnym czasie powrócił do Jastrzębia i otrzymał pracę w miejscowym majątku.

Po wyzwoleniu, na podstawie komunistycznego dekretu o reformie rolnej, zabrano majątek, a on był przesładowany i przymusowo przesiedlony poza teren pow. lipnowskiego. Przez ponad dwa lata zamieszkiwał u Jana Kutnika w Osieku Rypińskim. Ostatnie lata swego życia spędził w Lipnie. Pomocy, w formie zapomogi, udzielił mu wójt gminy Jastrzębie, Konstanty Mync, przez co także naraził się władzom komunistycznym.

Był dwukrotnie żonaty, po raz pierwszy z Marią z Pruskich (1881-1904), drugi raz – z Elżbietą z Ciunkiewiczów (1878-1965).

Pochowany na cmentarzu w Lipnie w rodzinnej mogile, gdzie znajdują się inskrypcje nagrobne: „Ś.P. KAZIMIERZ RÓŻYCKI B. WŁAŚ. MAJ. JASTRZĘBIE ŻYŁ LAT 83 ZM 13. IX. 1956 WIERNY BOGU OJCZYŹNIE I ZIEMI/ Ś.P. ELŻBIETA RÓŻYCKA ŻYŁA LAT 87 ZM 24. 7. 1965 PROSI O ZDROWAŚ MARIA/ Ś.P. MARIA Z PRUSKICH/RÓŻYCKA ŻYŁA LAT 23 ZM. 06 CZERWCA 1904 R.”

Po śmierci był nieco zapomniany przez społeczeństwo lipnowskie. Pamięć o nim odżyła dopiero w 2003 r. Z inicjatywy Henryka Zabłockiego, radnego Rady Miejskiej, Witolda Przybojewskiego, prezesa „Agromleczu” i Eugeniusza Bejgra, pracownika „Agromleczu” w Lipnie poddano renowacji jego pomnik na cmentarzu parafialnym. Uchwałą Rady Miejskiej w dniu 1 października 2003 r. pośmiertnie został uhonorowany godnością „Zasłużony dla Miasta Lipna”.

Z inicjatywy Tadeusza Chojnickiego z Lipna, zgłoszonej w czasie 80-lecia Szkoły Podstawowej w Jastrzębiu w dniu 3 czerwca 2000 r., w czerwcu 2004 r. został patronem tej szkoły.

AP Włocławek, Zbiór ksiąg wieczystych w pow. lipnowskiego, sygn. 338, Dział I-II; CAW, DOK VIII, 371.8.282; T. Ch. (T. Chojnicki), *Kazimierz Różycki (1873-1956)*, Gazeta Lipnowska, nr 7: 1990, s. 5; T. Chojnicki, *Kazimierz Różycki patron Szkoły podstawowej w Jastrzębiu*, Gazeta Lipnowska, nr 49: 2003, s. 12; T. Chojnicki, *Na weekend do Jastrzębia po zdrowy, spokojny wypoczynek*, Gazeta Lipnowska, nr 50: 2004, s. 32; T. Chojnicki, *Sól tej ziemi, Ziemia Dobrzyńska*, Gazeta 1995, nr 2, s. 2; Chojnicki-Góźdz, *Niepospolici*, s. 25; Góźdz, *Lipno*, s. 73; Z. Góźdz, *Lipno w XX wieku*, cz. 1: *Droga do niepodległości*, Lip-

no 1996, s. 16; J. Grabowski, *Warunki i rozmieszczenie typów, poziom i okręgi hodowli koni w Polsce*, Warszawa 1933, s. 254; <http://www.spjast.republika.pl/patron.htm/8> IV 2011; Inf. Waldemara Gęsickiego z Brodnicy, wnuka Konstantego Mynca z 18 X 2013 r.; T. Korszeń, *Szkoła z tradycjami*, Gazeta Lipnowska 1989, nr 2, s. 7; *Obywatele Lipna*, s. 111-113; D. Kostecka, *Kazimierz Różycki – ziemianin, społecznik i hojny fundator*, Antoni. Tygodnik Parafialny, 2013, nr 46, s. 1-5; D. Kostecka, *Krótki rys historyczny Szkoły podstawowej w Jastrzębiu*, Antoni, Tygodnik Parafialny, nr 41: 2103, s. 3; D. Kostecka, *Wielka Wystawa Rolniczo-Przemysłowa Ziemi Dobrzyńskiej*, Antoni, Tygodnik Parafialny, nr 9: 2013, s. 2, nr 10, s. 2; *Obywatele Lipna*, s. 113; R. Rozen, *Przed jubileuszem 100-lecia Szkoły Podstawowej w Jastrzębiu*, Gazeta Lipnowska, nr 53: 2013, s. 6; RZD, t. 2, cz. 2, s. 38-40; S. Siemiątkowska, *Najstarsza spółdzielnia w Lipnie*, Gazeta Lipnowska 1990, nr 4, s. 3; K. Skarżyński, *80-lecie Liceum Ogólnokształcącego w Lipnie*, Gazeta Lipnowska, nr 33: 1997, s. 7; K. Skarżyński, *Przeszłość i stan dzisiejszy Liceum Ogólnokształcącego w Lipnie*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 4: 2000, s. 39, 45; Specjalski, *Jastrzębie*, s. 28-30; 118-119; Specjalski, *Lipno*, s. 16 i n.; Świecki-Wybułt, *Mazowsze*, s. 112, 136, 158, 159, 176, 177; Tablica inskrypcyjna na cmentarzu w Lipnie; Waszkiewicz, *Lipno*, s. 29; Waszkiewicz, *Z dziejów Rypina*, s. 296; Wybułt, OTRZD, s. 4; *Zasłużeni dla Miasta Lipna*, http://www.umlipno.pl/pl/page,zasluzeni_dla_miasta_lipna,173.html/9 II 2014; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 201-202, 390-39.

RÓŻYCKI STEFAN (†21 VIII 1920 r. w Wieczfni k. Mławy), ziemianin, ofiara zbrodni bolszewickich

Był właścicielem Bądkowa Jeziornego. W czasie najeźdu bolszewickiego na ziemię dobrzyńską, w dniu 18 sierpnia 1920 r. został uprowadzony przez horde kozacką. Kilka dni potem został rozstrzelany w Wieczfni pod Mławą razem z właścicielem Srebrnej, Konstantym Zielińskim, pochodzącym, ze Skępego.

Jego pamięć, jak i wielu innych poległych upamiętnia pamiątkowa tablica, która w okresie Drugiej Rzeczypospolitej umieszczona była przed budynkiem gminy, a po wojnie, ze względu na panujący ustrój komunistyczny, została przeniesiona do kościoła w Bądkowie.

A. Dwojnych, *Zarys dziejów Gminy Duży do roku 1918*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 10: 2006, s. 158 oraz P. Michalik, *Zapraszamy do Bądkowa Jeziornego i Sobowa*, Tygodnik Płocki 2011, z. 19 X, gdzie najpewniej za tym pierwszym mylna inf., że został zamordowany razem z właścicielem Srebrnej, Stanisławem Piwnickim; właścicielem Srebrnej, istotnie razem z Różyckim zamordowany był Konstanty Zieliński, rodem ze Skępego; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 31.

RUDNICKA z d. Kowalska HANNA (*14 XII 1932 r. w Rypinie), malarka (R 34)

Córka Piotra i Wandy z d. Pasmurow. Babcia ze strony ojca, Piotra Kowalskiego – Anna Chelmicka z Kowalk. Szkołę podstawową ukończyła w 1947 r.; Państwowe Gimnazjum w Rypinie – ukończyła trzecią klasę wyrównawczą; kursy stopnia licealnego – semestr IV w Rypinie (1950), kursy organizowane w Banku Spółdzielczym w Rypinie (1950), kurs BH II stopnia dla średniej kadry inżynierskiej w Bydgoszczy (1969). Pracowała kolejno: Bank Spółdzielczy w Rypinie (1949-1954), zastępca głównego księgowego; Bydgoski Zarząd Aptek, Apteka 53 w Rypinie (1961-1965), kasjerka; Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska” w Rypinie (1966-1999), kierownik Wytwórni Wód Gazowanych i Rozlewni Piwa.

W 1999 r. przy Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej założyła sekcję twórców nieprofesjonalnych i została jej prezesem. Należy do Zrzeszenia Twórców Nieprofesjonalnych (2000-), członek zarządu; Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Dobrzyńskiej (2004-), członek zarządu.

Maluje olejem na płótnie kwiaty, pejzaże oraz martwą naturę. Po raz pierwszy wystawiła swoje prace w rypińskim Domu Kultury w 1989 r. Następne wystawy miały miejsce w 1991 r. w Rypińskim Ośrodku Kultury, w Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej w Rypinie (1992). W 1993 r. wystawiała swoje prace w ramach Włocławskich Inspiracji Artystycznych w Wojewódzkim Domu Kultury we Włocławku. W 2000 r. swoje prace prezentowała w Golubiu-Dobrzyniu, w ramach Targów Turystycznych „Drwęca” oraz podczas Międzynarodowych Targów w Złotowie, w 2002 r. w Muzeum Etnograficznym we Włocławku, a w 2003 r. w Sanatorium Uzdrowskim „Metalowiec 70” w Inowrocławiu. W dniu 25 marca 2004 r. wystawiła swoje obrazy w Miejskim Ośrodku Kultury „Muza” w Rypinie. Kolejne wystawy zorganizowano w Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej oraz w siedzibie KS „Civitas Christiana” w Rypinie w 2012 r. Wiele jej prac trafiło do nabywców w kraju i za granicą. Odznaczona Srebrnym Krzyżem Zasługi (2001).

W 1950 r. wyszła za mąż za Franciszka Rudnickiego, z którym ma dzieci: Róża Jolanta Kozłowska (ur. 1952), dr med., specjalista radiodiagnostyki; Grażyna Elżbieta Brzeska (ur. 1953), artysta plastyk, właściciel sklepu; Krzysztof Grzegorz (ur. 1955), technik mechanizacji rolnictwa, właściciel zakładu naprawy aut.

Autopsja (1975-2014); Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 227; *Rypin w PRL*, s. 1124; *ZKZD 2005*, s. 187.

RUDNICKI ANTONI (*ok. 1890 r. †w końcu X 1939 r. w Lasku Rusinowskim), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich

W 1933 r. nabył od Janiny Rościszewskiej-Kolskiej (1886-1979) majątek Radomin w pow. rypińskim.

W październiku 1939 r. został aresztowany przez Selbstschutz i uwięziony w rypińskim więzieniu przy ul. Warszawskiej 20. W kilka dni potem został rozstrzelany w grupie kilkudziesięciu Polaków i Żydów Lasku Rusinowskim k. Rypina.

Jego nazwisko zostało upamiętnione na tablicy pamiątkowej w miejscu zbrodni, w Lasku Rusinowskim.

Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 63; Piotrowski, *Słownik*, s. 204; Tablica inskrypcyjna w Lasku Rusinowskim; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 391.

RUDOWSKI EDWARD ANTONI h. Prus II (*1846 r. †po 1924 r.), ziemianin, działacz gospodarczy (R 35)

Był synem Antoniego h. Prus II i Teodozji z Kalksztejnów h. Kos z Sudrag w Lipnowskim. W końcu XIX stulecia prowadził szereg transakcji majątkowych. W dniu 22 maja 1889 r. na licytacji, wystawionej przez Towarzystwo Kredytowe Ziemskie, nabył za sumę 14.530 rubli majątek Mierzynek n. Drwęcą, natomiast w 1890 r. wspólnie z żoną nabył dobra Kłušno. W 1894 r. sprzedał majątek Sudragi, a w dwa lata później, w 1894 r. kupił od Tomasza Cissowskiego mają-

tek Półwieski Mały wraz z Tomkowem za sumę 53 tys. rubli i tu rozpoczął intensywną gospodarkę.

W 1900 r. był jednym z założycieli Cukrowni Ostrowite w Rypińskim i wszedł do jej pierwszego zarządu. W latach 1901-1907 aktywnie działał w Płockim Gubernialnym Towarzystwie Rolniczym. W 1907 r., po utworzeniu Okręgowego Towarzystwa Rolniczego Ziemi Dobrzyńskiej, został wybrany do składu Rady.

Miał braci: Antoniego i Ignacego oraz siostry: Marię Gabrielę, Teodozję i Jadwigę

Przed 1890 r. ożenił się z Ludwiką (zm. 17 III 1912, pochowana na cmentarzu w Płonem), córką Tadeusza Rościszewskiego, właściciela Radomina. Z małżeństwa tego pozostawił syna Jana oraz dwie córki: Anielę, o której nie posiadamy żadnych wiadomości, i Halinę, która wyszła za mąż za Wiktora Wierzbickiego. W 1918 r. Wierzbiccy nabyli majątek Bogucin w pow. lipnowskim.

Półwieski Mały z Tomkowem zapisał w 1919 r. synowi Janowi. Sam zamieszkał u córki w majątku Klonia w pow. tucholskim.

Herb Rudowskich – Prus II znajduje się na frontonie dworu w Półwiesku Małym.

AP Włocławek, KHip. Bogucin; AWKW Rypin, KHip. Półwieski Mały, Sudragi; AWKW Toruń, KW Mierzynek – M-20, s. 7; Gałkowski-Zuchowski, *Wąpielsk*, s. 403; *Genealogia*, s. 175; Giziński, *Mierzynek*, s. 40; <http://127.0.0.1:2317/minakowski/?i=232595/21> | 2014; Inskrypcja nagrobna Ludwika na cmentarzu w Płonem; *Katalog*, z. 12, s. 8; PRS, s. 177; W. Puget, *Dwór w Półwiesku Małym*, [w:] *De gustibus. Studia ofiarowane przez przyjaciół Tadeuszowi Stefanowi Jaroszewskiemu z okazji 65. rocznicy urodzin*, Warszawa 1996, s. 83-92; RZD, t. 2, cz. 3, s. 354; Szymańska, *Ziemiaństwo ziemi płockiej*, s. 52-53; Wybułt, *OTRZD*, s. 2, 4; B. Zdziarski, *Pamiętnik ziemi płockiej*, Płock 1923, s. 14-15.

RUDOWSKI GRACJAN h. Prus II (*1798 r. †1869 r.), właściciel ziemski

Był synem Piotra, komornika ziemskiego płockiego i Marianny z Sękowskich. W dniu 19 kwietnia 1837 r. nabył za sumę 150 tys. złp od Stanisława Łukowskiego dobra Dyblin w Lipnowskim. Niebawem dokupił jeszcze Stróżewice, znajdujące się w rękach Augusta Lipieńskiego. W dniu 26 listopada 1849 r. sprzedał jednak Dyblin Aleksandrowi Karskiemu na sumę 300 tys. złp (45 tys. rubli).

Ożeniony z Franciszką Stanisławską, pozostawił córki: Aleksandrę i Józefę.

AP Włocławek, KHip. Dyblin, sygn. 325; *Genealogia*, s. 175; PRS, s. 177; RZD, t. 2, cz. 1, s. 43; *Szlachta*, s. 594; Uruski, *Rodzina*, t. 6, s. 224, t. 15, s. 301.

RUDOWSKI JAN h. Prus II, ps. „Czarny” (*17 VII 1891 r. w Kłuśnie w pow. rypińskim †2 II 1945 r. k. wsi Sierakowo pod Lęborkiem), ziemianin, działacz społeczno-polityczny i gospodarczy, pilot i pasjonat lotnictwa, poseł na sejm, senator, żołnierz Armii Krajowej, więzień i ofiara zbrodni niemieckich (R 36)

Był synem Edwarda i Ludwiki z Rościszewskich. W 1910 r. ukończył Gimnazjum Ojców Pijarów w Chyrowie, a w 1914 r. 4-letnią Akademię Rolniczą w Berlinie. Po odbyciu praktyk rolnych w przodujących

majątkach, w 1919 r. objął, w wyniku podziałów rodzinnych, majątek Półwiesk Mały z Tomkowem w pow. rypińskim o powierzchni 327 ha i szybko doprowadził go do wysokiej rentowności. Na początku lat dwudziestych rozparcelował część folwarku, co było zgodne z oczekiwaniami tamtejszych mieszkańców i polityką rządu w sprawie umiarkowanej parcelacji majątków ziemskich. W 1923 r. Tomkowo z przyległościami Wiązewo, Popielarz i Kołat zostało oddzielone od Półwieska i sprzedane za sumę 135 mln marek polskich Witoldowi Młodzianowskiemu. Nowy nabywca kilkakrotnie parcelował dobra Tomkowo, liczące w końcu lat 20 blisko 700 ha, a w lasach tomkowskich prowadził wyjątkowo ekstensywną gospodarkę.

W Półwiesku natomiast Rudowski przez cały okres międzywojenny prowadził wzorowe gospodarstwo. Półwieski folwark mieścił się w średnim przedziale obszarowym, mając w 1926 r. powierzchnię 349 ha. Jego właściciel zasłynął jako dobry gospodarz, oszczędny i dbający o otoczenie. Wypracowane przez niego metody gospodarowania naśladowali okoliczni gospodarze, ziemianie i koloniści niemieccy.

W czasie wojny polsko-rosyjskiej w 1920 r. zgłosił się ochotniczo do wojska i odbył kampanię w 201. szwadronie 1. pułku szwoleżerów. W dniu 17 sierpnia tego roku został ranny pod Ćwiklinem k. Płońsk.

Po działaniach wojennych zajął się na nowo własnym gospodarstwem rolnym, udzielając się jednocześnie jako społecznik. W niedługim czasie odbudował Półwiesk ze zniszczeń wojennych, postawił odpowiednie budynki gospodarcze, wznosił stylowy dworek oraz miejscową szkołę. Jako pierwszy w pow. rypińskim zastosował do uprawy roli ciągnik. Mając bogate doświadczenie i wiedzę w zakresie rolnictwa i lotnictwa, dzielił się nią z innymi. Był zarówno praktykiem, jak i teoretykiem w dziedzinach, którymi się zajmował. W okresie 1926-1929 pełnił funkcję redaktora naczelnego kwartalnika pt. „Rolnik Rypiński”, wydawanego przez Okręgowe Towarzystwo Rolnicze.

Od początku mocno angażował się w życie społeczne i gospodarcze powiatu. W lipcu 1920 r. był w składzie Obywatelskiego Komitetu Obrony Państwa na powiat rypiński. W dniu 18 maja 1923 r., razem z Arturem Barthlem, Bogdanem Chełmickim, Franciszkiem Gniazdowskim, Wincentym Koskowskim, Stanisławem Pomorskim, Arturem Rutkowskim, Zygmuntem Rzeszotarskim i Jerzym Siemiątkowskim, zorganizował rypińskie Okręgowe Towarzystwo Rolnicze (OTR) i w latach 1925-1929 był jego prezesem. Towarzystwo to kontynuowało tradycje Towarzystwa Rolniczego Ziemi Dobrzyńskiej sprzed pierwszej wojny światowej. Brał udział w pracach samorządu terytorialnego. Dzięki jego inicjatywie w 1924 r. w każdej gminie pow. rypińskiego powstał komitet wyborczy, a on sam wybierany był od tego roku na członka rady gminnej i powiatowej we wszystkich kolejnych wyborach. Jako prezes Okręgowego Towarzystwa Rolniczego, 31 stycznia 1926 r. doprowadził do zorganizowania Zrzeszenia Spółdzielni Mleczarskich Powiatu Rypińskiego „Rotr” w Rypinie i był jego prezesem od momentu założenia aż do wybuchu drugiej wojny światowej. To dobrze zorganizowane stowarzyszenie z czasem objęło swym zasięgiem nie tylko cały pow. rypiński, ale także część sąsiedniego pow. wąbrzeskiego. Za-

pewniło rolnikom zbyt mleka, a jego produkty weszły nawet na rynek angielski. Podczas wizyty Prezydenta RP, prof. Ignacego Mościckiego, który 12 lipca 1928 r. odwiedził Rypin, oprowadzał go po zakładzie i przedstawiał infrastrukturę rypińskiej mleczarni.

W latach 30. XX w. był akcjonariuszem Cukrowni Ostrowite. Wydatnie przyczynił się do zorganizowania w Rypinie rolniczego młyna spółdzielczego, gdzie pełnił funkcję prezesa rady nadzorczej. W 1938 r. należał do współzałożycieli Spółdzielni Rolniczo-Handlowej, przekształconej z Syndykatu Rolniczego. W dniu 29 kwietnia 1938 r., mimo wielu obowiązków, zgodził się być w składzie Rady Powiatowego Towarzystwa Rolniczego w Rypinie. Po paru latach działalności w OTRZD w Rypinie znalazł się we władzach Centralnego Towarzystwa Rolniczego (CTR) w Warszawie, zostając 27 grudnia 1927 r. członkiem prezydium CTR, a od 1928 r. jego wiceprezesem. W tym samym roku został wybrany prezesem Rady Nadzorczej Związku Spółdzielni Mleczarskich i Jajczarskich w Warszawie i funkcję tę pełnił aż do 1939 r. Działając w CTR oraz w Związku Spółdzielni Mleczarskich i Jajczarskich, był zwolennikiem unifikacji organizacji rolniczych, działających w Polsce. W październiku 1928 r. wszedł jako przedstawiciel CTR do Komisji Unifikacyjnej Organizacji Rolniczych, a 15 listopada tego roku na konferencji ekonomicznej u Prezydenta RP prof. I. Mościckiego przedstawił swój referat pt. *Organizacje rolnicze* („Gazeta Rolnicza”, 1928, nr 50). Na posiedzeniu Rady Głównej CTR w dniu 6 kwietnia 1929 r., na którym omawiał sprawę pierwszego etapu unifikacji w postaci połączenia CTR i Centralnego Związku Kółek Rolniczych, wybrany został do prezydium przyszej zunifikowanej organizacji. Po zjednoczeniu CTR i CZKR w Centralne Towarzystwo Organizacji i Kółek Rolniczych (CTOiKR) w dniu 2 czerwca 1929 r. został wybrany jednym z dwóch wiceprezesów. W dniu 25 marca 1930 r., po ustąpieniu Kazimierza Fudakowskiego, został prezesem tej organizacji. Tę ostatnią funkcję pełnił do 28 kwietnia 1931 r. Od tego dnia do 31 marca 1932 r. był członkiem zarządu CTOiKR, natomiast w Radzie Głównej tej organizacji zasiadał aż do 1939 r. Ponadto był członkiem rady nadzorczej Banku Rolnego.

W swoim bezpośrednim otoczeniu, w Półwiesku Małym, w 1923 r. wsparł projekt wzniesienia gmachu szkoły powszechnej, oddając na ten cel działkę pod budowę z własnego folwarku. Przekazany plac miał powierzchnię nieco ponad 0,5 ha. Powstanie szkoły warunkowane było z dwoma powodami. Po pierwsze, folwark w Tomkowie, dotąd własność Rudowskiego, oddzielił się od dóbr Półwiesk Mały i przeszedł w posiadanie Witolda Młodzianowskiego. Po drugie, W. Młodzianowski, nowy właściciel Tomkowa, nie widział potrzeby dalszego funkcjonowania ochronki, czyli rodzaju przedszkola dla najmłodszych dzieci, która była tam prowadzona od 1918 r. przez żonę Rudowskiego, Stanisławę Marię, a teraz została zlikwidowana. Wszelkie problemy edukacyjne w okolicy rozwiązywał, bowiem świeżo wzniesiony budynek półwieskiej szkoły okazał się zbyt mały. Stad w roku szkolnym 1937/1938 r. przyczynił się do rozbudowy budynku szkolnego z początku poprzedniego dziesięciolecia, angażując się w to przedsięwzięcie z kierownikiem

szkoły, Andrzejem Domaradzkiem i lokalnym społecznikiem, Gustawem Stachowiczem. Na ten cel załatwił pożyczkę z Zarządu Towarzystwa Popiera Budowy Publicznych Szkół Powszechnych, ale przede wszystkim nie szczędził własnych środków finansowych. Był w składzie Komitetu Honorowego Zjazdu Kół Śpiewaczych Okręgu I. Pomorskiego Związku Śpiewaczego, który odbył się w Golubiu 6 sierpnia 1939 r.

W listopadzie 1930 r. wybrany został posłem RP z listy państwowej nr 1 Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem i równocześnie w okręgu wyborczym nr 9 (Płock). W związku z tym przyjął mandat z okręgu płockiego. Orzeczeniem Sądu Najwyższego z 9 maja 1931 r. wybory w tym okręgu zostały unieważnione, wskutek czego pięciu posłów, w tym także on, utraciło mandaty poselskie. W czasie wyborów uzupełniających, w dniu 25 czerwca tego roku w tym okręgu został ponownie wybrany posłem. W sejmie był przewodniczącym komisji rolnej, członkiem komisji budżetowej i komisji komunalnej. W ciągu całej kadencji sejmu 1930-1935 przemawiał na początku każdego roku podczas dyskusji nad preliminarzem budżetowym, upominając się niejednokrotnie o uwzględnienie w budżecie potrzeb lotnictwa komunikacyjnego i sportowego, podkreślając ich znaczenie pomocnicze dla lotnictwa wojskowego.

W 1935 r. został senatorem mianowanym przez Prezydenta RP. W senacie był członkiem komisji budżetowej i komisji prawniczej. Jako sprawozdawca tych komisji, kilkakrotnie przedstawiał w senacie projekty ustaw. Zabierał też głos w sprawach rolnictwa, postulując zjednoczenie wysiłków ziemiaństwa do podniesienia poziomu gospodarczego i kulturalnego wsi, w obronie wychowania religijnego w szkołach, w sprawach przemysłu lotniczego i organizacji władz lotnictwa cywilnego.

Jego życiową pasją było lotnictwo sportowe. W tym czasie „aviator z Półwieska” brał udział w zawodach i pokazach lotniczych w kraju i za granicą. Pilotem został stosunkowo późno, w 40. roku życia, gdyż był krótkowidzem i nosił dość „silne” okulary. Nie przeszkadzało mu to jednak w odnoszeniu sukcesów w tej dziedzinie. Kupił awionetkę, typu PZL-5 i samolotem tym odbywał podróże na trasie Półwieska – Warszawa, w tym również na obrady parlamentu.

W Półwiesku znajdowało się dobrze utrzymane, niewielkie lądowisko polowe, urzędowo zarejestrowane. Charakterystyczny dla okolicy równinny teren znakomicie nadawał się na utworzenie lotniska, położonego blisko skrzyżowania dróg, biegnących do Szafarni i Radzik Dużych. Tam właśnie organizował tzw. złoty gwiazdźstwie samolotów sportowych. Dlatego często gościła u niego stała grupa lotników, wśród których nie brakowało dostojników cywilnych i wojskowych tej profesji. Półwieskie odwiedził m. in. gen. bryg. pil. inż. Ludomił Antoni Rayski (1892-1977), po przewrocie majowym, szef Departamentu Lotnictwa Aeronautyki. Bywali też goście z zagranicy, np. Czesi i Jugosłowianie. Jeden ze zlotów, zorganizowany w połowie lat trzydziestych, miał rangę powiatowego święta lotniczego. Zawsze miał „otwarte niebo”, stanowiąc „wygodne miejsce dla turystów powietrznych, którzy spotykali się tam ze staropolską gościnnością i znajdowali opiekę nad samolotem”. Jako pilot sportowy szeroko

interesował się sportem i potrafił amatorsko uprawiać różne jego dziedziny, jak np. pływanie, spływ kajakiem, grę w tenisa i w szachy.

Od 29 maja 1932 do 17 lutego 1935 r. był prezesem Aeroklubu Warszawskiego, będąc jednocześnie członkiem komitetu redakcyjnego „Skrzydlatej Polski”. Członkostwo w komitecie redakcyjnym „Skrzydlatej Polski” oraz podejmowanie problematyki lotniczej podczas wystąpień w sejmie i senacie zyskało mu wielu zwolenników. W 1932 r. boleśnie przeżył tragiczną śmierć dwóch polskich asów lotnictwa, Stanisława Wigury i Franciszka Żwirki, których znał osobiście i z nimi współpracował. Jednak jego dążenia do systematycznego rozwoju lotnictwa, w tym sił powietrznych kraju, w praktyce nie znalazły szerokiego poparcia i spotkały się z niewielkim odzewem. Jak się później okazało, było to jedną z wielu przyczyn klęski wrześniowej w 1939 r.

Sprawił wrażenie człowieka na pozór chłodnego, niedostępnego, małowównego, zamkniętego w sobie, w istocie był to skromny, rzeczowy, konkretny, nie pozbawiony jednak wyobraźni, o czym świadczą jego liczne dokonania i osiągnięcia. Cenił sobie kontakt z ludźmi o jasno sprecyzowanych poglądach i przy bliższej poznaniu potrafił z nimi współpracować w każdej dziedzinie. Umiał stworzyć wspólną płaszczyznę porozumienia ze społecznością Półwieska. Pozyskiwał wielu zwolenników wszędzie tam, gdzie prowadził swoją bogatą i wszechstronną działalność. Z łatwością odnajdywał się w każdym towarzystwie. Miał bardzo silny charakter, przechodzący niejednokrotnie w upór. Przywiązywał niezwykłą wagę do spraw religijnych. Nie bez powodu szkołę średnią ukończył u jezuitów; Gimnazjum Ojców Pijarów w Chyrowie. Propagując na sali sejmowej wychowanie religijne w szkołach, dawał wyraz swoim głęboko zakorzenionym przekonaniom chrześcijańskim. Zyskał przydomek „Katon z Półwieska”, zapewne dlatego, że preferował prosty, niewyszukany styl życia, nawiązujący do tradycji, czystości obyczajów, fundamentalnych wartości i norm postępowania.

Po wybuchu drugiej wojny światowej uniknął aresztowania w czasie masowej fali aresztowań inteligencji pow. rypińskiego jesienią 1939 r. Mimo to został wysiedlony przez Niemców z Półwieska i zatrudniony w pobliskich Łubkach jako rządca majątku, zarządzanego przez Niemca. Następnie włączył się do szeregów Związku Walki Zbrojnej, a potem Armii Krajowej, występując pod pseudonimem „Klimek”. Współpracował z siatką wywiadowczą, działającą pod kryptonimem „Zagajnik”, sam używając ps. „Czarny”. W maju 1943 r., w czasie masowych aresztowań członków tej organizacji, został aresztowany i osadzony w obozie koncentracyjnym w obozie Stutthof, gdzie nadano mu numer 23747. Korzystał m. in. z pomocy, którą kierowało do obozu małżeństwo Józef i Ewa Lingmanowscy z Bachorza, prowadzący w tej wsi kwaterę dla dowództwa Komendy Okręgu AK „Pomorze” i Komendy Obwodu Rypin. Przetwał tam do ewakuacji obozu zimą 1945 r. W czasie ewakuacji, osłabiony chorobą bakteryjną, został zastrzelony przez gestapowca niedaleko wsi Bukowina pod Lęborkiem. Pogrzebany został w przydrożnym rowie. Wkrótce jednak tamtej-

szy sółtys odnalazł jego ciało i urządził mu w tym samym miejscu godny pochówek.

Był odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi (1927), Krzyżem Komandorskim Orderu Polonia Restituta (1930) i komandorią papieskiego Orderu św. Sylwestra (1938).

Miał trzy siostry: Ludwikę, Anielę i Halinę

W małżeństwie ze Stanisławą Marią z Pogorzelskich h. Wczele (1888-1974), która w okresie międzywojennym założyła i prowadziła ochronkę w Tomkowie w pow. rypińskim, majątku teścia, Rudowski miał trzy córki: Annę (ur. 1918), zamężną

Melin, absolwentkę SGGW, która w czasie wojny prowadziła skrzynkę kontaktową Armii Krajowej, zamieszkałą potem w Kętrzynie; Zofię (1920-1994), zamężną Chmielewska, w czasie drugiej wojny światowej łączniczkę występującą pod pseudonimem „Iza” w Sekcji Zachodniej Departamentu Informacji i Prasy Delegatury Rządu, więźniarką obozu w Ravensbrück oraz Marię Magdalenę (1923-1958), zamężną Pisarek, malarkę, uczennicę prof. Jana Cybisa, w czasie wojny łączniczkę Armii Krajowej, używającą pseudonimu „Basia”, ciężko ranną w powstaniu warszawskim. Jego żona w czasie wizyty prezydenta RP w Rypinie w dniu 12 lipca 1928 r., razem z prezesem CTR, K. Fudakowskim, była matką chrzestną sztandaru OTR w Rypinie.

Po wojnie, w styczniu 1946 r., ekshumowany i pochowany przez rodzinę na cmentarzu w pobliskich Sierakowicach.

Po wyzwoleniu sprawy zamordowanego przez hitlerowców senatora kontynuowała w Półwiesku żona, Stanisława Maria, córka Anna i siostra – Ludwika. Kobiety te włączały się w różne formy aktywności, zwłaszcza w działalność miejscowej szkoły. Aktywnie wspierały tworzący się skład kadry pedagogicznej, czasem nawet podejmując czynności *stricte* pedagogiczne lub prace pozalekcyjne z dziećmi. Jednak wkrótce ustrój komunistyczny, wrogo nastawiony do ziemiaństwa zmusił ich zaniechania tych pożytecznych prac. Dlatego w 1946 r. panie Rudowskie na zawsze opuściły Półwieski Mały, przeprowadzając się do Warszawy. Ich folwark został rozparcelowany przez komunistów. W przeciwieństwie do postawy nowych władz, okoliczni mieszkańcy postrzegali Rudowskiego i jego rodzinę przychylnie, jako ludzi, na których zawsze można było liczyć w trudnych chwilach.

AFGEZ, t. osob. 490-1124/Pom., Rudowski Jan, ps. „Klimek”; AIPN Bydgoszcz, OKBZH, sygn. Zg. 43/46; *Album-skorowidz Senatu i Sejmu 1935-1940*, Kraków 1936, s. 197, 235; AP Włocławek, Akta dotyczące oświaty w powiecie rypińskim w latach 1945-1950, bez sygn.; Idem, Akta Inspektoratu Szkolnego w Rypinie z lat 1917-1939, Wychowanie fizyczne 1931-1939, sygn. 4; AP m. s. Warszawy, Urząd Wojewódzki Warszawski, sygn. 39, Sprawozdanie sytuacyjne sporządzone w Wydziale Bezpieczeństwa UWW za okres 1-14 X 1929; AWKW Brodnica, KHip, Półwieski Mały; Biblioteka Sejmowa, *Diariusze sejmowe i senackie*; J. Borkowski, *Kółka rolnicze w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1978, s. 263, 316, 321, 426, 455, 521, 541; K. Budziński, *Niezwykły człowiek z niecodzienną pasją. Kolejny przyczynek do biografii Jana Rudkowskiego*, Rocznik Dobrzyński, t. 6: 2013, s. 189-218; Chelmiński, *Powiat*, s. 35, 43-45, 64-66; Chelmiński, *Powiat II*, s. 254-256; Ciechanowski, *Ruch*, s. 375; A. Cieśla, *Działalność kulturalna organizacji nauczycielskich na Kujawach Wschodnich i ziemi dobrzyńskiej w latach II Rzeczypospolitej*, Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie, t. 8: 1993, s. 188; K.

Dunin-Wąsowicz, *Obóz koncentracyjny Stutthof*, Gdynia 1966, s. 247; Dutkiewicz, *Radziki*, s. 59 i n.; Gałkowski-Zuchowski, *Wąpielski*, s. 403-406; *Gazeta Gospodarska*, s. 952; A. Graczkowski, *Historia Szkoły podstawowej w Półwiesku Małym (1923-2013)*. W 90-lecie powstania obiektu, Rocznik Dobrzyński, t. 6: 2013, s. 234; A. Graczkowski, *Lotnicza przeszłość Półwieska Małego pod Rypinem*, Rocznik Dobrzyński, t. II, 2009, s. 123 – 133; A. Graczkowski, *Senator Jan Rudowski (1891-1945). Między tradycją a nowoczesnością*, Rocznik Dobrzyński, t. 4: 2011, s. 53-68; *Genealogia*, s. 176-177; P. Gałkowski, *Prasa Rypina w latach 1915-1995*, Kronika Rypińska, 1995, nr 10, s. 6-7; *Gazeta Warszawska* 1930, nr 330, s. 3; F. Hajkowski, *Spółdzielczość*, s. 21, 27, 31, 35; <http://www.senat.edu.pl/senator/senatorowie-1922-1939/senatorowie-ii-rp/senator/jan-rudowski/23-VIII-2013>; Inf. Zofii Chmielewskiej, córki Rudkowskiego z 1985 r.; Jasiewicz, *Lista*, s. 891-892; Krajewski, *Bene merentes*, s. 24-25; Krajewski, *Cukrownia Ostrowite*, s. 18; Krajewski, *Na powstanie*, s. 14; M. Krajewski, *Płonne i okolice*, Toruń 1983, s. 16-17; M. Krajewski, *Prezydent RP w Rypinie*, *Gazeta Pomorska* 1990, nr 282, s. 6; M. Krajewski, *Rudowski Jan*, *Kronika Rypińska* 1991, nr 2, s. 5; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, as. 99; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 156, 331; Krajewski-Suszyński, *POZ, ZWZ-AK*, s. 773-791; *Księga adresowa*, s. 2022; *Księga Zgonów Rzymsko-Katolickiej Parafii św. Marcina w Sierakowicach*, nr 5/1946 r.; B. Olszewicz, *Lista strat kultury polskiej*, Warszawa 1947, s. 234; PRS, s. 177; *Pamiętnik zjazdu*, s. 4; W. Puget, *Dwór w Półwiesku Małym*, [w:] *De gustibus. Studia ofiarowane przez przyjaciół Tadeuszowi Stefanowi Jaroszewskiemu z okazji 65. rocznicy urodzin*, Warszawa 1996, s. 83-92; Rel. Bogdana Chmielnickiego z 1981 r. przekazana autorowi; J. Rudowski, *Organizacje rolnicze*, *Gazeta Rolnicza* 1928, nr 50, s. 289-295; W. Rychter, *Skrzydlate wspomnienia*, Warszawa 1980, s. 157, 249, 258; *Rypin między wojnami*, s. 73, 198-199; SBKP, cz. 6, s. 106; *Skład osobowy Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 1 marca 1931 roku*, Warszawa 1931, s. 32, 43, 50; *Sprawozdanie Centralnego Towarzystwa Organizacji i Kółek Rolniczych w Warszawie za 1934/1935 rok – za 1937/1938 rok*, Warszawa 1935-1938; *Sprawozdanie Spółdzielczego Rolniczego Młyna Parowego w Rypinie. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością za czas 1 VII 1931-30 VI 1932*, Rypin 1932, s. 9, 15, 16; *Sprawozdanie Spółdzielczej Mleczarni Parowej „Rotr” w Rypinie. Zrzeszenie Spółdzielni Mleczarskich z odpowiedzialnością ograniczoną za rok 1931*, Rypin 1931, s. 4; A. Szklarska-Lahmannowa, *Rudowski Jan*, PSB, t. 33/1: 1991, s. 1-2, gdzie pozostała bibliografia; Świecki-Wybul, *Mazowsze*, s. 491, 540; Waszkiewicz, *Z dziejów*, s. 119; Wasiak, *Właściciele*, s. 4; S. Wesolowski, *Moje przeżycia wojenne w Rypinie (1939-1945)*, opr. wstępem i przypisami opatrzył M. Krajewski, Rypin 2009, s. s. 76; L. Zieleniewski, *Sejm i Senat 1935-1940*, Warszawa 1936, s. 44; Zielińska, *Prasa powiatu rypińskiego*, s. 100; *Ziemia dobrzyńska*, s. 222-223, 391-392; Zuchowski, *Szkoły*, pass.

RUDZKA z d. Janiszewska ANNA (*22 IV 1966 r. w Lipnie), nauczycielka, historyk, animator kultury (R 37)

Córka Kazimierza i Haliny z Pytelewskich. Szkołę podstawową ukończyła w Lipnie (1981), a następnie Liceum Ogólnokształcące im. R. Traugutta w Lipnie (1981-1985). Studiowała na UMK w Toruniu (1985-1990), uzyskując tytuł zawodowy magistra historii. Odbiła także Studia Podyplomowe Historii i Projektowanie Ścieżek Edukacyjnych w Wyższej Szkole Humanistyczno-Ekonomicznej we Włocławku (2000-2001). Jest nauczycielem dyplomowanym (2003). Pracowała jako nauczyciel w Szkole Podstawowej nr 5 w Lipnie (1990-1993) i Zespole Szkół Technicznych w Lipnie (od 1993). Jest nauczycielem dyplomowanym.

Jest członkiem Towarzystwa Miłośników Ziemi Dobrzyńskiej (od 1998, członkiem zarządu), Towarzy-

stwa Miłośników Ziemi Dobrzyńskiej (od 2003-nadal), ZNP (od 2002) oraz Towarzystwa Opieki nad Zabytkami (od 2002). Jej uczniowie uzyskują różne wyróżnienia w konkursach regionalnych i ponadregionalnych. W 2013 r. wyróżniona w konkursie pn. „Kolej w regionie – ważne wydarzenia historyczne, architektura, wspomnienia”. Jej córka, Joanna, uczennica Liceum Ogólnokształcącego Zespołu Szkół Nr 1 w Lipnie, współpracująca z matką, za pracę pt: *Wielość, która wzbogaca? Przemieszczenie narodowe i kulturowe w dawnej i dzisiejszej Polsce* zajęła I miejsce w konkursie pn. „Rzeczpospolita wielu narodów. Dziedzictwo przeszłości, szansa na przyszłość”.

Opublikowała szereg prac i artykułów z historii regionu, m. in.: *Drewniane budownictwo przemysłowe powiatu lipnowskiego* (Gazeta Lipnowska, nr 43: 2001), *Edukacja regionalna. Dziedzictwo kulturowe Kujaw i ziemi dobrzyńskiej* (I. Fydrych, A. Rudzka, E. Sitek, M. Zawiorska, Lipno 2002), *Wieczór poezji Janiny Jakubowskiej* (Gazeta Lipnowska, nr 44: 2002), *Budownictwo dworskie powiatu lipnowskiego* (Gazeta Lipnowska, nr 44, Lipno 2002), *Finał międzyszkolnego konkursu historycznego „Zabytki drewniane ziemi dobrzyńskiej”* (Gazeta Lipnowska, nr 45: 2002), *Historia jednego zabytku* (Gazeta Lipnowska, nr 45: 2002), *Praca ze źródłem historycznym na lekcji historii w Zespole Szkół Technicznych w Lipnie* (Edukacja Regionalna, nr 2, Dobrzyń nad Wisłą 2002), *Zabytkowa altanka w parku miejskim* (Gazeta Lipnowska, nr 46: 2002), *Drewniany krajobraz Lipna* (Starościak, nr 1(20): 2002), *Wycieczka do skansenu w Kłóbce* (Starościak, nr 1(20): 2002), *Zespół Szkół Technicznych im. Ziemi Dobrzyńskiej w Lipnie*, *Informator*, pod red. J. Kalinowskiego (A. Rudzkiej, M. Starka, Lipno 2003), *Zabytki ziemi dobrzyńskiej w starej i nowej fotografii* (Gazeta Lipnowska, nr 47: 2003), *Apel do mieszkańców Lipna i okolic* (Gazeta Lipnowska, nr 47: 2003), *Rok obrzędowy na ziemi dobrzyńskiej* (Gazeta Lipnowska, nr 47: 2003), *Ludzie ludziom zgotowali ten los* (Gazeta Lipnowska, nr 47: 2003), *Wieczór promocyjny tomiku poezji Janiny Jakubowskiej pt. „Moja Ziemia Ojczyzna”* (Gazeta Lipnowska, nr 48: 2003), *Film mnie wybrał* (Gazeta Lipnowska, nr 49: 2003), *Zaduszki ludowe ziemi dobrzyńskiej* (Gazeta Lipnowska, nr 49: 2003), *Cicha noc* (Starościak, nr 4(23): 2003), *Regionalny konkurs historyczny „Kapliczki i krzyże przydrożne ziemi dobrzyńskiej” rozstrzygnięty* (Gazeta Lipnowska, nr 50: 2004), *Historia Parku Lipnowskiego im. Gabriela Narutowicza* (Gazeta Lipnowska, nr 50: 2004), *Śmierć nie jest kresem* (Starościak, nr 3(26): 2004), *Lipno w starej i nowej fotografii*, G. Czajkowska, H. Janiszewska, P. Kycia, A. Rudzka, A. Rudzki, J. Wiśniewski (Lipno 2004) i inne.

W 1990 r. wyszła za mąż za Andrzeja Rudzkiego, ma dwoje dzieci: Joannę (ur. 1992) i Marka (ur. 1996).

T. Chojnicki, *Nowe władze Towarzystwa Miłośników Ziemi Dobrzyńskiej*, Gazeta Lipnowska, nr 53: 2013, s. 5; http://www.fundacjaipw.pl/projekty/konkurs_historyczny/archiwum/2009_2010/laureaci/8_VII_2013; [## RUDZOWSKA z Galemskich ANNA h. Dołęga \(†1623 r.\), kolatorka kościoła i klasztoru w Oborach](http://www.kujawsko-pomorskie.pl/pliki/wiadomosci/20130620_zabytki/wyniki.pdf/7_VII_2013; ZKZD 2005, s. 188-189.</p>
</div>
<div data-bbox=)

Była żoną Łukasza z Murzynowa, właściciela dóbr Obory (zm. 1612). W 1605 r. fundował on w swojej wsi Obory, należącej wtedy do parafii Chojno, klasztor i obsadził go „karmelitami obserwantami”. W dniu 17 czerwca 1617 r. zawarła umowę z karmelitami w Oborach, na mocy której oddała przypadającą po jej mężu połowę dóbr Obory i zobowiązała ich do odbudowy zniszczonego przez pożar kościoła i klasztoru w ciągu 10 lat, a także do niesprzedania nigdy darowanych dóbr oraz do odprawiania co tydzień mszy świętej „*sub onere conscientiae*” za dusze fundatorów. Akt ten w jej imieniu podpisał brat, Mikołaj Galemski. Na skutek pożaru w 1612 r., poprzednia fundacja jej męża z 1605 r. na wzgórzu, zw. Grodzisko, uległa całkowitemu zniszczeniu.

Po śmierci A. Rudzowskiej całą wieś Obory objęli w posiadanie karmelici, którzy w 1627 r. zapoczątkowali tu budowę murowanego kościoła, a następnie budynków klasztornych.

Pochowana w Oborach, zapewne przy kościele – pierwotnej fundacji, na obecnej Kalwarii.

Boniecki, *Herbarz*, t. 4, s. 352, t. 5, s. 349; Budnik, *Rzeźba*, s. 102-103; *Diecezja plocka. Struktura personalno-administracyjna. Stan z 1 października 1977 r.*, Płock 1978, s. 173; Gawarecki, *Opis*, s. 130; Krajewski, *Listy Chopina*, s. 33; Krajewski, *Kościół*, s. 14-15, 48-49; Krajewski, *Tronująca*, s. 117-118; M. Krajewski, *Zabytkowy zespół klasztorny w Oborach*, Biuletyn Przewodnicki PTTK, nr 31: 1985, s. 11; Kwiatkowski-Pawłowska, *U Maryi stóp*, s. 61-83; Pawłowska, *Kultura*, s. 37; K. Niesiecki, *Korona polska*, Lwów 1738, t. 2, s. 176, nie wymienia rodziny Rudzowskich, zapewne w jego czasach wymarłej, zna natomiast Galemskich h. Dołęga siedzących w ziemi dobrzyńskiej; Paprocki, *Herbarz*, s. 402 zna „Galemskich” h. Dołęga; PRS, s. 56; SGKP, t. 7, s. 342 tutaj mylnie: Galewska i Rudzewski; Smoleński, *Kościół*, s. 12-20, 81; *Zabytki*, s. 166, tutaj mylnie, że Obory weszły w posiadanie karmelitów dopiero w 1643 r.; Żaluski, *Figura*, s. 11, gdzie jednak – Galewska; Zieliński, *O ziemi*, s. 266.

RUDZOWSKI ŁUKASZ h. Dołęga (†1612 r.), fundator klasztoru karmelitów w Oborach

Pochodził z Murzynowa w ziemi dobrzyńskiej i był synem Macieja. Posiadał wieś Obory, którą nabył wraz z żoną Anną z Galemskich w 1599 r. od Macieja i Erazma Łochockich. W 1605 r. wraz z żoną „*dla własnej i swych poddanych wygody i duchowego pożytku postanowili w swej posiadłości wzniesć kościół i osadzić go zakonnikami*”. W tym celu sprowadził karmelitów z konwentu bydgoskiego, przeznaczając pod budowę klasztoru szczyt góry, zwanej Grodzisko (później Kalwaria) i ofiarując na ten cel połowę swych dóbr. W 1608 r. fundację Ł. Rudzowskiego i jego żony Anny zatwierdził papież Paweł V. Po śmierci Rudzowskiego wieś objęła jego żona, Anna.

Pochowany w Oborach, najpewniej przy kościele – pierwotnej fundacji, na obecnej Kalwarii.

Gawarecki, *Opis*, s. 129-130; Kozierowski, *Nazwy*, t. 6, s. 302; Krajewski, *Listy Chopina*, s. 33; Krajewski, *Kościół*, s. 15, 49; M. Krajewski, *Sanktuarium Maryjne Ojców Karmelitów w Oborach*, Obory 1983, s. 3; Krajewski, *Tronująca*, s. 118; M. Krajewski, *Zabytkowy zespół klasztorny w Oborach*, Biuletyn Przewodnicki PTTK, nr 51: 1985, s. 11; Kwiatkowski-Pawłowska, *U Maryi stóp*, s. 61-83; Pawiński, *Źródła*, s. 291; Pawłowska, *Kultura*, s.

37; PRS, s. 56; SGKP, t. 7, s. 342, gdzie mylnie – Rudzewski, Smoleński, *Kościoły*, s. 8-16.

RUMIANEK BOLESŁAW (*19 VIII 1904 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, kierownik szkoły w Nadrożu, ofiara zbrodni niemieckich (R 38)

Do 1939 r. był nauczycielem i kierownikiem Szkoły Powszechnej w Nadrożu k. Rypina. W dniu 24 października 1939 r. został aresztowany przez Selbstschutz i osadzony w więzienie w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. Tam poddany został ciężkim torturom, a następnie zamordowany. Najprawdopodobniej zabił go Albert Zismer, cieśla z Rudy Żalskiej, aktywny członek Selbstschutzu.

Zwłoki jego Niemcy wywieźli do lasów skrwileńskich i tam pogrzebali we wspólnej mogile.

Tablica poświęcona jego pamięci w 1969 r. została odsłonięta w Szkole Podstawowej w Nadrożu.

AIPN, OKBZpNP, zeznanie Apolonii Rumianek z 29 VI 1965 r.; APAr. Żale, Kronika parafii Żale, zapis ks. Mariana Jaroszka, s. 26; Gałkowski-Piotrowski, *Rogowo*, s. 267; Krajewski, *Przerwana lekcja*, s. 159; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 322; Piotrowski, *Biogramy*, s. 178; Piotrowski, *Słownik*, s. 206; Relacja żony Bolesława, Apolonii z 1973 r.; Wardzyńska, *Rok 1930*, s. 174.

RUMIANEK JERZY (*17 V 1917 r. w Skrwilnie †22 V 1991 r. w Warszawie), nauczyciel, starosta rypiński, działacz ludowy, poseł na sejm PRL (R 39)

Był synem Pawła i Franciszki z Niewczasów. Po ukończeniu gimnazjum rozpoczął studia rolnicze w Poznaniu, które przerwała mu druga wojna światowa.

W czasie okupacji pracował jako robotnik w rodzinnych stronach.

Z zawodu był agronomem. Po zakończeniu wojny aktywnie włączył się w życie publiczne. W 1945 r. podjął pracę w charakterze nauczyciela w Szkole Powszechnej w Szafarni. Wstąpił do Stronnictwa Ludowego. W dniu 5 kwietnia 1946 r. został starostą rypińskim, zastąpił swego poprzednika, także ludowca, Franciszka Barskiego. Starostą rypińskim był do lipca 1949 r., kiedy zastąpił go z kolei Janusz Chyczewski. Razem z bratem, Szczepanem rozwijał aktywną działalność w Stronnictwie Ludowym, pełniąc w latach 1946-1949 funkcję przewodniczącego Powiatowego Komitetu SL w Rypinie. W 1949 r. przeszedł do Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego i został skarbnikiem, a następnie wiceprzewodniczącym Wojewódzkiego Komitetu ZSL w Bydgoszczy. Z ramienia ZSL wszedł w skład Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy i został tam wiceprzewodniczącym.

W latach 1954-1961 zajmował takie stanowisko w Zielonej Górze. W 1956 r. z ramienia ZSL został posłem na Sejm PRL i był nim przez dwie kadencje do roku 1961. Pracował w Komisji Budownictwa i Gospodarki Komunalnej oraz Komisji Nadzwyczajnej do Rozpatrzenia Projektu o ranach narodowych. Od 1961 r. mieszkał w Warszawie i był członkiem Głównego Sądu Partyjnego ZSL. Pracował etatowo w Naczelnym Komitecie ZSL, a w latach 1963-1976 na stanowisku dyrektora Wydawnictwa Prasa ZSL. W 1978 r. przeszedł na emeryturę, jednak dalej społecznie działał w warszawskich strukturach tej partii.

Po przejściu na emeryturę współorganizował Kolarski Wyścig Dookoła Polski oraz udzielał się w komisjach Naczelnego Komitetu ZSL i w Klubie Seniorów Ruchu Ludowego.

Był odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi (1951) i Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1955).

Miał braci: Jerzego i Szczepana.

Zmarł nagle na atak serca.

http://www.audiovis.nac.gov.pl/obraz/120496/89e7a4011a97b2498f33fd9d14b8639f/10_IV_2013; http://bs.sejm.gov.pl/F/B1VKQEKB9EGR7VDUA4916ADATSX642XM1B-CYGV254J2TIS4TA-01719?func=direct&local_base=ARS10&doc_number=00005613/23_VIII_2013; Rypin PRL, s. 442, gdzie błędna data objęcia przez niego funkcji starosty rypińskiego - 1945 oraz s. 1031, 1033.

RUMIANEK STANISŁAW (*10 V 1899 r. w Podzamczu w pow. garwolińskim †19 IV 1940 r. w Katyniu), nauczyciel, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, kierownik szkoły, podporucznik Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r., ofiara zbrodni NKWD (R 40)

Był synem Pawła i Franciszki z Niewczasów. Pochodził z rodziny rzemieślnika folwarcznego. Ukończył 4-klasowe Udziałowe Progimnazjum Męskie w Rypinie, a następnie roczny Wyższy Kurs Nauczycielski w Warszawie.

Brał udział w wojnie polsko-rosyjskiej 1920 r. i walczył w 6. pułku legionów. Od 1 września 1921 r. pracował jako nauczyciel w Powszechnej Szkole Żeńskiej nr 2 w Rypinie. Kiedy na konferencji nauczycieli w dniu 14 czerwca 1921 r. podjęto decyzję o utworzeniu w szkole żeńskiej drużyny harcerskiej, jego wyznaczono na opiekuna. Po roku pracy do drużyny należały 92 harcerki, podzielone na 8 zastępów. Drużynową była Stefania Wodzińska. Należał do POW. Od 1925 r. był sekretarzem rypińskiego Oddziału Polskiego Związku Nauczycieli Szkół Powszechnych.

We wrześniu 1930 r. otrzymał nominację na kierownika Szkoły Powszechnej w Częstochowie i w związku z tym wyjechał z Rypina. W czasie pracy zawodowej uzyskał dodatkowe kwalifikacje pedagogiczne. Ukończył Instytut Pedagogiki w Warszawie, specjalizował się w biologii, a dokładniej jego pasją była botanika. Przed wybuchem wojny mieszkał z żoną oraz dziećmi przy ul. Żabiej.

Ukończył kurs BPR Piechoty w Śremie i 1 września 1913 r. został mianowany podporucznikiem.

W czasie kampanii wrześniowej 1939 r., jako podporucznik Wojska Polskiego, walczył w 27. pułku piechoty. W czasie walk dostał się do niewoli sowieckiej. Trafił do obozu w Kozielsku, skąd wywieziony został w dniu 19 kwietnia 1940 r. do Katynia i tam poniósł śmierć.

Ożeniony z Ewą Mroczyńską, miał córkę, Krystynę, zamężną Flicińską i syna, Zbigniewa.

Przy ekshumacji znaleziono przy jego szczątkach: książeczkę oszczędnościową PKO, legitymację kierownika szkoły, legitymację urzędniczą i kartę szczepień.

Figuruje pod numerem 3746 w spisie oficerów, którzy zostali zamordowani w Katyniu (tzw. liście katyńskiej).

Z inicjatywy Stowarzyszenia „Rodzina Katyńska”, społeczności SP nr 22 oraz wojewody częstochowskiego, Szymona Giżyńskiego w 80. rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości w Szkole Podstawowej nr 22 w Częstochowie przy ul. Żabiej 1 odsłonięta została pamiątkowa tablica poświęcona jego osobie.

AM 3746; CAW, AP 184, MN 16 III 1936; *Katyń. Księga*, s. 540; *Katyń. Lista*, s. 142; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 95; *Miejsca pamięci w Częstochowie*, http://www.mp-czest.yoyo.pl/kat7_artb16.html/23 VIII 2013; Piotrowski, *Szkołnictwo Rypina*, s. 324; J. Płowecki, *Wierzył, że nauczycielowi nic nie zrobią...*, *Życie Częstochowy* 2008, nr 83, s. 8; *Rypin między wojnami*, s. 227; *Szkoła Podstawowa nr 1 im. mjra Henryka Sucharskiego w Rypinie*, pod red. J. Anuszewskiego i P. Galkowskiego, Rypin 1998, s. 50; WIH, MiD, L. W. 035/2 z 16 IV 1940; Zielińska, *Historia*, s. 18.

RUMIŃSKI JAN (*24 XI 1906 r. w Skępem †23 V 1971 r. w Skępem), murarz, zdun (R 41)

Był synem Władysława i Walerii z Sękowskich. Wywodził się z rodziny rzemieślniczej o głębokich tradycjach rodzinnych. Murarstwa nauczył się przy ojcu i stryju Aleksandrze. Prace murarskie wykonywał razem z ojcem już po ukończeniu czterech klas Szkoły Powszechnej w Skępem. Był uznanym, wszechstronnym specjalistą, rzemieślnikiem. Budował domy, stawał piece i kuchnie kaflowe, układał glazurę. Po przedwczesnej śmierci ojca w 1936 r. dalej pracował w murarce już samodzielnie, pomagając rodzinie. Jako najstarszy syn przejął obowiązki ojca. W Skępem i okolicy postawił wiele domów, od fundamentów po ich wykończenie. Pracował przy budowie skępskich budynków użyteczności publicznej, m. in. w 1933 r. wraz z Kazimierzem Wiśniewskim przy poczcie przy Al. 1 Maja 58. Ostatnim budynkiem, który postawił w tej miejscowości był dom przy Alei 1 Maja pod nr 104. Budując ten obiekt zastosował nowe rozwiązania techniczne. Zamiast klasycznego narożnika, wymurował ścianę w kształcie łuku, przy czym trudność polegała na wyprowadzeniu łuków i osadzeniu w nich okien.

Po wojnie pracował m. in. przy remoncie wieży klasztornej w Wymyślinie oraz odbudował od podstaw, zniszczoną przez Niemców na początku okupacji, kaplicę Matki Boskiej Skępskiej w Borku. W 1950 r. wybudował most na grobli przy tzw. „Okopie” od strony cmentarza, który połączył Jezioro Małe i Jezioro Wielkie, a który funkcjonuje do dzisiaj. W latach 60. XX w. układał posadzki i wykładał płytkami ściany w gmachu Liceum Pedagogicznego w Wymyślinie. Przyuczał młodych adeptów do zawodu, w ten sposób, że dom najczęściej stawały dwie osoby, tj. majster i pomocnik. Praca murarza była ciężka: ręcznie, łopatą kopano rowy pod fundamenty, z desek zbijano szalunki. Przesiany na wielkiej siatce żwir, mieszano ręcznie z wapnem, cementem i wodą, tworząc potrzebną zaprawę. Linowy krążek zastępował na budowie dźwig. Posiadał wszystkie potrzebne, a istniejące wtedy narzędzia, o które bardzo dbał. Pracował też w Państwowych Zakładach Zbożowych w Skępem, gdzie doczekał emerytury.

Miał liczne rodzeństwo: trzech braci i sześć sióstr. Żonaty w 1949 r. z Heleną Tuczyńską, wychowawczynią przedszkola w Skępem, pozostawił córki: Wła-

dysławę, nauczycielkę, absolwentkę ostatniego rocznika (1969) Liceum Pedagogicznego w Wymyślinie i Zofię; dwoje wnucząt i czworo prawnuków.

Rodem ze Skępego, s. 23, 75; *Specjalski, Lipno VIII*, s. 185-186.

RUMIŃSKI WACŁAW, ps. „Wacek” (*3 XII 1913 r. w gminie Mochowo †XII 1943 r. w Sudragach), dowódca oddziału Gwardii Ludowej

W 1943 r. samorzutnie zorganizował grupę partyzancką Gwardii Ludowej. Po kilku miesiącach działania nawiązał kontakt z Jerzym Załęskim, ps. „Jurek”, dowódcą GL w pow. lipnowskim. Po połączeniu grup, jako dowódca oddziału, działał na terenie powiatów sierpeckiego i lipnowskiego. Jego grupa wykonała 18 różnych akcji sabotażowych, m. in. przerwała łączność telefoniczną i kolejową na trasie Lipno-Toruń i Lipno-Rypin. Tylko w okresie od 12 do 15 października 1943 r. oddział przeprowadził sześć udanych akcji. W dniu 20 listopada 1943 r. stoczył 20-minutową potyczkę z 12-osobowym patrolem SS i SA. W grudniu 1943 r. zginął w potyczce z żandarmerią niemiecką we wsi Sudragi w pow. sierpeckim.

Ciechanowski, *Ruch*, s. 375, tu podaje, że zginął 18 lutego 1944 r.; B. Dolata, T. Jurga, *Walki zbrojne na ziemiach polskich 1939-1945*, Warszawa 1967, s. 305; J. Garas, *Oddziały Gwardii i Armii Ludowej w Obwodzie Łódzkim. Rodowody, zarys organizacji i działań*, WPH 1962, nr 1; Krajewski, *Ruch oporu na Kujawach i ziemi dobrzyńskiej*, s. 30; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 331; J. Ptasieński, *Z mazowieckich pól*, Warszawa 1959, s. 321.

RUMOWSKI JÓZEF (*1933 r. w Wólce Chrypskiej, pow. Luboml (ZSRR) †1983 r.), lekarz, dr medycyny, dyrektor szpitala w Rypinie (R 42)

W 1960 r. ukończył Akademię Medyczną w Lublinie. Pracował w szpitalach w Lublinie, Lubartowie i Zwoleniu. W 1963 r. uzyskał specjalizację I stopnia z epidemiologii, w 1965 r. – I stopnia, w 1968 r. – II stopnia w zakresie chorób wewnętrznych, zaś w 1971 r. stopień naukowy doktora nauk medycznych na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej w Lublinie. Był autorem prac i artykułów naukowych z zakresu medycyny.

W 1972 r. wygrał konkurs na stanowisko ordynatora oddziału chorób wewnętrznych w Szpitalu Powiatowym w Rypinie.

W 1974 r. wyjechał z Rypina i zamieszkał w Radomiu, gdzie podjął pracę jako kierownik miejscowej Przychodni Inwalidów, a także w Przychodni Rejonowej w Sanepidzie.

Dzieje służby zdrowia, s. 324.

RUPIŃSKI ANTONI (XX w), uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, uczestnik akcji pod Okalewem 12 VII 1947 r.

W sierpniu 1939 r. zmobilizowany został do 2. Dywizjonu Artylerii Przeciwlotniczej w Brześciu nad Bugiem. W drugiej połowie września przeprawił z jednostką do Rumunii, a następnie do Syrii, a stamtąd do Francji, gdzie w maju 1940 r. wstąpił do 10. Brygady Kawalerii Pancerniej i walczył jako zwiadowca.

Następnie przebywał na terenie Anglii i w 1944 r. wziął udział w inwazji w Normandii, w dywizji pancerniej w wyzwalaniu Francji, Belgii, Holandii.

W 1946 r. w stopniu sierżanta wrócił do Rypina. W sobotę 12 lipca 1947 r. jako właściciel prywatnego samochodu marki „Borgward”, nr rejestracyjny 40027, zawiózł oddział UB, MO i ORMO do Okalewa, gdzie w potyczce z ugrupowaniem ROAK pod dowództwem por. Franciszka Majewskiego, ps. „Mściciel”, „Stony”, st. sierż. Wiktora Stryjewskiego, ps. „Cacko” grupa komunistycznej bezpieki została całkowicie rozbita. Andrzej Ziółkowski, który jak do tej pory, najdokładniej zbadał akcję ROAK pod Okalewem, w 2013 r. napisał: *„W pewnej chwili ogień broni maszynowej zgasł, a niemal wszyscy partyzanci wybiegli z ukrycia. Jak tego dokonali, że kierowca był jedynie lekko draśnięty – pozostanie tajemnicą”*.

Dawne Skrwilno, s. 151, 153, 164; Gałkowski-Piotrowski, *Rypin w latach wojny*, s. 396.

RUPIŃSKI JAN (*1925 r. w Łapinożu †1999 r.), przewodniczący PRN w Rypinie

Po wojnie ukończył gimnazjum w Brodnicy. Od 1953 r. pracował w Powiatowym Związku Gminnych Spółdzielni w Brodnicy, zaś od 1961 r. w Rypinie. W 1963 r. został przewodniczącym Powiatowej Rady Narodowej w Rypinie i był nim do 1971 r. Potem był pracownikiem Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Rypinie, a od 1977 r. – prezesem Gminnej Spółdzielni „S.Ch” w Rogowie k. Rypina. Od 1977 r. do czasu przejścia na emeryturę w 1985 r. pracował w Fabryce Akcesoriów Meblowych w Rypinie.

Rypin w PRL, s. 629-630.

RUSEK ADAM (*15 VII 1948 r. w Czaplach Wielkich, pow. miechowski), kapłan zakonny, karmelita, przeor i proboszcz w Oborach (R 43)

Syn Władysława i Stefanii z Krzykowskich. Ukończył Technikum Górnictwa Odkrywkowego w Krakowie, gdzie w 1968 r. uzyskał maturę. W 1968 r. wstąpił do Zakonu Karmelitańskiego i został skierowany do nowicjatu w Oborach. Rok później, w grudniu 1969 r. złożył profesję czasową. W dniu 23 grudnia 1972 r. został dopuszczony do złożenia ślubów wieczystych, a w maju 1974 r. został diakonem. Świecenia kapłańskie przyjął w dniu 6 czerwca 1975 r. Także w 1975 ukończył studia teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym Ojców Franciszkanów w Krakowie na podstawie pracy pt. *Kult Matki Boskiej Piaskowej w obliczu Kościoła posoborowego*.

Od 20 sierpnia 1976 r. pracował w Trutowie, a od 15 grudnia 1977 r. w Gdańsku. Od sierpnia 1979 r. przebywał w Oborach, od sierpnia 1980 r. w Lublinie. Od 26 sierpnia 1985 r. był magistrem nowicjatu w Oborach. Od 31 sierpnia 1988 r. był przeorem w Oborach. Na podstawie decyzji biskupa płockiego z 26 sierpnia 1988 r. jednocześnie został mianowany proboszczem parafii Obory. W tym czasie zainstalowano podwójne okna w kościele, a w ogrodzie klasztornym wybudowano kapliczki z tajemnicami różańcowymi. Z dniem 25 sierpnia 1991 r. został przeniesiony do Woli Gułowskiej.

Od 26 sierpnia 1992 r. był przeorem w Lublinie. Od 1997 r. przebywał ponownie w Woli Gułowskiej, gdzie od 2000 r. został wikariuszem parafii Wola Gułowska w dekanacie adamowskim. Od sierpnia 2012 r. jest ponownie w Woli Gułowskiej, gdzie wspiera w różnorodnych pracach tamtejszego proboszcza i przeora, o. Mieczysława Jankowskiego. Ma trzech braci i siostrę.

APPK Kraków,teczka: Rusek Adam; Autopsja (1985-1991); Krajewski, *Tronująca*, s. 102.

RUSZKOWSKA z d. Bodenzac ROMUALDA (*29 II 1936 r. w Wólce k. Skępego †21 IV 1986 r. w Lipnie), nauczycielka, społeczniczka (R 44)

Urodziła się w wielodzietnej rodzinie chłopskiej, gdzie było dwanaścioro dzieci, jako córka Leona i Zofii z Gajtowskich. Przed drugą wojną światową rodzice uprawiali kilkuhektarowe gospodarstwo rolne. Wiosną 1945 r. otrzymali z Urzędu Ziemskiego w Lipnie polniemieckie gospodarstwo, liczące nieco ponad 14 ha ziemi w Łąkiem k. Skępego.

Edukację rozpoczęła w 1945 r. w Publicznej Szkole Powszechnej w Narutowie. Klasy młodsze ukończyła w tzw. trybie przyspieszonym, kończąc szkołę podstawową 1950 r. Naukę w szkole średniej ukończyła w Liceum Ogólnokształcącym w Lipnie. Od 1 września 1954 do 31 sierpnia 1959 r. pracowała jako nauczycielka niekwalifikowana w Szkole Podstawowej w Likcu, jednocześnie systematycznie dokształcając się. W dniu 26 lipca 1958 r., po ukończeniu nauki w Komisji Rejonowej Kształcenia czynnych niekwalifikowanych nauczycieli szkół podstawowych, zdała egzamin dojrzałości przed Państwową Komisją Egzaminacyjną, powołaną przez Kuratorium Okręgu Szkolno-Pomorskiego w Toruniu.

W latach 1959-1965 pracowała w charakterze nauczycielki w Szkole Podstawowej w Narutowie k. Skępego. Przez następne 4 lata (1965-1969) - w pobliskim Karnkowie. Z dniem 1 września 1969 r. Wydział Oświaty i Kultury w Lipnie przeniósł ją do pracy w szkole w Łąkiem, gdzie pracowała w latach 1969-1975.

W dniu 30 lipca 1964 r., po odbyciu studiów w latach 1962-1964 w Studium Nauczycielskim we Włocławku, złożyła egzamin dyplomowy i ukończyła SN kierunku – zajęcia praktyczno-techniczne i gospodarstwo domowe z wynikiem dobrym. W dniu 15 maja 1978 r. w WSP w Bydgoszczy zdała egzamin kwalifikacyjny równoważny wyższemu studium zawodowym.

Z dniem 1 września 1975 r. wraz z mężem, także nauczycielem przeniósł się do pracy w Szkole Podstawowej w Chrostkowie. Tutaj także bez przerwy wzbogacała swój warsztat pracy, wyposażając go w nowe pomoce naukowe, sprzęt i materiały. Jej pracownia zajęć praktyczno-technicznych należała do najlepszych wśród wszystkich szkół w gminie Chrostkowo. Przez wiele lat opiekowała się samorządem szkolnym.

Działalność dydaktyczno-wychowawczą łączyła z pasją społecznikowską. W kadencji rad narodowych 1984-1988 (do połowy kadencji) pełniła funkcję członka Prezydium GRN w Chrostkowie i przewodniczącej Komisji Kultury i Oświaty, zabiegając usilnie o rozwój kultury w nowo reaktywowanej gminie, remonty świet-

lic wiejskich i klubów rolnika. W działalności kulturalnej wsi widziała szansę ich rozwoju oraz zachowanie i kultywowanie lokalnej i narodowej tradycji. Była aktywną działaczką Gminnego Komitetu ZSL w Chrostkowie.

Była odznaczona: Złotym Krzyżem Zasługi (1976), Medalem 40-lecia PRL (1984), Złotą Odznaką „Za Zasługi dla Województwa Włocławskiego”, a w 90. rocznicę ruchu ludowego, w 1985 r. – Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

W dniu 15 sierpnia 1964 r. wyszła za mąż za Józefa Ruszkowskiego, z zawodu nauczyciela. Matężństwo zawarło w Kościele Ojców Bernardynów w Skępem. Z tego związku małżeńskiego urodziły się dwie córki: Renata (ur. 9 I 1966) i Jadwiga (ur. 15 X 1969), nauczycielka wychowania przedszkolnego i nauczania zintegrowanego.

Pochowana na cmentarzu w Skępem.

A. Sikorowski, *Pedagogiczny diament. Romualda Ruszkowska (1936-1986)*, Rocznik Dobrzyński, t. 6: 2013, s. 338-342; Tablica nagrobna na cmentarzu w Skępem.

RUSZKOWSKI EDMUND, ps. „Serb” (*1917 r. †6 V 1943 r. w Lipnie), nauczyciel, żołnierz Września 1939 r., żołnierz Armii Krajowej, redaktor konspiracyjnej gazetki, ofiara zbrodni niemieckich (R 45)

Był absolwentem Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie, które ukończył w 1936 r. Uczył w Publicznej Szkole Powszechnej w Żagnie. Zajmował się publicystyką ruchu ludowego.

We wrześniu 1939 r. walczył w kampanii wrześniowej, podczas której został ranny. W marcu 1940 r. Józefkowie k. Skępego utworzył komórkę konspiracyjnej Polskiej Organizacji Zbrojnej „Znak”. Nawiązał on kontakt z młodym mieszkańcem Józefkowa, Czesławem Lulińskim. Niebawem zorganizowali oni tu silną komórkę tej organizacji. W następnych miesiącach do tej grupy przyłączyli się także mieszkańcy okolicznych wsi: Żagna, Żuchowa, Pokrzywnika, Chodorążka i Jarczewa.

Był redaktorem konspiracyjnego pisma „Iskra Wolności”, ukazującego się w Józefkowie k. Skępego. Winięte i karykatury gazetki opracowywał nauczyciel Tadeusz Kowalski, ps. „Tolek”, „Wiarusz”, także absolwent wymyślińskiego seminarium (rocznik 1936), przedwojenny kierownik szkoły Wólce Małej k. Skępego, w czasie wojny absolwent tajnych kompletów Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, zaprzyjaźniony z Henrykiem Kopczyńskim z Nowej Wsi w gminie Chrostkowo.

Aresztowany w dniu 5 maja 1943 r. w Józefkowie k. Skępego w czasie masowej „wsypy”, choć inne źródła podają, iż bezpośrednim powodem jego aresztowania był zamach na niemieckiego żandarma na szosie pod Karnkowem. Następnego dnia został zamordowany w więzieniu Gestapo w Lipnie.

AFGEZ, sygn. 845-1543/Pom., Ruszkowski Edmund; Narczewski Lubomir; Gózdź-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 54; IPiT Skępe, Biogram; H. S. Kamiński, *Nauczyciele pomorscy w konspiracji*, s. 239; Krajewski, *Dama*, s. 65, 84, 88, 97; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 342, 400; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 132; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 93; E. Skerska, Kowalski Tade-

usz, [w:] SBKP, cz. 6, s. 91-93, 132; E. Skerska, *Narczewski Lubomir*, SBPK, cz. 6, s. 116; Piotrowski, *Słownik*, s. 206.

RUSZKOWSKI JÓZEF (*27 I 1933 r. w Skępem w pow. lipnowskim †21 IX 1990 r.), nauczyciel, porucznik Wojska Polskiego, kierownik szkoły w Łąkiem k. Skępego, społecznik (R 46)

Urodził się w rodzinie chłopskiej Czesława i Bronisławy. Zaraz po wyzwoleniu spod okupacji niemieckiej rozpoczął naukę w Publicznej Szkole Powszechnej w Skępem. Szkołę tę w trybie tzw. przyśpieszonym ukończył w wakacje 1948 r. Od 1 września 1948 r. uczył się w Liceum Pedagogicznym w Wymyślinie, gdzie w maju 1952 r. uzyskał maturę i uprawnienia do pracy w zawodzie nauczyciela. W latach 1963-1965 był słuchaczem Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie. W 1978 r., w trakcie trwania urlopu chorobowego, zdał w WSP w Bydgoszczy egzamin kwalifikacyjny równoważny wyższemu studium zawodowym.

Pracę zawodową rozpoczął już w wakacje 1952 r., pracując najpierw w charakterze instruktora Wydziału Szkolno-Harcerskiego Zarządu Powiatowego ZMP w Grudziądzu do 1953 r. Od dnia 1 września 1953 r. do 31 sierpnia 1954 r. pracował w Państwowym Ośrodku Wychowawczym w Szczecinie. Przez okres 9 lat (1954-1963) był nauczycielem Szkoły Podstawowej w Wólce k. Skępego. Od 19 listopada 1954 r. do 25 sierpnia 1956 r. odbył zasadniczą służbę wojskową w Bemowie, uzyskując stopień oficera porucznika. Przez okres następnych lat od 1 września 1965 r. do 31 sierpnia 1969 r. pracował w Szkole Podstawowej nr 4 w Lipnie, ucząc w klasach specjalnych. Od 1 września 1969 r. do 31 sierpnia 1975 r. pracował w Szkole Podstawowej w Łąkiem, gmina Skępe. W latach 1969-1974 pełnił obowiązki kierownika szkoły w tej placówce oświatowej.

W Szkole Podstawowej w Chrostkowie uczył głównie matematyki. Największy sukces zawodowy osiągnął w 1988 r., kiedy to jego uczennica z kl. VIII, Joanna Cylc zajęła II miejsce w matematycznym konkursie wojewódzkim we Włocławku. Dla uczniów opóźnionych w nauce organizował zespoły wyrównawcze, dla najbiedniejszych – zapomogi pieniężne. Przez okres kilku lat był sekretarzem Gminnego Związku Sportowego w Chrostkowie. Jego uczniowie w latach siedemdziesiątych ub. wieku zdobywali czołowe miejsca w zawodach gminnych pn. „Sprawni jak żołnierze”.

W latach osiemdziesiątych pełnił funkcję I sekretarza POP PZPR w Szkole w Chrostkowie.

Za swoją działalność pedagogiczną i społeczną odznaczony został m. in. Medalem 40-lecia PRL.

Miał dwie siostry: Mariannę i Grażynę oraz dwóch braci: Eugeniusza i Stanisława.

W dniu 18 sierpnia 1964 r. zawarł związek małżeński z Romualdą Bodenszac (1936-1986), nauczycielką, z którą pozostawił dwie córki: Renata (ur. 9 I 1966) i Jadwiga (ur. 15 X 1969).

Zmarł nagle na atak serca. Pochowany na cmentarzu parafialnym w Skępem, obok żony, Romualdy.

Krajewski, *Wspomnienia galeria*, s. 95; A. Sikorowski, *Józef Ruszkowski (1933-1990), nauczyciel, kierownik szkoły*, Rocznik Dobrzyński t. 5: 2012, s. 298-300; A. Sikorowski, *Pedagogicz-*

ny diament. Romualda Ruszkowska (1936-1986), Rocznik Dobrzyński, t. 6: 2013, s. 340.

RUTKOWSKA z d. Sierakowska JÓZEFA JULIA h. Pobóg (*ok. 1810 r. †12 IX 1876 r.), ziemianka, kolatorka kościoła w Chełmicy, darczyni szpitali w Płocku, Włocławku i Lipnie oraz Uniwersytetu Warszawskiego

Była córką Jana i Józefy z Kretkowskich h. Dołęga. Po ojcu odziedziczyła majątek Chełmica Duża.

W 1829 r. wyszła za mąż za Wacława Sierakowskiego (ur. 28 IX 1788-zm. 6 VIII 1839, pochowany w Chełmicy Wielkiej) h. Dołęga, generała wojsk polskich. Właścicielką majątku Chełmica Duża była do śmierci w 1876 r. W skład dóbr tych wchodziły folwarki: Chełmica Duża, Wichowo, Popowo, Rachcin, Wenduga, Chełmica Mała i Łochocin. W testamencie spisany w 1875 r. przeznaczyła 36 tys. rubli na stypendia dla uczniów szkół średnich i studentów Uniwersytetu Warszawskiego oraz wieczystą dzierżawę dla biednych, zasiłki dla początkujących rzemieślników, a także zapisy na budowę kościoła w Chełmży w pow. toruńskim i dla szpitali w Płocku, Włocławku i Lipnie. Dobra Chełmica przypadły w spadku Arturowi i Marianowi Rutkowskim, którzy jednak w 1877 r. sprzedali ten majątek. W 1877 r. w składzie obywatelskiej komisji powołanej dla egzekucji jej testamentu znaleźli się: Józef Feliks Zieliński, Maria i Artur Rutkowscy, Karol Lipski i Henryk Sokółowski.

Chądzyński, *Wspomnienia*, s. 120; *Genealogia*, s. 180, gdzie mylna data śmierci oraz długość życia Wacława Sierakowskiego – 1870, 42 lata, jak również jego stopnia – pułkownik; <http://www.sejm-wielki.pl/b/12.354.325/23> VIII 2013; PRS, s. 178; *Testament śp. Józefy Sierakowskiej*, Korespondent Płocki 1877, nr 9, s. 1-3; Z. Zacharewicz, *Sierakowski Wacław*, PSB, t. 37/2: 1996, s. 315-318.

RUTKOWSKI ARTUR h. Pobóg (*1836 r. †1885 r. w Szpetalu Górnym), ziemianin

Był synem Ignacego Augustyna Dominika i Zofii z Trębickich h. Ślepowron. W 1869 r. odziedziczył dobra Szpetal, wycenione wówczas na sumę 360 tys. złp., czyli 54 tys. rubli. W skład dóbr Szpetal wchodziły wówczas folwarki: Szpetal, Suszyce, Kulin i Rutkowie, o łącznej powierzchni 2.464 morgi. W majątku znajdowały się dwa budynki murowane, trzy drewniane oraz cegielnia. Stosowano płodozmian 8-polowy. W 1877 r. dokupił na publicznej licytacji Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego majątek Nowa Wieś w gminie Oleszno, jednak rok później sprzedał go małżonkom Józefowi i Anieli z Wardęckich Węsierskim.

Ożeniony z Urszulą Wilczewską von Tallen, córką Tadeusza i Józefy z Sumińskich, pozostawił córkę Wandę i syna Zdzisława.

Pochowany w Szpetalu Górnym.

Genealogia, s. 181; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=244139/21> I 2014; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 201; PRS, s. 178; RZD, t. 2, cz. 1, s. 114; SGKP, t. 12, s. 30; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 322.

RUTKOWSKI ARTUR FRANCISZEK h. Pobóg (*1889 r. w Szpetalu Górnym †1940 r. w okol. Królewca), ziemianin, uczestnik wojny polsko-rosyjskiej 1920 r., hodowca koni, działacz gospodarczy, ofiara zbrodni niemieckich (R 47)

Był synem Zdzisława i Emilii z Wittke-Jeżewskich h. Własnego. Ukończył Uniwersytet w Lipsku. Początkowo był współwłaścicielem majątku Szpetal wraz z rodzeństwem, praktycznie jednak sam prowadził gospodarkę od lipca 1927 r. W 1931 r. w wyniku działów rodzinnych stał się jedynym właścicielem dóbr Szpetal, wycenionych wówczas na sumę 119 tys. dolarów amerykańskich. W 1936 r. powierzchnia majątku wynosiła 984,6 ha, w tym grunty orne 558 ha, pastwiska 5 ha, ogrody i park 9 ha, lasy 379 ha, 34 ha nieużytki. Brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej 1920 r., walcząc w 1. Pułku Ułanów Krechowickich. W latach trzydziestych pełnił funkcję prezesa Okręgowego Towarzystwa Organizacji i Kółek Rolniczych powiatu lipnowskiego. Był znanym w Polsce hodowcą koni krwi szlachetnej. Był aktywnym działaczem BBWR w Lipnowskim, członkiem Związku Ziemian. Należał także do Związku Zachodniego. W dniu 11 lipca 1928 r. w jego majątku zatrzymał się na nocleg Prezydent RP, prof. Ignacy Mościcki i następnego dnia zwiedził gospodarstwo Szpetal. W jego pałacu często gościł także Prezydent Warszawy, Stefan Starzyński.

Został aresztowany przez Niemców na rzekomym zebraniu ziemian w Lipnie w dniu 23 października 1939 r. Po krótkim pobycie w więzieniu we Włocławku, wywieziony został do obozu Rudau II k. Królewca, skąd przesłał ostatnią wiadomość. Prawdopodobnie wkrótce później został przez Niemców zamordowany.

Miał brata Szczęsnego i siostry: Antoninę, za Feliksem Mieszkowskim i Zofię, za Janem Czarnockim.

Ożeniony z Haliną Ostrowską (zm. 1979, pochowana w Warszawie), pozostawił syna Jerzego, urodzonego w Szpetalu w 1920 r.

Chelmiński, *Powiat II*, s. 256; *Genealogia*, s. 181-182; *Gazeta Lipnowska* 1934, nr 18-20, s. 15; J. Grabowski, *Warunki i rozmieszczenie typów, poziom i okęgi hodowli koni w Polsce*, Warszawa 1933, s. 92; <http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.44630/19> XI 2013; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=261060/21> I 2014; Jasiewicz, *Lista*, s. 903; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 99; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 63; *Księga adresowa*, s. 1970; S. Piotrowski, *Słownik*, s. 206; PRS, s. 178; Tyszkiewicz, *Lasy szpetalskie*, Las Polski 1930, nr 1, s. 1-22; Świecki-Wybul, *Mazowsze*, s. 267, 543; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 393.

RUTKOWSKI DOMINIK (*ok. 1932 r. w Rypinie †20 XI 2011 r. w Szczecinie), muzyk, klawecista i pedagog, autor poradników metodycznych, poeta (R 48)

Był synem Stanisława i Feliksy z domu Bartel. Wychowywał się w rodzinie „muzycznej”, bowiem jego ojciec wraz z pięcioma braćmi tworzyli znaną w mieście i regionie Kapelę Rutkowskich. Później zaś wraz z teściem Franciszkiem i szwagrem Bronisławem tworzyli znany zespół muzyczny.

Z żywą muzyką pierwszy raz poważną spotkał się jako uczeń Liceum Ogólnokształcącego w Rypinie, kiedy przyjechał tu, w ramach akcji „upowszechniania kultury wśród mas”, znakomity pianista, Władysław Kędra i dał recital w miejscowym kinie „Bałtyk”.

W młodości nauki pobierał u miejscowego skrzypka, Antoniego Kurzątkowskiego, który przed wojną grał w Filharmonii Narodowej. W 1951 r. zdał maturę w Liceum Ogólnokształcącym w Rypinie (wychowawca Franciszek Oldakowski) i wbrew woli rodziców, którzy chcieli widzieć w nim lekarza lub inżyniera, zdał egzamin wstępny do Państwowej Szkoły Muzycznej I Stopnia w Toruniu. Dzięki własnemu poświęceniu i pracy 7-letnią szkołę ukończył w dwa lata. Służbę wojskową odbył w Zespole Pieśni i Tańca Pomorskiego Okręgu Wojskowego w Bydgoszczy. Po ukończeniu PSM II Stopnia w Toruniu, otrzymał w pracę w szkole muzycznej Kutnie. W oczekiwaniu na zdanie egzaminu do akademii muzycznej, spędzając wraz z żoną letnie miesiące, poprzedzające opóźniony z powodu choroby profesora dyplom, u rodziców w Rypinie, gdzie został poproszony przez znajomego kierownika Powiatowego Domu Kultury o pomoc przy inwentaryzacji instrumentów smyczkowych. Tam, w związku z niespodziewanym „odkryciem” altówki, której ów kierownik nie chciał ujawnić, zamienił jedne ze swoich skrzypiec na ten właśnie instrument, który okazał się „instrumentem życia”

Następnie ukończył Akademię Muzyczną w Warszawie właśnie w klasie altówki i od 1963 r. pracował w Filharmonii im. M. Karłowicza w Szczecinie, gdzie pełnił funkcję pierwszego altowiolisty. W kolejnych latach związał się ze Szkołą Muzyczną I i II stopnia w Szczecinie, prowadząc klasę altówki przez ponad 40 lat, wychowując wiele pokoleń znanych altowiolistów. Przez wiele współpracował z Akademią Muzyczną w Poznaniu – filia w Szczecinie, jako starszy wykładowca klasy altówki. Był promotorem i recenzentem licznych prac dyplomowych studentów Akademii Muzycznej w Poznaniu – filia w Szczecinie. Prowadził kursy mistrzowskie dla uczniów i studentów. Był autorem poradników metodycznych oraz opracowań utworów na użytek uczniów klas skrzypiec i altówki. Prowadził szkolenia metodyczne dla nauczycieli. Był członkiem jury konkursów dla skrzypków i altowiolistów. Pełnił funkcję eksperta Ministerstwa Edukacji Narodowej oraz konsultanta Departamentu Szkolnictwa Artystycznego i Centrum Edukacji Artystycznej w Warszawie.

Tworzył także wiersze. W jednym z utworów pisał:

*„Chciałem przychylić wam nieba
Lecz było zbyt wysoko
Wspiąłem się więc na palcach...
I wtedy świat zbudowany z trudem
Przez Boga i ludzi
Zachwiał się.
Runąłem w przepaść
Wzywając waszej pomocy,
Ale grzmot spadających kamieni
Zagłuszył mój krzyk.
Tam znalazłem swe miejsce;
Nie szukajcie mnie;
Tak będzie lepiej”.*

Był odznaczony m. in. Złotym Krzyżem Zasługi (1984), Odznaką „Zasłużony Działacz Kultury” (1982), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1993).

Ożeniony z Barbarą Radin, którą poznał w PSM II. Stopnia w Toruniu. Ślub odbył się w kościele św. św. Janów w Toruniu.

Pochowany na Cmentarzu Centralnym w Szczecinie.

<http://www.zsm2.szczecin.pl/archiwum.php/23> III 2012; Krajewski, *Rypin. Monografia*, wyd. 2, s. 228; *Muzyczna rodzina Dominika*; <http://dominikrutkowski.pl/103/1/licz.swf> /21 I 2014; *Nasza młodość*, s. 256.

RUTKOWSKI IGNACY AUGUST DOMINIEN h. Pobóg (*ok. 1812 r. †1869 r. w Szpetalu Górnym), ziemianin

Był synem Mariana Marcjana (zm. 14 VIII 1827) i Balbiny Teodozji Marianny z Nosarzewskich h. Dołęga (zm. 17 XI 1834 r. w Krojczynie). Od 1841 r. był właścicielem części Szpetala, a w 1845 r. wykupił całość dóbr od rodzeństwa. Wartość majątku wyceniono wówczas na sumę 236 tys. złp. W 1867 r. zakończył proces uwłaszczenia chłopów w swoich dobrach. Na uposażenie włościan przeznaczył 299 mórg ziemi. Swoją majątek pozostawił synowi Arturowi.

Ożeniony z Zofią Trębicką h. Ślepowron, pozostawił synów: Artura; Alfreda Konrada i Ignacego, który był sędzią pokoju powiatu lipnowskiego oraz córki: Zofię Wandę i Marię. Z żony Elizy von Hattem pozostawił syna Wacława.

Pochowany w Szpetalu Górnym.

Genealogia, s. 180; <http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.1597/24> VIII 2013; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=244128> /21 I 2014; PRS, s. 178; *Spis szlachty*, s. 210; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 322; Żychliński, *Księga*, t. 4.

RUTKOWSKI JAN h. Pobóg (†1811 r.), właściciel ziemski, asesor sejmiku dobrzyńskiego

Był synem Józefa Leona i Faustyny z Zielińskich h. Świnka. W źródłach występuje jako asesor sejmiku dobrzyńskiego. Przed 1789 r. otrzymał po ojcu dobra Chełmica. Majątek pozostawił wdowie i córkom: Józefie i Joannie.

Ożeniony z Józefą Kretkowską, córką Jakuba Zygmunta Kretkowskiego h. Dołęga, starosty bobrownickiego, pozostawił dwie córki: Julię, za Wacławem Sierakowskim h. Dołęga, II v. – Henryk Solowski, i Joannę, za Edwardem Potrykowskim.

Józefa Rutkowska z Kretkowskich w 1813 r. wysłała ponownie za mąż za Ignacego Lipskiego, majora wojsk rosyjskich.

<http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=315256/21> I 2014; *Lauda*, s. 394, 399, 401; *Lista właścicieli*, nr 107-129; J. Iwaszkiewicz, *Ofiarność ziemian na cele oświatowo-kulturalne 1800-1929*, Warszawa 1929, s. 15; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 17; PRS, s. 178; *Testament śp. Józefy Sierakowskiej*, Korespondent Płocki 1877, nr 9, s. 1-3; Uruski, *Rodzina*, t. 8, s. 54, t. 15, s. 322; Żychliński, *Księga*, t. 4, s. 235.

RUTKOWSKI JAN (*23 IV 1896 r. †31 I 1940 r. w Hohenbruch), nauczyciel, kierownik szkoły w Mokowie, ofiara zbrodni niemieckich

W 1923 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie. Był nauczycielem i kierownikiem Szkoły Powszechnej w Mokowie.

W dniu 17 października 1939 r. został aresztowany przez Niemców w Lipnie na rzekomej konferencji oświatowej. Poprzez Włocławek, wywieziony został

do obozu w Hohenbruch w Prusach Wschodnich i tam zamordowany.

AIPN Bydgoszcz, OKBZpNP, sygn. Zg. 79/46; Gózdź-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 29, gdzie inf., iż został zamordowany w Mauthausen; Krajewski, *Dama*, s. 65; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 90; Piotrowski, *Słownik*, s. 207.

RUTKOWSKI JÓZEF LEON h. Pobóg (*1717 r. †21 VII 1774 r.), właściciel ziemski, wojski i sędzia ziemski dobrzyński, pułkownik husarii wojsk koronnych, poseł na sejmy

Był synem Kazimierza Stanisława, wojskiego dobrzyńskiego (1703-1721), syna Walentego Rutkowskiego, także wojskiego dobrzyńskiego (1697-1702), (zm. przed 18 VII 1724) i Ludwika Ludowniny z Kępskich h. Jastrzębiec, podkomorzanki płockiej. Posiadał Szpetal, Chełmicę, Krojczyn, Kulin, Skórzno, Tucharzę i od 1756 r. – Krępę. Do 1748 r. posiadał także majątek Czarne k. Lipna z przyległościami, które jednak sprzedał Michałowi Cissowskiemu h. Sas ze Strzyg k. Rypina.

W okresie od 17 września 1748 r. do 21 lipca 1774 r. piastował urząd sędziego ziemskiego dobrzyńskiego. Znany jest również jako pułkownik husarii wojsk koronnych. W 1753 r. został wybrany na sejmiku w Lipnie komisarzem do Trybunału Skarbowego Radomskiego, a od 1756 do 1764 – posłem na kolejne sejmy Rzeczypospolitej, tj. 1758, 1760 i 1761. W 1774 r. był komisarzem granicznym ziemi dobrzyńskiej. Na rozdwojonym sejmiku dobrzyńskim 6 lutego 1764 r. opowiedział się po stronie Czartoryskich. W dniu 23 lipca 1764 r. został też posłem na sejm elekcyjny i 7 września głosował na Stanisława Poniatowskiego.

W 1741 r. ożenił się z Heleną Mieszkowską h. Odrowąż, wdową po Andrzeju Potockim i Piotrze Grabskim, właścicielką Chełmicy Dużej, wchodząc w ten sposób w posiadanie tego majątku.

Po bezpotomnej śmierci Heleny ok. 1760 r. ożenił się ponownie z Faustyną, córką Szymona Zielińskiego z Zielonej h. Świnka, właściciela Steklina i Nowogródka. Pozostawił trzech synów: Szymona Fryderyka Wincentego; Mariana Marcjana, prezesa rady departamentowej płockiej i Jana oraz córkę Konstancję Eleonorę Faustynę, za gen. Wojciechem Straszem z Ojrzanowa h. Odrowąż.

Szymon, w źródłach dla interesującego nas terytorium, występuje tylko jeden raz pod datą 1792 r. jako komisarz do magazynów wojskowych. Prawdopodobnie nie posiadał dóbr w ziemi dobrzyńskiej. Przed 1789 r. po ojcu spadkobiercami całego majątku zostali Marian i Jan.

Borucki, *Ziemia*, s. 53; J. Dygdała, *Rutkowski Józef Leon h. Pobóg*, PSB, t. 33/2: 1991, s. 233-234, gdzie szersza literatura; *Genealogia*, s. 178-179, gdzie mylna inf., że przed nominacją na sędziego ziemskiego dobrzyńskiego miał być wojskim dobrzyńskim; w latach 1724-1756 wojskim dobrzyńskim był Wojciech Rutkowski; http://www.sejm-wielki.pl/b/dw.22213/24_VIII_2013; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=97641/21> l 2014; *Inwentarze królewsczyzn*, s. 33; *Lauda*, s. 296, 301, 302, 307, 313, 315, 327, 328, 332; PRS, s. 178; RZD, t. 2, cz. 1, s. 24-25, cz. 2, s. 54-55; SGKP, t. 4, s. 680, t. 12, s. 31; *Spis majątków*, s. 53; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 321; *Urzędnicy*, nr 1633, 1718; Zielińscy, *Wiadomość*, cz. 2, s. 263; Żychliński, *Księga*, t. 4, s. 235, t. 21, s. 83.

RUTKOWSKI KAZIMIERZ h. Pobóg (†18 VII 1724 r.), właściciel ziemski, wojski dobrzyński

W 1695 r. kupił od Józefa Rutkowskiego dobra Szpetal pod Włocławkiem. W okresie od 13 lutego 1703 r. do 28 kwietnia 1721 r., po Walentym Rutkowskim, pełnił urząd wojskiego dobrzyńskiego.

AGAD, Sig. 16, k. 27, 20, k. 118; *Genealogia*, s. 178; *Lauda*, s. 266; RZD, t. 2, cz. 2, s. 55; *Urzędnicy*, nr 1717.

RUTKOWSKI MARIAN MARCJAN h. Pobóg (*ok. 1770 r. †14 VIII 1827 r.), ziemianin, poseł na Sejm Czteroletni, członek władz departamentowych, filozof i pedagog

Był synem Józefa Leona, sędziego ziemskiego dobrzyńskiego, pułkownika husarii wojsk koronnych, posła na sejmy i Faustyny z Zielińskich h. Świnka. Od ok. 1789 r. był właścicielem dóbr Szpetal k. Włocławka, w skład których wchodziły: Szpetal Górny, Szpetal Dolny, Suszyce, Kulin, Skórzno i Krojczyn. W źródłach występuje jako sekretarz Rady Nieustającej oraz prezes Rady Województwa Płockiego. W dniu 16 listopada 1790 r. sejmik lipnowski powierzył mu mandat poselski na Sejm Czteroletni. W 1792 r. był deputowanym do rozmów z generałem rosyjskim, Kochowskim.

W grudniu 1807 r., w momencie tworzenia władz departamentowych, wszedł w skład izby wojenno-administracyjnej. Pozostał w niej w czasie redukcji liczby członków izby w marcu tego roku. W 1809 r., razem z Onufrym Chełmickim i Markiem Zielińskim, wszedł do składu rady departamentowej departamentu płockiego.

W latach 1808-1809 był fundatorem kościoła parafialnego w Szpetalu Górnym. Świątynia, w stylu klasycznym, z cegły, została zaplanowana prawdopodobnie przez architekta Szpakowskiego.

Oprócz działalności politycznej zajmował się także badaniami z dziedziny filozofii i pedagogiki. W momencie utworzenia w 1820 r. Towarzystwa Naukowego Płockiego, nadesłał na jego adres dwie własne prace: *O wychowaniu i naukach młodzieży płci żeńskiej* oraz czterotomowe dzieło pt. *Disertationes philosophicae*. To ostatnie zawierało m. in. kurs logiki.

Był trzykrotnie żonaty. Z pierwszej żony, Józefy Bromirskiej h. Pobóg (zm. 1802, pochowana na kościele w Skępem) miał trzech synów: Romana, Stanisława i Ludwika, którzy nie występują w ziemi dobrzyńskiej. Z drugą żoną, Balbiną Teodozją Marianną Nosarzewską h. Dołęga, miał synów: Pawła i Ignacego oraz córki: Pelagię Gertrudę Matyldę, za Fryderykiem Florianem hr. Skarbkiem h. Awdaniec; oraz być może – Anielę, Marię, Izabelę, Zofię i Joannę, które w 1841 r. zostały zapisane jako spadkobierczynie jego majątku. Z trzeciego małżeństwa miał syna Mariana i córkę Paulinę, za Antonim Sewerynem Trębickim h. Ślepowron.

AP Włocławek, Akta notariuszy lipnowskich, notariusz Józef Bronisz, sygn. 5, akt nr 1268; J. Dygdała, *Rutkowski Józef Leon h. Pobóg*, PSB, t. 33/2: 1991, s. 234, gdzie mowa tylko o dwóch małżeństwach; Gawarecki, *Opis*, s. 102-103; *Genealogia*, s. 179-180; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=204868/21> l 2014; Kociszewski, *Mazowsze*, s. 123, 140, 258, 407, 481; Kostanecki, *Wybitni obywatele*, nr 19, s. 24; M. Krajewski, *Do-*

brzyński udział w Konstytucji Majowej, *Gazeta Pomorska* 1991, nr 102, s. 7; Krajewski, *Udział ziemi*, s. 91-92; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 206; M. Nowicka-Bojanowska, *Józef Wybicki jako organizator departamentu plockiego*, *Notatki Płockie* 1968, nr 5, s. 33; PRS, s. 178; RZD, t. 2, cz. 2, s. 55-56, gdzie z powołaniem się na *Genealogię* - jednak inne imiona dzieci z drugiego małżeństwa; SGKP, t. 12, s. 30; A. M. Skalkowski, *Archiwum Wybickiego*, Gdańsk 1959, t. 2, s. 79; *Spis szlachty*, s. 210-211; *Szpetal Górny. Parafia pw. św. Józefa*, <http://szpetal.tk/o-parafii/kilka-slow-o-historii-naszej-parafii/12> II 2014; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 321-322; Żychliński, *Księga*, t. 4, s. 235.

RUTKOWSKI PRZECŁAW h. Pobóg (*przed 1655 r. †po 1727 r.), właściciel ziemski

Był synem Stanisława. Na przeł. XVII/XVIII w. posiadał wieś Pręczi k. Rypina.

Był dwukrotnie żonaty, najpierw z Teofilą Charszewską, miał syna Stanisława i 4 córki: Mariannę, Bogumiłę, Annę i Konstancję; następnie z Anną Rutkowską, pozostawił syna Bartłomieja i córkę Kunegundę.

Gałkowski-Piotrowski, *Rogowo*, s. 291; Myslakowski, *Materiały*, nr 2319; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 321; Żychliński, *Księga*, t. 14, s. 234.

RUTKOWSKI STANISŁAW h. Pobóg (XVII w.), właściciel ziemski, pisarz grodzki bobrownicki, marszałek sejmiku lipnowskiego

W poł. XVII w. był właścicielem wsi Pręczi k. Rypina. Około 1660 r. wystąpił jako pisarz grodzki bobrownicki oraz marszałek sejmiku ziemi dobrzyńskiej w Lipnie. Ożeniony z nieznaną z imienia Potocką, miał syna Przecława, któremu zapisał Pręczi.

Gałkowski-Piotrowski, *Rogowo*, s. 291 *Lauda*, s. 14; Myslakowski, *Materiały*, nr 2319; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 321; Żychliński, *Księga*, t. 4, s. 234.

RUTKOWSKI STANISŁAW (*ok. 1834 r. †29 III 1864 r. po Łapinózkim), powstaniec i ofiara powstania 1863/1864 r.

Pochodził ze wsi Trzcianka w pow. chełmińskim w zaborze pruskim. W marcu 1864 r. zgłosił się do oddziału ochotników, którzy kierowali się z zaboru pruskiego do ziemi dobrzyńskiej pod wodzą kpt. Adolfa Kossakowskiego. W dniu przeprawy pod Słoszewami po prawej stronie Drwęcy, zginął w czasie potyczki z Moskalami pod Łapinózkim na terenie ziemi dobrzyńskiej. Administrator parafii Radziki Duże, proboszcz osiecki ks. Tomasz Bronowski spisał jego akt zgonu nr 25.

Wraz z siedmioma innymi powstańcami pochowany został na cmentarzu w Radzikach Dużych. Jego nazwisko znajduje się na pomniku wzniesionym 11 listopada 1938 r. na wspólnej mogile powstańczej na cmentarzu w Radzikach Dużych.

Archiwum Kościoła Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich (mormoni) w Salt Lake City (USA), *Księga zgonów parafii Radziki Duże*; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 142-143, 298; PRS, s. 178; Tablica inskrypcyjna na cmentarzu w Radzikach Dużych; Zieliński, *Bitwy*, s. 252.

RUTKOWSKI SZCZĘSNY h. Pobóg (*15 VIII 1887 r. w Szpetalu Górnym †2 XII 1940 r. w Dachau), uczesznik wojny polsko-rosyjskiej 1920 r., artysta-malarz, ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Zdzisława (1861-1921) i Emilii z Wittke-Jeżewskich (1863-1952). Jego wujem był znany kolekcjoner dzieł sztuki, Dominik Witke-Jeżewski. Ukończył IV Gimnazjum w Warszawie. Za udział w strajku szkolnym 1905 r. musiał opuścić Warszawę. Przeniósł się wówczas do Krakowa, gdzie studiował malarstwo na ASP, a następnie wyjechał do Rzymu i Paryża. Przed wybuchem pierwszej wojny światowej wrócił do kraju i zamieszkał w Szpetalu. W 1920 r. wziął udział jako ochotnik w wojnie polsko-bolszewickiej.

W 1927 r. otrzymał po śmierci ojca spłatę majątku Szpetal. Za otrzymane pieniądze wyruszył w „podróż dookoła świata”. Zwiedził Stany Zjednoczone, Japonię, Hawaje, Chiny, Birmę, Indie, Egipt. Wrażenia z tej podróży opisał w książce pt. *W 150 dni naokoło świata* (Warszawa 1928). W wyniku podziału majątku otrzymał mały folwark Kulin k. Szpetala Górnego. Mieszkał jednak w Warszawie przy ul. Kruczej 7, a folwark pod Włocławkiem traktował jako letnią rezydencję.

W twórczości malarskiej interesował się głównie pejzażem, zwłaszcza z rodzinnych stron. Malował także obrazy z bajek i biografii polskich świętych. Projektował także przedmioty z zakresu rzemiosła artystycznego, a także tkaniny z motywami figuralnymi. Swoje prace wystawiał już przed pierwszą wojną w Towarzystwie Zachęty Sztuk Pięknych w Warszawie. Był członkiem, założonego na przełomie 1916/1917 r., Polskiego Klubu Artystycznego, mającego swą siedzibę w hotelu „Polonia”. Od 1918 r. należał do Komisji Tymczasowej, kierowanej przez Jana Lorentowicza, a następnie, Rady Sztuk Pięknych przy Ministerstwie Sztuki i Kultury. Był również współzałożycielem i wiceprzewodniczącym Towarzystwa Kultury i Sztuki Słowiańskiej. Należał do Związku Polskich Artystów Plastyków. Od 1930 r. był członkiem, a od 1933 r. dyrektorem Instytutu Propagandy Sztuki. W czasie swej kadencji zorganizował wystawę „Sto lat sztuki belgijskiej”, za którą otrzymał Belgijski Order Leopolda II. Opublikował wiele artykułów z dziedziny kultury i sztuki, m.in.: *Likwidacja polskiego malarstwa i rzeźby* (*Kurier Polski* 1924, nr 300), *Nowe kierunki w polskiej sztuce plastycznej* (*Świat* 1925, nr 21), *Jacek Malczewski* (*Kurier Polski* 1925), *Polska architektura współczesna* (*Tygodnik Ilustrowany* 1929, nr 49) oraz kilka książek.

Po wybuchu drugiej wojny światowej zamieszkał w Kulinie k. Szpetala Górnego. W 1940 r. został aresztowany przez Niemców i wywieziony do obozu koncentracyjnego w Dachau, gdzie zmarł na zapalenie płuc. Symboliczny grób znajduje się na cmentarzu w Szpetalu Górnym pod Włocławkiem.

Był dwukrotnie żonaty. Pierwszy raz z pisarką Wandą Melcer – od 1919 r. Po rozwodzie (1927) w 1829 r. ożenił się z Rosjanką Eugenią Tarasow, z którą miał jednego syna, Jarosława, z zawodu inżyniera.

Urna z prochami złożona została w kościele w Szpetalu Górnym.

R. Biernacka, *Rutkowski Szczęsny*, PSB, t. 33/2: 1991, s. 244-246, gdzie szersza literatura; *Genealogia*, s. 182-183; <http://www.sejm-wielki.pl/bpsb.17570.8/24> VIII 2013; Jasiewicz, *Li-*

sta, s. 903; Piotrowski, *Słownik*, s. 207; PRS, s. 178; *Ziemia dobrzyńska*, s. 393-394.

RUTKOWSKI TOMASZ KAZIMIERZ, n. Rutkowski z Rutkowa Tomasz h. Pobóg (†7 XII 1699 r.), pisarz ziemi dobrzyńskiej, wojski dobrzyński, poseł ziemi dobrzyńskiej na sejm

Był synem Szczęsnego i bliżej nieznanego jego żony. Od 1680 r. był właścicielem wsi Chojno w ziemi dobrzyńskiej, którą nabył od Sumińskiego. W 1699 r. przekazał z upadłego w tej wsi w czasie „potoku” szwedzkiego kościoła dzwon do Kościoła Ojców Karmelitów w Oborach, odlany w 1589 r. przez Marcina Schmidta w Toruniu z napisem: „*In Te Domine, speravi, non confundator in aeternum*” („Tobie Panie zaufałem, nie zawstydzę się na wieki”). W końcu wieku dopuścił się bezprawnego zagarnięcia dóbr klasztornych w Oborach i przesunięcia granicy swojej wsi, aż do granic tzw. Kalwarii (miejsca pierwotnej fundacji klasztoru i kościoła, wówczas cmentarza przyklasztornego). W latach 1688-1689 dochodziło nawet do bójek między jego poddanymi, a ludźmi oborskimi. Na mocy wyroku trybunalskiego musiał zapłacić klasztorowi 3.590 tynfów.

W dniu 6 maja 1666 r. marszałkował sejmikowi ziemi dobrzyńskiej. Także sejmik dobrzyński odbyty w Lipnie w dniu 12 grudnia 1667 r. wybrał go swoim marszałkiem. Natomiast sejmik lipnowski odbyty 16 kwietnia 1668 r. powierzył mu funkcję komisarza rachunków z poborcami. W 1672 r. powierzono mu mandat na sejm walny. W okresie od 21 sierpnia 1673 r. do 23 października 1699 r. pełnił urząd pisarza ziemskiego dobrzyńskiego. Sejmik lipnowski 26 stycznia 1695 r. mianował go regentem bobrownickim. W 1697 r. wybrany został posłem ziemi dobrzyńskiej na sejm elekcyjny.

Ożeniony z Zofią Grochowalską, pozostawił syna Wojciecha.

AGAD, Akta grodzkie bobrownickie 3, k. 94, 127; Idem, Sig. 12, k. 79; P. Gałkowski, *Drobna szlachta okolic Rogowa w ziemi dobrzyńskiej*, *Ziemia Dobrzyńska*, t. 6: 1999, s. 81; *Genealogia*, s. 136, 178; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=214718/21> l 2014; *Inskrypcje*, z. 2, s. 245; Krajewski, *Kościół*, s. 17, 26; M. Krajewski, *Somsiory i okolice*, Ostrowite 1983, s. 5; *Lauda*, s. 49, 77, 92, 113, 162, 173, 208, 210, 239, 259, 266, 285; *Niesiecki, Herbarz*, t. 8, s. 200-201; PRS, s. 178; SGKP, t. 1, s. 621; Smoleński, *Kościół*, s. 42, 59-61, 98; Taczynski, *Reprezentacje dobrzyńskie*, s. 168; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 321; *Urządnicy*, nr 1521; Załuski, *Szkic*, s. 22-23; Żychliński, *Księga*, t. 21, s. 81, 234.

RUTKOWSKI WŁADYSŁAW h. Pobóg (*1816 r. †18 VIII 1885 r.), właściciel ziemski, kołator klasztoru w Oborach, patron Trybunału Płockiego

W 1868 r. nabył majątki Radzynek, Brzuze i Duszoły, wystawione na licytację po Franciszku Romockim i żyjącej jeszcze wdowie po nim, Wiktorii z Gockowskich, wycenione na 43.200 rubli, przy czym część Bruzego nabył wtedy Wincenty Dziewanowski z Kołata podkikolskiego.

Ożeniony z Teofilą z Gluchowskich, która po jego śmierci otrzymała dobrą Brzuze. Po jej śmierci w 1886 r. majątek przeszedł do wspólnego użytkowania na ich

dzieci. Po czterech latach wspólnego gospodarowania, w 1890 r. nastąpił podział dóbr Brzuze: Brzuze, oszacowane na 29 tys. rubli otrzymał syn Alfred, Radzynek zaś, warty 37 tys. rubli, otrzymał Witold, natomiast Duszoły, wycenione na 45 rubli, przejął Władysław. Radzynek przejął od Alfreda jego syn Witold, który w 1912 r. sprzedał go za sumę 90 tys. rubli Moszkowi Jakubowi Cohnowi.

Pochowany na cmentarzu-Kalwarii w Oborach, gdzie wzniesiono mu żeliwny nagrobek w kształcie kapliczki, zachowany do dziś.

AWKW Rypin, KHip. Brzuze, Duszoły, Radzynek; *Genealogia*, s. 67-68, 247; Inskrypcja na nagrobku na cmentarzu-Kalwarii w Oborach; T. Kawski, *Ludność żydowska na Kujawach wschodnich i w ziemi dobrzyńskiej w okresie międzywojennym (1918-1939)*, [w:] *Byli wśród nas, Żydzi we Włocławku oraz na Kujawach wschodnich i w ziemi dobrzyńskiej*, pod red. M. Krajewskiego, Włocławek 2001, s. 78; PRS, s. 178; RZD, t. 2, cz. 3, s. 40, 218-219.

RUTKOWSKI WŁADYSŁAW JERZY (*w Rudzie Żalskiej †14 X 1978 r. w Oborach), kapłan zakonny, karmelita, przeor i magister nowicjatu w Oborach, gorący czciciel MB Bolesnej w Oborach (R 49)

Urodził się w rodzinie 12-morgowego chłopca. Razem z bratem-bliźniakiem po ukończeniu szkoły powszechnej, uczył się w 6-oddziałowej szkole powszechnej w Rypinie oraz miejscowym gimnazjum. Po zlikwidowaniu rypińskiego gimnazjum, zarabiał korepetycjami na naukę brata-bliźniaka. W dalszym kształceniu pomagał mu znajomy profesor z Warszawy, gdzie ukończył 7 klas. Po uzyskaniu matury, odbył służbę wojskową, gdzie – jak pisze w życiorysie – chciał się „*przekonać, czy moje powołanie nadal będzie towarzyszyć w służbie wojskowej*”. Do zakonu karmelitańskiego został przyjęty w 1936 r., kierując prośbę do prowincjała Karmelitów w Krakowie w dniu 14 sierpnia 1936 r. jako starszy szeregowy 30. pułku strzelców kaniowskich. W liście napisał m.in.: „*Od lat dziecinnych miałem powołanie zakonne. Pragnienie na poświęcenie się na służbę Bogu w zakonie przetrwało u mnie przez cały czas studiów w szkole średniej i przez cały czas mej służby wojskowej. Mieszkając w pobliżu Klasztoru OO. Karmelitów w Oborach, przyglądałem się często pięknym nabożeństwom OO. Karmelitów, którzy oddają cześć Maryi...*”. Wcześniej, bo 20 lipca 1936 r. proboszcz parafii Żale, ks. Eustachy Grochowski wydał mu dobrą opinię, gdzie napisał, że „*był on pod każdym względem przykładnym i religijnym młodzieńcem*”. Za przyjęcie do Karmelu dziękował w liście do prowincjała w Krakowie w dniu 6 września 1936 r.

W marcu 1945 r. razem z bratem Anastazym Szablewskim objął klasztor w Oborach po opuszczeniu go przez siostry zakonne, które przebywały tam do obsługi chorych w czasie, gdy klasztor zamieniony był przez Niemców na szpital gruźliczy. W 1945 r. obejmując klasztor oborski zajął się odnowieniem zniszczonej wskutek ukrywania pod ziemią przed hitlerowcami Figurą Matki Bożej Bolesnej. Figura została przewieziona do Krakowa i powierzona artyście-rzeźbiarzowi w celu odnowienia. Podczas tej konserwacji Figury w maju 1945 r. okazało się, że poważne zniszczenia w czasie niewłaściwego przechowywania podczas okupacji, spowodowały, iż rzeźba musiała być sklejana

z kilkunastu kawałków. Po dwóch tygodniach odnowiona figura powróciła do Obór. Jej powrót tak opisał: „W roku 1945 wiosną jechaliśmy nas trzech członków zakonu OO. Karmelitów z Krakowa do Obór. Byłem ja o. Jerzy Rutkowski, o. Bronisław Kački i br. Anastazy Szablewski. Wieźliśmy ze sobą dziewięć bagażów do formującego się dopiero na nowo po wojnie Klasztoru Oborskiego. Jeden bagaż był najcenniejszy. Była to drewniana paczka, a w niej starannie zapakowana Cudowna Figura Matki Bolesnej z Obór. Wieźliśmy ją po odnowieniu z Krakowa. Na stacji Toruń-Mokre pociąg transportowy, którym jechaliśmy stanął w nocy daleko od stacji. Nim zdążyliśmy pozdejmować swe bagaże, stali już przy nich dwaj żołnierze sowieccy, trudniący się, jak to często miało wtedy miejsce, kradzieżą. Zaczęli rozbijać bagaże i szukać w nich stosownych dla siebie rzeczy. Przykro było nam na to patrzeć. Najstraszniejsza jednak była jedna myśl: „Co stanie się z Cudowną Figurą Matki Bożej Bolesnej? Czy Jej nie znieważą? Czy nie zechcą zrywać ozdobnych sukienek?”. Wszystkie bagaże porozbijano i porozstrząsano, paczki jednak z Cudowną Figurą nie tknięto! Będąc głęboko przekonany, że to sama Maryja obroniła się przed zniewagą, opisuję to zdarzenie”.

W Oborach w lipcu tego samego roku przeżywał pierwszy po wyzwoleniu spod okupacji hitlerowskiej odpust ku czci Matki Bożej Szkaplerznej. Wszyscy wiedzieli, że w tym dniu nastąpi pierwsze odsłonięcie Cudownej Figury. „Miało się ono odbyć o godzinie 9.00 przed uroczystą wotywą. Na długo przed oznaczoną godziną kościół był przepętniony. Wszyscy z niecierpliwością czekali na oznaczony czas. Wreszcie wyszedł z wotywą Najprzewielebniejszy Ojciec Prowincjał, Jan Konoba. Gdy klęknął wolno zaczęła się podnosić zastona i oczom zebranych ukazała się Cudowna Figura. Taką była sama, jak dawniej przed wojną. Lud padł na kolana. Wszyscy wpatrzyli się w bolesne oblicze Maryi. Tak bardzo od wielu lat pragnęli je ujrzeć! Tyle mieli Jej do powiedzenia o swoich bólach, o prześladowaniach w czasie wojny, o stracie swych najbliższych! Tyle mieli do Niej próśb, a Jej nie było...”.

W Oborach był przeorem i magistrem nowicjatu. Urząd przeora pełnił w Oborach w następujących okresach: luty 1945 r.-maj 1945 r.; sierpień 1947 r.-lipiec 1948 r., kwiecień 1950 r.-styczeń 1951 r.; 14 czerwca 1964 r.-14 VI 1967 r.

Od 26 stycznia 1951 r. był przeorem w Krakowie. Definitorium Kapitulne w dniu 19 czerwca 1970 r. powierzyło mu funkcję magistra nowicjatu w Oborach na okres trzech lat. Decyzję w tej sprawie podpisali: o. Piotr Żuk, przewodniczący Kapituły oraz o. Łukasz Semik, sekretarz Kapituły. Był gorliwym kapłanem i kaznodzieją. W jego teczce osobowej w Archiwum Klasztoru OO. Karmelitów w Krakowie zachowało się siedem tomików kazań, w tym przede wszystkim nauki rekolekcyjne, m. in. odprawione w Lipinach k. Pilzna w grudniu 1941 r. oraz *Konferencje o historii zakonu karmelitańskiego*.

Przez ostatnie lata życia przebywał w ukochanych przez siebie Oborach, wspierając radą i pomocą ówczesnego, równie gorliwego proboszcza i przeora konwentu oborskiego, ojca Mateusza S. Wojnarow-

skiego. Razem z całym Zakonem przeżywał radość z koronacji łaskami wstlawionej Figury Matki Bożej Bolesnej w dniu 18 lipca 1976 r. przez Prymasa Tysiąclecia Stefana Kardynała Wyszyńskiego, której był wierny przez całe życie, od dziecka...! Z dokumentacji fotograficznej z uroczystości koronacyjnych zachowało się zdjęcie, na którym niesie wraz z trzema innymi braćmi w kapłaństwie zakonnym łaskami wstlawiona Figurą Matki Bożej Oborskiej do ołtarza koronacyjnego.

Zmarł nagle, na dwa dni przed wyborem kardynała Karola Wojtyły na papieża. Zaraz po jego śmierci ówczesny przeor i proboszcz oborski, o. Mateusz S. Wojnarowski w Kronice Klasztoru zapisał: „Zmarł tak jak żył. Pobożny, cichy, nikomu niechcący wyrządzić krzywdy”.

Pochowany na oborskiej Kalwarii, w południowej katakumbie.

AKO, Kronika Klasztoru, t. 2, zapis o. Mateusza Wojnarowskiego; APPK Kraków, sygn. A/192, teczka: Rutkowski W. Jerzy, Prośba skierowana do prowincjała Karmelitów w Krakowie; Idem, Zaświadczenie proboszcza parafii Żale; Autopsja (1965-1978); Krajewski, *Kościół*, s. 95-96; Krajewski, *Tronująca*, s. 102-103; P. Męczczyński O. Carm., *Współcierpiąca Matka*, http://www.obory.com.pl/?a=aktualnosc&typ=17&id_item=178/11 VII 2013; M. J. Wojnarowski O. Carm., *Srebrny jubileusz kapłaństwa o. Mieczysława Jankowskiego z Obór – karmelity*, *Rocznik Dobrzyński*, t. 4: 2011, s. 301.

RUTKOWSKI ZDZISŁAW h. Pobóg (*10 IV 1861 r. w Szpetalu Górnym †10 I 1927 r. w Szpetalu Górnym), ziemianin, hodowca, działacz gospodarczy

Był synem Artura (ok. 1836-1885) i Urszuli z Wilczewskich von Tallen. Studiował górnictwo na Uniwersytecie w Petersburgu. Choroba ojca zmusiła go jednak do przerwania studiów i objęcia w 1885 r. gospodarstwa w Szpetalu. W 1888 r. kupił za sumę 39 tys. rubli na publicznej licytacji majątek Nowa Wieś k. Lipna. W 1902 r. sprzedał majątek Nowa Wieś Stanisławowi Tomaszowi Gniazdowskiemu.

Był aktywnym działaczem Gubernialnego Towarzystwa Rolniczego w Płocku, a następnie Okręgowego Towarzystwa Rolniczego Ziemi Dobrzyńskiej. Jego majątek należał do wzorcowych w pow. lipnowskim, głównie w zakresie hodowli zwierząt. Od 1914 r. do śmierci był prezesem Rady Warszawskiego Syndykatu Rolniczego, a od 1918 r. – prezesem zarządu Fabryki Cykorii „Gleba” we Włocławku. Był założycielem bekoniarń w Czerniewicach.

W czasie najazdu bolszewickiego w sierpniu 1920 r., tylko dzięki pomocy miejscowych fernali, uratował swój dobytek przed grabieżą ze strony sowieców.

Ożeniony ok. 1880 r. z Emilią Wittke-Jeżewską (1863-1952), córką Anastazego, właściciela majątku Skrwilno, pozostawił synów: Artura Franciszka i Szcześniego oraz córki: Antoninę, żonę Feliksa Mieszkowskiego, właścicielkę po matce dóbr Skrwilno oraz Zofię, za Janem Czarnockim.

Pochowany na cmentarzu w Szpetalu Górnym.

AP Włocławek, Zbiór ksiąg wieczystych, sygn. 324; *Genealogia*, s. 181; <http://www.sejm-wielki.pl/b/9.65.60/24> VIII 2013; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=zdzis%3Baw++rutkowski/21> I 2014, gdzie nie ma jego córki; R. Kobendza, D.

Szymkiewicz, *Spis roślin okolic Szpetala Dolnego*, Pamiętnik Fizjograficzny 1918, t. 25, s. 1-21; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 95; R. Piotrowski, *Skrwileńskie dobra ziemskie w latach Polski międzywojennej*, Kronika Rypińska 1997, nr 7-8, s. 9; PRS, s. 178; RZD, t. 2, cz. 1, s. 115; SGKP, t. 7, s. 2002; Świecki-Wybult, *Mazowsze*, s. 136. 176; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 322; *Ziemia dobrzyńscy*, s. 494-395.

RYBACKI JERZY (*17 VII 1938 r. w Bodzanowie, pow. włocławski †18 VI 2006 r. w Toruniu), nauczyciel, społecznik (R 50)

Był Józefa i Marianny. Po wybuchu wojny mieszkał z rodzicami w Choceniu.

Po wojnie ukończył szkołę podstawowa, a następnie Zasadniczą Szkołę Metalowo-Energetyczną Centralnego Urzędu Szkolenia Zawodowego we Włocławku, którą ukończył z wynikiem bardzo dobrym w 1955 r. Jesienią tego roku rozpoczął naukę w Technikum Przemysłowo-Pedagogicznym w Kluczborku. Świadectwo ukończenia technikum oraz świadectwo dojrzałości otrzymał 25 czerwca 1958 r., uzyskując również tytuł zawodowy technika mechanizacji rolnictwa. Pracę nauczycielską podjął w 1958 r. w Zespole Szkół Mechanizacji Rolnictwa w Lipnie (obecnie Zespół Szkół Technicznych) na stanowisku wychowawcy internatu. Po roku pracy powierzono mu funkcję nauczyciela praktycznej nauki zawodu. W 1959 r. trafił do Oficerskiej Szkoły Lotniczej im. J. Krasickiego w Dęblinie, gdzie zdobył umiejętności obserwatora meteorologa rtg kodującego. Po odbyciu służby wojskowej powrócił do Zespołu Szkół Mechanizacji Rolnictwa w Lipnie ponownie na stanowisko nauczyciela praktycznej nauki zawodu. W 1961 r. podjął studia inżynierskie na Wydziale Mechanicznym Politechniki Poznańskiej na kierunku budowa maszyn, które ukończył w 1965 r. z tytułem inżyniera mechanika.

W 1963 r. podjął pracę nauczyciela teoretycznych przedmiotów zawodowych w Zasadniczej Szkole Zawodowej i Technikum Mechanicznym w Lipnie, gdzie w 1968 r. został zastępcą dyrektora szkoły. W dniu 1 września 1973 r. otrzymał tytuł nauczyciela dyplomowanego. W 1975 r. ukończył studia magisterskie na wydziale technologiczno-mechanicznym Politechniki Gdańskiej, gdzie uzyskał tytuł magistra inżyniera mechanika. W 1976 r. został dyrektorem Zespołu Szkół Mechanicznych w Lipnie. Rozbudował warsztaty szkolne, zbudował oddzielny budynek sali gimnastycznej oraz świetlicę szkolną.

W 1978 r. rozpoczął swoją pasję i przygodę z przyrodą, wstępując do Polskiego Związku Łowieckiego. Otrzymał przynależność do koła łowieckiego nr 54 „Łoś” w Lipnie, którego był prezesem przez przeszło dekadę. Uczestniczył w akcjach dokarmiania zwierząt łownych w okresie zimowym.

W 1988 r. po 30-letnim stażu pracy pedagogicznej przeszedł na emeryturę. Jako nauczyciel emeryt jeszcze przez 15 lat szkolił młodzież w Zespole Szkół Technicznych w Lipnie. Jednej placówce oświatowej poświęcił 45 lat pracy.

Był odznaczony m. in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1977), Złotym Krzyżem Zasługi (1964), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1981), Odznaką Honorową PCK (1984), Złotą Odznaką Związku Nauczycielstwa Polskiego (1984), Medalem

40-lecia PRL (1984), Złotą Odznaką „Za Zasługi dla Województwa Włocławskiego” (1984), Honorową Odznaką Rzemiosła (1986) i innymi. Rada Miejska w Lipnie uchwała z 27 września 2001 r. przyznała mu tytuł „Zasłużony dla Miasta Lipna”.

Miał dwóch młodszy braci: Mirosława i Wiesława. Żonaty z Barbarą, pozostawił córkę Danutę i syna Marcina, nauczyciela w jego szkole – Zespole Szkół Mechanicznych w Lipnie.

Autopsja (1990-2002); *Obywatele Lipna*, s. 114-117.

RYBACKI HENRYK CZESŁAW (*22 XII 1907 r. w Brooclyn (USA) †29 IV 1975 r. w Oborach), nauczyciel, kierownik szkoły w Ostrowitem k. Rypina i Oborach, uczestnik wojny obronnej 1939 r., jeniec niemieckich oflagów, społecznik (R 51)

Był synem Franciszka (ur. 1883 r. w Starym Rypinie) i Stanisławy z Kaźmierkiewiczów (ur. 4 II 1887). Rodzice jego wyjechali za Ocean „za chlebem”, jednak w czasie jego dzieciństwa powrócili i osiedlili się w Dulsku niedaleko Dobrzyń n. Drwęcą. Początkowo uczył się w szkole w Dulsku, bądź Radominie, po to, aby dalej kontynuować naukę w Państwowej Prebendzie Nauczycielskiej w Szafarni od 5 listopada 1920 r. do 13 czerwca 1922 r. W latach 1922-1928 był uczniem Państwowego Seminarium Nauczycielskiego Męskiego im. S. Staszica w Grudziądzu, gdzie 6 czerwca 1928 r. otrzymał świadectwo, upoważniające go do pracy w charakterze tymczasowego nauczyciela szkół powszechnych.

Pierwszą pracę nauczycielską podjął pracę w Szkole Powszechnej w Skrwilnie, gdzie w 1933 r. zdał egzamin praktyczny. Od 1 sierpnia 1928 r. do 15 czerwca 1929 r. odbył kurs w IX. Kursie Szkoły Podchorążych Rezerwy Piechoty w Śremie. W 1933 r. otrzymał stanowisko kierownika Szkoły Powszechnej w Ostrowitem k. Rypina, gdzie w krótkim czasie doprowadził do powstania i oddania do użytku w 1936 r. nowego obiektu szkolnego, zbudowanego przez mistrza mularskiego Stanisława Ciemieckiego z Rusinowa. Należał do Kasy Stefczyka. Aktywnie działał w różnych organizacjach rolniczych, był członkiem PSL. Należał także do Ochotniczej Straży Pożarnej.

W dniu 24 sierpnia 19039 r. został zmobilizowany przez RKU w Toruniu do 67. pułku piechoty jako dowódca kompanii strzeleckiej. Brał udział w kampanii wrześniowej, podczas której w dniu 19 września 1939 r. dostał się do niewoli niemieckiej i trafił do Oflagu Xa w Itzchae, gdzie przebywał od 10 października 1939 r. do 10 stycznia 1941 r. Potem, do 28 października 1941 r. był w Oflagu w Sandbosteli, następnie przez 6 miesięcy w Oflagu Xc w Lubece. Stamtąd przeniesiony do Oflagu IIC w Woldenbergu, gdzie pozostał aż zakończenia wojny. Tam uczestniczył m. in. w pracach obozowego Koła Nauczycielskiego, Koła Pułkowego 67. pp i innych przedsięwzięciach, np. od 23 lipca do 13 sierpnia 1944 r. uczestniczył w zorganizowanej olimpiadzie obozowej w ramach „Roku Olimpijskiego”.

Po wyzwoleniu obozu, w dniu 4 lutego 1945 r. skierował się w rodzinne strony i najpierw zatrzymał się w ukryciu, udając parobka, u siostry w Zbójnie. W dniu

2 marca otrzymał powołanie na kierownika szkoły w Ostrowitem i tu z zapałem podejmował różnorakie działania, od remontu i wyposażenia izb lekcyjnych, po działalność społeczną na wsi (budowa mleczarni, utwardzanie dróg i inne). Z poświęceniem i zapałem, tak jak przed wojną, skutecznie uczył matematyki, zyskując uznanie uczniów. Był udziałowcem Spółdzielni „Zgoda” w Kowalewie Pomorskim.

Po pewnym incydencie z niedostosowanym wychowawczo uczniem, został karnie przeniesiony do mniejszej szkoły, w nieodległych Oborach, gdzie w krótkim czasie pobudował nowy obiekt szkolny, rozwinął prace społeczne i koła zainteresowań, a przede wszystkim zyskał uznanie środowiska. Interesował się muzyką, głównie jazzem, po mistrzowsku grał na akordeonie, a przy tym pięknie śpiewał. Jego pasją było także rybołówstwo, które realizował na oborskim jeziorze.

Jako oficer rezerwy posiadał wiele odznaczeń.

Miał siostry; Feliksę, Annę, Barbarę i młodszego od siebie brata, Kazimierza.

Podczas pobytu w Skrwilnie poznał Elżbietę Orlikowską (ur. 1910), córkę Bernarda i Marianny z Kroemerów, z którą wziął ślub w kościele w Skrwilnie w dniu 27 grudnia 1930 r. Z tego związku urodził się syn Wiesław, jednak w krótkim czasie zmarli matka i syn. Tuż przed wybuchem wojny poznał Józefę Wilkowską, z którą wziął ślub dopiero 18 kwietnia 1945 r. w Liskowie k. Kalisza. Pozostawił z tego małżeństwa córkę Małgorzatę, zamężną Nowak i syna Stefana.

Pochowany na nowym cmentarzu w Oborach, skąd w 2008 r., już po śmierci żony, prochy przeniesiono do Pucka, gdzie mieszka córka.

AKO, Kronika Klasztoru, t. 2; CAW, sygn. Ap. 1005, Arkusz ewidencji personalnej; Idem, Orzeczenie komisji kwalifikacyjnej 67. pp z 13 VIII 1931 r.; Idem, uzupełnienie teczki personalnej H. Rybackiego; es., *Sukces Magdy z gminy Brzuze! Biografia jej autorstwa wśród najlepszych w Polsce*, <http://www.pomorska.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20130618/INNEMIA-STA08/130619087/25> VIII 2013; Kowalski-Zuchowski, *Szkola*, s. 101-102, gdzie mylna inf., iż urodził się i pochowany w Dulsku; P. Żulewska, *Henryk Rybacki – uczestnik „olimpiady za drutami” (1907-1975)*, praca na konkurs „Oni tworzyli naszą historię”, esej napisany pod kierunkiem A. Budzińskiej, www.kohr.kujawsko-pomorskie.pl/.../17_P_Zulewska_Henryk_Rybacki/ 25 VIII 2013.

RYBIŃSKI MACIEJ h. Radwan (*24 II 1784 r. w Sławucie na Wołyniu †17 I 1874 r. w Paryżu), generał, ostatni naczelny wódz powstania listopadowego, emigrant (R 52)

Był synem Michała i Rozalii z Golankiewiczów h. Wielądek. Młodzieńcze lata spędził w domu Eustachego Sanguszki. W 1805 r. wstąpił do armii francuskiej, a rok później został adiutantem Louisa Gabriela Suchet'a, późniejszego marszałka Francji. W 1807 r. przeszedł do armii Księstwa Warszawskiego, gdzie był kapitanem w 6. pułku piechoty. Uczestniczył w wojnie polsko-austriackiej 1809 r., a następnie w kampanii rosyjskiej Napoleona 1812 r. i kampanii saskiej 1813 r., gdzie walczył w bitwach pod Smoleńskiem, Mołajskiem oraz Lipskiem. W czasie ostatniej bitwy pod Lipskiem został wzięty do niewoli.

Dwa lata później w stopniu majora wstąpił do armii Królestwa Polskiego i po wybuchu powstania listopadowego w nocy 29/30 listopada 1830 r. dowodził najpierw 1. pułkiem piechoty liniowej, a później Dywizją Piechoty. Walczył w bitwach pod Wawrem, Tykocinem i Ostrołęką (26 maja 1831). Po zdobyciu Warszawy przez Rosjan we wrześniu 1831 r. awansował do stopnia generała dywizji. W dniu 10 września 1831 objął stanowisko naczelnego wodza powstania i był nim do 23 września 1831, kiedy to Sejm powstańczy w Płocku odwołał go za stanowiska. Po raz drugi wodzem naczelnym został 24 września i był nim do 5 października 1831 r., faktycznie zaś - dyktatorem powstania. Dowodził armią polską w czasie jej przemarszu od Modlina przez Słupno pod Płockiem do Szpetala pod Włocławkiem, gdzie nie usłuchał propozycji gen. J. Bema podjęcia walki z wojskami rosyjskimi na lewej stronie Wisły. Następnie skierował armię polską przez Lipno-Wymyślin-Rojewo-Rogowo-Rypin-Świdziebnię do zaboru pruskiego. W Rypinie i Świdziebni zwoływał rady wojenne i wydawał ostatecznie rozkazy, a w tej ostatniej „Oświadczenie” („*Oświadczenie. Wiadome już są światu całemu powody, który nieszczęśliwy lecz niczém i nigdy nieponękanym Naród polski pobudziły do powstania [...] (w Kwaterze Głównej w Świdziebnie Dnia 4-o M-ca Października 1831)*”). Był oskarżany o rokowania z gen. I. Paskiewiczem w sprawie kapitulacji powstania. W dniu 5 października 1831 r. przeszedł z 20-tysięczną armią granicę z Prusami w okolicach wsi Jastrzębie i Bachor niedaleko Świdziebni. Internowany wraz z armią, władzami powstańczymi z ostatnim prezesem Rządu, Narodowego Bonawenturą Niemojowskim oraz członkami Sejmu i licznymi politykami w zabudowaniach Klasztoru Franciszkanów w Brodnicy przy ul. Sądowej, gdzie przebywał do 12 października 1831 r. Następnie przez pewien czas stacjonował wraz z gen. J. Bemem w Elblągu, gdzie jego staraniem w kościele pod wezwaniem św. Mikołaja odbyło się nabożeństwo żałobne w intencji poległych w powstaniu listopadowym. Potem wyjechał do Paryża, gdzie w 1843 r. założył Stronnictwo Wojskowe.

Pozostawił po sobie opracowanie autobiograficzne *Moje przypomnienie od urodzenia oraz wydarzenia w Polsce w latach 1830 i 1831*, napisane w 1832 r., przechowywane w we wrocławskim Ossolineum.

M. Krajewski, *Ostatnie chwile powstania listopadowego na ziemi dobrzyńskiej*, Ziemia Dobrzyńska, t. 1: 1989, s. 33-62; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 161-162; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 202; S. Przewalski, *Generał Maciej Rybiński, ostatni wódz naczelny powstania listopadowego, 1784-1874*, Wrocław 1949; PRS, s. 179; M. Tarczyński, *Generalicja powstania listopadowego*, Warszawa 1980, s. 392; Z. Zacharewicz, *Rybiński Maciej*, PSB, t. 33/3: 1992, s. 340-348, gdzie obszerna bibliografia.

RYBIŃSKI ZYGMUNT, ps. „Grot” (*10 VIII 1923 r. w Rojewie pod Rypinem), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej i antykomunistycznej (R 53)

Był synem Romana i Czesławy z Ruszkowskich. Urodził się w rodzinie chłopskiej. W latach drugiej wojny światowej w okolicach Rogowa, obok Narcyza Kozłowskiego, był jednym z założycieli Tajnego Związku Młodzieży Wiejskiej „Młody Las”. Pracował wówczas w gospodarstwie rolnym swoich rodziców. Później

prowadził tajne nauczanie, ostrzegał przed konfidencjami i tzw. łapankami, mającymi na celu wywóz polskiej młodzieży na przymusowe roboty do Niemiec.

Po wyzwoleniu spod okupacji hitlerowskiej, w marcu 1945 r. został wcielony do Ludowego Wojska Polskiego i skierowany do Oficerskiej Szkoły Artylerii w Chełmie Lubelskim. Wraz z innymi podchorążymi nawiązał kontakt z konspiracyjną organizacją podziemną „Wolność i Niepodległość”, działającą na Lubelszczyźnie. W listopadzie 1945 r. został aresztowany. W czasie transportu do Lublina, w grudniu 1945 r. zbiegł.

W lutym 1946 r. osiedlił się w Pszczółkach pod Gdańskiem, gdzie podjął pracę w urzędzie gminnym. Był działaczem Zarządu Powiatowego „Wici” i członkiem Zarządu Powiatowego Polskiego Stronnictwa Ludowego w Gdańsku. Wraz z członkami gdańskiego PSL wiosną 1947 r. zorganizował ucieczkę prezesa Zarządu Głównego PSL i wicepremiera w Tymczasowym Rządzie Jedności Narodowej, Stanisława Mikołajczyka do Stanów Zjednoczonych. Podejrzany o udział w tej akcji, został aresztowany przez Urząd Bezpieczeństwa w Gdańsku. Nie przyznał się jednak do winy i po roku został zwolniony z więzienia.

W latach 1960-1965 ukończył Wydział Prawa Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. Od 1950 r. mieszkał w Sztumie i prowadził kancelarię radcy prawnego.

Gałkowski-Piotrowski, *Rogowo*, s. 291-292, 416; N. Kozłowski, *Tajny Związek Młodzieży Wiejskiej „Młody Las”*, Gdańsk 1995, s. 5.

RYCHLEWSKI ZYGMUNT (*29 VI 1924 r. w Podwołoczyskach (Ukraina) †25 VII 1989 r.), nauczyciel, instruktor harcerski, dyrygent, organizator życia muzycznego w Rypinie (R 54)

W rodzinnej miejscowości uczęszczał do szkoły powszechnej, a I klasę gimnazjum ukończył w Tarnopolu. Po zajęciu tych terenów w 1939 r. przez Rosję sowiecką, ukończył VII i VIII klasę 10-letniej szkoły radzieckiej. W latach 1942-1944 podjął pracę zawodową na stacji kolejowej. Pod koniec drugiej wojny światowej służył w Ludowym Wojsku Polskim, sformowanym na terenie ZSRR. Przeszedł szlak bojowy aż do Berlina.

Po wojnie ukończył Oficerską Szkołę Kapelmistrzów Wojskowych w Warszawie. W latach 1950-1954 pracował w Oficerskiej szkole Łączności Przewodowej jako kapelmistrz orkiestry wojskowej.

W 1954 r. w stopniu porucznika wystąpił z wojska i podjął pracę pedagogiczną jako nauczyciel śpiewu i muzyki w Szkole Podstawowej nr 1 w Rypinie. Tu angażował się także do pracy harcerskiej i w 1960 r. założył Artystyczną Drużynę Harcerską im. S. Moniuszki. W 1978 r. ukończył wyższe studia zawodowe na WSP w Bydgoszczy. Przez szereg lat prowadził trzygłosowy chór szkolny, zespół pieśni i tańca, zespół muzyczny oraz szkolną orkiestrę dętą przy Szkole Podstawowej nr 1 Rypinie. Był autorem muzyki do hymnu tej szkoły.

Od 1962 r. do grudnia 1985 r., po Leonie Jasienieckim, dyrygował orkiestrą rypińskiej Ochotniczej Straży Pożarnej w Rypinie. Następnie był dyrygentem orkiestry dętej przy Rypińskich Zakładach Przemysłu

Okrętowego oraz chórem „Lutnia”. W czerwcu 1965 r. na eliminacjach wojewódzkich chór ten uzyskał „Złoty Laur”. W połowie lat 50. XX w. był założycielem chóru ZNP. Był aktywnym instruktorem harcerskim i doszedł do stopnia harcmistrza. W 1982 r. przeszedł na emeryturę.

Był odznaczony m. in.: Odznaką Grunwaldzką (1946), Medalem za Warszawę 1939-1945 (1946), Medalem za Odrę, Nysę, Bałtyk (1946), Medalem za Berlin (1973), Medalem Zwycięstwa i Wolności (1975). Był uhonorowany tytułem „Zasłużony dla Miasta Rypina”. Pozostawił córkę Marię, zamężną Borowska. Pochowany na cmentarzu parafialnym w Rypinie.

AUM Rypin, *Księga Zasłużonych dla Miasta Rypina*; T. Bojanowski, *Spółeczny ruch kulturalny*, Ziemia Rypińska, Jednościówka Towarzystwa Miłośników Rypina, kwiecień 1975, s. 4; Gałkowski-Piotrowski, *Kalendarium*, s. 426; Krajewski, *Rypinie*, s. 185, 193; Mirecki, *Lutnia*, s. 20; R. Piotrowski, H. Jarzembowska, *Krótki rys historyczny orkiestry dętej Ochotniczej Straży Pożarnej w Rypinie*, [w:] *Jubileusz 100-lecia Ochotniczej Straży pożarnej w Rypinie (1881-1981)*. *Informator*, (Rypin 1981), s. 11; *Rypin w PRL*, s. 520, 656, 819; *Szkola Podstawowa nr 1 im. mjra Henryka Sucharskiego w Rypinie*, pod red. J. Anuszewskiego i P. Gałkowskiego, Rypin 1998, s. 94, 188-189; Tablica nagrobna na cmentarzu w Rypinie; Zielińska, *Historia*, s. 49-51.

RYCHLICKI ANTONI (†po 1860 r.), proboszcz skrwileński

Proboszczem skrwileńskim został w dniu 6 czerwca 1856 r., po zmarłym w Skrwilnie ks. Wróblewskim, przechodząc z Karnkowa k. Lipna i pozostał na tej funkcji do 1860 r. W stosunkowo krótkim czasie przeprowadził remont świątyni, powiększył cmentarz i ogrodził go drewnianym parkanem. Bronił praw parafii skrwileńskiej do przynależnych mu jeszcze wówczas lasów, łąk, jeziora, pańników i dziesięciny na Chraponi, bowiem posiadała ona w tym czasie jeszcze w 18 włók gruntu.

Parafię Skrwilno opuścił w 1860 r.

Piotrowski, *Skrwilno*, s. 167; Piotrowski, *Skrwilno i okolica*, s. 210; W. Załuski, *Skrwilno*, Tygodnik Polski 1900, nr 33, s. 672, nr 34, s. 691.

RYCHLICKI CZESŁAW (*29 V 1939 r. w Golubiu), kapłan rzymskokatolicki, prof. dr hab. nauk teologicznych, teolog, organizator szkolnictwa wyższego (R 55)

Szkołę podstawową i Liceum Ogólnokształcące ukończył w rodzinnym mieście. Po uzyskaniu matury w r. 1957 odbył sześcioladne studia filozoficzno-teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym w Płocku, gdzie 23 czerwca 1963 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Po święceniach pracował przez rok jako wikariusz w parafii Biała k. Płocka. Następnie skierowany został na studia specjalistyczne z teologii dogmatycznej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, gdzie uzyskał magisterium z teologii. Od stycznia 1966 r. kontynuował studia specjalistyczne z teologii dogmatycznej na Papieskim Uniwersytecie „Gregorianum” w Rzymie, studiując paralelnie w Papieskim Instytucie Biblijnym i Papieskim Instytucie Nauk Wschodnich. W okresie studiów rzymskich odbył naukę języków: włoskiego w Instytucie „Dante Aligheri” w Rzymie;

francuskiego w „L'Institut Catholique” i na „L'Alliance Française” w Paryżu oraz języka niemieckiego na „Goethe Institut” w Niemczech i języka hiszpańskiego w Rzymie i w Hiszpanii. Studia na „Gregorianum” ukończył uzyskaniem doktoratu nauk teologicznych, w zakresie teologii dogmatycznej w listopadzie 1970 r. Po zakończonych studiach prowadził prace badawcze w zakresie teologii na Uniwersytecie we Freiburgu im Breisgau oraz na Papieskim Uniwersytecie w Salamance. W Salamance wszedł w bliższy kontakt z Centrum Ekumenicznym Jana XXIII, istniejącym przy tym Uniwersytecie. Po powrocie do Polski jesienią 1971 r., objął wykłady z teologii dogmatycznej i ekumenizmu w Wyższym Seminarium Duchownym w Płocku.

W kwietniu 1972 r. biskup płocki erygował Soborowe Studium Teologiczno-Pastoralne, zlecając jemu jego organizację. Na mocy umowy z Akademią Teologii Katolickiej w Warszawie (obecnie Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego) i Ministerstwem Szkolnictwa Wyższego zostało ono włączone do Wydziału Teologicznego, jako punkt konsultacyjny ATK w Warszawie. Został powołany na pierwszego dyrektora tej instytucji i pełnił tę funkcję do 30 czerwca 2001 r. W 1972 r. rozpoczął także wykłady na Wydziale Teologicznym ATK w Warszawie na stanowisku adiunkta. W latach 1978 i 1979 uczestniczył w międzynarodowych sympozjach teologicznych w Rzymie i Berlinie, w 1979 r. w VIII Międzynarodowym Kongresie Mariologicznym i XV Kongresie Maryjnym w Saragossie, zaś w 2002 r. w Międzynarodowym Sympozjum w Madrycie „Kościoł w Europie”, a w dniach 30 marca – 1 kwietnia 2006, brał czynny udział w Oficjalnym Światowym Seminarium „Procesu Bolońskiego”, nt.: „*The Cultural Heritage and Academic Values of the European University and the „European Higher Education Area”*”, zorganizowanym przez Stolicę Apostolską we współpracy z Konferencją Rektorów Papieskich Uniwersytetów, Papieskiej Akademii Nauk, UNESCO-CEPES, Rady Europy, pod patronatem Komisji Europejskiej.

W wyniku reorganizacji terytorialnej Kościoła w Polsce w dniu 25 marca 1992 r. i utworzeniu diecezji w Toruniu podjął również wykłady z teologii dogmatycznej w nowo utworzonym Wyższym Seminarium Duchownym. Po uzyskaniu habilitacji z nauk teologicznych był kierownikiem Katedry Katechezy Rodzinnej na Wydziale Teologicznym ATK (UKSW w Warszawie), skąd uzyskał tytuł naukowy profesora nauk teologicznych.

Obok wspomnianych zajęć dydaktycznych i działalności organizacyjnej na zlecenie Sekretariatu Episkopatu Polski ds. Ekumenizmu w latach 1980-82 prowadził rozmowy ze Starokatolickim Kościołem Mariawitów w Płocku nt. wzajemnego uznania ważności chrztu. W dniu 25 stycznia 1989 r. został powołany przez Prymasa Polski na członka I Komisji Przygotowawczej do II Synodu Plenarnego.

Z upoważnienia biskupa płockiego w 2000 r. prowadził rozmowy z władzami UKSW w Warszawie i Kongregacją Wychowania Katolickiego w Watykanie w sprawie afiliowania Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku do Wydziału Teologicznego UKSW. Umowa między uczelniami została podpisana w maju 2000 r.

W związku z utworzeniem Wydziału Teologicznego na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, na podstawie porozumienia między Uczelniami (UKSW – UMK), z dniem 1 września 2001 r. przeniósł się na Uniwersytet w Toruniu, aby wzmocnić jego kadre naukowo-dydaktyczną. Zarówno w Uniwersytecie Kardynała S. Wyszyńskiego w Warszawie, jak i w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu był członkiem senatów tych uczelni. W czerwcu 2001 r. został powołany na konsultora i sekretarza Rady Naukowej Konferencji Episkopatu Polski. Od 1 stycznia 2002 r. został włączony do Polskiego Komitetu Doradczego Międzynarodowego Przeglądu Teologicznego „Communio”, zaś od 2005 r. został członkiem Rady Naukowej Roczników Teologicznych KUL.

Jako sekretarz Rady Naukowej KEP brał czynny udział w powołaniu Komitetu Nauk Teologicznych Polskiej Akademii Nauk i w kwietniu 2003 r. został wybrany na członka Komitetu Nauk Teologicznych tej Akademii. W dniu 5 czerwca 2003 r. został mianowany członkiem korespondentem Papieskiej Akademii Teologicznej w Watykanie, a 9 stycznia 2007 r. akademikiem zwyczajnym tej Akademii. W czerwcu 2004 r. wszedł w skład Uniwersyteckiej Komisji Akredytacyjnej. W dniu 13 lutego 2006 r. został powołany na konsultora ds. studiów na kierunkach nauk kościelnych w Radzie Głównej Szkolnictwa Wyższego. Jest kierownikiem Zakładu Teologii Dogmatycznej i Ekumenizmu na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Wydał drukiem łącznie ponad 100 publikacji, w tym m. in.: *Cristologia negli scritti di Andrea Frycz Modrzewski – il precursore dell'ecumenismo* (1970), *Sakramentalny charakter przymierza małżeńskiego. Studium teologiczno-dogmatyczne* (1997), *Wielki Jubileusz Roku 2000. Sens-Przesłanie-Symbolika* (2000), *Wiara-Nadzieja-Miłość wobec wieczności. Z zagadnień współczesnej eschatologii* (2001), *Struktury i kadra naukowo-dydaktyczna na Wydziałach Nauk Kościelnych w Polsce* (2002), *Bóg jest miłością. Refleksja nad encykliką Benedykta XVI* (2006), *Veritas cum caritate – intellegentia cum amore* (2011).

podejmuje także problemy
Znaczące dla problematyki teologii są też jego publikacje: *Katechizm Kościoła katolickiego jako narzędzie współczesnej ewangelizacji*, *Niedziela* 27 (32), 1995; *Zbawcza sytuacja dzieci zmarłych bez chrztu*, *Theologica Thoruniensia* 3 (2002); *Pytanie o człowieka w zjednoczonej Europie*, *Niedziela. Głos z Torunia* 1 (420) R. 46 (5. 01. 2003); *Podstawa wartości w kulturze*, w: *Semel Deo dedicatum non est ad usum humanos ulterius transferendum* (Warszawa 2004), s. 695-718; *Teologia accademica in Polonia alle soglie del XXI secolo*, [w:] *Kościół w życiu publicznym*, *Teologia polska i europejska wobec nowych wyzwań*, t. 1, *Lublin* 2004, s. 437-445; *Aktualne wyzwania społeczno-kulturowe jako podstawa dla miejsca nauk o rodzinie w strukturze studiów*, *ISNaR*, 30. 10. 2006 r.

Autopsja (1985-2014); http://alpha.bn.org.pl/search*pol/29.03.2013; <http://www.rychlicki.org/tekst/znani/czeslaw.pdf/29.03.2012>; <http://www.teologia.umk.pl/index.php/explore/navigations/split-menu/14-sample-data-articles/29.03.2013>; <http://www.wydawnictwo.plock.pl/?autor=11/29.03.2013>; A. Łach, *Wyróżnienie dla płockiego dogmatyka*, *Ks. prof. Rychlicki*

profesorem PAT w Watykanie, Niedziela Ogólnopolska 2010, nr 10, s. 9; *Pracownicy UMK*, s. 594; *Teologia winna służyć człowiekowi*, rozm. A. Łach, Niedziela Ogólnopolska 2003, nr 31; L. Żuchowski, *Teolog z ziemi dobrzyńskiej. Książdz profesor Czesław Rychlicki*, Rocznik Dobrzyński, t. 2: 2009, s. 462-463; Item: L. Żuchowski, *Miasto nadgraniczne. Szkice i materiały z historii Golubia-Dobrzyń*, Golub-Dobrzyń 2013, s. 258-263.

RYGLEWICZ JAN (*5 II 1869 r. w Płońsku †29 VI 1940 r. w obozie Stutthof), kapłan rzymskokatolicki, kanonik kolegiaty pułtuskiej, proboszcz w Bożewie, Działyniu, Rogowie i Lipnie, ofiara zbrodni niemieckich (R 56)

Był synem Jacka i Weroniki z Waślińskich. Wyświęcony na kapłana w dniu 6 lutego 1892 r. Od 27 lipca 1904 r. pracował jako proboszcz w Bożewie, dekanat sierpecki. Od 1909 r. był proboszczem w Działyniu, a od 1912 r. – proboszczem w Rogowie, dekanat rypiński. W tym czasie reprezentował radykalną postawę skierowaną przeciwko zaborcy carskiemu. Na czele zorganizowanej przez siebie pielgrzymki poszedł do Sanktuarium Maryjnego w Skępem, z chorągwią przedstawiającą wizerunek Matki Boskiej i jednogłowego orła z napisem „Boże, zbaw Polskę”. W 1916 r. wszedł do komisji gminnej w Rogowie, Rady Opiekuńczej Powiatu Rypińskiego razem z Henrykiem Napiórkowskim i Stanisławem Gawskim. Także w okresie pierwszej wojny światowej angażował się do działalności Polskiej Macierzy Szkolnej. W sierpniu 1916 r. został wiceprezesem koła PMSz w Rogowie, liczącego 39 członków. Koło to prowadziło czytelnię i bibliotekę, a także organizowało odczyty i przedstawienia teatralne.

W dniu 10 września 1923 r. został odznaczony godnością honorowego kanonika kolegiaty pułtuskiej. Od 11 sierpnia 1924 r. był proboszczem i dziekanem w Lipnie, gdzie angażował się do różnych przedsięwzięć społecznych. W 1925 r. zainicjował powstanie komórki Polskiego Czerwonego Krzyża. W czerwcu 1931 r. spotykany był m. in. w honorowym Komitecie obchodów 50-lecia Ochotniczej Straży Pożarnej w Lipnie.

W Lipnie w dniu 23 października 1939 r. został aresztowany przez miejscowy Selbstschutz i następnego dnia wraz z grupą księży z tego powiatu przewieziony do toruńskiego Fortu VII. W dniu 10 stycznia 1940 r. przeniesiony został do obozu Stutthof, gdzie zmarł jako numer obozowy 8884.

Zwłoki jego pochowano na cmentarzu w Gdańsku-Wrzeszczu ZASPA, przy ul. Chrobrego 80 pod numerem grobu 508.

W rocznicę 90-lecia powstania Polskiego Czerwonego Krzyża w Lipnie posadzono 90 dębów. Jeden z nich posadzony został w Parku Miejskim w Lipnie i nosi imię „Księdza kanonika Jana Ryglewicza”.

A. Chudy, *Okoliczności śmierci ks. kan. Jana Ryglewicza*, Kierunki 1978, nr 42, s. 11; *Czernikowo*, s. 304; W. Gajdus, *Nr 20998 opowiada*, Kraków 1962, s. 298; Gałkowski-Piotrowski, *Rogowo*, s. 292; Z. Gózdź, *Jan Ryglewicz*, *Gazeta Lipnowska*, nr 17: 1994, s. 4; Goźdz-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 43, 53-54; http://www.umlipno.pl/pl/news2.jubileuszowy_dab_w_lipnie.502.html /25 VIII 2013; Jezierska, *Transporty*, s. 170, tu mylnie data pochowania ks. Ryglewicza na ZASPIE – 24 czerwca 1940 r.; D. Kostecka, *Z kart historii naszego regionu. Początki Polskiego Czerwonego Krzyża*, <http://terazlipno.pl/?page=24&show=1548>

/25 VIII 2013; M. Krajewski, *Duchowni Pomorza Gdańskiego*, Kierunki 1978, nr 20, s. 5; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 138, 140; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 324; Kubicki, *Bojownicy*, s. 614; Librowski, *Ofiary*, s. 13, tu mylnie, że zmarł w Sachsenhausen; *Lista męczenników*, s. 2; MPP 1951, s. 39; Piotrowski, *Słownik*, s. 208; Szoldrski, *Martyrologium*, s. 221; Świecki-Wybułt, *Mazowsze*, s. 139, 161; Uzarowicz, *OSP*, s. 8.

RYKACZEWSKI LEON h. Dołęga (*18 IV 1886 r. w Bądzynie nad Wkrą †na pocz. 1940 r. w okolicach Królewca), ziemianin, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, społecznik, ofiara zbrodni niemieckich (R 57)

Był synem Cypriana (zm. 20 IV 1885), powstańca 1863 r., właściciela majątku Bądzyn w pow. mławskim i Marii z Nadratowskich h. Nabram (zm. 28 X 1915) z Przeradza Małego, pow. mławski. Rodzina wywodziła się z Rykaczewa w pow. ciechanowskim. Dziadek, Jan Łukasz Rykaczewski, ożeniony z Marią z Rostkowskich h. Dąbrowa, był ostatnim z Rykaczewskich, gospodarującym w rodzinnym gnieździe. Brat ojca, Zefiryn Rykaczewski osiadł w Mieszkach Wielkich, pow. ciechanowski, a Cyprian gospodarzył w Bądzynie, majątku swej siostry, Karoliny Kowalskiej. Po jej śmierci stał się właścicielem tego majątku. W 1863 r. wziął udział w powstaniu styczniowym na północnym Mazowszu.

Leon najmłodsze lata spędził w Bądzynie. Do gimnazjum uczęszczał w Płocku. Po ukończeniu nauki, praktykę rolną odbył w majątku Łochów nad Liwcem k. Węgrowa, należącym do Kurnatowskich. W 1904 r. owdowiała matka wraz z nim i siostrą, Marią sprzedała Bądzyn i zakupiła od Konstantego Jabłońskiego Parzeń w pow. plockim. Wówczas zajął się prowadzeniem gospodarstwa w Parzeniu.

W czasie pierwszej wojny światowej, podejrzany o działalność niepodległościową, został aresztowany przez niemieckie władze okupacyjne i osadzony w więzieniu w Płocku. Pozostawiony bez gospodarza majątek w czasie aresztu podupadł. Po powrocie z więzienia sprzedał Parzeń i zakupił mniejszy majątek Żukowo w pow. plockim z dóbr Ludomira Wernika o powierzchni 162 ha.

W 1920 r., mając 34 lata, wstąpił jako ochotnik do 4. szwadronu 201. Pułku Szwoleżerów Mazowieckich. Brał udział w działaniach osłonowych od Bugu aż po przedmieścia Warszawy. W przełomowym momencie bitwy warszawskiej uczestniczył w szarży pod Żurominkiem, a potem w działaniach pościgowych za bolszewikami.

Po zakończeniu wojny polsko-bolszewickiej ożenił się z Heleną Maciejowską i wszedł w ten sposób w posiadanie majątku Suszewo na ziemi dobrzyńskiej. Prowadził aktywną działalność społeczną. Chętnie włączał się w prace społeczne na rzecz okolicznych włościan. Prowadził szkolenie gospodarzy z zakresu hodowli zwierząt i uprawy roślin. Był prezesem kółka rolniczego w Ostrowitem k. Lipna, członkiem Lipnowskiego Oddziału Związku Ziemian. Współpracował z proboszczem Ostrowitego, ks. Józefem Gołembowski (1904-1942), wspomagając Akcję Katolicką. Wspierał proboszcza w budowie parafialnego Domu Katolickiego. W czerwcu 1937 r. uczestniczył z żoną w pielgrzymce ziemiańskiej na Jasną Górę.

W dniu 24 października 1939 r. został aresztowany przez Niemców na fikcyjnym zebraniu ziemian w Lipnie. Potem wywieziony do obozu Rudau w okolicy Królewca, gdzie zaginął bez wieści. Ostatni list rodzina otrzymała w połowie grudnia 1939 r. Informował w nim, że przewożą ich w inne miejsce, o którym zawiadomi w następnym liście, ale kolejny list już nigdy nie nadszedł.

Miał siostrę, Marię Magdalenę (1800-21 I 1905).

W dniu 26 listopada 1921 r. w kościele parafialnym w Lipnie wziął ślub z Heleną Jadwigą z Maciejowskich h. Ciołek (15 XII 1899-20 XII 1969), absolwentką Żeńskiego Gimnazjum Realnego Władysławy Aspisy we Włocławku (R 53). Pozostawił syna Zbigniewa.

Po jego aresztowaniu żona wraz z synem Zbigniewem została wyrzucona z majątku i pozbawiona środków do życia. Podjęła pracę w ogrodnictwie w Płocku, a syn Zbigniew zbiegł do GG, gdzie pracował w charakterze magazyniera w polskim majątku Tokary w pow. sokołowskim.

Pamiętkową tablicę poświęconą pamięci ojca i 31 innych ziemian pow. lipnowskiego zamordowanych przez Niemców w dniu 1 czerwca 2000 r. ufundował i odsłonił w lipnowskim kościele farnym w Lipnie syn Zbigniew.

Epstein-Górzyński, *Spis*, s. 61; Z. Gózdź, *Pamiętkowa tablica*, *Gazeta Lipnowska*, nr 41: 2000, s. 10; Jasiewicz, *Lista*, s. 905; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 99; Piotrowski, *Słownik*, s. 208; Z. Rykaczewski, *Rykaczewski Leon*, [w:] *Ziemianie*, cz. 10, s. 106-108; Tablica Lipno; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 395.

RYKACZEWSKI ZBIGNIEW h. Dołęga ps. „Wir” (*19 IV 1925 r. w Żukowie), żołnierz Armii Krajowej, lekarz weterynarii, kustosz pamięci zamordowanych przez Niemców ziemian

Syn Leona (1886-1940) i Heleny Jadwigi z Maciejowskich h. Ciołek (1889-1969). Po aresztowaniu przez Niemców ojca w dniu 24 października 1939 r. i następnie jego zamordowaniu, został z matką wyrzucony z majątku Suszewo k. Lipna. Matka schroniła się w Płocku, a on uciekł do Generalnego Gubernatorstwa, gdzie znalazł pracę w charakterze magazyniera w polskim majątku Tokary w pow. sokołowskim, administrowanym wtedy przez Kazimierza Klimkiewicza z Biskupina, żołnierza AK, ps. „Kłos”. W czasie wojny był żołnierzem AK, zaprzysiężony w Karczewie, przyjął przyjął pseudonim „Wir” i został żołnierzem odtworzonego szwadronu 11. Pułku Ułanów Legionowych. Po wojnie w dniu 10 lipca 1945 r. świadectwo dojrzałości otrzymał w Liceum Ogólnokształcącym im. St. Małachowskiego w Płocku. W dniu 15 listopada 1950 r. został absolwentem Wydziału Medycyny Weterynaryjnej Uniwersytetu Wrocławskiego. W czasie studiów należał do PSL Stanisława Mikołajczyka.

Początkowo pracował jako kierownik Państwowego Zakładu Leczniczego dla Zwierząt w Aleksandrowie Kujawskim (1951-1956), a następnie był kierownikiem Wojewódzkiej Lecznicy dla Zwierząt w Toruniu. W 1990 r. przeszedł na emeryturę.

Był członkiem NSZZ „Solidarność”. Przez całe lata nosił w sercu pamięć po zamordowanym przez Niemców ojcu i innych ziemianach pow. lipnowskiego. W

związku z tym był inicjatorem upamiętnienia zamordowanych przez Niemców ziemian pow. lipnowskiego. W 2000 r. w kościele pw. Wniebowzięcia NMP w Lipnie ufundował pamiętkową tablicę, poświęconą pamięci swego ojca i innych ziemian zamordowanych przez Niemców na początku okupacji. W dniu 1 czerwca 2000 r. tablicę odsłonił i poświęcił bp. Roman Andrzejewski, krajowy duszpasterz rolników. Odczytał nazwiska zamordowanych: Władysław Bejger, Waclaw Dmochowski, Wincenty Dobrzeńcki, Jerzy Dрамиński, Władysław Duszyński, Bernard Duszyński, Witold Duszyński, Marian Górecki, Bolesław Grochulski, Bohdan Juskiewicz, Stanisław Karnkowski, Władysław Kawęczyński, Stanisław Landie, Jan Linowski, Władysław Lipczyński, Czesław Majer, Władysław Niedźwiedzki, Jan Mieczysławski, Eugeniusz Olszewski, Jerzy Ostrowski, Julian Paterkowski, Roman Petlik, Eugeniusz Pomirski z synem, Artur Rutkowski, Leon Rykaczewski, Bronisław Turant, Wincenty Turant, Janusz Tymieniecki, Wojciech Tymieniecki, Stanisław Wielgus i Józef Żychliński. W imieniu pomordowanych ziemian lipnowskich ufundował i ofiarował dla kościoła w Lipnie portret papieża Jana Pawła II.

W dniu 12 września 1959 r. wziął ślub z Izabelą Katarzyną Stec (ur. 23 III 1928), mgr farmacji, absolwentką Uniwersytetu Wrocławskiego. Ma dzieci: Tomasza (ur. 1 VII 1960), lekarza weterynarii, absolwenta Akademii Rolniczej we Wrocławiu; Zbigniewa Adama (ur. 3 IX 1961), mgr inż. budownictwa lądowego, absolwenta Politechniki Wrocławskiej; Wojciecha (ur. 19 V 1863), mgr farmacji, absolwenta Akademii Medycznej w Katowicach.

<http://www.genealogia.okiem.pl/foto2/displayimage.php?pid=21524/3> II 2014; Z. Rykaczewski, *Rykaczewski Leon*, [w:] *Ziemianie*, cz. 10, s. 107-108; Tablica Lipno. M. S. Zieleśkiewicz, *Intelligenzaktion, Flurbereinigung, Direkteaktion*, <http://www.polishclub.org/2013/10/26/michal-st-de-ziesleskiewicz-intelligenzaktion-flurbereinigung-direkteaktion/3> II 2014.

RYMARKIEWICZ AUGUSTYN (†16 IV 1863 r. pod Koziółkiem k. Skępego), kleryk w zgromadzeniu Ojców Bernardynów, kapelan oddziału powstańczego w 1863 r., ofiara insurekcji
W czasie powstania styczniowego był klerikiem u Ojców Bernardynów w Skępem. Za wiedzą miejscowego gwardiana wstąpił do oddziału Teofila Jurkowskiego, który formował się wiosną 1863 r. lasach k. Skępego i był tam kapelanem na zasadzie *fratres cleri* (brata duchownego). W dniu 16 kwietnia 1863 r. poniósł śmierć w potyczce pod Koziółkiem k. Skępego. Jego zwłoki pochowano wraz z 15 poległymi partyzantami w dniu 19 kwietnia tego roku na cmentarzu w Ligowie. Pogrzebem ofiar, na podstawie zezwolenia Sądu Policji Prostej Okręgu Lipnowskiego, zajął się proboszcz ligowski, ks. Ignacy Małkiewicz.

Krajewski, *Posiew wolności*, s. 233, 309, 320; Krajewski, *Powstanie*, s. 105, 113-115; Śliwiński, *Sankturaium Skępem*, s. 109-110, gdzie jednak mylna data bitwy pod Koziółkiem jako 19 kwietnia 1863 r., nadto autor zapewne pomylił ją z datą pogrzebu ofiar w Tłuchowie.

RZEKOŃSKI JERZY (*10 VI 1956 r. w Wielgiem k. Lipna), nauczyciel, dyrektor szkoły, radny, społecznik (R 59)

Syn Kazimierza i Krystyny z Rogalskich. Uczęszczał do Szkoły Podstawowej w Wielgiem. W latach 1971-1976 był uczniem Zespołu Szkół Rolniczych w Wymyślinie, gdzie otrzymał świadectwo dojrzałości. W 1976 r. podjął studia wyższe w Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie, którą ukończył w 1981 r. z dyplomem mgr inż. rolnictwa.

W 1981 r. podjął pracę w SKR Skępe, a od 1982 r. do chwili obecnej jest nauczycielem w Zespole Szkół Rolniczych w Dobrzyniu n. Wisłą. W 1988 r. powołany został na stanowisko wicedyrektora szkoły, a od 1997 r. 2008 r. pełnił funkcję dyrektora placówki. Następnie przez 1 rok był wicedyrektorem tej szkoły. W 2002 r. otrzymał tytuł nauczyciela dyplomowanego. Podnosił swoje kwalifikacje, kończąc studia podyplomowe z zakresu zarządzania oświatą i zarządzania agrobiznesem.

W swojej pracy zawodowej dał się poznać jako dobry organizator, potrafiący integrować nauczycieli, rodziców i innych pracowników szkoły, w celu realizacji zamierzeń dydaktyczno-wychowawczych. Jednym z ważnych przedsięwzięć owocnej współpracy z radą rodziców szkoły, był zakup samochodu do nauki jazdy dla uczniów. Podjął współpracę z samorządami gminnymi w Wielgiem i Dobrzyniu, które wspomogły zakup autokaru dla szkoły, dzięki czemu można było właściwie realizować praktyki zawodowe oraz młodzież mogła brać udział w różnego rodzaju wyjazdach turystycznych i sportowych. Dla najlepszych uczniów szkoły organizowane są wycieczki nagrodowe, wyjazdy na koncerty, spektakle teatralne. Radni gminy wsparli finansowo pomysł budowy placu manewrowego do nauki jazdy. Szkoła jest jedną z nielicznych placówek, które przedstawiają dodatkową bogatą ofertę zagospodarowania wolnego czasu dla młodzieży.

Zespół Szkół jest szkołą środowiskową nierozzerwalnie związaną z Dobrzyniem, dlatego też tak ważna jest współpraca z władzami samorządowymi miasta i gminy. Nauczyciele i młodzież zawsze biorą aktywny udział we wszelkiego rodzaju przedsięwzięciach realizowanych na terenie miasta i gminy takich, jak: uroczystości państwowe, kościelne, dożynki. Szkoła brała aktywny udział w organizacji obchodów 770-lecia miasta Dobrzynia nad Wisłą, a także dożynek diecezjalnych, które odbyły się w 2001 r. Uczniowie przygotowują wystawy oraz stoły świąteczne. Praktyki zawodowe dla uczniów realizowane były w atrakcyjnych ośrodkach wczasowych w Krynicy Morskiej i Zakopanem. W szkole od 2003 r. organizowane są dla uczniów sympozja naukowe, które cieszą się wielkim zainteresowaniem, ponieważ staramy się przygotować ofertę na wysokim poziomie merytorycznym.

W swojej pracy zawodowej podkreślał, że „*siła dyrektora szkoły oparta jest przede wszystkim na dobrze przygotowanej i zaangażowanej kadrze pedagogicznej*”.

W latach 1990-2010 był radnym w Gminie Wielgie, a przez 12 lat pełnił obowiązki członka zarządu gminy. Jest przedstawicielem Gminy Wielgie w Stowarzyszeniu Gmin Ziemi Dobrzyńskiej, gdzie pełni funkcję skarbnika. Działał także w Radzie Powiatowej LZS w

Lipnie. Był członkiem Zarządu Stowarzyszenia Rozwoju Powiatu Lipnowskiego.

W 2008 r. został uhonorowany nagrodą im. Adama Adamandego Kochańskiego.

Za swoją pracę otrzymał: Brązowy Krzyż Zasługi (2005), Medal Komisji Edukacji Narodowej (2001), Srebrną Odznakę „Za Zasługi dla Województwa Włocławskiego” (1989), Odznakę „Zasłużony Pracownik Rolnictwa (1989), Medal dobrzyński (2007) oraz liczne listy pochwalne i nagrody.

Autobiografia z 8 III 2014; Autopsja (1990-2014); *OIKOS. Sympozja naukowe Zespołu Szkół w Dobrzyniu and Wisłą w latach 2003-2008*, opr. zesp. P. Śliwiński et al., Dobrzyń n. Wisłą 2008, pass.

RZEPKOWSKI MARIUSZ (XX-XXI w.), organista, muzyk, dyrygent chóru

Ukończył Szkołę Muzyczną w Sierpcu oraz Studia Organistowskie w Płocku. Edukację muzyczną uwieńczył stopniem magistra w Akademii Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy ze specjalnością dyrygentury. Najpierw pracował jako organista w parafii Borkowo Kościelne, w dekanacie sierpeckim.

Z dniem 1 września 2006 r. objął stanowisko organisty w parafii Dobrzyń n. Drwęcą. Dnia 26 października 2006 r. odbyło się zebranie założycielskie nowego chóru przy współpracy samorządu miasta. Powstał chór mieszany, 4 głosowy, który przyjął nazwę „Gaudium”, liczący ok. 50 osób, nad którym objął kierownictwo i dyrygenturę.

Wicedyrygentem i konferansjerem jest nauczycielka muzyki z gimnazjum, Anna Blonkowska. Chór w krótkim czasie dorobił się ambitnego repertuaru o tematyce patriotycznej i religijnej, godnie reprezentuje parafię i miasto podczas uroczystości kościelnych i państwowych. Uczestniczy też w dorocznym konkursie chórów w Kowalewie Pomorskim, zdobywając I miejsce. Występuje też w Ciechocinie podczas imprezy, organizowanej w ramach Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy. Swoją dotychczasową działalnością chór „Gaudium” godnie wpisuje się w tradycje śpiewacze środowiska, międzywojennych „Halka”, „Św. Katarzyna”, czy też powojenna „Lira”.

J. Jagodziński, *Śpiewacze tradycje Golubia-Dobrzynia*, Rocznik Dobrzyński, t. 3: 2010, s. 168-170.

RZESZOTARSKI WOJCIECH h. Junosza (*ok. 1675 †m. 1705 a 1716 r.), właściciel ziemski, burgrabia grodzki bobrownicki, lustrator dóbr w ziemi dobrzyńskiej, konsyliarz konfederacji wielkopolskiej

Był synem Arnolda i nieznanego nam bliżej Doroty (ur. przed 1624-zm. po 1686). Początkowo mieszkał w Dylewie, jednak w 1697 r. już w Zakroczu, bowiem dział w tym ostatnim dziedziczył po ojcu. Pełnił urząd burgrabiego grodzkiego bobrownickiego. W 1690 r. wybrany został deputowanym do sądów komisarских, zaś w 1702 r. – lustratorem dóbr królewskich i duchownych w ziemi dobrzyńskiej, w 1703 r. – konsyliarzem konfederacji wielkopolskiej, w 1704 r. – poborcą podatku pogłównego.

Miał brata Wojciecha i siostrę Konstancję.

Żonaty w 1694 z Konstancją Starorypińską h. Nałęcz (1675-13 VI 1695 w Zakroczu), z którą miał córkę Teresę, za Wojciechem Sielskim, a następnie w 1695 v. 1697 – z Anną Borzymińską, córką Władysława i Barbary z Elzanowskich, wdową po Józefie Cielęckim z Zakrocza, z którą pozostawił synów: Wojciecha i Łukasza oraz córkę Barbarę.

<http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=214773/21> | 2014; *Lauda*, s. 146, 196, 209, 213; Mysłakowski, *Materiały*, nr 573, 2360, 2386, 2388, 2405; *Okolice Rypina*, s. 694-695; PRS, s. 180; Uruski, *Rodzina*, t. 15, s. 370.

RZESZOTARSKI ZYGMUNT h. Junosza (XIX/XX w.), ziemianin, działacz Polskiej Organizacji Wojskowej i Polskiej Macierzy Szkolnej

Od 1918 r. był właścicielem Stalmierza k. Chrostkowa i Wojnowa. To ostatnie w 1929 r. liczyło 358 ha. Należał do aktywnych działaczy niepodległościowych. Brał udział w pracach Okręgowego Towarzystwa Rolniczego Ziemi Dobrzyńskiej, a także Gubernialnego Towarzystwa Rolniczego. Wspomagał działalność Związku Młodzieży Wiejskiej, współdziałając z mieszkańcem Stalmierza, później aktywnym działaczem ruchu ludowego, posem na sejm Romualdem Wasilewskim. W czasie pierwszej wojny światowej działał w Radzie Opiekuńczej Powiatu Rypińskiego, pełniąc tam funkcję prelegenta. Jako działacz Polskiej Organizacji Wojskowej reprezentował w niej stanowisko „pojednawcze”. Za pośrednictwem Jana Kowalskiego z Turzy Wilczej k. Dobrzynia n. Wisłą otrzymywał dla powiatu rypińskiego z Płocka gazetę POW pt. „Rząd i Wojsko”, a także „Wiadomości Polskie”, „Wyzwolenie”, „Bartosz” oraz wydrukowaną w 1915 r. w Płocku broszurę pt. *W rocznicę Raclawic*, firmowaną przez Związek Chłopski (Zawadzkiego). W 1916 r. ukrywał u siebie oficera Komendy Naczelnej POW, Jana Tomasza Jur-Gorzechowskiego, późniejszego generała Wojska Polskiego, który przez to uniknął aresztowania.

Był organizatorem POW w gminie Sokolowo i w 1916 r. został prezesem koła gminnego z siedzibą w Rużu. Koło to prowadziło m. in. ochronkę dla dzieci w Zbójnie, a także bibliotekę w Rużu. W dniu 18 maja 1923 r., pod przewodnictwem Jana Rudowskiego z Półwieska, wraz z Arturem Barthlem, Bogdanem Chelmskim, Franciszkiem Gniazdowskim, Wincentym Koskowskim, Stanisławem Pomirskim, Arturem Rutkowskim, i Jerzym Siemiątkowskim, zorganizował rypińskie Okręgowe Towarzystwo Rolnicze i potem był jego aktywnym członkiem. W latach 30. XX w. był akcjonariuszem Cukrowni Ostrowite.

AP m. st. Warszawy, Urząd Wojewódzki Warszawski, sygn. 39, Sprawozdanie sytuacyjne sporządzone w Wydziale Bezpieczeństwa UWW za okres 1-14 X 1929; AWKW Rypin, KHip. Wojnowo; Chelmski, *Powiat*, s. 43-45, 59-60; Chelmski, *Powiat II*, s. 256; Krajewski, *Cukrownia Ostrowite*, s. 18; M. Krajew-

ski, *Romuald Wasilewski*, Kujawy 1987, nr 51-52, s. 17; PRS, s. 180; Świecki-Wybult, *Mazowsze*, s. 139, 162, 176, 199, 216, 255; R. Wasilewski, *Jak powstał Związek Młodzieży Wiejskiej w zaborze rosyjskim*, *Roczniki Dziejów Ruchu Ludowego* 1969, nr 11, s. 289-291; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 222-223, 395-396.

RZEWNICKI ALEKSANDER, krypt. „A-er” (*25 V 1858 r. we wsi Panki w woj. piotrkowskim †12 III 1924 r. w Płocku), kapłan rzymskokatolicki, kanonik kapituły katedralnej, wikariusz w Tłuchowie i Lipnie, prałat papieski, teolog

Był synem Stanisława i Aleksandry z Fidelskich. Po ukończeniu gimnazjum w Płocku, wstąpił do miejscowego seminarium duchownego. W 1879 r. przyjął święcenia kapłańskie z rąk bpa A. Gintowta-Dziewałtowskiego.

Był kolejno wikariuszem w Tłuchowie k. Dobrzynia n. Wisłą, Mławie i Lipnie, a potem w Żurominie. Następnie został proboszczem w Koziczynku (1888-1900), a potem proboszczem i dziekanem w Ostrowi (1900-1904). W latach 1904-1920 pracował w kurii diecezjalnej w Płocku, gdzie pełnił obowiązki sędziego surogata. W 1907 r. odznaczony został godnością kanonika katedralnego, a w 1908 r. – prałata domowego.

Opublikował kilka artykułów z dziedziny teologii na łamach „Miesięcznika Pastorskiego Płockiego”, m. in. *Z teologii ascetycznej* (1917, nr 4), *Sprawy o domniemanej śmierci małżonka* (1917, nr 9), *O liturgice* (1917, nr 12, 1918, nr 1).

Pochowany w grobowcu kapitulnym na cmentarzu w Płocku.

Grzybowski, *Duchowieństwo XIX/3*, s. 227-229; Mazur 1909, nr 19, s. 1; SPTK, t. 7: 1983, s. 67-68; *Śp. ks. Aleksander Rzewnicki*, MPP 1924, nr 3, s. 75-76.

RZYMOWSKI LUDWIK (*18 VIII 1846 r. w pow. mławskim †9 III 1919 r. w Strzygach), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie, proboszcz w Strzygach

W dniu 24 sierpnia 1869 r. przyjął święcenia kapłańskie i został skierowany na wikariat do Rypina. Po dobytciu kolejnych wikariatów, był proboszczem w Krajkowie k. Bieżunia. Od 1880 r. był profesorem w Seminarium Duchownym w Płocku. Ze względu na poważny uszczerbek wzroku, zrezygnował z tej funkcji, przechodząc w następnych latach przez kilka parafii jako proboszcz, m. in. od lutego 1916 r. był w Strzygach k. Rypina. Mimo wieku i choroby aktywnie uczestniczył w życiu społecznym parafii. W czasie wojny światowej zorganizował Radę Opiekuńczą w gminie Starorypin.

Gałkowski-Grążawski, *Strzygi*, s. 145; Grzybowski, *Duchowieństwo XIX/2*, s. 345; M. M. Grzybowski, *Parafia św. Trójcy w Krajkowie 1401-2001*, Płock 2001, pass.; MPP 1916, nr 2, s. 66; *Parafia*, s. 486; *Śp. ks. Ludwik Rzymowski*, MPP 1919, nr 3, s. 75; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 41-43.

S

SACHAROW BEREK (*1867 r.), rosyjski lekarz w Rypinie (S 1)

Dyplom lekarski uzyskał w 1894 r. na Uniwersytecie w Kijowie. W 1898 r. przybył do Rypina z zadaniem wprowadzenia w miście nowych zasad zreformowanego przez zaborcze władze rosyjskie systemu lecznictwa. Był twórcą szpitala przy ul. Wydmuchowo (dziś ul. Warszawska 20), nazwanego wówczas Rypińską Lecznicą. Jednocześnie zarządzał lecznictwem w całym pow. rypińskim. Do jego obowiązków należały także wyjazdy do chorych w Dobrzyniu n. Drwęcą i Okalewie. Praktykował także w Rypinie jako lekarz ogólny, ale posiadał również przeszkolenie w zakresie chirurgii. Zajmował się także okulistyką.

Jego pomocnikiem w lecznicy był felczer Maciej Malinowski. Pod jego kierunkiem pracowały także rypińskie akuszerki: Ewa Kukłowska, a następnie Wiera Wasilenko i Maria Lwowa. Prawdopodobnie w 1905 r. powołany został do armii rosyjskiej jako lekarz i wysłany do Mandżurii. Trudno stwierdzić, czy w ogóle tam wyjechał, bowiem w roku następnym przebywał ponownie w Rypinie.

W początkach pierwszej wojny światowej, w sierpniu 1914 r., w wyniku zarządzanej przez Rosjan ewakuacji władz i urzędów, zmuszony był do opuszczenia Rypina. W 1918 r. w Rypinie przebywała jednak jego żona, Emma, która w Wydziale Hipotecznym Sądu oświadczyła, że jej mąż mieszka w Kijowie.

Dzieje służby zdrowia, s. 324; *Echa Płockie i Łomżyńskie* 1898, nr 74, z 14 XII, s. 2; *Korespondent Płocki* 1905, z 25 I; M. Szymańska, *Sytuacja płockiego lecznictwa w drugiej połowie XIX wieku*, *Notatki Płockie* 2003, nr 1, s. 12.

SADKOWSKI-ROLA LUDOMIR MICHAŁ (*17 IX 1890 r. w Gaszczycach †15 VI 1942 r. w Dachau), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Mazowszu, ofiara zbrodni niemieckich

Święcenia kapłańskie przyjął w dniu 20 czerwca 1915 r. Od 1931 r. był proboszczem w Mazowszu w ziemi dobrzyńskiej.

W dniu 23 października 1939 r. został aresztowany przez Selbstschutz i osadzony w więzieniu w Lipnie. Następnego dnia wraz z grupą księży z pow. lipnowskiego został przewieziony do toruńskiego Fortu VII, a 12 stycznia 1940 r. do obozu Stutthof. W dniu 10 kwietnia 1940 r. trafił do obozu w Sachsenhausen, a 14 grudnia tego roku do Dachau. Tutaj poniósł śmierć jako numer obozowy 22703.

Tablica inskrypcyjna poświęcona jego pamięci znajduje się w kościele pw. św. Marcina w Mazowszu.

Chart, Spis, s. 217; *Czernikowo*, s. 355; *Domagała, Dachau*, s. 207; *Gózdź-Pawłowski, Wierni Bogu*, s. 43; *Krajewski, Ekster-*

minacja duchowieństwa, s. 138, 144, 152; *Krajewski, W cieniu wojny*, s. 324; *Librowski, Ofiary*, s. 132; *Piotrowski, Słownik*, s. 209.

SADKOWSKI TEOFIL (*14 IX 1895 r. w Rogowie k. Rypina †5 XII 1980 r. w Brodnicy), urzędnik, działacz ludowy

Był synem Konstantego i Walerii z Czeskich, średniozamożnych rolników. Po ukończeniu szkoły średniej i odbyciu praktyki biurowej, pracował od 1915 r. w Urzędzie Gminy Żałe k. Rypina, a następnie w Urzędzie Gminy Chrostkowo. W latach 1919-1939 pełnił obowiązki sekretarza zarządu miejskiego w Rypinie. Brał aktywny udział w pracach PSL-Wyzwolenie. Udzielał się społecznie w rypińskiej Ochotniczej Straży Pożarnej, pełniąc tam funkcję sekretarza.

W czasie okupacji hitlerowskiej był dwukrotnie aresztowany. Pracował jako robotnik, a następnie jako pomocnik biurowy.

Po wyzwoleniu mieszkał i pracował w Brodnicy.

Jego żona, Halina udzielała się społecznie w organizacjach w Rypinie, m. in. była sekretarzem Zarządu Oddziału PCK.

S. Bilski, *Słownik biograficzny regionu brodnickiego*, *Brodnica-Toruń* 1991, s. 90; *Krajewski, Rozwój Rypina*, s. 240; *Kronika Rypińska* 2003, nr 10, s. 9-11; H. Piskorska, *Z dziejów Polskiego Czerwonego Krzyża na Pomorzu 1918-1938 i Sprawozdanie z działalności Okręgu Pomorskiego za rok 1937*, *Toruń* 1938, s. 105, 169; *Rypin między wojnami*, s. 190, 193.

SADOWSKI ALEKSANDER (*30 IV 1903 r. w Kółczkowie w parafii Pałuki †22 I 1978 r. w Skrwilnie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, proboszcz w Radzikach Dużych i Skrwilnie (S 2)

Był synem Franciszka Ksawerego i Marianny z Grochowskich. W 1926 r. ukończył Gimnazjum im. Z. Krasieńskiego w Ciechanowie. W dniu 19 czerwca 1932 r. przyjął święcenia kapłańskie z rąk abpa A. J. Nowowiejskiego. Do sierpnia 1939 r. był wikariuszem w Winnicy. Pod koniec sierpnia 1939 r. otrzymał powołanie na proboszcza Radzik Dużych, po ks. T. Mateuszczuku, jednak, na skutek wybuchu wojny, pojawił się w nowej parafii 4 października tego roku. Tu szybko został zmuszony przez Niemców do opuszczenia parafii i jak się okazało szczęśliwie, bowiem wszyscy księża z dekanatu rypińskiego pod koniec października 1939 r. zostali aresztowani.

Przez pewien czas przebywał w rodzinnych stronach. W okresie od 1 czerwca 1940 r. do 1 listopada 1941 r. był administratorem parafii Janowo k. Przasnysza, potem pomagał proboszczowi w Przasnyszu, a następnie administrował w parafii Drażdżewo aż do 28 lutego 1945 r.

Do Radzik powrócił 2 marca 1945 r., gdzie przez 10 lat podjął niezbędne remonty oraz prowadził „zaległą”, wskutek wojny, działalność duszpasterską; dość powiedzieć, że w latach 1945-1946 do pierwszej i generalnej Komunii św. przygotował i przyjął prawie 700 dzieci. W 1947 r. wyremontował m. in. organy, a rok później – organistówkę. Od marca 1949 r. pełnił obowiązki wicedziekana rypińskiego.

Od listopada 1954 r. był proboszczem w Skrwilnie, gdzie troszczył się o stan miejscowego kościoła, ka-

policy w Okalewie i cmentarza parafialnego. Ze względu na stan zdrowia z dniem 17 listopada 1974 r. zrezygnował z probostwa.

Pochowany na cmentarzu w Skrwilnie.

A Par. Radziki, Zapis ks. A. Sadowskiego, s. 256; Dudkiewicz, *Radziki*, s. 64-75, gdzie na s. 65, że Radziki opuścił dopiero 17 kwietnia 1940 r., co wydaje się mało prawdopodobne, biorąc pod uwagę sytuację, jaka miała miejsce w pow. rypińskim jesienią 1939 r.; Grzybowski, *Duchowieństwo XX/1*, s. 462-463; Wierzbiński, *Duszpasterze*, s. 185.

SADOWSKI CYPRIAN, ps. „Skiba” (*26 IX 1902 r. w Osieku n. Wisłą †28 XI 1985 r. w Ciechocinku), dr medycyny, major Wojska Polskiego, żołnierz Oddziału Komendy Głównej Armii Krajowej „Parasol”, major Ludowego Wojska Polskiego (S 3)

Pochodził z rodziny pracownika służby celnej jako syn Pawła i Marii. Do szkoły powszechnej uczęszczał w Sinogórze. W 1923 r. ukończył gimnazjum w Mławie. Nie mając środków na dalszą naukę, wstąpił do Oficerskiej Szkoły Sanitarnej, a następnie na Wydział Lekarski Uniwersytetu Warszawskiego. Dyplom lekarza medycyny uzyskał w 1929 r.

W latach 1929-1930 był asystentem prof. dra Edwar-da Lotha. W latach 1931-1934 pracował jako lekarz pułkowy w jednostce, stacjonującej w Inowrocławiu, a w latach 1934-1939 odbył specjalizację w zakresie przyrodolecznictwa w Szpitalu Ujazdowskim w Warszawie. Posiadał stopień wojskowy majora służby stałej korpusu sanitarnego Wojska Polskiego (styczeń 1944 r. starszeństwo z dnia 11 IX 1939 r.)

We wrześniu 1939 r. sprawował funkcję komendanta kolumny przeciwgazowej w Warszawie, gdzie został ranny. W latach 1939-1944 pracował jako kierownik Zakładu Przyrodoleczniczego w Szpitalu Ujazdowskim, gdzie włączył się czynnie do zbrojnej działalności konspiracyjnej, jako oficer-lekarz w szeregach Związku Walki Zbrojnej-Armii Krajowej. W krótkim czasie skompletował zespół 9 lekarzy i pielęgniarek oraz 4 łączniczki. Uczestniczył w tajnym nauczaniu; był szefem sanitarnym III Obwodu ZWZ Wola, a od 1943 r. komórki sanitarnej „Rola” Kierownictwa Dywersji (Kedyw) Komendy Głównej AK. Organizował pomoc chorym i rannym żołnierzom podziemia, m.in. po akcji „Kutschera” 1 lutego 1944 r., szkolenie sanitariatu Kedywu KG oraz akcję zdobywania i zmagazy-nowania przed powstaniem środków opatrunkowych, lekarstw i narzędzi chirurgicznych, niezbędnych w dniach otwartej walki. Posiadał przydział do Kedywu Komendy Głównej Armii Krajowej – zgrupowanie „Radostaw”, gdzie był szefem sanitarnym zgrupowania, następnie Grupa „Północ” – szef sanitariatu, po wyjściu z Warszawy – szef sanitariatu Grupy „Kampinos”. W sierpniu 1944 r. był dwukrotnie ranny, w związku z zapaleniem płuc zdał dowodzenie sanitariatem i przeszedł kanałami na Żoliborz. Z Kampinosu wyszedł do Błonia. W związku z ciężkimi obrażeniami kończyn górnej i dolnej, wyjechał do Krakowa, gdzie przebywał w szpitalu przy ul. Grzegórzeckiej do 1 czerwca 1945 r. W tym samym roku wstąpił w szeregi Ludowego Wojska Polskiego. W stopniu majora skierowany został do pracy w Sanatorium Wojska Polskiego w Ciechocinku na stanowisko naczelnego lekarza. Ze

względu na zły stan zdrowia, został zwolniony z szeregów wojska i przeniesiony na rentę inwalidzką. W 1947 r. zatrudnił się na stanowisku dyrektora sanatorium ZUS. Od 1960 r. do 1971 r., tj. do chwili przejścia na emeryturę, pełnił funkcję zastępcy dyrektora Państwowego Przedsiębiorstwa Uzdrowisko Ciechocinek PPUC ds. lecznictwa. Jako emeryt-inwalida wojenny, zatrudnił się na niepełnym wymiarze godzin w poradni radiologicznej. Podczas zawodowej pracy, będąc lekarzem naczelnym PPUC, piastował także funkcję naczelnego lekarza uzdrowiska. Udzielał się w pracy społecznej w towarzystwie lekarskim, jak i w Towarzystwie Przyjaciół Ciechocinka, którego był wieloletnim prezesem.

Posiadał odznaczenia: Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Krzyż Srebrny Orderu Virtuti Militari V klasy, Krzyż Walecznych (dwukrotnie), Krzyż Partyzancki, Warszawski Krzyż Powstańczy.

B. Markowski, *Podchorążowie z Ujazdowa*, Londyn 1972, pass.; C. Sadowski, *W sanitariacie Kedywu*, Przegląd Lekarski 1973, nr 1, s. 158-177; P. Stachiewicz, „Parasol”. *Dzieje oddziału do zadań specjalnych Kierownictwa Dywersji Komendy Głównej Armii Krajowej*, Warszawa 1981, s. 121, 123, 124, 309, 339, 369, 655; 1944 – *pamiętamy*, http://www.1944.pl/historia/powstancze-biogramy/Cyprian_Sadowski/25_VIII_2013.

SADOWSKI JÓZEF, ps. „Zagończyk”, „Świt”, „Sęp”, „Luneta” v. „Zagończyk-Lech”(*19 I 1909 r. w Trzebiegoszcu w pow. lipnowskim †po 1999 r.), uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz Armii Krajowej, komendant AK w Lipnowskim, więzień niemieckiego obozu Mauthausen (S 4)

Był synem Antoniego i Zofii z Kantorskich. W latach 1927-1928 służył jako ochotnik w 1. pułku czołgów w Żurawicy. W sierpniu 1939 r. także ochotniczo zgłosił się do wojska i wziął udział w wojnie obronnej. Po uniknięciu niewoli niemieckiej, powrócił w rodzinne strony i w październiku 1939 r. utworzył tajną organizację do walki zbrojnej z Niemcami. Od 1940 r. należał do konspiracyjnej organizacji Polska Organizacja Zbrojna „Znak”, a następnie do Związku Walki Zbrojnej, gdzie pełnił funkcję komendanta II rejonu na miasto Lipno. W styczniu 1941 r. zorganizował i wykonał akcję odebrania Niemcom map taktycznych, dotyczących koncentracji wojsk niemieckich na Bugu, co było przygotowaniem do agresji na ZSRR. Dokumenty te przekazał następnie komendantowi Okręgu POZ. W czerwcu 1942 r. przeprowadził akcję uświadamiającą wśród Polaków, aby ci nie składali wniosków o wpisywanie na niemiecką listę narodowościową. W latach 1941-1943 w magazynach wojsk niemieckich w Lipnie przeprowadził kilkakrotnie akcje niszczenia łodzi pontonowych, przeznaczonych na front wschodni. Od lipca do września 1942 r. pełnił funkcję komendanta powiatowego POZ „Znak” w pow. lipnowskim, kiedy zastąpił go Stanisław Lipiński, ps. „Brat”, „Żółty” z Dobrzejewic. Po aresztowaniu bowiem w lipcu 1942 r. komendanta Powiatowego POZ „Znak” w Lipnie, Józefa Wiśniewskiego, ps. „Szczurba”, kiedy jego zastępca, Lubomir Narczewski ze Skępego, nakazał czasowe zawieszenie działalności, uznał to za zbyt dużą ostrożność i wystąpił przeciwko Narczewskiemu.

W grudniu 1942 r., w ramach akcji scaleniowej, mianowany został przez komendanta Inspektoratu AK Włocławek, por. Henryka Kopczyńskiego, ps. „Janusz”, „Surma” komendantem AK na pow. lipnowski. Nominacja ta spowodowała natężenie konfliktu z Narczewskim, który, łącznie z kilkoma dowódcami komend rejonowych, nie chciał uznać tej nominacji i twierdził, że wprowadził on w błąd Kopczyńskiego i Gustawa Olszewskiego z Komendy Okręgu ZWZ/AK „Pomorze”. W wyniku reorganizacji przeprowadzonej w Lipnowskim, Narczewskiemu zaproponował jedynie funkcję komendanta Placówki AK Skępe. W marcu 1943 r. powołany został dodatkowo do składu Komendy Okręgu AK „Pomorze”.

W dniu 5 maja 1943 r. został aresztowany, a następnie poddany przesłuchaniom, podczas których nie ujawnił ewidencji 1.140 zaprzysiężonych żołnierzy AK Obwodu ZWZ-AK Lipno pod kryptonimem „Postój”. Był więziony w Lipnie, Grudziądzu, Toruniu, Inowrocławiu, Poznaniu, a następnie, aż do 6 maja 1945 r., w hitlerowskim obozie koncentracyjnym Mauthausen. Po wyzwoleniu powrócił do kraju i mieszkał w Warszawie.

Rozkazem Komendy Głównej AK z 15 kwietnia 1943 r. został odznaczony Krzyżem Virtuti Militari V Klasy. Po wojnie w 1999 r. wyszły jego wspomnienia pt. *Mówi nr 31806*, w których naświetlił swój punkt widzenia na konspirację w pow. lipnowskim.

AA, Oświadczenie M. Sobocińskiej z 3 kwietnia 1973 r. (kopia); AFGEZ, t. osob. 13-622/Pom., Sadowski Józef, ps. „Zagończyk”, Narczewski Lubomir; Gózdź, *Lipno*, s. 52; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 331, 336, 342, 354, 399; Krajewski-Suszyński, *POZ, ZWZ-AK*, s. 778, 787; Sadowski, *Numer*, pass.; SBKP, cz. 6, s. 21, 37, 66, 71, 84-85, 87-88, 92, 105, 114, 119, 138, 148, 152-153, 169, 176; E. Skerska, *Narczewski Lubomir*, SBKP, cz. 6, s. 116; Specjalski, *Jastrzębie*, s. 130.

SADOWSKI ZDZISŁAW, ps. „Lubicz” (*1915 r. w Płocicznie w pow. rypińskim †27 VIII 1944 r. na Starym Mieście w Warszawie), nauczyciel, uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz oddziału AK „Parasol”, podporucznik czasu wojny, ofiara powstania warszawskiego 1944 r. (S 5)

Był synem Edwarda i Michaliny z Jakóbowskich. Ojciec był mechanikiem i kierownikiem tartaku w Płocicznie niedaleko Okalewa. Do szkoły podstawowej uczęszczał na wsi, a ukończył ją w Mławie, dokąd przenieśli się jego rodzice. Ojciec zaczął tam pracować jako mechanik w elektrowni. W 1938 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Mławie, a następnie otrzymał posadę nauczyciela w Warszawie.

W 1939 r. brał udział w obronie Warszawy. Gdy zaczęto tworzyć Związek Walki Zbrojnej, wstąpił do jego szeregów i został łącznikiem między szefem sanitarnym Obwodu Woła, płk. Julianem Królikowskim, członkiem sztabu ZWZ. Później, przez swego stryja, mjra Cypriana Sadowskiego, ps. „Skiba”, został żołnierzem oddziału „Pegaz”. Do oddziału „Parasol” wprowadzony został przez dowódcę „Pegaza”. Zawodowo pracował jako kierownik zaopatrzenia Miejskich Zakładów Komunikacyjnych i przez swoje kontakty w zarządzie miejskim ułatwiał dostawy żywności dla żołnierzy oddziału.

Od czerwca 1944 r. był oficerem żywnościowym oddziału AK „Parasol”. Do akcji „Koppe” zdobył z wydziału gospodarczego Miejskich Zakładów Komunikacyjnych wzór rozkazu wyjazdu dla samochodów ciężarowych. Posiadał stopień kaprała podchorążego. Zginął w powstaniu warszawskim wieku 29 lat w czasie walk na Starym Mieście, w czasie bombardowania Pałacu Krasińskich.

P. Stachewicz, „Parasol”. *Dzieje oddziału do zadań specjalnych Kierownictwa Dywersji Komendy Głównej Armii Krajowej*. Warszawa 1981, s. 94, 309, 407, 471, 664, 709; 1944 – *pamiętamy*, http://www.1944.pl/historia/powstancze-biogramy/Zdzislaw_Sadowski/25_VIII_2013; WIH, Materiały i dokumenty, sygn. III/29/7.

SAFIAN HENRYK KAZIMIERZ (*20 X 1896 r. w Warszawie †1972 r.), lekarz, organizator akcji społecznych, porucznik Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r. (S 6)

Studia medyczne ukończył na Uniwersytecie w Krakowie w 1921 r. Praktykę odbył w zakładzie położniczo-ginekologicznym w Warszawie, przy ul. Karowej. Jednocześnie był pomocnikiem lekarza powiatowego w Warszawie.

W 1924 r. przeniesiony został przez władze do Rypina, gdzie objął urząd lekarza powiatowego. Funkcję tę sprawował do 1927 r. Dał się poznać jako dobry organizator życia społecznego w Rypinie. Już 1925 r. zapoczątkował akcję urządzania kolonii letnich dla dzieci z biednych rodzin w okolicznych majątkach ziemskich. Na pokrycie kosztów przeprowadzał uliczne kwesty w mieście, rozprowadzając znaczki za drobne sumy, zdobywał dotacje od urzędów i osób prywatnych. Pierwsze kolonie w 1925 r. zorganizował dla biednych dzieci z pow. rypińskiego w majątku Rudowskich w Półwieku Małym. Na kolejne kolonie w 1926 r. majątki przyjęły dzieci polskich górników z niemieckiego Górnego Śląska. W 1925 r. zorganizował przychodnię przeciwgruźliczą dla młodzieży z pow. rypińskiego, zapewniając środki na jej funkcjonowanie. Do akcji przeciwgruźliczej zmobilizował nauczycieli i dużą część społeczeństwa. Przychodnia działała bezpłatnie i w znacznym stopniu przyczyniła się do ograniczenia przypadków gruźlicy i jaglicy w tym rejonie. W związku z tą akcją był inicjatorem zakupu przez władze miasta aparatu rentgenowskiego dla szpitala. W 1926 r., mając na względzie poprawę stanu sanitarnego Rypina, objął także obowiązki lekarza miejskiego oraz szkolnego. Organizował kursy i szkolenia sanitarne. Kierował także Powiatową Komisją Higieniczno-Lekarską, organizując w mieście, we współpracy z Powiatowym Oddziałem PCK, Stację Opieki nad Matką i Dzieckiem oraz kuchnię mleczną „Kropla mleka”.

Mieszkał w Rypinie przy ul. Praga 13. W 1925 r. był na liście uprawnionych do głosowania do Rady Izby Lekarzy członków Izby Lekarzy Warszawsko-Białostockiej.

W 1927 r. przeniesiony został służbowo do Biłgoraju, a na jego miejsce władze skierowały lekarza Ryszarda Kopciwicza. Z Biłgoraju przeniósł się wkrótce do Białej Podlaskiej, gdzie również objął urząd lekarza powiatowego. Po wojnie pracował w tej miejscowości jako kierownik Przychodni Rejonowej.

W stopniu por. lekarza brał udział w wojnie obronnej 1939 r.

Odznaczony m. in. Krzyżem Walecznych, Złotym Krzyżem Zasługi, Odznaką „Za Wzorową Pracę w Służbie Zdrowia”.

Dzieje służby zdrowia, s. 325; *Dziennik Woj. Warszawskiego* 1925, nr 9, z 27 VIII; <http://www.muzeumwp.pl/oficerowie/?letter=S&page=2/2> II 2014; *Kronika Rypińska* 1926, nr 32, z 8 VIII; nr 33, z 15 VIII; *Rypin między wojnami*, s. 193.

SAKRAJDA z d. Hanakowska JANINA, ps. „Hanka” (*7 II 1910 r. w Oświęcimiu †28 V 1990 r. w Bydgoszczy), nauczycielka, żołnierz Armii Krajowej (S 7)

Była córką Włodzimierza Hanakowskiego, dra medycyny i Wilhelminy. W 1924 r. ukończyła szkołę powszechną i w tym samym roku podjęła naukę w Państwowym Seminarium Nauczycielskim Żeńskim w Toruniu. W 1930 r. zdała egzamin dojrzałości i otrzymała „Dyplom na Nauczyciela Szkół Powszechnych Państwowego Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego im. Królowej Jadwigi w Toruniu”.

Pracowała kolejno w szkołach powszechnych w: Radzynie Chełmińskim, Lidzbarku Welskim i Grzywnie. Poza pracą zawodową aktywnie uczestniczyła w środowiska nauczycielskiego i w życiu miejscowości, w których pracowała. Prowadziła biblioteki Towarzystwa Czytelni Ludowych, blisko współdziałając z ochotniczymi strażami pożarnymi i kółkami rolniczymi z Radzyna, a szczególnie w Grzywnie, gdzie włączyła się do prac Kółka Rolniczego, prowadząc wspieraną przez Związek Obrony Kresów Zachodnich, Czytelnię Ludową, cieszącą się powodzeniem szczególnie wśród kobiet i starszej młodzieży, organizowała imprezy szkolne i wiejskie. Była aktywnym członkiem Związku Nauczycielstwa Polskiego. W 1935 r. ukończyła Kurs Wakacyjny „Nauczania na poziomie I szczebla programowego” dla kwalifikowanego nauczycielstwa szkół powszechnych, który odbył się w Bydgoszczy, następnie ukończyła Kurs Świetlicowo-Sportowy w Piwnicznej, zorganizowany przez Zarząd Okręgu Warszawskiego ZNP.

Kiedy w dniu 24 sierpnia 1939 r. jej mąż, Józef Sakrajda powołany został do czynnej służby wojskowej, ona z nieletnim synkiem i swoją matką, Wilhelminą oraz ciotką Walerią, skierowana została do Lwowa, jednak po kilku dniach musiała wracać do Torunia, gdzie w połowie 1940 r. zamieszkała w częściowo przerobionym strychu domu przy ul. Szosa Chełmińska 46 i tam przebywała do wyzwolenia w 1945 r. Na początku 1941 r. nawiązała kontakt z małżonkami Łąckimi z leśnictwa w Dobrzejewicach. Zofia Łącka była ich koleżanką z Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego w Toruniu, a Józef Łącki do 1940 r. – leśniczym w Cieszynach k. Wroceka. Zacieśniła więzi przyjaźni z Danielewską, Lewandowską, Graszewiczową, żoną Celestyna, dyrektora gabinetu wojewody Władysława Raczkiewicza. Mężowie ich już nie żyli, bądź byli jeńcami oflagów. Podobnie często wyjeżdżała do Leona Zacharka, nauczyciela, kierującego przed wojną jednoklasówką w Kuczwałach, który odmówił grupy i został nocnym stróżem w miejscowym majątku. W pewnym momencie została zaprzysiężona do Armii Krajowej, gdzie przyjęła pseudonim „Hanka”.

W listach jej męża z oflagu są fragmenty, mówiące o pomocy materialnej dla polskich obozów jenieckich, udzielanej przez „Ziuka Łąckiego”. Utrzymywała łączność z Feliksem Orszt, łączniczką plka Jana Pałubickiego i na odprawie w dniu 10 lipca 1943 r. była jego reprezentantem. Odprawa odbyła się w kryjówce Leśnictwa Dobrzejewice, a zorganizował ją Józef Łącki. Udział w niej brał m. in. Bogdalski z Kawęczyna, który w swej biografii pt. *Sprawy mojego życia* wymienia imiennie jej uczestników, w tym także „Hanke”. Równocześnie była czynna w grupie nauczycieli, organizujących i prowadzących tajne nauczanie. Grupki dzieci przez nią uczonych mieszkaly w dzielnicy Chełmińskie Przedmieście i Świętego Józefa w Toruniu. Tajne nauczanie prowadziła od połowy 1942 r. do końca okupacji hitlerowskiej.

Po wyzwoleniu Torunia spod okupacji niemieckiej, już ok. 5 lutego 1945 r. grupa nauczycieli związana w okupacji akcją tajnego nauczania, organizowała naukę w oddawanych stopniowo budynkach szkolnych, które podczas wojny były zamieniane na szpitale wojskowe niemieckich żołnierzy frontu wschodniego.

Z początkiem maja 1946 r. powrócił z niewoli niemieckiej jej mąż. Z dniem 1 stycznia 1951 r. powierzono jej kierownictwo Szkoły Powszechnej nr 8. Po roku z obowiązków tych zrezygnowała, pozostając nadal w tej szkole w charakterze nauczycielki. Od 1 września 1963 r. do końca sierpnia 1964 r. przebywała na urlopie zdrowotnym, po którym wróciła do szkoły, jednak w obniżonym wymiarze nauczania do 20 godz. tygodniowo. Z dniem 1 września 1965 r. w wieku 55 lat została uznana przez komisję lekarską za niezdolną do pedagogicznej i skierowana na emeryturę. W 1966 r. przeniosła się do Bydgoszczy.

Dnia 17 maja 1936 r. zawarła związek małżeński z Józefem Sakrajdą, nauczycielem zatrudnionym wówczas w szkole w Nieżywieciu, pow. brodnicki, z którym miała dwóch synów: Włodzimierza Jana (ur. 25 IV 1937) i Sławomira Antoniego (ur. 2 XII 1945). Pochowana w grobie rodzinnym w Toruniu, na cmentarzu św. Jerzego.

USC Chełmża, akt ślubu nr 16, z 17 V 1936 r. Giziński, *Niepospolici*, s. 510-519; M. Krajewski, *Bene merentes dla gminy Ciechocin i Okolic*, <http://www.krajewskimiroslaw.pl/media/docs/Bene%20merentes%20dla%20Gminy%20Ciechocin%20i%20okolic%20.pdf/21> I 2014.

SALAK FRANCISZEK (*1917 r. we wsi Cholewy w parafii Radzymin †V 2007 r. w Płocku), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Rypinie

Do Seminarium Duchownego wstąpił w 1939 r., jednak wybuch wojny uniemożliwił mu kontynuowanie studiów. Okupację przeżył w domu rodzinnym. W 1945 ponownie zgłosił się do płockiego seminarium i w 1950 przyjął święcenia kapłańskie. W latach 1950-1953 był wikariuszem przy parafii pw. św. Trójcy w Rypinie, gdzie proboszczem był ks. Wincenty Konarski. Potem był administratorem i proboszczem kolejno w: Dziekarszewie, Sikorzu, Glinojeku i Obrytem. W 1978 r. uhonorowany został godnością kanonika. Pochowany na cmentarzu w Obrytem.

M. M. Grzybowski, *Śp. ks. kan. Franciszek Salak, emerytowany proboszcz parafii Obryte (1917-2007)*, MPP 2007, nr 9, s. 396-399; *Parafia*, s. 500.

SAMPŁAWSKI PAWEŁ h. Korczak (†przed 1726 r.), właściciel ziemski, cześnik wyszogrodzki
W latach 80. XVII w. posiadał Linne, Stawiska i części w Starorypinie Szlacheckim. W źródłach występuje jako cześnik wyszogrodzki. W 1688 r. sprzedał części w Starorypinie Jakubowi Rokitnickiemu, staroście i chorążemu dobrzyńskiemu.

Ożeniony z Anną z Jankowskich, pozostawił syna Michała, także cześnika wyszogrodzkiego.

Okolice Rypina, s. 695; *Parafia Sadłowo*, s. 49; PRS, s. 182.

SAMULCZYK ANTONI (*1839 r. †28 X 1913 r.), uczestnik powstania styczniowego 1863/1864 r. (S 8)

Mieszkał w Radzikach Dużych. W wieku ok. 23 lat brał udział w powstaniu styczniowym na ziemi dobrzyńskiej w którymś oddziałów.

Pochowany na cmentarzu w Radzikach Dużych jeszcze w czasie zaboru rosyjskiego. Jego nagrobek, ufundowany przez syna, ze zdjęciem nagrobnym zachował się do dziś.

Krajewski, *Posiew wolności*, s. 146-147, 309; Tablica nagrobna z białego marmuru na cmentarzu w Radzikach Dużych oraz inskrypcja u jej podnóża, gdzie są ślady po próbie zatarcia nazwiska.

SALWOWSKI JÓZEF (*6 VI 1875 r. we wsi Murkowo k. Orszymowa †8 IX 1941 r. w Działdowie), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie, ofiara zbrodni niemieckich (S 9)

Był synem Pawła i Jadwigi z Murawskich. Po śmierci ojca przeniósł się z matką do Płocka i w 1894 r. wstąpił do miejscowego seminarium duchownego. Świecenia kapłańskie przyjął 27 maja 1900 r. we Włocławku. Od 1902 r. przez trzy lata był wikariuszem w Rypinie. Następnie pełnił tę funkcję kolejno w Krasnosielsku i farze płockiej. W 1912 r. został proboszczem w Łęgu. W 1925 r., ze względu na stan zdrowia, nie przyjął propozycji dziekanii w Dobrzyniu n. Wisłą. W dniu 7 marca 1941 r. został aresztowany przez Niemców i osadzony w obozie w Działdowie. Tutaj zakończył życie.

Biskupi i księża, s. 240; Grzybowski, *Martyrologium*, s. 119-120; Jacewicz, *Martyrologium*, z. 2, s. 322; Jezusek, *Męczeński koniec*, s. 80; W. Jezusek, *Ks. Józef Salwowski, proboszcz parafii Łęg*, MPP 1949, nr 11-12, s. 475-477; *Księża zamordowani*, s. 152; Ossowski, *Kościół*, s. 284, 473, 475; *Parafia*, s. 489; Szol-drski, *Martyrologium*, s. 233; Tyc, *Parafia św. Trójcy*, s. 1134.

SARNOWSKI JÓZEF (XX w.), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich

Przed wojną, w 1931 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie. Był uzdolnionym skrzyptkiem. Mieszkał w Wymyślinie.

Zginął w czasie drugiej wojny światowej, choć bliższe okoliczności nie są nam znane.

Krajewski, *Dama*, s. 43, 65; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 92.

SARZYŃSKI CZESŁAW (*16 II 1910 r. w Paprotach †12 VI 1973 w Rypinie), żołnierz Tajnej Organizacji Wojskowej „Gryf Pomorski, podporucznik czasu wojny, więzień niemieckiego obozu Stutthof, kra-wiec (S 10)

Był synem Jana i Stanisławy z Labeckich. Urodził się już po śmierci swojego ojca. W czasie okupacji hitlerowskiej należał do Tajnej Organizacji Wojskowej Gryf Pomorski w stopniu podporucznika, ps. „Wiesław”, aresztowany w noc sylwestrową 1942 r. wraz żoną, która po miesiącu została zwolniona. Został osadzony w niemieckim obozie Stutthof, gdzie na bloku 15 otrzymał nr obozowy 18634. Ewakuowany następnie wraz z innymi więźniami politycznymi do obozu w Berezie Kartuskiej, gdzie pozostał aż do wyzwolenia spod okupacji niemieckiej. Korespondencja z obozu nadchodziła do Rypina na „Hermann-Göringstrasse 7”. Z obozu do domu wracał przez 3 miesiące.

Po wojnie prowadził znany zakład krawiecki w Rypinie.

Miał brata Antoniego, gospodarza z Paprot, działacza Stronnictwa Ludowego w latach 30. XX wieku w pow. rypińskim.

Miał troje dzieci: syna Wiesława (ur. 1946), (S 11) i córki: Margaretę (ur. 1932) i Marzenę (ur. 1951 r., Lisa Sar, w USA), (S 10b) założycielka Kącika Rypiniaków na Facebooku.

Pochowany w Rypinie.

Historia rzemiosła Włocławek, <http://rzemioslo.q4.pl/?id=5&ri=1397&tr=0.11.153.1397&l=1&nrx=5/21> I 2014; Inf. rodziny za pośrednictwem I. Ciemiecki ze Szwajcarii z 12 X 2011; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 220; *Rypin między wojnami*, s. 135.

SAWICKI JÓZEF, ps. „Sawa” (XX w.), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej

W 1939 r. mieszkał w Czarnem w pow. lipnowskim. Był dowódcą plutonu saperów w POZ „Znak”, a od sierpnia 1942 r. – komendantem rejonu II AK Obwodu „Postój” (Lipno).

Aresztowany w czasie masowej „wsypy” w pow. lipnowskim i rypińskim, w dniu 6 maja 1943 r., skierowany został do hitlerowskiego obozu Mauthausen. Dalsze jego losy nie są nam znane.

Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 331.

SAWICKI KLEMENS (*22 XI 1859 r. w Lipsku n. Biebrzą †7 VII 1942 r. w Myszyńcu), kapłan rzymskokatolicki, kanonik honorowy kolegiaty pułtuskiej, proboszcz w Sadłowie

Był synem Wincentego, burmistrza Lipska i Karoliny z Radzikowskich. Po ukończeniu Seminarium Duchownego w Płocku w 1892 r., 12 czerwca tego roku przyjął święcenia kapłańskie z rąk bpa A. Gintowta. Najpierw pełnił posługę duszpasterską jako wikariusz w kilku parafiach diecezji.

W dniu 3 grudnia 1894 r. został proboszczem w Sadłowie k. Rypina, gdzie przeprowadził szereg prac modernizacyjnych, m. in. dach kościoła pokrył dachówką, odnowił budynki gospodarcze, zlikwidował wejście do krypt podziemnych oraz ułożył nową posadzkę. Z

Sadłowa przeniesiony został na własną prośbę do Zareb Kościelnych.

Miał brata Michała, także kapłana, wikariusza w Rypinie i proboszcza i dziekana w Lipnie.

Pochowany na cmentarzu w Zarebach.

Grzybowski, *Duchowieństwo XIX/2*, s. 346-347; *Okolice Rypina*, s. 695; *Parafia w Sadłowie*, s. 366-367.

SAWICKI MICHAŁ (*9 XII 1863 r. w Lipsku w pow. augustowskim †28 V 1932 r. w Sierpcu), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Rypinie, proboszcz i dziekan lipnowski

Był synem Wincentego, burmistrza Lipska i Karoliny z Radzikowskich. Po ukończeniu Seminarium Duchownego w Płocku, 12 marca 1888 r. przyjął święcenia kapłańskie. W latach 1888-1891 był wikariuszem w Myszyncu, a w latach 1891-1892 – przy parafii pw. Św. Trójcy w Rypinie. W 1894 r. został proboszczem w parafii Brodowo Łąki, potem w Kamienicy i Dzierżeniu. Od 1919 r. by proboszczem i dziekanem w Lipnie. W sierpniu 1920 r., w obliczu najazdu bolszewickiego, wszedł w skład Miejskiego Komitetu Bezpieczeństwa. Od 1924 r., w związku z przygotowaniem do zmian granic diecezji, na własną prośbę był proboszczem w Dzierżgowie, zaś w 1928 r. otrzymał probostwo w Sierpcu.

Podczas pobytu w Lipnie był uhonorowany kanonią honorową pułską.

Miał brata Klemensa, także kapłana, proboszcza w Sadłowie k. Rypina.

Grzybowski, *Duchowieństwo XIX/2*, s. 347-348; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 20; *Parafia*, s. 487; *Sp. ks. kan. Michał Sawicki*, MPP 1932, nr 6, s. 263-264; Tyc, *Parafia św. Trójcy*, s. 113; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 66-67.

SCHMIDT HUGO KARL (*1909 r. w Łodzi †19 I 2009 r. w Büchenbach), pastor w Rypinie (S 13)

Studia teologiczne kończył w Lipsku, Erlangen i Warszawie. Pierwszą pracę jako wikariusz rozpoczął w 1935 r. w Rożyszczu na Wołyniu. W 1936 r. otrzymał probostwo w Tuczynie na Wołyniu.

Związany blisko z niemieckim ruchem nacjonalistycznym, w pierwszych dniach września 1939 r. został umieszczony przez władze polskie w Berezie Kartuskiej. W kilkanaście dni później uwolniony przez Wehrmacht, przez kilka miesięcy przebywał w Warthegau. W marcu 1940 r. otrzymał parafię ewangelicką w Rypinie i był nim do stycznia 1945 r., kiedy, wraz z uciekającymi Niemcami, opuścił miasto.

Początkowo zamieszkał w strefie okupacyjnej amerykańskiej w Erlangen w Niemczech, a w 1947 r. został mianowany pastorem w Roth k. Norymbergi, w 1965 r. – w Katzwang. W 1975 r. przeszedł na emeryturę.

Był autorem wielu prac z historii Kościoła ewangelickiego, honorowym prezesem Towarzystwa Historycznego Wołynia. Założył Towarzystwo Ziomkowskie Ziemi Dobrzyńskiej w Scheeßel w Dolnej Saksonii.

Gałkowski-Piotrowski, *Rypin w latach wojny*, s. 342; *Nachruf und Pfarrer und Superintendent Hugo Karl Schmidt*, Weg und Ziel 2009, nr 3; A. Treichel, *Geschichte des Deutschlands von Rippin i Umgegend*, Schwabach 1962, s. 133.

SCHWARZBURG-GÜNTER ROMAN (*22 X 1886 r. †27 X 1940 r. w Mauthausen), inżynier rolnik, ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Kazimierza i Marii z Jezierskich, właścicieli majątku Blinno. Zdobył wyższe wykształcenie rolnicze. W latach 1905-1939 był właścicielem majątku Blinno o powierzchni 295 ha. Był jednym z głównych założycieli Spółdzielni Mleczarskiej w Lipnie. Nadto administrował majątkami Kijaszkowo i Steklinek, należącymi do rodziny Lissowskich.

W kwietniu 1940 r. za odmowę podpisania *Volkslisty* został aresztowany przez Niemców w majątku Blinno. Następnie wywieziony został do hitlerowskiego obozu koncentracyjnego w Mauthausen, gdzie zmarł.

Jego symboliczny grób znajduje się na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

AWKW Rypin, KHip. Blinno; Epsztejn-Górzyński, *Spis ziemian*, s. 42, 62; Gałkowski-Piotrowski, *Rogowo*, s. 292-293; Jasiewicz, *Lista*, s. 1038; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 63; Piotrowski, *Słownik*, s. 210; Wasiak, *Właściciele*, s. 1; *Ziemiańscy*, s. 396.

SERWATKO STANISŁAW (*1922 r. w Podcierniu k. Mińska Mazowieckiego †10 XI 1997 r.), partyzant, podporucznik czasu wojny, żołnierz Ludowego Wojska Polskiego, nauczyciel, harcmistrz (S 14)

W czasie okupacji wstąpił do ZWZ, jednak w 1941 r. zmienił przynależność okupacyjną i przystąpił do Organizacji Przyjaciół Związku Radzieckiego. Po powstaniu PPR wstąpił do Gwardii Ludowej i był w oddziałach partyzanckich na terenie woj. warszawskiego i lubelskiego. W 1943 r. za walki w szeregach GL awansowany był do stopnia podporucznika.

W lipcu 1944 r. wstąpił do Ludowego Wojska Polskiego w Chełmie Lubelskim, gdzie ukończył Szkołę Oficerską im. Stefana Czarnieckiego. W styczniu 1945 r. został skierowany na front, walczył w 1. Dywizji im. Tadeusza Kościuszki w 1 Brygadzie Pancerniej im. Obrońców Westerplatte, przechodząc z wojskiem od Warszawy, przez Wał Pomorski do Kołobrzegu.

W 1947 r. został zdemobilizowany, przybył do Rypina i rozpoczął pracę w zawodzie nauczycielskim, początkowo, od 1949 r. w Szkole Podstawowej nr 1, a od 1960 r. aż do emerytury w 1984 r. w Szkole Podstawowej nr 2 w Rypinie. W 1953 r. ukończył Akademię Wychowania Fizycznego w Warszawie. Przez wiele lat współpracował z Komendą Hufca ZHP w Rypinie. Wychował wielu harcerzy. Od 1949 r. był członkiem ZBOWiD, a także Chóru „Lutnia” oraz chóru parafialnego przy kościele św. Trójcy.

Pochowany na cmentarzu parafialnym w Rypinie.

Autopsja (1965-1990); J. Malec, *Stanisław Serwatko* (biogram pośmiertny), Kronika Rypińska 1997, nr 11, s. 2; *Rypin w PRL*, s. 714; *Szkoła Podstawowa nr 1 w Rypinie*, s. 171; Zielińska, *Historia*, s. 75.

SĘDKOWSKI ALEKSANDER (*17 II 1893 r. †w końcu X 1939 r. w Rypinie), robotnik, ofiara zbrodni niemieckich

Do 1939 r. mieszkał w Dobrem w pow. rypińskim. Aresztowany w dniu 20 października 1939 r., początkowo przez dwa dni przebywał w areszcie w Ostro-

witem, następnie więziony w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. Rozstrzelany wraz z synem Józefem na boisku sportowym w Rypinie.

Zginął wraz z synem.

AIPN Bydgoszcz, OKBZpNP, sygn. Ns 145/58; Piotrowski, *Słownik*, s. 210.

SEDKOWSKI JÓZEF (*1919 r. †w końcu X 1939 r. w Rypinie), robotnik, ofiara zbrodni niemieckich

Do 1939 r. mieszkał w Dobrem w pow. rypińskim. Aresztowany wraz z ojcem Aleksandrem w dniu 23 października 1939 r. Więziony przez dwa dni w Ostrowitem, a następnie w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. Rozstrzelany na boisku sportowym w Rypinie wraz z ojcem.

AIPN Bydgoszcz, OKBZpNP, sygn. Ns 145/58sygn. Ns 145/58; Piotrowski, *Słownik*, s. 211.

SICIŃSKI JAN (XX w.), nauczyciel Szkoły Powszechnej w Węgiersku, instruktor harcerski, ofiara zbrodni niemieckich

Przed wojną był nauczycielem w Szkole Powszechnej w Węgiersku k. Dobrzyń nad Drwęcą. Tam zainicjował powstanie drużyny Związku Harcerstwa Polskiego, której został drużynowym. Organizował m. in. biwaki w pobliskim lesie. Przy wsparciu kierownika szkoły, Józefa Sołtykiewicza młodzież szkolna z Węgierska uczestniczyła w Rejonowych Zawodach Sportowych w Działyniu, zdobywając wyróżnienia i nagrody. Przy szkole powstał Związek Młodzieży Wiejskiej, który skupiał młodzież pozaszkolną. Młodzież mogła tam rozwijać swoje zainteresowania muzyczne, a on uczył ją gry na skrzypcach.

Po wybuchu wojny 1939 r. razem z kierownikiem swojej szkoły przez kilka tygodni ukrywał się w okolicy. (J. Sołtykiewicz w dniu 17 października 1939 r., kiedy zgłosił na pozorowaną przez Niemców konferencję oświatową do Lipna, gdzie został aresztowany). Dalejsze losy jego nie są nam znane.

Jagodziński, *Szkoła w Węgiersku*, s. 73.

SIECIŃSKI STANISŁAW (*3 V 1908 r. w Czarnem Rumunkach †25 X I 1989 r.), rolnik, sołtys i radny GRN (S 15)

Przed wojną ukończył trzy klasy szkoły powszechnej. W 1945 r. osiedlił się we wsi Głodowo (obecnie Huta Głódowska) na 10-hektarowym gospodarstwie rolnym. Przez wiele lat był sołtysiem wsi. W latach 1954-1960 sprawował mandat radnego Gromadzkiej Narodowej w Głodowie i był zatrudniony jako inkasent w jej biurze.

Był odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi.

W 1933 r. ożenił się z Zofią Gonczewską (ur. 3 IV 1912 r. w Wichowie), z którą miał czworo dzieci: Leon (ur. 1935), Szczepan (ur. 1941) Maria (ur. 1945), zamężna Celmer i Ryszard (ur. 1948).

Pochowany na cmentarzu w Czarnem k. Wielgie.

Specjalski, *Lipno*, t. 6, s. 100.

SIECZKA FRANCISZEK (*10 X 1890 r. w Żyrardowie †8 IV 1962 r. Radzanowie Makowskim), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie

Był synem Wojciecha i Marianny ze Stasiaków. Po ukończeniu Seminarium Duchownego w Płocku, w dniu 17 czerwca 1916 r. przyjął święcenia kapłańskie i został skierowany na wikariat do Rypina, gdzie od początku interesował się pracą misjonarzy diecezjalnych. Z Rypina wyjechał na pierwsze misje w parafii Czernikowo k. Lipna. Rok później podjął studia na wydziale matematycznym Uniwersytetu Warszawskiego. Po ich ukończeniu był profesorem matematyki w Liceum Diecezjalnym w Płocku. Obok tego prowadził naukowe i obronił doktorat. W 1937 r., na własną prośbę otrzymał parafię Chociszewo, gdzie szczęśliwie przeżył wojnę. Po wojnie był proboszczem w Kołatowie, a potem w Radzanowie Mazowieckim.

Zmarł na wylew krwi do mózgu. Pochowany na cmentarzu w Radzanowie.

Grzybowski, *Duchowieństwo XX/2*, s. 323-325; W. Jezusek, *Śp. ks. Franciszek Sieczka, proboszcza parafii Radzanów, były inspektor i profesor Seminarium Niższego*, MPP 1963, nr 5, s. 102-104; *Parafia*, s. 492; Tyc, *Parafia św. Trójcy*, s. 115; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 156.

SIEDLICH IGNACY, ps. „Czarny”, „Ignac” (*13 X 1920 r. w Starożrebach w pow. płockim †17 X 1945 r.), działacz organizacji lewicowych, porucznik czasu wojny, dowódca Armii Ludowej (S 16)

Urodził się w rodzinie chłopskiej jako syn Adama i Heleny z Doleckich. W latach 1937-1939 należał do Związku Młodzieży Wiejskiej RP „Wici”. Od 1940 r. był członkiem konspiracyjnych Rewolucyjnych Rad Robotniczo-Chłopskich, a od 1942 r. – Polskiej Partii Robotniczej. Był jednym z organizatorów oddziałów partyzanckich Gwardii Ludowej na terenie Okręgu Płockiego. W 1944 r. objął funkcję szefa sztabu AL w pow. płockim. W dniu 10 sierpnia tego roku, w stopniu porucznika, objął funkcję dowódcy 3. Myszynieckiego Batalionu AL w Brygadzie „Synowie Ziemi Mazowieckiej”. W dniu 18 czerwca 1944 r., dowodząc plutonem AL, skonfiskował kilkanaście sztuk broni i członków policji niemieckiej w Płocicznie i okolicy. Po wyzwoleniu organizował organa Milicji Obywatelskiej w Krakowie, Jaworznie i Górze Śląskiej.

Ciechanowski, *Ruch oporu*, s. 312, 349; *Okręg Płocki*, pass.

SIEMIĄTKOWSKI FELICJAN h. Jastrzębiec (*1840 r. w Radzikach Dużych †1905 r.), ziemianin, hodowca owiec

Był synem Walentego (1818-1888) i Antoniny z Cissowskich. W 1883 r. od ojca otrzymał majątek Radziki Duże, oddzielony wówczas od dóbr Wąpielsk. Jego powierzchnia w 1886 r. wynosiła 1.770 mórg. Był znany w Królestwie Polskim hodowcą owiec.

W 1907 r. ten majątek (obciążony sumą 22.500 rubli pożyczoną przez niego jeszcze 1904 r. od Mojżesza Aszerowicza Cohna (Kohna), sprzedała córka Zofia za sumę 106 tys. rubli Adolfowi i Auguście Fersterom, niemieckim kolonistom z pobliskiego Wrzeszewa. W 1919 r. Radziki Duże kupili od Adolfa Ferstera bracia

Maurycy, Herman, Izydor i Jakub Cohnowie (Kohnowie), obywatele polscy narodowości żydowskiej. W 1938 r. właścicielami Radzik zapisani byli: Maurycy, Izydor, Jakub, Etel, Daniel, Stefan – rodzeństwo Cohn (Kohn). Stan taki utrzymał się do 1939 r.

Ożeniony był z Joanną Sypniewską (1843-1878), a następnie z jej siostrą, Anielą (1844-19 IX 1879). Po jego śmierci Radziki Duże otrzymała jego córka, Zofia (ur. 1880), żona Zygmunta Dunin-Wąsowicza, syna Mariana Dunin-Wąsowicza i Karoliny Dzierzbickiej.

Aniela z Sypniewskich Siemiątkowska zmarła w 1879 r. w wieku 35 lat, została pochowana na cmentarzu-Kalwarii w Oborach, w prawej katakumbie, gdzie zachowała się tablica nagrobna, odrestaurowana w 2013 r. staraniem piszącego te słowa.

Pochowany w Radzikach Dużych.

AWKW Rypin, KHip. Radziki Duże; Gałkowski-Żuchowski, *Wąpielsk*, s. 407; *Genealogia*, s. 185, gdzie mylna data śmierci jego pierwszej żony – 1879; M. Krajewski, *Franciszek Salezy Dmochowski – tłumacz, wydawca, pisarz, krytyk literacki, dziennikarz i pamiętnikarz*, [w:] F. S. Dmochowski, *Przekleństwo matki. Opowiadanie na rzeczywistych faktach osnowane*, wstępem i przypisami oparzył M. Krajewski, wyd. 5, Rypin 2011, s. s. 22; PRS, s. 184, gdzie jednak mylnie - Siemiątkowski; W. Pruski, *Hodowla zwierząt gospodarskich w Królestwie Polskim w latach 1815-1918*, t. 2, Warszawa 1968, s. 105, 355; RZD, t. 2, cz. 2, s. 92; SGKP, t. 9, s. 470; Tablica nagrobna drugiej jego żony, Anieli na cmentarzu-Kalwarii w Oborach; Z. Żuchowski, *Radziki Duże, Wąpielsk*, *Więści z Ziemi Dobrzyńskiej* 1999, nr 1, s. 6.

SIEMIĄTKOWSKI JERZY FELICJAN h. Jastrzębiec (*19 XI 1889 r. w Wąpielsku †25 III 1974 r. w Toruniu), ziemianin, hodowca koni angloarabskich, działacz społeczno-polityczny, senator RP (S 17)

Był synem Józefa (1860-1936) i Anny z Płoskich h. Prus II. Do szkoły realnej uczęszczał w Łowiczu, skąd został wydalony za walkę o nauczanie w języku polskim. Maturę uzyskał w szkole Wróblewskiego w Warszawie. Potem studiował na uniwersytecie w Liegé w Belgii. W 1917 r. po ojcu odziedziczył dobra Wąpielsk, które w 1929 r. liczyły 484 ha. W okresie międzywojennym był to jeden z najlepszych majątków w pow. rypińskim.

Po wybuchu pierwszej wojny światowej działał w Radzie Opiekuńczej powiatu rypińskiego. W 1916 r., po utworzeniu Związku Ziemian, wszedł w skład zarządu lipnowskiego oddziału tej organizacji, obejmującego pow. rypiński i lipnowski. Był aktywnym działaczem Polskiej Organizacji Wojskowej w końcowej fazie pierwszej wojny światowej, której udzielał pomocy finansowej i materialnej. W ostatnim okresie wojny został wyznaczony przez POW na stanowisku rzeczoznawcy rolnego w przyszłych władzach powiatu.

Po przejściu władzy w 1918 r. został członkiem Wydziału Powiatowego Rady Powiatowej w Rypinie. Nadto był pierwszym w powiecie referentem aprowizacji z Komisji Apropowizacyjnej Sejmiku Powiatowego, zastąpiony pomiędzy 21 lutego a 4 kwietnia przez Kazimierza Kellera. Działał także w Związku Ziemian po pierwszej wojnie światowej. W czasie wojny polsko-rosyjskiej, w dniu 11 lipca 1920 r. wszedł w skład Obywatelskiego Komitetu Obrony Państwa na powiat rypiński. Był radcą Warszawskiej Izby Rolniczej i członkiem Wydziału Wojewódzkiego w Warszawie.

W dniu 18 maja 1923 r., pod przewodnictwem Jana Rudowskiego z Półwieska, wraz z Arturem, Barthlem, Bogdanem Chelmskim, Franciszkiem Gniazdowskim, Wincentym Koskowskim, Arturem Rutkowskim, Stanisławem Pomirskim i Zygmuntem Rzeszotarskim, zorganizował rypińskie Okręgowe Towarzystwo Rolnicze i potem był jego aktywnym członkiem. W 1925 r. przekazał nieodpłatnie działkę pod budowę szkoły w Wąpielsku o powierzchni 1,61 ha i jednocześnie stanął na czele komitetu budowy nowej szkoły. Po utworzeniu w dniu 15 lutego 1926 r. Spółdzielni Mleczarskiej Parowej „Rotr” w Rypinie wszedł w skład jej rady nadzorczej, a następnie został jej prezesem. W dniu 12 lipca 1928 r. podejmował w swej posiadłości i wapielskim pałacu, goszcząc go z wizytą na ziemi dobrzyńskiej, Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej prof. Ignacego Mościckiego, który „ogłądał *zabudowania gospodarskie i inwentarz żywy*”. W 1929 r. był w składzie Komitetu Wykonawczego Wystawy Regionalnej w Płocku, przedstawiającej dorobek poszczególnych powiatów ówczesnego województwa warszawskiego, do którego należał również pow. rypiński. Był prezesem Rady Nadzorczej Banku Spółdzielczego w Rypinie. W 1931 r. został wybrany delegatem powiatu rypińskiego na zjazd Centralnego Towarzystwa Organizacji i Kótek Rolniczych w Warszawie. W latach 1932-1939 był prezesem Biura Rachunkowości Ziemiańskiej w Rypinie. W latach 30. XX w. był akcjonariuszem Cukrowni Ostrowite, a w pewnym momencie nawet jej dyrektorem. W latach wielkiego kryzysu, jesienią 1931 r. stanął na czele Powiatowego Komitetu Pomocy Bezrobotnym w Rypinie, zainicjowanym przez starostę powiatu, Władysława Staszewskiego. Od 1938 r. był w składzie Komitetu Organizacyjnego Towarzystwa Szkoły Średniej w Rypinie. Razem z burmistrzem J. Budzanowskim i B. Chelmskim z Kowalk należał do ścisłego kierownictwa BBWR w pow. rypińskim. W okresie 1935-13 IX 1938 r. z ramienia Obozu Zjednoczenia Narodowego zasiadał w senacie RP jako delegat województwa warszawskiego i pracował w Komisji Gospodarczo-Skarbowej. Był również w składzie Komitetu Honorowego Zjazdu Kół Śpiewaczych Okręgu I. Pomorskiego Związku Śpiewaczego, który odbył się w Golubiu 6 sierpnia 1939 r. W latach 1929-1933, redagował, wydany przez Towarzystwo Rolnicze w Rypinie, kwartalnik pt. „Rolnik Rypiński. Biuletyn Kwartalny Organizacji Rolnych Powiatu Rypińskiego”, począwszy od jego ósmego numeru. W 1928 r. na jego łamach zamieścił m. in. artykuł pt *Zrewidujmy organizację gospodarstw naszych* (nr 8). Dokonał opisu majątku Wąpielsk i opublikował to w 1938 r. w *Księdze Pamiątkowej na 75-lecie „Gazety Rolniczej”* (s. 725-730).

We wrześniu 1939 r. wyjechał do Warszawy i w ten sposób uniknął aresztowania przez Selbstschutz. W czasie okupacji przebywał w Warszawie.

Po wojnie pracował w PGR-ach i młynach województwa pomorskiego, a następnie bydgoskiego. Mieszkał w Toruniu.

W 1931 r. odznaczony został Złotym Krzyżem Zasługi, następnie Krzyżem Polonia Restituta oraz w 1937 r. Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski. Miał siostrę Hannę (1892-1923, pochowana na cmentarzu

w Radzikach Dużych), za Bogdanem Zembruskim z Brzuzego.

Ożeniony z Jadwigą Sochacką (zm. 1952 r.), a następnie z Haliną Salwowską, nie pozostawił potomstwa.

Pochowany w Toruniu, na cmentarzu parafii Wniebowzięcia NMP przy ul. Wybickiego (kw. 1-2-18).

AP m. st. Warszawy, Urząd Wojewódzki Warszawski, sygn. 39, Sprawozdanie sytuacyjne sporządzone w Wydziale Bezpieczeństwa UWW za okres 1-14 X 1929; Idem, Urząd Wojewódzki Warszawski, sygn. 40, Sprawozdanie sytuacyjne za miesiąc sierpień 1930 r. naczelnika Wydziału Bezpieczeństwa UWW z 10 czerwca 1930 r.; AUG Wąpielsk, B. Ptaszyński, Kronika Gminy Wąpielsk; AUM Toruń, Akt zgonu; AWKW Golub-Dobrzyń, KHip. Wąpielsk; Chelmski, *Pamiętniki*, s. 20, 43-45, 66; Chelmski, *Powiat II*, s. 102, 256-257; Gałkowski-Żuchowski, *Wąpielsk*, s. 407-408; *Genealogia*, s. 185-186, gdzie tylko pierwsze imię; P. Gałkowski, *Prasa Rypina w latach 1915-1995*, Kronika Rypińska, 1995, nr 10, s. 6-7; Gałkowski-Żuchowski, *Wąpielsk*, s. 407-408; *Gazeta Gospodarska*, s. 952; *Gazeta Urzędowa dla Powiatu Rypińskiego*, nr 4: 1919, z 21 II, nr 10: 1919, z 4 II; <http://www.senat.edu.pl/senat/senatorowie-1922-1939/senatorowie-ii-rp/senator/jerzy-siemiatkowski/28> IX 2013; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=jerzy+siemi%0%B1tkowski/21> I 2014, gdzie tylko inf. o drugiej żonie z mylną datą ślubu -1954; Inf. Z. Borzewskiego z Warszawy z VIII 1990 r.; Krajewski, *Cukrownia Ostrowite*, s. 18; Krajewski, *Rypin w okresie zaborów*, s. 201-202; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 17; M. Krajewski, *Ziemia dobrzyńska w ogniu walk 1920 roku*, Słowo Powszechne 1990, nr 160, s. 1-2; M. Krajewski, *Siemiatkowski Jerzy Felicjan*, PSB, t. 37/1: 1996, s. 2-3, gdzie szersza literatura; Kronika Domu Chelmskich, mps udostępniony autorowi przez Krystynę Fałęcką z Warszawy; Kronika Rypińska 1924, nr 5; *Kto kim był*, s. 547; W. Mąkowski, *Historyczne tło powieści*, [w:] F. S. Dmochowski, *Przekleństwo matki*, Płock 1935, s. VIII-IX; M. P. z 1937 r. Nr 260, poz. 410; *Pamiętnik zjazdu*, s. 4; Piotrowski, *Powiat*, s. 124; Piotrowski, *Struktura agrarna*, s. 39, 43; Piotrowski, *Szkolnictwo*, s. 311; Rolnik Rypiński 1931, nr 4, z 8 X; PRS, s. 184; *Rypin między wojnami*, pass.; RZD, t. 2, cz. 3, s. 379-380; SGKP, t. 2, s. 90; *Sprawozdanie Spółdzielni Mleczarskiej Parowej „Rott” w Rypinie. Zrzeszenie Spółdzielni Mleczarskich z odpowiedzialnością ograniczoną na rok 1931*, *Rypin 1931*, s. 4; Świecki-Wybułt, *Mazowsze*, s. XII, 139, 182, 216, 267, 281, 335, 345, 491, 543, 545; Wasiak, *Właściciele*, s. 5; Waszkiewicz, *Z dziejów*, s. 119, 129; Waszkiewicz, *Z dziejów Rypina*, s. 261, 282; *Zabytki*, s. 205; Zieleniewski, *Sejm i Senat*, s. 414; Zielińska, *Prasa powiatu rypińskiego*, s. 100, 102; *Ziemię dobrzyńską*, s. 222-223, 396-397; Z. Żuchowski, *Przeszłość ziemi dobrzyńskiej. Materiały do podręcznika szkolnego*, *Rocznik Dobrzyński*, t. 1: 2008, s. 109; Żuchowski, *Szkoły*, s. 79-80.

SIEMIĄTKOWSKI JÓZEF h. Jastrzębiec (*1860 r. †XI 1936 r.), ziemianin, hodowca bydła, działacz gospodarczy

Był synem Walentego Jana (1818-1888) i Antoniny z Cissowskich. Od 1888 r. po ojcu posiadał majątek Wąpielsk o pow. 1.887 mórg. W 1917 r. majątek przejął na syna Jerzego. W latach 1917-1926 był właścicielem niewielkiego majątku Dziewanowo w pow. rypińskim o powierzchni 93 ha, który nabył od Ludwika Chelmskiego. Był znanym hodowcą bydła, którego okazy prezentował na różnych wystawach.

W latach 1901-1907 działał w Płockim Gubernialnym Towarzystwie Rolniczym, a po utworzeniu w 1907 r. Okręgowego Towarzystwa Rolniczego Ziemi Dobrzyńskiej, wzmacniał wyraźnie jego działalność. W 1915 r. został członkiem komisji, do oceny strat, jakie poniosła ziemia dobrzyńska w wyniku działań fron-

towych w czasie wojny światowej. W 1916 r. został członkiem lipnowskiego Sejmiku Powiatowego.

Ożeniony był z Anną Pauliną Płoską h. Prus I, córką Aleksandra (zm. 1894) i Zofii z Brudnickich (zm. 1870), właścicieli Sokołowa. Pozostawił syna Jerzego Felicjana i córkę Hannę (1892-1923, pochowana wraz z synem na cmentarzu w Radzikach Dużych), za Bogdanem Zembruskim z Brzuzego.

AWKW Golub-Dobrzyń, KHip. Wąpielsk; AWKW Rypin, KHip. Dziewanowo; Chelmski, *Powiat II*, s. 89-90, 257; Gałkowski-Żuchowski, *Wąpielsk*, s. 408-409; *Genealogia*, s. 143, 185; 275; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=206766/21> I 2014; Kowalski, *Golub-Dobrzyń*, s. 371; (Nekrolog), *Głos Mazowiecki* 1936, z 15 XI, s. 3; PRS, s. 184; RZD, t. 2, cz. 3, s. 387; SGKP, t. 13, s. 175; Wasiak, *Właściciele*, s. 2; Wybułt, *OTRZD*, s. 2, 6, 29; *Wystawa w Lipnie*, *Tygodnik Ilustrowany* 1908, nr 27, s. 544; Tablice nagrobne na cmentarzu w Radzikach Dużych.

SIEMIĄTKOWSKI LEON (*9 VII 1893 r. we wsi Gradzanowo Kościelne, pow. sierpecki †po 1939 r.), nauczyciel, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej

Ukończył cztery klasy Progimnazjum Topolińskiego w Płocku, a 2 stycznia 1910 r. zdał egzamin na nauczyciela ludowego z zakresu programu 4-klasowego gimnazjum rządowego. W sierpniu 1916 roku uczęszczał na kursy pedagogiczne w Płocku.

Od lipca 1915 r. pracował w charakterze nauczyciela w jednoklasowej Szkole Powszechnej w Siecieniu na ziemi dobrzyńskiej, potem od 1 grudnia 1922 r. jako nauczyciel jednoklasowej szkoły w Chylinie, gm. Ramutówko. Od 1 września 1923 r. był nauczycielem w 2-klasowej Szkole Powszechnej w Kępie Polskiej, gdzie pełnił również obowiązki kierownika. Z dniem 1 września 1929 r. został przeniesiony na własną prośbę na stanowisko nauczyciela w publicznej Szkole Powszechnej w Siemieniu, gm. Majki, aby z dniem 1 października 1938 r. podjąć pracę w Szkole Powszechnej III stopnia w Bielsku.

Od lipca do 17 listopada 1920 r. uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej jako ochotnik-szeregowiec.

W dniu 6 września 1924 r. wziął ślub z Henryką Stępniewską, z którą miał czworo dzieci.

K. Kłodawski, *Szkolnictwo elementarne (początkowe) na ziemiach polskich od końca XVIII wieku do roku 1939*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 10: 2006, s. 121.

SIEMIĄTKOWSKI WALENTY JAN h. Jastrzębiec (*13 II 1818 r. †1 III 1888 r.) ziemianin, uczestnik ruchu powstańczego 1863 r.

Był synem nieznanego bliżej Antoniego. Na terenie ziemi dobrzyńskiej pojawił się w 1843 r. Kupił wówczas od Joanny z Nałęczów Chelmskiej dobra Fabianki. W 1849 r. majątek ten sprzedał i nabył od Szymona Tabulskiego, duże, lecz zadłużone dobra Wąpielsk za sumę 200 tys. złp, tj. 45 tys. rubli. W dniu 26 stycznia (8 lutego) 1854 r. dokupił jeszcze Radziki Duże od pisarza i dziennikarza, Franciszka Salezego Dmochowskiego za 290 tys. złp, tj. 43.500 rubli srebrem, który po kilkunastu latach gospodarowania powrócił ponownie do Warszawy. W dniu 11 (23 kwietnia) 1855 r. Radziki wydzierżawił na 15 lat Hipolitowi de la Grange, bratu proboszcza i dziekana rypińskie-

go, Marcelego, z zachowaniem jednak prawa „zwieżienia z upraw na plebace radzikowskiej” duże fury czterokonne siana dla proboszcza. W 1863 r. nabył za sumę 465 tys. złp majątek Ruszkowo od Aleksandra Maurycyego Zielke, który w latach 1852-1862 należał do Władysława Ignacego Gniazdowskiego. W 1866 r. Ruszkowo sprzedał za niższą cenę (370 tys. złp), zapewne wskutek trwających procesów uwłaszczeniowych po upadku powstania styczniowego, Florianowi Kasjanowi Koskowskemu, który zmarł rok później (7 IX 1867).

Brał udział w powstaniu styczniowym. Już w końcu 1862 r. został zaprzysiężony w organizacji narodowej. Przed wybuchem powstania, w dniu 20 stycznia 1863 r., został zadenuncjowany przez rypińskiego Żyda, Abrama Uryna, aresztowany razem z rządcą swego majątku, Ludwikiem Ingerslebenem i ukarany 200-rublową grzywną i osadzony w więzieniu plockim. Po wypuszczeniu na wolność nie zrezygnował z pomocy dla powstania. W 1864 r. udzielił pomocy dwóm partyzantom z sąsiedniego dworu Ignacego Grąbczewskiego w Radzikach Małych.

W czasie powstania styczniowego budował dwór w Wąpielsku, ukrywając przy tych pracach powstańców jako rzekomych murarzy. Pałac wznosił w stylu eklektycznym, otynkowany, parterowy z piętrowymi ryzalitami na osiach. Od frontu ryzalit poprzedzony ośmioboczną przybudówką w kształcie wieży o trzech kondygnacjach. Podziały elewacji są ramowo-pilastrowe, dach czterospadowy, na wieży zaś – namiotowy. Wokół pałacu założył park krajobrazowy, którego resztki przetrwały do dnia dzisiaj, a w którym znajduje się ok. 20 gatunków drzew.

Ożeniony z Antoniną Cissowską h. Sas, córką Tomaszka i Florentyny Lipskiej, pozostawił dwóch synów: Felicjana (1840-1905), Józefa (1860-1936) i oraz córkę Walentynę (ur. 14 II 1857 r.-zm. 1 XI 1886 r.), za Julianem Tyszką (1848-1923).

Pochowany na cmentarzu w Radzikach Dużych, gdzie zachował się nagrobek z czytelną inskrypcją. W latach 2012-2013 jego dwór został gruntownie odrestaurowany i wyposażony przez nowego właściciela.

APar. Radziki, Akt kupna-sprzedaży przez F. S. Dmochowskiego dóbr Radziki Walentemu Siemiątkowskiemu z dnia 26 I (8 II) 1854 r.; AWKW Golub-Dobrzyń, KHip. Ruszkowo; AWKW Rypin, KHip. Radziki Duże; Dutkiewicz, *Radziki*, s. 18-24.; Gałkowski-Żuchowski, *Wąpielsk*, s. 409, 412; *Genealogia*, s. 184-185, gdzie brak inf. o nabyciu przez niego Ruszkowa; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=232141/21> I 2014, gdzie tylko syn Józef; M. Krajewski, *Franciszek Salezy Dmochowski – tłumacz, wydawca, pisarz, krytyk literacki, dziennikarz, pamiętnikarz, autor dobrzyńskiej powieści z 1858 r. „Przekleństwo matki”*, [w:] F. S. Dmochowski, *Przekleństwo matki, opowiadanie na rzeczywistych faktach osnowane*, wstępem i przypisaniami opatrzył M. Krajewski, Rypin 2011, s. 22; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 129-131; Krajewski, *Powstanie między Skrwą a Drwęcą*, s. 50, 124, 130, 246; Krajewski, *Rypin. Monografia*, wyd. 2, s. 272; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 104, 190; Lissowski, *Powstanie*, s. 31, 207; *Lista członków TR*, s. 98; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 337; PRS, s. 184; RZD, t. 2, cz. 2, s. 92; cz. 3, s. 378, 384; *Spis szlachty*, s. 218; J. Siemiątkowski, *Opis majątku Wąpielsk*, [w:] *Księga pamiątkowa na 75-lecie Gazety Rolniczej*, t. 2, Warszawa 1938, s. 725; Tablica inskrypcyjna z białego piaskowca na cmentarzu w Radzikach Dużych; Tablica inskrypcyjna Floriana Koskowskiego na cmentarzu-Kalwarii w Oborach, gdzie

tylko pierwsze jego imię; Z. Żuchowski, *Radziki Duże, Wąpielsk, Wieści z Ziemi Dobrzyńskiej* 1999, nr 1, s. 6.

SIEMIŃSKI SEWERYN ZYGUNT (†18 IV 1863 r. pod Koseminem k. Sierpca), dowódca oddziału powstańczego, ofiara represji carskich

Wiosną 1863 r. na wezwanie gen. Z. Padlewskiego sformował oddział powstańczy, który liczył blisko stu osób i obozował w lasach koło wsi Kosemin, 17 km na wschód od Sierpca. Dowódca oddziału oraz dwaj jego oficerowie: Jakub Witkowski i Edmund Ojrzanowski w dniu 17 kwietnia 1863 r. nocą udali się z wizytą do domu Juliana Chelmskiego w Koseminie. Dzień później, 18 kwietnia o godz. 8 rano zostali zaatakowani przez okupacyjne wojsko, dowodzone przez carskiego płka Wałujewa w lesie kosemińskim. W walce poległ wszyscy trzej dowódcy, a biwakujący w lesie oddział nie znając sytuacji, nie wziął udziału w walce. Z braku dowództwa grupa partyzancka najprawdopodobniej rozwiązała się.

Opis potyczki pod Koseminem, dokonany w 1913 r. przez S. Zielińskiego jest następujący: „Wyleczywszy się z ran otrzymanych pod Radzanowem, formując oddział po lasach powiatu mławskiego i doprowadziwszy go do liczby 100 ochotników, przybył Seweryn Siemieński dnia 17. kwietnia w lasy kosemińskie. Zostawiając oddziałek obozem w lesie, dowódca wraz z dwoma towarzyszami Ojrzanowskim i Jakóbem Witkowskim, starozakonnym, udali się na noc do dworu w Koseminie. Tutaj następnego dnia o godzinie 8. z rana napadli ich kozacy z komendy Wałujewa, przebiegającego Mławskie w poszukiwaniu za powstańcami. Wdzierających się do mieszkania kozaków powstańcy przyjęli strzałami z rewolwerów, lecz gdy zabrakło ładunków, musieli ulec przewadze i wszyscy trzej zginęli. Oddział, obozujący opodal w lesie, w walce udziału nie brał”. Natomiast „Dziennik Poznański” w dziesięć dni po potyczce donosił: „Oficer kozacki, Czerkies rodem, wszedł z kilkunastoma żołnierzami na pierwsze piętro w celu aresztowania Siemieńskiego i jego towarzyszy, gdy we drzwiach został przyjęty strzałami pistoletowymi, skutkiem czego padło kilku żołnierzy. Krótka była walka, ulec musieli przed przeważającymi siłami wroga. Na trupach ich pastwili się kozacy wraz z ich godnym dowódcą. Następnie cała horda, rozbiegłszy się po lesie, schwyciła dwóch bezbronnych, a trzeciego również bezbronnego, na podstawie amnestii z 12 kwietnia, również zamordowali. (...) Ciała tych nieszczęśliwych pochowane zostały na cmentarzu wsi Zawidz”.

Dziennik Poznański 1863, nr 101, s. 2; J. Grabiec, *Rok 1863*, Poznań 1913, s. 313; W. Karbowski, *Zygmunt Padlewski (1835-1863)*, Warszawa 1969, s. 375-376; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 309; S. Popkowski, *Powstanie styczniowe w Plockim i Płońskim*, nadb. z Gazety Mławskiej 1939, s. 84; W. Przyborowski, *Dzieje 1863 roku*, t. 2, Warszawa 1879, s. 229; Cz. Słoński, *Z walk powstańczych 1863 r. w Ciechanowskiem*, Kronika Ciechanowska 1932, nr 67 z 27 V; S. Zieliński, *Bitwy*, s. 230.

SIEMOWIT (ZIEMOWIT) I KAZIMIERZOWIC (*ok. 1265 r. †ok. 1312-1314 r.), książę dobrzyński

Był najmłodszym synem Kazimierza I, księcia kujawsko-dobrzyńskiego i ostatniej jego żony, księżniczki

opolskiej, Eufrozyny. Po śmierci ojca odziedziczył razem z Władysławem Łokietkiem i Kazimierzem Kujawy południowe z Brześciem i Włocławkiem, kasztelanę dobrzyńską z Rypinem oraz ziemię łączyczką. W końcu XIII w., ok. 1290 r. nastąpił podział dziedzictwa: Władysław Łokietek otrzymał księstwo brzesko-kujawskie, Kazimierz – księstwo łączyczkie, Siemowit – księstwo dobrzyńskie (być może, że podział ten nastąpił już przed 25 lipca 1287).

Pierwszy znany nam dokument wydał w 1291 r. i datę tę można uznać za rok utworzenia ziemi dobrzyńskiej jako samodzielnej jednostki administracyjnej. Księstwo dobrzyńskie za czasów Siemowita obejmowało kasztelanę dobrzyńską i rypińską. Ta ostatnia powstała później od dobrzyńskiej, jednak nie później niż w 1297 r. Do jednej z nich włączone zostało wydzielone z kasztelanii słońskiej „terytorium kikołskie”. W 1297 r. wystawił dokument dla łowczego dobrzyńskiego Nemsty z Chojna, w którym jest wzmianka o pierwszym kasztelanie rypińskim, Włoście. Już w 1297 r., a więc przed konfliktem Siemowita z książętami inowrocławskimi w latach 1304-1306, do dzielnicy dobrzyńskiej należała wieś Wildno, położona po kikołskiej stronie granicy z 1236 r. Między 1302 a 1306 r. przyjął pod opiekę dobra opactwa szpetalskiego, a wśród nich dwie osady niedaleko Kikoła: Złotopole i Kolankowo. Do jego księstwa należały także wsie: Wola, Lubin i Dąbrówka. Przed 1303 r. Siemowit przyłączył do swego księstwa Osiek (Rypiński), należący uprzednio do ziemi michałowskiej. Z początkiem wieku przyłączył także część kasztelanii świeckiej, która weszła później w skład powiatu rypińskiego. Natomiast w 1306 r. przekazał zakonowi krzyżackiemu wieś Zduniec w parafii Płonno, którą w latach 1314-1315 odzyskał Władysław Łokietek.

Był jedynym księciem dzielnicowym, wiernie stojącym po stronie swego brata Władysława Łokietka. Po klęsce brata i chwilowym opuszczeniu przez niego kraju w 1300 r., w swoim księstwie dał schronienie wszystkim, którzy uciekli przed Wacławem czeskim z Wielkopolski. Ok. 1302 r. w niewyjaśnionych bliżej okolicznościach stracił zamek dobrzyński i dostał się do niewoli. Zamachu dokonała grupa feudałów na czele z Wojławem Trojanowiczem. Ok. 1303 r. odzyskał księstwo z powrotem. Starał się układać poprawne stosunki z Krzyżakami, ofiarując im w dniu 3 lutego 1306 r. 250 łanów ziemi w Grążawach i Księżym, 50 łanów między Golubiem a zaginioną obecnie osadą Modrzyn (na wschód od Rużca) wraz z przeprawą na Drwęcyn oraz młyn w Rużu. Na jego rządy przypadło największe nasilenie najazdów litewskich na ziemię dobrzyńską. Ok. 1313 r. ukończył budowę kościoła i klasztoru dla ojców franciszkanów w Dobrzyniu n. Wisłą.

Ożeniony ok. 1296-1300 z Anastazją, (ur. ok. 1277 r. -zm. 12 III 1335 r.), księżną ruską, córką księcia halickiego, Lwa I i Konstancji, córki króla węgierskiego, pozostawił czterech synów, z których dwóch zmarło w dzieciństwie. Księstwem po jego śmierci rządziła żona Anastazja, księżniczka halicka. Tzw. rządy opiekuńcze nad wdową Anastazją i jej małoletnimi synami sprawował Władysław Łokietek. Ok. 1316 r. samodzielne rządy objęli dwaj synowie Siemowita – Władysław i Bolesław.

A. S., *Układy polityczne oraz zjazdy królów i osób znakomitych we Włocławku*, Biuletyn Przewodnicki PTTK, nr 57: 1988, s. 15; O. Balzer, *Genealogia Piastów*, Kraków 1895, s. 344-345, tutaj jednak mylnie, iż Siemowit zginął w czasie najazdu litewskiego w 1306 r.; J. Bieniak, *Wielkopolska, Kujawy, ziemia łączyczka i sieradzka wobec problemu zjednoczenia państwowego w latach 1300-1306*, Toruń 1969, s. 233-241; Bieniak, *Terytorium*, s. 9-16; Biskup-Labuda, *Dzieje zakonu*, s. 150, 151, 183, 218; Bogucki, *Uwagi o kasztelanach*, s. 72, 74, 77-79, 88, 89; Czernikowo, s. 25-26; DKM, s. 157, nr 49, s. 236-237, nr 62, s. 238-239, nr 64; *Dokumenty do dziejów Kujaw i ziemi dobrzyńskiej XIV-XIX w.*, wyd. Z. Guldon, R. Kabaciński, Warszawa 1974, dok. nr 11; Dworzaczek, *Genealogia*, tablica 3; Guldon-Powierski, *Podzwały*, s. 132-139, 168, 183-184, 205; P. Gałkowski, *Ziemia dobrzyńska od XI do XVIII wieku*, Biuletyn Przewodnicki PTTK, nr 55: 1988, s. 10; Jasiński, *Genealogia*, s. 10-15; J. Karwasińska, *Sąsiedztwo brzesko-kujawskie 1235-1343*, Warszawa 1927, s. 132-133; KDKM, nr 45; KDP, t. 1, nr 114, nr 140, 475, 477, 481, t. 2, nr 153; KDW, t. 2, nr 967; *Katalog*, z. 9, s. 13; Krajewski, *Bene merentes*, s. 25-26; Krajewski, *Przynależność administracyjna*, s. 362-363; R. Kozłowski, *Geneza i granice księstwa brzesko-kujawskiego*, Prace Komisji Historii BTN, t. 5: 1968, s. 104-110; S. M. Szacherka, *Kancelaria Siemowita księcia dobrzyńskiego*, *Studia Źródłoznawcze*, t. 11: 1966, dok. nr 3, s. 105; SGKP, t. 2, s. 659, pisząc o nadaniu Siemowita dla Krzyżaków, podaje datę 1317, kiedy to Siemowit z pewnością już nie żył; Olszacki, *O zamkach*, s. 121; S. M. Szacherska, *Kancelaria Siemowita – księcia dobrzyńskiego*, *Studia Źródłoznawcze*, t. 11: 1966, s. 79, aneks 1 i 3; *Szkice*, s. 51-53; Śliwiński, *Własność*, s. 13, 19-20; *Zabytki*, s. 201; Załuski, *Szkic*, s. 38.

SIERADZKI PAWEŁ (XVI-XVII w.), dziekan i proboszcz rypiński

Diekanem rypińskim został mianowany przez biskupa płockiego, Wojciecha Baranowskiego na synodzie, zwołanym do Płocku w 1593 r. i zapewne w tym roku musiał już być proboszczem parafii pw. Św. Trójcy w Rypinie. Jako dziekan rypiński wystąpił w czasie kongregacji dziekanów diecezji płockiej w 1608 r., zwołanym przez kolejnego biskupa płockiego, Marcina Szyszkowskiego.

W. Góralski, *Odnowa duszpasterska w diecezji płockiej w świetle synodu z 1593 r.*, *Studia Płockie*, t. 10: 1982, s. 116; *Parafia*, s. 464.

SIERADZKI WIKTOR (*7 XI 1961 r. w Skępem), technik budowlany, przedsiębiorca, społecznik (S 18)

Syn Jana i Reginy z Czerwińskich. Najpierw ukończył Szkołę Podstawową w Karnkowie, potem Technikum Budowlane w Zespole Szkół Budowlanych w Toruniu oraz Studium Menedżerskie w Warszawie. W 2003 r. podjął studia inżynierskie na Politechnice Warszawskiej.

W latach młodzieńczych uczestniczył aktywnie w sekcji piłki nożnej Ludowego Zespołu Sportowego w Głodowie, plasującego się w latach 70. i 80. XX w. w czołówce zespołów sportowych gminy Lipno.

Pracował w Przedsiębiorstwie Budownictwa Rolniczego w Toruniu (1979-1983) i Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w Rybitwach (1983-1989).

W 1989 r. założył własny Zakład Ogólnobudowlany, przekształcony w Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Usługowo-Handlowe „Wiksbud” sp. z o.o. w Lipnie. Utrzymuje kontakty z Krajowym Związkiem Pracodawców Budownictwa oraz Izłą Inżynierów Budowni-

ctwa. Jest również uczestnikiem Regionalnego Forum Dialogu Społecznego „Przedsiębiorczość – Szanse i Zagrożenia”, organizowanego przez marszałka województwa kujawsko-pomorskiego. Jest członkiem Zarządu i członkiem Sądu Koleżeńskiego Polskiego Związku Pracodawców Budownictwa w Warszawie. Czynnie uczestniczy w życiu Lipna. Sponsoruje działalność kulturalną i charytatywną, prowadzoną przez Miejskie Centrum Kultury i organizacje społeczne. Wspiera Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Koło Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych, Klub Seniora „Nawojka”, parafie rzymskokatolickie, placówki oświatowe. Od kilku sponsoruje także Motocrossowe Mistrzostwa Polski, organizowane przez Klub Sportowy „Jastrzab”.

Za zasługi wniesione w rozwój budownictwa i działalność społeczną odznaczony został w 2003 r. Srebrnym Krzyżem Zasługi i Złotą Honorową Odznaką „Za Zasługi dla Budownictwa”.

Ma dwoje dzieci.

Medale i róże podczas powiatowej sesji, <http://www.lipnowski.powiat.pl/?cid=1705/21> | 2014; <http://www.wiksbud.pl/profil.html/21> | 2014; Specjalski, *Lipno*, t. 4, s. 146-147.

SIERAKOWSKA z d. ks. Lubomirska HELENA MARIA h. Drużyna (*25 VIII 1896 r. w Przeworsku †w końcu X 1939 r. w Rypinie), działaczka społeczna, ofiara zbrodni niemieckich (S 19)

Była córką Andrzeja ks. Lubomirskiego h. Drużyna (22 VII 1862-29 XI 1959) i Eleonory Teresy Jadwigi Husarzewskiej (5 VII 1866-1940). Mieszkała w Waplewie, a następnie w Osieku Rypińskim. Była znaną działaczką na Warmii i Powiślu, organizatorką szkół polskich, aktywną działaczką różnych polonijnych organizacji społecznych, m. in. Związku Polaków w Niemczech. W pierwszych miesiącach po dojściu Hitlera do władzy z całą rodziną opuściła Niemcy i osiedliła się w Polsce. Mieszkała w majątku swego męża, w Osieku k. Rypina. Tu zastał ją wybuch drugiej wojny światowej. W dniu 1 listopada 1939 r. zabrała koce i żywność dla aresztowanego wcześniej przez Niemców męża, Stanisława, udała się do więzienia w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. Tam została aresztowana, a następnie bestialsko zamordowana. Po latach o jej aresztowaniu wspominała Izabella Sierakowska-Tomaszewska: „*Najpierw aresztowano dziadka. W połowie października 1939 r. babcia Helena niosła do więzienia gestapo w Rypinie koc i jedzenie dla męża. Ale weszła wcześniej do znajomego zakładu fryzjerskiego. Tam zdjęła z siebie biżuterię, zostawiła wszystkie osobiste przedmioty. I poszła do więzienia. Słynęła z ogromnej intuicji. Wiedziała, że nigdy stamtąd już nie wyjdzie. Dziadkowie zostali wkrótce zamordowani przez Niemców. Babcia namawiała dziadka na ucieczkę. Odmówił. Tłumaczył, że nie mógłby potem spojrzeć w oczy swoim ludziom, gdyby ich zostawił. Helena czuła, co ich czeka, ale została z mężem. (...) Dziadek Stanisław został straszliwie pobity, wylewano na niego wiadra z odchodami. Zamordował go jeden z Niemców, wbijając mu nóż w oko. Razem z dziadkami aresztowano ich córkę Teresę Gniazdowską z mężem. Wiem, że Reni siedzącej na krześle Niemiec strzelił w tył głowy. Była w zaawansowanej ciąży*”.

Z małżeństwa zawartego 20 lipca 1910 r. ze Stanisławem hr. Sierakowskim h. Ogończyk (1881-1939), pozostawiła siedmioro dzieci – dwóch synów: Adama Karola Huberta (1912-1964) i Andrzeja Marię Stanisława (1914-1995) oraz pięć córek: Teresę Marię Zofię (1911-1939), za Tadeuszem Gniazdowskim h. Korab; Różę Marię (1915-1949), za Pierre Carton de Wiart; Marię Małgorzatę (1917-1989), Wandę Anielę (1920-1989) i Jadwigę Marię Zofię (ur. 1924), za Dominikiem hr. Werszowiec-Rey z Nagłowic h. Oksza. Syn Adam wywiózł z Waplewa do Londynu cenne dokumenty, w tym bogatą korespondencję Z. Krasińskiego. Jej oraz męża, Stanisława imię nosi Zespół Szkół Rolniczych w Kisielicach k. Elbląga. Epitafium poświęcone jej i mężowi znajduje się w kościele w Osieku i kaplicy w Waplewie.

AIPN Bydgoszcz, OKBZpNP, sygn. Zg. 60/46; *Genealogia*, s. 195, gdzie tylko jej pierwsze imię; Grabowski, *Znienawidzeni*, s. 15; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=9804/21> | 2014, gdzie inf., o śmierci w pocz. listopada 1939 r., co wydaje się niemożliwe; Inskrypcja epitafijna w kościele w Osieku; Jasiewicz, *Lista*, s. 935-936; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 1523; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 62; M. Mroczo, *Sierakowska Helena*, SBPN, t. 4: 1997, s. 208; *Należy postępować, jak należy*. Z Izabellą Sierakowską-Tomaszewską rozmawiała M. Grzebałkowska, *Wysokie Obcasy* 2008, z 18 lutego; Oracki, *Słownik*, s. 268; T. Oracki, *Sierakowska Helena*, PSB, t. 37/2: 1996, s. 253-254, gdzie szersza literatura; Piotrowski, *Biogramy*, s. 179; Piotrowski, *Słownik*, s. 211; PRS, s. 185; Witkowski, *Nieukarana zbrodnia*, s. 75-88; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 399.

SIERAKOWSKI hr. ADAM h. Ogończyk (*21 II 1846 r. w Waplewie Wielkim †12 III 1912 r. w Waplewie Wielkim), ziemianin, dr praw, poseł na sejm pruski, działacz społeczny, mecenas nauki i kultury (S 20)

Był synem Alfonsa Józefa (1816-1888) i Marii Anny z Pereświat-Sołtanów h. Własnego (1818-1906). Po ukończeniu w 1863 r. gimnazjum w Poznaniu, odbył studia prawnicze na Uniwersytecie w Berlinie. Kontynuując naukę, uzyskał stopień doktora praw na podstawie rozprawy doktorskiej o prawie spadkowym szlachty polskiej w Prusach.

Był właścicielem dóbr Waplewo, które otrzymał od ojca w 1876 r. W dziesięć lat później został również spadkobiercą dóbr Osiek k. Rypina wraz z Kretkami Małymi o powierzchni 418 ha. Był jednym z założycieli Towarzystwa Naukowego w Toruniu, a od 1878 r. członkiem prezydium wydziału historyczno-archeologicznej tej instytucji. Szczególnie aktywnie współpracował z ks. S. Kujotem. Był współzałożycielem Muzeum w Toruniu w 1881 r. Działał również w Towarzystwie Antropologicznym i Geograficznym w Berlinie. Prowadził współpracę z Uniwersytetem Jagiellońskim i Akademią Umiejętności, zapraszając na Pomorze wybitne osobistości z tych instytucji. W 1877 r. na jego zaproszenie przyjechał Jan Matejko, w 1879 r. – profesor krakowskiej Szkoły Sztuk Pięknych, Konstanty Gryglewski, zaś w 1881 r. – profesor historii literatury Uniwersytetu Jagiellońskiego, Stanisław Tarnowski. Zbierał materiały archeologiczne na Pomorzu, prowadził badania w archiwach Gdańska, Elbląga, Torunia i Królewca. W 1874 r. brał udział w kongresie archeologicznym w Sztokholmie. Bardzo dużo podróżował, szczególnie po Europie Zachodniej, ale zwiedził tak-

że kraje Afryki i Azji. Wyniki badań prowadzonych w czasie tych wypraw publikował na łamach „Biblioteki Warszawskiej”, „Kroniki Rodzinnej” i „Czasu”.

W 1908 r. majątek Osiek przepisał na syna Jana, a w 1909 r. Waplewo otrzymał starszy syn Stanisław.

W dniu 25 lipca 1877 r. poślubił Marię (1855-1934), córkę Adama hrabiego Potockiego h. Pilawa. Z małżeństwa tego pozostawił dwóch synów: Stanisława (1881-1939); Jana Ewangelistę (1882-1920) oraz córkę Wandę (ur. 1879), która wyszła za mąż za Edwarda Jaroszyńskiego h. Własnego (1865-1907), ziemianina.

Pochowany w podziemiach kaplicy rodowej w Waplewie.

AWKW Brodnica, KHip. Kretki Małe, Osiek; A. Bukowski, *Zapomniana placówka kultury polskiej na Pomorzu Nadwiślańskim*, Wrocław 1989, s. 58-73; Dziennik Poznański 1912, nr 62, 64; A. Chodubski, *Sierakowski Adam*, PSB, t. 37/2: 1996, s. 254-255; *Genealogia*, s. 193; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=68206/21> 2014; W. Jedliński, *Sierakowscy z Waplewa, Pomorze Gdańskie* 1984, nr 2, s. 41-42; M. Mroczko, *Sierakowscy, zasłużona rodzina ziemiańska* [w:] *Zasłużeni ludzie Pomorza Nadwiślańskiego z okresu zaboru pruskiego*, Gdańsk 1979, s. 196-197; M. Mroczko, *Sierakowski Adam*, SBPN, t. 4, s. 209-210; Oracki, *Słownik*, s. 286-287; Paprocki, *Herbarz*, s. 522; PRS, s. 185; K. Rzepecki, *Pobudka wyborcza*, t. 2, Poznań 1912, s. 146; *Toruński słownik*, t. 2, s. 216-218; Tygodnik Ilustrowany 1913, nr 16, s. 314; Wasiaś, *Właściciele*, s. 3-4; Żychliński, *Księga*, t. 2, s. 305.

SIERAKOWSKI hr. ALFONS JÓZEF h. Ogończyk (*16 II 1816 r. w Toruniu †28 IV 1886 r. w Poznaniu), ziemianin, działacz społeczno-oświatowy, kolekcjoner dzieł sztuki, bibliofil (S 21)

Był synem Antoniego Jana Franciszka (1783-1842) i Antoniny hr. Zboińskiej h. Ogończyk (1790-1846). Był właścicielem Waplewa w pow. sztumskim i Osieka k. Rypina. Studiował prawo i administrację na Uniwersytecie Wrocławskim. Po odbyciu praktyki rolniczej na Śląsku, w 1841 r., po śmierci dziadka Kajetana, objął rodzinny majątek Osiek, niebawem doprowadzając go do pełnego rozkwitu. Rok później przejął Waplewo. Ogród otaczający pałac waplewski uchodził za najznakomitszy w tych stronach. W 1865 r. z dóbr osieckich wydzielił Tadajewo, które w 1871 r. sprzedał żydowskiej rodzinie Rosenbergów.

W 1847 r., dotknięty utratą słuchu, przekazał Waplewo synowi Adamowi, zatrzymując we własnej administracji majątek w Osieku. W Osieku w 1847 r. wznosił własnym sumptem murowane z cegły ogrodzenie kościoła, do dziś zachowane. Sam osiadł w Poznaniu. Poza prowadzeniem wzorowego gospodarstwa rolnego, angażował się do różnych akcji społeczno-oświatowych. Jako opiekun tych akcji został posądzony przez władze pruskie o popieranie powstania styczniowego. Aktywnie szerzył kulturę rolniczą. Był delegatem Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego na Prusy Zachodnie, posłem do sejmu prowincjonalnego, mecenasem kultury i sztuki. Należał do współzałożycieli Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu, a także innych stowarzyszeń i organizacji pomorskich. Wspólnie z żoną przyczynił się do zachowania polskiego charakteru Waplewa, które aż do 1939 r. było ważnym ośrodkiem kultury i myśli politycznej w Prusach Wschodnich i na Pomorzu.

Posiadał cenny zbiór broni, obrazów, naczyń oraz bogatą bibliotekę, a w niej m. in. zbiory korespondencji Z. Krasińskiego i J. I. Kraszewskiego. Wśród obrazów w jego kolekcji na uwagę zasługiwały: obraz przedstawiający wjazd Józefa Sierakowskiego, jako posła Rzeczypospolitej w 1732 r. do Stambułu oraz *Wskrzieszenie Łazarza*. Współpracował z Karolem Kalksteinem z Pluskowęsów. W swoim domu gościł wybitne osobistości; m. in. O. Kolberga, J. Matejkę i J. I. Kraszewskiego.

Z małżeństwa zawartego w 1844 r. z Marią Anną Pereświat-Soltanan h. Własnego (1818-1906), córką Adama, pułkownika wojsk polskich z okresu powstania listopadowego, miał syna Adama (1846-1912) i córkę Antoninę (1847-1940), za Antonim Bonawenturą Kalksteinem w Pluskowęsów h. Kos.

Pochowany w Waplewie.

Pamiętkowa tablica z marmuru znajduje się na frontonie dzwonnicy na cmentarzu przykościelnym w Osieku Rypińskim.

Borkowski, *Almanach*, s. 843; Borkowski, *Genealogia*, s. 547; Bukowski, *Pomorze*, s. 140; Dziennik Poznański 1886, nr 101, 103; *Genealogia*, s. 192-193, gdzie tylko pierwsze imię; Gazeta Toruńska 1870, nr 45; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=ALFONIS+SIErakowski/21> 2014; W. Jedliński, *Sierakowscy z Waplewa, Pomorze Gdańskie* 1984, nr 2, s. 41; Kłosy 1886, s. 353; Komunikaty Mazursko-Warmińskie 1958, nr 3, s. 247; O. Kolberg, *Dzieła wszystkie*, t. 64, Warszawa-Poznań 1965, *Korespondencja*, cz. 1; M. Krajewski, *Sierakowski Alfons*, PSB, t. 37/2: 1996, s. 255-256, gdzie obszerna literatura; Z. Krasiński, *Listy do Adama Soltana*, Warszawa 1970; Kurier Literacko-Naukowy (dodatek do Ilustrowanego Kuriera Codziennego) 1927, nr 43; *Lista członków TR*, s. 98; M. Mroczko, *Sierakowscy – zasłużona rodzina ziemiańska*, [w:] *Zasłużeni ludzie Pomorza Nadwiślańskiego z okresu pruskiego*, Gdańsk 1979, s. 195-106; M. Mroczko, *Sierakowski Alfons*, SBPN, t. 4: 1997, s. 210-211; M. Pawlak, *Przemiany gospodarczo-cywilizacyjne wsi gminy Osiek w XIX i XX wieku*, [w:] M. M. Grzybowski, A. Mietz, J. Pakulski, M. Pawlak, *Osiek Rypiński. Dzieje parafii i gminy*, Osiek Rypiński-Toruń 1994, s. 155; Mietz, *Epigrafika Osieka*, s. 190; Pielgrzym 1886, nr 54; *Pomorze Gdańskie 1807-1850*, wybór źródeł A. Bukowski, Wrocław 1958, s. 225, 274; Oracki, *Słownik*, s. 287, w biogramie Alfonsa Sierakowskiego mylnie podał datę śmierci jego ojca – Antoniego; Paprocki, *Herbarz*, s. 522; PRS, s. 185; F. Rożański, *Matka Pocięsznia. Studia z dziejów parafii i cudownego obrazu*, Osiek 1991, s. 14; SGKP, t. 12, s. 943-944; Tablica na frontonie dzwonnicy na cmentarzu w Osieku; S. Tarnawski, *Z Prus Królewskich*, Niwa 1882, z. 15; Tygodnik Ilustrowany 1886, nr 180; Żalusk, *Szkic*, s. 16; Żychliński, *Księga*, t. 9, s. 322-324.

SIERAKOWSKI ANTONI h. Ogończyk (XVIII/XIX w.), właściciel ziemski

Był synem Maksymiliana Bruno (zm. 28 XI 1790) i nieznannej bliżej Czachorowskiej. W 1797 r. występował jako właściciel Rokitnicy. Majątek ten posiadał do 1832 r.

Ożeniony z Wiktorią Brińską h. Łodzia, pozostawił dwóch synów: Józefa i Romana, którzy jednak nie występują w ziemi dobrzyńskiej i nie zostawili potomstwa oraz córkę Konstancję, za Janem Józefem Wojciechem Sokolowskim h. Pomian.

Borkowski, *Almanach*, s. 841; *Genealogia*, s. 189; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=314688/21> 2014; Paprocki, *Herbarz*, s. 522; PRS, s. 185; Żychliński, *Księga*, t. 5, s. 313.

SIERAKOWSKI ANTONI JAN FRANCISZEK h. Ogończyk (*19 V 1783 r. w Krakowie †24 VI 1842 r. w Kwidzynie), ziemianin, szambelan króla pruskiego, kolekcjoner dzieł sztuki, poseł na sejm Królestwa Polskiego

Był synem Kajetana Onufrego (1763-1841) i Anny Teodory z Bogusławic Sierakowskiej h. Ogończyk, która w 1775 r. odziedziczyła dobra waplewskie.

Był bliskim znajomym Artura Zawiszy. Postował do sejmu Królestwa Polskiego. Nosił tytuł szambelana domu króla pruskiego i deputowanym z pow. malborskiego do sejmu w Królewcu w 1813 r. Latem 1825 r. gościł u niego, wraz z Karolem Zboińskim, młody wówczas Fryderyk Chopin, gdzie został przyjęty z niezwykłą serdecznością i zainteresowaniem dla jego rozwijającego się talentu. Sam Sierakowski interesował się bowiem jego muzyką. W Waplewie zgromadził cenne zbiory sztuki: galerię obrazów, zabytkowe meble itp. Poważnie wzbogacił także odziedziczoną bibliotekę.

Jego braćmi byli Adam i być może – Roman.

Był dwukrotnie żonaty. Pierwszy raz z Honoratą hr. Zboińską h. Ogończyk, a po jej śmierci z jej siostrą – Antoniną, siostrą Karola Zboińskiego, właściciela Kikoła w ziemi dobrzyńskiej. Z pierwszą żoną miał córkę Helenę Mariannę (1811-1893), za Adolfem Janem hr. Husarzewskim h. Własnego. Z małżeństwa zwanego 21 stycznia 1816 r. z Antoniną Zboińską (zm. 24 X 1846) miał syna Alfonsa Józefa (1816-1886) i córki: i Klotyldę, za Ksawerym Franciszkiem Działowskim h. Prawdzic.

Pochowany przy kaplicy obok pałacu w Waplewie w dniu 4 maja 1886 r.

Boniecki, *Herbarz*, t. 8, s. 20; Borkowski, *Almanach*, s. 842; Borkowski, *Genealogia*, s. 546; Borucki, *Ziemia*, s. 133; W. Chwalewik, *Zbiory polskie*, Kraków 1927, t. 2, s. 269-270; *Encykl. Orgelbranda*, t. 13, s. 490; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=66157/22> | 2014; *Inskrypcje*, s. 120, 193; Z. Jezewska, *Chopin w kraju rodzinnym*, Warszawa 1985, s. 66-67; *Katalog*, z. 9, s. 2; *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 1958, nr 3, s. 247; *Kraj* 1894, nr 22, s. 19; M. Mroczo, *Sierakowscy – zasłużona rodzina ziemiańska*, [w:] *Zasłużeni ludzie Pomorza Nadwiślańskiego z okresu pruskiego*, Gdańsk 1979, s. 195; Oracki, *Słownik*, s. 287-288; Paprocki, *Herbarz*, s. 522; PRS, s. 185; *SPKP*, s. 817; *Spółczesność polskie*, s. 265, 286, 762, tu mylnie podano imię jego jako Adam; Żychliński, *Księga*, t. 1, s. 282, gdzie mylnie podał, że zmarł bezżennie.

SIERAKOWSKI JAKUB h. Ogończyk (†1566 r.), właściciel ziemski

W 1564 r. posiadał 7 łanów w Gulbinach.

Ożeniony z Katarzyną Sumińską, wszedł w posiadanie części Sumina, Nowogrodu i Włęczu w Lipnowskim.

Biliński, *Szlachta*, s. 145; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 365; PRS, s. 185.

SIERAKOWSKI JAKUB h. Ogończyk (*1680 r. †1735 r.), miecznik dobrzyński, pułkownik wojsk polskich, poseł ziemi dobrzyńskiej

Był synem Pawła Jana (zm. 1711) i Marianny z Kępskich. W latach 1715-1733 występował jako miecznik dobrzyński. W 1709 r. jako pułkownik ziemi dobrzyń-

skiej został wybrany na sejmiku posem do króla Augusta II. W 1721 r. pełnił funkcję komisarza sądów poborowych. W 1733 r. brał udział w elekcji jako poseł ziemi dobrzyńskiej.

Z pierwszej żony miał córkę Ewę, za Andrzejem Zielińskim h. Świnka, z drugiego małżeństwa z Anną Szydłowską nie miał potomstwa, zaś w trzecim małżeństwie z Antoniną Rościszewską h. Junosza pozostawił syna Stanisława.

Genealogia, s. 189, gdzie inne inf. dot. małżeństwa i dzieci; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=176381/22> | 2014; *Lauda*, s. 219, 266, 285; Paprocki, *Herbarz*, s. 522; PRS, s. 185; *Urzędniczy*, nr 1500, 1786; Żychliński, *Księga*, t. 1, s. 283.

SIERAKOWSKI JAN EWANGELISTA h. Ogończyk (*31 X 1882 r. w Krakowie †9 IV 1920 r. w Nicei (Francja), podróżnik, ziemianin

Był synem Adama i Marii hr. z Potockich h. Pilawa. Po ukończeniu gimnazjum w Chelmie odbył liczne podróże po krajach Europy Zachodniej. W 1908 r. otrzymał od ojca dobra Osiek k. Rypina.

Zmarł bezdzietnie, a Osiek otrzymał wówczas jego brat, Stanisław.

Pochowany w Montrés (Francja).

Bukowski, *Waplewo*, s. 74-76; *Genealogia*, s. 194; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=206982/22> | 2014; Paprocki, *Herbarz*, s. 522; PRS, s. 185; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 397.

SIERAKOWSKI hr. KAJETAN ONUFRY h. Ogończyk (*6 VIII 1753 r. w Krakowie †16 XI 1841 r. w Warszawie), starosta bobrownicki, kasztelan słoński, poseł, senator Królestwa Polskiego w czasie powstania listopadowego (S 22)

Był synem Romana (zm. 1783) i Teresy Sierakowskiej h. Dołęga oraz synowcem abpa lwowskiego, Wacława Hieronima Sierakowskiego. Za żoną, Anną Teodorą, z Bogusławic na Kujawach, Sierakowską w 1775 r. otrzymał klucz waplewski, dobra Grunwald w ziemi malborskiej oraz Osiek w ziemi dobrzyńskiej.

Na początku lat 90. XVIII w. nabył zniszczony Dwór Francuski w Sopocie, którego właścicielem w 1734 r. był gdański burmistrz Andreas Borkmann. W jego otoczeniu wznosił dla siebie dom wypoczynkowy, dworek z parkiem, o czym informował w piśmie z 12 lipca 1795 r. Dworek sopocki służył jemu i jego rodzinie przez następne 20 lat.

Nadto w 1825 r. posiadał w ziemi dobrzyńskiej Łapińców Duży i Mały, Jeziorki, Kamionki, Kretki Małe, Korczakównię, Dembowo i Obórki.

Razem z żoną fundował kościół w Bobrownikach według projektu Jana Kalinowskiego z Warszawy, zbudowany w 1788 r. Wydarzenie to zostało uwiecznione na tablicy erekcyjnej w tym kościele, datowanej na 30 października 1788 r. Jego zasługą było także odnowienie gotyckiego kościoła parafialnego w Osieku Wielkim pod Rypinem.

W działalności publicznej zajmował wysokie urzędy. Sejmik lipnowski, obradujący 17 sierpnia 1778 r., polecał jego zasługi królowi. W latach 1780-1787 w źródłach występuje jako starosta bobrownicki. W dniu 1 października 1787 r. został mianowany, jak się oka-

zało, ostatnim w Rzeczypospolitej kasztelanem słońskim. Był posłem w województwa krakowskiego na Sejm Czteroletni. W obronie Konstytucji 3 maja napisał broszurę pt. *Do uprzedzonych względem Konstytucji 3 maja zapadłej* (Warszawa 1791).

Działalności publicznej nie zaniechał także w okresie Królestwa Polskiego. W 1817 r. został senatorem-kasztelanem Królestwa Polskiego, a następnie, już w okresie powstania listopadowego w sierpniu 1831 r. w czasie obrad sejmu powstańczego, senatorem-wojewodą.

Przez cesarza austriackiego odznaczony był tytułem hrabiowskim. W 1792 r. otrzymał Order Orła Białego, a rok później – Order św. Stanisława.

Z pierwszego małżeństwa, zawartego 1 stycznia 1780 r. z Anną Teodorą Sierakowską, córką Teodora h. Ogończyk (1765-16 XI 1792 w Gdańsku), miał synów: Antoniego Jana Franciszka (1783-1842), ziemianina, kolekcjonera dzieł sztuki; Adama i być może - Romana. Z drugą żoną, Heleną Marianną Dzieduszycką h. Sas (1759-1848), córką Tadeusza, pułkownika wojsk koronnych i Salomei z Trembińskich h. Rogala, nie zostawił potomstwa.

Pochowany w kościele karmelitów trzewickowych w Warszawie przy ul. Leszno.

Tablica inskrypcyjna z 1788 r. poświęcona jemu i jego żonie znajduje się w kościele p.w. św. Anny w Bobrownikach. (Anna Teodora hr. Sierakowska występuje na tej tablicy jako „Kasztelanowa Słońska, Orderu Cesarskiego Gwiazdźistego Krzyża Panna”). Podobny kamień znajduje się w kaplicy lubowidzkiej. Natomiast w tamtejszej plebanii znajdują się klasycystyczne portrety małżeństwa Anny Teodory i Kajetana Onufrego Sierakowskich. Portrety Heleny i Kajetana (malowane olejem na blasze miedzianej) znajdują się w kościele pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Osieku Wielkim koło Rypina.

Dworek w Sopocie stanowi od 1974 r. siedzibę Towarzystwa Przyjaciół Sopotu, pełniąc rolę jednego z najaktywniejszych w mieście ośrodków życia kulturalnego.

AGAD, Sig. 34, k. 114, 37, k. 9; J. Bartoszewicz, *Kościół warszawskie rzymsko-katolickie opisane pod względem historycznym*, Warszawa 1855, s. 330; Boniecki, *Herbarz*, t. 5, s. 169; Borkowski, *Almanach*, s. 842; Borkowski, *Genealogia*, s. 546; Borucki, *Ziemia*, s. 133; Bukowski, *Waplewo*, s. 34, 42 i n.; *Dworek Sierakowskich* (ulotka Tow. Przyjaciół Sopotu), s. 2; *Genealogia*, s. 189-191; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=kajetan+sierakowski/22> I 2014, gdzie mylna inf., że H. M. Dzieduszycka była jego pierwszą żoną; *Inskrypcje*, s. 120-121, 144, 193; *Inskrypcje II*, s. 31; *Inwentarze królewskich*, s. 30; J., *Z diecezji plockiej*, Przegląd Katolicki 1888, s. 584; *Katalog*, z. 9, s. 1, 2 oraz figura 109-110; *Katalog*, z. 12, s. 7 oraz figura 36; M. Krajewski, *Dobrzyński udział w Konstytucji Majowej*, *Gazeta Pomorska* 1991, nr 102, s. 7; M. Krajewski, *Kajetan Sierakowski h. Ogończyk*, *Gazeta Pomorska* 1991, nr 82, s. 8; M. Krajewski, *Sierakowski Kajetan Onufry*, PSB, t. 37/2: 1996, s. 277-278, gdzie obszerna literatura; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 162-163; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 9, 11, 337; *Lauda*, s. 327, 385, 386; *Lista właścicieli*, nr 345-353; Mietz, *Epigrafika Osieka*, s. 25-27, 40-43; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 367; Oracki, *Słownik*, s. 287; Paprocki, *Herbarz*, s. 522; *Portret szlachty*, s. 38-39; PRS, s. 185; SGKP, t. 1, s. 264; SPKP, s. 817; *Urzędnicy kujawscy i dobrzyńscy*, nr 1376, s. 166; *Zabytki*, s. 158, 201; K. Zawadzki, *Bobrowniki*, *Więści z Ziemi Dobrzyńskiej* 1998, nr 1, s. 4; Zwierkowski, *Rys powstania*, s. 376; Żychliński, *Księga*, t. 1, s. 281-282.

SIERAKOWSKI MAKSYMILIAN BRUNO h. Ogończyk (†28 XI 1790), właściciel ziemski, kasztelan plocki, marszałek Trybunału Koronnego

Był synem Hieronima i Antoniny z Lasockich h. Dołęga. Posiadał dobra Rokitnica, które nabył od rodziny Rokitnickich. Pełnił urząd podkomorzego plockiego, marszałka Trybunału Koronnego i kasztelana plockiego w latach 1781-1790.

Był kawalerem Orderu św. Stanisława (1777) i Orła Białego (1784).

Ożeniony z Marianną Czachowską h. Korab, pozostawił syna Antoniego, ożenionego z Wiktorią z Brnińskich h. Łodzia I. v. Kraszewską oraz córki: Józefę, za Kajetanem Jarmuł-Mlickim h. Dołęga i Antoninę, która wyszła za mąż za Józefa Rokitnickiego h. Prawdzic, w latach 1775-1782 kasztelana rypińskiego.

Borkowski-Dunin, *Almanach*, s. 841; Borkowski, *Genealogia*, s. 545; E. Danowska, *Sierakowski Maksymilian Bruno*, PSB, t. 37/2: 1996, s. 284-286; *Genealogia*, s. 189; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=314689/22> I 2014; *Lista właścicieli*, nr 462-468; Paprocki, *Herbarz*, s. 522; PRS, s. 185; SGKP, t. 9, s. 709; *Spis majątków*, s. 49, gdzie Maksymilian występuje z tytułem kasztelana; Żychliński, *Księga*, t. 1, s. 283, t. 4, s. 131, t. 5, s. 313.

SIERAKOWSKI PAWEŁ JAN h. Ogończyk (*ok. 1660 r. †1711 r.), sędzia ziemski dobrzyński, stolnik i kasztelan dobrzyński, poseł na sejm

Był synem Jakuba. W 1673 r. miał część Sumina i Nowogrodu z 23 plebejami. W 1690 r. posiadał także Steklinek, a w 1702 r. – Jankowo.

Zajmował wysoką pozycję społeczną w ziemi dobrzyńskiej. Na sejmiku lipnowskim w dniu 24 marca 1666 r., jako stolnik dobrzyński (1665-1683), został wybrany, razem z Michałem Mazowieckim, podstolim i sędzią grodzkim dobrzyńskim (1683-1685) oraz posłem na sejm. Natomiast ten sam sejmik z 12 września 1667 r. wybrał go deputatem do rachunków czopowego w Lipnie. Sejmik ziemi dobrzyńskiej w dniu 7 maja 1668 r. powierzył mu z kolei marszałkostwo. Natomiast sejmik obradujący w Bobrownikach w dniu 15 października 1668 r. wybrał go jednym z siedmiu sędziów z powiatu dobrzyńskiego do sądów kapturowych. W tym samym roku został posłem na sejm elekcyjny. Natomiast w 1674 r. był delegowany dwukrotnie na „sejmik postkonwokacyjny”. Sejmik lipnowski w dniu 9 kwietnia 1680 r. wybrał go deputatem do rachunków poborowych.

W 1685 r., a może w 1683 r., został sędzią ziemskim dobrzyńskim, a sejmik lipnowski z 9 lutego 1685 r. powierzył mu po raz kolejny mandat poselski. Wielokrotne posłowanie przyczyniło się z pewnością do wzmocnienia jego pozycji majątkowej. W latach 1690-1710 w źródłach występuje jako kasztelan dobrzyński. Sejmik lipnowski z 26 stycznia 1695 r. usprawiedliwił Sierakowskiego, iż „nie rezydował on przy boku króla” z powodu złego stanu zdrowia.

Był trzykrotnie żonaty: z Apolinarą Niemojewską h. Rola; w drugim małżeństwie zostawił córkę Joannę, za Stanisławem Karwosieckim h. Lubicz; w trzecim z Marianną Kępską, pozostawił synów: Jakuba, miecznika dobrzyńskiego (1715-1733); Hieronima; Wojciecha; Stanisława, który stał się właścicielem Sumina,

zbywszy go w 1746 r. Andrzejowi Zielińskiemu h. Świnka, i córkę Ewę, za Stefanem Żurawskim.

Genealogia, s. 188-189, gdzie tylko jedno małżeństwo z M. Kępską oraz syn Michał; A. Kaźmierczyk, *Sierakowski Paweł Jan*, PSB, t. 37/2: 1996, s. 292-293, gdzie szersza literatura oraz inne inf. o rodzinie; *Lauda*, s. 51, 58, 69, 79, 80, 81, 86, 88, 92, 109, 113, 129, 138, 146, 147, 161, 199; Minakowski, *Elita*, s. 707; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 367; Paprocki, *Herbarz*, s. 522; PRS, s. 185; RZD, t. 2, cz. 2, s. 152; Taczyński, *Reprezentacje dobrzyńskie*, s. 168, 173-174; *Urzędnicy*, nr 1441; 1680, 1679; Żychliński, *Księga*, t. 1, s. 283, t. 5, s. 313.

SIERAKOWSKI STANISŁAW h. Ogończyk z Bogusławic (*1534 r. †20 XII 1596 r.), kasztelan rypiński, łądzki, starosta przedecki, poseł na sejm

Był synem Jana, wojewody łęczyckiego i Jadwigi z Wysockich. Prawdopodobnie był pierwszą osobą z rodu, która związała się z ziemią dobrzyńską. Posiadał dobra w woj. kaliskim, brzeskim oraz w ziemi dobrzyńskiej. W akcie zamiany, sporządzonym 7 lutego 1565 r., rzekł się Kaczewa w pow. radziejowskim na rzecz bpa Mikołaja Wolskiego, otrzymując w zamian Młyniec wraz z jeziorem Smolne nad Drwęcą w kluczu ciechocińskim.

Początkowo występuje w źródłach jako chorąży brzeski, ale już w latach 1563-1565 pełnił urząd podkomorzego dobrzyńskiego, następnie kasztelana rypińskiego (1568-1569). Karierę polityczną zakończył w 1596 r. jako starosta przedecki. Kasztelanem rypińskim został przed 1569 r. W dniu 20 września z tym tytułem oddał młyn we wsi Biała Grzegorzowi Soczewce.

Ożeniony był z Anna Chomieską, córką Marcina (zm. przed 1558), pozostawił trzech synów: Jana i Marcina, którzy zapoczątkowali dwie linie rodu występujące w ziemi dobrzyńskiej, oraz Łukasza, kasztelana kruszwickiego i łądzkiego w latach 1613-1623, a także córki: Elżbietę, za Stanisławem Głowińskim; Annę, Zofię. Janusz prawdopodobnie nie posiadał dóbr w ziemi dobrzyńskiej. W źródłach występuje jako kasztelan kruszwicki w latach 1602-1608 oraz brzeski 1610-1620. Zmarł w 1621 r., pozostawiając synów: Stefana, Samuela, Remigiana i Szymona. Prawdopodobnie żaden z synów Janusza nie posiadał dóbr ziemskich w ziemi dobrzyńskiej. Synem Szymona był zapewne Paweł Jan.

Marcin Sierakowski, drugi syn Stanisława, znany jest w źródłach jako kasztelan inowłodzki i starosta przedecki w latach 1597-1611. Ożeniony z Anną Zalińską, pozostawił syna Jana, kasztelana bydgoskiego w 1649 r., który z żony Marianny Zebrzydowskiej pozostawił syna Kaspra, po którym był syn Jan, stolnik zakroczyński, pułkownik husarii w bitwie pod Wiedniem. Jan ożeniony z Marianną Ruszkowską, pozostawił synów: Waclawa, arcybiskupa lwowskiego, i Romana. Prawdopodobnie żaden z wymienionych potomków Marcina nie występuje w źródłach ziemi dobrzyńskiej. Pochowany w kościele w Kłodawie.

AGAD, Płockie Grod. Wiecz. 50, k. 47-48, 66, k. 17-17v; *Genealogia*, s. 187-188, podał, iż jego żoną była „nieznana z imienia Balińska”; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=176305/22> 1 2014; A. Kamiński, *Sierakowski Stanisław z Bogusławic*, PSB, t. 37/2: 1996, s. 299-302; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 364-365; Paprocki, *Herbarz*, s. 522; *Urzędnicy*, nr 4, 962, 1084, 1215,

1262, 1557, 1746; PRS, s. 185; *Zbiór dokumentów*, dok. nr 682, 714, 717; Żychliński, *Księga*, t. 1, s. 277-278, 283.

SIERAKOWSKI STANISŁAW h. Ogończyk (†przed 1748 r.), właściciel ziemski

Był synem Pawła Jana i Marianny z Kępskich. Prawdopodobnie przed 1720 r. nabył dobra Osiek w Rypińskim od Jana Kuczborskiego, kasztelana rypińskiego.

Ożeniony był z Teodorą z Powalskich. Zmarł przed 1748 r. (mężem Teodory był już wówczas Aleksander Bromirski), pozostawiając synów: Leona, kanonika lwowskiego i Teodora. Teodora z Powalskich 1-v. Sierakowska, II v. Bromirska zmarła w 1794 r. i została pochowana w kościele w Osieku.

Genealogia, s. 190; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=176383/22> 1 2014; *Inskrypcje*, s. 192; Mietz, *Epigrafika Osieka*, s. 25, 40; J. Pakulski, *Wieś i parafia w Polsce przedrozbiorowej. Stosunki własnościowe i społeczno-gospodarcze*, [w:] *Osiek Rypiński*, s. 45-46; Paprocki, *Herbarz*, s. 522; PRS, s. 185; Żychliński, *Księga*, t. 1, s. 283.

SIERAKOWSKI STANISŁAW h. Ogończyk (XVIII w.), podczaszy dobrzyński

Był synem Jakuba (zm. 1735) i Antoniny Rościszewskiej h. Junosza. Pierwszy raz w źródłach występuje w 1764 r. jako miecznikowicz dobrzyński, otrzymując na sejmiku w Lipnie funkcję sędziego kapturowego. W latach 1781-1790 pełnił urząd podczaszego dobrzyńskiego. Dalsze jego losy nie są znane.

Ożeniony z Wiktoria Bnińską h. Łódzia, pozostawił córkę Annę, za Stanisławem hr. Ponińskim h. Łódzia.

Genealogia, s. 189; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=176391/22> 1 2014; *Inwentarze królewsczyzn*, s. 35; *Lauda*, s. 327; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 367; Paprocki, *Herbarz*, s. 522; PRS, s. 185; *Urzędnicy*, nr 1786; Żychliński, *Księga*, t. 1, s. 283.

SIERAKOWSKI hr. STANISŁAW KOSTKA MARIA ADAM JÓZEF CYRYL h. Ogończyk (*9 III 1881 r. w Poznaniu †w końcu X 1939 r. w Rypinie), ziemianin, polski działacz narodowy i społeczny, ofiara zbrodni niemieckich (S 23)

Był najstarszym synem Adama i Marii hr. z Potockich h. Pilawa, córki Adama Józefa Mateusza z Krzeszowic. Razem z bratem Janem kształcił się w znanym gimnazjum w Chełmnie, gdzie działał w tajnej szkolnej organizacji młodzieżowej pn. Związek Filomatów Pomorskich. Po jej rozszyfrowaniu przez władze pruskie, przez pewien czas odbywał karę więzienia. Po uzyskaniu matury studiował nauki rolnicze na uniwersytetach: w Berlinie i Brukseli.

Po odbyciu praktyk rolnych, w 1909 r. przejął rodzinny majątek Waplewo w pow. sztumskim, liczący wtedy ok. 10 tys. morgów. W 1920 r., po śmierci brata Jana, stał się również właścicielem dóbr Osiek z Kretkami Małymi w Rypińskim, które łącznie w 1929 r. liczyły 893 ha.

Przed pierwszą wojną światową piastował różne funkcje w polskich organizacjach społeczno-narodowych w pow. sztumskim. W grudniu 1918 r. został pierwszym prezesem Powiatowej Rady Ludowej w Sztu-

mie. W dniu 30 listopada 1918 r. wybrano go natomiast na delegata do sejmu dzielnicowego (polskich ziem zaboru pruskiego), obradującego w Poznaniu. Powiatowa Rada Ludowa w Sztumie, której przez pewien czas przewodniczył, (zastąpiony w 1919 r. przez P. Nawrockiego), otrzymała bezpośrednio dyrektywy od podkomisariatu Naczelnej Rady Ludowej w Gdańsku, kierowanego przez Stefana Łaszewskiego i Józefa Wybickiego. Z jego inicjatywy i żony Heleny powstało wówczas szereg polskich szkół i ochronek w pow. sztumskim. W czasie plebiscytu na Powiśle, Warmii i Mazurach w 1920 r., wraz z innym ziemianinem z Powiśla, Kazimierz Donimirskim prowadzili agitację na rzecz oddania głosów za przyłączeniem tych ziem do Polski. W dniu 3 maja 1920 r. zorganizował masową, patriotyczną manifestację ludności polskiej w Sztumie. Mimo tych wysiłków plebiscyt na Powiśle, Warmii i Mazurach wypadł dla Polaków niekorzystnie i jako właściciel Waplewa, nadal musiał mieszkać na ziemi, wchodzącej w skład państwa pruskiego.

W dniu 30 września 1920 r. powołano w Olsztynie Związek Polaków w Prusach Wschodnich, którego Sierakowski został aktywnym członkiem, jego żona natomiast w dniu 16 grudnia 1922 r. powołała Polsko-Katolickie Towarzystwo Szkolne na Powiśle i została jego prezesem. Po powstaniu Związku Polaków w Niemczech 3 grudnia 1922 r., Związek Polaków w Prusach Wschodnich stał się IV Dzielnicą Związku Polaków w Niemczech. W latach 1923-1924 był posłem do sejmu pruskiego, reprezentując w nim mniejszość polską. W 1924 r. został współzałożycielem i prezesem Związku Mniejszości Narodowych w Niemczech, a od 1923 r. wchodził w skład Rady Polskich Towarzystw Szkolnych w Niemczech. W dniu 3 czerwca 1929 r. brał udział w uroczystości otwarcia polskiej szkoły ludowej (podstawowej) w Waplewie, wygłaszając wówczas patriotyczne przemówienie.

Ta jego wielostronna działalność patriotyczna wywoływała represje ze strony szowinistycznych władz niemieckich. W tym celu zmierzano przede wszystkim do pozbawienia go gospodarczej podstawy bytu, którym był majątek rolny w Waplewie. W 1932 r. Zentral-Boden Kredit-Bank w Berlinie, w którym był zadłużony, zażądał natychmiastowego wypłacenia całego długu, wynoszącego poważną sumę 900 tys. marek. Od licytacji Waplewa i przejścia jego majątku w ręce niemieckie uratował rząd polski, udzielając mu specjalnej pożyczki na spłatę długu. Był to wyjątkowy wypadek w okresie II Rzeczypospolitej. Mimo polepszenia swej sytuacji materialnej, szikanowany nadal przez Niemców, pozostawił w swym majątku w Waplewie polskiego administratora, a sam w latach 30. wyjechał do Torunia, gdzie objął stanowisko wyższego urzędnika w Urzędzie Wojewody Pomorskiego. Od 1935 r. wraz z żoną zamieszkał w Osieku k. Rypina. Był aktywnym działaczem rypińskiego oddziału Związku Ziemiaków. Po wybuchu wojny nie opuścił swego miejsca zamieszkania, jednak niebawem został wyrzucony z Osieka i przeniósł się do zięcia i córki w Łapinozku.

Z małżeństwa zawartego 20 lipca 1910 r. w Przeworsku z Heleną Marią ks. z Lubomirskich h. Drużyna (ur. 1895 r.), wybitną działaczką społeczno-oświatową na Powiśle, miał siedmioro dzieci – 2 synów: Adama Karola Huberta (1912-1963 w Londynie) i An-

drzeja Marię Stanisława (1914-1995 w Kanadzie), z zawodu architekta oraz 5 córek: Teresę Marię Zofię (1911-1939), za Tadeuszem Gniazdowskim h. Korab; Różę Marię (1915-1949 w Maroku), za Pierre Carton de Wiart; Marię Małgorzatę (1917-1989 w Maroku); Wandę Anielę (1920-1981) i Jadwigę Marię Zofię (ur. 1924), za Dominikiem Andrzejem hr. Werszowiec-Rey h. Oksza, zamieszkała w Luksemburgu. Syn Adam wywiózł z Waplewa do Londynu cenne dokumenty, w tym bogatą korespondencję Z. Krasieńskiego.

W dniu 20 października 1939 r. został aresztowany przez Selbstschutz i osadzony w więzieniu w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. Tutaj poddany był okrutnym prześladowaniom i torturom. W końcu października 1939 r. został zamordowany w tym więzieniu razem ze swoimi bliskimi: żoną, córką Teresą i zięciem T. Gniazdowskim, którzy w następnych dniach po 20 października zostali także aresztowani przez Niemców. Zwłoki ofiar najpewniej Niemcy wywieźli do lasów skrwileńskich.

Imię jego oraz żony, Heleny nosi Zespół Szkół Rolniczych w Kisielicach k. Elbląga, gdzie w 1979 r. odsłonięto pamiątkową tablicę. Epitafium poświęcone jemu oraz żonie znajduje się w kościele w Osieku i kaplicy w Waplewie.

AWKW Brodnica, KHip. Kretki Małe, Osiek; Bilski, *Region*, s. 58, tu mylnie, że zginął w pobliżu Osieka; *Encykl. powszechna*, t. 4, s. 180; *Genealogia*, s. 194-195, gdzie mylna inf., że został w dniu 20 X 1939 r. aresztowany razem z żoną; <http://www.sejm-wielki.pl/b/15.105.678/25.VIII.2013>; <http://1127.0.0.1:2317/minakowski?i=9805/22> | 2014, gdzie inf., o śmierci w listopadzie 1939, co wydaje się niemożliwe; Inskrypcja epitafijna w kościele w Osieku; Jasiewicz, *Lista*, s. 935-936; W. Jedliński, *Sierakowscy z Waplewa*, Pomorze Gdańskie 1984, nr 2, s. 42-43; M. Krajewski, *Polityczne oczyszczenie gruntu*, Kujawy 1984, nr 36, s. 3; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 62; J. Karnowski, *Filomaci pomorscy*, Toruń 1926; *Księga pamiątkowa stulecia Gimnazjum Męskiego w Chełmnie 1837-1937*, Wąbrzeźno 1937; M. Mroczko, *Sierakowscy - zasłużona rodzina ziemiańska*, [w:] *Zasłużeni ludzie Pomorza Nadwiślańskiego z okresu zaboru pruskiego*, Gdańsk 1979, s. 198-201, tutaj mylnie, że został zamordowany w Osieku; M. Mroczko, *Sierakowski Stanisław*, SBPN, t. 4: 1997, s. 211-212; J. Oleksiński, *I nie ustali w walce*, Warszawa 1980; T. Oracki, *Sierakowski Stanisław*, PSB, t. 37/2: 1996, s. 303-305, gdzie szersza literatura; T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla*, Warszawa 1963, s. 264; Oracki, *Słownik*, s. 285-286, tam również błędnie, że zginął w lesie pod Osiekiem; Paprocki, *Herbarz*, s. 522; M. Pawlak, *Przemiany gospodarczo-społeczne wsi gminy Osiek w XIX-XX wieku*, [w:] M. M. Grzybowski, A. Mietz, J. Pakulski, M. Pawlak, *Osiek Rypiński. Dzieje parafii i gminy*, Osiek Rypiński-Toruń 1994, s. 155; Piotrowski, *Biogramy*, s. 179-180; Piotrowski, *Słownik*, s. 211-212 (uwag podobna jak w *Genealogii*); Podgóreczny, *Niepospolici*, s. 251-252; *Spis byłych filomatów i filaretów gimnazjów pomorskich*, Toruń 1921; PRS, s. 185; *Spis członków Związku Filomatów Pomorskich*, Chełmno 1936; Wasiak, *Właściciele*, s. 2, 4; Witkowski, *Mordercy*, s. 137-138; Witkowski, *Nieukarana zbrodnia*, s. 75-88; W. Wrzesiński, *Ruch polski na Warmii, Mazurach i Powiślu w latach 1920-1939*, Poznań 1963; *Ziemiańskie dobrzyńscy*, s. 397-399 (uwaga jak w *Genealogii*); M. Zientara-Malewska, *Działacze spod znaku Rodła*, Olsztyn 1974, s. 41-46.

SIERAKOWSKI TEODOR h. Ogończyk (*ok. 1740 r. †7 V 1787 r. w Waplewie), kasztelan słoński, szambelan królewski

Był synem Stanisława i Teodory z Powalskich. Ok. 1760 r. ożenił się z Marianną Chrzastowską, wdową po Józefie Bagniewskim, właścicielu dóbr Waplewo

na Pomorzu Gdańskim, i w ten sposób wszedł w posiadanie tego majątku. Na dworze Stanisława Augusta Poniatowskiego pełnił urząd szambelana. W 1776 r. otrzymał z rąk króla Fryderyka II tytuł hrabiowski z prawem używania go przez potomków. W latach 1778-1787 pełnił urząd kasztelana słońskiego. W 1778 r. został kawalerem Orderu Świętego Stanisława.

Z małżeństwa z Marcjaną Marianną Chrzastowską h. Łódzia pozostawił dwie córki: Magdalenę, za Józefem Ignacym Skórzewskim h. Drogosław, i Annę Teodorę, która wyszła za mąż za Kajetana Onufrego Sierakowskiego h. Ogończyk. Marianna z Chrzastowskich Sierakowska zmarła w Waplewie 11 maja 1788 r. Portret Teodora i jego żony znajduje się w kościele w Osieku.

Borkowski-Dunin, *Almanach*, s. 841; *Genealogia*, s. 190; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=teodor+sierakowski> 22 I 2014; *Lauda*, s. 384-386; s. 545; *Inskrypcje*, s. 191-192; *Katalog*, t. 11, z. 12, s. 7; *Krajewski, Słownik*, s. 320; *Krajewski-Mietz, Zabytki*, s. 111; *Paprocki, Herbarz*, s. 522; J. Pakulski, *Wieś i parafia w Polsce przedrozbiorowej. Stosunki własnościowe i społeczno-gospodarcze*, [w:] *Osiek Rypiński*, s. 45-46; PRS, s. 185; *Urzędnicy*, nr 1835; *Zychliński, Księga*, t. 1, s. 284.

SIERAKOWSKI WACŁAW h. Dołęga (*28 IX 1788 r. w Kamieńcu Podolskim †6 VIII 1839 r. w Płocku), powstaniec, generał brygady Wojska Polskiego, dowódca w wojnie polsko-rosyjskiej 1831 r.

Był synem Maksymiliana i Anny ze Stadnickich. Służbę wojskową rozpoczął w 1809 r. w 15 pułku jazdy armii Księstwa Warszawskiego. Jako adiutant polowy gen. Izidora Krasińskiego walczył w kampanii moskiewskiej 1812-1813 i saskiej. Ranny w bitwie pod Lipskiem dostał się do niewoli rosyjskiej.

Uwolniony w 1814 r., w stopniu majora wszedł do armii Królestwa Polskiego. Wkrótce został szefem sztabu 2. Dywizji Piechoty. Od 1819 r. był dowódcą 2. pułku piechoty. W 1820 r. awansowany do stopnia pułkownika. Skazany sądownie za nadużycia finansowe, został następnie ułaskawiony przez księcia Konstantego, a w 1824 r. zdymisjonowany.

Po wybuchu powstania listopadowego zgłosił się do służby. Już 8 grudnia 1830 r. został szefem sztabu prawego brzegu Wisły Romana Sołtyka. Niebawem został przetrzucony do Płocka, gdzie zajął się formowaniem wojewódzkiego pułku piechoty złożonego z batalionów gwardii narodowej ruchomej. W dniu 13 stycznia 1831 r. otrzymał nominację na dowódcę 1. pułku piechoty liniowej. Przy współpracy z Komisją Wojewódzką, Radą Obywatelską i Komitetem Żywności sformułował trzy bataliony, należycie ubrane i dość dobrze uzbrojone. Przed opuszczeniem Płocka w imieniu swojego pułku oraz 1. pułku woj. płockiego – 18. pułku piechoty liniowej złożył tym instytucjom publiczne podziękowanie. Jako dowódca 17. pułku piechoty walczył w licznych bitwach, był szefem sztabu gen. Henryka Dembińskiego podczas jego wyprawy na Litwę.

Od sierpnia 1831 r. mianowany generałem na stanowisku dowódcy Brygady Piechoty. Potem przez dwa dni gubernator Warszawy, walczącej przeciwko armii feldmarszałka Iwana Paskiewicza. W odwrocie armii, po klęsce na warszawskiej Pradze, poprzez Modlin,

Płock i Włocławek, po rzekomo zamierzonym usunięciu w drodze zamachu gen. Macieja Rybińskiego z naczelnego wodza, miał podobno odrzucić propozycję członków Towarzystwa Demokratycznego, aby objąć to stanowisko. W dniu 23 września w Słupnie k. Płocka na własną prośbę otrzymał dymisję. Powrócił do Warszawy i 11 października 1831 r. ponowił prośbę homagialną. Jednak wraz z innymi polskimi generałami został przez Rosjan zesłany do Jarosławia nad Wołgą.

Po powrocie do kraju zamieszkał w dobrach swej żony w Chełmicy Dużej k. Włocławka. Był członkiem loży wolnomularskiej Bracia Zjednoczeni w pierwszym stopniu rytu („uczeń”) w 1820 r.

Żonaty z Józefą Julią Rutkowską h. Pobóg, córka Jana i Józefy z Kretkowskich (zm. 12 IX 1876) właścicielką Chełmicy Wielkiej i innych majątków, pozostawił syna Maksymiliana.

Pochowany na cmentarzu w Chełmicy Dużej.

Genealogia, s. 180, gdzie mylne inf. o nim, dot. zarówno stopnia wojskowego, jak też długości życia i roku śmierci; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=315258/22> I 2014; S. Małachowski-Łempicki, *Wykaz polskich łóż wolnomularskich oraz ich członków w latach 1738-1821*, [w:] *Archiwum Komisji Historycznej*, t. XIV, Kraków 1930, s. 302; PRS, s. 185; M. Tarczyński, *Generacja powstania listopadowego*, Warszawa 1980, s. 6; Z. Zacharewicz, *Sierakowski Wacław*, PSB, t. 37/2: 1996, s. 315-318, gdzie szersza literatura oraz inf., iż był synem Wacława.

SIEROCKI ANTONI (*18 V 1884 r. †19 XI 1960 r.), obywatel ziemski, członek Sejmiku Powiatowego w Rypinie, społecznik (S 23a)

Był synem Stanisława i Marcjanny. Wcielony do armii carskiej, przez 4 lata był dowódcą wojsk carskich na Kaukazie.

Po powrocie z Rosji gospodarzył na rodzinnym gospodarstwie o powierzchni 18 ha w Marianowie k. Trąbina w pow. rypińskim. Aktywnie uczestniczył w życiu społeczno-gospodarczym pow. rypińskiego. Brał udział m. in. w uroczystości podpisania aktu budowy Spółdzielni Mleczarskiej „Rotr” w Rypinie i poświęcenia kamienia węgielnego z udziałem abpa A. J. Nowowiejskiego. W okresie międzywojennym był członkiem Sejmiku Powiatowego w Rypinie razem z: inż. agronom Jan Krępeć; obywatel ziemski Jerzy Siemiątkowski; inż. Czesław Gajzer – starosta; gospodarz Maciej Bartłomiejus; dyrektor Stowarzyszenia Rolnictwa Rypińskiego, Kazimierz Górczyński. W 1931 r. wszedł do składu Powiatowego Komitetu Pomocy Bezrobotnym w Rypinie, którym kierował Jerzy Siemiątkowski, ziemianin z Wąpielska. Rozwijał życie gospodarcze w Marianowie, Trąbinie i okolicy. Był inicjatorem wielu pożytecznych przedsięwzięć gospodarczych i społecznych.

Podczas drugiej wojny światowej przebywał w niemieckim obozie pracy przymusowej.

Miał rodzeństwo: Władysława; Ewę, zamężna Marynowska i drugą siostrę, zamężna Głowacka.

Ożeniony w 1909 r. z Cecylią Krajewską (ur. 1890 z Tadaiewa k. Rypina. Pozostawił dzieci: Kazimierz (ur. 1910), Waleria (ur. 1913), Jadwiga (ur. 1915), Zofia (ur. 1918), Zygmunta (ur. 1923), Henryka (ur. 1925), Jerzy (ur. 1928).

Pochowany na cmentarzu w Trąbinie.

Inf. Lucyny (z d. Sierockiej) i Jerzego Sadłowskich z Brzuzego z 13 IV 2014 r.; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 104; Rolnik Rypiński 1931, nr 4, z 8 X; Tablica nagrobna na cmentarzu w Trąbinie; Zielińska, *Prasa powiatu rypińskiego*, s. 102.

SIERPSKA z d. Skóra-Obornicka ELŻBIETA h. Prawdzic (*ok. 1490 r. †1543 r.), właścicielka ziemska

Była córką Andrzeja Skóry-Obornickiego h. Awdaniec, starosty rypińskiego i jego drugiej żony, Jadwigi, córki Hektora z Orchowa (Orchowskiego). W I poł. XVII w. posiadała dobra strzyckie pod Rypinem oraz Długie i zapewne Przywitowo. Po śmierci męża dobrami w ziemi dobrzyńskiej zarządzała przy pomocy przyrodniego brata, Grzegorza Skóry z Gaju.

W 1497 r. wyszła za Prokopa Gólczewskiego z Gólczewa (Sierpskiego) h. Prawdzic (zm. 1514), właściciela połowy Sierpca i dóbr bieżeńskich oraz Blizna i Szczutowa w ziemi dobrzyńskiej i pozostawiła z nim: córki Elżbietę, za Mikołajem Jurandem Brudzewskim h. Pomian, która odziedziczyła po niej dobra strzyckie oraz Urszulę za Marcinem Ostrorogiem Lwowskim h. Nałęcz, która z kolei dostała Blizno i Szczutowo k. Sierpca i Przywitowo o powierzchni 8 łanów.

Biliński, *Szlachta*, s. 171; Gałkowski-Grążawski, *Strzygi*, s. 164; Gałkowski-Żuchowski, *Wąpielsk*, s. 409-410; //127.0.0.1:2317/minakowski?i=52396/22 | 2014; Łempicki, *Herbarz*, t. 2, s. 165-166; K. Pacuski, *Sierpski Prokop z Gulczewa h. Prawdzic*, PSB, t. 37/2: 1996, s. 244-245; Pięta, *Elita*, s. 79; *Polska XVI wieku*, s. 310; PRS, s. 185; RZD, t. 2, cz. 3, s. 209; T. Żebrowski, *Sierpc w średniowieczu i XVI wieku*, [w:] *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, pod red. M. Chudzyńskiego, Sierpc 2003, s. 119.

SIERPSKA ELŻBIETA h. Prawdzic (†po 1575), właścicielka ziemska

Była córką Prokopa Sierpskiego z Gulczewa, starosty plockiego i Elżbiety Skóra-Obornickiej. Po matce, po 1543 r. otrzymała dobra Strzygi pod Rypinem, Długie, Wrzeszewo, Warpalice, Sumin, Przywitowo, Sadłowo i Stępowo. W 1552 r. uzyskała zgodę królewską na założenia w Strzygach miasta, z czego jednak, z niewiadomych nam przyczyn, nie skorzystała. W źródłach występuje z tytułem *Magnificae Elizabeth de Sierpcz Palatinidae Lanciencensis*.

Wyszła za Mikołaja Jaranda Brudzewskiego h. Pomian (zm. 1552), wojewody łęczyckiego i miała nim córki: Katarzynę, za Brykcjuszem Brykcy Sobockim h. Doliwa, kasztelanem gostyńskim; Elżbietę i Annę, za Janem hr. Latałskim Prawdzic oraz synów Jana Jaranda i Hieronima.

Biliński, *Szlachta*, s. 171; Boniecki, *Herbarz*, t. 2, s. 158, t. 7, s. 179; Gałkowski-Grążawski, *Strzygi*, s. 164; Gałkowski-Żuchowski, *Wąpielsk*, s. 410, gdzie dzieci tylko: Katarzyna, Anna i Jan; http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=52399-22 | 2014; Łempicki, *Herbarz*, t. 2, s. 162-166; W. Pocięcha, *Brudzewski Mikołaj*, PSB, t. 3: 8-9; *Polska w XVI wieku*, s. 298, 301; PRS, s. 185; Uruski, *Rodzina*, t. 12, s. 11-12; T. Żebrowski, *Sierpc w średniowieczu i w XVI wieku*, [w:] *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, pod red. M. Chudzyńskiego, Sierpc 2003, s. 120.

SIERPSKI (Gólczewski) FELIKS z Gulczewa h. Prawdzic (†1519 r.), właściciel ziemski, kasztelan rypiński, podkomorzy plocki, kolator kościoła w Sierpcu

Był synem Andrzeja Gólczewskiego z Gulczewa, podkomorzego plockiego, właściciela dóbr Strzygi pod Rypinem i Elżbiety Skóra-Obornickiej. W 1506 r. od Aleksandra Jagiellończyka uzyskał przywilej lokowania nowych osad z 10-letnim okresem wolnizny, a mianowicie: Okalewa Dużego, Okalewa Małego (Okalewka) i Płociczna. Występował jako kasztelan rypiński i podkomorzy plocki.

Po spaleniu się w Sierpcu w 1513 r. drewnianego kościoła, wzniesionego po epidemii w 1483 r., w 1514 r. razem z bratem Prokopem fundował murywany kościół p.w. Wniebowzięcia Maryi Panny w Sierpcu, w miejscu objawienia się Najświętszej Panny Maryi klerykowi Andrzejowi z Sierpca.

Z pierwszej żony miał córkę Jadwigę, za Hieronimem Rościszewskim h. Junosza. Żonaty ponownie 31 października 1509 r. z Zofią Oporowską, córką Jana, wojewody brzeskiego i kujawskiego, pozostawił synów: Jana; Andrzeja, Mikołaja i Feliksa, kasztelana rypińskiego (1528-1554), który po jego śmierci objął dobra okalewskie. Jego córka Anna wniosła ten majątek jako posag w małżeństwo z Janem ze Skoszewa Piwo.

Biliński, *Szlachta*, s. 171; Z. Gawski, *Sanktuarium Matki Boskiej Sierpeckiej*, Warszawa 1983, s. 9-10; http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=feliks+sierpski/22 | 2 014, gdzie data śmierci -1514; Lasocki, *Dostojnicy*, s. 7; Łempicki, *Herbarz*, t. 2, s. 165-166; K. Pacuski, *Sierpski Feliks (Szczęsny) z Gulczewa h. Prawdzic*, PSB, t. 37: 1996-1997, s. 243-244; Paprocki, *Herbarz*, s. 622; Pięta, *Elita*, s. 79; Piotrowski, *Dobra okalewskie*, s. 64-65; PRS, s. 185; RZD, t. 2, cz. 1, s. 128; Uruski, *Rodzina*, t. 12, s. 218; Żychliński, *Księga*, t. 23, s. 63-64.

SIERPSKI PROKOP h. Prawdzic (†m. 15 IX a 18 XI 1514 r.), właściciel ziemski, starosta plocki, chorąży plocki

Był synem Andrzeja z Gulczewa (ur. ok. 1440), podkomorzego plockiego, właściciela dóbr Strzygi pod Rypinem z Długiem, Wrzeszewem, Warpalicami, Suminem, Przywitowem, Sadłowem i Stępowem. Wspólnie z bratem Feliksem dziedziczył Sierpc oraz dobra w ziemi plockiej i gostyńskiej oraz Blizno i Szczutowo w ziemi dobrzyńskiej. W 1504 r. dokonał z bratem podziału dóbr i wziął połowę Sierpca oraz dobra bieżeńskie i dobrzyńskie. Prawdopodobnie w 1512 r., zachorował i w związku z tym ustanowił żonę i jej brata, Grzegorza Skórę opiekunami swych nieletnich dzieci. W 1506 r. występował jako starosta plocki, zaś w 1508 r. - chorąży plocki. Chorążym został po objęciu kasztelanii plockiej przez Tomasza Bartnickiego. Przez cały czas pełnienia urzędu starosty, w źródłach plockich tytułowany jest tylko starostą i chorążym plockim, ale na podstawie bardzo rzadkich informacji, można wnioskować, że krótko był także kasztelanem. W 1497 r. ożenił z Elżbietą Obornicką z Gaju, córką Andrzeja sędziego poznańskiego i Barbary córki Jakuba ze Strzyg h. Świnka, kasztelana rypińskiego, a siostrą Wojciecha, wojewody plockiego h. Awdaniec (1510-1512) i Grzegorza z Gaju i Sarnowa i przez ten związek wszedł w posiadanie Strzyg z przyległościami. Pozostawił córki: Elżbietę, za Jarandem Brudzewskim i Urszulę, za Marcinem Ostrorogiem Lwowskim.

Biliński, *Szlachta*, s. 171; Galkowski-Grażawski, *Strzygi*, s. 165; Galkowski-Żuchowski, *Wąpielsk*, s. 410-411; Łempicki, *Herbarz*, t. 2, s. 165-166; K. Pacuski, *Sierpski Prokop z Gulczewa h. Prawdzic*, PSB, t. 37/2: 1996-1997, s. 244-245; Paprocki, *Herbarz*, s. 622; Piętka, *Elita*, s. 79; PRS, s. 185; Uruski, *Rodzina*, t. 123, s. 218; Żychliński, *Księga*, t. 28, s. 63-64.

SIKOROWSKI SEWERYN ALEKSANDER (*18 VI 1937 r. w Sikorzu, gm. Chrostkowo, par. Kikół), nauczyciel, kierownik i dyrektor szkół podstawowych, inspektor oświaty, społecznik, badacz historii regionu, członek DTN (S 24)

Pochodzi z rodziny chłopskiej, syn Jerzego (1909-1959, pochowany w Działyniu) i Karoliny z Lewandowskich (pochowana w Ciepieniu). Do lat siedmiu przebywał przy rodzicach. Ojciec, żołnierz Września 1939 r., w czasie okupacji aresztowany, przebywał w obozach pracy m. in. w Kutnie, Brodnicy i w Mławie. Z matką, jako dziecko, przebywał i pracował w majątku w Kisielewie, gm. Dobrzyń n. Wisłą. Matce, wielkiej miłośniczce i pasjonatce literatury ojczystej i powszechnej, zawdzięcza zamiłowanie do książek i szeroko pojętego czytelnictwa. Ojcu zaś – umiłowanie ojczystej przyrody i ludzi pracy, a także wytworów ich pracy. Matka trudniła się rolnictwem, najpierw na 2,22 ha gospodarki, a po 1956 r. – 4 ha, otrzymanej z parcelacji majątku Kawno, a później z tzw. resztówki. Ojciec po wyzwoleniu pracował w Urzędzie Gminy w Chrostkowie (od 1948) jako referent do spraw skupu, a od 1955 r. do sierpnia 1959 r. jako przewodniczący Gminnej Rady Narodowej w Stalmierzu.

Edukację na szczeblu podstawowym rozpoczął w Publicznej Szkole Powszechnej w Kawnie (II 1945), w której ukończył sześć klas. Klasę VII i szkołę podstawową w Zbójnie (VI 1951). Naukę kontynuował w szkole średniej, placówce oświatowej o bogatych i chlubnych tradycjach – w Państwowym Liceum Pedagogicznym w Wymyślinie (1951-1955). W czerwcu 1955 r. uzyskał maturę i otrzymał 3-letni nakaz pracy w szkolnictwie. Ukończył również ZSN w Bydgoszczy, kierunek filologia polska (1965) oraz WSP w Bydgoszczy, kierunek pedagogika szkolna, uzyskując tytuł zawodowy magistra (1974-1978).

Pracował jako kierownik szkoły w Publicznej Szkole Powszechnej w Puszczy Rządowej w pow. rypińskim (16 VIII 1955-31 VIII 1962), a następnie jako nauczyciel jęz. polskiego i wychowania fizycznego w Szkole Podstawowej w Zajeziorku, gm. Kikół (1 IX 1962-31 VIII 1963) oraz jako nauczyciel w Szkole Podstawowej w Kawnie (1963/1964). W tej ostatniej szkole był także kierownikiem (1964-1972). Potem był dyrektorem Szkoły Podstawowej w Chrostkowie (15 X 1972-1 I 1973), a następnie gminnym dyrektorem szkół w Chrostkowie (1973-1976 i ponownie po reaktywowaniu gminy – 1982-1984) oraz w Szkole Podstawowej w Makówcu (1989-1999). Piastował także funkcję inspektora oświaty i wychowania w Chrostkowie (1 IX 1984-31 VIII 1989). Po przepracowaniu 44 lat w oświacie, w roku szkolnym 1999/2000 przeszedł na emeryturę, ale kontaktu z nauczaniem nie stracił, bowiem pracując na części etatu, nauczał jeszcze języka polskiego w klasach VIII.

W okresie 45 lat pracy zawodowej pracował jako radny w radach narodowych (od 1956) w Skudzawach,

Pręczkach, Chrostkowie i w Kikole. W latach 1980-1986 i 1982-1998 był przewodniczącym GRN i Rady Gminnej w Chrostkowie, a w latach 1982-1984 – w Kikole.

Należał do ZNP (1 X 1955-2009). W czasie pracy zawodowej udzielał się społecznie, pełniąc m.in. funkcję sekretarza POP, członka KG PZPR, w latach 70. był też sekretarzem KG PZPR w Chrostkowie. Od 2007 r. jest członkiem Dobrzyńskiego Towarzystwa Naukowego.

W latach 90. XX w. (1994-1997) w licznych artykułach promował gminę Chrostkowo na łamach roczników „Ziemia Dobrzyńska”, a później lokalnych gazet: „Wieści z Ziemi Dobrzyńskiej” i „Starościak”. Systematycznie zamieszcza także artykuły w kolejnych tomach „Rocznika Dobrzyńskiego” DTN (t. 1-7: 2008-2014), wydawanego pod redakcją prof. M. Krajewskiego. Jako historyk-regionalista, z inicjatywy Z. Goździa, w 2002 r. zaczął pisać książki o ludziach i gminie Chrostkowo. Dotąd ukazało się siedem jego książek m. in.: *Chrostkowo i okolice. Materiały do monografii* (2003), *Gmina Chrostkowo w latach 1948-2003. Materiały do dziejów Ziemi Chrostkowskiej* (2004), *Ziemia Chrostkowska. Materiały do monografii* (2006, wspólnie z R. Rudzińskim), *Szkolnictwo i oświata w Chrostkowie i okolicy* (2008), *Najstarsze Ochotnicze Straże Pożarne w Chrostkowie i okolicy* (2009).

Uchonorowany Złotą Odznaką ZNP i pamiątkowym medalem za 50-letnią przynależność do ZNP. Za wieloletnią pracę społeczną i zawodową został odznaczony wieloma odznaczeniami państwowymi i regionalnymi, m. in.: Brązowym Krzyżem Zasługi (1969), Złotym Krzyżem zasługi (1976), Medalem 30-lecia Polski Ludowej (1974), Medalem 40-lecia Polski Ludowej (1988), Krzyżem Kawalerskim Odrodzenia Polski (1988), Złotą Odznaką „Za Zasługi dla Województwa Włocławskiego” (1986), Złotym Medalem „Za Zasługi dla Pożarnictwa”. Postanowieniem Prezydenta RP z dnia 16 stycznia 2009 r. wraz z żoną uhomotowany został Medalem „Za Długoletnie Pożycie Małżeńskie”. Miał młodszego brata, Kazimierza (14 III 1946-11 V 2004, pochowany w Ciepieniu), absolwenta Liceum Pedagogicznego w Wymyślinie (1965), z zawodu także nauczyciela.

Żonaty z Danielą z Drozdowskich (I 1959), ma dwie córki: Grażynę (ur. 9 XII 1959), mąż Tadeusz Wąsicki, dyrektor Państwowego Gimnazjum w Rogowie, pow. rypiński, mają dwoje dzieci: Macieja (ur. 1983) i Annę (ur. 1986) oraz Małgorzatę (ur. 26 VIII 1961), mąż Ireneusz Skrzypiński, syn Zbigniewa, dyrektora Szkoły w Gulbinach, nauczyciel Państwowego Gimnazjum w Zbójnie, pow. golubsko-dobrzyński, mają dzieci: Kamilę (ur. 1985) i Jakuba (ur. 1994), studenta UMK. Z małżeństwa wnuka Macieja i Emilii z Wilczyńskich z Kujaw ma prawnuka Franciszka.

Przez całe życie starał się w praktyce wcielać myśl wybitnego powieściopisarza *Serca nienasyconego* – Stefana Żeromskiego: „*Ciebie jedną tylko Kocham cudowna, rodzinna ziemio. Bądź błogosławiona, stworzona dla nas, abyś wspierała dusz naszych słabość, abyś powiększała uczuć naszych małość i piękna, dobra, umiłowana...*”.

ski, *Gmina Rypin*, s. 107-108; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 114-115; Rocznik Dobrzyński, t. 1-6: 2008-2013; Rocznik Dobrzyński, t. 1-7: 2008-2014; Specjalski, *Lipno*, t. 4, s. 148; ZKZD 2005, s. 194-195.

SIKOROWSKI JERZY (*1909 r. †1959 r.), uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r., więzień niemieckich obozów pracy, urzędnik (S 25)

Był absolwentem Gimnazjum im. R. Traugutta w Lipnie. Brał udział w wojnie obronnej 1939 r. Następnie przeszedł obozy pracy w Kutnie, Iławie i Brodnicy.

Po wojnie zamieszkał w Kawnie, gmina Chrostkowo. Gospodarzył na niewielkim gospodarstwie rolnym, pracując jednocześnie jako pracownik umysłowy ds. skupu w gminie Chrostkowo. W tym czasie pomagał okolicznym rolnikom przetrwać trudne czasy obowiązkowych i uciążliwych dostaw kontyngentowych. W 1955 r. został pierwszym przewodniczącym Gminnej Rady Narodowej w Stalmierzu, a potem jej sekretarzem. Znany był jako człowiek szlachetny i wrażliwy na krzywdę ludzką.

Ożeniony z Karoliną Lewandowską, pozostawił dwóch synów: Seweryna Aleksandra (ur. 1937), nauczyciela, długoletniego dyrektora szkół na terenie gminy Chrostkowo, historyka-regionalistę i Kazimierza (1946-2004), z zawodu także nauczyciela.

Pochowany na cmentarzu w Działyniu.

Informacja syna, Aleksandra z 26 VII 2002 r.; A. Sikorowski, *Chrostkowo w ziemi dobrzyńskiej*, [w:] *Z dziejów ziemi*, s. t. 11: 2006, s. 100; Specjalski, *Lipno*, t. 4, s. 148.

SIKORSKI KONSTANTY, ps. „Skory” (*8 VIII 1907 r. w Tbilisi (Gruzja) †24 VII 1972 r. w Wąbrzeźnie), działacz ruchu lewicowego

Był synem Józefa i Marty z Żółtowskich. W Tbilisi mieszkał do 1920 r. i tam ukończył pięć klas szkoły powszechnej. Po śmierci ojca, w 1920 r. powrócił do kraju i początkowo mieszkał w Sierpcu. Nie znajdując tam pracy, przeniósł się do Kobrzyńca Nowego w pow. rypińskim, gdzie został robotnikiem rolnym. Pracował w różnych majątkach rolnych do 1934 r. W 1929 r. został członkiem Związku Zawodowego Robotników Rolnych. W 1932 r. wstąpił do KPP i działał w jej szeregach do 1934 r. Był uczestnikiem i organizatorem akcji protestacyjnych i strajków. Od 1935 r. pracował w Powiatowym Zarządzie Dróg w Rypinie jako robotnik drogowy i był członkiem Związku Zawodowego Pracowników Instytucji Użyteczności Publicznej. Należał także do OM TUR. Od 1936 r. był członkiem Polskiej Partii Socjalistycznej. W 1938 r. wziął udział w strajku robotników drogowych w Rypinie.

W okresie okupacji hitlerowskiej do 1941 r. był robotnikiem tartacznym i budowlanym. W 1943 r. wstąpił do Polskiej Partii Robotniczej, a w 1944 r. do Armii Ludowej. Aresztowany w dniu 7 lutego tego roku wraz z grupą 21 komunistów w Rypinie, został osadzony w obozie koncentracyjnym Mauthausen, a potem w Klagenfurt. Tam został uwolniony wiosną 1945 r. Po powrocie do kraju pracował w administracji Nowego Osiedla w Rypinie, a następnie w różnych organach PZPR w Rypińskim i Wąbrzeskim.

Kozłowski, *PPR*, s. 24; W. Jastrzębski, J. Sziling, *Okupacja hitlerowska na Pomorzu Gdańskim 1939-1945*, Gdańsk 1979, s. 303; J. Sziling, *Z dziejów ruchu robotniczego na Pomorzu i Kujawach w latach 1939-1945*, [w:] *Pod czerwonym sztandarem*, Bydgoszcz 1968, s. 193.

SIKORSKI WACŁAW (*28 VII 1895 r. w Węgiersku, pow. lipnowski †2 VIII 1942 r. w Dachau), kapłan rzymskokatolicki, ofiara zbrodni niemieckich

Przed wybuchem drugiej wojny światowej był proboszczem w parafii Wygielzów. W listopadzie 1939 r. został aresztowany przez Niemców i uwięziony w Radogoszczu, skąd w styczniu 1940 r. został zwolniony. W dniu 6 października 1941 r. został ponownie aresztowany, więziony w Konstancynie, 30 października tego roku trafił do obozu koncentracyjnego w Dachau. Tutaj nadano mu numer 28161. W 1942 r. poniósł śmierć.

Chart, *Spis*, s. 224; Domagała, *Dachau*, s. 211; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 324.

SIPAK HENRYK (*1929 r. w Skępsku k. Wąbrzeźna †14 XI 2011 r. w Golubiu-Dobrzyniu), lekarz-chirurg, społecznik, działacz PTTK (S 26)

W 1956 r. ukończył Pomorską Akademię Medyczną w Szczecinie. Nakaz pracy po studiach otrzymał do Szczecinka, a następnie krótko zatrudniony był w Gdyni i Darłowie.

W 1960 r. podjął pracę szpitalu w Rypinie na oddziale chirurgicznym jako asystent, później starszy asystent. W 1963 r. uzyskał I, a w 1967 r. – II stopień specjalizacji w zakresie chirurgii ogólnej. W 1965 r. powołany został na stanowisko kierownika Wydziału Zdrowia i funkcję tę pełnił do 1969 r. W okresie tym bardzo zaangażował się w próbę budowy nowego szpitala w mieście. Pracował także w Ośrodku Zdrowia przy Cukrowni Ostrowite.

W 1969 r. przeniósł się do Golubia-Dobrzynia, gdzie otrzymał stanowisko dyrektora szpitala i ordynatora oddziału chirurgii. Był jednym z organizatorów tamtejszego szpitala. W 1998 r. przeszedł na emeryturę. Dużo pracował społecznie, m. in. w golubsko-dobrzyńskim PTTK.

Wielokrotnie odznaczany był za ofiarną służbę. W dniu 15 czerwca 2007 r. został uhonorowany tytułem „Zasłużony dla Golubia-Dobrzynia”.

Pochowany 21 listopada 2011 r. na cmentarzu w Dobrzyniu n. Drwęcą.

Dzieje służby zdrowia, s. 326; Nekrolog, *Gazeta Pomorska* 2011, z 18 XI; *Rypin w PRL*, s. 737; *Zasłużeni dla Golubia-Dobrzynia*, <http://www.golub-dobrzyn.pl/14,zasluzeni-dla-golubia-dobrzynia.html/22> | 2014.

SIWICKI WŁADYSŁAW, ps. „Wład” (†po 1945 r.), lekarz weterynarii, uczestnik pomocy dla więźniów obozów niemieckich

Z zawodu był lekarzem weterynarii. Mieszkał i pracował w Skępem. W okresie okupacji hitlerowskiej, z powodu braku kadr, wykonywał swój zawód. We współpracy ze Stanisławą Sobocińska, ps. „Radczyni” uczestniczył w sabotażu gospodarczym na szko-

dę Rzeszy Niemieckiej. Prowadząc badania jakości mięsa z uboju, jego część świadomie kwalifikował jako „niezdolne do spożycia”, przeznaczając je na tzw. tanie jatki, na których miejscowa ludność mogła zaopatrzyć się i przez to zniwelować, choć w części, panujący głód, spowodowany niskimi przydziałami niemieckiego systemu kartkowego.

Część tego „zdyskwalifikowanego” mięsa jego żona, Emilia Siwicka, ps. „Emma” przerabiała na kielbasę i po jej osuszeniu, wysyłano w paczkach do obozów koncentracyjnych. Organizacją wysyłek zajmowała się Stanisława Sobocińska, której pomagały córka Sławka oraz Hanna Romanowska, żona Piotra Romanowskiego, Eugenia Puchalska, Zofia i Adam Ostrowscy oraz lekarz, Stanisław Zmysłony, który organizował pewne ilości leków dla potrzebujących.

<http://www.historia.kpilw.pl/pliki/inspekcje/rzeznieterenowe.pdf/22> I 2014; Krajewski, *Dama*, s. 123; Wojtowicz, *Marylka*, s. 126-127; P. Ryczek, *Maria Sobocińska ps. „Ryśka” – działalność konspiracyjna i społeczno-zawodowa*, mps w posiadaniu autora, 2005, s. 16.

SKARŻYŃSKI SZCZĘSNY FELIKS h. Bończa (*1878 r. w Bądkowie na Kujawach †11 V 1949 r.), ziemianin

Był synem Wacława Skarżyńskiego i Krystyny Doroty z Gołębiowskich. Ojciec był właścicielem trzech majątków ziemskich: Bądkowa na Kujawach wschodnich, Wierzchlasu k. Wielunia i Kobiół Wielkich k. Radomska. Był czynnym powstańcem 1863 r., który sfinansował własny uzbrojony oddział konny.

Po ukończeniu gimnazjum we Włocławku studiował rolnictwo i ekonomię w Poznaniu.

W 1909 r. ożenił się z Kazimierą Hulewicz h. Nowina, córką Michała Hulewicza, toruńskiego prawnika i właściciela majątku Warszewice k. Chełmży. Tuż po ślubie młodzi małżonkowie nabyli majątek ziemski Kawęczyn w gminie Obrowo na ziemi dobrzyńskiej. Z małżeństwa tego urodziło się trzech synów: Jerzy (1910-1995), oficer II wojny światowej, jeńiec Woldenberga; Wacław (1914-1919) i Michał (1916-1975).

Giziński, *Niepospolici*, s. 537-545; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=szcz%EAsny+skar%BFy%F1ski/22> I 2014, gdzie nie ma syna Wacława oraz drugiego imienia - Feliks; M. Kledzik, *Zawiszów Czarnych podtoruńskie kwatery*, Nowości 1987, z 13 XI; M. Pawłowski, *Turzo – dzieje wsi i zespołu parku parkowego*, Toruń 1996, s. 51-53; PRS, s. 186, gdzie mylnie – „Skarżyński”.

SKARUPIŃSKI STANISŁAW ANTONI (*30 III 1908 r. w Nieszawie †9 VII 1941 r. w Mauthausen), nauczyciel, uczestnik wojny obronnej 1939 r., ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Teodora i Antoniny z Lewandowskich. Ukończył szkołę średnią i 4 maja 1934 r. uzyskał kwalifikacje nauczycielskie. Przed komisją kwalifikacyjną we Włocławku uzyskał prawo nauczania w szkołach powszechnych. Od 1929 r. pracował jako nauczyciel w szkole w Dobrzejewicach, a od 1933 r. w Grodzeniu k. Kikoła.

W 1930 r. odbył kurs Podchorążych Rezerwy Piechoty w Grudziądzu. W dniu 29 sierpnia 1939 r. zo-

stał wcielony do Wojska Polskiego i odbył kampanię wrześniową, z której powrócił do domu 10 października 1939 r. Po kilku dniach, w dniu 17 października 1939 r. został aresztowany przez Niemców podczas rzekomej konferencji nauczycieli w Lipnie. Przez obozy Hohenbruch i Działdowo został skierowany do hitlerowskiego obozu koncentracyjnego w Mauthausen, gdzie poniósł śmierć.

AIPN Bydgoszcz, OKBZpNP, sygn. Zg. 8/46; Dziennik KOSP 1945, nr 9, s. 222; Gózdź-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 29, 54; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 320; Piotrowski, *Słownik*, s. 212.

SKAZA EDWARD (*1937 r. w Katowicach †1995 r. w Niemczech), lekarz (S 27)

W 1965 r. ukończył Wydział Lekarski Śląskiej Akademii Medycznej w Zabrze. Do 1972 r. pracował w szpitalu w Niemodlinie k. Opola. W 1970 r. uzyskał specjalizację I stopnia w zakresie położnictwa i ginekologii. W lutym 1972 r. wygrał konkurs i został zatrudniony w Szpitalu Powiatowym w Rypinie jako ordynator oddziału położniczo-ginekologicznego. Funkcję tę pełnił do 1974 r. W dniu 1 września 1974 r. powołany został na stanowisko kierownika Wydziału Zdrowia i Opieki Społecznej Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Rypinie. Urząd ten sprawował do czasu rozwiązania wydziałów zdrowia w powiatach w maju 1975 r. Od 1 czerwca 1975 do 15 czerwca 1977 r. pracował także jako asystent w Poradni „K” i Poradni Cytologicznej. W 1977 r. opuścił Rypin i wrócił z rodziną do Niemodlina. Krótko mieszkał w Kartuzach i w 1990 r. wyjechał z rodziną do Niemiec, gdzie również podjął pracę w służbie zdrowia.

Autopsja (1972-1975); *Dzieje służby zdrowia*, s. 326.

SKIBICKI JÓZEF (*25 IV 1810 r. w Skępem †25 VI 1993 r. w Londynie), nauczyciel, porucznik Wojska Polskiego, uczestnik II wojny światowej, emigrant do Wielkiej Brytanii, kolator kościoła i klasztoru w Skępem (S 28)

Był synem Walentego i Klotyldy z Makowskich. Szkołę powszechną ukończył w Skępem, a następnie w 1930 r. Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie. W czasie służby wojskowej dosłużył się stopnia porucznika. Po powrocie z wojska był nauczycielem i kierownikiem szkoły w Tuczyńcu w pow. Równe. W 1938 r. ukończył wyższy kurs nauczycielski w Warszawie w zakresie biologii i geografii.

W sierpniu 1939 r. został powołany do wojska. Brał udział w bitwie nad Bzurą. Po klęsce wrześniowej przedostał się na Węgry, następnie do Francji, a potem do Anglii. Tam walczył w obronie przeciwlotniczej. Po wojnie pozostał w Anglii. Studiował biologię, pedagogikę i psychologię na uniwersytecie w Edynburgu. „Zaszczepiony” przez nauczyciela wymyślińskiej szkoły, a w latach 1930-1935, dyrektora, Jana Gądzika, po wojnie był cenionym nauczycielem biologii w szkole angielskiej w Londynie. Pracował w szkolnictwie angielskim i został uznanym nauczycielem biologii. W Londynie wygrał konkurs na najlepszą pracownię biologiczną, a specjalne podziękowanie złożyła mu w czasie obecności w szkole brytyjska

Królowa-Matka. W ostatnich latach życia często wracał do Polski i swojego ukochanego Skępego. Finansowo wspierał szkołę i klasztor ojców bernardynów w Skępem. Wspierał także szkolnictwo polskie w Anglii. Na długo przed śmiercią postanowił, aby pochowano go w rodzinnej miejscowości.

Za męstwo i odwagę w czasie drugiej wojny był odznaczony m. in. Brytyjskim Medalem Wojennym.

Jego pogrzeb odbył się w Skępem w dniu 9 października 1993 r. Prochy pochowano na cmentarzu w Skępem.

S. Derkowski, *Józef Skibicki- nauczyciel, wielbiciel Skępego i ziemi dobrzyńskiej*, Ziemia Dobrzyńska. Gazeta 1994, nr 6. s. 5; Drzewiecki, *Moje życie*, s. 45-46; Krajewski, *Dama*, s. 50; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 130; Tablica nagrobna na cmentarzu w Skępem.

SKIERKOWSKI KAZIMIERZ h. Kietlicz (*I II 1891 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich (S 29)

Był synem Stefana, właścicielem majątku ziemskiego w Adamkach k. Zbójna w pow. rypińskim. Aresztowany przez Selbstschutz w dniu 29 października 1939 r., więziony był w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20 i tam zamordowany.

Zwłoki Niemcy wywieźli do lasów skrwileńskich i tam pogrzebali w wspólnej mogile.

W 1946 r. przez Sąd Grodzki został uznany za zmarłego.

AIPN Bydgoszcz, OKBZpNP, sygn. Zg. 60/46; Piotrowski, *Słownik*, s. 213; PRS, s. 186.

SKONIECKI HENRYK STANISŁAW (*28 IV 1911 r. w Zarębie k. Dobrzynia n. Drwęcą †IV 1940 r. w lesie katyńskim k. Smoleńska), nauczyciel, podporucznik Wojska Polskiego, ofiara zbrodni sowieckich (S 30)

Był synem Antoniego i Cecylii z Lewandowskich. Uczył się w siedmioklasowej Szkole Powszechnej w Dobrzyniu n. Drwęcą, a następnie w Seminarium Nauczycielskim w Wymyślinie, które ukończył w 1930 r. Po wakacjach 1931 r. podjął pracę w charakterze nauczyciela w Szkole Powszechnej Kustyń, pow. Równe na Wołyniu. Następnie odbył służbę wojskową w 44. pułku strzelców w Równem, którą ukończył w stopniu plutonowego-podchorążego. Po odbyciu dodatkowych ćwiczeń wojskowych w 1937 r., otrzymał nominację do stopnia podporucznika. Następnie pracował jako nauczyciel w Szkole Powszechnej we wsi Halerowo, poczta Osada Krechowiecka, pow. Równe.

W 1934 r. ukończył dywizyjny kurs podchorążych rezerwy przy 44. pułku strzelców kresowych i od 1 stycznia 1935 r. mianowany został podporucznikiem. Na przełomie września i października 1938 r. odbył 4-tygodniowe ćwiczenia wojskowe w Ośrodku Wyszkozenia Rezerwy Piechoty w Różanie.

W sierpniu 1939 r. został zmobilizowany do Wojska Polskiego i wziął udział w kampanii wrześniowej, podczas której dostał się do niewoli sowieckiej. Osadzony w obozie dla oficerów polskich w Kozielsku, dwukrotnie (w XII 1939 r. i pod koniec I 1940 r.) nadesłał

do rodziców, mieszkających wówczas w Działyniu w pow. lipnowskim korespondencję. Został rozstrzelany w lesie katyńskim. Pod odkryciu grobów katyńskich w 1943 r. jego zwłoki zostały zidentyfikowane na podstawie znalezionej legitymacji oficerskiej.

O jego śmierci dowiedział się najpierw brat, Jerzy Skoniecki, który przebywał w obozie jenieckim na terenie Dolnej Saksonii, z informacji zawartej w „Tygodniku Polskim”, po odkryciu grobów katyńskich przez Niemców.

Jego nazwisko zostało umieszczone na pamiątkowej tablicy ufundowanej przez rodzinę katyńską w Kościele Akademickim pw. św. Ducha w Toruniu, a także na grobie jego rodziców na cmentarzu parafialnym w Działyniu. W 50. rocznicę mordu katyńskiego, w 1990 r. urnę z grobów katyńskich, z inicjatywy Mirosława Gassen-Piekarskiego, umieszczono u stóp figury Matki Bożej na Placu Tysiąclecia w Dobrzyniu n. Drwęcą, czcząc jego pamięć oraz por. Stanisława Arkadiusza Dejewskiego, oficera z pułku Piłsudskiego, pochodzącego z Dobrzynia n. Drwęcą.

Pamięci zamordowanych absolwentów wymyślińskiego Seminarium Nauczycielskiego poświęcone zostały „Dęby Pamięci” posadzone w 2009 r. w ogrodzie Zespołu Szkół im. W. Łukasieńskiego w Skępem w ramach programu „Katyń... ocalić od zapomnienia”, prowadzonego przez tamtejszą młodzież. W 2012 r. dosadzono jeszcze 8 dębów, bowiem odszukano kolejnych absolwentów Wymyślina, zamordowanych przez sowieckie NKWD.

AM 3601; Bienkowski, *Zarys*, s. 71; CAW, AP 3795; Inf. Jerzego Skonieckiego z Działynia i Jana Jagodzińskiego z Golubia-Dobrzynia z 12 II 1992 r.; IPiT, Skępe, Biogram ze zdjęciem; Idem, Wpis do kroniki Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie; Jagodziński, *Katyń*, s. 11; *Katyń. Księga*, s. 568; *Katyń. Lista*, s. 149, gdzie mylnie nazwisko- Skoniecka; Krajewski, *Dama*, s. 52; Krajewski, *Galeria i wspomnienia*, s. 92; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 130; Kubiak-Karpus, *Lista*, s. 161-162; *Lista katyńska. Jeńcy obozów Kozielsk, Ostaszków, Starobielsk. Zaginięni w Rosji Sowieckiej*, opr. A. Moszyński, Warszawa 1989, s. 44, 172, na tej ostatniej błędnie podano nazwisko Skoniecka zamiast Skoniecki); M. Przybył, *Golub-Dobrzyń. O Katyniu zawsze będziemy pamiętać*, http://www.pomorska.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20100414/INNEMIASTA06/502434625/26_VIII_2013; *Spis Kozielska*, s. 218; Tucholski, *Katyń*, s. 213; WIH MiD, L. W. z IV 1940 r., nr 035/2.

SKONIECZNY JÓZEF (*8 VI 1902 r. w Karnkowskich Rumunkach †29 III 1974 r.), muzyk, dyrygent orkiestry i ludowej kapeli, wójt gminy Jastrzębie, rolnik

Jako kilkunastoletni chłopiec zapraszany był do karnkowskiego dworu na wspólne z Ignacym Karnkowskim muzykowanie. Będąc uczniem lipnowskiego Gimnazjum Realnego im. Henryka Sienkiewicza uczęszczał na prowadzone przez Leopolda Unickiego dodatkowe lekcje muzyki. Swoje umiejętności wykorzystywał do rozbudzania zainteresowań muzycznych w środowisku wiejskim. W prywatnym domu pisał nuty i prowadził naukę gry na akordeonie, skrzypcach i trąbce.

Przez 14 lat, do wybuchu drugiej wojny światowej, każdego dnia o świcie i podczas zachodu słońca grał hejnał na wieży karnkowskiego kościoła. Przy wsparciu ziemian, Stanisława i Jana Karnkowskich zorganizował w 1922 r. przy parafii w Karnkowie or-

kiestrę, która w 1925 r. przeszła pod zarząd straży pożarnej. Był jej kapelmistrzem do 1930 r., a także w latach 1934-1956 (z przerwą w czasie okupacji hitlerowskiej). Dzięki rodzinnym kontaktom z orkiestrą wojskową we Włocławku dysponował urozmaiconym repertuarem. Karnkowska orkiestra brała udział w konkursach organizowanych, m. in. w Lipnie i Toruniu, otrzymując nagrody i wyróżnienia.

W czasie okupacji, miejscowy Niemiec zabrał mu połowę domu rodzinnego. Muzyk wraz z rodziną żył w ciągłej obawie przed wysiedleniem i zmuszony był do zaprzestania swojej muzycznej pasji.

Po wyzwoleniu ponownie skupił pasjonatów muzyki. Stworzył orkiestrę dętą i największą w ówczesnym województwie bydgoskim kapelę ludową w składzie: Aleksander Bartczak (skrzypce), Jan Chojnacki (perkusja), Edward Cyrankowski (puzon), Jan Cyrankowski (trąbka), Józef Dziarkowski (trąbka), Władysław Kalicki (trąbka), Jan Rydz (klarnet), Władysław Rydz (trąbka), Stanisław Sadowski (skrzypce), Jerzy Skonieczny (akordeon), Józef Skonieczny (akordeon), Julian Skonieczny (kontrabas), Zenon Skonieczny (akordeon), Jan Słupecki (klarnet), Bernard Szczepański (klarnet), Stanisław Topolewski (trąbka). W 1947 r. koncertowała ona w trakcie uroczystości dożynkowych na Psim Polu. W rodzinnym domu rozbrzmiewała, jak dawniej, muzyka. Niestrudzony kapelmistrz prowadził zajęcia związane z nauką gry na instrumentach.

Poza społeczną działalnością muzyczną i pracą w niewielkim gospodarstwie rolnym w Karnkowie, przez kilka powojennych lat był wójtem gminy Jastrzębie. Cechowała go skromność i wrażliwość na ludzkie kłopoty i nieszczęścia. Pod koniec życia przystąpił do organizowania orkiestr szkolnych w Lipnie i Skępem. W wymyślińskim Technikum Rolniczym uczył nawet teorii muzyki.

Ożeniony z Ireną Lamparską, pozostawił dwie córki: Eugenię, zamężna Komorowska i Marię, zamężna Napiórkowska.

Pochowany na cmentarzu w Karnkowie.

http://www.jerysz113.republika.pl/index.3_7html.html#26 VIII 2013; Specjalski, *Lipno*, t. 1, s. 52; t. 2, s. 88-90; Tablica nagrobna na cmentarzu w Karnkowie k. Lipna.

SKORUPIŃSKI SŁAWOMIR (*1926 r. w Grodzień k. Lipna), lekarz w Rypinie

W 1961 r. ukończył Akademię Medyczną w Poznaniu i rok później podjął pracę na oddziale chirurgicznym szpitala w Rypinie. Zatrudniony został także jako kierownik Wydziału Zdrowia PRN. Funkcję tę pełnił do 1964 r.

Potem wyjechał z Rypina.

Dzieje służby zdrowia, s. 327.

SKORUPSKA z d. Świtalska JANINA (*1906 r. †1982 r.), nauczycielka

Za pracę nauczycielską i pracę społeczną odznaczona została m. in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski i Medalem Komisji Edukacji Narodowej.

Pochowana została wraz z mężem, Antonim na cmentarzu w Skępem.

Tablica nagrobna na cmentarzu w Skępem.

SKORUPSKI ANTONI (*1901 r. †1985 r.), nauczyciel, oficer rezerwy

Za pracę zawodową i działalność społeczną odznaczony był m. in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski i Medalem Komisji Edukacji Narodowej. Pochowany został wraz z żoną, Janiną cmentarzu w Skępem.

Tablica nagrobna na cmentarzu w Skępem.

SKORUPSKI WŁADYSŁAW (*23 V 1890 r. †5 VIII 1961 r.), adwokat

Pochowany został na cmentarzu w Skępem.

Tablica nagrobna na cmentarzu w Skępem.

SKOWROŃSKA SABINA (*ok. 1919 r. †na pocz. XI 1939 r. w okol. Ugoszcza), pomoc domowa, ofiara zbrodni niemieckich

Na stałe mieszkała w Hucie-Chojno w pow. rypińskim. W okresie międzywojennym pracowała w charakterze pomocy domowej u niemieckiego nauczyciela, Augusta Nikolai'a, aktywnego organizatora niemieckich ugrupowań paramilitarnych w Somsiorach, a następnie u nauczycieli z Obór – Marii i Romualda Strużyńskich.

W październiku 1939 r. schroniła się z M. Strużyńską i dwójkiem jej małych dzieci w Klasztorze Karmelitów w Oborach. W dniu 25 października 1939 r. przybyło do klasztoru trzech umundurowanych Niemców, zniszczyli urządzenia klasztorne, a na koniec swej wizyty kolejno zgwałcili S. Skowrońską. Potem, w dniu 8 listopada 1939 r. została aresztowana i wywieziona do pobliskiego Ugoszcza. Wszelki ślad po niej zaginął. Moment jej aresztowania opisała w swoim pamiętniku Maria Strużyńska: „*Naraz godz. 11 w dniu 8 listopada 1939 r. jedzie ta sama bryczka. W niej dwie osoby i pięciu żandarmów na koniach. Dom, w którym mieszkałam stał sam na wzniesieniu. Widoczność była dobra. Owych pięciu żandarmów otoczyli cały dom, a bryczka zajechała w podwórze. Pomyślałam – „Teraz już koniec. Boże, pomóż mi!”*. Wysłałam z córeczką na rękę do kuchni, w której zgromadzona była reszta wystraszonych domowników. Kuchenka mała, a nas pełno. Tamtych sześcioro, nas dwie i dwoje moich dzieci. Wszedł ten sam Volksdeutsch z oficerem. Siadł przy stole kuchennym, rozłożył jakieś papiery. Zapytali widząc tyle osób, która to jest Strużyńska Maria i Sabina (nigdy nie wymawiali jej nazwiska, tylko imię). Wystąpiłam z dzieckiem na rękę, a synek trzymał mnie za spódnicę. Oficer stanął naprzeciw mnie i patrzył badawczo raz na córeczkę moją, raz na mnie. Spytał po niemiecku. Cytuję „*Czyje to dziecko?*”. „*Moje*” odpowiedziałam. Patrzył znowu długo i o dziwo, ujrzałam łzy w jego oczach. Poderwał się do Volksdeutscha i krzyknął (ja trochę znam język niemiecki) „*Jak śmiesz brać matkę od takiego dziecka. W*

tej chwili pisz, że ona jest wolna". Tamten zaczął się trząść i zaczął tłumaczyć, że ja zostanę, ale Sabina musi jechać. Prosiłam, skoro ja jestem wolna, to niech zwolnią i Sabinę. Prosiłam ich i inni obecni, ale nic nie pomogło. Kazali jej się ubrać i powiedzieli, że pojedzie tylko do Ugoszcza, złoży zeznania i wróci. Niestety – nie wróciła. Zginęła jak inni. Zawiadomiłam zaraz przez wynajętego posłańca jej matkę, aby poszła do Ugoszcza i dowiedziała się coś o niej. Ślad po Sabinie Skowrońskiej zaginął, a ja cudownie wprost ocalałam, trafiając widocznie na szlachetnego człowieka w osobie owego oficera".

Odpowiedzialność za jej śmierć ponosi najpewniej jej dawny chlebobawca – August Nikolai.

Inf. Marii Strużyńskiej przekazana autorowi w 1978 r.; M. Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa katolickiego ziemi dobrzyńskiej (były powiat rypiński i lipnowski) w latach okupacji hitlerowskiej (1939-1945)*, Studia Płockie t. 8: Płock 1981, s. 131; Krajewski, *Przerwana lekcja*, s. 166-168; Marii Strużyńskiej przeżycia z lat wojny i okupacji (1939-1945), opr., wstępem i przypisami opatrzył M. Krajewski, Rypin 2007, s. 27-31; Piotrowski, *Biogramy*, s. 181; Piotrowski, *Słownik*, s. 213.

SKÓRA-OBORNICKI ANDRZEJ (Andrzej Skóra) z Gaju h. Awdaniec (†m. 28 XI 1486 r. a 31 III 1487 r.), starosta rypiński

Był synem Piotra Obornickiego z Gaju (zm. 1468), kasztelana kaliskiego, właściciela wsi Długie k. Rypina. W 1451 r. widzimy go na studiach w Krakowie, zaś w 1454 – w Lipsku. Od 1468 r. sprawował urząd starosty obornickiego, a od 1484 r. – sędziego ziemskiego poznańskiego. W wyniku małżeństwa wszedł w posiadanie Strzyg pod Rypinem z przyległościami. Ożenił się z Barbarą, córką Jakuba (Jakusza) Świnki, chorążego dobrzyńskiego (1430, po 1433) i kasztelana rypińskiego (1433-1451/52), która wniosła do jego majątku m. in. wieś Przywitowo w Rypińskim, pozostawił z nią synów: Wojciecha (zm. 1530), podkomorzego dobrzyńskiego i Grzegorza (zm. 1512 r.), starostę płockiego. Po raz drugi ożenił się z Jadwigą, córką Hektora z Orchowa w pow. gnieźnieńskim, z którą miał córkę Elżbietę, za Prokopem Gólczewskim (Sierpskim) h. Prawdzic, właścicielką dóbr strzyżskich z przyległościami oraz Blizna i Szczutowa pod Sierpcem oraz syna Mikołaja.

Biliński, *Szlachta*, s. 170-171; Gałkowski-Grażawski, *Strzygi*, s. 164; Gałkowski-Zuchowski, *Wąpielsk*, s. 411, gdzie herb Abdank; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=132546/22> I 2014, gdzie zmarł przed 1487; K. Pacuski, *Skóra Wojciech z Gaju*, PSB, t. 38, s. 342-343; PRS, s. 187; G. Rutkowska, *Skóra Piotr z Gaju h. Awdaniec*, PSB, t. 38, s. 337; RZD, t. 2, cz. 3, s. 208-209; Zieliński, *Wiadomość*, s. 41; Żebrowski, *Pochodzenie*, s. 19.

SKÓRA WOJCIECH z Gaju h. Awdaniec (†1512 r.), podkomorzy dobrzyński, wojewoda płocki

Był synem Andrzeja, starosty rypińskiego i Barbary Świnkówny, córki Jakuba (Jakusza) ze Strzyg pod Rypinem. Posiadał dobra strzyżskie pod Rypinem. W okresie 25 listopada 1503 do 4 lipca 1510 r. sprawował urząd podkomorzego dobrzyńskiego, z czego w 1510 r. awansował na wojewodę płockiego. W 1511 r.

król powołał go w skład 5-osobowej grupy dygnitarzy do rokowań w Toruniu z Zakonem Krzyżackim.

Był bezżenny, zmarł bezpotomnie.

Biliński, *Szlachta*, s. 170-171; Gałkowski-Grażawski, *Strzygi*, s. 160, 165-166; Gałkowski-Zuchowski, *Wąpielsk*, s. 411, gdzie herb Abdank; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=52397/22> I 2014; *Matr. sum.*, t. 3, nr 994, t. 3, nr 1294, t. 4, nr 9578; K. Pacuski, *Skóra Wojciech z Gaju*, PSB, t. 38, s. 342-343; PRS, s. 187; Uruski, *Rodzina*, s. 12, 218; *Urzędnicy*, nr 1551; Zychliński, *Księga*, t. 28, s. 63-64.

SKROBISZ JAN (†19 III 1941 r. w Działdowie), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich

Do 1939 r. był nauczycielem w Publicznej Szkole Powszechnej w Łachycie. Aresztowany w przez Niemców dniu 17 października 1939 r. na rzekomej konferencji nauczycieli w Lipnie, zesłany do hitlerowskiego obozu koncentracyjnego w Działdowie, gdzie został zamęczony.

Goźdz-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 29; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 320; Piotrowski, *Słownik*, s. 213.

SKRZYPEK WŁADYSŁAW (*25 VI 1941 r. we Włocławku), dr n. polit., nauczyciel, prezydent Włocławka, radny Rady Miasta Włocławka, społecznik (S 31)

Ojciec Jan zginął w 1943 r. w obozie koncentracyjnym w Mauthausen.

W 1963 r. zdobył dyplom nauczyciela matematyki i fizyki w Studium Nauczycielskim w Toruniu. W 1974 r. uzyskał dyplom mgra inż. w Akademii Techniczno-Rolniczej w Bydgoszczy. W 1996 r. ukończył studia podyplomowe z zakresu ochrony środowiska w Akademii Techniczno-Rolniczej w Bydgoszczy. Stopień doktora nauk humanistycznych uzyskał na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego na podstawie pracy *Czynniki aktywizacji obszarów zdegradowanych na przykładzie Włocławka*.

Karierę zawodową rozpoczął w 1958 r. na stanowisku mechanika samochodowego, później kierowcy, brygadzysty, głównego mechanika w Miejskim Przedsiębiorstwie Komunikacyjnym we Włocławku. W latach 1968-1991 pracował jako nauczyciel w Zespole Szkół Samochodowych we Włocławku. W okresie 1996-1997 pełnił funkcję dyrektora Zespołu Szkół Ekonomiczno-Menedżerskich we Włocławku. W latach 1980-2001 był egzaminatorem w Wojewódzkim Ośrodku Egzaminowania Kierowców we Włocławku. Od 1979 r. jest rzeczoznawcą PZMot w Bydgoszczy w zakresie techniki samochodowej i ruchu drogowego, biegły sądowy w zakresie wypadków drogowych.

W latach 1997-2001 poseł na sejm RP III kadencji z ramienia Akcji Wyborczej „Solidarność”, twórca uchwały sejmowej dot. budowy zapory wodnej pod Nieszawą, członek Komisji Małych i Średnich Przedsiębiorstw, członek Komisji Ochrony Środowiska. W czasie trwania kadencji posła miał 171 wystąpień sejmowych. Angażował się w liczne akcje charytatywne i społeczne, w tym budowę pomnika Armii Krajowej we Włocławku.

Członek Rady Politycznej Chrześcijańskiej Demokracji III RP.

Od 1990 r. radny Rady Miasta Włocławek, członek Zarządu Miasta, od 2010 r. wiceprzewodniczący Rady Miasta Włocławek. W latach 2002-2006 prezydent Miasta Włocławek. W 2003 r., podczas sprawowania funkcji prezydenta Miasta Włocławek wraz z mieszkańcami Włocławka, wręczył akt nadania Honorowego Obywatela Miasta – Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II. Podczas kadencji prezydenta Miasta Włocławka zrealizował budowę trasy tranzytowej – Al. Królowej Jadwigi, współfinansowanej z środków UE, wykonał remont wiaduktu na Krzywej Górze. W urzędzie miasta uruchomił Elektroniczny System Obiegu Dokumentów (2004), wybudował bloki socjalne (2003-2005), przeprowadził restrukturyzację Miejskiego Zespołu Opieki Zdrowotnej (2003-2004), utworzył Centrum Obsługi Inwestora (2003), rozbudował system wizyjny monitoringu miasta (2004-2005), rozpoczął budowę ścieżek rowerowych i placów zabaw dla dzieci (2003-2006), uruchomił, przy udziale sponsorów, jadłodajnię dla najbiedniejszych mieszkańców Włocławka dla ponad tysiąca osób. Dokonał generalnego remontu pomnika Poległych Obrońców Wisły 1920 r. we Włocławku. Włocławska drużyna „Anwilu” w 2003 r. zdobyła pierwszy raz w historii miasta tytuł mistrza Polski w koszykówce.

Za swoją pracę i działalność społeczną otrzymał: Złoty Krzyż Zasługi (2004), Brązowy Medal za Zasługi dla Obronności Kraju (2006), Medal Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego z okazji 20. rocznicy samorządności w Polsce w uznaniu zasług na rzecz województwa kujawsko-pomorskiego i jego mieszkańców (2010), Złotą Odznakę Polskiego Związku Bokserskiego „Za zasługi dla rozwoju boksu amatorskiego” (2004), Odznakę Honorową „Za zasługi dla Związku Byłych Żołnierzy Zawodowych i Oficerów Rezerwy Wojska Polskiego” (2004), tytuł „Najlepszego Samorządowca Regionu” w rankingu „Gazety Pomorskiej” (2004), tytuł Honorowego Członka Senatu Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej we Włocławku (2004), Indywidualną Nagrodę Jakości w Kategorii Praktyk Jakości Samorządowej. Został laureatem konkursu „Nasza Gmina w Europie”, uzyskał Certyfikat „Mecenas Polskiej Ekologii” (2004), a także tytuł „Najlepszy Prezydent za rok 2004 w województwie kujawsko-pomorskim wg „Gazety Pomorskiej”, a także Medal Wojewody „Za Zasługi dla Województwa Włocławskiego” (1998).

Jest członkiem Towarzystwa Miłośników Włocławka i Włocławskiego Towarzystwa Naukowego.

Żonaty z Jadwigą z domu Szachagłuchowicz, nauczycielką, ma dwóch synów: Dariusza i Aleksandra.

Autobiografia z 17 III 2014; Autopsja (1990-2014).

SKRZYPIŃSKI WŁADYSŁAW, przybr., nazw. „Władysław Romanowski”, ps. „Czesław”, „Romek”, „Skrzypa” (*11 III 1912 r. w Dobrzyniu n. Wisłą †20 III 1980 r. we Włocławku), żołnierz POZ „Znak” i Armii Krajowej, komendant rejonu, ofiara prześladowań niemieckich i komunistycznych

Urodził się w rodzinie Wincentego i Ewy z d. Karpusińskich. Po ukończeniu w 1925 r. pięciu klas szkoły powszechnej, podjął praktyczną naukę zawodu. W latach 1927-1929 uczył się zawodu u Władysława Traczyka. Po ukończeniu praktyki oraz szkoły zawodowej został czeladnikiem piekarskim i do 1937 r. pracował w piekarni Szlamy Roterera w Dobrzyniu n. Wisłą. Od początku 1938 r. prowadził własną piekarnię przy ul. Stodolnej, mieszczącej się w powstającym w tym czasie domu. W latach 1934-1935 odbył zasadniczą służbę wojskową w 14. pułku piechoty we Włocławku, a w 1938 r. - czterotygodniowe ćwiczenia wojskowe, po których awansował do stopnia plutonowego.

Zmobilizowany 20 sierpnia 1939 r. do 14. pułku piechoty we Włocławku, walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. pod Jabłonowem, Mełnem i nad Bzurą. W dniu 18 września 1939 r. dostał się do niewoli niemieckiej w Puszczy Kampinoskiej w okolicach wsi Salniki. W niewoli przebywał do kwietnia 1940 r. kolejno w Skiernewicach, Krakowie i Wrocławiu.

Zwolniony z powodu złego stanu zdrowia, powrócił do Dobrzynia n. Wisłą. Do czerwca 1941 r. prowadził własną piekarnię, jednak po przejściu jej przez Niemców, skierowany został do pracy przymusowej przy regulacji Wisły.

Pod koniec 1941 r. zaprzysiężony został do POZ „Znak” przez komendanta Rejonu III Aleksandra Fryczke, ps. „Orzeł” u Kazimierza Kellera, który pracował wtedy w tartaku w Dobrzyniu n. Wisłą i mieszkał u niego aż do wyjazdu do Warszawy. Po reorganizacji Obwodu, dokonanej w okresie scalenia POZ „Znak” z AK pod koniec 1942, został komendant Rejonu III Dobrzyń n. Wisłą w Obwodzie AK Lipno, kryptonim „Ałun”. Pod jego komendą rejon liczył 222 żołnierzy. Szczególną wagę przywiązywał do prowadzenia akcji sabotażowych, polegających m. in. na przestawianiu znaków wodnych, kierujących z głębokich torów wodnych na mielizny. Wykorzystując pracę przy regulacji Wisły, brał udział w budowie dwóch schronów (bunkrów) na wiślanej kępie, które miały służyć jako kryjówki. W zakresie łączności współpracował z Gustawem Olszewskim, ps. „Wojtek”, „Gracjan”, w latach 1940-1941 komendantem Obwodu ZWZ Lipno, organizującym wówczas trasę przerzutów z Pomorza do Generalnego Gubernatorstwa. W latach 1942-1943 organizował również przerzuty ludzi i prasy konspiracyjnej przez Wisłę do Obwodu AK Włocławek. Trasę tę obsługiwali Klemens Sobociński, ps. „Śmigły” i Stanisław Dropiewski.

Zagrożony podczas fali aresztowań członków AK pow. Lipno i Rypin, w dniu 6 maja 1943 r. zmylił czujność Gestapo i uniknął aresztowania. Początkowo ukrywał się w różnych miejscach w okolicy Dobrzynia n. Wisłą, potem przeniósł się do bunkra na wiślanej kępie, współpracując do jesieni 1944 r. z nowym komendantem 147. rejonu, Adamem Lewandowskim. Do końca okupacji żył na stopie nielegalnej.

Po zakończeniu działań wojennych nie ujawnił się. Przez trzy tygodnie pracował w Milicji Obywatelskiej w Dobrzyniu n. Wisłą, gdzie komendantem był Adam Lewandowski, z którym nie mógł się dojść do porozumienia. Następnie pracował z ojcem przy budowie wiatraka. W maju 1945 r. zmobilizowany został do 3. pułku piechoty w Biedrustach k. Poznania, skąd, za

namową A. Fryczke i Jana Przybojewskiego, zdezerterował w czerwcu tego roku. Od lipca do sierpnia lub września 1945 r. działał w Narodowym Związku Wojskowym w grupie A. Fryczkego, a następnie ukrywał się. W lutym 1946 r. pod zmienionym nazwiskiem „Władysław Romanowski” (fałszywe dokumenty wyrobił mu Józef Balcerowski, sekretarz gminy Dobrzyń n. Wisłą), wyjechał na Ziemię Zachodnie. Zamieszkał we wsi Kierzków, gm. Goleńce pow. Myślibórz, prowadząc sklepy różnych branż w Gminnej Spółdzielni Myślibórz. W dniu 8 marca 1949 r. został aresztowany przez UB pod zarzutem nieujawnienia się, dezercji i kontynuowania działalności poakowskiej. W dniu 31 maja 1949 r. WSR w Bydgoszczy na sesji wyjazdowej we Włocławku skazał go na 12 lat więzienia. Na rozprawie rewizyjnej 31 stycznia 1950 r. wyrok zmniejszono do 10 lat. Do 5 maja 1955 r. przebywał w więzieniach we Włocławku, w Koronowie i Strzelcach Opolskich, gdzie pracował w kamieniołomach, skąd został zwolniony dopiero na podstawie amnestii.

W 1968 r. z Kierkowa przeprowadził się do Włocławka i zamieszkał przy ul. Szczygłej 3a. Do czasu przejścia na rentę w 1972 r. pracował jako robotnik w „Chemobudowie”. Od 1972 r. był członkiem ZBoWiD, jednak tylko z tytułu kampanii wrześniowej i pobytu w obozie jenieckim.

Odnaczony był m. in. Krzyżem Walecznych, Medalem Zwycięstwa i Wolności.

Był dwukrotnie żonaty: z pierwszego małżeństwa z Heleną z Witkowską miał syna Stefana (ur. 1939). Drugie małżeństwo z Barbarą, II v. Wojciechowską pozostało bezdzietne.

Pochowany na cmentarzu w Dobrzyniu n. Wisłą.

W dniu 6 kwietnia 1996 Sąd Pomorskiego Okręgu Wojskowego w Bydgoszczy stwierdził nieważność wyroku byłego WSR z 31 stycznia 1950 r.

AFGEZ, t. osob.: Augustowski A., Grefkowicz Z., Markowski T., Skrzypiński W., Sobociński K.; AIPN Bydgoszcz, sygn. IPN By/66/1994, WSR, Akta w sprawie przeciwko Skrzypiński Władysław; T. Jaszowski, *Okręg Pomorski AK*, s. 72; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 159, 331, 337, 342; Sadowski, *Numer*, s. 60, 67, 74, 91, 173, 209, 232; B. Ziółkowski, *Skrzypiński Władysław*, SBKP, cz. 6, s. 147-148.

SKUBISZEWSKI WACŁAW *10 IV 1892 r. we wsi Kuskowo Glinki w par. Strzegowo †7 IX 1954 r. w Skępem), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie, proboszcz w Skrwilnie, ofiara prześladowań komunistycznych

Po ukończeniu Seminarium Duchownego w Płocku, w 1914 r. przyjął święcenia kapłańskie.

Pierwsze lata kapłaństwa odbył na kilku wikariat w diecezji płockiej. W 1917 r. został skierowany do Rypina, gdzie przy parafii pw. Trójcy pełnił funkcję prefekta. W latach 1921-1937 administrował parafią Bożewo. Potem przeniesiony został na parafię Krzynowłoga Wielka, gdzie spędził wojnę.

W maju 1945 r. otrzymał parafię Skrwilno. Tu podjął szereg prac porządkowych w świątyni i jej obejściu. Podczas wizytacji kanonicznej w 1946 r. przygotował do bierzmowania 1.943 osoby. W 1947 r. zorganizował misje parafialne.

W czasie pobytu w Skrwilnie i udziału w uroczystościach dekanalnych, np. ponownym pochówku zamordowanego przez Niemców w październiku 1939 r. ks. S. Gogolewskiego w dniu 30 października 1946 r., jego nazwisko pojawiło się w materiałach rypińskiego UB. W kilka dni potem został aresztowany w dniu 9 listopada 1946 r. na plebanii w Skrwilnie, wywieziony do Bydgoszczy na przesłuchanie, skąd zwolniony 13 listopada. Zastraszony przez aparat bezpieczeństwa, w następnych miesiącach i latach, w obawie o własne życie, stwarzał pozory popierania „władzy ludowej” Zmarł podczas kolejnej pielgrzymki do Skępego na Święto Matki Bożej Siewnej.

Pochowany na cmentarzu w Skrwilnie.

Galkowski, *UB w walce z religią*, s. 18-179; Grzybowski, *Duchowieństwo XX/2*, s. 334-336; W. Jezusek, *Śp. ks. Wacław Skubiszewski, proboszcz parafii Skrwilno*, MPP 2962, nr 2, s. 60-62; *Parafia*, s. 492; *Tyc, Parafia św. Trójcy*, s. 116; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 143.

SKULSKI SEWERYN, ps. „Pijawka”, „Safandula”, „Janek Socha” (*13 IX 1894 r. Wolicy Śniatyckiej pod Komarowem (Lubelszczyzna) †23 III 1972 r. w Karnkowie), pisarz ludowy, poeta, działacz społeczno-polityczny (S 32)

Był synem Jana, chłopa-rzemieślnika i Katarzyny z Pajdzików. Uczęszczał do rosyjskiej szkoły wiejskiej, jednak rzetelną wiedzę zdobywał drogą samokształcenia. Jako dziecko zajmował się pasieniem krów, zbieraniem runa leśnego i wycinaniem tzw. biczysek. Za uzyskane w ten sposób pieniądze kupował w żydowskim sklepie na Polanówce zeszyty i ołówki. Za pilność w dochodzeniu do wiedzy otrzymał kiedyś od ojca elementarz i mapę Królestwa Polskiego.

W dniu 20 czerwca 1912 r. wyemigrował do Ameryki Północnej, dołączając do dwóch starszych braci, gdzie spędził 25 lat i był członkiem polonijnych organizacji robotniczych i oświatowych oraz działaczem komunistycznym. Najpierw mieszkał i pracował w Mansfield w stanie Ohio, potem w Toledo, następnie w Detroit, a na końcu w Mieście Utica w stanie Ne York. Przez dwie zimy uczył się do szkoły wieczorowej w Toledo, gdzie ukończył 4 klasy. W mieście Utica rozwijał działalność w Związku Narodowym Polskim. W prasie polonijnej („Dziennik Zjednoczenia”, „Górnik Polski”, „Gwiazda Polarna”, „Głos Pracy”, „Ameryka-Echo” – stała rubryka „Rymy Dziadka Safanduli”) opublikował w latach 1912-1937 ok. 3 tys. wierszy, piosenek, artykułów i felietonów, podpisywanych pseud. m. in.: „Pijawka”, „Safandula”, „Jantek Socha”. Uznany został za najpopularniejszego polskiego poetę w Ameryce.

W 1937 r. wrócił do Polski i osiadł ma stałe w Karnkowie. Podczas drugiej wojny światowej przebywał na przymusowych robotach, najpierw w majątku w Zajeziorku k. Kikoła, a potem w cukrowni w Pelplinie, gdzie prowadził akcje małego sabotażu. Przed końcem wojny został ewakuowany przez Niemców do Dobrzyń n. Drwęcą, skąd zbiegł.

Po wyzwoleniu wrócił do Karnkowa, gdzie gospodarzył na niewielkim gospodarstwie. Tu kontynuował działalność społeczno-polityczną, był członkiem Międzywojewódzkiego Klubu Pisarzy Ludowych oraz Towarzystwa Łączności z Polonią Zagraniczną. Współ-

pracował z „Chłopską Droga” i „Zielonym Sztandarem” oraz z „Głosem Ludu” (Detroit) i „Kroniką Tygodniową” (Toronto). W jego twórczości poetyckiej przeważały wiersze o aktualnej tematyce społecznej, głoszące hasła internacjonalistyczne i pacyfistyczne. Uprawiał też lirykę osobistą. Nawiązywał do motywów i wzorów artystycznych poezji Mickiewicza, Konopnickiej, Lenartowicza, Broniewskiego i Majakowskiego, poezji młodopolskiej, do tradycji ludowych.

W wierszu pt. *Zaszumiały* pisał m. in.:

*„Zaszumiały nam kłosa,
Zaszumiały bujne zboża,
Hen, pod same gdzieś niebiosy,
Kędy nocą chodzi zorza.
Hen zadzwonił sierp ze stali,
W snopach żółte pachnie ziele,
A słoneczko z nieba pali,
Aż się dusza śmieje w ciebie.*

(...)

*Wyszedł naród, wraz ze świtem,
Po swe szczęście wyszedł cały,
Łany prosem, gryką, żytem
Zaszumiały, zaszumiały”.*

Napisał pamiętnik o akcentach publicystycznych *Od Cleveland do Lipna* (wyd. 1954, łącznie z wierszami, przedm. A. Kamieńskiej). W Stanach Zjednoczonych ukazały się 2 tomy jego wierszy: *Śladami myśli. Poezje. Seria pierwsza* (1927) oraz *Piosenki moje dla tych, co pracują, myślą i kochają* (1932).

Był odznaczony: Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia i Złotym Krzyżem Zasługi.

Z małżeństwa z Emilią z Bytnerów, pochodzącą z pow. rypińskiego, którą poznał w USA, nie pozostawił potomstwa.

AAN, teczka osobowa S. Skulskiego nr 11564, gdzie autobiografia; <http://www.eduteka.pl/doc/skulski-seweryn/3> X 2012; H. Kozicka, *Poeta chlebowego łanu*, Chłopska Droga 1972, nr 30; (s), *Pamięci Seweryna Skulskiego*, Zielony Sztandar 1972, nr 85; R. Specjalski, *Poeta zapomniany – Seweryn Skulski (1894-1972)*, Gazeta Lipnowska, nr 44: 2002, s. 24; S. Włoszczewski, *Z wizytą u poety ludowego w Karnkowie*, Zielony Sztandar 1966, nr 60; K. Woźniakowski, *Skulski Seweryn*, PSB, t. 38/4: 1998, s. 509-511, gdzie pozostała literatura.

SŁABKOWSKI TOMASZ CEZARY (*27 V 1963 r. w Toruniu), nauczyciel, dyrektor Zespołu Szkół Rolniczych w Brodnicy (S 33)

Syn Kazimierza i Elżbiety z d. Szczepaniak.

Szkołę podstawową ukończył we Wrzeszowie (1977), a następnie I Liceum Ogólnokształcące w Brodnicy (1977-1981). Studiował na UMK (1985-1990), uzyskując tytuł zawodowy magistra (1990). Następnie odbył studia podyplomowe – zarządzanie i marketing w oświacie (2001). Od 16 sierpnia 2010 r. jest nauczycielem dyplomowanym.

Pracował jako nauczyciel w Szkole Podstawowej w Tomaszewie (1 IX 1981-14 IV 1998), a następnie w Zespole Szkół Rolniczych w Brodnicy (od 15 IV 1988-nadal), gdzie jest dyrektorem placówki. Dprowadził kierowaną przez siebie szkołę do pełnego rozwoju, wzbogacając nie tylko ofertę edukacyjną, ale także bazę materialno-dydaktyczną.

Odm 20 marca 2001 r. jest wiceprezesem zarządu Stowarzyszenia „Omega” w Brodnicy.

Odnaczone Srebrnym Krzyżem Zasługi (2005), Złotym Medalem Opiekuna Miejsc Pamięci Narodowej (2012), Srebrnym Medalem Opiekuna Miejsc Pamięci Narodowej (2007).

Ożeniony z Bożeną z d. Detmer (1988), ma troje dzieci: Szymona (ur. 14 XI 1989), mgr prawa, absolwent Wydziału Prawa i Administracji UWM w Olsztynie; Martynę (ur. 22 II 1993), studentka filologii hiszpańskiej na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Wiktora (ur. 7 V 1994), student mechatroniki na Politechnice Warszawskiej.

Autobiografia z 31 VIII 2013; Autopsja (1998-2014); *ZKZD 2005*, s. 197.

SŁAWENKO-SŁAWIŃSKI (n. mylnie – Sławeńko-Sławiński) ALEKSANDER, krypt. A. S.-S. (†po 1856 r.), wędrowny kronikarz Polski i ziemi dobrzyńskiej

Jesienią 1855 r. odbył do powiatu lipnowskiego, był też w Rypinie, a swoje uwagi zamieścił w niewielkim, ale pożytecznym dziełku pt. *Lipnowskie pod względem historycznym, statystycznym i archeologicznym*, (Warszawa 1856). Opisał m. in. herb Rypina: *„Dawny herb Rypina udało się dojrzeć na dochowanym w aktach z lat dawnych wycisku pieczęci miejskiej. Wyobraża ona dwa (sic!) gryfy wspięte na szponach, grzbietami ku obie stojące, wokół zaś napis: Sigillum civitatis Rypinensis”*. Tam również zamieścił przywilej lokacyjny dla Rypina z 24 czerwca 1345 r.: *„Pragnąc zbudować i lokować miasto nowe, które zwykle Rypin zowią, nadajemy mu 23 włoki miary chełmińskiej, położone w granicach od posiadłości Tylona rzeczonoego Blosbasg w prostej linii do wsi Rypin do Godziszewa; z Godziszewa do rzeczki Dylowicy, stąd do rzeczki Rypienicza i od niej wokół nazad do miasta. Nadajemy temu miastu z drugiej strony Rypienie (rzeki Rypienicy) w borze (in Borra) na użytek i potrzeby miasta lasu wszerz i wzdłuż pół mili. Z opłaty (census) od jatek rzeźniczych, piekarskich i szewckich przeznaczamy część jedną na korzyść miasta, drugą dla wójta, a trzecią dla nas. Opłatę z łaźni odstępujemy w jednej połowie dla miasta, a w drugiej dla wójta z tem tylko, aby od nikogo ze dworu nigdy za nią nie wymagano zapłaty. Uwalniamy od tej chwili mieszkańców na lat dziesięć od wszelkich powinności i jakich bądź ogólnych lub szczególnych opłat, po upływie zaś lat dziesięciu, mieszkańcy winni będą płacić z każdego łanu po dziesięć denarów zwyczajnej monety toruńskiej, a z pół łana po trzy teje monety denary, z których jedną część miastu, drugą wójtowi ustępujemy, trzecią zaś sobie zachowujemy. Dajemy wolność łowienia ryb w pomienionej rzece Rypienicy małemi narzędziami w miejscach przyległych naszemu dominium, wyłączając nasze sadzawki, Zastrzegamy na korzyść mieszkańców miasta wszystkie kary od niesprawiedliwych miar i wag. Nadajemy i zatwierdzamy mieszkańcom prawa wiecznego dziedzictwa (iure perpetuo hereditario) pomienionemi łanami oraz prawo korzystania i urządzania ich jak za najpożyteczniej uznają, Chcemy nadto, aby pomienione miasto rządziło się zawsze i zupełnie prawem Chełmińskim. Aby zaś ta donacja i lokacja zachowała na zawsze moc swą, kazaliśmy ni-*

niejsze napisać i naszą większą pieczęcią opatrzeć". W jego opisie znajdują się także budowle sakralne miasta, w tym także kaplica św. Barbary, którą nieopatrnie nazwał jako obiekt „świeżo przez parafian wystawiony”.

W tej cennej rozprawie przypomniał przytoczone w „Pamiętniku Sandomierskim” z 1829 r. powiedzenie o mieszkańcach grodu nad Rypienicą: „Rypińszczenie wstrzemięźliwi, ale szalbierze”.

Pisał także do „Tygodnika Ilustrowanego”, m. in. Skępe, (Tygodnik Ilustrowany, 1857, nr 2), gdzie podał m. in.: „Być w dawnej ziemi dobrzyńskiej, a nie odbyć pielgrzymki do Skępego, byłoby to samo, co być w Rzymie i papieża nie widzieć. Skępe dla tej części kraju jest tem samem, czem Loreet dla Włoch, Maria del Pilar dla Hiszpanii, Marya pustelniczka dla Szwajcarii katolickiej, Częstochowa dla całej polski i ościenych katolickich krajów”.

W 1852 r. pod kryptonimem A. S.-S. nakładem S. Olgelbranda wydał 2-tomowe *Poezyje*.

[**SŁAWIŃSKI STANISŁAW \(*19 XI 1889 r. we wsi Szarłaty Szlacheckie k. Gostynina †7 XII 1939 r. w Nowym Mieście Lubawskim\), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Trąbinie, ofiara zbrodni niemieckich \(S 34\)**](http://alpha.bn.org.pl/search-S5*pol?/aS{u0142}awenko-S{u0142}awiu{u0144}ski%2C+Aleksander./asl-aawenko+sl-aawin-aski+aleksander/-3%2C-1%2C0%2CB/frameset&FF=asl-aawenko+sl-aawin-aski+aleksander&1%2C1%2C/2 IX 2013; Krajewski, <i>Rypin. Monografia</i>, s. 11, 329; Kurier Warszawski 1856, nr 260; Pawłowska, <i>Do Maryi</i>, s. 21; Piotrowski, <i>Kaplica</i>, s. 63; A. Sławenko-Sławiński, <i>Rypin i jego kościoły. Wyjątek z rękopisu pod tytułem „Lipnowskie pod względem historycznym, statystycznym i archeologicznym, opisane podczas wycieczki odbytej jesienią 1855 r.”</i>, Pamiętnik Religijno-Moralny 1856, nr 2, s. 122-142, 277-297.</p>
</div>
<div data-bbox=)

Urodził się w rodzinie chłopskiej jako syn Jakuba i Marianny. Razem z rodzicami przeniósł się do Płocka, gdzie ukończył szkołę powszechną, gimnazjum, a następnie tamtejsze seminarium duchowne. W dniu 22 czerwca 1912 r. przyjął święcenia subdiakonatu, zaś święcenia kapłańskie w dniu 8 marca 1913 roku z rąk abpa A. J. Nowowiejskiego. W latach 1913-1916 był wikariuszem w Kadzidle, w latach 1916-1917 - w Goworowie, w latach 1917-1918 - w Górze, a w latach 1918-1923 - w Baranowie. Następnie przez osiem lat był rektorem kościoła poklasztornego w Przasnyszu. W latach 1931-1934 pełnił obowiązki prefekta szkół w Sierpcu, natomiast od 1934-1938 w parafii Osmolin. Jesienią 1938 r. został proboszczem w parafii Trąbin w pow. rypińskim, zyskując tu szybko zaufanie wiernych. W Trąbinie odnowił wielki ołtarz, sprawił nowe organy i pobudował dom katolicki. W maju 1939 r. przyjmował wizytację bpa Leona Wetmańskiego. Swoją zdecydowaną patriotyczną postawą naraził się mocno miejscowym kolonistom niemieckim.

W dniu 21 października 1939 r. został aresztowany przez Niemców i osadzony w więzieniu w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20, gdzie przebywał do 30 października tego roku. Następnie wraz z grupą księży z dekanatu rypińskiego i części diecezji chełmińskiej więziony był od 30 października 1939 r. w klasztorze w Oborach. Stamtąd w dniu 4 grudnia tego roku, ra-

zem z ks. Bolesławem Pędzichem, prefektem z Rypina, został zabrany i przez kilka dni przetrzymywany ponownie w rypińskim więzieniu. W dniu 7 grudnia tego roku został wywieziony i rozstrzelany na rynku w Nowym Mieście Lubawskim wraz z grupą 15 Polaków. Po wyzwoleniu spod okupacji hitlerowskiej mieszkańcy wsi Borek w parafii Samplawa k. Nowego Miasta w miejscu pogrzebania ofiar wystawili pomnik ku czci pomordowanych. Także po wyzwoleniu w kościele parafialnym w Trąbinie wmurowano tablicę poświęconą jego pamięci.

Brzuze, s. 359; Grabowski, *Znienawidzeni*, 23, Grzybowski, *Duchowieństwo XX/1*, s. 383-384; Grzybowski, *Martyrologium*, s. 125; Grzybowski, *Martyrologium*, II, s. 210-211; Jacewicz, *Martyrologium*, z. 2, s. 324; W. Jezusek, *Śp. ks. Sławiński Stanisław, proboszcz parafii Trąbin*, MPP 1948, nr 10, s. 430-434; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa I*, s. 149; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 132, 134, 151; M. Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa dekanatu rypińskiego w latach II wojny światowej 1939-1945*, MPP 1977, nr 4, s. 160; Krajewski, *Eksterminacja inteligencji*, s. 177, 179, 199; Krajewski, *Kościół*, s. 40; Krajewski, *Przeszłość klasztoru*, s. 4, 15, 25; M. Krajewski, *Z nieznanych kart martyrologii Kościoła*, Przewodnik Katolicki 1985, nr 9, s. 3-4; Ossowski, *Kościół*, s. 597; Piotrowski, *Biogramy*, s. 181-182; R. Piotrowski, *Oni byli w pierwszym szeregu*, WTK 1976, nr 47; Szoldrski, *Martyrologium*, s. 230; Tablica inskrypcyjna w kościele w Trąbinie; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 84.

SŁAWKOWSKI STANISŁAW (*1929 r. we Włocławku †11 XII 1996 r. w Rypinie), prezes PSS „Spółem” i prezes KS „Lech” w Rypinie (S 35)

W latach 1964-1990 r. pełnił funkcję prezesa Powszechnej Spółdzielni Spożywców „Spółem” w Rypinie. W tym okresie Spółdzielnia dokonała szeregu inwestycji w handlu publicznym, wybudowano nowe pawilony oraz powstał okazały budynek biurowo-handlowy „Znicz” w centrum miasta. Zatrudniała łącznie ok. 400 pracowników.

W latach 1967-1973 był prezesem rypińskiego Klubu Sportowego „Lech”. W tym czasie seniorzy piłki nożnej weszli do ligi okręgowej.

Z dniem 31 lipca 1990 r. przeszedł na emeryturę.

Był odznaczony m. in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1985).

Lech, s. 345-346.; *Rypin w PRL*, s. 808-810; *Stanisław Sławkowski*, Kronika Rypińska 1997, nr 1, s. 6.

SŁOMSKI BOLESŁAW (*17 VII 1892 r. w Grochowsku †31 X 1976 r. we Włocławku), rolnik, samorządowiec, spółdzielca (S 36)

Był synem Mariana i Albiny z Godzickich. W 1904 r. kończył cztery oddziały szkoły rosyjskiej w Chełmicy Dużej. Pracując w gospodarstwie rolnym rodziców w miejscowości Chełmica Mała, w 1913 r. powołany został do wojska rosyjskiego. W początkach I wojny światowej skierowano go na front południowy na terenie Ukrainy, gdzie walczył przy obsłudze armat. Kiedy w wyniku działań wojsk państw centralnych, oddziały rosyjskie ponosiły klęski, trafił do niewoli austriackiej, gdzie przebywał do końca 1918 r.

Po wojnie wrócił do Chełmicy Małej. W 1919 r. przejął po rodzicach gospodarstwo rolne. W latach 1920-

1939 uczestniczył w działalności społecznej. Pełnił funkcję sekretarza kółka rolniczego i Kasy Stefczyka. W latach 1930-1938 był członkiem Sejmiku Powiatowego w Lipnie jako przedstawiciel samorządu gminy Szpetal z siedzibą zarządu w Fabiankach. W celu podniesienia kultury rolnej, organizował zaopatrzenie rolnictwa w nawozy sztuczne. W wyborach do samorządu terytorialnego przewodniczył gminnym komisjom wyborczym.

W okresie okupacji hitlerowskiej został wysiedlony wraz z rodziną do Witoszyna Starego, gdzie pracował jako robotnik przymusowy aż do zakończenia II wojny światowej.

W lutym 1945 r. wrócił do rodzinnego gospodarstwa rolnego w Chelmicy Małej. W 1951 r. wszedł w skład Gminnej Rady Narodowej w Szpetalu. Przez dwie kadencje pełnił mandat radnego Gromadzkiej Rady Narodowej w Fabiankach.

Odznaczony był Złotym Krzyżem Zasługi (1960).

W 1919 r. zawarł związek małżeński z Marianną Ziemięwicz (1898-1965), absolwentką Żeńskiej Szkoły Rolniczej w Marysinie. Pełniła ona funkcję sekretarza Koła Gospodyń Wiejskich, organizowała spotkania dla dzieci oraz kursy zdrowego żywienia. Pozostawił pięcioro dzieci: Zofia (ur. 1920), zamężna Szczupakowska, zamieszkała w Radomicach, Mieczysław (1921-X 2012), Teresa (1924-2001), Barbara (ur. 1929), Bogusław (ur. 1931), zam. w Ciechocinku.

Pochowany na cmentarzu w Chelmicy Dużej.

(Kondolencje), *Gazeta Pomorska* 2012, z 31 X, s. 20; *Specjal-ski, Lipno*, t. 3, s. 147.

SŁOWIK ZYGMUNT (*2 V 1936 r. w Zakopanem †1988 r.), lekarz (S 36a)

W 1960 r. ukończył Akademię Medyczną w Krakowie. Do 1974 r. pracował jako lekarz-ginekolog w szpitalu w Nowym Targu, a następnie w Makowie Podhalańskim. W 1969 r. uzyskał I, a w 1972 r. – II stopień specjalizacji w zakresie ginekologii i położnictwa.

W 1975 r. wygrał konkurs na stanowisko ordynatora oddziału ginekologicznego szpitala w Rypinie i od 1 stycznia 1976 r. objął tę funkcję.

W lutym 1980 r. opuścił Rypin i przeszedł do pracy w szpitalu w Krakowie.

Dzieje służby zdrowia, s. 327.

SŁUBICKI ALBIN (*ok. 1816 †po 1834 r.), uczestnik partyzantki 1833 r.

Z pochodzenia szlachcic. Był mieszkańcem Włocławka. W 1833 r. był zamieszany w sprawę partyzantki „Zemsta Ludu” Artura Zawiszy i Kaliksta Borzewskiego. Po upadku partyzantki, w czerwcu 1833 r. został postawiony przed sądem rosyjskim. Rok później został skazany na roczny pobyt w twierdzy w Zamościu. Dalsze jego losy nie są nam znane.

Krajewski, *Usque ad finem*, s. 164; *Spółeczeństwo polskie*, s. 50-51, 763.

SŁUPCZEWSKA ANNA (*8 X 1932 r. w Antoniewie †2008 r. w Osieku n. Wisłą), rolniczka, poeta i animatorka kultury (S 37)

Była córką Józefa i Józefy z Głowackich. Ojciec trudnił się kowalstwem i jednocześnie prowadził gospodarstwa rolne.

Gdy zaczęła się druga wojna światowa, miała 7 lat. Uczyła się wtedy czytać i pisać. Po wojnie ukończyła szkołę powszechną w Złotorii i dwie klasy toruńskiego liceum, przygotowującego dziewczęta do pracy z dziećmi. Pracowała jako wychowawczyni przedszkola Państwowego Gospodarstwa Rolnego w Zalesiu k. Chełmży.

Później zamieszkała w Osieku n. Wisłą. Poza pracą w rolnictwie była zatrudniona kolejno w Gminnej Spółdzielni „S.Ch.” w Lubiczu, Gromadzkiej Radzie Narodowej, w szkole Osieku n. Wisłą i Ośrodku Wypoczynkowym Lasów Państwowych. W 1987 r. przeszła na emeryturę.

Jej pasją była poezja, którą zaczęła pisać pod koniec lat 50. XX w. Pierwsze swoje wiersze tworzyła po kryjomu, wieczorami, a pierwszymi słuchaczami jej poezji byli Józef Kamiński i Michał Kokot. Była wierna wzorcom liryki ludowej. Zachwycała się wiejskim krajobrazem, życiem tętniącym w zagrodach, pracą rolnika w ziemi i otaczającą go przyrodą. Przedstawiany przez nią obraz wsi jest nieco wyidealizowany, ale pomagał jej eksponować wielką wartość, jaką jest miłość do ziemi oraz poczucie godności i tożsamości pracy. Jej wiersze mają charakter lirycznego pamiętnika. Prócz utworów notujących uroczę chwile, zdarzenia, znajdujemy teksty prowokowane z pewnego zamyślenia nad losem kobiety i jej życiem na wsi. Jej wiersze wzruszają swą prostotą, szczerością, bezpośredniością, czasami i naiwnością. Oglądany przez nią pejzaż niesie jej radość. Przedstawia w nich konkretną wieś, znajdujące się w niej dobrzyńskie chaty i otaczające je lasy. Napisała ok. 150 wierszy. Jej tomik pt. *Żyto* rozszedł się w 1987 r. Należała do Osieckiej Grupy Poetyckiej „Wiąz”. Brała udział w licznych wieczorach poetyckich w pow. toruńskim, Obrowie oraz we Włocławku, Dobrzyniu n. Wisłą, Lipnie, Toruniu i wielu miejscowościach województwa kujawsko-pomorskiego. W 1990 r. była bohaterką wielu artykułów w prasie regionalnej i ogólnokrajowej oraz główną postacią w filmie pt. *Poetka z Osieka*. W 1979 r. współorganizowała Osiecką Izbę Regionalną.

Ze związku małżeńskiego, zawartego w 1954 r. z Janem Słupczewskim (1924-1997), pozostawiła troje dzieci: Grzegorza, Teofila i Hannę.

M. Kokot, *Lokalni twórcy. Wspomnienia o tych, których już nie ma wśród nas*, <http://www.gok.obrowo.pl/145,anna-slupczewska.html/26> VIII 2013; *Specjal-ski, Lipno*, t. 6, s. 127-131.

SŁUPECKI ROMAN FRANCISZEK (*18 X 1913 r. w Józefowie k. Jońca †4 XII 1977 r. w Woli Kiełpińskiej), kapłan rzymskokatolicki, kanonik honorowy pułtuski, proboszcz w Dobrzyniu n. Drwęcą i Sadłowie (S 38)

Urodził się w rodzinie rolniczej jako syn Jana i Zuzanny ze Stefańskich. Uczył się w rodzinnej wsi, a potem w Gimnazjum św. Stanisława Kostki w Płocku. W 1932 r. wstąpił do Wyższego Seminarium Duchowne-

go w Płocku, a po jego ukończeniu w dniu 11 czerwca 1938 r. z rąk biskupa sufragana płockiego, Leona Wetmańskiego otrzymał święcenia kapłańskie.

Łącząc pracę na wikariacie w Ciechanowie ze studiami, w czerwcu 1939 r. uzyskał tytuł magistra teologii na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Od 12 października tego roku był wikariuszem w Sierpcu. W dniu 12 kwietnia 1940 r. otrzymał upoważnienie do administrowania parafią sierpecką.

W dniu 7 kwietnia 1945 r. otrzymał w administrację parafię Dobrzyń n. Drwęcą. Naprawiona została wieża kościoła przez miejscowego cieślę, Franciszka Wiśniewskiego. Zamurowano wyłom po pocisku w prezbiterium. Naprawiono uszkodzony główny ołtarz, uzupełniając elementy rzeźbiarskie. Prace te wykonali parafianie – stolarze: Teofil Majewski i Aleksander Jagodziński. Odnowiono figurę Matki Bożej na Rynku uzupełniając statui utraconą dłoń. Jednak orzeł w koronie musiał czekać na powrót do 1989 r. Odnowiono ołtarze w kościele, przywracając im dawne piękno. W maju, 1946 r., odbyło się poświęcenie nowo wzniesionej figury – kapliczki, Matki Bożej, przy ul. Sokółowskiej. Obecnie naprzeciw niej znajduje się rozległy plac targowy. Kapliczkę tę ufundował na własnej ziemi parafianin, Stanisław Wróblewski. Organizowały się na nowo stowarzyszenia parafialne. Okazał się gorliwym duszpasterzem i dobrym gospodarzem. Wspomagała go w działaniach rada parafialna: Stanisław Reszkiewicz, Bronisław Zygmanski, Józef Nędzusiak, Władysław Pawłowski, Alojzy Kabaciński.

Po roku przeniesiony został na probostwo do Sadłowa k. Rypina. Tutaj podjął szereg ważnych czynności, m. in. przejął od Kościoła Ewangelickiego w Toruniu kaplicę w Michałkach, którą konsekrował w dniu 5 października 1947 r.

Potem pełnił kolejno funkcję proboszcza w Mławie-Wólce, Radzanowie i Woli Kiełpińskiej. W dniu 25 listopada 1966 r. otrzymał godność kanonika honorowego kolegiaty pułtuskiej.

Zmarł po niedzielnej Mszy Św. Pochowany na cmentarzu w rodzinnej parafii w Jońcu.

Grzybowski, *Duchowieństwo XX/1*, s. 485-488; Grzybowski, *Martyrologium*, s. 232-233; Grzybowski, *Martyrologium II*, s. 464-468; M. M. Grzybowski, *Śp. ks. kan. Franciszek Słupecki, proboszcz w Woli Kiełpińskiej 1913-1977*, MPP 1987, nr 11-12, s. 464-468; Jacewicz, *Martyrologium*, z. 2, s. 324; Ossowski, *Kościół*, s. 487, 489, 490, 492, 493, 511; J. Jagodziński, *Z dziejów parafii pw. św. Katarzyny w Dobrzyniu nad Drwęcą*, *Rocznik Dobrzyński*, t. 2: 2009, s. 104-105; *Okolice Rypina*, s. 695-698; *Parafia Sadłowo*, s. 373-376; Szoldrski, *Martyrologium*, s. 231; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 184.

SŁUPKOWSKI HENRYK (*13 VI 1908 r. w USA †6 XII 1977 r.), uczestnik bitwy pod Monte Cassino, emigrant do USA, społecznik (S 39)

W 1920 r. wraz z rodzicami powrócił do Polski i osiedlił się w Zbójnie koło Rypina. W latach 1930-1931 odbył służbę wojskową w 63. pułku piechoty w Toruniu. Ukończył szkołę podoficerską i otrzymał stopień plutonowego. W 1933 r. ukończył szkołę rolniczą w Bratnem k. Ciechanowa.

W dniu 28 sierpnia 1939 r. został zmobilizowany do 5. pułku piechoty do Wilna. W 1942 r. dostał się do tworzącej w ZSRR Armii Polskiej i wraz z II Korpusem

Polskim przeszedł cały szlak bojowy. Był uczestnikiem kampanii włoskiej i wziął udział w bitwie o Monte Cassino. Walczył pod Loretto i Ankoną.

Po zakończeniu wojny wyjechał w ramach demobilizacji do Anglii. W 1948 r. stamtąd udał do Stanów Zjednoczonych. Do Polski powrócił 10 sierpnia 1958 r. i prowadził gospodarstwo rolne w Sadłowie. Zaanżowany był w wielu pracach społecznych.

Był odznaczony Pamiątkowym Krzyżem Monte Cassino, Gwiazdą Wschodu, Gwiazdą Italii, Brązowym Krzyżem z Mieczami RP, Medalem II Korpusu oraz odznaczeniami angielskimi.

Jego córka Jadwiga wyszła za Józefa Liska (1934-2008), nauczyciela i kierownika szkoły w Sadłowie.

Pochowany na cmentarzu w Sadłowie.

E. Budzanowska, *Polegli pod Monte Cassino, Henryk Słupkowski*, *Kronika Rypińska*, nr 46: 1994, s. 7; Rel. M. Marynowskiej z 6 X 2013; Tablica nagrobna na cmentarzu w Sadłowie.

SMOLEŃSKI JULIAN h. Zagłoba (*3 II 1834 r. we wsi Grabienice Małe k. Ciechanowa †23 VI 1909 r. w Płońsku), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Lipnie, organizator manifestacji patriotycznych w 1861 r. i uczestnik powstania styczniowego, ofiara represji carskich, tłumacz i publicysta

Pochodził ze znanej mazowieckiej rodziny ziemiańskiej. Był synem Józefa i Balbiny ze Smosarskich. Po ukończeniu szkoły powiatowej w Mławie, wstąpił do płockiego seminarium duchownego. W 1857 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Był kolejno wikariuszem w Sierpcu, a następnie w Lipnie. W dniu 30 lipca 1861 r. po uroczystej Mszy św. w kościele lipnowskim z innym młodym kapłanem śpiewał zakazany przez Rosjan hymn „Boże, coś Polskę”. Uroczystość ta, a także inne organizowane w następnych tygodniach, spowodowały, że w dniu 2 września 1861 r. został przez Rosjan aresztowany i osadzony w twierdzy modlińskiej, gdzie był więziony blisko rok. Na podstawie rozporządzenia Naczelnika Wojennego Oddziału Płockiego z dnia 27 lutego 1863 r. nr 4903, mając lata 29, oddany został pod surowy dozór policji carskiej. Po upuszczeniu więzienia powrócił do Lipna i duszpasterzował w czasie powstania styczniowego, kiedy to wraz z kupcem Ludwikiem Molickim i lekarzem Ksawerym Mikulińskim brał czynny udział w organizacji powstania. W czasie powstania styczniowego razem z ks. Adamem Słotwińskim został zesłany do Werchotorii w guberni permskiej, skąd na szczęście powrócił już w czerwcu 1863 r.

W 1874 r. został proboszczem w Jońcu, a potem wicedziekanem płońskim. Ostatnie lata życia spędził na probostwie w Drobinie. Zajmował się także pracą pisarską. Ogłaszał artykuły z dziedziny teologii i filozofii w „Przeglądzie Katolickim” i „Korespondencie Płockim”. Z języka francuskiego przełożył dwadzieścia listów o wychowaniu chrześcijańskim. Opracował także zbiór stu mów pogrzebowych.

Miał braci: Władysława (zm. 1926), historyka, i Zagłobę Macieja (zm. 1899), również księdza, historyka i publicystę.

Pochowany na cmentarzu w Mochowie.

AGAD, Centralne Władze Wyznaniowe, sygn. 121, k. 120; Gózdź, *Lipno*, s. 35; Grzybowski, *Duchowieństwo XIX/2*, s. 361-362; Kostanecki, *Wybitni obywatele*, nr 19, s. 26; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 18, 22, 24, 212, 229, 309, 320; Kubicki, *Bojownicy*, s. 619; R. Lewandowski, *120 lat szpitala (w Lipnie)*, Lipno 1978, s. 10; Cz. Lissowski, *Powstanie styczniowe w ziemi dobrzyńskiej*, *Głos Mazowiecki* 1938, nr 18, s. 2; MPP 1908, nr 5, s. 169; nr 6, s. 194; 1909, nr 3, s. 96; 1929, nr 9, s. 281; Nycek, *Ludzie*, s. 228; *Podr. encykl. kościelna*, t. 35-36; PRS, s. 189; *Przegląd Katolicki* 1881, nr 12, s. 211; *Śp. ks. Julian Smoleński (wspomnienie)*, *Przegląd Katolicki* 1909, nr 33, s. 511; SPTK, t. 4, s. 115-116; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 22.

SMOLEŃSKI MACIEJ h. Zagłoba, krypt. ks. M. S. (*23 II 1832 r. we wsi Grabienice Małe k. Ciechanowa †8 X 1899 r. w Krakowie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Dulsku, uczestnik manifestacji patriotycznych i organizator powstania 1863/1864 r., ofiara prześladowań carskich, historyk Kościoła i ziemi dobrzyńskiej

Pochodził z rodziny szlacheckiej i był synem Józefa i Balbiny ze Smosarskich. Uczył się w Mławie, Płocku i Akademii Duchownej w Warszawie, którą ukończył w 1858 r. Początkowo pracował jako wikariusz w Lipnie. Po roku pracy przy parafii lipnowskiej otrzymał nominację na profesora Seminarium Duchownego w Płocku. W 1862 r., na skutek prośby parafian lipnowskich, został mianowany katechetą pięcioklasowej szkoły w Lipnie. Nominację tę Komisja Rządowa WRiOP w Warszawie, kierowana przez margrabiego Aleksandra Wielopolskiego, odrzuciła.

Od 2 marca 1861 r. był proboszczem w Dulsku w ziemi dobrzyńskiej. Razem z właścicielem tej wsi, Aleksandrem Wysockim, prowadził śmiałą działalność patriotyczną w okolicy, wymierzoną przeciwko rosyjskiemu zaborcy, za co otrzymywał od władz carskich surowe nagany. Będąc proboszczem w Dulsku, równocześnie administrował parafią w Dobrzyniu n. Drwęcą. Postawiony przed sądem za sprzyjanie powstaniu styczniowemu, skazany został na zesłanie do Rosji. Po powrocie do kraju, 1 sierpnia 1865 r. otrzymał nominację administratora parafii Lipno. Nie zrezygnował jednak z kazań o treściach patriotycznych. Z rozkazu generała-policmajstra Królestwa z dnia 2 lutego 1866 r. został ponownie aresztowany w dniu 24 lutego tego roku i zesłany do Klasztoru Ojców Karmelitów w Oborach, będącego miejscem internowania księży oskarżonych o udział i popieranie powstania. W Oborach miał przebywać dwa lata, jednak dowiedziawszy się o zbieraniu przez władze rosyjskie dalszych dowodów na temat jego patriotycznej działalności, w dniu 30 października 1866 r. zbiegł za granicę zaboru rosyjskiego.

W czasie uwięzienia w Oborach ułożył pieśń do Matki Bożej Bolesnej, zaczynającą się od słów:

*„Bolesna Matko, łaskami wstawiona,
U Karmelitów w Bydgoszczy zjawiona,
Z tamtąd do Obór przeniesiona cudem,
Zlituj się, zlituj nad dobrzyńskim ludem...”*

W momencie jego ucieczki z Obór w dniu 30 października 1866 r. znajdowało się tam jeszcze ok. 40 duchownych: księży, diakonów i kleryków na czele z przeorem miejscowego klasztoru karmelitańskiego, ojcem Piotrem Ochlewskim. Wśród tej grupy wymienił on: karmelitów trzewickowych: Kajetana Szre-

dera, Anzelma Kaźmierskiego, Piotra Ochlewskiego, Augustyna Jajko, Cyriaka Biernackiego, Wacława Grajkowskiego, Nazarego, Fortunata Jajko, Frankusa Kuśnierczyka, Dionizego Mierzwickiego, Alberta Janickiego, Stanisława Małachowskiego, Kolumbana Króla i karmelitów bosych – Kaliksta Waszczuka, Edwarda Stankiewicza, Telesfora Głowackiego, Kornelego, Leopolda, Szymona Buksakowskiego, Marka Żmigrodzkiego, Franciszka Zawadzkiego, diakonów Antoniego Zaleskiego i Maurycego Leonowicza, a także kleryków Klemensa Podczaskiego, Feliksa, Benedykta, Tomasza i Eustachego i dwóch innych braci. Przez kilka lat pracował jako wikariusz w czeskich Hradczanach pod Pragą, a następnie przeniósł się do Galicji. Przez pewien czas był kapelanem sióstr szarytek w Załóżcach, a następnie wikariuszem w Wielopolu. Od 1876 r. był proboszczem w Domostawicach k. Brzeska. Zasłużony dla miejscowej szkoły, gdzie w dniu 4 października 1888 r. dokonał poświęcenia mурowanego, parterowego budynku szkolnego, określanego jako „...wspaniały i drugi po kościele – świątynią ducha będący”.

W czasie pobytu w klasztorze w Oborach dokładnie przejrzał zasoby archiwalne i miejscową bibliotekę. W dniu 15 sierpnia 1868 r. w Załóżcach na Podolu dokończył pisanie cennej pracy monograficznej pt. *Cztery kościoły w ziemi dobrzyńskiej* (Obory, Ruże, Dulsk, Dobryń n. Drwęcą), wydanej we Lwowie w 1869 r., a opartej w głównej mierze o zasoby archiwalne i biblioteczne klasztoru oborskiego. Ponadto ogłosił m. in. *Opis kościoła parafialnego w mieście powiatowym Lipnie* („Pamiętnik Religijno-Moralny”, t. 6: 1860, s. 132-148, 241-253), *Melsztyn* (Kraków 1888) i inne. Pisał również artykuły do *Encyklopedii Kościelnej*, redagowanej przez M. Nowodworskiego. Ogłosił wiele artykułów na łamach „Przeglądu Katolickiego”, np. *Wiadomość historyczna o kościele w Oborach* (1866, nr 26), a także *Dwa Dobrzynie* („Korespondent Płocki” 1895, nr 87). Był autorem powiastki dla młodzieży pt. *Siostra Wiktoryja, podług prawdy*, wydanej w 1870 r. drukiem Teodora Heneczeka w niemieckich Piekarach. Pozostawił także swój pamiętnik, który doprowadził do 1866 r.

Był starszym bratem Juliana, także księdza i tłumacza oraz Władysława, historyka Mazowsza i ziemi dobrzyńskiej.

Pochowany w Krakowie.

Pamięć o nim w ostatnich latach ożywiana jest przez obecnego proboszcza w Dulsku k. Golubia-Dobrzynia, *notabene* imiennika księdza z czasów insurekcji styczniowej, ks. Macieja Jastrzębskiego, który na swoim blogu zamieścił ciekawostkę z okresu popowstaniowego, związaną z odnalezionym przez niego zabytkowym mszałem z wpisem Smoleńskiego: „*Ten mszał znalazłem w stodole. Jak widać na fotografii, podpisał go ks. Maciej Smoleński w roku 1865. Kawał ciekawej historii mieszka w tym mszale. Ks. Smoleński, to proboszcz w Dulsku i administrator Dobrzynia n. Drwęcą od 1861 r. Pochodził ze szlacheckiej rodziny spod Ciechanowa. Z właścicielem Dulaska A. Wysockim prowadził śmiałą działalność w okolicy przeciw rosyjskiemu zaborcy. Za sprzyjanie powstaniu styczniowemu został postawiony przed sądem i zesłany do Rosji. Wrócił z wygnania i w sierpniu 1865*

został proboszczem w Lipnie. Znów był prześladowany za patriotyczne kazania i musiał uciekać za granicę. Po co o tym pisać? Jest kilka powodów ku temu. Blisko już uroczystość Wszystkich Świętych, a ks. Smoleński, to taki nasz lokalny święty. (...) On ukochał tę dulską (i nie tylko) świątynię. Znana jest jego książka pt. „Cztery kościoły ziemi dobrzyńskiej”. Ten mszał o tym mówi. (...) On był wielkim patriotą. Cierpiał za Ojczyznę wolną”.

W dniu 20 stycznia 2013 r., w przeddzień 150. rocznicy wybuchu powstania styczniowego, z inicjatywy piszącego te słowa Kurkowe Bractwo Strzeleckie Ziemi Dobrzyńskiej na czele z S. Śmigłem i J. K. Ardąnowskim, ufundowało w kruchcie kościoła w Dulsku tablicę poświęconą jego, oraz właściciela wsi, A. Wysockiego, pamięci.

Echa Płockie i Łomżyńskie 1899, nr 83, s. 3; *Encykl. kościelna*, t. 10, s. 38, t. 19, s. 606; *Encykl. Nowodworskiego*, t. 26, s. 38; Demby, *Bene merentes*, s. 12; R. Depta, *Kościół parafialny pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Lipnie*, Biuletyn Przewodnicki PTTK, nr 49: 1987, s. 10-15; Grzybowski, *Duchowieństwo XIX/2*, s. 362-363; http://www.parafiadulsk.pl/?page_id=379/25 V 2012; <http://www.umacieja.net/blog/?p=164/29> XI 2012; M. Krajewski, *Duchowni w powstaniu styczniowym*, WTK 1981, nr 4, s. 4; Krajewski, *Kościół*, s. 32, 47; M. Krajewski, *O potrzebie opracowania słownika biograficznego ziemi dobrzyńskiej*, *Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie*, t. 6: 1987, s. 356; M. Krajewski, *Ks. Maciej Smoleński*, *Gazeta Lipnowska* 1991, nr 9, s. 5; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 209-212, 227-228, 273, 289, 309, 320; M. Krajewski, *Sanktuarium Maryjne Ojców Karmelitów w Oborach*, *Obory* 1983, s. 5; Krajewski, *Tronująca*, s. 118-119; M. Krajewski, *Zabytkowy zespół klasztorny w Oborach*, *Biuletyn Przewodnicki PTTK*, nr 51: 1985, s. 12; P. Kubicki, *Bojownicy*, cz. 1, t. 2, s. 618; Lissowski, *Powstanie*, s. 208, tu mylnie – Smoliński; A. Malicki, *Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Oborach*, *Obory* (b. m i d. w.), s. 11-12; Nycek, *Ludzie*, s. 229; A. Pleszczyński, *Dzieje Akademii Duchownej Rzymsko-Katolickiej Warszawskiej*, Warszawa 1907, s. 242-243; PRS, s. 189; SPTK, t. 4: 1983, s. 116-118.

SMOLEŃSKI WŁADYSŁAW h. Zagłoba (*6 IV 1851 r. we wsi Grabienice Małe k. Ciechanowa †7 V 1926 r. w Warszawie), nauczyciel, historyk, profesor Uniwersytetu Warszawskiego (S 39a)

Był synem Józefa i Balbiny ze Smolarskich. Kształcił się w szkołach powiatowych: w Mławie, Lipnie (1862-1864), a następnie w Płocku. Potem odbył studia prawnicze na Uniwersytecie Warszawskim, uzyskując dyplom w 1874 r. Przez krótki czas pracował jako asesor w Prokuraturii Generalnej Skarbu w Warszawie, a następnie jako tzw. nauczyciel domowy, ucząc głównie historii ojczyzny na licznych, działających wówczas kompletach gimnazjalnych. Równocześnie podjął badania archiwalne, interesując się głównie dziejami XVIII-wiecznej Polski. Był czołowym reprezentantem tzw. szkoły pozytywistycznej, polemizując z działającą równocześnie szkołą krakowską, której zarzucał m.in. lojalizm w stosunku do zaborców, konserwatyzm i pesymizm.

W 1886 r. opublikował pracę pt. *Szkoły historyczne w Polsce*, w której dokonał szczegółowej analizy ideowych podstaw historycznej szkoły warszawskiej i krakowskiej. Spośród przedstawicieli szkoły krakowskiej szczególnie ostro zaatakował ks. Waleriana Kalinkę w rozprawie pt. *Stanowisko Waleriana Kalinki w historiografii polskiej* (Warszawa 1887) oraz Michała

Bobrzyńskiego za *Dzieje Polski w zarysie*, wydane w latach 1874-1890. W swej syntezie historii Polski pt. *Dzieje Narodu Polskiego* (I wydanie 1898) doszedł do wręcz odmiennych wniosków niż Bobrzyński. Atakował również czołowego przedstawiciela szkoły lwowskiej prof. Szymona Askanazego. Ponadto do jego prac trzeba zaliczyć: *Przewrót umysłowy w Polsce w XVIII wieku* (Warszawa 1891), *Szlachta w świetle opinii wieku XVIII*, *Konfederacja targowicka* (Kraków 1903), *Towarzystwo Patriotyczne podczas powstania listopadowego* (1925).

Szereg jego prac dotyczy także Mazowsza i ziemi dobrzyńskiej, jak np. *Andrzeja Święcickiego topograficzny opis Mazowsza* (1877), *Mazowiecka szlachta w poddaństwie proboszczów płockich* (1878), *Szkice z dziejów szlachty mazowieckiej* (Kraków 1897-1898). W 1918 r. został członkiem Akademii Umiejętności w Krakowie, a rok później profesorem historii na Uniwersytecie Warszawskim. Wówczas wygłosił wykład inauguracyjny pt. „Patriotyzm w historiografii w czasach porozbiorowych”, który został opublikowany w „Przełądzie Historycznym” (t. 32, s. 176-185).

Zebrał pokaźny, bo liczący ok. 2.500 tomów, księgozbiór. Biblioteka ta, poszerzona o archiwa rodzinne, korespondencję oraz rękopisy, została przekazana Towarzystwu Naukowemu Płockiemu, a obecnie wchodzi w skład Biblioteki im. Zielińskich TNP w Płocku. W 1926 r. oddał do druku swój pamiętnik, w którym wspomina lata przebyte w Lipnie podczas powstania styczniowego. Pamiętnik ten wydano już po śmierci Smoleńskiego w 1927 r.

Miał braci: Zagłobę Macieja, księdza i historyka oraz Juliana, księdza i tłumacza.

C. Bobińska, *Wstęp do: Władysław Smoleński. Wybór pism*, Warszawa 1954; Demby, *Bene merentes*, s. 16; Demby, *Księga*, s. 177; *Dzieje Płocka*, s. 176, 213, 214, 266, 268, 336; *Encykl. Orgelbranda*, t. 13; M. Handelsman, *Śp. Władysław Smoleński*, *Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego*, t. 19: 1926; Kostanecki, *Wybitni obywatele*, nr 19, s. 25-26; S. Kostanecki, *Pierwszy i ostatni zawód poety*, *Notatki Płockie* 1958, nr 9; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 212-213; Cz. Leśniewski, *Poglądy W. Smoleńskiego na metody i zadania historii*, *Przegląd Historyczny* 1926; Nowowiejski, *Płock*, s. 650 i n.; Nycek, *Ludzie*, s. 228-229; Podgóreczny, *Niepospolici*, s. 254; M. H. Serejski, *Miejsce pozytywistycznej szkoły warszawskiej w historiografii polskiej XIX stulecia*, *Kwartalnik Historyczny* 1955, nr 3; M. H. Serejski, *Wstęp do Wł. Smoleński. Szkoły historyczne w Polsce*, Wrocław 1952, s. 1, nr 142; M. H. Serejski, *Przeszłość a teraźniejszość. Szkice i studia historiograficzne*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1965, s. 41, 139, 143-145, 147-152, 154-165, 170, 172, 173, 206, 246; M. H. Serejski, *Historycy i historia*, Warszawa 1963, t. 1, s. 10, 126, 131-138, 169, 330, 345-356, 376-377, 412, 462, 574-575, 585, 600, 603, 609, 617, 636, 641; t. 2, s. 27, 63, 516, 607, 619, 629, 630, 663-664; Stefański, *Płock*, s. 379; M. Wierzbicka, *Władysław Smoleński*, Warszawa 1980.

SMOLIŃSKA MARTA CECYLIA (*1975 r. w Rypnie), dr hab. historii sztuki (S 40)

Córka Jana (1944-2002), sadownika, działacza kultury i Urszuli Ireny. Studia wyższe odbyła w latach 1994-1999, Instytut Historii Sztuki, Wydział Historyczny, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W 2003 r. na podstawie rozprawy *Młody Mehoffer* uzyskała doktorat na Wydziale Historycznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W 2013 r. na tej samej uczelni uzyskała stopień doktora habili-

townego na podstawie pracy pt. *Otwieranie obrazu. De(kon)strukcja uniwersalnych mechanizmów widzenia w nieprzedstawiającym malarstwie sztalugowym II połowy XX wieku* (Toruń 2012). Recenzentami w przewodzie byli: dr hab. Maria Hussakowska, dr hab. Anna Markowska, prof. UW., prof. dr hab. Piotr Piotrowski, prof. dr hab. Maria Poprzęcka. Jest zatrudniona na stanowisku adiunkta w Katedrze Historii Sztuki i Kultury na Wydziale Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Jej zainteresowania badawcze oscylują wokół sztuki i teorii sztuki wieków XIX, XX oraz XXI. Koncentrują się głównie na przemianach nieprzedstawiającego obrazu sztalugowego po 1945 r., a także na zagadnieniu cielesności obrazu, zjawisku haptyczności i rewaloryzacji hierarchii zmysłów w sztuce współczesnej oraz na relacji sztuki wideo i malarstwa sztalugowego. Istotne miejsce w podejmowanych badaniach zajmuje również problem statusu przestrzeni w sztuce XX i XXI w., jak i kwestia autotematyzmu i tzw. sztuka o sztuce. Z czasów pracy nad rozprawą doktorską pozostały natomiast zainteresowania malarstwem polskim XIX stulecia, a zwłaszcza jego bogatą fazą rozwoju ok. 1900 r.

Ogłosiła następujące prace i artykuły: *Dziwny ogród Józefa Mehoffera. Dwa aspekty struktury obrazowej*, „Modus. Prace z Historii Sztuki”, III, 2002; *Physiognomie in der Kunstliteratur des 15. und 16. Jahrhunderts*, [w:] *Rafael i jego spadkobiercy*, red. S. Dudzik, T. J. Żuchowski, Toruń 2003; *In wie fern ist zeitgenössische polnische Kunst polnisch? / În ce măsură este arta contemporana poloneză poloneză?*, [w:] *Visual policies and practicies. Codes and identities, The international conference and biennial of young artists, 1st edition*, red. M. Manolescu, R. Pervolovici, Bucharest 2004; *W przestrzeni (galerii) / In the Space (of a gallery) / Im Raum (der Galerie)*, [w:] *Jan Berdyszak. Prace 1960-2006*, red. M. Smolińska-Byczuk, W. Makowiecki (2006); *Życie martwej natury. Malarze holenderscy XVII wieku w oczach Zbigniewa Herberta*, [w:] *Zmysł wzroku, zmysł sztuki. Prywatna historia sztuki Zbigniewa Herberta*, cz. I, red. D. Koman, J. M. Ruszar (2006); *Przekroczyć słowo? Modele niewysłowienia w twórczości Jana Berdyszaka*, [w:] *Brak słów? Modele „niewysłowienia” w nauce i literaturze o sztuce*, red. M. Poprzęcka (2007); *Młody Mehoffer (2004)*; *Stany nierozstrzygalności. „Etyka ewolucyjna” Jana Berdyszaka*, „Artium Quaestiones”, XIX, 2008; *Puls sztuki. Około wybranych zagadnień sztuki współczesnej (2010)*; *Otwieranie obrazu. De(kon)strukcja uniwersalnych mechanizmów widzenia w nieprzedstawiającym malarstwie sztalugowym II połowy XX wieku (2012)*.

http://www.historiasztuki.umk.pl/joomla/index.php?option=com_content&view=article&id=28:dr-hab-marta-smoliska&catid=3:samodzielni&Itemid=17/26 VIII 2013; <http://nauka-polska.pl/dhtml/raporty/ludzieNauki?rtype=opis&objectId=117813&lang=pl/26> VIII 2013.

SMOLIŃSKI ALEKSANDER, ps. „Kot” (*5 IV 1918 w Rokitnicy w pow. rypińskim – †V 1945 r.), działacz lewicowego ruchu oporu w czasie okupacji hitlerowskiej

Urodził się w rodzinie chłopskiej jako syn Antoniego i Franciszki z Kucińskich. Z zawodu był rolnikiem. W okresie międzywojennym zależał do organizatorów KPP w Rokitnicy pow. rypińskim.

W okresie okupacji hitlerowskiej, w 1943 r. wstąpił do Polskiej Partii Robotniczej i Gwardii Ludowej. Od wiosny 1944 r. walczył w Batalionie Armii Ludowej im. Ziemi Płockiej, a potem w Batalionie im. Ziemi Rypińskiej. Brał udział w wielu akcjach zbrojnych na terenie powiatów rypińskiego i brodnickiego. Współdziałał ze zwiadowcami radzieckimi.

Po wyzwoleniu, jako członek PPR, przeprowadzał komunistyczną reformę rolną na terenie pow. brodnickiego. Następnie pracował w powiatowym Urzędzie Bezpieczeństwa Publicznego w Brodnicy. Zginął śmiercią tragiczną.

Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 331; *Okręg płocki*, s. 300, 526, 575, 665; Waszkiewicz, *Dobrzyń*, s. 91, gdzie mylnie - Smoleński.

SMOLIŃSKI ANTONI (*12 V 1849 r. w Płocku †1 I 1926 r.), kapłan rzymskokatolicki, kanonik kapituły płockiej, proboszcz i dziekan rypiński, proboszcz i dziekan w Dobrzyniu n. Wisłą (S 41)

Był synem Mateusza i Ludwika z Przybojewskich. Po ukończeniu szkoły podwydziałowej został nauczycielem. W 1873 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Płocku i po wyświęceniu w 1878 r. rozpoczął pracę jako wikariusz katedry płockiej i jednocześnie kapłan ks. bp A. Gintowta. W 1881 r. został proboszczem w Kroczewie.

W dniu 12 stycznia 1892 r. został przeniesiony na administratora, a następnie proboszcza i dziekana do Rypina. Tutaj podjął i przeprowadził szereg prac remontowych i renowacyjnych, odnowił organy, przeprowadził remont drewnianej dzwonnicy oraz plebanii. W 1900 r. rozebrał stare budynki gospodarcze, a na ich miejsce wystawił nowy obiekt.

W sierpniu 1902 r. został przeniesiony do na probostwo do Płocka, gdzie otrzymał godność kanonika katedralnego nadliczbowego, zaś w 1914 r. został członkiem kapituły katedralnej płockiej.

W latach 1909-1918 pełnił funkcję proboszcza i dziekana w Dobrzyniu n. Wisłą. W czasie wojny światowej pociski armatnie zniszczyły część dachu na kościele oraz plebanii.

Z dniem 1 maja 1918 r. przeniósł się do Płocka, gdzie był do końca życia. W Płocku w latach 1920-1922 pełnił obowiązek dziekana dekanatu płockiego.

APar. Rypin, *Kronika Parafialna*, t. 1, s. 7v; *Dekanat rypiński*, s. 152; Grzybowski, *Duchowieństwo XIX/3*, s. 236-237; F. Klimkiewicz, *Mowa żałobna na pogrzebie ks. Antoniego Smolińskiego*, MPP 19126, nr 1, s. 38-40; *Parafia*, s. 471; MPP 1926, nr 1, s. 38-40; Tyc, *Parafia św. Trójcy*, s. 111, gdzie mylna data śmierci – rok 1917.

SMOLIŃSKI ANTONI (*10 VI 1878 r. w Wólce w pow. lipnowskim †25 II 1964 r. w Rokitnicy w pow. rypińskim), działacz organizacji lewicowych

Był synem Jana i Anny, z zawodu rolnik. W 1924 r. wstąpił do Komunistycznej Partii Polski, pełniąc funkcję sekretarza Komitetu Gminnego w Dzierźnie. W

1925 r. został wybrany przewodniczącym komitetu organizacyjnego Niezależnej Partii Chłopskiej w pow. rypińskim, tworzonej z niezadowolonych działaczy Stronnictwa Ludowego „Wyzwolenie”. Od 1928 r. wchodził w skład Zarządu Powiatowego ZLCh „Samopomoc” w Rypinie. W rok później, z listy ZLCh, kandydował na posła do sejmiku. W 1931 r. został skazany na półtora roku więzienia za lewicową działalność polityczną. W wyniku apelacji wyrok ten anulowano. W okresie okupacji hitlerowskiej wstąpił najpierw do Rewolucyjnych Rad Robotniczo-Chłopskich, a następnie do Polskiej Partii Robotniczej. W czerwcu 1944 r. został powołany do składu konspiracyjnego komitetu powiatowego PPR w Rypinie. Natomiast w lipcu tego roku wszedł w skład konspiracyjnej Powiatowej Rady Narodowej pow. rypińskiego. Po wyzwoleniu był sekretarzem Komitetu Gminnego PPR i przewodniczącym gminnej rady narodowej w Świdziebni w pow. rypińskim.

Kaplan, Rewolucja, s. 138; M. Krajewski, *Lewicowy ruch oporu na Kujawach i ziemi dobrzyńskiej w latach drugiej wojny światowej (1939-1945)*, [w:] *Walka z okupantem hitlerowskim na Kujawach i ziemi dobrzyńskiej*, Włocławek 1985, s. 56; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 331; Ptasinski, *Na północ*, s. 42-52, 169, 374; *Okręg Płocki*, s. 210, 296, 297, 576, 666; *Rypin między wojnami*, s. 131; Waszkiewicz, *Z dziejów Rypina*, s. 133.

SMOLIŃSKI JAN (*1 III 1944 r. Rypinie †15 IV 2002 r. w Toruniu), sadownik, działacz kulturalny (S 42)

Był synem Stefana (1911-20 IX 1980) i Marii z Łapkiewiczów (1913-1 I 1987). W latach 1951-1958 uczęszczał do Szkoły Podstawowej nr 1 w Rypinie. W 1962 r. ukończył Liceum Ogólnokształcące w Rypinie. W okresie 1962-1964 studiował filologię polską na Wydziale Humanistycznym UMK w Toruniu, a następnie na ATR w Olsztynie.

Po dziadkach i rodzicach przejął w Rypinie gospodarstwo ogrodnicze, które prowadził z dużą pasją. W latach 1981-1985 był członkiem Rady Nadzorczej Wojewódzkiej Spółdzielni Ogrodniczo-Pszczelarskiej we Włocławku. Potem pełnił funkcję sekretarza Zespołu Integrowanej Produkcji Owoców Ziemi Rypińsko-Brodnicko-Lubawskiej.

W latach 1973-1977 był radnym Miejskiej Rady Narodowej w Rypinie. Był członkiem-założycielem Dobrzyńskiego oddziału WTN w Rypinie (1985-2006). Interesował się przeszłością ziemi dobrzyńskiej i Rypina. Pozostawił znaczny dorobek pisarski, głównie z historii Rypina i okolic, m.in. *Bożogrobcy w Rypinie* (Ziemia Dobrzyńska, t. 6; 1999), *50. rocznica bitwy. Synowie tej ziemi pod Monte Cassino* (współautor M. Gassen-Piekarski), (Ziemia Dobrzyńska. Gazeta 1994, nr 3), *Świątynie tej ziemi. Studzianka* (Ziemia Dobrzyńska. Gazeta 1994, nr 3), *Wincenty Bujnowski – żołnierz II Rzeczypospolitej* (Ziemia Dobrzyńska. Gazeta 1994, nr 4, nr 5). W latach 90. XX w. przez kilka lat z dużym zaangażowaniem redagował „Kronikę Rypińską”. Był aktywnym członkiem Dobrzyńskiego Oddziału WTN.

Posiadał kilka pasji, a wśród nich m.in. wędkarstwo, fotografika, malarstwo i rysunek. Gromadził zdjęcia, zabytki ruchome i dokumenty archiwalne dot. Rypina i okolicy. Zaangażowany był w wiele inicjatyw spo-

łeczno-kulturalnych, m. in. zabiegał o nadanie imienia ks. Cz. Lissowskiego rypińskiemu Liceum Ogólnokształcącemu. Na łamach regionalnych gazet popularyzował lokalną twórczość, m. in. Hanny Rudnickiej, Henryka Dedońskiego, Stanisława Szczygieskiego, Eugeniusza Marca, Wincentego Bernata i Wincentego Przybylskiego.

Był człowiekiem powszechnie szanowanym i lubianym. Znany był ze swej serdeczności do otoczenia i najbliższych.

W 1968 r. ożenił się z Urszulą Ireną. Pozostawił córkę Martę Cecylię (ur. 1975), dr hab. historii sztuki.

Pochowany w grobie rodzinnym na cmentarzu katolickim w Rypinie.

Autopsja (1975-2002); Dokumenty archiwalne udostępnione przez żonę, Urszulę w 2002 r.; Inf. przyjaciela, Marka Kusztala z 5 VII 2002 r.; Informacja żony, Urszuli z 22 VII 2002 r.; M. Krajewski, *Pro memoria. Jan Smoliński*, Zeszyty Historyczne Dobrzyńskiego Oddziału WTN, t. 9: Rypin 2003, s. 191-193; Krajewski, *Rypin. Monografia*, wyd. 2, s. 233; *Nasza młodość*, s. 263; *Rypin w PRL*, s. 1114-1115; Tablica inskrypcyjna na cmentarzu w Rypinie; Ziemia Dobrzyńska. Gazeta 1994, nr 3, s. 3, 4; Zielińska, *Historia*, s. 83.

SMOLIŃSKI JULIANOWICZ ADAM h. Doliwa (XIX/XX w), ziemianin

W dniu 12 sierpnia 1882 r. nabył dobra Mierzynek n. Drwęcą od Jadwigi Karłownej Flatho. Po roku, w dniu 7 sierpnia 1883 r. sprzedał je za sumę 48 tys. rubli srebrnych Modestowi Józefowi Czermińskiemu.

AKW SR w Toruniu, KW Mierzynek, sygn. M-20, s. 5; Giziński, *Mierzynek*, s. 40; PRS, s. 189.

SMOSARSKI JERZY (*1934 r. w Michałkach, pow. Garwolin †1994 r. w Rypinie), lekarz i dyrektor ZOZ w Rypinie (S 43)

W 1954 r. ukończył Szkołę Felczerską w Warszawie i rozpoczął pracę w szpitalu w Słupsku. W 1956 r. zatrudniony został w Wiejskim Ośrodku Zdrowia w Sadłowie k. Rypina, a od 1958 r. w Powiatowej Stacji Pogotowia Ratunkowego w Rypinie. W 1962 r. przerwał pracę i rozpoczął studia na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej w Białymstoku.

Po studiach, w 1968 r. wrócił do pracy w Szpitalu Powiatowym w Rypinie i zatrudniony został w charakterze asystenta na oddziale wewnętrznym. W 1976 r. uzyskał specjalizację I stopnia w dziedzin chorób wewnętrznych, a w 1977 r. – specjalizację I stopnia w dziedzinie medycyny społecznej. W 1971 r. mianowany został kierownikiem Powiatowej Przychodni Obwodowej, po utworzeniu ZOZ w 1973 r. – kierownikiem Przychodni Rejonowej w Rypinie, natomiast po utworzeniu Działu Podstawowej Opieki Zdrowotnej – kierownikiem POZ. Od 1 marca do 30 listopada 1987 r. pełnił także funkcję dyrektora Zespołu Opieki Zdrowotnej Rypinie. Przez wiele lat pracował w zespole wyjazdowym Pogotowia Ratunkowego.

Autopsja (1970-1994); *Dzieje służby zdrowia*, s. 327-328.

SMÓLCZYŃSKI JÓZEF (*1852 r. w Uniejowie w Kaliskiem †11 VI 1924 r. w Dzierzgowie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Rogowie

W 1877 r. przyjął święcenia kapłańskie. Od 1894 r. był proboszczem w Rogowie k. Rypina. W 1912 r. został przeniesiony na proboszcza do Dzierzgowia w dekanacie przasnyskim. Pod jego opieką pracę wikariusza rozpoczął późniejszy wybitny kapłan, etnograf, badacz kultury kurpiowskiej, ks. kan. Władysław Skierkowski (1886-1941).

Galkowski-Piotrowski, *Rogowo*, s. 293; W. J. Kowalski, *Odsłonięcie tablicy pamiątkowej w Bogurzynie*, Notatki Płockie, nr 185: 2000, s. 49; (*Nekrolog*), MPP 1924, nr 6, s. 170.

SMULSKI FELIKS (†IX 1939 r. w okol. Włocławka), żołnierz i ofiara wojny obronnej 1939 r.

W sierpniu 1939 r. został zmobilizowany był do 16. Dywizji Piechoty, stacjonującej w Grudziądzu. W czasie frontowych działań wojskowych w pierwszych dniach wojny, na linii Łasin-Krojanty znalazł się w okolicach Dulaska. Chwilowa przerwa w działaniach wojennych pozwoliła mu zobaczyć się z żoną, rodzicami i rodzeństwem. Mimo nakłonień ze strony matki, żeby zrezygnował z dalszego udziału w wojnie, stawiał się do wojska. Poległ w okolicach Włocławka. Miał siostrę Łucję. Pozostawił żonę i dzieci.

http://www.parafiadulsk.livenet.pl/?page_id=443/12 XII 2010.

SOBCZAK JANINA, ps. „Janka” (*14 VI 1916 r. w Golubiu †1983 r. w Toruniu), urzędniczka, uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej w ramach Wojskowej Służby Kobiet-Armii Krajowej

Urodziła się w wielodzietnej rodzinie nauczyciela Wiktora i Ludwika ze Szynkowskich. Po ukończeniu szkoły powszechnej była urzędniczką w zarządzie miejskim w Golubiu. W czasie wojny obronnej 1939 r., wraz ze Stanisławą Koziorzębską, ps. „Stasia”, Marią Stemplewską, ps. „Faszyna” i Martą Zieleniewską, ps. „Strzecha”, sprawowała opiekę nad rannymi, znajdującymi się w prowizorycznych szpitalikach golubskich, zorganizowanych dla ofiar bombardowań. Współpracowała w tym względzie z miejscowym aptekarzem, Żydem Adolfem Reinfeldem i położną Janiną Ciechańską.

We wrześniu 1942 r. została zaprzysiężona do Armii Krajowej w trójce konspiracyjnej z Janem Grajkowskim, ps. „Tadeusz” i miejscim urzędnikiem, Andrzejem Tomaszkiem. Pracując w niemieckim zarządzie miejskim w Golubiu, zaangażowała się w działalności samopomocy dla Polaków. Udzielała nielegalnych zezwoleń na kupno drewna i torfu, pisała podania w języku niemieckim, ułatwiała wymianę pieniędzy powyżej 300 marek, a także udzielała pomocy w zakazanym zawieraniu małżeństw. Uratowała m. in. życie Żydom, Halinie i Stefanowi Prumom, dostarczając im dokumenty, pozwalające przetrwać okupację. Korzystając z pracy w urzędzie niemieckim, wyszukiwała i niszczyła anonimowe donosy na Polaków. Zaopatrywała w fałszywe dokumenty członków AK zagrożonych aresztowaniem, a także inne osoby ukrywające się przed wywozem na przymusowe roboty. Korzy-

stając z dostępu do maszyny do pisania, sporządziła odpisy, w ilości po ok. 30 odbitek, z 20 kolejnych numerów „Biuletynu Informacyjnego”, dostarczonych przez Jana Grajkowskiego.

Współpracując z golubskim fotografem, żołnierzem AK, Felician Przybyszewskim, człowiekiem z przedwojenną maturą, wieloletnim członkiem chóru „Halka”, który wykonywał zdjęcia, wystawiała osobom ukrywającym się lub z innego powodu potrzebującym pomocy, fałszywe dokumenty.

Przez cały okres okupacji w ramach działalności Wojskowej Służby Kobiet, która w inspektoracie brodnickim przyjęła kamuflującą nazwę „PCK”, współdziałała w organizowaniu i niesieniu pomocy medycznej i sanitarnej. Pod koniec okupacji opiekowała się chorymi z wyczerpania, przeziębień i okaleczeń, a pracującymi przy ciężkich pracach fortyfikacyjnych wzdłuż linii Drwęcy. Zdołała uniknąć aresztowania.

Miał brata Józefa, także żołnierza AK.

W 1948 r. wyszła w Warszawie za mąż za adwokata Warszawskiego. Przez długie lata mieszkała w Rypinie.

AFGEZ. t. osób. Sobczak Janina; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 332; Krajewski-Suszyński, *POZ-ZWZ-AK*, s. 784; SBKP, cz. 6, s. 65, 92; Zawacka, *Brodniczanki*, s. 179, 192, 200, 201, 209, 211, 212, 219; Zawacka, *Szkice WSK*, s. 321. P. Zwoliński, *AK-owską ścieżką*, http://dzialynskiispolka.pl/index.php?view=article&catid=44:akowsk-ciek&id=77:miejscawizwane-z-armii-krajow-w-dobrzyniu&option=com_content&Itemid=75/22 I 2014.

SOBCZYŃSKI NORBET (*1831 r. †po 1865 r.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Trutowie

W 1864 r. był kommandarzem parafii Kikół. W nocy z 27 na 28 listopada 1864 r. był świadkiem likwidacji przez Rosjan klasztoru karmelitańskiego w Trutowie. Do klasztoru tej nocy przybyli: kapitan sztabowy Timoficew, podporucznik Kondratiew, praporszczyk Jankowski, sekretarz powiatu lipnowskiego, Niekwiecin i on. Po załatwieniu formalności, spisaniu protokołu oraz rozmowie z przeorem klasztoru, o. Stanisławem Małachowskim, w trutowskim domu zakonnym władze rosyjskie pozostawiły tylko jego. Całą obsadę trutowskiego klasztoru, tj. ojców Stanisława Małachowskiego i Cyriaka Biernackiego oraz dwóch braci zakonnych - braci rodzonych: Faustyna i Józefa Nareckich rosyjski podporucznik Kondratiew w konwoju trzech konnych żołnierzy przewiózł do klasztoru w Oborach. Tym samym karmelitański klasztor w Trutowie został przez Rosjan zamknięty.

Jeszcze 16 czerwca 1865 r., na podstawie raportu wojennego naczelnika powiatu lipnowskiego, oskarżono go o udział i popieranie powstania styczniowego. Raport ten, mówiąc o zakonnikach tego klasztoru stwierdzał, że „wszyscy tamtejsi zakonnicy pomagali powstańcom”. Znamienne, że wcześniejszy raport majora Radnicza wyrażał zgola odmienną opinię: „Trutowski klasztor karmelicki, mając tylko dwóch księży, przygnieconych starością, z powodu wielkiej biedy nie był odwiedzany przez powstańców i o jego nienależeniu do powstania świadczą miejscowi mieszkańcy”.

AKO, Kronika Klasztoru w Oborach, t. 1, s. 56; Krajewski, *Pośiew wolności*, s. 222, 310, 320; Kubicki, *Bojownicy*, s. 619; Cz.

Lissowski, *Powstanie styczniowe w ziemi dobrzyńskiej*, Głos Mazowiecki 1938, nr 57, s. 2; *Pamiętniki ks. Wincentego Chrościak-Popiela arcybiskupa warszawskiego*, wyd. J. Urban, t. 1, Kraków 1945, s. 220.

SOBECKA ANNA (*27 III 1951 r. w Piotrkowie Kujawskim), działaczka katolicka, posłanka na Sejm RP (S 44)

Jest absolwentką Studium Medycznego oraz Wydziału Chemii UMK w Toruniu. Ukończyła także Katolickie Podyplomowe Studium Dziennikarstwa oraz Podyplomowe Studium Edukacji Dorosłych przy Instytucie Pedagogiki UMK.

W latach 1975-1987 była pracownikiem Szpitala Wojakowskiego, pracowała również jako nauczyciel Medycznego Studium Zawodowego w Toruniu. W latach 1990-1994 pełniła obowiązki dyrektora i dyrektora dydaktycznego Medycznego Studium Zawodowego w Toruniu. Ukończyła I stopień specjalizacji z zakresu nauczania analityki medycznej, nadto jest instruktorem naturalnego planowania rodziny według metody prof. J. Rotzera. Była konsultantem w Poradni Rodzinnej przy Parafii Garnizonowej w Toruniu.

Od 1995 r. pełniła funkcję prezesa Stowarzyszenia Rodzin Katolickich Diecezji Toruńskiej, a obecnie jest członkiem honorowym tego stowarzyszenia. Jest także członkiem Funduszu Ochrony Życia Diecezji Toruńskiej oraz Damą Zakonu Rycerzy Grobu Bożego w Jerozolimie.

W 1997 r. wybrana posłem III kadencji, następnie IV, V i VI kadencji Sejmu RP. W obecnej kadencji sejm pracuje w Sejmowej Komisji Administracji i Cyfryzacji oraz Komisji Kultury i Środków Przekazu. Uczestniczyła w szeregu ważnych przedsięwzięciach i uroczystościach na ziemi dobrzyńskiej. Mocno związana jest z kościołem i klasztorem Ojców Karmelitów w Obozach.

Mąż, żołnierz zawodowy w stanie spoczynku. Ma dwoje dzieci: córka jest pracownikiem UMK w Toruniu; syn – prawnikiem.

Autopsja (1997-2014); <http://sobecka.pl/zyciorys.html/4> IV 2014.

SOBIECH JAN (*7 III 1933 r. w Mościskach k. Skrwilna †2007 r.), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Rypinie, proboszcz w Płonem
Był synem Adama i Stefanii z Mellerów. Po wojnie uczył się kolejno we wsi Szucie, Skrwiln o i Rypin. W 1951 r. ukończył LO w Rypinie. Po ukończeniu Seminarium Duchownego w Płocku, w 1951 r. przyjął święcenia kapłańskie. Pierwsze wikariaty odbył kolejno w Winnicy, Krasnem, Baboszewie, Płocku i Kroczewie. Od lipca 1966 r. przez rok pracował jako wikariusz przy parafii pw. Św. Trójcy w Rypinie, gdzie proboszczem był ks. prałat Wincenty Konarski.

Pierwszą parafię otrzymał 16 czerwca 1967 r. w Płonem, gdzie zyskał wysokie oceny kurii biskupiej. Tam przeprowadził generalny remont kościoła oraz budynków parafialnych. Potem był proboszczem w Lubowidzu, a w latach 1981-1987 wicedziekanem dekanatu żuromińskiego. Od 2004 r. przebywał na emeryturze,

pełniąc funkcję kapelana w Domu Pomocy Społecznej w Obytem.

W 1995 r. uhonorowany został godnością kanonika. Pochowany w grobowcu rodzinnym na cmentarzu w Sierpcu.

Grzybowski, *Duchowieństwo XX/2*, s. 324-343, gdzie mylna nazwa pierwszej szkoły jako Szaniec; *Nasza młodość*, s. 257; *Parafia*, s. 506.

SOBIECH JAN (*24 VI 1946 r. w Skrwilnie), dr hab., ekonomista

Jest absolwentem Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu (obecnie Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu). Promotorem jego rozprawy doktorskiej był w 1975 r. prof. J. Wierzbicki, natomiast recenzentami prof. S. Ochociński oraz prof. Z. Pirożyński. Z kolei w procesie uzyskania stopnia doktora habilitowanego jako recenzenci uczestniczyli: prof. L. Frąckiewicz oraz prof. L. Swatler, natomiast w przewodzie habilitacyjnym: prof. J. Chechliński, prof. L. Swatler oraz prof. J. Wierzbicki.

Od 1995 r. – kierownik Katedry Finansów Przedsiębiorstw UE w Poznaniu; 1993-1999 – dziekan Wydziału Zarządzania AE w Poznaniu; 1999-2002 – prorektor ds. Nauki i Doskonalenia Kadr AE w Poznaniu; 1990-199 – wiceprezes „CGS-Audytor” sp. z o.o. Poznań; 1992-1993 – doradca w Urzędzie Rady Ministrów; 2001-2007 – członek Państwowej Komisji Egzaminacyjnej ds. Doradztwa Podatkowego przy Ministrze Finansów; 2006-2010 – członek Rady Narodowego Funduszu Zdrowia i przewodniczący Zespołu Problemowego Rady ds. badania sprawozdania finansowego NFZ. Niezależnie od pracy naukowej i dydaktycznej zajmuje się organizacją badań naukowych. W latach 1976-1980 był sekretarzem naukowym koordynowanego przez prof. J. Wierzbickiego problemu międzyresortowego MR III 16. prof. nadzw. Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.

Po przełomie ustrojowym włączył się w przebudowę sektora finansów publicznych w Polsce, czego wewnętrznym przejawem jest m. in. opracowanie: *Polityka i gospodarka budżetowa* (W. Wilczyński (red.), *Drugi wyjścia z polskiego kryzysu gospodarczego* (1992. W tym samym czasie przygotował (wspólnie z Jerzym Małeckim) autorski projekt ustawy o finansach komunalnych dla Senatu RP (listopad 1991) oraz (z Wandą Majewską i Zbigniewem Woźniakiem) pierwszy w Polsce projekt ustawy o ubezpieczeniu zdrowotnym – tzw. projekt ekspertów Komitetu Społecznego Rady Ministrów (1992). Po 1993 r., poza własną pracą naukowo-dydaktyczną, koncentrował się na pracy organizacyjnej na uczelni jako dziekan, prorektor i kierownik Katedry. Od 1995 r. wraz z zespołem Katedry Finansów Przedsiębiorstw prowadzi badania z zakresu kapitałowej strategii przedsiębiorstw, z uwzględnieniem opodatkowania w tej strategii. Od początku lat 70. XX w. aktywnie uczestniczy w badaniach z zakresu ekonomiki zdrowia i finansowania opieki zdrowotnej oraz we wdrażaniu mechanizmów ekonomicznych do praktyki ochrony zdrowia w Polsce. Jest autorem ok. 130 publikacji.

W 2012 r. był nominowany przez Kapitułę Honorowego Hipolita do wyróżnienia Godnością Lidera Pracy

Organicznej i Statuetką Honorowego Hipolita. W dniu 16 lutego 2012 r. odbyła się pierwsza uroczystość wręczenia wyróżnień.

<http://www.thc.org.pl/liderzy-pracy-organicznej?year=2012/10IV2013>.

SOBKIEWICZ z d. Malinowska ANNA (*11 VII 1947 r. Rętwinach, par. Radomin), nauczycielka, harcmistrz, członkini DTN (S 45)

Córka Stefana (1917-1974) i Stanisławy z d. Trzpiot (1923-2013). Szkołę podstawową ukończyła w Radominie (1961); szkoła średnia - Liceum Pedagogiczne w Brodnicy (1961-1966); studia wyższe: Studium Nauczycielskie w Toruniu w latach (1968-1970), Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu w (1975-1979), mgr matematyki; uzyskane kwalifikacje zawodowe: nauczyciel dyplomowany (2002).

Pracowała kolejno: Szkoła Podstawowa w Gulbinach (1966-1971), nauczyciel; Szkoła Podstawowa w Dobrem (1971-II 1972), nauczyciel; Szkoła Podstawowa w Ostrowitem (1972-2001), nauczyciel; Gimnazjum Gminy Brzuze w Ostrowitem (2001-2010), nauczyciel. Należała do: ZHP (1966-1968), drużynowa drużyny zachowawczej; PCK (1968-1971), opiekun szkolnego koła PCK; ZHP (1971-1980, 1981-1988), drużynowa drużyny harcerskiej; ZHP (1977-1996), komendant szczeplu; ZHP (1995-2003), komendant hufca; ZHP (2003), komendant Gminnego Związku Drużyn; ZHP (2003), zastępca komendanta Hufca ZHP Rypin; ZNP, sekretarz ogniska. Od 2007 r. jest członkiem DTN, najpierw (2007-2011) jako członek komisji rewizyjnej, od 2011 r. – członek zarządu.

Na jej dorobek zawodowy składa się przede wszystkim rozwijanie zainteresowań i uzdolnień matematycznych u dzieci wiejskich (8 finalistów i 3 laureatów konkursu matematycznego na szczeblu województwa); wieloletnia organizacja i współorganizacja letniego wypoczynku (przez ponad 20 lat) dla dzieci i młodzieży w gminach Brzuze i Zbójno.

Na łamach „Rocznika Dobrzyńskiego” DTN opublikowała: *Kalendarium Hufca Związku Harcerstwa Polskiego Brzuze (1975-2003)*, (t. 6: 2013) oraz *W służbie dla ZHP. Instruktorzy ZHP Hufca Brzuze* (t. 7: 2014).

Posiada odznaczenia m. in.: Medal Komisji Edukacji Narodowej (2003); Złoty Krzyż Zasługi (1991); Złoty Krzyż Zasługi dla ZHP (1987); Złota Odznaka ZNP (1985).

W 1969 r. wyszła za mąż za Ryszarda Sobkiewicza (1946-1973); z którym ma dzieci: Krzysztof (ur. 6 I 1971), ekonomista, ożeniony z Anną Gawrońską (ur. 12 V 1972), ekonomistka, mają dzieci: Marcela, Michalinę i Aleksandra; Anna (ur. 21 VI 1972), ekonomistka, wyszła za mąż za Mariusza Kamińskiego (ur. 5 IX 1971), mają dzieci: Macieja i Ewę.

ADTN, Deklaracja członkowska; Autopsja (1973-2014); http://www.krajewskimiroslaw.pl/_media/docs/5c.%20Wladze%20DTN.pdf/14_VII_2013; Inf. A. Sobkiewicz z 5 IV 2014 r.; A. Sobkiewicz, *Kalendarium Hufca Związku Harcerstwa Polskiego Brzuze (1975-2003)*, Rocznik Dobrzyński, t. 6: 2013, s. 299-32; ZKZD 2005, s. 200.

SOBOCIŃSKA MARIA ROMANA (często zdrob. – Marylka), ps. „Kama”, „Kaja”, „Ryśka” (*29 IV 1920 r. w Wymyślinie †1 VIII 2012 r. w Sztokholmie), ekonomistka, żołnierz i dowódca Wojskowej Służby Kobiet-Armii Krajowej, ofiara prześladowań komunistycznych, patriotka (S 46)

Była najstarszą z dwóch córek Romana (1886-1951) i Stanisławy Zofii (1887-1976) z Ziemkiewiczów. Szkołę powszechną (Szkoła Ćwiczeń Seminarium Nauczycielskiego) ukończyła w Wymyślinie, skąd do końca swoim dni pamiętała swoją nauczycielkę, Julię Czarnecką. Po ukończeniu wymyślińskiej szkoły, kontynuowała naukę w Gimnazjum im. R. Traugutta w Lipnie, a następnie w Gimnazjum i Liceum Humanistycznym im. M. Taniewskiej w Warszawie, gdzie w 1939 r. uzyskała maturę. Przed wybuchem wojny odbyła szkolenie przeciwlotnicze oraz sanitarne w ramach Przysposobienia Wojskowego Kobiet w Toruniu. W Płońsku ukończyła kurs drużynowych ZHP, połączony z kursem spadochronowym, z którego w archiwum toruńskim gen. E. Zawackiej zachowało się nawet unikatowe, choć mało czytelne, zdjęcie. Wakacje 1939 r., korzystając z pięknego lata i uroku miejscowych jezior i lasów, spędziła z przyjaciółmi i kuzynami w Skępem. Od września czekała ją nauka w prestiżowej Szkole Handlowej w Toruniu. Na horyzoncie zbierały się jednak czarne chmury. Ostatnie dwa tygodnie wakacji spędziła u stryja, Zygmunta Sobocińskiego w Starym Dworze na Lubelszczyźnie, skąd na wieść o ogłoszonej mobilizacji w końcu sierpnia 1939 r., została natychmiast odesłana do Skępego.

Wojna i okupacja zasadniczo zmieniła życie jej, rodziców i siostry Sławki. W dniu 1 września 1939 r. rodzina Sobocińskich pobrała maski przeciwgazowe, a rodzice rozpoczęli organizację punktu pomocy. Z opaską PWK na rękawie, rozpoczęła służbę na stacji kolejowej w Skępem, gdzie udzielała informacji zdeorientowanym młodym ludziom, zdążającym do jednostek wojskowych, kierowała ich także do punktów żywienia, pocieszała dobrym słowem. W następnych dniach, razem z rodzicami, ojcami bernardynami Sylwestrem Niewiadomym i Pawłem Mrozem oraz rodzinami Warzyńskich, Bielickich i Sobocińskich, Tadeuszem Kowalskim i innymi osobami z kręgu absolwentów Wymyślina organizowała wszelkie formy pomocy: kwatery, punkty opieki medycznej, dożywianie oraz ochranianie zbiegłych z niewoli niemieckiej żołnierzy armii polskiej.

Niebawem Skępe, podobnie jak inne miejscowości ziemi dobrzyńskiej, włączone zostało do hitlerowskiego Okręgu Rzeszy Gdańsk-Prusy Zachodnie. Nazwę Skępe zamieniono na „Schemmensee”, Skępe-Wioska na „Schemmenhof”, zaś Wymyślin na „Muscheldorf”. Na polecenie matki, zajmowała się pisanie listów pocieszenia do jeńców wojennych, internowanych w oflagach i już w 1940 r. była zagrożona aresztowaniem i wysłaniem do obozu, z powodu skreślenia w jednym z listów do oflagu krążącego wówczas hasła: „*Stonko wyżej, Sikorski coraz bliżej*”, ale szczęśliwie uratowała ją Niemka, Rita Bobke – w czasie okupacji naczelniczka poczty w Skępem, która dostrzegłszy nazwisko nadawcy, wycofała ten kłopotliwy list i uprzedziła ją o skutkach takiego zachowania.

Rita podobnie zachowywała się w stosunku do innych dziewcząt ze Skępego i okolicy.

Po odsunięciu od siebie podejrzeń „działania na szkodę Rzeszy”, w dniu 1 sierpnia 1940 r. szczęśliwie otrzymała pracę jako pomoc biurowa w niemieckiej firmie *Strassenbaugesellschaft* OEWLER, budującej w powiecie lipnowskim szosę na trasie Bydgoszcz-Warszawa, gdzie pracowała do czerwca 1941 r. Następnie w latach 1941-1945, pracowała w niemieckim Urzędzie Katastralnym (*Katasteramt*) w Lipnie. Do końca nie było wiadomo, kto ułatwił jej to zatrudnienie, ale niewykluczone, iż propozycję tę podsunął niemieckiemu „pracodawcy” inż. geodeta Królikowski ze Skępego, który przed wojną był radnym w Skępem razem z jej matką, Stanisławą. Zresztą ten sam Królikowski prawdopodobnie już na początku 1941 r. dał swego rodzaju polecenie jej matce, aby Marylka zaczęła intensywnie uczyć się języka niemieckiego. Nauka ta okazała się w następnych latach okupacji niezwykle przydatna. W nowej pracy bezpośrednim przełożonym był Niemiec, Josef Walter, prawnik z Norymbergii, którego zapamiętała jako starszego, kulturalnego pana, lojalnego wobec Rzeszy, ale jak podkreślała – „bez nazistowskiego nadęcia”. Walter włożył dużo wysiłku w doskonalenie u niej języka niemieckiego, a także stawiał jej duże wymagania w zakresie sztuki przepisywania na maszynie, bowiem sam nie znał na maszynie czcionki łacińskiej tylko gotycką. Okazało się, że jest ona niezbędnym dla niego pracownikiem, bowiem Niemiec dość szybko stracił orientację w mnogości papierów przechowywanych w biurze. Początkowo nalegał, aby podpisała IV grupę niemieckiej listy narodowej, jednak, gdy spotkał się z kilkukrotnymi wymówkami, sam kamuflował w zestawieniach personalnych podległych pracowników fakt, iż zatrudnia Polkę bez przynależności do niemieckiej grupy narodowościowej. W pracy u Waltera pełniła też rolę tłumaczki pomiędzy niemiecką kadrą kierowniczą, a polskimi pracownikami niższego szczebla. Zadanie to wypełniała w szczególności podczas cotygodniowego, obowiązkowego odsłuchiwanie przemówień Adolfa Hitlera dla pracowników *Katasteramtu*. Jako osoba obdarzona wyjątkowym humorem niekiedy pozwalała sobie coś świadomie przekreślić, co wywoływało, iż polski personel popadał w skrywany śmiech.

Nowa praca pozwoliła jej m. in. potajemnie wyrabiać dokumenty osobiste i zaświadczenia, ratując wielu mieszkańców ziemi dobrzyńskiej przed wywózką na roboty przymusowe oraz prowadzić nasłuch brytyjskiego radia BBC. Słuchanie z radia odbywało się w biurze kierownika, który wiedząc, że przyjeżdża pociągiem ze Skępego znacznie wcześniej, niż rozpoczynała się praca, udostępniał jej klucze do biura, aby nie czekała na dworcu. Wiadomości usłyszane z radia BCC przepisywała na papierze bibułowym i przekazywała do punktu kontaktowego, który mieścił się w tym samym budynku w sklepie OEWLERA. Stamtąd komunikaty były odbierane przez łączniczkę Aleksandrę Jurkiewicz i przekazywane do Wacława Lulińskiego w Józefkowie, gdzie drukowano „Iskrę Wolności”. Przy wykonywaniu zadań konspiracyjnych korzystała z pomocy wielu osób tam zatrudnionych, bądź pracujących w innych firmach w Lipnie, m. in. z pomocy

„tyczkarzy” (pomocników przy pomiarach geodezyjnych w *Katasteramcie*), Sulczyńskiego i Michała Jaźwińskiego, przed wojną gimnazjalnego kolegę M. Sobocińskiej. Wykonywali oni np. kopie dokumentów w zadanej ilości, nigdy nie pytając, do czego potrzebne są one jej potrzebne.

Zimą 1940 r. wraz z siostrą Sławomirą (1922-1987) została zwerbowana do konspiracji antyhitlerowskiej w celach kontaktowych dla uciekinierów-ochotników do Wojska Polskiego na Zachód przez Rumunię przez poznanego w czasie ostatnich przedwojennych wakacji Antoniego Umańskiego. W kwietniu 1940 r. nawiązała kontakt z warszawską komórką do akcji sabotażowej i propagandowej i została zaprzysiężona do ZWZ przez swojego kuzyna (brata ciotecznego), Bogdana Ziemkiewicza, syna Tadeusza, gdzie otrzymała pierwsze konspiracyjne pseudonimy „Kama” i „Kaja”. Bogdan, student Politechniki Warszawskiej, zbudował radiostację i sam przekazywał informacje na granicę, aktywnie uczestnicząc w działaniach nieznanego jej grupie konspiracyjnej. Ona oraz jej siostra Sławka miały pozyskiwać informacje o sytuacji w Skępem i okolicy, czyli terenach włączony do Rzeszy Niemieckiej, które były następnie wykorzystywane przez jej kuzyna, Bogdana. Bogdan podał jej adres punktu kontaktowego na warszawskim Grochowie. Kilkakrotnie jeździła do Warszawy, więcej natomiast tych konspiracyjnych podróży odbyła siostra Sławka. Dość szybko nawiązała kontakt z koleżanką z warszawskiego liceum, nieznaną nam z nazwiska Krysztyną, mieszkającą w Nowym Dworze Mazowieckim, która zgodziła się założyć u siebie skrynkę kontaktową. Kontakty z konspiracją warszawską utrzymywała do chwili aresztowania, a następnie rozstrzelania B. Ziemkiewicza.

Poprzez swoją matkę, już w styczniu 1940 r., została przyjęta do Polskiej Organizacji Wojskowej „Znak” rejon Skępe. Potem, już jako członkini Związku Walki Zbrojnej, była oficerem do zadań specjalnych. Organizowała konspiracyjną służbę zdrowia i współdziałała w akcjach wywiadowczych oraz kolportowała materiały w ramach Akcji „N”, prowadzonej przez Jana Nowaka-Jeziorańskiego. Zaopatrzona w doskonale podrobione personalne dokumenty niemieckie, przewoziła z Warszawy na teren Pomorza (włączonego do Rzeszy Niemieckiej) fałszywki rzekomych opozycyjnych pism niemieckich.

Jej kontakty z Haliną Krzeszowską rozpoczęły się już na przełomie 1939/1940, kiedy to odwiedzając wraz z siostrą Sławką swego kuzyna (ze strony matki) Jerzego Ziemkiewicza w Toruniu, który przez swoją matkę, z pochodzenia Ukrainkę, poznał środowisko ukraińskie w tym mieście. Mieszkanie Krzeszowskiej u siostry jej babci, Troickiej przy ul. Warszawskiej 8/3 stało się kwaterą dla oficerów sztabu Komendy ZWZ, a potem AK Toruń. W 1942 r. zamieszkał tam Bronisław Pietkiewicz, ps. „Wiktor”, mianowany w lipcu tego roku komendantem Inspektoratu AK Toruń. Tam też bywał Henryk Gruetzmacher, ps. „Michał” i Józef Chyliński, ps. „Wicher”. W czasie tych spotkań oficerowie tam przebywający oraz sama Krzeszowska uznali, że jest ona doskonałą osobą do pracy konspiracyjnej, a jej walory, takie jak: znajomość, języka niemieckiego, „legitymacja” z *Katamsteramtu*, uroda, praca w przed-

wojennym harcerstwie itp., mogą przydać się w konspiracji antyhitlerowskiej. Otrzymała do wykonania szereg różnych zadań.

Po akcji scaleniowej, tj. połączenia Służby Zwycięstwu Polski ze Związkiem Walki Zbrojnej w 1942 r., uczestniczyła w działalności konspiracyjnej Komendy Okręgu Armii Krajowej „Pomorze”, będąc kurierką kierowniczką Wojskowej Służby Kobiet w sztabie Komendy Okręgu AK Pomorze, Haliny Krzeszowskiej, późniejszej żony Bronisława Pietkiewicza, komendanta Inspektoratu AK Toruń, która nadała jej pseudonim „Ryśka” i przyjęła od niej powtórna przysięgę. Ponowna przysięga Marylki, złożona w Toruniu, wiązała się z tym, iż Krzeszowska zapytała ją, czy należy do konspiracji. Udzieliła wtedy odpowiedzi twierdzącej, mówiąc, iż złożyła przysięgę na ręce swego kuzyna, Bogdana Ziemkiewicza w Warszawie. Nie była jednak w stanie określić, do jakiej organizacji należał jej kuzyn. Szczelność konspiracji z jednej strony, z drugiej zaś – ostrożność w przyjmowaniu nowych członków były powodem tej podwójnej przysięgi okupacyjnej Marylki. Współdziałała w ukrywaniu i udzielaniu pomocy materialnej dla zbiegłych z niewoli jeńców angielskich, radzieckich i Polaków, ściganych przez Gestapo. Wiosną 1943 r. była współorganizatorką wysadzenia pociągu z materiałami wojennymi, zdążającymi na front wschodni. Od współpracującego z podziemiem kolejarza, Grabowskiego ze stacji Skępe powzięła informację o transportach wojennych na trasie Skępe-Sierpc. Od niego dowiedziała się, że na niewielkiej, leśnej stacji Koziołek zatrzymują się pociągi z transportami wojskowymi, celem uzupełnienia wody do parowozów oraz wykonania bieżących napraw i przeglądów. Informacje te przekazała Tadeuszowi Kowalskiemu, który miał kontakt z partyzantami. Podejmowano kilka prób wysadzenia pociągu. Ostatecznie akcja powiodła się i pod koniec marca 1943 r. zniszczono lub poważnie uszkodzono 2/3 wagonów. Sabotażu dokonano, pozorując wypadek, tak jakby jeden z wartowników niedopałkiem spowodował wybuch wagonu z paliwem.

Kiedy po akcji dywersyjnej na stacji w Koziołku, w odwecie prewencyjnym, Gestapo aresztowało ok. 30 mężczyzn ze Skępego i najbliższej okolicy, a wśród nich jej ojca, Romana, zachęcona dosyć paradoksalnie przez jej szefa z lipnowskiego *Katasteramt*, Josefa Waltera, który *notabene* nie tylko udzielił jej zwolnienia z pracy, ale także poinstruował, które paragrafy z ustawodawstwa niemieckiego należy wykorzystać ewentualnej rozmowie z naczelnikiem Gestapo w Grudziądzu, udała się wraz z matką, Stanisławą do Grudziądza. Tam w czasie, wydawałoby się, beznaziej misji potrafiła przekonać szefa grudziądzkiego Gestapo o niewinności uwięzionych mężczyzn. Determinacja kobiet była wyjątkowa, a gestapowcy, którzy nie chcieli dopuścić do gabinetu szefa, uznali w pewnym momencie, że „szalone kobiety” i tak stamtąd już nie wyjdą. Mimo to następnego dnia wszyscy aresztowani, za wyjątkiem jednego, odzyskali wolność. Po latach sama podziwiała determinację i odwagę, nie wierząc, że ta interwencja w grudziądzkim Gestapo mogła odnieść skutek.

We wrześniu 1943 r. uczestniczyła w akcji uwolnienia, poprzez przekupienie strażnika w więzieniu w Toru-

niu, oficera AK do zadań specjalnych, Stanisława Witkowskiego, ps. „Żbik”, aresztowanego w maju 1943 r. w „kotle” zastawionym u Leszczyńskich na toruńskim „Podgórzu”, a pochodzącego ze Skępego i czterech innych jego współtowarzyszy. Akcja, mimo pościgu Gestapo, udała się. Akcja przygotowana przez nią we współdziałaniu z Bronisławem Pietkiewiczem nie budzi wątpliwości faktycznych, choć relacja samego zainteresowanego, tj. Stanisława Witkowskiego jest odmienna od opisanych wyżej zdarzeń. Witkowski uważał bowiem, że opuścił toruńskie więzienie wyłącznie w wyniku własnych pertraktacji ze strażnikiem więzienia. Ucieczkę miał umożliwić mu jeden z więźniów, niejaki Filipski, który mając swobodę poruszania się po więziennym korytarzu, miał przekupić strażnika, a ten otworzyć drzwi od celi. Wyłącznie na podstawie jego relacji Jan Nowak-Jeziorański dał jemu wiarę i przedstawił to w swojej książce pt. *Kurier z Warszawy*. Wydaje się jednak, że relacja „Ryśki” nie może budzić wątpliwości, tym bardziej, że przede wszystkim za ten czyn została ona przedstawiona do odznaczenia Krzyżem *Virtuti Militari*. O akcji tej wiedzieli przed i po niej kierownictwo Okręgu AK Pomorze.

Z pseudonimem „Ryśka” pozostała do końca okupacji, a także w pierwszych miesiącach po wyzwoleniu. Wykonując zadania specjalne, odbywała ponowne podróże do Warszawy, gdzie w czasie jednej z nich przekazała dokumenty łącznikowi Polskiego Państwa Podziemnego. Podróż musiała odbyć na własnych papierach i wówczas w celu otrzymania odpowiednich zaświadczeń i urlopu z pracy, przedstawiła zaświadczenie o śmierci fikcyjnego wuja, Romualda Głowackiego. W grudniu 1942 r. znalazła się w Warszawie w punkcie kontaktowym przy ul. 3 Maja, skąd odebrał ją łącznik i zaprowadził na spotkanie, gdzie przekazała paczkę z ważnymi – jak się domyślała – dokumentami. Następne podróże do Warszawy odbywała już z fałszywym *Ausweisem* (zaświadczenie o zatrudnieniu wydawane Polakom przez okupanta hitlerowskiego). Jej kontakty odbywały się przez punkt znajdujący się w sklepie ogrodniczym na warszawskim Grochowie. W czasie jednej z takich kurierskich podróży do Warszawy, za pośrednictwem swego wuja, Tadeusza Ziemkiewicza, który zaprzyjaźniony był z wychowankiem wymyślińskiego Seminarium Nauczycielskiego, Wacławem Tułodzieckim (rocznik 1924), rodakiem z Wymyślina, powojennym ministrem oświaty, wymieniła wysoki nominal banknotu dolarowego, który powierzyła jej Halina Krzeszowska z Torunia. Zadanie to było istotne dla pracy konspiracyjnej, bowiem wymiany tej na mniejsze nominały nie można było wówczas przeprowadzić w Toruniu.

Na przełomie 1941/1942 roku uczestniczyła w procesie scalania Polskiej Organizacji Zbrojnej „Znak” z Armią Krajową i w tym celu współdziałała z komendantem Inspektoratu AK Toruń, Bronisławem Pietkiewiczem, ps. „Wiktor”, który dążył do włączenia obwodu lipnowskiego do Inspektoratu w Toruniu. W związku z tym, że Pietkiewicz pracował na kolei, a Marylka dojeżdżała do pracy w Lipnie pociągiem, jej kontakty z „Wiktorem” było dość częste. Następnie, na polecenie kierownictwa Komendy Okręgu AK „Pomorze” od lipca 1943 r. organizowała Wojskową Służbę Kobiet w powiecie lipnowskim i została ko-

mendantką tego Obwodu. Jej przełożoną była Halina Krzeszowska, ps. „Ludmiła”, komendantka WSK przy Komendzie Okręgu, a po nominację w znanym lokalu konspiracyjnym w Toruniu przy ul. Warszawskiej doprowadziła ją Jadwiga Lewandowska, ps. „Pliszka”. Obwód WSK Lipno kierowany przez nią nosił kryptonimy „Lotnisko”, „Świt” oraz „L 016”, wchodził w skład Inspektoratu Włocławek wraz obwodami Włocławek i Nieszawa. Rozporządzała sztabem pięciu referentek-kierowniczek sekcji: sanitarnej, wywiadu, kwaterunkowej, opieki i łączności. Cały obwód podzielony był na rejony: Lipno – kryptonim „Leszczyna” na czele z Mieczysławą Marszałek, pseud. „Wrzos”, Skępe – kryptonim „Staw” (Celina Paradowska, pseud. „B/16”), Dobrzyń n. Wisłą – kryptonim „Dębina” (Sabina Kraśka, pseud. „Dora”), Szpetal – kryptonim „Szuwary” (kierowniczką „Syrena” z dopiskiem Scholastyka, nauczycielka i zarazem administratorka majątku), Czernikowo – kryptonim „Czołno” i Mazowsze – kryptonim „Mrówki” (Filomena Wójtowicz, pseud. „Buk” zamieszkała w Wolnikowie gm. Czernikowo, Zbójno – kryptonim „Zagaj”) Jadwiga Lewandowska, ps. „Pliszka”. Lipnowski Obwód Wojskowej Służby Kobiet doprowadziła do wysokiego stanu organizacyjnego, sama zajmując się sprawami kwaterunku. Organizowała tzw. meliny pobytowe dla członków sztabu Okręgu Armii Krajowej, gdy ci zjawiali się (często przejazdem) w rejonie lipnowskim. Najbliższą swoją współpracowniczką uczyniła Halinę Grabowską, ps. „Halszka” (urodzona w 1922 r. w Skępem, zamężna Waruszewska), która przed wojną była podinstruktorką Przysposobienia Wojskowego Kobiet. Grabowska kierowała sekcją łączności, a jej praca w Urzędzie Gminy w Skępem umożliwiała wystawianie „lewych” zaświadczeń dla ludzi potrzebujących wsparcia.

Jednocześnie pełniła funkcję zastępcy komendantki Inspektoratu Wojskowej Służby Kobiet Włocławek, którym najpierw kierowała Maria Raszówna, ps. „Myszka”. W lipcu 1943 r. Maria Sobocińska otrzymała od H. Krzeszowskiej nominację na stanowisko komendantki Wojskowej Służby Kobiet AK Obwodu Lipno, a następnie zadanie organizacji WSK w obwodach Armii Krajowej Nieszawa, Włocławek, Rypin i Brodnica. W ostatnich miesiącach okupacji była komendantką Wojskowej Służby Kobiet Okręgu Pomorze i inspektorką Wojskowych Okręgów Kobięcych Armii Krajowej.

Po aresztowaniu 15 września 1944 r. Zbigniewa Kłubińskiego, ps. „Wichura”, brała udział w odbudowie władz konspiracyjnej komendy Obwodu AK Lipno, kryptonim „Postój”. Pomocy udzielał jej w tym Bronisław Pietkiewicz, ps. „Wiktor”, od 1943 r. komendant Inspektoratu AK Włocławek i do czasu wyłonienia nowego komendanta Obwodu AK Lipno była komendantką tego Obwodu. Od lata 1944 r. została zastępcą komendantki inspektoratu AK Włocławek, kryptonim „Ogrody”, „Acetylen”, Marii Rasz (Raszówny), ps. „Myszka”, następnie – nie opuszczając Obwodu Lipno – komendantką WSK Inspektoratu Włocławek, do którego należało Lipno.

We wrześniu 1944 r., po śmierci w potyczce z policją niemiecką kapitana Henryka S. Gruetzmachera, ps. „Marta”, „Michał”, przy pomocy sprzątaczkę pracującą na posterunku w Lubówcach, odbiła rower tego oficera,

w którym znajdowały się, ukryte w ramie, ważne dokumenty, a przeznaczone do Komendy Głównej AK w Warszawie. Ciało zastrzelonego kpt. Gruetzmachera wystawiono na widok publiczny w Lubówcach, z przekonaniem, że zostanie zidentyfikowane przez okoliczną ludność. Po pewnym czasie zwłoki Niemcy zakopali w dość przypadkowym miejscu, nie oznaczając niczym miejsca pogrzebania. Rower kapitana przekazano na posterunek gminny żandarmerii w Skępem. Nie był to nawet rower oficera AK, w drodze do Skępego zatrzymał się on u Lewandowskich w Chrostkowie i wskutek uszkodzenia swojego sprzętu, pożyczył inny od Janiny Lewandowskiej, łączniczki AK i komendantki WSK Obwodu Rypin. Pułkownik Józef Chyliński, powziąwszy wiadomość, że Gruetzmacher został zabity przez Niemców, poprzez łącznika polecił jej, aby odbiła ten rower, wiedząc, że są w nim ukryte istotne dla Armii Krajowej dokumenty, a przeznaczone do Komendy Głównej AK w Warszawie, w tym m. in. schemat organizacyjny AK Okręgu Pomorze wraz z nazwiskami i adresami dowódców. Szybko obmyśliła plan wykonania tego zadania. Zwróciła się do sprzątaczkę z posterunku żandarmerii w Łąkiem, Władysławy Burczyńskiej (po wojnie zamężna Płocharska), aby ta, jeżdżąc do Skępego własnym rowerem po zaopatrzenie dla miejscowych żandarmów, zajechała na posterunek w Skępem, oznajmiając, że jej rower uległ uszkodzeniu. Ta bez większego namysłu tak zrobiła i otrzymała zgodę żandarma skępskiego na pożyczanie roweru z zestawu zarekwirowanych na skępskim posterunku. Przez całe lata nie знаła nazwiska dziewczyny z posterunku w Łąkiem. Była jej za ten odważny czyn niezwykle wdzięczna. Autorce opracowanych swoich wspomnień, Krystynie Wójtowicz wyznała: *„Dzielna młoda dziewczyno! – czy wiedziałaś, jakie znaczenie miał Twój odważny czyn? Czy ktokolwiek Ci podziękował? Myślę, że nie, bo nikt nawet nie wie, jak się nazywasz, a ja tylko w ten sposób mogę upamiętnić Twoją pomoc i odwagę. Uratowałaś wiele ludzkich istnień!”*.

Późną jesienią 1944 r. przeprowadziła także ryzykowną akcję uwolnienia z *Lagru II Tülchenhof* (Tłuchówko) swojej jedynej siostry, Sławki. Jak podkreślała po latach, zawsze w tak ryzykownych przedsięwzięciach konspiracyjnych, w walce o życie bliskich i towarzyszy, wspierała ją Opatrzność. Akcja uwolnienia Sławki z obozu była nie mniej ryzykowna niż uwolnienia „Zbika” z toruńskiego więzienia. Pewnego razu podczas kontroli obozu przez Jagdkommando, w czasie zarządzanego apelu okazało się, że brakuje w nim dwóch chłopców i sześciu dziewcząt, wśród których była Sławka. Niemcy zarządzili poszukiwania i niebawem wszyscy się znaleźli. Na uciekinierów wydano wyrok śmierci a egzekucję miano przeprowadzić następnego dnia rano. Obóz w Tłuchówku położony był w pobliżu majątku, gdzie o incydencie dowiedziała się jego administratorka, z pochodzenia Polka. W czasie specjalnie wystawionej kolacji, suto zakrapianej alkoholem z piwnic dworu, skłoniła Niemców do zmiany decyzji. Mimo to rano chłopców rozstrzelano, dziewczęta postraszane zostały, że każda kolejna próba oddalenia obozu zakończy się śmiercią. O wydarzeniach w obozie pracy dowiedziała się szybko i jeszcze tego dnia – wiedzioma jakimś dziwnym przecuciem

– sama poszła z korespondencją z *Katasteramtu* do Landraty (starostwa), gdzie przypadkowo usłyszała, jak sekretarka tego urzędu wywołała telefonicznie obóz w Tłuchówku, polecając uwolnienie jakiegoś więźnia, informując przy tym, że dokumenty w jego sprawie nadejdą później. Po powrocie do pracy w *Katasteramcie* połączyła się z obozem w Tłuchówku, i udając głos sekretarki z Landraty, powtórzyła „decyzję” o uwolnieniu kolejnego więźnia, którym tym razem miała być siostra Sławka, dodając, iż po jej odbiór przyjedzie siostra. Po pracy, z przysłowiową duszą na ramieniu, udała się rowerem do Tłuchówka, gdzie po wejściu do biura obozu, zapytała, czy papiery w sprawie zwolnienia z obozu Sławomiry Sobocińskiej są już przygotowane. Otrzymała odpowiedź twierdzącą i po chwili doprowadzono siostrę, która nie kryła wzruszenia. Późną, jesienną nocą dotarła z siostrą do Skępego, ustalając z rodzicami, że do końca wojny Sławka nie będzie wychodziła z domu.

Po opuszczeniu Skępego przez Niemców w styczniu 1945 r. w małym domu, w którym mieszkała z rodzicami i siostrą, Sławką dokwaterowano kilku żołnierzy sowieckich, zaś w dużym domu, do niedawna zajmowanym przez Lidkego, urządziło się kilku ludzi z NKWD. Wyszło więc na to, że hitlerowskie NDSAP, zastąpiło szybko sowieckie NKWD. W pewnym momencie rodzina Sobocińskich przeżyła ponowną chwilę grozy, do domu przyszło bowiem kilku ludzi i zabrało ojca rodziny, Romana. Przestraszona matka, Stanisława poszła do żołnierzy, prosząc, aby udali się do funkcjonariuszy NKWD celem wyjaśnienia zaistniałego nieporozumienia. Wystraszony propozycją żołnierz sowiecki nie podjął jednak interwencji u „tych tam”, co należało rozumieć, że władzą nie jest wojsko, lecz NKWD. Na szczęście sytuacja wyjaśniła się dość szybko i Roman Sobociński powrócił do domu rodziny.

W następnych tygodniach podjęła pracę w lipnowskiej drukarni, gdzie dyrektorem był Gawroński *notabene* członek Armii Krajowej. Tam drukowane są pierwsze podręczniki i niezbędne dla funkcjonowania nowej władzy druki, ogłoszenia i obwieszczenia uliczne. Tam także zrodził się pomysł drukowania gazetki. Nie zaprzestała walki o pełną niepodległość Ojczyzny, nie podporządkowując się rozkazowi komendanta Sił Zbrojnych w Kraju, gen. Leopolda Okulickiego, ps. „Niedźwiadek” z 19 stycznia 1945 r. o rozwiązaniu Armii Krajowej, ujawnieniu się i złożeniu broni. W 1945 r. jako żołnierz WSK AK nie ujawniła się i kontynuowała pracę w Obwodzie Lipno w ramach Delegatury Sił Zbrojnych na Kraj (DSZ), a potem Wolność i Niezawisłość. Wraz z innymi kobietami z lipnowskiej konspiracji powracających z oflagów ostrzegały przed aresztowaniami, pomagały też osobom ukrywającym się przed NKWD i UB. Baczenie obserwowały rozwój sytuacji i zbierały dane personalne, kto otrzymuje stanowiska w administracji, tym bardziej, że na teren powiatu zaczęły napływać nowe osoby, desygnowane przez PWKN.

Założyła tajną organizację pod kryptonimem „Inspekty” i zaczęła redagować i wydawać tajne piśmko pt. „Głos Prawdy”, wykorzystując przy tym swoją pracę w drukarni. Zbierała także adresy byłych żołnierzy AK, celem nadania im odznaczeń z Londynu. Jak wspominała po latach, „w sierpniu 1945 roku Urząd Bez-

pieczeństwa odnalazł na kwaterze w Toruniu przy ul. Warszawskiej 8 archiwum Sztabu Pomorskiego AK, także broń, maszyny do pisania i wiele innych niezbitych dowodów dalszej konspiracji. Wpadł też kurier wiozący z Londynu listę awansów i odznaczeń. W sumie aresztowano około 40 osób (...). Z dokumentów wynikało, że jestem niezwykle aktywna i dobrze zorganizowana, więc awansowałam na porucznika. Byłam też na liście odznaczeń. Przyznano mi *Srebrny Krzyż Zasługi z Mieczami*”. Z braku dowodów została zwolniona po dziesięciu dniach, kiedy „kocioł” został rozwiązany. Pomocy udzielił znowu Stanisław Witkowski, ps. „Żbik”, który wyrobił jej dokumenty potrzebne do ucieczki na Zachód za Janem Nowakiem-Jeziorańskim. Po niedługim czasie doszła do przekonania, że gdyby go wtedy posłuchała i wyjechała, to uniknęłaby wpadki, a potem więzienia i poniewierki. Udała się do Warszawy, po drodze zatrzymując się na krótko w Lipnie, aby porozmawiać z kierownikiem drukarni, jej pracodawcą, Gawrońskim oraz na chwilę odwiedzić dom rodzinny w Wymyślinie. W Warszawie odnalazła ją jedna z sióstr Grabowskich, która poinformowała o aresztowaniach na terenie powiatu lipnowskiego.

W związku z tym w dniu 16 listopada 1945 r. zwołała w Lipnie konspiracyjną naradę, aby wspólnie zastanowić się, co robić dalej: walczyć, ukrywać się, uciekać za granicę, albo na Ziemię Odzyskane, a może ujawnić się? Wszystkie opcje wstępnie brano pod uwagę. Na lipnowskie spotkanie mieszkaniu Jadwigi Adamczak, stawili się dziewięć osób: Józef Zieliński – dyrektor Komunalnej Kasy Oszczędności w Lipnie, Stanisław Drzewiecki – komendant Obwodu Lipno, Jan Kosicki, pochodzący z Karnkowa, w czasie wojny działający w Kedywie na terenie Garwolina, jednak pod koniec wojny już w AK na terenie Lipna, Stanisława Okońska, por. Mościcki, Zbigniew Klubiński, Filomena Wójtowicz, Jadwiga Adamczak, ojciec Sylwester Niewiadomy – bernardyn ze Skępego oraz ona. W pewnym momencie w pokoju zgasło światło, wyszła z pokoju, aby z kuchni przynieść świecę. Nie zdążyła jednak, na korytarz weszli funkcjonariusze Urzędu Bezpieczeństwa i jak się okazało przyszli wyłącznie właśnie po nią, bowiem od dłuższego czasu była śledzona, począwszy od „kotła” toruńskiego sprzed kilku tygodni. W dniu 12 grudnia 1945 r. została jednak aresztowana przez lipnowski UB.

Aresztowania uniknął Jan Kosicki, który po uwięzieniu Marii Sobocińskiej, przypadkiem przechodząc koło siedziby UB, zauważył ją w oknie. Gestem ręki dała mu znać o grożącym niebezpieczeństwie. Natychmiast opuścił Lipno i powrócił do Garwolina i przez to uniknął represji UB. W areszcie czuła się odpowiedzialna na wszystkich aresztowanych i dlatego dzięki swej roztropności i konspiracyjnemu doświadczeniu tak pokierowała śledztwem, że zostało w areszcie z 23 aresztowanych w tym dniu pozostało siedmioro. Ze śledztwa prowadzonego przeciwko innej osobie, rozpoczętego przez Referat Śledczy Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Lipnie, a następnie WUBP w Bydgoszczy, prowadzonego do 30 grudnia 1945 r., wynika, że świadek ten istotnie obciążał M. Sobocińską, iż ta zwerbowała tę osobę do Armii Krajowej.

Formalnie została zatrzymana przez Sekcję Śledczą PUBP w Lipnie, a następnie przekazana do WUBP w Bydgoszczy, a następnie osadzona w Centralnym Więzieniu w Fordonie. W Fordonie siedziała w jednej celi z Wandą Ostoja-Ostaszewską, ps. „Łucja”, „Wandka” i Filomeną Wójtowicz, ps. „Fila”, przedwojenną nauczycielką i harcmistrzynią, swoją zastępczynią z Wojskowej Służby Kobiet Obwodu lipnowskiego. W dniu 11 grudnia 1945 r. oskarżona została na podstawie przepisów 1 i 12 *Dekretu PKWN z dnia 30 października 1946 r. o ochronie Państwa* i jej sprawę przekazano do Wojskowego Sądu Okręgowego w Poznaniu. Art. 1 tego Dekretu brzmiał: „*Kto zakłada związek, mający na celu obalenie demokratycznego ustroju Państwa Polskiego, albo kto w takim związku bierze udział, kieruje nim, dostarcza mu broni lub udziela innej pomocy, podlega karze więzienia lub karze śmierci*”. W dniu 6 stycznia 1945 r. została przewieziona z Fordonu do Zakładu Karnego w Inowrocławiu. Tu doczekała rozprawy przed komunistycznym sądem wojskowym. Na rozprawie przed Wojskowym Sądem Okręgowym w Poznaniu na sesji wyjazdowej w Inowrocławiu w dniu 13 lutego 1946 r., któremu przewodniczył sędzia WSO por. Jan Zaborowski, w składzie sędziów: por. Ryszard Wiercioch i por. Marian Szczepaniak. Na ławie oskarżonych, oprócz Marylki, zasiadli: Józef Zieliński, ps. „Błysk”, Lucjan Czarnomski, ps. „Tygrys”, Sylwin Czarnomski, ps. „Jowisz”, Stanisław Drzewiecki, ps. „Głaz”, Stefan Gołębiowski, ps. „Kruk” i Józef Paprocki, ps. „Odważny”. Na świadków w procesie powołano Stanisławę Okońską i Filomenę Wójtowicz. Okońska, jako świadek oskarżenia, miała potwierdzić pełnienie przez Marię Sobocińską funkcji komendantki WSK Obwodu Lipno, co oczywiście było faktem niezaprzeczalnym w związku z przejętymi przez UB materiałami z archiwum Komendy Okręgu AK Pomorze. „Przyznano” rolę głównej oskarżonej, a prokurator, major Sikorski zażądał dla niej kary śmierci. Rano przez tunel więzienny strażnicy doprowadzili oskarżonych do rozprawę. Na miejscach dla publiczności siedziało dużo umundurowanych osób, do dziś pamięta ich twarze, były zimne, nieprzyjazne. Z bólem wyznaje: „*Patrzyli na mnie jak na bandytkę*”. Po mundurach poznała, że to funkcjonariusze UB i strażnicy więzienni. Dostrzegła tylko dwóch cywilów. Byli to dziennikarze, w tym jeden z „Robotnika Kujawskiego”. Sąd odczytał personalia oskarżonych. Zapytał ich o obrońców. Oczywiście ich nie mieli. Wtedy zarządził przerwę, żeby kogoś sprowadzić. Dość szybko przybiegło dwóch osobników w ubeckich mundurach.

Na sędziowskim stole widziała dowody jej „winy”: rozkaz szefa sztabu Okręgu Pomorskiego AK z 1 stycznia 1945 r., przyznający jej Krzyż Srebrny Orderu *Virtuti Militari*, który jednak do niej nie dotarł, a o którym dowiedziała się z akt śledztwa, oraz archiwum AK-owskie z opisem okupacyjnych akcji, w których brała udział. Mówiła o nich przed sądem kilka godzin z dumą i pewnością siebie, bo przecież nie była „szefową zbrodniczej bandy”, jak stwierdził w akcie oskarżenia wojskowy prokurator, ale komendantką Wojskowej Służby Kobiet Obwodu Lipno i kurierem do zadań specjalnych Armii Krajowej. Od pierwszych dni hitlerowskiej okupacji walczyła przecież o niepodle-

głość Polski, o honor Polaków, o godność człowieka. Na koniec swoich zeznań przed sądem oświadczyła: „*Każdy uczciwy Polak walczył z Niemcami i należał do konspiracji, a jeśli nie należał, to tylko dlatego, że koledzy nie mieli do niego zaufania. Wzięłam na siebie całą winę, nie wypierałam się niczego, powiedziałam, że jestem dumna z mojej służby dla Ojczyzny w Armii Krajowej*”.

W czasie zeznań przed sądem nikogo niczym nie obciążyla. Pytana przez sędziów o płka Józefa Chylińskiego, odpowiedziała, że go nie zna i nigdy się nim nie spotkała, mimo, iż wiedziała, że we wrześniu 1944 r. przebywał on w domu ich sąsiadów, Grabowskich. Sąd jednak wziął pod uwagę wcześniejsze zasługi okupacyjne Marylki w walce z hitlerowskim okupantem, poświadczone przez dokumentację skonfiskowaną w toruńskim archiwum AK i wymierzył 6 lat pozbawienia wolności oraz utratę praw obywatelskich i publicznych na okres 3 lat za to, że „*przez cały okres pookupacyjny do dnia aresztowania, będą na stanowisku kierowniczej sekcji żeńskiej na teren powiatu Lipno i od września 1945 r., czynna także w sektorze męskim tegoż związku na teren Lipno, ponadto oskarżona kontaktowała się bezpośrednio przez łączników z komendantem Okręgu, od niego otrzymywała korespondencję na ten całej komórki powiatowej*”. Jednocześnie wyrokiem sądu wszystkie jej stopnie wojskowe i odznaczenia zostały automatycznie unieważnione, o czym donosił z dumą komunistyczny „Robotnik Kujawski”.

Prośba o jej ułaskawienie skierowana przez matkę, Stanisławę do prezydenta Bolesława Bieruta z dnia 17 marca 1947 r. – podobnie w wielu innych skazanych przez komunistyczne sądy polskich patriotów – została odrzucona. Prokurator Sikorski nie zgodził się z wyrokiem sądu z lutego 1946 r. i wniósł apelację do Najwyższego Sądu Wojskowego. NSW na rozprawie w dniu 15 maja 1946 r. utrzymał wyrok pierwszej instancji.

Od momentu aresztowania więziona była w koszmarnych warunkach, urągających godności człowieka, najpierw w więzieniu karno-śledczym, tzw. „okrągliku” w Toruniu, a potem kolejno Fordonie (Bydgoszcz), Inowrocławiu i po wyroku w Centralnym Więzieniu dla Kobiet w Fordonie, skąd po wybuchu epidemii została przewieziona ponownie do Inowrocławia. Mimo to, zawsze bardziej myślała o bliskich, także o współtowarzyszach niedoli, niż o sobie. Raz na miesiąc do wzięcia mogły docierać dwukilogramowe paczki, które były skrupulatnie kontrolowane i opisane przez więzienne władze, a które dzieliła zawsze sprawiedliwie na 12 części, tj. pomiędzy więźniarki na bloku, niezależnie od ich wyroku.

Z Inowrocławia trafiła do Fordonu i tam już została do końca uwięzienia. Warunki w Fordonie były straszne. W czteroosobowej celi siedziało po 12 kobiet. Pewnego razu obsługa więzienna za jakies przewinienie, którego nie pamięta, zarządziła ścięcie włosów. Marylka miała loki, do ramion. Posadzono ją na krześle na korytarzu, doprowadzono więźnia fryzjera, wokół strażnicy i naczelnik. Fryzjer popatrzył na jej włosy i powiedział, że mu ich żal. A ona z jakąś niespotykaną fanfaronadą w głosie, powiedziała: „*Tnij pan, niczego nie żałuję dla sprawy Armii Krajowej... To*

była jednak głupia odzywka". Fryzjer-więzień uznał, że jest wyjątkowo odważna, i też wykazał się odwagą i odmówił ogolenia jej głowy. Wybuchła straszna awantura, skończyło się jednak tylko na podcięciu jej pięknych, kręconych włosów. W więzieniu w Inowrocławiu Marylka korzystała jednak z nieocenionej pomocy lekarza więziennego, doktora Czesława Zagórskiego, a także innych gestów solidarności, kiedy np. w wigilię Bożego Narodzenia do więziennej celi strażnik Wyrzykowski wrzucił gałązkę choinki, aby w jakimś niewielkim stopniu przypomnieć nastrój tych szczególnych Świąt. Doktor Zagórski wymusił na dyrekcji więzienia przebadanie wszystkich więźniarek. A potem wzywał ją na badania. Przenosił grypsy, a jego żona podsyłała do celi lepsze kaski pożywienia. Była też gruba strażniczka, której nazwiska jednak zapomniała, a która po kryjomu ją dożywiła. W fordońskim więzieniu Marylka przebywała razem z Aleksandrą Sokołowską, ps. „Elżbieta” i Wandą Ostaszewską, ps. „Lucja” (1909-1994).

W czasie więzienia, a nade wszystko po jego opuszczeniu, Marylka za wszelką cenę starała z siebie wyrzucić nienawiść, która potem mogłaby zatruć życie jej i bliskich. Na tę okoliczność mówiła: „Po tym wszystkim nie szukałam moich oprawców, lecz wybawicieli, by im podziękować. Najważniejszą postacią jest tu dr Czesław Zagórski”, więzienny lekarz w Inowrocławiu, mieszkający zresztą wtedy w tym mieście. „Aby nawiązać rozmowę opozorował badanie ginekologiczne i w ten sposób pozbył się z gabinetu strażniczki i NKWD – bo taki osobnik towarzyszył każdemu opuszczeniu celi. Ten lekarz z narażeniem życia własnego i rodziny przekazywał w obie strony grypsy, a w końcu umożliwił ucieczkę moim współtowarzyszom. Ja siedziałam dalej, ale doktor ułatwiał mi życie na każdym kroku”.

W czasie pobytu w więzieniu 17 marca 1947 r. Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Lipnie i Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Bydgoszczy rozpoczęły ponowne rozpracowanie obiektowe o kryptonimie „Zdrajcy”. Materiały zaczęto gromadzić już po wyjściu jej na wolność, tj. 4 lipca 1954 r. W materiałach śledczych ponownie podkreślono, że posiada ona błędne imię „Maryla”, figuruje w „Wykazie b. członków AK i ich rodzin” z 4 marca 1953 r. pod pseudonimem „Ryśka”. Funkcjonariusze UB podnieśli, że „w 1945 r. nie ujawniła się, lecz pozostała dalej w tej organizacji, to jest Wojskowa Organizacja Kobiet, czyli AK. Prowadząc antypaństwową propagandę wrogą PL, (...) uprawiała propagandę za pomocą nielegalnej gazety „Głos Prawdy”. W 1945 r., wykonując rozkazy swych zwierzchników, zaczęła organizować męską organizację AK na terenie pow. Lipno (...) oraz wciągnęła nieaktywnych już członków tejże organizacji”. Dopiero w dniu 26 września 1955 r. jej sprawę, która z trudem podjęła pracę w Warszawie, przekazano do archiwum Wydziału X Wojewódzkiego Urzędu ds. Bezpieczeństwa Publicznego w Bydgoszczy.

Na mocy ustawy o amnestii uchwalonej przez Sejm w dniu 22 lutego 1947 r. skrócono jej wyrok do trzech lat. Wolność odzyskała w dniu 15 listopada 1948 r., po opuszczeniu więzienia kobiecego w Fordonie, jako osoba wyniszczona psychicznie i fizycznie, wa-

żyła wówczas zaledwie 34 kilogramów! Całe jej ciało pokryte było wrzodami, bowiem w więzieniu miała błędnie rozpoznaną awitaminozę. Lekarz więzienny, sądząc, że jest to świerzb, przepisał jej maść siarczaną, która tylko potęgowała postępujące owrzodzenia i świad skóry. Wujek, który ją odbierał z więzienia wstrząśnięty był widokiem tego, co więzienie zrobiło z tej młodej, pięknej, energicznej kobiety.

Czas po opuszczeniu więzienia był dla niej wyjątkowo trudny. W Skępem miała obowiązek meldowania się co 24 godziny na miejscowym posterunku Milicji Obywatelskiej, co dla jej wycieńczonego ciała, dwukilometrowy odcinek do siedziby milicji był nie lada trudnością. Na szczęście miejscowy policjant, plutonowy Leon Juszcak okazał zrozumienie i współczucie i sam przychodził do domu rodziców Marii. Mimo to czuła się odrzucona i wykluczona. Z bólem więc wyznała po latach: „Byłyśmy traktowane jak zadżumione, nie mogłam znaleźć pracy, a poza rodziną i kilkoma sprawdzonymi przyjaciółmi, ludzie odwracali się ode mnie”.

Także tu, w Skępem, można powiedzieć wśród swoich i znajomych. Komunistyczna propaganda przyniosła oczekiwane żniwo: ludzie Armii Krajowej mieli być traktowani jako bandyci i wrogowie ludu pracującego. Aż do 26 września 1955 r. była pod ścisłym dozorem komunistycznej milicji. Dopiero wtedy Wojewódzki Urząd ds. Bezpieczeństwa Publicznego w Bydgoszczy jej sprawę przekazał do archiwum. Niestety, odżyła ona jeszcze w epoce gierkowskiej PRL. Służba bezpieczeństwa musiała przecież pamiętać o „wrogach ustroju”.

Po kilkumiesięcznym pobycie w Wymyślinie, nabrani sił, wiosną 1949 r. postanowiła odciążyć rodziców, uciec od niewygodnej w tych czasach przeszłości i wiosną wyjechała do Warszawy. Nowa rzeczywistość okazała się nie mniej trudna, niż ta w Skępem. Mimo pomocy rodziny i przyjaciół nie udało się jej znaleźć pracy. Miała też problemy z zameldowaniem. W obydwu przypadkach przeszkodą była więzienna przeszłość, o której nie dała zapomnieć „opieka UB”. Okazało się, że nie kończy się ona wraz z opuszczeniem więziennej bramy, bowiem „kto raz dostał się pod opiekę bezpieki, ten nigdy spod tej opieki nie wyjdzie”. Po głowie zaczęły się jej plątać różne myśli, narastało rozgoryczenie. Któregoś razu, po bezowocnym poszukiwaniu pracy, spacerując po Łazienkach, nakarmiła drugim śniadaniem łabędzie, a w drodze powrotnej zatrzymała się nad Wisłą, pomyślała: „Czy nie lepiej skończyć z tym wszystkim?”.

W Warszawie odnalazł i zaopiekował się ją jej kuzyn, adwokat Edmund Kujawski. Poradził jej, aby zatuszowała swój pobyt w więzieniu i pomógł znaleźć pracę w księgowości hurtowni kosmetyków „WIR”, której właścicielem był Władysław Wiński. Przy jego pomocy Kujawskiego w latach 1949-1950 ukończyła kursy księgowości, korzystając z pomocy i wskazówek wybitnego ekonomisty prof. Płoszajskiego. Po ukończeniu kursów prowadziła księgowość równoległe w kilku firmach: w dwóch firmach odlewniczych Langiewiczza i „Zjednoczenie” oraz dwóch firmach geodezyjno-pomiarowych, gdzie wydatnie przydało się doświadczenie zdobyte w czasie okupacji w lipnowskim *Katasteramcie*. Następnie otrzymała posadę jako pomoc

biurowa w księgowości Wydziału Technologicznego Politechniki Warszawskiej, gdzie pracowała w latach 1949-1950. W latach 1952/1953 ukończyła Studium Dewizowe w Szkole Głównej Planowania i Statystyki oraz podjęła naukę w Studium Orientalne Szkoły Nauk Politycznych. Po kilku semestrach musiała jednak przerwać naukę w tym ostatnim, bowiem okazało, iż w ankiecie personalnej, nie podała, że była więźniem politycznym. Szkoła ta kształciła bowiem przyszłe kadry administracyjne i dyplomatyczne a odkrycie w jej przeszłości, uwięzienia za „przestępstwa polityczne”, mogło wiązać się z oskarżeniem o szpiegostwo. Przez pewien czas była też księgową w Spółdzielni „Energia” w Warszawie. Od 1950 r. pracowała jako księgowa Wydziale Technologicznym Politechniki Warszawskiej, a następnie – w latach 1951-1980 – w Dziale Współpracy Nauki z Przemysłem w Instytucie Elektroniki Politechniki Warszawskiej, dochodząc tam aż do stanowiska kierownika.

Przez cały czas była inwigilowana przez Służbę Bezpieczeństwa. Dopiero w październiku 1962 r. uzyskała wykreślenie z rejestru skazanych w PRL, co oczywiście nie oznaczało zadośćuczynienie za doznane krzywdy w ustroju komunistycznym. W tym samym roku starała się o wyjazd za granicę. Niestety, na podstawie decyzji Komendy Stołecznej Milicji Obywatelskiej Nr I 998/62 z dnia 11 czerwca 1962 r. odmówiono jej wydania paszportu. W aktach IPN nie zachowało się uzasadnienie tej odmowy, być może w ogóle go nie sporządzono. W dniu 30 czerwca 1962 r. Maria Sobocińska wniosła odwołanie od tej decyzji, które rozpatrzono – oczywiście – negatywnie.

Przez całe lata czuje się osobą „na cenzurowanym”. Nie chce utrzymywać kontaktów z osobami z okresu działalności w Armii Krajowej, ani tymi z okresu uwięzienia. Ma świadomość, że ewentualne kontakty mogą szkodzić tym osobom, ale także jej samej i rodzinie. Służba Bezpieczeństwa PRL jeszcze w połowie lat 70. XX w. na nowo tworzyła dokumenty związane z jej patriotyczną działalnością. W materiałach wytworzonych przez Wydział C Komendy Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej w Bydgoszczy, a zachowanych w zasobach Instytutu Pamięci Narodowej dotyczących jej osoby znajduje się „Charakterystyka nr 34/O”, dotycząca „nielegalnej organizacji AK pod nazwą „Inspekty”, utworzonej an terenie Lipna we wrześniu 1945 r., w której działała Maria Sobocińska, ps. „Ryśka”, w związku ze sprawą założoną 30 marca 1974 r., a zakończoną 30 listopada 1974 r. Powtórzono przy tym fakty znane ze śledztwa w 1945 r. Jest tam mowa, że w okresie okupacji była członkiem Armii Krajowej i pełniła funkcję komendantki Wojskowej Służby Kobiet na powiat lipnowski. Po wyzwoleniu nadal prowadziła działalność konspiracyjną i w 1945 r. nie ujawniła się. Z jej inspiracji utworzona została grupa pn. „Inspekty” na powiat Lipno, w której pełniła funkcję łączniczki. Wykazywała dużą aktywność i w zasadzie kierowała tą organizacją. Rozpowszechniała nielegalną gazetkę „Głos Prawdy” i rozlepiła ulotki o treści antypaństwowej.

Jej rodzinie, która po wojnie znalazła się w biedzie, pomocy udzielał ówczesny gwardian klasztoru skępskiego, o. Piotr P. Mróz. Dostarczał on żywność, leki i paczki z UNR-y. Po opuszczeniu przez Marię wię-

zienia, przychodził do domu Sobocińskich tylnymi drzwiami i podczas długich, serdecznych rozmów pytał o przeżycia więzienne, wspierał i pocieszał duchowo. Z wdzięcznością pamiętała o geście Stanisława Lipińskiego, absolwenta Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie (rocznik 1934), w czasie okupacji współredaktora józefkowskiej „Iskry Wolności” i komendanta AK Rejonu Dobrzejewice-Mazowsze-Nowogród, używającego pseudonimu „Lis”, który jako jedyny po uwięzieniu Marylki napisał do niej list pełen otuchy i pocieszenia.

Gdy Polska odzyskała pełną niepodległość, po roku 1989, miała do wypełnienia inne ważne zadania, których wykonanie nie było możliwe w tamtym ustroju, bowiem – jak mówiła – „byłam świadoma, że przez cały czas po wyjściu jestem śledzona, że UB depcze mi po piętach”. Dopiero jesienią 1992 r. odnalazła adres zamieszkania w Zakopanem swego dobroczyńcy, doktora Czesława Zagórskiego. Najpierw napisała list, na który dość szybko odpowiedział sędziwy wtedy już lekarz: „Dziękuję Pani za obszerny list i wdzięczność za to normalne dla każdego Polaka postępowanie w czasie Pani pobytu w więzieniu w Inowrocławiu. Przecież to przenoszenie grypsów z więzienia zrobiłby chyba każdy polski lekarz”. Potem, jesienią 1992 r. razem z Aleksandrą Sokołowską, dotarła do Zakopanego, aby spotkać się i osobiście podziękować dobroczyńcy z inowrocławskiego więzienia. Po tym spotkaniu zapisała: „Byłam w towarzystwie Oleri i bardzo to spotkanie przeżyłam. Doktor zdziwił się, że Jego postawę traktuję jako coś nadzwyczajnego. Do tej pory służy ludziom, chociaż przekroczył 90-tkę”. Pozostało także jeszcze inne zadanie do wykonania. „Przez te wszystkie lata nie dawała mi spokoju egzekucja tamtych trzech AK-owców (w inowrocławskim więzieniu – dop. MK). Oni zostali zaraz po rozstrzelaniu zagrzebani w ziemi, ot tak pod murem! Na ten motyw: „...kto z twych oczu zcałuje łez ślad...”, nalażył się inny: „...jeśli ja o was zapomnę, niech o mnie zapomni Bóg...” (wzięta z „Dziadów” A. Mickiewicza, scena I – dop. MK). Nie spoczęłam i w ubiegłym, 2001 roku, w czasie tego kontrowersyjnego Zjazdu Polonii w Pułtusku, tuż po wystawie zorganizowanej w kuliarach Sejmu przez prof. Otfinowską i red. Kosewicza – uczestniczyłam w Ich prawdziwym pogrzebie. Przygotowania trwały długo, pogrzeb odbył się w Inowrocławiu, a tyle emocji kosztowało mnie wiele zdrowia. Teraz jestem spokojna. Spełniłam powinność dużego formatu”. Istotnie, pochowała współwięźnia, który do ostatnich chwil swego życia żył prawie platoniczną miłością do swej wybranki.

Jeszcze w poprzednim ustroju na jej prośbę komendant Obwodu Armii Krajowej Rypin, Tadeusz Kowalski, ps. „Wiarusz”, „Tomasz”, „Tolek” (1912-1967), syn gajowego z Kamienicy koło Skępego, po ujawnieniu się po wojnie, pracując zawodowo jako nauczyciel w Ligowie koło Skępego (najpierw jako kierownik tamtejszej szkoły, a potem Szkoły Przynależności Rolniczego, którą założył), odszukał grób oficera sztabu Komendy Okręgu ZWZ-AK Pomorze, kapitana Henryka Gruetzmachera, zastrzelonego w dniu 13 września 1944 r. przez niemiecki patrol koło wsi Lubówiec, pogrzebanego w polu niedaleko tej wsi, dokonał ekshumacji zwłok i urządził prawdziwy pochówek na

cmentarzu w Skępem. Sam zresztą, mimo iż zmarł w Warszawie 29 sierpnia 1967 r., pochowany został także na tym cmentarzu 3 września 1967 r. Gdy tylko nadarzyła się okazja, w dniu 16 maja 2007 r. doprowadziła do odsłonięcia tablicy poświęconej pamięci kpt. H. Gruetzmachera i wszystkich żołnierzy Armii Krajowej Obwodu Lipno na murze w krużgankach Kościoła Ojców Bernardynów w Skępem.

Od momentu założenia przez gen. prof. Elżbietę Zawacką, ps. „Zelma”, „Sulica”, „Zo” w Toruniu Fundacji „Archiwum Pomorskiej Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek w Toruniu”, podjęła z nią bardzo bliską współpracę. Już w 1992 r. do toruńskiej Fundacji przekazała najcenniejsze swoje pamiątki: listy i grypsy z więzienia w Inowrocławiu i Fordonie, dokumenty o swojej działalności niepodległościowej po zakończeniu II wojny światowej oraz zdjęcia matki, Stanisławy, ojca Romana i siostry Sławomiry. Do Fundacji przesyłała ważne dokumenty, dotyczące działalności konspiracyjnej kobiet, także tych, które podobnie jak ona, znalazły się na obczyźnie, m. in. opracowała i przesłała życiorys Jadwigi Jezierskiej, działającej od 1942 r. pod kryptonimem „Ryszard” w Wydziale Bezpieczeństwa Kontrwywiadu Oddziału II Komendy Głównej AK, więźniarki Pawiaka, a następnie Auschwitz i Ravensbrück.

W listopadzie 1996 r. na murze więzienia w Inowrocławiu odsłoniła pamiątkową tablicę poświęconą pamięci Polek i Polaków pomordowanych w czasie wojny oraz w pierwszych latach ustroju totalitarnego. Natomiast w 2001 r. urządziła prawdziwe pogrzeby rozstrzelanych w inowrocławskim więzieniu: Władysławowi Radzyńskiemu, Bolesławowi Kobusowi i Konradowi Krzyżanowskiemu, doprowadzając ich postacie do pełnej rehabilitacji.

W rodzinnym Skępem pojawiała się niemal każdego roku. Tęskniła do miejsca swego urodzenia, do młodzieży szkolnej, odwiedzała swoich najbliższych na skępskim cmentarzu. W dniu 22 lipca 2000 r. w Skępem zorganizowała patriotyczną uroczystość, poświęconą pamięci kpt. Henryka Stanisława Gruetzmachera, ps. „Michał”, „Duży Michał” (1913-1944), wyjątkowo odważnego i utalentowanego dowódcy, w konspiracji pełniącego funkcję Szefa Wydziału Łączności Komendy Okręgu AK Pomorze, również członka Sztabu KO oraz czasowo kierującego wywiadem Okręgu.

W następnych latach kontakty Marii Sobocińskiej z władzami i społeczeństwem miasta i gminy Skępego stawały się coraz bliższe i owocne. W dniu 16 września 2005 r. w Zespole Szkół im. W. Łukasińskiego odbyło się spotkanie promocyjne książki wspomnieniowej Krystyny Wojtowicz, pt. *Marylka*. Następnego dnia podobne spotkanie zorganizowano dla społeczeństwa Skępego w Urzędzie Miasta i Gminy, po czym w kościele klasztornym odprawiona została Msza Święta. Kilka miesięcy potem, w dniu 24 lutego 2006 r. Rada Miasta i Gminy Skępe nadała jej Honorowe Obywatelstwo Miasta i Gminy Skępe. Uroczystość wręczenia tego tytułu odbyła się w maju 2006 r. Była okazją do wspomnień z lat walki z hitlerowskim okupantem nie tylko Marylki, ale także świadków tamtych wydarzeń, bądź osób (Z. i B. Wegnerowie), które podjęły trudu ustalenia personaliów dzielnej dziewczyny z

posterunku żandarmerii niemieckiej w Łąkiem, która współdziałała we wrześniu 1944 r. z M. Sobocińską w akcji wydobywania z komisariatu żandarmerii w Skępem roweru kpt. H. Gruetzmachera. Piszący te słowa, jako poseł na Sejm RP, wręczył Honorowej Obywatelce Skępego witraż symbolizujący znak Polski Walczącej i Armii Krajowej z dedykacją: „*Pani Marii Sobocińskiej ze Sztokholmu za wierność i miłość Ojczyzny*”, który przekazała do Izby Pamięci i Tradycji w Skępem swego imienia.

Kolejne spotkania w Skępem odbywały się zawsze wiosną. W dniu 16 maja 2007 r. w rodzinnym Skępem była gościem honorowym szczególnej uroczystości. W czasie połączonych sesji Rady Powiatu Lipnowskiego i Rady Miasta i Gminy Skępe odsłoniła w krużgankach klasztoru tablicę poświęconą pamięci kpt. Henryka Gruetzmachera – oficera Sztabu Komendy Okręgu AK i innych żołnierzy Obwodu ZWZ-AK Lipno. W dniu 20 maja 2008 r. w Zespole Szkół im. Waleriana Łukasińskiego w Skępem (Wymyślinie) otwarto Izbę Pamięci i Tradycji Szkoły i nadano jej imię ppłk Marii Sobocińskiej. W następnym roku, w dniu 22 maja 2009 r. przyjechała jako gość honorowy w związku z realizacją przez młodzież Zespołu Szkół im. Waleriana Łukasińskiego w Skępem (Wymyślinie) programu upamiętnienia zamordowanych w Katyniu i Miednoje wychowanków miejscowego Seminarium Nauczycielskiego. Głównym punktem uroczystości było posadzenie pięciu „Dębów pamięci” w ogrodzie przyszkolnym, poświęconych ofiarom sowieckiego NKWD.

Przez lata podróżom do Polski towarzyszyły miłe, serdeczne i pożyteczne spotkania. Wśród nich było niezwykle ważne spotkanie, zorganizowane jakby w ostatniej chwili. Kiedy w dniu 30 maja 2009 r. w czasie dorocznego Walnego Zgromadzenia Dobrzyńskiego Towarzystwa Naukowego, odbywającego się w Szafarni nadawaliśmy Jej uroczyste Honorowe Członkostwo DTN, wspomnieliśmy, iż jest potrzeba spotkania się z Teofilem Jurkiewiczem, ps. „Biel”, żołnierzem AK-więźniem UB, który po ucieczce z więzienia bezpieczeństwa w Brodnicy, od 1947 r. przebywał we Francji, a który aktywnie działał na rzecz Polonii francuskiej i całego środowiska polskich kombatanów. Wtedy bez wahania powiedziała: „*Konieczność chce się z nim zobaczyć!*”. Do pierwszego, i jak się niebawem okazało ostatniego zarazem spotkania doszło w dniu 10 czerwca 2010 r. w warszawskim hotelu „Ibis”. Były serdeczne wspomnienia z lat walki i konspiracji AK-owskiej na ziemi dobrzyńskiej w latach 1939-1945.

Od 1983 r. mieszkała w Sztokholmie, gdzie od 1976 r., po ukończeniu studiów medycznych, zamieszkała jej jedyna córka, Sławomira Głoss. Tam Maria aktywnie uczestniczyła w pracach Ośrodka Polskich Organizacji Niepodległościowych w Sztokholmie (OPON). Była sekretarzem Koła Armii Krajowej na Szwecję oraz członkiem Rady Naczelnej Armii Krajowej na Zachodzie w Londynie, Towarzystwa Przyjaciół Rapperswil w Sztokholmie i Związku Więźniów Politycznych Okresu Stalinowskiego w Polsce. Była osobą dominującą i wpływową w środowisku Polaków zamieszkałych w Szwecji. Trzykrotnie pełniła funkcję przewodniczącej komisji wyborczej w czasie wyborów parlamentarnych i prezydenckich.

Zasługi Marii Sobocińskiej dla Armii Krajowej najlepiej scharakteryzował w 1973 r. komendant AK Obwodu Lipno do 5 maja 1943 r., Józef Sadowski, ps. „Zagończyk”: „*Jej ofiarne zasługi przyczyniły się najwięcej do utrzymania do końca wojny działalności Armii Krajowej na Pomorzu*”. W okresie okupacji w Armii Krajowej Maria Sobocińska awansowana była na stopnie: porucznika i kapitana. Na stopień majora Wojska Polskiego awansowana została dopiero w listopadzie 2000 r. (nadany w Ambasadzie Polskiej w Sztokholmie), a następnie podpułkownika – w 2002 r. Pośmiertnie awansowana została do stopnia pułkownika Wojska Polskiego. W czasie wojny odznaczona została Srebrnym Krzyżem Walecznych z Mieczami oraz Krzyżem Srebrnym Virtuti Orderu (nadany rozkazem szefa sztabu Okręgu AK Pomorze, ppłk Józefa Chylińskiego z dnia 1 stycznia 1945 r., na podstawie pełnomocnictwa Komendanta Sił Zbrojnych w Kraju z 27 lipca 1944 r., który jednak nie został wręczony). Poświadczenia w sprawie wniosku o przyznanie Krzyża Srebrnego Orderu Virtuti Militari w 1973 r. złożyli dwaj wysocy oficerowie Armii Krajowej: Józef Sadowski i Gustaw J. Olszewski.

Wobec faktu, że zwolniony z toruńskiego aresztu kolejarz Stanisław Witkowski, ps. „Żbik” oraz wymieniany przez niego w jego relacji z uwolnienia, Filipski, inaczej przekazywali przebieg uwolnienia Witkowskiego i jego współtowarzyszy, a także – nie będąc pewną – czy jej interwencja podjęta wspólnie z matką w grudniadzkiego Gestapo miała rzeczywisty wpływ na uwolnienie grupy skępskich zakładników po akcji w Koziółku, w tym jej ojca, Romana, po wojnie postanowiła wycofać swoje dokumenty z Kapituły Krzyża Virtuti Militari. Mimo, iż uzasadnienie wniosku o odznaczenie było znacznie szersze i wskazywało, że jest ono przyznane za całokształt pracy konspiracyjnej, przez lata była nieugięta w swym postanowieniu. Mimo to Krzyż Srebrny Orderu Wojennego Virtuti Militari, jako najważniejsze polskie odznaczenie wojskowe i najstarszy istniejący wojskowy order na świecie, nadany Marii Sobocińskiej, ps. „Ryśka” w czasie wojny, został zweryfikowany w Kancelarii Prezydenta RP 10 września 2002 r. i wręczony przez ambasadora RP w Sztokholmie, Marka Prawdę dopiero w dniu 8 listopada 2002 r., czyli ponad 57 lat po zakończeniu wojny!

Po wojnie odznaczona została, m. in.: Krzyżem Armii Krajowej, Krzyżem Armii Krajowej Okręgu „Pomorze”, Kombatanckim Krzyżem Zasługi, Odznaką Pamiętkową Okręgu Pomorskiego Armii Krajowej, Odznaką Honorową Sybiraka, Odznaką ZWOPS Zarząd Główny, Krzyżem Więźnia Politycznego, Odznaką Inowrocławianek.

Uchwałą Rady Miejskiej w Skępem z dnia 24 lutego 2006 r. uhonorowana została tytułem „Honorowego Obywatela miasta i gminy Skępe”. Ten tytuł ceniła sobie szczególnie, mówiąc, że on zobowiązuje szczególnie. Kochała więc Skępe jeszcze bardziej, tęskniła do niego każdego dnia. Tu pogłębiała swoje korzenie i serdeczne związki. W dniu 30 maja 2009 r. w Ośrodku Chopinowskim w Szafarni przyjęła Honorowe Członkostwo Dobrzyńskiego Towarzystwa Naukowego w dniu dorocznego Walnego Zebrania członków tego Towarzystwa. Mówiła wtedy o umiłowaniu ziemi do-

brzyńskiej i muzyki Chopina, o swojej rodzinie i dziadku-organście z kościoła skępskiego.

W 1950 r. związała się z Tadeuszem Glossem i rok później przysłała na świat jej jedyna córka, Sławomira. Narodzin tych nie doczekał ojciec Marii, Roman. Po długiej i ciężkiej chorobie w 1975 r. zmarła matka, Stanisława. Pod koniec lat 70., tj. w tzw. epoce gierkowskiej, nawiązała kontakt z Elżbietą Zawacką, ps. „Zo”, jedyną kobietą „Cichociemną” i rozpoczęła współpracę przy odzyskiwaniu nieznanymi kart najnowszej historii Polski. Ta praca zajmowała Marię do ostatnich jej dni.

W konspiracji antyhitlerowskiej w ramach AK czynnie zaangażowana była również jej matka, Stanisława, ojciec, Roman oraz siostra, Sławomira Janina (1922-1987).

Jej prochy pochowano w rodzinnym grobowcu w Skępem w dniu 8 listopada 2012 r.

W 2006 r. Krystyna Wojtowicz z Krakowa napisała biograficzną książkę pt. *Marylka. Opowieść konspiracyjna*. Jej promocja odbyła się w Ambasadzie Szwedzkiej w Warszawie. W czasie jej pogrzebu, w dniu 8 listopada 2012 r. zaprezentowano natomiast książkę biograficzną piszącego te słowa pt. *Dama Niezłomna. Maria Sobocińska (1920-2012). Biografia wpisana w okupacyjne dzieje Skępego*.

AFGEZ, Akta Komendy Okręgu (XIII), L. dz. 13/45; Idem, Lista odznaczonych członków pomorskiej AK, (bs); idem, sygn. K. 156/156/Pom. I/IV, Materiały uzupełniające, Oświadczenie z 3 XI 1973 r. Józefa Sadowskiego i Gustawa I. Olszewskiego z 15 IV 1973 r.; Idem, sygn. M/13-622/Pom.: Sadowski Józef; Idem, t. osob. 156-156/Pom./II, Sobocińska Maria, ps. „Ryśka”, I/2, Obwieszczenie w sprawie zmian nazw miejscowości w powiecie lipnowskim z 7 IX 1942 r., k. 18, List M. Sobocińskiej do Ireny Nowakowej z 7 VII 1990 r., Notatka relacyjna z 3 VI 1994 r. I/2, k. 30; Prośba o ulaskawienie M. Sobocińskiej z 17.03.1947 r., I/2, k. 35; Wykreślenie z rejestru skazanych z 30 października 1962; I/2, k. 50; Świadectwo awansu na stopień majora z 27 listopada 2000 r.; I/2, Zaświadczenie dla M. Sobocińskiej z dnia 2 kwietnia 1945 r. nt. odznaczenia jej Srebrnym Krzyżem Walecznych z Mieczami podpisane przez „Krzysztofa”; I/IV, Materiały uzupełniające, Oświadczenie z 3 XI 1973 r. Józefa Sadowskiego i Gustawa I. Olszewskiego z 15 IV 1973 r.; Idem, sygn. K/189-189/Pom.: Krzeszowska Halina, idem, sygn. M/199-808/Pom., Witkowski Stanisław; Idem, sygn. M/97-706/Pom.: Klubiński Zbigniew, idem, sygn. K/276-276/Pom.: Rasz Zofia; AIPN BU Bydgoszcz, sygn. 070/865 (911/III), sygn. 070/467 t. 1-3 (489/III), sygn. 070/467 t. 1-3 (489/III), sygn. 069/264 (264/O), sygn. 763/55327 (EAGA 55327), sygn. 09/34 (34/O), IPN By 011(11/O), sygn. 1789/164 (5361/IV), Wpis na podstawie zapisów kartoteczno-ewidencyjnych; *Armia Krajowa na Pomorzu*, s. 215-216; AUSC-Skępe, Księga urodzeń 1922, akt nr 150; Księga zgonów 1987, akt nr 27; B. Chrzanowski, *Konspiracja powojenna na Pomorzu – problemy badawcze*, [w:] *Powojenne losy konspiracji pomorskiej*, pod red. E. Zawackiej i R. Kozłowskiego, Toruń 1995, s. 122; R. Czaplńska, *Trudna wolność*, [w:] B. Otwinowska, *Zawołać po imieniu*, t. 1, Warszawa 1999, s. 78-80; Dz. U. 1944, Nr 10, poz. 50; L. Garczyński-Gąssowski, *Ludzie Kongresu. Maria Sobocińska, Pani Maryla – „Ryśka”*, http://www.polskakongressen.org/ludzie_sobocinska_m.html/12 IX 2012, gdzie jednak podaje nazwę organizacji, zapewne nieopatrnie, jako „Inspektoraty”; E. Gieysztor-Ingvarsson, *(Nekrolog Marii Sobocińskiej)*, http://www.polskakongressen.org/ludzie_sobocinska_m.html/12 IX 2012; Z. Gózdź, *Lipnowska AK*, *Gazeta Pomorska* 1990, nr 43; L. Garczyński-Gąssowski, *Ludzie Kongresu. Maria Sobocińska, Pani Maryla – „Ryśka”*, http://www.polskakongressen.org/ludzie_sobocinska_m.html/12 IX 2012; J. Kowalski, *Izba Pamięci w Zespole Szkół*, *Nasze Skępe*, nr 26: 2008, s. 11; J. Kowalski, *Pamięć zawsze żywa*, *Nasze Skępe*, nr 22: 2007, s.

7; Krajewski, *Alma Mater*, s. 47-51; Krajewski, *Dama*, pass.; M. Krajewski, *Dama Niezłomna. Maria Romana Sobocińska ze Skępego. W 90-lecie urodzin*, Rocznik Dobrzyński, t. 3: 2010, s. 213-241; M. Krajewski, *Odeszła Honorowa Członkini DTN, pułkownik Maria R. Sobocińska – Dama Niezłomna, Dama Orderu Wojennego Virtuti Militari*, Rocznik Dobrzyński, t. 6: 2013, s. 9-30; Krajewski, *Skępe*, s. 60, 102; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 332; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 92; R. Krasowski, *Ludzie Armii Krajowej*, Gazeta Lipnowska, nr 20: 1994, s. 4; Nasze Skępe, nr 15: 2005, s. 7; *Okręg Pomorze Armii Krajowej w dokumentach 1939-1945*, Toruń 1991, s. 117; K. Podlaszewska, *Sokołowska Aleksandra*, [w:] SBKP, cz. 2, s. 190; Rel. Józefa Sadowskiego z Warszawy z 3 XI 1973 r.; Rel. M. Sobocińskiej z 23 V 1976 r., 24 VIII 1975 r. 28 VIII 2002 r. i 9 VI 2009 r.; *Rejestr alfabetyczny 310 kobiet odznaczonych Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego Virtuti Militari*, t. 3, poz. 256, [w:] *Słownik biograficzny kobiet odznaczonych Orderem Wojennym Virtuti Militari*, t. 2: H-O, pod red. E. Skerskiej przy współpracy D. Kromp, Toruń 2006, s. 286; *Rejestr alfabetyczny 317 kobiet odznaczonych Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego Virtuti Militari*, [w:] *Słownik biograficzny kobiet odznaczonych Orderem Wojennym Virtuti Militari*, t. 1: A-G, pod red. E. Skerskiej przy współpracy D. Kromp, Toruń 2004, s. 250; E. Skerska, *Pamięci kapitana Henryka Gruetzmachera*, [w:] Biuletyn Fundacji Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek 2007, nr 2, s. 31; E. Skerska, *Kowalski Tadeusz*, [w:] SBKP, cz. 6, s. 91-93; M. Sobocińska, *Ubecki kociol, Nike*, Biuletyn „Środowiska Fordonianek”, nr 31: 1996, s. 10; R. Specjański, *Lipno i okolice*, t. 7, s. 42-44; K. Stochla, *Wśród sztabowców, wart honorowych i ciepłych przemówień*, Relacje (Sztokholm) 2006, nr 9, s. 28-29; B. Wegner, *Władysława Plocharska*, [w:] *Rodem ze Skępego*, s. 28; Wojtowicz, *Marylka*, s. 32, 34, 51, 61, 100, 111, 115, 123 (tu podaje, że rozkaz odbicia roweru kpt. H. Gruetzmachera z posterunku żandarmerii w Skępem otrzymała od B. Pietkiewicza) oraz s. 135-136; *Wolę pamiętać dobre chwile. Wywiad z Marią Sobocińską*, Relacje (Sztokholm) 1999, nr 6; A. Zakrzewska, *Klubiński Zbigniew Władysław*, [w:] SBKP, cz. 3, s. 87-89; A. Zakrzewska, *Ostaszewska Wanda*, [w:] SBKP, cz. 2, s. 135-137; Zawacka, *Kobiety w armii*, s. 237-238, 245; Zawacka, *Szkice z dziejów*, s. 178-179, 182-183, 282, 293, 299, 314, 324; I. Zielińska, *Polska ponad wszystko. Józef Zieliński – żołnierz Armii Krajowej (1914-1983)*, Ziemia Dobrzyńska, t. 10: 2006, s. 98-98; I. Zielińska, *Teofil Jurkiewicz (Ludomir Brzuskiwicz) polski emigrant i emisariusz we Francji*, Rypin-L'Hopital 2005, s. 22; I. Zielińska, *Odszedł wielki człowiek, przyjaciel, patriota, Teofil Jurkiewicz (Ludomir Brzuskiwicz) (1925-2009)*, Biuletyn Fundacji General Elżbiety Zawackiej, 200, nr 2, 121-124; *ZKZD 2005*, s. 201-202.

SOBOCIŃSKA (zam. Warsicka) SŁAWOMIRA JANINA (*11 VI 1922 r. w Wymyślinie †31 V 1987 r. w Wymyślinie), żołnierz Wojskowej Służby Kobiet Armii Krajowej, ofiara pracy przymusowej w czasie okupacji hitlerowskiej, księgowka (S 47)

Była córką Romana i Stanisławy z Ziemkiewiczów. Do 1939 r. mieszkała z rodzicami w Wymyślinie k. Lipna. Do szkoły powszechnej uczęszczała do Szkoły Ćwiczeń przy Liceum Ogólnokształcącym (do 1936 r. Seminarium Nauczycielskie) w Wymyślinie. Szkołę średnią rozpoczęła z Gimnazjum im. R. Traugutta w Lipnie, gdzie przyjaźniła się z późniejszą łączniczką Armii Krajowej, Alicją Czajką z Lipna, a następnie w Żeńskim Gimnazjum im. Królowej Jadwigi w Toruniu. Wykazywała duże zainteresowania muzyczne, stąd pobierała prywatne lekcje gry na fortepianie. Należała także do harcerstwa.

W czasie okupacji hitlerowskiej, mając zaledwie 17 lat, pomagała matce, Stanisławie w niesieniu pomocy uciekinierom, żołnierzom Września, a później osobom poszukiwanym przez Niemców. W pierwszych latach okupacji jej ojciec zarejestrował ją jako robotnicę rol-

ną. W następnych miesiącach okupacji, razem z siostrą Marią, w towarzystwie Marii Pasińskiej, przekraczała granicę między Okręgiem Rzeszy Gdańsk-Prusy Zachodnie, do którego należało Skępe a Generalnym Gubernatorstwem, docierając do rodziny matki w Warszawie. Stamtąd przywoziła prasę konspiracyjną oraz różne informacje wywiadowcze. Drugim celem konspiracyjnych wypraw był Toruń. Tam z matką mieszkali cioteczni bracia Sławomiry, Jerzy i Zbigniew Ziemkiewiczowie. Ich ojciec, Antoni Ziemkiewicz był rodzonym bratem Stanisławy Sobocińskiej. Po wybuchu wojny kuzyni chcieli przedostać się za granicę, jednak próba ucieczki nie powiodła się. Zbigniew zginął, a Jerzy zdołał zbiec i ukryć się u Sobocińskich w Skępem. Po pewnym czasie Sławka zdołała załatwić papiery, które pozwoliły mu na powrót do miejsca zamieszkania. Kontakty między Jerzym Ziemkiewiczem a Sławomirą Sobocińską przez to umocniły się. Za pośrednictwem wuja, Jerzego Ziemkiewicza poznała w Toruniu córkę Heleny Krzeszowskiej, Danutę. H. Krzeszowska przyjęła od niej przysięgę Armii Krajowej i wyznaczyła zadania werbowania członkiń do powstającej w Okręgu AK Włocławek Wojskowej Służby Kobiet. Swobodę poruszania się po terenie, poprzez wystawianie „lewych” zezwoleń, zapewniła jej wspomniana już Halina Grabowska, urzędniczka w Urzędzie Gminy Skępe, kierowniczką sekcji łączności w Obwodzie WSK Lipno, bliska współpracowniczką jej siostry, Marii, ps. „Ryśka”.

Za pośrednictwem kuzyna, Jerzego Ziemkiewicza, do którego dość często jeździła do Torunia, gdzie w mieszkaniu przy ul. Warszawskiej 8 poznała córkę Haliny Krzeszowskiej, Danutę. Halina i Danuta Krzeszowskie mieszkały wraz z babcią Szepetys u siostry babci, Troickiej przy ul. Warszawskiej 8/3 w Toruniu. Niebawem H. Krzeszowska przyjęła od niej przysięgę Armii Krajowej i wyznaczyła zadania werbowania członkiń do powstającej w Okręgu AK Włocławek Wojskowej Służby Kobiet oraz wykonywania różnych zadań łącznika. Naczelne kierownictwo Komendy Okręgu AK „Pomorze”, które korzystało z konspiracyjnego lokalu u Haliny Krzeszowskiej w Toruniu, po jej przeszkoleniu, powierzyło ważne zadania łącznikowe, a wśród nich m. in. pilotowanie skoczków spadochronowych. Swobodę poruszania się po terenie, m. in. wyjazdy do Lipna, Torunia i Włocławka, poprzez wystawianie „lewych” zezwoleń, zapewniła jej wspomniana już jej koleżanka, Halina Grabowska, urzędniczka w Urzędzie Gminy Skępe, kierowniczką sekcji łączności w Obwodzie WSK Lipno, bliska współpracowniczką jej siostry, Marii. W 1944 r. w czasie pobytu w Wymyślinie dowódców Okręgu AK Pomorze jeździła do punktu kontaktowego, prowadzonego przez Barbarę Orsz, pracującą w sklepie tytoniowym we Włocławku. W konspiracji Sławka używała pseudonimów: „Janina”, „Janka”, „Sław” i „Wanda”.

W okresie okupacji prowadziła niezorganizowane tajne nauczanie dzieci znajomych i osób zaangażowanych w konspiracji, m. in. synów Marii i Władysława Paśniewskich, mieszkających zaraz za cmentarzem oraz Eugenii Puchalskiej.

Przez kilka lat okupacji, przed wywózką na roboty przymusowe, chronił ją przyjaciel ojca, pracujący w urzędzie gminnym w Skępem, Michał Korykowa, jed-

nak pod koniec okupacji, gdy Niemcy przygotowywali się do odwrotu, w obliczu spodziewanej klęski III Rzeszy, dalsze manipulowanie w kartotekach osobowych w gminie stało się niemożliwe. W czasie masowej fali wywózek młodych ludzi do pracy przy kopaniu rowów fortyfikacyjnych, tzw. okopów, w październiku 1944 r., została skierowana do obozu pracy w Tłuchówku, *Lager II Tülchenhof*. Jako osoba o wątlym wyglądzie i zdrowiu skierowano ją do pracy w kuchni obozowej, gdzie jednak nie zrezygnowała z pracy konspiracyjnej, polegającej tam m. in. na prowadzeniu tajnego nauczania wśród dzieci robotników rolnych, zatrudnionych w tym majątku oraz organizowaniu pomocy żywnościowej dla potrzebujących. W wyniku kontroli obozu przez oddział *Jagdkommando* w dniu 26 października 1944 r. znalazła się w grupie sześciu dziewcząt i dwóch młodzieńców wyznaczonych na śmierć przez rozstrzelanie. Dzięki pomocy jej siostry, Marii, prawie cudem uniknęła śmierci. Wydobyta z obozu, została ukryta, nie wiedząc do końca wojny, iż obóz opuściła nielegalnie.

Po wojnie krótko pracowała w szkole powszechnej w okolicach Tłuchowa. Wykorzystując swoje uzdolnienia muzyczne, kontynuowała naukę w przeniesionym z Wilna Instytucie Muzycznym w Toruniu. Jednak po przeniesieniu z kolei tej placówki do Bydgoszczy, ze względu na trudny dojazd, przerwała w nim naukę. Trudna sytuacja materialna i rodzinna w związku z aresztowaniem i uwięzieniem jej siostry, Marii nie pozwoliła jej przyjąć propozycji dyrektora miejscowego Liceum Pedagogicznego, Józefa Kuroczko, zatrudnienia w Zespole Pieśni i tańca „Mazowsze”. Następnie była księgową w Urzędzie Finansowym w Lipnie, a potem w Nadleśnictwie Skępe. Dodatkowo przez pewien okres czasu udzielała lekcji gry na fortepianie w Domu Kultury w Lipnie. Jedyną siostrą bardzo interesowała się Marylka. Z więzienia w Fordonie w liście do ojca prosiła: *„Kochany Tatulku! Proszę Cię bardzo opiekuj się Sławunią, bo chcę żebyście się niczym nie przejmowali i o mnie nie martwili. (...) Sławuniu, przesyłam krzyżyk, bo nie chcę mieć przy sobie nic, bo nie wiem, co będzie”*.

Po wojnie mieszkała w Wymyślinie przy ul. Klasztornej 52 (obecnie zamieszkują tam niehabitowe siostry zakonne). Wcześniej przeszła na rentę inwalidzką.

Za działalność okupacyjną była odznaczona Krzyżem Walecznych, Krzyżem Armii Krajowej i Medalem Wojska Polskiego.

Miała siostrę Marię Romanę (1920-2012).

Po nieudanym małżeństwie z Józefem Warsickim (ślub 1954 r., rozwód 1960 r.), zmarła jako osoba samotna, i podobnie jak jej rodzice (Roman i Stanisława) oraz dziadkowie (Wojciech i Feliksa), pochowana w rodzinnym grobowcu na cmentarzu w Skępem.

AFGEZ, sygn. K. 573/573/Pom., Sobocińska Sławomira, Legitymacja Krzyża Armii Krajowej z 4 lipca 1978 r., sygn. K. 156/156/Pom. I/III, Listy – Niezwykle listy. Korespondencja Marii Sobocińskiej, ps. „Ryśka” z lat 1946-1948, opr. Michał Targowski, Toruń 1999; AUSC-Skępe, Akta zgonów 1951, akt nr 36, Akta zgonów 1987, akt nr 27; Krajewski, *Dama*, s. 147-152; M. Krajewski, *Dama Niezłomna. Maria Romana Sobocińska ze Skępego. W 90-lecie urodzin*, Rocznik Dobrzyński, t. 3: 2010, s. 220-222; Tablica nagrobna na cmentarzu w Skępem; USC-Skępe, Księga urodzeń 1922, akt nr 150; Wojtowicz, *Marylka*, s. 119, 122-123, 128-130, na s. 128 podaje datę jej urodzenia

na 22 czerwca; Wojtowicz, *Marylka*, s. 130 pomyłkowo podaje miejsce tego lagru jako Tłuchowo, zamiast Tłuchówek; K. Wojtowicz, *Sobocińska Sławomira Janina*, SBKP, cz. 6, s. 149-150; B. Ziolkowski, *Tajne nauczanie*, s. 131, gdzie jednak mylnie imię Pańniewskiej jako Stanisława.

SOBOCIŃSKA STANISŁAWA ZOFIA, ps. „Radczyni” (*24 IV 1887 r. w Bogurzynie k. Mławy †12 II 1976 r. w Skępem), bibliotekarska, działaczka społeczna, patriotka, żołnierz Wojskowej Służby Kobiet-Armii Krajowej (S 48)

Była córką Wojciecha (1849-1909), organisty i Feliksy z Kuligowskich (1857-1931), małżonków Ziemkiewiczów. W 1890 r. wraz z rodzicami przeniosła się z Bogurzyna k. Mławy do Wymyślina, gdzie ojciec otrzymał posadę organisty w kościele Ojców Bernardynów w Wymyślinie, obsługiwany wtedy przez księżę diecezjalnych. Ukończyła warszawską pensję Wilczyńskiej. Po śmierci ojca w 1909 r. wraz z matką prowadziła pensję dla uczniów Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie. Następnie, przy pomocy brata Tadeusza, zdobyła zawód bibliotekarki i otrzymała posadę w kierowanej przez niego szkole w Zakrocymiu pod Warszawą. W okresie I wojny światowej wraz z matką zorganizowała jadłodajnię dla podróżnych, która służyła jednocześnie za punkt kontaktowy dla formujących się organizacji niepodległościowych.

W okresie międzywojennym była znaną działaczką społeczną w Skępem i okolicy. Pełniła mandat radnej w Skępem. Była aktywistką, utworzonego w 1929 r., Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet. Angażowała się do działalności Akcji Katolickiej oraz prezesowała Kołu Młodych Polek. W wolnych pomieszczeniach rodzinnych założyła dom opieki dla ludzi starszych i samotnych, w który pracowały wolontariuszki z Koła Młodych Polek. Do tej pracy angażowała młode dziewczyny z Wymyślina i Skępego, m. in. Marię Bielicką i Celinę Paradowską. Uczyła je gospodarstwa wiejskiego: gotowania i pieczenia; umiejętności szycia uczyła natomiast Stanisława Kwiatkowska. Corocznie w dniu Wszystkich Świętych pod jej okiem dziewczęta z Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej przygotowywały ciepły posiłek dla żebraków, gromadzących się szczególnie licznie w tym czasie pod cmentarną bramą. W tym celu na klasztornych krągankach rozstawiano stoły, przy których mogli spożyć ciepłą strawę skępscy i okoliczni biedacy. W związku ze zbliżającą się wojną, w okresie od lipca do sierpnia 1939 r. zorganizowała kurs przeciwlotniczy dla dziewcząt.

Na początku wojny przez okupanta hitlerowskiego została wysiedlona ze swojego domu w Wymyślinie, który zajął członek NSDAP, Niemiec Lidke, i wraz z rodziną zmuszona była zamieszkać w niewielkim budynku, wykorzystywanym dotąd dla prowadzenia opieki nad ludźmi starymi. Od początku okupacji zaangażowała się w działalność konspiracyjną. Już na przełomie roku 1939/1940 nawiązała kontakt z braćmi, mieszkającymi w Warszawie, którzy działali w konspiracji antyhitlerowskiej, a także z Antonim Umańskim, który w czasie ostatnich wakacji przebywał w Skępem. Ten ostatni przysyłał w pierwszych miesiącach kartki z pozdrowieniami i to z różnych miast europejskich. W zaszyfrowanych miejscach znajdowały się adresy

miejsc przerzutowych na zachód Europy. Odtąd na ten szlak ekspediowała osoby, które zgłaszały się do niej z odpowiednimi hasłami.

Mimo ciężkiej sytuacji swojej rodziny nie zapomniała o potrzebujących. Sprawowała opiekę nad jeńcami, więźniami i rodzinami aresztowanych. Dla tych ostatnich organizowała m. in. pisanie listów w języku niemieckim, wysyłkę paczek i leków do więzień i obozów. Do organizacji tej pomocy starała się włączać zaufane osoby, wypróbowane z pracy w ramach przedwojennej Akcji Katolickiej, m. in. Marię Bielicką oraz ekspedientkę ze sklepu Lidke'go, Henrykę Jagielską, która przed wojną była pomocą domową u Sobocińskiej.

W całym powiecie lipnowskim zorganizowała sieć polskich ekspedientek, co umożliwiło jej manipulowanie kartkami żywnościowymi i przez to zdobywanie dodatkowej żywności przeznaczonej na pomoc dla osób szczególnie jej potrzebujących. Nadto zorganizowała siatkę, która zajmowała się ukrywaniem osób zagrożonych aresztowaniem oraz ekspediowała osoby na szlak przerzutowy do Budapesztu.

W 1943 r., po wizycie u niej Haliny Krzeszowskiej z Torunia, oddała do dyspozycji konspiracji swoje córki: Marię i Sławomirę, sama zaś została komendantką sekcji opieki w Obwodzie AK Lipno. Wraz z lekarzem weterynarii, Władysławem Siwickim, ps. „Wład” uczestniczyła w organizacji sabotażu gospodarczego na szkodę Rzeszy Niemieckiej. Siwicki, prowadząc badania jakości mięsa z uboju, jego część kwalifikował jako „niezdolne do spożycia”, przeznaczając je na tzw. tanie jatki, na których miejscowa ludność mogła zaopatrzyć się i przez to zniwelować choć w części panujący głód, spowodowany niskimi przydziałami niemieckiego systemu kartkowego. Część tego „zdyskwalifikowanego” mięsa żona weterynarza, Emilia Siwicka, ps. „Emma” przerabiała na kielbasę i po osuszeniu jej, wysyłano w paczkach do obozów koncentracyjnych. Organizacją wysyłek zajmowała się sama, a pomocy udzielały jej córka Sławka oraz Hanna Romanowska – żona Piotra Romanowskiego, Eugenia Puchalska, Zofia i Adam Ostrowscy oraz lekarz, Stanisław Zmyślony, który organizował pewne ilości leków dla potrzebujących.

Razem z córką, Marią Romaną, która w następnych latach mocno zaangażowała się w działalność Armii Krajowej i Wojskowej Służby Kobiet, dzięki dobrej znajomości przez nią języka niemieckiego, doprowadziła do zwolnienia z więzienia Gestapo w Grudziądzu zakładników, aresztowanych po akcji sabotażowej zniszczenia cysterny z paliwem na stacji kolejowej Koziołek-Sierpc niedaleko Skępego.

Po wojnie, wskutek przeżyć okupacyjnych, a także uwięzienia przez UB córkę Marię i wszechogarniającego jej rodzinę miejscowego ostracyzmu, żyła w biedzie, samotności i chorobie. Chorował także jej mąż, Roman, który zmarł w 1951 r.

Za działalność okupacyjną, odznaczona została w czasie okupacji: Krzyżem Walecznych i Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami, po wojnie natomiast – trzykrotnie Medalem Wojska Polskiego oraz pośmiertnie w dniu 4 lipca 1978 r. – Krzyżem Armii Krajowej, nadanym przez Komisję Krzyża AK w Londynie (Krzyż Walecznych (KO „Luneta”, L. dz. 223/l z 24 XII 1944),

Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami (KO „Luneta” L. dz. 225/l z 1 I 1945 r.)

W dniu 12 lipca 1919 r. wyszła za Romana Sobocińskiego (1866-1951). Z tego małżeństwa urodziła się córka Maria Romana (1920-2012), która w czasie okupacji hitlerowskiej czynnie zaangażowana była w działalność Wojskowej Służby Kobiet Armii Krajowej na terenie pow. lipnowskiego oraz sąsiednich powiatów: włocławskiego, nieszawskiego, rypińskiego oraz częściowo brodnickiego; po wojnie, członkini ugrupowania poakowskiego, prześladowana i więziona przez władze komunistyczne oraz Sławomira Janina (1922-1987).

Pochowana w grobowcu rodzinnym na cmentarzu w Skępem.

AFGEZ, sygn. 156, sygn. 824/2078, Legitymacja Krzyża Armii Krajowej. Nr 18921 z 4 VII 1978 r.; USC-Skępe, Akta urodzeń małżeństw i zgonów 1931, akt nr 19; Księga zbiorcza małżeństw 1909-1921, akt nr 14; Gazeta Lipnowska 1934, z 28 kwietnia; Z. Góźdź, *Nasze dawne marzenia, a dzisiejsza rzeczywistość*, Gazeta Lipnowska 1989, nr 2, s. 7; Krajewski, *Dama*, s. 117 i n.; M. Krajewski, *Dama Niezłomna. Maria Romana Sobocińska ze Skępego. W 90-lecie urodzin*, Rocznik Dobrzyński, t. 3: 2010, s. 214 i n.; Krajewski, *Skępe*, s. 60-61, 102-103; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 332; Rel. pisemna Marii Sobocińskiej nadesłana do autora 21 I 2005 r.; Tablica nagrobna na cmentarzu w Skępem; Wojtowicz, *Marylka*, s. 83, 133, podała mylną datę jej śmieci – 13 lutego 1976 r., podobnie: Item, *Sobocińska Stanisława Zofia*, [w:] SBKP, cz. 6. S. 151; K. Wojtowicz, *Sobocińska Stanisława Zofia*, SBKP, cz. 6, s. 150-151; Zawacka, *Kobiety w armii*, s. 238-239; Zawacka, *Szkice WSK*, s. 183.

SOBOCIŃSKI HILARY (*20 XI 1892 r. w Skępem †10 XI 1939 r. w lasach skrwileńskich), adwokat, ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich (S 49)

Pochodził ze znanej rodziny skępskiej. Po ukończeniu studiów prawnych w Kijowie, pracował jako prokurator w Płocku, a następnie jako adwokat w Rypinie. W 1937 r. nabył majątek Klonowo k. Zbójna w pow. rypińskim o powierzchni 339 ha.

W końcu października 1939 r. został aresztowany przez Selbstschutz. Najpierw więziony był w więzieniu w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. Na początku listopada został rozstrzelany przez Niemców w lasach skrwileńskich.

Miał braci: Zygmunta i Romana (1886-1951), zam. w Skępem. Pozostawił córkę, Annę, zamężną Lorentz, wieloletniego adwokata w Warszawie.

AWKW Rypin, KHip. Klonowo; Krajewski, *Dama*, s. 122; M. Krajewski, *Dama Niezłomna. Maria Romana Sobocińska ze Skępego. W 90-lecie urodzin*, Rocznik Dobrzyński, t. 3: 2010, s. 216; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 63; Piotrowski, *Biogramy*, s. 182; Piotrowski, *Słownik*, s. 215; Rel. Anny Sobocińskiej-Lorentz (córki) z Warszawy z 2010 r.; Wojtowicz, *Marylka*, s. 133; Wasiak, *Właściciele*, s. 2; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 399.

SOBOCIŃSKI JAN (XX w.), szewc, żołnierz Armii Krajowej

Mieszkał w Rypinie. Przed wojną zdobył zawód szewca. W czasie wojny wstąpił do Armii Krajowej. Uniknął Aresztowania w czasie masowej tzw. „wsypy” w maju 1943 r.

AFGZ, Spuścizna S. Suszyńskiego, Wykaz żołnierzy AK; Gałkowski-Piotrowski, *Rypin w latach wojny*, s. 353.

SOBOCIŃSKI JAN (XX w.), organista i dyrygent chóru w Dobrzyniu n. Drwęcą

Po śmierci w 1938 r. dobrzyńskiego organisty, Antoniego Jankowskiego, jako człowiek stosunkowo młody przybył z Płocka do Dobrzynia i objął posadę organisty w kościele pw. św. Katarzyny. Wraz z tym przejął także kierowanie i dyrygenturę chóru przykościelnego „Św. Katarzyny”. Pod jego batutą chór ożywił swoją działalność i prezentował wysoki poziom muzyczny. Chór brał udział w Zjeździe I Okręgu Pomorskiego Związku Śpiewaczego, który odbył się w sierpniu 1939 r. w ramach obchodów 700-lecia Golubia. Chór wykonał wtedy utwór pt. „Wiosna”, kompozycji ks. Kazimierza Kleina.

Temu rozwijającemu się ruchowi śpiewaczemu kres położyła druga wojna światowa i okupacja niemiecka. Na początku okupacji powrócił do Płocka, gdzie wkrótce został aresztowany przez Niemców. Jego dalsze losy nie są nam znane.

J. Jagodziński, *Śpiewacze tradycje Golubia-Dobrzynia*, Rocznik Dobrzyński, t. 3: 2010, s. 164-165.

SOBOCIŃSKI JAN KAZIMIERZ (*1915 r. w Skępem †2004 r.), nauczyciel, żołnierz Września 1939 r., przymusowy robotnik III Rzeszy Niemieckiej, społecznik (S 50)

Urodził się w rodzinie skępskiego rymarza. Był absolwentem Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie (rocznik 1934).

Przed wojną przeszedł liczne ćwiczenia wojskowe i w sierpniu 1939 r. skierował się do swojej jednostki w Skierniewicach. Wziął udział w wojnie obronnej, jednak 15 października 1939 r. został zdemobilizowany przez Rosjan, szczęśliwie uniknął niewoli i wrócił do rodzinnego Skępego. W 1941 r. został jednak wywieziony na roboty przymusowe do Rzeszy Niemieckiej, w okolice Turyngii i wraz z grupą 80 Polaków trafił do majątku Aga. Tam, pracując fizycznie, potajemnie nauczał dzieci polskich robotników przymusowych. Po wojnie powrócił do Polski i osiedlił się, pracował głównie w szkolnictwie oraz działał społecznie na Dolnym Śląsku.

B. Ciesielska, *Jan Kazimierz Sobociński (1915-2004)*, *Nasze Skępe*, nr 35: 2011, s. 7-8; <http://www.dzienzadnem.pl/index.php?strona=12&myid=415/15.10.2010>; Krajewski, *Dama*, s. 49-50; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 93; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 134; *Rodem ze Skępego*, s. 27.

SOBOCIŃSKI JÓZEF (*4 X 1891 r. w Skępem †20 IX 1941 r. w Działdowie), nauczyciel, kapłan rzymskokatolicki, ofiara zbrodni niemieckich (S 51)

Był synem Romana i Marcjanny, drobnych skępskich kupców. Po ukończeniu w 1912 r. Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie, przez 6 lat był nauczycielem w Gójsku i Ligowie na ziemi dobrzyńskiej. W 1915 r. wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku. W dniu 19 maja 1923 r. przyjął święcenia kapłańskie i został prefektem w Niższym Seminarium

Duchownym w Płocku. Od 1932 r. był proboszczem w Sikorzu.

W czasie okupacji, w dniu 7 marca 1941 r. został aresztowany przez Niemców i uwięziony w Płocku, a następnie zesłany do hitlerowskiego obozu koncentracyjnego w Działdowie, gdzie został zamęczony, w wieku 50 lat.

Gózdź-Pawłowski, *Wiemi Bogu*, s. 46; Grzybowski, *Duchowieństwo XX/1*, s. 490-492; Jacewicz, *Martyrologium*, s. 324-325; W. Jezusek, *Ks. Józef Sobociński proboszcz parafii Sikórz*, MPP 1949, nr 9, s. 367-370; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 88; Szoldrski, *Martyrologium*, s. 231; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 107.

SOBOCIŃSKI ROMAN, ps. „Dyrektor”, „Romcio” (*4 II 1886 r. w Skępem †8 III 1951 r. w Wymyślinie), handlowiec, żołnierz konspiracji antyhitlerowskiej, ofiara prześladowań niemieckich i komunistycznych (S 52)

Był jednym z pięciorga dzieci Jana i Eleonory z Breyerów, skępskich kupców. Po ukończeniu szkoły powszechnej, podjął naukę w Seminarium Nauczycielskim w Wymyślinie, którego jednak nie ukończył. Potem razem z ojcem prowadził interesy kupieckie, po czym szybko usamodzielniał się, a po ożenku w 1919 r. ze Stanisławą Ziemkiewicz, w okresie międzywojennym prowadził dość dobrze prosperujący sklep spożywczy z produktami czekoladowymi firm Fuschy i Wedla, a potem ogólnospożywczy. Nadto Sobocińscy posiadali w Toruniu dwie kamienice, przy ul. Św. Jakuba i Bydgoskim Przedmieściu. Dobra sytuacja materialna oraz jego wesołe usposobienie, powodowały, że dom Stanisławy i Romana Sobocińskich w Wymyślinie gromadził rodzinę i liczne grono przyjaciół.

Sytuacja zmieniła się radykalnie wraz z wybuchem wojny. Wraz z rodziną został wysiedlony ze swego domu i musiał zamieszkać w niewielkim budynku w swoim obejściu, wykorzystywanym dotąd przez małżonkę jako dom opieki nad ubogimi. Młodszą córkę Sławomirę zarejestrował jako robotnicę rolną, sam zaś uzyskał status gospodarza rolnego, poddając się rygorowi władz okupacyjnych dostarczania kontyngentów. W czasie okupacji uczestniczył we wszystkich akcjach prowadzonych przez żonę Stanisławę, a w zakresie wywiadu gospodarczego współpracował z Michałem Korykorą, skopianinem narodowości ukraińskiej, nauczycielem śpiewu i muzyki w Państwowym Gimnazjum Ogólnokształcącym w Wymyślinie. Z tym ostatnim oraz ojcami zakonnymi Sylwestrem Niewiadomym i Piotrem Pawłem Mrozem, a także Piotrem Romanowskim i lekarzem weterynarii, Władysławem Siwickim na początku wojny utworzył w Skępem pierwszą komórkę oporową przeciwko polityce okupanta hitlerowskiego. W komórce tej działała m. in. Celina Paradowska, córka ogrodnika ze Skępego, jednak po aresztowaniu ojca S. Niewiadomego komórka rozpadła się.

Wiosną 1943 r. został aresztowany w grupie blisko 30 osób po akcji wykolejenia pociągu na stacji kolejowej w Koziółku niedaleko Skępego. Dzięki dość dobrej znajomości prawa i języka niemieckiego przez córkę Marię, udało się go oraz innych osadzonych uwolnić z aresztu Gestapo w Grudziądzu. W drugiej połowie

1944 r. został zesłany do kopania rowów z okolicach Lubicza k. Torunia, skąd wrócił dopiero wraz z frontem radzieckim w styczniu 1945 r.

Po wojnie, osłabiony i wyniszczony latami okupacji oraz przeżyciami związanymi z aresztowaniem i uwięzieniem córki Marii, nie znalazł zatrudnienia. Mocno chorował, przeszedł wylew krwi do mózgu. Wraz żoną żył skromnie ze sprzedaży przedwojennych zasobów materialnych oraz niewielkiego wynagrodzenia córki Sławomiry.

Jednym rozkazem Komendanta Okręgu AK z 24 grudnia 1944 r. wraz żoną został odznaczony Krzyżem Walecznych.

Miał dwie siostry: Genowefę i Janinę oraz braci: Zygmunta i Hilarego (1892-1939), z zawodu adwokata, rozstrzelanego przez hitlerowców w lasach skrwileńskich na początku listopada 1939 r.

W dniu 12 lipca 1919 r. wziął ślub ze Stanisławą Zofią z Ziemkiewiczów (1887-1976), z którą miał dwie córki: Marię Romanę (1920-2012) i Sławomirę Janinę (1922-1987).

Pochowany w grobowcu rodzinnym na cmentarzu w Skępem, gdzie 25 lat później spoczęła jego żona, Stanisława, a następnie kolejno córki: Sławomira i Maria.

AFGEZ, sygn. M. 1298/2140 Pom., K Wojtowicz, *Sobociński Roman, Notatka biograficzna*; Idem. t. osób.: Sobocińska S., Sobocińska M., Sobociński R.; Krajewski, *Dama*, pass.; M. Krajewski, *Dama Niezłomna. Maria Romana Sobocińska ze Skępego. W 90-lecie urodzin*, Rocznik Dobrzyński, t. 3: 2010, s. 214-216; Sadowski, *Numer*, s. 178; USC-Skype, Księga zbiorcza małżeństw 1909-1921, akt nr 14; Wojtowicz, *Marylka*, s. 135; K. Wojtowicz, *Sobociński Roman*, SBKP, cz. 6, s. 152-153.

SOBOCIŃSKI ROMAN (*1922 r. w Rypinie †2004 r. w Rypinie), piłkarz

W sierpniu 1943 r. wziął udział w głośnym meczu w piłkę nożną z żołnierzami Luftwaffe, za co został aresztowany przez Gestapo. Wieziony był przez 3 miesiące w areszcie w Brodnicy. Po wojnie grał w Klubie Sportowym „Zryw”.

Pochowany na cmentarzu katolickim w Rypinie.

Lech, s. 407; L. Makowiecki, *Polska-Niemcy 5:2. A jednak to możliwe...*, <http://naszeblogi.pl/29656-polska-%E2%80%93-niemcy-52-jednak-mozliwe/22> | 2014.

SOBOLEWSKI TADEUSZ (*1911 r. †1974 r.), robotnik rolny rzeźbiarz ludowy

Mieszkał w jednej z wsi podrypińskich. Od wczesnej młodości lubił rzeźbić w drewnie. Jako młody chłopak uciekł z domu do pracy u zamożnych gospodarzy, gdzie w jakimś stopniu mógł realizować swoją pasję. W 1953 r. na stałe zamieszkał w Zawidzu Kościelnym w pobliżu granicy powiatów rypińskiego i sierpeckiego. Mimo, iż nie miał pełnej akceptacji ze strony żony, rzeźbił świątki, postacie z własnego otoczenia oraz szopki bożonarodzeniowe. Cechowała je wyjątkowa prostota, a nawet pewna nieporadność. Szczególnie swój talent próbował rozwijać pod koniec życia.

Jego prace znajdują się w zasobach Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu.

Pawlowska, *Kultura*, s. 50-51; R. Rumiński, *Kolekcje rzeźby w zbiorach Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu*, Sierpc 2009, s. 82-85.

SOBORSKI JAN WŁODZIMIERZ, ps. „Gniady” (*5 V 1911 r. w Nietulisku k. Ostrowca Świętokrzyskiego †7 IX 1991 r.), podporucznik Wojska Polskiego, żołnierz Września 1939 r., uczestnik powstania warszawskiego, partyzant, nadleśniczy (S 53)

Jego ojciec Tadeusz był tam zarządcą dużego majątku ziemskiego rodziny Patków, którzy większą część roku spędzali w Szwajcarii. Jeden z rodziny Patków – Antoni, polski wojskowy i zegarmistrz (1811-1877), podporucznik w powstaniu 1831 r., jako emigrant założył w Genewie znaną fabrykę zegarków.

Po skończeniu szkoły powszechnej rozpoczął w 1902 r. naukę w II Państwowym Gimnazjum im. dr. Tytusa Chałubińskiego w Radomiu, które ukończył egzaminem dojrzałości (1932). W tym roku rozpoczął służbę wojskową w 28. pułku artylerii lekkiej we Włodzimierzku Wołyńskim, gdzie ukończył szkołę podchorążych rezerwy artylerii i został mianowany plutonowym-podchorążym. Już wtedy był świetnym kawalerzystą. W 1933 r. powrócił do rezerwy, jako ogniomistrz-podchorąży, a w 1935 r. został awansowany na podporucznika. Był potem czterokrotnie powoływany na ćwiczenia wojskowe, ostatnie w sierpniu 1939 r., tuż przed wybuchem wojny.

W 1933 r. wyjechał do Warszawy, gdzie rozpoczął studia w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego na wydziale leśnym. Ukończył je w 1938 r. i pozostał w Warszawie, mieszkał przy ul. Poznańskiej, otwierając na Pradze nad Wisłą własny skład drewna.

W kampanii wrześniowej 1939 r. jako walczył oficer zwiadowczy w 3. baterii 28. pułku artylerii lekkiej w składzie Armii „Łódź”. Brał udział w walkach od miejscowości Praszki k. Gorzowa Śląskiego aż do obrony Warszawy i twierdzy Modlin. Po upadku twierdzy przez jakiś czas był internowany przez Niemców w przejściowym obozie jenieckim w Działdowie, skąd na zasadach porozumienia kapitulacyjnego, wraz z innymi oficerami, został wypuszczony na wolność. Powrócił do Warszawy i za przyzwoleniem okupacyjnych władz niemieckich prowadził dalej skład drewna na Pradze.

Przeszedł do walki podziemnej w szeregach AK. Jego skład drewna służył jako zakonspirowany skład broni, którą chowano wśród desek. Był w tym czasie adiutantem batalionu „Metro”, powstałego na bazie Robotniczego Baonu Obrony Warszawy „Ordon” z 1939 r. Brał udział w powstaniu warszawskim jako adiutant II Rejonu Obwodu Mokotów i działał pod pseudonimem „Gniady”. Działał w tych lasach w zgrupowaniach partyzanckich. Podczas jednej z późniejszych potyczek został ranny w nogę, ukrywał się wśród miejscowej ludności i doczekał wyzwalających Warszawę walk. Brał udział w wyzwolaniu Brwinowa.

W pierwszych miesiącach po wojnie zmuszony był do ukrywania się ze względów politycznych, za przynależność do AK, skorzystał z wcześniejszych znajomości i skontaktował się ze swoim kolegą ze studiów, który został wtedy pierwszym dyrektorem Okręgowego Zarządu Lasów Państwowych w Toruniu. Od niego otrzymał propozycję pracy leśnika w pow. rypińskim.

Został leśniczym w Nadleśnictwie Skrwilno, tworząc w jego ramach od podstaw leśnictwo Kłušno k. Świeździębni. Tamtejszą leśniczówkę przejmował po osadnikach niemieckich, a lasy – po prywatnych właścicielach niemieckich, żydowskich i polskich. Potem przez rok był nadleśniczym w Nadleśnictwie Okalewo.

W 1947 r., gdy nadleśniczy Nadleśnictwa Skrwilno został zmuszony, także ze względów politycznych, do emigracji do Stanów Zjednoczonych, otrzymał pełnomocnictwa do utworzenia nowego nadleśnictwa Urszulewo, z siedzibą w Czumsku Dużym. Utworzono je z przedwojennych lasów państwowych, o powierzchni tysiąca hektarów oraz z prywatnych lasów zabranych w 1944 r. prywatnym właścicielom. Został tam pierwszym i ostatnim nadleśniczym, ponieważ w 1974 r. przyłączono je, w ramach reorganizacji, do Nadleśnictwa Skrwilno. Jeszcze przez następne dwa lata, do chwili przejścia na emeryturę w 1976 r., był w Nadleśnictwie Skrwilno nadleśniczym terenowym.

W latach 60. i 70. XX w. do leśniczówki w Czumsku Dużym, która była wtedy dla niego domem rodzinnym, zjeżdżali się do jego ojca przyjaciele z dawnych lat, żołnierze AK i Szarych Szeregów, towarzysze walki i niedoli. Bywali tam często znani pisarze: Lesław Bartelski i Ryszard Górecki, autor popularnej w swoim czasie książki pt. *Przemoczone pod plecakiem osiemnaście lat*.

Przez cały czas swojej pracy zawodowej, a potem także na emeryturze, dał się poznać nie tylko jako doskonały leśnik, organizator, o rozległych zainteresowaniach, ale również jako ofiarny działacz społeczny. Przez wiele urzędował lat studentom Wydziału Sztuk Pięknych UMK w Toruniu rzeźbiarskie obozy artystyczne w urszulewskich i skrwileńskich lasach.

Od 1948 r. działał w powiatowej komisji planowania gospodarczego i w komisji produkcji rolnej w Rypinie (bez mandatu radnego), a od 1961 r. przez dwie kadencje był radnym Powiatowej Rady Narodowej w Rypinie, jako radny bezpartyjny. Był inicjatorem i jednocześnie współinwestorem z ramienia Lasów Państwowych, budowy dróg w Czumsku, Sosnowie i Rogowie. Z jego inicjatywy i subwencji powstał w Czumsku, obok leśniczówki, pomnik ku czci poległych i pomordowanych w czasie wojny mieszkańców okolicznych terenów.

W 1976 r. został wybrany na jedną kadencję radnego Wojewódzkiej Rady Narodowej we Włocławku. W zawodzie leśnika przepracował 32 lata.

Za zasługi podczas wojny i okupacji, działalność zawodową i społeczną otrzymał wiele wyróżnień i odznaczeń, m. in. Krzyż Walecznych (z Londynu), Krzyż Partyzancki, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty Krzyż Zasługi.

Pochowany na cmentarzu parafialnym w Szczutowie.

B. J. Balcerowicz, *Pro memoria, Jan Włodzimierz Soborski, Ziemia Dobrzyńska*, t. 7: 2000, s. 227-231; Gałkowski-Piotrowski, *Rypin w latach wojny*, s. 395.

SOCHA JÓZEF (*1902 r. w Kobylanach k. Radomia †po 1947 r.), lekarz, organizator powojennej służby zdrowia

Studia medyczne ukończył w 1936 r. na wileńskim Uniwersytecie Stefana Batorego. W tym samym roku

odbył w Rypinie staż i osiedlił się w Skrwilnie, a we wrześniu 1939 r. przeprowadził się do Dobrzyń n. Drwęcą, zaś w 1940 r. zamieszkał w Iwaniskach k. Radomia, gdzie pełnił funkcję kierownika ośrodka zdrowia.

W styczniu 1945 r. przeprowadził się do Opatowa, gdzie otrzymał stanowisko ordynatora oddziału wewnętrzznego.

W marcu 1945 r. został ponownie zwerbowany do Rypina przez starostę rypińskiego, Eugeniusza Nieliwódzkiego i mianowany lekarzem powiatowym i jednocześnie kierownikiem Ośrodka Zdrowia. Funkcję tę pełnił do czerwca 1947 r., organizując powojenne leczenie. Po nim lekarzem powiatowym został dr Franciszek F. Dłutek. Był też prezesem rypińskiego Oddziału PCK, mianowany najpierw przez Zarząd Wojewódzki tej organizacji, pełnomocnikiem na teren Rypina. W 1945 r. Oddział PCK w Rypinie liczył 152 członków rzeczywistych i 298 – członków wspierających. W 1947 r. doprowadził do ufundowania dla organizacji sztandaru.

W połowie 1947 r. ostatecznie wyjechał z Rypina.

AP Bydgoszcz, UWP, teczki osobowe lekarzy pow. rypińskiego, sygn. 5250, k. 234-236; *Dzieje służby zdrowia*, s. 328; *Rypin w PRL*, s. 533-557, 577-578.

SOCHA LUDWIK (*30 VIII 1903 r. w Warszawie †19 XII 1979 r. w Lipnie), robotnik, działacz lewicowy i związkowy (S 54)

Był synem Macieja i Marianny z domu Wint. W okresie międzywojennym latach 1929-1939, jako robotnik, w należał do PPS-Lewicy.

Podczas okupacji pracował na robotach przymusowych w Lubiczu, po wyzwoleniu – w prywatnym młynie w Cukrowni Chełmica, następnie w Przedsiębiorstwie Budownictwa Rolnego w Lipnie, skąd w 1968 r. przeszedł na emeryturę. Był wieloletnim działaczem partyjnym i społecznym. W okresie 1955-1960 pełnił funkcję I sekretarza Podstawowej Organizacji w PBRol. w Lipnie.

Odnaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Miejska Rada Narodowa w Lipnie uchwałą z dnia 20 lipca 1979 r. uhonorowała go wpisem do „Księgi Zasłużonych dla Miasta Lipna”.

Żonaty z Jadwigą z Wilmańskich, miał czworo dzieci: Danuta, zamężna Grudzień; Urszula, zamężna Piórkowska; Jan i Marek.

Pochowany na cmentarzu w Lipnie.

Obywatele Lipna, s. 120; Ludwik Socha, http://www.umlipno.pl/pl/page,ludwik_socha,173,231.html/25 III 2014.

SOKALSKI JAN (*26 IV 1896 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, kierownik szkoły, ofiara zbrodni niemieckich

W 1939 r. był kierownikiem Szkoły Powszechnej w Przywitowie w pow. rypińskim. Aresztowany 20 października 1939 r., więziony był w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20 i tam zamordowany przez Niemców.

Zwłoki wywieziono do lasów skrwileńskich i tam po-
grzebano we wspólnej mogile.

AIPN Bydgoszcz, OKBZpNP, sygn. Zg. 68/47; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 323; Piotrowski, *Słownik*, 215.

SOKALSKI STANISŁAW (XX w.), nauczyciel, instruktor oświaty pozaszkolnej, działacz polityczny i społeczny

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości był nauczycielem w Powszechnej Szkole Męskiej w Rypinie. „Ze szczególnym poświęceniem oddawał się pracy kulturalno-oświatowej” w Rypinie. Prowadził szereg odczytów, szerzących wiedzę z różnych dziedzin. Jego działalność i praca musiała być zauważona i doceniona przez władze oświatowe, skoro w 1921 r. został zwolniony przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego od pracy nauczycielskiej, aby móc wyłącznie poświęcić się jako instruktor oświaty pozaszkolnej.

Angażował się do działalności politycznej. W 1922 r. bezskutecznie kandydował do Sejmu RP.

Głos Wyzwolenia 1922, nr 5/6, z 22 X 1922 r., s. 1; Zielińska, *Prasa powiatu rypińskiego*, s. 95.

SOKALSKI TADEUSZ (XX w.), nauczyciel, „tajemniczy” mieszkaniec Rypina

W roku szkolnym 1923/1924 ukończył siódmą klasę Szkoły Powszechnej Męskiej w Rypinie i otrzymał świadectwo z podpisem kierownika szkoły, Wacława Malanowskiego. Mógł podjąć jakieś studia, choć nie mamy o tym dokładniejszych informacji.

W czasie wojny mieszkał w Rypinie. Nieletni goniec po niemieckich urządach, Stanisław Wesolowski wspominał o nim w 2009 r. następująco: „Zanim się mianowicie jakieś papiery do biura rachunkowego, które prowadził Niemiec z Rzeszy, o nazwisku Rössler. Mieściło się ono przy ulicy Gdańskiej, która prowadzi od Rynku, stromo w stronę mostu. Szefa firmy nie było, a przy jednym ze stołów siedział nieduży człowiek w okularach, których górna połowa była przysłonięta czymś czarnym. Trochę rozmawialiśmy o tych papierach, a następnie on pokazał mi na ścianie orła niemieckiego, a po tym wyciągnął swoją szufladę, w której miał niczym nieprzykrytego polskiego orła, białego na czerwonym tle. Była to emaliowana tabliczka, z pewnością zdjęta z jakiegoś polskiego urzędu. Powiedział przy tym: „Trzymam go w szufladzie, żeby się nie pogryzły”. Mnie się to bardzo podobało, ale też trochę się zląkłem, czy to nie prowokacja.

Później okazało się, że to był pan Tadeusz Sokalski, zwany przed wojną „wiecznym studentem”, trochę dziwak, ale człowiek inteligentny. Wojnę przeżył i nadal mieszkał w Rypinie. Moim zdaniem, z tym orłem ryzykował strasznie, ale może on to widział inaczej. Zrozumienie sensu takiego ryzykowania przekraczało moją wyobraźnię. Nie wiem tylko, dlaczego ten popis urządził akurat dla mnie. Ja go nie znałem, ale może on mnie jakoś kojarzył lub wzbudziłem jego zaufanie, wcale się o to nie starając. Okulary po wojnie miał normalne, co by oznaczało, że te wojenne czarne zakrywkę, były kamuflażem. W każdym razie odwagi mu nie brakowało”.

W latach 1954-55 krótko był nauczycielem biologii i rysunku w miejscowym Liceum Ogólnokształcącym.

Jego biografia znana jest rypinianom głównie z różnych ciekawostek: „Nasz miejscowy Dziwak. Tak był odbierany. Przed wojną studiował prawo. I coś mu się „stało”... Pochodził na pewno z rodziny inteligentnej. Mówił innym językiem, niż język, który słyszałem dookoła. To nie był język człowieka tylko „podkształconego”. Jego maniery mówiły wyraźnie o tym. Tego nie można nauczyć się w szkole. Każde moje spotkanie z nim i parę słów, przeważnie były to moje pytania i jego odpowiedzi czasami długie. Dziwię się, dlaczego on rozmawiał ze mną, ta przepaść intelektualna. Zresztą lubił rozmawiać z każdym. Jego „przyjaźń” z dr Nieliwódkim miała już podłoże intelektualne. Tak spotykali się i Tadeusz Sokalski bywał w domu pp. Nieliwódkich. I myślę, że to Sokalski doktorowi imponował manierami i tą swoją wyrwykową wiedzą. Od doktora dostał na święta aparat fotograficzny „Druh”, bardzo się cieszył i chodził po mieście już z aparatem. Ale, aby było inaczej, okleił go srebrną folią. Śmierci siostry nie zgłosił, trzymał ciało kilka dni w domu, nie chciał się rozstać. Byłem u niego w domu, jak żyła jeszcze siostra, ale jej nie widziałem. Znał się na sztuce, ale ja wtedy jeszcze nie rozumiałem, opowiadał o obrazach... Imponował mi innym językiem i tajemniczością...”. (Zbigniew M. Brun, USA). „Pan Tadeusz Sokalski miał niesamowite i wyjątkowe poczucie humoru. Po śmierci jego siostry ciało jej zostało tymczasowo złożone w kaplicy cmentarnej. Po upływie sporej ilości czasu, proboszcz zaczął się domagać zabrania trumny i normalnego jej pochówku. Sokalski za każdym razem odpowiadał, że siostra czuje się dobrze w kaplicy, i że prosiła go w śnie, ażeby jej z niej nie ruszać. Nie wiem, co było dalej...”. (Andrzej Gumiński, Niemcy). „Pamiętam p. Sokalskiego z okresu, kiedy często w letnią niedzielę paradował po Rypinie w białym garniturze, z laseczką ze srebrną rączką. Może to też było dziwne jak na te czasy, ale był wyjątkowy w wyglądzie i obejściu. Radykalnie zmienił się po śmierci ukochanej siostry. I teraz... może ktoś mnie sprostuje, wydaje mi się, że przyjaźnił się z dr Nieliwódkim, a jeśli tak, to kiedyś na NK natknąłem się na syna pana doktora i... mamy źródło wiedzy”. (Ireneusz Przeczewski). „Każdy Rypiniak znał p. Tadeusza, był dla ludzi zawsze uprzejmy i greczny, każdego pozdrawiał głębokim ukłonem”. (Lisa Sar, Sarasota, Florida). „Często rozmawiał z moim ojcem; witał nas zawsze zawołaniem: „Chwała ojcu i synowi!...”. Podziwiałem go za znajomość tylu obcych języków, elokwencję, cudowną umiejętność rysunku, kaligrafii, ogólne odczytanie, poczucie humoru, pogodę ducha... I za postawę w czasie wojny. Nawet w scenariuszu mojego filmu o rypińskich, wojennych losach właśnie jemu poświęciłem mały epizod. Przecież wojenna trauma nie oszczędziła również jego; być może to było przyczyną jego przemiany i nieszkodliwego dziwactwa... Dlatego ten oryginał, który odkłonił się z szacunkiem nawet dziecku miał i ma nadal moje poważanie”. (Lech Makowiecki).

AMZD, świadectwo ukończenia szkoły, sygn. MZD/594; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 219; *Nasza młodość*, s. 251; S. Wesolowski, *Moje przeżycia wojenne w Rypinie (1939-1945)*, opr. wstępem i przypisami opatrzył M. Krajewski, Rypin 2009, s. 70; Wykaz nauczycieli LO w Rypinie.

SOKOŁOWSKI EUSTACHY WOJCIECH KAZIMIERZ h. Pomian (*1819 r. †1885 r.), właściciel ziemski

Był synem Romana Antoniego Bogumiła i Katarzyny z Sokołowskich h. Pomian małżonków Sokołowskich. Posiadał Ostrowite k. Rypina, gdzie do lat 60. XIX w. mieszkał z rodziną, po czym przeprowadził się do Saldna.

W dniu 11 maja 1847 r. w Czernikowie wciął ślub z Bronisławą Marią Morzycką (ur. 9 IV 1829), córką Huberta Karola Boromeusza i Joanny z Cissowskich z Radomina, małżonków Morzyckich z Czernikówką, z którą miał synów: Kazimierza Franciszka Dominika (ur. ok. 1854) i Mieczysława oraz córki: Jadwigę, za Franciszkiem Ksawerym Gułkowskim h. Rawicz i Helenę, za Stanisławem Augustem Jarnuszkiewiczem h. Lubicz.

Bronisława Morzycka była babką późniejszego gen. Czesława Pawła Jarnuszkiewicza (1888-1988).

AP Włocławek, Zespół Parafii Rzymskokatolickiej Czernikowo, sygn. 23, akt nr 65 z 1829 r.; sygn. 41, akt nr 6 z 1847 r.; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=eustachy+soko%B3owski/22%20I%202014>; WSB, t. 1, s. 66-68; Woźniak, *Rodem z Osieka*, s. 237.

SOKOŁOWSKI FRANCISZEK (*14 VI 1904 r. we wsi Krzyżewo Borowe k. Płonia †9 VI 1986 r. w Lekowie), kapłan rzymskokatolicki, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych, wykładowca KUL (S 55)

Urodził się w rodzinie chłopskiej jako syn Tomasza i Rozalii z Samorajskich. Uczył się w miejscowej szkole, następnie w Krasnosielsku i Gimnazjum św. Stanisława Kostki w Płocku. Po otrzymaniu matury w 1923 r., wstąpił do miejscowego Wyższego Seminarium Duchownego. W dniu 10 czerwca 1928 r. otrzymał święcenia kapłańskie. W 1932 r. ukończył filozofię klasyczną.

Wybuch drugiej wojny światowej zastał go w Skrwilnie, gdzie przebywał u swego brata Stanisława, wikariusza tamtejszej parafii. Aresztowany wraz z nim w dniu 22 października tego roku, został przewieziony do więzienia w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. Następnie był więziony w klasztorze w Oborach (od 30 października 1939), więzieniu Gestapo w Grudziądzu (od 22 lutego 1940 r.), obozie Stutthof (od 5 marca 1940) i obozie Sachsenhausen (od 10 kwietnia 1940). W dniu 14 grudnia tego roku wraz z grupą księży został przetransportowany do obozu koncentracyjnego w Dachau, gdzie nadano mu numer 22345. W 1944 r. został wysłany w charakterze murarza do Feldafing. Szczęśliwie doczekał tam wyzwolenia i powrócił do kraju.

Wykładał na Uniwersytecie Warszawskim, zajmując tam stanowisko docenta. Po kilku latach wyjechał do Francji, a potem do USA. Tam uzyskał nawet obywatelstwo amerykańskie. W 1978 r. obchodził 50-lecie święceń kapłańskich. Po powrocie z USA zamieszkał u swego krewnego, ks. kan. T. Janowskiego w Lekowie. Miał młodszego brata, Stanisława (1907-1983), także kapłana.

Pochowany został w grobie rodzinnym, obok swego brata ks. Stanisława Sokołowskiego na cmentarzu w Lubielu.

Upamiętniony w Kaplicy pamięci w Klasztorze w Oborach.

Domagała, *Dachau*, s. 215; Grzybowski, *Duchowieństwo XX/1*, s. 492-492; M. M. Grzybowski, *Ks. doc. dr hab. Franciszek Sokołowski, emerytowany wykładowca Uniwersytetu Warszawskiego (1904-1986)*, MPP 1989, nr 6, s. 217-220; Grzybowski, *Martyrologium*, s. 193-194; Grzybowski, *Martyrologium II*, s. 331-333; Jacewicz, *Martyrologium*, z. 2, s. 325; Jezusek, *Wykaz księży*, s. 377; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 131-132, 151; M. Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa dekanatu rypińskiego w latach drugiej wojny światowej*, MPP 1977, nr 4, s. 160; Krajewski, *Eksterminacja inteligencji*, s. 177, 199; Krajewski, *Kościół*, s. 55; Krajewski, *Przeszłość klasztoru*, s. 15, 25; Malak, *Klechy*, s. 87, 113, 138, 397, 558, 570; Ossowski, *Kościół*, s. 597; Szoldrski, *Martyrologium*, s. 233; Urbański, *Dachau*, s. 112; E. Weiler, *Die Geistlichen in Dachau*, Mödling 1971, s. 615; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 2067.

SOKOŁOWSKI HENRYK (*ok. 1820 r.), właściciel ziemski

Był synem, Jana Józefa Wojciecha. W 1843 r. nabył za sumę 300 tys. złp od Teodora i Kunegundy Mioduskich i ich córki Anny Karnkowskiej dobra Wielgie k. Lipna z przyległościami, jednak w Wielgiem nie mieszkał. Zbywcy majątku wymówili sobie prawo zamieszkiwania w Wielgiem. Nabytymi dobrami zarządzał najpewniej w jego imieniu zarządca. W 1854 r. majątek ten sprzedał hr. Witoldowi Miączyńskiemu za sumę 520 tys. zł, czyli 78 tys. rubli. Po tej transakcji całkowicie rozliczył się z Mioduskimi i Karnkowską, a ci przenieśli się do córki Anny Karnkowskiej, która wyszła za Adolfa Chełmickiego, właściciela dóbr Okalewo za Rypinem.

Ożeniony z Konstancją Sierakowską h. Ogończyk, pozostawił córki: Wandę, za Piotrem Prot Mielęckim h. Ciołek i Michalinę, za Piotrem Józef Mieczysławem Morzyckim h. Mora oraz syna Wiktora.

BDBZ Włocławek, Cmentarz w Skrwilnie; *Genealogia*, s. 116; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=162002/22%20I%202014>; RZD, t. 2, cz. 1, s. 196-197.

SOKOŁOWSKI JAN (†po 1863 r.), ziemianin, uczestnik powstania styczniowego 1863 r.

Posiadał majątek ziemski Mysłakówko w pow. lipnowskim. Wiosną 1863 r. przyłączył się do oddziału powstańczego gen. Zygmunta Padlewskiego, usiłującego zebrać na terenie ziemi dobrzyńskiej większe siły partyzanckie.

W dniu 22 kwietnia 1863 r. został zatrzymany przez patrol kozaków koło wsi Borzymin w pobliżu Rypina, razem z Z. Padlewskim oraz Konstantym Sicińskim, Kuczborskim i Janem Jodłowskim. Przewieziony przez Dobrzyń n. Wisłą do Płocka, został postawiony przed rosyjskim sądem wojskowym. Razem z trójką współtowarzyszy (gen. Z. Padlewski został stracony w Płocku) zesłany na Syberię i skierowany do ciężkich robót w kopalniach syberyjskich.

Dalsze jego losy nie są nam znane.

Chądzyński, *Wspomnienia*, s. 108; S. Gąsecki, *Pamiętniki powstańca z roku 1863-64*, spisał podług jego opowiadań Z. Słupski, *Poznań 1895*, s. 31; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 60, 185, 310; Krajewski, *Powstanie*, s. 99, 146; Zieliński, *Bitwy*, s. 231.

SOKOŁOWSKI JÓZEF LUDWIK h. Gozdawa (*ok. 1810 r. †po 1874 r. w Brudnicach), ziemianin, powstaniec 1830/1831 i 1863/1864 r.

Był właścicielem wsi Lenie Małe w ziemi dobrzyńskiej i dzierżawcą majątku Brudnice. W czasie powstania listopadowego 1830/1831 brał udział w walkach jako 20-letni młodzieniec w stopniu podporucznika. Po upadku powstania, razem z armią gen. Macieja Rybińskiego przeszedł we wrześniu i początkach października 1831 r. przez ziemię dobrzyńską, a następnie wyemigrował za granicę. W dniu 10 lipca 1835 r. przez władze rosyjskie ogłoszony został „wygnańcem Ojczyzny”. Mieszkał wówczas w Berlinie.

W 1857 r. powrócił do kraju i zamieszkał w swoim majątku w gminie Chalin w pow. lipnowskim. Po wybuchu powstania styczniowego w 1863 r. ogłosił się „za pułkownika wojsk powstańczych” i brał udział w walkach na terenie ziemi dobrzyńskiej.

Po upadku powstania zdołał ponownie zbiec za granicę i udał się do Berlina, pozostawiając swój majątek pod opieką żony i syna Konrada. W 1871 r. sprzedali oni Lenie Małe i przenieśli się do Brudnic. W dniu 18 grudnia 1872 r. przybył tam J. L. Sokołowski pod zmienionym nazwiskiem „Ludwika Józefa Szulca”. Wkrótce jednak został aresztowany, a następnie skierowany na leczenie do Warszawy, cierpiał bowiem na paraliż.

Ożeniony był z Józefą Raczyńską.

Krajewski, *Posiew wolności*, s. 160-161; Krajewski, *Powstanie między Skrwą a Drwęcą*, s. 21, 124, 247; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 163; Lissowski, *Powstanie*, s. 208-209; PRS, s. 190.

SOKOŁOWSKI MARIAN WIKTOR (*14 VII 1929 r. w Hebdowie Starym †25 III 2009 r. w Lipnie), lekarz i dyrektor ZOZ w Rypinie (S 56)

W 1955 r. ukończył Akademię Medyczną w Warszawie. W latach 1959-1960 pełnił funkcję dyrektora Miejskiej i Powiatowej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Jeleniej Górze. Następnie zatrudniony został na stanowisku dyrektora jednego z sanatoriów Uzdrowisko Cieplice. W latach 1968-1972 pracował na oddziale laryngologicznym Szpitala Miejskiego w Cieplicach, a w okresie 1972-1989 był organizatorem i dyrektorem oddziału laryngologicznego w Lubaniu Śląskim. W 1986 r. jednocześnie został powołany na stanowisko zastępcy dyrektora Zespołu Opieki Zdrowotnej, a w latach 1987-1988 pełnił funkcję dyrektora ZOZ. W czasie wykonywania zawodu lekarza uzyskał specjalizacje: II stopnia z laryngologii, I stopnia z epidemiologii i I stopnia z organizacji ochrony zdrowia. W 1989 r. przeniósł się do pracy na teren ówczesnego województwa toruńskiego, a następnie wrocławskiego. Od kwietnia 1989 r. do czerwca 1989 r. pracował w przychodni laryngologicznej w ZOZ w Brodnicy. Od 1 lipca 1989 r. do 30 września 1991 r., po wygraniu konkursu, pełnił funkcję dyrektora Zespołu Opieki Zdrowotnej w Rypinie. Pracował w tym okresie także w przychodni laryngologicznej w Rypinie. Z dniem 1 października 1991 r. zrezygnował z funkcji dyrektora rypińskiego ZOZ i podjął pracę na stanowisku starszego asystenta w poradni laryngologicznej Przychodni Rejonowej w Lipnie. W 1994 r. przeszedł na emerytu-

rę, jednak aż do 2003 r. pracował jeszcze jako lekarz laryngolog w lipnowskiej przychodni.

Żonaty z Anną Kukowską, córką Jana i Ireny.

Pochowany na cmentarzu w Lipnie, w grobie rodziny Kukowskich.

Dzieje służby zdrowia, s. 329; *Lipno (Kujawy)*, <http://www.genealogia.okiem.pl/foto2/displayimage.php?pid=21508/22> I 2014; *Rypin w PRL*, s. 992-993; Inskrypcja nagrobna na cmentarzu we Lipnie.

SOKOŁOWSKI MIKOŁAJ h. Pomian (†po 2 V 1496 r.), kasztelan dobrzyński

Zajmował wysokie urzędy ziemskie w hierarchii urzędniczej ziemi dobrzyńskiej. Ze stolnika brzeskiego został mianowany kasztelanem dobrzyńskim. Na tym ostatnim stanowisku był potwierdzony jeszcze w dniu 2 maja 1496 r.

Lasocki, *Urzędnicy*, s. 7; Pawiński, *Źródła*, t. 1, s. 240.

SOKOŁOWSKI PIOTR h. Kot Morski v. Gryzima (†przed 1528 r.), właściciel ziemski, podkomorzy brzeski, kasztelan konarski, kasztelan rypiński

Był potomkiem Janusza z Sokolowa. W początkach XVI w. posiadał wieś Żałe w Rypińskim, a także gniazdo rodowe Sokolowo wraz z młynem Tartym (Zaręba?) oraz wsiami Modrzyny i Kawęczyn w Lipnowskim oraz dzierżawił wiele królewskich ziem w ziemi dobrzyńskiej i na Kujawach. W 1504 r. był podkomorzym brzeskim, w latach 1505-1518 -kasztelanem konarskim i 1519-1520 kasztelanem rypińskim.

Ożeniony z Barbarą, córką Macieja Grudzińskiego h. Grzymała, kasztelana bydgoskiego, nie miał potomstwa, a następnie z Zofią Lisowską, córką Mikołaja, z której pozostawił syna Wojciecha, kasztelana (zm. bezpotomnie 1538).

Wdowa Zofia po jego śmierci wyszła ponownie za Wincentego Żelskiego z Działynia h. Ogończyk (1520-1568).

Acta capitul., vol. 3, pars 1, nr 206; Biliński, *Szlachta*, s. 161-162; *Brzuze*, s. 359; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=58484/22> I 2014; Kowalski, *Golub-Dobrzyń*, s. 364; Śliwiński, *Własność*, s. 8; *Urzędniczy*, nr 181, 1208, 1739.

SOKOŁOWSKI STANISŁAW (*22 II 1907 r. we wsi Krzyżewo Borowe k. Płonia †3 V 1983 r. w Wyszku), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Skrwilnie, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych (S 57)

Urodził się w rodzinie chłopskiej jako syn Tomasza i Rozalii z Samorajskich. Uczył się w Krasnosielsku, Makowie, a od 1923 r. w Gimnazjum im. św. Stanisława Kostki w Płocku. Po jego ukończeniu wstąpił do miejscowego Wyższego Seminarium Duchownego i 10 czerwca 1934 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Od 1934 r. był wikariuszem w Skrwilnie w powiecie rypińskim, gdzie prowadził aktywną działalność wśród młodzieży, a także w organizacjach religijnych. W dniu 22 października 1939 r., razem ze swoim bratem Franciszkiem i proboszczem parafii skrwileńskiej, ks. kanonikiem Franciszkiem Flaczyńskim, został

aresztowany przez Selbstschutz i osadzony w więzieniu w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. Od 30 października tego roku więziony był wraz z grupą księży z dekanatu rypińskiego i części diecezji chełmińskiej w klasztorze w Oborach. Następnie od 22 lutego 1940 r. był więziony w Grudziądzu, potem od 5 marca tego roku w obozie Stutthof i od 10 kwietnia 1940 r. w obozie w Sachsenhausen. W dniu 14 grudnia 1940 r. został skierowany w grupie kilkuset księży do obozu w Dachau, gdzie nadano mu numer 22344. W obozie należał do tych księży, którzy swoim optymizmem podtrzymywali na duchu innych współwięźniów. Tam szczęśliwie doczekał wyzwolenia obozu przez wojska amerykańskie w 1945 r.

Po wyzwoleniu w dniu 29 kwietnia 1945 r. otrzymał nominację na proboszcza polskich rodzin wywiezionych z Wileńszczyzny w Mükhein Ruhr. W październiku 1946 r. powrócił do kraju. W latach 1947-1952 był proboszczem w Boguszynie, a w latach 1952-1962 w parafii Dąbrowa k. Mławy. Od 1962 r. kierował parafią w Lubielu nad Narwią. Od 1980 r. przebywał na emeryturze.

W 1956 r. otrzymał godność kanonika.

Miał starszego brata Franciszka (1904-1986), także kapłana.

Pochowany został na cmentarzu w Lubielu.

Upamiętniony w Kaplicy pamięci w Klasztorze w Oborach.

Dawne Skrwilno, s. 40; Domagała, *Dachau*, s. 216; Grzybowski, *Duchowieństwo XX/1*, s. 495-497; M. M. Grzybowski, *Ks. kan. Stanisław Sokółowski, emerytowany proboszcz parafii Lubiel (1907-1983)*, MPP 1984, nr 12, s. 471-473; Grzybowski, *Martyrologium*, s. 194-195; Grzybowski, *Martyrologium II*, s. 334-336; Jacewicz, *Martyrologium*, z. 2, s. 325; Jezusek, *Wykaz księży*, s. 377; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 132, 151; M. Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa dekanatu rypińskiego w latach drugiej wojny światowej*, MPP 1977, nr 4, s. 160; Krajewski, *Eksterminacja ludności*, s. 177, 199; Krajewski, *Kościół*, s. 55; M. Krajewski, *Okupacja w ziemi dobrzyńskiej*, *Gość Niedzielny* 1977, nr 36, s. 4-5; Krajewski, *Przeszłość klasztoru*, s. 5, 16, 25; Malak, *Klechy*, s. 87, 113, 138, 397, 558, 570; Ossowski, *Kościół*, s. 191, 597, 655-658; Szoldrski, *Martyrologium*, s. 234; Urbański, *Duchowni*, s. 112; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 198.

SOLARSKI JERZY (*1925 r. w Rypinie †1999 r. w Rypinie), piłkarz, krawiec

Mieszkał w Rypinie. W sierpniu 1943 r. wziął udział w słynnym meczu piłkarzy rypińskich z żołnierzami Luftwaffe, za co był aresztowany przez Gestapo. Przez 3 miesiące więziony był w areszcie w Brodnicy. Po wojnie przez szereg lat prowadził w Rypinie znany zakład krawiecki.

Pochowany na cmentarzu katolickim w Rypinie.

Lech, s. 408; L. Makowiecki, *Polska-Niemcy 5:2. A jednak to możliwe...*, <http://naszeblogi.pl/29656-polska-%E2%80%93-niemcy-52-jednak-mozliwe/22> 1 2014.

SOLARSKI TADEUSZ (*1917 r. w Warszawie †1997 r.), uczestnik wojny obronnej 1939 r., fryzjer, ofiara prześladowań komunistycznych

Był synem Eugeniusza, rypińskiego krawca, u którego przed wojną uczył się tego zawodu.

W sierpniu 1939 r. zgłosił się do formacji tzw. żywych torped. Mimo że akcja nie doszła do skutku, przez całą okupację musiał się ukrywać przed Niemcami.

Po wojnie nie krył swych antykomunistycznych poglądów, za co był prześladowany przez rypiński Urząd Bezpieczeństwa, łącznie z aresztowaniem i uwięzieniem na kilkanaście miesięcy. Z tych powodów wyjechał do Karlina pod Kołobrzegiem, gdzie prowadził zakład krawiecki. W 1950 r. wrócił do Rypina, założył warsztat przy ul. Warszawskiej 12, gdzie szył przez kolejne 30 lat.

W 1978 r. opisał historię rypińskiego rzemiosła w nieopublikowanej dotąd pracy. W 1981 r. wyjechał do Krakowa, gdzie zamieszkał i jeszcze trudnił się krawiectwem.

Pochowany na cmentarzu batowickim w Krakowie.

K. Surmiak-Domańska, *Mistrz krawiecki – żywa torpeda*, *Gazeta Wyborcza*. Duży Format 2000, z 24 II; Z. Rogowska, *Oddać życie za Polskę*, *Inspiracje* 1997, nr 2, s. 36-37; *Rypin w PRL*, s. 663; Z. Uszyńska, *Żywe torpedy*, *Życie Warszawy*, 1996, wrzesień.

SOŁTYKIEWICZ z d. Szyfer ANNA (†po 1948 r.), nauczycielka, kierownik szkoły w Macikowie k. Dobrzynia n. Drwęcą i Macikowie, społeczniczka (S 58)

Była repatriantką z Odessy. Jej ojciec był aptekarzem w Odessie, gdzie prowadził aptekę. Po rewolucji październikowej w Rosji jej rodzina przeniosła się do Polski.

Po przyjeździe do Polski została nauczycielką i kierowniczką niewielkiej szkoły w Macikowie k. Dobrzynia n. Drwęcą. W 1923 r. połączono jej szkołę w Macikowie ze szkołą w Węgiersku i odtąd pracowała już jako nauczycielka w Węgiersku. Tu kultywowała tradycje ludowe i narodowo-patriotyczne. Zorganizowała zespół, w którym uczyła tańców, pieśni i poezji patriotycznej. W Węgiersku zainicjowała powstanie Koła Gospodyń Wiejskich.

Po aresztowaniu w październiku 1939 r. jej męża, który został zamęczony w 1942 r. w Dachau, pozostała w Węgiersku i prowadziła tajne nauczanie. W 1942 r. została wraz z czwórką dzieci wysiedlona do Paliwodzizny w gminie Nowogród, gdzie szczęśliwie przeżyła okupację. Po wyzwoleniu powróciła do Węgierska i kontynuowała pracę męża, będąc w latach 1945-1948 kierowniczką i nauczycielką szkoły.

Wysłała za nauczyciela i kierownika szkoły w Węgiersku, Józefa Sołtykiewicza (1910-1942), który miał czwórkę dzieci: Andrzeja, Mirosława, Krystynę i Jolantę.

Jagodziński, *Szkoła w Węgiersku*, s. 68, 73.

SOŁTYKIEWICZ JÓZEF (*1910 r. w Czernikowie †ok. r. 1942 w Dachau), społecznik, nauczyciel, kierownik szkoły w Węgiersku, ofiara zbrodni niemieckich (S 59)

Pochodził z rodziny szlachecko-inteligenckiej. Jego ojciec, Zygmunt, był dobrze znanym i szanowanym nauczycielem szkoły w Czernikowie, jeszcze przed

pierwszą wojną światową. Pochowany na cmentarzu w Czernikowie.

Józef po ukończeniu w 1923 r. siedmiu klas Gimnazjum Państwowego w Toruniu, odbył studia pedagogiczne w Seminarium Nauczycielskim w Piotrkowie Trybunalskim i w Kaliszu. Ze studiów wyniósł zamiłowanie do wiedzy, a w szczególności do historii i matematyki, dlatego potem był nauczycielem tych przedmiotów. Szczególnie dbał o estetykę pisma i o ortografię. Był też świetnym mówcą, takim zresztą pamiętali go przez całe lata jego dawni uczniowie, obecnie sędziwi już mieszkańcy Węgierska i Macikowa. Szkoła w Węgiersku powstała w 1918 r. Jej kierownikiem prawdopodobnie został w połowie lat 20. XX w. W latach 30. XX w. podjął inicjatywę budowy nowego obiektu szkolnego w Węgiersku. W środowisku propagował potrzebę budowy szkoły. Organizował przemarsze dzieci, odświętnie ubranych z biało-czerwonymi chorągiewkami i skandującymi hasło: „*Budujcie nam szkołę!*”. Dawna uczennica jego uczennica, mieszkanka, wspomina recytowany w tym czasie wiersz: „*Budujemy szkołę z dużymi oknami, / Żeby dużo słońca było między nami*”. Ustalono wówczas, że szkoła będzie wzniesiona na granicy Węgierska i Macikowa. W tym celu mieszkańcy obu sołectw ofiarowali pod budowę szkoły ziemię, leżącą na pograniczu. Rada Gminy Nowogród, z ówczesnym wójtem Ziółkowskim, podjęła decyzję o budowie. Mieszkaniec Węgierska, Władysław Lorenz, wsparł tę inicjatywę, udzielając na ten cel pożyczkę w kwocie 6 tys. zł, wypłacając ją z Kasy Stefczyka w Lipnie na konto Gminy Nowogród. W dniu 12 grudnia 1926 r. poświęcono kamień węgielny pod budowę szkoły, a aktu tego dokonał proboszcz z Nowogrodu, ks. Karol Pikuliński. Duża ilość kamienia, który był zwieziony na budowę drogi Macikowo-Sitno, mieszkańcy przeznaczili na budowę fundamentów szkoły. Cegłę wypalano w Macikowie i dowożono z cegielni z Dobrzyń nad Drwęcą i Kikoła. Mieszkańcy obu wsi opodatkowali się dobrowolnie na ten cel. Zaplanowano wznieść duży, piętrowy budynek, podpiwniczony, o przestronnych, jasnych salach lekcyjnych z mieszkaniami dla nauczycieli. Budowa, ze względu na brak dopływu na bieżąco środków finansowych, trwała z długimi przerwami do 1939 r. Na rozpoczęcie roku szkolnego 1939/40 miała przyjąć dzieci, jednak wybuch drugiej wojny światowej i okupacja niemiecka udaremniła te ambitne plany. Piękną, nową szkołę zajęli Niemcy i uczyły się w niej dzieci niemieckie. W budynku tym umieszczono też posterunek policji, skład broni i okresowo szpital polowy. Przez pewien okres przebywali tam także robotnicy przymusowi z Gdańska, pracujący przy okopach. W Węgiersku założył w 1927 r. Ochotnicza Straż Pożarna, a dwa lata później starą mleczarnię zaadoptowano na strażacką remizę. W pierwszych dniach okupacji opuścił Węgiersk i wraz ze swoim kolegą, Janem Sicińskim, przez dłuższy czas ukrywał się w okolicy. Jednak na wieść, że Niemcy wzywają nauczycieli do Lipna w celu uruchomienia szkół, postanowił się zgłosić. Aresztowany na rzekomej konferencji nauczycieli w Lipnie w dniu 17 października 1939 r., został następnie skierowany do obozu koncentracyjnego Stutthof, a potem do Da-

chau, gdzie zmarł, jak podano w obozowym komunikacie, na zapalenie opon mózgowych.

Był szwagrem innego mieszkańca Węgierska, prawnika, podporucznika WP, Edwarda Moszczyńskiego. Przed wojną zawarł związek małżeński z nauczycielką i kierowniczką szkoły w sąsiednim Macikowie, Anną Szyfer. Niewątpliwie miała wielki wpływ na męża i oboje stanowili wzorową, nauczycielską parę. Zamieszkali w Węgiersku. Pozostawił z nią czworo dzieci: Andrzeja, Mirosława, mieszka w Szczecinie, Krystynę i Jolantę.

Ludwik Szyjkowski, mający w 2011 r. 82 lata, który na początku lat 30. XX w. był uczniem szkoły w Węgiersku tak mówił do Jana Jagodzińskiego: „*Uczył mnie pan Józef Sołtykiewicz. To był bardzo dobry i kochany pan. Rodzice go szanowali, a dzieci kochały. Ten pan uczył nas jak trzeba kochać Polskę, jak być dobrym Polakiem. Ja pamiętam jeszcze wiersze, których uczył mnie pan Sołtykiewicz...*”. W dniu 24 czerwca 2006 r., z inicjatywy dyrektor szkoły, Urszuli Arentowicz, Szkole Podstawowej w Węgiersku nadano jego imię, a przy szkole, na polnym glazie, odsłonięto pamiątkową tablicę z następującą inskrypcją: „*Pamięci Józefa Sołtykiewicza – nauczyciela, inicjatora budowy szkoły i zasłużonego społecznika – mieszkańca Węgierska i Macikowa. 24. 06. 2006*”. Tablicę odsłonił jego syn, Mirosław.

Gózdź-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 29, gdzie mylna informacja, że zmarł z Hohenbruch; Jagodziński, *Szkoła w Węgiersku*, s. 70 i n.; Kowalski, *Golub-Dobrzyń*, s. 393.

SOŁTYSIAK ANTONI, ps. „Piotr” (*19 IV 1912 r. w Dębiniu, pow. szamotulski †15 II 1954 r. w Tarnowskich Górach), kapłan zakonny, kamilianin, proboszcz w Lipnie, prowincjał zakonu (S 60)

Był synem Józefa i Anny z d. Michalak. Uczęszczał do Szkoły Powszechnej w Krzeszkowicach. Mając 12 lat wstąpił już do Zakonu Ojców Kamilianów Prowincji Niemieckiej w Tarnowskich Górach. Tam też uczył się do Państwowego Gimnazjum Polskiego. W 1931 r. został wysłany przez władze zakonne na studia, najpierw do Vaals w Holandii, gdzie odbył nowicjat, a następnie do Kolegium Ojców Kamilianów w Münster w Niemczech. Po ukończeniu studiów filozoficzno-teologicznych w dniu 19 marca 1937 r. otrzymał, z rąk bpa Henryka Roleffa, święcenia kapłańskie.

W 1938 r. powrócił do Polski, podejmując pracę przy domu zakonnym w Tarnowskich Górach. Przed wybuchem drugiej wojny światowej został wybrany prowincjałem zakonu kamilianów.

Na początku wojny pracował w podwrocławskim Michelinie. Podczas odwiedzin bpa Michała Kozala, wziętego przez Niemców we Włocławku, otrzymał ustną nominację na objęcie lipnowskiej parafii. Do Lipna przybył 8 grudnia 1939 r. obejmując obowiązki proboszcza i dziekana. Obok posług religijnych zajął się również organizowaniem życia kulturalnego oraz pomocy materialnej dla rodzin prześladowanych przez okupanta, a nawet tajnym nauczaniem. Celowi temu służyły podziemia lipnowskiej plebani. Miejsce plebania była także miejscem niesienia pomocy lekarskiej, a przy parafialnym ogrodzie zbierali się mieszkańcy Lipna, aby pielęgnować tradycje naro-

dowych ważnych rocznic i świąt. W dniu 3 listopada 1940 r. był świadkiem publicznej egzekucji 10 Polaków rozstrzelanych z rozkazu Paula Kauera przez hitlerowców na lipnowskim Rynku. Zamiast nakazanego przez Niemców w liturgii Mszy św. języka niemieckiego wybrał język łaciński. Wraz z księdzem Tadeuszem Szmidtem, proboszczem parafii nikolskiej i klerykiem Romańskim przetłumaczył niemal wszystkie pieśni na cały rok kościelny. Rozbrzmiewały one do końca okupacji hitlerowskiej w wykonaniu zorganizowanego przy lipnowskim kościele chóru złożonego z dorosłych i dzieci, który liczył ponad 100 osób. W języku polskim uczył dzieci katechizmu, spowiadał w zakrystii przy zamkniętych drzwiach, udzielał komunii świętej, a w porze wieczornej lub nocnej udzielał ślubów. Czynił to wszystko narażając się na konsekwencje ze strony okupanta niemieckiego.

W czasie okupacji współpracował z członkinią Wojskowej Służby Kobiet Armii Krajowej, Zofią Ciółkowską, która udzielała mu pomocy przy wyrabianiu „lewych” dowodów osobistych, sam używając pseudonimu „Piotr”. W dniu 14 grudnia 1941 r. została jednak aresztowana i zesłana do obozu w Ravensbrück. Został zaprzysiężony do POZ „Znak”, a potem ZWZ-AK. Blisko współpracował z zaprzysiężonym do ZWZ-AK ks. Tadeuszem Idzim Szmidtem, proboszczem w Kikole, Woli-Trutowie i Suminie, ps. „Wierny”. Do 1942 r. był kapelanem Polskiej Organizacji Zbrojnej „Znak” w pow. lipnowskim. W latach 1943-1945 był członkiem obwodowych struktur Delegatury Rządu RP na Kraj w pow. lipnowskim.

W początkach 1944 r. został aresztowany i wtrącony na miesiąc do więzienia.

Wraz z zakończeniem wojny do Lipna sprowadził kilku innych współbraci w kapłaństwie i rozszerzył działalność tego zakonu w Lipnie. W drugiej połowie 1945 r. przejął kościół poewangelicki oraz otrzymał, należący przed wojną do rodziny Przemienieckich, majątek Borek k. Lipna. W zabudowaniach w Borku rozpoczął działalność nowicjat ojców kamilianów. W Lipnie zorganizował kościelne stowarzyszenie „Caritas”. W dniu 9 maja 1945 r. odprawił w parku miejskim Mszę św. dziękczynną z okazji zakończenia drugiej wojny światowej, a 1 września 1946 r. przemawiał w czasie uroczystości związanej z poświęceniem sztandaru miejscowej Ochotniczej Straży Pożarnej.

Jego zapobiegliwość i gospodarność spowodowała rozkwit domu zakonnego w Lipnie. Spotkało się to jednak z niechętnym stosunkiem władz miasta. W 1950 r. zakończył działalność kamilianów i wraz ze współbraćmi w zakonie powrócił do Tarnowskich Gór. W latach 194-1952 był proboszczem parafii św. Jana Chrzciciela i św. Kamila w Tarnowskich Górach. W dniu września 1952 r. został mianowany, przez ordynariusza Śląska Opolskiego ks. infułata Emila Kobierzyckiego, profesorem i ojcem duchownym w Wyższym Seminarium Duchownym w Nysie. W 1953 r. został mianowany przez Konsultę Generalną Zakonu Ojców Kamilianów Komisarzem Generalnym Zakonu w Polsce.

Pochowany na cmentarzu zakonnym w Tarnowskich Górach.

Pamiętkowa tablica poświęcona jego pamięci znajduje się w kościele pod wezwaniem Wniebowzięcia Naj-

świętszej Maryi Panny w Lipnie przy ul. Piłsudskiego. W dniu 28 września 2012 r. Rada Miejska w Lipnie, pośmiertnie, uhonorowała go tytułem „Zasłużony dla Miasta Lipna”.

M. Budkiewicz, *Działalność charytatywna parafii Lipno*, Antoni, nr 54, s. 6; *Diecezja wrocławska 2000*, Wrocław 2001, s. 382, gdzie mylnie podano, że A. Sołtysiak był proboszczem lipnowskiej parafii w latach 1945-1946; Gózdź, *Lipno*, s. 56, 62, 77; W. Jasiński, *Zakon kamilianów w Lipnie*, *Gazeta Lipnowska* 1990, nr 6, s. 3; Kostecka, *Maliszewo*, s. 58; Krajewski, *Dama*, s. 137; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 168; A. Poniński, *Szmidt Tadeusz Idzi*, WSB, t. 3: 2005, s. 174; Specjalski, *Jastrzębie*, s. 101; Specjalski, *Lipno*, IV, s. 28; VIII, s. 187-188; Tablica inskrypcyjna w kościele farnym w Lipnie; *Zasłużeni dla Miasta Lipna*, http://www.umlipno.pl/pl/page,zasluzeni_dla_miasta_lipna,173.html/9 II 2014.

SOMMER EDWARD (*25 XII 1912 r. †4 VIII 1940 r. w Warszawie), urzędnik, uczestnik i ofiara powstania warszawskiego (S 61)

Był synem Gustawa i Emmy z Wolfów. Po ukończeniu Gimnazjum w Brodnicy, studiował w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie. Po ukończeniu studiów pracował w Ministerstwie Przemysłu i Handlu.

Podczas okupacji był w Warszawie i tam wstąpił w szeregi Armii Krajowej. Podczas powstania warszawskiego został zamordowany wraz żoną i córeczką.

Miał starszego brata, Wilhelma (1904-1944), żołnierza Korpusu gen. Andersa, który zginął pod Monte Cassino.

Żonaty z Wilhelminą, miał jedną córeczkę.

Piotrowski, *Słownik*, s. 216; J. Wulfański, *Sommerowie*, *Rocznik Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej*, t. 1: 2009, s. 299-301.

SOMMER GUSTAW JULIUSZ (*30 I 1887 r. w Bieżuniu k. Sierpca †2 III 1980 r. w Rypinie), nauczyciel, działacz społeczno-oświatowy (S 62)

W 1906 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie z wykładowym językiem rosyjskim w Warszawie i rozpoczął pracę nauczycielską na terenie pow. rypińskiego. Najpierw pracował we wsi Obórki k. Osieka Rypińskiego, a od 1911 r. – we wsi Grzęby. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, od września 1919 r. przez 20 lat pracował w Publicznej Szkole Powszechnej w Rypinie jako nauczyciel matematyki i śpiewu. Dodatkowo prowadził chór szkolny oraz chór nauczycielski. Ta ostatnia profesja zawiodła go do działalności społecznej. Od 1920 r. działał w Towarzystwie Muzyczno-Dramatycznym (TM-D) w Rypinie, w ramach którego w czerwcu 1922 r. założył męski chór pn. „Lutnia”, który powstał z połączenia chóru nauczycielskiego i chóru „Lutnia”. TM-D, zostało zarejestrowane w ewidencji związków i stowarzyszeń woj. warszawskiego w dniu 4 maja 1922 r. i prowadziło od tamtej pory trzy sekcje: muzyczną, dramatyczną i chóralną. Przez szereg lat, w okresie 1922-1936, był kierownikiem sekcji chóralnej i dyrygentem chóru. W 1926 r. chór przeorganizował na chór mieszany. W tym samym roku dyrygowany przez niego chór dał dwa duże koncerty, jeden z okazji rocznicy Konstytucji 3 Maja, drugi w dniu 15 maja na zjeździe nauczycieli pow. rypińskiego. Chórem „Lutnia” dyrygował aż do 1936 r., kiedy to dyrygenturę przejął Ignacy Kornacki. Na kilka

lat, mimo podeszłego już wieku, przejął również dyrygenturę „Lutni” po II wojnie światowej (1949-1954). Poza działalnością w „Lutni”, przez wiele lat był organistą w rypińskiej cerkwi, która pełniła wówczas funkcję katolickiego kościoła szkolnego. Brał także udział w pracach Niedzielnego Uniwersytetu Rolniczego w Rypinie, gdzie społecznie pełnił funkcję bibliotekarza i skarbnika.

Był radnym Rady Miejskiej w Rypinie, począwszy od wyborów w dniu 26 czerwca 1927 r., kiedy kandydował z listy wyborczej „Ewangelicy”, a następnie od 1934 r. z listy BBWR. Jesienią 1931 r. wszedł do składu Powiatowego Komitetu Pomocy Bezrobotnym w Rypinie, którym kierował Jerzy Siemiątkowski z Wąpielska.

Po fali aresztowań poważnej grupy nauczycieli pow. rypińskiego przez Niemców w końcu października 1939 r., zgłosił się do siedziby Selbstschutzu przy ul. Warszawskiej 20 w Rypinie, aby w imię zawodowej solidarności być również aresztowany. Kierownictwo miejscowego Gestapo i Selbstschutzu nie spełniły jednak jego żądania, uzasadniając, że nazwisko jego świadczy o niemieckim pochodzeniu. Razem z K. Matzem podejmował usilne starania o zwolnienie z rypińskiego więzienia kierownika rypińskiej szkoły, działacza Związku Nauczycielstwa Polskiego, Wacława Malanowskiego. Starania te nie odniosły jednak żadnych skutków. Postawą taką naraził się Niemcom. Ze względu na znajomość języka niemieckiego i ewangelickie wyznanie, wbrew swojej postawie w okresie od listopada 1939 r. do czerwca 1941 r. zmuszony był do nauczania dzieci niemieckich i polskich uczęszczających do szkoły. O jego postawie po latach, w 2009 r. wspominał jego uczeń, Stanisław Wesółowski: *„Uczył nas początkowo młody nauczyciel niemiecki, którego nazywaliśmy Hipkem. Często walił po twarzy. Ja też od niego dostałem, choć nie na terenie szkoły, ale można powiedzieć „pozalekcyjnie”, na ulicy, za nie dosyć uprzejme zdjęcie czapki. Dość szybko zastąpił go pan Sommer, rypiniak, przed wojną nauczyciel w klasach niemieckich. Uczył nas tego samego, ale w zupełnie innej atmosferze. Był to człowiek gołębiego serca. Podam taki przykład. Było po deszczu. Wyszliśmy ze szkoły razem z panem Gustawem Sommerem. On się od nas nie separował, a wręcz demonstrował, że jesteśmy jego uczniami. Deszcz już nie padał, więc pan Sommer złożył parasol i w dowód zaufania dał go do niesienia jednemu z nas (Kaliszewskiemu). Ten jednak nie zrozumiał intencji pana Sommera. Chyba poczuł się dotknięty i rzucił parasol w kałużę. Pan Sommer bez słowa podniósł parasol. Zrobiło mi się przykro”*. Za niesubordynację wobec Niemców w czasie okupacji był przenoszony do pracy w różnych miejscowościach: Cetkach, Głowińsku, Rypinie i Rypałkach. Jednocześnie w tym okresie, po ogłoszeniu zasad niemieckiej listy narodowej, także wbrew własnej woli, został zaliczony do II grupy tej listy. Nie przyjął żadnych innych stanowisk pracy, argumentując tym, że jest polskim nauczycielem.

W czerwcu 1941 r. został powołany do niemieckiego wojska, choć początkowo próbował się temu przeciwstawiać, tłumacząc się zaawansowanym wiekiem, a także tym, że nigdy nie przechodził szkolenia wojskowego. Niemcy zagrozili mu wtedy obozem koncen-

tracyjnym. Niebawem trafił na front wschodni, gdzie był tłumaczem w obozach jeńców rosyjskich. Przed końcem wojny, wiosną 1945 r. znalazł się w Bawarii i tam został przejęty przez wojska amerykańskie. Trafił do obozu jeńców niemieckich, gdzie przeszedł ciężką chorobę. W dniu 25 maja 1945 r. został przeniesiony do polskiego obozu w Shalon na terenie Francji.

W dniu 13 listopada 1945 r. powrócił do Rypina i wkrótce złożył wniosek o rehabilitację. Sąd Grodzki w Rypinie na posiedzeniu w dniu 9 stycznia 1946 r. przywrócił mu i jego żonie, Emmie pełnię praw obywatelskich. Do takiej decyzji Sądu przyczynili się mieszkańcy miasta, którzy zaświadczyli o jego obywatelskiej i patriotycznej postawie. Na podstawie wyroku sądowego z 1 maja 1946 r. przywrócony został do zawodu nauczycielskiego i pracował kolejno w Starym Rypinie, a potem w Kowalkach. W dniu 1 września 1947 r. przeszedł do pracy w Szkole Podstawowej w Rypinie, gdzie pracował aż do przejścia na emeryturę w 1958 r. Krótko, po Hieronimie Bejgrowiczu, w 1950 r. był kierownikiem tej szkoły. Pozostając na emeryturze, uczył jeszcze przez kilka lat w niepełnym wymiarze godzin. Dodatkowo w latach 1950-1955 prowadził naukę śpiewu, chór i uczył matematyki w Liceum Ogólnokształcącym w Rypinie. W tym ostatnim pracował także w latach następnych, ale z przerwami. Od stycznia 1949 r. przez kilka lat dyrygował rypińskim chórem „Lutnia”.

W 1962 r. obchodził jubileusz 50-lecia pracy w zawodzie nauczycielskim.

Był odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz Złotą Odznaką ZNP. Posiadał tytuł Honorowego Obywatela Rypina.

Ożeniony z Emmą z domu Wolf (23 IX 1890-23 XII 1974), miał dwóch synów, którzy ponieśli śmierć w walce o Polskę. Starszy z nich, Wilhelm, jako oficer Wojska Polskiego, brał udział w wojnie obronnej 1939 r. Następnie był internowany przez Rosjan na terenie Litwy, a potem więziony w Moskwie. Od 1941 r. był w Armii gen. W. Andersa i od 1943 r. w II Korpusie Polskim. W dniu 14 maja 1944 r. poległ w bitwie pod Monte Cassino. Młodszy syn Gustawa, Edward (ur. 1912) wraz ze swoją żoną i córką został bestialsko zamordowany w czasie powstania warszawskiego w dniu 4 sierpnia 1944 r.

Pochowany na cmentarzu ewangelickim w Rypinie obok żony, Emmy.

W 1987 r. Miejska Rada Narodowa w Rypinie nadała jednej z ulic w tym mieście jego imię.

AP Bydgoszcz, Urząd Wojewódzki Pomorski, sygn. 5469, Arkusz ewidencyjny dla stowarzyszeń i związków z 10 stycznia 1932 r.; AP Włocławek, Akta miasta Rypina, sygn. I, Dane o członkach Zarządu Miejskiego i radnych z 11 października 1934 r.; AUM Rypin, Księgi Honorowych Obywateli Miasta; E. Budzanowska, *Sommer Gustaw Juliusz*, [w:] *Rypin. A imię ich godnym będzie*, pod red. M. Krajewskiego, Rypin 1991, s. 19-22; E. Budzanowska, *Gustaw Juliusz Sommer*, *Kronika Rypińska* 1991, nr 10, s. 9; Gałkowski-Piotrowski, *Kalendarium*, s. 419, 432; Gałkowski-Piotrowski, *Rypin, w latach wojny*, s. 296; Krajewski, *Bene merentes*, s. 17; Krajewski, *Eksterminacja nauczycieli*, s. 9, 15; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 215, 346-347; *Kronika Rypińska* 1926, n-ry 18, 19, 21; 1927, nr 27; Z. P. Maciejewski, *Wspomnienie o nauczycielu LO, Gustawie Sommerze*, [w:] *Nasza młodość*, s. 333-334; Mirecki, *Lutnia*, s. 13, 14, 15, 20; *Nasza młodość*, s. 245, 251, R. Piotrowski, *Dzieje rypińskiej szkoły średniej ogólnokształcącej w latach 1912-1962*, Rypin 1988, s.

22; Rogo, *Lutnia*, s. 400-407; Rolnik Rypiński 1931, nr 4, z 8 X; *Rypin między wojnami*, pass., na s. 247 tylko jego drugie imię - Juliusz; *Rypin w PRL*, s. 888, 1035; *Szkice brodnickie*, pod red. S. Biłskiego, Brodnica-Toruń 1988, s. 260 (dotyczy syna Edwarda (1912-1944), wychowanka gimnazjum brodnickiego); *Szkoła Podstawowa nr 1 im. m. jra Henryka Sucharskiego w Rypinie*, pod red. J. Anuszewskiego i P. Gałkowskiego, Rypin 1998, s. 190; Tablica nagrobna na cmentarzu ewangelickim w Rypinie; S. Wesółowski, *Moje przeżycia wojenne w Rypinie (1939-1945)*, opr. wstępem i przypisami opatrzył M. Krajewski, Rypin 2009, s. 45 i n.; J. Wultański, *Sommerowie*, Rocznik Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej, t. 1: 2009, s. 299-301; Zielińska, *Historia*, s. 71, 75; Zielińska, *Prasa powiatu rypińskiego*, s. 102; Zielińska, *Szkolnictwo powszechne*, s. 97.

SOMMER WILHELM (*13 X 1909 r. w Obórkach k. Rypina †14 V 1944 r. pod Monte Cassino), biolog, porucznik Wojska Polskiego, uczestnik bitwy pod Monte Cassino (S 63)

Był synem Gustawa Juliusza i Emmy z Wolfów. Z wykształcenia był biologiem, absolwentem Uniwersytetu Warszawskiego. Pełnił funkcję zastępcy dyrektora Warszawskiego Ogrodu Zoologicznego.

Wybuch II wojny światowej zastał go w Kopenhadze, skąd przedarł się do Wilna i w dniu 8 września zgłosił się do Armii Polskiej, gdzie otrzymał przydział do 1. Pułku Legionów. Tam został dowódcą 3. plutonu w 1. Kompanii. Z oddziałem przekroczył granicę Litwy i 20 września został internowany przez Rosjan. Do 10 lipca 1940 r. przebywał w obozie w Kalwarii, a następnie jako jeńiec przeszedł przez Kozielsk i Grażewiec. W wyniku amnestii w sierpniu 1941 r. został uwolniony i wstąpił do tworzącego się w Tateszczewie wojska polskiego i przydzielony do Pułku Piechoty „Wilków”. W sierpniu 1942 r. wraz z II Korpusem Polskim w składzie 15. Batalionu Strzelców przeszedł przez Persję, Irak, Palestynę, Liban, Egipt i dotarł do Włoch. Wziął udział w bitwie o Monte Cassino, gdzie podczas szturmów zginął.

Pośmiertnie był odznaczony Krzyżem Virtuti Militari. Został pochowany na cmentarzu na Monte Cassino.

„Poseł Ewangelicki” w 1947 r. pisał o nim: „Por. Sommer Wilhelm był wybitnym oficerem, niestrudzony w pracy osiągnął przyjaźń kolegów i szacunek podkomendnych. Przełożeni wysoko go cenili. W walce na Widmie przy likwidowaniu zaczajonych bunkrów niemieckich por. Sommer wykazuje wysoką klasę dowódcy i nieustraszoną odwagę osobistą. (...) Jeżeli powstanie w Polsce Panteon, gdzie zebrane zostaną pamiątki wielkich duchów i bohaterskich synów, musi tam być tablica z nazwiskiem SOMMER WILHELM – żołnierz Rzeczypospolitej Polskiej poległ za wolność naszą i waszą na stokach górskich Monte Cassino”.

W dniu 19 maja 1994 r. jego nazwisko umieszczone zostało na tablicy pamiątkowej w Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej w Rypinie, odsłoniętej w 50. rocznicę bitwy pod Monte Cassino. (Płyta nagrobna na Monte Cassino zawiera błąd w dacie śmierci, zamiast 14 maja, jest 12 maja 1944 r.)

AMZD, Dokumentacja zdjęciowa z cmentarza na Monte Cassino z 20 lipca 1946 r.; E. Budzanowska, *Polegli pod Monte Cassino. Por. Wilhelm Sommer*, Kronika Rypińska, nr 46: 1994, s. 6; M. Gassen-Piekarski, J. Smoliński, *50. rocznica bitwy. Synowie tej ziemi pod Monte Cassino*, Ziemia Dobrzyńska. Gazeta 1945, nr 3, s. 3; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 162; Piotrowski, *Słownik*, s. 216; Poseł Ewangelicki 19467, nr 5, s. 5, 8.; *Rypin w*

PRL, s. 888; S. Wesółowski, *Moje przeżycia wojenne w Rypinie (1939-1945)*, opr. wstępem i przypisami opatrzył M. Krajewski, Rypin 2009, s. 45-46; J. Wultański, *Sommerowie*, Rocznik Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej, t. 1: 2009, s. 299-301.

SOMSCHOR (n. Somscher v. Somszor) OTTO GUSTAW (*1879 r. w Liciszewach w pow. lipnowskim †20 VIII 1931 r. w Zakroczu k. Rypina), nauczyciel, przedsiębiorca, działacz mniejszości niemieckiej, poseł na sejm II RP

Był synem nauczyciela niemieckiej szkoły ludowej. W 1901 r. ukończył ewangelickie Seminarium Nauczycielskie w Warszawie i i podjął pracę w charakterze nauczyciela w języku niemieckim w okolicach Włocławka. Potem studiował w Wyższej Szkole Handlowej we Wrocławiu, a także socjologię na uniwersytecie w Brukseli. Przed wybuchem I wojny światowej kupił fabrykę artykułów biurowych w Łodzi. W czasie wojny osiedlił się w Rypinie, gdzie w 1918 r. został powołany przez okupanta niemieckiego na stanowisku burmistrza.

W 1919 r., jako mieszkaniec Tomaszewa, kandydował na posła do Sejmu Ustawodawczego, jednak zrezygnował z tego zamiaru wskutek sprzeciwu Kościoła ewangelicko-augsburskiego. W 1921 r. wstąpił do Związku Obrony Praw Mniejszości Niemieckiej w Polsce, z ramienia którego uzyskał mandat poselski do Sejmu Ru RP I kadencji (1922-1927) z Bloku Mniejszości Narodowych w Okręgu Łuck-Równe, jednak w kolejnych wyborach już nie kandydował. W Sejmie występował przeciw parcelacji „wzorowo prowadzonych” majątków niemieckich. W 1925 r. kupił część Zakrocza pod Rypinem.

Po jego śmierci Zakrocz przejął jego brat, Aleksander.

Cz. Brzoza, *Somschor Otto (1879-1931)*, PSB, t. 40/3: 2001, s. 477-478; Gazeta urzędowa na Obwód Lipnosko-Rypiński 1918, nr 4, z 9 XII; *Okolice Rypina*, s. 701; *Rypin między wojnami*, s. 144; Z. Stoliński, *Niemcy w Sejmie i Senacie 1919-1927*, *Sprawy Narodowościowe* 1928, nr 1, s. 21-32.

SOMSCHOROWA (n. Szomszorowa) HELENA (*1904 r. †1943 r. w Oświęcimiu, nauczycielka, ofiara zbrodni niemieckich

Mieszkała w Zakroczu k. Rypina, gdzie do 1939 r. była nauczycielką miejscowej szkoły powszechnej. W lutym 1943 r. z nieznanych nam powodów została aresztowana przez Gestapo i wysłana do hitlerowskiego obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, gdzie została niebawem zamordowana.

Mogła być córką jednego z dwóch braci Somschorów: Ottona Gustawa lub Aleksandra.

Dziennik KOSP 1945, nr 9, s. 224; Piotrowski, *Słownik*, s. 216.

SOSIK ANTONI STANISŁAW (*27 IV 1895 r. w Tarnowie †6 VI 1964 r. w Lipnie), uczestnik walk o niepodległość, aptekarz (S 64)

Był synem Jana i Jadwigi z Wojnarowskich. Jako kilkunastoletni chłopiec wstąpił do Związku Strzeleckiego i w 1914 r. został żołnierzem I Brygady Legionów. Brał udział w walkach o niepodległość kraju pod Anielinem, Łowczówkiem, Krzywopłotami, w kampanii wo-

łyńskiej. Z chwilą powołania regularnego wojska podjął służbę jako oficer w 4. pułku Legionów i walczył z bolszewikami.

W 1924 r. podjął studia uniwersyteckie uwieńczoną dyplomem magistra farmacji. PO studiach przybył do Lipna i to w wynajętym pomieszczeniu, stanowiącym część, należącej do Kamińskiego, kamienicy przy ul. Gdańskiej 4 otworzył 26 stycznia 1934 r. aptekę. Dzień wcześniej ks. proboszcz Jan Ryglewicz dokonał jej poświęcenia. W uroczystości uczestniczyli: starosta Feliks Kawczyński, komisarz Stefan Grabari, mjr Zabłocki i Władysław Smoleński. W pracy zawodowej pomagał mgr farm. Bogumił Olędzki. W późniejszym czasie zakupił, zlokalizowany po przeciwnej stronie apteki, plac z budynkiem. Po jego rozbiórce, w 1937 r. rozpoczął budowę nowego obiektu. W 1939 r. sprawował funkcję przewodniczącego Oddziału Powiatowego Związku Oficerów Rezerwy w Lipnie. Podczas drugiej wojny światowej pełnił medyczną służbę wojskową.

W latach powojennych prowadził aptekę mieszczącą się w nowym budynku. W latach 50. władze komunistyczne upaństwowiły jego aptekę. W Lipnie zapamiętany został przez jako życzliwy i miły aptekarz, który potrafił doradzać, jak lekarz.

Za zasługi w obronie kraju został odznaczony Krzyżem Walecznych i Srebrnym Krzyżem Zasługi.

Po powrocie z wojny, w 1946 r. zawarł związek małżeński z Ireną Dobrzyńską, nauczycielką Publicznej Szkoły Powszechnej w Jastrzębiu.

D. Kostecka, *Pierwsze apteki w Lipnie*, Antoni 2012, nr 53, s. 1-3; Specjalski, *Lipno*, t. 8, s. 189.

SOSNOWSKI JÓZEF (*ok. 1912 r. †w końcu X 1939 r. w Rypinie), robotnik, ofiara zbrodni niemieckich Mieszkał w Rypinie. Aresztowany na początku listopada 1939 r. przez Selbstschutz, więziony w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20 i po kilku dniach zamordowany.

Zwłoki Niemcy wywieźli do lasów skrwileńskich i tam pogrzebali w zbiorowej mogile.

Piotrowski, *Słownik*, s. 2316; Relacja K. Domańskiego, spisana w 1961 r.

SPECJALSKI JAN (*19 VI 1914 r. w Radomicach k. Lipna †IV 1940 r. w Charkowie), podporucznik Wojska Polskiego, żołnierz kampanii wrześniowej, ofiara zbrodni sowieckich (S 65)

Był synem Wacława i Zofii z Bojarskich (1919-2003). Ukończył szkołę powszechną i Gimnazjum Państwowe im. R. Traugutta w Lipnie (1937). Dzieciństwo i pierwsze lata młodości spędził w Baranach k. Lipna. W 1935 r. rozpoczął edukację wojskową w Szkole Podchorążych w Komorowie i Ostrów Mazowiecka. Uwieńczył ją, podpisany przez Prezydenta Rzeczypospolitej RP patentem oficerskim o następującej treści: „*Na wniosek Ministra Spraw Wojskowych stwierdzający, że Pan Specjalski Jan posiada przygotowanie wojskowe i zalety właściwe powołaniu oficera oraz mając przeświadczenie, że wszędzie i zawsze okaże się godnym stopnia oficer-*

skiego i gotów będzie wszystko poświęcić ku dobru i chwale Ojczyzny, mianuję go podporucznikiem w korpusie oficerów piechoty ze starszeństwem od dnia 1 października 1937 roku w kolejności 370”. Z dniem 1 października 1937 r. został mianowany podporucznikiem ze starszeństwem.

W 1937 r. rozpoczął służbę zawodową w 34. pułku piechoty w Białej Podlaskiej. Przez cały 1938 r. doskonalił się na kursie w Dęblińskiej Szkole Orłąt. W 1939 r. został skierowany do 1. pułku lotniczego w Warszawie jako oficer-observator szóstej eskadry bombowców. Mieszkał w stolicy przy ul. Noakowskiego nr 16.

W czasie działań wojennych dostał się do niewoli radzieckiej. Jego nazwisko figuruje na liście jeńców wojennych pod numerem 3153, sporządzonej przez komendanta obozu w Starobielsku.

Pozostawił rodziców, braci: Witolda i Seweryna (1925-2000) oraz narzeczoną, Anielę Kowalską z Pruchcicy – wsi położonej pomiędzy Lipnem a Radomicami.

Charków. Księga, s. 507; *Katyń. Lista*, s. 347; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 44; Kubiak-Karpus, *Lista*, s. 168-169, gdzie mylna nazwa ulicy S. Noakowskiego w Warszawie; Cz. Madajczyk, *Dramat katyński*, Warszawa 1989, s. 105; R. Specjalski, *Jan Specjalski*, *Gazeta Lipnowska*, nr 14: 1993, s. 3; Specjalski, *Lipno*, t. 1, s. 47, t. 3, s. 143, t. 5, s. 145-146; Tucholski, *Katyń*, s. 491.

SPECJALSKI RYSZARD (*4 VII 1945 r. w Głodowie k. Lipna), pedagog, historyk ziemi dobrzyńskiej, wydawca, członek DTN (S 66)

Syn Aleksandra i Ewy z Bocheńskich. Ukończył Publiczną Szkołę Powszechną w Piątkach (1959); szkoły średnie: Technikum Mechaniczne w Grudziądzu (1959-1962), Liceum Ogólnokształcące dla Pracujących im. S. Żeromskiego w Toruniu, Filia w Lipnie (1962-1965); studia wyższe – Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Bydgoszczy (1977-1982); tytuł zawodowy – magister pedagogiki (1982); studia podyplomowe – Akademia Nauk Społecznych w Warszawie (1985-1986). W 2005 r. wspominał dobrze swoich nauczycieli: Anna Żółtowska (Publiczna Szkoła Powszechna w Piątkach), Tadeusz Korszeń (Filia Liceum Ogólnokształcącego dla Pracujących w Lipnie), prof. Edmund Trempała (Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Bydgoszczy).

Pracował kolejno: Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Radomicach (1964), pracownik administracyjny; Wydział Finansowy Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Lipnie (1964-1965), praktykant; „Społem” PSS w Grudziądzu – Ośrodek Inwentaryzacji (1965-1966), inwentaryzator; „Społem” PSS – Dział Inwentaryzacji i Kontroli w Bydgoszczy, Rejonowy Zespół Inwentaryzatorów w Grudziądzu (1968-1969), inwentaryzator; Komitet Powiatowy PZPR w Lipnie (1969-1975), instruktor; Komitet Wojewódzki PZPR we Włocławku (1975-1990), zastępca kierownika wydziału, kierownik kancelarii i sekretarza KW.

Należał do: Organizacja Harcerska PL, drużyna szkolna w Piątkach (1955-1956), ogniowcy; Związek Harcerstwa Polskiego, drużyna w Grudziądzu (1959-1962), zastępowy; Związek Młodzieży Wiejskiej (1962-1965), przewodniczący koła w Piątkach; Koło Młodzieży Wojskowej w Jednostce Wojskowej 2278

w Olsztynie (1966-1968), sekretarz; Polski Związek Filatelistów (1979-1990), przewodniczący koła we Włocławku; Aeroklub Włocławski (1983-1987), sekretarz Komisji Rewizyjnej; Włocławskie Towarzystwo Naukowe (1987-2009); Dobrzyński Oddział WTN w Rypinie (1985-2006); Towarzystwo Miłośników Ziemi Dobrzyńskiej w Lipnie; DTN (od 2007).

Opublikował własnym staraniem liczne artykuły i prace zwarte dotyczące historii Lipna i okolic, m. in.: *Głodowo. Materiały do monografii wsi*, t. 1 (1993); *Pięćdziesiąt lat spółdzielczości bankowej w Lipnie*, (1995); *Głodowo. Materiały do monografii wsi*, t. 2 (1996); *Lipno i okolice. Materiały do monografii*, t. 1 (1997); *Brzeźno. Szkice monograficzne* (1997); *Rozwój kultury i sztuki w Lipnie po drugiej wojnie światowej*, *Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie* (1998); *Głodowo i okolice w szkicach monograficznych* (1999); *Lipno i okolice. Materiały do monografii*, t. 2 (2000); *Działalność Szkoły Podstawowej w Piątkach zapisami kronikarskimi zatrzymana* (2001); *Jastrzębie. Wieś – gmina – gromada* (2002); *Dziewiętnastowieczne opisy miejscowości powiatu lipnowskiego. Czarne – gmina*, z. 4, (2002); *Dziewiętnastowieczne opisy miejscowości powiatu lipnowskiego. Kikół – gmina*, z. 8, (2002); *Dziewiętnastowieczne opisy miejscowości powiatu lipnowskiego. Szpital (Szpetal) Górny – gmina*, z. 18 (2002); *Dziewiętnastowieczne opisy miejscowości powiatu lipnowskiego. Lipno – miasto i powiat*, z. 10 (2002); *Dziewiętnastowieczne opisy miejscowości powiatu lipnowskiego. Bobrowniki – gmina*, z. 1 (2003); *Dziewiętnastowieczne opisy miejscowości powiatu lipnowskiego. Brudzeń – gmina*, z. 2 (2003); *Dziewiętnastowieczne opisy miejscowości powiatu lipnowskiego. Jastrzębie – gmina*, z. 7 (2003); *Dziewiętnastowieczne opisy miejscowości powiatu lipnowskiego. Oleszno – gmina*, z. 14 (2003); *Dziewiętnastowieczne opisy miejscowości powiatu lipnowskiego. Skępe – gmina*, z. 17 (2003); *Dziewiętnastowieczne opisy miejscowości powiatu lipnowskiego. Tłuchowo – gmina*, z. 19 (2003); *Lipno i okolice. Materiały do monografii*, t. 3 (2003); *Miejscowości powiatu rypińskiego opisane w XIX w. Gmina Chrostkowo*, z. 1 (2003); *Dziewiętnastowieczne opisy miejscowości powiatu lipnowskiego. Kłokock – gmina*, z. 9, (2004); *Okruchy życia 2001* (2004); *Okruchy życia 2002* (2004); *Okruchy życia 2003* (2004); *Okruchy życia 2004* (2005); *Lipno i okolice. Materiały do monografii*, t. 4 (2005); *Dziewiętnastowieczne opisy miejscowości powiatu lipnowskiego. Mazowsze – gmina*, z. 11 (2005); *Dziewiętnastowieczne opisy miejscowości powiatu lipnowskiego. Osnówka (Osówka) – gmina*, z. 16 (2005); *Dziewiętnastowieczne opisy miejscowości powiatu lipnowskiego. Obrowo – gmina*, z. 13 (2006); *Dziewiętnastowieczne opisy miejscowości powiatu lipnowskiego. Dobrzejowice (Dobrzejewice) – gmina*, z. 5 (2006); *Lipno i okolice. Materiały do monografii*, V (2006); *Ilustrowany słownik sołectw w gminie Lipno położonych 2007* (2008); *Ilustrowany słownik sołectw w gminie Bobrowniki położonych 2007* (2008); *Lipno i okolice. Materiały do monografii VI* (2008); *Okruchy życia 2005* (2008); *Ilustrowany słownik sołectw w gminie Wielgie 2008*, (Lipno 2009); *Gminna Spółdzielnia „Sch” w Lipnie 1949-2009*, (Lipno-Włocławek 2009); *Ilustrowany słownik sołectw w gminie Chrostkowo*

2009, (Lipno 2010); *Okruchy życia 2006*, (Włocławek 2010); *Ilustrowany słownik sołectw w gminie Kikół 2010*, (Lipno 2010) *Okruchy życia 2007*, (Włocławek 2010); *Okruchy życia 2008*, (Włocławek 2011); *Lipno i okolice. Materiały do monografii VII*, (Lipno-Włocławek 2011); *Okruchy życia 2009*, (Włocławek 2011); *Okruchy życia 2010*, (Włocławek 2012); *Ilustrowany słownik sołectw w gminie Skępe 2011*, (Lipno 2012); *Okruchy życia 2011*, (Włocławek 2012); *Głogowskie klimaty 1920-2010. Album*, (Włocławek 2013); *Okruchy życia 2012*, (Włocławek 2013); *Lipno i okolice. Materiały do monografii VIII* (Lipno-Włocławek 2014). Jest uznanym popularyzatorem dziejów Lipna i okolic, w tym również w zakresie biografistyki tej części ziemi dobrzyńskiej.

Odnaczenia: Srebrny Krzyż Zasługi (1979), Brązowa Odznaka Honorowa PZF (1980), Srebrna Odznaka „Za zasługi dla województwa włocławskiego” (1983), Medal 40-lecia Polski Ludowej (1984), Srebrna Odznaka Honorowa PZF (1985), Złoty Krzyż Zasługi (1985), Złota Odznaka „Za Zasługi dla Województwa Włocławskiego” (1985), Srebrne Odnaczenie Imienia Janka Krasickiego (1985), Brązowa Odznaka „Za Zasługi w Ochronie Porządku Publicznego” (1986), Odznaka „Za Zasługi dla Rozwoju miasta Włocławka” i tytuł „Zasłużony dla miasta Włocławka” (1987), Brązowa Odznaka „Za Zasługi dla Pożarnictwa” (1987), Odznaka „Opiekun Miejsc Pamięci Narodowej” (1988), Złota Odznaka „Zasłużony Działacz Ligi Obrony Kraju” (1988), Srebrna Odznaka „Za zasługi dla OHP” (1988), Złota Odznaka Honorowa PZF (1989), Srebrna Odznaka „Za zasługi dla Aeroklubu PRL” (1989), Srebrna Odznaka „Za Zasługi w ochronie porządku publicznego” (1989).

Miał brata Stanisława, płk WP, dr nauk (1941-2013). Ożeniony z Haliną Marią z Zakrzewskich (ur. 23 I 1945), ma dzieci: Sławomira (1965), oficer Wojska Polskiego, Beatę (ur. 1967), Marka (ur. 1970). Żona pisze poezję, m. in. *Rodzinną wieś* (1997).

ADTN, Deklaracja członkowska, Autopsja (1990-2013); M. Duchnowski, *O miejscowościach powiatu lipnowskiego*, *Gazeta Lipnowska*, nr 48: 2003, s. 31; http://www.krajewskimirosław.pl/_media/docs/Spis%20zawarto%C5%9Bci%2010%20tom%C3%B3w%20Ziemie%20Dobrzy%C5%84skiej.pdf/14 VII 2013; ZKZD 2005, s. 203-204 oraz uzupełnienie z VII 2013.

SPECJALSKI STANISŁAW (*29 III 1941 r. w Głodowie †28 VIII 2013 r. w Lipnie), płk Wojska Polskiego, dr nauk. hum. (S 67)

Był synem Aleksandra i Ewy z Bocheńskich. W 1956 r. ukończył Publiczną Szkołę Powszechną w Piątkach. Maturę uzyskał 1961 r. w Państwowym Technikum Rolniczym w Grubnie. Od lipca do września 1961 r. odbywał staż w Państwowym Gospodarstwie Rolnym w Cepnie k. Chełmna. W latach 196-1964 studiował w Oficerskiej Szkole Artylerii im. gen. J. Bema w Toruniu. Jako podchorąży awansowany był na kolejne stopnie wojskowe: bombardiera, kaprała, plutonowego i ogniomistrza oraz wyróżniony m. in. odznaką „Wzorowy Żołnierz”. W dniu 2 września 1964 r. mianowany na pierwszy stopień - podporucznika WP. Po ukończeniu szkoły oficerskiej pełnił służbę zawodową w siłach zbrojnych, kolejno jako: dowódca plu-

tonu armat 2. Pułku Artylerii w Szczecinie (X 1964-V 1965), dowódca plutonu szkolnego przeciwpancernych pocisków kierowanych w Ośrodku Szkolenia Podoficerów i Młodszych Specjalistów Artylerii w Toruniu (VI 1965-XII 1966). Od stycznia do czerwca 1967 r. przebywał na Kursie Doskonalenia Oficerów w Łodzi. Był zastępcą dowódcy baterii (VII 1967-IX 1969).

W latach 1969-1973 odbył stacjonarne studia magisterskie w Wojskowej Akademii Politycznej w Warszawie. Po studiach został instruktorem w Zarządzie Politycznym Pomorskiego Okręgu Wojskowego w Bydgoszczy (VII 1973-III 1975), a następnie zastępcą dowódcy 9. Pomorskiego Pułku Pontonowego w Chełmnie (IV 1975-IX 1977).

Przez wiele lat był pracownikiem naukowym Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Rakietowych i Artylerii im. gen. J. Bema w Toruniu, najpierw jako wykładowca przedmiotów humanistycznych w cyklu nauk społeczno-politycznych (X 1977-IX 1979). W 1979 r. został skierowany na studia doktoranckie w WAP, gdzie w 1983 r. uzyskał stopień doktora n. humanistycznych. Po studiach powrócił do pracy w WSOWRiA jako adiunkt w Katedrze Nauk Humanistycznych (XI 1983-VI 1986). W lipcu 1986 r. został zastępcą szefa, a w czerwcu 1988 r. objął stanowisko szefa tej katedry. Na stanowisku tym pozostał do czasu przejścia na emeryturę w październiku 1995 r. Z dniem 12 października 1985 r. został awansowany do stopnia pułkownika. Wkrótce po przejściu w stan spoczynku osiedlił się z żoną w miejscowości Okrąg k. Lipna.

W czasie służby wyróżniony był m. in.: Złotym i Srebrnym Krzyżem Zasługi, złotym, srebrnym i brązowym Medalem „Siły Zbrojne w Służbie Ojczyzny”, złotym, srebrnym i brązowym Medalem „Za zasługi dla obronności kraju”, Medalem Komisji Edukacji Narodowej. Miał brata Ryszarda, historyka ziemi dobrzyńskiej i wydawcę.

Ze związku małżeńskiego, zawartego w 1965 r. z Marianną Kwiatkowską pozostawił dwóch synów: Mariusz (ur. 1966), ppłk WP, Przemysław Piotr (ur. 1973), technik ogrodnik.

Pochowany został w grobie rodziców na cmentarzu parafialnym w Lipnie.

E. Tomczak, K. Wyszyński, H. Ponichlera, *Oficerska Szkoła Artylerii w Toruniu 1923-1992. Zarys dziejów*, Toruń 1992, s. 252, 310, 312, 313, 413, 464, 490; R. Specjalski, *Głodowo. Materiały do monografii wsi*, I, Włocławek 1993, s. 56; Specjalski, *Lipno*, t. 8, s. 190-191.

SPERCZYŃSKI ADAM (†po 1887 r.), powstaniec 1830 i 1833 r.

Pochodził z Poznańskiego. Brał udział w powstaniu listopadowym, a po jego upadku wyemigrował za granicę. W 1833 r. przybył do Królestwa jako dowódca okręgowy w wyprawie pułkownika Józefa Zaliwskiego „Zemsta Ludu” na okręg przasnyski. W końcu kwietnia tego roku znalazł się w oddziale F. Sulimirskiego. Do oddziału tego przyłączył się także E. Duński, kolega Artura Zawiszy z okresu studiów na Uniwersytecie Warszawskim. Odznaczył się w napadzie na Kalisz. W czasie rozbicia partyzantki Zaliwskiego, uniknął aresztowania i wrócił razem z Duńskim do Francji.

Tam wstąpił do Towarzystwa Demokratycznego Polskiego.

Krajewski, *Usque ad finem*, s. 164; Krajewski, *Zemsta Ludu*, s. 221; *Spółczesność polskie*, s. 316, 319, 340, 434, 764.

SPODENKIEWICZ LEOPOLD (*21 II 1900 r. w Strykowie k. Łodzi †10 XI 1939 r. w Łopatkach k. Wąbrzeźna), młynarz, jałmużnik, uczestnik wojny obronnej 1939 r., ofiara zbrodni niemieckich (S 68)

Był synem Teofila i Agnieszki z d. Janowska, z zawodu młynarz, mieszkał w Dobrzyniu n. Drwęcą. Zanim przeprowadził się do Dobrzynia, w rodzinnej miejscowości, prowadził skład opałowy. Gdy dorobił się większych pieniędzy, w 1936 r. kupił na licytacji za sumę ok. 30 tys. zł młyn Żyda Głowińskiego w Dobrzyniu, *notabene* zachowany w swojej substancji do dziś. W stosunkowo krótkim czasie młyn zaczął przynosić dochody, a miejscowa społeczność korzystała z tańszej mąki. Nie bez znaczenia było dobre postrzeżenie polskiego przedsiębiorcy przy lokalną społeczność polską, w miasteczku zdominowanym przez handel i przedsiębiorczość żydowską.

Słynął z hojności i czynienia jałmużny w miasteczku, rozdając każdej soboty biednej ludności mąkę i pieniądze. Zostało to później wynagrodzone przez miejscowych, pozostawionej w niedostatku rodzinie.

W sierpniu został powołany do Wojska Polskiego i po odbytej kampanii wrześniowej, w początkach października 1939 r. szczęśliwie wrócił do domu. W dniu 28 października tego roku został aresztowany przez Niemców, być może na skutek donosu do Gestapo przez Niemca Otto Gietza, młynarza z sąsiedniej od Dobrzynia Zaręby. Wywieziony do Wąbrzeźna i osadzony w miejscowym więzieniu, zorganizowanym w przedwojennej fabryce Pepege (Polskiego Przemysłu Gumowego). Najpewniej został rozstrzelany w grupie więźniów w Łopatkach k. Wąbrzeźna.

Ożeniony w 1930 r. z Marianną Jachurską, pozostawił czworo dzieci: Aurelię, Michała, Marię i Krystynę. Po jego śmierci i skonfiskowaniu młyna, żona z małymi dziećmi została przygarnięta przez mieszkankę Dobrzynia, Lewandowską z d. Lipińską.

AIPN Bydgoszcz, OKBZpNP, sygn. Zg. 28/46; *Oni tu żyli*, s. 158-171; Piotrowski, *Słownik*, s. 217; Rel. T. Tybowskiego, [w:] *Oni tu żyli*, s. 163-165.

SPODENKIEWICZ z d. Jachurska MARIA (*18 I 1911 r. w Szczecinach k. Łodzi †22 XI 1980 r. w Golubiu-Dobrzyniu), ofiara prześladowań niemieckich i komunistycznych, współpracowniczka Armii Krajowej (S 69)

Była córką Franciszka i Marty. Od 1936 r. mieszkała w Dobrzyniu n. Drwęcą, gdzie razem mężem była właścicielką młyna, zakupionego na licytacji za sumę około 30 tys. zł. Pomagała mężowi w prowadzeniu młyna, wspierając ubogą ludność miasteczka.

Po aresztowaniu męża w dniu 28 października 1939 r. przez Niemców, a następnie jego rozstrzelaniu, pozabawiono ją własności i środków utrzymania. Przygarnięta została wraz z czwórką małych dzieci przez mieszkankę miasteczka, Lewandowską z domu Li-

pińską. W celu zaspokojenia podstawowych potrzeb rodziny, wysprzedawała zgromadzony przez wojną majątek. Mimo niedostatku, zajmowała się przygotowaniem paczek żywnościowych dla więźniów i jeńców niemieckich obozów koncentracyjnych i obozów jenieckich.

Po wojnie nie odzyskała młyna, utrzymywała się z uprawy tytoniu. Przeżywała wiele upokorzeń, związanych ze śmiercią męża, a także nowym związkiem małżeńskim. N niejednokrotnie musiała opuszczając miasteczko i ukrywać się m. in. w Rembiorze, Piątkowie, czy Działyniu. Korzystała z pomocy rodzin: Deców, Rojków i Kowalskich. Była kobietą wyjątkowo pracowitą, a przy tym bogatą duchowo, gorącą patriotką; grała na skrzypcach i pianinie.

W 1930 r. wyszła za Leopolda Spodenkiewicza, z którym miała czworo dzieci: Aurelię, z zawodu nauczycielką; Michała; Marię, zamężna Bartczak (od 1959 r. w USA) i Krystynę.

W 1945 r. wyszła za Zygmunta Tyborowskiego, przedwojennego wójta gminy Kroczewo, który ukrywał się w Warszawie przed komunistycznym służbami bezpieczeństwa. Osadzony w 1949 r. w stalinowskim więzieniu, spędził tam cztery lata. Potem pracował w PGR Sokolowo. Z tego związku miała dwoje dzieci: Tadeusza (ur. 1947) i Elżbietę (ur. 1950).

Młyn w Dobrzyniu rodzina odzyskała dopiero w 1990 r.

Oni tu żyli, s. 158-171; Rel. E. Król, M. Spodenkiewicza i M. Tyborowskiego, [w:] *Oni tu żyli*, s. 163-171; Zawadzka, *Brodniczanki*, s. 199.

SPODNIEWSKA z d. Daranowska MARIA JÓZEFA, ps. „Teresa”, „Bystra” (*26 V 1912 r. w Golubiu †23 XII 1962 r. we Wrocławiu), łączniczka, kurierka i kwaterniczka ZWZ/AK, ofiara prześladowań niemieckich i komunistycznych (S 70)

Urodziła się w rodzinie rzeźnika, Stanisława Daranowskiego i Janiny z d. Gończ. Tak zwaną „małą maturę” uzyskała w gimnazjum, w Brodnicy. Po wyjściu za mąż, mieszkała najpierw w Sokolowie, a potem w Dobrzyniu n. Drwęcą przy ul. Szkolnej, a potem – Kościelnej.

W czasie okupacji hitlerowskiej czynnie zaangażowana była w działalność konspiracyjnej. W 1940 r. wraz z mężem Tadeuszem została zaprzysiężona w Związku Walki Zbrojnej i współpracowała z kpt. Józefem Grussem, szefem wywiadu komendy Okręgu ZWZ „Pomorze”. Była kurierką dla szefa sztabu Okręgu i okresowo jego kwaterniczką. Razem z Ireną Jagielską, ps. „Ewa” z Torunia była zastrzeżoną kurierką do wykonywania tylko poleceń dla szefa sztabu Okręgu ZWZ-AK i rozporządzała zastrzeżonymi punktami kontaktowymi. W latach 1941-1944 prowadziła kwaterę zastrzeżoną dla Józefa Chylińskiego, „Wichra”. Zaopatrzona przez komórki legalizacji w fałszywe dokumenty, jako kurierka i łączniczka „Wichra”, docierała do Brodnicy, Grudziąda, Wąbrzeźna, Torunia i Bydgoszczy. W ramach wykonywania czynności i zadań konspiracyjnych jeździła po terenie całego Inspektoratu ZWZ-AK Brodnica (kryptonim „Browar”), podokręgu toruńskiego, a także do Bydgoszczy. W jej mieszkaniu często kwatrowali oficerowie komendy

Okręgu. Dwoje jej małych dzieci stanowiło skuteczną ochronę w pracy konspiracyjnej.

W lipcu 1944 r. została wraz z mężem aresztowana i skierowana do więzienia w Bydgoszczy. Po śmierci męża, 24 sierpnia 1944 r. umieszczono ją w obozie w Obozie Przesiedleńczym i Przymusowej Pracy w Potulicach k. Nakła, gdzie w listopadzie 1944 r. urodziła syna, Stanisława, który zmarł jednak w na przełomie stycznia i lutego 1945 r. Dwojgiem nieletnich synów, Zbigniewem i Adamem, w czasie jej uwięzienia, od lipca 1944 r. do stycznia 1945 r. zajmowała się Helena Żołobińska, ps. „Halszka” z Dobrzynia n. Drwęcą. W 1945 r. jeden z byłych działaczy AK, Zygmunt Langowski, który zaraz po ustąpieniu okupacji niemieckiej, zdradził kolegów i podjął współpracę z NKWD i UB. W tej sytuacji w pośpiechu opuściła Dobrzyń, poprzez chwilowy postój u swoich rodziców w Gortowie k. Brodnicy, potem u siostry w Ostrowie Wielkopolskim, po kilku miesiącach wyjechała z synami Wojciechem i Adamem do Bystrzycy Kłodzkiej, gdzie brat jej męża, Władysław Spodniewski był funkcjonariuszem MO. Wyjeżdżając, przyszła do domu rodziców Jana Jagodzińskiego na pożegnanie, bowiem jako sąsiedzi byli sobie bliscy. Przekazała wówczas kilkanaście książek z biblioteki jej męża. Były one pięknie oprawione, bowiem i introligatorstwo nie było mu obce.

W dniu 16 czerwca 1934 r. wyszła na mąż za nauczyciela szkoły w Sokolowie, Tadeusza Spodniewskiego, z którym miała trzech synów: Wojciecha (ur. 28 V 1936); Adama (ur. 26 X 1939) i Stanisława (ur. 13 XI 1944-I/II 1945).

W Bystrzycy Kłodzkiej w dniu 24 września 1946 r. wyszła ponownie za mąż za Jana Waśniewskiego (ur. 16 VIII 1903 r. w Starożrebach k. Płocka), syna Tadeusza i Marianny, więźnia niemieckiego oflagu w Murnau, nauczyciela, który był wicedyrektorem szkoły we Wrocławiu przy ul. Trzebnickiej. Tam prowadziła cukiernię. Od 16 grudnia 1948 r. mieszkała we Wrocławiu, gdzie mieszkała przy ul. Kniaziewiczza 15. Cały czas zmagala się z chorobą, która była skutkiem przeżyć obozowych. W 1955 r. straciła 19-letniego syna, Wojciecha, który zginął tragicznie w wypadku. W 1957 r. odwiedziła Dobrzyń n. Drwęcą, pragnęła bowiem odnaleźć dokumenty, które podczas okupacji zakopał w ogródku jej mąż. Wynajęła wówczas człowieka, który w kilku miejscach przekopał teren, ale nic nie znalazł. Zasmucona wróciła do Wrocławia. Znalezione je dopiero podczas prac kanalizacyjnych w 1989 r. i przekazano synowi.

Miała pięcioro rodzeństwa: siostry: Jadwigę: Michałinę, zamężna Podolska, żona przedwojennego kierownika Publicznej Szkoły Powszechnej w Dobrzyniu n. Drwęcą; Teodora, Antoniego i Henryka. Pochowana we Wrocławiu.

AFGEZ, t. osob. 332-332/Pom., Spodniewska Maria, ps. „Teresa”, „Bystra”, Spodniewski Tadeusz; Suszyński Stanisław; AUM Golub-Dobrzyń, Akta USC, Księga urodzeń 1935-1938, sygn. 2/13, akt nr 45; R. Goszczyński, *Żyje, zginął, czy został zamordowany? Tajemnica zalakowanej butelki*, Nowości 1983, nr 142, z 21 VII; J. Jagodziński, *Powołanie do służby nauczycielskiej i żołnierskiej. Tadeusz Spodniewski z Sokolowa*, Rocznik Dobrzyński, t. 5: 2012; 193-199; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 332; Krajewski-Suszyński, *POZ, ZWZ-AK, s. 777, 782, 789; Oni tu żyli*, s. 172-178, 217; A. Rojewska, *Spodniewska Maria*, SBKP, cz. 3, s. 43, 72, 87; cz. 4, s. 138-139; cz. 5, s. 41; SBKP, cz. 3,

s. 44-49; cz. 4, s. 38-139, cz. 5, s. 41; cz. 6, s. 156-157, gdzie mylnie, iż pracowała jako nauczycielka; *Wspomina Jan Jagodziński, emerytowany nauczyciel, sąsiad*, [w:] *Oni tu żyli*, s. 183-184; Zawacka, *Brodniczanki*, s. 174, 193, 195, 196, 208, 219, 221, 298; Zawacka, *Szkice WSK*, s. 297, 299, 310, 319, gdzie nazwisko jej drugiego męża jako Kwaśniewski oraz s. 322, 324, 326, 338, 340.

SPODNIEWSKI TADEUSZ LEOPOLD, ps. „Zbigniew” (*15 XI 1910 r. we wsi Różan w pow. Maków Mazowiecki †21 VII 1944 r. w Bydgoszczy), nauczyciel, kierownik szkoły w Sokołowie k. Dobrzynia n. Drwęcą, żołnierz Armii Krajowej, ofiara zbrodni niemieckich (S 71)

Był synem rolników, Bronisława i Antoniny z Litwoniów. Szkołę powszechną ukończył w Różanie, a następnie, w maju 1931 r., Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie. Przed wybuchem drugiej wojny światowej był nauczycielem i kierownikiem szkoły w Sokołowie k. Dobrzynia n. Drwęcą, na podstawie aktu mianowania na nauczyciela tej szkoły z 23 listopada 1931 r. Mieszkał najpierw w Sokołowie, a potem w Dobrzyniu nad Drwęcą, przy obecnej ul. Kościelnej nr 16, w domu ówczesnego burmistrza Stanisława Drabczyńskiego. Do szkoły w Sokołowie dojeżdżał rowerem. Pracując w Sokołowie, przeszedł kolejne stopnie awansu zawodowego. W dniu 23 listopada 1935 r. zdał egzamin praktyczny z dobrym wynikiem i został nauczycielem nominowanym. Na początku 1939 r. złożył w Kuratorium w Toruniu wniosek o przeniesienie do Publicznej Szkoły Powszechnej w Górznie. Wniosek został załatwiony pozytywnie, gdyż 30 sierpnia 1939 r. Spodniewski miał się stawić do pracy w tej szkole. Wiadomo, że do tego nie doszło, gdyż wybuchła wojna.

Podczas okupacji, zataił swój wyuczony i wykonywany zawód i uzyskał posiadanie „koncesję” na wykonywanie zawodu kominarskiego u L. Żołobińskiego. Za jego namową zatrudnił się u niego jako kominarz, ukrywając przed Niemcami swoją prawdziwą profesję. W ten sposób nie podzielił tragicznego losu swoich kolegów-nauczycieli w pow. rypińskim na przełomie października i listopada 1939 r. W kilka miesięcy potem w domu, przy ul. Kościuszki 16 w Dobrzyniu n. Drwęcą zawiązała się konspiracja przeciwko okupantowi. W 1940 r. również wraz żoną przystąpił do konspiracji w Związku Walki Zbrojnej. Oboje zostali zaprzysiężeni przez Lucjana Żołobińskiego, ps. „As” (v. „Sas”), „Czarny” i przyjęli pseudonimy: „Zbigniew” i „Teresa”. Pracując jako kominarz, działał też w strukturach AK i jednocześnie prowadził pracę chałupniczą. Był on bardzo zdolnym i pracowitym człowiekiem. Na dużą skalę „produkował” koperty do listów, które odbierała od niego hurtowo Niemka, Anna Fanslau, posiadająca w Golubiu przy Rynku księgarnię i sklep papierniczy. Spodniewski sprzedawał też paczki kopert i osobom prywatnym. Sprowadzał też z niemieckiej fabryki obuwia w Bydgoszczy drobne odpadki skór, z których wyrabiał torby domowe na zakupy. Od stycznia 1940 r. do maja 1942 r. zatrudniał Zygmunta Langowskiego, aktywnego żołnierza AK, który jednak w pierwszych dniach po zrzućeniu okupacji niemieckiej zapisał się wyjątkowo niechlubnie.

W latach 1940-1942 pełnił funkcję łącznika w Obwodzie ZWZ/AK Rypin, kryptonim „Borowiki”. Na terenie Obwodu organizował punkty kontaktowe i kwatery konspiracyjne. W tym celu wykorzystywał przedwojenne kontakty z nauczycielami: Stanisławem Balińskim, Wiktoria Borczyńską, Ireną Dołkowską, Henrykiem Kopczyńskim, którzy byli także zaangażowani w działalność konspiracyjnej.

Wiosną 1942 r. na polecenie szefa Sztabu Komendy Okręgu Armii Krajowej, Józefa Chylińskiego razem żoną przyjął narodowościową grupę niemiecką, aby bez podejrzeń, tym skuteczniej działać w konspiracji. Ten fakt oraz dobra znajomość języka niemieckiego przez Spodniewską, ułatwiały jej pracę w terenie, również jemu jako kominarzowi. Wchodził razem z Lucjanem Żołobińskim, „Asem”, z Janem Grajkowskim, „Tadeuszem”, z Kazimierzem Grajkowskim, „Kazikiem” i z Stanisławem Suszyńskim, „Witoldem”, w skład specjalnej komórki kwaterunkowej, związanej z Oddziałem Łączności Sztabu Generalnego AK „Pomorze”, której zorganizowanie w pow. rypińskim na początku 1941 r. zlecono Lucjanowi Żołobińskiemu. Wszyscy czterej byli wiejskimi kominarzami, co ułatwiało im dość swobodne poruszanie się w terenie. W latach 1942-1943 był kurierem szefa Sztabu Komendy Okręgu AK Józefa Chylińskiego ps. „Wicher”. W 1943 r. dowództwo Okręgu „Pomorze” skierowało go do fabryki chemicznej Brahnau k. Bydgoszczy (Łęgnowo).

W lipcu 1944 r. został aresztowany i osadzony w więzieniu śledczym w Bydgoszczy przy ul. Wały Jagiellońskie 4, przez kilka tygodni był tam okrutnie torturowany. Mimo to zachował się bohatersko i nikogo nie wydał. Poniósł tam jednak śmierć.

Dnia 16 czerwca 1934 r. zawarł związek małżeński z golubianką, Marią Józefą Daranowską, siostrą Michaliny Podolskiej, żoną ówczesnego kierownika Publicznej Szkoły Powszechnej II stopnia w Dobrzyniu n. Drwęcą. Z tego związku urodziło się trzech synów: Wojciecha (ur. 28 V 1936); Adama (ur. 26 X 1939) i Stanisława (ur. 13 XI 1944-III 1945).

Pochowany w bydgoskiej dzielnicy Jary.

W czerwcu 2004 r. z inicjatywy inż. Haliny Wróblewskiej-Basiewicz z Warszawy, ostatniej żyjącej członkini AK z konspiracji w domu przy ul. Kościuszki 16 w Golubiu-Dobrzyniu, na kaplicy cmentarnej w Dobrzyniu n. Drwęcą odsłonięta została tablica pamięci Armii Krajowej. Wśród utrwalonych na niej nazwisk żołnierzy AK widnieją też nazwiska: Tadeusz Spodniewski, ps. „Zbigniew” i Maria Spodniewska, ps. „Teresa”. Tablicę odsłaniał ich syn, Adam.

AFGEZ, t. osob. 371-984/ Pom., Spodniewski Tadeusz, ps. „Zbigniew” oraz F. Gendaszek, I. Jagielska-Nowak, M. Spodniewska, M. Wróblewska, H. Żołobińska; AP Bydgoszcz, zespół ZW PCK, t. 323; *Armia Krajowa na Pomorzu*, s. 150; Cieschanowski, *Ruch oporu*, s. 354, 363, 376, tu mylnie podał, że został aresztowany w maju 1944 r. i zamordowany w więzieniu w Grudziądzu; J. Jagodziński, *Materiały do dziejów miejsc pamięci narodowej w Golubiu-Dobrzyniu*, *Rocznik Dobrzyński*, t. 55: 2012, s. 193-199; J. J. Jagodziński, *Powołanie do służby nauczycielskiej i żołnierskiej. Tadeusz Spodniewski z Sokołowa*, *Rocznik Dobrzyński*, t. 5: 2012; s. 191-199; Jagodziński, *Tablica pamięci poświęcona działaczom A. K. w Dobrzyniu n. Drwęcą*, Golub-Dobrzyń 2007, mps; *Dziennik KOSP 1945*, nr 9, s. 224; Krajewski, *Dama*, s. 65; M. Krajewski, *Eksterminacja nauczycieli ziemi dobrzyńskiej (b. powiaty Rypin i Lipno) w la-*

tach drugiej wojny światowej 1939-1945, Ostrowite 1977, s. 10, 13, 16; Krajewski, *Przerwana lekcja*, s. 180-181; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 332; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 92; Krajewski-Suszyński, *POZ, ZWZ-AK*, s. 789; H. Maciejewska-Marcinkowska, *Spodniewski Tadeusz Leopold, ps. „Zbigniew”*, [w:] SBKP, cz. 4, s. 138-139, cz. 6, s. 156-157; Nowości 1983, nr 142, 152, 157; *Oni kiedyś tu żyli*, s. 179-183; R. Piotrowski, *Oni byli w pierwszym szeregu*, WTK 1976, nr 47, s. 8; Piotrowski, *Słownik*, s. 217; Rel. S. Suszyński z Rypina z 1984 r.; H. Wróblewska-Basiewicz, *Wspomnienia wojenne 1939-1945*, Warszawa 2005, mps; *Wspomnienia o Marii i Tadeuszu Spodniewskich. Halina Wróblewska Basiewicz, także członek Placówki AK w Dobrzyńniu*, [w:] *Oni tu żyli*, s. 184-185; *Wspomnienia o Marii i Tadeuszu Spodniewskich. Wspomina Jan Jagodziński, emerytowany nauczyciel, sąsiad*, [w:] *Oni tu żyli*, s. 183-184; *Z dziejów Szkoły Podstawowej nr 2 im. Orła Białego w Golubiu-Dobrzyńniu*, Golub-Dobrzyń 2006; Zawacka, *Brodniczanki*, pass.

SROCYŃSKA ZOFIA (*1905 r. †1944 r. w Bydgoszczy), nauczycielka, ofiara zbrodni niemieckich

Od 1 września 1937 r. była nauczycielką Publicznej Szkoły Powszechnej nr 2 w Rypinie. Od początku pracy zawodowej wyznaczono ją na opiekunkę Żeńskiej Drużyny Harcerskiej im. Zofii Chrzanowskiej. W maju 1938 r. drużyna została włączona, na skutek zmian administracyjnych kraju, do Chorągwi Pomorskiej z siedzibą w Toruniu.

Zamordowana przez hitlerowców w więzieniu w Bydgoszczy, być może w związku z jej udziałem w ruchu oporu przeciwko Niemcom.

AP Bydgoszcz, KOSP, sygn. 1203, Wykaz nauczycieli Publicznej Szkoły Powszechnej stopnia III nr w Rypinie; AP Włocławek, Inspektorat Szkolny w Rypinie, sygn. 29, Rozkaz L. 3/38 Komendy Pomorskiej Chorągwi Harcerki w Toruniu; Dziennik KOSP 1945, nr 9, s. 224; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 323; Piotrowski, *Słownik*, s. 217; Wardzyńska, *Rok 1939*, s. 174; Zielińska, *Historia*, s. 18.

STACHOWICZ EUGENIUSZ (*ok. 1925 r. †X 1939 r.), uczeń gimnazjalny, ofiara zbrodni niemieckich (S 72)

Był synem Gustawa, uczestnika wojny polsko-bolszewickiej 1920 r. Przed wybuchem wojny mieszkał z rodzicami w Półwiesku w pow. rypińskim i uczęszczał do Gimnazjum Miejskiego w Brodnicy.

W pierwszej połowie października 1939 r. jechał przez swoją wioskę furmanką, machając biało-czerwonym proporczykiem i wołając „*Niech żyje Polska!*”. Zadenuncjowany przez miejscowego Niemca, Klamera, najpewniej członka Selbstschutzu, został aresztowany i wywieziony do więzienia w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20, gdzie po kilku dniach został zamordowany.

Zwłoki Niemcy wywieźli do lasów skrwileńskich i tam pogrzebali we wspólnej mogile.

Jego nazwisko znajduje się na tablicy w szkole w Półwiesku Małym: „*Nauczyciele tej szkoły zamordowani w r. 1939 przez Niemców, Domaradzki Andrzej, Domaradzka Zofia, Malinowski Mieczysław oraz ich uczeń Stachewicz Eugeniusz, cześć ich pamięci!*”.

A. Graczkowski, *Historia Szkoły podstawowej w Półwiesku Małym (1923-2013). W 90-lecie powstania obiektu*, Rocznik Dobrzyński, t. 6: 2013, s. 230; Krajewski, *Rypinie*, s. 1541; Piotrowski, *Biogramy*, s. 183; Piotrowski, *Słownik*, s. 217, gdzie mylnie podano – „Stachewicz”; Tablica w Szkole Podstawowej

w Półwiesku Małym, jednak tam również z pomyłką pisownią nazwiska.

STACHOWICZ GUSTAW (*ok. 1899 r. †1992 r.), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1920 r., kapral rezerwy, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych i obozów pracy, społecznik

Pochodził z Półwieska Małego w pow. rypińskim. Brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej 1920 r. w stopniu kaprała. W okresie międzywojennym współpracował z Janem Rudowskim, właścicielem Półwieska, m. in. przy budowie miejscowej szkoły. Łączyło ich również sąsiedztwo, zamiłowanie do ziemi, problematyki rolniczej oraz tradycji wojskowych i niepodległościowych. W roku szkolnym 1937/38 aktywnie, razem z właścicielem miejscowego majątku, J. Rudowskim, pracował w Komitecie budowy miejscowej szkoły.

W czasie drugiej wojny światowej zaangażował się w ruch oporu, związany ZWZ/AK. Współpracował z Rudowskim, w czasie wojny rządca sąsiedniego majątku Łubki. W maju 1943 r. został aresztowany razem z Rudowskim. Początkowo był przesłuchiwany w Rypinie, następnie przewieziono ich do więzienia śledczego w Grudziądzu, a potem do hitlerowskiego obozu koncentracyjnego Stutthof. Stamtąd został przewieziony do obozu koncentracyjnego w miejscowości Dora-Mittelbau, w głębi Niemiec (Turyngia). Również w warunkach obozowych prowadził działalność konspiracyjną.

Wyzwolony przez Amerykanów w kwietniu 1945 r., powrócił do Półwieska. Po wojnie długo zajmował się gospodarstwem w rodzinnej miejscowości. Przez szereg lat często gościł w półwieskiej szkole, prezentując odczyty i wykłady na temat najnowszej historii Polski i czasów okupacji. Powszechnie znany był z szerokiej erudycji i daru wymowy. Mimo ciężkich doświadczeń oasobistych, dożył sędziwego wieku.

Na początku wojny stracił nieletniego jeszcze syna, Eugeniusza, zakałowanego przez Niemców w Rypinie.

Pochowany na cmentarzu w Radzikach Dużych, obok symbolicznego grobu syna, Eugeniusza.

AP Włocławek, Akta Inspektoratu Szkolnego w Rypinie z lat 1917-1939, Wychowanie fizyczne 1931-1939, sygn. 4; A. Graczkowski, *Historia Szkoły podstawowej w Półwiesku Małym (1923-2013). W 90-lecie powstania obiektu*, Rocznik Dobrzyński, t. 6: 2013, s. 230; A. Graczkowski, *Senator Jan Rudowski (1891-1945). Między tradycją a nowoczesnością*, Rocznik Dobrzyński, t. 4: 2011, s. 63-64; Tablica nagrobna na cmentarzu w Radzikach Dużych; Żuchowski, *Szkoły*, s. 84, gdzie jednak mylna pisownia nazwiska – Stachewicz.

STALIŃSKI TADEUSZ JAN (†I. II wojny światowej), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich (S 73)

W 1933 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie. Był nauczycielem. Był uzdolniony muzycznie, pięknie grał na skrzypcach. Aresztowany w czasie drugiej wojny światowej, został zamordowany przez Niemców.

IPiT Skepe, Biogram ze zdjęciem; Krajewski, *Dama*, s. 65; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 92.

STALKOWSKI BRONISŁAW (*4 IX 1909 r. w Szamowie k. Łęczycy †1 XI 1987 r. w Bydgoszczy), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Lipnie, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych (S 74)

Był synem Jana i Stanisławy z Tarczyńskich. Z rodziną mieszkał najpierw w Kutnie, potem w Gostyninie. Po ukończeniu Seminarium Duchownego we Włocławku, święcenia kapłańskie przyjął w dniu 20 czerwca 1937 r. z rąk bpa Kazimierza M. Radońskiego. Od 22 sierpnia 1938 r. był wikariuszem i kapelanem szpitala w Lipnie.

W dniu 3 listopada 1939 r. został aresztowany i przewieziony do toruńskiego Fortu VII. Następnie od 10 stycznia 1940 r. był więziony w obozie Stutthof, a od 10 kwietnia tego roku w Sachsenhausen. W dniu 14 grudnia 1940 r. został wraz z grupą księży przeniesiony do obozu w Dachau, gdzie nadano mu numer 22348. Mimo tragicznych warunków pobytu w tym ostatnim obozie, zdołał przeżyć i w kwietniu 1945 r. został wyzwolony przez wojska amerykańskie.

Do kraju powrócił 2 października 1946 r. W latach 1946-1950 był proboszczem w Złotkowie, a w latach 1950-19546 – proboszczem w parafii Kazimierz Biskupi. Potem od 1956 r. był administratorem parafii Stare Miasto także w rejonie konińskim. Od 1965 r. został mianowany administratorem parafii św. Jana Chrzyciela we Włocławku, gdzie był dziewięć lat. W 1967 r. został dodatkowo referentem Wydziału Duszpasterskiego Kurii Diecezjalnej we Włocławku. Po doznany wypadku samochodowym, w 1973 r. zrezygnował z kierowania parafią farną we Włocławku. Następnie przeszedł do mniejszej parafii w Kościelcu Kaliskim.

Pochowany na cmentarzu przy ul. Artyleryjskiej w Bydgoszczy.

Domagała, *Dachau*, s. 218; Jezierska, *Transporty*, s. 170, tu mylnie podaje, że został aresztowany w dniu 23 października 1939 r.; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 138, 152; Krajewski, *Eksterminacja inteligencji*, s. 200; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 324; A. Poniński, *Stalkowski Bronisław*, WUB, t. 3: 2005, s. 166-168, tu także data resztowania – 23 października.

STANIASZKO IGNACY HENRYK (*1 II 1870 r. w Pułtuskach †2 XII 1958 r. w Żurominie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Rypinie

Był synem Jana i Józefy z Gawrońskich. Po ukończeniu Seminarium Duchownego w Płocku, 29 czerwca 1895 r. przyjął święcenia kapłańskie z rąk bpa M. Nowodworskiego. Na pierwszy wikariat trafił do parafii pw. Św. Trójcy w Rypinie, gdzie jednak był tylko dwa miesiące. Potem był wikariuszem w Goworowie. W 1905 r. otrzymał zarząd na kościele filialnym w Żurominie, gdzie od 1908 r. był proboszczem samodzielnej parafii. W następnych latach pełnił także urząd dziekana żuromińskiego.

Grzybowski, *Duchowieństwo XX/1*, s. 365-367; W. Jezusek, *Śp. ks. kan. Ignacy Henryk Staniaszko, dziekan i proboszcz w Żurominie*, MPP 1959, nr 1-2, s. 28-36; *Parafia*, s. 488; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 149-150.

STANISŁAW (†po 1304 r.), podsędek dobrzyński, chorąży dobrzyński

Do 1297 r. był właścicielem działu w Chojnie w ziemi dobrzyńskiej, który wymienił wówczas z księciem Siemowitem na Rudusk, także w ziemi dobrzyńskiej. W latach 1297-1302 występował jako podsędek dobrzyński, natomiast w 1304 r. jako chorąży.

J. Bieniak, *Wielkopolska, Kujawy, ziemia łęczycka i sieradzka wobec problemu zjednoczenia państwowego w latach 1300-1306*, Toruń 1969, s. 228; KDM, nr 15, s. 299-300; KDP, t. 2/2, nr 471; S. M. Szacherska, *Z dziejów kancelarii ksiąg kujawskich w XIII wieku*, *Studia Źródłoznawcze*, t. 5: 1960, nr 2; Śliwiński, *Własność*, s. 9.

STANISŁAW (†po 15 VII 1382 r.), proboszcz rypiński

Jego imię pojawia się na dokumentach Waśka z Rusinowa, wystawionego dla szpitala bożogrobców w Rypinie: z 15 lipca 1382 r. jako *Stanislao fratre nostro, plebano de Ripin* oraz z 24 czerwca 1385 r. (współcześnie zaginionym, który w poł. XIX stulecia widział A. Sławenko-Sławiński). Jego imię występuje także na dokumencie-falsyfikacie, uposażeniowym dla kościoła św. Trójcy w Rypinie z 1355 r. jako *domino Stanislao recto re nostre ecclesie nove Ripin*.

DKM, nr 36, s. 327; DKM, nr 44, s. 334-335; *Parafia*, s. 463.

STANISŁAW SŁOŃSKI z Sadłowa i Białej h. Doliwa (†1 II 1485), kasztelan słoński i zapewne dobrzyński

Był synem Tomasza z Sadłowa, kasztelana słońskiego i nieznaną nam bliżej Elżki. W 1466 r. zapisał się na Uniwersytet Jagielloński. W 1476 r., w czasie działów rodzinnych z ojcem i braćmi, otrzymał wspólnie z bratem Janem Sadłowo, Stępowo i Linne pod Rypinem. Ojciec jego wyłączył wówczas dla siebie prawo patronatu kościoła w Sadłowie wraz z włóką ziemi i karczmą w tej wsi oraz prawo swobodnego rybołówstwa i stawiania pasiek. Pod datą 14 września 1480 r. widzimy go jako kasztelana słońskiego po ojcu, co oznacza, że jego ojciec zmarł wcześniej.

W małżeństwie z nieznaną nam osobą, pochodzącą zapewne z ziemi dobrzyńskiej, pozostawił córkę Jądwigę, za Janem Swarockim h. Rogala, przenosząc dobra sadłowskie do domu męża.

J. Bieniak, *Stanisław Słoński z Sadłowa i Białej, kasztelan słoński i zapewne dobrzyński*, PSB, t. 42/1: 2003, s. 75-76; Bieniak, *Sadłowo, pass.*; *Okolice Rypina*, s. 698; PRS, s. 56.

STANKIEWICZ WIĘCZYŚLAW ALEKSANDER h. Mogiła (*1798 r. w par. Trąbin †26 IV 1848 r. w Miłliszewach), zarządca ekonomii Ciechocin, właściciel ziemski

Był synem Antoniego (ur. 1769 v. 1771-zm. 30 I 1811 w Ciechocinie) i Anny z Lerchenfeld (ur. 177-zm. 3 X 1828 w Łążyńku, parafia Ciechocin) II v. – Janiszewska, który w dniu śmierci w 1811 r. wymieniony został jako „dzierżawca Woytostwa w Małszycach” w ekonomii ciechocińskiej. Natomiast wcześniej, bo w 1809

r. - jako „ekonom z amtu ciechocińskiego”. Pod datą 1830 r. jest wzmianka, że pracował na „Komissaryi Dochodów Dóbr Ciechocińskich”.

Wieńczysław Aleksander pod datą 3 lipca 1811 r. pracował jako „pisarz prowentów” i mieszkał w Ciechocinie. W 1821 r. i w czasie, gdy brał ślub w 1825 r. został określony jako „aktuariusz ekonomii Ciechocin”, czyli prowadzący rachunki, albo księgowy ekonomii ciechocińskiej. Natomiast pod datą 31 stycznia 1829 r. akta metrykalne parafii Ciechocin określają go jako „administrator dóbr ciechocińskich w Łążyńku mieszkający”, natomiast 19 października 1830 r. - „administrator Dóbr Rządowych Ciechocińskich i Woyta tychże Dóbr w Łążyńku zamieszkałego”. Ekonomia ta powstała po drugim rozbiore na bazie dawnych dóbr ciechocińskich biskupstwa kujawskiego we Włocławku, które były własnością biskupów od XII w. aż do drugiego rozbioru w 1793 r. W dniu 19 kwietnia 1836 r. został określony jako „posesor wsi Łążynek tamże zamieszkały”, natomiast już 3 grudnia 1837 r. akta metrykalne parafii Ciechocin określają go jako „posesor Woytostwa Mileszewy” w ekonomii ciechocińskiej, którego właścicielem był do swojej śmierci w 1848 r. Jest wspomniany także, jednak bez podania miejscowości przebywania, w *Spisie szlachty Królestwa Polskiego z dodaniem krótkiej informacji o dowodach szlachectwa*, (Warszawa 1851).

Miał jedną siostrę, Ludwikę (ur. 1804 r.), która w dniu 19 października 1830 r. zawarła małżeństwo z Janem Kościeńskim, asystentem w Sądzie w Toruniu, urodzonym we wsi Wieżdżiny w Prusach, synem Józefa i Doroty Kościeńskich, lat 32.

W dniu 26 listopada 1825 r. w kościele parafialnym w Ciechocinie zawarł ślub z Karoliną Matyldą Elżbietą Wohlfahrt (ur. 1804 r. w Berlinie), córką Jana Fryderyka Wohlfahrt i Doroty Karoliny z Schustrów już nieżyjących, kiedy brała ślub. Pozostawił dzieci: Mariana Mikołaja, (ur. 11 IX 1826), który dnia 5 kwietnia 1858 r. został on określony jako „dzierżawca wieczysty Woytostwa Miliszewy”, natomiast w dniu 24 kwietnia 1859 r. jako „posiadacz wieczysty Woytostwa Mileszewy”. W 1860 r. posiadaczem tego folwarku został Antoni Stankiewicz. Jego żoną była Helena z Wolskich i z nią miał dzieci: Jan Aleksander (ur. II 1854 w Miliszewach); Stanisława Helena (ur. 9 I 1858) i Edmund Xawery (ur. 24 IV w Miliszewach-zm. 12 VIII 1859 r.); Feliksa Gabriela (ur. 18 III 1832 r. w Łążyńku); Nikodema Aleksandra (ur. 29 VI 1834 w Łążyńku); Teodora Wawrzyńca (ur. 11 II 1828 w Łążyńku 11-zm. 3 I 1839 w Lipnie); Jana Chryzostoma (ur. 26 I 1829 r. w Łążyńku), w dniu 22 lipca 1856 r. „posiadacza Woytostwa Małszyce”, który w tym dniu wziął ślub z Franciszką Kościerską, córką Jana i Ludwiki małżonków Kościerskich „possesorów Woytostwa Łążynek” (ur. w Jordankach, lat 24 mająca, gdy brała ślub ze Stankiewiczem); Alojzego (ur. 3 VI 1839 r. w Miliszewach-zm. 1 X 1840).

Pochowany na cmentarzu przykościelnym w Ciechocinie.

Tablica, wykonana z czarnego marmuru, obwiedziona bogato rzeźbionym motywem roślinnym w kamieniu, odnowiona w 2009 r. wraz z całym kościołem, znajduje się na wschodniej ścianie osiemnastowiecznej zakrystii kościoła parafialnego pw. św. Małgorzaty w

Ciechocinie z następującą inskrypcją: „DOM/ Wieńczysław Alexander/ Stankiewicz/ urodzony: 5 marca 1789 R./ zmarły/ w dniu 26 kwietnia 1848 r./ z żalem rodziny/ Przyjaciół i sąsiadów/ Prosi o pobożne westchnienie”.

W. Buller, *Rodzina Bullerów z Osieka nad Wisłą w XIX w.*, http://www.bobrowniknadwisla.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=159&Itemid=92/21 IX 21013; R. Kowalski, *Ciechocin*, <http://www.stankiewiczze.com/?kat=2&sub=844/20 IX 2013>, gdzie kompetentny biogram).

STANKIEWICZ JÓZEF (†8 VII 1863 r. k. Szczutowa), powstaniec 1863 r.

Pochodził z Brodnicy, gdzie był oficjalistą. W 1863 r. jako ochotnik przeszedł do zaboru rosyjskiego na teren ziemi dobrzyńskiej i przyłączył się do oddziału powstańczego Piotra Czarlińskiego. Poległ w bitwie pod Szczutowem-Bliznem niedaleko Sierpca.

Pochowany w jednej z dwóch mogił powstańczych na cmentarzu w Szczutowie.

Bukowski, *Pomorze*, s. 158; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 310; Krajewski, *Powstanie*, s. 115, 150; Lissowski, *Powstanie*, s. 112; Myśluborski-Wołoski, *Udział Prus*, s. 158; Zieliński, *Bitwy*, s. 239.

STANKIEWICZ JÓZEF (*1889 r. w Rypinie †1933 r.), felczer medyczny w Rypinie (S 74a)

W 1910 r. powołany został do wojska rosyjskiego i służył tam przez osiem lat, gdzie przyuczono do zawodu felczera medycznego. W 1918 r. powrócił Rypina i prowadził szkolenia sanitarne w ramach działalności PCK. W 1925 r., po uruchomieniu w Rypinie Powiatowej Kasy Chorych, został trudniony w charakterze felczera medycznego.

Dzieje służby zdrowia, s. 330.

STANKOWSKI ALEKSANDER (*1899 r. w Żurminie †1986 r. w Rypinie), spółdzielca, żołnierz Związku Walki Zbrojnej i Armii Krajowej, urzędnik

Już w czasie I wojny światowej działał jako osoba nieletnia w Polskiej Organizacji Wojskowej, za co w 1919 r. otrzymał Krzyż POW. Przed drugą wojną w Rypinie związany był w dalszym ciągu z Polską Organizacją Wojskową i ruchem spółdzielczym.

W dniu 30 sierpnia 1939 r. został zmobilizowany do Wojska Polskiego i potem brał udział w walkach Samodzielnej Grupy Operacyjnej „Polesie” pod dowództwem gen. Franciszka Kleberga W dniu 6 października 1939 r. trafił do niewoli niemieckiej pod Kockiem, jako inwalida zwolniony w maju 1940 r. Wrócił wówczas do Skrwilna, gdzie, pracując jako gajowy, zorganizował placówkę Związku Walki Zbrojnej, a następnie – Armii Krajowej. Od września 1942 r. zamieszkał w Rypinie, pracując w niemieckiej Kasie Chorych. Tu również związał się z rypińskim podziemiem AK-owskim. W maju 1943 r., ostrzeżony przed aresztowaniem, wyjechał z Rypina i ukrywał się w okolicach Gdańska, a następnie pracował w Rumi k. Gdyni.

Po wyzwoleniu spod okupacji hitlerowskiej wrócił do Rypina. Początkowo zatrudniony został w Urzędzie

Miasta, a następnie w Powszechnej Spółdzielni Spółczyków, zaś od 1949 r. – w Banku Rolnym. W 1965 r. przeszedł na emeryturę.

Za udział w wojnie obronnej Polski, działalność konspiracyjną w AK oraz pracę zawodową i społeczną został odznaczony Medalem Niepodległości (1933), Odznaką Grunwaldzką, Medalem Zwycięstwa i Wolności oraz Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Pochowany na cmentarzu parafialnym w Rypinie.

AFGEZ, Wykaz żołnierzy AK; Gałkowski-Piotrowski, *Rypin w latach wojny*, s. 350; Krajewski, *Rypinie*, s. 148; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 271; Wesolowski, *Przeżycia*, s. 73-74.

STAŃCZAK ZDZISŁAW (*1935 r. †24 IV 1993 r.), organista

Z wykształcenia był organistą. Zawód ten wypełniał z pasją kolejno w parafiach: Radziki, Orszymowo, Rypin i Skrwilno.

Pochowany na cmentarzu katolickim w Rypinie razem z żoną, Zofią z domu Drozdowska (1940-16 II 1989), siostrą Jerzego (ur. 1935), kapłana, kanonika.

Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 82; Tablica nagrobna na cmentarzu w Rypinie.

STARORYPIŃSKI ANDRZEJ h. Nałęcz (*1704 r. †po 1757 r.), pisarz ziemi dobrzyńskiej

Był synem Walentego i drugiej jego żony, Marianny z Suchorzewskich. Po ojcu odziedziczył część Godziszew. W 1765 r. występował jako był pisarz ziemi dobrzyńskiej, bowiem w tym roku urząd ten sprawował jego syn.

Ożeniony z Jadwigą Wolską, miał synów: Antoniego (1727-1789) i Jana, którzy odziedziczyli po nim Godziszewy.

Mysłakowski, *Materiały*, nr 2494; PRS, s. 191; RZD, t. 2, cz. 3: 2006, s. 64-65.

STARORYPIŃSKI ANTONI h. Nałęcz (*1727 r. †29 VIII 1789 r.) pisarz ziemi dobrzyńskiej, marszałek sejmiku ziemi dobrzyńskiej

Był synem Andrzeja i Jadwigi z Wolskich. W dniu 14 stycznia 1757 r. otrzymał tytuł komornika ziemskiego dobrzyńskiego. W okresie 14 stycznia 1757 r. do 15 listopada 1784 r., po ojcu, był pisarzem ziemskim dobrzyńskim. Sejmik ziemi dobrzyńskiej, obradujący 15 września 1761 r. w Lipnie, wybrał go swoim marszałkiem. W 1775 r. „miał poruczone” przeniesienie ksiąg ziemskich z Lipna do Bobrownik. W posagu za drugą żoną wziął Zasady k. Świedziebni, gdzie mieszkał. Należąca do niego część Godziszew przeszła w ręce Felicjana Łempickiego.

Ożeniony był z bliżej nieznaną nam Teresą, a potem po raz drugi z Franciszką (1731-1811), córką Wawrzyńca Starorypińskiego, z którą miał córkę Katarzynę, za Kajetana Romockiego z Sadłowa.

AGAD, Akta grodzkie bobrownickie 38, k. 441, Idem, Sig. 27, k. 373, 38, k. 87; *Inwentarze królewsczyzn*, s. 38; *Inskrypcje*, s. 199; *Katalog*, z. 12, s. 18; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, 150-151;

Lauda, s. 317, 318, 379; Mysłakowski, *Materiały*, nr 2497; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 499; *Okolice Rypina*, s. 698-699; PRS, s. 191; RZD, t. 2, cz. 3: 2006, s. 65, gdzie inf., że nie pozostawił potomstwa; *Urzędnicy*, nr 1526.

STARORYPIŃSKI FRANCISZEK h. Nałęcz (XVIII w.), właściciel ziemski

Był synem Szymona i Bogumili (Teofili?) z Murzynowskich. Z części Godziszew przeniósł się do Podola k. Rypina, gdzie zapoczątkował linię Starorypińskich.

Ożeniony z Salomeą Gorzewską, pozostawił córkę Teklę i syna Józefa.

<http://genealogia.grocholski.pl/gd/osoba.php?id=015466/5> X 2013; Mysłakowski, *Materiały*, nr 2537; PRS, s. 191; RZD, t. 2, cz. 3: 2006, s. 64.

STARORYPIŃSKI JAN h. Nałęcz (XVI w.), wójt Rypina

Był wójtem Rypina w XVI stuleciu. Swoją pieczęć przyłożył na dokumencie przechowywanym do dziś w Muzeum Narodowym w Krakowie, Oddział Czapskich.

Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 10; PRS, s. 191.

STARORYPIŃSKI JAN h. Nałęcz (*1676 r. w Dylewie k. Rypina †po 1720 r.), właściciel ziemski, poseł na sejm elekcyjny

Był synem Wojciecha i Elżbiety ze Świeżawskich. Po ojcu odziedziczył część Dylewa k. Rypina, a później przejął całą posiadłość po braciach Józefie i Stanisławie. Dylewo dziedziczył po nim jego syn, Jan (ur. 1699), podsędek bobrownicki (1751). W źródłach występuje jako rycerz, najpierw kasztelana bełskiego, potem kasztelana sieradzkiego. W latach 1710 i 1713 r. był poborcą podatkowym pow. rypińskiego. W 1733 r. został wybrany posem na sejm elekcyjny.

W 1694 r. ożenił się z Katarzyną Serkowską (ur. przez 1681-zm. ok. 1701/1707), z którą miał dwóch synów: Jan (ur. 1699) i Pawła (ur. 1701). W 1707 r. ożenił się ponownie z Marianną Gajewską, z którą miał syna Franciszka (ur. 1708) i córki: Teresę (ur. 1707) i Zofię Barbarę (ur. 1713). Miał ponadto nieslubne dzieci: Mariannę (ur. 1693) i Kazimierza (ur. 1694).

<http://www.sejm-wielki.pl/b/ryp.2505/5> X 2013; *Lauda*, s. 233, 242, 285; Mysłakowski, *Materiały*, n-ry 1333, 2481, 2500, 2504-2509, 2513, 2527; *Okolice Rypina*, s. 699; PRS, s. 191.

STARORYPIŃSKI JAN h. Nałęcz (*1745 r.), komornik ziemi dobrzyńskiej, pisarz grodzki rypiński

Był synem Andrzeja i Marianny z Suchorzewskich. W 1767 r. występuje w źródłach jako komornik ziemi dobrzyńskiej, zaś w 1772 r. – pisarz grodzki rypiński. Ożeniony był z Anną z Rościszewskich, z którą pozostawił córkę Juliannę, za Felicjanem Łempickim, która przez to małżeństwo przeniosła część Godziszew w ręce Łempickich.

AWKW Rypin, KHip. Godziszewy; PRS, s. 191 RZD, t. 2, cz. 3: 2006, s. 65.

STARORYPIŃSKI JÓZEF h. Nałęcz (*przed 1675 r. †po 1733 r.), podwojewodzi dobrzyński, konsyliarz konfederacji wielkopolskiej

Był synem Wojciecha i Elżbiety ze Świeżawskich. Jako żołnierz pełnił urząd podwojewodzkiego rypińskiego. W 1703 r. na sejmiku ziemi dobrzyńskiej w Lipnie mianowany został konsyliarzem konfederacji wielkopolskiej. W 1710 r., w czasie wojny północnej, został wysłany przez szlachtę ziemi dobrzyńskiej do dowódcy wojsk królewskich, które grabiły tę ziemię. Prawdopodobnie dzierżawił wójtostwo rypińskie. Przed 1718 r. odbudował zniszczony młyn Gniazdek k. Pręczek.

Przed 1702 r. ożenił się z Katarzyną Ogórkowską (ur. przed 1685), a następnie, w 1706 r. z Marianną Dąbską (Dąbską, ur. przed 1689), z którą miał syna Marcina (ur. 1707 w Dylewie).

Z. Górski, *Z dziejów starostwa rypińskiego w XVI-XVIII wieku*, [w:] *Rypin. Szkice z dziejów miasta*, pod red. M. Krajewskiego, Rypin 1994, s. 108; *Lauda*, s. 209, 228, 231, 234, 254, 260; Mysłakowski, *Materiały*, nr 2511, 2512, 2523; *Okolice Rypina*, s. 699; PRS, s. 191.

STARORYPIŃSKI KAZIMIERZ h. Nałęcz (*1716 r. †1788 r. w Godziszewach), właściciel ziemski, cześnik i stolnik bielski

Był synem Walentego i Katarzyny z Suchorzewskich. Posiadał część Godziszew k. Rypina. W źródłach występuje jako cześnik i stolnik brzeski.

Był trzykrotnie żonaty. Pierwszy raz z Marianną Rościszewską, z którą pozostawił 10 synów, z który większość zmarła w niemowlęctwie. Godziszewy przejął syn Szymon, który w 1792 r. sprzedał te dobra, szacowane na 125 tys. złp, Felicjanowi Łempickiemu.

Pochowany w grobowcu Starorypińskich w kościele pw. św. Trójcy w Rypinie.

AWKW Rypin, KHip. Godziszewy; Mysłakowski, *Materiały*, nr 86, 1946, 2514-2516, 2543-2544; PRS, s. 191; RZD, t. 2, cz. 1, s. 64.

STARORYPIŃSKI NIEMIERZA, zw. Tryczem h. Nałęcz (†po 1459 r.), właściciel Starego Rypina (Szlacheckiego), zaciężny królewski, protoplasta rodu Starorypińskich,

Był synem Sędziwoja Trycza z Kamionny w Wielkopolsce. W 1437-1448, obok Pawła h. Rola, był jednym z wójtów Brześcia Kujawskiego. Na Kujawy przybył w służbie Sędziwoja Ostroroga, przeniesionego między rokiem 1426 a 1428 ze starostwa wielkopolskiego na brzeskie.

Około 1430 r. pojawił się pod Rypinem w związku z zawartym małżeństwem. Starorypin Szlachecki (druga część, czyli Starorypin Królewski należała do króla) mógł przejść między grudniem 1448 r., kiedy jako właściciel występuje jeszcze jego teść, Janusz Rasz ze Starego Rypina, a 5 sierpnia 1456 r., kiedy pisał się już jako „Starorypiński”.

Razem z Mikołajem z Osieka i innymi zaciężnymi pojawił się w Grudziądzu w dniach 10-12 kwietnia 1454 r., już jako Starorypiński, a nie Niemierza (*Nyemirsza Stary Rypinzsky vel von Alde Ryppen*), zawierając

z władzami Związku Pruskiego umowę na zaciąg 40 koni. W rozliczeniach Związku Pruskiego z rotami Mikołaja z Osieka występował wielokrotnie w okresie całej wojny 13-letniej. Zimą w roku 1460/1461, już jako zaciężny król Kazimierza Jagiellończyka, w rocie Adama z Kuczborka, strzegł północnych granic ziemi dobrzyńskiej, m. in. Rypina.

Żonaty z Katarzyną, córką Janusza Rasza ze Starego Rypina (Starorypina Szlacheckiego), z którą miał dwóch synów: Jana, w 1469 r., zapisał się na Uniwersytet Jagielloński oraz młodszego Niemierzę, także zaciężnego Związku Pruskiego, który przed 31 października 1463 r. był mężem Jadwigi z Lubina h. Ogon.

Bieniak, *Od wójtów Rypina*, s. 39-44, 62-70, 77-78; Bieniak, *Starorypińscy*, s. 39 i n.; J. Bieniak, *Starorypiński Niemierza h. Nałęcz*, PSB, t. 42/3: 2004, s. 337-338; *Księga żołdu Związku Pruskiego w okresie wojny trzynastoletniej 1454-1466*, wyd. A. Czachorowski, Toruń 1969, s. 68-71; *Okolice Rypina*, s. 678, gdzie jako „Niemierza h. Nałęcz ze Starego Rypina Trycz”; PRS, s. 191; RZD, t. 2, cz. 3, s. 308-309.

STARORYPIŃSKI STANISŁAW JAN h. Nałęcz (†1619 r.), właściciel ziemski, kasztelan rypiński, poseł na sejm

Był synem Jana i Anny z Osieckich. Posiadał część Starorypina, Dylewa i Godziszew k. Rypina, a także dziedziczył po ojcu część Osieka Rypińskiego. W 1583 r. widzimy go jako ucznia gimnazjum jezuitów Braniewie. W okresie od 7 listopada 1611 r. do 24 grudnia 1613 r. pełnił urząd kasztelana rypińskiego, a w 1613 r. posłował na sejm walny, gdzie wyznaczony go na rewidenta do spraw poboru podatków z województwa pomorskiego.

Ożeniony z Anną Żelską, córką Stanisława, podczaszego dobrzyńskiego, z którą nie pozostawił potomstwa.

Majątek jego przejęła siostra, Dorota, żona Wacława Jankowskiego, kasztelana słońskiego, zaś dobra Osiek, Ruszkowo, Kretki, Starorypin i Skudzawy zapisała w 1621 r. swoim synom: Janowi, Stanisławowi, Jakubowi i Florianowi.

AGAD, *Księgi Grodzkie Wyszogrodzkie 1621*; Idem, MK 154, k. 136v-141v; Biliński, *Szlachta*, s. 167; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 499; *Okolice Rypina*, s. 699-700; PRS, s. 191; RZD, t. 2, cz. 3, s. 309-310; *Urzędnicy*, nr 1750; *Vol. Leg.*, t. 3, vol. 270.

STARORYPIŃSKI STANISŁAW KAZIMIERZ h. Nałęcz (*1675 r. w Dylewie k. Rypina †przed 1781 r.), właściciel ziemski, komornik graniczny ziemi dobrzyńskiej

Był synem Wojciecha (ok. 1628-1698) i Elżbiety ze Świeżawskich h. Kaszuba (ok. 1640-1717 w Dylewie). Posiadał po ojcu Dylewo k. Rypina.

Ok. 1701 r. wziął ślub z wdową po Stanisławie Olszewskim h. Pobóg, Anną z Makomaskich, która jako wiano wniosła folwark Rakowo. Pozostawił pięcioro dzieci: Zofię, Elżbietę, Adama Anzelma, imię nieznanne, Stanisława Antoniego i Michała Adama.

<http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=214826/12 XI 2013>; Mysłakowski, *Materiały*, nr 1670, 1918, 1939, 1943, 2534; PRS, s. 191; Uruski, *Rodzina*, t. 12, s. 324.

STARORYPIŃSKI SZYMON h. Nałęcz (*ok. 1700 r.), właściciel ziemski, protoplasta Starorypińskich

Był synem Walentego i Katarzyny z Suchorzewskich. Po ojcu dziedziczył część Godziszew k. Rypina.

Ożeniony z Bogumiłą (Teofilą ?) Murzynowską, pozostawił dwóch synów: Sebastiana, zmarłego bezpotomnie i Franciszka, który przeniósł się na Podole także k. Rypina, gdzie zapoczątkował linię Starorypińskich.

<http://genealogia.grocholski.pl/gd/osoba.php?id=015466/5> X 2013; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=113241/22> I 2014, gdzie żoną jego jest Józefa Bronisz; Mysłakowski, *Materiały*, nr 2537; PRS, s. 191; RZD, s. 64.

STARORYPIŃSKI WAWRZYNIEC h. Nałęcz (*1675 r. w Dylewie †po 1733 r.), właściciel ziemski, wice regens ziemi płockiej, pisarz ziemi dobrzyńskiej

Był synem Tomasza (zm. 3 VI 1691 r. w Dylewie) i Katarzyny Pączkowskiej (zm. po 1719). Po ojcu odziedziczył Dylewo k. Rypina. W źródłach występuje jako wice regens ziemi płockiej (1707), poborca podatku pogłównego ziemi dobrzyńskiej (1715), wice regens grodzki bobrownicki (1733) i pisarz dobrzyński (30 XII 1738-20 X 1746). Pod koniec życia nabył majątek Zasady k. Świdziebni, a jego część na Dylewie przeszła zapewne do innych Starorypińskich.

Ożeniony z Marianną Pareńską (?) (zm. 1709), mógł pozostawić córkę Franciszkę, za Antonim Starorypińskim z Godziszew k. Rypina.

AGAD, Sig. 25, k. 70 v, 27, k. 2; <http://www.sejm-wielki.pl/b/ryp.2546/27> VIII 2013; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=214830/22> I 2014; *Lauda*, s. 252; Mysłakowski, *Materiały*, nr 2541, 2546; Mysłakowski, *Opowieści*, s. 67; *Okolice Rypina*, s. 700, gdzie jego matka j – Pręczkowska; PRS, s. 191; *Urzednicy*, nr 1524.

STARORYPIŃSKI WOJCIECH h. Nałęcz (*ok. 1628 r. †30 XII 1698 r. w Dylewie), komornik ziemski dobrzyński

Mógł być synem Stanisława i Zofii z Rokitnickich h. Prawdzic. Według rejestrów poborowych z lat 1673 i 1678 w Dylewie posiadał 27 chłopów pańszczyźnianych. W źródłach występuje jako poborca podatkowy i komornik ziemski dobrzyński.

Ożeniony ok. 1657 r. z Elżbietą ze Świeżawskich k. Kaszuba (ur. ok. 1640-zm. 1717 w Dylewie), pozostawił synów: Józefa (ur. przed 1675), podwojewódzkiego dobrzyńskiego; Wojciecha Stanisława (ur. przed 1675), komornika ziemskiego i burgrabiego dobrzyńskiego, od 1695 r. proboszcza parafii św. Trójcy w Rypinie, który jako proboszcz spisał akt zgonu matki, w 1713 r. – dziekana lipnowskiego; Stanisława Kazimierza (ur. 1675), komornika granicznego ziemi dobrzyńskiej i Jana (ur. 1676), poborcę podatkowego powiatu rypińskiego, w 1733 r. posła ziemi dobrzyńskiej na sejm elekcyjny oraz córki: Jadwigę (ur. przed 1672), Marcjanę (ur. przed 1672) i Konstancję (ur. przed 1675), Annę (1677-1729) i Teresę (1679-1696). Pochowany w grobowcu rodzinnym Starorypińskich w dniu 14 I 1699 r. w podziemiach kościoła św. Trójcy w Rypinie.

<http://www.sejm-wielki.pl/b/kp.131.2.27> VIII 2013; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=155464> /22 I 2014; *Lauda*, s. 108; Mysłakowski, *Materiały*, nr 2388, 2505-2509, 2511, 2512, 2548, 2550, 2534, 2742, 2969; Mysłakowski, *Opowieści*, s. 62-63; *Okolice Rypina*, s. 700; PRS, s. 191.

STARORYPIŃSKI WOJCIECH STANISŁAW h. Nałęcz (*przed 1675 r. †po 1718 r.), urzędnik ziemi dobrzyńskiej, proboszcz w Rypinie, dziekan lipnowski, kanonik katedry płockiej

Był synem Wojciecha i Elżbiety ze Świeżawskich. Już w wieku młodzieńczym pełnił funkcje komornika ziemskiego ziemi dobrzyńskiej oraz burgrabiego (1693) i w tym czasie pobierał nauki, bowiem w 1695 r. pojawia się jako proboszcz parafii św. Trójcy w Rypinie, gdzie z niewielkimi przerwami prowadził księgi metrykalne aż do 1718 r. W 1713 r. awansował na dziekana lipnowskiego, lecz po pewnym czasie powrócił do Rypina. W 1717 r. otrzymał tytuł kanonika katedry płockiej. Nie ma jednak jego aktu zgonu w księgach parafii w Rypinie, stąd można przypuszczać, że zmarł poza Rypinem, może właśnie w Płocku.

Mysłakowski, *Materiały*, nr 2550; Mysłakowski, *Opowieści*, s. 64, 109, 171; *Okolice Rypina*, s. 700-701; PRS, s. 191.

STARZYŃSKI ADAM JERZY h. Ślepowron (*18 XII 1915 w Maliszewie k. Lipna †IV 1940 w Charkowie), inżynier-mechanik, podporucznik Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r., ofiara zbrodni sowieckich (S 75)

Był synem Jerzego (1886-1920) i Janiny ze Skoniecznych (ur. 1884), właścicieli Maliszewa k. Lipna. Od 1 września 1929 r. uczęszczał do czwartej klasy w Prywatnym Gimnazjum Męskim im. Edwarda Rontalera w Warszawie, które ukończył w czerwcu 1934 r., zdając egzamin dojrzałości typu matematyczno-przyrodniczego. W tym samym roku rozpoczął studia na Wydziale Mechanicznym Politechniki Warszawskiej, które ukończył w 1939 r.

Był podporucznikiem rezerwy artylerii, po odbytych przeszkoleniu wojskowym w 15. pułku artylerii lekkiej, stacjonującym w garnizonie Bydgoszcz.

W 1939 r., jako oficer Wojska Polskiego dostał się niewoli sowieckiej i następnie wywieziony do ZSRR. Ostatni list – kartkę z obozu w Starobielsku, datowany 3 marca 1940 r., napisał do swojej siostry, Anny (zamężnej Wielgus). Został zamordowany w Charkowie w kwietniu 1940 r.

Jego szwagier, Stanisław Hubert Wielgus zginął z rąk niemieckich w okolicach Królewca w 1940 r.

CAW, AP 27056; *Charków. Księga*, s. 513; *Katyń. Lista*, s. 348, gdzie mylnie miejsce urodzenia – Maliszew; Kostecka, *Maliszewo*, s. 69; Kubiak-Karpus, *Lista*, s. 170; Tucholski, *Katyń*, s. 492; <http://www.ogrodywspomnien.pl/index/show/18346/26> VIII 2013a, gdzie inf., że był jeszcze studentem PW.

STARZYŃSKI JERZY STANISŁAW h. Ślepowron (*31 V 1883 r. w Warszawie †18 VIII 1920 r. w okolicach Lipna), ziemianin, działacz niepodległościowy, ofiara zbrodni sowieckich (S 76)

Był synem Gustawa Michała, buchaltera i Heleny Marty Stanisławy Collone Walewskiej, stryjcznym bratem prezydenta Warszawy, Stefana Starzyńskiego, syna Alfonsa i Jadwigi Lipskiej. Posiadał majątek Maliszewo w pow. lipnowskim o powierzchni 1.343 mórg i 55 prętów, który wraz z żoną, Janiną nabył w 1913 r. od Sabiny i Antoniego Szalkiewiczów. Tu dał się poznać jako dobry gospodarz i przyjazny ludzom „obywatel ziemski”. Był lubiany zarówno przez ludność pracującą w majątku, jak i gospodarzy, pracujących na ziemi z tzw. „ugody” w Rumunkach Maliszewskich. Oprócz wcześniej funkcjonującego we wsi młyna i cegielni, założył w majątku krochmalnię, plantację tytoniu oraz intensywnie eksploatował duże pokłady torfu. Najbiedniejszą ludność dworską, a nawet mieszkańców nieodległego Lipna, zaopatrywał z mąką z dworskiego młyna.

W czasie pierwszej wojny światowej aktywnie działał w ruchu niepodległościowym. W styczniu 1916 r., w czasie powołania Rady Opiekuńczej Powiatu Lipnowskiego został opiekunem gminnym w gminie Maliszewo. Należał do hojnych ofiarodawców na fundusz pomocy, utworzonej w 1916 r. Komisji Kwesty Powiatu Lipnowskiego pod hasłem „Ratujcie dzieci”. W 1917 r. został członkiem Powiatowej Komisji Rewizyjnej w Komisji Kwesty. W 1915 r. został wiceprezesem Towarzystwa Rolniczego Ziemi Dobrzyńskiej, a z chwilą powstania Związku Ziemian w 1916 r. był w zarządzie Oddziału Lipnowskiego Związku Ziemian, obejmującego pow. lipnowski i rypiński. Prezesem zarządu był wówczas Kazimierz Różycki z Jastrzębia k. Lipna. W listopadzie 1918 r. na zebraniu ziemian w Dyblinie wszedł w skład zespołu do przejęcia władzy z rąk niemieckich okupantów i odpowiadał za sprawy gospodarczo-aprowizacyjne. Po wyzwoleniu był członkiem: Warszawskiej Rady Wojewódzkiej, Lipnowskiego Sejmiku Powiatowego i Wydziału Powiatowego oraz członkiem Powiatowej Komisji Apropowizacyjnej.

Po ustaniu pierwszej wojny światowej w wydzielonym pomieszczeniu w jednym z czworaków w Maliszewie zorganizował szkołę wiejską, gdzie dzieci mogły się uczyć czytać i pisać. Zajęcia prowadziły tam pierwsze nauczycielki: Sztankowska oraz Żuchlińska z Brzeźna. Aktywnie angażował się w czasie wojny polsko-rosyjskiej i najazdu wojsk rosyjskich w 1920 r. W lipcu tego roku, jako prezes Lipnowskiego Związku Ziemian, stanął na czele Obywatelskiego Komitetu Obrony Państwa na pow. sierpecki i lipnowski, a także został komendantem Powiatowej Straży Obywatelskiej na pow. lipnowski. Współpracował wówczas z Tadeuszem Świeckim z Radomic, który był prezesem podobnego komitetu na pow. płocki. W dniu 13 sierpnia 1920 r. udał się, z przybyłym z Włocławka 12-osobowym oddziałem żołnierzy polskich, oraz swym rządcą, Juliuszem Przybyłowiczem na zwiad po terenie pow. lipnowskiego. W nocy z 13 na 14 sierpnia tego roku został aresztowany przez wojska sowieckie. Niebawem został zamordowany przez Rosjan w dniu 18 sierpnia 1920 r., a ciało jego znaleziono w lesie maliszewskim, zwanym przez miejscową ludność – „Rudzioł. Świadkowie zdarzenia opowiadali, że jego ciało wleczone było przez konie na arkanie (skręcany, namydłony sznur zawieszony na szyi). Inni dostrzegli, że

oczodoły zmasakrowanego były puste, co oznaczało, że przed śmiercią bolszewicy wylupili mu oczy.

W 1926 r. pośmiertnie został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi, który córka, Anna przekazała do zbiorów Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie.

Ożeniony z Janiną Walerią Stefanią Skonieczną, wyznania ewangelickiego (ur. 27 XII 1883 w Warszawie), córką Kazimierza, radcy stanu h. Pracoślaw i Sabiny Tekli z Owczarskich h. Lubicz. Janina była ciotecną siostrą Janiny Jenike. Pozostawił z nią dzieci: Annę Kazimierę, często nazywaną „Hanią” (ur. 24 IX 1911 w Warszawie), która wyszła 15 sierpnia 1936 r. za Stanisława Huberta Wielgusa (ur. 3 XI 1893, zamordowanego ok. 1940 w okolicach Królewca); Adam (ur. 18 grudnia 1915, oficera Wojska Polskiego, zamordowanego w Katyniu wiosną 1940) i Jerzego Stefana (ur. 1915 w Maliszewie-zm. 6 XI 1923 w Maliszewie). W miejscu jego bestialskiej śmierci wystawiono drewniany krzyż, pod którym przez kilka lat często widywano żonę z dziećmi, składających kwiaty.

Pochowany na cmentarzu w Lipnie w dniu 4 września 1920 r. Na grobie koło kaplicy cmentarnej w Lipnie wystawiono duży, kamienny nagrobek, który zachował się do dziś.

Na dziewiątym posiedzeniu Sejmiku Powiatowego w Lipnie, w dniu 4 listopada 1920 r. radni powiatu uchwalili fundusz stypendialny im. Jerzego Starzyńskiego w wysokości 50 tys. marek, który przekazano do dyspozycji Rady Szkolnej Okręgowej.

Po jego śmierci, żona Janina (**S 77**) 27 kwietnia 1923 r. wyszła na wieloletniego rządcę majątkiem maliszewskiego, Juliusza Przybyłowicza, z którym gospodarzyła do roku 1936 r., tj. zamążpójścia córki Anny.

Chojnicki-Góźdz, *Niepospolici*, s. 30-31; Gazeta Urzędowa Lipnowskiego Wydziału Powiatowego 1920, nr 31, s. 1; nr 38, s. 2, 11, 20; Z. Godlewski, *Lipnowski Oddział Związku Ziemian, Gospodarz*, (Lipno) 1928, s. 10; Góźdz, *Lipno*, s. 43, 44, 59, 73-74; Z. Góźdz, *Jerzy Starzyński*, *Gazeta Lipnowska*, nr 22: 1995, s. 3; Z. Góźdz, *Tragiczny sierpień 1920 roku*, *Gazeta Lipnowska*, nr 22: 1995, s. 9; M. M. Grzybowski, *Wojna polsko-rosyjska 1920 roku w Płocku i na Mazowszu*, Płock 1990, s. 103-104; I. Kornacka, *Tam, gdzie płoną znicze...*, *Gazeta Lipnowska*, nr 49: 2003, s. 32; Kostecka, *Maliszewo*, s. 18, 24-29, 33; M. Krajewski, „Cudu nad Wisłą” *dobrzyński epizod*, *Gazeta Pomorska* 1991, nr 193, s. 8; Krajewski, *Spoleczeństwo*, s. 165-166; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 17 i n.; M. Krajewski, *Ziemi dobrzyńskiej droga do niepodległości*, *Gazeta Pomorska* 1989, nr 264, s. 6; M. Krajewski, *Ziemia dobrzyńska w ogniu walk w 1920 roku*, *Słowo Powszechne* 1990, nr 160, s. 1-2; Nekrolog i zawiadomienie o dniu pogrzebu, gdzie data śmierci właśnie – 18 sierpnia: „zginął śmiercią męczeńską, zamordowany przez bolszewików w Maliszewie 18 sierpnia, przeżywszy lat 37”; *Sierpień 1920 r. w Lipnie*, *Gazeta Lipnowska* 1990, nr 5, s. 1; K. Starzyński, *Uśpiony agent. Tradycje rodzinne*, Warszawa 1999, s. 9; J. Szczepański, *Wojna 1920 roku na Mazowszu i Podlasiu*, Warszawa-Pułtusk 1995, s. 169; Świecki-Wybułt, *Mazowsze*, s. 136, 137, 177, 182, 267, 335, 345, 359, 372, 373; Tablica inskrypcyjna na cmentarzu w Lipnie, gdzie zapewne mylna informacja, że zginął w Maliszewie w dniu 14 sierpnia 1920 r.; www.stankiewicz.com/2 VII 2010); Waszkiewicz, *Lipno*, s. 29; *Ziemianie dobrzyńscy*, 399-400.

STASZEWSKI DOMINIK h. Ostojka (*1861 r. w Mławie †26 VI 1926 r. w Płocku), prawnik, historyk Mazowsza i ziemi dobrzyńskiej

Uczył się w gimnazjum w Płocku, a następnie studiował na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersy-

tetu Warszawskiego. Po ukończeniu studiów przez dwanaście lat pełnił funkcję sędziego pokoju powiatu przasnyskiego, mieszkając w Jednoróżcu. W 1907 r. przeniósł się do Płocka, gdzie był rejentem.

Jako członek Towarzystwa Naukowego Płockiego, ściśle współpracował z dr. Aleksandrem Macieszą. Zajmował się także zbieraniem źródeł i twórczością z zakresu historii Mazowsza i ziemi dobrzyńskiej. W drugim roku po reaktywowaniu Towarzystwa Naukowego Płockiego, w 1908 r., wspólnie z A. Macieszą wydał cenną pracę pt. *Zarys historyczny ziemi dobrzyńskiej. Krótkie studium nad przeszłością i chwilą obecną* (Płock 1908). Poza tym samodzielnie opublikował: *Złotyja* („Głos Płocki”, 1908, nr 33), *Mława. Opis historyczny* (1907). Pisał także na łamach „Kurieria Płockiego”, „Ech Płockich i Łomżyńskich” oraz „Gazety Sądowej”.

Cz. Gutry, *Zapiski w historii powiatu mławskiego*. Notatki Płockie 1961, nr 26, s. 12; U. W. Morawska, *Drukarstwo płockie do 1918 roku*, Płock 1984, s. 131; Nowowiejski, *Płock*, s. 567, 603, 609, 651; Nycek, *Ludzie*, s. 232; Oracki, *Leksykon*; PRS, s. 192; R. Waleńczak, *Jednoróżec w powiecie przasnyskim na przełomie XIX i XX wieku*, *Rocznik Mazowiecki*, t. 16: 2004, s. 56-57; E. Zielińska, *Wpisani w historię. Słownik biograficzny województwa ostrołęckiego*, Ostrołęka 1990, s. 158.

STASZEWSKI STANISŁAW (XX w.), starosta rypiński

W okresie międzywojennym pełnił urząd starosty rypińskiego. Po utworzeniu w 1929 r. w Ryplinie Oddziału Stowarzyszenia Urzędników Państwowych i Samorządowych, stanął na czele jego zarządu. Jesienią 1939 r. zainicjował powstanie w Ryplinie Powiatowego Komitetu Pomocy Bezrobotnym. Na czele tego komitetu stanął wtedy Jerzy Siemiątkowski, ziemianin z Wąpielska. Był zaangażowany w wiele przedsięwzięć społecznych w powiecie. Bywał na ważnych uroczystościach lokalnych środowisk, np. w dniu 15 listopada 1933 r. otwierał nowo wybudowaną szkołę w Czyżewie.

W działalności społecznej udzielała się także jego żona.

AP m. s. Warszawy, Urząd Wojewódzki Warszawski, sygn. 39, Sprawozdanie sytuacyjne naczelnika Wydziału Bezpieczeństwa UWW za okres 12-31 X 1929 r. z 12 XI 1929 r.; AUG Wąpielsk, B. Ptaszyński, *Kronika Gminy Wąpielsk*; *Gazeta Rypińska* 1929, nr 15, z 8 XII; *Rolnik Rypiński* 1931, nr 4, z 8 X; Zielińska, *Prasa powiatu rypińskiego*, s. 102; Żuchowski, *Szkoły*, s. 84.

STAWICKI JAN (*28 II 1880 r. w Trzepowie gm. Brwiłno †I 1938 r.), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, nauczyciel, kierownik szkoły

Był synem Jana (ur. 1848), włościanina i Wiktorii z Szadkowskich (ur. 1850), zamieszkałych w Trzepowie pod Płockiem. W 1889 r. rozpoczął naukę w szkole powszechnej w Powsinie, gdzie ukończył 4 oddziały. Następnie uczył się prywatnie. Pomimo zdania egzaminu w 1917 r., ze względu na wiek, nie został przyjęty do Seminarium Duchownego w Płocku.

W tym samym roku podjął pracę w szkole w Trzepowie, zastępując chorego nauczyciela Kazimierza Churskiego, na okres 11 miesięcy. Potem, w okresie od października 1918 r. do lipca 1919 r. otrzymał po-

sadę nauczyciela jednoklasowej szkoły powszechnej w Turzy Małej na ziemi dobrzyńskiej. W okresie od 1 września 1919 r. do 13 marca 1926 r. był nauczycielem i jednocześnie kierownikiem w jednoklasowej szkole powszechnej w Niszczycach; na własną prośbę i za zgodą inspektora od dnia 1 marca 1926 r. nauczał w dwuklasowej szkole powszechnej w Strusinie, gm. Żągoty, a do 1 września 1932 r. pełnił funkcję kierownika, później już tylko nauczyciela. Od 1 września 1934 r. został przeniesiony na stanowisko nauczyciela w publicznej szkole powszechnej w Worowicach, gm. Łubki.

Był uczestnikiem kursów wakacyjnych organizowanych przez MWRIOP; w 1922r. ukończył kurs grupy humanistycznej w Gostyninie. W 1924 r. zdał egzamin w Płocku przed komisją z grupy przedmiotów fizyko-chemicznych i pedagogicznych; zwolniony ze zdawania egzaminów grupy artystycznej, otrzymał pełne kwalifikacje nauczyciela szkół powszechnych.

Jako ochotnik od 1 sierpnia do końca listopada 1920 r. służył w stopniu szeregowca w wojsku polskim podczas wojny polsko-bolszewickiej.

K. Klodawski, *Szkolnictwo elementarne (początkowe) na ziemiach polskich od końca XVIII wieku do roku 1939*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 10: 2006, s. 120-121.

STEFAN (SZCZEPAN) z Łąkoszyna h. Rola (*ok. 1300-1310 r. †1350 r.), rycerz dobrzyński, podłowczy dobrzyński

Był synem rycerza, Dominika, zw. Rolą, występującego w otoczeniu księżnej dobrzyńskiej, Anastazji w Chojnie w dniu 27 stycznia 1316 r. Był właścicielem Łąkoszyna k. Kutna. Za zasługi, bądź w drodze nabycia posiadał wieś Łąkoszyn. Był związany z księciem dobrzyńskim, Władysławem, od którego przed 15 maja 1335 r. r. otrzymał tytuł podłowczego. W dniu 19 maja 1350 r. wystąpił jako świadek na dokumencie króla Kazimierza Wielkiego wraz z najwyższymi dostojnikami królewskimi.

Miał braci: Pawła i Mikołaja.

Pozostawił synów: Stefana (Szczepanka) i Jana.

<http://www.sejm-wielki.pl/b/15.421.1/26.VIII.2013>; Nowak, *Rolice*, s. 31; J. Pakulski, *Stefan (Szczepan) z Łąkoszyna*, PSB, t. 43/2: 2005, s. 166, gdzie szersza literatura; PRS, s. 75.

STEFANOWICZ JÓZEF (*9 IX 1921 r. we wsi Bocianny, gmina Dziewieniszki k. Wilna †2012 r.), żołnierz Armii Krajowej, krawiec, ogrodnik, poeta (S 78)

Przyszedł na świat w polskiej, patriotycznej rodzinie, od pokoleń osiadłej na Wileńszczyźnie. Szkołę Powszechną ukończył w Nowej Wilejce. Następnie uczył się krawiectwa, terminując u majstra Suchodolskiego w Nowej Wilejce. Mając 18 lat zdobył zawód krawca. W 1933 r. umarł mu ojciec i pochowany został w Nowej Wilejce. Wraz z rodzeństwem pomagał matce prowadzić gospodarstwo.

W czasie drugiej wojny światowej wraz z braćmi wszedł w tajne struktury Armii Krajowej, aby walczyć z okupantem sowieckim. W 1943 r. wszyscy zostali aresztowani przez Sowietów. Przebywał kilka tygodni w więzieniu w Nowej Wilejce. Męczono ich głodem,

biciem i różnymi metodami starano się zmusić ich do przyznania się i do wydania towarzyszy walki. Matka dzieliła ich gehennę, pokonując co kilka dni wiele kilometrów, donosiła im żywność. Sowietci nie mogąc im nic udowodnić, po czterech miesiącach zwolnili ich. Oni, zahartowani tym przeżyciem, nadal działali w konspiracji.

Po zakończeniu wojny, w 1946 r., wraz z matką, braćmi i siostrą, Zofią zmuszony był opuścić ziemię ojców. Na miejsce nowego zamieszkania wybrali ziemię dobrzyńską. Osiedlili się w Zbójniku, gmina Zbójno w gospodarstwie poniemieckim, które otrzymali w zamian za pozostawione na Litwie. Wówczas został głową rodziny, zajął się krawiectwem, a matka i bracia prowadzili gospodarstwo rolne. Siostra Zofia została pielęgniarką i przeniosła się do Łodzi, a brat Władysław osiedlił się w pobliskim Łukaszewie, Wacław w Sitnie w okolicach Zbójna. Obaj usamodzielnili się, prowadząc gospodarstwa rolne.

W 1948 r. zawarł związek małżeński i osiedlił się w Giżyńku, gdzie utrzymywał się głównie z krawiectwa. W 1959 r. powrócił z rodziną do Zbójnika. Tam zbudował dom i zajął się rolnictwem. W 1970 r. Rada i Zarząd Spółdzielni Ogrodniczej w Toruniu przyznała mu dyplom uznania za osiągnięcia w produkcji ogrodniczej.

Włączył się w działalność społeczną, m.in. był przewodniczącym Komitetu Rodzicielskiego przy Szkole Podstawowej w Zbójnie, w tym okresie, kiedy jego dzieci uczęszczały do tej szkoły. Przez szereg lat był członkiem rady parafialnej przy kościele w Rużu, gdzie wykazywał się dużym zaangażowaniem. Podczas uroczystości kościelnych czytał swoje wiersze o tematyce religijnej. Miał też spotkania autorskie, recytował swoją poezję na uroczystościach i spotkaniach okolicznościowych, m. in. na dożynkach. Obdarzony pięknym głosem, kochał śpiew i urozmaicał nim swoje spotkania. Zauroczony swoją drugą małą Ojczyzną, poświęcił jej kilka wierszy, m. in. *Piękne Zbójno* i *Ojczyzna*. Tematem jego wierszy były również przemiany, jakie dokonywały się w Polsce.

W końcu lat 70. pozostawił na ogrodnictwie w Zbójniku brata Jana i wraz z żoną zamieszkał u córki, Barbary w Lubinie k. Kikoła. W 1993 r. otrzymał status kombatanta. W Lubinie powstały m. in. *Kikolskie słowiki* i *Śmiech nad Wisłą*. Jako kombatant i poeta odbywał dalej spotkania z młodzieżą szkół w Kikole i w Woli; recytował swoje wiersze i dzielił się przeżyciami z konspiracji w Armii Krajowej.

W 1997 r. opuścił wraz żoną Lubin i zamieszkał w Golubiu-Dobrzyniu. Również w nowym środowisku starał się włączyć w działalność społeczną. Bywał zapraszany na spotkania lokalnej „Solidarności”, gdzie czytał swoje wiersze o treściach patriotycznych, m. in. *Kocham Polskę* oraz *Dokąd idziesz, człowieku?* Występował kilka razy w kościele w Dobrzyniu n. Drwęcą, czytając, na zakończenie Mszy Św. odprawianych w intencji Ojczyzny, wiersze patriotyczne, m. in. wiersz poświęcony bł. ks. Jerzemu Popieluszcze pt. *Smutno nam Boże*. W 1999 r. ówczesny dyrektor Domu Kultury w Golubiu-Dobrzyniu, Cezary Maćkiewicz, zorganizował spotkanie autorskie pn. „Wieczór poezji” dla niego oraz dobrzyńskiego poety, Jana Jagodzińskiego.

Posiadał sześcioro rodzeństwa: trzech braci: Wacława, Władysława i Jana, oraz trzy siostry: Stefanię, od 1936 r. w zakonie kontemplacyjnym w Paryżu; Michalinę i Zofię.

W 1948 r. zawarł związek małżeński z Aleksandrą Karaśkiewicz (zm. w 2011) z Giżyńka, z którą miał dwie córki: Aleksandrę, z zawodu nauczycielkę i Barbarę oraz syna Zbigniewa.

Pochowany wraz z żoną na cmentarzu parafialnym parafii Dobrzyń n. Drwęcą.

W 2000 r., w dniu jego imienin poeta z Golubia-Dobrzynia, Jan Jagodziński poświęcił mu wiersz pt. *Panu Józefowi Stefanowiczowi*.

J. Jagodziński, *Józef Stefanowicz (1921-2012), rodak z Wileńszczyzny, żołnierz AK, poeta*, Rocznik Dobrzyński, t. 6: 2012, s. 482-487.

STEFANOWICZ (zam. Jurewicz) STEFANIA (†1999 r.), działaczka Polskiej Misji Katolickiej we Francji

Była siostrą Józefa Stefanowicza. W 1937 r. wyjechała do siostry, Michaliny do Francji i mieszkała w Paryżu. Tam wyszła za mąż. Po przejściu na emeryturę, już jako wdowa, powróciła do Polski i zamieszkała u swego brata w Golubiu-Dobrzyniu. Była osobą zasłużoną dla Polonii francuskiej w Paryżu oraz dla Polskiej Misji Katolickiej we Francji. Otrzymała wiele dyplomów uznania, m. in. Ojciec Święty Jan Paweł II udzielił jej apostolskiego błogosławieństwa. Od Polonii w Paryżu otrzymała wysokie odznaczenia polonijne, które jako votum przekazała do kościoła w Rużu.

Pochowana, obok swojej matki, na cmentarzu w Rużu.

J. Jagodziński, *Józef Stefanowicz (1921-2012), rodak z Wileńszczyzny, żołnierz AK, poeta*, Rocznik Dobrzyński, t. 6: 2012, s. 482-487.

STEFAŃSKI BOLESŁAW (†po 1944 r.), żołnierz Armii Krajowej, uczestnik powstania warszawskiego

Mieszkał w Skępem. W czasie okupacji hitlerowskiej wstąpił najpierw do Polskiej Organizacji Zbrojnej „Znak”, a następnie do Związku Walki Zbrojnej-Armii Krajowej. Uniknął zatrzymania w czasie masowej fali aresztowań w pow. lipnowskim w maju 1943 r. Potem przeniósł się do Warszawy, gdzie w sierpniu 1944 r. stanął do walki w powstaniu warszawskim. Po upadku powstania był więźniem Pruszkowa, Dachau i Buchenwaldu. Uciekł z transportu więźniów.

Dalsze jego losy nie są nam znane.

Miał brata Władysława, który został zamęczony w Buchenwaldzie.

IPIT Skępem, Biogram; Krajewski, *Dama*, s. 107.

STEFAŃSKI WŁADYSŁAW (*13 II 1919 r. w Wymyślinie k. Skępego †I. II wojny w Buchenwaldzie), uczeń, żołnierz Armii Krajowej, ofiara II wojny światowej (S 79)

Był uczniem Szkoły Ćwiczeń w Wymyślinie. Aresztowany wraz z bratem. Bolesławem, poprzez Pruszków,

Dachau, trafił do Buchenwaldu, gdzie został zamęczony.

Miał brata Bolesława.

IPiT Skępe, Biogram ze zdjęciem; Krajewski, *Dama*, s. 107.

STENCEL BENJAMIN (†po 1992 r.), obywatel polski żydowskiego pochodzenia, opiekun pamięci narodowej (S 80)

Przed 1939 r. zdołał opuścić rodzinny Rypin. Po wojnie mieszkał w Ramat-Gan w Izraelu. W końcu lat 80. XX w. nawiązał kontakt z miastem swojej młodości. Współpracował m. in. z Janem Smolińskim, który na podwórzu swojego gospodarstwa odkrył macewy z cmentarza żydowskiego przy ul. Spokojnej. W swoim mieście zawiązał fundację, z której funduszy odbudował fragment zniszczonego przez hitlerowców cmentarza żydowskiego przy ul. Spokojnej w Rypinie, w szczególności z mace odnalezionych przez Jana Smolińskiego na jego podwórzu, użytych przez Niemców jako płyty drogowo-chodnikowe. Nadto w 1990 r. ufundował w Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20 dwie pamiątkowe tablice z brązu (w języku hebrajskim i polskim) o następującej treści: „*W piwnicach tego domu jesienią 1939 r. hitlerowcy zdeptali godność ludzką przeszło 50 Żydów najlepszych synów Rypina i Golubia-Dobrzyńnia, przedstawiciele Rady Miejskiej i Gminy Żydowskiej i bestialsko zamordowali. Cześć ich pamięci*”. Nadto sfinansował wydanie niewielkiej książki piszącego te słowa pt. *Byli z Ojczyzny mojej. Zagłada ludności żydowskiej ziemi dobrzyńskiej w latach drugiej wojny światowej (1939-1945)*, (Rypin 1990).

Blisko współpracował z Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej w Rypinie.

W 1995 r. został uhonorowany tytułem „Zasłużony dla Miasta Rypina”.

Miał brata Nehemiasza, artystę-malarza.

Autopsja (1988-1992); *Cmentarz Gminy Żydowskiej w Rypinie*, <http://test10.freehost.pl/fara/strony/nieistniejace/cmentarzsynagoga.htm/22> | 2014; Krajewski, *Rypin. Mnografia*, s. 196; *Rypin*, <http://www.kirkuty.xip.pl/rypinang.html/22> | 2014; *Zasłużeni dla miasta Rypina*, <http://www.bip.rypin.eu/?cid=231/22> | 2014.

STENCEL JAKUB (*ok. 1890 r. †X 1939 r. w Rypinie), handlarz, ofiara zbrodni niemieckich (S 81)

Był Żydem, zamieszkiwał w Rypinie i trudnił się handlem. Zany był nie tylko a mieście, ale także w pow. rypińskim. Aresztowany w październiku 1939 r. przez Niemców, więziony był w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20 i tam po kilku dniach zamordowany. Zwłoki Niemcy wywieźli do lasów skrwileńskich i tam pogrzebali we wspólnej mogile.

Krajewski, *Byli z Ojczyzny*, s. 14; Piotrowski, *Słownik*, s. 218.

STENCEL NEHEMIASZ (*1904 r. w Rypinie †1992 r. w Tel-Awivie), artysta malarz

Od najmłodszych lat interesował się malarstwem. Jako kilkunastoletni chłopiec swoimi pracami ozdobił

rypińską synagogę. W latach 1920-1923 uczył się w Szkole Malarstwa w Warszawie.

W 1923 r. wyemigrował do Palestyny, gdzie kontynuował naukę w studio malarstwa przy Departamencie Kultury. Debiutował w 1926 r. w Jerozolimie. W 1926 r. wyjechał z kolei do Paryża, gdzie był studentem malarstwa w Akademii *Grande Chaumiere* i *Colavossi*. Tam wziął udział w wystawie pt. *Artyści żydowscy*. Pracował jako karykaturzysta w tygodniku „Yiddish”. W 1913 r. prezentował swoje prace na wystawie światowej w Paryżu w ramach ekspozycji „Malarstwo Palestyny”. W 1933 r. na krótko przybył do Rypina, gdzie wykonał obraz przedstawiający ulicę Gdańską. Z Rypina wrócił do Paryża, by stąd na stałe w 1934 r. wyjechać do Palestyny. Malował wyłącznie akwarele, a swoje prace wielokrotnie wystawiał w Izraelu.

Miał brata Benjamina, opiekuna pamięci o narodzie żydowskim.

J. Smoliński, *Akwarele Nechemiasza Stencła*, Ziemia Dobrzyńska. Gazeta 1995, nr 2, s. 6.

STERNICKI JÓZEF (*ok. 1919 r. †7 XI 1939 r. w Rypinie), ofiara zbrodni niemieckich

Mieszkał w Rypinie. Aresztowany w październiku 1939 r., więziony był w rypińskim więzieniu zorganizowanym przez Selbstschutz i Gestapo przy ul. Warszawskiej 20 i tam niebawem zamordowany.

Zwłoki Niemcy podobnie jak setek innych ofiar, wywieźli do lasów skrwileńskich i pogrzebali w zbiorowej mogile.

Piotrowski, *Słownik*, s. 218.

STĘPNIEWSKI NIKODEM (*1802 r. w Linnem k. Rypina †po 1846 r.), prawnik

W dniu 20 września 1822 r. wstąpił na Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, który ukończył w 1826 r. uzyskaniem stopnia magistra. Do 1829 r. był aplikantem sądowym i w tym roku został mianowany pisarzem Sądu Pokoju w Opocznie, a w 1839 r. – podsędkiem Sądu Pokoju w Kraśniku. Od 1844 r. na tym ostatnim stanowisku pozostawał w Sądzie Pokoju w Warszawie. W 1846 r. mianowany został prokuratorem.

Gerber, *Studenci*, s. 207; Kurjer Warszawski 1826, nr 41.

STĘPNIEWSKI TYMOTEUSZ (*24 I 1834 r. we wsi Zawichost, pow. sandomierski †15 IX 1901 r. w Warszawie), lekarz-internista, działacz społeczny i kulturalny (S 82)

Po ukończeniu studiów medycznych praktykę lekarską rozpoczął w Mławie. Stamtąd po kilku latach przeniósł się do Lipna, gdzie w okresie 1874-1888 kierował miejscowym szpitalem. Intensywnie popularyzował tu szczepienie ospy. Położył duże zasługi w zwalczaniu tej choroby w Lipnie i całym pow. lipnowskim. Poza działalnością i pracą zawodową inspirował pracę społeczną. W 1881 r. wraz z dr. Edwardem Budzyńskim założył w Lipnie Towarzystwo Straży Ogniowej Ochotniczej dla Miasta Lipna, a w latach 1883-1886

był prezesem straży. Ponadto był współzałożycielem pięcioklasowej szkoły oraz lipnowskiego progimnazjum, a także miejscowego teatru. Na te cele przeznaczał znaczne sumy pieniędzy z własnych dochodów. W 1876 r. został wiceprezesem Towarzystwa Lekarzy Płockich, a na jego zebraniach wygłaszał popularne odczyty.

W 1887 r. wyjechał do Warszawy i tam założył Instytut Limfy Ochronnej i Szczepienia Ospy. Pozostawił znaczny dorobek pisarski, m. in.: *Przeszłość i przyszłość Ziemi; Kobieta. Jej udział w rzeczach miłosierdzia, lecznictwa i niezależnej pracy; Sprawa ospowa u nas od najdawniejszych czasów; Goethe i znaczenie jego prac na polu biologii i filozofii przyrody*. Na łamach „Korespondenta Płockiego” zamieścił artykuły poświęcone lipnowskiej oświacie: *Progimnazjum Lipnowskie* (dodatek do „Korespondenta Płockiego”, 1882, nr 53), oraz *Szkoła realna sześcioklasowa w Lipnie* (1885, nr 55, s. 2-3, nr 66).

Z małżeństwa z Natalią Brigidą Audran miał pięcioro dzieci.

Pochowany na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie (kwatery nr 254).

Cz. Gutry, *Zapisani w historii powiatu mławskiego*, Notatki Płockie 1963, nr 26, s. 10; Góźdz, *Lipno*, s. 34, 69; Kostanecki, *Wybitni obywatele*, nr 19, s. 26; http://polanegri.pl/viewpage.php?id=10/24_VIII_2013; http://www.sejm-wielki.pl/b/psb.32107.1/26_VIII_2013; R. Lewandowski, *Epidemia cholery w powiecie lipnowskim*, Biuletyn Przewodnicki PTTK, nr 31: 1985, s. 8; R. Lewandowski, *120 lat szpitala w Lipnie*, Lipno 1978; *Rys historyczny Ochotniczej Straży Pożarnej w Lipnie*, http://psplipno.internetdsl.pl/index.php/rys-historyczny.html/22_I_2014; Uzarowicz, *OSP*, s. 9, 30, 39; S. T. Sroka, *Stępniewski Tymoteusz*, PSB, t. 43/4: 2005, s. 544-545, gdzie pozostała literatura; A. Śródka, *Tymoteusz Stępniewski (1834-1901), zasłużony lekarz warszawski*, *Archiwum Historii Medycyny*, t. 48: 1985, z. 1, s. 87-100.

STOGOWSKA z. d Świątkowska ANNA MARIA (*11 XI 1945 r. w Płocku), dr hab. n. hum., historyk-archiwista, historyk Mazowsza i ziemi dobrzyńskiej, bibliotekarz, muzealnik, społeczniczka (S 83)

Córka, pochodzącego z Włocławka, Tadeusza i Genowefy Heleny z Romanowskich. Ukończyła Szkołę Podstawową nr 3 i w 1963 r. Liceum im. Stanisława Małachowskiego. Następnie podjęła studia na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Humanistyczny, kierunek historia ze specjalizacją archiwalną i pedagogiczną. Na seminarium z archiwistyki i nauk pomocniczych historii najnowszej prowadzonym przez prof. Andrzeja Tomczaka napisała i obroniła w 1968 r. pracę magisterską pt. *Przegląd badań osadniczych w Polsce po II wojnie światowej*. W 1978 r. ukończyła Studium Podyplomowe z zakresu muzealnictwa na UMK w Toruniu. Pod kierunkiem prof. Witolda Stankiewicza, dyrektora Biblioteki Narodowej w Warszawie napisała i obroniła w dniu 29 września 1990 r. na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu pracę doktorską pt. *Dzieje i funkcje Biblioteki Towarzystwa Naukowego Płockiego w latach 1820-1830, 1907-1985*. W dniu 1 grudnia 2001 r. na podstawie pracy *Rola intelektualna i kulturotwórcza Towarzystwa Naukowego Płockiego w latach 1820-1830, 1907-1939* i przewodu habilitacyjnego uzyskała

stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie historii Polski XIX wieku.

Po ukończeniu studiów w 1968 r. powróciła do Płocka i podjęła pracę w Archiwum Państwowym w Płocku na stanowisku archiwisty. Opracowywała zbiory archiwalne XIX i XX-wieczne. Sporządziła 16 inwentarzy książkowych dla 134 zespołów archiwalnych. W 1974 r. przeszła do pracy w Muzeum Mazowieckim, gdzie pełniła funkcję głównego inwentaryzatora. Porządkiwała zbiory muzealne (karty naukowe dla ponad 2 tys. eksponatów), organizowała wystawy. W 1982 r. została zatrudniona w Towarzystwie Naukowym Płockim na stanowisku dyrektora Biblioteki im. Zielińskich TNP. Oprócz pracy administracyjnej kontynuowała pracę naukową, uczestnicząc w seminarium doktorskim w TNP, prowadzonym przez prof. Antoniego Rajkiewicza z UW. Opublikowała szereg artykułów i rozpraw dotyczących historii Płocka i ziemi dobrzyńskiej, m. in. w *Dziejach Płocka*, wydanych w 1978 r. Opracowywała również spuściznę po Gustawie Zielińskim ze Skępego, zarówno księgozbiór w postaci Biblioteki Skępskiej oraz archiwum i napisała książkę pt. *Wpisany w epokę – Gustaw Zieliński* (1996). Równocześnie prowadziła akcję oświatową w postaci wystaw, odczytów i lekcji bibliotecznych. W kręgu zainteresowań badawczych znalazły się dzieje kultury i zbiorów płockich.

W 1991 r. została kierownikiem, a od 1994 r. – dyrektorem Archiwum Państwowego w Płocku. Jako ceniony archiwista brała udział w Centralnej Komisji Metodycznej Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych oraz w pracach dwóch zespołów roboczych Naczelnej Dyrekcji. Założyła pierwsze w Polsce Archiwum Rotacyjne, przechowujące akta zlikwidowanych, w czasie transformacji ustrojowej, urzędów, fabryk i instytucji. Praca administracyjna nie przeszkodziła w pracy naukowej. Organizowała sesje naukowe, prowadziła odczyty, uczestniczyła w licznych sesjach naukowych międzynarodowych. Kilka razy wyjeżdżała do Petersburga z ramienia Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych. Współpracowała z TNP jako redaktor „Notatek Płockich” w latach 1994-2004, z Mazowieckim Ośrodkiem Badań Naukowych, Towarzystwem Opieki nad Zabytkami (prezes Oddziału w Płocku w latach 2001-2004), Komisją Syberyjską PAN, Stowarzyszeniem Archiwistów Polskich (członek Zarządu Głównego, prezes Oddziału w Płocku). W latach 1995-2000 założyła i wydawała „Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny”. Opublikowała ponad 120 artykułów w „Notatkach Płockich”, „Płockim Roczniku Historyczno-Archiwalnym”, „Zesłańcu” i innych czasopismach naukowych. Opublikowała wiele źródeł takich, jak: *Pamiętnik Płocczanki Marii Macieszyny i Pamiętnik Jadwigi Stypułkowskiej, Opis Płocka z 1860 r.* i inne. Pisała o ludziach związanych z kulturą i życiem intelektualnym Mazowsza oraz ziemi dobrzyńskiej m. in. o Gustawie Zielińskim, Wincentym Hipolicie Gawareckim, prof. Władysławie Smoleńskim, o abp Antonim Nowowiejskim, dr. Aleksandrze Macieszy (*W służbie ludzi i Ojczyzny*, 2013), ks. Władysławie Skierkowskim. Opisała dzieje rodzinnego miasta: *Życie społeczno-gospodarcze Płocka w latach 1793-1918*, [w:] *Dzieje Płocka*, pod red. M. Krajewskiego, 2006) i dzieje kultury miasta (*Kultura Płocka w latach 1793-*

1999, 2010) nadal stanowią wiodący przedmiot jej zainteresowania. W swym dorobku posiada 16 książek. Ostatnio opublikowała dwie książki poświęcone działalności płockich kobiet: *Znakomite płocczanki* (2010) i *Płocczanki – liderki* (2012).

W 2002 r. została zatrudniona na stanowisku profesora Szkoły Wyższej Humanistyczno-Ekonomicznej we Włocławku. Była członkiem Kolegium Wydawniczego tej uczelni, zapewne w uznaniu wcześniejszych recenzji prac prof. Mirosława Krajewskiego np. *Słownik biograficzny ziemi dobrzyńskiej* (1992), *Zasłużeni dla Włocławka*, „Zapiski Kujawsko Dobrzyńskie 1993, Powstanie styczniowe między Skrwą a Drwęcą” (1995), *Płock w okresie okupacji 1939-1945* oraz „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pracy Społecznej we Włocławku” (1997, 1998).

W 2002 r. przeszła na emeryturę, ale nadal jest aktywna społecznie i naukowo.

Została odznaczona: Srebrnym Krzyżem Zasługi (1982), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1998). Posiada odznaczenia resortowe: Zasłużony Działacz Kultury (1977) i Złotą Odznakę za Opiekę nad Zabytkami (1980) oraz Medal Komisji Edukacji Narodowej (1998).

W 1996 r. otrzymała nagrodę naukową im. prof. Władysława Smoleńskiego Towarzystwa Naukowego Płockiego oraz nagrodę Mazowieckiego Ośrodka Badań Naukowych za publikację źródłową *Pamiętnik Płocczanki*, a w 1989 r. - nagrodę Mazowieckiego Ośrodka Badań Naukowych im. Profesora Aleksandra Gieysztorza za książkę *Rola intelektualna i kulturotwórcza Towarzystwa Naukowego Płockiego*. W 1998 r. została wyróżniona nagrodą Wojewody Płockiego za osiągnięcia na rzecz kultury i nauki, zaś w 2004 r. nagrodą Prezydenta Miasta Płocka.

W latach 1967-1992 była żoną Eryka Stogowskiego, pracownika Urzędu Miejskiego, przewodniczącego Komisji Planowania i wiceprezydenta miasta Płocka i Urzędu Wojewódzkiego, przewodniczącego Komisji Planowania w Płocku. Urodziła dwóch synów: Jacka (ur. 1969), absolwenta Akademii Medycznej w Pławdiw (Bułgaria), lekarza stomatologa i Wojciecha (1976-1984).

Autopsja (1978-2014); <http://nauka-polska.pl/dhtml/raporty/ludzieNauki?type=opis&objectId=18311&lang=pl/11/III/2014>; *Nauka Polska*, t. 4, s. 955.

STRASZEWSKA z d. Przeradzka I v. Piotrowska JULIANNĄ (XVIII/XIX w.) h. Rawicz, właścicielka ziemiska

Wyszła za Łukasza Piotrowskiego, podstolego dobrzyńskiego, właściciela dóbr Rakowo k. Rypina, z którym miała syna Wojciecha. Ten ostatni ożenił się z adoptowaną córką właściciela Balina z przyległościami, Józefiną Okońską (Świeżawską), która w 1819 r. otrzymała w spadku od swego przyrodniego ojca, Jana Świeżawskiego jego dobra pod Rypinem.

W 1823 r. Józefina i Wojciech Piotrowscy, właściciele dóbr Rakowo przepisali Balin z przyległościami na swoją matkę i teściową, Juliannę, która w tym czasie wyszła ponownie za mąż za Adama Straszewskiego. Kilka lat potem nowa właścicielka przepisała te dobra na synów z drugiego małżeństwa: Roman Straszew-

ski w 1832 r. otrzymał Szwarowy, zaś Balin z Kru-pianką i Wyrębą w 1838 r. dostał jego brat, Marian, który 1829 r. majątek ten sprzedał za sumę 47 tys. złp Franciszce z Dyczkowskich i Błażejowi Grudzińskim. W 1841 r. swoją część sprzedał Kazimierzowi Komarkowskiemu za sumę 8,3 tys. zł Roman Straszewski. W ten sposób stworzony w końcu XVIII w. przez Jana Świeżawskiego majątek Balin z przyległościami wyszedł całkowicie z rąk tej rodziny.

AP Włocławek, KHip. Wyręba; AWKW Rypin, KHip. Balin; Myslakowski, *Materiały*, s. 26-27; PRS, s. 193; RZD, t. 2, cz. 3, s. 26-27.

STRASZEWSKI ADAM (†po 1772 r.), kapłan rzymskokatolicki, administrator parafii w Radzikach Dużych, Świdziebni i Rypinie

W latach 1743-1753 administrował parafią Radziki Duże w pow. rypińskim. Niedługo potem został dziekanem górznieńskim i wraz z tą funkcją w 1763 r. objął parafię w Świdziebni. W 1764 r. otrzymał także zarząd nad parafią pw. św. Trójcy w Rypinie i zarządzał nią do 1766 r. W Świdziebni jako „*curatus in Swidziebnia*” był do 1772 r. i zapewne ze względów zdrowotnych, bądź z powodu nadmiernego obciążenia, często był zastępowany przez księży zakonnych z Obór lub ze Skępego.

Galkowski-Zuchowski, *Wąpielsk*, s. 107; *Parafia*, s. 467; *Parafia Świdziebni*, s. 481.

STRONCZYŃSKI JAKUB KAZIMIERZ (cz. Kazimierz) h. Prawdzic (*25 VIII 1809 r. w Piotrkowie Trybunalskim †15 I 1886 r. w Piotrkowie Trybunalskim), sfragistyk, paleograf, numizmatyk, badacz architektury, kolekcjoner, historyk, rysownik, senator Królestwa Polskiego (S 84)

Był synem Jana i Emilii Zajdler (Zeidler). Kształcił się w Kolegium Pijarskim w Piotrkowie i na Uniwersytecie Warszawskim, był uczestnikiem powstania listopadowego. Był nauczycielem szkoły wojewódzkiej w Warszawie, a następnie urzędnikiem Banku Polskiego. Później był sekretarzem Heroldii Królestwa Polskiego (od jej powstania w 1836). Był członkiem Akademii Umiejętności w Krakowie. Stworzył podstawy polskiej numizmatyki średniowiecza. Od 1842 był referendarzem stanu. W lutym 1844 Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych i Duchownych powierzyła jemu kierownictwo *Delegacji do opisywania zabytków starożytności w Królestwie Polskim*.

Z niewielkim gronem współpracowników w latach 1844-1855 objeżdżał gubernie Królestwa Polskiego (ogółem 386 miejscowości), sporządzając według specjalnej instrukcji opisy i dokumentację rysunkową obiektów kultury materialnej oraz zbierając informacje o stanie archiwów miejskich. W swoim dorobku pozostawił liczne prace malarskie i graficzne, m. in. *Opisy i widoki zabytków w Królestwie Polski* (tzw. Album Stronczyńskiego) z 1848 r., w którym znajduje się m. in. akwarela, ilustrująca ruiny kościoła pw. NMP Panny i św. św. Piotra i Pawła w Starorypinie, ostateczne rozebrane w 1868 r. Kopia tej pracy zamieszczona została także w pracy tego autora pt. *Pomniki książ-*

żęce *Piastów* (Piotrków 1888). Tzw. *Albumy Stronczyńskiego* składają się 5 tomów tekstu, opisujących zabytki z podziałem na ówczesne gubernie i powiaty, oraz towarzyszących im 7 albumów z 417 akwarelami i gwaszami różnych rysowników m. in. Adama Lerue. Są one nieocenionym źródłem do historii architektury i zabytków polskich oraz badań archeologicznych, np. prowadzonych w Starorypinie w 2014 r.

Z małżeństwa z Klementyną z Bentkowskich miał sześcioro dzieci.

Pochowany na Starym Cmentarzu w Piotrkowie, grobowiec nr 5.

Pamiętkowa tablica znajduje się na jego domu w Piotrkowie Trybunalskim.

Kazimierz Stronczyński. Numizmatyk, sfragistyk i inwentaryzator zabytków. Materiały sesji naukowej – Piotrków Trybunalski 1983, Łódź 1986; Krajewski, Rypin. Monografia, s. 42-44; S. K. Kuczyński, Stronczyński Jakub Kazimierz, PSB, t. 45/3: 2006, s. 366-371.

STRUSIŃSKA z d. Matyjasik URSZULA MAGDALENA (*22 I 1949 r. w Ławach k. Rypina), inżynier, nauczycielka, członkini DTN (S 85)

Córka Zygryfda i Elżbiety ze Smulskich, właścicieli dużego gospodarstwa rolnego pod Rypinem.

Szkołę podstawową ukończyła w Rypinie w 1963 r., a w 1967 r. – Liceum Ogólnokształcące także w Rypinie. W 1971 r. ukończyła Wyższą Szkołę Rolniczą i na Wydziale Technologii Mleczarskiej i Żywności w Olsztynie uzyskała tytuł inżyniera technologii żywności. Potem ukończyła liczne szkolenia, warsztaty, kursy z zakresu pozyskiwania funduszy europejskich, przeprowadzania auditu i systemu zarządzania.

Po ukończeniu studiów odbyła staż w Fabryce Żelatyliny w Brodnicy. W latach 1972-2003 pracowała w Spółdzielni Mleczarskiej „ROTR” w Rypinie, angażując się w rozwój technologii mleka i jego przetworów. Zajmowała kolejno następujące stanowiska: kierownik laboratorium oceny surowca, kierownik laboratorium zakładowego, kierownik produkcji, główny technolog.

Od 1993 r. równolegle pracowała w Zespole Szkół nr 3 jako nauczyciel przedmiotów zawodowych i zajęć praktycznych. Od 2004 r. zarządzała spółką pod nazwą Laboratorium Analiz Mleka „RYPIN” sp. z o. o., dbając o jej prawidłowy rozwój i funkcjonowanie na rynku, zgodnie z najwyższymi standardami. W 2009 r. przeszła na emeryturę.

W latach 1988-1992 była radną Wojewódzkiej Rady Narodowej we Włocławku. Od 2010 r. jest członkinią DTN.

W 1972 r. wzięła ślub z Jerzym Strusińskim (ur. 1947 w Rypinie). Z małżeństwa tego są dzieci: Wojciech (ur. 1975), absolwent SGGW w Warszawie, studia podyplomowe MBA, ożeniony z Kamilą Kamińską, absolwentką Wyższej Szkoły Hotelarstwa i Gastronomii w Poznaniu; Jarosław (ur. 1978), absolwent SGGW w Warszawie, ożeniony z Kamilą Bojarską, absolwentką Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

ADTN, Deklaracja członkowska; Autobiografia z 28 V 2013 r.; Autopsja (1990-2014); *Nasza młodość*, s. 268.

STRUSIŃSKI JAN (*1908 r. w Rypinie †1972 r.), ślusarz, żołnierz Armii Krajowej, uczestnik powstania warszawskiego, ofiara prześladowań komunistycznych, działacz Cechu Rzemiosł Różnych (S 86)

Uczył się zawodu w zakładach ślusarskich w Kiko-le i Grudziądzu. W 1930 r. otworzył wraz z bratem, Józefem zakład ślusarski i odlewnię w Rypinie przy ul. Warszawskiej 50, gdzie odlewano głównie części do maszyn rolniczych dla okolicznych majątków ziemskich. Przed wojną uzyskał dyplom mistrzowski. Udzielał się w pracach Zarządu Cechu i na zebraniu w dniu 28 lutego 1937 r. został wybrany zastępcą sekretarza (Stefana Koneckiego).

W sierpniu 1939 r. bracia nie zostali zmobilizowani, a skierowano ich do zabezpieczania mechanicznego, poruszających się wojsk polskich. We wrześniu 1939 r. ich zakład, jako obiekt o znaczeniu militarnym, został przejęty przez Niemców, a on wraz z bratem został zatrudniony jako pracownik. W początkach 1940 r., w czasie akcji niszczenia przez hitlerowców figurek przydrożnych, polecono jemu rozebrać figurę przy ul. Warszawskiej. Odmówił, a następnie ostrzeżony o nakazie aresztowania, wyjechał do Warszawy, gdzie ukrywał się do końca wojny. Tam wstąpił do Armii Krajowej i wziął udział w powstaniu warszawskim. Ranny w czasie walk w Śródmieściu, został odznaczony Krzyżem *Virtuti Militari*. Wzięty do niewoli, zbiegł z transportu i przybył do Rypina.

Po ucieczce Niemców w styczniu 1945 r. przejął zakład ślusarski przy ul. Warszawskiej. W grudniu 1953 r. ówczesne władze komunistyczne miasta skonfiskowały ślusarnię, jako tzw. mienie ponemieckie, i włączyły do Zakładów Przemysłu Terenowego, a on został zatrudniony jako brygadzysta. Po przemianach październikowych 1956 r. podjął próbę odzyskania własności. W 1958 r., po dwuletnich staraniach, udało mu się osobiście spotkać z Władysławem Gomułą i uzyskać polecenie I sekretarza KC PZPR zwrotu zakładu w Rypinie, który od lutego 1959 r. ponownie, aż do śmierci, prowadził przy ul. Warszawskiej. W 1974 r. zakład ślusarski został sprzedany przez jego żonę. W latach 1968-1972 pełnił funkcję starszego w Cechu Rzemiosł Różnych w Rypinie. W swoim zakładzie wyszkolił wielu uczniów, potem dobrych rzemieślników. Za pracę w rypińskim Cechu został odznaczony w 1961 r. Honorową Odznaką Rzemiosła.

Jego brat Józef zginął w nieszczęśliwym wypadku w 1942 r., w czasie spawania, na polecenie Niemców, beczki po benzynie.

Pochowany na cmentarzu parafialnym w Rypinie.

Ożeniony z Zofią z Grzankowskich, pozostawił syna Jerzego (ur. 1947).

AP Bydgoszcz, Cech Ślusarsko-Kowalski w Rypinie, sygn. 18, Protokół nr 2 z odbytego Walnego zebrania członków Cechu Ślusarsko-Kowalskiego w Rypinie w dniu 28 lutego 1937 r.; Biografia syna, Jerzego z 28 V 2013 r.; *Rypin w PRL*, s. 663-664.

STRUSIŃSKI JERZY (*20 VIII 1947 r. w Rypinie), technik, członek DTN (S 87)

Syn Jana (1908-1972) i Zofii z Grzankowskich, właścicieli znanego zakładu ślusarskiego w Rypinie. Ojciec był członkiem Armii Krajowej, uczestnikiem powstania

warszawskiego. Ranny w czasie walk w Śródmieściu, został odznaczony Krzyżem Virtuti Militari.

Szkolę Podstawową ukończył w Rypinie w 1961 r., a następnie Liceum Ogólnokształcące także w Rypinie w 1967 r., potem Państwową Szkołę Techniczną ukończył Ostrowie Wielkopolskim w 1969 r., gdzie uzyskał tytuł technik mechanik obróbki plastycznej metalu. W latach 1969-1971 pracował w Zakładzie Ślusarskim ojca, Jana Strusińskiego. W latach 1972-1998 był pracownikiem Spółdzielni Mleczarskiej „ROTR” w Rypinie na stanowisku kierownika zmiany. W latach 1998-2009 pracował w Przedsiębiorstwie Produkcyjno-Handlowym „EMIX” w Rusinowie na stanowisku kierownika produkcji. W 2009 r. przeszedł na emeryturę.

Od 2013 r. jest członkiem DTN.

W 1972 r. wziął ślub z Urszulą Matyjasik. Z małżeństwa tego są dzieci: Wojciech (ur. 1975), absolwent SGGW w Warszawie, studia podyplomowe MBA, ożeniony z Kamilą Kamińską, absolwentką Wyższej Szkoły Hotelarstwa i Gastronomii w Poznaniu; Jarosław (ur. 1978), absolwent SGGW w Warszawie, ożeniony z Kamilą Bojarską, absolwentką Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

ADTN, Deklaracja członkowska; Autobiografia z 28 V 2013 r.; Autopsja (1988-2014); *Nasza młodość*, s. 268; Zielińska, *Historia*, s. 85.

STRUŻYŃSKI ROMUALD (*1904 r. †31 X/1 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, organizator polskości, patriota, kierownik szkoły w Oborach, ofiara zbrodni niemieckich (S 88)

Po ukończeniu szkoły powszechnej i gimnazjum, zdał egzamin do znanego Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie (Skępem), które ukończył w 1927 r. Po jego ukończeniu rozpoczął pracę nauczycielską w Szkole Powszechnej w Oborach, gdzie życie umysłowe i kulturalne miejscowego społeczeństwa organizowali i wspierali gorliwi ojcowie karmelici, sprowadzeni tu już w 1605 r. Był doskonałym nauczycielem matematyki. W trakcie pracy zawodowej w Wąbrzeźnie odbył kurs na stanowisko kierownika szkoły powszechnej. Z początkiem roku szkolnego 1932/1933 objął kierownictwo szkoły w Oborach. Wraz z nauczycielem ze Zbójna, Stanisławem Maćkiewiczem prowadził aktywną działalność wśród młodzieży w ramach Związku Strzeleckiego i Polskiej Macierzy Szkolnej.

We wrześniu 1939 r., po powrocie do Obór z chwilowej ucieczki przed niemieckim frontem, zastał pismo z Zarządu Gminy w Sokołowie, podpisane przez wójta gminy, Aleksandra Otta, które zobowiązywało do opuszczenia „wszelkich lokali służbowych w budynkach szkolnych” do 20 października 1939 r. Z pomocą w tej nowej i trudnej sytuacji przyszedł miejscowy klasztor i życzliwi zakonnicy. Jego żona, Maria w swoim pamiętniku napisała: „W związku z pismem, jakie otrzymaliśmy z Zarządu Gminy Sokołowo (...), zmuszeni byliśmy opuścić do dnia 20 października 1939 r. budynek szkolny, w którym mieszkaliśmy. Zastępujący przeora klasztoru o. Szymon Buszta zgodził się wynająć nam mieszkanie w klasztorze, dokąd właśnie z mężem, Romualdem Strużyńskim się przeprowadziliśmy”.

Za pełną poświęcenia pracę w zawodzie nauczycielskim w dniu 5 maja 1938 r. otrzymał Medal „Za długoletnią służbę” nadany przez Kuratorium Okręgu Szkolnego w Toruniu.

W dniu 21 października 1939 r. został aresztowany przez Selbstschutz i osadzony w więzieniu w Rypinie, gdzie był prześladowany i torturowany. Za jego aresztowanie i śmierć odpowiada kierownik niemieckiej szkoły w nieodległych od Obór, Somsior, August Nikolai. Właśnie dlatego jego żona, Maria postanowiła rozmawiać w Rypinie z Nikolai'em. W swoim pamiętniku po latach napisała: „W dniu 24 października 1939 r. pojechałam do Rypina, gdyż poinformowano mnie, że aresztowanym można posyłać obiady z miasta. Chciałam je zamówić dla męża. I zamówiłam. Przyjmowano je jednak tylko do 31 października 1939 r., a 1 listopada już nie przyjęto. Powiedziano, że takiego już tu nie ma. Ostatnią wiadomość od męża (kartkę wrzuconą do odesłanej mi brudnej bielizny) miałam w dniu 31 października 1939 r. Potem do dnia dzisiejszego znikąd żadnej wiadomości. Zginął zapewne w nocy z dnia 31 października na 1 listopada 1939 r. razem z innymi”. Przed tragiczną godziną żona inspektora szkolnego, M. Cezaka i Maria Strużyńska miały możliwość obserwować z sąsiedniego budynku, w jaki sposób wywożono skazanych do lasów skrwileńskich: „I oto przed godz. 15 na całej ulicy zjawili się Niemcy z karabinami. Usunęli wszystkich ludzi z ulicy, a wtedy zajechał duża platforma bez budy. Stała w głównej ulicy tyłem do wyjścia z budynku kaźni. Za chwilę ukazywali się pojedynczo aresztowani z gołymi głowami i bez ciepłych okryć, mężczyźni w samych garniturach. Każdy z nich musiał być przy wyjściu bity lub kopany, bo wychodząc z tej małej bramki za budynkiem kaźni, upadał prawie na twarz na bruk. Naliczyliśmy 24 osoby. Pani Cezak poznała swego męża po wzroście i garniturze. Wszyscy wchodzili na tę ustawioną platformę, ale widocznie kładli się ciasno jeden obok drugiego, bo ponad nią nikogo widać nie było. Kiedy te 24 osoby weszły, z budynku wyszło ośmiu uzbrojonych w karabiny Niemców, czterech weszło na przód, a czterech na tył platformy. Stanęli, rzucając przedtem jeszcze dwa związane pęki grubych na palce sznurów i odjechali szosą prosto, chyba w stronę Sierpca. Dokładnie nie wiem, bo z okna zza firanek widać nie było. W każdym bądź razie nie w stronę miasta. Wtedy ci Niemcy, którzy stali na ulicy z karabinami, rozeszli się i na ulicy rozpoczął się normalny ruch...”. Zwłoki wywieziono i pogrzebano w zbiorowej mogile w lasach skrwileńskich.

Miał siostrę Mariannę, która wyszła za mąż za Stefana Klubę (1919-2013) z Chrostkowa.

Ożeniony z Marią z d. Poszwa (S 89) w 1935 r., z zawodu nauczycielką, pozostawił dwoje małych dzieci: Mirosława Krzysztofa (ur. 15 IV 1936) w Rypinie i Bożennę (ur. 19 III 1939), zam. w Olsztynie.

Jego pamięć oraz nauczyciela oborskiej szkoły, Adama Biedrzyckiego upamiętnił w dniu 29 października 2006 r. na tablicy na murze klasztornym w Oborach syn Strużyńskiego, Mirosław z Olsztyna.

AA, Materiały przekazane przez M. Strużyńską w 1976 r.; Dziennik KOSP 1945, nr 45, s. 224; Krajewski, *Dama*, s. 65, 70-72; Krajewski, *Przerwana lekcja*, s. 148-150, 185-186; M. Krajewski, *Romuald Strużyński – kierownik oborskiej szkoły*,

ofiara zbrodni niemieckich na ziemi dobrzyńskiej (1907-1939), Ziemia Dobrzyńska, t. 10: 2006, s. 261 i n.; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 152; Krajewski, *Przeszłość klasztoru*, s. 2 i n.; Krajewski, *Tronująca*, s. 119; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 323; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 129; *Marii Strużyńskiej przeżycia z lat wojny i okupacji (1939-1945)*, opr., wstępem i przypisami opatrzył M. Krajewski, Rypin 2007, pass.; Piotrowski, *Słownik*, s. 219; Rel. córki Bożenny Zarębińskiej z d. Strużyńskiej z sierpnia 2005 r. (w posiadaniu autora); A. Sikorowski, *Oddali daninę krwi, abyśmy mogli żyć godnie*, *Więści z Ziemi Dobrzyńskiej* 1999, nr 3, s. 4; A. Sikorowski, *Stefan Kluba*, *Więści z Ziemi Dobrzyńskiej* 1999, s. 4. Dotychczasowe źródła oraz literatura podawały zgodnie, iż Romuald Strużyński został zamordowany w dniu 2 listopada 1939 r.: *Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Pomorskiego z 1945 r.*, nr 45, s. 224; R. Piotrowski, *Biogramy ofiar Selbstschutzu*, [w:] A. Witkowski, *Nieukarana zbrodnia*, Warszawa 1995, s. 183 oraz wcześniej Tegoż, *Mordercy z Selbstschutzu*, Warszawa 1986, s. 26 i n. i *Słownik*, s. 219; M. Krajewski, *W cieniu wojny i okupacji, Ziemia dobrzyńska w latach 1939-1945*, Rypin 1995, s. 323; M. Krajewski, *Dobrzyński słownik biograficzny. Ludzie europejskiego regionu*, Włocławek 2002, s. 623; A. Sikorowski, *Oddali daninę krwi, abyśmy mogli żyć godnie*, *Więści z Ziemi Dobrzyńskiej* 1999, nr 3, s. 4; A. Sikorowski, *Ostatni żyjący świadek zbrodni Selbstschutzu. Stefan Kluba*, *Więści z Ziemi Dobrzyńskiej* 1999, nr 4, s. 4; *Wspomnienia i galeria*, s. 91. Datę 2 listopada przyjął także syn zamordowanego, Mirosław, podając ją na tablicy ufundowanej w 2006 r. przy Kościele i Klasztorze w Oborach. Opublikowanie wspomnień jego żony, Marii staje się powodem weryfikacji podawanej wcześniej daty jego śmierci.

STRYCZEK (n. Strenk) WOJCIECH (†po 1379 r.), właściciel ziemski, podkomorzy dobrzyński

Posiadał Skrwilno, występujące wtedy pod nazwą *Postrqwinno*, co należy tłumaczyć, iż była to wieś leżąca na rzece, przy rzece Skrwie (*Strkwa*). Jego nazwisko pojawia się w kilku dokumentach z lat 1356-1381. W dniu 22 lutego 1379 r. od biskupa płockiego, Dobieślawa h. Prawdzic otrzymał akt erekcyjny dla kościoła skrwileńskiego.

http://www.diecezjaplocka.pl/index.php?akcja=spis_wyswietlParafie&p_id=209/15 XI 2013; NKDM, cz. 3, nr 214.

STRYJEWSKI WIKTOR WACŁAW, ps. „Cacko”, „Wyrwicz”, „Zbyszko” (*1 IX 1916 r. w Żychowie, gm. Raciąż, pow. sierpecki †18 I 1951 r. w więzieniu mokatowskim w Warszawie), żołnierz Września 1939 r., żołnierz Armii Krajowej i NSZ, a następnie ROAK, dowódca oddziału bojowego 11. Grupy Operacyjnej NSZ (NZW), żołnierz wyklęty, więzień i ofiara bestialstwa UB (S 90)

Był synem Leona i Stefanii z Załęskich. Przed wybuchem drugiej wojny światowej mieszkał w rodzinnej miejscowości Żychowo k. Sierpca, gdzie prowadził 27-hektarowe gospodarstwo. Uczestniczył w wojnie obronnej 1939 r. w szeregach 32. pułku piechoty. W okresie okupacji niemieckiej był żołnierzem AK w Obwodzie Sierpc.

Po wkroczeniu wojsk sowieckich został skierowany przez swoje dowództwo jako komendant Służby Ochrony Kolei w Sierpcu. W lutym 1946 r. stanął w obronie Polki gwałconej przez sowieckiego żołnierza, którego zabił, za co został aresztowany przez UB pod zarzutem zabicia sojusznika. Dzięki pomocy współpracującego z podziemiem funkcjonariusza resortu bezpieczeństwa zbiegł z aresztu. Ukrywał się na

terenie pow. sierpeckiego, gdzie wstąpił do oddziału Ruchu Oporu Armii Krajowej Obwodu, krypt. „Mewa”, dowodzonego przez Leona Ziółkowskiego ps. „Lis”. Wyróżnił się w wielu akcjach zbrojnych skierowanych przeciw komunistycznemu aparatowi represji, m. in. likwidując posterunki MO i urzędy gminne w Zawidzu, Strzegowie, Rościszewie, Łęgu, Skrwilnie, Lidzbarku. Uczestniczył w rozbiu posterunku MO w Gralewie; w akcji ekspropriacyjnej w Bieżuniu, w czasie której zabito 6 milicjantów; rozbrojeniu w leśniczówce Nowy Świat, pow. Brodnica 5 milicjantów z Brodnicy; w walce z grupą operacyjną UB i MO w Kamieniu Kotowym, pow. lipnowski, w czasie której poległ jego brat, Szczepan Stryjewski, ps. „Józef”, w akcji ekspropriacyjnej w Urzędzie Gminy w Starożrebach, w czasie której zabito trzech członków PPR.

Podczas amnestii 1947 r., wspólnie z por. Franciszkiem Majewskim „Słonym” nie ujawnił się. Brał udział w rozbiu obławy UB, MO i ORMO w dniu 12 lipca 1947 r. pod Okalem w pow. rypińskim, gdzie poległo 16 funkcjonariuszy resortu bezpieczeństwa. W dniu 11 października 1947 r. we wsi Chudzynek, gm. Drobin, pow. płocki wykonał wyrok na Władysławie Rypińskim, „Rypę”, dowódcy pepeerowskiego „szwadronu śmierci”, skrytobójczo mordującego członków PSL i byłych żołnierzy AK. W październiku 1947 r. wszedł w skład 11. Grupy Operacyjnej NSZ, obejmując dowództwo patrolu bojowego działającego na terenie powiatów płońskiego, płockiego i sierpeckiego. Po śmierci dowódcy oddziału Franciszka Majewskiego, ps. „Mściciel”, „Słony” w dniu 28 września 1948 r., objął dowództwo oddziału ROAK.

Ujęty przez UB rankiem 8 lutego 1949 r. po walce z 262-osobową grupą operacyjną KBW, UB i MO we wsi Gałki Duże, gm. Mała Wieś, pow. Płock, został następnie skazany przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Warszawie w dniu 19 czerwca 1950 r. „...trzydziestoosmiokrotnie na karę śmierci”, z pozbawieniem publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze oraz z przepadkiem całego mienia. Wyrok wykonano 18 stycznia 1951 r., o godz. 20,20 w więzieniu mokatowskim w Warszawie. Jego podwładni zostali straceni wcześniej: Seweryn Oryl i Stanisław Konczyński (29 III 1950), a Karol Rakoczy i Wacław Michalski (24 kwietnia 1950).

Pozostawił czworo dzieci.

Pochowany na tzw. Łączce na Powązkach Wojskowych w Warszawie.

Symboliczny grób znajduje się na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach w Warszawie w Kwaterze „Na Łączce”.

P. Brojek, *Skazany na 38-krotną karę śmierci. Wiktor Stryjewski ps. „Cacko”*, <http://www.prawy.pl/historia/4716-skazany-na-38-krotna-kare-smierci-wiktor-stryjewski-ps-cacko/4 II 2014>; *Dawne Skrwilno*, s. 141 i n., głównie s. 178-183; <http://www.ipn.gov.pl/portal/pl/129/13162/?poz=2&update=1/17.01.2012>; <http://www.polishclub.org/2011/06/24/osoby-pochowane-w-kwarterze-na-laczce-na-powazkach-wojskowych/2 IV 2013 r.>; *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944-1956. Słownik biograficzny*, t. 2, pod red. J. Kurtyki, Kraków-Warszawa-Wrocław 2004; A. D. Kotkiewicz, *Akcja Urzędu Bezpieczeństwa w Gutkowie w dniu 26 grudnia 1946 r.*, <http://tradycje.pl/node/33/4 II 2014>; Krajewski, *Rypin. Monografia* s. 166; *Żołnierze wyklęci. Zapomniani Bohaterowie*, <http://podziemiezbrojne.blox.pl/2006/06/OSTATNI-LESNI-Mazowsze-i-Podlasie-w-ogniu-1948-1.html/4 II 2014>.

STRZAŁKOWSKA BARBARA (*15 VI 1932 r. w Lipnie †15 V 1988 r. w Lipnie), działaczka społeczna

Była córką Jana i Marianny Kowalskich. Dzieciństwo spędziła w Wilnie, gdzie uczęszczała do litewsko-rosyjskiej szkoły podstawowej. W 1944 r. w tragicznych okolicznościach zginęła jej dalsza rodzina. W 1946 r. powróciła do Polski i zamieszkała w Lubaniu Śląskim. Po trzech miesiącach w Lipnie odszukała swoich rodziców i rodzeństwo. Po ukończeniu szkoły podstawowej uczyła się w liceum ogólnokształcącym angażując się w różne funkcje społeczne i od 1966 r. była wiceprzewodniczącą rady zakładowej. Była członkiem zarządu wojewódzkiego Ligi Kobiet.

W 1951 r. wyszła za mąż na Bolesława Strzałkowskiego. Pozostawiła dwóch synów: Zbigniewa i Sławomira.

Była odznaczona m. in. Srebrnym Krzyżem Zasługi i Odznaką Działacza Ruchu Spółdzielczego.

Pochowana na cmentarzu w Lipnie.

Z. Góźdz, *Barbara Strzałkowska (1932-1988)*, Gazeta Lipnowska, nr 34: 1988, s. 17.

STRZAŁKOWSKI JANUSZ (*1937), lekarz w Rypinie (S 91)

W 1963 r. ukończył Akademię Medyczną w Warszawie, po czym pracował w kilku szpitalach jako lekarz ginekolog i ordynator oddziałów ginekologicznych, m. in. w Łowiczu, Pucku i Kutnie.

W maju 1987 r. zamieszkał w Rypinie i podjął pracę w miejscowym szpitalnym oddziale położniczo-ginekologicznym. Wkrótce powierzono mu także funkcję zastępcy ordynatora oddziału. W Rypinie pracował do lipca 1989 r., kiedy przeniósł się do Mławy, gdzie jako asystent pracował w miejscowym szpitalu i lekarz w Przychodni Rejonowej. W 2002 r. zatrudniony został jako kierownik Przychodni Kolejowej w Brodnicy. W 2005 r. przeszedł na emeryturę.

Dzieje służby zdrowia, s. 330.

STRZEDNICKI TEOFIL (XIX w.), właściciel ziemski, powstaniec styczniowy 1863 r.

Był właścicielem Brudzenia. W czasie powstania styczniowego znalazł się w oddziale dowodzonym przez Kajetana Kowalewskiego.

Trudno ustalić, czy wzmianka o śmierci powstańca styczniowego, Teofila Strzednickiego w 1908 r. we Lwowie dotyczy właśnie tej osoby, choć niewykluczone, iż chodzi właśnie o niego, jako że znajdujemy tam więcej osób z ziemi dobrzyńskiej-uczestników styczniowej insurekcji.

<http://www.brudzen24.pl/?zarys-dziejow-gminy-brudzen-duzy-do-roku-1918,26&PHPSESSID=a2e4ed1cf53be9c9bf6bbd53e0b4cf9e/21.02.2013>; Inf. Krzysztofa Gerula 29 IX 2012 r.

STRZELECKI ADAM ZBIGNIEW (*3 X 1949 r. w Chełmnie n. Wisłą), prawnik, bankowiec, adiunkt akademicki, społecznik, malarz-amator (S 92)

Jest synem Tadeusza (introligatora), ur. w Bogusławicach k. Kowala i Stanisławy z Błażejewskich ur. w Miedzach k. Sieradza. Urodził się w rodzinie rolniczej. Dziadek, Konstanty Strzelecki był rządcą w kilku majątkach na Kujawach, utrzymując w okresie międzywojennym prywatną kilkuklasową szkołę wiejską.

Szkołę podstawową ukończył w Chełmnie w 1961 r. Do Liceum im. Mikołaja Kopernika w Chełmnie uczęszczał w latach 1961-1965, uzyskując tam świadectwo dojrzałości. Studia wyższe na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu odbył w latach 1974-1978, gdzie uzyskał tytuł mgr prawa (1978). Studia podyplomowe: Podyplomowe Studium Funkcjonowania Gospodarki Narodowej „Pieniądz i Bankowość” – Uniwersytet Warszawski, Wydział Nauk Ekonomicznych (1995). Stopnie naukowe: doktor nauk prawnych – UMK w Toruniu (1984).

Pracę zawodową rozpoczął w 1965 r. w Państwowym Przedsiębiorstwie Fotogrametrii Wydział Zamiejskowy w Poznaniu (okres IX-XII) jako robotnik niewykwalifikowany. W latach 1966-1969 pracował jako referent handlowy w Miejskim Przedsiębiorstwie Handlu Detalicznego w Chełmnie. W latach 1969-1972 był rewidentem budżetowym w Wydziale Finansowym Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Chełmnie. W latach 1972-1975 pracował jako inspektor kredytowy w Oddziale Banku Rolnego w Chełmnie, a po jego likwidacji w latach 1975-1977 – w Oddziale Narodowego Banku Polskiego w Chełmnie jako starszy inspektor, a potem jako główny księgowy oddziału. W latach 1977-1988 był dyrektorem Oddziału Narodowego Banku Polskiego w Lipnie. W latach 1988-1993 pełnił funkcje dyrektora Oddziału Wojewódzkiego Narodowego Banku Polskiego we Włocławku, a po jego likwidacji był dyrektorem Oddziału Polskiego Banku Inwestycyjnego (1993) W latach 1993-2003 był dyrektorem Oddziału Kredyt Banku SA we Włocławku.

W roku 1997 rozpoczął pracę w szkolnictwie wyższym, pracując najpierw w latach 1997-2009 w Wyższej Szkole Humanistyczno-Ekonomicznej we Włocławku, jako adiunkt, prodziekan, p. o. dziekana Wydziału Administracji, prorektor, a następnie w latach 2009-2013 jako adiunkt w Instytucie Prawa, Administracji i Zarządzania na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy oraz od 2004 r. jako adiunkt w Toruńskiej Szkole Wyższej.

Był członkiem pierwszego Zarządu Dobrzyńskiego Oddziału Włocławskiego Towarzystwa Naukowego z siedzibą w Rypinie (1985-1989); członkiem Włocławskiego Towarzystwa Naukowego (1996-2009), członek Zarządu WTN (1996-2005); członkiem Zarządu Stowarzyszenia Księgowych Oddziału Wojewódzki we Włocławku (1990-1999); przewodniczącym (społecznej) Rady Nadzorczej Zakładu Opieki Zdrowotnej w Lipnie w latach 1998-2000; członkiem Kujawskiej Izby Przemysłowo-Handlowej we Włocławku (1993-1997). Jest autorem monografii pt. *Zarys prawa bankowego* (2005) oraz rozdziałów w naukowych monografiach: *Samodzielność finansowa samorządu terytorialnego jak warunek działań społecznych*, [w:] *Społeczne uwarunkowania rozwoju lokalnego*, pod red. A. Potoczka i J. Stępnia (2003); *Uwarunkowania autonomii i decentralizacji w systemie finansów samorządu terytorialnego*, [w:] *Międzynarodowe Uwarunkowania*

- Konkurencyjności Regionów*, pod red. W. Kosiedowskiego (2004), *Budżet jako narzędzie realizacji zadań samorządu terytorialnego*, [w:] *Pozycja i funkcjonowanie samorządu terytorialnego. Wybrane zagadnienia ekonomiczne i prawne*, pod red. M. Stefańskiego (2004), *Wybrane problemy prawnej konwergencji unormowań instytucji kredytowych i instytucji finansowych Unii Europejskiej na polskim rynku usług finansowych*, [w:] *Polska w integrującej się Europie*, pod red. R. Łaszewskiego i E. Ponczka (2004), *Etyka w procesie zarządzania w samorządzie terytorialnym*, [w:] *Z warsztatu badawczego Katedry Nauk Społecznych – Społeczne uczestnictwo w rozwoju lokalnym*, R. VI (2004), *Etyka kierownika w procesie zarządzania w administracji publicznej* [w:] *Urzędnik w administracji publicznej*, pod red. B. Sprengla, A. Strzeleckiego (2005), *Transformacja systemu bankowego w Polsce*, [w:] *Nauczanie europejskie*, pod red. J. P. Kowalewa (2005), *Podstawy autonomii i decentralizacji w systemie finansów samorządu terytorialnego*, [w:] *Zarządzanie finansami lokalnymi*, pod red. A. Kożuch i A. Mirończuk (2005), *Prawne i ekonomiczne aspekty funkcjonowania banków spółdzielczych* [w:] *Banki spółdzielcze w Polsce po 1989 roku. Wybrane zagadnienia ekonomiczne, finansowe i prawne*, pod red. M. Stefańskiego (2006), *Rola banków jako instytucji otoczenia biznesu w inicjowaniu i rozwijaniu współpracy zagranicznej*, [w:] *Polityka rozwoju Europy Środkowo-Wschodniej. Aspekty makroekonomiczne i regionalne*, praca zbior. pod red. W. Karaszewskiego i S. Kunikowskiego (2006), *Banki spółdzielcze a rozwój gospodarczy gmin i powiatów*, [w:] *Aktualne problemy rozwoju gospodarczego gmin i powiatów*, pod red. A. Borodo (2006), *Etyczne i prakseologiczne aspekty zarządzania w administracji publicznej*, [w:] *Zarządzanie publiczne w nauce i dydaktyce szkół wyższych*, Fundacja „Współczesne Zarządzanie” nr 3: 2006, *Determinanty samodzielności finansowej jednostek samorządu terytorialnego*, [w:] *Problemy samodzielności finansowej jednostek samorządu terytorialnego*, pod red. H. Stępnia (2007), *Etyka w samorządzie terytorialnym*, [w:] *Dobra praktyka samorządowa* (2007), *Aspekty normatywne wzorca osobowego urzędnika publicznego*, [w:] *Etos urzędnika*, praca zbiorowa pod red. D. Bąka (2007), *Przesłanki samodzielności finansowej jednostek samorządu terytorialnego*, [w:] *Samorząd terytorialny w Polsce – szanse rozwoju regionalnego i lokalnego w warunkach Unii Europejskiej*, pod red. Z. Strzeleckiego (2008), *Formy gospodarki komunalnej miasta Włocławka i działalność gospodarcza miasta w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi*, [w:] *Zagadnienia prawne finansów i gospodarki samorządu terytorialnego*, pod red. A. Borodo (2008), *Aspekty etyczne działalności banków spółdzielczych w Polsce*, [w:] pod red. M. Stefańskiego (2008), *Bankowość spółdzielcza w Polsce i wybranych krajach europejskich w obliczu integracji europejskiej*, [w:] *Przeszłość, teraźniejszość i przyszłość integracji europejskiej*, red. M. Klimeckiego, H. Szczechowicz (2008), *Funkcje prawa karnego skarbowego a bezpieczeństwo finansów publicznych*, [w:] *Współczesne dylematy bezpieczeństwa - teoria i praktyka*, red. J. Pieta, B. Purski (2009), *Pomoc społeczna jako warunek bezpieczeństwa socjalnego obywateli*, [w:] *Współczesna maska Meduzy. Zagrożenia współczesnej cywilizacji: polityczne, ekonomiczne, militarne, ekologiczne, kulturowe i psychospołeczne* (2010), *Ewolucja instytucjonalnych form w gospodarczej działalności samorządu terytorialnego miast Włocławka i Torunia jako uwarunkowanie rozwoju regionalnego*, [w:] *Oblicza współczesnego kryzysu a polskie regiony*, pod red. Z. Strzeleckiego i P. Legutko-Kobus (2010), *Pomoc społeczna w aktywizacji bezrobotnych jako podstawowe zadanie samorządu terytorialnego*, [w:] *Kapitał ludzki w procesie przemian Europy Środkowej i Wschodniej. Aspekty makroekonomiczne i regionalne*, pod red. W. Kosiedowskiego (2010), *Znaczenie dochodów własnych jednostek samorządu terytorialnego dla ich samodzielności finansowej*, [w:] *Organizacyjne i prawne problemy funkcjonowania samorządu terytorialnego*, pod red. S. Kamosińskiego (2011), *Uwarunkowania społeczne reklamy w biznesie*, [w:] *Wybrane aspekty funkcjonowania gospodarki w skali regionu na przykładzie województwa kujawsko-pomorskiego*, pod red. S. Kamosińskiego i J. Laskowskiej (2011), *Zaangażowanie kapitału ludzkiego rad dzielnicowych i osiedlowych w zaspakajaniu potrzeb mieszkańców* [w:] *Gospodarka regionalna Polski wobec globalnego kryzysu gospodarczego*, pod red. Z. Strzeleckiego (2011), *Formy gospodarki komunalnej samorządu terytorialnego w Toruniu*, [w:] *Organizacyjne i prawne problemy funkcjonowania samorządu terytorialnego*, pod red. S. Kamosińskiego (2011).
- Nadto ogłosił artykuły w czasopismach i seriach naukowych: *Funkcjonowanie systemu kredytowania środków obrotowych*, Bank i Kredyt nr 10, 1979; *Normy prawa kredytowego dla jednostek gospodarki uspołecznionej*, Państwo i Prawo nr 2, 1983 r.; *Obligacje komunalne źródłem finansowania rozwoju samorządu terytorialnego*, Zeszyty Naukowe WSHE”, t. IV – Nauki Prawne, Włocławek 1999 r.; *Finansowanie handlu zagranicznego*, Łącznik. Magazyn Kredyt Banku nr 4 (32), czerwiec/lipiec 2000; *Kartka z Oksford, Vladislavia*, nr 12, 2001; *Stosunki kredytowe pomiędzy bankiem komercyjnym a podmiotem prowadzącym działalność gospodarczą*, Zeszyty Naukowe WSHE t. XI – Nauki Administracyjno - Prawne, 2003.; *Problem samodzielności finansowej powiatu a możliwości podziału źródeł dochodów pomiędzy budżetem państwa a budżetami samorządu terytorialnego*, Zeszyty Naukowe WSHE – Nauki Administracyjno-Prawne, pod red. A. Strzeleckiego, 2004; *Podstawowe uwarunkowania prawne ryzyka kredytowego w systemie bankowym w Polsce*, Zeszyty Naukowe WSHE – Nauki Administracyjno-Prawne, pod red. A. Strzeleckiego, 2004; *Samodzielność finansowa samorządu terytorialnego jako warunek jego działań społecznych*, Sekretarz i Organizacja Urzędu, nr 1 styczeń/luty 2004; *Kapitał zagraniczny w polskim systemie bankowym*, Vladislavia nr 18, 2004; *Transformacja systemu bankowego w Polsce*, Vladislavia nr 19, 2005; *Ewolucja polskiego systemu bankowego w gospodarce rynkowej*, Zeszyty naukowe WSHE – Nauki Administracyjno-Prawne, 2005; *Etyka w funkcjonowaniu administracji publicznej*, Vladislavia nr 20, 2005; *Bankowy tytuł egzekucyjny w postępowaniu sądowym*, Zeszyty naukowe WSHE – Nauki Administracyjno-Prawne” pod red. K. Kamińskiej, 2006; *Finansowe instrumenty*

zarządzania budżetami jednostek samorządu terytorialnego w podregionie wrocławskim, Współczesne Zarządzanie, nr 2/2007; *Kształtowanie więzi społecznych przez banki spółdzielcze w wymiarze lokalnym, Zbliżenia cywilizacyjne - Zeszyty naukowe*, tom III, pod red. A. Sepkowskiego (2007); *Samodzielność finansowa gminy jako warunek skuteczności działań na rzecz społeczności lokalnej (aspekty prawne i ekonomiczne)*, Zeszyty Naukowe Toruńskiej Szkoły Wyższej, Nr 3 „Administracja na świecie i w Polsce” pod red. A. Zaborowskiej, Toruń 2008; *Etyka w działalności banków spółdzielczych*, Master of business administration, 5(94), 2008; *Przełamanie w wypełnianiu przestępstwa oszustwa kredytowego*, Bezpieczeństwo i Ochrona, 1-2, 2008; *Segmentacja gospodarki komunalnej miasta Wrocławka*, Zeszyty Naukowe TSW nr 5; *Pomoc społeczna jako zadanie powiatu*, Zeszyty naukowe WSHE t. XXIX, zeszyt 6: 2009; *Etyka administracji*, „Sekretarz i Organizacja Urzędu”, nr 1 (48), 2010; *Funkcje prawa karnego skarbowego a odpowiedzialność za naruszenie norm prawa finansowego*, Zeszyty Naukowe WTN, tom V: 2010; *Idea kontraktu socjalnego*, Wójt i jego gmina, nr 5(48): 2010; *Samorządność w dzielnicach i osiedlach*, Wójt i jego gmina, nr 6(49): 2010; *Ograniczenia w samodzielności jednostek pomocniczych samorządu terytorialnego*, Zeszyty naukowe Toruńskiej Szkoły Wyższej nr 6: 2010; *Samodzielność jednostek pomocniczych samorządu terytorialnego*, Zarządzanie Publiczne. Zeszyty Naukowe Instytutu Spraw Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego. Nr 4(12): 2010; *Duszpasterstwo wojskowe. Aspekty finansowo prawne administracji kościelnej*, Studia z zakresu prawa, administracji i zarządzania Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, t. 1: 2012; *Rola etyki w reklamie biznesu*, Zarządzanie dziś i jutro, t. 16: 2012; *Wrocławski Inkubator Innowacji i Przedsiębiorczości, jako czynnik rozwoju ośrodka subregionalnego*, Studia z zakresu prawa administracji i zarządzania UKW w Bydgoszczy, t. 2: 2012; *Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo-Kredytowe w polskim prawie bankowym*, Studia z zakresu prawa, administracji i zarządzania Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, t. 3: 2013; *Rozwój innowacyjności i przedsiębiorczości w województwie kujawsko-pomorskim*, Studia z zakresu prawa, administracji i zarządzania Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, t. 4: 2013.

Był promotorem kilkuset prac licencjackich i magisterskich o tematyce związanej z gminami i powiatami ziemi dobrzyńskiej, Kujaw i Pomorza.

Obok działalności naukowej, dotyczącej m. in. finansów, lokalnej bankowości i gospodarki na ziemi dobrzyńskiej i Kujawach, udzielał się artystycznie w dziedzinie malarstwa olejnego. Efektem tej sfery artystycznego zainteresowania były wystawy o tematyce krajobrazowej z Lipna i okolic (w Lipnowskim Domu Kultury, w marcu 1987 r. i Gminnym Ośrodku Kultury w Kikole, w czerwcu i lipcu 1988) oraz wystawa 71 prac olejnych na płótnie (krajobrazy, kwiaty abstrakcje) pt. „Barwy kujawskie i reminiscencje” w dniach 5-31 marca 2010 r. w Miejskiej Bibliotece Publicznej im. Z. Arentowicza we Wrocławku.

Został odznaczony m. in.: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (2002), Srebrnym Krzyżem

Zasługi (1988), Brązowym Krzyżem Zasługi (1978), Medalem 40-lecia PRL(1984), Brązową Odznaką „Za zasługi dla województwa wrocławskiego” (1982), Złotą Odznaką „Za Zasługi dla województwa wrocławskiego” (1988) Odznaką „Zasłużony dla bankowości PRL” (1989)

W 1971 r. wziął ślub z Bogusławą (ur. 30 IX 1951 w Chełmnie), córką Edmunda Krzywdzińskiego i Haliny z Szarafińskich. Z małżeństwa tego są dzieci: Joanna (ur. 1974), administratywista i Tomasz (ur. 1981), informatyk, ożeniony z Katarzyną z Hirszów.

AA, Kronika DO WTN, pass; Autobiografia, 3 IV 2013 r.; Autopsja (1985-2014).

STRZELECKI HENRYK (*8 XI 1894 r. †w końcu X 1939 r. w lasach skrwileńskich), robotnik, ofiara zbrodni niemieckich

Robotnik, mieszkał w Ostrowitem pow. rypińskim. Aresztowany przez Selbstschutz w dniu 22 października 1939 r., więziony był w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. Potem wywieziony do lasów skrwileńskich i tam rozstrzelany.

Zwłoki Niemcy pogrzebali we wspólnej mogile.

AIPN Bydgoszcz, OKBzPNP, sygn. Zg. 24/46; Piotrowski, *Słownik*, s. 219.

STRZELEWICZ MAKSYMILIAN (†1926 r.), kupiec, organizator życia kulturalnego pod zaborem pruskim

Z zawodu był kupcem, przy Rynku w Golubiu, w kamienicy pod numerem 31 prowadził księgarnię i drukarnię oraz sklep z dewocjonaliami, instrumentami muzycznymi, zabawkami, przyborami szkolnymi i biurowymi. W 1868 r. założył Towarzystwo Rzemieślniczo-Śpiewackie. Pod hasłem „Pieśnią do serca, sercem do Ojczyzny” nadawał Towarzystwu rangę ośrodka patriotycznego, który skupiał wielu prawych Polaków: kupców, rzemieślników i urzędników golubskich. Dzieci członków Towarzystwa Ludowego i Towarzystwa Przemysłowego, które w 1893 r. przekształciło się z Towarzystwa Rzemieślniczo-Śpiewackiego, uczył polskich pieśni narodowych. Pod pozorem działania organizacji rzemieślniczych, chłopskich i przemysłowych, poprzez pieśń wpajano ducha narodowego, budzono nadzieję na odzyskanie przez Polskę niepodległości. W 1911 r., tak przygotowana przez niego młodzież, utworzyła zespół śpiewaczy, który obrał sobie imię opery narodowej Stanisława Moniuszki, „Halka”. Był to doskonały chór męski, śpiewający ambitny repertuar. W 1920 r. chór ten liczył 90 członków.

Miał synów Paulina i Kornela.

Pochowany na cmentarzu w Golubiu.

J. Jagodziński, *Śpiewacze tradycje Golubia-Dobrzyń*, Rocznik Dobrzyński, t. 3: 2010, s. 161-162; Waszkiewicz, *Dobrzyń*, s. 141; *Życie Muzyczne Mazowsze*. Miesięcznik Regionalny, 1935, nr 1, s. 308.

STRZELEWICZ PAULIN (†I. II wojny światowej w Sachsenhausen), muzyk, dyrygent chóru (S 93)

Był synem Maksymiliana. Mieszkał w Golubiu. Miał wyższe przygotowanie muzyczne, stąd przejął kierownictwo i dyrygenturę po ojcu w chórze „Halka”. Okres międzywojenny był dla „Halki” jednym ciągiem ważnych sukcesów muzycznych. „Halke” golubską stanowili co znaczniejsi mężczyźni, głównie rzemieślnicy, kupcy i urzędnicy, nie tylko z Golubia, ale i z sąsiedniego Dobrzyńa n. Drwęcą. „Halka” swoim wysokim poziomem oddziaływała nie tylko na Dobrzyń, ale i na pobliski Rypin, gdzie powstawały samodzielne, dobre zespoły śpiewacze. W sierpniu 1932 r. „Halka” śpiewała podczas uroczystości pogrzebowych dobrzyńskiego proboszcza, ks. kan. Czesława Rogackiego. W 1936 r. występowała również w Dobrzyńcu podczas poświęcenia nowych dzwonów.

Podczas Świąta Pieśni, Towarzystwo Wystaw i Targów w Gdyni w 1939 r. nagrodziło „Halke” i jej dyrygenta, nagrodą za wykonanie utworu pt. „Sztandary polskie na Kremlu”. Dyplom podpisał m. in. sam Feliks Nowowiejski. W 1936 r. na Ogólnopolskim Zjeździe Chórów w Gdańsku, na uczestniczące 72 zespoły, „Halka” zajęła II. miejsce. Sukces ten świadczy o wysokim poziomie muzycznym zespołu. Na VI Zjeździe Pomorskiego Okręgu Śpiewaczego w Gdańsku w 1935 r. chór „Halka”, za wykonanie utworu „Dwie dole” Wacława Lachmana, zajął jedno z czołowych miejsc. Zwieńczeniem działalności „Halki” w okresie międzywojennym był udział w Zjeździe Kół Śpiewaczych I Okręgu Pomorskiego, jaki odbył się w Golubiu 6 sierpnia 1939 r. w ramach uroczystości 700-lecia miasta. W Zjeździe uczestniczyło 18 zespołów chóralskich z sąsiednich i dalszych miast i miejscowości, m. in. z Dobrzyńa nad Drwęcą, Rypina, Lipna, Brodnicy, Wąbrzeźna, Torunia, Gdyni, Chełmży, Pleszewa i Dulska.

W czasie okupacji podzielił los polskiej inteligencji. Został aresztowany, a potem zamordowany w hitlerowskim obozie koncentracyjnym Sachsenhausen.

Jego młodszy brat, Kornel był wicedyrygentem „Halki”.

J. Jagodziński, *Śpiewacze tradycje Golubia-Dobrzyńa*, Rocznik Dobrzyński, t. 3: 2010, s. 161-162.

STRYCHACZEWSKI KAZIMIERZ (†po 1945 r.), dyrektor Cukrowni Ostrowite, działacz społeczny

Przez okres międzywojenny był dyrektorem Cukrowni Ostrowite. Aktywnie uczestniczył w życiu społecznym powiatu. Jesienią 1931 r., wszedł do składu Powiatowego Komitetu Pomocy Bezrobotnym w Rypinie, którym kierował Jerzy Siemiątkowski z Wąpielska. W 1937 r. widzimy go prezesem Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwlotniczej w Rypinie, gdzie zastąpił wieloletnią prezes, Antoninę Gniazdowską z Łapinóżka. Był zapewne inicjatorem i prezesem zarządu powiatowego Związku Podoficerów Rezerwy w Rypinie.

W czasie wojny mieszkał z rodziną w Warszawie. Korzystając z dobrych relacji z ziemianami z Rypińskiego, pomagał niektórym z ich. W jego domu znalazła schronienie córka Bolesława i Heleny Brzezickich z Gulbin, Elżbieta (po wojnie Rajewicz-Brzezicka), korzystając z przyjaźni jego córki, Zofii.

AP Bydgoszcz, Urząd Wojewódzki Pomorski, sygn. 7513, Sprawozdanie o obszarze, zaludnieniu i działalności Powiatowego Związku Samorządowego, obciążeniu podatkowym itp. w pow. rypińskim; Krajewski, *Cukrownia Ostrowite*, pass; Kronika Rypińska 1925, nr 3, z. 1 II; Rolnik Rypiński 1931, nr 4, z. 8 X; Rel. E. Rajewicz-Brzezickiej z Warszawy z 1998 r.; *Rypin międzywojennymi*, pass.; *Skład organizacji*, s. 128; Waszkiewicz, *Z dziejów Rypina*, s. 197; Zielińska, *Prasa powiatu rypińskiego*, z. 102.

STRZYŻEWSKI STANISŁAW (*27 IV 1922 r. w Łobdowie, pow. wąbrzeski †23 X 2013 r. w Katowicach), prof. zw. kultury fizycznej, Honorowy Członek DTN (S 94)

Syn Łucjana, z zawody kołodzieja i Leokadii z d. Walczykowska. Urodził się w dziewięciuosobowej rodzinie. Brat Zygmunt zginął we wrześniu 1939 r. w Toruniu. Brat Józef, marynarz, brał udział w ataku na Normandię w 1944 r., na krążowniku „Dragon”.

Szkolę podstawową ukończył w Wąbrzeźnie (1937), zaś liceum ogólnokształcące we Wrocławiu (1948). Studiował w Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie (1946-1949), magisterium uzyskał w 1952 r. Doktorat uzyskał w AWF w Warszawie (1969), stopień doktora habilitowanego w AWF w Warszawie (1974). Tytuł profesora nadzwyczajnego otrzymał w 1983 r., a tytuł profesora zwyczajnego nauk o kulturze fizycznej w 1989 r.

Pracę nauczycielską rozpoczął jako nauczyciel w Liceum Pedagogicznym w Wymyślinie, gdzie pracował w latach 1950-1958, kontynuował na stanowisku wykładowcy i kierownika Wydziału Wychowania Fizycznego z Biologią w Studium Nauczycielskim w Bydgoszczy (1958-1971) i w Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach (1971-2002), gdzie był kierownikiem Zakładu Metodyki Wychowania Fizycznego, dyrektorem Instytutu Wychowania Fizycznego i Sportu (1974-1977), prorektorem d/s dydaktyki (1983-1985), kierownikiem Katedry Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego (1989-1992). Pracował również w Zamiejscowym Wydziale WF i Sportu AWF w Gorzowie Wlkp. na stanowisku dyrektora Instytutu Wychowania Fizycznego i Sportu (1985-1987). Aktualnie na emeryturze. Od 1989 r. jest profesorem tytularnym. Stworzył „polską szkołę metodyki wychowania fizycznego”, przedstawioną najpełniej w jego głównym dziele: *Proces kształcenia i wychowania w kulturze fizycznej* (1986, 1990, 1996, 2013).

Był członkiem ZNP (1950-2002), Polskiego Związku Lekkiej Atletyki (1953-1971), członkiem Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego (1962-1975) oraz członkiem Dobrzyńskiego Towarzystwa Naukowego (od 2007). Pełnił w Okręgowym Związku Lekkiej Atletyki Bydgoszczy funkcję przewodniczącego Komisji Młodzieżowej (1960-1971). Był długoletnim działaczem Polskiego Towarzystwa Naukowego Kultury Fizycznej (od 1967). Działał w komitecie założycielskim Towarzystwa. Powołał do życia Oddział Bydgoski Towarzystwa (1970). Zasiadał w zarządzie głównym PTNKF (1971-1996). Był inicjatorem i prezesem Sekcji Metodyki Wychowania Fizycznego (1979).

Ważniejsze publikacje: prace zwarte: *Lekka Atletyka. Poradnik dla młodzieży* (Warszawa 1957), *Lekka Atletyka* (Warszawa 1965, 1968, 1976, współautor A. Kalinowski), *Lekka Atletyka* (Warszawa 1968, 1975,

współautor R. Żukowski), *Aktywność motoryczna, a rozwój osobniczy i zdolność do pracy umysłowej uczniów* (Poznań 1971), *Tempo dojrzewania biologicznego, a niektóre cechy osobowości dziewcząt w wieku dorastania* (Katowice 1974), *Zarys metodyki wychowania w kulturze fizycznej* (Katowice 1980, 1982), *Uzdolnienia ruchowe dziewcząt i chłopców w wieku szkolnym i ich związki z niektórymi cechami rozwoju osobniczego* (Katowice 1985, współautorzy: K. Górna i L. Powolny), *Proces wychowania w kulturze fizycznej. Podręcznik akademicki* (Warszawa 1986, 1990), *O wychowaniu młodzieży w kulturze fizycznej* (Gorzów 1985), *Rozwój myśli o wychowaniu fizycznym i jego metodach* (Poznań 1987, Katowice 1989, 2002), *Ewolucja metod stosowanych w wychowaniu fizycznym* (Warszawa 1988), *Wychowanie fizyczne poza salą gimnastyczną. Poradnik dla nauczycieli i studentów* (Warszawa 1992, 1997), *Proces kształcenia i wychowania w kulturze fizycznej. Podręcznik akademicki* (Warszawa 1986, wyd. 4 Katowice 2013), *Zwierzennia wierszem pisane* (Rypin 2013); artykuły i rozprawy: *O skuteczną walkę ze zmęczeniem szkolnym*, (1970), *Refleksje na temat znaczenia wychowania fizycznego i sportu w życiu młodzieży szkolnej* (1970), *Aktywność motoryczna a zdolność do pracy umysłowej* (1971), *Rozwój fizyczny i sprawność fizyczna chłopców wieku pubertalnym upośledzonych umysłowo* (1971, współautorstwo W. Iwanowski), *Rozwój fizyczny dzieci województwa bydgoskiego w świetle badań z 1970 roku* (1971), *Proces wyżywania się uzębienia stałego jako kryterium wieku biologicznego dzieci i młodzieży* (1972), *Młodzież bydgoskich szkół podstawowych w świetle testu „Progressive Matrices J.C. Ravena”* (1973), *Percepcja i rozumowanie młodzieży w świetle badań testem J. C. Ravena* (1972), *Normy centylowe do oceny wieku zębowego dzieci* (1973), *Postawy wobec kultury fizycznej ze środowiska katowickiego* (1978, współautor G. Grządziel), *Znaczenie rekreacji fizycznej we współczesnej cywilizacji* (1973), *Rekreacja fizyczna i sport we współczesnej cywilizacji* (1974), *Tempo dojrzewania biologicznego a akceptacja i odrzucenie w nieformalnej strukturze klas szkolnych* (1976), *Rozwój somatyczny, umysłowy i adaptacja społeczna dziewcząt przyspieszonych i opóźnionych w dojrzewaniu biologicznym* (1977), *Zainteresowania sportowe młodzieży szkolnej* (1977), *Tempo dojrzewania biologicznego a wychowanie młodzieży* (1974), *Tempo dojrzewania biologicznego, a niektóre cechy rozwoju intelektualnego i adaptacja społeczna dziewcząt w wieku dorastania* (1978), *Osiągnięcia nauk humanistycznych wyznacznikiem kształcenia i wychowania w kulturze fizycznej* (1979), *O istocie i zakresie pojęcia „wychowanie w kulturze fizycznej”* (1979), *O kształtowaniu postaw wobec kultury fizycznej w szkolnym procesie wychowania fizycznego* (1979), *Stosunek młodzieży szkolnej do współzawodnictwa sportowego* (1977), *Aktualny stan badań i perspektywy rozwojowe w dziedzinie rekreacji ruchowej we Francji* (1976), *About of the Education in Physical Culture* (1979), *O potrzebie i możliwościach stosowania metody problemowej w obszarze kultury fizycznej* (1980), *Metoda problemowa. Podstawy teoretyczne* (1984), *Metody wychowawcze w procesie wychowania fizycznego* (1984), *Prakseologia i psychologiczna teoria czynności a współczesna metodyka wychowania fizycznego* (1985), *Auto edukacja jako podstawowy warunek ustawicznego rozwoju jakościowego kadr kultury fizycznej* (1986), *Modele metod realizacji zadań ruchowych w obszarze kultury fizycznej* (1985), *The Education Process in Physical Culture* (1987), *Znaczenia i możliwości zdobywania wiedzy procesie wychowania w kulturze fizycznej* (1986), *O metodykę wychowania fizycznego na miarę współczesnego rozwoju społecznego* (1986), *Nowatorstwo w wychowaniu fizycznym* (1987), *Szanuję tradycję, popieram postęp* (1987), *W sprawie intelektualizacji procesu wychowania fizycznego* (1987), *Stosunek teorii do metodyki wychowania fizycznego w świetle poglądów Zygmunta Gilewicza* (1987), *Z badań nad wiedzą o kulturze fizycznej* (1988), *Uzdolnienia ruchowe dziewcząt i chłopców w wieku szkolnym i ich związki z niektórymi cechami rozwoju osobniczego* (1985, współautorzy: K. Górna i L. Powolny), *Związek sprawności fizycznej z uzdolnieniami ruchowymi w świetle różnic środowiska biogeograficznego (miasto, wieś)* (1983, współautorzy: A. Kodura, L. Powolny), *Rola Teorii w działaniach nowatorskich* (1988), *Cel kultury fizycznej – aktywny i twórczy człowiek. W tłumaczeniu na język rosyjski, [w:] Teoria i praktyka kultury fizycznej, Moskwa 1989, nr 1, Methods of the Implementation of motoric Tasks. Scientific Yearbook* (1987), *Wiedza o kulturze fizycznej młodzieży kończącej szkołę podstawową w 1986 roku* (1989), *Lekcje wychowania fizycznego w opinii uczniów i uczennic* (1989, współautorka K. Górna), *Postawy wobec kultury fizycznej młodzieży kończącej Zasadnicze Szkoły Zawodowe* (1990), *Uzdolnienia ruchowe i ich niektóre uwarunkowania* (1990), *Kwestionariusz do badania postaw nauczycieli wychowania fizycznego wobec zawodu* (Roczniki metodyczne AWF, Katowice 1993), *O właściwe rozumienie i stosowanie metody problemowej* (1993), *O kształtowaniu postaw wobec kultury fizycznej w szkolnym procesie wychowania fizycznego, [w:] Myśli i uwagi o wychowaniu fizycznym i sporcie*, Warszawa 2000, *Moja osobowość nauczycielska kształtowała się w Liceum Pedagogicznym w Wymyślinie, Rocznik Dobrzyński, t 1: 2008, Założenia i efekty eksperymentu pedagogicznego w Liceum Pedagogicznym w Wymyślinie w latach 1965-1967, Rocznik Dobrzyński, t 5: 2012.*

W 2013 r. wydał tomik poetycki pt. *Zwierzennia wierszem pisane*. Przygotowywał wydanie kolejnego tomiku swojej poezji, który planował opublikować na Święta Bożego Narodzenia 2013 r.

Odznaczony był m. in.: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1985), Tytułem Honorowym „Zasłużony Nauczyciel Rzeczpospolitej Polskiej” (1990), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1977), Złotym Krzyżem Zasługi (1973), Złotą Odznaką Zasłużonego Działacza Kultury Fizycznej (1972), Odznaką „100-lecia Sportu Polskiego” (1968), Srebrną Odznaką Honorową Polskiego Związku Lekkiej Atletyki (1959), Tytułem Honorowym „Zasłużony Nauczyciel Rzeczpospolitej Polskiej”. Dostał zaszczytu mianowania go Członkiem Komitetu Nauk o Kulturze Fizycznej Polskiej Akademii Nauk (dwie kadencje).

W 2012 r. został wyróżniony przez DTN godnością Członka Honorowego DTN. Także w 2012 r. wyróżniony przez Radę Gminy tytułem „Honorowego Obywatela Miasta i Gminy Skępe”.

W 1950 r. wziął ślub z Jolantą Wasilewską (ur. 27 X 1923 w Warszawie), córką Mieczysława i Stefanii Wasilewskich, pozostawił córkę Larysę (ur. 1955), lekarza, wyszła za mąż za Leszka Lubosa, także lekarza.

AA, *Liceum Pedagogiczne w Wymyślinie ma najlepszych lekoatletów*, (wycinek prasowy z lat 50. XX w. (bez daty); Autobiografia z 31 V 2013 r.; Autopsja (1963-2013); Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 105; <http://www.bip.skepe.pl/?a=1550/14> VII 2013; Krajewski, *Alma Mater*, pass.; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 105; M. Krajewski, *Życie poświęcił promocji zdrowia i sportu. 90-lecie urodzin prof. Stanisława Strzyżewskiego – członka DTN*, *Rocznik Dobrzyński*, t. 5: 2012, s. 331-336; *Lekka Atletyka 1957*, nr 9 s. 2; S. Strzyżewski, *Zarys życiorysu zawodowo-naukowego*, mps, ss. 9; Specjalski, *Lipno*, t. 5, s. 177-181; *Sport 1953*, nr 53, s. 2.

SUCHCICKI STANISŁAW (*7 IV 1864 r. we wsi Chróścice w parafii Czerwin †11 III 1936 r. w Świedziebni), kapłan rzymskokatolicki, kanonik kolegiaty pułtuskiej, proboszcz w Mochowie, Żałem i Świedziebni

Był synem Walentego i Praksedy z Kwiatkowskich. Święcenia kapłańskie przyjął 1 maja 1887 r. w Płocku. Był kolejno wikariuszem w parafiach: Płońsk, przy katedrze płockiej, Wyszogród, Gójsk i Pniewo, administratorem w parafii Mochowo i proboszczem w parafiach: Bożewo, Żałe (1902-1907), Wyszyny i Świedziebni (1909-1936). Studiował medycynę, której choć nie ukończył, przez co służył parafianom poradami lekarskimi. Już przed pierwszą wojną światową w Świedziebni kierował kółkiem rolniczym, założonym przez swojego poprzednika w 1905 r. W 1923 r. zbudował nową, murowaną plebanię, która służyła kolejnym proboszczom aż do roku 1994. W kościele przeprowadził szereg prac, m. in. zmienił wygląd prawego ołtarza bocznego, a parafian zainspirował do fundacji obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej. W 1935 r. przy pomocy ks. wikariusza, Władysława Gajewskiego zbudował Dom Katolicki. W 1912 r. odznaczony został kanonią honorową Kapituły Kolegiackiej Pułtuskiej. Zmarł w 49. roku kapłaństwa.

Pochowany na tzw. nowym cmentarzu w Świedziebni.

Brzuze, s. 182; Gajewski, *Duchowieństwo w Królestwie Polskim*, s. 225; Grzybowski, *Duchowieństwo XIX/3*, s. 246-247, gdzie pozostała literatura; Inskrypcja nagrobna na cmentarzu w Świedziebni; (W, Jezusek), *Śp. ks. kanonik Stanisław Suchcicki*, MPP 1936, nr 3, s. 144; *Parafia w Świedziebni*, s. 487-488; B. Olszta, *Cmentarze w Świedziebni w ziemi dobrzyńskiej*, *Rocznik Dobrzyński*, t. 1: 2008, s. 89; Tablica nagrobna na cmentarzu w Świedziebni z inf., iż miał 49 lat kapłaństwa; S. Wierzbicki, *Byli naszymi duszpasterzami*, Niedziela. Edycja Płocka 2002, nr 46; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 82.

SUCHORSKI JAKUB h. Jastrzebiec (XVIII w.), komornik ziemi dobrzyńskiej

W karierze politycznej pełnił skromny urząd komornika ziemskiego granicznego ziemi dobrzyńskiej. W 1788 r. ożenił się z wdową po Dionizym Przeciszewskim, komorniku granicznym płockim, Franciszką z Tarnowskich Przeciszewską.

W. Mąkowski, *Historyczne tło powieści*, [w:] F. S. Dmochowski, *Przekleństwo matki*, Płock 1935, s. V-VI; PRS, s. 195.

SUCHORZEWSKI IGNACY h. Zaremba (†po 1824 r.), pisarz zupy solnej, kapitan wojsk polskich

Ożeniony 8 lipca 1810 r. w Osieku n. Wisłą z Marianą Kowalewską (ur. 17 XII 1772 w Osieku n. Wisłą-zm. 22 XI 1824 w Mazowszu), córką Albina Kazimierza i Kunegundy z Kowalewskich. Po ślubie dzierżawił folwark w Mazowszu k. Czernikowa.

Po raz drugi ożenił się w Józefatą z Murzynowskich, I v. Czepiewską (ur. 1790).

Schedę odziedziczył po pierwszej żonie, w postaci udziału w 1/5 części schedy pod Albinie Kowalewskim, testamentem przekazał swemu szwagrowi, Łukaszowi Kowalewskiemu.

AP Włocławek, Zespół Parafii Rzymskokatolickiej w Mazowszu, sygn. 17, akt nr 35 z 1824 r.; Idem, Zespół akt notariuszy lipnowskich, Akta notariusza Józefa Bronisza, sygn. 26, akt nr 4874 z 1824 r., sygn. 75, k. 64, akt nr 338 z 1810 r.; PRS, s. 195; *Woźniak, Rodem z Osieka*, s. 166.

SULERZYSKI NATALIS h. Junosza (*28 IX 1801 r. w Piątkowie k. Kowalewa †24 VIII 1878 r. na Morawach), ziemianin, działacz narodowo-polityczny, uczestnik powstań narodowych, pamiętnikarz (S 95)

Był synem Wincentego i Anny z Mieroszewskich. Sulerzyscy wywodzili się najprawdopodobniej z Mazowsza, a ich gniazdem rodzinnym był Sulerzys w Ciechanowskim. W 1811 r. rozpoczął naukę w gimnazjum toruńskim, którą ukończył w 1818 lub 1819 r. W 1820 r. podjął studia w Wyższej Szkole Rolniczej w Möglin, a potem na uniwersytecie w Lipsku, który ukończył w 1824 r. Od tego roku gospodarował we własnych majątkach w Piątkowie i Mierzynku w Lubawskim. W 1827 r. przeniósł się do majątku Karczewo, stanowiącego spadek po dziadkach Sulerzyskich. W następnych latach nabył majątek Piątkowo i Dylewo i być może Zegartowice. W 1854 r. zakupił Komorowo k. Brodnicy, a siedem lat później Radowska Mała, zaś w 1860 r. Pułkowo Małe.

Ogromne posiadłości ziemskie nie przeszkadzały mu w prowadzeniu różnorodnej działalności społecznej i politycznej, na którą przeznaczał znaczne sumy pieniędzy. Choć osobiście nie wziął udziału w powstaniu listopadowym, to udzielał znacznej pomocy i schronienia internowanym w obozach od Brodnicy po Golub oficerom polskim, udającym się w 1831 r. na emigrację do Francji i innych krajów zachodniej Europy. W Golubiu spotkał się z ppłk. Stanisławem Leskim – dowódcą 1. pułku jazdy krakowskiej, który stamtąd wraz z wielu innymi na dłuższy pobyt udał do gościnnego Ryńska, do domu Wilkxyckich. Zabrał później do siebie młodego Wołyniaka, Fajusa z oddziału Krakusów i Miłkoskiego z Poznańskiego, znanego z uniwersytetu berlińskiego, podczas odwiedzin jego w Lipsku. Podobnie w czasie partyzantki „Zemsta Ludu”, w 1833 r. udzielił pomocy przy przeprawie przez graniczną Drwęcę do Królestwa partyzantom z grupy Artura Zawiszy i Kaliksta Borzewskiego, werbując wcześniej do oddziału nowych członków.

W latach następnych był organizatorem głośnych balów ziemiaństwa, stanowiących formę opozycji polskiej wobec pruskiego zaborcy. W 1846 r. udzielał także pomocy emisariuszom, za co został przez Prusaków aresztowany i osadzony w fortecy gruzińskiej. Odebrano mu wówczas tytuł radcy Okręgu Towarzystwa Kredytowego. Wiosną 1849 r. został powołany na posła do sejmiku pruskiego. Po jego rozwiązaniu powrócił do Piątkowa. W 1861 r. razem z Ignacym Łyskowskim założył w Brodnicy Towarzystwo Agronomiczne.

Począwszy od 1861 r. jego posiadłość w Piątkowie stała się miejscem przerzutów broni oraz oparciem dla wysłanników, przygotowujących kolejne powstanie. Po wybuchu powstania styczniowego miejsce to stało się ważnym punktem oparcia i pomocy dla ochotników do powstania w sąsiedniej ziemi dobrzyńskiej. W lutym 1862 r. odegrał główną rolę w przygotowaniu wejścia do Królestwa dyktatora Ludwika Mierosławskiego. Razem z emisariuszem J. Kuzyną udał się na spotkanie z dyktatorem. W jego majątku w lutym tego roku P. Suzin, A. Ślaski, J. Dykowski, J. Voigt i K. Sikorski prowadzili akcję werbunkową dla organizowanego z polecenia J. B. Demontowicza oddziału, który miał wkroczyć na teren ziemi dobrzyńskiej. Miał także poważny udział w przygotowaniu i wyekspediowaniu w kwietniu 1863 r. na teren ziemi dobrzyńskiej oddziału ochotników pomorskich, dowodzonych przez majora Sierzemęckiego, ps. „Henryk Łowiński”.

W czerwcu 1863 r. został aresztowany i osadzony w forcie „Winiary” w Poznaniu, potem Hausvogtei i w Moabicie w Berlinie. Następnie sądzony był w procesie berlińskim i skazany na rok więzienia. W czerwcu 1863 r., w czasie chwilowego zwolnienia z aresztu, został wybrany posłem do sejmiku pruskiego. Chcąc uniknąć wykonania wyroku, 1 lipca 1865 r. wyjechał do Krakowa i tam w 1866 r. miał być prawdopodobnie prototypem postaci Rejtana na obrazie Jana Matejki. W konsekwencji świadczeń na rzecz powstania oraz aresztowania i więzienia, stracił prawie cały swój znaczny majątek. W Krakowie poświęcił się pisaniu pamiętników (1871-1872), które niebawem ogłosił w trzech tomach.

Miał braci: Antoniego, Heliodora, Gustawa oraz siostry Leokadię i Alodię.

Z dwóch małżeństw miał siedmioro dzieci, m.in. syna Wacława (ur. ok. 1844 r.-zm. 1903 r.), oskarżonego o przygotowanie zamachu stanu.

Zwłoki jego pochowano w rodzinnym kościele w Pluskowcach w dniu 3 września 1878 r. Jego pogrzeb był bardzo uroczysty, a przy tym odbył się „liczny zjazd duchowieństwa, obywatelstwa i ludu z okolicy”. Ówczesne gazety polskie określały go mianem nestora obywatelstwa Prus Zachodnich, drugim Rejtanem, który zrezygnował z majątku, ale nie z myśli o wolnej Polsce.

Z inicjatywy toruńskiego Oddziału PTTK na ścianie dworu w Piątkowie w dniu 11 października 1987 r. odsłonięto pamiątkową tablicę.

Bilski, *Region*, s. 59-60; Borzyszkowski, *Inteligencja*, s. 68, 181; J. Borzyszkowski, *Recenzja: Pamiętniki Natalisa Sulerzyskiego, byłego posła na sejm berliński*, wstęp, opracowanie i przypisy S. Kalemka, Warszawa 1985, [w:] *Zapiski Historyczne*, t. 54: 1989, z. 1, s. 145-148; Bukowski, *Pomorze*, pass.; Danziger Ze-

itung 1864, nr 2674; *Dziennik Poznański* 1907, nr 20; W. Fidler-Truskowski, *Spis Wielkopolan uczestników powstania styczniowego*, *Przegląd Historyczny*, t. 34: 1938, s. 736; S. Kalemka, *Przemiany postaw narodowych ziemiaństwa chełmińskiego w okresie powstań XIX wieku. Casus Natalisa Sulerzyskiego (1801-1878)*, *Zapiski Historyczne*, t. 46: 1981, cz. 1, z. 3, s. 119-134, cz. 2, z. 4, s. 53-78; S. Kalemka, *Sulerzyski (Sulerzycki) Natalis*, PSB, t. 45/3: 2008, s. 418-421, gdzie pozostała literatura; N. Kasperek, *Powstańczy epilog. Żołnierze listopadowi w dniach kłęski i internowania 1831-1832*, Olsztyn 2001, pass.; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 193-196, 310; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 164-165; L. Mierosławski, *Pamiętniki (1861-1863)*, Warszawa 1924, s. 35; Nadwiślanin 1862, nr 136, 1863, nr 19, 65, 1864, nr 5, 41, 62, 135, 142; PRS, s. 195; Przyjaciel Ludu 1864, nr 44, 45; *Pamiętniki Sulerzyskiego*, pass.; N. Sulerzyski, *Pamiętniki... byłego posła ziemi pruskiej na sejm berliński*, Kraków 1871, t. 3, s. 7 i n.; S. Wierzchosławski, *Natalis Sulerzyski (1801-1878), ziemianin, aktywny działacz polskiego ruchu narodowego*, [w:] *Zasłużeni ludzie Pomorza Nadwiślańskiego z okresu zaboru pruskiego*, Gdańsk 1979, s. 212-217, podał miejsce śmierci Sulerzyskiego – Grytiel na Śląsku; S. Wierzchosławski, *Polski ruch narodowy w Prusach Zachodnich w latach 1860-1914*, Wrocław 1980, s. 21, 22, 28, 30.

SULIKOWSKA JANINA h. Sulima (†lata 60. XX w. w Grudziądzu), ziemianka

W sierpniu 1917 r. wraz z mężem Janem zakupiła do Bolesława Wyganowskiego dobra Rusinowo k. Rypina z przyległościami o powierzchni 543 ha. Po śmierci męża, który zginął w końcu lat 20. XX w. w wypadku samochodowym, nadal mieszkała w Rusinowie, ale majątek najczęściej pozostawał w dzierżawie Stanisława Reinharda, który w latach 30. nabył od Wiktora Piwnickiego sąsiednie, a niegdyś należące do wspólnego majątku, dobra Starorypin. Dzierżawca majątku mieszkał w starym dworze, a ona wzniosła w Rusinowie, w pobliżu spichlerza, nowy dwór.

We wrześniu 1939 r. opuściła Rusinowo i przez to uniknęła zapewne aresztowania w październiku tego roku, w czasie masowych zatrzymań przez Niemców ziemian powiatu rypińskiego. W czasie wojny stracił dwóch synów: Karola – w kampanii wrześniowej na Wschodzie i Stanisława – w powstaniu warszawskim. Córka Irena wyjechała do Kanady.

Po wojnie krótko przebywała w Rusinowie, ale na skutek represji ze strony komunistycznej bezpieki opuściła swoje Rusinowo i zamieszkała w Brodnicy.

Zmarła w domu starców.

Jasiewicz, *Lista*, cz. 2, s. 35; H. Miłoszewski, *Od rycerza do ziemianina*, *Nowości* 2006, z 6 VII; PRS, s. 196; RZD, t. 2, cz. 3, s. 250-251; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 356.

SULIKOWSKI KAROL h. Sulima (†IX 1939 r.), syn właścicieli ziemskich, ofiara wojny obronnej 1939 r.

Był synem Jana, ofiary wojny polsko-bolszewickiej pod Surazem, i Janiny, właścicieli majątku Rusinowo. W sierpniu 1939 r. został zmobilizowany jako podporucznik rezerwy kawalerii szwadronu marszowego 3. Pułku Szwoleżerów Mazowieckich im. płk. Jana Kozieltulskiego w Kowlu. Zginął podczas kampanii wrześniowej 1939 r.

AWKW Rypin, KHip. Rusinowo; http://www.arkonia.pl/Album_Academicum/Lista_strat/15_XI_2013; http://www.genealogia.pun.pl/viewtopic.php?pid=69/15_XI_2013; K. Jasiewicz, *Lista*,

cz. 2, s. 35; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 99; PRS, s. 196; RZD, t. 2, cz. 3, s. 250, gdzie inf., że zginął w Katyniu; *Ziemiańskie dobrzyńscy*, s. 400.

SULIKOWSKI STANISŁAW h. Sulima (*1915 r. †IX v. w X 1944 r. w Warszawie), syn właścicieli ziemskich, ofiara powstania warszawskiego w 1944 r.

Był synem Jana i Janiny, właścicieli majątku Rusinowo. Zginął na barykadach powstania warszawskiego w 1944 r.

AWKW Rypin, KHip. Rusinowo; K. Jasiewicz, *Lista*, cz. 2, s. 3; PRS, s. 196; RZD, t. 2, cz. 3, s. 250; *Ziemiańskie dobrzyńscy*, s. 400.

SULIŃSKI HENRYK (*14 II 1903 r. †XI 1939 r. w Rypinie), ofiara zbrodni niemieckich

W październiku 1939 r. został aresztowany przez Niemców we wsi Słupia, pow. rypiński. Następnie więziony był w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20 i tam zamordowany.

Zwłoki Niemcy wywieźli do lasów skrwileńskich i tam pogrzebali we wspólnej mogile.

AIPN Bydgoszcz, OKBZpMP, sygn. Ns 1340/53; Piotrowski, *Słownik*, s. 220.

SULIŃSKI JÓZEF (*1903 r. †XI 1939 r. w Rypinie), rządca w majątku ziemskim Ostrowite, ofiara zbrodni niemieckich

Od 1930 r. był rządcą majątku w Ostrowitem k. Rypina. Aresztowany w październiku 1939 r., uwięziony w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20 i tam zamordowany w listopadzie 1939 r.

Zwłoki Niemcy wywieźli do lasów skrwileńskich i tam pogrzebali we wspólnej mogile.

Baza oficjalistów dóbr prywatnych, <http://www.genealogia.okiem.pl/rzadca/index.php?miejsce=Ostrowite/26> VIII 2013; Piotrowski, *Słownik*, s. 220.

SULIŃSKI KONSTANTY (*25 II 1875 r. †X v. w XI 1939 r. w Rypinie), ofiara zbrodni niemieckich

Syn Stanisława, administrator majątku ziemskiego w Długiem k. Rypina. Aresztowany w październiku 1939 r. Więziony w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20 i tam prawdopodobnie zamordowany.

Zwłoki Niemcy wywieźli do lasów skrwileńskich i tam pogrzebali we wspólnej mogile.

W 1955 r. sąd uznał go za zmarłego.

AIPN Bydgoszcz, OKBZpNP, sygn. Ns I 714/55; Piotrowski, *Słownik*, s. 220.

SULKOWSKI ANTONI, ps. „Stary”, „Lis” (*6 V 1898 r. w Zakroczu k. Rypina †4 VI 1956 r.), działacz ruchu robotniczego i ludowego

Był synem Franciszka i Katarzyny, urodził się w rodzinie robotniczej. Po śmierci rodziców, jako 13-letni chłopiec rozpoczął pracę zarobkową w gospodarstwach rolnych. W 1918 r. wstąpił do PPS-Lewicy w

Rypinie. Rok później został powołany do wojska w 5. Pułku Artylerii Ciężkiej we Lwowie. Od 1922 r. działał w szeregach Komunistycznej Partii Robotniczej Polski, a później w KPP.

W 1929 r. w poszukiwaniu pracy wyemigrował do Francji. Po powrocie w 1932 r. osiedlił się w Agnieszku w gminie Gójsk, gdzie nadal działał w KPP i ruchu ludowym. W 1938 r. został prezesem Stronnictwa Ludowego w gminie Gójsk. Za działalność polityczną był przez władze prześladowany.

W latach okupacji hitlerowskiej był organizatorem Rewolucyjnych Rad Robotniczo-Chłopskich „Młot i Sierp”, a potem Polskiej Partii Robotniczej oraz GL i AL w pow. sierpeckim oraz w powiatach rypińskim i lipnowskim. Wchodził w skład Komitetu Okręgowego RRR-Ch w Płocku. Od 1942 r. był sekretarzem konspiracyjnego Komitetu Gminnego PPR na gminę Gójsk, a w latach 1942-1945 członkiem Komitetu Powiatowego PPR w pow. sierpeckim. Od lipca 1944 r. wchodził w skład konspiracyjnej Wojewódzkiej Rady Narodowej dla ziem Mazowsza, włączonych do Rzeszy Niemieckiej. Brał udział w akcjach bojowych i sabotażowych Gwardii Ludowej i Armii Ludowej, m.in. w dywersji kolejowej w nocy z 27 na 28 marca 1943 r., choć ta budzi kontrowersje co do wykonawców akcji.

Ciechanowski, *Ruch*, s. 292; Kozłowski, *PPR*, s. 15, 16, 22; Krajewski, *Lewicowy ruch oporu*, passim; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 332-33; *Okręg płocki*, pass.; Oracki, *Leksykon*, s. 181-182.

SULKOWSKI JAN h. Sulima (XVII/XVIII w.), właściciel ziemski

Żonaty dwukrotnie, najpierw z nieznaną nam bliżej Agnieszką, potem – z Katarzyną Ligowską, odziedziczył należąca do rodziny Ligowskich wieś Kowalki pod Rypinem.

Z drugą żoną miał syna Tomasza, który przejął po nim majątek, a od którego w 1741 r. wykupił tę posiadłość Szymon Łempicki.

AGAD, Księgi Grodzkie Bobrownickie z 1741 r.; Mysłakowski, *Materiały*, nr 2461, 2462, 2670; PRS, s. 1; RZD, t. 2, cz. 3, s. 108.

SULKOWSKI JAN (*4 VI 1914 r. †w lasach k. Wąbrzeźna), robotnik, ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Tomasza, robotnik, mieszkał w Dobrzyniu nad Drwęcą. Aresztowany w dniu 20 listopada 1939 r., więziony był w fabryce Pe-Pe-Ge w Wąbrzeźnie. Potem prawdopodobnie rozstrzelany w lasach koło Wąbrzeźna.

W 1949 r. uznany przez sąd za zmarłego.

AIPN Bydgoszcz, OKBZpMP, sygn. Zg. 41/49; Piotrowski, *Słownik*, s. 220.

SULKOWSKI MARCELI h. Sulima (*1802 r. we wsi Koziróg Leśny †przed 1870 r.), prawnik

Był synem Tomasza i Katarzyny. W dniu 18 września 1824 r. wstąpił na Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, który ukończył w 1827 r. uzyskaniem stopnia magistra prawa. W 1837 r. został

mianowany asesorem Trybunału Cywilnego w Radomiu, a w 1839 r. sędzią Sądu Kryminalnego w Płocku. Od 1846 r. był sędzią Trybunału Cywilnego Guberni Lubelskiej w Siedlcach. W latach 1848-1854 był prokuratorem Trybunału Cywilnego Guberni Lubelskiej w Siedlcach, a w latach 1854-1865 sędzią Sądu Apelacyjnego Królestwa Polskiego. Natomiast w latach 1865-1870 był prezesem Trybunału Cywilnego Kaliskiego.

Żonaty z Genowefą Koperską. Ślub odbył się w Warszawie 15 lutego 1836 r.

Gerber, *Studenci*, s. 210; http://www.katalogszlachty.com/index.php?option=com_content&view=article&id=9835%3AAbiogramy-s-bis&catid=39%3AAbiogramy-menu&Itemid=53&limitstart=6/26 VIII 2013; PRS, s. 196.

SUMIŃSKA-GROTOWSKA hr. HELENA MARIA (Grotowska hr. Sumińska) h. Leszczyc (*20 VII 1893 r. w Słotwinie †21 VIII 1943 r. w Krakowie), współwłaścicielka Ugoszcza (S 96)

Była córką Stefana Antoniego Grzegorza hr. Sumińskich (26 X 1860-25 XI 1930) i Julii Antoniny z Borzewskich h. Lubicz (24 IX 1866-2 X 1924), małżonków Sumińskich ze Zbójna.

W 1932 r. została adoptowana przez bezdzietną Helenę z Grotowskich Borzewską, żonę Antoniego Borzewskiego (1868-1920) z Ugoszcza jako „Grotowska hr. Sumińska”. Do jesieni 1939 r. gospodarowała w majątku Ugoszcz, najpierw jako plenipotentka, a po śmierci Heleny Borzewskiej została właścicielką majątku. We wrześniu przybyła do niej wraz z dziećmi siostra, Maria Julia Kierznowska, która uciekła przed wojskami sowieckimi ze swojego majątku Szpietowo w woj. białostockim.

Jesienią 1939 r., szczęśliwie uprzedzona o zamiarze Niemców aresztowania jej, wraz z całą rodziną i siostrą uciekła do Warszawy, a potem wyjechała do Krakowa, gdzie została przyjęta przez kuzynkę, Elżbietę z baronów Goetz-Okocimskich hr. Badeni.

Posiadała rodzeństwo: Marię Julię Ewę (1890-1954), Andrzeja Marię (1891-1918), ppor. huzarów, poległego w czasie pierwszej wojny w Belgii i Aleksandrę Marię (1896-1963).

Zmarła w Krakowie w stanie panieńskim.

<http://www.sejm-wielki.pl/b/ut.35.1.29/10> VIII 210; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 93, mylnie podał, że zmarła 27 XI 1943; PRS, s. 196; Sumiński, *Sumińscy*, pass.; J. M. Włodek, *Kierznowski Stanisław*, [w:] *Ziemia XX wieku*, cz. 8: 2007, s. 56-57; J. M. Włodek, *Sumińska-Grotowska Helena*, [w:] *Ziemia XX wieku*, cz. 6: 2002, s. 176.

SUMIŃSKA hr. MARIA JULIA EWA h. Leszczyc-Bróg (*31 VII 1890 r. w Harrenhausen k. Hanoweru †18 IV 1954 r. w Koźlu), ziemianka

Była córką Stefana Antoniego Grzegorza hr. Sumińskiego (1860-1930) h. Leszczyc i Julii Antoniny z Borzewskich h. Lubicz (1866-1924) małżonków Sumińskich.

Miała rodzeństwo: Andrzej Maria (1891-1918), Helena Maria (1893-1943) i Aleksandra Maria Stefania (1896-1963).

W dniu 4 października 1921 r. wyszła za Stanisława Kierznowskiego h. Pobóg (1887-1970). Z małżeństwa tego byli: Andrzej (ur. 1923), Zofia (1925-1927), Jan Aleksander (ur. 1937) i Maria Krystyna (1930-1986).

<http://www.sejm-wielki.pl/b/ut.35.1.26/13> VIII 2013; PRS, s. 196; Sumiński, *Sumińscy*, pass.

SUMIŃSKA z Piwnickich ZOFIA h. Lubicz (*1811 r. †24 XI 1891 r. w Słotwinie k. Brzeska Małopolskiego), uczestniczka partyzantki 1833 r.

Była córką Stanisława (1790-1840) h. Lubicz i Juliany z Karnkowskich (1770-1866) h. Junosza, małżonków Piwnickich. Była cioteczną siostrą Artura Zawiszy, przywódcy oddziału partyzanckiego w 1833 r. na terenie ziemi dobrzyńskiej, i żoną Antoniego, dyrektora poczty w Królestwie Polskim. W związku z zeznaniami A. Zawiszy w 1833 r. przesłuchana została w Warszawskiej Cytadeli. Potwierdziła, iż spotykała się z Zawiszą w Berlinie. Zaprzeczyła jednak, jakoby wiedziała o jego planach i obiecywała mu jakąkolwiek pomoc. Za „kontakty ze złoczyńcą” Zawiszą w dniu 5 grudnia 1833 r. zaliczona została do osób „podejrzanych o styczność ze sprawcą”, jednakże zwolniono ją od odpowiedzialności karnej.

Z małżeństwa z Antonim Ignacym Sumińskim (1783-1854) pozostawiła syna Artura Józefa Gabriela, organizatora oddziału powstańczego w 1863 r. i córkę Józefę, za Wilczewskim z Zarzeczewa.

W 1857 r. wyszła ponownie za mąż za Edwarda Wincentego Trzczińskiego (ur. 1811) h. Leliwa.

<http://www.sejm-wielki.pl/b/ut.35.1.14/26> VIII 2013; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=300270/5> XI 2013; Krajewski, *Powstanie*, 87-91; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 166; Lissowski, *Powstanie*, s. 211; W. Orman, *Sumiński Artur Józef Gabriel*, PSB, t. 45/4: 2008, s. 593; PRS, s. 159; RZD, t. 2, cz. 1, s. 253; *Społeczeństwo polskie*, s. 322-323, 326, 330-332, 341, 766; Sumiński, *Sumińscy*, pass.

SUMIŃSKA ZOFIA JADWIGA h. Leszczyc (*3 II 1867 r. w Dreźnie †17 II 1945 r. w Bourg d'Oisans k. Grenoble), działaczka społeczna, uczestniczka ruchu antyhitlerowskiego (S 97)

Była córką Artura Józefa Gabriela (1834-1886), właściciela Zbójna, dóbr Ryńsk w pow. wąbrzeskim, dóbr Słotwina w pow. brzeskim, organizatora powstania styczniowego na ziemi dobrzyńskiej i Julii Piwnickiej h. Lubicz (1841-1923), która po śmierci męża i utracie dóbr Słotwina, dzierżawiła od zięcia, Jana Albina Goetz Okocimskiego dobra Uszew pow. brzeskim.

W dniu 12 stycznia 1889 r. wzięła ślub w kościele pw. św. Jakuba w Brzesku z bar. Janem Albinem Goetz Okocimskim (1864-1931), właścicielem dóbr i browaru Okocim w pow. brzeskim i innych dóbr ziemskich i nieruchomości, posłem na sejm galicyjski we Lwowie i Rady Państwa w Wiedniu, na Sejm Konstytucyjny II RP, senatorem II RP, przemysłowcem.

Po śmierci męża w latach 1932-1939 była wiceprezesem S. A. Browar Okocim. Działała w Akcji Katolickiej i była opiekunką ochronki ss. służebniczek w Okocimiu oraz sodaliską pań wiejskich. Do 1939 r. mieszkała w Okocimiu. We wrześniu 1939 r. wyjechała z synem na tułaczkę, by już nigdy nie wrócić do rodzinnego Oko-

cimia. Po zaciągnięciu się najmłodszego syna Antoniego (1895-1982) do PSZ we Francji, zamieszkała wraz z synową w polskim domu uchodźców cywilnych w Bourg d'Oisans k. Grenoble. Tam spędziła okupację niemiecką, współdziałając z francuskim ruchem oporu.

Zmarła wkrótce po wyzwoleniu przez Amerykanów, pochowana została na cmentarzu municypalnym w Bourg d'Oisans z grudką ziemi okocimskiej, z którą nie rozstawiała się od wyjazdu z domu.

PRS, s. 196; J. M. Włodek, *Goetz Okocimski Jan Albin bar. h. Własnego*, [w:] *Ziemiańskie polscy XX wieku*, cz. 3, Warszawa 2010, s. 80-81.

SUMIŃSKI ADAM h. Leszczyc (*ok. 1730 r. †ok. 1793 r.), chorąży i podkomorzy dobrzyński, marszałek sejmików dobrzyńskich, komisarz graniczny ziemi dobrzyńskiej

Był synem Antoniego Sumińskich h. Leszczyc-Bróg (ur. ok. 1710) i Jadwigi Agnieszki Karskiej h. Jastrzębiec (ur. ok. 1710), właścicieli Kłocka k. Lipna. W 1789 r. posiadał dobra Kłock, Rysinek, Białowieżyn, Białowieżynek, Jonczewko oraz drogą kupną – Suszewo. Na sejmie 1773-1775 otrzymał, prawem emfiteutycznym, dobra w ziemi dobrzyńskiej: Zbyszewo ze Strachoniem i Durlasami oraz Jankowo z Trzebiegoszczem.

W latach 1761-1764 był wojskim brzeskim. Sejmik lipnowski „*boni ordinis*” w dniu 15 września 1761 r. wybrał go komisarzem na Trybunał Radomski i jako pensję otrzymał z tego tytułu całoroczne czopowe ziemi dobrzyńskiej za 1761 r. W dniu 6 lutego 1764 r. mianowany został sędzią sądu kapturowego, asesorem i konsyliarzem konfederacji. Natomiast sejmik lipnowski, obradujący 29 października 1764 r., wybrał go, razem z Józefem Ośniałowskim, posłem na sejm koronacyjny. W czasie konfederacji barskiej poparł 2 lipca 1769 r. elekcję Władysława Mazowieckiego na marszałka ziemi dobrzyńskiej.

W dniu 13 września 1775 r., domagając się wykonania przeniesienia ksiąg ziemskich z Lipna do Bobrownik, podpisał manifest przeciwko Bernardowi Koziebrodzkiemu, podsędkowi ziemi dobrzyńskiej. W latach 1775-1777 pełnił urząd chorążego dobrzyńskiego i w dniu 23 lipca 1777 r. awansował z niego na urząd podkomorzego ziemi dobrzyńskiej i pełnił go do 1793 r. Przewodniczył sejmikom ziemi dobrzyńskiej w Lipnie w dniach 16 listopada i 6 grudnia 1790 r. Przed sejmem 1778 r. współpracował z bratem Piotrem, aby przeforsować w Lipnie wybór posłów przychylnych dla dworu. Jednym z nich miał być ona sam, ale mandatu polskiego nie otrzymał. Sejm wielki 30 czerwca 1790 r. wyznaczył do „*wynalezienia ofiary z dóbr ziemskich i duchownych w pow. lipieńskim*”. W tym czasie został także przewodniczącym komisji cywilno-wojskowej ziemi dobrzyńskiej. Po uchwaleniu Ustawy Majowej dzięki jego zabiegom szlachta ziemi dobrzyńskiej uznała konstytucję i wyłoniła delegatów do króla, który przyjął ich 13 września 1791 r. Na sejmiku lipnowskim 14 lutego 1792 r. został komisarzem granicznym ziemi dobrzyńskiej.

W dniu 3 sierpnia 1787 r., za protekcją brata, został kawalerem Orderu św. Stanisława.

Miał brata Piotra Alkantara, pochowanego w katakumbach skępskich.

Z pierwszego małżeństwa ok. 1750 r. pozostawił córkę Marię (ok. 1770-1807). Z drugiego małżeństwa (ok. 1760) z Franciszką Chalińską (ur. ok. 1740) nie pozostawił potomstwa. Z trzeciego małżeństwa (ok. 1761) z Teresą Iwińską (ok. 1730-1776, pochowaną w skępskich katakumbach), córką Szymona i Anny z Wolskich, pozostawił dzieci: Elsterę (ur. 6 X 1761), Feliksa (ur. 4 I 1764), Tomasza (1764-1824), któremu przekazał majątek, Wincetego (ur. 1770), Tymoteusza (ur. 13 II 1774) i Teresę (15 VII 1776-1850). Teresa pochowana w Skępem.

AGAD, Bobrownickie grodzkie relacje, rkps 37; J. Dumanowski, *Sumiński Adam h. Leszczyc*, PSB, t. 45/4: 2008, s. 590-591, gdzie mylnie szereg nazw w ziemi dobrzyńskiej, m. in. Trzebiegaż, zamiast Trzebiegoszcz; Suszew, zamiast – Suszewo; *Genealogia*, s. 196-197; <http://www.sejm-wielki.pl/b/psb.32805.1/15.08.10>; *Inwentarze królewskie*, s. 30, 33; D. Kwiatkowski, *Aktywność polityczna szlachty ziemi dobrzyńskiej na arenie sejmikowej w latach 1764-1793*, *Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie*, t. 18: 2003, s. 21-32; *Lauda*, s. 318, 327, 332, 335, 380, 397, 401, 403; *Niesiecki, Herbarz*, t. 8, s. 568; PRS, s. 196; J. Sobczak, *Organizacja i działalność sejmiku ziemi dobrzyńskiej po reformie w 1791 r.*, *Ziemia Kujawska*, t. 7: 1985, s. 128; *Spis majątków*, s. 40; S. Sumiński, *Sumińscy*, pass.; *Tablice-Skępe*; *Urzednicy*, nr 376, 1402, 1567, 1727.

SUMIŃSKI ANDRZEJ h. Leszczyc (†przed 1543 r.), właściciel ziemski

Posiadał Sumin, Nowogródek, Włęcz, Witowąż i młyn Mień. Jako właściciel ziemski Sumina i Nowogrodu w ziemi dobrzyńskiej fundował ołtarz dla kościoła w Suminie.

Jego żoną była bliżej nieznana Orłowska, córka właścicieli Tupadeł i Oleszna. Miał córki: Jadwigę, za Bartłojem Dąbskim; Dorotę; Annę; Katarzynę i Elżbietę, które stały się sukcesorkami ojcowizny: Jadwiga (1543-1568) dostała działy w Suminie i Nowogrodku, które wniosła w posagu Bartłojowi Baranowi Dąbskiemu; Dorota (1543-1568) wyszła za mąż za Zygmunta Smarzewskiego (1543-1566); Katarzyna, właścicielka gruntów w Suminie, Nowogorku, Włęczu i Mieniu wyszła za Jakuba Sierakowskiego, pozostawiając córkę Annę i syna Mikołaja Sierakowskiego v. Sumińskiego. Elżbieta była żoną Mariana Słupskiego.

Biliński, *Szlachta*, nr 29; *Czernikowo*, s. 51; *Guldon, Mapy*, s. 44; *Inskrypcje*, s. 227; *Kikół*, s. 76, 81; PRS, s. 196; Sumiński, *Sumińscy*, pass.

SUMIŃSKI ANDRZEJ PIOTR DAMAZY h. Leszczyc (*1799 r. †1870 r.), podporucznik wojska Królestwa Polskiego, uczestnik powstania listopadowego i wojny 1831 r., major czasu wojny, właściciel ziemski, naczelnik poczty w Lipnie

Był najstarszym synem Tomasza i Marty z Mioduskich. Służył w wojsku polskim najpierw jako podchorąży, a od 1820 r. jako podporucznik w 4. pułku ułanów armii Królestwa Polskiego. W 1827 r. został zdymisjonowany na własną prośbę. Wziął udział w powstaniu listopadowym i wojnie polsko-rosyjskiej 1831 r., od 19 listopada 1830 r. jako major w gwardii ruchomej woj. augustowskiego, a następnie od 20 grudnia 1830 r. w

1. pułku jazdy płockiej. Brał udział w obronie Modlina w okresie 25 września – 9 października 1831 r. W październiku 1831 r. odnowił przysięgę homagialną i osiadł w Białowieżynie. W 1837 r. od rodzeństwa wykupił całość dóbr Kłokock k. Lipna, płacąc sumę 120 tys. złp. Majątek ten w 1871 r. sprzedał Rochowi Godlewskiemu. W latach 1835-1839 był naczelnikiem poczty w Lipnie.

Za udział w wojnie 1831 r. w dniu 23 czerwca tego roku odznaczony został Złotym Krzyżem *Virtuti Militari*.

Pozostawił syna Zygmunta Wincentego Stanisława.

C. W. Domański, *Sumiński Zygmunt Wincenty Stanisław*, PSB, t. 45/2: 2008, s. 611; *Genealogia*, s. 1907, gdzie tylko jako Damazy; *Spis szlachty*, s. 241; PRS, s. 196.

SUMIŃSKI ANTONI h. Leszczyc (*1710 r. †po 21 VIII 1758 r.), właściciel ziemski

Był dziedzicem Kłokocka k. Lipna. Podpisując dokumenty „ręką utrzymaną”, popierał lokalnych zwolenników „Familii”. Na rozdwojonym sejmiku ziemi dobrzyńskiej w dniu 21 sierpnia 1758 r. podpisał manifest szlachty dobrzyńskiej przeciwko stronnikom dworu królewskiego: staroście kowalskiemu, Michałowi i chorążemu dobrzyńskiemu, Ignacemu Zboińskiemu. Ożeniony z Jadwigą Agnieszką Karską, córką Jacka i Katarzyny Podolskiej, miał synów Adama i Piotra.

J. Dumanowski, *Sumiński Adam h. Leszczyc*, PSB, t. 45/4: 2008, s. 590; Inf. I. Ciemiecki ze Szwajcarii z 20 XII 2011 r.; PRS, s. 196.

SUMIŃSKI hr. ANTONI IGNACY h. Leszczyc (*18 VI 1783 r. w Zbójnie †19 V 1854 r. w Zbójnie), ziemianin, podprefekt płocki w czasie Księstwa Warszawskiego, generalny dyrektor poczt w Królestwie Polskim, radca stanu, kolator kościołów, hodowca bydła i koni

Był synem Piotra z Alkantary h. Leszczyc (ur. przed 1751-1801) i Franciszki Hołyńskiej z Hołyńna h. Klamry (1748-1840). Z bratem Janem Stanisławem uczył się u pijarów w Warszawie. Od 1806 r. pełnił służbę państwową w Płocku, najpierw konsyliarza Najwyższej Izby Wojennej i Administracyjnej Departamentu Płockiego, a od 1808 r. radcy Prefektury Departamentu Płockiego. W czasach Księstwa Warszawskiego był członkiem Rady Stanu i wchodził w skład Izby Administracyjnej departamentu płockiego. W latach 1813-1815 wraz z Pawłem Gostkowskim zastępował nieobecnego w Płocku prefekta departamentu płockiego, Rajmunda Rembelińskiego. W Królestwie Polskim pełnił urząd dyrektora generalnego Policji i Poczt Królestwa Polskiego i radcy stanu. Używał tytułu „Radca Stanu Dyrektor Generalny Policji i Poczt”. Uczestniczył w powstawaniu aktów prawnych o organizacji Dyrekcji Generalnej poczt. W 1817 r. podpisał „Instruktaż dla oficjalistów pocztowych w Królestwie Polskim”. W 1819 r. stanął na czele Wydziału Cenzury i kierował nim do 1821 r.

Po wybuchu powstania listopadowego kierował swoim urzędem pod nadzorem władz powstańczych. Z dniem 1 stycznia 1831 r. został zawieszony w czyn-

nościach służbowych i powrócił do Zbójna. Do Warszawy powrócił trzy tygodnie po kapitulacji stolicy, w dniu 29 września 1831 r., gdzie dowiedział się, że jego majątek zabrali powstańcy, kierujący się w stronę granicy pruskiej. Uważany przez Paskiewicza za lojalnego pracownika, kierował jako radca stanu Dyrekcją Generalną Policji i Poczt Królestwa Polskiego, jednak 24 maja 1833 r. podał się dymisji, najpewniej w związku z oskarżeniami pod adresem jego żony, Zofii z Piwnickich, o kontaktowanie się z jej cioteczynem bratem, Arturem Zawiszą, głównym organizatorem wyprawy płk. J. Zaliwskiego do Królestwa Polskiego.

Po ojcu od 1801 r. był właścicielem klucza dóbr Zbójno k. Rypina i Wielgie k. Lipna. W 1825 r. w skład jego dóbr wchodziły wsie: Zbójno, Zbójenko, Frankowo, Rudusk, Kielbsak (Kielbszak), Piotrowo, Wielgie, Łaskowia, Klonowo, Podolina, Sikórz, Lubówiec, Ciepień, Kawno i Zduny. W latach 1835-1842 posiadał również sąsiedni majątek Wojnowo, który nabył od spadkobierców Sylwestra Ostrowskiego. W 1834 r. Henryk Marconi zbudował dla niego w Zbójnie drewniany pałac, który został zastąpiony murem w latach 1850-1860.

Sam administrował swoimi majątkami. W 1826 r. w dobrach Zbójno znajdowały się: gorzelnia „urządzona na sposób angielski”, olejarnia, młyn wodny o trzech kołach na rzece Ruziec i tartak. Większość zabudowań mieszkalnych i gospodarskich w folwarku w Zbójnie w tym okresie wystawiona była „w słupy murywane i bale” lub „w szachulec”. Również sam dwór w Zbójnie był drewniany „na podmurowaniu pod dachówką”. W 1850 r. już większość zabudowań folwarcznych była murowa, natomiast sam dwór został zaprojektowany przez radcę budowlanego H. Marconiego.

Od 1845 r. wszystkie folwarki i wsie, z wyjątkiem folwarków Zbójno i Adamki, były wypuszczane w wieloletnie dzierżawy. Folwark Zbójno (o pow. 945 mórg) i folwark Adamki i (o pow. 256 mórg) były zarządzane przez właściciela. Produkcja rolna w tych majątkach stała na bardzo wysokim poziomie. W uprawie roli stosowano płodozmian ośmio- i dziewięciopolowy oraz nawożenie, a w produkcji rolnej przeważała hodowla owiec, krów i koni. Był znanym w Królestwie Polskim hodowcą bydła i koni.

Przy folwarku w Zbójnie działała cegielnia, a dla własnych potrzeb wydobywano torf i wapno. Gospodarstwo jego należało do wzorcowych gospodarstw w ziemi dobrzyńskiej, w którym praktyki gospodarskie odbywali synowie właścicieli sąsiednich majątków. Prawidłowo prowadzona gospodarka rolna przynosiła wymierne dochody. W 1845 r. folwark i wieś Wielgie wypuścił w dzierżawę na okres 16 lat Aleksandrowi Moryc Cylke de Zichlke.

Był znanym kolatorem kościoła i klasztoru w pobliskich Oborach, a na cmentarzu przykościelnym w Chrostkowie fundował drewnianą dzwonnice.

Był członkiem płockiej starszokockiej loży masońskiej „Ludzkość”. W 1826 r. wstąpił do Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego w Warszawie.

Od 1843 r. posiadał tytuł hrabiowski, który otrzymał od króla pruskiego. Był odznaczony Orderem św. Stanisława I Klasy (1818) i Orderem św. Włodzimierza III Klasy (1819) i IV Klasy (1837).

Miał rodzeństwo: Jan Kazimierz Nepomucen (1786-1839), Marianna (1790-1811), Tekla (ok. 1790-ok. 1817), Józef (ur. 1790) i Aleksandra (ok. 1790-1831). Z małżeństwa zawartego ok. 1790 r. z Teklą Karnkowską z Karnkowa h. Junosza (1770-1821), córka Marianny z Jeżewskich i Stefana Karnkowskich, pozostawił syna Zygmunta (ur. ok. 1820 r.-zm. w dzieciństwie przed 4 V 1825).

Z drugiego małżeństwa, zawartego ok. 1830 r. z siostrzenicą pierwszej żony, Zofią Piwnicką h. Lubicz (1811-1891), młodszą od niego o 28 lat, córką Juliany z Karnkowskich i Stanisława Piwnickiego (1780-6 VIII 1840, pochowany w Oborach) ze Starorypina, pozostawił z syna Artura Józefa Gabriela (1834-1886). Pochowany w kaplicy grobowej na cmentarzu-Kalwarii w Oborach.

AWKW Rypin, KHip. Wielgie, Wojnowo; AP Płock, Towarzystwo Kredytowe Ziemskie w Królestwie Polskim. Dyrekcja Szczegółowa w Płocku lata 1826-1916, sygn. 976, k. 7-16, gdzie wypis z KHip. z 1826 r. „Dobra ziemskie Zbójno” oraz idem k. 37-38; AP Włocławek, Akta notariuszy powiatu lipnowskiego, Akta notariusza Piotra Czaplńskiego, sygn. 22, akt nr 3458; Idem, Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej Ruże, sygn. 130, k. 13v; W. Bartel, *Opis szczegółowy gospodarstwa w Zbójnie we wszystkich jego gałęziach*, Korespondent Handlowy, Przemysłowy i Rolniczy 1851, nr 39, s. 1-2; Boniecki, *Herbarz*, t. 9, s. 272; Borkowski, *Almanach*, s. 901; Borkowski, *Genealogia*, s. 579; M. Chelmiński, *Wspomnienia gospodarskie z pięćdziesięciodniowej podróży po kraju, odbytej w 1842 roku*, Biblioteka Warszawska, t. 4: 1843, s. 270; *Genealogia*, s. 87-88, gdzie mylna data dzienna urodzenia jako 13 VI; nadto nie wspomina o jego pierwszym małżeństwie oraz mylnie, że miał córkę Józefę, zamężną Wilczewską, właścicielkę dóbr Zarzeczewo; współwłaścicielką Zarzeczewa była istotnie Józefa Sumińska zamężna Wilczewska, ale córka Tomasza, oraz s. 132; <http://www.sejm-wielki.pl/b/7.796.341/15.VIII.2010>; <http://www.sejm-wielki.pl/b/9.485.263/5.XI.2013>; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=antoni+ignacy+sumi%F1ski/15.II.2014>; *Dzieje Płocka*, s. 253, 260; Gawarecki, *Opis*, s. 125; *Katalog*, z. 6, s. 50, z. 9, s. 44; Kociszewski, *Mazowsze*, 123, 140, 146, 258, 440; Korespondent Handlowy, Przemysłowy i Rolniczy 1851, nr 39, s. 1-2, nr 41, s. 1-2, nr 42, s. 2-4; Krajewski, *Kościół*, s. 30; Krajewski, *Listy Chopina*, s. 32; Krajewski, *Tronująca*, s. 119; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 19-20; Lissowski, *Powstanie*, s. 210-211; *Lista właścicieli*, nr 680-694; PRS, s. 196; W. Pruski, *Hodowla zwierząt gospodarskich w Królestwie Polskim w latach 1815-1918*, t. 1, Warszawa 1967, s. 121, 160, 178; RZD, t. 2, cz. 1, s. 252-253, gdzie mylna nazwa dopływu Drwęcy jako „Ruzin”, zamiast Ruziec, cz. 2, s. 181-182; SGKP, t. 2, s. 89; Idem, t. 14, s. 524; Smoleński, *Kościół*, s. 50; *Spis szlachty*, s. 241; *Spoleczeństwo polskie*, s. 330, 766; T. Suma, *Sumiński Antoni Ignacy*, PSB, t. 45/4, s. 591-593, gdzie szersza literatura; Sumiński, *Sumińscy*, pass.; Tablica inskrypcyjna na cmentarzu w Oborach; Zieliński, *Wiadomość*, cz. 2, s. 239.

SUMIŃSKI hr. ARTUR JÓZEF GABRIEL h. Leszczyz, ps. „Ludwik Wrotnowski” (*19 VII 1834 r. w Zbójnie k. Rypina †19 XI 1886 r. w miejscowości Słotwina w pow. brzeskim), ziemianin, organizator oddziału powstańczego w 1863 r., ofiara represji carskich, emigrant

Był synem Antoniego Ignacego (1783-1854), radcy stanu i generalnego dyrektora poczt w Królestwie Polskim i drugiej jego żony, Zofii z Piwnickich h. Lubicz (1811-1891), a wnukiem Stanisława Piwnickiego (1790-1840). Dzieciństwo i młodość spędził w Zbójnie, gdzie otrzymał staranne wykształcenie domowe. Potem studiował w Belgii.

Jako właściciel Zbójna i Wielgiego, po śmierci ojca od 1856 r., odziedziczył klucz dóbr Zbójno wraz z Moszczonem k. Kikoła. Majątki te na początku lat 60. XIX w. liczyły ok. 30 tys. morgów. W akcie działowym, sporządzonym w 1856 r. między nim a matką, Zofia ustaliła, że matka będzie dożywotnio użytkowała połowę dóbr ziemskich Zbójno i Wielgie: a w szczególności z dóbr Zbójno: folwark Zbójno, Lubowiec, Piotrkowo, Rudusk i Młyn Kielbżak, z dóbr Wielgie: Adamki i Sikórz. Artur miał natomiast użytkować z dóbr Wielgie: folwark Wielgie, Klonowo, Kawno, Podolinę i Laskowiec, z dóbr Zbójno: Zbójenko, Frankowo, Ciepień, probostwo Ciepień i Zosin. W 1858 r. sprzedał dzierżawiony dotąd majątek Wielgie wraz z lasem Władysławowi Gniazdowskiemu z Warpalic k. Wąpielska za sumę 132 tys. złp, jednak z zastrzeżeniem, że w jego posiadanie wejdzie on po 2 latach od zakończenia, dzierżawy ustanowionej przez ojca w 1845 r. W 1859 r. W. Gniazdowski nabył jeszcze od niego za sumę 80 tys. złp folwark Adamki.

Brał udział w agitacji politycznej przed powstaniem 1863 r. i zapewne już od wiosny 1861 r. W momencie wybuchu insurekcji styczniowej 1863 r. sformował z własnej służby folwarcznej oddział złożony z ok. 100 ludzi oraz z okolicznych chłopów i szlachty, liczący ok. 300 osób. W czasie powstania używał pseudonimu „Ludwik Wrotnowski”. Oddziały te poddał pod dowództwo Jana Waleriana Ostrowskiego. W dniu 4 lutego 1863 r. zajęły one Rypin, a 6 lutego tego roku Sierpc. Po rozbiciu partii powstańczej pod Sierpcem i wzięciu do niewoli Ostrowskiego, Sumiński objął dowództwo nad resztą oddziału. Nie bez wysiłku udało się mu zebrać rozproszoną po walkach pod Sierpcem w dniu 8 lutego partię dowodzoną wówczas przez Waleriana Ostrowskiego, uzbroić ją i wyposażać ponownie własnym kosztem. Wkrótce oddział Sumińskiego liczył ok. stu dobrze uzbrojonych powstańców. Według rozkazu Padlewskiego partia miała powitać dyktatora pod wsią Piątkowo na północ od Dobrzyńa n. Drwęcą na terenie zaboru pruskiego. W dniu 13 lutego 1863 r. przybył tam Podlewski z Awejdem. Ten ostatni posiadał szczegółowy raport o sytuacji powstania, aby w imieniu Tymczasowego Rządu Narodowego przekazać władzę w ręce dyktatora. Na próżno jednak tam oczekiwano Mierosławskiego, który po przybyciu do Prus, gdzie nie zastał spodziewanego oddziału i pomocy, potajemnie musiał uchodzić do Wielkiego Księstwa Poznańskiego, by stamtąd przejść na Kujawy. Pozostawiony oddział w okolicach Dobrzyńa, znalazł się ze względu na odkryty teren w bardzo trudnym położeniu. Z jednej strony znajdował się bowiem bardzo silny oddział armii pruskiej, z drugiej zaś podjazd kozacki z Lipna. Miejscowa ludność, niechętna w tym czasie powstaniu, na czas uprzedziła załogę komory celnej w Lubiczu, która nie dała się zaskoczyć powstańcom. W pościgu oddział A. Sumińskiego został rozproszony. Z częścią oddziału, morderczym marszem, przeszedł następnie Sumiński w Mławskie i tam 3 lipca 1863 r. został ranny w bitwie pod Rozwozinem, w wyniku współdziałania wojsk rosyjskich i pruskich. Przez pewien czas miał znaleźć schronienie na plebanii w Górznie.

Według tradycji powstańczej, miał być sądzony zaocznie i skazany na karę śmierci. Karę tę miano później zamienić na dożywotnie więzienie.

Po powstaniu stycziowym jego majątki, z mocy wyroku Trybunału Płockiego, zostały skonfiskowane w jednej trzeciej i w 1867 r. wystawione na licytację. W tym samym roku w drodze publicznej licytacji nabył je za sumę 114 tys. rubli, tj. 760 tys. złp Ludwik Jackowski, właściciel dóbr Bielice w „państwie pruskim”. Jest przypuszczenie, że nowy właściciel dóbr Zbójno działał w imieniu jego matki, bowiem ta, Zofia z Piwnickich, 2-v. Trzcinińska, 27 marca 1871 r. odkupiła od niego ten majątek za taką samą sumę. Matka Sumińskiego, po śmierci męża Antoniego, wyszła za Edwardego Trzcinińskiego i prawdopodobnie mieszkała dalej w Zbójnie. Dwa lata później, 9 czerwca 1873 r. dobra Zbójno wraz z dobrami Podolino (Podolina), Łaskówiec i Adamki sprzedała Stanisławowi Grabińskiemu za sumę 325 tys. rubli, tj. 2.166.666 złp. W następnym roku, aktem z 29 stycznia 1874 r. od nowego właściciela dobra Zbójno odkupił Henryk Tomasz Dzierżanowski, „obywatel w Warszawie zamieszkały”, który nie zaprzepścił dorobku pierwotnych właścicieli. Właścicielem tych dóbr był aż do wybuchu wojny w 1939 r. W 1929 r. liczyły one 730 ha.

W 1865 r. był żoną w Strasburgu, skąd przeniósł się do Drezna i tam nawiązał kontakt z J. I. Kraszewskim. Na drezdeńskim konkursie piękności par małżeńskim wraz żoną uzyskał I nagrodę. W dniu 1 lipca 1870 r. od króla saskiego, Jana otrzymał dziedziczny tytuł hrabiowski, potwierdzony w 1876 r. w Prusach.

Sumińskiego skazano ponadto na zamieszkanie poza Kongresówką. W dniu 16 marca 1874 r. nabył folwark Gziki k. Radzyna w ziemi chełmińskiej, jeszcze tego roku go odsprzedał. Zamieszkał wtedy w swych dobrach Ryńsk w pow. wąbrzeskim wraz z Kokasdorfem z pałacem, stadnią koni i wielkimi terenami do polowań w ziemi chełmińskiej w ówczesnych Prusach. W 1870 r. posiadał jeszcze, mimo konfiskaty, ok. 15 tys. ha ziemi w dobrach Zbójno oraz dobra Słotwina k. Brzeska w ówczesnej Galicji.

W Ryńsku, żyjąc ponad stan, zmuszony został do sprzedaży majątku i wyniósł się do Galicji, gdzie administrował majątkiem Słotwina w pow. brzeskim, który należał do jego teścia. W czasie pobytu w Krakowie pozował Matejce za Jana III Sobieskiego do obrazu *Sobieski pod Wiedniem*.

W dniu 19 lipca 1859 r. zawarł związek małżeński z Julią (Julianną) Karoliną Justyną Praksedą Leibnitz-Piwnicką (1841-1923), córką Eugeniusza Leibnitz-Piwnickiego (ur. 1818) i Joanny hr. Zboińskiej h. Ogończyk z Ossowski (ur. 1810) z Kikoła, właścicielką dóbr Słotwina i tamtejszego browaru. Miał dziewięcioro dzieci: Stefana Antoniego Grzegorza (1860-1930); Artura Edwarda (1865-1910); Zofię Jadwigę Marię (1867-1945), za bar. Janem Albinem Goetz Okocimskim; Julię Marię (1869-1942), Marię Julię (1869-1943) i Felicję Wandę, w zakonie urszulanek – Marię Karolinę (1871-1904), Ludwikę Marię (1873-1943), Jadwigę Antoninę, w zakonie karmelitanek – Marię (1874-1908) i Izabelę Marię, w zakonie urszulanek – Immaculantę (1876-1906).

Pochowany kaplicy grobowej Sumińskich na cmentarzu parafialnym w Brzesku.

AWKW Rypin, KHip. „Dobra ziemskie Zbójno, do których należały Zbójenka, Piotrowo, Frankowo, Rudusk, Kielbżak Wielki i Mały, Lubowiec, część dóbr Ciepień lit A. z przyległymi gruntami, tudzież kolonia Zosin, lata 1867-1939”; Idem, KHip. Wielgie, t. 1, dział II i IV; Borkowski, *Almanach*, s. 901; M. Chudzyński, *W czasach powstania stycziowego*, [w:] *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, pod red. M. Chudzyńskiego, Sierpc 2003, s. 234; Borkowski, *Genealogia*, s. 579; *Genealogia*, s. 132-133, 199-200, gdzie mylna data urodzenia – 19 XI; S. Gesket, *Wojennyje diejstwija w carstwie polskom w 1863 g. Naczalo wosstania*, Warszawa 1894, s. 308; <http://www.sejm-wielki.pl/b/psb.32806.7/15> VIII 2010; <http://www.sejm-wielki.pl/b/ut.35.1.14/5> XI 2013; <http://www.sejm-wielki.pl/b/psb.32806.7/5> XI 2013; J. K. Janowski, *Pamiętniki o powstaniu stycziowym*, t. 1, Lwów 1923, s. 205; Korespondent Handlowy, *Przemysłowy i Rolniczy* 1851, nr 39, s. 1-2, nr 41, s. 1-2, nr 42, s. 2-4; Krajewski, *Bene merentes*, s. 26; Krajewski, *Dobrze zasłużeni*, s. 20; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 32-35, 75; Krajewski, *Powstanie*, s. 87-91; Krajewski, *Powstanie między Skrwą a Drwęcą*, s. 36, 39, 51, 54, 56, 58, 59, 68, 127, 128, 132, 136, 148, 158, 248; M. Krajewski, *Duchowni w powstaniu stycziowym*, WTK 1981, nr 4; M. Krajewski, *Na powstańczej szlaku był także Rypin*, *Kronika Rypińska* 1991, nr 1, s. 2-3; M. Krajewski, *Powstanie stycziowe w ziemi dobrzyńskiej 1863/64*, *Kronika Rypińska* 1992, nr 1, s. 6; Krajewski, *Rypin w okresie zaborów*, s. 149; Krajewski, *Rypinie*, s. 145; M. Krajewski, *750 lat Kikoła*, *Gazeta Pomorska* 1987, nr 214, s. 8; Krajewski, *Tronująca*, s. 119-120; Krajewski, *W sercu ziemi*, s. 21; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 19-20; Lissowski, *Powstanie*, s. 34, 37, 210-212; *Lista członków TR*, s. 98; W. Orman, *Sumiński Artur Józef Gabriel*, *PSB*, t. 4/5/4: 2008, s. 593-594, gdzie pozostała literatura; E. Popiołek, *Poszli nasi w bój bez broni. Powstanie stycziowe w Płockiem*, *Płock* 2003, s. 18, która pisze o kłęsce Sumińskiego pod Lubowidzem; PRS, s. 196; W. Pruski, *Hodowla zwierząt gospodarskich w Królestwie Polskim w latach 1815-1918*, t. 1, Warszawa 1967, s. 144, 160, 223; W. Przyborowski, *Dzieje 1863 r. przez autora „Historii dwóch lat”*, t. 2, Warszawa 1879, s. 374; RZD, t. 2, cz. 1, s. 96, 254, cz. 2, s. 182, gdzie mylnie nazwy miejscowości w jego dobrach: młyn Kiebrzak, zamiast – Kielbżak; Podolino – zamiast Podolina, Zosino – zamiast Zosin; SGKP, t. 2, s. 89; *Spoleczeństwo polskie*, 322-323, 326, 330-332, 341, 766; Sumiński, *Sumińscy*, s. 7; Wasiak, *Właściciele*, s. 6; J. M. Włodek, *Goetz Okocimski Jan Albin bar. h. Własnego*, [w:] *Ziemiaństwo polscy XX wieku*, t. 2, cz. 3, Warszawa 2010, s. 80-81; J. M. Włodek, *Sumiński Stefan Antoni h. Leszczyc*, [w:] *Ziemiaństwo polscy XX wieku*, cz. 7, Warszawa 2004, s. 142; M. S. Wojnarowski, *Dzieci, Matka nas woła!*, *Ziemia Dobrzyńska*. *Gazeta* 1994, nr 1, s. 6; *Zeznania śledcze o powstaniu stycziowym Z. Janczewskiego*, K. Majewskiego, O. Awejdę i W. Daniłowskiego, opr. S. Kieniewicz, Wrocław 1959, s. 155; Zieliński, *Bitwy*, s. 525, podaje datę zajęcia Sierpca – 8 lutego oraz s. 527, który nie wymienia potyczki pod Rozwozinem.

SUMIŃSKI ARTUR EDWARD h. Leszczyc (*26 VII 1865 r. w Strasburgu †24 VII 1901 r.), zarządca dóbr rodzinnych, myśliwy

Był synem Artura Józefa (1834-1886), właściciela dóbr Zbójno w pow. rypińskim oraz Ryńska w ziemi chełmińskiej, a potem – Słotwiny w nowosądeckim i Julianny (Julii) z Piwnickich (1841-1923). Po maturze i służbie w wojsku austriackim podjął pracę w Towarzystwie Kredytowym Ziemskim we Lwowie. Był zapalonym kierowcą i myśliwym. Ta ostatnia dziedzina zawocowała opublikowaniem książki pt. *Myśliwy* (Kraków 1902) oraz *Hodowla gołębia rasowego. Standard polski*. Zarządzał majątkiem swojej matki – Uszew w pow. brzeskim. Opracował genealogię rodziny Sumińskich.

Był odznaczony Gwiazdą Zakonu Maltańskiego.

Miał rodzeństwo: Stefan Antoni Grzegorz (ur. 29 X 1860 r. w Zbójnie-zm. 25 XI 1920 w Ugoszczu); Zo-

fia Jadwiga Maria (1867-1945), za J. Goetzem-Osiecimskim; Julia Maria (1869-1942), za Stanisławem Czarnowskim; Felicja Wanda (1871-1904) w zakonie urszulanek; Ludwika Maria (1872-1943); Jadwiga Antonina (1874-1908), w zakonie karmelitanek; Izabela Maria (1876-1906), z zakonie urszulanek.

W dniu 1 czerwca 1906 r. wziął ślub z Sabiną (Niną) Anną Marią Oczosalską h. Paprzyca (ur. 23 XII 1881 w Rusiatyczach-zm. 15 I 1949 w Krakowie), z którą miał dzieci: Albert (1906-1977), mjr WP, wyemigrował z Polski po drugiej wojnie światowej; Paweł Piotr (1908-1989), dr zoologii; Artur Jan (1908-1943, bliźniak), kpt. wojsk brytyjskich, poległ w czasie wojny.

PRS, s. 196; J. Sumińska, *Sumiński Artur Edward hr. h. Leszczyc*, [w:] *Ziemiańscy XX wieku*, cz. 8, Warszawa 2007, s. 153, gdzie mylnie, iż chodzi o Zbójno w pow. plockim, zamiast, co oczywiste – w pow. rypińskim.

SUMIŃSKI DOMINIK h. Leszczyc (†ok. 1815 r.), właściciel ziemski

W 1789 r. wymieniany jest jako właściciel Kolankowa k. Lipna. Posiadał też Cieluchowo k. Kikoła. Był gorącym czcicielem Matki Bożej Bolesnej w Oborach. Do kroniki klasztoru wyznał, że „śmiertelnym już będąc, za wezwaniem tej dobroczynnej Matki, cudownie do życia i zdrowia powrócił”. Z tego powodu ofiarował „srebrne wotum w kształcie serca”, zachowane do dziś.

Po jego śmierci majątek objął jego syn, Jan. W 1854 r. wieś ta przeszła w ręce Karnkowskich.

AWKW Lipno, KHip. Lipno; *Genealogia*, s. 201; *Lista właścicieli*, nr 245, 248; PRS, s. 196; *Spis majątków*, s. 37; Żaluski, *Figura*, s. 37.

SUMIŃSKI JAN h. Lasko (†m. 1489 a 1492 r.), protoplasta domu Leszczyców Sumińskich w ziemi dobrzyńskiej

Pochodził z Sumina w ziemi dobrzyńskiej, wsi parafialnej na północny-zachód od Lipna, którą w XIV i na pocz. XV w. posiadała rodzina nieznanego herbu, a jej pierwszym źródłowym przedstawicielem był zmarły przed r. 1325 Konrad Szenk, wymieniony w dokumencie swego syna Frącka z Sumina dla bożogrobców miechowskich z tego roku, ostatni notariusz publiczny w służbie arcybiskupów gnieźnieńskich, a w latach 1420-1434 scholastyk poznański Mikołaj z Sumina. Już jednak 25 stycznia 1434 r. na dokumencie ziemi dobrzyńskiej dla króla Władysława Jagiełły w sprawie następstwa tronu reprezentowali tamtejszych Leszczyców (*de clenodio Laski*) Grzymek z Chodorążka i Tomek z Sumina, który jako pierwszy Leszczyc w Suminie był zapewne ojcem Jana.

Jego wejście do Sumina nastąpiło zapewne w drodze małżeństwa jego samego, bądź jego ojca, z krewną poprzednich właścicieli. W ziemi dobrzyńskiej Leszczycy znaleźli się już w 1358 r. w następstwie zamiany, jakiej dokonał Hektor z Łącka (z kościeleckiej linii tego rodu) z konwentem cystersów byszewskich. W zamian za Łącko Wielkie i Łącko Nowe z przyległościami w ziemi nakielskiej przejął on Szpetal Górny i Dolny, Zaduszniaki, Glewo oraz Złotopole w ziemi do-

brzyńskiej. Spośród czterech synów Hektora, ojcem Grzymka z Chodorążka i Tomka z Sumina, a tym samym dziadem Sumińskiego, mógł być tylko chorąży dobrzyński, Grzymek, ponieważ synowie Jana z Orchowa są znani skądinąd, a Mikołaj ze Złotopola raczej nie miał potomstwa męskiego.

Po 1449 r., a przed 1453 r., czyli w okresie pierwszego jego pojawienia się w źródłach, ożenił się z Elżbietą z Nowogrodu (obecnie Nowogródek n. Wisłą w ziemi dobrzyńskiej), córką i dziedziczką stolnika dobrzyńskiego, Jana z Nowogrodu h. Doliwa. Małżeństwo to przyniosło jego rodzinie trzy pobliskie Suminowi wsie: Nowogródek, Włęcz i Witowąż, natomiast łączyckie dobra stolnika Jana: Stare Skrzyszewy i dział w Dobrowie przeszły do rąk stryja Elżbiety, sędziego łączyckiego Tomasza Sobockiego, który ją wydał za mąż po śmierci jej ojca w 1449 r. Uczynił on jednak to dopiero wówczas, kiedy otrzymał od stolnika inowrocławskiego, Piotra z Moszczonnego pismo, iż Elżbieta powinna zrzec się owych łączyckich posiadłości.

Rozpoczęte małżeństwem powiększanie jego fortuny trwało w dalszym ciągu. W 1472 r. Kazimierz Jagiellończyk zezwolił mu na wykup z rąk Mikołaja Kielbasy z Markowa zastawu wsi królewskich Jankowo i Grabowo w ziemi dobrzyńskiej, w sąsiedztwie Sumina. Jeszcze wcześniej, bo w 1462 r., Ścibór z Wielkiego Chocenia h. Moście sprzedał mu z prawem odkupu 15 włók osiadłych we wsi Żyrzewo na Kujawach w pow. kowalskim za 90 kop półgroszków i 10 kop szelągów. Z późniejszych źródeł wiadomo o zastawie całej wsi wraz z wójtostwem. Pozwany przez wdowę po Ściborze, Barbarę, zawarł z nią oraz jej synami Mikołajem i Janem ugodę (1483), na mocy której zwrócił im wieś Żyrzewo, wójtostwo oraz wszelkie zastawy, jakie tam posiadał, oni zaś zobowiązali się wypłacić mu 250 grzywien szelągów w ratach po 50 grzywien na każde Boże Narodzenie.

Niejednokrotnie należał do grona arbitrów w szlacheckich sprawach majątkowych i do świadków zawieranych transakcji. Mimo to w dobrzyńskiej hierarchii ziemskiej nie osiągnął żadnego urzędu.

Z małżeństwa ze wspomnianą Elżbietą z Nowogrodu miał co najmniej czworo dzieci, synów: Piotra, w 1477 r. studenta Uniwersytetu Krakowskiego, Andrzeja i Jakuba, oraz córkę Katarzynę, żonę Jana z Małego Borucina (Borucinka) h. Rola. Andrzej i Jakub już po śmierci ojca sprzedali 19 czerwca 1492 r. wójtostwo w miasteczku Przypuście n. Wisłą na Kujawach, które także należało do ojca.

AGAD: Księgi grodzkie brzeskie, ks. 3-8; J. Bieniak, *Elita*, s. 30-31, 49; J. Bieniak, *Sumiński Jan h. Lasko*, PSB, t. 45/4: 2008, s. 594-595, gdzie pozostała literatura; A. Biliński, *Szlachta*, s. 173-176; CDP, II, s. 578; *Matr. sum.*, I; PRS, s. 115; Sumiński, *Sumińscy*, s. 67.

SUMIŃSKI JAN h. Leszczyc (†1875 r.) ziemianin

W 1854 r. od Romockich nabył majątek Kotowy. Po jego śmierci w 1871 r. właścicielem tego majątku został jego syn Paweł (zm. 1904), który w Kotowach mógł wystawić niewielki dwór, z przeznaczeniem raczej dla rządcy majątku. Po 1904 r. dzieci Pawła sprzedały Kotowy Lejzorowi Blassowi.

AWKW Rypin, KHip. Kotowy; *Genealogia*, s. 201, gdzie inf., że Kotowy objął w 1856 r.; PRS, s. 196; RDZ, t. 2, cz. 3, s. 99-100.

SUMIŃSKI KAZIMIERZ h. Leszczyc (XVIII w.), stolnik dobrzyński, poseł na sejm

Był właścicielem wsi Wojnowo w ziemi dobrzyńskiej. W dniu 10 września 1715 r. sejmik gospodarski ziemi dobrzyńskiej wybrał go razem z Jakubem Zboińskim posłem do generałów wojsk pruskich, stacjonujących pod Brodnicą w sprawie szkód przez nich wyrządzonych. W czasie sejmiku ziemi dobrzyńskiej w dniu 14 sierpnia 1733 r. wybrany został na sejm elekcyjny. Prowadził spór o granice z Klasztorem Ojców Karmelitów w Oborach. Z części Wojnowa założył nową wieś Kazimierzewo.

Lauda, s. 254, 285; PRS, s. 196; Smoleński, *Kościoly*, s. 101.

SUMIŃSKI PIOTR ALKANTARY z Alkantary (właśc. Piotr z Alkantary h. Leszczyc) h. Leszczyc (*1750 r. †3 XII 1801 r. w Ośnie w pow. inowrocławskim), podczaszy rypiński i dobrzyński, starosta bobrownicki, kasztelan kowalski, wojewody inowrocławski, poseł na sejmy, członek Rady Nieustającej

Był synem Antoniego Sumińskich h. Leszczyc (ur. ok. 1710-zm. po 1753) i Jadwigi Agnieszki Karskiej h. Jastrzębiec (ur. ok. 1710), młodszym bratem Adama. W 1789 r. był dzierżawcą wsi Trąbin. W 1787 r. pobudował w Trąbinie nowy, drewniany kościół, w miejsce poprzedniego strawionego przez pożar. Przed rokiem 1800 był właścicielem Wielgiego, wcześniej będąc właścicielem klucza dóbr ziemskich Zbójno, w skład którego wchodziły: Zbójno, Zbójenko, Piotrkowo kolonia, Frankowo i Rudusk.

W dniu 22 grudnia 1764 r. otrzymał nominację na podczaszego rypińskiego, a 22 czerwca 1767 r. awansował na podczaszego dobrzyńskiego. W dniu 21 grudnia 1765 r. nadaniem królewskim otrzymał w dożywocie wójtostwo w Lipnie. W 1789 r. występował jako właściciel Zbójna wraz ze Zbójnikiem, Zbójnikiem – młynem, Piotrkowem, Frankowem, Ruduskiem, Ruduskiem – młynem oraz amfientami biskupa płockiego, tj. dobrami Trąbin w ziemi dobrzyńskiej. Od króla Stanisława Augusta Poniatowskiego otrzymał wieś Rudusk, będącą w posiadaniu klasztoru w Oborach. Po procesie w 1778 r. zapłacił odszkodowanie klasztorowi w wysokości 6 tys. złp., a Rudusk przyłączył do swojej posiadłości. W swojej wsi, Zbójnie, w 1789 r. wybudował kaplicę (rozebraną w pocz. XX w.). Spełniała ona rolę prywatnej kaplicy i była obsługiwana przez jezuitów. Posiadał także Wielgie k. Zbójna, a w latach 1835-1842 także Wojnowo, które nabył od spadkobierców Sylwestra Ostrowskiego.

Na rozdwojonym sejmiku konwokacyjnym w Lipnie, w dniu 6 lutego 1764 r. został wybrany jednym z dwóch marszałków razem z Michałem Podoskim. Marszałkował także sejmikowi ziemi dobrzyńskiej w dniu 29 października 1764 r., który wybrał posłów na sejm koronacyjny. Razem ze swym rywalem M. Podoskim i całą ziemią dobrzyńską podpisał 6 września 1764 r. wybór Stanisława Poniatowskiego na króla Polski. Był posłem ziemi dobrzyńskiej na sejm koronacyjny w dniach 3-20 grudnia 1764 r. W dniu 22 grudnia 1764

r., objął, ustanowiony wówczas urząd, podczaszego rypińskiego i wkrótce potem wystąpił przed królem z *Mową (...) cum cognitione do Najjaśniejszego Króla...* W czasie posiedzenia sejmiku lipnowskiego w dniu 25 sierpnia 1766 r. został marszałkiem konfederacji ziemi dobrzyńskiej i ponownie otrzymał mandat poselski. Posłował także w czasie kolejnych sejmów w latach 1767-1768 i 1773-1775. Podczas obrad sejmiku skarżył się w imieniu ziemi dobrzyńskiej na nadużycia dokonywane przez stacjonujące tu wojska pruskie. Jako poseł na sejm rozbiorowy 1773-1775 akt konfederacji podpisał dopiero 21 kwietnia 1773 r. W decydującym głosowaniu w dniu 14 maja domagał się, aby projekt delegacji poddano pod głosowanie, co należy rozumieć, że był jemu przeciwny. W dniu 22 czerwca 1767 r. awansował na podczaszostwo dobrzyńskie, a 17 czerwca 1774 r. otrzymał starostwo grodowe bobrownickie, które w dniu 7 kwietnia 1779 r. scedował na Kajetana Sierakowskiego. W 1775 r. był konsyliarzem ziemi dobrzyńskiej w Radzie Nieustającej. W czasie sejmiku deputackiego lipnowskiego w dniu 16 lipca 1781 r., jako kasztelan kowalski, zagaił obrady tegoż posiedzenia. W kolejnych latach był posłem bardzo wpływowym. W czasie Sejmu Czteroletniego należał do najwierniejszych zwolenników króla. W dniu 16 marca 1783 r. poczynił zapis w kronice klasztoru Ojców Karmelitów w Oborach pt. „Informacja”, podpisując się jako kasztelan kruszwicki, a dotyczący uzdrowienia za przyczyną Matki Bożej Bolesnej. W okresie od 20 stycznia do 20 czerwca 1783 r. był kasztelanem kruszwickim i w dniu 20 czerwca 1783 r. został kasztelanem brzeskim, z czego 29 września 1790 r. awansował na wojewodę inowrocławskiego. Był odznaczony Orderem Orła Białego i Orderem św. Stanisława.

Miał brata Adama.

Żonaty czterokrotnie, kolejno z: Katarzyną Zawadzką, Anną Rokitnicką h. Prawdzic, Franciszką Paprocką h. Jastrzębiec i Franciszką Hołodyńską h. Klamry, z którą pozostawił: Antoniego Ignacego, Jana Kazimierza, Mariannę, Teklę, Józefa (zmarł w wieku niemowlęcym) i Aleksandrę.

Zmarł w nabytym od Teofila Sikorskiego majątku Ośno i Nowa Wieś w pow. inowrocławskim. Pochowany w katakumbach skępskich w Borku.

W wyniku podziału majątku w 1808 r. właścicielem dóbr Zbójno ze Zbójnikiem, Piotrowem, Frankowem, Ruduskiem, Kielbakiem Wielkim i Małym i Lubówcem został Antoni Ignacy, który w 1821 r. dokupił od kościoła w Działyniu dobra na Ciepieniu. Wówczas fortuna zbójńska liczyła 12 tys. mórg magdeburgskich i szacowana była na 1.015.825 złp. Wszystkie folwarki, wchodzące w skład dóbr Wielgie, były wypuszczane w dzierżawę. Antoni osobiście zarządzał jedynie majątkami Zbójno i Adamki.

AGAD, Sig. 30, k. 9, 31, k. 125, 32, k. 273, 273 v., 34, k. 114, 35, k. 101 v, 122 v; AKO, Kronika klasztoru w Oborach, t. 1, s. 32-33; AP Płock, Towarzystwo Kredytowe Ziemskie w Królestwie Polskim. Dyrekcja Szczegółowa w Płocku lata 1826-1916, sygn. 976, k. 7-16, gdzie wypis z ks. hip. z 1826 r. „Dobra ziemskie Zbójno”; AP Włocławek, Akta notariusz powiatu lipnowskiego, Akta notariusza Józefa Bronisza z Lipna z lat 1808-1848, Akta notariusza Piotra Czaplńskiego z Lipna za lata 1835-1850; AWKW Rypin, KHip. Wielgie z przyległościami, t. 1, dział II; Boniecki, *Herbarz*, t. 7, s. 325; Borkowski, *Almanach*, s. 900; Bo-

rucki, *Ziemia*, s. 47; *Brzuze*, s. 81-82, 359-360; J. Dumanowski, *Sumiński Piotr Alkantary*, PSB, t. 45/4: 2008, s. 603-607, gdzie obszerna literatura; *Genealogia*, s. 198-199, gdzie mylnie, iż jego „bliższego pochodzenia nie można ustalić” oraz to, że był żonaty jeden raz i zostawił tylko syna Antoniego; Gózdź, *Lipno*, s. 21; <http://www.sejm-wielki.pl/b/7.796.341/5 XI 2013>; *Inwentarze królewszczyn*, s. XVI, 31, 34; *Kikół*, s. 76; Krajewski, *Kościół*, s. 51; Krajewski, *Tronuja*, s. 120-121; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 181; *Lauda*, s. 325, 328, 332, 339, 351, 377, 379, 388; M. Kwiatkowski, *Aktywność polityczna szlachty dobrzyńskiej na arenie sejmikowej w latach 1674-1793*, *Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie*, t. 18: 2003, s. 19-20, 31-32; Łaszewski, *Ziemia*, s. 88, 93, 96; Mysłakowski, *Materiały*, nr 2685; Niesiecki, *Herbarz*, t. 8, s. 568; *Protokół albo opisanie zaszytych czynności na delegacji od stanów Rzeczypospolitej*, Warszawa 1775, s. 33-34; PRS, s. 196; PSB, t. 27: 1982, s. 173-174; RZD, t. 2, cz. 1, s. 251-252, cz. 2, s. 180-181; SGKP, t. 12, s. 449; Smoleński, *Kościół*, s. 89, 115; Sumiński, *Sumińscy*, s. 7; *Urzędnicy*, nr 86, 912, 1100, 1375, 1545, 1781; *Vol. Leg.*, t. 7, s. 11; Załuski, *Figura*, s. 45-46; Załuski, *Szkic*, s. 40; Żychliński, *Księga*, t. 17, s. 203.

SUMIŃSKI STANISŁAW h. Leszczyc (*1800 r. †9 II 1857 r. w Bogucinie), właściciel ziemski

Był synem Tomasza (1764-1823) i Marty z Mioduskich (1781-1843). W 1836 r. kupił od siostry Róży, żony Józefowicz, dobra Suszewo. Majątek ten jednak wkrótce sprzedał Janowi Pruskiemu i w 1840 r. wykupił od rodzeństwa Bogucin, którego współwłaścicielem był po śmierci matki.

Z małżeństwa z Joanną z Karczewskich (ur. 1821 w Łopacinie-zm. 13 II 1853 w Bogucinie, pochowana w skępskich katakumbach), córką Tertuliana h. Jasieńczyk (ur. 1783) i Barbary z Żorawskich (ur. 1788), pozostawił synów: Władysława, Damazego i Stanisława oraz córki: Bronisławę i Joannę (1846-1925), za Felcjana Wojciecha Marchwińskiego (1846-1906).

Dobra Bogucin odziedziczył Władysław. W 1862 r. majątek ten nabył Witold hr. Miączyński i linia Sumińskich zapoczątkowana przez Adama zanikła w źródłach ziemi dobrzyńskiej.

Genealogia, s. 198; Inf. I Ciemiecki (Szwajcaria) z 20 XII 21012 r.; *Lista członków TR*, s. 98; PRS, s. 196; *Tablice - Skępe; Spis szlachty*, s. 241.

SUMIŃSKI hr. STEFAN ANTONI GRZEGORZ h. Leszczyc-Bróg (*29 X 1860 r. w Zbójnie †25 XI 1930 r. w Ugoszczu), ziemianin, oficer huzarów pruskich, major kawalerii narodowej, hipolog, naczelny koniusz na Poznańskie i Pomorze (S 98)

Był synem Artura Józefa Gabriela Sumińskich (19 VII 1834-19 XI 1886), organizatora powstania styczniowego na ziemi dobrzyńskiej i Julianny (Julii) Justyny Karoliny Leibnitz-Piwnickiej h. Lubicz (1 IX 1842-22 VIII 1923). Po upadku powstania styczniowego zamieszkał z rodzicami w Ryńsku w pow. wąbrzeskim. Około 1880 r., przed jego pełnoletnością, nastąpił krach finansowy ojca, który musiał sprzedać swoje dobra, z wyjątkiem zadłużonych Słotwin. Studiował na Uniwersytecie Jagiellońskim, a następnie w Berlinie, które przerwał ze względów materialnych reodżyny. Potem wstąpił do armii niemieckiej, gdzie po ukończeniu dwuletniej szkoły artylerii w Hanowerze, otrzymał przydział do 6. pułku huzarów pruskich w Głubczycach na Śląsku, których komendantem był szwagier cesarza Wilhelma I, ks. Saxen-Meiningen. Przez jakiś

czas był oficerem ordynansowym księżnej Saxen-Meiningen. W 1891 r. ukończył wyższą szkołę jeździecką w Hanowerze. Był dwa razy oficerem ordynansowym Cesarza Wilhelma II podczas wielkich manewrów, w obecności innych głów koronowanych. Po tych manewrach został mianowany rotmistrzem. Został przydzielony do garnizonu w Głogowie Śląsku, a następnie do garnizonu w Głubczycach.

Garnizon opuścił około 1902 r., po kursie weterynarii, został dyrektorem pruskiej stadniny państwowej w Lubiążu. Znany był jako hodowca koni dla armii i autor broszury *Die eigenen Offizierspferde in Arme* (1896) oraz *Das Exterieur der Zuschstute* (1912). W 1910 r. po wypadku kolejowym został zdymisjonowany z funkcji dyrektora stadniny w Lubiążu, przeniósł się do Wrocławia. Po wybuchu pierwszej wojny światowej został ponownie zmobilizowany przez Niemców, mianowany majorem i komendantem etapu dworca kolejowego Wrocław-Nadodrze.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości został mianowany naczelnym koniuszem na Wielkopolskę i Pomorze, a potem inspektorem stadnin państwowych w Polsce oraz pierwszym polskim dyrektorem Stadniny Państwowej w Sierakowie w Wielkopolsce, gdzie zamieszkał z rodziną. Jako hipolog opublikował dwie prace: *Klacz stadna, jej exterieur, pochodzenie dziedziczne oraz inne problemy hodowlane* (Poznań 1923), *Konie oficerskie w armii* (Toruń 1930).

Nigdy nie był bogaty, niemniej pamiętał o ojcu i rodzinie, w 1894 r. ekstabulował długi hipoteczne na dobrach Słotwina k. Brzeska w wysokości 13 tys. zł reńskich. Po przejściu na emeryturę w 1925 r. przeniósł się z Sierakowa i zamieszkał u córki, Heleny w Ugoszczu, gdzie gromadził przejęte po ojcu archiwum rodzinne Sumińskich, w którym były m. in. dokumenty z pieczęciami i podpisami króla Stanisława Augusta. Odznaczony był Gwiazdą Krzyża Maltańskiego i innymi orderami.

Posiadał rodzeństwo: Artura Edwarda (1865-1910), Zofię Jadwigę Marię (1867-1945), Julię Marię (1869-1940), Marię Julię (1869-1942), Felicję Wandę Marię (1871-1904), Ludwikę Marię (1873-1943), Jadwigę Antoninę Marię (1874-1909), Izabelę Marię (1876-1906). Ożeniony 29 września 1889 r. z Julią Antoniną Borzewską h. Lubicz (S 99) h. Lubicz (24 IX 1866 w Ugoszczu-2 X 1924 r. w Sierakowie Wielkopolskim), córką Zdzisława Borzewskiego, właściciela dóbr Ugoszcz oraz Marii Szydłowskiej h. Lubicz, a siostrą Antoniego Borzewskiego (1868-1920) z Ugoszcza, miał czworo dzieci: Marię Julię Ewę (ur. 31 VII 1890 w Herrenhausen pod Hanowerem-zm. 1954 na Śląsku, pochowana w Tyńcu pod Krakowem), za Stanisławem Kierznowskim ze Szpietowa h. Pobóg; Andrzeja Marię (1891 w Herrenhausen-1918), porucznika huzarów pruskich, poległego w czasie pierwszej wojny na froncie w Belgii; Helenę Marię (1893-1943), adoptowaną w 1932 r. przez bezdzietną Helenę Konstancję z Grotowskich Borzewską, żonę Antoniego Borzewskiego z Ugoszcza, plenipotentkę i zarządczynię, a następnie właścicielkę dóbr Borzewskich w Ugoszczu; Aleksandrę Marię Stefanię (1896-1963), za Stanisławem Landi (1884-1939), ziemianinem z pow. lipnowskiego zamordowanym w pierwszych miesiącach wojny 1939 r., małżeństwo było bezdzietne.

Pochowany na cmentarzu-Kalwarii w Oborach razem z żoną Julią, w grobie ziemnym, ogrodzeniowym wraz z inskrypcją herbową, odnowionym sumptem piszące te słowa w 2013 r.

Odnalezione po wojnie części archiwum Sumińskich w pałacu w Ugoszczu trafiły szczęśliwie do Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie (sygn. R.-VI, poz. 1-16).

AWKW Rypin. KHip. Zbójno (2); Borkowski, *Almanach*, s. 901; Borkowski, *Genealogia*, s. 580; Brzuze, s. 360; *Genealogia*, s. 200; <http://www.sejm-wielki.pl/b/ut.35.1.22/13> VIII 2010; <http://www.sejm-wielki.pl/b/ut.35.1.23/5> XI 2013; Jeździec i Hodowca 1930, nr 3, s. 42-44 oraz nr 49, s.; 875-876 (wspomnienie pośmiertne); Krajewski, *Borzewscy*, s. 10; Krajewski, *Kościół*, s. 38, 51; Krajewski, *Tronująca*, s. 121; Krajewski, *Ugoszcz*, s. 11; Krajewski, *W sercu ziemi*, s. 21; T.W. Lange, *Zakon Maltański w Drugiej Rzeczypospolitej*, Poznań 2000, s. 291-292; Minakowski, *Elita*, s. 28; A. Nowicka-Posłuszna, *Sieraków. Państwowe Stado Ogierów 1829-1979*, Poznań 1979, s. 13; W. Orman, *Sumiński Artur Józef Gabriel*, PSB, t. 45/4: 2008, s. 594; PRS, s. 196; S. T. Sroka, *Sumiński Stefan Antoni Grzegorz*, PSB, t. 45/4: 2008, s. 610-611; Sumiński, *Sumińscy*, s. 7-8; Tablice inskrypcyjne żony i jego z herbem na cmentarzu-Kalwarii w Oborach, gdzie herb Leszczyc-Bróg; J. M. Włodek, *Landie Stanisław*, [w:] *Ziemia XX wieku*, cz. 8: 2007, s. 78; J. M. Włodek, *Sumiński Stefan Antoni h. Leszczyc*, [w:] *Ziemia polscy XX wieku*, cz. 7, Warszawa 2004, s. 142-143.

SUMIŃSKI hr. STEFAN EUSTACHY WŁODZIMIERZ h. Leszczyc (*19 IX 1942 r. w Warszawie), brat zakonny-benedyktyn

Syn Piotra Pawła Stefana (11 XI 1908 Lwów-18 VI 1989 Warszawa) i Ireny Tekli z Ledóchowskich h. Szaława (20 VI 1908 Tumin-14 VIII 2010 Warszawa), prawnuk Artura Józefa Gabriela (1834-1886). Wstąpił do Zakonu Benedyktynów i wiele lat z pożytkiem posługiwał w tym zgromadzeniu zakonnym.

W 2010 r. nakładem Wydawnictwa Benedyktynów wydał monografię rodu Sumińskich pt. *Sumiński herbu Leszczyc. Historia jednej rodziny* (Tyniec 2010), stanowiącą cenne źródło do poznania losów tego rodu. Mieszka w Warszawie.

<http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=300325/15> XI 2013; Inf. z 15 XI 2013 r.; PRS, s. 196; Sumiński, *Sumińscy*, pass.

SUMIŃSKI TADEUSZ v. Tomasz (*ok. 1841 r.), ziemianin, powstaniec 1863/1864 r., ofiara represji carskich

Był właścicielem Rokicia w ziemi dobrzyńskiej. W czasie powstania styczniowego oddał do oddziału powstańczego Teofila Jurkowskiego, stacjonującego w Kotoszynie, swoich poddanych Mariana Walerskiego z Borkowa, Walentego Zawadzkiego i Jana Borkowskiego z Ligówka.

Za czyn ten sąd carski pozbawił go praw i zesłał do rot areztanckich na okres pięciu lat. W dniu 9 września 1863 r. Płocki Audytoriat Polowy uznał przestępstwo Sumińskiego za drugiej kategorii, pozbawił go wszelkich praw i zesłał do ciężkich robót w twierdzach syberyjskich na okres 10 lat.

Genealogia, s. 201, gdzie mylne nazwisko dowódcy oddziału powstańczego jako Jurczewski; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 162; Krajewski, *Powstanie*, s. 129, 151; Lissowski, *Powstanie*,

s. 212; Cz. Lissowski, *Powstanie styczniowe w ziemi dobrzyńskiej*, Głos Mazowiecki 1938, nr 83, s. 2; PRS, s. 196.

SUMIŃSKI TOMASZ h. Leszczyc (*29 XII 1764 r. †18 X 1823 r. w Kłokocku), szambelan, właściciel ziemski, sędzia pokoju powiatu lipnowskiego

Był synem Adama (ok. 1730-1793) i Teresy z Iwińskich (ok. 1730-1776). Po ojcu w 1793 r. otrzymał dobra Suszewo, Kłokock i Jonczewko. W 1808 r. Jonczewko sprzedał Piotrowi Czachowskiemu. W Księstwie Warszawskim sprawował urząd sędziego pokoju powiatu lipnowskiego.

W pierwszym małżeństwie ożeniony z 1793 r. z Elżbietą z Mierosławskich (ur. 1772 w Mamliczu-zm. 1794, pochowana w Skępem), córką Antoniego (zm. 1797), podkomorzego inowrocławskiego, kawalera Orderu św. Stanisława i Marianny Radońskiej (ur. 1745-zm. 20 III 1775), miał córkę Teodozję, za Ignacym Płaskowskim, właścicielem Głodowa.

W drugim małżeństwie z 1797 r. z Martą Marianną z Mioduskich (ur. 1781 r.-zm. 17 I 1843 r., pochowana w Skępem), (S 100) córką Damazego Mioduskiego. W 1828 r. Marta odziedziczyła po zmarłym bracie, Julianie część dóbr Bogucin. W 1832 r. wykupiła pozostałe części spadku od rodzeństwa i w ten sposób majątek ten przeszedł w posiadanie rodu Sumińskich. Z tego małżeństwa pozostawił trzech synów: Piotra (1796-?); Andrzeja Damazego Piotra (ur. ok. 1799-1870), ożenionego z Florentyna Jeżewską h. Lis i Stanisława (ur. ok. 1800 r.-zm. 25 II 1857 r. w Bogucinie) oraz córki: Barbarę (ur. 5 IX 1800-?); Różę (ur. ok. 1802-1853), która wykupiła od rodzeństwa Suszewo, za Ignacym Józefowiczem h. Leliwa; Józefę (ur. ok. 1800), za Tadeuszem Wilczewskim von Tallen i Kazimierę (1817-1864), za Leopoldem Eugeniuszem Nosarzewskim z Chotumia h. Dołęga.

Boniecki, *Herbarz*, t. 9, s. 94; *Genealogia*, s. 116, 197, gdzie szereg mylnych inf. dot. jego żony, a mianowicie: data śmierci 1834, zamiast – 1843; była córką Damazego, a nie Juliana, bo wiem ten urodził się ok. 1776 r. ona zaś 3 lata później; Bogucin otrzymała po bracie Julianie, a nie po ojcu o tym imieniu, nie Marta, a Anna – zamężna Karnkowska, córka Teodora, czyli dla Marty – żony Tomasza Sumińskiego, bratanica, a także mylne inf. o synach, których Tomasz miał trzech, wśród córek była zaś Józefa, a nie syn Józef; <http://www.sejm-wielki.pl/b/psb.18452.8/3> XI 2013; Inf. I. Ciemiecki (Szwajcaria) z 20 XII 2012 r.; Kociszewski, *Mazowsze*, s. 483; Krajewski, *Rypin w okresie zaborów*, s. 143; *Lista właścicieli*, nr 204-209; PRS, s. 196; RZD, t. 2, cz. 2, s. 195; Sumiński, *Sumińscy*, pass.; Tablica nagrobna Marty Sumińskiej w krążgankach skępskich; Uruski, *Rodzina*, t. 14, s. 71.

SUMIŃSKI ZYGMUNT h. Leszczyc (†po 11 X 1606 r.), pisarz ziemski dobrzyński, sędzia ziemi dobrzyńskiej, kasztelan słoński

Był synem Franciszka. W okresie od 4 sierpnia 1571 r. do 4 lutego 1596 r. był pisarzem ziemskim dobrzyńskim. W dniu 22 marca 1596 r. otrzymał awans sędziego ziemskiego ziemi dobrzyńskiej i piastował ten urząd do 4 kwietnia 1604 r., kiedy został kasztelanem słońskim. Na tym ostatnim urządzie pozostawał do 11 października 1606 r.

W 1597 r. do kościoła pod wezwaniem św. Bartłomieja w Czernikowie w ziemi dobrzyńskiej fundował kieliach ze srebra złożonego z gotycko-renaesansową patyną.

AGAD, MK 148, k. 271; Biliński, *Szlachta*, s. 176; Borucki, *Ziemia*, s. 64; *Inskrypcje*, s. 127; *Katalog*, z. 9, s. 12; PRS, s. 196; *Skarby diecezji włocławskiej*, Włocławek 1991, s. 78; *Urzędnicy*, nr 1513, 1622, 1816; *Vol. Leg.*, t. 2, k. 1145, 1501.

SUMIŃSKI ZYGMUNT WINCENTY STANISŁAW h. Leszczyc, ps. „Ligęza” (*21 I 1845 r. w Kłokocku w pow. lipnowskim †20 IX 1885 r. w Warszawie), powstaniec styczniowy, Sybirak, publicysta, hodowca owiec

Był synem Andrzeja Piotra Damazego (1799-1870), szlachcica wylegitymowanego oraz Florentyny z Jeżewskich (ur. 1809), właścicieli Kłokocka k. Lipna. W 1862 r. rozpoczął studia na Wydziale Prawa i Administracji nowo utworzonej Szkoły Głównej Warszawskiej. W czasie powstania styczniowego związany był z rządem „białych” i uczestniczył w pracach Rządu Narodowego.

Aresztowany w listopadzie 1863 r., 19 lipca 1864 r. skazany na karę śmierci, którą namiestnik N. Berg zamienił na 10 lat katorgi, a którą odbywał w Obwodzie Zabajkalskim.

W wyniku starań rodziny powrócił z zesłania w 1870 r. i osiadł w pow. lipnowskim. Ok. 1874 r., wyjechał do Warszawy, gdzie poświęcił się dziennikarstwu. Należał do obozu konserwatywnego. Był współpracownikiem „Niwy” i „Wieku”. Opracował w języku polskim *Statystykę moralności* Drobischa. W Warszawie należał do organizatorów Kasy im. Józefa Mianowskiego. Przeciwstawiał się ruchowi pozytywistycznego, uważając go za antyziemiański.

Ok. 1880 r. opuścił Warszawę, wrócił w Lipnowskie, gdzie wydzierżawił majątek Steklinek i tu prowadził znaną w Polsce hodowlę owiec.

Ożeniony z Bronisławą Piwnicką, córka Eugeniusza i Joanny, właścicieli Kikoła, z którą przed 1880 r. rozwiódł się i zamieszkał w Warszawie.

Pochowany na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

AP Włocławek, USC Lipno 1845/47, akt urodzenia; Z. Białynia-Chołodecki, *Dowódcy oddziałów w powstaniu styczniowym i współczesne pieśni rewolucyjne*, Lwów 1907, s. 79; C. W. Domański, *Sumiński Zygmunt Wincenty Stanisław*, PSB, t. 45/4: 2008, s. 611-612; Demby, *Bene merentes*, s. 14; Demby, *Księga*, s. 115; *Genealogia*, s. 197-198; Kurjer Warszawski 1886, nr 7; *Nekrologi i wspomnienia pośmiertne z r. 1885*, Biblioteka Warszawska, t. 4, s. 164; PRS, s. 196; W. Pruski, *Hodowla zwierząt gospodarskich w Królestwie Polskim w latach 1815-1918*, t. 2, Warszawa 1961, s. 106, 363; RZD, t. 2, cz. 1, s. 96; *Spis szlachty*, s. 241; Sumiński, *Sumińscy*, pass.; Z. L. S., *Ostatnie chwile powstania styczniowego*, Warszawa 1888, s. 137.

SUROWIAK BRONISŁAW (†I. II wojny światowej), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich (S 101)

W latach 1937-1939 był nauczycielem geografii i biologii w Gimnazjum Ogólnokształcącym w Wymyślinie. Zaginął w nieznanych okolicznościach w czasie drugiej wojny światowej.

Gózdź-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 29; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 75; Piotrowski *Słownik*, s. 221; *Rodem ze Skępego*, s. 32.

SUSKA KAZIMIERA (†po 1948 r.), nauczycielka

Była żoną Jana Suskiego, nauczyciela z Czernikowa. W Czernikowie pracowała od 1926 r. Prowadziła żeńską drużynę harcerską, a także aktywnie uczestniczyła w życiu środowiska. Brała udział w zajęciach i wystawach Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet, prowadziła naukę haftu artystycznego. W 1934 r. ukończyła kurs kierowników Polskiej Organizacji Wojskowej w celu aktywizacji Służby Kobiet w ramach PW.

W czasie okupacji, w dniu 17 października 1939 r. została razem z mężem aresztowana przez Niemców na rzekomej konferencji nauczycieli w Lipnie. Po dwóch dobach została zwolniona z aresztu w Czernikowie. W czasie wojny poddawana była różnym represjom i szykanom. Przebywała w Czernikowie i okolicy, gdzie prowadziła tajne nauczanie w małych grupach dzieci. Po wojnie była inicjatorką wznowienia nauki w szkole już w lutym 1945 r. Po 1948 r. była kierownikiem szkoły w Czernikowie. Uczyla języka polskiego i francuskiego. Prowadziła chór szkolny i reżyserowała przedstawienia teatralne.

Miała trzy córki: Aldonę, Marzenę i Janinę. Pierwsze dwie kontynuowały zawód swoich rodziców.

D. Chrobak, *Jan Suski*, *Gazeta Lipnowska*, nr 42: 2001, s. 17; D. Chrobak, *Jubileusz 500-lecia budynku w Czernikowie*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 6: 2002, s. 86.

SUSKI JAN (*28 VIII 1902 r. w Lipnie †15 VIII 1940 r. w Dachau), nauczyciel, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1920 r., instruktor harcerski, sportecznik, ofiara zbrodni niemieckich

Po ukończeniu szkoły powszechnej rozpoczął naukę w gimnazjum w Lipnie. W dniu 4 lipca 1920 r., na wieść o zbliżającym się najeździe wojsk radzieckich, porzucił szkołę i wstąpił do 6. Pułku Piechoty Legionów. Do domu powrócił w dniu 17 września 1920 r. i rozpoczął kontynuowanie nauki. W 1922 r. został skierowany do pracy nauczycielskiej w gminie Czernikowo. Uczyl w CzernikóWKu, a potem w Czernikowie, gdzie był nauczycielem aż do 1939 r. W latach 20. ukończył Wyższy Kurs Nauczycielski w Warszawie w zakresie wychowania fizycznego. Był opiekunem męskiej drużyny ZHP, organizował liczne wycieczki, zawody sportowe i przedstawienia teatralne. Był komendantem miejscowej drużyny Związku Strzeleckiego. W 1938 r. został komendantem obrony przeciwlotniczej domów mieszkalnych w Czernikowie.

Był wieloletnim członkiem rady gromadzkiej i jednym z inicjatorów budowy nowego gmachu szkoły. Rok przed wybuchem wojny uczestniczył w pracach komitetu budowy szkoły w Czernikowie.

W dniu 17 października 1939 r. został aresztowany przez Niemców wraz z żoną na rzekomej konferencji nauczycieli w Lipnie. Potem poprzez Włocławek i obóz w Hohenbruch skierowano go do obozu w Dachau, gdzie zmarł.

W 1935 r. ożenił się z Kazimierą Lewandowską, także nauczycielką, z którą miał trzy córki: Aldonę, Marzenę i Janinę.

Żona została zwolniona z aresztu w Lipnie. Wróciła do Czernikowa, gdzie poddawana była różnym szykanom, dorabiała haftem i szydełkowaniem. Mimo to prowadziła tam tajne nauczanie. Po wojnie już w lutym 1945 r. współorganizowała nową szkołę w tej wsi, a pod 1948 r. krótko kierowała tą placówką. Uczyła przede wszystkim języka polskiego, a krótko także francuskiego. Pięknie malowała i rysowała, grała na skrzypcach. Prowadziła chór szkolny i reżyserowała przedstawienia teatralne.

D. Chrobak, *Jan Suski*, *Gazeta Lipnowska*, nr 42: 2001, s. 17; D. Chrobak, *Jubileusz 500-lecia budynku w Czernikowie*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 6: 2002, s. 86; Chrobak, *Szkolnictwo*, s. 58-59 i n.; Góźdz-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 29, 54; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 321.

SUSKI KAZIMIERZ (*31 V 1907 r. †po 1939 r.), żołnierz Września 1939 r.

Przed wojną mieszkał w Rypinie przy ul. Mławskiej 28. W sierpniu 1939 r. został zmobilizowany do Wojska Polskiego i brał udział w kampanii wrześniowej 1939 r. Został ranny pod Zamościem w dniu 21 września 1939 r. W okresie od 8 do 20 listopada 1939 r. był leczony z rany szarpanej prawego kolana w Szpitalu Ujazdowskim w Warszawie. W dniu 20 listopada 1939 r. został wypisany ze Szpitalka z 10-procentowym uszczerbkiem na zdrowiu.

Zapewne powrócił do Rypina, jednak dalsze jego losy nie są nam znane.

Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 157.

SUSZYŃSKI STANISŁAW, ps. „Witold”, „Junior” (*15 XI 1925 r. w Rypinie †14 III 1996 r. w Rypinie), żołnierz Armii Krajowej, łącznik w komórce łączności i kwaterunku Komendy Obwodu AK Rypin i KO ZWZ-AK Pomorze, nauczyciel, badacz konspiracji antyhitlerowskiej, kustosz pamięci (S 102)

Był synem Leona, czeladnika kominiarskiego i Czesławy z Żołobińskich, siostry Lucjana, żołnierza i dowódcy ZWZ/AK. Wskutek trudnych warunków bytowych rodziny, wychowywany był do czternastego roku życia przez dziadków, Stanisława i Mariannę Żołobińskich, mieszkających w Rypinie. Rodzice mieszkali w tym czasie w Warszawie, gdzie ojciec znalazł stałą pracę. Do czerwca 1939 r. był uczniem szkoły powszechnej w Rypinie, a w sierpniu tegoż roku wyjechał do rodziców do Warszawy, aby podjąć naukę w Miejskiej Szkole Metalowej im. Konarskiego.

Wybuch wojny zastał go w Warszawie, którą opuścił w listopadzie 1939 r. Nielegalnie przekroczył granicę GG i powrócił do dziadków do Rypina. Strach przed aresztowaniem lub wywiezieniem na roboty, spowodował, że w lutym 1940 r. przeniósł się z Rypina do Dobrzynia n. Drwęcą i zamieszkał u wujostwa – Lucjana i Heleny Żołobińskich przy ul. Kościelnej 16. Przez Żołobińskiego, okręgowego mistrza kominiarskiego, został legalnie zatrudniony jako uczeń kominiarski. Po odmowie podpisania DVL przez wuja i

pozbawieniu go prawa samodzielnego prowadzenia okręgu kominiarskiego, od wiosny 1942 r. do końca okupacji pracował u Niemca, Teodora Schneidera, jako przyuczony robotnik kominiarski, obsługując gminy Chrostkowo, Sokołowo i Płonne w pow. rypińskim. Praca ta okazała się cenna w służbie konspiracyjnej ze względu na prawo legalnego poruszania się w terenie i możliwość kontaktu z wieloma ludźmi, bez rzucania przy tym jakichkolwiek podejrzeń.

Z konspiracją zetknął się od czasu zamieszkania u rodziny Żołobińskich. Lucjan Żołobiński, ps. „As”, „Czarny”, kierował wywiadem i łącznością w Obwodzie ZWZ-AK Rypin. Helena Żołobińska, ps. „Halszka”, członkini sekcji kwatermistrzowskiej, pełniła funkcję łączniczki, prowadziła punkt kontaktowy oraz kwaterę Komendy Okręgu ZWZ-AK „Pomorze” w mieszkaniu przy ul. Kościelnej 16. Kwaterowali tam okresowo: Józef Olszewski ps. „Andrzej”, Gustaw Olszewski, ps. „Gracjan”, Henryk Gruetzmacher, ps. „Michał”. Ze względu na młody wiek początkowo nie był wprowadzony do spraw konspiracji. Prawdopodobnie jednak ze względu na fakt, iż rodziny mieszkające w kamienicy w Dobrzyniu przy ul. Kościelnej 16 były związane z ZWZ (Dzięgielewscy, Spodniewscy, Wróblewskie, Żołobińscy), wkrótce także i on został żołnierzem ZWZ-AK. Zaprzysiężony 24 marca 1941 r. przez plutonowego rez. Zygmunta Langowskiego, dowódcę placówki ZWZ-AK Dobrzyń n. Drwęcą (od 1944 r. w AL, po wojnie funkcjonariusz UB), początkowo przyjął ps. „Junior”, następnie w AK – „Witold”. Przeszkolenie wojskowe odbył w Dobrzyniu pod koniec lata 1941 r. Pełnił funkcję łącznika do zadań specjalnych w komórce łączności i kwaterunku Obwodu AK Rypin, podlegając bezpośrednio Żołobińskiemu, a także wykonując rozkazy oficerów KO AK „Pomorze”: Gruetzmachera, Grussa i Gustawa Olszewskiego. Do jego zadań należało: przewożenie poczty konspiracyjnej, np. do stałej kwatery komendanta Obwodu Rypin Tadeusza Majewskiego, ps. „Tomasz” we wsi Nowa Wieś pow. Rypin, mieszczącej się u Antoniego Bieńkowskiego, ps. „Szpak”, utrzymywanie łączności między konspiratorami i kontaktowanie ich ze sobą, „pilotowanie” na tzw. meliny oficerów AK przebywających czasowo w Obwodzie Rypin i zapewnienie im lub osobom „spalonym” zakwaterowania, np. „spaloną” w Bydgoszczy Sabinę Wrzesińską, ps. „Saba” zakwaterował u Marcjanny Lewandowskiej we wsi Sikórz, współdziałał w organizowaniu pomocy, szczególnie żywnościowej, więźniom obozu Stutthof, obozów jenieckich i Potulic, np. w rozprowadzaniu żywności dostarczanej przez Zofię i Zdzisława Kitzmannów z majątku Białkowo gm. Płonne. Jego działalność konspiracyjna trwała do stycznia 1945 r. Jako zastrzeżony łącznik z innym kominiarzem, J. Grajkowskim kontaktował się i ochraniał narady w kwaterze pod krypt. „Małgorzata”, prowadzonej przez Ewę Lingmanowską i jej męża Józefa w Bachorzu, gmina Płonne (Radomin).

W nocy z 23/24 stycznia 1945 r. został aresztowany przez NKWD wraz z innymi żołnierzami AK z Dobrzynia n. Drwęcą, m. in. Janem Grajkowskim, Kazimierzem i Stanisławem Dzięgielewskimi, po wstępnym śledztwie przeprowadzonym w Dobrzyniu, w pieszej kolumnie więźniów pędzony był najpierw do Kowalewa, a potem przez Golub, Zbójno, Dobrzyń n. Wisłą, Si-

kórz do Płocka, a stamtąd wywieziony w głąb Rosji, do łagru Siewierna Griwa, rejon Szatura na wschód od Moskwy. Do kraju powrócił dopiero 27 września 1945 r.

Od października 1945 r. do października 1952 r. podejmował różne prace dorywcze, a jednocześnie ukończył gimnazjum w Golubiu i podjął studia na Wydziale Matematyczno-Chemicznym UMK w Toruniu.

W 1947 r. wstąpił do PPR, następnie był członkiem PZPR, pełniąc wielokrotnie funkcję sekretarza POP.

W 1950 r. został nauczycielem kontraktowym w Państwowej Szkole Ogólnokształcącej stopnia licealnego w Wąbrzeźnie. Po skończeniu studiów w 1952 r.

pracował jako nauczyciel szkół średnich w Toruniu (Liceum Pedagogiczne) i od 1953 r. do roku 1985 w Liceum Ogólnokształcącym w Rypinie (32 lata pracy).

Spółecznie działał w Towarzystwie Krzewienia Kultury Świeckiej i w Towarzystwie Przyjaźni Polsko-Radzieckiej Gromadził relacje, dokumenty i wydawnictwa dotyczące konspiracji na terenie Inspektoratu WZW-AK

Brodnica i w tym zakresie współpracował z Archiwum Pomorskim AK w Toruniu, dostarczając do jego zasobu wiele cennych materiałów. Gromadził także materiały dotyczące martyrologii Żydów rypińskich, które przekazał B Benjaminowi Stencłowi w Ramat-Gan

w Izraelu. Był aktywnym członkiem Dobrzyńskiego Oddziału Włocławskiego Towarzystwa Naukowego w Rypinie. Pozostawił bogaty zbiór relacji związanych z działalnością POZ „Znak” i WZW-AK na ziemi dobrzyńskiej, który przekazano po jego śmierci do Archiwum Fundacji General Elżbiety Zawackiej w Toruniu.

Wspólnie z M. Krajewskim w 1980 r. ogłosił artykuł pt. *Działalność POZ „Znak” i WZW-AK na ziemi dobrzyńskiej w latach 1939-1945* (Przegląd Historyczny, t. LXXI: 1980, z. 4), który po raz pierwszy omawiał działalność tych organizacji na ziemi dobrzyńskiej.

Od 1 września 1985 r. przebywał na emeryturze. Odnznaczony był m. in. Krzyżem Walecznych (rozkaz KO „Luneta” z 24 grudnia 1944 r.)

Pozostawił syna Zbigniewa, aktora filmowego i teatralnego i córkę Mirosławę, zamężna Krajewska, z zawodu nauczycielka.

Pochowany na cmentarzu w Rypinie.

AFGEZ, t. osob. 6-615/Pom., Suszyński Stanisław, ps. „Witold”, „Junior”; Idem, t. osob. 229-838/ Pom., Ciepliński Mieczysław, ps. „Wiktor”; Idem, t. osob. 262-871, Witkowski Henryk, ps. „Sęp”; Idem, t. osob. 333-333/Pom., Żolobińska Helena, ps. „Halszka”; AP Bydgoszcz, Zarząd Wojewódzki PCK, sygn. 492; *Armia Krajowa na Pomorzu*, s. 173, 179, 190; AP Bydgoszcz, Zarząd Wojewódzki PCK, sygn. 492; Autopsja (1965-1996); Ciechanowski, *Ruch*, pass.; Gałkowski-Piotrowski, *Rypin, w latach wojny*, s. 310 i n.; M. Golon, *Aneks do artykułu pt. „Reprezje wobec uczestników konspiracji pomorskiej”*, [w:] *Powojenne losy konspiracji na Pomorzu*, pod red. E. Zawackiej i R. Kozłowskiego, Toruń 1995, s. 212; Golon, *Deportowani*, s. 190; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 163, 188; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 155, 347; *Nasza młodość*, pass.; *On i tu żyli*, s. 216, 219 i n.; R. Piotrowski, *Suszyński Stanisław (1925-1996)*, Kronika Rypińska 1996, nr 3, s. 2; R. Piotrowski, *Stanisław Suszyński*, Ziemia Dobrzyńska, t. 4: 1996, s. 127-128; *Rypin PRL*, s. 548-549; SBKP, cz. 1, 2, 3; cz. 4, s. 150; cz. 6, s. 64-65, 105-106; R. Wierzchowski, *Biogram S. Suszyńskiego*, Ziemia Rypińska 1996, nr 3-4, s. 8; Wykaz nauczycieli LO.

SUSZYŃSKI ZBIGNIEW (*26 VII 1961 r. w Rypinie), aktor filmowy, telewizyjny i teatralny (S 103)

Jest synem Stanisława (1925-1996), żołnierza i kuriera Armii Krajowej, długoletniego nauczyciela LO w Rypinie, pasjonata historii drugiej wojny światowej.

W dniu 15 listopada 1986 r. zadebiutował na deskach teatralnych im. Juliana Tuwima w Łodzi rolą Orlando

w spektaklu szekspirowskim. W wieku 20 lat pojawił się po raz pierwszy w serialu telewizyjnym *Jan Serce*

(1981), a także grał epizodyczne role w takich produkcjach, jak: *Ślady wilczych zębów* i *Cudowne dziecko*.

Szansę na rozwój kariery otrzymał od Magdaleny Łazarkiewicz, która w 1989 r. obsadziła go w głównej roli w filmie pt. *Ostatni dzwonek*.

W 1987 r. ukończył Wydział Aktorski Państwowej Wyższej Szkoły Teatralnej i Filmowej w Łodzi.

Potem wystąpił w rolach serialowych, m. in.: *Czułość i kłamstwa*, *Adam i Ewa*, a zwłaszcza filmowych: *Samowolka* (1993), *Młode wilki* (1995), *Młode wilki 1/2* (1997) i *E=mc²* (2002).

„Sklassyfikowany” został jako jeden z najlepszych i najbardziej charakterystycznych tzw. czarnych charakterów w polskim kinie, np. jako bezwzględny i podły mąż Ewy – mecenas Bogdan

Werner w serialu TV-Polsat *Adam i Ewa* (2000). Grał w licznych serialach, m. in.: *Ekstradycja* (1995), *13 posterunek* (2000), *M jak miłość* (2000), *Fala zbrodni* (2003), *Kasia i Tomek* (2003), *Dziki* (2004), *Daleko od noszy* (2004), *Pensjonat pod Różą* (2004), *Glina* (2004), *Pierwsza miłość* (2005), *Magda M.* (2005-2006) i *Na dobre i na złe* (2006).

Użyty głosowi głównemu bohaterowi gry Flojd.

Z życzliwością pamięta o swoim miejscu urodzenia. Uczestniczy w kolejnych zjazdach absolwentów rypińskiego Liceum Ogólnokształcącego.

Ma siostrę Mirosławę, zamężna Krajewska, z zawodu nauczycielka.

Żona Małgorzata, ma córkę Milenę (ur. 8 I 1986).

Krajewski, *Rypin. Monografia*, wyd. 2, s. 247; *Nasza młodość*, s. 284; *Zbigniew Suszyński*, <http://www.filmweb.pl/person/Zbigniew+Suszy%C5%84ski-5987/31> I 2014.

SUZIN PAWEŁ h. Roch III (*1837 v. 1839 r. w Orenburgu nad Uralem †21 VI 1863 r. pod Staciszkami na Litwie), powstaniec 1863 r., dowódca oddziału powstańczego (S 104)

Urodził się w rodzinie polskiego zesłańca, ożenionego z Rosjanką. Po utracie rodziców już we wczesnym dzieciństwie, wychowywał się w domu miejscowego gubernatora, a następnie oddany został do szkoły kadetów. Jej ukończenie rozpoczęło okres służby w carskiej armii. Dotychczasowe wychowanie i życie przytłumiły w nim poczucie polskości, nie znał nawet języka polskiego. Proces reedukacji narodowej rozpoczął się po przeniesieniu go w 1859 r. na Litwę. Tu w środowisku pamiętającym jeszcze ojca, włączył się do prac polskiego ruchu narodowego. W sierpniu 1861 r. uczestniczył w patriotycznej procesji w Kownie. Groźba aresztowania zmusiła go do prawie półrocznego ukrywania się i w końcu – ucieczki za granicę. W styczniu 1862 r. był w Paryżu, później wykładał w polskiej szkole wojskowej we Włoszech. Po powrocie do Paryża pracował jako kreślarz w fabryce lokomotyw.

Brał udział w przygotowaniach do kolejnego powstania narodowego przeciwko zaborcy rosyjskiemu. W związku z podpisaniem umów między pełnomocnikiem Komitetu Centralnego Narodowego w Paryżu w dniu 30 stycznia 1863 r., które przewidywały wkroczenie demokratycznego generała między zaborem pruskim a Królestwem Polskim, wraz z Józefem Demontowiczem, w początkach lutego tego roku rozpoczął formowanie oddziału powstańczego w Lubawskim. W dniu 11 lutego tego roku został schwytany przez policję pruską i osadzony w więzieniu w Brodnicy, które mieściło się w zlikwidowanym klasztorze reformatów. Na prośbę żony Suzina, która przyjechała wówczas z Paryża, Natalis Sulerzyski podjął się wówczas misji jego uwolnienia. Uwolniony w kwietniu tego roku, przez kilka dni przebywał w domu Sulerzyskiego w Piątkowie, po czym przeprowił się na rodzinną Litwę. Tam stanął na czele oddziału powstańczego, ale niebawem poniósł śmierć „kulą w głowę trafiony, a rodacy uroczysty mu pogrzeb sprawili”.

Pozostawił po sobie wyjątkowo dobre wspomnienie jako żołnierz i dowódca: „Był to nadzwyczaj energiczny mąż, około trzydziestoletni, słusznego wzrostu, tęgi, szatyn, nosił się nad wyraz skromnie, zamiast wszelkiej broni miał jedynie szpicróżgę, z którą przechadzał się przed frontem śród gradu kul. Mówił łamaną polszczyzną i nosił okrągłą, ciemną brodę, co go czyniło podobnym do Moskala. Łagodny z natury, gdy jednak spojrzął na kogoś swymi przepaścistymi, czarnymi oczyma spod krzaczastych brwi, w tamtym duch zamierał... Tegoż dnia jeszcze dokonał przeglądu żołnierzy, broni i amunicji. Było w naszej partii około pięciuset względnie nieźle uzbrojonych, trzeba było tylko ład wprowadzić w te szeregi, czego Suzin dokonał w ciągu kilku dni... Ruszyliśmy w drogę. Środek formowała piechota. Suzin, jakkolwiek miał ślicznego bułanka, nigdy go nie dosiadał, chyba podczas musztry, gdy objeżdżał szeregi. Poza tym, wołał przestawać z żołnierzami, nie nosił teatralnej pozy, nie otaczał się fałszywym blichtrzem. Szedł z innymi, w jednym szeregu, z nieodstępną fajeczką w zębach, z szpicróżgą w rękę. Małomówny, w sobie skupiony... nigdy nie widzieliśmy śmiejącym się tego dziwnego człowieka”. W czasie pobytu w Paryżu ożenił się z Emilią Kałużyńską, córką emigranta polistopadowego.

Po jego wyjeździe na Litwę żona pozostawała u Sulerzyskich w Piątkowie, gdzie wkrótce urodziła syna. Suzin w liście z Litwy pisał do niej: „Powiedz naszemu synowi, że ojciec jego walczy za Ojczyznę”. Po śmierci męża żona Suzina wyjechała na stały pobyt do Francji.

Okoliczności śmierci bohaterskiego dowódcy znalazły opis w wielu znacznie między sobą różniących się relacjach. Literacką wersję wydarzenia przedstawiła Maria Konopnicka w opowiadaniu pt. *Jak Suzin zginął*. W latach 20. XX w. na warszawskim Żoliborzu jedną z ulic nazwano jego imieniem.

Jego manifestacyjny pogrzeb odbył się w Serejach na Litwie w okręgu olickim w rejonie Łódzkiej, położone ok. 20 km od Łódzkiej.

Imionospis poległych i straconych ofiar powstania roku 1863 i 1864, zebrał i ułożył H. Stupnicki, Lwów 1865, s. 81-82; Krajewski, Posiew wolności, s. 176-179; Krajewski, Powstanie między Skrwą a Drwęcą, s. s. 59, 102, 108, 249; S. Łaniec, Północna

Suwalszczyzna w powstaniu styczniowym, Toruń 2002, s. 39; A. Mietz, J. Pakulski, Górzno, zarys dziejów, Toruń 1989, a. 111; Pamiętniki Sulerzyskiego, s. 32, 233-234, 267, 268, 290, 291, 343; Powstanie styczniowe i zesłańcy syberyjscy Katalog fotografii ze zbiorów Muzeum Historycznego m. st. Warszawy, cz. 1: powstanie styczniowe, opr. K. Lejko, Warszawa 2004, s. 374; PRS, s. 196; S. Strumph Wojtkiewicz, Powstanie styczniowe, Warszawa 1963, s. 179.

SWAROCKI (n. Szwarzadzi v. Swarocki) JAKUB h. Rogala (†po 1673 r.), właściciel ziemski, sędzia ziemski michałowski, być może poseł na sejm

Gniazdem rodzinnym było Swarowo w ziemi gostynińskiej. Bieniasz ze Swarocina w latach 1544-1568 pisał się Sadłowskim.

Mógł być synem lub wnukiem Stanisława Swarockiego. W 1623 r. razem z Joachimem, Mikołajem i Janem posiadał prawo patronatu do kościoła w Sadłowie k. Rypina. W wykazie poborowym z 1673 r. występuje jako właściciel części Sadłowa i Stępowa z 15 chłopami pańszczyźnianymi. W 1661 r. mógł być posem na sejm.

AGAD, ASK, I, k. 105; Bieniak, Średniowiecze, s. 31; Biliński, Szlachta, s. 44; Niesiecki, Herbarz, t. 8, s. 571; PRS, s. 196; RZD, t. 2, cz. 2, s. 131, cz. 3, s. 327.

SWAROCKI (n. Szwarzadzi v. Swarocki) JAN h. Rogala (†po 1515 r.), właściciel ziemski, być może kasztelan słoński

Ok. 1485 r. w wyniku zawartego małżeństwa z Jadwigą, córką Stanisława z Sadłowa (zm. ok. 1485) wszedł w posiadanie Sadłowa, Stępowa, Linnego, Michałek, Stawisk oraz części na Zasadach i Zasadkach pod Rypinem.

Ożeniony z Jadwigą Słońską, pozostawił dwóch nieletnich synów: Macieja i Benedykta (Beniasza), na którymi opiekę przejęli stryjowie: Stanisław i Mikołaj Swaroccy ze Swarocina. W 1564 r. synowie ci posiadali także dwa mniejsze działy w Stępowie (Stempowie) pod Rypinem: Benedykt – 6 łanów, zaś syn Macieja, Andrzej – 5 łanów.

Acta capitul. v. 3, t. 18, nr 386; AGAD, Księga Grodzka Bobrownicka, 1544, k. 277; Idem, Księga Grodzka Bobrownicka, Libri inscriptionum, Genealogia PP. Szwarzadzich na Dobrzyńskiej Ziemi, 1766, k. 45v-46; Biliński, Szlachta, s. 157; Okolice Rypina, s. 701; Paprocki, Herby, s. 663; Polska w XVI wieku, t. 12, s. 308; PRS, s. 196; RZD, t. 2, cz. 2, s. 131, gdzie inf., iż „nie wiadomo, kiedy zbyli (synowie Wojciecha z Sadłowa – dop. MK) Sadłowo Swarockim h. Rogala” oraz cz. 3, s. 325.

SYMONI WIKTOR (*2 IX 1909 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich (S 105)

W 1930 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie W 1939 r. był nauczycielem w Publicznej Szkole Powszechnej w Świdziebni w pow. rypińskim. W październiku 1939 r. został aresztowany przez miejscowy Selbstschutz, więziony w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20 i tam zamordowany.

Zwłoki Niemcy wywieźli do lasów skrwileńskich i tam pogrzebali w wspólnej mogile.

Dziennik 1945, nr 9, s. 224; Krajewski, *Dama*, s. 65; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 92; Piotrowski, *Słownik*, s. 222; Warzyńska, *Rok 1939*, s. 174.

SYMOTIUK GRZEGORZ (†XII 1977 r.), nauczyciel, kierownik szkoły w Sadłowie (S 106)

Pochodził Bielska k. Płocka, z zawodu był nauczycielem. Po ukończeniu seminarium nauczycielskiego, w 1936 r. podjął pracę w Publicznej Szkole Powszechnej w Stępowie k. Rypina. W czasie okupacji hitlerowskiej ukrywał się w Bielsku k. Płocka.

Po wojnie powrócił w Rypińskie i w latach 1945-1954 był kierownikiem Szkoły Podstawowej w Sadłowie. Uczył tam języka rosyjskiego, matematyki, historii i muzyki. Tu dał się poznać jako wytrwały propagator kultury, organizując szereg imprez kulturalnych dla środowiska, w tym także przedstawienia teatralne. Od września 1954 do 1968 r. był kierownikiem Szkoły Podstawowej w Starorypinie, skąd przeszedł na emeryturę.

Ożeniony był z Marią z Karpińskich, nauczycielką języka polskiego.

Pochowany w rodzinnym Bielsku.

Gałkowski-Kwiatkowski, *Gmina Rypin*, s. 111, 113.

SYSKI ALEKSANDER (*26 II 1876 r. we wsi Żelechy w par. Sochocin †13 XI 1945 r. w Bostonie (USA), kapłan rzymskokatolicki, prefekt seminarium w Wymyślinie, działacz polonijny

Był synem Aleksandra i Florentyny z Maciejowskich, właścicieli 150-hektarowego majątku Żelechy. Po ukończeniu gimnazjum w Pułtusku, w 1892 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Płocku. W latach 1897-1901 studiował w Akademii Duchownej w Petersburgu, gdzie uzyskał stopień magistra teologii. Święcenia kapłańskie otrzymał 28 lipca 1901 r. z rąk bpa J. Szembeka.

W latach 1902-1907 pełnił funkcję wikariusza w Skępem i prefekta Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie k. Lipna, prowadząc ożywioną pracę duszpasterską wśród seminarzystów. Tęsknił za młodzieżą, gdy ta wyjechała na wakacje, o czym pisał w 1903 r. w formie prawdziwie literackiej: „Opustoszało Skępe z wyjazdem na wakacje wychowalców miejscowego nauczycielskiego seminarium. Borek, w którym do niedawna przy hałaśliwej muzyce wron spacerowała z książką w ręku młoda drużyna przyszłych wychowawców naszej wiejskiej, zamorusanej dziatwy, dzisiaj stoi szczęśliwy i pusty. – Gdzieniedzie tylko od czasu do czasu przesunie się przezeń cień szkolnego marudera – to przygnębiony niepewnością swego losu nowy aspirant do seminarium, przygotowujący się do konkursowego egzaminu po wakacjach. Po zbiedzonej książkowym ślęczeniu twarzy, po załękłych oczach, po nieśmiałym, trwożliwym zachowaniu się poznasz go od razu”.

Razem z nauczycielem muzyki w tym seminarium, Faustynem Piaskiem, przed rewolucją 1905 r. otwarcie występował przeciwko rosyjskiemu inspektorowi tej szkoły, W. Sumskiemu. Według informacji płockiego gubernatora z 8 listopada 1905 r. Syski „wywołał strajk w Wymyślinie, zebrał tłum i z nim wtargnął do

tamtejszego seminarium, gdzie rozpędził wszystkich, a później zgromadził katolików razem z prawosławnymi, zaprowadził do katolickiego kościoła i śpiewał ze wszystkimi zakazany hymn patriotyczny”. Za taką postawę został aresztowany przez władze carskie. Po uwolnieniu nie zaniechał jednak swej patriotycznej postawy i działalności.

Był działaczem Polskiej Macierzy Szkolnej. Współpracował z pismami religijnymi i lokalnymi, m. in. „Echa Płockie i Łomżyńskie”, „Przegląd Katolicki”, „Wiadomości Pasterskie” i inne.

Ze względu na ciągłą inwigilację przez policję carską, w 1907 r. opuścił Polskę, udając się do Paryża, gdzie był kapelanem w znanym, polskim przytułku pod wezwaniem św. Kazimierza. Od 1908 r. przebywał w USA. Zorganizował tam parafię w Norwood w stanie Massachusetts.

Był autorem licznych prac z dziedziny teologii i historii ziemi dobrzyńskiej, m. in.: *Skępe* („Przegląd Katolicki”, 1903, s. 396), *Ze Skępego* („Przegląd Katolicki”, 1905, s. 661), *W dwóchsetną rocznicę pojmania arcybiskupa Zielińskiego* („Wiadomości Pasterskie”, 1907, nr 11, s. 659-679).

Położył znaczne zasługi na polu niepodległościowym, szczególnie właśnie w czasie pobytu w Wymyślinie w okresie głośniego strajku szkolnego. W latach 1918-1919 był rzecznikiem Komitetu Narodowego Polskiego, a szczególnie Ignacego Paderewskiego oraz sprawy polskiej na arenie międzynarodowej.

Pochowany na cmentarzu parafialnym św. Trójcy w Lowell.

Bieńkowski, *Zarys*, s. 14, 22; I. Charszewski, *Amerykański pater spiritualis rodem z Seminarium Płockiego*, MPP 1937, nr 11, s. 535-538; Grzybowski, *Duchowieństwo XX/2*, s. 355-357; M. Haimen, *A tentative bibliography of the writings of msgr. Syski*, Polish American Studies 1945, z. 3/4, s. 107-113; M. Haiman, *Ks. Aleksander Syski. Posłaniec Serca Jezusowego*, (Chicago) 1946, s. 46-48; B. Jezierski, *Futher Aleksander Syski*, Polish-American Studies 1945, z. 3/4, s. 95-107; Krajewski, *Alma Mater*, s. 30-31, 38; Krajewski, *Dama*, s. 11-12; Krajewski, *Postawy*, s. 25; Krajewski, *Skępe*, s. 103; Krajewski, *Spółczesność wobec rusyfikacji*, s. 110-111; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 28 i n.; Kubicki, *Bojownicy*, s. 622-623; J. Kula, *Ks. prałat Syski w prasie polonijnej*, Sodalis 1946, nr 1, s. 7-8; Nycek, *Ludzie*, s. 236-237; K. Pawłowska, *Skępe. „Cudowna Skępska Maryjo Nasza”*. Katalog wystawy, Włocławek 1991, s. 12; *Praca pisarska ks. A. Syskiego*, Sodalis 1946, nr 1, s. 9-10; SPTK, t. 7: 1983, s. 201-209; Ks. A. S., *Skępe, Echa Płockie i Łomżyńskie* 1903, nr 52, s. 3; J. Szczepański, *Ksiądz Aleksander Syski na Mazowszu i wśród Polonii amerykańskiej*, Ciechanów 1994; Śliwiński, *Sanktuarium w Skępem*, s. 46-47; Świecki-Wybulst, *Mazowsze*, s. 148.

SZALKOWSKI WINCENTY (*23 VIII 1909 r. w Suminie k. Rypina †24 X 1992 r. w Rypinie), uczestnik bitwy o Monte Cassino (S 107)

Był synem Mikołaja i Weroniki z Paradowskich. W dniu 28 sierpnia 1939 r. został zmobilizowany do 1. pułku artylerii w Wilnie, gdzie był działanowym. W dniu 23 września 1939 r. został internowany na terenie Litwy. W dniu 15 maja 1940 r. został przejęty przez wojska radzieckie. Był więźniem obozów: Ponoj, Koziełsk i Juża. W dniu 3 września 1941 r. w miejscowości Tatiszczewo dotarł do tworzącego się II Korpusu Polskiego. Rok później, 18 sierpnia 1942 r. przekroczył granicę Persji i tam został wcielony do 5. pułku

artylerii lekkiej 5. Kresowej Dywizji Piechoty. Potem przez Irak, Palestynę, Afrykę Północną dotarł Włoch. Brał udział w kampanii włoskiej, w bitwach pod Monte Cassino, Ankoną, Bolonią i Modeną.

Od 18 sierpnia 1946 r. przebywał na terenie Anglii, skąd powrócił do Rypina w dniu 30 kwietnia 1947 r. Pracował kolejno w PSS, Gminnej Spółdzielni „Sch” i PZGS w Rypinie jako inspektor ds. wojskowych.

Był odznaczony m. in.: Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino (1945), Gwiazdą za Wojnę 1939-1945 (1945), Gwiazdą Italii (1945), Gwiazdą Wschodu, Medalem Wojska (1946), Medalem Zwycięstwa i Wolności 1945 (1972, 1975), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1976) i innymi.

Pozostawił trzech synów: Jerzego, Mirosława, Lecha. Pochowany na cmentarzu katolickim w Rypinie.

E. Budzanowska, *Polegli pod Monte Cassino. Wincenty Szalkowski*, Kronika Rypińska, nr 46: 1994, s. 7; Gałkowski-Piotrowski, *Rypin w latach wojny*, s. 397; M. Gassen-Piekarski, J. Smoliński, *50. rocznica bitwy. Synowie tej ziemi pod Monte Cassino*, Ziemia Dobrzyńska. gazeta 1994, nr 3, s. 3; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 163; Tablica nagrobna na cmentarzu w Rypinie.

SZAŁKIEWICZ ANTONI (*13 VI 1880 r. w Płocku †28 V 1942 r. pod Linzem w Austrii), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie, ofiara niemieckich obozów koncentracyjnych (S 108)

Urodził się w rodzinie robotniczej jako syn Piotra i Elżbiety z Zawadzkich. Po ukończeniu szkoły powszechnej i gimnazjum w Płocku, wstąpił do miejscowego Seminarium Duchownego. W 1905 r. przyjął święcenia kapłańskie i został skierowany na wikariat do Sarbowa. Po roku przeszedł do pracy w Porębie, gdzie był przez 4 lata. Następnie w latach 1910-1912 był wikariuszem w Rypinie. W dniu 4 października 1912 r. otrzymał probostwo w Kobylnikach i funkcję tę sprawował blisko 20 lat. Z Kobylnik przeszedł na probostwo do Blichowa, skąd po krótkim pobycie w dniu 6 czerwca 1937 r. przeszedł na probostwo do Solca. Tutaj zastała go wojna.

W dniu 26 sierpnia 1940 r. został aresztowany i skierowany do Szczeglina, a stamtąd 29 grudnia tego roku do obozu w Sachsenhausen. W dniu 14 grudnia 1940 r. trafił do Dachau, gdzie otrzymał numer obozowy 22561. Ze względu na podeszły wiek, zakwalifikowany został do inwalidów i skierowany na śmierć do obozu w Linz.

APar. Rypin, Kronika parafialna, s. 11-12; Biskupski, *Księża*, s. 63; Chart, *Spis*, s. 243; Domagała, *Dachau*, s. 225; Grzybowski, *Duchowieństwo XX/2*, s. 509-510; Grzybowski, *Martyrologium*, s. 131; Grzybowski, *Martyrologium*, II, s. 220-21; Jacewicz, *Martyrologium*, z. 2, s. 326; Jezusek, *Wykaz księży*, s. 376; (W. Jezusek), *Śp. ks. Antoni Szalkiewicz, proboszcz parafii Solec*, MPP 1949, nr 1-2, s. 38-39; *Księża zamordowani*, s. 152; Musioł, *Dachau*, s. 407; Ossowski, *Kościół*, s. 712, 772-774; *Parafia*, s. 490; Szoldrski, *Martyrologium*, s. 243; Tyc, *Parafia św. Trójcy*, s. 114; Urbański, *Dachau*, s. 112; E. Weiler, *Die Geistlichen in Dachau*, Mödling 1971 s. 651; Wierzbiński, *Duszpasterze*, s. 114.

SZAŁWIŃSKI ANTONI (*23 I 1903 r. †na pocz. XI 1939 r. w lasach skrwileńskich), ofiara zbrodni niemieckich (S 109)

Był synem Stanisława. Do wybuchu wojny 1939 r. mieszkał w Wąpielsku. W dniu 28 października 1939 r., uznany za człowieka „niebezpiecznego” dla Niemców, został aresztowany przez Selbstschutz, osadzony i więziony w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. Na początku listopada 1939 r. został wywieziony do lasów skrwileńskich i tam zamordowany.

Zwłoki Niemcy pogrzebali w zbiorowej mogile w miejscu zbrodni.

Pozostawił syna Zdzisława.

W 1957 r. uznany przez sąd za zmarłego.

AIPN Bydgoszcz OKBZpNP, sygn. Zg. 54/47; Piotrowski, *Biogramy*, s. 185; Piotrowski, *Słownik*, s. 222.

SZCZAWIŃSKI IGNACY (†po 1863 r.), powstaniec 1863 r., Sybirak

Z pochodzenia był szlachcicem i rządcą majątku Kisielnickiej w Zieluniu. W czasie powstania styczniowego wstąpił do oddziału gen. Zygmunta Padlewskiego i brał udział w bitwie pod Szreńskiem. Z powodu wątłego zdrowia, następnie trudnił się zaopatrzeniem oddziału. Według jego zeznania na okoliczność aresztowania Z. Padlewskiego, „*chłopi z Litwy wystąpili przeciwko Padlewskiemu, grożąc śmiercią za to, że przywiódł ich bez żadnych rezultatów, a teraz każe się rozejść*”.

Za udział w powstaniu, wyrokiem sądowym carskiego Audytoriatu Polowego Płockiego z 11 października 1863 r., pozbawiony został wszystkich praw i zesłany na Syberię.

Dalsze jego losy nie są nam znane.

Krajewski, *Posiew wolności*, s. 311; Lissowski, *Powstanie*, s. 213-214.

SZCZEPAŃSKI FRANCISZEK (*31 XII 1903 r. †IX 1939 r.), nauczyciel, kierownik szkoły, żołnierz i ofiara Września 1939 r.

Ukończył Seminarium Nauczycielskie w Grudziądzu. Najpierw pracował jako nauczyciel w Grodnie k. Torunia, a następnie w Papowie Toruńskim. W 1933 r. został przeniesiony do Silna, jako, że miał kwalifikacje do nauczania języka niemieckiego. Tu pełnił funkcję kierownika szkoły powszechnej.

W sierpniu 1939 r. został zmobilizowany do Wojska Polskiego. Zginął w czasie wojny obronnej 1939 r.

Pawłowski, *Obrowo*, s. 196.

SZCZEPAŃSKI WŁODZIMIERZ (*16 XI 1935 r. w Nowinach gm. Żałe †21 XII 2001 r.), rolnik, strażak-ochotnik

Urodził się w rodzinie chłopskiej jako syn Kazimierza i Weroniki z Detmerów. Do szkoły powszechnej uczęszczał w Nowej Wsi i Oborach. Ostatecznie Publiczną Szkołę Powszechną w trybie przyspieszonym ukończył w 1949 r. w Chrostkowie. Ze względów zdrowotnych z w dniu 15 września 1955 r. został zwolniony z odbycia zasadniczej służby wojskowej.

Od 1961 r. do 1998 r. prowadził gospodarstwo rolne w Nowej Wsi. Angażował się w działalność miejscowej

ochotniczej straży pożarnej, gdzie pełnił m. in. funkcję przewodniczącego komisji rewizyjnej i członka pocztu sztandarowego.

Był odznaczony m. in. medalami „Za Zasługi dla Pożarnictwa”.

W dniu 17 czerwca 1961 r. zawarł związek małżeński z Ewą Dominą Pipczyńską w kościele w Chrostkowie. Pozostawił trzy córki: Ewę Izabelę (ur. 1961), nauczycielką; Grażynę Małgorzatę (ur. 1963), psycholog i Joannę Sylwię (ur. 1976), w Zgromadzeniu Sióstr Karmelitanek.

Pochowany na cmentarzu w Chrostkowie.

Sikorowski, *OSP po 1945*, s. 43-44.

SZCZEPKOWSKI JÓZEF (*25 XI 1903 r. we wsi Bielawy w par. Grzebsk †19 VII 1942 r. w Dachau), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie, radny miejski w Rypinie, ofiara niemieckich obozów zagłady (S 110)

Urodził się w rodzinie chłopskiej jako syn Mikołaja i Amelii z Bieńkowskich. Uczył się w Mławie i Płocku. W 1925 r. wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku. W czasie studiów pasjonował się ruchem abstynenckim. W 1931 r. przyjął święcenia kapłańskie. Przez sześć lat był wikariuszem przy parafii św. Trójcy w Rypinie. W czasie wyborów do Rady Miasta Rypina w 1934 r. uzyskał mandat radnego. W 1937 r. przeszedł na probostwo do parafii Sokołów w dekanacie gostynińskim.

W dniu 26 sierpnia 1940 r. został aresztowany przez Niemców. Był więziony w Gostyninie, Szczeglinie i 29 sierpnia tego roku trafił do obozu w Sachsenhausen. W dniu 14 grudnia 1940 r. wraz z grupą duchownych skierowano go do obozu w Dachau, gdzie otrzymał numer obozowy 22560. Tutaj pracował m. in. na plan-tacjach, ciągnął wóz-platformę z żywnością dla więźniów.

Zmarł na skutek wycieńczenia i głodu.

APar. Rypin, Kronika parafialna, pass.; Biskupski, *Księża*, s. 63; Chart, *Spis*, s. 244; Domagała, *Dachau*, s. 226; Grzybowski, *Duchowieństwo XX/1*, s. 519-522; Grzybowski, *Martyrologium*, s. 132; Grzybowski, *Martyrologium II*, s. 222-224; Jacewicz, *Martyrologium*, z. 2, s. 326; Jezusek, *Wykaz księży*, s. 375; W. Jezusek, *Sp. ks. Szczepkowski Józef, proboszcz parafii Sokołów*, MPP 1947, nr 12, s. 384-386; A. Kozłowiecki, *Ucisk i strapienie*, Kraków 1967, s. 355; *Księża zamordowani*, s. 152; Ossowski, *Kościół*, s. 703, 712, 768, 769, 771, 772; Parafia, s. 496; Szoldrski, *Martyrologium*, s. 244; Urbański, *Dachau*, s. 112; E. Weiler, *Die Geistlichen in Dachau*, Mödling 1971, s. 652; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 116.

SZCZERKOWSKI BOGDAN (*18 II 1929 r. w Pręc-kach k. Rypina †6 VII 1992 r. w Rypinie), działacz organizacji młodzieżowych, trener sportowy, radny Miejskiej Rady Narodowej w Rypinie, komendant Hufca ZHP Rypin, przyjaciel młodzieży, społecznik (S 111)

Pochodził z rodziny nauczycielskiej, ojciec – Tadeusz był kierownikiem Publicznej Szkoły Powszechnej w Pręc-kach k. Rypina, matka, Janina z d. Proczke – nauczycielką w tej samej szkole. Ojciec zginął w wojnie obronnej we wrześniu 1939 r.

W 1950 r. ukończył Liceum Ogólnokształcące w Rypinie. Studia wyższe ukończył na Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu. W czasie służby wojskowej grał w drużynie piłkarskiej, a później był trenerem. Ukończył kurs instruktora boksu I klasy. W latach 60. XX w. w Klubie Sportowym „Lech” Rypin prowadził i trenował sekcję bokserską. W 1971 r. trenował i zespół rypińskiego Klubu Sportowego „Lech”. Pracował społecznie w PCK.

W 1956 r. objął funkcję komendanta Organizacji Harcerskiej Polski Ludowej, a od czerwca 1957 r. był komendanta Hufca ZHP Rypin, którą pełnił aż do 1984 r., wspierany głównie przez Henryka Dedońskiego, Marię Ciuchtę, Danutę Jarońską, Stanisława Makowieckiego, Bogdana Rogo, piszącego te słowa i wielu innych. Był oddanym społecznikiem, człowiekiem życzliwym dla ludzi, niezwykle pracowitym i zaradnym. Był jednym z najbardziej rozpoznawalnych komendantów hufców ZHP w woj. bydgoskim, a potem wrocławskim. Uczestniczył w kilku zjazdach ZHP w Warszawie.

Trzykrotnie był radnym Miejskiej Rady Narodowej w Rypinie. Ostatnie lata pracował jako nauczyciel w Szkole Podstawowej nr 2 w Rypinie (1985-1989). Posiadał specjalizację pedagogiczną w zakresie pedagogiki opiekuńczej.

Posiadał liczne odznaczenie państwowe i młodzieżowe, w tym m. in. Złoty Krzyż „Za Zasługi dla ZHP”.

Ożeniony z Barbarą, nauczycielką Szkoły Podstawowej nr 1 w Rypinie (1952-1984) i znaną instruktorką zuchów, miał dwoje dzieci: syna Tadeusza (ur. 1959), burmistrz Żuromina w Polsce niepodległej i córkę Małgorzatę.

Zmarł nagle. Pochowany na cmentarzu katolickim w Rypinie.

B. B., *Przyjaciel młodzieży* (wycinek prasowy w zbiorach B. Szczerkowskiej); Z. Edrmann, *Harcerstwo na ziemi bydgoskiej, toruńskiej i wrocławskiej w 35-leciu Polski Ludowej*, Bydgoszcz 1981, s. 36, 112; Krajewski, *Rypin. Monografia*, wyd. 2, s. 140, 241; *Lech*, s. 356; *Nasza młodość*, s. 256, 285; *Rypin w PRL*, s. 649 i n., 781-782; Zielińska, *Historia*, s. 74.

SZCZERKOWSKI TADEUSZ (*1901 r. w Wadowicach (w domu, gdzie później urodził się Karol Wojtyła – późniejszy papież, św. Jan Paweł II) †IX 1939 r.), piłkarz, nauczyciel, kierownik szkoły w Strzygach i Pręc-kach k. Rypina), uczestnik i ofiara wojny obronnej 1939 r.

Ukończył gimnazjum w Wadowicach. Za udział w ruchu wolnościowym przeniesiony został w okolice Rypina, gdzie podjął pracę w charakterze nauczyciela. Był kierownikiem szkoły w Strzygach k. Rypina. W 1922 r. był piłkarzem Klubu Sportowego „Lech” w pierwszej drużynie w historii tego klubu. Grał w niej nieprzerwanie w latach 1922-1939. Po roku 1925 r. wchodził w skład zarządu RKS „Lech”. Przed 1939 r. był kierownikiem Publicznej Szkoły Powszechnej w Pręc-kach k. Rypina.

Zmobilizowany do Wojska Polskiego w sierpniu 1939 r., zginął w walkach obronnych z Niemcami.

Żona, Janina z d. Proczke była również nauczycielką. Miał dwóch synów i córkę.

W 1969 r. w Szkole Podstawowej w Pręczkach odsłonięto tablicę poświęconą jego pamięci. Na pocz. XXI w. z inicjatywy synowej, Barbary (żony syna, Bogdana) została ona przeniesiona do piwnic „Domu Kaźni” w Rypinie.

Inf. B. Szczerkowskiej (synowej) z czerwca 2012 r.; Gałkowski-Grażawski, *Strzygi*, s. 144; Krajewski, *Rypinie*, s. 106, 111; *Lech*, s. 409; *Rypin między wojnami*, s. 249.

SZCZEŚNIAK ANIELA (†2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczycielka, kierownik szkoły w Stępowie, ofiara zbrodni niemieckich (S 112)

W 1939 r. była kierownikiem Szkoły Powszechnej w Stępowie k. Rypina. Aresztowana przez Niemców w październiku 1939 r., więziona w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20 i tam zamordowana. Hitlerowscy oprawcy August Nikolai i Heinrich Knieffal przed śmiercią dopuścili się na niej gwałtu.

Zwłoki hitlerowcy wywieźli do lasów skrwileńskich i tam pogrzebali w zbiorowej mogile.

Dziennik KOSP 1945, nr 9, s. 224; Krajewski, *Eksterminacja nauczycieli*, s. 6-7; Krajewski, *Przerwana lekcja*, s. 158; Piotrowski, *Słownik*, s. 223; Wardzyńska, *Rok 1939*, s. 174.

SZCZEŚNIAK MARIAN (*25 IV 1930 r. w Polskich Oleandrach, woj. kaliskie †5 II 2008 r.), inżynier, dyrektor lipnowskiego Konwektoru (S 113)

W czasie okupacji hitlerowskiej jako trzynastoletni chłopiec pracował przymusowo u niemieckiego gospodarza. Po wojnie ukończył szkołę podstawową i średnią, a w 1956 r. ukończył studia na Politechnice Warszawskiej, uzyskując tytuł inżyniera mechanika. Po ukończeniu studiów wyższych rozpoczął pracę zawodową w Dolnośląskiej Fabryce Zegarów w Świebodzicach, gdzie zajmował kolejno następujące stanowiska: technologa, mistrza w produkcji, kierownika wydziału i szefa produkcji. W 1963 r. rozpoczął pracę w wiebodzickich Zakładach Przemysłu Odzieżowego na stanowisku II zastępcy dyrektora ds. technicznych. W tych zakładach uporządkował park maszynowy i zespoły szwalnicze, a także zaprojektował centralną prasalnię parową.

W 1966 r., ze względu na zdrowie dzieci, przeniósł się do Lipna i tu pracował w Fabryce Urządzeń Wentylacyjno-Klimatyzacyjnych „Konwektor” na stanowisku dyrektora. Bogate doświadczenie zawodowe, wysokie kwalifikacje oraz talent organizatorski wykorzystał do rozbudowy zakładu „Konwektor”. W zakładzie tym przyczynił się do uruchomienia produkcji nagrzewnic ramowych, wentylatorów kuziennych i dachowych. Wybudował w nowym miejscu całą nową fabrykę, w której miejsce pracy znalazło 650 osób. Był to wówczas największy zakład produkcyjny w Lipnie. Pamiętał też o zakładzie filialnym w Kikole, gdzie zmodernizował oddział produkcyjny, wybudował tam cynkownię ogniową, a także małe osiedle mieszkaniowe dla załogi, która przedtem mieszkała w bardzo złych warunkach. Natomiast w Lipnie wybudował 3 budynki mieszkalne dla 70 rodzin członków załogi.

Dzięki pomocy Zjednoczenia Przedsiębiorstw Instalacji Przemysłowych „Instal” w Warszawie został

zatrudniony w W.U.J.P. „Termowent” w Radomiu na stanowisku zastępcy dyrektora ds. rozwoju i techniki, a później na stanowisku zastępcy dyrektora d/s techniczno-produkcyjnych oraz kierownika wytwórni.

Podczas pracy zawodowej systematycznie podnosił swe funkcje zawodowe, uczestnicząc w licznych kursach, konferencjach i seminariach tematycznych. Uczestniczył w serii konferencji organizowanych przez TNOiK Oddział Bydgoszcz. Został wpisany do Krajowego Rejestru Rady Menadżerskiej. Ponadto przez szereg lat był wykładowcą w Technikum Mechanicznym Wydział dla Pracujących w Świebodzicach. Od 1993 r., będąc już na emeryturze, pełnił funkcję ławnika w Sądzie w Radomiu oraz aktywnie działał w radomskim TNOiK.

Odnznaczony m. in. Krzyżem Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1985) i Srebrnym Krzyżem Zasługi (1975).

Ożeniony z Barbarą Popławską, pozostawił córkę Grażynę, z zawodu informatyka i Mirosława, geodetę. Pochowany na Cmentarzu w Radomiu.

Obywatele Lipna, s. 121-123.

SZCZEPANOWSKI ALEKSANDER (*25 IV 1915 r. w Nowej Wsi k. Złotorii †2 VIII 1996 r.), nauczyciel, podporucznik Wojska Polskiego, żołnierz Września 1939 r., jeńiec wojenny, kierownik szkoły w Złotorii

Był synem Feliksa i Anastazji z Skibickich. Rodzice posiadali ponad 60-hektarowe gospodarstwo rolne. Za znalezienie w jego domu w Nowej Wsi zakazanego śpiewnika pt. „*Niech żyje polska pieśń*”, ukarany został grzywną w wysokości 100 marek. Był też stałym, nabywcą tygodnika „Kłosa”, pisma Związku Kółek Rolniczych Zachodnio-Pruskich, których wydawcą był znany z polskości, Leon Janta-Polczyński.

Wychowywał się w atmosferze patriotyzmu i poczucia dumy narodowej. Od siódmego roku życia rozpoczął trzyletnią edukację w miejscowej szkółce o jednym nauczycielu. Po jej ukończeniu uczęszczał od 1925 r. do szkoły wyżej zorganizowanej, tj. czteroklasowej, 6-oddziałowej w Lubiczu Pomorskim. Kierownik miejscowej szkoły odkrył w nim zdolności pedagogiczne. Nawiązał kontakt z jego ojcem i po zakończeniu lubickiej szkoły w 1929 r., został przyjęty na kurs wstępny Państwowego Męskiego Seminarium Nauczycielskiego w Toruniu, które ukończył 8 czerwca 1936 r.

Nie mając pracy, czekając na kartę powołania, ochotniczo zgłosił się do wojskowej i otrzymał skierowanie do Szkoły Podchorążych w 67. pułku piechoty w Brodnicy. Jako plutonowy podchorąży znalazł roczne zatrudnienie w Szkole Powszechnej w Lubawie. Po roku kontrakt wygasł, ale dzięki życzliwości inspektora szkolnego w Chełmnie, Marcelego Wyrwińskiego, otrzymał również kontraktową już samodzielną placówkę jako nauczyciel kierujący szkołą jednoklasową w Dolnych Wymiarach k. Chełmna.

Kolejne ćwiczenia wojskowe odbyły się w 1939 r. w 63. pułku piechoty w Toruniu, awansując do funkcji sierżanta podchorążego i funkcji dowódcy plutonu. W dniu 1 września 1939 r. został zmobilizowany w podporucznika z przydziałem do Komendy Garnizonu

w Rzeszowie, do którego nie mógł dotrzeć z uwagi rozwój wydarzeń wojennych. Wraz ze swym pododdziałem przyłączył się do 96. PK, wraz z którym walcząc, dostał niemieckiej niewoli niemieckiej w dniu 21 września 1939 r. pod Lwowem. W połowie listopada udało mu się zbiec zgrupowania jenieckiego i powrócić do Nowej Wsi, gdzie jednak zawiązała nieuchronna groźba Fortu VII, bądź zsyłki do koncentracyjnego. Niebezpieczeństwo potęgowała jego przynależność do Polskiego Związku Zachodniego, którego członków szczególnie ścigano. Prezesa tego Związku, Zygmunta Kalksteina zamordowano już 17 października 1939 r. w lesie Nielubskim k. Wąbrzeźna. Uszedł z życiem dzięki zyczliwości i pomocy Niemki, Johanny Krüger, która zameldowała go jako przymusowego robotnika w swym gospodarstwie w Nowej Wsi.

Po wkroczeniu wojsk sowieckich rozpoczął pracę nauczycielską w Szkole Podstawowej w Złotorii. W dniu 25 września 1950 r. przejął kierownictwo tej szkoły od swego poprzednika. Tadeusza Napiórkowskiego, który na własną prośbę przeniósł się do Torunia. Szkołą złotoryjską kierował nieprzerwanie przez 27 lat, tj. do odejścia na emeryturę w czerwcu 1977 r. Z uwagi na szkolną ciasnotę lokalową, niemal od objęcia kierowniczej funkcji, rozpoczął gromadzenie materiałów budowlanych pod nowy gmach szkolny. Budowę rozpoczęto 11 listopada 1954 r., czyli rocznicę odzyskania niepodległości Polski w 1918 r. – święto, wykreślone z kalendarza, na rzecz Święta Odrodzenia 22 lipca 1944 r. Po 21 miesiącach wysiłków, 2 września 1956 r. miała miejsce uroczystość otwarcia nowego budynku szkolnego, połączona z inauguracją szkolnego 1956/57.

Po kilku zbiorowych wysiłkach, na początku maja 1967 r. do użytku młodzieży oddano pełnowymiarowe boiska do piłki nożnej, ręcznej, dwa boiska do siatkówki, plac ćwiczeń gimnastycznych, bieżnię 80 m, skocznie w dal, skocznię wzwyż itp.

W 1962 r. ukończył Studium Nauczycielskie na wydziale geografii, a w 1972 r. został powołany na stanowisko nauczyciela dyplomowanego.

Udział w życiu społecznym na rzecz wsi. Przez 50 lat prezesował Kołu Łowieckiemu „Młodnik”. Od 1945 r. do 1988 r., tj. przez trzydzieści cztery lata, był radnym gminy w Złotorii i od 1972 r. w Lubiczu, dobrze służąc swej miejscowości.

Był odznaczony m. in.: Srebrnym Krzyżem Zasługi, Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem „Za udział w Wojnie Obronnej 1939 roku”, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Medalem 40-lecia Polski Ludowej, Medalem „Zasłużony dla Gminy Lubicz”.

W dniu 25 grudnia 1945 r. wziął ślub z Anielą Karbowską, córkę Józefa i Józefy z Zamoyskich, z którą miał troje dzieci: Barbarę, zamężna Kisielewska, mgr pedagogiki, dyrektor Szkoły Podstawowej w Złotorii, twórca udanych eksperymentów dydaktyczno-wychowawczych; Zbigniewa, mgra prawa UMK, naczelnego dyrektora Hotelu ORBIS „Helios”, członka Rady Krajowej Zrzeszenia Polskich Hotelu w Warszawie, prezesa Zarządu Wojewódzkiego tego Zrzeszenia, prezesa Koła Łowieckiego „Młodnik” i prezes Klubu Sportowego „Flisak” w Złotorii; Andrzeja, budowniczego, współwłaściciela firmy Toruńskie Przedsiębiorstwo Budowlane „Izolacja”.

Giziński, *Niepospolici*, s. 552-559; Giziński, *Straż*, s. 116, 117; G. Kietschke, Historia szkoły w Złotorii, <http://www.spzlotoria.eu/historia-zlotorii/historia-szkoly-w-zlotorii//23> VIII 2013.

SZCZĘSNA z d. Gudaj ZOFIA EWA (*2 I 1944 r. w Chlebowicach w Łowickiem), nauczycielka, poetka, członkini DTN (S 114)

Córka Wacława i Władysławy z Ziemiaków. Rodzice prowadzili gospodarstwo rolne w pow. łowickim. Szkołę powszechną ukończyła w 1958 r. w Boczkach Domaradzkich. Absolwentka Liceum Ogólnokształcącego w Głownie (1962) i Studium Nauczycielskiego w Zgierzu (1964). Była nauczycielką szkół podstawowych na terenie powiatu łódzkiego, a później bydgoskiego. Od 1968 r. związana z powiatem lipnowskim. Pracowała jako dyrektor przedszkoli w Karnkowie, a następnie w Wiosce. k. Skępego

Wraz z mężem, Jerzym od chwili powstania w 2007 r. należy do DTN. Jej utwory poetyckie drukowane były we wszystkich tomach „Rocznika Dobrzyńskiego” (t. 1-7: 2006-2014).

Od dziecka zajmuje się pisaniem wierszy. Część z nich została opublikowana w tomikach: *Nieśmy miłość* (1996, wznowienie – 1997); *Cyrk przyjechał* (1996); *Uśmiech ludziom* (1997, wznowienie – 1988); *Kwiaty serca* (1998, wznowienie – 2002); *Kiedy będę duża* (1999); *Na skępską nutę* (1999, wznowienie 2003); *Z nadzieją iść przez życie* (2002); utwory poetyckie ogłoszone w 15. tomikach zbiorowych i innych pracach zwartych, m. in.: *Zostanie po mnie* (1997); *W podróży życia* (1998); *U kresu drogi* (1998); *A duch wieje kędy chce* (1999); *W sercu tej ziemi* (2000); *Twórcy regionu* (2001, 2003); *Lipno i okolice* (2003); *Nabożeństwo do Matki Boskiej Skępskiej* (2002); *Ziemia dobrzyńska* (Rypin 2003); *Wymyślińska Alma Mater* (2007). Większość tomików jej poezji wydała Wszechnica Edukacyjna i Wydawnicza „Verbum” w Rypinie. Nadto swoje wiersze ogłaszała w wielu pismach krajowych i zagranicznych (Łotwa, Litwa, Estonia). Jej utwory prezentowała m. in. Telewizja Niepokalanów, Radio Maryja, Radio „Puls”, Radio „Victoria” (Łowicz) oraz stacje radiowe dla Polonii w Rydze, Wilnie i Stanach Zjednoczonych. W USA promocją jej twórczości zajmował się m. in. Zbigniew Mark Brun.

W jednym z utworów pt. *Matka Boska dobrzyńskiej ziemi*, pisała:

*„Na Anioł Pański dzwony brzmią
i w Skępem i w Oborach
i wielbią Maryję pieśnią swą
w porankach i wieczorach.*

*Bądź pochwalona, Skępska Pani,
i Matko Bolesna w Oborach
Miłością serc Cię pozdrawiamy
na ziemi dobrzyńskiej w klasztorach.*

*Twa Matko, miłość i Twa Męka
złączyła dobrzyńskie Twe dzieci
przed Toba cała Polska klęka
a ty z Nieba łaską nam świecisz”.*

Odbyła szereg serdecznych spotkań autorskich: w Lipnie, Trutowie, Skępem i wielu miejscowościach ziemi dobrzyńskiej. Jej utwory są wynikiem głębokiej wyobraźni i wrażliwości oraz doświadczeń życiowych.

Bije z nich refleksja nad życiem, uміłowanie przyrody, głęboki związek uczuciowy z rodziną i przyjaciółmi, bardzo osobiste przeżycia i szacunek dla kultu religijnego. Sporą grupę stanowią wiersze dla dzieci, które pokochała szczególnie. Poezja jej dotarła do wielu środowisk w kraju i za granicą. W Nowym Jorku Polonia organizuje czytanie jej wierszy. Są one deklamowane również przez Polonię we Francji, w Anglii, na Litwie i Łotwie oraz w Estonii.

Odnaczona Złotym Krzyżem Zasługi (1988) i wyróżniona tytułem „Zasłużony dla miasta Skępego” (2000). Mąż, Jerzy, magister inżynier rolnictwa, absolwent SGGW w Warszawie, były uznany i wieloletni dyrektor SNS w Karnkowie; córka Izabella, dziennikarka po UMK i syn Rafał, absolwent SGGW Warszawa, znany przedsiębiorca. Mieszka w Wiosce k. Skępego.

AA, Korespondencja z lat 1990-2014; ADTN, Deklaracja członkowska; Autopsja (1990-2014); T. Chojnicki, *Najnowsze wiersze Zofii Ewy Szczęsnej to „poezja głębokich doznań i uczuć najszlachetniejszych”*, Gazeta Lipnowska, nr 46: 2002, s. 28; Krajewski, *Alma Mater*, s. 41; (M. Krajewski), *Poeci Tej Ziemi. Zofia Ewa Szczęsna*, Ziemia Dobrzyńska, t. 9: 2003, s. 159-162; S. Modrzejewski, *Kwiaty serca*, Gazeta Lipnowska, nr 35: 1998, s. 8; Rocznik Dobrzyński, t. 1-7: 2008-2014; Specjalski, *Lipno*, t. 3, s. 169; ZKZD 2005, s. 211.

SZCZYGLIŃSKI JÓZEF JERZY, ps. „Jur” (*1914 r. †po 1945 r.), kurier Armii Krajowej w Dobrzyniu n. Drwęcą, ofiara prześladowań NKWD

W czasie wojny mieszkał w Dobrzyniu n. Drwęcą, gdzie wstąpił do konspiracji. Był kurierem w Placówce AK w tym mieście, podlegającej Komendzie Obwodu Rypin. Na w nocy z 23/24 stycznia 1945 r. został aresztowany do NKWD wraz z innymi żołnierzami AK tego Obwodu, głównie jednak z rejonu Dobrzynia n. Drwęcą, m. in. Janem Grajkowskim, Kazimierz i Stanisławem Dziegieleuskimi. Po wstępnym śledztwie, przeprowadzonym w Dobrzyniu, w pieszej kolumnie więźniów pędzony był najpierw do Kowalewa, a potem przez Golub, Zbójno, Dobrzyń n. Wisłą, Sikórz do Płocka, a stamtąd wywieziony w głąb Rosji, do łagru Siewiernia Griwa, rejon Szatura na wschód od Moskwy. Tam z Janem Grajkowskim podjął próbę ucieczki, co przeplacił skierowaniem do roboczej kompanii karnej. Do kraju powrócił dopiero we wrześniu 1945 r.

AFGEZ, Spuścizna S. Suszyńskiego, relacje; Golon, *Deportacje*, s. 190.

SZCZYREK HENRYK (*11 XI 1915 r. w Sędziszowie, pow. Ropczyce †22 VIII 1978 r. w Pilźnie), kapłan zakonny, karmelita, przeor w Oborach (S 115) Był synem Feliksa i Anny. Szkołę powszechną w Sędziszowie ukończył w 1929 r., a następnie w 1934 r. siedmioklasowe gimnazjum w Dębicy. Do zakonu karmelitów wstąpił 7 sierpnia 1936 r. Seminarium duchowne ukończył w 1942 r. Świecenia kapłańskie przyjął w dniu 31 lipca 1942 r.

Do Obór przybył 31 sierpnia 1951 r. W latach 1955-1957 był przeorem w Oborach i w tym czasie ułożono w klasztorze posadzkę oraz przeprowadzono remont wieży.

Po opuszczeniu Obór został przeniesiony do Krakowa, gdzie pełnił obowiązki przeora tego najważniejszego klasztoru karmelitańskiego w Polsce. Za jego przeorstwa dokonano odnowienia całego wnętrza kościoła: przeprowadzono konserwację wielkiego ołtarza wraz ze złoceniami. Następnie od 1967 r. był w Pilźnie, gdzie przeprowadził remont świątyni, polegający m. in. na odnowieniu i konserwacji kaplicy Matki Bożej Pocieszenia.

APPK Kraków, sygn. 149/A108, teczka: Szczyrek Henryk, luźne, nieliczne materiały nienumerowane; M. Krajewski, *Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia w Pilźnie*, Pilzno 1996, pass.; Krajewski, *Tronująca*, s. 103.

SZEFLER ANTONI (*1889 r. †pocz. XI 1939 r. w lasach skrwileńskich), rolnik, ofiara zbrodni niemieckich

Mieszkał we wsi Kaleje w pow. rypińskim, gdzie prowadził gospodarstwo rolne. Aresztowany w miejscu zamieszkania w dniu 9 listopada 1939 r. wraz żoną Marianną i synami Antonim i Kleofasem, więziony był w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. Rozstrzelany wraz z rodziną lasach skrwileńskich kilka dni po aresztowaniu.

Zwłoki Niemcy pogrzebali we wspólnej mogile.

AMZD, Teczka z korespondencją: oświadczenie Jana Szefflera, syna Antoniego z 21 IX 1990 r.; Piotrowski, *Słownik*, s. 223.

SZEFLER ANTONI (*1917 r. w Kalejach †pocz. XI 1939 r. w lasach skrwileńskich) ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Antoniego i Marianny. Aresztowany wraz z rodzicami i bratem Kleofasem w dniu 9 listopada 1939 r. Więziony w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20, potem rozstrzelany wraz z rodzicami i bratem Kleofasem w lasach skrwileńskich kilka dni po aresztowaniu.

Zwłoki Niemcy pogrzebali we wspólnej mogile.

AMZD, Teczka z korespondencją: oświadczenie Jana Szefflera, syna Antoniego z 21 IX 1990 r.; Piotrowski, *Słownik*, s. 223.

SZEFLER KLEOFAS (*1920 r. †pocz. XI 1939 r. w lasach skrwileńskich) ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Antoniego i Marianny. Mieszkał wraz z rodzicami w Kalejach w pow. rypińskim. Aresztowany wraz z rodzicami w dniu 9 listopada 1939 r., więziony był w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. Rozstrzelany w lasach skrwileńskich kilka dni po aresztowaniu wraz z bratem Antonim i rodzicami.

Zwłoki Niemcy pogrzebali we wspólnej mogile.

AMZD, Teczka z korespondencją: oświadczenie Jana Szefflera, syna Antoniego z 21 IX 1990 r.; Piotrowski, *Słownik*, s. 223.

SZEFLER MARIANNA (*1892 r. w Zdrojkach, pow. rypiński †pocz. XI 1939 r. w lasach skrwileńskich), ofiara zbrodni niemieckich

W 1939 r. mieszkała we wsi Kaleje, pow. rypiński. W dniu 9 listopada 1939 r. została aresztowana w miejscu zamieszkania wraz z mężem i synami. Więziona

w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20, następnie została rozstrzelana w lasach skrwielińskich wraz z mężem Antonim oraz synami Kleofasem i Antonim. Zwłoki Niemcy pogrzebali we wspólnej mogile.

AMZD, Teczka z korespondencją: Oświadczenie Jana Szefflera, syna Antoniego z 21 IX 1990 r.; Piotrowski, *Słownik*, s. 224.

SZELBURG-ZAREMBINA EWA (*10 IV 1899 r. w Bronowicach k. Puław †28 IX 1986 r. w Warszawie), pisarka (S 116)

Była córką Antoniego i Elżbiety z Kałużyńskich. Wkrótce rodzina przeniosła się do Nałęczowa, gdzie uczęszczała do szkoły. W 1916 r. ukończyła gimnazjum Władysława Kunickiego w Lublinie. W 1916 r. założyła III Żeńską Lubelską Drużynę Skautową przy prywatnym gimnazjum Arciszowej w Lublinie. Była członkinią „Zet”. W tym okresie podjęła również pracę jako nauczycielka. W latach 1918-1922 studiowała filologię polską i pedagogikę na UJ w Krakowie. Debiutowała jako publicystka i autorka utworów dla dzieci.

W latach 1926-1927 mieszkała w Wymyślinie k. Lipna. Jej ówczesny mąż, Jerzy Ostrowski był dyrektorem Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie. Pisarka współorganizowała wtedy przedstawienia szkolne w seminarium nauczycielskim i pisała. Zamieszkiwała skrzydło starego, poklasztornego (dziś ponownie klasztornego) gmachu ojców bernardynów, zabranego przez Rosjan po upadku powstania styczniowego i zamknięciu klasztoru. Tu na drewnianej werandzie (*notabene* zachowanej do dziś) powstał zbiór opowiadań dla dzieci pt. *Najmilsi*. Pisarka, za pośrednictwem Władysława Drzewieckiego, w 1957 r. podarowała jeden z egzemplarzy bibliotece szkolnej Liceum Pedagogicznego w Wymyślinie. Stosowna dedykacja brzmi: „Do Biblioteki Liceum Pedagogicznego niech wrócą te opowieści o dzieciach i zwierzętach, ponieważ właśnie w Wymyślinie na starej werandzie zostały przeze mnie napisane dla wszystkich w Polsce dzieci, Ewa Szelburg Zarembina Wymyślin 1926-1957 w czerwcu”.

Przyczynek do jej biografii znalazł swoje odbicie w pamiętniku skępskiego nauczyciela, W. Drzewieckiego: „W roku szkolnym 1926 pewien abiturient, nie zdawszy matury z przyczyny słabych wyników z języka polskiego i obwiniając o to polonistę, prof. Józefa Zarembę, strzelił doń, ciężko raniąc. Niedoszły morderca, chłopak z Józefkowa, został skazany na długoletnie więzienie, gdzie zmarł wkrótce na gruźlicę. Ofiarą zamachu zajęła się pani Ewa Ostrowska, młodzianka żona dyrektora Jerzego Ostrowskiego. Pan Zaremba został wprawdzie wyleczony, ale oboje, tj. pani Ewa i pan Józef padli ofiarą wzajemnej miłości i – państwo Ostrowscy z Wymyślina wyprowadzili się już oddzielnie. Pani Szelburg-Ostrowska wyszła za mąż za pana Zarembę i zmieniła odtąd nazwisko na Szelburg-Zarembina. Jerzy Ostrowski, wybitny pedagog i pisarz, późniejszy działacz wśród Polonii brazylijskiej w Paranie, w czasie okupacji został zamordowany (...) W wielką czią i hołdem wspominała jego pamięć pani Ewa w rozmowie ze mną, gdy w 1957 r. odwiedziłem ją w jej domu w Warszawie, zapraszając na zjazd wymyśliniaków”.

W latach 1927-1928 współorganizowała przedstawienia szkolne w seminariach nauczycielskich w Mławie i

Ursynowie k. Warszawy. Od 1928 r. mieszkała w Warszawie, latem zaś w Nałęczowie.

Była autorką opowiadań, baśni, wierszy i utworów scenicznych dla dzieci (*Rzemieślniczek wędrowniczek*, *Baśnie*, *Kije samobije*, *O warszawskiej Syrenie*, *Idzie niebo ciemną nocą*, *Przez różową szybkę*, *We-sole historie*) i dla dorosłych (*Rzeka kłamstwa*, *Wędrówka Joanny*).

Była dwukrotnie zamężna, najpierw w nauczycielem-polonistą za Jerzego Zbigniewa Ostrowskiego, a w 1926 r. z wybrankiem serca, bohaterem wymyślińskiej przygody miłosnej, nauczycielem, Józefem Zarembą. Nie pozostawiła potomstwa. W 1959 r. na łamach lubelskiej „Kameny” poświęciła wspomnienie „*pamięci zmarłego Jerzego Ostrowskiego (pierwszego męża – dop. MK) utalentowanego pisarza, zasłużonego wychowawcy młodzieży – jednego z najdzielniejszych synów miasta Lublina, któremu nie było dane polec żołnierską śmiercią w bohaterskiej walce, a który zginął, zamordowany bestialsko w obozie hitlerowskim w Gusen*”.

Nie mając własnych, tak ukochała dzieci, że zgłosiła potrzebę uczczenia męczeństwa prawie dwóch milionów polskich dzieci i młodzieży w latach II wojny poprzez budowę Centrum Zdrowia Dziecka. Jednak autorstwo tej inicjatyw zostało szybko przygłuszone na rzecz „twórcy nowej epoki” w dziejach PRL, E. Gierka. Pochowana na cmentarzu w Nałęczowie, gdzie zachował się dobrze jej wymowny grób.

Jest patronką szkół podstawowych w Skidzinu, nr 312 w Warszawie, w Drzewcach, w Niezabitowie, a także publicznego przedszkola w Górze Puławskiej. W Wymyślinie (Skępem) pozostała po niej drewniana weranda, dobudowana niegdyś do klasztornego budynku, na której powstała jej książka dla dzieci pt. *Najmilsi*, a która doczekała się kilkudziesięciu wydań. Jej imię przyjęło także Publiczne Przedszkole w Skępem przy ul. Dworcowej 21.

Z. Becker, *Strzaly, które weszły do historii literatury*, Gazeta Pomorska 1987, nr 7, s. 6; Drzewiecki, *Moje życie*, s. 33-34; http://skepe.pl/8_VIII_2010; Krajewski, *Alma Mater*, s. 38, 41-43; Krajewski, *Dama*, s. 21; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 69; Łoza, *Kto to jest*, s. 718; *Szaleństwo pani Ewy*, Gazeta Pomorska 2000, nr 70, s. 35; J. Zaremba, *Było i tak. Wspomnienia*, Wrocław 1976, pass.

SZELIGA WŁADYSŁAW (XIX w.), kapłan rzymskokatolicki, etnograf

Jako kapłan przez szereg lat organizował i kierował pielgrzymkami wiernych z Płocka do Sanktuarium Matki Boskiej Skępskiej w Skępem k. Lipna. Jedną z nich opisał na łamach „Gazety Warszawskiej” (1856, nr 270-272) w artykule pt. *Z Płocka. Pielgrzymki religijne M. Skempe* (Skępe). Po drodze spotkał wtedy ludowego artystę we wsi Rudki Tupadłskie, Jakuba Miłkowskiego, który rzeźbił statuetki Matki Boże Skępskiej. Zajmował się także kulturą ludową ziemi dobrzyńskiej i Mazowsza. Dał temu wyraz m. in. w *Korespondencji z Płocka* („Gazeta Warszawska”, 1857, nr 66-68) oraz *O Dobrzyńiakach. Ich ubiory w porównaniu z ubiorami Mazurów i Kujawian. Mowa i jej główne cechy* („Gazeta Codzienna”, 1857, nr 66).

Krajewski, *Na powstanie*, s. 11; K. Pawłowska, *Skępe. „Cudowna Skępska Maryjo Nasza”*. Katalog wystawy, Włocławek 1991, s. 18.

SZERMĘTOWSKI (SZERMENTOWSKI), ps. „Henryk Łowiński” (XIX w.), oficer wojsk rosyjskich, później dowódca oddziału powstańczego w 1863 r.

Był kapitanem wojska rosyjskiego. Po wybuchu powstania styczniowego w 1863 r. znalazł się w zaborze pruskim na terenie pow. wąbrzeskiego. W kwietniu 1863 r. stanął na czele sformowanego w okolicach Wielkiej Łąki i Piątkowa oddziału ochotników pomorskich, chcących włączyć się do powstania na terenie ziemi dobrzyńskiej. Koncentracja oddziału odbyła się w lesie józefackim k. Wielkiej Łąki, pomiędzy Toruniem a Kowalewem Pomorskim. Nocą z 21 na 22 kwietnia 1863 r. oddział, liczący prawdopodobnie 102 osoby, przeszedł w bród graniczną Drwęcę niedaleko Golubia. Celem marszu było dojście do miejsca koncentracji, wyznaczonego przez naczelnika powstania w Płockiem gen. Zygmunta Padlewskiego, w lasach skępskich k. Lipna, choć, nie wiadomo czemu, Padlewski kierował się w stronę przygranicznych Radzik. Oddział Szermętowskiego w dniu 22 kwietnia musiał podjąć nierówną walkę z Rosjanami pod wsią Nietrzeba, w bliskości z istniejącym tam młynem na rzece Ruziec niedaleko Chrostkowa. Szczegółowy przebieg bitwy pod Nietrzebą zawdzięczamy opisowi sprzed 100 lat, dokonanego Stanisława Zielińskiego, bibliotekarza Muzeum Narodowego Rapperswil: „Zebrań w Prusach Królewskich przez młodego Zygmunta Działowskiego oddział byłego kapitana wojsk moskiewskich, emigranta z 1831 r. Szermętowskiego (majora Henryka Łowińskiego), w nocy na 22-ego kwietnia wkroczył w sile 87 ludzi, w tym 16 jazdy do Królestwa. Przy przeprowie w bród przez Drwęcę broń powstańców zamoczyła się i w przeważającej części stała się niezdatną do użycia. Mimo to, nie tracąc odwagi, garstka powstańców żywo ruszyła na południe ku lasom skępskim, aby tam połączyć się z powstańcami miejscowymi i razem przejść pod komendę Padlewskiego, o którego aresztowaniu jeszcze nie wiadomo. Około południa stanął Szermętowski przy folwarku Nietrzeba. Tutaj w południe 22. kwietnia nagle zaatakowali go Moskale. Z powodu zamoczenia większej części broni prawie bezbronni, zrazu zamierzali powstańcy nie przyjmować walki w tym miejscu, ale do odwrotu było już za późno, gdyż z dwóch stron piechota moskiewska w liczbie około 200, a od strony Lubianki kozacy, żywy rozpoczęli ogień. Konnica zajęła prawe skrzydło, a połączona z awangardą przedarła się, to prażąc celnie Moskale, to pikami ułańskimi – zwłaszcza Działowski, na dzielnym koniu trzy razy z krucicy tureckiej mierzywszy, żadnym razem nie chybił, - i przedarło się szczęśliwie przez szeregi moskiewskie. Piechota zaś, zmęczona podwójnym krokiem, odpierając, ile było suchych ładunków, z broni palnej, wreszcie bagnętami, mimo zaciętej walki, ścibiona między stawem a jeziorkiem, przez most przy młynie przedarła się w las, skąd przybyli Moskale. Tu powtórnie atakował nieprzyjaciel, bezustannie puszczając rotowy ogień, lecz do lasu nie mając odwagi wdrzeć się, a gdy wreszcie zdobył się na odwagę,

już powstańców nie zastał, gdyż ci wsunęli się w dogodne wąwozy, gdzie ich już Moskale nie zdołali wytropić. Tylną straż oddziału odważnie prowadził I. G., który mężnie osłaniając odwrót piechoty, dostał się do niewoli. Prócz niego wpadli w ręce nieprzyjaciela ciężko ranny kucharz Modzelewski, Radziwiłł, Jan Brodziński i inni. Prócz wymienionych odwagą i walecznością odznaczyli się ranni Teodor Karczewski i Nowo..., Walery Owsiniński oraz polegli: nieustraszonego Stanisława Bronisz, Górewicz, emigrant z Królestwa, Pawłowicz, majster szewski z Golubia, Romanowicz, uczeń prymy gimnazjum chełmińskiego, Owsiniński Aleksy, Melin, Starorypiński, tudzież emigrant z Wołynia Ślaski, który wraz Suzinem szedł na spotkanie oddziału. Ogółem poległo 9; Szermętowski z Działowskim i jazdą zdołał się ocalić”.

Bukowski, *Pomorze*, s. 57, 58, 143, 168; Chądzyński, *Wspomnienia*, s. 107; <http://www.genealogia.okiem.pl/powstanie/index.php?nazwisko=Szerm%C4%99towski/1> IX 2013, gdzie mylnie inf., że brał udział w potyczce pod Borzyminem 21 IV 1863 r. oraz „dowódca oddziału dnia 22 kwietnia 1863 r. pomiędzy Sikorzem a Nietrzebiem, na granicy powiatu Płockiego i Lipnowskiego na czele 100 ludzi walczy z przeważającym z przeważającym siłami moskiewskimi, traci 7 w zabitych, 3 rannych, 4 wziętych w niewolę, i sam ginie”; Krajewski, *Posiew wolności*, pass.; Krajewski, *Powstanie*, s. 106-112; M. Krajewski, *General Zygmunt Padlewski*, Kujawy 1987, nr 20, s. 8; Krajewski, *Powstanie między Skrwą a Drwęcą*, s. 37, 40, 80, 81, 85, 106, 110, 112, 138, 163, 249; M. Krajewski, *Zapomniana potyczka*, *Gazeta Kujawska* 1983, nr 94, s. 9; Nadwiślanin 1863, nr 48, 51-53; *Pamiętniki Sulerzyskiego*, s. 33, 343; Zieliński, *Potyczki*, s. 231-232; T. Żychliński, *Wspomnienia z roku 1863*, Poznań 1888, s. 158, 165.

SZEWCAK PIOTR (*1921 r. w Bądkowie, par. Łopacin †1988 r. w Ciechanowie), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Skrwilnie i Rypinie

Był synem rolników, Józefa i Feliksy z Wesołowskich. Ojciec został zamordowany przez Niemców w 1944 r. Po ukończeniu Seminarium Duchownego w Płocku, 22 grudnia 1951 r. przyjął święcenia kapłańskie. Najpierw był wikariuszem w Skrwilnie, a od października 1953 r., przez trzy lata, przy parafii pw. św. Trójcy w Rypinie. W lutym 1956 r. został administratorem parafii Osmodin, a następnie proboszczem w parafiach: od 1958 r. – Borkowo, od 1965 r. – Pacyna, od 1977 r. – Koziębrydy, od 187 r. w Suszer. Miał brata, księdza (1911-1973). Pochowany został na cmentarzu w rodzinnej parafii Łopacina.

Grzybowski, *Duchowieństwo XX/2*, s. 363-364; M. M. Grzybowski, *Śp. ks. Piotr Szewczak, emerytowany proboszcz parafii Suszer (1921-1988)*, *MPP* 1982, nr 7, s. 275-278; *Parafia*, s. 500.

SZKOPAŃSKI ZYGMUNT (*1918 r. †w końcu X 1939 r. w Lasku Rusinowskim), kominiarz, ofiara zbrodni niemieckich

W 1939 r. mieszkał i pracował jako kominiarz w Warszawie. Po kapitulacji Warszawy przyjechał do rodziny w Rypinie. Niebawem został aresztowany i rozstrzelany w Lasku Rusinowskim. Zwłoki Niemcy pogrzebali w miejscu zbrodni. Jego nazwisko znajduje się na tablicy pamiątkowej w Lasku Rusinowskim.

Rel. Marii Buńko z Rypina z 1990 r.; Tablica inskrypcyjna w miejscu zbrodni – Lasku Rusinowskim k. Rypina.

SZLACHTER ICEK (*1882 r. †16 XII 1942 r. w Oświęcimiu), ofiara zbrodni niemieckich

Był Żydem, synem Abrama – mieszkańcem Dobrzyń n. Drwęcą. Jesienią 1939 r. został wywieziony do getta w Płońsku, a następnie do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, gdzie poniósł śmierć.

AIPN Bydgoszcz, OKBzPNP, sygn. Zg. 59/47, Piotrowski, *Słownik*, s. 224.

SZMIDT (SZMYDT) TADEUSZ (XIX-XX w.), działacz niepodległościowy

Do Lipna przybył w 1914 r. wraz z niejakim Tyszko i rozpoczął tu prowadzenie działalności niepodległościowej, skierowanej przeciwko rosyjskiemu zaborcy. Założył szkołę podoficerską, związaną ze Związkiem Walki Czynnej, która podjęła ścisłą współpracę z Towarzystwem Rolniczym Ziemi Dobrzyńskiej. Jego pomocnikiem był Tyszko. Został komendantem tej szkoły i w ramach jej działalności w sali lipnowskiego syndykatu, pod opieką dyrektora Marcina Borkowskiego, prowadził wykłady, a także ćwiczenia praktyczne w parku miejskim. Poza nim zajęcia w tej szkole prowadził wspomniany Tyszko oraz student Z. Malinowski. Wśród słuchaczy tej szkoły byli m. in.: bracia Z. i M. Uzarowicze, J. Rozalski, I. Jankowski, E. Strygner i inni. Spośród słuchaczy szkoły T. Szmidta wyrosli przyszli, aktywni członkowie Polskiej Organizacji Wojskowej i Związku Strzeleckiego w Lipnie i pow. lipnowskim. Działał także w organizacjach gospodarczych. Był kierownikiem gospodarstwa doświadczalnego Towarzystwa Rolniczego Ziemi Dobrzyńskiej w Głodowie k. Lipna. W dniu 17 września 1914 r. wszedł w skład utworzonego w tym mieście Lipnowskiego Komitetu Obywatelskiego. W wyborach do Sejmu Ustawodawczego w dniu 4 marca 1928 r. został zastępcą posła, Jana Korneckiego.

Gózdź, *Lipno*, s. 37-38; Świecki-Wybult, *Mazowsze*, s. 61, 176, 198, 539; Uzarowicz, *OSP*, s. 27; J. Zaborowski, *Rok 1914-1915*, [w:] Uzarowicz, *OSP*, s. 27.

SZMIDT TADEUSZ IDZI, ps. „Wierny” (*3 VIII 1914 r. w Wyszkanie-Nadgórzu k. Pułtuska †19 IV 19654 r. we Włocławku, kapłan rzymskokatolicki, administrator parafii Kikół, Wola-Trutowo i Sumin w Lipnowskim, żołnierz ZWZ/AK (S 117)

Był synem Aleksandra, nauczyciela i Leokadii z Maliszewskich. W 1920 r. rodzina przeniosła się do Torunia. Tam w 1929 r. ukończył czwartą klasę Gimnazjum im. Mikołaja Kopernika. Świactwo dojrzałości w 1933 r. uzyskał we włocławskim Liceum im. Piusa X. W tym samym roku wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku, gdzie 5,5 roku studiował filozofię i teologię. Święcenia kapłańskie przyjął w dniu 17 grudnia 1938 r. w katedrze włocławskiej z rąk bpa Karola Radońskiego. W miesiąc później, w styczniu 1939 r., został wysłany na studia polonistyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim. Równoległe z nimi, w czerwcu 1939 r. zdobył tam magisterium z teologii.

W październiku 1939 r. został przez bp. Michała Kozala, sufragana włocławskiego, który kierował diecezją włocławską pod nieobecność biskupa ordynariusza K. Radońskiego, skierowany został do pracy duszpasterskiej jako wikariusz w parafii św. Stanisława we Włocławku. Kilka dni później, 30 października 1939 r. bp M. Kozal powierzył mu administrację parafii Kikół, Wola-Trutowo i Sumin w Lipnowskim. W stanie ciągłego zagrożenia, po odmowie podpisania niemieckiej listy narodowościowej, prowadził potajemnie działalność duszpasterską w powierzonych parafiach przez cały okres okupacji niemieckiej.

W 1940 r. został zaprzysiężony przez Gustawa Ignacego Olszewskiego, ps. „Wojtek”, „Gracjan”, ówczesnego komendanta Obwodu ZWZ Lipno i przyjął pseudonim „Wierny”. W latach 1941-1944, kiedy G.I. Olszewski był szefem Wydziału Łączności KO Z W-AK Pomorze, jego łączniczką do ks. Szmidta była Jadwiga Lewandowska, ps. „Hanka”, od 1943 r. referentka Wojskowej Służby Kobiet Obwodu AK Rypin. Jednocześnie w latach 1940-1942 w konspiracji współdziałał z Józefem Wiśniewskim, ps. „Szczერba”, komendantem Obwodu POZ „Znak” Lipno. Najbliżej jednak współpracował z proboszczem w Lipnie w latach 1940-1945, kamilianinem Antonim Sołtysiakiem, ps. „Piotr”, kapelanem POZ „Znak” do końca 1942 r. i członkiem obwodowych struktur Delegatury Rządu RP na Kraj w latach 1943-1945 oraz eksredemptorystą Janem Hącią, ps. „Życzliwy”, proboszczem w Karnkowie i kapelanem Obwodu AK Lipno. Jego zastępcą jako kapelana był T. Szmid. Za tę działalność obaj zostali rozkazem KO AK Pomorze z dnia 24 grudnia 1944 r. odznaczni Brązowymi Krzyżami Zasługi z Mieczami. Na terenie Kikoła i gminy rozwinął szeroką działalność w akcji samopomocy ludności polskiej i wspierał tajne nauczanie.

W styczniu 1945 r. został aresztowany przez Niemców, jednak udało mu się zbiec z więzienia Gestapo i powrócił do swoich parafii. Pracował tam do kwietnia 1945 r. Z kolei przez dwa lata (IV 1945-I 1947) był proboszczem parafii Chelmce k. Kalisza. Po krótkim urlopie objął funkcję administratora nowo powstałej parafii katedralnej we Włocławku. Pełnił ją przez 2 lata (1 III 1947-28 IV 1949). Jednocześnie był też kapelanem włocławskiej Ochotniczej Straży Pożarnej. Kilkanaście lat spędził jako proboszcz poza Włocławkiem: w Krzywosądku (28 IV 1949-24 X 1956), Sadlnie (24 X 1956-26 IV 1957), Służewie (26 IV 1957-31 XII 1959). Sprzeciw władz komunistycznych uniemożliwił mu objęcie w 1959 r. funkcji proboszcza parafii Brześć Kujawski.

Po powrocie do Włocławka najpierw przez niespełna 3 miesiące (1 1-22 III 1960) był administratorem parafii Najświętszego Zbawiciela, następnie przez rok (22 III 1960-29 IV 1961) zastępcą administratora parafii katedralnej. Ostatnią jego funkcją duszpasterską była czteroletnia (29 IV 1961-19 IV 1965) administracja parafii św. Jana Chrzyciela.

W połowie lat 50. XX w. był nękany przez Urząd Bezpieczeństwa w związku z aresztowaniem ks. Mariana Chwilczyńskiego.

W listopadzie 1964 r. został uhonorowany godnością szambelana papieskiego.

AFGEZ, Inspektorat Brodnica, t. osob. Lewandowska Jadwiga; F. Gruse, *Sp. ks. Tadeusz Szmidt*, Kronika Diecezji Włocławskiej, t. 48: 1965, s. 160-162; A. Poniński, *Szmidt Tadeusz Idzi*, WSB, t. 3: 2005, s. 173-175; Sadowski, *Numer*, s. 192, 194.

SZTYPKA z d. Kwiatkowska HALINA (*2 VI 1950 r. w Likcu, par. Gójsk), nauczycielka, radna, społeczniczka (S 118)

Córka Jana i Janiny Kwiatkowskich z Borkowskich. Rodzice to właściciele 40-hektarowego gospodarstwa rolnego, ojciec hodowca koni.

Po ukończeniu Szkoły Podstawowej w Wierchowiskach, gmina Rogowo (1964), podjęła naukę w 5-letnim Liceum Pedagogicznym w Wymyślinie (1969). Dalsze kształcenie kontynuowała w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Bydgoszczy na Wydziale nauczanie początkowe i wychowanie przedszkolne i tam uzyskała tytuł magistra (1979) w Instytucie Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych w Bydgoszczy. Zdobyła II stopień specjalizacji zawodowej (1986) oraz ukończyła kurs w zakresie nauczania początkowego w Centrum Kształcenia Nauczycieli w Bydgoszczy (1978). Uczestniczyła w warsztatach metodycznych, organizowanych przez Wojewódzki Ośrodek Metodyczny we Włocławku w zakresie form pracy z grupą dziecięcą (1977-1978), orientacji zawodowej „Wybór drogi życiowej” (1992). Ukończyła też doskonalenie w zakresie obsługi komputera (1999). W Centrum Edukacji Nauczycieli we Włocławku kontynuowała doskonalenie w zakresie mierzenia jakości pracy wychowawczej (2000), konwencji o prawach dziecka w pracy wychowawczej szkoły (2000), komunikacji i asertywności (2000), konstruowania szkolnych programów wychowawczych (2000), programów zajęć integracyjnych dla klas pierwszych ponadpodstawowych (2000). Jest nauczycielem dyplomowanym (5 II 2002).

Dzieliła się swoim doświadczeniem pedagogicznym z innymi nauczycielami. Jest autorką prac *Adaptacja zawodowa nauczycieli bez kwalifikacji pedagogicznych* i *Dydaktyczne przyczyny, trudności i opóźnień w nauce nauczania początkowego cyklu kształcenia na terenie gminy Wielgie*, które uzyskały wyróżnienie w XXII edycji odczytów pedagogicznych I. stopnia. Pracując w Kole Postępu Pedagogicznego, dzieliła się swoją wiedzą i dorobkiem dydaktycznym na łamach „Życia Szkoły”.

Pierwszą pracę podjęła w Szkole Podstawowej w Wielgim (1969) i tam przepracowała 37 lat. W 2007 r. przeszła na emeryturę. Pierwsze lata spędziła z uczniami klas I-III (tzw. nauczanie początkowe) o tych latach wspomina: „Były to lata niezapomniane, budowanie, kształcenie, modelowanie, formowanie osobowości, ufnych młodych dzieci”. Przeszedł jednak czas trudniejszy wychowawczo w placówkach oświatowych. Przekwalifikowała się zawodowo i podjęła pracę jako pedagog. Odpowiadała w szkole za pracę wychowawczą. Prowadziła zajęcia w zakresie profilaktyki resocjalizacji, niedostosowania społecznego, niepowodzeń szkolnych, dojrzewania, dorastania, problemów wychowawczych, terapii indywidualnej i zbiorowej.

Jest radną Gminy Wielgie. Funkcję radnej pełni czwartą kadencję (od 26 X 1998), bowiem wyborcy powie-

rzyli jej mandat zaufania w kolejnych wyborach samorządowych (1998-2014). Pełni funkcję przewodniczącej Rady Gminy Wielgie (od 2002). Pełniła też funkcję przewodniczącej Komisji Zdrowia Oświaty, Kultury i Opieki Społecznej (1998-2002). Jest członkiem Gminnej Komisji ds. Rozwiązania Problemów Alkoholo-

wych. Pracując na rzecz środowiska, organizowała „Białe niedziele”, które cieszyły się dużym zainteresowaniem społeczeństwa lokalnego i gminnego. Pracowała wiele lat w Komisji Mieszkaniowej przy Zespole Obsługi Socjalnej Szkół we Włocławku oraz w Kole Postępu Pedagogicznego, działającego przy Kuratorium Oświaty i Wychowania we Włocławku (1988). Uczestniczyła w Zjeździe Nauczycieli Nowatorów w Warszawie, uzyskując wyróżnienie dla twórczych nauczycieli z terenu Gminy Wielgie (1988). Wiele lat była związana z ZNP.

Za pracę na rzecz społeczeństwa otrzymała Brązową Odznakę „Za zasługi dla woj. włocławskiego” (1986). Za zasługi pedagogiczne otrzymała nagrody: Ministra Oświaty i Wychowania (1978-1986), Kuratora Oświaty i Wychowania (1983-1984). Wielokrotnie otrzymywała nagrody inspektora oświaty, dyrektora szkoły, Odznakę Przyjaciół Dziecka (1981) i Odznakę Zasłużonego Działacza Towarzystwa Przyjaciół Dzieci (1983), Złotą Odznakę ZNP (1984) oraz Odznakę Komendanta Obozów Harcerskich (1986). Za całokształt pracy otrzymała Brązowy Krzyż Zasługi (1982), Złoty Krzyż Zasługi (1990), Medal Komisji Edukacji Narodowej (2002), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (2012).

Ma braci: Kazimierza (zm. w 1984) i Grzegorza, który ukończył studia dzienne na Akademii Rolniczo-Technicznej w Bydgoszczy.

Wyszła za mąż za Andrzeja Sztyпка (1969), ma córkę Joannę, nauczycielka, a ta – dzieci: Adrianna, Jakub i Maria.

Autobiografia z 3 VI 2013 r.; Autopsja (1964-2014); Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 106.

SZULC (SZULTZ) ANTONI (*1819 r. †12 II 1888 r.), kapitan rzymskokatolicki, misjonarz, wikariuszem w Skrwilnie, kommandarz par. w Dulsku, proboszcz w Działyniu

Pochodził z Płocka. Wstąpił do Zgromadzenia Księży Misjonarzy św. Wincentego a' Paulo. Świecenia kapłańskie przyjął w 1842 r. W latach 1845-1850 był profesorem w płockim Seminarium Duchownym. Potem był wikariuszem w Skrwilnie, skąd po roku, w 1851 r. został kommandarzem w Dulsku z obowiązkiem obsługiwanego kościoła w Dobrzyniu n. Drwęcą. Następnie od 1854 r. przez 29 lat służył jako kommandarz parafii Mazowsze. W dniu 23 czerwca 1883 r. został proboszczem w sąsiednim Działyniu.

Pochowany na cmentarzu w Działyniu.

Grzybowski, *Duchowienstwo XIX/3*, s. 252; <http://www.parafiadulsk.livenet.pl/12.12.11>.

SZULC HENRYK (*4 VII 1904 r. w Golowie w pow. wielickim †7 IV 1938 r.), nauczyciel, działacz organizacji lewicowych

Nauki pobierał w Bochni i Kołomyi na Pokuciu. Po uzupełnieniu kwalifikacji, od 1924 r. był nauczycielem w pow. rypińskim. Tutaj wstąpił do Związku Nauczycielstwa Polskiego. Następnie odbył studia w Instytucie Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, a po ich ukończeniu pracował w szkole specjalnej w Warszawie. W 1928 r. wstąpił do Komunistycznej Partii Polski. Przed X zjazdem ZNP wydał drukiem „Jednodniówkę”, w której sformułował żądania świeżości szkoły. W 1931 r. został usunięty z ZNP, a następnie aresztowany. W 1932 r. wydał powielony „Biuletyn Lewicy Nauczycielskiej”, krytykując w nim reformę szkolną braci Jędrzejewiczów. W 1935 r. skierowany został przez KPP do Kielc, gdzie prowadził pracę konspiracyjną wśród tamtejszego nauczycielstwa. Tam został aresztowany przez policję, a następnie zwolniony ze względu na pogarszający się stan zdrowia.

Podgóreczny, *Niepospolici*, s. 263; M. Szulkin, *Henryk Szulc*, Warszawa 1964; M. Szulkin, *Wspomnienie o Henryku Szulcu*, Stolica 1961, nr 8.

SZULGIT MAURZYCY RUDOLF (*7 VIII 1923 r. w Południu (Wielkopolska) †18 X 2006 r. w Suminie k. Lipna), więzień niemieckich obozów koncentracyjnych, lekarz, działacz PCK (S 119)

Był synem Marcina i Stanisława z Sielskich, rolników wielkopolskich. Ojciec jego brał udział w powstaniu wielkopolskim.

W latach 1930-1937 uczęszczał do szkoły powszechnej w Poznaniu, potem pracował jako robotnik we wsi Goryszewo w pow. mogileńskim. Gdy wybuchła druga wojna światowa, mieszkał ponownie w Poznaniu i tu włączył się w akcje rozbrajania szpiegów niemieckich. Pełnił nocne dyżury łączące stare miasto z dzielnicą Chwaliszewo, ochraniał zabytki muzealne miasta i z narażaniem życia uczestniczył w likwidacji placówki szpiegowskiej w budynku nieopodal kościoła ewangelickiego przy placu Wiosny Ludów. Wraz z grupą niepełnoletniej młodzieży gwiazdami „witał” wkraczającą do Poznania hitlerowską generalicję. W czasie okupacji za odmowę przyjęcia obywatelstwa polskiego, na początku 1940 r. został wywieziony do Rzeszy, do fabryki amunicji w Berlinie. Za działalność oporową przeciwko polityce Hitlera, najpierw został pobity przez straż fabryczną, następnie 26 kwietnia 1941 r. zesłany do więzienia w Moabitcie. W celu wymuszenia zeznań przez 5 miesięcy więziony był w celi o wymiarach zaledwie 2,6x1,8 m². Potem, po krótkim po byciu w więzieniu we Wronkach, zesłany został do hitlerowskiego obozu koncentracyjnego w Mauthausen, a następnie w Mauthausen-Gusen. Tam poddawany był różnorodnym torturom, wskutek czego doznał poważnego uszczerbku na zdrowiu. Obóz przeżył dzięki nieocenionej pomocy lekarza blokowego oraz pisarza blokowego Austriaka polskiego pochodzenia, o nazwisku Gruszka.

Po wyzwoleniu przez okres 2 lat leczony był w polskich placówkach opieki zdrowotnej i dopiero w 1947 r. podjął pracę i naukę. Po ukończeniu Koedukacyjnego Liceum Ogólnokształcącego w Poznaniu w 1951 r., podjął studia w poznańskiej Akademii Medycznej, która ukończył w 1956 r. Od 1 lutego 1958 r., po zakończeniu stażu lekarskiego, podjął pracę w Gminnym

Ośrodku Zdrowia w Skępem, gdzie pracował aż do przejścia na emeryturę w 1981 r. Był lekarzem szkolnym w Liceum Pedagogicznym w Wymyślinie po Edwardzie Otto. Nadto w latach 1972-1975 był kierownikiem Wydziału Zdrowia i Opieki Społecznej w Lipnie. Po przejściu na emeryturę w dalszym ciągu pracował w lipnowskich placówkach służby zdrowia, m. in. w przychodni przyszpitalnej, przychodni „Wimed”. Był także lekarzem zakładowym w „Konwektorze”.

Udział w wielu organizacjach społecznych i politycznych. Od 1961 r. był członkiem PZPR, a w latach 1962-1970 był członkiem Komitetu Gminnego PZPR w Skępem. Aktywnie pracował w różnych strukturach Polskiego Czerwonego Krzyża, w Skępem, Lipnie i we Włocławku.

Był odznaczony m. in.: Krzyżem Kawalerskim Odrodzenia Polski (1982), Krzyżem Oświęcimskim (1987), Srebrnym Krzyżem PCK (1969), Złotym Krzyżem PCK (1976), Odznaką „Zasłużony Działacz Związku Inwalidów Wojennych”.

Zginał w wypadku drogowym, w drodze do chorego. Pisarz Henryk Czarnecki, pochodzący z Lipna, w powieści pt. *Powroty* stworzył postać literacką o nazwisku „doktor Szulgo”. Nie można wykluczyć, że jej pierwowzorem był właśnie on – zasłużony lekarz Maurzycy Szulgit ze Skępego, a potem z Lipna.

M. Ciesielska, *Maurzycy Rudolf Szulgit*, <http://kujawsko-pomorskie.regiopeedia.pl/wiki/maurzycy-rudolf-szulgit/17> IX 2013; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 107; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 70; *Rodem ze Skępego*, s. 190; Specjalski, *Lipno*, t. 7, s. 166-167.

SZWACZKOWSKI TOMASZ MIROSŁAW (*29 X 1959 r. w Głowińsku k. Rypina), prof. dr hab. nauk rolniczych, nauczyciel akademicki, członek DTN (S 120)

Syn Tadeusza i Zofii z d. Brzezińskiej, właścicieli gospodarstwa rolnego w Kowalkach k. Rypina. Szkołę podstawową ukończył w Kowalkach w 1974 r., szkoła zawodowa: zasadnicza Szkoła Rolnicza w Rypinie (1974-76), szkoła średnia: Technikum Hodowlane w Wymyślinie (1976-79), studia wyższe: Akademia Rolnicza w Poznaniu (1980-85), tytuł zawodowy: magister inżynier zootechniki (1985). Staże zagraniczne: Szwajcarski Federalny Instytut Technologiczny w Zurychu (3 m-ce 1990); Uniwersytet w Sarańsku (obecnie Rosja), (1 m-c, 1990); Uniwersytet w Wageningen (Holandia), (lata 1993-2003, łącznie 2 miesiące), Uniwersytet Humboldta w Berlinie (lata 2001-2005, łącznie 2 miesiące). Ponadto udział w konferencjach i wyjazdach studyjnych w: Wyższej Szkole Rolniczej w Pradze (Czechy), (1985, 1994), Wyższej Szkole Rolniczej w Nitrze (Słowacja) (1993), Instytucie Hodowli Zwierząt w Uhrineves k. Pragi (Czechy) (1997), Instytut Hodowli Zwierząt w Mariensee (Niemcy) (1999), kongresach genetycznych m. in. w Armidale (Australia), Budapeszcie (Węgry), Montrealu (Kanada), Montpellier (Francja), Dubrowniku (Chorwacja), Belo Horizonte (Brazylia), Lipsku (Niemcy), Tours (Francja), Edynburgu (Wielka Brytania), Belfaście (Wielka Brytania), Nanjing (Chiny) i Uppsali (Szwecja).

Stopnie naukowe: Akademia Rolnicza w Poznaniu – doktor nauk rolniczych (1990); Akademia Rolnicza w Poznaniu – doktor habilitowany (1995) na podstawie rozprawy pt. *Analiza genetycznego uwarunkowania wybranych cech użytkowych kur nieśnych*; tytuł naukowy: profesor – nauki rolnicze (2001).

Pierwszą pracę zawodową podjął w Urzędzie Gminy w Rypinie jako referent ds. produkcji zwierzęcej (1 września 1979-30 czerwca 1980). Będąc studentem V roku Wydziału Zootechnicznego AR w Poznaniu został zatrudniony na stanowisku naukowo-technicznym (1985). W 1988 r. otrzymał mianowanie na stanowisko asystenta, a w 1991 r. – adiunkta. Siedem lat później zatrudniony został na stanowisku profesora nadzwyczajnego, a w 2010 r. profesora zwyczajnego.

Był promotorem 9 zakończonych przewodów doktorskich i jednego doktoratu honoris causa. Recenzent w 4 postępowaniach o nadanie tytułu profesora, 12 stopnia doktora habilitowanego oraz 11 rozpraw habilitacyjnych i 7 doktorskich. Wypromował 33 magistrów i 7 licencjatów/inżynierów. Prowadzi wykłady z genetyki zwierząt, metod statystycznych, metod hodowlanych oraz ochrony zasobów genowych zwierząt.

Członek Komitetu Nauk Zootechnicznych Polskiej Akademii Nauk (członek Prezydium – od 2012); członek towarzystw naukowych: Dobrzyńskiego Towarzystwa Naukowego (2008), Polskiego Towarzystwa Genetycznego, Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego (członek Zarządu Głównego od 2004 r.), Polskiego Towarzystwa Biometrycznego, World Poultry Science Association (członek grup roboczych „Breeding and Genetics” od 1997 r.), „Education and Information” od 2004 r.); Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk; członek NSZZ „Solidarność”. Jest członkiem komitetów redakcyjnych/editorial boards: „Rocznika Dobrzyńskiego”, „Archiv für Geflügelkunde”, „Journal of Applied Genetics”, „Journal of Animal and Feed Sciences”, „Roczników Naukowych Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego”, „Polskiego Drobniarstwa”. Przez dwie pełne kadencje (2002-2010) był członkiem (jedynym z Polski) *Permanent International Committee for World's Congress on Genetics Applied to Livestock Production*.

Jest autorem kilkunastu książek (lub rozdziałów), m. in.: *Analiza genetycznego uwarunkowania wybranych cech użytkowych kur nieśnych* (1995), *Statystyka matematyczna dla biologów* (2007, współ. A. Dobek), *Wydział Hodowli i Biologii Zwierząt. Dzieje akademickich studiów w Poznaniu 1951-2011*, (2011, red.), 108 oryginalnych prac twórczych, 15 artykułów naukowych, 158 prac i doniesień konferencyjnych, 91 artykułów popularno-naukowych i innych. Jego prace publikowane były m. in. w: *Animal Sciences Papers and Reports*, *Archiv für Geflügelkunde*, *Archiv für Tierzucht*, *Biometrical Letters*, *Biotechnologia*, *Canadian Journal of Animal Science*, *Colloquium Biometryczne*, *Czech Journal of Animal Science*, *Folia Biologica*, *Folia Zoologica*, *Journal of Animal Breeding and Genetics*, *Journal of Animal and Feed Sciences*, *Journal of Applied Genetics*, *Livestock Science*, *Poultry Science*, *Prace i Materiały Zootechniczne*, *Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu*, *Roczniki Naukowe Zootechniki*, *Scandinavian Journal of Laboratory Animal Science*, *Scientifur*, *Small Ruminant Research*,

World's Poultry Science Journal, *World Review of Animal Production*, *Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Rolniczych*.

Z serdecznością wspomina swoje związki z ziemią dobrzyńską i uczestniczy w różnych spotkaniach na jej obszarze, w tym przede wszystkim z ramach DTN. Jest członkiem skromnym i uczynnym.

Ożeniony z Aleksandrą Kołatą (ur. 1958 w Kaźmierzu-zm. 2007), córką Alojzego i Heleny z Rosików. Dzieci: Szymon (ur. 1992) technik bhp; Paweł (ur. 1994), uczeń Technikum Informatycznego. Ożeniony ponownie z Renatą Mikołajczyk (ur. 1967 w Koninie), córką Henryka i Joanny z Sypniewskich.

Autobiografia z 14 V 2013 r.; Autopsja (2007-2014); http://alpha.bn.org.pl/search~S5*pol/?aszwaczkowski+miros{u0142}aw/aszwaczkowski+miros{u0142}aw/-3%2C0%2C0%2CB/exact&FF=aszwaczkowski+tomasz+1959&1%2C4%2F14 V 2013; <http://nauka-polska.pl/dhtml/raporty/ludzieNauki?type=opis&objectId=40994&lang=pl/14> V 2013.

SZWAJKOWSKI KAZIMIERZ (*19 III 1913 r. w Dobrzyniu n. Drwęcą †3 II 1994 r. w Toronto), pilot Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r., bitwy Anglię i Monte Cassino (S 121)

Był synem Wincentego i Agnieszki z domu Polakiewicz. Szkołę powszechną ukończył w Dobrzyniu n. Drwęcą w 1928 r. Następnie kontynuował naukę w szkole średniej w Bydgoszczy. W 1938 r. ukończył Oficerską Szkołę Lotniczą w Dęblinie i otrzymał przydział do 4. pułku lotniczego w Toruniu.

Jako pilot wojskowy stanął do walki z najeźdźcą niemieckim. Brał czynny udział w kampanii wrześniowej w 4. pułku lotniczym aż do 17 września 1939 r. Po klęsce wrześniowej dostał się do Rumunii. W grudniu 1939 r., wraz z grupą lotników, opuścił Rumunię i przez Syrię, Algierię i Francję, w marcu 1940 r. przybył do Wielkiej Brytanii, gdzie dołączył do lotników, którzy wcześniej tam znaleźli. Po przeszkoleniu na samolotach Halifax i po zdaniu egzaminów został przydzielony do Lotnictwa Angielskiego *Royal Air Force*. Latał na samolotach: Lanster, Liberator i Dacota. Uczestniczył w lotach bojowych nad Niemcami, Francją, Jugosławią, Italią (loty nad Monte Casino), Austrią, Grecją i Czechosłowacją. W czasie powstania warszawskiego odbywał loty nad stolicą, dokonując zrzutów z pomocą dla walczących powstańców.

Po zakończeniu wojny w 1947 r., na własną prośbę, został zwolniony z wojska z bardzo dobrą opinią, jako niezawodny, odpowiedzialny lotnik, o prawym charakterze. Jego żona Stefania, mówiła o nim: „*Kazik kierował się zawsze swoim sumieniem prawe Polaka-patrioty i rozkazem przełożonych. Nigdy nie zabiegał dla siebie o zaszczyty za swoją pracę i poświęcenie w walce o wolność Ojczyzny, którą bardzo kochał. Walczył nie tylko o wolność Polski, lecz także o wolność innych państw*”.

Po zakończeniu działań wojennych niedane mu było powrócić do Ojczyzny. W 1953 r. osiedlił się w Toronto, w Kanadzie. Pracował tam w przemyśle lotniczym. Uczestniczył aktywnie w życiu tamtejszej Polonii. Utrzymywał stały kontakt z rodziną w Dobrzyniu n. Drwęcą i w Toruniu. Tęsknił za Polską, marzył o powrocie do żony i do rodziny. W 1957 r. zabrał żonę do

Kanady, gdzie oboje zamieszkali na stałe w Toronto. W latach 70. kilkakrotnie odwiedził Polskę i swój rodzinny Dobrzyń n. Drwęcą.

Za bohaterski udział w bitwach lotniczych, za czynny udział w życiu Polonii otrzymał liczne odznaczenia, m. in.: Krzyż za Bojowe Działania Lotnicze, Krzyż na Polu Chwały 1920 r., Medale: *The Defence Medal 1939-1945*, *The France and Germany Star*, *The Italy Star*, *The 1939-1945 Star*. Odznaczenia te zostały zwieńczone Krzyżem Armii Krajowej oraz Krzyżem Czynu Bojowego Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, który nadał mu Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej w czerwcu 1992 r. z okazji Zlotu Lotników Kombatantów w Polsce w 1992 r. Mimo że miał załatwione wszystkie formalności związane z uczestnictwem w tym zlocie, ze względu na poważną chorobę, nie mógł na ten zlot przylecieć.

Po wojnie wyemigrował do Kanady i tam pozostał na stałe.

W 1939 r. zawarł związek małżeński ze Stefanią Kaczmarek z Torunia, która żyje w Kanadzie.

Zmarł na obczyźnie. Polonia kanadyjska pożegnała go z honorami wojskowymi, a trumnę ze zwłokami ostatnim lotem skierowano do rodzinnego Dobrzyń n. Drwęcą, gdzie spoczął na cmentarzu parafialnym, obok rodziców w dniu 11 lutego 1944 r. Dołączono tam równie prochy jego dziecka, urodzonego już po jego odlocie na wojnę.

Dobrzyński poeta, Jan Jagodziński dla uczczenia jego pamięci napisał wiersz pt. *Powrót do Ojczyzny*.

M. Gassen-Piekarski, J. Smoliński, 50. rocznica bitwy. *Synowie tej ziemi pod Monte Cassino*. Ziemia Dobrzyńska, Gazeta 1994, nr 3, s. 3; J. Jagodziński, *Kazimierz Szwałkowski (1913-1994) - pilot z Dobrzyń n. Drwęcą*, Ziemia Dobrzyńska, t. 10: 2006, s. 266-268; J. Jagodziński, *Z dziejów parafii p. w. św. Katarzyny w Dobrzyń n. Drwęcą (1909-2009)*, Rocznik Dobrzyński, t. 2: 2009, s. 120; 301 *Dywizjon Bombowy „Ziemi Pomorskiej”*, <http://301.dyon.pl/txt/lotnicy.S.html/2 IX 2013>.

SZWARC MARIAN h. Nowina (*1869 r. w Mariampolu (Litwa) †3 III 1923 r. w Tłuchowie w pow. lipnowskim), dr medycyny, pułkownik wojska carskiego, wiejski okulista (S 122)

W rodzinnej miejscowości ukończył szkołę powszechną, a w Kownie – gimnazjum. Studiował medycynę w Wojskowej Akademii Medycznej w Petersburgu, uzyskując w 1896 r. dyplom doktora medycyny. Okulistyki uczył się u prof. Leonida Ballarminowa. Pierwszą operację usunięcia zaćmy wykonał w Mariampolu swojemu ojcu, który dzięki niej odzyskał wzrok. Po ślubie, wraz żoną wyjechał do guberni twerskiej, położonej w głębi Rosji. Tam uczestniczył w zwalczaniu epidemii cholery, a następnie praktykował w okolicach Saratowa.

W 1899 r. wygrał, ogłoszony przez Towarzystwo Dobroczyńców w Płocku, konkurs na pracę w szpitalu wiejskim w Bętlewie k. Wielgiego w pow. lipnowskim, mającym realizować leczenie bezpłatne. Idea bezpłatnego leczenia zorganizowana w Rosji w XIX w., jako „*Russkaja Ziemskaja Medycyna*”, eksperymentalnie wprowadzona była także w guberni płockiej, umożliwiła każdemu o każdej porze korzystanie z bezpłatnej pomocy lekarskiej. Służyć miał temu m. in. zorganizowany przez niego 10-łóżkowy szpital, zlokalizowany w specjalnie do tego zbudowanym obiekcie

drewnianym. Na parterze tego budynku mieściły się dwie sale dla chorych, sala operacyjna, apteka, izba przyjęć, kuchnia i poczekalnia. Piętro było przeznaczone na mieszkania dla lekarza, położnej, felczera, osoby prowadzącej aptekę i asystującej przy zabiegach. W lecznicy wykonywane były zabiegi chirurgiczne w ciągu dwóch dni tygodniowo, a w razie potrzeby częściej. Trzy dni przeznaczone były na wyjazdy do chorych. Uruchomione zostały również filie szpitala na terenie Brudzenia, Mochowa i Tłuchowa.

Cieszył się wielką popularnością i nawet przeszedł do legendy jako niezwykły lekarz. Do Bętlewa przybywali pacjenci z odległych okolic, m. in. z powiatów: sierpeckiego, żuromińskiego, mławskiego, gostyńskiego, a także z okolic Kutna i Łowicza. Miał on wiele pracy z rozprzestrzeniającą się jaglicą. Zainteresowanie leczeniem tej choroby nasiliło się w związku z trwającą emigracją do Stanów Zjednoczonych, gdzie obowiązywał zakaz wjazdu imigrantów z jaglicą. Absorbowały go również czynności wynikające z obowiązków eksperta komisji poborowych. Był jednym z trzech okulistów w guberni płockiej i prawdopodobnie jedynym okulistą wiejskim w Królestwie Polskim. Pracował na bardzo rozległym terenie, obejmującym połowę pow. lipnowskiego z ponad 50 tys. mieszkańców. Pracę w specjalności okulistycznej dezorganizowały obowiązki lekarza ogólnego, wiążące się z wyczerpującymi wyjazdami do chorych. Czuł się jednak potrzebny w środowisku wiejskim i zrezygnował i pozycji przejścia do pracy w dużych miastach.

W 1904 r. został zmobilizowany i skierowany na wojnę rosyjsko-japońską jako chirurg-okulista szpitala polowego w okolicy Mukdenu.

W 1906 r. powrócił do Bętlewa. W 1912 r. szpital wzytował gubernator z Płocka, wydając o nim pozytywną opinię. Uczuciowo związany z przyrodą, znosił wszystkie niewygodności życia wiejskiego. Interesując się muzyką, a z podróży przywoził nuty dla żony, która grała na fortepianie, przywiezionym do Bętlewa aż z Saratowa. Z Holandii sprowadzał nasiona i cebulki kwiatów, które zdobyły otoczenie szpitala.

W dniu 1 sierpnia 1914 r. został zmobilizowany w stopniu pułkownika i wyznaczony na stanowisko zastępcy ordynatora oddziału okulistycznego w rosyjskim szpitalu polowym. Początkowo przebywał na froncie na południu ziem polskich. Cofając się z armią carską, dotarł do Petersburga, gdzie po likwidacji szpitala polowego, pracował w szpitalu na oddziale ogólnym. W Petersburgu uczestniczył w manifestacjach podczas rewolucji październikowej, doznając urazu w wypadku tramwajowym i przebył operację trepanacji czaszki.

W dniu 18 lipca 1919 r., razem z innymi repatriantami, powrócił do Polski, zastając nieczynny szpital w Bętlewie. Wraz z zakończeniem wojny uległ likwidacji system bezpłatnego leczenia, a władze polskie nie miały środków na prowadzenie tej placówki. Obiekt szpitalny przeznaczono na dom mieszkalny, który rozebrano w 1950 r. W 1919 r. przeprowadził się do Tłuchowa, gdzie praktykował jako okulista i dojeżdżał do dawnej filii w Mochowie. Przy amputacji zgorzeleniowej kończyny u pacjenta, zranił się w rękę i w wyniku zakażenia zmarł w trzecim dniu choroby.

Prowadził pamiętnik z podróży i przeżyć wojennych, który jednak zaginął.

W 1896 r. ożenił się z Lucyną Iwanowską, która ukończyła prywatną pensję w Warszawie i gimnazjum w Kownie, a z którą miał dzieci: Zofia, nauczycielka biologii w szkołach powszechnych, ostatnio w Boniewie k. Włocławka; Olgierd, pracownik ambasady polskiej w Berlinie, zaginął bez wieści w czasie drugiej wojny światowej.

Został pochowany na cmentarzu w Tłuchowie.

<http://journals.indexcopernicus.com/passport.php?id=78/14.03.2013>; R. Lewandowski, *Marian Szwarz. Wiewski okulista operatorem zaćmy*, *Klinika Oczna* 1987, nr 889, s. 22-223; PRS, s. 201; W. Spatek, *Wojna rosyjsko-japońska 1904-1905*, Warszawa 1926; R. Specjalski, *Lipno*, t. 6, s. 103-104.

SZYBOWSKI ROMAN, ps. „Gerwazy” (*19 IX 1923 r. w Lipnie †po 1976 r.), żołnierz plutonu sanitarnego Obwodu AK Lipno

Był synem Feliksa, z zawodu piekarza i Feliksy z Czachorowskich. Do wybuchu wojny był uczniem gimnazjum w Lipnie.

W październiku 1939 r. pracował jako sprzedawca w składzie aptecznym w Lipnie. W marcu 1941 r. został zaprzysiężony do POZ „Znak” przez porucznika, magistra farmacji, Juliana Majewskiego, ps. „Fabian”, dowódcę plutonu sanitarnego. Otrzymał przydział do drugiej drużyny, której drużynowym był Jan Wieczorkiewicz, ps. „Zeus”. Do jego zadań, poza szkoleniem sanitarnym, należało gromadzenie materiałów sanitarnych, opieka nad zakonspirowanym magazynem leków i zbieranie informacji wywiadowczych.

Po zakończeniu wojny, w 1946 r. ukończył gimnazjum w Lipnie i rozpoczął pracę zawodową w GS i PSS „Społem”. Od 1976 r. przebywał na emeryturze. Mieszkał w Poznaniu.

AFGEZ, Teczka: K. Szczepański; SBKP, z. 1, s. 202.

SZYDŁOWSKA MARIA h. Lubicz (*1845 r. †27 VIII 1868 r. w Ugoszczu), ziemianka

Była córką Feliksa Szydłowskiego h. Lubicz i Władysławy hr. Poletyło h. Trzywdar (zm. 9 VIII 1894).

Ok. 1860 r. wyszła za Zdzisława Borzewskiego h. Lubicz (1833-1884) z Ugoszcza, z którym miała dwoje dzieci: Julię Antoninę (1866-1924), za Stefanem Antonim Grzegorzem hr. Sumińskim h. Leszczyc ze Zbójna i Antoniego (25 III 1868-16 VIII 1920).

Zmarła w wyniku choroby poporodowej.

Pochowana w kaplicy grobowej na cmentarzu-Kalwarii w Oborach, wzniesionej przez jej męża.

<http://www.sejm-wielki.pl/b/lu.43635/2> IX 2013; PRS, s. 201; Tablica inskrypcyjna na lewej ścianie kaplicy grobowej na cmentarzu-Kalwarii w Oborach.

SZYDŁOWSKI ZYGMUNT (*1894 r. †1941 r. w obozie Stutthof), urzędnik gminny, ofiara zbrodni niemieckich (S 123)

Przed wybuchem wojny był najpierw urzędnikiem gminnym w Skępem, a następnie w Fabiankach. W 1941 r. został aresztowany w związku z ucieczką jego szwagra Leonarda Jankowskiego, a następnie wysła-

ny do hitlerowskiego obozu koncentracyjnego Stutthof. Tam niebawem został zamordowany.

Aresztowana i zesłana do obozu Stutthof została także jego żona, Maria (1892-1963), (S 124), która szczęśliwie przeżyła obóz.

Krajewski, *Dama*, s. 43-44, 108.

SZYMANOWSKI JANUSZ BOGDAN KAROL (*15 I 1893 r. w Dobrzyniu n. Wisłą †28 VIII 1965 r. w Warszawie), lekarz

Studia lekarskie ukończył na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. W 1925 r. na Uniwersytecie Poznańskim otrzymał dyplom doktora wszechnauk lekarskich. Tego samego roku powrócił do rodzinnego Dobrzynia i zamieszkał przy ul. Lipnowskiej 1. Ordynując, prowadził do 1936 r. miejscowy Ośrodek Zdrowia. Następnie przeniósł się wraz z rodziną do Lipna (1936-1939), gdzie zamieszkał w domu swoich teściów na terenie siedziby parafii ewangelickiej przy ul. Staszica i objął stanowisko lekarza powiatowego oraz kierownika Ośrodka Zdrowia.

Podczas okupacji hitlerowskiej początkowo pracował w Dobrzyniu (1939-1940), a następnie przeniósł się do Szpetala Górnego, gdzie poza miejscową ludnością polską, leczył również rodaków z pobliskiego Włocławka.

Po okupacji powrócił na swoje przedwojenne stanowisko w Lipnie a w 1952 r. po raz kolejny do Dobrzynia, gdzie pracował do końca swojego życia. Dodatkowo specjalizował się w położnictwie i ginekologii, a w swoim prywatnym gabinecie lekarskim dysponował zarówno własnym diagnostycznym aparatem rentgenowskim, jak i podręcznym zestawem analitycznym oraz sprzętem fizykoterapeutycznym.

Ożeniony z córką lipnowskiego pastora, Heleną z d. Buze (zm. 1952) miał syna, Jerzego.

Pochowany na cmentarzu parafialnym w Dobrzyniu n. Wisłą.

T. Rejmanowski, *Dr med. Janusz Bogdan Karol Szymanowski (1893-1965)*, [w:] *Włocławski Tydzień* 1998, nr 15, s. 2, Specjalski, *Lipno*, t. 2, s. 91.

SZYMAŃSKA-RAPKIEWICZ IRENA STEFANIA (*2 IX 1918 r. w CzernikóWKu k. Lipna †10 II 2013 r. w Czernikowie), nauczycielka, kierownik szkoły w Lipnie, społeczniczka

Była córką Stefana i Ireny z Duszyńskich. Ojciec był rzemieślnikiem, w trzecim pokoleniu stolarzem-kotłodziejem. W 1925 r. rozpoczęła edukację szkolną. Wówczas w CzernikóWKu wydzierżawiano 3 izby u trzech gospodarzy. Dopiero w dwa lata później szkołę przeniesiono do dworku, po rozparcelowanym majątku w Czernikowie. W 1932 r. ukończyła Szkołę Powszechną w Czernikowie i na propozycję brata ojca (również stolarza), przez rok mieszkała w Toruniu, bowiem do terminu była za młoda, a na gimnazjum nie było pieniędzy.

Przed wojną uczyła się krawiectwa. W pierwszych dniach września została ranna w czasie nalotów niemieckich, skierowanych na kolumny uciekinierów nad szosą w okolicach Czernikowa. Inwalidztwo lewej sto-

py uchroniło ją od wywozu na przymusowe roboty do Rzeszy, co spotkało jej brata, a umiejętność szycia i kroju bardzo się przydała, „obszywała” niemieckie domy, otrzymując pewne wynagrodzenie i wyżywienie. Szła również dla polskich rodzin, w znacznym stopniu utrzymując własną rodzinę.

Po wkroczeniu wojsk radzieckich omal nie zginęła, gdy nietrzeźwy czerwonoarmista usiłował okraść ich mieszkanie. Przy pomocy zaprzyjaźnionych z nią małżonków Sobackich w roku szkolnym 1945/46 rozpoczęła naukę w Państwowym Gimnazjum, zwanym „Królówką” i 15 czerwca 1947 r. uzyskała świadectwo tzw. małej matury, po której uczęszczała do Liceum Pedagogicznego w Toruniu.

Wstępny kurs nauczycielski ukończyła 27 stycznia 1948 r. i rozpoczęła pracę jako nauczyciel kontraktowy w szkole 4-oddziałowej w Olesznie, pow. lipnowski. Kolejne dwa lata uczyła w Węgiersku, jednocześnie kontynuując naukę na Rejonowych Kursach Kształcenia Nauczycieli przy PLP w Toruniu. Świadectwo dojrzałości otrzymała wiosną 1951 r. Zarówno Oleszno, jak i Węgiersk oddalone były od stacji PKP po ok. 15 km. Dlatego starała się i otrzymała posadę w Szkole Podstawowej w Lubiczu Górnym, gdzie zamieszkała z owdowiałą w 1946 r. matką. Pracując w Lubiczu, ukończyła kursy instruktorskie z historii, potem z matematyki, a także kurs kwalifikacyjny dla kierowników szkół, na który skierowały ją władze oświatowe, widząc w niej dobrego pedagoga i organizatora życia szkolnego. W Lubiczu wiele czasu poświęcała zajęciom pozalekcyjnym, w tym pracy świetlicowej. Udzielała bezpłatnych korepetycji, prowadząc zespół teatralny i zdobywała wyróżnienia i nagrody gminne i powiatowe. Wolny czas wykorzystywała na działce, uprawiając kwiaty i warzywa.

W 1961 r., po zamążpójściu, przeniosła się do nowej szkoły w Wólce, pow. lipnowski. Mąż awansował na zastępcę inspektora szkolnego, ona na zastępcę kierownika szkoły nr 1 w Lipnie, a wkrótce na kierownika szkoły nr 2 mieście. Z uwagi na pogłębiającą się chorobę sprowadziła swego kolegę, Bonifacego Tułdzieckiego, któremu powierzono kierownictwo, a sama przez następne lata była jego zastępcą. W 1970 r. przeprowadziła się do Czernikowa. Mąż był kierownikiem, później dyrektorem gminnym szkół, żona nauczycielką, angażując się w działań pozaszkolnych. Jej energia spowodowała, że Szkolne Koło Krajoznawcze należało do przodujących w województwie. W miejscowym Kole Gospodyń Wiejskich prowadziła kursy kroju, szycia i haftu.

W 1973 r. odeszła na emeryturę, nie zrywając jednak z pracami społecznymi.

Była odznaczona Srebrnym Krzyżem, Zasługi Złotym Krzyżem Zasługi (nieodebrany jako znak protestu wobec nierównego traktowania nauczycieli), Medalem Komisji Edukacji Narodowej.

W 1961 r. zawarła związek małżeński z matematykiem Alfredem Rapkiewiczem, z którym rozwiodła się w 1983 r.

Giziński, *Niepospolici*, s. 563-569; http://www.spczernikowo.pl/viewpage.php?page_id=13/20 V 2013; Inf. D. Chrobaka z Czernikowa z 19 V 2013; M. Pawłowski, *Turzno – dzieje wsi i zespołu pałacowo-parkowego*, Toruń 1996, s. 70.

SZYMAŃSKI (i. n.) (*ok. 1824 r. †29 III 1864 r. pod Łapinóżkiem), powstaniec i ofiara insurekcji 1863/1864 r.

Pochodził prawdopodobnie z Torunia. W marcu 1864 r. zgłosił się do oddziału ochotników, którzy kierowali się z zaboru pruskiego do ziemi dobrzyńskiej pod wodzą kpt. Adolfa Kossakowskiego. W dniu przeprawy pod Słoszewami po prawej stronie Drwęcy, zginął w czasie potyczki z Moskalami pod Łapinóżkiem już na terenie ziemi dobrzyńskiej. Administrator parafii Radziki Duże, proboszcz osiecki ks. Tomasz Bronowski spisał jego akt zgonu nr 27.

Prawdopodobnie pozostawił żonę.

Wraz z siedmioma innymi powstańcami pochowany został na cmentarzu w Radzikach Dużych.

Jego nazwisko (bez imienia) znajduje się na pomniku, wzniesionym 11 listopada 1938 r. na wspólnej mogile powstańczej na cmentarzu w Radzikach Dużych.

Archiwum Kościoła Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich (mormoni) w Salt Lake City (USA); Krajewski, *Posiew wolności*, s. 142-143, 298; Tablica inskrypcyjna na cmentarzu w Radzikach Dużych; Zieliński, *Bitwy*, s. 252.

SZYMAŃSKI JAN (†1730 r. w Sadłowie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Sadłowie

W 1680 r. przyjął święcenia kapłańskie i pięć lat później, w 1685 r. został назначony na komendarza parafii Sadłowo k. Rypina. W Sadłowie był aż do 1730 r. Tutaj pobudował nową, drewnianą plebanię i obudował ją po pożarze z 1713 r. Ok. 1713 r. przeprowadził częściowy remont drewnianego kościoła, sprawiając do niego nowe ołtarze. Przy kościele wznosił nową, drewnianą dzwonicę. Przy parafii założył szkółkę parafialną.

Pochowany w podziemiach drewnianego kościoła w Sadłowie.

AD Płock, Wizytacja dekanatu rypińskiego 1725, sygn. 275, k. 47; *Okolice Rypina*, s. 701-702; *Parafia w Sadłowie*, s. 360.

SZYMAŃSKI ZYGMUNT (*10 IX 1895 r. w Gójsku w pow. rypińskim †wiosną 1940 r. w Katyniu), uczestnik I wojny światowej i wojny polsko-bolszewickiej 1918-1921, major Wojska Polskiego, ofiara zbrodni sowieckich (S 125)

Był synem Jana i Wandy z Dudzińskich. Był żołnierzem I Korpusu Polskiego w Rosji, który został sformowany w dniu 24 lipca 1917 r. na Białorusi z żołnierzy polskich, wywodzących się z armii rosyjskiej, służących we Froncie Zachodnim i Froncie Północnym (Białoruś, Polesie, Litwa, Łotwa), z inicjatywy Naczelnego Polskiego Komitetu Wojskowego i dowodzony był przez gen. Józefa Dowbora-Muśnickiego. Wobec postawienia przez bolszewików warunków nie do zaakceptowania przez dowództwo I Korpusu, doszło do walk Korpusu z oddziałami Gwardii Czerwonej. W dniu 21 maja 1918 r. Korpus został rozbrojony przez oddziały niemieckie w twierdzy w Bobrujsku. Ostatni transport wojsk Korpusu opuścił Bobrujsk w dniu 8 lipca 1918 r. Żołnierze Korpusu, po rozbrojeniu, przybyli w większości do Warszawy, gdzie odegrali ważną rolę w odzyskaniu niepodległości, a następnie weszli w

skład powstającego Wojska Polskiego. Jesienią 1918 r. Dowborczycy włączyli się do organizacji oddziałów Wojska Polskiego, stając się kadram wielu nowych pułków.

Po powrocie do kraju i wstąpieniu do Wojska Polskiego w 1920 r. był dowódcą kompanii sztabowej w dowództwie Obozu Warownego Dęblin, a następnie w 15. pułku piechoty, który stacjonował w garnizonie Dęblin. Od 19 marca 1938 r. został mianowany major-em ze starszeństwem. W 1939 r. mianowany został dowódcą 2. batalionu w 94. pułku piechoty, który był pułkiem rezerwowym okresu wojny obronnej 1939 r. i wchodził w skład rezerwy 39. Dywizji Piechoty.

We wrześniu 1939 r. dostał się w do niewoli sowieckiej i umieszczony w obozie jenieckim w Kozielsku. Zginął wiosną 1940 r., zamordowany przez NKWD w Katyniu.

Był odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi.

Żonaty z Eugenią Ledóchowską, miał córkę Krystynę i syna Jerzego.

AM 1736; CAW, AP 15252, 22363; Idem, Odrzucony wniosek o odznaczenie z 20 XII 1932 r.; *Katyni. Lista*, s. 163; P. W. Kochański, *Zygmunt Szymański*, <http://www.ogrodywspomnien.pl/index/show/19297/12 IV 2014>; Kubiak-Karpus, *Lista*, s. 176-177; *Katyni. Księga*, s. 632; *Spis Kozielska*, s. 241; Tucholski, *Katyni*, s. 230; WIH MiD, L. W. z 2 IV 1940 r.

SZYMCZAK ANDRZEJ (*26 XI 1891 r. w Cerekwicy k. Jarocina †28 V 1942 r. w Linzu), ksiądz rzymskokatolicki, ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Tomasza i Katarzyny z Adamiaków. W dniu 10 czerwca 1923 r. został wyświęcony na kapłana. W dniu 14 lutego 1935 r. objął parafię Wielgie k. Lipna. W dniu 23 października 1939 r. został aresztowany przez policję hitlerowską i osadzony w więzieniu w Lipnie. Następnego dnia wraz z grupą księży z tego powiatu został przewieziony do toruńskiego Fortu VII, a następnie w dniu 10 kwietnia 1940 r. do obozu Stuthof. W dniu 10 kwietnia tego roku trafił do obozu w Sachsenhausen, a 14 grudnia do Dachau, gdzie nadano mu numer obozowy 22717.

W dniu 28 maja 1942 r. został zaliczony do grupy tzw. inwalidów i skazany na śmierć przez zagazowanie w komorach w Linzu.

Chart, *Spis*, s. 251; Domagała, *Dachau*, s. 230; Goźdz-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 43, 54; Jezierska, *Transporty*, s. 170, tu mylnie podano, że do Fortu VII w Toruniu trafił dopiero w październiku 1940 r.; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 138, 142, 152; Krajewski, *Eksterminacja inteligencji*, s. 185, 200; Librowski, *Ofiary*, s. 151-152; *Lista męczenników*, s. 2; T. Musiol, *Dachau 1933-1945*, Katowice 1971, s. 408.

SZYMCZAK RYSZARD (*3 IV 1937 r. w Kowalewie Pomorskim), starosta (S 126)

Syn Brunona i Józefy z Zasadów. Od 1945 r. jest mieszkańcem Golubia-Dobrzynia. Ojciec prowadził olejarnię. Szkołę podstawową ukończył w 1951 r. w Golubiu-Dobrzyniu. W 1955 r. zdał maturę w Liceum Ogólnokształcącym, w którym pełnił funkcję przewodniczącego samorządu szkolnego i przewodniczącego Zarządu Szkolnego ZMP. Po roku pracy rozpoczął naukę w stacjonarnym dwuletnim Policealnym Tech-

nikum Geodezyjnym w Bydgoszczy, które ukończył w 1958 r. W 1971 podjął naukę w 2,5 letnim zaocznym Technikum Budowlanym w Bydgoszczy. W 1974 r. zaczął studia na UMK w Toruniu na Wydziale Prawa Administracji. Pierwszy stopień studiów ukończył z wyróżnieniem. Napisał pracę dyplomową pt. „*Ochrona pracy kobiet w okresie ciąży i macierzyństwa*”, pod kierunkiem dra hab. Grzegorza Goździewicza. Pracę magisterską pt. „*Ryzyko socjalne zakładu pracy*” napisał pod kierunkiem prof. dra hab. Krzysztofa Kowalewskiego. Ukończył wiele kursów i szkoleń z zakresu administracji państwowej i samorządowej, a także w zakresie wojskowości Wyższy Kurs Obrony na Akademii Obrony Narodowej w Rembertowie. W 1975 r. uzyskał uprawnienia budowlane na nadzorowanie, kierowanie robotami budowlanymi, a w 1990 r. na projektowanie obiektów budowlanych.

Podjął pracę jako geodeta w Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Golubiu-Dobrzyniu, skąd został powołany do odbycia zasadniczej służby wojskowej w Podoficerskiej Szkole Artylerii Przeciwlotniczej w Koszalinie. Po promocji, w dniu 1 października 1959 r. został skierowany do jednostki wojskowej w Bydgoszczy i oddelegowany do Szefostwa Obrony Przeciwlotniczej Pomorskiego Okręgu Wojskowego, w którym pracował jako kreślarz. Po odbyciu służby wojskowej, wrócił do pracy w Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Golubiu-Dobrzyniu, gdzie pracował na różnych stanowiskach, m. in. jako kierownik Wydziału Gospodarki Przestrzennej, Ochrony Środowiska i Komunikacji. Po likwidacji powiatu w 1975 r. został przeniesiony do Urzędu Miejskiego, gdzie pracował jako inspektor ds. budownictwa. Od 1 grudnia 1976 r. przeszedł do pracy w Zespole Opieki Zdrowotnej w Golubiu-Dobrzyniu, gdzie pełnił funkcję zastępcy dyrektora ds. techniczno-ekonomicznych.

Z dniem 1 stycznia 1982 r. został naczelnikiem miasta Golubia-Dobrzynia. Pełnił to stanowisko do 31 grudnia 1985 r., a od 1 stycznia 1986 r. został naczelnikiem Miasta i Gminy Golub-Dobrzyń. W tym czasie na administrowanym terenie zrealizowano wiele inwestycji, między innymi: oczyszczalnię ścieków, ciepłownię miejską, magistralę wodociągową, wybudowano most, przepompownię ścieków, rozpoczęto budowę Szkoły Podstawowej nr 2, przedszkola na Osiedlu Młodych, wybudowano pawilon „Leda”, rozpoczęto budowę szkoły specjalnej, dworzec PKS itp.

Po przejściu na rentę inwalidzką w grudniu 1990 r. zakończył pracę w Urzędzie Miasta i został kierownikiem Terenowego Zespołu Usług Projektowych w Golubiu-Dobrzyniu. Na tym stanowisku pracował do chwili wybrania go na starostę powiatu Golubsko-Dobrzyńskiego w dniu 4 listopada 1998 r. Do największych osiągnięć starostwa w tym czasie należy zaliczyć wybudowanie w 2002 r. Powiatowej Komendy Państwowej Straży Pożarnej przy ul. Lipnowskiej. W czasie swojej kadencji rokrocznie organizował ze swoimi współpracownikami ze starostwa: dożynki powiatowe, targi turystyczne, festiwal piosenki turystycznej, bale starosty, Dni Drwęcy, konkursy z zakresu ochrony środowiska itp.

Był aktywnym działaczem PTTK, szczególnie w zakresie turystyki motorowej. W 1968 r. uzyskał uprawnienia przodownika turystyki motorowej na woj. byd-

goskie, a następnie na cały kraj. Pierwsze zloty turystów zmotoryzowanych w Golubiu-Dobrzyniu miały charakter okręgowy i zrzeszały głównie miłośników z województwa bydgoskiego i sąsiednich. Organizowane były przez członków Oddziałowej Komisji Turystyki Motorowej PTTK w Golubiu-Dobrzyniu, a następnie przez członków Klubu Motorowego PTTK „Klakson”, którego był prezesem.

Za osiągnięcia w pracy zawodowej i działalności społecznej odznaczony był m. in.: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Medalem „Za Zasługi dla Obronności Kraju”, Srebrną Odznaką Zasłużony Działacz Turystyki, Złotą Odznaką Honorowa CZSBM, Złotą Odznaką Okręgowego Związku Piłki Nożnej, Odznaką „Za Zasługi dla Woj. Toruńskiego”, Srebrną Odznaką PTTK.

Żona, Irena z Bieganowskich była długoletnią pracownicą administracji państwowej szczebla wojewódzkiego. Ma synów: Piotra (ur. 1962) i Wojciecha (ur. 1965).

Autopsja (1990-2014); L. Żuchowski, *W służbie miastu i ludzkościom. Ryszard Szymczak*, Rocznik Dobrzyński, t. 4: 2011, s. 285-287.

SZYMCZEWSKI KACPER (*ok. 1829 r. †po 18971 r.), uczestnik powstania 1863 r., Sybirak

Z pochodzenia był szlachcicem i mieszkał w Lipnie. Aktywnie działał na rzecz ruchu powstańczego 1863 r. Za propagowanie powstańczych rozporządzeń został aresztowany i osadzony przez zaborcę rosyjskiego w więzieniu. Wyrokiem sądu carskiego został pozbawiony wszystkich praw i zesłany na Syberię. Na mocy amnestii do kraju powrócił do Lipna w dniu 5 marca 1871 r., mając wówczas 42 lata.

Oddany pod surowy nadzór policyjny, nie zaniechał jednak działań niepodległościowych.

Dalsze jego losy nie są nam znane.

Gózdź, *Lipno*, s. 70-71; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 311.

SZYMKIEWICZ EUGENIUSZ (XX w.), lekarz medycyny, ordynator szpitala w Golubiu-Dobrzyniu

Pochodził z Węgierska i tam ukończył szkołę powszechną, której kierownikiem był Józef Sołtykiewicz. Po wojnie skończył studia medyczne. Przez kilka lat był lekarzem w Skrwilnie, a następnie, aż do śmierci, ordynatorem Oddziału Wewnętrznego Szpitala Powiatowego w Golubiu-Dobrzyniu. Był działaczem „Solidarności”.

Jagodziński, *Szkola w Węgiersku*, s. 72-73.

SZYSLER (Schussler) WŁADYSŁAW ROMAN w zakonie CYRYL (*28 II 1911 r. w Piekarach Wielkich (Śląskich) †3 III 1981 r. w Gdańsku), kapłan zakonny, karmelita, przeor w Oborach (S 127)

Był synem Franciszka, urzędnika komunalnego i Agnieszki z d. Opiełka.

W 1926 r. wstąpił do Zakonu Karmelitów i 16 grudnia 1927 r. złożył śluby zakonne. W maju 1933 r. otrzymał święcenia subdiakonatu, zaś w grudniu 1933 r. diakonat. W zakonie przyjął imię Cyryl. W dniu 24 czerwca

1934 r. przyjął święcenia kapłańskie. W 1935 r. przebywał poza Krakowem. Przed wybuchem wojny pełnił posługę w Oborach, gdzie był przeorem.

W chwili wybuchu drugiej wojny światowej przebywał na urlopie u rodziców w Piekarach Śląskich, stąd nie mógł już powrócić do Obór, gdzie najpierw aresztowano obecnych tu ojców i braci zakonnych, a od 30 października 1939 r. urządzono więzienie dla księży z dekanatu rypińskiego i części diecezji chełmińskiej. Wyjechał do klasztoru we Lwowie, skąd został przeniesiony na przeora w Woli Gułowskiej na Podlasiu. W 1946 r. został przeorem w Woli Gutowskiej.

W listopadzie 1946 r. przyjechał do Krakowa. W 1949 r. uczył kleryków łaciny. W lutym 1951 r. był prokuratorem domu w Krakowie i zakrystianinem. Także w 1951 r. otrzymał nominację na dyrektora studiów humanistycznych. Od 1954 r. był przeorem w Krakowie, prowadził prace przy kaplicy Matki Bożej Piaskowej, m. in. zwieńczenie kopuły. Zbudował żelazne schody przy furcie. Zakończył budowę Drogi Krzyżowej. Zbudował magazyn na opał oraz zainstalował centralne ogrzewanie kościoła. Na krużgankach klasztoru ufundował tablice pamiątkową ku czci pomordowanych karmelitów w czasie drugiej wojny światowej.

W grudniu 1964 r. został przeniesiony do Chyżnego na przeora i proboszcza parafii. W 1965 r. wrócił do Krakowa jako emeryt. W Krakowie był do 1968 r. i 31 sierpnia tego roku został przeniesiony do Gdańska. W 1968 r. przebywał w Essen w Niemczech. W dniu 29 maja 1969 r. prosił przeniesienie do Prowincji Niemieckiej w Essen. Otrzymał zgodę prowincjała 6 czerwca 1969 r., ale tego samego dnia wycofał prośbę o przeniesienie i poprosił o roczny urlop w Niemczech. Otrzymuje pozwolenie na pół roku, w dniu 6 grudnia 1969 r. przebywał w Cieplicach w sanatorium. W 1970 r. wrócił do Krakowa. W dniu 22 lutego 1972 r. przebywał w Wiedniu, a 23 kwietnia 1972 r. otrzymał upomnienie definitorium Prowincji między innymi za samowolne przedłużenie wakacji zagranicznych o pół roku. W dniu 17 maja 1972 r. przeniesiony został z Krakowa do Gdańska. W roku 1974 prosił o przeniesienie do Baborowa, ale o. Marcin Hałupka odradził prowincjałowi taką decyzję. W 1978 r. przeszedł zawał serca.

APPK, t. osob. o. Szysler Cyryl; Inf. o. Michała Wojnarowskiego z 15 III 2014; Krajewski, *Przeszłość klasztoru*, s. 22.

SZYTKO ROMAN (*1931 r. w Warszawie), lekarz i ordynator oraz dyrektor szpitala w Rypinie

Absolwent Akademii Medycznej w Łodzi. W latach 1956-1966 pracował w Trzciance i Namysłowie. W 1966 r. podjął pracę w poradni „K” Przychodni Obwodowej w Rypinie oraz na oddziale ginekologicznym Szpitala Powiatowego, zaś od 1967 r. jako ordynator oddziału. W czasie pobytu w Rypinie, w 1969 r. uzyskał II. stopień specjalizacji w zakresie położnictwa i ginekologii. W kwietniu 1969 r. mianowany został dyrektorem Szpitala Powiatowego w Rypinie. W końcu 1970 r. wyjechał z Rypina.

Dzieje służby zdrowia, s. 330.

Ś

ŚCIBOR (XV w.), kanonik płocki, prawdopodobnie proboszcz rypiński

Jako kanonik płocki wystąpił, pisząc się z Rypina, pojawił się na dokumencie wystawionym przez biskupa płockiego, Pawła, wystawionym pod datą 1442 r.

Parafia, s. 464; Radziwiński, *Pralaci*, s. 144.

ŚLAGOWSKA ZOFIA (*1943 r.), nauczycielka, dyrektor Szkoły Podstawowej w Starorypinie (S 128)

Ukończyła Liceum Pedagogiczne w Wymyślinie. W latach 1976-1990 była dyrektorem Szkoły Podstawowej w Starorypinie. W tym czasie doprowadziła do rozbudowy budynku szkolnego, powiększając go o 4 dodatkowe izby lekcyjne, zastępczą salę gimnastyczną, bibliotekę, a następnie w niej urządzono sanitariały i zainstalowano centralne ogrzewanie.

W 1990 r. przeszła na emeryturę, a jej obowiązki przejęła Lila Malinowska (1990-2005).

Galkowski-Kwiatkowski, *Gmina Rypin*, s. 122-123.

ŚLASKI (n. Śląski) ALEKSANDER (†22 IV 1863 r. pod Nietrzebą k. Chrostkowa), emigrant, powstaniec 1863 r.

Pochodził z Wołynia i przebywał we wsi Trzebcz u swego stryjecznego brata. Przed wybuchem powstania styczniowego prowadził razem z Pawłem Suzinem agitację powstańczą. W lutym 1862 r. został aresztowany i osadzony w więzieniu w Brodnicy. W dniu 6 kwietnia tego roku, wskutek starań Natalisa Sulerzyskiego z Piątkowa, został wypuszczony na wolność. Następnie przebywał w Piątkowie w zaborze pruskim. W kwietniu 1863 r. na wieść o formowaniu się oddziału ochotników pomorskich, mających wejść na teren sąsiedniej ziemi dobrzyńskiej, przyłączył się do oddziału hr. Zygmunta Działowskiego, a dowodzonego przez majora Szermętowskiego, ps. „Henryk Łowiński”. Po przejściu oddziału przez graniczną Drwęcę w nocy z 21 na 22 kwietnia 1863 r., poległ w bitwie z oddziałem rosyjskim pod Nietrzebą k. Chrostkowa.

Był stryjecznym bratem Ludwika z Trzebcza.

Ożeniony był w 1862 r.

Bukowski, *Pomorze*, s. 55, 145, tu mylnie podaje jego imię jako Władysław; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 109; Krajewski, *Powstanie*, s. 108-110, 149; M. Krajewski, *Powstanie styczniowe w ziemi dobrzyńskiej 1863/64*, Rypin 1983, s. 6; Krajewski, *Powstanie między Skrwą a Drwęcą*, s. 102, 105, 251; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 166; M. Krajewski, *Zapomniana potyczka*, *Gazeta Pomorska* 1983, nr 94, s. 9; Myśliborski-Wołowski, *Udział Prus*, s. 151; Nadwiślanin 1863, nr 48, 52; *Pamiętniki Sulerzyskiego*, s. 234, 267-268, 290-291, 343; Zieliński, *Bitwy*, s. 231-232.

ŚLASKI (n. Śląski) LUDWIK h. Brochwicz (XIX w.), ziemianin, powstaniec 1863 r.

Był właścicielem wsi Trzebcz w powiecie chełmińskim. W 1833 r. przyjął do siebie znajdującego się w drodze do ziemi dobrzyńskiej Kaliksta Borzewskiego, dowódcę partyzantki „Zemsta Ludu”. Następnie pośredniczył w kontaktach K. Borzewskiego z Arturem Zawiszą w czasie ich wyprawy do Królestwa.

Działalności niepodległościowej nie zaniechał także w okresie poprzedzającym wybuch powstania styczniowego 1863 r. W 1862 r. został przewodniczącym Polskiego Komitetu Centralnego na Prusy Zachodnie. Popierał powstanie 1863 r., a jego dom był często miejscem schronienia dla emigrantów. W jego posiadłości przebywał stryjeczny brat, Aleksander Śląski, emigrant z Wołynia. Za swą patriotyczną postawę był prześladowany przez władze pruskie częstymi rewizjami, m. in. w maju 1865 r.

Był stryjecznym bratem Aleksandra Śląskiego, powstańca 1863 r.

Bukowski, *Pomorze*, s. 30, 82, 145; Krajewski, *Powstanie*, s. 106-108; *Nadwiślanin* 1864, nr 66, 1865, nr 51; PRS, s. 202; *Spoleczeństwo polskie*, s. 326, 770 (tutaj Śląski).

ŚLĄSKIEWICZ z. d. Lewandowska HANNA (*4 VI 1927 r. w Lipnie), nauczycielka, poetka (S 129)

Córka Józefa, żołnierza Legionów Polskich i Józefy z Dębskich. Wychowana w patriotycznej rodzinie, do wybuchu drygiej wojny światowej zdażyła ukończyć 5 klas szkoły powszechnej, mieszczącej się w Lipnie przy ul. Kilińskiego.

W czasie okupacji hitlerowskiej prowadziła pracę samokształceniową w oparciu o polskie książki, przeznaczone przez Niemców na spalenie. Otrzymywała je od kuzynki, Janiny Targańskiej, pracującej jako sprzątaczką w budynku gimnazjum, która bezcennie tomy zabierała z pobliskiego boiska, chowała je pod fartuch lub kurtkę i, z narażeniem życia, przynosiła do domu, w którym mieszkała.

Po wojnie skierowana została do Gimnazjum im. Romualda Traugutta, gdzie uczniowie zaliczali dwie klasy w ciągu jednego roku. Po ukończeniu czterech klas, przeszła półroczny kurs pedagogiczny w Toruniu, zorganizowany w dzielnicy Rybaki.

Inspektor szkolny w Lipnie, M. Przedpełski w dniu 3 lutego 1948 r. skierował ją do pracy nauczycielskiej w Publicznej Szkole Powszechnej w Wichowie. W 1956 r. została nauczycielką szkoły w Świątkowiźnie i zamieszkała w Zbytkowie. Pracując, dojeżdżała na organizowane w różnych miejscach, zjazdy pedagogiczne. W 1954 r. otrzymała świadectwo dojrzałości Rejonowej Komisji Kształcenia Nauczycieli w Wymyślinie. W 1977 r. uzyskała dyplom kwalifikacyjny równoważnych wyższym studiom zawodowym. W 1978 r. przeszła na emeryturę. Poza pracą zawodową uczestniczyła w życiu społecznym wsi Zbytkowo. Działając w Kole Gospodyń Wiejskich, współorganizowała kursy szycia, gotowania i pieczenia oraz wycieczki krajoznawcze. Wspierała koło Związku Młodzieży Wiejskiej i Ochotniczą Straż Pożarną w przygotowywaniu imprez środowiskowych. Zaznaczyła swój udział w wykonywaniu pięknych wieńców, prezentowanych podczas dorocznych dożynek. Od szeregu lat pisała wiersze. Utwory swe, o

różnorodnej tematyce, recytowała w trakcie spotkań ze społecznościami szkół w Fabiankach, Wichowie, Wielgiem, w chełmickim kościele, na spotkaniach oplatkowych, a nawet w Klubie Seniora, działającym na Osiedlu Kapuściska w Bydgoszczy. Jej wiersze były publikowane na łamach „Gazety Lipnowskiej” i gazetki szkolnej „Wicholandia”. Prowadziła korespondencję z papieżem św. Janem Pawłem II. Za wiersz pt. *On był nam sterem, żeglarzem, okrętem...* otrzymała od Papieża-Polaka błogosławieństwo, podziękowanie i różaniec. Z listów i zdjęć otrzymanych z Watykanu wykonała pamiątkowy album. Utrzymywała kontakty listowne z kardynałem Stanisławem Dziwiszem, metropolitą krakowskim, byłym osobistym sekretarzem św. Jana Pawła II.

Odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi (1975).

W 1949 r. wyszła za mąż za Alojzego Ślaskiewicza (1924-1996), sekretarza gminy Szpetal Górny, z którym miała dwie córki: Wandę i Marię, z zawodu nauczycielki.

Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 134; Krajewska, *Wspomnienia i galeria*, s. 108; Specjalski, *Lipno*, t. 6, s. 134-135.

ŚLIWIŃSKA ZUZANNA (*1942 r. w Budkach, pow. Kamionka), lekarz-pediatra w Rypinie i Golubiu-Dobrzyniu

W 1946 r. zamieszkała w Iwanach k. Rypina. W 1965 r. ukończyła Akademię Medyczną w Szczecinie. Staż odbywała w Szpitalu Powiatowym w Brodnicy, a od stycznia 1968 r. zatrudniona była jako asystent na oddziale dziecięcym Szpitala Powiatowego w Rypinie. W 1970 r. uzyskała I stopień specjalizacji w zakresie pediatrii. Od 1968 r. pracowała także w Przychodni Obwodowej przy ul. 21 Stycznia. W 1972 r. objęła funkcję ordynatora oddziału noworodkowego.

W grudniu 1972 r., razem z mężem, Euzebiuszem, zrezygnowała z pracy w Rypinie i przeniósła się do Golubia-Dobrzynia, gdzie zatrudniona została jako ordynator oddziału noworodkowego miejscowego szpitala. W 1974 r. uzyskała II stopień specjalizacji w zakresie pediatrii, a w 1979 r. – II stopień w zakresie neonatologii.

Mimo przejścia na emeryturę przez szereg lat pracowała jeszcze w tamtejszym szpitalu. Zyskała opinię dobrego lekarza dziecięcego.

Dzieje służby zdrowia, s. 331.

ŚLIWIŃSKI EUZEBIUSZ (*1938 r. w Wilczewie k. Golubia-Dobrzynia †1996 r.), lekarz w Rypinie i Golubiu-Dobrzyniu (S 130)

W 1966 r. ukończył Akademię Medyczną w Poznaniu. W 1968 r. zatrudniony został w Szpitalu Powiatowym w Rypinie jako lekarz na oddziale wewnętrznym. Pracował także w Przychodni Obwodowej przy ul. 21 Stycznia.

W grudniu 1972 r. razem z żoną, Zuzanną zrezygnował z pracy w Rypinie i zamieszkał w Golubiu-Dobrzyniu, gdzie zatrudniony został na oddziale wewnętrznym szpitala. W 1976 r., na skutek poważnej choroby, przeszedł na rentę.

Dzieje służby zdrowia, s. 331.

**ŚLIWIŃSKI STANISŁAW (*4 I 1927 r. w Radomi-
cach), nauczyciel, kierownik szkoły w Czarnem,
społecznik (S 131)**

Syn Jana i Marianny w Bułakowskich. Wywodzi się z rodziny robotniczej. W 1933 r. został osierocony przez ojca. Do 1939 r. uczęszczał do szkoły powszechnej w Czarnem k. Wielgiego w pow. lipnowskim. W miejscowości tej spędził lata okupacji niemieckiej, wykonując przymusowe prace fizyczne w miejscowym majątku. W sierpniu 1944 r., razem z setkami mieszkańców gminy Wielgie, został wywieziony przez Niemców do kopania okopów do miejscowości Głębocezek Wielki k. Brodnicy.

Po wyzwoleniu w ukończył szkołę powszechną i zaczął samodzielne przygotowywania so podjęcia nauki w wymyśliskim Liceum Pedagogicznym. Na początku 1946 r. zdał egzamin wstępny i został słuchaczem półrocznego kursu dla kandydatów na nauczycieli, którego opiekunem był Antoni Żochowski.

Po ukończeniu kursu (16 VII 1946) został z dniem 1 września zatrudniony jako nauczyciel Publicznej Szkoły Powszechnej w Tłuchowie, którą kierował doświadczony pedagog, Antoni Tężycki. Władze samorządowe, z wójtem Antonim Kaczyńskim, przydzieliły mu mieszkanie.

W 1951 r. został przeniesiony do pracy w Czarnem. Po zdaniu egzaminu dojrzałości w dniu 7 kwietnia 1952 r. w ramach RKKN przy Liceum Pedagogicznym w Wymyślinie, inspektor szkolny w Lipnie powierzył stanowisko kierownika szkoły w Czarnem, które pełnił do listopada 1968 r. W 1953 r. był inicjatorem kapitalnego remontu pałacu przeznaczonego na szkołę. Przyczynił się do ogrodzenia obiektu szkolnego, odwiertu studni głębinowej, utworzenia pracowni przedmiotowych, wzbogacenia szkoły w pomoce naukowe, lektury i nowości wydawnicze.

W latach 1956-1968 był instruktorem oświaty dorosłych. W podległym mu rejonie organizował kursy wieczorowe. W ich wyniku ponad 50 osób, liczących 25-50 lat, otrzymało świadectwo ukończenia szkoły podstawowej. Od początku lat 60. angażował się w budowę drogi Czarne-Suszewo i sieci energetycznej w Czarnem i Czerskich Rumunkach.

W lipcu 1964 r. ukończył 2-letnie Studium Nauczycielskie w Toruniu na kierunku geografia z historią. W 1977 r. złożył egzamin kwalifikacyjny równoważny wyższym studiom zawodowym. Z dniem 1 listopada 1968 r. przeniesiony został na stanowisko zastępcy inspektora szkolnego. W czasie 6-letniej pracy na stanowisku zastępcy inspektora szkolnego zajmował się m. in. realizacją programów nauczania, wdrażaniem doświadczeń przodujących nauczycieli i szkół, koordynowaniem planów budżetowych, siecią i organizacją szkół podstawowych, naborem uczniów do szkół średnich itp.

W dniu 26 sierpnia 1974 r. plenum Powiatowej Rady ZNP w Lipnie powierzyło mu funkcję sekretarza Prezydium PR ZNP. Po rozwiązaniu powiatów w 1975 r. został wiceprezesem rejonowym, rozwijając działalność związkową w ośmiu oddziałach mających siedzibę w: Bobrownikach, Chrostkowie, Dobrzyniu nad Wisłą, Kikole, gminie Lipno, Zespole Szkół Mechanicznych w Lipnie, Skępem, Tłuchowie, Wymyślinie i Wielgiem. Wiele czasu poświęcał sekcjom emerytów

i rencistów, zwłaszcza w lipnowskim ZSM, Dobrzyniu nad Wisłą i Skępem, a także turystyce krajowej i zagranicznej. Organizował rejonowe rozgrywki drużyn nauczycielskich w piłkę siatkową, mecze tenisa stołowego oraz zawody strzeleckie. Z dniem 1 grudnia 1981 r. przeszedł na emeryturę.

W latach 1982-1983 pracował ryczałtowo na stanowisku instruktora lipnowskiego rejonu TPD. Czynił starania w zdobywaniu środków na organizację kolonii zdrowotnych i wypoczynkowych, urządzenie placów zabaw w Lipnie, Dobrzyniu nad Wisłą, Skępem. Udzielał pomocy w pozyskiwaniu i rozprowadzaniu darów zagranicznych dla rodzin najbardziej potrzebujących.

Interesował się historią ziemi dobrzyńskiej, w tym przede wszystkim Czarnego i okolic. Miał w tym względzie pewien dorobek popularyzatorski i badawczy.

Po zniesieniu stanu wojennego (22 VII 1983) powrócił do pracy w ZNP, ale już tylko na 3/4 etatu. Będąc członkiem Zarządu Okręgu ZNP we Włocławku, rozwijał aktywną działalność w ramach Komisji ds. Finansów i Pomocy Kredytowej, a także Komisji Socjalnej. W latach 1990-1994 sprawował społecznie funkcję przewodniczącego Okręgowej Komisji Rewizyjnej ZNP.

Został odznaczony m. in.: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1979), Złotym Krzyżem Zasługi (1974), Złotą Odznaką ZNP (1974), Złotą Odznaką TPD (1983), Medalem 40-lecia Polski Ludowej (1984), Medalem dr. H. Jordana (1988), Medalem „Za długoletnie pożycie małżeńskie” (1998).

Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 107; Specjalski, *Lipno*, t. 4, s. 156-159.

ŚMIGIEL STANISŁAW (*24 XI 1953 w Lipnie), działacz opozycji antykomunistycznej, działacz społeczny, wydawca, kustosz pamięci narodowej, specjalista w zakresie bezpieczeństwa (S 132)

Syn Jana i Haliny z d. Muchewicz. Rodzice prowadzili 17-hektarowe gospodarstwo w Woli k. Lipna. Rodzina o niepodległościowych i patriotycznych tradycjach. Prapradziadek brał udział w powstaniu styczniowym na Kujawach. Obydwa dziadkowie walczyli w wojnie bolszewickiej. Wujeczny dziadek kapłan katolicki, ks. Józef Gołębiowski, działacz społeczny, więzień polityczny zamordowany w Oświęcimiu. Ojciec, działacz ludowy, prezes Kółka Rolniczego, prezes Powiatowej Rady Kółek Rolniczych w Lipnie, organizator niezależnego ruchu ludowego.

Kształcenie: 1960-1968 Szkoła Podstawowa w Woli; 1968-1973 - Technikum Elektroniczne w Bydgoszczy; 1973-1978 - Politechnika Gdańska, Wydział Elektroniki, mgr inż. telekomunikacji (1978); 2006-2007 - Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Instytut Socjologii, studia podyplomowe, socjologia bezpieczeństwa wewnętrznego; 2008 - Akademia Obrony Narodowej w Warszawie, wyższy kurs obronny

Przebieg pracy zawodowej: od 1 VIII 2013 r. – nadal, pełnomocnik Zarządu Telewizji Polskiej S.A. w Warszawie; 1 IX 2007-30 VI 2013, dyrektor Biura Bezpieczeństwa w Telewizji Polskiej S.A. w Warszawie; 6 VII 2007-30 VIII 2007, Inowrocławskie Kopalnie Soli „Solino” S.A., pełnomocnik ochrony informacji niejawnych;

1 IV 2003-30 VI 2007 – Ogólnopolskie Stowarzyszenie Ochrony Informacji Niejawnych „Secretum”, prezes zarządu; 26 III 2006 -24 VII 2006 – doradca Wojewody Kujawsko-Pomorskiego ds. bezpieczeństwa; od października 2005 r. – współorganizator i wykładowca studiów podyplomowych w Instytucie Socjologii UMK, socjologia bezpieczeństwa wewnętrznego; 1 IV 2002-31 I 2003 – pełnomocnik Prezydenta d.s. Ochrony Informacji Niejawnych, Urząd Miasta Torunia; 1 VII 1999-31 III 2002 – pełnomocnik Ochrony Informacji Niejawnych Kujawsko-Pomorski, Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy w randze dyrektora Wydziału; 1988-1999 – prezes Zarządu PUH „Panda-Tor” sp. z o. o. w Toruniu.

Autor licznych projektów i wykonawstwa w zakresie cyfrowej automatyki przemysłowej i informatyki m. in. projekt i wykonanie systemu sterowania radioteleskopem dla Obserwatorium Astronomicznego w Piwnicach (UMK w Toruniu); projekt i wykonanie okablowania strukturalnego dla Urzędu Wojewódzkiego w Toruniu; informatyczny projekt Centrum Zarządzania Kryzysowego i Ochrony Ludności w Toruniu; 1987-1988 - informatyk w firmie komputerowej „WOLA” w Warszawie, Oddział w Toruniu; 1978 -1987 – inżynier komputera w Ośrodku Obliczeniowym TPCz Merinotex w Toruniu

Posiada szczególne osiągnięcia zawodowe: autor projektu i współautor programu komputerowego-zintegrowanego pakietu do automatyzacji i wspomaganie pracy pełnomocnika ochrony informacji niejawnych (2004); wydawca i współredaktor książki *Taktyka i technika przeciwdziałania zagrożeniom terrorystycznym i innym publicznym działaniom pozaprawnym* (2002, recenzje m. in. w „Gazecie Wyborczej”, internetowym wydaniu „Rzeczypospolitej” i branżowych pismach straży pożarnej i policji); szef zespołu i współautor projektu informatycznego Toruńskiego Centrum Zarządzania Kryzysowego i Ochrony Ludności w Toruniu, pierwszego obiektu tego typu w Polsce (1999); organizacja konferencji poświęconych zagadnieniom: ochrona informacji niejawnych, bezpieczeństwo teleinformatyczne, terroryzm, korupcja. W kwietniu 1977 r. w wyniku spotkania z Bogdanem Borsewiczem podjął współpracę z pismem „Robotnik” i Komitetem Obrony Robotników, w którego pracach uczestniczył aż do jego rozwiązania. Zaangażowany w kolejne inicjatywy opozycyjne wraz z B. Wyszowskim, A. Gwiadzą, A. Walentynowicz, A. Mężydło i L. Wałęsą. W dniu 16 grudnia 1977 r. współorganizował pierwsze obchody rocznicy Grudnia '70 pod bramą nr 2 Stoczni Gdańskiej. Pomagał w organizowaniu Wolnych Związków Zawodowych na terenie Gdańska, współpracował z „Robotnikiem Wybrzeża”. Z B. Borsewiczem i A. Mężydło organizował również cykl spotkań samokształceniowych dla studentów i robotników. Za udział w jednym ze spotkań samokształceniowych w lutym 1978 r. został skazany przez Kolegium ds. Wykroczeń w Gdańsku na tydzień aresztu (Borsewicz wtedy otrzymał trzy tygodnie aresztu). Współpracował z Ruchem Młodej Polski, uczestniczył aktywnie w pracach Studenckiego Komitetu Solidarności w Gdańsku. Drukował na powielaczu spirytusowym pierwszy numer „Głosu”. Był sygnatariuszem *Deklaracji Ruchu Demokratycznego*.

W 1978 r. przeniósł się do Torunia, gdzie zorganizował krąg osób skupionych wokół idei KOR-u oraz kolportował wydawnictwa tzw. II obiegu. Do sierpnia 1980 r. był wielokrotnie zatrzymywany przez Służbę Bezpieczeństwa (ponad 30 razy na 48 godzin, średnio jeden miesiąc w roku przebywał w areszcie). Aresztowania związane były m. in. z podpisaniem się pod toruńskim *Listem do Konferencji Episkopatu Czech i Moraw w sprawach uwięzionych działaczy Karta „77”* (1 XI 1979), działalnością w Klubie Samoobrony Społecznej Regionu Wielkopolsko-Kujawskiego, czy też podpisaniem *Karty Praw Robotniczych*. Na początku 1980 r. z ramienia KOR-u przed sądem w Grudziądzu byłem obserwatorem rozprawy przeciwko Edmundowi Zadrożyńskiemu, a także organizatorem akcji ulotkowej w sprawie jego obrony w woj. toruńskim. W sierpniu 1980 r. w czasie trwania strajków gdańskich jako jedna z trzech osób z Torunia otrzymał sankcję prokuratorską (w całym kraju było 21 takich sankcji). Po zwolnieniu z aresztu, na mocy porozumień gdańskich, przywiózł z Gdańska dokumentację organizujących się niezależnych organizacji studenckich i pomógł w tworzeniu Tymczasowego Komitetu Założycielskiego Niezależnego Związku Studentów UMK. Pod koniec 1980 r. założył niezależne wydawnictwo – Toruńską Oficynę Niezależnych (TON), która do wprowadzenia stanu wojennego wydała kilka książek m. in. A. Sołżenicyna *Archipelag Gulag* (w nakładzie 1000 egz., prawdopodobnie pierwsze wydanie krajowe), T. Konwickiego *Małą Apokalipsę*. W ramach Oficyny miał bliskie kontakty z NOWĄ i z Pismem Młodych Katolików „Spotkania”, które były również drukowane w Toruniu. Był także inicjatorem powstania Toruńskiego Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania oraz sygnatariuszem *Deklaracji Klubów Rzeczypospolitej Samorządnej*. W okresie pierwszej Solidarności był zwykłym członkiem związku.

W dniu 13 grudnia 1981 r. został internowany i otrzymał „Decyzję o internowaniu nr 1” w Toruniu. Przebywając w Potulicach i Strzebielinku do 21 VII 1982 r. zainicjował na terenie obozu internowania cykl spotkań nt. społeczne oraz był pomysłodawcą wydawania czasopisma – „Potulickiej Agencji Prasowej PAP” (wydano ok. 30 numerów).

Po zwolnieniu utworzył w 1983 r. podziemne Wydawnictwo Kwadrat, które to zajmowało się drukiem m. in. pism *Pogłos, Immunitet, Toruński Informator Solidarności, Przegląd Pomorski*, toruńskiej edycji *Spotkań, Krytyki* oraz książek (ponad 30 pozycji) m.in. J. Karpiński *Portrety Lat*, R. Kukliński *Wojna z narodem widziana od środka*. Równocześnie niemal z powstaniem „Kwadratu” zaangażował się w podziemną „telewizję toruńską”, która nadała kilkanaście audycji, wchodząc z własnym dźwiękiem na fonię programu telewizyjnego. W 1984 r. wraz z A. Mężydło demaskował porwania i akty przemocy funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa wobec działaczy Solidarności w regionie. W październiku 1984 r. został aresztowany podczas przewożenia sprzętu nadawczego (aparatury do nadawania własnego dźwięku na fonię programu telewizyjnego). Sąd Rejonowy w Toruniu skazał go w grudniu 1984 r. na 1,5 roku więzienia w zawieszeniu na 3 lata i 30 tysięcy złotych grzywny za posiadanie urządzeń radiowo-nadawczych bez zezwolenia.

Na początku 1986 r. z jego inicjatywy ukazał się poświęcony historii opozycji w Polsce *Kalendarz Współczesny 1986*, (następny *Kalendarz Współczesny* poświęcony opozycji toruńskiej ukazał się w 1987 r.) oraz powstał Klub Myśli Politycznej, który wydał własny biuletyn. W tym samym roku zorganizował pismo „Inicjatywy”, przekształcony następnie w „Przegląd Pomorski”, który wychodzi w nakładzie do 10.000 egzemplarzy. W tym samym roku wszedł do podziemnych władz związku w Toruniu – Regionalnej Komisji Wykonawczej. Od 1988 r. działał w składzie jawnych władz regionu – Regionalnej Komisji Koordynacyjnej, w której pracę kończył jako szef kampanii wyborczej do Sejmu i Senatu na wiosnę następnego roku. Uczestniczył aktywnie w kolejnych kampaniach wyborczych: 1989 – szef sztabu wyborczego Komitetu Obywatelskiego na województwo toruńskie i włocławskie w wyborach do sejmiku i senatu; 1989 – szef sztabu wyborczego Tadeusza Mazowieckiego w wyborach prezydenckich na województwo toruńskie; 1989 – szef sztabu wyborczego Unii Demokratycznej w wyborach do sejmiku i senatu I kadencji na województwo toruńskie; 1995 – szef sztabu wyborczego Jacka Kuronia w wyborach prezydenckich na województwo toruńskie. Aktywny uczestnik wszystkich kampanii wyborczych do Rady Miejskiej Torunia od 1990 r. – członek komitetu założycielskiego ROAD w Toruniu, potem Unii Demokratycznej i Unii Wolności; czerwiec 2005 r. – po przekształceniu Unii Wolności w Partię Demokratyczną.pl złożył rezygnację z członkostwa Unii Wolności ze względów ideowych; październik 2005 r. – członek Honorowego Komitetu Wyborczego Lecha Kaczyńskiego w Toruniu; 1990-1994 – członek Komisji Praworządności Rady Miejskiej w Toruniu; 1990 – członek komisji weryfikacyjnej funkcjonariuszy SB w Toruniu. W wyniku jej działalności zidentyfikowano pięciu funkcjonariuszy SB biorących bezpośredni udział w tzw. „porwaniach toruńskich”. Od 1997 r. co roku we wrześniu, w rocznicę powstania Solidarności jest inicjatorem i współorganizatorem spotkania osób związanych z opozycją demokratyczną w regionie toruńskim w latach 1977-1989, w którym uczestniczy ok. 300 osób.

Od 2003 r. jest współorganizatorem i członkiem zarządu Stowarzyszenia Komitet Społeczny „Solidarni – Toruń Pamięta”, zajmującego się popularyzacją działań opozycji demokratycznej w regionie w latach 1978-1989. Od 2003 r. jest członkiem-założycielem Stowarzyszenia Wolnego Słowa. Od 2006 r. jest przewodniczącym Zarządu Oddziału Toruńskiego Stowarzyszenia Wolnego Słowa. W latach 2003-2007 ujawnił 26 tajnych współpracowników SB (na ponad 100 złożonych wniosków działających przeciw opozycji demokratycznych w latach 1977-1989). Instytut Pamięci Narodowej w dniu 4 września 2003 r. nadał mu status pokrzywdzonego (zaświadczenie nr 160/03).

Posiada szereg odznaczeń, m. in.: Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski (2007), Złoty Krzyż Zasługi (2000), Zasłużony Działacz Kultury (1999), Brązowa odznaka „Za Zasługi dla Obronności Kraju” (2006), Medal Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego „Unitas Durat Palatinatus Pomeranien-sis” (2009).

Ma dwoje rodzeństwa: siostrę Alicję Drozdowską i brata Sylwestra, wojewodę wrocławskiego w latach 1991-1994, znanego menedżera, działacza społecznego, gospodarczego i animatora kultury.

Rozwiedziony, b. żona Krystyna Antowska (ur. 5 IX 1950), nauczycielka, córka Tadeusza i Romany z Jelińskich, ślub 10 I 1981 r. w Toruniu rozwód 15 IV 2013 r. Dzieci: Jan Śmigiel (ur. 21 I 1982), kawaler, prawnik, menedżer w handlu zagranicznym; Joanna Śmigiel (ur. 29 VII 1983), panna, specjalista stosunków międzynarodowych, pracuje w instytucjach europejskich; Michał Kuta (ur. 25 XI 1985), kawaler, informatyk, pracuje i mieszka w Turcji.

Autobiografia z 29 III 2014; K. Biernacki, *Stanisław Śmigiel*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=Stanis%C5%82aw_%C5%9Amigiel/14 IV 2014; <http://kw.pl.eu.org/t/wyrokSB.htm/14> IV 2014; <https://www.youtube.com/watch?v=9u7O3PmmBBc/14> IV 2014; M.P. 2001, nr 1, poz. 10; M.P. 2007, nr 87, poz. 949.

ŚMIGIEL SYLWESTER (*26 IX 1961 r. w Lipnie), menedżer, wojewoda wrocławski, działacz społeczny i gospodarczy (S 133)

Syn Jana i Haliny z d. Muchewicz. Rodzice prowadzili gospodarstwo rolne w Woli k. Lipna. Pochodzi z rodziny o niepodległościowych i patriotycznych tradycjach. Prapradziadek brał udział w powstaniu styczniowym na Kujawach. Obydwa dziadkowie walczyli w wojnie bolszewickiej. Wujeczny dziadek Józef Gołębiowski, kapłan katolicki, działacz społeczny, więziony i zamordowany w Oświęcimiu. Ojciec, działacz ludowy, prezes Kółka Rolniczego, prezes Powiatowej Rady Kółek Rolniczych w Lipnie, organizator niezależnego ruchu ludowego.

Szkolę podstawową ukończył w Woli w 1976 r. Następnie od 1976 do 1980 r. uczeń Liceum Ogólnokształcącego w Lipnie. W latach 1980-1985 odbył studia w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, Wydział Rolniczy, specjalizacja chemia rolnicza. W latach 1982-1987 prowadził studia równoległe w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Warszawskiego. Odbył liczne staże, studia podyplomowe i szkolenia, m. in.: Akademia im. Timiriazewa (stosowana fizyka atomowa), Moskwa, 1998 r. Minnesota State University (*MAST Program*), Minneapolis, 1990-1991 r. Management Center Europe (*Advanced Fundamentals of Finance, Marketing Management*), Bruksela, 1995 i 1997 r. INSEAD, Fontainebleau (*Advanced Management Program*), Francja, 2003 r. IMD Lozanna (*Advanced Strategic Management, A-Program*), Szwajcaria, 2007 i 2013 r.

Po ukończeniu studiów został przyjęty do Katedry Chemii Rolniczej SGGW, gdzie rozpoczął pracę naukową i dydaktyczną. W 1991 r. został powołany na stanowisko wojewody wrocławskiego. W czasie sprawowania tej funkcji podejmował szereg inicjatyw zmierzających do rozwoju województwa, m. in. utworzył Agencję Rozwoju Regionalnego, Fundację Kaskady Dolnej Wisły, Teatr Impresaryjny, Muzeum Etnograficzne w Kłóbce, Ośrodek Zamiejscowy Uniwersytetu Łódzkiego (Wydział Prawa i Administracji). Z funkcji wojewody odwołany w 1994 r. W latach 1994-1996 pracował na stanowisku doradcy w SHV Energy w

Utrechcie (Holandia). W tym czasie brał udział w licznych projektach związanych z branżą energetyczną realizowanych w Europie, Azji, Ameryce Południowej. W 1996 r. podjął pracę w firmie Gaspol jako szef sprzedaży detalicznej, następnie wiceprezes (1997-2000), od 2000 r. prezes i dyrektor generalny. Pod jego zarządzeniem Gaspol wprowadził nowe, innowacyjne rozwiązania i technologie (telemetria, układy hybrydowe, mikrokogeneracja), zdobywając pozycję niekwestionowanego lidera rynku. Poprzez rozwój nowych segmentów energetyki stał się pierwszą w Polsce firmą multienergetyczną. W czasie jego kierownictwa firma uzyskuje szereg prestiżowych nagród, między innymi: tytuł „Lider Rynku” (2003), tytuł „Firma Przyjazna Klientowi” (2007), „Solidny Pracodawca” (2008), Tytuł „Laur Klienta” (2010), Tytuł „Innowacja Roku” (2011), „Lapwing Award” (2012), „Emea Sabre „ (2013).

We wczesnej młodości, poprzez swojego starszego brata Stanisława, związał się z działalnością opozycji demokratycznej. Razem z nim oraz z Antonim Mężydło w 1977 r. drukował w Gdańsku ulotki o treściach antykomunistycznych. W latach 1978-1980 wraz z kolegami stworzył w lipnowskim liceum grupę samokształceniową i prowadził kolportaż wydawnictw niezależnych. Był inwigilowany i zatrzymany przez SB na skutek denuncjacji jednego z wychowawców.

Od 1980 r. członek i działacz Niezależnego Zrzeszenia Studentów w SGGW. Redaktor uczelnianego biuletynu NZS, uczestnik strajków studenckich. Współzałożyciel i członek władz uczelnianych odrodzonego ZMW (wystąpił jednak z tej organizacji po zmanipulowaniu przez ówczesne władze wyborów do zarządu krajowego). W stanie wojennym był kurierem prasy podziemnej, między innymi wydawnictw NOWA. Po delegalizacji NZS organizator zdominowanego przez to środowisko Samorządu Studenckiego. Przewodniczący rady na wydziale, członek zarządu uczelnianego SGGW. Po studiach nadal związany z działalnością opozycyjną. W czasie nauki w Moskwie przemycił niezależną literaturę w języku rosyjskim do ówczesnego Związku Radzieckiego.

Na początku lat dziewięćdziesiątych związany był z Kongresem Liberalno-Demokratycznym, partią polityczną o charakterze centroprawicowym i liberalnym. Był członkiem Zarządu Głównego tej partii. Z ramienia KLD bezskutecznie ubiegał się o wybór do Senatu w wyborach 1993 r. Po połączeniu się KLD z UD w 1994 r. wycofał się z bieżącej polityki i pozostaje bezpartyjny.

Był współzałożycielem i od chwili powstania jest prezesem Karmelickiej Ochotniczej Straży Pożarnej, działającej przy klasztorze w Trutowie. Budowniczy powstania Kurkowego Bractwa Strzeleckiego Ziemi Dobrzyńskiej, stowarzyszenia promującego postawy patriotyczne i obywatelskie, a także upamiętniającego wydarzenia historyczne i wybitne osobowości związane z ziemią dobrzyńską poprzez fundowanie pamiątkowych tablic i pomników. W stowarzyszeniu tym od początku pełni funkcję starszego. W ramach KBSZD współorganizuje plenery plastyczne z udziałem wybitnych artystów malarzy i grafików z różnych ośrodków w kraju i z zagranicy.

Zasiada w Prezydium Polskiej Organizacji Gazu Płynnego, a w latach 2006-2011 przez dwie kadencje wybierany był na przewodniczącego tej organizacji pracodawców. W ramach POGP prowadzi działania na rzecz umacniania zasad uczciwej konkurencji, bezpieczeństwa oraz rozwoju tego sektora gospodarki. W roku 2011 jako pierwszy w historii przedstawiciel Europy Środkowej i Wschodniej wybrany został do zarządu AEGPL (*Association Europeenne des Gaz de Petrole Liquefies*) w Brukseli - organizacji reprezentującej europejską branżę gazową, współpracującą z wieloma instytucjami Unii Europejskiej. Jest przewodniczącym Forum Rozwoju Efektywnej Energii, którego celem jest propagowanie efektywnych i niskoemisyjnych źródeł energii na obszarach mało zurbanizowanych. Jako ekspert z sektora energetycznego uczestniczył w wielu konferencjach, sympozjach i panelach poświęconych tym zagadnieniom.

Z okresu pracy akademickiej posiada kilka publikacji naukowych z badań nad przemianami azotu i odżywianiem roślin. W okresie ostatnich kilku lat opublikował wiele felietonów w „Rzeczpospolitej” i „Dzienniku Gazecie Prawnej” na tematy związane z energetyką i przyszłością tego sektora w Polsce i na świecie.

Odnznaczony: Złoty i srebrny medal „Za Zasługi dla Obronności Kraju” (2009, 1993), brązowa odznaka „Za Zasługi dla Obrony Cywilnej Kraju” (1992), srebrna odznaka „Zasłużony dla Ochrony Przeciwożarowej” (2007), brązowy medal „Za Zasługi dla Pożarnictwa” (2010), Order Proroka Eliasza (2007), Krzyż Oficerski Orderu Zasługi Zjednoczenia Kurkowych Bractw Strzeleckich RP (2006), odznaka „Zasłużony działacz Lotnictwa Sportowego” (2014), Zasłużony dla Diecezji Włocławskiej (1992)

Ma dwoje rodzeństwa: siostrę Alicję, zamężna Drozdowska i brata Stanisława, znanego działacza antykomunistycznego, współpracownika KOR.

Od 1991 r. żonaty z Anną Chlebowską (mikrobiolog, adiunkt w Katedrze Biotechnologii, Mikrobiologii i Oceny Żywności Wydziału Nauk o Żywności SGGW). Ma dwóch synów i córkę: Piotr (ur. 1992) student socjologii na UJ, Maciej (ur. 1994) student arabistyki na UW, Katarzyna (ur. 1996) uczennica liceum.

Autopsja (1990-2014); <http://ludzie.pb.pl/sylwester-smigiel/14> IV 2014; <http://www.gaspol.pl/14> IV 2014; Korekta autobiografii z 30 III 2014; ZKZD 2005.

ŚMIGIELSKI WŁADYSŁAW (XX w.), kościelny w Dobrzyniu n. Drwęcą

Do wybuchu wojny 1939 r. był kościelnym przy kościele pw. św. Katarzyny w Dobrzyniu n. Drwęcą. Po aresztowaniu we wrześniu 1939 r. proboszcza tej parafii, ks. Ignacego Charszewskiego, a następnie zamknięciu przez Niemców kościoła, na poddaszu świątyni przechowywał szaty liturgiczne, kielichy, monstrancję i lichterze ołtarzowe. Utrzymywał kontakty z komórką Armii Krajowej w tym mieście, której skrzynka kontaktowa mieściła się w domu przy ul. Kościuszki 16. Przez pewien czas, dzięki współpracy z nim, AK-owcy na wieży kościoła mieli umieszczone radio matki „Telefunken”. Funkcję kościelnego wypełniał jeszcze po wojnie, do roku 1947, kiedy zrezygnował z niej ze względu na podeszły wiek.

J. Jagodziński, *Z dziejów parafii pw. św. Katarzyny w Dobrzyniu nad Drwęcą (1909-2009)*, Rocznik Dobrzyński, t. 2: 2009, s. 103-104.

ŚNIECHOWSKI STANISŁAW h. Bełty (*10 III 1911 r. w majątku Śniechy †III 1942 r. w Oświęcimiu), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Stanisława i Anny ze Studzińskich, absolwentem gimnazjum we Włocławku i SGGW w Warszawie. Pracował w Stacji Doświadczalnej Zaleszczyki. Od 1905 r. posiadał majątek Śniechy w ówczesnej parafii Gójsk o powierzchni, według stanu z 1929 r., 417 ha. Był członkiem Płockiego Towarzystwa Rolniczego.

W dniu 10 kwietnia 1940 r. został aresztowany przez Niemców w Śniechach. Następnie został wywieziony do obozu w Działdowie, a stamtąd do obozu w Dachau. Potem trafił do Oświęcimia, gdzie poniósł śmierć.

Miał siostrę Marię, zamężna Bornita.

AWKW Rypin, KHip. Śniechy; Epsztein, Górzyński, *Spis ziemian*, s. 69; Inskrypcja na grobowcu rodzinnym na cmentarzu w Ligowie; Jasiewicz, *Lista*, s. 1046-1047; http://www.ligowo.com.pl/historia/ligowo_1918_1939.html/7/08.10, na podstawie relacji siostry – Marii ze Śniechowskich Bornity, gdzie jednak mylna data śmierci – 1939; PRS, s. 203; *Śniechy*, <http://www.parafialigowo.pl/najdawniejsza-historia.html?start=14/2> IX 2013; Wasiak, *Właściciele*, s. 5; *Ziemiaństwo dobrzyńscy*, s. 400, gdzie mylnie jego herb jako „Bełt”.

ŚNIEŻAWSKI BOLESŁAW (*12 I 1920 r. w Zofiewie w pow. rypińskim †21 I 1977 r. w Brodnicy), uczestnik lewicowej konspiracji antyhitlerowskiej

Urodził się w rodzinie chłopskiej jako syn Antoniego i Teofili z Rutkowskich. Zdobył średnie wykształcenie. Do 1939 r. pracował w gospodarstwie rolnym rodziców. W okresie okupacji, od 1941 r. był zatrudniony jako robotnik leśny. W tym samym roku został wysłany na przymusowe roboty, skąd zbiegł i ukrywał się w pow. rypińskim. W 1943 r. wstąpił do Polskiej Partii Robotniczej i Gwardii Ludowej w Okalewku w pow. rypińskim. Od maja 1944 r. był żołnierzem w Brygadzie Armii Ludowej „Synowie Ziemi Mazowieckiej”, najpierw jako oficer polityczny, a następnie jako zwiadowca. Brał udział w akcjach sabotażowych i potyczkach z patrolami policji niemieckiej na terenie powiatów Rypin, Sierpc, Mława, Lipno i Brodnica.

Po wojnie pracował w organach bezpieczeństwa publicznego oraz milicji obywatelskiej. Posiadał stopień majora Wojska Polskiego i kapitana MO.

Odnznaczony był m.in. Krzyżem Partyzanckim.

Kozłowski, *PPR*, s. 60; *Okręg płocki*, s. 80, 577; J. Ptasieński, *Na północ od Warszawy. Szkice z dziejów ruchu oporu 1939-1945*, Warszawa 1984, s. 275; *Słownik biograficzny działaczy ruchu robotniczego województwa toruńskiego*, Toruń 1988, s. 101-102.

ŚWIECZKOWSKI STEFAN (*1933 Radzikach Dużych k. Rypina †10 II 1992 r.), dyrektor ZOZ w Rypinie (S 134)

W latach 70. XX w. był dyrektorem rypińskiego domu kultury i jednocześnie zastępcą dyrygenta (Zygmun-

ta Rychlewskiego) orkiestry OSP. W marcu 1976 r. objął stanowisko zastępcy dyrektora ZOZ w Rypinie do spraw administracyjno-ekonomicznych. Od początku lat 80. XX w., w okresie niedostatków rynkowych, inicjował i nadzorował rozbudowę Szpitala Rejonowego i Przychodni Obwodowej, wiejskich ośrodków zdrowia i innych obiektów służby zdrowia w Rypinie. W 1980 r. dobudowano skrzydło szpitala, gdzie umieszczono kuchnię szpitalną. W 1984 r. jego inicjatywy poszerzono część skrzydła, dobudowując z kolei dwa piętra, w których zlokalizowano pomieszczenia na potrzeby działu wewnętrznego i bloku operacyjnego. Od 1986 r. rozpoczęto budowę nowego gmachu, przeznaczonego początkowo na wojewódzki szpital zakaźny, który jednak nie został dokończony. Stanowisko wicedyrektora pełnił do 31 października 1990 r., kiedy przeszedł na rentę.

Dzieje służby zdrowia, s. 384; *Krajewski, Rypinie*, s. 193; *Rypin w PRL*, s. 994.

ŚWIDERSKI JÓZEF (†2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich

W 1939 r. był nauczycielem w Szkole Powszechnej w Starej Woli, pow. rypiński. Aresztowany w październiku 1939 r. więziony był w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20 i tam zamordowany.

Ciało Niemcy wywieźli do lasów skrwileńskich i tam pogrzebali w zbiorowej mogile.

Dziennik KOSP 1945, nr 9, s. 224; *Piotrowski, Słownik*, s. 229.

ŚWIDERSKI JÓZEF (*29 XI 1912 r. w Radominie †5 VIII 2001 r. w Wildnie), żołnierz Września 1939 r., społecznik (S 135)

Był synem Jana i Teofilii z Jasińskich. Pochodził z rodziny robotniczej. Po ukończeniu szkoły powszechnej pracował u gospodarzy. W listopadzie 1933 r. został wcielony do 14. pułku ułanów we Lwowie. W 1934 r. przeniesiony do Zaleszczyk, a później do 8. pułku strzelców konnych w Chełmie.

Podczas wojny obronnej we wrześniu 1939 r. brał udział, jako dowódca plutonu, w walkach pod Włodową, nad Bzurą i pod Kockiem. Po kapitulacji Polski powrócił do rodziny, ale w niedługim czasie zabrany został do pracy w majątku Wildno, przejętym przez niemieckie władze okupacyjne. W latach 1933-1945 był zameldowany z rodziną w Nowej Wsi.

Po wyzwoleniu osiedlił się w Wildnie na gospodarstwie, otrzymanym w wyniku realizacji dekretu o reformie rolnej. To rozwijał działalność społeczną. Pełniąc funkcję I sekretarza Komitetu Gminnego PPR, współuczestniczył w tworzeniu władz administracyjnych gminy Chrostkowo. Był współzałożycielem Gminnej Spółdzielni „SCh” w Chrostkowie, działając w jej organach do 1986 r. Przyniósł się do założenia OSP i czteroklasowej Publicznej Szkoły Powszechnej w Wildnie. Pełnił funkcje członka Komitetu Gmin PZPR w Chrostkowie i w Kikole oraz I sekretarza POP w Wildnie.

Był odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem 40-lecia Polski Ludowej, Medalem „Za udział w wojnie

obronnej 1939”, Złotą Odznaką „Za Zasługi dla województwa wrocławskiego”.

Z zawartego 1 stycznia 1933 r. związku małżeńskiego z Romaną Lipczyńską, córką Antoniego i Marianny z Falkowskich (ur. 14 VII 1912), pozostawił dwóch synów: Leszka i Jerzego oraz trzy córki: Jadwigę, Sławomirę i Mariannę.

Pochowany na cmentarzu parafialnym w Chrostkowie.

Specjalski, Lipno, t. 3, s. 148; *Tablica nagrobna na cmentarzu w Chrostkowie*.

ŚWIDZIŃSKA z d. Nadrowska HALINA MARTA (*18 I 1921 r. w Kordyszewie, pow. rypiński †12 IV 2012 r. w Rypinie), nauczycielka, założycielka chóru „Belcanto” w Rypinie (S 136)

Była córką Jana i Cecylii z Kaźmierkiewiczów. Dzień ojca, Adam Nadrowski w latach 1912-1842 właściciel ziemski majątku Nadroż. Szkołę podstawową ukończyła w Skępem w 1934 r. Szkoły średnie i studia wyższe: Liceum Pedagogiczne we Włocławku w latach 1946-1950; Wyższy Kurs Nauczycielski w Toruniu (1953); studia wyższe: Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Bydgoszczy na Wydziale Pedagogicznym, pedagogika szkolna w latach 1971-1975 (absolutorium); tytuł zawodowy: magister pedagogiki (1976); uzyskane kwalifikacje zawodowe: nauczyciel mianowany (1976).

Pracowała kolejno w: Szkole Podstawowa w Strzygach (1945-1947), nauczyciel; Szkole Podstawowa w Suminie (1947-1948), nauczyciel; Szkole Podstawowa nr 2 w Rypinie (1948-1963), nauczyciel; Szkole Podstawowa nr 1 w Rypinie (1963-1972), nauczyciel i powiatowy instruktor metodyk kl. I-IV; Szkole Podstawowa nr 1 im. m. jra Henryka Sucharskiego w Rypinie (1975-1985), nauczyciel i wizytator, metodyk przedmiotowy nauczania początkowego w Kuratorium Oświaty we Włocławku.

Pracowała społecznie w różnych organizacjach: Zarząd Miejski Ligi Kobiet – 1962 (lub 1967) – 1986, z wyboru przez sześć kadencji przewodnicząca; Zarząd PCK w Rypinie (1963-1980), wiceprezes; Miejska Rada Narodowa (1970-1982), radna, członek trzech komisji: mieszkaniowej, przeciwspekulacyjnej oraz samorządu mieszkańców; Zarząd Towarzystwa Przyjaźni Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej (1974-2012); Związek Nauczycielstwa Polskiego.

Kształcenie i wychowanie kilkunastu pokoleń rypinian; upowszechnianie kultury ziemi dobrzyńskiej wśród uczniów i w zespołach zorganizowanych chórów: Chór Nauczycielski (1954) i Chór Nauczycielski „Belcanto” (1987); poprzez prace zawodową, społeczną i charytatywną: organizacja „Loterii Fantowej” na ufundowanie dwóch książeczek mieszkaniowych dla sierot z Państwowego Domu Dziecka w Rypinie (1968), realizacja wielu koncertów Chóru „Belcanto” po ziemi dobrzyńskiej.

Była autorką kilku artykułów do „Życia Szkoły” oraz w prasie lokalnej i regionalnej.

Posiadała następujące odznaczenia: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1977); Złoty Krzyż

Zasługi (1972); Srebrny Krzyż Zasługi (1955); Medal Edukacji Narodowej (1979); Odznaka Honorowa PCK I stopnia (1980), II stopnia (1964), III stopnia (1959); Medal za Szczególne Zasługi dla Rozwoju woj. bydgoskiego (1975); Złota Odznaka za Zasługi dla woj. wrocławskiego (1981); tytuł „Zasłużony dla Miasta Rypina” (1996) oraz tytuł członka Honorowego Polskiego Czerwonego Krzyża, nadany przez IX Krajowy Zjazd PCK (1989).

W 1953 r. wyszła za Stanisława Świdzińskiego, mgr biologii, nauczyciel, z którym pozostawiła dzieci: Waldemar Marek, dr inż., pracownik naukowy PAN, Dorota Wanda, zamężna – Galant, mgr inż., Piotr Wojciech, mgr inż., przedsiębiorca prywatny firmy „Eko-plan”.

Pochowana na cmentarzu katolickim w Rypinie.

M. Balińska, *Wspomnienie o śp. Halinie Świdzińskiej*, Kronika Rypińska 2012, marzec-maj; *Rypin PRL*, s. 532-533, 530, 657; A. Szalkowski, *Pamięć pozostanie*, Extra Rypin 2012, z 10 V; *ZKZD 2005*, s. 217-218.

ŚWIECKI TADEUSZ h. Leszczyc (*21 XII 1880 r. we wsi Staw na Lubelszczyźnie †3 X 1945 r. r. w Kaliszu), ziemianin, działacz społeczno-oświatowy i polityczny, poseł na sejm, historyk i publicysta, więzień Dachau (S 137)

Był synem Władysława, byłego oficera wojsk powstańczych w 1863 r., i Eugenii z domu de Sauve. Do gimnazjum uczęszczał w Chełmie Lubelskim, skąd został relegowany za działalność patriotyczną. Świadectwo dojrzałości w systemie eksternistycznym otrzymał w Samborze w Galicji. Następnie był słuchaczem szkoły rolniczej w Czernichowie k. Krakowa. W Wiedniu studiował nauki przyrodnicze, a w Paryżu ekonomię. Po powrocie do kraju osiadł w swoim majątku Radomice k. Lipna, gdzie spędził większość życia. Przez pewien czas mieszkał także w Płocku. Do kwietnia 1913 r. był prezesem Okręgowego Towarzystwa Rolniczego Ziemi Dobrzyńskiej. Angażował się przez 1914 r. w pracy tajnych organizacji niepodległościowych. Przed wybuchem wojny zorganizował w Lipnie syndykat rolniczy, a w Głodowie k. Lipna stację doświadczalną oraz wystawę rolniczą. W Lipnie organizował kursy rolnicze, na których sam był wykładowcą. W momencie wybuchu I wojny światowej, w dniu 1 sierpnia 1914 r. został powołany na stanowisko prezesa Dyrekcji Szczegółowej Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego oraz wiceprezesa Rady Szkolnej i członka Podkomitetu Sanitarnego w Płocku. W dniu 12 sierpnia tego roku wszedł w skład Powiatowego Komitetu Obywatelskiego w Płocku, a 13 listopada 1914 r. został wiceprzewodniczącym Gubernialnego Komitetu Obywatelskiego, a od grudnia natomiast był prezesem tego Komitetu. W 1916 r., już za czasów generalnego gubernatora wojennego niemieckiego, został prezesem Powiatowej Rady Opiekuńczej w Płocku. Z chwilą utworzenia w dniu 7 lipca 1916 r. komitetu wykonawczego Polskiej Macierzy Szkolnej powołano go na jego prezesa. Był on również autorem programu szkoły rzemiosł oraz współzałożycielem gimnazjum polskiego i Seminarium Nauczycielskiego w Płocku.

Po utworzeniu w dniu 5 lipca 1916 r. Związku Ziemian wszedł w skład władz centralnych, reprezentując teren Mazowsza Płockiego. W 1916 r., w 125 rocznicę uchwalenia Konstytucji 3 maja, był w komitecie obchodów tej rocznicy w Płocku. Z chwilą powstania w listopadzie 1918 r. Okręgowej Rady Szkolnej, wszedł w jej skład, jako prezes Polskiej Macierzy Szkolnej. Z ramienia Koła Międzypartyjnego został wybrany do Rady Stanu, pracując w podkomisji do spraw finansowo-gospodarczych przy komisji rolnej. Był autorem odezwy po Akcie 5 listopada 1916 r. pt. „*Jaką drogą iść nam należy?*”, w której zasygnalizował potrzebę zjednoczenia wszystkich ziem polskich. Pod koniec wojny był inicjatorem wstrzymania przez rolników dostaw dla niemieckiego wojska. W czasie wojny odrzucił propozycję niemieckiego polityka w Królestwie Polskim, Georga von Cleinowa, założenia w Płocku proniemieckiego pisma „Godzina Polska”. W końcowych latach I wojny światowej organizował pomoc dla aresztowanych członków Polskiej Organizacji Wojskowej. Dzięki swym wpływom uratował od kary śmierci działacza tej organizacji, Dembowskiego. Bliskie kontakty utrzymywał z tajną szkołą oficerską POW w Turzy Małej, gmina Tłuchowo, której kierownikiem był nauczyciel Jan Gniazdowski, a komendantem Henryk Dulczewski – także nauczyciel.

Stał na czele akcji narodowo-katolickiej w Okręgu Płockim. Był autorem programu chrześcijańsko-narodowego w woj. płockim, który wysuwał następujące hasła: „1. *Polska wielka, niepodległa i zjednoczona; 2. zgoda, jedność, łączność; 3. szkoła religijna, powszechna, a bezpłatna; 4. równe, a sprawiedliwe prawo*”. Od 1919 r. był inicjatorem utworzenia Związku Obrony Ojczyzny, a po jego zalegalizowaniu w dniu 27 czerwca tego roku, wszedł w skład zarządu, a następnie został jego prezesem. Pełnił także funkcję prezesa Obywatelskiego Komitetu Obrony Państwa w Płocku. Brał udział w walkach w tym mieście w sierpniu 1920 r. W czasie wizyty marszałka J. Piłsudskiego w Płocku wygłosił przemówienie oraz spotkał się z nim w pałacu arcybiskupa A. J. Nowowiejskiego.

Jako działacz Związku Ludowo-Narodowego, był inicjatorem wydania w sierpniu 1921 r. *Okólnika Związku Ludowo-Narodowego powiatów lipnowskiego i rypińskiego*. Swoje artykuły drukował także w organie ZL-N pt. „*Wszechpolak*”, gdzie redaktorem był Franciszek Wybult. Następnie piastował funkcję prezesa Zarządu Okręgowego ZL-N. Z ramienia tej partii w 1922 r. wszedł do sejmu, reprezentując okręg nr 9 obejmujący powiaty: płocki, płoński, sierpecki i rypiński. W sejmie zasiadał do 1930 r. Po jego odejściu z Płocka, ks. prałat Ignacy Lasocki, proboszcz katedralny ufundował stypendium jego imienia dla zdolnych, ale ubogich studentów szkół wyższych.

Był aktywnym działaczem Akcji Katolickiej. Został prezesem Diecezjalnego Komitetu Społecznego, prezesem Komitetu Organizacyjnego I Zjazdu Katolickiego, który odbył się w dniach 22-23 kwietnia 1921 r. Na uroczystej akademii w dniu 15 marca 1922 r. w Płocku z okazji wyboru papieżem byłego nuncjusza papieskiego w Polsce, A. Rattiego (papież Pius XI), wygłosił odczyt pt. „*Katolicyzm a polskość*”, popierając go licznymi przykładami z działalności następcy Pio-

trowego i własnej w powiatach lipnowskim, rypińskim i plockim. Był prezesem Komitetu Organizacyjnego II Zjazdu Katolickiego w Płocku w dniach 4-6 lipca 1922 r., a na III Zjeździe w 1925 r. w Mławie został wybrany jego marszałkiem. W dniu 4 marca 1928 r. został wybrany ponownie posłem na Sejm RP z okręgu nr 9. W maju 1924 r. w jego posiadłości w Radomicach zatrzymał się gen. Józef Haller. Następnego dnia generał odwiedził wójta gminy Lubicz, Stefana Kujawskiego, strażaka, prezesa Kółka Rolniczego w Lubiczu Pomorskim i weterana wojny polsko-bolszewickiej.

W inicjatywy Towarzystwa Naukowego Plockiego, za namową dra A. Macieszy i Rutskich, wspólnie z Franciszkiem Wybultem wydał cenną monografię życia społeczno-gospodarczego Mazowsza Plockiego i ziemi dobrzyńskiej w okresie I wojny światowej i pierwszych lat Drugiej Rzeczypospolitej pt. *Mazowsze Płockie w czasach wojny światowej i powstania państwa polskiego* (Toruń 1932). Stanowi ona ważne źródło historiograficzne do dziejów ziemi dobrzyńskiej.

Po wybuchu II wojny światowej został aresztowany przez Niemców i skierowany do obozu w Dachau, gdzie był więziony przez dwa lata. Po zwolnieniu i wyleczeniu mieszkał w Warszawie przy ul. Barbary 4. Po wybuchu powstania warszawskiego wraz z rodziną opuścił Warszawę.

Po wyzwoleniu i konfiskacie majątku Radomice przeniósł się do niewielkiego majątku Sędzimirowice k. Kalisza, który należał do jego żony. Jesienią 1945 r. uległ wypadkowi w czasie prac omlotowych, wskutek czego zmarł w szpitalu w Kaliszu.

Odnaczony został przez J. Piłsudskiego w czasie jego pobytu w Płocku w dniu 10 kwietnia 1921 r. Krzyżem Walecznych. Posiadał także najwyższe odznaczenia watykańskie, Orderem św. Grzegorza, a także Krzyż Odrodzenia Rzeczypospolitej i Krzyż z Mieczami.

Ożenił się Jadwigą Garczyńską, z którą miał troje dzieci, dwóch synów: Witolda, rozstrzelanego przez hitlerowców w czasie II wojny światowej w związku z działalnością konspiracyjną i Tadeusza, ciężko rannego w czasie kampanii wrześniowej 1939 r. podczas obrony Oksywia, zm. w Warszawie 6 września 1972 r. oraz córkę, Irenę, zamężną Descours, zamieszkała w 1995 r. w Milanówku k. Warszawy.

Pochowany w miejscowości Staw w pobliżu Sędzimirowic.

Dzieje Płocka, pass.; Giziński, *Historia Dobrzejewic*, s. 676-68; Giziński, *Niepospolici*, s. 578-584; Giziński, *Straż*, s. 15-17; Giziński, *Złotoryja*, s. 109-111; Z. Gózdź, *Lipno w XX wieku*, cz. 1: *Drugi do niepodległości*, Lipno 1996, s. 6; M. Krajewski, *Prezydent RP w Lipnie i Włocławkiem*, *Gazeta Pomorska* 1990, nr 283, s. 8; Krajewski, *Spółczesność*, s. 165; Krajewski, *Usque ad finem*, pass.; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, pass.; M. Macieszyna, *Pamiętnik Płocczanki*, opr. A. M. Stogowska, Płock 1996, pass.; Nycek, *Ludzie*, s. 245-246; *Kurier Płocki* 1918, z 28 XII; H. Mościcki, W. Dzwonkowski, *Parlament Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 1928; *Naczelnik Państwa w Płocku*, *Kurier Płocki* 1921, nr 82, s. 2; Oracki, *Leksykon*, s. 185-186; T. Pawłowski, *Tłuchowo. Rys geograficzno-historyczny*, Tłuchowo 1996, s. 29; PRS, s. 203; *Rypin między wojnami*, pass.; Rzepecki, *Sejm i Senat*, s. 29-30; Stefański, *Płock*, s. 397-398; J. Świecki, *Wspomnienia o Tadeuszu Świeckim w 50. rocznicę śmierci*, Płocki Rocznik Historyczno-Muzealny, t.

1: (Płock) 1995, s. 161-167; Świecki-Wybult, *Mazowsze*, pass.; Wybult, *OTRZD*, pass.; *Ziemia dobrzyńska*, s. 401-402.

ŚWIERKOCKI KAROL (*1866 r. w Drobinie †1914 r. w Krysku), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie, proboszcz w Ciechocinie

Po ukończeniu Seminarium Duchownego w Płocku, w 1888 r. został wyświęcony na kapłana. W latach 1894-1895 był na wikariacie przy parafii pw. Św. Trójcy w Rypinie. W następnych latach spotykamy go jako proboszcza kolejno w: Królewie, Ciechocinie, Bogurzynie i Krysku.

Parafia, s. 488; *Śp. ks. Karol Świerkocki*, MPP 1914, nr 4, s. 160-162; Tyc, *Parafia św. Trójcy*, s. 113.

ŚWIERKOCKI BONAWENTURA (*1773 r. †1839 r.), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz Osieku Rypińskiego i Świedziebni, proboszcz skrwileński

Święcenia kapłańskie przyjął w 1798 r. z rąk bpa plockiego, Onufrego Kajetana Szembeka. Był wikariuszem w Osieku pod Brodnicą, a potem w latach 1799-1801 w Świedziebni. W latach 1804-1826 zarządzał parafią Osiek, gdzie zarazem piastował urząd dziekana i godność honorową kanonika plockiego. Na probostwie osieckim położył liczne zasługi, za co otrzymał od biskupa Michała Prażmowskiego kanonię honorową i z dniem 7 marca 1826 r. został przeniesiony na probostwo skrwileńskie. Skrwileńskie beneficjum zastał w należyтым porządku po swych poprzednikach, ks. ks. Jasińskim i Antonim Dobrskim. Mimo to prowadził dalsze prace remontowe i konserwatorskie. W 1837 r. założył w Skrwilnie nowy cmentarz grzebalny. Przed śmiercią, w 1839 r. doświadczył jednak kradzieży kościoła. Za jego probostwa znacznej poprawie uległy stosunki z dworem, które naznaczone były zapisem donacyjnym ks. Zygmunta Rościszewskiego dla kościoła skrwileńskiego z początku XVII w.

Parafia w Świedziebni, s. 501; Piotrowski, *Skrwilno*, s. 167; Piotrowski, *Skrwilno i okolice*, s. 207-208; W. Załuski, *Skrwilno*, *Tygodnik Polski* 1900, nr 33, s. 672.

ŚWIEŻAWSKI JAN h. Paprzyca (†ok. 1819 r.), właściciel ziemski

Był synem Macieja i Marianny z Balińskich. N przel. XVII i XVIII w. posiadał dobra Balin pod Rypinem, wykupując od drobnej szlachty znaczną część Balina z Krupianką, Szwarowami i Wyrębą. Wielokrotnie, w latach 1750-1807, występował w księgach metrykalnych parafii Rypin, tytułowany: *magnificus v. generosus*.

Ożeniony z Teresą z Makomaskich, a potem z Józefiną z Kozickich. W 1808 r., zagrożony brakiem spadkobierców, adoptował córkę swego siostrzeńca, Józefa Okońskiego, Józefinę, a potem spisał testament, na podstawie którego cały majątek zapisał Józefinie Okońskiej, córce swego siostrzeńca, Józefa Okońskiego.

Po jego śmierci dobra Balin z przyległościami objęła J. Okońska, zamężna już wtedy za Wojciecha Piotrowskiego. Wkrótce jednak małżonkowie Piotrowscy

przepisali ten majątek na matkę Wojciecha, Julianę, powtórnie zamężną Straszewską, a sami nabyli Dzierzno pod Świdziebnią.

AP Włocławek, KW, KHip. Wyręba, sygn. 71; J. Gałkowski, *Drobna szlachta okolic Rogowa w ziemi dobrzyńskiej*, Ziemia Dobrzyńska, t. 6: 1999, s. 84-85, gdzie data śmierci – 1808 r.; Mysłakowski, *Materiały*, nr 2778; *Okolice Rypina*, s. 702; RZD, t. 2, cz. 3, s. 26, 397.

ŚWIEŻAWSKI STANISŁAW h. Paprzyca (*przed 1702 r. †po 1729 r.) właściciel ziemski, poseł

W 1714 r. był właścicielem majątku Świeżawy, a następnie Sosnowa i prawdopodobnie Dylewa. W 1709 r. sejmik szlachecki, obradujący w Skępem, mianował go posełm do wojewody kijowskiego. W 1713 r. otrzymał funkcję komisarza do spisu szkód poczynionych w powiecie rypińskim przez przemarsz wojsk rosyjskich w czasie wojny północnej. W 1714 r. sejmik lipnowski wysłał go do króla Augusta II z wiernopoddańczym oświadczeniem od szlachty ziemi dobrzyńskiej. Ożeniony w 1729 r. z bliżej nieznaną Marianną (ur. przed 1712), pozostawił córkę Łucję Kunegundę (ur. 1729). Zmarł po 1729 r., kiedy występuje jeszcze jako osoba żyjąca, ale przed 1756 r., kiedy właścicielem Świeżaw był już Stanisław Chaliński.

Gałkowski-Piotrowski, *Rogowo*, s. 293; *Lauda*, s. 217, 246, 248; Mysłakowski, *Materiały*, nr 2772, 2782; *Okolice Rypina*, s. 702; Uruski, *Rodzina*, t. 12, s. 88.

ŚWIĘCICKI ADOLF h. Jastrzębiec (*18 III 1845 r. †po 1863 r.), uczeń gimnazjalny, powstaniec styczniowy 1863 r.

Był synem Jana Stanisława i Eleonory z Nelskich, właścicieli majątku Nowa Wieś k. Chrostkowa. W 1863 r. był uczniem plockiego gimnazjum. Na wieść o przygotowywanej insurekcji styczniowej, w dniu 20 stycznia 1863 r. na czele grupy młodzieży Gimnazjum Gubernialnego w Płocku wyruszył na spotkanie „dzieci warszawskich”, które w nocy z 18 na 19 stycznia przeprawiły się na prawy brzeg Wisły w okolicach Secymina i podjęły marsz w kierunku Płocka. W momencie wybuchu powstania stanął na czele oddziału szkolnego i zgłosił się z nim do partii powstańczej Kowalewskiego, jednak już w dniu 23 stycznia 1863 r. dostał się do niewoli rosyjskiej w kościele ojców reformatów w Płocku. Jak podał w swoich wspomnieniach Z. Chądzyński, „w dniu 23 stycznia rano około godziny 9 w Płocku odbył się jeszcze nowy krwawy dramat. Na wiadomość przez szpiegów odebraną, że do kościoła ks. Reformatów schroniło się kilku powstańców, Moskale wpadli zbrojnie do świątyni rąbiąc pałaszami winnych i niewinnych, kilka zamordowali osób”.

Niebawem, bo w dniu 27 lutego tego roku został wysłany do carskiego wojska i służył w 72. tulskim pułku piechoty. Dopiero po wniesionej przez ojca prośbie do cara, rozkazem 24 lipca 1869 r. powrócił do rodzinnego domu.

Miał braci: Henryka, Władysława, Marcelego, Antoniego i Jana.

Chądzyński, *Wspomnienia*, s. 75-76; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=adolf+%B6wi%EAcicki/22+2014>; Krajewski,

Posiew wolności, s. 115-116; *Mazowsze Północne*, s. 163; E. Popiołek, *Poszli nasi w bój bez broni. Powstanie styczniowe w Płockiem*, Płock 2003, s. 16; PRS, s. 204.

ŚWIĘCICKI ANDRZEJ JÓZEF h. Jastrzębiec (*8 VII 1903 r. w Nowej Wsi k. Chrostkowa †20 X 1939 r. w Książu Wielkopolskim), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Mieczysława (1875-17 II 1949) i Zofii z Mostowskich h. Dołęga. W 1928 r. ukończył Szkołę Rolniczą w Bojanowie. Był właścicielem Trąbinka w pow. śremskim i członkiem Związku Ziemian pow. śremskiego. Należał do BBWR.

Jako porucznik rezerwy w końcu sierpnia 1939 r. został zmobilizowany jako dowódca parku intendentury nr 701 Armii „Poznań”. W czasie wojny obronnej we wrześniu 1939 r. został wzięty do niewoli niemieckiej w Puszczy Kampinoskiej. Ze względu na stan zdrowia został zwolniony z obozu przejściowego w Łodzi w dniu 7 października 1939 r. i powrócił do swojego domu. W dniu 18 października 1939 r. został jednak aresztowany przez Niemców w swoim majątku Trąbinek. Dwa dni później, w dniu 20 października 1939 r. ok. godz. 16 został rozstrzelany przez *Einsatzkommando* w publicznej egzekucji w Książu.

Miał rodzeństwo: Mieczysława (1901-1966); Zofię (1904-1952); Marię (1907-1978); Józefa (1911-1943) i przybranego brata, Jerzego (1912-1939).

Pochowany został w zbiorowej mogile w Książu Wlkp. Symboliczny jego grób jest na cmentarzu w Chrostkowie k. Lipna.

Inf. W. Michalski z Torunia z 20 VII 2011 r.; Jasiewicz, *Lista*, s. 1050; PRS, s. 204; Świącicki, *Genealogia Świącickich*, tab. 15, s. 17; *Ziemiańskie dobrzyńskie*, s. 402.

ŚWIĘCICKI HENRYK h. Jastrzębiec (*23 IX 1892 r. w Maliszewie k. Lipna †12 I 1971 r. w Zawadzie), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, ziemianin, hodowca koni, żołnierz AK, ofiara prześladowań komunistycznych (S 138)

Był synem Tadeusza (1866-1926), administratora dóbr Osiecin w pow. nieszawskim, i Jadwigi Franciszki Gockowskiej h. Prawdzic (1866-1940), córki Tadeusza, właściciela majątku Maliszewo k. Lipna i Wandy z Weberów. Ze strony ojca był wnukiem Henryka (1839-1932), właściciela majątku Nowa Wieś w pow. rypińskim, i Anieli Skarbk-Tłuchowskiej.

Ukończył Wydział Agronomiczny Włocławskiej Szkoły Handlowej (Realnej). Był uczestnikiem strajku szkolnego 1905 r. Praktyki rolne odbył w majątku Zbójno w pow. rypińskim i Pęcice w pow. pruszkowskim oraz w stadninie koni w Sławucie ks. Sanguszki. Powołany do wojska rosyjskiego odsłużył je 1912-1913 w Carskim Siole. Po powrocie gospodarował w Woli Skarbkowej, jednym z folwarków Fundacji Karoliny i Fryderyka Skarbków w Osiecinach, pomagając jednocześnie choremu ojcu w administrowaniu całością Fundacji, tj. majątkami Osiecin, Samszyce, Bartłomiejowice i Skarbkowa.

Jako ochotnik uczestniczył w wojnie bolszewickiej 1919-1920 w 1. pułku ułanów. Po śmierci ojca, decyzją jej kuratora, Antoniego Eustachego Marylskiego-

Łuszczewskiego i Rady Ziemiań, został administratorem Fundacji. W okresie jego zarządu przeprowadził drenowanie czarnoziemów w Osiecinach i wybudował nową szkołę. Dzięki spadkowi żony zakupił w 1926 r. od Jana i Stefani Podkolińskich ośrodek majątku Zawada o powierzchni ok. 50 ha. W 1929 r., gdy decyzją Fundacji administrowanie Osiecin powierzył swemu synowi, wziął w plenipotencję należący do Ludwika Łempickiego majątek Płonne w pow. rypińskim, gdzie gospodarował do 1939 r.

Od 1929 r. był członkiem Związku Hodowców Konia Szlachetnego Półkwi, należał też do Związku Ziemiań pow. rypińskiego. Na początku wojny przeniósł się do Zawady, gdzie w maju 1940 r. został aresztowany za działalność w Armii Krajowej i przewieziony do Włocławka. Ponieważ transport do Dachau już odjechał, został zwolniony, lecz wkrótce wysiedlony do Kowala z obowiązkiem meldowania się w *Arbeitsamt*. Zawadę objął Niemiec Bilmeier, przesiedlony z Łotwy w tym czasie do majątku Jerzego Ciechomskiego Rutkowiec w pow. włocławskim. Baron Kriidener zaproponował mu zarządzanie tym majątkiem, gdzie przebywał tu do stycznia 1945, zatrudniając ok. 100 osób – pracowników stałych i dochodzących, co chroniło ich przed wywózką do Niemiec. Należał do Armii Krajowej

Po ucieczce Niemców w styczniu 1945 r. wrócił do Zawady, która nie podlegała dekretowi o reformie rolnej. Został pierwszym po wojnie wójtem gminy Baruchowo z wyboru. Zaliczony jednak do „kulaków”, doświadczył szkarań tego okresu, mieszkając w Zawadzie z ciężko chorą żoną i córką Aleksandrą. Ośrodek z domem, ogrodem, stawami rybnymi i lasem, okrojony sprzedaż części ziemi, udało mu się utrzymać. W 1961 r. zostawił gospodarstwo synowi Henrykowi i zamieszkał w Toruniu.

Za pracę gospodarczą i społeczną we wrześniu 1938 r. został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi.

Miał rodzeństwo, braci: Tadeusza (1890-1914), zginął w Karpatach, służąc w armii rosyjskiej; Czesława (1894-1950), oficera 1. Pułku Ułanów Krechowieckich i 2. pułku ułanów w randze majora, ożeniony z Kazimierą Jasiewicz h. Rawicz (ur. w Maliszewie-zm. w Londynie); Stefana (1896-1949), rotmistrza 2. pułku ułanów, ożeniony ze Stefanią Jasiewicz h. Rawicz (ur. w Bobrownikach-zm. w Amdorer, Szkocja); Jadwigę (ur. 1899 w Bobrownikach-zm. 1913 w Osiecinach); Jana (ur. 1901 w Bobrownikach-30 X 1945 w Toruniu), lekarza weterynarii, ożenionego z Ireną Eleonorą Święcicką h. Jastrzębiec; Kazimierza (ur. 17 III 1904 w Bobrownikach-1964 r. w Verdun), posła na Sejm kadencji od 1938 r., ożenionego z Ireną Pudłowską; Anielę (ur. 5 XII 1905-12 V 1968 w Zawadzie), mąż Bogusław Frank (ur. 12 III 1896-12 VI 1982) z Siemian, pow. włocławski; Wandę (ur. 1908 w Osiecinach-zm. 1916 w Osiecinach); Stanisława (ur. 30 IV 1910 w Osiecinach-zm. 18 I 1945 w Radogoszczy), por. WP, w okresie okupacji jeden z dowódców AK w rejonie włocławskim, ożenionego z Jadwigą Sarre.

Ożeniony 10 lutego 1906 r. z Marią Aleksandrą Odrowąż-Pieniążkówną w Opatowie w pow. nieszawskim (ur. 26 VI 1889 w Opatowicach-zm 26 X 1960 w Za-

wadzie), córką Kazimierza i Sabiny z Bussów, siostrą Ludwika Stanisława Pieniążka; a następnie po jej śmierci w 1961 r. z Heleną Cyckowską (1902-1980). Pozostawił dzieci: Aleksandra (ur. 26 I 1907 w Woli Skarbkowej-zm. 25 XI 1978 w Zawadzie), absolwentka Szkoły Ogrodniczej w Poznaniu; Tadeusza (ur. 8 II 1918 w Woli Skarbkowej), oficera 1 pułku ułanów, inż. architekta, zamieszkał w Londynie, gdzie ukończył studia; Wandę (ur. 8 I 1922 w Woli Skarbkowej-zm. 5 VI 1995 w Zawadzie), mgr filologii polskiej, st. kustosz dyplomowany; Henryka (ur. 17 IX 1923 w Woli Skarbkowej-zm. 29 III 1981 w Zawadzie), dyrektor Stadniny Koni w Łososinie w pow. nowosądeckim; od 1962 r. gospodarował w Zawadzie, ożeniony w 1952 r. z Anną Kolaszyńską.

Pochowany na cmentarzu parafii Białotarsk.

AP Włocławek, Akta Starostwa Powiatowego Włocławek 1918-1939, sygn. 506, Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 100; PRS, s. 204; Specjałski, *Lipno*, t. 4, s. 122-123; W. Święcicka, J. Odrowąż-Pieniążek, *Święcicki Henryk h. Jastrzębiec*, [w:] *Ziemiań polscy XX wieku*, cz. 6, Warszawa 2002, s. 181-183; A. H. T. Święcicki, *Genealogia rodu Jastrzębiec Święcickich z linii mazowieckiej i w wielkopolskiej*; <https://repozytorium.amu.edu.pl/jspui/bitstream/10593/456/7/Jastrz%C4%99biec%20Tablice%20Genealogiczne%20od%201%20-%202023.pdf/2> IX 2013; B. Ziółkowski, *Święcicki Henryk*, SBKP, cz. 6, s. 169-171.

ŚWIĘCICKI JERZY h. Jastrzębiec (*1912 r. w Nowej Wsi k. Chrostkowa †jesienią 1939 r. w Lipnie), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Mieczysława (1875-17 II 1949) i Jadwigi Buczyńskiej. Posiadał niewielki majątek Nowa Wieś k. Chrostkowa w pow. rypińskim.

W pierwszych miesiącach okupacji został aresztowany przez Niemców. Wywieziony do aresztu Gestapo w Lipnie, gdzie został zamordowany.

AWKW Lipno, KHip. Nowa Wieś; Inf. W. Michalski z Torunia z 20 VII 2011 r.; Jasiewicz, *Lista*, s. 1050; Piotrowski, *Słownik*, s. 229, gdzie mylna inf., że został zamordowany w Mauthausen w 1940 r. oraz imię matki jako Zofia z Mostowskich; PRS, s. 204; A. H. T. Święcicki, *Genealogia rodu Jastrzębiec Święcickich z linii mazowieckiej iw wielkopolskiej*; <https://repozytorium.amu.edu.pl/jspui/bitstream/10593/456/7/Jastrz%C4%99biec%20Tablice%20Genealogiczne%20od%201%20-%202023.pdf/2> IX 2013; *Ziemiań dobrzyńscy*, s. 402, gdzie mylnie, iż zginął w Mauthausen.

ŚWIĘCICKI JÓZEF h. Jastrzębiec (*18 III 1799 r. w Dłużniewicach †24 XII 1868 r. w Paryżu), powstaniec 1830 r., podpułkownik Wojska Polskiego, dowódca 4. pułku piechoty liniowej, emigrant

Był ojcem Józefa Gabriela, dziedzica Żukowa, Młodzianowa, Woli Żukowskiej, Woli Kanimirowej i Nieczalowa i Aldegendy Reginy de Bousquet du Laurans, pochodzącej z arystokratycznej rodziny francuskiej. W 1815 r. zrezygnował z kariery prawniczej i wstąpił jako ochotnik do pierwszego batalionu 3. pułku piechoty liniowej w Radomiu. W 1821 r. otrzymał stopień porucznika i został instruktorem w swoim macierzystym pułku. W 1825 r. został osobistym instruktorem musztry wielkiego księcia Mikołaja – najmłodszego brata wielkiego księcia Konstantego, aż do jego powrotu do

Petersburga. W październiku 1830 r. otrzymał awans na kapitana i przydział do pułku grenadierów gwardii. W powstaniu listopadowym brał udział ze swoim pułkiem we wszystkich bitwach: pod Dobrem, Wawrem, Olszynką Grochowską, Dębem Wielkim, w obronie Warszawy i Modlina, w bitwie pod Ostrołęką. Pozostawał na pierwszej linii z podległymi mu żołnierzami. Wraz z 4. pułkiem piechoty przeszedł w końcu września 1831 r. od Modlina do Płocka, Szpetala Górnego, a następnie przez Lipno-Wymyślin-Rojewo-Rogowo-Rypin-Świdziebnię w dniu 5 października 1831 r. w okolicach wsi Jastrzębie przeszedł do zaboru pruskiego, nie ulegając propozycjom amnestii carskiej, gdzie został internowany w obozie w Brodnicy nad Drwęcą. Za udział w kampanii 1830/1831 r. został odznaczony Złotym Krzyżem Virtuti Militari

W dniu 18 listopada 1831 r. został dowódcą 4. pułku piechoty liniowej na miejsce płka Józefa Borzęckiego, który po przejściu do Prus wycofał się z dowodzenia. Władze pruskie starały się wszystkimi metodami zmusić powstańców do powrotu do Królestwa Kongresowego. Z władzami pruskimi negocjował warunki pobytu i organizował życie swojego pułku na Żuławach. Kompanie wartownicze uzbroił w okute żelazem kije. Jego postawa zdecydowała o tym, że większość żołnierzy 4 pułku, w licznie ok. 1.300 osób wyjechała na emigrację do Francji i Anglii. W dniu 31 stycznia 1832 r. aresztowany przez władze pruskie i zmuszony do udania się do Francji. Władze carskie we wrześniu 1834 r. skazały go zaocznie na karę śmierci.

Pod koniec lutego 1832 r. przybył do Strasburga i skierowany został do ośrodka dla uchodźców polskich w Besançon. W 1833 r. na wezwanie płka Zaliwskiego zgłosił się emisariusz „Zemsty Ludu”. W marcu 1833 r. wspólnie z ppłk. Franciszkiem Bobińskim znalazł się w Lipsku i tam dowiedział się, że wyprawa ich jest już znana władzom carskim.

Zdesperowany, ciężko chory na skutek przeżyć, przedostał się jednak do Galicji, a następnie na początku 1834 r. trafił do Anglii, gdzie wstąpił do Ogółu Londyńskiego.

Po dłuższych staraniach rodziny władze francuskie udzieliły mu prawa pobytu w Tuluzie, dokąd przybył koniec 1840 r. W 1846 r. przeniósł się do Paryża, gdzie żył z zasiłku. W 1842 r. wstąpił do założonego przez gen. Rybińskiego Stronnictwa Wojskowego, awansując do stopnia pułkownika. W latach 50. Stronnictwo powoli kończyło działalność i dlatego zakończył swoje ostatnie działania na rzecz niepodległości Polski.

Potem żył w wielkiej nędzy. W 1866 r., nie mogąc utrzymać się samodzielnie, przeniósł się do Zakładu Świętego Kazimierza – przytułku na przedmieściach Paryża, prowadzonego przez siostry szarytki, gdzie zmarł i pochowany został na paryskim cmentarzu Montmartre.

W lipcu 1826 r. wziął ślub z Marianną Korytowską, z którą miał dzieci: Walerego, Józefę i Władysława.

Krajewski, *Usque ad finem*, pass.; PRS, s. 204; J. Świącicki, *Pamiętnik ostatniego dowódcy pułku 4 piechoty liniowej*, opr. i wstępem poprzedził R. Bielecki, Warszawa 1982, pass.

ŚWIĘCICKI JÓZEF h. Jastrzębiec (*1910 r. w Nowej Wsi †1940 r. w Mauthausen), właściciel ziemski, ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Mieczysława i Zofii z Mostowskich. Posiadał majątek Nowa Wieś k. Chrostkowa w ziemi dobrzyńskiej. Zamordowany w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen w 1940 r.

AWKW Lipno, KHip. Nowa Wieś; Inf. W. Michalski (Toruń) z 2012 r.; K. Jasiewicz, *Lista*, s. 1050; PRS, s. 204; Rel. Krzysztof Świącicki (bratanek), M. Waśniewska (siostra); A. H. T. Świącicki, *Genealogia rodu Jastrzębiec Świącickich z linii mazowieckiej i w wielkopolskiej*; <https://repozytorium.amu.edu.pl/jspui/bitstream/10593/456/7/Jastrz%C4%99biec%20Tablice%20Genealogiczne%20od%201%20-%202023.pdf/2> IX 2013; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 403.

ŚWIĘCICKI TADEUSZ h. Jastrzębiec (*26 X 1866 r. †17 X 1926 r.), administrator majątków ziemskich

Był synem Henryka (1839-1932), właściciela majątku Nowa Wieś w pow. rypińskim i Anieli Skarbkowej-Tłuchowskiej h. Cholewa z Lelic. Od 1889 r., po śmierci teścia Tadeusza Gockowskiego, właściciela majątku Maliszewo w pow. lipnowskim, gospodarował w Maliszewie. W 1896 r. objął administrację majątek Bobrowniki, także w pow. lipnowskim, pełniąc jednocześnie funkcję sędziego pokoju. W 1905 r. za swoją patriotyczną postawę został aresztowany przez Rosjan. Po uwolnieniu w 1906 r. objął administrację majątku Fundacji Karoliny i Fryderyka Skarbków w Osięcinach, obejmującą: Osięciny, Bartłomiejewice i Wolę Skarbkową. Fundacja utworzona była na rzecz kształcenia młodzieży z biednych rodzin, utrzymania ochronki, szpitalika oraz emerytur dla pracowników. Zaprzyjaźnił się tam z ks. Wincentym Matuszewskim, proboszczem parafii Osięciny, zamordowanym w 1940 r., w 1999 r. zaliczonym w poczet błogosławionych.

W 1889 r. ożenił się z Jadwigą Franciszką Gockowską h. Prawdzic (1866-1940), córką Tadeusza i Wandy z Weberów. Po jego śmierci administrację Fundacji objął jego syn Henryk.

Pozostawił dzieci: Tadeusza (ur. 1890 w Maliszewie-zm. 1914 w Karpatach), służącego w armii rosyjskiej, poległ podczas pierwszej wojny światowej (epitafium jest na grobowcu ojca w Osięcinach); Henryka (1892-1971); Czesława (ur. 1894 w Maliszewie-zm. 1950 w Londynie), oficera 1. Pułku Ułanów Krehowieckich, 2. pułku ułanów oraz 8. pułku strzelców konnych w randze majora, ożenionego z Kazimierą Jasiewicz h. Rawicz; Stefana (ur. 1896 w Bobrownikach-zm. 2 IX 1949 w Amdorer, Szkocja), oficera 2 pułku ułanów w randze rotmistrza, komendanta szpitala polskiego nr 5 w Anglii, ożenionego ze Stefanią Jasiewicz h. Rawicz; Jadwigę (ur. 1901 w Bobrownikach-zm. 1913 w Osięcinach); Jana (ur. 1901 w Bobrownikach-zm. 30 X 1945 w Toruniu), lekarza weterynarii, ożenionego z Ireną Eleonorą Świącicką h. Jastrzębiec; Kazimierza (ur. 17 III 1904 w Bobrownikach-zm. 1964 w Verdun, Francja), prawnika, posła na sejm kadencji 1936-1940, oficera Armii gen. Andersa w Iranie, Palestynie i Włoszech, który ukończył służbę w randze pułkownika.; Anielę (ur. 5 XII 1905 w Bobrownikach-zm. 12 V 1968 w Zawadzie), za Bogusławem Frankiem (12 III 1896-12 VI 1982) z Siemian, pow. włocławski; Wandę

(ur. 1908 w Osiecinach-zm. 1916 w Osiecinach); Stanisława (ur. 30 IV 1910 w Osiecinach-zm. 18 I 1945 w Radogoszczy), oficera 2 pułku ułanów w randze porucznika, podczas okupacji dowódcę AK w rejonie wrocławskim, ożenionego z Jadwigą p. v. Sarre, II. v. Radomyślą.

J. Odrowąż-Pieniążek, *Święcicki Tadeusz h. Jastrzębiec*, [w:] *Ziemiańskie polscy XX wieku*, cz. 8, Warszawa 2007, s. 161-162; PRS, s. 204; Święcicki, *Genealogia Święcickich*, tab. 7-8, s. 9-10.

ŚWIĘTOCHOWSKI TOMASZ (XIX-XX w.), inżynier, starosta lipnowski

Na początku listopada 1918 r. przybył do Lipna, gdzie wyznaczony przez władze centralne, został Komisarzem Rządowym na Okręg Lipnowsko-Rypiński. Jemu także podlegała działalność rypińskiego wydziału Wykonawczego Rady Powiatowej. Dla utrzymania ładu i porządku w podległych powiatach wydał zarządzenie o konieczności równoległego funkcjonowania Policji Państwowej i Milicji Ludowej.

W 1919 r., po rozdzieleniu powiatu lipnowskiego i utworzeniu dwóch powiatów: lipnowskiego i rypińskiego, od 28 sierpnia tego roku, był starostą w Lipnie, a jego zastępcą był Aleksander Tański, zaś przysłany z zewnątrz komendantem Policji Państwowej był Dębowski-Niewiadomski. Administrował powiatem składającym się z 2 gmin miejskich: Dobrzynia n. Wisłą i Lipna oraz 17 gmin wiejskich: Bobrowniki, Chalin, Czarne, Czernikowo, Dobrzejewice, Jastrzębie, Kikół, Kokock, Ligowo, Mazowsze, Narutowo, Nowogród, Osówka, Szpetal, Skępe, Tłuchowo i Zaduszniaki.

W maju 1927 r. zastąpił go na tym stanowisku adwokat W. Krzyżanowski.

Gazeta Urzędowa na Obwód Lipnowsko-Rypiński, nr 4: 1918, z 9 XII, nr 5: 1918, z 12 XII; J. Gózdź, *Dzieje powiatu*, Gazeta Lipnowska, nr 46: 2002, s. 11; Z. Gózdź, *Tomasz Świętochowski*, Gazeta Lipnowska, nr 21: 1995, s. 6; *Rypin między wojnami*, s. 65, 67-68; Świecki-Wybul, *Mazowsze*, s. 280-281; Waszkiewicz, *Lipno*, s. 28.

ŚWITALSKI MARCELI ANTONI (*16 I 1887 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, działacz społeczny, ofiara zbrodni niemieckich (S 139)

W 1939 r. był nauczycielem Szkoły Powszechnej nr 1 w Rypinie. Tutaj zapamiętany został jako opiekun sklepiku uczniowskiego oraz Koła Miłośników Przyrody. Uczestniczył w życiu społeczno-politycznym Rypina, m. in. w 1936 r. był sekretarzem Zarządu Powiatowego Związku Nauczycielstwa Polskiego, któremu prezesował kierownik szkoły w Rużu, Antoni Kossakowski. Udzielał się także w innych organizacjach społecznych i zawodowych, np. w 1925 r. został prezesem powiatowym Okręgowego Związku Kółek Rolniczych w Rypinie, zastępując poprzedniego prezesa, P. Łapkiewicza. W dniu 11 stycznia 1925 r. został zastępcą prezesa Stowarzyszenia Właścicieli Nieruchomości, któremu przewodniczył L. Cholewiński. W dniu 21 października 1929 r. (po unifikacji OTRZD) został wiceprezesem Okręgowego Towarzystwa Organizacji

i Kółek Rolniczych w Rypinie, gdzie prezesem został Bogdan Chełmicki.

W dniu 20 października 1939 r. został aresztowany przez Selbstschutz na rzekomej konferencji nauczycieli. Więziony w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20, gdzie został zamordowany. Nie skorzystał z wytworzonej okazji opuszczenia więzienia Selbstschutzu i Gestapo w Rypinie. Jego córka za złoty zegarek zakupiła jednego ze strażników więzienia, który miał umożliwić mu opuszczenie tego miejsca. Mimo tej stworzonej sytuacji, odmówił, zasłaniając się solidarnością z innymi uwięzionymi kolegami z miasta i pow. rypińskiego.

Zwłoki Niemcy wywieźli do lasów skrwileńskich i tam pogrzebali we wspólnej mogile.

Pozostawił córkę Jadwigę, zamężną Walińską i syna Stefana.

AP m. st. Warszawy, Urząd Wojewódzki Warszawski, sygn. 39, Sprawozdanie sytuacyjne sporządzone w Wydziale Bezpieczeństwa UWW za okres 1-14 X 1929; Dziennik KOSP 1945, nr 9, s. 224; Gałkowski-Piotrowski, *Rypin, w latach wojny*, s. 295-296; Kronika Rypińska 1925, nr 2, z 20 I; 1926, nr 19, z 9 V; Krajewski, *Przerwana lekcja*, s. 63; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 323; Kronika Rypińska, 1925, nr 5-6, 15 II; nr 26, z 5 VII; nr 27, z 12 VII; 1926, nr 3, z 17 I; Piotrowski, *Biogramy*, s. 187; *Rypin między wojnami*, s. 136, 198-199, 222; *Szkoła Podstawowa nr 1 im. m. jra Henryka Sucharskiego w Rypinie*, pod red. J. Anuszczyńskiego i P. Gałkowskiego, Rypin 1998, s. 50; Wardzyńska, *Rok 1939*, s. 174; Zielińska, *Historia*, s. 18.

ŚWITALSKI STEFAN (*12 X 1912 r. Łukomiu w pow. rypińskim †2 IV 1978 r.), piłkarz, żołnierz Armii Krajowej, więzień niemieckiego obozu koncentracyjnego w Mauthausen, trener piłki nożnej, nauczyciel wychowania fizycznego

Był synem Marcelego (1887-1939), przedwojennego nauczyciela, społecznika i ofiary zbrodni niemieckich. Studiował w Centralnym Instytucie Wychowania Fizycznego w Warszawie. Po 1930 r. został piłkarzem KS „Lech”, a następnie „Sokół” w Rypinie. Przed 1939 r. grał także w klubach ZS Płońsk i „Elektryczność” Płock (późniejsze „Ogniwo”).

W 1939 r. Niemcy rozstrzelali jego ojca, Marcelego, a on uciekł do Wyszogrodu, gdzie skierował się do partyzantki antyhitlerowskiej, w Puszczy Kampińskiej, najpierw w ugrupowaniach przedakowskich, a następnie w Armii Krajowej. Za tę działalność został aresztowany i zesłany do hitlerowskiego obozu koncentracyjnego w Mauthausen-Gusen. Tam szczęśliwie doczekał wolności i w 1945 r. powrócił w rodzinne strony.

W 1945 r. w Rypinie był założycielem pierwszej drużyny piłkarskiej „Zryw” i jej trenerem. Od 1946 r. był nauczycielem wychowania fizycznego (ćwiczenia cięlesne) w miejscowym gimnazjum. Przygotowywane przez niego gimnastyczne pokazy młodzieży uświetniały szkolne uroczystości.

W 1948 r. wyjechał z Rypina i zamieszkał we Płocku, gdzie założył i trenował do 1955 r. SKS „Jutrzenka” Płock (obecna „Wisła” Płock), z którą osiągał sukcesy w mistrzostwach Polski Szkolnego Związku Sportowego. Przez szereg lat był nauczycielem wychowania fizycznego w Szkole Podstawowej nr 3 w Płocku. Dał

się poznać jako doskonały organizator bazy sportowej, zakładając boiska, bieżnie i lodowiska itp. Był uhonorowany wieloma odznakami i odznaczeniami, m. in. Złotą Odznaką Warszawskiego Okręgu PZPN.

Dla uznania jego zasług sportowych od 1984 r. płocki Okręgowy Związek piłki Nożnej organizuje Memoriał Stefana Świtalskiego w piłce nożnej juniorów.

Lech, s. 358, 411; Nasza młodość, s. 251; Rypin PRL, s. 544 i n.

Wieloletni działacz sportowy, organizator bazy sportowej, twórca wielu boisk, bieżni i lodowisk. Był uhonorowany wieloma odznakami i odznaczeniami, m. in. Złotą Odznaką Warszawskiego Okręgu PZPN. Jego imieniem nazwano boisko w Warszawie.

Wieloletni działacz sportowy, organizator bazy sportowej, twórca wielu boisk, bieżni i lodowisk. Był uhonorowany wieloma odznakami i odznaczeniami, m. in. Złotą Odznaką Warszawskiego Okręgu PZPN. Jego imieniem nazwano boisko w Warszawie.

T

TABULSKI SZYMON h. Belina (*1772 †po 1849 r.), właściciel ziemski

Był synem Józefa. W 1821 r. od Franciszka Cissowskiego nabył za sumę 120 tys. złp część Wąpielska w Rypińskim z przyległościami Poręby i Lisiny. W 1832 r. kupił za sumę 60 tys. złp pozostałą część wsi od Ludwika Przeciszewskiego. W ten sposób doszło do połączenia tych dwóch majątków. W latach 30. i 40. XIX zaciągnął znaczne pożyczki pod zastaw tego majątku. Wobec zadłużenia, w 1849 r. Wąpielsk sprzedał Walentego Siemiątkowskiemu za sumę 200 tys. złp, tj. 45 tys. rubli.

Ożeniony z Salomeą z Grotkowskich, pozostawił synów: Ludwika i Franciszka, żonatego z w 1842 r. z Joanną (Józefą) Dembińską, córką Ignacego i Marianny z Pręcerek k. Rypina, oraz córkę Izabelę.

AWKW Rypin, KHip. Wąpielsk; Gałkowski-Zuchowski, Wąpielsk, s. 411-412; RZD, t. 2, cz. 3, s. 378, 384; *Spis szlachty*, s. 252.

TACZYŃSKI BOGDAN (*25 X 1950 r. w Lwówku Śląskim), nauczyciel, historyk

Syn Mieczysławy i Heleny. Ukończył studia na UMK w Toruniu, jest magistrem historii.

Jest autorem opracowania pt. *Reprezentacja ziemi dobrzyńskiej na sejmach Rzeczypospolitej w latach 1650-1764 oraz Uwagi o reprezentacji dobrzyńskiej na sejmach epoki oligarchii w latach 1650-1763* (Zapiski Dobrzyńsko-Kujawskie, t. VI: Historia, s. 161-178), która jest od cytowana w wielu opracowaniach dotyczących ziemi dobrzyńskiej, także w tym słowniku.

Jego zainteresowania naukowe skupiają się na tematyce reprezentacji sejmowej w czasach saskich.

Ożeniony w 1977 r. z Wiesławą z Dąbrowskich (ur. 24 VIII 1956), córką Ignacego i Anny, ma troje dzieci: Rafała (ur. 1978), Marka (ur. 1980) i Katarzynę (ur. 1983).

Inf. syna Marka z 28 V 2013 r.

TACZYŃSKI MAREK (*9 XII 1980 r. w Chełmnie), bibliotekarz, pedagog, działacz kultury (T 1)

Syn Bogdana i Wiesławy z Dąbrowskich. Szkołę podstawową ukończył w Lisewie (1995), a następnie Liceum Ogólnokształcące w Chełmnie (1995-1999). Studiował na UWM w Olsztynie na Wydziale Pedagogiki i Wychowania Artystycznego. Ukończył studia magisterskie stacjonarne na kierunku pedagogika, specjalność: pedagogika społeczna (1999-2004), UWM w Olsztynie, Wydział Humanistyczny, studia magisterskie stacjonarne na kierunku filozofia (2002-2004) i UWM w Olsztynie, Wydział Humanistyczny,

Podypłomowe Studia Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej (2005-2007). Posiada tytuł zawodowy magistra pedagogiki społecznej (2004).

Pracował na stanowisku nauczyciela technologii informacyjnej, informatyki i wychowania fizycznego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego w Nidzicy (II 2005-VI 2005), był starszym bibliotekarzem w Miejsko-Powiatowej Bibliotece Publicznej w Rypinie (XII 2005-XII 2012), a następnie pełniącym obowiązki dyrektora Miejsko-Powiatowej Biblioteki Publicznej w Rypinie (XII 2008-XII 2009), a od stycznia 2013 r. pracuje na stanowisku dyrektora tej biblioteki. W placówce tej rozwija ciekawe formy pracy, współpracując efektywnie w zakresie jej zbiorów z Kujawsko-Pomorską Biblioteką Cyfrową. Biblioteka jest miejscem interesujących spotkań z ciekawymi postaciami ze świata kultury i nauki, wystaw i spotkań autorskich. Posiada nowoczesne formy promocji, jest placówką otwartą na czytelnika i szeroki krąg odbiorców kultury masowej. Jest członkiem PCK (od 2009), pełnomocnikiem wojewódzkim (woj. kujawsko-pomorskie) Polskiego Związku Bibliotek (od 2009), członkiem Rady Programowej Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej (od 2009) i członek zarządu Sekcji Tenisa Ziemnego w Rypinie (od 2013).

Otrzymał Nagrodę Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego z okazji Dnia Bibliotekarza (2010); tytuł Zasłużony Honorowy Dawca Krwi III stopnia (2009) i Zasłużony Honorowy Dawca Krwi II stopnia (2012).

Ożeniony w 2005 r. z Anną z Sieklickich (ur. 5 X 1980 w Lipnie), córką Jerzego i Ewy z Łoszewskich, ma syna Tymoteusza (ur. 2010).

Autobiografia z 28 V 2013 r.; Autopsja (2010-2014).

TAŃSKI ALEKSANDER (XIX-XX w.), działacz niepodległościowy i społeczny, wicestarosta powiatu lipnowskiego

W latach 1907-1914 był instruktorem kółek rolniczych Okręgowego Towarzystwa Rolniczego Ziemi Dobrzyńskiej. Po wybuchu pierwszej wojny światowej, w dniu 17 września 1914 r. wszedł w skład Lipnowskiego Komitetu Obywatelskiego. Po utworzeniu w końcu 1916 r. w Lipnie koła Polskiej Macierzy Szkolnej brał czynny udział w jego pracach jako członek zarządu. Wraz z Janem Moczarskim, dyrektorem miejscowego gimnazjum, pracował w sekcji odczytowej, prowadząc ciekawe wykłady i pogadanki z historii Polski. W 1916 r. wszedł w skład Rady Opiekuńczej Powiatu Lipnowskiego. Natomiast w 1917 r. był w składzie Powiatowego Komitetu Obchodu Setnej Rocznicy Śmierci T. Kościuszki w Lipnie, kierując w nim tzw. referatem prowincjonalnym.

Brał aktywny udział w pracach Polskiej Organizacji Wojskowej. Na zebraniu działaczy POW pow. lipnowskiego w Dyblinie w październiku 1918 r. wytypowany został jako generalny sekretarz w przyszłych władzach powiatowych. W dniu 12 listopada tego roku, podczas pierwszego zebrania w wolnej Polsce powołującego Radę Powiatową, został wybrany komisarzem. Następnie był zastępcą starosty powiatu lipnowskiego. W latach 1920-1922 był skarbnikiem w

lipnowskiej Ochotniczej Straży Pożarnej. W dniu 12 marca 1921 r. uczestniczył w składzie komitetu założycielskiego Związku Strzeleckiego w Lipnie. W 1922 r. opuścił jednak Lipno.

Z. Gózdź, *Aleksander Tański, działacz niepodległościowy*, Gazeta Lipnowska, nr 24: 1995, s. 7; Gózdź, *Lipno*, s. 38-40, 42; Z. Gózdź, *Listopad 1918 roku na ziemi lipnowskiej*, Gazeta Pomorska 1988, nr 262, s. 9; D. Kostecka, *Początki rozwoju portu w Lipnie (do wybuchu II wojny światowej)*, Gazeta Lipnowska, nr 53: 2013, s. 25 i n.; Świecki-Wybul, *Mazowsze*, s. 61, 136, 159, 176, 230, 290, 300; Uzarowicz, *OSP*, s. 18-19, 28, 36.

TARANTOWICZ HENRYK (*13 VIII 1957 r. w Kazimierzewie k. Obór), rzeźbiarz

Syn Stanisława i Teresy z d. Sobieszynska. Szkołę podstawową ukończył w Oborach, a następnie zasadniczą szkołę zawodową w Brzeziu k. Włocławka, gdzie zdobył zawód hydraulika. Przez pewien czas pracował w firmach budowlanych.

Od ponad 30 lat zajmuje się, najpierw amatorsko, a od wielu lat profesjonalnie, rzeźbą w drewnie. Wykonał kilkanaście ołtarzy i rzeźb do kościołów, kościołów filialnych i kaplic, m. in. w Ostrowitem k. Rypina, Sochocinie k. Płońska, Żurominie (figura Chrystusa w kaplicy cmentarnej), płaskorzeźba Matki Bożej Piaskowej z kościoła Ojców Karmelitów w Krakowie na Piasku i innych. Przeprowadził szereg renowacji i uzupełnień ołtarzy i wyposażenia ruchomego do kościoła pw. Nawiedzenia NMP w Oborach.

Rzeźbi różne ujęcia Chrystusa, jednak szczególnie miejsce w jego twórczości zajmuje Matka Boża Bolesna z Obór. W swoim życiu wykonał co najmniej 15 replik tej Figury, w tym także w 2012 r. niezwykle wierną Jej kopię na zamówienie piszącego te słowa. Jego prace znajdują się w wielu zbiorach prywatnych, m. in. w kapliczce przy dworze w Mariankach k. Rypina, a także w muzeach etnograficznych. Jego prace charakteryzują się głębokim realizmem, są ujmujące w treści i formie.

Żonaty z Urszulą Bąk, ma dzieci: Sylwię, Dawida, Alicję, Justynę, Kamila i Annę.

Autopsja (1973-2014); Krajewski, *Rypin. Monografia*, wyd. 2, s. 240; Pawłowska, *Kultura*, s. 53-54; Wywiad autora z 17 II 2014.

TARGAŃSKI SŁAWOMIR (XX/XXI w.), bednarz, stolarz (T 2)

Jest następcą wielopokoleniowej, słynnej rodziny skępskich bednarzy. Pradziadek, Antoni Targański przyjechał w te rejony spod niemieckiej granicy i również trudnił się bednarstwem. Jego dziadek, Jan Targański uczył się bednarstwa w Lotaryngii w Niemczech. Po nim działalność przejął jego ojciec, Eugeniusz (T 3), (zm. 2005), komendant OSP w Skępem. W 1977 r. razem z ojcem zdobył tytuł mistrza bednarzkiego w Izbie Rzemieślniczej w Warszawie.

Jest właścicielem Zakładu Produkcyjno-Handlowo-Uslugowego „Emdis” w Skępem. W nazwie firmy są imiona właściciela i jego żony, Danuty: *Extra meble Danki i Sławka*. W swoim zakładzie wykonuje takie produkty, jak: beczki do kiszenia kapusty, ogórków, cebry do mięsa, wanny do kąpieli, kiżanki do robienia masła, wiadra drewniane i wazony do kwiatów to

tradycja i zdrowe życie. Oprócz bednarstwa wykonuje inne rzeczy. Specjalizuje się w produkcji beczek dębowych do koniaków, miodów pitnych i nalewek.

Wizytówką warsztatu była kilkunastoletnia współpraca z Domem Polonii w Pułtusku oraz muzeami etnograficznymi w Warszawie, Toruniu i Włocławku. Współpracował również z rozlewniami win na terenie naszego kraju. Był jedynym dostawcą rekwizytów bednarzskich do filmów Jerzego Hoffmana pt. „Ogniem i Mieczem” i „Stara Baśń”.

Warsztat prowadzi razem z zięciem, Piotrem Jaworskim oraz synem Tomaszem.

Emdis, http://www.emdis.pl/index.php5?main_menu=strona&main_menu_id=1/2 IX 2013; *Rodem ze Skępego*, s. 76.

TARNOWSKI JÓZEF h. Rola (†1759 r. w Radzikach), właściciel ziemski

Był synem Ludwika, kasztelana rypińskiego (zm. ok. 1731) i Anny z Malińskich. Od 1731 r. posiadał po ojcu dobra Radziki w ziemi dobrzyńskiej, gdzie przeprowadził dalszą kolonizację tej posiadłości. Założył m. in. wieś Józefowo, nazwaną od swojego imienia. Szczególnie za jego czasów zwiększyła się liczba Żydów w Radzikach, do tego stopnia, że spis królewski z 1765 r. „wyodrębnił radzikowskich Żydów, podając liczbę osób starszych, płacących podługowe do skarbu na 165 głów, czyli wraz z dziećmi do jednego roku około 175 osób”.

Okolo roku 1748 r. występuje przy okazji nominacji Sebastiana Szulmierskiego na rzekomego stolnika bydgoskiego po jego śmierci, jako – także rzekomego – stolnika tej ziemi.

Ożeniony z Heleną Orlewską (1716-1802 w Wąpielsku, pochowana w kościele w Radzikach Dużych), pozostawił córkę Franciszkę (1743-1818), zamężną za Dionizego Przewozewskiego h. Grzymała i syna Stanisława (zm. 1786). Po śmierci męża wyszła ona za wdowca Stanisława Przewozewskiego, który zrealizował budowę drewnianego dworu z materiałów zgromadzonych przez Helenę, usytuowanego w pobliżu zamku.

AGAD, Księgi grodzkie plockie, 16, Inwentarz dóbr radzikowskich z 1770 r., k. 93-103; APAr. Radziki, Sprawozdanie ks. Mikołaja Dąbrowskiego przez wizytację 1763 r., s. 34; Dutkiewicz, *Radziki*, s. 13; Gałkowski-Zuchowski, *Wąpielsk*, s. 412; W. Mąkowski, *Historyczne tło powieści*, [w:] F. S. Dmochowski, *Przekleństwo matki*, Płock 1935, s. IV, V; T. Ogończyk (W. Mąkowski), *Od Ogona do Kona. Dziedzice Radzik Dużych w pow. rypińskim*, Głos Mazowiecki 1934, nr 18-21; Niesiecki, *Herbarz*, t. 9, s. 53; PRS, s. 205; RZD, t. 2, cz. 3, s. 384-385; W. Szczygielski, *Przewozewski Stanisław*, PSB, t. 28/4: 1985, s. 675; SGKP, t. 9, s. 470; *Urzędniczy*, nr 516.

TARNOWSKI LUDWIK h. Rola (*przed 1681 r. †22 XII 1731 r.), właściciel ziemski, kasztelan rypiński

Był synem Marcina (zm. po 1684) i Marianny Żelskiej (zm. 1682), po ojcu właścicielem Radzik w ziemi dobrzyńskiej. Zasłynął jako kolonista dóbr radzikowskich, osadzając na trzebieżach lasów Niemców, a w Radzikach – Żydów. Założona przez niego w Radzikach gmina żydowska była jedną z czterech na ówczesnej ziemi dobrzyńskiej. Kolonizacja spowo-

dowała powstanie wokół Radzik nowych wsi: Pólka, dwóch Krzów, Ławek, Białawek, Więżewa, Kaszub, Lisin, Grodziszka, Grabiny i Poręby. Materialnym śladem po osadnictwie niemieckim w okolicach Radzik jest cmentarz ewangelicki z pierwszej poł. XVIII w. w miejscowości Kierz Półwieski.

Sejmik lipnowski ziemi dobrzyńskiej, obradujący w dniu 31 stycznia 1710 r., wybrał go posłem do feldmarszałka Fleminga w sprawie zniesienia ciężarów nałożonych na tę ziemię. W okresie od 26 grudnia 1722 r. do 17 stycznia 1729 r. piastował urząd kasztelana rypińskiego po Stefanie Łochockim, który awansował na kasztelanię dobrzyńską.

Ożeniony z Heleną z Orlewskich (1716-1802), która po jego śmierci wyszła za Stanisława Przewozskiego h. Grzymała i przeniosiła swoją siedzibę z podupadającego wówczas już zamku radzikowskiego do nowego drewnianego dworu, wzniesionego nieopodal warowni.

Miał syna Józefa (zm. ok. 1752), także kasztelana rypińskiego, który dokonał dalszej kolonizacji Radzik, zakładając m.in. wieś Józefowo, dając jej nazwę od swego imienia.

AD Płock, Akta metrykalne z 1724 r.; AGAD, Sig. 20, k. 64, 22, k. 99; Dutkiewicz, *Radziki*, s. 12-13; Gałkowski-Żuchowski, *Wąpielsk*, s. 412, gdzie żoną jego Anna Malińska; Kokot, *Dzieje parafii*, s. 27; *Lauda*, s. 220; W. Mąkowski, *Historyczne tło powieści*, [w:] F. S. Dmochowski, *Przekleństwo matki*, Płock 1935, s. IV; Mysłakowski, *Materiały*, nr 2800, 2801, gdzie inf., iż jego żoną była Malewska; Niesiecki, *Herbarz*, t. 9, s. 53; T. Ogończyk (W. Mąkowski), *Od Ogonia do Kona. Dziedzice Radzik Dużych w powiecie rypińskim*, Głos Mazowiecki 1934, nr 19, s. 2; PRS, s. 205; RZD, t. 2, cz. 2, s. 90, cz. 3, s. 373, gdzie żoną jego Anna Malińska, u Mysłakowskiego – Malewska; SGKP, t. 9, s. 470; *Urzednicy*, nr 1757; Z. Żuchowski, *Radziki Duże i Wąpielsk, zarys dziejów miejscowości do 1939 r.*, [w:] *Z dziejów ziemi dobrzyńskiej*, t. 2: 1998, s. 73-75; Z. Żuchowski, *Radziki Duże, Wąpielsk*, *Więści z Ziemi Dobrzyńskiej* 1999, nr 1, s. 6.

TARNOWSKI MARCIN h. Rola (XVII w.), właściciel ziemski

Był kanonikiem łowickim. W 1673 r. razem z bratem Michałem posiadał Radziki w ziemi dobrzyńskiej.

Ożeniony z Marianną Żelskich, miał córkę, Katarzynę, ochrzczona 12 listopada 1679 r. w Rypinie, za Mikołajem Kowalewskim (ok. 1710-ok. 1767) z Osieka n. Wisłą i Marcina (Michała ?), kasztelana rypińskiego.

Kokot, *Dzieje parafii*, s. 27; PRS, s. 205; Woźniak, *Rodem z Osieka*, s. 157.

TARNOWSKI SZYMON h. Rola (XVII/XVIII w.), właściciel ziemski

W 1673 r. występuje jako dziedzic Obrowa i Zębówca, płacąc za siebie i żonę 4 floreny pogłównego. Za poddanych w obydwu wsiach płacił natomiast 77 florenów, później z Zębówca i młyna Misk – 33 floreny. Prawdopodobnie w 1692 r. na sejmiku lipnowskim oskarżył Żyda o bluźnierstwo przeciw Bogu. Przyczyną tegoż zajścia miał być dług finansowy, o którym więcej nie wiemy.

Pawłowski, *Obrowo*, s. 243-244; PRS, s. 205.

TARNOWSKI WOJCIECH h. Rola (†przed 1639 r.), właściciel ziemski, dworzanin Zygmunta III Wazy
Pochodził z rodu Roliczów Tarnowskich z Kujaw. Mógł być ojcem Jakuba. W 1596 r. posiadał Radziki w ziemi dobrzyńskiej, które mógł nabyć od Barbary Pleckiej, córki Stanisława, żony Walentego Kucińskiego. W tym samym czasie mógł być mianowany dworzaniem króla Zygmunta III Wazy.

Ożeniony z Anną z Bystrzycy, miał synów Marcina i Michała, którzy podzielili po nim majątek i według rejestru poborowego z 1673 r. byli właścicielami Radzik Wielkich (Dużych) i części Wąpielska.

AD Płock, Akta wizytacji z 1591 r., sygn. 1, k. 210-210v; Idem, Akta wizytacji z 1597 r., sygn. 2, k. 27-29; Kokot, *Dzieje parafii*, s. 26; Niesiecki, *Herbarz*, t. 5, s. 430; PRS, s. 205, RZD, t. 2, cz. 2, s. 90, cz. 3, s. 373.

TĄBECKI WINCENTY TEODOR (*3 VII 1838 r. we wsi Niedzgorza k. Mławy †14 XII 1916 r. w Radominie), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Skrwilnie, proboszcz w Sadłowie, Trąbinie i Radominie

W latach 1857-1861 studiował w Seminarium Duchownym w Płocku. Po przyjęciu święceń kapłańskich w 1861 r. przez dwa lata był wikariuszem w Skrwilnie. Potem był proboszczem w parafii Lutocin (1863-1865), a następnie w Wyszkwowie (1865-1878).

Od października 1878 r. objął probostwo w Sadłowie k. Rypina i był tu do 1889 r., gdzie przeprowadził remont kościoła, m. in. pokrył dach kościoła blachą miedzianą, wybudował murowaną dzwonnice, a w świątyni urządził lożę kolatorską.

W 1889 został przeniesiony na probostwo do Trąbina, gdzie był do 1911 r. Potem duszpasterzował w sąsiednim Radominie, gdzie zmarł w wieku 78 lat.

Okolice Rypina, s. 702-703; *Parafia Sadłowo*, s. 365; *Śp. ksiądz Wincenty Teodor Tąbecki*, MPP 1916, nr 12, s. 351.

TEODORCZYK MIECZYŚLAW ROMAN, nazwisko okupacyjne „Tadeusz Opolski”, ps. „Roman”, „Miecz”, „Namur” (*28 II 1899 r. w Łodzi †4 II 1944 r. w Pomiechówku), organizator POZ „Znak” Obwodu Lipno, członek sztabu komendy Warszawskiego Obszaru AK, ofiara zbrodni niemieckich, podpułkownik WP (T 4)

Był synem Adama i Pauliny z Biedermannów. W latach 1906-1918 uczęszczał kolejno do progimnazjum T. Markiewicza, Szkoły Przemysłowej w Łodzi, Zawodowej Szkoły Handlowej w Piotrkowie Trybunalskim i ostatnio do gimnazjum w Zaciszu k. Sulejowa. Podczas I wojny światowej należał do tajnego skautingu. W 1918 r. uczestniczył w rozbrajaniu Niemców w Sulejowie. Jako ochotnik Wojska Polskiego w 1919 r., ukończył Szkołę Podoficerską w Dęblinie, a następnie Szkołę Podchorążych Piechoty w Warszawie. Otrzymał przydział do 85. Pułku Strzelców Wileńskich, a od 1934 r. do 14. pułku piechoty we Włocławku. W latach 1935-1937 był komendantem PW i WF na powiat nieszawski. W 1939 r. ukończył Centrum Wyszkolenia Piechoty w Rembertowie. Uczestniczył w operacji załziańskiej.

W czasie kampanii wrześniowej dowodził 2. Kompanią Batalionu Obrony Narodowej „Starogard” w składzie Oddziału Wydzielonego „Wisła”, następnie w 24. pułku piechoty 27. Dywizji Piechoty Armii „Pomorze”. W okolicach Sochaczewa został ranny w płuca i znalazł się w niemieckiej niewoli. W obawie przed wywiezieniem w głąb Niemiec, uciekł ze szpitala jenieckiego.

Od jesieni 1939 r. uczestniczył w tworzeniu konspiracyjnego Pułku Ziemi Kujawskiej we Włocławku. Zagrożony aresztowaniem, przeniósł się na północne Mazowsze, gdzie zainicjował powstanie Polskiej Organizacji Zbrojnej. Przebywał wtedy głównie na terenie pow. sierpeckiego, gdzie jeszcze sprzed wojny znał bardzo pomocną w pracach konspiracyjnych ziemiańską rodzinę Ożarówskich. Początkowo pełnił funkcję sierpeckiego komendanta powiatowego POZ, a od sierpnia 1941 r. został komendantem Okręgu III POZ „Mazowsze”, który oprócz terenów Mazowsza obejmował także tzw. powiaty pomorskie: Lipno i Rypin. Na ten teren docierała gazетка „Polska Podziemna”, wydawana w okolicach Sierpca z jego inicjatywy i zawierająca m. in. teksty jego autorstwa. W organizowanych przez niego odprawach uczestniczyli dowódcy POZ z całego Okręgu III. Sam też jeździł na teren Pomorza, co ułatwiał mu noszony w tym czasie mundur kolejarski. Według niektórych źródeł, posługiwał się mundurem niemieckim. Jedną z odpraw, w których on uczestniczył, odbyła się w majątku w Suminie k. Lipna.

Po scaleniu POZ z AK w 1942 r., znalazł się w Warszawie jako szef Wydziału III Komendy Podokręgu Północnego Warszawskiego Obszaru AK. Mieszkał wówczas pod nazwiskiem „T. Opolski” u Żukowskiej przy ul. Mokotowskiej 8.

Jego aresztowanie nastąpiło 17 lutego 1943 r. na zbiegu ulic Hożej i Marszałkowskiej w Warszawie. Było prawdopodobnie związane z wyspą Franciszka Klimkiewicza, ps. „Jastrzębiec” z Inspektoratu II (Obwody Płońsk i Pułtusk) Podokręgu Północnego. Podczas wielomiesięcznego śledztwa więziony był w Modlinie, Płocku, Poznaniu, Bydgoszczy i Berlinie. W maju 1943 r. był zmuszony do uczestnictwa w konfrontacji w Skępem podczas aresztowań tamtejszych żołnierzy AK, uprzednio związanych z POZ. Konfrontowano go wówczas ze Stanisławem Witkowskim, ps. „Żbik”, kolporterem prasy „N” na Pomorze, który go znał od 1941 r. Cały czas podczas śledztwa był torturowany. W dniu 4 lutego 1944 r. został powieszony w Forcie III w Pomiechówku.

Ożeniony w 1923 r. Władysławą z domu Wirpszo (1899-1963), miał dwoje dzieci: córkę Aleksandrę (ur. 1926), łączniczkę VII Wileńskiej Brygady AK, ps. „Jagienka”; po ukończeniu studiów polonistycznych na UMK w Toruniu (1951), pracowała jako nauczycielka, w 1987 r. przeszła na emeryturę oraz syna Waldemara (ur. 1928), żołnierza VII Wileńskiej Brygady AK, więziony od listopada 1950 r. do marca 1952 r.; uzyskał zaocznie dyplom magistra inżyniera włókiennictwa na Politechnice w Łodzi (1963), pracował w Zakładach Celulozowo-Papierniczych we Włocławku, od 1977 r., po zawale serca, jest na rencie inwalidzkiej.

Żona, Władysława w latach okupacji była członkiem ruchu oporu na Wileńszczyźnie. W listopadzie 1950

r. została aresztowana we Włocławku w związku ze sprawą S. Sękowskiego i w kwietniu 1951 r. skazana przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Warszawie na 7 lat więzienia. Wyrok odbywała w więzieniu przy ul. Ratuszowej w Warszawie i w więzieniu kobiecym w Fordonie. Zwolniona w styczniu 1955 r. ze względu na zły stan zdrowia. Zmarła w 1963 r. w Toruniu.

Jego grób znajduje się w kwaterze wojennej na cmentarzu parafialnym w Pomiechówku.

Pośmiertnie w styczniu 1945 r. został awansowany do stopnia podpułkownika oraz odznaczony Krzyżem, Srebrnym Orderem Virtuti Militari. Podpisywane przez niego, jako komendanta Okręgu III Mazowsze POZ, rozkazy znalezione w metalowej skrzynce w Płocku podczas prac budowlanych, przechowywane są w Muzeum Ziemi Mazowieckiej w Płocku i eksponowane były m. in. na wystawach: *Płocczanie w II wojnie światowej* (styczeń-marzec 1980) oraz *Wojenne losy Płocczan* w 1989 r. W dniu 28 lutego 1999 r. w kościele garnizonowym pw. Najświętszego Zbawiciela we Włocławku odsłonięto tablicę jego pamięci.

AA, Inf. syna, W. Teodorczyka z Włocławka z 1993 r.; R. Juszkiewicz, *Mławskie Mazowsze w walce 1939-1945*, Warszawa 1968, pass.; M. Krajewski, *Płock w okresie okupacji 1939-1945*, Płock-Włocławek 2001, s. 85-86, 216, 219-2220, 222-223, 2237, 241, 283-284, 287, 390, 440, 454; Krajewski-Suszyński, *POZ ZWZ-AK*, pass.; Muzeum Mazowieckie w Płocku, Akta POZ, sygn. MMP/s/6918; SBKP, z. 1. s. 208-209; S. Reymont, *Początki organizacji „Raclawice”*, Wiąz 1987, nr 5; SBKP, cz. 1, s. 208-209. cz. 2, s. 43, 178; W. J. Teodorczyk, *Pptk. Roman Mieczysław Teodorczyk*, <http://www.apotel.republika.pl/ROMAN/ROMAN.HTM/23 IX 2013>; T. Wąsik, *Teodorczyk Mieczysław Roman*, WSB, t. 1: 2004, s. 172-174.

TERNERSONÓWNA FAJGA (†1944 r. w Warszawie), nauczycielka, uczestniczka i ofiara powstania warszawskiego

Do 1939 r. była nauczycielką Publicznej Szkoły Powszechniej nr 1 w Lipnie. W 1944 r. wzięła udział w powstaniu warszawskim, podczas którego poniosła śmierć.

Gózdź-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 29; Piotrowski, *Słownik*, s. 230.

TESKA ALEKSANDER (*12 VIII 1901 r. w Zasadach k. Rypina †1 XI 1944 r. w Zasadach), działacz organizacji lewicowych

Był synem Franciszka i Franciszki. Z zawodu był rolnikiem. W okresie międzywojennym sympatyzował z Komunistyczną Partią Polski. W okresie okupacji hitlerowskiej został członkiem Polskiej Partii Robotniczej i na jej polecenie przyjął IV grupę niemieckiej listy narodowej. Odtąd jego dom stał się punktem kontaktowym i miejscem spotkań aktywu partyjnego oraz partyzantów Gwardii Ludowej, a potem Armii Ludowej. Od 8 lipca 1944 r. wchodził w skład konspiracyjnego Komitetu Powiatowego PPR dla powiatu rypińskiego. W dniu 12 lipca tego roku został wybrany w Okalewku przewodniczącym konspiracyjnej Powiatowej Rady Narodowej powiatu rypińskiego.

W 1926 r. ożeniony z Cecylią z Mączewskich, miał siedmioro dzieci.

Po rozpoznaniu jego działalności przez Niemców, został rozstrzelany na własnym polu i tam pochowany. Zwłoki ekshumowano po wojnie.

Ciechanowski, *Ruch*, s. 302, 378; B. Kaplan, *Z rewolucyjnych tradycji Rypina i powiatu rypińskiego w latach 1918-1945. Kalendarz-kronika*, Rypin 1965, s. 67; Krajewski, *Lewicowy ruch oporu*, pass.; Krajewski, *Ruch oporu na Kujawach i ziemi dobrzyńskiej*, pass.; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 333, 406, 408; *Okręg płocki*, s. 210, 296, 297, 576, 670, 686; Podgóreczny, *Niepospolici*, s. 268, tu mylnie podaje – Teske; Relacja Lubomira Załęskiego.

TETZNER WILHELM ALEKSANDER (*29 III 1822 r. w Warszawie †20 VIII 1849 r. w Woli k. Kikoła), pastor w Makowiskach

Był synem Georga, pochodzącego Quedlinburga, jednego z 46 pastorów, którzy przybyli na początku XIX w. do Polski, i Wilhelminy z d. Zielke. Ojciec uczył języka niemieckiego na pensji, prowadzonej przez Mikołaja Chopina w Warszawie, ojca Fryderyka, a który spotykał się z nim, parodiując niemieckiego nauczyciela w czasie swojego pobytu razem z Dominikiem Dziewanowskim w Golubiu w 1824 r. Przypuszcza się, że Georg mógł być nauczycielem młodego Chopina.

Po ukończonych studiach w Dorpacie około 1847 r. otrzymał powołanie na pastora parafii w Osieku nad Wisłą, stąd zamieszkał w gospodarstwie Amalii Wandy Boerner w Osieku nad Wisłą, gdzie w 1838 r. powstała parafia ewangelicka. Amalia Wanda była córką Ignacego Karola Boerner, superintendenta płockiego, który przepisał tam córce gospodarstwo. Zamieszkiwanie u Amalii zaowocowało małżeństwem w 1849 r. W międzyczasie, w związku z powiększeniem się parafii w Osieku, przeniesiono ją do niedległych Makowisk.

Zmarł po sześciu tygodniach od zawarcia małżeństwa.

O jego śmierci i pochówku przypomina, wystawiony przez wdzięcznych parafian, a zachowany do dziś fragmentaryczny nagrobek na cmentarzu ewangelickim w Makowiskach z następującą inskrypcją: *WILHELM ALEXANDER/ TETZNER/ Pastor der Ev. Augsburschen Osieker-Gemeinde geboren de 22 Maerz/ 1822/ star am 20 September 1849/ Sanft ruhe seine Asche.*

AP Włocławek, A. Jackowska, Inwentarz akt. Księgi metrykalne Parafii Ewangelicko-Augsburskiej Osiek n. Wisłą z lat 1838-1856, s. 1; [http://www.baza-nazwisk.de/suche.php?see=Tetzner%2C+Aleksander+Wilhelm/5 III 2014](http://www.baza-nazwisk.de/suche.php?see=Tetzner%2C+Aleksander+Wilhelm/5+III+2014); Krajewski, *Listy Chopina*, pass.; *Nekrolog w pierwszą rocznicę śmierci Aleksandra Tetznera*, Kurier Warszawski, 1850, nr 247, z 20 IX, s. 1; T. Stegner, *Pastorzy Królestwa Polskiego na studiach teologicznych w Dorpacie z XIX wieku*, Warszawa 1993, s. 24; A. Zglińska, *Co wiąże Makowiska na ziemi dobrzyńskiej z osobą Fryderyka Chopina?*, *Z dziejów ziemi*, t. 16: 2012, s. 199-206.

TĘGOWSKI JÓZEF (*14 VII 1876 r. †na pocz. XI 1939 r. w lasach skrwileńskich), rolnik, ofiara zbrodni niemieckich

Mieszkał w Rypałkach w pow. rypińskim, gdzie prowadził gospodarstwo rolne. Aresztowany wraz z synami w październiku 1939 r., więziony był w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. Na początku listopada 1939 r.

wywieziony wraz z synami: Kazimierzem i Leonem do lasów skrwileńskich i tam rozstrzelany.

Zwłoki Niemcy pogrzebali w zbiorowej mogile w miejscu zbrodni.

W 1958 r. wyrokiem sądu uznany za zmarłego.

AIPN Bydgoszcz, OKBZH, sygn. Ns 360/58; Piotrowski, *Słownik*, s. 230.

TĘGOWSKI KAZIMIERZ (*12 IX 1912 r. †na pocz. XI 1939 r. w lasach skrwileńskich) ofiara zbrodni niemieckich (T 5)

Mieszkał wraz z bratem i ojcem w Rypałkach w pow. rypińskim. Aresztowany 20 października 1939 r., więziony był w raz z bratem i ojcem w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. Na początku listopada 1939 r. wywieziony do lasów skrwileńskich i tam rozstrzelany wraz z ojcem i starszym bratem Leonem.

Zwłoki Niemcy pogrzebali w zbiorowej mogile w miejscu zbrodni.

W 1958 r. wyrokiem sądu uznany za zmarłego.

AIPN Bydgoszcz, OKBZH, sygn. Ns 361/58; Piotrowski, *Słownik*, s. 231.

TĘGOWSKI LEON (*25 X 1914 r. †na pocz. XI 1939 r. w lasach skrwileńskich), ofiara zbrodni niemieckich (T 6)

Mieszkał w Rypałkach w pow. rypińskim. Aresztowany 20 października 1939 r., więziony był w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. Na początku listopada 1939 r. został wywieziony do lasów skrwileńskich i tam rozstrzelany wraz z ojcem i młodszym bratem Kazimierzem.

Zwłoki Niemcy pogrzebali w zbiorowej mogile w miejscu zbrodni.

W 1951 r. wyrokiem sądu uznany został za zmarłego.

AIPN Bydgoszcz, OKBZH, sygn. Ns 362/58; Piotrowski, *Słownik*, s. 231.

TĘŻYCKI ANTONI ADAM, ps. „Grot” (*31 V 1911 r. w Skępem †w Skępem), nauczyciel, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, kierownik szkoły w Fabiankach, malarz-amator (T 7)

Początkowo uczył się w Szkole Powszechnej w Skępem, potem w Seminarium Nauczycielskim w Wymyślinie, które ukończył w 1932 r. W latach 1933-1934 odbył służbę wojskową w Szkole Podchorążych Rezerwy w Brodnicy, która kształciła kandydatów na oficerów rezerwy. Do służby – trwającej jeden rok – powoływano absolwentów szkół średnich lub studiów wyższych. Żołnierze posługiwali się tytułem szeregowego z cenzusem. Ich szkolenie kończyło się egzaminem. Absolwent otrzymywał stopień kaprała i tytuł podchorążego. Drugim okresem służby była praktyka dowódcza w jednostce wojskowej. Po jej zakończeniu oficerów zwalniano do rezerwy. Taką szkołą przed drugą wojną ukończyło wielu absolwentów ówczesnego Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie. W latach 1935-1939 był nauczycielem jednoklasowej

szkoły powszechnej w miejscowości Zdziar Wielki w pow. plockim.

W czasie drugiej wojny światowej zaangażowany był w ruch oporu. W konspiracyjnego spotkania w Święta Wielkiej Nocy 1940 r. został zaprzysiężony do konspiracji. Współpracował z Czesławem Lulińskim z Józefkowa i Wiktorem Głowackim, ps. „Witek” z Jarczewa oraz Tadeuszem Kowalskim, ps. „Tolek”, „Wiarusz” z Wólki. Zdołał uniknąć aresztowania w czasie masowej fali zatrzymań w maju 1943 r. Na pośrednictwem pracowników urzędu gminy-Polaków otrzymał „lewy” dokument tożsamości i pod zmienionym nazwiskiem „Stanisława Terebińskiego” ukrywał się do końca wojny na terenie sąsiedniego pow. sierpeckiego.

Po wyzwoleniu zajął się organizacją Szkoły Podstawowej w Skępem. Potem został kierownikiem Szkoły Podstawowej w Tłuchowie, a następnie przez szereg lat (1947-1972) pracował jako kierownik w Szkole Podstawowej w Fabiankach.

Od 1972 r. mieszkał w Skępem, gdzie poświęcił się pracy społecznej: założył tu kółko rolnicze, był radnym gminy oraz członkiem Rady Nadzorczej Banku Spółdzielczego. Swoją czas poświęcał także malowaniu. Malował realistyczne pejzaże, martwą naturę, portrety patronów szkół, sceny batalistyczne i rodzajowe. Chętnie malował także postacie z historii Polski: Piłsudskiego i Kościuszkę. Od 1970 r. należał do Stowarzyszenia Artystów Nieprofesjonalnych we Włocławku. Brał udział w plenerach malarskich. Wielokrotnie prezentował swoje obrazy na wystawach indywidualnych i zbiorowych.

Był szwagrem Władysława Drzewieckiego nauczyciela i społecznika.

Pochowany na cmentarzu w Skępem.

AFGEZ, t. osob. Narczewski Lubomir; Krajewski, *Dama*, s. 80, 82, 107; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 92; M. Krasieńska, B. Stark, *Antoni Tężycki*, *Gazeta Lipnowska* 2003, nr 47, s. 31; S. Ostrowski, *Skępe pędzlem malowane*, *Nasze Skępe*, nr 4: 2001, s. 4; *Rodem ze Skępego*, s. 104; SBKP, cz. 6, s. 91, 116; Specjalski, *Lipno*, t. 3, s. 132; www.skepe.pl. B. Ciesielska/9 VIII 2010; Tablica nagrobna na cmentarzu w Skępem.

TĘŻYCKI STANISŁAW (*19 IV 1914 r. w Skępem †12 IV 1996 r. w Skępem), żołnierz Września 1939 r., wójt gminy Skępe

Urodził się w rodzinie chłopskiej. Po ukończeniu miejscowej szkoły podstawowej rozpoczął przygotowania do uzyskania kwalifikacji szewskich i egzamin czeladniczy zdał w 1936 r. we Włocławku. W tym samym roku rozpoczął służbę wojskową w jednostce kawaleryjskiej w Aleksandrowie Kujawskim. Po dwóch latach powrócił do Skępego. Do wybuchu drugiej wojny światowej pracował w wyuczonym zawodzie w swojej miejscowości.

We wrześniu 1939 r. został zmobilizowany do Wojska Polskiego i ze swoją jednostką dotarł na wschodnie tereny Rzeczypospolitej. Po 17 września 1939 r. trafił do sowieckiej niewoli, z której udało mu się zbiec i wrócić pieszo do rodzinnej miejscowości. Lata okupacji spędził w Skępem.

W latach 1946-1948 był wójtem gminy Skępe. Za jego kadencji uporządkowano skępskie ulice, zbudowano betonowy mostek na rzece Mień oraz rozpoczęto

budowę nowej szkoły podstawowej. Sam służył z zamiłowaniem do porządku i czystości. Od 1948 r. aż do emerytury pracował w Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” w Skępem, najpierw był kierownikiem skupu trzody chlewnej, a później przeniesiony został na stanowisko kierownika inwentaryzacji placówek handlowych, sklepów i magazynów w tej spółdzielni. W październiku 1941 r. ożenił się z Marianną Rumińską, pochodzącą także ze Skępego, z którą miał dwie córki.

Pochowany na cmentarzu w Skępem.

B. Ciesielska, *Stanisław Tężycki*, <http://skepe.pl/8> VIII 2010; Tablica nagrobna na cmentarzu w Skępem.

THUN STANISŁAW MARIAN, ps. Janusz, Leszcz, Malcz, Nawrot (*19 XI 1894 r. we wsi Dzierzno Dworskie w pow. rypińskim †3 VIII 1944 r.), legionista, członek POW, mjr Wojska Polskiego, podpułkownik ZWZ/AK, uczestnik i ofiara powstania warszawskiego (T 8)

Rodzina wywodziła się z pomorskiej szlachty, a kolejni członkowie rodu von Thun dali dowód swej polskości i patriotyzmu. Pradziadek Julian walczył w powstaniu styczniowym, a dziadek Stanisław – o odzyskanie niepodległości Polski w czasie pierwszej wojny światowej i wojnie polsko-bolszewickiej.

Uczęszczał do szkoły w Gnieźnie (1902-1904), a następnie uczył się w III Gimnazjum im. Jana Sobieskiego w Krakowie (1905-1913). Po maturze studiował krótko medycynę na Wydziale Lekarskim UJ w Krakowie, potem w Akademii Handlowej. Od 1911 r. był członkiem tajnej Armii Polskiej, następnie PDS i Polowych Drużyn „Sokoła”. Od 16 sierpnia 1914 r. był w Legionach Polskich. Od 30 września 1914 r. walczył na froncie karpaccim. W dniu 29 października 1914 r. podczas bitwy pod Mołotkowem został ciężko ranny i dostał się do niewoli rosyjskiej. Przez kilka miesięcy leczył się w szpitalu w Płoskirowie. W czerwcu 1916 r. udało mu się zbiec z niewoli i w lutym 1918 r. przedostać do Galicji. Internowany w Wiedniu, potem w Witkowicach. Po uwolnieniu od kwietnia 1918 r. był dowódcą plutonu i instruktorem POW w Krakowie. Jednocześnie pracował jako urzędnik w inspektoracie zasiłkowym Centrali dla Odbudowy Galicji.

Od 1 listopada 1918 r. służył w Wojsku Polskim jako oficer ordynansowy w Komendzie Wojskowej w Krakowie, następnie przeniesiony do Warszawy od 1-30 stycznia 1919 był adiutantem Dowódcy Okręgu Gen. Warszawa, gen. Edwarda Rydza-Śmigłego. Uczestniczył w walkach z bolszewikami na froncie litewsko-białoruskim. Od września 1919 r. do marca 1920 r. był adiutantem dowódcy DOGen. Kielce, gen. Bolesława Roji, a następnie adiutantem dowódcy DOGen. Pomorze. 25 sierpnia 1920 r. awansowany został do stopnia kpt. śl. st. piech. Od grudnia 1920 r. służył jako oficer komendy m. st. Warszawy w Wyższej Szkole Handlowej i Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, równocześnie studiując w WSH (1920-1922), gdzie uzyskał dyplom w 1926 r. W okresie międzywojennym został zweryfikowany w stopniu kapitana ze starszeństwem od 1 czerwca 1919 r., awansowany do stopnia majora piechoty (1924), przeniesiony w stan spoczynku w 1932 r.

Podczas kampanii wrześniowej 7 września 1939 r. został przydzielony do stacji zbornej na terenie warszawskiej cytadeli, potem zostaje dowódcą ochotniczego batalionu 2 pułku piechoty „Obrony Pragi”. Po kapitulacji stolicy podjął działalność konspiracyjną w szeregach SZP/ZWZ/AK. Początkowo jako współorganizator i pierwszy dowódca Obwodu SZP Warszawa-Żoliborz, następnie szef Oddziału VII (Biuro Finansów i Kontroli) w Dowództwie Głównym SZP, KG ZWZ/AK. Rozkazem KG ZWZ z 1 lipca 1940 r. mianowany został ppłk piech. Poległ 3 sierpnia 1944 r. podczas powstania warszawskiego przy ul. Leszno. Pochowany na cmentarzu wojskowym na Powązkach w Warszawie.

Obrona Warszawy i Modlina, Warszawa 1939, pass.; <http://www.sppw1944.org/index.html?http://www.sppw1944.org/biografie/thun.html/23.02.2013>.

TŁUCHOWSKI GRZEGORZ h. Cholewa (†14 X 1515 r.), właściciel ziemski, podstoli dobrzyński

W 1512 r. z rąk Stanisława Kościeleckiego otrzymał dobra królewskie – Starorypin Królewski wraz młynem Gniazdek. Na tych dobrach pozostawał tenutariuszem (dzierżawcą) do 19 lutego 1515 br., bowiem wtedy majątek ten przejął Jan Baliński, kasztelan rypiński. W okresie od 19 lutego 1515 r. aż do końca życia w dniu 14 października 1515 r. pełnił urząd podstolego dobrzyńskiego.

Biliński, *Szlachta*, s. 185; *Matr. sum.*, t. 4, s. nr 2397, 10655; *Okolice Rypina*, s. 703; PRS, s. 206; *Urzędnicy*, nr 1594.

TŁUCHOWSKI MARIAN h. Cholewa (*ok. 1811 r.), ziemianin, oficer powstania 1831 r., Sybirak

Był właścicielem wsi Romantowo w pow. mławskim. Brał udział w powstaniu listopadowym jako podporucznik 18. Pułku Jazdy Płockiej. W 1833 r. utrzymywał kontakty z Arturem Zawiszą i K. Kowalewskim. Temu ostatniemu pomógł w ucieczce za granicę. Za te kontakty w 1834 r. został aresztowany i skazany na osiedlenie się na Syberii oraz utratę praw stanu. W dniu 11 stycznia 1835 r. osiedlił się we wsi Kieżeniskoje w okręgu jeniejskim, a następnie we wsi Turgieniew-Ostrow. Dalsze jego losy nie są nam znane.

Krajewski, *Usque ad finem*, s. 168; Krajewski, *Zemsta Ludu*, s. 221; PRS, s. 206; *Spółeczeństwo polskie*, s. 50-51, 150, 333, 343, 771.

TOBOŁA ZENON (*1937 r. w Sosnowcu), lekarz w Rypinie i Czumsku Dużym (T 9)

W 1960 r. ukończył Akademię Medyczną w Gdańsku i otrzymał zatrudnienie w szpitalu w Elblągu. Od 1970 r. pełnił funkcję kierownika Ośrodka Zdrowia w Boniewie na Kujawach oraz podjął pracę jako lekarz-radiolog w Szpitalu Wojewódzkim we Włocławku. W 1980 r. uzyskał na Akademii Medycznej w Łodzi I stopień specjalizacji w zakresie rentgenodiagnostyki. W latach 1982-1984 pracował jako lekarz ogólny w przychodni w Unisławiu.

W 1984 r. zatrudniony został w ZOZ Rypin, otrzymując nadzór nad Wiejskim Ośrodkiem Zdrowia w Czumsku Dużym w gminie Rogowo. Funkcję kierownika tej placówki pełnił do 1992 r., pracując jednocześnie w pracowni rentgenowskiej rypińskiego szpitala. W Rogowie posiadał, jako jeden z pierwszych w ówczesnym pow. rypińskim, aparat USG. W 1992 r. zrezygnował z kierowania Ośrodkiem Zdrowia w Czumsku i pracował już tylko jako radiolog w szpitalu. W 2002 r. przeszedł na emeryturę, ale zatrudniony był na część etatu jako lekarz-radiolog oraz w zespole pomocy doraźnej.

Autopsja (1984-2014); *Dzieje służby zdrowia*, s. 331-332.

TODEK z d. Florkiewicz ZOFIA (*13 V 1910 r. w Osieku n. Wisłą †12 X 2008 r. w Toruniu), pomagająca Żydówkom podczas II wojny światowej

Była córką Mariana i Franciszki z Sucharów. Ojciec był kowalem i prowadził kuźnię, świadcząc usługi miejscowym i okolicznym rolnikom. Była jedną z siedmiorga rodzeństwa. W 1914 r. rodzice sprowadzili się do Lubicza Lipnowskiego, gdzie pobudowali kuźnię wraz ze skromnym mieszkaniem.

Do Szkoły Powszechnej w Krobi, której założycielem w 1919 r. był Antoni Wiśniewski, uczęszczała sześć lat, tj. do 1925 r., gdyż w ówczesnym systemie klasy III i IV trwały po dwa lata. Z wdzięcznością wspominała swych nauczycieli, którymi byli: Antoni Wiśniewski, ks. Piotr Zajkowski i Krystyna Półtówna. Dzięki nim zdobyła umiejętność biegłego czytania, pisanie i działań matematycznych.

Była ambitną osobą i nie przyjęła funkcji służącej u miejscowego sklepikarza. Czytając prasę z ogłoszenia w „Gazecie Toruńskiej”, w wieku 19 lat podjęła pracę w majątku L Naumana w Przysieku k. Torunia. Początkowo pracowała w kuchni, ale wkrótce „awansowała” jako gospodyni. Otrzymywała miesięcznie 50 zł gotówką, nadto pełne wyżywienie, bezpłatne opranie w pralni dworskiej i pokój z oświetleniem, umeblowaniem i ogrzaniem. Miała też wolny dostęp do biblioteki i książek w języku niemieckim i polskim.

Po wyjściu za mąż nabyła wraz z mężem 4,5 ha ziemi w Lubiczu od spolszczonego Ukraińca, Jana Radziuka, uciekiniera z armii Budionnego. Uprawiali warzywa, 2,5 ha sadu oraz zbudowali niewielką szklarnię i prowadzili produkcję sadzonek w inspektach.

Jesienią 1939 r. Niemiec, Cabel domagał się wysiedlenia celem przejścia ogrodnictwa, lecz *Amtskomissar* von Koln nie pozwolił, gdyż znał jej męża, wzorowego producenta warzyw i owoców. Dla zwiększenia produkcji w ogrodnictwie skierował do gospodarstwa 4 jeńców, w tym 2 Włochów, 2 Anglików oraz 1 wachmana do ich pilnowania. Na czele gminy w Lubiczu stał *Amtskomissar*, Kordylusz. W jej skład wchodziły wioski: Krobia, Brzozówka, Szembekowo, Mierzynek i osada Lubicz. Urząd mieścił się w domu Hernesa (obecnie Henryka Chęcińskiego). W osadzie Lubicz prawie połowę mieszkańców stanowili Żydzi. Tutejszej Gminie Żydowskiej podporządkowane były gminy wiejskie, tj. Czernikowo, Mazowsze, Dobrzejewice i Kikół. W dniu 6 października 1939 r. zarządzono w Lubiczu masowy wywóz Żydów do przejściowego obozu w Lipnie. Wcześniej spalono bożnicę, w któ-

rej zginęła 30-letnia Sara Klepfiszówna, córka rabina, która wbiegła do po świętą księgę – Talmud. W pierwszej połowie sierpnia 1944 r. z 2 obozu koncentracyjnego Stutthof wyselekcjonowano pięć tysięcy młodych, jeszcze zdrowych więźniarek, które w ilości ponad 3.600 umieszczono w komandach roboczych w Lubiczu, Krobi i w Mierzynku. W Lubiczu obok starej świetlicy i w namiotach przy szkole, w Krobi nad Szosą na placu młyńsko-tartarcznym w 3-kondygnacyjnym młynie po Żydie Kowalskim (po wojnie spęd GS) i w Mierzynku w resztkach pofolwarcznego parku pod namiotami. Były to Żydówki polskie, jednak w większości węgierskie, także czeskie, słowackie i litewskie. Poszczególne komanda miały przydzielone odcinki kopania rowu melioracyjnego od Ośmiałowa, a wcześniej w lewo Józefowa, przez Mierzynek, Brzozówkę, Krobię nad Szosą do Strugi Lubickiej i Strugą do Drwęcy. Warunki, w jakich przebywały i pracowały Żydówki, obliczone były na ich całkowite wyniszczenie. Okoliczna ludność starała się pomagać na miarę swoich sił i możliwości. Razem mężem nastawiała ziemniaki w parniku 120-kilogramowym na korytarzu w oborze. Po ich uparowaniu, odkryciu pokrywy i wyrzuceniu do koryta, buchaly kłęby białej pary drzwiami i oknem na zewnątrz, co było swoistym znakiem rozpoznawczym dla oczekujących pomocy. Wówczas, jeśli wachman odszedł na stronę, Żydówki rzuciły na gorące kartofle w łupinie, które nagarniały do fartuchów, sukienek, koszul, chusteczek, szybko oddalając się dla podziału z innymi. Wraz z mężem w tym czasie spożywała posiłek, pozorując pełną niewiedzę, to, co się dzieje.

W zakresie pomocy Żydówkom współpracowała z licznymi Polakami, mimo, iż sami żyli w niedostatku. Na przykład Józef Pokorzyński, późniejszy sołtys polski, miał pięcioro małych dzieci i wspierał Żydówki zgromadzonymi butami, skarpetami, swetrami i tym, co zebrał od ludzi. Podrzucił to wszystko we wskazane zakamarki, znane Żydówkom, które rozdzielały dary między siebie. Podobnie czynili to: Alojzy Wernerowski, Stanisława Kolanowska, Elżbieta Bruzdowska, Józefa Redlich, Kazimierz Lankauf, Kazimiera Przedpelska, Leon Lankauf z żoną Leonardą, Janina Przybylska, Robert Dygasiewicz, Czesław Witkowski, Zofia i Jan Szymborscy, Jan Laskowski, Franciszek Lubański, Leon Kiliszkiwicz, Stanisław i Janina Jaranowscy i setki nieustalonych. Poza butami drewniakami, butami słomniakami, szalikami, onucami itp., podrzucano im żywność, często chleb w kromkach opiekany w smalcu z czosnkiem. Najokrutniejszym esesmanem w Lubiczu, potem w Mierzynku, był Hans. Za podniesioną z ziemi marchew katował często do utraty przytomności zarówno Żydówkę, jak i dawczynię.

O postawie Polaków z Lubicza, Mierzynka, Krobi i ich poświęceniu się na rzecz Żydówek z narażeniem własnego życia, zeznawała Sonia Szogon-Etkin z Wydziału Słomianych Butów, pomieszczonych w chlewie dworskim w Mierzynku. Pisała o tym również Żydówka, Judyta Satton-Gutowska w liście z USA do Rutkowskich w Mierzynku z 1945 r.

W 1938 r. w Przysieku zapoznała ogrodnika dworskiego, Stanisława Todka, za którego wyszła za mąż. Miała z nim czworo dzieci: Halinę (ur. 1939), zamężna

Mielczarek, zamieszkała w Kawęczynie; Janinę (ur. 1941), zamężna Binkowska, mistrz i technik krawiectwa; Elżbietę (ur. 1943), kupcową i Stanisława (ur. 1952), technik i ogrodnik.

D. Drywa, *Zagłada Żydów w obozie koncentrat Stutthof w Sztutowie*, Gdańsk 2001, s. 24, 188-192, 196, 233, 244, 366, 374; Giziński, *Niepospolici*, s. 597-605; J. Grabowska, *Ewakuacja lądowa podobozów*, [w:] *Stutthof – hitlerowski obóz koncentracyjny*, praca zbior. pod red. D. Steyra, Warszawa 1988, s. 301; http://www.familylink.com/SingleIndexListView.aspx?ix=mh_tree&qt=l&rbot=1&zln=Todek/23 VIII 2013; Nekrolog, <http://www.nekrolog.nowosci.com.pl/25074002/23 VIII 2013>.

TOKARCZYK JACEK (*24 III 1956 r. w Gdańsku †15 IV 1998 r. w Lipnie), lekarz medycyny, chirurg-innowator w Lipnie

Urodził się w rodzinie lekarskiej. Szkołę podstawową i średnią (V. LO im. S. Żeromskiego) ukończył w Gdańsku. W 1974 r. podjął studia na Akademii Medycznej w Gdańsku, którą ukończył w 1980 r. Od 1 sierpnia tego roku podjął pracę w ZOZ w Lipnie na oddziale chirurgii ogólnej, kierowanym przez ordynatora Tadeusza Nowickiego. W 1983 r. w Akademii Medycznej w Łodzi uzyskał I. stopień specjalizacji z chirurgii ogólnej. Przez rok pracował jako lekarz „Budimexu” w Czechosłowacji. W 1987 r. po odbyciu stażu klinicznego i egzaminu praktycznego w Klinice i Katedrze Chorób Wątroby Akademii Medycznej w Warszawie, uzyskał II stopień specjalizacji zawodowej w Centrum Kształcenia Kadr Medycznych w Warszawie. Od 1 października 1988 r. pracował jako starszy asystent i kierownik bloku operacyjnego w Wojewódzkim Szpitalu Zespolonym we Włocławku. Równocześnie odbywał specjalizację z gastroenterologii u prof. A. Kryszeńskiego w Klinice Akademii Medycznej w Gdańsku.

W 1990 r. został ordynatorem Oddziału Chirurgicznego ZOZ we Lipnie. Dzięki ogromnemu zaangażowaniu zorganizował pracownię endoskopową z dwoma gastrofiberoskopami, duodenoskopem, kolonoskopem, rektoskopem oraz bronchoskopem. W 1995 r. Oddział wyposażył w pierwszy w Lipnie laparoskop i przeprowadził operację usunięcia pęcherzyka żółciowego metodą laparoskopową.

Był członkiem Okręgowej Rady Lekarskiej w Gdańsku i Delegatury w Elblągu, a także członkiem Kujawsko-Pomorskiej Izby Lekarskiej oraz członkiem zarządu Oddziału Kujawsko-Pomorskiego Towarzystwa Chirurgów Polskich.

Zaangażowany był w działalności regionalnych struktur organizacji prawicowych.

Pozostawił żonę Barbarę i syna Piotra.

W dniu 17 kwietnia 1999 roku jego imię nadano Szpitalowi Powiatowemu w Lipnie, a na jego oddziale chirurgicznym odsłonięto i poświęcono tablicę pamiątkową.

M. Duchnowski, *Jacek Tokarczyk. Uroczystość nadania imienia dr Jacka Tokarczyka miejscowemu szpitalowi w I. rocznicę śmierci jego patrona*, Gazeta Lipnowska, nr 39: 1999, s. 10-11; Inskrypcja nagrobna na kamieniu narzutowym na cmentarzu w Lipnie; *Nadanie szpitalowi imienia Jacka Tokarczuka i poświęcenie tablicy na oddziale chirurgicznym*, <http://www.szpitallipno.pl/?ak=galeria&co=pokaz&id=124&kategoria=Katalog%20g%C5%82%C3%B3wny/3 IX 2013>.

TOKARCZYK LUDWIK (*4 I 1887 r. w Woroneżu †4 V 1948 r. w Płonnem), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Radominie i Płonnem, administrator parafii św. Trójcy w Rypinie, więzień niemieckiego obozu w Oborach (T 10)

Był synem Mikołaja i Bronisławy z Szymańskich. W 1911 r. ukończył Seminarium Duchowne w Warszawie i przez 14 lat był duszpasterzem na terenie archidiecezji warszawskiej. Od 1925 r. był wikariuszem w Gąbinie, który wraz z całym dekanatem gąbińskim przyłączony został do diecezji płockiej.

W 1927 r. mianowany proboszczem w Radominie, a rok później, w 1928 r. objął stanowisko proboszcza w Płonnem w ziemi dobrzyńskiej i pracował tam aż do wybuchu drugiej wojny światowej. W Płonnem wybudował nową plebanię, którą w sierpniu 1931 r. poświęcił bp Leon Wetmański.

W dniu 28 października 1939 r. został aresztowany i uwięziony w siedzibie Selbstschutzu i Gestapo w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. W dniu 31 października 1939 r., dzień po śmierci w rypińskim więzieniu proboszcza rypińskiego, ks. S. Gogolewskiego, ze względu na znajomość języka, został zwolniony z więzienia przy ul. Warszawskiej i „osadzony” przez Gestapo na tymczasowego, jak się okazało, administratora parafii św. Trójcy w Rypinie. Prawdopodobnie od samego początku nakazano mu odprawiać Msze Święte w języku niemieckim. Obsługiwał także sąsiednie parafie, pozbawione całkowicie duchownych. Parafią rypińską administrował do 22 lutego 1940 r., po czym zastąpiony został przez ks. Eryka Deskowskiego, zwolnionego w momencie likwidacji obozu przejściowego, z Obór, byłego proboszcza parafii Cielęta w diecezji chełmińskiej. Jego spolegliwy stosunek do niemieckich władz okupacyjnych budził sporo kontrowersji, co znalazło odbicie zarówno w relacjach duchownych, jak i osób świeckich.

W końcu lutego 1940 r. powrócił do Płonnego i osiadł jako rezydent. Po wyzwoleniu spod okupacji niemieckiej krótko administrował parafią Płonne, jednak ze względu na pogarszający się stan zdrowia zrezygnował z tego urzędu. Od 1 czerwca 1947 r. został kapelanem Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia w Zakładzie w Białej k. Płocka, skąd w 1948 r. udał się do szpitala w Rypinie, a potem do Płonnego. Przebywał tam ponownie jako rezydent, gdzie zmarł.

Pochowany na cmentarzu w Płonnem.

Upamiętniony w Kaplicy pamięci w Klasztorze w Oborach.

APar. Rypin, Kronika parafialna, s. 20v; *Diecezja płocka. Materiały*, 284-287, 292-294; Gałkowski-Piotrowski, *Rypin w czasie wojny*, s. 333; Grzybowski, *Duchowieństwo XX/1*, s. 540-541; Grzybowski, *Martyrologium*, s. 234-235; Grzybowski, *Martyrologium*, II, s. 405-406; Jacewicz, *Martyrologium*, z. 2, s. 327-328; W. Jezusek, *Sp. ks. Ludwik Tokarczyk*, MPP 1948, nr 7-8, s. 331; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 132, 135; Krajewski, *Eksterminacja inteligencji*, s. 177; Krajewski, *Przeszłość klasztoru*, s. 16, 25; Ossowski, *Kościół*, s. 590, 591, 621, 630, 637, 638, 643, 651; pass.; Parafia, s. 476-477; Tyc, *Parafia św. Trójcy*, s. 103 Tablica nagrobna na cmentarzu w Płonnem; Wierzbiński, *Duszpasterze*, s. 132.

TOKARSKA AGNIESZKA h. Ogończyk (†13 IX 1867 r.), córka właścicieli dóbr Chojno, zielarka, opiekunka dzieci

Słynęła z dużej znajomości medycyny. W domu swoich rodziców w Chojnie prowadziła praktyki lekarskie, udzielała porad zielarskich. Zbierała i uprawiała wiele gatunków ziół. Opiekowała się sierotami z okolicy. Zmarła na cholera.

Pochowana została na cmentarzu-Kalwarii w Oborach k. Rypina, a jej ogrodzeniowy grób wykonany z białego marmuru i piaskowca zachował się do dzisiaj. W 2013 r. został odrestaurowany staraniem piszącego te słowa, na którym umieszczono tabliczkę znamionową restauracji wszystkich zabytkowych tablic epigraficznych na Kalwarii Oborskiej.

Jej bratem mógł być Kalikst Kajetan Tokarski (zm. 9 I 1878) w wieku 35 lat, pochowany w katakumbach na cmentarzu-Kalwarii w Oborach. Tam pochowano także innych przedstawicieli tej rodziny, dobrze zastulonych Ojczyźnie.

Inskrypcja na płycie nagrobnej na cmentarzu-Kalwarii w Oborach, gdzie ślady usunięcia srebrnego wypełnienia liter klinowych; Krajewski, *Tronująca*, s. 121; PRS, s. 206; Smoleński, *Kościół*, s. 51.

TOKARSKI JAN h. Ogończyk (*ok. 1801 r. †10 I 1879 r. w Chojnie), kapitan wojsk polskich, właściciel ziemski

Ożeniony z Ewą z Bęskich, która w 1836 r. nabyła od Skarbu Państwa dobra Chojna w ziemi dobrzyńskiej, skonfiskowane przez rząd carski w czerwcu 1835 r. Kalikstowi Borzewskiemu z Ugoszcza za udział w partyzantce „Zemsta Ludu” 1833 r. Służył w wojsku polskim w stopniu kapitana i walczył w wojnie polsko-rosyjskiej 1831 r. w składzie 3. pułku strzelców pieszych.

W składzie Korpusu gen. brygady Macieja Rybińskiego, przeszedł z Płocka pod Włocławek, a następnie przez Lipno, Skępę, Rypin, Świdziebnię dotarł do granicy pruskiej na rzece Pissą pod Brodnicą.

W dniu 3 października 1831 r. w Rypinie został odznaczony Złotym Krzyżem Virtuti Militari.

Pochowany w prawej katakumbie na cmentarzu-Kalwarii w Oborach, gdzie znajduje się tablica epitafijna, odrestaurowana w 2013 r. sumptem piszącego te słowa.

J. Iwaszkiewicz, *Wykaz dóbr ziemskich skonfiskowanych przez rządy zaborcze w latach 1773-1867*, Warszawa 1929, s. 30-3; PRS, s. 206; SGKP, t. 1, s. 621; Smoleński, *Kościół*, s. 99; Tablica nagrobna na prawej katakumbie na cmentarzu-Kalwarii w Oborach.

TOLIBOWSKI ANDRZEJ h. Nałęcz (†18 I 1623 r.), starosta bobrownicki, poseł na sejm, marszałek trybunału koronnego

W okresie od 10 kwietnia 1599 r. do 30 czerwca 1605 r. pełnił urząd podsędka dobrzyńskiego. W dniu 20 lutego 1608 r. awansował na sędziego brzeskiego i był nim do 18 czerwca 1618 r., kiedy to po śmierci Michała Działyńskiego (29 IV 1618), otrzymał starostwo bobrownickie. Urząd starosty pełnił do 5 grudnia 1619 r. Także w dniu 18 czerwca 1618 r. otrzymał zgodę króla

na wykup wójtostwa w Gumowie, a 5 września tego roku zgodę na wykup młyna we wsi Silno. Następnie posłował na sejm walny i był marszałkiem Trybunału Koronnego.

Miał brata Marcina, chorążego brzeskiego (zm. 1603).

AGAD, MK 139, k. 158-159, 159, k. 191v-192v, 163, k. 24-24v, 170, k. 176v; Z. Górski, A. Mietz, *Stosunki własnościowe w dobrach królewskich ziemi dobrzyńskiej w drugiej połowie XVI i początkach XVII wieku*, Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie, t. 7: 1990, s. 218-219; *Inskrypcje Kujaw*, s. 97; *Niesiecki, Herbarz*, t. 9, s. 78, 80; PRS, s. 206; *Urzędnicy*, nr 209, 242, 312, 1356.

TOMASZ NIEMIERZA (Namiara) z Cieluchowa h. Dołęga (XV w.), rycerz

Był synem Tomka Namiara h. Dołęga. Posiadał Cieluchowo w parafii kikolskiej. Na dyplomie sejmiku ziemi dobrzyńskiej z 25 stycznia 1434 r. przywiesił pieczęć Jana z Lasotek, ponieważ nie posiadał własnej. Nie pełnił żadnych urzędów ziemskich.

Ożeniony z Anną, córką Jaśka ze Strzykowa h. Awdaniec na Kujawach.

Bieniak, *Elita*, s. 40; Biliński, *Szlachta*, ss. 40; Kozierowski, *Nazwy*, t. 6, s. 63; Pełnikowska, *Sygnatariusze*, s. 37.

TOMASZ (n. Tomek) z Sadłowa h. Doliwa (†po 15 I 1477 r., jednak przed 14 IX 1480 r.), właściciel ziemski, kasztelan słoński

Był najstarszym synem Wojciecha z Sadłowa (Wojciecha z Pleckiej Dąbrowy), kasztelana słońskiego i Hanki Świnkówny. W czasie podziału spadku po ojcu, w 1432 r. przejął urząd kasztelana słońskiego i otrzymał Sadłowo pod Rypinem z zamkiem, stawem i młynem, Linne, Stępowo, 4 włóki w Godziszewach oraz jezioro między tymi wsiami, a także patronat kościoła w Sadłowie. Przyłożył pieczęć z herbem Doliwa na dokumencie rycerstwa ziemi dobrzyńskiej z 25 stycznia 1434 r., potwierdzającym wybór na następcę tronu jednego z synów Władysława Jagiełły. Na urzędzie kasztelana słońskiego był poświadczony do 1477 r. W czasie wojny trzynastoletniej, kiedy Sadłowo i jego dobra znalazły się na krótko pod okupacją krzyżacką, a po zdobyciu Brodnicy przez Czecha, Bernarda Szumborskiego, zajęty został przez okupanta także zamek sadłowski, przeniósł się do swoich posiadłości łączyckich i zamieszkał w Śleszynie. Zapewne nie powrócił już do końca życia do ziemi dobrzyńskiej.

Miał liczne rodzeństwo, m. in. Jana, stolnika dobrzyńskiego w latach 1450-1452, potem kasztelana rypińskiego (1452-1453). Jego synem mógł być Piotr, ożeniony w 1513 r. z Małgorzatą, córką Mikołaja Radzikowskiego. W 1540 r. wszedł w posiadanie Radzik Dużych za z zamkiem.

Ożeniony z nieznaną nam bliżej Elżką (Elżbietą), z którą miał synów: Mikołaja, Jana, Stefana, Stanisława i Jakuba, pomiędzy których 15 lutego 1476 r. dokonał podziału majątku. Dobra sadłowskie z Sadłowem otrzymali jego synowie: Jan i Stanisław.

Bieniak, *Elita*, s. 32; Bieniak, *Sadłowo*, s. 934-101; Biliński, *Szlachta*, s. 157; Lasocki, *Dostojnicy*, s. 152; *Okolice Rypina*, s. 703; *Parafia Sadłowo*, s. 19; Pełnikowska, *Sygnatariusze*, s. 24-25; PRS, s. 56; RZD, t. 2, cz. 3, s. 324-325.

TOMASZEWSKA-RADATZ MARGARITA (*1936 r. w Bielawkach k. Rypina), farmaceutka (T 11)

Córka Rudolfa Radatza, powojennego (1949-1975), kuratora kościoła ewangelickiego, opiekuna świątyni i cmentarza oraz dyrygenta chóru kościelnego w parafii ewangelicko-augsburskiej w Rypinie.

W 1959 r. ukończyła Wydział Farmaceutyczny Akademii Medycznej w Gdańsku. Zatrudniona została wówczas w Aptece nr 53 przy ul. Kilińskiego w Rypinie. W 1967 r. przeszła do pracy w aptece szpitalnej na stanowisko kierownika apteki. W 1974 r. uzyskała II stopień specjalizacji w zakresie farmacji aptecznej. Jako kierownik apteki szpitalnej pracowała do przejścia na emeryturę w 1999 r.

Odnaczona m. in. Srebrnym Krzyżem Zastugi (1987). W 1996 r. Rada Miasta Rypina nadała jej tytuł „Zasłużony dla Miasta Rypina”.

AUM Rypin, *Księga Zasłużonych dla Miasta Rypina; Dzieje służby zdrowia*, s. 371; *Rypin w PRL*, s. 860-861, 888; *Zasłużeni dla Miasta Rypina*, Kronika Rypińska 1996, nr 7, s. 3.

TOMASZEWSKI ALFONS (*1918 r. w Brodnicy †1999 r.), farmaceuta

W latach 1934-1946 pracował w aptece w Brodnicy jako laborant i pomocnik aptekarski. Od 1947 r. prowadził prywatny skład apteczny w Jabłonowie Pomorskim, a po upaństwowieniu aptek, w 1951 r. ponownie podjął pracę w aptece w Brodnicy.

W 1955 r. zatrudniony został w Aptece nr 53 przy ul. Kilińskiego w Rypinie. W 1958 r. ukończył Technikum Farmaceutyczne w Bydgoszczy. W 1967 r. przeniesiony został do apteki szpitala rypińskiego, gdzie jako technik farmaceutyczny pracował do emerytury w 1992 r. Potem zatrudniony był jeszcze na części etatu w aptece szpitalnej do 1998 r.

Odnaczony m. in. Złotym Krzyżem Zastugi (1984) i Odznaką „Za Wzorową Pracę w Służbie Zdrowia” (1974).

Dzieje służby zdrowia, s. 371; J. Wultański, *Brodnickie sylwetki. Regionalny słownik biograficzny*, t. 2, Brodnica 2004, s. 163-166.

TOMASZEWSKI BRONISŁAW ALFONS (*29 VI 1915 r. †14 VIII 1997 r. w Krakowie), kapłan zakonny, karmelita, przeor w Oborach, dr nauk hum., ofiara prześladowań komunistycznych (T 12)

Był synem Leona i Eugenii z Dąbrowskich. Szkołę powszechną ukończył w Radzichowie w 1928 r. Potem pracował w fabryce lamp we Lwowie. W październiku 1933 r. wstąpił do Zakonu Karmelitów we Lwowie, gdzie w czasie składania profesji zakonnej w dniu 4 listopada przyjął imię zakonne Alfons de Liguori. Od 5 listopada rozpoczął studia w Krakowie i tu 4 listopada 1937 r. złożył profesję wieczystą. W czasie okupacji, w dniu 20 czerwca 1941 r., na dwa lata przed planowanym terminem, w Bazylice Krakowskiej z rąk bpa Stanisława Rosponda otrzymał święcenia kapłańskie razem z o. Czesławem Przybyłowiczem. W dniu 28 listopada w rodzinnej wsi odprawił mszę św. prymicyjną. W dalszych latach okupacji razem z o. Jakobinem Czyżewskim pomagał w akcji wysyłania paczek do

Oświęcimia, szczególnej pomocy udzielał swemu wujowi Kornelowi Dąbrowskiemu, żołnierzowi AK, aresztowanemu we Lwowie.

Po zakończeniu wojny dokończył studia, których nie mógł odbyć w trakcie okupacji. W lipcu 1945 r. zdał eksternistyczny egzamin dojrzałości w Gimnazjum św. Jacka i zapisał się na Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego. Po napisaniu u pracy pt. *Sposób apostołowania świętego Pawła* w dniu 1 czerwca 1946 r. uzyskał stopień magistra teologii. Od 1 września 1946 r. przebywał w klasztorze w Pilźnie, gdzie przeorem od 1944 r. był o. Serapion Piotr Żuk. Tam dodatkowo prowadził dwuletni kurs przygotowujący do zawodu nauczycielskiego, ucząc języka łacińskiego, historii i religii.

W dniu 5 lipca 1948 r. na poleceni o. J. Konoby został przeniesiony na stanowisko przeora do Obór. Jako przełożony domu zakonnego z dużym poświęceniem zajmował się jego aprowizacją. Podejmował liczne rekolekcje m. in. w Lipnie, Chrostkowie i Rużu. Wraz z o. Albertem Ubrańskim głosił misje w Dulsku i Sadłowie. W 1949 r. ufundował kryptę grobową dla o. W. Kruszewskiego. Kiedy w Wielki Piątek 1950 r. na mocy dekretu „o dobrach martwej ręki” odebrano klasztorowi zaplecze gospodarcze z polami i ogrodem, zabrano konie i sprzęt, podczas wieczornych nabożeństw zareagował apelem do wiernych o pomoc, by wypowiedzieli się o tych nieprawościach. Na drugi dzień został wezwany do Urzędu Bezpieczeństwa w Bydgoszczy, skąd po przesłuchaniach został na szczęście wypuszczony. Do końca uroczystości wielkanocnych jednak nie doczekał, ostrzeżony przez parafian, uciekł do Krakowa.

Dziesięć lat uczył kleryków w Krakowie. W dniu 14 października 1954 r. obronił doktorat na Uniwersytecie Jagiellońskim na podstawie dysertacji *Dzieje klasztoru OO. Karmelitów w Krakowie na Piasku*. Od 1957 r. był przeorem w Krakowie, gdzie prowadził liczne remonty, m. in. dach nad kaplicą Matki Bożej Szkaplerznej, dach nad kaplicą Matki Bożej Piaskowej i prezbiterium do strony ul. Garbarskiej. Uporządkował wstępnie bibliotekę klasztoru oraz umieścił wota w kaplicy „Pani Krakowa”. Ufundował także płytę pamiątkową ku czci pomordowanych w obozach ojców: Leon Koza, S. Buszta, B. Makowski, B. Czosnek, B. Huczynski, H. Januszewski i G. Kowalski, a uroczystości poświęcone tym męczennikom odbyły się 17 listopada 1957 r. Założył centralne ogrzewanie w kaplicach, kościele i zakrystii.

Od 1960 r. na skutek złego stanu zdrowia, a także ze względów politycznych, został przeniesiony na przeora do Pilzna. W Pilźnie był razem z Henrykiem Szczyrkim, Telesforem Biedroniem i Arkadiuszem Klejnowskim. Tam podejmował starania o ukoronowanie Matki Bożej Pocieszenia.

W dniu 12 lipca 1964 r. został przeniesiony ponownie do Obór. Tu pracował z o. J. Rutkowskim – przeorem i magistrem nowicjatu, Mateuszem Wojnarowskim – ekonomem domu, Alojzym Kołodziejczykiem – zakrystianinem, o. A. Wójcikiem – studentem teologii ascetycznej. W latach 1965-1966 przeprowadził misje i rekolekcje w Trąbinie, Ostrowitem, Bądkowie, Ligowie, Płonem, Lipowcu, Pile, Chodzieży, Dulsku,

Rogowie, Palczewie Nowej Cerekwi, Kikole, Skrwilnie oraz Kołbutach w Olsztyńskim.

W dniu 15 sierpnia 1966 r. w Oborach obchodził jubileusz 25-lecia kapłaństwa.

Pozostawił ponadto liczne prace: *Dzieje Zakonu OO. Karmelitów w Polsce, na Litwie i Rusi, Diariusz z mojego pobytu na ziemi włoskiej i w Austrii* (1968), *Kronika – Liber Memorabilium Fratris Bronislai Alphonssi Tomaszewski Doctoris s. Theologiae Ordo Carm.* (1982), *Rok Boży w kościele OO. Karmelitów na Piasku w Krakowie* (1960), *Moje myśli* (1966).

Siostra zakonna Chryzostoma Winnicka z Rypina wspominała o nim: „Z o. Bronisławem Tomaszewskim spotkałam się po raz pierwszy bardzo dawno. Nie pamiętam dokładnie, ale może to był rok 1952 lub 1953. O. Bronisław uczestniczył wtedy w pogrzebie matki mojego wujka, Jerzego W. Rutkowskiego w Żale. Podczas pogrzebu śpiewał piękną pieśń żałobną „Już opuściłaś tę łez dolinę”. Zauważyłam od razu, że był utalentowany pod względem muzycznym”.

Przeżył 63 lata w zakonie, z czego 56 lat w kapłaństwie.

Pochowany w grobowcu zakonnym w Krakowie na Cmentarzu Rakowickim.

APPK Kraków, sygn. 150,teczka: Bronisław Tomaszewski, akta dotyczące życia zakonnego (1937-1990); Krajewski, *Tronująca*, s. 103-104; Wspomnienie s. Chryzostomy Winnickiej FDC o ojcu Bronisławie Tomaszewskim w pracy o. A. Pikora, s. 106-107.

TOMASZEWSKI JERZY (*21 X 1925 r. w Toruniu †24 III 2013 r. w Toruniu), prof. dr hab. nauk chem., specjalista w dziedzinie technologii chemicznej, działacz opozycji antykomunistycznej

W 1944 roku ukończył Państwową Szkołę Budowlaną w Jarosławiu, uzyskując dyplom technika drogowego. W latach 1945-1946 pracował w Państwowym Przedsiębiorstwie Robót Komunikacyjnych, (m. in. przy odbudowie mostu kolejowego w Toruniu, równocześnie uczęszczając do Państwowego Liceum dla Dorosłych im. S. Żeromskiego w Toruniu. Maturę zdał w 1946 r. i podjął studia na UMK, które ukończył w 1952 r. na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym. Na UMK zdobywał także kolejne stopnie i tytuły naukowe: doktorat w 1960 r., habilitację w 1968 i profesurę w 1979 r. Od 1951 r. pracował w Katedrze Technologii Chemicznej. W latach 1969-1973 był zastępcą dyrektora Instytutu Chemii. Zajmował się technologią chemiczną, zwłaszcza technologią soli mineralnych. Na emeryturę przeszedł w 1986 r., aby po trzech latach powrócić do pracy. Ostatecznie z UMK rozstał się w 1993 r.

Pozostawił w dorobku naukowym kilkanaście prac i artykułów, m. in.: *Badanie równowagi układu Na_2CO_3 - NaHCO_3 - H_2O* (1961), *Informator Zakładów Chemicznych „Azot” w Jaworznie* (1967).

W latach 80. XX w. działał w opozycji antykomunistycznej, był współzałożycielem struktur NSZZ „Solidarność” na UMK i w kilku toruńskich zakładach pracy. W czasie stanu wojennego od 13 do 23 grudnia 1981 r. był internowany w obozie w Potulicach. Potem stał się jednym z organizatorów bezprecedensowego przedsięwzięcia, jakim było emitowanie w latach 1982 i 1983 r. audycji „Radia Solidarność” z nadajników w

balonach wypuszczanych nad Toruniem. W pracy tej zaangażowana był też jego żona, dr Lucyna Tomaszewska.

Odnaczony m. in.: Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (2011). Pozostawił nagrania z działaczami toruńskiej „Solidarności” z okresu stanu wojennego, zdeponowane w Archiwum UMK.

Był także zapalonym podróżnikiem, turystą wysokogórskim i speleologiem. W 1952 r. znalazł się wśród założycieli Klubu Wysokogórskiego w Toruniu. Przez wiele lat kierował oddziałem PTTK na Uniwersytecie. Ostatnie lata życia spędził w Domu Spokojnej Starości w Wielkiej Nieszawce.

J. Łukojć, *Order Polonia Restituta dla profesora Jerzego Tomaszewskiego*, http://www.kujawsko-pomorskie.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=19615&Itemid=453/10 VII 2013; W. Polak, *NSZZ „Solidarność” na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu w latach 1980-1989*, <http://www.solidarnosc.umk.pl/archiwum/polak.php/10> VII 2013; *Pracownicy UMK*, s. 694; http://alpha.bn.org.pl/search~S5*pol/?atomaszewski+jerzy/atomaszewski+jerzy/1%2C4%2C127%2CB/exact&FF=atomaszewski+jerzy+1925+2013&1%2C4%2C/10 VII 2013; *Zmarł prof. Jerzy Tomaszewski, chemik z UMK*, <http://www.pomorska.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20130325/TORUN01/130329524/10> VII 2013.

TOMASZEWSKI TEODOR (*14 III 1767 r. w Służewie na Kujawach †21 IX 1831 r. w Dulsku), kapłan zakonny (dominikanin), później diecezjalny, proboszcz w Dulsku

Uczył się w szkołach toruńskich, przechodząc przez wszystkie klasy aż do retoryki, po skończeniu której wstąpił do Zakonu Świętego Patriarchy Dominika. W zakonie poznał dialektykę, logikę, fizykę, metafizykę, filozofię, teologię moralną, spekulatywy. Święcenia kapłańskie otrzymał w 1791 r. Jako zakonnik dominikański pełnił funkcję kaznodziei w Chełmnie, a później promotora bractwa różańcowego w Strzygach k. Rypina. W dniu 9 listopada 1804 otrzymał sekularyzację. Od 12 października 1804 r. do swojej nagłej śmierci był proboszczem w Dulsku.

Galkowski-Grążawski, *Strzygi*, s. 96; http://www.parafiadulsk.livenet.pl/?page_id=379/12/12/2011.

TOPOLEWSKI TEOFIL (†po 1945 r.), uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie (T 12a)

Zmobilizowany w sierpniu 1939 r. do Wojska Polskiego, brał udział w kampanii wrześniowej, najpierw walczył w obronie Torunia, a następnie w bitwie nad Bzurą i w obronie Warszawy. Internowany w dniu 19 września 1939 r. na Węgrzech, przez Jugosławię, Włochy przedostał się do Francji, gdzie wstąpił do Polskiej Samodzielnej Jednostki Lotniczej, gdzie został dowódcą placówki ckm-ów. Od sierpnia 1940 r. przebywał w Anglii jako rusznikarz w 316. eskadrze myśliwskiej. Brał udział w obronie Londynu, gdzie został awansowany do stopnia kaprala. W 1944 r. wziął udział w inwazji w Normandii, wyzwoleniu Francji, Belgii, Holandii i Niemiec jako plutonowy.

W 1947 r. powrócił do Anglii, a następnie do Rypina. Odnaczony wieloma medalami, nadawanymi żołnierzom polskim na Zachodzie.

Galkowski-Piotrowski, *Rypin w latach wojny*, s. 397.

TORBICKA (zam. Koźmińska) HENRYKA (*26 VIII 1909 r. w Siecieniu †po 1935 r.), nauczycielka

Była córką organisty w Siecieniu, matka - Bronisława z Dobiszewskich (ur. 1888). Edukację rozpoczęła w 1916 r. w Sikorzu, gdzie ukończyła cztery oddziały szkoły powszechnej, następnie przez rok uczyła się prywatnie, aby w 1921 r. zostać przyjętą do drugiej klasy siedmio oddziałowej Szkoły Ćwiczeń przy Państwowym Seminarium Nauczycielskim Żeńskim w Płocku. Po jej ukończeniu, w 1924 r. została przyjęta do tego Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego, które ukończyła w 1929 r. W czasie nauki w seminarium należała do harcerstwa, gdzie pełniła obowiązki zastępcy, uczęszczała także na zajęcia kółka historycznego i literackiego.

Po zdaniu egzaminu dyplomowego na nauczycielkę szkół powszechnych, otrzymała uprawnienia do nauczania w szkołach powszechnych, a 30 sierpnia 1929 r. otrzymała nominację jako tymczasowa nauczycielka w 2-klasowej szkole powszechnej w Sikorzu. W dniu 27 maja 1932 r. zdała egzamin praktyczny a 24 września otrzymała dekret, nadający jej status nauczyciela publicznych szkół powszechnych. W 1935 r. była delegatem (w zastępstwie) na Zjazd Delegatów Kół Towarzystwa Popierania Budowy Publicznych Szkół Powszechnych.

K. Kłodawski, *Szkolnictwo elementarne (początkowe) na ziemiach polskich od końca XVIII wieku do roku 1939*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 10: 2006, s. 120.

TORZEWSKI STEFAN (*20 IX 1905 r. †w końcu X 1939 r. w Lasku Rusinowskim), robotnik

Był synem Józefa. W 1939 r. mieszkał i pracował w Skrwilnie. Aresztowany w dniu 23 października 1939 r. Więziony w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20, a następnie rozstrzelany w Lasku Rusinowskim. Jego nazwisko znajduje się na tablicy pamiątkowej w Lasku Rusinowskim.

W 1948 r. uznany sądownie za zmarłego.

AIPN Bydgoszcz, OKBzNP, sygn. Zg. 89/48; Piotrowski, *Słownik*, s. 232; Zbiorowa tablica inskrypcyjna w miejscu zbrodni - w Lasku Rusinowskim k. Rypina.

TRACZYŃSKI ALEKSANDER (XIX/XX w.), aptekarz

W 1880 r. kupił od Ludwika Kaluschy aptekę przy ul. Handlowej (obecnie ul. 21 Stycznia 2). W akcie kupna występuje jako prowizor farmacji. Aptekę prowadził do 1902 r., kiedy to sprzedał ją Julianowi Rokickiemu i wyjechał z Rypina.

AMZD, Spuścizna dr F. Dłutka, Dłutek, *Dzieje szpitalnictwa*, s. 25; *Dzieje służby zdrowia*, s. 371.

TREMPAŁA EDMUND (*16 XI 1927 r. we wsi Kościerzyn Wielki, gmina Wyrzysk †5 XII 2011 w Bydgoszczy), prof. zw. dr hab. nauk humanistycznych, nestor polskich pedagogów, doktor honoris causa Akademii Bydgoskiej (UKW) (T 13)

Był synem Józefa i Franciszki. Edukację rozpoczął w swojej wsi w szkole podstawowej. W latach 1945-1947 dojeżdżał do Falmierowa, gdzie uzyskał maturę. W 1961 r. ukończył studia magisterskie na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego. Doktorat uzyskał w 1968 r. na Wydziale Pedagogiki i Psychologii UW. Habilitację – w 1974 r. na Wydziale Historyczno-Filozoficznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Tytuł profesora nadzwyczajnego otrzymał w 1978 r., a w 1990 r. – tytuł profesora nauk humanistycznych.

W 1949 r. po otrzymaniu świadectwa dojrzałości podjął się pracę jako nauczyciel biologii. W latach 1952-1961 pełnił obowiązki kierownika Szkoły Podstawowej nr 17 w Bydgoszczy. W latach 1961-1962 był kierownikiem Szkoły Ćwiczeń przy Studium Nauczycielskim na etacie nauczyciela-wykładowcy pedagogiki, wykładowcy pedagogiki w Studium Nauczycielskim w Bydgoszczy (1962-1967), a w latach 1967-1969 pełnił funkcję zastępcy dyrektora ds. Zaocznych Studium Nauczycielskich. W latach 1969-1974 był organizatorem Wyższej Szkoły Nauczycielskiej w Bydgoszczy. Od 1970 r. wykładał pedagogikę społeczną, prowadził seminaria magisterskie i dyplomowe oraz prowadził wykład monograficzny. Prowadził badania nad szkołą uspołecznioną pt. *Od społeczeństwa decydującego o szkole do szkoły środowiskowej uspołecznionej*. W latach 1969-1997 był kierownikiem Zakładu i Katedry Pedagogiki, potem był prorektorem WSN (1970-1974), następnie w latach 1974-1981 – pierwszym rektorem Wyższej Szkoły Nauczycielskiej w Bydgoszczy. W latach 2005-2007 profesor i kierownik Katedry Pedagogiki Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego. Dodatkowo pracował w Wszechnicy Mazurskiej w Olecku i Elbląskiej Uczelni Humanistyczno-Ekonomicznej. Na emeryturę przeszedł w 2007 r. Był honorowym członkiem Senatu UKW – swojej uczelni.

W latach 1978-1997 pracował i wykładał na Uniwersytecie Warszawskim, Śląskim, Wrocławskim, Łódzkim oraz Poznańskim, a jednocześnie w okresie 1979-1992 na uniwersytetach w Berkeley, Dortmundzie, Hamburgu, Kijowie, Moskwie, Czerkasach, Rostoku, Budapeszcie i Bratysławie.

Wypromował 16 doktorów. Brał udział w 25 przewodach doktorskich, 40 przewodach habilitacyjnych i 28 promocjach profesorskich, jako recenzent oraz opiniował 40 uchwał rad naukowych, nadających stopnie doktora, doktora habilitowanego i tytuły profesorskie w Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów Naukowych w Warszawie. Wychował całe zastępy pedagogów, w tym także z ziemi dobrzyńskiej. Bliski kontakt z nim miał dr Jerzy Pelczyński z Rypina.

Pełnił różne funkcje w gremiach krajowych: przewodniczącego w Instytucie Badań nad Młodzieżą w Warszawie (1977-1981) oraz w Instytucie Badań Pedagogicznych (1981-1986). W latach 1981-1985 współpracował ze wszystkimi ośrodkami akademickimi w kraju jako kierownik ogólnopolskiego programu badawczego pt. *Modernizacja systemu oświaty i wychowania w PRL*. W latach 1986-1988 prowadził projekt badawczy pn. *Edukacja równoległa elementem całościowego systemu oświaty i wychowania* w ramach Ogólnopolskiego Centralnego Programu Badań Podstawowych.

Twórca i organizator licznych szkół środowiskowych w Bydgoszczy.

Autor 150 prac naukowych, w tym m. in.: *Integracja podstawowych środowisk wychowawczych a rezultaty pracy pedagogicznej szkoły* (1969), *Wychowanie w środowisku szkoły* (1974), *Wychowanie zintegrowane w środowisku szkoły* (1976), *Pedagogiczna działalność wychowawców nieprofesjonalnych w środowisku lokalnym* (1988); *Edukacja równoległa jako element globalnego systemu kształcenia i wychowania – diagnoza i prognoza* (1988), *Edukacja nieszkolna (równoległa) w warunkach przemian w Polsce* (red. 1994), *Funkcjonowanie i kierunki rozwoju pedagogiki społecznej w Polsce* (współredaktor, współautor), (2000), *Pedagogika społeczna – tradycja, teraźniejszość, nowe wyzwania* (współautor, współredaktor), (2001), *Środowisko rodzinne dziecka a sytuacja szkolna ucznia* (2003).

W latach 60. był jednym ze współtwórców Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego. Członek ZNP od 1948 r., członek Prezydium ZNP w latach 1976-1980. Współzałożyciel Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego w Warszawie. Członek Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego od 1961 r. W latach 1978-1991 był na przemian redaktorem naczelnym wydawnictw naukowych, wiceprezesem oraz prezesem Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego. Od 1972 r. należał do Komitetu Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk. W latach 1976-1979 i 1996-1994 był wiceprzewodniczącym Zespołu Pedagogiki Społecznej KNP PAN. Był członkiem Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego w Warszawie (1985-1987). W latach 1988-2002 zasiadał w Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów Naukowych.

Odnznaczony m. in.: Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Oficerskim i Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Tytułem „Zasłużony Nauczyciel PRL”, Odznaką Honorową „Za szczególne zasługi dla rozwoju województwa bydgoskiego”, Odznaką Honorową „Zasłużony dla Województwa Piłskiego”; Odznaką Honorową „Za Zasługi dla miasta Bydgoszczy”; Odznaką Honorową „Zasłużony Działacz Kultury”, Medalem Kazimierza Wielkiego (2000). W 2002 r., jako pierwszy, otrzymał doktorat *honoris causa* Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Miał siostrę Joannę.

Z żoną Ireną pozostawił dzieci: córkę Hannę i syna Janusza (ur. 1953), prof. dr. hab. n. hum. w zakresie psychologii rozwoju dziecka.

Pochowany w dniu 9 grudnia 2011 r., po nabożeństwie żałobnym w Kościele pw. Zmartwychwstania Pańskiego w Bydgoszczy przy ul. Al. Kardynała Stefana Wyszyńskiego 58, na cmentarzu parafialnym (obok kościoła).

W dniu 26 czerwca 2012 r. Sali Senatu Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego nadano imię prof. zw. dra hab. Edmunda Trempaty.

Autopsja (1990-2011); <http://nauka-polska.pl/dhtml/raporty/lu dzieNauki?rtype=opis&objectId=22243&lang=pl/10> VII 2013; <http://www.ukw.edu.pl/strona/aktualnosci/archiwum/11408/10> VII 2013; SBNB, s. 241-242, gdzie błąd w pisowni miejscowości urodzenia oraz brak najnowszej książki z 2003 r.; B. Śliwerski, *Bolesna jesień polskiej pedagogiki – zmarł prof. Edmund Trem-*

pała, <http://sliwerski-pedagog.blogspot.com/2011/12/bolesna-jesien-polskiej-pedagogiki-zmar.html/10> VII 2013.

TROJAN z Ostrowitego h. Ogończyk (†po 1434 r.), właściciel ziemski, sędzia ziemski dobrzyński, podsędek, dobrzyński, wojski ziemi dobrzyńskiej

Był synem Pawła Ogona (zm. 1339/1340), starosty dobrzyńskiego, kasztelana i wojewody łęczyckiego. Posiadał wieś Ostrowite k. Lipna. W 1363 r. występował z tytułem sędziego ziemskiego dobrzyńskiego. Jako dziedzic Ostrowitego i sędziego dobrzyński wystawił, wspólnie z wójtem Hermanem Pielgrzymem z Bobrownik, dwa dokumenty. Od 1417 r. do 13 lipca a1425 r. był na urzędzie podsędka ziemi dobrzyńskiej. W 1434 r. z tytułem wojskiego ziemi dobrzyńskiej przyłożył swoją pieczęć przywiesił na dyplomie sejmiku dobrzyńskiego z 25 stycznia 1434 r., gwarantującym wybór jednego z synów króla Władysława Jagiełły na tron Polski.

Miał brata Mikołaja, podkoniego łęczyckiego i siostrę Smichnę, za Grabowskim.

Bieniak, *Elita*, s. 36; J. Bieniak, *Paweł Ogon h. Ogon*, PSB, t. 25, s. 366-367; Biliński, *Szlachta*, s. 129; Lasocki, *Dostojnicy*, s. 135-136; Pełnikowska, *Sygnatariusze*, s. 28-29.

TROJANOWSKI KAZIMIERZ, ps. „Staszek” (*24 V II 1929 r. w Józefkowie k. Skępego †11 V 2010 r. w Lipnie), żołnierz POZ „Znak” i ZWZ-AK, budowlanec, społecznik (T 14)

Urodził się w rodzinie szewca Józefa i Stanisławy z d. Sobocińska. W czerwcu 1939 r. ukończył cztery klasy szkoły powszechnej. Od września 1939 r. systematycznie uczestniczył tajnym nauczaniu, później jednak tylko okresowo. Warsztat szewski ojca w Skępem, w którym praktykował, służył w czasie wojny jako skrzynka kontaktowa i punkt kontaktowy. Pracował również przymusowo w majątku Wioska i w okolicznym lesie. Mimo młodego wieku, związał się z działalnością konspiracyjną 1940 r., tj. od czasu powstania w Skępem Polskiej Organizacji Zbrojnej „Znak”, a potem ZWZ-AK. Był łącznikiem i wywiadowcą Ludomira Narczewskiego, ps. „Młot”, komendanta placówki POZ „Znak”, potem AK Skępe od bunkra w lesie, gdzie prowadzony był nasłuch radiowy, do Komendy Powiatowej POZ „Znak”, a potem Komendy Obwodu AK w Lipnie. Informacje pochodzące z nasłuchu radiowego, publikowane były w wychodzącej od stycznia 1941 r. w domu Lulińskich w Józefkowie konspiracyjnej gazecie pt. „Iskra Wolności”. Pomagał w wykonywaniu matryc do druku, kolportował „Iskrę Wolności” oraz przerzucaną do Józefowa, przez kuriera Stanisława Witkowskiego, prasę centralną i ulotki Akcji „N”. Od marca 1940 r. do 31 VII 1944 r. był angażowany w utrzymanie łączności między punktami konspiracyjnej biblioteki, którą w Skępem prowadziły do czasu aresztowania, Stanisława Opolska, Janina Walewska i Zofia Zbytniewska. Podczas masowych aresztowań w Obwodzie AK Lipno na początku maja 1943 r. zdołał przetrzec wielu ludzi, czym zapobiegł ich aresztowaniu. W dniu 12 września 1944 r. został zabrany przez okupanta kopania rowów, tzw. okopów. Do domu powrócił dopiero 6 stycznia 1945 r.

Po wojnie ukończył szkołę podstawową i Państwowe Liceum Budowlane w Toruniu. Od 1 grudnia 1952 r., do 23 października 1954 r. służył w 5. Kołobrzesckim Pułku Piechoty w Szczecinie, początkowo w kompanii łączności, jako pisarz oficera operacyjnego. Jeszcze w 1951 r. z nakazu podał pracę w Przedsiębiorstwie Budownictwa Rolniczego w Lipnie, gdzie pracował czterdzieści lat. W tym okresie także dokształcał się, zdobył uprawnienia do pełnienia samodzielnych funkcji zawodowych i w 1988 r. był biegłym sądowym do spraw budownictwa.

Pełnił w Lipnie wiele funkcji społecznych, za które został wielokrotnie wyróżniany i nagradzany. Pośmiertnie, w dniu 27 października 2010 r. uhonorowany został tytułem „Zasłużony dla Miasta Lipna”. Uczestniczył m. in. w odbudowie Pomnika Niepodległości w Lipnie. W 1990 r. był współzałożycielem Koła Światowego Związku Żołnierzy AK w Lipnie, a od 1994 r. jego prezesem.

Obywatele Lipna, s. 124-125; E. Skerska, *Kazimierz Trojanowski*, Biuletyn FGEZ, 2010, nr 2, s. 102-103; *Wspomnienie o zasłużonych*, <http://terazlipno.pl/?page=3&show=1521/3> IX 2013; *Kazimierz Trojanowski*, http://www.umlipno.pl/pl.page.zasluzeni_dla_miasta_lipna,173.html/9 II 2014.

TRYBUŁA STANISŁAW CZESŁAW (*1932 r. w Głowińsku k. Rypina †28 I 2008 r.), prof. nauk matematycznych, brydżysta (T 15)

Mieszkał w Głowińsku k. Rypina, gdzie rodzice mieli gospodarstwo rolne. Po ukończeniu szkoły powszechnej, uczył się w Liceum Ogólnokształcącym w Rypinie. Uczył się dobrze, lubił sport, piłkę nożną, grał świetnie w szachy. Maturę w trybie eksternistycznym zdał w Państwowym Liceum im. M. Kopernika w 1950 r. i rozpoczął studia na kierunku matematyka UMK w Toruniu. Tam ukończył studia I stopnia.

Następnie wyjechał do Wrocławia, gdzie zrobił magisterium i zaczął pracować w katedrze matematyki Politechniki Wrocławskiej, pod kierunkiem światowej sławy uczonego, prof. Hugona Steinhausa. Zajmował się m. in. rachunkiem prawdopodobieństwa, statystyką matematyczną oraz zagadnieniami z teorii funkcji decyzyjnych. W latach 1956-1959 był aspirantem w Instytucie Matematycznym PAN. W 1960 r. obronił pracę doktorską pt. „O *minimaksowej estymacji*”, którą przygotował pod kierunkiem prof. Hugona Steinhausa. Przewód habilitacyjny przeprowadził na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii Uniwersytetu Wrocławskiego i uzyskał w 1968 r., na podstawie rozprawy *Plany sekwencyjne i zmienne losowe*, stopień doktora habilitowanego.

Już wcześniej współpracował też z Instytutem Automatyki Systemów Energetycznych we Wrocławiu. Po uzyskaniu habilitacji został w tym Instytucie kierownikiem Zakładu Teorii Sterowania, a następnie zastępcą dyrektora d/s badań podstawowych. W 1973 r. został profesorem nadzwyczajnym, w 1988 r. – profesorem zwyczajnym nauk matematycznych.

Współpracował też z instytutem Energetyki Politechniki Wrocławskiej. Współpraca z inżynierami była jego pasją. Wspólnie z inżynierami rozwiązał metodami matematycznymi znaczące problemy związane z sterowaniem połączonych systemów energetycznych

krajów ówczesnej Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej. Współpraca ta inspirowała, dawała tematykę badawczą dla doktorantów i współpracowników. Rezultaty tych badań zawarte są w kilkunastu pracach opublikowanych w czasopiśmie ukierunkowanych na teorię sterowania i zastosowania probabilistyki.

W ostatnich latach pracy naukowej Stanisław Trybuła powrócił do problemów gier czasowych. Gry czasowe stanowią jeden z istotnych działów studiowanych w teorii gier i dotyczą problemów podejmowania decyzji. Opisują one pewien szczególny rodzaj sytuacji konfliktowych między dwiema antagonistycznymi stronami, gdzie każda z nich musi zdecydować, w jakim momencie pewnego przedziału czasowego należy podjąć konieczne decyzje, aby ich skutek był dla niej najkorzystniejszy.

Jeszcze w rypińskim liceum grał szachy, później w brydża. Opublikował *Konwencje brydżowe*, gdzie w prostej, dostępnej formie dla amatorów tej gry, analizował w niej zalety i minusy kilkudziesięciu konwencji wymyślonych w międzynarodowym świecie brydżowym. A wśród nich i kilka jego własnych. Był jednym z najwybitniejszych graczy w historii polskiego brydża, trzykrotnym mistrzem Polski parami, a także jednym z mistrzów międzynarodowych. Doskonalił podstawy systemu licytacji w brydżu, stworzył własną konwencję nazwaną „*transferem Trybuły*”. Nie jeździł na zagraniczne turnieje brydżowe, grał tylko we Wrocławiu. Krążyły nawet o nim „legendy”, opowiadano kiedyś, że podczas pobytu w Londynie na stypendium *British Council* i w wolnych chwilach gdzieś tam grał w brydża, to zauważył go bratanek Churchilla. Po czym wprowadził go do jednego z klubów, którego członkiem był też książę Marlborough. Londyńskie kluby! Gdy zagrał w tym klubie, to miał już wstęp do wszystkich rezydencji arystokratycznych w okolicach Londynu. Sam prof. Steinhaus pisze w swych wspomnieniach, że w pałacu księcia Marlborough dr Stanisław Trybuła spędzał często weekendy, a z soboty na niedzielę spał ponoć w „łóżku Szekspira”. Podobno był wówczas najlepszym brydżystą w Londynie, *notabene* - ojczyźnie brydża. Jednak na pierwszym miejscu stawiał badania naukowe i matematykę.

Był odznaczony został m. in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem „Zasłużony Nauczyciel”, Medalem Komisji Edukacji Narodowej oraz trzykrotnie nagrodą państwową. Opublikował ponad 100 samodzielnych prac naukowych, a w ok. 40 był współautorem. Były to również monografie oraz podręczniki akademickie. Promował 14 doktorów.

Był żonaty z Zofią z d. Żmurko, z którą miał trzy córki: Iwonę (ur. 1957), matematyk oraz Ewę (ur. 1958) i Grażynę (ur. 1960), które zostały architektami.

Pochowany na Cmentarzu Osobowickim we Wrocławiu.

Cz. Papiernik, *Stanisław Czesław Trybuła*, Rocznik Dobrzyński, t. 7: 2014; K. J. Szajowski, *Z żalobnej karty. Stanisław Czesław Trybuła (1932-2008)*, Wiadomości Matematyczne 2009, nr 1, s. 119-131.

TRZASKALSKI KAZIMIERZ (†na przeł. 1918/1919 r.), komendant POW w Dobrzejowicach, porucznik czasu wojny

Mieszkał we Wrocławiu. Posiadał stopień porucznika czasu wojny. W czasie pierwszej wojny światowej przybył do miejscowości Krobia k. Dobrzejowic i zamieszkał u Juliana Przedpeńskiego w charakterze nauczyciela domowego. W istocie objął dowództwo nad 60-osobowym oddziałem Polskiej Organizacji Wojskowej, dowodzonym przez komendanta Wacława Bejgera, syna Bartłomieja, i jego zastępcy Antoniego Mejgera. Korzystając z pomocy Władysława Przedpeńskiego z Krobi, Aleksandra Zwierzyńskiego ze Złotorii i Stefana Kujawskiego z Lubicza Pomorskiego organizował przerzuty broni z zaboru pruskiego. Razem z członkami POW z terenu pow. lipnowskiego przeprowadził kilka udanych akcji zbrojnych, m. in. w Kikole i w Krobi.

Na przełomie 1918/1919 roku na pograniczu Brzozówki z Krobią poległ w bitwie z oddziałem 18 ułanów niemieckich.

Pochowany został na cmentarzu w Dobrzejowicach, a manifestacyjny pogrzeb zorganizował miejscowy proboszcz, ks. Piotr Zajkowski.

Na zachowanym do dziś grobie znajduje się inskrypcja: *Ś. p. Kazimierz Trzaskalski student lat 18 członek P.O.W. zginął z rąk Niemców 1918 roku.*

S. Giziński, *Strażacy ziemi dobrzyńskiej i Pomorza w walkach niepodległościowych 1914-1929*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 6: 2002, s. 62; <http://groby.radaopwim.gov.pl/grob/8569/23> VIII 2013; Giziński, *Historia Dobrzejowic*, s. 37-41; Pawłowski, *Obrowo*, s. 94-95; Tablica nagrobna Kazimierza Trzaskalskiego zastrzelonego przez Niemców podczas I wojny światowej na cmentarzu w Dobrzejowicach.

TRZCIŃSKI ADAM h. Pobóg (*ok. 1740 r. †13 XI 1796 r.), dowódca gwardii ruchomych

Miał brata Stanisława, dowódcę gwardii ruchomych pow lipnowskiego.

Z pierwszego małżeństwa miał córkę Mariannę Józefę Teklę (ur. 12 I 1783), za nieznanym Brykczyńskim. Ponownie ożeniony z Ludwiką Kuczborską (zm. przed 1823), miał dzieci: Jakuba Filipa Floriana (1780-ok. 1856), komisarza wojewódzkiego Obwodu Lipnowskiego, referendarza nadzwyczajnego stanu, kawalera Orderu św. Stanisława, dziedzica dóbr Niszczyce; Tomasza (zm. 12 IV 1829), Józefa Wincentego (28 I 1797) i Jana (ur. 1776-zm. 5 IX 1823 w Tłubicach), właściciela Tłubic i Chudzyno, ożenionego z Klarą Rokicką (1783-1831).

<http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=163154/23> I 2014; Inf. I. Ciemiecki (Szwajcaria) z 20 XII 2012 r.; Niesiecki, *Herbarz*, t. 9, s. 127-128.

TRZCIŃSKI ADOLF JAN h. Pobóg (*30 III 1818 r. w Tłubicach †przed 1872 r.), ziemianin

Był synem Jana (zm. 1823), „*diedzicznego posesora wsi Słubice*” i Klary z Rokickich. Na podstawie protokołu rady rodzinnej z 1831 i 1833 r. dotyczących nieletnich dzieci po zmarłych Janie i Klarze z Rokickich, małżonków Trzcińskich to jest Emili, Tomasza i Adolfa, w 1831 r. opiekunem głównym został wybrany Stanisław Łempicki, brat cioteczny wymienionych dzieci, asesora Trybunału Płockiego, zamieszkały w Płocku, zaś w 1833 r. opiekę główną nad nieletnim Adolfem

miął sprawować brat Tomasz Trzciniński z Szelug, który w 1832 r. skończył 21 lat. Adolf w tym okresie miał prawa do części majątków ziemskich w Słubicach i Chudzyno. W 1837 r. legitymował się ze szlachectwa w Heroldii Królestwa Polskiego.

Ożeniony 13/ (25) VIII 1842 r. z Antoniną (Adelajdą) Płaskowską h. Oksza (ur. 9 XII 1823 w Głodowie-zm. 12 II 1872 w Rypinie), córką Ignacego Piotra Andrzeja i Teodozji z Sumińskich (ur. 14 IX 1794) małżonków Płaskowskich z Głodowa, pozostawił córki: Marię Bronisławę (ur. 28 III 1848 r. w Trąbinie); Marię Magdalenę (T 16), (ur. 23 III 1850 w Trąbinie-zm. 10 IX 1933 w Rypinie), za I. v. w 1871 r. Wacławem Domańskim (ok. 1840-1880) i II. v. w 1887 r. Władysławem Izydorem Kurządkowskim; Zofię Teodozję (ur. 28 VIII 1851 w Głodowie-zm. 20 I 1874 w Rypinie), i Teodozję Joannę Felicję (ur. 18 V 1857 w Głodowie).

AWKW- Płock, KW sygn. I/306, Zbiór do księgi hipotecznej dóbr ziemskich Słubice 1821-1912 3. karta 43-48; <http://www.sejm-wielki.pl/b/le.3861.7.6/3> IX 2013; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=163158/22> I 2014; Inf. I. Ciemiecki (Szwajcaria) z 20 XII 2012 r.; PRS, s. 208; E. Sęczys, *Szlachta*.

TRZCIŃSKI JAN h. Pobóg (*1776 r. †5 IX 1823 r. w Tłubicach), właściciel ziemski

Posiadał wsie Tłubice i Chudzyno.

Ożeniony z Klarą Rokicką (1783-1831) pozostawił: Emilię, za Stanisławem Łempickim; Honoratę, za Józefem Euzebiuszem Rościszewskim z Borowic; Tomasza (ur. 27 IX 1811-zm. po 1835); Annę (zm. 16 II 1821); Teklę, za Ignacym Kaczyńskim; Adolfa Jana (ur. 30 III 1818 w Tłubicach-zm. przed 1872); Antoninę (Adelajdę) (ur. 9 XII 1823 w Głodowie-zm. 19 II 1872 w Rypinie).

<http://www.sejm-wielki.pl/b/le.3861.7.8/3> IX 2013; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=163160/22> I 2014; PRS, s. 208.

TUCHALSKA HENRYKA (*6 VI 1934 r. w Rypinie †8 VI 2006 r.), wychowawczyni przedszkola, poetka (T 17)

Była córką Józefa i Heleny z Chojnackich. Szkołę podstawową ukończyła w Rypinie w 1950 r., skąd jeszcze w wieku emerytalnym wspominała nauczycielkę-polonistkę, Helenę Łapkiewicz. Potem, w 1952 r. ukończyła Studium Pedagogiczne dla Wychowawczyń Przedszkoli w Grudziądzu. Od 1952 r. do chwili przejścia na rentę inwalidzką pracowała jako wychowawczyni przedszkoli w Starorypinie i Rypinie.

Należała do Koła Gospodyń Wiejskich w Starorypinie, gdzie w latach 1965-1975 była przewodniczącą, a także do ZNP, Klubu Seniora „Srebrny Włos”, rypińskiego Koła Związku Literatów Polskich Oddział w Płocku i Katolickiego Stowarzyszenia „Civitas Christiana”.

Przez szereg lat pisała poezję, „malując” piękno rodzinnego miasta oraz jego okolic. Dostrzegała i utrzymywała ważne wydarzenia i ludzi w lokalnej przestrzeni publicznej. Mała ojczyzna i jej piękno były głównym motywem jej twórczości. Wydała drukiem kilka tomików swojej poezji: *Okruchy słońca* (1995), *Życie* (1998), *Droga życia* (2000), *Album poetycki* (współautorka, 2000), *Album II* (współautorka, 2003), *Kocham*

cię, życie (2005). Słynęła ze szczególnej miłości do swego miasta i ludzi z nim związanych.

W 1953 r. wyszła za Tadeusza Tuchalskiego, z którym pozostawiła dwóch synów: Wojciecha (ur. 1954), geodetę, wydawcę, organizatora znanej na ziemi dobrzyńskiej Drukarni „Multikram” w Rypinie, członka Dobrzyńskiego Towarzystwa Naukowego (T 17a), żonatego z Krystyną Łaska; Mirosława (ur. 1964), nauczyciela, żonatego z Katarzyną Bojarską.

Autopsja (1990-2006); *Jubileusz 60-lecia Miejsko-Powiatowej Biblioteki Publicznej w Rypinie*, <http://www.biblioteka-rypin.pl/aktualnosci.html/14> VII 2013; M. Krajewski, *Ksiądz kanonik doktor Antoni Podleś (1934-1997)*, Rypin 1997, s. 45-46; ZKZD 2005, s. 221.

TUCHOLSKI ZDZISŁAW (*8 VI 1939 r. we wsi Bryski, parafia Łukomie †10 XII 2001 r. w Rypinie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik Kapituły Pułtuskiej, proboszcz i wicedziekan w Rypinie

Był synem gospodarzy Stefana i Maili z Mielczarków. Od 1946 r. uczęszczał do szkoły Powszechnej w Łukomiu, a potem do Niższego Seminarium Duchownego w Płocku. W 1957 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Płocku i sześć lat później, 16 czerwca 1963 r. przyjął święcenia kapłańskie z rąk bpa sufragana płockiego, Jana Wosińskiego. W 1969 r. podjął studia na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, gdzie pięć lat później uzyskał tytuł magistra prawa kanonicznego.

Na pierwszy wikariat skierowany został do Pułtuska, następnie do Długosiodła, a od 1966 r. do kolegiaty pułtuskiej. Po dwóch kolejnych wikariatach w Żurominie i Mławie, otrzymał pierwsze probostwo w Bulkowie i Pilichowie, w dekanacie bodzanowskim. W 1986 r. przeniesiony został na probostwo do Serocka k. Pułtuska.

W dniu 22 lipca 1991 r. bp płocki Zygmunt Kamiński mianował go proboszczem parafii św. Trójcy w Rypinie. Parafię przejął w dniu 25 sierpnia 1991 r. po ks. prałacie Czesławie Chojeckim. W parafii przeprowadził szereg remontów. Gruntownie odnowił kościół, wysuszone wnętrze świątyni i odnowiono malowidła na ścianach. W 1992 r. na cmentarzu odwiercono cztery pompy głębinowe. W 2000 r. rozpoczął remont i renowację kaplicy św. Barbary, która w grudniu 1997 r. powróciła ponownie do parafii św. Trójcy. Na kaplicy św. Barbary częściowo wymieniono więźbę dachową, od podstaw zbudowano wieżyczkę, na ścianach ułożono nowy gont. W 1991 r. z jego inspiracji wydano po raz pierwszy „Biuletyn Parafialny”, powstało także Stowarzyszenie Rodzin Katolickich. W latach 1993-1998 pełnił funkcje wicedziekana dekanatu rypińskiego. Od 1994 r. był asystentem kościelnym Oddziału Stowarzyszenia Rodzin Katolickich w dekanacie rypińskim.

W 1997 r. odznaczony został honorową kanonią kapituły kolegiaty pułtuskiej.

W 2000 r. zachorował na raka żołądka. W uroczystości pogrzebowej w Rypinie 13 grudnia 2001 r. wziął udział bp płocki, ks. prof. Stanisław Wielgus. Pochowany został na cmentarzu w Łukomiu.

APar. Rypin, Kronika parafialna, t. 1, k. 100v-101; Autopsja (1991-2001); Grzybowski, *Duchowieństwo XX/1*, s. 552-554; Krajewski, *Rypinie*, s. 72; *Parafia*, s. 330; Piotrowski, *Kaplica*, s. 67-68; *Rypin w PRL*, s. 1067, 1113; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 245.

TUCHOWSKI RYSZARD (*1941 r. w Warszawie), lekarz i dyrektor ZOZ w Rypinie (T 18)

W 1968 r. ukończył Pomorską Akademię Medyczną w Szczecinie. W okresie studiów zatrudniony był już jako technik rentgenowski oddziale chirurgicznym Szpitala Klinicznego Akademii Medycznej w Szczecinie. W 1968 r. rozpoczął pracę jako kierownik Gminnego Ośrodka Zdrowia w Łagiewnikach, woj. wrocławskie. W latach 1972-1985 pracował w Uzdrowisku Iwonicz Zdrój. Po ukończeniu specjału I i II stopnia z balneoklimatologii i medycyny fizykalnej zatrudniony został na stanowisku ordynatora oddziału rehabilitacyjnego w Szpitalu Uzdrowskim „Excelsior” w Iwoniczu Zdroju. W 1979 r. mianowany został przez Ministra Zdrowia specjalistą wojewódzkim w dziedzinie balneoklimatologii i medycyny fizykalnej. Jednocześnie był członkiem Zespołu Specjalistów Nadzoru Krajowego w tej dziedzinie. Dokończył się w tym okresie na kursach w Warszawie, Lublinie, a w zakresie rehabilitacji kardiologicznej w Bad Elster i Bad Brambach w Niemczech oraz w zakresie schorzeń narządów ruchu w Budapeszcie. W 1985 r. przeprowadził się do Nałęczowa, gdzie objął funkcję naczelnego lekarza w Sanatorium Kardiologicznym.

W 1987 r. zamieszkał w Rypinie i zatrudniony został w Przychodni Rejonowej i do 1999 r. pracował jako lekarz w poradni laryngologicznej i specjalista rehabilitacji. Od 1 grudnia 1987 r. objął stanowisko dyrektora Zespołu Opieki Zdrowotnej, z czego jednak zrezygnował w maju 1989 r. Potem pracował jako kierownik działu rehabilitacji oraz jako laryngolog w Przychodni Rejonowej, a dodatkowo pełnił dyżury w Oddziale Pomocy Doraźnej w Rypinie. W latach 1987-1993 pracował także jako lekarz fizjoterapii w Spółdzielni Inwalidów w Rypinie.

W 1999 r. zakończył pracę w ZOZ Rypin i zatrudnił się w poradni laryngologicznej w NZOZ „Novamed” Brodnicy, a następnie w poradni rehabilitacyjnej w NZOZ „Eskulap” w Rypinie.

Dzieje służby zdrowia, s. 332; *Rypin w PRL*, s. 992.

TUŁODZIECKI ANTONI (*22 VIII 1911 r. w Skępem †1943 r. w Mauthausen-Gusen), fryzjer, ofiara zbrodni niemieckich (T 19)

Był synem majstra budowlanego ze Skępego. Pochodził z 13-osobowej rodziny, w której było 9 braci i cztery siostry. Przed wojną był mieszkańcem Skępego, gdzie ukończył szkołę powszechną. Pracował w Lublinie, a z zawodu był fryzjerem.

W czasie wojny został aresztowany przez Niemców, zesłany do obozu koncentracyjnego Mauthausen-Gusen, gdzie niebawem został zamęczony.

W obozach śmierć ponieśli także jego bracia: Felicjan, absolwent Wymyślina z 1924 r., działacz PPS, zamordowany w Mauthausen-Gusen 8 grudnia 1941

r. oraz Kazimierz, także zamęczony w Mauthausen-Gusen.

J. Burakowski, *Tułodziecy – Henryk, Edward i Felicjan*, <http://www.sierpc.com.pl/show.php?typ=postacie&id=23/3> IX 2013; IPIT Skępe, Biogram z zdjęciem; Krajewski, *Dama*, s. 44; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 90; S. Tułodziecki, *Kronika rodzinna, czyli dziewięciu braci nieśpiących*, mps zbory Miejskiej Biblioteki Publicznej w Sierpcu.

TUŁODZIECKI BOLESŁAW (*9 V 1914 r. w Grądach †24 VI 1984 r. w Toruniu), nauczyciel, działacz społeczny

Urodził się w rodzinie chłopskiej jako syn Jana i Józefy Pruszkowskiej. Szkołę siedmioklasową ukończył w Lipnie, a następnie przez dwa lata uczył się w Koedukacyjnej Szkole Handlowej Polskiej Macierzy Szkolnej w Rypinie, którą ukończył w 1934 r.

Od 22 sierpnia 1937 r. do 20 lutego 1939 r. pracował w kancelarii gminnej w Rogowie w charakterze pracownika biurowego.

W okresie okupacji hitlerowskiej przebywał we wsi Grądy k. Rogowa w pow. rypińskim.

Po wyzwoleniu pracował w zawodzie nauczycielskim w szkole w Likcu, a następnie w Zbójnie, w latach 1958-1974 kierując tą placówką. Aktywnie działał w środowisku wsi, w Stronnictwie Ludowym, potem Zjednoczonym Stronnictwie Ludowym i ZHP.

Był odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Bieńkowski, *Zarys*, s. 91; Inf. Zbigniewa Pasikowskiego ze Zbójna z 1985 r.

TUŁODZIECKI BONIFACY (*1929 r. w Wólce w pow. lipnowskim †5 V 1999 r. w Lipnie), nauczyciel, inspektor szkolny (T 20)

Szkołę podstawową ukończył w Wólce w pow. lipnowskim. Po ukończeniu szkoły średniej w Krakowie podjął studia na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

W 1957 r. rozpoczął pracę w Szkole Podstawowej w Lubiczu. Cztery lata później przeniósł się do pracy w Kikole. Tu dał się poznać jako wzorowy nauczyciel i organizator, stąd inspektor szkolny powierzył mu funkcję instruktora-metodyka historii w powiecie, a w 1962 r. objął kierownictwo Szkoły Podstawowej nr 2 w Lipnie, którą kierował nieprzerwanie przez 12 lat. W latach 60. wykładał dodatkowo historię w Liceum Ogólnokształcącym dla Pracujących.

W 1974 r. Minister Oświaty i Wychowania powołał go na inspektora szkolnego powiatu lipnowskiego, a po reformie terenowych organów administracji państwowej w 1975 r. pracował na stanowisku inspektora oświaty w wychowania w Urzędzie Miejskim w Lipnie. W 1988 r. na własną prośbę przeszedł na stanowisko wicedyrektora szkół nr 3 i 4 w Lipnie i kierował szkołą specjalną. Po przejściu na emeryturę, w 1990 r. żywo interesował się zagadnieniami oświaty i życiem nauczycieli. Był członkiem zarządu sekcji emerytów ZNP.

Za pracę pedagogiczną i oświatową był wielokrotnie wyróżniany i nagradzany. Otrzymał m. in. Medal Ko-

misji Edukacji Narodowej, Złoty Krzyż Zasługi i Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski.

Pochowany na cmentarzu w Lipnie.

S. Kacprowicz, *Bonifacy Tułodziecki (1929-1999)*, Gazeta Lipnowska, nr 39: 1999, s. 17; S. Kacprowicz, *Bonifacy Tułodziecki (1929-1999)*, Ziemia Dobrzyńska, t. 6: 1999, s. 173-174; Tablica nagrobna na cmentarzu w Lipnie.

TUŁODZIECKI EDWARD (*1895 r. †3 XI 1918 r.), nauczyciel, działacz niepodległościowy, patriota (T 21)

Był synem majstra budowlanego ze Skępego. Pochodził z 13-osobowej rodziny, w której było 9 braci i cztery siostry. Był najzdolniejszym spośród dziewięciu braci. Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie ukończył w 1916 r. w Rosji, dokąd szkoła została ewakuowana przez Rosjan w związku z wybuchem wojny światowej. Od wczesnej młodości związany był z działalnością niepodległościową.

Po powrocie z Rosji w 1916 r. podjął pracę w szkole w Mochowie i włączył się bardzo aktywnie w działania niepodległościowe. Organizował i szkolił oddziały POW i Pogotowia Bojowego PPS w pow. sierpeckim, lipnowskim i płockim, mianowany został Komendantem Okręgu Płockiego. Organizował wiele akcji bojowych przeciw policji okupanta i niemieckim konfidentom. Aresztowany przez Niemców i zagrożony wyrokiem śmierci, uciekł z więzienia i działał w podziemiu. Zmarł niespodziewanie na skutek przeziębienia i kontuzji odniesionej w czasie ucieczki przed policją. Pochowany został na cmentarzu w Jeżewie w pow. sierpeckim.

Po śmierci, jako jeden z pierwszych w kraju, odznaczony został Krzyżem Niepodległości z Mieczami. Urna z ziemią z jego mogiły, symbolizująca miejsca walk o niepodległość na Mazowszu Płockim, została złożona w Kopcu Piłsudskiego w Krakowie.

J. Burakowski, *Tułodzieccy – Henryk, Edward i Felicjan*, <http://www.sierpc.com.pl/show.php?typ=postacie&id=23/3> IX 2013; Inskrypcja wraz z podobizną na cmentarzu w Jeżewie; S. Tułodziecki, *Kronika rodzinna, czyli dziewięciu braci nieśpiących*, mps zbiory Miejskiej Biblioteki Publicznej w Sierpcu.

TUŁODZIECKI FELICJAN (*21 XII 1900 r. w Podlesiu k. Szczutowa w pow. rypińskim †8 XII 1941 r. w Mauthausen-Gusen), nauczyciel, działacz polityczny i samorządowy, ofiara zbrodni niemieckich (T 22)

Był synem majstra budowlanego ze Skępego. Pochodził z 13-osobowej rodziny, gdzie było 9 braci i 4 siostry. W czasie pierwszej wojny światowej jako młody chłopiec, uczeń Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie, brał aktywny udział w działaniach POW i Pogotowia Bojowego PPS, za co był aresztowany. Po zajęciu Mazowsza przez Niemców w 1914 r. pracował przy budowie linii wąskotorowej Nasielsk-Sierpc-Lubicz.

Po odzyskaniu niepodległości w listopadzie 1918 r. służył w Płocku w Milicji Ludowej, powstałej z Pogotowia Bojowego PPS aż do czasu rozwiązania tej formacji w połowie 1919 r. W latach 1919-1921 służył w

Wojsku Polskim, biorąc udział w walkach na terenach wschodnich.

Po demobilizacji wrócił do wymyślińskiego seminarium nauczycielskiego, które ukończył w 1924 r. i podjął pracę w szkole podstawowej w Sierpcu jako nauczyciel matematyki. Od wczesnej młodości związany był z PPS. Przez cały okres międzywojenny był czołowym działaczem tej partii w pow. sierpeckim. Z jej ramienia był radnym miejskim wszystkich kadencji, także wiceprzewodniczącym Rady Miejskiej, członkiem Sejmiku Powiatowego, prezesem Kasy Chorych, czołowym działaczem Związku Nauczycieli Szkół Powszecznych w powiecie. Był inicjatorem i przywódcą wielu protestów i akcji przeciw antydemokratycznym poczynaniom władz sanacyjnych. Przeciwstawiał się także ekscesom antyżydowskim i ostrzegał przed niemieckim nazizmem. W 1930 r. w okresie przedwyborczym, został bezzasadnie aresztowany, co uniemożliwiło jego wybór na posła, a następnie administracyjnie przeniesiony do pracy na Kresach wschodnich. Gdy nie podporządkował się tej decyzji, został zwolniony z pracy, mimo korzystnego dla niego orzeczenia Najwyższego Trybunału Administracyjnego. Od tego czasu pracował w banku i hurtowni tytoniowej.

Po wkroczeniu Niemców do Sierpca został zaraz aresztowany, jednak po wpłaceniu wysokiej kaucji, zebranej przez mieszkańców miasta, zwolniony. Po kilku dniach został aresztowany ponownie. Postawiony przed sądem, gdzie przypomniano mu działalność przeciwko Niemcom w okresie pierwszej wojny światowej, został skazany na karę śmierci. W drodze łaski karę zamieniono na obóz koncentracyjny. Zesłany do niemieckiego obozu w Mauthausen-Gusen, gdzie został zamęczony.

Miał braci Antoniego i Kazimierza, którzy zostali także zamordowani przez Niemców.

Po wojnie jedną z ulic w Sierpcu nazwano jego i braci imieniem.

J. Burakowski, *Tułodzieccy – Henryk, Edward i Felicjan*, <http://www.sierpc.com.pl/show.php?typ=postacie&id=23/3> IX 2013; IPIT Skępem, Biogram ze zdjęciem; Krajewski, *Dama*, s. 65; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 90; Krajewski, *U źródle wiedzy*, s. 128; *Wspomnienia Antoniego Jankowskiego*, Sierpeckie Rozmaitości 2000 nr 2; *Wspomnienia Leona Gongoty*, Sierpeckie Rozmaitości 2001, nr 2; S. Tułodziecki, *Kronika rodzinna, czyli dziewięciu braci nieśpiących*, mps zbiory Miejskiej Biblioteki Publicznej w Sierpcu.

TUŁODZIECKI GUSTAW (XIX/XX w.), jeden z dziewięciu „braci nieśpiących”

Był synem majstra budowlanego ze Skępego. Pochodził z 13-osobowej rodziny, w której było 9 braci i cztery siostry. Był dziewiątym z braci Tułodzieckich. Zmarł w wieku 13 lat na grypę, śmiertelną wówczas tzw. „hiszpankę”.

J. Burakowski, *Tułodzieccy – Henryk, Edward i Felicjan*, <http://www.sierpc.com.pl/show.php?typ=postacie&id=23/3> IX 2013; S. Tułodziecki, *Kronika rodzinna, czyli dziewięciu braci nieśpiących*, mps zbiory Miejskiej Biblioteki Publicznej w Sierpcu.

TUŁODZIECKI HENRYK (†1954 r. w Sierpcu), nauczyciel, uczestnik wojny światowej i wojny pol-

sko-bolszewickiej 1920 r., działacz PPS, społecznik (T 23)

Był synem majstra budowlanego ze Skępego. Pochodził z 13-osobowej rodziny, gdzie było 9 braci i cztery siostry. Po ukończeniu seminarium nauczycielskiego w Wymyślinie, skierowany został do szkoły w Grąbcu w pow. sierpeckim, gdzie pracował do 1930 r.

Po I wojnie światowej i przedwczesnej śmierci ojca, Grąbiec stał się na długie lata głównym ośrodkiem życia licznej rodziny Tułodzieckich. Od wczesnej młodości, członkiem PPS. Po zajęciu Mazowsza przez Niemców jesienią 1914 r. był bardzo aktywnym członkiem Polskiej Organizacji Wojskowej i formacji zbrojnej PPS-Pogotowie Bojowe PPS. Po niespodziewanej śmierci jego brata Edwarda (3 listopada 1918) mianowany został na jego miejsce komendantem Okręgu POW, organizował w listopadzie w listopadzie 1918 r. rozbrajanie oddziałów niemieckich i przejmowanie od nich obiektów publicznych. Jako wyróżniający się nauczyciel i działacz, skierowany został do Prus Wschodnich dla organizacji plebiscytu na Warmii, Mazurach i Powiślu, gdzie pracował m. in. wspólnie z Czesławem Wycechem, a następnie uczestniczył w wojnie polsko-rosyjskiej w 1920 r.

Po zakończeniu wojny organizował szkoły wiejskie w pow. sierpeckim. W 1926 r., poparł, jak cała PPS, zamach majowy Józefa Piłsudskiego, ale wkrótce przeszedł do działalności opozycyjnej. Spowodowało to przedwczesne przeniesienie go na emeryturę i to przed 40. rokiem życia, pod pretekstem złego stanu zdrowia.

W czasie okupacji hitlerowskiej działał w tajnym nauczaniu, a po zakończeniu II wojny światowej ponownie odbudowywał szkolnictwo na wsi.

J. Burakowski, *Tułodzieccy – Henryk, Edward i Felicjan*, <http://www.sierpc.com.pl/show.php?typ=postacie&id=23/3> IX 2013; S. Tułodziecki, *Kronika rodzinna, czyli dziewięciu braci nieśpiących*, mps zbiory Miejskiej Biblioteki Publicznej w Sierpcu.

TUŁODZIECKI JAN LONGIN (†po 1945 r.), pułkownik Wojska Polskiego

Był synem majstra budowlanego ze Skępego. Pochodził z 13-osobowej rodziny: 9 braci i cztery siostry. Był zawodowym wojskowym – doszedł do stopnia podpułkownika, służył m. in. w II Korpusie gen. Władysława Andersa.

Po wojnie pozostał w Wielkiej Brytanii i pracował w bankowości.

S. Tułodziecki, *Kronika rodzinna, czyli dziewięciu braci nieśpiących*, mps zbiory Miejskiej Biblioteki Publicznej w Sierpcu.

TUŁODZIECKI KAZIMIERZ (*21 III 1901 r. w Podlesiu k. Szczutowa w pow. sierpeckim †1944 r. w Mauthausen-Gusen), nauczyciel, działacz związkowy, ofiara zbrodni niemieckich (T 24)

Był synem majstra budowlanego ze Skępego. Pochodził z 13-osobowej rodziny, w której było 9 braci i cztery siostry. Po ukończeniu seminarium nauczycielskiego w Wymyślinie, skierowany został do szkoły w Grąbcu w pow. sierpeckim, gdzie pracował do 1930 r.

Przed wojną ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie. Był działaczem i pracownikiem etatowym związków zawodowych we Włocławku, a następnie kolejarem.

Aresztowany przez Gestapo we Włocławku, został następnie zesłany do hitlerowskiego obozu koncentracyjnego w Mauthausen-Gusen, gdzie poniósł śmierć.

J. Burakowski, *Tułodzieccy – Henryk, Edward i Felicjan*, <http://www.sierpc.com.pl/show.php?typ=postacie&id=23/3> IX 2013; IPiT Skępe, Biogram ze zdjęciem; S. Tułodziecki, *Kronika rodzinna, czyli dziewięciu braci nieśpiących*, mps zbiory Miejskiej Biblioteki Publicznej w Sierpcu.

TUŁODZIECKI STANISŁAW (XX w.), nauczyciel, działacz społeczny na rzecz dzieci

Był nauczycielem i w zawodzie pracował kilkadziesiąt lat, był m.in. przewodniczącym Zarządu Głównego Robotniczego TPD) w Warszawie i redaktorem naczelnym miesięcznika „Przyjaciel Dziecka”.

J. Burakowski, *Tułodzieccy – Henryk, Edward i Felicjan*, <http://www.sierpc.com.pl/show.php?typ=postacie&id=23/3> IX 2013; S. Tułodziecki, *Kronika rodzinna, czyli dziewięciu braci nieśpiących*, mps zbiory Miejskiej Biblioteki Publicznej w Sierpcu.

TUŁODZIECKI WACŁAW (*13 VIII 1904 r. w Skępem †24 X 1985 r. w Warszawie), nauczyciel, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, minister oświaty

Był synem majstra budowlanego ze Skępego. Pochodził z 13-osobowej rodziny, gdzie było 9 braci i cztery siostry. Po ukończeniu Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie w 1924 r., podjął pracę w Grąbcu koło Sierpca jako nauczyciel wiejskiej szkoły powszechnej. W 1928 r. ukończył Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej w Warszawie. W latach 1932-1938 był sekretarzem generalnym Robotniczego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci. W 1939 r. był jednym z założycieli Tajnej Organizacji Nauczycielskiej (TON). W czasie wojny jednorazowy kontakt konspiracyjny miała z nim Maria Sobocińska, ps. „Ryśka” z Wymyślina. Za pośrednictwem swego wuja, Tadeusza Ziemkiewicza, który zaprzyjaźniony był z nim, wymieniała wysoki nominal banknotu dolarowego, który powierzyła jej Halina Krzeszowska z Torunia. Zadanie to było istotne dla pracy konspiracyjnej, bowiem wymiany tej na mniejsze nominały nie można było wówczas przeprowadzić w Toruniu.

W latach 1948-1954 był dyrektorem zakładu specjalnego. W latach 1959-1966 sprawował funkcję ministra oświaty w rządzie Józefa Cyrankiewicza. Za jego kadencji realizowano akcję „1000 szkół na Tysiąclecie”. Był sekretarzem Centralnej Rady Związków Zawodowych.

Pochowany razem z żoną Ireną (1920-2004) na warszawskich Powązkach.

AFGEZ, sygn. K/189-189/Pom., Krzeszowska Halina; Krajewski, *Dama*, s. 135-136; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 90; www.skepe.pl/9 VIII 2010; S. Tułodziecki, *Kronika rodzinna, czyli dziewięciu braci nieśpiących*, mps zbiory Miejskiej Biblioteki Publicznej w Sierpcu.

TUPAJ ROMAN (*14 VIII 1952 r., w Woli Żarczyńskiej, woj. rzeszowski), kapłan zakonny, karmelita, przeor i proboszcz w Oborach

Syn Stanisława i Tekli z domu Klimek. Po ukończeniu szkoły podstawowej wstąpił do zakonu bonifratrów, gdzie odbył nowicjat i 15 sierpnia 1976 r. złożył śluby wieczyste. W czasie pobytu w zakonie w 1974 r. uzyskał maturę. Od października 1979 r. był u karmelitów, gdzie w 1983 r. złożył ponowne śluby zakonne. W marcu 1985 r. złożył śluby wieczyste i przyjął święcenia diakonatu. Wyświęcony na kapłana został w dniu 31 maja 1986. Studia teologiczne odbył w Wyższym Seminarium Duchownym Zakonu OO. Franciszkanów, na podstawie pracy *Zgromadzenie karmelitanek czarnych w latach 1946-1976* i ukończył je w dniu 12 czerwca 1986 r.

Od sierpnia 1986 r. przebywał w klasztorze w Woli Gułowskiej, a od 30 sierpnia 1988 r. w Trutowie. Od 20 sierpnia 1991 r. pełnił funkcję magistra nowicjatu w Oborach, gdzie od 5 marca 1994 r. był proboszczem i od 23 czerwca 1994 r. także przeorem w Oborach, po śmierci o. Ireneusza Dąbrowskiego. Prowadził tu prace remontowe. Od września 1997 r. posługiwał w Woli Gułowskiej. Od 15 lutego 1998 r. był proboszczem w parafii Nawiedzenia pw. NMP w Woli Gułowskiej. Od 19 stycznia 1998 r. został jednocześnie przeorem w Woli Gułowskiej. W 2000 r. ponownie przedłużono mu kadencję przeora w Woli Gułowskiej. Na następną kadencję został mianowany w czerwcu 2003 r. Od sierpnia 2012 r. jest proboszczem przy parafii Ojców Karmelitów w Krakowie na Piasku.

APPK Kraków, Akta Prowincji, teczka: Tupaj Roman; Autopsja (1994-1997); Autopsja (1991-2013); <http://www.diecezja.pl/parafie/lista-parafii/krakow-centrum/parafia-nawiedzenia-nmp.html/14> IV 2014; Krajewski, *Tronująca*, s. 104-105.

TURANT BRONISŁAW (†ok. 1940 r. w Rudau), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich

W latach 1922-1939 był właścicielem majątku Baldowo w pow. lipnowskim. Był członkiem lipnowskiego Oddziału Związku Ziemian.

Aresztowany wraz z synem przez Niemców w dniu 24 października 1939 r. podczas fikcyjnego zebrania ziemian w Lipnie, zarządzanego przez hitlerowskiego okupanta. Wywieziony do obozu w Rudau k. Królewca, gdzie zaginął bez wieści.

Jego nazwisko jest od 2000 r. na tablicy pamiątkowej w kościele farnym w Lipnie.

AWKW Lipno, KHip. Baldowo; K. Jasiewicz, *Lista*, s. 1075; Piotrowski, *Słownik*, s. 233; Rel. Rafał Stobiecki; Tablica Lipno; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 403.

TURANT WINCENTY (*3 II 1896 r. †ok. 1940 w Rudau), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Bronisława, właściciela majątku Baldowo w pow. lipnowskim. Udzielał się społecznie w różnych pracach w Lipnie i powiecie. W 1924 r. wchodził np. w skład komitetu budowy słynnej później altanki w parku miejskim w Lipnie, która miała stanowić pawilon dla lipnowskiej orkiestry strażackiej.

Aresztowany wraz z ojcem przez Niemców w dniu 24 października 1939 r. na fikcyjnym zebraniu ziemian w Lipnie. Stamtąd wywieziony do obozu Rudau k. Królewca, gdzie wszelki ślad o nim zaginął.

Jego nazwisko jest od 2000 r. na tablicy pamiątkowej w kościele farnym w Lipnie.

W 1946 r. sąd uznał go za zmarłego.

AIPN Bydgoszcz, OKBZH, sygn. Zg. 117/46; A. Rudzka, M. Wróblewska, *Zabytkowa altanka w parku miejskim*, *Gazeta Lipnowska*, nr 46: 2002, s. 14; Tablica Lipno; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 403.

TURCZYMOWICZ JÓZEF (*1867 r. na Litwie †2 XII 1938 r. w Ciechocinie), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie, proboszcz w Działyniu i Ciechocinie

Pochodził z Litwy, ale czuł się Polakiem. Po ukończeniu Seminarium Duchownego w Płocku, w 1891 r. przyjął święcenia kapłańskie. Pierwsze wikariaty odbył w kilku parafiach diecezji płockiej, a następnie w 1905 r. został przeniesiony na wikariat przy parafii pw. Św. Trójcy w Rypinie, gdzie proboszczem był ks. Józef Rościszewski.

W 1907 r. mianowany został proboszczem w Rogoźniku, potem w Działyniu i ostatecznie w Ciechocinie. W tej ostatniej parafii był od 1933 r. aż do śmierci. Z racji kłopotów zdrowotnych do pomocy miał wikariuszy: kolejno – Józef Panek, Władysław Osiński, Stanisław Bartzak.

W. Jezusek, *Śp. ks. Józef Turczymowicz*, MPP 1939, nr 1, s. 48; J. R., *Śp. X. Józef Turczymowicz*, *Kronika Diecezji Włocławskiej*, t. 32: 1938, s. 359-360; *Parafia*, s. 489; Tyc, *Parafia św. Trójcy*, s. 114.

TURKOT ANTONI (†1941 r. w Mauthausen-Gusen), nauczyciel, kierownik szkoły w Łukomiu, ofiara zbrodni niemieckich (T 25)

Po ukończeniu seminarium nauczycielskiego był nauczycielem, a potem kierownikiem Szkoły Powszechnej w Łukomiu. Jesienią 1939 r. uszedł z masowej falki aresztowania nauczycieli powiatu rypińskiego, jednak 10 kwietnia 1940 r. został aresztowany przez Gestapo i zesłany do hitlerowskiego obozu koncentracyjnego w Mathausen-Gusen. Tam poniósł śmierć.

Dziennik KOSP 1945, nr 9, s. 224; Piotrowski, *Słownik*, s. 233.

TURKOT ZYGMUNT (16 X 1914 r. w Łukomiu pow. rypińskim †2002 r. w Rypinie), żołnierz Polskiej Organizacji Zbrojnej i Armii Krajowej, piłkarz, prezes KS „Lech” w Rypinie (T 26)

Ukończył Akademię Ekonomiczną w Poznaniu. W czasie drugiej wojny światowej wstąpił najpierw do Polskiej Organizacji Zbrojnej, a w 1942 r. do Armii Krajowej, gdzie polecił funkcję dowódcy kompanii. W POZ był komendantem Komendy Miejskiej POZ w Rypinie. Za tę działalność wiosną 1943 r. został aresztowany, uciekł z aresztu Gestapo w Grudziądzu i do końca okupacji ukrywał się.

Po wojnie był piłkarzem piłki nożnej w Rypinie. Na początku lat 50. XX w. organizował w Rypinie kluby

sportowe „Spójnia” i „Sparta”, zaś od 1956 do 1957 r. był przewodniczącym Koła Sportowego „Sparta”. W styczniu 1957 r. został jednym z głównych organizatorów odrodzonego KS „Lech” w tym mieście, pierwszym prezesem tego klubu i był nim do 1959 r. W latach 1967-1971 pełnił funkcję wiceprezesa KS „Lech”. Nadto był mocno związany z Ochotniczą Strażą Pożarną, gdzie w 1950 r. był twórcą Komendy Powiatowej Straży Pożarnej w Rypinie.

Pochowany na cmentarzu katolickim w Rypinie.

Galkowski-Piotrowski, *Rypin w latach wojny*, s. 344; *Lech*, s. 347; Z. Nychnerewicz, *Sportowe urodziny „Lecha”*, Extra Rypin 2012, z 26 I, s. 10; *Rypin w PRL*, s. 694-695, 1046.

TURSKI FRANCISZEK h. Dołęga (*29 II 1876 r. we wsi Lisice w ziemi dobrzyńskiej †14 XII 1940 r. w Łodzi), przemysłowiec, radny miasta Łodzi, podróżnik-amator (T 27)

Był synem Piotra Pawła. Na przeł. XIX/XX w. wyjechał do Łodzi, gdzie podjął pracę w miejscowych fabrykach. Po kilku latach został prezesem i głównym współwłaścicielem Fabryki Maszyn i Odlewni Żelaza Turcki Ćwikliński i S-ka, znanej między innymi z produkcji żeliwnych słupów do trakcji elektrycznej tramwajów i żeliwnych wyrobów do instalacji wodno-kanalizacyjnych. Był właścicielem przyfabrycznych posesji i domów przy zbiegu ulic Słowiańskiej i Milionowej w Łodzi. Współuczestniczył w budowie podmiejskiej linii tramwajowej Łódź-Tuszyn, która miała sięgać, zgodnie z udzieloną w 1913 r. koncesją, aż do Piotrkowa. Została rozebrana dopiero w 1978 r. Na przełomie lat 1920/1930 był radnym miasta Łodzi, odpowiedzialnym za transport. Z zamiłowany był podróżnikiem po Afryce.

Żonaty z Jadwigą Marią, miał dzieci: Kazimierza, Elżbietę Zofię, Saturnina, Jadwigę Annę.

<http://www.turscyzdobrzynia.com/znamienici.htm/21> II 2013; <http://turscyzdobrzynia.com/album.htm/3> IX 2013; PRS, s. 209.

TURSKI MARIAN h. Dołęga (*13 XII 1837 r. w Ruszkowie Małym, par. Sobowo †17 VIII 1911 r. w Łodzi), powstaniec styczniowy 1863/1864 r., Sybirak (T 28)

Był synem Kazimierza Teofila. Po zrzeczeniu się przez swego brata Piotra Pawła swej części, przejął całość majątku w spadku po ojcu Kazimierzu Teofilu. Uczestniczył w powstania 1863 r., za co zesłany został do Saratowa. Stamtąd uciekł i wrócił do Dobrzynia nad Wisłą, a następnie przeniósł się do Łodzi, gdzie zmarł. Pochowany w grobowcu rodzinnym na cmentarzu Łódź-Zarzew.

<http://www.turscyzdobrzynia.com/znamienici.htm/21> II 2013.

TURSKI PIOTR PAWEŁ h. Dołęga (*29 VI 1843 r. w Dziegielowie pow. sierpecki †5 II 1909 r. w Łodzi), powstaniec styczniowy 1863/1864 r., przemysłowiec (T 29)

Był synem Kazimierza Teofila. Uczestniczył w powstaniu 1863 r. i miał otrzymać nominację oficerską. Po upadku powstania zrzekł się swej części majątku

ziemskiego na rzecz brata Mariana i przeniósł się z całą rodziną do Łodzi. Tutaj od 1886/87 został pracownikiem Zakładów Włókienniczych Schejblera i Grochmanna. Umożliwiło to kształcenie dzieci, wydał córki za mąż, kupił parcele i wraz z synami rozwijał działalność przemysłowo-handlową.

Syn Józef został właścicielem restauracji w Rzgowie, syn Franciszek – głównym współwłaścicielem Fabryki Maszyn i Odlewni Żelaza w Łodzi, pełniąc w założonej spółce kierowniczą funkcję prezesa. Syn Marian został właścicielem restauracji w Łodzi, najmłodszy syn Feliks, po ukończeniu studiów inżynierskich na wydziale chemii w Czechosłowacji, został prezesem Spółki Akcyjnej i kierownikiem Fabryki Papy w Sieradzu.

Był żonaty z Petronelą.

Pochowany w grobowcu rodzinnym na cmentarzu Łódź-Zarzew.

<http://www.turscyzdobrzynia.com/znamienici.htm/21> II 2013; PRS, s. 209.

TURSKI STANISŁAW h. Dołęga (*1902 r. †1993 r.), rolnik, wójt gminy Fabianki, działacz ZSL, poseł na sejm PRL IV i V kadencji (T 30)

Był synem Stanisława i Walerii. W Szpetalu Górnym k. Włocławka przez szereg lat wzorowo prowadził gospodarstwo rolne, które powiększył arealem posagowym żony. Interesował się szeroko pojętą działalnością społeczną i życiem mieszkańców wsi. Po drugiej wojnie światowej, w latach 40. sprawował funkcję wójta gminy Fabianki i z tej racji podejmował wiele działań i inicjatyw społecznych. Jedną z ważnych zadań było wsparcie spraw kościelnych w odbudowie spalonego w 1945 r. przez Niemców kościoła w Szpetalu Górnym oraz wydzielenie i przeznaczenie, w wyniku parcelacji, dla kościoła części ziemi poziemiańskiej na rzecz powiększenia cmentarza parafialnego w Szpetalu Górnym.

Był posłem z ramienia Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego na sejm IV kadencji w latach 1965-1969, członkiem sejmowej Komisji Handlu Zagranicznego oraz posłem na sejm V Kadencji (1969-1972), członkiem sejmowej Komisji Gospodarki Morskiej i Żeglugi.

Ożeniony z Zofią Buczkowską, miał czworo dzieci: Zofię Aldonę (1924-2008), za Stefanem Fejdowskim (1913-1965); Konrada, Hannę i Jerzego.

Pochowany na cmentarzu parafialnym w Szpetalu Górnym.

M. Fejdowska, *Dobrzynianka, która ukochała Obory. Zofia Aldona Fejdowska (1924-2008)*, Rocznik Dobrzyński, t. 2: 2009, s. 464; PRS, s. 209; Zdj. i inf. ze zbiorów M i T. Fejdowskich z Chelmiczy Dużej z 22 IV 2014 r.; *ZKZD 2005*, s. 48-49.

TUSZKO MARIAN (*1912 r. w Radomiu †1975 r.), żołnierz Września 1939 r., fryzjer

W 1939 r. został wcielony do Armii „Pomorze” i brał udział w walkach nad Bzurą. Ranny w bitwie pod Kutnem, dostał się do niewoli niemieckiej i do maja 1945 r. przebywał w obozie jenieckim.

Po wojnie przyjechał do Rypina, gdzie założył zakład fryzjerski, a który prowadził przy ul. Warszawskiej aż do 1975 r. Po jego śmierci zakładem zarządzała do 1988 r. żona, Genowefa.

Miał syna, Wiesława, technika-protetyka dentystrycznego.

Pochowany na cmentarzu w Rypinie.

Rypin w PRL, s. 662.

TUZIŃSKA Olga (*1902 r. †1977 r.), więźniarka Oświęcimia

W czasie wojny była więźniem Oświęcimia.

Wyszła na Waclawa Tuzińskiego, mjr. Wojska Polskiego, odznaczonego Orderem Virtuti Militari.

Pochowana została razem z mężem, Waclawem Tuzińskim na cmentarzu w Skępem.

Tablica nagrobna na cmentarzu w Skępem.

TUZIŃSKI WACŁAW (*ok. 1896 r. †6 XII 1973 r.), major Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r.

W 1917 r., czyli z ostatnim przed pierwszą wojną światową roczniku (tzw. rosyjskiej matury), ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie.

W składzie 28. pułku strzelców konnych w stopniu podporucznika brał udział w wojnie 1918-1920 r.

Będąc w stopniu majora Wojska Polskiego, walczył w drugiej wojnie światowej.

Został odznaczony Orderem Virtuti Militari V Klasy oraz dwukrotnie Krzyżem Walecznych, Orderem Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi i innymi.

O jego postawie i zasługach dla Ojczyzny, ale także jego żony, Olgi (1902-1977), więźniarki Oświęcimia, na skępskim cmentarzu przypomina dosyć zapomniana mogiła.

Pochowany na cmentarzu w Skępem razem z Olgą Tuzińską.

Krajewski, *Dama*, s. 47; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 127; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 89; *Lista nazwisk osób odznaczonych Orderem Virtuti Militari*, http://www.stankiewicz.com/vm/vm_t.htm/4 II 2014; Tablica nagrobna na cmentarzu w Skępem.

TWAROGOWSKA MARIANNA (*1857 r. †5 VI 1950 w Świdziebni), tercjarka

Była tercjarką (członkinią trzeciego zakonu świecek) w Świdziebni. W Świdziebni i okolicy znana była jako lokalna „położna”.

Miała siedmiu synów. Była babką i matką chrzestną Tadeusza Twarogowskiego, żołnierza AK, redaktora i pisarza.

Pochowana na cmentarzu w Świdziebni.

Adamska, *Tadeusz Twarogowski*, s. 317-318, Tablica inskrypcyjna na cmentarzu w Świdziebni.

TWAROGOWSKA WIKTORIA (*1920 r. w Świdziebni), ofiara prześladowań niemieckich, działaczka Polonii amerykańskiej

Była córką Wiktora (zm. 1972) i Moniki z Ławskich. W dniu 11 listopada 1928 r. w Świdziebni, w rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości, zorganizowano patriotyczną uroczystość. Na kopcu, usypanym z ziemi z każdej wsi w gminie, posadzono dąb, zwany „Drzewem Wolności”. Razem Dominikiem Stefanem Gniazdowskim, właściciel Świdziebni została chrzestną drzewka. Po ukończeniu szkoły powszechnej w Świdziebni, w latach 30. XX w. ukończyła Ludową Szkołę Rolniczą w Gołotczyźnie w pow. ciechanowskim.

W czasie wojny, w pierwszej dekadzie marca 1941 r. została wraz z rodzicami i bratem Waclawem wysiedlona do obozu w Potulicach, a stamtąd na roboty przymusowe w Rzeszy Niemieckiej. Tam straciła matkę, która zmarła w Niemczech oraz brata, który jako członek konspiracyjnej, lokalnej organizacji oporowej pn. Legion Orła Białego w Świdziebni, po przewiezieniu do obozu Stutthof, został tam zamęczony.

Po wojnie z ojcem i mężem, Janem Ziębą wyjechała do Stanów Zjednoczonych, gdzie angażowała się w działalność polonijną, organizując m. in. pomoc stypendialną dla Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.

Adamska, *Tadeusz Twarogowski*, s. 299-301; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 130-131; Piotrowski, *Słownik*, s. 233; T. Twarogowski, *Wioska nad jeziorem*, Warszawa 1955, pass.

TWAROGOWSKI LUCJAN (*1918 r.), nauczyciel

Był synem Mikołaja i Genowefy z Kucińskich.

W czasie okupacji mieszkał w Janowie k. Świdziebni. Po wysiedleniu rodziców brata Edwarda w okolice Warszawy, był łącznikiem pomiędzy nimi a starszym bratem, Tadeuszem, który jako oficer kampanii wrześniowej 1939 r. uciekł, z niewoli niemieckiej.

Po wojnie był nauczycielem w szkołach w Okalewku, Janowie i Brodniczce.

Miał braci Tadeusza, Edwarda i Witolda.

Adamska, *Tadeusz Twarogowski*, s. 304.

TWAROGOWSKI STANISŁAW (*1903 r. w Świdziebni †1972 r.), rolnik, sołtys wsi

Był synem Marianny Twarogowskiej, tercjanki i lokalnej „położnej” w Świdziebni. Ukończył szkołę powszechną w Świdziebni, a potem gimnazjum w Rypinie. W 1924 r. razem z przyszłą żoną, Wiktoria Ławską wstąpił do ZMP (endecja). Prowadził księgowość kółek rolniczych w okolicy, a w latach 30. XX w. został wybrany sołtysem wsi Świdziebni. Razem z bratem, Wiktorem zasiadał w miejscowej radzie parafialnej.

W czasie wojny jego gospodarstwo zajął Niemiec. Razem z żoną Wiktoria z Ławskich znalazł schronienie w domu Józefa i Anastazji Lewandowskich. Podejrzewany o działalność konspiracyjną przeciw Rzeczy, został aresztowany w nocy z 21 na 22 maja 1941 r. i wywieziony do aresztu Gestapo w Grudziądzu, a stamtąd zesłany do obozu Stutthof. W grudniu 1942 r. został stamtąd szczęśliwie zwolniony i trafił do rodzinnej wsi.

W 1969 r. razem z żoną na cmentarzu parafialnym w Świdziebni ufundował żeliwny krzyż, jako wotum dziękczynne za szczęśliwe ocalenie z wojny.

Adamska, *Tadeusz Twarogowski*, s. 299-302; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 130-131; T. Twarogowski, *Wioska nad jeziorem*, Warszawa 1955, pass.

TWAROGOWSKI TADEUSZ, ps. „Robert” (*4 I 1915 r. w Świdziebni †29 I 1989 r. w Warszawie), oficer Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz Armii Krajowej, mjr Ludowego Wojska Polskiego, ofiara prześladowań komunistycznych, redaktor wydawniczy, pisarz

Był synem Mikołaja i Genowefy z Kucińskich. Rodzicami chrzestnymi był dziadek, Roman Kuciński z Janowa i babka, Marianna Twarogowska ze Świdziebni, a chrztu dokonał w dniu 11 lutego 1917 r. ks. Stanisław Gajewski. W latach 1924-1930 uczęszczał do Szkoły Powszechnej w Świdziebni, potem, w latach 1930-1932 w Gimnazjum w Rypinie. Następnie uczył się w II Gimnazjum w Warszawie, gdzie w 1935 r. uzyskał świadectwo maturalne. Po maturze wstąpił do Oficerskiej szkoły Artylerii w Toruniu

W stopniu podporucznika brał udział w kampanii wrześniowej 1939 r. i w bitwie nad Bzurą został ranny. Po wyleczeniu w szpitalu w Łodzi, trafił do niewoli niemieckiej, skąd po dwukrotnej próbie ucieczki znalazł się u rodziców, którzy jako właściciele sklepu kolonialnego w Górznie zostali wysiedleni do wsi Pokoje k. Woli Rasztowskiej niedaleko Wołomina. Tam po kilku miesiącach nawiązał kontakt z podziemiem londyńskim i wstąpił w szeregi Armii Krajowej, przyjmując pseudonim „Robert”. W 1943 r. został skierowany do służby w Obwodzie Radzymskim ps. „Rajski Ptak”. Tam redagował konspiracyjną gazetkę, w której m. in. wykorzystywano wiadomości z nasłuchu radiowego, prowadzonego przez Reginę Radziwonowicz, ps. „Czajka”. W dniu 6 maja 1943 r. został aresztowany wraz z rodziną Solańskich, gdzie przebywał, i trafił na Pawiak. Korzystając ze znajomości we Włoszech rodzina Solańskich została wykupiona, a wraz z nimi do domu powrócił „Robert”. Następnie został wydelegowany przez kierownictwo AK do kierowania Społecznym Komitetem Antykomunistycznym „Antyk” w Obwodzie Radzymskim.

W październiku 1944 r. został wcielony do Ludowego Wojska Polskiego w Wojskowym Instytucie Naukowo-Wydawniczym przy Sztapie Generalnym LWP, najpierw Lublinie, potem w Łodzi, a następnie w Warszawie. W dniu 12 października 1946 r. został awansowany na stopień majora, jednak 10 października 1951 r. zwolniony z zawodowej służby wojskowej, a następnie w dniu 27 października 1952 r. aresztowany pod zarzutem spisku przeciwko „władzy ludowej”. W trakcie przesłuchań do 6 lutego 1953 r., podczas których dręczony był fizycznie i psychicznie, przyznał się do czynów, który nie popełnił. W dniu 6 maja 1953 r. wyrokiem Najwyższego Sądu Wojskowego w Warszawie został skazany na karę śmierci. Jego ojciec, mieszkający wtedy w Kruszyńkach Duchownych k. Brodnicy, wniósł prośbę do Rady Państwa o ulaskawienie syna. Decyzją Rady Państwa z 20 sierpnia 1953 r. w drodze łaski orzeczoną karę śmierci zamieniono na dożywot-

nie więzienie. Nadto od wyroku Wojskowego Sądu Rejonowego w Warszawie, nakazującego konfiskatę mienia, odwołała się jego żona. Ze względu na fakt, że skazany miał rodzinę, wyrok unieważniono. Na fali nadchodzącej odwilży politycznej, w dniu 2 stycznia 1954 r. przewodniczący Rady Państwa skorzystał z prawa łaski w stosunku do wszystkich skazanych w tzw. spisku w wojsku.

W dniu 4 stycznia 1956 r. został zwolniony z więzienia w Cytadeli Warszawskiej. W dniu 14 grudnia 1956 r. Poradnia Orzecznictwa Warszawa Żoliborz orzekła u niego 50-procentową utratę zdrowia i 24 maja 1957 r. Najwyższy Sąd Wojskowy przyznał mu odszkodowanie ze Skarbu Państwa za niesłuszne skazanie.

W latach 1956-1982 (aż do przejścia na emeryturę) pełnił funkcję redaktora wydawniczego w Instytucie Wydawniczym „Nasza Księgarnia” w Warszawie. Jednocześnie sam pisał powieści dla młodzieży oraz prace o tematyce popularnonaukowej, historycznej, sensacyjnej i beletrystycznej. Poza publikacjami prasowymi pozostawił ok. 30 książek, z których wiele było wznawianych. Na uwagę zasługują m. in.: *Pogromca piorunów*, *Trzy rocznice*, *Zamach w Sarajewie*, *Bibliotekarz króla Jana* (biografia Adama A. Kochańskiego z Dobrzynia n. Wisłą), *Astronom Ich Królewskich Mości* (o Janie Heweliuszu).

W 1986 r. uczestniczył w spotkaniach czytelniczych w Brodnicy i Świdziebni. W tej ostatniej po raz pierwszy spotkał się z czytelnikami w 1961 r.

Był odznaczony m. in. Krzyżem Kawalerskim Odrodzenia Polski (1978) Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1979) oraz pośmiertnie Krzyżem Armii Krajowej (1995).

W dniu 4 stycznia 1945 r. w Wołominie wziął ślub z Eleonorą Radziwonowicz, uczestniczką konspiracji antyhitlerowskiej, ps. „Chinka”, więzioną w 1944 r. przez NKWD, z którą miał syna Jerzego Roberta (ur. 1946) i córkę Barbarę Krystynę (ur. 1948).

Pośmiertnie, dzięki staraniom rodziny, w dniu 11 kwietnia 1996 r. Naczelny Prokurator Wojskowy zmienił podstawę umorzenia śledztwa „z braku dowodów winy” na „niepopełnienie czynów”.

Miał młodszych braci: Lucjana, Edwarda i Witolda.

Pochowany na Cmentarzu Wawrzyszewskim.

Adamska, *Tadeusz Twarogowski*, s. 297-321; Kronika Szkoły Podstawowej im. ppor. P. Wysockiego w Świdziebni, t. 2 (1986); M. Lewandowska, *Stawni iw wielcy żyli w naszej gminie – nawet pisarze*, *Więści Gminne*. Gazeta Świdziebieńska 1990, nr 9, s. 13; *Nowy słownik literatury dla dzieci i młodzieży*, Warszawa 1984, pass.; T. Twarogowski, *Wioska nad jeziorem*, Warszawa 1955, pass.

TWAROGOWSKI WACŁAW (*28 IX 1921 r. †24 I 1942 r. w obozie Stutthof), członek konspiracyjnej organizacji antyhitlerowskiej, ofiara II wojny światowej

Był synem Wiktora i Moniki z Ławskich.

Wychowany w tradycji niepodległościowej i patriotycznej, w 1940 r. wstąpił do konspiracyjnej organizacji antyhitlerowskiej pn. Legion Orła Białego (LeOrBi), utworzonej w Świdziebni. Dom rodzinny Twarogowskich stał się miejscem spotkań młodych konspiratorów, a jego siostra, Wiktoria była łącznikiem grupy. W

pierwszej dekadzie marca 1941 r. razem z rodzicami i siostrą został wywieziony do obozu w Potulicach, a stamtąd skierowany na roboty przymusowe do Rzeszy. Kiedy pod koniec lipca 1941 r. Gestapo w Świdziebni rozbiło LeOrBi, Waclaw został w Niemczech aresztowany i zesłany do obozu koncentracyjnego Stutthof. Tam został zamęczony jako numer obozowy 12011.

Adamska, *Tadeusz Twarogowski*, s. 300-301; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 130-131; Piotrowski, *Słownik*, s. 233; T. Twarogowski, *Wioska nad jeziorem*, Warszawa 1955, pass.

TWAROGOWSKI WIKTOR (*1900 r. w Świdziebni †1972 r.), twórca POW, ofiara II wojny światowej

Był synem Marianny Twarogowskiej, tercjarki i lokalnej „położnej” w Świdziebni. W czasie pierwszej wojny światowej współtworzył Polską Organizację Wojskową i w listopadzie 1918 r. rozbrajał Niemców. W 1921 r. był w Wojsku Polskim, a w latach 1933-1939 był naczelnikiem Ochotniczej Straży Pożarnej w Świdziebni. Od 1938 r. należał do miejscowego koła łowieckiego i z tego powodu posiadał broń myśliwską. Razem z bratem, Stanisławem zasiadał w radzie parafialnej.

Brał udział w kampanii wrześniowej 1939 r., podczas której uniknął niewoli i powrócił do domu rodzinnej wsi.

W czasie wojny, w pierwszej dekadzie marca 1941 r. został wysiedlony z żoną i dziećmi i skierowany do obozu w Potulicach, a stamtąd na roboty przymusowe do Rzeszy Niemieckiej. Po wyzwoleniu wyjechał do Stanów Zjednoczonych.

Ożeniony z Moniką Ławską, miał córkę Wiktorię i syna Waclawa.

Miał brata Stanisława.

Adamska, *Tadeusz Twarogowski*, s. 297-301; T. Twarogowski, *Wioska nad jeziorem*, Warszawa 1955, pass.

TWAROWSKI FRANCISZEK h. Piława (*ok. 1752 r. †20 III 1824 w Bydgoszczy), major wojsk polskich, właściciel ziemski, szambelan królewski, radca Izby Administracyjnej Księstwa Warszawskiego podprefekt toruński, radca prefektury departamentu bydgoskiego Księstwa Warszawskiego, pruski radca kameralny

Był synem Kazimierza. Na przełomie XVIII/XIX w. nabył dobra w ziemi chełmińskiej: Raciniewo (1794), Płutowo (1800), Gołoty (1803), Stablewice (1803). Na początku XIX w. posiadał Radziki Małe i Łapinówek, które nabył w 1805 r. od Ignacego Płaskowskiego za sumę 600 tys. złp. Posiadał też dobra tupańskie w pow. inowrocławskim, które zamienił na Rojewo w tym samym powiecie. Przez małżeństwo z Grąbczewską wszedł w posiadanie majątków ziemskich Brzozdawka (1783) i Telkwit (1786) w pow. sztumskim.

Przez 16 lat służył w korpusie artylerii wojska polskiego. Po Tadeuszu Kościuszcze, był drugim, adiutantem hetmana litewskiego Józefa Sosnowskiego. Po wyjeździe Kościuszki do Ameryki został pierwszym majorem w wojsku polskim. Pełnił służbę przy królu Stanisławie Augustie Poniatowskim. Z polecenia króla wyjechał do Kwidzyna i osiadł tam na dłużej. W 1794 r. został

wezwany przez naczelnika powstania T. Kościuszkę do służby wojskowej. Po uzyskaniu paszportu Regencji w Kwidzynie, udał się do Warszawy. Ostatecznie jednak nie podjął służby w wojsku powstańczym, gdyż w efekcie starań marszałka sejmu S. Małachowskiego i hr. Zamojskiej został mianowany szambelanem króla Stanisława Augusta Poniatowskiego.

W czasie powstania informował o swym zachowaniu władze pruskie, co ułatwiło mu karierę jako urzędnika pruskiego. Był przedstawicielem szlachty malborskiej do pruskich organów prawa stanowego. Przez dziewięć lat był komisarzem w dyrekcji Towarzystwa Kredytowego w Kwidzynie. Jako przedstawiciel szlachty powiatu chełmińskiego został delegowany do złożenia homagium panującemu królowi pruskiemu.

W 1805 r. sprzedał swoje dobra w ziemi chełmińskiej i przeniósł się w okolice Płocka w Prusach Południowych. W 1807 r. Komisja Rządząca Księstwa Warszawskiego mianowała go radcą Izby Administracyjnej w Płocku. Pełnił także funkcję komisarza i pełnomocnika władz Księstwa Warszawskiego w rozmowach w Elblągu w sprawie konwencji granicznej z Prusami.

W sierpniu 1807 r. został pełnomocnikiem Komisji Rządzącej Księstwa Warszawskiego do organizacji Deputacji Administracyjnej w Toruniu, jednak to stanowisko utracił, gdy ostatecznie ziemia chełmińska z Toruniem i ziemią michałowską zostały włączone do Departamentu Bydgoskiego. W tym czasie został mianowany podprefektem pow. toruńskiego. Funkcję tę pełnił przez 4,5 roku, a po wkroczeniu wojsk rosyjskich do Torunia, przeniósł się do Bydgoszczy. Tu został zastępcą radcy prefektury Departamentu Bydgoskiego. Zajmował się sprawami wojskowymi oraz krótko zastępował prefekta Departamentu Bydgoskiego, po opuszczeniu Bydgoszczy przez Antoniego Gliszczyńskiego, a przed objęciem funkcji jego zastępcy przez Jana Radolińskiego oraz od 10 stycznia 1815 r. Po przejściu Bydgoszczy pod rządy pruskie, został uznany przez nowe władze za urzędnika polskiego, który „*najbardziej ceni godność i honor*”. Jego opinie były wykorzystywane przy organizacji pruskiej regencji w Bydgoszczy. Został mianowany pruskim radcą kamery królewskiej.

Był tercjarzem zakonu bernardynów w Bydgoszczy.

Ożeniony z Katarzyną Teklą Grąbczewską (1776-183), córką Franciszka, z którą w 1821 r. rozwiódł się. Po rozwodzie zrzekł się Radzik Małych i Łapinówka w ziemi dobrzyńskiej na rzecz żony.

Pochowany za zgodą Regencji, w Bydgoszczy, na cmentarzu przy kaplicy świętej Anny kościoła bernardynskiego w Bydgoszczy.

AWKW Golub-Dobrzyń, KHip. Radziki Małe; *Bydgoski słownik*, t. 7, s. 110-111; Gałkowski-Zuchowski, *Wąpielsk*, s. 412; Kociński, *Mazowsze*, s. 140, 163, 207.

TYC JERZY LESZEK (*1939 r. w Głodowie k. Pułtusk), kapłan rzymskokatolicki, kapelan armii amerykańskiej, archiwista, historyk Kościoła (T 31)

Po ukończeniu Seminarium Duchownego w Płocku, w 1963 r. przyjął święcenia kapłańskie i został skierowany do pracy na wikariatach w diecezji płockiej. Od 1969 r. był wikariuszem w parafii św. Trójcy w Rypinie.

Zainteresowania historią Kościoła zaowocowały wówczas studiami na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim i obroną pracy magisterskiej *Parafia św. Trójcy w Rypinie w latach niewoli narodowej (1793-1918)*, napisanej pod kierunkiem prof. Bolesława Kumora, wydanej potem drukiem (Rypin-East Brunswick 1991). Jej promocja odbyła się w Rypinie 21 maja 1992 r.

W 1973 r. wyjechał do Stanów Zjednoczonych, gdzie kontynuował pracę wikariusza w parafii św. Stanisława Kostki w Sayerville w stanie Nowy Jork do 1980 r. W latach 1981-1999 pełnił funkcję kapelana, w stopniu podpułkownika, w armii amerykańskiej z siedzibą w Milltown w stanie Nowy Jork. W tym czasie podjął studia doktoranckie na Katolickim Uniwersytecie w Waszyngtonie, zakończone w 1985 r. dysertacją doktorską z teologii. W 1999 r. zakończył pracę w Marynarce Wojennej Stanów Zjednoczonych i przeszedł do duszpasterstwa weteranów i żołnierzy, przebywających w szpitalach.

W 2003 r. wrócił do Polski z zamiarem przejścia na emeryturę. W dwa lata później wyjechał jednak do Anglii i podjął pracę jako proboszcz parafii św. Józefa w północnym Londynie. Od kwietnia 2005 r. pracował jako archiwista w Polskiej Misji Katolickiej w Anglii i Walii oraz proboszcz w Laxton Hall-Corby.

Opublikował ponadto m. in.: *Struktura demograficzna parafii Św. Trójcy w Rypinie w latach niewoli narodowej (1793-1918)*, Studia Płockie, t. 8: 1980; *Ludność i duszpasterstwo parafii św. Trójcy w Rypinie w latach niewoli narodowej (1793-1918)*, [w:] *Rypin. Szkice z dziejów miasta*, pod red. M. Krajewskiego, Rypin 1994; *Krzyżem, mieczem i piórem. Chrześcijaństwo w Starym i Nowym Rypinie do roku 1795* (Princeton 1998) oraz inne artykuły w „Rocznikach Historyczno-Teologicznych KUL”, „Przewodniku Katolickim”, „Home News” (New Brunswick).

U honorowany został przez Holy Name Society tytułem „Człowiek Roku 1980”. Odznaczony m. in.: Military Outstanding Volunteer Service Medal, National Defense Service Medal, Joint Service Commendation Medal, Good Conduct Medal, Navy Arctic Service Ribbon, Navy Unit Commendation. W dniu 10 lipca 2009 r. Rada Miasta Rypina nadała mu tytuł „Honorowego Obywatela Miasta Rypina”.

W dniu 30 czerwca 2013 r. obchodził w Woli Kiełpińskiej 50-lecie kapłaństwa i wrócił do kraju.

AUM, Księga Honorowych Obywateli Miasta Rypina; Autopsja (1990-2013); A. i Z. Judyccy, *W służbie Bogu i światu. Słownik biograficzny. Polscy i polskiego pochodzenia kapłani, zakonnicy i siostry zakonne pełniący posługę w różnych krajach świata*, Toruń 2002, s. 281; *Kalendarium Rypina*, s. 1158-1159; *Rypin w PRL*, s. 864-865; I. Wymazał, *Jubileusz kapłaństwa ks. Jerzego Leszka Tyca*, <http://gazetapowiatowa.pl/wiadomosci/serock/jubileusz-kaplanstwa-ks-gerzego-leszka-tyca/> 14 IV 2014; Z ks. Jerzym Leszkiem Tycem rozmawia B. Balcerowicz, *Kronika Rypińska* 1990, nr 6, s. 1-2.

TYKARSKI JAN JÓZEF (*7 II 1904 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich (T 32)

W 1926 br. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie. Do 1939 r. był nauczycielem Publicznej Szkoły Powszechnej w Rogowie. W dniu 23 października 1939 r. razem ze swoim kierownikiem, Henrykiem

Napiórkowskim (1884-1939), został aresztowany przez Selbstschutz i osadzony w więzieniu w Rypinie przy ul. Warszawskiej 2, gdzie został zamordowany. Ciało Niemcy wywieźli do lasów skrwileńskich i pogrzebali w zbiorowej mogile.

Pozostawił córkę Jadwigę.

Tablica poświęcona jego pamięci od 1968 r. znajduje się w Szkole Podstawowej w Rogowie, a jego nazwisko widnieje na grobie rodziny Tykarskich na tamtejszym cmentarzu.

Dziennik KOSP 1945, nr 9, s. 224; Inskrypcja na grobie rodziny Tykarskich na cmentarzu w Rogowie; Gałkowski-Piotrowski, *Rogowo*, s. 268; Krajewski, *Dama*, s. 91; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 323; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 91; Piotrowski, *Biogramy*, s. 188; Piotrowski, *Słownik*, s. 234; Wardzyńska, *Rok 1939*, s. 174.

TYMIENIECKI JANUSZ h. Zaremba (*24 IV 1889 r. †ok. 1940 r. w okol. Królewca), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Jana i Zofii. W latach 1917-1939 był właścicielem majątku Brzeźno w Lipnowskim. Był członkiem lipnowskiego Oddziału Związku Ziemian.

W dniu 24 października 1939 r. został aresztowany przez Niemców na fikcyjnym zebraniu ziemian w Lipnie. Potem wraz z całą grupą lipnowskich ziemian został wywieziony do obozu w Rudau k. Królewca, gdzie zaginął bez wieści.

Jego nazwisko w 2000 r. umieszczono na zbiorowej tablicy pamiątkowej na kościele farnym w Lipnie.

AIPN Bydgoszcz, OKBzPNP, sygn. Zg. 30/48 podano, że został osadzony w Mauthausen-Gusen i tam zmarł 14 sierpnia 1941 r.; Jasiewicz, *Lista*, s. 1078; Piotrowski, *Słownik*, s. 234; PRS, s. 209; Tablica Lipno; Wardzyńska, *Rok 1939*, s. 176; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 403.

TYMIENIECKI WOJCIECH h. Zaremba (*ok. 1919 r. †ok. 1940 r. w m. Rudau), syn ziemianina, ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Janusza, właściciela majątku Brzeźno. Aresztowany przez Niemców 24 października 1939 na fikcyjnym zebraniu ziemian w Lipnie. Wywieziony do obozu w Rudau k. Królewca gdzie zaginął bez wieści.

Jego nazwisko w 2000 r. umieszczono na zbiorowej tablicy pamiątkowej na kościele farnym w Lipnie.

Jasiewicz, *Lista*, s. 1078; PRS, s. 209; Rel. Rafał Stobiecki, Z. Rykaczewski; Tablica Lipno; Wardzyńska, *Rok 1939*, s. 176; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 403.

TYMIŃSKI ANTONI (*8 I 1892 r. w Białych Ziejach k. Ostrowa Mazowieckiego †9 VI 1940 r. w Sachsenhausen), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Osieku n. Wisłą, Działyniu i Czernikowie, ofiara niemieckich obozów śmierci (T 33)

Był synem Ferdynanda i Katarzyny z Zawistowskich. Ukończył szkołę powszechną w Bogutach, gimnazjum w Pułtusku i następnie podjął naukę w Wyższym Seminarium Duchownym w Płocku. W dniu 20 czerwca 1915 r. przyjął święcenia kapłańskie. Przez krótki czas był wikariuszem w Płocku, później w Pniewach,

Rzekuniu i Ostrołęce. Od lipca 1925 r. był proboszczem w Osieku n. Wisłą w ziemi dobrzyńskiej, gdzie 22 lipca przeżył pożar miejscowego kościoła, sam próbując ratować cenne zabytki świątyni. W latach 1927-1930 dzięki jego staraniom został tam wzniesiony nowy kościół po wezwaniu Najświętszego Serca Pana Jezusa. Po powołaniu w dniu 9 maja 1926 r. Ochotniczej Straży Pożarnej w Osieku został jej prezesem, a naczelnikiem mianował Stanisława Florkiewicza.

W dniu 15 sierpnia 1933 r. został proboszczem w Działyniu, gdzie pobudował plebanię i założył bibliotekę parafialną. W dniu 13 sierpnia 1937 r. objął probostwo i dziekanę w Czernikowie k. Lipna.

W dniu 23 października 1939 r. wraz ze swym wikariuszem, ks. Mieczysławem Wojciechowskim został aresztowany przez Niemców i osadzony w więzieniu w Lipnie. Dzień później przewieziony został do Fortu VII w Toruniu. Następnie więziony był w Gdańsku – Neufshwasser (od 10 I 1940), w obozie Stutthof (od 12 I 1940) i Sachsenhausen (od 10 IV 1940), gdzie poniósł śmierć.

Ciało jego spalono w krematorium.

Na wieść o jego śmierci w Czernikowie w dniu 16 kwietnia 1940 r. jego siostrzeniec, ks. S. Piotrowski odprawił Mszę Św. za spójność duszy, po czym – mimo zakazu okupacyjnych władz niemieckich – biły dzwony czernikowskiego kościoła.

J. Anklewicz, *Historia parafii w Osieku nad Wisłą*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 12: 2008, s. 129; S. Biskupski, *Pamięci zmarłych*, Kronika Diecezji Włocławskiej 1947, nr 2-3, s. 107; Chrobak, *Szkolnictwo*, s. 59; Czernikowo, s. 304, 347; Grzybowski, *Duchowieństwo XX/2*, s. 38, gdzie tylko inf. do roku 1925, czyli pozostawania w diecezji płockiej oraz mylna data urodzenia – 1890; Giziński, *Niepospolici*, s. 91; Goźdz-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 43, 55; W. Gajdus, *Nr 20998 opowiada*, Kraków 1962, s. 300; Jezierska, *Transporty*, s. 170; Kokot, *Dzieje parafii*, s. 40, 46; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 138, 141, 152; Krajewski, *Eksterminacja inteligencji*, s. 182, 200; Librowski, *Ofiary*, s. 156-157; *Lista męczenników*, s. 2; Szoldrski, *Martyrologium*, s. 221; Tablica inskrypcyjna na cmentarzu w Czernikowie, gdzie daty urodzenia i śmierci jak wyżej.

TYMOWICZ BOLESŁAW (*20 VI 1927 r. w Mikuliczynie w woj. stanisławowskim †30 VI 1982 r. w Toruniu), nauczyciel, przyjaciel młodzieży, dyrektor szkół w Lipnie i Włocławku (T 34)

W 1940 r. został osierocony przez matkę. Ojca, z zawodu piekarza, w 1943 r. zamordowali banderowcy spod znaku Ukraińskiej Powstańczej Armii. Po śmierci ojca wyjechał do Lwowa, gdzie mieszkało rodzeństwo. Tam pracował w prywatnej firmie jako uczeń elektromonterski. W 1944 r. został zabrany przez okupantów niemieckich do W czasie transportu uciekł i wrócił do Lwowa, gdzie ukończył 7. klasę radzieckiej szkoły 10-letniej. Latem 1945 r., w ramach repatriacji, przybył z bratem i siostrą do Zabrze. Pozostając na utrzymaniu brata, w 1948 r. zdał maturę w Liceum

Ogólnokształcącym. W 1953 r. ukończył Akademię Wychowania Fizycznego w Warszawie.

W 1951 r. podjął pracę jako nauczyciel wychowania fizycznego Liceum Pedagogicznego w Wymyślinie, gdzie zyskał wysoki autorytet wśród młodzieży. Pracował w tych latach z innymi nauczycielami zajęć wychowania fizycznego: Marią Jaros (b. więźniarką Ravensbrück), Stanisławem Strzyżewskim, a po jego odejściu do Bydgoszczy – Ryszardem Tężyckim (od 1958). W wymyślińskim liceum rozwijał różne formy życia kulturalnego i sportowego. Był zapalonym fotografikiem. Słynął z dobrodusznego charakteru i usposobienia.

W 1964 r. powołany został na stanowisko dyrektora Liceum Ogólnokształcącego w Dobrzyniu n. Wisłą. W dniu 1 stycznia 1969 r. objął stanowisko dyrektora Technikum Mechanicznego i Zasadniczej Szkoły Zawodowej w Lipnie. W 1979 r. był zastępcą dyrektora Zespołu Szkół Budowlanych we Włocławku, a od września 1980 r. kierownikiem internatu tego zespołu. Sprawował funkcję I sekretarza Komitetu Miejskiego PZPR w Dobrzyniu n. Wisłą i członka Egzekutywy Komitetu Powiatowego PZPR w Lipnie. Należał do grupy działaczy ZNP.

Odznaczony był Srebrnym Krzyżem Zasługi, Brązowym Odznaczeniem im. Janka Krasickiego, Medalem „Za Zasługi dla Rozwoju Województwa Bydgoskiego”. Miał dwoje dzieci: Marzena (1953-1972) i Zbigniew (ur. 1949).

Pochowany na cmentarzu w Lipnie.

W. Drzewiecki, *Liceum Pedagogiczne w Wymyślinie w latach 1945-1969. Wspomnienia nauczyciela*, Ziemia Dobrzyńska. Zeszyty Historyczne DO WTN, pod red. M. Krajewskiego, t. 2: Rypin 1992, s. 19, 159; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 76; Specjałski, *Lipno*, t. 5, s. 147; Tablica nagrobna na cmentarzu w Lipnie.

TYSZKA FELIKS h. Trzaska (*11 XI 1901 r. †na pocz. XI 1939 r. w lasach skrwileńskich), ziemianin, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Józefa. Razem z Konradem Krępciem wziął udział w wojnie polsko-bolszewickiej 1920 r.

Jesienią 1939 r. czasowo przebywał w majątku Wildno, pow. rypiński u swego szwagra, K. Krępcia, gdzie był współwłaścicielem.

Aresztowany wraz ze szwagrem w dniu 21 października 1939 r., więziony w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20 i prawdopodobnie został rozstrzelany w lasach skrwileńskich.

Ciało Niemcy pogrzebali w zbiorowej mogile w miejscu zbrodni.

AIPN Bydgoszcz, OKBZpNP, sygn. Zg. 15/48; Jasiewicz, *Lista*, s. 1079; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 98; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 403; Piotrowski, *Słownik*, s. 234-235; PRS, s. 209; *Ziemia dobrzyńska*, s. 403.

U

UFNIARZ AUGUSTYNA (†po 1945 r.), gospodyni domowa, organizatorka pomocy uwięzionym w czasie II wojny światowej duchownym (U 1)

Była katoliczką-konwertytką, uprzednio ewangelickiego wyznania. Przed wybuchem drugiej wojny światowej została gospodynią ks. Bolesława Pędzicha, prefekta parafii św. Trójcy w Rypinie.

Po aresztowaniu rypińskich księży w więzieniu w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20 w drugiej połowie października 1939 r., a następnie internowaniu ich w klasztorze Ojców Karmelitów w Oborach, podjęła się trudu organizacji pomocy materialnej dla uwięzionych kapłanów dekanatu rypińskiego. Najpierw donosiła z plebanii pożywienie uwięzionym kapłanom do rypińskiego więzienia przy ul. Warszawskiej 20. Potem organizowała piesze wyprawy do odległych o ponad 20 km Obór, dostarczając tam żywność i inne niezbędne środki do życia. Niosła także pomoc uwięzionym ponownie w rypińskim więzieniu na początku grudnia księżom B. Pędzichowi i S. Sławińskiemu, przewiezionych chwilowo z Obór. Organizacji tej pomocy nie zaniechała po rozstrzelaniu księdza B. Pędzicha w Nowym Mieście Lubawskim w dniu 7 grudnia 1939 r. Pomocy uwięzionym w Oborach księżom udzielał także mieszkańcy Skrwilna oraz Wacław Witkowski i Józef Laudencki z Rypina, którzy wspierali pomoc tej dzielnej kobiety.

Gałkowski-Piotrowski, *Rypin, w latach wojny*, s. 306-307, gdzie imię – Genowefa; Grabowski, *Pójdź za mną*, s. 27-28; Grzybowski, *Martyrologium*, s. 110; Grzybowski *Martyrologium II*, s. 155-159; Krajewski, *Kościół*, s. 38-39; Krajewski, *Przeszłość klasztoru*, s. 2 i n.; Krajewski, *Ruch oporu w Rypinie*, s. 347-348; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 156; MPP 1947, nr 1-2, s. 69; 1948, nr 10, s. 428-429.

UGOSKI W. h. Ślepowron (XVI/XVII w.), właściciel ziemski

Pierwsza wzmianka o jego wsi pochodzi z 1418 r. z okazji sporu prowadzonego przez jej właściciela, Mikołaja Ugoskiego.

Był spowinowacony po kądzieli z rodziną Ciecierskich. W II poł. XVI i na pocz. XVII w. był właścicielem Ugoszcza w Rypińskim. Osada ta liczyła wtedy 20 łanów.

Guldon, *Mapy*, s. 54; PRS, s. 210; RZD, t. 2, cz. 1, s. 165.

UMIŃSKI JAN (*25 VII 1930 r. w Rypinie †20 VI 1990 r. w Piotrkowie Trybunalskim), kapłan rzymskokatolicki, działacz opozycji antykomunistycznej, ofiara prześladowań komunistycznych (U 2)

Był synem Tadeusza i Wandy z Gierłowskich, matka była nauczycielką języka polskiego i francuskiego

w gimnazjum, ojciec zaś zarządzał gospodarstwem rolnym pod Suwałkami. Brał udział w powstaniu wielkopolskim, walczył w pierwszej wojnie światowej pod wodzą J. Hallera. Wraz ze stryjem, Janem bronili Ojczyzny z 70. pułkiem piechoty podczas wojny polsko-bolszewickiej w 1920 r. Brat ojca, ks. dr hab. Józef Umiński, kapłan rzymskokatolicki, był prof. Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie.

Urodził się w Rypinie podczas pobytu rodziców na wakacjach. Dzieciństwo i wojnę spędził na Suwalszczyźnie. Szkołę Podstawową ukończył prawdopodobnie w Suwałkach. Potem uczęszczał do gimnazjum. Bardzo zaangażował się w działalność harcerską i strażacką. Z racji swych niepodległościowych przekonań już wówczas miał pierwsze kłopoty z suwalskim Urzędem Bezpieczeństwa. Ranny podczas jakiegoś pożaru, poważnie zachorował. Odzyskawszy władzę w nogach z jeszcze większą żarliwością pracował na rzecz innych. Po maturze wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Łodzi i w dniu 19 czerwca 1955 r. przyjął święcenia kapłańskie.

Najpierw pracował jako wikariusz w Konstantynowie. Niedługo potem jeszcze jako wikariusz, a później proboszcz w Czarnocinie. Związał się z parafią rzymskokatolicką św. Floriana w Sulejowie (1971-1985). Pełnił tu obowiązki proboszcza, a po przejściu na emeryturę, był rezydentem na terenie parafii Sulejów-Polanka. W latach 80. XX w. prowadził aktywną działalność duszpasterską i patriotyczną. Pełnił godność kapłana honorowego 25. pułku piechoty AK Ziemi Piotrkowsko-Opoczyńskiej, współpracował z KPN i Solidarnością. Proszono go o wygłaszanie homilii i prowadzenie rekolekcji w całym kraju. Był uczestnikiem i celebrazem Mszy Św. za Ojczyznę w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Blisko współpracował z bł. Jerzym Popiełuszko. Inicjował i celebrował Msze Św. w intencji Ojczyzny w Sulejowie w kościele św. Floriana i u Jezuitów w Piotrkowie Trybunalskim. Pielgrzymował z ludźmi pracy do Sanktuarium w Częstochowie. Jako duszpasterz harcerzy, górników, rolników i strażaków głosił słowo Boże w duchu wolności społecznej i niepodległościowej. Z żarem i odważnie głosząc: „nie jesteś niewolnikiem, lecz synem” przekonywał wiernych m. in. w Suchowoli, Białymstoku, Bytomiu, Suwałkach, Stalowej Woli, a także w parafiach diecezji wrocławskiej. Przez wiele lat był inwigilowany przez funkcjonariuszy MO i SB. W dniu 6 maja 1986 r. został aresztowany i sędzie przed sądem warszawskim. Zarzucono mu odmawianie modlitw na intencji uwięzionych działaczy niepodległościowych na terenie gmachu. Za to został skazany na trzy miesiące, ale zaraz po orzeczeniu kolegium przewieziono go w stanie przedzawałowym do szpitala. Za publiczne nazwanie Jerzego Urbana „Goebbelsem” został pozwany do sądu. Uczestniczył w wielu procesach politycznych. Po męczeńskiej śmierci ks. Stefana Niedzielaka z rąk niewykrytych sprawców w 1989 r. odprawiał Msze Św. dla Rodzin Katyńskich, a dla kombatantów AK Msze Św. tzw. wypominki żołnierskie. Śledzony był i szykanowany na każdym kroku, co przyplacił chorobą serca.

Jego wystąpienia drukowały wydawnictwa tzw. dróg obiegu: *Zbiór homilii* (1985). Wydano także

dwie broszury: *Gdybym zapomniał o tobie, Księżę Jerzy* oraz *Umarli zobowiązują żyjących*.

Zmarł na zawał serca w Piotrkowie Trybunalskim. Spoczął w rodzinnym grobowcu na cmentarzu parafialnym w Suwałkach.

W piątą rocznicę śmierci, w 1995 r. w kościele jezuitów w Piotrkowie Trybunalskim, staraniem Zarządu Regionu Piotrkowskiej Solidarności, odsłonięto tablicę pamiątkową o treści: „*Śp. Ks. Jan Umiński (1930-1990), proboszcz parafii św. Floriana w Sulejowie w latach 1971-1985. Kapłan – wielki patriota, prześladowany przez reżim komunistyczny za głoszenie prawdy. Przyjaciel i obrońca miłujący Wolność, Sprawiedliwość i Niepodległość*”. W 20. rocznicę śmierci działacze Solidarności w Piotrkowie Trybunalskim ogłosili rok 2010 – Rokiem ks. Jana Umińskiego. Wtedy też nazwano jedną z ulic w Sulejowie imieniem Jana Umińskiego – Kapłana Solidarności i polskich Nadziei.

Adamowska, *Dzieje rodziny Meyów*, s. 219-221; J. M. Umiński, *Dla Ciebie Polsko. Dzieje rodu Umińskich*, Warszawa 1997, pass.

UMIŃSKI JÓZEF (*10 XI 1888 r. we wsi Pieńki, par. Rogowo, pow. rypiński †1 V 1954 r. we Wrocławiu), kapłan rzymskokatolicki, prałat papieski, prof. teologii i historii Kościoła, autor prac naukowych, rozpraw, artykułów i podręczników (U 3)

Był synem Władysława i Franciszki z d. Bertram, urzędnika akcyzy rosyjskiej. Krewny, br. Edmund Wojciech Stanisław Bojanowski był założycielem licznych ochronek i zakładów opiekuńczych pomagającym potrzebującym, a w 1850 r. – Zgromadzenia Sióstr Służebniczek NMP we Wrocławiu. Brat Tadeusz, powstaniec wielkopolski, uczestnik pierwszej wojny światowej wraz z najmłodszym bratem Janem brali udział wraz z 70. pułkiem piechoty w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 r. Mąż siostry Haliny, Edward Jaroszyński walczył pod wodzą marsz. J. Piłsudskiego podczas w pierwszej wojny światowej Mąż siostry Ireny, Klemens Bojakowski, lekarz, mjr rezerwy (od 2007 pplk), uczestnik wojny obronnej 1939 r. został zamordowany przez NKWD w 1940 r. w Charkowie. Bratanek Jan (1930-1990), kapłan katolicki, przyjaciel i bliski współpracownik br. Jerzego Popiełuszki był działaczem opozycyjnym w PRL, prześladowany przez władze komunistyczne.

Naukę wstępną rozpoczął w anglojęzycznej szkole w latach 1894-1898, w czasie pobytu całej rodziny w USA w. Potem kontynuował ją w Rypinie pod kierunkiem nauczyciela zatrudnionego przez babkę, Florentynę Mey. Po odpowiednim przygotowaniu uczył się w latach 1904-1905 w Gimnazjum Realnym w Gostyninie. Naukę, przerwana strajkiem szkolnym, podjął w Gimnazjum w Płocku w roku szkolnym 1905/06. Idąc za głosem powołania, w latach 1907-1913 studiował w Seminarium Duchownym w Płocku. W dniu 22 czerwca 1913 r. otrzymał święcenia kapłańskie i stopień bakałarza św. teologii, przyznany po raz pierwszy w historii seminarium płockiego Zamierzał studiować prawo kanoniczne w Rzymie, ale carskie władze zaborcze nie wyrażały zgody na wyjazd. Wówczas za przyzwoleniem księdza biskupa przedostał się przez

zieloną granicę z zaboru rosyjskiego i pod zmienionym nazwiskiem „Jerzyński” (v. Jerzykowski) studiował na Uniwersytecie Angelicum w Rzymie i równocześnie słuchał wykładów w szkole paleologii i dyplomatyki przy Archiwum Watykańskim (do 1914 r.). W 1914 r. opuścił Włochy i przeniósł się na Uniwersytet do Fryburga w Szwajcarii. Odbывał studia filozoficzne i teologiczne na Uniwersytecie w Monachium, zakończone doktoratem z filozofii (1915-1916). W grudniu 1924 r. uzyskał stopień naukowy doktora habilitowanego na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Pierwszą pracę podjął już jako jedenastoletek w firmie transportowej dziadka. Rozwoził konno pocztę z Rypina do Brodnicy, kolportując jednocześnie do zaboru pruskiego pismo narodowe „Polak”, nielegalnie wychodzące w zaborze rosyjskim, a także przemycając ulotki i ilustracje.

Posługę kapłańską rozpoczął wikariatem w Pałukach, potem w Zakrzewie i Kępie Polskiej (od 1913). W dniu 7 września 1918 r. otrzymał nominację na wykładowcę historii Kościoła w Seminarium Duchownym, w Seminarium Niższym i Seminarium Nauczycielskim oraz w LO im. St. Małachowskiego w Płocku. Pełnił też obowiązki kapelana w płockim zakładzie penitencjarnym. Do jego obowiązków duszpasterskich doszło redagowanie „Miesięcznika Pastorskiego Płockiego” (III-XII 1919).

Następnie wyjechał do Francji: do Toul, Lille i Paryża (1921). Przeprowadzał kwerendy w archiwach i bibliotekach naukowych. Dzięki temu wysyłano z Polski młodych księży stypendystów na wyższe studia do Francji, a pięciu bezpłatnie studiowało w Lille. Był także pracownikiem naukowym i wychowawcą na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (od X 1922), a także pełnił obowiązki dziekana Wydziału Teologicznego (1923/24). Równoległe pracował w archiwach rzymskich w celu gromadzenia i opracowania materiałów historycznych dotyczących biskupa Stanisława Hozjusza, bowiem Episkopat polski czynił starania o beatyfikację ks. biskupa.

Pełnił obowiązki rektora Seminarium Duchownego w Płocku (1 VII 1927-1930). Już po roku urzędowania dokończył przebudowę gmachu seminarium i budowę nowego gmachu biblioteki, a także wykończył nowy zespół lotniskowy dla księży „Antonówkę”. Następnie przyjął propozycję objęcia katedry historii Kościoła we Lwowie (IX 1930). Zorganizował Zakład Historii Kościoła w Polsce i na Rusi w ramach Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jana Kazimierza. Pełnił także obowiązki dziekana Wydziału Teologicznego (1936/1937). W 1937 r. został odznaczony godnością prałata papieskiego.

Wybuch wojny przerwał pracę naukową i wykładowczą. Opuścił Lwów i przedostał się potajemnie do Warszawy. Tylko dzięki pomocy dawnego studenta, bpa Czesława Kaczmarka przeżył i do końca wojny pracował, prowadząc od 1943 r. tajne nauczanie teologii w Seminarium w Kielcach. Po wyzwoleniu władze komunistyczne skutecznie udaremniły mu powrót do Płocka. Odebrano mu tytuł naukowy. W latach 1945-1947 wykładał historię Kościoła na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego. Potem wyjechał na ziemię zachodnie. Udał się na Dolny Śląsk i tam objął parafię Solice-Zdrój k. Wałbrzycha. Zabiegał o utwo-

zenie Wydziału Teologicznego na Uniwersytecie we Wrocławiu. Prowadził wykłady we Wrocławskim Seminarium Duchownym (1948-1952). Był kapelanem u Sióstr Służebniczek we Wrocławiu (1952-1954).

Od 1918 r. był członkiem Towarzystwa Naukowego Płockiego, a od 1934 r. – członkiem czynnym Towarzystwa Naukowego Lwowskiego.

Opublikował wiele pozycji z dziedziny historii i filozofii Kościoła, artykułów, wykładów, tłumaczeń. Ukochał prawdę i chciał odtworzyć niesfałszowaną prawdę dziejową Kościoła. Był nie tylko teoretykiem, ale organizował pracę z zakresu metodyki badań. Bibliografia jego prac została ujęta w biografii autorstwa ks. Alfonsa Schletza. Do najważniejszych prac należą: *Niebezpieczeństwo tatarskie w połowie wieku XIII, a papież Innocenty IV* (1922), *Henryk arcybiskup gnieźnieński zwany Kietliczem (1199-1219)*, (1926), *Arcybiskup Wincenty z Niałka, następca Henryka, zwanego Kietliczem*, [w:] *Księga Pamiątkowa ku czci Władysława Abrahama* (1930), *Bolesław Chrobry i Święty Wojciech* („Gazeta Kościelna” 1931), *Opinie o cnotach, świętobliwości i zasługach Stanisława Hozjusza* (1932), *Historia Kościoła. Podręcznik dla szkół akademickich*, t. 1: *Chrześcijańska starożytność i wieki średnie* (1933), *Historia Kościoła. Podręcznik dla szkół akademickich*, t. 2: *Czasy nowożytne* (1934), *Andrzej, biskup zwierzyński w latach 1348-1356*, [w:] *Księga Pamiątkowa ku czci Leona Pinińskiego* (1936), *Królestwo Boże na ziemi. Podręcznik dla III klasy gimnazjum*, cz. 1 (1938), *Królestwo boże na ziemi. Podręcznik do nauki historii Kościoła Powszechnego dla kl. IV gimnazjum*, cz. 2 (1939), *Śmierć Leszka Białego* („Nasza Przeszłość”, 1947), *W sprawie zatargu św. Stanisława z Bolesławem Szczodrym* („Przegląd Historyczny” 1948), *Rola Bolesława Krzywoustego w uchrześcijanieniu Zachodniego Pomorza* („Collectanea Theologica”, 1950), *Powstanie biskupstwa poznańskiego i zależnego odeń archidiaconatu czerckiego* („Wiadomości Kościelne”, 1952), *Z dziejów rywalizacji polsko-niemieckiej w połowie XIII wieku* („Polonia Sacra”, 1952), *Pochodzenie i kariera Marcina Polaka* („Collectanea Theologica”, 1953).

Zmarł po długich cierpieniach, spowodowanych paraliżem wskutek wylewu krwi do mózgu, w wieku 66 lat, z czego 41 lat w kapłaństwie. Eksportację zwłok prowadził jego bratanek, wówczas diakon, Jan Umiński. Został pochowany obok swojej matki w Uniejowie.

W 2003 r. w Wyższym Seminarium Duchownym w Kielcach zorganizowano sesję naukową i staraniem Towarzystwa Miłośników Lwowa i kieleckiej „Solidarności” odsłonięto tablicę upamiętniającą jego osobę.

Adamowska, *Dzieje rodziny Meyów*, s. 214-218; Adamowska, *Wpisani w dzieje Rypina*, s. 357 i n.; *Album duchowieństwa 1*, s. 276; Grzybowski, *Duchowieństwo XX/2*, s. 381-384; W Jezusek, *Śp. ks. prałat dr Józef Umiński b. prof., rektor Seminarium*, MPP 1962, nr 10, S. 311-318; K. Lewicki, *Bibliografia ks. prof. dr Józefa Umińskiego*, *Nasza Przeszłość* 1948, s. 8-16; A. Schletz, *Ksiądz Józef Umiński 1888-1954*, Kraków 1958; J. M., *Dla Ciebie Polsko. Dzieje rodu Umińskich*, Warszawa 1997, pass.; W. Urban, *Śp. ks. prałat dr Józef Umiński*, *Collectanea Theologica* 1955, s. 5-12; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 142.

URBANIAK ROMUALD (*1933 r. w Łodzi †2011 r. w Łodzi), lekarz i ordynator w szpitalu w Rypinie (U 4)

W 1959 r. ukończył Akademię Medyczną w Łodzi. Pracował w Pogotowiu Ratunkowym w Łodzi, a następnie w szpitalu w Lublinie Legnickim, gdzie uzyskał I i II stopień specjalizacji w zakresie położnictwa i chorób kobiecych. W tym czasie otrzymał stanowisko zastępcy ordynatora. W latach 1980-1987 pełnił funkcję ordynatora oddziału ginekologiczno-położniczego Szpitala Miejskiego w Piotrkowie Trybunalskim.

Ukończył szereg kursów specjalistycznych, m. in. w 1979 r. w zakresie cytologii, w 1991 r. – w zakresie cytodiagnostyki onkologicznej narządu rodowego.

W 1987 r. zamieszkał w Rypinie i zatrudniony został jako ordynator oddziału położniczo-ginekologicznego szpitala w Rypinie. Na stanowisku tym był do 1999 r., kiedy to przeszedł na emeryturę. Od stycznia 1999 r. zatrudniony został w poradni „K” w Przychodni Rejonowej w Rypinie oraz w Gminnym Ośrodku Zdrowia w Skrwilnie. W 2003 r. zamieszkał w Łodzi.

Dzieje służby zdrowia, s. 333.

URBANOWICZ FRANCISZEK (†po 2000 r.), kapłan rzymskokatolicki

Ostatnie lata duszpasterzował w Stanach Zjednoczonych. W roku wielkiego Jubileuszu Kościoła, w 2000 r., za czasów probostwa ks. kan. Zdzisława Tucholskiego, w ogrodzie przy kościele pw. św. Trójcy w Rypinie ufundował figurę Chrystusa Króla, umieszczając na niej tablicę intencyjną o treści: „*Królowi Wieków A. D. 2000*”.

Krajewski, *Rypinie*, s. 59; Figura z inskrypcjami w ogrodzie przy kościele farnym w Rypinie.

URBAŃSKI JAN (*1907 r. †1943 r. w Oświęcimiu), nauczyciel, kierownik szkoły w Hucie Skępskiej, żołnierz Armii Krajowej, ofiara zbrodni niemieckich

W 1930 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie. W 1939 r. był kierownikiem Publicznej Szkoły Powszechnej w Hucie Skępskiej.

W czasie okupacji hitlerowskiej wstąpił do Armii Krajowej. Aresztowany we wrześniu 1943 r. za działalność w Armii Krajowej, zesłany do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, gdzie został niebawem zamęczony.

Gózdź-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 29; Krajewski, *Dama*, s. 65; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 92; Piotrowski, *Słownik*, s. 235, gdzie informacja, że „zmarł 16 VI 1940 r.” w Hohenbruch.

USENKO TEODOR (WIACZESŁAW ?), (*1888 r. w Jasieniu †po 1951 r.), nauczyciel

Urodził się w rodzinie prawosławnej, w 1908 r. ukończył prorosyjskie Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie. Potem uczył w wiejskiej szkole. W 1916 r. został zmobilizowany do armii carskiej, w wojsku służył aż do 1920 r.

Po powrocie do Polski uzyskał polskie obywatelstwo i podjął ponownie prace nauczycielskie. Pracował kolejno w Osówce, a potem w Czernikowie, a także krótko

w szkole w Jackowie, gdzie uczęszczali uczniowie wyznania protestanckiego.

Pozostawił po sobie miłe wspomnienia, jako nauczycielką „pełen dystynkcji i powagi”, słynący z barwnych opowieści z czasów sowieckiej rewolucji. Włączał się w życie społeczne Czernikowa, był aktywnym członkiem Ochotniczej Straży Pożarnej i jednym z inicjatorów budowy strażackiej remizy. Udzielał się w teatrze amatorskim. Szczególną troską otaczał własny sad wiśniowy przy domu, który wykupił w Czernikowie na początku lat 30. XX w.

Po wojnie pracował jako nauczyciel w oddziale szkolnym w Jackowie, niedaleko Czernikowa, jednak w marcu lub maju 1945 r. został aresztowany i wysiedlony przymusowo na teren Związku Sowieckiego, do Wiesielowska (Białoruś), gdzie pracował od lutego 1946 do maja 1951 r. w charakterze nauczyciela. Wniesiona przez żonę prośba do Ministerstwa Spraw Zagranicznych pozostała bez echa, mimo, iż było wiadomym, że w czasie wojny jako Ukraińiec nie podpisał niemieckiej listy narodowościowej i zachował się wobec Polaków nienagannie.

Po śmierci pierwszej żony, ożenił się ponownie z miejscową nauczycielką, Zofia Majewską (ur. 1893), pochodzącą z Radomskiego. Z pierwszego małżeństwa pozostawił córkę, Zoję (Zofię), która po wojnie, razem z jego drugą żoną, pracowała w szkole w Czernikowie, ucząc dzieci klas młodszych. Po pewnym czasie została oddelegowana do szkoły w Sączie. Zofia z d. Majewska Usenko była surową i wymagającą nauczycielką języka polskiego i rosyjskiego.

AP Włocławek, Zarząd Gminy Czernikowo, sygn. 1, protokół z posiedzenia GRN z 22 X 1946 r.; D. Chrobak, *Jubileusz 500-lecia budynku w Czernikowie*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 6: 2002, s. 86; Chrobak, *Szkolnictwo*, s. 56-57, 61, 67-69, data ukończenia seminarium w Wymyślinie – 1903; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 124.

UZAREWICZ ARKADIUSZ (*14 VII 1928 r. w Dobrzyniu n. Drwęcą †13 IX 2002 r. w Toruniu), prof. zw. dr hab. nauk chem., prorektor UMK (U 5)

Szkolę średnią ukończył w 1950 r. w Golubiu-Dobrzyniu. W tym roku, na podstawie dyplomu za bardzo dobre wyniki w nauce, został przyjęty na studia na Wydział Matematyczno-Przyrodniczy Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, który ukończył w 1955 r. z tytułem magistra chemii. W 1960 r. uzyskał stopień doktora nauk przyrodniczych, a w 1964 r. stopień doktora habilitowanego. Tytuł profesora nadzwyczajnego otrzymał w 1973 r., a tytuł profesora zwyczajnego w 1981 r.

Przez cały okres pracy związany był z UMK. Pracę naukową rozpoczął pod kierunkiem prof. Witolda Zacharewicza w Katedrze Chemii Organicznej. Tematyka jego prac wynikała z kierunku badawczego Katedry i dotyczyła reakcji utleniania terpenów dwutlenkiem selenu oraz syntezy związków selenoorganicznych. Źródłem terpenów do badań była terpentyna sosnowa, z której należało wydzielić czyste składniki przez destylację frakcyjną. Pierwsze wysoko sprawcze urządzenia do destylacji w Katedrze zostały zbudowane przez niego. Zbudował też urządzenia kwarcowe do wysokotemperaturowych przemian wy-

dzielonych związków. Dwutlenek selenu, który dzisiaj jest handlowo dostępny, otrzymywał pracując w warunkach nieobojętnych dla zdrowia.

Równoległe z badaniami prowadził zajęcia laboratoryjne ze studentami. Po doktoracie podjął nową tematykę reakcji wolnorodnikowych, reakcji borowodorowania i innych. W bardzo krótkim, zaledwie czteroletnim okresie wykonał czasochłonne prace eksperymentalne i wyniki opublikował w serii 14 prac. Habilitował się w 1964 r. na podstawie rozprawy pt. „*Badania w grupie czterometylocykloheksanu*”. Również ośmioletni okres od habilitacji do tytułu profesora nadzwyczajnego wypełniła intensywne prace owocujące licznymi publikacjami.

Był jednym z najmłodszych profesorów tytularnych na Uczelni. W tym czasie wspólnie ze swoim pierwszym doktorantem rozszerzył tematykę badawczą na układy izoprenoidowe i steroidowe, stanowiąc ważną grupę związków naturalnych. Prace te były znane w kraju i owocowały zaproszeniami na konferencje naukowe w dziedzinie syntezy organicznej produktów naturalnych i związków metaloorganicznych, szczególnie selenoorganicznych.

Wypromował 9 doktorów, z których dwie osoby uzyskały stopień doktora habilitowanego. Ostatni raz 10 kwietnia 2002 r. był promotorem rozprawy Jolanty Bąkowskiej-Janiszewskiej, pt. *Synteza i reakcje allylowych związków selenu i telluru*. Od 1976 r. nieprzerwanie, aż do przejścia na emeryturę jego badania były finansowane, najpierw w ramach problemów węzłowych i międzyresortowych, potem centralnych programów badań, a następnie grantów Komitetu Badań Naukowych. Angażował się też we współpracę z gospodarką narodową. Realizował badania na zlecenie Instytutu Farmaceutycznego w Warszawie oraz Bydgoskich Zakładów Fotochemicznych. W pracy dydaktycznej dużo wymagał od siebie i od studentów, z wielkim zamięłowaniem prowadził zajęcia laboratoryjne. Zawsze też miał do współpracy chętnych magistrów.

Po habilitacji podjął wykłady monograficzne nt. chemii terpenów, a następnie od 1968 r. przez wiele lat prowadził wykład kursowy z chemii organicznej. Był współautorem skryptu pt. *Zarys chemii organicznej* i autorem dwutomowego podręcznika pt. *Chemia organiczna*, który był wznawiany i przez wiele lat służył studentom chemii. Napisał też podręcznik pt. *Chemia organiczna z elementami chemii fizjologicznej* (1978). W latach 60. i 70. XX w. był opiekunem grup studenckich, członkiem Rady Uczelni ds. Młodzieży, współorganizatorem wymiany studenckiej z Uniwersytetem w Greifswaldzie i Rostocku.

Po utworzeniu Instytutu Chemii UMK został kierownikiem zespołu naukowego, a w latach 1973-75 pełnił obowiązki zastępcy dyrektora Instytutu ds. dydaktycznych. Na tym stanowisku wprowadził zreformowany program studiów i korelację treści naukowych. Jednocześnie był pełnomocnikiem rektora ds. zaocznych studiów nauczycielskich oraz kierownikiem Zaocznego Studium Nauczycielskiego Chemii. Te nowe rodzaje studiów zorganizował od podstaw. W latach 1975-78 pełnił funkcję prodziekana ds. dydaktyczno-wychowawczych Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii. Działał też poza Uczelnią, jako członek Polskiego

Towarzystwa Chemicznego, Towarzystwa Naukowego w Toruniu, przewodniczącym podkomisji chemii Państwowej Komisji Egzaminów Kwalifikacyjnych dla Nauczycieli oraz członek zespołów programowych Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki oraz Ministerstwa Zdrowia. Na jego dorobek naukowy składa się ponad 100 publikacji.

W latach 1982-84 pełnił funkcję prorektora UMK ds. Nauki i Współpracy z Zagranicą.

Był odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Komisji Edukacji Narodowej oraz Srebrną Odznaką UMK. Otrzymał nagrody Ministra w roku 1969, 1973, 1973 i 1978.

W 1955 r. założył rodzinę. Żona, Irena z Kawskich (ur. 4 IV 1930 w Wejherowie), syn Ireneusz (1959-1997), dr hab. nauk chemicznych.

Pochowany na cmentarzu komunalnym w Toruniu.

<http://nauka-polska.pl/dhtml/raporty/ludzieNauki?rtype=opis&objektId=33426&lang=pl/11> VII 2013; *Pracownicy UMK*, s. 709; L. Żuchowski, *Arkadiusz Uzarewicz (1928-2002), profesor, prorektor UMK*, *Rocznik Dobrzyński*, t. 5: 2012, s. 301-303.

UZAROWICZ z d. Szejnhel-Ilnicka CECYLIA (*1902 r. w Lipnie †1979 r. w Chicago), ofiara deportacji do Kazachstanu, przymusowa emigrantka (U 6)

Była córką Leopolda i Marii z Gruszczyńskich.

We wrześniu 1939 r. mieszkała w Baranowiczach, woj. nowogródzkie, gdzie jej mąż był kierownikiem PKU. Po uwięzieniu przez Sowietów jej męża, a następnie jego rozstrzelaniu, w dniu 13 kwietnia 1940 r. została deportowana z Baranowicz wraz z trzema nieletnimi synami do Kazachstanu i skierowana wraz z dziećmi do kolchozu Jekaterynowka. W latach 1942-1947 emigrowała poprzez Persję, Iran i Palestynę, gdzie była do sierpnia 1947 r. Kiedy w sierpniu 1947 r. Anglicy zlikwidowali obozy i wszystkie szkoły w Egipcie i Palestynie, z Port Saidu statkiem „Samaria” przedostała się do Anglii. W 1949 r. wyemigrowała do Argentyny. Od 1968 r. mieszkała w Chicago (USA).

Miała dwie siostry.

W dniu 20 sierpnia 1925 r. zawarła związek małżeński z Mieczysławem Uzarewiczem (1895-1940), kapitanem Wojska Polskiego, ofiarą zbrodni NKWD, z którym miała trzech synów: Janusza Leopolda (ur. 7 IV 1926), zginął 14 kwietnia 1957 r. w Buenos Aires; Włodzimierza Aleksandra (ur. 12 XII 1927) i Zbigniewa Olgerda (ur. 1931).

Całą wojenną gehennę opisała w swoich wspomnieniach pt. *Moje wspomnienia*, które jej wnuk, Piotr Uzarewicz przekazał do Izby Pamięci i Tradycji w Wymyślinie k. Lipna.

B. Bargiel, *Cecylia Uzarewicz*, <http://www.ogrodywspomnien.pl/index/show/49731/7> II 2014; IPiT Skępe, K. Walewska „*Zły los rzucił mnie na stepy Kazachstanu i wygnał na tulaczkę w świat...*”. *Wspomnienia Cecylii Uzarewicz z deportacji do ZSRR*, IV edycja konkursu „Oni tworzyli naszą historię”, pod kier. J. Z. Iwińskiej, na podstawie materiałów złożonych przez Piotra Uzarewicza, wnuka Mieczysława z Los Angeles.

UZAROWICZ MIECZYŚLAW (*21 IV 1895 r. w Lipnie †IV 1940 r. w Twerze), nauczyciel, kapitan Woj-

ska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r., ofiara zbrodni sowieckich (U 7)

Był synem Walentego i Elżbiety z Ziółkowskich. Pochodził z rodziny rzemieślniczej, ojciec był szewcem. W 1914 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie.

W styczniu 1915 r. objął posadę nauczyciela w Lipnie. W 1915 r. wstąpił do Polskiej Organizacji Wojskowej. W 1916 r. został przeniesiony do Dobrzyń n. Drwęcą, a w 1917 r. do Starorypina. We wrześniu 1918 r. został przeniesiony do Radomina, w pow. rypińskim. W dniu 13 listopada 1918 r. wstąpił do Wojska Polskiego. W 1919 r. ukończył kurs szkoły podoficerskiej, następnie Szkołę Podchorążych w Warszawie. Od stycznia 1926 r. zatwierdzony został na stanowisko zastępcy Oficera dla Spraw Materialowych. Od 11 maja 1927 r. był na stanowisku dowódcy 9 kompanii 80. pułku piechoty. Od 31 października 1927 r. był dowódcą 9. kompanii w 66. pułku piechoty. W 1928 r. mianowany był na stopień kapitana ze starszeństwem. W 1928 r. ukończył kurs konnej jazdy. W 1939 r. był oficerem w Powiatowej Komendzie Uzupelnień w Baranowiczach.

W sierpniu 1939 r. został zmobilizowany w stopniu kapitana do Wojska Polskiego. Brał udział w wojnie obronnej 1939 r., podczas której dostał się do niewoli sowieckiej. W kwietniu 1940 r. został rozstrzelany w Twerze przez sowieckie NKWD.

Był odznaczony Krzyżem Walecznych (1921), Krzyżem Zasługi Wojsk Litwy Środkowej, Medalem Pamiątkowym Za Wojnę 1919-1920 i Medalem Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości (1928).

Miał dwóch braci: Zygmunta (ur. 1892), burmistrza miasta Lipna, który zginął w Buchenwaldzie i Kazimierza oraz siostrę Irenę.

Żonaty 29 sierpnia 1925 r. z Cecylia Szejnhel-Ilnicką, (ur. 1902 w Lipnie), córką Leopolda i Marii z Gruszczyńskich, pozostawił trzech synów: Janusza (ur. 7 IV 1926, zginął 14 IV 1957 r. w Buenos Aires); Włodzimierza Aleksandra (ur. 12 XII 1927) i Zbigniewa (ur. 1931).

We wrześniu 1939 r. mieszkała w Baranowiczach, woj. nowogródzkie, gdzie mąż był kierownikiem PKU. Została stamtąd deportowana 13 kwietnia 1940 r. do Kazachstanu. Od września 1947 r. była w Anglii. W 1949 r. wyemigrowała do Argentyny. Od 1968 r. mieszkała w USA (Chicago). Zmarła w 1979 r. w wieku 77 lat.

Przetrwały dwa jego zdjęcia. Na jednym, z 1922 r., prezentuje się na koniu. Na drugim, w mundurze z odznaczeniami, jest w gronie rodziny. Z obozu w Ostaszku zachował się też jeden jego list.

Pamięci zamordowanych absolwentów wymyślnickiego Seminarium Nauczycielskiego, w tym również jego, poświęcone zostały „Dęby Pamięci” posadzone w 2009 r. w ogrodzie Zespołu Szkół im. W. Łukaszyńskiego w Skępem w ramach programu „*Katyn... ocalić od zapomnienia*”, prowadzonego przez tamtejszą młodzież. W 2012 r. dosadzono jeszcze 8 dębów, bowiem odszukano kolejnych absolwentów Wymyślina, zamordowanych przez sowieckie NKWD.

IPiT Skępe, K. Walewska „*Zły los rzucił mnie na stepy Kazachstanu i wygnał na tulaczkę w świat...*”. *Wspomnienia Cecylii Uzarewicz z deportacji do ZSRR*, IV edycja konkursu „Oni two-

rzyli naszą historię", pod kier. J. Z. Iwińskiej, na podstawie materiałów złożonych przez Piotra Uzarowicza, wnuka z Los Angeles; Krajewski, *Dama*, s. 52; Krajewski, *Wspomnienia galeria*, s. 89; Nie został ujęty [w:] *Katyn. Księga* oraz Kubiak-Karpus, *Lista*.

UZAROWICZ PIOTR (*po 1975 r. w Chicago), amerykański reżyser filmowy, dokumentalista losów ofiary zbrodni NKWD, M. Uzarowicza i jego rodziny (U 8)

Jest wnukiem Mieczysława Uzarowicza, absolwenta Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie, kapitana Wojska Polskiego, ofiary zbrodni NKWD i syn przymusowego emigranta do Ameryki. Jest absolwentem studiów licencjackich z Loyola University, a nadto ukończył z wyróżnieniem podyplomowe studia MBA w Paryżu, w międzynarodowej szkole biznesu. Pracował jako dyrektor kreatywny w agencjach reklamowych i *public relations* w Chicago, Niemczech i Wielkiej Brytanii. Mieszka w Los Angeles. Dotąd reżyserował głównie przedstawienia teatralne, m.in. na Broadwayu, nakręcił także filmy krótkometrażowe i thriller.

W 2010 r. nakręcił film biograficzny o losach swoich dziadków ze strony ojca pt. *Żona oficera*. Od babci, Cecylii dowiedział się najwięcej o swym dziadku Mieczysławie Uzarowiczu z 80. pułku piechoty zamordowanym w Twerze, bowiem ojciec, mocno doświadczony wojenną tułaczką, o sowieckiej zbrodni nie chciał rozmawiać.

Pełnometrażowy, fabularyzowany dokument o Katyniu jest opowieścią o tym, jak wnuk próbuje się dowiedzieć, co przydarzyło się przed laty dziadkowi, kapitanowi Wojska Polskiego. Bardzo przejmującą jest tym, że zachodni politycy po wojnie niewiele zrobili, aby świat usłyszał prawdę o katyńskiej zbrodni. Liczy, że jego filmowi Amerykanie i Anglicy dowiedzą się o niej więcej.

W filmie wykorzystał materiał, jaki współpracująca z nim archiwistka odnalazła nagranie wywiadu z lat 50. XX w., jakiego udzielił telewizji amerykańskiej były ambasador USA w Polsce Arthur Bliss Lane. Dyplomata, który przez lata interesował się zbrodnią katyńską, mówi w tej rozmowie, że Departament Stanu poradził mu, aby „tę sprawę zostawił w spokoju”. W filmie jest też sekwencja dotycząca tragedii smoleńskiej. Reżyser amerykański miał to szczęście, że wcześniej przeprowadził wywiady m. in. prezesem IPN, Januszem Kurtyką i szefem Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, Andrzejem Przewoźnikiem. Pokaz filmu odbył się w *Copernicus Center* w Chicago w dniu 2 października 2011 r.

<http://www.meritum.us/2011/10/02/pokaz-filmu-piotra-uzarowicza-%E2%80%9Ezona-oficera%E2%80%9D//7%2011%2014%20-%E2%80%9ELista%20ofiar%20zbrodni%20NKWD%20-%E2%80%9E>

UZAROWICZ ZYGMUNT (*14 VIII 1884 r. w Sadłowie k. Rypina †14 IV 1964 r. w Mławie), nauczyciel (U 9)

Był synem Aleksandra i Marianny ze Strzeleckich. Po ukończeniu seminarium nauczycielskiego, był nauczycielem, a następnie dyrektorem Seminarium Na-

uczycielskiego w Mławie, a potem dyrektorem Gimnazjum i Liceum im. Stanisława Wyspiańskiego w tym mieście.

Ożeniony z Jadwigą Barbaz, miał dzieci Aleksandra i Jolantę.

Pochowany w Mławie.

B. Bargiel, *Zygmunt Uzarowicz*, [http://www.ogrodywspomnien.pl/index/showd/50029/4 IX 2013](http://www.ogrodywspomnien.pl/index/showd/50029/4%20IX%202013).

UZAROWICZ ZYGMUNT, krypt. „Zuż” (*20 XII 1892 r. w Lipnie †9 III 1942 r. w Buchenwaldzie), nauczyciel, historyk, społecznik, burmistrz miasta Lipna, ofiara zbrodni niemieckich (U 10)

Urodził się w rodzinie rzemieślniczej jako syn Walentego i Elżbiety z Ziółkowskich. Po ukończeniu szkoły powszechnej podjął naukę w Seminarium Nauczycielskim w Wymyślinie, które ukończył w 1902 r. W 1914 r. brał udział w pracach Związku Walki Czynnej w Lipnie. Razem z bratem Mieczysławem Uzarowiczem uczestniczył w zajęciach miejscowej szkoły podoficerskiej, prowadzonej przez Tadeusza Szmida. W czasie wojny został wcielony do wojska rosyjskiego. Rewolucja rosyjska zastała go w Kijowie, skąd ciężko chory na płuca powrócił do Lipna i włączył się w nurt życia politycznego i społecznego miasta.

Od 1919 r. pełnił funkcję skarbnika w magistracie lipnowskim, a następnie został jego sekretarzem. W czasie wojny polsko-rosyjskiej w 1920 r. został sekretarzem w Miejskim Komitecie Bezpieczeństwa Obywatelskiego przy Obywatelskim Komitecie Obrony Państwa w Lipnie. W dniu 12 sierpnia tego roku, wobec zbliżających się wojsk rosyjskich lipnowska Straż Ogniowa powierzyła mu funkcję adiutanta, w celu ustanowienia posterunków w mieście. Dowodził też III oddziałem straży, narażając się na represje ze strony bolszewików.

Był współinicjatorem budowy Pomnika Niepodległości w Lipnie, który został odsłonięty w dniu 14 czerwca 1930 r. w miejscowym parku. Przez cały okres międzywojenny aktywnie działał w lipnowskiej Straży Ogniowej, pełniąc wielokrotnie w niej funkcje sekretarza i wiceprezesa (1927-1929), a także prezesa (1930-1939), wspierany przez powiatowego instruktora pożarnictwa, Jana Kupieckiego.

W 1924 r., po J. Sarzało, został burmistrzem miasta Lipna i urząd ten sprawował nieprzerwanie do 1939 r. W 1925 r. rozpoczął elektryfikację miasta. Wraz z lekarzem E. Górnickim utworzył między mostami bulwar-park. W 1937 r. podjął prace przy regulacji rzeki Mień, wraz z powołaniem w dniu 9 marca 1937 r. Obywatelskiego Komitetu Regulacji Rzeki Mień na czele z Józefem Zaborowskim.

Pełnił też funkcję wiceprezydenta miast pomorskich. Patronował budowie w Lipnie dwóch szkół powszechnych, sieci kanalizacji w mieście, pawilonu dla orkiestry w parku miejskim, remizy i garażu straży, zainicjował budowę kino-teatru. Aktywnie działał w Związku Inwalidów Wojennych, Towarzystwie Dramatyczno-Muzycznym „Lira” i wielu innych związkach i stowarzyszeniach. W 1930 r. wspólnie z dyrektorem gimnazjum w Lipnie, Władysławem Drzewieckim, zorganizował wystawę broni i wojskowości.

Wobec zagrożenia wybuchem wojny w 1939 r. był głównym inicjatorem patriotycznej manifestacji mieszkańców Lipna w dniu 4 czerwca tego roku, podczas której dowódcy VIII OKN gen. M. Tokarzewskiemu i wojewodzie pomorskiemu W. Raczkiewiczowi przekazano zakupione ze składek mieszkańców miasta 20 karabinów maszynowych i 4 działka przeciwpancerne. Wygłosił wtedy znamienne w treści, patriotyczne przemówienie. Stało się ono podczas wojny głównym powodem jego oskarżenia ze strony władz niemieckich. Wcześniej, razem z J. Kupieckim, propagował w Lipnie i okolicy hasło „Dozbieranie armii - patriotycznym obowiązkiem”.

Po wybuchu drugiej wojny światowej wraz z lipnowskim Magistratem został ewakuowany. Pod koniec września 1939 r. powrócił do Lipna i niebawem nawiązał kontakt z organizacjami konspiracyjnymi w mieście. W dniu 10 kwietnia 1940 r. został aresztowany w Lipnie w grupie ok. 200 osób i tego samego dnia przewieziony do więzienia śledczego tzw. Madery w Grudziądzu. Tam został przesłuchiwany, a w trakcie śledztwa zostało odczytane jego przemówienie, które wygłosił w Lipnie w dniu 4 czerwca 1939 r. W dniu 16 kwietnia został przetransportowany do obozu koncentracyjnego w Sachsenhausen-Oranienburg, gdzie jako więźniowi politycznemu nadano numer 22835. W dalszych latach okupacji przeszedł obozy w Dachau (nr obozowy 17504) i Buchenwald (nr 8343). W tym ostatnim obozie śmierci podczas apelu został zbity do nieprzytomności, na skutek czego zmarł.

Pozostawił znaczny dorobek pisarski, w tym przede wszystkim, jako pierwszą monografię lipnowskiej straży pt. *Ochotnicza Straż Pożarna w Lipnie. 50 lat działalności pożarniczej i społecznej straży. Lata 1881-1931* (Lipno 1931). Opracował opis dziejów Lipna w latach 1918-1920. Pozostawił szczegółowy opis wydarzeń wojny polsko-rosyjskiej w Lipnie pt. *14-20 sierpnia w Lipnie*, zamieszczony w „Gazecie Lipnowskiej” (1930, z 14 VIII). Udzielił wydatnej pomocy w zbieraniu materiałów do monografii Tadeuszowi Świeckiemu i Franciszkowi Wybultowi pt. *Mazowsze Płockie w czasach wojny światowej i powstania państwa polskiego* (Toruń 1932). Zbierał także materiały do historii Lipna.

Był odznaczony Brązowym (dwukrotnie), Srebrnym i Złotym Medalem Straży Pożarnej oraz w 1938 r. Srebrnym Krzyżem Zasługi. Za zasługi dla Lipna i pracę społeczną otrzymał list pochwalny od premiera Felicjana Słowej-Skłodkowskiego.

Ożeniony w 1925 r. z Olgą Kuncewicz, nauczycielką Szkoły Powszechnej nr 1 w Lipnie, pozostawił córkę Marię, zamężną Wochowska (ur. 1927).

Na grobie jego rodziców na lipnowskim cmentarzu rodzina umieściła tablicę o następującej treści: „*Pamięci Zygmunta Uzarowicza zamordowanego w Buchenwaldzie*”. W dniu 9 marca 2001 r., w 59. rocznicę jego śmierci, na lipnowskim ratuszu odsłonięto tablicę o następującej treści: „*Zygmunt Uzarowicz (1892-1942). Burmistrz miasta w latach 1924-193, nauczyciel, działacz społeczny i niepodległościowy, wiceprezydent miast pomorskich, wieloletni prezes straży ogniowej, więzień obozów koncentracyjnych, ofiara zbrodni hitlerowskich. W hołdzie - mieszkańcy miasta. 09 III 2001 r.*”.

Rada Miejska w Lipnie uchwałą z dnia 9 marca 2001 r. pośmiertnie nadała mu tytuł „Zasłużony dla Miasta Lipna”.

Bieńkowski, Zarys, s. 63; T S. Cackowski, *Udział mieszkańców i władz miasta Lipna w jego rozwoju w XIX i XX wieku*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 4: 2000, s. 21; Chojnicki, Z. Gózdź, *Zacni obywatele Lipna i okolic*, Gazeta Lipnowska 1990, nr 5, s. 5; Gazeta Urzędowa na Powiat Lipnowski 1919, nr 16, s. 2; S. Giziński, *Strażacy ziemi dobrzyńskiej i Pomorza w walkach niepodległościowych 1914-1929*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 6: 2002, s. 75; Gózdź, Lipno, s. 37, 46, 74-75; Z. Gózdź, *Uroczystości ku czci burmistrza Uzarowicza. Odsłonięcie tablicy*, Gazeta Lipnowska, nr 43: 2001, s. 3; Z. Gózdź, *Wspomnienie więźnia nr 22577 (Miroslawa Kukowskiego)*, Gazeta Lipnowska 1990, nr 4, s. 1; Z. Gózdź, *W terminie u rzemieślnika, Ziemia Dobrzyńska*. Gazeta 1995, nr 1, s. 9; Z. Gózdź, *Z kart historii Lipna. Zapomniana manifestacja*, Gazeta Pomorska 1989, nr 130, s. 7; Z. Gózdź, *Zygmunt Uzarowicz*, Gazeta Lipnowska, nr 41: 2000, s. 2; Z. Gózdź, *Zygmunt Uzarowicz (1892-1942)*, Lipno 2001; I. Kornacka, *Tam, gdzie płoną znicze...*, Gazeta Lipnowska, nr 49: 2003, s. 33; D. Kostecka, *Początki rozwoju portu w Lipnie (do wybuchu II wojny światowej)*, Gazeta Lipnowska, nr 53: 2013, s. 254 i n.; Krajewski, *Dama*, s. 68-70; M. Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 122; M. Krajewski, *Ziemia dobrzyńska w ogniu walk 1920 roku*, Słowo Powszechne 1990, nr 160, s. 1-2; Lewandowski, *Martyrologia*, s. 25; J. Łomaszewski, W. Piławski, *Księga pamięci funkcjonariuszy pożarnictwa i strażaków ochotników 1939-1945*, Warszawa 1986, s. 229; *Obywatele Lipna*, s. 126-127; Specjalski, *Lipno*, s. 17-18; *Strażak Pomorski 1939*, nr 7; Świecki-Wybult, *Mazowsze*, s. XII, 184, 199, 345, 370, 498; Tablica nagrobna na cmentarzu w Lipnie; Tablica inskrypcyjna na budynku ratusza lipnowskiego z 2001 r.; Uzarowicz, *OSP*, pass.; Waszkiewicz, *Lipno*, s. 28, 37-38; W. Witecki, *Ochotnicza Straż Pożarna*, Gazeta Lipnowska, nr 26: 1996, s. 2-4, 9; *Zygmunt Uzarowicz*, http://www.umlipno.pl/pl/page,zasluzeni_dla_miasta_lipna,173.html/9 II 2014.

V

VERDMON de JACQUES LEONARD (*1861 r. w Łęczycy †1932 r. w Radzyminie k. Warszawy), dziennikarz, publicysta, historyk

Pochodził ze spolonizowanej rodziny francuskiej, osiadłej od wielu lat w Polsce. W rodzinnym mieście ukończył seminarium nauczycielskie. Potem przeniósł się do Warszawy, gdzie podjął pracę dziennikarską. Początkowo był członkiem redakcji „Dziennika dla Wszystkich”, a od 1899 r. objął kierownictwo redakcji „Gazety Radomskiej”. Współpracując jednocześnie z innymi gazetami, w 1901 r. założył pismo „Kurier Sos-

nowiecki”. Rok później reaktywował działalność „Tygodnika Polskiego”.

Poza działalnością publicystyczną zajmował się badaniami historycznymi. Opublikował kilka prac z tej dziedziny, m. in. *Przewodnik ilustrowany po Brzesku i okolicy* (1900) oraz *Monografię wszystkich miast, miasteczek i osad w Królestwie Polskim* (Warszawa 1902). W tej ostatniej zawarł dość szczegółowe opisy miast i osad w ziemi dobrzyńskiej: Kikoła, Rypina, Lipna, Bobrownik, Dobrzynia n. Wisłą i Dobrzynia n. Drwęcą.

Zajmował się również ziołolecznictwem, a plonem tego była książka pt. *Kuracja roślinna*, której trzecie wydanie ukazało się nakładem M. Arcta w Warszawie w 1936 r.

Encykl. Orgelbranda, t. 15; Nycek, *Ludzie*, s. 255; A. Ożarowski, W. Jaroniewski, *Rośliny lecznicze i ich praktyczne zastosowanie*, Warszawa 1987, s. 68; A. Peretiatkowicz, M. Sobacki, *Współczesna kultura polska. Nauka-literatura-sztuka, życiorysy uczonych, literatów, artystów z wyszczególnieniem ich prac*, Poznań 1932, pass.

W

WALASIEWICZ EDWARD (*5 X 1939 r. w Wierzchni k. Świedziebni †2 VII 2007 r. w Rypinie), nauczyciel polonista, poeta (W 1)

Był synem Stanisława, robotnika leśnego i Wiktorii z Pawłowskich. Ojciec pracował jako robotnik w lasach państwowych. Matka zajmowała się wychowywaniem dzieci i domem. Ojciec w 1944 r. został zabrany przez Niemców na okopy. Po wojnie trafił do Obór, gdzie przez rok grał na skrzypcach na chórze w Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej. Matka podczas wojny pomagała ukrywającym się w lesie partyzantom, dostarczała im pożywienie oraz ukrywała ich we własnym domu.

Był jednym z pięciu synów. Wszyscy zdobyli wykształcenie, a z domu wynieśli szacunek dla pracy i człowieka, miłość do ojczyzny i ambicje w dążeniu i osiągnięciu obranych celów. Najpierw ukończył Szkołę Podstawową w Górnicy, następnie Technikum Rolnicze w Grudziądzu, a potem studia polonistyczne na Wydziale Humanistycznym UMK w Toruniu. W Grudziądzu zaprzyjaźnił się z późniejszym znanym poetą, Ryszardem Milczewskim-Bruno, o którym później wielokrotnie pisał. Grudziądz był dla niego „drugą Wierzchnią”. Przez całe życie utrzymywał kontakty z przyjaciółmi, kolegami i nauczycielami z technikum; tam jeździł na zjazdy szkolne i podkreślał osobistą więź z tym miastem.

Ukończył filologię polską na UMK w 1964 r. jako seminarzysta prof. Artura Hutnikiewicza i podjął pracę nauczyciela języka polskiego w Liceum Ogólnokształcącym w Rypinie, od 1970 r. aż do czasu przejścia na emeryturę w 1995 r. pracował w Liceum Ekonomicznym im. Ludwika Krzywickiego (obecnie Zespół Szkół nr 2 im. Unii Europejskiej). Był oddanym uczniom polonistą i pedagogiem, obdarzonym swoista charyzmą i mądrością. Przekazywał im wiedzę i humanistyczne wartości, zawsze podkreślając, że „do nowych spraw należy podchodzić z gorącym sercem, otwartą głową i czystymi rękami”.

Podejmując pracę zawodową, zapisał się do Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego, jednak z przekonaniem i zaangażowaniem uczestniczył we wczesnych strukturach „Solidarności”.

Obok pracy zawodowej inicjował i podejmował twórcze działania na rzecz środowiska, miasta i region, szczególnie promując lokalną twórczość poetycką. Sam dużo pisał i inspirował innych. Prowadził warsztaty literackie, współpracował przy wydaniu *Albumów poetyckich* (t. 1: 2000, t. 2: 2003), które ukazały się nakładem Miejsko-Powiatowej Biblioteki Publicznej w Rypinie. Od czerwca 2000 r. był prezesem Klubu Literackiego, utworzonego przy tej bibliotece, a skupiającego poetów rypińskich. Od 2006 r. współpracował także z Bractwem Literackim w Rypinie. Był

tu autorem scenariuszy: *Miejsca Święte*, według poezji Edwarda Kupiszewskiego, współorganizatorem Zaduszek Poetyckich w Kaplicy św. Barbary, które noszą tytuł „*Idę do Ciebie Panie*” z jego wierszami. Znany był z tego, że teksty zawsze mówił z pamięci. Wiele serca i pracy wkładał w organizowane biesiady literackie, w Płocku i Karnkowie, spotkań z młodzieżą (szkoły i ośrodki kultury w mieście i regionie), spotkań opłatkowych, wieczorów poetyckich, spotkań autorskich i programów poetycko-muzycznych, także z rypińskim Chórem Nauczycielskim „Belcanto”.

Był popularyzatorem twórczości pisarzy, np. Marii Dąbrowskiej, Ryszarda Milczewskiego-Bruno i innych. Propagował sukcesy i dokonania swojej kuzynki, słynnej lekkoatletki i mistrzyni olimpijskiej, Stanisławy Walasiewiczówny, która, żyjąc w Stanach Zjednoczonych, zawsze występowała w barwach Polski. Od czerwca 2007 r. rypiński stadion nosi imię tej sportsmenki. Pasje badacza literatury, poety łączył z osobistym zamiłowaniem do gry w szachy, brydża i wędkarstwa.

Nakładem Domu Wydawniczego „Verbum” wydał tomik poetycki *Powroty* (2005), promowany 11 grudnia 2003 w M-PBP w Rypinie, a swoje wiersze zamieszczał także w wydaniach zbiorowych: *Album poetycki* (2000) i *Album II. Wiersze, aforyzmy, proza* (2003). Jego wiersze publikowane były także w czasopiśmie i periodykach, m. in.: „*Twórcy Regionu*” (nr 4 i 5), *Almanachy wierszy drukowanych* w „*Gazecie Kujawskiej*” (1999-2003), „*Nowościach*” (z 19 I 2001 r.), „*Nawias*” (nr 3/2004 r.), „*Forum Humanistów*” (nr 4/8/2001 r.) oraz w „*Ziemi Dobrzyńskiej*” (t. 9: 2003). Był odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi (1986), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (2001), Złotą Odznaką „*Za Zasługi dla Województwa Włocławskiego*” (1989) i Srebrną Odznaką „*Zasłużony Działacz LOK*” (1974).

Miał braci: Stanisława, Zygmunta, Stefana i Jana.

W 1964 r. ożenił się z Elżbietą z d. Muchewicz, z którą pozostawił dwóch synów: Artura (ur. 1965), lekarza-pediatrę i alergologa i Piotra (ur. 1970), lekarza-stomatologa.

Pochowany na cmentarzu katolickim w Rypinie.

Od października 2007 r. Klub Literacki przy Miejsko-Powiatowej Bibliotece Publicznej w Rypinie nosi jego imię.

Autopsja (1973-2007); Biogram nadesłany przez Annę Walasiewicz w dniu 13 VI 2013 r.; *Kalendarium Rypina*, s. 1147; (M. Krajewski), *Poeci Tej Ziemi. Edward Walasiewicz*, Ziemia Dobrzyńska, t. 9: Rypin 2003, s. 167-169; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 229; A. Rupińska, *Edward (Edmund) Walasiewicz*, *Gazeta Powiatu Rypińskiego* 2007, nr 6-8, s. 5; A. Rupińska, *Z żalobnej karty. Nieśmiertelna strofa poety*, *Kronika Rypińska* 2007, nr 6-7, s. 15; *Rypin w PRL*, s. 723; E. Szpakiewicz, *Edward Walasiewicz (1939-2007)*, *Rocznik Dobrzyński*, t. 1: 2008, s. 446-449; *ZKZD* 2005, s. 224-225.

WALASIEWICZ JAN (*23 III 1951 r. w Wierzchni k. Świedziebni), nauczyciel (W 2)

Syn Stanisława, robotnika leśnego i Wiktorii z Pawłowskich. W 1958 r. rozpoczął naukę w Szkole Podstawowej w Karwie, którą ukończył w 1965 r. W 1965 r. podjął naukę w Technikum Rolniczym w Grudziądzu, które z kolei ukończył w 1970 r. W tym samym

roku rozpoczął naukę w Studium Nauczycielskim w Wymyślinie i ukończył je 1972 r.

Następnie podjął pracę w Zasadniczej Szkole Rolniczej w Rypinie. W 1974 r. rozpoczął studia na Akademii Rolniczej w Poznaniu, uzyskując w 1979 r. tytuł magistra inżyniera rolnictwa. W 1990 r. rozpoczął studia podyplomowe z zakresu hodowli zwierząt zarodowych na SGGW w Warszawie i ukończył je w 1991 r. W 2004 r., po 32 latach pracy w szkolnictwie, przeszedł na emeryturę.

Aktywnie uczestniczył w życiu kulturalno-oświatowych Rypina i parafii pw. św. Trójcy w Rypinie.

Miał braci: Edwarda (1932-2007), nauczyciela i poetę; Stanisława; Zygmunta i Stefana.

W 1975 r. ożenił się z Alicją Kowalską (1950-2006), lekarzem-stomatologiem, z którą ma dzieci: Andrzeja (ur. 1976) i Annę (ur. 1984).

Inf. A. Walasiewicz (córki) z 10 III 2014; Autopsja (1972-2014); S. Ostrowski, *Historia szkół w Wymyślinie (1867-1995)*, Wymyślin 1995, s. 72; *Rypin w PRL*, s. 845-846.

WALASIEWICZ STANISŁAWA (w USA – Stella Walsch-Olson), (*11 IV 1911 r. w Wierzchni k. Świedziebni w pow. rypińskim †4 XX 1980 r. w USA), sportsmenka, złota medalistka (W 3)

Jej rodzice wyemigrowali do Ameryki, kiedy miała zaledwie trzy miesiące (inna wersja życiorysu mówi, iż miała wówczas 2 lata). Od dziecka bardzo żywotna i fizycznie sprawna ponad przeciętność, zwróciła na siebie uwagę trenerów lekkoatletyki. Zgłoszona do zawodów pod hasłem „Szukamy olimpijczyków”, gdzie wygrywała biegi sprinterskie, od 60 do 400 m; zwyciężała także w skoku w dal; potem odnosiła sukcesy w rzucie dyskiem i oszczepem. W 1927 r. wygrała eliminacje do olimpijskiej reprezentacji Stanów Zjednoczonych, jednak jako nieletnia nie mogła uzyskać amerykańskiego obywatelstwa i nie znalazła się w ekipie USA na amsterdamskiej olimpiadzie. Mocno tym faktem zawieszona, podjęła treningi w polonijnym ognisku „Sokół”; odbywała podróże do Polski – do Warszawy, gdzie reprezentowała barwy klubu Sokół-Grażyna, później również „Warszawianki”. Na Światowych Igrzyskach Kobiet w Pradze w 1930 r. zdobyła dla Polski trzy złote medale: w biegach na 60, 100 i 200 m oraz brąz w sztafecie 4x100 m, a nadto zajęła 8 miejsce w rzucie oszczepem.

Jako dość pewna kandydatka do olimpijskiego złota znalazła się w centrum zainteresowania amerykańskich władz lekkoatletycznych i wówczas obywatelstwo amerykańskie dla niej nie stanowiło już problemu. Mimo to odmówiła na dwa dni przed naturalizacją udziału w Olimpiadzie w Los Angeles jako reprezentantka Stanów Zjednoczonych, zdecydowała się występować jako Polka. Decyzja ta spotkała się z nieprzychylnością Amerykanów, zarówno w prasie, jak i opinii społecznej spotkała ją wiele nieprzyjemnych komentarzy, nie szczędzono obelg. Straciła pracę urzędniczką kolejowej i z dnia na dzień znalazła się w trudnej sytuacji życiowej. Na szczęście z pomocą przyszedł polski konsul w Nowym Jorku, gdzie niemal natychmiast podjęto decyzję o zatrudnieniu utalentowanej sportsmenki. W półfinale wyrównała wynikiem 11,9 s na 100 m światowy rekord; w decy-

dującym, finałowym biegu ponownie pobiegła 11,9 s i stanęła na najwyższym podium olimpijskim Los Angeles. Została odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi, po raz drugi zwyciężyła w plebiscycie „Przeglądu Sportowego”; uzyskała stypendium Instytutu Wychowania Fizycznego w Warszawie. Już wiosną 1933 r. wystartowała w mistrzostwach Warszawy, gdzie uzyskała 9 złotych medali. Jesienią tego samego roku pobiła własny rekord świata: 11,8 s na 100 m i uzyskała rekordowy wynik 7,4 s na 60 m. Ten ostatni pobiła już w tydzień później, podczas zawodów we Lwowie, gdzie przebiegła najkrótszy dystans w 7,3 s. W 1935 r. podczas Akademickich Mistrzostw Świata w Budapeszcie zdobyła 3 złote (biegi 100 i 400 m, skok w dal) i 2 brązowe medale (sztafeta 4x100 m, rzut dyskiem). Berlińskie, w 1936 r. Igrzyska Olimpijskie miały udowodnić, iż Polka ciągle jest najlepszą sprinterką świata. Niestety, złoty medal i nowy rekord świata przypadł w udziale rywalce, Amerykance Helen Stephens. Rok 1938 to jej zwycięstwa podczas mistrzostw Europy w Paryżu, gdzie zdobyła dwa złote (na 100 i 200 m) i dwa srebrne medale (skok w dal i w sztafecie 4x100 m). Druga wojna światowa odebrała jej możliwość udziału w igrzyskach olimpijskich. Po zakończeniu wojny wróciła z Ameryki do kraju; zdobywała najwyższe trofea w narodowym championacie, ale sukcesów na arenie międzynarodowej już nie odnosiła.

Po zakończeniu sportowej kariery zajęła się pracą trenerską. Często, jako działaczka polonijna, odwiedzała swoją Ojczyznę. W 1977 r., mając 66 lat, pobiegła jeszcze na 60 m jako gość honorowy Igrzysk Polonijnych w Krakowie.

Trzy lata później, w Cleveland została zastrzelona. Jeszcze za życia, w 1975 r. została nominowana do amerykańskiego lekkoatletycznego panteonu chwały (*Hall of Fame*), a centrum rekreacyjne w rodzinnym Cleveland, przy Broadway Avenue, nazwano *Recreational Centre of Stella Walsh-Olson*.

W czasie pobytu w Polsce w okresie międzywojennym odwiedziła m. in. rodzinę Wesołowskich na rypińskim Wydmuchowie. Zdjęcie, które zachowało się i przedstawia ją przy amerykańskim aucie, gdzie obok amerykańskiego proporczyka na drzwiach rozpostarta jest polska flaga.

Wyszła za mąż za boksera, Harry'ego Neil Olsona. Małżeństwo to było nieudane, a jedynym pożytkiem z tego było uzyskanie przez nią amerykańskiego obywatelstwa. Mimo że małżeństwo wkrótce się rozpadło, już do końca występowała jako „Stella Walsh-Olson”. W dniu 14 maja 2010 r. na wejściu na stadion Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w Rypinie odsłonięto betonowe wyobrażenie medalistki. Na postumencie zawarto następującą inskrypcję z jej wypowiedzi po olimpiadzie w Los Angeles w 1932 r.: *„Zawsze czułam się Polką, gorąco pragnęłam, aby dla mnie i moich rodaków, którzy wyemigrowali do Ameryki, zagrano w Los Angeles Mazurka Dąbrowskiego i wciągnięto na maszt flagę polską... Dla nas Polonii Amerykańskiej była to sprawa honoru i wynagrodzenia na wiele trudnych chwil, jakie przeżyaliśmy na obczyźnie”*.

J. Atlas, *Bieg do Polski*, Wiadomości 1981, nr 1, z 3 I; K. Kołtun, *Stella, czy Stanisław?*, Tempo, nr 121; 1988, z 15 X; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 200; K. Kraśnicki, *Zapomniana legenda: Stanisława Walasiewicz*; A. Męclewski, *Ona rozstawiła Polskę*,

Gazeta Białostocka 1974, nr 191, z 13 VII; S. Sieniarski, *Stanisława Walasiewiczówna*, Życie Warszawy 1980, nr 288; S. Wesolowski, *Moje przeżycia wojenne w Rypinie (1939-1945)*, opr. wstępem i przypisami opatrzył M. Krajewski, Rypin 2009, s. 135-136; E. Walasiewicz, *O Teju, co nie uległa mirażom*, Ziemia Rypińska 1995, nr 2; E. Walasiewicz, *O Teju, która z polskim orłem na piersiach walczyła o chwałę polskiego sportu. Stanisława Walasiewiczówna (1911-1980)*, Ziemia Dobrzyńska, t. 9: 2003, s. 109-114.

WALCZAK JÓZEF (*26 X 1904 r. †4 II 1945 r. w okol. Szczecina), nauczyciel, kierownik szkoły w Nasięgniewie, ofiara zbrodni niemieckich

W 1939 r. był kierownikiem Publicznej Szkoły Powszechnej w Nasięgniewie. Był podporucznikiem Wojska Polskiego. Brał udział w wojnie obronnej 1939 r., podczas której dostał się do niewoli niemieckiej. Był internowany w Oflagu IIC Woldenberg-Neumark. Podczas zarządzanej przez Niemców ewakuacji obozu z Woldenbergu do Szczecina został zastrzelony przez hitlerowca.

AIPN Bydgoszcz, OKBzPNP, sygn. Zg. 26/436; Dziennik KOSP 1945, nr 9, s. 222; Gózdź-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 29; Piotrowski, *Słownik*, s. 235, gdzie mylna nazwa obozu.

WALEWSKI JÓZEF, ps. „Sfinks” (†po 1945 r.), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, więzień Stutthof (W 4)

Mieszkał w Wymyślinie. Przed wojną dosłużył się w Wojsku Polskim stopnia sierżanta.

W czasie okupacji hitlerowskiej mieszkał w Skępem, gdzie wstąpił najpierw do Polskiej Organizacji Zbrojnej „Znak”, a następnie do Armii Krajowej. W organizacji był kolejno dowódcą drużyny, plutonu oraz od grudnia 1942 r., po usunięciu przez Sadowskiego L. Narczewskiego z kierownictwa scalonego AK, został dowódcą placówki AK nr 125 Skępe. W konspiracji współpracował ze swoimi sąsiadkami, Marią Sobocińską, ps. „Ryśka”, komendantką WSK na Obwód Lipno i jej matką, Stanisławą, ps. „Radczyni”. Według niektórych informacji miał dowodzić placówce w bezpośrednim sąsiedztwie Skępego – Józefkowie, która dzieliła się na sekcje z Józefkowie (dowódca – Józef Marcinkowski) i z Jarczewa (dowódca – Jan Kaczorowski).

W dniu 6 maja 1943 r. został aresztowany przez Gestapo i zesłany do obozu Stutthof, który szczęśliwie przeżył.

Po wojnie był długoletnim pracownikiem Banku Spółdzielczego w Skępem.

Armia Krajowa na Pomorzu, <http://www.historycy.org/index.php?showtopic=72918/13> I 2014, gdzie jednak mylnie – Józefaka zamiast Józefkowo; Krajewski, *Dama*, s. 83, 90, 139; Krajewski, *Skępe*, s. 103; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 333; Wojtowicz, *Marylka*, s. 137; www.skepe.pl/8 IX 2010.

WAŁĘSA LECH (*29 IX 1943 r. w Popowie k. Dobrzyń n. Wisłą), przywódca „Solidarności”, prezydent RP (W 5)

Syn Bolesława (1908-1945), z zawodu cieśla, w czasie wojny więziony w obozie pracy, po powrocie za-

chorował i zmarł, i Feliksi Kamińskiej (1916-1975). Rodziną po śmierci ojca zaopiekował się jego brat.

Uczył się w pobliskim Chalinie i Lipnie. W tym ostatnim w 1961 r. ukończył klasę mechanizacji rolnictwa w zasadniczej szkole mechanicznej. Pracę zawodową rozpoczął w Pracowniczym Ośrodku Maszynowym w Łochocinie, jako elektryk mechanik. Stamtąd trafił do jednostki wojskowej w Koszalinie, gdzie odbył zasadniczą służbę wojskową. Po powrocie z wojska i krótkiej pracy w POM w Leniach, wyjechał do Gdańska, gdzie pracował w Stoczni Gdańskiej im. „Lenina” na stanowisku elektryka okrętowego.

Zaangażowany w ruch antykomunistyczny, do rozpoczęcia strajku w sierpniu 1980 r. pozostawał bez pracy. Był jednym z głównych inicjatorów sierpniowego w 1980 r. protestu. Po wprowadzeniu stanu wojennego był internowany do listopada 1982 r. kolejno w: Chylicach, Otwocku i Arłamowie. W końcu lat osiemdziesiątych prowadził rokowania z władzami komunistycznymi przy tzw. „okrągłym stole”. Był przywódcą „Solidarności” od 17 września 1980 do 23 lutego 1991 r.

W dniu 22 grudnia 1990 r. został pierwszym, demokratycznie wybranym w wyborach powszechnych prezydentem RP. Do sukcesów jego prezydentury należy: doprowadzenie do wyprowadzenia wojsk radzieckich z Polski oraz uzyskanie części dokumentów dotyczących zbrodni katyńskiej, a także zorganizowanie uroczystych obchodów 50. rocznicy wybuchu powstania warszawskiego.

Pozostawał rzecznikiem Polski na arenie międzynarodowej. Działał na rzecz przyjęcia Polski do struktur Paktu Północnoatlantyckiego oraz Unii Europejskiej. W 1995 r. ufundował Instytut Lecha Wałęsy, którego misją jest wspieranie demokracji i samorządności w Polsce i na świecie.

Laureat Pokojowej Nagrody Nobla (1983). Odznaczony m. in. Orderem Orła Białego i Krzyżem Wielkim Orderu Odrodzenia Polski oraz wieloma odznaczeniami zagranicznymi. Jest doktorem *honoris causa* wielu uczelni na świecie, w tym UMK (1996).

W dniu 15 grudnia 2013 r. otrzymał honorowego obywatela gminy Brudzeń Duży, wcześniej został Honorowym Obywatel Miasta Lipna.

W dniu 8 grudnia 1969 r. ożenił się z Danutą Goloś, z którą ma ośmioro dzieci: Bogdana (ur. 1970), Sławomira (ur. 1972), Przemysława (ur. 1974), Jarosława (ur. 1976), Magdalenę (ur. 1979), Annę (ur. 1980), Marię Wiktoryę (ur. 1982) i Brygidę (ur. 1985).

W. Buller, *Pistolet Lecha Wałęsy*, Rocznik Dobrzyński, t. 7: 2014 (w druku); <http://www.walesa.tv/fakty/biografia/15> IV 2014, gdzie mylnie nazwy miejscowości dobrzyńskich: Halin – zamiast Chalini, Łochocim – zamiast Łochocin; *Lech Wałęsa*, http://www.umlipno.pl/pl/page,lech_walesa,59,61.html/14 II 2014; *Obywatele Lipna*, s. 21-23; Tablica w ZST w Lipnie, gdzie inf., że uczył się w niej laureat pokojowej Nagrody Nobla, zamieszkał w Gdańsku, twórca „Solidarności”, późniejszy prezydent Polski.

WARCISŁAW z Gotartowic (XIV/XV w.), starosta sieradzki, słoński i dobrzyński, dowódca obrony zamku w Dobrzyńniu, uczestnik bitwy pod Grunwaldem

W latach 1404-1405 pełnił urząd starosty sieradzkiego. W 1406 r. zajął miejsce Piotra z Włoszczowej i

Radomina na stanowisku starosty dobrzyńskiego. W dniu 17 października tego roku, z tytułem starosty słońskiego, otwierał listę przedstawicieli ziemi dobrzyńskiej na ogólnopolskim wiecu w Piotrkowie. Jego herb występuje na pieczęciach urzędów celnych w Bobrownikach i Dobrzyniu, użytych przez celników w 1407 r., stąd też podlegały mu te komory celne.

Pod datą 1 kwietnia 1409 r. występuje jako „*capitaneus Dobriniensis*”. Z racji funkcji dowodził zamkiem bobrownickim, bowiem w tym czasie stolicą ziemi dobrzyńskiej były Bobrowniki, a nie Dobrzyń n. Wisłą. J. Długosz, opisując krzyżacką wyprawę na ziemię dobrzyńską w sierpniu 1409 r., nazywa go, dowodzącego obroną Bobrownik „*capitaneus litum Polonorum, quos Wladislaw Poloniae rex pro praefati castris defensione transmisera*”. Rok 1409 był ostatnim, kiedy to sprawował władzę w ziemi dobrzyńskiej, bowiem w tym czasie wojska zakonu krzyżackiego zdobyły kolejno zamki w Dobrzyniu (18 sierpnia), Bobrownikach (28 sierpnia) i Złotorzy (2 września). Za szybkie poddanie zamku bobrownickiego król W. Jagiełło miał go ukarać wraz z Bartłojem z Płomykowa i innymi znaczniejszymi rycerzami karą więzi i niesławą, a którą winowajcy zmyli dopiero rok później pod Grunwaldem. Przedtem miał być więziony w zamku w Chęcinach.

AGAD, Księga ziemna sieradzka, 3, k. 183 v; AP Toruń, dok. nr 291, 203; Bieniak, *Terytorium*, s. 38-39; Bogucki, *Uwagi o kasztelaniach*, s. 78; Długosz, *Historia*, t. 3, s. 581; [http://zamekcheciny.pl/24 II 2014](http://zamekcheciny.pl/24%II%2014); Lasocki, *Urzednicy*, s. 22, 150, 153 i przyp. nr 15; Pełnikowska, *Sygnatariusze*, s. 30.

WARDA WINCENY (*12 XI 1885 r. w Gnojnie k. Pułtuska †1944 r. w Warszawie), redaktor, działacz komunistyczny (W 6)

Pochodził z rodziny małorolnego chłopca. Po ukończeniu trzyklasowej szkoły wiejskiej, dalsze wykształcenia zdobył sam. Od wczesnej młodości związał się z radykalnym ruchem ludowym i robotniczym. Był członkiem Polskiej Partii Socjalistycznej-Lewica, a od 1918 r. – Komunistycznej Partii Robotniczej Polski. W młodości był korespondentem terenowym pisma „Siewba”, a później należał do organizatorów „Gromady”, organu związkowego pracowników rolnych. Od 1918 r. należał do aktywnych działaczy Związku Zawodowego Robotników Rolnych. Działał także w ruchu spółdzielczym. Za organizację strajków rolnych był więziony w Kutnie, Płocku i Warszawie. W latach 1925-1933 był zatrudniony w spółdzielni „Robotnik” w Kutnie. Następnie przeniósł się do Torunia, a od 1935 r. do Rypina. Tutaj czynnie angażował się w działalność komunistyczną. W połowie 1935 r., razem ze Stefanem Mellerem, Lucjanem Załęskim, Stanisławem Raczkowskim i Franciszkiem Jareckim zorganizował Związek Zawodowy Pracowników Komunalnych i Instytucji Użyteczności Publicznej. Związek ten w miesiąc później zorganizował strajk robotników komunalnych, a W. Warda objął funkcję sekretarza tego związku.

Po wybuchu drugiej wojny światowej we wrześniu 1939 r. należał do inspiratorów konspiracyjnej, złożonej z byłych komunistów, grupy „Czerwona Milicja Ludowa”, na czele ze Stanisławem Raczkowskim z Rypina. Następnie przeniósł się do Warszawy, gdzie

zmarł podczas powstania warszawskiego w stołecznym szpitalu przy ul. Bonifraterskiej.

W działalności komunistycznej czynnie wspierała go żona Malwina.

Ciechanowski, *Ruch*, s. 293; Głos Robotniczy 1963, nr 97; B. Kaplan, *Z rewolucyjnych tradycji Rypina i powiatu rypińskiego*, [w:] *Szkice Rypińskie*, s. 152, 154; Krajewski, *Bene merentes*, s. 26-27; Krajewski, *Lewicowy ruch*, s. 157; Z. Marczak, *W 30 rocznicę śmierci Malwina Wardowa*, Głos Robotniczy 1963, nr 97; Nycek, *Ludzie*, s. 93-94; *Okręg Płocki*, s. 293; T. Paszta, *Z pokolenia na pokolenie*, Warszawa 1976.

WARDZYŃSKI JÓZEF (*7 IV 1901 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich (W 7)

Był synem Franciszka. Po ukończeniu seminarium nauczycielskiego był nauczycielem. W 1939 r. pracował w Publicznej Szkole Powszechnej w Skrwilnie w pow. rypińskim. Aresztowany w dniu 22 lub 23 października 1939 r. przez Selbstschutz. Więziony był w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20, a następnie rozstrzelany. Ciało Niemcy wywieźli do lasów skrwileńskich i tam pogrzebali w wspólnej mogile.

AIPN Bydgoszcz, OKBZpNP, sygn. Zg, 62/47; *Dawne Skrwilno*, s. 40; *Dziennik*/1946/224; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 323; Piotrowski, *Słownik*, s. 235.

WARNEL KAZIMIERZ (XX w.), przymusowy robotnik

W czasie okupacji hitlerowskiej był przymusowym robotnikiem w gospodarstwie zajętym przez Niemca. W początkach stycznia 1945 r. cywilna ludność niemiecka uciekała przed zbliżającym się frontem. Zaciągnięty przez swojego „chlebodawcę”, uciekał wraz z rodziną niemiecką. Pierwszy dłuższy postój był dopiero w okolicach Frankfurtu n. Menem. Tam wraz ze spotkanymi Polakami z pobliskich wsi Dulaska, tj. Macikowa, Nowogrodu i Rudawia, odłączył się od uciekinierów niemieckich. Oczekiwali na zbliżający się front armii amerykańskiej. W czasie walk frontowych zginął, trafiony przypadkowo pociskiem karabinowym.

[http://www.parafiadulsk.livenet.pl/?page_id=443.20 XII 23012.](http://www.parafiadulsk.livenet.pl/?page_id=443.20%II%203012)

WARSZEWSKI LEON (*1870 r. †1946 r.), kupiec, strażak-społecznik (W 8)

W 1899 r. lub 1900 r. zainicjował wraz z Józefem Zamejtem, Józefem Dissingem i Piotrem Majewskim, powołanie w Dobrzyniu n. Drwęcą Ochotniczej Straży Pożarnej, a po jej powołaniu został prezesem. Razem z dr. Ciszewskim i weterynarzem Terkikowskim z Golubia zamierzał w 1931 r. powołać koło, bądź stowarzyszenie, zajmujące się organizowaniem odczytów i wykładów z różnych dziedzin życia, tj. swoistego uniwersytetu ludowego i sam stanął na czele 5-osobowego komitetu organizacyjnego.

Za czasów probstwa w Dobrzyniu n. Drwęcą ks. Ignacego Charszewskiego, obok Stanisława Reszkiewiczza, Józefa Nędzusiaka, dr Franciszka Ciszewskiego i innych, był aktywnym członkiem rady parafialnej przy kościele pw. Św. Katarzyny. W 1937 r. wszedł w

skład komitetu budowy Figury Matki Bożej Niepokalanie Poczętej w Dobrzyniu nad Drwęcą, którą odstonięto i poświęcono w dniu 26 maja 1939 r. Był w składzie Komitetu Honorowego Zjazdu Kół Śpiewaczych Okręgu I. Pomorskiego Związku Śpiewaczego, który odbył się w Golubiu 6 sierpnia 1939 r.

Gazeta Wąbrzeska 1931, nr 43, z. 25 IV; J. Jagodziński, *Na pamięć ojców. Dzieje figury Matki Bożej w Dobrzyniu nad Drwęcą*, Rocznik Dobrzyński, t. 3: 2010, s. 184; *Pamiętnik zjazdu*, s. 4; Waszkiewicz, *Dobrzyń*, s. 143, 152; L. Żuchowski, *O golubsko-dobrzyńskiej straży pożarnej i jej kreatorze*, Rocznik Dobrzyński, t. 5: 2012, s. 184.

WARZYŃSKI STANISŁAW (*ok. 1906 r. w Skępem †12 IX 1944 r. w Wymyślinie), podporucznik Wojska Polskiego, żołnierz Września, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, ofiara zbrodni niemieckich (W 9)

W 1926 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie.

W sierpniu 1939 r. został zmobilizowany do Wojska Polskiego i w stopniu podporucznika wziął udział w obronie Gdyni na Oksywiu. Wraz z bratem, Aleksandrem był w Morskim Batalionie Ochotniczym i Koszaniów Gdyni. W czasie działań wojennych stracił rękę i oko. Po klęsce wrześniowej powrócił w rodzinne strony. Aresztowany razem z braćmi i siostrą w 1943 r., był więziony w obozie Stutthof. Po zwolnieniu w 1944 r., ponownie przystąpił do walki konspiracyjnej z Niemcami. W dniu 12 września tego roku w czasie akcji policyjnej został zastrzelony przez Niemców na drzewie kasztanowca, gdzie ukrył się.

Po wojnie ciało ekshumowano i pochowano na cmentarzu w Skępem razem ze Stefanem Baranowskim, także rozstrzelanym przez Niemców w 1944 r.

Miał brata Władysława (ok. 1908-2001).

Drzewiecki, *Walka i męczeństwo*, s. 103; Krajewski, *Dama*, s. 84, 108; Krajewski, *Skępe*, s. 103-104; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 333; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 91, gdzie jednak nazwisko „Warzyński”; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 407; Lewandowski, *Losy żołnierzy*, s. 13; Lewandowski, *Martyrologium*, s. 10; Piotrowski, *Słownik*, s. 236; L. Skibiński, *Wojna i okupacja*, Stanica 1998, nr 1, s. 13.

WARZYŃSKI WŁADYSŁAW (*1908 r. w Płonem †9 II 2001 r. w Skępem), malarz, muzyk (W 10)

Gdy był dzieckiem, rodzice przeprowadzili się do Skępego, gdzie ukończył szkołę powszechną, a następnemu tzw. małą maturę w miejscowym Seminarium Nauczycielskim. Ze względu na trudności materialne rodziców przerwał naukę i podjął się nauki zawodu. Znany był jako dobry malarz. Pracował pod kierunkiem wybitnego mistrza, Władysława Drapiewskiego, gdzie m. in. odnowił polichromię kościoła skępskiego. Po wojnie, w ramach filii lipnowskiej Spółdzielni Rzemiosł Budowlanych w Skępem, prowadził zakład malowania mieszkań, wykonywania szyldów, reklam, figur i świątków, tablic nagrobkowych, szarf pogrzebowych i innych.

Jego pasją była muzyka, a czytania nut i gry na skrzypcach nauczył się w miejscowym Seminarium Nauczycielskim. Grał także na akordeonie i gitarze

klasycznej. Przed wojną prowadził znany w Skępem i okolicy zespół muzyczny. Po wojnie w swoim domu przy ul. Sierpeckiej 37 w sobotnie i niedzielne popołudnia organizował „spektakle” muzyczne gry na akordeonie, przy akompaniamencie pianina. Zatrzymywali się przed jego domem liczni mieszkańcy miasteczka oraz ich goście.

Miał brata Stanisława (ok. 1906-12 IX 1944), konspiratora, ofiarę zbrodni niemieckich.

Pozostawił synów: Ryszarda i Stefana oraz córki: Barbarę Annę.

Krajewski, *Dama*, s. 84; *Rodem ze Skepego*, s. 78,84; R. Warzyński, *Władysław Warzyński*, *Nasze Skępe*, nr 21: 2007, s. 11.

WASILEWSKI ALEKSANDER (*1899 r. †30 IX 1940 r. w Sachsenhausen), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich

W 1939 r. był kierownikiem Publicznej Szkoły Powszechnej w Karnkowie k. Lipna. Aresztowany przez Niemców w dniu 17 października 1939 r. we Lipnie na rzekomej konferencji oświatowej, został zesłany do obozu w Sachsenhausen, gdzie poniósł śmierć.

AIPN Bydgoszcz, OPKBZpNP, sygn. Zg. 48/47; Dziennik KOSP 1945, nr 9, s. 222; Goźdz-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 29; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 321; Piotrowski, *Słownik*, s. 236.

WASILEWSKI ANTONI (*1836 r. †10 XII 1926 r.), powstaniec 1863/1864 r.

Mając 27 lat wstąpił do oddziałów ochotników, idących z zaboru pruskiego, w tym z Golubia oraz nadgranicznego Dobrzyń, leżącego już w ziemi dobrzyńskiej. Szczęśliwie przeżył powstanie i okres carskich represji, dożył 90 lat.

Pochowany na cmentarzu w Dobrzyniu n. Drwęcą. Jego nagrobek, pierwotnie ze zdjęciem nagrobkowym i napisem: „Weteran 1863 r.”, mimo upływu blisko 90 lat zachował w niezłym stanie. Niewykluczone, iż wystawiony został sumptem nie tylko rodziny.

J. Jagodziński, *Z dziejów parafii p. w. św. Katarzyny w Dobrzyniu nad Drwęcą (1909-2009)*, Rocznik Dobrzyński, t. 2: 2009, s. 120; M. Krajewski, *Posiew wolności*, s. 167-168; Inskrypcja nagrobna na cmentarzu w Dobrzyniu n. Drwęcą.

WASILEWSKI ROMAN (*ok. 1922 r. †7 XI 1939 r. w Rypinie), uczeń gimnazjalny

W 1939 r. był uczniem miejscowego gimnazjum. Aresztowany przez Niemców w październiku 1939 r. Więziony w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20 i tam zamordowany w ostatniej grupie więźniów.

Zwłoki Niemcy wywieźli do lasów skrwileńskich i tam pogrzebali.

Piotrowski, *Słownik*, s. 236.

WASILEWSKI ROMUALD (*5 XI 1892 r. w Stalmie-rzu w ziemi dobrzyńskiej †1970 r. w Lipnie), rolnik, działacz społeczny i ludowy, poseł na Sejm, wydawca i redaktor gazet, przemysłowiec, działacz POW i PSL i SL (W 11)

Był synem bogatego chłopca ze Stalmierza k. Chrostkowa w pow. lipnowskim. Uczył się na kursach rolniczych w Lipnie. W 1911 r. był jednym z korespondentów „Zorzy”. W kwietniu 1912 r. został współzałożycielem Związku Młodzieży Wiejskiej, w którym wzięli udział przedstawiciele młodzieży chłopskiej, wychowankowie szkół rolniczych w Pszczelinie i Mirosławcu oraz zaraniarskich szkół rolniczych z Kruszynka i Gołotczyzny. Wasilewski wziął udział w tym zebraniu jako uczestnik kursu Wydziału Kółek Rolniczych Centralnego Towarzystwa Rolniczego w Warszawie. W czasie posiedzenia zabierał głos m.in. w sprawie pisma ZMW pod nazwą „Drużyna”. W maju 1914 r., wspólnie z ZKR, był organizatorem wycieczki stuosobowej grupy młodzieży do Wielkopolski. Zwiedzając Kruszwicę, młodzież wiejska złożyła wtedy następujące przyrzeczenie: „*Boże przodków naszych, spraw, aby przyszła taka wojna, po której powstanie Polska Niepodległa i Zjednoczona, Amen*”.

W październiku 1913 r., wraz z delegatami ziemi dobrzyńskiej, Ignacym Gratkowskim i Wacławem Żuchowskim, brał udział w zjeździe delegatów Kół Młodzieży Wiejskiej w Warszawie. W tym samym roku zorganizował Koła Młodzieży Wiejskiej na terenie powiatów lipnowskiego i rypińskiego. W rodzinnej wsi w Stalmierzu założył spółdzielnię mleczarską i betoniarnię.

W okresie pierwszej wojny światowej współorganizował w pow. lipnowskim Polską Organizację Wojskową, pełniąc w niej funkcję zastępcy komendanta IV Obwodu. Za tę działalność ścigany był przez policję niemiecką. Dzięki jego staraniom, a także A. Bogusławskiego, w 1917 r. zwołano do Warszawy Zjazd Delegatów Kół Młodzieży Wiejskiej. Wasilewski został wybrany na nim w skład 6-osobowego zarządu związku. Po utworzeniu w lutym 1917 r. Zjednoczenia Ludowego, wchodził w skład jego rady. Natomiast po powołaniu Centralnego Związku Młodzieży Wiejskiej był wybierany jego członkiem w latach 1919, 1920 i 1922. Ponadto pełnił funkcję członka rady gminnej w Sokółowie i wydziału wykonawczego Sejmiku Powiatu lipnowskiego. Na terenie ziemi dobrzyńskiej organizował kółka rolnicze oraz koła Polskiego Stronnictwa Ludowego „Wyzwolenie”. Z ramienia tego ostatniego w dniu 26 stycznia 1919 r. został wybrany posłem z powiatów lipnowskiego i rypińskiego (lista nr 4).

W czasie wojny 1920 r. był żołnierzem 201. pułku piechoty oraz członkiem Związku Obrony Ojczyzny. Po wyborze go do Zarządu Głównego Polskiego Stronnictwa Ludowego „Wyzwolenie” na wszechdzielnicowym zjeździe ludowców w Warszawie w 1920 r., wystąpił z szeregow PSL-Wyzwolenie i w końcu 1920 r. przybył na teren województwa pomorskiego. Osiedlił się w Wąbrzeźnie i działał na rzecz PSL-Piast. Wincenty Witos posądził go wtedy, że „*był dobrze zamaskowanym pilsudczykiem, który spełniał wyznaczoną mu rolę*”. W czerwcu 1921 r. zainicjował nabycie na potrzeby PSL-Piast „Gazety Toruńskiej”, która była organem stronnictwa na ziemi pomorską, kujawską i dobrzyńską w mutacjach „Gazeta Codzienna”, „Dziennik Pomorski” i „Przyjaciół”. Po związaniu się Wiktora Kulerskiego, właściciela „Gazety Grudziądzkiej”, z PSL-Piast, został jej redaktorem naczelnym. Na zjeździe wojewódzkim PSL-Piast w dniu 13 listo-

pada 1921 r. w Grudziądzu wybrany został sekretarzem prezydium zarządu okręgu. W dniu 20 września 1921 r. wybrano go członkiem Rady Naczelnej PSL-Piast, natomiast w maju 1923 r. – członkiem Zarządu Głównego PSL. Stanowisko to piastował do lutego 1927 r.

Był gorącym zwolennikiem uchwalenia reformy rolnej z 15 lipca 1920 r. Jako działacz PSL-Wyzwolenie, a później PSL-Piast domagał się w Polsce systemu trójpartyjnego, holdując zasadzie, „*aby „w Polsce nie było 17 stronnictw, albo 40, lecz by były trzy stronnictwa: robotnicze, stanu średniego i kapitalistyczno-obszarniczego*”. Od stycznia 1925 r. był prezesem zarządu utworzonej w Grudziądzu Kasy Spółdzielczej Parcelacyjno-Osadniczej. Był zwolennikiem powoływania organizacji spółdzielczo-rolniczych na wzór czeski i duński. W 1926 r. poparł przewrót majowy, mimo iż PSL-Piast był jego przeciwnikiem. Na łamach redagowanej „Gazety Grudziądzkiej” występował w obronie rolników, atakując jednocześnie obszarników z Pomorskiego Towarzystwa Rolniczego.

Po utworzeniu w dniu 2 grudnia 1928 r. Pomorskiej Spółdzielni Mleczarskiej został sekretarzem jej rady nadzorczej. Na VI Krajowym Zjeździe PSL-Piast w Poznaniu w dniach 8-9 lipca 1927 r. został wybrany członkiem rady nadzorczej i członkiem zarządu głównego. W 1928 r. początkowo nie przyjął propozycji wojewody pomorskiego gen. K. Młodzianowskiego obowiązków prezesa komitetu organizacyjnego BBWR na terenie województwa pomorskiego, lecz ostatecznie w wyborach do sejmu w 1928 r. kandydował z listy Polskiego Bloku Katolickiego, pod którą to nazwą krył się PSL. W wyborach tych przepadł. W dniu 20 czerwca 1929 r. został wybrany członkiem zarządu okręgowego PSL-Piast na Pomorzu. W dniu 6 września 1930 r. został aresztowany i nie można wykluczyć w tym miejscu przypuszczenia, że władze sanacyjne obawiały się jego agitacji na rzecz PSL-Piast w czasie wyborów do sejmu i senatu. Na kongresie zjednoczeniowym stronnictw ludowych w Warszawie w 1931 r. wszedł do Rady Naczelnej Stronnictwa Ludowego. Jednocześnie został wiceprezesem zarządu SL na Pomorzu.

We wrześniu 1932 r. wszedł w ostry konflikt z innym działaczem ludowym województwa pomorskiego, Wiktorem Kulerskim, który przez szereg lat był jego chlebodawcą, jako właściciel „Gazety Grudziądzkiej”. Wynikiem nieporozumień był fakt, że w 1933 r. nie wszedł do Rady Naczelnej SL, a wkrótce został zawieszony w prawach członka SL. W latach 1933-1936 wydawał w Chełmży gazetę „Obrona Rolnika i Osadnika” (od grudnia 1937 r. w Wąbrzeźnie). W 1935 r. prowadził agitację przeciw udziałowi w wyborach. W 1937 r. prawdopodobnie przywrócono mu członkostwo Stronnictwa Ludowego.

W okresie okupacji hitlerowskiej był aktywnym działaczem podziemia. W końcu 1939 r. w rejonie Chrostkowa był współorganizatorem tajnego zrzeszenia pn. Polska Organizacja Wolności. W następnych latach okupacji utrzymywał kontakt z Tajną Organizacją Wojskową „Gryf Pomorski”.

W dniu 15 lipca 1945 r. na zjeździe SL wybrany został prezesem Wojewódzkiego Związku SL w Bydgoszczy. W 1946 r. działał w PSL na terenie powiatu

wąbrzeskiego. Stojąc na czele opozycji antymikołajczykowskiej, w lipcu 1947 r. został prezesem Pomorskiego Wojewódzkiego Komitetu Organizacyjnego PSL-Lewicy. W dniu 5 października tego roku uczestniczył jako delegat województwa pomorskiego na ogólnopolskim zjeździe działaczy PSL-Lewicy, podczas którego utworzono Tymczasowy Naczelny Komitet Wykonawczy.

Pozostawił pewien dorobek publicystyczny, m.in.: *Jak urządzić Polskę? Popularne rozwinięcie programu PSL-Piast uchwalonego na V Kongresie PSL-Piast w Krakowie (1927) oraz Jak powstał Związek Młodzieży Wiejskiej w zaborze rosyjskim?* (Roczniki Dziejów Ruchu Ludowego 1969, nr 11). Poważną wartość faktograficzną posiadają jego wspomnienia: *Kto zorganizował PSL na Pomorzu Gdańskim?* (Archiwum Zakładu Historii Ruchu Ludowego nr P-148), *Wspomnienia z okresu 1926-1932/1933 dotyczące głównie osoby Kulerskiego* (AZHRL, nr P-7), *Współpraca z NPR* (AZHRL, nr P-142 B).

Pochowany na cmentarzu-Kalwarii w Oborach k. Rypina, niedaleko swojej rodzinnej wsi, Stalmierza.

Archiwum WK ZSL w Gdańsku, pismo z 20 czerwca 1966 r.; *Bibliografia czasopism pomorskich*, pod red. H. Baranowskiego, Toruń 1960, s. 103; W. Chudański, *Ruch ludowy w województwie pomorskim 1920-1939*, Warszawa 1970, pass.; J. Długosz, *Słownik dziennikarzy regionu pomorsko-kujawskiego*, Bydgoszcz 1988, s. 143; Drużyna 1920, nr 10, 1921, nr 27; Gazeta Grudziądzka 1922, z 24 I i 15 III; Gazeta urzędowa na Obwód Lipnowsko-Rypiński 1918, nr 4, z 9 XII; S. Giziński, *Strażacy ziemi dobrzyńskiej i Pomorza w walkach niepodległościowych 1914-1929*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 6: 2002, s. 70, gdzie mało wiarygodna inf. za J. Szaflikiem, że miał udział w rozbrajaniu Niemców w Rypinie; B. Głębowicz, *Rozłam w ruchu ludowym w województwie pomorskim (bydgoskim) w okresie od czerwca do listopada 1945 r. na tle ogólnej sytuacji w ruchu ludowym*, Zeszyty Naukowe UMK. Historia I, Toruń 1965, s. 60, 61; T. Cieślak, *Wiktor Kulerski (1865-1935)*, Rocznik Grudziądzki 1963, t. 3, s. 235-240; J. Kowal, *Wici. Powstanie i działalność społeczno-wychowawcza 1928-1945*, Warszawa 1964, s. 30; Kozłowski, *PPR*, s. 196, 107, 137, 201; M. Krajewski, *Romuald Wasilewski*, Kujawy 1987, nr 51/52, s. 17; Krajewski, *Tronująca*, s. 121-123; W. Kulerski, *Z moich wspomnień. Dlaczego założyłem „Gazetę Grudziądzką” i jakie były jej cele?*, [w:] *Księga pamiątkowa dziesięciolecia Pomorza*, Toruń 1930; M. Mioduchowska, *Centralny Związek Młodzieży Wiejskiej 1912-1928*, Warszawa 1984, s. 10-18, 21, 23, 39, 40, 48, 62, 354, 355; Ochrona Rolnika i Osadnika 1934, z 12 VII, 4 IX i 29 IX; Podgóreczny, *Niepospolici*, s. 276; *Rypin między wojnami*, s. 144; Rzepeccy, *Sejm i Senat*, s. 106-107; Siew 1922, nr 27-28, s. 384, nr 48, s. 693; Świecki-Wybulst, *Mazowsze*, pass.; Tablica inskrypcyjna na cmentarzu-Kalwarii w Oborach; W. Witos, *Moje wspomnienia*, Paryż 1965, t. 1, s. 15; Waszkiewicz, *Lipno*, s. 29; Waszkiewicz, *Z dziejów*, s. 123-124; Waszkiewicz, *Z dziejów Rypina*, s. 288.

WASILEWSKI ROMUALD (*1935 r. †2008 r. w Grudziądzu), lekarz w Rypinie (W 12)

W 1962 r. ukończył Akademię Medyczną w Białymstoku. Po studiach, do 1976 r. pracował w Szpitalu Miejskim w Grudziądzu, gdzie uzyskał I. i II. stopień specjalizacji w zakresie laryngologii.

W 1976 r. zatrudniony został jako kierownik i lekarz poradni laryngologicznej Przychodni Rejonowej w Rypinie. Pełnił funkcję przewodniczącego NSZZ „Solidarność” Pracowników Służby Zdrowia w Rypinie.

W 1983 r. wyjechał z żoną Felicją, pracownikiem apteki szpitalnej, do Grudziądza. Specjalizował się w zakresie foniatry, audiologii i laryngologii.

Dzieje służby zdrowia, s. 334; <http://www.rankinglekarzy.pl/lekarz/romuald-wasilewski,14435/audiolog-foniatra-laryngolog/grudziadz/22> | 2014.

WASZKIEWICZ (n. Waškiewicz) GENOWEFA (†po 1945 r.), uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej

Mieszkała w Łąkiem k. Skępego. Jesienią 1944 r. do swojego domu przyjechał trzech Rosjan: Aleksego Lewczenko, Wasyla Żurawlewa i Andrieja (nazwiska nie pamiętała). Sama żyjąc w bardzo trudnych warunkach materialnych, narażając całą swoją rodzinę, uchroniła trzech żołnierzy, którzy jako spadochroniarze znaleźli się przed frontem radzieckim w styczniu 1945 r. Współpracowała z Franciszkiem Podgórskim z Ciss i Janem oraz Stanisławem Belczyńskimi.

Drzewiecki, *Walka*, s. 93; Krajewski, *Dama*, s. 78; M. Krajewski, *Spontaniczny i zorganizowany ruch oporu w latach 1939-1945 w Rypinie i okolicy. Zarys dziejów*, [w:] *Rypin. Szkice z dziejów miasta*, Rypin 1994, s. 351-352; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 405.

WAŚKO (n. Waszek v. Waszko) z Rusinowa (†po 20 VI 1385), właściciel ziemski, chorąży bydgoski

Mógł być synem, bądź wnukiem Bogusława z Rusinowa k. Rypina, świadkującego na dokumencie dla rypińskich bożogrobców z 24 czerwca 1323 r. oraz ewentualnie na kolejnym z 1351 r. Od tego momentu dziedziczył wieś Rusinowo, ale także Markowo k. Gniewkowa w pow. inowrocławskim. W dniu 15 lipca (?) 1382 r., bądź w 1385 r. z synami swoimi wystawił dokument dla bożogrobców w Rypinie, którego świadkiem był Ścigniew z Rakowa (*Stignievius de Rakowo*), nadając Zakonnikom Grobu Chrystusowego łąkę, ogród, pozwolenie na korzystanie lasu w Choszczowie v. Choszczale (być może Kostrzał, bądź Czyżewo) oraz podmokłą kępę na Rypienicy o powierzchni ok. 3 mórg.

Między 21 grudnia 1376 r. a 29 czerwca 1385 r. występował jako chorąży bydgoski,znaczony na ten urząd przez księcia Kazimierza (Kaźka) Bogusławica. Miał zapewne brata Stanisława, plebana rypińskiego. Jego synami mogli być Henryk i Józef.

DKM, nr 44, s. 334-335, nr 45, s. 335-336; *Okolice Rypina*, s. 703-704; P. Ptaszyński, *Przeniesienie szpitala ze Starego do Nowego Rypina. Lata największego rozwoju placówek zakonnych (1349-1600)*, [w:] *Zakon Bożogrobców na ziemi dobrzyńskiej. W 690. rocznicę sprowadzenia do Polski*, pr. zbior., Rypin 2013, s. 22-23; P. Ptaszyński, *Zakon bożogrobców na ziemi dobrzyńskiej. Zarys dziejów*, Rypin-Warszawa 1999, s. 49-51; RZD, t. 2, cz. 3, s. 241, gdzie mylnie nazwisko XIX-wiecznego historyka-kronikarza-wędrowca jako Sławęńko-Sławęński; Sławęńko-Sławęński, *Rypin i jego kościoły*, s. 137.

WAŚNIEWSKI ZYGMUNT (*ok. 1909 r. †w końcu X 1939 r. w Lasku Rusinowskim), robotnik, ofiara zbrodni niemieckich (W 13)

W 1939 r. mieszkał w Rypinie. W październiku 1939 r. został aresztowany przez miejscowy Selbstschutz, a następnie rozstrzelany w końcu października 1939 r. w Lasku Rusinowskim.

Jego nazwisko znajduje się na wspólnej tablicy pamiątkowej w miejscu zbrodni.

AIPN Bydgoszcz, OKBZpNP, sygn. N s. 192/57; Piotrowski, *Słownik*, s. 237; Tablica epigraficzna w Lasku Rusinowskim.

WATKOWSKI JÓZEF, ps. „Bajan” (*16 VI 1908 r. w Działyniu †w 2008 r.), żołnierz Armii Krajowej, lekarz weterynarii, porucznik Wojska Polskiego, ofiara przesładowań komunistycznych (W 14)

Pochodził z rodziny wielodzietnej i był synem Marcellego, felczera weterynarii i Katarzyny z Kwaśniewskich. Lata dziecięce spędził przy rodzicach. Po ukończeniu szkoły uzyskał dyplom technika weterynarii ze specjalnością badania mięsa. Czynną służbą wojskową odbył w 1927 r. w 8. dywizjonie Żandarmerii Wojskowej w Toruniu, a szkołę podoficerską w Centrum Żandarmerii w Grudziądzu. W styczniu 1939 r. ukończył kurs Wojskowego Ratownika Sanitarnego w obronie przeciwołotniczej i przeciwgazowej i w tym roku powołany został do służby w Cywilnej Obronie Kraju.

W listopadzie 1939 r. zatrudniony został przez Powiatowego Lekarza Weterynarii – Niemca dla potrzeb badania mięsa w terenie. Jako technik weterynarii do 1939 r. pracował w dziesięciu gminach pow. lipnowskiego, co stało się powodem szczegółowej znajomości terenu i ludzi również w środowiskach niemieckich, a to dawało mu olbrzymią szansę realizowania działalności AK-owskiej. Na wiosnę 1940 r. na terenie pow. lipnowskiego na bazie utworzonych od listopada 1939 r. grup konspiracyjnych powstała Polska Organizacja Zbrojna POZ, której zasilił szeregi. W celach konspiracyjnych organizacja na terenie pow. lipnowskiego przyjęła później na krótko nazwę Polski Związek Powstańczy, a następnie nazwę ogólnokrajową Związek Walki Zbrojnej ZWZ, ażeby ostatecznie w 1942 r. włączyć się i działać jako Armia Krajowa.

Z dniem 1 kwietnia 1942 r. podjął działalność konspiracyjną w POZ-ZWZ-AK. Zaprzysiężony został przez komendanta obwodu AK na pow. lipnowski, kpt. Józefa Sadowskiego, ps. „Zagończyk”, który był jego bezpośrednim przełożonym i przyjął pseudonim „Bajan”. Pełnił funkcję najpierw kierownika wywiadu, a od 1 grudnia 1942 r. szefa Wywiadu i Kontrowiadu Komendy Obwodu Armii Krajowej na pow. lipnowski. Do celów wywiadu angażował odpowiednich i pewnych ludzi, pracujących we wszystkich niemieckich instytucjach i zakładach pracy, co powodowało ciągły i aktualny dopływ informacji o zamierzeniach Niemców, a w konsekwencji zapobieganie wielu represjom i aresztowaniom. Współpracował z gazetką konspiracyjną pt. „Iskra Wolności”, wydawanych z Lulińskich w Józefkowie k. Skępego. Sam badając mięso, miał możliwość swobodnego poruszania się w terenie, co z kolei umożliwiało mu kontakty z wywiadowcami i łącznikami bez podejrzeń ze strony Niemców. Był inicjatorem i wykonawcą wykradzenia Niemcom w Karnkowie ważnych map i planów taktycznych, dotyczących rozlokowania lotnisk i wojsk niemieckich na linii Bugu. Wszystkie informacje uzyskane z terenu, albo

zdobyte osobiście opracowane były w formie raportów i meldunków i systematycznie przekazywane do Komendy Okręgu Armii Krajowej „Pomorze”, w tym były informacje przekazywane bezpośrednio przez centralę w Warszawie do wykorzystania przez aliantów. We wsi Grabina u Władysława Sztolcmana w stodole do jego dyspozycji było zainstalowane radio dla potrzeb pozyskiwania wiadomości z zagranicy. Organizował pomoc i wysyłał paczki do osób, przebywających w obozach koncentracyjnych i jenieckich, jak również oficerom: Paweł Ridel, lek. weterynarii; Adam Sosik, właściciel apteki, Bolesław Florek, major WP i wielu innych. Pomagał rodzinom, których mężowie nie wrócili z wojny lub przebywali w obozach.

Po zakończeniu wojny pracował w swoim zawodzie jednak z poważnymi upokorzeniami. Jako bezpartyjny i były żołnierz AK trzykrotnie był zwolniony z pracy i dręczony za brak współpracy z kierownictwem PZPR-u, śledzony i nękanym przez UB. Poddawany zorganizowanemu śledztwu w Urzędzie Bezpieczeństwa w Lipnie jako służący w żandarmerii wojskowej przed wojną i o udział w konspiracji AK-owskiej, z którego się wybronił.

Pod koniec lat 70. XX w. wstąpił do Koła Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej w Lipnie i został wiceprezesem. Był awansowany najpierw do stopnia podporucznika, a następnie do stopnia porucznika Wojska Polskiego.

Za działalność patriotyczną i działalność konspiracyjną w AK odznaczony był: Krzyżem Walecznych (1943), co potwierdziło Ministerstwo Obrony Narodowej w 1990 r., dwukrotnie Krzyżem Armii Krajowej, Srebrnym Krzyżem Zasługi z Mieczami, Medalem Wojska, Oznaką Weterana Walk o Wolność i Niepodległość Ojczyzny, Złotą Odznaką Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej. W dniu 9 kwietnia 1999 r., w 650-lecie lokacji miasta Lipna, otrzymał tytuł „Zasłużony dla Miasta Lipna”.

W lutym 1933 r. zawarł związek małżeński ze Stefanią Rygielską, z którą miał cztery córki: Danutę, Marię, Krystynę i Halinę.

Józef Watkowski, http://www.umlipno.pl/pl/page,zasluzeni_dla_miasta_lipna,173.html/4 IX 2-13; *Obywatele Lipna*, s. 128-130.

WAWRZYŃSKI ROMAN (*ok. 1909 r. †w końcu X 1939 r. w Rypinie), rządca majątku, ofiara zbrodni niemieckich

Przed 1939 r. był rządcą majątku ziemskiego w Pręczkach w pow. rypińskim. Aresztowany przez Niemców w październiku 1939 r., więziony był w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20 i tam zamordowany. Zwłoki hitlerowcy wywieźli do lasów skrwileńskich i tam pogrzebali we wspólnej mogile.

Piotrowski, *Słownik*, s. 237.

WAWRZYŃSKI TOMASZ, ps. „Przygoda” (*13 I 1908 r. w Skrwilnie †20 IX 1944 r. na Czerniakowie w Warszawie), powstaniec i ofiara powstania warszawskiego

Był synem Tomasza i Wiktorii z Grubowskich. Wkrótce zamieszkał z rodzicami w Rypinie. Tu uczył się

do gimnazjum. Po ukończeniu 6 klas, zmuszony był przerwać naukę z powodu złych warunków materialnych. Pragnął zostać marynarzem i w tym celu w 1924 r. udał się do Gdyni. Do szkoły morskiej nie przyjęto go z powodu zbyt słabego stanu zdrowia. Z opiekował się nim wuj, brat matki, Józef Grubowski, późniejszy oficer Korpusu Ochrony Pogranicza. Skierował go do Państwowej Szkoły Budowy Maszyn w Grudziądzu, gdzie został przyjęty na kurs I w dn. 1 września 1924 r. Szkołę tę ukończył w dniu 8 czerwca 1928 r. z dyplomem technika-mechanika. Przez krótki czas pracował w fabryce wyrobów gumowych „Stomil w Grudziądzu”.

Następnie został zatrudniony na stanowisku kreślarza w fabryce firmy Lilpopp, Rau i Loewenstein w Warszawie. W 1929 r. uczestniczył w jednorocznym kursie radiotelegrafii i radiotelefonii przy Państwowej Szkole Budowy Maszyn i Elektrotechniki im. H. Wawelberga i S. Rotwanda w Warszawie. Kurs ten ukończył z wynikiem bardzo dobrym.

Po kilku latach pracy w zawodzie technika kreślarza, nie widząc przyszłości w tym zawodzie, za zgodą swych zwierzchników, przystąpił do pracy w warsztacie montowni samochodów, produkowanych przez *General Motors* koncesję na tę montownię otrzymały zakłady przemysłu maszynowego Lilpopp Rau i Loewenstein w 1930 r. Uzupełniwszy praktycznie wiedzę, został majstrem na montowni. Stąd kilkakrotnie był wysyłany do Danii w celu uzupełnienia wiadomości o montażu samochodów *General Motors*. Filia tych zakładów znajdowała się w Kopenhadze. Robotnicy spawalni, na której był majstrem, również darzyli go serdeczną przyjaźnią. Był członkiem Związku Zawodowego Techników, PPS, Towarzystwa Uniwersytetów Robotniczych, Organizacji Młodzieżowej TUR i Czerwonego Harcerstwa. W Czerwonym Harcerstwie stworzył „komisję dostaw taniego sprzętu harcerskiego”.

W pierwszych dniach wojny brał udział w sypaniu okopów i dlatego nie dotarła do niego wiadomość o wezwaniu gen. Umiastowskiego, z tej przyczyny pozostał w Warszawie. W ciągu krótkiego czasu zorganizował zastęp ludzi, zdolnych do pełnienia służby ochronnej straży przeciwpożarowej, w tym dziennych i nocnych dyżurów. Realizował liczne akcje sabotażowe. Zorganizował wiosną 1940 r. zamach na gen. Ludwiga Fischera, szefa dystryktu warszawskiego. Okres okupacji i powstania w konspiracji i w powstaniu warszawskim występował pod pseudonimem „Przygoda”. W powstaniu warszawskim posiadał stopień starszego strzelca. Po wojnie został awansowany do stopnia podporucznika. W okresie konspiracji i przed powstaniem był zatrudniony w niemieckich warsztatach mechanicznych (dawne zakłady montażowe Lilpop Rau i Loewenstein) w Warszawie na Woli.

Przed wybuchem powstania warszawskiego mieszkał w Warszawie przy ul. Z. Krasińskiego 18 m. 132. W lutym 1940 r. wprowadzony został do Tajnej Organizacji Wojskowej, prawdopodobnie za pośrednictwem Edwarda Hryniewicza. Był żołnierzem w Grupie „Andrzeja”, ppor. Józefa Rybickiego z TOW Okręg Warszawa Miasto, współpracującej ze Związkiem Odwetu ZWZ/AK. Wchodził w skład zespołu sabotażowo-dywerysyjnego „Wola”, dowodzonego początkowo przez

ppor. „Zdzisława Zajdlera „Żbika”, następnie przez oficera NN o ps. „Pik”, a od 1944 r. przez ppor. Tadeusza Wiwatowskiego, ps. „Olszyna”. Uczestniczył w akcjach bojowych Grupy „Wola”, wykonywanych samodzielnie lub we współdziałaniu z innymi grupami z oddziału „Kedywu Kolegium A”. Przeprowadzał wywiady i wyniki obserwacji ruchu wojsk niemieckich, o których składał meldunki, a które odbierała łączniczka „Wanda” oraz łączniczka „Jadiga”. Niekiedy jego żona osobiście nosiła meldunki na Nowe Miasto w sąsiedztwie Fabryki Noży lub do cukierni na Placu Trzech Krzyży róg Al. Ujazdowskich.

Brał udział w powstaniu warszawskim od dnia 1 sierpnia przypuszczalnie do 20 września 1944 r. W dniu 1 sierpnia 1944 r. walczył w ramach Oddziału „Kolegium A” z Kedywu Okręgu Warszawskiego. Wchodził w skład „Grupy Wola”, dowodzonej przez ppor. T. Wiwatowskiego „Olszynę”. Walczył w ramach batalionu „Miotła” w Zgrupowaniu „Radosław”. Od 12 sierpnia 1944 r. st. strz. „Przygoda” walczył w plutonie „Kolegium A”, dowodzonym przez ppor. Bolesława Góreckiego, „Śnicę”, w składzie „Brody 53” w batalionie „Zośka” w Zgrupowaniu „Radosław” i wchodził w skład 3 drużyny pod dowództwem ppor. A. Englerta, „Andrzeja”. Następnie walczył w 2 drużynie pod dowództwem ppor. L. Zubrzyckiego, „Lecha”, gdzie został ranny i odesłany do szpitala polowego. Razem z oddziałem „Kolegium A”, przeszedł następujący szlak bojowy oddziału: od Stawek przez Wolę, przez Getto, powtórnie przez Stawki, następnie Muranów, Stare Miasto i Czerniaków. Brał udział w wielu ważnych walkach oddziału „Kolegium A”. Brak bliższych danych, w jakich okolicznościach i jaką ranę odniósł w dniu 26 sierpnia 1944 r. w rejonie ul. Sapieżyńskiej. Był leczony w szpitalu polowym przy ul. Długiej róg Miodowej. Poległ na Czerniakowie 20 września 1944 r. i pochowany został w mogile zbiorowej. W 1945 r. jego zwłoki pierwotnie pochowano na Cmentarzu Wojskim, skąd powtórnie zostały ekshumowane i ostatecznie pochowane w kwaterze żołnierzy batalionu „Miotła” na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach.

W dniu 1 września 1934 r. ożenił się z Wandą Welt-sztaub-Adynowską.

Na tablicy w Muzeum Powstania Warszawskiego widnieje jego nazwisko wśród innych powstańców.

<http://www.1944.pl/historia/powstancze-biogramy/spis/page-Number/13/letter/W//4> IX 2013; L. Niżyński, *Batalion „Miotła”*, Warszawa 1992, pass.; P. Wawrzeński (wnuk), *Powstanie warszawskie*, <http://blog.wirtualnemediamedia.pl/piotr-wawrzeński/post/powstanie-warszawskie/10> IV 2013;

WAŻBIŃSKA z d. Bednarska MARIA (*14 XI 1907 r. w Warzynku w pow. sierpeckim †14 V 1983 r. we Włocławku), nauczycielka, ofiara wojny, kierownik szkoły w Czarnem k. Lipna, podinspektor oświaty we Włocławku (W 15)

Była córką Władysława i Antoniny z Kolczyńskich. Rodzice zajmowali się rolnictwem. Mając 6 lat utraciła ojca. Uczęszczała do szkoły powszechnej w Gozdowie w pow. sierpeckim i do szkoły ćwiczeń Państwowym Seminarium Nauczycielskim w Płocku. Na podstawie świadectwa ukończenia siódmej klasy została przyjęta do Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego

w Płocku, które ukończyła 7 czerwca 1929 r. W 1932 r. złożyła egzamin przed Państwową Komisją Egzaminacyjną w Wymyślinie.

Pierwszą pracę w zawodzie nauczycielskim otrzymała w Dobrzyniu n. Wisłą. Z początkiem 1930 r. została przeniesiona na etat szkoły powszechnej w Mokowie, gdzie pracowała do 30 czerwca 1937 r. Z dniem 1 lipca 1937 r. przeszła do pracy w szkole powszechnej w Czarnem, której kierownikiem został jej mąż. Placówka ta była szkołą I stopnia z 2 nauczycielami i ponad 160 uczniami. Wraz z mężem przy wsparciu rodziców, głównie F. Adamkowskiego, J. Jabłońskiego, K. Pawłowskiego, F. Szymkowskiego, podjęła starania o podniesienie stopnia organizacyjnego szkoły. Zakończyły się one sukcesem i z dniem 1 września 1938 r. szkoła w Czarnem stała się szkołą II stopnia. Zatrudniono wtedy trzecią nauczycielkę, Kingę Andrychowską. W krótkim czasie szkoła wzbogaciła się o podstawowe pomoce naukowe jak: mapy, wykresy, przyrządy do geometrii, lektury szkolne itp.

Po napaści Niemców na Polskę, z narażeniem życia ukryła przed najeźdźcami hitlerowskimi całą prawie dokumentację szkolną: dzienniki lekcyjne, arkusze ocen, „Księgę protokółów opieki szkolnej”, a także pieczęcie szkoły, ważniejsze lektury i krzyże z izb lekcyjnych. W dniu 8 września 1939 r. była świadkiem wkraczania, do opustoszałej wsi Czarne, zmechanizowanego oddziału żołnierzy niemieckich. Po rozwieszeniu niemieckich flag i rozklejeniu dwujęzycznych obwieszczeń przystąpili oni do przeszukiwania domostw polskich. Nie ominęli budynku szkolnego i mieszkań nauczycieli. Po wybiciu karabinami szyb, weszli do jej pokoju. Zniszczyli meble (szafy, biurka, obrazy). Po znalezieniu i zabraniu myśliwskiej broni palnej i kilkudziesięciu sztuk amunicji, udali się w kierunku Płocka. Odtąd, w obawie przed miejscowymi Niemcami, tylko wieczorami zaglądała do swojego mieszkania.

W dniu 17 października 1939 r. jej mąż na wezwanie niemieckiego inspektora szkolnego udał się do Lipna na naradę polskich nauczycieli. Tam 72 zebranych nauczycieli Niemcy aresztowali i przewieźli do więzienia we Włocławku, a następnie przetransportowali do niemieckich obozów koncentracyjnych. Po aresztowaniu męża, przeżyła szok i w listopadzie 1939 r. opuściła Czarne. Przez kilka tygodni z córką zamieszkiwała u znajomych w Bettlewie, Skępem, Płocku. Ostatecznie powróciła w rodzinne strony do Czarnominka w pow. sierpeckim i tam przebywała do końca wojny. Na swoje i córki utrzymanie zarabiała, pracując w polu i zajmując się trykotarstwem i handlem. Prowadziła też komplety tajnego nauczania.

Po wyzwoleniu powiatu lipnowskiego spod okupacji hitlerowskiej powróciła do Czarnego mimo, że proponowano jej miejscowości bardziej atrakcyjne. W dniu 12 lutego 1945 r., z dorastającą córką, Marią i siostrzenicą, Teresą wprowadziła się do, opuszczonego na początku wojny, mieszkania, które było ono niestety zniszczone i puste. W okresie od 22 stycznia do 12 lutego 1945 r. mieścił się w nim Wiejski Ochotniczy Posterunek Milicji Obywatelskiej. Inspektor szkolny w Lipnie, Zygmunt Cieślowski mianował ją kierownikiem szkoły.

Jako jedyna nauczycielka posiadająca kwalifikacje zawodowe, przystąpiła do realizacji zadań dydaktyczno-wychowawczych z dziećmi w różnym wieku. Zajęcia szkolne prowadziła na dwie zmiany w przeludnionych klasach łączonych. Organizację i prowadzenie kancelarii szkolnej ułatwiła przechowana przez nią dokumentacja, a przedwojenne dzienniki lekcyjne do połowy lat 50. były wzorem dla młodych i początkujących nauczycieli i wskazywały jak poprawnie opracować rozkład materiału nauczania, jak zapisać temat lekcji, wreszcie - jak obliczyć frekwencję.

Mimo ogromu pracy znajdowała czas na kontakty z Kołem Gospodyń Wiejskich. W marcu 1945 r. przyjęła do pracy początkującego nauczyciela, Czesława Głowackiego. W tym samym miesiącu zorganizowała niewielką grupę uczniów z myślą o przygotowaniu ich do złożenia egzaminów wstępnych w szkołach średnich. Intensywne przygotowania trwały do połowy czerwca 1945 r. Kilka osób uczestniczących w kursie zdało egzaminy i z dniem 1 września 1945 r. rozpoczęło naukę w Liceum Ogólnokształcącym w Lipnie i Liceum Pedagogicznym w Wymyślinie. W styczniu 1946 r. zatrudniła w charakterze nauczycielki Janinę Dudzińską.

W lipcu 1946 r. przeniosła się do Włocławka, podejmując pracę w Publicznej Szkole Powszechnej nr 3. W latach 1949-1951 była uczestniczką grupy humanistycznej Państwowego Wyższego Kursu Nauczycielskiego we Włocławku. W marcu 1951 r. została podinspektorem Wydziału Oświaty Prezydium Powiatowej Rady Narodowej we Włocławku, pozostając na tym stanowisku do końca swej aktywności zawodowej, tj. do 31 grudnia 1969 r.

Otrzymała wiele wyróżnień i nagród, m. in. Złoty Krzyż Zasługi (1969).

W 1931 r. wyszła za nauczyciela Dionizego Ważbińskiego (1907-1941), z którym miała córkę, Marię.

Pochowana na cmentarzu komunalnym we Włocławku.

Z. Małkowski, M. Słomski, *Tajne nauczanie we Włocławku i regionie w okresie okupacji hitlerowskiej 1939-1945*, Włocławek 2004, s. 23-24, 29; *Specjalski, Lipno*, t. 4, s. 124-125.

WAŻBIŃSKI (n. Warzbiński) DIONIZY (*9 X 1907 †31 I 1941 r. w Działdowie), nauczyciel, kierownik szkoły w Czarnem, ofiara zbrodni niemieckich (W 16)

Był synem Władysława. W 1926 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie. Od 1 lipca 1937 r. został kierownikiem Publicznej Szkoły Powszechnej w Czarnem k. Lipna. Tam wraz z żoną, Marią, przy pomocy rodziców, doprowadził do rozbudowy szkoły i podniesienia jej poziomu organizacyjnego do II stopnia.

Aresztowany przez Niemców w dniu 17 października 1939 r. na rzekomej konferencji nauczycieli w Lipnie, został przewieziony do Włocławka, a stamtąd do hitlerowskiego obozu koncentracyjnego w Działdowie, gdzie został zamęczony.

W 1931 r. ożenił się z Marią Bednarską (1907-1983), nauczycielką szkoły w Mokowie, z którą pozostawił córkę, Marię.

W 1946 r. sąd ustalił datę jego zgonu na 31 maja 1941 r.

AIPB Bydgoszcz, OKBZpNP, sygn. Zg. 86/46, gdzie ustalenie sądowe daty śmierci, bowiem w innych źródłach pojawiała się data – 26 I 1941; Dziennik KOSP 1945, nr 9, s. 222; Gózdź-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 29; IPiT Skępem, Biogram ze zdjęciem; Krajewski, *Dama*, s. 65, 70; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 321; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 91, gdzie pisownia nazwiska „Warzbiński”; Specjałski, *Lipno*, t. 4, s. 124-1226.

WAŚICKI CZESŁAW (*ok. 1921 r. †1945 r. w Neuengamme), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Józefa i Antoniny z Brodekich. Mieszkał w Skępem. W czasie wojny włączył się w oporowy ruch antyhitlerowski. W 1941 r. został aresztowany w Skępem. Poprzez więzienie w Grudziądzu, obóz Stutthof, został o następnie wywieziony do hitlerowskiego obozu w dzielnicy Hamburga, Neuengamme, gdzie został zamęczony.

Krajewski, *Dama*, s. 103; Tablica nagrobna na cmentarzu w Skępem, gdzie jednak pomyłkowo podano nazwę obozu.

WAŚOWICZ-DUNIN HIPOLIT h. Łabędź (*1806 r. w Piekutach †16 III 1876 r. w Tłuchowie), ziemianin, pułkownik Wojska Polskiego (W 17)

Był synem Józefa i Julii z Plejewskich h. Lubicz. Na terenie ziemi dobrzyńskiej pojawił się w 1837 r. poprzez ożenek z Marianną Czarnomską, córką Tomasza. Wąsowicze wykupili wkrótce wszystkie części spadku po Tomaszu Czarnomskim i stali się właścicielami Tłuchówka, skonfiskowanego w 1835 r. Romanowi Czarnomskiemu za udział w powstaniu listopadowym. Posiadali także Tłuchowo. W 1838 r. w spadku po wuju Konstantym Plejewskim, biskupie płockim otrzymali dobra Jasień. W 1847 r. dokupili Wyczałkowo od spadkobierców Tomasza Wyczałkowskiego, zaś w 1858 r. za sumę 230 tys. złp – Zaduszniaki, zaś w 1865 r. – Kamień Kmiecy. W ten sposób zgromadził w tym czasie jeden z największych majątków na ziemi dobrzyńskiej. W Zaduszniakach był inicjatorem budowy dworu w latach 1858-1876.

W stopniu pułkownika brał udział w powstaniu listopadowym i wojnie 1831 r.

Z małżeństwa z Marianną Czarnomską h. Jastrzebiec (ok. 1810-1876 r. w Płocku), pozostawił trzech synów: Hipolita (1839-1917), Tomasza i Mariana oraz córkę Konstancję (1810-1876), za Ignacym Stokowskim h. Jelita, którzy podzielili majątek po nim. Marian odziedziczył po matce w 1880 r. Tłuchówko, a Hipolit otrzymał Jasień.

Pochowany na cmentarzu w Tłuchowie.

AP Włocławek, KHip.: Zaduszniaki, Jasień, Kamień Kmiecy, Tłuchowo, Wyczałkowo; H. Faryna-Paszkiwicz, M. Omilanova, R. Pasieczny, *Atlas zabytków architektury w Polsce*, Warszawa 2001, s. 151; *Genealogia*, s. 58; 202-203; <http://www.sejm-wielki.pl/b/9.581.37/4 IX 2013>; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=33891/5 XI 2013>; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=33891/22 I 2014>; Katalog, z. 9, s. 69; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 209-210; *Lista członków TR*, s. 99; PRS, s. 213; RZD, t. 2, cz. 1, s. 240; Tablica inskrypcyjna na cmentarzu w Tłuchowie; Żychliński, *Księga*, t. 5, s. 420.

WAŚOWICZ-DUNIN HIPOLIT h. Łabędź (*1839 r. w Jasieniu †23 V 1917 r. w Kamieniu Kmiecy), ziemianin (W 18)

Był synem Hipolita (1806-1876) i Marianny z Czarnomskich h. Jastrzebiec (1876). W wyniku działów rodzinnych po śmierci ojca w 1876 r. otrzymał dobra Jasień i Kamień Kmiecy. Majątki te oszacowane zostały wówczas na sumę 112 tys. rubli. Powierzchnia folwarku Jasień wynosiła 1.667 mórg, a Kamień Kmiecy – 445 mórg. W końcu XIX w. rozpoczął budowę dworu w Jasieniu, którą ukończył w 1905 r. W otoczeniu dworu założył również krajobrazowy park. Angażował się do działalności społecznej w pow. lipnowskim.

Ożeniony z Bronisławą Mrozińską h. Prus, pozostawił dwóch synów: Wacława i Hipolita, którym przekazał majątek w 1906 r. Wacław otrzymał Kamień Kmiecy, którego wartość wyceniono wówczas na 60 tys. rubli. Właścicielem tego majątku był do śmierci w 1936 r. Hipolit otrzymał Jasień.

Miał rodzeństwo: Konstancja, zamężna Stokowska, Marian Dunin-Wąsowicz, Tomasz Dunin-Wąsowicz. Żonaty z Bronisławą Marcellą Mrozińską (1849-1921), pozostawił dzieci: Hipolita; Bronisławę, za Mieczysławem Kawczyńskim; Wandę, za Marianem Tymowskim i Wacława.

BDBZ Włocławek, Park dworski w Jasieniu, sygn. P-122/J; *Genealogia*, s. 204; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=77565/22 I 2014>; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 49; PRS, s. 213; SGKP, t. 3, s. 468, 734; Żychliński, *Księga*, t. 5, s. 420.

WAŚOWICZ-DUNIN HIPOLIT h. Łabędź, ps. „Dziadek” (*16 IX 1874 r. w Kamieniu Kmiecy †2 III 1943 r. w Majdanku), ziemianin, działacz niepodległościowy i gospodarczy, poseł do Dumy Rosyjskiej, ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Hipolita i Bronisławy Marcelli z Mrozińskich (1849-1921). Po ukończeniu gimnazjum w Płocku, studiował na Wydziale Rolniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Po ojcu, w 1907 r. otrzymał Jasień k. Dobrzyń n. Wisłą. Przedtem odbył praktykę rolniczą w majątku Jana Pruskiego w Dyblinie.

Od 1907 r. był wiceprezesem Płockiego Gubernialnego Towarzystwa Rolniczego i aktywistą Okręgowego Towarzystwa Rolniczego Ziemi Dobrzyńskiej. Od października 1907 r. był prezesem OTRZD. W styczniu 1908 r. został posłem z ramienia Narodowej Demokracji guberni płockiej do III Dumy Rosyjskiej i wówczas zrzekł się stanowiska w OTRZD. W listopadzie 1914 r. wszedł w skład Gubernialnego Komitetu Obywatelskiego w Płocku. Natomiast we wrześniu 1915 r. został przewodniczącym Lipnowskiego Powiatowego Komitetu Obywatelskiego. W styczniu 1916 r. stanął na czele Powiatowej Rady Opiekuńczej Powiatu Lipnowskiego, pełniąc jednocześnie funkcję prelegenta w tej radzie. Był aktywistą Polskiej Macierzy Szkolnej w powiecie lipnowskim. W 1917 r. zainicjował obchody w Lipnie setnej rocznicy śmierci Tadeusza Kościuszki. W lipcu tego roku został ponownie prezesem Towarzystwa Rolniczego Ziemi Dobrzyńskiej. W 1919 r. został sekretarzem Centralnego Towarzystwa Rolniczego w Warszawie.

W listopadzie 1918 r. przejmował władzę w pow. lipnowskim z rąk niemieckiego okupanta, a 12 listopada

tego roku został wybrany przewodniczącym lipnowskiej rady powiatowej. W okresie poprzedzającym pierwsze wybory do Sejmu Ustawodawczego stanął na czele akcji katolicko-narodowej w pow. lipnowskim i kandydował z listy nr 11. Od 1920 r. był radcą, a od 1924 r. wiceprezesem Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego. W 1929 r. z ramienia tej instytucji objął kierownictwo Banku Ziemiańskiego w Likwidacji.

Aresztowany zaraz po wkroczeniu Niemców w 1939 r. i osadzony w więzieniu w Sierpcu. Po kilku dniach został zwolniony dzięki interwencji ludności niemieckiej z Jasienia i okolicy. Nie został aresztowany w czasie masowej akcji internowania ziemianstwa pow. lipnowskiego w drugiej połowie października 1939 r. W końcu października tego roku wyjechał do Warszawy, gdzie włączył się do działalności ZWZAK, przyjmując pseudonim „Dziadek”. Zajmował się kolportażem prasy i pomocą dla osób wywiezionych z Okręgu Warty. W dniu 9 listopada 1942 r. został aresztowany i osadzony jako zakładnik na Pawiaku. W tydzień później został wywieziony do Majdanka, gdzie otrzymał numer obozowy 3887 i tam poniósł śmierć.

Ożeniony z Heleną Doruchowską h. Niesioła, pozostawił syna Tadeusza oraz córki: Jadwigę Wandę, za Kazimierzem Sinarskim-Czaplickim i Marię.

J. Borkowski, *Kółka rolnicze w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1978, s. 263; Czernikowo, s. 112; Dwojnych, *Brudzeń*, s. 160; S. Dzieciotowski, *Centralne Towarzystwo Rolnicze w Królestwie Polskim i jego polityka agrarna 1906-1918*, Warszawa 1981, s. 102, 216; B. W. Galka, *Ziemianie i ich organizacje w Polsce lat 1918-1939*, Gdynia 1992, s. 208; *Genealogia*, s. 204-206; T. Garczyński, *Więzień nr 3873*, Lublin 1961, s. 69-70; Góźdź, *Lipno*, s. 72-73; Z. Góźdź, *Lipnowanie Kościuszcze*, Ziemia Dobrzyńska. Gazeta 1997, nr 4, s. 3; A. Grzymała-Siedlecki, *Sto jedenaście dni letargu*, Kraków 1965, s. 45; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=207212/22> 1 2014, gdzie tylko córka Jadwiga Wanda; Jasiewicz, *Lista*, s. 1099; M. Krajewski, *POW w Dobrzyniu i okolicy*, Gazeta Pomorska 1990, nr 264, s. 6; M. Krajewski, *Wąsowicz Hipolit*, Gazeta Lipnowska, nr 7: 1990, s. 5; Lewandowski, *Martyrologia*, s. 27; Z. Łukawski, *Koło Polskie w rosyjskiej Dumie Państwowej*, Warszawa 1967, s. 129-130; Piotrowski *Słownik*, s. 237-238; PRS, s. 213; M. Sokolnicki, *Encyklopedia w Płocku do 1919 r.*, Notatki Płockie 2000, nr 4, s. 11; Świecki-Wybułt, *Mazowsze*, s. 11, 15, 19, 23, 58, 60, 135, 137, 148, 176, 177, 181, 231, 267, 280, 302, 311; J. Terej, *Idee, mity, realia. Szkice do dziejów Narodowej demokracji*, Warszawa 1971, s. 122; Wybułt, *OTRZD*, s. 2, 3. 28, 36; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 404-405; Żychliński, *Księga*, t. 5, s. 420.

WĄSOWICZ-DUNIN MARIAN h. Łabędź (*1840 r. †13 III 1903 r.), uczestnik ruchu patriotycznego 1861 r., ziemianin

Był synem Hipolita i Marianny z Czarnomskich h. Jastrzębiec. Po śmierci ojca, w wyniku działań rodzinnych, w 1876 r. otrzymał dobra Tłuchowo i Wyczałkowo. Studiował na uniwersytecie w Petersburgu. Latem 1861 r., jako 21-letni student, przebywając na wakacjach rozpoczął wspólnie z kolegą z Jeżewa-Tłuchówka, Teofilem Ciółkowskim, agitację powstańczą w południowo-wschodniej części pow. lipnowskiego. W dniu 4 września 1861 r. wojenny naczelnik pow. lipnowskiego, mjr Drozdow, rozesał za nimi listy gończe. Wkrótce Wąsowicza ujęto w Ciechocinku, gdzie przebrany w chłopski strój, zbierał składki na potrzeby powstania.

Ożeniony był dwukrotnie. Z pierwszej żony, Karoliny Dzierzbickiej, córki Feliksa Dzierzbickiego h. Topór, kapitana wojsk polskich w powstaniu listopadowym, pozostawił syna Zygmunta, ożenionego z Zofią, córką Felicjana Siemiątkowskiego z Radzik Dużych; z drugiej - Wiktorii Ostrowskiej – syna Stanisława i córkę Marię.

Czasopismo „Czas” poświęciło zmarłemu wspomnieniu pośmiertne, pisząc m.in.: „*Brał on niezwykle czynny udział we wszystkich sprawach obywatelskich swego powiatu, zawsze gotów do ofiar i usług, gdzie chodziło o dobro publicznych swych rodaków, w szczególności zaś opiekował się gorliwie włościanami w swych dobrach, toteż był otaczany ogólnym szacunkiem i miłością w całej okolicy*”.

W wyniku dokonanych podziałów po jego śmierci, syn Stanisław otrzymał Tłuchowo, które sprzedał w 1906 r. Marii przypadło natomiast Wyczałkowo, które również sprzedał w 1904 r.

Genealogia, s. 203-204; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=marian+w%B1sowicz/22> 1 2014, gdzie z drugiego małżeństwa tylko syn Stanisław; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 313; Krajewski, *Powstanie między Skrwą a Drwęcą*, s. 23, 125, 255; Lissowski, *Powstanie*, s. 25, 158; PRS, s. 213; *Wspomnienie pośmiertne o Marianie Dunin-Wąsowiczu*, *Czas*, nr 103, z 6 maja 1903; Żychliński, *Księga*, t. 5, s. 420, t. 26, s. 149.

WĄSOWICZ-DUNIN TADEUSZ h. Łabędź (*1912 lub 1915 r. †1954 r.), uczestnik wojny obronnej 1939 r., ziemianin

Był synem Hipolita i Heleny z Doruchowskich. Ukończył Gimnazjum im. Długosza we Włocławku, następnie Wyższą Szkołę Rolniczą w Cieszynie i Szkołę Podchorążych w Grudziądzu. W 1939 r., na krótko przed wybuchem wojny, ożenił się i otrzymał wówczas od ojca dobra Jasień.

W 1939 r. zmobilizowany do wojska, brał udział w kampanii wrześniowej, walcząc w 27. pułku ułanów, jako kapral podchorąży kawalerii. Jednostka ta została otoczona i wzięta do niewoli na terenie Prus Wschodnich. A. Doruchowski wspominał jej ewakuację przez Niemców po kapitulacji Polski: „*Oddziały wojska polskiego maszerowały długim konwojem przez tereny, między innymi niezbyt odległe od Jasienia, rodowego majątku Tadeusza. Zwrócił się wówczas do dowódcy konwoju, oficera Wehrmachtu, pułkownika von Kluge o zwolnienie na 10 godzin na słowo honoru dla odwiedzenia i pożegnania Rodziny w Jasieniu. Niemiec, niewątpliwie pochodzenia szlacheckiego, udzielił Mu takiego zezwolenia – podobno ze słowami «dla mnie i dla pana honor jest wartością nadrzędną». Tadeusz dotarł do Jasienia, pożegnał się z rodziną i przed terminem zameldował się u płk. von Kluge. Ten podając mu rękę, miał powiedzieć: «Koledzy nazwali mnie naiwniakiem, w przekonaniu, że nigdy Pan nie wróci dobrowolnie do niewoli. Ani chwili nie wątpiłem w Pańskie słowo honoru, dziękuję, że mnie Pan nie zawiódł»*”. Lata okupacji spędził w oflagu w Woldenbergu.

Po wyzwoleniu obozu przez aliantów wstąpił do Armii Polskiej II Korpusu gen. Andersa, w składzie którego pełnił służbę do 1947 r. Po powrocie do kraju w 1947 r. zamieszkał z rodziną w Zakopanem.

A. Doruchowski, *Wspomnienie wojenne o Tadeuszu Dunin-Ławowiczu*, [w:] *Szkola im. Jana Długosza we Włocławku oraz dzieje jej uczniów i profesorów w latach 1939-1944*, pod red. J. Odrowąża-Pieniążka, cz. 2, Warszawa 1996, s. 118-120; *Genealogia*, s. 207-207; PRS, s. 213; *Ziemiańscy*, s. 405-406.

WĄSOWICZ-DUNIN TOMASZ h. Łabędź (*ok. 1840 r. †ok. 1919 r.), ziemianin

Był synem Hipolita i Marianny (zm. 1876 r.) z Czarnomskich h. Jastrzębiec. W wyniku działań rodzinnych po śmierci ojca, w 1876 r. otrzymał dobra Zaduszni. W tym samym roku nabył za sumę 45 tys. rubli od Aleksandra Pruskiego Glewo, które jednak sprzedał w 1907 r.

Ożeniony z Zofią (1846-1923), córką Konstantego Karnkowskiego h. Junosza, właściciela Karnkowa, Oleszna i Szpiegowa, pozostawił pięć córek: Annę Benedyktę, zamężną Jezierską; Helenę; Zofię, za Stanisławem Gniazdowskim h. Korab; Jadwigę; Felicję, zamężną Biesiekierską, które odwiedziwszy po nim ok. 1919 r. Zaduszni, a po których, drogą licytacji, za sumę 5 mln marek polskich, zostały kupione w 1921 r. przez Gustawa Woyniłowicza.

AP Włocławek, KHip, Zaduszni, Glewo; *Genealogia*, s. 203, gdzie inf., że Zaduszni córki te sprzedały w 1928 r.; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=74818/22> 2014; *Kujawianin. Informator handlowo-przemysłowy*, Włocławek 1927, 1932, 1936, 1937; *Lista członków TR*, s. 99; PRS, s. 213; RZD, t. 2, cz. 1, s. 240, gdzie w przyp., nr 19 mylnie podano szóstą córkę – Annę Biesiekierską; *Spis obywateli 1905*, s. 76; *Zychliński, Księga*, t. 5, s. 420.

WDOWIŃSKI ANTONI LUDWIK (*11 VIII 1859 r. w Ciechanowie †12 II 1915 r. w Lipnie), kapłan rzymskokatolicki, administrator parafii w Łukomiu, proboszcz w Karnkowie

Był synem Jana i Franciszki z Zadrowskich. Kształcił się w Seminarium Duchownym w Płocku. W dniu 12 sierpnia 1882 r. przyjął święcenia kapłańskie. Był kolejno wikariuszem w Dzierżeninie i Pniewie. Od 1887 r. administrował parafią w Łukomiu, w 1897 r. przeniesiony został przeniesiony do Bonisławia, a następnie był proboszczem w parafiach: Karnkowo k. Lipna (1900), Proboszczewicach, Zawidzu i Sierpc. W Łukomiu wystawił drewnianą dzwonnice, remontował drewniany kościół i organy

Pochowany na cmentarzu w Lipnie.

Dekanat rypiński, s. 73; Grzybowski, *Duchowieństwo XIX/2*, s. 400; Mazur 1915, nr 8-9, s. 63. *Śp. ks. Antoni Ludwik Wdowiński*, MPP 1915, nr 3, s. 60; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 34.

WEBER HILARY KAZIMIERZ (*13 III 1817 r. w Gniewkowie w Poznańskim †po 1865 r.), uczestnik partyzantki 1833 r., Sybirak, chemik

Ukończył cztery klasy szkoły w Płocku. Pracował jako uczeń aptekarski, a potem jako pisarz i goniec w kancelarii prezydenta miasta Płocka. W 1833 r., razem z A. Luboradzkim, jako 15-letni chłopiec wstąpił do oddziału partyzanckiego „Zemsta Ludu”, dowodzonego przez Artura Zawiszę i Kaliksta Borzewskiego, a działającego na terenie ziemi dobrzyńskiej.

Aresztowany w czerwcu 1833 r. razem z Pawłem Wojtkiewiczem i Józefem Dąbkowskim, został skazany na zesłanie na Syberię. W dniu 17 lutego 1835 r. przybył do Irkucka, a 8 czerwca tego roku został zesłany do Nerczyńska. Parokrotnie przenoszony był z miejsca na miejsce. W latach 1835-1836 w Akatujku przyjaźnił się z Piotrem Wysockim, jednak 11 czerwca 1836 r. został z nim rozłączony. W czasie zesłania wspomagany był przez Różę Sobańską z Łubieńskich, żonę Ludwika z guberni podolskiej.

W 1859 r., po ogłoszeniu amnestii z 1856 r., zwrócił się do władz carskich o ulaskawienie i powrót do kraju. Prośbę tę powtarzał w 1865 r. Obydwa wnioski zostały odrzucone. Rząd carski uważał go za niebezpiecznego „przestępcę stanu”. W czasie pobytu na Syberii znany był jako autor prac z dziedziny chemii.

Na zesłaniu miał żonę i syna.

Dalsze jego losy nie są nam znane.

Danielewicz, *Walka*, s. 16; Dziennik Urzędowy Województwa Płockiego 1833, nr 42 z 19 X; Krajewski, *Zemsta Ludu*, s. 217; M. Krajewski, *Partyzantka „Zemsta Ludu” na ziemi dobrzyńskiej i Kujawach*, Biuletyn Przewodnicki PTTK, nr 23: 1984, s. 11-13; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 168; Z. Librowicz, *Polacy w Syberii*, Kraków 1884, s. 314-315; *Spółczesność polskie*, s. 49, 148, 151-152, 155-159, 164, 167, 314, 335, 336, 339, 340.

WEBER z d. Kowalewska JADWIGA (*1 IV 1823 r. w Rumunku Dzikowskim k. Osieka n. Wisłą †ok. 1870 r. w Ośnie k. Aleksandrowa Kujawskiego), właścicielka ziemiska

Była córką Ignacego i Katarzyny z Szymańskich, małżonków Kowalewskich. Urodziła się we wsi założonej przez jej dziadka, Albina Kowalewskiego. W 1847 r., po śmierci ojca, została jedyną właścicielką dóbr Dzikowo o powierzchni i 2.229 mórg miary nowo polskiej, które wcześniej, bo w 1842 r. przejął jej ojciec wyniku podziałów po trzech braciach Kowalewskich: Łukaszu, Ignacym i Józefie. W swoich dobrach dokonała szybkiej i skutecznej kolonizacji oraz założyła, po wyrębie połaci lasu, nową wieś – Rumunki Dzikowa o nazwie Antoniewo. Nazwę wsi wzięto od imienia jej męża. W dniu 19 marca 1865 r. wraz z mężem sprzedała Dzikowo Abramowi Wolfhaimowi i po uzyskaniu wcześniej znacznych kwot ze sprzedaży boru w okolicach Dzikowa, przeniosła się do Ośna k. Aleksandrowa Kujawskiego.

W dniu 10 sierpnia 1843 r. Osieku n. Wisłą wyszła za Antoniego Webera (zm. 28 VIII 1872), wójta na starostwie bobrownickim, który po śmierci teścia został dziedzicem Dzikowa, a z którym miała czworo dzieci: Mieczysława Mariana (ur. 15 VIII 1844 w Lipnie); Władysława Wawrzyńca (ur. 10 VIII 1846 w Dzikowie); Wandę Albertynę (ur. 1848 w Dzikowie-zm. 1929 we Włocławku), za Tadeuszem Gockowskim i Józefą Erazma Mirosława (ur. 19 III 1853 w Dzikowie).

AP Toruń, Zespół Parafii Rzymskokatolickiej Osiek n. Wisłą, sygn. 45, akt n r. 21 z 1845 r.; *Woźniak, Rodem z Osieka*, s. 209-215.

WEBER JÓZEF (*ok. 1780 r. †ok. 1830 r.), major wojsk cesarsko-austriackich

Po Kongresie Wiedeńskim został oddelegowany do służby administracyjnej w Królestwie Polskim. Po powstaniu listopadowym przeniósł się z rodziną do Lipna, gdzie jego synowie pełnili różne stanowiska urzędnicze w Lipnie i pow. lipnowskim. Antoni w latach 30. był burmistrzem Bobrownik, w 1843 r. – wójtem na starostwie bobrownickim, obejmującym okolice Bobrownik, a w 1847 r. – wójtem gminy Bobrowniki. Ożenił się z Anną Rudzką, która w Siennicy urodziła mu czwórkę dzieci: Józefa (ur. w 1806), Antoniego (ur. 1817), Marcelego (ur. 1821) i Annę (ur. 1826).

Woźniak, *Rodem z Osieka*, s. 212.

WEBER JÓZEF ERAZM MIROŚLAW (*19 III 1853 r. w Dzikowie †14 XI 1877 r.), rentier

Był synem Antoniego i Jadwigi z Kowalewskich Weberów. Jego chrzestnymi byli: Łukasz Kowalewski i jego córka, Emilia Kowalewska. Mieszkał wraz z rodziną w osadzie Aleksandrowo i utrzymywał się z posiadanych funduszy.

W wieku 41 lat poślubił 21-letnią pannę z Maliszewa k. Lipna, Franciszkę Chojnicką, córkę Franciszka i Marianny (ur. 5 VII 1873-zm. 27 III 1906), z którą miał czworo dzieci: Władysława (ur. 7 IV 1895), Czesława (ur. 13 V 1897-zm. po 1920), Jadwigę (ur. 21 I 1901) i Mieczysława (ur. 28 IV 1904).

Ponownie ożeniony w 1906 r. z Matyldą z Gomulickich I. v. Rumińską (ur. 7 VII 1877), krótko po ślubie zmarła. Pogrobowniczą z tego małżeństwa była córka Władysława (ur. 9 IV 1907-zm. w kilka miesięcy po urodzeniu).

AP Toruń, Zespół Parafii Rzymskokatolickiej Osiek n. Wisłą, sygn. 45, akt nr 14 z 1846 r., akt nr 16 z 1853 r.; Woźniak, *Rodem z Osieka*, s. 214-215.

WEBER JÓZEF ERAZM MIROŚLAW, ps. „Bas” (*19 III 1853 r. w Dzikowie †14 XI 1877 r.), rentier

W czasie okupacji hitlerowskiej pracował w Nadleśnictwie Głęboček u Dellmana. Wstąpił do Armii Krajowej i był dowódcą drużyny w kompanii Armii Krajowej w gminie Skępe, dowodzonej przez Jana Przybojewskiego. Swój pseudonim „Bas” – jak podała Maria Sobocińska – zawdzięczał pięknemu głosowi, przed wojną bowiem śpiewał na uroczystościach szkolnych oraz w chórze kościelnym.

Krajewski, *Dama*, s. 90; Wojtowicz, *Marylka*, s. 138.

WELENC MARIAN (*13 I 1896 r. †X 1939 r. w Lasku Rusinowskim k. Rypina), funkcjonariusz policji państwowej, ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Mariana. W 1939 r. mieszkał i pracował w Rypinie jako policjant w stopniu sierżanta w Policji Państwowej w Rypinie.

Aresztowany w dniu 8 października 1939 r. przez Selbstschutz, więziony był w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. Rozstrzelany przez Niemców kilka dni po aresztowaniu w Lasku Rusinowskim za miastem. Jego nazwisko znajduje się na wspólnej tablicy pamiątkowej w miejscu zbrodni.

AIPN Bydgoszcz, OKBzPNP, sygn. Zg. 166/56; Gutkowski, *Historia policji*, s. 344; Piotrowski, *Słownik*, s. 238; Tablica inskrypcyjna w Lasku Rusinowskim.

WENCEL APOLINARY ps. „Jastrząb”, (*23 VIII 1916 r. w Lipnie †19 IX 1944 r.), prawnik, podporucznik, uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz i ofiara powstania warszawskiego

Był synem Janusza, miejscowego społecznika i Teodory z Wójcików. Otrzymał staranne wykształcenie. Szkołę powszechną i gimnazjum ukończył w Lipnie w 1934 r. Następnie ukończył prawo na Uniwersytecie Poznańskim, a potem wstąpił do wojska. Służył w jednostce wojskowej w Brodnicy, a następnie w 14. pułku piechoty we Włocławku. W dniu 4 sierpnia 1937 r. utworzył i został prezesem Oddziału Miejskiego OZN w Lipnie, a także objął kierownictwo sekcji pracowniczej Obwodu Powiatowej Organizacji Wojskowej OZN w Lipnie na czele F. Martewiczem z Osówki. Walczył w kampanii wrześniowej i dowodził oddziałem u gen. M. Bołtucia. W czasie wojny obronnej 1939 r. dostał się do niemieckiej niewoli i trafił do stalagu na terenie Prus Wschodnich. Stamtąd uciekł na Litwę, gdzie został zatrzymany przez Litwinów i dotkliwie pobity. Później ponownie uciekł i przez Niemców został uznany za zmarłego. Następnie przedostał się do Warszawy. Ukrywał się w Kobyłce k. Warszawy. Tam wstąpił do Armii Krajowej. Aresztowany i osadzony na Pawiaku, stąd w 1943 r. został wywieziony transportem do Majdanka. Po drodze uciekł z wagonu bydłowego pod Otwockiem, dzięki pomocy nieznannej kobiety. Wrócił do rodziny, ale jako człowiek „spalony”, został potem przerzucony do Ręczaj. W 1944 r. powrócił do Warszawy i otrzymał od kapitana „Kryśka” przydział organizacyjny. Walczył w powstaniu warszawskim na Czerniakowie. Na ul. Wilanowskiej został ciężko ranny w dniu 19 września i skierowany do szpitala powstańczego. Zginął po wejściu Niemców. Miał brata Wacława Wincentego.

S. Cackowski, *Udział mieszkańców i władz miasta Lipna w jego rozwoju w XIX i XX wieku*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 4: 2000, s. 21; Z. Gózdź, *Apolinary Wencel, „Jastrząb”*, *Gazeta Lipnowska*, nr 18: 1994, s. 4; *Nekrologi warszawskie*, <http://www.nekrologi-baza.pl/zlista/427/4 IX 2013>; Waszkiewicz, *Lipno*, s. 33-34.

WENCEL WACŁAW WINCENTY (*5 IV 1914 r. w Lipnie †1945 r.), ps. „Cichy”, student prawa, uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz powstania warszawskiego

Był synem Janusza i Teodory Wójcik, właścicieli cukierni w Lipnie. Szkołę powszechną i gimnazjum ukończył w 1932 r. w Lipnie. Potem rozpoczął studia prawnicze na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu i był tam jeszcze w 1937 r. Następnie odbywał służbę wojskową i służył w 67. pułku piechoty w Brodnicy.

Wziął udział w kampanii wrześniowej 1939 r. Po jej zakończeniu powrócił do Lipna. W dniu 6 października 1939 r. został schwytany przez Niemców, jednak udało mu się zbiec i skierował się do Warszawy. Tutaj związał się z konspiracją antyhitlerowską i został członkiem Armii Krajowej. Mieszkał na ul. Felińskiego

na Żoliborzu. Uczęszczał na tajny Uniwersytet Warszawski. Brał udział w wielu akcjach konspiracyjnych w Warszawie. W czasie powstania warszawskiego walczył na Woli i Powiślu. Jego dalsze losy wojenne nie są nam bliżej znane. Prawdopodobnie został deportowany z kraju.

Miał brata Apolinarego.

Po wojnie sędawnie uznany został za zmarłego.

Archiwum Korporacyjne, <http://www.archiwumkorporacyjne.pl/index.php/muzeum-korporacyjne/poznan/korpus-zawisza-czar-ny/4> IX 2013; Z. Goźdz, *Wincenty Wencel*, ps. „Cichy”, *Gazeta Lipnowska*, nr 18: 1994, s. 4.

WERENS SŁAWOMIR (*1932 r. w Kielcach), lekarz i ordynator w szpitalu w Rypinie, dr nauk medycznych (W 19)

W 1953 r. ukończył Szkołę Felczerską Kielcach, a w 1958 r. – Akademię Medyczną w Warszawie.

W 1959 r. podjął pracę jako stażysta w Szpitalu Powiatowym w Rypinie. Po odbyciu stażu, zatrudniony został jako lekarz w poradni ogólnej Przychodni Obwodowej, a od 1960 r. jako asystent na oddziale gruźlicy. W rok później otrzymał funkcję ordynatora oddziału, którą pełnił do 1968 r.

W 1968 r. wygrał konkurs na ordynatora oddziału płucnego Szpitala Miejskiego w Płocku i przeniósł się do tego miasta. Na stanowisku tym pozostawał do 1982 r. W 1976 r. obronił pracę doktorską z epidemiologii chorób płuc, uzyskując stopień naukowy doktora nauk medycznych. W latach 1982-1986 pełnił funkcję konsultanta chorób wewnętrznych w Nigerii. Od 1986 r. pracował w Przychodni Chorób Immunologicznych w Płocku.

Na 1979 r. łamach „Notek Płockich” ogłosił artykuł pt. *W 60. rocznicę powstania Płockiego Towarzystwa Przeciwgruźlicznego w Płocku*.

Dzieje służby zdrowia, s. 334; http://mazowsze.hist.pl/40/Notatki_Plockie/863/1979/1235/1_98/30818/3 IX 2013; <http://poczet.mp.pl/poczet/show.html?id=108997/4> IX 2013; <http://czasopisma.viamedica.pl/pap/article/viewFile/28090/22904/22> I 2014; *Rypin w PRL*, s. 733.

WERENS WANDA (*1929 r. w Warszawie †1994 r. w Płocku), aptekarka (W 20)

Absolwentka Wydziału Farmacji Akademii Medycznej w Łodzi. W 1959 r. została zatrudniona została w aptece przy ul. Kilińskiego w Rypinie. W 1963 r. została kierownikiem tej apteki, a od 1964 r. kierowała apteką przy ul. Kościuszki.

W 1968 r. wraz z mężem wyprowadziła się do Płocka, gdzie kierowała apteką przyzakładową.

Dzieje służby zdrowia, s. 372.

WESOŁOWSKI HIERONIM (*24 VI 1920 r. w Łążyńcu †1983 r. w Krakowie), żołnierz PSZ na Zachodzie, uczestnik bitwy o Monte Cassino (W 21)

Był synem Stanisława i Kazimierzy z Zalewskich. Przed drugą wojną światową mieszkał w Jastrzębiu k. Lipna. W dniu 9 września 1941 r. wstąpił do Armii Polskiej w ZSRR. Następnie z Korpusem Polskim przeszedł

przez Iran i Irak i trafił na front włoski. Od 10 lutego do 2 maja 1945 r. walczył w składzie 5. Kresowej Dywizji Piechoty. Uczestniczył w bitwie o Monte Cassino. Służbę w Polskich Siłach Zbrojnych pełnił do 8 stycznia 1947 r.

W maju 1947 r. powrócił do kraju i podjął pracę w dziale gospodarczym Akademii Rolniczej w Krakowie. Pracował tam do czasu przejścia na emeryturę.

Był odznaczony m. in. Medalem Wojska, Krzyżem Monte Cassino, Gwiazdą Italii, Medalem za Obronę 1939-1945, Złotym Krzyżem Zasługi (1982) oraz Medalem Zwycięstwa i Wolności (1986).

Pochowany w Krakowie.

T. Chojnicki, *Zacni obywatele Lipna i okolic. Hieronim Wesołowski*, *Gazeta Lipnowska*, nr 43: 2001, s. 20; Specjalski, *Jastrzębie*, s. 119-120.

WESOŁOWSKI STANISŁAW (*1929 r. †19 I 2012 r. w Warszawie), ekonomista, dziennikarz, pamiętnikarz, członek DTN (W 22)

Był synem Zygmunta, żołnierza Września 1939 r., jeńca wojennego. Rodzice jego mieszkali w Rypinie przy ul. Wydmuchowo (później ul. Warszawskiej). Posiadali i prowadzili 35-hektarowe gospodarstwo rolne-ogrodnicze. Ojciec brał udział w wojnie obronnej 1939 r., podczas której został internowany na Węgrzech.

Już jako sześciolatek zaczął naukę od razu w drugiej klasie Szkoły Powszechnej w Rypinie, bowiem czytać i pisać nauczył się w domu. Przed wybuchem wojny skończył czwartą klasę. Podczas okupacji hitlerowskiej rodzinę wyrzucono z mieszkania i gospodarstwa. Jak inne dzieci polskie po skończeniu 10 lat, zarządzeniem okupanta pracował przymusowo u Niemca. Po wyzwoleniu uczył się w rypińskim gimnazjum, po czym w Toruniu, gdzie uzyskał maturę, a w 1952 r. ukończył Wydział Prawno-Ekonomiczny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Doktorat w dziedzinie ekonomii otrzymał w 1975 r. Przez wiele lat pracował w przemyśle maszynowym oraz instytucjach naukowych jako specjalista w dziedzinie logistyki. Był autorem wielu publikacji naukowych. Przez ok. 30 lat był naczelnym redaktorem czasopisma „Gospodarka Materiałowa i Logistyka”. Pracował społecznie i aktywnie w Polskim Towarzystwie Ekonomicznym.

Był zawsze pogodny, ceniony za poczucie humoru, lubiany w środowisku. Pisał fraszki i wiersze satyryczne do popularnego tygodnika satyrycznego „Szpilki”. Także i w drugim tomie „Rocznika Dobrzyńskiego” (2009) ukazała się jego dykteryjka rypińska „ROTR i Łotr”, której życzliwym przesłaniem jest pochwała wyrobów rypińskiego przemysłu mleczarskiego. Był więc naukowcem, ale i utalentowanym satyrykiem.

Od początku powstania warszawskiego koła Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Rypińskiej brał udział w koleżeńskich spotkaniach, jak również w sesjach wyjazdowych do Rypina. Na jednym ze spotkań rypiniaków, mieszkających w Warszawie, poparł aktywnie pomysł pisania pamiętników z okresu okupacji. Zachęcał do tego swoich rówieśników, świadków tamtych czasów. W 2006 r. na łamach kolejnego tomu „Ziemi Dobrzyńskiej. Zeszyty Historyczne DO WTN” opublikował swoje wspomnienia pt. *Okupacja niemiecka w Rypinie*

1939-1945. *Przeżycia nastolatka*. W 2009 r. ukazała się wzbogacona wersja tych wspomnień, wraz z obszernym materiałem ikonograficznym, wydana przez Wszechnicę Edukacyjną i Wydawniczą „Verbum” w Rypinie, a promocja odbyła się 3 września tego roku w Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej. Gdy to wydanie szybko zniknęło z półek księgarskich, postanowił je uzupełnić i wznowić w tej samej oficynie. Do końca swych dni, pracował myślał i kontaktował się z wydawcą i przyjaciółmi. Bardzo się ucieszył, gdy zakończono już druk drugiego wydania, którego jednak z racji pobytu w szpitalu, nie zobaczył.

ADTN, Deklaracja członkowska; Autopsja (1995-2012); *Kalendarium Rypina*, s. 1160; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 157, 308; Cz. Papiernik, *Stanisław Wesółowski (1929-2012), ekonomista, członek Dobrzyńskiego Towarzystwa Naukowego*, *Rocznik Dobrzyński*, t. 5: 2012, s. 327-328; *Rypin w PRL*, s. 1160; S. Wesółowski, *Moje przeżycia okupacyjne w Rypinie (1939-1945)*, red., wstęp i przypisy M. Krajewski, wyd. 2 popr. i uzup., Rypin 2011.

WESOŁOWSKI WAWRZYNIEC (imię zakonne – Juwenalis), (*3 VII 1817 r. w Świdziebni †13 XII 1893 r. w Witowie), kapłan zakonny, franciszkanin-reformat, prowincjał Reformatów w Prowincji Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny

W dniu 7 maja 1834 r. wstąpił do Pruskiej Prowincji Reformatów pw. Wniebowzięcia NMP, w której po ukończeniu nowicjatu odbył studia filozoficzno-teologiczne we Włocławku i Płocku. W dniu 5 września 1837 r. złożył profesję uroczystą, a 4 września 1840 r. przyjął święcenia kapłańskie.

Był lektorem filozofii w Żurominie (1846-1847) i we Włocławku (1847-1848) oraz kaznodzieją w Węgrowie (1848- 1850). Potem uczył teologii w Płocku (1848-1854), a następnie został tam gwardianem (1854-1858). W zarządzie prowincji sprawował urząd definitora (1855-1858), prowincjała (1858-1861) i kustosa (zastępcy prowincjała), (1861-1864).

Kasata klasztorów w Królestwie Polskim, przeprowadzona w listopadzie 1864 r., zastała go na urzędzie gwardiana w Płocku, skąd przybył wraz z innymi zakonnikami do klasztoru etatowego we Włocławku. W maju 1866 r., na mocy decyzji bp. M. Marszewskiego, został wikariuszem parafii Sulejów, a w 1869 r. administratorem parafii Witów. W roku następnym sekularyzował się do diecezji kujawsko-kaliskiej.

R. Prejs, *Słownik biograficzny zakonników franciszkańskich Królestwa Polskiego po kasacie 1864 r.*, Poznań 2004, s. 339; Nowowiejski, *Płock*, s. 537; s. 509; A. J. Szeinke, *Dwa nieznanne dokumenty dotyczące Arcybractwa Różańca Świętego przy kościele franciszkanów-reformatów we Włocławku*, *Studia Włocławskie*, t. 11: 2009, s. 524.

WESOŁOWSKI ZYGMUNT (XX w.), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, gospodarz, społecznik, żołnierz Września 1939 r., jeniec wojenny

Uczył się w płockiej Małachowiance, a następnie, po ukończeniu szkoły podoficerskiej w Rembertowie, od 1919 r. był na froncie wschodnim w składzie 4. pułku piechoty w Kielcach. W czasie wojny polsko-bolszewickiej był trzykrotnie ranny. Po zawarciu pokoju w Rydze, z pułkiem stacjonował w Suwałkach.

Po demobilizacji mieszkał w Rypinie przy ul. Wydmuchowo (później ul. Warszawskiej), gdzie posiadał i wzorowo prowadził 35-hektarowe gospodarstwo rolne-ogrodnicze. Udzielał się społecznie w organizacjach rolniczych i społecznych. W dniu 8 lutego 1925 r. został wybrany do komitetu organizacyjnego Związku Drobnych Plantatorów Burka Cukrowego w pow. rypińskim, wraz z J. Łapkiewiczem, Z. Baliszewskim, J. Meyem i A. Sokalskim. W dniu 29 kwietnia 1938 r. wszedł w skład Rady Powiatowego Towarzystwa Rolniczego w Rypinie, które było kontynuatką Okręgowego Towarzystwa Organizacji i Kótek Rolniczych. W latach 30. XX w. był akcjonariuszem Cukrowni Ostrowite.

Brał udział w wojnie obronnej 1939 r., podczas której został internowany na Węgrzech. Po powrocie prowadził rodzinne gospodarstwo. Angażował się w życie społeczne miasta, m. in. w październiku 1945 r. widzimy go w składzie Powiatowej Rady Narodowej, zdominowanej przez jednak przez PPR.

AP Bydgoszcz, Urząd Wojewódzki Pomorski, sygn. 5544, Pismo Stowarzyszenia Plantatorów Buraka Cukrowego w Rypinie do Starostwa Powiatowego w Rypinie z 14 lipca 1935 r.; AP Włocławek, Starostwo Powiatowe Rypińskie, sygn. 1, Sprawozdanie sytuacyjne starosty powiatowego rypińskiego za miesiąc sierpień 1928 r. z 7 XI 1938 r.; Krajewski, *Cukrownia Ostrowite*, s. 18; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 157; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 107-108; *Rypin między wojnami*, s. 198, 202; *Rypin w PRL*, s. 440; S. Wesółowski, *Moje przeżycia okupacyjne w Rypinie (1939-1945)*, opr. wstępem i przypisami opatrzył M. Krajewski, Rypin 2009, pass.

WETMAŃSKI LEON (*10 IV 1886 r. w Żurominie †VII lub VIII 1941 r. w Działdowie), biskup-sufragan płocki, teolog, ofiara zbrodni niemieckich, Błogosławiony Męczennik Kościoła (W 24)

Był synem Adama i Korduli z Chądzyńskich. Po ukończeniu szkoły gminnej w Żurominie, wstąpił do Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie k. Lipna. Za aktywny udział w strajku szkolnym, za potajemną naukę języka polskiego i podpisanie petycji do władz carskich o uwzględnienie w programie szkolnym języka i literatury polskiej został wydalony ze szkoły w Wymyślinie z trzeciego (ostatniego) roku nauki, choć ostatecznie figuruje w spisie absolwentów pod rokiem 1905. Pod wpływem, leżącego w bliskim sąsiedztwie szkoły, Sanktuarium Maryjnego w Skępem, w 1906 r. zgłosił się do Seminarium Duchownego w Płocku. Święcenia kapłańskie przyjął w 1912 r. z rąk bpa Antoniego Juliana Nowowiejskiego. Następnie odbył studia w Akademii Duchownej w Petersburgu i w 1918 r. powrócił do kraju.

Przez kilka lat był profesorem płockiego seminarium duchownego. W 1928 r. mianowany został biskupem sufraganiem płockim, zajmując się organizacją działalności charytatywnej. Od 1930 r. był prezesem Towarzystwa Dobroczynności w Płocku. Jesienią 1932 r. zorganizował w Płocku biuro „Caritas”, które potem organizowało biura parafialne w diecezji. Wielokrotnie przebywał z wizytacjami duszpasterskimi na terenie ziemi dobrzyńskiej. W dniu 29 sierpnia 1931 r. poświęcił kamień węgielny pod budowę nowego kościoła parafialnego w Żałem k. Rypina. (Kościół ten poświęcony został 14 marca 1937).

W dniu 11 listopada 1939 r. został po raz pierwszy aresztowany i osadzony w miejscowym więzieniu. Po kilku dniach został zwolniony i powrócił do normalnych zajęć w Płocku. W dniu 28 lutego 1940 r. został ponownie aresztowany wraz z ordynariuszem diecezji płockiej, arcybiskupem A. J. Nowowiejskim i osadzony w Słupnie, gdzie przebywał do marca 1941 r. W dniu 7 marca tego roku wywieziony został do obozu w Działdowie, gdzie przeszedł straszną drogę wraz z arcybiskupem Nowowiejskim. Zmarł na przełomie lipca i sierpnia tego roku, w czasie likwidacji pozostałych więźniów po epidemii tyfusu. Władze niemieckie podały, że zmarł 10 października 1941 r.

W dniu 13 czerwca 1999 r. został beatyfikowany wraz z abp. A. J. Nowowiejskim i 106 kapłanami-męczennikami przez papieża Jana Pawła II w Warszawie. Bł. bp Leon Wetmański jest patronem gimnazjum w Sierpcu oraz (wraz z bł. abp. Antonim Julianem Nowowiejskim) Niepublicznego Gimnazjum Katolickiego w Sikorzu.

T. Durszlewicz, *Biskup Leon Wetmański. Działalność charytatywna i jej teologiczna motywacja*, Płock 1995; *Dzieje Płocka*, pass.; A. Gretkowski, *Blogosławiony biskup Leon Wetmański (1886-1941)*, Płock 2007; Grzybowski, *Duchowieństwo XX/2*, s. 19-22; Grzybowski, *Martyrologium*, s. 27-29; M. M. Grzybowski, *Ostatni etap pasterskiej działalności arcybiskupa Antoniego Juliana Nowowiejskiego w czasie okupacji (1939-1945) Płock-Słupno*, [w:] *Kościół katolicki na ziemiach Polski w czasie II wojny światowej*, t. 13. *Materiały i studia*, pod red. F. Stopniaka, z. 6, Warszawa 1985, s. 3-39; Jacewicz, *Martyrologium*, z. 2, s. 280; W. Jezusek, *Biskup Leon Wetmański podczas okupacji w Płocku 1939-1940*, MPP 1961, nr 3-4, s. 114-119; W. Jezusek, *Przyjaźń dwóch biskupów Wetmańskiego i Łozińskiego*, MPP 1959, nr 8-9, s. 189-192; W. Jezusek, *Arcybiskup Nowowiejski i biskup Leon Wetmański w korespondencji Gestapo*, MPP 1962, nr 6, s. 178-192; W. Jezusek, *Biskup Leon Wetmański, sufragan płocki 1886-1941*, MPP 1973, nr 8, s. 311-328; Krajewski, *Dama*, s. 65, 67-68; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 145; Krajewski, *Przeszłość klasztoru*, s. 9; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 123; Krajewski, *Wspomnienia galeria*, s. 86; (Cz. Lissowski), *Poświęcenie nowego kościoła w Żalem*, *Głos Mazowiecki* 1937, nr 68, s. 4; *Rodem ze Skępego*, s. 50; H. Seweryniak, R. Bedarczyk, *Ojcostwo i miłosierdzie. Biskup Leon Wetmański*, Płock 1999; J. Śliwka, *Uroczystość odsłonięcia w kościele parafialnym w Działdowie pamiątkowej tablicy ku czci pomordowanych biskupów i kapłanów*, MPP 1967, nr 10-11, s. 256-259; Wardzyńska, *Rok 1939*, s. 232-233.

WĘGIERSKI ROMAN (*27 II 1901 r. †15 XII 1940 r. w Dachau), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
W 1923 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie. Do 1939 r. był nauczycielem w Publicznej Szkole Powszechnej w Woli k. Trutowa.

Aresztowany przez Niemców w dniu 17 października 1939 r. na rzekomej konferencji oświatowej w Lipnie, został zesłany do Dachau, gdzie poniósł śmierć.

AIPN Bydgoszcz, OKBzPNP, sygn. Ns. 373/65; *Dziennik KOSP* 1945, nr 9, s. 269; Goźdz-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 29; Krajewski, *Dama*, s. 65; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 321; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 90; Piotrowski, *Słownik*, s. 238.

WIADROWSKI ANDRZEJ (XVI/XVII w.), proboszcz rypiński

W źródłach występuje pod 1609 r., kiedy to będąc proboszczem rypińskim, na polecenie biskupa płockiego

wizytował parafie dekanatu rypińskiego. Nie można wykluczyć, że należał do szlacheckiej rodziny Wiadrowskich, związanej z podrypińskimi Godziszewami.

Myslakowski, *Materiały*, s. 197-198; *Parafia*, s. 464;

WICHER LUDWIK (*20 I 1885 r. w Krzyszkowicach w pow. myślenickim †19 III 1965 r.), nauczyciel, dyrektor Państwowego Gimnazjum w Lipnie, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych

Był synem Jana i Katarzyny z Motyków. Szkołę powszechną ukończył w 1901 r., a egzamin dojrzałości zdał w 1908 r. w IV Gimnazjum Filologicznym w Krakowie. W latach 1908-1912 studiował na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego na kierunku historia i geografia. W 1915 r. uzyskał dyplom nauczyciela szkół średnich.

Pracę zawodową rozpoczął w dniu 1 września 1912 r. w prywatnym gimnazjum w Zbarażu. Następnie uczył w IV gimnazjum w Krakowie (1914-1918), Brzesku (1918), Brzeżanach (1918-1919), Tarnobrzegu (1919-1921). Od 1921 r. pełnił funkcję dyrektora w szkołach: w Łodzi (do 1923 r.), Zduńskiej Woli (1923-1928), Kaliszu (1928-1933).

W dniu 1 września 1934 r., po Władysławie Drzewińskim (1923-1934), został dyrektorem Państwowego Gimnazjum im. R. Traugutta w Lipnie. Funkcję tę pełnił aż do chwili wybuchu drugiej wojny światowej. Aktywnie uczestniczył w pracach wielu товариств oświatowych i społecznych m. in.: Związku Obrony Kresów Zachodnich, Lidze Morskiej, Powiatowym Komitecie Wychowania Fizycznego i Przystosobienia Wojskowego, Towarzystwie Popierania Budowy Publicznych Szkół Powszechnych, Związku Nauczycielstwa Polskiego i innych. Po utworzeniu Obwodu Powiatowej Organizacji Wojskowej OZN w Lipnie na czele z F. Martewiczem, nauczycielem z Osówki, objął kierownictwo sekcji kulturalno-oświatowej.

W dniu 17 października 1939 r. został aresztowany przez Niemców na rzekomej konferencji oświatowej i internowany kolejno w obozach koncentracyjnych: Hohenbruch (17 X 1939-17 III 1940 r.), Działdowo (18 III 1940-19 IV 1940 r.) i Dachau (19 IV 1940-29 IV 1945 r.). W tym ostatnim nosił numer obozowy 3752. Po wyzwoleniu przez wojska alianckie przebywał w Freiman k. Monachium. Tam został kierownikiem akcji kulturalno-oświatowej, której celem było kształcenie w zakresie gimnazjum i liceum ogólnokształcącego.

Po likwidacji ośrodka wrócił do kraju i w dniu 16 sierpnia 1945 r. zgłosił się do pracy do Państwowej Szkoły Ogólnokształcącej w Lipnie. Tu pełnił dalej funkcję dyrektora szkoły, do 31 sierpnia 1949 r., a następnie był zastępcą dyrektora.

Był człowiekiem o wszechstronnych zainteresowaniach. Znał wiele języków: niemiecki, francuski, włoski, łacinę i grekę. Był autorem prac: *Przed odsieczą Wiednia* (Zbaraż 1913), *Przedstawienie szkolne* (Busko 1916), *Stulecie miasta Zduńskiej Woli* (Łódź 1925), *Koedukacja w szkole średniej* (Łódź 1925). Napisał też szereg prac, które nie były publikowane, m. in. *Mitologię ziem polskich*, *Wyprawa Jabłonowskiego na Bukowinę* (nagrodzona przez UJ), *Wyprawę do*

bieguna południowego i Wyspy Fidzi pod względem fizycznym, etnicznym, gospodarczym i kulturalnym.

W 1912 r. ożenił się z Józefą Aleksandrą z Matyjasów. Pozostawił trzy córki: Danutę (zm. 1943 r.), Alinę (zm. 1922 r.) i Halinę.

Po wojnie złożył świadectwo dotyczące warunków w hitlerowskim obozie koncentracyjnym: „Przemarsz ze stacji do obozu III. odbywał się oczywiście pieszo. Mając nogi opuchnięte, nie byłem w stanie nadążyć i padłem wyczerpany na jezdnię. Odpowiedzią na to był siarczasty cios zadany mi przez jednego z konwojujących SS-manów, Koba karabinu oraz kopniakiem i pogardliwy epitet: „Du verfluchter Hund”. Widząc to, koledzy pomogli mi wstać i by przeszkodzić dalszym „bohaterskim wyczynom” rozwścieczonego żołdaka, prowadzili mnie aż do obozu. Obóz był otoczony wałem, na którym w pewnych odstępach wznosiły się wieżyczki z karabinami maszynowymi, gotowymi w każdej chwili do wystrzału, w razie, gdyby którykolwiek z więźniów próbował przejść przez rów i zbliżyć się do drutów kolczastych, na wale naładowanych prądem o wysokim napięciu. Wypadki takie jednak zdarzały się czasem. (...) Mając niski numer: 3752... nie śmiałem marzyć, bym mógł przetrwać za drutami pełnych pięć lat tam, gdzie na każdego więźnia politycznego czekała się niemal na każdym kroku – śmierć. Nikt przecież z więźniów nie był pewien ani dnia, ani godziny, kiedy i w jakich okolicznościach przyjdzie mu wydać ostatnie tchnienie”.

Pochowany na cmentarzu w Lipnie.

Z. Góźdz, *Ludwik Wicher*, *Gazeta Lipnowska*, nr 13: 1992, s. 4; Krajewski, *Przerwana lekcja*, s. 172; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 57; *Ludwik Wicher*, <http://www.findagrave.com/cgi-bin/fg.cgi?page=gr&GRid=109327107/4> IX 2013; *Protokół zeznania Ludwika Wichera o obozach koncentracyjnych w Hohenbruch i Dachau z 1945 roku*, [w:] Góźdz-Pawłowski, *Wierni Bogu i Ojczyźnie*, s. 64-66; K. Skarzyński, *Historia Liceum Ogólnokształcącego w Lipnie na przestrzeni lat 1917-2007 w świetle dokumentów szkoły i kronik*, <http://www.lolipno.oswiata.org.pl/ramki/oszkole.htm/4> IX 2013; K. Skarzyński, *Przeszłość i stan dzisiejszy Liceum Ogólnokształcącego w Lipnie*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 4: 2000, s. 39-40; Tablica nagrobna na cmentarzu w Lipnie; Waszkiewicz, *Lipno*, s. 34.

WICHROWSKI ANTONI (†po 1945 r.), uczestnik wojny obronnej 1939 r., prześladowany przez okupanta niemieckiego

Pochodził z Lipna. W końcu sierpnia 1939 r. został zmobilizowany do zastępczej służby wojskowej na terenie swojego miasta. W ramach tego przydziału wyznaczony został do kontroli ruchu na moście w Lipnie. Podczas tej pracy, na kilka dni przed wybuchem wojny, zatrzymał niemieckiego szpiega, przebranego w mundur polskiego oficera, który nie znał języka polskiego.

W czasie okupacji hitlerowskiej, w 1940 r. został aresztowany przez Niemców w miejscu zamieszkania i osadzony w więzieniu Gestapo w Grudziądzu. Tam został poddany surowym przesłuchaniom i torturom. Po zwolnieniu z więzienia, do końca wojny ukrywał się.

Lewandowski, *Losy żołnierzy*, s. 5.

WICHROWSKI JAN (*1895 r. †1982 r.), dyrektor Spółdzielni Mleczarskiej „Rotr” w Rypinie (W 25)

Przed wojną pracował w rzeźni w Rypinie. Po wojnie był aktywistą PPR, a po zjednoczeniu z PPS – PZPR. Przez partię delegowany był do Powiatowej i Miejskiej Rady Narodowej. W 1945 r. został zatrudniony w Spółdzielni Mleczarskiej „Rotr” i był jednym z realizatorów powojennego rozruchu fabryki, która niebawem zmieniła nazwę w ramach komunistycznej nomenklatury. W maju 1945 r. został prezesem Okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej „Samopomoc Chłopska” w Rypinie, od 1948 r. pod nazwą – Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska „Rotr”, a od 1949 r. – dyrektorem. Był nim aż do czasu przejścia na emeryturę w 1961 r., dobrze wspomniany m. in. przez długoletniego głównego księgowego mleczarni, Szczepana Łydziańskiego. W okresie jego dyrektorowania, m. in. w 1950 r. wybudowano proszkownię mleka, sfinansowaną przez ONZ-owski Międzynarodowy Fundusz Pomocy Dzieciom UNICEF, o czym do dziś przypomina tablica na ścianie w hali produkcyjnej mleczarni. Pochowany na cmentarzu katolickim w Rypinie.

B. Balcerowicz, *Rozmowa ze Szczepanem Łydziańskim*, *Ziemia Rypińska* 1996, nr 1, s. 6; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 204; *Rypin PRL*, s. 515-516.

WIECKI DIONIZY (*ok. 1796 r. †9 III 1875 r.), prawnik

Był synem szlachcica, właściciela wsi Rojowo k. Rogowa w pow. rypińskim. W dniu 24 września 1819 r. wstąpił na Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. W latach 1825-1832 był pisarzem w Sądzie Policji Poprawczej w Pułtusku, a w 1833 r. został mianowany inkwirentem (sędzią śledczym) w Sądzie Policji Poprawczej w Płocku. Od 1838 r. został podprokuratorem Sądu Kryminalnego w Płocku. W 1843 r. był sędzią prezydującym w Sądzie Policji Poprawczej w Radomiu, a w latach 1849-1852 – sędzią Sądu Kryminalnego w Kielcach.

Gazeta Urzędowa Królestwa Polskiego 1839, z 21 IX; Gerber, *Studenci*, s. 218; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 168.

WIECZORKIEWICZ JAN, ps. „Zeus” (*8 VIII 1922 r. w Lipnie †13 II 1990 r. w Poznaniu), dowódca drużyny w plutonie sanitarnym Obwodu AK Lipno, weterynarz

Był syn Jana i Heleny z Damzynów. W 1939 r. ukończył 4 klasy gimnazjum w Lipnie.

Podczas okupacji pracował w Lipnie jako sprzedawca w sklepie, a następnie w firmie niemieckiej, skupującej zwierzęta rzeźne w pow. lipnowskim. W 1940 r. wstąpił do POZ „Znak” i został zaprzysiężony przez porucznika, magistra farmacji Juliana Majewskiego, ps. „Fabian” v. „Fabiusz”, dowódcę plutonu sanitarnego Obwodu POZ Lipno. Otrzymał przydział do tego plutonu i został dowódcą drużyny. Kolportował w powiecie prasę podziemną, prowadził także szkolenie sanitarne w drużynie, zbierał informacje wywiadowcze dotyczące transportów kolejowych.

Po wojnie ukończył studia na Wydziale Weterynarii Uniwersytetu Warszawskiego w 1950 r. i rozpoczął

pracę w Wyższej Szkole Rolniczej w Olsztynie, a następnie w różnych zakładach w Wielkopolsce. W 1985 r. przeszedł na emeryturę.

AFGEZ, t. osob.: J. Skowroński, R. Szybowski, J. Wieczorkiewicz; SBKP, z. 1, s. 203, 218.

WIECZORKOWSKI JAN (*1927 r.), lekarz (W 23)

W 1954 r. ukończył Akademię Medyczną w Łodzi. W 1955 r. zatrudniony został w Szpitalu Powiatowym w Rypinie na oddziale wewnętrznym. Pracował do 1959 r., z przerwą na służbę wojskową. W 1959 r. przeniósł się do szpitala w Bydgoszczy, gdzie objął stanowisko zastępcy ordynatora oddziału wewnętrznego. Użyłskął wówczas I. stopień specjalizacji, a w 1963 r. – II. stopień w zakresie chorób wewnętrznych. W 1964 r. wygrał konkurs na stanowisko ordynatora oddziału wewnętrznego szpitala we Włocławku. Funkcję tę pełnił także w Szpitalu Wojewódzkim we Włocławku do 1992 r., kiedy to przeszedł na emeryturę. Na emeryturze pracował jeszcze jako wojewódzki konsultant nad orzecznictwem lekarskim, a następnie w Kasie Chorych jako specjalista ds. medycznych.

Dzieje służby zdrowia, s. 335.

WIELGUS GABRIEL (*10 IV 1891 r. we wsi Gawrzyłowa terenie Galicji †1 XI 1957 r. w Pilźnie), kapłan zakonny, karmelita, przeor klasztoru w Oborach (W 28)

Urodził się w rodzinie rolniczej jako syn Tomasza i Anny. Męską szkołę ludową ukończył w Dębicy. Świadectwo moralności w Tarnowie w dniu 17 stycznia 1916 r., po ukończeniu pierwszego roku teologii w seminarium lwowskim, wystawił biskup tarnowski. Prośbę o przyjęcie do zakonu karmelitów skierował do prowincjała w Krakowie w dniu 18 września 1916 r. W sierpniu 1917 r. został studentem Uniwersytetu im. Franciszka I we Lwowie, ale absolutorium z teologii uzyskał w 1921 r. na Uniwersytecie Jagiellońskim. Po święceniach kapłańskich pracował przy klasztorze krakowskim na Piasku.

Potem przez pewien czas duszpasterzował przy Klasztorze Ojców Karmelitów w Oborach k. Rypina, gdzie m. in. prowadził Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej. Od października 1934 r. do października 1937 r. pełnił obowiązki przeora klasztoru oborskiego po ojcu Tadeuszu Wojtali. We wrześniu 1937 r. na wniosek Urzędu Prowincjalnego został przeniesiony na administratora parafii Rozdole w diecezji lwowskiej.

Po wojnie został przeniesiony do Krakowa, a następnie skierowany przez prowincjała Zakonu na Ziemię Zachodnie, objął rządy w parafii Buchwałów i Sucha Psina na Śląsku Opolskim, a od 12 sierpnia 1946 r. – Stara Cerkiew i Książopole. W Nowej Cerkwi k. Głubczyc od 1948 r. był nauczycielem religii. Następnie przeniesiony został ponownie do Obór.

W czasie drugiego pobytu po wojnie w Oborach utrzymywał kontakty listowne z Czesławem Sarzyńskim z Paprot k. Obór, przebywającym okresowo w Chicago. Zajmował się także zbieraniem materiałów do historii konwentu oborskiego. W 1950 r. na łamach „Ładu Bo-

zego” (nr 35) ogłosił artykuł pt. *Z historii Klasztoru OO. Karmelitów w Oborach*.

AKO, Kronika klasztoru w Oborach, t. 1, s. 65; APPK Kraków, sygn. 150/A109,teczka: Wielgus Gabriel Jan, dokumenty luźne; Krajewski, *Kościół*, s. 35, 95; Krajewski, *Tronująca*, s. 105.

WIELGUS MARIAN (*1934 r. w Bielsku-Białej †11 III 2011 r.), lekarz w Ostrowitem k. Rypina i Rypinie (W 25)

W 1962 r. ukończył Śląską Akademię Medyczną w Zabrze. Pracował jako lekarz w placówkach służby zdrowia w Bielsku-Białej, Jeleniej Górze, Legnicy, Wałczu, Nowym Tomyślu. W 1983 r. zatrudniony został jako kierownik Gminnego Ośrodka Zdrowia w Ostrowitem. Na stanowisku tym pracował do emerytury w 1999 r. W okresie tym zatrudniony był także w rypińskim szpitalu na oddziale wewnętrznym i w Oddziale Pomocy Doraźnej. W 1986 r. uzyskał I stopień specjalizacji w zakresie chorób wewnętrznych. Na emeryturze pracował jeszcze w NZOZ „Ostromed” w Ostrowitem.

W czasie pracy zawodowej był radnym, najpierw Gminnej Rady Narodowej, a potem Rady Gminy w Brzuzem. Aktywnie uczestniczył w Gminnej Radzie Przyjaciół Harcerstwa Hufca ZHP Brzuz. Bezinteresownie, z pomocą medyczną, odwiedzał obozy harcerskie Hufca Brzuz w Chojnie i Rodzonym n. Drwęcą.

Pochowany 20 marca 2011 r. na cmentarzu w Ostrowitem.

Autopsja (1983-2011); *Dzieje służby zdrowia*, s. 335; (Nekrolog), *Gazeta Pomorska* 2011, z 18 III.

WIELGUS STANISŁAW HUBERT (*3 XI 1893 r. w Wólce k. Mławy †ok. 1940 r. w okol. Królewca), porucznik Wojska Polskiego, inżynier rolnik, właściciel ziemski, ofiara zbrodni niemieckich (W 29)

Był synem Ludwika i Marty Serafiny ze Stankiewiczów. W 1924 r. ukończył SGGW w Warszawie, gdzie uzyskał tytuł inżyniera rolnika. Po odbyciu służby wojskowej awansował do stopnia porucznika rezerwy. Administrował dobrami Jezioro-Jedlno. Był mężem właścicielki majątku Maliszewo, Anny Kazimierzy, córki Jerzego i Janiny Starzyńskich. Zastąpił jako dobry gospodarz i rzetelny, uczciwy chlebobawca. Aktywnie uczestniczył w pracach lipnowskiego Oddziału Związku Ziemiaków.

W dniu 24 października 1939 r. nauczyciele i ziemianie pow. Lipnowskiego zostali wezwani przez okupacyjne władze niemieckie na zebranie do Lipna. Wszyscy mężczyźni (ziemianie wraz z synami) uczestniczący w zebraniach zostali aresztowani i wywiezieni do obozu Rudau II pod Królewcem. Był to *Reichsautobahnslager*, których więźniowie zatrudnieni byli przy budowie autostrady. Z tego transportu przeżył Henryk Bulczyński, nauczyciel z Maliszewa, który po wojnie mieszkał w Lipnie. Więźniów wywożono najprawdopodobniej do Działdowa, gdzie dokonywano egzekucji, choć wśród więźniów krążyła pogłoska, że jada do Generalnego Gubernatorstwa. Henryk Bulczyński i Janusz Tymieniecki z majątku Brzeźno, pow. lipnow-

ski, pozostali na miejscu, potem znaleźli się w Dachau, gdzie Tymieniecki zmarł.

Zachowała się jedynie kartka z obozu, pisana przez niego do żony i datowana 29 listopada 1939 r.

W dniu 15 sierpnia 1936 r. w kościele św. Jana Chrzciciela w Warszawie wziął ślub z Anną Kazimierą Starzyńską, córką Janiny i Jerzego z Maliszewa k. Lipna. W 2000 r. w lipnowskim kościele farnym ufundowana została, przez Zbigniewa Rykaczewskiego, syna zamordowanego ziemianina, tablica upamiętniająca aresztowanych w 1939 r. ziemian pow. lipnowskiego.

Jasiewicz, *Lista*, s. 1108; Kostecka, *Maliszewo*, s. 18, 33, 45, 49-54, 67; Tablica Lipno; [www.stankiewiczze.com/2 VII 2010](http://www.stankiewiczze.com/2_VII_2010); *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 406.

WIELICKI ANDRZEJ h. Lubicz (†przed 1545 r.), właściciel ziemski, sędzia ziemi dobrzyńskiej

Pisał się z Wielkiego Starego i Nowego (późniejsze Wielgie k. Lipna). W 1503 r. na rokach grodzkich w Bobrownikach świadczył w sprawie potwierdzenia szlachectwa Kacpra Hermana z Rychnowa w Prusach Zachodnich. Piastował urząd sędziego ziemi dobrzyńskiej.

Żonaty z Dorotą, miał córki, z których: Dorota za Walentym Wielickim Kurosza h. Junosza; Anna, za Stanisławem Konarskim i Jadwiga, za Mateuszem Witoskim.

Biliński, *Szlachta*, s. 224; *Dom Pomocy Społecznej w Nowej Wsi*, [http://www.dps-nowawies.nstrefa.pl/nowa/index.php?id=historia/22 I 2014](http://www.dps-nowawies.nstrefa.pl/nowa/index.php?id=historia/22_I_2014); PRS, s. 215; RZD, t. 2, cz. 1, s. 193; SGKP, t. 13, s. 316.

WIERZBICKI JERZY ALEKSANDER (*24 XII 1909 r. †12 IX 1942 r. nad Holandią), lotnik, ofiara drugiej wojny światowej

Wrz z siostrami Marią i Krystyną był współwłaścicielem majątku Bogucin w Lipnowskim. W Wojsku Polskim był porucznikiem-nawigatorem. Służył w RAF i został przydzielony do 300. Dywizjonu Bombowego w Hamswell. W dniu 12 września 1942 r. został zestrzelony przez niemiecki myśliwiec w czasie lotu bojowego nad Holandią k. Oud Beijerland.

Pochowany na cmentarzu Crooswijk pod Rotterdamem (grób 39).

Jasiewicz, *Lista*, s. 1114; *Wykaz poległych i zmarłych żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Obczyźnie w latach 1939-1946*, Londyn 1952, s. 331; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 406.

WIERZBOWSKI ALEKSANDER JÓZEF h. Tępa Podkowa (*1840 r. †1918 r. w Skrwilnie), powstaniec 1863 r., Sybirak (W 30)

Był synem Józefa i Anny z Tyburskich. Mieszkał w Skrwilnie. Jako 19-letni chłopak, za pobyt w partii zbrojnej i czynny udział w powstaniu styczniowym w 1863 r. z bronią w ręku na mocy decyzji płockiego wojennego naczelnika z 25 grudnia 1863 r. został zesłany na Syberię i oddany do wojska carskiego. Służył w różnych pułkach piechoty, gdzie nawet otrzymał stopień podoficera.

Zwolniony 11 listopada 1871 r. na czasowy urlop, w dniu 1 stycznia 1874 r. został zaliczony do rezerwy do stycznia 1882 r. Po wpłaceniu kaucji przez przyjaciela Dominika Jeżewskiego, właściciela dóbr Skrwilno, pozostał już w domu.

Był pełnomocnikiem Dominika Jeżewskiego i kierownikiem dóbr Skrwilno (ziemia, las, jezioro, tartak i gorzelnia).

Ożeniony z Karoliną Sobocińską (1850-1912), pozostawił pięcioro dzieci: Antoniego Adama, Józefa, Helenę, Zofię i Jana (1890-1968).

Krajewski, *Posiew wolności*, s. 313; H. Piekarska, *Wierzbowski Jan*, [ww.sierpc.com.pl/show.php?typ=postacie&id=7/22 II 2013](http://ww.sierpc.com.pl/show.php?typ=postacie&id=7/22_II_2013), gdzie błędna data urodzenia - 1834; J. Wierzbowski, *Wybitni z rodu Wierzbowskich*, Ziemia Dobrzyńska. Zeszyty Historyczne DO WTN, t. 10: 2006, s. 241.

WIERZBOWSKI BŁAŻEJ FRANCISZEK (*3 III 1946 r. w Suminie k. Lipna), dr hab. prawa (W 31)

W 1968 r. ukończył Wydział Prawa Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. W latach 1969-1971 odbył aplikację sędziowską. Stopień naukowy doktora nauk prawnych uzyskał w 1975 r., a doktora honoris causa w 1987 r.

W latach 1987-1990 był prodziekanem Wydziału Prawa i Administracji UMK. Od 1991 r. do 2006 r. był kierownikiem Katedry Prawa Rolnego UMK. W latach 1989-1990 wykonywał zawód radcy prawnego. W latach 1990-1993 był sędzią Sądu Apelacyjnego w Gdańsku. W latach 1993-1998 – sędzią Trybunału Konstytucyjnego. Pracuje na stanowisku profesora w Elbląskiej Uczelni Humanistyczno-Ekonomicznej oraz ALMAMER Szkoła Wyższa.

Jest członkiem korespondentem *Comité Européen de Droit Rural*.

Jest autorem kilku monografii i około 100 artykułów, glosów i recenzji.

[http://nauka-polska.pl/dhtml/raporty/ludzieNauki?rtype=opis&objectid=20525&lang=pl/16 IX 2013](http://nauka-polska.pl/dhtml/raporty/ludzieNauki?rtype=opis&objectid=20525&lang=pl/16_IX_2013); [http://www.trybunal.gov.pl/Trybunal/KADENCJA/zyciorysy/10.htm/16 IX 2013](http://www.trybunal.gov.pl/Trybunal/KADENCJA/zyciorysy/10.htm/16_IX_2013).

WIERZBOWSKI JAN h. Tępa Podkowa (*24 VIII 1890 r. w par. Skrwilno †17 VIII 1968 r.), nauczyciel, społecznik, uczestnik tajnego nauczania w okresie okupacji (W 32)

Był synem Aleksandra Józefa Wierzbowskiego (1840-1918), oficjalisty w Skrwilnie, wcześniej powstańca styczniowego 1863 r. i Karoliny z Sobocińskich (1850-1912). Ochrzczony w dniu 7 września 1890 r. przez proboszcza skrwileńskiego ks. Andrzeja Donata Jędrzejkowskiego, rodzicami chrzestnymi byli właściciele Skrwilna, Dominik i Zofia Jeżewscy. Po ukończeniu skrwileńskiej szkółki, w 1906 r. wstąpił do zasłużonego dla rozwoju oświaty Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie i po 3 latach, w 1909 r. ukończył je z odznaczeniem (certyfikat nr 516).

Pierwszą posadę otrzymał w elementarnej szkole w Racynach, a po 4 latach przeniesiony został do Mławy, gdzie uczył w szkole dwuklasowej. Tam zastała go I wojna światowa. W 1914 r. powrócił do Skrwilna i do czerwca 1916 r. prowadził szkołę elementarną.

Od września 1916 r. przeniósł się do Sierpca, gdzie wcześniej przybył jego starszy brat, Józef, który w latach 1906-1914 był nauczycielem w szkole elementarnej w Sierpcu, z wykładowym językiem polskim, a językiem rosyjskim jako dodatkowym. Szkoła ta powstała z inicjatywy sierpeckiej inteligencji pod patronatem Polskiej Macierzy Szkolnej i mieściła się w murach klasztornych, nad arkadami, w przejściu między klasztorem i budynkiem klasztornym. W pierwszym okresie uczyło się w niej ponad 70 dziewcząt i chłopców. W Sierpcu była też powszechna szkoła na Włókach, w której on początkowo uczył.

Spółceństwo miasteczka odczuwało jednak brak szkoły średniej. Do założycieli gimnazjum, należeli: ks. prałat Władysław Melcher, proboszcz parafii Sierpc; Waclaw Gurbski, rejent; Jan Radomyski, właściciel apteki; Jakub Rudowski, właściciel młyna; Wiktor Chyżyński, właściciel zakładu naprawczego maszyn rolniczych; Jan Giżyński, właściciel majątku Łukomie; Franciszek Kwiatkowski, restaurator; Piotr Tułacz, właściciel cukierni; Jan Wierzbowski, nauczyciel i wielu innych. Dzięki ich społecznej aktywności w dniu 1 września 1916 r. otwarto progimnazjum męskie. Pierwszym jego dyrektorem został dr Ignacy Szmidt, późniejszy przedstawiciel Rzeczypospolitej w Brazylii. Nauczycielami byli przeważnie studenci Uniwersytetu Warszawskiego. On został wykładowcą matematyki i języka polskiego oraz wychowawcą klasy wstępnej.

W 1920 r. opuścił gimnazjum po przepracowaniu w nim 4 lat, stawiając sobie inny cel, a mianowicie obronę Ojczyzny w wojnie polsko-bolszewickiej. Dnia 11 lipca 1920 r. powstał w Sierpcu Komitet Obrony, na którego czele stanął jako przewodniczący i pełnomocnik wspomniany Waclaw Gurbski, rejent. Ponadto do komitetu weszli: Jan i Józef Wierzbowscy, Piotr Soroko, Maria Gurbska, ks. Kanonik Melcher – proboszcz parafii Sierpc, Anna Piniarowicz i Helena Radomska – żona właściciela apteki. Dzięki agitacji na wiecach i zebraniach wstąpiło do doraźnie utworzonego 206. pułku piechoty kilkaset osób. W różnych formacjach tego pułku służyło kilkunastu harcerzy z 98. męskiej drużyny harcerzy im. Jakuba Jasińskiego przy gimnazjum sierpeckim i drużyny harcerzy im. Tadeusza Kościuszki ze szkoły powszechnej. Udział w drużynie harcerzy brał również Franciszek Kołodziejski, późniejszy nauczyciel szkół podstawowych w Sierpcu.

Walnie przyczynił się wraz z bratem, Józefem do zorganizowania 206 pułku piechoty dla obrony miasta i kraju. Dom i ogród jego teściów, Seweryna i Walerii Kulasińskich (z d. Podlecka), przy ul. Farnej 24, stał się miejscem ćwiczeń i zbiórek przyszłych obrońców Ojczyzny. Cały parter tego domu zajęty był w tym okresie na szpital wojskowy, do którego przywożono rannych z Płocka. Kiedy obrona Sierpca przed wojskami radzieckimi nie powiodła się, razem z bratem poprowadził 206. pułk piechoty przez Lipno do Włocławka i tam wzięły czynny udział w walkach w obronie miasta.

Po wojnie w 1920 r. powrócił do Sierpca, jednak już nie do gimnazjum, lecz do szkolnictwa podstawowego. Został kierownikiem szkoły powszechnej przy ul. Piastowskiej, a następnie z obywatelami miasta zainicjował budowę nowej szkoły podstawowej nr 1 im.

Adama Mickiewicza przy ul. Płockiej, gdzie do września 1939 r. był jej kierownikiem.

W latach 1921-1939 sam podnosił kwalifikacje, z sukcesem kończąc w 1926 r. Wyższy Kurs Nauczycielski w Warszawie o kierunku fizyczno-matematycznym. Powołany został na członka kompletu egzaminacyjnego dla nauczycieli publicznych szkół powszechnych pow. sierpeckiego i rypińskiego. Kierowana przez niego Szkoła Powszechna im. A. Mickiewicza w Sierpcu uzyskała wysoki poziom nauczania i wychowania. Cieszył się dużym autorytetem zarówno wśród nauczycieli jak i uczniów. Ci ostatni, czuli ogromny respekt przed kierownikiem, dbającym niezmiernie o dyscyplinę w szkole. Był sprawiedliwy w ocenach i dbał o uczniów. Zabronił udzielania odpłatnych korepetycji przez nauczycieli na terenie szkoły. Kierował także Wieczorową Doksztalającą Szkołą Zawodową. Współredagował pismo szkolnego samorządu uczniowskiego pt. „Żak”, ukazujące się systematycznie przez kilka lat i sprzedawane także poza murami szkoły.

Był jednym z głównych animatorów życia społecznego w pow. sierpeckim. Pracował społecznie w wielu dziedzinach: Ochotniczej Straży Pożarnej, Powiatowej Kasie Zapomogowo-Pożyczkowej dla Rzemiśla, Towarzystwie Budownictwa Szkół Podstawowych, Komitecie Powiatowego Przyniesienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego, organizacji zbiórek 3-Majowych i kwest narodowych.

We wrześniu 1939 r. został wraz z synem Januszem ewakuowany do powiatu Radzyń Podlaski nad Bugiem. Po klęsce wrześniowej, na początku października wrócił do Sierpca, jednak już w połowie tego samego miesiąca został zabrany przez Niemców w grupie stu zakładników. Tłumaczono to wtedy potrzebą uchronienia przed zamieszkami w mieście z okazji Święta 11 listopada. Pod koniec listopada, podczas próby wywiezienia uwięzionych zakładników z całymi rodzinami oraz wszystkich Żydów z Sierpca, doszło do manifestacji mieszkańców. W trakcie przemarszu ewakuowanych na dworzec na skutek protestu mieszkańców, Niemcy uwalniali rodziny polskie, a wywieźli rodziny żydowskiego pochodzenia. Od tego momentu nie mógł czuć się już bezpiecznie i zaczął ukrywać się, aż do wyzwolenia spod okupacji hitlerowskiej, tj. początków 1945 r.

Początkowo, od grudnia 1939 r. przebywał w Warszawie, gdzie prowadził tajne nauczanie. Po roku przeniósł się do Ceranowa powiat Sokołów Podlaski w Generalnym Gubernatorstwie, gdzie przebywał jego starszy brat Józef, znajdując zatrudnienie jako buchalter majątku hr. Józefa Górskiego, szambelana papieskiego. Tam współpracował z podziemiem, przekazując miejscowej partyzantce żywność i udzielając wszelkiej pomocy. Był kolporterem prasy podziemnej z Warszawy do Ceranowa i Sokołowa, a w majątku ukrywał, jako robotników, ludzi ściganych przez władze okupacyjne.

W kwietniu 1945 r. powrócił do rodziny z Sierpca – żony, córek i syna. Usiłował bezskutecznie podjąć pracę w szkolnictwie, bowiem w Sierpcu stanowiska w oświacie były już zajęte i zapewne przedwojenna jego działalność nie ułatwiła tego zadania. Wyjechał więc do Rypina, gdzie otrzymał funkcję zastępcy po-

wiatowego inspektora szkolnego, którą sprawował do końca lat pięćdziesiątych. Był tam także wiceprzewodniczącym Powiatowej Rady Narodowej w Rypinie. Po przejściu na emeryturę powrócił do Sierpca, ale znowu podjął pracę i przez 10 lat pracował jako główny księgowy w Okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej. Był powszechnie znanym i szanowanym obywatelem miasta.

W dniu 4 października 1919 r. wziął ślub z Jadwigą Kulasińską (W 33), wywodzącą się z sierpeckiej rodziny o bogatych tradycjach patriotycznych. Miał troje dzieci: Barbarę (ur. 1921), Janusza (ur. 1923) i Teresę (ur. 1927).

Pochowany na sierpeckim cmentarzu.

W. Brenda, *Aby pamięć o nich nie zaginęła*, Sierpc 1997, s. 122; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 87; F. Piasek, *Materiały do dziejów Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie (1867-1916)*, Płock 1939, s. 75; H. Piekarska, *Sierpeckie postacie historyczne*, <http://www.sierpc.com.pl/show.php?typ=postacie&id=7/7 IX 2013>, gdzie błędna data urodzenia jego ojca – 1836, zamiast 1840; J. Wierzbowski, *Wybitni z rodu Wierzbowskich*, Ziemia Dobrzyńska, t. 10: 2006, s. 243-244; „Żak” (Sierpc) 1929, nr 7, z. 28 III, s. 8.

WIERZBOWSKI JÓZEF h. Tępa Podkowa (*1882 r. w Skrwilnie †1941 r.), nauczyciel, działacz niepodległościowy (W 34)

Był synem Aleksandra Józefa Wierzbowskiego (1840-1918), oficjalisty w Skrwilnie, wcześniej powstańca styczniowego 1863 r. i Karoliny z Sobocińskich (1850-1912). Po ukończeniu szkoły powszechnej w Skrwilnie i odpowiednim przygotowaniu, wstąpił do Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie k. Lipna, które ukończył w 1900 r. W latach 1901-1906 pracował w zarządzie dóbr Skrwilno. W 1907 r. przeniósł się do Sierpca i pracował w szkolnictwie powszechnym. W 1908 r., po uzyskaniu zezwolenia od władz rosyjskich, był organizatorem szkoły powszechnej na terenie klasztoru w Sierpcu z językiem wykładowym polskim, a językiem rosyjskim jako dodatkowym. Działal w Polskiej Organizacji Wojskowej.

W 1920 r., na wniosek płockiego Związku Obrony Ojczyzny, był założycielem Komitetu Obrony Ojczyzny, który powołał w Sierpcu 206. pułk piechoty. Na początku sierpnia 1920 r. wspólnie z bratem Janem przeprowadził pułk pod Włocławek. Obaj wzięli udział w obronie przejścia przez Wisłę przed armią bolszewicką. Następnie brali udział w bojach na linii Przasnysz, Działdowo, Brześć nad Bugiem.

W 1921 r. nie powrócił do Sierpca, ale przeniósł się do majątku hr. Górskiego w Ceranowie na Podlasiu. Do 1941 r. pracował w zarządzie majątków Ceranów-Sterdyń.

Pochowany na cmentarzu parafii Ceranów.

J. Wierzbowski, *Wybitni z rodu Wierzbowskich*, Ziemia Dobrzyńska, t. 10: 2006, s. 242.

WIERZBOWSKI LUDWIK (*26 III 1925 r. z Skrwilnie †17 XII 1996 r. w Gdańsku), dr hab., językoznawca Naukę w gimnazjum ogólnokształcącym w Rypinie przerwała mu wojna, w czasie której sprzedawał gazety, a następnie pracował w firmie zbożowej. Należał

też do polskiej organizacji podziemnej. Żartował później, że ukończył studia wyższe, ma tytuły naukowe, ale bez matury.

Po zakończeniu wojny i zdaniu egzaminu przed Komisją Weryfikacyjno-Kwalifikacyjną podjął studia polonistyczne na Wydziale Humanistycznym UMK w Toruniu, gdzie w 1951 r. uzyskał tytuł magistra filologii polskiej na podstawie pracy magisterskiej pt. *Nazwy miejscowe Mazowsza do końca XIII w.*, napisanej pod kierunkiem prof. Stefana Hrabca. Jeszcze jako student został asystentem w Katedrze Filologii Słowiańskiej UMK (1949-1952), a jednocześnie w roku szkolnym 1949/50 był nauczycielem języka polskiego w LO w Sępólnie Krajeńskim.

W 1952 r. przeniósł się do Gdańska, gdzie pracował kolejno na stanowiskach: adiunkta (1952-1956), zastępcy profesora (1956-1963), starszego wykładowcy (1963-1982), docenta etatowego (od 1983) i profesora nadzwyczajnego (od 1991); na emeryturę przeszedł 1 października 1995 r., pracując nadal w Kolegium Polonistycznym w Suwałkach. W latach 1954-1960 pełnił obowiązki kierownika Katedry Języka Polskiego w gdańskiej WSP; w latach 1984-1990 był kierownikiem Zakładu Metodyki w Instytucie Filologii Polskiej UG.

Jego zainteresowania naukowe były wielostronne, a najważniejsze prace dotyczyły antroponimii i językoznawstwa komputerowego.

W zakresie lingwistyki komputerowej badał możliwości przekładu maszynowego języka polskiego na język angielski, najpierw w zakresie fleksji nominalnej, potem werbalnej, następnie przeszedł do składni. Syntezą jego dociekań w zakresie analizy fleksyjnej polszczyzny stała się rozprawa habilitacyjna *Algorytmiczny opis fleksyjny współczesnej polszczyzny pisanej* (1982). Wcześniej razem z B. Ročławskim wydał *Elementy informatyki dla humanistów* (1976, 1982). Występował w USA na Międzynarodowym Kongresie Językoznawstwa Komputerowego (tzw. Colling). Od 1983 r. był członkiem Towarzystwa Językoznawstwa Komputerowego (*Association for Computational Linguistics*). Znajomość języka hiszpańskiego wyzyskał do opracowania sposobu adaptacji przez Polaków hiszpańskich nazw własnych.

Jego pasją była również dydaktyka. Napisał podręcznik zatytułowany *Gramatyka języka polskiego dla klas VIII-IX* (1961), który wznawiany był do 1971 r. 8 razy. Od 1972 do 1996 r. był przewodniczącym Okręgowego (do r. 1975 Wojewódzkiego) Komitetu Olimpiady Literatury i Języka w Gdańsku. Przez wiele lat pełnił też funkcję opiekuna studenckiego Koła Naukowego Językoznawców, z czasem z sekcjami językoznawstwa cybernetycznego, którą sam kierował. Jego magistrantami byli m.in. późniejsi profesorowie: Hubert Górnowicz, Regina Pawłowska, Henryka Sędziak, Elżbieta Laskowska, Eugenia Sławińska, Jolanta Maćkiewicz, Bronisław Ročławski.

Był także autorem we współautorstwie z B. Ročławskim książki pt. *Elementy informatyki dla humanistów* B. Ročławski (1976, 1982) oraz *Algorytmiczny opis fleksyjny współczesnej polszczyzny pisanej* (1982).

Odznaczony został Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi (1973), Medalem Komisji Edukacji Narodowej na wniosek Komitetu Głównego Olimpiady Literatury i Języka,

Odnznaką Honorową „Za Zasługi dla Gdańska”, był 3-krotnym laureatem nagrody Ministra, wielokrotnie otrzymywał nagrodę rektora WSP i UG.

Bibliografia prac prof. dra hab. Ludwika Wierzbowskiego za lata 1958-1988, [w:] Księga jubileuszowa. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Językoznawcze 1992, nr 16, s. 19-24; E. Breza, Ludwik Wierzbowski (26 III 1925-17 XII 1996), [w:] Z dziejów językoznawstwa polonistycznego w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Gdańsku i na Uniwersytecie Gdańskim (1947-2005), pod red. J. Maćkiewicz, E. Rogowskiej-Cybulskiej i J. Tredera, Gdańsk 2006, s. 365-369; E. Breza i B. Rocławski, Życie i prace prof. dra hab. Ludwika Wierzbowskiego, ZNUG Pr. Jęz. 16, Gdańsk 1992, s. 9-18; E. Breza, Ludwik Wierzbowski (1925-1996), Vivat Academia 1997, nr 1, s. 11; E. Breza, Wierzbowski Ludwik (1925-1996), SBPN. Suplement I, s. 339-340; <http://nauka-polska.pl/dhtml/raporty/ludzieNauki?type=opis&objectId=33961&lang=pl/5> IX 2013; http://www.polonistyka.fil.ug.edu.pl/?id_cat=285&id_art=1258/10IV 2013.

WIERZCHOWSKA z d. Głowińska REGINA (*1924 r. w Dylewie k. Rypina †31 III 2008 r.), nauczycielka, dyrektor szkoły w Rypinie (W 35)

Szkołę Podstawową ukończyła w Rypinie w 1937 r. W 1948 r. ukończyła Liceum Pedagogiczne w Toruniu i podjęła pracę zawodową w swoje szkole. W 1958 r. ukończyła studium nauczycielskie, a w 1977 r. – wyższa studia zawodowe w zakresie matematyki. W latach 1950-1960 kierowała Szkołą Podstawową nr 2 w Rypinie, a w latach 1960-1980 pełniła funkcję dyrektora Szkoły Podstawowej nr 1 w Rypinie.

Była odznaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu odrodzenia Polski (1977), Złotą Odznaką ZNP (1974), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1979), Medalem „Zasłużony Nauczyciel PRL” (1980) i wyróżniona tytułem „Zasłużony dla Miasta Rypina” (1997).

W 1950 r. wyszła za nauczyciela, Romualda Wierzbowskiego (1923-2006), z którym miała troje dzieci: syna (zmarł w wieku dziecięcym) i dwie córki.

Pochowana na cmentarzu katolickim w Rypinie.

AUM Rypin, Księga Zasłużonych dla Miasta Rypina; Idem, Teczka akt osobowych R. Wierzbowskiej; Autopsja (1965-2008); Nekrolog; *Rypin w PRL*, s. 706, 1035; Zielińska, *Historia*, s. 38-39.

WIERZCHOWSKI ROMUALD STANISŁAW (*8 VI 1923 r. w Chrostkowie †16 VII 2006 r. w Rypinie), nauczyciel, kierownik Szkoły Podstawowej nr 1 w Rypinie, podinspektor szkolny w Rypinie, dyrektor Liceum Ogólnokształcącego i Zespołu Szkół Ogólnokształcących w Rypinie, społecznik (W 36)

Pochodził z rodziny chłopskiej. Rodzice Stanisław i Marianna z Ostrowskich posiadali niewielkie gospodarstwo rolne. Ojciec w 1920 r. uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej.

W 1930 r. rozpoczął naukę w Szkole Powszechnej w Chrostkowie. Następnie uczył się w Liceum Ogólnokształcącym w Wymyślinie. Pierwsze lata pod okupacją spędził w rodzinnym Chrostkowie. W 1942 r. podzielił los tysięcy Polaków i został zabrany do pracy u Niemca w okolicy Adamowa, niedaleko swego domu. Po wojnie zgłosił się do Inspektoratu Szkolnego w Rypinie, gdzie został przyjęty i zatrudniony jako nauczyciel niekwalifikowany. Pierwszą pracę w tym zawodzie

podjął 1 kwietnia 1945 r. w Szkole Podstawowej w Radzynku. W następnych latach pracował kolejno w większych szkołach podstawowych: w Somsiorach, Żałem i Likcu. Osiągał dobre wyniki nauczania i wychowania i dlatego Inspektorat Oświaty przeniósł go od 1 października 1947 r. do pracy w Szkole Podstawowej nr 2 w Rypinie. Udzielał się w pracy Społecznej, w 1947 r. był zastępcą komendanta Hufca ZHP Rypin, Franciszka Ołdakowskiego. Także w 1947 r. przez pewien okres kierował wydzielonym z Hufca Rypin – mniejszym hufcem (Ostrowite, Żale, Somsiorzy, Nadród).

Pracując, kontynuował dalszą naukę zaocznie i w 1951 r. zdał egzamin dojrzałości przed Państwową Komisją Egzaminacyjną w Toruniu. Uzyskał tym samym pełne kwalifikacje nauczycielskie. Równocześnie ukończył Kurs Przystosowania Nauczycieli Szkół Średnich w Łodzi, a w dwa lata później – Wyższy Kurs Nauczycielski w Toruniu. W 1952 r. rozpoczął studia w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi, którą ukończył w 1956 r. W 1959 r. rozpoczął studia drugiego stopnia na Wydziale Humanistycznym UMK Toruniu, kierunek historia, które ukończył w 1961 r. z tytułem magistra.

Od dnia 1 września 1951 r. został przeniesiony do Szkoły Podstawowej nr 1, w której pełnił funkcję kierownika. W tym czasie istniała jeszcze Szkoła Podstawowa nr 2, obie mieściły się w tym samym gmachu. Formalnie połączenie obydwu szkół nastąpiło w połowie 1954 r., gdzie on został kierownikiem, a zastępcą – jego żona, Regina. W 1960 r., jako kierownik rypińskiej „Jedynki”, podjął starania o wybudowanie sali gimnastycznej i boiska szkolnego. Do istniejącego gmachu dobudowano skrzydło z salą gimnastyczną, trzema izbami lekcyjnymi, sanitariatami i szatnią. Następnie zostało wybudowane boisko szkolne wraz z bieżnią. Nową Szkołą Podstawową nr 2 oddano do użytku w 1963 r. Był członkiem społecznego komitetu budowy pierwszego w Rypinie domu nauczyciela.

Od 1 września 1962 r. podjął nowe obowiązki w Powiatowym Wydziale Oświaty i Kultury, gdzie otrzymał stanowisko podinspektora szkolnego. Od nowego roku szkolnego 1972/1973 przeszedł do pracy do Liceum Ogólnokształcącego w Rypinie i został dyrektorem tej szkoły. Udało mu się pozyskać środki finansowe ze Społecznego Funduszu Budowy szkół i dzięki temu w 1976 r. nowe skrzydło gmachu szkolnego zostało oddane do użytku. W 1978 r. powołano Zespół Szkół Ogólnokształcących, a w jego skład weszło Liceum Ogólnokształcące i Zasadnicza Szkoła Rolnicza. Po 39 latach pracy zawodowej, od dnia 1 września 1984 r. przeszedł na emeryturę.

Był aktywnym członkiem Związku Nauczycielstwa Polskiego. Uczestniczył w różnych dziedzinach działalności związku. Brał czynny udział w rejonowych konferencjach szkoleniowych, zjazdach sprawozdawczo-wyborczych oraz uroczystościach organizowanych przez ten związek. Chętnie uczestniczył w turystyce, sporcie i związkowych rajdach, prowadzących szlakami miejsc pamięci narodowej. Będąc już na emeryturze, od 1 września 1984 r., został wybrany prezesem zarządu Oddziału Miejskiego ZNP w Rypinie i funkcję tę aktywnie pełnił do 2 czerwca 1990 r. Żywo interesował się historią ziemi dobrzyńskiej, aktywnie uczestniczył w spotkaniach poświęconych

przeszłości tej ziemi w Towarzystwie Miłośników Ziemi Dobrzyńskiej, Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej i miejskiej bibliotece. W pierwszej monografii Rypina z 1967 r. zamieścił ważny artykuł pt. *Powstanie styczniowe w powiecie rypińskim*.

Od wczesnej młodości związał się z ruchem ludowym. Wstąpił w szeregi Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego, w którym aktywnie działał. W latach 60. ubiegłego stulecia był wybierany do składu władz powiatowych ZSL, a po 1975 r. – również wojewódzkich we Włocławku, a od 1990 r. należał do PSL. Za działalność w ruchu ludowym, w 2005 r. otrzymał Medal im. Wincentego Witosa.

Posiadał także inne odznaczenia m. in.: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1976), Złotym Krzyżem Zasługi (1969), Srebrnym Krzyżem Zasługi (1953), Złotą Odznaką ZNP (1965), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1984). Rada Miasta Rypina wyróżniła go tytułem „Zasłużony dla miasta Rypina”.

W 1950 r. zawarł związek małżeński z nauczycielką, Reginą Głowińską (1924-2008), z którą miał troje dzieci: syna (zmarł w wieku dziecięcym) i dwie córki. Pochowany na cmentarzu katolickim w Rypinie.

AUM Rypin, Księga Zasłużonych dla Miasta Rypina; Autopsja (1965-2006); J. T. Bojanowski, *Pro memoria. Romuald Stanisław Wierchowski (1923-2006)*, Rocznik Dobrzyński, t. 3: 2010, s. 333-338; *Rypin w PRL*, s. 492, 494, 1035, 1039; L. S. Szuba, *Harcerstwo na Pomorzu i Kujawach w latach 1945-1950 w świetle dokumentów Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Bydgoszczy*, Bydgoszcz, s. 95-98; Zielińska, *Historia*, s. 71, 75.

WIERZEJSKA MARIA (XX w.), nauczycielka szkoły w Szafarni

W 1930 r. ukończyła szkołę powszechną i kurs maślarski w Prywatnej Żeńskiej Szkole Mleczarsko-Serowarskiej w Szafarni. Po jej ukończeniu zaproponowano jej pracę w charakterze instruktorki objazdowej. Dojeżdżała do filii śmietankowych, prowadziła propagandę w zakresie podniesienia czystości mleka, dostarczanego do szkolnej mleczarni. Oprócz tego prowadziła zajęcia praktyczne w zakresie hodowli i śpiew. Pracując na kontrakcie, zarabiała wówczas 150 zł miesięcznie.

APB, Kuratorium Oświaty Okręgu Szkolnego Pomorskiego w Toruniu, sygn. 3428; Kowalski-Zuchowski, *Szkoła*, s. 113.

WIETRZYKOWSKI RAFAŁ (*23 XII 1761 r. w pow. piotrowskim †30 XII 1826 r. w Rypinie), prebendarz i fundator kościoła św. Ducha w Rypinie, wikariusz przy kościele św. Trójcy

W 1785 r. wstąpił do zakonu bożogrobców i w 1789 r. przyjął święcenia kapłańskie. Po ukończeniu Seminarium Papieskiego w Brunsberdze na Warmii skierowany został do kolegium w Rawie, a potem do Krakowa, gdzie był profesorem szkół podwydziałowych. W 1812 r. otrzymał powołanie na prebendarza kościoła św. Ducha w Rypinie i tu założył szkołę parafialną, do której uczęszczało 17 dzieci, w tym jedna dziewczynka. Jak stwierdza protokół z wizytacji dziekańskiej, w grupie tej „*jest troje sierot, których ks. prebendarz żywi, odziewa i uczy*”. Jedenaścioro dzieci

było w tzw. grupie początkowej, a nauka w szkółce obejmowała czytanie po polsku, niemiecku i po łacinie. Dzieci uczyły się także rachunków i „formowania charakteru”. Przypuszcza się, że rypińska szkołka istniała aż do śmierci miechowity.

Po kasacie zakonu bożogrobców, od 1821 r. był wikariuszem parafialnym przy parafii św. Trójcy w Rypinie. W 1823 r. fundował nowy kościół św. Ducha na Piaskach przed Rypinem, nad którym zarząd objął w 1813 r. po ojcu Mikołaju Janikowskim. Kościół został poświęcony przez ks. Konstantego Plejewskiego, biskupa pomocniczego diecezji płockiej. Do budowy świątyni użyto drewna, układając bale metodą zrębową. Budowlę przykryto ostrym dachem, ułożonym z kleńca z dużym okapem. Nad prezbiterium ustawiono małą sygnaturkę o czterech ścianach z otworami, którą pokryto daszkiem. Kościółek posiadał dwa wejścia: jedno główne i drugie od zakrystii. Nawa świątyni posiadała zaledwie wymiary 8x5,5x4 m i od prezbiterium oddzielona była tzw. Kalwarią, czyli poprzeczną belką, z ustawionym na niej krucyfiksem oraz rzeźbami św. św. Jana i Marii Magdaleny.

Po jego śmierci, w 1826 r. kościół św. Ducha ostatecznie przyłączono do parafii pw. Św. Trójcy. Budowla została zniszczona przez okupantów niemieckich w 1940 r.

Pochowany na cmentarzu przykościelnym św. Ducha w Rypinie.

Krajewski, *Rypinie*, s. 46; *Materiały do szkolnictwa*, t. 1, s. 318; *Parafia*, s. 485; P. Ptaszyński, *Upadek konwentu rypińskiego (lata 1600-1700)*, [w:] *Zakon Bożogrobców na ziemi dobrzyńskiej. W 690. rocznicę sprowadzenia do Polski*, opr. zbior., Rypin 2013, s. 39-41, 44; Tyc, *Parafia św. Trójcy*, s. 112; Załuski, *Szkic*, s. 46; Żabik, *Tu był kościół kościół św. Ducha*, <http://open-caching.pl/viewcache.php?cacheid=19706/5 IX 2013>.

WIEWIÓRSKI GRZYMAŁA WACŁAW (*1866 r. †1920 k. wsi Chorzel), ziemianin, ofiara najazdu bolszewickiego 1920 r.

Był właścicielem majątku Chelmica Mała w Lipnowskim. W czasie wojny polsko-rosyjskiej zaangażował się w ruch samoobrony społeczeństwa powiatu lipnowskiego, przez co naraził się wojskom bolszewickim, które po wkroczeniu do wsi aresztowały go. Został ewakuowany przez czerwonarmistów razem z jeńcami po walkach pod Włocławkiem. Był pędzony wraz z nimi przez 12 mil aż do Szreńska. W związku z tym, że nie mógł dobrze poruszać się, wraz z dwoma innymi ziemianami z Pniewka w Ciechanowskim i Skoczowa w Sierpeckim, został wsadzony na wóz. Gdy jednak podwoły zaczęły grzęznąć w piaskach Kurpiowszczyzny, bolszewicy rozstrzelali ziemian niedaleko Chorzel w dniu 22 sierpnia 1920 r. Przed śmiercią okrutnie był torturowany: obcięto mu lewą rękę, wykłuto lewe oko, a na piersi widoczny był ślad śmiertelnej kuli.

Żonaty był z Marią z Dąbkowskich (zm. 1914). Prochy jego pochowane na cmentarzu w Chelmicu Dużej. Nagrobek kamienny pochodzi z okresu po pogrzebie zamordowanego, pierwotną inskrypcję zastąpiono w wyniku renowacji współczesnymi tablicami, całość otoczona ogrodzeniem z ośmioma kamiennymi słupami połączonymi żeliwnymi łańcuchami.

K. Kostrzewski, *Zarys historii cmentarza parafialnego w Chelmicy Dużej*, <http://www.parafiachelmica.org/cmentarz/historia.php/5> IX 2013; M. Krajewski, *Zajęcie ziemi dobrzyńskiej przez Sowietów*, <http://miroslawkrajewski.blog.onet.pl/2010/07/25/ziemia-dorbzyska-w-cieniu-czerwonej-gwiazdy-2/5> IX 2013; Tablica inskrypcyjna na cmentarzu w Chelmicy Dużej.

WIEWIÓRSKI TADEUSZ (*30 I 1950 r. w Płonczyńku, pow. lipnowski), nauczyciel, wójt gminy Wielgie, działacz polityczny, członek DTN (W 37)

Syn Edmunda i Barbary, Sabiny z Romanowskich. Ojciec – uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r., dostał się do niewoli niemieckiej w bitwie nad Bzurą. Matka odznaczona Złotym Medalem „Za Zasługi dla obronności kraju”. Dziadek, Antoni Romanowski był członkiem Zarządu Gminy Chalin (1920-1939). W czasie drugiej wojny światowej, jako młynarz, nocami męł zboże na mąkę okolicznym mieszkańcom.

Szkołę Podstawową ukończył w Płonczyńcu (1964), a następnie 5-letnie Liceum Pedagogiczne w Wymyślinie (1964-1969). Studiował w Akademii Nauk Społecznych w Warszawie (1983-1988), uzyskując tytuł zawodowy magistra.

Służbę wojskową odbył w Pomorskiej Brygadzie Wojsk Ochrony Pogranicza (1970-1972). Tam ukończył szkołę podoficerską i awansował na stopień kaprala. Ukończył Szkołę Chorąży Rezerwy w Elblągu i został awansowany na stopień młodszego chorążego (1975).

Pracował jako nauczyciel w Szkole Podstawowej w Płonczyńcu (1969-1970), a następnie w Szkole Podstawowej w Zakrzewie (1972-1975). Pełnił etatowo funkcję I Sekretarza Komitetu Gminnego PZPR w Wielgim (1975-1989). W 1989 r. powrócił do pracy pedagogicznej w Szkole Podstawowej w Zakrzewie, a w 1996 r. przeszedł na emeryturę. Zajmuje stanowisko Wójta Gminy Wielgie (2006-2010 i od 2010).

Należał do ZHP (1961-1975). Był członkiem ZMW, później ZSMW oraz zastępcą przewodniczącego, a następnie przewodniczącym Koła (1969-1975). Był członkiem PZPR i I sekretarzem Komitetu Gminnego PZPR (1970-1989). Był również członkiem Socjaldemokracji Rzeczypospolitej Polskiej (1990-1999), a także przewodniczącym Rady Powiatowej SdRP w Lipnie (1997-1999). Pełni funkcję przewodniczącego Rady Powiatowej SLD w Lipnie (od 2009). Jest członkiem Rady Wojewódzkiej SLD w Bydgoszczy (od 2004), a także członkiem zarządu (od 2012). Był przewodniczącym Rady Gminnej SdRP w Wielgim (od 1990), a następnie SLD. Sprawował mandat radnego Gminnej Rady Narodowej w Wielgim (1975-1985), pełniąc funkcję przewodniczącego tej rady (do 1988). Wspierany przez ówczesnego wojewodę wrocławskiego, Tadeusza Gembickiego aktywnie działał na rzecz budowy nowej Szkoły Podstawowej w Wielgim. Został także wybrany radnym Rady Powiatu w Lipnie (1998 i 2002). Pełnił w niej funkcję przewodniczącego Komisji Budownictwa, Gospodarki Nieruchomościami i Rozwoju Społeczno-Gospodarczego (2002-2006). W wyborach 2006 i 2010 kolejny raz wybrany do Rady Powiatu, ale zrzekł się mandatu, ponieważ objął, pochodzące z wyboru, stanowisko wójta Gminy Wielgie. Był również społecznym wiceprezesem Spółdzielni Mieszkaniowej w Wielgim (1990-2006).

Sprawując funkcję prezesa Koła Łowieckiego Sokolników nr 6 „ZYS” im. Czesława Sielickiego we Włocławku (1990-2010), gdzie podejmuje działania na rzecz rozwoju hodowli zwierzęcy drobnej w obwodzie łowieckim na terenie gminy Wielgie. Przez organizację m.in. festynów myśliwskich „Z ekologią na Ty” rozwija działanie na rzecz ochrony środowiska naturalnego. Był także organizatorem „Białych niedziel”, umożliwiających mieszkańcom gminy korzystanie z pomocy lekarzy specjalistów.

Został wybrany przewodniczącym Konwentu Wójtów Gmin Wiejskich Województwa Kujawsko-Pomorskiego (31 VIII 2007 i w 2010). Walne Zgromadzenie Związku Gmin Wiejskich RP powierzyło mu funkcję członka Rady Regionu (2011).

Odnznaczony Srebrną (1982) i Złotą (1987) Odznaką „Za Zasługi dla województwa wrocławskiego”, Srebrnym Krzyżem Zasługi (1984), Medalem 40-lecia Polski Ludowej (1984), Medalem Pamiątkowym Miasta Lipna (1999), Medalem „Za Zasługi dla Łowiectwa Kujawsko-Pomorskiego” (2003), Srebrnym Medalem „Za zasługi dla Pożarnictwa” (2008).

Ma braci: Jerzego (ur. 21 III 1941), nauczyciel; Stanisława (ur. 12 X 1943), chorąży Wojska Polskiego; Leona (ur. 8 VI 1945), nauczyciel; Kazimierza (ur. 26 II 1948), rolnik i Henryka (ur. 12 I 1955) technik mechaniczny.

Ma córkę Anetę (ur. 1977), która ukończyła Wydział Prawa i Administracji na UMK w Toruniu oraz Uniwersytet Warszawski, ekonomia.

Autobiografia z 3 VI 2013 r., Autopsja (1964-2014); Krajewski, *U źródeł, wiedzy*, s. 151.

WIĘCKOWSKI HENRYK (n. Roman), (XX w.), nauczyciel, ofiara II wojny światowej

W 1934 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie. W czasie drugiej wojny światowej w nieznanymi nam okolicznościach poniósł śmierć.

Krajewski, *Dama*, s. 93; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 131.

WILCZEWSKI FRANCISZEK KALIKST h. Trzy Radła (*1824 r. w Jastrzębiu ęok. 1883), właściciel ziemski, radca Dyrekcji Ubezpieczeniowej w Płocku

Był synem Mateusza, powstańca i emigranta (zm. 1854) i Leonardy Romockiej h. Ślepowron (zm. 1834?).

Od skarbu Królestwa Polskiego w 1841 r. wraz z bratem Ignacym Brunonem wykupił na publicznej licytacji w drodze subhastacji dobra Jastrzębie k. Lipna wraz z folwarkiem Okrag, należące do jego rodziców, a skonfiskowane w 1833 r. przez rząd carski za udział w partyzantce polistopadowej płk. J. Zalińskiego ich ojca. W 1843 r. w trakcie postępowania spadkowego przejął Jastrzębie z Okręgiem, oszacowane na 140 tys. złp, a jego brat Ignacy Brunon wziął nadział majątkowy zabezpieczony na dobrach Kotowy pod Rypinem w wysokości 21,1 tys. oraz na dobrach Skudzawy k. Skrwilna w w Rypińskim w wysokości 6,2 tys. złp. Nadto miał wypłacić w dwóch ratach sumę 50 tys. złp. W 1845 r. tę ostatnią kwotę Ignacy odstąpił Domini-

kowi Dziewanowskiemu, właścicielowi dóbr Działyń, a ten z kolei w 1850 r. z sumy tej przyznał 40 tys. Władysławie z Romockich Wilczewskiej, żonie Franciszka, natomiast 10 tys. - Ignacemu Wilczewskiemu (zm. 1867 w Warszawie, bezpotomny).

Właścicielem tego majątku był do 1883 r. Jastrzębie przejął wówczas jego syn Leonard Mateusz Tomasz. W 1903 r. dobra te kupił Kazimierz Różycki.

Pełnił urząd radcy Dyrekcji Ubezpieczeniowej w Płocku.

Ożeniony 23 lipca 1849 r. z Władysławą Martyną Nepomuceną Romocką, córką Hieronima h. Ślepowron i Apolonii z Dziewanowskich właścicieli Obrowa, pozostawił jedyne go syna Leonarda Mateusza Tomasza (1857-1935), który w 1883 r. odkupił od ojca majątek za sumę 121.500 rubli. Po odłączeniu w 1898 r. folwarku Okrąg, majątek Jastrzębie zajmował powierzchnię 892 mórg 166 prętów wraz z osadą młynarską o powierzchni 4 mórg. W 1903 r. Jastrzębie kupił od niego Kazimierz Różycki.

AP Włocławek, Akta notariusza Piotra Czaplńskiego z Lipna lata 1835-1850, sygn. 19, nr rep. 2641; T. Chojnicki, *Na weekend do Jastrzębia po zdrowy, spokojny wypoczynek*, Gazeta Lipnowska, nr 50: 2004, s. 32; *Genealogia*, s. 208; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=223566/22> | 2014; *Lista właścicieli*, nr 183; RZD, t. 2, cz. 2, s. 37-38; *Spis szlachty*, s. 272.

WILCZEWSKI MATEUSZ h. Trzy Radła (*ok. 1790 r. †1854 r.), ziemianin, uczestnik partyzantki 1833 r., emigrant

Był synem Piotra, sędziego pokoju pow. chełmińskiego i dziedzica dóbr Konojady w pow. michałowskim w departamencie kwidzyńskim. W 1819 r. nabył za sumę szacunkową 210 tys. złp od Stanisława Rokickiego h. Rogala, syna Franciszka dobra Jastrzębie k. Lipna, gdzie gospodarzył z żoną Leonardą. W Jastrzębiu zbudował drewniany dwór i założył park.

W 1833 r. kontaktował się z oddziałem emisariuszy „Zemsty Ludu” Arturem Zawiszą i Kalikstem Borzewskim w lesie lubowidzkim. Od nich przyjął powstańcze odezwy w celu ich kolportowania wśród miejscowej ludności. Następnie przyjął do swego domu partyzanta Roberta Kurellę, rannego w potyczce koło Radzik na terenie ziemi dobrzyńskiej i przetransportował go za granicę, do zaboru pruskiego. Kontaktował się także z M. Szymańskim, dowódcą okręgowym grodzieńsko-litewskim „Zemsty Ludu”, podążającym na Litwę przez teren Królestwa.

Jego majątek, reskryptem z 19/31 grudnia 1833 r., został jednak skonfiskowany na rzecz Skarbu Publicznego Królestwa Polskiego. Po upadku partyzantki 1833 r. uniknął aresztowania, gdyż w porę zdołał zbiec za granicę. Od 1834 r. mieszkał w Londynie, gdzie chwilowo był członkiem Komisji Emigracji Polskiej. W tym czasie zmarła jego żona, a opiekę nad nieletnimi synami objął szwagier, Stanisław Romocki, właściciel dóbr Łążyn pod Toruniem.

Po powrocie M. Wilczewski wystąpił do władz zaborczy wystąpił o zwrot majątku na rzecz nieletnich synów, że w zgarniętych dobrach zabezpieczona była suma posagowa ich matki, a jego żony, Leonardy Wilczewskiej z d. Romockiej. W dniu 1 lipca 1834 r. zawarł kontrakt w Komisję Województwa Płockiego,

jako pełnomocnikiem rządu carskiego, o wydzierżawienia na okres 10 lat dóbr Jastrzębie wraz z folwarkiem Okrąg. Nie zamieszkał jednak w Jastrzębiu, by może z obawy o własne bezpieczeństwo, a odzyskany w jakimś stopniu majątek poddzierżawiał Franciszkowi Dębskiemu, a potem Michałowi Górskiemu.

W 1840 r. Trybunał Cywilny w Płocku przyznał synom jego prawo dziedziczenia sumy posagowej po matce w wysokości 154 tys. złp. W następnym roku synowie jego: Ignacy i Franciszek nabyli dobra Jastrzębie wraz z Okręgiem, za sumę 140 tys. złp w drodze publicznej licytacji.

Ożeniony z Leonardą z Romockich (n. mylnie – Rumocka) h. Ślepowron (zm. 1834?), siostrą Antoniego Romockiego, właściciela Zasad k. Świdziebni w Rypińskim, miał trzech synów: Ignacy Brunon (1820), Franciszek Kalikst (1821) i Bruno Józef Tadeusz (1825-1826) oraz córkę Mariannę Łucję Barbarę (1826).

W 1840 r. Trybunał Cywilny w Płocku przyznał synom Mateusza i Leonardy prawo dziedziczenia sumy posagowej w wysokości 154 tys. złp. W 1841 r. dzieci jego odzyskali Jastrzębie.

AP Włocławek, Akta notariusza Józefa Bronisza z Lipna lata 1808-1843, sygn. 24, nr rep. 4433; Idem; Akta notariusza Piotra Czaplńskiego z Lipna lata 1835-1850, sygn. 2, nr rep. 244, sygn. 10, nr rep. 1376; Idem, Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej Lipno, sygn. 14, aktu ur. 138, 139, sygn. 21, akt ur. 31 i akt zgonu 5; Idem, Zbiór ksiąg wieczystych w pow. lipnowskiego, sygn. 338, Dział III; T. Chojnicki, *Na weekend do Jastrzębia po zdrowy, spokojny wypoczynek*, Gazeta Lipnowska, nr 50: 2004, s. 32; *Genealogia*, s. 208, 280; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=223567/23> XI 2013, gdzie nie podaje jego syna, Ignacego Brunona; Krajewski, *Zemsta Ludu*, s. 209, 212; M. Krajewski, *Gustaw Zieliński - syn ziemi dobrzyńskiej (1809-1881)*, Rypin 1986, s. 2; M. Krajewski, *Gustaw Zieliński - życie i dzieło*, Rypin 1989, s. 19-20; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 169; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 49; *Lista właścicieli*, nr 183; RZD, t. 2, cz. 2, s. 36-37, gdzie lit. w dacie carskiego reskryptu - 1933; Specjałski, *Jastrzębie*, s. 26, 120; *Spis szlachty*, s. 272; *Spółeczeństwo polskie*, s. 176, 328-332, 342, 350, 352.

WILCZYŃSKI KAZIMIERZ (*ok. 1923 r. †X 1939 r. w Lasku Rusinowskim k. Rypina), uczeń, ofiara zbrodni niemieckich

W 1939 r. prawdopodobnie uczniem miejscowego gimnazjum, członkiem ZHP, mieszkał w Rypinie. W październiku 1939 r. został rozstrzelany w Lasku Rusinowskim.

Jego nazwisko umieszczone na tablicy pamiątkowej w miejscu zbrodni.

AIPN Bydgoszcz, OKBZpNP, Ankieta Sądu Grodzkiego w Rypinie, sygn. 24; Krajewski, *Rypinie*, s. 150; Piotrowski, *Słownik*, s. 239; Tablica inskrypcyjna w miejscu zbrodni.

WILEWSKI NARCYZ (†po 1878 r.), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Lipnie, uczestnik powstania 1863/1864 r., zesłaniec syberyjski

Przed wybuchem powstania styczniowego był wikariuszem w Lipnie, gdzie w 1861 r. brał udział w nabożeństwach patriotycznych. Od 1863 r. był proboszczem w Wyszkowie, gdzie z kolei został oskarżony przez Moskali za to, że „*blagosławił wstępujących do*

partii" powstańczej, a także za to, iż dawał im pieniądze i utrzymywał szpital powstańczy we wsi Brańczyk. W dniu 16 listopada 1863 r. został aresztowany, a następnie skazany przez władze carskie na zsyłkę do guberni jeniseyskiej. W 1866 r. trafił do wsi Tunka w guberni irkuckiej, gdzie musiał przebywać aż do 1878 r.

Krajewski, *Posiew wolności*, s. 229, 313, 331; Kubicki, *Bojownicy*, s. 634-637.

WILK STEFAN BRONISŁAW (*2 IX 1895 r. w Sosnowcu †9 II 1943 r. w Dachau), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Chełmicy Wielkiej, ofiara niemieckich obozów śmierci

Był synem Aleksandra i Pauliny z Dobrowolskich. Najpierw uczył się w Będzinie, później w Wyższym Seminarium Duchownym we Włocławku. W dniu 13 czerwca 1921 r. został wyświęcony na kapłana i początkowo był wikariuszem przy włocławskiej katedrze. Następnie uczył religii w gimnazjum Aspisówny we Włocławku. W 1924 r. wyjechał na studia do Instytutu Katolickiego w Paryżu, gdzie otrzymał licencjat z teologii.

Po powrocie był prefektem w Gimnazjum im. J. Długosza we Włocławku, a od 1931 r. – w gimnazjum Marii Konopnickiej. W dniu 11 września 1934 został administratorem parafii w Mąkoszynie, a od 6 maja 1938 r. pracował w Chełmicy Wielkiej jako proboszcz.

W dniu 23 października 1939 r. został aresztowany przez Selbstschutz i osadzony w więzieniu w Lipnie. Następnie przeszedł hitlerowskie więzienia i obozy: w Toruniu (od 24 października 1939), Gdańsku, Stutthof (od 12 stycznia 1940), Sachsenhausen (od 10 kwietnia 1940). W dniu 14 grudnia tego roku został zesłany do obozu w Dachau, gdzie oznaczono go numerem 22506. Nie zdołał przeżyć tego ostatniego obozu śmierci.

Jego ciało jego spalono w krematorium.

Chart, *Spis*, s. 272, podaje miejsce urodzenia – Sielce, pow. Będzin; Domagała, *Dachau*, s. 244; Góźdz-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 44, 55; Jezierska, *Transporty*, s. 171; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 144, 152; Krajewski, *Eksterminacja inteligencji*, s. 200; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 324; Librowski, *Ofiary*, s. 162-163; *Lista męczenników*, s. 3; Piotrowski, *Słownik*, s. 239.

WILKRZYCKI (n. WIKRZYCKI) FRANCISZEK JAKUB (†ok. 1850 r.), ziemianin, uczestnik partyzantki 1833 r.

Był właścicielem Ryńska w ziemi chełmińskiej. W 1833 r. zatrzymał się u niego w drodze do ziemi dobrzyńskiej Artur Zawisza. Ze swego domu uczynił punkt oparcia dla zbiegów politycznych. Cieszył się dużym autorytetem, do czego przyczynił się fakt, że jego brat Jan Jerzy, kanonik kapituły chełmińskiej, a w latach 1814-1824 administrator tej diecezji, był szczególnie szanowany przez duchowieństwo parafialne. Utrzymywał bliskie kontakty z Natalisem Sulerzyskim, który nazywał go „patriarchą naszym”.

Miał żonę Elżbietę.

Krajewski, *Usque ad finem*, s. 169; *Pamiętniki Sulerzyskiego*, s. 16, 20, 145, 154, 183, 232, 331; *Spoleczeństwo polskie*, s. 313, 323, 327, 338, 775.

WILSKI JERZY h. Półkozic (*14 III 1910 r. w Warszawie †2009 r. w Nowej Zelandii), żołnierz Września 1939 r., uczestnik wojny obronnej 1939 r., więzień oflagów, kapitan Wojska Polskiego, emigrant do Nowej Zelandii (W 38)

Był synem Stanisława (1874-1942) i Ireny z Olszkowskich. Rodzice w roku urodzin mieszkali pod Warszawą. W następnych latach rodna Wilskich przeprowadziła się do majątku Wielgie k. Lipna. Rodzeństwo stanowili jego starszy, urodzony w 1908 r. brat oraz 11 lat młodsza od Jerzego, siostra.

Nauki pobierał we Włocławku. Po zdaniu matury w 1929 r., podjął studia na Uniwersytecie Poznańskim, gdzie w dniu 14 czerwca 1934 r. zdobył dyplom inżyniera rolnika. W przyszłości miał zastąpić ojca w majątku Wielgie, stąd zaraz po studiach odbył dwuletnią praktykę. Do 1939 r. mieszkał w rodzinnej posiadłości Wielgie.

Podobnie jak brat w pierwszych dniach wojny służył w artylerii konnej i w okolicach Krzywdy k. Kocka dostał się do niewoli niemieckiej. Przewieziony przez Kielce, Częstochowę do Wrocławia, a następnie do obozu Arztwalde (Choszczno) na północy w pobliżu Szczecina. Tam spędził ponad rok. Razem z Polakami znajdował się tam cały oddział Francuzów, którym służył jako tłumacz z niemieckiego na francuski. Z obozu w Choszcznie został przetransportowany do obozu Grossborn, gdzie wcześniej przetrzymywano Sowietów. Więźniom zabroniono kopać w ziemi, bo gdzie nie kopali wychodziły ludzkie kości. Zimą 1944 r., na wieść o zbliżającej się armii radzieckiej Niemcy wypuścili więźniów.

Część została, inni, wśród których był i on, uszła za żołnierzami III Rzeszy na zachód. Po dwóch i pół miesiąca doszli do Hamburga, ale złożony chorobą trafił do międzynarodowego szpitala, gdzie 28 kwietnia 1945 r. dotarły wojska brytyjskie. Następnie trafił do szpitala w Bomlitz ok. 100 km od Hamburga, gdzie wyzdrowiał. W Niemczech pozostał na kolejne pięć lat. Początkowo planował wrócić do ojczyzny. W Niemczech pracował w szpitalu, wymieniając klisze w aparatach rentgenowskich. Po pięciu latach przeniesiony został do dużego obozu emigracyjnego Falin-gbostel, gdzie wykonywał dalej zdjęcia rentgenowskie emigrantów.

W 1951 r. zdecydował się na emigrację do Nowej Zelandii, mimo nieznamość języka angielskiego. Z Niemiec wyjechał do Włoch. Tam trafił przez Neapol do obozu dla uchodźców w Bagnoli. Jeszcze w tym samym roku wypłynął okrętem Goya do Nowej Zelandii *via* Australia. Ze statku zszedł 15 sierpnia i został przewieziony do obozu w miejscowości Pahiatua na Wyspie Północnej w Nowej Zelandii. Jeszcze tego samego dnia z okazji święta Matki Boskiej grał na międzynarodowej Mszy Św. w obozie przejściowym, który stał się jego domem na kilka miesięcy. Początkowo planowano umieścić go w Christchurch, w szpitalu na oddziale zdjęć rentgenowskich, niemniej dokumenty przywiezione z Niemiec nie zezwalały na taką działalność, o czym wcześniej nie poinformowano zainte-

resowanego. Został przewieziony do nowego miejsca pracy, obozu Haywards. Tam pozostał przez 10 lat, kładąc tory kolejowe. Pierwszymi jego narzędziami pracy w Nowej Zelandii stały się żelazny kilof i łopata. Po zakończeniu tej pracy kolejną dekadę pracował przy obozie Greysfield, dalej budując linie kolejowe. Wszystkie oszczędności gromadził na zakup własnego mieszkania. Uzbierane fundusze pozwoliły na zakup domu w słabo zaludnionym miejscu, jednak z doskonałym widokiem.

Od momentu przybycia do Nowej Zelandii, służył jako organista na Mszach Św., głównie dla Polaków. W Wellington grał we wszystkich katolickich kościołach, z wyjątkiem miejscowej bazyliki. Z racji braku w Nowej Zelandii jednego zbiorczego śpiewnika polskich pieśni kościelnych, postanowił stworzyć taki śpiewnik, przepisyując pieśni z różnych śpiewników własnoręcznie. W 1999 r. otrzymał uroczyste błogosławieństwo od Papieża Jana Pawła II w podziękowaniu za 50 lat służenia jako organista dla Polonii w Nowej Zelandii. Jego pasją była fotografia, wykonywał zdjęcia na wszystkich polonijnych uroczystościach, na których gościł od czasu przybycia do Nowej Zelandii. Po latach ciężkiej pracy na kolei dzięki swojemu talentowi do robienia doskonałych zdjęć, został zatrudniony jako fotograf u ogrodnika w Waikanae, dla którego robił zdjęcia kwiatów do gazety. W Wellington ukazała się również publikacja pt. *Wellington. In Verse and Picture*, w której zamieszczono jego zdjęcia.

Miał brata Andrzeja i siostrę. Brat także służył w artylerii konnej i dostał się do niewoli niemieckiej, przetrzymywany w Woldenbergu. Po wojnie aresztowany przez Sowieców, został ściągnięty do Polski, gdzie osiadł na stałe. Po konfiskacie przez komunistów, majątku Wielgie przeniósł się do Bydgoszczy, a następnie Poznania, gdzie zrobił doktorat z rolnictwa.

<http://www.sejm-wielki.pl/b/zi.2.131.a2/4 XI 2013>; PRS, s. 216; J. Wilski, *Pieśni kościelne stare i nowe*, Lower Hutt 1988; D. Dziedzic, *Hrabia Wilski na Antypodach*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 15: 2011, s. 143-147.

WILSKI STANISŁAW h. Półkozic (*5 II 1874 r. Popowie k. Kalisza †27 IV 1942 r. w Dachau), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Daniela Jans (1833-1890) i Adeli z Szadkowskich. Ukończył studia handlowe w Antwerpii, a praktykę odbył w Londynie. Tam też poznał późniejszego prezydenta RP, Ignacego Mościckiego. Po powrocie do kraju objął majątek Wilczkowice w powiecie kozienickim, gdzie gospodarzył razem z matką. Po zawarciu małżeństwa w 1906 r. sprzedał Wilczkowice i kupił majątek Wielgie i Bętlewo w pow. lipnowskim, liczący 1.158 ha. Na początku lat 30. nabył także Wielgie w pow. rypińskim, z przeznaczeniem dla syna Andrzeja.

Był aktywnym członkiem Związku Ziemian i prezesem Ochotniczej Straży Pożarnej w Wielgiem. Był zapalonym myśliwym i brał udział w polowaniach na terenie całej Polski. Raz na cztery lata polowania odbywały się w Wielgiem i okolicy.

Na początku drugiej wojny światowej wraz z rodziną został wypędzony ze swojego majątku. Został przyjęty przez ludzi ze wsi. W dniu 10 kwietnia 1940 r. zo-

stał aresztowany przez Niemców w majątku Wielgie. Następnie wywieziony do obozu Sachsenhausen, a potem do Mauthausen-Gusen, wreszcie do Dachau, gdzie został uśmiercony najprawdopodobniej wykozystanym przez Niemców przy próbach z cyklonem B.

Aresztowana została także jego córka i wysłana do obozu Stuthof, gdzie zarażona tyfusem razem z innymi chorymi została zaokrętowana na statku, który dobił do Szwecji. Tam nabrała sił i zdrowia. Postanowiła wrócić po wojnie do Polski. Wyszła za mąż za górnika i zamieszkała w Wałbrzychu.

Miał braci: Jana, straconego na stokach Cytadeli Warszawskiej za działalność niepodległościową i Aleksandra, malarza, który wyemigrował do Belgii, gdzie zmarł w latach 20. XX w.

Żonaty z Ireną z Olszakowskich, córką Jana, rejenta z Łaska k. Pabianic, pozostawił synów: Andrzeja (ur. 1908), uczestnika kampanii wrześniowej w stopniu podporucznika, do końca wojny przebywającego w Oflagu II C w Woldenbergu, po wojnie prof. dr. hab. w Instytucie Ochrony Roślin, żonatego z Anną Tołoczko oraz Jerzego (ur. 1910), inż. rolnika, uczestnika kampanii wrześniowej jako podporucznika, jeńca Oflagu II B w Gross-Born, po wojnie emigranta do Nowej Zelandii oraz córki: Krystynę (zm. jako dziecko) i Teresę (ur. 8 XI 1921), aresztowana w 1942 r. i wywieziona do KL Stutthof, po wojnie wyszła za Jana Dudzika. Żona zmarła 15 marca 1944 r. na wsi w całkowitym opuszczeniu.

T. Dudzikowa, *Wilski Stanisław h. Półkozic*, [w:] *Ziemiańscy XX wieku*, cz. 2, Warszawa 1994, s. 136; <http://www.sejm-wielki.pl/b/zi.2.131.proban/4 XI 2013>; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=303831/22 I 2014>; Jasiewicz, *Lista*, s. 1118-1119; *Księga adresowa Królestwa Polskiego na rok 1905*, t. 2, Warszawa 1905, s. 104; T. Musioł, *Dachau 1933-1945*, Katowice 1971, s. 409; Piotrowski, *Słownik*, s. 239-240; PRS, s. 216; RZD, t. 2, cz. 1, s. 198, gdzie nazwisko rodowe żony – Sadowscy; *Ziemiańscy polscy*, cz. 2, s. 136; *Ziemiańscy dobrzyńscy*, s. 406.

WINNICKI ANTONI h. Sas (*1800 r. w Kłodawie †18 XI 1833 r. w Kaliszu), oficer wojsk Królestwa Polskiego, uczestnik powstania listopadowego, działacz polityczny, uczestnik wyprawy 1833 r.

Był synem Franciszka i Anny, z pochodzenia szlachcic. Od 1814 r. służył w pułku artylerii konnej Królestwa Polskiego i w 1820 r. awansował na stopień porucznika. W 1829 r. poddał się do dymisji, lecz w 1830 r. w czasie powstania wrócił do szeregów Wojska Polskiego. W okresie powstania był członkiem Towarzystwa Patriotycznego. W czasie wojny 1831 r. dosłużył się stopnia kapitana.

Po upadku powstania wyemigrował do Francji, osiedlając się w Avignon, a później w Paryżu. Został tam członkiem Komitetu Narodowego, kierowanego przez Joachima Lelewela, a później jednym z członków Towarzystwa Demokratycznego Polskiego. Brał udział w przygotowaniu wyprawy „Zemsta Ludu” w 1833 r. i został wyznaczony na okręgowego dowódcę kujawsko-gostyńskiego. W dniu 4 marca 1833 r. przekroczył granicę Królestwa pod fałszywym nazwiskiem „Wannocki – mechanik”. We wsi Łubna otrzymał nowe dokumenty na nazwisko „Jan Górski – pisarz gminny”.

W kwietniu 1833 r. został aresztowany przez policję carską w Piotrkowie Kujawskim i przesłany do Kalisza. Tam został skazany na śmierć i rozstrzelany.

Demokrata Polski 1852-1855, s. 84; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 169-179; Noworocznik Demokratyczny 1843, s. 149; Okólniki TDP 1832, s. 4; PRS, s. 217; *Spółczesność polskie*, s. 4-5, 18, 25, 48-49, 77, 80, 191, 196-197, 231-235, 240, 242, 244-246, 249, 255, 263, 265, 266, 270, 272, 273, 276, 280-287, 312, 319-320, 323, 341, 355-356, 390, 400, 421-425, 436-437, 483, 486-488, 496, 497, 541.

WINNICKI ALEKSANDER KSAWERY (*22 II 1929 r. w Ignackowie k. Lipna), prof. nauk przyrodniczych (W 39)

Jest synem Mieczysława, kawalerzysty, uczestnika wojny polsko-bolszewickiej 1919-1921 i Genowefy z Rutkowskich. Jego wujem był kapłan zakonny, ojciec Jerzy Rutkowski, wielce zasłużony karmelita w Konwencie Oborskim, gorliwy czciciel Matki Bożej Oborskiej. Siostra, Maria jest w Zgromadzeniu Córek Bożej Miłości. Do dziś z sentymentem wspomina i odwiedza rodzinę Rutkowskich w Radzynku. W 1950 r. ukończył Liceum Ogólnokształcącego w Rypinie w klasie Wiktorii Gutkowskiej. Jeszcze w czasie nauki w szkole rypińskiej, do września został dokooptowany do składu komendy Hufca Harcerskiego Rypin. Zapewne jeszcze pod koniec 1949 r. przejął kierowanie Hufca od Kazimierza Kruszewskiego, który z funkcji zrezygnował i wyjechał do Bydgoszczy. Komendantem hufca ZHP Rypin był do jesieni 1950 r.

Od 1952 r. jego rodzice mieszkali w różnych miejscach w Rypinie, ostatnio nad „Apteką Znanieckich” przy ul. Kilińskiego. Najpierw marzył o studiach polonistycznych, a swoistą inspiracją były przykre wspomnienia okupacyjne, kiedy to, w czasie przymusowej pracy u bauera Rotzala w Głowińsku, bito go po twarzy za używanie języka polskiego. W czasie nauki w rypińskim liceum pisał artykuły do „Gazety Pomorskiej”, głównie o swych wrażeniach z nauki mieszkańców wsi czytania i pisanie.

Pięć lat później uzyskał jednak dyplom biologa-fizjologa człowieka i zwierząt na Uniwersytecie im. Gorkiego w Świerdłowsku. W 1965 r. obronił doktorat i trzy lata później habilitację w zakresie nauk przyrodniczych. Tytuł profesora nauk przyrodniczych uzyskał w 1976 r. W karierze naukowej przeszedł prawie wszystkie możliwe szczeble i stanowiska, od asystenta Wyższej Szkoły Rolniczej w Olsztynie do dziekana Wydziału Rybactwa Morskiego i Technologii Żywności Akademii Rolniczej w Szczecinie, którym był przez 17 lat. Był promotorem kilku prac doktorskich oraz recenzentem w kilkunastu przewodach doktorskich i habilitacyjnych.

Jest autorem ponad 120 rozpraw naukowych, głównie z zakresu embriofizjologii ryb i wpływu pól magnetycznych na ryby. Główne osiągnięcia profesora to m. in.: odkrycie i opisanie zjawiska plastyczności osłonek jajowych; opisanie zjawiska turgoru u jaj łososiowatych; współudział w podważeniu błędnej teorii o roli mózdzku w kształtowaniu odruchu warunkowego u ryb; współautorstwo ustaleń o tożsamości erythropoetyny u kręgowców niezależnie od szczebla ich rozwoju filogenetycznego. Jest znany w całej Polsce,

Europie i na świecie. Był promotorem 13 doktorów, w tym m. in. 1 osoby z Tajlandii i 5 doktorów *honoris causa*, w tym 2 profesorów z USA. Jako naukowiec wyznawał zawsze zasadę, że „powinnością każdego profesora jest wychowanie swego następcy”. Wychował ich wielu, ale szczególnie chlubi się prof. Krzysztofem Formickim. Jego uczniowie są dziś m. in. w Chile, Gujanie, Egipcie, Kostaryce, na Kubie, Cyprze, Nikaragui, Wietnamie, Argentynie i Meksyku. Odznaczony jest wieloma odznaczeniami, m. in. Krzyżem Kawalerskim i Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski oraz medalami wielkich uczonych – K. Demela i S. Korwin-Sakowicza. Jest zasłużonym aż dla 9 polskich województw.

Pasjonuje się historią starożytną i starożytnością bajeczną, pięknem łaciny i jej wpływem na kształtowanie się języków Europy.

Autobiografia z 11 III 2012 r.; Z. Erdmann, *Harcerstwo na ziemi bydgoskiej*, Bydgoszcz 19765, s. 107; [**WINNICKI WINCENTY h. Sas \(*22 I 1885 r. w Tłuchowie †23 VII 1940 r. w Sachsenhausen-Oranienburg\), nauczyciel, kierownik szkoły w Lipnie, działacz społeczno-polityczny, ofiara zbrodni niemieckich \(W 40\)**](http://nauka-polska.pl/dhtml/raporty/ludzieNauki?rtype=opis&objectId=42220&lang=pl/5 IX 2013; Krajewski, <i>Rypin. Monografia</i>, s. 226; <i>Nasza młodość</i>, s. 225; <i>Rypin w PRL</i>, s. 498-499, 1048; L. S. Szuba, <i>Harcerstwo na Pomorzu i Kujawach w latach 1945-1950 w świetle dokumentów Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Bydgoszczy</i>, Bydgoszcz, s. 102-103.</p>
</div>
<div data-bbox=)

Był synem Jana i Bolesławy z Kownackich, właścicieli ziemskich. W 1906 r. ukończył z odznaczeniem Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie. Będąc uczniem wymyślińskiego seminarium dał się poznać jako patriota, uczestnicząc w 1905 r. w strajku szkolnym i podpisując się pod podaniem do władz carskich, z żądaniem zwiększenia ilości godzin języka polskiego. Petycji tej nie podpisali wtedy wszyscy z seminarzyści.

Pracę nauczycielską rozpoczął w Szkole Powszechnej w Żale k. Rypina. Podczas pierwszej wojny światowej przeniósł się z rodziną w Sierpeckie, skąd pochodziła jego żona.

Na początku 1917 r. przybył do Lipna, gdzie włączył się w nurt pracy niepodległościowej. Obradujący 14 stycznia 1917 r. komitet wyborczy zgłosił go na listę wyborczą do Rady Miejskiej w Lipnie. W dniu 17 października 1917 r. został członkiem obchodów stulecia zgonu Tadeusza Kościuszki.

Powołany na stanowisko kierownika Powszechnej Szkoły Męskiej przy ul. Kilińskiego w Lipnie, w budynku niejakiego Jankie, walnie przyczynił się do rozbudowy szkolnictwa w mieście. Od 1928 r. szkoła zmieniła swoje lokum, przenosząc się do nowo wybudowanego gmachu przy ul. Szkolnej (obecnie Szkoła Podstawowa nr 1). Funkcję jej kierownika pełnił do 1939 r. W 1920 r. ukończył Wyższe Studium Nauczycielskie w Warszawie. Od 1927 r., po rezygnacji Maksymina Majewskiego, przejął też obowiązki kierownika Doksztalającej Szkoły Rzemieślniczej dla terminatorów. Będąc członkiem Polskiej Macierzy Szkolnej oraz Związku Nauczycielstwa Polskiego, propagował podnoszenie poziomu lokalnej edukacji.

prowadząc np. wieczorowe kursy dla analfabetów, a także przyczyniając się do powstania w 1925 r. Szkoły Handlowej w Lipnie.

Oprócz pracy zawodowej włączał się w różne akcje społeczne, jak np. dożywianie biednych dzieci z terenu miasta. Należał też do grona założycieli powstałego w 1921 r. Związku Strzeleckiego w Lipnie. Włączył się też w działalność Komitetu Powiatowego Ligi Obrony Przeciwgazowej i Przeciwożarowej. Angażował się również w uroczystości obchodów imienin Marszałka Piłsudskiego w Lipnie, będąc członkiem Miejskiego Komitetu tych uroczystości. W 10. rocznicę powrotu Śląska do Ojczyzny był założycielem, a zarazem prezesem Powiatowego Komitetu „Miesiąca Propagandy Śląska”. Do powstałego w 1931 r. z inicjatywy Witolda Gizińskiego, przewodniczącego Koła Lipnowskiego Związku Obrony Kresów Zachodnich, Komitetu Powiatowego „Miesiąc Pomorza” przez aklamację powierzono jemu funkcję wicekomisarza. W dniu 14 marca 1930 r. był współzałożycielem Komitetu Floty Narodowej w Lipnie i został w nim przewodniczącym komisji rewizyjnej.

Dając przykład patriotycznych postaw i tradycji, był młodzieżą na każdym obchodach rocznic w Lipnie. W 10. rocznicę najazdu bolszewickiego na Polskę wygłosił przemówienie na akademii miejskiej w Domu Ludowym im. Józefa Piłsudskiego, podkreślając wkład żołnierza polskiego w zwycięstwo nad najeźdźcą. Z kolei podczas obchodów setnej rocznicy powstania listopadowego, w dniu 30 listopada 1930 r. wygłosił okolicznościowe przemówienie, nawiązujące do znaczenia tego powstania w dziejach kraju.

Nie był mu też obojętny los lipnowskiego parku miejskiego, w 1931 r. podczas plagi szkodników, nawiedzających tereny zielone, włączył się do pracy w Miejskim Komitecie do Walki z Chrabąszczem, a także działał w Towarzystwie Upiększania Lipna. Poprzez kilka kadencji był członkiem Sejmiku Powiatowego w Lipnie, w którym podejmował szeroką działalność samorządową i oświatowo-społeczną. W dniu 3 września 1927 r. wybrany został do trzyosobowej Powiatowej Rady Szkolnej, w której reprezentował lipnowski Sejmik.

Publikował artykuły i odezwy do miejscowej ludności, wzywające do budowy domów ludowych, w których dostępne byłyby rozrywki, zapewniające wszechstronny rozwój młodego człowieka poprzez odczyty, wykłady, dyskusje i zmagania sportowe. Już w pierwszym numerze „Gazety Lipnowskiej”, który ukazał się w 1929 r., opublikował artykuł pt. „Spółem do czynu zbiorowego - budujemy domy ludowe”. Artykuł ten zakończył przesłaniem: „Chciałbym widzieć oczyma duszy, jak w niedalekiej przyszłości znikają z naszej ziemi oberże i karczmy itp., zakłady – rozsładniki degeneracji rasy, a na ich miejsce powstają Domy Ludowe, które będą symbolem Odrodzonej Polski”. Potem dość regularnie zamieszczał w „Gazecie Lipnowskiej” swoje artykuły, które dotyczyły głównie wydarzeń historycznych, ważnych w dziejach Ojczyzny, jak np. „Powstanie listopadowe” oraz wiele innych. W dziale regionalnym „Gazety” często przybliżał czytelnikom historię ziemi dobrzyńskiej.

Za zasługi na rzecz lokalnego społeczeństwa oraz szeroką działalność publiczną został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi RP.

W dniu 17 października 1939 r. został aresztowany przez Niemców na rzekomej konferencji nauczycieli w

Lipnie, a następnie więziony w obozach koncentracyjnych: Hohenbruch (do 22 VI 1940), Stutthof (do 9 VII) i Sachsenhausen-Oranienburg. W tym ostatnim obozie nadano mu numer obozowy 27140. Skatowany do nieprzytomności, zmarł tam 23 lipca 1940 r.

W 1913 r. zawarł związek małżeński z Józefą Teodozją z Dobrzeńskich, z którą pozostawił dwie córki: Irenę Marię i Henrykę Jadwigę, zamężna Koziorowska.

Grób z urną z jego prochami znajduje się w rodzinnym grobowcu na lipnowskim cmentarzu, gdzie spoczywa także jego żona, córki i zięć.

AP Włocławek, sygn. 125, Księga urodzeń parafii rzymskokatolickiej w Lipnie, akt urodzenia nr 10 z 1885 r.; T. Chojnicki, Z. Gózdź, *Niepospolici ludzie Lipna i okolic*, Lipno 1995, s. 40; Dziennik KOSP 1945, nr 9, s. 222; Gazeta Lipnowska 1929, nr 1, s. 2; 1929, nr 3, s. 22; 1929, nr 16-17, s. 178; 1930, nr 31, s. 3; 1931, nr 5, s. 3; 1931, nr 6, s. 4; 1931, nr 12, s. 5; 1931, nr 9, s. 4; J. Godlewski, *Związek Strzelecki w Lipnie. Krótki rys historyczny. Jednodniówka Strzelecka*, Lipno 1934, s. 9; Z. Gózdź, *Wincenty Winnicki*, Gazeta Lipnowska, nr 12: 1992, s. 4; Z. Gózdź, *W terminie u rzemieślnika*, Ziemia Dobrzyńska 1995, nr 1, s. 9; Gózdź-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 29, 55-56; Krajewski, *Dama*, s. 65; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 86; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 123; *Odezwa Komitetu „Propagandy Śląska”*, Gazeta Lipnowska 1931, nr 5, s. 1; F. Piasek, *Materiały do dziejów Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie (1867-1916)*, Płock 1939, s. 50-52, 74; Piotrowski, *Słownik*, s. 240; PRS, s. 217; 3- *Klasowa Koedukacyjna Szkoła Handlowa Polskiej Macierzy Szkolnej w Lipnie (województwo warszawskie). Pięciolecie jej istnienia i rozwoju - organizacja obecna oraz projekty na przyszłość. 1925-1930*, Lipno 1930, s. 14; Wardzyńska, *Rok 1939*, s. 176, 180.

WINOWSKI ALEKSANDER (*1912 r. w Suminie w Wielgiem w pow. lipnowskim †5 VIII 1944 r. koło Huty Skępskiej), działacz konspiracji antyhitlerowskiej (W 41)

Był synem Maksymiliana i Zofii. Szkołę powszechną ukończył w Płocku. Po ukończeniu szkoły zawodowej we Włocławku, mieszkał z rodzicami w Mysłakówku, którzy posiadali gospodarstwo rolne.

W stopniu porucznika walczył w kampanii wrześniowej, gdzie dostał się do niewoli niemieckiej. Stamtąd udało mu się zbiec i powrócił w rodzinne strony. W 1940 r. popadł w konflikt z miejscowymi Niemcami, gdyż nie chciał podjąć przymusowej pracy w gospodarstwie Niemca w sąsiedniej wsi Źródła. Z tego powodu zszedł do podziemia i nawiązał kontakt z grupą Polskiej Organizacji Zbrojnej „Znak” we wsi Osiek w gminie Ligowo w pow. lipnowskim oraz z grupą prowadzącą nasłuch radiowy dla potrzeb grupy józefowskiej. Współpracował z grupą konspiracyjną Witolda Porębskiego w Osieku, gdzie prowadzony był nasłuch radiowy. Jednak po aresztowaniu swoich współpracowników: Witolda Porębskiego, Brzozowskiego i Tadeusza Szczepkowskiego, w maju 1941 r. zszedł do całkowitego podziemia. Na początku 1942 r. zorganizował oddział partyzancki, liczący latem tego roku 12 osób.

Na początku 1942 r. został komendantem placówki POZ „Znak” Ligowo, a dowództwo oddziału powierzył Bolesławowi Żołnowskiemu, ps. „Mściwy”. Jako konspirator działał na terenie czterech gmin: Ligowo, Tłuchowo, Mochowo i Skępe. Organizował szkolenia, gromadził broń, lekarstwa i środki opatrunkowe, budował leśne bunkry. Gromadził informacje o ruchach

wojsk niemieckich, zamierzeniach policji i Polakach, kolaborując z okupantem, ostrzegał wreszcie zagrożonych przed wywózką na roboty przymusowe. Jego współpracownikami byli: Jan Borowski, wysiedlony z Malanówka do Żurawinka, szwagier Borowskiego, Jagodziński, Lissowski, ps. „Lis”, Leon Biłgorajski z Ligówka i Ziółkowski z Malanowa. Przeprowadził kilka udanych akcji, w tym m. in. latem 1944 r. wykonał wyrok na konfidencie miejscowej żandarmerii, Wiśniewskim ze wsi Czermno. Wyrok wykonali jego partyzanci z oddziału B. Żołnowskiego: Jerzy Z. Jabłoński z Mochowa, Szczepan Filipkowski, ps. „Mały”, występujący pod przybranym nazwiskiem „Zygmunt Wiśniewski” oraz Zieliński, mieszkaniec Lipna, ukrywający się w Sułkowie.

W dniu 5 sierpnia 1944 r., idąc drogą w kierunku wsi Huta Skępska razem z dwoma partyzantami: Kowalskim z Julkowa i Bodenszac z Orłowa, natknął się na silny, wieloosobowy patrol policji niemieckiej. W czasie strzelaniny Bodenszac został ranny. Winowski, widząc zdecydowaną przewagę przeciwnika, polecił swoim żołnierzom wycofać się. Sam ranny w nogę, mając przy sobie broń i granaty, po zniszczeniu dokumentów konspiracyjnych, ostatnim pociskiem pozbawił się życia. W czasie walki z Niemcami poległ także jego współtowarzysze.

Podczas przymusowego rozpoznawania zwłok jego matka, Zofia, w obawie o bezpieczeństwo pozostałych dzieci, nie przyznała się, że wśród ofiar jest właśnie jej syn. To przejmujące wydarzenie w 1994 r. upamiętniła w utworze poetyckim pt. *Pamięci Olka* Janina Winowska, żona Tadeusza, podporucznika w kampanii wrześniowej 1939 r., młodszego brata Aleksandra.

Miał także siostrę, Władysławę, która działała także w ZWZ/AK, w zakresie tzw. legalizacji, czyli fałszowaniu niemieckich dokumentów, w które zaopatrywała poszukiwane przez okupanta osoby. Aresztowana i zesłana do obozu Stutthof, gdzie przebywała aż do kwietnia 1945 r.

Pochowany w zbiorowej mogile miejscu zbrodni w Hucie Skępskiej i dopiero po wojnie ekshumowany na cmentarz w Skępem.

AA, W. Drzewiecki, Informacja z dnia 18 i 29 XII 1987 r. przekazana autorowi; AFGEZ, t. osob. 844-1542/ Pom., Winowski Aleksander, M-322, Jabłoński Jerzy oraz; Drzewiecki, *Walka*, s. 97-98, 100-101; Informacja Wandy Makowskiej z domu Nagiewicz, zamieszkałej w Skępem przekazana autorowi w kwietniu 1996 r.; Krajewski, *Skępe*, s. 59, 64-66, 104; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 33, 200, 339, 342, 407; Krajewski, *W sercu ziemi*, s. 52; Lewandowski, *Losy żołnierzy*, s. 13, 15; Lewandowski, *Martyrologia*, s. 9, 11 podaje, że zginął w miejscowości Obóz k. Skępego; Tablica inskrypcyjna na cmentarzu w Skępem; J. Winowska, *Wiersze wybrane*, Płock-Warszawa 1993, s. 33-34; B. Ziółkowski, *Winowski Aleksander*, SBKP, cz. 6, s. 185-187.

WIŚNIEWSKI (i. n.), (*ok. 1843 r. †22 IV 1863 r. pod Nietrzebą k. Chrostkowa), powstaniec 1863 r.

Pochodził z Wąbrzeźna w ówczesnym zaborze pruskim. Wiosną 1863 r. na wieść o formowaniu oddziału ochotników do powstania w ziemi dobrzyńskiej, zgłosił się do grupy powstańczej hr. Zygmunta Działowskiego i Szermętowskiego, ps. „Henryk Łowiński”. Po wkroczeniu oddziału na teren ziemi dobrzyńskiej, poległ w potyczce pod Nietrzebą k. Chrostkowa.

Pochowany w dniu 25 kwietnia 1963 r. na cmentarzu w Chrostkowie.

Bukowski, *Pomorze*, s. 58, 154; Krajewski, *Powstanie*, s. 110, Krajewski, *Powstanie między Skrwą a Drwęcą*, s. 104, 109, 256.

WIŚNIEWSKI ALEKSANDER, ps. „Ali” (XX w.), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej

Był Inicjatorem i organizatorem powstania konspiracyjnej organizacji młodzieżowej „Młody Las” i pierwszym dowódcą tej organizacji. W 1943 r. został aresztowany w Malborku, a następnie zamordowany w więzieniu w Gdańsku.

Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 276.

WIŚNIEWSKI ALEKSANDER (*1 VIII 1914 r. w Rokitnicy k. Rypina †po 1947 r.), uczestnik bitwy o Monte Cassino (W 42)

W czasie powszechnej mobilizacji w sierpniu 1939 r. odbywał służbę wojskową w 14. pułku piechoty we Włocławku. W czasie działań wojennych przekroczył z pułkiem granicę litewską. Na terenie Litwy został internowany i był więziony w fortach kowieńskich. Po zajęciu Litwy przez wojska radzieckie był więźniem lagrów w okolicach Archangielska i Murmańska. Po amnestii w sierpniu 1941 r. zgłosił się do tworzonego wojska polskiego w Tateszczewie. Od sierpnia 1942 r. przeszedł szlak bojowy z II Korpusem Polskim, przez Persję, Irak, Palestynę, Syrię, Egipt. Brał udział w kampanii włoskiej II Korpusu Armii Polskiej. Walczył w 15. batalionie strzelców na pierwszej linii jako goniec-motocyklista. Włoski szlak bojowy zakończył pod Modeną.

Po wojnie przebywał w Szkocji i Wielkiej Brytanii. Do kraju powrócił w dniu 17 lipca 1947 r. i zamieszkał wraz z żoną w Świdziebni.

Był odznaczony m. in. Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino, Gwiazdą Italii, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski i innymi.

E. Budzanowska, *Polegli pod Monte Cassino. Aleksander Wiśniewski*, Kronika Rypińska, nr 46: 1994, s. 7.

WIŚNIEWSKI ANTONI (*14 I 1888 r. w Walency (?), w pow. lipnowskim †wiosną 1940 r. w Kalininie), policjant, ofiara zbrodni sowieckich

Był synem Józefa. Służył w Policji Państwowej stopniem przodownika w Komendzie Powiatowej w Rawie Mazowieckiej. Był pomocnikiem komendanta do spraw gospodarczych. Ponadto posiadał własny sklep. Wraz z rodziną mieszkał w Rawie Mazowieckiej, ul. Dynia nr 1.

Podczas zarządzanej ewakuacji na tereny wschodnie został wzięty do niewoli sowieckiej i uwięziony w obozie jenieckim w Ostaszkowie. Zginął wiosną 1940 r. zamordowany w siedzibie NKWD w Kalininie.

Żonaty był ze Stanisławą Wiśniewską (ur. 1900), córką Andrzeja, z którą miał czworo dzieci: Jadwigę (ur. 1921), Kazimierza (ur. 1923, uczeń gimnazjum), Annę (ur. 1927), uczennicę i Jana (ur. 1931), uczeń.

Pochowany w Miednoje.

Kubiak-Karpus, *Lista*, s. 183; *Naznaczeni piętnem*, s. 19; Tucholski, *Katyń*, s. 368; WIG MiD, L. W. z 9 IV 1940 r., nr 020/3, poz. 81.

WIŚNIEWSKI CZESŁAW, ps. „Wicher” (*13 VI 1911 r. w Skudzawach w pow. rypińskim †20 VIII 1944 r. pod wsią Pokrytki w pow. ciechanowskim), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, dowódca Armii Ludowej, podporucznik czasu wojny

Urodził się w rodzinie chłopskiej jako syn Jana i Balbiny z Zielińskich. Po uzyskaniu wykształcenia podstawowego, w latach 1932-1933 odbył służbę w Wojsku Polskim, uzyskując stopień podoficerski. Od 1934 r. gospodarzył w Okalewie, gdzie był sympatykiem Komunistycznej Partii Polski.

Na początku okupacji hitlerowskiej należał do Związku Walki Zbrojnej, a potem Armii Krajowej. Na przełomie lat 1943/1944 rozpoczął działalność w Polskiej Partii Robotniczej i niebawem został dowódcą Armii Ludowej w pow. rypińskim. W dniu 15 stycznia 1944 r., rozkazem Dowództwa Głównego AL, awansował do stopnia podporucznika. W lipcu tego roku powierzono mu obowiązki dowódcy 2. Batalionu AL im. Ziemi Rypińskiej. W sierpniu tego roku został powołany na stanowisko oficera operacyjnego w sztabie Brygady AL „Synowie Ziemi Mazowieckiej”. Brał aktywny udział w walkach zbrojnych i sabotażowych przeciwko hitlerowskiemu okupantowi. Dowodzony przez niego oddział wykonał najwięcej akcji na terenie ziemi dobrzyńskiej oraz sąsiednich powiatów mławskiego i sierpeckiego. Poległ w bitwie pod Pokrytkami.

Ożeniony był ze Stanisławą Wojciechowską.

Ciechanowski, *Ruch oporu*, s. 305, 309-311, 313, 350, 380; Z. Jędrzyński, *Walki i zwycięstwa PPR na Pomorzu*, Gazeta Pomorska 1961, nr 189-191; Kostanecki, *Wybitni obywatele*, nr 20, s. 31; Krajewski, *Lewicowy ruch*, s. 169-174; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 333, 406; Krajewski-Suszyński, *POZ, ZWZ-AK*, s. 790; *Okręg Płocki, pass.*; Podgóreczny, *Niepospolici*, s. 282.

WIŚNIEWSKI JAN (†2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, kierownik szkoły w Radominie, ofiara zbrodni niemieckich

Do 1939 r. był nauczycielem i kierownikiem Szkoły Powszechnej w Radominie. W październiku 1939 r. został aresztowany i osadzony w więzieniu w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. Po kilku dniach został tam zamordowany.

Zwłoki Niemcy wywieźli do lasów skrwileńskich i tam pogrzebali w zbiorowej mogile.

Dziennik 1945, nr 9, s. 224; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 323; Piotrowski, *Biogramy*, s. 189; Piotrowski, *Słownik*, s. 241.

WIŚNIEWSKI JANUSZ (*30 IV 1960 r. w Skępem †24 VI 2011 r.), lekarz medycyny, organizator służby zdrowia w pow. lipnowskim, radny (W 43)

Był synem Tadeusza i Stanisławy z Kierzkowskich. Ukończył Szkołę Podstawową w Ligowie, a następnie Liceum Ogólnokształcące im. R. Traugutta w Lipnie. W latach 1979-1985 studiował na Akademii Medycznej w Łodzi. Od 1985 do 1992 pracował w Przychodni Rejonowej w Lipnie i na Oddziale Wewnętrznym Ze-

spotu Opieki Zdrowotnej w Lipnie. W 1988 r. uzyskał I stopień specjalizacji, a w 1991 r. tytuł specjalisty w zakresie chorób wewnętrznych. Od 2 października 1992 r. do 4 listopada 1994 r. był lekarzem wojewódzkim – dyrektorem Wydziału Zdrowia Urzędu Wojewódzkiego we Włocławku. W 1994 r. powrócił na oddział wewnętrzny lipnowskiego szpitala, zajmując od 1997 r. stanowisko ordynatora. W 2002 r. doskonaląc się zawodowo, uzyskał tytuł specjalisty w dziedzinie endokrynologii.

Z końcem 2003 r. zrezygnował z pracy w szpitalu i utworzył Zakład Opiekuńczo-Lecznicy w Suradówku. Zakład zlokalizowano w rozbudowanym i wyremontowanym budynku po szkole, z jednoczesnym przystosowaniem go do pełnienia funkcji leczniczych. Obiekt ten znalazł się wśród finalistów VIII edycji ogólnopolskiego konkursu otwartego „Modernizacja Roku 2003”. Do śmierci pełnił funkcję dyrektora tej, spełniającej standardy europejskie, placówki. e. Poza pracą w Zakładzie Opiekuńczo-Lecznicy w Suradówku zatrudniony był w Niepublicznym Zakładzie Opieki Zdrowotnej „Wimed”, prowadzonym przez jego żonę, Jolantę. Przez wiele lat służył społeczności Lipna swoją wiedzą i doświadczeniem. Jego zaangażowanie w pracy, sumiennosc, rzetelnosc w wykonywaniu obowiązków została wyróżniona w II edycji plebiscytu na najlepszego lekarza regionu „Eskulap 2004”.

Od początku istnienia samorządu lekarskiego działał we władzach Kujawsko-Pomorskiej Okręgowej Izby Lekarskiej. Od 1993 r. był wybierany przez swoje środowisko Delegatem na Okręgowy Zjazd Lekarzy i członkiem Okręgowej Rady Lekarskiej. W kadencji od 2009 r. pełnił funkcję wiceprezesa Okręgowej Rady Lekarskiej. W 2009 r. Kapituła Tytułu i Odznaczenia „Pro gloria Medici” wyróżniła go tytułem „Ku chwale lekarzy”.

W latach 1998-2002 był przewodniczącym Rady Powiatu w Lipnie.

Eskulapy dla najlepszych, Nowości 2005, z 6 V, s. 3; Specjalski, *Lipno*, t. 5, s. 188; E. Wierzbowska-Umińska, *Nekrolog*, Magazyn Lekarzy Okręgowej Izby Kujawsko-Pomorskiej, <https://www.oil.org.pl/xml/oil/oil67/gazeta/numery/n2011/n201105/n2011051.4 IV 2013>.

WIŚNIEWSKI JAROSŁAW (*1963 r. w Rypinie), kapłan rzymskokatolicki, misjonarz na Wschodzie (W 44)

Rodzice jego przez jakiś czas mieszkali w Zieluniu k. Żuromina. Ukończył Liceum Ogólnokształcące w Brodnicy. Święcenia otrzymał w Białymstoku w 1991 r. Ostatnim miejscem jego pracy duszpasterskiej w Polsce było Skrwilno, gdzie miał prymicję po ukończeniu seminarium. W Skrwilnie do dziś jest zameldowany i tam ma rodzinę.

Ponad 20 lat spędził na Wschodzie, 7 lat w Rosji nad Cichym Donem, 3 lata na Sachalinie niedaleko wybrzeża Morza Ochockiego. Potem 5 lat na wschodniej Ukrainie w okolicach Donbasu. Ostatnie trzy lata to Uzbekistan, czyli Azja centralna w pobliżu Taszkentu. To okolice sławne z działań gen. Andersa, dlatego kilkakrotnie odwiedzał cmentarze trzech tysięcy poległych polskich oficerów i kapłanów. Obecnie mieszka w Taszkencie przy katedrze, gdzie pomaga bi-

skupowi i ojcom franciszkanom. Najwięcej satysfakcji daje mu współpraca z siostrami św. Matki Teresy z Kalkuty, gdzie ma dwa razy w tygodniu katechezy dla bezdomnych. Dorywczo zajmuję się także dziećmi, które siostry wzięły pod swoją opiekę. Ma też dwie dojazdowe parafie, nielegalne, bo w tym kraju gdzie obecnie przebywa nie ma wolności wyznaniowej.

W 2010 r. ukazała się jego książka pt. *Bezdomny z wyboru. Zapiski misjonarza ze Wschodu* (Tyniec 2010), która jest świadectwem pracy polskiego misjonarza, jednego z pięciu kapłanów, których w 2002 r. wydalonano z Rosji.

Cyryl I zakpił z Polaków. Wywiad z ks. Jarosławem Wiśniewskim wydalonym z Rosji misjonarzem, *Nasza Polska* 2012, nr 35, z 28 VIII; *Krajan z Uzbekistanu*, *Czas Brodniczy* 2011, z 16 IX; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 70-71.

WIŚNIEWSKI JÓZEF, ps. „Zass” (*ok. 1814 r. we Włocławku), partyzant 1833 r.

Mieszkał we Włocławku. Wziął udział w powstaniu listopadowym jako podoficer 1. pułku ułanów. W czerwcu 1833 r. w lasach k. Kowala na Kujawach wstąpił do oddziału partyzanckiego Artura Zawiszy. W momencie rozsyпки oddziału partyzanckiego przyczynił się we Włocławku do schwytania P. Wojtkiewicza, J. Dąbkowskiego i H. Webera. Mimo popełnienia tego zdradzieckiego czynu, przez pewien czas pozostawał w miejscu zamieszkania pod tajnym dozorem policji. Dalsze jego losy nie są nam bliżej znane.

Krajewski, *Usque ad finem*, s. 170; Krajewski, *Zemsta Ludu*, s. 217; *Spółeczeństwo polskie*, s. 49, 314, 340, 342, 776.

WIŚNIEWSKI JÓZEF (*ok. 1895 r. †w końcu X 1939 r. w Rypinie), rolnik, ofiara zbrodni niemieckich

W 1939 r. mieszkał w Balinie, pow. rypiński. Aresztowany w październiku 1939 r., więziony w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20 i tam zamordowany.

Zwłoki Niemcy wywieźli do lasów skrwileńskim i tam pogrzebali we wspólnej mogile.

Piotrowski, *Słownik*, s. 241.

WIŚNIEWSKI JÓZEF, przybr. nazw.: „Schmidt”, „Malinowski”, ps. „Szczerba” (*18 III 1897 r. w Jastrzębiu k. Lipna †26 VIII 1945 r. w Legnicy), uczestnik I wojny światowej i wojny polsko-bolszewickiej, członek Polskiej Organizacji Wojskowej, legionista, komendant POZ „Znak” i AK w powiecie lipnowskim, podporucznik czasu wojny, ofiara zbrodni NKWD (W 45)

Był synem Walentego i Walentyny z Kowalskich. Nauki pobierał w Lipnie, a potem w Łomży. Następnie służył w 33. pułku piechoty w Łomży i z tą jednostką wziął udział w pierwszej wojnie światowej. Podczas walk został dwukrotnie ranny. Za udział w wojnie został odznaczony kilkoma medalami. Uczestniczył także w wojnie polsko-rosyjskiej w 1920 r. W 1936 r., ze względu na stan zdrowia, został przeniesiony do rezerwy i osiadł wraz z żoną i trojgiem dzieci na gospodarstwie rolnym w Jastrzębiu k. Lipna. Tutaj rozwijał

działalność polityczną w „Strzelcu”, gdzie zajmował się przysposobieniem wojskowym członków tej organizacji. Prowadził także przysposobienie wojskowe w lipnowskim gimnazjum.

Po wybuchu drugiej wojny światowej, w pierwszych dniach września 1939 r. zorganizował w Lipnie spośród członków „Strzelca” Kompanię Obrony Warszawy i 4 września tego roku poprowadził ją przez Włocławek w kierunku Warszawy. W dniu 8 września oddział ten został rozbity przez Niemców nad Brzużą, a on dostał się do niewoli. Po kilku dniach udało mu się zbiec z obozu jenieckiego i powrócić do Jastrzębia. Tutaj musiał ukrywać się przed Niemcami. Nie zrezygnował jednak z walki przeciwko okupantowi.

W listopadzie 1939 r. zorganizował podziemną organizację pn. Polska Organizacja Zbrojna „Znak”. Poszukiwany przez policję niemiecką, musiał ciągle zmieniać miejsce pobytu. W końcu 1941 r. ukrywał się na plebanii w Suminie w pow. lipnowskim, gdzie pracował przy robotach ziemnych. Tam odbywał tajne narady i odprawy z komendantami rejonów tej organizacji. W dniu 7 lipca 1942 r. został aresztowany. Skutego łańcuchami, doprowadzono na posterunek żandarmerii w Kikole, a następnie wywieziono do więzienia Gestapo w Grudziądzu. W czasie przesłuchań nie ujawnił struktur organizacyjnych Armii Krajowej w pow. lipnowskim. Na początku sierpnia tego roku, po przekupieniu żandarmów, uciekł z więzienia i powrócił na teren powiatu lipnowskiego. W lesie karnkowskim dokumenty organizacji przekazał innemu żołnierzowi AK, Czesławowi Lulińskiemu, ps. „Stańczyk” z Józefkowa k. Skępego. W dniu 26 sierpnia 1942 r. otrzymał dokumenty na nazwisko „Malinowski” i wraz z rodziną udał się do Warszawy. Tam dalej prowadził działalność konspiracyjną i nawiązał kontakt z lipnowianinem, Kazimierzem Kellerem, ps. „Kazik”, który aktywnie działał w AK.

W 1944 r. zamieszkał na Pradze, przy ul. Londyńskiej 10. Niebawem został wcielony do Ludowego Wojska Polskiego w składzie 5 Zapasowego Pułku Piechoty, z którym w stopniu podporucznika przeszedł szlak bojowy przez Łódź, Poznań, Wrocław do Drezna. Po kapitulacji Niemiec, zgodnie z rozkazem dowódcy pułku, został na gospodarstwie rolnym jako zarządca we wsi Ulisdorf k. Bolesławca.

Latem 1945 r. zainteresował się nim Urząd Bezpieczeństwa w Lipnie. W sierpniu tego roku został aresztowany przez NKWD. W czasie aresztowania został ranny w okolice serca. Wywieziony do więzienia w Legnicy, gdzie wkrótce zmarł w szpitalu radzieckim.

W partyzantce pomocy udzielał jego syn, Tadeusz, także żołnierz AK. W Armii Krajowej zaprzysiężeni byli także: żona oraz pozostałe dzieci: Halina i Włodzimierz. Ożeniony z Marią, miał dzieci: Tadeusza, Włodzimierza i Halinę. Cała czwórka zaprzysiężona była w Armii Krajowej.

AFGEZ, t. osob. 327-936/Pom., Wiśniewski Józef, ps. „Szczerba” oraz t. osob.: W. Drzewiecki, K. Keller, Cz. Luliński, G. Olszewski, T. Wiśniewski; *Armia Krajowa na Pomorzu*, s. 185; W. Brenda, M. Krajewski, *Wiśniewski Józef*, SBKP, cz. 2, s. 178-179; T. Chojnicki, Z. Gózdź, *Józef Wiśniewski, „Szczerba”*, *Gazeta Lipnowska*, nr 10: 1992, s. 5; Golon, *Deportowani*, s. 185; Z. Gózdź, *Lipnowska AK*, *Gazeta Pomorska* 1992, nr 42, s. 10; Z. Gózdź, *Zacni obywatele Lipna i okolic. Józef Wiśniewski, pseudonim „Szczerba”*, *Gazeta Lipnowska* 1992, nr 10, s.

5; Krajewski, *Dama*, s. 88-89; Krajewski, *W cieniu wojny*, pass.; Krajewski-Suszyński, *POZ*, ZWZ-AK, s. 775, 779; SBKP, cz. 1, s. 133, cz. 2, s. 43, 178-17, cz. 4, s. 70, cz. 6, s. 84, 147-148; Specjalski, *Jastrzębie*, s. 39, 121-122.

WIŚNIEWSKI JÓZEF, ps. „Wichura” (*6 I 1914 r. †17 I 1946 r. w Bydgoszczy), kowal, żołnierz podziemia poakowskiego, żołnierz wyklęty, ofiara zbrodni UB

Mieszkał w Orłowie w pow. lipnowskim. W kwietniu 1945 r. zdezerterował z wojska i wraz z innymi byłymi milicjantami i żołnierzami związał się z oddziałem Ryszard Buczkowskiego, ps. „Tarzan”, pn. Armia Krajowa-Grupa Tarzana. Grupie poakowskiej aparat bezpieczeństwa komunistycznego przypisywał dwa zabójstwa funkcjonariuszy UB i kilka napadów rabunkowych, m. in. na Cukrownię Chełmica oraz gorzelnię w Grochowalsku w pow. lipnowskim. Najprawdopodobniej w wyniku nieporozumień między członkami grupy, we wrześniu 1945 r. zabity został dowódca „Tarzan”.

W dniu 16 października 1945 r. został zatrzymany we wsi Śleszyn. Postawiony przed Wojskowym Sądem Okręgowym w Poznaniu na sesji wyjazdowej w Bydgoszczy, w dniu 22 listopada 1945 r. w sprawie nr O. 584/45 został skazany na karę śmierci. Przewodniczącym komunistycznego składu sędziowskiego był Szeliński. Wyrok wykonano w Bydgoszczy w dniu 17 stycznia 1946 r.

AAN, Krajowa Rada Narodowa, sygn. 169, k. 242-243; Biegański, *Kainowy cień*, s. 72, 153; IKP 1945, nr 35, z 25 XI; *Sensacyjny proces bandy „Tarzana”*, Ziemia Pomorska 1945, nr 219, z 23 XI; Trybuna Pomorska 1945, nr 128, z 23 XI.

WIŚNIEWSKI KRZYSZTOF (*15 IV 1960 r. w Chełmży), nauczyciel, artysta plastyk, surrealista, ryownik i społecznik (W 46)

Syn Stanisława i Celiny z Rogozińskich. Szkołę podstawową ukończył w Kikole w 1975 r. Potem uczył się w Zasadniczej Szkole Zawodowej w Lipnie, którą ukończył w 1978 r. Dalszą naukę kontynuował w Technikum Mechanicznym w Lipnie, które z kolei ukończył w 1981 r., a w latach 1982-1983 kurs pedagogiczny we Włocławku. W 1995 r. podjął studia magisterskie na Wydziale Sztuk Pięknych UMK w Toruniu, które ukończył w 2000 r. Studia podyplomowe z wychowania fizycznego ukończył w 2003 r. w Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku. W 2009 r. w tej samej szkole ukończył kolejne studia podyplomowe z techniki i zajęć technicznych. Status nauczyciela dyplomowanego uzyskał w 2006 r.

W latach 1982-1986 pracował w Szkole Podstawowej w Trutowie, a następnie do 1990 r. w Szkole Podstawowej w Woli. Od 1990 r. podjął pracę w Szkole Podstawowej nr 5 im. Jana Pawła II w Lipnie. W latach 1978-1986 był piłkarzem klubu piłki ręcznej „Kikolanek” Kikół.

W latach 1988-1990 był aktywnym działaczem Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” w Lipnie. W roku 1992 został członkiem wojewódzkiego zarządu Porozumienia Centrum we Włocławku. W 2001 r. został członkiem Prawo i Sprawiedliwość w Lipnie. W 2003 r.

został wybrany przewodniczącym Komisji Międzyzakładowej Pracowników Oświaty i Wychowania NSZZ „Solidarność” Powiatu Lipnowskiego.

W 1985 r. został członkiem Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie. W 2009 r. został członkiem Związku Polskich Artystów Plastyków Oddział w Toruniu. W 2010 r. związał się z włocławską grupą artystów plastyków. Od 2012 r. członek Stowarzyszenia „Rzeczpospolita Lipnowska. W latach 1989-1990 jako działacz KO „Solidarność”, był współtwórcą i organizatorem powstania Szkoły Podstawowej nr 5 W Lipnie. W 1991 r. był w komitecie odbudowy przedwojennego „Pomnika Niepodległości” w Parku Miejskim w Lipnie. W 2005 r. współrealizował autorski program „Pola Negri-sławna Lipnowianka”. W 2010 r. z okazji 30-lecia NSZZ „Solidarność” był pomysłodawcą, projektantem i współorganizatorem powstania Obelisku Solidarności na Placu 11 Listopada w Lipnie. W 2013 r. projektował pomnik ofiar katastrofy smoleńskiej przy kościele Wniebowzięcia NMP w Lipnie.

Jako artysta malarz wystawia swoje prace indywidualnie i zbiorowo. W czerwcu 2013 r. wystawiał swoje dzieła w Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej na wystawie zatytułowanej „*In memory of my Mother*” (Pamięci mojej Matki). Jego prace znajdują się w zbiorach w kraju i zagranicą. Na przeglądach artystycznych za swoje surrealistyczne, poetycko-metaforyczne obrazy otrzymał liczne nagrody.

O swojej twórczości mówi: „*Maluję, ponieważ prawdziwa wolność jest w duszy i robię to, co mi każe*”.

W 2011 r. decyzją Sekcji Krajowej Oświaty i Wychowania NSZZ „Solidarność” otrzymał Złotą Odznakę, Srebrną Odznakę - w 2006 r. W 2008 r. uchwałą Nr XX/148/08 Rady Miejskiej w Lipnie otrzymał tytuł „Zasłużony dla Miasta Lipna”.

W 1984 r. wziął ślub z Wiolettą Górczyńską z Sumina (ur. 1 XI 1963 w Lipnie), córką Edmunda i Haliny z Inczewskich. Z małżeństwa tego są dzieci: Lidia (ur. 1985), mgr języka angielskiego i Bartosz (ur. 1992).

AUM Lipno, Księga Zasłużonych dla Miasta Lipna; Autobiografia z 16 V 2013 r., uzup. z 1 VI 2013 r.; Autopsja (1013-2014); Krzysztof Wiśniewski, http://www.umlipno.pl/pl/page,krzysztof_wisniewski,173,236.html/14 IV 2014; *Obywatele Lipna*, s. 131-133; *Zasłużeni dla Miasta Lipna*, http://www.umlipno.pl/pl/page,zasluzeni_dla_miasta_lipna,173.html/9 II 2014.

WIŚNIEWSKI LUDWIK h. Prus I (*1834 r. †29 III 1864 r. pod Łapinóżkiem w pow. rypińskim), powstaniec 1863 r.

Był synem Franciszka i Barbary z Zaporowiczów, właścicieli ziemskich. Pochodził z Wąbrzeźna i z zawodu był kuźnikiem. W czasie powstania styczniowego, wiosną 1864 r. wstąpił do oddziału ochotników pomorskich, dowodzonych przez kpt. Adolfa Kossakowskiego, zdążających do ziemi dobrzyńskiej i przeszedł z nimi granicę zaborów na Drwęcy. Na terenie ziemi dobrzyńskiej został ciężko ranny w potyczce pod Łapinóżkiem wraz z towarzyszem walki, Cyrklafem z Myśławca pod Wąbrzeźnem.

Jak podał T. Żychliński o jego rodzicach, w 1888 r., „*ta zacna para w roku bieżącym obchodziła swej złote wesele*”.

Pochowany na cmentarzu w Radzikach, jednak zarówno księdze zgonu parafii Radziki Duże, jak też na cmentarzu, występuje jako osoba anonimowa.

Bukowski, *Pomorze*, s. 150, 154; S. Gąsecki, *Pamiętniki powstańca z roku 1863-64*, Poznań 1895, s. 46-48; <http://www.szpejankowski.eu/index.php/pl/ocali-od-zapomnienia/136.html/2> 2013; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 144; Krajewski, *Powstanie*, s. 116, 150; Krajewski, *Powstanie między Skrwą a Drwęcą*, s. 121, 257; PRS, s. 217; T. Żychliński, *Wspomnienia z roku 1863*, Poznań 1888, s. 135, 164, gdzie jednak miejsce potyczki „Łapinóż”.

WIŚNIEWSKI RYSZARD (*3 IX 1933 r. w Nadrożu k. Rypina), nauczyciel, harcmistrz, komendant Hufca ZHP Lipno, społecznik (W 47)

Syn Adama i Henryki z Rutkowskich. Pochodzi z rodziny robotniczo-rolnej. W 1933 r. rodzice jego zrezygnowali z pracy w folwarku Nadroże i przeprowadzili się do Lipna, gdzie ojciec zajmował się kupiectwem, a w czasie okupacji hitlerowskiej pracował w firmie budowlanej jako kowal.

W latach 1945-1949 uczęszczał do Publicznej Szkoły Powszechnej w Lipnie. W 1953 r. ukończył Państwowe Liceum Ogólnokształcące im. Romualda Traugutta. Po odbyciu Państwowego Kursu Pedagogicznego w Lipnie (1 X 1952-16 V 1953), zdał egzamin dyplomowy na nauczyciela szkół podstawowych. Swoje kwalifikacje podnosił w trakcie pracy. Był słuchaczem, zorganizowanego przez Instytut Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych w Bydgoszczy (31 VI-14 VII 1979), kursu przedmiotowo-metodycznego. W 1981 r. złożył egzamin przed Państwem Egzaminów Kwalifikacyjnych dla Nauczycieli, uzyskując kwalifikacje do nauczania w zakresie pedagogiki opiekuńczej. Pracował kolejno: Szkoła Podstawowa w Osówce (1953-1955), nauczyciel; Szkoła Podstawowa w Turzy Wilczej (1955-1956), nauczyciel; Szkoła Podstawowa w Ryszewku (1956-1957), nauczyciel; Komenda Hufca ZHP w Lipnie (1957-1971), komendant hufca; Szkoła Podstawowa nr 3 w Lipnie (1971-1973), nauczyciel; Wojewódzki Związek Kółek i Organizacji Rolniczych Włocławek z siedzibą w Lipnie, kierownik Inspektoratu ds. Bezpieczeństwa, Higieny Pracy i Ochrony Przeciwpożarowej (1975-1977); Szkoła Podstawowa nr 2 w Lipnie (1979-1980), nauczyciel; Szkoła Podstawowa w Ryszewku (1980-1985), dyrektor; od 1985 r. przebywa na emeryturze; będąc na emeryturze pełnił funkcję komendanta w Ośrodku szkoleniowo-wypoczynkowym ZHP w Urszulewie (1986-1987). Przez całe dziesięciolecie był najbardziej rozpoznawalnym harcerzem na Pomorzu, Kujawach i ziemi dobrzyńskiej.

Należy do ZHP (1945-1949), pełnił następujące funkcje w drużynie harcerskiej: gospodarz, zastępowy, przyboczny, drużynowy, wódz gromad zuchowych; ZMP, przewodniczący Szkolnego Koła Sportowego; Ochotnicza Straż Pożarna (od 1957), organizator zastępów pożarniczych przy drużynach harcerskich; Zarząd Powiatowy Zw. OSP (od 1970), członek; Zarząd Gminny Zw. OSP w Lipnie (od 1978), zastępca prezesa; PCK, sekretarz Rejonowej Komisji Rewizyjnej PCK; Jeden z założycieli lipnowskiego „Caritas” przy Parafii rzymsko-katolickiej pw. Najświętszej Marii Panny w Lipnie.

Wśród wielu wyróżnień posiada Honorową Odznakę Ofensywy Zuchowej (1959), Honorową Odznakę „Za Zasługi dla ZHP” (1968), Odznakę Zasłużony Instruktor Włocławskiej Chorągwi ZHP (1984), Medal Za Zasługi dla harcerstwa bydgoskiego (1985). W 1983 r. otrzymał stopień harcmistrza Polski Ludowej.

Działalność społeczna wiąże się także z organami przedstawicielskimi. W kadencji obejmującej lata 1969-1973 sprawował mandat radnego Powiatowej Rady Narodowej. Wniósł zasługi w rozwój straży. Wchodził w skład Zarządu Oddziału OSP w Lipnie, od 1978 r. pełnił funkcję wiceprezesa lipnowskiego Zarządu Gminnego ZOSP RP.

Odznaczony: Złoty Krzyż Zasługi (1975), Medal 40-lecia Polski Ludowej (1984), Odznakę Tysiąclecia (1966), Odznakę Opiekuna Miejsc Pamięci Narodowej (1966), Odznakę Przyjaciela Dziecka (1962), Odznaką „Strażak Wzorowy” (1970), Brązowy Medal „Za zasługi dla pożarnictwa” (1974), Srebrnym Medalem Za Zasługi dla pożarnictwa (1994), Brązowa Odznaka Honorowa LZS (1974), Odznaka Honorowa PCK (1994).

Żonaty ze Stanisławą Reginą Szmuniewską, ma dzieci: Marek Juliusz (ur. 1956), Piotr Szczepan (ur. 1957), Sławomir (ur. 1958), Marzena Joanna (ur. 1965).

Autopsja (1960-2014); *Specjalski, Lipno*, t. 4, s. 160-162; *ZKZD 2005*, s. 227

WIŚNIEWSKI STANISŁAW (*1935 r.), technik, malarz-amator (W 48)

Przez szereg lat pracował w ZURT w Rypinie. W latach 60. XX w. założył i prowadził w Rypinie modelarnię. Następnie, po kilkuletniej przerwie, zainicjował działalność Rypińskiej Kuźni Talentów przy MZD w Rypinie. Będąc na emeryturze, pracuje na części etatu w Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej. Od szeregu lat maluje obrazy, głównie kwiaty i pejzaże. Dominującą techniką jego twórczości jest akryl na płótnie i suche pastele.

Swoje prace wystawiał w MZD w Rypinie i MZKiD we Włocławku. Jest znanym i kreatywnym animatorem kultury w Rypinie i okolicy.

Autopsja (1975-2014); Krajewski, *Rypin. Monografia*, wyd. 2, s. 229; *Program opieki*, s. 50.

WIŚNIEWSKI TADEUSZ, przybr. nazw. „Malinowski”, ps. „Mały” (*4 I 1925 r. w Łomży †24 XI 1993 r. w Lipnie), żołnierz Armii Krajowej (W 49)

Był synem Józefa, sierżanta Wojska Polskiego i Marii z Cissów k. Gójska. Przed wojną mieszkał w Józefkowie k. Lipna. Szkołę powszechną ukończył w 1936 r. w Lipnie. Potem naukę kontynuował w gimnazjum w Wymyślinie.

We wrześniu 1939 r., jako młody chłopiec w mundurze, szedł z oddziałem zorganizowanym przez ojca na pomoc walczącej Warszawie. W dniu 18 września pod Sochaczewem jego oddział został rozbity i dostał się do niewoli niemieckiej. Po kilku dniach uciekł z konwoju w Gostyninie i powrócił do Józefkowa. Na początku 1940 r. podjął pracę w warsztacie samochodowym u W. Kanieckiego w Lipnie. Do

Polskiej Organizacji Zbrojnej „Znak” został zaprzysiężony przez swego ojca, Józefa Wiśniewskiego, ps. „Szczerba” komendanta POZ na powiat lipnowski w dniu 6 stycznia 1940 r. Był wywiadowcą i łącznikiem pomiędzy ukrywającym się komendantem a szefem sztabu Okręgu POZ. Prowadził ewidencję motocykli i samochodów, będących w posiadaniu Niemców. Po dekonspiracji ojca i jego aresztowaniu, a następnie ucieczce z więzienia, przeniósł się z rodziną do Warszawy, gdzie pod zmienionym nazwiskiem „Malinowski”, jako żołnierz AK zajmował się kolportażem prasy i brał udział w akcjach sabotażowych.

Do Jastrzębia powrócił w 1945 r., gdzie 2 marca spotkał się z ojcem. Po odbyciu służby wojskowej w Zgierzu, w 1947 r. powrócił do Jastrzębia. Potem pracował w przedsiębiorstwie budowlanym w Lipnie jako kierowca. W 1950 r. otrzymał stanowisko pracownika umysłowego. W 1966 r. zaocznie ukończył Technikum Ekonomiczne w Toruniu. W 1981 r. przeszedł na emeryturę. W latach 1991-1992 był prezesem Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej w Lipnie.

Był odznaczony m. in. Krzyżem Armii Krajowej i Medalem Wojska.

W Armii Krajowej zaprzysiężeni byli także: matka oraz rodzeństwo: Włodzimierz i Halina.

W 1949 r. ożenił się z Wiesławą Nierychlewską, z którą miał dwie córki: Grażynę i Mirosławę oraz syna Mieczysława.

Pochowany na cmentarzu w Lipnie.

AFGEZ, t. osob. 391-1010/Pom., Wiśniewski Tadeusz, ps. „Mały” oraz t. osob.: C. Luliński, H. Wiśniewska, J. Wiśniewski; Biuletyn Fundacji AK 1993, nr 4, s. 14; Golon, *Deportowani*, s. 169, 185; Z. Goźdz, *Niepospolici ludzie Lipna i okolic*, Lipno 1995, s. 42-43; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 131-132, 149, 164, 399; Krajewski-Suszyński, *POZ, ZWZ-AK*, s. 775-779; M. Ojczyk, *Wiśniewski Tadeusz*, SBKP, cz. 6, s. 147-148; SBKP, cz. 2, s. 178-179, cz. 5, s. 147-148; Specjalski, *Jastrzębie*, s. 39.

WITECKI NIKODEM (*12 IX 1920 r. w Lipnie †24 IX 2006 r. w Lipnie), ślusarz-mechanik, żołnierz Września 1939 r., żołnierz Armii Krajowej, społecznik (W 50)

Był synem Jana i Marianny. Szkołę powszechną ukończył w Lipnie i do wybuchu wojny pracował jako ślusarz-mechanik w warsztacie Lucjana Zielińskiego. W dniu 2 września 1939 r. powołany został do wojska, a następnie, przez Sanniki, Gąbin i Sochaczew, skierowany do obrony Warszawy. Pod Sochaczewem dostał się do niewoli niemieckiej, z której został zwolniony w październiku 1939 r. i wrócił do Lipna.

W czasie wojny był pracownikiem w tym samym zakładzie, jednak zabranym przez Niemca Kajzera. W marcu 1942 r. rozpoczął działalność konspiracyjną w Armii Krajowej, w plutonie przeciwpancernym. Zajmował się działalnością wywiadowczą i naprawą samochodów wojskowych, bowiem wiedział jak należy składać silniki, aby ich sprawność ograniczyć do minimum. Przewoził tajną prasę i rozkazy konspiracyjne. Prowadził ewidencję samochodów i motocykli, które były w posiadaniu Niemców. Wszystkie te pojazdy posiadały imienne przydziały żołnierzy AK. Ustalił, że w piwnicy szkoły nr 2 znajduje się magazyn broni i amunicji i od tej pory magazyn ten był pod kontrolą AK, ażeby w razie potrzeby mógł być przejęty przez

żołnierzy Armii Krajowej. Jako żołnierz AK działalność konspiracyjną zakończył w styczniu 1945 r.

Po wojnie najpierw pracował w swoim zakładzie, a następnie w PGR Skępe jako kierownik zespołowych warsztatów mechanicznych. W tym czasie zgłosił kilka wniosków racjonalizatorskich za które otrzymał Srebrny Krzyż Zasługi i Odznakę Racjonalizatora Produkcji. Od 1957 r. uruchomił własny zakład mechaniki pojazdowej, który prowadził aż do przejścia na emeryturę w 1986 r.

Przez cały czas pracy zawodowej udzielał się społecznie jako radny Powiatowej Rady Narodowej w Lipnie i ławnik w Sądzie Rejonowym w Lipnie. Był członkiem Cechu rzemiosł Różnych w Lipnie i członkiem budowy siedziby Cechu w tym mieście.

Za działalność konspiracyjną odznaczony został Krzyżem Armii Krajowej i Odznaką Weterana Walk o Niepodległość Polski, natomiast za pracę zawodową i działalność społeczną był odznaczony m. in.: Srebrnym Krzyżem Zasługi (1952), Srebrnym Medalem Kilińskiego (1983), Honorową Odznaką Rzemiosła (1961) innymi. Rada Miejska w Lipnie uchwała z 9 kwietnia 1999 r. nadała mu tytuł „Zasłużony dla Miasta Lipna”.

Pochowany w grobie rodzinnym na cmentarzu parafialnym w Lipnie.

Historia Cechu, <http://www.cech-lipno.pl/historia.php/5> IX 2013; *Obywatele Lipna*, s. 134-135; *Zasłużeni dla Miasta Lipna*, http://www.umlipno.pl/pl/page,zasluzeni_dla_miasta_lipna,173.html 9 II 2014.

WITECKI WIESŁAW, ps. „Bari” (*6 II 1923 r. w Lipnie †1 XII 2009 r. w Lipnie), nauczyciel, dyrektor szkoły, sportowiec, sędzia i działacz sportowy, naczelnik miasta Lipna, społecznik (W 51)

Po ukończeniu szkoły powszechnej w Lipnie uczęszczał do Gimnazjum i Liceum im. Romualda Traugutta w Lipnie, gdzie do 1939 r. ukończył III klasy.

W czasie okupacji niemieckiej pracował początkowo na Składzie Warzyw i Owoców, a następnie jako pomocnik przy pomiarach (*mesgehilfe*) w urzędzie niemieckim *Reichswasser-wirtschaft-zamt*. Pracował na terenie powiatów lipnowskiego i włocławskiego, gdzie były prowadzone prace melioracyjne. Pod koniec okupacji został wywieziony na przymusowe roboty do Lubicza, gdzie kopał rowy przeciwczołgowe. We wrześniu 1944 r. uciekł z Lubicza do domu i ukrywał się do chwil wyzwolenia miasta przez Armię Radziecką. Od 1942 r. należał do ZWZ, a następnie do Armii Krajowej. Przysięgę złożył w lesie złotopolskim na ręce kpt. Józefa Sadowskiego, ps. „Zagończyk”. Ponieważ pracował w urzędzie niemieckim, posiadał stałą przepustkę na swobodne poruszanie się po terenie powiatów lipnowskiego i włocławskiego. Dlatego też komendant miejski AK, Stanisław Drzewiecki, ps. „Sławunia” przydzielił mu funkcję łącznika między Lipnem a Włocławkiem. Do końca okupacji przewoził zaszyfrowane meldunki na punkty kontaktowe do Włocławka przy ul. Kaliskiej (skład opałowy) i przy ul. Warszawskiej (tartak). Otrzymywał też zaszyfrowane informacje od Antoniego Wichrowskiego, ps. „Szczygieł”, które przekazywał komendantowi Placówki AK Lipnie, Stanisławowi Drzewieckiemu, bądź

bezpośrednio przewoził je do punktu kontaktowego we Włocławku. Utrzymywał stały kontakt z kolegą szkolnym, Zdzisławem Giblewskim, ps. „Zryw”, który pracując w magazynach wojskowych (dawne koszary w Lipnie), dostarczał mu części do odbiornika radiowego oraz baterie, które przekazywał je Januszowi, ps. „Dan” do montowania odbiornika radiowego. Za pomocą radia prowadził nasłuch stały radia BBC z Londynu i notował komunikaty specjalne nadawane po wiadomościach (zaszyfrowane za pomocą szeregu cyfr) przekazywał Marcinkowskiemu, ps. „Szary”. Po przygotowaniu zaszyfrowanego meldunku pisanego przeważnie w książeczkach bibułki do papierosów „Solali” lub specjalnie spreparowanym ołówku przewoził je do wymienionych punktów kontaktowych. Przez cały czas pracy konspiracyjnej posługiwał się pseudonimem „Bari”, zaczerpniętym z książki Londona. Poza działalnością łącznika, na początku działalności, wspólnie z bratem (pracował wtedy w zakładzie fotograficznym), wykonywał zdjęcia do dowodów osobistych (*Kenkartę*) dla członków ZWZ i później AK, którzy ukrywali się przed władzami niemieckimi. W czasie okupacji należał do chóru kościelnego, gdzie za zgodą księdza zorganizował zespół teatralny, który w okresie Świąt Bożego Narodzenia na plebanii wystawiał jasełkę dla dzieci z Lipna.

Po wyzwoleniu Lipna musiał ukrywać się przez kilka dni, ponieważ frontowy oddział NKWD przyszedł do domu, aby go aresztować. Cudem uniknął deportacji, ponieważ jego ojciec, znający język rosyjski, wyprowadził żołnierzy rosyjskich z domu, wskazując, że rzekomo mieszka u babci. W ten sposób udało się jemu uniknąć aresztowania i niechybnej śmierci, ponieważ wszyscy aresztowani w tym dniu, do Lipna już nie wrócili.

W lutym 1945 r. podjął przerwana naukę w miejscowym Gimnazjum. W 1946 r., otrzymał świadectwo dojrzałości i wstąpił na UMK w Toruniu. Z uwagi na trudną sytuację materialną rodziny, w 1949 r. podjął pracę w Szkole Zawodowej w Lipnie w charakterze nauczyciela matematyki i fizyki, gdzie pracował bez przerwy do 1974 r. W czasie pracy nauczycielskiej już po trzech latach pracy został wytypowany na stanowisko dyrektora szkoły. Jednak, kiedy w ankiecie personalnej napisał, że należał do AK, jego kandydatura została skreślona. Skutki przyznania się do przynależności AK, odczuwał przez następne 10 lat. W tym okresie, mimo przedstawiania wielokrotnie jego osoby przez władze oświatowe do awansu, do odznaczeń, czy nagrody, zawsze były odsuwane.

W 1954 r. składał egzamin państwowy i otrzymał uprawnienia do nauczania w szkołach zawodowych. Po 10-letnim okresie niebytu w zakresie awansowania, w 1959 r. został mianowany wicedyrektorem szkoły i funkcję tę pełnił do 1974 r., kiedy został powołany na stanowisko naczelnika miasta Lipna. Po pięciu latach pracy Urzędzie Miejskim przeszedł na emeryturę. Przez kilka lat pracował jeszcze na pół etatu w swojej byłej szkole.

Wcześniej ujawnił zamiłowanie do uprawiania sportu, wyróżniając się wśród rówieśników zainteresowaniami i niepospolitą sprawnością fizyczną. Już przed wojną wyróżniał się jako junior w tenisie ziemnym. Podczas studiów na UMK był reprezentantem AZS Toruń

w piłce siatkowej. Po zakończeniu kariery sportowej zajmował się szkoleniem piłkarzy i tenisistów stołowych. Grę w piłkę nożną rozpoczął w 1945 r., stając się zawodnikiem klubów: OMTUR, Związkowca i Budowlanych Lipno i wówczas był najsukcesywniejszym napastnikiem. Występował w 134 spotkaniach, strzelając łącznie 167 bramek. Jednak największe sukcesy odnosił w tenisie stołowym, bowiem 3-krotnie został Akademickim Mistrzem Pomorza oraz trzy razy, wraz z Józefem Remiszewskim, zdobył tytuł mistrza Pomorza w grze podwójnej. W latach 50. XX w., wraz z Józefem Remiszewskim z Lipna, reprezentował barwy „Spójni” Włocławek. Zespół uzupełniony o włocławianina, Kazimierza Frankiewicza, zdobył w 1945 r. mistrzostwo Pomorza i uzyskał prawo do ubiegania się o I ligę państwową. W 1960 r. został członkiem drużyny LKS „Budowlani” w Lipnie, która w 1964 r. zdobyła mistrzostwo III ligi w tenisie stołowym. W latach 1975-1995 występował w barwach LZS Jastrzębie w III-ligowej drużynie tenisa stołowego, szkoląc zarazem adeptów ping-ponga. Był honorowym członkiem LZS Jastrzębie. W latach 1960-1980 był sędzią rzeczywistym piłki nożnej, sędziował ponad 300 meczów jako sędzia główny.

Z jego inicjatywy w 1953 r. wybudowany został gmach Zespołu Szkół Mechanicznych przy ul. Okrzei. Pełniąc funkcję naczelnika miasta, wybudował muszlę koncertową w Parku Miejskim i Przedszkole nr 4.

Pełnił szereg funkcji w organizacjach społecznych, towarzystwach i samorządzie miejskim. W latach 1984-1990 pełnił funkcję przewodniczącego Rady Miejskiej w Lipnie, w latach 1974-1986 prezesa Zarządu Miejskiego OSP, w latach 1994-1998 wiceprezesa Koła Miejskiego Armii Krajowej, w okresie 1989-2005 honorowego prezesa Klubu „Mień”, zastępcy redaktora naczelnego „Gazety Lipnowskiej” a w latach 1960-2009 członka Towarzystwa Miłośników Ziemi Dobrzyńskiej. Był odznaczony m. in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1985), Złotym Krzyżem Zasługi (1974), Krzyżem Armii Krajowej (1995), Medalem 30-lecia PRL (1974), Medalem 40-lecia PRL (1984), Złotą Odznaką ZNP (1973), Złotą Odznaką Zasłużony Działacz Kultury Fizycznej (1991), Złotą Odznaką LZS (1982), Złotą Odznaką „Zasłużony Działacz TPD” (1983), Złotą Odznaką PZPN (1992), Odznaką „Zasłużony Działacz ZIW” (1976), Honorową Odznaką Rzemiosła (1985), Odznaką Weterana Walk o Niepodległość (1995), Złotym Medalem „Za Zasługi dla Pożarnictwa” (1981) i innymi. Rada Miejska uchwała z 9 kwietnia 1999 r. nadała mu tytuł „Zasłużony dla Miasta Lipna”. Ta samą uchwałą z 28 stycznia 2010 r. pośmiertnie nazwano „Stadion Miejski imienia Wiesława Witeckiego”. W Lipnie corocznie organizowany jest „Memoriał Tenisa Stołowego imienia Wiesława Witeckiego”.

Ożeniony z Marią Wierzchowską, pozostawił dwóch synów: Jacka, inż. elektronika i Wojciecha, inż. mechanika.

Pochowany na cmentarzu parafialnym w Lipnie.

T. Chojnicki, *Wiesław Witecki*, Gazeta Lipnowska, nr 43: 2002, s. 35; *Obywatele Lipna*, s. 136-140; *Kochałem sport i życie, ale życia nie zmarnowałem. Wiesław Witecki (1923-2009)*, opr. T. Chojnicki, A. Wróbel, Lipno 2010, pass.; W. Witecki, *Śladami ojca*, Gazeta Lipnowska, nr 46: 2002, s. 31; *Wiesław Witecki*,

http://www.umlipno.pl/pl/page,zasluzeni_dla_miasta_lipna,173.html/9 II 2014.

WITKOWSKI ANTONI (*23 VII 1934 r. w Skrwilnie †18 I 2012 r. w Warszawie), pułkownik Wojska Polskiego, dziennikarz, popularyzator martyrologii Rypina i okolic w latach drugiej wojny (W 52)

Edukację zaczął jeszcze w trakcie okupacji. Po ukończeniu w 1949 r. szkoły powszechnej rozpoczął naukę w rypińskim Gimnazjum Ogólnokształcącym. Po tzw. małej maturze wyjechał do swej rodziny, która przeniosła się w Poznańskie, do Gołuchowa, miejsca urodzenia matki. Tu podjął pracę w Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”. Był też korespondentem regionalnych gazet. Dużą maturę zdał w wojsku, w którym pozostał jako żołnierz zawodowy. W 1971 roku ukończył studia pedagogiczne, a sześć lat później – podyplomowe dziennikarskie.

W 1954 r. powołany został do wojska, gdzie ukończył szkołę podoficerską, dalej się uczył i uzyskał świadectwo maturalne. W wojsku pozostał już żołnierzem zawodowym. Wyróżniając się w służbie został skierowany do Oficerskiej szkoły Wojsk Zmechanizowanych we Wrocławiu, którą ukończył w 1963 r. W stopniu podporucznika dowodził w 38. pułku zmechanizowanym w Koźuchowie plutonem szkolnym, a następnie plutonem przeciwlotniczych karabinów maszynowych. Podczas służby w 1971 r. ukończył studia pedagogiczne i później w 1977 r. podyplomowe dziennikarskie. Jego życiową pasją było dziennikarstwo i dlatego pisał już wcześniej do gazet wojskowych. Związał się z gazetą Śląskiego Okręgu Wojskowego we Wrocławiu. Był najpierw korespondentem, później publicystą i kierownikiem działu. Na dziesięć lat związał się z gazetą Śląskiego Okręgu Wojskowego „Żołnierz Ludu” we Wrocławiu. W 1976 r. trafił do redakcji „Przeglądu Wojsk Lądowych” w Warszawie. W ciągu kilku lat stał się jednym z czołowych wojskowych publicystów.

W 1972 r. odpowiedział na prestiżowy konkurs Tygodnika „Polityka” nt. „Wojna w oczach dziecka”, gdzie pisał w nim swoje obserwacje i przeżycia z jesieni 1939 r., kiedy to rypiński „Selbstschutz” mordował mieszkańców powiatu w lasach skrwileńskich. Za tę pracę jury przyznało mu główną nagrodę. Napisał kilkanaście książek, m. in.: *Mordercy z Selbstschutzu*. Jej drugie, uzupełnione wydanie, ukazało się pt. *Nieukarana zbrodnia* w 1995 r. Napisał też inne książki: *Moje wojsko* (1980), *Tajemnica lotu nad Prosnę* (1991), a także *My z Królewskiej. Wspomnienia oficerów liniowych*.

W 1976 r. został przeniesiony do redakcji „Przeglądu Wojsk Lądowych” w Warszawie, gdzie z czasem został naczelnym redaktorem tego czasopisma. W 1983 r. awansował do stopnia pułkownika. Pod jego kierownictwem pismo przeszło okres transformacji ustrojowej w kraju, redakcja rozpoczęła wdrażanie nowoczesnych form pracy i w 1993 r. na kongresie prasy wojskowej w Lugano została przyjęta do Europejskiego Stowarzyszenia Prasy Wojskowej. W 1995 r. został naczelnym redaktorem dziennika „Polska Zbrojna”.

W 60. rocznicę w 1999 r. zbrodni niemieckich w Rypińskim, z jego inicjatywy do Rypina przyjechała z

Warszawy delegacja z wiceministrem MON, generalicją, przedstawicielami centralnych mediów i środowisk artystycznych. Delegacja wzięła także udział w sesji naukowej, jaka odbyła się w Rypińskim Domu Kultury, a on był autorem jednego z referentów.

Po 25 latach pracy w redakcjach wojskowych przeszedł w stan spoczynku, ale prawie do końca życia był naczelnym redaktorem popularnego „Głosu Weterana”. Z jego inicjatywy stworzono w terenie ruch korespondentów pisma, organizowano coroczne sejmiki korespondentów.

Został odznaczony m. in. Krzyżem Oficerskim, Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski i Złotym Krzyżem Zasługi. W 1995 r., w 650. rocznicę lokacji Rypina Rada Miasta przyznała mu tytuł Honorowego Obywatela Rypina. Jego sylwetka znalazła się na kartach *Leksykonu polskiego dziennikarstwa*. Był laureatem nagród dziennikarskich MON oraz Nagrody Literackiej im. Wincentego Rzymowskiego.

Pozostawił córkę Małgorzatę i syna Leszka.

Pochowany na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

AUM Rypin, Księga Honorowych Obywateli; Autopsja (1980-2012); BB, *W Warszawie pochowano Honorowego Obywatela Rypina*, Czas Rypina 23012, z 26 I, s. 8; Kalendarium Rypin, s. 1179; W. Kaleta, Z. Moszumański *Tosiek – płk w st. spocz.* Antoni Witkowski, http://polska-zbrojna.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=14798:tosiek-pk-w-st-spocz-antoni-witkowski&catid=143:horyzonty&Itemid=193/10 IV 2013; Cz. Papiernik, *Antoni Witkowski (1934-2012), pułkownik WP, dziennikarz, Honorowy Obywatel Rypina*, Rocznik Do brzyński, t. 5: 2012, s. 329-330; *Rypin w PRL*, s. 965-966; Stasiak, *Rola Muzeum*, s. 130.

WITKOWSKI CZESŁAW (*8 IV 1909 r. w Czarni Małej w pow. rypińskim), uczestnik bitwy o Monte Cassino (W 53)

W końcu sierpnia 1939 r. został zmobilizowany do Wojska Polskiego. Był internowany najpierw na Litwie, a potem w ZSRR. Na terenie Związku Radzieckiego trafił do II Korpusu Polskiego i z nim przeszedł szlak bojowy poprzez Azję Mniejszą, Bliski Wschód do Włoch. We Włoszech walczył w 5. Batalionie Artylerii Lekkiej pod dowództwem płka Kusia. Brał udział w bitwach pod Monte Cassino, Ankoną, Bolonią i Modeną.

Do Polski powrócił 7 stycznia 1947 r. i pracował na gospodarstwie w Czarni Małej.

Odznaczony był m. in. Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino, Gwiazdą Italii i innymi.

E. Budzanowska, *Polegli pod Monte Cassino. Czesław Witkowski*, Kronika Rypińska, nr 46: 1994, s. 7-8.

WITKOWSKI HENRYK, ps. „Sęp” (*24 II 1919 r. w Rypinie †2009 r. w Rypinie), szewc, żołnierz ZWZ/AK, trener piłki nożnej, chórzysta, społecznik (W 54)

Był synem Mikołaja i Aleksandry z Malewskich. Przed wojną wyuczył się zawodu szewskiego u ojca, Mikołaja i w nim praktykował.

Jesienią 1939 r. na plebanii w Rypinie zniszczył materiały dotyczące działalności organizacji kościelnych,

aby zapobiec ewentualnym aresztowaniom ze strony okupanta hitlerowskiego. W 1940 r. wstąpił do Związku Walki Zbrojnej i został zaprzysiężony. Był łącznikiem w zakresie wywiadu i kolportażu Jana Cendrowskiego. Na polecenie lokalnego kierownictwa ZWZ wykonał plany lotniska na Bielawkach pod Rypinem, a także usytuowania mieszkań funkcyjnych Niemców i okupacyjnych urzędów w Rypinie. W tym celu wykorzystał kontakty w Polką – sprzątaczką w siedzibie rypińskiej delegatury Gestapo. Podjął także współpracę z innym rypińskim szewcem, Władysławem Gumińskim, aktywnym działaczem Polskiej Partii Robotniczej i Gwardii Ludowej.

Po wojnie, już jako mistrz szewski, założył własny zakład szewski przy ul. Kościuszki 28. Potem, zmuszony przez władze komunistyczne do jego likwidacji, pracował w Miejskim Przedsiębiorstwie Gospodarki Komunalnej, a następnie w Wodociągach Miejskich, skąd w 1981 r. przeszedł na emeryturę.

Pasjonował się sportem i w 1949 r. zdał egzamin sędziowski w zakresie piłki nożnej w podokręgu ZPN w Mławie. Do 1953 r. sędziował mecze na terenie woj. warszawskiego. W 1954 r. złożył dokumenty do OZPN w Bydgoszczy na trenera, jednak z braku odpowiedniej komisji, egzamin taki zdawał przed prezesem Klubu „Spójnia”, Mieczysławem Cieplińskim i w związku z tym otrzymał odpowiednie uprawnienia do prowadzenia zajęć trenerskich A klasy oraz drużyny trampkarzy. Od marca 1954 r. prowadził drużynę C klasy i trampkarzy, zaś do 1955 r., z przerwami, do 1960 r. – zespół seniorów.

Był aktywnym członkiem rypińskiego chóru „Lutnia”, a w okresie przesuwania temu chórowi przez Zygmunta Mireckiego był kronikarzem chóru. Uczestniczył we wszystkich wydarzeniach kulturalnych w mieście.

W 1995 r., w czasie pierwszej, w odrodzonej Rzeczypospolitej edycji tytułów „Zasłużony dla Miasta Rypina”, uhonorowany został tym zaszczytem.

Miał rodzeństwo: Stanisława, Lucynę, Edwarda, Czesławę zamężna Nagórnewicz, Jerzego i Wacława (1925-2010), fryzjera, społecznika.

Pochowany na cmentarzu w Rypinie.

AUM Rypin, Księga Zasłużonych dla Miasta Rypina; Autopsja (1975-2006); Gałkowski-Piotrowski, *Rypin w latach wojny*, s. 345-346; Jaszowski, *Okręg AK*, s. 116; *Lech*, s. 359; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 233; *Rypin w PRL*, s. 665-666.

WITKOWSKI JÓZEF (*1939 r. w Skrwilnie †16 VI 2000 r. w Gołuchowie), artysta-amator, malarz, rzeźbiarz, ilustrator (W 55)

W wieku dziesięciu lat przyjechał do Gołuchowa, miejscowości swoich przodków. Nie ukończył uczelni artystycznej, sam przez lata doskonalił swój warsztat pracy. Stosował różne, często łączone, techniki plastyczne, kochał grafikę, lubił eksperymentować. Malował pejzaże i portrety, rzeźbił w drewnie, kamieniu, projektował pomniki i obeliski. Tworzył także mniejsze formy, jak: medalierstwo, projekty znaczków okolicznościowych, ilustracje do wydawnictw, exlibrisy itp. Tematem większości jego prac był jednak Gołuchów, gdzie w niepowtarzalny sposób ukazywał piękno gołuchowskiej architektury w połączeniu z otaczającą przyrodą.

W latach 1981-1997 swoją wiedzę i pasję rozwijał pracując w Ośrodku Kultury Leśnej w Gołuchowie. Przygotował oprawę plastyczną wszystkich wówczas ekspozycji muzealnych i wystaw czasowych. Wykonywał różne prace na rzecz Lasów Państwowych: od portretów Dyrektorów Generalnych po aranżacje wystaw na Kongresy Leśników Polskich. Wykonał m. in. portrety niektórych osób pomordowanych przez Niemców w rypińskim Domu Kaźni jesienią 1939 r. i lasach skrwileńskich, blisko jego miejsca urodzenia. Pozostawił po sobie poważny dorobek artystyczny. Pierwsza wystawa indywidualna jego prac odbyła się już w 1965 r. w Jarocinie. Potem było jeszcze wiele wystaw w kraju i za granicą. W czerwcu 1993 r. Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej w Rypinie zorganizowało wystawę jego prac pt. „Józef Witkowski. Malarstwo”, na której artysta wystawił 27 obrazów olejnych, a wśród nich przejmujący obraz pt. „Czas”.

Jego prace można podziwiać w Muzeum Leśnictwa w Gołuchowie, Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej w Rypinie, czy Muzeum Medalierstwa we Wrocławiu. Większość jego prac pozostaje jednak w zbiorach prywatnych w kraju i za granicą, od Anglii, Francji, Niemiec, Szwajcarii, Szwecji i Rosji po USA i Kanadę.

Pisał także wiersze „do szuflady”.

Pochowany na gołuchowskim cmentarzu, w rodzinnym grobowcu, naprzeciwko grobu Adama Kubaszewskiego, ogrodnika hr. Izabeli z Czartoryskich-Działyńskiej, której popiersie było jedną z ostatnich jego prac.

NaT, *Sławni Gołuchowianie – Józef Witkowski*, <http://vespa-design.iq.pl/niezapominajka/slawni-goluchowianie-jozef-witkowski/25-II-2014>; Stasiak, *Rola Muzeum*, s. 134-135.

WITKOWSKI MARIAN (*24 I 1852 r. w Sierpcu †6 XII 1910 r. w Rypinie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Gójsku, proboszcz w Rypinie

Najpierw uczył się w szkole powiatowej w Lipnie, a następnie gimnazjum w Płocku. W 1870 r. wstąpił do seminarium Duchownego w Płocku i pięć lat później, 20 czerwca 1875 r. przyjął święcenia kapłańskie. Był kolejno wikariuszem w: Gąsewie, Przasnyszu i Gójsku. W latach 1884-1906 był proboszczem w Zieluniu. W dniu 20 października 1906 r. został przeniesiony na proboszcza do Rypina. Tutaj wpisał się w dzieje bractwa różańcowego, bowiem w dniu 10 października 1910 r. bp płocki A. J. Nowowiejski przekazał mu akt erekcyjny bractwa różańcowego w Rypinie, który upoważniał proboszcza do uroczystego ogłoszenia erekcji i zobowiązywał do wyznaczenia specjalnego ołtarza bractwa z wizerunkiem Matki Bożej Różańcowej, a on sam został rektorem bractwa.

Niedługo potem zmarł jednak na cukrzycę.

Pochowany w Rypinie, a w 1911 r. przeniesiony do grobowca rodzinnego w Sierpcu.

APar. Rypin, *Kronika Parafialna*, t. 1; Grzybowski, *Duchowieństwo XIX/2*, s. 410; *Sp. ks. Marian Witkowski*, MPP 1970, nr 12, s. 379; *Parafia*, s. 473; Tyc, *Parafia św. Trójcy*, s. 112; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 410.

WITKOWSKI STANISŁAW, ps. „Rys”, „Żbik”, „Wojtek” (po wojnie: Stanisław Poray-Tucholski), (*20 IV 1917 r. w Wielgim k. Lipna †2008 r.) kolejarz, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej i powstania warszawskiego, więzień niemieckich obozów Stutthof i Oranienburg (W 56)

Był synem Jana i Feliksy. Przed wojną studiował prawo na Uniwersytecie Jagiellońskim, a następnie ukończył kurs adiunktów kolejowych i pracował na kolei.

W czasie kampanii wrześniowej był trzykrotnie ranny. Po wyleczeniu się, nawiązał kontakt z przedwojennym kolegą, kolejarzem Romanem Makieła, który ułatwił mu pracę na kolei warszawskiej. W lutym 1940 r. nawiązał kontakt ze Związkiem Walki Zbrojnej i początkowo przyjął pseudonim „Rys”. Pracując w biurze personalnym kolei na Dworcu Wschodnim w Warszawie, miał dostęp do przepustek kolejarskich. W 1942 r. poznał Nowaka-Jeziorańskiego w trakcie realizacji Akcji N (przerzut ludzi i materiałów propagandowych na tereny III Rzeszy), która wymagała od niego przedstawiania się z Generalnego Gubernatorstwa, na tzw. ziemie zabrane (Śląsk, Wielkopolskę i Pomorze). Zaopatrzył Jeziorańskiego w kolejarskie mundury, legitymacje i przepustki graniczne. Jak się okazało był to początek długiej przyjaźni i współpracy w AK. W 1943 r. ze względu na działalność w konspiracji zmienił nazwisko na „Tucholski” (rodowe nazwisko matki, którego używał także długo po wojnie) i przyjął nowy pseudonim „Żbik”. W czasie okupacji hitlerowskiej był kolejarzem na linii Nasielsk-Toruń, a jednocześnie aktywnym uczestnikiem podziemia antyhitlerowskiego. Z Warszawy do Józefkowa k. Skępego i Skępego dostarczał materiały propagandowe: „Żołnierz Wolności” – centralny organ Polskiej Organizacji Zbrojnej, a także „Biuletyn Informacyjny”, „Żołnierz Polski”, „Żołnierz Polski w Drugiej Wojnie Światowej”, „Myśl Wyzwolona”, „Ziemie Zachodnie Rzeczypospolitej”, „Głos Pracy”, „Walka o Wolność”. Według relacji współpracowników konspiracyjnego kolegium redakcyjnego, „Iskra Wolności” miał zabierać do Warszawy część nakładu „Iskry Wolności”.

W dniu 6 maja 1943 r. został aresztowany w Toruniu w mieszkaniu Tomasza Leszczyńskiego. W czasie śledztwa był bity i torturowany, ale nikogo nie zdradził. Po jego aresztowaniu sztab komendy Okręgu AK postanowił wszelkimi sposobami go uwolnić. B. Pietkiewicz, widząc, że Maria Sobocińska miała kontakty z urzędniczką pracującą w którymś niemieckich urzędów, zwrócił się do niej o udział w akcji uwolnienia Żbika”. Sobocińska przypomniała sobie nazwisko i adres niejkiej Waszak, u której wynajmowała przed wojną pokój w czasie szkolenia w ramach Przygotowania Wojskowego Kobiet. Powzięta wiadomość, że teraz u niej pokój wynajmuje żołnierz – strażnik w toruńskim areszcie Gestapo. Podjęta przez Sobocińską rozmowa z nim doprowadziła do uzgodnienia, że weźmie on na siebie ryzyko uwolnienia z aresztu „Żbika”, jednak za cenę dostarczenia dla niego papierów na inne nazwisko, bowiem w rozmowie z Sobocińską nie krył, iż obawia się kłęski Niemiec i w jej następstwie samosądów w ramach akcji ściągania osób powiązanych z Gestapo. Po dostarczeniu mu dokumentów za pośrednictwem właścicielki mieszkania, Waszak, w dniu 8 września 1943 r. „Żbik” z czterema (niektóre

źródła podają – siedmioma) innymi osobami opuścił toruńskie więzienie.

Wcześniej był on przewożony na konfrontacje do więzienia w Lipnie z aresztowanymi dzień wcześniej jego rodzicami: Janem i Feliksem Witkowskimi z Józefkowa, jego szwagrami: Eugeniuszem i Marianem Wodzyńskimi ze Skępego oraz Wacławem i Czesławem Lulińskimi z Józefkowa.

Sąd w Berlinie skazał go zaocznie na karę śmierci. Wyrok miał być wykonany 15 września. Zdołał jednak uciec w nocy z 7 na 8 września. Wrócił do Warszawy i brał udział w powstaniu warszawskim na Starym Mieście. Po jego upadku znalazł się w obozie przejściowym w Ożarowie. Został rozpoznany przez Gestapo i wywieziony do obozu koncentracyjnego w obozie Stutthof (w tym miejscu zginął jego ojciec). Potem przetransportowano go do obozu w Oranienburgu, z którego został uwolniony 3 maja 1945 r. przez wojska angielskie.

Po drugiej wojnie światowej wyjechał do Anglii, skąd przeniósł się do Argentyny, a stamtąd do USA. Wrócił do Polski w 2002 r.

Żonaty z Zofią, pozostawił córkę Marię, zamężna Zawistowska.

AFGEZ, sygn. 169-778/Pom., Konopiński Jan, sygn. 511-511/Pom., Lulińska Natalia, sygn. 572-572/Pom., Lulińska Anastazja, sygn. 574-574/Pom., Lulińska Helena, Narczewski Lubomir; E. U. Jabłczyńska, *Lulińscy*, Biuletyn Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej, 1922, nr 2, s. 4-6; Z. Góźdź, *Lipnowska AK*, Gazeta Pomorska 1922, nr 43; Krajewski, *Dama*, s. 97, 101-102, 134-135; Lewandowski, *Martyrologium*, s. 8; A. Nieuważny, *Być może żyje. Akcja „N”*, Nowości 1988, nr 15, z 22 stycznia; Rohatyna, *Odchodzą... Zmarł porucznik AK „Rys” (Żbik)*, <http://www.dws.org.pl/viewtopic.php?f=20&t=121144> /5 IX 2013; SBKP, cz. 6, s. 116; R. Specjalski, *Kto zna losy kuriera ze Skępego?*, Gazeta Lipnowska, nr 50: 2004, s. 37; Zawacka, *Szkice z dziejów WSK*, s. 314; Ziółkowski, *Polska podziemna*, s. 295, 300, gdzie jednak imię jednego z braci Wodzyńskich jako Edmund.

WITKOWSKI STANISŁAW (†po 1945 r.), żołnierz Armii Krajowej, ofiara prześladowań sowieckich

Mieszkał w Szczutowie k. Czumska w pow. rypińskim. W latach okupacji hitlerowskiej został zaprzysiężony do Armii Krajowej jako żołnierz Obwodu AK Rybin.

W końcu stycznia 1945 r. został aresztowany do NKWD wraz z innymi żołnierzami AK tego Obwodu, głównie jednak z rejonu Dobrzyń n. Drwęcą, m. in. Janem Grajkowskim, Kazimierz i Stanisławem Dziegielewskimi, po wstępnym śledztwie przeprowadzonym w Dobrzyniu, w pieszej kolumnie więźniów pędzony był najpierw do Kowalewa, a potem przez Golub, Zbójno, Dobrzyń n. Wisłą, Sikórz do Płocka, a stamtąd wywieziony w głąb Rosji, do łagru Siewierna Griwa, rejon Szatura na wschód od Moskwy. Nie mamy wiedzy, czy stamtąd powrócił do kraju, czy też zginął na nieludzkiej ziemi.

AFGEZ, Spuścizna S. Suszyńskiego, relacje; Golon, *Deportacje*, s. 190.

WITKOWSKI TOMASZ (†po 1864 r.), powstaniec 1863 r., Sybirak

Był chłopem z Szafarni w powiecie rypińskim. W czasie ogłoszonej w styczniu 1863 r. branki namówił chłopów z czterech okolicznych wsi, by nie stawili się do poboru wojskowego. Razem z Józefem Michałowskim i innymi napadł na komisję poborową, która przyjechała do Lipna. Wypędzili oni carskich urzędników i zniszczyli ich akta. Po tym incydencie władze carskie zarządziły aresztowania, których ofiarą padł także on sam. Osadzony w więzieniu w Płocku, wyrokiem sądu carskiego został skazany na 15 lat zsyłki na Syberię i pozbawiony praw obywatelskich. Dalsze jego losy nie są nam znane.

Krajewski, *Powstanie*, s. 85, 143; Krajewski, *Powstanie między Skrwą a Drwęcą*, s. 27, 28, 258; Krajewski, *Rypin w okresie zaborów*, s. 148; Lissowski, *Powstanie*, s. 46-47; Podgóreczny, *Niepospoli*, s. 282; R. Wierzchowski, *Powstanie styczniowe w powiecie rypińskim*, [w:] *Szkice Rypińskie*, Bydgoszcz 1967, s. 93.

WITKOWSKI WACŁAW (*14 IV 1925 r. w Rypinie †19 XII 2010 r. w Rypinie), fryzjer, działacz sportowy, chórzysta, społecznik (W 57)

Urodził się w rodzinie rzemieślniczej jako piąte z kolei dziecko Mikołaja i Aleksandry z Malewskich. Ojciec prowadził sklep obuwniczy w Rynku w Rypinie, a matka zajmowała się prowadzeniem gospodarstwa domowego i wychowaniem dzieci.

Po ukończeniu Publicznej Szkoły Powszechnej w Rypinie podjął naukę zawodu w zakładzie fryzjerskim u swojego starszego brata, Stanisława, mieszczącym się w budynku przy ul. Wydmuchowo (obecnie ul. Warszawskiej), sąsiadującym z budynkiem Policji Państwowej (obecnie budynek Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej).

Już jako uczeń, mając ładny głos i dobry słuch, śpiewał w chórze szkolnym, a jako ministrant – w chórze kościelnym. Jako miłośnik pieśni polskiej tuż przed drugą wojną światową wstąpił do Towarzystwa Śpiewaczego „Lutnia” w Rypinie. Z chórem tym związany był do końca jego funkcjonowania. Przez długie lata pełnił funkcję wiceprezesa chóru, a za działalność społeczną otrzymał honorową odznakę drugiego stopnia, nadaną przez Zjednoczenie Polskich Zespołów Śpiewających i Instrumentalnych.

We wrześniu 1939 r. wraz z braćmi, jak wielu mężczyzn, uciekał przed nadciągającym frontem, kierując się przez Rogówko, Lipno do Gąbina, skąd po paru dniach wszyscy zawrócili. Gdy w październiku 1939 r. zaczęły się aresztowania nauczycieli, duchowieństwa i ziemian z powiatu rypińskiego, przez ściany zakładu fryzjerskiego słyszał płacz i krzyki katowanych i torturowanych więźniów oraz strzały padające z niemieckich karabinów w budynku, nazwanym już wtedy Domem Kaźni.

Spośród aresztowanych w Domu Kaźni byli jego nauczyciele i znajomi księży. Znał osobiście ks. Stanisława Gogolewskiego, ks. Czesława Lissowskiego, który uczył go religii oraz ks. Bolesława Pędzicha. Kiedy pod koniec października 1939 r. Niemcy wywieźli wszystkich księży do klasztoru w Oborach, jako ministrant, postanowił pomagać uwięzionym kapłanom. Z narażeniem własnego życia, a także życia

całej rodziny, wielokrotnie jeździł rowerem do Obór, wożąc więzionym księżom żywność i papierosy.

W 1943 r. Niemcy zarekwirowali braciom Witkowskim ich zakład. Brata Władysława przeniesiono do zakładu przy ul. Mławskiej, natomiast on został skierowany do pracy u fryzjera Huze (na obecnej ul. Piłsudskiego).

Był zapalonym sportowcem, biorąc czynny udział w życiu sportowym miasta. Przed wojną należał do Klubu Sportowego „Lech” Rypin. Podczas okupacji hitlerowskiej był uczestnikiem pamiętnego meczu piłkarskiego, rozegranego w Rypinie w dniu 12 września 1943 r. z reprezentacją stacjonujących w Rypinie żołnierzy niemieckich (*Luftwaffe*). Mecz zakończył się sukcesem dla reprezentacji miasta z wynikiem 5:2. Nie brał udziału w drugim meczu, przez co uniknął aresztowania. Zimą 1944/1945 skierowany został do kopania okopów do miejscowości Szabda k. Brodnicy. Po zakończeniu działań wojennych w latach 1945-1947 odbył służbę wojskową w jednostce wojskowej w Bydgoszczy. W 1947 r. otworzył własny zakład fryzjerski w lokalu miejskim za mostem, przy ul. Kościuszki 4, który prowadził blisko 60 lat, aż do roku 2006, natomiast łącznie w zawodzie fryzjerskim przepracował 68 lat. Jako działacz sportowy na trwałe wpisał się w historię rypińskiego sportu.

Po zakończeniu działalności „Lutni” współorganizował męski chór parafialny przy parafii Św. Trójcy w Rypinie, w którym przez wiele lat zasilął go swym mocnym barytonem. Zawsze powtarzał za św. Augustynem, że „*kto śpiewa, ten dwa razy się modli*”.

Był wysokiej klasy szanowanym fachowcem, znanym z dużego zaangażowania jako narodowy i lokalny patriota oraz społecznik. Zawsze cieszyły go sukcesy Rypina i rypinian, a z wielkim zatroskaniem i niepokojem patrzył na różnego rodzaju problemy i nierządki upadek miasta. Zrzeszony był w rypińskim Cechu Rzemiosł Różnych.

Na wniosek Cechu Rzemiosł Różnych w Rypinie Rada Miasta Rypina uchwałą dnia 19 czerwca 2000 r. nadała mu tytuł „Zasłużony dla Miasta Rypina”.

Miał rodzeństwo: Stanisława, z zawodu szewca, Lucynę, Edwarda, Henryka (1919-2009), z zawodu szewca, żołnierza ZWZ-AK, Czesławę, zamężna Nagórnewicz i Jerzego.

Będąc jeszcze w wojsku, w 1946 r. ożenił się z Lucyną Warzycką z Gójska, z którą miał czworo dzieci: Janusza, Mirosława, Ewę i Adama.

Pochowany grobie rodzinnym w nowej części cmentarza parafialnego w Rypinie.

AUM Rypin, *Księga Zasłużonych dla Miasta Rypina*; Gałkowski-Piotrowski, *Rypin w latach wojny*, s. 387-392; Inf. W. Witkowskiego z 1995 r.; *Lech*, s. 414; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 185; M. Adamowska, *Kiedy nienawiść prawem była. Wspomnienia rypińskich dzieci z lat drugiej wojny światowej*, *Rocznik Dobrzyński*, t. 23: 2009, s. 400-403; Krajewski, *Przeszłość klasztoru*, s. 4-5; M. Marynowski, *Pro memoria. Wacław Witkowski (1924-2010)*, *Rocznik Dobrzyński*, t. 4: 2011, s. 351-353.

WITOSKI JAN (†przed 1546 r.), właściciel ziemski Posiadał Krowczyn (Krojczyn) k. Dobrzyń n. Wisłą. Żonaty z Anną Krowicką w Krowczyńka (Krojczyńka), zostawił pięcioro dzieci: Kacpra, Bartłomieja i Wojciecha, piszący się z Grochowalska, oraz Dorotę, żonę

Andrzeja Zakrzewskiego i Jadwigę, żonę Pawła Grodzieńskiego z Grodzienia, II. v. – Łukasza Balińskiego. Po jego śmierci na części Krowiczynka Małego i Dużego dziedziczył syn Bartłomiej (1545-1546), natomiast na Grochowalsku Wielkim, Krowiczynku i Rzecznem dziedziczył Wojciech Grochowalski, żonaty Łucją Orłowską, córką Mateusza z Łąkiego. Wojciech kupił też części na Krowiczynku, które przejął po ojcu, Janie Witoskim.

AGAD, Księgi wieczyste grodzkie bobrownickie, sygn. 3, k. 106-106v; Biliński, *Szlachta*, s. 63, 94, 198, 202; Boniecki, *Herbarz*, t. 7, s. 71, t. 12, s. 333; RZD, t. 2, cz. 2, s. 54; Uruski, *Rodzina*, t. 5, s. 381-382.

WITTENBERG BOGUSŁAW (*1928 r. w Żyrardowie †1994 r. w Warszawie), pastor, administrator parafii ewangelicko-augsburskiej w Rypinie

Był synem Ottona, pastora, parafii w Żyrardowie. Po ukończeniu teologii ewangelickiej na Uniwersytecie Warszawskim, w 1952 r. ordynowany został do parafii w Rypinie, gdzie oprócz tego administrował także parafiami w Lipnie, Grudziądzu i Płocku. W maju 1957 r. został przeniesiony do parafii w Radomiu, Lublinie i Kielcach. W latach 1969-1976 związany z parafią w Żyrardowie, gdzie w 1976 r. został proboszczem. Od 1970 aż do przejścia na emeryturę wykładał w Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie, Pochowany w grobie rodzinnym na cmentarzu ewangelicko-augsburskim w Warszawie.

Rypin w PRL, s. 608-609.

WIWATOWSKA z d. Marcinkowska IRENA, ps. „Doktorowa”, „Flora” (*10 V 1914 r. w Franciszkowie k. Rypina †po 20 I 1945 r. w okolicach Bydgoszczy), uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej w ramach ZWZ-AK/WSK, ofiara zbrodni niemieckich (W 58)

Była córką Teofila i Ewy z Burczyńskich, średniorolnych gospodarzy.

W październiku 1939 r. przybyła do Rypina, gdzie podjęła pracę w szpitalu jako pielęgniarka. W pierwszym okresie okupacji mieszkała z mężem w Rypinie, a od 1943 r., do czasu aresztowania, w Brodnicy. Pracowała nadal jako pielęgniarka w brodnickim szpitalu, w którym mąż był pomocnikiem niemieckiego lekarza, przeniesiony tam ze szpitala w Rypinie przez władze niemieckie.

W latach okupacji wraz z mężem zaangażowała się w działalność POZ, a następnie ZWZ/AK. Do POZ „Znak” została zwerbowana z mężem w Rypinie przez lekarza Franciszka Dłutka, ps. „Artur”, organizatora struktur tej organizacji w pow. rypińskim, a po akcji scaleniowej także w Obwodzie AK Rypin. Od przełomu 1942/1943 pod pseudonimami „Flora”, „Doktorowa” pełniła funkcję kierowniczkę sekcji sanitarnej WSK Obwodu AK Brodnica. Od 1943 r. kierowała całością Wojskowej Służby Kobiet w Komendzie Obwodu AK Brodnica oraz referatem sanitarnym, kryptonim „PCK”. W sekcji współdziałali z nią intensywnie lekarze, farmaceuci, pielęgniarki, drogerzyści z terenu Inspektoratu Brodnica, do którego należał pow. rypiński.

Referat sanitarny konspiracyjnego PCK podlegał jej mężowi, Nikodemowi Wiwatowskiemu, ps. „Kazik”, kierownikowi sanitarnemu Inspektoratu AK Brodnica. W ramach działalności w WSK sformowała sanitariuszki i brała udział w organizowaniu terenowych punktów sanitarnych i aptecznych. Zaopatrywała je w leki oraz środki opatrunkowe na wypadek wystąpienia zbrojnego podczas planowanej akcji „Burza”. Drobne narzędzia sanitarne i materiały opatrunkowe kupowała w apteczce w Golubiu. Kierowany przez nią zespół gromadził i przekazywał leki i materiały opatrunkowe do obozu koncentracyjnego Stutthof oraz jego filii w Potulicach k. Nakła i do obozu ciężkiej pracy dla Żydówek we wsi Szczuka k. Brodnicy. Część zbieranych lekarstw była także przekazywana do oddziałów partyzanckich w Borach Tucholskich i w brodnickich lasach. Jej bliską pomocnicą i zastępczynią była inna pielęgniarka, Halina Gaca, ps. „Biały Anioł”, „Lilia”. Współpracowała ściśle też ze Stefanią Bekter, ps. „Czarny Anioł” i jej siostrą Marią, gromadzącymi materiały sanitarne w gospodarstwie matki Joanny Bekter w Pokrzydowie k. Brodnicy. Leki przekazywała także Irena Sobocińska z Brodnicy, a materiały opatrunkowe gromadziła Maria Sypniewska, pracująca w aptece w Nowym Mieście Lubawskim. Współdziałała ściśle z Marią Lidią Zakrzewską, ps. „Orchidea”, „Róża”, kierowniczką sekcji opieki WSK, krypt. „Opus” oraz Wandą Cybulską, ps. „Ada”, Jadwigą Cyrklaf, ps. „Tekla”, Mirosławą Karbowską, ps. „Mirka”, Martą Kosmalową, Franciszką Oziminową, Władysławą Zieleniewską, ps. „Darnina”, „Rakieta”, referentką WSK Obwodu AK Brodnica.

W dniu 29 grudnia 1944 r., podczas rewizji gospodarstw przez oddział Jagdkommando, poszukujący członków polsko-radzieckiej grupy desantowo-rozpoznawczej, krypt. „Pomorze”, przypadkowo natrafiono na magazyn materiałów opatrunkowych u Joanny Bekterowej w Pokrzydowie. Znaleziono tam także niezrealizowane recepty wystawione przez N. Wiwatowskiego. Niebawem aresztowano 70 osób.

W dniu 2 stycznia 1945 r. aresztowana wraz z mężem i 13 członkiniami sekcji PCK. Więziona najpierw w Brodnicy, a 17, bądź 18 stycznia 1945 r. przewieziona do więzienia przy Wałach Jagiellońskich w Bydgoszczy, skąd 19 lub 20 stycznia 1945 r., w obawie przed ofensywą wojsk radzieckich, ewakuowana pieszo w grupie w kierunku Nakła n. Notecią, gdzie w lasach nakielskich prawdopodobnie została rozstrzelana wraz z innymi członkiniami brodnickiej WSK: Ireną i Stefanią Bekterówną, Wandą Cybulską, Jadwigą Cyrklafówną z Golubia, Haliną Gacanką, Adelajdą Górczewską

Według innej relacji Kazimierza Antoszewskiego, 18 stycznia 1945 została z grupą więźniów ewakuowana w pieszej kolumnie z Brodnicy w kierunku Bydgoszczy przez Grudziądz. W Jabłonowie więźniowie mieli postój w majątku Jabłonowo-Zamek i spali w oborze. W transporcie był również Bronisław Sobociński, któremu udało się zbiec w chwili oddalenia się wachmana. Relacjonował on, że przed wymarszem więźniów gestapowcy rozstrzelali ją i jej męża pod stogiem siana w pobliżu torów kolejowych.

W dniu 20 grudnia 1940 r. zawarła związek małżeński z Nikodemem Wiwatowskim, lekarzem medycyny, or-

dynatorem oddziału chirurgicznego w rypińskim szpitalu, oddanym żołnierzem AK. Nie miała potomstwa.

AFGEZ, t. osob. 442-442/Pom., Wiwatowska Irena, ps. „Flora” oraz t. osob.: Antoszewski K., Cybulska W., Gaca H., Korbowska M., Kozłowska K., Ronowska H., Suszyński S., Wiwatowską I., Wiwatowski N., Wróblewska W., Zakrzewska M., Zakrzewski J. E; AMZD Rypina, Legitymacja służbowa I. Wiwatowskiej; Idem, Spuścizna dr. F. Dłutka; S. Bilski, *Słownik biograficzny regionu brodnickiego*, Brodnica-Toruń 1991, s. 111-112; Ciechanowski, *Ruch*, s. 380; Z. Jezierski, *Lekarze polscy na Pomorzu w okresie okupacji hitlerowskiej*, Ann. Acad. Med. Gedan., nr 38: 2008, s. 20; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 348, 360; Krajewski-Suszyński, *POZ ZWZ-AK*, s. 789-790; Piotrowski, *Słownik*, s. 242, gdzie mylna inf., że została rozstrzelana przez Niemców 15 stycznia 1945 r. w okolicach Brodnicy; A. Rojewska, *Wiwatowska Irena*, SBKP, cz. 6, s. 187-188; SBKP, cz. 2, s. 61, 182, 186; *Słownik uczestniczek walki*, s. 32-33, 68, 108, 176, 201, 305, 428-429, 450; E. Zawacka, *Władysława Zieleniewska*, [w:] *Zasłużeni Pomorzanie w latach II wojny światowej. Szkice biograficzne*, Gdańsk 1984, s. 221; E. Zawacka, *Brodniczanki w konspiracji wojskowej lat 1939-1945*, [w:] *Szkice Brodnickie*, Brodnica-Toruń 1988, s. 162, 164, 180, 184, 219, 221, 263; E. Zawacka, *Z dziejów brodnickiej AK. Kobięca służba sanitarna*, Nowości 1982, z 19 II i dalsze; Zawacka, *Szkice WSK*, s. 286, 322, 324.

WIWATOWSKI NIKODEM, ps. „Kazik”, (*21 IX 1908 r. we wsi Pólki w pow. rypińskim 7 w końcu I 1945 r. w okol. Bydgoszczy lub Jabłonowa), lekarz medycyny-chirurg w Rypinie i Brodnicy, por. czasu wojny, szef służby sanitarnej AK w Inspektoracie Brodnickim AK, ofiara zbrodni niemieckich (W 59)
Urodził się wielodzietnej rodzinie jako Jana i Teodozji z Marcinkowskich, właścicieli dużego gospodarstwa rolnego. Szkołę średnią ukończył w 1930 r. w Wąbrzeźnie, potem studiował medycynę na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu w Poznaniu, uzyskując tam 8 maja 1936 r. dyplom lekarski.

Po rocznym stażu podyplomowym w Szpitalu św. Marcina w Rypinie, objął w nim w 1937 r. stanowisko asystenta chirurgicznego. Specjalizował się w chirurgii. W sierpniu 1939 r. pełnił obowiązki ordynatora za zmobilizowanego do WP dra Stanisława Zaborskiego, dyrektora szpitala i ordynatora oddziału. Mieszkał w Rypinie przy ul. Szkolnej 4.

W 1939 r. nie został zmobilizowany do Wojska Polskiego i pozostał w szpitalu. Początkowo pracował pod kierunkiem lekarza niemieckiego, Kamma, a od 1940 r. jako asystent niemieckiego dyrektora, Falka. W 1942 r. został przeniesiony przez władze niemieckie do szpitala w Brodnicy, gdzie pracował na oddziale chirurgii jako pomocnik lekarza niemieckiego. Na jego miejsce przysłano do Rypina lekarza Alfreda Przewoskiego.

W Rypinie został zwerbowany do POZ „Znak” wraz z żoną, Ireną w 1940 r. przez lekarza internistę por. rez. Franciszka Dłutka, ps. „Artur”, początkowo szefa służby sanitarnej POZ.

Po przeniesieniu do Brodnicy komendant Inspektoratu AK Brodnica, kpt. Tadeusz Fiutowski, ps. „Bohusz”, w stopniu podporucznika AK powołał go na stanowisko kierownika sanitarnego brodnickiego Inspektoratu, krypt. „Browar”.

Na oddziale chirurgicznym szpitala przechowywał, nieznanymi mu z nazwiska, a zagrożonych aresztowaniem, członków konspiracji. „Spalonych” ludzi

doprowadzał również do szpitala jego brat, Julian Wiwatowski, ps. „Twardy”. Na oddziale umieszczał zagrożonych aresztowaniem AK-owców, także kierowanych przez dr. F. Dłutka z Rypina. „Pacjenci” ci byli mu nieznanymi, a zgłaszali się za pomocą hasła dotyczącego pogody. Do szpitala w Brodnicy trafiali również jeńcy angielscy zbiegli z podbrodnickiego obozu jenieckiego. Tutaj byli zaopatrywani w dokumenty i ubrania, a następnie przetrzucani przez łączników AK do umówionych miejsc poza pow. brodnickim. Przez oddział, gdzie pracował, przeszło w ten sposób co najmniej kilkanaście osób.

Blisko współpracował także z szefem łączności Inspektoratu, Franciszkiem Jarzębowskiem, ps. „Bluszcz”, „Sito” i członkiem sztabu Komendy Inspektoratu, odpowiedzialnym za ukrywanie i przerzut „spalonych” osób, Stanisławem Dziegielewskim, ps. „Mikołajski”. W ramach działalności w wydziale sanitarnym Inspektoratu brodnickiego współdziałał nadal z F. Dłutkiem z Rypina. Nie są bliżej ustalone jego związki z Bernardem Piotrowskim, lekarzem z Nowego Miasta Lubawskiego, który przez swego łącznika, Edmunda Sitniewskiego, ps. „Zygmunt” przekazywał do Pokrzydowa środki sanitarne.

Często uczestniczył w odprawach u Marii Fiutowskiej w Góralikach, gdzie spotykał się m. in. z szefem sztabu Komendy Okręgu ZWZ/AK „Pomorze”, Józefem Chylińskim, ps. „Wicher” i szefem wywiadu KO, Józefem Grussem, ps. „Stanisław”, Od 1943 r. był obecny na odprawach w mieszkaniu krawcowej, Wrońskiej przy ul. Przykop 52 w Brodnicy, gdzie mieszkała referentka zorganizowanej w tym roku Wojskowej Służby Kobiet, Władysława Zieleniewska, ps. „Darnina”. W ramach WSK najbliżej współpracował jednak z kierowniczką sekcji sanitarnej krypt. „PCK”, tj. swoją żoną, ps. „Flora”, „Doktorowa” oraz Marią Lidią Zakrzewską, ps. „Orchidea”, zastępczynią „Darniny”, kierowniczką sekcji krypt. „Opus”, zajmującą się opieką nad aresztowanymi i ich rodzinami. Prowadzone szkolenia sanitarne, tworzone magazyny lekarstw i środków opatrunkowych miały być bazą dla polowego szpitala w okresie planowanej akcji „Burza”. Środki medyczne dostarczał m. in. Jan Zakrzewski, ps. „Smyk”, fałszując faktury dużej niemieckiej firmy drogeryjnej. Pochodziły one te z zapasów szpitala, w którym pracował i współdziałające z nim pielęgniarki. Leki i materiały opatrunkowe dostarczane były też więźniom obozu koncentracyjnej Stutthof, jego filii w Potulicach k. Nakła oraz do obozu ciężkiej pracy dla Żydów w Szczuce k. Brodnicy. Z jego polecenia materiały medyczne do punktów wywoził Jan Kaliniecki, ps. „Medyk”, kierowca samochodu dostawczego lub karetki pogotowia przy szpitalu. Pod jego kierownictwem przygotowano w Pokrzydowie k. Brodnicy magazyn lekarstw i środków opatrunkowych na wypadek zbrojnego wystąpienia ludności polskiej.

W ostatnich tygodniach 1944 r. Niemcy wykryli magazyn sanitarny w Pokrzydowie, gdzie znaleziono niezrealizowane recepty podpisane przez niego. Rewizje we wsi i jej pacyfikacja przeprowadzone pod koniec grudnia 1944 r. miały związek z rozbiciem i ujęciem przez oddział Jadkommando 28 grudnia 1944 r. w okolicach Pokrzydowa członków polsko-radzieckiej grupy desantowo-rozpoznawczej krypt. „Pomorze”.

Gestapo, po krótkiej obserwacji konspiratorów, przystąpiło do masowych aresztowań, w ramach których zatrzymano przeszło 70 osób z Obwodzie AK Brodnica i Nowe Miasto Lubawskie. On wraz ze swoją żoną, Ireną oraz innymi członkiniami WSK został aresztowany w dniu 2 stycznia 1945 r. Najpierw, od 2 stycznia 1945 r. był więziony w Brodnicy. Dnia 17 lub 18 stycznia 1945 r. przewieziono aresztowanych z Brodnicy do więzienia w Bydgoszczy, a stąd 19 lub 20 stycznia, w obawie przed ofensywą wojsk radzieckich, zostali pieszo ewakuowani w kierunku Nakła n. Notecią, gdzie po kolumnie więźniów zaginał ślad.

Według innej relacji został on zamordowany w czasie śledztwa w Brodnicy lub Bydgoszczy, natomiast w swojej relacji Kazimierz Antoszewski podał inny fakt z jego tragicznego życia: „*Dnia 18 I 1945 r. zostali ewakuowani do Bydgoszczy przez Grudziądz. Szli w pieszej kolumnie. W Jabłonowie mieli postój w majątku Jabłonowo Zamek. Spali w oborze. W transporcie był też Bronisław Sobociński, który zbiegł w chwili oddalenia się wachmana. Opowiadał, że przed wymarszem więźniów gestapowcy rozstrzelał N. Wiwatowskiego i I. Wiwatowską pod stogiem siana w pobliżu torów kolejowych*”.

Przypuszcza się, że do aresztowania przyczyniło się też rozpracowanie brodnickich struktur AK przez konfidenta gestapo, Bernarda Czołbę, ps. „Topór”

W dniu 20 lipca 1940 r. zawarł związek małżeński z pielęgniarką, Ireną Marcinkowską (1914-1945), z którą nie miał potomstwa.

AFGEZ, t. osob. 772-1451/Pom., Wiwatowski Julian, ps. „Twardy” oraz t. osob.: Antoszewski K., Dziegielewska S., Fiutowski T., Jarzębowski F., Karbowska M., Ronowska H., Suszyński S., Wiwatowska I., Wiwatowski N., Zakrzewska M. L., Zakrzewski J., Zieleniewska W.; AIPN Bydgoszcz, sygn. Ds. 50/69, Pokrzydowo; AMZD, Spuścizna F. Dłutka; S. Biłski, *Słownik biograficzny regionu brodnickiego*, Brodnica-Toruń 1991, s. 112; K. Ciechanowski, *Ruch oporu na Pomorzu 1939-1945*, Warszawa 1972, s. 257, 329, 380; *Dzieje służby zdrowia*, s. 335-336; Gałkowski-Piotrowski, *Rypin, w latach wojny*, s. 322 i n.; Z. Jezierski, *Lekarze polscy na Pomorzu w okresie okupacji hitlerowskiej*, Ann. Acad. Med. Gedan., nr 38: 2008, s. 20; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 348, 360; Krajewski-Suszyński, *POZ, ZWZ-AK*, s. 789-790; T. Rejmanowski T., *Wykaz pracowników służby zdrowia - ofiar drugiej wojny światowej*, Ziemia Dobrzyńska, t. 7: 2000, s. 191-19; T. Rejmanowski, B. Ziółkowski, *Wiwatowski Nikodem*, SBKP, cz. 6, s. 189-190; SBKP, cz. 2, s. 61. 182, 186; *Szkice brodnickie*, pr. zbior., Brodnica-Toruń 1988, s. 152, 162, 164, 180, 184, 202, 219, 298; S. Wesolowski, *Moje przeżycia wojenne w Rypinie (1939-1945)*, opr. wstępem i przypisami opatrzył M. Krajewski, Rypin 2009, s. 109; Zawacka, *Szkice WSK* s. 30 338, 340; E. Zawacka, *Z dziejów brodnickiej AK*, Nowości 1982, nr 31, 32, 34, 36, 39.

WŁADYSŁAW SIEMOWITOWIC, przydomek „Garbaty” v. „Garbacz”, niekiedy „Włodek” (*przed 1303 r. †m. 5 VI 1351 r. a 1352 r.), ksiązę dobrzyński i łęczycki, założyciel Rypina i Lipna (W 60)

Był jednym z najstarszych dzieci Siemowita I Kazimierzowicza, księcia dobrzyńskiego (zm. 1312), brata Władysława Łokietka i Anastazji, księżnej halickiej. Pod datą 1307 r. w dokumencie sygnowanym razem z bratem Bolesławem, zawierającym wywód szlachectwa Raczesława z Żurawina, wspomniani są rycerze: Sulisław z Balina (*Sulislaus de Balino*) i Cieszyn z Brzuzego (*Czesymone de Brzosze*). W 1316 r. jako

kilkunastoletni chłopiec objął rządy nad księstwem dobrzyńskim wraz ze swym bratem Bolesławem. Razem z nim w 1316 r. wziął udział w wiecu sulejowskim, który przeprowadził elekcję Władysława Łokietka na króla Polski. W 1322 r. stał się samodzielnie wystawcą dokumentów. W dniu 22 czerwca 1322 r., wraz z bratem Bolesławem, nadał Mikołajowi Isebleserowi dobra w Białkowie nad Drwęcą w zamian za rezygnację z sołectwa w sąsiednim Płonem Małym (dziś Płonku).

Niszczycielskie najazdy Krzyżaków i Litwinów na dzielnicę młodych książąt zmusiły Władysława i Bolesława do tego, że w 1327 r. zwrócili się do swego stryja, W. Łokietka, aby zamienił im księstwo dobrzyńskie na inną, bardziej spokojną ziemię i dzielnicę. Dzielnicę Władysława i Bolesława objął wtedy sam Łokietek. Władysław otrzymał księstwo łęczyckie. W okresie rządów Łokietka w ziemi dobrzyńskiej, tj. w latach 1327-1329 przeniesiono Rypin na nowe miejsce. Zeznał to na procesie polsko-krzyżackim w Warszawie w 1329 r. sędzia łęczycki, Chwał z Żychlina, że król W. Łokietek „*fecit planicari castrum dictum Ripin, quo est in dicta terra Dobrinensi*”. Budowa nowego miasta Rypina trwała zapewne w czasie krzyżackiej okupacji tej ziemi, tj. w latach 1329-1343 i ukończona została przez księcia dobrzyńskiego Władysława po jej zrzuceniu.

W dniu 12 marca 1329 r., jeszcze z tytułem księcia dobrzyńskiego, wystawił w Dobrzyniu n. Wisłą, już bez brata Bolesława, przywilej dla czterech wsi w ziemi dobrzyńskiej: Woli, Dąbrówki, Lubina i Murzynowa - dla synów kasztelana łęczyckiego Piotra Ogona: Pawła, Marcina, Jakuba i Piotra. W tym samym miesiącu został jednak wypędzony z ziemi dobrzyńskiej przez najazd czesko-krzyżacki. W czasie procesu w 1339 r. Władysław, zwany Garbatym (niekiedy Garbacz) nie zaznaczył, iż osobiście nie brał udziału w walkach. W wypełnianiu obowiązków rycerskich, jak się wydaje, przeszkadzała mu życiowa ułomność. W związku z tym dowództwo wojskowe przekazał Pawłowi Ogonowi, który został uznany na tym procesie za faktycznego obrońcę zamku w Dobrzyniu n. Wisłą. Po traktacie kaliskim z lipca 1343 r. Władysław powrócił na księstwo dobrzyńskie wraz z Księciem i łanami nad Drwęcą, kończąc budowę nowego miasta Rypina. Jednak na swą siedzibę nie wybrał Dobrzynia, a rezydencję w Bobrownikach, gdzie wznosił kamienny zamek bez murów obronnych. Najwcześniejszym śladem powrotu ziemi dobrzyńskiej pod władzę polską jest jego dokument z 13 stycznia 1345 r., wystawiony jednak w Łęczycy.

Na podstawie dokumentu z 24 czerwca 1323 r. spisane w Rypinie (Starym Rypinie), wspólnie z matką Anastazją i bratem Bolesławem, fundował w tej osadzie szpital, uposażając go 12 łanami ziemi koło grodu w Starorypinie, położonych w sąsiedztwie gruntów wasala Jana oraz 18 łanami w Ruszkowie, przyległym do wsi Długie. Prowadzenie szpitala powierzono zakonowi rycerskiemu bożogrobców, zw. miechowitami. Zarząd nad szpitalem-przytułkiem dla chorych i starców mieli sprawować bracia Wolkmar i Piotr (*Volkmarus i Petrus*).

W dniu 24 czerwca 1345 r., w święto Jana Chrzciciela, przebywając w Łęczycy, wyniósł osadę Rypin do rzędu miast, nadając jej prawo chełmińskie i jako

uposażenie młyn oraz tartak. W 1348 r. wystawił młynarzowi spod Księtego, Hejkonowi, przywilej na młyn pod Nowym Rypinem. W tym samym roku, na podstawie rozporządzenia papieskiego, zobowiązany został do oddania biskupowi płockiemu, Klemensowi, herbu Pierzchała (1333-1357), wsie Ruże i Trąbin w ziemi dobrzyńskiej wraz z przyległościami. W 1346 r. przekazał sołectwo w Płonku (Płonne Małe) w parafii Płonne Henrykowi z Kowalewa (Kowalk), (*Henricus de Kowalewo*). Świadkiem tegoż aktu był Godko, właściciel Zduńca, leżącego także w parafii Płonne. Od 1348 r. używał wyłącznie wymownego tytułu „*princeps Lancienciensis, dominus et heres Dobrinensis*”. W 1351 r. w jego orszaku spotykamy Andrzeja z Głowina. W 1349 r. wójtem w Rypinie był Eberhardus, a burmistrzem współcześnie z nim niejaki Tyle.

W dniu 22 sierpnia 1345 r. rozstrzygnął spór o granice między wsiami Łążynem, Obrowem, Zębówcem, należącymi do mieszczan toruńskich: Mikołaja, Janusza, Hanka, Mikołaja, Hecerda i Getki, a wsiami biskupa wrocławskiego Zbyluta: Łążynkiem i Miliszewami.

W dniu 15 kwietnia 1349 r. wyniósł z kolei osadę Lipno do rządu miast, nadając mu również prawo chełmińskie i 26 włók ziemi z pięcioma morgowymi ogrodami w mieście, wójtowi, Mikołajowi Rudnikowi, uwalniając go na 12 lat od wszelkich danin. Świadkiem tego przywileju, wydanego na zamku w Bobrownikach, był Marcin Godziszewski z Godziszew k. Rypina. W dniu 7 lutego 1350 r. wydał z kolei przywilej, zezwalający na budowę młyna na rzece Mień k. Lipna niejakiemu Peczkonowi. Na miejscu pierwotnego, drewnianego kościoła w tym mieście wznosił murowaną świątynię pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. Pod koniec życia, razem z bratem Bolesławem, fundował także gotycki kościół pod wezwaniem św. Trójcy w Rypinie, dla którego nabył 4 łany chełmińskie oraz 4 łany we wsi Dylewo. W 1355 r. plebanem rypińskim był Stanisław, którego brat Waško (n. – Vasko, Waszek v. Waszko), dziedzic Rusinowa był chorążym bydgoskim.

Po odzyskaniu ziemi dobrzyńskiej, stałym miejscem jego pobytu były Bobrowniki i to już od 1345 r. Wiarygodna tradycja ustna przedstawia go jako twórcę murowanego zamku w Bobrownikach. Od 1348 r. używał wyłącznie tytułu księcia dobrzyńskiego. Spośród dzieł znanymi dokumentów, dziesięć wydał właśnie w Bobrownikach, m. in. w 1321, 1347 i 1349 r., a jeden – najważniejszy – w Nowym Rypinie. W dokumencie z 1349 r. ustalił granice wsi biskupstwa wrocławskiego, tj. Sitna, Nowogrodu, Węgierska i Pomorzan, położonych „*in districtu seu terra Dobrinensi*”.

Ok. 1352 r. szpitalowi w Rypinie nadał różne swobody, m. in. wyrobu piwa, miodu, szynkowania, urządzania karczmy, osadzenia na ziemi szpitalnej kowala, rzeźnika, szewca, krawca, tkacza i rybaka. Nadał też młyn książęcy ze stawem pod starym zamkiem.

Żoną księcia była nieznaną bliżej Anna, (być może siostra lub córka rycerza Wilczka herbu Rogala), którą poślubił przed 13 lipca 1343 r. (zm. po III 1350). W kilku dokumentach występuje ona jako księżna łęczycka i dobrzyńska, „prawowita małżonka” księcia.

Miał dwóch młodszych braci: Bolesława (zm. 1329) i prawdopodobnie Leszka.

Oceniany był jako władca spokojny, gospodarny, a także wierny i posłuszny władcom polskim – Władysławowi Łokietkowi i Kazimierzowi Wielkiemu. Po jego śmierci ziemia dobrzyńska, w której lokował dwa miasta: Rypin i Lipno, przeszła pod bezpośrednie panowanie króla Kazimierza i zarządzana była przez wyznaczanych starostów, m. in. starostę z czasów księcia Władysława – Jana w Nowogrodzie.

Miejsce pochówku księcia i jego żony, Anny nie jest znane.

AGAD, Księgi bobrownickie, nr 1 f. 64-66; Baliński-Lipiński, *Starożytna Polska*, t. 1, s. 342, 345; Bieniak, *Kształtowanie*, s. 21-22; Bieniak, *Recepcja*, s. 201 i n.; Bieniak, *Terytorium*, s. 16-29; Biliński, *Szlachta*, s. 161-162; A. Bogucki, *Powiat rypiński w średniowieczu (do połowy XV wieku)*, [w:] *Szkice*, s. 53-54, 56; Bogucki, *Uwagi o kasztelanach*, s. 84-85; Boniecki, *Herbarz*, t. 6, s. 114, 163; Czernikowo, s. 36-38; DKM, s. 108-109, nr 23, s. 303-305, nr 18-19, s. 312-313, nr 27; s. 316-318, nr 30, s. 207-208, nr 32, s. 303; Dłutek, *Rys szpitalnictwa*, s. 5-7; *Dzieje Płocka*, pass.; P. Gałkowski, *Architektura średniowiecznego Rypina*, [w:] *Rypin. Szkice z dziejów miasta*, pod red. M. Krajewskiego, Rypin 1994, s. 33; P. Gałkowski, *Miasta ziemi dobrzyńskiej od XI do XVIII wieku*, Biuletyn Przewodnicki PTTK, nr 56: 1988, s. 8-9; P. Gałkowski, *Władysław, książę łęczycko-dobrzyński – biogram*, Kronika Rypińska, 1995, nr 5, s. 3; Gózdź, *Lipno*, s. 66; Z. Gózdź, *Założyciel Lipna*, *Więści z Ziemi Dobrzyńskiej* 1998, nr 4, s. 7; M. Gumowski, *Najstarsze pieczęcie miast polskich z XIII i XIV wieku*, Toruń 1960, s. 132, 191; J. Hertel, *Przez wiska Piastów w średniowieczu. Z badań nad antroponomastyką historyczną*, AUNC. Historia, t. 16: 1980, s. 176-177; *Inwentarze królewskie*, s. 1, tu mylna data lokacji Lipna na 26 IX 1349 r.; Jasiński, *Genealogia*, s. 16-18; S. Kętrzyński, *Zapis Kazimierza Wielkiego dla Kazimierza Bogusławowicza*, *Przegląd Historyczny* 1912, t. 14, s. 186-190; KDP, I 197, II, nr 232, 481, 498; *Kikół*, s. 86-87; Kostanecki, *Wybitni obywatele*, nr 20, s. 25; Krajewski, *Bene merentes*, s. 27-28; Krajewski, *Dobrze zasłużeni*, s. 17; Krajewski, *Materiały*, s. 131-133; Krajewski, *Przynależność administracyjna*, s. 363; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 210; M. Krajewski, *Władysław, książę łęczycki i łęczycki*, Kronika Rypińska 1990, nr 5, s. 6; Krajewski, *W sercu ziemi*, s. 60-61; M. Krajewski, *Zabytkowy zespół klasztorny w Trutowie. Uposażenie i rozwój fundacji*, Biuletyn Przewodnicki PTTK, nr 55: 1988, s. 2; Lasocki, *Urzednicy*, s. 14; R. Lewandowski, *Dżuma w Lipnie, Życie Włocławka 1969*, nr 31, s. 8; *Lites*, t. 1, s. 122, 210-214, 285-287, 294, 300 przypis 89; *Lustracje województw*, s. 303; Olszacki, *O zamkach*, s. 121; *Przywileje, nadania i swobody przez królów polskich, książąt mazowieckich i biskupów płockich udzielone miastom województwa płockiego*, wyd. W. H. Gawarecki, Warszawa 1828, s. 108, 219; Ptaszyński, *Bożogrobcy*, s. 26; Ptaszyński, *Zakon Bożogrobców*, s. 12 i n.; Radziwiński, *Kariery archidiaconów*, s. 16; A. Radziwiński, *Pralaci i kanonicy kapituły katedralnej płockiej w XIV i I poł. XV w. Studia prozopograficzne*, t. 2, *Kanonicy*, Toruń 1993, s. 146-1457; *Rocznik diecezji płockiej 1966*, Płock 1966, s. 131; RZD, t. 2, cz. 3, s. 21, 37, 105; *Scriptores*, t. 1, s. 188; SGKP, t. 15/1, s. 170, t. 15/2, s. 233, 566 na tej ostatniej stronie mylnie podano, że Władysław wraz ze swym bratem i matką Anastazją założyli szpital w Rypinie już w 1303 r.; Smoleński, *Kościół*, s. 136; J. Smoliński, *Bożogrobcy w Rypinie*, *Ziemia Dobrzyńska*, t. 6: 1999, s. 21-22 Śliwiński, *Własność*, s. 13, 14; *Verdmon*, s. 124, 228-229; Z. P., *Z historii Lipna*, *Gazeta Kujawska* 1986, nr 206, s. 6; *Zabytki*, s. 202, 203; Zaluski, *Szkic*, s. 38, 45; Zieliński, *O ziemi*, s. 247-248; Z. Żuchowski, *Ziemia dobrzyńska po wielkiej wojnie z Zakonem Krzyżackim i I pokoju w Toruniu*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 16: 2012, s. 180-182.

WŁADYSŁAW JAGIEŁŁO (*1348 r. †1434 r.), wielki książę litewski, król Polski od 1386 r. (W 61)

Był synem Olgerda. Na mocy układu w Krewie, w 1386 r. przyjął chrzest, poślubił Jadwigę i został królem Polski.

W 1389 r. potwierdził prawo miejskie dla Sierpca, zmieniając lokację miasta z prawa średzkiego na prawo magdeburskie. W 1401 r. oddał Wielkie Księstwo Litewskie swemu bratu Witoldowi. Kiedy w 1380 r. Władysław Opolczyk podjął próbę zastawienia ziemi dobrzyńskiej Krzyżakom, Jagiełło jako zwierzchnik lenny Opolczyka, chcąc uniemożliwić jego zamiary, postanowił w 1391 r. zająć księstwo dobrzyńskie. Akcja kierowana przez Krystyna z Kozichgłów nie powiodła się, bowiem przeciwko wojsku polskiemu wyruszyły oddziały krzyżackie, które zajęły całą ziemię dobrzyńską. Kiedy więc w 1392 r. Władysław Opolczyk zastawił ziemię dobrzyńską Zakonowi Krzyżackiemu, podjął zabiegi o jej odzyskanie. W dniu 18 maja 1404 r. spotkał się na Kępie Wiślanej pod Słońskiem z wielkim mistrzem zakonu Konradem v. Jungingenem. Po wielu spotkaniach pełnomocników obu stron doszło do zawarcia w dniu 22 lub 23 maja 1404 r. pokoju w Raciążku. W sprawie ziemi dobrzyńskiej postanowiono tam, że król wykupi ją wraz z Bobrownikami i Złotoryją i obejmie w posiadanie w Zielone Świąta 1405 r. W związku z tym w dniu 10 czerwca 1405 r. przybył do Torunia, a stamtąd na ziemię dobrzyńską, gdzie przejął władzę. Podczas tego pobytu starostą dobrzyńskim mianował Piotra z Włoszczowej (z Radomina), szlachcica miejscowego pochodzenia. Rok później stanowisko to objął Warcisław z Gortatowic, który sprawował władzę aż do najazdu krzyżackiego z sierpnia 1409 r. 16-tego miesiąca wojska krzyżackie uderzyły na miasta ziemi dobrzyńskiej: Rypin i Lipno, które poddały się, nie stawiając większego oporu. Trzy dni później padł zamek w Dobrzyńcu n. Wisłą, następnie Bobrowniki, a w początkach września także Złotoryja.

Losy ziemi dobrzyńskiej rozstrzygnął w bitwie pod Grunwaldem, w której brała także udział chorągiew dobrzyńska pod swym znakiem (głową starca w koronie). W jej składzie walczyło rycerstwo zbiegłe z terytorium państwa zakonnego w obronie rozejmu. Po bitwie pod Grunwaldem przybył do Golubia i jak notuje J. Długosz „spożył na zamku obiad, po czym przeprowił się przez Drwęcę” i wszedł na teren ziemi dobrzyńskiej. W kilka miesięcy później wojsko polskie stoczyło pod Brodnicą wielką bitwę o Golub. W 1411 r. dał „*villam Antiqua Ryppin*” z młynem, Andrzejowi, cześnikowi dobrzyńskiemu w zastaw 100 grzywien. W 1414 r. próbował jeszcze raz zdobyć Brodnicę i przez kilka tygodni oblegał zamek. Na skutek interwencji nuncjusza papieskiego odstąpił od tego zamiaru i 8 października tego roku zawarł rozejm.

W 1422 r., opanowawszy Golub n. Drwęcą, szturmem zdobył zamek, a „*jego wieże rozkazał zburzyć*”. Na mocy pokoju w Melnie w 1422 r. odzyskał Nieszawę, a w 1431 r. nadał jej prawa miejskie. Również w 1422 r. wydał dla Lipna akt powtórnej lokacji, w którym donosił: „*Ponieważ mieszkańcy Lipna okazali się ostatecznie wiernymi i przychylnymi, pragnąc ich przeto nadać przy wierności zachować i zobowiązać, przyczyniamy do 60 włók gruntu, uwalniając wieczyście od ciężarów, powinności, danin i opłat z kar pochodzących*”. Akt ten pozwolił na przyspieszenie rozwoju miasta i poprawy sytuacji miejscowych mieszczan. Tym samym aktem z 25 maja tego roku na 12 włókach lokował wójtostwo lipnowskie.

Po odzyskaniu ziemi dobrzyńskiej starostwo tej ziemi powierzył marszałkowi Królestwa, Zbigniewowi z Brzezia. W dniu 12 maja 1425 r. doszło do spotkania rodziny królewskiej z radą miejską Lipna i miejscową ławą sądową. Miasto zobowiązało się wówczas, że w wypadku zgonu króla za „*prawego pana i dziedzica*” uzna jego syna Władysława. Na akcie przysięgi wykonanej przez miasto Dobrzyń n. Wisłą królowi także w 1425 r. podpisany jest wójt tego miasta „*Alexius de Plonyan*”. Odtąd ziemia dobrzyńska przez trzy i pół wieku pozostawała w obrębie Korony.

Zacieśnił związek Polski z Litwą poprzez unię w Horodle. Chcąc zapewnić swym synom Władysławowi i Kazimierzowi tron, w latach 1422-1423 rozszerzał dalsze przywileje dla szlachty.

AGAD, Księga ziemna sieradzka, t. 3, k. 183 v; Idem, Archiwum Publiczne Potockich, rkps 304, k. 287 v; A. S., *Układy polityczne oraz zjazdy królów i osób znakomitych we Włocławku*, Biuletyn Przewodnicki PTTK, nr 58: 1988, s. 15-16; Baliński-Lipiński, *Starożytna Polska*, t. 1, s. 345-346; Bieniak, *Terytorium*, s. 36-42; Bilski, *Region*, s. 25; M. Biskup, *Materiały do dziejów krzyżackiej okupacji w ziemi dobrzyńskiej na przełomie XIV i XV wieku*, *Zapiski Historyczne* 1960, t. 26, z. 2, nr 2, 3; M. Biskup, *Pogranicze kujawsko-pomorskie w wielkiej wojnie z zakonem krzyżackim w latach 1409-1411*, [w:] *Bitwa pod Koronowem 10 X 1410*, Bydgoszcz 1961, s. 19-22; Biskup-Labuda, *Dzieje Zakonu*, pass.; Długosz, *Historia*, t. 4, s. 39; *Dykcjonarz biograficzny powszechny oraz krótkie wspomnienie żywotów ludzi wsławnych cnota, mądrością, przemysłem, męstwem, wynalazkami, błędami od początków świata do czasów współczesnych*, wyd. G. L. Glücksberga, Warszawa 1844-1851, t. 2, s. 404; P. Gałkowski, *Miasta ziemi dobrzyńskiej od XI do XVIII wieku*, Biuletyn Przewodnicki PTTK, nr 56: 1988, s. 8-9; P. Gałkowski, *Ziemia dobrzyńska od XI do XVIII wieku*, Biuletyn Przewodnicki PTTK, nr 55: 1988, s. 11; Z. Gawski, *Sanktuarium Matki Boskiej Sierpeckiej*, Warszawa 1983, s. 14; Gózdź, *Lipno*, s. 17, 21; Z. Jeżewska, *Chopin w kraju rodzinnym*, Warszawa 1985, s. 58; KDP, t. 2, s. 403; M. Krajewski, *Dobrze zasłużeni dla Rypina i okolic. Władysław Jagiełło, wielki książę litewski, król Polski od 1386 r.*, *Kronika Rypińska* 1992, nr 2, s. 8; S. M. Kuczyński, *Wielka wojna z zakonem krzyżackim w latach 1409-1411*, Warszawa 1966, s. 132-135, 314-315; Lasocki, *Urzędnicy*, s. 150; *Lites*, t. 2, s. 209-213, 433-435, 445, 446, 448, 449; *Regesta*, t. 1, nr 1565; SGKP, t. 2, s. 660, t. 8, 308, 677-678; K. Zawadzki, *Bobrowniki*, *Więści z Ziemi Dobrzyńskiej* 1998, nr 1, s. 4.

WŁADYSŁAW OPOLCZYK (†1401 r.) książę opolski i dobrzyński (W 62)

Był synem Bolesława II, księcia opolskiego i siostrzeńcem Ludwika Węgierskiego. W 1377 r. od Ludwika Węgierskiego otrzymał wieś Bobrowniki w ziemi dobrzyńskiej. Między 28 września 1379 r. a 3 czerwca 1380 r., po wypłacie odszkodowania księżnej Małgorzacie, wdowie po Każku, przejął całą ziemię dobrzyńską, m. in. z zamkiem w Złotoryi. Pod tą ostatnią datą użył po raz pierwszy tytułu pana tej ziemi. W 1391 r. gościł m. in. u właściciela wsi Chojno w ziemi dobrzyńskiej, Nemsty. Przebywając na przemian w różnych swych dzielnicach, a także na Węgrzech, w zarządzie ziemią dobrzyńską posługiwał się starostami: Jan Rodło (1382-1390) i Borzym Stary (1391), którzy nie wywodzili się jednak z miejscowej szlachty. W 1396 r. nadał Januszowi i Piotrowi, właścicielom Sztembarka w krzyżackiej Pomezanii, wieś ziemi dobrzyńskiej: Kawęczyn, Dulsk i Modrzyce. W dokumencie wystawionym przez Opolczyka z 1391 r.

wśród rycerzy pasowanych (*Ritter*) wymieniany jest Janusz (Hanus) z Kikoła.

Wraz z objęciem przez niego ziemi dobrzyńskiej przybyli na tu przedstawiciele śląskiego rodu Leblow, a wśród nich Konrad, późniejszy chorąży dobrzyński i jego brat Magnus, którzy w początkach XV w. pisali się z Osieka Wielkiego pod Rypinem. Jego rządowi w ziemi dobrzyńskiej położyła kres wyprawa królewska Władysława Jagiełły z 1391 r., która stanowiła akt represji za zastawienie wrogom nowej dynastii klucza złotoryjskiego. We wrześniu tego roku Jagiełło zajął ziemię dobrzyńską, oprócz Bobrownik, mianując starostą dobrzyńskim Krystyna z Ostrowa, powierzając mu jednocześnie zadanie odzyskania Bobrownik. Obłożenie stolicy ziemi dobrzyńskiej trwało do 21 listopada tego roku, po czym wojska królewskie starosty wycofały się pod naciskiem przybyłych sił krzyżackich. Finałem tych wydarzeń stał się zastaw Złotorii, dokonany w dniu 3 maja 1391 r. oraz ziemi dobrzyńskiej w dniu 28 lipca 1392 r. Zakonowi Krzyżackiemu, dokonany przez Władysława Opolczyka w Malborku za sumę 50 tys. florenów. Na aktach zastawu W. Opolczyka podpisali się: kasztelan rypiński „*Petir Sromchen herre czu Rippin*” (Piotr Świnka) oraz kasztelan dobrzyński Andrzej, marszałek Iwon z Radomina, rycerz Piotr Lebel, giermek Staszek i starosta kujawski Włodek. Okupacja ziemi dobrzyńskiej trwała do 1405 r., kiedy Władysław Jagiełło zwrócił Krzyżakom pożyczoną sumę. Po ponownym najeździe Krzyżaków na ziemię dobrzyńską 16 sierpnia 1409 r., została ona odzyskana po zwycięskiej bitwie pod Grunwaldem i pokoju w Toruniu w 1411 r.

Następnie pertraktował w sprawie rozbioru Polski między Krzyżaków a dynastią Luksemburgów (Zygmunt Luksemburczyk). Jednak w 1396 r. zmuszony został przez Władysława Jagiełłę do uległości i pozbawiony większości swych posiadłości. W 1395 r. w akcie spisany w Lipnie dziedzic wsi „*Kykoł*” (Kikół), mającej 80 łanów, sprzedał ją mistrzowi krzyżackiemu, Konradowi v. Jungingen.

Wcześniej, bo ok. 1390 r. nadał przywilej franciszkanom w Dobrzyniu n. Wisłą, pozwalający odbudować im zniszczony tam kościół i klasztor.

Żoną Opolczyka była Ofka, z którą miał córkę Katarzynę, żonę Henryka głogowskiego.

AP w Płocku, dok. nr 84; Baliński-Lipiński, *Starożytna Polska*, t. 1, s. 343-344, 350; Bieniak, *Terytorium*, s. 33-37; Biliński, *Szlachta*, s. 124; Biskup-Labuda, *Dzieje Zakonu*, s. 360; Bogucki, *Powiat*, s. 69; A. Bogucki, *Strenuus jako tytuł polskich rycerzy pasowanych (XIII-XV)*, Przegląd Historyczny 1986, z. 4, s. 640; Boniecki, *Herbarz*, t. 5, s. 80; H. Brockmann, *Johannes Falkenberg, der Deutsche Orden und die polnische Politik*, Göttingen 1975, s. 52 i n.; DKM, s. 14-16, nr 5; Długosz, *Historia*, t. 3, s. 511-512, 515-518; P. Galkowski, *Miasta ziemi dobrzyńskiej od XI do XVIII wieku*, Biuletyn Przewodnicki PTTK, nr 56: 1988, s. 7-8; P. Galkowski, *Ziemia dobrzyńska od XI do XVIII wieku*, Biuletyn Przewodnicki PTTK, nr 55: 1988, s. 10-11, tu mylnie, że Władysław Opolczyk otrzymał ziemię dobrzyńską od Ludwika Węgierskiego w 1378 r.; M. Goyski, *Sprawa zastawu ziemi dobrzyńskiej przez Władysława Opolczyka i pierwsze lata sporu (1391-1399)*, *Szkic historyczny*, Przegląd Historyczny 1906, t. 3, z. 1, s. 23-51, 333-350; *Katalog*, z. 9, s. 1, 13; KDP, t. 2, nr 542, 544; KDW, t. 6, nr 252, t. 3, nr 1899; Kozierowski, *Nazwy*, t. 6, s. 169; Krajewski, *Przynależność administracyjna*, s. 363; Krajewski, *W sercu ziemi*, s. 36; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 217; Lasocki, *Dostojnicy*, s. 149-150; *Lites*, t. 2, s. 207-208, 211, 403-405; J. Pakulski, *Jeszcze o zastawie Złotorii i ziemi dobrzyńskiej*

Krzyżakom przez Władysława Opolczyka w latach 1391-1392, *Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie*, t. 9: 1995, s. 11-30; P. Ptaszyński, *Przeniesienie szpitala ze Starego do Nowego Rypina. Lata największego rozwoju placówek zakonnych (1349-1600)*, [w:] *Zakon Bożogrobców na ziemi dobrzyńskiej. W 690. rocznicę sprowadzenia do Polski*, opr. zbior., Rypin 2013, s. 23-24; *Regesta*, t. 2, nr 1074; W. Semkowicz, *Uwagi metodyczno-krytyczne nad pochodzeniem i rozsiadaniem rycerstwa polskiego wieków średnich*, *Sprawozdania Akademii Umiejętności* 1911, t. 16, s. 47; SGKP, t. 1, s. 264, t. 2, s. 620-621, t. 10, s. 108, t. 15/2, s. 76; Śliwiński, *Własność*, s. 7, 19; *Verdmon*, s. 13; *Wrocławsk*, s. 137; *Zabytki*, s. 158; G. Zieliński, *Obszar i granice zastawionego (r. 1391) przez Władysława Opolczyka terytorium Złotorii*, *Zapiski Historyczne*, t. 2: 1911-1913, s. 225-228; Z. Zuchowski, *Ziemia dobrzyńska po wielkiej wojnie z Zakonem Krzyżackim i I pokojem w Toruniu*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 16: 2012, s. 182.

WŁADYSŁAW Z GIELNIOWA (n. Ładysław Jan z Gielniowa), (*ok. 1440 r. w Gielniowie pod Przysuchą na Opolszczyźnie †4 lub 5 V 1505 r. w Warszawie), bernardyn, pionier zapisów w języku polskim, poeta, błogosławiony (W 63)

W 1498 r. był przełożonym polskiej prowincji bernardynskiej w Kole i 15 kwietnia tego roku i przyjął prośbę ks. Mikołaja Kościeleckiego ze Skępego, dziekana kapituły gnieźnieńskiej, późniejszego biskupa chełmskiego, dotyczącą sprowadzenia do Skępego ojców bernardynów. Pierwszym przełożony ofiarowanego przez Kościeleckiego klasztoru w Skępem uczynił o. Jan z Raczkowa i br. Antoni. Uroczyste wprowadzenie bernardynów do ofiarowanego im kościoła i klasztoru w Skępem-Wymyślinie, z miejscowego kościoła parafialnego w Skępem, miało miejsce w dniu 27 listopada 1498 r.

W latach 1501-1504 sam został przełożonym Klasztoru Ojców Bernardynów w Skępem-Wymyślinie. Odznaczał się duchem pokuty, często pościł i nosił włosiennicę. Wyróżniał się szczególnym nabożeństwem do męki Jezusa Chrystusa, szczególnie biczowania oraz Najświętszej Maryi Panny i św. Anny. W Skępem usilnie pracował nad budową murowanego klasztoru i był założycielem biblioteki klasztornej. W okresie jego rządów w Skępem wznoszono i przebudowywano budynki, będące dziś jednymi z najciekawszych przykładów architektury późnogotyckiej w Polsce. W 1511 r. nastąpiła konsekracja skępskiej świątyni.

Z jego postacią związana jest jedna ze skępskich legend. W Skępem przed wzniesieniem murowanego klasztoru stała drewniana kaplica, która pewnej nocy spłonęła. Przy pogorzeliu znaleziono ciało podpalacza. Władysław miał ulitować się nad nieszczęśnikiem i przywrócić mu życie.

Miał też inny ważny wkład w rozwój tego miejsca, bowiem obdarował klasztor bezcennymi książkami, przywiezionymi z Włoch. Pisał po polsku wcześniej niż sam Mikołaj Rej, a jego kazania (również wygłaszane w języku narodowym, co było rzadkością w czasach dominacji łaciny) były pełne głębokich, teologicznych nauk. Jego wybitna charyzma, piękny głos i umiejętność prostego wyrażenia trudnych treści, sprawiły, że na jego kazania przychodził tłumy wiernych. Był jednym z pierwszych, którzy wprowadzili język polski do nabożeństw kościelnych. Pisał w języku łacińskim i polskim, preferując coraz częściej język polski. Był autorem pieśni pasyjnej pt. *Żołtarz*

Jeżusowy. W *Dziejach literatury polskiej* Julian Krzyżanowski podał następujące słowa: „Produkcja pieśniowa w XV była bardzo bogata. Kwitła ona po klasztorach męskich i kobiecych, zwłaszcza franciszkańskich, z zasady bezimienna, wyjątkowo bowiem tylko spotykamy nazwiska jej twórców, a i te niewiele nam mówią. Do twórców tych należał bernardyn warszawski, Ładysław z Gielniowa, zm. 1505, autor *Żołtarza Jeżusowego, starannie i pomysłowo ułożonej pieśni pasyjnej*”. Przypisuje mu się także autorstwo bardzo ważnej i popularnej do dziś modlitwy-pieśni: *Godzinki o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny*. Stwórca dał mu łaskę pięknej śmierci, bowiem głosząc kazanie pasyjne w Warszawie, upadł na stopniach ołtarza i wkrótce potem zmarł.

W 1759 r. papież Klemens XIII ogłosił błogostawionego patronem Królestwa Polskiego i Litwy. W liturgii wspomniany jest 25 września. Papież Jan XXIII 19 grudnia 1962 r. ogłosił go głównym patronem Warszawy (po reformie kalendarza kościelnego w 1974 r. jest jednak drugorzędny patronem miasta). Jego imię nosi Kaplica w miejscowości Łąkie (gmina Skępe), wzniesiona i obsługiwana przez skępskich bernardynów.

XIX-wieczny olejny obraz, przedstawiający go klęczącego na modlitwie, znajduje się w Klasztorze Ojców Bernardynów w Skępem. Nadto jego wyobrażenie przedstawione jest na jednym z fresków na polichromii w kościele farnym pw. Nawiedzenia NMP w Lipnie, autorstwa Zygmunta Klaryski, wykonanej w 1973 r. Jest on przedstawiony z podtrzymywaną lewą ręką figurą Jezusa Chrystusa, przywiązanego do słupa biczowania i biczem w prawem dłoni, którym sam siebie biczował.

Bibliografia Literatury Polskiej – Nowy Korbut, t. 2: *Piśmiennictwo Staropolskie*, Warszawa 1964, s. 188-190; Budkiewicz-Grzywiński, *Kościół w Lipnie*, s. 48, 53; H. Fros, F. Sowa, *Księga imion i świętych*, t. 6: W-Z, Kraków, 2007, s. 606; *Historia jak ze snu*, Nasza Arka 2012, nr 12; S. Kozak, J. Polaczek, *Kościół i klasztor OO. Bernardynów w Przeworsku*, Przemyśl 1999, s. 8; Pawłowska, *Do Maryi*, s. 7; Pawłowska, *Kultura*, s. 35; www.skepe.pl/9 VIII 2020; Wyczawski, *Skępe*, s. 151.

WŁASOW DEMETRIUSZ (†ok. 1847 r.), ataman kozacki, generał-major armii carskiej, właściciel Trąbina

Jako ataman kozacki w armii feldmarszałka Iwan Dybicza stał na czele czterech pułków kozackich i dwóch szwadronów konnych strzelców. W końcowej fazie wojny polsko-rosyjskiej, latem i wczesną jesienią 1813 r. walczył w formie podjazdowej z oddziałami armii polskiej na terenie ziemi dobrzyńskiej. Po upadku armii polskiej i jej przejściu do zaboru pruskiego został pułkownikiem korpusu żandarmerii, po to, by w końcu lat 30. XIX w. być już generał-majorem.

Za zasługi w wojnie przeciwko armii polskiej, w 1835 r. otrzymał majątek Trąbin, który po jego śmierci przeszedł na córkę Elżbietę.

Brzuze, s. 360; M. Macieszyna, *Powstanie listopadowe w Płocku*, Płock 1921, s. 45-48; W. Tokarz, *Wojna polsko-rosyjska 1830 i 1831 roku*, Warszawa 1993, s. 381-383, 400-405.

WŁODKOWIC PAWEŁ z Brudzenia (właśc. Paulus Vladimiri) h. Dołęga (*ok. 1370-1373 r. w Brudzeniu nad Skrwą w ziemi dobrzyńskiej †m. 9 X 1435 a 5 X 1436 r.), prawnik, prof. Akademii Krakowskiej, pisarz polityczny, rektor Akademii Krakowskiej (W 64)

Urodził się w rodzinie szlacheckiej jako syn Włodzimierza (Włodka). Jego ród miał posiadłości ziemskie w ziemi dobrzyńskiej i był spokrewniony z rodem Lasockich (Lasotów) z Mazowsza, do którego należeli m. in. Mikołaj Lasota, skarbnik i cześnik Konrada Mazowieckiego dyplomata Mikołaj Lasocki i Jan z Lasotek, skarbnik dobrzyński).

Uczył się w Brodnicy i Płocku. Był absolwentem szkoły przy kolegiacie św. Michała w Płocku i tam też najpewniej przyjął świecenia kapłańskie. Studiował na uniwersytecie w Pradze, gdzie w 1389 r. uzyskał tytuł bakałarza, w 1393 r. – tytuł mistrza sztuk wyzwolonych, zaś w 1396 r. – bakałarza prawa kanonicznego. Po studiach został scholastykiem poznańskim, a w 1400 kanonikiem płockim.

Następnie studiował w Pradze, gdzie zdobył tytuł doktora dekretów. W 1400 r. został profesorem Akademii Krakowskiej. W latach 1403-1404 przebywał w Padwie na dalszych studiach. W 1414 r. występował w Budzie jako rozjemca w zatargu polsko-krzyżackim. W latach 1414-1415 piastował godność rektora Akademii Krakowskiej.

W 1414 r. był przedstawicielem Polski na Soborze w Konstancji. W czasie drogi na sobór napisał traktat „*De annatis sumerae apostolicae solvendis*”, dodając tym samym głos Polski do sprawy reformy kościelnej w duchu koncyliarizmu. W traktacie *O władzy cesarza i papieża nad niewiernymi*, przedłożonym Soborowi w dniu 5 lipca 1415 r., zakwestionował moralno-prawne podstawy egzystencji zakonu krzyżackiego. W dokumencie tym wyraził nowe poglądy na suwerenność państw, istotę wojny sprawiedliwej, odrzucił prawo szerzenia wiary pod przymusem i odmówił wartości prawnej donacjom na rzecz zakonu. W dniu 5 lutego 1416 r. przedstawił ojcom Soboru część swoich wywodów w trzech podstawowych punktach: – czy papież i cesarz mogą rozporządzać ziemiami pogan?, – czy wolno przy nawracaniu stosować przemoc?, – czy zakon krzyżacki nie jest heretycki? Odważnie stanął w obronie pogan i zastrzegł tylko dla papieża prawo orzekania o zaczepnej wojnie przeciw ludom jeszcze niechrześcijańskim. Odrzucał jako nieludzkie nawracanie orężem i domagał się oficjalnego potępienia tych metod. Obszerne przedstawienie sprawy krzyżackiej przez niego zrobiło na uczestnikach Soboru wielkie wrażenie. Uchwały soborowe były dla zakonu ideologiczną klęską.

Po tym zdobył europejski rozgłos jako znakomity uczony w zakresie prawa. Stał się prekursorem nowoczesnej doktryny prawa międzynarodowego. Jego traktaty, uznane przez Sobór, poważnie osłabiły wpływ Krzyżaków i umocniły jednocześnie polską rację stanu. Zakon określał jako sektę heretycką, domagając się jego zniszczenia. W działalności politycznej walczył o odzyskanie Pomorza i dostępu Polski do morza. Był zwolennikiem tolerancji religijnej. Po powrocie z Konstancji otrzymał godność wicerektora. W latach 1419-1420 wchodził w skład delegacji polskiej

na zjeździe rozjemczym we Wrocławiu. Jako oficjalny przedstawiciel Polski, był świadkiem odwołania przez Jana Falkenberga w 1424 r. w Rzymie oszczerczego pamfletu antypolskiego.

Od 1426 r. przebywał w ufundowanym przez siebie klasztorze kanoników regularnych laterańskich w Kłodawie. W 1432 r. przebywał w Padwie, skąd wystosował do biskupa Zbigniewa Oleśnickiego list w związku z napadem Krzyżaków na ziemię dobrzyńską i nowymi zatargami z Polską. W liście tym domagał się zniesienia zakonu, sprzeniewierzającego się zasadom chrześcijańskim.

Pod koniec życia mieszkał w Krakowie, w zbudowanym przez siebie domu. Jego dom po śmierci przejęła kapituła krakowska, przeznaczając na mieszkanie na kanoników, a dochody z niego przeznaczając na nabożeństwa za jego duszę.

Po jego śmierci Jan Długosz napisał: „*Jego cnoty godnym go czynią umieszczenia między ludźmi znakomitymi. Ze wszystkich bowiem tego wieku, nie powiem doktorów, ale ludzi, nikt z większą gorliwością nie starał się o odzyskanie ziem: pomorskiej, chełmińskiej i michałowskiej, zabranych przez Krzyżaków pruskich*”. Jego imię nosi m. in. Szkoła Wyższa w Płocku. Rzecznik Praw Obywatelskich przyznaje nagrody im. Pawła Włodkowica osobom fizycznym i prawnym, występującym w obronie praw i wolności, nawet wbrew zdaniu większości.

H. Barycz, *Szkice z dziejów Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kraków 1933; S. Belch, *Paulus Vladimiri and his Doctrine concerning International Law and Politics*, London 1965; Bieniak, *Elita*, s. 41-42; Biskup-Labuda, *Dzieje Zakonu*, s. 13, 27, 370, 371, 373, 394; H. Chłopocka, *Dwa wydania listu Pawła Włodkowica do Zbigniewa Oleśnickiego z 1432 r.*, Zapiski Historyczne 1968, t. 33, z. 4, s. 93-98; H. Chłopocka, *W sprawie ostatniej podróży Pawła Włodkowica do Włoch*, [w:] *Ars Historica*, Poznań 1976, s. 493-501; J. Chojnacki, *O utrwaleniu pamięci Pawła Włodkowica z Brudzenia nad Skrwą*, Notatki Płockie 1978, nr 2, s. 41; T. Chrostowski, *Paweł Włodkowic z Brudzenia - życie i dzieło (około 1370-1435)*, Notatki Płockie 1983, nr 2, s. 3-9; L. Ehrlich, *Rektor Paweł Włodkowic, rzecznik obrony przeciw Krzyżakom*, Kraków 1963, pass.; *Encykl. powszechna*, t. 4: 1976, s. 672; *Filozofia i myśl społeczna XIII-XIV wieku*, praca zbiorowa, Warszawa 1978; R. Fischer-Wollpert, *Leksykon papieży*, Kraków 1990, s. 296; K. Górski, *Historyczny kontekst myśli Włodkowica o zakonie krzyżackim z r. 1432*, Zapiski Historyczne 1964, z. 2, s. 151-158; K. Górski, *Z dziejów walki o pokój i sprawiedliwość międzynarodową. Ostatnie słowo Pawła Włodkowica o zakonie krzyżackim*, Toruń 1964; A. F. Grabski, *Nowa monografia o Pawle Włodkowicu*, Zapiski Historyczne 1964, t. 33, A. F. Grabski, *O wydawnictwie pism Pawła Włodkowica*, Zapiski Historyczne 1972, t. 37, s. 129-137; K. Grzybowski, *Włodkowica nauka o państwie a „proces doktrynalny”*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego 1961, nr 8, s. 23 i n.; M. Klos, *Znani i zapomniani mieszkańcy Gminy Brudzeń*, [w:] *Z dziejów ziemi dobrzyńskiej*, t. 10: 2006, s. 141-145; Kostanecki, *Wybitni obywatele*, nr 19, s. 23; Krajewski, *Dobrze zasłużeni*, s. 20; Krajewski, *Przynależność administracyjna*, s. 363-364; M. Markowski, *Nieznaną prognozyk Wojciecha z Brudzewa*, Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej 1977, nr 1-2, s. 53-58; Nycek, *Ludzie*, s. 263-264; *O utrwaleniu pamięci Pawła Włodkowica z Brudzenia nad Skrwą*, Notatki Płockie 1978, nr 95, s. 41-42; J. Pałulski, *Wojciech z Brudzewa*, Zapiski Historyczne 1973, t. 38, z. 4, s. 21-41; Podgóreczny, *Niepospolici*, s. 282-283; PSB, t. 25: 1980, s. 377-381; T. Silnicki, *Arcybiskup Mikołaj Trąba*, Warszawa 1954; SPTK, t. 3: 1982, s. 302-308; E. A. Wesółowska, *Paweł Włodkowic - współczesne znaczenie poglądów i dokonania*, Toruń 1997, pass.; J. Wiesiołowski, *Prace i projekty Pawła Włodkowica*, Roczniki Historyczne 1969, nr 93, 117; J. Wolny,

Nieznaną traktat przeciw pismom Pawła Włodkowica, Studia Mediewistyczne 1968, t. 9, s. 294-306.

WŁODOWSKI BOLESŁAW (*19 V 1873 r. w Rużu †po 1937 r.), rzemieślnik-kowal, starszy cechu

Na czeladnika w zawodzie kowalskim został wyzwolony 18 maja 1893 r. w Rypinie. Po 19 latach, w dniu 16 czerwca 1912 r. uzyskał dyplom mistrzowski. W Rypinie prowadził własny warsztat kowalski przy ul. Warszawskiej 44.

Od 2 stycznia 1918 r. pełnił społeczną funkcję starszego Cechu Ślusarsko-Kowalskiego w Rypinie. Cieszył się ogromnym szacunkiem i uznaniem nie tylko rzemieślników miasta i powiatu rypińskiego. Wybrany także na tę funkcję na zebraniu Cechu w dniu 28 lutego 1937, mimo iż przeciwko temu protestował jego wieloletni zastępca, Stanisław Szydłowski. Jego zastępcą został wtedy Zygmunt Suchocki.

W listopadzie 1937 r. od dyrektora Izby Rzemieślniczej otrzymał honorowy dyplom uznania, za dobre wykształcenie ucznia Dionizego Włodowskiego, którego prace zostały wyróżnione na Wystawie Prac Uczniowskich Rzemiosła Województwa Warszawskiego. Rok później otrzymał dyplom z okazji 25-lecia pracy mistrzowskiej w rzemiośle kowalskim.

AP Bydgoszcz, Cech Ślusarsko-Kowalski w Rypinie, sygn. 18, Protokoły z Walnych Zebrań i posiedzeń Zarządu, *Rypin między wojnami*, s. 168-171.

WŁODOWSKI STANISŁAW (*7 XI 1909 r. w Rypinie †28 I 1972 r. w Rypinie), rzemieślnik, prezes Klubu Sportowego „Lech” w Rypinie

Z zawodu był mechanikiem-rzemieślnikiem. Aktywnie pracował w Cechu Rzemiosł Różnych w Rypinie. Pasjonował się piłką nożną. W latach 1962-1964 pełnił funkcję prezesa Klubu Sportowego „Lech” w Rypinie. Pochowany na cmentarzu katolickim w Rypinie.

Lech, s. 347.

WŁOST (†przed 1300 r.), kasztelan rypiński

Pierwsza wiadomość o nim jako o pierwszym kasztelanie rypińskim pochodzi z dokumentu wystawionego przez księcia dobrzyńskiego, Siemowita dla łowczego dobrzyńskiego, Nemty z Chojna. Na dokumencie z 1300 r. występuje już jako kasztelan rypiński niejaki Bogusław, co oznacza, że już wtedy nie żył.

KDKM, nr 45; KDP, t. 2/2, nr 475; S. M. Szacherka, *Kancelaria Siemowita księcia dobrzyńskiego*, Studia Źródłoznawcze, t. 11: 1966, dok. nr 3, s. 105.

WODZIŃSKA MARIA (XX w.), nauczycielka szkoły w Szafarni

W 1930 r. ukończyła gimnazjum oraz kurs maślarski w Prywatnej Żeńskiej Szkole Mleczarsko-Serowerskiej w Szafarni. Po jego ukończeniu, jako wzorowej absolwentce, zaproponowano pracę w charakterze instruktorki w masłowni, a także prace przy odbiorze mleka i śmietany oraz w hali maszyn. Pracując na kontrakcie, zarabiała wówczas 150 zł miesięcznie.

AP Bydgoszcz, Kuratorium Oświaty Okręgu Szkolnego Pomorskiego w Toruniu, sygn. 3428; Kowalski-Żuchowski, *Szkola*, s. 113.

WODZYŃSKI EUGENIUSZ (†po 1945 r.), żołnierz POZ „Znak” i ZWZ/AK, więzień obozu Stutthof

Był synem właścicieli fabryczki narzędzi rolniczych w Skępem. Należał do grupy partyzanckiej POZ „Znak”, dowodzonej przez L. Narczewskiego. Współpracował z siostrami Sobocińskimi: Marią i Sławomirą oraz Marią Pańską w przeprowadzaniu ludzi przez tzw. zieloną granicę.

Aresztowany w czasie głośniejszej „wsypy” majowej w dniu 5 maja 1943 r.

Miał brata Mariana. Był szwagrem Stanisława Witkowskiego, ps. „Żbik” z Wielgiego, który po aresztowaniu w kotle zastawionym w Toruniu w dniu 6 maja 1943 r. był przewożony na konfrontację z nim do aresztu Gestapo w Lipnie.

Galkowski-Piotrowski, *Rypin w latach wojny*, s. 349; Krajewski, *Dama*, s. 90, 135, 137.

WOJCIECH z Sadłowa (de Sadłowo, n. – Wojciech z Pleckiej Dąbrowy h. Doliwa), (†m. 30 V 1429 a 28 maja 1432 r.), komornik ziemski łęczycki, kasztelan słoński

Był synem Tomka z Mazowsza, kasztelana słońskiego. Przed 1386 r. uposażony został Plecką Dąbrową w Łęczyckiem. W 1394 r., jako komornik ziemski łęczycki, wskutek pierwszego ożenku, odziedziczył wraz z żoną połowę zamku w Sadłowie k. Rypina. Trzy lata później, od 13 maja 1397 r., występował po ojcu już jako kasztelan słoński. W latach 1401-1402 nabył dobra Zakrzewiec i Więclawice w pow. kowalskim na Kujawach, które w 1407 r. zamienił z siostrą żony, Anną na drugą połowę zamku sadłowskiego. W 1409 r. wskutek najazdu krzyżackiego utracił zamek Sadłowo. W 1411 r. dokonał podziału ojcowizny w Łęczyckiem, przejmując całą Plecką Dąbrowę, połowę Śleszyna i Zarębowa oraz Głębokie na Kujawach. W latach 1414-1418 powiększył swoje posiadłości, nabywając kilka wsi w Łęczyckiem. Przed 1418 r., w wyniku procesu ze Świnkami ze Strzyg, odzyskał Sadłowo i nie jest wykluczone, iż mógł nabyć lub odziedziczyć po kądzieli także Skrwilno. W 1431 r., podczas kolejnego najazdu krzyżackiego, zamek sadłowski został doszczętnie zniszczony.

Ożeniony z Hanką (zm. po 16 VI 1408), córką Piotra Świnki ze Strzyg (Sadłowa), kasztelana rypińskiego, pozostawił synów: Tomasza (Tomka) z Sadłowa, kasztelana słońskiego (1432-1469); Jana z Pleckiej Dąbrowy, stolnika dobrzyńskiego (1450-1452), kasztelana rypińskiego (1452-1453) i Wincentego z Baruchowa, chorążego brzeskiego (1448) oraz córki: Dobrochnę (ok. 1416), za Andrzejem Tębką h. Prawda i Małgorzatę (ok. 1419), za Ziemakiem z Orłowa h. Junosza. Po śmierci pierwszej żony, ożenił się Heleną z Rzechty, z którą nie miał potomstwa.

Nie jest wykluczone, że mógł zginąć w czasie kolejnego najazdu krzyżackiego na ziemię dobrzyńską latem 1431 r.

W 1432 r. najstarszy jego syn, Tomasz otrzymał Sadłowo z zamkiem, stawem i młynem oraz Linne, Stępowo, cztery włości na Godziszewach oraz jezioro między tymi wsiami, a także patronat kościoła w Sadłowie. Przejął on także urząd kasztelana słońskiego i na tym urzędzie poświadczony był aż do roku 1477. Drugi syn, Jan otrzymał Skrwilno z puszcą i jeziorem oraz cztery inne wsie: Kotowy, Michałki, Stawiska i Czyżewo.

Bieniak, *Elita*, s. 30-32; Bieniak, *Sadłowo*, s. 42, 62, 30, 80, 86, 88, 93-101, 122-123; KDP, t. 2/2, nr 578; Biliński, *Szlachta*, s. 44; Kajzer, *Zamek Świnków*, s. 10; Lasocki, *Dostojnicy*, s. 152; B. Możejko, *Ród Świnków na pograniczu polsko-krzyżackim w średniowieczu*, Gdańsk 1998, s. 85; *Okolice Rypina*, s. 704; *Parafia Sadłowo*, s. 17; RZD, t. 2, cz. 2, s. 131, gdzie inf., iż miał on tylko dwóch synów: Tomasza i Jana oraz cz. 3, s. 324, 372.

WOJCIECHOWSKA EUFEMIA (n. Eugenia), (*1902 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczycielka, ofiara zbrodni niemieckich (W 65)

W 1939 r. była nauczycielką Publicznej Szkoły Powszechnej nr 2 w Rypinie, a następnie Koedukacyjnej Publicznej Szkole Powszechnej nr 1. W 1931 r., jeszcze jako nauczycielka szkoły nr 2, wykazywała swoją przynależność do BBWR, Ligi Ochrony Powietrznej i Przeciwlotniczej, Polskiej Macierzy Szkolnej i Związku Nauczycielstwa Szkół Powszechnych. Potem udzielała się także w Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet, gdzie w 1938 r. występowała jako sekretarz. Związkiem kierowała natomiast Mieczysława Staszewska, żona rypińskiego starosty.

W październiku 1939 r. została aresztowana przez Selbstschutz i osadzona w więzieniu przy ul. Warszawskiej 20. Po kilku dniach została tam zamordowana, a jej zwłoki Niemcy wywieźli do lasów skrwileńskich i tam pogrzebali w zbiorowej mogile.

AP Bydgoszcz, AP Bydgoszcz, KOSP, sygn. 1203, Wykaz nauczycieli Publicznej Szkoły Powszechnej stopnia III nr w Rypinie; Idem, sygn. 7513, Sprawozdanie o obszarze, zaludnieniu, działalności Powiatowego Związku Samorządowego, obciążeniu podatkowym itp. w pow. rypińskim; *Dziennik KOSP 1945*, nr 9, s. 224; Galkowski-Piotrowski, *Rypin, w latach wojny*, s. 295; Piotrowski, *Biogramy*, s. 189; Piotrowski, *Słownik*, s. 243; Piotrowski, *Szkolnictwo*, s. 312; *Rypin między wojnami*, s. 204; *Szkola Podstawowa nr 1 im. mjr. Henryka Sucharskiego w Rypinie*, pod red. J. Anuszewskiego i P. Galkowskiego, Rypin 1998, s. 50; Wardzyńska, *Rok 1939*, s. 174, gdzie imię – Eugenia; Zielińska, *Historia*, s. 18.

WOJCIECHOWSKI CZESŁAW (*1908 r. w Skępem †11 VIII 1942 r. w obozie Stutthof), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich (W 66)

W 1939 r. był kierownikiem Publicznej Szkoły Powszechnej w Skępem. Społecznie pełnił funkcję naczelnika OSP w Skępem.

W pierwszych dniach września 1939 r. na terenie ziemi dobrzyńskiej, zgodnie z zarządzeniem władz państwowych, podjęto akcję koncentracji ludności pochodzenia niemieckiego. Z polecenia komendanta policji i naczelnika Straży Pożarnej w Skępem nieuzbrojeni strażacy zostali skierowani do poszczególnych wsi celem sprowadzenia do siedziby gminy dorosłych mężczyzn-obywateli polskich pochodzenia niemieckiego.

ckiego. Wziął udział w tej akcji, po czym – po wejściu Niemców – przez dłuższy czas ukrywał się w Likcu, jednak na skutek donosu, w 1940 r. został schwytany i zesłany do obozu niemieckiego koncentracyjnego Stutthof, gdzie został zamęczony.

Gózdź-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 30; IPiT Skępe, Biogram ze zdjęciem; Krajewski, *Dama*, s. 26-27; Piotrowski, *Słownik*, s. 243.

WOJCIECHOWSKI JAN (*ok. 1907 r. †w czasie II wojny światowej) nauczyciel, ofiara II wojny światowej

W 1927 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie. W czasie drugiej wojny światowej poniósł śmierć, jednak okoliczności te nie są nam bliżej znane.

Krajewski, *Dama*, s. 65; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 91.

WOJCIECHOWSKI MIECZYŚLAW (*14 I 1914 r. w Rudzie Wieczyńskiej k. Pleszewa †po 1945 r.), kapłan rzymskokatolicki, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych

W 1938 r. został wyświęcony na kapłana. Był wikariuszem w Czernikowie k. Lipna. W dniu 23 października 1939 r. został aresztowany przez niemiecką policję i osadzony w więzieniu w Lipnie. Następnego dnia wraz z grupą księży z dekanatów lipnowskiego i czernikowskiego został przewieziony do więzienia (Fort VII) w Toruniu, a następnie 12 stycznia 1940 r. do obozu Stutthof. Potem więziony był w obozie Grenzdorf i od 10 kwietnia 1940 r. w Sachsenhausen. W dniu 14 grudnia tego roku trafił w grupie kilkuset księży do obozu w Dachau, gdzie nadano mu numer obozowy 22384. Zdołał przetrwać tragiczne warunki tego obozu i w kwietniu 1945 r. został uwolniony przez wojska amerykańskie.

T. Jaszowski, Cz. Sobecki, *Niemcy świadek. Zbrodnie hitlerowskie w toruńskim Forcie VII i w lesie Barbarka*, Bydgoszcz 1971, s. 73; Jezierska, *Transporty*, s. 171; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 138, 152; Krajewski, *Eksterminacja inteligencji*, s. 200; Szoldrski, *Martyrologium*, s. 273, tu mylnie – Czerników zamiast Czernikowo.

WOJCIECHOWSKI STANISŁAW (*1845 r. †11 VIII 1925 r.), powstaniec 1863/1864 r.

Mając 18 lat przystąpił do któregoś z oddziałów powstańczych, działających w okolicach Rypina. Szczęśliwie przeżył powstanie i carskie represje, które nastąpiły po nim.

Ożenił się z Władysławą (zm. 20 VI 1932), pochowana razem z mężem.

Pochowany na cmentarzu w Rypinie, gdzie zachowała się płyta nagrobna z białego marmuru, m. in. z inskrypcją „weteran 1863 r.”.

Krajewski, *Posiew wolności*, s. 170-171, 314; Niewymieniony w spisie Cz. Lissowskiego, *Powstanie*; Tablica nagrobna na cmentarzu w Rypinie.

WOJCIECHOWSKI TOMASZ (*1817 r. †15 XII 1865 r.), ziemianin, kolator Obór

Pochodził z ziemi dobrzyńskiej. Był kolatorem kościoła i klasztoru w Oborach.

Pochowany na cmentarzu-Kalwarii w Oborach. Jego grób nie zachował się, a tablica nagrobna wykonana ze szlachetnego metalu, została odnaleziona i umieszczona staraniem piszącego te słowa na ścianie prawej katakumby w 2013 r.

Ożeniony z Wiktorią ze Świerczyńskich (1821-23 II 1862, pochowana na cmentarzu-Kalwarii w Oborach) razem z mężem.

Tablica nagrobna na cmentarzu w Oborach.

WOJNAROWSKI JÓZEF MICHAŁ (*17 IV 1937 r. w Słotowej k. Dębicy), kapłan zakonny, karmelita, przeor w Oborach, zasłużony historyk i kustosz Zakonu (W 67)

Syn Kazimierza i Zofii z d. Rządźka. Rodzony brat karmelity, o. Mateusza Stanisława Wojnarowskiego. W dniu 30 sierpnia 1952 r. rozpoczął nowicjat w Zakonie Ojców Karmelitów w Oborach. Śluby proste (czasowe) złożył w Oborach w dniu 31 sierpnia 1953 r. Następnie wyjechał do Krakowa, gdzie kontynuował studia humanistyczne (szkoła średnia), a potem filozoficzno-teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym Ojców Karmelitów. Śluby wieczyste złożył w Krakowie w dniu 27 lutego 1958 r., zaś święcenia kapłańskie przyjął także w Krakowie w dniu 24 lutego 1961 r.

Po święceniach najpierw był nieformalnym sekretarzem ówczesnego prowincjała o. Jana Konoby. Od 16 września 1962 r. był ekonomem konwentu krakowskiego. Od 1 listopada 1963 r. prowadził księgi rachunkowe dla strony państwowej, obejmując jednocześnie funkcję bibliotekarza konwentu krakowskiego. Decyzją Definitorium z 11 października 1964 r. otrzymał do pomocy czterech ojców i polecenie urządzenia biblioteki i czytelnicy. Dzięki jego niezwykłemu zaangażowaniu i poświęceniu w ciągu kilku lat powstała nowoczesna, dobrze urządzona i prawidłowo zorganizowana Biblioteka Klasztoru Ojców Karmelitów „Na Piasku” w następujących działach: – inkunabuły (odszukano ich ok. 500), – poloniki, – karmelitana, – starodruki. Łącznie w bibliotece zgromadzono ok. 30 tys. starodruków. W dawnym karczerze (pomieszczenie za furta klasztorną) urządzono czytelnię z trzema pomieszczeniami wraz z pracownią mikrofilmową.

Od września 1964 r. przez trzy lata uczestniczył w seminariach muzealnictwa, bibliotekarstwa i archiwistyki, organizowanych przez KUL. Pokłosiem tych studiów oraz kształcenia były opracowania pt. *Luźne uwagi o tworzeniu, porządkowaniu i prowadzeniu archiwum* oraz *Uwagi metodyczne o kronice klasztornej i jej prowadzeniu*. W 1967 r. podjął dwusemestralne Seminarium Prawników Kościelnych w Warszawie przy Sekretariacie Prymasa Polski, co znakomicie pomogło mu w prowadzeniu mu ksiąg rachunkowych i ksiąg inwentarzowych w Prowincji.

W 1966 r., z okazji stulecia Chrztu Polski przygotował wystawę pt. *Dzieje Zakonu Ojców Karmelitów w 100-lecie chrześcijaństwa w Polsce*. Został ona ot-

warta w dniu 2 września 1966 r. przez arcybiskupa metropolitę krakowskiego Karola Wojtyłę. Przez trzy lata uczestniczył w seminarium magisterskim w Metropolitalnym Seminarium Duchownym w Krakowie pod kierunkiem ks. prof. Teofila Długosza, a następnie, od października 1969 r. w seminarium ks. prof. Bolesława Kumora na KUL.

Od 28 listopada 1968 r. został mianowany kaznodzieją i misjonarzem Prowincji Polskiej Karmelitów, a 4 stycznia 1969 r. otrzymał oficjalne powołanie na archiwistę Karmelitów Prowincji św. Józefa w Polsce. Od lutego do września 1972 r. pełnił obowiązki wikariusza parafii pw. Przemienia Pańskiego w Jabłonce k. Chyżnego. Od 1 lipca 1973 r. pełnił obowiązki prefekta kleryków i regensa studiów, angażując się jednocześnie w przygotowania do koronacji Figury Matki Bożej Bolesnej w Oborach. Dekretem z 12 sierpnia 1976 r. został przeniesiony do Obór, aktywnie uczestnicząc w przygotowaniach do uroczystości koronacyjnych, przede wszystkim poprzez przygotowanie i tłumaczenie różnych dokumentów kościelnych. Po śmierci o. Wojciecha Myłka, dekretem z dnia 4 lipca 1979 r. mianowany został magistrem nowicjatu w Oborach. Kapituła Prowincjonalna w 1979 r. mianowała go definitem Prowincji, a 10 września 1982 r. powierzono mu także obowiązki przeora klasztoru w Oborach. W czasie pracy przy kościele i klasztorze oborskim włożył dużo wysiłku i serca w popularyzację tego miejsca, publikując szereg artykułów m. in. w „Ładzie Bożym”, „Przewodniku Katolickim” oraz „Królowej Apostołów”. Oddał cenną przysługę autorowi pierwszej, szerszej monografii Klasztoru i Kościoła w Oborach w 1986 r., w dziesięciolecie koronacji łaskami wstawionej Figury Oborskiej.

W 1982 r. został skierowany do Rzymu na tzw. kurs formacji permanentnej formatorów. Koncelebrując w dniu 3 maja tego roku Mszę Św. z Ojcem św. otrzymał obrazek z błogosławieństwem Ojca Świętego następującej treści: „*Pielgrzymom do Matki Bożej Bolesnej w Oborach z serca błogosławieść – pp Jan Paweł II*”, który był eksponowany przez całe lata, łącznie z uroczystościami sprowadzenia do Sanktuarium Oborskiego relikwii św. Jana Pawła II w dniu 15 sierpnia 2013 r. Korzystając z pomocy o. Ryszarda Polazzi, dyrektora Karmelińskiego Drukarni w Rzymie, wydrukował i przewiózł do Obór, w okresie trwającego w Polsce stanu wojennego, 4 tysiące kopii obrazka z wizerunkiem łaskami wstawionej Matki Bożej Bolesnej i błogosławieństwem Papieża-Polaka.

Decyzją z dnia 5 sierpnia 1985 r. został przeniesiony do Krakowa, gdzie został mianowany rektorem Seminarium. Trzy lata później, 5 lipca 1988 r. powierzono mu obowiązki przeora w Chyżnem na przejściu polsko-słowackim. Tam prowadził wielorakie prace remontowe i adaptacyjne. Podejmował również liczne inicjatywy społeczne, skutecznie zwalczając miejscowe zjawiska patologiczne. Od 1994 r. pełnił obowiązki wicedziekana dekanatu Jabłonka. Jako proboszcz parafii chyżneńskiej w dniu 18 kwietnia 1999 r. uczestniczył w uroczystościach jubileuszowych „Klubu Chyżnian” w Chicago. W latach 1997-2003 przez dwie kadencje był definitem Prowincji. Decyzją z 17 czerwca 2003 r. przeniesiony został do Krakowa, gdzie spełnia różne prace duszpasterskie. Na kapi-

tule domowej został wybrany podprzeorem klasztoru krakowskiego.

Posiada ogromne zasługi dla Kościoła i Polskiej Prowincji Karmelitów, w tym także dla Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Oborach.

Autobiografia z 2004 r.; Autopsja (1975-2014); Krajewski, *Kościół, pass.*; Krajewski, *Tronująca*, s. 105-106; ZKZD 2005, s. 229.

WOJNAROWSKI STANISŁAW MATEUSZ (*26 XII 1934 r. w Słotowej k. Dębicy), kapłan zakonny, karmelita, przeor i proboszcz w Oborach, zasłużony kustosz kościoła i klasztoru oborskiego (W 68)

Syn Kazimierza i Zofii z d. Rządka. Rodzony brat karmelity, o. Michała Józefa Wojnarowskiego. Po ukończeniu dziewiątej klasy Liceum w Pilźnie, na skutek likwidacji przez władze PRL Małego Seminarium OO. Karmelitów w Pilźnie, w dniu 6 lipca 1951 r. decyzją Definitorium Prowincji został przyjęty do Nowicjatu OO. Karmelitów i 4 września tego roku rozpoczął nowicjat w Oborach k. Rypina. W dniu 5 września 1952 r. złożył proste ślubu zakonne i został przeniesiony do Krakowa, gdzie kontynuował studia humanistyczne w zakresie szkoły średniej, a następnie filozoficzno-teologiczne w Seminarium Duchownym. Ślubu wieczyste złożył w Krakowie w dniu 26 grudnia 1955 r., a 26 czerwca 1958 r. z rąk bpa Herberta Bednorza przyjął święcenia kapłańskie.

Przez rok pełnił wyznaczone obowiązki w klasztorze krakowskim. Następnie skierowany został do Woli Gułowskiej, gdzie m. in. katechizował dzieci i młodzież. Potem przeniesiony został do Gdańska, gdzie pomagał kapłanom parafii gdańskich. W 1963 r. skierowany został do Obór, gdzie powierzono mu obowiązki podprzeora. Tutaj pomagał i wspierał schorowanego byłego przeora o. Jerzego Rutkowskiego, a także udzielał pomocy w sąsiednich parafiach, głównie w sąsiednim Rużu. Od 1968 r. był w Krakowie, gdzie pełnił obowiązki ekonoma domu klasztorowego. W tym samym roku prowincjał Zakonu o. Piotr Żuk mianował go kaznodzieją i misjonarzem polskiej Prowincji Karmelitów.

W dniu 23 czerwca 1970 r. został skierowany do Obór, gdzie od 1 lipca tego roku powierzono mu obowiązki przeora Domu Nowicjackiego. W czasie pobytu w Oborach, w trudnym okresie ekonomicznym i politycznym, przeprowadził szereg prac inwestycyjnych, remontowych i adaptacyjnych oraz skutecznie doprowadził do koronacji łaskami wstawionej Figury Matki Bożej Bolesnej w dniu 18 lipca 1976 r. Wśród najważniejszych prac wykonanych w czasie jego przeorstwa trzeba wymienić m. in.: zakup gruntów i urządzenie na trudnym topograficznie terenie nowego cmentarza, wymianę okien w klasztorze, remont wiązań dachowych na kościele i klasztorze, pokrycie kościoła blachą miedzianą i klasztoru blachą cynkową, wykonanie elewacji klasztoru, budowę placu koronacyjnego przy kościele poprzez wykonanie m. in. potężnego muru oporowego, przeprowadzenie konserwacji Figury Matki Bożej Oborskiej, odnowienie polichromii kościoła, odnowienie prezbiterium kościoła wraz z wykonaniem tzw. ołtarza soborowego, złocenie ołtarza głównego i bocznych stalli.

Dzięki jego staraniom w Oborach utworzona została parafia, gdzie od początku pełnił funkcję pierwszego proboszcza, a w ramach dekanatu Dobrzyń n. Drwęcą – wicedziekana. Pracę w Oborach zakończył pod 18 latami, w dniu 10 lipca 1988 r. W czasie pobytu w Oborach przez dwie kadencje wybierany był definitorzem Prowincji Polskiej Karmelitów św. Józefa. Pozostawił po sobie opinię gorliwego kapłana, dobrego gospodarza, człowieka wielkiego serca i umysłu, z miłością wspomnianego przez tutejszą ludność i pielgrzymów do dziś, mimo upływu 26 lat od jego odejścia z Obór.

Od 1 września 1988 r. aż do 1 lipca 1997 r. był kapłanem Szpitala im. Dietla w Krakowie. Od 1 lipca 1997 r. został przeniesiony do Chyżnego, gdzie powierzono mu obowiązki przeora. W międzyczasie przeszedł poważne leczenie wzroku w Szpitalu Korwita w Poznaniu.

Od 17 czerwca 2000 r. przebywa w Krakowie, gdzie – mimo poważnego uszczerbku wzroku i innych dolegliwości – pełni obowiązki penitencjarza w Bazylice na Piasku.

Potem kilkakrotnie odwiedzał Obory i to w momentach bardzo ważnych dla tego miejsca i tożsamości lokalnej ziemi dobrzyńskiej, m. in. w dniu 23 stycznia 1993 r., w 130. rocznicę wybuchu powstania styczniowego., kiedy to wygłosił płomienną, patriotyczną homilię.

Autobiografia z 2004 r.; Autopsja (1970-2014); Krajewski, *Kościół*, s. 109; Krajewski, *Listy Chopina*, s. 35; Krajewski, *Tronująca*, s. 107; Krajewski, *W sercu ziemi*, s. 35; M. S. Wojnarowski, *Dzieci! Matka nas woła! W 130. rocznicę wybuchu powstania styczniowego, Obory 23 stycznia 1993 r.*, [w:] M. Konopnicka, *W Oborach (z suplementem)*, do druku przygotował, wstępem poprzedził i przypisami opatrzył M. Krajewski, *Obory-Rypin 2013*, s. 29-36; *ZKZD 2005*, s. 230-231.

WOJNOWSKA WŁADYSŁAWA (*1908 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczycielka, ofiara zbrodni niemieckich (W 69)

Do wybuchu wojny, do 1 września 1937 r. była nauczycielką Publicznej Szkoły Powszechnej nr 2 w Rypinie, której kierownikiem był Adam Baczyński.

W dniu 20 października 1939 r. została aresztowana przez Selbstschutz i osadzona w więzieniu w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. Po kilku dniach została tam zamordowana, a jej zwłoki Niemcy wywieźli do lasów skrwileńskich i tam pogrzebali w zbiorowej mogile.

AP Bydgoszcz, AP Bydgoszcz, KOSP, sygn. 1203, Wykaz nauczycieli Publicznej Szkoły Powszechnej stopnia III nr w Rypinie; *Dziennik KOSP 1945*, nr 9, s. 224; Gałkowski-Piotrowski, *Rypin, w latach wojny*, s. 295; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 323; Piotrowski, *Biogramy*, s. 190; Piotrowski, *Słownik*, s. 244; *Szkola Podstawowa nr 1 im. mjra Henryka Sucharskiego w Rypinie*, pod red. J. Anuszewskiego i P. Gałkowskiego, Rypin 1998, s. 50; Wardzyńska, *Rok, 1939*, s. 174; Zielińska, *Historia*, s. 18.

WOJNOWSKI KAZIMIERZ (*2 II 1916 r. †29 XII 1943 r. w obozie Stutthof), urzędnik, ofiara zbrodni niemieckich (W 70)

Przed wybuchem wojny mieszkał w Rypinie i tu był urzędnikiem. W dniu 29 grudnia 1942 r. został aresz-

owany przez Gestapo, zapewne za działalność konspiracyjną przeciwko polityce okupanta niemieckiego. Zesłany do obozu Stutthof, gdzie został po roku zamordowany.

Piotrowski, *Słownik*, s. 244.

WOJSŁAW (†po 15 IV 1349 r.), proboszcz rypiński

Jego imię, jako kapelana książęcego (*Voislai plebanii Rippinensis, capelani nostri*), występuje na dokumencie księcia dobrzyńskiego, Władysława Garbatego z 11 listopada 1348 r., pozwalającemu młynarzowi Hejkonowi (Hejconowi) zbudować młyn pod nowym miastem. Dwa lata później występuje na dokumencie lokacyjnym miasta Lipna z datą 15 kwietnia 1349 r. Nie można jednak jednoznacznie stwierdzić, czy w 1348 r. był już plebanem (proboszczem) w Nowym, czy Starym Rypinie.

DKM, nr 31, s. 318; *Parafia*, s. 463; KDP, t. 2/2, nr 498; *Okolice Rypina*, s. 704-705.

WOJSZ MIECZYŚLAW (*1934 r. †2006 r.), lekarz w Wąpielsku i Rypinie, ordynator oddziału szpitala w Rypinie (W 71)

W 1959 r. ukończył Akademię Medyczną w Gdańsku. W latach 1960-1970 pracował jako kierownik Wiejskiego Ośrodka Zdrowia w Wąpielsku, a w 1962 r. zatrudniony został w Szpitalu Powiatowym w Rypinie oraz w Przychodni Obwodowej jako lekarz ogólny. W 1966 r. uzyskał I. stopień specjalizacji w zakresie medycyny ogólnej, a w 1973 r. – I. stopień specjalizacji w zakresie chorób zakaźnych. Od 1971 r. przejął w rypińskim szpitalu obowiązki ordynatora oddziału zakaźnego i był nim do 31 listopada 1988 r., kiedy to oddział zakaźny w tym szpitalu został zlikwidowany. Od 1973 r., z przerwami, pracował także jako lekarz dyżurny w Pogotowiu Ratunkowym, od 1978 r. – w Przychodni Rejonowej w poradni hepatologii. W krótkim okresie czasu, w końcu lat 80. i początku 90. XX w., zatrudniony był także na oddziale dziecięcym rypińskiego szpitala, a w latach 90. jako lekarz szkolny w szkołach podstawowych nr 1 i 2 w Rypinie. W 1996 r. objął obowiązki kierownika Oddziału Pomocy Doraźnej. W grudniu 1999 r. przeszedł na emeryturę.

Dzieje służby zdrowia, s. 336.

WOJTALA JAN TADEUSZ (*23 VI 1883 r. w Osieku (Galicja) †13 II 1945 r. w Lipinach), kapłan zakony, karmelita, przeor klasztoru w Oborach k. Rypina (W 72)

Był synem Józefa i Anny. Do szkoły ludowej uczęszczał w Kętach, a następnie ukończył Gimnazjum w Wadowicach. Po ukończeniu szkoły średniej był w klasztorze karmelitów bosych, gdzie przyjął już imię zakonne Tadeusz, a który musiał jednak opuścić na skutek złego stanu zdrowia. Świadectwo o dobrym pobycie w Zakonie Karmelitów Bosych podpisał w dniu 1 lipca 1907 r. przeor o. Rafał Kalinowski. Po doświadczeniu do pełnego zdrowia, zaopatrzonej w poświadcze-

nie rodziców, udał się w dniu 15 listopada 1907 r. do Zakonu Karmelitów Trzewickowych w Krakowie i tam w dniu 8 sierpnia 1912 r. złożył śluby zakonne.

W październiku 1917 r., otrzymawszy nominację od prowincjała karmelitów w Krakowie o. Mariana Maciaka, przybył do Obór i objął po o. Dionizym Mierzwickim funkcję przeora konwentu oborskiego. Okres jego przeorstwa zaznaczył się ożywieniem w życiu tego konwentu. W 1929 r. w czasie wizytacji kanonicznej generała Zakonu Karmelitów, o. Eliasza Magennisa została wysunięta propozycja utworzenia w Oborach nowicjatu dla polskiej prowincji karmelitów. W czasie jego przeorstwa doszło do materialnego wzmocnienia konwentu. W ogrodzie wybudowano piętrowy budynek, spełniający rolę domu katolickiego, a także drewniany dom dla osób świeckich, obsługujących klasztor oraz inne pomieszczenia gospodarcze. Funkcję przeora w Oborach pełnił do 1934 r., kiedy to zastąpił go o. Gabriel Wielgus.

AKO, Kronika klasztoru w Oborach, t. 1, s. 65; APPK Kraków, sygn. 151/A110,teczka: Wojtala Jan Tadeusz, materiały luźne nienumerowane; J. Janowiak, *W objęciach Ojca. O Wincenty Józef Kruszewski (1843-1922)*, Obory 2002, s. 20; Krajewski, *Kościół*, s. 34, 35, 64, 95; M. Krajewski, *Sanktuarium Maryjne Ojców Karmelitów w Oborach*, Obory 1983, s. 5; Krajewski, *Tro-nująca*, s. 107-108.

WOJTKIEWICZ PAWEŁ (*1801 r. w pow. wilkomirskim na Wileńszczyźnie †w poł. 1833 r. w Lipnie), powstaniec 1830/1831 r. i uczestnik partyzantki 1833 r.

Z pochodzenia był szlachcicem i pochodził z guberni wileńskiej. Posiadał zawód geometry. Wziął udział w powstaniu listopadowym jako podoficer 13. pułku jazdy w korpusie gen. Henryka Dembińskiego. Po wzięciu przez Rosjan Warszawy, w początkach września 1831 r. wraz z korpusem gen. Macieja Rybińskiego przez ziemię dobrzyńską wyszedł do Prus, a następnie skierował się na emigrację.

W 1833 r. znalazł się w oddziale partyzanckim „Zemsta Ludu” Artura Zawiszy i Kaliksta Borzewskiego. W czasie wkraczania oddziału partyzanckiego na teren ziemi dobrzyńskiej wziął udział w ataku na nadgraniczny posterunek kozacki we wsi Radziki Duże, gdzie został ranny wraz z Robertem Kurellą. Po opuszczeniu oddziału przez K. Borzewskiego, mianowany został przez A. Zawiszę jego zastępcą. W czerwcu 1833 r. został wydany Rosjanom przez Józefa Wiśniewskiego i wraz z J. Dąbkowskim i H. Weberem oddany w ręce policji carskiej. Wyrokiem carskiego sądu wojkowego został skazany na śmierć i rozstrzelany w Lipnie razem z Ignacym Morozowem i Ignacym Zającem.

A. Barszczewska, J. Śmiałowski, *Z dziejów partyzantki Józefa Zaliwskiego w roku 1833 w Królestwie Polskim*, Studia i Materiały do Historii Wojskowości, t. 7, cz. 1: 1961, s. 266; Danielewicz, *Walka*, s. 27; Krajewski, *Ostatnie chwile*, s. 58, 59; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 170; Krajewski, *Zemsta Ludu*, s. 208-209, 219; *Pamiętniki Sulerzyskiego*, s. 333; *Spółczesność polskie*, s. 49, 173, 328, 332, 335, 337, 339, 340, 342, 344, 350, 352, 777.

WOLICKI KONSTANTY (*1805 r. †1863 r.), powstaniec 1830/1831 i 1833 r., Sybirak, muzyk

Był wychowankiem konserwatorium paryskiego. Uczestniczył w powstaniu listopadowym. W 1833 r. udzielał pomocy emisariuszom płk. Józefa Zaliwskiego, Arturowi Zawiszy i Kalikstowi Borzewskiemu. Dzięki jego pomocy K. Borzewski w maju 1833 r. zdołał opuścić Królestwo i uniknąć aresztowania. O swoim czynie tak później napisał: „*Tutaj wyznać mogę, że spełnienia obowiązku tego nigdy nie żałowałem, ani po powrocie moim do kraju i że dzisiaj tak samo postąpiłbym, chociaż bym miał za to drugi raz przejść te same koleje*”.

Za czyn ten w listopadzie 1833 r. został oddany pod carski sąd wojskowy i skazany na zesłanie na Syberię. Do 1845 r. przebywał w Tobolsku, a potem w Irkucku, gdzie zorganizował własną orkiestrę. W Tobolsku otrzymał stanowisko „wolnonajemnego” kapelmistrza. Tutaj mieszkał razem z poetą Gustawem Zielińskim z Krza k. Skępego i Stanisławem Dołkiewiczem v. Dołkiewiczem, byłym podoficerem pułku strzelców pieszych.

W czasie pobytu na zesłaniu ułożył muzykę do utworu G. Zielińskiego pt. *Tu i tam*. Od 1845 r. przebywał w Warszawie, gdzie pracował jako urzędnik państwowy. Napisał *Wspomnienia z czasów pobytu w Warszawskiej Cytadeli i na Syberii* (Lwów 1876).

Był kuzynem Gustawa Zielińskiego, poety, zesłańca i bibliofila.

M. Krajewski, *Gustaw Zieliński – życie i działalność*, Rypin 1986, s. 22-24, 48; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 171; K. Wolicki, *Wspomnienia z czasów pobytu w Cytadeli Warszawskiej i na Syberii*, Lwów 1876, s. 132-133, 136-137, 286; G. Zieliński, „*Kirgiz*” i inne poezje, Warszawa 1956, wstęp i opr. J. Odrowąż-Pieniążek, s. 60-61 oraz 186, gdzie błędnie podano, że z zesłania powrócił już w 1840 r.

WOLIŃSKI ANTONI (*13 VI 1802 r. w Zielonej Mławskiej †1967 r. w Lipnie), kapłan rzymskokatolicki, organizator manifestacji patriotycznych w latach 1861-1863

Urodził się w rodzinie szlacheckiej jako syn Wojciecha i Marianny. Najpierw kształcił się w szkole reformatów w Żurominie. W dniu 10 września wstąpił do Seminarium Duchownego w Płocku i 3 lipca 1825 r. przyjął święcenia kapłańskie. Najpierw był na wikariacie u swego brata, Jana Nepomucena (1791-1831) w Sikorzu, potem od 1828 r. w Wyszogrodzie, a od lipca 1831 r., po śmierci brata, zarządzał parafią Sikorz.

Od 26 czerwca 1833 r. został przeniesiony na proboszcza parafii w Lipnie, gdzie był do końca życia. Wiele czasu poświęcał sprawom gospodarczym parafii, dbał również o szkółkę parafialną, gdzie uczył wikariusz i jeden nauczyciel. Poza pracą duszpasterską angażował się do działalności patriotycznej, za co był szykanowany przez władze rosyjskie. W latach 1861-1863 w miejscowym kościele organizował nabożeństwa patriotyczne. W dniu 30 lipca 1861 r., na wieść o śmierci w dniu 15 lipca 1861 r. Montfermeil (Francja) księcia Adama Czartoryskiego, zorganizował nabożeństwo żałobne. Pośrodku kościoła ustawiono wtedy katafalk z trumną, „u której wezglowia umieszczono

emblematy, namalowane na białym płótnie: pośrodku infuła biskupia, a po jej prawej stronie korona królewska, a po lewej książęca". Podczas uroczystości wikariusz parafii lipnowskiej, ks. J. Smoleński wraz z innym młodym kapłanem śpiewali zakazany przez Rosjan hymn „Boże, coś Polskę”.

Podobnie uroczyste nabożeństwo zorganizował i odprawił w dniu 12 sierpnia 1861 r. z okazji rocznicy zawarcia unii lubelskiej. Tego dnia licznie zebrani parafianie „zdjęli żałobę i ubrali się w czerwone stroje. Wieczorem na odgłos dzwonów lud zebrał się bardzo licznie w oświetlonym kościele. Przy wielkim ołtarzu ustawiono dwa transparenty, przedstawiające herby Polski i Litwy. Zebrany tłum do północy był w kościele i śpiewał pieśni patriotyczne”. W czasie tej uroczystości wygłosił w patriotyczne kazanie.

Atmosfera ze świątyni przenosiła się do miasta. W bramach domów i na murach ukradkiem wywieszano odezwy, zagrzewające do walki z zaborcą:

„Chwalebna rozpacz, gdy się wszystko straci,
Polec na grobach ojców i braci,

Lecz jeśli jaki z przeznaczeń kolei
Zostaje promień nadziei,

Jeśli wyrok, co gubi i wznosi narody,
Może nam dawne wrócić swobody,

Za wcześniej losu uprzedzać zgubą,
Tracić do reszty Ojczyznę lubą,

Ach! Taka rozpacz”.

Jego nazwisko pojawiło się w raporcie rosyjskiego naczelnika Komendy Żandarmów w Lipnie, kpt. Drozdowa.

Pochowany na cmentarzu w Lipnie.

Góźdz, *Lipno*, s. 71; Grzybowski, *Duchowieństwo XIX/3*, s. 265-266; M. Krajewski, *Duchowni w powstaniu styczniowym*, Wrocławski Tygodnik Katolików, 1981, nr 4, s. 5; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 17-18, 21-22; Krajewski, *Powstanie*, s. 85-86; Kuryer Warszawski 1853, nr 53, z. 5 (17), s. 1; Lissowski, *Powstanie*, s. 14-15; E. Popiołek, *Poszli nasi w bój bez broni. Powstanie styczniowe w Płocku*, Płock 20003, s. 10.

WOLKMAR (†m. 2 II 1333 r. a 23 VI 1339 r.), fundator kościoła w Starym Rypinie, kanonik płocki, archidiakon dobrzyński

Pochodził z Mazowsza. W 1287 r. rozpoczął karierę w kapitule płockiej, kiedy to po raz pierwszy świadczył jako kanonik. W dniu 3 kwietnia 1303 r. swoją ojcowiznę, tj. sześć wsi, położonych w okolicach Płocka (Tokary, Gnojno, Sękowo, Leksyn, Radzikowo i Mieszewo), przekazał na rzecz kapituły płockiej. W 1312 r. występował jako kanonik płocki, jednak między 10 września 1312 r. a 22 listopada 1316 r. objął prafaturę archidiacona dobrzyńskiego i był pierwszym kanonikiem sprawującym ten urząd.

Wraz z kantorem płockim, Piotrem sprzeciwił się decyzjom biskupa Floriana, dotyczącym sporu o dziesięciny z ziemi dobrzyńskiej. Posiadał prawo do dziesięciny snopowej z wiejskich posiadłości miasta Dobrzyń n. Wisłą. Na podstawie dokumentu, wystawionego przez książąt Władysława i Bolesława i ich matkę księżną Anastazję z 24 czerwca 1323 r., razem ze współbratem w zakonie, Piotrem był fundatorem kościoła Błogostawionej Dziewicy Maryi i Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Starym Rypinie. Po śmier-

ci scholastyka Wojciecha między 24 listopada 1329 a 2 lutego 1333 r. awansował na kustodię płocką po magistrze Macieju.

Bogucki, *Powiat*, s. 55; Cod. Pol., t. 2, nr 477; DKM, nr 18, s. 304; Krajewski, *Rypinie*, s. 42, 46; *Okolice Rypina*, s. 705; Ptaszyński, *Zakon Bożogrobców*, s. 12-13; Radziwiński, *Kariery archidiaconów*, s. 112-113; Staszewski-Macieszka, *Przed wystawą*, s. 18.

WOLSKI WOJCIECH (*14 V 1895 r. we wsi Boczek k. Sieradza †po 1945 r.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Kikole, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych

W dniu 29 sierpnia 1924 r. został wyświęcony na kapłana. Przed drugą wojną światową, w latach 1933-1939, był proboszczem w Kikole k. Lipna. Troszczył się nie tylko o kościół kikolski, ale także o łaskami wstawioną figurę Matki Bożej Bolesnej w Grodzenu, gdzie wznosił nową kaplicę.

W dniu 23 października 1939 r. został aresztowany przez niemiecką policję i osadzony w więzieniu w Lipnie. Następnie przeszedł hitlerowskie więzienia i obozy w toruńskim Forcie VII (od 24 X 1939), Stutthof (od 10 I 1940), Sachsenhausen (od 10 IV 1940) i Dachau (od 14 XII 1940). Ten ostatni obóz zdołał przetrwać i w kwietniu 1945 r. doczekał wolności.

Jego współwięzień, biskup Franciszek Korszyński powiedział o nim: „Był to kapłan żywej wiary i ofiary. Nigdy nie poddawał się najmniejszym przygnębieniom. Promieniował całą swoją postawą, a szczególnie uczynnością”.

Domagała, *Dachau*, s. 248; Jezierska, *Transporty*, s. 171; Korszyński, *Jasne promienie*, s. 215; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 152; Krajewski, *Eksterminacja inteligencji*, s. 200; H. Osiński, *Kościół naszym domem. Parafia Kikół w XX i XXI wieku*, wstęp i opr. red. M. Krajewski, Kikół 2012, s. 16, 27-28.

WOŁOWIEC TADEUSZ (*12 VI 1951 r. w Krajkowie k. Bieżunia), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, proboszcz w Świdziebni (W 73)

Po ukończeniu Seminarium Duchownego w Płocku, w dniu 12 czerwca 1977 r. przyjął święcenia kapłańskie z rąk bpa Bogdana Sikorskiego. Zaraz po święceniach kapłańskich został skierowany do pracy w parafii Żurominek Kapitulny. Proboszczem był tam wówczas chory ks. Tadeusz Piasecki, stąd wykonywał wszelkie prace duszpasterskie, administracyjne i gospodarcze w parafii. On także woził proboszcza do lekarzy, karmił go, pełnił posługę pielęgniarską.

Po 3,5 roku został mianowany proboszczem parafii Żurominek. Stało się to na prośbę ustępującego proboszcza, ks. Tadeusza Piaseckiego. Przez pięć lat opieki nad chorym kapłanem, wypełniał wszelkie obowiązki związane z funkcjonowaniem parafii, ponadto pobudował nową plebanię i wyremontował budynki gospodarcze.

Po 6 latach od święceń kapłańskich otrzymał nominację na proboszcza parafii Joniec, również z prośbą o opiekę nad mieszkającym na plebani ks. Janem Dąbrowskim, byłym więźniem obozu w Dachau. Poza pracą duszpasterską dokonał tam generalnego re-

montu plebanii wraz z jej rozbudową oraz kapitalnego remontu kościoła, łącznie z ogrzewaniem, odnowieniem polichromii i wykonaniem nowych tynków na zewnątrz kościoła. Wybudował też kościół filialny w Lisewie. Przez wiele lat w parafii Joniec organizował wczasorekolekcje dla chorych i niepełnosprawnych diecezji płockiej, przyjmował grupy oazowe, ministranckie i dzieci z ubogich rodzin. Mieli oni udostępnione nie tylko budynki gospodarcze, czy organistówkę, ale i plebanię. W 1996 r. został odznaczony tytułem kanonika. W parafii Joniec pracował 19 lat.

W okresie od 15 lipca 2002 r. do 12 lipca 2009 r. był proboszczem parafii św. Bartłomieja w Świedziebni, którą objął dużą troską duszpasterską i gospodarczą. W tym czasie dokonano renowacji tynków zewnętrznych kościoła, ocieplono plebanię, wymieniono okna w organistówko-wikariacie, wyremontowano chodnik przy kościele oraz zakrystię, wybudowano świetlicę parafialną oraz rozpoczęto budowę parkanu na drugim cmentarzu. Szczególną troską obejmował także śpiew i muzykę w parafii. W Świedziebni istniał chór parafialny, 4 schole, młodzieżowy zespół muzyczny oraz orkiestra dęta.

Z dniem 19 lipca 2009 r. rozpoczął pracę jako proboszcz w parafii św. Antoniego Zegrze z siedzibą w Woli Kiełpińskiej.

APar. Świedziebnia, Kronika parafialna; http://antoni.agmk.net/index.php?go=zycie_parafii_1/duszpasterze_1/Wolowiec/11_IV_2013; http://www.parafia-antoni.pl/ks_proboszcz.html/11_IV_2013; A. Łach, „Jest tu z kim i dla kogo pracować”, *Niedziela, Tygodnik Katolicki* 2003, nr 44, s. 5; *Parafia w Świedziebni*, s. 499-500.

WOŁOWSKI TEODOR (†jesień 1939 r. w lesie karnkowskim), gajowy, ofiara zbrodni niemieckich

Przed wybuchem drugiej wojny światowej był gajowym w Maliszewie k. Lipna. Jesienią 1939 r. został aresztowany przez lipnowski Selbstschutz i Gestapo. Więziony w więzieniu przy ul. Gdańskiej (obecnie ul. Mickiewicza) wraz z grupą innych patriotów. Po pewnym czasie wywieziony do lasu karnkowskiego i tam rozstrzelany.

Był ożeniony z Antoniną.

Kostecka, *Maliszewo*, s. 68.

WOŹNIAK JERZY (*5 XI 1950 r. w Szubinie), przedsiębiorca, genealog, kustosz rodzinnej pamięci (W 74)

Syn Józefa i Salomei z Klejbachów, małżonków Woźniaków. Ojciec Józef był pracownikiem umysłowym, pracował w spółdzielczości gminnej. Jego przodkowie wywodzą się z Woźniaków, gospodarzy-czynszowników, osiadłych na przełomie XVII/XVIII w. w Radoszewicach w parafii Brdów, pow. kolski. Matka była gospodynią domową; pochodzi z Kleinbachów, olendrów, osiadłych w okolicy Gniewkowa.

Szkołę podstawową ukończył w Brześciu Kujawskim, dokąd przeprowadził się wraz z rodzicami z Szubina. Uczęszczał do Technikum Mechanicznego we Włocławku, uzyskując w 1969 r. tytuł technika-mechanika metrologa. Studia wyższe odbył Uniwersytecie Gdań-

skim, licencjat na Wydziale Ekonomiki Produkcji (1992), magisterium na Wydziale Zarządzania (1994). Po zdaniu matury w 1969 r. podjął pracę w Kujawskiej Fabryce Manometrów we Włocławku. W 1971 r. rozpoczął pracę w Fabryce Lin i Drutu „Drumet” we Włocławku, uruchamiając tam m. in. izbę pomiarów. W latach 1984-1990 pracował w na różnych stanowiskach w administracji państwowej we Włocławku. Tam też współpracował ze środowiskiem działaczy kultury. Od lutego 1990 r. podjął działalność gospodarczą i prowadzi rodzinne przedsiębiorstwo usługowe.

W trakcie pracy zawodowej rozpoczął studia, początkowo w Wyższej Szkole Inżynierskiej w Bydgoszczy. Z powodów rodzinnych przerwał je, aby ponownie podjąć w 1988 r. na Uniwersytecie Gdańskim, na Wydziale Ekonomiki Produkcji, gdzie uzyskał licencjat. Magisterium złożył na Wydziale Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego w 1992 r. W latach siedemdziesiątych XX w. został współpracownikiem dwutygodnika „W Kręgu Metalowców”, ukazującego się w wrocławskich zakładach przemysłu metalowego, publikując tam artykuły, żarty rysunkowe i układając krzyżówki. Został laureatem plebiscytu „Człowiek roku 1977”, organizowanego przez ten dwutygodnik, a dyrekcja i samorząd „Drumetu” w tym samym roku nadały mu tytuł „Zasłużony dla Drumetu”. W styczniu 1990 r. Prezydium Miejskiej Rady Narodowej we Włocławku przyznało mu tytuł „Zasłużony dla Włocławka”.

Od szeregu lat zajmuje się badaniami genealogicznymi rodzin, z których pochodzi on i jego żona. Po zebraniu ogromnej ilości materiałów o rodzinie Kowalewskich z ziemi dobrzyńskiej i Kujaw Wschodnich, materiały te opracował. Efektem tych badań i poszukiwań jest komplementarna, wartościowa praca biograficzna pt. *Rodem z Osieka. Rzecz o tym, jak Dołęga Kowalewscy tworzyli historię gminy Obrowo* (I wyd. 2006), promocja jej odbyła się w Osieku n. Wisłą w 2006 r. Dzięki tej pracy mieszkańcy Gminy Obrowo, a szczególnie Osieka nad Wisłą i okolicznych wiosek i osiedli, mają możliwość poznania historii swych miejscowości. Dla historyków stanowi cennie źródło poznania.

Ma brata Henryka (ur. 1949 r.), projektanta-konstruktor statków (kadłubów), byłego dyrektora technicznego „Proremu”, PRS, Gdańskiej Stoczni Remontowej, gdzie w tej ostatniej pełni funkcję generalnego projektanta. Siostra Daromiła, to znana w Brześciu Kujawskim działaczka kultury, malarka.

W dniu 22 stycznia 1972 r. ożenił się z Zofią Kowalewską (ur. 15 V 1952 w Brześciu Kujawskim), córką Ignacego i Anny z Ogrodowczyków, małżonków Kowalewskich, z którą ma dwoje dzieci: Rafała Tomasza (ur. 29 XII 1974 we Włocławku) i Magdalenę (ur. 29 V 1976 we Włocławku). Żona ukończyła we Włocławku Szkołę Handlową. Obecnie pracuje wraz z mężem. Dzieci szkołę podstawową ukończyły także we Włocławku, syn Rafał Tomasz - liceum ogólnokształcące, zdając maturę w 2005 r., córka Magdalena - Technikum Chemiczne we Włocławku. Licencjat uzyskała w Wyższej Szkole Humanistyczno-Ekonomicznej we Włocławku w 2000 r., a magisterium na Wydziale Administracji w Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku w 2002 r.

http://www.genealogia.okiem.pl/kowalewski.htm/6 IX 2013;
Uzup. biografii z 30 III 2014; Woźniak, *Rodem z Osieka*, s. 288.

WOŹNIAK LUDWIK (*4 V 1908 r. w Morajewie †15 II 2002 r. w Bydgoszczy), urzędnik, uczestnik wojny obronnej 1939 r. i powstania warszawskiego, artysta-malarz (W 75)

Był synem Stanisława i Agaty ze Stopińskich. W 1913 r. przeniósł się wraz z rodziną do Nieporętu pod Warszawą, gdzie w 1923 r. ukończył szkołę powszechną. W latach 192-1933 pracował jako urzędnik samorządowy w pow. warszawskim. Będąc pracownikiem cywilnym Centrum Wyszkożenia Wojsk Łączności w Zegrzu pod Warszawą uzyskał w 1937 r. świadectwo maturalne Państwowego Gimnazjum im. T. Rejtana w Warszawie.

W 1939 r. w potyczce z Niemcami został ranny. W latach 1940-1943, pracując dorywczo w okolicach Warszawy, brał udział w powstańczych akcjach przeciwko hitlerowcom. W czasie powstania warszawskiego w dniu 10 września 1944 r. został aresztowany i osadzony w twierdzy modlińskiej, a następnie wywieziony do obozu pracy na terenie Niemiec. Był porucznikiem czasu wojny.

Wkrótce po zakończeniu wojny powrócił do kraju i osiedlił się w Lipnie. Pracował w Starostwie Powiatowym, a następnie w Spółdzielni Spożywców „Świt”. W latach 1947-1954 studiował na Wydziale Sztuk Pięknych UMK w Toruniu, gdzie uzyskał dyplom artysty-malarza. Od stycznia 1954 r. należał do Związku Polskich Artystów Plastyków Okręgu Bydgoskiego i prowadził własną pracownię artystyczną. W latach 1961-1968 był nauczycielem rysunku i wychowania plastycznego liceów ogólnokształcących w Lipnie i Brodnicy.

W 1968 r. przeszedł na emeryturę i ponownie zamieszkał w Lipnie, poświęcając się pracy twórczej. Rozwijał działalność w Stronnictwie Demokratycznym. Ostatnie lata swego życia spędził w Bydgoszczy. Motywami, które inspirowały go do artystycznej wypowiedzi były mocne więzi rodzinne, własne przeżycia i fascynacja otoczeniem. W tym cyklu są portrety żony, córek Marii i Ewy, autoportret oraz okolicznościowa i martwa natura (kwiaty, książki i naczynia). Artysta sięgał do tematyki lokalnej, tworzył portrety ludzi współczesnych i ukazywał swoisty urok krajobrazu. Był artystą typowo lipnowskim, niejako kronikarzem codzienności. Znanne są jego portrety lipnowskich szewców, masarzy i fryzjerów, prezentowane w swoim czasie w witrynach sklepowych. Jest w tych rozproszonych dziełach klimat pierwszych lat wyzwolonej Polski: w twarzach kobiet można dostrzec z jednej strony zamyslenie, z drugiej zaś - dziewczęcą łagodność, a także upór i stanowczość, dojrzałość, wreszcie - ząsępienie wieku dojrzałego. W autoportrecie widać zastrygły przedziwne losy artysty, przeżycia wojny, obozu i konspiracji. Wśród symboli jest oliwna gałązka gołębia pokoju, rakiety zbliżonych narodów, sojusznicy w okopach, maska, kolumna i sztandar, kwiaty, perty, sygnety i książki. W tłach mieszają się brązy z szarościami, zgaszone fioleły konkurują z czerwienią i pomarańczą, jest mnóstwo żółcieni z zieleniami, przeważa jednak szarość z błękitem.

Z jego twórczości uderzała skromność. Jego prace z własnym zamkniętym światem zadumy i spokoju prezentowane były na wystawach indywidualnych w Lipnie (1954, 1978), Toruniu (1955), Sierpcu (1956), Płocku (1957), Wrocławiu (1958), Katowicach (1959), Łodzi (1960), Włocławku (1961) oraz wystawach zbiorowych w Bydgoszczy (1954), Płocku (1955), Lipnie (1956), Ciechocinku i Aleksandrowie Kujawskim (1977), Włocławku (1978).

Był kawaler Krzyża Armii Krajowej.

Pochowany na lipnowskim cmentarzu.

R. Lewandowski, *Ludwik Woźniak. Malarstwo*, Lipno 1978, s. 5-8; Specjalski, *Lipno*, t. 8, s. 192-193.

WÓJCIKIEWICZ STANISŁAW (†3 VII 1941 r. w Dachau), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Franciszka. W 1939 r. był nauczycielem w Publicznej Szkole Powszechnej w Świątkowiznie w pow. lipnowskim. Aresztowany jesienią 1939 r. przez Niemców, zesłany do obozu koncentracyjnego w Dachau, gdzie został zamęczony.

AIPN Bydgoszcz, OKBzPNP, sygn. Zg. 13/56; Gózdź- Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 30; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 321; Piotrowski, *Słownik*, s. 246.

WÓJTOWICZ (n. Wojtowicz, Wojtewicz) FILOMENA, ps. „Fila” (*1913 r. †po 1945 r.), nauczycielka i harcerska, także tajnego nauczania i harcerstwa, żołnierz Armii Krajowej-Wojskowej Służby Kobiet, więźniarka UB

Przed wojną był nauczycielką w pow. lipnowskim.

W czasie wojny i okupacji, zanim została aktywistką WSK, jako nauczycielka pracowała w tajnym nauczaniu, a także w konspiracyjnym harcerstwie. W 1943 r. została zaprzysiężona do Armii Krajowej i przyjęła pseudonim „Fila”. Współpracowała z Marią Sobocińskiej z Wymyślina, ps. „Ryśka”, pracującą w Lipnie. Wraz z innymi kobietami z sekcji wywiadu, kierowanej przez Jadwigę Adamczak, ps. „Jagoda”, organizowała m. in. nasłuch radiowy, zorganizowała przeprowadzenie uciekinierów angielskich i rosyjskich zbiegłych z obozów, a także utrzymywała kontakty z obozem jeńców angielskich w Niedźwiedziu k. Czernikowa. Był zastępczynią M. Sobocińskiej w kierowaniu WSK w Obwodzie Lipno. Ta ostatnia po wojnie wysoko oceniała jej sumienność i poświęcenia w pracy konspiracyjnej.

Po wojnie pracowała w szkole w Osówce w gminie Czernikowo. Aresztowana w dniu 12 grudnia 1945 r. w czasie masowych zatrzymań 23 działaczy poakowskiej ugrupowania „Inspekty” w Lipnie. W areszcie śledczym siedziała w więzieniu w Fordonie razem z M. Sobocińską. Ta ostatnia po latach złożyła następującą relację z tego okresu: „Fila” wyszła po śledztwie. Fila była wiejską nauczycielką i harcerką z krwi i kości. A strażnicy doprowadzający więźniów na przesłuchanie mieli zadanie, by ich po drodze spreparować, fizycznie i psychicznie. Więc bili ich i wyzywali. Do tej funkcji dobierano ludzi bardzo prymitywnych. W areszcie pracował mężczyzna, którego trudno było nazwać człowiekiem. Pod drzwiami jej celi zaczęła raz

bić więźnia. Więzień krzyczał, wyl, a strażnik kopał go tak długo, aż zakopał na śmierć. Siedzieli w celi odrętwiały z przerażenia. Czekali, po którą z nich przyjdzie. Przyszedł po nią. Obrzucił wyzwiskami. Fila podskoczyła, czapkę mu z głowy strzeliła i krzyknęła: „na kolana przed tą kobietą!”. Pomyślałam, że z nami już koniec. A on schylił się po czapkę i potem, wchodząc do naszej celi, czapkę z czią zdejmował i żadnej nigdy nie tknął. Fila tłumaczyła: „Bite kobiety na wsi bały się swoich pijanych mężczyzn, oni, widząc swoją przewagę, bili je jeszcze mocniej. Ale wystarczyło tylko postawić się, wrzasnąć i potulnieli. Jedyna rada: zademonstrować siłę”. Na koniec dodaje: *wieźnienie jest akademią życia*”.

Po wojnie wyszła za mąż za Łapińskiego.

Biuletyn Fundacji „Archiwum Pomorskie Armii Krajowej”, Toruń 1991, nr 1, s. 9; Chrobak, *Szkolnictwo*, s. 71; Krajewski, *Dama*, s. 136-137, 157; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 334; Rel. M. Sobocińskiej z 2009 r.; T. Torańska, *Jak ubek uratował mi życie*, Wysokie Obcasy 2009, z 5 07; Zawacka, *Kobiety w Armii Krajowej*, s. 238.

WRÓBEL JÓZEF (*17 I 1913 r. w USA †20 VII 1972 r. w Warszawie), kapitan rzymskokatolicki, wikariusz w Dobrzyniu n. Wisłą, więzień niemieckich obozów (W 76)

Był synem Wawrzyńca i Anny z Barańskich. Jako dziecko powrócił z rodzicami z Ameryki Północnej do kraju. Uczęszczał do szkół w Wąbrzeźnie, a w 1932 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Płocku. W dniu 11 czerwca 1938 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Jako neoprezbiter podjął pracę wikariusza w Dobrzyniu n. Wisłą, gdzie dziekanem i proboszczem był ks. Leonard Lipka.

W dniu 23 października 1939 r., wraz ze swym przełożonym, został aresztowany i osadzony w klasztorze w Skępem. Stamtąd został przewieziony do więzienia w Rypinie. W dniu 25 stycznia 1940 r. wywieziono go do więzienia Gestapo w Grudziądzu, skąd 14 marca tego roku został zwolniony. Powrócił do Dobrzynia, gdzie do marca 1942 r. wypełniał obowiązki duszpasterskie. Następnie ukrywał się w Zakładzie Sióstr Anioła Stróża w Płocku, a potem wyjechał do Generalnego Gubernatorstwa.

Na teren diecezji płockiej powrócił w marcu 1945 r. Krótko był wikariuszem w Gąbinie i Nasielsku, a następnie proboszczem w Strzegocinie, a potem w Łopacinie.

Pochowany na cmentarzu w Guminie.

Grzybowski, *Duchowieństwo XX/1*, s. 570-571; Grzybowski, *Martyrologium*, s. 237; Grzybowski, *Martyrologium II*, s. 411-412; Jacewicz, *Martyrologium*, z. 2, s. 332; W. Jezusek, *Śp. ks. Józef Wróbel, emeryt, były proboszcz parafii Łopacin*, MPP 1972, nr 11, s. 344-346; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 140, 152; Krajewski, *Eksterminacja inteligencji*, s. 200; Ossowski, *Kościół*, s. 295, 516, 606, 609, 674, 676, 690; Szoldrski, *Martyrologium*, s. 278; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 171.

WRÓBLEWSKA z d. Bombalska MIECZYŚLAWA, ps. „Teresa”, „Bystra” (*29 VI 1907 r. †2004 r.), żołnierz Armii Krajowej (W 77)

Pochodziła z rodziny chłopskiej i była córką Jana z Walerii z Przedpełskich. Mieszkała w Kronsztadzie

(ZSRR), gdzie poznała i wyszła za mąż za Aleksandra Wróblewskiego. W 1922 r. powróciła przybyła do Polski, najpierw mieszkała w Janowie w pow. płońskim, a od 1936 r. w Golubiu, gdzie jej mąż był nauczycielem w sąsiednim Dobrzyniu n. Drwęcą.

W dniu 1 września z Torunia powrócił mąż z najstarszą córką, Haliną, która miała rozpocząć naukę w Gimnazjum im. Królowej Jadwigi. Następnego dnia rodzina Wróblewskich skierowała się do zaprzyjaźnionej Szkoły Mleczarskiej w Szafarni, by w nocy z 2 na 3 września 1939 r. wraz z dyrektorką tej szkoły, Kazimierą Dąbrowską skierować się „na ucieczkę”. Po kilku dniach, kierując się głównie bocznymi drogami, noc spędzając w lasach lub ogrodach odległych od dróg, grupa dotarła do wsi Laski k. Sochaczewa, skąd dalszy marsz był niemożliwy w związku z przygotowaniem wojsk polskich do starcia z Niemcami pod Kutnem. Po 19 dniach tułaczki nastąpił więc powrót do Szafarni. Zdecydowano, iż z córkami powróci do mieszkania w Golubiu, a Aleksander – z obawy przed aresztowaniem – zostanie przez jakiś czas w Szafarni. Po powrocie do Golubia został aresztowany, a następnie w nocy z 11 na 12 listopada 1939 r. rozstrzelany.

Zimą 1939/1940 r. z trzema córkami przeżyła w Golubiu, próbując koić ból po stracie męża i ojca, żyjąc jednak w ciągłej niepewności i obawie przed dalszymi represjami, bądź też wywózką. Wiosną Wróblewskie przeprowadziły się do dość dużego, drewnianego domu przy ul. Kościelnej 16 (wówczas już zmienionej na *Lindenstraße*), gdzie zajęły dwa pokoje na poddaszu. W domu tym mieszkała już rodzina nauczycielska Maria i Tadeusz Spodniewscy, Helena i Lucjan Żołobińscy z siostrzeńcem Stanisławem Suszyńskim oraz Jadwiga i Kazimierz Dzięgielewscy z córką Krysztyną i czterema synami: Stanisławem, Adamem, Mieczysławem i Kazimierzem.

Od pierwszych dni ona i jej córki korzystały z życzliwości domowników posesji w Dobrzyniu nad Drwęcą, głównie zaś Heleny Żołobińskiej. W ten sposób, po części nieświadomie, matka i córki Wróblewskie zostały wciągnięte do konspiracji w ramach silnej komórki Związku Walki Zbrojnej/Armii Krajowej w Dobrzyniu n. Drwęcą, wchodzącej w skład Obwodu ZWZ/AK Rypin. H. Żołobińska nauczyla córki Wróblewskiej robienia swetrów i szali na drutach, które były wysyłane do obozów, bądź ofiarowywane potrzebującym na miejscu. Mieczysława Wróblewska, zaprzysiężona do ZWZ/AK wraz z Marią Zalewską przez Kazimierza Dzięgielewskiego przyjęła pseudonim „Ciocia Miecia”, zaś jej córka, Halina – „Hala”. Wraz z córkami zaangażowana była przez H. Żołobińską, ps. „Halszka” w przygotowanie paczek żywnościowych dla polskich oficerów przebywających w niemieckich oflagach, m. in. w Murnau. Halina Wróblewska zaangażowana była także przez H. Żołobińską do różnych zadań konspiracyjnych. Wczesnym latem 1942 r. wysłana została do ziemiańskiej rodziny Zofii i Zdzisława Kitzmanów w pobliskim Białkowie nad Drwęcą w celu – jak się później okazało – ochrony odbywającej się tam, pod pozorem uroczystości imieninowej gospodyni domu, narady oficerów Sztabu Okręgu AK Pomorze.

Latem 1942 r. należało przerwzić do Generalnego Gubernatorstwa zagrożonego aresztowaniem, po

wysłaniu za nim listów gończych Gestapo, żołnierza wywiadu z Obwodu AK Rypin, pchor. Stanisława Szefera, ps. „Lot”. Po zaopatrzeniu go przez „Asa” w komplet lewych dokumentów, przekazano go „Cioci Miec” z zadaniem przetrwania go do Warszawy. Ta, wykorzystując znaną sobie trasę: Dobrzyń n. Drwęcą-Sierpc-Płońsk z uwzględnieniem rodzinnej wsi Wilamy, położonej między Płońskiem a Modlinem, w towarzystwie najstarszej córki, Haliny, przejechała „Lota” na stacji kolejowej w Sierpcu i dostarczyła go bezpiecznie do Wilam. Tam musiał doczekać momentu wyrobienia odpowiednich przepustek, gdyż dokumenty wystawiane w Okręgu Rzeszy Gdańsk-Prusy Zachodnie, do których należał powiat rypiński z Dobrzyniem n. Drwęcą, przestały obowiązywać na terenie GG. Najtrudniejszy moment operacji polegał na przekroczeniu silnie strzeżonego punktu kontroli żandarmerii niemieckiej na moście w Modlinie. W drodze do Warszawy „Lotowi” towarzyszyła Mieczysława Wróblewska i jej siostra, Janina Iwańska z rodzinnych okolic podwarszawskich. „Lot” szczęśliwie dotarł do Warszawy i czasowo został umieszczony w rodzinie „Cioci Miec”, Jadwigi i Władysława Wietrzyków przy ul. Wilczej 30, gdzie następnie został zalegalizowany przez warszawską komórkę Armii Krajowej. Po kilkumiesięcznym pobycie w Warszawie, „Lot” w 1943 powrócił ponownie na Pomorze, skąd trzeba było ponownie powtórzyć jego przetrzut do okupowanej stolicy. Dokonała więc kolejnego przetrzutu, a w jej konspiracyjnej podróży tym razem towarzyszyła najmłodsza córka, Wanda.

Po zakończeniu wojny ona i jej córki szczęśliwie uniknęły wywózki do Rosji, mimo, iż wielu członków AK z Dobrzynia nad Drwęcą trafiło do łagru Siewiernaja Griwa, ok. 180 km na wschód od Moskwy. Do 1949 r. mieszkała w Dobrzyniu, córki ukończyły szkoły średnie w Toruniu. W 1949 r. przeniosła się z córkami do Warszawy, Halina ukończyła studia na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej, Krystyna – Wydział Technologii Drewna Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego.

W 1926 r. wyszła za nauczyciela Aleksandra Wróblewskiego, z którym miała trzy córki.

W dniu 12 czerwca 2004 r. na cmentarzu w Dobrzyniu nad Drwęcą odstonięto pamiątkową tablicę, poświęconą pamięci wszystkich żołnierzy Armii Krajowej z domu przy ul. Kościelnej 16. Jej fundatorem była najstarsza córka, Halina z Warszawy. Na tablicy tej znalazły się, obok nazwisk Mieczysławy Wróblewskiej, ps. „Ciocia Miec” (1907-2004) i Haliny Wróblewskiej, ps. „Hala” (1926-), w kolejności nazwiska pozostałych dobrzyńskich konspiratorów: Lucjana Żołobnińskiego, ps. „As”, „Czarny” (1907-1981), Heleny Żołobnińskiej, ps. „Halszka” (1906-1980), Stanisława Suszyńskiego, ps. „Witold” (1925-1996), Tadeusza Spodniewskiego, ps. „Zbigniew” (1910-1944), zamordowany w Bydgoszczy, Marii Spodniewskiej, ps. „Teresa”, „Bystra” (1912-1972), Kazimierza Dzięgielewskiego, ps. „Żywy” (1903-1961), Jadwigi Dzięgielewskiej, ps. „Jodła” (1902-1981), Stanisława Dzięgielewskiego, ps. „Staszek” (1925-1970), Adama Dzięgielewskiego (1927-1992) i Aleksandra Wróblewskiego (1901-1939), zamordowanego w Łopatkach k. Wąbrzeźna.

AFGEZ, t. osob. 362/362 Pom., Wróblewska Mieczysława, Oświadczenie świadka Stanisława Suszyńskiego z 27.08.1975 r.; Idem, t. osob. K. 362/362 Pom., Wróblewska Mieczysława, Relacja spisana przez Halinę Basiewicz-Wróblewską z 15.04.2004 r.; M. Ciesielska, *Mieczysława Wróblewska*, Biuletyn Fundacji Archiwum i Muzeum Pomorskiej Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek 2004, nr 2, s. 70; J. Jagodziński, *Aleksander Wróblewski (1901-1939) – nauczyciel z Dobrzynia nad Drwęcą*, Ziemia Dobrzyńska, t. 9: 2004, s. 107-108; J. Jagodziński, *Pamięci żołnierzy Armii Krajowej z Dobrzynia nad Drwęcą*, Ziemia Dobrzyńska, t. 10: 2006, s. 298-301; Krajewski, *Dama*, s. 139; M. Krajewski, *Eksterminacja nauczycieli ziemi dobrzyńskiej (b. powiaty Rypin i Lipno) w latach II wojny światowej 1939-1945*, Ostrowite 1977, s. 13; M. Krajewski, *Przerwana lekcja. Męczeństwo nauczycieli ziemi dobrzyńskiej w latach drugiej wojny światowej (1939-1945)*, Podsumowanie badań, Rocznik Dobrzyński, t. 2: 2009, s. 141-197, tam jednak na str. 170 zdjęcie A. Wróblewskiego pomyłkowo podpisane jako „Wiśniewski”; M. Krajewski, *Wojenny tragizm zamieniony w pomoc drugiemu człowiekowi. Rodzina Wróblewskich z Dobrzynia nad Drwęcą*, Rocznik Dobrzyński, t. 3: 2010, s. 269-275; Rel. Haliny Wróblewskiej-Basiewicz, [w:] *Oni tu żyli*, 226; Tablica inskrypcyjna na cmentarzu w Dobrzyniu n. Drwęcą; Zawacka, *Brodniczanki*, s. 195 i n.

WRÓBLEWSKI ALEKSANDER (*5 VI 1901 r. w Kronsztadzie na terenie Rosji †11/12 XI 1939 r. w Łopatkach k. Wąbrzeźna), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich (W 78)

Był synem Władysława i Florentyny z Pakulskich.

Po zakończeniu przez ojca służby w wojsku carskim rodzina Wróblewskich powróciła do Polski, jednak nowa rzeczywistość i trudne warunki materialne zmusiły w 1910 r. do ponownego powrotu do Kronsztadu. Tam ukończył czterooddziałową szkołę katolicką przy miejscowej parafii, a następnie kontynuował naukę w pięcioklasowej szkole rosyjskiej. Dalsza droga edukacyjna naznaczona była wyjątkowymi wyrzeczeniami i niecodziennym samozaparciem w uzyskaniu dyplomu nauczyciela. Po ukończeniu szkoły rosyjskiej, na skutek trudnych warunków materialnych, zmuszony był do podjęcia pracy w miejscowej fabryce, kontynuując naukę na Kronsztadzkiem Uniwersytecie Ludowym, po czym zdał egzamin do gimnazjum, a następnie otrzymał dyplom nauczyciela szkół powszechnych. Po rewolucji 1917 r. podejmował próby przedostania się do Polski, jednak zakończyły się one niepowodzeniem. W roku akademickim 1920/21 studiował na wydziale fizyko-matematycznym Kronsztadzkiego Uniwersytetu Ludowego. Nigdy jednak nie wyzbył się myśli o powrocie do Ojczyzny, dlatego tam na obczyźnie studiował polskie książki i poznawał jej historię.

Okazja do powrotu nadarzyła się w 1922 r. Po powrocie wraz z rodzicami uzyskał polskie obywatelstwo i osiedlił się w pow. płońskim. Mając kwalifikacje nauczycielskie, zdobyte w Rosji, potwierdził je w 1935 r. ukończeniem Państwowego Wyższego Kursu Nauczycielskiego w Warszawie i uzyskał zatrudnienie w szkole w Janowie w pow. płońskim. W 1936 r. przeniósł się z rodziną do Golubia, zamieszkał przy ul. Kościelnej 5 i podjął pracę jako nauczyciel matematyki w szkole powszechnej w sąsiednim Dobrzyniu nad Drwęcą. Ten czas pamięta dobrze jego uczeń, Jan Jagodziński w pamiętnym roku szkolnym 1938/39, który po latach powie o swym nauczycielu: „Był bardzo dobrym i wymagającym nauczycielem”.

Wybuch wojny zmienił dotychczasowe, dość ustabilizowane życie jego rodziny. W dniu 1 września z Torunia powrócił z najstarszą córką, Haliną, która miała rozpocząć naukę w Gimnazjum im. Królowej Jadwigi. Następnego dnia rodzina Wróblewskich skierowała się do zaprzyjaźnionej Szkoły Mleczarskiej w Szafarni, by w nocy z 2 na 3 września 1939 r. wraz z dyrektorką tej szkoły, Kazimierą Dąbrowską skierować się – jak się to wówczas mówiło – „na ucieczkę”. Po kilku dniach, kierując się głównie bocznymi drogami, noc spędzając w lasach lub ogrodach odległych od dróg, grupa dotarła do wsi Laski k. Sochaczewa, skąd dalszy marsz był niemożliwy w związku z przygotowaniami wojsk polskich do starcia z Niemcami pod Kutnem. Po 19 dniach tułaczki nastąpił powrót do Szafarni. Zdecydowano, iż jego żona z córkami powróci do mieszkania w Golubiu, a on – z obawy przed aresztowaniem – pozostanie przez jakiś czas w Szafarni. Po trzech tygodniach powrócił do rodziny w Golubiu, gdzie jednak nie zaznał spokoju. W drugiej połowie października 1939 r. został aresztowany przez miejscowy Selbstschutz w grupie mieszkańców grodu nad Drwęcą i wywieziony do Wąbrzeźna. Po kilku dniach uwięzienia wraz z innymi mieszkańcami swego miasta w obozie internowania zorganizowanym przez miejscowy Selbstschutz na terenie hal fabrycznych, należących do wąbrzeskich zakładów Polskiego Przemysłu Gumowego, został rozstrzelany w nieczynnej kopalni piasku, tzw. Piaskowni we wsi Łopatki, oddalonej 11 km od Wąbrzeźna, w gminie Książki. Wiadomo, że pierwsza egzekucja w Łopatkach odbyła się w dniu 19 października 1939 r.

W 1926 r. założył rodzinę, biorąc ślub z Mieczysławą Bombalską i z tego związku miał trzy córki: Halinę, Krystynę i Wandę.

Pochowany w miejscu zbrodni w Łopatkach k. Wąbrzeźna. O jego śmierci formalnie rodzina dowiedziała się dopiero podczas postępowania „o uznanie za zmarłego”, które toczyło się przed Sądem Grodzkim w Golubiu w dniu 22 stycznia 1946 r.

AFGEZ, t. osob. K. 362/362 Pom., Wróblewska Mieczysława, Relacja spisana przez Halinę Basiewicz-Wróblewską z 15.04.2004 r.; M. Ciesielska, *Mieczysława Wróblewska*, Biuletyn Fundacji Archiwum i Muzeum Pomorskiej Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek 2004, nr 2, s. 70; Dziennik KOSP/1945/224; Inf. Haliny Basiewicz (córki) z Warszawy, udzielona w 2002 r. J. Jagodzińskiemu; J. Jagodziński, *Aleksander Wróblewski (1901-1939) – nauczyciel z Dobrzyńna nad Drwęcą*, Ziemia Dobrzyńska, t. 9: 2004, s. 107-108; M. Krajewski, *Eksterminacja nauczycieli ziemi dobrzyńskiej (b. powiaty Rypin i Lipno) w latach II wojny światowej 1939-1945*, Ostrowite 1977, s. 13; Krajewski, *Przerwana lekcja*, s. 169, tam jednak na str. 170 zdjęcie A. Wróblewskiego pomyłkowo podpisałem jako „Wiśniewski”; M. Krajewski, *Wojenny tragizm zamieniony w pomoc drugiemu człowiekowi. Rodzina Wróblewskich z Dobrzyńna nad Drwęcą*, Rocznik Dobrzyński, t. 3: 2010, s. 269-275; Piotrowski, *Słownik*, s. 246; Rel. Haliny Wróblewskiej-Basiewicz, [w:] *Oni kiedyś tu żyli*, s. 226; H. Wróblewska-Basiewicz, *Wspomnienia wojenne (1939-1945)*, wybór i opr. H. Skerska, Biuletyn Fundacji Archiwum i Muzeum Pomorskiej Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek 2005, nr 2, s. 11-22.

WRÓBLEWSKI STANISŁAW (*9 XI 1786 r. w Szreńsku †20 X 1855 r. w Skrwilnie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz sadłowski i skrwileński, bibliofil

Najpierw uczył się w szkole bernardynów w Skępem. Seminarium Duchowne w Płocku ukończył w 1810 r. i przyjął święcenia kapłańskie z rąk biskupa pomocniczego płockiego, Antoniego Luberadzkiego. Po święceniach przez 11 lat był wikariuszem w Sadłowie. W 1821 r. został proboszczem sadłowskim, gdzie w 1825 r. przeprowadził remont kościoła i plebanii. W 1839 r. rozpoczął budowę nowej plebanii. Na plebanii w Sadłowie zgromadził pokaźną bibliotekę. W dniu 30 czerwca 1840 r. objął probostwo w Skrwilnie po ks. Bonawenturze Świerkowskim i funkcję tę pełnił do 1855 r. Za jego rządów rozebrany został stary kościół, zbudowany jeszcze przez ks. Zygmunta Rościszewskiego. W 1852 r. dziedzic dóbr skrwileńskich i kolator kościoła, Marian Cissowski fundował murowaną świątynię pw. Najświętszej Maryi Panny. Z upoważnienia władz diecezjalnych kościół ten został pobenedyktynowany przez dziekana rypińskiego. W krótkim jednak czasie po wykończeniu, budowla ta wymagała gruntownej przebudowy. Nadto ogrodził cmentarz grzebalny, założony przez jego poprzednika, ks. Bonawenturę Świerkowskiego. W 1849 r. został wykonany kosztorys na planowaną nową, murowaną plebanię.

Pochowany został w Skrwilnie.

AP Włocławek, Księga Metrykalna Parafii Sadłowo z lat 1810-814; Grzybowski, *Duchowieństwo XIX/3*, s. 270; *Okolice Rypina*, s. 705-706; *Parafia Sadłowo*, s. 364; Piotrowski, *Skrwilno*, s. 167; Piotrowski, *Skrwilno i okolice*, s. 208-210.

WRZESIŃSKI TEOFIL (*1864 r. †24 I 1941 r.), proboszcz skrwileński (W 79)

Święcenia kapłańskie przyjął w 1864 r. Był proboszczem w Zarembach, Zakrzewie, Serocku i Kleczkowie. Z dniem 17 maja 1918 r. mianowany został administratorem parafii Skrwilno. Funkcję tę pełnił zaledwie kilka miesięcy, aby następnie przejść do parafii Blichowo na miejsce ks. Jana Marchewki.

Album duchowieństwa 1, s. 287; Piotrowski, *Skrwilno i okolice*, s. 169.

WULTAŃSKI JERZY WŁODZIMIERZ (*1 X 1930 r. w Brodnicy), harcerz, nauczyciel, popularyzator i badacz historii Brodnicy i okolic, społecznik (W 80)

Syn Stanisława (zm. 19 XI 1972 w Brodnicy, pochowany w Brodnicy), zawodowego oficera 67. pułku piechoty, i Łucji z Osmańskich W rodzinnym mieście uczęszczał do szkoły średniej (dzisiejsze I LO), gdzie zdał maturę. Potem rozpoczął studia na Wydziale Humanistycznym UMK w Toruniu i po ich ukończeniu uzyskał tytuł magistra historii. Od 1 października 1950 r. do 31 sierpnia 1984 r. pracował w szkolnictwie: w Świerczynach, Brodnicy, Wichulcu i ponownie w Brodnicy. Z dniem 1 września 1984 r., na własną prośbę, przeszedł na emeryturę.

Pracę pisarską rozpoczął w roku 1956. Opublikował ponad 520 artykułów, które ukazały się w „Życiu szkoły”, „Przysposobieniu Rolniczym”, „IKP”, „Polsce Zbrojnej”, „Zielonym Sztandarze”, „Nowościach” oraz „Ziemi Michałowskiej”. Napisał 23 książki, z czego kilka w części dotyczy także ziemi dobrzyńskiej.

Wyróżniony został odznaczeniami państwowymi: Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski i Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski. Posiada odznakę resortową „Zasłużony Działacz Kultury”. Otrzymał też medal „Zasłużony dla Kultury”, „Medal za Zasługi dla Brodnicy”, „Medal Anny Wazówny” oraz medal „*Primus Inter Brodnicienses*”. Jednostka wojskowa w Brodnicy wyróżniła go odznaką pamiątkową i tytułem „Honorowy Żołnierz 4 Brodnickiego Pułku Chemicznego im. Ignacego Mościckiego”. Otrzymał też Złoty Medal „Za Zasługi dla Pożarnictwa”.

Należy do ZHP, ZNP i PTTK. Do Związku Harcerstwa Polskiego wstąpił 1 października 1937 r., był w Gromadzie Zuchowej „Orlęta”. Z dniem 12 kwietnia 1945 r. przyjęty został do II Drużyny Harcerzy im. dra Klemensa Malickiego. Jest członkiem Kręgu Seniorów ZHP im. Jerzego Lendziona, którego w dniu 2 grudnia 1986 r. był współzałożycielem. Należy do Ogólnopolskiego Klubu Autorów i Dokumentalistów Opracowań Historii Harcerstwa w Warszawie. Posiada stopień harcmistrza oraz wyróżnienia: Złotą Jubileuszową Odznakę 80-lecia ZHP, honorowy tytuł „Senior ZHP” i Srebrny Krzyż „Za Zasługi dla ZHP” oraz Medal „Za Zasługi dla Harcerstwa Kujawsko-Pomorskiego” (2011).

Od 1 stycznia 1951 r. jest członkiem Związku Nauczycielstwa Polskiego. Za wieloletni staż związkowy otrzymał „Odznakę za 50-letnią przynależność do ZNP”.

Do Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoobrazowego wstąpił 16 listopada 1983 r. W ramach tej organizacji działał w Straży Ochrony Przyrody. PTTK przyznało mu odznaki: „Społeczny Opiekun Przyrody” oraz „25 lat w PTTK”.

W dniu 25 października 1975 r. zawarł związek małżeński z Teresą Janiną Mączyńską, córką Władysława i Zofii z d. Wojcieszek (ur. 19 XI 1942 r. w Głownie), mgr inż. rolnictwa po SGGW.

M. Chwiałkowski, *Życie rodziny Wulciańskich wpisane w ceremonie i zwyczaje wojskowe*. Brodnica 2004, pass.; J. Wulciański, *Rodzinne dzieje: Jakubowscy, Osmańscy, Wulciańscy i Kruszczyńscy*, Brodnica 2014, pass.

WYBAWIŃSKI Z. (XX w.), nauczyciel, kierownik szkoły w Strzygach

Kiedy w 1929 r. oddano nowy obiekt szkolny w Strzygach k. Rypina, został kierownikiem 4-klasowej szkoły powszechnej i funkcje tę pełnił do wybuchu drugiej wojny światowej. Nie wiemy, jakie były jego losy po wybuchu wojny i masowej fali aresztowań nauczycieli w pow. rypińskim.

Gałkowski-Grażawski, *Strzygi*, s. 145.

WYBORSKA z d. Karnkowska I. v. Cymerman MARIANNA (*2 VII 1935 r. w Suszewie k. Lipna), pielęgniarka, hafciarka (W 81)

Córka Stanisława i Czesławy z Kwiatkowskich. Wychowywała się przy rodzicach, prowadzących indywidualne gospodarstwo rolne w Suszewie. W 1951 r. ukończyła Publiczną Szkołę Powszechną w Ostrowi-

tem k. Lipna. Od 15 grudnia 1951 r. do 15 czerwca 1952 r. uczestniczyła w, zorganizowanym przez Oddział Wojewódzki Polskiego Czerwonego Krzyża w Bydgoszczy, kursie młodszych pielęgniarek. W dniu 3 lipca 1963 r. złożyła przed Państwową Komisją Egzaminacyjną w Inowrocławiu egzamin pielęgniarski, otrzymując tytuł pielęgniarki dyplomowanej.

Pracę zawodową rozpoczęła 1 lipca 1952 r. jako pielęgniarka odcinkowa oddziału wewnętrznego Szpitala Powiatowego w Lipnie. W okresie od 1 maja 1954 r. do 1 kwietnia 1955 r. zatrudniona była w oddziale dziecięcym Szpitala Powiatowego w Wałczu. W czerwcu 1955 r. powróciła do szpitala w Lipnie. Od 16 października 1963 r. była pielęgniarką Sanatorium Przeciwgruźliczego w Tucznie Krajeńskim. Z dniem 1 stycznia 1964 r. ponownie podjęła pracę w lipnowskim szpitalu, gdzie na oddziale przeciwgruźliczym zatrudniona była do 29 lutego 1968 r.

Już w młodości lubiła haftować. Korzystała wówczas z kolorowych włóczek, a wyszywała na krawieckim płótnie, z którego następnie wyciągała nitki, wstawiając kolorowe. Od wielu lat zajmowała się haftem krzyżykowym. Wyszywa motywy religijne, kwiatowe, zwierzęce i krajobrazowe. W kolekcji liczącej ponad 90, oprawionych za szkłem, prac są m.in.: *Ostatnia wieczerza*, *Matka Boska Niepokalana*, *Pan Jezus*, *Jan Paweł II*, *Chałupa wiejska*, sceny z *Pana Tadeusza*. Prace te zdobią mieszkanie artystki. Prezentowano je na wystawach w Miejskim Centrum Kultury w Lipnie (1999), Skępem (2000), Zarzeczewie (2001), Bobrownikach (2001), Szkole Podstawowej w Ryszewku (2002), Liceum Ogólnokształcącym im. Romualda Traugutta w Lipnie (2005).

Ze związku małżeńskiego z Janem Cymermanem (1933-2000), zawartego w 1954 r. ma troje dzieci: Hanna (ur. 1955), zamężna Jesiak; Leszek Tadeusz (ur. 1956); Jan Mariusz (ur. 1962). W 10 listopada 1984 r. wyszła ponownie za mąż za Eugeniusza Wyborskiego (2 IV 1925-26 X 1995). Mieszka w Lipnie.

Specjałski, *Lipno*, t. 5, s. 189-191.

WYBRANIEC JAN (*1929 r. w Żabcu, w województwie kieleckim †2007 r.), bankowiec, radny (W 82)

W 1952 r. otrzymał nakaz pracy w Powiatowym Zarządzie Gminnych Spółdzielni w Kamieniu Pomorskim. W 1957 r. zatrudniony został w oddziale NBP w Bydgoszczy, a następnie w Inowrocławiu jako inspektor.

Od 1960 r. mieszkał w Rypinie, gdzie otrzymał posadę naczelnika wydziału kredytów miejscowego Oddziału NBP przy ul. Warszawskiej 6. Pełnił jednocześnie funkcję zastępcy dyrektora banku. W 1972 r. powołany na stanowisko dyrektora oddziału NBP w Rypinie i funkcję tę pełnił do momentu likwidacji tej placówki w 1989 r. Wówczas został mianowany dyrektorem rypińskiego Oddziału Powszechnego Banku Gospodarczego w Łodzi. W 1995 r. przeszedł na emeryturę. W latach 1969-1977 był radnym Powiatowej Rady Narodowej w Rypinie, w latach 1972-1975 radnego Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy, natomiast w latach 1975-1978 – radnego WRN we Włocławku. Za pracę w bankowości odznaczony został Złotą Odznaką „Za Zasługi Finansów PRL” (1980).

Pochowany na cmentarzu parafialnym w Rypinie.

Autopsja (1980-2004); *Rypin w PRL*, s. 774.

WYBRANIECKI ANTONI (*3 I 1781 r. we wsi Kamienna k. Sanoka †po 19 VII 1834 r. w Warszawie), kapitan wojsk polskich, ziemianin, fundator kościoła w Dobrzyniu n. Drwęcą, mentor F. Chopina (W 83)

Był synem Jana i Anny ze Stołowiczów. Posiadał wieś Sokołowo i Dobrzyń n. Drwęcą w pow. rypińskim. W 1825 r. Sokołowo było większe od Szafarni, posiadało 18 domostw i liczyło 199 mieszkańców. Od 1807 r. służył w Wojsku Polskim Księstwa Warszawskiego i w 1813 r. dosłużył się stopnia kapitana. W okresie Księstwa Warszawskiego w 1807 r. brał udział w bitwach pod Pułtuskim, a w 1809 r. – pod Raszynem i Sandomierzem, w 1812 r. – pod Ostrowem, Makarami i Witebskiem. W 1813 r., w czasie oblężenia Drezna, został wzięty do niewoli. W dniu 25 marca 1825 r. zawarł kontrakt notarialny na zakup dóbr Białkowo, w skład których wchodziło miasto Dobrzyń n. Drwęcą, młyn Zaręba, Kolonia Laurencyce, młyn w Dobrzyniu n. Drwęcą wraz zborami o powierzchni 40 włók od swego pasierba Jana Nepomucena Białobłockiego, choć już w 1817 r. występował on już jako właściciel tych dóbr.

W 1815 r. przeszedł do armii Królestwa Polskiego w stopniu kapitana i służył w pułku strzelców konnych. Od 1816 r. zdymisjonowany na własną prośbę, zajął się gospodarstwem w Sokołowie. W 1823 r. ufundował murowany kościół w Dobrzyniu n. Drwęcą. W okresie wakacji w latach 1824-1825 w jego domu gościł Fryderyk Chopin, który przyjaźnił się z jego pasierbem, Janem Białobłockim. Po upadku powstania listopadowego utrzymywał korespondencję z wychodźcami polskimi, przesyłając im różne informacje.

W czasie pobytu w Warszawie zatrzymał się u Chopinów. Wówczas zawarł kontrakt z wykonawcą instrumentu muzycznego do dobrzyńskiego kościoła, Witalisem Brunnerem. Kontakt Wybraniecki-Brunner był jednak na tyle istotny, iż o ukończeniu budowy instrumentu poinformował we wrześniu 1826 r. „Kurier Warszawski”: „Pan Brunner (!) konserwator gabinetu zoologicznego przy Król. Warszawskim Uniwersytecie ukończył w tych dniach ozdobny choralion dla kościoła parafialnego w Sokołowie (Dobrzyniu nad Drwęcą) w powiecie lipnowskim zamówiony. Okazały ten instrument, drugi dopiero w tym rodzaju, ma niektóre własności nawet przewyższające organy, a szczególnie z tego względu, iż mocne i okazałe tony, tudzież zdolności wyrażania każdego uczucia, nadaje poważnym śpiewom religijnym wielu okazałości i harmonii, a pomimo zmian powietrza, nie ulega rozstrojeniu”. Instrument muzyczny, przy którego narodzeniu towarzyszył w jakimś stopniu F. Chopin, do dobrzyńskiego kościoła miał dotrzeć w grudniu 1826 r., najpewniej przed świętami Bożego Narodzenia. W istocie jednak, o czym ponownie informował Chopin swego przyjaciela, Jasia Białobłockiego w liście z 12 marca 1827 r., organy zostały wysłane statkiem do Dobrzynia, ale – co oczywiste – nad Wisłą, a stamtąd dopiero do drugiego Dobrzynia n. Drwęcą (na północy), w końcu marca 1827 r. W Sokołowie wznosił, jak podkreślał w

1867 r. ks. M. Smoleński, „piękny pałac”, który jednak następny właściciel rozebrał aż do fundamentów.

Przed śmiercią, 19 lipca 1834 r. sprzedał za sumę 400 tys. zł Juli z Piwnickich i Antoniemu Borzewskim z Ugoszcza swoje dobra w ziemi dobrzyńskiej, łącznie z Białkowem. Prawdopodobnie miał pomagać Zofii Sumińskiej w przeprawie A. Zawiszy przez granicę zaborów w jego drodze na teren ziemi dobrzyńskiej. W 1834 r. został za to aresztowany i wkrótce zmarł.

Był odznaczony Krzyżem Złotym Polskim i Srebrnym Legii Honorowej.

Był ojczymem Jana Białobłockiego (1805-1828), przyjaciela Fryderyka Chopina.

Portret A. Wybranieckiego znajduje się w kościele pod wezwaniem św. Katarzyny w Dobrzyniu n. Drwęcą.

Dekanat rypiński, s. 25; P. Dziańsz, *Okolice Chopina*, Gdynia 1964, s. 105; *Gazeta Polska* 1826, nr 17, z 17 XII, s. 69; P. Grażawski, *Chopin blisko Brodnicy*, http://www.legendybrodnicy.tnb.pl/readarticle.php?article_id=69/6 IX 2012; J. Jagodziński, *Z dziejów parafii p.w. Św. Katarzyny w Dobrzyniu nad Drwęcą (1909-2009)*, *Rocznik Dobrzyński*, t. 2: 2009, s. 94; Z. Jeżewska, *Chopin w kraju rodzinnym*, Warszawa 1985, s. 52-60; *Katalog*, z. 6, s. 28, 29; *Korespondencja Fryderyka Chopina*, t. 1: 1816-1831, opr. B. E. Sydow, Z. Skowron, H. Wróblewska-Straus, Warszawa 2009, s. 221; Kowalski, *Golub-Dobrzyń*, s. 25-26, 376; Krajewski, *Listy Chopina*, s. 20-21; Krajewski, *Związki Chopina*, s. 15; M. Krajewski, *Płonne i okolice*, Toruń 1983, s. 13-14; M. Krajewski, *Ugoszcz i okolice*, Ostrowite 1980, s. 8; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 171-172; M. Krajewski, „Zemsta Ludu” w ziemi dobrzyńskiej i na Kujawach w 1833 r. W *Stupiędziesięciolecie*, *Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie*, t. 6: 1997, s. 204 i n.; *Kurier Warszawski* 1826, nr 226, z 23 IX, s. 975; *Listy*, s. 1-3, 5, 46-47; *Listy Fryderyka Chopina z wakacji letnich w Szafarni do kolegów szkolnych*, [w:] *Szafarni moje uszanowanie*, pod red. K. Chruścińskiego, Rypin-Szafarnia 2004, s. 46-47; SGKP, t. 11: 1890, s. 36-37; *Spółceństwo polskie*, s. 332, 343, 778; P. Tuliszewski, *Kościół klasycystyczny pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Golubiu-Dobrzyniu*, Toruń 2000, s. 5 i n.; *Verdmon*, s. 47; *Zabytki*, s. 126; *Zaluski, Szkic*, s. 4.

WYBULT FRANCISZEK TEOFIL (*1 XII 1897 r. w Zagórzcu †1969 r. w Płocku), dziennikarz, historyk Mazowsza i ziemi dobrzyńskiej (W 84)

Po ukończeniu gimnazjum studiował w Akademii Sztuk Pięknych. Podczas pierwszej wojny światowej służył w Legionach Polskich. W 1919 r. brał udział w I powstaniu śląskim. W 1920 r. przybył do Płocka, gdzie pozostał do końca życia. Tutaj był redaktorem „Kuriera Mazowieckiego”. Współpracował także z „Głosem Mazowieckim”, „Jednością”, „Wiadomościami Płockimi” i „Notatkami Płockimi”.

Pozostawił znaczny dorobek piśmienniczy, głównie dotyczący najnowszych dziejów i współczesności Mazowsza Płockiego i ziemi dobrzyńskiej. Wspólnie z Tadeuszem Świeckim napisał cenną monografię pt. *Mazowsze Płockie w czasie wojny światowej i powstania państwa polskiego* (Toruń 1932). Z innych jego prac na uwagę zasługują: *O dawnym przemyśle na Mazowszu Płockim* („Notatki Płockie” 1957, nr 6), *Okręgowe Towarzystwo Rolnicze Ziemi Dobrzyńskiej 1907-1930* (Płock 1931), *Organizacja „Młot i Sierp” – poprzedniczka PPR na Mazowszu Płockim* („Notatki Płockie” 1958, nr 10), *Materiały biograficzne i bibliograficzne dotyczące niektórych zasłużonych członków Towarzystwa Naukowego Płockiego*, [w:] *Studia i*

Materiały. Towarzystwo Naukowe Płockie 1820-1830-1907-1957, Płock 1957.

Nycek, *Ludzie*, s. 268-269, gdzie mylnie data wydania pracy pt. *Mazowsze Płockie* – 1933, błąd ten powtarzany także w innych źródłach bibliograficznych bierze się z tego, iż na stronie tytułowej jest rok 1932, na okładce – istotnie – 1933; Stefański, *Płock*, s. 467.

WYCZAŁKOWSKI TOMASZ h. Ślepowron (†1824 r.), właściciel ziemski, sędzia pokoju

Był synem Stanisława. Po ojcu odziedziczył majątek Wyczalkowo i Kamień Kotowy. W 1819 r. był również właścicielem Radomic, które sprzedał Franciszkowi Czapskiemu. W źródłach znany jest jako sędzia pokoju powiatu lipnowskiego.

Ożeniony z Jadwigą (zm. 1837), tablica epitafijna w kościele w Karnkowie, córką Piotra Karnkowskiego h. Junosza, właściciela Karnkowa i Chlebowa. Majątek odziedziczyli po nim synowie: Stanisław, Ignacy, Tadeusz i Romuald, którzy w 1847 r. sprzedali Wyczalkowo Ignacemu Płaskowskiemu.

Pochowany w kościele w Tłuchowie.

Boniecki, *Herbarz*, t. 9, s. 273; Biliński, *Szlachta*, s. 205; *Genealogia*, s. 209; Gawarecki, *Opis*, s. 87; http://127.0.0.1:2317/mi_nakowski?m=NG&n=tomasz+wycza%B3kowski/24 I 2014; Kociszewski, *Mazowsze*, s. 454, 462, 475, 477; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 53; *Lista właścicieli*, nr 198-200; PRS, s. 222; *Spis majątków*, s. 51; *Spis szlachty*, s. 281; Żychliński, *Księga*, t. 18, s. 80.

WYPIJEWSKI JULIAN (*16 VII 1899 r. †2 VIII 1942 r. w Dachau) nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich

Przed 1939 r. był nauczycielem Publicznej Szkoły Powozycznej w Głowniu, pow. lipnowski. Aresztowany w dniu 17 października 1939 r. na rzekomej konferencji nauczycieli w Lipnie, zwołanej przez Niemców, został następnie, poprzez obóz Hohenbruch, wysłany do Dachau, gdzie poniósł śmierć.

Chart, *Spis*, s. 279; Góźdz-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 30; Krajewski, *W cieniu, wojny*, s. 321; Piotrowski, *Słownik*, s. 246-247; Wardzyńska, *Rok 1939*, s. 181.

WYSOCKA z d. Jurkiewicz ALEKSANDRA, ps. „Strzała” (*9 XII 1923 r. w Lipnie †14 VI 2010 r.), żołnierz Armii Krajowej, kapral czasu wojny, więzień KL Stutthof, ofiara prześladowań komunistycznych, urzędnik państwowy (W 85)

Była córką Wacława, lipnowskiego szewca i Józefy z Jaglińskich. Szkołę powszechną ukończyła w 1937 r. Należała do harcerstwa, a w latach 1937-1938 – do Stowarzyszenia Katolickiej Młodzieży Polskiej.

W czasie okupacji niemieckiej nadal mieszkała z rodziną i uczyła się prywatnie języka niemieckiego. W styczniu 1941 r. rozpoczęła pracę w charakterze ekspedientki w firmie obuwniczej „Bata”, gdzie pracowała do chwili aresztowania, tj. do 6 maja 1943 r. W tym czasie, mając niepełne 18 lat, od 1 lutego 1941 r. jej szwagier, Henryk Kaczorowski, ps. „Iskra” wciągnął ją do podziemnej organizacji pod nazwą Polska Organizacja Zbrojna „Znak”, potem Związek Walki Zbrojnej, a od 1942 r. Armia Krajowa. W tych

organizacjach pełniła funkcję łączniczki pod pseudonimem „Strzała” między rejonem I Lipno, a placówką Skępe-Józefkowo. Jeździła do Józefkowa k. Skępego do rodziny Czesława Lulińskiego, ps. „Stańczyk”, któremu zawoziła pocztę konspiracyjną i odbierała korespondencję. Między innymi przywoziła gazetki „Iskra Wolności”, które rozprowadzała wśród zaufanych rodzin polskich. Zakupywała również opatrunki i leki dla celów organizacji. W grudniu 1941 r., po ukończeniu osiemnastego roku życia, złożyła przysięgę na mundur oficera polskiego, którego nazwiska nie pamięta i otrzymała stopień kaprala.

Aresztowana, na skutek zdrady i w jej następstwie masowych aresztowań, w dniu 6 maja 1943 r. w Lipnie, poprzez więzienie w Grudziądzu trafiła do obozu Stutthof, gdzie była więziona do dnia ewakuacji obozu, tj. do 27 stycznia 1945 r. Do domu wróciła 6 marca 1945 r.

Pracę zawodową rozpoczęła w listopadzie 1947 r. Przez cały czas pracowała w administracji państwowej na różnych stanowiskach i ze zmianami nazw, a mianowicie: Starostwo Powiatowe, Prezydium Powiatowej Rady Narodowej, Urząd Powiatowy w Lipnie. W ramach reorganizacji powiatów przeszła do pracy w Wojewódzkim Związku Kółek Rolniczych we Włocławku z siedzibą w Lipnie, gdzie pracowała do 1980 r. W latach 1968-1976 pełniła funkcję ławnika w Kolegium Orzekającym przy Prezydium PRN w Lipnie, w latach 1982-1990 była ławnikiem Sądu Rejonowego w Lipnie, w Lidze Kobiet Polskich, od 1980-1990 – przewodniczącej Komisji Rewizyjnej, od 1980 r. była sekretarzem komitetu sklepowego PSS Lipno, przez dwie kadencje była członkiem Komisji Rewizyjnej Komitetu Osiedlowego nr 3 w Lipnie. Od 1981 r. przebywała na emeryturze

Po wyzwoleniu w 1946 r. brała udział w zakładaniu Koła Związku Więźniów Politycznych w Lipnie. W zarządzie koła pełniła funkcję członka komisji telewizyjnej. Koło liczyło 55 członków. W 1949 r. powstał ZBOWiD i włączył to koło. W 1950 r. była represjonowana przez Urząd Bezpieczeństwa w Lipnie i przestała należeć do Związku. W 1968 r. powstał Związek Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych w Lipnie i zaproszono ją do Zarządu Powiatowego Kombatantów. W 1970 r. zarząd lipnowski wszedł w skład Zarządu Wojewódzkiego Kombatantów, w latach 1970-1984 pełniła funkcję opiekuna koła w Czernikowie, w 1984 r. przejęła opiekę nad kołem w Zbójnie, którą pełniła do 1990 r., od 1982 r. pełniła funkcję sekretarza w Kole Gminnym Lipno. Ze względu na stan zdrowia zmuszona została do złożenia rezygnacji z funkcji sekretarza Związku Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych Koło Gminne w Lipnie. Pozostała członkiem zwyczajnym w Kole Miasta Lipno. Od 1994 r. pełniła funkcję prezesa Związku Inwalidów Wojennych RP Oddział w Lipnie.

Była odznaczona m. in. londyńskim Medalem Wojska Polskiego (1948), Srebrnym Krzyżem Zasługi z Mieczami (1949), Krzyżem Walecznych na Polu Chwały (1944) oraz Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (1988), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1980), Srebrnym Krzyżem Zasługi (1972), Krzyżem Oświęcimskim (1987), Krzyżem Ar-

mii Krajowej (1995), Medalem Zwycięstwa i Wolności (1973), Odznaką Weteran Walk o Niepodległość (1995), Krzyżem Partyzanckim (1975), Medalem 40-lecia PRL (1984), Honorową Odznaką Ligi Kobiet Polskich (1987), Złotą Odznaką Za Zasługi dla Województwa Włocławskiego (1982) i innymi. Uchwałą Rady Miejskiej w Lipnie z dnia 21 kwietnia 2001 r. otrzymała tytuł „Zasłużony dla Miasta Lipna”.

W 1946 r. wyszła za mąż za Antoniego Wysockiego i z tego związku urodziło się czworo dzieci: trzech synów i córka.

AFGEZ, sygn. 277-277/Pom., Jurkiewicz Aleksandra; *Aleksandra Wysocka*, http://www.umlipno.pl/pl.page.zasluzeni_dla_miasta_lipna,173.html/9 II 2014; *Obywatele Lipna*, s. 150; Krajewski, *Dama*, s. 87, 99, 106-107; *Obywatele Lipna*, s. 150-153; Specjalski, *Lipno*, t. 3, s. 173-174.

WYSOCKI ALEKSANDER h. Dryja (*1823 r. w Dulsku k. Dobrzyń n. Drwęcą †10 XII 1864 r. w Golubiu), ziemianin, organizator powstania 1863 r.

Był synem Feliksa (1778-1856), kapitana wojsk polskich, kawalera Legii Honorowej i Anieli z Orłowskich. W młodości nauki pobierał nauki w „zagranicznych akademiach”. Poznał różne poglądy filozoficzne, lubował się w dysputach politycznych, trochę malował i „śpiewał przy gitarze lub fortepianie”. Namalował dość dobry obraz św. Józefa, który jest na zasuwie głównego obrazu w dulskim kościele.

Przed 1846 r. odziedziczył po matce majątek Pułkowo za Golubiem, które z kolei w 1860 r. nabył Natalis Sulerzyski. Po śmierci ojca, w 1856 r. otrzymał majątek Dulsk, który z powodu narastającego zadłużenia został wystawiony na licytację przez Towarzystwo Kredytowe Ziemskie. W 1869 r. majątek ten za sumę 53 tys. rubli srebrnych nabył Władysław Gniazdowski, właściciel Ruszkowa i Warpalic, a 20 maja 1869 r. został on zapisany jako właściciel majątku.

Brał udział w powstaniach 1846 i 1848 r. W dniu 5 kwietnia 1848 r. został ranny w bitwie pod Łabiszynem, a następnie był więziony w Moabcie. W 1856 r., jako podejrzany o nielegalne działania polityczne, był aresztowany i więziony w Cytadeli Warszawskiej. Blisko współdziałał z Natalisem Sulerzyskim, który był jego szwagrem.

Przed wybuchem powstania styczniowego razem z miejscowym proboszczem, ks. Maciejem Smoleńskim prowadził w okolicy energiczną działalność patriotyczną. Był współorganizatorem oddziału powstańczego, który wyszedł ze Zbójna i Dulsk w końcu stycznia 1863 r., formowany przez właściciela Zbójna Artura Sumińskiego. Po rozbiciu oddziału przez Rosjan w Sierpcu, wrócił na ziemię zaboru pruskiego i zamieszkał w Toruniu, a potem w Golubiu, gdzie zmarł.

Zonaty był z Józefą Wybicką, najpierw osiadł w Dulsku, gnieździe rodziny Dulskich. Pozostawił jednego syna, o którym brak jest wiadomości.

Mimo starań rodziny, Rosjanie nie pozwolili przewieźć jego zwłok do Dulsk, motywując tym, że Wysocki dostarczał broń powstańcom. Pochowany został w swej dawnej parafii Małe Rudowiska.

W dniu 20 stycznia 2013 r., z okazji 150. rocznicy wybuchu powstania styczniowego, w kruchcie kościoła w Dulsku, z inicjatywy piszącego te słowa Kurkowe

Bractwo Strzeleckie Ziemi Dobrzyńskiej, współkierowane przez posła na Sejm RP, Jana K. Ardanowskiego, ufundowało tablicę poświęconą jego pamięci oraz proboszczowi parafii z tego okresu, ks. Maciejowi Smoleńskiemu. Z tej okazji w dulskim kościele odbyła się patriotyczna uroczystość, poprzedzona Mszą Św. z udziałem bpa płockiego Piotra Libery.

Bukowski, *Pomorze*, s. 154-155 podaje, że urodził się w Pułkowie; *Genealogia*, s. 211; B. Kołodziejka, *Dulsk. Wieś, parafia, zabytki*, Rocznik Dobrzyński, t. 5: 2012, s. 38; Kowalski, *Radomin*, 55, 58; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 36-38, 273; Krajewski, *Powstanie*, s. 129; Krajewski, *Powstanie między Skrwą a Drwęcą*, s. 126, 154, 259; Lissowski, *Powstanie*, s. 208, 223; Niesiecki, Herbarz, t. 9, s. 459-460; *Pamiętniki Sulerzyskiego*, s. 28, 127, 136-137, 140, 147, 148, 163, 198, 207, 211, 340; *Liszta członków TR*, s. 99; PRS, s. 222; SGKP, t. 2, s. 218; Smoleński, *Kościół*, s. 130-131; M. S. Wojnarowski, *Dzieci, Matka nas woła!*, Ziemia Dobrzyńska. Gazeta 1994, nr 1, s. 6; M. S. Wojnarowski, *Dzieci! Matka nas woła! W 130. rocznicę wybuchu powstania styczniowego, Obory 23 stycznia 1993 r.*, [w:] M. Kopnicka, *W Oborach (z suplementem)*, do druku przygotował, wstępem poprzedził i przypisami opatrzył M. Krajewski, *Obory-Rypin* 2013, s. 34.

WYSOCKI FELIKS h. Dryja (*3 IX 1778 r. †6 IX 1856 r.), major Wojska Polskiego, ziemianin, działacz gospodarczy

Był synem Józefa i nieznanego nam z imienia Wybranieckiej. Od 1822 r. był właścicielem dóbr Pułkowo k. Golubia na terenie zaboru pruskiego, które odziedziczyła po ojcu, Aleksandrze Orłowskim, żona Amelia Orłowska. Przed 1846 r. Pułkowo zapisano na jego syna, Aleksandra. W dniu 15 listopada 1842 r. kupił dobra Dulsk (zm. 1840 r. ojca), wystawione na licytację. Po jego śmierci dobra Dulsk dziedziczyła żona, Aniela.

Współdziałał w różnych poczynaniach gospodarczych z Natalisem Sulerzyskim z Piątkowa w zaborze pruskim. W Wojsku Polskim dosłużył się stopnia adiutanta majora. Był odznaczony Legią Honorową.

Zonaty z Anielą Orłowską, miał synów Ignacego (1841-1854), pochowany na cmentarzu na Oborach i Aleksandra (zm. XII 1864), organizatora powstania styczniowego na ziemi dobrzyńskiej.

Pochowany został w lewej katakumbie na cmentarzu-Kalwarii w Oborach, gdzie znajduje się płyta nagrobna, odnowiona w 2013 r. staraniem piszącego te słowa.

Genealogia, s. 211; Niesiecki, Herbarz, t. 9, s. 459-460; B. Kołodziejka, *Dulsk. Wieś, parafia, zabytki*, Rocznik Dobrzyński, t. 5: 2012, s. 38; Kowalski, *Radomin*, 58; Krajewski, *Kościół*, s. 22; Krajewski, *Tronująca*, s. 123; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 104; *Pamiętniki Sulerzyskiego*, s. 94, 95, 127, 340; PRS, s. 222; SGKP, t. 2, s. 218; *Smoleński, Kościół*, s. 50, 130; Tablica epigraficzna na cmentarzu w Oborach; *Zabytki*, s. 122.

WYSOCKI JÓZEF h. Dryja (*ok. 1767 r. w Sokalu †25 I 1840 r. w Dulsku), właściciel ziemski, starosta ulwowiecki, sędzia pokoju, podprefekt powiatu lipnowskiego

Był synem Kazimierza i po ojcu przejął tytuł starosty ulwowieckiego (Ulówówek, pow. bełski). Najpierw mógł posiadać Strzygi k. Rypina, potem był właścicielem Dulsk oraz wsi Podgorzelnia, czyli Wyderta, Pęche-

rek, Lisiny, Wilczewo, Lipka i Kamionki w ziemi dobrzyńskiej. W dniu 4 marca 1803 r. nabył dobra Dulsk, należące do masy upadłościowej Ignacego Działyńskiego. W latach 1802 i 1804 był dłużnikiem Banku Pruskiego i pruskich wierzycieli. W 1806 r. odwiedził go w Dulsku napoleoński feldmarszałek, Louis Nicolas Davout (1770-1823).

W okresie Księstwa Warszawskiego, w 1807 r. został członkiem Izby Administracyjnej departamentu płockiego, a następnie komisarzem pow. lipnowskiego i rypińskiego, upoważnionym do zawierania kontraktów zbożowych na potrzeby armii. Dekretem królewskim z 1 czerwca 1808 r. został mianowany podprefektem pow. lipnowskiego i funkcję tę sprawował do 1812 r. W jego majątku latem 1824 lub 1825 r. przebywał F. Chopin. Dobra dulskie były zadłużone i 24 czerwca 1938 r., wyrokiem sądu, zostały zajęte na dzierżawę. Wobec rosnącego zadłużenia, w dniu 15 listopada 1842 r. wystawiono je na sprzedaż i kupił je wtedy jego syn, Feliks.

Odnaczony był Orderem św. Anny.

Był dwukrotnie żonaty. W 1798 r. w Strzygach wziął ślub z Franciszką z Mączyńskich I. v. Cissowską z Długiego, z którą miał synów: Karola, Jana Nepomucena i córkę Aleksandrę. Po rozwodzie z Cissowską, z nieznaną z imienia Wybranieckiej (zm. 1824), córki Antoniego Wybranieckiego (zm. 1834), właściciela Sokółowa k. Dobrzyń nad Wisłą, pozostawił syna Feliksa, kapitana wojsk polskich (zm. 1858). Ponadto w akcie zaślubin w 1831 r. jego córki, Aleksandry Wysockiej (matka Franciszka Mączyńska, wdowa po Cissowskim) pojawia się tytuł: „*starościanka ulwowiecka*”.

Pochowany w zachowanym do dziś grobowcu przy kościele pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Dulsku, gdzie znajduje się tablica inskrypcyjna z czerwonego granitu.

AWKW Golub-Dobrzyń, KHip. Dulsk; P. Dzianisz, *Okolice Chopina*, Gdańsk 1964, s. 105; *Genealogia*, s. 50-52; 210; Gawarecki, *Opis*, s. 121; *Katalog*, z. 6, s. 7; Kociszewski, *Mazowsze*, s. 123, 140, 146, 220, 303, 332, 407, 409, 460, 463; B. Kłodziejska, *Dulsk. Wieś, parafia, zabytki*, Rocznik Dobrzyński, t. 5: 2012, s. 38; Kowalski, *Golub-Dobrzyń*, s. 185; Kowalski, *Radomin*, s. 50-51, 58; Krajewski, *Listy Chopina*, s. 28; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 37; Krajewski, *Związki Chopina*, s. 14; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 29-30; *Lista właścicieli*, nr 150-156; Niesiecki, *Herbarz*, t. 9, s. 459-460; PRS, s. 222; RZD, t. 2, cz. 3, s. 376-377; SGKP, t. 2, s. 218; Sęczyński, *Szlachta*, leg. 1837; Smoleński, *Kościół*, s. 117-120; Tablica nagrobna na cmentarzu przykościelnym w Dulsku; *Zabytki*, s. 122.

WYSOCKI KAZIMIERZ (*2 XII 1898 r. †w końcu X 1939 r. w Lasku Rusinowskim k. Rypina), nauczyciel, kierownik szkoły Płonnem, ofiara zbrodni niemieckich (W 86)

Był synem Beniamina. Do wybuchu wojny 1939 r. był nauczycielem i kierownikiem Szkoły Powszechnej w Płonnem w pow. rypińskim. W dniu 20 października 1939 r. został aresztowany na rzekomej konferencji nauczycieli w Rypinie, zwołanej przez Niemców i osadzony w więzieniu w przy ul. Warszawskiej 20. W kilka dni potem został rozstrzelany w Lasku Rusinowskim koło Rypina.

Jego nazwisko jest umieszczone na zbiorowej tablicy w miejscu zbrodni.

AIPN Bydgoszcz, OKBZpNP, sygn. Zg. 60.47; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 323; Piotrowski, *Biogramy*, s. 190; Piotrowski, *Słownik*, s. 247; Tablica inskrypcyjna w Lasku Rusinowskim.

WYSZKOWSKI JÓZEF (*8 II 1913 r. w Krakowie †23 VIII 1983 r. w Lipnie), nauczyciel, porucznik czasu wojny, działacz społeczny, radny

Był synem Jana, pracownika pocztowego. Z rodzicami przeniósł się do Lublina, gdzie po ukończeniu szkoły powszechnej ukończył gimnazjum im. S. Staszica. Tam również w 1933 r. ukończył seminarium nauczycielskie i uzyskał dyplom nauczyciela szkół powszechnych. Pracę nauczycielską rozpoczął w miejscowości Brzezinek w pow. węgrowskim. W latach 1934-1935 odbył służbę wojskową w 31. pułku piechoty w Zambrowie. Potem był kierownikiem szkoły w Jadwisinie w gminie Piaski.

W czasie wojny uczył dzieci na tajnych kompletach w Jadwisinie, Kozicach Górnych i Bychowiu. W 1944 r. został powołany do wojska i skierowany do szkoły oficerskiej na stanowisku dowódcy plutonu. W czasie ostatniej fazy działań wojennych awansował do stopnia porucznika.

Po wojnie był kierownikiem szkoły w Przybysławiu, a potem w Balczewie k. Inowrocławia. Od 1 września 1948 r. był nauczycielem w publicznej szkole zawodowej w Kruszewicy. Ukończył Wyższy Kurs Nauczycielski dla nauczycieli szkół zawodowych. W następnych latach był kierownikiem świetlicy w technikum w Inowrocławiu oraz kierownikiem internatu w Grudziądzu. Przez rok pracował w internacie w Technikum Przemysłowo-Pedagogicznym we Włocławku. Od 1954 r. był kierownikiem internatu w ZSZ w Lipnie. Od 1 września 1960 r. do sierpnia 1973 r. był kierownikiem Szkoły Podstawowej nr 3 w Lipnie. Przyczynił się do powstania Szkoły Podstawowej Specjalnej w Lipnie. W latach 1961-1969 był radnym Rady Miejskiej w Lipnie. Działał w ZNP.

Ożeniony z Marią, z zawodu nauczycielką, pozostawił troje dzieci: Bronisława, Leona, z zawodu nauczyciela i Janinę.

Pochowany został na cmentarzu w Lipnie.

J. Goźdz, Z. Goźdz, *Zapiski dobrzyńskie. Lipno. Ziemia dobrzyńska*, Lipno 2001, s. 32-33.

WYSZYŃSKI STEFAN (*3 III 1901 r. w Zuzeli na Podlasiu †28 V 1981 r. w Warszawie), prymas Polski, Prymas Tysiąclecia, koronator Figury Matki Bożej Oborskiej, sługa Boży Kościoła katolickiego w Polsce (W 87)

Był synem Stanisława i Julianny z d. Karp. Po ukończeniu szkoły początkowej z rosyjskim językiem wykładowym, w latach 1912-1915 uczył się w warszawskim Gimnazjum im. Wojciecha Górskiego, a następnie gimnazjum w Łomży. W 1917 r. wstąpił do Liceum im. Piusa X we Włocławku, a w 1920 r. – Wyższego Seminarium Duchownego w tym mieście. Święcenia kapłańskie przyjął w dniu 3 sierpnia 1924 r. w katedrze włocławskiej.

Po roku pracy duszpasterskiej został skierowany na studia na KUL, gdzie w 1929 r. doktoryzował się z prawa kanonicznego. W okresie od 15 lipca do 15 sierpnia 1930 r. przebywał, być może na tzw. zastępstwie, na parafii pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Lipnie. Dalsze studia odbył w Austrii, Włoszech, Francji, Belgii, Holandii i Niemczech. Po powrocie zza granicy osiadł we Włocławku, gdzie rozwijał życie liturgiczne i duchowe. Został wykładowcą w miejscowym Seminarium Duchownym, pracował aktywnie w redakcji „Ateneum Kapłańskiego”, od 1932 r. był jego redaktorem naczelnym. Aktywnie pracował wśród robotników włocławskich, szczególnie wspierając chrześcijańskie związki zawodowe. Na przełomie 1933/1934 r. doprowadził do przełomowego spotkania pracodawców i robotników.

W roku szkolnym 1938/1939 jako katecheta przez pewien czas dojeżdżał na tzw. zastępstwo do Gimnazjum w Lipnie, gdzie uczniem był powojenny wybitny działacz Polonii francuskiej, Teofil Jurkiewicz z Głębozczka k. Obór.

Po wybuchu wojny na polecenie ks. bpa Michała Kozala opuścił Włocławek. Najpierw ukrywał się w rodzinnych stronach, potem w Kozłowie w Lubelskiem, a następnie w Laskach pod Warszawą, gdzie był kapłanem w Zakładzie dla Niewidomych. Był kapłanem w powstaniu warszawskim.

Po zakończeniu wojny powrócił do Włocławka i został rektorem Seminarium Duchownego. Wznowił wydawanie „Ateneum Kapłańskiego” i „Ładu Bożego”. W dniu 4 marca 1946 r. został biskupem lubelskim. Umierający prymas Polski August Hlond w 1948 r. wskazał jego na swego następcę. Ingres do katedry gnieźnieńskiej odbył się 2 lutego 1949 r. Odtąd przez ponad 30 lat, w bardzo trudnym czasie komunizmu, prowadził Kościół w Polsce drogą dialogu, ale jednocześnie nieustępliwości wobec władz, wyrażonej m. in. w memoriale biskupów polskich do władz PRL z 8 maja 1953 r. za pomocą ewangelicznego *non possumus*, gdzie zostało postawione kategoryczne „nie” dla podporządkowania się Kościoła władzom świeckim. W odpowiedzi musiał przeżyć aresztowanie w dniu 25 września 1953 r., uwięzienie kolejno w: Rywałdzie, Stoczku Warmińskim, Prudniku i Kamańcy, a następnie uwolnienie dopiero w dniu 26 października 1956. Jego droga do pierwszego miejsca uwięzienia wiodła przez Sierpc, Rypin i Golub-Dobrzyń, co zostało podkreślone w jego *Zapiskach więziennych*.

Izolowany w klasztorze Sióstr Nazaretanek w Komańcy, biorąc za przykład św. Pawła, piszącego listy do wiernych z więzienia, w dniu 16 maja 1956 r. napisał tekst ślubów narodowych, które miały być odnowieniem królewskich ślubów lwowskich Jana Kazimierza w ich trzechsetną rocznicę. W dniu 26 sierpnia 1956 r., w Święto Matki Bożej Częstochowskiej około milionowej rzeszy pielgrzymów zebranych na Jasnej Górze odczytał je bp Michał Klepacz, pełniący obowiązki przewodniczącego Episkopatu Polski.

W dniu 18 lipca 1976 r. dokonał uroczystej koronacji koronami papieskimi łaskami słynącej Figury Matki Bożej Bolesnej w Oborach, kiedy przeorem i proboszczem był gorliwy kapłan, gorący czciciel tej M. B. Oborskiej, o. Mateusz S. Wojnarowski, mocno

wspierany przez rodzony brata, o. Michała J. Wojnarowskiego. W czasie uroczystej homilii mówił wtedy m. in.: „wszystkie męki minęły, a w Sanktuarium Oborzańskim trwa nadal spokojnie Maryja i przypomina ludowi Bożemu polecenie Chrystusa: „Cokolwiek Syn mój wam każe, czyńcie”.

O jego pobycie w Lipnie w 1930 r. przypomina tablica epitafijna w kościele pw. Nawiedzenia NMP w tym mieście z następującą inskrypcją: *Na pamiątkę pobytu i posługi duszpasterskiej w tutejszej parafii ks. dr. Stefana Wyszyńskiego w dniach 15.07.-15.08.1930. W roku Stefana Kardynała Wyszyńskiego Prymasa Tysiąclecia - wdzięczni parafianie Lipna, 10 czerwca 2001 r.* Tablicę poświęcił biskup włocławski w dniu 10 czerwca 2011 r.

Został w różny sposób upamiętniony w Polsce: we Włocławku jest ulica jego imienia; jego imię nosi także aula seminaryjna we włocławskim Seminarium Duchownym. Od 26 kwietnia 2012 r. Szkoła Podstawowa w Borzyminie k. Rypina nosi jego imię. Obecny na tej uroczystości szkolnej bp płocki Piotr Libera powiedział wtedy m. in.: „*Macie odtąd w osobie Księdza Kardynała Wyszyńskiego wspaniałego patrona i orędownika. Niech będzie on „duchem twórczym” Szkoły w Borzyminie. Bierźcie z niego przykład. Wzrastajcie w wierze i miłości Ojczyzny. Wychowanie patriotyczne niech się spleta z wychowaniem religijnym. Dbajcie, by klimat panujący w murach szkolnych przeniknięty był szacunkiem i wzajemną życzliwością. Prymas Wyszyński uczył, że ludzie są nie tylko Dziećmi Bożymi, ale tworzą także jedną rodzinę”.*

J. Bagrowicz, *Wyszyński Stefan*, WSB, t. 1: 2004, s. 182-185; Budkiewicz-Grzywiński, *Kościół w Lipnie*, s. 47-48; *Deo et Matris. Almanach religijnej poezji ziemi dobrzyńskiej*, wybrał, opr., wstępem i przyp. opatrzył M. Krajewski, Rypin 2011, s. 97 i n.; http://www.diecezjaplocka.pl/index.php?art_id=1292/8 II 2014; Kronika Parafii pw. Nawiedzenia NMP w Lipnie, t. 3 (2000-); M. Krajewski, *Kościół i klasztor Ojców Karmelitów w Oborach*, współpr. aut. M. J. Wojnarowski, Obory 1986, s. 86-87; (M. Krajewski), *Prymas Tysiąclecia w Oborach*, Bydgoszcz b.r.w., pass.; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 67; M. Krajewski, *Sanktuarium Maryjne Ojców Karmelitów w Oborach*, Obory 1983, s. 12-14; M. Krajewski, *Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Oborach*, Rypin 1996, s. 10; M. Krajewski, *Tronująca w sercu Tej Ziemi. Wołanie o powrót do korzeni*, Obory 2005, s. 87-88, VII; M. Krajewski, *W sercu tej ziemi*, Rypin 2000, s. 5; M. P. Romaniuk, *Życie, twórczość i posługa Prymasa Tysiąclecia*, t. 1-2, Warszawa 1994-1996, pass.; I. Zielińska, *Teofil Jurkiewicz – polski emigrant i emisariusz we Francji*, Rypin-L'Hopital 2005, s. 36.

WYŻYKOWSKA z d. Sarzyńska MARGARETA (*1932 r. w Borzyminie k. Rypina), lekarz-stomatolog w Wąpielsku i Rypinie (W 88)

Córka Czesława (1910-1973). W 1957 r. ukończyła Śląską Akademię Medyczną w Zabrze. W 1959 r. zatrudniona została jako lekarz stomatolog w Wiejskim Ośrodku Zdrowia w Wąpielsku, a w latach 1960-1971 pracowała w Wiejskim Ośrodku Zdrowia w Skrwilnie. Od 1971 r. pracowała w Przychodni Obwodowej, później Rejonowej w Rypinie. W 1975 r. uzyskała I. stopień specjalizacji w zakresie stomatologii ogólnej, a w 1983 r. II. stopień z endodoncji. W latach 80. XX w. zatrudniona była w Poradni Stomatologicznej przy Fabryce Akcesoriów Meblowych w Rypinie. W 1993

Z

ZABŁOCKI STANISŁAW (*ok. 1794 r. w Płocku †po 1847 r.), powstaniec 1830/1831 i 1833 r., Sybirak

Uczył się w Warszawie. Był właścicielem wsi Dyblin w pow. lipnowskim. Brał udział w powstaniu listopadowym, walcząc w Poznańskim Pułku Jazdy. Po upadku powstania wrócił do Dyblina, gdzie zajął się gospodarstwem. W czasie partyzantki polistopadowej 1833 r. utrzymywał kontakty z oddziałem Kaliksta Borzewskiego i Artura Zawiszy. Znał plany tego oddziału, informował o ruchach wojsk carskich, a także udzielał pomocy materialnej powstańcom „Zemsty Ludu”. Następnie ukrywał Kaliksta Borzewskiego i pomógł mu w jego ucieczce za granicę.

Za tę działalność został postawiony przed sądem rosyjskim i w 1834 r. skazany na osiedlenie się na Syberii oraz utratę praw stanu. Karę odbywał w okręgu jeniejskim. W 1847 r. otrzymał pozwolenie na powrót do kraju.

Jego dalsze losy nie są nam znane.

Krajewski, *Usque ad finem*, s. 172; Krajewski, *Zemsta Ludu*, s. 215; *Spoleczeństwo polskie*, s. 50-51, 154-155, 171, 333, 335, 344, 779.

ZABŁOTNY WŁADYSŁAW (*1902 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, nauczyciel, kierownik szkoły w Likcu, ofiara zbrodni niemieckich (Z 1)

W 1920 r., jako ochotnik, zgłosił się do Wojska Polskiego i brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej.

Do 1939 r. był nauczycielem i kierownikiem Publicznej Szkoły Powszechnej w Likcu w pow. rypińskim. W dniu 23 października 1939 r. został aresztowany przez Selbstschutz i osadzony w więzieniu w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. Po kilku dniach został tam zamordowany.

Zwłoki Niemcy wywieźli i pogrzebali w lesie skrwileńskim we wspólnej mogile.

Dziennik KOSP 1945, nr 9, s. 224; Gałkowski-Piotrowski, *Rogowo*, s. 269; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 96; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 323; Piotrowski, *Biogramy*, s. 190; Piotrowski, *Słownik*, s. 247.

ZABORNY TADEUSZ (*20 III 1946 r. w Poniatowie, pow. żuromiński), kapłan rzymskokatolicki, kanonik Honorowy Kapituły Kolegiackiej Pułtuskiej, prałat Jego Świątobliwości, wikariusz w Skrwilnie i Rypinie, proboszcz parafii farnej w Rypinie (Z 2)

Syn Jana i Sabiny z Kowalczyków, matorolnych gospodarzy. Ojciec prowadził dodatkowo zakład fryzjerski, a w czasie wojny wywieziony na przymusowe roboty do Niemiec. Po powrocie, jako najstarszy z pię-

ciorga stał się ich opiekunem, ponieważ dziadkowie zginęli podczas wojny.

Szkołę podstawową ukończył w Poniatowie w 1961 r. Ze względu na stan zdrowia dwa lata przebywał w domu, a potem rozpoczął naukę w Liceum Ogólnokształcącym im W. Orkana w Bieżuniu, które ukończył w 1967 r.

Po uzyskaniu świadectwa dojrzałości, wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku. W latach 1967-73 ukończył studia filozoficzno-teologiczne, pisząc pracę z teologii dogmatycznej pt. *Rola modlitwy w życiu wewnętrznym*. W dniu 10 czerwca 1973 r. z rąk bpa Jana Wosińskiego w Żurominie przyjął święcenia kapłańskie. W latach 1973-1978 studiował na Wydziale Teologicznym Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, gdzie uzyskał magisterium z teologii praktycznej na podstawie pracy pt. *Kult Matki Bożej Bolesnej w parafii Poniatowo*.

Po święceniach kapłańskich pracował kolejno: od 1 VII 1973-6 I 1975 r. jako wikariusz parafii św. Jana Kantego w Krasnosielcu; 7 I-1 VII 1975 r. – wikariusz w parafii. Św. Anny w Skrwilnie; 1 VII 1975-14 VI 1977 r. – wikariusz parafii św. Józefa w Makowie Mazowieckim; 14 VI 1977-26 VI 1982 r. – wikariusz parafii Św. Trójcy w Rypinie; 26 VI 1982 -23 VI 1984 r. – wikariusz parafii Błogostawionego Maksymiliana M. Kolbego w Płocku; 22 VIII 1984-25 VIII 1986 r. – proboszcz parafii św. Walentego w Unierzyżu; 25 VIII 1986-15 XI 1999 r. – proboszcz parafii Przemienienia Pańskiego w Daniszewie; 15 XI 1999-17 XII 2001 r. – proboszcz parafii Wniebowzięcia N. M. P. w Bodzanowie; od 17 XII 2001 r. – proboszcz parafii Św. Trójcy w Rypinie.

Podczas duszpasterzowania w Unierzyżu był wizytatorem nauki religii w dekanacie strzegowskim. W Daniszewie zbudował kościół i plebanie, był ojcem duchownym księży dekanatu bodzanowskiego, potem wicedziekan tego dekanatu, członkiem 12-osobowej Komisji ds. Formacji Kleru. W Bodzanowie był dziekanem dekanatu bodzanowskiego. W Rypinie w latach 2004-2009 był wicedziekanem, od 2009 r. jest Dekanalnym Duszpasterzem Rodzin.

W Rypinie m. in. przeprowadził szereg prac renowacyjnych średniowiecznej świątyni, przebudował i umeblował prezbiterium kościoła, odrestaurował wiele zabytków ruchomych, m. in. zabytkową ambonę, obydwie boczne ołtarze, ołtarz w Kaplicy Ukrzyżowania, odbudował i unowocześnił budynki parafialne, urządził ogród przykościelny, przeprowadził rozbudowę cmentarza katolickiego i kaplicy cmentarnej przy ul. Lipnowskiej oraz zagospodarował i urządził plac po kościele św. Ducha przy ul. Kościuszki, przeprowadził remont kaplicy św. Barbary. Podjął szereg innych przedsięwzięć organizacyjnych i duszpasterskich przed jubileuszem 660-lecia konsekracji kościoła w 2015 r. Niezwykle bogato dokumentuje życie parafii rypińskiej. Inicjuje i wspiera wydawanie gazety parafialnej pt. „Fara”. Znany jest z życzliwości dla ludzi oraz różnych środowisk społecznych i stowarzyszeń, w tym także dla Dobrzyńskiego Towarzystwa Naukowego.

Na łamach „Rocznika Dobrzyńskiego” opublikował: *Droga do świętości. Matka Maria Łempicka ze Świeżaw koło Rypina (1833-1918)*, (t. 2: 2009) i *Pro memoria. Ks. Józef Kraszewski (1935-2011)*, (t. 4: 2011).

W dniu 23 października 1996 r. odznaczony został godnością Kanonika Honorowego Kapituły Kolegiackiej Pułtuskiej. Od 3 marca 2003 r. jest prałatem Jego Świątobliwości.

W 2009 r. otrzymał Srebrny Medal Opiekuna Miejsc Pamięci Narodowej, przyznany przez Radę Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa w Warszawie.

APar. Kronika parafialna, t. 2-3; Autobiografia z 24 V 2013 r.; Autopsja (2001-2014); [http://www.diecezjaplocka.pl/instytucje/kapituły/15 III 2014](http://www.diecezjaplocka.pl/instytucje/kapituły/15%III%2014); Krajewski, *Rypin. Monografia*, wyd. 2, pass.; *Parafia*, pass.; Piotrowski, *Kaplica*, s. 68.

ZABOROWSKA JÓZEFA (*15 III 1912 r. w we wsi Kamionka k. Rypina †27 XI 1954 r. w Pniewach), siostra zakonna (Z 3)

W dniu 14 sierpnia 1933 r. wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr Urszulanek Serca Jezusowego. Pierwsze śluby zakonne złożyła 15 sierpnia 1936 r. w Pniewach (nr profesji w księdze prof. 587) i przyjęła imię zakonne, Jowita.

Pochowana na cmentarzu w Pniewach.

[http://www.urszulanki.pl/indeks-litera-z/22 II 2013](http://www.urszulanki.pl/indeks-litera-z/22%II%2013).

ZABOROWSKI JAN NEPOMUCEN (*1808 r. w Nowej Wsi w ziemi dobrzyńskiej †16 XI 1848 r. w Marsylii), powstaniec 1831 r., podporucznik Wojska Polskiego, emigrant do Francji, polityk

W dniu 5 listopada 1828 r. wstąpił na Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Jako student zgłosił się ochotniczo do 1. pułku artylerii pieszej Wojska Polskiego, awansując wkrótce do stopnia podoficera. Brał udział w bitwach pod Olszynką Grochowską, Białoleką, Wawrem, Dembem Wielkim, Ostrołęką, Mińskiem Mazowieckim oraz w obronie Warszawy. Za udział w tych walkach został odznaczony Srebrnym Krzyżem Virtuti Militari. Po upadku powstania przez teren ziemi dobrzyńskiej we wrześniu i październiku 1931 r. przeszedł granicę zaborów. Przedtem, w dniu 4 października 1831 r. wraz z całą grupą byłych studentów został mianowany przez gen. M. Rybińskiego podporucznikiem. Ten awans umożliwił mu dalszą drogę na emigrację do Francji, bowiem szeregowcy i podoficerowie na ogół nie otrzymywali wiz francuskich i musieli wracać do Królestwa Polskiego.

W 1832 r. zamieszkał w Avignon, stolicy departamentu Vaucluse, gdzie Francuzi zorganizowali jeden z większych obozów dla polskich uchodźców. Po paroletnim pobycie w Avignon, przeniósł się do Aix-en-Provence, gdzie zapisał się na wydział prawa tamtejszego uniwersytetu. Po uzyskaniu dyplomu zamieszkał w Marsylii, pracując tam jako naczelnik biura prawnego. W latach 1838-1842 był członkiem Zjednoczenia Emigracji Polskiej, organizacji demokratycznej, kierowanej przez Joachima Lelewela. W grudniu 1842 r. przeszedł do szeregów Towarzystwa Demokratycznego Polskiego.

Gerber, *Studenci*, s. 247; L. Krawiec, *Lista członków TDP z lat 1832-1851*, [w:] *Materiały do biografii, genealogii i heraldyki polskiej*, Buenos Aires 1863, t. 1, s. 91, 147; *Księga pamiątkowa w 50-letnią rocznicę powstania roku 1830*, Lwów 1881, s. 92;

M. Tyrowicz, *Towarzystwo Demokratyczne Polskie 1832-1863. Przywódcy i kadry członkowskie. Przewodnik bibliograficzny*, Warszawa 1964, s. 780.

ZABOROWSKI JÓZEF (*1880 r. w Siecieniu k. Płocka †I poł. IX 1939 r. w lasach karnkowskich k. Lipna?), stolarz, działacz PPS, radny, społecznik, ofiara zbrodni niemieckich (Z 4)

Był synem Aleksandra i Tekli z Michalskich. Krótko po narodzinach rodzice przeprowadzili się na teren pow. lipnowskiego, a później do Lipna. Zapewne w Płocku zdobył zawód stolarza, gdzie poznał także przyszłą małżonkę, mieszkankę okolic Płocka

W początkowych latach małżeństwa mieszkał z rodziną w Płocku przy ul. Królewskiej 10.

r. Z konspiracyjną grupą działaczy PPS zetknął się, mieszkając jeszcze w Płocku. Oskarżony został za posiadanie i próbę rozpowszechniania ulotek o przestępczej treści przeciw władzy rosyjskiej. Za czyn ten pozbawiono go wolności na 1 rok i 3 miesiące. Wyrok odbywał najpierw w Warszawskim Więzieniu Śledczym, a później we Włocławku. Gdy więc 1910 r. urodził się jemu pierwszy syn, od ponad pół roku przebywał w warszawskim więzieniu za spiszek przeciw carskiej władzy, dlatego do chrztu dziecko przynieśli dziadkowie Zaborowscy.

Po powrocie z więzienia zajął się stolarką, rozbudował zakład, który początkowo mieścił się przy ul. Kilińskiego, a później ul. Sierakowskiego. Tradycja mówi, że jeden z misternie wykonanych drewnianych obrazów do noszenia w feretronach w czasie procesji, znajdujących się do dziś w parafii farnej w Lipnie wyszedł właśnie spod jego ręki. W 1929 r. był wykonawcą m. in. przeróbek po wadliwie wykonanej przez innych rzemieślników stolarcie otworów okiennych i drzwiowych w nowo wybudowanym gmachu Sejmiku Powiatowego w Lipnie. Prace te prowadził równocześnie z wujem sławnej Poli Negri, Pawłem Chalupcem, który z kolei wykonał tzw. blaszane fartuchy okienne. Będąc mistrzem stolarskim wykształcił wielu uczniów, do których m. in. należeli: Henryk Zanenberg, Zygmunt Słupkowski, Wilhelm Zemroch, Otto Olems, Stanisław Buze, Teodor Popielarski i inni.

Pomimo odbycia w przeszłości wyroku więzienia, nie zniechęcił się do polityki i nadal czynnie angażował się w działalność PPS do tego stopnia, że sporą część majątku przeznaczył na cele społeczno-polityczne. Dysponował wówczas dwiema nieruchomościami w Lipnie, z których jedna stanowiła jego warsztat stolarski. W 1920 r. podczas wojny polsko-bolszewickiej wielu miejscowych rzemieślników też udzielało się w ramach PPS. Wszyscy zwolennicy Piłsudskiego nazywani byli „piłsudczykami” i nosili charakterystyczne wąsy, takie jak ich Marszałek Józef Piłsudski. Podczas zbliżającego się najazdu bolszewików na Lipno w dniu 15 sierpnia 1920 r., za namową posła PSL-Wyzwolenie, Romualda Wasilewskiego ze Stalmierza, objął stanowisko przewodniczącego komitetu rewolucyjnego. Stąd w nocy z 18 na 19 sierpnia 1920 r. bolszewicy ewakuowali go z miasta, ale w drodze do Mławy udało mu się zbiec. Stamtąd dotarł do Warszawy, gdzie złożył meldunek władzom Związku Obrony Ojczyzny, w osobach mjr. M. Kościakowskiego i por. Malskiego, którzy wystawili mu zaświadczenie z datą

2 września 1920 r., jako że pozostał on w Lipnie dla obrony interesów mieszkańców.

Niestety, za pełnienie funkcji przewodniczącego tzw. rewkom-u był podejrzewany o współpracę z bolszewikami, jednak został uniewinniony przez płocki Sąd Okręgowy. O jego niewinności świadczyć też może poparcie jego osoby ze strony mieszkańców miasta, którzy w 1924 r. wybrali go radnym Rady Miejskiej w Lipnie. W 1925 r. podczas protestu partii robotniczej w Lipnie wystąpił u boku burmistrza Uzarowicza, przemawiając z ratuszowego balkonu do zebranego tłumu. W kolejnych latach również zasiadał w Radzie Miejskiej. W 1929 r., jako radny, wybrany został do Komisji Szacunkowej Podatku Dochodowego na lata 1930-1932. W latach 20. i 30. XX w. nadal udzielał się politycznie, często przemawiając na lokalnych wiecach.

Należał do Ochotniczej Straży Pożarnej i za zasługi dla pożarnictwa był wielokrotnie odznaczany. W 1931 r., kiedy lipnowska OSP obchodził 50-lecie istnienia, był dowódcą korpusu byłych członków i weteranów Straży. W 1929 r. był jednym z organizatorów wycieczki dla młodzieży rzemieślniczej do Poznania na Wystawę Krajową. Przebieg tej wycieczki opisał na łamach „Gazety Lipnowskiej” (1929, nr 34-35). W dniu 9 marca 1937 r. był inicjatorem powołania i przewodniczącym Obywatelskiego Komitetu Regulacji Rzeźki Mieści w Lipnie. Swojej partii PPS pozostał wierny do końca, pomimo, że od połowy lat 30. straciła ona wpływy i nie przejawiała już aktywnej działalności.

W pracy zbiorowej pt. *Ochotnicza Straż Pożarna w Lipnie. 50 lat działalności pożarniczej i społecznej Straży. Lata 1881-1931*, (Lipno 1931), opublikował wspomnienia pt. *Rok 1914-1915*.

Zginął w pierwszych dniach września 1939 r. z rąk Niemców, co dowodzi, że jego działalność szczególnie nie odpowiadała mniejszości niemieckiej w pow. lipnowskim. Okoliczności jego śmierci nie są znane nawet rodzinie. Przypuszcza się, że mógł zostać rozstrzelany w lasach karnowskich.

Ożeniony z Zofią Kowalkowską, pozostawił córkę Irenę (ur. 1905) i dwóch synów, w tym Franciszka (ur. 10 VIII 1908). Żaden z jego synów nie był kontynuatorem tradycji stolarskiej rodziny.

Pozostały po nim warsztat stolarski po wojnie władze komunistyczne przejęły na potrzeby lipnowskiej szkoły zawodowej, gdzie odbywały się później praktyki dla uczniów w zawodzie stolarskim.

AGAD, Akta Prokuratora Warszawskiej Izby Sądowej z lat 1876 – 1918, sygn. 6758, materiały dot. Józefa Zaborowskiego; S. Cackowski, *Udział mieszkańców i władz miasta Lipna w jego rozwoju w XIX i XX wieku*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 4: 2000, s. 21; F. Jakubowski, *Wojna 1920 roku na Kujawach Wschodnich i ziemi dobrzyńskiej*, **Włocławek 2003**, s. 62; **Kostanecki**, *Wybitni obywatele*, s. 22; D. Kostecka, *Przedstawiciel dawnego Cechu Stolarzy w Lipnie - stolarz Józef Zaborowski*, Antoni, nr 23: 2013, s. 1-4; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 70-71; Lewandowski, *Martyrologia*, s. 4; *Słowo Pomorskie* 1925, nr 115, s. 9; *Sytuacja*, s. 84; J. Szczepański, *Wojna 1920 r. na Mazowszu i Podlasiu*, Warszawa-Pułtusk 1995, s. 184-188; Świecki-Wybul, *Mazowsze*, s. 350, 372; Uzarowicz, *OSP*, s. 15-17, 42; Z. Uzarowicz, *14-20 sierpnia w Lipnie*, *Gazeta Lipnowska* 1920, nr 29, s. 2; Waszkiewicz, *Z dziejów*, s. 129, gdzie mylna inf., że w razie „kontraktu bolszewickiego wszedł w skład Komitetu Rewolucyjnego. Na przewodniczącego nazaczyli go

również bolszewicy”; *Z posiedzenia Rady Miejskiej*, *Gazeta Lipnowska* 1929, nr 39.

ZABOROWSKI JULIAN (*1906 r. w Gdańsku †1975 r.), lekarz w Rypinie i Lipnie, uczestnik II wojny, emigrant (Z 5)

Studia medyczne ukończył na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego w 1935 r. i rozpoczął pracę w Szpitalu Powiatowym w Rypinie jako asystent ówczesnego dyrektora, Stanisława Makowskiego, na oddziałach chirurgicznym i ginekologiczno-położniczym. Do 1937 r. mieszkał z rodziną na terenie szpitala i zawsze był gotowy do pełnienia dyżuru. W ocenie współpracującego z nim dra Franciszka Dłutka, był lekarzem bardzo sumiennym i pracowitym, dbającym o losy chorych.

W październiku 1937 r. przeniósł się do Lipna, gdzie został mianowany ordynatorem oddziału chirurgicznego i ginekologiczno-położniczego oraz dyrektorem tamtejszego Szpitala Powiatowego.

W kampanii wrześniowej 1939 r. znalazł się jako lekarz z Wojskiem Polskim na terenach wschodnich, gdzie dostał się do niewoli sowieckiej. Deportowany do Kazachstanu, w 1941 r. wstąpił do Armii gen. Andersa, z którą jako lekarz, początkowo przebywał na terenie Iranu, następnie we Włoszech.

Po wojnie pozostał w Wielkiej Brytanii, gdzie pracował jako chirurg w różnych szpitalach. W 1955 r. wyjechał z rodziną do Stanów Zjednoczonych, gdzie zatrudniany był jako lekarz w szpitalach psychiatrycznych. W 1974 r. odwiedził Rypin.

Dzieje służby zdrowia, s. 337.

ZACHARSKI JÓZEF (*XI 1897 r. †wiosną 1940 r. w Kalininie), policjant, ofiara zbrodni sowieckich

Był synem Józefa i Marii. We wrześniu 1939 r. był policjantem w Komendzie Powiatowej w Rypinie. Podczas zarządzanej ewakuacji na tereny wschodnie dostał się do niewoli sowieckiej i zesłany do obozu w Ostaszkowie. Wiosną 1940 r. przewieziony do siedziby NKWD w Kalininie, gdzie został rozstrzelany. Pochowany na cmentarzu w Miednoje.

Księga Miednoje, s. t. 2, s. 1039; Kubiak-Karpus, *Lista*, s. 187-188; WIH MiD, L. W. z 1940 r., nr 045/3; *Zamordowani przez NKWD w 1940 r.*, <http://www.ornatowski.com/index/katyn.htm/15 IV 2014>.

ZAJĄC GRZEGORZ, ps. „Portella” (*ok. 1794 r. †XI 1833 r. w Lipnie), żołnierz 1831 r., uczestnik partyzantki 1833 r.

Był włocłanianinem i pochodził z Hrubieszowskiego. Przed i w czasie powstania listopadowego służył w pułku strzelców konnych gwardii. Po upadku powstania razem ze swoją jednostką przeszedł przez ziemię dobrzyńską i znalazł się w Prusach. Tam najmował się do pracy w różnych majątkach ziemskich.

Wiosną 1833 r. zwerbowany został w Ryńsku do partyzantki przez Artura Zawiszę, który zdążył do ziemi dobrzyńskiej. Wraz z Pawłem Wojtkiewiczem, Antonim Siedleckim, Antonim Aksamitowskim, Kowalew-

skim i Robertem Kurellą, pod dowództwem A. Zawiszy, przeszedł graniczną Drwęcę i wziął udział w ataku na posterunek kozacki w Radzikach Dużych już na terenie ziemi dobrzyńskiej. Na tym terenie kwaterował m. in. u Juliana Rościszewskiego. Przez cały czas był blisko dowódcy oddziału, A. Zawiszy.

W dniu 14 czerwca 1833 r. wraz z grupą partyzantów został schwytyany przez Rosjan w lesie koło Krośniewic. Następnie postawiony przed sądem, został skazany na śmierć przez rozstrzelanie. Wyrok wykonano w Lipnie.

A. Barszczewska, J. Śmiałowski, *Z dziejów partyzantki Józefa Zaliwskiego w roku 1833 w Królestwie Polskim*, Studia i Materiały do Historii Wojskowości, t. 7, cz. 1, 1961, s. 266; Danielewicz, *Walka*, s. 15-18; W. Dżakow, A. Nagajew, *Partyzantka Zaliwskiego i jej pogłosy (1832-1835)*, Warszawa 1979, s. 37 i n.; Krajewski, *Ostatnie chwile*, s. 59; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 172; Krajewski, *Zemsta Ludu*, s. 208-219; *Spoleczeństwo polskie*, s. 49, 313-314, 327-328, 333, 335, 339, 779.

ZAJĄC ZDZISŁAW (*1930 r. †1988 r.), felczer medyczny w Rypinie (Z 6)

W 1953 r. ukończył Liceum Felczerskie w Toruniu. Pracował w kilku ośrodkach zdrowia i stacjach pogotowia, m in. w Mrągowie, Parczewie, Lubartowie.

W 1964 r. zamieszkał w Rypinie i zatrudnił został jako starszy felczer medyczny w Ośrodku Zdrowia w Ugoszczu oraz w Pogotowiu Ratunkowym. Do śmierci pracował w Oddziale Pomocy Doraźnej. Był jednym z najbardziej rozpoznawalnych przedstawicieli służby zdrowia w pow. rypińskim w swoim czasie.

Dzieje służby zdrowia, s. 338; *Rypin w PRL*, s. 739.

ZAJKOWSKI PIOTR (*1866 r. w Stawiskach †1932 r. w Bogórzynie k. Mławy), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Dobrzejewicach, działacz społeczny i niepodległościowy (Z 7)

Był synem Wojciecha i Zofii, właścicieli ponad 100-hektarowego majątku. W 1873 r. rozpoczął naukę w 4-zimowej szkole w Olszówce. Od wczesnych lat szkolnych wykazywał duże zainteresowanie Kościołem i liturgią. W 1877 r. zdał egzamin i został przyjęty do I klasy ośmioletniego Gimnazjum w Przasnyszu, gdzie w 1885 r. zdał maturę. We wrześniu 1885 r. rozpoczął studia teologiczne w Seminarium Diecezjalnym w Płocku, a święcenia kapłańskie przyjął w 1891 r. z rąk bpa A. J. Nowowiejskiego.

W 1907 r. objął probostwo w Dobrzejewicach. Oprócz pracy duszpasterskiej inicjował szereg przedsięwzięć społecznych i niepodległościowych. Zaprzyjaźnił się z ks. Marcinem Włostowskim, proboszczem z Łążyń. Z rodzinnego domu wyniósł zamiłowanie do racjonalnej uprawy gleby, płodozmianu i hodowli inwentarza i dlatego widział celowość unowocześnienia gospodarowania wśród miejscowych rolników, stąd też nawiązał kontakt z kierownikiem miejscowej szkoły, Józefem Grabowskim. Obaj zaprzyjaźnili się i doprowadzili do powstania Kółka Rolniczego w Dobrzejewicach. Prezesem został proboszcz, a sekretarzem kierownik szkoły. Również razem działali w straży ogniowej; ksiądz był prezesem honorowym, a kierownik naczelnikiem. Za sprawą prezesa Kółka postano-

wiono zwiększyć mleczność krów przez odnowienie rasy bydła i trzody chlewnej. Również za jego sprawą prenumerowano „Przewodnik Kółek i Spółek” i z jego inicjatywy przystąpiono do budowy Domu Kółka Rolniczego. Budowę rozpoczęto wiosną 1909 r., a zakończono zimą 1910 r., nadając mu nazwę: Dom Ludowy Kółka Rolniczego w Dobrzejewicach. Na parterze mieścił się sklep Spółki Rolno-Handlowej, sala widowiskowa ze sceną dla przedstawień, chóru i kinematografu oraz salka posiedzeń. Na wysokim poddaszu było trzyizbowe duże mieszkanie i pomieszczenia magazynowe. Dom postawiono na gruncie plebańskim, z którego aktem darowizny, na rzecz kółka rolniczego wydzieloną działkę pragnął przekazać jako proboszcz. Nie wyraził na to zgody biskup diecezji kujawsko-kaliskiej, Stanisław Zdzitowiecki. Rozbieżności nim a biskupem trwały wiele lat i były przyczyną jego odejścia do sąsiedniej diecezji.

Czynnie włączył się w dzieło odzyskania niepodległości w 1918 r. Jesienią 1915 r. powołał konspiracyjną organizację partyzancką pod nazwą „Legion Strażacki”, *notabene* jego ojciec, Józef został wkrótce legionistą Józefa Piłsudskiego. Przysięgę wierności i tajemnicy odebrał w zakrystii od 17 strażaków. Potem partyzantów przybywało i Legion przekroczył liczbę 30 osób. W 1916 r. członkowie tej organizacji nawiązali kontakt z Kozakami i pozyskali cenne informacje wojskowe oraz pojмали pruskiego zwiadowcę, Alberta Rymasa. Potem we współpracy z Polską Organizacją Wojskową stoczyli potyczkę z niemieckim oddziałem w majątku Borkowo k. Sierpca. W miarę rozwoju wydarzeń wojennych legioniści nasilali swoją działalność dywersyjną j wroga. Nocami wielokrotnie rozkręcali szyny kolejki wąskotorowej, ukrywając w różnych miejscach lasu jej pojedyncze przęsła. Utrudniało to wywóz żywności i drewna do Niemiec. Spalili dwa drewniane mosty kolejki, jeden na Strudze koło leśniczówki w Brzozówce, drugi na Czerwonej Strudze w lasach między Dobrzejewicami i Osiekiem n. Wisłą. Podłożone szczapy oblewali naftą. Niemcy organizowali zasadzki. W czasie jednej z akcji wiosną 1918 r. poniósł śmierć Feliks Rybicki z Dobrzejewic. W odwet za śmierć swego druha poprzecinali w wielu miejscach linię telefonu i telegrafu, postępując się strażackimi drabinami słupkowymi i hakówkami. Ich łączniczką była Leokadia Lamparska, nauczycielka z Łążyńka, utrzymująca tajną łączność z M. Borkowską z Lipna. Przywoziła ona prasę konspiracyjną: „Wyzwolenie”, „Bartosz” oraz „Rząd i Wojsko”. Prasę konspiracyjną dowoziła na plebanię młoda dziewczyna z Kikoła, Czesława Orszt.

Plakaty pochodziły z Płocka i Włocławka, niekiedy z Warszawy i Krakowa, a strażacy rozlepiali je po całej okolicy. Wiosną 1917 r. L. Lamparska poinformowała J. Lipińskiego, a ten z kolei księdza, o wyznaczonym terminie grabieży dzwonów kościelnych, które Niemcy przeznaczili na przetop armatni. Wtedy dzwony nocą spuszczone z dzwonnicy i zakopano na polu Antoniego Mejgera, który rankiem przybronował wiosenny zasiew. Ksiądz w zeznaniach oświadczył, że kradzież dzwonów nie może być dziełem katolików. Wobec fiaska dochodzeń Niemcy aresztowali go oraz Józefa Rybickiego, Władysława Lisińskiego, Aleksandra i Ignacego Kowalskich, osadzając ich we

więzieniu w Lipnie. Po dwóch tygodniach bezowocnych przesłuchań postawili ultimatum: dzwony wróć na swoje miejsce zgodnie z ich przeznaczeniem, albo aresztanci zostaną rozstrzelani w wyznaczonym terminie egzekucji. Strażacy postanowili ratować życie przyjaciół. Na dwa dni przed egzekucją dzwony wróciły na swoje miejsce. Niemcy aresztantów zwolnili, ale dzwony rozbili i wywieźli. Powitanie zakładników na czele z kapłanem przerodziło się w potężną manifestację patriotyczną. W niedzielę kościół nie pomieścił zgromadzonych, a suma została odprawiona intencji Ochotniczej Straży Ogniowej. Zgromadzeni wysłuchali jego patriotycznego kazania pt. „*O roli strażaka w służbie i Narodu*”. Wyjątkowo obfitą kolektę zbieraną przez naczelnika straży, Józefa Grabowskiego, kierownika szkoły, przeznaczono do kasy ogniowej.

Do początku 1917 r. Legion Strażacki samodzielnie pod jego patronatem podporządkował się Polskiej Organizacji Wojskowej, z ramienia której dowództwo przejął ppor. Kazimierz Trzaskalski. Oficjalnie był zameldowany u Juliana Przedpeńskiego w Krobi nad Szosą w charakterze domowego nauczyciela. Członkowie Legionów brali udział w przeprawie ludzi, koni i amunicji do POW w Lipnie przez graniczną Drwęcę pod Młynem i Nową Wsią. Fundatorami kosztownych ekwipunków byli ziemianie: Adam i Czarlińscy z Brąchnówka, Teofil Kliński z Młynca, Działowscy z Mgowa, Gajewscy z Turzna, Fladowie z Mierzynka i inni. Akcją przepraw kierował Stefan Kujawski z Lubicza Pomorskiego przy współudziale Marcellego Łęgowskiego, Władysława Przedpeńskiego, Alek Zwierzyńskiego i Józefa Lipińskiego. W potyczkach zbrojnych z Niemcami śmierć ponieśli legionieści: Feliks Rybicki, Kazimierz Trzaskalski Jan Andziński i Jan Zieliński. W dniu 11 listopada 1918 r. na specjalnie odprawionej Mszy św. zaintonował: *Te Deum laudamus* (Ciebie Boga chwalimy). Organista, Kazimierz Wojciechowski odpowiedział z chóru: *Te Dominum Confitemur* (Ciebie Panem wyznawamy).

Za radą biskupa pomocniczego swojej diecezji, ks. Władysława Pawła Krynickiego, z ukrywanym żalem żegnał Dobrzejewice w 1923 r., po 17 latach pracy u podstaw. Z wielką życzliwością przyjął go biskup płocki, ks. Antoni J. Nowowiejski i osadził na dużej parafii Bogórzyn k. Mławy. Po dziewięciu latach tam zmarł na raka płuc.

Miał brata Stefana, ur. 2 września 1901 r., także kapłana, który święcenia kapłańskie przyjął 20 czerwca 1926, prof. prawa kanonicznego.

Zgodnie ze swoją wolą został pochowany na cmentarzu parafii Węgry, obok trumien swych rodziców.

Bezpieczeństwo pożarowe w województwie warszawskim, praca zbior. pod red. S. Łopotko, Warszawa 1929, 142; Bienkowski, *Zarys*, s. 5; J. Dębiński, *Ks. W. P. Krynicki (1861-1928) – w rodzinnym mieście*, Nowości 2004, z 1 III, z 21 III; H. Donimirska-Szyrmerowa, *Był taki świat*, Warszawa 2003, s. 34-41; Giziński, *Historia Dobrzejewic*, s. 27-34, 35-42; Giziński, *Niepospolici*, s. 99, 409, 630-639; S. Giziński, *Piotr Zajkowski (1866-1932)*, [w:] SBPT, s. 33-39; Giziński, *Straż*, s. 11-14, 47-48, 77-78; S. Giziński, *Strażacy ziemi dobrzyńskiej i Pomorza w walkach niepodległościowych 1914-1929*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 6: 2002, s. 61-64; Z. Gózdź, *Lipno i okolica w latach pierwszej wojny światowej*, Ziemia Dobrzyńska, t. 3: 1995, s. 3; http://parafia.stawiski.pl/ksieza_pochodzacy_z_parafii_stawiski#navigation-top/20 V 2013; W. Patykiewicz, *Parafia Dobrzejewice na tle ziemi dobrzyńskiej*, Częstochowa 1975, s. 18, 33, 87, 95; Pawłowski,

Obrowo, s. 93-95, s. 86-87; M. Pawłowski, *Turzna*, Toruń 1996, s. 37-64; Waszkiewicz, *Z dziejów Rypina*, s. 103; *Wybitni ludzie dawnego Torunia*, pr. zbior. pod red. M. Biskupa, Warszawa-Poznań-Toruń 1982, s. 231-236, 171-174.

ZAKRZEWSKI JÓZEF (*1745 r. w woj. chełmińskim †1797 r.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Dulsku i Świdziebni, bibliofil

Święcenia kapłańskie przyjął w 1774 r. Zanotował pierwszy akt w Dulsku dnia 24 maja 1775 r. Zostawszy jednak dziekanem rypińskim, rok później przeniósł się do Świdziebni. Dulsk zaś odwiedzali franciszkanie z Dobrzynia nad Wisłą: Andrzej Troszczyński z Radomina, Jan Krajewski wikary z Działynia, Minetti i Klichowski.

W Świdziebni przeprowadził remont kościoła i zabudowań plebańskich. W 1790 r. sprawił nowe organy. W ołtarzu głównym umieścił figurę Chrystusa Ukrzyżowanego. Na plebanii założył okazałą bibliotekę, uzupełniając ją o własne zbiory.

http://www.parafiadulsk.livenet.pl/?page_id=379/12/12/10; *Parafia w Świdziebni*, s. 481-482; Smoleński, *Kościół*, s. 121.

ZAKRZEWSKI JÓZEF h. Trzaska, (*14 XI 1908 r. we wsi Zbyszewo, pow. lipnowski †16 IV 1940 r. w Katyńiu), nauczyciel, podporucznik Wojska Polskiego, ofiara zbrodni sowieckich (Z 8)

Był jedynym synem Stanisława i Zofii Antoniny Skarbak-Woyczyńska h. Awdaniec. W latach 1925-1930 uczył się w Seminarium Nauczycielskim im. B. Krzywoustego w Płocku, gdzie otrzymał dyplom nauczyciela szkół powszechnych. Pracował jako nauczyciel, a następnie kierownik Publicznej Szkoły Powszechnej w Ławnie w pow. grodzieńskim.

W 1931 r. kończył Szkołę Podchorążych Rezerwy Piechoty nr 7 w Śremie i od 1 stycznia 1933 r. Został mianowany podporucznikiem z przydziałem do 76. Pułku Piechoty im. Ziemi Łódzkiej na stanowisku dowódcy plutonu ckm-ów.

W sierpniu 1939 r. zmobilizowany został do 76. pułku piechoty, a już we wrześniu dostał się do niewoli sowieckiej i zesłany do obozu w Kozielsku. W kwietniu 1940 r. rozstrzelany w siedzibie NKWD w Smoleńsku lub w lesie katyńskim.

Był żonaty z Zofia Zakrzewską h. Trzaska, pozostawił syna Zbigniewa i córkę Elżbietę.

Pochowany w masowej mogile w lesie katyńskim.

CAW, AP 2777, 7800; http://www.katedrapolowa.pl/ofiary_z.php?strona=346&imie1=&imie2=&nazwisko=&stopien=&miej_sce=/24_VI_2012; http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.23147_16_IV_2014; *Katyń. Księga*, s. 720; P. W. Kochański, *Józef Zakrzewski*, http://www.ogrodywspomnien.pl/index/showd/21638_16_IV_2014; Kubiak-Karpus, *Lista*, s. 188, gdzie mylnie imię i nazwisko żoy; *Spis Kozielska*, s. 275; Tucholski, *Katyń*, s. 254; WIH Mi D, L. W. z 16 IV 1940 r., nr 035/1.

ZALESKI ALEKSANDER (n. mylnie – Zalewski), (*3 III 1855 r. w Rypinie †15 IX 1926 r. w Płocku), lekarz, działacz społeczny i oświatowy, publicysta (Z 9)

Urodził się w rodzinie urzędnika. Uczył się w gimnazjum w Płocku, które ukończył w szesnastym roku życia. Następnie studiował medycynę na Uniwersytecie Warszawskim, którą ukończył w 1876 r. Był kolejno lekarzem w Moskwie, Ozorkowie, Warszawie i przez 16 lat w Łęczycy. W latach 1897-1926 mieszkał w Płocku i był naczelnym dyrektorem i lekarzem szpitala św. Trójcy, który unowocześnił i znacznie rozbudował. W latach 1902-1926 był prezesem Płockiego Towarzystwa Lekarskiego. W okresie od 17 stycznia 1908 r. do kwietnia 1913 r. był wydawcą periodyku pt. „Głos Płocki”, który zastąpił „Echa Płockie i Łomżyńskie”.

W 1914 r. wszedł do składu Gubernialnego Komitetu Obywatelskiego, a w 1915 r. do Rady Opiekuńczej II Gimnazjum Polskiego w Płocku. W sierpniu 1918 r., wspólnie z Aleksandrem Macieszą i dr Zaorskim, utworzył oddział Warszawskiego Towarzystwa Przewodniczącego w Płocku. W 1917 r. wszedł w skład powiatowego komitetu obchodów 100 rocznicy zgonu Tadeusza Kościuszki w Lipnie.

W 1918 r. uczestniczył w Płocku w przejmowaniu od władz niemieckich powiatu. Działał w Związku Ludowo-Narodowym, a także wchodził w skład komitetu obywatelskiego niesienia pomocy bezrobotnym. Działał także w Towarzystwie Naukowym Płockim, pełniąc w nim od momentu reaktywowania Towarzystwa od 1907 r. funkcję członka zarządu. Był inicjatorem i wykonawcą niektórych akcji społecznych, m.in. zbierania dla TNP medali z podobiznami pisarzy, poetów i plastyków. Sam skompletował i przekazał 60 sztuk. Był także działaczem Towarzystwa Dobroczynności Komitetu Kolonii Letnich oraz Towarzystwa Higienicznego.

Zamieszczał różne artykuły w czasopismach płockich („Echa Płockie i Łomżyńskie”, „Głos Płocki”) i warszawskich. Był autorem szeregu prac z dziedziny medycyny, m. in. *Przyczynę do zanikowej marskości wątroby; Przypadek pasocznicy pędogowej wyleczony sztucznym wywołaniem ropni; Leczenie doszczętne porostu starczego gruczołu krokowego; Sprawa pomocy lekarskiej na tle obecnej organizacji płockiej* (1902), *O celach i zadaniach prowincjonalnych towarzystw lekarskich; Dezzyderaty sanitarne w Płocku*.

Pochowany w Płocku. Nad jego grobem przemówił przyjaciel i bliski współpracownik, Aleksander Maciesz, który powiedział: „*Życie jego całe było czynem obywatelskim na ołtarzu dobra wspólnego złożonym*”.

Demby, *Bene merentes*, s. 16; Demby, *Księga*, s. 117; Dziennik Urzędowy Województwa Warszawskiego 1925, nr 9; T. Garlej, *Lekarze płockcy w walce o wprowadzenie bezpłatnej pomocy lekarskiej*, Notatki Płockie 1972, nr 1, s. 26-27; T. Garlej, *Płockie Towarzystwo Lekarskie - osiągnięcia naukowe i zasługi społeczne*, Notatki Płockie 1972, nr 4, s. 15-16; T. Garlej, *W 100-lecie Płockiego Towarzystwa Lekarskiego*, Notatki Płockie 1972, nr 1, s. 44; Kostanecki, *Wybitni obywatele*, nr 20, s. 29; Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 246; A. Maciesz, *Aleksander Zaleski*, mps nr 241 w Bibl. Zielińskich w Płocku; U. W. Morawska, *Drukarnstwo płockie do 1918 roku*, Płock 1984, s. 128; A. J. Nowowiejski, *Płock. Monografia historyczna*, Płock 1931, s. 665; Nycek, *Ludzie*, s. 271; Oracki, *Leksykon*, s. 205-206; Stefański, *Płock*, s. 480; *Śp. dr Aleksander Zaleski*, Mazowsze Płockie i Kujawy 1926, nr 5, s. 88; Świecki-Wybułt, *Mazowsze*, pass.; F. Wybułt, *Materiały biograficzne i bibliograficzne niektórych zasłużonych członków Towarzystwa Naukowego Płockiego*, [w:] *Studia i materiały Towarzystwa Naukowego Płockiego 1820-1830-1907-1957*, Płock 1957, s. 156-157.

ZALESKI ANTONI (†p. 9 I 1866 r.), kapłan zakony, karmelita, uczestnik powstania 1863/1864 r., ofiara represji carskich

W czasie powstania styczniowego posługiwał przy klasztorze i kościele Ojców Karmelitów w Oborach k. Rypina. W listopadzie 1864 r. został internowany wraz z grupą blisko 70 duchownych, osadzonych w klasztorze oborskim za udział i popieranie powstania styczniowego. W obawie przed dalszymi represjami musiał uciekać za granicę. Po powrocie do Królestwa, decyzją namiestnika z 9 stycznia 1866 r. oddany został pod surowy nadzór policji carskiej.

Krajewski, *Posiew wolności*, s. 231, 315, 321.

ZALEŚKIEWICZ z d. Bonowicz BOŻENA (*5 IV 1946 r. w Rypinie), technik ekonomista, organizatorka rzemiosła, radna (Z 10)

Córka Bronisława (1910-1998), mistrza w zawodzie kołodzieja, działacza cechowego i Ireny z Wrzesińskich.

Szkołę Podstawową ukończyła w Rypinie w 1962 r. Liceum Ogólnokształcące ukończyła także w Rypinie w latach 1962-1966 r., a następnie w latach 1967-1969 – Pomaturalne Zaoczne Studium Ekonomiczne w Toruniu, uzyskując tytuł technik-ekonomista.

W dniu 1 lipca 1966 r. rozpoczęła pracę w Cechu Rzemiosł Różnych w Rypinie na stanowisku referenta. Od lipca 1977 r. nieprzerwanie jest kierownikiem biura tego Cechu. Przez lata inicjowała szereg przedsięwzięć szkoleniowych, integracyjnych i organizacyjnych, a Cech rypiński stał się produkujący, najpierw w województwie wrocławskim, a obecnie w kujawsko-pomorskim. Jest osobą znaną z przedsiębiorczości i życzliwości dla innych.

W latach 1977-1990 należała do Stronnictwa Demokratycznego. W latach 1980-1984 była radną Miejskiej Rady Narodowej w Rypinie i zastępcą przewodniczącego tej Rady.

Odnaczona m. in. Brązowym Krzyżem Zasługi (1978), Srebrnym Krzyżem Zasługi (1985), Honorową Odznaką Rzemiosła Izby Rzemieśniczej w Bydgoszczy (1975), Honorową Odznaką Rzemiosła Centralnego Związku Rzemiosła w Warszawie (1978), Srebrną Odznaką Za Zasługi dla woj. wrocławskiego (1986) Srebrnym Medalem im. Jana Kilińskiego (1990). W 2004 r. wyróżniona została tytułem „Zasłużony dla Miasta Rypina”.

W 1971 r. w Rypinie wyszła za Witolda Zaleskiewicza, syna Józefa i Adeli z Jabłońskich, potem znanego w regionie przedsiębiorcę. Z małżeństwa tego są dzieci: Marcin (ur. 1971), technik mechanik, ożeniony z Marzeną Kowalską, nauczycielka oraz Paweł (ur. 1974), technik mechanik, ożeniony z Beatą Łobodą, nauczycielka.

AUM, *Księga Zasłużonych dla Miasta Rypina*; Autobiografia z 30 I 2014; Autopsja (1968-2014); *Rypin w PRL*, s. 661, 669.

ZALEŚKIEWICZ EUZEBIUSZ (*1924 r. w Pokrzydowie k. Brodnicy †2005 r.), przewodniczący PRN w Rypinie, naczelnik miasta Rypina (Z 11)

W 1945 r. podjął pracę jako nauczyciel w Szkole Podstawowej w Zasadach k. Rypina. W 1951 r. ukończył Rejonową Komisję Kształcenia Nauczycieli w Wymyślinie. Od 1961 r. był inspektorem w Wydziale Oświaty PRN w Rypinie. Od 1972 r. pracował w Wydziale Komunikacji PRN w Rypinie, a w dniu 11 kwietnia 1973 r. objął funkcję przewodniczącego Prezydium PRN w Rypinie, zaś 20 grudnia tego roku – pierwszego naczelnika miasta Rypina. Po likwidacji powiatów, z dniem 1 lipca 1975 r. zrezygnował z tej funkcji i został dyrektorem Domu Kultury w Rypinie. Na stanowisko naczelnika został zastąpiony przez Jana Józefowicza. W 1980 r. przeszedł na rentę inwalidzką, krótko pracując jeszcze w bibliotece szkolnej miejscowego Liceum Ogólnokształcącego. W październiku 1987 r. był przy narodzinach Nauczycielskiego Chóru „Belcanto” i jednocześnie pomysłodawcą jego nazwy.

W 1986 r. odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. W 1999 r. odznaczony Medalem „Za długoletnie pożycie małżeńskie”, w 50. rocznicę w jednym związku małżeńskim.

http://rdk.rypin.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=94&Itemid=85/ 13 VI 2013; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 133; Monitor Polski 2000, z 19 kwietnia; A. Rupińska, *20 lat Chóru Nauczycielskiego „Belcanto”*, Gazeta Urzędowa Powiatu Rypińskiego, nr 9-12: 2007, s. 13-14; *Rypin w PRL*, s. 766-766, 1029-1030.

ZALEWSKI ALEKSANDER (*6 VIII 1869 r. we wsi Laski †20 III 1949 r. w Obrytem), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Rypinie, administrator par. Jasienica, Winnica i Ligowo, więzień obozu w Działdowie (Z 12)

Urodził się w rodzinie chłopskiej jako syn Teofila i Antoniny z Krawczyków. Uczył się w Pułtusku, a potem w Seminarium Duchownym w Płocku. Święcenia kapłańskie przyjął 14 lutego 1892 r. Pierwszy wikariat dobyteł w parafii Lekowo, skąd w 1897 r. skierowany został na wikariat przy parafii św. Trójcy w Rypinie. Potem pełnił obowiązki wikariusza-administradora parafii: Jasienica, Winnica i Ligowo w ziemi dobrzyńskiej. W 1905 r. otrzymał probostwo w Pokrzywnicy. Po pięciu latach przeniósł się do Zamsk, gdzie pełnił także urząd wicedziekana pułtuskiego. Od 1915 r. był proboszczem w Obrytem. We wrześniu 1939 r. był więziony w obozie w Działdowie. Po zwolnieniu, okupację przeżył szczęśliwie w Obrytem.

Odznaczony był honorową kanonią kolegiaty pułtuskiej.

Pochowany został w Obrytem.

Parafia, s. 489; Grzybowski, *Martyrologium*, s. 239; Jacewicz, *Martyrologium*, z. 2, s. 333; W. Jezusek, *Śp. ks. kan. Aleksander Zalewski*, MPP 1949, nr 3, s. 121-122; Krajewski, *Bibliografia*, poz. 2028-2029; Ossowski, *Kościół*, s. 371, 432-435, 452; *Śp. ks. kan. Aleksander Zalewski*, MPP 1949, nr 3, s. 121-122; Tyc, *Parafia św. Trójcy*, (w katalogu wikariuszów rypińskich nie wymienia A. Zalewskiego).

ZALEWSKI DOBEK STEFAN (*1724 r. z parafii Łowicz †9 V 1795 r. w Rypinie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, proboszcz w Sadłowie i Rypinie, dziekan rypiński

Pochodził z rodziny szlacheckiej. Święcenia kapłańskie jako zakonnik-norbertanin przyjął w Krakowie w 1765 r. W latach następnych, za rządów bpa M. J. Poniatowskiego, przeniósł się do diecezji plockiej. Najpierw był wikariuszem w Sierpcu. W latach 1770-1780 był proboszczem w Sadłowie k. Rypina, ale od 1778 r. został mianowany proboszczem i dziekanem rypińskim. Od 1780 r. był już tylko w postudze w Rypinie. Tutaj przeprowadził remont kościoła i wybudował nową plebanię.

Pochowany w podziemiach kościoła św. Trójcy w Rypinie.

APar. Rypin, Kronika parafialna, t. 1; Mysiakowski, *Materiały*, nr 3065; *Okolice Rypina*, s. 706; *Parafia w Sadłowie*, s. 3652-3663; Tyc, *Parafia św. Trójcy*, s. 109.

ZALEWSKI JULIAN (†w końcu XII 1917 r. w Lipnie), lekarz, działacz społeczny

W końcu XIX stulecia przybył do Lipna i tu pracował w miejscowym szpitalu. Poza pracą zawodową poświęcał się działalności społecznej, a przede wszystkim w Ochotniczej Straży Pożarnej. W 1897 r. został naczelnikiem lipnowskiej OSP i funkcję tę pełnił w trudnym okresie politycznym do 1908 r. W tym ostatnim roku organizował obchody 25-lecia straży w Lipnie, kiedy to podczas głównych uroczystości w dniu 29 czerwca ufundowano nowy sztandar. Korzystając z okazji uroczystości koronacyjnych cara Mikołaja II w 1896 r., lipnowska OSP sprawiła sobie sztandar, koloru pańskiego, z wizerunkiem strażaka stojącego na drabinie wśród ognia i dymu. Władze carskie nie zezwoliły na jego używanie, gdyż dopatrywały się w nim wizerunku polskiego żołnierza. Po zaprezentowaniu sztandaru został on przez władze carskie zarekwirowany. W 1900 r. strażacy próbowali odzyskać sztandar. W tym celu zwrócono się do naczelnika powiatu, lecz ten odmówił jego zwrócenia. Dopiero w 1908 r. w czasie jubileuszu 25-lecia OSP, władze zaborcze zezwoliły na posiadanie sztandaru z wizerunkiem św. Floriana, patrona strażaków. W tym dziele była to głównie jego zasługa. Sztandar wykonał Gustaw Trenkler. W 1916 r. Maria Dobrosiowa wyhaftowała na sztandarze wizerunek orła białego. Od tego momentu towarzyszył on strażakom podczas uroczystości państwowych, kościelnych i strażackich. W czasie tych uroczystości strażacy otrzymywali nagrody i wyróżnienia za odwagę przy gaszeniu pożarów. Byli wśród nich m.in.: W. Dudziński, W. Lisicki, Jankowski, Kalinowski, Kuśmierzowski i inni.

W dniu 14 maja 1916 r. został prezesem zarządu OSP w Lipnie i był nim do śmierci.

Pochowany na cmentarzu rzymskokatolickim w Lipnie.

Rys historyczny Ochotniczej Straży pożarnej w Lipnie, <http://psplipno.internetdsl.pl/index.php/rys-historyczny.html/6> IX 2013; Uzarowicz, *OSP*, s. 12-17, 24, 39, 40; A. Twardowski, *Wspomnienia obchodu jubileuszu 25-lecia Straży*, [w:] Uzarowicz, *OSP*, s. 26.

ZALEWSKI STEFAN (*1724 r. w par. Łowicz †7 V 1795 r. w Rypinie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz sadłowski i rypiński, dziekan rypiński

W latach 1770-1780 był proboszczem w Sadłowie k. Rypina. W 1778 r. mianowany został proboszczem i dziekanem rypińskim (*praepositus rypinensis et sadłowiensis*). Od 1780 r. piastował tylko urzędy w Rypinie, gdzie przeprowadził remont świątyni i pobudował nową plebanię.

Pochowany pod kościołem św. Trójcy w Rypinie.

Mysłakowski, *Materiały*, nr 3065; Mysłakowski, *Opowieści*, s. 171; *Parafia*, s. 467-468; Tyc, *Parafia św. Trójcy*, s. 109.

ZALEWSKI STEFAN (XX w., †w Brodnicy), nauczyciel, uczestnik drugiej wojny światowej

W latach 1927-1939 był nauczycielem Publicznej Szkoły Powszechnej w Stalmierzu. Przed wybuchem drugiej wojny pełnił w tej szkole funkcję kierownika.

W sierpniu 1939 r. został zmobilizowany do Wojska Polskiego. Wziął udział w wojnie obronnej 1939 r. Po tem znalazł się na terenie ZSRR, gdzie zaciągnął się do Wojska Polskiego. Wraz z II Armią Polską przeszedł szlak bojowy od Buzutuku przez Bliski Wschód po Ankonę we Włoszech.

Jego powojenne losy są mniej znane. Niektóre źródła podają, że w 1946 r. powrócił do kraju, osiadł w Brodnicy, gdzie doczekał śmierci.

Krajewski, *Przerwana lekcja*, s. 179; Sikorowski, *Szkolnictwo*, s. 63 oraz przypis nr 126; A. Sikorowski, *Szkoła Podstawowa w Stalmierzu, Ziemia Dobrzyńska*. Gazeta 1997, nr 1, s. 8.

ZALEWSKI WŁADYSŁAW h. Jastrzębiec (*ok. 1870 r.), ziemianin

W latach 1937-1939 był właścicielem majątku Kolankowo k. Lipna. Aresztowany przez Niemców w kwietniu 1940 r. Wywieziony do obozu w Dachau, skąd prawdopodobnie został zwolniony.

Dalsze losy nie są nam znane.

AP Włocławek, K. Hip. Kolankowo; T. Epsztein, S. Górzyński, *Spis ziemian*, s. 77; K. Jasiewicz, *Lista*, s. 1162; Niewymieniony na tablicy ziemian w kościele w Lipnie; PRS, s. 224; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 407.

ZAŁUSKA (n. Załuski) **WALENTY**, krypt. „W. Z.” (*1859 r. we wsi Ciechny k. Ostrowi Mazowieckiej †5 IX 1927 r. w Zuzeli na ziemi łomżyńskiej), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, proboszcz w Osieku Rypińskim, Gójsku i Lipnie, teolog, historyk Kościoła i ziemi dobrzyńskiej, piewca kultu Matki Boskiej Skępskiej (Z 13)

Był synem Wawrzyńca i Antoniny z Jakubowskich. Po ukończeniu gimnazjum w Łomży, wstąpił do Seminarium Duchownego w Płocku. W 1881 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Jako wikariusz pracował kolejno w Jasinicy, Baranowie, Gorzelach, Goworowie i Raciążku. W latach 1891-1901 był proboszczem w Osieku k. Rypina, a następnie w Gójsku. W Zielone Świąta 1896 r., w czasie uroczystości 400-lecia sprowadzenia do Skępego Cudownej Figury Matki Boskiej, z Osieka do Skępego poprowadził jedną z

najliczniejszych pielgrzymek. W czasie odpustu głosił w Skępem specjalne kazania. Po uroczystościach, w duchu pokory, pisał: „*Ileż milionów pielgrzymów nawiedziło to cudowne miejsce. Ileż tu cudów, łask, dobrodziejstw doznało! Ileż tu serdecznych westchnień wyrwało się z nieprzeliczonej rzeszy serc! Ileż też popłynęło z ocz grzeszników, sprawiedliwych, świętych, prostaczków, uczonych, ubogich, opuszczonych dzieci, starców, bogaczy! Ileż tu doznało pociechy, ulgi, pomocy, ratunku!...*”.

W latach 1912-1919 był proboszczem w Lipnie, pełniąc jednocześnie od 1913 r. funkcję dziekana lipnowskiego. W 1912 r. otrzymał godność kanonika kapituły pułtuskiej, zaś w 1916 r. – prałata kustosa tej kapituły. W trudnym czasie wojny opiekował się kościołem lipnowskim z wielką gorliwością, m. in. kosztem 500 rubli odrestaurował figurę św. Antoniego. Poza pracą duszpasterską organizował i angażował się do działalności społecznej. W dniu 19 września 1914 r. wszedł do składu Miejskiego Komitetu Obywatelskiego w Lipnie. Jednocześnie wraz z ks. Michałem Serafinem i Józefą Wojczyńską prowadził sekcję dobroczynności przy tym Komitecie. W maju 1916 r. stanął na czele Miejskiej Rady Opiekuńczej w Lipnie. W czasie okupacji niemieckiej w okresie pierwszej wojny światowej prowadził i utrzymywał w Lipnie męską szkołę początkową. W 1917 r. walnie przyczynił się do reaktywowania orkiestry strażackiej w Lipnie, finansując zakup instrumentów dętych dla orkiestry.

Od 1925 r. został proboszczem w Zuzeli w diecezji łomżyńskiej.

Był kawalerem Orderu św. Stanisława III Klasy.

W spuściznie pisarskiej pozostawił wiele prac i artykułów dotyczących przeszłości ziemi dobrzyńskiej i historii kościołów. Swoje artykuły ogłaszał na łamach „Śpiewu Kościelnego”, „Mazura”, „Przeglądu Katolickiego”, „Mariawity”, „Miesięcznika Pasterskiego Płockiego” i „Ech Płockich i Łomżyńskich”. Szczególne znaczenie posiada jego praca pt. *Szkic monograficzny kościołów dekanatu rypińskiego diecezji płockiej* (Płock 1909). W pracy tej m. in. podał rzeczywistą datę budowy kościoła pw. św. Trójcy w Rypinie: „*jest to starożytny kościół, wybudowany bowiem w r. 1355 przez książąt dobrzyńskich, Władysława i Bolesława*” (s. 41). Z innych prac na uwagę zasługują: *Cudowny obraz Matki Boskiej Osieckiej w Osieku pod Brodnicą* (Warszawa 1900), *400. rocznica sprowadzenia cudownej statui N. M. Panny Skępskiej* („Przegląd Katolicki” 1896, nr 28, 29), *O czci Przenajświętszej Bogarodzicielki i praktyk religijnych o tejże czci dotyczących w diecezji płockiej* (Płock 1908), *Czernikowo. Parafia i kościół czernikowski* (Płock 1910). W swojej pracy badawczej wykorzystał zbiory biblioteczne i archiwalne Klasztoru Ojców Karmelitów w Oborach, a wynikiem tego była m. in. praca pt. *Cudowna figura Matki Boskiej Bolesnej w Oborach 1605-1905* (Płock 1906). Swoje korespondencje przysyłał do różnych czasopism, w których zawierał informacje historyczne, a także aktualne wiadomości, dotyczące różnych miejscowości ziemi dobrzyńskiej, m. in. *Konsekracja nowego kościoła w Ligowie* („Mazur” 1913, nr 42), *Z Lipnowskiego* („Mazur” 1909, nr 28), *Z Osieka Rypińskiego* („Śpiew Kościelny” 1896, nr 9), *Ze Skępego* („Przegląd Katolicki” 1896, nr 21), *Ze Skrwil-*

na „Śpiew Kościelny” 1898, nr 12), *Ze Świedziebni* („Echa Płockie i Łomżyńskie” 1900, nr 94) i inne. Na łamach „Przeglądu Katolickiego” (1896, n-ry 31-39 i 43) zamieścił cykliczny artykuł pt. *Kościół osiecki pod Brodnicą i proboszczowie osieccy*, natomiast na łamach „Mazura” (1907, nr 36) ogłosił cenny materiał pt. *Kościół i zamek we wsi Radziki Wielkie*.

Zajmował się także historią sztuki i architektury, a wynikiem tego były m. in. *Dzieło Rafaela Santi. Cudowny obraz Matki Boskiej w Osieku Wielkim pod Brodnicą* („Miesięcznik Literacki” 1897, t. 43), *Zamek i kościół w Radzikach Wielkich* („Tygodnik Ilustrowany” 1900, nr 41). Był również biografem ks. bpa Jerzego Szembeka, abpa Stanisława Karnkowskiego i karmelity o. Tomasza Janowicza z Obór.

AD Włocławek, Akta parafii 5 (1652-1939), k. 62-63; Budkiewicz-Grzywiński, *Kościół w Lipnie*, s. 29, 47; Epitafium proboszczów kościoła pw. NNMP w Lipnie; T. Chojnicki, *Jubileusz 120-lecia Miejska Orkiestra Dęta*, Gazeta Lipnowska, nr 49: 2003, s. 18; Friedrich, *Historie cudownych obrazów Najświętszej Maryi Panny w Polsce*, Kraków 1908, t. 3, s. 120, 125; Z. Gózdź, *Kościół farny w Lipnie*, Ziemia Dobrzyńska. Gazeta 1994, nr 4, s. 4; M. M. Grzybowski, F. Różański, *Cudowny obraz Matki Boskiej w Osieku koło Brodnicy*, mps.; Krajewski, *Kościół*, s. 47; MPP 1927, nr 9, s. 336; Nycek, *Ludzie*, s. 273; K. Olszewski, *Z dziejów kultu Matki Bożej Skępskiej*, Kraków 1987, s. 6; Pawłowska, *Do Maryi*, s. 23-24; Pawłowska, *Kultura*, s. 36; SPTK, t. 7: 1983, s. 472-475; *Śp. Walenty Załuski*, MPP 1927, s. 336; Świecki-Wybułt, *Mazowsze*, s. 61, 136, 159; Uzarowicz, *OSP*, s. 28; J. Zaborowski, *Rok 1914-1915*, [w:] Uzarowicz, *OSP*, s. 28.

ZAMBRZYCKI STANISŁAW (XX w.), uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie

W sierpniu 1939 r. został zmobilizowany do Centrum Wyszakowania Artylerii Przeciwlotniczej w Brześciu nad Bugiem. W dniu 21 września tego roku został internowany przez Armię Radziecką w Haliczu i na terenie ZSRR przebywał do 1942 r. Zwerbowany do armii polskiej, wyjechał do Iraku, gdzie wstąpił jednak do 8. Armii Brytyjskiej. W składzie tej jednostki brał następnie udział w bitwach pod Monte Marona, Monte Cassino, Ankoną, w Rzymie, i Bolonii do kwietnia 1945 r. Do Polski powrócił w 1947 r. Mieszkał w Rypinie przy ul. Warszawskiej 10.

Gałkowski-Piotrowski, *Rypin w latach wojny*, s. 397.

ZAMOYSKI hr. ANDRZEJ HIERONIM h. Jelita (*12 II 1716 r. w Bieżuniu †10 II 1792 r. w Zamościu), starosta brodnicki, lubelski i rostocki, wojewoda inowrocławski, kanclerz wielki koronny (Z 13)

Był synem Michała Zdzisława Sariusza i Anny Teresy z Działyńskich h. Ogończyk, właścicieli dóbr Strzygi pod Rypinem. Po ojcu posiadał dobra strzyckie z wsią Długie. W wyniku cesji, dokonanej przez ojca Michała, wszedł w posiadanie królewskiej ziemni w okolicach Rypina, tj. Starorypina Królewskiego. Ok. 1748 r. majątki te przekazał Janowi Cissowskiemu.

Pełnił wysokie urzędy w Rzeczypospolitej: w latach 1757-1764 – wojewody inowrocławskie potem w latach 1764-1767 – kanclerza wielkiego koronnego, starosty brodnickiego, lubelskiego i rostockiego. Należał do jednych z przywódców stronnictwa politycznego,

zwanego „Familią”. Opracował *Zbiór praw sądowych*, zwany *Kodeksem Zamoyskiego*, czyli projekt prawa ziemskiego z 1776 r., opublikowany i przedstawiony do zatwierdzenia przez sejm w 1778 r., ale odrzucony przez sejm w 1780 r.

Ożeniony z Konstancją ks. Czartoryską h. Pogoń Litewska, pozostawił córki: Annę Jadwigę, za Janem Czapskim, wojewodę chełmińskiego i Mariannę (w zakonie ss. sakramentek) oraz synów: Aleksandra Augusta, Stanisława Kostkę Franciszka, Jana, Michała i Andrzeja.

AGAD, Sig. 24, k. 25, 28, k. 123; Gałkowski-Grążawski, *Strzygi*, s. 166; Gałkowski-Żuchowski, *Wąpielsk*, s. 413; Z. Górski, *Z dziejów starostwa rypińskiego w XVI-XVIII wieku*, [w:] *Rypin. Szkice z dziejów miasta*, pod red. M. Krajewskiego, Rypin 1994, s. 108; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=34281/23> I 2014; Niesiecki, *Herbarz*, t. 10, s. 71-73, gdzie wymienia tylko trzech synów; *Okolice Rypina*, s. 706-707; PRS, s. 225; *Urzednicy*, nr 909, s. 280; Żychliński, *Księga*, t. 14, s. 159-160.

ZAMOYSKI MICHAŁ ZDZISŁAWA SARIUSZ h. Jelita (*ok. 1679 r. w Zamościu †7 III 1735 r. w Zamościu), łowczy wielki koronny, skarbnik smoleński, wojewoda smoleński, starosta gniewski

Był synem Marcina, podskarbiego wielkiego koronnego i Anny Franciszki Gnińskiej h. Trach. Ok. 1703 r., poprzez ożenek, wszedł w posiadanie dóbr Strzygi k. Rypina oraz królewskiej ziemni Starorypina Królewskiego. W 1734 r. dobra te przepisał na syna Andrzeja. Pełnił wysokie urzędy: od roku 1714 r. łowczego wielkiego koronnego, potem skarbnika smoleńskiego, od 1732 r. – wojewody smoleńskiego i starosty gniewskiego.

Z pierwszego małżeństwa miał córki: Zofię i Mariannę. Ponownie ożenił się w 1703 r. z Anną Teresą, córką Tomasza Działyńskiego h. Ogończyk, z którą miał córki; Teresę Annę; Ludwikę Luisę; Annę Teresę i Helenę trzech synów: Tomasza Antoniego, Andrzeja i Jana Jakuba Sariusza. Po raz trzeci ożenił się w 1722 r. z Elżbietą Barbarą, ks. Wiśniowiecką, córką Michała, hetmana wielkiego litewskiego miał córkę Katarzynę, za Janem Karolem Wandalin-Mniszek h. Kończyc.

AGAD, Sig. 19, k. 32; Boniecki, *Herbarz*, t. 5, s. 156; Gałkowski-Grążawski, *Strzygi*, s. 166; Gałkowski-Żuchowski, *Wąpielsk*, s. 413; Z. Górski, *Z dziejów starostwa rypińskiego w XVI-XVIII wieku*, [w:] *Rypin. Szkice z dziejów miasta*, Rypin 1989, s. 108; Niesiecki, *Herbarz*, t. 10, s. 71-73, gdzie data śmierci –1734; *Okolice Rypina*, s. 707; PRS, s. 225; Żychliński, *Księga*, t. 14, s. 157.

ZANIEWSKA z d. Lajborek JOLANTA MARIA (*27 VII 1958 r. w Warszawie), pielęgniarka, malarka (Z 15)

Córka Ireny i Jana z d. Piotrowicz. Szkołę podstawową ukończyła w 1974 r. w Warszawie, a następnie (1974-1979) Liceum Medyczne nr 1 im prof. Michałowicza przy ul. Ciołka 27 również w Warszawie.

W latach 1979-1985 r. zatrudniona była jako pielęgniarka dyplomowana w Szpitalu św. Zofii w Warszawie przy ul. Żelaznej 90. Ciężka choroba zawodowa uniemożliwiła jej dalszą pracę w zawodzie. Od 1994 r. zamieszkała na stałe w Skępem, rozwijając pasję malarstwa.

Od stycznia 1992 r. należy do Zrzeszenia Plastyków Warszawskich. W latach 1990-1995 uczestniczyła w Kursie Tkactwa Artystycznego „Penelopa” w Warszawie przy ul. Ciołka, gdzie co roku odbywają się zbiorowe wystawy poplenerowe.

W 1976 r. miała pierwszą zbiorową wystawę malarstwa olejnego w Domu Kultury na Woli w Warszawie przy ul. Działdowskiej. W 1991 r. – pierwsza indywidualna wystawa malarstwa olejnego w Warszawie w EMPIK-u przy ul. Wolskiej. W 2008 r. – indywidualna wystawa w Zespole Szkół nr 8 we Włocławku. Było to podsumowanie całego dorobku artystycznego, który obejmował takie dziedziny, jak: malarstwo olejne i pastelowe, tkactwo artystyczne, rzeźba w glinie, biżuteria artystyczna, malarstwo na tkaninie, patchworki, lalki artystyczne i szkło ozdobne.

W latach 1998-2005 uczestniczyła w indywidualnych i zbiorowych wystawach w Skępem podczas Dni Skępego. Od 2007 r. co roku uczestniczy w plenerach malarskich wraz z grupą nauczycieli plastyki z Włocławka. Plenery te wieńczą wystawy poplenerowe, które są odnotowane w Dobrzyńcu nad Wisłą, Lubieniu, wielokrotnie w Wielgiem i Górnem. Od 2007 r. systematycznie uczestniczy w plenerach, organizowanych dla dzieci przez dyrektora Szkoły Podstawowej w Czernikowie, Dariusza Chrobaka. Od 2007 r., co roku, charytatywnie na Balu Dobroczyнным w Czernikowie oddaje prace na licytację, celem zasilenia konta Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy.

W 1978 r. wzięła ślub z Janem Zadrożnym, synem Janiny i Kazimierza, rozwiedziona w 1993 r. Z tego związku urodziła się córka Katarzyna Małgorzata (ur. 5 IV 1979 w Warszawie).

Córka Katarzyna Zadrożna zamężna od sierpnia 2011 r. z Sebastianem Wielechowskim. Z tego związku urodziły się: Agnieszka (ur. 1 IX 2007) i Marta (ur. 21 V 2012).

W 1990 r. powtórnie wyszła za mąż za Wojciecha Zaniewskiego, syna Elizy i Jerzego. Z tego związku urodziła się Aleksandra Irena (ur. 1993 w Warszawie); Aleksandra ma córkę Alicję Elizę (ur. 13 V 2010 w Lipnie).

Autobiografia z 23 I 2014; Autopsja (1995-2014); *Galeria Jolanty Zaniewskiej*, <https://www.facebook.com/pages/Galeria-Jolanty-Zaniewskiej/154517284610638/24> I 2014.

ZANIEWSKA WANDA (†1974 r.), aptekarka (Z 16)

Była żoną właściciela rypińskiej apteki przy ul. Kilińskiego, Jana Zaniewskiego. W latach 30. XX w. i po wojnie, do 1951 r. prowadziła wspólnie z mężem jedyną w tym mieście aptekę. Po jej upaństwowieniu przez władze komunistyczne pracowała w niej jako laborantka, a następnie prowadziła odrębną sprzedaż leków, dorabiając, po śmierci męża, na skromne utrzymanie.

Dzieje służby zdrowia, s. 372.

ZANIEWSKI JAN (*1882 r. we wsi Kołaki k. Łomży [†]1953 r. w Rypinie), aptekarz, ofiara prześladowań komunistycznych (Z 17)

W 1902 r. wyemigrował w okolice Kijowa, gdzie znalazł pracę jako uczeń aptekarski. Po trzyletniej praktyce zdał egzamin na Uniwersytet Moskiewski, otrzymując stopień pomocnika aptekarskiego.

Po rewolucji 1905 r. wrócił na ziemie polskie. Początkowo podjął pracę w aptece w Żychlinie, a następnie w Pabianicach. Od 1909 r. studiował farmację na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie 1911 r. otrzymał dyplom prowizora farmacji.

Następnie przyjechał do Rypina, gdzie otrzymał zatrudnienie od sukcesorów apteki po zmarłym właścicielu apteki, Julianie Rokickim. Już w 1917 r. wzięł aptekę w dzierżawę, a w 1925 r. wykupił ją na własność. W listopadzie 1918 r. gościł u niego, w części mieszkalnej apteki przy ul. Kilińskiego, idący wraz z wojskiem polskim 24-letni, Jarosław Iwaszkiewicz (1894-1980). Swój pobyt w mieście, a właściwie moment zrzucenia jarzma 123-letniej niewoli opisał w *Książeczce moich wspomnień*, Kraków 1957 i wyd. następne: „*Kiedy siedzieliśmy nad apteką* (przy ul. Kilińskiego 7, której dzierżawcą był Jan Zaniewski – dop. MK), zaczęły do nas dochodzić dziwaczne i nieprawdopodobne wieści. Młodszy syn i córka aptekarzy wybiegali wciąż na miasto i powracali z meldunkami, coraz bardziej przejmującymi i zadziwiającymi. Niemcy, których ostatnio tak butnych widzieliśmy na przystani wiślanej w Warszawie, w Płocku i jeszcze dzisiaj w nocy w Lipnie, składali broń wyrostkom. Dzielnny aptekarz przywłócił parę karabinów i granatów ręcznych ku przerażeniu matki; panna aptekarzówna zaś, wpadając co chwila, donosiła o organizowaniu się miejscowego społeczeństwa, którego przedstawiciele zebrali się na ratuszu. Po południu na ratuszu powiewała bialo-czerwona flaga...”, (Kronika Rypińska 1997, nr 11).

Zaangażowany był w życie społeczne miasta, m. in. w 1935 r. widzimy go w składzie (razem z dr R. Kopiciewiczem) komisji rewizyjnej Zarządu oddziału PCK w Rypinie.

W 1939 r. wyjechał z Rypina, przez co szczęśliwie uniknął aresztowania. W okresie okupacji niemieckiej mieszkał w Warszawie, gdzie pracował w Centrali Zakupów Aptekarzy, a następnie jako kierownik apteki w Sardinii, w powiecie Sokołów Podlaski.

W lutym 1945 r. wrócił do Rypina i objął ponownie w posiadanie swoją aptekę przy ul. Kilińskiego. W 1951 r., na mocy ustawy o przejściu aptek, został wywłaszczony, ale władza komunistyczna pozwoliła mu tymczasowo zarządzać jego apteką. Starania przed sądami ok. 1952 r. ponownie przywróciły mu tę własność, jednak niebawem, zapewne na skutek przeżyć w dochodzeniu do swojej własności, zmarł na zawał serca.

Pochowany na rypińskim cmentarzu.

Po jego śmierci kierownikiem apteki przy ul. Kilińskiego 7 zarządzał Kazimierz Łassa, przedwojenny prowizor farmacji.

Dzieje służby zdrowia, s. 373; Krajewski, *Rypin. Monografia*, wyd. 2, s. 101; H. Piskorska, *Z dziejów Polskiego Czerwonego Krzyża na Pomorzu 1918-1938 i Sprawozdanie z działalności Okręgu Pomorskiego za rok 1937*, Toruń 1938, s. 105. 169; *Rypin między wojnami*, s. 167, 194; *Rypin w PRL*, s. 575.

ZAPĄŁOWSKI CZESŁAW (*1906 r. †1950 r.), zegarmistrz, jubiler, innowator, członek POZ „Znak” (Z 18)

Mieszkał w Skępem. Od 1927 r. prowadził w Sierpcu znany zakład zegarmistrzowski i jubilerski. W dniu 20 lutego 1939 r. otrzymał „Świadectwo złotnicze”, wydane przez Warszawski Urząd Probierny.

Interesował się nowościami technicznymi. Od 1928 r. należał do Związku Wynalazców Rzeczypospolitej Polskiej. W 1937 r. opracował prototyp długopisu i nazwał go „automatycznym ołówkiem”. W związku z tym starał się o patent na swój wynalazek i w tym celu nawiązał kontakt z czeską firmą, zajmująca się produkcją przyborów piśmiennych. Jego starania i dalsze pomysły wynalazcze przerwał wybuch wojny.

W czasie okupacji hitlerowskiej należał do POZ „Znak” w nieodległym Gójsku, którą zorganizował Stanisław Sękowski, ps. „Michał”.

W 1941 r. ożenił się z Fryderyką Fujarską, z którą zostawił dwie córki: Elżbietę i Marię.

Działalność ChOW/POZ w powiecie sierpeckim, <http://www.sierpc.com.pl/historia.php?strona=poz.html/16> III 20134; *Rodem ze Skępego*, s. 92.

ZAPOROWICZ HENRYK (*1906 r. †1958 r.), żołnierz II Korpusu Polskiego, uczestnik bitwy o Monte Cassino

W czasie drugiej wojny światowej znalazł się na terenie ZSRR, gdzie w 1941 r. wstąpił do armii polskiej. W składzie II Korpusu Polskiego przeszedł przez Bliski Wschód i brał udział w kampanii włoskiej. W bitwie pod Monte Cassino został ranny i końca życia był inwalidą.

Za udział w walkach był odznaczony m. in. Krzyżem Monte Cassino i wieloma odznaczeniami brytyjskimi. Po zakończeniu wojny powrócił do kraju i na stałe mieszkał w Dobrzyniu n. Drwęcą.

Pochowany na cmentarzu w Dobrzyniu n. Drwęcą.

M. Gassen-Piekarski, J. Smoliński, *50. rocznica bitwy. Synowie tej ziemi pod Monte Cassino*, Ziemia Dobrzyńska. Gazeta 1994, nr 3, s. 3; J. Jagodziński, *Z dziejów parafii św. Katarzyny w Dobrzyniu (1909-2009)*, Rocznik Dobrzyński, t. 2: 2009, s. 120.

ZARĘBSKI LEONARD (XX w.), oficer Wojska Polskiego, działacz społeczny

Urodził się w Kieleckiem. Ukończył Wyższą Szkołę Handlową w Warszawie. W latach 1918-1921 walczył jako ppor. w armii polskiej. Następnie pracował w MSW w departamencie bezpieczeństwa publicznego. W Lipnie był inspektorem samorządowym wydziału powiatowego. Był komendantem powiatowym „Strzelca”. Aktywnie działał na rzecz gmin wiejskich w Lipnowskim.

Z. Gózdź, *Leonard Zarębski*, Gazeta Lipnowska, nr 21: 1995, s. 6.

ZARĘBSKI JÓZEF (*15 VIII 1930 r. w Makówcu k. Lipna †9 VI 2003 r. w Lipnie), nauczyciel, społecznik i działacz ZNP (Z 19)

Urodził się w wielodzietnej rodzinie chłopskiej jako ostatnie dziecko Antoniego i Julii z Bruzdowskich. Z dniem 1 września 1937 r. rozpoczął naukę w Publicznej Szkole Powszechnej w Makówcu. W drugim roku wojny z rąk żandarmerii niemieckiej jego ojciec poniósł śmierć. Matka, obrabiając z trudem dwuhektarowe gospodarstwo, pracowała, aby wyżywić dzieci. Józef jako młodociany chłopiec pomagał matce, pasąc bydło u niemieckiego nauczyciela, Juliana Prilla. Przez okres 4 miesięcy w roku szkolnym 1943/1944 uczęszczał do szkoły niemieckiej w Makówcu, w której zajęcia prowadziła Niemka, Elma Brytman.

W marcu podjął 1945 r. naukę w Publicznej Szkole Powszechnej w Makówcu (szkoła do 1968 r. mieściła się w b. zborze protestanckim). Edukację rozpoczął od klasy trzeciej. Klasę siódmą i szkołę powszechną ukończył w pobliskim Chrostkowie w dniu 28 czerwca 1948 r.

W dwa lata później, we wrześniu 1950 r., rozpoczął pracę jako pracownik umysłowy w Urzędzie Gminy w Kikole. W latach 1951-1956 pracował jako nauczyciel niekwalifikowany w Szkole Podstawowej w Mazowszu k. Czernikowa. W okresie od 3 lutego 1951 r. do 26 czerwca 1952 r. brał czynny udział w teoretycznych i praktycznych zajęciach w Państwowym Kursie Pedagogicznym dla kandydatów na nauczycieli niekwalifikowanych po klasie VII szkoły podstawowej w Inowrocławiu, który ukończył z pozytywnym wynikiem. Chciał jednak na stałe osiedlić się w wiosce swojego urodzenia, stąd zwrócił się do PPRN Wydziału Oświaty w Lipnie z prośbą o przeniesienie. W roku szkolny 1956/1957 ówczesny inspektor szkolny skierował go do pracy w charakterze nauczyciela w Chojnie k. Obór, gdzie ostatnim samodzielnym kierownikiem tej placówki oświatowej był Józef Wierchowski. W związku z tym, że znalezienie mieszkania w Chojnie nie było łatwe, do pracy dojeżdżał rowerem lub dochodził pieszo. Ze względu na obniżenie stopnia organizacyjnego w 1958 r. w Chojnie zabrakło dla niego etatu, stąd przeszedł do szkoły w Makówcu. W tej szkole uczył głównie śpiewu (muzyki), historii i nauki o społeczeństwie. Prowadził też chór szkolny. Z ramienia rady pedagogicznej przez wiele lat opiekował się szkolnym kołem TPD i drużyną ZHP.

Dokształcając się systematycznie w 1962 r. w Rejonowej Komisji Kształcenia czynnych Niekwalifikowanych Nauczycieli w Bydgoszczy, w dniu 28 lipca 1962 r. ukończył liceum ppedagogiczne.

Z chwilą podjęcia pracy zawodowej związał się z działalnością w ruchu ludowym. Od początku lat 50. należał do ZSL. Władze powiatowe tej partii chętnie zatrudniały nauczycieli do pracy oświatowo-wychowawczej w strukturach powiatowych partii. W okresie od 1 września 1969 do 31 sierpnia 1972 pracował w Powiatowym Komitecie ZSL w Lipnie w charakterze instruktora.

Z dniem 1 września 1972 r. podjął na nowo pracę w szkole w Makówcu. Od dnia 1 stycznia 1973 r. do chwili likwidacji gminy Chrostkowo, tj. 1 lipca 1976 r. pracował w Szkole Gminnej w Chrostkowie na stanowisku referenta do spraw kadrowych. W latach 60. kontynuował naukę w ZSN w Toruniu, kierunek wychowania muzycznego. Od początku lat 70. ub. stulecia działał bardzo aktywnie w ZNP, pełniąc funkcję

najpierw prezesa, potem przewodniczącego Rady Zakładowej w Chrostkowie i członka Prezydium ZNP w Kikole.

Za aktywną działalność w organizacji związkowej w 1976 r. otrzymał Złotą Odznaką ZNP. Wcześniej odznaczony został Brązową Odznaką „Służba Polsce” (1949), dyplomami uznania za pracę w obwodowych komisjach wyborczych do Sejmu i rad narodowych, a także takim dyplomem za upowszechnianie czytelnictwa na wsi (1952).

Za wieloletnią pracę pedagogiczną i społeczną otrzymał nagrody dyrektora SP w Makówcu za aktywne włączanie się w przygotowanie imprez okolicznościowych i umuzykalnianie młodzieży (1978) i dyrektora ZSG w Kikole (1977) za szczególne osiągnięcia w pracy dydaktyczno-wychowawczej szkoły. Jesienią 1976 r. odzyskaliśmy na nowo tożsamość. Po 6 latach „niewoli i zaborów, pojawiła się na nowo gm. Chrostkowo. Znów byliśmy u siebie, w swoim domu”. Reaktywowano różne instytucje gospodarcze i polityczno-społeczne. Wtedy został wybrany prezesem Rady Zakładowej ZNP, gdzie działał aktywnie do 1985 r.). Był też prezesem gminnym ZSL. Wspólnie z Br. Filipiakiem, nauczycielem wf, przyczynił się walcnie do wzniesienia okazałego monumentu upamiętniającego mieszkańców Makówca i okolicy, którzy ponieśli śmierć z rąk okupantów niemieckich w latach 1939-1945 (obelisk otwarty został na dużej uroczystości patriotyczno-religijnej w dniu 24 września 1989 r. naprzeciwko SP w Makówcu. Wspólnie z Zygmuntem Korpalskim organizował wycieczkę zimową i letnią dla dzieci i młodzieży, część funduszy pochodziła ze środków TPD, organizacji, w której aktywnie pracował.

W 1975 r. za 20-letnią pracę otrzymał Złoty Krzyż Zasługi. W 1983 r. za całokształt pracy dydaktyczno-wychowawczej i społecznej odznaczony został najdostojniejszym wyróżnieniem – Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Z dniem 1 września 1985 r. przeszedł na emeryturę, choć dalej pracował na ½ etatu, bądź tzw. godzinach, kiedy tylko było można 1985-1990. W latach 90. ub. stulecia działał nadal w GS „Samopomoc Chłopska” w Chrostkowie. W kadencji rad narodowych (1990-1994) i (1994-1998) prowadził niezwykle aktywną i zaangażowaną działalność przewodniczącego tegoż organu nadzorczego.

W 1982 r. wybudował własny dom w Makówcu, w który obecnie mieszka jego żona, Anna Krystyna i syn, Andrzej Włodzimierz. Temu ostatniemu zaszczyił miłość do ziemi rodzinnej i pracy w ogrodnictwie oraz patriotyzm.

Miał rodzeństwo: Adam (1913-1939), Jerzy (1921-1947), Romana (1916-1971), Jadwiga (1929-1965). Najdłużej żyli: on i dwie siostry: Cecylia, zam. Kowalkowska (1917-2010) z zawodu rolnik, obrabiająca ok. 5 ha ziemi w Makówcu i Zofia Panert (1919-2010) wyróżniająca się nauczycielką szkół powszechnych w Makówcu, Ostrowitem k. Lipna i jednej ze szkół w Lipnie, prawdopodobnie SP Nr 1.

W dniu 17 III 1960 r., a w miesiąc później w kościele parafialnym pw. św. Barbary w Chrostkowie, zawarł związek małżeński z Anną Krystyną Zasowską, nauczycielką. Z tego związku urodziły się dzieci: Dorota

Ewa (ur. 17 III 1961), pracująca w gospodarstwie domowym, Andrzej Włodzimierz (ur. 15 V 1962), ogrodnik i Aneta Sylwia (ur. 16 X 1969), nauczycielka wychowania muzycznego najpierw w SP w Sadłowie, a obecnie w SP w Skrwilnie.

Pochowany na cmentarzu w Chrostkowie.

A. Sikorowski, *Dzieje Szkoły Podstawowej w Makówcu w latach 1978-2008*, Rocznik Dobrzyński, t. 5: 2012, s. 94, 100, 109; A. Sikorowski, *Nauczyciel, działacz społeczny i związkowy. Józef Zarębski (1930-2003)*, Rocznik Dobrzyński, t. 6: 2013, s. 345-349; A. Sikorowski, *Szkolnictwo i oświata w Chrostkowie i okolicy*, Chrostkowo 2008, s. 109.

ZARĘBSKI WŁADYSŁAW (*18 V 1892 r. w Kukulkach v. Kukule 1 wiosną 1940 r. w Kalininie), policjant, ofiara zbrodni sowieckich

Był synem Piotra. W 1919 r. został przyjęty do Policji Państwowej i od 1935 r. służył na posterunku Policji w Lipnie. Tam zastała go także wojna. Podczas zarządzonej ewakuacji na tereny wschodnie został wzięty do niewoli sowieckiej i zesłany do obozu w Ostaszkowie. Wiosną 1940 r. przewieziony do siedziby NKWD w Kalininie, gdzie został rozstrzelany.

Był odznaczony Brązowym Krzyżem Zasługi.

Był żonaty z Zofią (ur. 1900), z którą pozostawił dzieci: Jerzego i Henrykę. Rodzina mieszkała w Lipnie.

Pochowany na cmentarzu w Miednoje.

Księga Miednoje, t. 2, s. 1048; Kubiak-Karpus, *Lista*, s. 191; *Naznaczeni piętnem*, s. 399; Tucholski, *Katyń*, s. 373; WIH MiD, L. W. z 22 IV 1940 r., nr 044/2, poz. 50.

ZASADA CZESŁAW (*17 X 1899 r. w Bobrownikach 120 IV 1990 r. w Bobrownikach), rolnik, strażak-społecznik (Z 20)

Uczęszczając do szkoły rosyjskiej, chodził jednocześnie do szkoły polskiej, w której lekcje odbywały się tylko wieczorami i to w porze zimowej. Od dwunastego roku życia, po śmierci ojca, prowadził z matką gospodarstwo rolne. Obiekty inwentarskie i grunty położone były w Bobrownikach-Polu, a dom mieszkalny – w osadzie.

W marcu 1939 r. został wójtem gminy Bobrowniki, ale na krótko, bowiem wybuchła druga wojna światowa i władzę przejęli Niemcy.

Stanowisko wójta objął ponownie po wyzwoleniu gminy spod okupacji niemieckiej. W czerwcu 1946 r. został jednak pozbawiony tego stanowiska, ponieważ nie wyraził zgody na wstąpienie do Polskiej Partii Robotniczej. Był współzałożycielem Ochotniczej Straży Pożarnej w Bobrownikach. Przez wiele lat w okresie międzywojennym i w latach 1945-1947 pełnił w niej funkcję naczelnika miejscowej straży. Był budowniczym remizy, oddanej do użytku w 1927 r.

Jeszcze przed wojną Rada Związku Straży Pożarnych Województwa Warszawskiego w 1928 r. przyznała mu „Znak za wysługę X-ciu lat”, a w 1930 r. Główny Związek Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej nadał mu „Brązowy Medal Zasługi”.

W dniu 27 października 1926 r. zawarł związek małżeński z Agnieszką Kowalską, córką Franciszka i Jadwigi z Okocińskich, z którą pozostawił dzieci: Janina; Idzi; Maria, zamężna – Pawełczak, nauczycielka

w Mamliczu, gmina Barcin; Franciszka, zamężna – Kallas, nauczycielka w Bydgoszczy; Alojzy; Cecylia; Gabriel, inżynier-leśnik w Generalnej Dyrekcji Lasów Państwowych); Longina.

Jego wnukiem jest Tadeusz Grzegorzewski, długoletni, obecny wójt gminy Bobrowniki.

Specjalski, *Lipno*, t. 6, s. 105-106.

ZATAJ STANISŁAW (*1893 r. w Mościskach w Małopolsce †1 VII 1940 r. w Stutthof), nauczyciel, kierownik szkoły w Chalinie, uczestnik wojny obronnej 1939 r., ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Andrzeja i Anny z domu Dochunek. W latach 1924-1939 był kierownikiem Publicznej Szkoły Powszechnej w Chalinie. Mocno angażował się do prac społecznych. Prowadził kursy dokształcające dla dorosłych. Był inspiratorem budowy szkoły w Trzciance, w której uczyła jego żona. Od 1934 r. zamieszkał w nowej szkole w Trzciance. Dojeżdżał do pracy w Chalinie, gdzie był kierownikiem szkoły. Dzięki jego staraniom w 1937 r. podwyższony został stopień organizacyjny szkoły w Chalinie, gdzie powstała szkoła powszechna II stopnia.

W 1939 r. po wybuchu wojny, jako oficer rezerwy, został zmobilizowany i uczestniczył w obronie Warszawy. Po upadku stolicy został zwolniony z obozu jenieckiego i powrócił do Chaliny. W dniu 17 października 1939 r. został aresztowany przez Niemców w Lipnie i wraz z innymi nauczycielami i został skierowany do niemieckich obozów koncentracyjnych. W pierwszej połowie 1940 r. został zamordowany w obozie koncentracyjnym Stutthof.

W 1933 r. zawarł związek małżeński z nauczycielką Szkoły Powszechnej w Trzciance, Ireną Stanisławą Sawicką (ur. 1907 w Mławie).

AIPN Bydgoszcz, OKBZpNP, sygn. Zg. 170/47; Goźdz-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 56; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 321; Piotrowski, *Słownik*, s. 249, gdzie mylnie podano jego nazwisko – „Zataja”.

ZAWADZKI FRANCISZEK (*1834 r.), kapłan zakonny, karmelita, wikariusz w Rypinie

Święcenia kapłańskie przyjął w Zakonie Karmelitów. Przez pewien czas, być może na zastępstwie, był wikariuszem przy kościele pw. Św. Trójcy w Rypinie.

Parafia, s. 486; Tyc, *Parafia św. Trójcy*, s. 113.

ZAWADZKI GRZEGORZ (XVIII w.), proboszcz skrwileński

Proboszczem w Skrwilnie został mianowany w 1776 r. O jego pracy w parafii skrwileńskiej wiemy z prowadzonych ksiąg parafialnych, a mianowicie zakończył pierwszą księgę metryk urodzenia i rozpoczął drugą, poczynawszy od 22 listopada 1776 r. i prowadził ją do 27 listopada 1781 r. Następnie założył i prowadził księgę zmarłych i księgę zaślubin od 1781 r. Ostatni wpis aktu urodzenia pochodzi z 16 lipca 1786 r.

Piotrowski, *Skrwilno*, s. 166.

ZAWADZKI WITOLD (*24 III 1904 r. †w czasie II wojny światowej), nauczyciel, kierownik szkoły w Radomicach, ofiara zbrodni niemieckich

Przed 1939 r. był kierownikiem Publicznej Szkoły Powszechnej w Radomicach k. Lipna. Aresztowany 17 października 1939 r. przez Niemców na rzekomej konferencji nauczycieli zwołanej do Lipna.

Poprzez obóz w Rudau w Prusach Wschodnich, trafił do niemieckiego obozu Gross-Rosen. Zginął w nieznanych okolicznościach.

AIPN Byd., OKBZpNP, Zg. 57.147; Góźdz-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 30; Piotrowski, *Słownik*, s. 250.

ZAWIDZKI KAJETAN (*24 IX 1930 r. w Bobrownikach †7 XI 2007 r. w Toruniu), nauczyciel, porucznik Wojska Polskiego, dyrektor szkoły w Bobrownikach, społecznik (Z 21)

Był synem Wiktora i Marianny z Wolmanów. W 1945 r. rozpoczął naukę w Państwowym Liceum Ogólnokształcącym im. Romualda Traugutta w Lipnie, gdzie w 1951 r. uzyskał maturę. W 1965 r. ukończył Zaoczne Studium Nauczycielskie w Toruniu, kierunek geografia z historią.

Z dniem 1 lipca 1951 r. Inspektorat Oświaty w Lipnie delegował go do pracy harcerskiej w Bydgoszczy. Z dniem 1 września 1952 r. powrócił do Bobrownik i został nauczycielem w miejscowej szkole. W listopadzie tego roku został powołany do odbycia zasadniczej służby wojskowej, którą ukończył w październiku 1954 r. ze stopniem chorążego. Później awansowany był na stopień podporucznika (31 XII 1958) i porucznika (30 VI 1977).

W 1954 r. powrócił do szkoły w Bobrownikach, od 1 września 1955 r. zostając jej kierownikiem. Od 1 września 1970 r. do czerwca 1984 r. był kierownikiem, a następnie dyrektorem Szkoły Podstawowej, a następnie zastępcą dyrektora Zbiorczej Szkoły Gminnej Drzycimiu w pow. świeckim. W 1984 r., po przejściu na emeryturę, zamieszkał w rodzinnych Bobrownikach. Był radnym Gromadzkich Rad Narodowych w Bobrownikach i Drzycimiu oraz Powiatowej Narodowej w Lipnie. Sprawował mandat radnego Rady Gminy Bobrownikach (1990-1994, 1994-1998). Od 27 lutego 1992 r. do 1998 r. pełnił funkcję przewodniczącego tej rady.

Był współautorem (razem z Anną Ciesielską i Zenonem Gózdziem), wydanej w Bobrownikach 2002 r., publikacji pt. *Bobrowniki. Dzieje i ludzie*.

Wyróżniony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1983), Złotym Krzyżem Zasługi (1977) i Srebrnym Krzyżem Zasługi (1964).

W 1956 r. zawarł związek małżeński z Heleną Błaszkievicz (1934-2005) z Witowąża, pozostawił dzieci: Marię, zamężna Nakonowska i Kazimierza.

Pochowany na cmentarzu w Bobrownikach.

Powróćmy, s. 70; Specjalski, *Lipno*, t. 6, s. 107.

ZAWISZA ARTUR CZARNY h. Przerowa, ps. „Stekli” (*24 XI 1809 r. w miejscowości Sobota na Mazowszu †26 XI 1833 r. w Warszawie), oficer wojsk polskich, kapitan czasu wojny, działacz niepodle-

głóściowy, przywódca partyzantki „Zemsta Ludu” w 1833 r. (Z 22)

Był synem Jana Gwalberta Cypriana, szambelana księcia warszawskiego Fryderyka Augusta oraz radcy departamentu warszawskiego i Marii. Uczył się w Piotrkowie, a od 1824 r. w Szkole Wojewódzkiej w Radomiu. W latach 1826-1827 kształcił się w szkole wojewódzkiej Kaliskiej, gdzie brał udział w manifestacjach patriotycznych i głosił hasła wolnościowe. W dniu 12 października 1827 r. wstąpił na Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Mieszkał wraz ze swym bratem Alfredem u Mikołaja Chopina, ojca Fryderyka. W tym czasie przyjaźnił się z Józefem Feliksem Zielińskim, Kalikstem Borzewskim i Michałem Wołłowiczem. Na jego niezłomny charakter zwrócił uwagę sam Joachim Lelewel.

Uczestniczył jako obserwator w głośnym procesie płk. Seweryna Krzyżanowskiego, przywódcy Towarzystwa Patriotycznego. W maju 1829 r. zaangażowany był w tzw. „spisku koronacyjnym”. Od lutego do października 1830 r. związany był z działalnością patriotyczną, prowadzoną na terenie Warszawy. Przed wybuchem powstania zasiadał w komitecie redakcyjnym organu liberałów kaliskich „Kuriera Polskiego”. W dniu 3 lutego 1831 r., już w czasie powstania, wystąpił z zespołu „Kuriera” i został współpracownikiem „Nowej Polski”, dziennika Towarzystwa Patriotycznego, którego był członkiem.

W styczniu 1831 r. wraz z bratem Alfredem wstąpił do 1. Pułku Jazdy Płockiej (późniejszego 8. pułku ułanów). Brał udział w bitwach pod Białolęką, Olszynką Grochowską, Różanem, Nasielskiem, Ciekaszynem, Lipnikami i Ostrołęką. Pod Balicami, dowodząc szwadronem, zaatakował przednią straż głównego sztabu marszałka Paskiewicza i wziął do niewoli 40 jeńców. W powstaniu uzyskał stopień kapitana. W październiku 1831 r., wraz z rządem i sejmem oraz bratem Alfredem, kierując się przez teren ziemi dobrzyńskiej, przekroczył granicę zaborów i znalazł się w okolicach Brodnicy. Przez pewien czas przebywał w Zbójnie, Golubiu i Turznie, gdzie odwiedził krewnych Działowskich. Następnie poprzez Niemcy skierował się do ojczyzny *Marsylianki* i tam wstąpił do Towarzystwa Demokratycznego Polskiego. Został także członkiem loży wolnomularskiej „Trójca Nierozdzielna” i związku węglarskiego „Namiot Sekwany”. W odezwie do obywateli-żołnierzy, wydanej przez TDP i podpisanej m.in. przez Zawiszę, czytamy: „*W sprawiedliwości dla chłopów znajdziecie jedną z wielkich przyczyn, dla których nie zwyciężyła Polska*”.

Kiedy płk Józef Zaliwski przygotował wyprawę do Królestwa, Zawisza został zwerbowany jako dowódca okręgowy na obwody płocki i lipnowski. Zaopatrzony w paszport na nazwisko „Bagrelli”, ok. 13 lutego 1833 r. opuścił Paryż i przez Tournai w Belgii, a potem Berlin, Wielkie Księstwo Poznańskie, Bydgoszcz i Toruń, w dniu 1 marca tego roku dotarł do Turzna, bowiem był krewnym Ksawerego i Klotyldy z Sierakowskich Działowskich, właścicieli tej wsi. U Działowskich spotkał się ze swą matką i najmłodszym bratem, Augustem. Nie wyjaśniając bliskim swoich planów, w dniu 20 marca 1833 r. napisał w Turznie testament, w którym dał wyraz przeczuciom, że czeka go szaleńcza walka i szubienica. Nie doczekawszy się przyjazdu

drugiego dowódcy, Kaliksta Borzewskiego, w końcu marca tego roku, przebrawszy się w chłopską sukmanę, przekroczył granicę Królestwa w Młyncu i poprzez wsie: Zielona Puszcza, Kawęczyn, Kikół, Złotopole dotarł do Lipna, skąd dylizanssem pocztowym przez Dobrzyń n. Wisłą pragnął dotrzeć do Zgierza, lecz wkrótce z tego zamiaru zrezygnował i wrócił do Winiar, a potem przez Jasień, Złotopole, Złotorię (gdzie modlił się w ruinach kazimierzowskiego zamku), Pluskowęsy wrócił do Turzna w zaborze pruskim. Tam po spotkaniu się z K. Borzewskim, a następnie wraz z grupą zwerbowanych partyzantów dokonał następnie napadu na posterunek kozacki w Radzikach Dużych na terenie ziemi dobrzyńskiej. Tutaj rozpowszechniał odezwy do wójtów, ziemian i Żydów. Przez jakiś czas razem z Borzewskim oraz kilkunastoosobowym oddziałem powstańczym przebywał we wsi Borzewskiego Chojnie k. Obór w pow. rypińskim, a następnie w lasach lubowidzkich k. Skępego, Mokowie i Wierznicy. k. Dobrzyń n. Drwęcą.

W lasach k. Skępego spotkał się z Gustawem Zielińskim, który udzielił mu pomocy, przewożąc do Jastrzębia k. Lipna rannego w potyczce pod Radzikami ochotnika oddziału, Roberta Kurellę. Zawisza korzystał także z pomocy innych ziemian mieszkających na terenie ziemi dobrzyńskiej. Po spotkaniu u Łempickiej w Nasiegniewie, Borzewski opuścił oddział i skierował się za granicę. Zawisza z resztą oddziału przeprawił się przez Wisłę pod Włocławkiem i poprzez wieś Kłóbka skierował się w stronę Krośniewic. W lesie niedaleko tego miasta w dniu 14 czerwca 1833 r. został schwytany przez szwadron huzarów, a następnie wzięty do niewoli. Po przewiezieniu do Warszawy, stanął przed sądem wojennym, który skazał go na śmierć, tzw. hańbiącą, tj. przez powieszenie. Egzekucja odbyła się 26 listopada 1833 r. w Warszawie na placu kaźni, który od 1928 r. nosi jego imię. Przed śmiercią wypowiedział znamienne słowa: „*Gdybym miał sto lat żyć, wszystkie bym ofiarował mojej Ojczyźnie*”.

Miał braci: Alfreda Lucjana Wiktora i Augusta Władysława Emiliana.

W 1938 r. w Łowiczu odsłonięto pomnik ku jego czci. W odpisach krążył jego list przedśmiertny „*Adieu a'la Pologne*”. Poeta Konstanty Gaszyński, żyjący w latach 1809-1866, poświęcił mu wiersz pt. *Pamiętka Artura Zawiszy*.

Jego pamięć utrwalił w okresie międzywojennym dziedziec Mierzynka, Feliks Flatho, który na rozstaju dróg na Krobię i Zieloną Puszcę w formie figurki-kapliczki, w starannie murowanym, obelisku wtopił metalowe epitafium z odlewem: „1831 F.F.”

AGAD, Kancelaria Nowosilcowa, nr 550; Chądzyński, *Wspomnienia*, s. 17, 22, 35, 46, 62; Danielewicz, *Walka*, s. 24-29; J. Danielewicz, *Demokraci polscy, bojownicy o wyzwolenie narodowe i społeczne (1815-1846)*, Bydgoszcz 1971, s. 131-134; *Dzieje Płocka*, s. 277, 298, 331; *Dziennik Powszechny Krajowy* 1831, nr 180; L. Gadon, *Emigracja polska*, Kraków 1901, 1902, t. 1-3; Gerber, *Studenci*, s. 251; Giziński, *Niepospolici*, s. 440-441, 639-645; M. Krajewski, *Artur Zawisza Czarny, pseudonim „Stecki”*, Ziemia Dobrzyńska, t. 1: 1989, s. 137-140; M. Krajewski, *Bene merentes dla tej ziemi. Artur Zawisza Czarny*, Ziemia Dobrzyńska. Gazeta dla Wszystkich, 1994, nr 3, s. 6; Krajewski, *Dobrze zasłużeni*, s. 19; Krajewski, *Materiały*, s. 137-140; M. Krajewski, *Artur Zawisza Czarny*, Kujawy 1987, nr 33, s. 9; M. Krajewski, *Ostatnie chwile powstania listopadowego. Usque ad*

finem, *Mówią Wieki* 1981, nr 6, s. 8-12; M. Krajewski, *Partyzantka „Zemsta Ludu” na ziemi dobrzyńskiej i Kujawach*, *Biuletyn Przewodnicki PTTK*, nr 23: 1984, s. 11-13; M. Krajewski, *Z rodu Zawiszów*, *Biuletyn Przewodnicki PTTK*, nr 52: 1988, s. 5-6; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 173-174; Krajewski, *Zemsta Ludu*, pass.; A. Kraushar, *Partyzantka Artura Zawiszy Czarnego (1833)*, *Miscellanea Historyczne*, t. 10: 1915; A. Kraushar, *Z dziejów partyzantki polistopadowej 1833 roku. Partyzantka Artura Zawiszy Czarnego*, *Wieś i Dwór* 1915, z. 8-9, s. 15-17, z. 10, s. 5-8, z. 11, s. 15-18, z. 12, s. 11-14; J. Lelewel, *Listy emigracyjne*, wyd. H. Więckowska, *Kraków 1948-1954*, t. 1, 5; *Merkury* 1831, nr 195, 770; J. Odrowąż-Pieniążek, *Zatrzymane do życia*, [w:] *Blok Notes. Muzeum Mickiewicza w Warszawie*, Warszawa 1963, nr 2; Pawłowski, *Obrowo*, s. 119; M. Pawłowski, *Turzno, dzieje wsi i zespołu pałacowo-parkowego*, Toruń 1996, s. 51-52; PRS, s. 226; C. Skonka, *Śladami hen. Hallera*, Gdańsk 1995, s. 69; W. Smoleński, *Towarzystwo Patriotyczne podczas powstania listopadowego*, *Studia Historyczne* 1925, s. 257; *Spółeczeństwo polskie*, pass.; J. Wegner, *Artur Zawisza Czarny, partyzant 1833 r.*, *Stolica* 1959, nr 19; J. Wegner, *Artur Zawisza Czarny*, *Łowicz* 1979; J. Wegner, *List do redakcji w sprawie placu Zawiszy w Warszawie (fragmenty)*, *Expres Wieczorny* 1960, nr 189; J. Wegner, *Testament Artura Zawiszy Czarnego*, *Przegląd Historyczny* 1946.

ZAWISZA WALENTY (*7 IX 1896 r. w Krzemieniewicach k. Radomia †XII 1940 r. w Sachsenhausen), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Zadzusznikach, ofiara niemieckich obozów koncentracyjnych

Był synem Józefa i Anny z Lamperskich. W dniu 14 czerwca 1920 r. został wyświęcony na kapłana. Od 11 maja 1938 r. był proboszczem w Zadzusznikach, a ponadto zarządzał niewielką parafią Grochowalską w pow. lipnowskim. W początkach listopada 1939 r. został aresztowany przez hitlerowską policję i osadzony w toruńskim Forcie VII. Następnie przeszedł przez obóz niemiecki Stutthof, a od 10 kwietnia 1940 r. przebywał w obozie w Sachsenhausen. Tutaj zmarł na wrzody i zapalenie płuc. Jego ciało spalono w krematorium.

Gózdź-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 44; Jezierska, *Transporty*, s. 171; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 138, 141; Krajewski, *Eksterminacja inteligencji*, s. 182, 200; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 324; Librowski, *Ofiary*, s. 175-176; Lista męczenników, s. 3.

ZBIGNIEW z Brzozy (Brzeźna) (XIV/XV w.), starosta toruński i dobrzyński

Należał do osób zaufanych króla Władysława Jagiełły. Po odzyskaniu ziemi dobrzyńskiej po bitwie pod Grunwaldem w 1410 r., król Władysław Jagiełło powierzył mu godność starosty dobrzyńskiego. Łączył ją z funkcją starosty toruńskiego, aż do pokoju w Toruniu w 1411 r. Starostą toruńskim został w 1410 r. po śmierci Wincentego z Granowa. W dniu 21 stycznia 1411 r. wystosował do mistrza inflanckiego list, z tytułaturą marszałka i starosty toruńskiego, lecz datowany w Bobrownikach – siedzibie starostów dobrzyńskich. Urząd starosty dobrzyńskiego sprawował do 1414 r. Z jego osobą może być łączona budowa zamku w Sadłowie pod Rypinem, bowiem poślubił on córkę Ludwika Świnki, Annę.

Bieniak, *Terytorium*, s. 41; Długosz, *Historia*, t. 4, s. 80; *Regesta*, nr 1489; L. Kajzer, *Zamek w Sadłowie na ziemi dobrzyńskiej*,

Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie, t. 11: 1997, s. 43; Kajzer-Horonziak, *Budownictwo obronne*, s. 187; Krajewski, *Przynależność administracyjna*, s. 365; *Księgi sądowe brzesko-kujawskie 1418-1424*, wyd. J. K. Kochanowski, Warszawa 1905; RZD, t. 2, cz. 2, s. 130, 137-138.

ZBOIŃSKA z d. Dobrska ELŻBIETA (*ok. 1798 r. †po 1833 r.), ziemianka, uczestniczka partyzantki 1833 r.

Była krewną Zboińskiego z Mgoszczy. Dziedziczyła wieś Wistki na Kujawach. W 1833 r. przyjęła do swego domu Kaliksta Borzewskiego, dowódcę wyprawy płk. Józefa Zaliwskiego. Jako rzekomemu guwernerowi o nazwisku „Gadomski” dała konie do Kurowa. W ten sposób ułatwiła Borzewskiemu ucieczkę za granicę. Za czyn ten została postawiona przed sądem i 5 grudnia 1833 r. skazana na karę śmierci, jednak wraz ze swym mężem Stefanem została później ułaskawiona. Ok. 1820 r. poślubiła Stefana Zboińskiego h. Ogończyk, z którym miała dwóch synów.

Krajewski, *Usque ad finem*, s. 174-175; Krajewski, *Zemsta Ludu*, s. 215; *Spółeczeństwo polskie*, s. 51, 333-334, 342, 782.

ZBOIŃSKA z Chełmickich PRAXEDA h. Nałęcz (*1795 r. †1837 r.), właścicielka ziemiska

Była córką Onufrego Chełmickiego h. Nałęcz i Teodory Cissowskiej h. Sas, właścicieli Płomian w Lipnowskim. W 1826 r. nabyła od Mariana Cissowskiego dobra strzyckie pod Rypinem, w skład których wchodziły: Strzygi, Sumin, Tadajewo, Warpalice, Tomaszewo i Wrzeszewo. Mieszkała na stałe w Kikole, stąd nabyty majątek w Rypińskim traktowała jako lokatę kapitału. Dobra strzyckie w tym czasie przynosiły straty, także po jej śmierci, kiedy zarządzane był przez jej męża, a potem córki i syna. Ostatecznie w 1848 r. wystawiono je na licytację i w rok później Strzygi, Sumin i Tadajewo nabył Jakub Małkiewicz, a w 1854 r. Warpalice i Wrzeszewo – Władysław Gniazdowski. Wyszła za hr. Karola Zboińskiego, z którym miała córki: Joannę, za Eugeniuszem Piwnickim ze Starorypina; Karolinę, zamężna Bromirska; Antoninę, za Ignacym Płaskowskim z Czarnego; Anielę, zamężna Prażmowska; Mariannę, zamężna Wiśniewska i syna Władysława.

Genealogia, s. 216; Gałkowski-Grążawski, *Strzygi*, s. 166-167; *Kikół*, s. 114; PRS, s. 41.

ZBOIŃSKI ANDRZEJ h. Ogończyk (†po 1793 r.), podstoli rypiński

Był synem Szymona, cześnika dobrzyńskiego i nieznannej z imienia Jeżewskiej. Posiadał dobra Bachorzewo. Majątek ten odziedziczyła po nim córka Teodozja, zamężna Zakrzewska.

Po ojcu, w 1762 r. objął urząd cześnika dobrzyńskiego. Funkcję tę pełnił do 1790 r., kiedy otrzymał nominację na podstolego rypińskiego. Na urządzie tym występował do 1793 r.

Miał brata Bartłomieja.

Ożeniony z nieznaną z imienia Górską, z którą miał syna Pawła.

Genealogia, s. 217; *Lista właścicieli*, nr 160-161; Niesiecki, *Herbarz*, t. 10, s. 126; PRS, s. 226; *Spis majątków*, s. 55; *Urzednicy*, nr 1423, 1792.

ZBOIŃSKI FRANCISZEK h. Ogończyk (*ok. 1680 r.), właściciel ziemski, łowczy nadworny

Był synem Wojciecha Jana (ok. 1630-1703, pochowany w Skępem) i Teresy z Ubyszów (ur. ok. 1740-zm. 1811). Po śmierci ojca odziedziczył dobra Kikół. W 1724 r. kupił od teścia majątek Sikórz. W *Laudach sejmików ziemi dobrzyńskiej z 1713 r.* występuje jako łowczy nadworny koronny.

W 1714 r. ożenił się z Agnieszką, córką Adama Karnkowskiego h. Junosza, kasztelana wyszogrodzkiego, właściciela Karnkowa i Sikorza. Agnieszka, prawdopodobnie jego po śmierci, wyszła ponownie za mąż za Aleksandra Szygowskiego, starościca kruszwickiego. Zmarła w 1740 r. i została pochowana w kościele dominikanów w Płocku.

Z żony Agnieszki Karnkowskiej z Karnkowa k. Lipna, pozostawił syna Ignacego Antoniego (1714-1796), wojewodę płockiego i Salomeę (1724-1776).

Boniecki, *Herbarz*, t. 9, s. 271; Borkowski, *Genealogia*, s. 669; *Genealogia*, s. 214; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=74742/24> I 2014; Kuczkowski, *Kikół*, s. 10; *Lauda*, s. 242; Niesiecki, *Herbarz*, t. 10, s. 126; J. Pakulski, *Kikół - w poszukiwaniu właściciwego herbu*, Rocznik Muzealny, t. 4: 1981, s. 129; PRS, s. 226; RZD, t. 2, cz. 1, s. 100; *Urzednicy centralni i nadworni Polski XIV-XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Chłapowski et al., pod red. A. Gąsiorowskiego, Kórnik 1992, poz. 366-390, nie figuruje jednak jako „łowczy nadworny koronny”.

ZBOIŃSKI FRANCISZEK KSAWERY (*2 XII 1795 r. w Kozłowie †19 VI 1853 r. w Kozłowie), właściciel ziemski, przyjaciel Fryderyka Chopina

Był synem Jana Nepomucena, szambelana królewskiego (zm. 24 I 1796) i Józefy ze Zboińskich. Po śmierci ojca stał się dziedzicem dóbr kozłowskich. Kozłowo było ordynacją założoną przez generał-lejtnanta wojsk koronnych, Michała Augustyna Zboińskiego (ok. 1713-1788), w skład której wchodziły także dobra Konopat Niemiecki i Skarszewy. Po śmierci bezdzietnego Michała Zboińskiego, ordynacja przeszła w ręce potomków brata generała – Antoniego Zboińskiego, w tym jego wnuka Franciszka Ksawerego.

W 1823 r. podzielił się majątkiem z siostrą i wtedy Kozłowo wraz z sąsiednim Dziewanowem przypadło właśnie jemu. Oprócz Kozłowa posiadał Kowalewo niedaleko Sierpca w pow. płockim, „o pół mili na zachód od osady Drobin” wraz z sąsiednim Dziewanowem oraz Lubczą w Galicji, które odziedziczył wraz z siostrą Różą Teklą (ok. 1790-1 VIII 1824), wdową do Radziwińskim, żoną pułkownika wojsk polskich Józefa Zboińskiego (ok. 1777-27 II 1845) z Mgoszcza w pow. chełmińskim, po ich przyrodniej siostrze, Bibiannie Barbarze Piegłowskiej (zm. 27 VI 1822 r.), córce Józefy Jeżewskiej l. v. Zboińskiej z jej drugiego małżeństwa z Franciszkiem Piegłowskim.

W zasadzie zamieszkiwał w Kozłowie, które znalazło się w zaborze pruskim; sam też stał się poddany króla Prus. Kowalewo, położone w zaborze rosyjskim, puścił więc w roku 1829 w trzyletnią dzierżawę niejakiemu Stanisławowi Łukowskiemu,

przy czym zastrzegł sobie notarialnie prawo do pokoi w oficynie, stajni na sześć koni, obroku i utrzymywania na koszt dzierżawcy dwóch osób służby na czas swego pobytu w Kowalewie. W lipcu 1827 r. odwiedził go Fryderyk Chopin. Z Kowalewa wraz ze swoim gościem skierował się w podróż do Gdańska, poprzez Płock, Rościszewo, Kikół, Turzno k. Torunia, posiadłości Gajewskich, spokrewnionych ze Zboińskimi i Dziewanowskimi, a także Kozłowo (posiadłości rodziny Zboińskich), Waplewo k. Sztumu (własności Adama i Antoniny ze Zboińskich Sierakowskich).

Po upadku powstania listopadowego przebywał na emigracji. W 1839 r. spotykamy go w krakowskim hotelu Knoce. W początkach 1848 r. wziął udział w wystąpieniu przeciwko pruskiemu zaborcy na Pomorzu: zebrał 40 tys. talarów i zorganizował 40-osobowy oddział, ale został przez Prusaków aresztowany i osadzony w twierdzy w Grudziądzu, a następnie w Pilawie. W następnym roku widzimy go ponownie w Królestwie Polskim.

W dniu 4 listopada 1818 r. ożenił się w Radzanowie w pow. mławskim z Antoniną Katarzyną Niemojowską (ur. 5 V 1794) h. Rola, pochodzącą ze starej, senatorskiej rodziny, działającej na Kujawach i w Prusach Królewskich, córką starosty śremskiego i późniejszego generała brygady wojsk Księstwa Warszawskiego, Józefa (1769-1839) i Julianny Konkordii Klug, córki poznańskiego bankiera. Pozostawił trzy córki: Julię Joannę Olimpię; Eugenię Oktawię Leokadię, za Januszem Tomaszem Klickim h. Prus I i Kamilę Józefę Pulcherię, za Stanisławem Turowskim h. Roch v. Kolumna. Julia Joanna Olimpia (4 VI 1820, Kozłowo-17 IV 1867), po ojcu dziedziczka ordynacji kozłowskiej, przekazała spore sumy siostrze i zmarła niezamężna.

Najmłodsza jego córka, Kamila Józefa Pulcheria (7 VII 1825 Kowalewo-po 1881), występuje w liście Fryderyka Chopina, pisanym do rodziców z Kowalewa latem 1827 r.: „Ależ najzabawniejszy jest kos, co przed oknami awantury wyśpiewywa, a po kosie najmłodsza Kamilka pana Zboińskiego, co jeszcze dwóch lat nie ma, polubiła mię i paplocze, że „Kagila pana kotec”. Jak ona mnie, tak ja bilion razy Papę i Mamę, Mamę i Papę kotec i szanować, i w nóżki, rączki całować”. Kamila w 1849 r. poślubiła Stanisława Turowskiego, z którym miała syna Józefa oraz córki Antoninę i Wiktorię. Po starszej siostrze odziedziczyła ordynację kozłowską. Posiadała także inne dobra na Mazowszu, w tym połowę miasta Sierpc. Ostatnia pewna o niej wiadomość pochodzi z 1881 r.

Jego żona z córkami sprzedały Kowalewo w 1843 r. Krystynie Fink.

<http://www.sejm-wielki.pl/b/dw.60811/7> IX 2013; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=132796-24> I 2014; Krajewski, *Listy, Chopina*, s. 56-57; P. Mysłakowski, A. Sikorski, *Chopinowie. Krąg rodzinno-towarzyski*, Warszawa 2005, s. 195-196; P. Mysłakowski, A. Sikorski, *Ksawery Zboiński*, <http://pl.chopin.nifc.pl/chopin/persons/detail/id/6629/19> III 2010; PRS, s. 226; SGKP, t. 5: Warszawa 1883, s. 508-509; PRS, s. 226; A. Sikorski, P. Mysłakowski, *Fryderyk Chopin a Zboińscy z Kowalewa*, *Ruch Muzyczny*, t. 47: 2003, nr 15/16, s. 50-54.

ZBOIŃSKI IGNACY h. Ogończyk (†23 X 1775 r.), miecznik, łowczy, chorąży i kasztelan dobrzyński
 Był synem Jakuba. Po ojcu odziedziczył dobra Osówka. Według lustracji z 1765 r., wraz z wójtostwem posiadał miasto Lipno, a ponadto 12 wsi, w których wysiewano 500 korcy żyta i zbierano 10 tys. złp czynszu. W latach 1735-1752 pełnił urząd miecznika dobrzyńskiego, potem (1752-1756) – łowczego dobrzyńskiego, następnie (7 XII 1756-1758 r.) – chorążego dobrzyńskiego, aby 9 września 1758 r. awansować na kasztelana dobrzyńskiego. Ten ostatni urząd pełnił do 1767 r. Przed 1766 r. sprawował urząd starosty lipnowskiego, który otrzymał od Piotra Sumińskiego i w dniu 21 grudnia 1766 r., za konsensem królewskim, wraz z żoną Eleonorą z Dziewanowskich, przekazał starostwo lipnowskie (*sive tenuta*) bratu stryjecznemu, Ignacemu Antoniemu Zboińskiemu, kasztelanowi plockiemu. W maju 1767 r. wraz z Michałem Podolskim podpisał akt konfederacji przedradomskiej na sejmiku w Lipnie.

Przyjaźnił się z wieloma rodzinami szlacheckimi na ziemi dobrzyńskiej, m. in. z Mikołajem Kowalewskim h. Dołęga z Osieka nadwiślańskiego.

Ożeniony był z Eleonorą Dziewanowską.

AGAD, Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych. Kopie przywilejów miast guberni plockiej, nr 4207a, s. 218-219; AGAD, Sigm., 31, k. 102v; Baliński-Lipiński, *Starożytna Polska*, t. 1, s. 346; Boniecki, *Herbarz*, t. 5, s. 199; *Genealogia*, s. 213-214; *Lauda*, s. 247-349; Łaszewski, *Ziemia*, s. 93; Niesiecki, *Herbarz*, t. 10, s. 125; J. Pakulski, *Przyczynek do najnowszych dziejów Kikola*, Biuletyn Przewodnicki PTTK, nr 51: 1988, s. 13; PRS, s. 226; Taczyński, *Reprezentacje dobrzyńskie*, s. 171; *Urządnicy*, nr 1399, 1447, 1474, 1501; Woźniak, *Rodem z Osieka*, s. 155; Żychliński, *Księga*, t. 16, s. 186.

ZBOIŃSKI IGNACY ANTONI (n. Antoni Ignacy) h. Ogończyk (*ok. 1715 r. †24 II 1796 r. w Kikole), kasztelan i wojewoda plocki, poseł na sejm, kolator kościołów na ziemi dobrzyńskiej (Z 23)

Był synem Franciszka, łowczego nadwornego koronnego (1713) i Agnieszki z Karnkowskich h. Junosza, wnukiem Wojciecha Jana Zboińskiego, starosty rypińskiego i pośta na sejm (zm. ok. 1703). Posiadał dobra Kikół w ziemi dobrzyńskiej oraz inne majątki na tym terenie: Radziochy z Rumunkami, Grodzień, Cieluchowo, Gołuchowo, Korzeczewo, Wolęcín, Lubin, Lubinek z młynem i Konotopiem, Wildno, Radomice i Kretki Wielkie (Duże). W 1771 r. posiadał także Lipno, opłacając z niego kwarty złp 260 gr 23, a z wójtostwa złp 520, hyberty zaś 154 złp i 5 groszy. Jego dobra liczyły blisko 15 tys. hektarów. Według danych z 1789 r. wysiewano w nich ponad 500 korcy żyta i zbierano ponad 10 tys. złp czynszu. Uznawany był za największego posesora na ziemi dobrzyńskiej.

Od 9 grudnia 1752 r. nosił tytuł chorążego dobrzyńskiego. W dniu 7 grudnia 1756 r. został mianowany kasztelanem plockim, lecz w 1777 r. zrezygnował z tego stanowiska. W dniu 21 grudnia 1766 r., za konsensem królewskim, od brata stryjecznego wraz z żoną Eleonorą z Dziewanowskich otrzymał starostwo lipnowskie, a od Piotra Sumińskiego i jego żony, Eleonory z Dziewanowskich – wójtostwo lipnowskie. Pełnił urząd ostatniego wojewody plockiego w Rzeczypos-

politej, na który został mianowany z kasztelana plockiego w dniu 11 kwietnia 1791 r.

W dniu 9 stycznia 1745 r. uzyskał konsens królewski Augusta III na lokację w Kikole miasta. W 1790 r. w Kikole, na miejscu dawnego dworu, wystawił okazały pałac w stylu klasycystycznym. Rok później, w dniu 1 grudnia 1791 r., wykorzystując zezwolenie królewskie z 9 stycznia 1745 r., i nadał Kikołowi nowy przywilej lokacyjny. W dokumencie z 1 grudnia 1791 r. określił teren miasta, obowiązki i przywileje mieszczan kikolskich.

Zasłynął jako kolator kościołów na ziemi dobrzyńskiej. W 1767 r. pokrył koszty przebudowy prezbiterium i rozbudowy Kościoła Ojców Bernardynów w Skępem. W tym samym roku powstał tam chór zakonny za ołtarzem głównym dla ojców i braci zakonnych. W 1749 r. sfinansował budowę 5-kondygnacyjnej wieży nad kruchtą z barkowym hełmem i tarczą zegarową. W 1778 r. fundował kaplicę – kościół filialny pod wezwaniem św. Piotra w Grodzień k. Kikoła.

Z pierwszego małżeństwa miał córkę Anielę, za Antonim Dezyderym Biesiekierskim h. Pomian. Następnie ożeniony z Salomeą z Karśnickich h. Jastrzębiec (Z 24), córką Konstantego i Zofii Dziarszniaówny h. Korczak, wdową po Franciszku Jaworowskim h. Lubicz, miał synów: Franciszka Ksawerego (1751-1818), kasztelana plockiego i senatora Królestwa Polskiego; Konstantego, Jana i Jana Nepomucena, pośta na Sejm Czteroletni oraz córki: Teresę, za Antonim Norbertem Nałęczem i Mariannę, za Bartłomiejem Krajewskim h. Trzaska. Konstanty i Jan zapewne nie dożyli wieku dojrzałego.

Był kawalerem Orderów Orła Białego (od 1760) i Orderu św. Stanisława z dewizą *Praemiando incitat*.

Wraz z żoną pochowany został w kościele Ojców Bernardynów w Skępem. Natomiast swoje serce kazał pochować w progu kościoła p.w. św. Wojciecha w Kikole.

Epitafium jego i żony Salomei z Karśnickich, wykonane z czarnego marmuru wraz z malowanymi na blasze portretami, znajduje się w kościele Ojców Bernardynów w Skępem koło Lipna. Natomiast płyta inskrypcyjna znajduje się w kruchcie kościoła w Kikole. Ufundowana ona została przez syna Franciszka Ksawerego z następującą treścią: „*Bogu najwyższemu chwala. Tu spoczywa serce Jaśnie Wielmożnego Ignacego Antoniego Zboińskiego, wojewody plockiego Orderów Orła Białego i Świętego Stanisława Kawalera, który przeżywszy lat 81 pełen cnót chrześcijańskich i zasług obywatelskich życie swoje zakończył dnia 24 lutego 1796 roku. Łaskawy czytelnik racz się z uwagą zastanowić i zważyć, że taka była wola zmarłego, by serce jego w samym progu drzwi kościelnych pochowane było i aby na kamieniu wyrzyć prośbę dla każdego przechodzącego, iżby duszę jego modlitwą zasiał. Nie odmawiaj mu wdzięcznej łaski, jeżeli chcesz, aby w przyszłości tenże ratunek był duszy twojej oddany. Kamień ten położył obowiązany wdzięczności ku dobremu ojcu, syn zmarłego, Ksawery hrabia Zboiński, kasztelan plocki, Orderów Orła Białego i św. Stanisława kawaler*”. Inna płyta inskrypcyjna – poświadczeniowa wykonana również z czarnego marmuru umieszczona została w kaplicy w Grodzień k. Kikoła z następującym napisem: „*Jaś-*

nie Wielmożny Ignacy Antoni Zboiński wojewoda płocki. Kościół ten dla wygodny mieszkańców Grodzienia wymurował w roku 1778. Prosi o modlitwę za duszę swoją".

AD Płock, Wizytacja dekanatu lipnowskiego z 1609, k. 293 v; AGAD, Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych. Kopie przywiejów miast guberni płockiej, nr 4207a, s. 220-221, 222-225; AGAD, Sigm., 27, k. 280, 29, s. 98, 31, k. 102v, 32, k. 355v; Boniecki, *Herbarz*, t. 9, s. 299; Borkowski, *Genealogia*, s. 670; Borucki, *Ziemia*, s. 38; T. Chojnicki, *Kikół*, Ziemia Dobrzyńska. Gazeta 1997, nr 4, s. 8; *Dzieje Płocka*, s. 192; Epitafium w prezbiterium kościoła bernardynów w Skępem; *Genealogia*, s. 214-215; P. Gałkowski, *Miasta ziemi dobrzyńskiej od XIV do XVIII wieku*, Biuletyn Przewodnicki PTTK, nr 56: 1988, s. 7; Gawarecki, *Opis*, s. 79; Gózdź, Lipno, s. 66-67; Guldon, *Rzeczypospolita*, s. 19; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=ignacy+zboi%F1ski/24> | 2014; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=76270/24> | 2014; *Inskrypcje*, s. 15, 80, 87, 144-145, 151-152, 215; *Inwentarze królewskich ziem*, s. 32; *Kikół*, s. 63-68; Krajewski, *Skępe*, s. 104; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 25, 53, 201-202; Krystosik, *Wiadomość*, s. 28; J. Kuczkowska, *Ignacy Antoni Zboiński*, Gazeta Lipnowska, nr 32: 1997, s. 7, 12; Kuczkowski, *Kikół*, s. 10-11; *Lauda*, s. 201; Łaszewski, *Ziemia*, s. 96; Niesiecki, *Herbarz*, t. 10, s. 125, 127; A. J. Nowowiejski, *Płock. Monografia historyczna*, Płock 1931, s. 26-27 kasztelanem płockim mianował go w 1754 r., a wojewodą w 1790 r.; J. Pakulski, *Przyczynek do nowożytnych dziejów Kikole*, Biuletyn Przewodnicki PTTK, nr 51: 1988, s. 13; J. Pakulski, *Kikół - w poszukiwaniu właściwego herbu*, Rocznik Muzealny, t. 4: 1991, s. 129-132, 139-151; *Płyta inskrypcyjna w kościele w Kikole i kaplicy w Grodzieniu*; PRS, s. 226; *Rodowód Ogończyków*, s. 74; RZD, t. 2, cz. 1, s. 94, 100-101, cz. 2, s. 74; SGKP, t. 4, s. 95, t. 5, s. 278, t. 10, s. 667; Staszewski-Macieszka, *Zarys*, s. 11; A. Szczepański, *Kikół. Zabytkowy pałac i park*, s. Biuletyn przewodnicki PTTK, nr 62: 1989, s. 2-5; Tablica inskrypcyjna w kościele filialnym w Grodzieniu; Tablica inskrypcyjna w kościele w Kikole; W. Trzebiński, *Działalność urbanistyczna magnatów i szlachty w Polsce XVIII wieku*, Warszawa 1962, s. 13; *Urzednicy*, nr 1398, 1691; Verdmon, *Monografia*, s. 95; *Zabytki*, s. 162-164; Wyczawski, *Skępe*, s. 153; W. Załuski, *Kikół*, Mazur 1910, nr 34, s. 476-477; *Zbiór nazwisk*, s. 540, 703; R. Zieliński, *Senatorowie płoccy*, Notatki Płockie 1960, nr 2, s. 28; Żychliński, *Księga*, t. 16, s. 231.

ZBOIŃSKI JAKUB h. Ogończyk (*ok. 1620 r. †ok. 1688 r.), pisarz ziemski, kasztelan dobrzyński, sędzia ziemi dobrzyńskiej, poseł na sejmy, starosta lipnowski, powojewodzi chełmiński

Pisał się „z Ossówki na Zbójnie”, a zatem Zbójno należało jeszcze do Zboińskich, albo może tylko jego część była odkupiona od Sumińskich. Mieszkał jednak w Cieluchowie, a nie Kikole. Karierę polityczną rozpoczął od pisarza ziemskiego dobrzyńskiego (1656). Podwojewodzi chełmiński od 1658 do 1667 r., kasztelanem dobrzyńskim od 1667 do 1680 r., sędzia sądu kapturowego razem z Cezarym Zboińskim w 1668 r. Przed 12 września 1667 r. został kasztelanem dobrzyńskim. Był administratorem czopowego i akcyzy w latach 1659, 1657 i 1668. Siedmiokrotnie był posłem ziemi dobrzyńskiej na sejmy, tj. w latach: 1658, 1659, 1664, 1665, 1667. Jako kasztelan dobrzyński zwołał uniwersałem zjazd szlachty dobrzyńskiej na dzień 7 czerwca 1669 r. W tym samym roku zwołał sejmik w Lipnie na dzień 24 lipca 1669 r. Uniwersał kończył: „Działo się w Cieluchowie w zwyczajnej rezydencji mojej w czwartek po nawiedzeniu NMP”.

Ta „zwyczajna” rezydencja Jakuba spaliła się w 1679 lub 1680 r. W dniu 31 maja 1703 r., jako starosta lip-

nowski, został wybrany posłem na sejm lubelski oraz konsyliarzem konfederacji i rotmistrzem pow. lipnowskiego. W 1704 i 1710 r. posłował do króla Augusta II. W 1715 r., jako podkomorzy dobrzyński, posłował również do hetmana Wielkiego Koronnego i biskupa płockiego.

Z nieznannej małżonki miał dwoje dzieci: Katarzynę i Wojciecha.

Pochowany w Skępem.

Biliński, *Szlachta*, s. 210-211; *Genealogia*, s. 212-213; R. Kabański, *Wykaz wsi i łąk spustoszonych ziemi dobrzyńskiej z około 1673 r.*, Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie 1987, t. 6, s. 298; Kuczkowski, *Kikół*, s. 10; *Lauda*, s. 4, 5, 42, 64, 69, 70, 86, 87, 130, 146, 196, 203, 204, 208, 209, 214, 215, 219, 226, 245, 254, 263, 264; Niesiecki, *Herbarz*, t. 10, s. 125, gdzie podał: „Familia ta pierwiastkowe swoje gniazdo w województwie Chełmińskim, (...) jeden z niej Jakób Zboiński przeniósł się do ziemi Dobrzyńskiej”; PRS, s. 226; RZD, t. 2, cz. 1, s. 251; Taczyński, *Reprezentacje dobrzyńskie*, s. 168, 173.

ZBOIŃSKI JAKUB h. Ogończyk (*ok. 1670 r. †18 VIII 1755 r.), kasztelan dobrzyński, kasztelan elbląski, poseł ziemi dobrzyńskiej

Był synem Wojciecha Jana i Teresy Ubysz z Ossówki. Po ojcu odziedziczył dobra Ossówka.

Jako podkomorzy dobrzyński (1713-1738), w dniu 30 grudnia 1738 r. (po śmierci Umińskiego h. Cholewa) mianowany został kasztelanem dobrzyńskim. Po 1748 r. został kasztelanem elbląskim i był nim do 1756 roku. Posłował z ziemi dobrzyńskiej na sejmy w latach 1721 i 1730 r. Brał udział w sejmie konwokacyjnym w 1733 r.

Ożeniony dwukrotnie, najpierw z Ludwiką Konopacką z Konopatu h. Własnego (zm. 1755), córką Stanisława Aleksandra i Barbary. Z drugiego małżeństwa pozostawił synów: Józefa, szambelana króla Augusta III; Michała, generała-majora Wojska Polskiego; Kazimierza, pułkownika wojsk saskich, który zmarł bezpotomnie; Stanisława, księdza, kustosa w katedrze wrocławskiej), Antoniego i Ignacego.

Genealogia, s. 281, 285, 287; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=jakub+zboi%F1ski/24> | 2014, gdzie tylko synowie: Michał i Antoni; Niesiecki, *Herbarz*, t. 10, s. 125; PRS, s. 226; Taczyński, *Reprezentacje*, s. 166-168, 173; *Teka Gabrieli Junoszy Podoskiego*, t. 2, Poznań 1855, s. 106, t. 4, s. 14; *Urzednicy*, nr 1445, 1564; Żychliński, *Księga*, t. 16, s. 186.

ZBOIŃSKI JAN NEPOMUCEN h. Ogończyk (XVIII w.), starosta różański i mszański, szambelan J. K. M., poseł ziemi dobrzyńskiej

Był synem Ignacego Antoniego, kasztelana i wojewody płockiego (1714-1796), i Salomei z Karśnickich h. Jastrzębiec (1724-1776), podkomorzanki wieluńskiej. Posiadał Osówkę w ziemi dobrzyńskiej.

Sejmik lipnowski deputacki w dniu 15 lipca 1779 r. wybrał go deputatem na Trybunał Koronny. W czasie wyborów posłów na Sejm Czteroletni na sejmiku w Lipnie w dniu 18 sierpnia 1788 r. razem z Antonim Nałęczem otrzymał mandat poselski, który sprawował przez cały czas trwania Sejmu Wielkiego. W sejmie tym odgrywał niezwykle doniosłą rolę. W styczniu 1791 r. wszedł do najważniejszej komisji sejmowej – deputacji konstytucyjnej. Na sesji w dniu 3 maja 1791 r. wygłosił przemówienie, a jego podpis, jako depu-

townego do konstytucji, figuruje pod oryginałem Ustawy Rządowej z 3 maja 1791 r. obok podpisów marszałków sejmowych: koronnego - Stanisława Małachowskiego i litewskiego - Kazimierza Sapiehy.

Razem z innym posłem ziemi dobrzyńskiej, Ignacym Działyńskim z Dobrzyńa n. Drwęcą, w czasie obrad sejmów w Warszawie odpowiedzialny był za jego bezpieczeństwo. Zadanie to było istotnie ważne, bowiem od samego początku obrad posłowie obozu patriotycznego narażeni byli na niebezpieczeństwo ze strony obozu przeciwnego.

Był kawalerem Orderu św. Stanisława.

Miał braci: Franciszka Ksawerego, kasztelana płockiego i senatora w okresie Królestwa Polskiego, fundatora kościoła parafialnego w Kikole (1791) i Konstantego.

Ożeniony z Wiktoria Rudzińską h. Prus III, pozostawił córkę Ksawerę, za Ignacym Stadnickim h. Drużyna.

AGAD, Archiwum Sejmu Czteroletniego, t. 19, k. 13, 21, 23, t. 20, k. 64; Boniecki, *Herbarz*, t. 9, s. 299; *Genealogia*, s. 216; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=17733/25> 1 2014; *Kikół*, s. 7-71; *Konstytucja 3 maja 1791 roku*, opr. J. Kowecki, Warszawa 1981, s. 53; M. Krajewski, *Dobrzyński udział w Konstytucji Majowej*, *Gazeta Pomorska* 1991, nr 102, s. 7; M. Krajewski, *Jan Nepomucen Zboiński*, *Gazeta Pomorska* 1991, nr 84, s. 6; Krajewski, *Udział ziemi, passim*; *Lauda*, s. 387, 394, 397; Łaszewski, *Ziemia*, s. 96; J. Pakulski, *Kikół - w poszukiwaniu właściwego herbu*, *Rocznik Muzealny*, t. 4: 1981, s. 131; PRS, s. 226.

ZBOIŃSKI JÓZEF (*1785 r. †1845 r.), uczestnik wojen napoleońskich, pułkownik wojsk polskich, dowódca pułku w czasie wojny polsko-rosyjskiej 1831 r.

Brał udział w wojnach napoleońskich. Służył także w armii polskiej przed wybuchem powstania listopadowego. W 1831 r. w stopniu podpułkownika dowodził 2. pułkiem piechoty i 1 batalionem. W składzie tej jednostki walczyło aż 924 żołnierzy z Lipnowskiego. Wraz ze swoją jednostką jako 18. pułk liniowy wszedł w skład załogi twierdzy modlińskiej. Walczył w bitwie pod Szelkowem i Rajgrodem. Wstąpił się w zdobyciu Ostrołęki. W lipcu 1831 r. dowodził bitwą pod Wilnem i Szawlami, bił się w ariergardzie nad Niemnem. W dniu 3 sierpnia powrócił do Warszawy i w dniach 6-7 września tego roku bił się w okopach Warszawy, a po jej poddaniu, powrócił do twierdzy modlińskiej, z której załogą skapitulował 9 października 1831 r. Żołnierze jego jednostki zostali odznaczeni jednym kawalerskim, dwudziestoma złotymi i siedemnastoma srebrnymi krzyżami *Virtuti Militari*.

Był odznaczony Legią Honorową i Krzyżem *Virtuti Militari*.

Pochowany na cmentarzu Rakowickim w Krakowie (kwatery Bb).

M. Bejger, *Powstanie listopadowe*, s. 102-103; Góźdź, *Lipno*, s. 30; B. Gembarzewski, *Rodowody pułków polskich i oddziałów równorzędnych od r. 1717 do r. 1831*, Warszawa: 1925, s. 73; Z. Góźdź, *Zryw niepodległościowy*, *Gazeta Pomorska* 1991, nr 276; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 175; PRS, s. 226.

ZBOIŃSKI hr. KAROL JÓZEF hr. h. Ogończyk (*ok. 1788 r. †7 II 1850 r. w Kikole), ziemianin

Był synem Franciszka Ksawerego, kasztelana płockiego i senatora Królestwa Polskiego (12 VIII 1751-zm. 16 I 1818), i Joanny z Grabińskich h. Pomian (ok. 1761-18 VIII 1821). Po ojcu odziedziczył dobra Kikół, w skład których wchodziły wtedy: Boguchwała, Buchowa, Nowopole, Korzyczewo, Cieluchowo, Kołat, Grodzeń, Janowo, Gołuchowo, Wołęcin, Konotopie, Radziochy, Bógzapłać, Franciszkowo, Lubin, Lubinek, Bielicy, Wydmuchowo, Wildno, Nietrzeba, Ksawery, Szczekarzewo oraz Kretki Wielkie (Duże) i Wólka. Był jednym z najzamożniejszych ludzi w ziemi dobrzyńskiej.

Amatorsko trudnił się ogrodnictwem. Był projektantem parku założonego przy pałacu w Kikole w latach 40. XIX w. W „sali rycerskiej” jego pałacu latem 1827 r. koncertował Fryderyk Chopin. Następnie wraz z Chopinem odbył podróż do Turzna k. Torunia, posiadłości Gajewskich, spokrewnionych ze Zboińskimi i Dzierżanowskimi, a także do Kozłowa (posiadłości rodziny Zboińskich), Waplewa k. Sztumu (własności Adama i Antoniny ze Zboińskich Sierakowskich) oraz do Gdańska.

Miał brata Ignacego i siostry: Honoratę z Waplewa k. Sztumu; Antoninę, za Antonim Sierakowskim, po śmierci Honoraty; Łucję za nieznanym z imienia Kretkowskim, a następnie Augustynem Słubickim i Eleonorę za Ignacym Maurycym Stanisławem Dembowskim.

Pochowany w kościele w Kikole.

Ożeniony z Praksedą (Praxedą) Chelwicką (ok. 1790-1837), córką Onufrego Chelwickiego h. Nałęcz, właściciela Płomian, sędziego pokoju ziemi dobrzyńskiej i Teodory Brigidy z Cissowskich, pozostawił syna Władysława oraz córki: Karolinę, za Stanisławem Ludwikiem Paulinem Bromirskim h. Pobóg; Joannę, za Eugeniuszem Piwnickim, synem Stanisława h. Lubicz ze Starorypina; Antoninę, za Ignacym Płaskowskim, synem Kajetana z Czarnego; Anielę, za Franciszkiem Prażmowskim h. Bedlina i Mariannę, za Ignacym Wiśniewskim.

W wyniku podziału majątku w 1854 r., w drodze spłaty, część dóbr kikolskich z Kikolą przejęła Joanna, żona Eugeniusza Piwnickiego. Z podziału wyłączono: Cieluchowo, Gołuchowo, Konotopie, Lubin, Lubinek, Nietrzebę, Szczekarzewo, Wildno. Lubin trafił jednak do Anieli Prażmowskiej. Rok wcześniej, w 1853 r. Eugeniusz Piwnicki wykupił od szwagra, Władysława Zboińskiego, część dóbr z przyległościami oraz Sarnówek, Rowozinę i Cieszk.

Płyta inskrypcyjna poświęcona pamięci K. Zboińskiego znajduje się w kościele w Kikole k. Lipna.

AP Włocławek, KHip. Kikół, sygn. 295; Boniecki, *Herbarz*, t. 2, s. 133; Borkowski, *Genealogia*, s. 670; E. Celińska, *Stare parki to też zabytki*, *Biuletyn Przewodnicki PTTK*, nr 56: 1988, s. 6; P. Dziański, *Okolice Chopina*, Gdynia 1964, s. 108; H. Faryna-Paszkievicz, M. Omilanowska, R. Pasieczny, *Atlas zabytków architektury w Polsce*, Warszawa 2001, s. 133; *Genealogia*, s. 191-216-217; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=karol+zboi%F1ski/24> 1 2014; Z. Jeżewska, *Chopin w kraju rodzinnym*, Warszawa 1985, s. 65-68; *Katalog*, z. 9, s. 25, 26; *Kikół*, s. 51-52; Krajewski, *Listy Chopina*, s. 55 i n.; Krajewski, *W sercu ziemi*, s. 48; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 57-58; *Kronika Klasztoru Ojców Karmelitów w Oborach*, t. 1; J. Pakulski, *Kikół - w poszukiwaniu właściwego herbu*, *Rocznik Muzealny*, t. 4: 1981, s. 132; PRS, s. 226; *Spis szlachty*, s. 203; RZD, t. 2, cz. 1, s. 95-

96, 99; A. Szczepański, *Kikół. Zabytkowy pałac i park*, Biuletyn Przewodniczkę PTTK, nr 62: 1989, s. 5.

ZBOIŃSKI hr. KSAWERY FRANCISZEK hr. h. Ogończyk (*12 VIII 1751 r. w Kikole †16 I 1818 r. w Kikole), starosta lipnowski, kasztelan raciański, kasztelan plocki, senator Królestwa Polskiego (Z 25)

Był synem Ignacego Antoniego (zm. 1796), wojewody plockiego i Salomei z Karśnickich h. Jastrzębiec (zm. 1776). Posiadał dobra Kikół z przyległościami i Kretki Duże. W 1800 r. od Skarbków nabył duży klucz dóbr ziemskich z ośrodkiem w Izbicy Kujawskiej.

W dniu 26 lipca 1774 r., na podstawie cesji królewskiej, otrzymał dobra Lipno i wójtostwo w Dobrzyniu n. Wisłą. W dniu 1 sierpnia 1777 r. został mianowany kasztelanem raciańskim. W 1786 r. powołany został w skład Komisji Dobrego Porządku dla miast województwa plockiego. W dniu 29 listopada tego roku został mianowany kasztelanem plockim. W 1798 r. otrzymał od króla pruskiego, Fryderyka Wilhelma III prawo używania tytułu hrabiowskiego. Tytuł ten został potwierdzony w Królestwie Polskim w 1824 r., a później w Rosji w 1842 r.

W grudniu 1806 r. stanął na czele zorganizowanej przez Józefa Wybickiego w Płocku Kasy Ofiar Dobrowolnych, podlegającej gen. Henrykowi Dąbrowskiemu jako prezesowi centralnej Kasy Ofiar. Fundusze z tej kasy, zgodnie z decyzją Dąbrowskiego, miały być przeznaczone na cele wojskowe. Do kasy tej, zgodnie z kompetencjami określonymi przez J. Wybickiego, miały być „znoszone wszelkie ofiary dobrowolne i ofiara dziesiątego grosza, jaka na sejmie ostatnim 1791 r. uchwalona była”. W 1807 r., w okresie Księstwa Warszawskiego, został sędzią pokoju pow. lipnowskiego. Natomiast w latach 1815-1818 był senatorem Królestwa Polskiego.

W 1791 r. fundował kościół parafialny w Kikole. Tam umieścił tablicę poświęconą swemu ojcu, Ignacemu Zboińskiemu, wojewodzie plockiego. Przyczynił się do odnowienia zabudowy i rozwoju Kikoła.

Był kawalerem Orderu Orła Białego i Orderu św. Stanisława.

Ożeniony w 1783 r. z nieletnią Ksawerą Podoską (7 IV 1771-1785), córką Józefa Antoniego h. Junosza, starosty dobrzyńskiego i wojewody plockiego, nie pozostawił potomstwa. Z drugą żoną, Joanną Grabińską h. Pomian miał synów Karola i Ignacego oraz córki: Antoninę, żonę Antoniego Jana Franciszka hr. Sierakowskiego h. Ogończyk, dziedzica Waplewa i Grynfeldu (zm. 1842); Honoratę, drugą żonę tegoż Antoniego Sierakowskiego; Łucję za nieznanym z imienia Kretkowskim h. Dołęga, a następnie Augustynem Słubickim h. Prus I i Eleonorę za Ignacym Maurycym Stanisławem Dembowskiem h. Jelita.

Testamentem, sporządzonym 1 grudnia 1810 r., dobra kikolskie: miasto i wieś Kikół, Bielice, Boguchwałę, Buchowę (Buchowo), Cieluchowo, Franciszkowo, Gołuchowo, Grodzień, Janowo, Kołat, Konotopie, Korzeczewo, Lubin, Lubinek, Nietrzebę, Nowopole, Radziochy, Bógzapłać, Szczekarzewo, Wildno, Wołeszczynę, Wołęcin, Wólkę i Wydmuchowo przejął w 1818 r. syn Karol. Wcześniej, bo w 1810 r., objął on Kretki Duże w Rypińskim. Drugi syn Franciszka

Ksawerego, Ignacy objął klucz z ośrodkiem w Izbicy Kujawskiej. W 1827 r. z dóbr wyłączono Korzeczewo. Wraz drugą żoną Joanną (zm. 1821 wieku 62 lat) pochowany w kościele w Kikole. Tam też umieszczone są ich portrety, wykonane na blasze.

AGAD, KRSW, nr 4207; AP Włocławek, KHip. Kikół, sygn. 295; J. Bleszczyński, *Spis senatorów i dygnitarzy koronnych z XVII-XVIII wieku*, [w:] S. K. Kossakowski, *Monografia historyczno-genealogiczna*, Warszawa 1872, t. 3; *Dzieje Plocka*, s. 197; Boniecki, *Herbarz*, t. 6. s. 385; K. Dorcz, *Matka Chopina. Szkic do portretu*, Izbica Kujawska 2000, s. 8-9; Gawarecki, *Opis*, s. 79; *Genealogia*, s. 191, 215-216, gdzie mylnie – Franciszek Ksawery, co powoduje, że może być mylony z innym istotnie Franciszkiem Ksawerym (1795-1853), synem Jana Nepomucena z Kozłowa i Kowalewa w Sierpeckiem, opiekunem Fryderyka Chopina w jego podróży na Mazowsze, ziemi dobrzyńskiej i Pomorza latem 1827 r.; *Heroldia Królestwa Polskiego. Katalog wystawy dokumentów ze zbiorów Rosyjskiego Państwowego Archiwum Historycznego w Sankt Petersburgu*, pod red. S. Górczyńskiego, Warszawa 2001, s. 93-94; <http://www.genealogia.okiem.pl/zboinski.htm/22> I 2014, gdzie data urodzenia – 1757; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=ksawery+zboi%F1ski> /24 I 2014, gdzie nie wymienia syna Ignacego; *Inskrypcje*, s. 145, 152; W. Kalina, *Sejm, Czteroletni*, t. 2, Warszawa 1991, s. 232; *Katalog*, z. 9, s. 17, 24, 48, 50, 51, 54; *Kikół*, s. 52, 53, 68-70; Kociszewski, *Mazowsze*, s. 141, 224; Krajewski, *Listy Chopina*, s. 35, 54-57; M. Krajewski, *750 lat Kikoła*, Gazeta Pomorska 1987, nr 213, s. 9; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 57; Kuczkowski, *Kikół*, s. 11-15, gdzie także mylnie – Franciszek Ksawery; *Materiały do dziejów Komisji Rządzącej z r. 1807*, t. 1: *Dziennik czynności Komisji Rządzącej*, wyd. M. Rostworowski, Kraków 1918, ses243; A. Mietz, *Nowożytny zabytki Kikoła i okolicy, Stan zachowania i wartość źródłowa*, Ziemia Dobrzyńska, t. 1: 1989, s. 23; Mysłakowski, *Wojewoda Podolski*, s. 293-294, gdzie informacja, że Zboiński pozostawił tylko jednego syna; Niesiecki, *Herbarz*, t. 10, s. 125-126; M. Nowicka-Bojanowska, *Józef Wybicki jako organizator departamentu plockiego*, Notatki Plockie 1968, nr 5, s. 33; J. Pakulski, *Kikół – w poszukiwaniu własnego herbu*, Rocznik Muzealny, t. 4: 1981, s. 132-133; PRS, s. 226; W. Szczygielski, *Podolski Józef Antoni h. Junosza*, PSB, t. 27: 1982, s. 167; SGKP, t. 4: 1883, s. 95-96; A. M. Skalkowski, *Archiwum Wybickiego*, Gdańsk 1950, t. 2, s. 79; Tablica inskrypcyjna w kościele w Kikole; Uruski, *Rodzina*, 14, s. 154; R. Zieliński, *Senatorowie plocki*, Notatki Plockie 1960, nr 2, s. 29; Żychliński, *Księga*, t. 1, s. 282.

ZBOIŃSKI MICHAŁ AUGUSTYN h. Ogończyk (*ok. 1713 r. †19 X 1788 r.), generał-major wojsk polskich, poseł na sejm

Był synem Jakuba (zm. 18 VII 1755). Założył ordynację Kozłowo, położoną w powiecie świeckim (Świecie nad Wisłą, w Prusach Królewskich), do której wchodziły także dobra Konopat Niemiecki i Skarszewy (razem 4. 855 ha). Starosta kowalski w latach 1758-1766, członek konfederacji radomskiej w 1767 r., marszałek chełmiński w konfederacji barskiej w 1769 r. Służył w Wojsku Polskim i doszedł w karierze wojskowej do stopnia generała-majora. Piastował urząd sekretarza artylerii koronnej. Ponadto trzykrotnie wybierany był posłem ziemi dobrzyńskiej na sejmy, m. in. w 1756 r. Po jego śmierci jako osoby bezdzietnej, ordynacja przeszła na potomków brata generała – Antoniego Zboińskiego, w tym jego wnuka Ksawerego.

<http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=micha%B3+zboi%F1ski/23> I 2014; W. Konopczyński, *Konfederacja barska*, t. 1, Warszawa 1991, s. 435; H. P. Kosk, *Generacja polska*, t. 2, Pruszków 2001, s. 280; A. Kraushar, *Książę Replin i Polska*, Warszawa 1900 t. 1, s. 393; *Lauda*, s. 302; PRS, s. 226; Taczynski, *Reprezentacje dobrzyńskie*, s. 174.

ZBOIŃSKI MIKOŁAJ, zw. Janem Zboińskim v. Ossowskim v. Steklińskim, v. Ciepieńskim, h. Ogończyk (†1504 r.), właściciel ziemski, urzędnik ziemi dobrzyńskiej

Był synem Mikołaja. Dziedzic na całym Zbójnie Starym i częściach Ossówka, Steklina Wielkiego i Małego oraz Ciepienia. Podobnie jak ojciec, używał wszystkich czterech godności. W źródłach występuje w latach 1480-1504. W jednym z dekretów nazywany jest cześnikowiczem, co nasuwa przypuszczenie, że jego ojciec piastował tę godność.

Miał zapewne tylko jednego syna, także Mikołaja.

AGAD, Księgi ziemskie i grodzkie bobrownickie, f. 19; Idem. MK, XVIII-46, XX-260; Biliński, *Szlachta*, s. 128; <http://www.genealogia.okiem.pl/zboinski.htm/23> I 2014; PRS, s. 226; RZD, t. 2, cz. 1, s. 251.

ZBOIŃSKI v. OSSOWSKI MIKOŁAJ h. Ogończyk (*ok. 1470 r. †przed 1543 r.), właściciel ziemski, podczaszy dobrzyński

Był synem Mikołaja Ossowskiego (zm. 1504), podsędka, chorążego, wojskiego oraz poborcy podatku czołowego. Po ojcu był właścicielem Zbójna w ziemi dobrzyńskiej. Pełnił urząd podczaszego dobrzyńskiego. Ożeniony z Jadwigą, prawdopodobnie Steklińską, córką Jana Zawiszy. Jadwiga występuje w grodzie bobrownickim w 1543 r. również jako Anna. Mikołaj zmarł zapewne przed 1543 r., ponieważ Jadwiga w dokumencie z tego roku jest już wdową. Jadwiga Anna v. Anna Jadwiga mogła być porwana z domu rodzicielskiego, ponieważ podczaszy Mikołaj został pozwany przed sąd grodzki bobrownicki i oskarżony o uprowadzenie. Proces wygrał, udowadniając, że Anna Jadwiga była jego narzeczoną z woli rodziców. Z Anną pozostawił pięcioro dzieci: Annę, Eufemię, Jana i Szymona. Synowie jego w rejestrach podatkowych z lat 1564-1575 posiadali łany na Zbójnie: Jan – jeden łan, Szymon – siedem łanów.

AGAD, Księgi ziemskie i grodzkie bobrownickie, I-194, 1167, 1169; Biliński, *Szlachta*, s. 128; Guldon, *Mapy*, s. 45; PRS, s. 226; RZD, t. 2, cz. 1, s. 251.

ZBOIŃSKI SZYMON h. Ogończyk (†1725 r.), cześnik dobrzyński

W latach 1691-1725 znany jest jako cześnik dobrzyński. Pozostawił syna Andrzeja, na rzecz którego zrezygnował z urzędu w grudniu 1724 r. Nominacja ta nie została zrealizowana i Szymon pozostawał cześnikiem do sierpnia 1725 r.

Ożeniony z nieznaną bliżej Jeżewską, pozostawił dwóch synów: Bartłomieja Ludwika i Andrzeja. Pochowany w Skępem. Andrzej, niedoszły cześnik dobrzyński, pozostawił syna Szymona.

Genealogia, s. 217; Niesiecki, *Herbarz*, t. 10, s. 126; PRS, s. 226; *Urzędnicy*, nr 1417.

ZBOIŃSKI WOJCIECH JAN h. Ogończyk (†m. 16 X 1702 a 8 X 1703 r.), miecznik, podczaszy i podkomorzy dobrzyński, starosta lipnowski, marszałek sejmiku dobrzyńskiego, poseł na sejm

Był synem Jakuba, właścicielem Osówki, którą odziedziczył po ojcu. W 1685 r. wszedł posiadanie domeny kikołskiej: działu Orłowskich z Lubinem, Lubinkiem z Konotopiem i królewszczynami. Wieś ta pod jego zarządem nie miała zbytniego szczęścia. Przed 1691 r. została splądrowana przez Gulcza, oficera regimentu wojewody czernichowskiego, a następnie zniszczona w 1702 r. w czasie wojny północnej. Brak jest natomiast śladów w źródłach, by Wojciech posiadał Cieluchowo i Zbójno.

W latach 1676-1677 znany jest jako miecznik dobrzyński. Od 1678 do 1690 r. był podczaszym, a w latach 1690-1702 – podkomorzym dobrzyńskim. Od 1690 r. trzymał też starostwo lipnowskie. Marszałkował sejmikowi dobrzyńskiemu, który odbył się 15 października 1668 r. w Bobrownikach. Na sejmy Rzeczypospolitej postował aż dziewięciokrotnie: w latach 1669-1702.

Ożeniony był z Teresą z Ubyszów. Pozostawił trzech synów: Franciszka, Jakuba i Antoniego (?), który nie występuje w źródłach ziemi dobrzyńskiej. Dobra kikołskie po jego śmierci przejął syn Franciszek.

Borkowski, *Genealogia*, s. 669; *Genealogia*, s. 213; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=wojciech+zboi%F1ski/23> I 2014, mowa jest o dwóch jego małżeństwach i brak syna Antoniego; *Inwentarze królewszczyn*, s. XV; *Kikół*, s. 49, 63-64, 70; Kuczkowski, *Kikół*, 10; *Lauda*, s. 85-87, 140, 150, 198, 199, 206, 245; Niesiecki, *Herbarz*, t. 10, s. 125; J. Pakulski, *Kikół – w poszukiwaniu właściwego herbu*, *Rocznik Muzealny*, t. 4: 1981, s. 128-129; PRS, s. 226; RZD, t. 2, cz. 1, s. 94, 100, cz. 2, s. 74; Taczyński, *Reprezentacje*, s. 164; Uruski, *Rodzina*, t. 13, s. 7-10; *Urzędnicy*, nr 1496.

ZDZIARSKI WACŁAW IGNACY (*13 VIII 1889 r. †na pocz. XI 1939 r. w lasach skrwileńskich), żołnierz Września 1939 r., ofiara zbrodni niemieckich

Był zięciem Jana Kretkowskiego h. Dołęga z Sadłowa, właściciela majątku Sadłowo, mężem Janiny Kretkowskiej.

Brał udział w kampanii wrześniowej, po zakończeniu której wrócił do Sadłowa. Pod koniec października 1939 r. razem z Janem i Bronisławem Kretkowskimi został aresztowany. Przez kilka dni był więziony w więzieniu w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20 i został tam zamordowany na początku listopada tegoż roku. Wywieziony przez Niemców do lasów skrwileńskich i tam pochowany w zbiorowej mogile.

M. Adamowska, *Czas dłonią rzeźbiony. Opowieść o rypińskiej artystce*, *Rocznik Dobrzyński*, t. 5: 2012, s. 217; AOKBZpNP Bydgoszcz, sygn. Zg 19/47Jasiewicz, *Lista*, s. 1177; *Ziemiańcy*, cz. 1, s. 86; *Ziemiańcy dobrzyńscy*, s. 407.

ZDROJEWSKI ZYGMUNT (*23 III 1904 r. w Lipnie †wiosną 1940 r. w Charkowie), lekarz, porucznik Wojska Polskiego, ofiara zbrodni sowieckich (Z 26)

Był synem Wincentego i Julianny z Orpikowskich. Jego ojciec był ogrodnikiem, posiadał półtorej morgi ziemi. Miał pięcioro rodzeństwa i był najstarszym dzieckiem w rodzinie. Naukę rozpoczął w 4-klasowej szkole w Lipnie, po ukończeniu, której wstąpił do miejscowego Gimnazjum im. R. Traugutta, gdzie 30 maja 1924 r. otrzymał świadectwo dojrzałości. W sierpniu 1920 r. wstąpił, jako ochotnik do Wojska Polskiego

i służył w 206. pułku piechoty. Po 2,5-mies. został zdemobilizowany i powrócił do nauki gimnazjalnej. Następnie studiował Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie absolutorium otrzymał w 1929 r. Dyplom lekarza uzyskał 19 maja 1931 r. Od 11 sierpnia 1931 r. do 27 lutego 1932 r. służył w Szkole Podchorążych Sanitarnych Rezerwy w Warszawie, po której miał przydział, jako szef sanitarny KOP. Następnie przeniesiony został do rezerwy. Na ćwiczeniach wojskowych był w 1. Szpitalu Okręgowym w Warszawie w 1935 i 1937 r. Mianowany porucznikiem ze starszeństwem od 1 stycznia 1934 r. Mieszkał w Warszawie i prowadził tam prywatną praktykę lekarską. Specjalizował się w chorobach wewnętrznych. Pracował także, jako lekarz w Pogotowiu Ratunkowym oraz jako asystent na Oddziale Chirurgicznym Szpitala Przemienienia Pańskiego. Był też lekarzem środowiska aktorskiego Warszawy i lekarzem sióstr sakramentek na Starym Mieście. Współautor pierwszego tomu podręcznika *Chirurgia*.

Miał przydział do kadry zapasowej 3 Szpitala Okręgowego w Grodnie. W 1939 r. został zmobilizowany do WP i przydzielony jako komendant szpitala polowego w Sokółce k. Grodna. Dostał się tam do niewoli sowieckiej i uwięziony w Nowogródku, a następnie w obozie w Starobielsku. Wywieziony do siedziby NKWD w Charkowie i tam zamordowany w wieku 36 lat.

Był żonaty, miał jedno dziecko.

Pochowany w bratniej mogile VI kwartału Lesoparku w Charkowie.

AUW, teczka osobowa Z. Zdrojewskiego, sygn. WL/RP 17568; CAW, AR 2712; K. Czernielewski, R. Iwanicki, H. Siemiński, *Rozstrzelany życia los. Kozielsk-Ostaszów-Starobielsk*, Łódź 1997, s. 414; *Charków. Księga* s. 632; J. B. Gliński, *Słownik biograficzny lekarzy i farmaceutów ofiar drugiej wojny światowej*, Warszawa 1999, t. 2, s. 494-495; T. Kryśka-Karski, *Materiały do historii Wojska Polskiego*, Londyn 1985, z. 16, s. 14, poz. 12896; *Księga pochowanych żołnierzy polskich poległych w II wojnie światowej*, Puszków 1996, t. 5, s. 415; Kubiak-Karpus, *Lista*, s. 192-193; A. Muszyński, *Lista katyńska*, Warszawa 1989, s. 335; Tucholski, *Katyń*, s. 517-518.

ZELIGMÓWNA MICHŁA (*1900), nauczycielka, ofiara powstania warszawskiego 1944 r.

Przed 1939 r. była nauczycielką Publicznej Szkoły Powszechniej Nr 2 w Lipnie. W 1939 r. wywieziona do getta warszawskiego. Wzięła udział w powstaniu w gettcie. Zginęła w 1943 r. w czasie powstania w getcie warszawskim.

Gózdź-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 30; Piotrowski, *Słownik*, s. 252, gdzie mylnie nazwisko jako Zeligówna.

ZEMBRZUSKI BOGDAN (n. – Bohdan), (†po 1928 r.), właściciel ziemski

W 1917 r. od Jana Dziewanowskiego za sumę 102 tys. rubli nabył dobra Brzuze z przyległościami o powierzchni 302 ha. W 1918 r. dobra jego liczyły ponad 500 ha, jednak w latach 20. XX w. były stopniowo parcelowane i w końcu tego dziesięciolecia liczyły już tylko 370 ha. W końcu lat dwudziestych na skutek trudności ekonomicznych związanych trwającym kryzysem gospodarczym oraz kłopotami osobistymi

sprzedał Brzuze Edmundowi Szatkowskiemu, choć formalnie figurował w księdze hipotecznej tych dóbr aż do 1939 r. W latach 30. XX w. był akcjonariuszem Cukrowni Ostrowite.

W dniu 11 lipca 1920 r. wszedł w skład Obywatelskiego Komitetu Obrony Państwa na pow. rypiński. W obliczu najazdu bolszewickiego w sierpniu 1920 r., razem z A. Borzewskim z Ugoszcza, A., Barthlem z Nadroża, A. Gniazdowskim z Radzik Małych i J. Płoskim z Wielgiego opowiedział się przeciwko upuszczeniu majątków.

Ożeniony z Hanną Siemiątkowską (1892-1923, pochowana na cmentarzu w Radzikach Dużych), siostrą Jerzego z Wąpielska, miał syna Zbigniewa (1915-1920, pochowany obok matki na cmentarzu w Radzikach). Jego żona w sierpniu 1920 r. zajęła się organizacją pogrzebu, poległego w walce z oddziałem bolszewików sąsiada, Antoniego Borzewskiego z Ugoszcza. Choć rozwścieczona część ludności Ugoszcza stanęła po stronie bolszewików, ona z narażeniem życia pojechała tam, aby zabrać zwłoki, a następnie zorganizować pochówek tego zasłużonego ziemianina w Oborach.

AWKW Rypin, KHip. Brzuze; *Antoni Borzewski*, Tygodnik Ilustrowany 1920, nr 38, s. 735; Chelmiński, *Powiat II*, s. 164; Krajewski, *Cukrownia Ostrowite*, s. 18; M. Krajewski, *Postawy społeczeństwa ziemi dobrzyńskiej (gubernia płocka) w okresie rusyfikacji (1864-1914)*, Notatki Płockie 1987, nr 2, s. 26; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 17, 76, 91, 113; RZD, t. 2, cz. 3: 2006, s. 40-41; Tablice nagrobne na cmentarzu w Radzikach Dużych; Wasiaś, *Właściciele*, s. 1.

ZEMBRZUSKI JÓZEF (*ok. 1857 r. †2 XII 1926 r.), przedstawiciel rodziny

Pochowany na cmentarzu katolickim w Rypinie razem z Marią z Zembrzuskich Górną (zm. 18 IV 1930 r. w wieku 42 lat oraz Emilią z Chodkowskich Zembrzuską (zm. 28 III 1935 r. w wieku 74 lat).

Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 79; Tablica nagrobna na cmentarzu w Rypinie.

ZGLISZCZYŃSKI WALERIAN (XIX/XX w.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Dobrzejewicach

Po aresztowaniu za popieranie powstania styczniowego proboszczem parafii Dobrzejewice, ks. Jana Pomiechowskiego, w 1862 r. został proboszczem w tej parafii, gdzie duszpasterzował aż do 13 maja 1891 r. W 1891 r. rozpoczął budowę nowego, murowanego kościoła, do którego ufundował „*lampierz (żyrandol), wiszący pod ołtarzem wielkim*”.

Pawłowski, *Obrowo*, s. 87, 89, 91.

ZIELENIEWSKI MATEUSZ JÓZEF (†4 III 1748 r.), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz i proboszcz w Osieku i Górznie

W latach 1704-1706 był wikariuszem w Osieku k. Rypina, a potem w latach 1911-1748 – proboszczem w tej parafii. Wniósł duże zasługi w materialny stan kościoła: prowadził jego remont, wyłociał ołtarz główny, odnowił ołtarze boczne, zbudował chór i organy,

sprawił wiele naczyń i szat liturgicznych, wystawił plebanię i budynki gospodarcze. Potem, do roku 1718 r. był proboszczem w Górznie.

Dekanat rypiński, s. 77.

ZIELIŃSKA z d. Mazurkiewicz IWONA ELŻBIETA (*4 VII 1968 r. w Rypinie), dr nauk hum., adiunkt, wicedyrektor szkoły podstawowej, nauczyciel historii, badacz historii regionu, sekretarz DTN (Z 27)

Ukończyła Szkołę Podstawową nr 1 w Rypinie (1983), a następnie Liceum Ekonomiczne im. L. Krzywickiego w Rypinie (1984-1987). Naukę kontynuowała w Studium Wychowania Przedszkolnego we Włocławku (1987-1989), a następnie w Mazowieckiej Wyższej Szkole Humanistyczno-Pedagogicznej w Łowiczu (1997), gdzie uzyskała tytuł zawodowy magistra pedagogiki. Otrzymała też Podyplomowe Studium Organizacji i Zarządzania Oświatą WSHE we Włocławku (2000). Na podstawie dysertacji pt. *Rozwój kultury, oświaty i prasy w powiecie rypińskim w latach 1918-1939* uzyskała stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie historii w ówczesnej Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego (obecnie UKW, 2002). Jest nauczycielem dyplomowanym (od 2004). Ukończyła różnorakie kursy zawodowe: szkolenia komputerowe, w tym specjalistyczne, przygotowujące do pracy edytorskiej w wydawnictwie oraz inne kursy nauczycielskie, związane z reformą oświaty.

Pracowała jako nauczyciel w Szkole Podstawowej w Radzynku (1989-1998), w Przedszkolu Miejskim nr 2 w Rypinie (1998-1999) oraz w Szkole Podstawowej nr 1 w Rypinie (1999-nadal), gdzie była także wicedyrektorem (2003-2005). Była także organizatorem i kierownikiem działu wydawnictw WSHE we Włocławku (1997-2002) oraz adiunktem na Wydziale Pedagogicznym WSHE we Włocławku, w Instytucie Humanistycznym Państwowej Szkoły Zawodowej we Włocławku, na Wydziale Pedagogicznym SWPW w Płocku, filia w Ławie oraz na Wydziale Pedagogicznym Wyższej Szkoły Informatyki i Ekonomii TWP w Olsztynie. Jest właścicielem Wszechnicy Edukacyjnej i Wydawniczej „Verbum” – wydawnictwa promującego twórców ziemi dobrzyńskiej.

Jest autorką kilku książek i artykułów naukowych, m. in.: *Monografia Szkoły Podstawowej w Radzynku*, Rypin 1997, ss. 185; *Z dziejów Radzynka i okolic*, [w:] *Debiuty Naukowe WSHE*, t. I, Włocławek 1998, s. 107-121; *Odbudowa i rozwój szkolnictwa powszechnego w powiecie rypińskim w latach 1918-1939*, *Ziemia Dobrzyńska*, t. 8: 2002 s. 91-141; *Spoleczne organy w kierowaniu szkołą*, [w:] *Debiuty Naukowe WSHE*, t. III, Włocławek 2002, s. 93-116; *Prasa powiatu rypińskiego w okresie Drugiej Rzeczypospolitej wyrazem aktywności społeczeństwa regionu*, *Ziemia Dobrzyńska*, t. 9: 2003, s. 89-104; *Rola społecznych organów w kierowaniu szkołą*, *Sekretarz i Organizacja Urzędu* 2003, nr 1, s. 55-56; *Transformacja organów przedstawicielskich w systemie edukacji*, *Wójt i Jego Gmina* 2003, nr 1, s. 30-33; *Teofil Jurkiewicz (Ludomir Brzuski) – polski emigrant i emisariusz we Francji*, *Rypin-L'Hopital* 2005, ss. 132+zdjęcia,

Metodologiczne podstawy badań społecznych, Rypin 2008, ss. 113, *Gdzie historia łączy pokolenia. Szkoła Podstawowa nr 1 w Rypinie w latach 1928-2008. Monografia albumowa*, Rypin 2008, ss. 124, a także kilkudziesięciu recenzji popularno-naukowych oraz artykułów popularnych, m. in. serii pt. „Z kart historii regionu”, ukazujących się w „Gazecie Pomorskiej” w latach 2007-2008, publikuje również „Kronikę Dobrzyńskiego Towarzystwa Naukowego” (od 2007) oraz inne artykuły naukowe na łamach „Rocznika Dobrzyńskiego” (t. 1-7: 2008-2014). Bada historię powojennych emigrantów polskich we Francji, instytucje polonijne oraz dzieje polskiej oświaty we Francji. Dzięki współpracy z wydawnictwem „Nowa Era” w zakresie przygotowania podręcznika do historii dla klasy IV szkoły podstawowej, w związku z wprowadzeniem nowej podstawy programowej w roku szkolnym 2012/2013, na jej wniosek wprowadzono do podręcznika dla uczniów mapę historycznych krain geograficznych uwzględniającą m. in. ziemię dobrzyńską.

Jest członkiem-założycielem DTN z siedzibą w Rypinie, gdzie nieprzerwanie od 2007 r. pełni funkcję sekretarza.

Uhonorowana m. in.: Nagrodą Kuratora Oświaty (2003); nagrodami dyrektora Szkoły Podstawowej nr 1 w Rypinie, dyplomami uznania za współpracę ze Stowarzyszeniem Gmin Ziemi Dobrzyńskiej, dyplomami uznania za pracę zawodową w szkolnictwie wyższym.

Ma dwoje dzieci: Karola (ur. 16 V 1990) i Natalię Darię (ur. 15 IV 1992).

ADTN, Deklaracja członkowska; Autobiografia z 10 IX 2013; *Kalendarium Rypina*, s. 1153; Krajewski, *Rypin. Monografia*, wyd. 2, s. 297; *Rocznik Dobrzyński*, t. 1-7: 2008-2014, pass.

ZIELIŃSKA z d. Wodzińska MARIA JUSTYNA FRANCISZKA h. Jastrzębiec (*10 III 1881 r. w Żałem k. Rypina †5 VIII 1967 r. w Skępem), ziemianka, aptekarka-zielarka, organizatorka opieki społecznej, ofiara prześladowań komunistycznych (Z 28)

Była synową poety i społecznika, Sybiraka, Gustawa Zielińskiego (1809-1881). Jak podał na początku lat 50. XX w. przedwojenny dyrektor Seminarium Nauczycielskiego, a potem Gimnazjum Ogólnokształcącego, Kazimierz Markowski, z wykształcenia była aptekarką-zielarką. Utrzymywała bliskie kontakty Janem Biegańskim, aptekarzem ze Skępem, autorem licznych prac naukowych na temat zielaństwa i ziołolecznictwa i wspierała go finansowo w wydawaniu tych prac. Była kobietą czułą na ludzkie kłopoty. Bez względu na porę dnia, czy nocy spieszyła z pomocą chorym dzieciom i dorosłym. W razie nieobecności miejscowego lekarza, dra Edwarda Otto, a jeszcze wcześniej jego poprzednika, dra Antoniego Koziańskiego, jechała do odbierania porodów, zarówno w Wiosce, Wymyślinie, Skępem i okolicznych wioskach, należących do jej majątku.

W okresie międzywojennym w Skępem była założycielką i fundatorką dwóch ochronek (tylko symbolicznie utrzymywanych przez rodziców), które stanowiły rodzaj bezpłatnych przedszkoli dla skępskich dzieci. Jak pisał w swoim wspomnieniu Władysław Drze-

wiecki, w Skępem „działała tzw. ochronka, utrzymywana częściowo przez rodziców, częściowo – charytatywnie – przez dziedziczkę majątku Wioska, Marię Zielińską. Ochronka mieściła się w drewnianym domu Rumianowskich przy ul. Dobrzyńskiej (obecnie stoi na tym miejscu dom Kalkszejnów). Zakład ten obejmował około 20 dzieci i wychowywał je przede wszystkim w służbie Kościoła. Jako uczeń seminarium, a później bezrobotny nauczyciel, byłem często zapraszany przez ochroniarkę – zakonnicę, p. Rzeczkowską, aby przygrywać na skrzypkach dzieciom do zabaw tanecznych, szczególnie wówczas, gdy ochronkę wizytowała pani Zielińska”.

Po ustąpieniu okupacji hitlerowskiej została aresztowana przez Urząd Bezpieczeństwa i sowieckie NKWD i zakwalifikowana na zesłanie na Syberię. Była jej służba folwarczna, pamiętająca dobro przez nią świadczone w okresie międzywojennym, stanęła gromadnie przed posterunkiem milicji w Skępem, gdzie była przetrzymywana, protestując przeciwko zamiarom komunistycznej bezpieki. Ta najwyraźniej wystraszyła się masowego protestu, skreśliła ją z listy sybiraków i uwolniła. Jednak nie wolno jej już było powrócić do dworu w Wiosce. Wyrzucona przez władze komunistyczne ze swego majątku o powierzchni 7.995 mórg, a obejmującego posiadłości: Wioska, Skępe, Wymyślin, Zajeziórze, Pokrzywnik, Żuchowo, Obóz, Huta, Kukowo, Koziołek, Grabowiec, Wierzbick wraz z dworem w Wiosce, przygarnięta została przez dawne swoje pracownice: siostry Krygier – kucharkę i krawcową, mieszkające w zielonym wówczas domku naprzeciwko skępskiego klasztoru, gdzie otrzymała pokój z kuchnią. Dr Stanisław Giziński, jako uczeń Liceum Pedagogicznego w Wymyślinie, spotykał się z nią na początku lat 50. XX w. kilka razy. Zapamiętał jej zewnętrzną fizjonomię: „Siwiutka, wysoka, szczupła pani o dużych łagodnych oczach i zawsze smutnej twarzy”. W skromnym pokoiku na komodzie ustawiła portret syna-bohatera drugiej wojny światowej i jego Krzyż Virtuti Militari. Pozostawał on tam do czasu, kiedy to nieproszonego gość potraktował go jako przedmiot materialnej wartości i najwyczejniej ukradł. Inaczej Skępe miałyby zapewne dziś co najmniej trzy Krzyże Srebrne Orderu Wojennego Virtuti Militari jeden jej syna, kapitana-pilota Stanisława Zielińskiego, drugi – majora Wacława Tuzińskiego i trzeci – pułkownik Marii Sobocińskiej.

Za bohaterską śmierć swojego syna, Stanisława przyznano jej rentę w wysokości 460 funtów brytyjskich miesięcznie. Jednak komunistyczna władza przysłała jej pismo, iż niedopuszczalna jest wypłata w walucie zachodniej i dlatego będzie otrzymywać rentę w formie przelicznika: 1 zł za 1 funt, co oznaczało na ówczesne czasy, dwa tysiące razy mniej od wartości wolnorynkowej. W tej sytuacji, okazując swą szlachetność, odmówiła tej transakcji, która była próbą zalegalizowania kradzieży należnej renty. Pozostała więc bez środków do życia. Nie poddała się jednak losowi, zarabiała nieco, udzielając porad zielarskich i haftując artystycznie porporce i chorągwie kościelne. Nie pozostawili ją bez opieki także byli folwarczni, teraz już pegeerowcy z Wioski, którzy dostarczali swojej dawnej dobrodziejce torf na opał, drewno, mleko, jaja, mięso i inne artykuły spożywcze.

Po wojnie zajęła się ponownym pochówkiem Gustawa Zielińskiego. Wiedziała tylko, że jej teść pochowany był w brązowym sarkofagu na terenie skępskich katakumb w Borku., zniszczonych przez Niemców na początku wojny. Na początku lat 50. XX w. zadbała o przeniesienie jego prochów do kaplicy św. Barbary na terenie klasztornej dziedziny. Takich też części poszukiwano we wspólnym grobie. Wraz z prochami włożono je w przygotowaną skrzynkę – trumnę. Miejscowy murarz, Budzyński z pomocnikami murarskimi otworzyli podziemia kaplicy św. Barbary, gdzie byli wcześniej pochowani inni członkowie rodziny Zielińskich w tym jej mąż i syn.

Wyszła za Władysława Apolinarego Zielińskiego (ok. 1859-26 IV 1926), z którym miała dwóch synów: Maurycego (9 X 1904-16 V 1931 pochowany w kaplicy św. Barbary w Skępem), zginął w wypadku motocyklowym i Stanisława Władysława, pilota, lotnika drugiej wojny światowej (15 X 1905 w Skępem-30 XII 1941 nad Brestem) i oraz dwie córki: Marię Letycję (22 VIII 1909 w Skępem-21 II 1985 w Gdańsku), za Włodzimierzem Władysławem Puzyrą h. Oginiec (16 V 1894 Stryków-15 XI 1961 w Londynie), synem Stanisława Modesta Je ks. Puzyry z Kozielecka i Kazimierzy Gabrieli Zielińskiej) i Marię Anielę (1910-1981), I v. Koźmińska, II v. – Mielżyńska.

Pochowana, obok syna Maurycego i męża, w podziemiach kaplicy św. Barbary w klasztornej wirydarzu. W pogrzebie wzięła udział jej córka, Maria Letycja hr. Puzyra.

W dniu 8 czerwca 2013 r. na północnej ścianie kaplicy św. Barbary w Skępem odsłonięto tablicę pamiątkową ku jej pamięci oraz męża i synów.

B. Ciesielska, G. Sojda, *Arystokrata z Wioski k. Skępego. Stanisław Zieliński (1903-1941)*, Rocznik Dobrzyński, t. 6: 2013, s. 325; Drzewiecki, *Moje życie*, s. 26; Giziński, *Niepospolici*, s. 649-652; J. Kowalski, *Tablice poświęcone rodzinie Zielińskich*, Nasze Skępe, nr 42: 2013, s. 18; Krajewski, *Dama*, s. 20-21; M. Krajewski, *Skępski „Borek” powraca do pamięci*, Rocznik Dobrzyński, t. 3: 2010, s. 283; Minakowski, *Elita*, s. 661; PRS, s. 226; *Rodem ze Skępego*, s. 109; *Ze wspomnień Wandy Budzyńskiej*, [w:] *Rodem ze Skępego*, s. 15; Tablica pamiątkowa na północnej ścianie kaplicy św. Barbary w Skępem.

ZIELIŃSKI ALEKSANDER h. Świnka (*1755 w Prztyczy 10k. 1823 r.), właściciel ziemski, gen. insurekcji kościuszkowskiej, poseł na Sejm Czteroletni

Był synem Stanisława Kostki (zm. 1778) i Teresy Strzałkowskiej. W latach 1781-1796 był właścicielem Ugoszcza. Majątek ten otrzymał wraz z ręką żony Jadwigi, córki Jana Zielińskiego, podczaszego płockiego. Potem dokupił także sąsiedni Okonin. W 1789 r. wysiewał 73 korce żyta i 3 korce pszenicy. W Ugoszczu pobudował nowy, murowany dwór, kryty dachówką, karczmę oraz kilkanaście budynków wiejskich. W 1796 r. Ugoszcz i Okonin sprzedał Ludwikowi Borzewskiemu. Działy spadkowe na Ugoszczu, należące do Józefa i Leona Kiełczewskich, zostały również przez nich także sprzedane w tym roku Borzewskiemu.

W 1788 r. został podstolim, w 1790 r. – chorążym, a w 1792 r. – podkomorzym nurskim. Posłował na Sejm Czteroletni. Był rotmistrzem kawalerii narodowej woj-

ska koronnego. W powstaniu kościuszkowskim brał udział jako generał ziemiański.

Był kawalerem Orderu Św. Stanisława.

Z małżeństwa z Jadwigą Zielińską h. Świnka, pozostawił pięć córek: Magdalenę, Teresę, Dyzmę, Józefę i Teklę. Powtórnie ożeniony z Antonią z Bleszyńskich, miał córkę Mariannę i syna Henryka.

AWKW Rypin, Zbiór dokumentów dóbr Ugoszcz, 1796, bez sygn. k. 24; K. Bauer, *Wojsko koronne powstania kościuszkowskiego*, Warszawa 1981, s. 82, 147, 175, 177, 182, 230, 276, 373; Biliński, *Szlachta*, s. 195; Borucki, *Ziemia; Brzuze*, s. 360-361; Gawarecki, *Opis*, zał.; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=aleksander+zieli%F1ski%23I2014>; T. Pilarek, *Zestaw generalicji powstania 1794 roku*, Zeszyty Naukowe WSP w Katowicach, Prace Historyczne 1967, nr 2, s. 102; PRS, s. 204; RZD, t. 2, cz. 1, s. 164-167, 175; SGKP, t. 12, s. 750; Szymańska, *Ziemiaństwo ziemi płockiej*, s. 102; Zielińscy, *Wiadomość*, cz. 2, s. 145-173.

ZIELIŃSKI ANDRZEJ h. Świnka (†1742 r.), właściciel ziemski, podstoli płocki, poseł na sejm

Był synem Stanisława i Marianny z Narzymiejskich. W latach 1721-1740 posiadał Ugoszcz k. Rypina. Majątek ten otrzymał po śmierci ojca. Sprawował urząd podstolego płockiego, na który mianował go August II w 1724 r. Poseł na sejm z województwa płockiego w 1732 r. W 1740 r. przekazał Ugoszcz Janowi Zielińskiemu, synowi Karola.

Zmarł bezpotomnie.

Brzuze, s. 362; PRS, s. 204; Zielińscy, *Wiadomość*, cz. 2, s. 96-97.

ZIELIŃSKI ANDRZEJ (n. Jędrzej) h. Świnka (*ok. 1710 r. †1777 r. w Biskupcu), ziemianin, podstoli i podczaszy różański

Był synem Karola (zm. 24 VII 1727 w Steklinie) i Anny Jadwigi z Suchcickich h. Ostoja (zm. 1733). W 1740 r. został mianowany podstolim różańskim, a w 1754 r. – podczaszym tej ziemi. Na zjeździe spadkobierców Józefa Pawła w 1763 r. otrzymał w zarząd dobra Skępe. W wyniku układów i spłat majątek ten przeszedł na jego potomków.

Andrzej był dwukrotnie żonaty. Z pierwszą żoną, Ewą Sierakowską h. Ogończyk, miał jednego syna, Ludwika Mariana.

Drugą żonę, Bogumiłę Mdzewską h. Dołęga (zm. 1819), poślubił w 1759 r. i miał z nią sześciu synów: Stanisława, Wojciecha (zm. w młodym wieku bezpotomnie), Norberta, Marka, Feliksa i Józefa oraz córki: Mariannę (zm. 1833 r. bezpotomnie), Helenę, żonę Antoniego Nałęczka h. Nałęcz, właściciela Zębowa i Steklina i Teklę, żonę Ignacego Sumińskiego h. Leszczyc, właściciela Zbójna i Wielgiego). Po jego śmierci zarząd nad majątkiem sprawowała wdowa, a następnie najstarszy syn, Ludwik Marian. Wkrótce jednak pozostali synowie dokonali podziału dóbr po ojcu.

Pochowany w kościele ojców bernardynów w Ostrołęce.

AP Włocławek, Księgi hipoteczne pow. lipnowskiego, dobra ziemskie Sumin; *Genealogia*, s. 224; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=242659/23I2014>; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s.

205; PRS, s. 204; RZD, t. 2, cz. 2, s. 152; Zielińscy, *Wiadomość*, cz. 2, s. 224-239.

ZIELIŃSKI ANTONI, ps. „Kruk” (*1891 r. w Krystianowie k. Radzyńka †7 XII 1976 r. w Rypinie), organista, dyrygent chóru, komendant powiatowy Polskiej Organizacji Zbrojnej i Obwodu Armii Krajowej Rypin, kapitan czasu wojny, więzień KL Stutthof (Z 29)

Był synem Ignacego i Magdaleny z Wiśniewskich. Po ukończeniu Konserwatorium Muzycznego w Warszawie, rozpoczął pracę jako kapelmistrz w Wyszogrodzie. W 1936 r. przeniósł się do Rypina, gdzie został zatrudniony jako organista w kościele parafialnym pw. św. Trójcy. Po Ottonie Rotzalu prowadził orkiestrę w Gimnazjum Koedukacyjnym Towarzystwa Szkoły Średniej w Rypinie. Dyrygował połączonymi chórami: chórem kościelnym św. Cecylii przy kościele św. Trójcy i chórem „Lutnia”. Posiadał stopień porucznika Wojska Polskiego. W dniu 31 października 1937 z okazji uroczystości Chrystusa, Króla Wszechświata połączone chóry pod jego batutą dały koncert w Domu Katolickim. W dniu 6 sierpnia 1939 r. w czasie Zjazdu Kół Śpiewaczych Okręgu I. Pomorskiego Związku Śpiewaczego Golubiu dyrygował chórem mieszanym „Św. Cecylia”, który wykonał utwór pt. „Ty mi szumis polskie morze” w kompozycji Franciszka Przymusińskiego.

W maju 1940 r. został zaprzysiężony do organizacji konspiracyjnej POZ „Znak”, przez por. rez. Wiktorina Leonarda Sobańskiego, przyjmując pseudonim „Kruk”, którym posługiwał się do chwili aresztowania. Po utworzeniu Komendy Powiatowej POZ „Znak” w Rypinie był zastępcą komendanta (Romana Kłębowskiego). Przez pewien czas ukrywał o. Józefa Telesfora Podbielskiego, karmelitę z Obór, który po wypuszczeniu z więzienia Gestapo w Grudziądzu, ukrywał się na tym terenie, zanim znalazł schronie w GG na terenie klasztoru karmelitańskiego w Pilźnie k. Tarnowa. Do konspiracji zwerbował i zaprzysięgł dla ruchu oporu wiele innych osób, m.in. organistę z Trąbina, Stanisława Kruka, dra Franciszka Dłutka, Zygmunta Dulczewskiego z Rogowa. W 1940 r., gdy utworzono Komendę Powiatową POZ w Rypinie, objął stanowisko zastępcy komendanta, Romualda Kłębowskiego. Jesienią 1941 r., po wyjeździe Kłębowskiego do Generalnego Gubernatorstwa, został komendantem powiatowym POZ „Znak”. W latach 1940-1941 rozbudował organizację konspiracyjną w pow. rypińskim, tworząc 6 rejonów, w których skupiało się ok. 600 osób. Szczególnie aktywny kontakt nawiązał z placówką AK w Ostrowitem i Stanisławem Krukiem w Trąbinie. Prowadził dobrze zorganizowaną siatkę wywiadowczą, w której zaangażowani byli m. in. Roman Dąbrowski, plutonowy o ps. „Orzeł” oraz kowal z Gójska, Maklakiewicz. Jego łącznikiem był Marian Mariański, szewc z Rypina. W 1942 r. otrzymał z Komendy Głównej AK nominację na stopień kapitana.

W dniu 5 maja 1943 r., w ramach masowej „wsypy” w pow. rypińskim i lipnowskim, został aresztowany przez rypińskie Gestapo. Więziony w Rypinie, Grudziądzu, a następnie osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Stutthof, gdzie przebywał do końca okupacji.

Po powrocie do Rypina w 1945 r. objął ponownie funkcję organisty w kościele parafialnym pw. św. Trójcy, gdzie pracował aż do przejścia na emeryturę w 1975 r.

Był odznaczony przez Stolicę Apostolską Orderem „*Pro Ecclesia et Pontifice*” oraz Krzyżem Virtuti Militari. W PRL nie otrzymał żadnych odznaczeń.

Pochowany na cmentarzu katolickim w Rypinie.

AFGEZ, Spuścizna po S. Suszyńskim, Relacja Antoniego Zielińskiego spisana przez S. Suszyńskiego w 1974 r., k. 459-465; AP Bydgoszcz, Urząd Wojewódzki Pomorski, sygn. 5463, Stowarzyszenia zarejestrowane w Rypinie przez Urząd Wojewódzki Pomorski; APAr. św. Trójcy w Rypinie, Kronika Parafialna, pass.; *Brzuze*, s. 361-362; Gałkowski-Piotrowski, *Kalendarium*, s. 431; Krajewski, *Przeszłość klasztoru*, s. 22; Krajewski, *Ruch oporu w Rypinie*, s. 353-354, 356; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 154-166, 334, 348, 401, 403; Krajewski-Suszyński, *POZ, ZWZ-AK*, s. 774 i n.; *Pamiętnik zjazdu*, s. 13; Parafia, s. 423; Piotrowski, *Szkolnictwo Rypina*, s. 319; Rogo, *Lutnia*, s. 402-403; *Rypin między wojnami*, s. 248; *Rypin w PRL*, s. 867; Tablica inskrypcyjna na cmentarzu w Rypinie.

ZIELIŃSKI BONAWENTURA h. Świnka (*1770 r. w Białutach na Pomorzu †2 II 1851 r. w Warszawie), kapitan wojsk polskich, sędzia pokoju i marszałek pow. chełmińskiego

Był synem Ignacego, podkomorzego nurskiego (zm. 1 I 1784 w Gliniojecku), i Agnieszki Tuchołczanki h. Korzbok (zm. 1781). Od 1807 r. posiadał dobra Luberadz w Ciechanowskim. Służył w Wojsku Polskim. W 1794 r., w czasie insurekcji kościuszkowskiej, jako kapitan pułku strzelców Norberta Zielińskiego, bronił lewego brzegu Narwi przeciw Prusakom. W dniu 16 września tego roku w bitwie pod Rzewniem nad Narwią wziął do niewoli wraz z całym oddziałem kapitana pruskiego, Murzynowskiego. W dniu 7 października tego roku, według raportu gen. Stanisława Wojczyńskiego i płk. Zawadzkiego, z 30 strzelcami zabrał armatę w bitwie pod Łacią (Obrytem). W bitwie tej został jednak ranny. Za czyn ten otrzymał od naczelnika T. Kościuszki obłączkę, ustanowioną dekretem z 23 sierpnia 1794 r., z napisem „*Ojczyzna swemu obrońcy*”.

W okresie Księstwa Warszawskiego, dekretem króla Fryderyka Augusta z 7 września 1808 r., mianowany został sędzią pokoju i marszałkiem pow. chełmińskiego.

Ożeniony z Eleonorą Dembowską h. Jelita, córką Józefa, chorążego zawkrzańskiego z Luberadza, pozostawił syna Józefa Feliksa, oficera Wojska Polskiego, poetę i Sybiraka (1808-1878).

Pochowany na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie (kwatery 4, rząd 5, miejsce 24).

Boniecki, *Herbarz*, t. 4, s. 237; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=bonawENTura+zieli%F1ski /23 I 2014..> gdzie syn jego – jako Feliks; PRS, s. 204; Szymańska, *Ziemiaństwo ziemi plockiej*, s. 102; Zieliński, *Wiadomość*, cz. 2, s. 208.

ZIELIŃSKI CELESTYN h. Świnka (*ok. 1709 r.), właściciel ziemski

Był najstarszym synem Karola. Po śmierci ojca, w 1727 r. otrzymał dobra: Wierzbick, Osówkę i Witowąż. W 1746 r. był „towarzyszem chorągwi pancerniej”. W źródłach występował jeszcze w 1750 r.

Po jego bezpotomnej śmierci majątek przeszedł na braci: Jana, Andrzeja i Szymona.

Genealogia, s. 222; PRS, s. 204; Zieliński, *Wiadomość*, cz. 2, s. 220.

ZIELIŃSKI DONALD JAN (*13 I 1967 r. w Lipnie), inżynier, dr nauk rolniczych, społecznik (Z 30)

Syn Gwalberta i Kunegundy (Kingi) z Jasińskich, właścicieli młyna wodno-elektrycznego oraz kilkudziesięciohektarowego gospodarstwa rolnego w miejscowości Głęboćzek, par. Obory, a następnie gospodarstwa rolnego w Lipnie. Pradziadek, Jan Zieliński, był właścicielem majątku ziemskiego Głęboćzek, gm. Chrostkowo. Dziadek, również Jan, ożeniony z Amelią, z. d. Dunajska, zamieszkał w Głęboćzku, na sąsiadującym z rodzinnym majątkiem, wspomnianym wyżej, gospodarstwie z młynem. W październiku 1939 r. razem z Romualdem Wasilewskim ze Stalmierza, Henrykiem Kopczyńskim z Chrostkowa i Stanisławem Maćkiewiczem ze Zbójna zakładał konspiracyjną organizację pn. Polska Organizacja „Wolność”. Rodzina Zielińskich z Głęboćzka, wysiedlona ze swoich majątków przez Niemców, była represjonowana zarówno w czasie działań wojennych, jak też i po wojnie. W czasach budowy państwa socjalistycznego, Gwalbert oraz jego matka Amelia Zielińscy, wraz innymi członkami rodziny, za rzekomo nielegalne posiadanie broni, a tym samym działalność antypaństwową, więzieni byli w więzieniu Urzędu Bezpieczeństwa w Rypinie. Wyrokiem Wojskowego Sądu Rejonowego w Bydgoszczy Sr. 77/49 na sesji wyjazdowej w Rypinie, 15 lutego 1949 r., skazani na więzienie i przepadek mienia.

Wskutek represji powojennych, 64 ha część majątku Zielińskich w Głęboćzku, użytkowana wówczas przez Pelagię Brzusiewicz z. d. Zielińska, siostrę Jana, na mocy orzeczenia Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Lipnie, z dnia 31 lipca 1958 r., przeszła na własność Państwa bez odszkodowania.

Szkoła podstawowa: Szkoła Podstawowa nr 1 w Lipnie (1973-1981); szkoły średnie: Liceum Ogólnokształcące im. R. Traugutta w Lipnie (1981-1985); studia wyższe: Akademia Techniczno-Rolnicza (obecnie Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy) im. J. J. Śniadeckich w Bydgoszczy (1986-1991); studia podyplomowe: *International Language Academy London*, (1997); dr inżynier, specjalność – ochrona roślin, Akademia Techniczno-Rolnicza w Bydgoszczy (1996). Staże zagraniczne: Nambsheim, Alzacja, Francja (1998), Wilmington, Delaware, USA (2000, 2002, 2011).

Praca zawodowa: Akademia Techniczno-Rolnicza im. J. J. Śniadeckich w Bydgoszczy (1991-1997), nauczyciel akademicki, asystent naukowo-dydaktyczny, następnie adiunkt. Od 1997 do chwili obecnej, zatrudniony w *DuPont Poland Sp. z o.o.* w Warszawie, na stanowisku menadżera działu rozwoju i rejestracji. Od 2008 r. należy do Prawa i Sprawiedliwość. Obecnie zastępca przewodniczącego koła powiatowego Prawo i Sprawiedliwość w Lipnie. Od 2012 r. jeden z założycieli i pierwszy prezes stowarzyszenia „Rzeczpospolita Lipnowska”.

Publikacje własne: *Badania nad fungistatycznymi właściwościami bioregulatora Baronet 70WG na wybrane patogeny grzybowe w warunkach polowych i laboratoryjnych* (Bydgoszcz, 1991), *The health status of winter rape cultivated for many years with monoculture and a crop rotation* (Cambridge, 1995), współautor; *The effect of agronomical practices on the healthiness of winter oilseed rape* (Cambridge, 1995, współautor), *Podstawy epidemiologii Verticillium dahliae Kleb w uprawach rzepaku ozimego* (Bydgoszcz, 1996).

Nagroda Prezesa Rady Ministrów, za wyróżnioną rozprawę doktorską (1997).

Miłośnik dziejów i uroków ziemi dobrzyńskiej oraz historii i losów ziemiaństwa ziemi dobrzyńskiej. Współorganizator powstania tablicy na zabytkowym domu przy ul. Kościuszki 13 w Lipnie, upamiętniającej Władysława Feliksa Michałowskiego, bohatera powstania styczniowego 1863 r. W 2013 r. inicjator powstania pomnika ofiar katastrofy smoleńskiej przy miejscowym kościele pw. WNMP w Lipnie.

Ożeniony w 1994 r. z Jolantą z Kuźleckich, córką Ryszarda i Haliny z Sędzina, parafia Sędzin na Kujawach, ma dzieci: Ewa Jolanta (ur. 1995), uczennica Liceum Ogólnokształcącego nr 10 w Toruniu; Daniel (ur. 1999), uczeń Gimnazjum Publicznego w Karnkowie; Anna Jolanta (ur. 2007), podopieczna Przedszkola Miejskiego nr 3 w Lipnie.

Autobiografia, 13 V 2013 r.; Autopsja (2008-2014); SBKP, cz. 6, s. 81.

ZIELIŃSKI FRANCISZEK h. Świnka (*przed 1665 r. †1723 r.), podstoli płocki, kolator klasztoru skępskiego, uczestnik wyprawy wiedeńskiej

Był synem Ludwika (1619-1678), kasztelana sierpeckiego i Zofii Teresy Brzozczanki h. Nowina. W 1710 r. po braciach swych: Janie, staroście ciechanowskim i bracie przyrodnim, Konstantym, arcybiskupie lwowskim, otrzymał miasto Skępe oraz wsie do niego należące: Wioska, Wólka, Czermno, Seroki, Jarczewo, Żuchowo, Chodorążek, Lubówiec, Chlebowo, Suradowo (w części), Kukowo, Mysłakówko, Malanowo, Wildno, Gołuchowo, Chrostkowo, Suminek, Wilkowuja i Obóz.

Zapisem poczynionym w dniu 23 września 1720 r. w Bobrownikach zażegnał spór, który w 1705 r. wzniesił z klasztorem bernardynów skępskich jego brat, arcybiskup lwowski, Konstanty Zieliński. Potwierdził dokonane uprzednio rozgraniczenia posiadłości klasztornej od dóbr dworskich oraz wszystkie przywileje serwitutowe, rozszerzając jednocześnie prawo połowu ryb w jeziorach Wielkim, Świętym, na Mielnie, Czermnie i na Wólce o prawo tzw. sadzi, czyli przechowywania żywych ryb na Jeziorze Wielkim. Nadto zobowiązał się odbudować młyn „Borowy” oraz przywrócić klasztorowi utracone prawo pokosu siana w Jarczechowie i Chodorążku. Oprócz rocznego czynszu z karczmy poklasztornej, przydał jeszcze konwentowi skępskiemu czynsz z karczmy w miasteczku. Jednie ordynarię zbożową zamienił na roczną dotację 800 tynfów, co okazało się dla bernardynów mniej korzystne.

W 1683 r. brał udział w wyprawie Jana Sobieskiego pod Wiedeń. W 1704 r. na sejmiku dobrzyńskim zo-

stał wybrany kandydatem na urząd sędziego ziemi płockiej.

Ożeniony z Anną Glinczanką h. Trzaska, pozostawił syna, Józefa Pawła.

Genealogia, s. s. 221-222; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=50036/19> XII 2013 nie podaje jego syna, Pawła, a także mylna inf., iż ur. około 1690, ślub – także ok. 1690 r.; Krajewski, *Skępe*, s. 105; *Lauda*, s. 285, 344; PRS, s. 204; RZD, t. 2, cz. 1, s. 223; Szymańska, *Ziemiaństwo ziemi płockiej*, s. 102, gdzie najpewniej mylna data urodzenia – 1690; Śliwiński, *Sanktuarium w Skępem*, s. 97-98; Wyczawski, *Skępe*, s. 156; Zieliński, *Wiadomość*, cz. 2, s. 59, 93, 115, 116, 327, 333, 335, 344, 347, 348, 362, 365.

ZIELIŃSKI FRANCISZEK (*1883 r. w Chalinie †1966 r.), ziemianin, poseł na sejm

Do 1939 r. był właścicielem majątku Chalin w Lipnowskim. Folwark ten jednak znajdował się najczęściej w dzierżawie, a właściciel mieszkał we Włocławku, gdzie w latach 1923-1926 był dyrektorem Biskupiego Gimnazjum im. ks. Jana Długosza. W tym okresie podjął ogromne wyzwanie, jakim była budowa nowego gmachu, *notabene* do dziś zachowanego.

Aktywny działacz polityczny związany z Chrześcijańską Demokracją. Od 1925 r. należał do jej Rady Naczelnej, od 1928 r. – do Zarządu Głównego. W latach 1928-1930 wybrany został z okręgu nr 10, z ramienia Chrześcijańskiej Demokracji na posła do sejmiku RP. W klubie poselskim należał do przeciwników współpracy ze Stronnictwem Narodowym, później optował za współdziałaniem z rządem.

Uhonorowany był Komandorią Orderu Św. Sylwestra.

AP Bydgoszcz, Akta Kuratorium Okręgu Szkolnego Pomorskiego, sygn. 3330, nr 408; J. Dębiński, *Biskupie Gimnazjum im. ks. Jana Długosza we Włocławku w latach 1916-1939*, *Studia Włocławskie*, t. 8: 2005, s. 356 i n.; Inf. W. Michalskiego z Torunia z 26 XII 2011 r.; *Księga adresowa*, s. 1960; *Kto był kim?*, s. 487; *Polskie zabytki. Chalin*, <http://www.polskiezabytki.pl/ml/obiekt/942/24> I 2014; Rzepecki, *Sejm i Senat*, s. 30-31; Świecki-Wybułt, *Mazowsze*, s. 539; *Ziemiaństwo dobrzyńskie*, s. 407.

ZIELIŃSKI GUSTAW h. Świnka (*1 I 1809 r. w Markowicach k. Inowrocławia †23 XI 1881 r. w Skępem), porucznik Wojska Polskiego, poeta, powieściopisarz, bibliofil, etnograf, historyk, mecenas kultury, społecznik, Sybirak (Z 31)

Był synem Norberta (1768-1834), pułkownika strzelców w insurekcji kościuszkowskiej i Kazimierzy z Zielińskich h. Świnka (1783-1819). Pochodził z bogatej rodziny szlacheckiej, zajmującej na przestrzeni dziejów miejsca w senacie, a także wysokie urzędy publiczne. W 1815 r. przy boku rodziców zamieszkał w niewielkim majątku Chrostkowo k. Lipna. W 1819 r. osierociła go matka. Nauki pobierał początkowo w Toruniu, potem w szkole pijarów w Warszawie, by wreszcie trafić do Szkoły Wojewódzkiej, tzw. Małachowianki w Płocku, gdzie rektorem był wybitny pedagog Kajetan Morykoni. Kierownik płockiej szkoły potrafił zaszczepić u wychowanków szlacheckie ideały rywalizacji, organizując w szkole współzawodnictwo indywidualne – między uczniami w nauce i sprawowaniu, i zbiorowe – między klasami – w utrzymaniu porządku. W atmosferze rzetelnej nauki, patriotyzmu

i demokracji kształcił w latach 1824-1827 swój umysł i charakter. Jako uczeń zdolny, obowiązkowy, uczynny, a nade wszystko pracowity, zdobył sobie uznanie kolegów i nauczycieli. W czerwcu 1827 r. niebezpiecznie zachorował i wówczas rada pedagogiczna, jako wzorowemu uczniowi, nadała patent egzaminu dojrzałości bez egzaminu. Po wyzdrowieniu, 13 października 1827 r. zapisał się na Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego.

Wybuch powstania listopadowego przerwał mu studia. W dniu 29 listopada 1830 r. razem ze swym kuzynem, Józefem Feliksem Zielińskim, Janem Turowskim, Erazmem Wróblewskim był w patrolu powstańczym wspierającym belwederczyków. Następnie zgłosił się jako ochotnik do korpusu artylerii. W czasie kampanii 1831 r. brał udział w potyczkach pod Królikarnią i Paprotnią, a 6 września, w obronie Warszawy, za co otrzymał stopień oficerski. W październiku tego roku, wraz z korpusem gen. Macieja Rybińskiego, przez teren ziemi dobrzyńskiej, od Płocka, przez Dobrzyń n. Wisłą, Szpetal, Lipno, Skępe, Rogowo, Rypin, Świeździebnę, przeszedł granicę pruską pod Brodnicą. Na prośby rodziny powrócił jednak do Królestwa.

Aby uchronić się przed pójściem do wojska carskiego, wydzierżawił od stryja Józefa Zielińskiego niewielki majątek Kierz k. Skępego. Tam też podjął działalność literacką, której początków należy szukać jeszcze na ławie szkolnej. Wiersze z tego okresu wyrażały gorzyc zawiedzionych nadziei powstańca. W kolejnych miesiącach uciekał się w dalszym ciągu w świat książek, gromadząc w Krzu znaczną, jak na owe czasy, bibliotekę.

W dwa lata po powstaniu, w maju 1833 r., spotkał się z kierowaną przez emisariuszy Kaliksta Borzewskiego i Artura Zawiszę Czarnego grupą partyzantów „Zemsty Ludu” na terenie lasów lubowidzkich i udzielił im pomocy. Przyjął do swego domu rannego partyzanta, Roberta Kurellę, a potem przewiózł go do Mateusza Wilczewskiego w Jastrzębiu k. Lipna w celu przetransportowania go za granicę Królestwa. Po upadku partyzantki 1833 r. został aresztowany i wyrokiem sądu wojkowego z 29 lipca 1834 r. skazany za wspomniane kontakty na utratę praw publicznych, konfiskatę majątku i zesłanie do zachodniej Syberii.

W dniu 1 września 1834 r. przybył do Tobolska, przywożąc ze sobą powstałe prawdopodobnie w warszawskim więzieniu dwa artystycznie dojrzałe wiersze pt. *Widok na Powązki i Odjazd*. Na zesłaniu syberyjskim Zieliński przebywał od 1834 do 1842 r., z czego siedem lat spędził w niewielkim mieście Iszym w południowej części guberni tobolskiej. W 1837 r., po wyjeździe Adolfa Januszkiewicza do Omska, zamieszkał w domu dawnych gospodarzy Januszkiewicza, Gajewów. Korzystał tam z cennej biblioteki A. Januszkiewicza, który zgromadził szereg dzieł europejskiej wartości z zakresu filozofii i literatury. Po pewnym czasie uzyskał pozwolenie na wyjazdy w stepy, gdzie spotykał obozy koczujących plemion Kazachów, nazywanych wtedy Kirgizami. W tych warunkach powstała pierwsza jego powieść poetycka pt. *Kirgiz*, która jest pieśnią pochwały wolności i dramatem między miłością a zemstą. Po raz pierwszy poemat wydano nakładem Teofila Glücksberga w Wilnie w 1842 r. W sumie doczekał się 23 wydań w języku polskim i wiele

przekładów na języki obce: rosyjski, niemiecki, czeski, francuski, włoski i angielski. W Polsce powojenne wydano go wraz z wyborem innych poezji w 1956 r. „Kirgiz”, jako pierwszy poemat o tematyce kazachskiej jest obecnie szczególnie ceniony w Kazachstanie. W 2011 r. Wszechnica Edukacyjna i Wydawnicza „Verbum” Rypinie w wydała go wraz z litografiami z tzw. wydania lipskiego, zapoczątkowując serię wydawniczą pn. „Biblioteka Dobrzyńska”.

Lata 1841-1842 były najpłodniejszym okresem twórczości Zielińskiego. Napisał wtedy poemat historyczny pt. *Jan z Kępy*, epizod historyczny z czasów panowania w Płocku księcia Siemowita pt. *Giermek*, a także inne utwory poetyckie, jak: *Koń Beduina*, *Antar* oraz dramat historyczny pt. *Zbigniew*. W Iszymie, zapewne w 1842 r., powstała pierwsza część poematu opisowego pt. *Stepy*, a także szereg innych oryginalnych wierszy i przekładów z literatury obcej. Jesienią 1842 r., w wyniku starań rodziny, powrócił z syberyjskiego zesłania.

W 1847 r., po śmierci stryja Józefa, objął po nim ogromny majątek – dobra Skępe. Pochłonięty zarządem odziedziczonych majątków rolnych i leśnych na przestrzeni ok. 15 tys. ha zaprowadził wzorowe gospodarstwo leśne. Prowadząc racjonalną gospodarkę leśną, budował w lasach skępskich tartaki i miejsca wyrobu smoły drzewnej. W pobliskiej Hucie Skępskiej zbudował hutę szkła (stąd jej nazwa), w Żuchowie – cegielnię i młyn.

Z racji nowych, licznych obowiązków niemal zerwał z literaturą, opublikował jedynie utwory przywiezione z Syberii. Ukazały się one w „Przeglądzie Naukowym”, „Bibliotece Warszawskiej” i lwowskich „Rozmaitościach”. W 1846 r. wyszły w Warszawie *Poezje*, obejmujące dozwolone przez cenzurę fragmenty *Samobójcy*, poematu w tonie beznadziejności, powstałego w Tobolsku w 1835 r. oraz całość *Kirgiza*, część pierwsza *Stepów* i inne. W wolnych chwilach powracał jednak Zieliński do literatury. W tym czasie napisał fragmenty poematu *Bitwa pod Grunwaldem* i dramatu *Czarnoksiężnik Twardowski* oraz szereg drobniejszych wierszy. Ostatecznie zerwał z poezją i prozą. Pisał o tym do współzesańca syberyjskiego A. Januszkiewicza w liście datowanym w Płocku 27 maja 1857 r.: „W dziedzinie piśmiennictwa cisza, nic ważniejszego ostatnie czasy nie przyniosły, świat tak utonął w finansowych obrotach, że literatura została na dalekim planie”.

Żywo natomiast rozwijał działalność publiczną. W 1850 r. wybrany został na „prezującego zebrań członków Towarzystwa Kredytowego Guberni Płockiej”. W 1856 r. powołano go na radcę dyrekcji szczegółowej Towarzystwa Kredytowego oraz sędziego pokoju pow. lipnowskiego. W rok później namiestnik carski mianował go członkiem rady przemysłowej oddziału rolniczego przy Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych. W 1860 r. spotykany jest jako prezes Towarzystwa Rolniczego w Płocku. Piastował ponadto funkcję przewodniczącego rady powiatowej pow. lipnowskiego. W 1858 r., wspólnie z Kleniewskim i Jackowskim, założył Dom Złeczeń Rolniczych Płockich. Podobnie jak szereg dawnych powstańców listopadowych, został stronnikiem margrabiego A. Wielopolskiego. Będąc przeciwny wybuchowi powstania

styczniowego, usunął się na ten czas przezornie ze Skępego. Jako człowiek wpływowy, a przy tym bardzo zamożny, swymi dotacjami pieniężnymi wnosił wkład w rozwój kultury okresu międzypowstaniowego. Popierał finansowo różne przedsięwzięcia kulturalno-społeczne, współfinansował „Bibliotekę Warszawską”, „Gazetę Łęcką”, wspomógł pomnikowe wydanie *Dzieł Kochanowskiego*, współfinansował budowę pomnika Adama Mickiewicza w Krakowie, opłacił koszty wydania przez Akademię Umiejętności *Laudów dobrzyńskich* (Kraków 1887). Swoim kosztem drukował poezje „Irnika mazowieckiego”, Teofila Lenartowicza, prowadząc z nim szeroką korespondencję i przysyłając mu pieniądze do Włoch. Bardzo blisko związał się z „Biblioteką Warszawską”, propagującą minimalistyczny program oczyszczania chłopów. (W dobrach skępskich przeprowadzono je już od czterdziestu lat.). Na jej łamach Zieliński publikował swoje artykuły. Po 1848 r. został jednym z jej redaktorów.

Wiele podróżował, w przeddzień Wiosny Ludów przebywał w Paryżu, był także we Włoszech. W 1848 r. z Lukki we Włoszech do kościoła skępskiego przywiózł obraz *Zwiastowanie*. W tym okresie napisał szereg utworów poetyckich, m.in. *Powrót wiosny*, poemat popularny dzięki muzyce skomponowanej do niego przez S. Moniuszkę oraz *Pielgrzym*. Zieliński próbował także sił w prozie. Napisał m.in. opowiadanie *Antar*, komedię prozą *Panna włościanka*, opowiadanie *Kwiaty* i wreszcie powieść *Manuela*. Fabuła tej ostatniej wiąże się z wojną Napoleona w 1808 r. w Hiszpanii. Głównymi bohaterami są polski oficer i młodziutka hiszpańska dziewczyna, przedstawieni jako para nieszczęśliwych kochanków. Powieść napisana w 1878 r., ukazała się drukiem dopiero w 1910 r.

Zasłynął także jako autor prac historycznych. Największe znaczenie posiada trzutomowa historia rodziny, opracowana wspólnie z Janem Zielińskim, pt. *Wiadomość historyczna o rodzie Świnków oraz rodowód pochodzącej od nich rodziny Zielińskich herbu Świnka* (Toruń 1880-1881). Dzieło to zawiera zwięzłe biografie członków rodu. Najwięcej miejsca poświęcono tam Konstantemu Zielińskiemu (1646-1708), arcybiskupowi lwowskiemu, który koronował Stanisława Leszczyńskiego na króla Polski. Ogłosił także inne prace, m.in. *Starożytności dobrzyńskie* („Wiadomości Archeologiczne”, t. 2: 1874), *O ziemi dobrzyńskiej. Badania historyczne* („Biblioteka Warszawska”, t. 3: 1861). Na łamach tej ostatniej zamieścił biografię Hieronima Spiczyńskiego i Stanisława Murzynowskiego. Ogłaszał także artykuły w *Encyklopedii Orgelbranda*, m.in. *Opis Syberii* oraz *Encyklopedii Rolniczej*, m.in. w 1879 *O prawie rolniczym w dawnej Polsce*. Pośmiertnie na łamach „Zapisków Historycznych” w Toruniu (1911-1913, t. 2) ogłoszone zostały prace Zielińskiego *Gród pokrzyżacki w Zarzeczewie w ziemi dobrzyńskiej* oraz *obszar i granice zastawionego (r. 1391) przez Władysława Opolczyka terytorium Złoty*.

Ogromną jego zasługą było zgromadzenie wysiłkiem całego życia pięknej biblioteki w Skępem, liczącej ok. 20 tys. tomów. Powiększona została ona o część zbiorów, po zmarłym w 1865 r. bibliofilu warszawskim Ignacym Wilczewskim. Biblioteka Zielińskiego stanowiła przykład poszanowania dla książki, rozumianej jako służbę w sprawie narodowej. W „Belwederze

Skępskim”, bo ta nazywano tę bibliotekę, oprócz książek znajdowały się zbiory archeologiczne, numizmatyczne (w tym medale), cenne rękopisy, a także bogate archiwum rodzinne. Księgozbiór Zielińskiego obejmował wiele cennych pozycji, 29 inkunabułów, w tym egzemplarz *Explanatio in Psalterium*, jeden z pierwszych druków krakowskich z XV w., *Statut Łaskiego*, drukowany w języku łacińskim na pergaminie w Krakowie w 1506 r., pierwsze wydanie dzieł Kopernika *De revolutionibus orbium coelestium*, *Historię żalosną a straszliwą o Franciszku Spierze* S. Murzynowskiego drukowaną w 1551 r. w Królewcu, a także *Bibliotekę Radziwiłłowską* i *Zielnik Spiczyńskiego*. Biblioteką Zielińskiego interesował się m. in. Karol Estreicher. Zgodnie z testamentem, po jego śmierci, biblioteka trafiła w ręce najstarszego syna Józefa, który w 1907 r. przekazał dla miasta Płocka, a następnie reaktywowanemu Towarzystwu Naukowemu Płockiemu. Zieliński pozostawił także w rękopisie *Dzienniki mojego życia*, obejmujące okres od 1 stycznia do 20 lipca 1833 r. i omawiające wyprawę Artura Zawiszy i Kaliksta Borzewskiego na teren ziemi dobrzyńskiej oraz *Dopisek po latach trzydziestu*, a także obrazek dramatyczny *Panna włościanka*. Są one przechowywane, wraz z bogatą spuścizną korespondencyjną, w Bibliotece im. Zielińskich TNP w Płocku.

Był bliskim kuzynem Józefa Feliksa Zielińskiego, ps. „Izet-Bey”.

Z pierwszego małżeństwa zawartego w 1844 r. z Urszulą Romocką (ok. 1827-9 I 1853 w Łążynie), córką Stanisława Romockiego i Urszuli z Wilczewskich z Łążyna, miał troje dzieci, z których dwoje (Stanisław i Maria) zmarło w dzieciństwie oraz syna Józefa (1845-1906), ofiarodawcę jego biblioteki dla miasta Płocka. Z drugiego małżeństwa zawartego w 1854 r. z Anielą Romocką l. v. Popławską (zm. 1870 w Skępem, pochowana w Skępem), córką Hieronima i Apolonii z Dziewanowskich, właścicieli dóbr Obrowo pozostawił: Zofię, za Antonim Nałęczem; Karola; Ludwika Norberta; Jana Nepomucena; Kazimierę, za Stanisławem Modestem Je ks. Puzyną h. Oginiec; Konstantego i Władysława Apolinarego (zm. 1929). Inne dzieci z tego małżeństwa: Ignacy, Adolf, Stanisław i Stefan zmarli w wieku dziecięcym i niemowlęcym.

Majątek po nim podzielono w 1885 r. w ten sposób, że największą część, tj. dobra Skępe z m. in. Wierzbickiem, otrzymał syn z drugiego małżeństwa, Władysław Apolinary.

Pochowany w Skępem, w katakumbach, w tzw. brązowym sarkofagu, usytuowanym w tzw. „Borku”, rozebrany przez Niemców w marcu 1941 r. Po ekshumacji, dokonanej po wyzwoleniu, prochy Zielińskiego złożyl mieszkaniec Skępego, Budzyński pod kaplicą św. Barbary, usytuowanej w obrębie krużganków kościoła Ojców Bernardynów w Skępem. Na murze kaplicy umieszczono nagrobną tablicę. Wcześniej, bo 1895 r. w nawie kościoła skępskiego poświęcono tablicę pamięci G. Zielińskiego. Z jego twórczości wybrano i umieszczono na niej dwuwiersz: „*Nie zginie praca dla dobra ludzkości, gdy płynie z źródeł najczystszej miłości*”.

W 105. rocznicę śmierci, z inicjatywy piszącego te słowa, w 1986 r. w Szkole Podstawowej we Skępem

odbyła się sesja popularnonaukowa, a miejscowej szkole podstawowej nadano jego imię. Witraż przedstawiający Gustawa Zielińskiego, wykonany przez E. i A. Bednarskich z Rypina, znajduje się w siedzibie Towarzystwa Naukowego Płockiego w Płocku, przy pl. Narutowicza 8.

AGAD, Kancelaria Nowosilcowa, nr 550; K. Askanas, *Sztuka Płocka*, wyd. 2, Płock 1985, s. 334-335; A. Bartoszewicz, *Gustaw Zieliński*, Rocznik Kulturalny Kujaw i Pomorza, t. 8: 1973-1974, s. 133-142; Biblioteka im. Zielińskich TNP w Płocku, listy J. i G. Zielińskich; Biblioteka Warszawska 1881, s. 483; J. Bieliński, *Królewski Uniwersytet Warszawski (1816-1831)*, Warszawa 1907-1912, t. 3, s. 460-461; Biesiada Literacka 1880, nr 2, s. 417, 1881, nr 313, 1909, nr 2; Bluszcz 1882, nr 8; M. Budzyński, *Wspomnienia mojego życia*, Poznań 1880, t. 2; Chądzyński, *Wspomnienia*, s. 5, 7, 8, 12, 14, 20, 22, 60, 61, 71, 105, 118, 119, 123, 144; P. Chmielowski, *Życiorys na podstawie listów poety skreślony i ocena jego działalności. Wstęp do wydania zupełnego "Poezji" Gustawa Zielińskiego*, Toruń 1901, t. 1; T. Chrostowski, *Potomstwo Gustawa Zielińskiego*, Notatki Płockie 1981, nr 4, s. 29-33; E. Chwalewik, *Zbiory polskie*, Warszawa 1927, t. 2; P. Ciepliński, *Przyczynek do życiorysu śp. Gustawa Zielińskiego*, Kłosa 1882, nr 891; A. Ciesiulski, *Pierwsze płockie medale w latach 1903-1939*, Notatki Płockie 1986, nr 3, s. 17; A. Czapski, *Obchody setnej rocznicy śmierci Gustawa Zielińskiego*, Notatki Płockie 1981, nr 4, s. 57-58; L. D. (L. Dębicki), *Gustaw Zieliński*, Czas 1881, nr 281; Demby, *Bene merentes*, s. 28; S. R. Dobrowolski, *Autor „Kirgiza” poeta, żołnierz, zesłaniec*, Notatki Płockie 1981, nr 4, s. 7-9; Dziennik Powszechny 1861, nr 2; *Encykl. Gutenberga*, t. 18, s. 282; *Encykl. powszechna*, t. 4, s. 786; Epitafium w kościele klasztornym w Skępem z jego płaskorzeźbioną podobizną; H. Galle, *Autor „Kirgiza”*, Biblioteka Warszawska 1909, t. 1, s. 294-295; H. Galle, *Gustaw Zieliński*, [w:] *Wiek XIX. Sto lat myśli polskiej*, t. 9, s. 37-47; H. Galle, *Piewca „Kirgiza”*, Prawda 1902, nr 42; *Genealogia*, s. 123-124, 227-228; Gerber, *Studienci*, s. 253; Głos Płocki 1909, nr 2; A. Gomulicki, *Autor „Kirgiza” w literaturze i w życiu*, Kraj 1902, nr 47, 48; S. Grudziński, *Gustaw Zieliński*, Tygodnik Powszechny 1881, nr 50; *Gustaw Zieliński i nieznanne jego listy*, Tygodnik Polski 1901, nr 38 i n.; *Gustaw Zieliński - życie i dzieło. Materiały z sesji popularnonaukowej w Skępem w dniu 20 maja 1986*, pod red. M. Krajewskiego, Rypin 1988, pass.; Cz. Gutry, *Zbiory Biblioteki im. Zielińskich TNP*, Przegląd Biblioteczny 1955, nr 2, s. 177-182; Józef znad Drwęcy (J. Zieliński), *O Bibliotece Zielińskich w Skępem i o jej założycielu*, Echa Płockie i Łomżyńskie 1902, nr 49, 50; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=242737/23> XI 2313; http://www.krajewskimiroslaw.pl/_media/docs/4f.%20G.%20Zieli%C5%84ski,%20Kirgiz.pdf/10 IX 2013; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=242736/27> XI 2013, gdzie mylnie – Łozyn, zamiast – Łązyn; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=242735/27XI> 2013; A. Januskiewicz, *Listy z Syberii*, Warszawa 2003, pass.; K., *Autor „Kirgiza”*, Kurier Warszawski 1906, nr 325; K. Kaszewski, *Gustaw Zieliński*, Tygodnik Ilustrowany 1860, nr 74; M. Kłos, *Znani i zapomniani mieszkańcy Gminy Brudzeń*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 10: 2006, s. 148-149, gdzie mylna inf., iż był herbu Jelita; A. Kotodziejczyk, *Życie na dworze w Łązynie w okresie międzywojennym*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 12: 2008, s. 138; B. Konarska-Pabiniak, *O przyjaźni Gustawa Zielińskiego z Teofilem Lenartowiczem*, Notatki Płockie 1981, nr 4, s. 13-16; W. Korotyński, *Gustaw Zieliński*, Tygodnik Ilustrowany 1881, nr 312; H. Kostanecka, *Biblioteka Gustawa Zielińskiego w Skępem*, Roczniki Biblioteczne 1962, nr 1/2, s. 81-100; S. Kostanecki, *Dwaj panowie Zielińscy z województwa płockiego*, Notatki Płockie 1981, nr 4, s. 34-41; S. Kostanecki, *150 rocznica urodzin Gustawa Zielińskiego*, Płock 1959; J. Kotarbiński, *Piewca „Kirgiza”*, Kurier Warszawski 1908, nr 356; Krajewski, *Alma Mater*, s. 9-14, 104; Krajewski, *Dama*, s. 12-13-15; M. Krajewski, *Gustaw Zieliński*, [w:] *Modlitwa dla Polaków*, Rypin 1981; M. Krajewski, *Gustaw Zieliński - poezja i czyn*, Biuletyn Przewodnicki PTTK, nr 31: 1985, s. 14-16; M. Krajewski, *Gustaw Zieliński – syn ziemi dobrzyńskiej*, Rypin 1986; M. Krajewski, *Gustaw Zieliński – wybitny obywatel ziemi dobrzyńskiej*, Gazeta Kujawska 1986, nr 118; M. Krajewski, *Gustaw Zieliński – życie i działalność*, [w:] *Gustaw Zieliński – życie i dzieło*, Ry-

pin 1988, s. 13-55; M. Krajewski, *Bibliografia prac o Gustawie Zielińskim*, [w:] *Gustaw Zieliński – życie i dzieło*, Rypin 1988, s. 127-145 (zawiera 184 pozycje bibliograficzne oraz aneks „Rękopisy Gustawa Zielińskiego i jego dotyczące w Bibliotece im. Zielińskich w Płocku, 27 pozycji); M. Krajewski, *Gustaw Zieliński ze Skępego – życie i działalność*, Ziemia Dobrzyńska, t. 2: 1992, s. 69-94; Krajewski, *Listy Chopina*, s. 65; Krajewski, *Materiały*, s. 146-149; Krajewski, *Ostatnie chwile*, s. 58-60; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 196-202; Krajewski, *Skępe*, s. 82-83, 105-106; M. Krajewski, *Skępski „Borek” powraca do pamięci*, Rocznik Dobrzyński, t. 3: 2010, s. 283; M. Krajewski, *Słownik biograficzny ziemi dobrzyńskiej. Gustaw Zieliński*, Kujawy 1987, nr 20; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 177-181; M. Krajewski, *Wstęp do: G. Zieliński, Kirgiz. Powieść*, wstępem poprzedził, przypisami uzupełnił i do druku przygotował M. Krajewski, Rypin-Skęp-Płock 2011, s. 5-22; Krajewski-Mietz, *Zabytki*, s. 204; A. L. (A. Lange), *Gustaw Zieliński*, Wiek 1902, nr 314; J. Lorentowicz, *Gustaw Zieliński (wspomnienie w setną rocznicę urodzin poety)*, Nowa Gazeta 1909, nr 1; W. Maleszewski, *Gustaw Zieliński*, Biesiada Literacka 1881, nr 313; Minakowski, *Elita*, s. 660, gdzie mylnie miejsce śmierci jego pierwszej żony jako Łozyn, zamiast – Łązyn; J. Nyckowska, *Biblioteka im. Zielińskich TNP, jej geneza, zbiory i perspektywy rozwojowe*, Notatki Płockie 1981, nr 4, s. 47-51; J. Odrowąż-Pieniążek, *Gustaw Zieliński*, Warszawa 1955; J. Odrowąż-Pieniążek, *Literatura zesłańców syberyjskich po powstaniu listopadowym i Gustaw Zieliński*, [w:] *Gustaw Zieliński - życie i dzieło*, Rypin 1988, s. 56-70; J. Odrowąż-Pieniążek, *Polonika zbierane po świecie*, Warszawa 1992, s. 149-169; Pawłowski, *Obrowo*, s. 139-147; Podgóreczny, *Niepospolici*, s. 292-293; PRS, s. 204; RZD, t. 2, cz. 1, s. 224-225; *Słownik inowrocławski*, z. 3, s. 110-111; F. I. Stiekłowa, *Gustaw Zieliński – autor poemy „Kirgiz”*, Alma-Ata 1963; SPKP, s. 1020-1021; Stefański, *Płock*, 21, 253, 298, 489, 490; A. Stogowska, *Biblioteka Skępska*, [w:] *Gustaw Zieliński – życie i dzieło*, Rypin 1988, s. 71-105; A. Stogowska, *Syberia w twórczości Gustawa Zielińskiego*, Notatki Płockie 1991, nr 1, s. 30-38, nr 2, s. 24-31; A. Stogowska, *Wpisany w epokę. Gustaw Zieliński (1809-1881)*, Płock 1996; Śliwiński, *Sanktuarium w Skępem*, s. 4043; Tablica nagrobna na północnej ścianie kaplicy św. Barbary w Skępem; *Testament Gustawa Zielińskiego*, Wiek 1881, nr 277; A. Tujakowski, *Gustaw Zieliński*, Życie Włocławka 1971, nr 18; Szymańska, *Ziemiaństwo ziemi płockiej*, s. 104; G. Zieliński, *Kirgiz (powieść)*, wstępem poprzedził, przypisami uzupełnił i do druku przygotował M. Krajewski, Rypin-Skęp-Płock 2011, s. 5-20, gdzie wykaz 22 wydań „Kirgiza”; Z. P., *Gustaw Zieliński, wspomnienia pośmiertne*, Echo Warszawskie 1881, nr 266.

ZIELIŃSKI GUSTAW (*1870 r. †6 IX 1930 r.), archeolog, etnograf (Z 32)

Był synem Józefa (20 VIII 1845-1904) i Elżbiety z Wyśłuchów i wnukiem Gustawa Zielińskiego, poety i bibliofila.

Interesował się badania archeologicznymi i prowadził je na terenie ziemi dobrzyńskiej. Od 1910 r. prowadził korespondencję z Towarzystwem Naukowym Płockim, a szczególnie z dr Aleksandrem Macieszą i Haliną Rutką. Wyrażał w niej zadowolenie, że księgozbiór jego ojca jest pod społeczną opieką. Towarzystwu Naukowemu Płockiemu przekazał 139 medali pamiątkowych. Za całokształt jego działań na rzecz TNP zarząd tego Towarzystwa przyznał mu 30 czerwca 1930 r. tytuł Dożywotniego Członka Protektora TNP.

Chrostowski, *Potomstwo*, s. 30; *Genealogia*, s. 229; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=262570/23> I 2014; M. Kieffier, *Zarys dziejów Towarzystwa Naukowego Płockiego*, [w:] *Towarzystwo Naukowe Płockie 1820-1830-1907-1957*, Płock 1957, s. 29-30; Minakowski, *Elita*, s. 660; J. Nyckowska, *Biblioteka im. Zielińskich TNP - jej geneza, zbiory i perspektywy rozwojowe*, Notatki Płockie 1981, nr 4, s. 50; PRS, s. 204; Szymańska, *Ziemiaństwo ziemi płockiej*, s. 104-105.

ZIELIŃSKI JAKUB h. Świnka (*1648 r. †18 IV 1716 r. w Kowalewie), właściciel ziemski, chorąży dobrzyński, pułkownik wojsk koronnych, poseł na sejmy

Był synem Ludwika (1619-1678), kasztelana sierpskiego i Heleny Ludwiki z Zawadzkich h. Rogala (1626-1648). Wskutek podziałów rodzinnych w 1690 r. otrzymał Kowalewo, Głuźek i Dąbrowę na Mazowszu, a po śmierci swych braci: Jana, starosty ciechanowskiego i Konstantego, arcybiskupa lwowskiego, w 1710 r. także Czernice, Łanięta, Węgra, Zembrzuzę, Olszewkę i Osówkę. Te ostatnie dobra wkrótce sprzedał bratu przyrodniemu, Karolowi.

Między 1693 a 1715 r. pisał się jako chorąży dobrzyński i z tym tytułem w 1697 r. wystąpił na elekcji Augusta II jako poseł dobrzyński. Sejmik ziemi dobrzyńskiej w dniu 14 lipca 1702 r. nazaczył go dowódcą chorągwi pow. dobrzyńskiego i lipnowskiego i pułkownikiem ziemi dobrzyńskiej. Sejmik lipnowski 21 maja 1704 r. wybrał go jednym z kandydatów na sędziego ziemi płockiej. Był także deputatem Trybunału Koronnego i posłem na sejmy koronne.

Ożeniony z Izabelą Narzymską h. Dołęga podkomorzanką płocką (zm. 1715), córką Mikołaja, pozostawił synów: Antoniego, który wstąpił do zakonu kamedułów i Józefa oraz córkę Barbarę i córkę Barbarę, za Antonim Korwin-Krasińskim h. Ślepowron.

Genealogia, s. 220; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=313952/24> | 2014, nie wymienia syna Antoniego; *Lauda*, s. 173, 196, 198; PRS, s. 204; *Urzędnicy*, nr 1393; Zielińscy, *Wiadomość*, cz. 2, s. 98-100, cz. 3, s. 333.

ZIELIŃSKI JAN h. Świnka (*1645 r. w Rostkowie †1709 r.), właściciel ziemski, starosta ciechanowski

Był synem Ludwika (1619-1678) i Heleny Ludwiki z Zawadzkich h. Rogala (1626-1648). Był najstarszym z rodzeństwa. W ziemi dobrzyńskiej posiadał prawdopodobnie dobra Ugoszcz i zapewne u niego ukrywał się Konstanty Zieliński, arcybiskup lwowski, ścigany przez żołnierzy rosyjskich. W 1674 r. występuje w źródłach jako starosta ciechanowski.

Ożeniony był z Urszulą hr. Krasicką h. Rogala. Zmarł bezpotomnie. Spadek po nim przeszedł na jego brata, Stanisława.

Brzuze, s. 362; *Genealogia*, s. 219; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=313133/23> | 2014; Krajewski, *Skępe*, s. 105; Krajewski, *Ugoszcz*, s. 3; PRS, s. 204; Zielińscy, *Wiadomość*, cz. 2, s. 65-67.

ZIELIŃSKI JAN h. Świnka (*22 XII 1709 r. †1787 r.), podczaszy różański, stolnik płocki

Był synem Karola (1690-1727), podstolego różańskiego i Anny Jadwigi z Suchcickich h. Ostoja (1680-1733). Po bezpotomnej śmierci Józefa Pawła Zielińskiego (1734) nabył od Andrzeja Zielińskiego, podstolego płockiego, części na Skępem i Garwarzu. W 1740 r. otrzymał dobra Ugoszcz i Chrostkowo w ziemi dobrzyńskiej. Wcześniej dobra te należały do jego stryja, Stanisława Zielińskiego, kasztelana sierpskiego, który otrzymał je w 1710 r. od swojego brata

Jana, starosty ciechanowskiego. W 1747 r. w Chrostkowie udzielił 20-letniej dzierżawy na dobra Ugoszcz, a sam zamieszkał na Rusi Czerwonej. Po jego śmierci Ugoszcz i Chrostkowo przeszło na córkę Jadwigę, która wyszła za Aleksandra Zielińskiego, podkomorzego nurskiego. Od Jana dobra Ugoszcz nabył w 1790 r. Ludwik Borzewski.

Najpierw był podstolim, a potem podczaszym różańskim, od 1756 r. – podczaszy płocki, od 1787 r. – stolnik płocki. W 1746 r. jako sędzia deputat zasiadał w trybunale piotrkowskim. W czasie konfederacji barskiej został marszałkiem konfederacji ziemi ciechanowskiej.

Ożeniony z Anną Wkrzyńską, córką Jana, chorążego parnawskiego, pozostawił córki: Jadwigę, żonę Aleksandra Zielińskiego, podkomorzego nurskiego; Krystynę, za Tomaszem Szumlańskim h. Korczak i Aleksandrę, żonę, kolejno nieznaną z imienia – Radwańskiego i Hołowińskiego.

AGAD, Sig., 27, f. 360; *Brzuze*, s. 362; *Genealogia*, s. 26, 222; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=242669/19> XII 2013; Minakowski, *Elita*, s. 692; PRS, s. 204; Szymańska, *Ziemiaństwo ziemi płockiej*, s. 103; Zielińscy, *Wiadomość*, cz. 2, s. 117, 219-223, 403, 404.

ZIELIŃSKI JAN h. Świnka (*11 XI 1806 r. w Krzynowłodze †1887 r.), kapitan wojsk polskich, emigrant listopadowy, generalny inspektor rolnictwa we Francji

Był synem Fabiana (1766-1821), podprefekta pow. przasnyskiego i Domiceli Nosarzewskiej h. Dołęga. Uczył się w szkole benedyktyńskiej w Pułtusku. W 1823 r. jako ochotnik zaciągnął się do Wojska Polskiego i rok później otrzymał stopień podoficera. W czasie powstania listopadowego w stopniu podporucznika walczył pod Okuniewem, Wawrem, Olszynką Grochowską, Iganiami, Suchą, Jędrzejowem i 6-7 września 1831 r. pod Warszawą i 14 września tego roku awansował do stopnia kapitana.

Razem z korpusem gen. Macieja Rybińskiego przez ziemię dobrzyńską w początkach października 1831 r. przeszedł do Prus, a potem do Francji. W lipcu 1832 r. przybył do Bourges, gdzie rada zakładu powierzyła mu dowództwo i opiekę nad oddziałem polskim. Następnie zajmował się pomiarami departamentu Gers. W 1834 r. zapisał się do Instytutu Rolniczego w Gvignon, a po jego ukończeniu był dyrektorem cukrowni Allouettes pod Cholons. W 1839 r. został dyrektorem wzorowego gospodarstwa rolnego w departamencie Loary, a w 1843 r. otrzymał dyrekcję szkoły rolniczej, urządzonej według własnego projektu. Brał udział w pracach wielu towarzystw, a następnie został dyrektorem klucza d'Orx z roczną pensją 10 tys. franków.

W 1868 r. z rąk cesarza Napoleona otrzymał Krzyż Legii Honorowej i został mianowany generalnym inspektorem rolnictwa we Francji. W 1874 r. zrezygnował jednak z tej funkcji i osiadł w Lyonie.

Ożeniony w 1837 r. z Leokadią Tournay, miał córki Leokadię i Ludwikę.

S. Dudzińska, *Jan Zieliński*, Kłosy 1888, nr 1183; s. 129-131; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=242807/24> | 2014; S. Kostanecki, *Dwaj panowie Zielińscy z województwa płockiego*, Notatki Płockie 1981, nr 4, s. 35-41; Krajewski, *Usque ad finem*,

s. 181-182; Zielińscy, *Wiadomość*, cz. 2, s. 179-190; J. F. Zieliński, *Italia... Rzecz na czasie... przez Izet-Beya*, Paryż 1859; *Jan Zieliński* (Nekrolog), Biblioteka Warszawska, t. 4: 1887, s. 318-319; J. Z. (prawdopodobnie Jan Zieliński ze Smorzewa), *Jan Zieliński, były inspektor generalny rolnictwa we Francji*, Tygodnik Ilustrowany 1880, nr 222, s. 206, nr 233, s. 216; PRS, s. 204.

ZIELIŃSKI JAN NEPOMUCEN h. Świnka (*ok. 1860 r. †po 1913 r.), ziemianin

Był synem Gustawa (1809-1881 w Skępem) i Anieli z Romockich h. Ślepowron (zm. 1870 w Skępem). W wyniku działów rodzinnych w 1885 r. otrzymał majątek Wola-Wymyślin k. Kikoła, który sprzedał w 1903 r. Kazimierzowi Różyckiemu. W 1903 r. kupił od swojego przyrodniego brata, Józefa majątek Osówka, który również sprzedał w 1913 r. Witoldowi Święcickiemu. Ożeniony był z Emilią, córką Józefa Zielińskiego h. Świnka i Elżbiety z Wysłouchów, nie pozostawił potomstwa.

T. Chrostowski, *Potomstwo Gustawa Zielińskiego*, Notatki Płockie 1981, nr 4, s. 33; *Genealogia*, s. 231-232; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=242745/24> I 2014; Minakowski, *Elita*, s. 690-691; PRS, s. 204.

ZIELIŃSKI JAN (*24 V 1910 r. †X v. XI 1939 r. w (?) w lasach skrwileńskich), robotnik, ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Franciszka, z zawodu robotnik, mieszkał w Rypinie. Aresztowany w dniu 15 listopada 1939 r., więziony był w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. Tam ślad po nim zaginął, prawdopodobnie rozstrzelany został w lasach skrwileńskich.

Niemcy zwłoki pogrzebali w miejscu zbrodni.

W 1952 r. uznany został przez sąd za zmarłego.

AIPN Bydgoszcz, OKBzPNP, sygn. Ns 1810/52; Piotrowski, *Słownik*, s. 252.

ZIELIŃSKI JÓZEF PAWEŁ h. Świnka (†1734 r.), ziemianin, kolator klasztoru skępskiego

Był synem Franciszka (zm. 1723). Po ojcu odziedziczył dobra Skępę z przyległościami. Kontynuując kolatorskie działania swego ojca, w latach 1726-1732, za czasów gwardiana Serafina Gamalskiego, sfinansował budowę kaplicy św. Barbary w wirydarzu krzyżganków skępskich, pośrodku dziedzica odpustowego. Stała się ona miejscem spoczynku kolejnych przedstawicieli rodziny Zielińskich, aż do II poł. XX w. Ożeniony z Anną, córką Jacka Zawiszy, łowczego dobrzyńskiego, nie pozostawił potomstwa.

Wdowa Anna wyszła za Piotra Tuchołę, podczaszego malborskiego i przejęła dobra Skępę. Przeciwno temu wystąpili bracia stryjeczni zmarłego: Jan, Andrzej i Szymon – synowie Karola. Proces trwał aż do śmierci Anny w 1762 r. i wtedy spadkobiercy oddali Skępę w zarząd Andrzejowi, synowi Karola.

Pochowany w kaplicy św. Barbary przy kościele ojców bernardynów w Skępem, którą sam budował.

Genealogia, s. 222; Pawłowska, *Do Maryi*, s. 8; Zielińscy, *Wiadomość*, cz. 2, s. 116-118, 221.

ZIELIŃSKI JÓZEF h. Świnka (*1770 r. †27 IV 1847 r. w Skępem), właściciel ziemski, sędzia powiatu lipnowskiego

Był synem Andrzeja (1710-1777) i Bogumiły z Mdzewskich h. Dołęga (zm. 12 IX 1819 w Skępem). W wyniku podziałów rodzinnych w 1796 r. otrzymał dobra Skępę z przyległościami. W 1814 r. kupił w Wierzbicku części należące do Marcelego Zielińskiego, syna Szymona. Po bracie Marku w 1819 r. odziedziczył Chodorążek. W 1805 r. dokupił od Marianny Trzczińskiej Grabowiec. Był sędzią pow. lipnowskiego.

Ożeniony z Zuzanną Teklą Marianną, córką Antoniego Zielińskiego h. Świnka, chorążego raciańskiego, nie pozostawił potomstwa. Małżeństwo to zakończyło się rozwodem. Cały swój majątek w 1842 r. przekazał bratankowi Gustawowi Zielińskiemu, synowi Norberta.

Pochowany w katakumbach skępskich.

AP Włocławek, KHip. Wierzbick; *Genealogia*, s. 226; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=242764/24> I 2014; Krajewski, *Skępę*, s. 35; RZD, t. 2, cz. 1, s. 223; PRS, s. 204; Szymańska, *Ziemiaństwo ziemi płockiej*, s. 104; Zielińscy, *Wiadomość*, s. 257-258.

ZIELIŃSKI JÓZEF FELIKS h. Świnka, ps. „Kurp”, „Izet-Bey” (*18 V 1808 r. w Luberadzu, pow. ciechanowski †22 II 1878 r. w Skępem), oficer powstania 1830 r. i kapitan wojny 1831 r., działacz demokratyczny, poeta, satyryk, publicysta, dyplomata, bibliotekarz (Z 33)

Był synem Bonawentury (1770-1851) i Eleonory z Dębowskich. Ojciec, jako oficer, brał udział w powstaniu kościuszkowskim 1794 r. Od 1815 r. zamieszkał wraz z rodzicami w Warszawie, gdzie kształcił się w Collegium Ojców Pijarów na Żoliborzu. Wśród jego kolegów byli: kuzyn Gustaw Zieliński, Artur Zawisza i Kalikst Borzewski. Od 1828 r., przez krótki czas, pracował w Banku Polskim jako urzędnik, biorąc udział w przedpowstańczym ruchu spiskowym. W dniu 29 listopada 1830 r. brał udział wraz z Gustawem Zielińskim w grupie spiskowców cywilnych, którzy zaatakowali siedzibę Wielkiego Księcia Konstantego – Belweder. W grudniu 1830 r., przebywając w okolicach Ostrołęki, zorganizował powstańczy oddział złożony z Kurpiów, sam przyjmując nazwisko „Kurp”. Następnie walczył w szeregach wojsk regularnych: 17. pułku piechoty liniowej, uzyskując stopnie oficerskie od podporucznika do kapitana oraz Krzyż Virtuti Militari.

W końcowej fazie powstania znalazł się ze swym pułkiem w odrębnym korpusie, dowodzonym przez Włocha gen. Hieronima Ramorino, który wbrew rozkazom Naczelnego Dowództwa poszedł na południe i przekroczył granicę Galicji. Z Galicji, szlakiem południowym, wraz z grupą polskich oficerów, maszerował przez Morawy, Czechy, Austrię, Królestwo Wirttembergii, Wielkie Księstwo Badenii, Szwajcarię do Francji. Tam przebywał w obozach dla Polaków-emigrantów kolejno: w Awignon, Lunel, Le Puy, Amins, Poitiers, Agen, Nantes. We Francji związał się początkowo z tajnym, międzynarodowym ruchem karbonarskim, zależnym od tzw. Najwyższego Namiotu Powszechnego, kierowanego przez wybitnego rewolucjonistę włoskiego, Filipa Buonarrotiego.

Niemal równocześnie (od 1833) współpracował z Towarzystwem Demokratycznym Polskim działając w nim w dwóch etapach: 1833-1835 i 1841-1847. Szczególnie aktywna była jego działalność w drugim etapie, gdy stał się czołowym publicystą i literatem dwóch organów prasowych TDP: satyrycznego pisma „Pszonka” i „Demokraty Polskiego”. Na łamach tego pierwszego zdecydowanie atakował przywódcę obozu konserwatywnego Wielkiej Emigracji ks. Adama Jerzego Czartoryskiego, którego jego zwolennicy ogłosili w 1839 r. „królem de facto”. Jego satyryczny wiersz pt. *Pielgrzymka do Majogrodu*, opublikowany w „Pszonce” wzbudził ogromne zainteresowanie na emigracji i przyczynił się do skompromitowania lansowanej głównie przez czartoryszczyka, Janusza Woronicza idei monarchistycznej. Równocześnie krytykował koncepcję grupy emigrantów – dawnych posłów i senatorów, którzy próbowali kontynuować na emigracji obrady sejmu z 1831 r.

Ostrej krytyce poddał również powieściopisarza Michała Czajkowskiego, któremu poświęcił poemat satyryczny pt. *Panegirya Banialuk Pana Michała*. Atak swój skupił jednak na organie czartoryszczyków „Trzeci Maj” i osobie ich przywódcy „człowieka ze słomy „króla de facto”.

W latach 1837-1846 podróżował po różnych regionach Francji, pracując zarobkowo, będąc m. in. właścicielem zakładu fotograficznego w Nantes, a później w Angers.

W czasie Wiosny Ludów 1848 r. przyjechał do Poznania, lecz nie włączył się do wielkopolskiego czynu powstańczego. Wrażenia swoje z pobytu w Wielkim Księstwie Poznańskim opisał w wydanym w Paryżu, w języku francuskim, *Pamiętniku Historycznym* (Paryż 1848). W latach 1850-1855 przebywał w Hiszpanii, gdzie nawiązał kontakty ze stronnictwem krystynosów (zwolenników królowej Marii Krystyny i jej córki Izabeli). W latach 1855-1856 mieszkał w Stambule, gdzie otrzymał honorowe stanowisko sekretarza ambasady hiszpańskiej. Utrzymywał się wówczas głównie z dotacji ks. Adama Czartoryskiego, którego w latach poprzednich tak zdecydowanie zwalczał. Po powrocie do Francji w 1857 r. objął stanowisko inspektora rolnictwa, a w latach 1866-1869 był jednym z sześciu inspektorów generalnych rolnictwa we Francji. W 1869 r. uzyskał obywatelstwo francuskie. Był odznaczony m. in. krzyżem Francuskiej Legii Honorowej oraz wysokimi odznaczeniami hiszpańskimi.

W 1873 r. powrócił do Królestwa Polskiego, zaproszony przez swego kuzyna i przyjaciela z lat młodości, Gustawa Zielińskiego do Skępego, gdzie zajmował się jego biblioteką. Do powierzonych sobie obowiązków podszedł z zaangażowaniem i odpowiedzialnością. Zaprowadził staranne księgi inwentarowe i katalogi: spis inkunabułów, katalog alfabetyczny autorów i dzieł XV w. nienależących do literatury, ani do bibliografii polskiej, ale zawierający wzmianki o Polsce, druki z XVI w. znajdujące się w bibliotece Zielińskiego, a niewymienione pomiędzy bibliotekami Estreichera i Zielińskiego. Pracując w Skępem, powiększał zbiory biblioteki, m. in. o własny księgozbiór oraz kolekcję sztuchów Goyi „Caprichos”, przywiezioną z Hiszpanii w 1873 r. W ostatnim roku życia podjął się próby pracy w obywatelskiej komisji, powołanej do

egzekucji testamentu generalnej Józefy Sierakowskiej.

Pochowany w katakumbach w skępskim Borku. Po wojnie tablica nagrobna umieszczona została na ścianie zewnętrznej kaplicy św. Barbary na terenie zespołu klasztornego w Skępem.

„Korespondent Płocki” pożegnał jego pełnym ciepła wspomnieniem: „*Był to człowiek wielkich zalet umysłu i serca, a we wszystkich trudach i troskach życia odznaczał się prawdziwie męską erudycją. Posiadał on przymiot ludzi silnych, niezachwianą niczym pogodę ducha i charakteru. Kochany i ceniony przez współobywateli, służył im radą w razie potrzeby, a zarazem wzorem, jak prawdziwemu mężowi postępować należy...*”.

C. Gutry, *Zapiski w historii powiatu mławskiego*, Notatki Płockie 1863, nr 26; *Józef Feliks Zieliński (nekrolog)*, Czas 1878, nr 57; *Józef Feliks Zieliński (nekrolog)*, Tygodnik Ilustrowany 1878, nr 155; S. Kostanecki, *Kilka uwag o J. F. Zielińskim w związku z pracą Elwiry Wróblewskiej*, Notatki Płockie 1956, nr 1; Krajewski, *Alma Mater*, s. 14-15; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 202; Krajewski, *Skępe*, s. 106; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 175-177; Nycek, *Ludzie*, s. 277-278; J. Nyckowska, *Biblioteka imienia Zielińskich TNP - jej geneza, zbiory i perspektywy rozwojowe*, Notatki Płockie 1981, nr 4, s. 48-49; Oracki, *Leksykon*, s. 212-213; Podgóreczny, *Niepospolici*, s. 293; PRS, s. 204; Śliwiński, *Sanktuarium w Skępem*, s. 43-44; M. Tyrowicz, *Towarzystwo Demokratyczne Polskie 1832-1863. Przywódcy i kadry członkowskie*, s. 810-811; E. Wróblewska, *Józef Zieliński (Izet-Bey)*, Toruń 1952; E. Wróblewska, *Józef Feliks Zieliński (Izet-Bey)*, Toruń 1963; E. Wróblewska, *Józef Feliks Zieliński w służbie książki polskiej*, Wrocław 1976; E. Wróblewska, *Pomysł wynalazcze kapitana Józefa Zielińskiego*, Warszawa 1977; E. Wróblewska, *Przyjaźń Izet-Beya z Gustawem Zielińskim*, Notatki Płockie 1960, nr 2, s. 10-12; E. Wróblewska, *Satyra polityczna Wielkiej Emigracji*, Warszawa-Poznań-Toruń 1977, s. 26-27, 39, 41, 43, 46, 50, 52-53, 57, 75, 84, 94, 159, 162, 166; E. Wróblewska, *Z przeszłości Luberada*, Notatki Płockie 1971, nr 60, s. 13-15; E. Wróblewska, *W kręgu demokratycznej satyry dziennikarskiej okresu Wielkiej Emigracji*, Zeszyty Naukowe UMK w Toruniu, Historia VI, Toruń 1971, s. 77-90; Tablica nagrobna na kaplicy św. Barbary w Skępem; H. Żaliński, *Humor i satyra „Pszonki” w walce z przeciwnikami Towarzystwa Demokratycznego Polskiego*, Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Historyczne, t. 3, Kraków 1967, s. 189-202.

ZIELIŃSKI JÓZEF h. Świnka (*20 VIII 1845 r. w Łążynie k. Lipna †24 X 1905 r. w Warszawie), ziemiannin, hodowca bydła, kolator klasztoru skępskiego, numizmatyk, bibliofil, publicysta, ofiarodawca biblioteki dla miasta Płocka (Z 34)

Był synem Gustawa (1809-1881), poety i bibliofila, oraz Urszuli z Romockich h. Ślepowron (1827-1853). Po matce od 1866 r. był właścicielem majątku Łążyn w pow. lipskim. Studiował rolnictwo w Warszawie, a następnie na uniwersytecie w Leuven w Belgii i na Sorbonie w Paryżu.

Był znanym hodowcą bydła i z tej racy brał udział w wielu wystawach. W 1874 r. na wystawie rolniczej w Warszawie otrzymał brązowy medal za oborę zarodową bydła holenderskiego. Na początku XX w. dobra Łążyn znalazły się w trudnej sytuacji materialnej i zostały wystawione na licytację. W 1904 r. od Towarzystwa Kredytowego Ziemińskiego kupił je Konstanty Zieliński. W 1921 r. dzieci Józefa wykupiły majątek Łążyn i do 1939 r. zarządzał nim Walenty Zieliński.

Bardzo aktywnie włączył się w obchody 400-lecia obecności Figury Matki Bożej Skępskiej w dniu 8 września 1896 r., organizowane przez ówczesnego proboszcza skępskiego, ks. Józefa Pielaszewskiego (bernardyni zostali usunięci ze Skępego w 1864 r. po upadku powstania styczniowego przez Rosjan). Ufundował wtedy duże, srebrne medaliki o wymiarach 26x39 mm z napisem w otoku: *Najświętsza Panno słynąca cudami/ do Twego Syna wznos modły za nami*. Na rewersie medalika w poziomych wierszach był napis: *Pamiętka/ 400-letniego/ Jubileuszu/ cudami słynącej/ N. Panny Maryi/ Skępskiej/ 1496-1896*.

Zgodnie z testamentem ojca otrzymał bogatą bibliotekę skępską, którą powiększył o cenne zbiory z zakresu sztuki i numizmatyki. Był zamilowanym numizmatykiem i członkiem Komisji Historii Sztuki Akademii Umiejętności w Krakowie. Grożąca licytacja majątku w Skępem, który zgodnie z testamentem otrzymał brat Władysław, skłoniła Józefa Zielińskiego do przekazania cennego księgozbioru społeczeństwu miasta Płocka. W dniu 15 kwietnia 1902 r. zaproponował on listownie ofiarowanie biblioteki Towarzystwu Rolniczemu Płockiemu. Po pewnych perypetiach, na mocy fikcyjnego aktu sprzedaży zawartego z reaktywowanym w 1907 r. Towarzystwem Naukowym Płockim, przejęło ono bibliotekę. Zgodnie z testamentem ofiarodawcy nadało jej imię Zielińskich.

Używając pseudonimu „Józef znad Drwęcy”, publikował cenne materiały dotyczące zagadnień etnografii, historii i teraźniejszości ziemi dobrzyńskiej, m. in. *Charakterystyka ludu znad pruskiej granicy* („Echa Płockie i Łomżyńskie” 1904, nr 57, 58), *Przysłowia myśliwskie* („Korespondent Płocki” 1877, nr 75), *Fryderyk Chopin w Lipnowskim* („Echa Płockie i Łomżyńskie” 1899, nr 91), *O bibliotece Zielińskich w Skępem i o jej założycielu* („Echa Płockie i Łomżyńskie” 1902, nr 49, 50), *Przyczynek do biografii autora „Kirgiza”* („Tygodnik Ilustrowany” 1895, nr 12), *O Skępem i cudami słynącej N. M. Pannie Skępskiej* („Tygodnik Ilustrowany” 1896, nr 32, s. 649-651) i inne. W tej ostatniej dał m. in. „socjologiczno-statystyczny” opis pielgrzymek do Matki Bożej Skępskiej, których – najpewniej wskutek terroru carskiego – „napływ się zmniejszył, przybywa ich na większe odpusty do 5 do 6 tysięcy; dawniejszymi laty, sam pamiętam takie, na które przybywało do 5 tysięcy, a słyszałem od ludzi starych, że pamiętali odpusty, liczące 50 tysięcy i więcej ludzi, tak, że cała droga, na przestrzeni trzech wiorst od miasteczka Lipnu, straganami po obu stronach zastawiona, ludem natłoczona była”. Pozostawił także prace z historii medalierstwa, zamieszczone w „Wiadomościach Numizmatyczno-Archeologicznych”. Przekazane przez niego zbiory biblioteczne, liczące wówczas ok. 15 tys. voluminów, stanowią dziś podstawę Biblioteki im. Zielińskich TNP w Płocku. Zbiory numizmatyczne znajdują się w Gabinetzie Numizmatycznym Muzeum Mazowieckiego w Płocku.

Ożeniony z Elżbietą z Wysłouchów, pozostawił sześćcioro dzieci, synów: Gustawa (1870-1930), archeologa i etnografa; Walentego (1877-1947), poetę i publicystę; Kazimierza (1880-1917), inżyniera oraz córki: Marię, Urszulę i Emilię, za Janem Nepomucenem Zielińskim.

E. Barwiński, *Kronika. Biblioteka Zielińskich ofiarowana miastu Płockowi przez Józefa Zielińskiego*, Kwartalnik Historyczny 1904, s. 169; Chrostowski, *Potomstwo*, s. 29-31; B. Chrapkowski, Z. Zgierun, *Łążyn, gmina Obrowo. Zespół dworsko-parkowy*, Toruń 1994; A. Ciesiulski, *Pierwsze płockie medale w latach 1903-1939*, Notatki Płockie 1986, nr 3, s. 17, 18; A. Ciesiulski, *Józef Zieliński - patron płockich numizmatyków*, Notatki Płockie 1990, nr 4, s. 41-45; G. (A. Grabowski), *Biblioteka Zielińskich*, Echa Płockie i Łomżyńskie 1902, nr 43, s. 1; *Genealogia*, s. 228-229; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=242738/24> 2014, gdzie data śmierci – 1904; H. Kostanecka, *Biblioteka Gustawa Zielińskiego w Skępem*, Roczniki Biblioteczne 1962, z. 1-2, s. 81-100; A. Kołodziejczyk, *Życie na dworze w Łążynie w okresie międzywojennym*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 12: 2008, s. 138; S. Kostanecki, *Honorowi reprezentanci na Kongresie Kultury Polskiej*, Notatki Płockie 1966, nr 39, s. 25-30; Kostanecki, *Wybitni obywatele*, nr 19, s. 25; F. Kowalewski, *Sprawa biblioteki Zielińskich*, Płock 1905; Krajewski, *Skępe*, s. 83; *Medalik jubileuszowy M. Boskiej Skępskiej*, Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne 1896, szp. 132; Minakowski, *Elita*, s. 660; Nowowiejski, *Płock*, s. 337, 646, 647, 648; Nycek, *Ludzie*, s. 277; J. Nyckowska, *Biblioteka imienia Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego - jej geneza, zbiory i perspektywy rozwojowe*, Notatki Płockie 1981, nr 4, s. 47-51; Pawłowska, *Do Maryi*, s. 14-15, 22; PRS, s. 204; J. Pielaszewski, *Najświętsza Maryja Panna Skępska oraz jej cuda*, Włocławek 1899, s. 95; W. Pruski, *Hodowla zwierząt gospodarskich w Królestwie Polskim w latach 1815-1918*, t.1, Warszawa 1967, s. 494, t. 2, Warszawa 1968, s. 266; M. Sołtysiak, *Muzeum Mazowieckie w Płocku. Historia i funkcje społeczne*, Płock 1989, s. 36, myli się twierdząc, że zbiory numizmatyczne dla Płocka ofiarował Gustaw Zieliński, tj. ojciec Józefa; SPKP, s. 1021; Stefański, *Płock*, s. 21, 490, 491; Szymańska, *Ziemiaństwo ziemi płockiej*, s. 102, 104-105, gdzie nie wymienia trzeciej jego córki – Urszuli.

ZIELIŃSKI JÓZEF, ps. „Błysk”, „Grab”, „Sęp” (XX w.), żołnierz Armii Krajowej, ofiara prześladowań komunistycznych (Z 35)

Był synem Jana Zielińskiego i Weroniki z Jankowskich z Węgierska. Przed wojną był mieszkańcem Lipna i mieszkał przy ul. Kościuszki 17. W okresie okupacji hitlerowskiej należał do ZWZ, a potem do AK. W pow. lipnowskim był bliskim współpracownikiem Stanisława Drzewieckiego, ps. „Stawunia”. W strukturach państwa podziemnego przewidziany był na stanowisko wicestarosty lipnowskiego.

W dniu 16 listopada 1945 r. uczestniczył w Lipnie uczestniczył w tajnej naradzie, zwołanej przez Marię Sobocińską, w mieszkaniu Jadwigi Adamczak. Oprócz niego uczestniczyli w niej: Stanisław Drzewiecki – komendant Obwodu Lipno, Jan Kosicki, pochodzący z Karnkowa, w czasie wojny działający w Kedywie na terenie Garwolina, jednak pod koniec wojny już w AK na terenie Lipna, Stanisława Okońska, por. Mościcki, Zbigniew Klubiński, Filomena Wójtowicz, Jadwiga Adamczak, M. Sobocińska oraz ojciec Sylwester Niewiadomy – bernardyn ze Skępego. W dniu 12 grudnia 1945 r. wraz ze S. Drzewieckim i Marią Sobocińską został aresztowany przez funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa w Lipnie, a następnie skazany na 5 lat więzienia. Jego bratanek, Jolanta Zielińska-Barszcz z Kudowy Zdroju pisała w 2008 r. do dr Iwony Zielińskiej, badającej losy jej wuja: „*Gdy Marylka została aresztowana, wujek dostał wezwanie do UB, z przesłuchania już nie wrócił, został aresztowany*”. Najpierw więziony był w areszcie UB Lipnie, potem w areszcie śledczym w Bydgoszczy, a następnie w więzieniu w Inowrocławiu. „*Mój tatuś – pisała J. Zielińska-Barszcz – jeździł tam i zawoził mu paczki z*

jedzeniem. Warunki były straszne. Więźniowie spali na gołym betonie. Tatuś zawiózł mu kołdrę, której wujek jednak nigdy nie dostał”.

W dniu 6 marca 1946 r. jego i współtowarzyszy przewożono pociągiem z Inowrocławia do więzienia w Rawiczu. Wówczas zaplanowali oni i przeprowadzili udaną akcję ucieczki z transportu więziennego. W grupie uciekinierów na trasie w okolicy Turka-Środy byli m. in.: Józef Zieliński, ps. „Grab”, „Sęp”, „Błysk”, Stanisław Drzewiecki, ps. „Zew”, „Głaz”, „Jan”, „Wi-cher”, „Adam”, „Sławunia” i Bronisław Górka z grupy W. Łaskiego i „Groma”. J. Zielińska-Barszcz po latach pisała o tej akcji w ten sposób: „Przemycili do więzienia pilniki do przepiłowania krat. Umówione były miejsca, gdzie mają się zgłosić po ucieczkę. Transport odbywał się pociągiem. Więźniowie znajdowali się w ostatnim wagonie z zakratowanymi dwoma oknami z przodu i tyłu wagonu. Konwojenci siedzieli w wagonie przedostatnim. Ucieczka była bardzo ryzykowna i niebezpieczna. Pociąg był dalekobieżny, pospieszny, kiedy przejeżdżał przez małe stacje zwalniał, więc więźniowie mieli wyskakiwać po przejechaniu stacji, kiedy pociąg nabierał prędkości. Przez okno z tyłu wagonu, po wypitowaniu krat wyskakiwali za jadącym pociągiem na tory z podkurczonymi nogami i schowaną głową, okrytą ubraniami. Wszystko działo się w nocy. Po ucieczce zbiorę umówioną mieli na plebanii u księdza. Tatuś musiał odebrać dokumenty dla uciekinierów, które przygotował znajomy notariusz pan (Karol – dop. MK) Hecht. (...) Po otrzymaniu nowych dokumentów wujek (Józef Zieliński – dop. MK) wyjechał na Dolny Śląsk.

Powiadomiono o tym drogą konspiracyjną Henryka Krassowskiego, który w tym czasie był właścicielem samochodu ciężarowego. Odebrał dwoje zbiegów z wiejskiej plebanii i przywiózł samochodem do Jarocina. Stąd, z powodu obławy na drogach, przetransportował ich pociągiem razem z grupą „szabrowników” do Warszawy. Po kilkutygodniowym leczeniu zorganizowanym przez AK Warszawa-Anin Józef Zieliński wyjechał do Wałbrzycha, w okolicach Wałbrzycha, gdzie, pod zmienionym nazwiskiem „Dąbrowski”, nawiązał kontakt z lipnowianinem, Julianem Majewskim, ps. „Fabian”, byłym żołnierzem AK w Lipnie, który w Wałbrzychu, przy ul. Sienkiewicza 2 prowadził aptekę. Po amnestii prowadził gospodarstwo rolne pod Wałbrzychem. Ponownie jednak został aresztowany na trzy miesiące w 1957 r.

Miał siostrę Pelagię (zamężna Brzuskiwicz), więzioną za przynależność w Armii Krajowej. oraz brata Bronisława (zm. 11 IV 1993), pochowany w Lipnie.

AFGEZ, sygn. K. 156/156/Pom., Sobocińska Maria, k. 87, gdzie jednak mylna informacja, że została aresztowana w październiku 1945 r.; B. Chranowski, *Konspiracja powojenna na Pomorzu – problemy badawcze*, [w:] *Powojenne losy konspiracji pomorskiej*, pod red. E. Zawackiej i R. Kozłowskiego, Toruń 1995, s. 122; Krajewski, *Dama*, s. 156, 170, 175-76; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 160, 330, 226, 354; R. Krasowski, *Ludzie Armii Krajowej*, Gazeta Lipnowska, nr 20: 1994, s. 4; Wojtowicz, *Marylka*, s. 61, 141; I. Zielińska, *Odszedł wielki człowiek, przyjaciel, patriota, Teofil Jurkiewicz (Ludomir Brzuskiwicz) (1925-2009)*, Biuletyn Fundacji Generał Elżbiety Zawackiej, 200, nr 2, 121-124; I. Zielińska, *Polska ponad wszystko. Józef Zieliński – żołnierz Armii Krajowej (1914-1983)*, Ziemia Dobrzyńska, t. 10: 2006, s. 89-100; I. Zielińska, *Teofil Jurkiewicz (1925-2009) – gołąb patriota i wielki człowiek. W osiemdziesiątą piątą rocznicę*

urodzin i pierwszą rocznicę śmierci, Rocznik Dobrzyński, t. 3: 2010, s. 244-245.

ZIELIŃSKI KAJETAN h. Świnka (*ok. 1750 r.), właściciel ziemski

Był najmłodszym synem Szymona (1713-1784), kasztelana rypińskiego i Józefaty Podoskiej (zm. 1783). Po rodzicach otrzymał dobra: Wolę, Wymysły oraz części Wierzbicka i Osówki. Przed 1789 r. Wierzbick wykupił prawdopodobnie Józef Zieliński, syn Andrzeja, natomiast Osówka znalazła się w posiadaniu Aleksandra Zielińskiego, męża Jadwigi. Kajetan nie pełnił żadnych funkcji w państwie.

Ożeniony z Ewą Zalewską, pozostawił jednego syna, Ignacego, który po ojcu otrzymał Wolę. Ignacy, ożeniony z Marcelą Zaborowską, zmarł 16 sierpnia 1831 r., pozostawiając trzech synów: Kazimierza, Walentego (?) i Wacława, którzy podzielili spadek po ojcu między siebie. Kazimierz zmarł bezpotomnie w 1863 r. Po śmierci Wacława, również bezpotomnej, dobra Wola zostały wystawione na licytację przez Towarzystwo Kredytowe Ziemskie w 1872 r. Nabył je wówczas Gustaw Zieliński za sumę 340 tys. złp. Na Kwirynie, Kazimierzu i Wacławie Zielińskich zakończyła się ta linia zapoczątkowana przez Szymona.

Genealogia, s. 224; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=kajetan+zieli%F1sk/24> | 2014; PRS, s. 204; *Spis majątków*, s. 37; Zielińscy, *Wiadomość*, cz. 2, s. 267.

ZIELIŃSKI KAROL h. Świnka (*1690 r. †24 VII 1727 r. w Steklinie k. Lipna), podstoli różański

Był jednym z dwunastu synów Ludwika (1619-1678), kasztelana sierpskiego i Zofii Brzozczanki h. Nowina. W 1696 r. mianowany został podstolim różańskim. Wcześniej brał udział w wyprawie J. Sobieskiego pod Wiedeń. W 1710 r. wskutek drugich podziałów rodzinnych, w związku z bezpotomną śmiercią Jana, starosty ciechanowskiego i Konstantego, arcybiskupa lwowskiego, otrzymał Steklin, Włęcz, Starkowiec, Nowogródek oraz dwa spichrze i kamienicę w Nieszawie. Dobra te, znajdujące się w ziemi dobrzyńskiej, przejął z obowiązkiem spłacenia 25 tys. złp długu Józefowi Zielińskiemu. Oprócz tego od brata Jakuba nabył dobra Osówkę z przyległościami: Witowąż, Stajenczyzny i Wąkole w ziemi dobrzyńskiej. Po bezpotomnej śmierci Stanisława Zielińskiego (1641-1721) otrzymał Wierzbick z Witowążem. Po żonie odziedziczył dobra w pow. nurskim.

Ok. 1695 r. ożeniony z Anną Jadwigą Suchcicką (1680-1733) h. Ostoja, córką P. Suchcickiego, łowczego łomżyńskiego i Marianny Borzewskiej, pozostawił synów: Jana (1709-1787), Andrzeja (1710-1777) i Szymona (1713-1784), który w 1755 r. przejął dobra Wierzbick z Witowążem.

Pochowany w klasztorze w Skępem.

AP Włocławek, KHip.Wierzbick; *Genealogia*, s. 221, gdzie mylnie nazwisko rodowe jego matki jako Brzozczanki, zamiast Brzozczanki, od Zofia Brzoska ze Rzwienia i Brzozy; nadto w przypisie źle odczytał zapis J. G. Zielińskich, jako by nie wiedzieli, jakie imię (imiona) miała jego żona, otóż miała dwa imiona; nadto mylnie podał, iż miał pięciu synów; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=156627/24> | 2014; PRS, s. 204; RZD, t. 2, cz. 1,

s. 223, gdzie mylnie, na podstawie P. Galkowski, *Genealogia*, s. 222, że po jego śmierci dobra Wierzbick i Witowąż przejął syn Celestyn; Celestyn nie był z pewnością jego synem; Zielińscy, *Wiadomość*, s. 5, 58, 93, 117, 120, 217-221, 224, 261, 405, 327, 333, 335, 343, 346, 354, 362, 402.

ZIELIŃSKI KAROL (*1858 r. w Skępem †1927 r. w Srebrnej), ziemianin

Był synem Gustawa (1809-1881), poety i bibliofila oraz Anieli z Romockich h. Ślepowron (zm. 1870). Pochowany w podziemiach kaplicy św. Barbary w zespole klasztornym w Skępem. Nie wiemy, czy założył rodzinę.

PRS, s. 204; Tablica nagrobna w kaplicy św. Barbary w Skępem.

ZIELIŃSKI KAZIMIERZ h. Świnka (*1880 r. †1916 lub 1917 r.), inżynier chemik, muzyk

Był synem Józefa (1845-1905), publicysty i ofiarodawcy dla Płocka biblioteki oraz Elżbiety z Wysłouchów. Z wykształcenia był inżynierem chemikiem. Interesował się, a także studiował muzykę. Po studiach pracował w koncernie naftowym Nobla w Baku. Możliwe, że pracował tam razem z inż. Witoldem Zglenickim – „polskim Noblem”. Zginął w czasie rewolucji bolszewickiej od kuli tatarskiej.

Ożeniony ze Szwedką Anitą Blixt, którą poznał w czasie studiów w konserwatorium sztokholmskim, pozostawił dwóch synów: Edwarda i Zygmunta oraz córkę Wandę.

Chrostowski, *Potomstwo*, s. 31; *Genealogia*, s. 229; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=262571/24> | 2014; PRS, s. 204; Szymańska, *Ziemiaństwo ziemi płockiej*, s. 105; Zielińscy, *Wiadomość*, cz. 2, s. 261.

ZIELIŃSKI KONSTANTY JÓZEF (*1646 r. w Rostkowie †17 II 1709 r. w Moskwie), rzymskokatolicki arcybiskup lwowski

Był synem Ludwika (1619-1768), kasztelana sierpskiego i Heleny Ludwiki Zawadzkiej z Grudowa h. Rogala (1628-1648). Kształcił się w Akademii Krakowskiej, uniwersytecie w Ingolstadtzie (w Bawarii), w Paryżu i Rzymie. W Rzymie otrzymał tytuł doktora teologii. Po powrocie do kraju został sekretarzem Michała Korybuta Wiśniowieckiego.

Posiadał dobra Skępe w ziemi dobrzyńskiej. W 1705 r. zakwestionował prawo klasztoru skępskiego do nadanych mu gruntów i sprawa trafiła do sądu. Dopiero jego spadkobierca, Franciszek Zieliński, podstoli płocki, w 1720 r. potwierdził dokonane uprzednio rozgraniczenie posiadłości klasztornej od dóbr dworskich oraz przywileje serwitutowe. W 1687 r. nabył od majora Andrzeja Stachurskiego Chrostkowo k. Lipna; w 1691 r. od Kruszewskich – Jarczewo z częściami na Chodorążku i Lubówcu oraz w 1691 r. od sukcesorów Franciszka Chelmickiego – Suradowo; w 1696 r. – części na Wildnie, a w 1699 r. od Mysłakowskich i Anny Kłosińskiej – części na Mysłakowie i Suminek. W 1700 r. kupił obszerne dobra Steklin, Nowogródek z przyległościami Włęcz i Starkowiec. Miasteczko Skępe w jego czasach, wskutek potopu szwedzkiego, przeżywało regres, a liczba jego mieszkańców sięga-

ła zaledwie 250 osób. W 1702 r. sejmik dobrzyński wystąpił ze skargą do Augusta II w związku ze zniszczeniami dokonanymi przez wojska saskie w dobrach Zielińskiego, Skępe.

W 1678 r. został kanonikiem płockim i pułuskim, a w 1691 r. kanonikiem gnieźnieńskim i krakowskim. Po sufraganii gnieźnieńskiej w 1698 r. otrzymał arcybiskupstwo lwowskie.

Był przeciwnikiem politycznym króla Augusta II Mocnego. W dniu 4 października 1704 koronował na króla Polski Stanisława Leszczyńskiego i w związku z tym był ścigany przez pościg Augusta II. Ukrywał się w Ugoszczu u swych krewnych, a następnie w 1706 r. w Skępem, gdzie w początkach 1707 r. został schwyty przez oddział wojsk rosyjskich dowodzonych przez gen. Karola Evarlda v. Rönne (Miejsce to, wczesnośredniowieczne grodzisko, w pobliżu Skępego nazwane zostało „górką biskupią”). Starania o uwolnienie podjęte przez prymasa Stanisława Szembeka nie przyniosły skutków. Wywieziony następnie do Kijowa, zmarł w niewoli. Nieznane jest dokładne miejsce, ani data śmierci K. Zielińskiego.

W 1704 r. fundował drewnianą kaplicę w Ugoszczu, gdzie najpierw się schronił przed pościgiem Augusta II. Był także fundatorem kościoła parafialnego pod wezwaniem św. Barbary w Chrostkowie wraz z dzwonnica i kostnicą (do dziś zachowanymi).

Miał braci: Jana, starostę ciechanowskiego, Stanisława, kasztelana sierpskiego, Jakuba, chorążego dobrzyńskiego, Ludwika, podkomorzego łomżyńskiego, Wojciecha, podczaszego różańskiego, Franciszka, podstolego płockiego, oraz Władysława, Grzegorza i Stefana.

Archiwum Diecezjalne w Płocku, *Visitationis Generalis Diecesi Plocensi...*, 1694, sygn. 47, k. 1221; Baliński-Lipiński, *Starożytna Polska*, t. 1, s. 357; W. Drzewiecki, *Z biegiem Mienia i Czernicy*, Ziemia Dobrzyńska. Gazeta 1994, nr 1, s.3; P. Galkowski, *Ziemia dobrzyńska od XI do XVIII wieku*, Biuletyn Przewodnicki PTTK, nr 55: 1988, s. 11-12; *Genealogia*, s. 219-221; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=155563/24> | 2014; Z. Jeżewska, *Chopin w kraju rodzinnym*, Warszawa 1985, s. 56; *Katalog*, z. 9, s. 7-8, 46-47; Krajewski, *Listy Chopina*, s. 31; Krajewski, *Kościół*, s. 51; Krajewski, *Skępe*, s. 35, 106-107; M. Krajewski, *Ugoszcz i okolice*, Ostrowite 1980, s. 16; Krajewski, *W sercu ziemi*, s. 38; *Lauda*, s. 199, 205-207, 209; Laszewski, *Ziemia*, s. 87, 92, 97-98; Niesiecki, *Herbarz*, t. 120, s. 167; Pawłowski, *Obrowo*, s. 210; Podgóreczny, *Niepośpoli*, s. 293-294; PRS, s. 204; RZD, t. 2, cz. 1, s. 222-223; *Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie*, [w:] *Księga pamiątkowa Koła Płocczan*, Warszawa 1931, s. 66; SGKP, t. 10, s. 668 (tu mylnie podano, że został schwyty już w 1700 r.), *Idem*, t. 12: 1892, s. 750-751; Smoleński, *Kościół*, s. 101; A. Syski, *W dwóchsetną rocznicę pojmania arcybiskupa Zielińskiego*, *Wiadomości Pastorskie* 1907, nr 11, s. 659-769; Szymańska, *Ziemiaństwo ziemi płockiej*, s. 102, gdzie nie podaje roku koronacji Leszczyńskiego tylko dzień i miesiąc; Śliwiński, *Sanktuarium w Skępem*, s. 39-40; Wyczawski, *Skępe*, s. 156; Zabytki, s. 159; Zaluski, *Kościół*, s. 40; kaplica w Ugoszczu istniała jeszcze z początkiem XX wieku, skoro ks. W. Zaluski dla upamiętnienia pobytu tam arcybiskupa K. Zielińskiego, w 1909 r. postulował umieścić w niej „pamiątkową tablicę dla wielkiego patrioty (...), który później ukrywał się w lasach skępskich i tam (został – dop. MK) schwyty”. Dziś w Ugoszczu nie ma śladu po kaplicy Zielińskich, nikt też nie upamiętnił tam pobytu arcybiskupa Konstantego Zielińskiego; Zielińscy, *Wiadomość*, cz. 2, s. 52, 54, 58, 59, 60, 68, 92, 99, 116, 119, 131, 132, 194, 218, 269, 327, 335, 337, 338, 344, 374.

ZIELIŃSKI KONSTANTY h. Świnka (*5 II 1862 r. w Skępem †21 VIII 1920 r. w Wieczni k. Mławy), uczestnik i ofiara wojny polsko-rosyjskiej 1920 r. Był synem Gustawa (1809-1881), poety i bibliofila i jego drugiej żony, Anieli z Romockich I. v. Popławskiej (zm. 1870).

W czasie najazdu bolszewickiego na Mazowsze i ziemię dobrzyńską został rozstrzelany w sierpniu 1920 r. przez oddział bolszewików. Przedtem służył w armii carskiej, a następnie w armii polskiej. Przedtem służył w armii carskiej, a następnie w armii polskiej. Przedtem służył w armii carskiej, a następnie w armii polskiej. Przedtem służył w armii carskiej, a następnie w armii polskiej.

Ożeniony był z Marią Piwnicką, córką Stanisława h. Lubicz i Jadwigi z Hoffmanów.

Tablica nagrobna poświęcona jego pamięci znajduje się w kaplicy pw. św. Barbary na dziedzińcu kościoła klasztornego w Skępem o następującej treści: *Śp. Konstanty Zieliński/ właściciel Srebrnej/ ur. w Skępem 5 II 1862 r./ zamordowany przez bolszewików/ 21 III 1920 r. w Wieczni pod Mławą/ leży w Skępem Cześć Jego pamięci.* W czasach komunistycznych władze sugerowały skępskim zakonnikom jej usunięcie, jednak nieugięta postawa kustoszy tego miejsca, uchroniła od zagłady i utraty pamięci.

<http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.19803/18> VIII 2010; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=242742/24> I 2014; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 31, 77-79; Kurier Płocki 1920, nr 200, s. 1; nr 206, s. 4; *Rola członków Związku Zawodowego Robotników Rolnych podczas najazdu bolszewickiego*, Warszawa 1921, s. 24-25; PRS, s. 204; *Słowo Kujawskie* 1920, nr 199, s. 2; J. Szczepański, *Wojna 1920 roku na Mazowszu i Podlasiu*, Warszawa-Pułtusk 1995, s. 169; Śliwiński, *Sanktuarium w Skępem*, s. 184; Tablica epigraficzna w kaplicy św. Barbary w Skępem.

ZIELIŃSKI LUDWIK h. Świnka (*1619 r. w Rostkowie †1678 r.), kasztelan sierpski

Był synem Walentego (1572-1646), kasztelana płockiego i Barbary Herburtówny h. Własnego (zm. 1626 w Skępem). W 1646 r. otrzymał od ojca dobra Skępe. Dobra te macocha Ludwika, Marianna w 1647 r. uwolniła od dożywocia. Oprócz tego w ziemi dobrzyńskiej posiadał Chojno, Suradowo i Złotowo (?).

Przypuszcza się, że 1647 r. został starostą ciechanowskim, a 19 lipca 1658 r. – kasztelanem sierpskim. W 1660 r. starostwo ciechanowskie przekazał na rzecz swego syna Walentego, które jednak do skutku nie doszło. Brał udział w wojnach szwedzkich, gdzie odznaczył się „radą i męstwem”.

W pierwszym małżeństwie ożeniony był z Heleną Zawadzką z Grudowska (1626-1648), w drugim – z Zofią Teresą Brzoszczanką, córką Stanisława Brzoski, podkomorzego nurskiego. Z pierwszej żony, Heleny Ludwika Zawadzkiej h. Rogala pozostawił synów: Jana, starostę ciechanowskiego, Konstantego Józefa, arcybiskupa lwowskiego, Stanisława, kasztelana sierpskiego; Jakuba, chorążego dobrzyńskiego, z drugiej zaś, Zofii Teresy Brzoskiej h. Nowina – Ludwika; Władysława; Wojciecha, podkomorzego różańskiego; Franciszka i Karola oraz córki Teresę, Annę i Konstancję.

Genealogia, s. 219, gdzie mylnie „Brzoszczanka” oraz nadmierną ilość imion męskich, dla określenia jego zdaniem aż 12 synów, zamiast – ośmiu; Guldon, *Mapy*; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=24138/24> I 2014; Krajewski, *Skępe*, s. 35; PRS, s. 204; Vol. Leg., t. 4, s. 240; Zielińscy, *Wiadomość*, cz. 2, s. 54, 56-63; R. Zieliński, *Senatorowie*, s. 27.

ZIELIŃSKI LUDWIK MARIAN h. Świnka (*1739 r. †6 III 1806 r.), senator, kasztelan rypiński i zakroczymski, poseł i senator

Był synem Andrzeja (ok. 1710-1777) i Ewy Sierakowskiej (zm. 1744), córki Jakuba h. Ogończyk, miecznika dobrzyńskiego. Po matce otrzymał dobra łaszewskie w woj. płockim, a po ojcu – Sumin w ziemi dobrzyńskiej. Te ostatnie początkowo, do 1779 r., stanowiły oprawę dożywocia jego macochy, Bogumili z Mdzewskich. Następnie wszedł w posiadanie dóbr Skępe i w 1789 r. zbierał z tych dóbr 250 złp czynszu, z Wólki – 292, Wymyślina – 90, Obozu – 202, Suradowa – 20, Sudrag – 297, a z Sumina – 1.190.

W 1764 r., jako podczaszki różański, wraz z ziemią różańską podpisał obiór króla Stanisława Poniatowskiego. W 1776 r. został wybrany posłem z województwa płockiego. W 1778 r. został mianowany miecznikiem sierpskim, a w 1782 r. – łowczym płockim. W dniu 6 lutego 1786 r., po śmierci Szymona Zielińskiego, został mianowany ostatnim w Rzeczypospolitej kasztelanem rypińskim i był nim do końca życia. W 1776 r. został posłem na sejm z woj. płockiego. Potem jako senator, brał udział w pracach Sejmu Czteroletniego 1788-1792, gdzie przejawiał patriotyczne i postępowe poglądy. Wygłaszał szereg pełnych politycznego realizmu mów. W jednej z nich powiedział m.in.: „*Nic nie poprawi interesów krajowych, jeżeli my nie poprawimy zepsutych namiętności. Nic nie poprawi stanowienie praw najdoskonalszych, jeżeli występki nie będą karane, a dobre obywatelstwo nie zostanie wynagrodzone*”. Był gorącym zwolennikiem uchwalenia podatków na powiększenie liczebności wojska. Na tę okoliczność na sesji w dniu 26 marca 1789 r. wypowiedział znamienne słowa: „*Jestem gotów ostatnią zdjąć sukmanę na okup, aby nie zostać niewolnikiem*”. Po przystąpieniu województwa płockiego do konfederacji targowickiej na zjeździe szlachty w dniu 9 sierpnia 1792 r., jako stronnik królewski, tak pisał do króla: „*Całemu województwu nie podoba się to dzieło dla swoich pomyłek, najbardziej zaś dlatego, że akt nie jest przy dostojeństwie WKMcI robiony i owszem, stosowany do aktu konfederacji generalnej*”. Był kawalerem Orderów św. Stanisława i Orła Białego. Ożeniony z Marianną Zielińską, córką Ignacego h. Świnka, podstolego zawkrzeńskiego i Agnieszki Tuchołczanki, pozostawił syna Stanisława Kostkę oraz córki Ludwikę i Juliannę. Z drugiego małżeństwa z Anną Oborską pozostawił syna Maksymiliana (zm. w 1868 r., bezpotomnie). Majątek po Ludwiku przejął syn, Stanisław Kostka, ożeniony z Amelią Boską, który pozostawił jednego syna, Stanisława, a który zmarł bezpotomnie w 1864 r., zapisując Sumin Władysławowi Zielińskiemu.

AGAD, Sig. 35, k. 233; AP Włocławek, KHip. Sumin; Borucki, *Ziemia*, s. 41-42; *Dzieje Płocka*, s. 205, 210; Gawarecki, *Opis*, 117-118; *Genealogia*, s. 225, gdzie mylnie imiona jego córek; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=241917/23> I 2014; Kosta-

necki, *Wybitni obywatele*, nr 20, s. 27; Krajewski, *Bene merentes*, s. 29; Krajewski, *Dobrze zasłużeni*, s. 18; M. Krajewski, *Dobrzyński udział w uchwaleniu Konstytucji Majowej*, *Gazeta Pomorska* 1991, nr 102, s. 7; M. Krajewski, *Posłowie i senatorzy regionu*. L. M. Zieliński, *Gazeta Pomorska* 1989, nr 120; M. Krajewski, *Zieliński Ludwik Marian*, *Gazeta Pomorska* 1991, nr 47, s. 7; M. Krajewski, *Zieliński Ludwik h. Świnka*, *Kronika Rypińska* 1991, nr 7-8, s. 6; M. Krajewski, *Na powstanie Dobrzyńskiego Oddziału WTN w Rypinie*, *Rypin* 1985, s. 11; Krajewski, *Skępe*, s. 35; M. Krajewski, *Udział ziemi dobrzyńskiej w uchwaleniu Konstytucji 3 Maja*, *Ilustrowany Kurier Polski* 1981, nr 88, s. 3; Krajewski, *Udział ziemi*, s. 92-93; *Lista właścicieli*, nr 514, 515; Niesiecki, *Herbarz*, t. 10, s. 167; *Podgóreczny, Niepospolici*, s. 294; Niesiecki, *Herbarz*, t. 10, s. 167; PRS, s. 204; RZD, t. 2, cz. 2, s. 152-153; W. Smoleński, *Konfederacja Targowicka*, *Kraków* 1903, s. 288 (tam list Zielińskiego do króla); *Spis majątków*, s. 41; Taczyński, *Reprezentacje dobrzyńskie*, s. 171; *Urzędnicy*, nr 1766; J. Wąsicki, *Ziemie polskie pod zaborem pruskim. Prusy Południowe (1793-1801)*, *Wrocław* 1957, s. 58; R. Wierzchowski, *Powstanie styczniowe w powiecie rypińskim*, [w:] *Szkice*, s. 91; *Zbiór nazwisk*, s. 547, 733-774; Zielińscy, *Wiadomość*, s. 128, 135, 197, 203, 234, 239, 243, 247, 249, 250, 251, 270, 414, 415; Żychliński, *Księga*, t. 16, s. 245.

ZIELIŃSKI LUDWIK NORBERT h. Świnka (*ok. 1860 r. †ok. 1835 r.), ziemianin

Był synem Gustawa (1809-1881) i Anieli z Romockich (zm. 1870 r., Skępe). W 1892 r. nabyła od szwagra Władysława Zielińskiego za sumę 22 tys. rubli dobra Wierzbick (ok. 350 ha) jego żona, Kazimierza z Wydzgów.

Wzorem swojego ojca podejmował liczne inicjatywy społeczno-gospodarcze w pow. lipnowskim. W czasie pierwszej wojny światowej był członkiem zarządu Lipnowskiego Powiatowego Komitetu Obywatelskiego, utworzonego we wrześniu 1914 r., a po wyzwoleniu – radnym lipnowskiego Sejmiku Powiatowego.

W latach 20. XX w. przebudował wcześniej wzniesiony w Wierzbicku dwór, nadając mu cechy pałacowe. Majątek prosperował jednak niezbyt dobrze i w latach 1935 i 1936 r. wystawiany był na licytację, do której szczęśliwie nie doszło. Po śmierci Ludwika majątkiem zarządzał jego szwagier, Noskowski.

Około 1910 r. wziął ślub z Kazimierą Wydzgą, córką Bogusława, która mieszkała w wierzbickim dworze do 1945 r. Nie pozostawił potomstwa.

AP Włocławek, KHip. Wierzbick; BDBZ Włocławek, Park dworski Wierzbick, sygn. P-120/W; *Genealogia*, s. 231; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=ludwik+norbert+zieli%F1ski/25> I 2014; *Księga adresowa*, s. 2039; PRS, s. 204; RDZ, t. 2, cz. 1, s. 225; Świecki-Wybul, *Mazowsze*, s. 15, 24, 25, 112; *Ziemiańskie dobrzyńskie*, s. 56-57, 147-147.

ZIELIŃSKI MARCELI h. Świnka (†1816 r.), właściciel ziemski, szambelan królewski, landrat pow. lipnowskiego

Był najstarszym synem Szymona i Józefaty I. v. Podoskiej z Chądzyńskich. Po rodzicach odziedziczył dobra Steklin, Nowogródek oraz części Wierzbicka i Osówki. W 1764 r. wraz z ojcem brał udział w elekcji Stanisława Augusta Poniatowskiego. Pełnił również funkcję sędziego deputowanego do Trybunału Koronnego. W czasie sprawowania tego urzędu w 1777 r. został mianowany wojskim z woj. płockiego. W 1775 r. otrzymał zaszczytny urząd szambelana królewskiego.

Po III rozbiórce Polski pełnił przez kilka lat obowiązki landrata pow. lipnowskiego.

Ożeniony najpierw w nieznaną z imienia Zambrzycką, nie zostawił potomstwa, potem żonaty był z Brygidą Czapską, córką Józefa, kasztelana elbląskiego. Z małżeństwa tego miał syna Kwiryna oraz córki: Balbinę, żonę Józefa Murzynowskiego, właściciela Makówca i Pelagię, za Maciejem Ciszewskim h. Jastrzębiec. Syn jego, Kwiryn (1788-1846) był porucznikiem w wojsku Księstwa Warszawskiego. Przez małżeństwo z Brygidą, córką Antoniego Nałęczca, wszedł w posiadanie dóbr Czernikowo. Kwiryn zmarł w 1846 r., nie zostawiając potomstwa.

Genealogia, s. 223-224; Gawarecki, *Opis*, s. 111; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=33090/25> I 2014; PRS, s. 204; *Spis majątków*, s. 37, 38; Zielińscy, *Wiadomość*, cz. 2, s. 263-264.

ZIELIŃSKI MAREK h. Świnka (*26 IV 1766 r. †1819 r.), właściciel ziemski, porucznik wojsk koronnych

Był synem Andrzeja (1710-1777) i Bogumiły z Mdzewskich (zm. 12 IX 1819 w Skępem). W wyniku działów rodzinnych otrzymał dobra Chodorążek, Wólkę i Suminek. Za czasów Stanisława Augusta Poniatowskiego służył w wojsku i otrzymał stopień porucznika wojsk koronnych. W czasie powstania 1794 r. próbował z niewielkim oddziałem przedostać się przez granicę pruską i przyłączyć się do wojsk T. Kościuszki. Aresztowany przez Prusaków, został osadzony na kilka lat w więzieniu w Głogowie.

W 1808 r. był konsyliarzem Izby Sprawiedliwości departamentu płockiego i radcą departamentowym płockim z pow. lipnowskiego.

Swój majątek przekazał bratu Józefowi.

Zmarł w stanie bezżennym.

Pochowany w grobowcu rodzinnym w skępskich katakumbach w Borku.

Genealogia, s. 226; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=marek+zieli%F1ski/25> I 2014; PRS, s. 204; Zielińscy, *Wiadomość*, cz. 2, s. 255-257.

ZIELIŃSKI NORBERT h. Świnka (*1768 r. †1834 r. w Chrostkowie k. Lipna), pułkownik wojsk polskich, uczestnik insurekcji kościuszkowskiej, ziemianin

Był synem Andrzeja (1710-1777 w Biskupcu, pochowany w Ostrołęce) i Bogumiły z Mdzewskich h. Dołęga (zm. 12 IX 1819 r. w Skępem, pochowana w Skępem). Wskutek podziałów rodzinnych w 1796 r. otrzymał dobra Chrostkowo k. Lipna wraz z przyległościami, tj.: Janiszewo, Majdany, Adamowo, Grabiny (Grabina), Marmany, Popielackie Budy. W 1804 r. łącznie ze swoim szwagrem Ignacym Sumińskim nabył rozległe dobra na Kujawach: Pakość, Kołodziejewo i Markowice.

W 1786 r. służył jako bombardier artylerii koronnej. Następnie gospodarzył w majątku porodzielki – Goćy w ziemi nurskiej (wschodnie Mazowsze). Na sejmiku, odbytym w Ostrowi, wybrany został komisarzem, ale urzędu tego nie przyjął. W okresie obrad Sejmu Czteroletniego był gorącym zwolennikiem obozu reform, a potem uchwalenia Konstytucji 3 Maja. Potem wziął

udział w insurekcji kościuszkowskiej, biorąc udział w walkach nad Narwią, gdzie na czele pułku strzelców kurpiowskich wystawionych przez rodzinę Zielińskich, bronił Ostrołęki przed atakami wojsk pruskich. Pozostając pod rozkazami gen. Aleksandra Zielińskiego w Ostrołęce, wstrzymał kilka ataków wojsk pruskich, odpierając je skutecznie. Następnie bił się dzielnie w innych częściach Polski.

Dotknięty chorobą i ciężkim kalectwem, w momencie tworzenia przez gen. J. H. Dąbrowskiego w Poznaniu organizacji wojska polskiego, na prośbę generała o pomoc, skierował do nowej armii swego szwagra Ignacego Zielińskiego.

Po 1795 r. na skutek represji władz pruskich stracił swoje majątki na Kujawach i w 1796 r. przeniósł się do niewielkiego majątku Chrostkowo w ziemi dobrzyńskiej, który nabył.

Ożeniony w 1800 r. z Kazimierą z Zielińskich h. Świnka (1783-1819), córką Jana Zielińskiego z Kowalewa na Mazowszu, generała buławy wielkiej koronnej, miał synów: Gustawa (1809-1881), poetę i bibliofila, Karola (1812-1827), który utonął, ratując tonącego kolegę i córki: Eufrozinę, za Stefanem Górskim; Stefanę; Esterę i Annę. Trzy ostatnie zmarły w wieku niemowlęcym.

Pochowany w grobowcu w skępskich katakumbach w Borku.

Genealogia, s. 225-226; Gawarecki, *Opis*, s. 121; Gózdź, *Lipno*, s. 67-68; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=+norbert+zieli%F1ski/25> I 2014, gdzie nie ma córek: Estery i Anny; Kostanecki, *Wybitni obywatele*, nr 19, s. 24; Krajewski, *Dobrze zasłużeni*, s. 18; Krajewski, *Udział ziemi*, s. 98-99; M. Krajewski, *Zieliński Norbert h. Świnka*, *Gazeta Pomorska* 1991, nr 101, s. 8; *Lista właścicieli*, nr 97-103; Minakowski, *Elita*, s. 660; PRS, s. 204; *Spółeczeństwo polskie*, s. 173, 351, 782; Szymańska, *Ziemiaństwo ziemi płockiej*, s. 103-104, gdzie mylnie m. in. – „generał buławy wielkiej zakonnej” oraz data śmierci jego żony jako 1818, a także data urodzenia Stefani – 1915; Zieliński, *Wiadomość*, cz. 2, s. 102, 110, 122, 136, 251-255, 258.

ZIELIŃSKI STANISŁAW KOSTKA h. Świnka (*11 VI 1647 r. w Rostkowie †1721 r.), ziemianin, kasztelan sierpski

Był synem Ludwika (1619-1678), kasztelana sierpskiego i Heleny Ludwicy z Zawadzkich h. Rogala (1626-1649). W 1687 r. mianowany został miecznikiem ciechanowskim, a w 1690 r. występował jako podstoli płocki. Przed 1709 r. został kasztelanem sierpskim. Łącznie z ziemią dobrzyńską podpisał elekcję Augusta II.

Wskutek podziałów i spadków od 1710 r. posiadał Wierzbick i Witową oraz Ugoszcz w ziemi dobrzyńskiej. Odziedziczył je po rodzonych braciach: Janie i Konstantym, arcybiskupie lwowskim – zmarłych bezpotomnie.

Z pierwszego małżeństwa nie miał potomstwa. W 1692 r. poślubił Mariannę Narzyską, podkomorzanę ciechanowską, z którą pozostawił córki: Teresę, za Franciszkiem Radziwińskim; Katarzynę za Franciszkiem Pawłem Jaroszewskim h. Zagłoba i Helenę, za Janem Szydłowskim. Po jego śmierci majątek przeszedł w ręce przyrodniego brata Karola (zm. 1827). Po śmierci tego ostatniego Wierzbick otrzymał z kolei jego syn, Celestyn.

Brzuze, s. 363; *Genealogia*, s. 221, gdzie mylna inf., iż miał pięciu synów; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=313704/25> I 2014; Krajewski, *Skępe*, s. 35; PRS, s. 204; RZD, t. 2, cz. 1, s. 223, gdzie jednak mylna data urodzenia jako rok 1641, zamiast 1647; *Zbiór nazwisk*, s. 547, 773-774; Zieliński, *Wiadomość*, cz. 2, s. 34, 58, 60, 93, 98, 327, 332, 345, 358, 359, 362.

ZIELIŃSKI STANISŁAW h. Świnka (*1830 †21 III 1864 w Gąbinie), właściciel ziemski

Był synem Stanisława Feliksa (Kostki) i Amelii Boskiej z Bożego i Woli Boskiej h. Jasieńczyk. W 1847 r. nabył dobra Sumin k. Lipna. Do 1861 r. wznosił w tych dobrach nowe budynki oraz dokonał melioracji gruntów, a potem przeszacował majątek na sumę 313.3134 złp. W 1855 r. dokupił jeszcze Jarczechowo i Konotopie, należące do dóbr głównych Kikół. Wieś tę sprzedała Stanisława Antonina Płaskowska, córka spadkobiercy Karola hr. Zboińskiego, właściciela Kikoła.

Zmarł bezpotomnie w wieku ok. 34 lat (powieszony), zapisując swój majątek Władysławowi Apolinaremu Zielińskiemu, synowi Gustawa i Anieli z Romockich.

AP Włocławek, KHip. Sumin; *Genealogia*, s. 225; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=242717/15> II 2014; Niesiecki, *Herbarz*, t. 10, s. 167; RZD, t. 2, cz. 2, s. 153; Zieliński, *Wiadomość*, cz. 2, s. 239-251; Żychliński, *Księga*, t. 16, s. 245.

ZIELIŃSKI STANISŁAW WŁADYSŁAW h. Świnka (*15 X 1905 r. w Skępem †30 XII 1941 r. nad Brestem (Francja), ziemianin, oficer Wojska Polskiego, kapitan-pilot, pasjonat lotnictwa i myślistwa, bohater walk o Anglię (Z 36)

Był synem Władysława Apolinarego (1880-1926) i Marii Justyny Franciszki z Wodzińskich (1881-1967), wnukiem Gustawa, poety, bibliofila, Sybiraka i Anieli z Romockich, właścicieli Skępego. Po śmierci ojca (zm. 26 IV 1926), prawdopodobnie z bratem Maurycym, zmarłym tragicznie w 1931 r., otrzymał dobra Skępe wraz z wioskami: Chodorążek, Koziółek, Kukowo, Żuchowo, Suminek Wioska, Zajezierze.

Jako 17-letni młodzieniec ochotniczo walczył w obronie Lipna w 1920 r. w czasie wojny polsko-rosyjskiej, gdzie w dniu 13 sierpnia został ciężko ranny. W 1921 r. ukończył Gimnazjum Matematyczno-Przyrodnicze w Bydgoszczy, a następnie w 1925 r. – Państwową Wyższą Szkołę Gospodarstwa Wiejskiego w Cieszyńcu. Dobrze znał języki: francuski i niemiecki. Następnie odbył służbę wojskową w Szkole Podchorążych Rezerwy w Poznaniu, którą ukończył w 1926 r. w stopniu podchorążego. W 1927 r. odbył kurs pilotażu w Centrum Wyszkozenia Lotniczego wraz z Lotniczą Szkołą Strzełań w Bydgoszczy.

Jako właściciel ziemski, posiadający dobre przygotowanie rolnicze, z pierwszą żoną żywo zajmował się posiadłościami skępskimi. Kosztem 40 tys. zł rozbudował o nowe skrzydło, tzw. południowe, dwór w Wiosce. W otoczeniu dworu i zabudowań gospodarskich założył okazały i bogaty park. W części zachodniej dworu znajdowały się urodzajne sady. Jego pasją było lotnictwo. Był on oficerem rezerwy 4. pułku lotniczego w Toruniu, gdzie przez cały czas rozwijał swoje zainteresowania lotnicze na prywatnych samolotach Sido S-1 bis RWD-8. Jak pisał Stanisław Skalski w

książce pt. *Czarne krzyże nad Polską*, wielokrotnie latał do Torunia.

„Stach Zieliński zawsze imponował nam swoim wyjątkowym entuzjazmem i zamiłowaniem do latania. Kochał lotnictwo i choć był oficerem rezerwy, stale spędzał czas w pułku, przylatując na pstrym RWD z pobliskiego majątku w Skępem, by nie zaniedbać wyszkolenia myśliwskiego. Żyliśmy się bardzo i uważaliśmy go za starego członka dywizjonu ceniąc w nim doskonałego i wartościowego pilota myśliwskiego. W chwili zarządzenia stanu pogotowia bojowego jednostki zgłosił się sam bez karty mobilizacyjnej na ochotnika, oddając swego RWD - 8 do dyspozycji wojska. Może to najlepiej charakteryzuje jego sylwetkę”. Aktywnie działał na rzecz rozwoju lokalnych aeroklubów, w tym także Aeroklubu Ziemi Mazowieckiej w Płocku. Słynął także z brawurowych akrobacji lotniczych. Jeszcze w czasie mojego pobytu w wymyślnym Liceum Pedagogicznym w latach 1960-1965 opowiadano fascynującą opowieść o tym, jak Zieliński miał przelatywać swoją skrzydlatą maszyną pod mostem kolejowym w Toruniu oraz drogowym we Włocławku. W podobnym tonie brzmi opowieść mieszkańca Skępego, Mariana Wodzyńskiego, który wspominał, że Zieliński „przelał samolotem nad majątkiem w Wiosce i puszczał kartkę przy dworku. Pracownik dawał znać fomalowi, żeby ten wyjechał „podwózką” po dziedzica na pole. Pilota przywożono bryczką lub samochodem, a samolot ciągnięto traktorem do hangaru, znajdującego się przy drodze na Chodorążek”. W czasie lokalnych uroczystości zdarzało, że pilot-ziemianin z Wioski zabierał do swojej awionetki na przejażdżkę okoliczne dzieci, co stanowiło dla nich nie lada atrakcję.

Był postacią nietuzinkową i to nie tylko ze względu na swoje zainteresowania lotnicze. Na skępskie stawy na Chałacie, urządzone przez jego dziadka, Gustawa Zielińskiego, zapraszał na polowania na kaczki i ptaki błotne wybitne postacie. We wrześniu 1935 r. gościł tu gen. Edward Rydz-Śmigły (od 1936 r. Marszałek Polski), komendant główny Policji Państwowej, gen. Kordian Zamorski oraz mistrz Polski w strzelectwie myśliwskim, Janusz Regulski. Wydarzenie to udokumentowano nie tylko w przedwojennej publikacji, ale także na opublikowanych tam zdjęciach z niecodziennego polowania.

O tym jak toczyło się życie w jego dworku, wspominał mieszkaniec Skępego, Stanisław Stolarczyk: „Nie wiem, jaki pierwszy pojazd mechaniczny nabyto w Skępem lub jego najbliższych okolicach. Gdy w 1930 r. przybyłem do tej miejscowości, takowe posiadało już kilku okolicznych mieszkańców. Najbardziej zmotoryzowany był majątek dziedziców Zielińskich w Wiosce. Dysponował on elegancką czarną limuzyną oraz szarozielonym kabrioletem. [...] Obydwoma samochodami opiekował się oraz najczęściej je prowadził kierowca pan Dzikowski, zawsze w pracy schludnie ubrany w odpowiedni uniform. Majątek posiadał też sanitarkę z I wojny światowej”.

W dniu 21 sierpnia 1939 r. został zmobilizowany do Wojska Polskiego na ćwiczenia oficerów rezerwy w ramach 142. Eskadry Myśliwskiej, której dowódcą był kpt. pilot Mirosław Leśniewski. W skład tej Eskadry wchodziło 23 pilotów, w tym m. in. podporucznicy:

Stanisław Skalski, Karol Pniak, Jan Czapiewski, Paweł Zenker; podchorążowie: Stanisław Kogut, Antoni Łysek i inni. Ja wkrótce okazało byli to bohaterowie polskich skrzydeł. Niebawem wziął udział w kampanii wrześniowej na swoim prywatnym samolocie RWD-8 i do 18 września odbył 13 lotów bojowych, w czasie których zestrzelił jeden samolot niemiecki. W dniu 1 września 1939 r. o godz. 5,00 dowódca dywizji powiadomił personel o napaści Niemiec na Polskę. Mgła utrudniała poranne starty i wkrótce lotnisko toruńskie przeżyło pierwszy nalot bombowy Luftwaffe, w czasie którego było kilkunastu zabitych i rannych. W dniu 2 września 1939 r. jako dowódca klucza, w składzie kpr. Stanisław Wieprzkowicz, Antoni Łysek, w rejonie Torunia napotkali dwie wyprawy bombowe nieprzyjaciela, szarżując, z walki wyszli zwycięsko. W dniu 3 września 1939 r. w tym samym składzie zauważył wywiadowczego Henschla, z którym podjął walkę, „posyłając go po kwadransie ku ziemi”. Walka rozegrała się między Bielawami a Lubiczem, dymiąc, obniżał lot, uciekając resztkami sił. Zarył w Lubiczu Górnym po północnej stronie torów, w okolicy zabudowań Wróblewskiego. Towarzysz walki ppor. S. Skalski podał: „Nad Wisłą, w rejonie Torunia zobaczyłem nad sobą około 500 m niżej Henschla 126. Z kpr. Mielczyńskim wjechaliśmy mu na plecy. Nastąpiły kolejne wymiany ognia. Zaskoczony nieprzyjaciel strzelał niecelnie. Wreszcie jego samolot runął mu na plecy z urwanym silnikiem. Natychmiast lądowałem koło zestrzelonego, udzielając mu pierwszej pomocy, opatrując liczne rany...”. W dniu 4 września 1939 r. o godz. 13,40 startowali: dowódca eskadry kpt. Leśniewski, por. Zieliński, por. Wilczewski, ppor. Skalski, pchor. Kogut i Pniak. Wkrótce nastąpiło spotkanie z Dorniersami i Junkiersami, które osłaniały grupę bombowych Messerschmittów. Bitwę powietrzną wygrali Polacy, niszcząc trzy samoloty nieprzyjaciela, tj. Me-110, i dwa Ju-87. Ciężko ranny kpt. Mirosław Leśniewski zdołał jeszcze wylądować w płonącej maszynie obok folwarku Bramowo, gdzie ludzie wyciągnęli go półprzytomnego z płonącego wraku i dostarczyli furmanką do najbliższego szpitala w Aleksandrowie Kujawskim. Wkrótce został przewieziony do Kowala, gdzie, mimo wysiłków lekarzy, zmarł.

W dniu 17 września 1939 r. o świcie oddziały Korpusu Ochrony Pogranicza przyjęły pierwsze zdradzieckie uderzenie Armii Czerwonej. Unikając niewoli i śmierci z rąk oprawców NKWD wraz z por. Ostoją Słońskim i kpr. Mirosławem Wojciechowskim, samolotem 3P-11 wraz z pięcioma maszynami 141 Eskadry, w Kutach nad Czeremoszem przekroczył granicę polsko-rumuńską i na zawsze opuścił ziemię ojczystą, udając się do Francji. W następnych miesiącach przechodził intensywne szkolenia lotnicze w Lyon-Bron i Versailles.

Po klęsce Francji, 16 lipca 1940 r. został z polskim personelem ewakuowany do Anglii. Na angielski ląd zszedł 16 lipca 1940 r. i został skierowany do obozu przejściowego, a potem do Ośrodka Zapasowego Lotnictwa w Blackpool. Dywizjon został sformowany w Blackpool w dniu 26 sierpnia 1940 r. i 4 września przeniesiony na lotnisko w Church Fenton w hrabstwie York, a następnie 19 września tego roku został przydzielony do 306. Dywizjonu Myśliwskiego, tzw.

Toruńskiego w Church Fenton. W składzie pilotów byli: T Rolski, Stanisław Zieliński, Jerzy Zaremba, Wacław Wilczewski, Jerzy Ostoja-Słoński i inni. Polski personel latający liczył 25 pilotów i 154 pracowników na etatach technicznych i administracyjnych. W dniu 11 października odbył szkolenie strzeleckie w Sutton Bridge. W dniu 7 listopada 1940 r. dywizjon osiągnął gotowość bojową, przydzielony do Eskadry A 306. Dywizjonu, rozpoczął walki powietrzne pod dowództwem brytyjskim. Przez cały okres jesieni i zimy 1940/1941 latał na patrolach w składzie swojego dywizjonu. W dniu 1 kwietnia 1941 r. na lotnisku Northolt pod Londynem zostało zorganizowane 1 Polskie Skrzydło Myśliwskie. Jednym z dywizjonów wchodzących w jego skład był Dywizjon 306. W dniu 3 kwietnia 1941 r. został usamodzielniony z podległości oficerom RAF-u i przeniesiony na 1 Northolt, prowadząc walki na nowych samolotach „Hurricane” mk-2. Dywizjon staczał zacięte boje nad Kanalem La Manche, osłaniając morskie konwoje, a także w ofensywnych nad Francją i w nocnej obronie Londynu.

W dniu 17 czerwca 1941 r. doszło do kolejnej, zaciętej walki z Messerschmittami Me-109, w której, wykonując karkołomne figury, nad St. Omer nieprzyjaciela „puścił z dymem”, a drugiego rozpruł, „posyłając go w bezładnym piku na ląd, a przy zetknięciu z ziemią roztrzaskał się na części”. W dniu 12 lipca 1941 r. wsiadł na Supermarine „Spitfire” Mk-II nr 3945, którą testował w walkach jako utalentowany pilot. Na maszynie tej walczył do końca swoich dni.

W dniu 3 maja 1941 r. rozkazem Naczelnego Wodza z dnia 20 marca 1941 r. został awansowany do stopnia kapitana. W dniu 28 października 1941 r. do bazy Northolt przybył Naczelny Wódz. Podczas inspekcji Skrzydła gen. Władysław Sikorski dekorował odznaczonych lotników, a jednym z nich był on. Na jego piersi zawisł wtedy Krzyż Walecznych.

Brał udział w operacji Vecarity II, która miała na celu lot na osłonę bombowców atakujących niemieckie krążowniki w portach francuskich w rejonie Brestu we Francji. W dniu 30 grudnia 1941 r. w walce w czasie pojedynku na samolocie *Spitfire* z niemieckim *Messerschmidtem* nad Brestem, przy kilkakrotnej liczebnie przewadze przeciwnika, został trafiony i wraz z maszyną runął do wody. Zginął śmiercią bohatera, a ciała nie znaleziono.

W 1961 r. Bohdan Arct w swoich wspomnieniach, opublikowanych na łamach „WTK. Tygodnik Katolików” napisał, że Zieliński w czasie lotów wojennych coraz bardziej tracił wzrok, pisząc m. in.: „Człowiek ten ślepił coraz bardziej. Często zdarzało się już, że nie potrafił w porę zorientować się w terenie, nie dostrzegał wyraźnych punktów orientacyjnych, gubił się. Wtedy niezmiennie któryś z pilotów, niby przypadkiem, od niechcienia, wysuwał się do przodu i obejmował prowadzenie, wskazywał dowódcy drogę. Po powrocie na lotnisko Zieliński uśmiechał się z zażenowaniem, rzucał jakąś żartobliwą uwagę, czasem nie mówił nic i odchodził ze zwieszoną głową. Sytuacja stawała się rozpaczliwa...”.

Pośmiertnie, rozkazem Naczelnego Wodza nr 14/42 z 22 czerwca 1942 r., został odznaczony Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego *Virtuti Militari* (nr 9465),

wcześniej natomiast był trzykrotnie odznaczony Krzyżem Walecznych i Polową Odznaką Pilota.

Miał brata Maurycego (9 X 1904-16 V 1931), zginął w wypadku motocyklowym oraz siostry: Marię Letycję (1909-1985) i Marię Anielę (1910-1981).

W pierwszym małżeństwie ożeniony był z Alicją Regulską (ur. ok. 1890), siostrą Janusza Regulskiego, z którą miał ślub cywilny. Po rozwodzie, w dniu 16 kwietnia 1939 r. poślubił w kościele w Służewie na Kujawach Joannę Nowogórką (ur. ok. 1920 r. w Toruniu).

Jego matka, Maria po wojnie pieczętowała przechowywała Krzyż *Virtuti Militari*, aż do czasu, kiedy to nieproszony gość potraktował jak rzecz materialną i ukradł z jej mieszkania w Wymyślinie.

W dniu 8 czerwca 2013 r. na ścianie kaplicy św. Barbary w klasztorze skępskim odsłonięto tablicę poświęconą jego pamięci oraz brata, Maurycego i rodziców: Marii i Władysława.

A. Arct, *Gasnący wzrok*, WTK. Tygodnik Katolików 1961, nr 39, s. 1-6; T. Chrostowski, *Kpt. pilot Stanisław Zieliński*, Notatki Płockie 1975, nr 2, s. 14-16; Chrostowski, *Potomstwo*, s. 31; *Dzieje Płocka*, s. 453; B. Ciesielska, G. Sojda, *Arystokrata z Wioski k. Skępego. Stanisław Zieliński (1903-1941)*, Rocznik Dobrzyński, t. 6: 2013, s. 325-337; *Genealogia*, s. 230-231; Giziński, *Niepospoli*, s. 645-652; <http://dlapilota.pl/wiadomosci/dlapilota/z-zycia-aeroklubow-piekne-widoki-na-szerokarzeke-wisle-z-amfiteatrem-i-molem/25> I 2014; http://www.ligowo.comyr.com/historia/ligowo_1918_1939.html/7.08.10, gdzie jednak błędna data urodzenia – 1902; <http://genealogia.grocholski.pl/gd/osoba.php?id=074881> /25 I 2014; http://www.ligowo.comyr.com/historia/ligowo_1918_1939.html/7.08.10, gdzie jednak błędna data śmierci – 1939; http://www.polishsquadronsremembered.com/303/303_pilotlist.html /25 I 2014; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=246776> /25 I 2014; <http://www.mapakultury.pl/art.pl.mapa-kultury.106003.html/10> XII 2012; <http://www.polishairforce.pl/odznaczenia/srebrnym.html/17> VII 2013; Jasiewicz, *Lista*, s. 1179; J. Kowalski, *Tablice poświęcone rodzinie Zielińskich*, Nasze Skępe, nr 42: 2013, s. 18; Krajewski, *Dama*, s. 16-20; M. Krajewski, *Na powstanie Dobrzyńskiego Oddziału WTN w Rypinie*, Rypin 1985, s. 14; Krajewski, *Skępe*, s. 107; M. Krajewski, *Skępski „Borek” powraca do pamięci*, Rocznik Dobrzyński, t. 3: 2010, s. 283; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 99; Lewandowski, *Losy żołnierzy*, s. 15-16; Minakowski, *Elita*, s. 661; *Polskie Sily Powietrzne w II wojnie światowej. Krzyż Srebrny Orderu Wojennego Virtuti Militari*, <http://www.polishairforce.pl/odznaczenia/srebrnym.html> /25 I 2014; PRS, s. 204; *Rodem ze Skępego*, s. 109-110; SGKP, t. 10, s. 667; S. Skalski, *Czarne krzyże nad Polską*, Warszawa 1985, s. 100, 118; S. Stolarczyk, *Jak w latach trzydziestych ubiegłego wieku nowinki techniczne wkraczały do Skępego?*, Nasze Skępe nr 16: 2005, s. 13; nr 21: 2007, s. 6; R. Teżycki, *Ślady poety Gustawa Zielińskiego w Skępem*, Notatki Płockie 1981, nr 4, s. 53; *Wykaz poległych i zmarłych żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na obczyźnie w latach 1939-1946*, Londyn 1952, s. 334; *Ziemia nie dobrzyńscy*, s. 408.

ZIELIŃSKI SZYMON h. Świnka (*14 XI 1713 r. we wsi Laski †1784 r.), ziemianin, chorąży nurski, kasztelan rypiński, oficer wojsk polskich, marszałek konfederacji barskiej ziemi dobrzyńskiej, senator (Z 37)

Był synem Karola (1690-1727), podstolego różańskiego i Anny Jadwigi Suchcickiej h. Ostoja (1680-1733). W dniu 1 października 1746 r. otrzymał tytuł chorążego nurskiego. W okresie od 6 lutego 1782 r. do końca życia piastował urząd kasztelana rypińskiego. Po rodzicach dziedziczył Steklin i Nowogródek w ziemi dobrzyńskiej, natomiast po bracie Celestynie – 1/3

Wierzbicka, Osówki i Witowąża także w ziemi dobrzyńskiej. Z nabycia posiadał dobra Wolę k. Trutowa i Wymyślin, a także Komorowo w ziemi nurskiej i Bartniki w ziemi ciechanowskiej. Przejmując dobra steklińskie, przejął również świadczenia na rzecz kościoła i Klasztoru Karmelitów w Trutowie. Z dóbr tych przekazywał prowizje kapitulom wrocławskiej i plockiej oraz kościołom parafialnym w Czernikowie i Bobrownikach. Do kościoła Rutowskiego, pod wezwaniem św. Anny, ufundował naczynia liturgiczne, wykonane w 1768 r. (monstrancja) i w 1769 r. (kielich), na których widnieją inicjały „S.Z. Ch.N. SG B. 1768” (Szymon Zieliński, chorąży nurski), a także srebrny pacyfikał do kościoła parafialnego w Woli (1769). (Uwięzienie S. Zielińskiego w Rosji w 1769 r. nie przeczy dacie fundacji w tym samym roku. Z pewnością zamówienie u złotnika toruńskiego nastąpiło wcześniej).

W działalności publicznej S. Zieliński był posłem ziemi dobrzyńskiej. Obecny był na elekcji Stanisława Augusta Poniatowskiego. Po podpisaniu konfederacji barskiej, występował jako jej marszałek w ziemi dobrzyńskiej. Dowodził oddziałem polskim w walce z wojskami rosyjskimi pod Brodnicą. Po rozbiciu oddziału konfederatów barskich został wzięty do niewoli i odesłany w głąb Rosji do Kazania, gdzie przebywał w latach 1768-1775.

Po powrocie do kraju osiadł w dobrach rodzinnych. W dniu 17 sierpnia 1778 r. sejmik lipnowski polecał jego zasługi królowi, a 6 lipca 1782 r. otrzymał nominację na kasztelana rypińskiego oraz został powołany w skład senatu. W parlamencie zasiadał z zapuszczoną brodą, która, jak twierdził, „świadczyła o gwałcie nieprzyjaciela”. Obrany wtedy sędzią sejmowym na kadencję od 1 lutego 1783 r., reskryptem królewskim „przydany został jako komisarz do komisji „boni ordinis”.

Ożeniony w 1744 r. z Józefatą Podoską h. Junosza, wdową po Tomaszu Podoskim, notariuszu nurskim, pozostawił synów: Marcelego, Hieronima, Kajetana oraz córki: Barbarę, za nieznanym z imienia Kanigowskim; Faustynę, za Józefem Leonem Rutkowskim (zm. 1774), właścicielem Szpetala Górnego i Chełmicy i Mariannę.

Okazały portret Zielińskiego w mundurze konfederata barskiego znajduje się w siedzibie Towarzystwa Naukowego Płockiego w Płocku, przy pl. Narutowicza 8. Pod portretem znajduje się napis: „Ojciec z Turkami pod Wiedniem, syn w Brodnicy z Moskwą. Salwowani w potyczkach Opatrznością Boską. Ojciec w bitwie wysłużony, syn jęczy w niewoli, upaść wierze, wolności, prawom nie pozwoli”.

AGAD, Sig. 35, k. 83; K. Chojecki-Lubicz, *Pamięć dzieł polskich, podróz i niepomyślny sukces Polaków*, Warszawa 1789, s. 108; *Genealogia*, s. 223, gdzie mylna inf., iż jego córka Faustyna wyszła za Jana Rutkowskiego, zamiast – oczywiście – Józefa Leona, zob. zresztą u tegoż s. 179; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=73953/25> 12014; *Inskrypcje*, s. 234-235, 242; *Inwentarze królewsczyzn*, s. 30; *Katalog*, z. 9, s. 12 i fig. 178; S. Kostanecki, *Dwaj panowie Zielińscy z województwa plockiego*, Notatki Płockie 1981, nr 4, s. 34; Kostanecki, *Wybitni obywatele*, nr 20, s. 27; M. Krajewski, *Posłowie i senatorzy regionu*, Gazeta Pomorska 1989, nr 130; M. Krajewski, *Zabytkowy zespół klasztorny w Trutowie. Uposażenie i rozwój fundacji*, Biuletyn Przewodnicki PTTK, nr 55: 1988, s. 3; Łaszewski, *Ziemia*, s. 94; Mietz, *Zabytki*, s. 27-28; Pawłowski, *Obrowo*, s. 244; PRS, s. 204; W. Szczygielski, *Konfederacja barska w Wielkopolsce*

1768-1770, Warszawa 1970, s. 127; *Urzędnicy*, nr 1765; E. Wróblewska, *Józef Feliks Zieliński*, Toruń 1962, s. 14; Szymańska, *Ziemiaństwo ziemi plockiej*, s. 103; *Urzędnicy*, nr 1765; Zielińscy, *Wiadomość*, cz. 2, s. 119, 193, 217, 219, 220, 222, 234, 261-264, 267, 402-404; Żychliński, *Księga*, t. 16, s. 245, tu data śmierci – 785.

ZIELIŃSKI WALENTY h. Świnka (*1572 r. †1646 r.), kasztelan plocki

Był synem Grzegorza (1535-1595), w latach 1582-1599 wojewody plockiego i Ewy z Mdzewskich (zm. po 1609). Wskutek podziałów rodzinnych, jako chorąży ciechanowski (1602) otrzymał Turów, Mchów, Miłoszewice, Karwówko, Płodawnicę, Borytnice, Kowalewo, Głózek i Dąbrowę. W czasie wojny ze Szwecją występował z tytułem chorążego ciechanowskiego, a podczas wojny moskiewskiej został ciężko ranny. W 1618 r. został mianowany kasztelanem plockim.

W 1620 r. od Jana Garwaskiego, syna Pawła, kasztelana plockiego (zm. 1618) nabył dobra Skępe wraz z przyległościami, tj.: Skępe, Wioskę Skępską, Żuchowo, Wólkę i Czermno. W 1635 r. powiększył swoje dobra w ziemi dobrzyńskiej o kupno wsi Jarczechowo, Seroki i Lubówiec. W latach 1622-1632 prowadził ostre spory o granice z bernardynami skępskimi. Sąd królewski skazał go za to na banicję, a władze duchowne rzuciły na niego nawet ekskomunikę. W 1646 r. całość dóbr skępskich przekazał synowi Ludwikowi, kasztelanowi sierpskiemu.

W pierwszym małżeństwie z Marianną z Ossolińskich nie pozostawił potomstwa. Z drugiego małżeństwa z Barbarą Herburtówną h. Własnego miał synów: Władysława (dworzanina króla Władysława IV) i Ludwika oraz cztery córki, z których trzy zmarły w wieku dziecięcym.

Genealogia, s. 218-219, gdzie mylna inf., że M. Ossolińska była jego drugą żoną; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=60817/26> 12014, nie wspomina o drugim jego synu - Władysławie, ani o jego córkach; Krajewski, *Skępe*, s. 35; Krystosik, *Wiadomość*, s. 30-31; Nowowiejski, *Plock*, s. 25-26, gdzie błędnie nadał mu herb Grzymała, podczas gdy jego ojca, Grzegorza poprawnie zalicza do Świnków. Walenty Zieliński nie był wojewodą plockim, jak chciał tego abp A. J. Nowowiejski; PRS, s. 204; Śliwiński, *Sanktuarium w Skępem*, s. 96; Zielińscy, *Wiadomość*, cz. 2, s. 7-10, 16, 23, 30, 56, 68, 131, 278-285, 289, 292, 293, 296-298, 301-303, 305, 307, 311-315; Zieliński, *Senatorowie*, s. 29.

ZIELIŃSKI WALENTY (*1877 r. †1947 r.), major Wojska Polskiego, uczestnik wojny światowej i wojny polsko-bolszewickiej, major Wojska Polskiego, ziemianin-nowator, publicysta, poeta, społecznik, patriota (Z 38)

Był synem Józefa (1845-1904), ofiarodawcy biblioteki dla Płocka, i Elżbiety z Wystouchów, wnukiem Gustawa Zielińskiego, poety i bibliofila. Od 1921 r. był współwłaścicielem majątku Łążyn k. Mazowsza w pow. lipnowskim.

Do 1914 r. redagował pismo artystyczno-literackie „Wieś i Dwór”. Brał udział w pierwszej wojnie światowej w szeregach wojsk rosyjskich, a od 1917 r. był oficerem artylerii w I Korpusie Wojska Polskiego pod dowództwem gen. Józefa Dowbór-Muśnickiego, dochodząc do stopnia majora. Brał także udział w wojnie polsko-bolszewickiej jako dowódca baterii. Ze wzglę-

du na swoje zainteresowania był oddelegowany do akcji propagandowej. Redagował „Polską Ilustrację”, „Naszą Bibliotekę”, „Bibliotekę Ciekawych Opowieści” oraz codzienne pismo dla żołnierzy w okopach pt. „Ochotnik”. Za udział w wojnie otrzymał Krzyż I Korpusu Polskiego oraz trzykrotnie Krzyż Walecznych.

Po pierwszej wojnie światowej wykładał literaturę polską w szkołach średnich. Prowadził aktywną działalność społeczną. Był prezesem rady nadzorczej Spółdzielni Rolniczo-Handlowej w Dobrzejewicach. W majątku w Łążynie, w tzw. „dworku” prowadził salę ludową, gdzie odbywały się przedstawienia dla chłopów i służby folwarcznej. Na terenie pow. lipnowskiego zorganizował 1. Pułk Przysposobienia Wojskowego Konnego, który utrzymywał z własnych funduszy, a następnie przekazał go Ministerstwu Spraw Wewnętrznych do DOG w Toruniu. W latach 1928-1939 pełnił funkcję prezesa Lipnowskiego Oddziału Związku Ziemiaków. Był ponadto prezesem Koła Porad Sąsiedzkich.

Słynął także z nowoczesnej gospodarki rolnej. We współpracy ze Stacją Doświadczalną w Głodowie k. Lipna prowadzono tu obserwacje meteorologiczne oraz doświadczenia uprawowe z nowymi odmianami roślin uprawnych i różnym poziomem nawożenia i uprawy. W Łążynie osiągnęto wysokie plony, sięgające 500 kwintali z ha buraka cukrowego i 30 kwintali jęczmienia. Uprawiano także pszenicę ozimą, mieszanki zbożowe, rzepak i rośliny okopowe. W oborach było 70 szt. krów i 40 szt. jałowizny rasy nizinnej. Pozostawała ona pod kontrolą Warszawskiej Izby Rolniczej. Średni procent tłuszczu od krów wynosił 3,6, a mleko przetwarzano we własnej mleczarni. W folwarku prowadzono też własną pieczarkarnię, gdzie produkcję tych grzybów prowadzono na sześciokondygnacyjnych stołach, w ogrzewanych pomieszczeniach. W stawach hodowano karpia królewskiego.

W 1939 r. został wysiedlony przez Niemców. Okupację spędził w Warszawie. Po wojnie mieszkał w Kawęczynie. Po koniec życia był sparaliżowany.

Był autorem kilku tomików poezji, m.in. *Królewskim szlakiem* (1910), *Czarodziejskie wiano* (1909), *Szalona bateria* (1918), *Stara kaplica* (1918), *Gehenna Warszawy* (1944). Redagował „Wieś i Dwór” oraz inne czasopisma. Po śmierci brata Gustawa współpracował z Towarzystwem Naukowym Płockim i był jego członkiem. W 1947 r. prezes TNP Bolesław Jędrzejewski przesłał na ręce jego żony kondolencje z powodu śmierci „członka protektora TNP”.

Za działalność społeczną w 1938 r., z wniosku Starostwa Powiatowego w Lipnie, otrzymał Złoty Krzyż Zasługi.

Był żonaty z Marią Clott (Klott) von Heidenfeld h. Własnego, pochodzącą ze spolonizowanej rodziny niemieckiej. Ojciec żony Walentego był zesańcem politycznym na Syberii. Z małżeństwa tego pozostał córka Magdalenę (ur. 1902), tłumaczkę na język rumuński dzieł polskich ekonomistów oraz syna Jerzego (1907-1942), poległego w latach drugiej wojny światowej. Po raz drugi W. Zieliński ożenił się z Haliną Wolf, która w 1972 r. przekazała Towarzystwu Naukowemu Płockiemu pamiątki rodzinne i rękopis męża *Gehenna Warszawy*, składający się z sześciu wierszy: *Gdzieś tam na niebie*; *Runął Zygmun*; *Pieśń*

bojowa powstańców; *Obrazy zebrane*; *Gehenna naszej doliny*; *Pieśń Warszawy*. Była ona przewodniczącą Lipnowskiego Koła Ziemiaków.

Nadto z jego zbiorów, zgromadzonych w Łążynie, do Muzeum Okręgowego w Toruniu trafiło 6 obrazów: *Załadowanie barki*; *Pejzaż w nocy*; *Portret uczonego*; *Na popasie*; *Polowanie na Polesiu*; *Nieśwież (Zima w puszczy)*. W łążyńskim dworze zapewne znajdował się słynny obraz Wojciecha Kossaka pt. *Rugi polskie*.

Biblioteka im. Zielińskich w Płocku, rkps poematu Zielińskiego; B. Chrapkowski, Z. Zgierun, *Łążyn, gmina Obrowo. Zespół dworsko-parkowy*, Toruń 1994; Chrostowski, *Potomstwo*, s. 29-31; *Encykl. Gutenberga*, t. 18, s. 282; *Genealogia*, s. 229-230; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?i=79734/26> | 2014, gdzie nie ma mowy o jego drugim małżeństwie; Z. Godlewski, *Lipnowski Oddział Związku Ziemiaków*, *Gospodarz* 1928, s. 9-10; M. M. Grzybowski, *Z twórczości literackiej Walentego Zielińskiego*, *Notatki Płockie* 1981, nr 4, s. 42-46; (J. K.), *Pierwszy Pułk PWK „Sokola” pow. lipnowskiego*, *Gospodarz* 1928, nr 1, s. 8; A. Kołodziejczyk, *Życie na dworze w Łążynie w okresie międzywojennym*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 12: 2008, s. 138-142; T. Kowalewski, *Sprawa Biblioteki Zielińskich*, Płock 1905; Minakowski, *Elita*, s. 661; Nycek, *Ludzie*, s. 278; M. Pawłowski, *Gmina Obrowo, przeszłość i teraźniejszość*, Toruń 2002, pass.; J. Płażewski, *Łążyn, mjr Walenty Zieliński*, *Gazeta Nieszawska* 1937, nr 199; PRS, s. 204; Szymańska, *Ziemiaństwo ziemi płockiej*, s. 105; Świecki-Wybułt, *Mazowsze*, s. 543; *Ziemiaństwo dobrzyńskie*, s. 408-409.

ZIELIŃSKI WŁADYSŁAW APOLINARY h. Świnka (*ok. 1859 r. †26 IV 1926 r.), ziemianin

Był synem Gustawa (1809-1881) i Anieli z Romockich (zm. 1870). W wyniku działań rodzinnych w 1885 r. otrzymał majątek Skępe. W rok później dobra te składały się z folwarków: Wioska Skępe, Wymyślin, Kierz, Zajeziórze, Pokrzywnik, Żuchowo, Obóz i Huta o łącznej powierzchni 7.995 mórg. Władysław został również właścicielem nie wchodzących w skład dóbr Skępe majątków: Koziołek, Grabowiec i Wierzbick, który sprzedał w 1892 r. bratu Ludwikowi. W 1905 r. dokupił jeszcze majątek Kukowo. Po Stanisławie Zielińskim (ok. 1830-1864) otrzymał jeszcze Sumin k. Lipna z przyległościami, będąc jednak nieletnim, dobra te zostały oddane w zarząd Włodzimierzowi Prażmowskiemu. Z powodu zajęcia tych dóbr, w 1870 r. przeszedł w zarząd Janowi Gajewskiemu z Sumina. W 1880 r. dobra sumińskie wraz folwarkami Jarczechowo, Nowogród i część wsi Jarczechowo (dawniej dóbr Kotonopie) sprzedał, po dokonanej podziale, Feliksowi Kamińskiemu i Leonowi Czarneckiemu.

W czasie najazdu bolszewickiego w sierpniu 1920 r. ledwo uszedł życiem, kiedy to „służba folwarczna (z majątku Kukowo – dop. MK) niewoliła go swym zachowaniem i zmusiła do ucieczki i ukrycia się w lesie, po czym, chcąc go wydać bolszewikom, szukała wraz z nimi, nawet tropiła psami, i tylko dzięki panice, jaka powstała wśród bolszewików w Lipnie, poszukiwania te nie dały rezultatu”. W dniu 21 sierpnia 1920 r. sowieci zabili natomiast w Wieczfnik k. Maławy jego brata, Konstantego, dziedzica majątku Srebrna.

Ożeniony z Marią Justyną Franciszką Wodzińską (1881 w Żale-1967 w Skępem, pochowana w Skępem), z którą miała dwóch synów: Maurycego (9 X 1904-16 V 1931 pochowany w Skępem), zginął w wypadku motocyklowym i Stanisława Władysława, pilo-

ta, lotnika drugiej wojny światowej (15 X 1905-30 XII 1941 na Brestem) i oraz córki: Marię Letycję (22 VIII 1909 w Skępem-21 II 1985 w Gdańsku), za Włodzimierzem Władysławem Puzyną h. Oginiec (16 V 1894 Stryków-15 XI 1961 w Londynie), synem Stanisława Modesta Je ks. Puzyny z Kozielska i Kazimiery Gabrieli Zielińskiej) i Marię Anielę (1910-1981), I v. Koźmińska, II v. – Mielżyńska.

Pochowany w podziemiach kaplicy św. Barbary na terenie zespołu kościelno-klasztornego w Skępem. Jego imię oraz żony Marii i synów: Maurycego i Stanisława Władysława zostało przypomniane na dniu tablicy, odsłoniętej w dniu 8 czerwca 2013 r. na północnej ścianie tej kaplicy.

AP Włocławek, KHip, Sumin; B. Ciesielska, G. Sojda, *Arystokrata z Wioski k. Skępego. Stanisław Zieliński (1903-1941)*, Rocznik Dobrzyński, t. 6: 2013, s. 325; T. Chrostowski, *Potomstwo Gustawa Zielińskiego*, Notatki Płockie 1981, nr 4, s. 33; *Genealogia*, s. 230; <http://127.0.0.1:2317/minakowski?m=NG&n=w%B3adys%B3aw+apolinary+zielski/26> I 2014, gdzie mylna data śmierci – 1926, powtórzona także na stronach: sejm-wielki.pl; genealogia.grocholski.pl; J. Kowalski, *Tablice poświęcone rodzinie Zielińskich*, Nasze Skępe, nr 42: 2013, s. 18; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 78-79; *Księga adresowa*, s. 2039; *Mazowsze Północne w XIX-XX wieku. Materiały źródłowe 1795-1956*, zebrał i opr. J. Szczepański, Warszawa-Pułtusk 1997, s. 273; Minakowski, *Elita*, s. 661; PRS, s. 204; RZD, t. 2, cz. 2, s. 154; SGKP, t. 10, s. 666; http://www.ligowo.com.pl/historia/ligowo_1918_1939.html/7 VIII 2010, gdzie jednak błędnie, iż Skępe, Chodorążek, Koziółek, Kukowo, Żuchowo, Suminek, Wioska, Zajeziórze posiadał do roku 1931; *Z pobytu bolszewików w Skępem*, Kurier Płocki 1920, nr 208, s. 3; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 409.

ZIEMIAK z Rościszewa (Rościszewski) h. Junosza (XV w.), właściciel ziemski, łowczy i cześnik płocki

Był synem Adama z Życka, dziedzicem Rościszewa w Sierpeckim. W drugiej połowie XV w. do tych dóbr wchodziło Skrwilno, należące wcześniej do Jana z Pleckiej Dąbrowy (ze Skrwilna), (zm. między 1465 a 17 VII 1468 r.). Za jego czasów powstały nowe osady w pobliżu Skrwilna: Pietrzyk, Mościska, Czarnia i Zambrzyca.

W 1439 r. widzimy go łowczym płockim, a w 1450 r. – cześnikiem płockim.

Jego żoną była prawdopodobnie Barbara ks. Mazowiecka, córka Ziemowita IV i Aleksandry Olgierdówny, czemu mógł zawdzięczać swoją karierę. Pozostawił synów: Mikołaja, kapłana; Stanisława, dworzanina księcia Janusza II i Pawła (zm. ok. 1509 r.), z których żaden nie dziedziczył na Skrwilnie. Pod koniec XV w. byli oni patronami kościoła skrwileńskiego, a w 1497 r. odnowili go i powiększyli uposażenie.

Łempicki, *Rościszewscy*, s. 74-75; RZD, t. 2, cz. 3, s. 286, gdzie Zembrzyca, zamiast Zambrzyca.

ZIEMIECKI KSAWERY KAROL (*14 III 1912 r. w Gorczykach k. Płońska †15 I 2002 w Orszymowie), kapłan rzymskokatolicki, administrator parafii św. Trójcy w Rypinie, proboszcz w Trąbinie, historyk (Z 39)

W 1937 r. ukończył Seminarium Duchowne w Płocku i przyjął święcenia kapłańskie. Jako neoprezbiter był

wikariuszem w Wyszkowie, a następnie prefektem w Pomiechowie. W grudniu 1938 r. uzyskał tytuł magistra teologii na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie.

Podczas kampanii wrześniowej, w 1939 r. pełnił funkcję kapelana 15. pułku piechoty, stacjonującego w Modlinie. Od wiosny 1940 r. do 1944 r. pracował jako wikariusz w parafii Pomiechowo. Następnie krótko przebywał w Sierpcu.

Po przejściu frontu, w dniu 3 lutego 1945 r. został wikariuszem zarządzającym parafii w Rypinie oraz administratorem parafii Strzygi i Sadłowo, a miesiąc później prefektem szkół powszechnych oraz Gimnazjum w Rypinie. Do pomocy miał ks. Józefa Poskarta. W dniu 23 kwietnia 1945 r. przekazał parafię Rypin nowo mianowanemu proboszczowi, ks. Wincentemu Konarskiemu.

Od 16 lipca 1945 r. pełnił funkcję administratora parafii Trąbin, a od 28 października 1947 r. jej proboszcza. W końcu lat 40. i początku 50. przeprowadził remont kościoła i plebanii w Trąbinie. W dniu 9 lutego 1957 roku został mianowany wizytatorem terenowym nauki religii w parafiach diecezji płockiej na terenie powiatów golubsko-dobrzyńskiego, lipnowskiego i rypińskiego. Po 16 latach duszpasterzowania w Trąbinie, w dniu 27 lutego 1961 r., otrzymał funkcję proboszcza parafii Orszymowo. Od 1 lipca 1961 r. do czerwca 1972 r. pełnił urząd wicedziekana dekanatu wyszogrodzkiego. Od 1979 r. budował kościół w Małej Wsi. 20 sierpnia tego roku przeszedł na emeryturę i zamieszkał w Płocku. Był obecny niemal na wszystkich promocjach książek w Bibliotece Wojewódzkiej, brał udział w wernisażach sztuki sakralnej z Muzeum Diecezjalnym. Zebrał cenną bibliotekę. Najcenniejsze egzemplarze podarował Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku i Toruniu. W płockim Muzeum Diecezjalnym jedna z sal, z kolekcji podarowanych placówce dzieł sztuki, cennych rękopisów i pierwodruków, nosi jego imię. Od ostatnich lat szkolnych prowadził systematycznie dzienniki. Pozostawił 34 tomy wspomnień, refleksji o świecie, o przeczytanych książkach, spotkaniach z ludźmi, myśli o Bogu.

Interesował się historią parafii św. Trójcy w Rypinie i pozostawił w maszynopisie ważne opracowanie jej dziejów (Rypin 1958).

W 1994 r. odznaczony został godnością kanonika honorowego Kapituły Katedralnej Płockiej, a w 1997 r. Wielkim Orderem św. Zygmunta.

Pochowany na cmentarzu w Orszymowie.

Album duchowieństwa 1, s. 307; APAr. Rypin, Kronika parafialna, pass.; APAr. Trąbin, Kronika parafialna; Brzuze, s. 363; Gałkowski-Piotrowski, *Kalendarium*, s. 416; M. M. Grzybowski, *Ks. kan. mgr Ksawery Karol Ziemiecki, emerytowany proboszcz parafii Orszymowo*, MPP 2005, nr 3, s. 151-155; J. Filarski, *Zmarł ks. kan. Ksawery Ziemiecki*, Niedziela Płocka 2002, nr 6, s. III; (lesz), *Ksawery Karol Ziemiecki (1912-2002) – kapłan i bibliofil*, Tygodnik Płocki 12002, z 7 II; Parafia, s. 477-478; *Rypin w PRL*, s. 579, gdzie informacja, że administratorem parafii w Rypinie został w końcu stycznia 1945 r.; Tablica inskrypcyjna na cmentarzu w Orszymowie z jego podobizną, rytą w kamieniu.

ZIEMKIEWICZ FELIKSA (*1857 r. w Brzozówku k. Zielonej, par. Zielona †9 II 1931 r. w Wymyślinie),

właścicielka stacji w Wymyślinie, działaczka niepodległościowa

Była córką Tertuliana i Bronisława z Rostkowskich, małżonków Kuligowskich. W 1890 r. wraz z mężem Wojciechem (1849-1909), zawodu organistą i dziećmi przeniosła się z Bogurzyna k. Mławy do Wymyślina, gdzie mąż otrzymał posadę organisty w kościele Ojców Bernardynów, obsługiwanym wówczas przez księży diecezjalnych. Po śmierci męża w 1909 r. razem z córką, Stanisławą (zameżna Sobocińska) prowadziła stację dla uczniów prorosyjskiego Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie.

W okresie pierwszej wojny światowej wraz z córką, Stanisławą zorganizowała jadłodajnię dla podróżnych, która służyła jednocześnie za punkt wywiadu dla organizacji niepodległościowych. Było to wygodne zarówno dla nich, jak i podróżujących kolejką wąskotorową na trasie Lubicz-Sierpc, bowiem ich dom usytuowany był dość blisko skępskiej stacji tej kolejki. Dodać trzeba, że w Lubiczu, na Drwęcy przebiegała granica między zaborami rosyjskim i pruskim.

Pozostawiła dzieci: córkę Stanisławę Zofię i synów: Kornela, Henryka, Tadeusza, Antoniego, Jana, Bronisława, Teofila i Wacława.

Pochowana w grobowcu rodzinnym na cmentarzu w Skępem.

Tablica z białego marmuru poświęcona pamięci małżonków Ziemkiewiczów znajduje się przy wejściu do nawy głównej kościoła skępskiego.

AFGEZ, sygn. K. 824/2078/Pom., Sobocińska Stanisława, ps. „Radczyni”, I/2, M. Sobocińska, Biogram matki; I/IV, Notatka M. Sobocińskiej; Krajewski, *Dama*, s. 117-119; RD/III/M. Krajewski/214; Tablica epigraficzna w kościele w Skępem; USC-Skępe, Akta urodzeń, małżeństw i zgonów 1931, akt nr 19.

ZIEMKIEWICZ STEFAN (*30 VI 1914 r. w Czernikowie †5 II 2000 r. w Lipnie), nauczyciel, społecznik, pracownik administracji państwowej (Z 40)

Po ukończeniu Seminarium Pedagogicznego w Wymyślinie w 1936 r., w latach 1936-1939 był nauczycielem szkół powszechnych: w Czernikowie, Dobrzejewicach i Malanowie. We wrześniu 1939 r., jako żołnierz, walczył przeciw Niemcom. Wzięty do obozu jenieckiego, z którego następnie uciekł. Pracował w magazynie zbożowym niemieckiej firmy, gdzie umiejętnie wspierał potrzebujących. Ostrzeżony o zainteresowaniu się nim Gestapo, ukrywał się do końca wojny w okolicach Grójca.

Po wyzwoleniu spod okupacji hitlerowskiej wrócił spod Grójca rowerem do Czernikowa i organizował, wspólnie z żoną przedwojennego kierownika szkoły, Kazimierą Suską, nauczanie dzieci i młodzieży, gdzie już w dniu 5 lutego 1945 r. odbyły się pierwsze zajęcia szkolne i został kierownikiem tej placówki. W kwietniu 1945 r. został powołany do służby wojskowej i wtedy obowiązki kierownika przejęła Kazimiera Suska. Po powrocie w październiku 1945 r. podejmował dalsze prace organizacyjne w szkole. W 1948 r. wraz z grupą innych osób założył komitet budowy szkoły, został jego przewodniczącym i rozpoczął jej budowę, do której włączył brygady Służby Polsce, a która oddano do użytku 1 września 1951 r. W 1948 r. szkoła otrzymała sztandar, poświęcony w kościele, a który

w następnych latach komunizmu musiał być, niestety, ukrywany.

Z dniem 1 września 1948 r. został powołany na stanowisko przewodniczącego Powiatowej Rady Narodowej w Lipnie, pełniąc tę funkcję do 1952 r. W 1952 r. ponownie wrócił do pracy w szkolnictwie, pełniąc obowiązki zastępcy kierownika szkoły w Czernikowie. W latach 1963-1970 został powołany na stanowisko prezesa Zarządu Powiatowego Związku Nauczycielstwa Polskiego w Lipnie. Wiele uwagi poświęcił martyrologii nauczycieli pow. lipnowskiego w latach okupacji hitlerowskiej. Po badaniach ustalił listę 76 zamordowanych. Ich nazwiska oraz innych zaginionych w różnych obozach, zostały upamiętnione na granitowych tablicach i umieszczone na szczytowej ścianie Szkoły Podstawowej nr 2 im. Władysława Broniewskiego w Lipnie.

W latach 1970-1974 pełnił funkcję wizytatora Wydziału Oświaty i Kultury w Lipnie. W tym okresie ofiarnie i aktywnie działał na rzecz rozwoju oświaty i kultury w pow. lipnowskim. Wniósł też znaczny wkład w organizację i rozwój sieci klubów „Rolnika” i klubów „Ruch”. Należał do ścisłego grona animatorów kultury w Lipnie i regionie. Dużo wysiłku włożył w starania, uwieńczony w 1976 r. powstaniem muszli koncertowej w parku miejskim im. Gabriela Narutowicza w Lipnie. Uczestniczył w powstaniu Towarzystwa Miłośników Ziemi Dobrzyńskiej, którego był aktywnym działaczem.

Na emeryturę odszedł w 1974 r., jednak dalej aktywnie działał w środowisku nauczycielskim w Klubie Seniora w Czernikowie.

Był wielokrotnie wyróżniany i nagradzany, m. in.: Krzyżem Kawalerskim Odrodzenia Polski (1974), Medalem „Za Udział w Wojnie Obronnej 1939 r.” (1984), Odznaką „Zasłużony Nauczyciel Polski Rzeczypospolitej Ludowej” (1981), Odznaką „Zasłużony Pracownik Rady Narodowej” (1971), Złotą Odznaką ZNP (1962), Odznaką „Zasłużony Pracownik Rolnictwa” (1983 r.). Bratowa, Maria była po wojnie nauczycielką w szkole w Czernikowie. Pozostawił żonę Jadwigę oraz synów: Andrzeja i Piotra.

Pochowany na cmentarzu w Czernikowie w dniu 8 lutego 2000 r.

T. Chojnicki, *Stefan Ziemkiewicz*, *Gazeta Lipnowska*, nr 40: 2000, s. 15; T. Chojnicki, *Stefan Ziemkiewicz (1914-2000)*, *Ziemia Dobrzyńska*, t. 7: 2000, s. 233-235; D. Chrobak, *Jubileusz 500-lecia budynku w Czernikowie*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 6: 2002, s. 86; Chrobak, *Szkolnictwo*, s. 59, 65 i n.

ZIEMKIEWICZ WOJCIECH (*1849 r. †1909 r. w Skępem), muzyk, organista w Kościele Ojców Bernardynów w Skępem

W 1890 r. przeniósł się z rodziną z Bogurzyna k. Mławy do Wymyślina, gdzie otrzymał posadę organisty w Kościele Ojców Bernardynów, obsługiwanym wówczas, po usunięciu w 1864 r. w przez Rosjan zakonników, przez księży diecezjalnych. Proboszczem parafii był w tym czasie gorliwy kapłan i gorący patriota, ks. Józef Pielaszewski.

Ożeniony z Feliksą z Kuligowskich (1857-1931), miał dzieci: córkę Stanisławę Zofię i synów: Kornela, Henryka, Tadeusza, Antoniego, Jana, Bronisława, Teofila i Wacława.

Pochowany w grobowcu rodzinnym na cmentarzu w Skępem.

Pamiątkowa tablica poświęcona małżonkom Ziemkiewiczom znajduje się przed wejściem do nawy kościoła skępskiego.

AUSC Skępe, Akta urodzeń, małżeństw i zgonów 1931, akt nr 19; Krajewski, *Dama*, s. 117-119; M. Krajewski, *Dama niezłomna. Maria Romana Sobocińska ze Skępego. W 90-lecie urodzin*, Rocznik Dobrzyński, t. 3: 2010, s. 214; Tablica epigraficzna w kościele w Skępem.

ZIEMLEWICZ JERZY (*15 X 1932 r. w Chodorążku k. Lipna †19 VIII 2004 r. w Lipnie), nauczyciel, dyrektor Liceum Ogólnokształcącego w Lipnie, radny, społecznik, działacz ZNP (Z 41)

Był synem Adama i Władysławy z Mackiewiczów, właścicieli gospodarstwa rolnego. Naukę rozpoczął w Szkole Powszechnej w Narutowie, skąd w siódmej klasie przeniósł się do Szkoły Powszechnej w Karnkowie. Ukończył następnie Gimnazjum Państwowego im. Romualda Traugutta oraz Liceum Ogólnokształcącego w Lipnie. Po uzyskaniu matury w 1951 r., kształcił się w Seminarium Nauczycielskim w Wymyślinie, które ukończył w roku 1953 r. W 1959 r. uzyskał dyplom Studium Wojskowego przy Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie. W 1976 r. ukończył studia wyższe magisterskie na Wydziale Humanistycznym Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie w zakresie pedagogiki, ze specjalnością wychowanie obronne. Pierwszą pracę podjął z początkiem 1953 r. w Szkole podstawowej w Osieku nad Wisłą. Od września 1953 r. pracował w Liceum Ogólnokształcącym w Lipnie jako nauczyciel przysposobienia wojskowego. W latach 60. XX w. pełnił funkcję podinspektora Wydziału Oświaty w Lipnie. Po ukończeniu studiów, podjął pracę w charakterze wizytatora w Kuratorium Oświaty i Wychowania we Włocławku. W okresie wakacyjnym na przełomie lat 1970/1980 był kmdantem obozów przysposobienia obronnego dla młodzieży w Zespole Szkół Rolniczych w Wymyślinie. Od września 1984 r. do sierpnia 1998 r. pełnił funkcję dyrektora Zespołu Szkół Ogólnokształcących w Lipnie. Za jego kadencji w szkole m.in.: rozszerzono ofertę językową o naukę języka angielskiego i niemieckiego; szkoła, jako jedyna w byłym województwie włocławskim, zatrudniła na okres 6 lat nauczycieli języka angielskiego z Amerykańskiego Korpusu Pokoju; w latach 90. podjęto współpracę z holenderską szkołą średnią z miejscowości Huizen k. Amsterdamu; rozszerzono ofertę edukacyjną o autorskie programy nauczania, zatwierdzone przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, głównie o profilu biologiczno-chemicznym i matematyczno-fizycznym; efektem działalności dydaktyczno-wychowawczej były wysokie wyniki egzaminów dojrzałości oraz liczny udział młodzieży w konkursach i olimpiadach; rozbudowano gmach szkoły o osiem oddziałów, w tym na potrzeby nowo powstałego Medycznego Studium Zawodowego i pracowni informatycznej; liceum jako pierwsze w województwie rozpoczęło naukę informatyki; podłączono budynek do sieci ciepłowniczej; zaadaptowano pomieszczenia kotłowni na siłownię i salę fitness; podłączono Internet.

Po przejściu na emeryturę w 1998 r. pełnił mandat radnego Rady Miejskiej w Lipnie i był przewodniczącym Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Nadto pełnił funkcję prezesa Zarządu Oddziału Związku Nauczycielstwa Polskiego w Lipnie. Był odznaczony m. in.: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Brązowym, Srebrnym i Złotym Medalem Za zasługi dla obronności kraju, Złotą Odznaką Związku Nauczycielstwa Polskiego, Odznaką „Zasłużony dla Województwa Włocławskiego”. Uchwałą Rady Miejskiej z dnia 9 kwietnia 1999 r. uhonorowany został tytułem „Zasłużony dla Miasta Lipna”.

W 1956 r. ożenił się z Danutą Zofią Watkowską, córką Józefa, żołnierza AK i Stefanii, zamieszkałych w Lipnie przy ul. Cegielnej.

Obywatele Lipna, s. 155-156; K. Skarżyński, *80-lecie Liceum Ogólnokształcącego w Lipnie*, Gazeta Lipnowska, nr 33: 1997, s. 6-9; *Zasłużeni dla Miasta Lipna*, http://www.umlipno.pl/pl/page,zasluzeni_dla_miasta_lipna,173.html/9 II 2014.

ZIEMLEWICZ LUDWIK (*6 XI 1916 r. w Karnkowie †2 I 1997 r. w Lipnie), żołnierz Września, nauczyciel, dyrektor Liceum Ogólnokształcącego w Lipnie

W wieku 14 lat utracił obydwój rodziców. Po ukończeniu szkoły powszechnej uczył się w gimnazjum wileńskim, gdzie poprzez prowadzenie korepetycji dorabiał na życie. W 1938 r. uzyskał świadectwo dojrzałości i wstąpił do szkoły podchorążych w Brodnicy. W sierpniu 1939 r. w stopniu plutonowego został zmobilizowany i przydzielony do 14. pułku piechoty we Włocławku. Walczył pod Melnem i nad Bzurą, gdzie 17 września dostał się do niewoli. Wywieziony najpierw do Prenzlau koło Berlina a następnie do Neubrandeburga, gdzie był przetrzymywany do końca wojny.

Po powrocie do kraju pracował jako nauczyciel matematyki w Szkole Podstawowej w Karnkowie, a następnie w Liceum Ogólnokształcącym w Lipnie. Jednocześnie podjął studia wyższe na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika, które ukończył w 1950 r. uzyskując tytuł magistra filozofii. W czasie studiów, dniu 3 maja 1946 r., prowadząc pochód studencki na mszę świętą do toruńskiego kościoła garnizonowego, został aresztowany przez UB. W latach 1950-1957 był dyrektorem Liceum Ogólnokształcącego w Lipnie, kiedy zastąpił go Marian Tabaszewski. W 1958 r. musiał, najprawdopodobniej ze względów politycznych, opuścić to stanowisko i został nauczycielem matematyki w Zespole Szkół Mechanicznych w Lipnie. Tutaj był m.in. organizatorem technikum dla dorosłych. W 1976 r. przeszedł na emeryturę.

Był aktywnym działaczem społecznym. Od 11 września 1993 r. był prezesem Związku Kombatantów i Byłych Więźniów Politycznych w Lipnie. W Lipnie zorganizował także koło Stowarzyszenia Absolwentów UMK.

Był odznaczony m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski i Medalem „Za udział w wojnie obronnej 1939 r.”.

S. Kacprowicz, *Ludwik Ziemelewicz (1916-1997)*, *Gazeta Lipnowska*, nr 30: 1997, s. 10; K. Skarżyński, *Przeszłość i stan dzisiejszy Liceum Ogólnokształcącego w Lipnie*, [w:] *Z dziejów ziemi*, t. 4: 2000, s. 40-41.

ZIEMNIEWICZ FRANCISZEK (*1867 r. †12 IX 1929 r. w Chełmicy Dużej) cieśla, kołodziej, rolnik, sołtys wsi, społecznik

Ojciec miał majątek ziemski w okolicy Poznania. Pod wpływem szykan ze strony władz pruskich za udział w Wiośnie Ludów sprzedał swój majątek i w 1852 r. kupił duże gospodarstwo rolne w okolicy miejscowości Dąbie, pow. włocławski. Ojciec i jego bracia, pod dowództwem Bartka Nowaka, uczestniczyli w powstaniu styczniowym. Franciszek był bardzo zdolnym chłopcem i dlatego rodzice stworzyli mu warunki do ukończenia rosyjskiej szkoły powszechnej, a później wielokierunkowej szkoły zawodowej.

W 1892 r. podjął pracę w majątku ziemskim Chełmica Duża w pow. lipnowskim. Z biegiem lat właściciele majątku, doceniając uzdolnienia zawodowe, zatrudnili go jako stolarza-cieślę. Nadto dorabiał u okolicznych gospodarzy, wykonując prace związane z budową domów mieszkalnych i budynków gospodarczych. Realizował, napływające od ludzi dobrze sytuowanych, zamówienia na artystyczne wykonawstwo mebli. Wykonywał też wozy konne, łącznie z ich okuciem. W pracach tych stynał z solidności, stąd miał długą listę zamawiających.

Za zarobione pieniądze kupił 9 morgów ziemi i stopniowo gromadził materiały budowlane. Potem wybudował dom i budynki gospodarcze oraz posadził sad. Przywiązywał dużą wagę do przygotowywania przetworów warzyw owocowych na zimę. Znał właściwości ziół, którymi leczył chorych na grypę, koklusz, biegunkę i skarżących się na dolegliwości żołądka. Umiał nawet „złożyć” złamaną rękę lub nogę.

Poza pracą na roli i w kilku zawodach rozwijał działalność społeczną. W Chełmicy Dużej założył Kasę Stefczyka, której został przewodniczącym. Był radnym gminnym, sołtysiem i przewodniczącym rady parafialnej. Cieszył się powszechnym szacunkiem i uznaniem wśród mieszkańców Chełmicy Dużej i okolicznych wiosek.

Ze związku małżeńskiego z Antoniną Drzewiecką (zm. 1937 r. w Chełmicy Dużej), pozostawił córki: Mariannę, Zofię, Mieczysławę i synów: Stefana, Kazimierza, kierownika szkół powszechnych w Rachcinie i w Psarach, aresztowanego jesienią 1939 r. przez Gestapo, zamordowany w 1941 r. w obozie koncentracyjnym Mauthausen-Gusen oraz Antoniego.

Pochowany na cmentarzu w Chełmicy Dużej.

Specjalski, *Lipno*, t. 4, s. 127-128.

ZIENTARSKI ROMUALD (*1829 r. w Wymyślnie k. Lipna), muzyk, kompozytor

Uczył się muzyki pod kierunkiem T. Nideckiego i J. Elsnera. W 1856 r. odbył podróż po Niemczech. Następnie zamieszkał w Warszawie. Tutaj wydał kilka starannie opracowanych muzycznych dzieł elementarnych. Opracował kompozycje muzyczne do słów Agatona Gillera, Władysława Syrokomli i Wincentego

Pola. Z jego dzieł na uwagę zasługują m.in. *Szkoła na fortepian* oraz *Szkoła dla organistów*.

Podgóreczny, *Niepospolici*, s. 295; A. Sowiński, *Słownik muzyków polskich*, Paryż 1874, s. 11-12.

ZIMAK REMIGIUSZ (*18 IV 1933 r. w Pruszkowie k. Płońska †3 II 1992 r. w Warszawie), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie

Był synem Wacława i Jadwigi z Ostrowskich. W 1951 r. podjął studia w Seminarium Duchownym w Płocku i w 1957 r. przyjął święcenia kapłańskie. Przez cztery lata (1957-1961) był wikariuszem przy parafii pw. Św. Trójcy w Rypinie, gdzie proboszczem był ks. prałat Wincenty Konarski. Potem był wikariuszem w Przasnyszu. W 1964 r. otrzymał nominację na administratora parafii Słupno pod Płockiem. Od 1966 r. rozpoczął pracę duszpasterską jako kapelan w Wojsku Polskim, pracując kolejno w Warszawie, Gdańsku i Poznaniu. W pracy doszedł do stopnia pułkownika.

Grzybowski, *Duchowieństwo XX/1*, s. 596-598; M. M. Grzybowski, *Ksiądz pułkownik mgr Remigiusz Zimak, kapelan wojska polskiego (1933-1992)*, MPP 1997, nr 1, s. 43-45; *Parafia*, s. 501; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 596-598.

ZIÓŁKOWSKI ALEKSANDER (*4 XI 1920 r.), żołnierz POZ „Znak” i Armii Krajowej, kolejarz, ofiara prześladowań komunistycznych (Z 42)

Był najstarszym synem Henryka (1895-1976), stelmacha i Emilii z Kułakowskich (1900-1950), siostry skrwileńskiego nauczyciela, Jana Kułakowskiego. Szkołę powszechną rozpoczął w Skrwilnie w 1927 r., która wtedy mieściła się w budynku Bytnera, potem w domu Gorczyńskiego i w 1935 r. ukończył 7 klas, w klasie, której wychowawczynią była Helena Malczyk. Naukę w szkole średniej rozpoczął w 1935 r. w Państwowym Gimnazjum Mechanicznym we Włocławku, które ukończył 15 czerwca 1939 r.

W Skrwilnie przeżył nastrój nadchodzącej wojny, zajęcia wsi przez Wehrmacht w dniu 8 września 1939 r., a następnie aresztowania ks. proboszcza F. Flaczyńskiego i skrwileńskich nauczycieli oraz falę masowych egzekucji w pobliskim lesie skrwileńskim w październiku i listopadzie 1939 r. W marcu 1940 r. uszedł, ze względu na wykrytą wadę serca, przed wywózką na roboty przymusowe. Wywieziono wtedy jednak jego siostrę, Ludwikę, która po przepracowaniu pięć lat w gospodarstwie rolnych w Prusach Wschodnich, zginęła podczas przymusowej ewakuacji w lutym 1945 r. W marcu 1941 r. za namową Aleksandra Stankowskiego wstąpił do Polskiej Organizacji Zbrojnej „Znak”. Przysięgę, „na znak Chrystusa”, złożył w jego domu w obecności Władysława Rutkowskiego. W następnych tygodniach pracował w siatce prasowej, przewożąc rulony prasy konspiracyjnej do Rypina i Sierpca. Od maja 1941 r. podjął pracę w miejscowym urzędzie gminy, gdzie *Amtskommissarem* był Hans Kästner. Tu, na polecenie organizacji konspiracyjnej, zajmował się m. in. organizowaniem „lewych” dokumentów dla ludzi z konspiracji, m. in. dla ukrywającego się w nieodległej od Skrwilna Otoczni, ks. Józefa Manisty, *notabene* utrzymującego kontakty z ks. Renkiem, któ-

ry dzięki wyrobionemu przez niego *Ausweisowi*, przeżył wojnę. Mając dostęp do kartotek ludnościowych, przekazywał W. Rutkowskiemu nazwiska osób, którymi interesowała się policja niemiecka. W lipcu 1944 r. był świadkiem zacierania przez Niemców śladów masowych grobów z jesieni 1939 r. w lesie skrwileńskim, a w 1945 r. ekshumacji ofiar tych zbrodni.

Po wyzwoleniu spod okupacji hitlerowskiej został z rodziną wyrzucony z domu, który zajęto na potrzeby wojska sowieckiego. Zmuszony przez władzę PPR-owską, wykonywał pomiary do reformy rolnej. Dzięki pomocy Ludomira Rygielskiego, syna przedwojennego organisty skrwileńskiego, uciekł od zadań komunistycznej reformy rolnej i z dniem 30 kwietnia 1945 r. podjął pracę na rypińskim odcinku PKP. Po roku pracy został przeniesiony do Ciechanowa.

Miał młodsze rodzeństwo: Ludwikę (1923-1945), Jadwigę (1924), Jana (1926) i Zofię (1929).

Pozostawił syna Andrzeja (ur. 1956 r. w Warszawie), pracownika naukowego Muzeum Wojska Polskiego, wydawcę i współautora cennych wspomnień pt. *Moje dawne Skrwilno* (2013).

Dawne Skrwilno, s. 13 i n.

ZIÓŁKOWSKI EDMUND (*10 VII 1909 r. w Warszawie †18 IX 1978 r. w Lipnie), żołnierz drugiej wojny światowej, uczestnik bitwy o Monte Cassino, radny (Z 43)

Był synem Jana i Konstancji. Po ukończeniu szkoły podstawowej pracował jako robotnik w fabryce wagonów. Od 1 marca 1930 r. służył w wojsku w 19. pułku artylerii przeciwlotniczej w Warszawie, gdzie ukończył szkołę podoficerską.

W 1939 r., jako kierowca, został wcielony do wojskowej kolumny samochodowej, która od 6 września została skierowana na Łuck. W dniu 17 września 1939 r. został internowany przez Rosjan w Złoczewie. Wywieziony przez Zaporozże na Syberię, pracował przy budowie kolei Kołtas-Workuta.

W październiku 1941 r. wstąpił do Armii Polskiej na Wschodzie do 6. Lwowskiej Dywizji Piechoty pod dowództwem gen. Michała Tokarzewskiego, Przeszedł szlak od Samarkandy przez Iran, Irak, Palestynę, Egipt i do Włoch. Brał udział w kampanii włoskiej, a jego bezpośrednim dowódcą był kpt. Mieczysław Roja. Walczył w bitwie pod Monte Cassino, a także Loretto, Ankoną, Bolonią. Awansował do stopnia plutonowego.

W lipcu 1947 r. powrócił do kraju i pracował jako referent w Urzędzie Likwidacyjnym w Lipnie, a w latach 1949-1950 we Włocławku. Od 1950 r. pracował jako kierownik techniczny we włocławskim PKS, a od lipca 1958 r. jako kierownik lipnowskiej placówki PKS, gdzie doczekał w 1975 r. emerytury. W latach 1961-1963 był radnym Miejskiej Rady Narodowej w Lipnie. Był odznaczony m.in. Krzyżem Monte Cassino, Gwiazdą Italii. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Miał synów Romana i Jana oraz córkę Małgorzatę. Pochowany na cmentarzu w Lipnie.

Z. Góźdź, *Edmund Ziółkowski (1909-1978), żołnierz, działacz społeczny*, Gazeta Lipnowska, nr 33: 1997, s. 18.

ZIÓŁKOWSKI HENRYK (*1895 w Przywitowie †1976 r. w Skrwilnie), kołodziej, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej (Z 44)

Był synem kowala. Gdy w wieku 12 lat został osierocony, musiał szukać samodzielnie nauki w zawodzie kołodziejskim, terminując o skrwileńskich majstrów Bytnera i Ceglowskiego. Ze świadectwem czeladnika wyjechał do Włocławka.

W 1920 r. powołany został do wojska, najpierw stacjonował w Płocku, a potem w Mołodecznie, uczestnicząc następnie w wojnie polsko-bolszewickiej.

Po wojnie powrócił do Skrwilna i tu założył rodzinę. W Skrwilnie mieszkał do końca życia.

Miał brata Władysława, który zginął w kampanii wrześniowej po Kutnem.

Ożeniony z Emilią Kułakowską (1900-1950) ze Skrwilna, córką miejscowego rybaka, pozostawił syna Aleksandra (1920-), autora wydanego w 2013 r. pamiętnika pt. *Moje dawne Skrwilno*; Ludwikę (1923), Jadwigę (1924), Jana (1926) i Zofię (1929).

Pochowany na cmentarzu w Skrwilnie.

Dawne Skrwilno, s. 14, 37.

ZONKO HENRYK ANDRZEJ (*1 I 1935 r. w Oborach), kapłan zakonny, karmelita, przeor w Krakowie (Z 45)

Syn Stanisława i Stanisławy z d. Krzemińska. Szkołę podstawową ukończył w Oborach. Po ukończeniu VII klasy został przyjęty do Małego Seminarium Ojców Karmelitów (do Marianatu) w Pilźnie, w 1952 r. władze komunistyczne zlikwidowały Małe Seminarium i wtedy został przyjęty do Nowicjatu Ojców Karmelitów. Po skończonym nowicjacie złożył swoje pierwsze śluby zakonne i w dniu 31 sierpnia 1952 r. przyjął imię Andrzej. W 1956 r. złożył profesję wieczystą.

Szkoła średnią – prywatne Liceum Ojców Karmelitów ukończył w latach 1952-1956, a 1964 r. złożył egzamin dojrzałości w Liceum Ogólnokształcącym w Krakowie. Studia wyższe odbył w latach 1956-1961 w Wyższym Seminarium Duchownym Ojców Karmelitów w Krakowie. W latach 1968-1970 odbył studia zaoczne na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim.

Po otrzymaniu święceń kapłańskich w okresie od lutego 1961 do lipca 1964 r. pełnił obowiązki katechety w kościele Karmelitów w Krakowie. W okresie od lipca 1964 r. do lipca 1965 r. przebywał w klasztorze w Pilźnie, od 15 lipca 1965 r. wrócił do Krakowa i nadal pełnił obowiązki katechety; od 24 czerwca 1967 r. mianowany przez Definitorium Prowincji dyrektorem powołań. Od 31 lipca 1970 r. mianowany przeorem klasztoru Karmelitów w Pilźnie. W dniu 3 sierpnia 1970 r. mianowany przez prowincjała o. Piotra Żuka delegatem do przejścia agend przeorskich klasztoru w Gdańsku od o. Jana Nizioła i przekazanie ich następcy o. Stanisławowi Biedroniowi, zaś od 5 września 1970 r. mianowany przez prowincjała o. Piotra Żuka delegatem do przejścia agend przeorskich od ustępującego przeora o. Józefa Bolesława Augustyna i przekazania tych agend o. Józefowi Wójcikowi w klasztorze Karmelitów w Krakowie.

W dniu 17 listopada 1974 r. mianowany delegatem do załatwiania w imieniu Prowincjała o. Piotra Żuka

spraw w Sekretariacie Episkopatu Polski, pełniąc wówczas obowiązki definitora Prowincji.

Od 4 lipca 1979 r. przeniesiony do klasztoru Karmelitów w Baborowie, gdzie pełnił obowiązki wikariusza parafii i katechety. Od 10 września 1982 r. mianowany przeorem i duszpasterzem Parafii Ojców Karmelitów w Krakowie, a od 1 marca 1983 r. mianowany pierwszym proboszczem Parafii p.w. Nawiedzenia N. M. Panny w Krakowie.

W dniu 10 lipca 1988 r. przeniesiony został do klasztoru Karmelitów w Baborowie i przejmuje obowiązki proboszcza Parafii. Od 26 czerwca 1991 r. przeniesiony do Krakowa – gdzie pełnił obowiązki definitora Prowincji. Od 5 grudnia 1991 r. mianowany spowiednikiem zwyczajnym Sióstr Wizytek w Krakowie.

Od 7 października 1994 r. mianowany członkiem „Komisji przygotowawczej obchodów 600-lecia pobytu Karmelitów w Polsce”, a od 23 czerwca 1994 r. ponownie mianowany przeorem klasztoru w Krakowie. Od 1 września 1995 r. mianowany wikariuszem Prowincjała. W dniu 10 maja 1996 r. mianowany do reprezentowania Prowincjała na zebraniu Plenarnym Konferencji Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich.

W dniu 1 lipca 1997 r. zwolniony z obowiązków przeora w Krakowie, pozostawał w konwencie krakowskim „pro familia”, gdzie pełnił obowiązki definitora Prowincji. Od 17 czerwca 2003 r. mianowany ponownie przeorem w klasztorze krakowskim, zostając jednocześnie pierwszym definitem Prowincji. W 2005 r. przebywał w Krakowie jako pierwszy definitorem i przeor macierzystego klasztoru.

Wielokrotnie uczestniczył w ważnych uroczystościach religijnych, patriotyczno-rocznicowych oraz jubileuszowych na ziemi dobrzyńskiej, głównie w Oborach, Trutowie i Woli. W 2011 r. obchodził 50-lecie kapłaństwa, rok wcześniej głosząc w Oborach homilię z okazji 50-lecia innego rodaka z Obór, o. Arkadiusza Klejnowskiego, karmelity.

Autopsja (1980-2014); *50-lecie kapłaństwa karmelity z Obór*, http://www.obory.com.pl/?a=aktualnosc&typ=2&id_cat=&id_item=638/11 VII 2013; ZKZD 2005, s. 243.

ZOSŁAW z Wąpielska (XIV w.), właściciel ziemski, założyciel wsi

Jest pierwszym udowodnionym właścicielem Wąpielska w Rypińskim. Na podstawie dokumentu Kazimierza Wielkiego, wystawionego w Krakowie w dniu 26 kwietnia 1367 r., otrzymał *silva Silusno vulgariter nuncupatam* (las przywoicie zwany *Silusno*), tj. domniemany las Kłušno. Ze względu na uwarunkowania terytorialne, może być on utożsamiany ze Zbroslawem z Łapinożą, występującym w dokumencie lokacyjnym Rypina z 1345 r. W tym stanie rzeczy byłby właścicielem nie tylko Wąpielska, ale także Łapinoża i lasu Kłušno, gdzie, po trzebieży, mógł założyć wieś o tej samej nazwie.

DKM, nr 27, s. 313; Gałkowski-Żuchowski, *Wąpielsk*, s. 413; R. Kabaciński, *Kontrakty lokacyjne wsi dobrzyńskich z XIV w.*, [w:] *Dokumenty do dziejów Kujaw i ziemi dobrzyńskiej XIV-XIX w.*, wyd. Z. Guldon, R. Kabaciński, Warszawa 1973, s. nr 13; 56-58; J. Powierski, *Rzekomy las Silusno w ziemi dobrzyńskiej. Przyczynek do sprawy identyfikacji nazw miejscowych*, Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego

go. *Prace Językoznawcze*, nr 8: 1982, s. 149-156; RZD, t. 2, cz. 3, s. 369-370; Śliwiński, *Własność*, s. 21, gdzie nazywa go Zbroslawem z Łapinożą (*Sbroslaus de Lapinos*).

ZWIERKOWSKI WALENTY WINCENTY JÓZEF h. Bełty (*20 II 1788 r. w Mokreszy k. Częstochowy †15 XII 1859 r. w Paryżu), polski publicysta niepodległościowy, polityk, uczestnik wojen napoleońskich i powstania listopadowego, major wojsk polskich, wolnomularz (Z 46)

Był synem Ignacego Zwierkowskiego (adiutanta Kazimierza Pułaskiego) i Marianny Teodory z Kałuskich. Uczył się w Piotrkowie Trybunalskim w kolegium pijarów, potem w Krakowie. Studia odbywał na Uniwersytecie Marcina Lutera w Halle. W 1807 r. porzucił jednak studia, powrócił do kraju i zaciągnął się do Legii Kaliskiej gen. Józefa Zajączka, która została wysłana na Pomorze. Brał udział w blokadzie Grudziądza, w potyczce z Rosjanami i w działaniach wojennych nad rzeką Omulew. Po zakończeniu kampanii pruskiej w 1807 r. służył krótko pod płk. Chłopickim w Legii Nadwiślańskiej, a następnie, w Hiszpanii, w 1. Pułku Szwoleżerów-Lansjerów Gwardii Cesarskiej.

Wycofał się ze służby czynnej po odniesieniu rany w bitwie pod Wagram, ale w marcu 1813 r. brał udział w formowaniu w Krakowie przez Kozietulskiego „detaszowanego szwadronu szwoleżerów”. Po klęsce Napoleona osiadł na roli w majątku Biała Wielka w powiecie olkuskim, a przed zdobyciem mandatu posła na Sejm Królestwa Polskiego z Olkusza w 1825 r. był sędzią pokoju i radcą rady obywatelskiej województwa krakowskiego. Podczas uroczystości koronacyjnych Mikołaja I na króla polskiego, odmówił udziału w balu wydanym przez senat i posłów na cześć cara. Deputowany na Sejm w 1830 r., był uczestnikiem powstania listopadowego w stopniu majora 2. pułku krakusów i pułkownika Gwardii Narodowej, ciesząc się powszechnym szacunkiem wojskowych i cywilnych członków władz Królestwa Polskiego powstaniu listopadowym. W dniach 25-26 września 1831 r. od Płocka przez Sierpc, Rypin i Osiek odprowadził Sejm i Rząd Narodowy do Brodnicy w zaborze pruskim.

Po upadku powstania wyjechał do Paryża, dzięki czemu uniknął kary śmierci, wydanej przez Sąd Najwyższy Kryminalny, powołany przez cara. Później przeniósł się do Brukseli i wstąpił do założonego przez Lelewela Związku Dzieci Ludu Polskiego. W czasie Wiosny Ludów powrócił do kraju, przebywał m.in. w Krakowie i Wrocławiu, po czym znów wyjechał do Francji.

Był autorem *Wspomnień o pułku gwardii Konnej Polskiej przy Napoleonie, Historii ostatnich zdarzeń 1831 roku i Rysu powstania, walk i działań Polaków 1830 i 1831 roku*.

Został pochowany na Cmentarzu Montmartre w Paryżu.

W. Lewandowski, *Działalność polityczno-społeczna Zwierkowskiego*, [w:] *Zeszyty Naukowe* Nr 4, Toruń 1970; M. Brandys, *Koniec świata szwoleżerów*, Warszawa 1972; Krajewski, *Usque ad finem*, s. 182-183; PRS, s. 229; J. Żalusi, *Wspomnienia o Pułku Lekkokonnym Polskim Gwardii Napoleona*, [w:] *Czas*, Kraków 1858-186.

ZYBERTOWICZ ANDRZEJ JANUSZ (*30 IX 1954 r. w Bydgoszczy), dr hab. nauk humanistycznych, socjolog, polityk (Z 47)

Po studiach pracował w Instytucie Filozofii UMK do 1989 r. Wykładał tam także, jak sam przyznaje, filozofię marksistowską. 1985 r. obronił doktorat. W 1997 r. habilitował się na Uniwersytecie Warszawskim na podstawie pracy pt. *Przemoc i poznanie. Studium z nieklasycznej socjologii wiedzy*. W międzyczasie przebywał na stypendiach na uniwersytetach w Oxfordzie (1988), Cambridge (1992) i Sydney (1993). Był promotorem 5 doktoratów i recenzentem kilku prac doktorskich i habilitacyjnych.

W 1998 r. objął funkcję dyrektora Instytutu Socjologii UMK i piastował ją do stycznia 2007 r.). Jest członkiem Komitetu Naukoznawstwa Polskiej Akademii Nauk. Jest także kierownikiem założonego przez siebie Podyplomowego Studium Socjologii Bezpieczeństwa Wewnętrznego przy Instytucie Socjologii UMK oraz Zakładu Interesów Grupowych.

W stanie wojennym działał w podziemnej „Solidarności”. Aresztowano go latem 1982 r. Służbami specjalnymi zainteresował się, kiedy 13 grudnia aresztowany został jego kolega.

Po 1 lipca 2007, kiedy premiera Jarosław Kaczyński mianował go głównym doradcą do spraw bezpieczeństwa państwa, poprosił bezpłatny urlop na uczelni. Wcześniej był doradcą Komisji Weryfikacyjnej WSI; doradzał też Antoniemu Macierewiczowi przy tworzeniu wywiadu i kontrwywiadu. Jego zainteresowania badawcze koncentrują się na zakulisowych wymiarach życia społecznego, zwłaszcza działalności nieformalnych grup interesów i ich powiązania z mediami. Stworzył pojęcie „układu” (użył go po raz pierwszy w książce pt. *W uścisku tajnych służb. Upadek komunizmu i układ postnomenklaturalny*, której publikacji odmówiło kilka wydawnictw. Wydała ją oficyna Antyk jako pozycję Biblioteki Ruchu Trzeciej Rzeczypospolitej Jana Parysa. Jako dwa przełomowe wydarzenia w postrzeganiu polskiej rzeczywistości wymienił „noc teczek” z 4 czerwca 1992 r. i ujawnienie afery Rywina (grudzień 2002 r.). Na jego diagnozie rzeczywistości pookrągłostołowej w Polsce, mówiącej o „czworokącie złożonym z przestępców, biznesmenów, polityków i tajnych służb”, oparło się w swoim programie Prawo i Sprawiedliwość. Zwolennik lustracji dziennikarzy i tzw. opcji zerowej, jeśli chodzi o służby bezpieczeństwa. Choć uważany za naukowca związanego z PiS, podkreśla na każdym kroku swoją niezależność. Z listy tej partii kandydował do Parlamentu Europejskiego w maju 2014 r. Publikuje i komentuje w „Naszym Dzienniku”, „Dzienniku” i „Rzeczypospolitej”. Wypowiada się także w Radiu Maryja, TV Trwam i TVN 24. W maju 2014 r. kandydował z listy PiS do Parlamentu Europejskiego.

Jest jednym z najbardziej rozpoznawalnych ludzi nauki, opowiadanych się za utrzymaniem tradycyjnych wartości narodowych i moralnych.

Autopsja (2004-2014); <http://ludzie.wprost.pl/sylwetka/Andrzej-Janusz-Zybertowicz/22> V 2013; <http://nauka-polska.pl/dhtml/raporty/ludzieNauki?rtype=opis&objectId=33306&lang=pl/20> V 2012; *Pracownicy UMK*, s. 792.

ZYBLEWSKI JÓZEF (*21 IV 1901 r. w Rużu †19 IV 1940 r. w Katyniu), lekarz, podporucznik Wojska Polskiego, uczestnik I i II wojny, ofiara zbrodni NKWD (Z 48)

Był synem, Zdzisława i Kazimierzy zew Stachewiczów. Początkowo nauki pobierał pod okiem nauczyciela domowego, później uczył się w Gimnazjum im. R. Traugutta w Lipnie, gdzie wstąpił do Polskiej Organizacji Wojskowej.

W listopadzie 1918 r. uczestniczył we rozbrajaniu Niemców w Lipnie. W 1918 r. wstąpił, jako ochotnik do Wojska Polskiego i został przydzielony do 32. pułku piechoty w Ciechanowie. Jako żołnierz 10 kompanii wyruszył w grudniu 1918 r. z tym pułkiem na front i brał udział w walkach pod Sarnami, Maniewiczami, Kowlem i Hołobami. W styczniu 1919 r. przeniesiony został do 4. szwadronu 2. pułku szwoleżerów, którym brał udział w walkach na Wołyniu. Został tam ciężko ranny postrzałem w nogę. Leczył się m. in. w Szpitalu Ujazdowskim w Warszawie. W lutym 1919 r. uzyskał odroczenie ze służby wojskowej, ale po wyleczeniu rany zgłosił się 15 maja tego roku do wojska i skierowany został do 1. pułku szwoleżerów. W jego szeregach walczył do października 1920 r., kiedy to otrzymał półroczny urlop dla poprawy swego zdrowia.

Przeniósł się wówczas do Białowieży i podjął tam pracę urzędzie powiatowym. W 1922 r. zamieszkał w Warszawie i podjął pracę w zakładzie fotograficznym. W okresie od 3 grudnia 1923 r. do 30 listopada 1924 r. był znów w wojsku i służył w 3. pułku strzelców konnych w Wołkowysku.

Po demobilizacji powrócił do Warszawy. Na przełomie lutego i marca 1927 r. zdał w Wilnie, gdzie czasowo przebywał, eksternistyczny egzamin dojrzałości typu humanistycznego i rozpoczął studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, gdzie 31 stycznia 1935 r. otrzymał dyplom lekarza. W okresie studiów był kierownikiem Mensy Akademickiej przy Bratniej Pomocy. Był też kierownikiem Akademickiej Kolonii Wypoczynkowej w Legaciszkach. Jego medyczną specjalnością była kardiologia. Ukończył kurs dla lekarzy wojewódzkich w Warszawie w 1936 r. i otrzymał stanowisko lekarza wojewódzkiego w Brześciu nad Bugiem, gdzie prowadził również prywatną praktykę.

Od 1 stycznia 1937 r. mianowany został podporucznikiem ze starszeństwem. Przydzielony do 9 Szpitala Okręgowego w Brześciu nad Bugiem. W marcu 1939 r. został zmobilizowany do Wojska Polskiego i przydzielony, jako lekarz do 20 DP w rejonie Mławy i Ciechanowa. Zwrócił się wówczas z prośbą o skierowanie go, jako lekarza do szpitala w Twierdzy Brzeskiej. We wrześniu 1939 r. podczas ewakuacji Szpitala Polowego, dostał się pod Włodzimierzem Wołyńskim do niewoli sowieckiej i zesłany do obozu w Kozielsku. Z obozu przesłał do rodziny kilka listów. Zginął w Katyniu, rozstrzelany przez NKWD.

Podczas ekshumacji został zidentyfikowany (poz. PCK AM 333). Przy szczątkach odnaleziono: dowód osobisty, dyplom lekarski, pismo urzędowe, wizytówkę, znak tożsamości, naramiennik bez oznak (dystynkcji, zapewne zerwanych przez NKWD w obozie).

W dniu 23 stycznia 1921 r. zawarł związek małżeński z Janiną Stachowicz, z którą miał córkę Barbarę (ur. 15 VI 1922)

W nocy 13 kwietnia 1940 r., mieszkająca w Wilnie żona wraz córką zostały aresztowane przez NKWD i wywiezione do Kazachstanu, gdzie przebywały aż do maja 1946 r. W drodze powrotnej do Ojczyzny żona zmarła.

CAW, AP 2249, 6647; E. Chróścielewski, A. Środka, *Lista polskich oficerów jeńców wojennych z Kozielska rozpoznanych w grobach katyńskich*, Warszawa 1990, nr 1-2, s. 56; *Katyń. Księga*, s. 738; *Katyń. Lista*, s. 188; J. Kiliński, *Pro memoria*, WPH 1992, nr 4, s. 403-404; Kubiak-Karpus, *Lista*, s. 194-196; A. Moszyński, *Lista Katyńska*, Warszawa 1989, s. 218; *Rocznik Lekarski MOZS* 1936, rubr. 1664; *Spis Kozielska*, s. 283; Tucholski, *Katyń*, s. 260, 707; WIH MiD, L. W. z 27 IV 1940 r., nr 0532/2.

ZYGNERSKI JÓZEF (*1889 r. †1971 r.), wójt Czernikowa

Mieszkał w Osieku nad Wisłą. W latach 20. XX w. został wójtem gminy Czernikowo. Zyskał dobrą opinię mieszkańców wsi. Jak po latach powiedziała jego synowa, Apolonia Zygnerska, „*Judzie (go) chwalili, bar-dzo obowiązkowy, doradzał i pomagał mieszkańcom gminy. Rowerem jeździł do Czernikowa do swego urzędu, kwestował na budowę nowego kościoła i też na Kujawach*”.

Miał syna Stanisława (1923-2003).

Kokot, *Dzieje parafii*, s. 46.

Ż

ŻABIŃSKI WIESŁAW (XX w.), nauczyciel, opiekun miejsca pamięci narodowej, drużynowy ZHP

Po ukończeniu Państwowego liceum Pedagogicznego w Wymyślinie podjął prace w charakterze nauczyciela we wsi Wilcze Kąty w gminie Czernikowo, gdzie opiekował się drużyną harcerską. Z jego inicjatywy we wsi tej wzniesiono obelisk, upamiętniający funkcjonowanie w czasie drugiej wojny światowej obozu dla jeńców angielskich. Na uroczystości odsłonięcia obecnych był ówczesny komendant Hufca ZHP Lipno harcmistrz Ryszard Wiśniewski i przewodniczący Zarządu Powiatowego ZBOWiD w Lipnie, Henryk Bulczyński, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych. Dyrektorem szkoły w Wilczych Kątach był wtedy Gąsiewicz.

Rel. R. Wiśniewskiego (Lipno) z 20 V 2012 r.

ŻABOKLIKA LUCYNA (*1906 r. we wsi Wielgie, pow. lipnowski †1986 r. w Brodnicy), nauczycielka, więźniarka hitlerowskiego obozu w Ravensbrück

Ukończyła gimnazjum żeńskie w Mławie. Studiowała historię na Uniwersytecie Warszawskim. Pracowała jako nauczycielka w Równem (1930-1937), następnie w Pułtusku (1937-1939).

W czasie wojny więźniarka obozu koncentracyjnego w Ravensbrück. Pracowała w kamerze chlebowej razem z Elżbietą Kotarską, Wandą Maliszewską i Celestyną Warsicką. To one często, jeśli miały zaufanie do blokowej, wydawały więcej bochenków chleba na blok. Same też przenosiły codziennie w zakamarkach ubrania bochenki chleba, obdzielając głodne współwięźniarki. Szczęśliwie doczekała wolności.

Od 1946 do 1967 r. była nauczycielką historii II Liceum Ogólnokształcącego w Brodnicy. W latach 1967-1968 pracowała w I Liceum Ogólnokształcącym w Brodnicy.

Pochowana na cmentarzu w Brodnicy.

Życiorysy więźniarek obozu w Ravensbrück, <http://jtajchert.w.interia.pl/zyciorysyII.htm/24> II 2013.

ŻARNOCH PAWEŁ JÓZEF (*6 X 1891 r. †wiosną 1945 r. w pobliżu Neustadt), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich (Ż 1)

Był synem Józefa, mieszkał w Skępem. W latach 1932-1936 był nauczycielem Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie, następnie w latach 1936-1939 tamtejszego Gimnazjum Ogólnokształcącego. Interesował się malarstwem. Uczył rysunku i zajęć praktycznych.

W czasie wojny dostał się do niewoli niemieckiej i był więźniem obozu Hamburg-Altona. Zginął w zatopionym przez aliantów statku w pobliżu Neustadt, kiedy Niemcy w ostatnich dniach wojny usiłowali wywieźć więźniów z obozu Hamburg-Altona na północ, w kierunku Danii.

Zwłoki utopionych zakopano na plaży morskiej. Na miejscu tragedii w dniu 2 maja 1945 r. był Władysław Drzewiecki, wychowanek Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie, który potem zapisał w swoim pamiętniku: „*W ostatnich dniach dogorywających działań wojennych wywieziony z kilkunastoma tysiącami współwięźniów statkami na północ, zatonął po zbombardowaniu przez lotnictwo alianckie. Widziałem tam na miejscu owe statki do połowy wystające z morza około kilometra od brzegu, podczas gdy fale wypłukiwały bez przerwy włoki i kierowały je do brzegu na plażę. Pod nadzorem angielskich żołnierzy ludność miejscowa tworzyła wielki cmentarz dla tych bezimiennych męczenników. Nie wiedziałem wówczas, że gdzieś tam znajdowały się szczątki nauczyciela z mojego Wymyślina*”.

Biełkowski, *Zakład*, s. 45; Gózdź-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 30; Krajewski, *Alma Mater*, s. 46; Krajewski, *Dama*, s. 63; Krajewski, *Przerwana lekcja*, s. 177; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 321; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 41-42, 102; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 74; Piotrowski, *Słownik*, s. 249, gdzie mylnie podano: „Zarnach Paweł”, a miejsce śmierci - jesień 1939 r. lasy k. Karnkowa; *Rodem ze Skępego*, s. 32, gdzie mylnie – Żarnach.

ŻBIKOWSKI LEON (*13 VII 1839 r. we wsi Wójty, parafia Szwelice †2 I 1920 r. w Lipowcu), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Świdziebni

Był synem Hipolita i Anny z Jaskłowskich. W 1862 r. ukończył Seminarium Duchowne w Pułtusku. Pracował kolejno na wikariatach w parafiach Krasne, Maków Mazowiecki, Andrzejewo, Goworowo i Lipno. W 1872 r. został administratorem parafii Zawidz, w 1881 r. probostwo w Lubielu, a potem kolejno w Bodzano-wie i Krasnem.

W lutym 1891 r. otrzymał probostwo w Świdziebni k. Rypina, gdzie m. in. w 1892 r. dokończył budowę nowej, murowanej plebanii. Do kościoła zamówił nowe stacje Drogi Krzyżowej.

Ks. Walenty Załuski, który w 1909 r. odwiedził Świdziebnię oraz kościoły w Księżem i Szczutowie w celu zebrania materiałów do pracy pt. *Szkic monograficzny kościołów w dekanacie rypińskim* (Płock 1909) napisał: „*Kościół świedziebnieński – wzór porządku i czystości*”. W 1893 r. dokonał gruntownego remontu kościoła filialnego w Księżem. W 1904 r. cmentarz przykościelny otoczył kamiennym murem.

W 1905 r., wykorzystując pewną odwilż rusyfikacyjną, w Świdziebni założył kółko rolnicze i sam został jego prezesem.

W 1909 r. został przeniesiony na proboszcza do parafii Lipowiec, gdzie zmarł.

Pochowany na cmentarzu w Lipowcu.

Dekanat rypiński, s. 194; Grzybowski, *Duchowieństwo XIX/2*, s. 423-424; *Parafia Świdziebnia*, s. 486-487; *Przegląd Katolicki* 1878, nr 4, s. 58; Wierzbicki, *Duszpasterze*, s. 43; Załuski, *Szkic*, s. 55.

ŻBIKOWSKI ZBIGNIEW (*6 III 1952 r. w Skrwilnie), dziennikarz, prozaik, publicysta, pisarz (Ż 2)

Ukończył Wydział Matematyki, Fizyki i Chemii Uniwersytetu Opolskiego w 1976 r. W tym samym roku zadebiutował jako prozaik w dodatku literackim miesięcznika „Opole” („Młode Opole literackie”). Wcześniej współpracował z prasą studencką i regionalną. Od pracował 1978 r. na Kujawach i ziemi dobrzyńskiej, początkowo jako nauczyciel fizyki w liceum, od końca lat 70. etatowy dziennikarz: najpierw prasy lokalnej i związkowej (NSZZ „Solidarność”, Region Kujaw i Ziemi Dobrzyńskiej), następnie krajowej i emigracyjnej. Uczestnik I Zjazdu Pisarzy Kujawskich (1979). Ostatni redaktor naczelny miesięcznika „Pogląd” (Berlin Zachodni), w latach 1996-2002 redaktor i publicysta w dzienniku „Życie”. W 2007 r. został redaktorem naczelnym odrodzonego na krótko „Tygodnika Warszawskiego”. Kierował też pismem warsztatowym Instytutu Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego (miesięcznik „PDF” – 2008-2010), gdzie w latach 2002-2012 prowadził zajęcia dydaktyczne.

Jako dziennikarz wyspecjalizował się w pisaniu reportaży. Publikował je m. in. w Tygodniku Pracy Twórczej „Radar”, „Polityce”, „Życiu”. Był też komentatorem, felietonistą, autorem wywiadów.

Pisząc krótkie teksty dziennikarskie, tęsknił wciąż za prozą. Dopiero jednak pracując jako redaktor książek, zdołał w 2011 r. ukończyć i wydać pierwszą powieść pt. *Berlin Blue*, w którą umiejętnie wplótł momenty autobiograficzne. Druga powieść pt. *Transprussia* (2013), nawiązuje do wydarzeń znanych mu z opowieści rodzinnych. Jej promocja odbyła się m. in. w Rypinie w dniu 24 lutego 2014 r. oraz wiosną tego roku w MPBP oraz w Brodnicy. Myśli o kolejnej swojej powieści.

Krajewski, *Rypin. Monografia*, wyd. 2, s. 242; W. Kusztal, *Dyscyplina myślenia jest cennym nabytkiem*, Extra Brodnica 2014, z 20 III; Zbigniew Żbikowski, <http://www.sppwarszawa.pl/czlonkowie-stowarzyszenia/24-biogramy/biogramy/450-zbigniew-zbikowski.html.21> | 2014.

ŻEBROWSKI ANTONI WALENTY (*w Lubawie †15 V 1765 w Kaliszu), bernardyn, brat zakonny, malarz i polichromista

W zakonie bernardynów był bratem zakonnym. Zajmował się polichromią, był malarzem pracującym w technice fresku. Jest uznawany za twórcę polichromii w stylu rokoka. Kładł polichromie w kościołach bernardyńskich prowincji wielkopolskiej: w Poznaniu (po 1737), Wschowie (1745-1746), Warszawie (Św. Anny, 1750-1753), Warcie (1756-1761), Ostrołęce (1762-1764) i Kaliszu (1764-1765). Do Warszawy z Poznania sprowadził go Mateusz Roźnerski, działający na rzecz beatyfikacji Władysława z Gielniowa, organizator robót w kościele św. Anny.

Jego dziełem jest polichromia z freskami w prezbiterium, nawie i kaplicy św. Anny w Klasztorze Ojców Bernardynów w Skępem, wykonana w latach 1750-1752. Prace te prawdopodobnie prowadził wspólnie z bratem zakonnym Kazimierzem Zebrzydowskim.

Pochowany w Kaliszu.

<http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=4002846/10> IX 2013; <http://skepe.pl/8> VIII 2010; Wyczawski, *Skępe*, s. 153.

ŻELECHOWSKA z d. Kilanowska ALICJA (*25 III 1938 r. w Krzyżówkach k. Lipna), pielęgniarka, muzealniczka i społeczniczka (Ż 3)

Córka Konstantego i Heleny. Po ukończeniu Szkoły Podstawowej nr 2 w Lipnie, w latach 1953-1955 kontynuowała naukę w Szkole Pielęgniarek w Toruniu. W 1955 r. rozpoczęła pracę zawodową jako pielęgniarka odcinkowa na oddziale chirurgicznym Szpitala Powiatowego w Lipnie. Zatrudniona też była w Ośrodku Zdrowia w Kikole, następnie w Przychodni Obwodowej w Lipnie w gabinecie zabiegowym i Poradni Neurochirurgicznej.

Podczas pracy zawodowej systematycznie podnosiła wykształcenie ogólne i kwalifikacje zawodowe. W 1976 r. ukończyła Liceum Ogólnokształcące dla Pracujących w Lipnie, zdając egzamin maturalny. W 1977 r. złożyła egzamin przed Państwową Komisją Kwalifikacyjną i otrzymała tytuł pielęgniarki dyplomowanej. W Narodowej Organizacji Technicznej w Bydgoszczy zdobyła dyplom z tytułem technik fizykoterapii. Ukończyła liczne kursy zawodowe m. in. kurs postępowania z chorymi w domu, opieki nad matką z dzieckiem, szkolenie oświaty sanitarnej PCK.

Poza działalnością zawodową inicjowała wiele cennych przedsięwzięć społecznych. Aktywnie działała w Związku Zawodowym Pracowników Służby Zdrowia, w Polskim Towarzystwie Pielęgniarek, PCK, Lidze Kobiet, NSZZ Solidarność. Aktywnie też działała w Towarzystwie Miłośników Ziemi Dobrzyńskiej w Lipnie i Dobrzyńsko-Kujawskim Towarzystwie Kulturalnym we Włocławku. Specjalizuje się w dziedzinie haftu. Jej pierwsze prace to kolorowe hafty na poduszkach, matki, obrusy i obrazy.

Kolekcją obrazów świętych przez nią wykonanych zdobią ściany jej mieszkania. W ostatnich latach wykonała kilkanaście prac artystycznych, jak ornaty, chorągwie dla lipnowskich kościołów p. w. Błogosławionego Biskupa Michała Kozala i Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. Jej prace wielokrotnie były pokazywane na licznych wystawach, m. in. Lipnowskim Domu Kultury, DKTK we Włocławku, Bydgoszczy, Kikole. Prowadzi też działalność popularyzatorską, ucząc haftu osoby dorosłe i młodzież szkolną.

Jej pasją jest także muzealnictwo. Dzięki jej zaangażowaniu w 1982 r. przy Towarzystwie Miłośników Ziemi Dobrzyńskiej w Lipnie powstała Izba Muzealna, a od 1990 r. znajduje się w Miejskim Centrum Kultury Muzeum Regionalne Ziemi Dobrzyńskiej. Przez lata niestrudzenie zbierała różne przedmioty codzienne użytku: meble, narzędzia, ubiory, fotografie, dokumenty, kolekcje lamp, zegarów, żelazek do prasowania itp. Obecnie w Izbie Muzealnej, której trzon stanowią jej zbiory, znajduje się ok. 4 tys. eksponatów. Od 1991 r. przebywa na emeryturze.

Odnaczone m. in. Złotym Krzyżem Zasługi, Srebrną Odznaką „Za Zasługi dla Województwa Włocławskiego”, Złotą Odznaką PCK, Honorowym Medalem PCK. Rada Miejska w Lipnie uchwałą z 18 maja 2010 r. nadała jej tytuł „Zasłużona dla Miasta Lipna”.

W 1959 r. wyszła za mąż za Janusza Żelechowskiego (1931-1984), ma córkę Dorotę, zamężna Waczechowska, również pasjonatka haftu.

Alicja Żelechowska -haft. *Katalog wystawy*, Lipno 1979; *Alicja Żelechowska*, http://www.umlipno.pl/pl/page,zasluzeni_dla_miasta_lipna,173.html 10 IX 2013; *Obywatele Lipna*, s. 157-158; *Specjalski*, Lipno, t. 4, s. 163-164.

ŻELSKI PIOTR h. Ogończyk (†przed 1604), właściciel ziemski, skarbnik dobrzyński

Był synem Wincentego i Zofii Lisowskiej. W źródłach występuje w latach 1538-1580. W drugiej połowie XVI w. był właścicielem Żalego i był wzmiankowany w tej wsi w 1564 r. Posiadał wówczas w tej wsi 19 łanów kmiecych. W Żale był także właścicielem młyna wodnego o jednym kole, gdzie zatrudniał dwóch młynarzy. Płacił znaczny podatek pogłówny, wynoszący 12 florenów, 20 groszy i 2 solidy. Wśród jego poddanych wykaz poborowy z 1564 r. wymienia także kowala i krawca.

W 1580 r. w źródłach występuje jako skarbnik dobrzyński. W 1604 r. wzmiankowany jest już jako osoba nieżyjąca.

Biliński, *Szlachta*, s. 217; *Brzuze*, s. 364; Kowalski, *Golub-Dobrzyń*, s. 364; Niesiecki, *Herbarz*, t. 10, s. 154; Paprocki, *Herbarz*, s. 521; *Polska XVI wieku*, s. 292; PRS, s. 231.

ŻELSKI SEWERYN h. Ogończyk (†po 1690 r.), właściciel ziemski, miecznik i wojski dobrzyński, poseł na sejm

W drugiej połowie XVII w. był właścicielem Żalego, Charszewa i innych okolicznych wsi w Rypińskim. W latach 1653-1673 sprawował urząd miecznika dobrzyńskiego. W 1664 r. na sejmiku w Lipnie wybrany został posłem na Sejm Walny, a w 1669 r. – na elekcję i zastępcę kasztelana do prowadzenia pospolitego ruszenia ziemi dobrzyńskiej, zaś w 1672 r. – sędzią do spraw rachunków poborowych. W latach 1673-1684 sprawował urząd wojskiego dobrzyńskiego. Prawdopodobnie jego synem był Stanisław, skarbnik dobrzyński, który dziedziczył Żale w 1694 r.

AGAD, ASK, I, k. 88v, 89v-90; AD Płock, Wizytacja parafii Żale z 1694 r., k. 1229; *Brzuze*, s. 363; J. Dunin-Borkowski, M. Dunin-Wąsowicz, *Elektorowie królów Władysława IV, Michała Korybuta, Stanisława Leszczyńskiego i spis stronników Augusta III*, Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego, t. 1, Lwów 1910, s. 274; Gałkowski-Piotrowski, *Rogowo*, s. 294; R. Kabaciński, *Wykaz wsi i łanów spustoszonych w ziemi dobrzyńskiej około 1673 roku*, Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie, t. 6: 1988, s. 298; *Lauda*, s. 29, 38, 70, 92, 96, 111, 146; Niesiecki, *Herbarz*, t. 10, s. 154; Paprocki, *Herbarz*, s. 521; PRS, s. 231; Taczyński, *Uwagi o reprezentacji*, s. 164; *Urzędnicy*, nr 1494, 1714.

ŻELSKI SĘDZIWIÓJ h. Ogończyk (†6 VI 1577 r.), właściciel ziemski, łowczy dobrzyński

Był synem Jana, kasztelana słońskiego i Doroty z Markowa. W źródłach występuje w latach 1520-1567. W połowie XVI w. był właścicielem części Żalego. Za Zofią, córką Mikołaja Radzikowskiego, wszedł również w posiadanie Radzik Małych. Od 27 kwietnia

1534 do 21 stycznia 1567 r. sprawował urząd łowczego ziemi dobrzyńskiej

Z Zofii Radzikowskiej, córki Mikołaja, pozostawił synów: Macieja, właściciela Bogucina, który objął po ojcu urząd łowczego dobrzyńskiego (1577-1589), Bartłomieja z Woli k. Kikoła, podstolego dobrzyńskiego (1588-1600) oraz córkę Katarzynę.

AGAD, MK 115, k. 242v-243, 134, k. k. 5-5v; Biliński, *Szlachta*, s. 143, 216-217; *Brzuze*, s. 3264; Gałkowski-Zuchowski, *Wąpielsk*, s. 414; *Matr. sum.*, t. 4, s. 17530; Niesiecki, *Herbarz*, t. 10, s. 154; Paprocki, *Herbarz*, s. 521; *Polska XVI wieku*, s. 300; PRS, s. 231; RZD, t. 2, cz. 3, s. 372; *Urzędnicy*, nr 1452, 1453, 1599, gdzie mylne numery dot. Wincentego Żelskiego.

ŻELSKI STANISŁAW h. Ogończyk (†1681 r.), właściciel ziemski, skarbnik dobrzyński, sędzia sądów kapturowych

Prawdopodobnie był synem Seweryna, miecznika i wojskiego dobrzyńskiego. W końcu XVII w. był właścicielem Żalego i jako dziedzic większej części tej wsi poświadczony jest w 1694 r.

W 1663 i 1668 r. sprawował urząd komisarza do spraw podatkowych w ziemi dobrzyńskiej. W 1668 r. wybrany został sędzią do sądów kapturowych. Od 1670 r. występował jako skarbnik dobrzyński. Ostatni raz na urzędzie tym poświadczony był w 1681 r. W 1672 r. wybrany został przez szlachtę sędzią do rachunków poborowych i szafarzem czopowego.

AD Płock, Wizytacja parafii Żale z 1694 roku, k. 1229; *Brzuze*, s. 364-365; *Lauda*, s. 36, 69, 79, 81, 86, 111, 112; Paprocki, *Herbarz*, s. 521; PRS, s. 231; *Urzędnicy*, nr 1649.

ŻELSKI STEFAN h. Ogończyk (XVII w.), właściciel ziemski

Przed najazdem szwedzkim posiadał swoje działki w nieodległym od Żalego Brzuzem.

Kabaciński, *Wykaz wsi*, s. 305; PRS, s. 231.

ŻELSKI WINCENTY h. Ogończyk (XVI w.), właściciel ziemski, kasztelan słoński i dobrzyński

Był synem Jana, kasztelana słońskiego i Doroty z Markowa. W źródłach występuje w latach 1520-1568. W połowie XVI w. był właścicielem Żalego. Przed 1539 r. posiadał wspólnie z bratem Sędziwojem część tej wsi. Od tego roku występował już jako właściciel całej wsi Żale. Posiadał także część Radzynka oraz Bachorzewo w Lipnowskim.

Przed 1536 r. sprawował urząd podstolego dobrzyńskiego. W roku tym mianowany został na kasztelana słońskiego i pełnił tę funkcję do 1539 r. Wówczas otrzymał nominację na kasztelana dobrzyńskiego. Na urzędzie tym poświadczony był jeszcze 20 września 1567 r.

Ożeniony był z Zofią Lisowską herbu Przegonia z Lisowa z ziemi chełmińskiej, wdową po Piotrze Sokołowskim (zm. przed 1528), kasztelanie rypińskim, pozostawił synów: Feliksa, kasztelana rypińskiego (1577), a następnie dobrzyńskiego (1577-1605) oraz Piotra. Wojciech Sokołowski, syn Zofii z pierwszego małżeństwa z Piotrem Sokołowskim, przed bezpo-

tomną śmiercią w 1538 r. zapisał matce i jej synom, z drugiego małżeństwa: Feliksowi i Piotrowi Żelskim swój majątek wraz z częścią Sokołowa k. Dobrzyń n. Drwęcą.

Biliński, *Szlachta*, s. 98, 217; *Brzuze*, s. 365; Kowalski, *Golub-Dobrzyń*, s. 364; *Matr. sum.* t. 4/1, nr 6673, 17993; Niesiecki, *Herbarz*, t. 10, s. 154; Paprocki, *Herbarz*, s. 521; PRS, s. 231; *Urzędnicy*, nr 1432, 1595a, 1812.

ŻERKOWSKI MARIAN (*1902 r. w Rypinie), urzędnik, powojenny burmistrz Rypina

Przed wojną pracował w Rypinie jako malarz, po wojnie był urzędnikiem magistrackim. Należał do PPR. W latach 1947-1948 pełnił funkcje burmistrza.

AUM Rypin, Akta osobowe M. Żerkowskiego, sygn. 1/8; *Rypin PRL*, s. 434.

ŻOCHOWSKI ANTONI (*12 V 1883 r. we wsi Ołdaki w pow. ostrowskim †1958 r.), współzałożyciel ZNP, profesor Liceum Pedagogicznego w Wymyślinie (Ż 4)

Szkolę średnią ukończył w 1904 r., uzyskując kwalifikacje nauczyciela szkół powszechnych. W latach 1904-1906 pracował w szkole w Mysłakowie w Łowickiem. Potem przeniesiony został do szkoły w Pilaszkuwie, gdzie uczył do roku 1913. Razem ze Stefaną Sempolowską i Zygmuntem Nowickim (bratem kierownika szkoły powszechnej w Skępem) powołał na zjeździe w Pilaszkuwie Związek Nauczycielstwa Polskiego. W latach 1913-1915 był nauczycielem w Sosnowcu, a od 1915 r. aż do 1923 r. kierował jedną ze szkół powszechnych w Warszawie. W okresie od 1 października 1916 r. do 15 czerwca 1920 r. był słuchaczem Wolnej Wszechnicy Polskiej, gdzie napisał pracę dyplomową pt. *Zamiłowanie i zainteresowanie dzieci szkolnych do przedmiotów nauczania*, za którą otrzymał celującą ocenę. W dniu 15 grudnia 1921 r. „miał lekcję próbną z psychologii w Państwowym Seminarjum Nauczycielskim Męskim im. St. Konarskiego w Warszawie na temat „O pamięci”, dn. 10 lutego 1922 r. lekcję próbną z historii polskiej w klasie VI Gimnazjum Wolnej Wszechnicy na temat „Wojna północna”, wykazując umiejętność dobrą”.

Po uzyskaniu dyplomu w 1922 r. został zatrudniony jako nauczyciel w Seminarium Nauczycielskim w Wymyślinie, a następnie, w 1923 r. przeniesiony do Szczepieszyna, gdzie pracował do chwili przymusowego przeniesienia go na emeryturę w 1928 r.

W czasie okupacji mieszkał w Wymyślinie, angażując się w tajne nauczanie. Po wojnie współorganizował Zakład Kształcenia Nauczycieli w Wymyślinie. Szczególnie duże zasługi położył w organizacji i prowadzeniu Rejonowych Kursów Kształcenia Nauczycieli, gdzie w nauczaniu psychologii, metodyki i pedagogiki wspierała go Helena Rabazińska (1945-1960). W 1949 r., w wieku 66 lat powtórnie przeszedł na emeryturę.

Był odznaczony Orderem Sztandaru Pracy II Klasy (1955).

Pochowany na cmentarzu w Skępem.

W. Drzewiecki, *Antoni Żochowski (1883-1958)*, Ziemia Dobrzyńska. Gazeta 1995, nr 1, s. 4.; Krajewski, *Dama*, s. 76-77; Krajewski, *Kujawy wschodnie i ziemia dobrzyńska*, s. 148; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 102, 105; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 74, 76; Specjalski, *Lipno*, t. 4, s. 159; *Rodem ze Skępego*, s. 53; B. Ziolkowski, *Tajne nauczanie i konspiracyjna działalność kulturalna na Kujawach wschodnich i w ziemi dobrzyńskiej (powiat lipnowski w latach 1939-1945)*, Włocławek 2005, s. 130-131.

ŻOCHOWSKI EDMUND (*17 VI 1898 r. w Wymyślinie k. Lipna †1941 r. w Katyniu), nauczyciel, żołnierz Września 1939 r., ofiara zbrodni sowieckich

Był synem Mariana i Marii. Uczestniczył w wojnie polsko-rosyjskiej 1920 r., gdzie został ranny pod Połockiem. W 1923 r. został przeniesiony do rezerwy. W dniu 1 lipca 1925 r. mianowany podporucznikiem, a 19 marca 1939 r. – porucznikiem.

W 1925 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie k. Lipna. Następnie był nauczycielem w Piekarach Śląskich. Zmobilizowany do Wojska Polskiego w sierpniu 1939 r., wziął udział w wojnie obronnej, walcząc na terenach wschodnich ówczesnej Rzeczypospolitej w składzie 75. pułku piechoty. Tam dostał się do niewoli radzieckiej i w kwietniu 1940 r. został rozstrzelany w lesie katyńskim.

Był odznaczony Krzyżem Walecznych.

Rozpoznany przy ekshumacji, przy szczątkach odnaleziono kartę mobilizacyjną, legitymację urzędniczą, kartę członkowską i list.

Pamięci zamordowanych absolwentów wymyślińskiego Seminarium Nauczycielskiego poświęcone zostały „Dęby Pamięci” posadzone w 2009 r. w ogrodzie Zespołu Szkół im. W. Łukasińskiego w Skępem w ramach programu „*Katyń... ocalić od zapomnienia*”, prowadzonego przez tamtejszą młodzież. W 2012 r. dosadzono jeszcze 8 dębów, bowiem odszukano kolejnych absolwentów Wymyślina, zamordowanych przez sowieckie NKWD.

Bieńkowski, *Zarys*, s. 69; CAW, AP 8714; W. Drzewiecki, *I oni zginęli w Katyniu*, Gazeta Pomorska 1990, nr 231, s. 6; <http://www.katyn-pamietam.pl/bohater/633.html> 17 IV 2014, gdzie jest kapitanem; *Katyń. Księga*, s. 743; *Katyń. Lista*, s. 189; Krajewski, *Alma Mater*, s. 46; Krajewski, *Dama*, s. 52, 65; Krajewski, *Wspomnienia i galeria*, s. 91; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 41, 106, 128; *Lista katyńska. Jeńcy obozów Kozielsk, Ostaszków, Starobielsk. Zaginieni w Rosji Sowieckiej*, opr. A. Moszyński, Warszawa 1989, s. 219; WIH MiD, L.W. 036/2 z 14 IV 1940.; Nieujęty w książce *Katyń. Lista* Kubiaka-Karpusa.

ŻOCHOWSKI WŁADYSŁAW (*ok. 1862 r. †6 IX 1939 r. w Rypinie), działacz narodowy i społeczny, bankowiec (Ż 5)

W listopadzie 1914 r. powołany został do składu Gubernialnego Komitetu Obywatelskiego w Płocku. Po wybuchu konfliktu polsko-ukraińskiego w końcu 1918 r. doprowadził w Rypinie do utworzenia podkomitetu płockiego Komitetu Obrony Lwowa. W Rypinie zbierano żywność, odzież i werbowano ochotników do walki. W czasie wyborów do sejmu w 1919 r. razem z ks. Władysławem Mąkowskim stanął na czele rypińskiego Narodowego Komitetu Stronnictw Demokratycznych. Od 1919 r. kierował także Związkiem Ludowo-Narodowym w tym powiecie. Poza działalnością polityczną

angażował się do prac społecznych w tym mieście. W 1917 r. wybrany został prezesem rypińskiej Ochotniczej Straży Pożarnej i swoim autorytetem wspierał tę jednostkę aż do 1930 r.

Przez szereg lat, od 1922 r. pełnił funkcję prezesa Zarządu Banku Spółdzielczego w Rypinie. Na czele Rady Nadzorczej stał ks. Stanisław Gogolewski. W dniu 12 lipca 1928 r. w rypińskim banku przyjmował, wraz z dyrektorem Zenobiuszem Chojnickim, prezydenta RP, prof. Ignacego Mościckiego. W Rypinie założył Towarzystwo Kredytowe i był jego prezesem. W latach 30. XX w. był akcjonariuszem Cukrowni Ostrowite.

Pamiętkowa tablica poświęcona jego pamięci znajdowała się w siedzibie Banku Spółdzielczego w Rypinie, w budynku tzw. „Zgody”, potem zaginęła w czasie remontu miejscowego muzeum w latach 90. XX w.

Informacja B. Chelmieckiego z Warszawy przekazana autorowi w 1981 r.; Chelmiecki, *Powiat*, s. 56, 63; *Gazeta Gospodarska*, s. 952; Krajewski, *Bene merentes*, s. 29; Krajewski, *Cukrownia Ostrowite*, s. 18; Krajewski, *Rozwój Rypina*, s. 249-250; *50 lat Ochotniczej Straży Pożarnej w Rypinie*, Rypin 1931, s. 9; *Rypin, między wojnami*, s. 72 i n.; Świecki-Wybułt, *Mazowsze*, s. 15, 19, 58, 302, 323-326, 394, 397, 543; Waszkiewicz, *Z dziejów Rypina*, s. 275, 289; Tablica nagrobna na cmentarzu w Rypinie.

ŻOŁNOWSKI BOLESŁAW, ps. „Mściwy” (†2 IX 1944 r. w Suradowie), dowódca oddziału Armii Krajowej, ofiara zbrodni niemieckich

W czasie okupacji hitlerowskiej został zaprzysiężony do Armii Krajowej. Współpracował z dowódcą placówki AK w gminie Ligowo, Aleksandrem Winowskim. Na jego polecenie w lasach koło Ligowa zorganizował najsilniejszy w tej okolicy oddział w liczbie ok. 12 partyzantów. Z jego oddziałem współpracowały łączniczki: Adela Kretkowska, ps. „Baśka” i Zofia Kretkowska, ps. „Zoe”, „Zonia”, „Aśka”. Zginął w walce ze specjalnym oddziałem policji hitlerowskiej Jagdkommando do zwalczania ruchu oporu oddziałem.

Za pomoc niesioną jego oddziałowi Niemcy w tym okresie rozstrzelali dwóch robotników młyna w Żuchowie k. Skępego: Stanisława Wojciechowskiego (lat 54) i Józefa Jabłońskiego (lat 53). Zostali oni wydani przez miejscowego Niemca.

Jagdkommando rozstrzelało także w Żagnie k. Skępego jego ojca, Stanisława Żołnowskiego (lat 47).

AFGEZ, sygn. 846-1544/Pom., Narczewski Ludomir, Tężycki Antoni, Marciniak, Żołnowski Bolesław; Krajewski, *Dama*, s. 91, 93, 110.

ŻOŁNOWSKI CZESŁAW (XX w.), mistrz murarski

Był znanym w Rypinie i okolicy mistrzem murarskim. Wznosił szereg budynków w mieście i pow. rypińskim. W 1950 r. wykonał m. in. kaplicę cmentarną na cmentarzu katolickim w Rypinie według projektu inż. Mieczysława Cieplińskiego.

Krajewski, *Rypin. Monografia*, s. 74.

ŻOŁNOWSKI JÓZEF (*8 XII 1819 r. w Mławie †1871 r. w Warszawie), proboszcz skrwileński, kanonik,

dziekan rypiński, patriota popierający ruch patriotyczny w okresie przed i po upadku powstania styczniowego

Był synem Wincentego i Agnieszki z Alczyńskich. Ukończył Seminarium Duchowne w Płocku. Świecenię kapłańskie przyjął 16 stycznia 1843 r. Był wikariuszem w Sierpcu, następnie w farze płockiej. W 1850 r. przeszedł na probostwo do Kuczborka, z którego w 1860 r. przeniesiony został na beneficjum skrwileńskie i tu pozostawał przez 11 lat jako proboszcz i dziekan rypiński. W 1864 r. z rąk biskupa płockiego, Teofila Popiela otrzymał godność kanonika katedry płockiej. Zaopatrzył świątynię skrwileńską w srebra, aparaty i sprzęty kościelne. Za jego zarządu nastąpiła kasacja i zabór majątków kościelnych w Królestwie Polskim. Beneficjum w Skrwilnie i Rudzie przeszło w części na rzecz uwłaszczenia, w części zaś dostało się dziedzicom i kolatorom skrwileńskim.

Należał do grupy księży angażujących się do działań związanych z ruchem patriotycznym. W okresie popowstaniowego terroru na zewnętrznej stronie kościoła wywieszony został biały, jednogłowy orzeł, trzymający w szponach połączoną kotwicę. Uważany był przez władze rosyjskie za człowieka wrogo usposobionego do rządu rosyjskiego i wpływającego ujemnie na prawomyślność parafian. Carski wojenny naczelnik pow. lipnowskiego z 14 lipca 1866 r. skierował do cywilnego gubernatora płockiego raport, w którym donosił: „*We wsi Skrwilno, powiatu rypińskiego na zewnątrz kościoła, skąd księża głoszą kazania, jest wielki biały, jednogłowy orzeł, trzymający w szponach wyłożoną kotwicę. Bez wątplenia jest to symbol polityczny, ponieważ miejscowy proboszcz i wicedziekan rypiński ks. J. Ż. ujemnie wpływa na parafian pod względem prawomyślności*”. Postawa ks. J. Żołnowskiego musiała ulegać dalszej radykalizacji, skoro w dniu 21 listopada 1867 r. naczelnik płockiej dyrekcji naukowej donosił do gubernatora płockiego: „*Naczelnik powiatu rypińskiego 15 listopada tego roku powiadomił sekretnie, że ks. J. Ż. odznacza się wyjątkowo nieprzychylnym usposobieniem do rządu rosyjskiego i przeciwdziała jego dobrym zamiarom. Ze względu, że w tej wsi istnieje szkoła powszechna, to ks. J. Ż. mając zaufanie włościan, może okazać się i ze złym skutkiem rozwinąć zły wpływ na dzieci miejscowe. Należałoby przeto spowodować zmianę tego księdza*”. Stanowisko władz oświatowych w stosunku do niego było surowe, skoro nie zatwierdzono w grudniu 1866 r. wniosku biskupa W. Popiela w sprawie jego powołania prefekta skrwileńskiej szkoły. Zmarł w szpitalu w Warszawie, przeżywszy 52 lata.

AP Płock, Kancelaria Gubernatora Cywilnego, XIII, XXXII, k. 3, II, k. 12; Krajewski, *Posiew wolności*, s. 53-54, 233-234, 315, 321; Piotrowski, *Skrwilno*, s. 168; Piotrowski, *Skrwilno i okolice*, s. 210; W. Załuski, *Skrwilno*, Tygodnik Polski 1900, nr 34, s. 691.

ŻOŁNOWSKI WŁADYSŁAW (*11 II 1885 r. w Łempiczyźnie, gm. Skępe †9 II 1941 r. w Dachau), nauczyciel, kierownik szkoły w Wichowie, społecznik, ofiara zbrodni niemieckich

Był synem Mariana, robotnika leśnego. Dzieciństwo i lata szkolne spędził w trudnych warunkach, mimo

to zdobył średnie wykształcenie i przygotowanie do zawodu nauczycielskiego. W 1915 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie. Pracował w różnych miejscowościach powiatu lipnowskiego. Zastąpił jako dobry nauczyciel, społecznik i patriota. Pracował w Szkole Powszechnej w Wichowie, gdzie został jej kierownikiem. Od 1922 r. należał do ZNP. W 1934 r. organizował pochód nauczycielski zakończony wiecem protestacyjnym przeciwko represjom nauczycieli. Był w delegacji nauczycieli składających wieniec u stóp Pomnika Niepodległości w Lipnie.

Był inicjatorem i walnie przyczynił się do budowy szkoły w Wichowie, którą oddano do użytku w 1937 r. Był prezesem OSP, inicjował budowę remizy strażackiej w Wichowie. Pełnił ważne funkcje w Związku Ochotniczych Straży Pożarnych pow. lipnowskiego.

W dniu 17 października 1939 r. został aresztowany. Zamordowany 9 stycznia 1941 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym w Dachau.

Żona, Urszula, była nauczycielką Publicznej Szkoły Powszechnej w Wichowie.

S. Cackowski, *Recenzja „Słownika biograficznego ziemi dobrzyńskiej”*, Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie, t.8: 1993, s. 225; Dziennik KOSP 1945, nr 9, s. 222; Góźdz-Pawłowski, *Wierni Bogu*, s. 57; Krajewski, *Dama*, s. 89; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 321; Krajewski, *U źródeł wiedzy*, s. 126; Krajewski, *Wspomnienia galeria*, s. 89; Piotrowski, *Słownik*, s. 254.

ŻOŁOBIŃSKA z d. Siemińska HELENA, ps. „Halszka” (*2 X 1906 r. w Rypinie †1980 r. w Golubiu-Dobrzyniu), żołnierz i kwaterniczka ZWZ-AK-WSK, filantropka

Była córką Antoniego Siemińskiego, robotnika rolnego, emigranta do USA i Józefy z Bojanowskich (zm. 1979 r. w Dobrzyniu i tam pochowana). W Rypinie ukończyła szkołę powszechną, a od 1927 r. należała do Przystosowania Wojskowego Kobiet. W sierpniu 1927 r. przeszła kurs służby wojskowej w Grądzicach k. Grodna.

W 1935 r. zamieszkała przy mężu, mistrzu kominiarskim w Dobrzyniu n. Drwęca przy ul. Kościelnej 16. W pierwszych dniach września 1939 r. uczestniczyła w ucieczce grupy mieszkańców miasteczka w kierunku Włocławka, jednak już 23 września wróciła do domu. W okresie okupacji hitlerowskiej, w 1940 r. razem z mężem Lucjanem wstąpiła do Związku Walki Zbrojnej. Zamieszkiwała cały czas w drewnianym budynku, z mieszkalnym poddaszem przy ul. Kościelnej 16, gdzie prowadziła skrynkę pocztową wywiadu i była kwaterniczką dla szefa wywiadu komendy Okręgu ZWZ-AK „Pomorze” kpt. Józefa Grussa, ps. „Stanisław”, „Józef”, a wcześniej organizatora brodnickiej komórki tej organizacji. Ze skrynką prowadzoną przez H. Żołobińską współpracowała m.in. Wiktora Borczyńska z Płonnego, żona rypińskiego wywiadowcy Mariana Borczyńskiego, ps. „Bolesław”. Do tego punktu kontaktowego docierała z Torunia prasa konspiracyjna. Ponośiła ciężar żywienia i przygotowywania noclegów dla oficerów komendy okręgu, m. in. J. Chylińskiego, J. Grussa, H. Gruetzmachera, G. Olszewskiego, a także dla komendanta Obwodu AK Rypin Tadeusza Kowalskiego, ps. „Tomasz”. Przelotnie z żywienia i opieki korzystało u niej wiele in-

nych osób, przybywających na konspiracyjne narady. Zabezpieczała i czasowo przechowywała materiały i dokumenty konspiracyjne.

Była organizatorką samopomocy społecznej. Przygotowywała dziesiątki paczek żywnościowych dla więźniów i ich rodzin. W tej działalności wspierana była produktami żywnościowymi dostarczonymi przez Zofię Kitzmannową z Białkowa k. Dobrzynia n. Drwęca. Utrzymywała kontakt z jeńcami obozu jenieckiego w Murnau. Przez cały okres okupacji opiekowała się nieletnim jeszcze, ur. w 1925 r., siostrzeńcem jej męża, Stanisławem Suszyńskim, dzielnym żołnierzem ZWZ/AK.

Po aresztowaniu latem 1944 r. małżeństwa Marii i Tadeusza Spodniewskich, aktywnych działaczy AK, zajęła się wychowywaniem ich synków: Wojciecha (ur. 1936) i Adama (ur. 1939), chroniąc ich przed wywiezieniem do Niemiec w ramach akcji germanizacyjnej. Po wyzwoleniu mieszkała w Golubiu-Dobrzyniu. Szczególnie ciężko zniosła pierwsze miesiące po wyzwoleniu, kiedy to w dniu 24 stycznia 1945 r. jej męża i siostrzeńca (także żołnierza AK), Stanisława Suszyńskiego, ps. „Witold” i wielu innych żołnierzy AK z tego miasteczka aresztowało NKWD. Zostali oni aresztowani tego samego dnia wywiezieni do ZSRR., do łagru Siewierna Griwa.

Miała młodszą siostrę, Apolonię (zm. 1982 r. w Warszawie), w zakonie szarytek.

Ożeniona w 1935 r. z Lucjanem Żołobińskim, ps. „As”, mistrzem kominiarskim, także aktywnym żołnierzem i dowódcą ZWZ/AK w Dobrzyniu i okolicy.

AFGEZ, t. osob. 333-333/Pom., Żołobińska Helena, ps. „Halszka”; *Armia Krajowa na Pomorzu*, s. 191; Krajewski, *W cieniu wojny*, s. 334; Krajewski-Suszyński, *POZ, ZWZ-AK*, pass.; *Oni tu byli*, s. 214-218; Rel. L. Żołobińskiego (syna) z Włocławka z 17 II 2012; SBKP, cz. 6, s. 92; Zawacka, *Brodniczanki*, s. 174, 188, 195, 196, 199, 212, 220, 221; Zawacka, *Szkice WSK*, s. 292, 292, 296-297, 299, 303, 309, 314, 323-324.

ŻOŁOBIŃSKI LUCJAN, ps. „As”, „Czarny”, „Twardy” (*2 I 1906 r. w Drobinie k. Płońsk †1981 r. w Warszawie), kominiarz, żołnierz i dowódca ZWZ/AK

Był synem Stanisława, czeladnika kominiarskiego i Marianny.

Miał jedyną siostrę, Czesławę, za Leonem Suszyńskim, ojcem Stanisława.

W 1935 r. ożenił się z Heleną Siemińską z Rypina i przeniósł się do Dobrzynia n. Drwęca, gdzie zamieszkał w domu przy ul. Kościelnej 16. Tam prowadził samodzielny okręg kominiarski.

W czasie wojny, w 1942 r. wobec odmowy podpisania niemieckiej listy narodowej (DVL), utracił prawo samodzielnego wykonywania swojego zawodu i został zatrudniony przez okręgowego mistrza kominiarskiego w Rypinie, przy ul. Mleczarskiej, Teodora Schneidera. Jako wiejski kominiarz obsługiwał gminy Chrostkowo, Sokołowo i Płonne aż do dnia aresztowania przez sowieckie NKWD w dniu 24 stycznia 1945 r.

W 1940 r. wstąpił do ZWZ, złożył przysięgę wojskową wobec por. Edwarda Dołkowskiego, oficera wywiadu Obwodu ZWZ i przyjął ps. „As”. Od tego nieprzerwanie rozwijał działalność w tej organizacji, a potem w AK.

Do konspiracji wciągnął całą swoją rodzinę oraz trzy rodziny, mieszkające w domu przy ul. Kościelnej 16, tj.: Spodniewskich i Wróblewskich. Dziegielelewskich z córką Krystyną i czterema synami: Stanisławem, Adamem, Mieczysławem i Kazimierzem. Pomagał w tworzeniu struktur Józefowi Grussowi. Bywał często Toruniu, gdzie odbierał pocztę, meldunki i tajną prasę, przewożąc je do Dobrzynia. Stamtąd rozprowadzały je: jego żona, Helena, Maria Spodniewska, Zofia Kitzmann z Białkowa i Antoni Bienkowski z Nowej Wsi k. Chrostkowa. W Toruniu wykorzystał przedwojenne kontakty z lekarzem laryngologiem, Wremblem. Na początku 1941 r. przyjął zadanie zorganizowania w pow. rypińskim komórki kwaterunku i sieci łączności ze Sztabem Okręgu ZWZ „Pomorze”. Do tego zadania zaangażował Jana Grajkowskiego, ps. „Tadeusz”, Kazimierza Grajkowskiego, ps. „Kazik”, Tadeusza L. Spodniewskiego, ps. Zbigniew” i swojego, nieletniego jeszcze, siostrzeńca, Stanisława Suszyńskiego, ps. „Witold”. Sam objął funkcję szefa kwaterunku i łączności w pow. rypińskim. W stosunkowo krótkim czasie zorganizował w powiecie 13 ważniejszych kwater i punktów kontaktowych, w tym 5 zastrzeżonych wyłącznie dla szefa Sztabu Okręgu ZWZ. Jedną z tych ostatnich mieściła się u właściciela poddobrzyńskiego majątku Białkowo, Zdzisława Kitzmanna, ps. „Rola” i nosiła kryptonimy: „Drwęski”, „Łomianki”.

Położył duże zasługi w pracy wywiadowczej współpracując tu z por. Marianem Borczyńskim, ps. „Bolesław”, por. Bolesławem Ściborem, ps. „Sowa” i bosmanem Józefem Ostrowskim. Poruszając się po terenie, zbierał informacje dotyczące osób, które podpisały *Volksliste*, a także o planowanych akcjach wysiedleńczych i wywozu na przymusowe roboty. Miał kontakty ze spolonizowaną Niemką, Matz, która pracował na rypińskiej policji, a która przekazywał informacje o akcjach represyjnych wobec polskiego podziemia. Dzięki tym informacjom zdołał ostrzec o wielu akcjach okupanta, w tym także o planowanych aresztowaniach, które nastąpiły w początkach maja 1943 r., m. in. w dniu 7 maja tego rodzinę Borczyńskich w Płonnem.

Dzięki jego rozpoznaniu oddział AK spalił drewniany budynek-kwaterę dość licznego oddziału SS w Barchorzu k. Radomina. Z kierowaną przez niego siatką wywiadowczą wywiadowcy z toruńskiego lotniska Luftwaffe, a pozyskiwane przez nich informacje trafiały do Sztabu Okręgu AK „Pomorze”. Jego łączniczkę przy tym zadaniu była Seweryna Antoszevska, ps. „Szarotka”, dojeżdżająca z Rypina. Ze swoimi ludźmi rozpracował liczbę i zawartość transportów wojskowych, przetaczających się kolejną przez Rypin i Lipno, funkcjonowanie lotniska na Bielawkach pod Rypinem, Centrum Szkolenia Młodzieży Hitlerowskiej HJ w Rypinie i okolicy oraz funkcjonowanie wielu posterunków policji niemieckiej.

Wraz z żoną współuczestniczył w organizacji pomocy materialnej, dla ukrywających się członków ruchu oporu, dostarczając im żywność, odzież i obuwie, a także wysyłek paczek do obozów i oflagów, korzystając przy tym pomocy Kitzmannów z Białkowa.

Po ustąpieniu okupacji niemieckiej został zdradzony przez swojego byłego dowódcę, Zygmunta Langowskiego, który podjął współpracę z sowieckim agentem, golubianinem, rezydującym w Toruniu, Feliksem Bu-

lińskim i w dniu 24 stycznia 1945 r. aresztowany wraz z S. Suszyńskim i wieloma innymi żołnierzami AK z Dobrzynia n. Drwęcą. W pieszej kolumnie więźniów pędzony był najpierw do Kowalewa, a potem przez Golub, Zbójno, Dobrzyń n. Wisłą, Sikórz do Płocka, a stamtąd wywieziony w głąb Rosji, do łagru Siewierny Griwa, rejon Szatura na wschód od Moskwy. Do kraju powrócił dopiero 27 września 1945 r.

Po powrocie dalej pracował w swoim zawodzie, udzielał się społecznie, głównie w Ochotniczej Straży Pożarnej.

Ożeniony w 1935 r. Heleną Siemińską, nie zostawił potomstwa.

Pochowany na cmentarzu w Dobrzyniu.

AFGEZ, t. osob. 6-615/Pom., Suszyński Stanisław, ps. „Witold”, „Junior”; Idem, t. osob. 333-333/Pom., Żołobinski Lucjan, ps. „As”, „Czarny”; Golon, *Deportacje*, s. 181; Krajewski, *W cieniu wojny*, pass; Krajewski-Suszyński, *POZ, ZWZ-AK*, pass.; *Oni tu żyli*, s. 219-229, gdzie na s. 221 inf. dot. Kitzmanna, jednak z kontekstu przypisana Żołobinskiemu; na s. 223- mylna nazwa sowieckiego łagru zamiast Siewierny Griwa, jest Siewierny Gniwa; SBKP, cz. 6, s. 64-65, 92, 104, 106, 11-112, 117, 156.

ŻUCHOWSKA z d. Przedpeńska BARBARA (*12 IV 1927 r. w Skrwilnie w pow. rypińskim), nauczycielka, działaczka społeczna (Ż 6)

Córka Bolesława. W 1949 r. rozpoczęła pracę w zawodzie nauczycielskim w Szkole Podstawowej w Nieszawie, a następnie w Lipnie. W latach 1950-1979 r. pracowała w Liceum Ogólnokształcącym w Lipnie. Dużo pracowała społecznie. Szereg lat była opiekunką szkolnych kół PCK i LOK, kółka strzeleckiego. Nadto w LO zorganizowała zespół taneczny, który prowadziła będąc już na emeryturze, a który uatrakcyjniał ważniejsze uroczystości szkolne i miejskie. Była też kierownikiem zespołu artystycznego przy Lipnowskim Domu Kultury.

Odznaczona m. in. Złotym Krzyżem Zasługi (1972), Srebrnym Krzyżem PCK (1969), Srebrnym Krzyżem LOK (1979), Brązowym Medal „Za Zasługi dla Obronności Kraju” (1969), Srebrną Odznaką „Za Zasługi dla Województwa Włocławskiego” (1979). Miejska Rada Narodowa w Lipnie uchwałą z dnia 20 lipca 1979 dokonała wpisu do „Księgi Zasłużonych dla Miasta Lipna”.

Ożeniona z Alfonsem Żuchowskim, ma dwoje dzieci: córkę i syna.

Obywatele Lipna, s. 159.

ŻUCHOWSKI ANDRZEJ (†1945 r. w okolicach Torunia), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich

Wojna zastała go w miejscu pochodzenia w Bielawkach k. Radzik Dużych w pow. rypińskim. O jego losach dowiadujemy się z relacji kuzynki, Genowefy Barczewskiej: „*Po wybuchu wojny obawiał się aresztowania i dlatego ukrywał się u swego brata w Dulsku. Został tam zatrzymany przez Niemców i wywieziono go do obozu w Stutthofie. Przeżył obóz, jednak zmarł w pobliżu Torunia w czasie drogi powrotnej do domu. Prawdopodobnie zjadł zatrutą żywność, pozostawioną przez Niemców*”.

Krajewski, *Przerwana lekcja*, s. 180; Z. Żuchowski, *Druga wojna światowa i okupacja hitlerowska*, [w:] P. Gałkowski, Z. Żuchowski, *Wąpielsk i okolice. Monografia wsi ziemi dobrzyńskiej*, Rypin-Wąpielsk 2003, s. 289.

ŻUCHOWSKI JÓZEF (XX w.), sklepikarz, ofiara prześladowań niemieckich

Przed 1939 r. i później prowadził sklep spożywczy w Dulsku. Pomimo trudnego okresu wczesnej okupacji hitlerowskiej, świadomie prowadził z Polakami ukryty handel produktami żywnościowymi, które były na kartki. Za samo posiadanie, nie mówiąc o ich handlu, został wiosną 1941 r. aresztowany przez żandarmerię niemiecką. Oskarżony i skazany na kilka lat więzienia. Odsiadywał wyrok w więzieniu grudziądzkim.

Po wyzwoleniu w 1945 r. nie powrócił do rodziny. Dwie córki, poszukiwały go, lecz bez rezultatu.

http://www.parafiadulsk.livenet.pl/?page_id=443/12/12/10.

ŻUCHOWSKI LESZEK ADAM (*6 IV 1940 r. w Podzamku Golubskim, par. Golub, pow. wąbrzeski), nauczyciel, animator kultury, członek DTN (Ż 7)

Syn Feliksa i Heleny z Chróścińskich, średniorolnych gospodarzy. Dziadek brał udział w I wojnie światowej. Stryj Czesław brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej 1920 r., dwaj kuzyni zginęli pod Kijowem. Stryj Jan i Władysław brali udział w wojnie obronnej 1939 r. Stryj Zenon więziony był w Dachau. Siostra ojca Emilia była więźniarką obozu w Rawensbruk. Kuzyn Zenon brał udział w ruchu oporu ZWZ-AK. Ojciec absolwent Szkoły Podchorążych w Inowrocławiu w wojnie obronnej 1939 r., służył w Brygadzie Obrony Narodowej Pomorskiego Okręgu Wojskowego w Toruniu, w stopniu kaprała, dowódcy działonu lekkiej artylerii. Do niewoli dostał się w Serocku k. Bydgoszczy, wywieziony został do Neubrandenburga. Przed wojną należał do PSL „Wici”.

Ukończył Szkołę Podstawową w Golubiu-Dobrzyń (1954), a następnie Liceum Ogólnokształcące (1959), Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, uzyskując tytuł zawodowy magistra historii (1967). Ukończył także Studium Podyplomowe z historii (1974), Studium Podyplomowe z etyki na UMK w Toruniu (1976) oraz Studium Wiedzy Pedagogicznej na UMK w Toruniu (1983).

Pracował w Liceum Ogólnokształcącym (1967-1972), a następnie był wizytatorem wydziału Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Golubiu-Dobrzyń (1972-1974) i ponownie w Liceum Ogólnokształcącym w Golubiu-Dobrzyń (1974-1997) jako nauczyciel. Był też dyrektorem Liceum Ogólnokształcącego w Golubiu-Dobrzyń (1991-1997). Od 1998 r. jest na emeryturze. Od 1974 r. właściciel gospodarstwa rolnego, a od 1975 r. – właściciel sklepu galanterijno-konfekcyjnego w Golubiu-Dobrzyń, właściciel zakładu krawieckiego (1991-1996) i właściciel firmy transportowej (od 1989).

Należy do organizacji politycznych, społecznych, kulturalnych itp., m.in.: ZNP, był wiceprezesem Zarządu Oddziału ZNP (1980-1989), jest członkiem Towarzystwa Wiedzy Powszechnej (od 1967), PTTK, gdzie był prezesem Sekcji Turystyczno-Krajoznawczej, był też

wiceprezes Klubu Motorowego przy PTTK w Golubiu-Dobrzyń, członkiem Polskiego Towarzystwa Historycznego w Golubiu-Dobrzyń, członkiem Golubsko-Dobrzyńskiego Towarzystwa Kultury, prezesem Stowarzyszenia Absolwentów Liceum Ogólnokształcącego w Golubiu-Dobrzyń i członek Zarządu Stowarzyszenia Absolwentów UMK w Toruniu. Jest również członkiem DTN, gdzie pracuje w Radzie Redakcyjnej „Rocznika Dobrzyńskiego” (od 1997). Jest członkiem Polskiego Towarzystwa Schronisk Młodzieżowych i był radnym Rady Miasta w Golubiu-Dobrzyń (1994-1998, 2006-2010).

Jest autorem m. in.: publikacji książkowych: *55 lat Liceum Ogólnokształcącego w Golubiu-Dobrzyń* (1995, współautor), *Toruń – Getynga*, wkładka do podręczników szkolnych miast partnerskich (współautor), *Nasi absolwenci* (2005), *Miasto nadgraniczne. Studia i materiały z historii Golubia-Dobrzyń* (2013) oraz kilku artykułów „Roczniku Dobrzyńskim”.

Odnznaczony, m.in.: Złotym Krzyżem Zasługi (1988), Złotą Odznaką ZNP (1995), Medalem Czterdziestolecia Polski Ludowej (1984), Srebrnym Krzyżem Honorowy Związku Piłsudczyków Rzeczypospolitej Polskiej (2011), Złotym Krzyżem Honorowy Związku Piłsudczyków Rzeczypospolitej Polskiej (2012) oraz Medalem Zasłużony dla Golubia-Dobrzyń (2010).

Poślubił Zenobię z Borowskich, ma dwie córki: Hannę (ur. 1964), absolwentka UMK, kierunek archeologia, mężatka (dzieci: Dominik, Anita, Mikołaj) i Wiesławę (ur. 1968), zamężna, absolwentka UKW w Bydgoszczy, magister historii (córka Justyna).

Autobiografia z 31 V 2013 r.; Autopsja (1990-2014).

ŻUCHOWSKI WACŁAW (*17 IX 1886 r. w Żychlinie †13 V 1940 r. w Sachsenhausen), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Rużu, kanonik, więzień i ofiara niemieckich obozów koncentracyjnych (Ż 8)

Był synem Antoniego i Józefy z Siótkowskich. Uczył się w Żychlinie, a następnie w gimnazjum w Gostyninie. W 1906 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Płocku. Świecenia kapłańskie przyjął 10 czerwca 1911 r. Początkowo był proboszczem w Nasielsku, a potem w farze płockiej. W latach 1918-1927 był proboszczem w Mochowie k. Dobrzyń n. Wisłą. W dniu 1 marca 1927 r. objął probostwo w Rużu k. Zbójna w pow. rypińskim. Przez dziesięć lat zajmował się budową nowego, okazałego kościoła. W dniu 29 czerwca 1929 r. abp A. J. Nowowiejski poświęcił fundamenty i kamień węgielny. Kościół został konsekrowany w dniu 29 maja 1939 r. przez biskupa Leona Wetmańskiego. Był obecny na uroczystości poświęcenia nowego kościoła w Żalem w dniu 14 marca 1937 r., podczas której wygłosił kazanie. W 1934 r. otrzymał godność kanonika kolegiaty pułtuskiej.

W dniu 21 października 1939 r. został aresztowany przez członków Selbstschutzu i uwięziony najpierw w klasztorze w Oborach, a następnie w więzieniu w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. Od 30 października tego roku do 22 lutego 1940, wraz z innymi duchownymi z dekanatu rypińskiego i części diecezji chełmińskiej, więziony był ponownie w klasztorze w Oborach.

W Oborach, korzystając z pewnej swobody mógł rano odprawiać Mszę Św., a jego parafianie w odległości zaledwie kilka kilometrów dostarczali mu pożywienie. Od 22 lutego do 10 marca 1940 r. więziony był w więzieniu w Grudziądzu. Potem przeszedł obóz Stutthof i 10 kwietnia 1940 r. trafił do Sachsenhausen. W tym ostatnim obozie śmierci przeszedł tzw. kwarantannę. Zapadł wówczas na zdrowiu i zmarł tam na zapalenie opon mózgowych, mając zaledwie 54 lata.

Grzybowski, *Duchowieństwo XX/1*, s. 604-605; Grzybowski, *Martyrologium*, s. 155-156; Grzybowski, *Martyrologium II*, s. 267-269; Jacewicz, *Martyrologium*, z. 2, s. 338; W. Jezusek, *Ks. kan. Wacław Żuchowski, proboszcz parafii Ruże*, MPP 1949, nr 11-12, s. 483-487; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 132, 141, 151; Krajewski, *Przeszłość klasztoru*, s. 16, 25; z. Lissowski, *Poświęcenie nowego kościoła w Żalem*, *Głos Mazowiecki* 1937, nr 68, s. 4; Ossowski, *Kościół*, s. 597, 609, 638, 648-651; Szoldrski, *Martyrologium*, s. 288; Wierzbicki, *Duszpa-sterze*, s. 89.

ŻURAWSKI (n. pomyłkowo Żurawicki) FRANCISZEK (*ok. 1806 r. †po 1835 r.), partyzant 1830/31 i 1833 r.

Brał udział w powstaniu listopadowym. Następnie był sekretarzem policji w Dobrzyniu n. Wisłą. Wiosną 1833 r. współdziałał z partyzantką „Zemsta Ludu” Kaliksta Borzewskiego i Artura Zawiszy, która próbowała rozwinąć działania partyzanckie na terenie ziemi dobrzyńskiej. Bliski współpracownik Zawiszy, Maciej Mystkowski z Mokowa k. Dobrzynia n. Wisłą, zwracał się do niego aby pomógł w werbowaniu do oddziału urlopowanych żołnierzy polskich.

Za kontakty te w 1834 r. został postawiony przed sądem wojskowym i skazany na osiedlenie się na Syberii. W dniu 11 stycznia 1835 r. przybył do wsi Pinczucka w guberni jenińskiej. Dalsze jego losy nie są nam znane.

Krajewski, *Usque ad finem*, s. 183; Krajewski, *Zemsta Ludu*, s. 215; *Spółczesność polskie*, s. 50-51, 150, 189, 783.

ŻYCHLIŃSKI JÓZEF ZYGMUNT (*7 V 1890 r. †18 I 1940 r. w okol. Królewca), uczestnik wojny 1920 r., ziemianin, hodowca trzody, działacz społeczno-gospodarczy, ofiara zbrodni niemieckich (Ż 9)

Był synem Władysława i Stanisławy. W latach 1927-1939 był właścicielem majątku Płomiany w Lipnowskim, który nabył w drodze publicznej licytacji. Pełnił różne funkcje społeczne, m. in. był wiceprzewodniczącym

Związku Obrony Kresów Zachodnich w Lipnie, prezesem (1933-1939) Ochotniczej Straży Pożarnej, członkiem Sodalicii Ziemian (Katolickiego Stowarzyszenia Maryjnego), założycielem Spółdzielni Mleczarskiej w Płomianach, członkiem POW, ps. „Szeliga”. Jako ochotnik brał udział w wojnie polsko-sowieckiej 1920 r. w 203. pułku ułanów.

Po wojnie był członkiem Lipnowskiego Oddziału Związku Ziemian oraz wiceprzewodniczącym Związku Obrony Kresów Zachodnich w Lipnie, prezesem Ochotniczej Straży Pożarnej (1933-1939), członkiem Sodalicii Ziemian Katolickich Stowarzyszenia Maryjnego. Był ponadto współzałożycielem i członkiem Rady Nadzorczej Spółdzielni Rybackiej w Lipnie, która stawiała sobie za cel wprowadzenie racjonalnej gospodarki rybnej na rozległych w pow. lipnowskim nieużytkach i mokradłach. W Płomianach założył Spółdzielnię Mleczarską, a w swoim majątku hodował trzodę chlewną wielkiej, białej rasy angielskiej typu bekonowego.

Mimo tak dużego zaangażowania gospodarczego w latach kryzysu gospodarczego nie ustrzegł się w prowadzonym majątku trudności ekonomicznych. W 1931 r. majątek wykazywał zadłużenie, z racji udzielonej pożyczki w wysokości 47.802 zł, na sumę 12.704 zł i w 1936 wystawiony został na licytację.

W dniu 24 października 1939 r. został aresztowany przez Niemców na fikcyjnym zebraniu ziemian w Lipnie. Wywieziony do obozu w Rudau k. Królewca, gdzie zaginął bez wieści. Pod koniec 1939 r. majątek Płomiany przejęli Niemcy, a rodzina Żychlińskich i będąca w ciąży żona, Wanda i czworo małych dzieci zostali wysiedleni. W 1945 r. na mocy dekretu o reformie rolnej Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego dwór w Płomianach oraz ziemię przejęły władze komunistyczne. Przez wiele lat, aż do roku 2007, we dworze mieściła się szkoła podstawowa.

Był odznaczony m.in. Krzyżem POW (1919), Krzyżem *Virtuti Militari* (1920), Krzyżem *Walecznych* – dwukrotnie (1920), *Medal Niepodległości* (1933).

Ożeniony z Wandą, córką Karola Pruskiego, pozostawił córki: Barbarę, Teresę, Danutę oraz synów: Antoniego i Jerzego.

AIPN Bydgoszcz, OKBZpNP, sygn. Zg. 28/47; AP Płomiany, KHip. Płomiany; <http://www.plomiany.pl/index.php?id=2/22.02.2013>; Jasiewicz, *Lista*, s. 1197; J. Kalinowski, *Płomiany, Wieści z Ziemi Dobrzyńskiej* 1998, nr 1, s. 9; Krajewski, *W cieniu czerwonej gwiazdy*, s. 99; *Kujawianin. Informator handlowo-przemysłowy*, Włocławek 1932, 1936, 1937; Piotrowski, *Słownik*, s. 255; RZD, t. 2, cz. 1, s. 151; *Ziemianie dobrzyńscy*, s. 105, 110.

M 1
Machczyński
Konrad

M 2
Machinko
Zygmunt

M 3
Maciejewski
Krzysztof Adam

M 4
Maciejewski
Stefan

M 5
Maciesza
Aleksander Bolesław

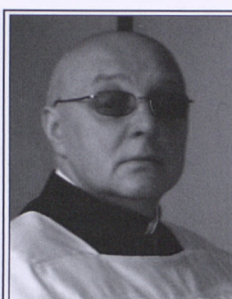
M 6
Macikowski
Henryk

M 7
Macikowski
Władysław

M 8
Mackiewicz
Stanisław

M 9
Mańczak
Stefan Józef

M 10
Majewski
Franciszek

M 11
Makaruk
Andrzej

M 12
Makowiecki
Lech

M 13
Makowiecki
Stanisław

M 14
Makowski
Edmund

M 15
Makowski
Paweł Bruno

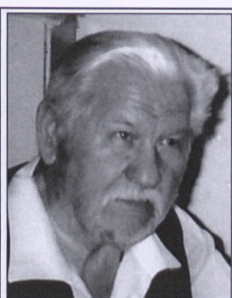
M 16
Makowski
Stanisław

M 17
Malanowski
Wacław

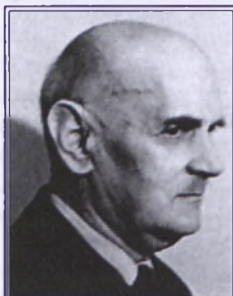
M 18
Malczyk
Helena

M 19
Malec
Jan

M 20
Malicki
Andrzej

M 21
Malinowski
Edmund

M 22
Malinowski
Maciej

M 23
Malinowski
Maksymilian

M 24
Malinowski
Mieczysław

M 25
Malinowski
Tadeusz

M 26
Malinowski
Wiesław

M 27
Maliński
Wacław

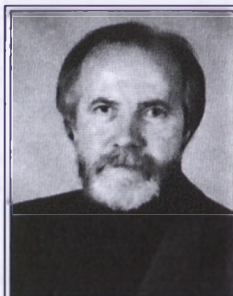
M 28
Małuski
Jan

M 29
Małachowski
Stanisław

M 30
Małecka
Helena

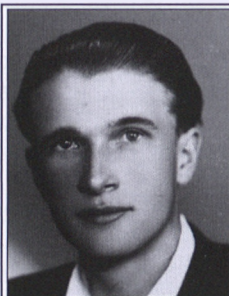
M 31
Małecki
Janusz

M 32
Marchewka
Jan

M 33
Małkiewicz
Jan Przemysław

M 34
Małkiewicz
Stanisław

M 35
Manelski
Wojciech

M 36
Mańkowski
Romuald

M 37
Marciniak
Adam

M 38
Marcinkowski
Heliodor Józef

M 39
Marcinkowski
Henryk

M 40
Marcinkowski
Józef Walenty

M 41
Marcinkowski
Roman

M 42
Markowski
Kazimierz

M 43
Markuszewski
Jan

M 44
Maron
Władysław

M 45
Marynowski
Jan

M 46
Marynowski
Mirosław

M 47
Marzec
Eugeniusz

M 48
Marzygliński
Leon

M 49
Massena
André

M 50
Mateuszczyk
Teodor

M 51
Matuszak
Ryszard

M 52
Mazur
Kajetan

M 52a
Mazur
Władysław

M 53
Mąkowski
Władysław

M 54
Mey
Józef

M 55
Mey
Stanisław Cyprian

M 56
Mey
Stanisław

M 57
Michalski
Leon

M 58
Michalski
Zygmunt

M 59
Michałowski
Władysław Feliks

M 59a
Michelis
Zygmunt

M 60
Miciak
Zbigniew

M 61
Mielczarek
Andrzej

M 62
Mierzwicki
Dionizy

M 63
Mieszkowski
Stefan

M 64
Mietz
Andrzej Witold

M 65
Mikulski
Jan

M 66
Milak
Czesław

M 67
Milczewski-Bruno
Ryszard

M 68
Miłkowski
Dominik

M 69
Miłkowski
Józef

M 70
Miłkowski
Paweł

M 71
Mioduski
Damazy Dionizy

M 72
Mirecki
Zygmunt

M 73
Mirosławski
Tadeusz

M 74
Misiniec
Alojzy

M 75
Młot-Fijałkowski
Czesław

M 76
Mogińska
Alina

M 77
Mokrzecka
Irena

M 78
Moskalonek
Adolffina

M 79
Moskalonek
Józef

M 80
Moszczyński
Edward

M 81
Moszyńska
Urszula

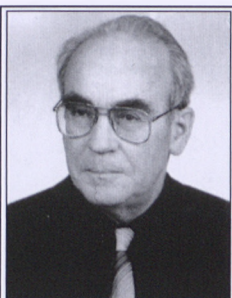
M 82
Moszyński
Artur

M 83
Moszyński
Józef

N 84
Motyliński
Zbigniew

N 85
Mrowiec
Rudolf

N 86
Murawska
Maria Joanna

N 1
Nadolska
Barbara

N 2
Nadolska
Janina

N 3
Nadolski
Kazimierz

N 4
Nadolski
Teodor

N 5
Nadratowski
Władysław

N 6
Nagórniewicz
Edward

N 7
Nakielski
Antoni

N 8
Napiorkowski
Henryk

N 9
Napiórska
Maria

N 10
Narczewski
Lubomir

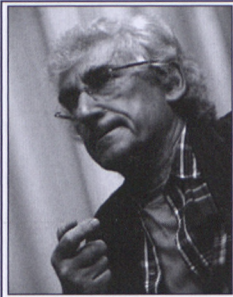
N 11
Narzymiski
Józef

N 12
Nawojka

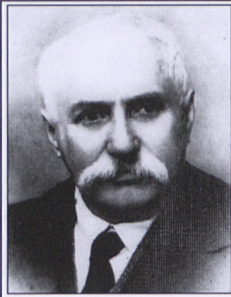
N 13
Negri
Pola

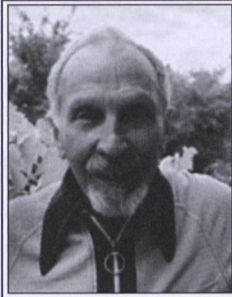
N 14
Netz
Feliks

N 15
Neubauer
Antoni

N 16
Nieczajew
Aleksander

N 17
Nieczajew
Aleksander

N 18
Nielwódzki
Eugeniusz

N 19
Niemcewicz
Ursyn

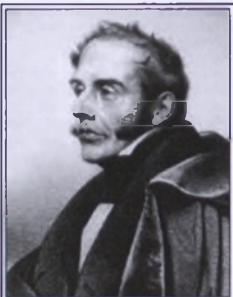
N 20
Niemiera
Julia

N 21
Niemojewski
Andrzej Józef

N 22
Niemojewski
Józef

N 23
Niemojewski
Bonawentura

N 24
Niemojewski
Wincenty

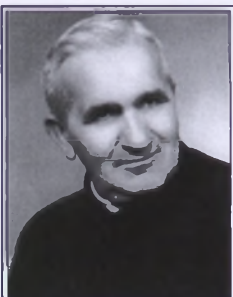
N 25
Niewiadomy
Józef Sylwester

N 26
Nocoń
Bruno Adam

N 27
Nowak
Stanisław

N 28
Nowak
Stefan

N 29
Nowak
Waldemar

N 30
Nowicki
Tadeusz

N 31
Nyckowski
Paweł Jan

O 1
Obernikowicz
Wojciech

O 2
Oczkowski
Stanisław

O 3
Ogińska
Helena

O 4
Ogrodowicz
Józef

O 5
Okoński
Janusz

O 6
Olak
Andrzej

O 7
Olizar
Narcyz

O 8
Olszewski
Bolesław Bronisław

O 9
Olszewski
Eugeniusz Gracjan

O 10 Olszewski
Gustaw
Ignacy

O 11
Olszewski
Józef

O 12
Oldakowski
Franciszek

O 13
Oldakowska
Wanda

O 14
Oldakowska
Elżbieta

O 15
Opaliński
Bolesław

O 15a
Ordon
Stanisław

O 16
Orpiszewski
Ludwik

O 17
Orszt
Feliksa

O 18
Orszt
Helena

O 19
Orszt
Henryk

O 20
Orszt
Ludwik

O 21
Orszt
Ryszard

O 22
Orzeszkowski
Mieczysław Seweryn

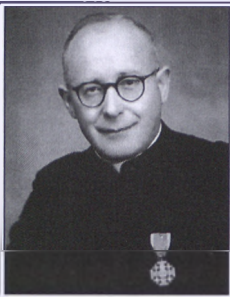
O 23
Osiński
Henryk

O 24
Ossowski
Stanisław

O 25
Ossowski
Stefan Alfred

O 26
Ostaszewski
Ludwik

O 27
Ostrowski
Alfons

O 28
Ostrowidzki
Marek

O 29
Ostrowski
Henryk Stanisław

O 30
Ostrowski
Jerzy Zbigniew

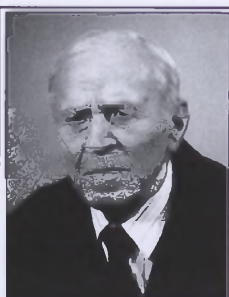
O 31
Ostrowski
Walerian Jan M.

O 32
Ostrowski
Zdzisław

O 33
Otto
Edward

O 34
Ozimek
Karol

O 35
Ozimek
Łucja

O 36
Ozimek
Stanisław

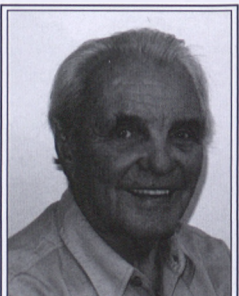
P 1
Pacek
Bogusław

P 2
Paczkowski
Stefan

P 3
Padlewski
Zygmunt

P 4
Papiernik
Cezariusz

P 5
Papiernik
Czesław

P 6
Paprocki
Bartosz

P 7
Paprota
Ryszard

P 8
Pawiński
Ryszard

P 9
Pawlak
Marian

P 10
Pawłowski
Józef

P 11
Pawłowski
Ryszard Jan

P 12
Pawłowski
Tadeusz

P 13
Pelczyński
Józef

P 14
Petrów
Aleksander

P 15
Pędzich
Bolesław

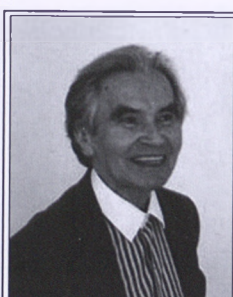
P 16
Piasecki
Witold Waclaw

P 17
Piasecki
Zygmunt

P 18
Piasek
Faustyn

P 19
Pietkiewicz
Jerzy Michał

P 20
Pietrzak
Eugeniusz

P 21
Pilewski
Bolesław

P 22
Piotrowska-Kłobukowska
Krystyna Irena

P 23
Pityński
Kazimierz Spiridion

P 24
Piusiński
Bronisław

P 25
Piwnicka
Helena

P 26
Piwnicka
Janina

P 27
Piwnicki
Ignacy

P 28
Piwnicki
Ignacy

P 29
Piwnicki
Marian Gabriel

P 30
Piwnicka
Maria

P 31
Piwnicki
Tytus

P 32
Płaskowski
Olbracht

P 32a
Płaskowski
Romuald

P 33
Płoski
Aleksander

P 34
Płoska
Kamila Wanda

P 35
Płukarski
Michał

P 36
Płukis
Mirosław

P 37
Podczaska
Helena Maria

P 38
Podczaski
Feliks Stanisław

P 39
Podczaski
Józef Jan

P 40
Podczaski
Zygmunt

P 41
Podleś
Antoni

P 42
Podoski
Gabriel

P 43
Polczyński-Janta
Tadeusz

P 44
Poznański
Marian

P 45
Pracka
Sabina

P 46
Prądyński
Bolesław Franciszek

P 47
Prądyńska
Janina

P 48
Prądyńska
Janina

P 49
Prądyński
Pantaleon Ignacy

P 50
Prądyński
Jerzy

P 51
Prądyński
Julian

P 52
Pruski
Antoni

P 53
Pruski
Karol

P 54
Pruski
Stefan

P 55
Pruski
Tadeusz

P 56
Przechowska
Daniela

P 57
Przemieniecki
Janusz Stanisław

P 58
Przetakiewicz
Ignacy

P 59
Przetakiewicz
Henryk

P 60
Przetakiewicz
Stanisław Aleksander

P 61
Przetakiewicz
Zygmunt

P 62
Przewoski
Alfred

P 63
Przybyłski
Łukasz

P 64
Przybyłowicz
Juliusz Leon

P 65
Przybyłowski
Jan

P 66
Przybyłowski
Stanisław

P 67
Ptaszyński
Bolesław

P 68
Ptaszyński
Paweł Andrzej

P 69
Puchaczewski
Stanisław

P 70
Pudółko
Aleksandra

P 71
Puzyna
Konstancy

P 72
Pytlewski
Bronisław

R 1
Raczkiewicz
Władysław

R 2
Raczkowski
Michał

R 3
Raczkowski
Stanisław

R 4
Radzikowski
Wiktor

R 5
Radziwiłowa
Maria

R 6
Rajewicz-Brzezicka
Elżbieta

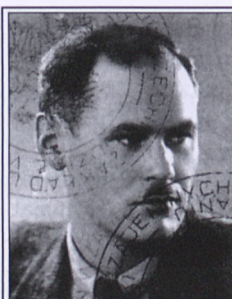
R 7
Rakoczy
Józef

R 8
Rakoczy
Karol

R 9
Rakoczy
Paweł

R 10
Ramlau
Zbigniew

R 11
Ramza
Jan

R 12
Rapacki
Wincenty

R 13
Rapsiewicz
Halina Maria

R 14
Redeki
Władysław

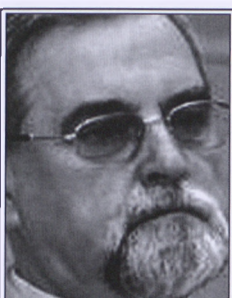
R 15
Reinfeld
Adolf

R 16
Reński
Stanisław

R 17
Ripinsky
Salomon

R 18
Rochnowski
Henryk

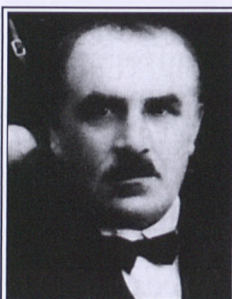
R 19
Rogacki
Czesław

R 20
Rogowska
Zenobia Helena

R 21
Rogowski
Antoni

R 22
Rogulski
Gracjan

R 23
Rokicki
Józef Waclaw

R 24
Romanowski
Józef

R 25
Rondthaler
Adolf

R 26
Rościszewski
Edward

R 27
Rościszewski
Józef

R 28
Rozen
Franciszek

R 29
Rozen
Józef

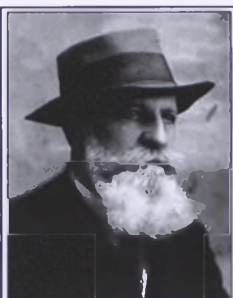
R 30
Różańska
Maria

R 31
Różański
Franciszek

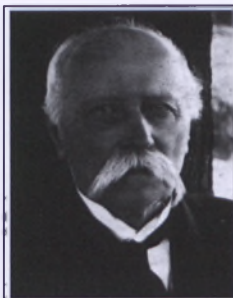
R 32
Różański
Serafin

R 33
Różycki
Kazimierz

R 34
Rudnicka
Hanna

R 35
Rudowski
Edward Antoni

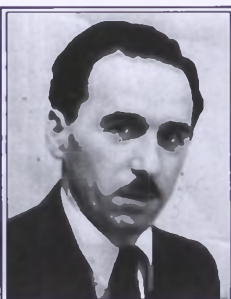
R 36
Rudowski
Jan

R 37
Rudzka
Anna

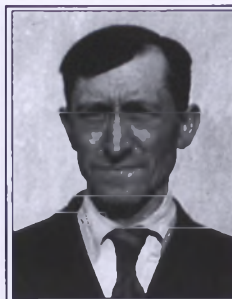
R 38
Rumianek
Bolesław

R 39
Rumianek
Jerzy

R 40
Rumianek
Stanisław

R 41
Rumiński
Jan

R 42
Rumowski
Józef

R 43
Rusek
Adam

R 44
Ruszkowska
Romualda

R 45
Ruszkowski
Edmund

R 46
Ruszkowski
Józef

R 47
Rutkowski
Artur Franciszek

R 48
Rutkowski
Dominik

R 49
Rutkowski
Władysław Jerzy

R 50
Rybacki
Jerzy

R 51
Rybacki
Henryk Czesław

R 52
Rybiński
Maciej

R 53
Rybiński
Zygmunt

R 54
Rychlewski
Zygmunt

R 55
Rychlicki
Czesław

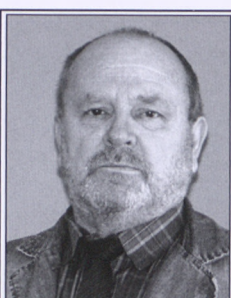
R 56
Ryglewicz
Jan

R 57
Rykaczewski
Leon

R 58
Rykaczewska
Helena

R 59
Rzekoński
Jerzy

S 1
Sacharow
Berek

S 2
Sadowski
Aleksander

S 3
Sadowski
Cyprian

S 4
Sadowski
Józef

S 5
Sadowski
Zdzisław

S 6
Safian
Henryk Kazimierz

S 7
Sakrajda
Janina

S 8
Samulczyk
Antoni

S 9
Salwowski
Józef

S 10
Sarzyński
Czesław

S 11
Sarzyński
Wiesław

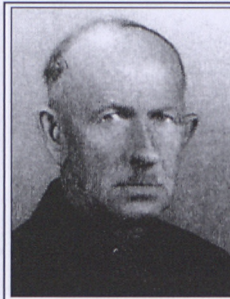
S 12
Sar
Lisa

S 13
Schmidt
Hugo Karl

S 14
Serwato
Stanisław

S 15
Sieciński
Stanisław

S 16
Siedlich
Ignacy

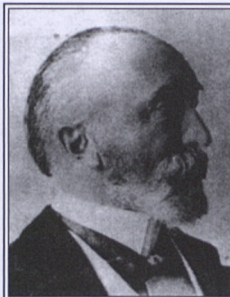
S 17
Siemiątkowski
Jerzy Felicjan

S 18
Sieradzki
Wiktor

S 19
Sierakowska
Helena Maria

S 20
Sierakowski
Adam

S 21
Sierakowski
Alfons Józef

S 22
Sierakowski
Kajetan Onufry

S 23
Sierakowski
Stanisław Kostka A. M.

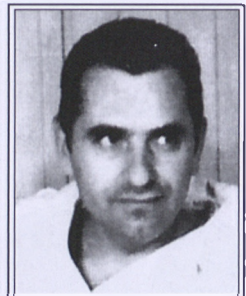
S 23a
Sierocki
Antoni

S 24
Sikorowski
Seweryn Aleksander

S 25
Sikorowski
Jerzy

S 26
Sipak
Henryk

S 27
Skaza
Edward

S 28
Skibicki
Józef

S 29
Skierkowski
Kazimierz

S 30
Skoniecki
Henryk Stanisław

S 31
Skrzypek
Władysław

S 32
Skulski
Seweryn

S 33
Słabkowski
Tomasz Cezary

S 34
Sławiński
Stanisław

S 35
Sławkowski
Stanisław

S 36
Słomski
Bolesław

S 36a
Słowik
Zygmunt

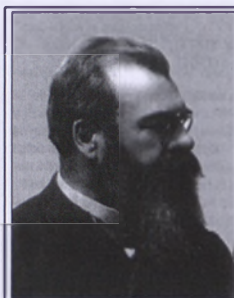
S 37
Słupczewska
Anna

S 38
Słupecki
Roman Franciszek

S 39
Słupkowski
Henryk

S 39a
Smoleński
Władysław

S 40
Smolińska
Marta Cecylia

S 41
Smoliński
Antoni

S 42
Smoliński
Jan

S 43
Smosarski
Jerzy

S 44
Sobecka
Anna

S 45
Sobkiewicz
Anna

S 46
Sobocińska
Maria Romana

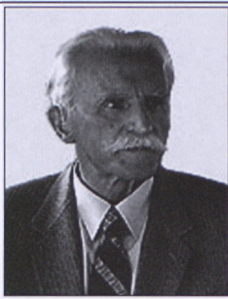
S 47
Sobocińska
Sławomira Janina

S 48
Sobocińska
Stanisława Zofia

S 49
Sobociński
Hilary

S 50
Sobociński
Jan Kazimierz

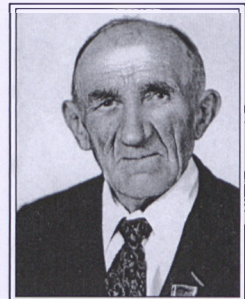
S 51
Sobociński
Józef

S 52
Sobociński
Roman

S 53
Soborski
Jan

S 54
Socha
Ludwik

S 55
Sokolowski
Franciszek

S 56
Sokolowski
Marian Wiktor

S 57
Sokolowski
Stanisław

S 58
Sołtykiewicz
Anna

S 59
Sołtykiewicz
Józef

S 60
Sołtysiak
Antoni

S 61
Sommer
Edward

S 62
Sommer
Gustaw Juliusz

S 63
Sommer
Wilhelm

S 64
Sosik
Antoni

S 65
Specjalski
Jan

S 66
Specjalski
Ryszard

S 67
Specjalski
Stanisław

S 68
Spodenkiewicz
Leopold

S 69
Spodenkiewicz
Maria

S 70
Spodniewska
Maria Józefa

S 71
Spodniewski
Tadeusz

S 72
Stachowicz
Eugeniusz

S 73
Staliński
Tadeusz

S 74
Stalkowski
Bronisław

S 74a
Stankiewicz
Józef

S 75
Starzyński
Adam Jerzy

S 76
Starzyński
Jerzy Stanisław

S 77
Starzyńska
Janina Waleria S.

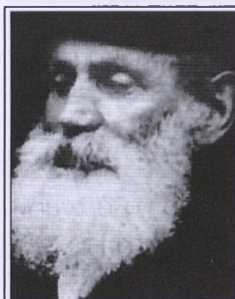
S 78
Stefanowicz
Józef

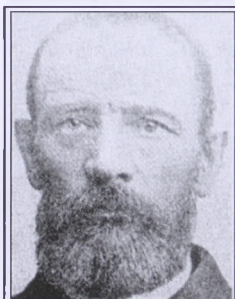
S 79
Stefański
Władysław

S 80
Stencel
Benjamin

S 81
Stencel
Jakub

S 82
Stępniewski
Tymoteusz

S 83
Stogowska
Anna Maria

S 84
Stronczyński
Jakub Kazimierz

S 85
Strusińska
Urszula Magdalena

S 86
Strusiński
Jan

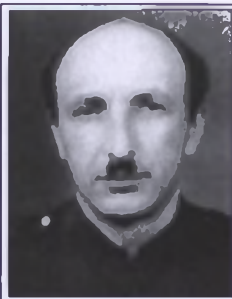
S 87
Strusiński
Jerzy

S 88
Strużyński
Romuald

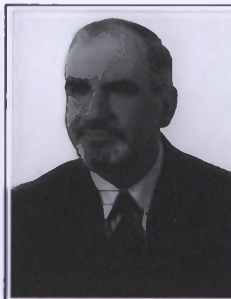
S 89
Strużyńska
Maria

S 90
Stryjewski
Wiktor

S 91
Strzałkowski
Janusz

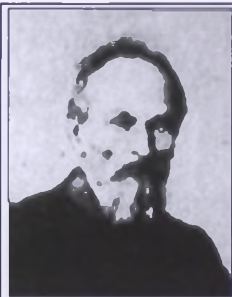
S 92
Strzelecki
Adam Zbigniew

S 93
Strzelewicz
Paulin

S 94
Strzyżewski
Stanisław

S 95
Sulerzyski
Natalis

S 96
Sumińska
Helena Maria

S 97
Sumińska
Zofia Jadwiga

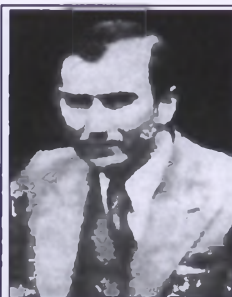
S 98
Sumiński
Stefan Artur

S 99
Sumińska
Julia Antonina

S 100
Sumińska
Marta Marianna

S 101
Surowiak
Bronisław

S 102
Suszyński
Stanisław

S 103
Suszyński
Zbigniew

S 104
Suzin
Paweł

S 105
Symoni
Wiktor

S 106
Szymotluk
Grzegorz

S 107
Szalkowski
Wincenty

S 108
Szalkiewicz
Antoni

S 109
Szałwiński
Antoni

S 110
Szczepkowski
Józef

S 111
Szczerkowski
Bogdan

S 112
Szczęśniak
Aniela

S 113
Szczęśniak
Marian

S 114
Szczęśna
Zofia Ewa

S 115
Szczyrek
Henryk

S 116
Szelburg-Zarembina
Ewa

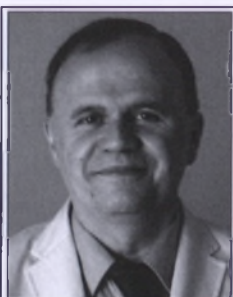
S 117
Szmidt
Tadeusz Idzi

S 118
Sztypka
Halina

S 119
Szulgit
Maurycy Rudolf

S 120
Szwaczkowski
Tomasz Mirosław

S 121
Szwajkowski
Kazimierz

S 122
Szwarc
Marian

S 123
Szydłowski
Zygmunt

S 124
Szydłowska
Maria

S 125
Szymański
Zygmunt

S 126
Szymczak
Ryszard

S 127
Szysler
Władysław Cyryl

S 128
Ślagowska
Zofia

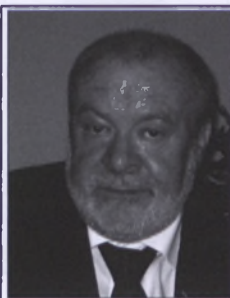
S 129
Śląskiewicz
Hanna

S 130
Śliwiński
Euzebiusz

S 131
Śliwiński
Stanisław

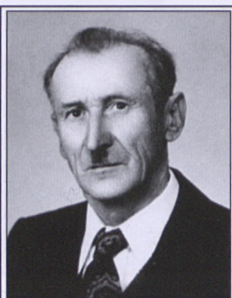
S 132
Śmigiel
Stanisław

S 133
Śmigiel
Sylwester

S 134
Świczekowski
Stefan

S 135
Świdzki
Józef

S 136
Świdzińska
Halina Marta

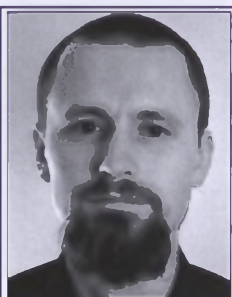
S 137
Świecki
Tadeusz

S 138
Święcicki
Henryk

S 139
Świtalski
Marcei

T 1
Taczyński
Marek

T 2
Targański
Sławomir

T 3
Targański
Eugeniusz

T 4
Teodorczyk
Mieczysław Roman

T 5
Tęgowski
Kazimierz

T 6
Tęgowski
Leon

T 7
Tężycki
Antoni

T 8
Thun
Stanisław Marian

T 9
Toboła
Zenon

T 10
Tokarczyk
Ludwik

T 11
Tomaszewska-Radatz
Margarita

T 12
Tomaszewski
Bronisław Alfons

T 12a
Topolewski
Teofil

T 13
Trempała
Edmund

T 14
Trojanowski
Kazimierz

T 15
Trybuła
Stanisław Czesław

T 16
Trzcińska
Maria Magdalena

T 17
Tuchalska
Henryka

T 17a
Tuchalski
Wojciech

T 18
Tuchowski
Ryszard

T 19
Tułodziecki
Antoni

T 20
Tułodziecki
Bonifacy

T 21
Tułodziecki
Edward

T 22
Tułodziecki
Felicjan

T 23
Tułodziecki
Henryk

T 24
Tułodziecki
Kazimierz

T 25
Turkot
Antoni

T 26
Turkot
Zygmunt

T 27
Turski
Franciszek

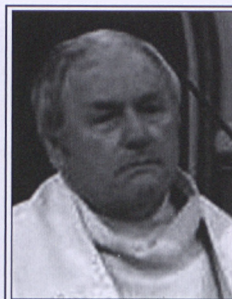
T 28
Turski
Marian

T 29
Turski
Piotr Paweł

T 30
Turski
Stanisław

T 31
Tyc
Jerzy Leszek

T 32
Tykarski
Jan Józef

T 33
Tymiński
Antoni

T 34
Tymowicz
Bolesław

U 1
Ufniarz
Augustyna

U 2
Umiński
Jan

U 3
Umiński
Józef

U 4
Urbaniak
Romuald

U 5
Uzarewicz
Arkadiusz

U 6
Uzarówic
Cecylia

U 7
Uzarówic
Mieczysław

U 8
Uzarówic
Piotr

U 9
Uzarówic
Zygmunt

U 10
Uzarówic
Zygmunt

W 1
Walasiewicz
Edmund

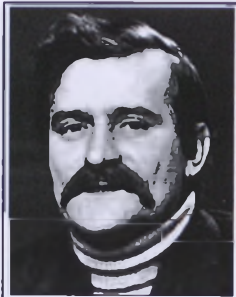
W 2
Walasiewicz
Jan

W 3
Walasiewicz
Stanisława

W 4
Walewski
Józef

W 5
Wałęsa
Lech

W 6
Warda
Wincenty

W 7
Wardzyński
Józef

W 8
Warszewski
Leon

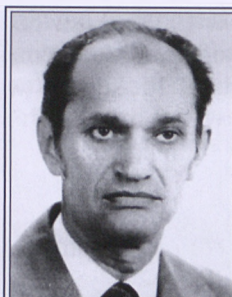
W 9
Warzyński
Stanisław

W 10
Warzyński
Władysław

W 11
Wasilewski
Romuald

W 12
Wasilewski
Romuald

W 13
Waśniewski
Zygmunt

W 14
Watkowski
Józef

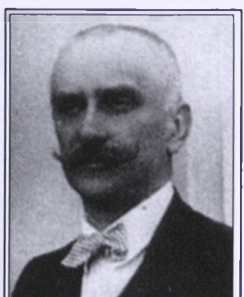
W 15
Wąbińska
Maria

W 16
Wąbiński
Dionizy

W 17
Wąsowicz
Hipolit

W 18
Wąsowicz
Hipolit

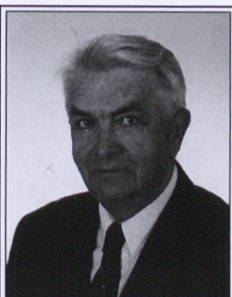
W 19
Werens
Sławomir

W 20
Werens
Wanda

W 21
Wesółowski
Hieronim

W 22
Wesółowski
Stanisław

W 23
Wesółowski
Zygmunt

W 24
Wetmański
Leon

W 25
Wichrowski
Jan

W 26
Wieczorkowski
Jan

W 27
Wielgus
Gabriel

W 28
Wielgus
Marian

W 29
Wielgus
Stanisław Hubert

W 30
Wierzbowski
Aleksander Józef

W 31
Wierzbowski
Błażej

W 32
Wierzbowski
Jan

W 33
Wierzbowska
Jadwiga

W 34
Wierzbowski
Józef

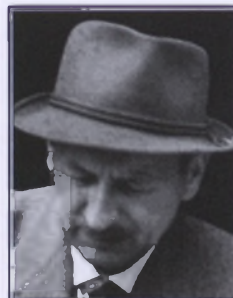
W 35
Wierchowska
Regina

W 36
Wierchowski
Romuald Stanisław

W 37
Wiewiórski
Tadeusz

W 38
Wilski
Jerzy

W 39
Winnicki
Aleksander Ksawery

W 40
Winnicki
Wincenty

W 41
Winowski
Aleksander

W 42
Wiśniewski
Aleksander

W 43
Wiśniewski
Janusz

W 44
Wiśniewski
Jarosław

W 45
Wiśniewski
Józef

W 46
Wiśniewski
Krzysztof

W 47
Wiśniewski
Ryszard

W 48
Wiśniewski
Stanisław

W 49
Wiśniewski
Tadeusz

W 50
Witecki
Nikodem

W 51
Witecki
Wiesław

W 52
Witkowski
Antoni

W 53
Witkowski
Czesław

W 54
Witkowski
Henryk

W 55
Witkowski
Józef

W 56
Witkowski
Stanisław

W 57
Witkowski
Wacław

W 58
Wiatowska
Irena

W 59
Wiatowski
Nikodem

W 60
Władysław
zw. Garbatym

W 61
Władysław
Jagiełło

W 62
Władysław
Opolczyk

W 63
Władysław
z Gielniowa

W 64
Włodkowiec
Paweł

W 65
Wojciechowska
Eufemia

W 66
Wojciechowski
Czesław

W 67
Wojnarowski
Józef Michał

W 68
Wojnarowski
Stanisław Mateusz

W 69
Wojnowska
Władysława

W 70
Wojnowski
Kazimierz

W 71
Wojsz
Mieczysław

W 72
Wojtala
Jan Tadeusz

W 73
Wołowiec
Tadeusz

W 74
Woźniak
Jerzy

W 75
Woźniak
Ludwik

W 76
Wróbel
Józef

W 77
Wróblewska
Mieczysława

W 78
Wróblewski
Aleksander

W 79
Wrzesiński
Teofil

W 80
Wultański
Jerzy
Włodzimierz

W 81
Wyborska
Marianna

W 82
Wybraniec
Józef

W 83
Wybraniecki
Antoni

W 84
Wybult
Franciszek Teofil

W 85
Wysocka
Aleksandra

W 86
Wysocki
Kazimierz

W 87
Wszyński
Stefan

W 88
Wyżykowska
Margareta

Z 1
Zablotny
Władysław

Z 2
Zaborny
Tadeusz

Z 3
Zaborowska
Józefa

Z 4
Zaborowski
Józef

Z 5
Zaborowski
Julian

Z 6
Zajac
Zdzisław

Z 7
Zajkowski
Piotr

Z 8
Zakrzewski
Józef

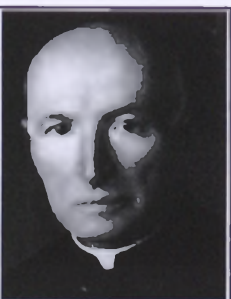
Z 9
Zaleski
Aleksander

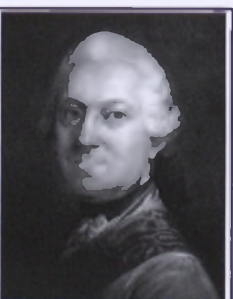
Z 10
Zaleskiewicz
Bożena

Z 11
Zaleskiewicz
Euzebiusz

Z 12
Zalewski
Aleksander

Z 13
Zamoyski
Andrzej Hieronim

Z 14
Zamoyski
Michał Zdzisław

Z 15
Zaniewska
Jolanta Maria

Z 16
Zaniewska
Wanda

Z 17
Zaniewski
Jan

Z 18
Zapałowski
Czesław

Z 19
Zarębski
Józef

Z 20
Zasada
Czesław

Z 21
Zawidzki
Kajetan

Z 22
Zawisza
Czarna

Z 23
Zboiński
Ignacy Antoni

Z 24
Zboińska
Salomea

Z 25
Zboliński
Franciszek Ksawery

Z 26
Zdrojewski
Zygmunt

Z 27
Zielińska
Iwona Elżbieta

Z 28
Zielińska
Maria Justyna F.

Z 28
Zieliński
Szymon

Z 29
Zieliński
Antoni

Z 30
Zieliński
Donald Jan

Z 31
Zieliński
Gustaw

Z 32
Zieliński
Gustaw

Z 33
Zieliński
Józef Feliks

Z 34
Zieliński
Józef

Z 35
Zieliński
Józef

Z 36
Zieliński
Stanisław Władysław

Z 37
Zieliński
Szymon

Z 38
Zieliński
Walenty

Z 39
Ziemiecki
Ksawery Karol

Z 40
Ziemkiewicz
Stefan

Z 41
Ziemlewicz
Jerzy

Z 42
Ziółkowski
Aleksander

Z 43
Ziółkowski
Edmund

Z 44
Ziółkowski
Henryk

Z 45
Zonko
Henryk Andrzej

Z 46
Zwierkowski
Walenty Wincenty J.

Z 47
Zybortowicz
Andrzej Janusz

Z 48
Zyblewski
Józef

Ż 1
Żarnoch
Paweł

Ż 2
Żbikowski
Zbigniew

Ż 3
Żelechowska
Alicja

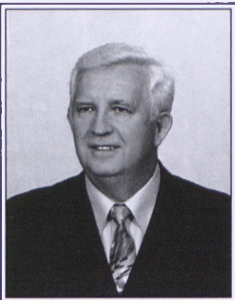
Ż 4
Żochowski
Antoni

Ż 5
Żochowski
Władysław

Ż 6
Żuchowska
Barbara

Ż 7
Żuchowski
Leszek Adam

Ż 8
Żuchowski
Wacław

Ż 9
Żychliński
Józef Zygmunt

Ż 10
Wójcik
Stanisław

Ż 11
Żuchowski
Józef

Ż 12
Żuchowski
Józef

Ż 13
Bawdry
Franciszek

Ż 14
Żuchowski
Józef

Ż 15
Żuchowski
Stanisław

Ż 16
Bawdry
Franciszek

Ż 17
Żuchowski
Józef

Ż 18
Żuchowski
Stanisław

Ż 19
Żuchowski
Józef

Ż 20
Żuchowski
Wacław

Ż 21
Żuchowski
Józef

Ż 22
Żuchowski
Józef

Ż 23
Żuchowski
Stanisław

Ż 24
Żuchowski
Józef

Ż 25
Żuchowski
Stanisław

Ż 26
Żuchowski
Józef

Wykaz haseł biograficznych (biogramów) ujętych w *Słowniku* (t. I-II)

A

1. ABCZYŃSKA JANINA h. Abdank, ps. „Julia”, (*1889 r. w Trąbinie k. Rypina †30 VIII 1944 r. w Warszawie), sanitariuszka, uczestniczka powstania warszawskiego
2. ABCZYŃSKI HENRYK h. Abdank (*1840 r. †1900 r.), powstaniec 1863 r.
3. ABCZYŃSKI HENRYK h. Abdank (*13 III 1888 r. w Trąbinie †27 I 1975 r. w Londynie), pułkownik lotnictwa polskiego, emigrant do Francji i Anglii
4. ABCZYŃSKI JAN h. Abdank (*27 X 1912 r. w Trąbinie †30 VI 1979 r.), kapitan-pilot
5. ABCZYŃSKI LUDWIK h. Abdank (*1879 r. w Trąbinie †1954 r.), ziemianin, działacz społeczno-polityczny, pułkownik policji
6. ABCZYŃSKI STANISŁAW h. Abdank (*1802 r. †28 V 1879 r. w Trąbinie), uczestnik wojny polsko-rosyjskiej 1831 r., działacz polityczny przed powstaniem styczniowym
7. ABRAMOWICZ KSAWERY, ps. „Łukasz” (*1910 r. w Skępem †1944 r. w Warszawie), nauczyciel, podporucznik Wojska Polskiego, ofiara powstania warszawskiego
8. ADAM z Rościszewa (XVI w.), właściciel ziemski
9. ADAM h. Świnka (†po 1431), właściciel ziemski, uczestnik wojny z Zakonem Krzyżackim
10. ADAM h. Świnka (†po 1431), właściciel ziemski, uczestnik wojny z Zakonem Krzyżackim
11. ADAM ŚWINKA h. Świnka (†przed 1367 r.), właściciel ziemski, podsędek łączycycki
12. ADAM z Balina h. Przosna (†po 1512), właściciel ziemski, chorąży dobrzyński, kasztelan rypiński
13. ADAM z Sarnowa h. Świnka (†po 1430 r.), uczestnik walk przeciw Krzyżakom
14. ADAM z Zielonej (n. z Mgowia lub Strzyg) h. Świnka (†m. 16 III 1428 a 4 X 1429 r.), kasztelan rypiński, kasztelan dobrzyński
15. ADAMCZAK JADWIGA, ps. „Jagoda”, (*1910 r. †1987 r. w Brwinowie), żołnierz Armii Krajowej-Wojskowej Służby Kobiet
16. ADAMIEC JAN (*30 IX 1913 r. we wsi Brzeźnica k. Kozienic †29 IX 1972 r. w Radomiu), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Chrostkowie, więzień obozów koncentracyjnych, kanonik, proboszcz w Strzygach k. Rypina
17. ADAMOWSKA z d. Zaczkwicz MARIA JANINA (*10 VI 1054 r. w Rypinie), nauczycielka, członkini DTN
18. ADAMOWSKI JÓZEF (*1919 r. †1987 r.), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej
19. ADAMSKA z d. Badaczewska ZOFIA (*11 XII 1936 r. w Rokitnicy Nowej), nauczycielka
20. ADAMSKI LEONARD (*7 XI 1906 r. †31 X 1939 r. w lasach skrwileńskich), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
21. AKSAMITOWSKI ANTONI (*ok. 1815 r. we wsi Kobylniki w woj. płockim †1857 r.), uczestnik partyzantki 1833 r., Sybirak
22. ALEKSANDROWICZ hr. HIPOLIT h. Alexandrowicz (*1850 r. †1916 r.), ziemianin, prawnik
23. ALEKSANDROWICZ hr. HIPOLIT h. Alexandrowicz (*27 III 1884 r. w Kaliszu †7 III 1945 r. w okol. Aleksandrowa Kujawskiego), ziemianin, działacz społeczny, ofiara prześladowań UB
24. ALEKSANDROWICZ hr. JERZY h. Alexandrowicz (*1885 r. †28 I 1960 r. w Łodzi), ziemianin, działacz społeczny
25. ALEKSANDROWICZ hr. TATIANA h. Alexandrowicz (*1892 r. †1972 r. we Włocławku), ziemianka, nauczycielka
26. ALEKSY z Płomian h. Prus I (†po 28 XI 1448 r.), właściciel ziemski, wójt Dobrzynia, chorąży dobrzyński, sędzia ziemski dobrzyński
27. ALEKSY z Płomian i Łubek v. Aleksy Płomieński v. Łubecki h. Prus I, (†ok. 1452 r.), wójt Dobrzynia, chorąży mniejszy dobrzyński, kasztelan wyszogrodzki
28. AMGROWICZ WALERY CYRYL (*8 IV 1863 r. w Nowogrodzie k. Dobrzynia n. Drwęcą †26 VIII 1931 r. w Krynicy), numizmatyk, kolekcjoner
29. AMLICKI BOGUSŁAW (*30 XI 1925 r. w Rypinie †2000 r. w Rypinie), piłkarz, więzień hitlerowski, organizator sportu
30. ANASTAZY (†po 1761) kapłan zakonny, karmelita, przeor konwentu w Oborach
31. ANDRZEJ z Cebryszyna (Cebryszyna) i Rembielina h. Dołęga (†po 1452 r.), właściciel ziemski, wojski dobrzyński
32. ANDRZEJ z Lubina h. Ogończyk (†po 1442 r.), podkomorzy dobrzyński, sekretarz królewski, kasztelan dobrzyński
33. ANDRZEJ z Wierzbicka h. Dołęga (†po 2 X 1413 r.), sędzia ziemi dobrzyńskiej, starosta łączycycki

34. ANDRZEJCZAK STANISŁAW (*30 X 1896 r. w Łodzi †16 XI 1943 r. w Dachau), kapłan katolicki, ofiara zbrodni hitlerowskich
35. ANDRZEJCZUK BOLESŁAW (*1896 r. †na pocz. XI 1939 r. w lasach skrwileńskich), rolnik, ofiara zbrodni niemieckich
36. ANNA WAZÓWNA (*17 v. 31 V 1568 r. w Eskilstunie †6 II 1625 r. w Brodnicy), szwedzka królowna, siostra króla Polski, Zygmunta II Wazy, starościna brodnicka i golubska, opiekunka uczonych
37. ANNA z Sadłowa (†m. 1 X 1448 r. a 5 II 1451 r.), właścicielka ziemiska
38. ANUSIAK ANTONI (*23 VIII 1889 r. we wsi Witoważ w pow. lipnowskim †1939 r.), żołnierz Wojska Polskiego, działacz PSL-Wyzwolenie, poseł na Sejm
39. ANYŻ JAKUB (*12 VI 1877 r. †w końcu X 1939 r. w Rypinie), kupiec, ofiara zbrodni niemieckich
40. APRIL STANISŁAW (*1903 r. †1940 r. w Mauthausen-Gusen), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
41. ARASZEWICZ z d. Lewandowska KRYSZYNA (*18 I 1930 r. w Grębocinie †30 VI 1994 r.), nauczycielka, dyrektor Banku Spółdzielczego w Grębocinie
42. ARCHANIEWICZ ANTONI (*21 IV 1909 r. w Lipnie †22 VII 1995 r. w Lipnie), budowlaniec, społecznik
43. ARDANOWSKI JAN KRZYSZTOF (*11 II 1961 r. w Czernikowie), działacz rolniczy, radny Sejmiku, wice-minister rolnictwa, doradca prezydenta Lecha Kaczyńskiego ds. wsi i rolnictwa, poseł na Sejm RP
44. ARENT STANISŁAW, ps. „Tarkowski”, „Sak”, przybrane nazwiska: „Jan Wiśniewski”, „Stanisław Kamiński”, „Stanisław Tarkowski” (*21 X 1914 r. w Okalewie †4 III 1994 r. w Grudziądzu), nauczyciel, żołnierz Armii Krajowej
45. AUGUSTOWSKA z d. Ostrowidzka HELENA (*21 II 1915 r. w Chalinie k. Dobrzyń n. Wisłą †2 X 2002 r. w Toruniu), urzędniczka, łączniczka ZWZ/AK w Obwodzie AK Lipno, społeczniczka

B

46. BACHMAN EUGENIUSZ (*6 VI 1906 r. w Orłowie k. Lipna †IV 1940 r. w Charkowie), urzędnik, podporucznik Wojska Polskiego, ofiara zbrodni sowieckich
47. BACZYŃSKI ANTONI (*1890 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, kierownik szkoły w Rypinie, ofiara zbrodni niemieckich
48. BAGDZIŃSKI STANISŁAW LESZEK (*29 IX 1935 r. we Włocławku †IX 1997 r. we Włocławku), prof. dr hab. nauk ekonomicznych, prezes WTN, współzałożyciel Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej we Włocławku, oddany społecznik
49. BAGIŃSKI SZYMON (*27 X 1777 r. w Pułtusku †16 VII 1842 r. w Świdziebni), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Świdziebni
50. BAGROWSKI PAWEŁ (†po 1864 r.), chłop, powstaniec 1863 r.
51. BALASIEWICZ EDWARD (*18 V 1900 r. w Winnicy k. Dobrzyń n. Wisłą †7 XII 1940 r. w Dachau), nauczyciel, kierownik szkoły w Płonczynie, działacz społeczny, ofiara zbrodni niemieckich
52. BALCEROWICZ BOGDAN JAN (*25 X 1939 r. w Rypinie), instruktor kulturalny, nauczyciel, poeta, dziennikarz lokalnych gazet
53. BALEWSKI KRZYSZTOF (*1983 r.), rolnik, rzeźbiarz-amator
54. BALIŃSKI ADAM h. Przosna (†po 1512 r.), właściciel ziemski, chorąży dobrzyński, kasztelan rypiński
55. BALIŃSKI ANDRZEJ h. Przosna (†po 1545 r.), właściciel ziemski, poborca podatków w ziemi dobrzyńskiej
56. BALIŃSKI JAN h. Przosna (†przed 13 X 1531 r.), pisarz królewski, pisarz ziemski dobrzyński, kasztelan rypiński i gdański
57. BALIŃSKI JAKUB h. Przosna (XVI w.), właściciel ziemski
58. BALIŃSKI ŁUKASZ h. Przosna (†po 1566 r.), podczaszy i wojski dobrzyński
59. BALIŃSKI ŁUKASZ h. Przosna (XVII w.), właściciel ziemski, podczaszy dobrzyński
60. BALIŃSKI MICHAŁ h. Przosna (żył na przeł. XVII i XVIII w.), sędzia grodzki bobrownicki, podsędek dobrzyński, marszałek sejmiku dobrzyńskiego, poseł ziemi dobrzyńskiej
61. BALIŃSKI PAWEŁ h. Przosna (XVII/XVIII w.), sędzia grodzki bobrownicki, podsędek dobrzyński
62. BALIŃSKI STANISŁAW h. Przosna (†przed 1 III 1554 r.), wojski dobrzyński, podczaszy dobrzyński
63. BARAN ADOLF (XX w.), piłkarz, nauczyciel
64. BARCIKOWSKI FRANCISZEK (*27 X 1874 r. w Radomiu †11 X 1933 r. w Rypinie), drukarz, redaktor, działacz społeczny
65. BARCZYKOWSKI EDWARD (XX w.), uczestnik i ofiara wojny obronnej 1939 r.
66. BARSKI JAN (*19 VI 1910 r. w Stalmierzu †2 IV 1996 r. w Lipnie), młynarz, rolnik, emigrant do USA, ofiara prześladowań komunistycznych, kolator kościoła klasztornego w Oborach
67. BARTCZAK JÓZEF (*31 III 1894 r. w Karnkowie w pow. lipnowskim †w IV 1940 r. w Katyniu), żołnierz POW, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, kapitan Wojska Polskiego, ofiara NKWD
68. BARTCZAK STANISŁAW (*8 V 1924 r. w Rzerebkowiczach †6 VII 1988 r. w Lipnie), kapral, żołnierz Wojska Polskiego na Zachodzie, uczestnik bitwy pod Monte Cassino
69. BARTHEL de WEYDENTHAL ALFRED JÓZEF h. Weydenthal (*1862 r. w Nadrożu †1915 r.), ziemianin
70. BARTHEL de WEYDENTHAL ALFRED KALIKST h. Weydenthal (*1836 r. w Zbójnie †22 II 1863 r. w Nadrożu), ziemianin

71. BARTHEL de WEYDENTHAL ARTUR ALFRED h. Weydenthal (*6 I 1889 r. w Nadrożu †11 IV 1949 r. we Włocławku), ziemianin, działacz polityczno-gospodarczy
72. BARTHEL de WEYDENTHAL STEFAN h. Weydenthal (*1890 r. †1937 r.), ziemianin
73. BARTHEL de WEYDENTHAL WILHELM FRYDERYK h. Weydenthal (*24 I 1813 r. w Warszawie †19 I 1856 r. w Zbójnie), ziemianin
74. BARTHEL de WEYDENTHAL WŁADYSŁAW ALFRED h. Weydenthal (*1887 w Nadrożu), ziemianin
75. BARTKOWSKI EDWRD (*9 II 1938 r. w Toruniu), nauczyciel, działacz społeczny, autor publikacji z dydaktyki nauczania historii, członek DTN
76. BARTOSZEWSKI RYSZARD (*11 IX 1961 r. w Dobrzyniu n. Wisłą), administratywista, prezes Stowarzyszenia Gminy Ziemi Dobrzyńskiej, wiceburmistrz Dobrzynia n. Wisłą, członek DTN
77. BARTOSZEWSKI TEOFIL (*1889 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, kierownik szkoły we Osieku, ofiara zbrodni niemieckich
78. BARTRAM (n. Bertram), (†po 1863), powstaniec 1863 r.
79. BARYŁKIEWICZ BONIFACY (†po 1864 r.), kapłan zakonny, bernardyn, gwardian klasztoru w Skępem, ofiara represji carskich po upadku powstania styczniowego
80. BATKO ALEKSANDER (*26 II 1889 r. w Sosnowcu †10 IV 1941 r. w Warszawie), kapłan rzymskokatolicki, ofiara prześladowań niemieckich
81. BECMER KAZIMIERZ (†w 2001 r.), nauczyciel, dyrektor szkoły w Rypałkach k. Rypina
82. BEDNARSKA ELŻBIETA WANDA (*20 VI 1948 r. w Radzynie Podlaskim), artysta-witrażysta
83. BEDNARSKI ANDRZEJ (*26 VII 1944 r. †19 XI 2013 r.), artysta-plastyk
84. BEJGER JAN (*14 III 1913 r. w Brzeźnie k. Lipna †w IV 1940 r. w Katyniu), nauczyciel, podporucznik Wojska Polskiego, ofiara zbrodni sowieckich
85. BEJGER WŁADYSŁAW (*22 III 1894 r. †w czasie II wojny światowej), ziemianin, radny sejmiku lipnowskiego, ofiara zbrodni niemieckich
86. BEJGROWICZ LUDWIK (*1905 r. †2/3 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, kierownik szkoły w Radzynie, ofiara zbrodni niemieckich
87. BELCZYŃSKI JAN (*1909 r. w Likcu pod Skępem †1976 r.), uczestnik wojny obronnej 1939 r. i lewicowej partyzantki antyhitlerowskiej, wójt gminy
88. BEŁKOWSKI PIOTR (†po 1739 r.), proboszcz skrwileński
89. BERNAT WINCENY (*1948 †2011 w Rypinie), rzeźbiarz
90. BERNARD z Szamotoł (†1538 r.), kapłan zakonny, bernardyn, autor pierwszej monografii klasztoru skępskiego
91. BETKIER JERZY (*24 I 1932 r. w Nowej Wsi k. Chrostkowa †26 XI 2006 r.), rolnik, strażak-ochotnik
92. BĘTKOWSKI JÓZEF, ps. „Józek” (*14 IX 1920 r. w Dziegielewie w pow. sierpeckim †21 V 1944 r.), dowódca oddziału Gwardii Ludowej, a później Armii Ludowej
93. BIAŁAS WŁADYSŁAW (†1939 r.), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
94. BIAŁKOWSKI MICHAŁ (*29 IX 1753 r. w Gniewie †ok. 1817 r.), kapłan rzymskokatolicki, komendant par. Osiek nad Wisłą
95. BIAŁOŁOCKI JAN h. Ogończyk (*1750 r. †28 XII 1815 r. w Sokołowie), właściciel ziemski
96. BIAŁOŁOCKI JAN NEPOMUCEN h. Ogończyk (*1805 r. w Sokołowie †31 III 1828 r. w Sokołowie k. Dobrzynia n. Drwęcą), student prawa, przyjaciel Fryderyka Chopina
97. BIAŁOŁOCKI KAZIMIERZ h. Ogończyk (†po 1877 r.), ziemianin, powstaniec 1863 r.
98. BIAŁOŁOCKI ŁUKASZ IZYDOR h. Ogończyk (*1793 r.), dzierżawca majątku ziemskiego
99. BIAŁUCHA WIESŁAW (*20 III 1957 r. w Toruniu), trener, nauczyciel, radny, burmistrz miasta Lipna
100. BIAŁY CZESŁAW (*18 IV 1934 r. w Warelach Starych, pow. Wysokie Mazowieckie), nauczyciel, dyrektor szkół średnich w Rypinie, członek DTN
101. BIAŁY JULIAN JÓZEF (*8 III 1861 r. Łuniewie Wielkim †23 VI 1941 r. w Rypinie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Chrostkowie, ofiara prześladowań niemieckich
102. BIEDRZYCKI ADAM (*24 V 1902 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
103. BIEDRZYCKI PIOTR (*ok. 1910 r. †9 IV 1941 r. w Mauthausen-Gusen), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
104. BIEDRZYCKI STANISŁAW (*23 VIII 1913 r. w Blichowie †21 VIII 1983 r. w Gdańsku), kapłan rzymskokatolicki, kanonik gremialny kapituły płockiej, więzień niemieckich obozów, proboszcz w Świedziebni
105. BIEGANOWSKI TEODOR, ps. „Wujek”, „Czarny” (zm. po 1945 r.), technik dentystyczny, oficer wywiadu AK, ofiara prześladowań sowieckich
106. BIEGAŃSKI JAN (*1863 r. †1939 r.), aptekarz, botanik-zielnik, działacz społeczny
107. BIEGAŃSKI PIOTR (†ok. 1773 r.), proboszcz skrwileński
108. BIEGAŃSKI ZDZISŁAW TOMASZ (*2 VII 1954 r. w Bydgoszczy), dr hab. nauk hum., historyk Pomorza, Kujaw i ziemi dobrzyńskiej, organizator szkolnictwa wyższego
109. BIELICKI JERZY (XX w.), skępijanin, człowiek dobrego serca
110. BIELIŃSKI FRANCISZEK JAN h. Junosza (†V 1685 r.), poseł na sejmy, starosta rypiński, rotmistrz rajtarii królewskiej, pułkownik gwardii królewskiej, podkomorzy płocki
111. BIELKE GOTLIB (*ok. 1833 r.), włościanin, powstaniec 1863 r., zesłaniec syberyjski
112. BIELSKI ANDRZEJ (*18 I 1879 r. †1941 r. w obozie Stutthof), rolnik, ofiara zbrodni niemieckich

113. BIENIAK JANUSZ STANISLAW (*1 X 1927 r. w Warszawie), prof. dr hab., mediewista, współtwórca toruńskiej szkoły genealogicznej
114. BIENIEK STANISŁAW (*1896 r. w Rypinie †1960 r. w Wielkiej Brytanii), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, żołnierz II wojny światowej, uczestnik bitwy o Monte Cassino
115. BIENKOWSKI ZDZISŁAW (*1927 r. †17 VI 1985 r. w Wymyślinie), nauczyciel i dyrektor Liceum Pedagogicznego w Wymyślinie
116. BIERNACKI DOMINIK (†1929 r. we Włocławku), organomistrz
117. BIERNACKI KAZIMIERZ LEON (†ok. 15 IX 1939 r. pod Sochaczewem), uczestnik i ofiara wojny obronnej 1939 r.
118. BIESIEKIERSKI JULIAN LAMBERT (*1839 r. w Bilnie w pow. nieszawski †1910 r. w Płowcach), powstaniec 1863 r., pisarz łowiecki
119. BIGOSZEWSKI ZENON (*2 II 1929 r. w Kamionkach k. Płocka †28 II 2012 r. w Dobrzyniu n. Wisłą), nauczyciel, dyrektor szkoły i działacz oświatowy, miłośnik miejscowej historii, laureat Nagrody im. A. A. Kochańskiego, senior Kapituły Nagrody
120. BILIŃSKI ANTONI z Jastrzębia v. Jastrzębi h. Dołęga (XVI w.), właściciel ziemski
121. BILSKI FELIKS (†w czasie II wojny w Gross-München), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
122. BILSKI STEFAN (*20 IV 1922 r. w Porębie Radlnej, pow. tarnowski †23 III 2002 r. w Brodnicy), nauczyciel, organizator szkolnictwa, społecznik, historyk regionu brodnickiego
123. BISAGA ANTONI (*1940 r. w Makowie Podhalańskim), artysta-plastyk, rzeźbiarz
124. BLACHOWSKI ANDRZEJ KAZIMIERZ (*26 I 1931 r. w Skępem †2010 r.), nauczyciel, kierownik szkoły, działacz sportowy
125. BLACHOWSKI JANUSZ (*7 XII 1933 r. w Lipnie), technik budowlany, budowniczy nowoczesnego Lipna, społecznik
126. BŁACHOWICZ ANDRZEJ PIOTR (*30 XI 1789 r. w Kole †2 II 1853 r. w Skępem), kapłan zakonny, bernardyn, historyk Kościoła
127. BŁASZCZYK ANTONI, ps. „Siekiera” (XX w.), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej
128. BŁASZCZYŃSKI KAZIMIEERZ, ps. „Bończa”, „Bogdan”, Konrad Tomaszewski” (XIX w.), dowódca zgrupowania partyzanckiego w 1863 r.
129. BŁASZKIEWICZ WACŁAW (XX w.), uczestnik wojny obronnej 1939 r., więzień stalagu
130. BŁĄŻEJEWSKI HENRYK JULIAN (*12 III 1917 r. w Mojnowie, parafia Lutocin †15 IX 1980 r. w Makowie Mazowieckim), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz i prefekt w Rypinie, proboszcz w Dobrzyniu n. Drwęcą
131. BŁĄŻEJOWSKI JERZY STANISŁAW (*10 XI 1945 r. w Wąbrzeźnie), prof. dr hab. inż. nauk chemicznych, organizator szkolnictwa wyższego
132. BŁĄŻKIEWICZ KAZIMIERZ (*22 I 1920 r. w Jastrzębiu †1943 r. w Karnkowie), robotnik, ofiara zbrodni niemieckich
133. BODALSKI MIECZYŚLAW, ps. „Mietek” (*20 IX 1918 r. we wsi Szumanie Pustoly w pow. sierpeckim †1978 r. w Warszawie), działacz lewicowy
134. BOGDALSKI IGNACY (*14 XII 1915 r. w Kawęczynie †14 II 1996 r.), żołnierz Armii Krajowej, społecznik
135. BOGUCKI AMBROŻY (*1921 r. w Solcu Kujawskim), dr nauk humanistycznych, nauczyciel, historyk-mediewista
136. BOGUCKI TELESFOR JULIAN (*15 I 1889 r. we wsi Boguty k. Łomży †17 I 1972 r.), kapłan rzymskokatolicki, kapelan Wojska Polskiego, proboszcz w Strzygach k. Rypina
137. BOGUSŁAW z Rusinowa (XIII/XIV w.), rycerz, kasztelan rypiński
138. BOGUSZA MIECŁAWIC z Lubania h. Doliwa (*1228 r. Lubaniu na Kujawach †przed 20 III 1258 r.), kasztelan dobrzyński, wojewoda mazowiecki i łęczycki, fundator opactwa cysterskiego w Szpetalu Górnym
139. BOGUSZEWSKI HIERONIM (*10 IV 1915 r. w Lipnie), żołnierz Armii Krajowej, kapitan Wojska Polskiego, handlowiec
140. BOGUSZEWSKI JÓZEF, ps. „Janusz”, „Lew” (*2 XII 1916 w Cetlinie, gm. Gozdowo, pow. płocki †1 XII 1951 r. w Warszawie), żołnierz Września 1939 r., żołnierz AK, ROAK i NZW, żołnierz wyklęty, ofiara zbrodni komunistycznych
141. BOJANOWSKA z d. Stróżyńska ZYGMUNTA (*4 VIII 1930 r. w Marianowie k. Rypina), nauczycielka, radna, działaczka PCK, członkini DTN
142. BOJANOWSKI JAN TADEUSZ (*21 II 1929 r. w Ruszkowie), nauczyciel, działacz społeczny, członek DTN
143. BOJANOWSKI MIECZYŚLAW (*ok. 1833 r. †26 V 1916 r.), kompozytor
144. BOJAŃCZYK MIKOŁAJ (†po 1864 r.), powstaniec 1863 r.
145. BOJARSKI STANISŁAW (*18 IV 1904 r. w Borzyminie k. Rypina †jesienią 1939 r. w Rypinie), robotnik, ofiara zbrodni niemieckich
146. BOLESŁAW n. Bolek (*m. 1303 a 1306 r. †po 1 X 1327 r. a przed 12 III 1329 r.), książę dobrzyński
147. BONOWICZ BRONISŁAW (*8 X 1910 r. w Rypinie †8 V 1998 r. w Rypinie), rzemieślnik, kołodziej, nauczyciel zawodu, chórzysta
148. BONOWICZ JAN (*13 XII 1913 r. w Rypinie †5 IV 1997 r.), kołodziej, uczestnik wojny obronnej 1939 r.
149. BONOWICZ TADEUSZ (20 VIII 1904 r. w Wołęcinie k. Kikoła †17 XI 1984 r. w Lipnie), nauczyciel, podporucznik Wojska Polskiego, żołnierz kampanii wrześniowej, bibliotekarz, działacz społeczny

150. BORKOWSKI ANTONI (*1848 r. w Drohiczyńcu †27 IV 1905 r. w Wyszogrodzie), kapłan rzymskokatolicki, językoznawca
151. BORKOWSKI EDWAD MICHAŁ (*11 X 1924 r. w Sarnowie †25 IX 2008 r. w Kobrzyńcu), nauczyciel, działacz społeczny
152. BORKOWSKI JANUSZ IGNACY (*29 X 1952 r. w Lubrańcu), przedsiębiorca, autor książek i wydawca, działacz społeczny
153. BORKOWSKI MAREK (*1966 r.), gen. brygady Straży Granicznej
154. BORKOWSKI WINCENTY (*1865 r. w Podgórzu k. Ostrołki †8 IX 1935 r. w Tłuchowie), kapłan rzymskokatolicki, działacz społeczny
155. BOROWSKI STEFAN (*21 X 1939 r. w Pręczech, pow. rypiński), nauczyciel, burmistrz miasta Rypina
156. BORZEWSKA ANNA MARIA h. Lubicz (*ok. 1910 r. †ok. 1995 r. w Argentynie), siostra Zdzisława Borzeńskiego, ziemianka
157. BORZEWSKA BRIGIDA h. Lubicz (*1800 r. w Ugoszczu †1855 r. w Gulbinach), ziemianka
158. BORZEWSKA z d. Grotowska HELENA h. Lubicz (*1865 r. w Warszawie †17 XII 1939 r. w Warszawie), ziemianka
159. BORZEWSKA HONORATA h. Lubicz (*ok. 1803 r. w Ugoszczu †21 XI 1868 r. w Warszawie), ziemianka
160. BORZEWSKA JADWIGA h. Lubicz (*ok. 1830 r. †1 VIII 1911 r. w Boruszynie w Poznańskim), ziemianka
161. BORZEWSKA JADWIGA h. Lubicz (*ok. 1870 r. w Ugoszczu), ziemianka
162. BORZEWSKA JULIA ANTONINA h. Lubicz (*24 IX 1866 r. w Ugoszczu †2 X 1924 r. w Sierakowie Wielkopolskim), ziemianka
163. BORZEWSKA SALOMEA h. Nałęcz (*1776 r. †25 III 1833 r. w Ugoszczu), ziemianka
164. BORZEWSKA TEKLA h. Lubicz (*1806 r.), ziemianka
165. BORZEWSKA z d. Popławska WANDA MARIANNA JÓZEFINA h. Jastrzębiec (*1878 r. †1950 r.), ziemianka
166. BORZEWSKI ANTONI GRZEGORZ FELIKS h. Lubicz (*1796 r. †11 VII 1860 r. w Ugoszczu), poeta, podróżnik, właściciel ziemski
167. BORZEWSKI ANTONI h. Lubicz (*25 III 1868 r. w Ugoszczu †16 VIII 1920 r. w Ugoszczu), ziemianin, działacz społeczny i gospodarczy, ofiara najazdu bolszewickiego w 1920 r.
168. BORZEWSKI ARTUR h. Lubicz (*24 II 1848 r. †3 IX 1918 r. we Lwowie), powstaniec 1863/64 r., Sybirak
169. BORZEWSKI JÓZEFAT h. Lubicz (*1777 r. †1854 r. w Ugoszczu), właściciel ziemski, uczestnik partyzantki 1833 r.
170. BORZEWSKI KALIKST h. Lubicz, ps. Gadomski (*1803 r. w Ugoszczu †1 VIII 1836 r. w Hiszpanii), ziemianin, powstaniec 1831 r., emigrant, uczestnik wyprawy do Polski w 1833 r., działacz polityczny, publicysta, oficer belgijski i francuski
171. BORZEWSKI JAN LUDWIK (*1602 †10 VI 1660 r.), właściciel ziemski, podstoli dobrzyński, starosta lipnowski
172. BORZEWSKI JÓZEFAT h. Lubicz (*1777 r. †1854 r. w Ugoszczu), właściciel ziemski, uczestnik partyzantki 1833 r.
173. BORZEWSKI LUDWIK h. Lubicz (*1755 r. †1807 r. w Ugoszczu), właściciel ziemski, komornik graniczny dobrzyński, sędzia ziemi dobrzyńskiej
174. BORZEWSKI STANISŁAW h. Lubicz (*ok. 1590 r. †po 1640 r.), łowczy i podsędek dobrzyński, elektor królewski
175. BORZEWSKI STEFAN h. Lubicz (*1 IX 1874 r. w Ugoszczu †3 III 1904 r. na Krymie), oficer armii carskiej
176. BORZEWSKI WOJCIECH h. Lubicz (*ok. 1730), właściciel ziemski
177. BORZEWSKI ZDZISŁAW h. Lubicz (*15 V 1833 r. †8 VII 1884 r.), ziemianin, kolator kościoła i klasztoru Karmelitów w Oborach
178. BORZEWSKI ZDZISŁAW ALEKSANDER JULIAN h. Lubicz (*6 V 1878 r. w Ugoszczu †13 V 1901 r.), ziemianin
179. BORZEWSKI ZDZISŁAW ANTONI JÓZEF h. Lubicz (*20 IV 1909 r. w Warszawie †9 I 2000 r. w Zaborowie k. Warszawy), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1920 r., ziemianin, działacz społeczno-gospodarczy
180. BOŻEJEWICZ STEFAN (†IX 1939 r.), wójt gminy Płonne, ofiara zbrodni niemieckich
181. BRACISZEWSKA KRYSZYNA (*1923 r. †1997 r.), aptekarka
182. BRALCZYK ROMUALD (*1 II 1921 r. w Szwelicach k. Makowa Mazowieckiego †26 VIII 1993 r. w Kruku k. Gostynina), kapłan rzymskokatolicki, kanonik kapituły pułtuskiej, proboszcz w Radominie, Rużu, Ligowie i Rogowie
183. BRALSKI STANISŁAW MIECZYŚLAW (*w Kałęczynie Nowym †1944 r. w Gralewie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Rypinie
184. BRAMORSKI LECH (*12 II 1934 r. w Bieżuniu w pow. sierpeckim), lekarz, organizator służby zdrowia, działacz samorządowy
185. BREJRACH JAKUB (XX w.), uczestnik wojny obronnej 1939 r., więzień niemieckich obozów koncentracyjnych
186. BROCHOCKI WINCENTY ANTONI LUCJAN (*1842 r. w Kozim Rogu Rzecznym †po 1882 r.), urzędnik

187. BRODECKI FRANCISZEK (*1905 r. w Skępem †1940 lub 1941 r. w Rudau v. Hohenbruch), komendant posterunku policji
188. BRODECKI JAN, ps. „Kozioł” (*28 XII 1895 r. w Skępem †19 VII 1943 r. w Pomiechówku), nauczyciel, działacz ruchu ludowego, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, ofiara zbrodni niemieckich
189. BRODZIKOWSKI WŁADYSŁAW IZYDOR, ps. „Wubeusz” (*9 V 1889 r. w Rypinie †25 VII 1965 w Warszawie), nauczyciel, literat, poeta, działacz niepodległościowy
190. BRODZIŃSKI ANTONI (*13 VI 1891 r. w Skudzawach k. Rypina †wiosną 1940 r. w Miednoje), policjant, ofiara zbrodni sowieckich
191. BROMIRSKI WŁADYSŁAW (*22 VI 1879 r. w Rogowie k. Rypina †14 IX 1941 r. w Działdowie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Rokiciu, ofiara zbrodni niemieckich
192. BRONARSKI STEFAN, ps. „Roman” (*17 VIII 1916 r. w Płocku 18 I 1951 r. w Warszawie), żołnierz Września 1939 r., żołnierz AK i NZW, żołnierz wyklęty, ofiara UB
193. BRONIEWSKI STANISŁAW (*14 X 1859 r. w Warszawie †20 IV 1908 r. w Warszawie), inżynier technolog, dyrektor cukrowni
194. BROSZKIEWICZ ALEKSANDER (*27 II 1876 r. w Mławie †prawdopodobnie w VIII 1941 r. w Działdowie), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Skępem i Rypinie, ofiara zbrodni niemieckich
195. BRUDNICKA ZOFIA (*1888 r. †1964 r. w Tłuchowie), filantropka
196. BRUN MARK ZBIGNIEW (*w 1947 r. w Rypinie †12 IX 2013 r. w Nowym Jorku), muzyk, kompozytor, fotograf i operator, kronikarz nowojorskich wydarzeń
197. BRUZDOWICZ JÓZEF (†przed 1902 r.), bibliotekarz
198. BRYK CEZARIUSZ (*11 II 1928 r. w Rypinie †5 II 1991 r. we Wrocławiu), trybolog
199. BRYMORA ROMAN (*22 X 1949 r. w Gdańsku), prawnik adwokat
200. BRZEŃSKI ZYGMUNT (XX w.), organista, dyrygent chóru
201. BRZEZICKI BOLESŁAW h. Tępa Podkowa (*1899 r. †5 I 1982 r. w Warszawie), ziemianin, żołnierz kampanii wrześniowej 1939 r.
202. BRZEZICKI KAZIMIERZ (*4 VIII 1904 r. w Płomianach k. Dobrzyń n. Wisłą †1 IV 1979 r.), kowal, rolnik, sadownik, społecznik
203. BRZEZIŃSKA STANISŁAWA (*17 V 1911 r. †w końcu X 1939 r. w lasach skrwileńskich), nauczycielka, ofiara zbrodni niemieckich
204. BRZEZIŃSKI ANTONI (*1894 r. w Skępem †20 VIII 1940 r. w Mauthausen-Gusen), nauczyciel, kierownik szkoły w Mysłakówku, ofiara zbrodni niemieckich
205. BRZEZIŃSKI IGNACY (*15 III 1904 r. w Skępem †30 VIII 1980 r.), nauczyciel, żołnierz Września 1939 r., działacz społeczny
206. BRZEZIŃSKI JÓZEF (*1898 r. †17 VI 1941 w Mauthausen), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
207. BRZEZIŃSKI TADEUSZ (14 IV 1933 r. w Brzeźnie k. Lipna †8 I 2006 r. w Oborach), nauczyciel, dyrektor szkoły w Stalmierzu
208. BRZOZOWSKI JÓZEF (*23 XII 1902 r. †w X 1939 r. w lasach skrwileńskich), nauczyciel, kierownik szkoły w Skudzawach, ofiara zbrodni niemieckich
209. BRZUSKI WIKTOR (*18 IX 1891 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, kierownik szkoły w Żalem, ofiara zbrodni niemieckich
210. BRZUSKIEWICZ LEON (*23 IV 1897 r. w Rużu †23 II 1936 r. w Głębocku k. Obór), żołnierz POW i Wojska Polskiego, uczestnik wojny 1920 r.
211. BRZUSKIEWICZ z d. Zielińska PELAGIA (*13 II 1903 r. w Sitnie †18 II 1963 r. w Lipnie), członkini Armii Krajowej, ofiara prześladowań komunistycznych
212. BUCHALSKA z d. Ciepłińska HANNA (*7 XII 1953 r. w Rypinie), dyrektor biblioteki, radna, członkini DTN
213. BUCZKOWSKI RYSZARD, ps. „Tarzan” (†IX 1945 r.), żołnierz Armii Krajowej, dowódca grupy poakowskiej, żołnierz wyklęty
214. BUCZKOWSKI STANISŁAW (*3 V 1907 r. w Rypinie), ofiara zbrodni niemieckich
215. BUCZYŃSKI (i. n.), ps. „Karburator” (XX w.), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej
216. BUCZYŃSKI JAN (*1910 r. †1979 r.), żołnierz II Korpusu Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r. i bitwy o Monte Cassino
217. BUCZYŃSKI JAN BOLESŁAW (*6 X 1938 r. w Janiszewie), nauczyciel, dyrektor szkoły w Czernikowie
218. BUDCZYŃSKI STEFAN (*14 I 1909 r. w Kocewie, parafia Bieżeń †31 I 1997 r. w Białymstoku), kapłan rzymskokatolicki, prałat Jego Świątobliwości, proboszcz w Sadłowie k. Rypina
219. BUDZANOWSKA ELŻBIETA (*30 VII 1946 r. w Rypinie), nauczycielka, radna miasta Rypina, dyrektor Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej
220. BUDZANOWSKA KORDULA (*24 X 1895 r. †9 X 1991 r. w Piotrkowie Trybunalskim), ofiara prześladowań sowieckich, humanistka, poetka, patriotka
221. BUDZANOWSKA MARIA TERESA ps. „Gnom”, zdrob. „Gnomek” (*16 IV 1930 r. w Grodnie †23 II 1988 r. w Łodzi), łączniczka sztabowa w powstaniu warszawskim, prawnik-adwokat, prezes Naczelnej Rady Adwokackiej, posłanka na Sejm 1976-1985, społeczniczka
222. BUDZANOWSKA TERESA MARIA (*13 XI 1944 w Warszawie), nauczycielka, kustosz pamięci o rodzinie Budzanowskich

223. BUDZANOWSKI ANDRZEJ ZDZISŁAW (*13 IX 1918 r. w Rypinie †16 VII 1993 r. w Warszawie), uczestnik wojny obronnej 1939 r., nauczyciel
224. BUDZANOWSKI JANUSZ TEOFIL (*12 VI 1920 r. w Rypinie †20 IX 1939 r. w Grodnie), uczeń-licealista, obrońca Grodna, ofiara najazdu sowieckiego
225. BUDZANOWSKI JÓZEF, ps. „Onufry” (*3 XII 1887 r. w Rypinie †5 X 1948 r.), kołodziej, strażak, burmistrz Rypina, żołnierz AK, uczestnik powstania warszawskiego, działacz społeczny, poseł i senator RP, ofiara prześladowań komunistycznych
226. BUDZANOWSKI TADEUSZ ALEKSANDER, ps. „Tum-Junior”, zdrobniale Tumek (*27 II 1922 r. w Rypinie †23 XII 1950 r.), uczestnik powstania warszawskiego
227. BUDZANOWSKI TEOFIL, ps. „Tum” (*10 XII 1894 r. w Rypinie †5 III 1959 r. w Piotrkowie Trybunalskim), legionista, ochotnik wojny polsko-bolszewickiej 1920 r. nauczyciel, redaktor, poeta, działacz społeczno-kulturalny i polityczny, poseł na sejm RP V kadencji, kapitan czasu wojny, uczestnik powstania warszawskiego, patriota
228. BUDZYŃSKI EDWARD (XIX/XX w.), działacz społeczno-kulturalny i oświatowy
229. BUDZYŃSKI WINCENTY (XIX/XX w.), brat zakonny, zakrystianin u Bernardynów Skępskich, kustosz Figury Matki Bożej Skępskiej
230. BUGAJCZYK WOJCIECH (*10 III 1866 r. we wsi Czarkowo w pow. konińskim †19 VII 1917 r. w Gójsku), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Osieku Rypińskim i Gójsku, liturgista i muzyk kościelny
231. BUJNOWSKI WINCENTY, ps. „Lot” (*30 X 1901 r. we wsi Brzustów k. Opoczna †w Rypinie), żołnierz Wojska Polskiego, uczestnik wojny 1920 r., żołnierz Września 1939 r. i uczestnik wojny światowej, weteran
232. BUKOWSKI MARIAN (*8 IX 1902 r. w Rypinie †11 XI 1939 r. w Piaśnicy), inżynier, budowniczy portu w Gdyni, ofiara zbrodni niemieckich
233. BUKOWSKI ZENON (*11 III 1932 r. w Ciechanowie †1 III 1994 r. w Radzikach Dużych), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie, proboszcz w Radominie
234. BULCZYŃSKI HENRYK KAROL (*18 I 1900 r. w Sosnowcu †1987 r. w Lipnie), nauczyciel, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych, działacz społeczny
235. BULER ELŻBIETA EWA (*25 I 1960 r. w Golubiu-Dobrzyniu), nauczycielka, dyrektor Ośrodka Chopinowskiego w Szafarni
236. BULLER ANTONI (†po 1800 r.), dzierżawca
237. BULLER JAKUB (ok. 1746 r. †1786 r.), mieszczanin, młynarz
238. BULLER JÓZEF BENEDYKT (*1754 r. w Osieku †IV 1791 r.), młynarz
239. BULLER JAN (*1751 r. w Lubiczu n. Drwęcą †1 XII 1817 r. w Sąciecznie), karczmarz, leśniczy
240. BULLER MARCIN (†po 1760 r.), dzierżawca Osieka
241. BULLER WOJCIECH (*20 IV 1962 r. w Kołobrzegu), uczestnik opozycji antykomunistycznej, stypendysta Instytutu Piłsudskiego w Nowym Jorku, z zamiłowania historyk, zajmujący się ziemią dobrzyńską i epoką napoleońską, genealog, członek DTN
242. BUSZKIEWICZ z d. Janiszewska HANNA KRYSZYNA (*18 VII 1940 r. w Wilczej Łapie k. Rypina), lekarz-stomatolog
243. BUSZTA ANTONI SZYMON (*27 XII 1907 r. w miejscowości Brzoza Stadnicka w pow. łańcuckim †3 VI 1942 r. w Dachau), kapłan zakonny, karmelita, ofiara zbrodni niemieckich
244. BYSZEWSKI ZYGMUNT (*w Warszawie †1941 r.), redaktor i wydawca „Gazety Lipnowskiej”, ofiara zbrodni niemieckich

C

245. CALLIER EDMUND, ps. „Gaudier” (*2 X 1833 r. w Szamotułach †14 XII 1893 r. w Poznaniu), żołnierz Legii Cudzoziemskiej, powstaniec, historyk, krajoznawca
246. CAPAŁA JÓZEF (*8 XII 1913 r. †10 XI 1997 r. w Dobrzyniu n. Wisłą), żołnierz wojny obronnej 1939 r., rolnik, spółdzielca
247. CĄBROWSKA KATARZYNA (*1971 r. w Toruniu †20 XII 2006 r. w Toruniu), skrzypaczka
248. CELEBUDZKI ZYGMUNT (*9 II 1921 r. †27 V 1944 r. w obozie Stutthof), ofiara zbrodni niemieckich
249. CENDROWSKI JAN, ps. „Wilk” (*16 I 1910 r. w Rogowie †1999 r. w Rypinie), żołnierz Armii Krajowej
250. CEZAK MICHAŁ (*27 IX 1894 r. †31 X/1 XI 1939 r. w lasach skrwileńskich), nauczyciel, inspektor szkolny, ofiara zbrodni niemieckich
251. CHALIŃSKI JAN (†1831 r.), właściciel ziemski
252. CHALIŃSKI MARCIN h. Szeliga (XVIII w.), właściciel ziemski, skarbnik i miecznik dobrzyński
253. CHAMSKI PIOTR PAWEŁ (*27 I 1908 r. w Grochowalsku w pow. lipnowskim †wiosną 1940 r. w Charkowie), prawnik, podporucznik Wojska Polskiego, ofiara zbrodni sowieckich
254. CHARCZOWSKI TOMASZ (*ok. 1798 r. w Jasieniu k. Dobrzynia n. Wisłą †29 XI 1876 r.), uczestnik powstania listopadowego, prawnik
255. CHARZEWSKI IGNACY LOJOLA PAULIN, ps. „Bolko”, „Cholewista”, „Charix”, „Don Inigo”, „Dzięcioł Prowincjonalny”, „Grimel”, „Ignotus”, „Książd D. J.”, „ks. Kolski”, „Lipnowianka”, „Lojola”, „Nietoperz”, „Paulin z Woli Czermińskiej”, „Philanthopos”, „Stary Gawędziarz”, „Ten Sam”, „Trzepowiak”, „Tryglodyta”, „Żegota”, „Żurominiak” (*22 VI 1869 r. we wsi Lenie k. Dobrzynia n. Wisłą †14 IV 1940 r. w Sach-

- senhausen), kapłan rzymskokatolicki, popularyzator teologii, krytyk literacki, polemista, literat, historyk, proboszcz w Szpetalu Górnym i Dobrzyniu n. Drwęcą, ofiara zbrodni niemieckich
256. CHARSZEWSKI JAN h. Cholewa (†1600 r.), właściciel ziemski, kasztelan żarnowski
257. CHADZYŃSKI ZBIGNIEW, ps. „Leszek Biały” (*27 V 1836 r. w Płocku †1888 r.), prawnik, powstaniec 1863 r., pamiętnikarz
258. CHEŁMICKA z Płaskowskich DOMINIKA (Domicella) BRIGIDA h. Oksza (*4 VIII 1824 r. w Głodowie †29 VI 1894 r. w Kowalkach), ziemianka
259. CHEŁMICKA z d. Kowalewska HELENA h. Dołęga (*26 XII 1874 r. w Borowie †6 I 1964 r. w Warszawie), przedstawicielka rodu
260. CHEŁMICKA HELENA MARIA h. Nałęcz, ps. „Halina”, „Halszka” (zameżna Jaroszewiczowa), (*17 XI 1892 r. w Dziewanowie k. Rypina †20 VI 1940 r. w Palmirach), działaczka niepodległościowa, posłanka na sejm, senatorka, patriotka
261. CHEŁMICKA KRYSZYNA h. Nałęcz (z męża Iwańska), (*1890 r. †18 VI 1916 r. w Wiedniu), działaczka społeczna
262. CHEŁMICKA z d. Kozłowska KSAWERA h. Nałęcz (*1867 r. †9 X 1939 r. w Warszawie), ziemianka
263. CHEŁMICKA MARIA h. Nałęcz (*27 IV 1901 r. w Gdańsku †3 XI 1968 r. w Toruniu), ziemianka, więźniarka niemieckich obozów koncentracyjnych, nauczycielka
264. CHEŁMICKA z d. Kowalewska NATALIA EMILIA (*23 VI 1882 r. w Borowie †15 III 1966 r.), właścicielka ziemiska
265. CHEŁMICKA z d. Kowalewska SYMFORIA ANTONINA (*7 XII 1835 r. w Sądziecznie †po 1876 r.), właścicielka ziemiska
266. CHEŁMICKA WANDA h. Nałęcz (*1890 r. †1980 r.), chemik
267. CHEŁMICKI ADOLF h. Nałęcz (*17 VI 1825 r. †6 III 1912 r. w Żałem), ziemianin, organizator przemysłu rolnego, hodowca koni arabskich
268. CHEŁMICKI ADRIAN h. Nałęcz (*ok. 1530 r.), poseł ziemi dobrzyńskiej
269. CHEŁMICKI ADRIAN h. Nałęcz (*12 XI 1868 r. w Okalewie †10 XI 1933 r. w Poznaniu), ziemianin, działacz gospodarczy, ornitolog-amator
270. CHEŁMICKI ANTONI h. Nałęcz (†1735 r. lub później), miecznik, stolnik i chorąży ziemi dobrzyckiej, poseł na sejmy, pułkownik ziemi dobrzyńskiej, kolator kościołów
271. CHEŁMICKI ANTONI BONIFACY h. Nałęcz (XIX w.), ziemianin
272. CHEŁMICKI BOGDAN JÓZEF h. Nałęcz (*20 III 1895 r. w Warszawie †2 III 1982 r. w Warszawie), uczestnik wojny polsko-sowieckiej, ziemianin, poseł na Sejm RP, działacz społeczno-gospodarczy
273. CHEŁMICKI BRONISŁAW ROCH h. Nałęcz (*1849 r. †29 VIII 1909 r.), inżynier-mechanik, ziemianin, działacz społeczno-gospodarczy
274. CHEŁMICKI EDWARD h. Nałęcz (*11 IX 1878 r. †13 III 1954 r.), nauczyciel
275. CHEŁMICKI EUSTACHY h. Nałęcz (*1788 r. w Płomianach w pow. lipnowskim †14 VII 1852 r. w Kawnicach), kapitan Wojska Polskiego, ziemianin, uczestnik partyzantki polistopadowej 1833 r.
276. CHEŁMICKI EZECHIEL h. Nałęcz (†1588 r.), właściciel ziemski, chorąży większy dobrzyński
277. CHEŁMICKI FELIX ANTONI (*1784 r. w Hornówku †26 V 1861 r. w Białowieżynie), ziemianin
278. CHEŁMICKI GUSTAW (*1849 r. w Płomianach †1898 r. w Warszawie), ziemianin
279. CHEŁMICKI HENRYK (*1826 r. †1896 r.), ziemianin
280. CHEŁMICKI IGNACY ANTONI h. Nałęcz (*6 XII 1793 r. w Dobrem k. Rypina †14 XII 1877 r. w Okalewie), ziemianin, prawnik, działacz społeczny, publicysta
281. CHEŁMICKI IGNACY h. Nałęcz (*1825 r. †2 VI 1877 r.), ziemianin, uczestnik powstania styczniowego 1863/1864 r., ofiara prześladowań carskich
282. CHEŁMICKI JAKUB h. Nałęcz (*29 VII 1753 r. †30 IV 1809 r.), właściciel ziemski, wojski i miecznik dobrzyński
283. CHEŁMICKI JAN (n. Jan z Chetmicy Małej) h. Nałęcz (XV w.), właściciel ziemski, podkoniuszy dobrzyński
284. CHEŁMICKI JAN h. Nałęcz (*1847 r. †1912 r.), właściciel ziemski, społecznik, przyrodnik, poeta
285. CHEŁMICKI JAN h. Nałęcz (*1897 r. w Dziewanowie †XI 1971 r. w Warszawie), wojskowy, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, uczestnik wojny 1939 r., dziennikarz
286. CHEŁMICKI JÓZEF h. Nałęcz (*1721 r. †przed 1789 r.), właściciel ziemski, skarbnik dobrzyński
287. CHEŁMICKI JÓZEF h. Nałęcz (*1734 r. †1817 r.), właściciel ziemski, łowczy rypiński, dobrzyński, podczasy rypiński i dobrzyński, stolnik i podsędek dobrzyński, poseł na sejm
288. CHEŁMICKI JÓZEF TOMASZ h. Nałęcz (*1818 r. †28 X 1859 r. w Kowalkach), właściciel ziemski
289. CHEŁMICKI JÓZEF ANTONI h. Nałęcz (*19 III 1832 r. w Tupadłach †po 1882 r.), właściciel ziemski, powstaniec styczniowy, ofiara represji carskich
290. CHEŁMICKI JÓZEF TOMASZ h. Nałęcz (*1818 r. †1859 r.), ziemianin
291. CHEŁMICKI JULIAN STANISŁAW (*1825 r. w Gnieźnie †31 V 1909 w Żydowie), lekarz, ziemianin, poseł do sejmiku pruskiego
292. CHEŁMICKI LUDWIK BOLESŁAW h. Nałęcz (*1860 r. w Kowalkach †1942 r. w Warszawie), ziemianin, działacz społeczny i narodowy, rejent
293. CHEŁMICKI LUDWIK h. Nałęcz (*1921 r.), wojskowy-lotnik

294. CHEŁMICKI LUDWIK WACŁAW (*20 X 1945 w Złotokłosie, pow. piaseczyński), fizyk, informatyk, przedsiębiorca, genealog-amator, członek DTN
295. CHEŁMICKI ŁUKASZ h. Nałęcz (†po 1633 r.), pisarz i sędzia ziemski dobrzyński, poseł na sejm
296. CHEŁMICKI MACIEJ h. Nałęcz (†po 1613 r.), chorąży i stolnik dobrzyński, sędzia ziemi dobrzyńskiej
297. CHEŁMICKI v. Suradowski MARCIN h. Nałęcz (†II poł. 1566), wójt Dobrzyń n. Wisłą, pisarz ziemski dobrzyński, poseł na sejmy
298. CHEŁMICKI MICHAŁ h. Nałęcz (†ok. 1816), ziemianin, asesor sejmiku dobrzyńskiego
299. CHEŁMICKI MIKOŁAJ (n. Mikołaj z Chełmicy Małej) h. Nałęcz (*ok. 1450 r. †po 1492 r.), właściciel ziemski, cześnik dobrzyński, sędzia ziemski dobrzyński
300. CHEŁMICKI MIKOŁAJ h. Nałęcz (†1556 r.), pisarz ziemski dobrzyński, dworzanin królowy Anny Jagiellonki
301. CHEŁMICKI MIKOŁAJ h. Nałęcz (†ok. 1808 r. w Toruniu), ziemianin, marszałek sejmiku lipnowskiego, targowiczanie, oficer powstania kościuszkowskiego 1794 r.
302. CHEŁMICKI ONUFRY h. Nałęcz (†ok. 1815 r.), prawnik, sędzia pokoju powiatu lipnowskiego
303. CHEŁMICKI ROMAN h. Nałęcz (*1790 r. w Fabiankach †ok. 1850 r.), ziemianin, Sybirak
304. CHEŁMICKI STANISŁAW h. Nałęcz (*1747 lub 1749 r. †1800 r. w Dobrem k. Rypina), skarbnik dobrzyński i miecznik rypiński
305. CHEŁMICKI SYLWESTER IGNACY h. Nałęcz (†11 XI 1847 r.), ziemianin
306. CHEŁMICKI TADEUSZ h. Nałęcz (†ok. 1816 r.), ziemianin, skarbnik dobrzyński, konfederat barski
307. CHEŁMICKI TEOFIL h. Nałęcz (*ok. 1801 r. we wsi Dziembakowo w pow. sierpeckim †po 1834 r.), ziemianin, uczestnik powstania listopadowego i partyzantki 1833 r., Sybirak
308. CHEŁMICKI TOMASZ h. Nałęcz (†po 1811 r.), miecznik dobrzyński, wojski większy rypiński i dobrzyński, stolnik rypiński i dobrzyński, deputat do Trybunału Koronnego, sędzia pokoju powiatu lipnowskiego, poseł na Sejm Księstwa Warszawskiego
309. CHEŁMICKI WACŁAW h. Nałęcz (*1845 r. †16 IV 1863 r. pod Koziółkiem k. Skępego), syn ziemianina, powstaniec i ofiara insurekcji 1863 r.
310. CHEŁMICKI WACŁAW JÓZEF h. Nałęcz (*1870 r. w Białowieżynie †1944 r. w Pruszkowie), żołnierz przymusowy armii carskiej, pracownik warszawskich fabryk
311. CHEŁMICKI WINCENTY h. Nałęcz (*1786 r. w Mokowie w pow. lipnowskim †3 VII 1846 r. w Chantilly we Francji), ziemianin, uczestnik wojen napoleońskich, poseł na Sejm Królestwa Polskiego 1830/1831, działacz polityczny powstania listopadowego i Wielkiej Emigracji, publicysta
312. CHEŁMICKI WOJCIECH h. Nałęcz (XIV/XV w.), właściciel ziemski, darczyńca franciszkanów
313. CHEŁMICKI ZYGMUNT IGNACY DAMAZY (*10 III 1851 r. w Warszawie †3 VII 1922 r. w Warszawie), kapłan rzymskokatolicki, infulat, dr teologii, publicysta i literat, społecznik
314. CHEŁMINIAK BRONISŁAW (*25 V 1906 r. w Torzewie k. Nieszawy †15 I 1942 r. w Dachau), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
315. CHEŁMINIAK z d. Bejgier MARIA (*27 I 1910 r. w Brzeźnie k. Lipna †8 X 1983 r. w Bydgoszczy), nauczycielka, kierownik szkoły w Lipnie, działaczka społeczna
316. CHLEBOWSKI MELCHIOR h. Poraj (†ok. 1805 r.), właściciel ziemski, komornik graniczny ziemi dobrzyńskiej, wiceregent grodzki bobrownicki, pisarz grodzki bobrownicki, komornik ziemi dobrzyńskiej, kolator kościoła w Sadłowie k. Rypina
317. CHLUDZIŃSKI ANTONI, ps. „Romuald Łazęga”, „Alethageras” (*1849 r. w Zdzieżu w Wielkopolsce w pow. koźmińskim †18 III 1907 r. w Brodnicy), powstaniec 1863 r., nauczyciel, historyk, publicysta, pisarz
318. CHŁOPECKI HENRYK (*12 VII 1933 r. w Rudawiu k. Dobrzyń n. Drwęcą †29 VII 2001 r. w Bydgoszczy), nauczyciel, działacz ZHP, PTTK, ZNP, radny
319. CHMIEL JÓZEF IZYDOR (*10 III 1915 r. we wsi Łukawiec (Łukawice) †po 1945 r. na Rzeszowszczyźnie, kapłan zakonny, bernardyn, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych
320. CHMIELEWSKI (i. n.), (†IX 1939 r. nad Bzurą), nauczyciel, uczestnik wojny obronnej 1939 r.
321. CHMIELEWSKI ALFONS (*20 X 1849 r. we wsi Sudragi †14 I 1934 r. w Wejherowie), działacz kaszubski, prawnik
322. CHMIELEWSKI BRONISŁAW (*1904 r. †1940 r. w Hohenbruch), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
323. CHMIELIŃSKI FRANCISZEK (†10 IV 1757), proboszcza parafii Dulsk
324. CHMIELOWSKI ROMAN (†12 XII 1941 r. w Oranienburgu), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
325. CHMURZYŃSKI STANISŁAW (*1911 r. w Rypinie †1985 r.), działacz sportowy, radny
326. CHODECKI MARCELI (*ok. 1805 r. w Skępem †po 1863 r.), oficer Gwardii Narodowej w Warszawie w 1831 r., emigrant, urzędnik
327. CHODKOWSKI JÓZEF (*14 III 1904 r. w Działyniu †IV 1940 r. w Katyniu), rolnik, podporucznik, działacz społeczny, ofiara zbrodni NKWD
328. CHODYNICKI RYSZARD (*22 II 1947 r. w Polanowie, pow. sławieński), dr inż. nauk wojskowych, płk WP, dowódca, prezydent miasta Włocławka, poseł na sejm RP, działacz społeczny i sportowy, wykładowca akademicki
329. CHOJECKI CZESŁAW (*17 VII 1916 r. Rzążewie na Podlasiu †16 IX 2008 r. w Rypinie), kapłan rzymskokatolicki, prałat, kapelan Jego Świątobliwości, proboszcz i dziekan rypiński, Honorowy Członek DTN
330. CHOJNICKA z d. Ostrowska CZESŁAWA KRYSZYNA (XX/XI w.), nauczycielka, literat, poetka

331. CHOJNICKI BOLESŁAW, ps. „Bronek” (*1909 r. †po 1945 r.), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, urzędnik
332. CHOJNICKI HENRYK, ps. „Sęp” (*8 XI 1908 r. w Maliszewie †2 X 1979 r. w Lipnie), robotnik, rolnik, działacz społeczny
333. CHOJNICKI JÓZEF (*15 XI 1812 r. w Maliszewie k. Lipna †21 VIII 1990 r. w Lipnie), policjant, żołnierz AK, rolnik
334. CHOJNICKI JÓZEF (*17 X 1953 r. w Lipnie), prof. n. rol.
335. CHOJNICKI TADEUSZ (*23 VIII 1938 r. w Maliszewie k. Lipna), bibliotekarz, społecznik, wiceprezes Towarzystwa Miłośników Ziemi Dobrzyńskiej w Lipnie, senior Kapituły Nagrody im. A. A. Kochańskiego
336. CHOJNOWSKA ALICJA (*15 XI 1933 r. w Chrostkowie), nauczycielka, społeczniczka
337. CHOJNOWSKI ZENOBIUSZ (†po 1945 r.), dyrektor banku, radny
338. CHOLEWIŃSKI WŁADYSŁAW BOGUMIŁ (*VI 1852 r. w Suwałkach †25 V 1920 r. w Rypinie), lekarz, działacz społeczny i oświatowy
339. CHOMĘTOWSKI MARCIN h. Lis (†1706 r.), łowczy dobrzyński, starosta złotoryjski, wojewoda mazowiecki
340. CHOPIN FRYDERYK FRANCISZEK (*22 II lub 1 III 1810 r. w Żelazowej Woli †17 VIII 1849 r. w Paryżu), przyjaciel kilku Dobrzyńiaków, gość ziemi dobrzyńskiej, najwybitniejszy kompozytor polski, pianista
341. CHOROMAŃSKI HENRYK h. Lubicz (*14 I 1873 r. †29 IX 1927 r. w Działyniu), nauczyciel, działacz społeczny
342. CHRAPKIEWICZ FRANCISZEK (†po 1869 r.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Suminie k. Lipna, powstaniec 1863 r., ofiara represji carskich
343. CHRAPKIEWICZ TEOFIL (*ok. 1847 r. †22 IV 1863 r. pod Nietrzebą k. Chrostkowa), powstaniec 1863 r.
344. CHROBAK DARIUSZ (*19 VII 1964 r. w Dobrzyńcu nad Wisłą), nauczyciel, animator kultury, poeta, społecznik
345. CHRUŚCIŃSKI KAZIMIERZ (*30 V 1934 r. w Golubiu), dr hab., nauczyciel akademicki
346. CHUDEREWICZ WŁADYSŁAW (†na przeł. X/XI 1939 r. w lasach skrwileńskich), robotnik, ofiara zbrodni niemieckich
347. CHURSKI MIECZYŚLAW ps. „Miecz”, „Kmita” (*8 III 1902 r. w Piastowie k. Sierpca †29 I 1983 r. w Radziejowie), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, organizator POZ na Mazowszu i ziemi dobrzyńskiej, szef Sztabu Komendy Okręgu III POZ „Mazowsze”
348. CICHŃSKI KAZIMIERZ (*1932 r. w Wierzchowiskach na terenie b. ZSRR †7 IX 2012 r. w Grudziądzu), major LWP, lekarz, ordynator oddziału wewnętrznego w Rypinie, radny
349. CICHORACKI ALFRED (*6 V 1904 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, kierownik szkoły w Ugoszczu, ofiara zbrodni niemieckich
350. CICHORSKI WŁADYSŁAW, ps. „Roman”, „Zameczek” (*27 II 1822 r. w Kaliszu †8 VI 1876 r. w Stanisławowie (Galicja), dowódca oddziału powstańczego w 1863/1864 r., pułkownik
351. CIECHANOWSKI WŁADYSŁAW (†1942 r.), rolnik, ofiara zbrodni hitlerowskich
352. CIECIÓRKI JÓZEF (*1931 r. w Kłusnie k. Rypina †2004 r.), technik dentystyczny
353. CIECIÓRSKI TEOFIL (†w końcu X 1939 r.), robotnik, ofiara zbrodni niemieckich
354. CIEKLIŃSKI DYZMA SKARBEK h. Abdank (*1745 r. †1785 r.), właściciel ziemski, burgrabia grodzki
355. CIEPLIŃSKI MIECZYŚLAW, ps. „Wiktor” (*1916 w Chicago †12 IX 1996 r. w Rypinie), harcerz, żołnierz Armii Krajowej, inżynier budownictwa, dyrektor PBRol., działacz społeczny (prezes KS „Lech”, chórzysta, skrzypek i wiceprezes „Lutni”, prezes OSP, „Zasłużony dla Rypina
356. CIEPLIŃSKI ZYGMUNT (*28 II 1932 r.), świadek zbrodni niemieckich w Skrwilnie i bestialstwa UB, emigrant
357. CIESIELSKI SŁAWOMIR (*9 VII 1957 r. w Skępem), nauczyciel, poeta, fotografik
358. CIESZYŃSKI ALFONS (*30 XI 1921 r. w Złotorii †14 IV 2009 r.), społecznik, działacz OSP, przewodniczący GRN
359. CIESZYŃSKI FRANCISZEK (*12 I 1885 r. w Wygodzie-Kaszczorku k. Torunia †16 X 1939 r. w Lesie Barbarka k. Torunia), wójt gminy Złotoria, społecznik, ofiara zbrodni niemieckich
360. CIESZYŃSKI STANISŁAW (*1934 r. w Rypinie †XII 1979 r. w Rypinie), piłkarz
361. CIEŚLAK FRANCISZEK (*21 I 1937 r.), kapłan rzymskokatolicki, prałat, kapelan Jego Świątobliwości, proboszcz parafii pw. Nawiedzenia NMP w Lipnie, renowator świątyni
362. CIOŁKOWSKI (n. Ciólkowski) TEOFIL h. Jastrzębiec (†po 1864 r.), właściciel ziemski, powstaniec 1863 r., emigrant
363. CIOŁKOWSKA ZOFIA (XX w.), żołnierz Związku Walki Zbrojnej, więźniarka Ravensbrück
364. CISSOWSKA ELŻBIETA h. Sas (*8 VII 1824 r. w Strzygach †8 III 1901 r. w Strzygach), ziemianka
365. CISSOWSKA KSAWERA h. Sas (*1828 r. †1916 r.), ziemianka, współuczestniczka powstania styczniowego
366. CISSOWSKI ANTONI (XIX/XX w.), aptekarz
367. CISSOWSKI FRANCISZEK ANASTAZY h. Sas (*1792 r. †po 1858 r.), ziemianin
368. CISSOWSKI IGNACY h. Sas (*ok. 1821 r.), ziemianin
369. CISSOWSKI JAN TOMASZ h. Sas (*1768 r. †5 XI 1828 r.), ziemianin, uczestnik konfederacji targowickiej
370. CISSOWSKI JÓZEF h. Sas (†1804 r.), starosta rypiński, deputowany do Trybunału Koronnego

371. CISSOWSKI JULIAN (JULIUSZ) h. Sas (*20 IV 1769 r. †20 II 1809 r.), ziemianin, starosta rypiński
372. CISSOWSKI MARIAN ADAM h. Sas (*1790 r. †jesień 1853 r.), ziemianin, poseł na sejm Królestwa Polskiego
373. CISSOWSKI MICHAŁ h. Sas (†przed 1789 r.), ziemianin, skarbnik smoleński
374. CISSOWSKI TOMASZ h. Sas (*21 XII 1764 r. †ok. 1793 r.), ziemianin
375. CISSOWSKI TOMASZ h. Sas (†po 1900 r.), ziemianin
376. CISZEWSKI FRANCISZEK (*2 XII 1870 r. w Warszawie †1946 r.), dr medycyny, społecznik
377. CIUCHTA MARIA (*1 X 1936 r. we wsi Białe Szczepanowice, pow. Ostrów Mazowiecka), nauczycielka, instruktorka OH i ZHP, harcmistrz, pracownik biurowy
378. COHN (KOHN) ARTUR (†po IX 1939 r.), właściciel ziemski
379. COHN (KOHN) IZYDOR (*15 III 1892 r. †20 XI 1941 r. w Płońsku), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
380. COHN (KOHN) JAKUB (*ok. 1894 r. †30 X 1939 r. w Rypinie), robotnik, ofiara zbrodni niemieckich
381. COHN (KOHN) MAURZYCY (*ok. 1897 r. †30 X 1939 r. w Rypinie), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
382. COHN (KOHN) JAKUB MOJŻESZ (*4 II 1884 r. †ok. 1926 r. w Radzynku), właściciel ziemski
383. COHN (KOHN) SZMUL (*25 VI 1896 r. †3 VIII 1941 r. w Płońsku), ofiara zbrodni niemieckich
384. COHN SZYMON JAKUB (*1878 r. †III 1943 r. w Płońsku), ofiara zbrodni niemieckich
385. CYRKLAF (i. n.), powstaniec i ofiara insurekcji 1863/1864 r.
386. CYRKLAF JADWIGA, ps. „Tekla” (*3 VIII 1914 r. w Krążnie k. Golubia †po 20 I 1945 r. w Bydgoszczy lub okolicy), działaczka Wojskowej Służby Kobiet Armii Krajowej, ofiara zbrodni niemieckich
387. CYROCH (i. n.), (*ok. 1842 r. †22 IV 1863 r. pod Nierzębą), powstaniec i ofiara insurekcji 1863 r.
388. CYWIŃSKI KAROL MARIAN (*2 II 1897 r. w Płomianach, pow. lipnowski †wiosną 1940 r. w Starobielsku), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1918/1920 r., dr wszech nauk medycznych, kapitan Wojska Polskiego, ofiara zbrodni sowieckich
389. CZACHOROWSKA JANINA (†po 1945 r.), nauczycielka
390. CZACHOROWSKI JAN h. Abdank (XVIII/XIX w.), właściciel ziemski
391. CZACHOROWSKI WŁADYSŁAW (*14 VI 1893 r. w Rypinie †po 1939 r.), nauczyciel, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej
392. CZAJKA ALICJA (†po 1943 r.), uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej
393. CZAJKOWSKI ZYGMUNT (†w 1940 r. w Mauthausen-Gusen), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
394. CZAKI ALEKSANDER h. Aleksander-Pan v. Skanderbek (*1805 r. we wsi Świeżawy †po r. 1861 r.), powstaniec „Zemsty Ludu” 1833 r., Sybirak
395. CZAKI FERDYNAND, h. Aleksander-Pan v. Skanderbek, (*przed 1834 r. †po 1866 r.), uczestnik powstania styczniowego 1863/1864 r.
396. CZAKI JAN NEPOMUCEN h. Aleksander-Pan v. Skanderbek (†1821 r.), geometra, uczestnik powstania kościuszkowskiego, pułkownik wojsk polskich, właściciel ziemski
397. CZAKI MIKOŁAJ h. Aleksander-Pan v. Skanderbek (*1786 r. w Świeżawach †po 1830 r.), kapitan Wojska Polskiego, emigrant
398. CZAMPSKI (Czamski v. Cząpski) ANDRZEJ h. Grzymała (†15 IX 1602 r.), właściciel ziemski, podsędek dobrzyński, poseł na sejm
399. CZAMPSKI (Czamski v. Cząpski) (WALERIAN h. Grzymała (*w Czumsku (dawniej Cząpsku vel Czambsku) †1658 r. w Skrwilnie), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Skrwilnie
400. CZAPCZYŃSKI WITOLD (*1938 r. w Radomiu), lekarz w Rypinie i Sadłowie
401. CZAPIEWSKI STANISŁAW (*14 X 1907 r. w Lipnie †10 IV 1940 r. w Charkowie), ppor. Wojska Polskiego, dziennikarz, ppor. Wojska Polskiego, korespondent wojenny, ofiara zbrodni NKWD
402. CZARLIŃSKI LEON I SCHEDLIN h. Własnego (*30 X 1835 r. w majątku Chwarzno w pow. Kościerzyna †2 XII 1918 r. w Toruniu), powstaniec 1863/1864 r., ziemianin, działacz narodowy na Pomorzu, poseł do parlamentu pruskiego
403. CZARLIŃSKI PIOTR h. Własnego, ps. „Czarny”, „Piotr Czarny” (†po 1864 r.), powstaniec 1863 r., dowódca oddział
404. CZARNECKA z d. Ziółkowska MARIA (*5 IV 1951 r. w Jedwabnie), nauczyciel-bibliotekarz
405. CZARNECKI HENRYK (*14 XI 1925 r. w Lipnie †3 XII 1997 r. w Łodzi), nauczyciel, prozaik, poeta, satyryk, scenarzysta filmowy
406. CZARNECKI STANISŁAW (*1896 r. †20 IV 1942 r.), robotnik, ofiara zbrodni hitlerowskich
407. CZARNECKI SZCZEPAN WŁADYSŁAW (*22 IX 1901 r. w Podlesiu w pow. sierpeckim †6 XII 1972 r. w Skudzawach w pow. rypińskim), działacz organizacji lewicowych
408. CZARNOMSKI (n. Czarnocki) ROMAN ALEKSANDER h. Jastrzębiec i Ślepowron (*28 II 1800 r. w Tłuchówku k. Lipna †28 IV 1892 r. w Paryżu), powstaniec 1830/31 i 1863/64 r., generał Komuny Paryskiej w 1871 r., kawaler Orderu Virtuti Militari
409. CZARNOWSKA BARBARA BRONISŁAWA (*4 XII 1810 r. †23 X 1891 r. w Warszawie), oficer Wojska Polskiego w czasie powstania listopadowego, kobieta-dobroczynca, Dama Krzyża Virtuti Militari
410. CZARSKI HENRYK (*1899 r. †IX 1944 r. w Rogowie k. Rypina), fryzjer, członek TZMW i AK, ofiara zbrodni niemieckich
411. CZECHOWICZ WALENTY (†po 1738 r.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Świedziebni

412. CZERMIŃSKI ERAZM PAULIN h. Cholewa (*ok. 1793 r. w Piórkowie w pow. rypińskim †po 1840 r.), organizator szkolnictwa parafialnego, ziemianin, uczestnik partyzantki 1833 r., Sybirak
413. CZERSKI JAKUB SOCHEL (†1542 r.), właściciel ziemski, podłowczy, podsędek, sędzia ziemi dobrzyńskiej
414. CZERSKI WALENTY h. Ogończyk (XVI w.), poseł na sejmy
415. CZERSKI WOJCIECH (OLBRYCHT) h. Ogończyk (†16 IX 1655 r. pod Fordonem k. Bydgoszczy), starosta bobrownicki, kasztelan chełmiński, starosta lipnowski, obrońca Ojczyzny w czasie najazdu szwedzkiego
416. CZERWIŃSKI BRUNO GUSTAW (*1909 r. w Stępówiźnie k. Zgierza †po 1945 r.), pastor w Rypinie
417. CZERWIŃSKI ANTONI, ps. „Iskra”, (*9 II 1888 r. w Dobrzejewicach w pow. lipnowskim †5 IV 1942 r. w obozie Stutthof), rolnik, poseł na sejm RP, działacz ludowy i społeczny
418. CZERWIŃSKI KAZIMIERZ, ps. „Bryzga” (*2 X 1916 r. w Dobrzejewicach w pow. lipnowskim †po 1945 r.), podporucznik Wojska Polskiego, „cichociemny”
419. CZUBAKOWSKI EDWARD (*5 VI 1941 we wsi Lubrańczyk. gm. Lubraniec), dr inż. nauk technicznych, działacz społeczno-gospodarczy
420. CZUBATY JAN (*w 1900 r. w Tarnopolu †12 V 1942 r. w Lubelskiem), piłkarz, nauczyciel, działacz sportowy
421. CZUBATY STEFAN (*30 IV 1927 r. w Rypinie †XII 2006 r. w Rypinie), piłkarz piłki nożnej
422. CZYŻYŃSKA z d. Sztuczyńska ZOFIA SABINA (*2 VIII 1937 r. w Główczyńie k. Dobrzynia n. Wisłą), nauczycielka, poetka

D

423. DACZKOWSKA JADWIGA (XX w.), nauczycielka szkoły w Szafarni
424. DALBERG LEON (†po 1863 r.), powstaniec insurekcji 1863 r., członek żandarmerii powstańczej
425. DANIEL JÓZEFA (XIX/XX w.) właścicielka ziemska
426. DĄBKOWSKI JÓZEF h. Junosza, ps. „Bestużew”, „Truskowski” (*ok. 1810 r. w Świętosławicach (Świętosławiu) w ziemi dobrzyńskiej †14 (24) XI 1833 r.), uczestnik powstań narodowych, ofiara zbrodni carskich
427. DĄBKOWSKI RYSZARD (*20 VII 1932 r.), nauczyciel, dyrektor szkoły, radny
428. DĄBROWA WINCENY (†17 IX 1939 r. w okol. Wyszogrodu), nauczyciel, kierownik szkoły w Miliszewach, uczestnik i ofiara wojny obronnej 1939 r.
429. DĄBROWSKA z d. Grabczyk HANNA (*8 VIII 1929 r. w Rypinie †28 V 2002 r. w Rypinie), pedagog
430. DĄBROWSKA MARIA (*6 X 1889 r. w Russowie pod Kaliszem †19 V 1965 r. w Warszawie), pisarka, publicystka
431. DĄBROWSKI FELIKS (*14 XII 1923 r. we Wrockach k. Brodnicy), prawnik, sędzia, notariusz, działacz Stronnictwa Demokratycznego, członek DTN
432. DĄBROWSKI HENRYK (*31 VIII 1909 r. †X 1939 r. w Lasku Rusinowskim), organista, ofiara zbrodni niemieckich
433. DĄBROWSKI IRENEUSZ JANUSZ (*25 III 1959 r. w Rogowie †3 III 1994 r. w Warszawie), kapłan zakonny, karmelita, przeor w Oborach
434. DĄBROWSKI STANISŁAW h. Cholewa (XVII/XVIII w.), właściciel ziemski, poborca podatkowy ziemi dobrzyńskiej (?)
435. DĄBROWSKI STEFAN JACENTY (*17 VIII 1892 r. w Iłży, woj. kieleckie †IV 1940 r. w Charkowie), uczestnik wojny 1920 r., porucznik saperów Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r., ofiara zbrodni sowieckich
436. DĄBROWSKI STEFAN (*6 I 1943 r. w Klepczarni k. Skrwilna), nauczyciel, dyrygent chóru
437. DĄBROWSKI WALERIAN (*26 IV 1910 r. †na pocz. XI 1939 r.), urzędnik gminny, ofiara zbrodni niemieckich
438. DEC ADAM (*8 IX 1934 r. w Rypinie †20 X 2010 r. w Wadowicach), instruktor i animator kultury, przyjaciel dzieci, kompozytor i muzyk
439. DEC ROMAN (*1906 r. w Sterdynie k. Ostrołki †1988 r.), żołnierz Polskiej Organizacji Zbrojnej, nauczyciel, urzędnik skarbowy
440. DEDOŃSKI HENRYK, ps. „Sokół” (*2 V 1905 r. w Chrostkowie †9 IX 1985 r. w Rypinie), drukarz-zecer, żołnierz Armii Krajowej, harcmistrz, artysta-malarz amator
441. DEDUŃSKI BRONISŁAW (*1886 r. w Lipnie †1940 r. w Kalininie), policjant, ofiara zbrodni sowieckich
442. DEJEWSKI STANISŁAW ARKADIUSZ (*12 I 1910 r. w Dobrzyniu n. Drwęcą †1940 r. w Katyniu), nauczyciel, porucznik Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r., ofiara zbrodni sowieckich
443. DELEKTA JACEK (*6 VII 1906 r. we wsi Strówka, pow. gorlicki †XI 1940 w Oświęcimiu), archeolog, badacz grodzisk w Jedwabnie i Lubiczu, ofiara brodni niemieckich
444. DEMBIŃSKA MARIANNA ANGELA (*1801 r. †8 III 1845 r.), właścicielka ziemska
445. DEMBIŃSKI (DEMBIŃSKI) IGNACY h. Rawicz (*1797 r. †ok. 1875 r.), właściciel ziemski, sędzia pokoju powiatu lipnowskiego
446. DEMBOWSKA MARIA (†2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczycielka, kierownik szkoły w Radzikach Dużych, ofiara zbrodni niemieckich

447. DEMBOWSKI (DĘBOWSKI) ANTONI SEBASTIAN h. Jelita (*1 II 1682 r. w Zambrowie †22 IX 1763 r. Bętkowie k. Wolbromia), biskup płocki i kujawski, publicysta i komediopisarz
448. DEMBOWSKI (DĘBOWSKI) IGNACY MAURZYCY STANISŁAW h. Jelita (*1789 r. w Warszawie †po 1856 r.), właściciel ziemski
449. DEMYRCH HENRYK (*13 X 1904 r. w Łodzi †18 XII 1967 r. w Rypinie), kapłan rzymskokatolicki, orionista, ofiara prześladowań niemieckich, proboszcz w Płonem, administrator parafii w Radominie
450. DERKOWSKI KAZIMIERZ (*21 III 1925 r. w Bogumiłkach k. Rypina †6 I 2005 r. w Malborku), działacz NSZZ „Solidarność”, emigrant polityczny
451. DERKOWSKI STANISŁAW (*7 V 1926 r. w Giżyńku, parafia Ruże), por. czasu wojny, nauczyciel, organizator szkolnictwa, kustosz rodzinnej i lokalnej pamięci
452. DESKOWSKI ERYK (*20 IX 1905 r. w Tczewie †8 X 1965 r. w Gdańsku), kapłan rzymskokatolicki, administrator parafii w Rypinie, dziekan rypiński
453. DĘBOWSKI STANISŁAW (†po 1945), uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz Związku Walki Zbrojnej i Armii Krajowej, więzień hitlerowskiego obozu Stutthof
454. DĘBSKI (n. DĄBSKI) ADAM h. Prawdzic (†po 1764 r.), szambelan królewski, starosta lipnowski
455. DĘBSKI BARTŁOMIEJ BARAN (n. Głodowski) h. Junosza (XVI w.), właściciel ziemski
456. DĘBSKI JAN BONAWENTURA h. Prawdzic (†1872 r. w Giżyńku), prawnik, właściciel ziemski
457. DŁUTEK FRANCISZEK FELIKS, ps. „Artur” (*26 II 1904 r. w Warszawie †26 XI 1988 r. w Rypinie), dr medycyny, żołnierz AK, społecznik, historyk służby zdrowia
458. DMOCHOWSKI FRANCISZEK SALEZY h. Pobóg (*14 III 1801 r. w Warszawie †3 VIII 1871 r. w Warszawie), tłumacz, wydawca, popularyzator historii, krytyk literacki, dziennikarz, pamiętnikarz
459. DMOCHOWSKI LUBOMIR KAZIMIERZ JÓZEFAT h. Pobóg (*26 IX 1858 r. w Pułtusku †24 X 1930 r. w Lipnie), prawnik, rejent, działacz społeczno-gospodarczy i oświatowy
460. DMOCHOWSKI WAŁAW h. Pobóg (*23 VIII 1891 r. w Niedźwiedziu †po 24 X 1939 r. w okol. Królewca), ziemianin, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej w 1920 r., ofiara zbrodni niemieckich
461. DMOWSKI WŁADYSŁAW h. Pobóg (*1837 r. w Szczechowie k. Sierpca †11 IX 1894 r. w Głownie k. Dobrzynia n. Wisłą), uczestnik powstania styczniowego 1863/1864 r., działacz narodowy
462. DOBRACKI BERNARD (†po 1945 r.), leśniczy, ofiara prześladowań niemieckich
463. DOBROSIELSKI WIKTOR h. Cholewa (*1827 r. w Kikole †6 V 1898 r. w Warszawie), powstaniec 1863 r., naczelnik wojenny pow. przasnyskiego w czasie powstania 1863/1864 r.
464. DOBROŚ FELIKS MIECZYŚLAW (*30 V 1886 r. w Lipnie †15 X II 1975 r. w Lipnie), urzędnik państwowy, burmistrz Lipna, policjant, dzierżawca
465. DOBROWOLSKI (i. n.), (†X 1939 r. w Rypinie), ofiara zbrodni niemieckich
466. DOBROWOLSKI BRONISŁAW (*3 IX 1911 r. we wsi Maława k. Baboszewa †30 V 1943 r. w Pomiechówku), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Tłuchowie, ofiara zbrodni niemieckich
467. DOBROWOLSKI KAROL (*31 III 1924 r. w Ciechanowie †23 VI 1992 r. w Rypinie), prezes klubów sportowych
468. DOBSKI ANTONI h. Jastrzębiec (†po 1826 r.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz skrwileński
469. DOBRZENIECKI WINCENTY (*26 V 1895 r. w Zglenicach k. Sierpca †po 24 X 1939 r. w okol. Królewca), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
470. DOKUCZYC KAROL (*13 I 1910 r. w Błędowie k. Grójca †IV 1940 r. w Starobielsku), nauczyciel i kierownik szkoły w Michałkach, podporucznik Wojska Polskiego, ofiara zbrodni sowieckich
471. DOŁĘGOWSKI JÓZEF (*19 III 1878 r. we wsi Bryki †20 II 1961 r. w Słupi), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Rypinie, proboszcz w Trąbinie
472. DOŁKOWSKI EDWARD, ps. „Olek” (†30 XII 1992 r. w Wyrzysku), nauczyciel, żołnierz Armii Krajowej
473. DOMAGALSKI CZESŁAW (*8 XI 1921 r. w Okalewku †20 VIII 1944 r. w Pokrytkach), żołnierz Armii Ludowej
474. DOMAGALSKI DOMINIK (XIX w.), powstaniec styczniowy 1863 r.
475. DOMAGALSKI STANISŁAW (*20 III 1900 r. w Okalewku †18 VII 1963 r. w Rypinie), działacz organizacji lewicowych
476. DOMAGALSKI WŁADYSŁAW, ps. „Tomasz”, „Burzuj” (*8 XI 1887 r. w Okalewku †28 VIII 1944 r. w Okalewku), działacz polityczny, organizator lewicowego ruchu oporu
477. DOMAGALSKI WŁADYSŁAW, ps. „Piotr”, „Kowal” (*27 VI 1905 r. w Okalewku †7 XI 1970 r. w Brodnicy), działacz lewicowy
478. DOMAGALSKI ZYGMUNT (*1926 r. †28 VIII 1944 r. w Okalewku), ofiara zbrodni niemieckich
479. DOMARADZKA z Kozakiewiczów ZOFIA (*7 I 1900 r. †2/3 XI 1939 r. w Rypinie), nauczycielka, ofiara zbrodni niemieckich
480. DOMARADZKI ANDRZEJ (*5 III 1893 r. †2/3 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, kierownik szkoły w Półwiesku, ofiara zbrodni niemieckich
481. DOMINIK, zw. Rola, h. Rola (*ok. 1270/80 r. †ok. 1330/40 r.), rycerz dobrzyński
482. DOMKE JÓZEF (XIX/XX w.), hotelarz, restaurator
483. DONDEROWICZ HENRYK (*1913 r. w Paliwodziźnie †1991 r.), nauczyciel, kierownik szkoły w Czyżewie k. Rypina

484. DONDEROWICZ LEON (*ok. 1910 r. †1944 r. w Buchenwaldzie), nauczyciel, oficer Wojska Polskiego, ofiara zbrodni niemieckich
485. DONINOWSKI JAN (*ok. 1827 r. w Dobrzyniu n. Drwęcą †4 VI 1863 r. w Kotowach), powstaniec 1863 r., ofiara insurekcji
486. DORNAKOWSKA ŁUCJA (*4 VIII 1920 r. w Starorypinie), siostra zakonna
487. DORNAKOWSKA WIKORIA (*1912 r. †16 IX 1986 r.), siostra zakonna
488. DOROŻYŃSKI RYSZARD (*23 VIII 1939 r. †1998 r.), historyk, wiceprezydent Torunia, bibliotekarz
489. DORUCHOWSKI FELIKS h. Niesobia (*19 IV 1887 r. †14 X 1962 r. we Wrocławiu), inż. rolnictwa, ziemianin
490. DOSRTER ERIK (*1892 r. w Rydze † po 1945 r. w Niemczech), lekarz w Rypinie
491. DRABIŃSKI ANTONI (*25 VII 1905 r. w Radomicach k. Lipna †8 I 1944 r. w Dora/Salza-Thuringen), aptekarz, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, ofiara zbrodni niemieckich
492. DRABIŃSKI WŁADYSŁAW, ps. „Czarny” (XX w.), ofiara prześladowań niemieckich
493. DRAMIŃSKI JERZY ANTONI h. Przyjaciół (*10 XII 1904 r. w Dźwierznie k. Płocka †przed 24 X 1939 r. w okol. Królewca), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
494. DRABCZYŃSKI STANISŁAW (†1937 r.), policjant, burmistrz Dobrzynia n. Drwęcą, działacz BBWR
495. DRAPIEWSKI WŁADYSŁAW (*1876 r. †1961 r.), malarz sakralny
496. DROZDOWSKI JERZY (*23 X 1935 r. w Przywitowie k. Rypina), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, proboszcz w Wyszogrodzie i Gąbinie, rezydent w Rypinie
497. DROZDOWSKI MARCELI (XX w.), żołnierz wojny obronnej 1939 r.
498. DRUŻBA JAN (†po 1925 r.), założyciel klubu sportowego „Lech” w Rypinie, redaktor „Kroniki Rypińskiej”, działacz PCK
499. DRZEWIECKI KAZIMIERZ (*21 II 1934 r. w Świątkowiznie), nauczyciel, dyrektor szkoły w Piątkach i Bobrownikach
500. DRZEWIECKI RYSZARD (*1933 r. w Legionowie †2001 r.), lekarz w Rypinie]
501. DRZEWIECKI STANISŁAW, ps. „Zew”, „Głaz”, „Jan”, „Wicher”, „Adam”, „Sławunia”, przybrane nazwisko „Stanisław Krajewski” (*17 VI 1917 r. w Detroit (USA) †15 X 1973 r. w USA), oficer Wojska Polskiego, żołnierz Armii Krajowej, szef wywiadu Obwodu AK Lipno, ostatni komendant Obwodu AK Lipno
502. DRZEWIECKI STEFAN (XX w.), żołnierz wojny obronnej 1939 r.
503. DRZEWIECKI WŁADYSŁAW (*28 I 1912 r. we Włocławku †11 IV 1995 r. w Lipnie), nauczyciel, żołnierz Września 1939 r., porucznik Wojska Polskiego, społecznik, działacz ruchu ludowego]
504. DUCHNOWSKI MARIAN (*19 II 1949 r. w Białej Podlaskiej), bankowiec, społecznik
505. DUCZYMIŃSKI FRANCISZEK h. Rogala (XIX w.), ziemianin
506. DUCZYMIŃSKI IGNACY h. Rogala (†7 III 1823 r.), ziemianin
507. DUCZYMIŃSKI KAROL h. Rogala (XIX w.), ziemianin, bankowiec
508. DUCZYMIŃSKI KONSTANTY h. Rogala (XX w.), ziemianin, działacz narodowy
509. DUDA JÓZEF (*1893 r. †22/23 II 1945 r.), rządcą majątku, żołnierz Armii Krajowej, ofiara zbrodni sowieckich
510. DUDKIEWICZ WŁADYSŁAW (†po 1954), pocztowiec, rzeźbiarz
511. DUDREWICZ TADEUSZ h. Korwin, ps. „Maliszewski” (*14 VIII 1897 r. w Nieświeżu †28 X 1939 r. w lasach skrwileńskich), ziemianin, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1919/1920 r., porucznik Wojska Polskiego, społecznik, poseł na Sejm RP V kadencji, ofiara zbrodni niemieckich
512. DULCZEWSKI HENRYK (*1891 r. w Kazimierzewie k. Obór, w pow. rypińskim †1941 r. w Mauthausen), nauczyciel, kierownik szkoły, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1920 r., społecznik, ofiara zbrodni niemieckich
513. DULCZEWSKI STANISŁAW (*16 VIII 1894 r. w Kazimierzewie k. Obór, w pow. rypińskim †27 III 1978 r. w Brodnicy), kapłan rzymskokatolicki, prałat, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych, proboszcz w Rogowie
514. DULCZEWSKI ZYGMUNT JÓZEF, ps. „Epos”, „Odrowąż” (*5 XI 1916 r. w Kazimierzewie k. Obór, pow. rypińskim †22 V 2004 r. w Poznaniu), komendant placówki ZWZAK, profesor socjologii
515. DUNAJSKI JAN (XX w.), żołnierz Armii Krajowej
516. DUNAJSKI TADEUSZ (*25 IV 1911 r. w Oborach †21 VIII 1944 r. w Langannerie we Francji), kapral, żołnierz Brygady Pancerniej gen. S. Maczka
517. DUŃSKI EDWARD (*1810 r. †1857 r.), powstaniec 1830/1831 r., uczestnik wyprawy 1833 r., emigrant polityczny we Francji, kapłan zakonny
518. DURLIK WOJCIECH (*w Kielcach), żołnierz Wojska Polskiego na frontach II wojny światowej
519. DUSZYŃSKI BERBARD (†w końcu 1939 r. w okol. Królewca), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
520. DUSZYŃSKI FRANCISZEK (*ok. 1838 r. †po 1864 r.), chłop, uczestnik powstania 1863 r., zesłaniec carski
521. DUSZYŃSKI WACŁAW h. Łabędź (13 IX 1909 r. w Zasadach †22 II 1980 r.), uczestnik bitwy pod Monte Cassino
522. DUSZYŃSKI WITOLD h. Łabędź (†w końcu 1939 r. w okol. Królewca), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich

523. DUSZYŃSKI WŁADYSŁAW h. Łabędź (†jesienią 1939 r. w okol. Królewca), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
524. DÜCKERT GUSTAW (XIX w.), powstaniec 1863 r., emigrant
525. DWORECKI BOLESŁAW (*10 III 1889 r. w Kłusnie w pow. rypińskim †IV 1940 r. w Katyniu), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1918/1921, kapitan Wojska Polskiego, ofiara zbrodni NKWD
526. DYGASIŃSKI ROBERT (†1979 r.), właściciel ziemski
527. DYTRYCH i. n. (†po 1864 r.), organista, uczestnik powstania styczniowego, uczestnik żandarmerii powstańczej
528. DZIAŁOWSKI (von Salendorf) AUGUSTYN h. Prawdzic (*24 VIII 1772 r. †4 XIII 1826 r.), właściciel ziemski
529. DZIAŁOWSKI (von Salendorf) KSAWERY FRANCISZEK h. Prawdzic (*1799 r. w Płachawach †1866 r. w Wielkołące), ziemianin, przyjaciel Chopina
530. DZIAŁOWSKI ZYGMUNT ALFONS h. Prawdzic (*4 VIII 1843 r. w Mgowie w ziemi chełmińskiej †16 II 1878 r. w Berlinie), ziemianin, powstaniec 1863 r., mecenas i miłośnik nauki, archeolog, polityk
531. DZIAŁYŃSKA ANNA TERESA h. Ogończyk (*1683 r. w Chełmie †1719 r.), matka Andrzeja Zamoyskiego
532. DZIAŁYŃSKI ADAM h. Ogończyk (*ok. 1627 r. w Bratianie †15 X 1660 r. pod Cudnowem), rotmistrz chorągwi husarskiej, starosta bratiański, właściciel ziemski
533. DZIAŁYŃSKI IGNACY JÓZEF FRANCISZEK ADAM h. Ogończyk (*1754 r. w Konarzewie w Poznańskiem †XI 1797 r. w Żytomierzu), generał wojsk polskich, poseł na sejmy ziemi dobrzyńskiej, poseł na Sejm Czteroletni
534. DZIAŁYŃSKI JAKUB h. Ogończyk (*ok. 1660 r. †1730 r.), właściciel ziemski
535. DZIAŁYŃSKI JAN h. Ogończyk (†28 I 1520 r.), cześnik i stolnik dobrzyński, kasztelan słoński
536. DZIAŁYŃSKI JAN IGNACY h. Ogończyk (*ok. 1511 r. w Dobrzyniu n. Drwęcą †przed 8 V 1583 r.), podkomorzy dobrzyński, miecznik chełmiński, kasztelan elbląski, chełmiński i dobrzyński, wojewoda pomorski i chełmiński, starosta bratiański, lipnowski i tczewski
537. DZIAŁYŃSKI MICHAŁ h. Ogończyk (*ok. 1560 r. w Brześciu Kujawskim †29 IV 1617 r. w Działyniu), starosta bobrownicki, nieszawski i rypiński, wojewoda inowrocławski i brzeskokujawski, poseł na sejm, senator
538. DZIAŁYŃSKI MIKOŁAJ h. Ogończyk (*ok. 1458 r. w Dobrzyniu n. Drwęcą †m. 1490 a 1498 r.), kasztelan dobrzyński, wojewoda inowrocławski, dworzanin królewski
539. DZIAŁYŃSKI MIKOŁAJ h. Ogończyk (*ok. 1484 r. w Dobrzyniu n. Drwęcą †przed 18 V 1545 r.), podkomorzy dobrzyński, starosta brodnicki i bratiański, wojewoda pomorski, dworzanin Zygmunta I
540. DZIAŁYŃSKI MIKOŁAJ h. Ogończyk (*ok. 1552 r. w Dobrzyniu n. Drwęcą †po 1584 r.), właściciel ziemski
541. DZIAŁYŃSKI PAWEŁ h. Ogończyk (*ok. 1524 r. w Dobrzyniu n. Drwęcą †29 XI 1582 r.), starosta bobrownicki, nieszawski i dobrzyński, kasztelan dobrzyński
542. DZIAŁYŃSKI PAWEŁ h. Ogończyk (†po 1609 r.), starosta bobrownicki, dworzanin i sekretarz Zygmunta III Wazy
543. DZIAŁYŃSKI PIOTR (Piotr z Działynia) h. Ogończyk (†przed 1 I 1445 r.), właściciel ziemski, rycerz w wojnie z Zakonem Krzyżackim, podłowczy dobrzyński, starosta dobrzyński, podkomorzy dobrzyński
544. DZIAŁYŃSKI PIOTR h. Ogończyk (*ok. 1460 r. †1494 r.), kasztelan rypiński i słoński
545. DZIAŁYŃSKI PIOTR LASOTA h. Ogończyk (†1668 r.), podkomorzy dobrzyński, kasztelan dobrzyński, wojewoda chełmiński, starosta kowalewski
546. DZIAŁYŃSKI PIOTR z Działynia h. Ogończyk (†1663 r.), kasztelan dobrzyński
547. DZIAŁYŃSKI RAFAŁ h. Ogończyk (*ok. 1522 r. w Brześciu †3 V 1572 r. w Warszawie), starosta brodnicki i kowalski, kasztelan brzeski, senator
548. DZIAŁYŃSKI TOMASZ h. Ogończyk (*ok. 1655 r. †25 VI 1714 r. w Łąkach Bratiańskich), krajczy koronny, poseł ziemi dobrzyńskiej, marszałek Trybunału Koronnego, wojewoda chełmiński, starosta bratiański, lęborski i kowalewski
549. DZIAŁYŃSKI WINCENTY h. Ogończyk (†po 1568 r.), kasztelan słoński i dobrzyński
550. DZIAŁYŃSKI ZYGMUNT h. Ogończyk (†9 II 1685 r.), wojewoda brzeski i kaliski, poseł na sejm
551. DZIENISZEWSKI JAN (*8 IX 1953 r. w Świdziebni), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, budowniczy kościoła
552. DZIEROŻYŃSKI WŁADYSŁAW (†po 1873 r.), lekarz w Rypinie
553. DZIERŻĘCKI ZYGMUNT (*20 IX 1904 r. w Wymyślinie k. Skępego †IV 1940 r. w Katyniu), mierniczy, podporucznik (pośm. kpt.) Wojska Polskiego, ofiara zbrodni sowieckich
554. DZIERZGOWSKI PIOTR h. Jastrzębiec (XVII w.), właściciel ziemski
555. DZIERZGOWSKI SZYMON (*27 X 1866 r. w Radomicach k. Lipna †6 XII 1928 r.), profesor higieny, chemik
556. DZIERŻANOWSKI HENRYK TOMASZ h. Grzymała (*ok. 1830 r. †1917 r.), mieszczanin warszawski, właściciel ziemski
557. DZIEWANOWSKA APOLONIA h. Jastrzębiec (*ok. 1795 r. w Płonnem †26 I 1832 r.), ziemianka
558. DZIEWANOWSKA z d. Mieczkowska DANUTA ZOFIA (*21 X 1915 r. †21 VII 2003 r.), łączniczka i sanitariuszka w powstaniu warszawskim

559. DZIEWANOWSKA HALINA MARIA h. Jastrzębiec (*30 X 1916 r. w Grodkowie †13 V 1995 r. w Warszawie), pracownik umysłowy
560. DZIEWANOWSKA z d. Ambroziewicz HALINA ALEKSANDRA h. Waz (*1924 r. †1989 r.), żołnierz i łączniczka AK, lekarz dentysta
561. DZIEWANOWSKA z d. Wyganowska HONORATA (*7 I 1932 r. †21 IV 2005 r.), redaktorka
562. DZIEWANOWSKA z d. Mazaraki JADWIGA (*1905 r. †24 VII 1972), konserwator zabytków
563. DZIEWANOWSKA (zameżna Grabowska) JANINA h. Jastrzębiec (*16 IV 1912 r. w Wolkowcach †1996 r. w Lublinie), mgr historii sztuki
564. DZIEWANOWSKA KAZIMIERA ANNA h. Jastrzębiec (*ok. 1830 r. †20 VII 1841 r. w Grodkowie na Mazowszu)
565. DZIEWANOWSKA z d. Millaszewska KLEMENTYNA (* 2 XII 1872 r. †2 III 1951 r. w Lublinie), ofiara prześladowań sowieckich
566. DZIEWANOWSKA z d. Rosé KRYSZYNA (*6 XI 1905 r. †16 I 1963 r.), ofiara prześladowań komunistycznych
567. DZIEWANOWSKA-STEFANCZYK KRYSZYNA h. Jastrzębiec (*19 XII 1955 r. w Warszawie), redaktorka
568. DZIEWANOWSKA TERESA h. Lubicz (*1740 r. (?) †przed 1792 r.), żona Ignacego Piwnickiego
569. DZIEWANOWSKA z d. Chrzanowska ZOFIA FRANCISZKA TERESA h. Poraj (*17 IX 1883 w Teptiukowie (hrubieszowskie) † 1 IX 1954 w Warszawie), ziemianka, społeczniczka, ofiara prześladowań hitlerowskich
570. DZIEWANOWSKA ZOFIA ELŻBIETA h. Jastrzębiec (*17 IX 1939 r.), lekarz medycyny oraz dr nauk medycznych, psychiatra i farmakolog, wiceprezydent i główny dyrektor Departamentów Klinicznych w Firmach Biofarmaceutycznych, prof. amerykańskiego Uniwersytetu Cornell w New Yorku
571. DZIEWANOWSKA-STEFANCZYK ZOFIA KRYSZYNA (*10 II 1989 r. w Warszawie), tłumacz, anglistka
572. DZIEWANOWSKI ALEKSANDER h. Jastrzębiec (†ok. 1931 r.), ziemianin
573. DZIEWANOWSKI ALEXANDRA JULIA h. Jastrzębiec (*ur. 1989 r.), studentka
574. DZIEWANOWSKI ANDRZEJ h. Jastrzębiec (XVI w.), właściciel ziemski
575. DZIEWANOWSKI ANDRZEJ h. Jastrzębiec (*ok. 1670 r. †1 XII 1722 r.), kasztelan rypiński, słoński i dobrzyński, marszałek sejmiku ziemi dobrzyńskiej, poseł na sejm
576. DZIEWANOWSKI ANDRZEJ STEFAN h. Jastrzębiec (*10 XI 1934 †8 XII 1984), fotografik
577. DZIEWANOWSKI ANDRZEJ ANDRÉ h. Jastrzębiec (*10 XII 1951 r.), inż. mechaniki stosowanej, przedsiębiorca
578. DZIEWANOWSKI ANTONI h. Jastrzębiec (*ok. 1757 r. †31 III 1797 r.), właściciel ziemski
579. DZIEWANOWSKI ANTONI h. Jastrzębiec (*1783 r. w Chraponi), właściciel ziemski
580. DZIEWANOWSKI ANTONI h. Jastrzębiec (†1797), właściciel ziemski
581. DZIEWANOWSKI-STEFANCZYK BARTOSZ KAZIMIERZ (*22 II 1982 r. w Warszawie), dr historii
582. DZIEWANOWSKI BOGDAN MARIA ANTONI h. Jastrzębiec (*27 VI 1935 r.), inżynier budownictwa
583. DZIEWANOWSKI DOMINIK JULIUSZ ROCH h. Jastrzębiec (*15 II 1759 r. w Płonnem †10 IX 1827 r. w Płonnem), uczestnik powstania kościuszkowskiego, generał wojsk Księstwa Warszawskiego, pisarz, tłumacz
584. DZIEWANOWSKI DOMINIK JAN HENRYK h. Jastrzębiec (*1811 r. w Szafarni †8 VI 1881 r. w Działyniu), przyjaciel F. Chopina, uczestnik powstania listopadowego, działacz niepodległościowy, gubernator cywilny płocki
585. DZIEWANOWSKI FRANCISZEK LESZEK h. Jastrzębiec (*1940 r.), dr inż.
586. DZIEWANOWSKI HENRYK h. Jastrzębiec (*22 VI 1914 r. w Nikiforowicach †12 I 2006 r. w Szczecinie), prof. zw. dr hab. inż. budowy i eksploatacji maszyn, wynalazca
587. DZIEWANOWSKI IGNACY JAN z Dukli h. Jastrzębiec (*1757 r. w Płonnem †11 III 1813 r.), ziemianin, kapitan wojsk koronnych, szambelan królewski, poseł na sejm
588. DZIEWANOWSKI IGNACY JAKUB h. Jastrzębiec (*1799 r. w Kawęczynie †1886 r. w Grodkowie), powstaniec listopadowy 1830 r., kapitan Wojska Polskiego
589. DZIEWANOWSKI IGNACY KAZIMIERZ (n. Kazimierz Ignacy) h. Jastrzębiec (*21 V 1879 r. †po 19 II 1942 r. w Schloss Hartheim k. Linzu), prawnik, ziemianin, społecznik, więzień i ofiara niemieckich obozów śmierci
590. DZIEWANOWSKI JAKUB h. Jastrzębiec (XVII w.), właściciel ziemski
591. DZIEWANOWSKI JAN ŁUKASZ JÓZEF KANTY h. Jastrzębiec (*1755 r. w Płonnem †8 II 1813 r. w Szafarni), ziemianin
592. DZIEWANOWSKI JAN NEPOMUCEN h. Jastrzębiec (*18 V 1781 r. w parafii Łążyn †5 XII 1808 r. w Madyrcie), pułkownik wojsk polskich, bohater spod Somosierry
593. DZIEWANOWSKI JAN h. Jastrzębiec (*1787 r. w Kowalkach), ziemianin
594. DZIEWANOWSKI JAN h. Jastrzębiec (XIX/XX w.), ziemianin
595. DZIEWANOWSKI JAN NEPOMUCEN h. Jastrzębiec (*9 III 1907 r. w Grodkowie †17 VI 1989 r. w Leicester (Wielka Brytania), dr prawa, uczestnik wojny obronnej 1939 r., emigrant
596. DZIEWANOWSKI JÓZEF h. Jastrzębiec (XIX w.), ziemianin, powstaniec 1863 r.
597. DZIEWANOWSKI JULIUSZ h. Jastrzębiec (*1700 r. †14 IV 1772 r.), poseł na sejm, kasztelan i podwojewodzi chełmiński, konfederat barski, kolator klasztoru w Oborach

598. DZIEWANOWSKI JULIUSZ IGNACY ALOJZY h. Jastrzębiec (*12 IV 1780 r. †10 VIII 1854 r. w Działyniu), oficer szwoleżerów, ziemianin
599. DZIEWANOWSKI KAZIMIERZ h. Jastrzębiec (XVII/XVIII w.), właściciel ziemski
600. DZIEWANOWSKI KAZIMIERZ ROMUALD h. Jastrzębiec (*1792 r. w Kawęczynie †23 IX 1874 r. w Grodkowie), major Wojska Polskiego Księstwa Warszawskiego, uczestnik wojny polsko-rosyjskiej 1831 r., ziemianin
601. DZIEWANOWSKI KAZIMIERZ h. Jastrzębiec (*1846 r. †1886 r.), ziemianin
602. DZIEWANOWSKI KAZIMIERZ STANISŁAW h. Jastrzębiec (*6 VIII 1905 r. w Grodkowie †8 IX 1939 r. pod Cyrusową Wolą k. Łodzi), ziemianin, podporucznik Wojska Polskiego, uczestnik i ofiara wojny obronnej 1939 r.
603. DZIEWANOWSKI KAZIMIERZ KAROL h. Jastrzębiec (*7 XI 1930 r. w Warszawie †20 VIII 1998 r. w Pieszcu), pisarz, dziennikarz, uczestnik opozycji antykomunistycznej, ambasador Polski w USA
604. DZIEWANOWSKI KLEMENS h. Jastrzębiec (XVII w.), właściciel ziemski
605. DZIEWANOWSKI KRZYSZTOF h. Jastrzębiec (*12 IX 1946 r. w Krakowie), dr hab. medycyny w zakresie nefrologii i transplantologii
606. DZIEWANOWSKI LEON h. Jastrzębiec (†ok. 1903 r.), ziemianin
607. DZIEWANOWSKI MAGDALENA SOPHIE h. Jastrzębiec (*1991 r.), studentka
608. DZIEWANOWSKI-KUNERT MARCIN h. Jastrzębiec (*11 IV 1964 r. w Warszawie), filmowiec, reżyser, fotografik-artysta
609. DZIEWANOWSKI MIECZYŚLAW (XX w.), instruktor rolny
610. DZIEWANOWSKI MICHAŁ (*1904 r. w Moszczonem k. Kikoła †1970 r. w Warszawie), ziemianin, ofiara prześladowań komunistycznych
611. DZIEWANOWSKI (n. Dziwanowski) MIKOŁAJ z Dziwanowa h. Jastrzębiec (XVI w.), starosta nurski, wojski i starosta łomżyński
612. DZIEWANOWSKI MIKOŁAJ h. Jastrzębiec (*ok. 1640 r.), właściciel ziemski
613. DZIEWANOWSKI PAWEŁ, zw. Warda (XV/XVI w.), właściciel ziemski, protoplasta Dziwanowskich
614. DZIEWANOWSKI PIOTR PAWEŁ h. Jastrzębiec (*30 VII 1798 r. w Kawęczynie †10 VI 1836 r. w Grodkowie), prawnik, przyjaciel Fryderyka Chopina
615. DZIEWANOWSKI ROMAN EDWARD ANTONI h. Jastrzębiec (*26 XI 1936 r.), lekarz medycyny
616. DZIEWANOWSKI ROMUALD (*2 VII 1911 r. w Bondarówce na Ukrainie †19 IX 2002 r.), tartacznik, prof. Politechniki Gdańskiej
617. DZIEWANOWSKI STANISŁAW h. Jastrzębiec (*ok. 1843 r.), ziemianin, powstaniec 1863/1864 r.
618. DZIEWANOWSKI STANISŁAW h. Jastrzębiec (*30 XI 1908 r. w Grodkowie †18 IX 1939 r. pod Górą n. Narwią), inżynier, ziemianin, podporucznik Wojska Polskiego, żołnierz i ofiara wojny obronnej 1939 r.
619. DZIEWANOWSKI STANISŁAW h. Jastrzębiec (*10 IV 1952 r. we Otwocku), mgr inżynier, elektronik, informatyk
620. DZIEWANOWSKI TADEUSZ h. Jastrzębiec, ps. „Zemsta”, „Chrzanowski” (*28 IX 1911 r. †22 II 1975 r. w Otwocku), ekonomista, ziemianin, żołnierz wojny obronnej 1939 r., żołnierz Armii Krajowej, uczestnik powstania warszawskiego, ofiara prześladowań komunistycznych
621. DZIEWANOWSKI TADEUSZ h. Jastrzębiec (*25 IV 1953 r. w Gdańsku), poeta i tłumacz
622. DZIEWANOWSKI WACŁAW h. Jastrzębiec (*1872 r. w Redkodubach †1915 r. prawdopodobnie w Wołkowcach v. Otrakowej), zarządca majątków
623. DZIEWANOWSKI WINCENY h. Jastrzębiec (*1814 r.), ziemianin
624. DZIEWANOWSKI WINCENY h. Jastrzębiec (†1932 r. we Lwowie), powstaniec styczniowy 1863 r., Sybirak
625. DZIEWANOWSKI WŁADYSŁAW h. Jastrzębiec (*1787 r. w Kowalkach †1849 r.), ziemianin
626. DZIEWANOWSKI WŁADYSŁAW h. Jastrzębiec (*1910 r. †1972 r.), żołnierz Września 1939 r., uczestnik powstania warszawskiego, lekarz dentysta
627. DZIEWANOWSKI WOJCIECH h. Jastrzębiec (*1780 r. w Chraponi †ok. 1854 r.), ziemianin
628. DZIEWANOWSKI WOJCIECH h. Jastrzębiec (*10 IV 1952 r. w Otwocku), nauczyciel, działacz samorządowy, społecznik
629. DZIEWANOWSKI ZYGMUNT h. Jastrzębiec († w okresie wojny 1939-1945 w Dachau), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
630. DZIĘGIELEWSKI JÓZEF WINCENY, ps. „Kurek”, „Wicek” (*22 I 1895 r. w Wierznicy w pow. lipnowskim †7 XII 1952 r. w Otwocku), działacz socjalistyczny, poseł na sejm, ofiara prześladowań komunistycznych
631. DZIĘGIELEWSKI KAZIMIERZ, ps. „Żywy” (†po 1945 r.), żołnierz Armii Krajowej, komendant Placówki AK Dobrzyń n. Drwęca, ofiara prześladowań sowieckich
632. DZIĘGIELEWSKI STANISŁAW (†po 1945 r.), łącznik Armii Krajowej, ofiara prześladowań sowieckich
633. DZIĘGIELEWSKI WACŁAW (*1904 r. w Rypinie †1982 r.), szklarz, więzień obozu Stutthof, kustosz pamięci narodowej
634. DZWONKOWSKI STANISŁAW (*9 IV 1903 r. w Wierzniczce †19 X 1940 r. w Rudau), nauczyciel, kierownik szkoły w Wielgiem, ofiara zbrodni niemieckich

E

635. EBERHARD (starszy), (XIV w.), wójt-zasadzca Rypina
 636. EBERHARD (młodszy), (†przed 15 IV 1375 r.), właściciel ziemski, wójt Rypina, stolnik dobrzyński
 637. EBERHARD (†po 10 V 1430 r.), proboszcz rypiński
 638. ECHOLZ FRANCISZEK (*1919 r. †X 1939 r. w Lasach Karnkowskich), obrońca Ojczyzny, ofiara zbrodni niemieckich
 639. ELWERTOWSKI KAZIMIERZ (*10 XII 1877 r. w Osówce k. Lipna †po 1962 r.), nauczyciel, urzędnik celny, pamiętnikarz
 640. ENGSTRÖM WAWRZYNIEC STANISŁAW h. Własnego (*1829 r. †22 X 1910 r. w Gryźynie, w Poznaniu), ziemianin, uczestnik ruchów narodowowyzwoleńczych, uczestnik powstania styczniowego 1863/1864 r., działacz społeczny, filantrop
 641. ESTKOWSKI ANTONI (*3 X 1904 r. †16 IX 1941 r. w Dachau), nauczyciel, kierownik szkoły w Dobrzyniu n. Wisłą, ofiara zbrodni niemieckich
 642. EYSMONT TADEUSZ (*1924 r. w Rypinie †1991 r. w Szczecinie), artysta-malarz

F

643. FALKOWSKI BOLESŁAW (*14 IX 1907 r. w Witkowie †4 X 1979 r. w Lipnie), nauczyciel, uczestnik wojny obronnej 1939 r., jeńiec, inspektor szkolny, działacz społeczny
 644. FAŁKOWSKI ANDRZEJ (*1959 r. w Rypinie), gen. dywizji Wojska Polskiego, attaché RP w USA, zastępca szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego
 645. FAŁKOWSKI JAN (*13 VII 1897 r. w Sadłowie-Kolonii k. Rypina †18 V 1979 r. w Porządziu), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Rypinie
 646. FAŁKOWSKI JAN (*1930 r. w Linnem k. Rypina †4 X 2002 r.), kapitan Ludowego Wojska Polskiego, urzędnik administracji państwowej, działacz LOK, społecznik, podharc mistrz, mistrz zegarmistrzowski
 647. FANSLAU KAROL (*12 I 1895 r. w Łapinóżku †17 V 1944 r. pod Monte Cassino), żołnierz Września, bohater spod Monte Cassino
 648. FARBA ROZALIA (*1901 r. †jesienią 1939 r. w lasach skrwileńskich), ofiara zbrodni niemieckich
 649. FEDOROWICZ BRONISŁAW (*9 II 1905 r. †jesienią 1939 r. k. Wąbrzeźna), młynarz, ofiara zbrodni niemieckich
 650. FEJDOWSKA z d. Pieczkowska MAGDALENA (*8 X 1960 r. we Włocławku), dyplomowana pielęgniarka, pracownik samorządowy, Powiatowy Inspektor Sanitarny we Włocławku, członkini DTN
 651. FEJDOWSKA z d. Turska ZOFIA ALDONA (*31 I 1924 r. w Szpetalu Górnym w gminie Fabianki †8 VI 2008 r. we Włocławku), gospodyni domowa, pątniczka do Obór
 652. FERDYN WITOLD (*1928 r. w Czeladzi, pow. będziński), ppłk Wojska Polskiego, lekarz, organizator służby zdrowia, społecznik
 653. FERSZT MARIA (*1907 r. †1943 r. w Warszawie), nauczycielka, ofiara zbrodni niemieckich
 654. FIAŁEK WALENTY (*12 II 1852 r. w Chwarznie k. Starej Kiszewy na Kaszubach, par. Stara Kiszewa, pow. kościerski †17 V 1932 r.), drukarz i wydawca, bibliofil, numizmatyk, filatelista, archeolog i działacz narodowy na Pomorzu Zachodnim
 655. FIGIELSKI STANISŁAW (*1875 r. w Soczewce k. Płocka †1958 r.), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie, prepozyt Kapituły Katedralnej Płockiej
 656. FIJAŁKOWSKI WŁODZIMIERZ (*4 VI 1917 r. w Bobrownikach n. Wisłą †15 II 2003 r. w Łodzi), uczestnik wojny obronnej 1939 r., lekarz-polożnik, prof. dr nauk med., twórca polskiej Szkoły Rodzenia, promotor rodzicielstwa zgodnego z naturą, popularyzator wiedzy z zakresu naturalnego planowania rodziny i psychologii prenatalnej, obrońca życia, małżeństwa i rodziny
 657. FILAT MOJSZE (XIX w.), felczer medyczny
 658. FILIPSKA-FREJER KRYSZYNA (*20 I 1938 r. w Rypinie), rzeźbiarka, działaczka opozycji antykomunistycznej
 659. FILIPSKI STANISŁAW (*1908 r. †1989 r.), kawalerzysta Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r., jeńiec II wojny światowej
 660. FISCHER LUDWIK (XIX w.), aptekarz
 661. FISZ JAN (*1902 r. w Lipnie †IV 1940 r. w Kalininie), policjant, ofiara zbrodni sowieckich
 662. FLACZYŃSKI FRANCISZEK (*29 I 1881 r. w Radziwiu k. Płocka †28 V 1942 r. w Dachau), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, pisarz, pedagog, więzień obozów koncentracyjnych, ofiara zbrodni niemieckich
 663. FLAKOWSKI PIOTR (*14 VII 1917 r. w Janowicach, pow. miechowski †24 XII 1999 r. w Józefowie w pow. lipnowskim), rolnik, spółdzielca, społecznik
 664. FLATHO FELIKS (†po 1831 r.), ziemianin, patriota
 665. FLATHO ZYGMUNT (†1899 r.), ziemianin, kapitan powstania styczniowego, dowódca oddziału powstańczego 1863 r.
 666. FLORKIEWICZ STANISŁAW, ps. „Błyskawica” (*13 XI 1900 r. w Osieku na Wisłą †1994 r.), społecznik, strażak, żołnierz Września 1939 r., uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, ofiara prześladowań komunistycznych
 667. FORCZMAŃSKI STANISŁAW (*6 XII 1937 r. w Hucie Nadrowskiej, pow. rypiński), administratywista, organizator służby zdrowia, naczelnik miasta Rypina, myśliwy

668. FORDOŃSKA SEWERYNA (*4 II 1925 r. w Rudawie w pow. lipnowskim †2009 r.), pielęgniarka
 669. FOSS GUSTAW (*1908 r. †26 I 1956 r. w Poznaniu), germanista, językoznawca i dialektolog
 670. FRANKIEL MAJER (*1887 r. †jesienią 1939 r. w lasach skrwileńskich), ofiara zbrodni niemieckich
 671. FRYDRYSZEWSKI JÓZEF (*5 II 1899 r. w Pokrzywniku k. Lipna †22 III 1895 r. w Wyszku), kapłan rzymskokatolicki, prałat Jego Świątobliwości, proboszcz w Wyszku
 672. FURMAN WŁODZIMIERZ WOJCIECH (*6 XII 1946 r. w Rypinie †5 X 2002 r. k. Płocka), nauczyciel i dyrektor ZSR w Rypinie, radny miasta Rypina, radny powiatu rypińskiego delegat miasta Rypina do Sejmiku Samorządowego Województwa Włocławskiego
 673. FURMAN WOJCIECH (*25 III 1907 r. w Nisku na Rzeszowszczyźnie †23 VIII 1995 r.), uczestnik wojny obronnej 1939 r., jeńiec wojenny w niewoli niemieckiej
 674. FURMAŃSKI MAREK (*4 I 1954 r. w Lipnie), nauczyciel, dyrektor szkoły, trener, radny

G

675. GABRYŚ TOMASZ (XIX/XX w.), działacz niepodległościowy, spółdzielczy i polityczny
 676. GACA (n. GACANKA) HALINA, ps. „Lilia”, „Biały Anioł” (*1924 r. w Starogardzie †20 I 1945 r. w Bydgoszczy lub okolicy), pielęgniarka, sanitariuszka ZWZ/AK, ofiara zbrodni niemieckich
 677. GAJDEK (i. n.), (†jesienią 1939 r. w lasach skrwileńskich), ofiara zbrodni niemieckich
 678. GAJDKOWSKI STANISŁAW (*25 IV 1908 r. †jesienią 1939 r. w lasach skrwileńskich), rolnik, ofiara zbrodni niemieckich
 679. GAJEWSKA-POTOCKA hr. MARIA h. Ostoja (*w 1866 r. †30 VI 1927 r. w Piątkowie), właścicielka ziemiska, społeczniczka, współtwórczyni ochronki dla dzieci bezdomnych i przytułku w Lubiczu
 680. GAJEWSKI TEODOR (*10 V 1906 r. †3 XI 1939 r. w Rypinie), pracownik umysłowy, ofiara zbrodni niemieckich
 681. GAJEWSKI STANISŁAW (*16 I 1940 r. w Zielonej), profesor, historyk Kościoła oraz ustroju państwa i prawa
 682. GAJEWSKI WŁADYSŁAW (*1 VI 1890 r. we wsi Brody, parafia Krzynowłoga Wielka †28 X 1939 r. w lasach skrwileńskich), kapłan rzymskokatolicki, działacz Związku Obrony Kresów Zachodnich, proboszcz w Świedziebni, ofiara zbrodni niemieckich
 683. GALEMSKI (i. n.) h. Dołęga
 684. GALICKI LEON (*28 III 1904 r. w Lipnicy †16 IX 1940 r. w Dachau), nauczyciel, kierownik szkoły w Działyniu, ofiara zbrodni niemieckich
 685. GAŁKOWSKI PIOTR WIESŁAW (*25 XII 1957 r. w Rypinie), nauczyciel, dr, historyk ziemi dobrzyńskiej
 686. GAMALSKI SERAFIN (†V 1733 r.), kapłan zakonny, bernardyn, gwardian i budowniczy klasztoru skępskiego, inicjator koronacji Figury M. B. Skępskiej
 687. GANCARCZYK BRONISŁAW (XX w.), inspektor szkolny w Rypinie
 688. GANCARCZYK (w zakonie – siostra Józefata) BRONISŁAWA (*1916 r. w Wadowicach †1970 r.), siostra zakonna, pielęgniarka szpitala w Rypinie
 689. GARWASKI STANISŁAW h. Grzymała (†1635 r.), kasztelan płocki, poseł na sejm, kolator klasztoru i kościoła skępskiego
 690. GASSEN-PIEKARSKI MIROSŁAW (*23 I 1934 r. w Dobrzyniu n. Drwęcą †3 VIII 2012 r. w Golubiu-Dobrzyniu), kreślarz-projektant, społecznik, działacz patriotyczny, członek DTN
 691. GAWIN-WAŚNIEWSKA JANINA MARIA WANDA h. Lubicz, ps. „Zbigniew Orlicz” (*1871 r. †po IX 1939 r. w Płocku), nauczycielka, bibliotekarka, pisarka, poetka
 692. GAWROŃSKA ANTONINA (*1883 r. w Koziebrodach, pow. sierpecki †1978 r. w Rypinie), pielęgniarka
 693. GAWSKI HENRYK (*31 VII 1906 r. †12 III 1924 r.), uczeń seminarium nauczycielskiego, instruktor harcerski
 694. GAŚECKI SEWERYN, ps. „Janicki” (XIX w.), powstaniec styczniowy 1863 r.
 695. GAŚECKI ZDZISŁAW (*1888 r. w Radomiu †1985 r. w Golubiu-Dobrzyniu), porucznik Wojska Polskiego, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1920 r. i wojny obronnej 1939 r., mleczarz, organizator mleczarstwa
 696. GAŚSIOROWSKI KONSTANTY (†po 1864 r.), powstaniec 1863 r., Sybirak
 697. GAŚSIOROWSKI MIKOŁAJ (†po 1828 r.), proboszcz w Płonem
 698. GEDE TADEUSZ (*28 III 1911 r. w Tbilisi †4 III 1982 r. w Warszawie), poseł na sejm PRL, minister handlu zagranicznego, wicepremier
 699. GEJER STANISŁAW (*ok. 1901 r. †1 VIII 1944 r. w Warszawie), uczestnik wojny 1920 r., powstaniec 1944 r.
 700. GERC LUCJAN (*29 III 1923 r. w Krobi, gm. Dobrzejewice, pow. lipnowski †25 III 1995 r. Aleksandrowie Kujawskim), nauczyciel
 701. GERMAN KAZIMIERZ, ps.: „Łysy”, „Kazik” (*13 VIII 1907 r. w Grodkowie Morgach k. Sierpca †1 IX 1983 r. we Wrocławiu), działacz organizacji lewicowych
 702. GETKE STANISŁAW (*1914 r. †21 I 1942 r. w obozie Stutthof), rolnik, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, ofiara zbrodni niemieckich
 703. GĘSICKI PRZEMYSŁAW MIECZYŚLAW (*18 III 1954 r. w Bydgoszczy), nauczyciel, starosta lipnowski, społecznik

704. GĘSICKI WACŁAW (*22 III 1915 r. w Kikole †20 IV 1988 r.), uczestnik wojny obronnej 1939 r., urzędnik, naczelnik miasta Lipna
705. GĘSICKI WALDEMAR (*11 VII 1949 r. w Lipnie), historyk, działacz społeczno-kulturalny, samorządowiec, starosta brodnicki
706. GIBLEWSKI SATURNIN, ps. „Gramofon”, „Szturm” (*29 XI 1903 r. w Lipnie †28 IX 1981 r. w Lipnie), żołnierz Armii Krajowej, dowódca plutonu administracyjnego Obwodu AK Lipno, urzędnik
707. GIEDYCH z d. Domańska BOŻENA HANNA (*11 XI 1940 r. w Rypinie), artystka, laureatka wielu prestiżowych nagród, członkini DTN
708. GIEDYCH JULIAN (*18 III 1940 r. w Mariankach), architekt planowania przestrzennego i urbanistyki, członek DTN
709. GIZIŃSKI GRACJAN WITOLD, ps. „Gramofon” (*17 XII 1899 r. w Lipnie †18 X 1989 r. w Lipnie), żołnierz POW, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej i wojny obronnej 1939 r., żołnierz Armii Krajowej, nauczyciel, społecznik, działacz Stronnictwa Demokratycznego
710. GIZIŃSKI MACIEJ (n. GIŻYŃSKI), h. Dołęga (*23 II 1809 r. w Bieżuniu k. Płocka †4 III 1884 r. w Warszawie), uczestnik powstania listopadowego, prawnik
711. GIZIŃSKI STANISŁAW WOJCIECH (*14 IV 1932 r. w Zawidzu k. Sierpca), łącznik AK, nauczyciel, kierownik szkoły w Lubiczu, dyrektor Techniku Rolniczego w Gronowie, dr nauk humanistycznych, historyk, nauczyciel akademicki, członek DTN
712. GIŻYŃSKI FELICJAN (†po 1753 r.), kapłan zakonny, bernaryn, gwardian w Skępem
713. GLAPIŃSKA z d. Ptaszyńska ANNA (*23 VII 1895 r. w Lidzbarku Wielskim †20 I 1970 r. w Ustroniu Morskim), uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej WSK-AK, bibliotekarka
714. GLAPIŃSKI STEFAN (*2 IX 1883 r. w Biechowie k. Wrześni †13 II 1945 r. w Osieku Rypińskim), uczestnik powstania wielkopolskiego, żołnierz Armii Krajowej w Obwodzie Rypin
715. GLIŃSKI JAN IGNACY h. Własnego (†1710 r.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Chojnie
716. GŁADKOWSKI JERZY STANISŁAW (*13 V 1942 r. w Szpiegowie k. Dobrzynia n. Wisłą †9 XI 2000 r. we Włocławku), nauczyciel, dyrektor Zespołu Szkół Rolniczych w Dobrzyniu n. Wisłą, społecznik
717. GŁODEK JAKUB (*19 IV 1906 r. w Kiszyniowie (Besarabia) †2 IV 1940 r. w Katyniu), oficer Wojska Polskiego, ofiara zbrodni sowieckich
718. GŁODEKNOWOBRANOW PAWEŁ (XX w.), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej
719. GŁODKOWSKI EDMUND, ps. „Jastrząb” (XX w.), dowódca Armii Krajowej
720. GŁOSKOWSKI PIOTR h. Przerowa (XVII/XVIII w.) właściciel ziemski
721. GŁOWACKA JADWIGA (*1921 r. w miejscowości Rezekne (Łotwa) †2007 r.), nauczycielka, dyrektor Liceum Ogólnokształcącego w Rypinie
722. GŁOWACKI JAN (*28 II 1916 r. †11 XI 1939 r. w lasach skrwileńskich), ofiara zbrodni niemieckich
723. GŁOWACKI KAZIMIERZ (*1914 r. w Całowni k. Sierpca †19 VIII 1991 r.), żołnierz Września 1939 r., uczestnik wojny obronnej 1939 r., nauczyciel, dyrektor Liceum Ogólnokształcącego i Liceum Ekonomicznego w Rypinie
724. GŁOWACKI ROMAN (*1 VII 1914 r. †11 XI 1939 r. w lasach skrwileńskich), pracownik umysłowy, ofiara zbrodni niemieckich
725. GŁOWACKI STANISŁAW (*8 V 1949 r. w Lipnie), technik kultury, artysta plastyk, rzeźbiarz
726. GŁOWACKI WIKTOR, ps. Witek” (*20 IV 1930 r. w Jarczewie w pow. lipnowskim †22 VIII 1999 r.), żołnierz POZ „Znak” i ZWZAK, nauczyciel, dyrektor szkoły w Ostrowitem k. Lipna
727. GŁOWIŃSKI JAN (*28 VIII 1921 r. w Dylewie k. Rypina †22 IX 1995 r. w Rypinie), dyrektor zakładów przemysłu terenowego, działacz społeczny
728. GŁÓWCZEWSKI ALBIN BOLESŁAW (*23 IX 1927 r. w Bysławiu k. Tucholi), nauczyciel, działacz społeczny
729. GŁÓWCZEWSKI ALEKSANDER (*7 V 1966 r. w Rypinie), dr nauk hum., nauczyciel akademicki
730. GŁUSZKIEWICZ DYMISTR (*VII 1896 r. †28 IX 1941 r. w Mauthausen-Gusen), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
731. GNIAZDOWSKA z d. Chelmiczka ANTONINA h. Nałęcz (*ok. 1880 r. †29 X 1939 r. w Rypinie), ziemianka, działaczka społeczna, ofiara zbrodni niemieckich
732. GNIAZDOWSKA JULIA h. Korab (*1909 r. †w końcu X 1939 r. w Rypinie), ofiara zbrodni niemieckich
733. GNIAZDOWSKA hr. Sierakowska TERESA MARIA ZOFIA h. Ogończyk (*16 V 1911 r. w Waplewie Wielkim †29 X 1939 r. w Rypinie), właścicielka ziemska, ofiara zbrodni niemieckich
734. GNIAZDOWSKI ANTONI h. Korab (*18 I 1874 r. w Łapinózkę †29 IX 1936 r. w Radzikach Małych), ziemianin
735. GNIAZDOWSKI BOGUSŁAW h. Korab (*1890 r. †ok. 1945 r. w ZSRR), ziemianin, uczestnik wojny 1920 r., ofiara zbrodni UB i NKWD
736. GNIAZDOWSKI DOMINIK STEFAN h. Korab (*1887 r. †18 IV 1933 r. w Świedziebni), ziemianin, działacz społeczny
737. GNIAZDOWSKI FRANCISZEK ANDRZEJ h. Korab (*30 XI 1881 r. †26 VIII 1935 r.), ziemianin, hodowca koni, działacz społeczno-gospodarczy
738. GNIAZDOWSKI IGNACY h. Korab (*1764 r. †po 1833 r.), właściciel ziemski
739. GNIAZDOWSKI JAKUB h. Korab (XVIII w.), właściciel ziemski

740. GNIAZDOWSKI JAN (*24 VI 1889 r. we wsi Wilczygóra w gminie Rościszewo, pow. sierpecki †18/19 X 1918 r. w Płocku), nauczyciel, żołnierz POW, uczestnik walk o niepodległość
741. GNIAZDOWSKI JAN h. Korab (*ok. 1886 r. †17 I 1919 r. w Kołomyi), uczestnik i ofiara wojny polsko-bolszewickiej
742. GNIAZDOWSKI JERZY h. Korab (*24 VIII 1914 r. w Warpalicach †1979 r. w Wałbrzychu), ziemianin, żołnierz kampanii wrześniowej 1939 r., uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, ofiara prześladowań UB
743. GNIAZDOWSKI KAZIMIERZ h. Korab (†X 1939 r. w Rypinie), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckiego Selbstschutzu
744. GNIAZDOWSKI STANISŁAW TOMASZ h. Korab (†16 V 1939 r.), właściciel ziemski, kolekcjoner uzbrojenia
745. GNIAZDOWSKI STEFAN h. Korab (*1842 r. w Warpalicach k. Osiek †5 II 1909 r. w Świedziebni), ziemianin, powstaniec 1863 r., kolator kościoła w Świedziebni
746. GNIAZDOWSKI TADEUSZ h. Korab (*1907 r. w Łapinóżku †29 X 1939 r. w Rypinie), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
747. GNIAZDOWSKI TEOFIL h. Korab (XIX w.), właściciel ziemski
748. GNIAZDOWSKI WŁADYSŁAW h. Korab (*ok. 1793 r. †po 1814 r.), właściciel ziemski
749. GNIAZDOWSKI WŁADYSŁAW IGNACY h. Korab (*1819 r. w Ostrowitem †5 II 1878 r.), ziemianin
750. GNIAZDOWSKI WŁADYSŁAW JULIUSZ h. Korab (*17 II 1845 r. †21 II 1914 r. w Radzikach Małych), ziemianin, powstaniec 1863 r.
751. GOCKOWSKA z d. Kowalewska IZABELA (*18 VIII 1839 r. w Sąsiecznie k. Osieka n. Wisłą), właścicielka ziemiska
752. GOCKOWSKI ANTONI h. Prawdzic (†po 1872) ziemianin, uczestnik powstania styczniowego 1863/1864 r.
753. GOCKOWSKI FRANCISZEK h. Prawdzic (*1803 r. w Żalem k. Rypina †ok. 1867 r.), właściciel ziemski
754. GOCKOWSKI FRANCISZEK LUDWIK h. Prawdzic (*8 XI 1835 r. w Witkowie †25 II 1863 r. we wsi Lipa k. Skudzaw w Rypińskim), ziemianin, ofiara zbrodni carskich
755. GOCKOWSKI JAN h. Prawdzic (XIX w.), ziemianin
756. GOCKOWSKI LUDWIK h. Prawdzic (*1817 r. †1894 r.), ziemianin
757. GOCKOWSKI TADEUSZ JÓZEF h. Prawdzic (*8 I 1837 r. w Witkowie †19 XII 1892 r. w Maliszewie k. Lipna), właściciel ziemski, społecznik
758. GOCKOWSKI WALENTY h. Prawdzic (†przed 1775 r.), właściciel ziemski, kolator Kościoła
759. GOCKOWSKI WIT ANTONI h. Prawdzic (†1867 r.), ziemianin
760. GOCKOWSKI WOJCIECH h. Prawdzic (†po 1815), właściciel ziemski, radca powiatu lipnowskiego
761. GOCKOWSKI WOJCIECH h. Prawdzic (†po 1882 r.), ziemianin
762. GODLEWSKA LUDWIKA h. Gozdawa, ps. „Exterus” (*11 X 1863 r. w Niegłosach k. Płocka †28 I 1901 r. w Sokolewsku k. Wałbrzycha), powieściopisarka, publicystka
763. GODLEWSKI HENRYK h. Gozdawa, ps. „Stanisław Gozdawa” (*16 VIII 1886 r. we wsi Zawisty Nadburzne †5 V 1946 r. w Niedźborzu), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, publicysta
764. GODLEWSKI JAN (*ok. 1836 r. †po 1864 r.), stróż, powstaniec 1863 r., zesłaniec syberyjski
765. GODLEWSKI TEODOR (XIX w.), uczestnik powstania styczniowego 1863/1864 r., Sybirak
766. GODLEWSKI ZYGMUNT h. Gozdawa (*20 XI 1868 r. w Kłokocku †13 VIII 1934 r.), ziemianin, prezes lipnowskiego oddziału Związku Ziemian, działacz niepodległościowy
767. GODUDAL RAJMUND DEZYDERIUSZ (*31 XII 1918 r. w Sissy (Francja) †20 X 1985 r.), uczestnik drugiej wojny światowej, artysta malarz
768. GOGACZ MIECZYŚLAW SZCZEPAN (*11 XI 1929 r. w Nadrożu k. Rypina), profesor filozofii – neotomista, etyk, pedagog, mistyk, publicysta, przyjaciel papieża-Polaka św. Jana Pawła II
769. GOGOLEWSKI STANISŁAW (*8 V 1868 r. w Cieclocinku †28 X 1939 r. w Rypinie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, proboszcz w Gójsku i Sadłowie, proboszcz i dziekan rypiński, popularyzator teologii, ofiara zbrodni niemieckich
770. GOLUS WŁADYSŁAW (*21 V 1904 r. w Miedznej, pow. pszczyński †11 VI 1942 r. w Oświęcimiu), leśnik, żołnierz ZWZ, ofiara zbrodni niemieckich
771. GOŁĘBIEWSKI JÓZEF (*2 IV 1902 r. w Brzeziu k. Włocławka †5 III 1942 r. w Oświęcimiu), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Ostrowitem k. Lipna, budowniczy i społecznik, uczestnik ruchu oporu, ofiara zbrodni niemieckich
772. GOŁĘBIEWSKI ROMAN (*4 II 1891 r. w Lipnie †wiosną 1940 r. w Charkowie), nauczyciel, podporucznik Wojska Polskiego, ofiara zbrodni sowieckich
773. GOŁĘBIEWSKI STANISŁAW (*1877 r. w Skępem †1917 r.), publicysta, działacz ludowy
774. GONDZIK JAN (XX w.), nauczyciel, dyrektor Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie
775. GONTAREK RYSZARD (*12 XII 1931 r. w Rakutowie k. Włocławka †2009 r.), nauczyciel Liceum Ogólnokształcącego w Rypinie
776. GORCZYŃSKI IGNACY (XX w.), uczestnik spontanicznego ruchu oporu w czasie II wojny światowej
777. GORCZYŃSKI KAZIMIERZ (*14 II 1871 r. †1 I 1938 r. w Rypinie), działacz społeczno-gospodarczy i samorządowy, pierwszy komisarz rządu na rypiński w niepodległej Polsce

778. GORCZYŃSKI TADEUSZ (*21 X 1920 r. w Łukaszewie w pow. rypińskim 12 września 1940 r. w Katyniu), nauczyciel, podporucznik Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r., ofiara zbrodni NKWD
779. GOSIEWSKI WIKTOR JÓZEF KORWIN (*3 II 1890 r. Rypinie †8 VII 1936 r. w Warszawie), lekarz, poseł i senator II RP, działacz społeczny
780. GOSZKOWSKI KAZIMIERZ (*1 VII 1939 r. w Karbowie k. Brodnicy †21 VI 2010 r.), lekarz, radny Rady Miasta Golubia-Dobrzyń, społecznik, przyjaciel młodzieży
781. GOŚCICKA MARIA (*1889 r. †w końcu X 1939 r. w lasach skrwileńskich), nauczycielka, ofiara zbrodni niemieckich
782. GOŚCICKI JULIAN (*1903 r. w Tulibowie †IX 1939 r. pod Kutnem), uczestnik wojny 1920 r., porucznik Wojska Polskiego, żołnierz Września 1939 r.
783. GOŚLICKI MICHAŁ (†po 1947 r.), uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz armii gen. Andersa
784. GOŚLICKI WACŁAW ps. „Walter” (XX w.), kowal, żołnierz Armii Krajowej
785. GOŚLICKI WŁADYSŁAW (*1910 r. w Rypinie †1977 r. w Rypinie), kowal, działacz Cechu rzemieślników Różnych
786. GOTLIBOWSKI ELIASZ (*1889 r. †na pocz. XI 1939 r. w Rypinie), ofiara zbrodni niemieckich
787. GOŹDZIKOWSKI STANISŁAW (*10 VI 1894 r. †10 XII 1941 r. w Mauthausen-Gusen), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
788. GÓJSKI WOJCIECH (*13 IV 1703 r. †29 VI 1764 r. w Rypinie), proboszcz w Sadłowie i Rypinie]
789. GÓLCZEWSKI ANDRZEJ, zw. SIERPSKIM h. Prawdzic (*1494 r. †15 IV 1572 r.), kasztelan dobrzyński, wojewoda rawski
790. GÓLCZEWSKI FELIKS h. Prawdzic, zw. SIERPSKIM (XVI w.), kasztelan rypiński
791. GÓRAL BARBARA (*1934 r. w Grodnie), lekarz-pediatra w Rypinie
792. GÓRAL MIECZYŚLAW (*1933 r. w miejscowości Obryte, w pow. Ostrów Mazowiecki †2003 r.), lekarz w Rypinie, Powiatowy Inspektor Sanitarny
793. GÓRCZYŃSKI STANISŁAW (*17 I 1915 r. w Złotopolu †16 VI 1987 r. w Lipnie), uczestnik wojny obronnej 1939 r. i bitwy o Monte Cassino, robotnik
794. GÓRECKI HENRYK, ps. „Grom” (*28 XI 1923 r. w Dulsku †27 VII 2013 r.), żołnierz i dowódca konspiracyjnej, antykomunistycznej organizacji Tajny Związek Krwawej Ręki, żołnierzy wykłęty
795. GÓRECKI JÓZEF (*ok. 1894 r. †5 I 1919 r.), żołnierz pułku szwoleżerów rokitniańskich
796. GÓRECKI MARIAN ROMAN (*26 XI 1916 r. w Obrowie †w czasie II wojny światowej w okol. Królewca), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
797. GÓRECKI WŁADYSŁAW (†18 IX 1939 r. w Łomiankach k. Warszawy), żołnierz Września 1939 r.
798. GÓRKOWSKI RAJMUND (XVIII w.), kapłan zakonny, karmelita bosy
799. GÓRNA CZESŁAWA z d. Szymańska (*ok. 1898 r. †10 XX 1932 r.) nauczycielka
800. GÓRNY EDWARD (*28 III 1902 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, kierownik szkoły powszechnej w Wąpielsku, ofiara zbrodni niemieckich
801. GÓRZYŃSKI JAN (†po 1958 r.), nauczyciel, dyrygent chórów
802. GÓŹDŹ ZENON (*31 VIII 1935 r. we Wrzeszczynie k. Wielunia w Wielkopolsce †17 I 2003 r. w Lipnie), nauczyciel, historyk-regionalista, radny, działacz społeczny
803. GRABKOWSKI HENRYK (*1920 r. †X 1939 r. w lasach skrwileńskich), rolnik, ofiara zbrodni niemieckich
804. GRABOWSKA HALINA, ps. „Halszka” (zam. Waruszewska), (*1922 r. w Skępem †1975 r. w Lipnie), urzędniczka, żołnierz Wojskowej Służby Kobiet Armii Krajowej
805. GRABOWSKA IRENA (XX w.), nauczycielka, także tajnego nauczania
806. GRABOWSKA JANINA (*1903 r. †X 1939 r. w lasach skrwileńskich), nauczycielka, ofiara zbrodni niemieckich
807. GRABOWSKI ANDRZEJ (*w Kaszubah †ok. 1807 r.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Dulsku, wicedziekan rypiński, tułacz
808. GRABOWSKI EUSTACHY (†po 1864 r.), naczelnik cywilny województwa płockiego w czasie powstania styczniowego 1863/1864 r., Sybirak
809. GRABOWSKI JÓZEF (*ok. 1838 r. †22 II 1922 r.), powstaniec styczniowy 1863/1864 r.
810. GRABOWSKI LECH ROMAN (*3 X 1908 r. w Starej Sieniawie na Kresach Wschodnich †17 III 1993 r. w Płocku), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie, więzień obozów niemieckich, prałat Jego Świątobliwości, dyrektor Muzeum Diecezjalnego w Płocku
811. GRABOWSKI ŁUKASZ (*1820 r. w parafii kuczborskiej †24 XII 1886 r. w Skrwilnie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Skrwilnie
812. GRABOWSKI MARIAN (*1916 r. w Sadłowie k. Rypina †2009 r.), więzień NKWD, organizator służby zdrowia, prezes PCK w Rypinie, instruktor higieny
813. GRABOWSKI STANISŁAW (*22 VI 1911 r. w Bagiennicach w parafii Krasnosielc †31 III 1993 r. w USA), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych, prałat Jego Świątobliwości, duszpasterz środowisk polonijnych
814. GRABOWSKI WŁADYSŁAW (*1902 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, kierownik szkoły w Chraponi, ofiara zbrodni niemieckich
815. GRABOWSKI ZYGMUNT (*21 VIII 1910 r. w Humięcinie w parafii Łysakowo †11 I 1943 r. w Dachau), kapłan rzymskokatolicki, prefekt w Dobrzyńiu n. Drwęcą, ofiara zbrodni niemieckich

816. GRABSKI ALFRED (*1901 r.), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, kapitan w 2 Korpusie Polskim gen. Andersa, uczestnik bitwy pod Monte Cassino
817. GRABSKI FRANCISZEK h. Dołęga (†1829 r. w Sadłowie), właściciel ziemski
818. GRABSKI JAN h. Dołęga (*1787 r. w Olotynie k. Gostynina †1 IX 1851 r. w Stępowie), uczestnik kampanii napoleońskiej, kapitan armii polskiej w powstaniu listopadowym, ziemianin
819. GRABSKI JERZY (*1897 r. †1980 r.), porucznik Wojska Polskiego, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1919/1920 r.
820. GRABSKI WITOLD MIKOŁAJ h. Dołęga (*1863 r. †1944 r.) w Bożewie Szlacheckim), ziemianin
821. GRACZKOWSKI ANDRZEJ (*12 II 1971 r. w Golubiu-Dobrzyniu), nauczyciel, doktor nauk humanistycznych, oficer rezerwy WP, żołnierz NSR, członek DTN
822. GRACZKOWSKI JAN RYSZARD (*10 VII 1049 r. w Makówcu, parafia Chrostkowo, pow. lipnowski), nauczyciel, harcmistrz, administratywista, samorządowiec
823. GRACZYKOWSKA WIKTORA (*14 X 1921 r. w m. Orel (ZSRR) †27 IV 1978 r. w Łomiankach k. Warszawy), społeczniczka
824. GRAFF KAROL (*21 I 1840 r. w Wągrowcu w Wielkopolsce †21 VIII 1902 r. w Toruniu), nauczyciel, powstaniec 1863 r., doktor nauk rolniczych, redaktor
825. GRAJKOWSKA HELENA (zam. Kreczman), ps. „Danka” (*30 X 1920 r. w Golubiu †VIII 2001 r. w Gdańsku-Oliwie), żołnierz Armii Krajowej
826. GRAJKOWSKA z d. Czapracka MARIA, ps. „Matka Tadka” (*ok. 1900 r. †1974 r. w Gdańsku-Oliwie), kwaterniczka Komendy Okręgu Armii Krajowej „Pomorze”
827. GRAJKOWSKI JAN, ps. „Tadeusz”, v. „Tadek”, „T-42” (*12 VI 1916 r. w Dortmundzie †27 XI 1999 r. w Rypinie), mistrz kominiański, żołnierz, wywiadowca i łącznik ZWZ/AK
828. GRAJKOWSKI KAZIMIERZ, ps. „Kazek” (*8. XI 1919 r. w Golubiu †18 VI 1995 r. w Golubiu-Dobrzyniu), ogrodnik, żołnierz AK
829. GRALEWSKI ANTONI (XIX w.), notariusz, komendant straży
830. GRALICKI STEFAN (*1907 r. w Trzepowie k. Płocka †1943 r. w Mauthausen), nauczyciel, kierownik szkoły w Turzy Wilczej, ofiara zbrodni niemieckich
831. GRANGE de la JÓZEF (XIX w.), powstaniec 1863 r.
832. GRANGE de la MARCELI h. Własnego (*11 V 1819 r. w Nieszawie †9 XI 1886 r. w Rypinie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz rypiński, uczestnik powstania 1863 r., ofiara represji carskich
833. GRATKOWSKA-SCARLINI MARIA (*2 I 1935 r. w Rypinie), sportsmenka, prawnik, tłumacz, działaczka Polonii włoskiej
834. GRATKOWSKI IGNACY (*15 VII 1880 r. w Strzygach k. Rypina †1942 r.), adwokat, działacz PSL „Wyzwolenie”, radny, wydawca i redaktor gazet
835. GRATKOWSKI JAN (*1906 r. w Dobrzyniu nad Drwęcą †28 V 1942 r. w lasach k. Magdalenki), księgarz i drukarz, żołnierz Armii Krajowej, ofiara zbrodni niemieckich
836. GRĄBCZEWSKI FABIAN BONAWENTURA h. Nałęcz (*1780 r. †1855 r.), właściciel ziemski
837. GRĄBCZEWSKI IGNACY h. Nałęcz (†po 1864 r.), ziemianin, uczestnik powstania styczniowego 1863/1864 r., więzień caratu
838. GRĄŻAWSKI JÓZEF (*1899 r. w Działyniu w pow. lipnowskim †wiosną 1940 r. w Kalininie), policjant, ofiara zbrodni sowieckich
839. GREFKOWICZ KLEMENS (*1862 r. w Dobrzyniu n. Wisłą †23 XI 1929 r. w Wólce-Mocarzewo), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Strzygach i Gójsku
840. GREFKOWICZ (GREWKOWICZ) STEFAN (*ok. 1794 r. w Wierznicy w pow. lipnowskim), uczestnik partyzantki polistopadowej 1833 r., Sybirak
841. GREFKOWICZ ZYGMUNT, ps. „Lis”, przybrane nazwisko, bądź ps. „Chudziński” (*31 I 1909 r. w Chudzewie w pow. lipnowskim †29 X 1979 r. w Chudzewie), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, komendant placówki AK Chalin
842. GRENDSZYŃSKI KAZIMIERZ (*1866 r. w Lipnie †1906 r. w Warszawie), księgarz, wydawca, redaktor
843. GRENDSZYŃSKI LUDOMIR (*1859 r. w Lipnie †3 III 1922 r. w Warszawie), dziennikarz, publicysta, działacz społeczny
844. GRĘBOCKI LUCJUSZ (*11 II 1903 r. w Nowogrodzie w pow. lipnowskim †IV 1940 r. w Katyniu), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, podporucznik Wojska Polskiego, instruktor pożarnictwa, uczestnik wojny obronnej 1939 r., ofiara zbrodni sowieckich
845. GRĘŻLIKOWSKI JANUSZ HENRYK (*28 III 1954 r. w Toruniu), kapłan rzymskokatolicki, kapelan honorowy Jego Świątobliwości, prałat honorowy Jego Świątobliwości, dr hab. prawa kanonicznego, profesor nadzwyczajny
846. GROCHOWSKI EUSTACHY (*1857 r. †21 I 1942 r. w Żałem), kapłan rzymskokatolicki, kanonik honorowy kolegiaty pułtuskiej, proboszcz w Żałem
847. GROCHULSKI BOLESŁAW (*18 XII 1901 r. w Warzymowie k. Skulska †prawdopodobnie w lutym 1940 r. w Działdowie), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
848. GROMCZYŃSKI WOJCIECH JÓZEF (†po 1920 r.), pułkownik Wojska Polskiego, obrońca Włocławka i Wisły w 1920 r. przed nawałą bolszewicką
849. GRONKOWSKI JÓZEF (*1824 r. w Rypinie †22 VI 1878 r. w Sadłowie), proboszcz w Sadłowie

850. GRUDZIENŃ WOJCIECH (*16 III 1987 r. w Golubiu-Dobrzyniu), lekarz weterynarii, zootechnik, biegły sądowy
851. GRUDZIŃSKA URSZULA EWA (*7 IV 1951 r. w Rypinie), lekarz anestezjolog, członkini DTN
852. GRUDZIŃSKI BŁAŻEJ (*1796 r. †przed 1850 r.), nauczyciel ludowy, właściciel ziemski
853. GRUETZMACHER (GRUTZMACHER) HENRYK STANISŁAW, przybrane nazwiska: „Peter Birow”, „Edward Frobe”, „Henryk Maciejewski”, „Henryk Wikliński”, „Burski”, „Tadeusz Kozłowski”, ps. „Michał”, „Marta”, „Duży Michał” (*2 VII 1913 r. w Jarosławiu nad Wołgą †12 IX 1944 r. k. wsi Makówek w pow. lipnowskim), działacz konspiracji antyhitlerowskiej, kapitan AK, szef oddziału łączności Pomorskiego Okręgu Armii Krajowej
854. GRYCZEWSKI BRONISŁAW (†1942 r. w obozie Stutthof), stolarz, ofiara zbrodni niemieckich
855. GRYNBERG (i. n.) (†jesienią 1939 r.), ofiara zbrodni niemieckich
856. GRYSZPANOWICZ PAWEŁ (*24 I 1782 r. w Rypinie †21 III 1848 r. w Rypinie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz i dziekan rypiński
857. GRZEBIELEWSKI (GRZEBIELUCHA) JÓZEF (*16 I 1913 r. w Bogoszynie k. Koła †wiosną 1940 r. w Oranienburgu), kapłan rzymskokatolicki, ofiara zbrodni niemieckich
858. GRZECZNOWSKA TERESA (*1927 r. †2005 r.), bibliotekarz
859. GRZECZNOWSKI ANDRZEJ (*1924 r. w Sadłowie †3 VIII 2005 r.), felczer medyczny
860. GRZEGORZEWSKI TADEUSZ (*1 VI 1955 r. w Bobrownikach Polu), administratywista, społecznik, wójt Gminy Bobrowniki
861. GRZYBOWSKI ALBIN (*1868 r. w Żarnowie k. Gruduska †9 XI 1938 r. w Sadłowie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Ciechocinie i Sadłowie, kanonik
862. GRZYBOWSKI ROMAN (*1938 r. w Wągrowcu †6 X 2011 r. w Warszawie), lekarz-pediatra
863. GRZYMAŁA EDWARD, krypt. E. G. (*29 IX 1906 r. w Kołodziążu, pow. węgrowski †10 VIII 1942 r. w Dachau), kapłan rzymskokatolicki, kanonista, biblista, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych
864. GRZYMOWICZ MAREK (*8 VII 1957 r. w Górznie), nauczyciel, samorządowiec, regionalista, fotograf ziemi dobrzyńskiej, członek DTN
865. GRZYWIŃSKI WINCENTY (*5 IV 1920 r. †jesienią 1939 r. w lasach skrwileńskich), ofiara zbrodni niemieckich
866. GUBRYK (n. HUBRYK) ŁUKASZ (*ok. 1798 r. w Końsko-Woli w Lubelskiem †przeł. 1839/1840 r.), cukiernik, uczestnik partyzantki 1833 r., Sybirak
867. GULCZ JANUSZ (*28 XII 1962 r. w Lipnie), nauczyciel, artysta, rzeźbiarz, społecznik
868. GUMIŃSKA JADWIGA (*1900 r. w Warszawie †4 VI 1993 r. w Rypinie), nauczycielka-polonistka, poetka
869. GUMIŃSKI ANDRZEJ ARKADIUSZ (*12 II 1955 r. w Rypinie), artysta plastyk, poeta
870. GUMIŃSKI JÓZEF, ps. „Dąb” (*20 IV 1919 r. w Okalewie w pow. rypińskim †20 VIII 1944 r. w Pokrytkach w pow. mławskim), porucznik Armii Ludowej, dowódca oddziału partyzanckiego
871. GUMIŃSKI ROMAN (XIX w.), działacz społeczno-polityczny
872. GUMIŃSKI STANISŁAW (*13 IX 1915 r. w Okalewie †3 V 1985 r. w Rypinie), oficer Ludowego Wojska Polskiego
873. GUMIŃSKI WŁADYSŁAW, ps. „Mira”, „Kulas” (*10 I 1919 r. w Okalewie, pow. rypiński †7 I 1986 r. w Rypinie), szewc, partyzant GL i AL, działacz lewicowy, sekretarz PZPR i urzędnik struktur administracyjnych w PRL więzień Mauthausen
874. GUMOWSKI JÓZEF, ps. „Ziutek” (*15 III 1916 r. w Skudzawach k. Rypina †23 X 1952 r.), major Wojska Polskiego, ofiara prześladowań komunistycznych
875. GUMOWSKI WŁODZIMIERZ (*1885 r. †1942 r. w Dachau), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
876. GUNDLACH ROBERT GREGOR (*17 X 1871 r. w Łomży †21 IX 1934 r. w Płocku), pastor ewangelicko-augsburski
877. GURDA EDMUND (XX w.), nauczyciel, ofiara II wojny
878. GUTTENTAG NACHUM MENASZE (XIX w.), rypiński rabin, zwolennik ruchu powstańczego 1863/1864 r.
879. GURTATOWSKI KAZIMIERZ (*14 I 1941 r. w Rypinie †16 I 2013 r. w Bydgoszczy), piłkarz, trener piłkarski
880. GUTKOWSKA WIKTORA (*1916 r. w Rypinie †1990 r.), nauczycielka-polonistka
881. GUTKOWSKI TADEUSZ, ps. „Zbyszko” (*1924 r. w Rypinie), uczestnik wojny 1939/1945
882. GUTOWSKI JAN (*1933 r. we wsi Krzyżewo Jurki w parafii Płonawy †V 2007 r. w Okalewie), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie, proboszcz w Okalewie
883. GUTOWSKI LEON (*31 VIII 1896 r. w Sierpcu †10 VIII 1942 r. w Dachau), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Dobrzyniu n. Wisłą, ofiara zbrodni niemieckich
884. GUZ WŁADYSŁAW (*6 II 1892 r. w Suchowoli †1944 r.), ogrodnik, żołnierz AK, ofiara zbrodni niemieckich
885. GUZIK ROMAN (*26 VII 1895 r. w Żyrdardowie †wiosną 1940 r. Kalininie), policjant, ofiar faz brodni sowieckich
886. GUZOWSKABARTEL ZOFIA (*8 II 1884 r. w Papowie Toruńskim †29 XII 1951 r. w Bydgoszczy), żołnierz Armii Krajowej, kurierka
887. GUZOWSKI MARIAN (*25 VII 1913 r. w Lubiczu †9 X 2003 r.), żołnierz Września 1939 r., jeniec stalagu, społecznik, przewodniczący GRN w Lubiczu

888. GUZOWSKI MICHAŁ h. Junosza (XVII w.), właściciel ziemski
 889. GUZOWSKI WŁADYSŁAW (*1909 r. †w lasach skrwileńskich na przeł. X/XI 1939 r.), ofiara zbrodni niemieckich

H

890. HANKA z Sadłowa (†m. 1408 a 1417 r.), właścicielka ziemska
 891. HARTWIG RYSZARD (*7 III 1935 r. w Poznaniu †27 V 1997 r. w Bydgoszczy), dyrektor fabryki w Rypinie
 892. HENIKOWSKI STANISŁAW (*ok. 1838 r. †11 VII 1919 r.), powstaniec styczniowy 1863 r.
 893. HEYMAN MARCIN (MARTIN), (XIX/XX w.), architekt, starosta powiatu rypińskiego
 894. HEYMAN FRANCISZEK KSAWERY (MARTIN), (XX w.), literat
 895. HINZ PAUL (XX w.), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich 1939 r.
 896. HIRSZFELD (i. n.), (†w końcu 1939 r.), ofiara zbrodni niemieckich
 897. HLEBICKIJÓZEFOWICZ PIOTR STANISŁAW h. Leliwa (*ok. 1806 r. w Lasotkach w ziemi dobrzyńskiej), dr obojga praw
 898. HLEBICKIJÓZEFOWICZ WINCENTY JULIAN h. Leliwa (*1802 r. †1867 r.), prawnik
 899. HOLLATZ LUDWIK ERNEST (†28 IX 1828 r. w Rypinie), aptekarz
 900. HORNOWSKI MARCELI h. Korczak (*24 XII 1888 r. we wsi Piaseczno, m. Czarnem a Wielgiem k. Lipna †3 V 1957 r.), społecznik, sołtys wsi Lubicz, ofiara prześladowań komunistycznych
 901. HUBERT JAN (†w końcu X 1939 r. w lasach k. Wąbrzeźna), ofiara zbrodni
 902. HUBERT MARIAN (*10 IV 1917 r. w Dobrzyniu n. Drwęcą †26 II 2009 r. w Gdyni), mistrz rzeźnicki, mistrz garmażer, sportowiec, działacz OSP, sadownik, wędkarz
 903. HURDOWICZ ZOFIA (*1902 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczycielka Szkoły Powszechnej w Rogowie, ofiara zbrodni niemieckich
 904. HUSARZEWSKI ALEKSY ONUFRY h. Sas (*1714 r. †25 XII 1782 r.), kapitan wojsk królewskich, podkomorzy Augusta III, starosta lipnowski
 905. HUTTEN-CZAPSKI ALFONS h. Leliwa (†1878 r.), ziemianin, oficer Wojska Polskiego
 906. HUTTEN-CZAPSKI FRANCISZEK ANDRZEJ h. Leliwa (XVIII/XIX w.), ziemianin
 907. HUTTEN-CZAPSKI IZYDOR h. Leliwa (†1866 r.), ziemianin
 908. HUTTEN-CZAPSKI JULIAN h. Leliwa (*1850 r.), ziemianin
 909. HUTTEN-CZAPSKI LEONARD h. Leliwa (*ok. 18910 r. †1888 r.), ziemianin, bankowiec
 910. HUTTEN-CZAPSKI WITOLD h. Leliwa (*1853 r.), ziemianin

I

911. IGRAS ANDRZEJ (imię zakonne Dydak), (*4 IX 1918 r. w Przybysławiu †5 V 2004 r. w Skępem), zakonnik-bernardyn
 912. INGARDEN ROMAN STANISŁAW (*1 X 1920 r. w Zakopanem †12 VII 2011 r. w Krakowie), prof. zw. dr hab. nauk fizycznych, twórca toruńskiej japonistyki, doctor honoris causa UMK
 913. IWO (IWON), (n. mylnie IWAN) z Radomina h. Pierzchała (XIV/XV w.), marszałek dobrzyński Władysława Opolskiego, księcia szczecińskiego, pomorskiego i dobrzyńskiego, kolaborant z Zakonem Krzyżackim
 914. IZDEBSKI WŁADYSŁAW (*1922 r. w Ostrowitem k. Rypina †1976 r. w Lipnie), przewodniczący PRN w Rypinie i Lipnie, naczelnik pow. lipnowskiego

J

915. JABŁOŃSKI ANTONI (*20 X 1907 r. w Okoninie, parafia Ruże †19 I 1971 r.), krawiec, uczestnik wojny obronnej 1939 r., patriota, ofiara prześladowań niemieckich i komunistycznych
 916. JABŁOŃSKI BONIFACY (*20 IX 1915 r. †20 I 1942 r. w Księżym), rolnik, członek Legionu Orła Białego, ofiara zbrodni niemieckich
 917. JABŁOŃSKI CZESŁAW (*16 I 1906 r. †w końcu 1939 r. w Rypinie), szewc, ofiara zbrodni niemieckich
 918. JABŁOŃSKI JANUSZ (*10 VII 1928 r. w Sompolnie †VII 2007 r.), dr nauk medycznych, ginekolog-położnik
 919. JABŁOŃSKI JÓZEF (*1897 r. †2 IX 1944 r. w Żuchowie k. Skępego), uczestnik ruchu oporu, ofiara zbrodni niemieckich
 920. JABŁOŃSKI JÓZEF (*19 III 1919 r. †20 I 1942 r. w Księżym), rolnik, członek Legionu Orła Białego, ofiara zbrodni niemieckich
 921. JABŁOŃSKI LEONARD (*10 IX 1938 r. w Okoninie, gmina Żale (obecnie Brzuze), parafia Ruże), nauczyciel, kierownik-dyrektor szkoły w Bałdowie i Suradówku, starszy wizytator Kuratorium Oświaty i Wychowania we Włocławku, członek DN.
 922. JACKOWSKI TEODOR h. Gozdawa (n. - NOSTITZ-JACKOWSKI TEODOR h. Ryś), (*1831 r. †1885 r.), komisarz cywilny woj. pomorskiego i kasjer Rządu Narodowego w czasie powstania styczniowego, patriota
 923. JACKOWSKI WINCENTY (*1842 r. †10 XI 1934 r. w Rypinie), powstaniec 1863/1864 r., szewc, patriota
 924. JADASZEWSKI STEFAN (†po 1950 r.), uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie

925. JAGIELSKA REGINA (*7 III 1904 r. w Nowym Mieście n. Pilicą †1987 r.), nauczycielka, działaczka Stronnictwa Demokratycznego i innych organizacji społecznych
926. JAGLIŃSKI IZYDOR (*6 IX 1902 r. †23 I 1943 r. w Rutkach), ofiara zbrodni niemieckich
927. JAGIELSKI JÓZEF (†po 1919 r.), uczestnik powstania styczniowego 1863/1864 r.
928. JAGLIŃSKI BRONISŁAW, ps. „Wujek” (XX w.), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej
929. JAGODZIŃSKA z d. Trzcińska MARIA (XX w.) nauczycielka, kierowniczka szkoły
930. JAGODZIŃSKI JAN (*12 IX 1928 r. w Dobrzyniu n. Drwęcą.), nauczyciel, społecznik, poeta, Honorowy Członek DTN
931. JAJKO ANDRZEJ FORTUNAT (*w Janowie Lubelskim †11 I 1911 r. w Przasnyszu), kapłan zakony, karmelita, uczestnik powstania styczniowego 1863/1864 r., ofiara represji carskich
932. JAKÓBOWSKI (i. n.), powstaniec i ofiara insurekcji 1863/1864 r.
933. JAKUB z Płomian i Łubek h. Prus (XV w.), wicemarszałek książęcy, wójt dobrzyński, podkomorzy wyszogrodzki, marszałek generalny mazowiecki
934. JAKUB ze Świdziebni (†po 1453 r.), pleban kościoła w Świdziebni
935. JAKUB ze Strzyg h. Świnka (†po 1452 r.), właściciel Strzyg k. Rypina
936. JAKUB (n. JAKUSZ) ze Strzyg h. Świnka (†przed 20 VII 1452 r.), kasztelan rypiński
937. JAKUBOWSKA z d. Witkowska JANINA (*6 I 1931 r. w Cieluchowie), nauczycielka, dyrektor szkoły w Radomicach, radna, poetka, animatorka kultury
938. JAKUBOWSKI (i. n.), (XX w.), nauczyciel, ofiara II wojny światowej
939. JAKUBOWSKI FELIKS (*1909 r. †18 I 1970 r.) nauczyciel, uczestnik II wojny światowej, działacz ZNP
940. JAŁOWIECBARTCZAK JADWIGA (*25 VI 1941 r. w Złotopolu k. Lipna †3 V 2003 r.), nauczycielka, poetka i pisarka, malarka, społeczniczka
941. JAN RASZ ze Starego Rypina (XV w.), właściciel ziemski
942. JAN z Dulśka DULSKI (n. DULSKI JAN) h. Przeginia, (†ok. 1630 r. w Dulsku), właściciel Dulśka
943. JAN z Jastrzębia (de lastrzambe, de Yastrzaba) h. Łabędź, (*w końcu XIV w. †ok. 1439 r., prawdopodobnie w Krakowie), humanista, rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego
944. JAN z Kochania h. Rola, zwany Klementowiczem lub Klimuntowiczem, od potomka Klemens (*ok. 1380/90 r.), rycerz, kasztelan rypiński, uczestnik bitwy pod Grunwaldem
945. JAN z Kretków (Kretkowa), (Kretkowski Jan) h. Dołęga (*1364 r. †m. 9 I 1433 a 25 I 1434 r.), uczestnik bitwy pod Grunwaldem, cześnik dobrzyński, kasztelan rypiński i dobrzyński
946. JAN z Nowogrodu h. Doliwa (†przed 26 XI 1417 r.), stolnik dobrzyński, starosta dobrzyński, kasztelan i wojewoda łęczycki
947. JAN z Pleckiej Dąbrowy (ze Skrwilna), (†m. 1465 a 17 VII 1468 r.), rycerz, właściciel ziemski, stolnik dobrzyński, kasztelan rypiński
948. JAN z Płomian h. Prus I (n. Jan Płomieński) (†1409 r.), wójt Dobrzynia, obrońca zamku dobrzyńskiego
949. JAN z Pręczkowa (Pręczek) h. Prus III (XIV/XV w.), właściciel ziemski
950. JAN ze Szczekocin (*ok. 1370 r. †4 X 1433 r. w Krakowie), kasztelan lubelski, starosta dobrzyński
951. JANICKI BRONISŁAW (*1906 r. †9 III 1969 r. w Skępem), nauczyciel muzyki
952. JANICKI LEON (†w pocz. X 1939 r. w Rypinie), naczelnik poczty w Rypinie, ofiara zbrodni niemieckich
953. JANICKI PAWEŁ (*29 VI 1903 r. †wiosną 1940 r. w Kalininie), policjant, ofiara zbrodni sowieckich
954. JANISZ STANISŁAW (*23 IV 1924 r. w Śniadówce na Lubelszczyźnie †29 IV 1987 r. w Makówcu k. Lipna), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, rolnik, działacz „Solidarności Chłopskiej
955. JANISZEWSKA z d. Pytelewska HALINA (*13 V 1944 r. w Alfeldzie (Niemcy) †2007 r.), nauczycielka-bibliotekarka, społeczniczka
956. JANISZEWSKI LUDWIK (*1908 r. w Joncewie k. Żnina †1976 r. w Rypinie), lekarz weterynarii, uczestnik wojny obronnej 1939 r., ofiara prześladowań UB
957. JANKOWSKA ZOFIA (*ok. 1900 r. †7 I 1945 r.), ofiara zbrodni niemieckich
958. JANKOWSKA WACŁAWA (†I 1945 r. w okol. Karnkowa), nauczycielka, ofiara II wojny światowej
959. JANKOWSKA WIKTORIA (*1900 r. †w czasie II wojny w obozie Stutthof), uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej
960. JANKOWSKI ALEKSANDER HENRYK (*27 IV 1955 r. w Stargardzie Szczecińskim), doktor hab., historyk sztuki
961. JANKOWSKI ANTONI (†1938 r.), organista w Dobrzyniu n. Drwęcą, chórzysta
962. JANKOWSKI CZESŁAW (*1905 r. †22 XII 1940 r. w Mauthausen), nauczyciel, kapelmistrz, ofiara zbrodni niemieckich
963. JANKOWSKI JAN (†po 3 V 1864 r.), powstaniec 1863 r., pełnomocnik powstańczego Rządu Narodowego na Pomorzem, Sybirak
964. JANKOWSKI LEONARD (XX w.), nauczyciel, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej
965. JANKOWSKI MARCIN z Jankowa h. Junosza (*ok. 1530 r.), poborca podatkowy ziemi dobrzyńskiej, podsędek dobrzyński
966. JANKOWSKI MIECZYŚLAW (*1 IX 1956 r. Oborach k. Rypina), kapłan zakony, karmelita, przeor i proboszcz w Trutowie i Woli Gułowskiej
967. JANOWICZ ANTONI (*1839 r. na Litwie †21 IX 1921 r.), powstaniec 1863/1864 r.
968. JANUSZ z Kikoła (XIV/XV w.), rycerz, właściciel ziemski

969. JANUSZ RASZ ze Starego Rypina (†przed 1419 r.), rycerz, właściciel ziemski
970. JARAND z Osieka (XIII/XIV w.), podkomorzy dobrzyński
971. JARNUSZKIEWICZ CZESŁAW (*22 VIII 1888 r. we wsi Kochoń k. Dobrzynia n. Wisłą †19 VI 1988 r. w Londynie), uczestnik strajku szkolnego 1905 r., Sybirak, generał brygady Wojska Polskiego
972. JAROS ANTONI (XIX/XX w.), działacz ruchu młodzieżowego
973. JAROS MARIA (†2002 r. we Włocławku), więźniarka Ravensbrück, nauczycielka wychowania fizycznego
974. JAROSZEK MARIAN (*16 VIII 1910 r. w Orszymowie †16 VI 1980 r. w Płocku), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, więzień niemieckich obozów śmierci, proboszcz w Żałem
975. JAROSZEWICZ JAKUB (XVII w.), proboszcz żalski
976. JAROSZYŃSKI KAZIMIERZ, ps. „Stalowy”, „Kamień”, „Strzęp” v. „Nikłowy” (†po 1943 r.), rządca majątku, żołnierz POZ „Znak” i ZWZ/AK, por. czasu wojny
977. JARZĘBSKI ANTONI (*25 VII 1910 r. w Łubkach k. Radomina †w końcu X 1939 r. w Rypinie), rolnik, ofiara zbrodni niemieckich
978. JASIŃSKI JAN (*ok. 1730 r. w par. Bobrowniki †po 1821 r.), kapłan rzymskokatolicki, kanonik kapituły płockiej, proboszcz rypiński i skrwileński, dziekan rypiński
979. JASIŃSKI WŁADYSŁAW (*23 X 1939 r. †19 III 1996 r.), rolnik, strażak-ochotnik
980. JASKÓLSKI LECH WŁADYSŁAW (*2 VI 1950 r. w Dobrzyniu nad Wisłą †II 2014 r. we Włocławku), nauczyciel, urzędnik, radny, poeta, regionalista, członek DTN
981. JASKÓLSKI ZBIGNIEW (*5 XI 1944 r. w Dobrzyniu nad Wisłą), nauczyciel, historyk
982. JASTRZĘBSKI STEFAN (*26 VIII 1909 r. w Bobrownikach n. Wisłą †1993 r.), kowal, uczestnik wojny obronnej 1939 r., wójt Bobrownik
983. JASZOWSKA HELENA (†w Ravensbrück w czasie II wojny światowej), nauczycielka, ofiara zbrodni niemieckich
984. JAWORSKA z d. Tykarska STANISŁAWA (*8 V 1902 r. w Rogowie k. Rypina †31 X 1939 r. w Toruniu), nauczycielka, instruktorka ZHP, ofiara zbrodni niemieckich
985. JAWORSKI DAMAZY (*11 XII 1898 r. w Wołęcinie k. Lipna †25 X 1940 r. Sachsenhausen-Oranienburg), nauczyciel, harcmistrz, ofiara zbrodni niemieckich
986. JAWORSKI WŁADYSŁAW (*1928 r. †VIII 1944 r.), ofiara zbrodni niemieckich
987. JAŻDŻEWSKI STANISŁAW (*20 IV 1938 r. we Świątkowiznie na Kujawach †5 V 2009 r. w Lipnie), stolarz, społecznik
988. JELEŃ JERZY (*1933 r. w Relinie k. Węgrowa), lekarz
989. JELINEK ALEKSANDRA, ps. „Sarenka” (*26 XII 1927 r. w Warszawie), uczestniczka powstania warszawskiego
990. JENNY JAKUB (*25 III 1672 r. w Gdańsku †1 VI 1749 r. w Toruniu), złotnik toruński, starszy zborowy
991. JENZIORSKA BARBARA (*1917 r. w Toruniu †16 V 1997 r.), pielęgniarka, uczestniczka wojny obronnej 1939 r., działaczka PCK
992. JESIONOWSKI JÓZEF (*1908 r. w Kiełpinach k. Radzik Dużych †11 VIII 1981 r.), burmistrz Rypina
993. JEZIERSKI MARIAN (*9 VIII 1910 r. w Dobrowodzie, gm. Radzanów, pow. stopnicki na Kielecczyźnie †9 III 1972 r.), nauczyciel, kierownik szkół w Dobraczewie i Lubiczu, więzień niemieckich obolów koncentracyjnych, ofiara prześladowań komunistycznych
994. JEZIERSKI PIOTR (*23 XI 1881 r. w Gulbinach k. Rypina †IV 1945 r. w Mauthausen), działacz organizacji lewicowych
995. JEZUSEK WACŁAW (*14 IX 1896 r. w Kolnie †5 XII 1982 r. w Płocku), kapłan rzymskokatolicki, infułat, protonotariusz apostolski, historyk diecezji płockiej
996. JEŻEWSKI ANASTAZY FLORIAN z Wittk (n. Wittke-Jeżewski) h. Lis (*1823 r. †10 I 1884 r.), ziemianin
997. JEŻEWSKI AUGUST z Wittk (n. Wittke-Jeżewski) h. Lis (*ok. 1860 r. †po 1922 r.), ziemianin, działacz społeczny
998. JEŻEWSKI BENEDYKT JÓZEF h. Jastrzębiec (*22 III 1731 r. w Rościszewie †24 XI 1806 r. w Rościszewie), generał wojsk koronnych, właściciel ziemski
999. JEŻEWSKI DOMINIK z Wittk (n. Wittke-Jeżewski) h. Lis (*4 VIII 1862 r. w Skrwilnie †20 IV 1944 r. w Jasieńcu), ziemianin, kolekcjoner dzieł sztuki, mecenas artystów i instytucji służących kulturze, prezes domu aukcyjnego Dom Sztuki – Hôtel des Ventes w Warszawie
1000. JEŻEWSKI FLORIAN WITALIS h. Lis (†ok. 1825 r.), właściciel ziemski
1001. JEŻEWSKI IGNACY ALEKSANDER STANISŁAW h. Jastrzębiec (*ok. 1772 r. †1852 r. w Ugoszczu), poseł na Sejm Wielki, generał wojsk polskich, ziemianin
1002. JEŻEWSKI JÓZEF h. Jastrzębiec (†1756 r.), właściciel ziemski, pułkownik wojsk polskich, poseł na sejm
1003. JEŻEWSKI KSAWERY KAJETAN JÓZEF h. Jastrzębiec (†po 1825 r.), właściciel ziemski
1004. JEŻEWSKI WŁADYSŁAW (*ok. 1920 r. †w pocz. 1945 r. w obozie Stutthof), robotnik, ofiara zbrodni niemieckich
1005. JĘDRZEJEWSKA ZOFIA (*1895 r. †7 XII 1964 r. w Rypinie), fotograf artystyczny, animatorka kultury, społeczniczka
1006. JĘDRZEJEWSKI WALENTY (*10 II 1868 r. w Kowalu †10 II 1903 r. w Szczutowie k. Sierpca), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Szczutowie

1007. JĘDRZEJKOWSKI ANTONI DONAT (*1837 r. w Oborach †23 I 1927 r. w Płocku), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Rogowie i Skrwilnie
1008. JOACHIMIĄK LEON (*30 I 1907 r. w Daszewicach, pow. śremski †1973 r.), nauczyciel, porucznik Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r., więzień oflagów, kierownik szkoły w Lubiczu
1009. JOCHER STANISŁAW (*21 I 1912 r. †6 IX 1995 r.), fotograf
1010. JÓZEFOWICZ WINCENTY h. Leliwa (*ok. 1801 r.), dr obojga praw
1011. JÓZEFOWSKI STANISŁAW (*26 XII 1903 r. w Płocku †2 XI 1974 r. w Kępie Polskiej k. Płocka), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie
1012. JUCHNOWSKI BOLESŁAW (*3 V 1909 r. †9 X 1944 r. w Księżym), rolnik, uczestnik ruchu oporu, ofiara zbrodni niemieckich
1013. JURKIEWICZ TEOFIL (właśc. imię i nazwisko – Ludomir Brzusiewicz), (*12 X 1925 r. w Głębocku k. Obór (par. Ruże) †24 VII 2009 r. w Saint Avoold (Francja), żołnierz Armii Krajowej i Tajnego Związku Krwawej Ręki, emigrant do Francji, zasłużony działacz Polonii francuskiej, Honorowy Członek DN.
1014. JURKIEWICZ SOPHIE (*23 VIII 1930 r. w L'Hopital (Francja) †24 IV 2009 r. w Saint Avoold (Francja), działaczka polskich organizacji katolickich i Wspólnoty Polsko-Francuskiej
1015. JURKOWSKI TEOFIL WIKTOR (†po 1863 r.), powstaniec 1863 r., naczelnik wojskowy na pow. lipnowski

K

1016. KABACIŃSKI RYSZARD JULIAN (*31 III 1940 r. w Gniewkowie †22 XII 2007 r. w Bydgoszczy), dr hab. nauk humanistycznych, mediewista, historyk dziejów Bydgoszczy, edytor źródeł historycznych do dziejów Kujaw i ziemi dobrzyńskiej
1017. KABACIŃSKI WŁADYSŁAW, ps. „Niepodległy”, „Włókowski”, „Kalina” (*14 VI 1893 r. w Zasadach w pow. rypińskim †26 V 1946 r. w Krakowie), nauczyciel, działacz społeczno-polityczny
1018. KACPROWICZ STANISŁAW (*24 XII 1932 r. w Żuchowie, pow. lipnowski), nauczyciel, społecznik
1019. KACPROWICZ ZYGMUNT (*1905 r. †w czasie wojny w obozie hitlerowskim), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
1020. KACZMAREK CZESŁAW (*16 IV 1895 r. w Lisewie Małym na Mazowszu Płockim †26 VIII 1963 r. w Lublinie), biskup rzymskokatolicki, ofiara prześladowań komunistycznych
1021. KACZMAREK EDWARD (*1924 r. †20 I 1942 r. k. Księżego), ofiara zbrodni niemieckich
1022. KACZORKIEWICZ HENRYK, ps. „Iskra” (†1943 r.), nauczyciel, żołnierz Armii Krajowej, podporucznik czasu wojny, ofiara zbrodni niemieckich
1023. KACZOROWSKI KLEMENS (*1907 r. w Lipnie †1989 r. w Australii), oficer Wojska Polskiego, uczestnik kampanii wrześniowej
1024. KACZOROWSKI MICHAŁ (*29 IX 1878 r. w Proboszczewicach †15 VI 1941 r. w Działdowie), kapłan rzymskokatolicki, ofiara zbrodni niemieckich
1025. KADZIŃSKI HENRYK (*ok. 1930/1931 r. †w okol. Golubia w 1940 v. 1941 r.), ofiara zbrodni niemieckich
1026. KALEMBKA SŁAWOMIR ROBERT (*7 VI 1936 r. w Wilnie †12 X 2009 r.), humanista, prof. dr hab. nauk humanistycznych, rektor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika
1027. KALINOWSKI CZESŁAW (†po 1945 r.), żołnierz Armii Krajowej
1028. KALINOWSKI JANUSZ JERZY (*20 XI 1937 r. w Kikole), nauczyciel, dyrektor Zespołu Szkół Mechanicznych w Lipnie, społecznik, działacz samorządowy, myśliwy
1029. KALINOWSKI JERZY (*15 XII 1942 r. w Dobrzyniu n. Wisłą †II 2001 r. w Dobrzyniu nad Wisłą), urzędnik, działacz społeczno-kulturalny
1030. KALIŃSKI ANTONI (†18 III 1864 r.), powstaniec 1863 r., Sybirak
1031. KALISZEWSKI FELIKS (*12 I 1917 r. †1 III 1945 r. w Lęborku), robotnik, ofiara zbrodni niemieckich
1032. KALKSTEIN KAROL IGNACY h. Kos (*1890 r. w Ryńsku †I 1862 r. w Pluskowęsach), ziemianin, działacz narodowy
1033. KALUSCHA LUDWIK (†po 1880 r.), aptekarz
1034. KAŁUSEK ANTONI (*1913 r. w Radoszowach Królewskich, pow. rybnicki na Górnym Śląsku †28 VIII 1981 r.), kapłan rzymskokatolicki, więzień obozów koncentracyjnych, proboszcz w Lubiczu Lipnowskim
1035. KAMIŃSKI EDWARD (XX w.), piekarz, żołnierz Armii Krajowej
1036. KAMIŃSKI JAKUB (†po 1863 r.), powstaniec 1863 r., Sybirak
1037. KAMIŃSKI JÓZEF (*ok. 1794 r.), uczestnik partyzantki 1833 r., Sybirak
1038. KAMIŃSKI JÓZEF (†19 III 1864 r. w Dąbrówce k. Klonowa), powstaniec 1863/1864 r.
1039. KAMIŃSKI JÓZEF (*1913 r. w Osieku n. Wisłą †1997 r.), uczestnik wojny obronnej 1939 r., uczestnik powstania warszawskiego, organista w Osieku n. Wisłą, artysta-rzeźbiarz, malarz, poeta, muzyk
1040. KAMIŃSKI LUDWIK (†24 II 1866 r.), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, proboszcz w Nowogrodzie, uczestnik powstania 1863/1864 r.
1041. KAMIŃSKI RYSZARD (*2 III 1949 r. w Gródku Nowym k. Pułtuska), rzymskokatolicki, kanonik, dr n. teolog., kapłan proboszcz i dziekan w Dobrzyniu n. Wisłą
1042. KAMIŃSKI WACŁAW (*3 II 1916 r. †jesienią 1939 r. w lasach k. Wąbrzeźna), robotnik, ofiara zbrodni niemieckich
1043. KAMIŃSKI WŁADYSŁAW (*1898 r. †1944 r. w Mauthausen), członek PPR, GL/AL, ofiara zbrodni niemieckich

1044. KAMPENHAUSEN JAN JOACHIM MIKOŁAJ h. Własnego (*ok. 16790 r. †1742 r.), generał major wojsk polskich, podkomorzy dobrzyński, poseł na sejm, właściciel ziemski
1045. KAMPENHAUSEN JÓZEF KALASANTY h. Własnego (XVIII w.), właściciel ziemski
1046. KAMPENHAUSEN ROBERT h. Własnego (*ok. 1750 r. †po 1794 r.), pułkownik kawalerii narodowej, podwojewodzi dobrzyński
1047. KANIECKI JAN (*1895 r. †3 VI 1940 r. w Mauthausen-Gusen), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
1048. KANIECKI SZCZEPAN KAZIMIERZ (*24 XII 1899 r. w Rochalu k. Zbójna †wiosną 1940 r. w Kalininie), policjant, ofiara zbrodni niemieckich sowieckich
1049. KANT ANTONI (†1947 r. w Rypinie), kapelmistrz orkiestry, radny
1050. KANTECKI CZESŁAW (†po 1945 r.), sędzia, żołnierz AK, ofiara prześladowań sowieckich
1051. KANTORSKA z d. Styszko MARIA (*21 XI 1906 r. we Wzdowie, gmina Haczów, pow. Brzozów, woj. rzeszowskie †1986 r. w Toruniu), nauczycielka, ofiara prześladowań sowieckich
1052. KARBOWSKA MIROSŁAWA, ps. „Mirka” (*8 II 1919 r. w Oborach k. Rypina † po 20 I 1945 r. w okolicach Bydgoszczy), członkini WSK brodnickiego Inspektoratu AK, ofiara zbrodni niemieckich
1053. KARCZEWSKI JAN (*17 IX 1905 r. w Dobrzyniu n. Drwęcą †30 VI 1984 r. w Golubiu-Dobrzyniu), działacz organizacji lewicowych
1054. KARCZEWSKI MARIAN (†9 VII 1863 r. pod Szczutowem na ziemi dobrzyńskiej), powstaniec 1863 r.
1055. KARCZEWSKI MARIAN (†1942 r. Stutthof), działacz społeczno-polityczny, ofiara zbrodni niemieckich
1056. KARCZEWSKI RYSZARD (*30 I 1927 r. w Raciążku k. Ciechocinka †22 IV 1993 r.), nauczyciel, kierownik szkoły, społecznik
1057. KARCZEWSKI TEODOR (†ok. 1933 r. w Drobinie), powstaniec styczniowy 1863 r.
1058. KARCZEWSKI WŁADYSŁAW (*17 XI 1904 r. †15 IX 1941 r. w Mauthausen-Gusen), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
1059. KARLIŃSKI JAKUB (†po 1864 r.) ekonom, powstaniec 1863 r.
1060. KARLS FRYDERYK (*1872 r. †1954 r. w Rypinie), nauczyciel, bibliofil, zbieracz pamiątek, ofiara prześladowań niemieckich
1061. KARLS KONRAD FELIKS (*19 II 1906 r. we wsi Rumoka, pow. mławski †8 IX 1941 r. w Mauthausen-Gusen), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
1062. KARNKOWSKA ANNA h. Junosza (*15 VII 1910 r. w Olesznie †5 III 1986 r. we Włocławku), nauczycielka, księgowa
1063. KARNKOWSKA CZESŁAWA h. Junosza (*28 X 1878 r. w Olesznie †5 II 1959 r. we Włocławku), właścicielka ziemska, społeczniczka
1064. KARNKOWSKA EWA h. Junosza (*26 IX 1915 r. w Olesznie †12 X 1988 r. w Lublinie), pielęgniarka, uczestniczka wojny obronnej 1939 r.
1065. KARNKOWSKA JADWIGA h. Junosza (*31 VII 1906 r. w Olesznie †12 XII 1990 r. w Toronto w Kanadzie), ofiara prześladowań, uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej, emigrantka do Kanady
1066. KARNKOWSKA JULIANNA h. Jastrzębiec (*ok. 1780 r. †1866), ziemianka
1067. KARNKOWSKI ADAM h. Junosza (*ok. 1640 r. †1724 r. w Sikorzu), właściciel ziemski, kasztelan wyszogrodzki
1068. KARNKOWSKI ADAM h. Junosza, ps. „Jagiellon”, (*19 XII 1907 r. w Olesznie †24 VI 1983 r. w Warszawie), oficer Wojska Polskiego, żołnierz Armii Krajowej
1069. KARNKOWSKI ANDRZEJ h. Junosza (*19 I 1919 r. w Olesznie †5 I 1993 r. we Włocławku), uczestnik II wojny światowej, radny, działacz społeczny
1070. KARNKOWSKI ANTONI h. Junosza (*15 I 1845 r. w Olesznie †12 VII 1929 r. w Olesznie), ziemianin, dr praw i filozofii, sędzia gminny
1071. KARNKOWSKI ANTONI IGNACY h. Junosza (*1716 r. †1800 r.), właściciel ziemski, chorąży radziejowski, kasztelan konarski
1072. KARNKOWSKI DADZBÓG TEODOR h. Junosza (*1573 r. †1617 r.), rotmistrz, starosta bobrownicki i dobrzyński, poseł na Trybunał Koronny
1073. KARNKOWSKI ERAZM h. Junosza (†1634 r.), kasztelan rypiński
1074. KARNKOWSKI FRANCISZEK DOMINIK PIOTR h. Junosza (*2 VIII 1771 r. w Karnkowie †23 XII 1847 r.), ziemianin, sędzia pokoju okręgu lipnowskiego
1075. KARNKOWSKI GABRIEL h. Junosza (*1631 r. w Lesznie †1667 r. w Kłodawie), ziemianin, kasztelan raciąski
1076. KARNKOWSKI GABRIEL h. Junosza (*11 II 1801 r. w Karnkowie †11 XII 1842 r.), ziemianin, prawnik
1077. KARNKOWSKI IGNACY h. Junosza (*31 VII 1858 r. w Olesznie w pow. lipnowskim †1928 r.), ziemianin, działacz niepodległościowy i społeczny, bibliofil (K 24)
1078. KARNKOWSKI JAN h. Junosza, zw. „Polak” (*1428 r. †7 VI 1503 r. w Krakowie), hetman zaciężnych, chorąży bydgoski, kasztelan łądzki i gnieźnieński
1079. KARNKOWSKI JAN z Karnkowa h. Junosza (*ok. 1472 r. we wsi Żmigród w pow. lwowskim †11 XII 1537 r. w Raciążu), sekretarz królewski i biskup włocławski
1080. KARNKOWSKI JAN h. Junosza (*ok. 1520 r. †1617 r.), podkomorzy dobrzyński, starosta łęczycki
1081. KARNKOWSKI JAN STANISŁAW h. Junosza (†1622 r.), poseł na sejmy, wojewoda płocki

1082. KARNKOWSKI JAN h. Junosza (*27 I 1811 r. †1 VIII 1887 r. w Karnkowie), ziemianin, porucznik Wojska Polskiego
1083. KARNKOWSKI JAN h. Junosza (*1854 r. †1905 r.), ziemianin
1084. KARNKOWSKI JAN ADAM MARIAN h. Junosza (*26 X 1896 r. w Karnkowie †1977 r. w Bydgoszczy), ziemianin, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, porucznik Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r.
1085. KARNKOWSKI JÓZEF h. Junosza (†1821), kanonik katedralny wrocławski
1086. KARNKOWSKI KONSTANTY h. Junosza (*11 III 1808 r. w Karnkowie †20 IX 1900 r. w Karnkowie), ziemianin, prawnik
1087. KARNKOWSKI MIKOŁAJ h. Junosza (*ok. 1430 r. †po 1483 r.), wojewoda halicki
1088. KARNKOWSKI PIOTR h. Junosza (†1604 r.), podkomorzy płocki
1089. KARNKOWSKI PIOTR PAWEŁ h. Junosza (*1732 r. w Lelicach k. Płocka †14 IV 1788 r. w klasztorze w Skępem), ziemianin
1090. KARNKOWSKI PIOTR FRANCISZEK (*1 VII 1876 r. w Wilczynie †31 XII 1938 r. w Olesznie), inżynier rolnik, prezes Akcji Katolickiej Sodalitas Marianus, społecznik
1091. KARNKOWSKI STANISŁAW h. Junosza (*10 V 1520 r. w Karnkowie †8 VI 1603 r. w Łowiczu), biskup wrocławski, arcybiskup gnieźnieński, prymas Polski, polityk, pisarz
1092. KARNKOWSKI STANISŁAW h. Junosza (*1566 r. †1646 r. w Karnkowie), podkomorzy dobrzyński, kasztelan dobrzyński, poseł na sejm
1093. KARNKOWSKI STANISŁAW h. Junosza (†przed 1654 r.), kasztelan wyszogrodzki
1094. KARNKOWSKI STANISŁAW h. Junosza (†1468 r.), deputat na Trybunał Koronny, kasztelan dobrzyński
1095. KARNKOWSKI STANISŁAW (*1905 r. †1987 r.), ziemianin
1096. KARNKOWSKI STANISŁAW FLORIAN h. Junosza (*1695 r. †1736 r.), właściciel ziemski
1097. KARNKOWSKI STANISŁAW MARIAN h. Junosza (*1893 r. w Karnkowie †po 24 X 1939 r. w okol. Królewca), ziemianin, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, ofiara zbrodni niemieckich
1098. KARNKOWSKI STEFAN h. Junosza (*ok. 1752 r. †1824 r.), poseł na sejm, senator-kasztelan Królestwa Polskiego
1099. KARNKOWSKI STEFAN h. Junosza, ps. „Cis” (*23 I 1919 r. w Olesznie †21 V 1982 r. w Lublinie), żołnierz Armii Krajowej, więzień NKWD
1100. KARNKOWSKI TADEUSZ (*ok. 1470 r.) właściciel ziemski
1101. KARNKOWSKI WŁADYSŁAW h. Junosza (*1872 r. †1918 r.), zesłaniec do armii carskiej
1102. KARNKOWSKI WŁADYSŁAW h. Junosza (*1880 r. †1963 r.), właściciel ziemski
1103. KAROLKIEWICZ MARTA (*12 XII 1906 r. †2/3 XI 1939 r.), nauczycielka, kierownik szkoły w Zbójnie, ofiara zbrodni niemieckich
1104. KARPIŃSKI ADAM CZESŁAW (*12 XII 1911 r. w Trąbinie-Rumunkach †IV 1940 r. w Charkowie), nauczyciel, podporucznik Wojska Polskiego, ofiara zbrodni NKWD
1105. KARPIŃSKI STANISŁAW WŁADYSŁAW (*2 XII 1909 r. w Zbójnie †wiosną 1940 r. w Kalininie), funkcjonariusz służby więziennej, ofiara zbrodni sowieckich
1106. KARSKI ANTONI h. Jastrzębiec (II poł. XVIII w.), rotmistrz, poseł na sejm 1793 r.
1107. KARSKI FRANCISZEK h. Jastrzębiec (XVII/XVIII w.), właściciel ziemski, poseł na sejm
1108. KARWASZEWSKI FRANCISZEK (†1 1944 r.), działacz organizacji lewicowych
1109. KARWOSIECKA z d. Borucka AGNIESZKA (*1796 r. we wsi Siedlec k. Łęczycy †po 1864 r.), uczestniczka konspiracji antyrosyjskiej 1833 r. i 1863 r., ofiara prześladowań carskich
1110. KARWOSIECKI GABRIEL ANTONI h. Lubicz (†1799 r. w Ostrowitem k. Lipna), właściciel ziemski, podkomorzy płocki, poseł na sejm
1111. KARWOSIECKI GABRIEL h. Lubicz (†1894 r. w Płocku), powstaniec styczniowy 1863/1864 r., Sybirak
1112. KARWOSIECKI HENRYK JAN h. Lubicz (*1856 r. w Ostrowitem k. Lipna), ziemianin
1113. KARWOSIECKI JULIAN h. Lubicz (*1841 r. w Ostrowitem k. Lipna), ziemianin
1114. KARWOSIECKI POLIDOR h. Lubicz (*ok. 1817 r. w Ostrowitem k. Lipna †1873 r. w Ciechocinku), ziemianin, uczestnik partyzantki 1833 r., ofiara prześladowań carskich
1115. KARWOSIECKI TOMASZ MATEUSZ WINCENTY h. Lubicz (*1776 r. we wsi Karwosieki w pow. lipnowskim †1860 r.), marszałek powiatu lipnowskiego, szambelan dworu pruskiego, uczestnik partyzantki 1833 r., więzień caratu
1116. KARWOWSKI SEBASTIAN (XVII w.), proboszcz skrwileński
1117. KATKIEWICZ JÓZEF ANTONI (*22 VII 1896 r. w Zadusznikach w pow. lipnowskim †13 XII 1940 r. w Mauthausen-Gusen), nauczyciel, kierownik szkoły w Bobrownikach, społecznik, ofiara zbrodni niemieckich
1118. KAWCZYŃSKI WALENTY (†po 1804 r.), proboszcz skrwileński
1119. KAWIECKI ZENON (*13 VII 1919 r. we wsi Borowe w pow. mławskim †13 VIII 2003 r. w Toruniu), więzień hitlerowskiego obozu koncentracyjnego Dachau, kapłan rzymskokatolicki, prałat archidiakon, kapelan Jego Świątobliwości, proboszcz i dziekan w Dobrzyńniu n. Drwęcą
1120. KAWSKI TOMASZ, dr nauk hum., badacz dziejów Żydów, organizator szkolnictwa
1121. KAZIEKO MICHAŁ (*1932 r. w Wilnie †1987 r.), lekarz, organizator służby zdrowia
1122. KAZIMIERKIEWICZ ANNA (†2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczycielka, ofiara zbrodni niemieckich

1123. KAZIMIERZ I KONDRATOWIC (*ok. 1211 r. †prawdopodobnie 14 XII 1267 r.), ksiązę kujawsko-dobrzyński, łączycki i sieradzki
1124. KAZIMIERZ V (KAŻKO), (*1351 r. †2 I 1377 r. w Bydgoszczy), ksiązę szczeciński, dobrzyński, bydgoski, Pomorza, Sławi, Kaszub i Rugii
1125. KAZIMIERZ WIELKI (*3 IV 1310 r. w Kowalu (na Kujawach) †5 XI 1370 r. w Krakowie), król Polski w latach 1333-1370
1126. KAŻMIERCZAK ALOJZY (*1902 r. w Wągrowcu woj. poznańskie †1948 r. w Wąbrzeźnie), lekarz w szpitalu gruźliczym w Oborach
1127. KAŻMIERSKI JÓZEF (*1934 r.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Lipnie, renowator kościoła pw. Nawiedzenia NMP w Lipnie
1128. KAÇKI ALFONS BRONISŁAW (*4 VI 1910 r. w Tykocinie †18 VI 1971 r. w Pilźnie), kapłan zakonny, karmelita, spowiednik sióstr zakonnych w Rypinie
1129. KELLER (zamężna Jagodzka) BOŻENA ZOFIA (*2 XI 1920 r. w Płocku †po 1947 r.), uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej, podporucznik Armii Krajowej, uczestniczka powstania warszawskiego
1130. KELLER z d. Paradowska JANINA, ps. „Roma”, „Parada” (*4 I 1921 r. w Lipnie †po 1945 r.), uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej, więźniarka obozu Stutthof
1131. KELLER KAZIMIERZ EDWARD (*1889 r. †22 VII 1957 r.), prawnik, historyk, działacz społeczny
1132. KELLER KAZIMIERZ, ps. „Kazik”, „Zawisza”, „Malinowski”, (*12 XII 1924 r. w Lipnie †1944 r. w Warszawie), podporucznik, żołnierz ZWZ/AK, żołnierz i ofiara powstania warszawskiego
1133. KEMPKA z d. Kadow DOROTA (*4 I 1935 r. w Piotrkowicach w pow. konińskim), nauczycielka, instruktorka harcerstwa, komendantka Bydgoskiej Chorągwi ZHP, posłanka na Sejm X kadencji PRL, senator III, IV i V kadencji RP
1134. KESSEL JÓZEF (*1 II 187 r. †31 XI 1939 r. w lasach skrwileńskich), nauczyciel, kierownik szkoły w Świeździebni, ofiara zbrodni niemieckich
1135. KĘGEL FELIKS (XVIII/XIX w.), właściciel ziemski
1136. KĘPCZYŃSKI ANASTAZY (*ok. 1895 r. †8 III 1943 r. w Mauthausen-Gusen) nauczyciel, kierownik szkoły w Makówcu i Wólce, ofiara zbrodni niemieckich
1137. KĘPCZYŃSKI IZYDOR (*15 XI 1914 r. w Ksawerach, parafia Chrostkowo-†26 XII 1996 r. w Lipnie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, kapelan AK, kapitan Wojska Polskiego
1138. KĘSICKA LEOKADIA (*1916 r. †28 VIII 1944 r. k. Okalewa), ofiara zbrodni niemieckich
1139. KĘSICKI JAN, ps. „Kozieł”, „Paweł” (*1904 r. †24 I 1985 r. w Brodnicy), działacz organizacji lewicowych
1140. KIEŁPIŃSKI BARTŁOMIEJ h. Rogala (XVI w.), właściciel ziemski
1141. KIEŁPIŃSKI JAN h. Rogala (†po 1543 r.), właściciel ziemski, podsędek ziemi dobrzyńskiej
1142. KIEŁPIŃSKI MATEUSZ (†po 1864 r.), powstaniec 1863 r., Sybirak
1143. KIERKOWSKI ZYGMUNT (*6 VI 1893 r. w Rużu k. Zbójna †IV 1940 r. w Charkowie), nauczyciel, podporucznik Wojska Polskiego, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1920 r. i wojny obronnej 1939 r., ofiara zbrodni NKWD
1144. KIERZNOWSKI STANISŁAW ze Szpietowa herbu Pobóg (*27 XI 1883 r. Szpietowie †11 VI 1970 r. w Tyńcu k. Krakowa), ziemianin, hodowca i miłośnik koni
1145. KILANOWSKA HELENA (†po 1945 r.), nauczycielka, więźniarka niemieckiego obozu „Szmalcówka” w Toruniu
1146. KINIORSKI FELIKS (*21 V 1893 r. w Ćmińsku k. Kielc †3 XII 1948 r. w Lipnie), kamieniarz-rzeźbiarz
1147. KINIORSKI RYSZARD (*2 IV 1926 r. w Ćmińsku na Kielecczyźnie †2 III 2009 r. w Lipnie), ofiara prześladowań, nauczyciel, działacz ZNP
1148. KIŃSKI WINCENTY (*5 IV 1868 r. w Płońsku †25 I 1917 r. w Krzynowłodze), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie, proboszcz w Szczutowie i Strzygach
1149. KISIELEWSKA z d. Dąbrowska ROZALIA (*31 XII 1911 r. w Rojewie k. Rogowa w pow. rypińskim †21 I 1961 r. w Rypinie), gospodyni domowa, w czasie wojny ukrywała żydowskich chłopców
1150. KISIELEWSKI KAZIMIERZ h. Junosza, ps. „Borowy” (*ok. 1811 r. w Rembielinie †po 1858 r.), uczestnik powstań narodowych, podporucznik Wojska Polskiego, Sybirak
1151. KISIELEWSKI STANISŁAW (*1897 r. †24 XII 1944 r. w Ligowie), uczestnik ruchu oporu, ofiara zbrodni niemieckich
1152. KITZMANN z d. Gerlach ZOFIA, ps. „Wanda”, „Łomiańska” (*19 IV 1907 r. w Łodzi †1985 r.), referentka i kwaterniczka Wojskowej Służby Kobiet-Armii Krajowej
1153. KLEJNOWSKI ARKADIUSZ (*26 IX 1928 r. w Makowiskach, parafia Chrostkowo), kapłan zakonny, karmelita z Obór, przeor w Chyżnem, pułkownik armii amerykańskiej
1154. KLEMENTOWICZ JULIAN, ps. „Kamień”, „Strzęp” (*2 XII 1892 v. 16 XII 1896 w Wejgeliszkach na Wileńszczyźnie †30 I 1977 r.), uczestnik pierwszej wojny światowej, żołnierz POW, ogrodnik, żołnierz POZ „Znak” i ZWZ/AK, komendant Obwodu WiN
1155. KLENIEWSKI STEFAN MARCELI (*20 VI 1881 r. w Pręczkach †wiosną 1940 r. w Katyniu), lekarz, dr wszechnauk medycznych, podpułkownik Wojska Polskiego, ofiara zbrodni NKWD
1156. KLĘBOWSKI ROMAN (XX w.), urzędnik, żołnierz Armii Krajowej
1157. KLICKI WITOLD († w latach wojny 1939-1945 w Oranienburgu), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
1158. KLIMA JAN LECH (*1937 r.), pastor w Rypinie i Lipnie

1159. KLIMASZEWSKI ANTONI (*1866 r. †10 XI 1918 r.), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, budowniczy kościoła i proboszcz w Chełmicy Wielkiej
1160. KLIMCZEWSKI JAN (*28 IV 1896 r. w Wólce †16 XII 1941 r. w Mauthausen-Gusen), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
1161. KLIMKIEWICZ FRANCISZEK (*3 XII 1869 r. w Tłuchowie w pow. lipnowskim †ok. 20 II 1941 r. w Działdowie), kapłan rzymskokatolicki, prałat Jego Świątobliwości, rektor seminarium plockiego, publicysta katolicki
1162. KLIMKIEWICZ KAZIMIERZ, ps. „Kłos” (*1905 r. w Tłuchowie †1965 r.), ziemianin, żołnierz AK
1163. KLIMOWSKI JAN (*8 VI 1926 r. w Rypinie †18 II 2002 r. w Rypinie), piłkarz
1164. KLIMOWSKI ROMAN (*25 XI 1925 r. †20 I 1942 r. w Księżym), członek Legionu Orła Białego, ofiara zbrodni niemieckich
1165. KLOCKI PIOTR DOMINIK (*4 II 1838 r. w Żurominie †2 X 1912 r. w Borkowie), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie, proboszcz w Radominie i Osieku n. Wisłą
1166. KLONOWSKI JAN (XIX/XX w.), mierniczy, uczestnik wojny 1920 r.
1167. KLONOWSKI JAN (*21 VIII 1902 r. †26 IV 1941 r. w Oranienburgu), uczeń, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1920 r., inżynier, ofiara zbrodni niemieckich
1168. KLUBA STEFAN (*27 IX 1919 r. we wsi Gosprzydowa niedaleko Krakowa †13 XI 2012 r. w Chrostkowie), stolarz, ofiara prześladowań niemieckich, społecznik, rzeźbiarz
1169. KLUBA ZBIGNIEW (*26 VIII 1956 r. w Lipnie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Krajkowie, członek DTN
1170. KLUBIŃSKI ZBIGNIEW WŁADYSŁAW, ps. „Zbigniew”, „Wichura”, „Żwir” (*16 X 1916 r. w Obrowie †17 IX 1990 r. w Toruniu), nauczyciel, podporucznik Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r., uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, komendant Rejonu POZ „Znak” Skępe, ostatni komendant Obwodu AK Lipno, ofiara prześladowań komunistycznych
1171. KŁOBUKOWSKA KAROLINA (*1893 r. w Rypinie †1983 r. w Rypinie), pielęgniarka
1172. KŁOBUKOWSKA-PIOTROWSKA KRYSZYNA (*18 V 1935 r. w Warszawie), lekarz stomatolog, społeczniczka, członkini DTN
1173. KŁOBUKOWSKI ALFONS MARIAN (*9 VIII 1910 r. †X/XI 1939 r. w lasach skrwileńskich), oficer Wojska Polskiego, ofiara zbrodni niemieckich
1174. KŁOSIŃSKA ANNA (*14 IX 1930 r. w Popowie, gmina lipnowski †14 III 2010 r.), nauczycielka, społeczniczka
1175. KŁOSIŃSKI ALEKSANDER h. Lubicz (r. przed 1673 r. †po 1699 r. właściciel ziemski, sędzia grodzki dobrzyński
1176. KŁOSOWICZ STANISŁAW (XVII w.), proboszcz i dziekan rypiński
1177. KNAPKIEWICZ CELINA, ps. „Celuś”, „Flora” (†1944 r.), uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej, żołnierz WSKAK
1178. KOBYLIŃSKI STANISŁAW (*13 I 1894 r. w Makowie Mazowieckim †8 XII 1941 r. w Działdowie), kapłan rzymskokatolicki, ofiara zbrodni niemieckich
1179. KOCHALSKA HELENA (XX w.), organizatorka i kierowniczka biblioteki
1180. KOCHAŃSKI ADAM ADAMANDY h. Lubicz (*5 VIII 1631 r. w Dobrzyniu n. Wisłą †17 V 1700 r. w Cieplich), jezuita, matematyk, bibliotekarz królewski, pedagog, patron Nagrody swego imienia
1181. KOCHAŃSKI ANDRZEJ (Andrzej z Kochania h. Lubicz), zw. Nowak v. Nowakowicz (*ok. 1500 r.), podstarości dobrzyński
1182. KOCHAŃSKI ANTONI (†w czasie I wojny światowej), ofiara prześladowań i zbrodni niemieckich
1183. KOCHAŃSKI JAN z Kochania h. Lubicz (*1630 r. †1692 r.), właściciel ziemski
1184. KOCHAŃSKI JAN (*1628 r. †1648 r. w Nieświerzcu), jezuita
1185. KOCHAŃSKI KASPER z Kochania h. Lubicz (*ok. 1620 r.), elektor na sejm
1186. KOCHAŃSKI MARCIN z Kochania h. Lubicz (*ok. 1600 r. †1663 r.), obrońca Ojczyzny
1187. KOCHAŃSKI MATEUSZ h. Lubicz (*ok. 1555 r.), wikariusz parafii w Mokowie
1188. KOCHAŃSKI MICHAŁ z Kochania h. Lubicz (*ok. 1660 r.), właściciel ziemski
1189. KOCHAŃSKI MIKOŁAJ, zw. Białowieski h. Luba, później Ogończyk, (*ok. 1550 r.), pisarz grodzki bobrownicki
1190. KOCHAŃSKI MIROSŁAW (*2 VI 1967 r. w Suwałkach), menadżer ochrony zdrowia, członek DTN
1191. KOCHAŃSKI STANISŁAW, zw. Grodzanowski h. Luba, (*ok. 1500 r. †po 1533 r.), podkomorzy wiślicki
1192. KOCHAŃSKI STANISŁAW z Kochania h. Lubicz (XVII w.), właściciel ziemski
1193. KOCHAŃSKI STANISŁAW SAMUEL z Kochania h. Lubicz (†1659 r.), burgrabia krakowski, wojownik w obronie Ojczyzny
1194. KOCHAŃSKI WOJCIECH z Kochania h. Lubicz (*ok. 1590 r. †1653 r.), elektor, obrońca Ojczyzny
1195. KOCHOWICZ WIKTOR (†ok. 1944 r. k. wsi Babiec w okol. Wyszogrodu), żołnierz Armii Krajowej, ofiara zbrodni niemieckich
1196. KOCIĘCKI CZESŁAW TEODOR (*16 IV 1884 r. we wsi Błominko w par. Skołatowo †29 III 1952 r. w Warszawie), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Skrwilnie, proboszcz w Osieku n. Wisłą
1197. KOCIĘCKI MARIAN JAN (*25 III 1909 r. w Giżynie k. Mławy †19 VIII 1980 r. w Płocku), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Rypinie, administrator parafii Mochowo, proboszcz w Gójsku i Szczutowie

1198. KOKOT MICHAŁ (*23 VIII 1944 r. w Łobżenicy, pow. wyrzyski †8 III 2014 r. w Osieku n. Wisłą), fotograf-artysta, malarz i poeta, nauczyciel, muzyk, animator kultury, Honorowy Członek DTN
1199. KOLANKIEWICZ CZESŁAW (*20 VII 1909 r. w Białyszewie k. Sierpca †11 VI 1988 r. w Lipnie), działacz ruchu ludowego i lewicowego, pierwszy powojenny starosta lipnowski, księgarz
1200. KOLANKIEWICZ LESZEK (*4 III 1954 r. w Lipnie), prof. dr hab., kulturoznawca, antropolog
1201. KOLASIŃSKI BRONISŁAW (*2 IX 1905 r. w Rypinie †XII 1939 r. w Warszawie), piłkarz RKS „Lech” w Rypinie, uczestnik i ofiara wojny obronnej 1939 r.
1202. KOLASIŃSKI HENRYK, ps. „Bronek” (XX w.), żołnierz Polskiej Organizacji Wojskowej, urzędnik, bankowy, żołnierz Armii Krajowej
1203. KOLASIŃSKI JÓZEF (*2 IX 1905 r. w Rypinie †1979 r. w Warszawie), założyciel RKS „Lech” Rypin, odznaczony Medalem „Sprawiedliwy Wśród Narodów Świata”
1204. KOLASIŃSKI KAZIMIERZ (XX w.), robotnik, żołnierz Armii Krajowej
1205. KOLASIŃSKI ROMAN (XX w.), społecznik, radny miejski
1206. KOLASIŃSKI STANISŁAW (XX w.), kupiec, żołnierz Armii Krajowej
1207. KOLASIŃSKI TADEUSZ (*15 X 1907 r. w Rypinie †24 IX 1944 r. pod Arnhem), piłkarz, uczestnik i ofiara bitwy pod Arnhem
1208. KOLBE TOMASZ (*1828 r. †5 V 1863 r. pod Rydzewem), dowódca oddziału powstańczego w 1863 r.
1209. KOLCZYŃSKI STANISŁAW (XIX/XX w.), ziemianin
1210. KOLSKA z d. Rościszewska JANINA h. Junosza (*ok. 1886 r. †2 X 1979 r. w Łodzi), właścicielka ziem-ska, żołnierz Armii Krajowej
1211. KOŁACZYŃSKI JAN (†6 VIII 1940 r. w Mauthausen), nauczyciel, kierownik szkoły w Glewie, ofiara zbrodni niemieckich
1212. KOŁACZYŃSKI STEFAN (*3 II 1885 r. w Tulibówku na ziemi dobrzyńskiej †11 III 1941 r. w Dachau), nauczyciel, kierownik szkoły w Czernikowie, działacz OSP, społecznik, ofiara zbrodni niemieckich
1213. KOŁAKOWSKI ANTONI (*1834 r. †1889 r. w Trąbinie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Trąbinie
1214. KOŁODZIEJCZYK A. (XX w.), dyrektor gimnazjum w Rypinie
1215. KOŁODZIEJSKA z d. Kempieńska BEATA KATARZYNA (*18 IV 1969 r. w Golubiu-Dobrzyniu), nauczyciel-ka praktycznej nauki zawodu, członkini DTN
1216. KONARSKI WINCENTY (*19 VII 1890 r. we wsi Budy Kaleńskie, parafia Szczawin †5 VII 1973 r. w Rypinie), kapłan rzymskokatolicki, prałat, proboszcz i dziekan rypiński, ofiara prześladowań komunistycznych
1217. KONCZAŁSKI MIKOŁAJ (*3 III 1935 r. w Chrostkowie k. Lipna), artysta-plastyk, literat, poeta
1218. KONCZYŃSKI STANISŁAW, ps. „Stary” (*6 I 1914 r. w Księtem w pow. rypiński †29 III 1950 r. w Warsza-wie), żołnierz NZW, żołnierz wyklęty
1219. KONDRSKI ZYGMUNT (*28 XI 1893 r. w Dobrzyniu n. Wisłą †po 30 VI 1958 r.), nauczyciel, kierownik szkół w Chalinie, Witkowie i Józefowie k. Lubicza
1220. KONOPACKI MAKSYMILIAN (†9 VII 1863 r. pod Szczutowem k. Sierpca), powstaniec i ofiara insurekcji 1863 r.
1221. KONRAD z Osieka h. Lebel (XIV/XV w.), chorąży mniejszy dobrzyński
1222. KONRAD MAZOWIECKI (*1187 lub 1188 r. †31 VIII 1247 r.), książę mazowiecki, kujawski, łęczycki, a od 1200 r. – krakowski
1223. KOPCEWICZ HELENA (*28 VIII 1908 r. we wsi Brzyska, gmina Kołaszyce, pow. Jasło, województwo rzeszowskie †20 IX 1997 r.), nauczycielka, społeczniczka
1224. KOPCIEWICZ RYSZARD (*1895 r. w Możyszu na Białorusi †24 VIII 1966 r.), lekarz, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, organizator służby zdrowia, ofiara prześladowań komunistycznych
1225. KOPCZYŃSKA z d. Walczyńska JANINA (†2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczycielka, ofiara zbrodni niemieckich
1226. KOPCZYŃSKI HENRYK, ps. „Surma”, „Janusz” (* 13 XII 1913 r. w Stalmierzu k. Chrostkowa †29 VII 1944 r. w Żabikowie k. Poznania), nauczyciel, kierownik szkoły w Nowej Wsi, oficer Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r., komendant Inspektoratu AK Włocławek, ofiara zbrodni niemieckich
1227. KOPCZYŃSKI STANISŁAW (*24 V 1933 r. w Bobrownikach), nauczyciel, dyrektor szkoły w Bobrowni-kach, radny
1228. KOPCZYŃSKI STEFAN (*11 V 1916 r. we Janowie k. Świdziebni w ówczesnym pow. lipnowskim †8 IV 2011 r. w Toruniu), dr nauk geograficznych, nauczyciel, społecznik, członek DTN
1229. KOPCZYŃSKI TADEUSZ (*21 XI 1910 r. †2 VI 1941 r. w Mauthausen-Gusen), pracownik umysłowy, ofiara zbrodni niemieckich
1230. KOPKA EUGENIUSZ, ps. „Jaszczur” (†20 VIII 1944 r. pod Pokrytkami), organizator lewicowych oddzia-łów partyzanckich
1231. KOPP JERZY GERARD (*28 II 1908 r. w Łodzi †7 XI 1980 r. we Włocławku), lekarz, żołnierz Armii Kra-jowej, ofiara prześladowań NKWD, społecznik
1232. KOPROWSKI ZBIGNIEW (*14 IV 1962 r. we Włocławku †11 IV 2011 r.), bibliotekarz, miłośnik Dobrzynia n. Wisłą i okolic
1233. KOPYCIŃSKI WALENTY (*ok. 1904 r. †24 II 1941 r. w Mauthausen-Gusen), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
1234. KORDYLEWSKA JANINA (*1910 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczycielka, ofiara zbrodni niemieckich

1235. KORDYLEWSKI ROMAN (*1908 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
1236. KORNACKI TADEUSZ (*8 IX 1896 r. †1 XI 1940 r. w Dachau), nauczyciel, kierownik szkoły Suminie, ofiara zbrodni niemieckich
1237. KORNATOWSKI EUGENIUSZ (*1922 r. w Dobrzejewicach k. Torunia †2011 r.), nauczyciel, kierownik szkoły w Kowalkach k. Rypina, przewodniczący Powiatowej Rady Narodowej w Rypinie, działacz społeczny
1238. KORPAL WOJCIECH (*2 VII 1947 r. w Lipnie †24 VIII 2010 r. w Jaranowie), chemik i przedstawiciel nauk rolniczych
1239. KORPALSKI HENRYK (*17 IX 1918 r. w Zbyszewie †14 IX 1990 r.), nauczyciel, działacz społeczny
1240. KORPALSKI JÓZEF (*1876 r. w Popowie w pow. lipnowskim †1956 r.), uczestnik wojny 1920 r., rolnik, uczestnik wojny światowej i wojny polsko-bolszewickiej, działacz społeczny i oświatowy
1241. KORPALSKI ZYGMUNT (*27 X 1919 r. w Chlebowie †9 VII 1992 r. w Lipnie), rolnik, uczestnik wojny obronnej 1838 r., działacz spółdzielczy i społeczny
1242. KORSZEŃ TADEUSZ (*2 IV 1929 r. w miejscowości Brzozowy Kąt (Lubelszczyzna), nauczyciel-polonista w Liceum Pedagogicznym w Wymyślinie, animator kultury, dyrektor Liceum Ogólnokształcącego i Zespołu Szkół Ogólnokształcących w Lipnie, przyjaciel młodzieży
1243. KORZENIEWSKI ANDRZEJ DANIEL (*31 III 1952 r. w Starorypinie), animator kultury, radny, muzyk, nauczyciel
1244. KOSIŃSKA ZOFIA, ps. „Zofia”, „Zora” (*4 IV 1919 r. w Lipnie †po 3 X 1942 r. w Oświęcimiu), harcerka, uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej, ofiara zbrodni niemieckich
1245. KOSIŃSKI JAN (*w 1927 r. w Karnkowie k. Lipna †2010 r. w Rypinie), nauczyciel matematyki
1246. KOSIŃSKI JÓZEF (*15 IV 1925 r. w Karnkowie k. Lipna †1997 r.), więzień obozu Stutthof, nauczyciel, dyrektor szkoły
1247. KOSIŃSKI MIROSŁAW (*20 I 1928 r. w Tłuchowie w pow. lipnowskim †21 X 1948 r. w Warszawie), żołnierz wyklęty, ofiara UB
1248. KOSKOWSKI ANDRZEJ (XVII w.), proboszcz skrwileński, dziekan rypiński
1249. KOSKOWSKI FLORIAN KASSJAN h. Dołęga (*1822 r. †8 IX 1867 r.), ziemianin
1250. KOSKOWSKI FLORIAN KASSJAN h. Dołęga (*1827 r. †9 X 1878 r.), ziemianin, podprokurator sądowy, bibliofil
1251. KOSKOWSKI FRANCISZEK (†po 1833 r.), uczestnik partyzantki polistopadowej 1833 r.
1252. KOSKOWSKI KASSJAN h. Dołęga (*ok. 1854 r. †1927 r.), ziemianin, księgarz i drukarz
1253. KOSKOWSKI KASSJAN h. Dołęga (*1904 r. †po 1945 r.), żołnierz Września 1939 r. i armii gen. Andersa
1254. KOSKOWSKI KAZIMIERZ h. Dołęga (*1792 r. †1865 r.), oficer Księstwa Warszawskiego
1255. KOSKOWSKI NIKODEM (*1805 r. †25 XII 1870 r. w Radzikach), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Radzikach Dużych
1256. KOSKOWSKI ROMUALD h. Dołęga (*1899 r. w Rypinie †1985 r.), uczestnik wojny 1920 r., żołnierz Września 1939 r.
1257. KOSKOWSKI WINCENTY h. Dołęga (*1870 r. †1937 r.), ziemianin, działacz społeczny i narodowy, pionier sadownictwa i szkółkarstwa
1258. KOSMAŁSKAZABUDŹ IRENA (*5 III 1933 r. w Rypinie), lekarz-stomatolog, działaczka katolicka
1259. KOSOBUCKI STANISŁAW (*9 IX 1917 r. †31 V 1943 r. w obozie Stutthof), ofiara zbrodni niemieckich
1260. KOSSAKOWSKI ADOLF h. Ślepowron (†29 III 1864 r. pod Łapinóżkiem) dowódca oddziału powstańczego w 1864 r.
1261. KOSSAKOWSKI ANTONI (*1891 r. w Oborach †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, kierownik szkoły w Rużu, ofiara zbrodni niemieckich
1262. KOSTECKA z d. Chojnicka DOROTA (*31 X 1970 r. w Lipnie), położna, pracownik socjalny, regionalistka, społeczniczka
1263. KOSTRZEWA JANUSZ JACEK (*24 X 1958 r. w Częstochowie), lekarz-specjalista chorób wewnętrznych, kardiolog, ordynator oddziału wewnętrznego
1264. KOSTRZEWSKI CZESŁAW (*1906 r. †X 1939 r. w lasach karnkowskich), ofiara zbrodni niemieckich
1265. KOSZYTKOWSKI JANUSZ (*25 I 1958 r. w Wielgiem k. Lipna), nauczyciel, działacz społeczny, animator kultury, historyk, filmowiec, członek DTN
1266. KOŚCIELECKI JAN h. Ogończyk (*ok. 1415 r. †po 5 IX 1475 r.), starosta dobrzyński, malborski, inowrocławski, świecki, tucholski, osiecki i jasieniecki, kasztelan bydgoski, wojewoda inowrocławski, poseł
1267. KOŚCIELECKI JAN h. Ogończyk ze Skępego (*ok. 1435 r. †po 1498 r.), chorąży dobrzyński, kasztelan i starosta dobrzyński, wojewoda inowrocławski
1268. KOŚCIELECKI JAN h. Ogończyk (†m. 19 VIII a 18 X 1553 r.), starosta i podkomorzy dobrzyński, wojewoda inowrocławski i łęczycki
1269. KOŚCIELECKI MIKOŁAJ h. Ogończyk (*ok. 1400 r. †m. 9 VI a 19 XII 1479 r.), chorąży bydgoski brzeskokujawski, inowrocławski, kasztelan inowrocławski, starosta dobrzyński, wojewoda brzeski, starosta brodnicki
1270. KOŚCIELECKI MIKOŁAJ ze Skępego h. Ogończyk (*ok. 1440 r. †1512 r.), starosta bydgoski, dybowski, jasiniecki, malborski, osiecki, tucholski, wojewoda brzeskokujawski

1271. KOŚCIELECKI MIKOŁAJ ze Skępego h. Ogończyk (*ok. 1440 r. †4 V 1518 r. w Skępem), starosta inowrocławski, poseł, biskup chełmski, fundator Klasztoru Bernardynów w Skępem
1272. KOŚCIELECKI MIKOŁAJ ze Skępego h. Ogończyk (*1485 r. w Skępem †3 VI 1535 r.), kasztelan inowrocławski, starosta brzeski, starosta kowalski, starosta bobrownicki, wojewoda inowrocławski, wojewoda brzeskokujawski, wojewoda kaliski, starosta dobrzyński, kolator kościoła i klasztoru w Skępem
1273. KOŚCIELECKI STANISŁAW h. Ogończyk (†1527 r.), kasztelan kruszwicki, kasztelan i starosta dobrzyński
1274. KOŚCIELECKI WINCENTY h. Ogończyk ze Skępego i Bobrownik (*ok. 1435 r. †przed 1495 r.), podkomorzy i starosta dobrzyński
1275. KOTARSKI TOMASZ (†po 1864 r.), powstaniec 1863 r., zesłaniec syberyjski
1276. KOWALCZYK STANISŁAW (*1906 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
1277. KOWALCZYK STANISŁAW (*26 VIII 1913 r. w Glinkach k. Radomia †9 III 1991 r. w Krasnosielsku), kapłan rzymskokatolicki, kanonik honorowy katedry płockiej, proboszcz w Świdziebni, ofiara przesładowań komunistycznych
1278. KOWALEWSKA z d. Będzikowska AGNIESZKA (*29 I 1803 r. w Osieku n. Wisłą †25 VIII 1839 r.), właścicielka ziemiska, I żona Łukasza Kowalewskiego
1279. KOWALEWSKA z d. Gostomska I v. Morawska FRANCISZKA (†m. 31 V 1835 r. a 24 IV 1836 r.), właścicielka ziemiska
1280. KOWALEWSKA z d. Morzycka FRANCISZKA EUFROZYNA (*23 XII 1827 r. w Radominie †25 V 1889 r. w Żydowie (na Kujawach), żona Dominika Kowalewskiego
1281. KOWALEWSKA z d. Kowalewska HONORATA (*1817 r. w Mokówku †ok. 1873 r. w Małym Ruszkowie, parafia Sobowo), I żona Ignacego Błażeja Kowalewskiego
1282. KOWALEWSKA I. v. Milewska z d. Tarnowska KATARZYNA (*1679 r. w Czyżewie, parafia Rypin †ok. 1746 r.), I żona Mikołaja Kowalewskiego
1283. KOWALEWSKA z d. Chalińska KATARZYNA (*1760 r. w Złych Wodach w parafii Zaduszniki †15 II 1849 r. w Osieku n. Wisłą), II żona Albina Kazimierza Kowalewskiego, chorążyna liwska
1284. KOWALEWSKA z d. Szymańska KATARZYNA (*24 XI 1803 r. w Grabinie k. Dzikowa †15 XII 1889 r. w Ośnie), właścicielka ziemiska
1285. KOWALEWSKA z Kowalewskich KUNEGUNDA (*1750 r. w Chudzewie k. Dobrzynia n. Wisłą †8 II 1781 r.), I żona Albina Kazimierza Kowalewskiego
1286. KOWALEWSKA z d. Kowalewska MAGDALENA BARBARA (†po 1772 r.), III żona Mikołaja Kowalewskiego
1287. KOWALEWSKA z d. Białowieska MAŁGORZATA ANTONINA (†23 XII 1753 r. w drodze do Skępego), II żona Mikołaja Kowalewskiego
1288. KOWALEWSKA z d. Gościeniecka MARIANNA (†przed 1859 r.), właścicielka ziemiska, II żona Łukasza Kowalewskiego
1289. KOWALEWSKA z d. Radomska SCHOLASTYKA (*ok. 1860 r. †1 VII 1926 r. w Brwinowie), II żona Ignacego Błażeja Kowalewskiego
1290. KOWALEWSKI ALBIN KAZIMIERZ h. Dołęga (*1 III 1750 r. †10 V 1808 r.), chorąży liwski, właściciel ziemski, kolator kościoła osieckiego
1291. KOWALEWSKI ALEKSANDER MACIEJ h. Dołęga (*25 II 1829 r. w Osieku n. Wisłą †1 III 1859 r.), właściciel ziemski
1292. KOWALEWSKI ANDRZEJ h. Dołęga (*30 XI 1767 r. †po 1789 r. a przed 1808 r.), właściciel ziemski
1293. KOWALEWSKI DOMINIK h. Dołęga (*12 VIII 1770 r. w Osieku n. Wisłą †m. 31 V 1835 r. a 24 IV 1836 r.), chorążyc, właściciel ziemski
1294. KOWALEWSKI DOMINIK h. Dołęga (*25 VII 1825 r. w Osieku nad Wisłą †14 III 1910 r.), właściciel ziemski, powstaniec 1863 r.
1295. KOWALEWSKI FRANCISZEK KAROL JAN h. Dołęga (*30 I 1834 r. w Osieku n. Wisłą †po 1894 r.), właściciel ziemski
1296. KOWALEWSKI GABRIEL JÓZEF h. Dołęga (*17 III 1761 r. w Osieku n. Wisłą †po 1785 r.), właściciel ziemski
1297. KOWALEWSKI HILARY h. Dołęga (XVIII w.), właściciel ziemski
1298. KOWALEWSKI IGNACY MARCELI BŁAŻEJ h. Dołęga (*1 II 1781 r. w Osieku n. Wisłą †27 III 1847 r.), właściciel ziemski
1299. KOWALEWSKI IGNACY BŁAŻEJ h. Dołęga (*3 II 1823 r. w Osieku nad Wisłą †20 III 1896 r. w Dobrzyniu n. Wisłą) ziemianin, uczestnik powstania styczniowego
1300. KOWALEWSKI JÓZEF h. Dołęga (*1797 r. †2 VI 1842 r.), właściciel ziemski
1301. KOWALEWSKI JÓZEF h. Dołęga (*13 III 1837 r. w Sąsiecnie †9 IV 1873 r. w Płonczynku), właściciel ziemski, powstaniec 1863 r., zesłaniec syberyjski
1302. KOWALEWSKI KAJETAN h. Dołęga (*1809 r.), powstaniec 1830/1831 r. oraz uczestnik partyzantki polistopadowej 1833 r., dowódca oddziału powstańczego w 1863 r.
1303. KOWALEWSKI LUDWIK h. Dołęga (*23 VIII 1847 r. w Chudzewie †1911 r.), właściciel ziemski
1304. KOWALEWSKI ŁUKASZ WINCENTY JAN KANTY h. Dołęga (*16 X 1778 r. †5 II 1863 r.), właściciel ziemski, kolator kościoła w Osieku nad Wisłą, wójt gminy Osiek

1305. KOWALEWSKI MIKOŁAJ h. Dołęga (*ok. 1700 r. †ok. 1767 r.), trybun zakroczymski, chorąży liwski, założyciel nowego Osieka n. Wisłą, kolator kościoła osieckiego
1306. KOWALEWSKI PRZEMYSŁAW STANISŁAW h. Dołęga (*30 X 1864 r. w Żydowie na Kujawach †ok. 1940/41 na terenie Związku Sowieckiego), kupiec, wojskowy, społecznik, ofiara zbrodni sowieckich
1307. KOWALEWSKI STANISŁAW MARIAN (*14 I 1903 r. w Nadrożu k. Rypina †wiosną 1940 r. w Charkowie), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, rotmistrz Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r., więzień i ofiara zbrodni sowieckich
1308. KOWALEWSKI WACŁAW ANTONI (*7 III 1859 r. w Sąsiecznie parafia Osiek n. Wisłą †13 VIII 1906 r. pod Zarzeczewem), zarządca dóbr ziemskich, sędzia pokoju, społecznik, wioślarz
1309. KOWALEWSKI WALENTY h. Dołęga (†po 1740 r.), właściciel ziemski, kapłan rzymskokatolicki
1310. KOWALEWSKI WITOSŁAW STANISŁAW h. Dołęga (*29 VII 1905 r. w Lipnie †IV 1940 r. w Charkowie), porucznik Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r., ofiara zbrodni niemieckich NKWD
1311. KOWALKOWSKI FRANCISZEK, ps. „Franciszek”, „Fraś” (*ok. 1830 r. w pow. brodnickim †4 VI 1863 r. we wsi Kotowy k. Rypina), dowódca oddziału powstańczego w 1863 r., porucznik żandarmerii powstańczej
1312. KOWALKOWSKI MATEUSZ h. Przegonia (XVI/XVII w.), właściciel ziemski, pisarz bobrownicki
1313. KOWALSKA-WALASIEWICZ ALICJA (*10 XI 1950 r. w Rypinie †4 XI 2006 r. w Rypinie), lekarz-stomatolog
1314. KOWALSKA-WILBOA KLARA (*1 XII 1924 r. w Smoleńsku †19 VII 2000 r. w Rypinie), lekarz-stomatolog
1315. KOWALSKI CZESŁAW (*28 VIII 1913 r. w Płocku †26 VIII 1988 r. w Rypinie), prawnik, sędzia, prokurator, adwokat
1316. KOWALSKI JAN JÓZEF (*1880 r. †1939 r.), burmistrz Dobrzynia n. Wisłą, ofiara zbrodni niemieckich
1317. KOWALSKI JAN (*7 IX 1909 r. w Świedziebni w pow. rypińskim †wiosną 1940 r. w Kalininie), policjant, ofiara zbrodni sowieckich
1318. KOWALSKI JAN GERARD (*6 XI 1901 r. w Pokrzywniku k. Skępego †24 XI 1940 r. w Oświęcimiu), brat zakonny, karmelita, ofiara zbrodni niemieckich
1319. KOWALSKI JÓZEF (*1920 r. w Rogówku †1976 r.), piekarz, działacz samorządu cechowego, kolator kościoła św. Trójcy w Rypinie
1320. KOWALSKI JULIAN (*ok. 1828 r. w Skępem), urzędnik finansowy
1321. KOWALSKI KAZIMIERZ (*24 I 1912 r. w Świedziebni w pow. rypińskim †1940 r. w Kalininie), policjant, ofiara zbrodni stalinowskich
1322. KOWALSKI KAZIMIERZ (*1 XII 1951 r. w Wiosce k. Skępego), kapłan zakonny, bernardyn, wiceprowincał Prowincji Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny
1323. KOWALSKI MARIAN (*15 X 1821 r. w Dobrzyniu n. Wisłą †28 V 1884 r. w Kazaniu), astronom
1324. KOWALSKI MARIAN (*1863 r. w Płońsku †14 XII 1933 r. w Czyżewie), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Lipnie i administrator w Wielgiem, kanonik honorowy Extra Urbem, szambelan papieski
1325. KOWALSKI MIECZYŚLAW (XIX/XX w.), aptekarz
1326. KOWALSKI PAWEŁ (†10 XI 1862 r. w Dobrzyniu n. Wisłą), urzędnik pocztowy
1327. KOWALSKI PIOTR (*w Skępem), ziemianin
1328. KOWALSKI RYSZARD (ur. 18 IV 1969 r. w Bydgoszczy), historyk
1329. KOWALSKI TADEUSZ (XX w.), starosta rypiński
1330. KOWALSKI TADEUSZ, przybr. nazwiska: „Tadeusz Wiśniewski”, „Tomasz Wiśniewski”, ps. „Tolek”, „Tomasz”, „Wierusz” (*24 VI 1912 r. w Zaciszu pow. lipnowski †29 VIII 1967 r. w Warszawie), nauczyciel, ppor. Wojska Polskiego, kierownik szkoły w Wólce k. Skępego i Ligowie, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, redaktor konspiracyjnego pisma „Iskra Wolności”, komendant Obwodu AK Rypin
1331. KOWALSKI TEOFIL (*27 IV 1866 r. w Płocku †20 II 1932 r. w Strzelnie, pow. inowrocławski), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Gójsku, muzyk, pisarz
1332. KOWNACKI TEOFIL (*ok. 1807 r. w Płocku lub w Dyblinie k. Dobrzynia n. Wisłą †po 1857 r.), kapitan Wojska Polskiego w wojnie polsko-rosyjskiej 1831 r.; uczestnik partyzantki 1833 r., Sybirak
1333. KOZIEBRODZKI BERNARD LUDWIK h. Jastrzębiec (†21 XII 1790 r. w Kamienicy, par. Sobowo) właściciel ziemski, podsędek dobrzyński, deputowany
1334. KOZIEBRODZKI FRANCISZEK h. Jastrzębiec (†1738 r.) właściciel ziemski, cześnik dobrzyński, poseł
1335. KOZIEBRODZKI TOMASZ h. Jastrzębiec (*2 I 1757 r. w Kamienicy, par. Sobowo †1818 r. w Kraszewie), właściciel ziemski, skarbnik dobrzyński, komisarz cywilno-wojskowy ziemi dobrzyńskiej
1336. KOZIŃSKI ZDZIŚLAW (†29 X 1939 r. w Hohenbruch), nauczyciel, kierownik szkoły w Kikole, ofiara zbrodni niemieckich
1337. KOZIERZĘBSKA STANISŁAWA, ps. „Helena” (XX w.), fryzjerka, żołnierz Armii Krajowej
1338. KOZŁOWSKA PELAGIA KAZIMIERA (*1899 r. †po 1961 r.), siostra zakonna, pielęgniarka, ofiara prześladowań komunistycznych
1339. KOZŁOWSKI NARCYZ, ps. „Student Warszawski”, „Ogrodnik”, „Szary” (*1 XI 1913 r. w Rojewie k. Rypina †2 I 2000 r. w Gdańsku), nauczyciel, działacz młodzieżowy i konspiracyjny, ofiara prześladowań niemieckich i komunistycznych, doktor historii, działacz ZNP
1340. KOZŁOWSKI WŁADYSŁAW RYSZARD (*4 IV 1886 r. w Lipnie †24 III 1915 r. w Warszawie), pedagog, działacz społeczny

1341. KOŹMIŃSKI EDWARD (*1934 r. w Żałem), nauczyciel, harcmistrz, organizator oświaty, działacz społecznooświatowy i kulturalny
1342. KOŹMIŃSKI WŁADYSŁAW (*9 VI 1906 r. w Nieszawie †po 1932 r.), nauczyciel
1343. KOŹUCHOWSKA zamężna Borzewska ZOFIA h. Doliwa z Kożuchowa (*1850 r. †26 II 1917 r. w Ugoszczu), ziemianka
1344. KRAJEWSKA HELENA (*1921 r. w Junoszczech k. Płocka), lekarz w Rypinie
1345. KRAJEWSKA z d. Ciemiecka ŁUCJA (*22 VIII 1914 r. w Chojnie k. Obór †28 IV 2012 r. w Rypinie), przedstawicielka rodziny
1346. KRAJEWSKI ALEKSANDER (†I 1945 r. m. Kocewem a Bieżuniem), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej
1347. KRAJEWSKI JAN (*17 X 1907 r. †10 VI 1943 r. w Poznaniu), ofiara zbrodni niemieckich
1348. KRAJEWSKI TOMASZ (XVII w.), proboszcz skrwileński
1349. KRASIŃSKI EDWARD BOLESŁAW (*25 X 1908 r. w Chicago †2/3 XI 1939 r. w Rypinie), porucznik Wojska Polskiego, nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
1350. KRASKOWSKI JERZY (*1944 r. w Raduniu), lekarz w Rypinie
1351. KRASZEWSKI JÓZEF (*20 IV 1935 r. w Skrwilnie †12 IV 2011 r. w Płocku) kapłan rzymskokatolicki, doktor teologii, kapelan Jego Świątobliwości, profesor Seminarium Duchownego w Płocku
1352. KRASZEWSKI LUDWIK (*21 VIII 1835 r. w Proboszczewicach †9 VII 1902 r. w Radzanowie), kapłan rzymskokatolicki, administrator parafii Bobrowniki, uczestnik powstania styczniowego
1353. KRAŚNICKA z d. Komorowska ZOFIA (*4 XII 1895 r. w Rypinie †XII 1962 r.), nauczycielka, organizatorka życia społecznooświatowego
1354. KRAŚNICKI JAN KONSTANTY (*4 X 1919 r. w Żuchowie k. Skępego †1982 r.), nauczyciel, działacz społeczny
1355. KRAŚNICKI JULIUSZ (*26 XII 1898 r. w Karnkowie k. Lipna †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, działacz społeczny, ofiara zbrodni niemieckich
1356. KRAŚNIEWSKI JULIUSZ (*1905 r. †14 IX 1941 r. w Mauthausen-Gusen), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
1357. KRAUZE ANTONI (†28 VIII 1944 r. w okol. Okalewka), ofiara zbrodni niemieckich
1358. KRAWCZYK LEOPOLD (*3 IV 1904 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
1359. KRAWCZYŃSKA St. (XX w.), nauczycielka, kierowniczką szkoły mleczarskiej w Szafarni
1360. KRAWIECKI ABRAM (*11 XI 1886 r. †X 1939 r. w Rypinie), fryzjer, ofiara zbrodni niemieckich
1361. KRETKOWSKA z Turskich JANINA h. Dołęga (*ok. 1880 r. w Warszawie †23 II 1953 r. we Włocławku), właścicielka ziemiska, ofiara prześladowań
1362. KRETKOWSKA ZOFIA h. Dołęga (*1920 r. w Sadłowie †6 XI 1939 r. w Sadłowie), córka właściciela majątku, ofiara zbrodni niemieckich
1363. KRETKOWSKI ANDRZEJ h. Dołęga (*I poł. XV w. †1480 r.), właściciel ziemski, kasztelan brzeskokujawski, wojewoda inowrocławski i brzeskokujawski
1364. KRETKOWSKI ANDRZEJ h. Dołęga (†1571 r.), właściciel ziemski
1365. KRETKOWSKI ANDRZEJ h. Dołęga (†1609 r.), wojewoda brzeski
1366. KRETKOWSKI ANDRZEJ h. Dołęga (*w końcu XVI w. †1 V 1643 r.), kasztelan brzeskokujawski, wojewoda brzeski, poseł na sejm
1367. KRETKOWSKI ANDRZEJ h. Dołęga (†27 III 1758 r.), starosta kowalski
1368. KRETKOWSKI BRONISŁAW h. Dołęga (*1910 r. †4 XI 1939 r. w Rypinie), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
1369. KRETKOWSKI DAMIAN FRANCISZEK h. Dołęga (*ok. 1620 r. †1674 r.), dworzanin królewski, kasztelan rypiński i chełmiński, działacz sejmowy
1370. KRETKOWSKI ERAZM h. Dołęga (*1508 r. †6 V 1558 r. w Padwie), kasztelan brzeski, gnieźnieński, wojewoda brzeski, poseł na sejm, podróżnik
1371. KRETKOWSKI GRZEGORZ h. Dołęga (*1508 r. †12 IV 1590 r.), kasztelan rypiński, kruszwicki i brzeski, wojewoda brzeski, poseł na sejm
1372. KRETKOWSKI JAKUB ZYGMUNT h. Dołęga (*ok. 1740 r. †VI 1810 r. w Kamiennej), starosta bobrownicki i przedecki, poseł na sejmy, konfederat barski
1373. KRETKOWSKI JAN (Jan z Kretkowa) h. Dołęga (*ok. 1399 r. †1452 r.), kasztelan kruszwicki, starosta inowrocławski i nieszawski, wojewoda brzeski
1374. KRETKOWSKI JAN h. Dołęga (†po 1642 r.), właściciel ziemski
1375. KRETKOWSKI JAN EMILIAN h. Dołęga (*9 V 1870 r. w Więslawicach †4 XI 1939 r. w Rypinie), ziemianin, działacz społeczno-gospodarczy, kolator kościoła w Sadłowie, ofiara zbrodni niemieckich
1376. KRETKOWSKI MIKOŁAJ h. Dołęga (†przed 30 VII 1520 r.), dworzanin królewski, kasztelan rypiński i brzeski, wojewoda inowrocławski i brzeski
1377. KRETKOWSKI ROMAN h. Dołęga (*ok. 1916 r. †13 IX 1939 r. pod Frampolem w Lubelskiem), żołnierz i ofiara Września 1939 r.
1378. KRETKOWSKI ZYGMUNT h. Dołęga (*1704 r. †12 VI 1766 r. w miejscowości Bystrze), starosta kowalski, niedoszły kasztelan dobrzyński, wojewoda chełmiński (K 108)
1379. KRĘPEĆ JAN (XIX w.), ziemianin

1380. KRĘPEĆ JAN (†po 10 IV 1940 r. w Mauthausen lub Dachau), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
1381. KRĘPEĆ KONRAD (*1889 v. 1900 r. †na pocz. XI 1939 r. w lasach skrwiłęńskich), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
1382. KROSNOWSKI JAN h. Junosza (†11 IX 1620 r.), podstoli królewski, starosta rypiński
1383. KRÓL KAROL (*16 X 1908 r. w Książcach, pow. przemyski †IV 1940 r. w Katyniu), nauczyciel, podporucznik Wojska Polskiego, ofiara zbrodni NKWD
1384. KRÓLIKOWSKA HELENA (*1885 r. w Zapustku w pow. niezawskim †18 III 1994 r.), nauczycielka, społeczniczka, działaczka ZNP, kierownik szkoły w Długiem i Wąpielsku
1385. KRUK STANISŁAW (*6 II 1904 r. w Miszewku Strzałkowskim pod Płockiem †2 IX 1962 r. w Trąbinie), organista, uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz AK, więzień NKWD
1386. KRUPA PIOTR (*1 VIII 1903 r. †17 II 1943 r. w Dachau), nauczyciel, kierownik szkoły w Fabiankach, ofiara zbrodni niemieckich
1387. KRUPOP WOJCIECH (*23 III 1898 r. w Radostowie k. Wielunia), kapłan, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych
1388. KRUSCHE ERNST WALDEMAR (*11 VIII 1897 r. w Rypinie †2 VIII 1941 r. w Warszawie), pastor w Michałkach i Rypinie
1389. KRUSZEWSKI JÓZEF WINCENTY (*4 III 1843 r. we wsi Wojty-Zamoście k. Płońska †6 X 1922 r. w Oborach k. Rypina), kapłan zakonny, karmelita, zmarł w opinii świętości
1390. KRUSZEWSKI STANISŁAW (XIX/XX w.), nauczyciel, działacz niepodległościowy, społecznik
1391. KRUSZYŃSKI MARIAN (n. Krzużewski v. Kraszewski), (†9 VII 1863 r. pod Szczutowem-Bliznem w ziemi dobrzyńskiej), powstaniec 1863 r.
1392. KRYSIAK ANDRZEJ (*23 XI 1881 r. w Brwilnie k. Płocka †na przeł. IV/V 1940 r. w Działdowie), kapłan rzymskokatolicki, prefekt Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie, kanonik, ofiara zbrodni niemieckich
1393. KRYSKA STANISŁAW (*17 IV 1907 r. w Łodzi †22 XI 1998 r. w miejscowości Grodków), elektryk, działacz lewicowy i społeczny
1394. KRYSKI STANISŁAW h. Prawdzic (*ok. 1535 r. †26 VI 1595 r.), starosta rypiński i dobrzyński, kasztelan raciański, wojewoda mazowiecki
1395. KRYSKI WOJCIECH h. Prawdzic (*ok. 1530 r. †XI 1562 r. w Pułtusk), sekretarz królewski, dyplomata, podkomorzy płocki, starosta dobrzyński i rypiński
1396. KRYSOSIK JAN TEOFIL, ps. „Jan Ratyński”, (*27 IV 1901 r. we wsi Mokry Las w parafii Wąsewo †5 VI 1940 r. w we Mokry Las), kapłan rzymskokatolicki, prefekt Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie, dydaktyk religii, popularyzator historii
1397. KRZYWIŃSKI JÓZEF (*24 I 1898 r. w Ugoszczu k. Rypina †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, kierownik szkoły w Trąbinie, podporucznik Wojska Polskiego, społecznik, ofiara zbrodni niemieckich (K 114)
1398. KRZYWKOWSKI FAUSTYN h. Półkozic (*ok. 1822 r. †po 1864 r.), bednarz, powstaniec 1863 r., członek żandarmerii powstańczej, zesłaniec syberyjki
1399. KRZYWKOWSKI FRANCISZEK h. Półkozic (*21 XI 1758 r. w Janowie k. Świdziebni †1829 r.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Strzygach
1400. KRZYWKOWSKI STANISŁAW ANTONI h. Półkozic (*27 IX 1883 r. w Radzanowie k. Płocka †4 IX 1959 r. w Gójsku), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz Świdziebni i Rypinie, proboszcz w Chrostkowie, Bobrownikach i Gójsku
1401. KRZYWOSIŃSKI FRANCISZEK (*1885 r. †6 XI 1940 r. w Dachau), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
1402. KRZYŻANOWSKI KAZIMIERZ (*16 X 1906 r. w Żalem k. Rypina †14 X 1988 r. w Nottingham (Anglia), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Dobrzyniu n. Drwęcą, kapelan Jego Świątobliwości, teolog, więzień niemieckich obozów śmierci
1403. KRZYŻANOWSKI WACŁAW (XIX/XX w.), adwokat, major Wojska Polskiego, starosta lipnowski
1404. KRZYŻANOWSKI WŁODZIMIERZ (XX w.), piłkarz, założyciel RKS „Lech”, nauczyciel
1405. KRZYŻAŃSKA BARBARA (*19 III 1910 r. w Złej Wodzie w pow. lipnowskim †22 IV 1943 r. w Oświęcimiu), harcerka, uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej
1406. KSZYWKOWSKI SZYMON (*1728 r.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Rużu i Dulsku
1407. KUBACKI KAZIMIERZ (*ok. 1903 r. †1941 r. w Mauthausen-Gusen), nauczyciel, kierownik szkoły w Obrowie, ofiara zbrodni niemieckich
1408. KUBALSKI FRANCISZEK (*3 X 1790 r. w Żurominie †1829 r. w Bobrownikach), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Lipnie i Rypinie, komendarz parafii w Radzikach i Bobrownikach
1409. KUBIATOWSKI ANTONI (*1845 r. w Bobrownikach n. Wisłą †14 II 1933 r. w Bobrownikach), powstaniec 1863 r., ofiara represji carskich, ławnik sądu
1410. KUCHARSKI EDWARD (*1907 r. †12 IX 1939 r.), nauczyciel, ofiara wojny obronnej 1939 r.
1411. KUCHARSKI STANISŁAW (†12 XII 1940 r. w Dachau), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
1412. KUHCZIŃSKI DAMAZY (XIX w.), proboszcz w Strzygach
1413. KUCIŃSKI JAN (*24 VIII 1900 r. †15 III 1945 r.) rolnik, ofiara zbrodni niemieckich
1414. KUCZBORSKI JAN h. Ogończyk (*ok. 1640 r. †9 X 1697 r.), właściciel ziemski, kasztelan rypiński

1415. KUCZBORSKI MIKOŁAJ z Chodorążka h. Ogończyk (†24 III 1509 r.), właściciel ziemski, skarbnik dobrzyński
1416. KUCZBORSKI STANISŁAW h. Ogończyk (*1590 r. †1634 r.), właściciel ziemski, chorąży plockim kasztelan sierpski
1417. KUCZBORSKI STANISŁAW h. Ogończyk (*ok. 1804 r. †24 V 1862 r.), ziemianin, prawnik
1418. KUCZBORSKI ZBIGNIEW h. Ogończyk (†1566/7 r.), podsędek dobrzyński, sędzia grodzki bobrownicki
1419. KUCZKOWSKI ANTONI BENEDYKT h. Wąż (†po 1766 r.), właściciel ziemski, sędzia kapturowy dobrzyński, wojski brzeski, poseł na sejm
1420. KUCZKOWSKI ANZELM WOJCIECH h. Wąż (XVIII/XIX w.), ziemianin
1421. KUCZKOWSKI JAN h. Wąż (†1797 r. w Skępem), wojski rypiński, podczaszy rypiński i dobrzyński, sędzia ziemi dobrzyńskiej, targowiczanie
1422. KUCZKOWSKI STANISŁAW ANDRZEJ h. Wąż (†po 1793 r.), marszałek sejmiku dobrzyńskiego, sędzia grodzki bobrownicki, wojski mniejszy dobrzyński
1423. KUCZKOWSKI WINCENY ANASTAZY h. Wąż (†1822), ziemianin
1424. KUJAWSKA HELENA (†5 I 1945 r. w Ligowie), uczestniczka ruchu oporu, ofiara zbrodni niemieckich
1425. KUJAWSKI EDMUND, ps. „Pług” (XX w.), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, prawnik
1426. KUKLA TADEUSZ RYSZARD (*13 VII 1922 r. w Adamowie w pow. łukowskim †11 IV 1996 r. w Mławie), kapłan rzymskokatolicki, doktor prawa, proboszcz w Dobrzyniu n. Drwęcą
1427. KUKOWSKI EDWARD (*17 IX 1877 r. w Brudzeniu †18 VII 1954 r. w Lipnie), kupiec, księgarz, działacz społeczny
1428. KUKOWSKI JAN (*22 VI 1914 r. w Lipnie †16 III 2007 r.), porucznik Wojska Polskiego, żołnierz Września 1939 r., więzień II wojny światowej, spółdzielca, społecznik
1429. KUKOWSKI TADEUSZ (*3 V 1909 r. w Radominie †IV 1940 r. w Katyniu), inżynier, podporucznik Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r., ofiara zbrodni sowieckich
1430. KUKWA ADOLF (*1865 r. †16 I 1932 r. w Kikole), kapłan rzymskokatolicki, budowniczy kościoła i proboszcz w Kikole
1431. KULASIŃSKI LEON (*14 III 1911 r. w Sierpcu †24 XI 1941 r. w Dachau), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Tłuchowie, ofiara zbrodni niemieckich
1432. KULIŃSKI ZYGMUNT (*3 I 1924 r. w Gralewie, pow. płoński †29 III 1950 r. w Warszawie), żołnierz ROAK, żołnierz wyklęty, ofiara komunistycznej przemocy
1433. KUŁAKOWSKI JAN (*1898 r. †w końcu X 1939 r. w lasach skrwileńskich), nauczyciel, bibliotekarz, ofiara zbrodni niemieckich
1434. KURELLA (n. KURELSKI) ROBERT (*ok. 1816 r. w Warszawie †po 1833 r.), uczestnik powstania listopadowego 1830/1831 r. i partyzantki polistopadowej 1833 r.
1435. KUROWCZO JÓZEF (†po 1949 r.), nauczyciel, dyrektor Liceum Pedagogicznego w Wymyślinie
1436. KURPIJEWSKA WALENTYNA STEFANIA (XIX/XX w.), nauczycielka, kierowniczką szkoły
1437. KURTZ JERZY (*3 VI 1899 r. w Jaśle †2 IV 1981 r. we Włocławku), żołnierz armii gen. Andersa, II mąż Anny Karnkowskiej i v. Grochulskiej
1438. KURZĄDKOWSKI BOGDAN (*7 X 1913 r. w Namangan (Turkistan) †21 VI 1943 r. we wsi Boryszew w pow. sochaczewskim), technik-mechanik, strażak-ochotnik, żołnierz Armii Krajowej, ofiara zbrodni niemieckich
1439. KURZĄDKOWSKI EDWARD WŁADYSŁAW (*15 VIII 1888 r. w Rypinie †8 III 1971 r. w Rypinie), uczestnik strajku szkolnego 1905-1906, właściciel firmy przewozowej, radny miejski, społecznik
1440. KURZĄDKOWSKI IZYDOR (*7 V 1794 r. †po 1852 r.), geometra rządowy w Królestwie Polskim
1441. KURZĄDKOWSKI WŁADYSŁAW IZYDOR h. Brodziej (*1844 r. w m. Ligina gub. Mariampolsk †14 IV 1913 r. w Rypinie), uczestnik powstania 1863/1864 r., Sybirak
1442. KURZĄTKOWSKI ANTONI h. Brodziej (*13 VI 1892 r. w Rypinie †21 I 1961 r. w Rypinie), muzyk, skrzypek Filharmonii Narodowej, żołnierz Armii Krajowej, uczestnik powstania warszawskiego, działacz i organizator ruchu muzycznego
1443. KUSZTAŁ JAN (*13 II 1920 r. w Siemianowie w pow. kutnowskim †3 II 1986 r. w Rypinie), adwokat
1444. KUSZTAŁ MAREK WIESŁAW (*10 IV 1945 r. w Kutnie), adwokat, członek-założyciel DTN
1445. KUTERMANKIEWICZ ANTONI (*1903 r. w Babięcku k. Pszczonowa †1 X 1941 r. w Mauthausen-Gusen), nauczyciel, kierownik szkoły w Tłuchowie, ofiara zbrodni niemieckich
1446. KUTNIK JAN WOJCIECH, ps. „Sas”, „Kazik” (*14 VIII 1919 r. w Osieku Rypińskim †14 VIII 1987 r. w Rypinie), urzędnik, żołnierz ZWZ/AK, kwatermistrz Inspektoratu Brodnica
1447. KUZIO WŁODZIMIERZ KAZIMIERZ (*29 III 1909 r. w Sanoku †11 VII 1942 r. w Dachau), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Lipnie, ofiara niemieckich obozów śmierci
1448. KUZIOR J. (XX w.), inspektor szkolny w Rypinie
1449. KUŻMIŃSKI STANISŁAW (*1948 r.), weterynarz, rzeźbiarz
1450. KWIATKOWSKICUGOW TADEUSZ (*22 I 1940 r. w Wilnie †6 VI 2008 r. w Lublinie), poeta, prozaik, eseista, satyryk, przyjaciel dzieci
1451. KWIATKOWSKI STANISŁAW (*18 I 1907 r. †1941 r. w Mauthausen), urzędnik skarbowy, ofiara zbrodni niemieckich

1452. KWIATKOWSKI Władysław (*5 I 1888 r. †2/3 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, kierownik szkoły w Dulsku, ofiara zbrodni niemieckich
1453. KWIATKOWSKI WŁADYSŁAW, ps. „Jerzy”, „Jurek” (*30 VI 1921 r. w Lubowidzu pow. mławski †20 IX 1951 r. w Warszawie), żołnierz ROAK i NZW, żołnierz wyklęty, ofiara UB
1454. KWIATKOWSKI ZYGMUNT (*22 IX 1933 r. w Sędzinie k. Strzelna †29 VIII 2005 r.), kasztelan Zamku Golubskiego, pasjonat rycerstwa, działacz samorządowy, społecznik
1455. KWIECIŃSKI KAZIMIERZ ZBIGNIEW (*26 XII 1941 r. w Lubrańcu k. Włocławka), prof. zw. dr hab. nauk humanistycznych, socjolog edukacji, pedagog społeczny, polityk oświatowy, członek rzeczywisty PAN

L

1456. LACKOWSKI STANISŁAW (XX/XXI w.), artysta-plastyk
1457. LAMPARKA LEOKADIA (*ok. 1891 r.) nauczycielka, działaczka społeczna
1458. LAMPE WALENTY (*ok. 1885 r. †30 VI 1926 r. w Rypinie), technik kultury
1459. LANDIĘ STANISŁAW (*1884 r. †ok. 1940 r. w okol. Królewca), ekonomista, dyplomata, ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
1460. LANG WIESŁAW (*18 VI 1928 r. we Lwowie †31 XII 2012 r.), prof. dr hab. nauk prawnych, znawca teorii i filozofii prawa
1461. LASIK ALEKSANDER (*20 VI 1953 r. w Szubinie), socjolog i historyk Polski, specjalista historii III Rzeszy, SS oraz systemu niemieckich obozów koncentracyjnych, profesor nadzwyczajny w UKW w Bydgoszczy
1462. LASIŃSKA-TROJANOWSKA MIROŚLAWA (*3 XII 1931 r. w Chojnie k. Chrostkowa †9 IX 1996 r. w Rypinie), lekarz-specjalista chorób wewnętrznych, ordynator oddziału wewnętrznego szpitala w Rypinie
1463. LASIŃSKA-KOSTRZEWA RENATA MARIA (*24 X 1960 r. w Rypinie), lekarz-pediatra, Powiatowy Inspektor Sanitarny w Rypinie, członkini DTN
1464. LASIŃSKI WŁODZIMIERZ (*19 XI 1921 r. w Łodzi †IV 2008 r. Rypinie), dyrektor MPGK w Rypinie
1465. LASKO JULIAN (†w Dachau), nauczyciel, kierownik szkoły w Leniach Wielkich, ofiara zbrodni niemieckich
1466. LASKOWSKI CZESŁAW (*1912 r. †1969 r.), lekarz w Rypinie
1467. LASKOWSKI JAN (*1935 r. †ok. 1970 r.), syn rolnika, ofiara prześladowań komunistycznych
1468. LASKOWSKI JÓZEF (†po 1947 r.), rolnik, ofiara prześladowań niemieckich i komunistycznych
1469. LASOCKI JAN (Jan z Lasotek) h. Dołęga (†po 1445 r.), wojski i podkomorzy dobrzyński
1470. LASOCKI JAN h. Dołęga (†10 II 1558 r.), wojski nurski, podkomorzy dobrzyński
1471. LASOCKI MICHAŁ h. Dołęga (*ok. 1400 r. †1472 r.), starosta łęczycki, podkomorzy dobrzyński, marszałek nadworny królewski
1472. LASOCKI MIKOŁAJ h. Dołęga (*ok. 1380 r. w Lasotkach k. Dobrzyń n. Wisłą †9 IX 1450 r. w Terni (Italia), doktor praw, biskup kujawski, dyplomata, polityk
1473. LASOCKI MIKOŁAJ h. Dołęga (†przed 1513 r.), właściciel ziemski
1474. LASOCKI PIOTR h. Dołęga (†przed 1504 r.), dworzanin księcia Konrada, podkomorzy dobrzyński
1475. LASOCKI TOMASZ h. Dołęga (*17 III 1517 r. †po 1571 r.), cześnik dobrzyński, kapłan rzymskokatolicki, kanonik łowicki, dworzanin prymasa Polski
1476. LASZKIEWICZ WŁADYSŁAW (†ok. 1980), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1920 r.
1477. LATEK BOGUMIŁA EWA (*28 X 1957 r. we Włocławku †20 VIII 2001 r.), nauczycielka-polonistka
1478. LAWRENC CZESŁAW (*28 VIII 1908 r. †w Oranienburgu), ofiara zbrodni niemieckich
1479. LEDWOCH STANISŁAW (*1938 r. w Sokolnikach k. Myszkowa), lekarz, ginekolog-położnik, ordynator szpitala w Rypinie
1480. LEKSYCZKI FELICJAN h. Warnia (*20 X 1814 r. we wsi Słupski Młyn w parafii Gołajewo w Poznańskim †10 VI 1907 r. w Mościskach k. Brzuzego w Rypińskim), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Żałem
1481. LEMAŃSKA STEFANIA (*1910 r. †IX 1944 r.), krawcowa, współpracowniczką ruchu oporu, ofiara zbrodni niemieckich
1482. LEMBKE LEON h. Własnego (*26 XI 1889 r. w Rypinie †25 XII 1949 r. w Częstochowie), bankowiec, społecznik, wspierający m. in. powstańców warszawskich
1483. LENCISA CAMILLO (*7 III 1825 r. w Navi Ligura (Włochy) †14 X 1863 r. pod Osówką), zawodowy oficer włoski, powstaniec-ochotnik w Polsce w 1863 r., publicysta
1484. LENCZEWSKI STEFAN JÓZEF (*2 IX 1965 r. w Płocku †10 IX 1909 r. w Warszawie), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie
1485. LENKIEWICZ TEODOR (*27 IV 1936 r. w Warszawie), kapłan rzymskokatolicki, prałat, kapelan Jego Świątobliwości, proboszcz parafii pw. Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski we Włocławku
1486. LEONOWICZ WŁADYSŁAW MAURZYCY h. Gozdawa (*1843 r. w Boćkach (gubernia grodzieńska) †22 XI 1902 r. w Bodzanowie), kapłan rzymskokatolicki, najpierw karmelita, potem kapłan diecezjalny, wikariusz w Gójsku, proboszcz w Karnkowie i Ciechocinie, historyk kościołów ziemi dobrzyńskiej
1487. LEPNICKI WŁADYSŁAW, ps. „Czarnecki”, „Wołodia” (*1918 r. †21 XI 1944 r. we wsi Wólka Rumunki w pow. lipnowskim), żołnierz Wojska Polskiego, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej
1488. LESZCZYŃSKA z d. Inczewska SABINA IRENA (*27 VII 1937 r. w Ksawerach, parafia Chrostkowo), nauczycielka, animatorka kultury

1489. LESZCZYŃSKI BENEDYKT (*4 I 1934 r. w Janiszewie k. Chrostkowa †14 X 2005 r. w Toruniu), nauczyciel, działacz społeczno-kulturalny
1490. LESZCZYŃSKI KAZIMIERZ (*4 III 1930 r. w Warszawie †25 VI 1980 r. w Lipnie), lekarz, społecznik
1491. LESZCZYŃSKI MARIAN, ps. „Goździk” (*7 VIII 1914 r. †po 1945 r.), żołnierz POZ „Znak” i Armii Krajowej
1492. LESZCZYŃSKI SZCZEPAN (*26 XII 1890 r. †X 1939 r. w Skrwilnie), stolarz, działacz Związku Zachodniego, ofiara zbrodni niemieckich
1493. LEŚNIEWSKI BERNARD (*21 IX 1912 r. w Czernikowie †wiosną 1940 r. w Kalininie), policjant, ofiara zbrodni sowieckich
1494. LEŚNIEWSKI STANISŁAW (*5 I 1918 r. †14 II 1943 r. w Mauthausen-Gusen), rzeźnik, ofiara zbrodni niemieckich
1495. LETKIE ZYGMUNT, ps. „Jastrząb II” (*1898 r. †po 1945 r.), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, więzień obozu Stutthof, ofiara prześladowań UB
1496. LETYŃSKI (n. Latyński v. Leteński) JAN, (*ok. 1710 r. w Wąbrzeźnie †po 1780 r.), złotnik toruński
1497. LEWANDOWSKA CZESŁAWA, ps. „Czesia” (*18 VIII 1906 r. w Bętlewie w pow. lipnowskim †5 VIII 1993 r. w Lipnie), członkini Wojskowej Służby Kobiet-Armii Krajowej
1498. LEWANDOWSKA GENOWEFA (†24 XII 1945 r. w Ligowie), uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej, ofiara zbrodni niemieckich
1499. LEWANDOWSKA JADWIGA, ps. „Hanka”, „Pliszka” (*20 I 1918 r. w Sikorzu pow. rypiński †14 IX 1994 r. w Zbójnie), uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej, żołnierz Wojskowej Służby Kobiet Armii Krajowej, komendantka WSK AK Obwodu Rypin
1500. LEWANDOWSKA JANINA (*10 IV 1916 r. †w czasie okupacji niemieckiej), ofiara zbrodni niemieckich
1501. LEWANDOWSKA z d. Zakrzewska MARCJANNA (*1890 r. w Sikorzu w pow. rypińskim †1953 r. w Zbójnie w pow. rypińskim), kwaterniczka ZWZAK
1502. LEWANDOWSKA-SOCHOŃ ELEONORA, ps. „Nora” (*16 XII 1925 r. w Rypinie †po 1945 r.), łączniczka oddziału AK „Parasol” w powstaniu warszawskim
1503. LEWANDOWSKI FRANCISZEK (*1900 r. †11 I 1941 r. w Mauthausen), nauczyciel, kierownik szkoły w Trutowie, ofiara zbrodni niemieckich
1504. LEWANDOWSKI FRANCISZEK (†po 1945 r.), rolnik, żołnierz Armii Krajowej
1505. LEWANDOWSKI FRANCISZEK (†po 1945 r.), uczestnik walk o niepodległość, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych
1506. LEWANDOWSKI JAN (*ok. 1823 r.), powstaniec 1863 r., zesłaniec syberyjski
1507. LEWANDOWSKI JAN (*1833 r. †22 I 1882 r. w Radzikach), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Radzikach Dużych
1508. LEWANDOWSKI HENRYK (*6 VII 1933 r. we wsi Lubrańczyk k. Lubrańca † w k. 2013 r.), prawnik, prof. dr hab. prawa pracy
1509. LEWANDOWSKI JAN (*21 X 1895 r. †11 XI 1941 r. w Mauthausen-Gusen), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
1510. LEWANDOWSKI JAN (*1925 r. w Rypinie †6 I 1994 r. w Rypinie), piłkarz, malarz pokojowy
1511. LEWANDOWSKI JAN (*1934 r. w Czerminie, parafia Sadłowo †25 IV 2010 r. w Rypinie), nauczyciel, dyrektor szkoły w Stępowie, chórzysta
1512. LEWANDOWSKI JERZY LUDWIK (*15 III 1950 w Makówcu k. Chrostkowa), działacz ruchu młodzieżowego, rzeczoznawca majątkowy, społecznik
1513. LEWANDOWSKI JÓZEF, ps. „Sęp Krukowski” (*25 V 1895 r. w Lipnie †5 II 1977 r. w Lipnie), żołnierz POW i Legionów Polskich, żołnierz Września 1939 r.
1514. LEWANDOWSKI LEONARD (*28 VI 1895 r. †w pocz. III 1945 r. w Wejherowie), żołnierz ZWZAK, ofiara zbrodni niemieckich
1515. LEWANDOWSKI LUCJAN (*10 II 1871 r. w Tuliszkowie w pow. kolskim †16 VIII 1965 r. w Węgrowie), teolog, dr praw, pastor kościoła ewangelicko-augsburskiego, społecznik
1516. LEWANDOWSKI LUCJAN (*14 III 1909 r. w Michałkowie †7 XI 2001 r.), kierownik szkoły w Zadusznikach, żołnierz Armii Krajowej, uczestnik powstania warszawskiego, kierownik szkoły w Dobrzyniu n. Wisłą
1517. LEWANDOWSKI LUDWIK (*ok. 1827 r. Noskowie k. Zakroczymia †20 XII 1860 r. w Dulsku), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz Szpetalu Górnym i Dulsku
1518. LEWANDOWSKI LUDWIK (*20 VIII 1909 r. w Dobrzyniu nad Wisłą †VIII 1944 r. w Warszawie), kapłan rzymskokatolicki, uczestnik i ofiara powstania warszawskiego
1519. LEWANDOWSKI MAKSYMILIAN (*15 III 1909 r. w Złotopolu k. Lipna †2 VII 1990 r. w Toronto), kapitan pilot Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, uczestnik bitwy o Anglię, emigrant do Kanady
1520. LEWANDOWSKI MIECZYŚLAW (*4 II 1920 r. w Biskupinie †3 XII 1992 r. w Zgierzu), robotnik przymusowy III Rzeszy, nauczyciel, kierownik szkoły w Brzeźnie i Makówcu k. Lipna, malarz-amator
1521. LEWANDOWSKI RAJMUND (*4 IV 1927 r. w Lipnie †28 VI 1986 r. w Lipnie), lekarz okulista, kapitan Wojska Polskiego, działacz kulturalny, artysta-grafik, exlibrista, literat i historyk-regionalista, społecznik
1522. LEWANDOWSKI SZCZEPAN (*26 XI 1912 r. w Szczutowie k. Świdziebni †po 1945 r. we Francji), kapitan Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r., uczestnik ruchu oporu we Francji, więzień Buchenwaldu, działacz Polonii francuskiej

1523. LEWANDOWSKI JERZY LUDWIK (*15 III 1950 w Makówcu k. Chrostkowa), działacz ruchu młodzieżowego, rzeczoznawca majątkowy, społecznik
1524. LEWANDOWSKI TADEUSZ (*2 X 1960 r. Działyniu), nauczyciel, instruktor ZHP, społecznik, członek DTN
1525. LEWAŃCZYK ALEKSANDER (*17 VI 1902 r. †23 IX 1981 r. w Toruniu), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Sadłowie
1526. LEWICKI TOMASZ DANIEL (*15 XI 1970 r. w Rypinie), kapłan rzymskokatolicki, dr teologii, wykładowca akademicki, dyrektor Płockiego Instytutu Wydawniczego
1527. LIGOWSKI MARCIN (XVIXVII w.), proboszcz skrwileński
1528. LINGMANOWSKA z d. Łaszewska EWA, ps. „Małgorzata” (*14 XII 1904 r. we wsi Płonko w gminie Płonne (Radomin) †1994 r.), rolniczka, kwaterniczka ZWZ/AK
1529. LINOWSKI JAN (*1906 r. †ok. 1940 r. w okol. Królewca), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
1530. LINOWSKI STANISŁAW LUDWIK (*21 XII 1909 r. w Steklinie w pow. lipnowskim †wiosną 1940 r. w Charkowie), urzędnik, podporucznik Wojska Polskiego, ofiara zbrodni sowieckich
1531. LIPCZYŃSKI WŁADYSŁAW MICHAŁ (*1880 r. †ok. 1940 r. w okol. Królewca), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
1532. LIPIŃSKI JAN (*2 X 1923 r. w Głogowie k. Dobrzejewic †8 II 1985 r.), uczestnik II wojny światowej i marszu na Berlin
1533. LIPIŃSKI JÓZEF (*15 XII 1899 r. w Dobrzejewicach †24 XII 1988 r.), rolnik, żołnierz POW, naczelnik i prezes OSP w Dobrzejewicach, społecznik
1534. LIPIŃSKI STANISŁAW, ps. „Żółty”, „Brat”, „Lis” (*ok. 1914 r. †po 1948 r.), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, komendant powiatowy POZ „Znak” w Lipnie
1535. LIPKA LEONARD (*13 XII 1884 r. w Mogielnicy k. Grójca †23 X 1955 r. w Dobrzyniu n. Wisłą), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz i proboszcz w Dobrzyniu n. Wisłą, ofiara prześladowań niemieckich i komunistycznych
1536. LIPKA STANISŁAW (*1949 r. w Gąsewie k. Makowa Mazowieckiego †1997 r. w Łodzi), lekarz-chirurg szpitala w Rypinie
1537. LISEK JÓZEF (*1934 r. †4 VI 2008 r.), nauczyciel, dyrektor szkoły w Sadłowie, harcmistrz, animator kultury
1538. LISICKI JAN (*1894 r. †w czasie II wojny), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
1539. LISICKI JÓZEF (*1901 r. w Wymyślinie k. Lipna †16 IV 1945 r. na Białorusi), nauczyciel, uczestnik wojny obronnej 1939 r., jeńiec, ofiara zbrodni NKWD
1540. LISSOWSKI CZESŁAW (*13 I 1895 r. w Zasadkach k. Rypina †15 XI 1942 r. w Dachau), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz parafii pw. Św. Trójcy w Rypinie, prefekt szkół rypińskich, społecznik, historyk-regionalista, kapelan Wojska Polskiego, ofiara zbrodni niemieckich
1541. LISSOWSKI KAROL h. Leliwa (*1902 r. †ok. 1940 r. w Oświęcimiu), ziemianin, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej i powstań śląskich, kurier w okresie II wojny światowej, więzień Oświęcimia
1542. LISSOWSKI LEON KAROL h. Leliwa (*1867 r. †12 VIII 1931 r.), ziemianin, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, kompozytor, działacz społeczno-narodowy
1543. LISSOWSKI LUDOMIR WINCENTY h. Leliwa (*13 X 1888 r. w Chełmicy Wielkiej k. Lipna †17 IX 1972 r. w Sierpcu), kapłan rzymskokatolicki, publicysta
1544. LISZEWSKI HENRYK (*6 VII 1962 r. w Rypinie †II 2013 r.), podleśniczy, przewodniczący Rady Gminy w Skrwilnie
1545. LITKA JÓZEF (*28 V 1929 r. w Stalmierzu †7 VII 2006 r.), rolnik, strażak-ochotnik, społecznik
1546. LITWIŃSKI JAN (*ok. 1897 r. †na przeł. X/XI 19939 r. w Rypinie), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
1547. LUBORACKI (n. omyłkowo LIBERADZKI) ANTONI JULIAN (*27 I 1817 r. we wsi Komunino †po 1831 r.), uczeń, uczestnik partyzantki 1833 r., Sybirak
1548. LUBRAŃSKI JAN h. Godziemba (*1456 r. †22/23 V 1520 r. w Buku), humanista, doktor dekretów, senator, biskup płocki i poznański, fundator bernardynów skępskich
1549. LUDWIK Z SADŁOWA h. Świnka (†przed 1395/1397 r.), właściciel ziemski
1550. LULIŃSKA z d. Pierzgalska ANNA JÓZEFA (*1898 r. †1962 r. w Lipnie), żołnierz Armii Krajowej, ofiara prześladowań niemieckich
1551. LULIŃSKA HELENA, zamężna Wiśniewska, ps. „Koniczynka” (*1922 r.), żołnierz Armii Krajowej
1552. LULIŃSKA NATALIA, zamężna Olszewska, pseud. „Czertwan” (*15 VI 1919 r. w Steklinie w pow. lipnowskim), łączniczka i kolporterka POZ „Znak”, a następnie ZWZAK
1553. LULIŃSKI ANZELM (*21 IV 1912 r. †29 VIII 2005 r.), nauczyciel, oficer Wojska Polskiego, żołnierz Września 1939 r., więziony w oflagu, żołnierz Wolność i Niezawisłość
1554. LULIŃSKI DANIEL TADEUSZ (*6 I 1931 r. w Rypinie), dziennikarz, korespondent międzynarodowy
1555. LULIŃSKI CZESŁAW, ps. „Stańczyk” (*30 I 1918 w Missow w pow. Greifswald †19 VIII 1974 r. w Lipnie), szef wywiadu w Obwodzie Armii Krajowej Lipno, ofiara prześladowań niemieckich i komunistycznych, architekt
1556. LULIŃSKI EDWARD (*13 X 1902 r. †10 VIII 1940 r. w Mauthausen-Gusen), pracownik umysłowy, ofiara zbrodni niemieckich

1557. LULIŃSKI STANISŁAW (*27 IX 907 r. †29 VII 1941 r. w Mauthausen-Gusen), pracownik umysłowy, ofiara zbrodni niemieckich
- 1558.
1559. LULIŃSKI WACŁAW, ps. „Stańczyk” (†V 1943 r. w Grudziądzu), działacz Armii Krajowej, ofiara zbrodni niemieckich
1560. LULIŃSKI WŁADYSŁAW (*1914 r. †VI 1943 r. pod Charkowem), ofiara prześladowań i zbrodni niemieckich
1561. LURIA GERSZON ASZER (†1931 r. w Rypinie), rabin
1562. LWOWA MARIA (XIX/XX w.), akuszerka, felczer medyczny

Ł

1563. ŁAPKIEWICZ ADAM (*18 IV 1952 r. w Toruniu), leśnik, działacz Stronnictwa Demokratycznego, burmistrz miasta Rypina, starosta rypiński, członek DTN
1564. ŁAPKIEWICZ HELENA (*1902 r. †1988 r.), nauczycielka, polonistka, kierowniczką szkoły w Strzygach
1565. ŁAPKIEWICZ JÓZEF (*1887 r. †1 XI 1971 r.), ogrodnik, działacz społeczno-gospodarczy
1566. ŁAPKIEWICZ MARIAN (*1898 r. w Tadajewie k. Rypina †1962 r. w Rypinie), uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz Polskiej Organizacji Zbrojnej i Armii Krajowej, podporucznik czasu wojny
1567. ŁAPKIEWICZ TEODOZJA MARIA (*10 IV 1915 r. w Rypinie †5 XI 1939 r. w Rypinie), nauczycielka, ofiara zbrodni niemieckich
1568. ŁAPKIEWICZ WOJCIECH (*1938 r. w Rypinie), lekarz-dentysta w Rypinie
1569. ŁASSA KAZIMIERZ (*1899 r. w Żninie), aptekarz
1570. ŁAWICCY: JAN, STANISŁAW, TEODOR (†IX 1939 r. w okol. Głębocka), ofiary zbrodni niemieckich
1571. ŁAWSKI STANISŁAW ze Strzegocina h. Pobóg (*1494 r. †ok. 1575 r. lub przed V 1576 r.), chorąży warszawski, kasztelan wiski, wojewoda i wiceregent mazowiecki
1572. ŁACKI JÓZEF (*1900 r. †1945 r. na Syberii), leśniczy, dowódca obwodu Armii Krajowej, patriota, ofiara zbrodni komunistycznych
1573. ŁĄTKIEWICZ STANISŁAW (†26 X 1940 r. w Hohenruch), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
1574. ŁEMPICKA z d. Kuczkowska JOANNA h. Junosza (*1785 r. w Zadusznikach †26 I 1834 r.), właścicielka ziemiska, uczestniczka partyzantki 1833 r., ofiara prześladowań carskich
1575. ŁEMPICKA WALENTYNA JULIANNA JÓZEFA (imię zakonne – Maria od Najświętszego Serca Jezusa, *7 II 1833 r. w Godziszewach k. Rypina †24 I 1918 r. w Kętach), franciszkanka Najświętszego Sakramentu, Sługa Boża
1576. ŁEMPICKI ANTONI h. Junosza (†1759 r. w Godziszewach k. Rypina), właściciel ziemski, kolator kościoła w Rypinie
1577. ŁEMPICKI EUGENIUSZ JAN h. Junosza (*1811 r. w Nasiegniewie k. Włocławka †po 1843 r.), uczestnik powstania i wojny 1830/1831 r. oraz partyzantki 1833 r., zesłaniec syberyjski
1578. ŁEMPICKI FELICJAN ONUFRY h. Junosza (*1751 r. w Kowalkach k. Rypina †3 III 1821 r.), komornik ziemski dobrzyński, właściciel ziemski
1579. ŁEMPICKI FELIKS h. Junosza (†1874 r.), ziemianin
1580. ŁEMPICKI FRANCISZEK h. Junosza (†ok. 1789 r.), właściciel ziemski, wojski mniejszy rypiński
1581. ŁEMPICKI FRANCISZEK ANDRZEJ h. Junosza (*w Kowalkach, XVIII/XIX w.), ziemianin, porucznik kawalerii polskiej, radca powiatu lipnowskiego
1582. ŁEMPICKI IGNACY h. Junosza (*1750 r. w Kowalkach †po 1790 r.), wiceregent grodzki bobrownicki
1583. ŁEMPICKI IGNACY ALEKSANDER h. Junosza (*1802 r. †29 IX 1876 r. w Dreźnie), ziemianin, prawnik, oficer powstania 1830/1831 r.
1584. ŁEMPICKI JAN PAWEŁ h. Junosza (*1790 †5 VIII 1853 r.), właściciel ziemski, radca
1585. ŁEMPICKI JAN h. Junosza (XVIII/XIX w.), właściciel ziemski
1586. ŁEMPICKI JAN NEPOMUCEN BONIFACY h. Junosza (*ok. 1790 r. †5 VIII 1853 r. w Lublinie), właściciel ziemski, pułkownik wojsk polskich, radca Dyrekcji Szczegółowej Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego w Płocku, referendarz stanu
1587. ŁEMPICKI JÓZEF h. Junosza (*1845 r. †XI 1918 r.), ziemianin, bibliofil
1588. ŁEMPICKI LUDWIK KAROL HENRYK h. Junosza (*20 VII 1905 r. †20 X 1939 r. w Rypinie), ziemianin, hodowca koni, tłumacz, kompozytor, koneser sztuki, działacz społeczny, ofiara zbrodni niemieckich
1589. ŁEMPICKI MATEUSZ h. Junosza (*przed 1711 r. †po 1731 r.), właściciel ziemski
1590. ŁEMPICKI MICHAŁ h. Junosza (*1817 r. †po 1882 r.), zesłaniec syberyjski, emigrant
1591. ŁEMPICKI STANISŁAW h. Junosza (†po 1866 r.), ziemianin
1592. ŁEMPICKI STANISŁAW h. Junosza (*ok. 1810 r. †po 1866 r.), ziemianin
1593. ŁEMPICKI SZYMON h. Junosza (*przed 1713 r. †1742 r. w Kowalkach), właściciel ziemski
1594. ŁEMPICKI TEODOR h. Junosza (*przed 1721 r. †przed 1789 r.), właściciel ziemski, wojski rypiński
1595. ŁEMPICKI TOMASZ h. Junosza (*ok. 1700 r.), właściciel ziemski, porucznik wojsk koronnych
1596. ŁEMPICKI WOJCIECH ADALBERT h. Junosza (*ok. 1740 r. †1811 r. w Nasiegniewie), komornik graniczny ziemi dobrzyńskiej, wiceregent ziemi dobrzyńskiej, poseł na sejm
1597. ŁEMPICKI WOJCIECH ANTONI h. Junosza (*ok. 1768 r. †11 VII 1848 r.), ziemianin

1598. ŁOCHOCKI ERAZM h. Junosza (*ok. 1520 r. †4 IV 1604 r.), właściciel ziemski, sędzia ziemski dobrzyński, kasztelan słoński
1599. ŁOCHOCKI JAN h. Junosza (XV w.), właściciel ziemski
1600. ŁOCHOCKI KAZIMIERZ h. Junosza (†1710 r. w Skępem), podsędek dobrzyński, stolnik dobrzyński, sędzia ziemski dobrzyński, marszałek sejmiku lipnowskiego, poseł na sejm, kolator kościołów na ziemi dobrzyńskiej
1601. ŁOCHOCKI KAZIMIERZ h. Junosza (†1724 r.), stolnik dobrzyński, chorąży dobrzyński, kasztelan dobrzyński, starosta osiecki, deputat na Trybunał Koronny
1602. ŁOCHOCKI STANISŁAW h. Junosza (*1686 r. †15 VIII 1738 r.), właściciel ziemski, stolnik dobrzyński, chorąży dobrzyński, kasztelan dobrzyński
1603. ŁOCHOCKI WOJCIECH, zwany Szalą, h. Junosza (*ok. 1520 r. †przed 1584 r.), właściciel ziemski, cześnik ziemi dobrzyńskiej
1604. ŁOCHTIN STEFAN (*24 III 1911 r. w Rypinie †26 XI 1962 r. w Londynie), prawnik, dziennikarz, uczestnik II wojny światowej
1605. ŁOŚ STANISŁAW h. Dąbrowa (*ok. 1530 r. †12 IV 1584 r.) właściciel ziemski, kasztelan dobrzyński
1606. ŁOŚ WŁADYSŁAW h. Dąbrowa (*ok. 1670 r. †11 XII 1712 r. w Radowiskach) właściciel ziemski, stolnik płocki, marszałek sejmiku dobrzyńskiego, kasztelan rypiński, poseł na sejm
1607. ŁOZIŃSKI WŁODZIMIERZ (*21 II 1932 r. w Rypinie), dziennikarz
1608. ŁUKASZEWSKI ANTONI (XIX w.), powstaniec 1863 r., Sybirak
1609. ŁUKOWSKAKOPCEWICZ ANTONINA h. Dołęga (*1912 r. †23 IV 1965 r. w Warszawie), nauczycielka matematyki w Liceum Pedagogicznym w Wymyślinie
1610. ŁUKOWSKI BONIFACY h. Dołęga (*1 VI 1911 r. w Mleczówce k. Skrwilna †1 V 1986 r. w Katowicach), nauczyciel, instruktor ZHP, komendant Hufca ZHP Rypin, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej
1611. ŁUKOWSKI JAN ZACHARIASZ h. Dołęga, ps. „Kepa” (*ok. 1914 r. w Skępem †1944 r. w Mauthausen-Gusen), nauczyciel, stolarz, oficer Wojska Polskiego, żołnierz ZWZ-AK, ofiara zbrodni niemieckich
1612. ŁUKOWSKI LEOPOLD MARIAN (*26 III 1904 r. w Tłuchowie w pow. lipnowskim †IV 1940 r. w Kalininie), policjant, ofiara NKWD
1613. ŁUKOWSKI MICHAŁ h. Dołęga (*ok. 1750 r. †ok. 1819 r.), poseł, właściciel ziemski
1614. ŁUKOWSKI MIKOŁAJ NIKODEM h. Dołęga (*ok. 1790 r. †po 1838 r.), właściciel ziemski
1615. ŁUKOWSKI STANISŁAW h. Dołęga (*ok. 1801 r. †po 1838 r.), prawnik, ziemianin
1616. ŁUKOWSKI TOMASZ h. Dołęga (XVII w.), proboszcz skrwileński
1617. ŁYDKA CZESŁAWA (*20 III 1912 r. †1944 r.), sprzyjała ruchowi partyzanckiemu w czasie okupacji hitlerowskiej, ofiara zbrodni niemieckich
1618. ŁYDKA WINCENY (*26 VIII 1906 r. †1944 r.), sprzyjał ruchowi partyzanckiemu, ofiara zbrodni niemieckich
1619. ŁYDZIŃSKI SZCZEPAN (*1917 r. w Szafarni †2013 r.), księgowy
1620. ŁYSKOWSKI IGNACY h. Doliwa (*12 IX 1820 r. w Mileszewach w pow. brodnickim †1886 r. w Poznaniu), dziennikarz, działacz narodowy, oświatowy, gospodarczy i polityczny na Pomorzu, poseł na sejm pruski, a następnie do parlamentu niemieckiego, członek i sekretarz Koła Polskiego

M

1621. MACHCZYŃSKI EDWARD STEFAN h. Dołęga (*13 X 1836 r. w Płocku †4 II 1873 r. w Warszawie), zesłaniec do armii carskiej, powstaniec styczniowy 1863/1864 r., emigrant
1622. MACHCZYŃSKI FRANCISZEK h. Dołęga (n. mylnie Macherzyński), (*28 VI 1742 r. w Sosnowie †11 III 1806 r. w Rempinie, parafia Gozdowo), komornik ziemski dobrzyński, zastępca marszałka konfederacji targowickiej, regent generalny konfederacji radomskiej
1623. MACHCZYŃSKI IGNACY h. Dołęga (*ok. 1799 r. lub 1811 r. †17 V 1869 r.), ziemianin, uczestnik powstania styczniowego, artysta
1624. MACHCZYŃSKI JÓZEF h. Dołęga (†przed 1753 r.), właściciel ziemski
1625. MACHCZYŃSKI KONRAD h. Dołęga (*1826 r. †25 VI 1911 r. w Warszawie), prawnik, literat, publicysta
1626. MACHCZYŃSKI MARCELI APOLINARY h. Dołęga (*ok. 1800 r. †17 XII 1868 r.), prawnik, radca stanu, sędzia sądów apelacyjnych Królestwa Polski
1627. MACHCZYŃSKI PAWEŁ h. Dołęga (†przed 1720 r.) właściciel ziemski
1628. MACHCZYŃSKI PIOTR h. Dołęga (†przed 1789 r. w Sosnowie), właściciel ziemski
1629. MACHCZYŃSKI PIOTR h. Dołęga (*w Sosnowie k. Rogowa †1831 r. w Warszawie), podporucznik Wojska Polskiego, uczestnik powstania listopadowego i wojny polsko-rosyjskiej 1831 r.
1630. MACHCZYŃSKI WOJCIECH h. Dołęga (*1764 r. w Sosnowie †18 III 1824 r.), właściciel ziemski, kolator kościoła w Rogowie
1631. MACHINKO ZYGMUNT (†po 1953 r.), uczestnik wojny obronnej 1939 r., nauczyciel wychowania fizycznego, dr kultury fizycznej, dyrektor Liceum Pedagogicznego w Wymyślinie
1632. MACIEJEWSKI KRZYSZTOF (*1939 r. w Warszawie), działacz polityczny i gospodarczy, burmistrz miasta Rypina, radny
1633. MACIEJEWSKI STEFAN (*16 VII 1913 r. w Kulinie Starym w pow. lipnowskim †26 XII 2004 r. w Lipnie), żołnierz Września 1939 r., więzień obozów niemieckich, rolnik

1634. MACIESZA ALEKSANDER BOLESŁAW (*4 VI 1876 r. w Tomsku na Syberii †10 X 1945 r. w Płocku), lekarz, poseł do Dumy Rosyjskiej, działacz naukowy i społeczny
1635. MACIKOWSKI HENRYK (*1938 r. w Rypinie), lekarz
1636. MACIKOWSKI WŁADYSŁAW (*17 IX 1900 r. w Nieżywiciu pod Brodnicą †wiosną 1940 r. w Kalininie), uczestnik wojny 1920 r., policjant, ofiara zbrodni sowieckich
1637. MACKIEWICZ MARIAN (*1837 r. w Kikole †19 VI 1929 r. w Lipnie), uczestnik powstania 1863 r.
1638. MACKIEWICZ STANISŁAW (*25 II 1904 r. †2 XI 1939 r. we Rypinie), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
1639. MAĆCZAK STEFAN JÓZEF (*16 VII 1949 r. we wsi Brylewo na Kujawach †8 II 2014 r. w Toruniu), kapłan rzymskokatolicki, prałat, kapelan Jego Świątobliwości, proboszcz w Lipnie, budowniczy kościoła pw. bł. bpa Michała Kozala w Lipnie
1640. MADALIŃSKI ANTONI (†po 1864 r.), pisarz w magazynie solnym, ofiara represji carskich w czasie powstania styczniowego
1641. MAGIERSKI KAROL (*ok. 1740 r. †1805 r.), złotnik toruński
1642. MAJER CZESŁAW KAZIMIERZ (*16 IV 1899 w Mysłakowie †po X 1939 r. w okol. Królewca), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
1643. MAJEWSKI ANDRZEJ JÓZEF (*ok. 1789 r. w Gnieźnie), mieszczanin, uczestnik partyzantki 1833 r., Sybirak
1644. MAJEWSKI FRANCISZEK ps. „Stony”, „Olek”, „Mściciel”, „Błyskawica” (*30 III 1919 r. w Bielsku k. Płocka †26 IX 1948 r. w Węgrzynowie k. Sierpca), uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz POZ, AK, ROAK, NZW, dowódca oddziału Kedywu w Obwodzie Płockim AK, dowódca Rejonu II ROAK Obwód „Mewa”, dowódca oddziałów bojowych 11 Grupy Operacyjnej NSZ
1645. MAJEWSKI JULIAN, ps. „Fabiusz”, „Fabian” (XX w.), farmaceuta, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, żołnierz AK, więzień KL Stutthof
1646. MAJEWSKI WAWRZYNIEC (*1741 r. w Warszawie †po 1776 r.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz z w Świedziebni
1647. MAKAREWICZ A. (†1863 r. w Lipnie), kapłan zakonny, reformator, uczestnik powstania 1863 r., ofiara represji carskich
1648. MAKARUK ANDRZEJ (*30 XI 1893 r. w Dubicy, gmina Horydyszcze, pow. włodawski †19 I 1971 r. w Lipnie), robotnik, działacz organizacji lewicowych, burmistrz miasta Lipna
1649. MAKLAKIEWICZ CZESŁAW (*1903 r. w Piątkach †1944 r. w obozie Stutthof), rolnik, ofiara zbrodni niemieckich
1650. MAKOWIECKI LECH (*4 VI 1954 r. w Rypinie) magister inżynier budowy okrętów, autor, kompozytor, muzyk, pieśniarz, felietonista, bloger, scenarzysta telewizyjny i filmowy
1651. MAKOWIECKI STANISŁAW (*1929 r. w Linnem k. Rypina), harcmistrz, działacz PCK i LOK
1652. MAKOWSKI EDMUND (*2 IV 1943 r. w Rypinie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, proboszcz w Białej i Płońsku
1653. MAKOWSKI PAWEŁ BRUNO (*24 VI 1890 r. w Koszycach †2 VIII 1942 r. w Dachau), kapłan zakonny, karmelita, ofiara niemieckich zbrodni
1654. MAKOWSKI STANISŁAW (*1896 r. w Warszawie †1941 r.), lekarz, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, dyrektor szpitala w Rypinie, działacz PCK, uczestnik wojny obronnej 1939 r.
1655. MAKULSKI ALEKSANDER LECH (*26 II 1887 r. w Rypinie †29 I 1959 r. w Warszawie), dziennikarz, publicysta
1656. MALANOWSKI PIOTR (*23 II 1902 r. w Ligówku w pow. lipnowskim †IV 1940 r. w Katyniu), harcmistrz, uczestnik wojny 1920 r., nauczyciel, podporucznik Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r., ofiara zbrodni sowieckich
1657. MALANOWSKI WACŁAW (*1889 r. †24 X 1939 r. w lasach skrwileńskich), nauczyciel, kierownik szkoły w Strzygach i Rypinie, działacz Związku Nauczycielstwa Polskiego, ofiara zbrodni niemieckich
1658. MALCZYK HELENA (*26 XII 1902 r. w Bereżynie †2 XI 1939 r. w Rypinie, nauczycielka, ofiara zbrodni niemieckich
1659. MALEC JAN (*12 VII 1921 r. w Łodzi), sędzia w st. spoczynku, kolekcjoner, fotograf-amator, członek DTN
1660. MALICKI ANDRZEJ (*25 X 1938 r. w Częstochowie), kapłan zakonny, karmelita, przeor i kustosz w Oborach
1661. MALINOWSKI PIOTR (*1654 r. †po 1694 r.), proboszcz w Świedziebni
1662. MALINOWSKI EDMUND (*4 X 1885 r. w Dobrzyniu n. Wisłą †4 XI 1979 r. w Warszawie), botanik i genetyk
1663. MALINOWSKI EDWARD (†28 IX 1941 r. w Mauthausen), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
1664. MALINOWSKI MACIEJ (*24 II 1865 r. we wsi Zabiele, w pow. Kolno w guberni łomżyńskiej †8 XII 1928 r. w Rypinie), felczer medyczny w Rypinie
1665. MALINOWSKI MAKSYMILIAN, właśc. Maksymilian Miłgaj, ps. „Piastun” (*23 VI 1860 r. w Ciechocinie w pow. lipnowskim †18 III 1948 r. w Warszawie), nauczyciel, ofiara prześladowań carskich, organizator i działacz ruchu ludowego, publicysta, poseł, senator
1666. MALINOWSKI MIECZYŚLAW (*20 IX 1912 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich

1667. MALINOWSKI TADEUSZ (*14 IX 1919 r. w Wąpielsku †12 III 1943 r. w obozie Stutthof), alumn seminarium duchownego, ofiara zbrodni niemieckich
1668. MALINOWSKI WIESŁAW (*1948 r. w Koliszowach, pow. koński w diec. sandomierskiej), kapłan rzymskokatolicki, kanonik honorowy kapituły pułtuskiej, proboszcz w Świedziebni
1669. MALIŃSKI WACŁAW (*19 I 1884 r. w Wymyślinie, par. Wrona †19 III 1946 r. w Syberii k. Żuromina), kapłan rzymskokatolicki, kanonik kapituły pułtuskiej, więzień niemieckich obozów
1670. MALUSKI JAN (*1905 r. †jesienią 1939 r. w lasach wąbrzeskich), sekretarz sądu, ofiara zbrodni niemieckich
1671. MAŁACHOWSKI STANISŁAW (*1839 r. †15 I 1895 r. w Oborach), kapłan zakonny, karmelita, kapelan oddziału powstańczego w 1863 r., ofiara prześladowań carskich, przeor Trutowie i Oborach
1672. MAŁECKA z d. Jaglińska HELENA HALINA, ps. „Jagła”, „Kartagina” (*24 VII 1922 r. w Lipnie †16 XII 2002 r. w Warszawie), żołnierz Armii Krajowej, położna
1673. MAŁECKI JANUSZ (*7 XII 1952 r. w Rypinie †13 V 2012 r. w Rypinie), nauczyciel, dyrektor szkoły w Kowalkach i Stępowie k. Rypina, piłkarz i trener piłkarski
1674. MAŁKIEWICZ IGNACY (*29 VII 1826 r. w Skępem †8 X 1886 r. w Ligowie), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Świedziebni, proboszcz w Szpetalu i Ligowie, ofiara prześladowań carskich
1675. MAŁKIEWICZ JAKUB (*1808 r. w Siedlinie †1858 r.), ziemianin, rejent
1676. MAŁKIEWICZ JAN PRZEMYSŁAW (*16 IX 1935 r. w Skępem †29 VI 2006 r. w Krakowie), kapłan zakonny, bernardyn, wykładowca
1677. MAŁKIEWICZ JÓZEF (*1837 r. w Skępem †23 IV 1905 r. r. w Ligowie), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz i proboszcz Ligowie, ofiara prześladowań carskich
1678. MAŁKIEWICZ LEON (†po 1945 r.), strażak-ochotnik
1679. MAŁKIEWICZ STANISŁAW (*3 VIII 1928 r. w Chrostkowie k. Lipna †1987 r. we Włocławku) nauczyciel, kierownik szkoły w Chrostkowie, kierownik szkoły w Chrostkowie, działacz ZNP, społecznik
1680. MANELSKI WOJCIECH (*12 I 1973 r. w Skrwilnie †16 IX 2009 r.), kapłan rzymskokatolicki, organizator szkolnictwa katolickiego
1681. MAŃKOWSKI ROMUALD (*2 I 1942 r. w Rypinie), prof. dr hab. nauk wojskowych, płk Wojska Polskiego
1682. MARCHEWKA JAN (*2 IX 1876 r. w m. Mały Płock †3 II 1944 r. w Tłuchowie), proboszcz w Skrwilnie i Tłuchowie
1683. MARCINIAK ADAM, ps. „Kiryło” (*3 V 1905 r. w Tłuchówku †1 I 1945 r. k. wsi Jasień), żołnierz POZ „Znak”, ZWZAK, dowódca oddziału partyzanckiego, ofiara zbrodni niemieckich
1684. MARCINKOWSKI GERMAN, ps. „Kmita” (*ok. 1897 r. w Skępem †1957 r. w Skępem), nauczyciel, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, kapitan, więzień hitlerowskiego obozu w Dachau
1685. MARCINKOWSKI HELIODOR JÓZEF (*1890 r. w Warszawie †1941 r. w Warszawie), lekarz wojenny, lekarz miejski w Rypinie
1686. MARCINKOWSKI HENRYK (*9 XI 1913 r. †1 VIII 1942 r. w Stutthof), kolejarz, ofiara zbrodni niemieckich
1687. MARCINKOWSKI JÓZEF WALENTY, ps. „Wybój”, „Sep”, Łysy”, „Andrzej” (*14 II 1900 r. w Mokowie k. Dobrzyń n. Wisłą †1 XII 1951 r. w Warszawie), żołnierz POW, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, żołnierz Września 1939 r. i wojny obronnej, żołnierz AK i ROAK, żołnierz wyklęty
1688. MARCINKOWSKI ROMAN (*28 II 1942 r. w Szczutowie k. Sierpca na ziemi dobrzyńskiej), biskup tytularny Bulla Regia, wikariusz generalny biskupa płockiego
1689. MARIAŃSKI (Maryański, Marjański) BRONISŁAW h. Szeliga, ps. „Grzegorz Brzóska” (*3 IV 1863 r. w Lipnie †25 VIII 1912 r. w Płocku), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, proboszcz parafii Sobowo, działacz narodowy, muzykolog kościelny
1690. MARIAŃSKI KAZIMIERZ (*1895 r. w Radominie k. Rypina †po 1956 r.), pedagog, publicysta, redaktor, działacz komunistyczny
1691. MARKIEWICZ FELIKS (*25 VIII 1913 r. †17 X 1941 r. w Dachau), robotnik, ofiara zbrodni niemieckich
1692. MARKOWSKI ALEKSANDER (XX w.), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, aptekarz
1693. MARKOWSKI KAZIMIERZ (*1884 r. †1969 r.), nauczyciel, dyrektor Seminarium Nauczycielskiego, Gimnazjum Ogólnokształcącego i Liceum Pedagogicznego w Wymyślinie, więzień Dachau
1694. MARKUSZEWSKI JAN (*1922 r. †1990 r.), robotnik, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych, dyrektor Spółdzielni Mleczarskiej „Rotr” w Rypinie
1695. MARON WŁADYSŁAW h. Gozdawa (*20 IV 1878 r. w Płocku †1 VIII 1944 r. w Mławie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Lipnie, działacz społecznooświatowy
1696. MARTEWICZ FELIKS (*1904 r. †XII 1941 r. na terenie Niemiec), nauczyciel, kierownik szkoły w Osówce, ofiara zbrodni niemieckich
1697. MARYNOWSKI EUGENIUSZ (*27 III 1926 r. w Rypinie †2 IX 2001 r. w Rypinie), piłkarz
1698. MARYNOWSKI JAN (*1897 r. w Rypinie †1971 r. w Rypinie), kamasznik, naczelnik „Sokoła”, żołnierz Armii Krajowej
1699. MARYNOWSKI MIROŚLAW (*23 V 1961 r. w Rypinie), inżynier, działacz katolicki, dyrektor PK „Komes” w Rypinie, członek DTN
1700. MARZEC EUGENIUSZ (*1915 r. w Przeworsku †29 VI 2006 r.), malarz i rzeźbiarz
1701. MARZYGLIŃSKI LONGIN, ps. „Lon” (*1915 r. w Lipnie †2001 r.), uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz Armii Krajowej, nauczyciel wychowania fizycznego

1702. MASSENA ANDRÉ (*1758 r. †1817 r.), książę Rivoli i Esslingen, marszałek Francji w okresie napoleońskim
1703. MASZTAK TEOFIL (*1879 r. †1941 r. w Mauthausen-Gusen), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
1704. MATEUSZ Z LIPNA (XVXVI w.), proboszcz rypiński
1705. MATEUSZCZYK TEODOR (*5 I 1885 r. w Bronowie (diec. sejneńska) †18 V 1942 r. w Dachau), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, proboszcz w Chrostkowie i Radzikach, więzień i ofiara obozów niemieckich
1706. MATUSZAK RYSZARD (*24 II 1946 r. w Łysku k. Radziejowa), prawnik, komendant Komendy Powiatowej Policji w Rypinie, społecznik, członek DTN
1707. MATYJAKOWSKI ZYGMUNT (*1960 r. †28 V 1996 r. w Radominie), policjant, kierownik sekcji w Komendzie Powiatowej Policji w Rypinie
1708. MAZOWIECKI JULIAN h. Dołęga (*ok. 1813 r. †30 X 1895 r.), obywatel ziemski, uczestnik Wiosny Ludów i powstaniec styczniowy, Sybirak
1709. MAZOWIECKI MICHAŁ h. Dołęga (†1683 r.), sędzia grodzki bobrownicki, podstoli dobrzyński, sędzia ziemski dobrzyński, poseł na sejmy
1710. MAZUR KAJETAN (*27 VII 1917 r. w Wyszmontowie w pow. opatowskim †1 VII 1989 r.), nauczyciel, kierownik szkoły Chrostkowie, działacz oświatowy i społeczny
1711. MAZUR (pierwotnie - Marchoń) WŁADYSŁAW, ps. „Mazur” (*24 VII 1918 r. w Nacpolsku, pow. płoński †7 IX 1968 r.), działacz ludowy i lewicowy, uczestnik wojny obronnej 1939 r., dowódca brygady Armii Ludowej
1712. MAZURKIEWICZ MICHAŁ (*1804 r. w parafii Pomiechowo †10 VIII 1855 r. w Rypinie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz rypiński
1713. MAKOWSKI WŁADYSŁAW TOMASZ h. Ogończyk, ps. „Tomasz Ogończyk”, krypt. O., T. O., T. Og., (*21 XII 1885 r. we wsi Białoskóry, parafia Goleszyn w pow. sierpeckim †26 III 1945 r. w Kielcach), ksiądz rzymskokatolicki, poseł na sejm RP, kanonik, pedagog, archiwista, historyk Mazowska i ziemi dobrzyńskiej, bibliofil, publicysta, działacz narodowy i oświatowy
1714. MAĆZYŃSKI ZDZISŁAW (*18 II 1918 r. w Radzikach Dużych †2 VII 1988 r. w Ciechanowie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Świdziebni
1715. MAȚOWSKI STANISŁAW (†w czasie II wojny światowej), nauczyciel, ofiara II wojny światowej
1716. MENDEL ICEK (†XI 1939 r. w Rypinie), obywatel polski żydowskiego pochodzenia, ofiara zbrodni niemieckich
1717. MELIN KSAWERY h. Rawicz (†po 1863 r.), powstaniec 1863 r.
1718. MELLER JAN (*ok. 1799 r. w Lipnie †po 1861 r.), filozof
1719. MELLER JAN, ps. „Kozioł” v. „Kozioł” (*23 XI 1913 r. w Okalewku †XII 1944 r. w Młyńskach w pow. rypińskim), działacz lewicowy, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej
1720. MELKOWSKI ANDRZEJ (*1822 r. Oborach †1874 r.), przeciwnik rusyfikacji
1721. MEY JÓZEF (XX w.), gospodarz, fundator przydrożnej figury, społecznik
1722. MEY STANISŁAW CYPRIAN (*16 XII 1882 r. w Rypinie †3 V 1950 r. w Uniecku), kapłan rzymskokatolicki, kanonik pułtuski, proboszcz w Rogowie
1723. MEY STANISŁAW (*10 IV 1947 r. w Rypinie), technik rolnik, pasjonat tradycji i historii rodzinnej
1724. MIAŚKIEWICZ WACŁAW (*29 VII 1890 r. w Płocku †27 IV 1946 r. w Radominie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Radominie, ofiara prześladowań niemieckich
1725. MIĄCZYŃSKI MICHAŁ STANISŁAW h. Suchekomnaty (*1794 r. †1859 r.), właściciel ziemski
1726. MIĄCZYŃSKI SYLWESTER h. Suchekomnaty (*1829 r. †1884 r.), właściciel ziemski, agitator powstania styczniowego 1863 r.
1727. MIĄCZYŃSKI hr. TADEUSZ FRANCISZEK WŁADYSŁAW h. Suchekomnaty (*9 III 1857 r. †15 IX 1923 r.), właściciel ziemski, rotmistrz sztabowy wojsk rosyjskich
1728. MIĄCZYŃSKI hr. WITOLD MICHAŁ h. Suchekomnaty (*28 IX 1823 r. w Trąbaczynie †20 III 1880 r. w Warszawie), właściciel ziemski, organizator powstania styczniowego
1729. MIĄCZYŃSKI hr. WŁADYSŁAW h. Suchekomnaty (*ok. 1830 r. †1878 r.), ziemianin
1730. MICHALSKI BRONISŁAW (†1918 r.), żołnierz POW, ofiara zbrodni niemieckich
1731. MICHALSKI LEON (*15 X 1844 r. †24 V 1924 r. zm. we Włocławku), kapłan rzymskokatolicki, prałat Kapituły Włocławskiej, proboszcz
1732. MICHALSKI LEON (*1871 r. †17 XII 1946 r.), ziemianin
1733. MICHALSKI WACŁAW, ps. „Kozak”, „Gałązka” (*5 XI 1923 r. w Bromierzu pow. płocki †29 III 1950 r. w Warszawie), żołnierz NZW, żołnierz wyklęty, ofiara UB
1734. MICHALSKI ZYGMUNT (*ok. 1895 r. †1971 r. w Olsztynie), harcerz, uczestnik wojny obronnej 1920 r., ziemianin, dyrektor PGR
1735. MICHAŁOWSKI KONSTANTY h. Jasińczyk (*14 VII 1890 r. w Petersburgu †28 III 1941 r. w Dachau), nauczyciel, instruktor harcerski, działacz sportowy, społecznik ofiara zbrodni niemieckich
1736. MICHAŁOWSKI STANISŁAW WŁADYSŁAW h. Jasińczyk (*ok. 1890 r. w Petersburgu †10 V 1940 r. w Dachau), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
1737. MICHAŁOWSKI WŁADYSŁAW FELIKS h. Jasińczyk (*2 II 1842 r. we Władysławowie w guberni suwalskiej †15 III 1922 r. w Lipnie), uczestnik powstania styczniowego 1863 r., urzędnik

1738. MICHELIS ZYGMUNT (*17 III 1890 r. w Byczu na Kujawach †2 XII 1977 r. w Warszawie), pastor kościoła ewangelickiego w Lipnie, działacz niepodległościowy i społeczny, biskup Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego
1739. MICIAK ZBIGNIEW (*5 V 1959 r. w Wąbrzeźnie), oficer straży pożarnej (młodszy brygadier w st. spoczynku), sportowiec, specjalista ds. bhp i ppoż., instruktor narciarstwa zjazdowego, nordic walking i strzelectwa sportowego, członek DTN
1740. MIECZKOWSKI CZESŁAW JAN (†po 1945 r.), urzędnik, żołnierz Armii Krajowej, ofiara prześladowań sowieckich
1741. MIECZNIKOWSKI STANISŁAW (*1752 r.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Sadłowie
1742. MIECZYŃSKI JAN h. Łabędź (*1879 r. w Płońsku †po 24 X 1939 r. w okol. Królewca), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
1743. MIECZYŚLAW h. Lubicz v. Luba (?), zw. Nowakowiczem, (*ok. 1390-1400 r.), rycerz
1744. MIELCZAREK ANDRZEJ (*27 VIII 1945 r. w Nakonowie Starym), dr hab. n. hum., specjalista w zakresie pomocy społecznej, członek DTN
1745. MIELECKI (n. – Mielicki) SEBASTIAN h. Gryf (*ok. 1520 r. †1574 r.), kasztelan wiślicki, kasztelan krakowski, starosta brzeski, maćkowski, myślenicki
1746. MIERZYŃSKI LUDWIK h. Jastrzębiec (*29 VIII 1813 r. †1902 r. w Skrwilnie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Zadusznikach, Świdziebni, administrator parafii Płonne, uczestnik powstania styczniowego, zesłaniec syberyjski
1747. MIERZWICKI DIONIZY (*1839 r. †21 II 1920 w Oborach), kapłan zakonny, karmelita, przeor klasztoru w Oborach, obrońca polskości
1748. MIESZKOWSKA ANTONINA (*ok. 1893 r. †15 III 1934 r. w Szpetalu), ziemianka
1749. MIESZKOWSKI FELIKS (*ok. 1890 r. †przed 1945 r.), ziemianin
1750. MIESZKOWSKI STEFAN (*30 VII 1896 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
1751. MIETZ ANDRZEJ WITOLD (*1 XI 1947 r. w Bydgoszczy), dr hab., prof. nzw. UKW, historyk nowożytny, członek DTN
1752. MIGRAŁA STEFAN (*2 IX 1926 r. w Jadownikach Podgórnych k. Starachowic †7 I 2008 r. w Radzikach Dużych), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Rypinie, proboszcz w Dulsku i Radzikach Dużych
1753. MIKOŁAJ z Buska (XVI w.), bernardyn ze Skępego
1754. MIKOŁAJ z Działynia h. Ogończyk (XIV/XV w.), właściciel ziemski
1755. MIKOŁAJ z Księtego (XIV /XV w.), właściciel ziemski
1756. MIKOŁAJ z Kutna (†po 1413 r.), właściciel ziemski
1757. MIKOŁAJ z Trutowa h. Ogończyk (XIV/XV w.), właściciel ziemski
1758. MIKOŁAJ ze Starego Rypina (XIV w.), właściciel ziemski, cześnik dobrzyński
1759. MIKOŁAJ, zw. Kotem, h. Rola (*ok. 1300-1310 r.), rycerz dobrzyński
1760. MIKOŁAJ, zw. „Rudnik”, często Mikołaj Rudnik (XIV w.), pierwszy wójt Lipna
1761. MIKOŁAJ, zw. Słup, z Wierzbička h. Dołęga (†m. 1454 a 1457 r.), podstoli, sędzia i kasztelan dobrzyński
1762. MIKOŁAJCZYK JÓZEF (*17 I 1932 r. w Głębozcu †27 IV 2011 r.), rolnik, strażak-ochotnik
1763. MIKRUT WIESŁAW (*1928 r. w Żyrardowie †2006 r.), ofiara prześladowań komunistycznych, lekarz w Rypinie, ordynator
1764. MIKULIŃSKI KSAWERY IGNACY h. Własnego (*13 V 1826 r. w Warszawie †12 III 1868 r. w Lipnie), lekarz, społecznik, współuczestnik powstania 1863 r.
1765. MIKULSKI JAN (*24 XI 1932 r. w Lubrańcu k. Włocławka †22 VII 1997 r. w Rypinie), felczer medyczny, prezes klubu sportowego
1766. MILAK CZESŁAW (*21 VII 1943 r. w Żydowie w pow. włocławskim †XI 2012 r.), myśliwy, naczelnik Urzędu Skarbowego w Lipnie
1767. MILCZEWSKIBRUNO RYSZARD (*1940 r. w Tarpnie k. Grudziądź †17 V 1979 r. Nowej Wsi Szlacheckiej), animator kultury, poeta
1768. MILEWSKI LUDWIK BARTŁOMIEJ (*1806 r. w parafii Zegrze †10 VIII 1855 r. w Rypinie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz Gójsku, Rypinie i Dobrzejewicach
1769. MIŁKOWSKI ADAM (*1847 r. †1914 r.), gospodarz, rzemieślnik, rzeźbiarz ludowy
1770. MIŁKOWSKI DOMINIK (*2 VIII 1905 r. †10 X 1944 r. w obozie Stutthof), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, więzień i ofiara zbrodni niemieckich
1771. MIŁKOWSKI JAKUB (*1810 w Tupadłach k. Skępego †1888 r.), gospodarz, rzeźbiarz ludowy, czciciel Matki Bożej Skępskiej
1772. MIŁKOWSKI JÓZEF (*1920 r. w Ławiczku), gospodarz, rzeźbiarz
1773. MIŁKOWSKI MACIEJ (*1819 r. w Tupadłach †1888 r.), rzeźbiarz ludowy
1774. MIŁKOWSKI PAWEŁ (*2 I 1886 r. w Obozie k. Skępego †1932 r.), rzeźbiarz ludowy, wójt gminy Skępe
1775. MIŁKOWSKI WOJCIECH (†1805 r. w Tupadłach), gospodarz, rzeźbiarz
1776. MIODUSKI DAMAZY DIONIZY h. Radwan (*1745 r. †6 III 1806 r.), sędzia ziemski dobrzyński, starosta złotoryjsko-krobski, marszałek sejmiku dobrzyńskiego, poseł na sejmy, generał kawalerii narodowej
1777. MIODUSKI FRANCISZEK h. Radwan (*ok. 1710 r.), podczaszy rypiński, sędzia ziemski bobrownicki
1778. MIODUSKI JULIAN h. Radwan (*ok. 1776 r. †17 III 1825 r.), właściciel ziemski

1779. MIODUSKI TEODOR h. Radwan (*ok. 1790 r. †18 VII 1853 r.), właściciel ziemski, sędzia pokoju powiatu lipnowskiego
1780. MIRECKI CZESŁAW (†po 2005 r. w USA), członek ZWZ-AK, emigrant
1781. MIRECKI MARIAN (*1877 †1944), działacz polityczny, wójt gminy Brudzeń
1782. MIRECKI ZYGMUNT, ps. „Kiep” (*8 I 1907 r. w Dąbrowce, pow. łódzki †17 IX 1983 r.), uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz Armii Krajowej, chórmiistrz
1783. MIOSŁAWSKI TADEUSZ (*1902 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
1784. MISINIEC ALOJZY (*1876 r. †1964 r. w Oborach), brat zakonny, karmelita, opiekun Klasztoru w Oborach
1785. MŁOT-FIJAŁKOWSKI CZESŁAW (*14 IV 1892 r. w Okalewie †17 IV 1944 r. w Murnau), uczestnik wojen światowych, generał brygady Wojska Polskiego, więzień i ofiara oflagów niemieckich
1786. MOCZARSKI JAN (XIX w.), nauczyciel, dyrektor liceum w Lipnie
1787. MODERSKI JÓZEF (†po 1866 r.), diakon w zakonie bernardynów skępskich, oponent polityki caratu, ofiara represji carskich
1788. MODZELEWSKI ŁUKASZ h. Pilawa (†po 1863 r.), powstaniec 1863 r., Sybirak
1789. MOGILSKA ALINA (*1892 r. w Smoleńsku †1968 r. w Rypinie), lekarz-dentysta w Rypinie
1790. MOKRZECKA IRENA (*1931 r. w Rypinie), lekarz-stomatolog w Rypinie
1791. MOLENDĄ JÓZEF (*19 XI 1914 r. w Wólce †26 IV 1999 r. w Sannikach), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie, kapelan Hufca ZHP Rypin
1792. MOLICKI ANTONI (*16 I 1847 r. w Lipnie †18 X 1924 r. w Krakowie), filozof, uczestnik powstania styczniowego w Lipnie
1793. MORAWSKI WIESŁAW (*1937 r. w par. Sonsk), kapłan rzymskokatolicki, administrator parafii w Świedziebni, prałat Jego Świątobliwości, misjonarz w Brazylii
1794. MOROZOW IGNACY JAN, ps. „Jankowski” (*ok. 1791 r. †12 XI 1833 r. w Lipnie), żołnierz rosyjski, później uczestnik partyzantki 1833 r.
1795. MORZYCKI BRUNO KRAKUS h. Mora (*3 X 1832 r. w Czernikówku †10 I 1894 r. w Ruszkowie), właściciel ziemski
1796. MORZYCKI KAROL HUBERT BOROMEUSZ h. Mora (*1794 r. w Krotoszynie, parafia Kościelna Wieś †1 VIII 1858 r. w Czernikówku), prawnik, sędzia pokoju
1797. MORZYCKI MIECZYŚLAW LEOPOLD h. Mora (*14 VII 1831 r. w Czernikówku †22 I 1889 r. w Ruszkowie), właściciel ziemski
1798. MOSKALONEK ADOLFINA (*1935 r. w Bydgoszczy †2008 r. w Rypinie), lekarz medycyny pracy w Rypinie
1799. MOSKALONEK JÓZEF (*1932 r. w Wilnie), lekarz-ginekolog
1800. MOSSAKOWSKI ROMAN (*1859 r. w Korytowie w par. Skołatowo †14 VIII 1934 r. w Wielgiem k. Lipna), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie, proboszcz w Zakrzewie
1801. MOSZCZEŃSKI JAKUB h. Nałęcz (†1588 r.), właściciel ziemski, stolnik dobrzyński
1802. MOSZCZEŃSKI JERZY h. Nałęcz (†przed 1607 r.), właściciel ziemski
1803. MOSZCZYŃSKI EDWARD (*11 VIII 1899 r. w Lipnie †IV 1940 r. w Katyniu), społecznik, prawnik, sędzia grodzki, podporucznik Wojska Polskiego, ofiara zbrodni sowieckich
1804. MOSZKAROWSKI MICHAŁ (XIX w.), lokaj, uczestnik partyzantki 1833 r.
1805. MOSZYŃSKA URSZULA (*1923 r. Raduchowie k. Ostrowa Wielkopolskiego), lekarz-internista
1806. MOSZYŃSKI ARTUR EUGENIUSZ (*1902 r. w Ostrowitem, w pow. rypińskim †29 X 1973 r. w Rypinie), lekarz medycyny, członek Armii Ludowej
1807. MOSZYŃSKI JÓZEF (*29 (9 II) I 1872 r. we wsi Belino k. Gostynina †2 II 1935 r. w Ostrowitem), felczer medyczny
1808. MOTYLIŃSKI ZBIGNIEW, ps. „Zbyszko” (*9 VI 1911 r. w Skępem †5 X 1941 r. w obozie Stutthof), handlowiec, dowódca Polskiej Organizacji Zbrojnej „Znak”, więzień Stutthof, ofiara zbrodni niemieckich
1809. MROWIEC RUDOLF (*16 I 1920 r. w Lipniku †2 II 2000 r. w Cieszynie), pastor parafii ewangelicko-augsburskiej w Rypinie
1810. MRÓWCZYŃSKI SYLWESTER (*ok. 1835 r. †po 14 IV 1872 r.), organista, uczestnik powstania 1863/64 r., zesłaniec syberyjski
1811. MRÓZ PIOTR PAWEŁ ALBERT (*26 VI 1892 r. w Łańcucie), kapłan zakonny, bernardyn, gwardian klasztoru skępskiego, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych
1812. MUKUŁOWSKA WANDA h. Bończa (*25 X 1900 r. †1944 r. w Warszawie), ziemianka, ofiara zbrodni niemieckich
1813. MUNKIEWICZ ANTONI HIERONIM (*26 VI 1831 r. w Lipnie †1898 r.), lekarz, doktor medycyny
1814. MURAWSKA MARIA JOANNA (*1 III 1959 r. w Chełmnie), prof. sztuk pięknych
1815. MURZYNOWSKI ANTONI h. Ogończyk (†po 5 VII 1783 r.), podstoli rypiński, poseł ziemi dobrzyńskiej na sejm, deputat na Trybunał Koronny
1816. MURZYNOWSKI IGNACY ALOJZY h. Ogończyk (*ok. 1740 r. †1803), wojski dobrzyński, miecznik rypiński, podstoli rypiński, podczaszy dobrzyński, marszałek sejmiku ziemi dobrzyńskiej
1817. MURZYNOWSKI JAN h. Ogończyk (†1782 r. w Świedziebni), pisarz ziemski dobrzyński, kapłan zakonny, karmelita w Oborach
1818. MURZYNOWSKI JAN h. Ogończyk (XVI w.), właściciel ziemski

1819. MURZYNOWSKI JÓZEF h. Ogończyk (†ok. 1832), właściciel ziemski
 1820. MURZYNOWSKI MICHAŁ h. Ogończyk (†ok. 1832 r.), właściciel ziemski
 1821. MURZYNOWSKI STANISŁAW (niekiedy – „Suszycki” v. „Rudzowski”) h. Ogończyk (*m. 1526 a 1528 r. w Suszycach †w pocz. 1553 r. w Królewcu), pisarz reformacyjny, tłumacz królewieckiego przekładu Nowego Testamentu
 1822. MUSZYŃSKI EDWARD ps. „Mucha” (XX w.), żołnierz POZ „Znak” i ZWZ/AK
 1823. MYSŁAKOWSKI PAWEŁ h. Ogończyk (*1784 r. w Mysłakowie w pow. lipnowskim), żołnierz wojsk ruskich, podporucznik Wojska Polskiego
 1824. MYSTKOWSKI MACIEJ (MATEUSZ) h. Jastrzębiec (*ok. 1787 r. †18 X 1856 r.), ziemianin, uczestnik powstania listopadowego i partyzantki 1833 r., Sybirak

N

1825. NADOLSKA z d. Rucińska BARBARA (*8 XI 1939 r. w Księżem), pracownik administracyjny, poetka, członkini DTN
 1826. NADOLSKA z d. Kowalska JANINA (*30 IX 1959 r. w Świdziebni), ekonomistka, kustosz pamięci lokalnej i narodowej
 1827. NADOLSKI KAZIMIERZ (*16 I 1923 r. w Księżem †XII 1941 r.), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, ofiara zbrodni niemieckich
 1828. NADOLSKI TEODOR (*1881 r. w Dzierznie Pruskim †12 VIII 1942 r. w Koronowie), gospodarz, ofiara zbrodni niemieckich
 1829. NADRATOWSKI WŁADYSŁAW KAJETAN h. Nabram (*27 VI 1892 r. w Czerminie k. Rypina †20 IV 1985 r. Londynie), prawnik, wioślarz, olimpijczyk
 1830. NADROSKI ADAM ANDRZEJ h. Belina (*1786 r. †ok. 1842 r.), właściciel ziemski
 1831. NADROSKI FRANCISZEK h. Belina (*1881 r. w Rypinie †9 X 1940 r. w Mauthausen), nauczyciel
 1832. NADROWSKI STANISŁAW (*ok. 1873 r. †19 V 1922 r. w Rypinie), pracownik bankowości
 1833. NAGÓRNEWICZ EDWARD (*1928 r. w Rypinie †1994 r.), strażak zawodowy, oficer
 1834. NAJCHAUS RYSZARD (*2 III 1940 r. w Warszawie †12 X 2002 r. w Rypinie), kupiec, piłkarz, wiceprezes Klubu Sportowego „Lech” w Rypinie
 1835. NAKIELSKI ANTONI (*20 II 1897 r. w Rytle †IV 1940 r. w Katyniu), przodownik Policji Państwowej, komendant posterunku w Świdziebni, ofiara zbrodni sowieckich
 1836. NAŁĘCZ ALFONS h. Nałęcz (*ok. 1870 r.), ziemianin
 1837. NAŁĘCZ ANTONI h. Nałęcz (*1740 r. †8 VI 1823 r. w Steklinku k. Czernikowa), miecznik ziemi dobrzyńskiej, wojski dobrzyński, łowczy rypiński, podstoli rypiński i dobrzyński, stolnik rypiński, marszałek sejmików, poseł na sejmy, członek izb sądowych Księstwa Warszawskiego
 1838. NAŁĘCZ ANTONI h. Nałęcz (*ok. 1850), ziemianin
 1839. NAŁĘCZ FRANCISZEK h. Nałęcz (†22 VI 1776 r.), wojski dobrzyński
 1840. NAŁĘCZ GABRIEL WOJCIECH h. Nałęcz (†22 VI 1767 r.), łowczy, podczaszy i chorąży dobrzyński
 1841. NAŁĘCZ JAN (XVII/XVIII w.), właściciel ziemski, kolator klasztoru w Oborach
 1842. NAŁĘCZ JÓZEF ANTONI (*ok. 1707 r. †1 XII 1752 r.), właściciel ziemski, stolnik dobrzyński i poseł ziemi dobrzyńskiej
 1843. NAŁĘCZ JÓZEF MACIEJ h. Nałęcz (†po 1793 r.), podczaszy dobrzyński, stolnik rypiński, chorąży rypiński i ziemi dobrzyńskiej, poseł na sejm
 1844. NAŁĘCZ KAZIMIERZ ANTONI h. Nałęcz (†po 8 VII 1737 r.), marszałek sejmiku lipnowskiego, stolnik dobrzyński, poseł ziemi dobrzyńskiej na sejmy
 1845. NAŁĘCZ KAZIMIERZ (*1901 r. †1970 r.), ziemianin, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1920 r., społecznik
 1846. NAŁĘCZ MICHAŁ h. Nałęcz (†ok. 1870 r.), ziemianin
 1847. NAŁĘCZ MŚCISŁAW h. Nałęcz (†1913 r.), ziemianin
 1848. NAŁĘCZ PAWEŁ h. Nałęcz (XVI w.), właściciel ziemski
 1849. NAŁĘCZ ROCH h. Nałęcz (†1793 r.), właściciel ziemski, skarbnik rypiński, wojski rypiński, stolnik dobrzyński
 1850. NAŁĘCZ ze Zboińskich TERESA h. Nałęcz (*ok. 1740 r. †1828 r.), kolatorka klasztoru w Oborach
 1851. NAŁĘCZ WŁADYSŁAW h. Nałęcz (*3 VII 1872 r. †11 XII 1934 r.), ziemianin, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, hodowca koni, działacz gospodarczy, społecznik
 1852. NAPIÓRKOWSKI HENRYK (*ok. 1884 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, kierownik szkoły w Rogowie, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, ofiara zbrodni niemieckich
 1853. NAPIÓRKOWSKI JULIAN MACIEJ h. Prus III (*2 II 1843 r. w Sierpeckiem †28 I 1934 r.), uczestnik powstania 1863/1864 r.
 1854. NAPIÓRKOWSKI SYMFORIAN (†1886 r. w Warszawie), kapłan zakonny, bernardyn, ofiara prześladowań carskich w czasie powstania styczniowego
 1855. NAPIÓRSKA (n. Napiórkowska) MARIA, ps. „Maria” (*1912 r. w Skępem †I 1945 r. w Brodnicy), bibliotekarka, uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej, sanitariuszka sekcji WSK w obwodzie AK Lipno
 1856. NAPOLSKI WACŁAW (*1900 r. w Czerwoncu k. Skrwilna †po 1945 r.), działacz Polskiej Partii Socjalistycznej, urzędnik samorządowy, żołnierz Armii Krajowej, pierwszy powojenny burmistrz Rypina

1857. NARCZEWSKA JADWIGA (†po 1945 r.), uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej, łączniczka AK
1858. NARCZEWSKI LUBOMIR, ps. „Młot” (*15 VIII 1913 r. w Józefkowie k. Skępego †1 I 1974 r. w Skępem), nauczyciel, uczestnik wojny obronnej 1939 r., działacz konspiracji antyhitlerowskiej, zastępca komendanta Obwodu AK Lipno, komendant Placówki AK Skępe, ofiara prześladowań niemieckich
1859. NARCZEWSKI WACŁAW (†1945 r.), nauczyciel, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, ofiara zbrodni niemieckich
1860. NAROŻNY JÓZEF (*1 II 1897 r. †19 IV 1940 r. w Dachau), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
1861. NARZYMSKI JÓZEF h. Dołęga (*8 II 1839 r. w Radzikach Małych w pow. rypińskim †5 VII 1872 r. w Jaworzu k. Bielska), dramaturg, prozaik i publicysta, członek rządu powstańczego w 1863 r.
1862. NASIEGNIĘWSKI MACIEJ h. Jastrzębiec (†1565 r.), właściciel ziemski
1863. NAWOJKA (koniec XIV i I pocz. XV w.), na pół historyczna i legendarna postać kobiety-emancypantki, pierwsza polska studentka
1864. NAWROCKI JÓZEF (†lata 20. XX w. w USA), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Bądkowie i Rypinie, uczestnik powstania styczniowego 1863 r.
1865. NAWROTEK PROSPER (*25 VI 1926 r. w Łowiczku †18 VIII 2004 r. w Inowrocławiu), mechanik, działacz lewicowy, społecznik
1866. NEGRI POLA (właśc. Chałupec Apolonia, n. Barbara, nazwisko n. – Chałupiec), (*3 I 1897 r. w Lipnie †1 VIII 1987 r. w San Antonio w Teksasie), aktorka filmowa
1867. NEMSTA (XIV/XV w.), właściciel ziemski, łowczy dobrzyński
1868. NETZ FELIKS (*1939 r. we wsi Kretki k. Rypina), poeta, prozaik, eseista, dramaturg radiowy, tłumacz
1869. NEUBAUER ANTONI (*12 VII 1842 r. w Lignowach Szlacheckich k. Pelplina, par. Lignowy Szlacheckie, pow. tczewski †12 I 1915 r. w Pelplinie), kapłan rzymskokatolicki, polski poseł na sejm pruski, działacz narodowo-katolicki na Pomorzu
1870. NEUBAUER FRANCISZEK (*9 X 1891 r. w Nadrożu k. Rypina †1941 r. w Sachsenhausen-Oranienburg), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
1871. NIEBOROWSKI JAN h. Prawdzic (†przed 1714 r.), właściciel ziemski, kasztelana sochaczewski
1872. NIEBORSKI KAZIMIERZ h. Lubicz (†przed 28 V 1706 r.), starosta rypiński oraz kasztelan sierpski
1873. NIECZAJEW ALEKSANDER (*17 X 1869 r. w Jekatierinowce w gub. samarskiej, w Rosji †1941 r. w Warszawie), dr medycyny, lekarz w Rypinie i Dobrzyniu n. Drwęcą
1874. NIEDZIAŁKOWSKI IGNACY h. Rawicz (*ok. 1731 r. †1807 r.), właściciel ziemski, podwojewódzic płocki, podwojewódzi rypiński
1875. NIEDŹWIEDZKI WŁADYSŁAW (*18 VI 1902 r. w Wierznicy K. Dobrzynia n. Wisłą †1940 r. w okol. Królewca), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
1876. NIEDŹWIEDZKI WŁADYSŁAW (*18 VI 1902 r. w Wierznicy K. Dobrzynia n. Wisłą †1940 r. w okol. Królewca), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
1877. NIEKRASZ WOJCIECH h. Klamry (*1780 r. w Świeżawach k. Rypina †po 1814 r.), podporucznik wojsk polskich, uczestnik wojen napoleońskich
1878. NIELIWÓDZKI EUGENIUSZ (*1914 r. w Rypinie †22 XI 1986 r. w Rypinie), lekarz, starosta rypiński, dyrektor szpitala w Rypinie
1879. NIEMCEWICZ URSYN WITOLD (*1927 r. w Białymstoku), lekarz w Rypinie
1880. NIEMIERA JULIA h. Gozdawa (†m. 1972 z 1974 r. we Florencji), lekarz medycyny, miłośniczka pieśni ludowych ziemi dobrzyńskiej i Mazowsza
1881. NIEMOJEWSKI ANDRZEJ JÓZEF, ps. „Lambro” (*24 I 1864 r. w Rokitnicy k. Rypina †3 XI 1921 r. w Warszawie), poeta, dramaturg, dziennikarz, wolnomysliciel, religioznawca, publicysta, pisarz, podróżnik
1882. NIEMOJEWSKI JÓZEF h. Rola (*4 VII 1763 r. w Śremie †16 VII 1839 r. w Rokitnicy k. Rypina), uczestnik powstania kościuszkowskiego i Legionów Polskich, starosta śremski, generał brygady Księstwa Warszawskiego, kolekcjoner pamiątek narodowych
1883. NIEMOJOWSKI BONAVENTURA h. Wieruszowa (*4 IX 1787 r. w Słupi po Kępem †15 VI 1835 r. w Vanves k. Paryża), działacz polityczny, publicysta, poseł na sejm w Królestwie Polskim, jeden z przywódców opozycji liberalnej, tzw. „kaliszan”, ostatni prezes Rządu Narodowego Królestwa Polskiego
1884. NIEMOJOWSKI WINCENY h. Wieruszowa (*5 IV 1784 r. w Słupi k. Wielunia †XII 1834 r. w Moskwie), polski działacz polityczny, znawca i zwolennik teorii Adama Smitha, zesłaniec syberyjski
1885. NIEWIADOMY JÓZEF SYLWESTER (*6 I 1910 r. w Zbarażu †po 1972 r. w Warszawie), kapłan zakony, bernardyn, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej i antykomunistycznej, więzień obozów niemieckich
1886. NITECKA z d. Śniadecka STANISŁAWA (†14 XII 1971 r.), nauczycielka, farmaceutka, społeczniczka, ofiara prześladowań komunistycznych
1887. NITECKI STEFAN (*16 X 1885 r. we wsi Lubola, pow. turecki †19 X 1953 r. w Dobrzejowicach), farmaceuta, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1920 r., społecznik, żołnierz Armii Krajowej, ofiara prześladowań komunistycznych
1888. NIŹDZIŃSKI KAZIMIERZ (*ok. 1893 r. †20 II 1940 r. w Hohenbruch), nauczyciel, kierownik szkoły w Jastrzębiu, ofiara zbrodni niemieckich
1889. NOCOŃ BRUNO ADAM (*7 VII 1965 r. w Olskuszu), kapłan zakony, bernardyn, gwardian i proboszcz w Skępem, kustosz Sanktuarium Matki Bożej Skępskiej

1890. NOSKOWSKI STEFAN (*18 IX 1907 r. w Okalewie k. Rypina †1940 r. w obozie Stutthof), działacz organizacji lewicowych
1891. NOSKOWSKI WŁADYSŁAW EDWARD h. Łada (XIX/XX w.), ziemianin
1892. NOWAK STANISŁAW (*4 XI 1895 r. w Radziwiu k. Płocka †12 VIII 1942 r. w Dachau), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Dulsku, ofiara zbrodni niemieckich
1893. NOWAK STEFAN (*1 VI 1901 r. w Radziwiu †20 VI 1981 r. w Grudusku), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Szczutowie, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych
1894. NOWAK WALDEMAR (*25 IV 1937 r. w Dobrzyniu n. Wisłą), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, budowniczy kościoła w Smoszewie, miłośnik Dobrzynia n. Wisłą
1895. NOWICKI STANISŁAW (*9 V 1899 r. w Łodzi †21 XII 1965 r. w Dobrzejowicach), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Dobrzejowicach
1896. NOWAKOWSKA HALINA (*1833 †1987), gospodyni domowa, twórczyni ludowa, rzeźbiarka
1897. NOWAKOWSKI ANTONI (*1893 r. †11 X 1939 r. w Łasku Rusińskim), rolnik, ofiara zbrodni niemieckich
1898. NOWAKOWSKI EDMUND (*22 VII 1933 r. w Brzeszczach Dużych w pow. rypińskim), rolnik, robotnik, rzeźbiarz, pamiętnikarz
1899. NOWAŃSKI ANTONI (*21 VII 1900 r. w Buczku w pow. łaskim †w I półroczu 1940 r. w Sachsenhausen), kapłan rzymskokatolicki, administrator parafii w Trutowie i proboszcz w Działyniu, ofiara zbrodni niemieckich
1900. NOWICKI JÓZEF HIPOLIT (†1855 r.), właściciel ziemski
1901. NOWICKI STANISŁAW (*9 V 1899 r. w Łodzi †21 XII 1965 r.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Dobrzejowicach, nauczyciel religii w Lubiczu Górnym
1902. NOWICKI TADEUSZ (*6 XII 1928 r. w Toruniu †1990 r.), lekarz w Rypinie, ordynator oddziałów chirurgicznych w Rypinie i Lipnie
1903. NUTKOWICZ NUTA NUSEN (*2 I 1888 r. w Bielsku †1942 r. w Warszawie), rabin rypiński, ofiara zbrodni niemieckich
1904. NYCKOWSKI PAWEŁ JAN (*18 VII 1961 r. w Warszawie), prof. dr hab. n. med.

O

1905. OBERNIKOWICZ WOJCIECH (*12 V 1948 r. w Leniach Wielkich †29 III 2000 r. we Włocławku), działacz „Solidarności Chłopskiej” i PSL, starosta lipnowski
1906. OCHLEWSKI PIOTR (*1812 r. we Włodkowie †2 I 1879 r. w Osieku), kapłan zakonny, karmelita, administrator parafii Trutowo i Ruże, kapelan kaplicy w Zbójnie, przeor klasztoru w Oborach, administrator parafii w Osieku n. Wisłą, ofiara represji carskich
1907. OCZKOWSKI STANISŁAW (*1898 r. w Radomsku †1977 r. w Radomiu), lekarz, dyrektor szpitala w Rypinie
1908. OGIŃSKA HELENA (*22 X 1899 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczycielka, ofiara zbrodni niemieckich
1909. OGOŃCZYK ANDRZEJ (†po 1398 r.), kasztelan dobrzyński
1910. OGRODOWICZ JÓZEF (*9 X 1905 r. we wsi Topiąca, par. Łukomie †18 IX 1941 r. w Działdowie), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Dobrzyniu n. Drwęcą, ofiara zbrodni niemieckich
1911. OJRZANOWSKI (OYRZANOWSKI) ANTONI (XIX w.), kapłan rzymskokatolicki, uczestnik partyzantki 1833 r., Sybirak
1912. OKOŃSKA STANISŁAWA, ps. „Stena”, „Kra” (*1914 r. w Rypinie †po 1945 r.), farmaceutka, żołnierz Armii Krajowej – Wojskowej Służby Kobiet w Obwodzie AK Lipno
1913. OKOŃSKI JANUSZ (*15 III 1946 r. w Trąbinie, w pow. rypińskim †2007 r.), lekarz, zastępca dyrektora szpitala w Rypinie
1914. OLAK ANDRZEJ (*12 VIII 1912 r. w Gorzechowie k. Płocka †12 V 1986 r. w Lipnie), nauczyciel, działacz społeczny
1915. OLAK ANTONI (*28 VIII 1902 r. w Będzeniu w pow. lipnowskim †23 V 1956 r. w Toruniu), nauczyciel, żołnierz Armii Krajowej
1916. OLIZAR NARCYZ h. Radwan Sowity (*1794 w Zahorowie †9 VIII 1862 r. w Sadach k. Poznania), hrabia, senator-kasztelan Królestwa Polskiego w czasie wojny polsko-rosyjskiej 1831 r., malarz
1917. OLSZEWSKI BOLESŁAW BRONISŁAW (*27 III 1889 r. w Rypinie †25 VII 1952 r. w Łebie), profesor Wydziału Farmaceutycznego Uniwersytetu Warszawskiego
1918. OLSZEWSKI DAMAZY (*7 VIII 1912 r. w Łąkiem k. Lipna †IV 1940 r. w Katyniu), nauczyciel, podporucznik Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r., ofiara zbrodni sowieckich
1919. OLSZEWSKI EUGENIUSZ GRACJAN h. Prus II (*1889 r. we wsi Kraszewo †1940 r. w okol. Królewca), ziemianin, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, ofiara zbrodni niemieckich
1920. OLSZEWSKI GUSTAW IGNACY ps. „Wojtek”, „Willi”, „Gracjan” (*22 XI 1898 r. w Czernikowie †14 XI 1977 r.), żołnierz Armii Krajowej, szef łączności Komendy Okręgu AK Pomorze
1921. OLSZEWSKI JAKUB BONAWENTURA h. Pobóg (*1690 r. w Rakowie k. Rypina †4 I 1747 r. w Rakowie), właściciel ziemski, pisarz ciechanowski, stolnik nowogródzki, łowczy dobrzyński i podwojewodzi rypiński

1922. OLSZEWSKI JÓZEF, ps. „Andrzej”, „Kamień”, przybr. nazwiska: „Andrzej Zdanowicz”, „Juliusz Wegner”, (*10 I 1909 r. w Gostyninie †X 1942 r. w Gdyni), urzędnik, organizator i żołnierz ZWZAK, komendant Podokręgu Północnego ZWZAK
1923. OLSZEWSKI STANISŁAW h. Pobóg (*przed 1657 r. †28 II 1701 r. w Rakowie), właściciel ziemski
1924. OLSZEWSKI STEFAN (*12 I 1890 r. w Skępem k. Lipna †2 IX 1935 r. w Warszawie), dziennikarz, redaktor naczelny „Gazety Warszawskiej”, działacz Narodowej Demokracji
1925. OLSZEWSKI TADEUSZ (XX w.), działacz społeczny, poeta
1926. OŁDAKOWSKI FRANCISZEK h. Gozdawa, ps. „Cezary Kotyński” (*1 XI 1915 r. w Osieczku k. Płońsk †17 I 1980 r. w Rypinie), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, działacz harcerski, komendant hufca ZHP w Rypinie, nauczyciel i wicedyrektor Liceum Ogólnokształcącego w Rypinie
1927. OPALIŃSKI BOLESŁAW (*29 I 1965 r.), kapłan zakonny, bernardyn, gwardian klasztoru w Skępem, kustosz Matki Bożej Brzemiennej
1928. OPOLSKA STANISŁAWA (†1945 r.), nauczycielka, uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej, więźniarka niemieckiego obozu Stutthof
1929. OPUCHLIK MIROSŁAW (*1955 r. w Warszawie), lekarz
1930. ORDON STANISŁAW (*11 I 1848 r. w m. Końskie †26 VII 1907 r. w Mławie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Gójsku, wicedziekan dekanatu rypińskiego
1931. ORDON ZYGMUNT (*22 I 1846 r. w m. Końskie †21 X 1924 r. w Płocku), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, proboszcz i dziekan rypiński
1932. ORŁOWSKI ADAM (*w Raczycach w parafii Lubowidz †14 I 1850 r. w Dulsku), proboszcz w Dulsku
1933. ORŁOWSKI ANTONI MARCIN h. Lubicz (*1799 r. †1852 r.), właściciel ziemski
1934. ORŁOWSKI JAKUB h. Lubicz (XVI w.), właściciel ziemski
1935. ORŁOWSKI JÓZEF WAWRZYNIEC h. Lubicz (*ok. 1745 r. w ziemi dobrzyńskiej †wiosną 1769 r. w okol. Mohylewa), konfederat barski
1936. ORŁOWSKI MACIEJ z Orłowa h. Lubicz (*1539 r. †1567 r.), właściciel ziemski
1937. ORŁOWSKI MIKOŁAJ h. Lubicz (XVI/XVII w.), właściciel ziemski
1938. ORŁOWSKI PAWEŁ h. Lubicz (†po 8 VII 1628 r.), właściciel ziemski, podsędek i sędzia ziemi dobrzyńskiej
1939. ORŁOWSKI STANISŁAW h. Lubicz (*23 II 1845 r. †23 VI 1892 r.), inżynier, naczelnik dróg państwowych w Lublinie
1940. ORŁOWSKI WALENTY h. Lubicz (†ok. 1558 r.), właściciel ziemski
1941. ORŁOWSKI WAWRZYNIEC h. Junosza (XVI w.), właściciel ziemski
1942. ORPISZEWSKI IGNACY h. Junosza (*12 XII 1811 r. w Lubochni k. Rawy Mazowieckiej †1881 r. w Skępem), uczestnik powstań 1830/1831 i 1833 r., Sybirak
1943. ORPISZEWSKI LUDWIK h. Junosza, ps. „Ludwik z Krzewia” (*24 VIII 1810 r. w Roszkowej Woli n. Pilicą †22 II 1875 r. w Villamont w Szwajcarii), powstaniec 1830/1831 r., emigrant, literat, poeta, dziennikarz, agent dyplomatyczny, działacz polityczny
1944. ORSETTI WILHELM h. Złotokłos (XVIII w.), właściciel ziemski
1945. ORSZT z d. Cieszyńska ANTONINA, ps. „Antonina” (*12 V 1893 r. w Jankowie k. Lipna †I 1945 r. w Ravensbrück), łączniczka Komendy Okręgu ZWZAK „Pomorze”, ofiara zbrodni niemieckich
1946. ORSZT BARBARA (†po 1945 r.), żołnierz Wojskowej Służby Kobiet Armii Krajowej
1947. ORSZT CZESŁAWA (*1901 r. †1920 r.), żołnierz i łączniczka POW, ofiara walki o niepodległość
1948. ORSZT z d. Kieszonka FELIKSA, przybr. nazwisko „Olszewska Maria”, ps. „Maria” (*10 VII 1910 r. w Kikole †8 II 1998 r. w Toruniu), łączniczka i wywiadowczyni Armii Krajowej, uczestniczka powstania warszawskiego
1949. ORSZT HELENA, zamężna Burda, ps. „Kala” (*20 XII 1912 r. w Kikole †9 III 1995 r. w Lublinie), uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej, łączniczka ZWZAK
1950. ORSZT HENRYK (*10 I 1904 r. w Kikole k. Lipna †19 VII 1995 r. w Toruniu), uczestnik wojny obronnej w 1920 i 1939 r., nauczyciel, harcmistrz, kapitan Wojska Polskiego, pedagog
1951. ORSZT JANUSZ, ps. „Mały” (*11 II 1932 r. w Bobrownikach), żołnierz Armii Krajowej, uczestnik powstania warszawskiego, społecznik
1952. ORSZT JÓZEF (*1899 r. w Kikole †1939 r. pod Sochaczewem) uczestnik I wojny światowej i wojny 1920 r., uczestnik i ofiara wojny obronnej 1939 r.
1953. ORSZT LUDWIK, ps. „Reich”, (*3 X 1892 r. w Jarczechowie w pow. lipnowskim †z 17/18 I 1945 w więzieniu Radogoszcz w Łodzi), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz Armii Krajowej, ofiara zbrodni niemieckich
1954. ORSZT RYSZARD, ps. „Wicher” (*9 IV 1929 r. w Bobrownikach), scenograf, żołnierz Armii Krajowej, poeta, emigrant
1955. ORYL SEWERYN (*10 II 1921 r. w Raczycach k. Żuromina †29 III 1950 r. w Warszawie), żołnierz AK, ROAK i NZW, żołnierz wyklęty
1956. ORYL STANISŁAW (*15 III 1914 r. w Raczynach k. Żuromina †po 5 III 1955 r.), żołnierz Armii Krajowej, żołnierz Oddziału ROAK „Mewa”, żołnierz wyklęty
1957. ORZESZKOWSKI FABIAN (*1495 r. †1575 r. w Poznaniu), kapłan zakonny, bernardyn we Skępem, poeta

1958. ORZESKOWSKI MIECZYŚLAW SEWERYN h. Korab (*30 XI 1890 r. we wsi Leszczyno Szlacheckie w pow. plockim †15 XI 1939 r. w lasach skrwileńskich), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, ziemianin, prawnik, społecznik, ofiara zbrodni niemieckich
1959. OSIŃSKI HENRYK (*13 V 1947 r. w Kikole), ślusarz, spawacz, animator kultury, poeta, członek DTN
1960. OSSOWSKI STANISŁAW, ps. „Władysław Raszka” (*22 V 1897 r. w Lipnie †7 XI 1963 r. w Warszawie), socjolog, pedagog
1961. OSSOWSKI STANISŁAW (XIX/XX w.), burmistrz Dobrzynia n. Drwęcą
1962. OSSOWSKI STEFAN ALFRED (*9 IX 1874 r. w Borzyminie k. Rypina †22 III 1936 r. w Warszawie), inżynier elektryk, przemysłowiec, minister przemysłu i handlu w latach 1922-1923
1963. OSSOWSKI WŁADYSŁAW KAROL (*w Lipnie †31 XII 1917 r. w Lipnie), lekarz powiatowy w Lipnie, działacz społeczno-oświatowy
1964. OSTASZEWSKI LUDWIK (*23 VIII 1906 r. we wsi Wyszczele k. Sońska †8 VII 1985 r. w Warszawie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Dobrzyniu n. Drwęcą i Gójsku, ofiara prześladowań komunistycznych w okresie stalinowskim
1965. OSTROWICKI ALFONS (*1908 r. w Chalinie †1943 r. w Majdanku), urzędnik podporucznik Wojska Polskiego, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, członek KOP, żołnierz ZWZ AK Obwodu Lipno
1966. OSTROWIDZKI MAREK (*31 VII 1954 r. w Rypinie †11 IX 2013 r.), komandor marynarki wojennej
1967. OSTROWSKI ANDRZEJ (*1925 r. w Poznaniu †2001 r.), lekarz w Rypinie
1968. OSTROWSKI FRANCISZEK h. Nieczuja (†1807 r.), właściciel ziemski
1969. OSTROWSKI FRANCISZEK ANTONI h. Nieczuja (*ok. 1817 r. w Złotopolu †2 VI 1884 r.), ziemianin, uczestnik partyzantki 1833 r.
1970. OSTROWSKI HENRYK STANISŁAW (*3 VIII 1906 r. w Trąbinie w pow. rypińskim †IV 1940 r. Katyniu), nauczyciel, podporucznik Wojska Polskiego, ofiara zbrodni sowieckich
1971. OSTROWSKI JAN h. Nieczuja (XVIII/XIX w.), właściciel ziemski
1972. OSTROWSKI JERZY ZBIGNIEW (*9 I 1897 r. w Chodlu, woj. lubelskie †24 XI 1942 r. w Mauthausen-Gusen), żołnierz POW, nauczyciel, działacz społeczno-oświatowy, pedagog, powieściopisarz
1973. OSTROWSKI KAZIMIERZ (†12 XII 1941 r. w Mauthausen) nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
1974. OSTROWSKI ONUFRY h. Nieczuja (†po 1833 r.), uczestnik powstania listopadowego i partyzantki 1833 r.
1975. OSTROWSKI ROMAN h. Nieczuja (†ok. 1919 r.), ziemianin, działacz społeczny
1976. OSTROWSKI SYLWESTER h. Nieczuja (†ok. 1834 r.), właściciel ziemski
1977. OSTROWSKI WALERIAN (n. mylnie WALERY) JAN MODEST (*1842 r. w Głuchowie w Poznańskim †21 II 1863 r. w Plocku), organizator i dowódca oddziału powstańczego w 1863 r., ofiara represji carskich
1978. OSTROWSKI ZDZISŁAW (*13 IV 1957 r. w Skępem), artysta-rzeźbiarz, malarz, grafik
1979. OSUCHOWSKI ROBERT JERZY h. Gozdawa (†przed 6 III 1920), powstaniec styczniowy 1863 r.
1980. OŚNIAŁOWSKI (WOYNAOŚNIAŁOWSKI) ANDRZEJ JAKUND JAKUB h. Trąby (*14 XI 1791 r. w Głodowie w pow. lipnowskim †15 VI 1856 r.), uczestnik walk wojsk napoleońskich w Hiszpanii, m. in. boju o Fuengrirolę, podpułkownik wojsk polskich w Królestwie Polskim, urzędnik cywilny
1981. OŚNIAŁOWSKI (WOYNAOŚNIAŁOWSKI) JAKUB h. Trąby (XVIII/XIX w.), właściciel ziemski, kolator klasztoru w Oborach
1982. OŚNIAŁOWSKI (WOYNAOŚNIAŁOWSKI) JAN h. Trąby (*ok. 1735 r. †9 III 1808 r.), właściciel ziemski, starosta bobrownicki, dworzanin królewski, poseł sejmowy, konsyliarz Rady Nieustającej
1983. OTTO A. EDWARD (*1887 r. w Raciążu †1962 r. w Skępem), lekarz medycyny, lekarz w Seminarium Nauczycielskim i Liceum Pedagogicznym w Wymyślinie
1984. OSIŃSKI ALEKSY (*1841 r. w Bolechowie w Poznańskim †22 IV 1863 r. pod Nietrzebą k. Chrostkowa), chłop, powstaniec 1863 r.
1985. OWSIŃSKI WALERY h. Radwan (†22 IV 1863 r. pod Nietrzebą k. Chrostkowa), powstaniec 1863 r.
1986. OZIMEK KAROL (*4 XI 1905 r. w Łomadzyniu w woj. stanisławowskim †17 I 2002 r. w Lipnie), robotnik, uczestnik wojny obronnej, wysiedleniec, żołnierz LWP, porucznik Wojska Polskiego
1987. OZIMEK z d. Frydryszewska ŁUCJA (*24 X 1939 r. w Pokrzywniku k. Skępego), sportsmenka, nauczycielka, harcmistrz, animator kultury
1988. OZIMEK STANISŁAW (*15 VIII 1935 r. w Tarnowicy Leśnej, pow. Nadworna, woj. stanisławowskie †20 IX 2008 r. w Lipnie), nauczyciel, rady powiatu, działacz społeczny

P

1989. PACEK BOGUSŁAW (*17 VI 1954 r. w Chlebowie), generał dywizji, dr hab. nauk wojskowych, rektor Akademii Obrony Narodowej
1990. PACZKOWSKI STEFAN (*15 III 1927 r. w Brzuzem), nauczyciel, historyk, dr nauk hum.
1991. PAJEWSKI TEOFIL (*23 I 1861 r. we wsi Krzyżewo Borowe w pow. makowskim †7 VIII 1915 r. w Przewodowie), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie
1992. PADLEWSKI ZYGMUNT (*1 I 1836 r. we wsi Czerniawka Mała w pow. berdyczowskim na Ukrainie †15 V 1863 r. w Plocku), generał powstania styczniowego, czołowy działacz „czerwonych”, członek Komitetu Centralnego Narodowego, powstańczy naczelnik województwa plockiego, ofiara prześladowań rosyjskich

1993. PALMART ALEKSANDER (*ok. 1811 r. w Sadłowie k. Rypina †26 XI 1833 r. w Warszawie), partyzant „Zemsty Ludu” 1833 r.
1994. PALUCH IGNACY (*23 IV 1908 r. w Zawadzie, pow. włoszczowski †20 V 1942 r. w Linz), kapłan rzymskokatolicki, administrator par. w Bobrownikach, ofiara zbrodni niemieckich
1995. PANEK JÓZEF (*13 II 1901 r. we wsi Trąby, pow. łowicki †14 X 1942 r. w Linz), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz par. Osieku n. Wisłą, ofiara niemieckich obozów koncentracyjnych
1996. PANKOWSKI ADAM (†1943 r. w Buchenwaldzie), uczeń, żołnierz Armii Krajowej, ofiara zbrodni niemieckich
1997. PAPIERNIK CEZARIUSZ (*6 XI 1929 r. w Rypinie), dziennikarz, publicysta, członek DTN
1998. PAPIERNIK CZESŁAW (*2 II 1898 r. †19 IV 1987 r. w Rypinie), działacz kółek rolniczych, działacz ruchu muzycznego, dyrygent chóru „Lutnia” i chóru kościelnego św. Cecylii
1999. PAPROCKI BARTOSZ (n. BARTŁOMIEJ) h. Jastrzębiec (*1540 r. w Paprockiej Woli k. Szczutowa w ziemi dobrzyńskiej †27 XII 1614 r. we Lwowie), heraldyk, pisarz polityczno-obyczajowy, satyryk, historyk
2000. PAPROCKI ŁUKASZ h. Jastrzębiec (*1607 r. w ziemi dobrzyńskiej †17 X 1657 r. w Płocku), pedagog, heraldyk, prawnik, jezuita
2001. PAPROTA RYSZARD (*18 VI 1934 r. w Zakrzówku w woj. lubelskim †2 III 1995 r. w Lipnie), działacz „Solidarności”, burmistrz miasta Lipna, społecznik
2002. PARADOWSKA CELINA (XX w.), żołnierz Wojskowej Służby Kobiet Armii Krajowej
2003. PARADOWSKA JANINA (XX w.), uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej
2004. PARDAŁA ADAM (*6 I 1937 r. w Przemyślu †8 VIII 1986 r.), piłkarz, trener piłki nożnej, felczer medyczny
2005. PARZNIEMSKI ADAM h. Paparona (†przed 1666 r.), właściciel ziemski, kasztelan rypiński, stolnik rypiński
2006. PASIŃSKA MARIA (XX w.), uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej
2007. PASZKOWSKI GRZEGORZ (XVII w.), proboszcz rypiński
2008. PATERKOWSKI JULIAN (*ok. 1897 r. †1940 r. w okol. Królówca), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
2009. PAWEŁ OGON h. Ogończyk, zw. także Pełka Swank (†1339/1340 r.), starosta dobrzyński, kasztelan i wojewoda łączący
2010. PAWEŁ ROLA h. Ogończyk (XIV w.), rycerz dobrzyński
2011. PAWEŁ ZE SPICYMIERZA, zw. Ogon h. Ogończyk (XIV w.), starosta dobrzyński
2012. PAWIŃSKI RYSZARD (*1931 r. w Płocku †XI 2011 r. w Płocku), lekarz-ginekolog, ordynator oddziału szpitala w Rypinie
2013. PAWLAK MARIAN ZDZIŚŁAW (*10 VII 1935 r. w Nowinach, par. Chodecz na Kujawach wschodnich), prof. nauk hum., organizator szkolnictwa wyższego
2014. PAWŁOWSKA SABINA, ps. „Chłopka” (XX w.), żołnierz Armii Krajowej
2015. PAWŁOWSKI (n. Pawłowicz) ALEKSANDER (†IV 1863 r. w Lipnie), powstaniec 1863 r.
2016. PAWŁOWSKI ANTONI (†po 1863 r.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Dobrzejewicach, komendant w Osieku nad Wisłą, uczestnik powstania 1863 r.
2017. PAWŁOWSKI JÓZEF (*7 III 1907 r. w Janiszewie †2 XI 1991 r. w Stalmierzu), żołnierz Września 1939 r., żołnierz II Korpusu Polskiego, uczestnik bitwy pod Monte Cassino, rolnik, kolator kościoła w Oborach
2018. PAWŁOWSKI RYSZARD JAN (*24 VI 1950 r. w Bogatyni), inżynier elektryk, instruktor alpinizmu, przewodnik górski, himalaista
2019. PAWŁOWSKI TADEUSZ (*8 I 1931 r. w Tłuchowie †13 IV 2011 r. w Tłuchowie), nauczyciel, historyk
2020. PAWŁOWSKI WŁADYSŁAW h. Półkocic (*5 XI 1851 r. w Bobrownikach w par. Chruścin k. Łowicza †9 VI 1922 r. w Radzikach Dużych), proboszcz w Radzikach Dużych
2021. PEŁCZYŃSKI JÓZEF (*31 VIII 1941 r. w Grabinie k. Chrostkowa), nauczyciel, społecznik, chórzysta, dr nauk humanistycznych, członek DTN
2022. PESTKOWSKI JAN (*1805 r. †22 VII 1851 r.), kapłan rzymskokatolicki, komendant par. Osiek n. Wisła i Trąbin, proboszcz Sadłowie k. Rypina
2023. PETERSEN (PETERS) STEFAN (II poł. XVIII w.), złotnik toruński
2024. PETRÓW (PETROW, PETROV) ALEKSANDER, krypt. A. P., Al. P., (*1848 r. w Dobrzyniu n. Drwęcą †2 IV 1915 r. w Pokrzywnicy w pow. pułtuskim), kandydat nauk filologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, etnograf, slawista, językoznawca, nauczyciel, publicysta, językoznawca
2025. PEŃCHEREK WAWRZYNIEC (*13 VII 1887 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
2026. PĘDZICH BOLESŁAW (*5 X 1909 r. we wsi Pacyna Nowa, parafia Długosiodło †7 XII 1939 r. w Lubawie), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Osieku Rypińskim i Rypinie, ofiara zbrodni niemieckich
2027. PIASECKI WITOLD WACŁAW (*1881 r. w Kielcach †1953 r. w Płocku), lekarz, społecznik
2028. PIASECKI ZYGMUNT, ps. „Dublańczyk” (*14 XII 1893 r. w Szafarni w pow. rypińskim †26 I 1954 r. w Nicei), generał brygady Wojska Polskiego, uczestnik I i II wojny światowej
2029. PIASEK FAUSTYN (*16 II 1877 r. we wsi Głowaczów k. Koźmienic †31 X 1955 r. w Płocku), pedagog, muzyk, kompozytor, twórca trójdźwiękowej nauki śpiewu, działacz narodowy i muzyczny, publicysta
2030. PIELASZEWSKI JÓZEF (*26 I 1862 r. w Płocku †4 VIII 1916 r. w Borzyskach), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Sadłowie i Skępem, historyk i piewca klasztoru skępskiego, poeta

2031. PIETRKIEWICZ JERZY MICHAŁ (*29 IX 1916 r. w Fabiankach †26 X 2007 r. w Londynie), prof. Uniwersytetu Londyńskiego, poeta, pisarz, bard i koryfeusz ziemi dobrzyńskiej, tłumacz dzieł K. Wojtyły (św. Jana Pawła II) na język angielski
2032. PIETRZAK EUGENIUSZ (*1 I 1928 r. w Krawcowie, par. Brzozów, powiat sochaczewski †26 IX 2011 r.), lekarz chirurg, radny powiatowy i wojewódzki, społecznik
2033. PIETRZAK IGNACY (*7 IV 1886 r. w Czarnowie, parafia Pomiechowo †28 VI 1966 r., w Świedziebni), kapłan rzymskokatolicki, kanonik honorowy pułtuski, proboszcz w Bobrownikach i Świedziebni
2034. PIKULIŃSKI KAROL (†27 IX 1935 r.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz i budowniczy kościoła w Nowogrodzie
2035. PILARSKI JÓZEF, ps. „Sportczak” (*20 XI 1912 r. w Miłobędzinie, pow. sierpecki †21 V 1944 r. w obozie Stutthof), robotnik, działacz konspiracji antyhitlerowskiej
2036. PILECKI ANTONI (*8 VII 1853 r. w Dobrzyniu n. Drwęcą †28 X 1921 r. w Warszawie), adwokat, poeta, publicysta, dziennikarz, teoretyk i propagator pozytywizmu, powieściopisarz
2037. PILECKI JÓZEF (*5 II 1829 r. w Kukowie k. Dobrzynia n. Wisłą), powstaniec 1863/1864 r.
2038. PILECKI PIOTR (*28 I 1824 r. w Rumunkach Osieckich), powstaniec 1863/1864 r.
2039. PILEWSKI BOLESŁAW (*16 XI 1911 r. w Piątkach †IX 1939 r. w bitwie nad Bzurą), nauczyciel, podporucznik Wojska Polskiego, żołnierz i ofiara Września 1939 r.
2040. PINIŃSKI WAWRZYNIEC STANISŁAW h. Jastrzębiec (XVII/XVIII w.), właściciel ziemski, poseł na sejmy, marszałek sejmiku ziemi dobrzyńskiej
2041. PIOTR OGON z Radzików (Radzik) i Woli h. Ogon v. Ogończyk (†m. 1364 a 1367 r.), komes, kasztelan dobrzyński
2042. PIOTR OGON (KOŚCIELECKI PIOTR) z Radzików (Radzik) i Woli h. Ogon v. Ogończyk (*ok. 1300 r. †m. 1364 a 1367 r.), komes, kasztelan dobrzyński
2043. PIOTR ŚWINKA h. Świnka (*ok. 1290 r. †IX 1323 r. w Dobrzyniu n. Wisłą), kasztelan spicymierski, kasztelan rypiński, sędzia sieradzki
2044. PIOTR z Głodowa (Piotr Mazowiecki), (†przed 1545 r.), właściciel ziemski
2045. PIOTR (n. Pietrasz) ze Strzyg h. Świnka, (†m. 23 XII 1401 a VI 1402 r.), kasztelan rypiński
2046. PIOTR Z DZIAŁYNIA h. Ogon v. Ogończyk (†m. 1441 r. a 1444 r.), podkomorzy dobrzyński, starosta dobrzyński
2047. PIOTR z Księtego h. Pobóg (XV w.), podczaszy dobrzyński
2048. PIOTR z MOSZCZONNEGO (MOSZCZEŃSKI) h. Nałęcz (†m. 1476 a 1479 r.), kasztelan dobrzyński
2049. PIOTR z ZIELONEJ h. Świnka (†przed 1401), stolnik dobrzyński
2050. PIOTR ŚWINKA ze Strzyg (potem z Sadłowa) h. Świnka (*ok. 1330 r. †m. 1395 z 1397 r.), stolnik dobrzyński, chorąży dobrzyński, kasztelan rypiński
2051. PIOTROWSKA-KŁOBUKOWSKA KRYSZYNA IRENA z Piotrowskich (*18 V 1935 r. w Warszawie), lekarz stomatolog, radna, działaczka społeczna, członkini DTN
2052. PIOTROWSKI ALEKSANDER (†po 1878 r.), lekarz w Rypinie
2053. PIOTROWSKI ŁUKASZ h. Ślepowron (*przed 1750 r. †po 1794 r.), właściciel ziemski, podstoli rypiński i dobrzyński, deputat do Trybunału Koronnego
2054. PIOTROWSKI ROMAN (*24 IX 1928 r. w Rypinie), nauczyciel, historyk, kustosz lokalnej pamięci
2055. PIOTROWSKI STANISŁAW (†X 1939 r. w Lasku Rusinowskim), ofiara zbrodni niemieckich
2056. PIOTROWSKI WOJCIECH h. Ślepowron (XVIII/XIX w.), właściciel ziemski
2057. PITYŃSKI KAZIMIERZ SPIRYDION (*23 V 1908 r. w Tomaszewie, woj. lwowskie †13 III 1983 r. w Pilźnie k. Tarnowa), kapłan zakonny, karmelita, żołnierz Armii Krajowej, ofiara prześladowań sowieckich, przeor i magister nowicjatu w Oborach, przeor i administrator parafii w Trutowie
2058. PIUSIŃSKI BRONISŁAW (*21 IV 1910 r. w Golejewie w parafii Gozdowo †28 V 1980 r. w Karniewie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Gójsku, administrator parafii w Szczutowie, proboszcz w Chrostkowie i Sadłowie
2059. PIWNICKA ANNA h. Lubicz (*6 VIII 1867 r. †1 II 1936 r.), ziemianka
2060. PIWNICKA ANTONINA h. Lubicz (*1840 r.), ziemianka
2061. PIWNICKA BRONISŁAWA h. Lubicz (*1848 r. †1914 r.), ziemianka
2062. PIWNICKA HELENA h. Lubicz (*25 IV 1897 r. †20 VII 1967 r.), ziemianka, nauczycielka
2063. PIWNICKA IRENA h. Lubicz (*ok. 1900 r. †1980 r. w Warszawie), ziemianka
2064. PIWNICKA JADWIGA h. Lubicz (*1900 r. w Krakowie †25 III 1945 r. we wsi Glinkowo (Kazachstan), ziemianka
2065. PIWNICKA JADWIGA MARIA h. Lubicz (*14 IV 1914 w Woli Raciborskiej na Lubelszczyźnie †1 IV 2008 r. w Nowym Dworze Gdańskim), przedstawicielka rodu
2066. PIWNICKA JANINA h. Lubicz (*ok. 1900 r. †2 VII 1942 r. w Warszawie), ziemianka
2067. PIWNICKA JANINA h. Lubicz (*1918 r. †1982 r.), ziemianka
2068. PIWNICKA JULIA h. Lubicz (*1807 r. †14 XII 1893 r. w Poznaniu), ziemianka
2069. PIWNICKA JULIA h. Lubicz (*1862 r. †1938 r.), ziemianka
2070. PIWNICKA JULIA h. Lubicz (*19 XI 1892 r. w Gilinie k. Płocka †28 VII 1985 r. w Szczecinie), przedstawicielka rodu

2071. PIWNICKA JULIANNA KAROLINA JUSTYNA h. Lubicz (*11 IX 1842 r. w Sikorzu k. Płocka v. w Kikole †22 VIII 1923 r.), ziemianka
2072. PIWNICKA KAZIMIERA AUGUSTA WŁADYSŁAWA (*26 III 1926 r. w Woli Raciborskiej †2 VIII 1944 r. w Warszawie), przedstawicielka rodu
2073. PIWNICKA MARIA h. Lubicz (*ok. 1840 r.), ziemianka
2074. PIWNICKA MARIA h. Lubicz (*ok. 1890 r.), ziemianka
2075. PIWNICKA MARIA IRENA h. Lubicz (*1871 r. †1943 r.), ziemianka
2076. PIWNICKA WANDA h. Lubicz (*ok. 1808 r. †ok. 1888 r.), ziemianka
2077. PIWNICKA WANDA h. Lubicz (*22 III 1893 r. w Krzeszowicach †20 XII 1973 r. w Wejherowie), uczestniczka I wojny światowej i wojny obronnej 1920 r.
2078. PIWNICKA z d. Mukułowska WANDA h. Bończa (*25 X 1900 r. †1944 r. w Warszawie), ofiara zbrodni niemieckich
2079. PIWNICKA ZOFIA h. Lubicz (*1811 r. †24 XI 1891 w Słotwinie k. Brzeska Małopolskiego), ziemianka
2080. PIWNICKA ZOFIA JÓZEFA TERESA h. Lubicz (*1925 r. †7 VIII 1944 r. w Warszawie), przedstawicielka rodu
2081. PIWNICKI ADOLF STANISŁAW h. Lubicz (*ok. 1810 r. †1889 r.), prawnik, uczestnik powstania listopadowego, ziemianin
2082. PIWNICKI ADOLF h. Lubicz (*1834 r. w Płocku †21 IX 1903 r.), ziemianin, kolator kościoła w Rogowie
2083. PIWNICKI ALFRED h. Lubicz (*23 XII 1879 r. †6 II 1966 r.), ziemianin, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1920 r.
2084. PIWNICKI ALOJZY h. Lubicz (*1783 r. †ok. 1834 r.), radca pow. lipnowskiego, ziemianin
2085. PIWNICKI ANTONI h. Lubicz (*ok. 1840 r. †po 1899 r.), ziemianin, działacz gospodarczy
2086. PIWNICKI DOMINIK h. Lubicz (*ok. 1760 r.), szambelan królewski
2087. PIWNICKI EUGENIUSZ h. Lubicz (*1818 r. †przed 1879 r.), ziemianin
2088. PIWNICKI IGNACY h. Lubicz (*1738 r. †ok. 1802 r.), ziemianin, poseł na sejm, szambelan króla pruskiego
2089. PIWNICKI IGNACY LUDWIK JAN NEPOMUCEN h. Lubicz (*13 I 1821 r. w Gulbinach †15 II 1879 r. w Gulbinach), właściciel ziemski
2090. PIWNICKI IGNACY h. Lubicz (*1866 r. †1939 r.), ziemianin, działacz społeczno-gospodarczy
2091. PIWNICKI JAN MELCHIOR h. Lubicz (*28 XII 1785 r. †po 1831 r.), ziemianin, pułkownik wojsk polskich, uczestnik powstania listopadowego ofiara prześladowań carskich
2092. PIWNICKI JERZY WŁODZIMIERZ h. Lubicz (*19 I 1899 r. Łączonku †21 I 1944 r. w Oświęcimiu), ziemianin, uczestnik wojny obronnej 1939 r., ofiara zbrodni niemieckich
2093. PIWNICKI JERZY h. Lubicz (*1932 r.), przedstawiciel rodu, syn ofiary hitleryzmu
2094. PIWNICKI KAZIMIERZ h. Lubicz (*ok. 1900 r.), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1920 r.
2095. PIWNICKI KONSTANTY KAZIMIERZ (n. tylko Kazimierz) h. Lubicz (*ok. 1660 r. †7 VI 1691 r.), poseł na sejmy, podwojewodzi chełmiński
2096. PIWNICKI MARIAN GABRIEL h. Lubicz (*1864 r. w Gulbinach †1934 r.), ziemianin
2097. PIWNICKI STANISŁAW h. Lubicz (*ok. 1780 r. †6 VIII 1840 r.), marszałek komisji wojewódzkiej woj. sandomierskiego i kaliskiego, marszałek sejmiku Królestwa Polskiego
2098. PIWNICKI STANISŁAW h. Lubicz (*2 XII 1891 r. †20 VI 1962 r. w Poznaniu), ziemianin, działacz polityczny
2099. PIWNICKI STANISŁAW LUDWIK h. Lubicz (*15 X 1897 r. †20 XI 1941 r.), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej
2100. PIWNICKI STEFAN h. Lubicz (*29 IX 1888 r. w Krakowie †24 II 1957 r. w Łodzi), przedstawiciel rodu
2101. PIWNICKI TYTUS h. Lubicz (*1854 r. w Gulbinach †3 VI 1913 r.), ziemianin, hodowca owiec, prawnik, organizator gospodarki rolnej
2102. PIWNICKI WIKTOR h. Lubicz (†1943 r. w Rypinie), ziemianin
2103. PIWNICKI WITOLD h. Lubicz (*14 VI 1851 r. w Gulbinach †1932 r. w Mosinie), artysta-malarz, portrecista, batalista
2104. PIWNICKI WITOLD ALBIN h. Lubicz (*2 III 1886 r. w Warszawie †18 X 1939 r. w Warszawie), przedstawiciel rodu
2105. PIWNICKI WŁODZIMIERZ h. Lubicz (*1857 r. w Gulbinach †po 1920 r.), ziemianin, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej
2106. PIWNICKI ZDZISŁAW h. Lubicz (*ok. 1850 r.), ziemianin
2107. PIWNICKI ZYGMUNT h. Junosza (*30 I 1835 r. w Starorypinie †23 V 1914 r.), ziemianin
2108. PIWNICKI ZYGMUNT MARIA h. Lubicz (*16 VIII 1895 r. w Krakowie †25 XII 1943 r. w Warszawie), żołnierz Legionów Polskich, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej
2109. PIWO ze Skoszewa JAN h. Prawdzic (†1649 r.), właściciel ziemski, podczaszy plocki, elektor z woj. plockiego
2110. PIWO z Opolska STANISŁAW h. Prawdzic (*ok. 1596 r. †17 I 1649 r.), podczaszy plocki, właściciel dóbr okalewskich i skarbu skrwileńskiego
2111. PLATERBROEL hr. GUSTAW KRZYSZOF h. Własnego (*11 I 1850 w Długiem k. Rypina †19 III 1923 r. w Rydze), ziemianin

2112. PLATERBROEL hr. KRZYSZTOF h. Własnego (*7 VIII 1808 r. †1871 r.), ziemianin
2113. PŁĄSKOWSKA FRANCISZKA h. Oksza (XVIII w.), współwłaścicielka wsi Chojno
2114. PŁĄSKOWSKA MARIA h. Oksza (XIX w.), właścicielka ziemiska, organizatorka ochronki dla dzieci
2115. PŁĄSKOWSKI ANDRZEJ h. Oksza (*1736 r. †28 I 1802 r. w Radzikach), doktor praw, archidiakon pomezkański, kanonik warmiński i chełmiński
2116. PŁĄSKOWSKI EUGENIUSZ h. Oksza (*1804 r. w Radzikach Małych †VIII 1882 r. w Paryżu), major Wojska Polskiego, uczestnik powstania listopadowego i partyzantki 1833 r., ziemianin
2117. PŁĄSKOWSKI FABIAN FRANCISZEK h. Oksza (*1 II 1705 r. †18 II 1784 r. w Chełmży), biskup chełmiński, koronator Figury MB Skępskiej
2118. PŁĄSKOWSKI FELICJAN h. Oksza (*1825 r.), ziemianin
2119. PŁĄSKOWSKI FRANCISZEK h. Oksza (XVIII w.), ziemianin
2120. PŁĄSKOWSKI FRANCISZEK h. Oksza (*przed 1775 r. †po 1795 r.), właściciel ziemski
2121. PŁĄSKOWSKI IGNACY h. Oksza (*przed 1746 r. †po 1780 r. a przed 1789 r.), właściciel ziemski, wojski mniejszy bydgoski
2122. PŁĄSKOWSKI IGNACY h. Oksza (*ok. 1770 r. †1833 r.), właściciel ziemski
2123. PŁĄSKOWSKI IGNACY PIOTR ANDRZEJ h. Oksza (*25 XI 1788 r. †po 1870 r.) właściciel ziemski, hodowca owiec
2124. PŁĄSKOWSKI IGNACY h. Oksza (*1815 r. †po 1889 r.), ziemianin, sędzia pokoju powiatu lipnowskiego, darczyńca szpitala w Lipnie
2125. PŁĄSKOWSKI JAN h. Oksza (*ok. 1740 r. †po 1770 r.), właściciel ziemski, podstoli dobrzyński
2126. PŁĄSKOWSKI JÓZEF h. Oksza (*ok. 1710 r. †28 IV 1773 r.), starosta brodnicki, deputat na Trybunał Koronny
2127. PŁĄSKOWSKI JÓZEF h. Oksza (*ok. 1755 r. †4 IV 1836 r.), właściciel ziemski, sędzia ziemski świecki
2128. PŁĄSKOWSKI KAJETAN CYPRIAN h. Oksza (*1781 r. †1872 r.), podpułkownik wojsk polskich
2129. PŁĄSKOWSKI KAROL TEODOR h. Oksza (*1850 r. †25 IX 1913 r.), ziemianin, organizator życia gospodarczego
2130. PŁĄSKOWSKI KSAWERY MAURZYCY h. Oksza (*ok. 1740 r. †po 1789 r.), właściciel ziemski, kanonik chełmiński
2131. PŁĄSKOWSKI MICHAŁ h. Oksza (†przed 1812 r.), właściciel ziemski, kolator kościoła w Czarnem, poseł ziemi dobrzyńskiej
2132. PŁĄSKOWSKI OLBRACHT h. Oksza (†1 II 1776 r.), starosta lidzbarski, poseł elekcyjny, kolator kościoła w Sadłowie k. Rypina
2133. PŁĄSKOWSKI OLBRACHT h. Oksza (XVIII w.), właściciel ziemski, elektor ziemi dobrzyńskiej
2134. PŁĄSKOWSKI PIOTR h. Oksza (*ok. 1725 r. †1773 r.), właściciel ziemski, starosta brodnicki
2135. PŁĄSKOWSKI ROMUALD h. Oksza (*7 II 1821 r. w Czarnem k. Lipna †24 VI 1896 r. w Warszawie), lekarz, profesor psychiatrii
2136. PŁĄSKOWSKI ROMUALD h. Oksza (*ok. 1847 r.), powstaniec 1863 r.
2137. PŁĄSKOWSKI SEWERYN h. Oksza (XVIII/XIX w.), właściciel ziemski
2138. PŁĄSKOWSKI STANISŁAW h. Oksza (*ok. 1888 r. †24 VI 1922 r.), ziemianin
2139. PŁĄSKOWSKI WŁODZIMIERZ JÓZEF h. Oksza, ps. „Świąteczny,mierz” (*14 III 1833 r. w Głodowie w pow. lipnowskim †10 X 1899 r. w Warszawie), ziemianin, satyryk i humorysta, dziennikarz
2140. PŁĄSKOWSKI ZYGMUNT h. Oksza (*ok. 1884 †15 XII 1911 r.), lekarz
2141. PŁĄSKOWSKIE KANDYDA h. Oksza (ok. 1790-1842) i BENIGNA (n. Dioniza Julianna) h. Oksza (XVIII/XIX), właścicielki Chojna
2142. PLUCER (i. n.), (†X 1939 r. w lasach skrwileńskich), członek Judenratu, ofiara zbrodni niemieckich
2143. PŁONCZYŃSKI JAN h. Glaubicz (*ok. 1798 r. w pow. lipnowskim) uczestnik powstania listopadowego i partyzantki 1833 r.
2144. PŁOSKI ALEKSANDER h. Prus I (*1824 r. †1894 r.), ziemianin
2145. PŁOSKI ALEKSANDER h. Prus I (*22 XI 1898 r. w Sokołowie †1944 r.), uczestnik wojny 1920 r., ziemianin, hodowca koni, uczestnik opozycji antyhitlerowskiej, ofiara zbrodni niemieckich
2146. PŁOSKI ANDRZEJ (*ok. 1806 r.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Lipnie, renowator kościoła pw. Nawiedzenia NMP w Lipnie
2147. PŁOSKI BOLESŁAW WALENTY h. Prus I (*1864 r. †1946 r.), ziemianin, sędzia sądu gminnego, prześladowany przez carat, działacz społeczny
2148. PŁOSKI JAN KLEMENS h. Prus I (*1862 r. †1919 r.), ziemianin
2149. PŁOSKI STEFAN TADEUSZ h. Prus I (*21 IV 1907 r. w Dulsku k. Dobrzynia n. Drwęcą †wiosną 1940 r. w Charkowie), podporucznik Wojska Polskiego, żołnierz Września 1939 r., ofiara zbrodni
2150. PŁOSKI WŁADYSŁAW h. Prus I (*1899 r. †1934 r.), ziemianin
2151. PŁOSZCZYŃSKI FRANCISZEK h. Sas (*3 X 1800 r. w Sadłowie k. Rypina †7 VI 1873 r. we Włocławku), kapłan rzymskokatolicki, misjonarz, katechetyk
2152. PŁOTKOWSKI STANISŁAW (*ok. 1919 r. †31 X 1993 r. w Rypinie), ofiara zbrodni niemieckich
2153. PŁUKARSKI MICHAŁ (*1895 r. †X 1939 r.), rzeźnik, ofiara zbrodni niemieckich
2154. PŁUKIS Mirosław (*11 IX 1948 r. w Lipnie), nauczyciel, dyrektor szkoły w Lipnie i Piątkach, członek DTN

2155. PODBIELSKI JÓZEF TELESFOR (*13 III 1864 r. w Podbielsku k. Łomży †po 1945 r.), kapłan zakonny, karmelita, więzień II wojny światowej
2156. PODCZASKA z d. Bagieńska HELENA MARIA h. Ślepowron (*26 VI 1898 r. †8 X 1948 r.), współwłaścicielka majątku Kliczewo w pow. sierpeckim
2157. PODCZASKI FELIKS STANISŁAW h. Rola (*1890 r. we wsi Kozi Róg w Lipnowskim †15 XII 1941 r. w Mauthausen-Gusen), ziemianin, społecznik, ofiara zbrodni niemieckich
2158. PODCZASKI JÓZEF JAN MICHAŁ h. Rola (*23 III 1896 r. v. 1897 r. w Kozimrogu Leśnym w pow. lipnowskim †IV 1940 r. w Charkowie), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1918/1921 r., major Wojska Polskiego, ofiara zbrodni sowieckich
2159. PODCZASKI ZYGMUNT h. Rola (*1895 r. w Kozimrogu Leśnym w Lipnowskim †1922 r.), ziemianin, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, oficer Wojska Polskiego
2160. PODLEŚ ANTONI (*19 XI 1934 r. w Szczawinie, par. Goworowo †31 I 1997 r. w Rypinie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, doktor teologii, budowniczy kościołów
2161. PODOŠKA ANTONINA (XIX w.), właścicielka ziemiska, uczestniczka partyzantki 1833 r.
2162. PODOŠKA JOANNA (n. Anna) h. Junosza (*przed 1706 r. †1723 r.), zakonnica
2163. PODOŠKA EWA h. Junosza (*przed 1718 r. †27 VI 1752 r. w Rusinowie), właścicielka ziemiska
2164. PODOŠKA KATARZYNA h. Junosza (*przed 1716 r. †po 1733 r.) właścicielka ziemiska
2165. PODOŠKA KSAWERA h. Junosza (*7 IV 1771 r. †22 III 1786 r.), kasztelanka raciąska
2166. PODOŠKA TEOFILA BOGUMIŁA h. Junosza (*1705 r. lub na pocz. 1706 r. w Rusinowie), właścicielka ziemiska
2167. PODOŠKA URSZULA KONSTANCJA h. Junosza (*1837 r. w Rusinowie), przeorysza klasztoru w Sierpcu
2168. PODOŠKA WIKTORIA (*1727 r. w Rusinowie), siostra zakonna
2169. PODOŠKI AUGUST h. Junosza (*ok. 1810 r. †17 V 1864 r. Cannes (Francja), ziemianin, major wojsk rosyjskich
2170. PODOŠKI FRANCISZEK ALEKSANDER h. Junosza (*1720 r. †29 X 1792 r. w Warszawie), starosta rypiński, podkomorzy i starosta dobrzyński, starosta bobrownicki, kasztelan ciechanowski i mazowiecki, poseł na sejm, tłumacz, pisarz polityczny
2171. PODOŠKI GABRIEL JAN h. Junosza (*17 III 1719 r. w Szreńsku †3 IV 1777 r. w Marsylii), pisarz koronny, prymas Polski, pisarz polityczny
2172. PODOŠKI GABRIEL h. Junosza (*1770 r. †28 VIII 1841 r. w Rusinowie k. Rypina), właściciel ziemski, członek Izby Administracyjnej departamentu płockiego Księstwa Warszawskiego, sędzia pokoju powiatu lipnowskiego, ofiara prześladowań carskich
2173. PODOŠKI JAN z Podosia h. Junosza (*ok. 1583 r. †16 III 1630), poseł na sejmy, kasztelan raciąski, starosta ciechanowski i bobrownicki, wojewoda mazowiecki
2174. PODOŠKI JÓZEF ANTONI h. Junosza (*1710 r. †17 I 1779 r.), poseł sejmowy, starosta złotoryjski, generał Wojska Polskiego, wojewoda płocki
2175. PODOŠKI MICHAŁ HIERONIM h. Junosza (*po 1720 r. †ok. 1802 r.), pułkownik wojsk polskich, poseł sejmowy, kasztelan rypiński, także dobrzyński, starosta bobrownicki, bibliofil, hodowca kwiatów
2176. PODOŠKI MIKOŁAJ JAN h. Junosza (*1676 r. †3 IX 1762 r. w Rusinowie k. Rypina), starosta bobrownicki, rypiński i dobrzyński, wojewoda płocki
2177. PODOŠKI TYMOTEUSZ h. Junosza (†12 VI 1777 r.), starosta rypiński i dobrzyński, podkomorzy dobrzyński, kasztelan sierpecki
2178. POGÓRSKI FRANCISZEK, ps. „Solina” (XX w.), uczestnik lewicowej konspiracji antyhitlerowskiej
2179. PODWYSOCKA LIDIA (XX w.), nauczycielka zawodu
2180. POLICHNOWSKI IGNACY (?) h. Dolega, (*1808 r.), uczestnik powstania listopadowego i partyzantki „Zemsta Ludu” w 1833 r.
2181. POLKOWSKI IGNACY (*1833 r. w Zdunach w pow. rypińskim †27 VIII 1888 r.), kapłan, historyk, numizmatyk, archiwariusz
2182. POŁCZYŃSKI JANTA TADEUSZ h. Bończa v. Janta (*1889 r. †1939 r. w lasach skrwileńskich), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
2183. POMIANOWSKI JACEK (*21 VIII 1887 r. w Warszawie †6 I 1969 r. w Łodzi), kapłan z rzymskokatolicki, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych
2184. POMICHOWSKI JAN (*1818 r. w Kolnie w b. gub. Łomżyńskiej †7 II 1895 r. w Sarbiewie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Dobrzejewicach, Gójsku i Świedziebni, zesłaniec syberyjski
2185. POMIRSKI STANISŁAW (XX w.), ziemianin, działacz gospodarczy
2186. PONCZYŃSKI JÓZEF (*1898 r. †1940 r. w Mauthausen), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
2187. POPŁAWSKI JÓZEFOWICZ WACŁAW (XIX/XX w.), ziemianin
2188. PORĘBSKI WITOLD (†w czasie II wojny w obozie Stutthof), rolnik, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, ofiara II wojny światowej.
2189. POSADZAJ (i. n.), (†1944 r.), nauczycielka, informatorka Obwodu AK Rypin, uczestniczka służby legalizacyjnej
2190. POSKART JÓZEF JAN (*14 II 1916 r. w Jędrzejowie †27 III 1980 r. w Gójsku), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Rypinie, proboszcz w Gójsku

2191. POZNAŃSKI MARIAN (*1 I 1935 r. w Łowiczu †9 X 2003 r. na Wyspie Rodos (Grecja), lekarz-chirurg
2192. PRACKA SABINA, ps. „Jadwiga” (*1898 r. w Kolonii Chalin †1989 r. w Lipnie), łączniczka Obwodzie ZWZAK Lipno
2193. PRĄDZYŃSKA z d. Orlikowska MARIANNA h. Grzymała (†26 VIII 1849 r.), właścicielka ziemska
2194. PRĄDZYŃSKI ANDRZEJ h. Grzymała (*29 VII 1917 r. w Osieku †24 VI 1991 r. w Warszawie), adwokat
2195. PRĄDZYŃSKI BOLESŁAW FRANCISZEK h. Grzymała (*1873 r. w Osieku †25 X 1933 r.), ziemianin, działacz społeczno-polityczny
2196. PRĄDZYŃSKI FELIKS h. Grzymała (*1839 r. w Wodziskach w Wielkopolsce †1 I 1908 r. w Osieku), rządcą majątku, ziemianin
2197. PRĄDZYŃSKI PANTALEON IGNACY h. Grzymała (*20 VII 1792 r. w Sannikach, pow. śremski †4 VIII 1850 r. w Helgoland), generał wojsk polskich, wódz naczelny powstania listopadowego
2198. PRĄDZYŃSKI JERZY h. Grzymała (*16 V 1904 r. †16 I 1999 w Edmonton (Kanada), ziemianin, hodowca koni, uczestnik wojny obronnej 1939 r., więzień II wojny światowej, emigrant
2199. PRĄDZYŃSKI JULIAN h. Grzymała, ps. „Bolesław” (*18 X 1902 r. w Suminie †5 V 1959 r. w Casablanca), adwokat, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, oficer Armii Krajowej i armii polskiej na Zachodzie
2200. PREJS ANTONI (*1902 r. we wsi Łukomia w gminie Szczutowo †18 XII 1944 r. w Gdańsku), nauczyciel, kierownik szkoły w Jasieniu, społecznik, ofiara zbrodni niemieckich
2201. PRĘCZKOWSKI DANIEL h. Prus II – Wilczekosy (XVI w.), właściciel ziemski
2202. PRĘCZKOWSKI SEBASTIAN h. Prus II – Wilczekosy (XVI w.), właściciel ziemski
2203. PRUSIEWICZ STANISŁAW, ps. „Jerzy” (XX w.), żołnierz Armii Krajowej
2204. PRUSKI ANTONI h. Leliwa (*11 VI 1910 r. w Dyblinie †1988 r. w Łodzi), uczestnik wojny 1939-1945, lekarz weterynarii, i, podporucznik Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r.
2205. PRUSKI BRONISŁAW h. Leliwa (*1848 r. †5 III 1910 w Płomianach), ziemianin, hodowca owiec, działacz społeczno-gospodarczy, filantrop
2206. PRUSKI JAN h. Leliwa (*1819 r. †27 V 1907 r. w Złowodach), właściciel ziemski
2207. PRUSKI JAN h. Leliwa (*1844 r. z Złowodach w Lipnowskim †18 VI 1906 r.), ziemianin, hodowca koni, działacz społeczno-gospodarczy
2208. PRUSKI KAROL h. Leliwa (*1869 r. †23 XII 1919 r. w Warszawie), ziemianin, działacz społeczno-gospodarczy
2209. PRUSKI STEFAN h. Leliwa (*1904 r. w Stróżewie †6 II 1943 r. w Sachsenhausen), ziemianin, uczestnik Września 1939 r., ofiara zbrodni niemieckich
2210. PRUSKI TADEUSZ h. Leliwa (*3 V 1908 r. w Dyblinie †31 V 1978 r.), ziemianin, hodowca koni, podporucznik Wojska Polskiego, żołnierz Września 1939 r., żołnierz II Korpusu Armii Polskiej, ofiara przesładowań komunistycznych
2211. PRZECISZEWSKA II v. Suchorska z d. Tarnowska FRANCISZKA h. Grzymała (*1743 r. w Radzikach Dużych †20 III 1818 r. w Radzikach Dużych), właścicielka ziemska, lokatorka miejskości Radzik
2212. PRZECISZEWSKI DIONIZY h. Grzymała (†1786 r.), właściciel ziemski, komornik graniczny płocki
2213. PRZECISZEWSKI JAN h. Grzymała (XVIII/XIX w.), właściciel ziemski, marszałek sejmiku dobrzyńskiego, poseł, sędzia grodzki płocki
2214. PRZECISZEWSKI LUDWIK h. Grzymała (†przed 1808 r.), właściciel ziemski, sędzia grodzki bobrownicki
2215. PRZECISZEWSKI STANISŁAW h. Grzymała (*ok. 1705 r. †1769 r. w Radzikach w ziemi dobrzyńskiej), chorąży płocki, poseł na sejmy
2216. PRZECZEWSKA DANIELA (*1940 r. Brodnicy †2011 r. w Rypinie), Powiatowy Inspektor Sanitarny w Rypinie
2217. PRZEMIENIECKI JANUSZ STANISŁAW h. Abdank, ps. „Marian” (*30 I 1927 r. w Lipnie), uczestnik powstania warszawskiego, profesor Air Force Institute of Technology, prekursor badań w zakresie naprężeń termicznych w pokryciach samolotów naddźwiękowych
2218. PRZEMIENIECKI LEON h. Abdank (*1885 r. na Litwie †po 1940 r. w Hohenbruch), żołnierz Polskiej Organizacji Wojskowej, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1920 r., nauczyciel, społecznik, ofiara zbrodni niemieckich
2219. PRZERADZKI GABRIEL h. Jasieńczyk (*1741 r. w Godziszewach k. Rypina †1817 r.), właściciel ziemski, łowczy bielski
2220. PRZETAKIEWICZ IGNACY (*7 X 1882 r. w Skępem †4 I 1951 w Skępem), nauczyciel, kierownik szkoły w Radzikach Dużych i Skępem, społecznik
2221. PRZETAKIEWICZ JÓZEF (*1930 r. w Skępem), nauczyciel, społecznik
2222. PRZETAKIEWICZ HENRYK (*1884 r. w Płocku †1960 r. w Warszawie), lekarz w Rypinie, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej i wojny obronnej 1939 r., społecznik
2223. PRZETAKIEWICZ STANISŁAW (*27 V 1897 r. w Skępem †8 IV 1876 r. w Zieluniu), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Ciechocinie i Płonnem, komendant w Osieku n. Wisłą, apostoł trzeźwości
2224. PRZETAKIEWICZ STANISŁAW ALEKSANDER (*17 II 1920 r. w Skępem †26 IX 1942 r. w Poznaniu), szewc, wywiadowca, ofiara zbrodni niemieckich
2225. PRZETAKIEWICZ ZYGMUNT (*ok. 1910 r. w Wymyślinie k. Lipna †18 IX 1939 r. w okol. Warszawy), nauczyciel, podporucznik Wojska Polskiego, obrońca i ofiara obrony Warszawy w 1939 r.

2226. PRZEWOSKI ALFRED (*1914 r. w Brusach k. Chojnic †1988 r.), dr medycyny, ordynator i dyrektor szpitala w Rypinie
2227. PRZYBYLSKI ŁUKASZ (*1814 r. w Lipnie †21 II 1922 r. w Lipnie), uczestnik powstań: listopadowego i styczniowego i wielkopolskiego, Sybirak, pułkownik Wojska Polskiego
2228. PRZYBYŁOWICZ JULIUSZ LEON h. Sulima (†po 1939 r.), rządca majątku, właściciel ziemski
2229. PRZYBYŁOWSKI JAN, ps. „Onufry” (*27 XI 1917 r. w Zbyszewie k. Chalina w pow. lipnowskim †18 I 1951 r. w Warszawie), żołnierz Września 1939 r., żołnierz AK, ROAK, NZW, NSZ, żołnierz wyklęty, ofiara UB
2230. PRZYBYŁOWSKI STANISŁAW (*25 V 1908 r. w Suminie k. Rypina †XI 1939 r. w Michałkach), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Tłuchowie, ofiara zbrodni niemieckich
2231. PRZYBYSZEWSKI KAZIMIERZ (†IX 1939 r.), żołnierz Września 1939 r.
2232. PRZYŁUSKI BOLESŁAW (*4 VII 1865 r. w Siedlcach †1962 r. w Dobrzyniu n. Wisłą), lekarz w Dobrzyniu n. Wisłą i Rypinie
2233. PRZYMUSIŃSKI FRANCISZEK (*1889 r. na Pomorzu †1946 w ZSRR), komendant policji w Rypinie, społecznik, dyrygentem chóru, ofiara prześladowań niemieckich i sowieckich
2234. PTASZYŃSKI BOLESŁAW (*1883 r. w Osieku Rypińskim †X 1939 r. w Rypinie), urzędnik samorządowy, działacz narodowy i społeczny, ofiara zbrodni niemieckich
2235. PTASZYŃSKI PAWEŁ ANDRZEJ (*4 VI 1969 r. w Rypinie), lekarz, kardiolog, dr hab. medycyny, historyk zakonu bożogrobców
2236. PTAŚKIEWICZ TADEUSZ (*1 XI 1926 r. w Nowej Wsi w parafii Łopacin †7 XI 1992 r. w Łodzi), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, proboszcz w Radominie, Rogowie i Skrwilnie
2237. PUCHACZEWSKI STANISŁAW (*23 XI 1907 r. w Gródku k. Wysokie Mazowieckie †28 XII 1974 r. w Ligowie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, proboszcz w Ligowie, więzień czasu wojny
2238. PUCHAŁA DOBIEŚŁAW v. DOBEK, DOBKO h. Wieniawa (*ok. 1375 r. †1435 r.), rycerz, uczestnik wojny polsko-krzyżackiej, starosta bydgoski i gniewkowski
2239. PUZYNA KONSTANTY h. Własnego (*13 IV 1929 r. w Warszawie †1989 r.), prawnuk Gustawa Zielińskiego ze Skępego, literat, dziennikarz
2240. PYTLEWSKI BRONISŁAW (*11 X 1914 r. w Suradówku k. Lipna †po 2006 r.), żołnierz Września 1939 r., jeńiec niemiecki, rolnik, ppor. Wojska Polskiego
2241. PYZIKIEWICZ ZOFIA GENOWEFA (*2 VII 1906 r. w Rzochowie, pow. mielecki †po 1938 r.), nauczycielka

R

2242. RACZKIEWICZ WŁADYSŁAW (*28 I 1885 r. w Kutaisi (Gruzja) †6 VI 1947 r. w Newmark (Wielka Brytania), prawnik, marszałek senatu RP, wojewoda pomorski, realizator projektu Wielkiego Pomorza, czterokrotny minister spraw wewnętrznych, prezydent RP na Obczyźnie
2243. RACZKOWSKI MICHAŁ (*7 X 1990 r. we Włocławku), historyk
2244. RACZKOWSKI STANISŁAW (*26 V 1893 r. w Julianowie k. Ugoszcza w pow. rypińskim †24 IV 1943 r. w Rypinie), robotnik, działacz organizacji lewicowych
2245. RADOLIŃSKI KORNELI (†po 1811 r.), kapłan zakonny, bernardyn, administrator parafii rypińskiej
2246. RADZICKI ANDRZEJ (XIX w.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Dobrzejewicach, budowniczy kościoła
2247. RADZIKOWSKI ANDRZEJ (ANDRZEJ z Woli, Radzik i Kutna) h. Ogończyk (†po 1 I 1398 r.), właściciel ziemski, kasztelan dobrzyński
2248. RADZIKOWSKI JAKUB (Jakusz) h. Ogończyk (†m. 1434 a 1435 r.), właściciel ziemski, chorąży mniejszy i większy dobrzyński
2249. RADZIKOWSKI JAN h. Ogończyk (†I 1526 r.), kasztelan rypiński
2250. RADZIKOWSKI MIKOŁAJ h. Ogończyk (*ok. 1460 r. †ok. 1518 r.), kasztelan słoński, rypiński i dobrzyński
2251. RADZIKOWSKI PIOTR h. Ogończyk (†ok. 1364/1367 r.), właściciel ziemski, kasztelan dobrzyński
2252. RADZIKOWSKI WIKTOR (*28 II 1834 r. w Lipsku, w pow. augustowskim †26 X 1908 r. w Ciechanowie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, proboszcz w Świedziebni, proboszcz i dziekan rypiński
2253. RADZIWIŁŁOWA z Lubomirskich ANNA MARIA v. MARIANNA KAROLINA (*1730 r. w Głogowie Małopolskim k. Rzeszowa †10 I 1795 r. w Tarnowie), miecznikowa litewska, zarządczyni starostwa złotoryjskiego
2254. RADZYMIŃSKI IGNACY (*23 II 1826 r. we wsi Modzele Bielne w pow. pułuskim †25 III 1898 r. w Nowym Mieście), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Rogowie, dziekan rypiński, uczestnik powstania 1863/1864 r.
2255. RADZYMIŃSKI JAN (*ok. 1843 r. †29 III 1864 r. pod Łapinóżkiem), powstaniec i ofiara insurekcji 1863/1864 r.
2256. RADZYŃSKI JÓZEF (XVI w.), właściciel ziemski
2257. RAJEWICZ-BRZEZICKA ELŻBIETA, ps. „Lila” (*28 II 1920 r. w Gulbinach k. Rypina †7 II 2013 r. w Warszawie), uczestniczka powstania warszawskiego, tłumaczka języka francuskiego, miłośniczka ziemi dobrzyńskiej
2258. RAKOCZY JÓZEF (*28 III 1909 r. w Janowie w pow. rypińskim †6 VI 1970 r. w Brodnicy), działacz organizacji lewicowych

2259. RAKOCZY KAROL, ps. „Bystry” (*5 VI 1928 r. w Raczynach w pow. mławskim †29 III 1950 r. w Warszawie), żołnierz NZW, żołnierz wyklęty
2260. RAKOCZY PAWEŁ (*1984 r. w Rypinie), nauczyciel wychowania fizycznego, mistrz Europy i wicemistrz świata w karate Tang Soo Do
2261. RAKOWSKI ANTONI (†1816 r. w Lipnie), proboszcz w Radominie, Dulsku i Lipnie, dziekan rypiński
2262. RAMLAU ANDRZEJ FELIKS (*20 XI 1902 r. w Zbójnie w pow. rypińskim †4 X 1994 r. w Toruniu), nadleśniczy, żołnierz Armii Krajowej, ofiara prześladowań komunistycznych
2263. RAMLAU STANISŁAW JÓZEF (XIX w.), właściciel ziemski
2264. RAMLAU ZBIGNIEW, ps. „Zygmunt” (*10 II 1919 r. we wsi Jesionka w pow. lipnowskim †6 V 2006 r.), żołnierz Września 1939 r., żołnierz Armii Krajowej, komendant Rejonu III Obwodu AK Lipno
2265. RAMZA JAN (*24 VI 1940 r. w Bogucinie k. Włocławka), działacz NZSZZ „Solidarność”, burmistrz Lipna
2266. RAPACKI WINCENTY (*22 I 1840 r. w Lipnie †12 I 1924 r. w Warszawie), pisarz dramatyczny, powieściopisarz, nowelista, aktor, reżyser, historyk teatru
2267. RAPSIEWICZ z d. Wyźlic HALINA MARIA (*9 VII 1944 r. w Szczutowie †23 II 1996 r. w Rypinie), nauczycielka szkoły średniej
2268. RATKOWSKI TADEUSZ (*1926 r.), piłkarz
2269. REDECKI WŁADYSŁAW (†VIII 1944 r. w obozie koncentracyjnym), uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz ZWZAK, ofiara zbrodni niemieckich
2270. REDLEWSKI JAN (†III 1940 r. w Koronowie), strażak-ochotnik, ofiara zbrodni niemieckich
2271. REDLICH z d. Zduńska JÓZEFA (*1 XI 1908 r. w Lubiczu †23 VI 2003 r.), wspierająca żydowskie więźniarki i angielskich więźniów wojennych, wzór kobiety matki
2272. REINFELD (n. mylnie Riesenfeld) ADOLF (*19 IX 1877 r. w Siemmenau Creuzburg k. Kluczborka †I poł. X 1939 r. w Lasku Rusinowskim k. Rypina), obywatel polski narodowości żydowskiej, aptekarz, społecznik, ofiara zbrodni niemieckich
2273. REŃSKI STANISŁAW (*10 X 1901 r. †31 X 1939 r. w lasach skrwileńskich), nauczyciel, kierownik szkoły w Karwie, ofiara zbrodni niemieckich
2274. RESZKIEWICZ PIOTR (*1 VII 1907 r. w Rypinie †21 II 1967 r. w Rypinie), geometra, prezes klubu sportowego
2275. RENK JAN AUGUSTYN (*1913 r. †1975 r.), kapłan rzymskokatolicki, administrator par. skrwileńskiej
2276. RĘTWIŃSKI JAN h. Szeliga (*ok. 1657 r. †14 XII 1719 r.), właściciel ziemski, kolator zakonu karmelitów
2277. RIPINSKY (RYPIŃSKI) SALOMON (*15 IV 1859 r. w Rypinie †21 III 1927 r. w Haines, w stanie Alaska), handlarz, nauczyciel, pułkownik milicji stanowej w USA, burmistrz miasta
2278. ROCHNOWSKI HENRYK (*12 VIII 1946 r. w Bydgoszczy †13 III 2011 r. w Toruniu), dr hab. nauk przyrodniczych w zakresie geografii, badacz ziemi dobrzyńskiej
2279. ROGACKI CZESŁAW (*20 VI 1870 r. w Sierpcu †19 VIII 1932 r. w Dobrzyniu n. Drwęcą), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Skrwilnie, proboszcz w Dobrzyniu n. Drwęcą
2280. ROGOWSKA z d. Kowalkowska ZENOBIA HELENA (*18 VIII 1950 r. w Rypinie), pedagog kulturalno-oświatowy, działaczka społeczna, animator kultury, członkini DTN
2281. ROGOWSKI ANTONI WINCENTY (*21 I 1901 r. w Rogówku k. Rypina †10 I 1974 r. w Sierpcu), kapłan rzymskokatolicki, kanonik ad honores, więzień niemieckich obozów śmierci
2282. ROGULSKI GRACJAN (*18 XII 1881 r. w Ignacowie, pow. Mińsk Mazowiecki), lekarz, uczestnik I wojny światowej i wojny polsko-bolszewickiej, kapitan Wojska Polskiego, dyrektor szpitala w Rypinie, ofiara prześladowań komunistycznych
2283. ROJEWSKI MARCIN ALEKSANDER (*1798 r. Rojewie k. Rypina (?) †20 XII 180 r. w Nancy (Francja), kapitan Wojska Polskiego, uczestnik powstania listopadowego, emigrant, działacz Polonii francuskiej
2284. ROKICKA SABINA (†X 1939 r. w Lasku Rusinowskim), ofiara zbrodni niemieckich
2285. ROKICKI ANDRZEJ h. Rogala (†ok. 1825), właściciel ziemski
2286. ROKICKI JAN h. Rogala (*w 1778 r. †1830 r.), właściciel ziemski
2287. ROKICKI JULIAN h. Rogala (*1861 r. w Mławie †1910 r. w Rypinie), aptekarz
2288. ROKICKI JÓZEF WACŁAW, ps. „Karol”, „Michał” (6 III 1894 r. w Lipnie †6 XII 1976 r. w Warszawie), pułkownik Wojska Polskiego i Armii Krajowej, uczestnik wojny obronnej 1939 r., komendant główny Narodowej Organizacji Wojskowej
2289. ROKICKI LEON h. Rogala (†po 1864 r.), ziemianin
2290. ROKICKI MELCHIOR h. Rogala (†15 X 1843 r.), właściciel ziemski
2291. ROKITNICKA MARIANNA h. Prawdzic (*ok. 1683 †m. 1731 a 1737), właścicielka ziemski
2292. ROKITNICKI ANDRZEJ h. Prawdzic (*przed 1695 r. †po 1747 r.), właściciel ziemski, komisarz generalny wojewody płockiego, stolnik różański
2293. ROKITNICKI JAKUB STANISŁAW h. Prawdzic (*przed 1628 r. w Rusinowie †1 VII 1688 r. w Rusinowie), rotmistrz wojsk koronnych, poseł na sejmy, chorąży i starosta dobrzyński
2294. ROKITNICKI JAN STANISŁAW h. Prawdzic (*przed 1656 r. †31 V 1689 r. w Chełmnie), chorąży i starosta dobrzyński, starosta rypiński i dobrzyński, poseł na sejmy
2295. ROKITNICKI JAN h. Prawdzic (†po 1815 r.), właściciel ziemski, szambelan królewski
2296. ROKITNICKI JÓZEF h. Prawdzic (†po 11 IV 1794 r.), rotmistrz, marszałek konfederacji targowickiej w woj. płockim, poseł na sejmy

2297. ROKITNICKI KAZIMIERZ h. Prawdzic (*1 III 1701 r. w Rusinowie k. Rypina †17 I 1779 r.), deputat na Trybunał Koronny, archidiakon pułtuski i dobrzyński, sufragan plocki
2298. ROKITNICKI MICHAŁ KAZIMIERZ h. Prawdzic (XVIII w.), kasztelan rypiński, kapitan lejtnant wojsk koronnych, marszałek sejmiku lipnowskiego, starosta różański
2299. ROKITNICKI RAFAŁ h. Prawdzic (*przed 1648 r. †1688 r.), właściciel ziemski
2300. ROKITNICKI TOMASZ h. Prawdzic (*1713 r. w Starorypinie †1783 r.), łowczy dobrzyński, stolnik dobrzyński, chorąży dobrzyński, kasztelan rypiński, poseł na sejmy
2301. ROMANOWICZ JAN (*ok. 1843 r. †22 IV 1863 r. w Nietrzebie k. Chrostkowa w ziemi dobrzyńskiej), powstaniec 1863 r.
2302. ROMANOWSKI JAN NEPOMUCEN BRONISŁAW h. Bożawola (*1860 r. w Płońsku), prawnik, komornik sądowy w Rypinie
2303. ROMANOWSKI JÓZEF (*ok. 1909 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, ofiara zbrodni Selbstschutzu
2304. ROMOCKI ANTONI PIOTR KAJETAN h. Prawdzic (*1780 r. †19 XI 1841 r. w Sadłowie), właściciel ziemski
2305. ROMOCKI FELIKS JAN h. Ślepowron (†ok. 1856 r.), właściciel ziemski
2306. ROMOCKI FRANCISZEK h. Ślepowron (*1779 r. †21 VI (3 VII) 1850 r.), ziemianin, radca powiatu lipnowskiego
2307. ROMOCKI FRANCISZEK GABRIEL h. Ślepowron (†ok. 1900 r.), ziemianin
2308. ROMOCKI HIERONIM h. Ślepowron (*ok. 1788 r. †26 XII 1842 r.), właściciel ziemski, uczestnik partyzantki polistopadowej 1833 r. i powstania styczniowego 1863 r., mentor F. Chopina
2309. ROMOCKI JAN STANISŁAW h. Ślepowron (*przed 1656 r. †16 XII 1730 r.), sędzia grodzki bobrownicki, podsędek dobrzyński, marszałek sejmiku lipnowskiego, kolator kościoła w Sadłowie, poseł na sejm
2310. ROMOCKI JAN h. Ślepowron (†po 1815 r.), właściciel ziemski, szambelan królewski
2311. ROMOCKI KAJETAN h. Prawdzic (*przed 1783 r. (?) †przed 1813 r.), właściciel ziemski, szambelan królewski
2312. ROMOCKI KAZIMIERZ IGNACY NEPOMUCEN h. Prawdzic (*2 I 1826 r. †26 VI 1879 r.), właściciel ziemski, reformator wsi
2313. ROMOCKI STANISŁAW h. Ślepowron (†ok. 1846 r.), właściciel ziemski
2314. ROMOCKI STEFAN h. Prawdzic (†po 1787 r.), właściciel ziemski, chorąży wyszogrodzki, poseł na sejmy, szambelan królewski, chorąży plocki, kolator kościoła w Sadłowie
2315. ROMOCKI WALENTY h. Ślepowron (†ok. 1802 r.), właściciel ziemski
2316. ROMOCKI WOJCIECH (†przed 1673 r.), właściciel ziemski
2317. RONDTHALER ADOLF (*7 I 1875 r. w Lipnie †17 I 1941 r. w Warszawie), zesłaniec caratu, pastor, dyrektor gimnazjum
2318. ROSTKOWSKI JAN (XVII w.), proboszcz skrwileński, dziekan biezuński
2319. ROŚCISZEWSKI ADAM (Adam z Rościszewa) h. Junosza (†przed 1546 r.), właściciel ziemski
2320. ROŚCISZEWSKI ADAM FELICJAN h. Junosza (†9 VI 1742), właściciel ziemski, łowczy plocki, chorąży hetmana wielkiego koronnego, starosta bobrownicki
2321. ROŚCISZEWSKI ANDRZEJ (Andrzej ze Skrwilna) h. Junosza (XVI w.), właściciel ziemski
2322. ROŚCISZEWSKI ANDRZEJ (Andrzej ze Skrwilna (Rościszewski) h. Junosza (XVI/XVII w.), właściciel ziemski
2323. ROŚCISZEWSKI ALEKSANDER h. Junosza (*1766 r. †19 X 1822 r.), właściciel ziemski, sędzia pokoju powiatu lipnowskiego
2324. ROŚCISZEWSKI EDWARD h. Junosza (*1852 r. †1926 r.), ziemianin, działacz gospodarczy
2325. ROŚCISZEWSKI FRANCISZEK IGNACY h. Junosza (*ok. 1710 r. †16 I 1782 r.), podstoli dobrzyński, poseł na sejmy, kasztelan sierpski
2326. ROŚCISZEWSKI FRANCISZEK h. Junosza (*ok. 1740 r.), właściciel ziemski
2327. ROŚCISZEWSKI HIERONIM (Hieronim z Rościszewa) h. Junosza (†przed 1547 r.), właściciel ziemski
2328. ROŚCISZEWSKI HIERONIM h. Junosza (†przed 1623 r.) właściciel ziemski
2329. ROŚCISZEWSKI JAN (n. Jan Stanisław), h. Junosza (†po 1696 r.), właściciel ziemski
2330. ROŚCISZEWSKI JÓZEF h. Junosza (*ok. 1840 r. †1915 r.), ziemianin, działacz społeczno-gospodarczy, kolator kościoła w Sadłowie
2331. ROŚCISZEWSKI JÓZEF h. Junosza (*13 II 1859 r. w Kosinach Starych k. Żuromina †18 II 1941 r. w Działdowie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, dr teologii, proboszcz w Bądkowie, proboszcz i dziekan w Rypinie, ofiara zbrodni niemieckich
2332. ROŚCISZEWSKI JULIAN h. Junosza (*4 IV 1814 r. w Wierznicy w pow. lipnowskim †po 1871 r.), ziemianin, powstaniec 1830/1831 i 1833 r., zesłaniec syberyjski
2333. ROŚCISZEWSKI KAROL h. Junosza (*1717 r. †1794 r.), właściciel ziemski
2334. ROŚCISZEWSKI KAZIMIERZ h. Junosza (*ok. 1662 r. †m. 1731 a 1733 r.), właściciel ziemski
2335. ROŚCISZEWSKI KAZIMIERZ h. Junosza (*1785 r.), uczestnik partyzantki 1833 r., Sybirak
2336. ROŚCISZEWSKI RAJMUND h. Junosza (*ok. 1760 r. †1814 r.), właściciel ziemski, wojski rypiński
2337. ROŚCISZEWSKI TADEUSZ MAREK h. Junosza (*1814 r. †1876 r.), ziemianin, uczestnik partyzantki 1833 r.
2338. ROŚCISZEWSKI TOMASZ h. Junosza (†m. 1639 a 1640 r.), właściciel ziemski

2339. ROŚCISZEWSKI WALENTY WALERIAN h. Junosza (*14 II 1818 r. †15 II 1902 r.), ziemianin
2340. ROŚCISZEWSKI WŁADYSŁAW h. Junosza (*1713 r. †1783 r. w Kowalkach k. Rypina), właściciel ziemski, sędzia ziemski dobrzyński, sędzia grodzki bobrownicki, sędzia sądu kapturowego
2341. ROŚCISZEWSKI WŁODZIMIERZ NIKAZY h. Junosza (†1935 r.), ziemianin
2342. ROŚCISZEWSKI WOJCIECH (Wojciech ze Skrwilna) h. Junosza, (XVI w.), właściciel ziemski, kolator kościoła skrwileńskiego
2343. ROŚCISZEWSKI ZYGMUNT h. Junosza (†ok. 1612 r. w Płocku), kapłan rzymskokatolicki, kanonik płocki, proboszcz w Skrwilnie
2344. ROTZAL OTTO (†latem 1944 r.), obywatel polski niemieckiego pochodzenia, księgarz i wydawca, żołnierz Armii Krajowej, ofiara zbrodni niemieckich
2345. ROZALSKI JAN (XIX w.), działacz niepodległościowy
2346. ROZANOWICZ (i. n.), (†w końcu X 1939 r. w Rypinie), kupiec, ofiara zbrodni niemieckich
2347. ROZEN FRANCISZEK (*27 X 1912 r., w Kamieniu Kmiecy †1945 r.) ofiara zbrodni wojennych
2348. ROZEN JÓZEF (*30 X 1914 r. w Kamieniu Kmiecy k. Tłuchowa †2 VIII 2009 r.), rzemieślnik, żołnierz Września 1939 r., jeniec obozów sowieckich i niemieckich
2349. RÓŻAŃSKA MARIA (*21 IV 1914 r. w Lubczu k. Dobrzejewic †1990 r. w Toruniu), nauczycielka
2350. RÓŻAŃSKI FRANCISZEK (*2 I 1947 r. w Zawidzu k. Sierpca), kapłan rzymskokatolicki, kanonik kolegiaty pułtuskiej, proboszcz w Osieku Rypińskim
2351. RÓŻAŃSKI SERAFIN (*23 X 1917 r. w Kikole †2 IX 1977 r.), żołnierz Września 1939 r., żołnierz Armii Krajowej, więzień Mauthausen, księgowy, ofiara prześladowań komunistycznych
2352. RÓŻYCKI KAZIMIERZ (*9 XI 1873 r. w Parlecku k. Płocka †13 IX 1956 r. w Lipnie), ziemianin, działacz społeczno-gospodarczy i oświatowy, kolator kościołów, ofiara prześladowań komunistycznych
2353. RÓŻYCKI STEFAN (†21 VIII 1920 r. w Wieczfnie k. Mławy), ziemianin, ofiara zbrodni bolszewickich
2354. RUDNICKA z d. Kowalska HANNA (*14 XII 1932 r. w Rypinie), malarka
2355. RUDNICKI ANTONI (*ok. 1890 r. †w końcu X 1939 r. w Lasku Rusinowskim), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
2356. RUDOWSKI EDWARD ANTONI h. Prus II (*1846 r. †po 1924 r.), ziemianin, działacz gospodarczy
2357. RUDOWSKI GRACJAN h. Prus II (*1798 r. †1869 r.), właściciel ziemski
2358. RUDOWSKI JAN h. Prus II, ps. „Czarny” (*17 VII 1891 r. w Kłuśnie w pow. rypińskim †2 II 1945 r. k. wsi Sierakowo pod Lęborkiem), ziemianin, działacz społeczno-polityczny i gospodarczy, pilot i pasjonat lotnictwa, poseł na sejm, senator, żołnierz Armii Krajowej, więzień i ofiara niemieckiego obozu Stutthof
2359. RUDZKA z d. Janiszewska ANNA (*22 IV 1966 r. w Lipnie), nauczycielka, historyk, animator kultury
2360. RUDZOWSKA z Galemskich ANNA h. Dołęga (†1623 r.), kolatorka kościoła i klasztoru w Oborach
2361. RUDZOWSKI ŁUKASZ h. Dołęga (†1612 r.), fundator klasztoru karmelitów w Oborach
2362. RUMIANEK BOLESŁAW (*19 VIII 1904 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, kierownik szkoły w Nadrożu, ofiara zbrodni niemieckich
2363. RUMIANEK JERZY (*17 V 1917 r. w Skrwilnie †22 V 1991 r. w Warszawie), nauczyciel, starosta rypiński, poseł na sejm PRL
2364. RUMIANEK STANISŁAW (*10 V 1899 r. w Podzamczu w pow. garwolińskim †IV 1940 r. w Katyniu), nauczyciel, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, kierownik szkoły, podporucznik Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r., ofiara zbrodni NKWD
2365. RUMIŃSKI WACŁAW, ps. „Wacek” (*3 XII 1913 r. w gminie Mochowo †XII 1943 r. w Sudragach), dowódca oddziału Gwardii Ludowej
2366. RUMOWSKI JÓZEF (*w 1933 r. w Wólce Chrypskiej, pow. Luboml (ZSRR) †1983 r.), lekarz, doktor medycyny, dyrektor szpitala w Rypinie
2367. RUPIŃSKI ANTONI (XX w), uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, uczestnik akcji pod Okalem 12 VII 1947 r.
2368. RUPIŃSKI JAN (*1925 r. w Łapinożu †1999 r.), przewodniczący PRN w Rypinie
2369. RUSEK ADAM (*15 VII 1948 r. w Czaplach Wielkich, pow. miechowski), kapłan zakonny, karmelita, przeor i proboszcz w Oborach
2370. RUSZKOWSKA z d. Bodenszac ROMUALDA (*29 II 1936 r. w Wólce k. Skępego †21 IV 1986 r. w Lipnie), nauczycielka, społeczniczka
2371. RUSZKOWSKI EDMUND, ps. „Serb” (*1917 r. †6 V 1943 r. w Lipnie), nauczyciel, żołnierz Września 1939 r., żołnierz Armii Krajowej, redaktor konspiracyjnej gazetki, ofiara zbrodni niemieckich
2372. RUSZKOWSKI JÓZEF (*27 I 1933 r. w Skępem w pow. lipnowskim †21 IX 1990 r.), nauczyciel, kierownik szkoły w Łąkiem k. Skępego, społecznik
2373. RUTKOWSKA z d. Sierakowska JÓZEFA JULIA h. Pobóg (*ok. 1810 r. †12 IX 1876 r.), ziemianka, kolatorka kościoła w Chelmicy, darczyńca szpitali w Płocku, Włocławku i Lipnie oraz Uniwersytetu Warszawskiego
2374. RUTKOWSKI ARTUR h. Pobóg (*1836 r. †1885 r. w Szpetalu Górnym), ziemianin
2375. RUTKOWSKI ARTUR FRANCISZEK h. Pobóg (*1889 r. w Szpetalu Górnym †1940 r. w okol. Królewca), ziemianin, uczestnik wojny polsko-rosyjskiej 1920 r., hodowca koni, działacz gospodarczy, ofiara zbrodni niemieckich

2376. RUTKOWSKI DOMINIK (*ok. 1932 r. w Rypinie †20 XI 2011 r. w Szczecinie), muzyk, klawecista i pedagog, autor poradników metodycznych, poeta
2377. RUTKOWSKI IGNACY AUGUST DOMINIENIK h. Pobóg (*ok. 1812 r. †1869 r. w Szpetalu Górnym), ziemianin
2378. RUTKOWSKI JAN h. Pobóg (†1811 r.), właściciel ziemski, asesor sejmiku dobrzyńskiego
2379. RUTKOWSKI JAN (*23 IV 1896 r. †31 I 1940 r. w Hohenbruch), nauczyciel, kierownik szkoły w Mokowie, ofiara zbrodni niemieckich
2380. RUTKOWSKI JÓZEF LEON h. Pobóg (*1717 r. †21 VII 1774 r.), właściciel ziemski, wojski i sędzia ziemski dobrzyński, pułkownik husarii wojsk koronnych, poseł na sejm
2381. RUTKOWSKI KAZIMIERZ h. Pobóg (†18 VII 1724 r.), właściciel ziemski, wojski dobrzyński
2382. RUTKOWSKI MARIAN MARCJAN h. Pobóg (*ok. 1770 r. †14 VIII 1827 r.), ziemianin, poseł na Sejm Czteroletni, członek władz departamentowych, filozof i pedagog
2383. RUTKOWSKI PRZECŁAW h. Pobóg (*przed 1655 r. †po 1727 r.), właściciel ziemski
2384. RUTKOWSKI STANISŁAW h. Pobóg (XVII w.), właściciel ziemski, pisarz grodzki bobrownicki, marszałek sejmiku lipnowskiego
2385. RUTKOWSKI STANISŁAW (*ok. 1834 r. †29 III 1864 r. po Łapinózkim), powstaniec i ofiara powstania 1863/1864 r.
2386. RUTKOWSKI SZCZĘSNY h. Pobóg (*15 VIII 1887 r. w Szpetalu Górnym †2 XII 1940 r. w Dachau), uczestnik wojny polsko-rosyjskiej 1920 r., artysta-malarz, ofiara zbrodni niemieckich
2387. RUTKOWSKI TOMASZ KAZIMIERZ (n. Rutkowski z Rutkowa Tomasz h. Pobóg) (†przed 7 XII 1699 r.), pisarz ziemi dobrzyńskiej, wojski dobrzyński, poseł ziemi dobrzyńskiej na sejm
2388. RUTKOWSKI WŁADYSŁAW h. Pobóg (*1816 r. †18 VIII 1885 r.), właściciel ziemski, kolator klasztoru w Oborach, patron Trybunału Płockiego
2389. RUTKOWSKI WŁADYSŁAW JERZY (*w Rudzie Żalskiej †14 X 1978 r. w Oborach), kapłan zakonny, karmelita, przeor i magister nowicjatu w Oborach
2390. RUTKOWSKI ZDZISŁAW h. Pobóg (*10 IV 1861 r. w Szpetalu Górnym †10 I 1927 r. w Szpetalu Górnym), ziemianin, działacz gospodarczy
2391. RYBACKI JERZY (*17 VII 1938 r. w Bodzanowie, pow. włocławski †18 VI 2006 r. w Toruniu), nauczyciel, przyjaciel młodzieży, społecznik
2392. RYBACKI HENRYK CZESŁAW (*22 XII 1907 r. w Brooklynny (USA) †29 IV 1975 r. w Oborach), nauczyciel, kierownik szkoły w Ostrowitem k. Rypina i Oborach, uczestnik wojny obronnej 1939 r., jeńiec niemieckich oflagów, społecznik
2393. RYBIŃSKI MACIEJ h. Radwan (*24 II 1784 r. w Sławucie na Wołyniu †17 I 1874 r. w Paryżu), generał, ostatni naczelnny wódz powstania listopadowego, emigrant
2394. RYBIŃSKI ZYGMUNT, ps. „Grot” (*10 VIII 1923 r. w Rojewie pod Rypinem), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej i antykomunistycznej
2395. RYCHLEWSKI ZYGMUNT (*29 VI 1924 r. w Podwołoczyskach (Ukraina) †25 VII 1989 r.), nauczyciel, instruktor harcerski, dyrygent, organizator życia muzycznego w Rypinie
2396. RYCHLIŃSKI ANTONI (†po 1860 r.), proboszcz skrwileński
2397. RYCHLIŃSKI CZESŁAW (*29 V 1939 r. w Golubiu), kapłan rzymskokatolicki, prof. dr hab. nauk teologicznych, teolog, organizator szkolnictwa wyższego
2398. RYGLEWICZ JAN (*5 II 1869 r. w Płońsku †29 VI 1940 r. w obozie Stutthof), kapłan rzymskokatolicki, kanonik kolegiaty pułtuskiej, proboszcz w Bożewie, Działyniu, Rogowie i Lipnie, ofiara zbrodni niemieckich
2399. RYKACZEWSKI LEON h. Dołęga (*18 IV 1886 r. w Bądzynie nad Wkrą †na pocz. 1940 r. w okol. Królewca), ziemianin, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, społecznik, ofiara zbrodni niemieckich
2400. RYKACZEWSKI ZBIGNIEW h. Dołęga ps. „Wir” (*19 IV 1925 r. w Żukowie), żołnierz Armii Krajowej, lekarz weterynarii, kustosz pamięci zamordowanych przez Niemców ziemian
2401. RYMARKIEWICZ AUGUSTYN (†16 IV 1863 r. pod Koziołkiem k. Skępego), kleryk w zgromadzeniu Ojców Bernardynów, kapelan oddziału powstańczego w 1863 r., ofiara insurekcji
2402. RZEKOŃSKI JERZY (*10 VI 1956 r. w Wielgim k. Lipna), nauczyciel, dyrektor szkoły, radny, społecznik
2403. RZEPKOWSKI MARIUSZ (XX/XXI w.), organista, muzyk, dyrygent chóru
2404. RZESZOTARSKI WOJCIECH h. Junosza (*ok. 1675 †1704/1716 r.), właściciel ziemski, burgrabia grodzki bobrownicki, lustrator dóbr w ziemi dobrzyńskiej, konsyliarz konfederacji wielkopolskiej
2405. RZESZOTARSKI ZYGMUNT h. Junosza (XIX/XX w.), ziemianin, działacz Polskiej Organizacji Wojskowej i Polskiej Macierzy Szkolnej
2406. RZEWNICKI ALEKSANDER, krypt. „Aer” (*25 V 1858 r. we wsi Panki w woj. piotrkowskim †12 III 1924 r. w Płocku), kapłan rzymskokatolicki, kanonik kapituły katedralnej, wikariusz w Tłuchowie i Lipnie, prałat papieski, teolog
2407. RZYMOWSKI LUDWIK (*18 VIII 1846 r. w pow. mławskim †9 III 1919 r. w Strzygach), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie, proboszcz w Strzygach

S

2408. SACHAROW BEREK (*1867 r.), rosyjski lekarz w Rypinie
2409. SADKOWSKIROLA LUDOMIR MICHAŁ (*17 IX 1890 r. w Gaszczycach †15 VI 1942 r. w Dachau), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Mazowszu, ofiara zbrodni niemieckich
2410. SADKOWSKI TEOFIL (*14 IX 1895 r. w Rogowie k. Rypina †5 XII 1980 r. w Brodnicy), urzędnik, działacz ludowy
2411. SADOWSKI ALEKSANDER (*30 IV 1903 r. w Kołaczku w par. Pałuki †22 I 1978 r. w Skrwilnie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, proboszcz w Radzikach Dużych i Skrwilnie
2412. SADOWSKI CYPRIAN, ps. „Skiba” (*26 IX 1902 r. w Osieku n. Wisłą †28 XI 1985 r. w Ciechocinku), doktor medycyny, major Wojska Polskiego, żołnierz Oddziału Komendy Głównej Armii Krajowej „Parasol”, major Ludowego Wojska Polskiego
2413. SADOWSKI JÓZEF, ps. „Zagończyk”, „Świt”, „Sęp”, „Luneta” v. „Zagończyk-Lech” (*19 I 1909 r. w Trzebiegoszczu w pow. lipnowskim †po 1999 r.), uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz Armii Krajowej, komendant AK w Lipnowskiem, więzień niemieckiego obozu Mauthausen
2414. SADOWSKI ZDZISŁAW, ps. „Lubicz” (*1915 r. w Płocicznie w pow. rypińskim †27 VIII 1944 r. na Starym Mieście w Warszawie), nauczyciel, uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz oddziału AK „Parasol”, podporucznik czasu wojny, ofiara powstania warszawskiego 1944 r.
2415. SAFIAN HENRYK KAZIMIERZ (*20 X 1896 r. w Warszawie †1972 r.), lekarz, organizator akcji społecznych, porucznik Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r. (S 6)
2416. SAKRAJDA z d. Hanakowska JANINA, ps. „Hanka” (*7 II 1910 r. w Oświęcimiu †28 V 1990 r. w Bydgoszczy), nauczycielka, żołnierz Armii Krajowej
2417. SALAK FRANCISZEK (*1917 r. we wsi Cholewy w parafii Radzymin †V 2007 r. w Płocku), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Rypinie
2418. SAMPŁAWSKI PAWEŁ h. Korczak (†przed 1726 r.), właściciel ziemski, cześnik wyszogrodzki
2419. SAMULCZYK ANTONI (*1839 r. †28 X 1913 r.), uczestnik powstania styczniowego 1863/1864 r.
2420. SALWOWSKI JÓZEF (*6 VI 1875 r. we wsi Murkowo k. Orszymowa †8 IX 1941 r. w Działdowie), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie, ofiara zbrodni niemieckich
2421. SARNOWSKI JÓZEF (XX w.), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
2422. SARZYŃSKI CZESŁAW (*16 II 1910 r. w Paprotach †12 VI 1973 w Rypinie), żołnierz Tajnej Organizacji Wojskowej „Gryf Pomorski, więzień niemieckiego obozu Stutthof, krawiec
2423. SAWICKI JÓZEF, ps. „Sawa” (XX w.), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej
2424. SAWICKI KLEMENS (*22 XI 1859 r. w Lipsku n. Biebrzą †7 VII 1942 r. w Myszynie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik honorowy kolegiaty pułtuskiej, proboszcz w Sadłowie
2425. SAWICKI MICHAŁ (*9 XII 1863 r. w Lipsku w pow. augustowskim †28 V 1932 r. w Sierpcu), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Rypinie, proboszcz i dziekan lipnowski
2426. SCHMIDT HUGO KARL (*1909 r. w Łodzi †19 I 2009 r. w Büchenbach), pastor w Rypinie
2427. SCHWARZ-BURGGÜNTER ROMAN (*22 X 1886 r. †27 X 1940 r. w Mauthausen), inżynier rolnik, ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
2428. SERWATKO STANISŁAW (*1922 r. w Podcierniu k. Mińska Mazowieckiego †10 XI 1997 r.), partyzant, podporucznik czasu wojny, żołnierz Ludowego Wojska Polskiego, nauczyciel, harcmistrz
2429. SĘDKOWSKI ALEKSANDER (*17 II 1893 r. †w końcu X 1939 r. w Rypinie), robotnik, ofiara zbrodni niemieckich
2430. SĘDKOWSKI JÓZEF (*1919 r. †w końcu X 1939 r. w Rypinie), robotnik, ofiara zbrodni niemieckich
2431. SICIŃSKI JAN (XX w.), nauczyciel Szkoły Powszechnej w Węgiersku, instruktor harcerski, ofiara zbrodni niemieckich
2432. SIECIŃSKI STANISŁAW (*3 V 1908 r. w Czarnem Rumunkach †25 X I 1989 r.), rolnik, sołtys i radny GRN
2433. SIECZKA FRANCISZEK (*10 X 1890 r. w Żyrardowie †8 IV 1962 r. Radzanowie Makowskim), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie
2434. SIEDLICH IGNACY, ps. „Czarny”, „Ignac” (*13 X 1920 r. w Starożrebach w pow. płockim †17 X 1945 r.), działacz organizacji lewicowych, porucznik czasu wojny, dowódca Armii Ludowej
2435. SIEMIĄTKOWSKI FELICJAN h. Jastrzębiec (*1840 r. w Radzikach Dużych †1905 r.), ziemianin, hodowca owiec
2436. SIEMIĄTKOWSKI JERZY FELICJAN h. Jastrzębiec (*19 XI 1889 r. w Wąpielsku †25 III 1974 r. w Toruniu), ziemianin, hodowca koni anglo-arabskich, działacz społeczno-polityczny, senator RP
2437. SIEMIĄTKOWSKI JÓZEF h. Jastrzębiec (*1860 r. †XI 1936 r.), ziemianin, hodowca bydła, działacz gospodarczy
2438. SIEMIĄTKOWSKI LEON (*9 VII 1893 r. we wsi Gradzanowo Kościelne, pow. sierpecki †po 1939 r.), nauczyciel, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej
2439. SIEMIĄTKOWSKI WALENTY JAN h. Jastrzębiec (*13 II 1818 r. †1 III 1888 r.) ziemianin, uczestnik ruchu powstańczego 1863 r.
2440. SIEMIĘŃSKI SEWERYN ZYGMUNT (†18 IV 1863 r. pod Koseminem k. Sierpca), dowódca oddziału powstańczego, ofiara represji carskich
2441. SIEMOWIT (ZIEMOWIT) I KAZIMIERZOWIC (*ok. 1265 r. †ok. 1312-1314 r.), książę dobrzyński
2442. SIERADZKI PAWEŁ (XVI/XVII w.), dziekan i proboszcz rypiński

2443. SIERADZKI WIKTOR (*7 XI 1961 r. w Skępem), technik budowlany, przedsiębiorca, społecznik
2444. SIERAKOWSKA z d. Lubomirska HELENA MARIA (*25 VIII 1896 r. †26 X 1939 r. w Rypinie), działaczka społeczna, ofiara zbrodni niemieckich
2445. SIERAKOWSKI ADAM h. Ogończyk (*21 II 1846 r. w Waplewie Wielkim †12 III 1912 r. w Waplewie Wielkim), ziemianin, dr praw, poseł na sejm pruski, działacz społeczny, mecenas nauki i kultury
2446. SIERAKOWSKI hr. ALFONS JÓZEF h. Ogończyk (*16 II 1816 r. w Toruniu †28 IV 1886 r. w Poznaniu), ziemianin, działacz społeczno-oświatowy, kolekcjoner dzieł sztuki
2447. SIERAKOWSKI ANTONI h. Ogończyk (XVIII/XIX w.), właściciel ziemski
2448. SIERAKOWSKI ANTONI JAN FRANCISZEK h. Ogończyk (*19 V 1783 r. w Krakowie †24 VI 1842 r. w Kwidzynie), ziemianin, szambelan króla pruskiego, kolekcjoner dzieł sztuki, poseł na sejm Królestwa Polskiego
2449. SIERAKOWSKI JAKUB h. Ogończyk (†1566 r.), właściciel ziemski
2450. SIERAKOWSKI JAKUB h. Ogończyk (*1680 r. †1735 r.), miecznik dobrzyński, pułkownik wojsk polskich, poseł ziemi dobrzyńskiej
2451. SIERAKOWSKI JAN EWANGELISTA h. Ogończyk (*31 X 1882 r. w Krakowie †9 IV 1920 r. w Nicei (Francja), podróżnik, ziemianin
2452. SIERAKOWSKI hr. KAJETAN ONUFRY h. Ogończyk (*6 VIII 1753 r. w Krakowie †16 XI 1841 r. w Warszawie), starosta bobrownicki, kasztelan słoński, poseł, senator Królestwa Polskiego
2453. SIERAKOWSKI MAKSYMILIAN BRUNO h. Ogończyk (†28 XI 1790), właściciel ziemski, kasztelan płocki, marszałek Trybunału Koronnego
2454. SIERAKOWSKI PAWEŁ JAN h. Ogończyk (*ok. 1660 r. †1711 r.), sędzia ziemski dobrzyński, stolnik i kasztelan dobrzyński, poseł na sejm
2455. SIERAKOWSKI STANISŁAW h. Ogończyk z Bogusławic (*1534 r. †20 XII 1596 r.), kasztelan rypiński, ładzki, starosta przedecki, poseł na sejm
2456. SIERAKOWSKI STANISŁAW h. Ogończyk (†przed 1748 r.), właściciel ziemski
2457. SIERAKOWSKI STANISŁAW h. Ogończyk (XVIII w.), podczaszki dobrzyński
2458. SIERAKOWSKI hr. STANISŁAW KOSTKA MARIA ADAM JÓZEF CYRYL h. Ogończyk (*9 III 1881 r. w Poznaniu †w końcu X 1939 r. w Rypinie), ziemianin, polski działacz narodowy i społeczny, ofiara zbrodni niemieckich
2459. SIERAKOWSKI TEODOR h. Ogończyk (*ok. 1740 r. †7 V 1787 r. w Waplewie), kasztelan słoński, szambelan królewski
2460. SIERAKOWSKI WACŁAW h. Dołęga (*28 IX 1788 r. w Kamieńcu Podolskim †6 VIII 1839 r. w Płocku), powstaniec, generał brygady Wojska Polskiego, dowódca w wojnie polsko-rosyjskiej 1831 r.
2461. SIEROCKI ANTONI (*18 V 1884 r. †19 XI 1960 r.), obywatel ziemski, członek Sejmiku Powiatowego w Rypinie, społecznik
2462. SIERPSKA z d. Skóra-Obornicka ELŻBIETA h. Prawdzic (*ok. 1490 r. †1543 r.), właścicielka ziemska
2463. SIERPSKA ELŻBIETA h. Prawdzic (†po 1575), właścicielka ziemska
2464. SIERPSKI (Gólczewski) FELIKS z Gulczewa h. Prawdzic (†1519 r.), właściciel ziemski, kasztelan rypiński, podkomorzy płocki, kolator kościoła w Sierpcu
2465. SIERPSKI PROKOP h. Prawdzic (†m. 15 IX a 18 XI 1514 r.), właściciel ziemski, starosta płocki, chorąży płocki
2466. SIKOROWSKI SEWERYN ALEKSANDER (*18 VI 1937 r. w Sikorzu, gm. Chrostkowo, par. Kikół), nauczyciel, kierownik i dyrektor szkół podstawowych, inspektor oświaty, społecznik, badacz historii regionu, członek DTN
2467. SIKOROWSKI JERZY (*1909 r. †1959 r.), uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r., więzień niemieckich obozów pracy, urzędnik
2468. SIKORSKI KONSTANTY, ps. „Skory” (*8 VIII 1907 r. w Tbilisi (Gruzja) †24 VII 1972 r. w Wąbrzeźnie), działacz ruchu lewicowego
2469. SIKORSKI WACŁAW (*28 VII 1895 r. w Węgiersku, pow. lipnowski †2 VIII 1942 r. w Dachau), kapłan rzymskokatolicki, ofiara zbrodni niemieckich
2470. SIPAK HENRYK (*1929 r. w Skępsku k. Wąbrzeźna †14 XI 2011 r. w Golubiu-Dobrzyniu), lekarz-chirurg, społecznik, działacz PTTK
2471. SIWICKI WŁADYSŁAW, ps. „Wład” (†po 1945 r.), lekarz weterynarii, uczestnik pomocy dla więźniów obozów niemieckich
2472. SKARŻYŃSKI SZCZĘSNY FELIKS h. Bończa (*1878 r. w Bądkowie na Kujawach †1949 r.), ziemianin
2473. SKARUPIŃSKI STANISŁAW ANTONI (*30 III 1908 r. w Nieszawie †9 VII 1941 r. w Mauthausen), nauczyciel, uczestnik wojny obronnej 1939 r., ofiara zbrodni niemieckich
2474. SKAZA EDWARD (*1937 r. w Katowicach †1995 r. w Niemczech), lekarz
2475. SKIBICKI JÓZEF (*25 IV 1810 r. w Skępem †25 VI 1993 r. w Londynie), nauczyciel, porucznik Wojska Polskiego, uczestnik II wojny światowej, emigrant do Wielkiej Brytanii, kolator kościoła i klasztoru w Skępem
2476. SKIERKOWSKI KAZIMIERZ h. Kietlicz (*I II 1891 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich

2477. SKONIECKI HENRYK STANISŁAW (*28 IV 1911 r. w Zarębie k. Dobrzynia n. Drwęcą †IV 1940 r. w lesie katyńskim k. Smoleńska), nauczyciel, podporucznik Wojska Polskiego, ofiara zbrodni sowieckich
2478. SKONIECZNY JÓZEF (*8 VI 1902 r. w Karnkowskich Rumunkach †29 III 1974 r.), muzyk, dyrygent orkiestry i ludowej kapeli, wójt gminy Jastrzębie, rolnik
2479. SKORUPIŃSKI SŁAWOMIR (*1926 r. w Grodzieńcu k. Lipna), lekarz
2480. SKORUPSKA z d. Świtalska JANINA (*1906 r. †1982 r.), nauczycielka
2481. SKORUPSKI ANTONI (*1901 r. †1985 r.), nauczyciel, oficer rezerwy
2482. SKORUPSKI WŁADYSŁAW (*23 V 1890 r. †5 VIII 1961 r.), adwokat
2483. SKOWROŃSKA SABINA (*ok. 1919 r. †na pocz. XI 1939 r. w okol. Ugoszcza), pomoc domowa, ofiara zbrodni niemieckich
2484. SKÓRAOBORNICKI ANDRZEJ (Andrzej Skóra) z Gaju h. Awdaniec (†m. 28 XI 1486 r. a 31 III 1487 r.), starosta rypiński
2485. SKÓRA WOJCIECH h. Awdaniec (†1512 r.), podkomorzy dobrzyński, wojewoda płocki
2486. SKROBISZ JAN (†19 III 1941 r. w Działdowie), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
2487. SKRZYPEK WŁADYSŁAW, dr n. polit., prezydent Włocławka, radny Rady Miasta Włocławka, społecznik
2488. SKRZYPIŃSKI WŁADYSŁAW, przybr., nazw. „Władysław Romanowski”, ps. „Czesław”, „Romek”, „Skrzypa” (*11 III 1912 r. w Dobrzyniu n. Wisłą †20 III 1980 r. we Włocławku), żołnierz POZ „Znak” i Armii Krajowej, komendant rejonu, ofiara prześladowań niemieckich i komunistycznych
2489. SKUBISZEWSKI WACŁAW (*10 IV 1892 r.) we wsi Kuskowo Glinki w par. Strzegowo †7 IX 1954 r. w Skępem), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie, proboszcz w Skrwilnie, ofiara prześladowań komunistycznych
2490. SKULSKI SEWERYN (*13 IX 1894 r.) Wolicy Śniatyckiej pod Komarowem (Lubelszczyzna) †23 III 1972 r. w Karnkowie), pisarz ludowy, poeta, działacz społeczno-polityczny
2491. SŁABKOWSKI TOMASZ CEZARY (*27 V 1963 r. w Toruniu), nauczyciel, dyrektor Zespołu Szkół Rolniczych w Brodnicy
2492. SŁAWENKO-SŁAWIŃSKI (n. mylnie – Sławerko-Sławiński) ALEKSANDER, krypt. A. S.S. (†po 1856 r.), wędrowny kronikarz Polski i ziemi dobrzyńskiej
2493. SŁAWIŃSKI STANISŁAW (*19 XI 1889 r. we wsi Szarłaty Szlacheckie k. Gostynina †7 XII 1939 r. w Nowym Mieście Lubawskim), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Trąbinie, ofiara zbrodni niemieckich
2494. SŁAWKOWSKI STANISŁAW (*1929 r. we Włocławku †11 XII 1996 r. w Rypinie), prezes PSS „Społem” i prezes KS „Lech” w Rypinie
2495. SŁOMSKI BOLESŁAW (*17 VII 1892 r. w Grochowsku †31 X 1976 r. we Włocławku), rolnik, samorządowiec, spółdzielca
2496. SŁOWIK ZYGMUNT (*2 V 1936 r. w Zakopanem †1988 r.), lekarz
2497. SŁUPCZEWSKA ANNA (*8 X 1932 r. w Antoniewie †2008 r. w Osieku n. Wisłą), rolniczka, poeta i animatorka kultury
2498. SŁUPECKI ROMAN FRANCISZEK (*18 X 1913 r. w Józefowie k. Jońca †4 XII 1977 r. w Woli Kiełpińskiej), kapłan rzymskokatolicki, kanonik honorowy pułtuski, proboszcz w Dobrzyniu n. Drwęcą i Sadłowie
2499. SŁUPKOWSKI HENRYK (*13 VI 1908 r. w USA †6 XII 1977 r.), uczestnik bitwy pod Monte Cassino, emigrant do USA, społecznik
2500. SMOLEŃSKI JULIAN h. Zagłoba (*3 II 1834 r. we wsi Grabienice Małe k. Ciechanowa †23 VI 1909 r. w Płońsku), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Lipnie, organizator manifestacji patriotycznych w 1961 r. i uczestnik powstania styczniowego, ofiara represji carskich, tłumacz i publicysta
2501. SMOLEŃSKI MACIEJ h. Zagłoba, krypt. ks. M. S. (*23 II 1832 r. we wsi Grabienice Małe k. Ciechanowa †8 X 1899 r. w Krakowie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Dulsku, uczestnik manifestacji patriotycznych i organizator powstania 1863/64 r., ofiara prześladowań carskich, historyk Kościoła i ziemi dobrzyńskiej
2502. SMOLEŃSKI WŁADYSŁAW h. Zagłoba (*6 IV 1851 r. we wsi Grabienice Małe k. Ciechanowa †7 V 1926 r. w Warszawie), nauczyciel, historyk, profesor Uniwersytetu Warszawskiego
2503. SMOLIŃSKA MARTA CECYLIA (*1975 r. w Rypinie), dr hab. historii sztuki
2504. SMOLIŃSKI ALEKSANDER, ps. „Kot” (*5 IV 1918 w Rokitnicy w pow. rypińskim †V 1945 r.), działacz lewicowego ruchu oporu w czasie okupacji hitlerowskiej
2505. SMOLIŃSKI ANTONI (*12 V 1849 r. w Płocku †1 I 1926 r.), kapłan rzymskokatolicki, kanonik kapituły płockiej, proboszcz i dziekan rypiński, proboszcz i dziekan w Dobrzyniu n. Wisłą
2506. SMOLIŃSKI ANTONI (*10 VI 1878 r. w Wólce w pow. lipnowskim †25 II 1964 r. w Rokitnicy w pow. rypińskim), działacz organizacji lewicowych
2507. SMOLIŃSKI JAN (*1 III 1944 r. Rypinie †15 IV 2002 r. w Toruniu), sadownik, działacz kulturalny
2508. SMOLIŃSKI JULIANOWICZ ADAM h. Doliwa (XIX/XX w), ziemianin
2509. SMOSARSKI JERZY (*1934 r. w Michałkach, pow. Garwolin †1994 r.), lekarz i dyrektor ZOZ w Rypinie
2510. SMÓLCZYŃSKI JÓZEF (*1852 r. w Uniejowie w Kaliskiem †11 VI 1924 r. w Dzierzgowie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Rogowie
2511. SMULSKI FELIKS (†IX 1939 r. we okol. Włocławka), żołnierz i ofiara wojny obronnej 1939 r.
2512. SOBCZAK JANINA, ps. „Janka” (*14 VI 1916 r. w Golubiu †1983 r. w Toruniu), urzędniczka, uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej w ramach Wojskowej Służby Kobiet Armii Krajowej

2513. SOBCZYŃSKI NORBET (*1831 r. †po 1865 r.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Trutowie
2514. SOBIECH JAN (*7 III 1933 r. w Mościskach k. Skrwilna †2007 r.), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Rypinie, proboszcz w Płonem
2515. SOBIECH JAN (*24 VI 1946 r. w Skrwilnie), dr hab., ekonomista
2516. SOBKIEWICZ z d. Malinowska ANNA (*11 VII 2947 r. Rętwinach, parafia Radomin), nauczycielka, harcmistrz, członkini DTN
2517. SOBOCIŃSKA MARIA ROMANA (często zdrob. – Marylka), ps. „Kama”, „Kaja”, „Ryśka” (*29 IV 1920 r. w Wymyślinie †1 VIII 2012 r. w Sztokholmie), ekonomistka, żołnierz i dowódca Wojskowej Służby Kobiet Armii Krajowej, ofiara prześladowań komunistycznych
2518. SOBOCIŃSKA SŁAWOMIRA JANINA (*11 VI 1922 r. w Wymyślinie †31 V 1987 r. w Wymyślinie), żołnierz Wojskowej Służby Kobiet Armii Krajowej, ofiara pracy przymusowej w czasie okupacji hitlerowskiej, księgowa
2519. SOBOCIŃSKA STANISŁAWA ZOFIA, ps. „Radczyni” (*24 IV 1887 r. w Bogurzynie k. Mławy †12 II 1976 r. w Skępem), bibliotekarska, działaczka społeczna, patriotka, żołnierz Wojskowej Służby Kobiet Armii Krajowej
2520. SOBOCIŃSKI HILARY (*20 XI 1892 r. w Skępem †10 XI 1939 r. w lasach skrwileńskich), adwokat, ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
2521. SOBOCIŃSKI JAN (XX w.), szewc, żołnierz Armii Krajowej
2522. SOBOCIŃSKI JAN (XX w.), organista i dyrygent chóru w Dobrzyniu n. Drwęcą
2523. SOBOCIŃSKI JAN KAZIMIERZ (*1915 r. w Skępem †2004 r.), nauczyciel, żołnierz Września 1939 r., przymusowy robotnik III Rzeszy Niemieckiej
2524. SOBOCIŃSKI JÓZEF (*4 X 1891 r. w Skępem †20 IX 1941 r. w Działdowie), nauczyciel, kapłan rzymskokatolicki, ofiara zbrodni niemieckich
2525. SOBOCIŃSKI ROMAN (*4 II 1886 r. w Skępem †8 III 1951 r. w Wymyślinie), handlowiec, żołnierz konspiracji antyhitlerowskiej, ofiara prześladowań niemieckich i komunistycznych
2526. SOBOCIŃSKI ROMAN (*1922 r. w Rypinie †2004 r. w Rypinie), piłkarz
2527. SOBOLEWSKI TADEUSZ (*1911 r. †1974 r.), robotnik rolny rzeźbiarz ludowy
2528. SOBORSKI JAN WŁODZIMIERZ, ps. „Gniady” (*5 V 1911 r. w Nietulisku k. Ostrowca Świętokrzyskiego †7 IX 1991 r.), podporucznik Wojska Polskiego, żołnierz Września 1939 r., uczestnik powstania warszawskiego, partyzant, nadleśniczy
2529. SOCHA JÓZEF (*1902 r. w Kobyłanach k. Radomia †po 1947 r.), lekarz, organizator powojennej służby zdrowia
2530. SOCHA LUDWIK (*30 VIII 1903 r. w Warszawie †19 XII 1979 r. w Lipnie), robotnik, działacz lewicowy i związkowy
2531. SOKALSKI JAN (*26 IV 1896 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, kierownik szkoły, ofiara zbrodni niemieckich
2532. SOKALSKI STANISŁAW (XX w.), nauczyciel, instruktor oświaty pozaszkolnej, działacz polityczny i społeczny
2533. SOKALSKI TADEUSZ (XX w.), nauczyciel, „tajemniczy” mieszkaniec Rypina
2534. SOKOŁOWSKI EUSTACHY WOJCIECH KAZIMIERZ h. Pomian (*1819 r. †1885 r.), właściciel ziemski
2535. SOKOŁOWSKI FRANCISZEK (*14 VI 1904 r. we wsi Krzyżewo Borowe k. Płoniaw †9 VI 1986 r. w Lekowie), kapłan rzymskokatolicki, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych
2536. SOKOŁOWSKI HENRYK (XIX w.), właściciel ziemski
2537. SOKOŁOWSKI JAN (†po 1863 r.), ziemianin, uczestnik powstania styczniowego 1863 r.
2538. SOKOŁOWSKI JÓZEF LUDWIK h. Gozdawa (*ok. 1810 r. †po 1874 r. w Brudnicach), ziemianin, powstaniec 1830/1831 i 1863/1864 r.
2539. SOKOŁOWSKI MARIAN (*1929 r. w Hebdowie Starym †25 III 2009 r. w Lipnie), lekarz i dyrektor ZOZ w Rypinie
2540. SOKOŁOWSKI MIKOŁAJ h. Pomian (†po 2 V 1496 r.), kasztelan dobrzyński
2541. SOKOŁOWSKI PIOTR h. Kot Morski v. Gryzima (†przed 1528 r.), właściciel ziemski, podkomorzy brzeski, kasztelan konarski, kasztelan rypiński
2542. SOKOŁOWSKI STANISŁAW (*22 II 1907 r. we wsi Krzyżewo Borowe k. Płoniaw †3 V 1983 r. w Wyszokowie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Skrwilnie, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych
2543. SOLARSKI JERZY (*1925 r. w Rypinie †1999 r. w Rypinie), piłkarz, krawiec
2544. SOLARSKI TADEUSZ (*1917 r. w Warszawie †1997 r.), uczestnik wojny obronnej 1939 r., fryzjer, ofiara prześladowań komunistycznych
2545. SOŁTYKIEWICZ z d. Szyfer ANNA (†po 1948 r.), nauczycielka, kierownik szkoły w Macikowie k. Dobrzynia n. Drwęcą i Macikowie, społeczniczka
2546. SOŁTYKIEWICZ JÓZEF (*1910 r. w Czernikowie †ok. r. 1942 w Dachau), społecznik, nauczyciel, kierownik szkoły w Węgiersku, ofiara zbrodni niemieckich
2547. SOŁTYSIĄK ANTONI, ps. „Piotr” (*19 IV 1912 r. w Dębiniu, pow. szamotulski †15 II 1954 r. w Tarnowskich Górach), kapłan zakonny, kamilianin, proboszcz w Lipnie, prowincjał zakonu

2548. SOMMER EDWARD (*25 XII 1912 r. †4 VIII 1940 r. w Warszawie), urzędnik, uczestnik i ofiara powstania warszawskiego
2549. SOMMER GUSTAW JULIUSZ (*30 I 1887 r. w Bieżuniu k. Sierpca †2 III 1980 r. w Rypinie), nauczyciel, działacz społecznooświatowy
2550. SOMMER WILHELM (*13 X 1909 r. w Obórkach k. Rypina †14 V 1944 r. pod Monte Cassino), biolog, porucznik Wojska Polskiego, uczestnik bitwy pod Monte Cassino
2551. SOMSCHOR (n. Somscher v. Somszor) OTTO (*1879 r. w Liciszewach w pow. lipnowskim †20 VIII 1931 r. w Zakroczu k. Rypina), nauczyciel, przedsiębiorca, działacz mniejszości niemieckiej, poseł na sejm II RP
2552. SOMSCHOROWA (n. Szomszorowa) HELENA (*1904 r. †1943 r. w Oświęcimiu, nauczycielka, ofiara zbrodni niemieckich
2553. SOSNOWSKI (i. n.), (XVIII w.), proboszcz skrwileński
2554. SOSNOWSKI JÓZEF (*ok. 1912 r. †w końcu X 1939 r. w Rypinie), robotnik, ofiara zbrodni niemieckich
2555. SPECJALSKI JAN (*19 VI 1914 r. w Radomicach k. Lipna †IV 1940 r. w Charkowie), podporucznik Wojska Polskiego, żołnierz kampanii wrzesniowej, ofiara zbrodni sowieckich
2556. SPECJALSKI RYSZARD (*4 VII 1945 r. w Głodowie k. Lipna), pedagog, historyk ziemi dobrzyńskiej, członek DTN
2557. SPECJALSKI STANISŁAW (*29 III 1941 r. w Głodowie †28 VIII 2013 r. w Lipnie), płk Wojska Polskiego, dr nauk. hum.
2558. SPERCZYŃSKI ADAM (†po 1887 r.), powstaniec 1830 i 1833 r.
2559. SPODENKIEWICZ LEOPOLD (*21 II 1900 r. w Strykowie k. Łodzi †10 XI 1939 r. w Łopatkach k. Wąbrzeźna), młynarz, jałmużnik, uczestnik wojny obronnej 1939 r., ofiara zbrodni niemieckich
2560. SPODENKIEWICZ z d. Jachurska MARIA (*18 I 1911 r. w Szczecinach k. Łodzi †22 XI 1980 r. w Golubiu-Dobrzyniu), ofiara prześladowań niemieckich i komunistycznych, współpracowniczka Armii Krajowej
2561. SPODNIĘWSKA z d. Daranowska MARIA JÓZEFA, ps. „Teresa”, „Bystra” (*26 V 1912 r. w Golubiu †23 XII 1962 r. we Wrocławiu), łączniczka, kurierka i kwaterniczka ZWZ/AK, ofiara prześladowań niemieckich i komunistycznych
2562. SPODNIĘWSKI TADEUSZ LEOPOLD, ps. „Zbigniew” (*15 XI 1910 r. we wsi Różan w pow. Maków Mazowiecki †21 VII 1944 r. w Bydgoszczy), nauczyciel, kierownik szkoły w Sokolowie k. Dobrzynia n. Drwęcą, żołnierz Armii Krajowej, ofiara zbrodni niemieckich
2563. SROCYŃSKA ZOFIA (*1905 r. †1944 r. w Bydgoszczy), nauczycielka, ofiara zbrodni niemieckich
2564. STACHOWICZ EUGENIUSZ (*ok. 1925 r. †X 1939 r.), uczeń gimnazjalny, ofiara zbrodni niemieckich
2565. STACHOWICZ GUSTAW (*ok. 1899 r. †1992 r.), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1920 r., kapral rezerwy, więzień niemieckich obozów pracy, społecznik
2566. STALIŃSKI TADEUSZ JAN (XX w.), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
2567. STALKOWSKI BRONISŁAW (*4 IX 1909 r. w Szamowie k. Łęczycy †1 XI 1987 r. w Bydgoszczy), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Lipnie, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych
2568. STANIASZKO IGNACY HENRYK (*1 II 1870 r. w Pułtuskach †2 XII 1958 r. w Żurominie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Rypinie
2569. STANISŁAW (†po 1304 r.), podsędek dobrzyński, chorąży dobrzyński
2570. STANISŁAW (†po 15 VII 1382 r.), proboszcz rypiński
2571. STANISŁAW SŁOŃSKI z Sadłowa i Białej h. Doliwa (†1 II 1485), kasztelan słoński i zapewne dobrzyński
2572. STANKIEWICZ WIĘNCZYŚLAW ALEKSANDER h. Mogiła (*1798 r. w parafii Trąbin †26 IV 1848 r. w Miliszewach), zarządca ekonomii Ciechocin, właściciel ziemski
2573. STANKIEWICZ JÓZEF (†8 VII 1863 r. k. Szczutowa), powstaniec 1863 r.
2574. STANKIEWICZ JÓZEF (*1889 r. w Rypinie †1933 r.), felczer medyczny w Rypinie
2575. STANKOWSKI ALEKSANDER (*1899 r. w Żurominie †1986 r. w Rypinie), spółdzielca, żołnierz Związku Walki Zbrojnej i Armii Krajowej, urzędnik
2576. STAŃCZAK ZDZISŁAW (*ok. 1935 r. †24 IV 1993 r.), organista
2577. STARORYPIŃSKI ANDRZEJ h. Nałęcz (*1704 r. †po 1757 r.), pisarz ziemi dobrzyńskiej
2578. STARORYPIŃSKI ANTONI h. Nałęcz (*1727 r. †29 VIII 1789 r.) pisarz ziemi dobrzyńskiej, marszałek sejmiku ziemi dobrzyńskiej
2579. STARORYPIŃSKI FRANCISZEK h. Nałęcz (XVIII w.), właściciel ziemski
2580. STARORYPIŃSKI JAN h. Nałęcz (XVI w.), wójt Rypina
2581. STARORYPIŃSKI JAN h. Nałęcz (*1676 r. w Dylewie k. Rypina †po 1720 r.), właściciel ziemski, poseł na sejm elekcyjny
2582. STARORYPIŃSKI JAN h. Nałęcz (*1745 r.), komornik ziemi dobrzyńskiej, pisarz grodzki rypiński
2583. STARORYPIŃSKI JÓZEF h. Nałęcz (*przed 1675 r. †po 1733 r.), podwojewodzi dobrzyński, konsyliarz konfederacji wielkopolskiej
2584. STARORYPIŃSKI KAZIMIERZ h. Nałęcz (*1716 r. †1788 r. w Godziszewach), właściciel ziemski, cześnik i stolnik bielski
2585. STARORYPIŃSKI NIEMIERZA, zw. Tryczem h. Nałęcz (†po 1459 r.), właściciel Starego Rypina (Szlacheckiego), zaciężny królewski, protoplasta rodu Starorypińskich,

2586. STARORYPIŃSKI STANISŁAW JAN h. Nałęcz (†1619 r.), właściciel ziemski, kasztelan rypiński, poseł na sejm
2587. STARORYPIŃSKI STANISŁAW KAZIMIERZ h. Nałęcz (*1675 r. w Dylewie k. Rypina †przed 1781 r.), właściciel ziemski, komornik graniczny ziemi dobrzyńskiej
2588. STARORYPIŃSKI SZYMON h. Nałęcz (*ok. 1700 r.), właściciel ziemski, protoplasta Starorypińskich
2589. STARORYPIŃSKI WAWRZYNIEC h. Nałęcz (*1675 r. w Dylewie †po 1733 r.), właściciel ziemski, wice-regens ziemi płockiej, pisarz ziemi dobrzyńskiej
2590. STARORYPIŃSKI WOJCIECH h. Nałęcz (*ok. 1628 r. †30 XII 1698 r. w Dylewie), komornik ziemski dobrzyński
2591. STARORYPIŃSKI WOJCIECH STANISŁAW h. Nałęcz (*przed 1675 r. †po 1718 r.), urzędnik ziemi dobrzyńskiej, proboszcz w Rypinie, dziekan lipnowski, kanonik katedry płockiej
2592. STARZYŃSKI ADAM JERZY h. Ślepowron (*18 XII 1915 w Maliszewie k. Lipna †IV 1940 w Charkowie), inżynier-mechanik, podporucznik Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r., ofiara zbrodni sowieckich
2593. STARZYŃSKI JERZY STANISŁAW h. Ślepowron (*31 V 1883 r. w Warszawie †18 VIII 1920 r. w okol. Lipna), ziemianin, działacz niepodległościowy, ofiara zbrodni sowieckich
2594. STASZEWSKI DOMINIK h. Ostoja (*1861 r. w Mławie †26 VI 1926 r. w Płocku), prawnik, historyk Mazowsza i ziemi dobrzyńskiej
2595. STASZEWSKI STANISŁAW (XX w.), starosta rypiński
2596. STAWICKI JAN (*28 II 1880 r. w Trzepowie gm. Brwilno †I 1938 r.), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, nauczyciel, kierownik szkoły
2597. STEFAN (SZCZEPAN) z Łąkoszyna h. Rola (*ok. 1300-1310 r. †1350 r.), rycerz dobrzyński, podłowczy dobrzyński
2598. STEFANOWICZ JÓZEF (*9 IX 1921 r. we wsi Bociany, gmina Dziewieniszki k. Wilna †2012 r.), żołnierz Armii Krajowej, krawiec, ogrodnik, poeta
2599. STEFANOWICZ (zamężna Jurewicz) STEFANIA (†1999 r.), działaczka Polskiej Misji Katolickiej we Francji
2600. STEFAŃSKI BOLESŁAW (†po 1945 r.), żołnierz Armii Krajowej, uczestnik powstania warszawskiego
2601. STEFAŃSKI WŁADYSŁAW (*13 II 1919 r. w Wymyślinie k. Skępego † w I. II wojny Buchenwaldzie), uczeń, żołnierz Armii Krajowej, ofiara II wojny światowej
2602. STENCEL BENJAMIN (†po 1992 r.), obywatel polski żydowskiego pochodzenia, opiekun pamięci narodowej
2603. STENCEL JAKUB (*ok. 1890 r. †X 1939 r. w Rypinie), ofiara zbrodni niemieckich
2604. STENCEL NEHEMIASZ (*1904 r. w Rypinie †1992 r. w Tel Avivie), artysta malarz
2605. STERNICKI JÓZEF (*ok. 1919 r. †7 XI 1939 r. w Rypinie), ofiara zbrodni niemieckich
2606. STĘPNIEWSKI NIKODEM (*1802 r. w Linnem k. Rypina †po 1846 r.), prawnik
2607. STĘPNIEWSKI TYMOTEUSZ (*24 I 1834 r. we wsi Zawichost, pow. sandomierski †15 IX 1901 r. w Warszawie), lekarz-internista, działacz społeczny i kulturalny
2608. STOGOWSKA z. d. Świątkowska ANNA MARIA (*11 XI 1945 r. w Płocku), historyk-archiwista, historyk Mazowsza i ziemi dobrzyńskiej, bibliotekarz, muzealnik, działaczka społeczna
2609. STRASZEWSKA z. d. Przeradzka l. v. Piotrowska JULIANNA (XVIII/XIX w.) h. Rawicz, właścicielka ziemiska
2610. STRASZEWSKI ADAM (†po 1772 r.), kapłan rzymskokatolicki, administrator parafii w Radzikach Dużych, Świdziebni i Rypinie
2611. STRONCZYŃSKI JAKUB KAZIMIERZ (częśćcziej Kazimierz) h. Prawdzic (*25 VIII 1809 r. w Piotrkowie Trybunalskim †15 I 1886 r. w Piotrkowie Trybunalskim), sfragistyk, paleograf, numizmatyk, badacz architektury, kolekcjoner, historyk, rysownik, senator Królestwa Polskiego
2612. STRUSIŃSKA z. d. Matyjasik URSZULA MAGDALENA (*22 I 1949 r. w Ławach k. Rypina), inżynier, nauczycielka, członkini DTN
2613. STRUSIŃSKI JAN (*1908 r. w Rypinie †1972 r.), ślusarz, żołnierz Armii Krajowej, uczestnik powstania warszawskiego, ofiara prześladowań komunistycznych, działacz Cechu Rzemiosł Różnych
2614. STRUSIŃSKI JERZY (*20 VIII 1947 r. w Rypinie), technik, członek DTN
2615. STRUŻYŃSKI ROMUALD (*1904 r. †31 X/1 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, organizator polskości, patriota, kierownik szkoły w Oborach, ofiara zbrodni niemieckich
2616. STRYCZEK (n. – Strenk) WOJCIECH (†po 1379 r.), właściciel ziemski, podkomorzy dobrzyński
2617. STRYJEWSKI WIKTOR WACŁAW, ps. „Cacko”, „Wyrwicz”, „Zbyszko” (*1 IX 1916 r. w Żychowie, gm. Raciąż, pow. sierpecki †18 I 1951 r. w więzieniu mokotowskim w Warszawie), żołnierz Września 1939 r., żołnierz Armii Krajowej i NSZ, a następnie ROAK, dowódca oddziału bojowego 11. Grupy Operacyjnej NSZ (NZW), więzień i ofiara bestialstwa UB
2618. STRZAŁKOWSKA BARBARA (*15 VI 1932 r. w Lipnie †15 V 1988 r. w Lipnie), działaczka społeczna
2619. STRZAŁKOWSKI JANUSZ (*1937), lekarz
2620. STRZEDNICKI Teofil (XIX w.), właściciel ziemski, powstaniec styczniowy 1863 r.
2621. STRZELECKI ADAM ZBIGNIEW (*3 X 1949 r. w Chełmnie n. Wisłą), prawnik, bankowiec, adiunkt akademicki, malarz-amator

2622. STRZELECKI HENRYK (*8 XI 1894 r. †w końcu X 1939 r. w lasach skrwileńskich), robotnik, ofiara zbrodni niemieckich
2623. STRZELEWICZ MAKSYMILIAN (†1926 r.), kupiec, organizator życia kulturalnego pod zaborem pruskim
2624. STRZELEWICZ PAULIN (†w czasie II wojny światowej w Sachsenhausen), dyrygent chóru
2625. STRYCHACZEWSKI KAZIMIERZ (XX w.), dyrektor Cukrowni Ostrowite, działacz społeczny
2626. STRZYŻEWSKI STANISŁAW (*27 IV 1922 r. w Łobdowie, pow. wąbrzeski †23 X 2013 r. w Katowicach), profesor zwyczajny, Honorowy Członek DTN
2627. SUCHCICKI STANISŁAW (*7 IV 1864 r. we wsi Chróścice w par. Czerwin †11 III 1936 r. w Świdziebni), kapłan rzymskokatolicki, kanonik kolegiaty pułtuskiej, proboszcz w Mochowie, Żałem i Świdziebni
2628. SUCHORSKI JAKUB h. Jastrzębiec (XVIII w.), komornik ziemi dobrzyńskiej
2629. SUCHORZEWSKI IGNACY h. Zaremba (†po 1824 r.), pisarz zupy solnej, kapitan wojsk polskich
2630. SULERZYSKI NATALIS h. Junosza (*28 IX 1801 r. w Piątkowie k. Kowalewa †24 VIII 1878 r. na Morawach), ziemianin, działacz narodowo-polityczny, uczestnik powstań narodowych, pamiętnikarz
2631. SULIKOWSKA JANINA h. Sulima (†w latach 60. XX w. w Grudziądzu), ziemianka
2632. SULIKOWSKI KAROL h. Sulima (†IX 1939 r.), syn właścicieli ziemskich, ofiara kampanii wrześniowej 1939 r.
2633. SULIKOWSKI STANISŁAW h. Sulima (*1915 r. †IX v. X 1944 r. w Warszawie), syn właścicieli ziemskich, ofiara powstania warszawskiego w 1944 r.
2634. SULIŃSKI HENRYK (*14 II 1903 r. †XI 1939 r. w Rypinie), ofiara zbrodni niemieckich
2635. SULIŃSKI JÓZEF (*1903 r. †XI 1939 r. w Rypinie), rządca w majątku ziemskim Ostrowite, ofiara zbrodni niemieckich
2636. SULIŃSKI KONSTANTY (*25 II 1875 r. †X v. XI 1939 r. w Rypinie), ofiara zbrodni niemieckich
2637. SULKOWSKI ANTONI, ps. „Stary”, „Lis” (*6 V 1898 r. w Zakroczu k. Rypina †4 VI 1956 r.), działacz ruchu robotniczego i ludowego
2638. SULKOWSKI JAN h. Sulima (XVII/XVIII w.), właściciel ziemski
2639. SULKOWSKI JAN (*4 VI 1914 r. †(?) w lasach k. Wąbrzeźna), robotnik, ofiara zbrodni niemieckich
2640. SULKOWSKI MARCELI h. Sulima (*1802 r. we wsi Koziróg Leśny †przed 1870 r.), prawnik
2641. SUMIŃSKAGROTOWSKA HELENA MARIA h. Leszczyc (*20 VII 1893 r. w Słotwinie †21 VIII 1943 r. w Krakowie), współwłaścicielka Ugoszcza
2642. SUMIŃSKA MARIA JULIA EWA h. Leszczyc-Bróg (*31 VII 1890 r. w Harrenhausen k. Hanoweru †18 IV 1954 r. w Koźlu), ziemianka
2643. SUMIŃSKA z Piwnickich ZOFIA h. Lubicz (*1811 r. †24 XI 1891 r. w Słotwinie k. Brzeska Małopolskiego), uczestniczka partyzantki 1833 r.
2644. SUMIŃSKA ZOFIA JADWIGA h. Leszczyc (*3 II 1867 r. w Dreźnie †17 II 1945 r. w Bourg d'Oisans k. Grenoble), działaczka społeczna, uczestniczka ruchu antyhitlerowskiego
2645. SUMIŃSKI ADAM h. Leszczyc (*ok. 1730 r. †ok. 1793 r.), chorąży i podkomorzy dobrzyński, marszałek sejmików dobrzyńskich, komisarz graniczny ziemi dobrzyńskiej
2646. SUMIŃSKI ANDRZEJ h. Leszczyc (†przed 1543 r.), właściciel ziemski
2647. SUMIŃSKI ANDRZEJ PIOTR DAMAZY h. Leszczyc (*1799 r. †1870 r.), podporucznik wojska Królestwa Polskiego, uczestnik powstania listopadowego i wojny 1831 r., major czasu wojny, właściciel ziemski, naczelnik poczty w Lipnie
2648. SUMIŃSKI ANTONI h. Leszczyc (*1710 r. †po 21 VIII 1758 r.), właściciel ziemski
2649. SUMIŃSKI hr. ANTONI IGNACY h. Leszczyc (*18 VI 1783 r. w Zbójnie †19 V 1854 r. w Zbójnie), ziemianin, podprefekt plocki w czasie Księstwa Warszawskiego, generalny dyrektor poczt w Królestwie Polskim, radca stanu, kolator kościołów, hodowca bydła i koni
2650. SUMIŃSKI hr. ARTUR JÓZEF GABRIEL h. Leszczyc, ps. „Ludwik Wrotnowski” (*19 VII 1834 r. w Zbójnie k. Rypina †19 XI 1886 r. w miejscowości Słotwina w pow. brzeskim), ziemianin, organizator oddziału powstańczego w 1863 r., ofiara represji carskich, emigrant
2651. SUMIŃSKI ARTUR EDWARD h. Leszczyc (*26 VII 1865 r. w Strasburgu †24 VII 1901 r.), zarządca dóbr rodzinnych, myśliwy
2652. SUMIŃSKI DOMINIK h. Leszczyc (†ok. 1815 r.), właściciel ziemski
2653. SUMIŃSKI JAN h. Lasko (†m. 1489 a 1492 r.), protoplasta domu Leszczyców Sumińskich w ziemi dobrzyńskiej
2654. SUMIŃSKI JAN h. Leszczyc (†1875 r.) ziemianin
2655. SUMIŃSKI KAZIMIERZ h. Leszczyc (XVIII w.), stolnik dobrzyński, poseł na sejm
2656. SUMIŃSKI PIOTR ALKANTARY z Alkantary (właśc. Piotr z Alkantary h. Leszczyc) h. Leszczyc (*1750 r. †3 XII 1801 r. w Ośnie w pow. inowrocławskim), podczaszy rypiński i dobrzyński, starosta bobrownicki, kasztelan kowalski, wojewody inowrocławski, poseł na sejmy, członek Rady Nieustającej
2657. SUMIŃSKI STANISŁAW h. Leszczyc (*1800 r. †9 III 1857 r. w Bogucinie), właściciel ziemski
2658. SUMIŃSKI hr. STEFAN ANTONI GRZEGORZ h. Leszczyc-Bróg (*29 X 1860 r. w Zbójnie †25 XI 1930 r. w Ugoszczu), ziemianin, oficer huzarów pruskich, major kawalerii narodowej, hipolog, naczelnik koniuszy na Poznańskie i Pomorze
2659. SUMIŃSKI hr. STEFAN EUSTACHY WŁODZIMIERZ h. Leszczyc (*19 IX 1942 r. w Warszawie), brat zakonny-benedyktyn

2660. SUMIŃSKI TADEUSZ v. Tomasz (*ok. 1841 r.), ziemianin, powstaniec 1863/1864 r., ofiara represji carskich
2661. SUMIŃSKI TOMASZ h. Leszczyc (*29 XII 1764 r. †18 X 1823 r. w Kłokocku), szambelan, właściciel ziemski, sędzia pokoju powiatu lipnowskiego
2662. SUMIŃSKI ZYGMUNT h. Leszczyc (†po 11 X 1606 r.), pisarz ziemski dobrzyński, sędzia ziemi dobrzyńskiej, kasztelan słoński
2663. SUMIŃSKI ZYGMUNT WINCENTY STANISŁAW h. Leszczyc, ps. „Ligęza” (*21 I 1845 r. w Kłokocku w pow. lipnowskim †20 IX 1885 r. w Warszawie), powstaniec styczniowy, Sybirak, publicysta
2664. SUROWIAK BRONISŁAW (†w okresie II wojny światowej), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
2665. SUSKA KAZIMIERA (†po 1948 r.), nauczycielka
2666. SUSKI JAN (*28 VIII 1902 r. w Lipnie †15 VIII 1940 r. w Dachau), nauczyciel, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1920 r., instruktor harcerski, społecznik, ofiara zbrodni niemieckich
2667. SUSKI KAZIMIERZ (*31 V 1907 r. †po 1939 r.), żołnierz Września 1939 r.
2668. SUSZYŃSKI STANISŁAW, ps. „Witold”, „Junior” (*15 XI 1925 r. w Rypinie †14 III 1996 r. w Rypinie), żołnierz Armii Krajowej, łącznik w komórce łączności i kwaterunku Komendy Obwodu AK Rypin i KO ZWZAK Pomorze, nauczyciel, badacz konspiracji antyhitlerowskiej
2669. SUSZYŃSKI ZBIGNIEW (*26 VII 1961 r. w Rypinie), aktor filmowy, telewizyjny i teatralny
2670. SUZIN PAWEŁ h. Roch III (*1837 v. 1839 r. w Orenburgu nad Uralem †21 VI 1863 r. pod Staciszkami na Litwie), powstaniec 1863 r., dowódca oddziału powstańczego
2671. SWAROCKI (n. Szwadzi v. Swarocki) JAKUB h. Rogala (†po 1673 r.), właściciel ziemski, sędzia ziemski michałowski, być może poseł na sejm
2672. SWAROCKI (n. Szwadzi v. Swarocki) JAN h. Rogala (†po 1515 r.), właściciel ziemski, być może kasztelan słoński
2673. SYMONI WIKTOR (*2 IX 1909 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
2674. SYMOTIUK GRZEGORZ (†XII 1977 r.), nauczyciel, kierownik szkoły w Sadłowie
2675. SYSKI ALEKSANDER (*26 II 1876 r. we wsi Żelechy w parafii Sochocin †13 XI 1945 r. w Bostonie (USA), kapłan rzymskokatolicki, prefekt seminarium w Wymyślinie, działacz polonijny
2676. SZALKOWSKI WINCENTY (*23 VIII 1909 r. w Suminie k. Rypina †24 X 1992 r. w Rypinie), uczestnik bitwy o Monte Cassino
2677. SZĄLKIEWICZ ANTONI (*13 VI 1880 r. w Płocku †28 V 1942 r. pod Linzem w Austrii), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie, ofiara niemieckich obozów koncentracyjnych
2678. SZĄLWIŃSKI ANTONI (*23 I 1903 r. †na pocz. XI 1939 r. w lasach skrwileńskich), ofiara zbrodni niemieckich
2679. SZCZAWIŃSKI IGNACY (†po 1863 r.), powstaniec 1863 r., Sybirak
2680. SZCZEPAŃSKI FRANCISZEK (*31 XII 1903 r. †IX 1939 r.), nauczyciel, kierownik szkoły, żołnierz i ofiara Września 1939 r.
2681. SZCZEPAŃSKI WŁODZIMIERZ (*16 XI 1935 r. w Nowinach gm. Żałe †21 XII 2001 r.), rolnik, strażak-ochotnik
2682. SZCZEPKOWSKI JÓZEF (*25 XI 1903 r. we wsi Bielawy w par. Grzebsk †19 VII 1942 r. w Dachau), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie, radny miejski w Rypinie, ofiara niemieckich obozów zagłady
2683. SZCZERKOWSKI BOGDAN (*18 II 1929 r. w Pręczkach k. Rypina †6 VII 1992 r. w Rypinie), działacz organizacji młodzieżowych, trener sportowy, radny Miejskiej Rady Narodowej w Rypinie, komendant Hufca ZHP Rypin, przyjaciel młodzieży
2684. SZCZERKOWSKI TADEUSZ (*1901 r. w Wadowicach (w domu, gdzie później urodził się Karol Wojtyła – późniejszy papież, św. Jan Paweł II) †IX 1939 r.), piłkarz, nauczyciel, kierownik szkoły w Strzygach i Pręczkach k. Rypina), uczestnik i ofiara wojny obronnej 1939 r.
2685. SZCZEŚNIAK ANIELA (†2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczycielka, kierownik szkoły w Stępowie, ofiara zbrodni niemieckich
2686. SZCZEŚNIAK MARIAN (*25 IV 1930 r. w Polskich Oleandrach, woj. kaliskie †5 II 2008 r.), inżynier, dyrektor lipnowskiego Konwektoru
2687. SZCZEPANOWSKI ALEKSANDER (*25 IV 1915 r. w Nowej Wsi k. Złotorii †2 VIII 1996 r.), nauczyciel, podporucznik Wojska Polskiego, żołnierz Września 1939 r., jeniec wojenny, kierownik szkoły w Złotorii
2688. SZCZĘSNA z d. Gudaj ZOFIA EWA (*2 I 1944 r. w Chlebowicach w Łowickiem), nauczycielka, poetka, członkini DTN
2689. SZCZYGLIŃSKI JÓZEF JERZY, ps. „Jur” (*1914 r. †po 1945 r.), kurier Armii Krajowej w Dobrzyniu n. Drwęcą, ofiara prześladowań NKWD
2690. SZCZYREK HENRYK (*11 XI 1915 r. w Sędziszowie, pow. Ropczyce †22 VIII 1978 r. w Pilźnie), kapłan zakonny, karmelita, przeor w Oborach
2691. SZEFLER ANTONI (*1889 r. †w pocz. XI 1939 r. w lasach skrwileńskich), rolnik, ofiara zbrodni niemieckich
2692. SZEFLER ANTONI (*1917 r. w Kalejach †w pocz. XI 1939 r. w lasach skrwileńskich) ofiara zbrodni niemieckich
2693. SZEFLER KLEOFAS (*1920 r. †w pocz. XI 1939 r. w lasach skrwileńskich) ofiara zbrodni niemieckich

2694. SZEFLER MARIANNA (*1892 r. w Zdrojkach, pow. rypiński †w pocz. XI 1939 r. w lasach skrwileńskich), ofiara zbrodni niemieckich
2695. SZELBURGZAREMBINA EWA (*10 IV 1899 r. w Bronowicach k. Puław †28 IX 1986 r. w Warszawie), pisarka
2696. SZELIGA WŁADYSŁAW (XIX w.), kapłan rzymskokatolicki, etnograf
2697. SZERMĘTOWSKI (SZERMENTOWSKI), ps. „Henryk Łowiński” (XIX w.), oficer wojsk rosyjskich, później dowódca oddziału powstańczego w 1863 r.
2698. SZEWCZAK PIOTR (*1921 r. w Bądkowie, parafia Łopacin †1988 r. w Ciechanowie), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Skrwilnie i Rypinie
2699. SZKOPAŃSKI ZYGMUNT (*1918 r. †w końcu X 1939 r. w Lasku Rusinowskim), kominiarz, ofiara zbrodni niemieckich
2700. SZLACHTER ICEK (*1882 r. †16 XII 1942 r. w Oświęcimiu), ofiara zbrodni niemieckich
2701. SZMIDT (SZMYDT) TADEUSZ (XIX/XX w.), działacz niepodległościowy
2702. SZMIDT TADEUSZ IDZI, ps. „Wierny” (*3 VIII 1914 r. w Wyszku-Nadgórzu k. Pułtusk †19 IV 19654 r. we Włocławku, kapłan rzymskokatolicki, administrator parafii Kikół, Wola-Trutowo i Sumin w Lipnowskim, żołnierz ZWZAK
2703. SZTYPKA z d. Kwiatkowska HALINA (*2 VI 1950 r. w Likcu, parafia Gójsk), nauczycielka, radna, społeczniczka
2704. SZULC (SZULTZ) ANTONI (*w 1819 r. †12 II 1888 r.), kapłan rzymskokatolicki, misjonarz, wikariuszem w Skrwilnie, komendant par. w Dulsku, proboszcz w Działyniu
2705. SZULC HENRYK (*4 VII 1904 r. w Golowie w pow. wielickim †7 IV 1938 r.), nauczyciel, działacz organizacji lewicowych
2706. SZULGIT MAURYCY RUDOLF (*7 VIII 1923 r. w Powidzu (Wielkopolska) †18 X 2006 r. w Suminie k. Lipna), więzień niemieckich obozów koncentracyjnych, lekarz, działacz PCK
2707. SZWACZKOWSKI TOMASZ MIROSLAW (*29 X 1959 r. w Głowińsku k. Rypina), prof. dr hab. nauk rolniczych, nauczyciel akademicki, członek DTN
2708. SZWAJKOWSKI KAZIMIERZ (*19 III 1913 r. w Dobrzyniu n. Drwęcą †3 II 1994 r. w Toronto), pilot Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r., bitwy Anglię i Monte Cassino
2709. SZWARC MARIAN h. Nowina (*1869 r. w Mariampolu (Litwa) †3 III 1923 r. w Tłuchowie w pow. lipnowskim), dr medycyny, pułkownik wojska carskiego, wiejski okulista
2710. SZYDŁOWSKA MARIA h. Lubicz (*1845 r. †27 VIII 1868 r. w Ugoszczu), ziemianka
2711. SZYDŁOWSKI ZYGMUNT (*1894 r. †1941 r. w obozie Stutthof), urzędnik gminny, ofiara zbrodni niemieckich
2712. SZYMANOWSKI JANUSZ BOGDAN KAROL (*15 I 1893 r. w Dobrzyniu n. Wisłą †28 VIII 1965 r. w Warszawie), lekarz
2713. SZYMAŃSKA-RAPKIEWICZ IRENA STEFANIA (*2 IX 1918 r. w Czernikówku k. Lipna †10 II 2013 r. w Czernikowie), nauczycielka, kierownik szkoły w Lipnie, społeczniczka
2714. SZYMAŃSKI (i. n.), (*ok. 1824 r. †29 III 1864 r. pod Łapinóżkiem), powstaniec i ofiara insurekcji 1863/1864 r.
2715. SZYMAŃSKI JAN (†1730 r. w Sadłowie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Sadłowie
2716. SZYMAŃSKI ZYGMUNT (*10 IX 1895 r. w Gójsku w pow. rypińskim †wiosną 1940 r. w Katyniu), uczestnik I wojny światowej i wojny polsko-bolszewickiej 1918-1921, major Wojska Polskiego, ofiara zbrodni sowieckich
2717. SZYMCZAK ANDRZEJ (*26 XI 1891 r. w Cerekwicy k. Jarocina †28 V 1942 r. w Linzu), ksiądz rzymskokatolicki, ofiara niemieckich zbrodni wojennych
2718. SZYMCZAK RYSZARD (*3 IV 1937 r. w Kowalewie Pomorskim), starosta
2719. SZYMCZEWSKI KACPER (*ok. 1829 r. †po 18971 r.), uczestnik powstania 1863 r., Sybirak
2720. SZYMKIEWICZ EUGENIUSZ (XX w.), lekarz medycyny, ordynator szpitala w Golubiu-Dobrzyniu
2721. SZYSLEK (Schussler) WŁADYSŁAW ROMAN we zakonie - CYRYL (*28 II 1911 r. w Piekarach Wielkich (Śląskich) †3 III 1981 r. w Gdańsku), kapłan zakonny, karmelita, przeor w Oborach
2722. SZYTOK ROMAN (*1931 r. w Warszawie), lekarz i ordynator oraz dyrektor szpitala w Rypinie

Ś

2723. ŚCIBOR (XV w.), kanonik płocki, prawdopodobnie proboszcz rypiński
2724. ŚLAGOWSKA ZOFIA (*1943 r.), nauczycielka, dyrektor Szkoły podstawowej w Starorypinie
2725. ŚLASKI (n. ŚLĄSKI) ALEKSANDER (†22 IV 1863 r. pod Nietrzebą k. Chrostkowa), emigrant, powstaniec 1863 r.
2726. ŚLĄSKIEWICZ z d. Lewandowska HANNA (*4 VI 1927 r. w Lipnie), nauczycielka, poetka
2727. ŚLIWIŃSKA ZUZANNA (*1942 r. w 1942 w Budkach, pow. Kamionka), lekarz w Rypinie i Golubiu-Dobrzyniu
2728. ŚLIWIŃSKI EUZEBIUSZ (*1938 r. w Wilczewie k. Golubia-Dobrzynia †1996 r.), lekarz w Rypinie i Golubiu-Dobrzyniu
2729. ŚLIWIŃSKI STANISŁAW (*4 I 1927 r. w Radomicach), nauczyciel, kierownik szkoły w Czarnem, społecznik

2730. ŚMIGIELSKI WŁADYSŁAW (XX w.), kościelny w Dobrzyniu n. Drwęcą
2731. ŚNIECHOWSKI STANISŁAW h. Beły (*10 III 1911 r. w majątku Śniechy †III 1942 r. w Oświęcimiu), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
2732. ŚNIEŻAWSKI BOLESŁAW (*12 I 1920 r. w Zofiewie w pow. rypińskim †21 I 1977 r. w Brodnicy), uczestnik lewicowej konspiracji antyhitlerowskiej
2733. ŚWIECZKOWSKI STEFAN (*1933 r. w Radzikach Dużych k. Rypina †10 II 1992 r.), dyrektor ZOZ w Rypinie
2734. ŚWIDERSKI JÓZEF (†2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
2735. ŚWIDERSKI JÓZEF (*29 XI 1912 r. w Radominie †5 VIII 2001 r. w Wildnie), żołnierz Września 1939 r., społecznik
2736. ŚWIDZIŃSKA z d. Nadrowska HALINA MARTA (*18 I 1921 r. w Kordyszewie, pow. rypiński †12 IV 2012 r. w Rypinie), nauczycielka, założycielka chóru „Belcanto” w Rypinie
2737. ŚWIECKI TADEUSZ h. Leszczyc (*21 XII 1880 r. we wsi Staw na Lubelszczyźnie †3 X 1945 r. r. w Kaliszu), ziemianin, działacz społecznooświatowy i polityczny, poseł na sejm, historyk i publicysta, więzień Dachau
2738. ŚWIERKOCKI KAROL (*1866 r. w Drobinie †1914 r. w Krysku), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie, proboszcz w Ciechocinie
2739. ŚWIERKOCKI BONAWENTURA (*1773 r. †1839 r.), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz Osieku Rypińskim i Świedziebni, proboszcz skrwileński
2740. ŚWIEŻAWSKI JAN h. Paprzyca (†ok. 1819), właściciel ziemski
2741. ŚWIEŻAWSKI STANISŁAW h. Paprzyca (*przed 1702 r. †po 1729 r. właściciel ziemski, poseł
2742. ŚWIĘCICKI ADOLF h. Jastrzębiec (XIX w.), uczeń gimnazjalny, powstaniec styczniowy 1863 r.
2743. ŚWIĘCICKI ANDRZEJ JÓZEF h. Jastrzębiec (*8 VII 1903 r. w Nowej Wsi k. Chrostkowa †20 X 1939 r. w Książu Wielkopolskim), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
2744. ŚWIĘCICKI HENRYK h. Jastrzębiec (*23 IX 1892 r. w Maliszewie k. Lipna †12 I 1971 r. w Zawadzie), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, ziemianin, hodowca koni, żołnierz AK, ofiara prześladowań komunistycznych
2745. ŚWIĘCICKI JERZY h. Jastrzębiec (*1912 r. w Nowej Wsi k. Chrostkowa †jesienią 1939 r. w Lipnie), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
2746. ŚWIĘCICKI JÓZEF h. Jastrzębiec (*18 III 1799 r. w Dłużniewicach †24 XII 1868 r. w Paryżu), powstaniec 1830 r., podpułkownik Wojska Polskiego, dowódca 4. pułku piechoty liniowej, emigrant
2747. ŚWIĘCICKI JÓZEF h. Jastrzębiec (*1910 r. w Nowej Wsi †1940 r. w Mauthausen), właściciel ziemski, ofiara zbrodni niemieckich
2748. ŚWIĘCICKI TADEUSZ h. Jastrzębiec (*26 X 1866 r. †17 X 1926 r.), administrator majątków ziemskich
2749. ŚWIĘTOCHOWSKI TOMASZ (XIXXX w.), inżynier, starosta lipnowski
2750. ŚWITALSKI MARCELI ANTONI (*16 I 1887 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
2751. ŚWITALSKI STEFAN (*12 X 1912 r. Łukomiu w pow. rypińskim †2 IV 1978 r.), piłkarz, żołnierz Armii Krajowej, więzień niemieckiego obozu koncentracyjnego w Mauthausen, trener piłki nożnej, nauczyciel wychowania fizycznego

T

2752. TABULSKI SZYMON h. Belina (*1772 †po 1849 r.), właściciel ziemski
2753. TACZYŃSKI BOGDAN (*25 X 1950 r. w Lwówku Śląskim), nauczyciel, historyk
2754. TACZYŃSKI MAREK (*9 XII 1980 r. w Chełmnie), bibliotekarz, pedagog, działacz kultury
2755. TAŃSKI ALEKSANDER (XIX/XX w.), działacz niepodległościowy i społeczny, wicestarosta powiatu lipnowskiego
2756. TARANTOWICZ HENRYK (*13 VIII 1957 r. w Kazimierzewie k. Obór), rzeźbiarz
2757. TARGAŃSKI SŁAWOMIR (XX/XXI w.), bednarz, stolarz
2758. TARNOWSKI JÓZEF h. Rola (†1759 r. w Radzikach), właściciel ziemski
2759. TARNOWSKI LUDWIK h. Rola (*przed 1681 r. †22 XII 1731 r.), właściciel ziemski, kasztelan rypiński
2760. TARNOWSKI MARCIN h. Rola (XVII w.), właściciel ziemski
2761. TARNOWSKI SZYMON h. Rola (XVII/XVIII w.), właściciel ziemski
2762. TARNOWSKI WOJCIECH h. Rola (†przed 1639 r.), właściciel ziemski, dworzanin Zygmunta III Wazy
2763. TAŁBECKI WINCENTY TEODOR (*3 VII 1838 r. we wsi Niedzgorza k. Mławy †14 XII 1916 r. w Radominie), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Skrwilnie, proboszcz w Sadłowie, Trąbinie i Radominie
2764. TEODORCZYK MIECZYŚLAW ROMAN, nazwisko okupacyjne „Tadeusz Opolski”, ps. „Roman”, „Miecz”, „Namur” (*28 II 1899 r. w Łodzi †4 II 1944 r. w Pomiechówku), organizator POZ „Znak” Obwodu Lipno, członek sztabu komendy Warszawskiego Obszaru, ofiara zbrodni niemieckich AK
2765. TERNERSONÓWNA FAJGA (†1944 r. w Warszawie), nauczycielka, uczestniczka i ofiara powstania warszawskiego
2766. TESKA ALEKSANDER (*12 VIII 1901 r. w Zasadach k. Rypina †1 XI 1944 r. w Zasadach), działacz organizacji lewicowych

2767. TETZNER WILHELM ALEKSANDER (*29 III 1822 r. w Warszawie †20 VIII 1849 r. w Woli k. Kikola), pastor w Makowiskach
2768. TĘGOWSKI JÓZEF (*14 VII 1876 r. †na pocz. XI 1939 r. w lasach skrwileńskich), rolnik, ofiara zbrodni niemieckich
2769. TĘGOWSKI KAZIMIERZ (*12 IX 1912 r. †na pocz. XI 1939 r. w lasach skrwileńskich) ofiara zbrodni niemieckich
2770. TĘGOWSKI LEON (*25 X 1914 r. †na pocz. XI 1939 r. w lasach skrwileńskich), ofiara zbrodni niemieckich
2771. TĘŻYCKI ANTONI ADAM, ps. „Grot” (*31 V 1911 r. w Skępem †w Skępem), nauczyciel, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, kierownik szkoły w Fabiankach, malarz-amator
2772. TĘŻYCKI STANISŁAW (*19 IV 1914 r. w Skępem †12 IV 1996 r. w Skępem), żołnierz Września 1939 r., wójt gminy Skępe
2773. THUN STANISŁAW MARIAN, ps. Janusz, Leszcz, Malcz, Nawrot (*19 XI 1894 r. we wsi Dzierzno Dworskie w pow. rypińskim †3 VIII 1944 r.), legionista, członek POW, mjr Wojska Polskiego, podpułkownik ZWZ/AK, uczestnik i ofiara powstania warszawskiego
2774. TŁUCHOWSKI GRZEGORZ h. Cholewa (†14 X 1515 r.), właściciel ziemski, podstoli dobrzyński
2775. TŁUCHOWSKI MARIAN h. Cholewa (*ok. 1811 r.), ziemianin, oficer powstania 1831 r., Sybirak
2776. TOBOLA ZENON (*1937 r. w Sosnowcu), lekarz w Rypinie i Czumsku Dużym
2777. TODEK z d. Florkiewicz ZOFIA (*13 V 1910 r. w Osieku n. Wisłą †12 X 2008 r. w Toruniu), pomagała Żydówkom podczas II wojny światowej
2778. TOKARCZYK JACEK (*24 III 1956 r. w Gdańsku †15 IV 1998 r. w Lipnie), lekarz medycyny, chirurg-innowator w Lipnie
2779. TOKARCZYK LUDWIK (*4 I 1887 r. w Woroneżu †4 V 1948 r. w Płonnem), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Radominie i Płonnem, administrator par. św. Trójcy w Rypinie, więzień niemieckiego obozu w Oborach
2780. TOKARSKA AGNIESZKA h. Ogończyk (†13 IX 1867 r.), córka właścicieli dóbr Chojno, zielarka, opiekunka dzieci
2781. TOKARSKI JAN h. Ogończyk (*ok. 1801 r. †10 I 1879 r. w Chojnie), kapitan wojsk polskich, właściciel ziemski
2782. TOLIBOWSKI ANDRZEJ h. Nałęcz (†18 I 1623 r.), starosta bobrownicki, poseł na sejm, marszałek trybunału koronnego
2783. TOMASZ NIEMIERZA (Namiara) z Cieluchowa h. Dołęga (XV w.), rycerz
2784. TOMASZ (n. Tomek) z SADŁOWA h. Doliwa (†po 15 I 1477 r., jednak przed 14 IX 1480 r.), właściciel ziemski, kasztelan słoński
2785. TOMASZEWSKA-RADATZ MARGARITA (*1936 r. w Bielawkach k. Rypina), farmaceutka
2786. TOMASZEWSKI ALFONS (*1918 r. w Brodnicy †1999 r.), farmaceuta
2787. TOMASZEWSKI BRONISŁAW ALFONS (*29 VI 1915 r. †14 VIII 1997 r. w Krakowie), kapłan zakonny, karmelita, przeor w Oborach, dr nauk hum., ofiara prześladowań komunistycznych
2788. TOMASZEWSKI JERZY (*21 X 1925 r. w Toruniu †24 III 2013 r. w Toruniu), prof. dr hab. nauk chem., specjalista w dziedzinie technologii chemicznej, działacz opozycji antykomunistycznej
2789. TOMASZEWSKI TEODOR (*14 III 1767 r. w Służewie na Kujawach †21 IX 1831 r. w Dulsku), kapłan zakonny (dominikanin), później diecezjalny, proboszcz w Dulsku
2790. TOPOLEWSKI TEOFIL (†po 1945 r.), uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie
2791. TORBICKA (zam. Koźmińska) HENRYKA (*26 VIII 1909 r. w Siecieniu †po 1935 r.), nauczycielka
2792. TORZEWSKI STEFAN (*20 IX 1905 r. †w końcu X 1939 r. w Lasku Rusinowskim), robotnik
2793. TRACZYŃSKI ALEKSANDER (XIX/XX w.), aptekarz
2794. TREMPAŁA EDMUND (*16 XI 1927 r. we wsi Kościerzyn Wielki, gmina Wyrzysk †5 XII 2011 w Bydgoszczy), prof. zw. dr hab. nauk humanistycznych, nestor polskich pedagogów, doktor honoris causa Akademii Bydgoskiej (UKW)
2795. TROJAN z Ostrowitego h. Ogończyk (†po 1434 r.), właściciel ziemski, sędzia ziemski dobrzyński, pod-sędek, dobrzyński, wojski ziemi dobrzyńskiej
2796. TROJANOWSKI KAZIMIERZ (*24 V II 1929 r. w Józefkowie k. Skępego †11 V 2010 r. w Lipnie), żołnierz POZ „Znak” i ZWZAK, budowlaniec, społecznik
2797. TRYBUŁA STANISŁAW CZESŁAW (*1932 r. †28 I 2008 r.), prof. nauk matematycznych, brydżysta
2798. TRZASKALSKI KAZIMIERZ (†na przeł. 1918/1919 r.), komendant POW w Dobrzejewicach, porucznik Wojska Polskiego
2799. TRZCIŃSKI ADAM h. Pobóg (*ok. 1740 r. †13 XI 1796 r.), dowódca gwardii ruchomych
2800. TRZCIŃSKI ADOLF JAN h. Pobóg (*30 III 1818 r. w Tłubicach †przed 1872 r.), ziemianin
2801. TRZCIŃSKI JAN h. Pobóg (*1776 r. †5 IX 1823 r. w Tłubicach), właściciel ziemski
2802. TUCHALSKA HENRYKA (*6 VI 1934 r. w Rypinie †8 VI 2006 r.), wychowawczyni przedszkola, poetka
2803. TUCHOLSKI ZDZISŁAW (*8 VI 1939 r. we wsi Bryski, parafia Łukomie †10 XII 2001 r. w Rypinie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik Kapituły Pułtuskiej, proboszcz i wicedziekan w Rypinie
2804. TUCHOWSKI RYSZARD (*1941 r. w Warszawie), lekarz i dyrektor ZOZ w Rypinie

2805. TUŁODZIECKI ANTONI (*22 VIII 1911 r. w Skępem †1943 r. w Mauthausen-Gusen), fryzjer, ofiara zbrodni niemieckich
2806. TUŁODZIECKI BOLESŁAW (*9 V 1914 r. w Grądach †24 VI 1984 r. w Toruniu), nauczyciel, działacz społeczny
2807. TUŁODZIECKI BONIFACY (*1929 r. w Wólce w pow. lipnowskim †5 V 1999 r. w Lipnie), nauczyciel, inspektor szkolny
2808. TUŁODZIECKI EDWARD (*1895 r. †3 XI 1918 r.), nauczyciel, działacz niepodległościowy, patriota
2809. TUŁODZIECKI FELICJAN (*21 XII 1900 r. w Podlesiu k. Szczutowa w pow. rypińskim r. †8 XII 1941 r. w Mauthausen-Gusen), nauczyciel, działacz polityczny i samorządowy, ofiara zbrodni niemieckich
2810. TUŁODZIECKI GUSTAW (XIX/XX w.), jeden z dziewięciu „braci niespiących”
2811. TUŁODZIECKI HENRYK (†1954 r. w Sierpcu), nauczyciel, uczestnik I wojny światowej i wojny polsko-bolszewickiej 1920 r., działacz PPS, społecznik
2812. TUŁODZIECKI JAN LONGIN (†po 1945 r.), pułkownik Wojska Polskiego
2813. TUŁODZIECKI KAZIMIERZ (*21 III 1901 r. w Podlesiu k. Szczutowa w pow. sierpeckim †1944 r. w Mauthausen-Gusen), nauczyciel, działacz związkowy, ofiara zbrodni niemieckich
2814. TUŁODZIECKI STANISŁAW (XX w.), nauczyciel, działacz społeczny na rzecz dzieci
2815. TUŁODZIECKI WACŁAW (*13 VIII 1904 r. w Skępem †24 X 1985 r. w Warszawie), nauczyciel, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, minister oświat
2816. TUPAJ Roman (*14 VIII 1952 r., w Woli Żarczyńskiej, woj. rzeszowskie), kapłan zakonny, karmelita, przeor i proboszcz w Oborach
2817. TURANT BRONISŁAW (†ok. 1940 r. w Rudau), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
2818. TURANT WINCENTY (*3 II 1896 r. †ok. 1940 w Rudau), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
2819. TURCZYMOWICZ JÓZEF (*1867 r. na Litwie †2 XII 1938 r. w Ciechocinie), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie, proboszcz w Działyniu i Ciechocinie
2820. TURKOT ANTONI (†1941 r. w Mauthausen-Gusen), nauczyciel, kierownik szkoły w Łukomiu, ofiara zbrodni niemieckich
2821. TURKOT ZYGMUNT (16 X 1914 r. w Łukomiu pow. rypińskim †2002 r. w Rypinie), żołnierz Polskiej Organizacji Zbrojnej i Armii Krajowej, piłkarz, prezes KS „Lech” w Rypinie AK
2822. TURSKI FRANCISZEK h. Dołęga (*29 II 1876 r. we wsi Lisice w ziemi dobrzyńskiej †14 XII 1940 r. w Łodzi), przemysłowiec, radny miasta Łodzi, podróżnik-amator
2823. TURSKI MARIAN h. Dołęga (*13 XII 1837 r. w Ruszkowie Małym, par. Sobowo †17 VIII 1911 r. w Łodzi), powstaniec styczniowy 1863/1864 r., Sybirak
2824. TURSKI PIOTR PAWEŁ h. Dołęga (*29 VI 1843 r. w Dziegielowie pow. sierpecki †5 II 1909 r. w Łodzi), powstaniec styczniowy 1863/1864 r., przemysłowiec
2825. TURSKI STANISŁAW h. Dołęga (*1902 r. †1993 r.), rolnik, poseł na Sejm PRL IV i V kadencji
2826. TUSZKO MARIAN (*1912 r. w Radomiu †1975 r.), żołnierz Września 1939 r., fryzjer
2827. TUZIŃSKA Olga (*1902 r. †1977 r.), więźniarka Oświęcimia
2828. TUZIŃSKI WACŁAW (*ok. 1896 r. †6 XII 1973 r.), major Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r.
2829. TWAROGOWSKA MARIANNA (*1857 r. †5 VI 1950 w Świdziebni), tercjarka
2830. TWAROGOWSKA WIKTORIA (*1920 r. w Świdziebni), ofiara prześladowań niemieckich, działaczka Polonii amerykańskiej
2831. TWAROGOWSKI LUCJAN (*1918 r.), nauczyciel
2832. TWAROGOWSKI STANISŁAW (*1903 r. w Świdziebni †1972 r.), rolnik, sołtys wsi
2833. TWAROGOWSKI TADEUSZ, ps. „Robert” (*4 I 1915 r. w Świdziebni †29 I 1989 r. w Warszawie), oficer Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz Armii Krajowej, mjr Ludowego Wojska Polskiego, ofiara prześladowań komunistycznych, redaktor wydawniczy, pisarz
2834. TWAROGOWSKI WACŁAW (*28 IX 1921 r. †24 I 1942 r. w obozie Stutthof), członek konspiracyjnej organizacji antyhitlerowskiej, ofiara II wojny światowej
2835. TWAROGOWSKI WIKTOR (*1900 r. w Świdziebni †1972 r.), twórca POW, ofiara II wojny światowej
2836. TWAROWSKI FRANCISZEK h. Piława (*ok. 1752 r. †20 III 1824 w Bydgoszczy), major wojsk polskich, właściciel ziemski, szambelan królewski, radca Izby Administracyjnej Księstwa Warszawskiego podprefekt toruński, radca prefektury departamentu bydgoskiego Księstwa Warszawskiego, pruski radca kameralny
2837. TYC JERZY LESZEK (*1939 r. w Głodowie k. Pułtusza), kapłan rzymskokatolicki, kapelan armii amerykańskiej, historyk Kościoła, archiwista
2838. TYKARSKI JAN JÓZEF (*7 II 1904 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
2839. TYMIENIECKI JANUSZ h. Zaremba (*24 IV 1889 r. †ok. 1940 r. w okol. Królewca), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
2840. TYMIENIECKI WOJCIECH h. Zaremba (*ok. 1919 r. †ok. 1940 r. w Ruda), syn ziemianina, ofiara zbrodni niemieckich
2841. TYMIŃSKI ANTONI (*8 I 1892 r. w Białych Ziejach k. Ostrowa Mazowieckiego †9 VI 1940 r. w Sachsenhausen), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Osieku n. Wisłą, Działyniu i Czernikowie, ofiara niemieckich obozów śmierci

2842. TYMOWICZ BOLESŁAW (*20 VI 1927 r. w Mikuliczynie w woj. stanisławowskim †30 VI 1982 r. w Toruniu), nauczyciel, przyjaciel młodzieży, dyrektor szkół w Lipnie i Włocławku
2843. TYSZKA FELIKS h. Trzaska (*11 XI 1901 r. †na pocz. XI 1939 r. w lasach skrwileńskich), ziemianin, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, ofiara zbrodni niemieckich

U

2844. UFNIARZ AUGUSTYNA (†po 1945 r.), gospodyni domowa, organizatorka pomocy uwięzionym w czasie II wojny światowej duchownym
2845. UGOSKI W. h. Ślepowron (XVI/XVII w.), właściciel ziemski
2846. UMIŃSKI JAN (*25 VII 1930 r. w Rypinie †20 VI 1990 r. w Piotrkowie Trybunalskim), kapłan rzymskokatolicki, działacz opozycji antykomunistycznej, ofiara prześladowań komunistycznych
2847. UMIŃSKI JÓZEF (*10 XI 1888 r. we wsi Pieńki, par. Rogowo, pow. rypiński †1 V 1954 r. we Wrocławiu), kapłan rzymskokatolicki, prałat papieski, prof. teologii i historii Kościoła, autor prac naukowych, rozpraw, artykułów i podręczników
2848. URBANIAK ROMUALD (*1933 r. w Łodzi †2011 r. w Łodzi), lekarz i ordynator w szpitalu w Rypinie
2849. URBANOWICZ FRANCISZEK (†po 2000 r.), kapłan rzymskokatolicki
2850. URBAŃSKI JAN (*1907 r. †1943 r. w Oświęcimiu), nauczyciel, kierownik szkoły w Hucie Skępskiej, żołnierz Armii Krajowej, ofiara zbrodni niemieckich
2851. USENKO TEODOR (WIACZESŁAW), (*1888 r. w Jasieniu †po 1951 r.), nauczyciel
2852. UZAREWICZ ARKADIUSZ (*14 VII 1928 r. w Dobrzyniu n. Drwęcą †13 IX 2002 r. w Toruniu), prof. zw. dr hab. nauk chem., prorektor UMK
2853. UZAROWICZ z d. Szejnheil-Ilnicka CECYLIA (*1902 r. w Lipnie †1979 r. w Chicago), ofiara deportacji do Kazachstanu, przymusowa emigrantka
2854. UZAROWICZ MIECZYŚLAW (*21 IV 1895 r. w Lipnie †IV 1940 r. w Twerze), nauczyciel, kapitan Wojska Polskiego, uczestnik wojny obronnej 1939 r., ofiara zbrodni sowieckich
2855. UZAROWICZ PIOTR (*po 1975 r. w Chicago), amerykański reżyser filmowy, dokumentalista losów ofiary zbrodni NKWD, M. Uzarowicza i jego rodziny
2856. UZAROWICZ ZYGMUNT (*14 VIII 1884 r. w Sadłowie k. Rypina †14 IV 1964 r. w Mławie), nauczyciel
2857. UZAROWICZ ZYGMUNT, krypt. „Zuz” (*20 XII 1892 r. w Lipnie †9 III 1942 r. w Buchenwaldzie), nauczyciel, historyk, społecznik, burmistrz miasta Lipna, ofiara zbrodni niemieckich

V

2858. VERDMON de JACQUES LEONARD (*1861 r. w Łęczycy †1932 r. w Radzyminie k. Warszawy), dziennikarz, publicysta, historyk

W

2859. WALASIEWICZ EDWARD (*5 X 1939 r. w Wierzchni k. Świdziebni †2 VII 2007 r. w Rypinie), nauczyciel-polonista, poeta
2860. WALASIEWICZ JAN (*23 III 1951 r. w Wierzchni k. Świdziebni), nauczyciel
2861. WALASIEWICZ STANISŁAWA (Stella Walsch-Olson), (*11 IV 1911 r. w Wierzchni k. Świdziebni w pow. rypińskim †4 XX 19180 r. w USA), sportsmenka, złota medalistka
2862. WALCZAK JÓZEF (*26 X 1904 r. †4 II 1945 r. w okol. Szczecina), nauczyciel, kierownik szkoły w Nasiegniewie, ofiara zbrodni niemieckich
2863. WALEWSKI JÓZEF, ps. „Sfinks” (XX w.), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, więzień KL Stutthof
2864. WAŁĘSA LECH (*29 IX 1943 r. w Popowie k. Dobrzynia n. Wisłą), przywódca „Solidarności”, prezydent RP
2865. WARCISŁAW z Gotartowic (XIV/XV w.), starosta sieradzki, słoński i dobrzyński, dowódca obrony zamku w Dobrzyniu, uczestnik bitwy pod Grunwaldem
2866. WARDA WINCENTY (*12 XI 1885 r. w Gnojnie k. Pułtuska †1944 r. w Warszawie), redaktor, działacz komunistyczny
2867. WARDZYŃSKI JÓZEF (*7 IV 1901 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
2868. WARNEL KAZIMIERZ (XX w.), przymusowy robotnik
2869. WARSZEWSKI LEON (*1870 r. †1946 r.), strażak-społecznik
2870. WARZYŃSKI STANISŁAW (*ok. 1906 r. w Skępem †12 IX 1944 r. w Wymyślinie), podporucznik Wojska Polskiego, żołnierz Września, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, ofiara zbrodni niemieckich
2871. WARZYŃSKI WŁADYSŁAW (*1908 r. w Płonnem †9 II 2001 r. w Skępem), malarz, muzyk
2872. WASILEWSKI ALEKSANDER (*1899 r. †30 IX 1940 r. w Sachsenhausen), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
2873. WASILEWSKI ANTONI (*1836 r. †10 XII 1926 r.), powstaniec 1863/1864 r.
2874. WASILEWSKI ROMAN (*ok. 1922 r. †7 XI 1939 r. w Rypinie), uczeń gimnazjalny
2875. WASILEWSKI ROMUALD (*5 XI 1892 r. w Stalmierzu w ziemi dobrzyńskiej †1970 r. w Lipnie), rolnik, działacz społeczny i ludowy, poseł na Sejm, wydawca i redaktor gazet, przemysłowiec, działacz POW, PSL i SL
2876. WASILEWSKI ROMUALD (*1935 r. †2008 r. w Grudziądzu), lekarz w Rypinie

2877. WASZKIEWICZ GENOWEFA (†po 1945 r.), uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej
2878. WAŚKO (n. Waszek v. Waszko) z Rusinowa (†po 20 VI 1385), właściciel ziemski, chorąży bydgoski
2879. WAŚNIEWSKI ZYGMUNT (*ok. 1909 r. †w końcu X 1939 r. w Lasku Rusinowskim), robotnik, ofiara zbrodni niemieckich
2880. WATKOWSKI JÓZEF, ps. „Bajan” (*16 VI 1908 r. w Działyniu †2008 r.), żołnierz Armii Krajowej, lekarz weterynarii, porucznik Wojska Polskiego, ofiara prześladowań komunistycznych
2881. WAWRZYŃSKI ROMAN (*ok. 1909 r. †w końcu X 1939 r. w Rypinie), rządca majątku, ofiara zbrodni niemieckich
2882. WAWRZYŃSKI TOMASZ, ps. „Przygoda” (*13 I 1908 r. w Skrwilnie †20 IX 1944 r. na Czerniakowie w Warszawie), powstaniec i ofiara powstania warszawskiego
2883. WAŻBIŃSKA z d. Bednarska MARIA (*14 XI 1907 r. w Warzynku w pow. sierpeckim †14 V 1983 r. we Włocławku), nauczycielka, ofiara wojny, kierownik szkoły w Czarnem k. Lipna, podinspektor oświaty we Włocławku
2884. WAŻBIŃSKI (n. Warzbiński) DIONIZY (*9 X 1907 †36 I 1941 r. w Działdowie), nauczyciel, kierownik szkoły w Czarnem, ofiara zbrodni niemieckich
2885. WĄSICKI CZESŁAW (*ok. 1921 r. †1945 r. w Neuengamme), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, ofiara zbrodni niemieckich
2886. WĄSOWICZDUNIN HIPOLIT h. Łabędź (*1806 r. w Piekutach †16 III 1876 r. w Tłuchowie), ziemianin, pułkownik wojska polskiego
2887. WĄSOWICZ-DUNIN HIPOLIT h. Łabędź (*1839 r. w Jasieniu †23 V 1917 r. w Kamieniu Kmiecy), ziemianin
2888. WĄSOWICZDUNIN HIPOLIT h. Łabędź, ps. „Dziadek” (*16 IX 1874 r. w Kamieniu Kmiecy †2 III 1943 r. w Majdanku), ziemianin, działacz niepodległościowy i gospodarczy, poseł do Dumy Rosyjskiej, ofiara zbrodni niemieckich
2889. WĄSOWICZ-DUNIN MARIAN h. Łabędź (*1840 r. †13 III 1903 r.), uczestnik ruchu patriotycznego 1861 r., ziemianin
2890. WĄSOWICZ-DUNIN TADEUSZ h. Łabędź (*1912 lub 1915 r. †1954 r.), uczestnik wojny obronnej 1939 r., ziemianin
2891. WĄSOWICZ-DUNIN TOMASZ h. Łabędź (*ok. 1840 r. †ok. 1919 r.), ziemianin
2892. WDOWIŃSKI ANTONI LUDWIK (*11 VIII 1859 r. w Ciechanowie †12 II 1915 r. w Lipnie), kapłan rzymskokatolicki, administrator parafii w Łukomiu, proboszcz w Karnkowie
2893. WEBER HILARY KAZIMIERZ (*13 III 1817 r. w Gniewkowie w Poznańskim †po 1865 r.), uczestnik partyzantki 1833 r., Sybirak, chemik
2894. WEBER z d. Kowalewska JADWIGA (*1 IV 1823 r. w Rumunku Dzikowskim k. Osieka n. Wisłą †ok. 1870 r. w Ośnie k. Aleksandrowa Kujawskiego), właścicielka ziemska
2895. WEBER JÓZEF (*ok. 1780 r. †ok. 1830 r.), major wojsk cesarsko-austriackich
2896. WEBER JÓZEF ERAZM MIROSŁAW (*19 III 1853 r. w Dzikowie †14 XI 1877 r.), rentier
2897. WEBER JÓZEF ERAZM MIROSŁAW, ps. „Bas” (*19 III 1853 r. w Dzikowie †14 XI 1877 r.), rentier
2898. WELENC MARIAN (*13 I 1896 r. †X 1939 r. w Lasku Rusinowskim), funkcjonariusz policji państwowej, ofiara zbrodni niemieckich
2899. WENCEL APOLINARY ps. „Jastrząb”, (*23 VIII 1916 r. w Lipnie †19 IX 1944 r.), prawnik, podporucznik, żołnierz i ofiara powstania warszawskiego
2900. WENCEL WACŁAW WINCENTY (*5 IV 1914 r. w Lipnie †1945 r.), ps. „Cichy”, student prawa, uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz powstania warszawskiego
2901. WERENS SŁAWOMIR (*1932 r. w Kielcach), lekarz i ordynator w szpitalu w Rypinie, dr nauk medycznych
2902. WERENS WANDA (*1929 r. w Warszawie †1994 r. w Płocku), aptekarka
2903. WESOŁOWSKI HIERONIM (*24 VI 1920 r. w Łążyńcu †1983 r. w Krakowie), żołnierz PSZ na Zachodzie, uczestnik bitwy o Monte Cassino
2904. WESOŁOWSKI STANISŁAW (1929 †19 I 2012 r. w Warszawie), ekonomista, dziennikarz, pamiętnikarz, członek DTN
2905. WESOŁOWSKI WAWRZYNIEC (imię zakonne – Juwenalis), (*3 VII 1817 r. w Świdziebni †13 XII 1893 r. w Witowie), kapłan zakonny, franciszkanin-reformat, prowincjał Reformatów w Prowincji Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny
2906. WESOŁOWSKI ZYGMUNT (XX w.), gospodarz, społecznik, żołnierz Września 1939 r. jeniec wojenny
2907. WETMAŃSKI LEON (*10 IV 1886 r. w Żurominie †VII v. VIII 1941 r. w Działdowie), biskup-sufragan płocki, teolog, ofiara zbrodni niemieckich, Błogosławiony Męczennik Kościoła
2908. WĘGIERSKI ROMAN (*27 II 1901 r. †15 XII 1940 r. w Dachau), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
2909. WIADROWSKI ANDRZEJ (XVI/XVII w.), proboszcz rypiński
2910. WICHER LUDWIK (*20 I 1885 r. w Krzyszkowicach w pow. myślenickim †19 III 1965 r.), nauczyciel, dyrektor Państwowego Gimnazjum w Lipnie, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych
2911. WICHROWSKI ANTONI (†po 1945 r.), uczestnik wojny obronnej 1939 r., prześladowany przez okupanta hitlerowskiego
2912. WICHROWSKI JAN (*1895 r. †1982 r.), dyrektor Spółdzielni Mleczarskiej „Rotr” w Rypinie

2913. WIECKI DIONIZY (*ok. 1796 r. †9 III 1875 r.), prawnik
2914. WIECZORKIEWICZ JAN, ps. „Zeus” (*8 VIII 1922 r. w Lipnie †13 II 1990 r. w Poznaniu), dowódca drużyny w plutonie sanitarnym Obwodu AK Lipno, weterynarz
2915. WIECZORKOWSKI JAN (*1927 r.), lekarz
2916. WIELGUS GABRIEL (*10 IV 1891 r. we wsi Gawrzyłowa terenie Galicji †1 XI 1957 r. w Pilźnie), kapłan zakonny, karmelita, przeor klasztoru w Oborach
2917. WIELGUS MARIAN (*1934 r. w Bielsku-Białej †2011 r.), lekarz w Ostrowitem k. Rypina i Rypinie
2918. WIELGUS STANISŁAW HUBERT (*3 XI 1893 r. w Wólce k. Mławy †ok. 1940 r. w okol. Królewca), porucznik Wojska Polskiego, inżynier rolnik, właściciel ziemski, ofiara zbrodni niemieckich
2919. WIELICKI ANDRZEJ h. Lubicz (†przed 1545 r.), właściciel ziemski, sędzia ziemi dobrzyńskiej
2920. WIERZBICKI JERZY ALEKSANDER (*24 XII 1909 r. †12 IX 1942 r. nad Holandią), lotnik, ofiara II wojny światowej
2921. WIERZBICKI MARIAN († ok. 1882 r.), właściciel ziemski
2922. WIERZBOWSKI ALEKSANDER JÓZEF h. Tępa Podkowa (*1840 r. †1918 r. w Skrwilnie), powstaniec 1863 r., Sybirak
2923. WIERZBOWSKI BŁAŻEJ FRANCISZEK (*3 III 1946 r. w Suminie k. Lipna), dr hab. prawa
2924. WIERZBOWSKI JAN h. Tępa Podkowa (*24 VIII 1890 r. w par. Skrwilno †17 VIII 1968 r.), nauczyciel, społecznik, uczestnik tajnego nauczania w okresie okupacji
2925. WIERZBOWSKI JÓZEF h. Tępa Podkowa (*1882 r. w Skrwilnie †1941 r.), nauczyciel, działacz niepodległościowy
2926. WIERZBOWSKI LUDWIK (*26 III 1925 r. z Skrwilnie †17 XII 1996 r. w Gdańsku), dr hab., językoznawca
2927. WIERZCHOWSKA z d. Głowińska REGINA (*1924 r. w Dylewie k. Rypina †31 III 2008 r.), nauczycielka, dyrektor szkoły w Rypinie
2928. WIERZCHOWSKI ROMUALD STANISŁAW (*8 VI 1923 r. w Chrostkowie †16 VII 2006 r. w Rypinie), nauczyciel, kierownik Szkoły Podstawowej nr 1 w Rypinie, podinspektor szkolny w Rypinie, dyrektor Liceum Ogólnokształcącego i Zespołu Szkół Ogólnokształcących w Rypinie, społecznik
2929. WIERZEJSKA MARIA (XX w.), nauczycielka szkoły w Szafarni
2930. WIETRZYKOWSKI RAFAŁ (*23 XII 1761 r. w pow. piotrkowskim †30 XII 1826 r. w Rypinie), prebendarz i fundator kościoła św. Ducha w Rypinie, wikariusz przy kościele św. Trójcy
2931. WIEWIÓRSKI GRZYMAŁA WACŁAW (*1866 r. †1920 k. wsi Chorzel), ziemianin, ofiara najazdu bolszewickiego 1920 r.
2932. WIEWIÓRSKI TADEUSZ (*30 I 1950 r. w Płonczynku, pow. lipnowski), nauczyciel, wójt gminy Wielgie, działacz polityczny, członek DTN
2933. WIĘCKOWSKI HENRYK (n. Roman), (XX w.), nauczyciel, ofiara II wojny światowej
2934. WILCZEWSKI FRANCISZEK KALIKST h. Trzy Radła (*1824 r. w Jastrzębiu †ok. 1883), właściciel ziemski, radca Dyrekcji Ubezpieczeniowej w Płocku
2935. WILCZEWSKI MATEUSZ h. Trzy Radła (*ok. 1790 r. †1854 r.), ziemianin, uczestnik partyzantki 1833 r., emigrant
2936. WILCZYŃSKI KAZIMIERZ (*ok. 1923 r. †X 1939 r. w Lasku Rusinowskim), uczeń, ofiara zbrodni niemieckich
2937. WILEWSKI NARCYZ (†po 1878 r.), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Lipnie, uczestnik powstania 1863/1864 r., zesłaniec syberyjski
2938. WILK STEFAN BRONISŁAW (*2 IX 1895 r. w Sosnowcu †9 II 1943 r. w Dachau), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Chełmicy Wielkiej, ofiara niemieckich obozów śmierci
2939. WILKRZYCKI (n. WIKRZYCKI) FRANCISZEK JAKUB (†ok. 1850 r.), ziemianin, uczestnik partyzantki 1833 r.
2940. WILSKI JERZY h. Półkozic (*14 III 1910 r. w Warszawie †2009 r. w Nowej Zelandii), żołnierz Września 1939 r., uczestnik wojny obronnej 1939 r., więzień oflagów, kapitan Wojska Polskiego, emigrant do Nowej Zelandii
2941. WILSKI STANISŁAW h. Półkozic (*5 II 1874 r. Popowie k. Kalisza †27 IV 1942 r. w Dachau), ziemianin, ofiara zbrodni niemieckich
2942. WINNICKI ANTONI h. Sas (*1800 r. w Kłodawie †18 XI 1833 r. w Kaliszu), oficer wojsk Królestwa Polskiego, uczestnik powstania listopadowego, działacz polityczny, uczestnik wyprawy 1833 r.
2943. WINNICKI ALEKSANDER KSAWERY (*22 II 1929 r. w Ignackowie k. Lipna), prof. nauk przyrodniczych
2944. WINNICKI WINCENTY h. Sas (*22 I 1885 r. w Tuchowie †23 VII 1940 r. w Sachsenhausen-Oranienburg), nauczyciel, kierownik szkoły w Lipnie, działacz społeczno-polityczny, ofiara zbrodni niemieckich
2945. WINOWSKI ALEKSANDER (*1912 r. w Suminie v. Wielgiem w pow. lipnowskim †5 VIII 1944 r. koło Huty Skępskiej), działacz konspiracji antyhitlerowskiej
2946. WIŚNIEWSKI (i. n.), (*ok. 1843 r. †22 IV 1863 r. pod Nietrzebą k. Chrostkowa), powstaniec 1863
2947. WIŚNIEWSKI ALEKSANDER, ps. „Ali” (XX w.), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej
2948. WIŚNIEWSKI ALEKSANDER (*1 VIII 1914 r. w Rokitnicy k. Rypina †po 1947 r.), uczestnik bitwy o Monte Cassino
2949. WIŚNIEWSKI ANTONI (*14 I 1888 r. w Walency (?) w pow. lipnowskim †wiosną 1940 r. w Kalininie), policjant, ofiara zbrodni sowieckich

2950. WIŚNIEWSKI CZESŁAW, ps. „Wicher” (*13 VI 1911 r. w Skudzawach w pow. rypińskim †20 VIII 1944 r. pod wsią Pokrytki w pow. ciechanowskim), uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej, dowódca Armii Ludowej, podporucznik czasu wojny
2951. WIŚNIEWSKI JAN (†2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, kierownik szkoły w Radominie, ofiara zbrodni niemieckich
2952. WIŚNIEWSKI JANUSZ (*30 IV 1960 r. w Skępem †24 VI 2011 r.), lekarz medycyny, organizator służby zdrowia w pow. lipnowskim, radny
2953. WIŚNIEWSKI JAROSŁAW (*1963 r. w Rypinie), kapłan rzymskokatolicki, misjonarz na Wschodzie
2954. WIŚNIEWSKI JÓZEF, ps. „Zass” (*ok. 1814 r. we Włocławku), partyzant 1833 r.
2955. WIŚNIEWSKI JÓZEF (*ok. 1895 r. †w końcu X 1939 r. w Rypinie), rolnik, ofiara zbrodni niemieckich
2956. WIŚNIEWSKI JÓZEF, przybrane nazwiska: „Schmidt”, „Malinowski”, ps. „Szczërba” (*18 III 1897 r. w Jastrzębiu k. Lipna †26 VIII 1945 r. w Legnicy), uczestnik I wojny światowej i wojny polsko-bolszewickiej, członek Polskiej Organizacji Wojskowej, legionista, komendant POZ „Znak” i AK w powiecie lipnowskim, podporucznik czasu wojny, ofiara zbrodni NKWD
2957. WIŚNIEWSKI JÓZEF, ps. „Wichura” (*6 I 1914 r. †17 I 1946 r. w Bydgoszczy), kowal, żołnierz podziemia poakowskiego, żołnierz wyklęty, ofiara zbrodni UB
2958. WIŚNIEWSKI KRZYSZTOF (*15 IV 1960 r. w Chełmży), nauczyciel, artysta plastyk, surrealista, rysownik i społecznik
2959. WIŚNIEWSKI LUDWIK h. Prus I (*1834 r. †29 III 1864 r. pod Łapinózką w pow. rypińskim), powstaniec 1863 r.
2960. WIŚNIEWSKI RYSZARD (*3 IX 1933 r. w Nadrożu k. Rypina), nauczyciel, harcmistrz, komendant Hufca ZHP Lipno, społecznik
2961. WIŚNIEWSKI STANISŁAW (*1935 r.), technik, malarz-amator
2962. WIŚNIEWSKI TADEUSZ, przybrane nazwisko „Malinowski”, ps. „Mały” (*4 I 1925 r. w Łomży †24 XI 1993 r. w Lipnie), żołnierz Armii Krajowej
2963. WITECKI NIKODEM (*12 IX 1920 r. w Lipnie †24 IX 2006 r. w Lipnie), ślusarz-mechanik, żołnierz Września 1939 r., żołnierz Armii Krajowej, społecznik
2964. WITECKI WIESŁAW, ps. „Bari” (*6 II 1923 r. w Lipnie †1 XII 2009 r. w Lipnie), nauczyciel, dyrektor szkoły, sportowiec, sędzia i działacz sportowy, naczelnik miasta Lipna, społecznik
2965. WITKOWSKI ANTONI (*23 VII 1934 r. w Skrwilnie †18 I 2012 r. w Warszawie), pułkownik Wojska Polskiego, dziennikarz, popularyzator martyrologii Rypina i okolic w latach II wojny, Honorowy Obywatel Miasta Rypina
2966. WITKOWSKI CZESŁAW (*8 IV 1909 r. w Czarni Małej w pow. rypińskim), uczestnik bitwy o Monte Casino
2967. WITKOWSKI HENRYK, ps. „Sęp” (*24 II 1919 r. w Rypinie †2009 r. w Rypinie), szewc, żołnierz ZWZAK, trener piłki nożnej, chórzysta, społecznik
2968. WITKOWSKI JÓZEF (*1939 r. w Skrwilnie †16 VI 2000 r. w Gołuchowie), artysta-amator, malarz, rzeźbiarz, ilustrator
2969. WITKOWSKI MARIAN (*24 I 1852 r. w Sierpcu †6 XII 1910 r. w Rypinie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Gójsku, proboszcz w Rypinie
2970. WITKOWSKI STANISŁAW, ps. „Rys”, „Żbik”, „Wojtek (po wojnie: Stanisław Poray-Tucholski), (*20 IV 1917 r. w Wielgim k. Lipna †2008 r.) kolejarz, uczestnik konspiracji antyhitlerowskiej i powstania warszawskiego, więzień niemieckich obozów Stutthof i Oranienburg
2971. WITKOWSKI STANISŁAW (†po 1945 r.), żołnierz Armii Krajowej, ofiara prześladowań sowieckich
2972. WITKOWSKI TOMASZ (†po 1864 r.), powstaniec 1863 r., Sybirak
2973. WITKOWSKI WACŁAW (*14 IV 1925 r. w Rypinie †19 XII 2010 r. w Rypinie), fryzjer, działacz sportowy, chórzysta, społecznik
2974. WITOSKI JAN (†przed 1546 r.), właściciel ziemski
2975. WITTENBERG BOGUSŁAW (*1928 r. w Żyrardowie †1994 r. w Warszawie), pastor, administrator parafii ewangelicko-augsburskiej w Rypinie
2976. WIWATOWSKA z d. Marcinkowska IRENA, ps. „Doktorowa”, „Flora” (*10 V 1914 r. w Franciszkowie k. Rypina †po 20 I 1945 r. w okolicach Bydgoszczy), uczestniczka konspiracji antyhitlerowskiej w ramach ZWZ/AK, ofiara zbrodni niemieckich
2977. WIWATOWSKI NIKODEM, ps. „Kazik”, (*21 IX 1908 r. we wsi Pólki w pow. rypińskim †w końcu I 1945 r. w okol. Bydgoszczy), lekarz medycyny-chirurg w Rypinie i Brodnicy, szef służby sanitarnej AK w Inspektoracie Brodnickim, porucznik czasu wojny, ofiara zbrodni niemieckich
2978. WŁADYSŁAW, przydomek „Garbaty” v. „Garbacz”, n. „Włodek” (*przed 1303 r. †m. 5 VI 1351 r. a 1352 r.), książę dobrzyński i łęczycki, założyciel Rypina i Lipna
2979. WŁADYSŁAW JAGIEŁŁO (*1348 r. †1434 r.), wielki książę litewski, król Polski od 1386 r.
2980. WŁADYSŁAW OPOLCZYK (†1401 r.) książę opolski i dobrzyński
2981. WŁADYSŁAW Z GIELNIOWA (n. Ładysław Jan z Gielniowa) (*ok. 1440 r. w Gielniowie pod Przysuchą na Opolszczyźnie †4 lub 5 V 1505 r. w Warszawie), bernardyn, pionier zapisów w języku polskim, poeta, błogosławiony
2982. WŁASOW DEMETRIUSZ (†ok. 1847 r.), ataman kozacki, generał-major armii carskiej, właściciel Trąbina

2983. WŁODKOWIC PAWEŁ z Brudzenia (właśc. Paulus Vladimiri) h. Dołęga (*ok. 1370 r. w Brudzeniu nad Skrwą w ziemi dobrzyńskiej †m. 9 X 1435 a 5 X 1436 r.), prawnik, prof. Akademii Krakowskiej, pisarz polityczny, rektor Akademii Krakowskiej
2984. WŁODOWSKI BOLESŁAW (*19 V 1873 r. w Rużu †po 1937 r.), rzemieślnik-kowal, starszy cechu
2985. WŁODOWSKI STANISŁAW (*7 XI 1909 r. w Rypinie †28 I 1972 r. w Rypinie), rzemieślnik, prezes Klubu Sportowego „Lech” w Rypinie
2986. WŁOST (†przed 1300 r.), kasztelan rypiński
2987. WODZIŃSKA MARIA (XX w.), nauczycielka szkoły w Szafarni
2988. WODZYŃSKI EUGENIUSZ (†po 1945 r.), żołnierz POZ „Znak” i ZWZAK, więzień obozu Stutthof
2989. WOJCIECH z Sadłowa (de Sadlowo, n. – Wojciech z Pleckiej Dąbrowy h. Doliwa), (†między 30 V 1429 a 28 maja 1432 r.), komornik ziemski łęczycki, kasztelan słoński
2990. WOJCIECHOWSKA EUFEMIA (n. – Eugenia), (*1902 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczycielka, ofiara zbrodni niemieckich
2991. WOJCIECHOWSKI CZESŁAW (*1908 r. w Skępem †11 VIII 1942 r. w obozie Stutthof), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
2992. WOJCIECHOWSKI JAN (*ok. 1907 r. †w czasie II wojny światowej) nauczyciel, ofiara II wojny światowej
2993. WOJCIECHOWSKI MIECZYŚLAW (*14 I 1914 r. w Rudzie Wieczyńskiej k. Pleszewa †po 1945 r.), kapłan rzymskokatolicki, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych
2994. WOJCIECHOWSKI STANISŁAW (*1845 r. †11 VIII 1925 r.), powstaniec 1863/1864 r.
2995. WOJCIECHOWSKI TOMASZ (*1817 r. †15 XII 1865 r.), ziemianin, kolator Obór
2996. WOJNAROWSKI JÓZEF MICHAŁ (*17 IV 1937 r. w Słotowej k. Dębicy), kapłan zakonny, karmelita, przeor w Oborach, zasłużony historyk i kustosz Zakonu
2997. WOJNAROWSKI STANISŁAW MATEUSZ (*26 XII 1934 r. w Słotowej k. Dębicy), kapłan zakonny, karmelita, przeor i proboszcz w Oborach, zasłużony kustosz kościoła oborskiego]
2998. WOJNOWSKA WŁADYSŁAWA (*1908 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczycielka, ofiara zbrodni niemieckich
2999. WOJNOWSKI KAZIMIERZ (*2 II 1916 r. †29 XII 1943 r. w obozie Stutthof), urzędnik, ofiara zbrodni niemieckich
3000. WOJSŁAW (†po 15 IV 1349 r.), proboszcz rypiński
3001. WOJSZ MIECZYŚLAW (*1934 r. †2006 r.), lekarz w Wąpielsku i Rypinie, ordynator oddziału szpitala w Rypinie
3002. WOJTAŁA JAN TADEUSZ (*23 VI 1883 r. w Osieku (Galicja) †13 II 1945 r. w Lipinach), kapłan zakonny, karmelita, przeor klasztoru w Oborach k. Rypina
3003. WOJTKIEWICZ PAWEŁ (*1801 r. w pow. wilkomirskim na Wileńszczyźnie †w poł. 1833 r. w Lipnie), powstaniec 1830/1831 r. i uczestnik partyzantki 1833 r.
3004. WOLICKI KONSTANTY (*1805 r. †1863 r.), powstaniec 1830/1831 i 1833 r., Sybirak, muzyk
3005. WOLIŃSKI ANTONI (*13 VI 1802 r. w Zielonej Mławskiej †1967 r. w Lipnie), kapłan rzymskokatolicki, organizator manifestacji patriotycznych w latach 1861-1863
3006. WOLKMAR (†m. 2 II 1333 r. a 23 VI 1339 r.), fundator kościoła w Starym Rypinie, kanonik płocki, archidiakon dobrzyński
3007. WOLSKI WOJCIECH (*14 V 1895 r. we wsi Boczki k. Sieradza †po 1945 r.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Kikole, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych
3008. WOŁOWIEC TADEUSZ (*12 VI 1951 r. w Krajkowie k. Bieżunia), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, proboszcz w Świedziebni
3009. WOŁOWSKI TEODOR (†jesienią 1939 r. w lesie karnkowskim), gajowy, ofiara zbrodni niemieckich
3010. WOŹNIAK JERZY (*5 XI 1950 r. w Szubinie), przedsiębiorca, genealog
3011. WÓJCIKIEWICZ STANISŁAW (†3 VII 1941 r. w Dachau), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
3012. WÓJTOWICZ (n. Wojtowicz) FILOMENA, ps. „Fila” (*1913 r. †po 1945 r.), nauczycielka i harcerska, także tajnego nauczania i harcerstwa, żołnierz Armii Krajowej-Wojskowej Służby Kobiet, więźniarka UB
3013. WRÓBEL JÓZEF (*17 I 1913 r. w USA †20 VII 1972 r. w Warszawie), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Dobrzyniu n. Wisłą, więzień niemieckich obozów
3014. WRÓBLEWSKA z d. Bombalska MIECZYŚLAWA, ps. „Miecia” (*29 VI 1907 r. †2004 r.), żołnierz Armii Krajowej
3015. WRÓBLEWSKI ALEKSANDER (*5 VI 1901 r. w Kronsztadzie na terenie Rosji †11/12 XI 1939 r. w Łopatkach k. Wąbrzeźna), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
3016. WRÓBLEWSKI STANISŁAW (*9 XI 1786 r. w Szreńsku †20 X 1855 r. w Skrwilnie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz sadłowski i skrwileński, bibliofil
3017. WRZESIŃSKI TEOFIL (*1864 r. †24 I 1941 r.), proboszcz skrwileński
3018. WULTAŃSKI JERZY WŁODZIMIERZ (*1 X 1930 r. w Brodnicy), harcerz, nauczyciel, historyk, popularyzator i badacz dziejów Brodnicy i okolic, społecznik
3019. WYBAWIŃSKI Z. (XX w.), nauczyciel, kierownik szkoły w Strzygach
3020. WYBORSKA z d. Karnkowska p. v. Cymerman MARIANNA (*2 VII 1935 r. w Suszewie k. Lipna), pielęgniarka, hafciarka
3021. WYBRANIEC JAN (*1929 r. w Żabcu, w woj. kieleckim †2007 r.), bankowiec, radny

3022. WYBRANIECKI ANTONI (*3 I 1781 r. we wsi Kamienna k. Sanoka †VII 1834 r. w Warszawie), kapitan wojsk polskich, ziemianin, fundator kościoła w Dobrzyniu n. Drwęcą, mentor F. Chopina
3023. WYBULT FRANCISZEK TEOFIL (*1 XII 1897 r. w Zagórzcu †1969 r. w Płocku), dziennikarz, historyk Mazowsza i ziemi dobrzyńskiej
3024. WYCZAŁKOWSKI TOMASZ h. Ślepowron (†1824 r.), właściciel ziemski, sędzia pokoju
3025. WYPIJEWSKI JULIAN (*16 VII 1899 r. †2 VIII 1942 r. w Dachau) nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
3026. WYSOCKA z d. Jurkiewicz ALEKSANDRA, ps. „Strzała” (*9 XII 1923 r. w Lipnie †14 VI 2010 r.), żołnierz Armii Krajowej, kapral czasu wojny, więzień KL Stutthof, urzędnik państwowy
3027. WYSOCKI ALEKSANDER h. Dryja (*1823 r. w Dulsku k. Dobrzynia n. Drwęcą †10 XII 1864 r. w Golubiu), ziemianin, organizator powstania 1863 r.
3028. WYSOCKI FELIKS h. Dryja (*3 IX 1778 r. †6 IX 1856 r.), major Wojska Polskiego, ziemianin, działacz gospodarczy
3029. WYSOCKI JÓZEF h. Dryja (*ok. 1767 r. w Sokalu †25 I 1840 r. w Dulsku), właściciel ziemski, starosta ulwowiecki, sędzia pokoju, podprefekt powiatu lipnowskiego
3030. WYSOCKI KAZIMIERZ (*2 XII 1898 r. †w końcu X 1939 r. w Lasku Rusinowskim k. Rypina), nauczyciel, kierownik szkoły Płonnem, ofiara zbrodni niemieckich
3031. WYSZKOWSKI JÓZEF (*8 II 1913 r. w Krakowie †23 VIII 1983 r. w Lipnie), nauczyciel, porucznik czasu wojny, działacz społeczny, radny
3032. WYSZYŃSKI STEFAN (*3 III 1901 r. w Zuzeli na Podlasiu †28 V 1981 r. w Warszawie), prymas Polski, Prymas Tysiąclecia, koronator Figury Matki Bożej Oborskiej, sługa Boży Kościoła katolickiego w Polsce
3033. WYŻYKOWSKA z d. Sarzyńska MARGARETA (*1932 r. w Borzyminie k. Rypina), lekarz-stomatolog w Wąpielsku i Rypinie

Z

3034. ZABŁOCKI STANISŁAW (*ok. 1794 r. w Płocku †po 1847 r.), powstaniec 1830/1831 i 1833 r., Sybirak
3035. ZABŁOTNY WŁADYSŁAW (*1902 r. †2 XI 1939 r. w Rypinie), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, nauczyciel, kierownik szkoły w Likcu, ofiara zbrodni niemieckich
3036. ZABOROWSKA JÓZEFA (*15 III 1912 r. w we wsi Kamionka k. Rypina †27 XI 1954 r. w Pniewach), siostra zakonna
3037. ZABOROWSKI JAN NEPOMUCEN (*1808 r. w Nowej Wsi w ziemi dobrzyńskiej †16 XI 1848 r. w Marsylii), powstaniec 1831 r., podporucznik Wojska Polskiego, emigrant do Francji, polityk
3038. ZABOROWSKI JÓZEF (*1880 r. w Siecieniu k. Płocka †I poł. IX 1939 r. w lasach karnkowskich k. Lipna?), stolarz, działacz PPS, radny, społecznik, ofiara zbrodni niemieckich
3039. ZABOROWSKI JULIAN (*1906 r. w Gdańsku †1975 r.), lekarz w Rypinie i Lipnie, uczestnik II wojny, emigrant
3040. ZACHARSKI JÓZEF (*XI 1897 r. †wiosną 1940 r. w Kalininie), policjant, ofiara zbrodni sowieckich
3041. ZAJĄC GRZEGORZ, ps. „Portella” (*ok. 1794 r. †XI 1833 r. w Lipnie), żołnierz 1831 r., uczestnik partyzantki 1833 r.
3042. ZAJĄC ZDZISŁAW (*1930 r. †1988 r.), felczer medyczny w Rypinie
3043. ZAJKOWSKI PIOTR (*1866 r. w Stawiskach †1932 r. w Bogórzynie k. Mławy), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Dobrzejewicach, działacz społeczny i niepodległościowy
3044. ZAKRZEWSKI JÓZEF (*1745 r. w woj. chełmińskim †1797 r.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Dulsku i Świedziebni
3045. ZAKRZEWSKI JÓZEF, (*14 XI 1908 r. we wsi Zbyszewo, pow. lipnowski †IV 1940 r. w Katyniu), nauczyciel, podporucznik Wojska Polskiego, ofiara zbrodni sowieckich
3046. ZALESKI ALEKSANDER (*3 III 1855 r. w Rypinie †15 IX 1926 r. w Płocku), lekarz, działacz społeczny i oświatowy, publicysta
3047. ZALESKI ANTONI (†po 9 I 1866 r.), kapłan zakonny, karmelita, uczestnik powstania 1863/1864 r., ofiara represji carskich
3048. ZALEŚKIEWICZ z d. Bonowicz BOŻENA (*1946 r. w Rypinie), organizatorka rzemiosła, radna
3049. ZALEŚKIEWICZ EUZEBIUSZ (*1924 r. w Pokrzydowie k. Brodnicy †2005 r.), przewodniczący PRN w Rypinie, naczelnik miasta Rypina
3050. ZALEWSKI ALEKSANDER (*6 VIII 1869 r. we wsi Laski †20 III 1949 r. w Obrytem), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, wikariusz w Rypinie, administrator parafii Jasienica, Winnica i Ligowo, więzień obozu w Działdowie
3051. ZALEWSKI DOBEK STEFAN (*1724 r. z parafii Łowicz †9 V 1795 r. w Rypinie), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, proboszcz w Sadłowie i Rypinie, dziekan rypiński
3052. ZALEWSKI JULIAN (†w końcu XII 1917 r. w Lipnie), lekarz, działacz społeczny
3053. ZALEWSKI STEFAN (*1724 r. w parafii Łowicz †7 V 1795 r. w Rypinie), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz sadłowski i rypiński, dziekan rypiński
3054. ZALEWSKI STEFAN (XX w., †w Brodnicy), nauczyciel, uczestnik II wojny światowej
3055. ZALEWSKI WŁADYSŁAW h. Jastrzębiec (*ok. 1870 r.), ziemianin

3056. ZAŁUSKA (n. Załuski) WALENTY, kryptonim „W. Z.” (*1859 r. we wsi Ciechny k. Ostrowi Mazowieckiej †5 IX 1927 r. w Zuzeli na ziemi łomżyńskiej), kapłan rzymskokatolicki, kanonik, proboszcz w Osieku Rypińskim, Gójsku i Lipnie, teolog, historyk Kościoła i ziemi dobrzyńskiej, piewca kultu Matki Bożej Skępskiej
3057. ZAMBRZYCKI STANISŁAW (XX w.), uczestnik wojny obronnej 1939 r., żołnierz Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie
3058. ZAMOYSKI ANDRZEJ h. Jelita (*1716 r. †1792 r.), starosta brodnicki, lubelski i rostocki, wojewoda inowrocławski, kanclerz wielki koronny
3059. ZAMOYSKI MICHAŁ ZDZISŁAWA SARIUSZ h. Jelita (*ok. 1679 r. w Zamościu †7 III 1735 r. w Zamościu), łowczy wielki koronny, skarbnik smoleński, wojewoda smoleński, starosta gniewski
3060. ZANIEWSKA z d. Lajborek JOLANTA MARIA (*27 VII 1958 r. w Warszawie), pielęgniarka, malarka
3061. ZANIEWSKA WANDA (†1974 r.), aptekarka
3062. ZANIEWSKI JAN (*1882 r. we wsi Kołaki k. Łomży †1953 r. w Rypinie), aptekarz, ofiara prześladowań komunistycznych
3063. ZAPAŁOWSKI CZESŁAW (*1906 r. †1950 r.), zegarmistrz, jubiler, innowator, członek POZ „Znak”
3064. ZAPOROWICZ HENRYK (*1906 r. †1958 r.), żołnierz II Korpusu Polskiego, uczestnik bitwy o Monte Cassino
3065. ZARĘBSKI LEONARD (XX w.), oficer Wojska Polskiego, działacz społeczny
3066. ZARĘBSKI JÓZEF (*15 VIII 1930 r. w Makówcu k. Lipna †9 VI 2003 r. w Lipnie), nauczyciel, społecznik i działacz ZNP
3067. ZARĘBSKI WŁADYSŁAW (*18 V 1892 r. w Kukułkach v. Kukule †wiosną 1940 r. w Kalininie), policjant, ofiara zbrodni sowieckich
3068. ZASADA CZESŁAW (*17 X 1899 r. w Bobrownikach †20 IV 1990 r. w Bobrownikach), rolnik, strażak-społecznik
3069. ZATAJ STANISŁAW (*1893 r. w Mościskach w Małopolsce †1 VII 1940 r. w KL Stutthof), nauczyciel, kierownik szkoły w Chalinie, ofiara zbrodni niemieckich
3070. ZAWADZKI FRANCISZEK (*1834 r.), kapłan zakonny, karmelita, wikariusz w Rypinie
3071. ZAWADZKI GRZEGORZ (XVIII w.), proboszcz skrwileński
3072. ZAWADZKI WITOLD (*24 III 1904 r. †w czasie II wojny światowej), nauczyciel, kierownik szkoły w Radomicach, ofiara zbrodni niemieckich
3073. ZAWIDZKI KAJETAN (*24 IX 1930 r. w Bobrownikach †7 XI 2007 r. w Toruniu), nauczyciel, porucznik Wojska Polskiego, dyrektor szkoły w Bobrownikach, społecznik
3074. ZAWISZA ARTUR CZARNY h. Przerowa, ps. „Stecki” (*24 XI 1809 r. w m. Sobota na Mazowszu †26 XI 1833 r. w Warszawie), oficer wojsk polskich, kapitan czasu wojny, działacz niepodległościowy, przywódca partyzantki „Zemsta Ludu” w 1833 r.
3075. ZAWISZA WALENTY (*7 IX 1896 r. w Krzemieniewicach k. Radomia †XII 1940 r. w Sachsenhausen), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Zadusznikach, ofiara niemieckich obozów koncentracyjnych
3076. ZBIGNIEW z Brzozy (Brzeźna) (XIV/XV w.), starosta toruński i dobrzyński
3077. ZBOIŃSKA z d. Dobrska ELŻBIETA (*ok. 1798 r. †po 1833 r.), ziemianka, uczestniczka partyzantki 1833 r.
3078. ZBOIŃSKA z Chełmickich PRAXEDA h. Nałęcz (*1795 r. †1837 r. r.), właścicielka ziemska
3079. ZBOIŃSKI ANDRZEJ h. Ogończyk (†po 1793 r.), podstoli rypiński
3080. ZBOIŃSKI FRANCISZEK h. Ogończyk (*ok. 1680 r.), właściciel ziemski, łowczy nadworny
3081. ZBOIŃSKI FRANCISZEK KSAWERY (*2 XII 1795 r. w Kozłowie †19 VI 1853 r. w Kozłowie), właściciel ziemski, przyjaciel Fryderyka Chopina
3082. ZBOIŃSKI IGNACY h. Ogończyk (†23 X 1775 r.), miecznik, łowczy, chorąży i kasztelan dobrzyński
3083. ZBOIŃSKI IGNACY ANTONI (n. Antoni Ignacy) h. Ogończyk (*ok. 1715 r. †24 II 1796 r. w Kikole), kasztelan i wojewoda płocki, poseł na sejm, kolator kościołów na ziemi dobrzyńskiej
3084. ZBOIŃSKI JAKUB h. Ogończyk (*ok. 1620 r. †ok. 1688 r.), pisarz ziemski, kasztelan dobrzyński, sędzia ziemi dobrzyńskiej, poseł na sejmy, starosta lipnowski, powojewodzi chełmiński
3085. ZBOIŃSKI JAKUB h. Ogończyk (*ok. 1670 r. †18 VIII 1755 r.), kasztelan dobrzyński, kasztelan elbląski, poseł ziemi dobrzyńskiej
3086. ZBOIŃSKI JAN NEPOMUCEN h. Ogończyk (XVIII w.), starosta różański i mszański, szambelan J. K. M., poseł ziemi dobrzyńskiej
3087. ZBOIŃSKI JÓZEF (*1785 r. †1845 r.), uczestnik wojen napoleońskich, pułkownik wojsk polskich, dowódca pułku w czasie wojny polsko-rosyjskiej 1831 r.
3088. ZBOIŃSKI hr. KAROL JÓZEF hr. h. Ogończyk (*ok. 1788 r. †7 II 1850 r. w Kikole), ziemianin
3089. ZBOIŃSKI hr. KSAWERY FRANCISZEK hr. h. Ogończyk (*12 VIII 1757 r. w Kikole †16 I 1818 r. w Kikole), starosta lipnowski, kasztelan raciąski, kasztelan płocki, senator Królestwa Polskiego
3090. ZBOIŃSKI MICHAŁ AUGUSTYN h. Ogończyk (*ok. 1713 r. †19 X 1788 r.), generał-major wojsk polskich, poseł na sejm
3091. ZBOIŃSKI MIKOŁAJ, zw. Janem Zboińskim v. Ossowskim v. Steklińskim, v. Ciepieńskim, h. Ogończyk (†1504 r.), właściciel ziemski, urzędnik ziemi dobrzyńskiej
3092. ZBOIŃSKI v. OSSOWSKI MIKOŁAJ h. Ogończyk (*ok. 1470 r. †przed 1543 r.), właściciel ziemski, podczaszy dobrzyński

3093. ZBOIŃSKI SZYMON h. Ogończyk (†1725 r.), cześnik dobrzyński
3094. ZBOIŃSKI WOJCIECH JAN h. Ogończyk (†m. 16 X 1702 a 8 X 1703 r.), miecznik i podczaszy dobrzyński, starosta lipnowski, marszałek sejmiku dobrzyńskiego, poseł na sejm
3095. ZDZIARSKI WACŁAW IGNACY (*13 VIII 1889 r. †na pocz. XI 1939 r. w lasach skrwileńskich), żołnierz Września 1939 r., ofiara zbrodni niemieckich
3096. ZDROJEWSKI ZYGMUNT (*23 III 1904 r. w Lipnie †wiosną 1940 r. w Charkowie), lekarz, porucznik Wojska Polskiego, ofiara zbrodni sowieckich
3097. ZELIGMÓWNA MICHŁA (*1900 r.), nauczycielka, uczestniczka i ofiara powstania warszawskiego 1944 r.
3098. ZEMBRZUSKI BOHDAN (†po 1928 r.), właściciel ziemski
3099. ZEMBRZUSKI JÓZEF (*ok. 1857 r. †2 XII 1926 r.), przedstawiciel rodziny
3100. ZGLISZCZYŃSKI WALERIAN (XIX/XX w.), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Dobrzejewicach
3101. ZIELENIEWSKI MATEUSZ JÓZEF (†4 III 1748 r.), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz i proboszcz w Osieku i Górznie
3102. ZIELIŃSKA z d. Mazurkiewicz IWONA ELŻBIETA (*4 VII 1968 r. w Rypinie), dr nauk hum., adiunkt, b. wicedyrektor szkoły podstawowej, nauczyciel historii, badacz historii regionu, sekretarz DTN
3103. ZIELIŃSKA z d. Wodzińska MARIA JUSTYNA FRANCISZKA h. Jastrzębiec (*10 III 1881 r. w Żałem k. Rypina †5 VIII 1967 r. w Skępem), ziemianka, aptekarka-zielarka, organizatorka opieki społecznej, ofiara prześladowań komunistycznych
3104. ZIELIŃSKI ALEKSANDER h. Świnka (*1755 r. w Przytocy †ok. 1823 r.), właściciel ziemski, gen. insurrekcji kościuszkowskiej, poseł na Sejm Czteroletni
3105. ZIELIŃSKI ANDRZEJ h. Świnka (†1742 r.), właściciel ziemski, podstoli płocki
3106. ZIELIŃSKI ANDRZEJ (n. JEŃDRZEJ) h. Świnka (*ok. 1710 r. †1777 r.), ziemianin, podstoli i podczaszy różański
3107. ZIELIŃSKI ANTONI, ps. „Kruk” (*1891 r. w Krystianowie k. Radzyna †7 XII 1976 r. w Rypinie), organizator, dyrygent chóru, komendant powiatowy Polskiej Organizacji Zbrojnej i Obwodu Armii Krajowej Rypin, kapitan czasu wojny, więzień KL Stutthoff
3108. ZIELIŃSKI BONAWENTURA h. Świnka (*1770 r. w Białutach na Pomorzu †2 II 1851 r. w Warszawie), kapitan wojsk polskich, sędzia pokoju i marszałek powiatu chełmińskiego
3109. ZIELIŃSKI CELESTYN h. Świnka (*ok. 1709 r.), właściciel ziemski
3110. ZIELIŃSKI DONALD JAN (*13 I 1967 r. w Lipnie), inżynier, dr nauk rolniczych, społecznik
3111. ZIELIŃSKI FRANCISZEK h. Świnka (*przed 1665 r. †1723 r.), podstoli płocki, kolator klasztoru skępskiego, uczestnik wyprawy wiedeńskiej
3112. ZIELIŃSKI FRANCISZEK (*1883 r. w Chalinie †1966 r.), ziemianin, poseł na sejm
3113. ZIELIŃSKI GUSTAW h. Świnka (*1 I 1809 r. w Markowicach k. Inowrocławia †23 XI 1881 r. w Skępem), porucznik Wojska Polskiego, poeta, powieściopisarz, bibliofil, etnograf, historyk, mecenas kultury, społecznik, Sybirak
3114. ZIELIŃSKI GUSTAW (*1870 r. †6 IX 1930 r.), archeolog, etnograf
3115. ZIELIŃSKI JAKUB h. Świnka (*1648 r. †18 IV 1716 r. w Kowalewie), właściciel ziemski, chorąży dobrzyński, pułkownik wojsk koronnych, poseł na sejmy
3116. ZIELIŃSKI JAN h. Świnka (*1645 r. w Rostkowie †1709 r.), właściciel ziemski, starosta ciechanowski
3117. ZIELIŃSKI JAN h. Świnka (*22 XII 1709 r. †1787 r.), podczaszy różański, stolnik płocki
3118. ZIELIŃSKI JAN h. Świnka (*11 XI 1806 r. w Krzynowłodze †1887 r.), kapitan wojsk polskich, emigrant listopadowy, inspektor generalny rolnictwa we Francji
3119. ZIELIŃSKI JAN NEPOMUCEN h. Świnka (*ok. 1860 r. †po 1913 r.), ziemianin
3120. ZIELIŃSKI JAN (*24 V 1910 r. †X v. XI 1939 r. w (?) w lasach skrwileńskich), robotnik, ofiara zbrodni niemieckich
3121. ZIELIŃSKI JÓZEF PAWEŁ h. Świnka (†1734 r.), ziemianin, kolator klasztoru skępskiego
3122. ZIELIŃSKI JÓZEF h. Świnka (*1770 r. †27 IV 1847 r. w Skępem), właściciel ziemski, sędzia powiatu lipnowskiego
3123. ZIELIŃSKI JÓZEF FELIKS h. Świnka, ps. „Kurp”, „Izet-Bey” (*18 V 1808 r. w Luberadzu, pow. ciechanowski †22 II 1878 r. w Skępem), oficer powstania 1830 r. i wojny 1831 r., działacz demokratyczny, poeta, satyryk, publicysta, dyplomata, bibliotekarz
3124. ZIELIŃSKI JÓZEF h. Świnka (*20 VIII 1845 r. w Łążynie k. Lipna †24 X 1905 r. w Warszawie), ziemianin, kolator klasztoru skępskiego, numizmatyk, bibliofil, publicysta, ofiarodawca biblioteki dla miasta Płocka
3125. ZIELIŃSKI JÓZEF, ps. „Błysk”, „Grab”, „Sęp” (XX w.), żołnierz Armii Krajowej, ofiara prześladowań komunistycznych
3126. ZIELIŃSKI KAJETAN h. Świnka (XVIII w.), właściciel ziemski
3127. ZIELIŃSKI KAROL h. Świnka (*1690 r. †24 VII 1727 r. w Steklinie k. Lipna), podstoli różański
3128. ZIELIŃSKI KAROL (*1858 r. w Skępem †1927 r. w Srebrnej), ziemianin
3129. ZIELIŃSKI KAZIMIERZ h. Świnka (*1880 r. †1916 lub 1917 r.), inżynier chemik, muzyk
3130. ZIELIŃSKI KONSTANTY JÓZEF (*1646 r. w Rostkowie †ok. 1709 r. w okol. Kijowa), rzymskokatolicki arcybiskup lwowski
3131. ZIELIŃSKI KONSTANTY h. Świnka (*5 II 1862 r. w Skępem †21 VIII 1920 r. w Wieczfni k. Mławy), uczestnik i ofiara wojny polsko-rosyjskiej 1920 r.

3132. ZIELIŃSKI LUDWIK h. Świnka (*1619 r. w Rostkowie †1678 r.), kasztelan sierpski
3133. ZIELIŃSKI LUDWIK MARIAN h. Świnka (*1739 r. †6 III 1806 r.), senator, kasztelan rypiński i zakroczymski, poseł i senator
3134. ZIELIŃSKI LUDWIK NORBERT h. Świnka (*ok. 1860 r. †ok. 1835 r.), ziemianin
3135. ZIELIŃSKI MARCELI h. Świnka (†1816 r.), właściciel ziemski, szambelan królewski, landrat powiatu lipnowskiego
3136. ZIELIŃSKI MAREK h. Świnka (*1766 r. †1819 r.), właściciel ziemski, porucznik wojsk koronnych
3137. ZIELIŃSKI NORBERT h. Świnka (*1768 r. †1834 r. w Chrostkowie k. Lipna), pułkownik wojsk polskich, uczestnik insurekcji kościuszkowskiej, ziemianin
3138. ZIELIŃSKI STANISŁAW KOSTKA h. Świnka (*11 VI 1647 r. w Rostkowie †1721 r.), ziemianin, kasztelan sierpski
3139. ZIELIŃSKI STANISŁAW h. Świnka (*1830 r. †21 III 1864 r. w Gąbinie), właściciel ziemski
3140. ZIELIŃSKI STANISŁAW WŁADYSŁAW h. Świnka (*15 X 1905 r. w Skępem †30 XII 1941 r. nad Brestem (Francja), ziemianin, oficer Wojska Polskiego, kapitan-pilot, pasjonat lotnictwa i myślistwa, bohater walk o Anglię
3141. ZIELIŃSKI SZYMON h. Świnka (*14 XI 1713 r. we wsi Laski †1784 r.), ziemianin, chorąży nurski, kasztelan rypiński, oficer wojsk polskich, marszałek konfederacji barskiej ziemi dobrzyńskiej, senator
3142. ZIELIŃSKI WALENTY h. Świnka (†1646 r.), kasztelan płocki
3143. ZIELIŃSKI WALENTY (*1877 r. †1947 r.), major Wojska Polskiego, uczestnik I wojny światowej i wojny polsko-bolszewickiej, major Wojska Polskiego, ziemianin-nowator, publicysta, poeta, społecznik, patriota
3144. ZIELIŃSKI WŁADYSŁAW APOLINARY h. Świnka (*ok. 1859 r. †26 IV 1929 r.), ziemianin
3145. ZIEMIAK z Rościszewa (Rościszewski) h. Junosza (XV w.), właściciel ziemski, łowczy i cześnik płocki
3146. ZIEMIECKI KSAWERY KAROL (*14 III 1912 r. w Gorzycach k. Płońska †15 I 2002 w Orszymowie), kapłan rzymskokatolicki, administrator par. św. Trójcy w Rypinie, proboszcz w Trąbinie, historyk
3147. ZIEMKIEWICZ FELIKSA (*1857 r. w Brzozówku k. Zielonej, parafia Zielona †9 II 1931 r. w Wymyślinie), właścicielka stacji w Wymyślinie, działaczka niepodległościowa
3148. ZIEMKIEWICZ STEFAN (*30 VI 1914 r. w Czernikowie †5 II 2000 r. w Lipnie), nauczyciel, społecznik, pracownik administracji państwowej
3149. ZIEMKIEWICZ WOJCIECH (*1849 r. †1909 r. w Skępem), muzyk, organista w Kościele Ojców Bernardynów w Skępem
3150. ZIEMLEWICZ JERZY (*15 X 1932 r. w Chodorążku k. Lipna †19 VIII 2004 r. w Lipnie), nauczyciel, dyrektor Liceum Ogólnokształcącego w Lipnie, radny, społecznik, działacz ZNP
3151. ZIEMLEWICZ LUDWIK (*6 XI 1916 r. w Karnkowie †2 I 1997 r. w Lipnie), żołnierz Września, nauczyciel, dyrektor Liceum Ogólnokształcącego w Lipnie
3152. ZIEMNIEWICZ FRANCISZEK (*1867 r. †12 IX 1929 r. w Chełmicy Dużej) cieśla, rolnik, sołtys wsi, społecznik
3153. ZIENTARSKI ROMUALD (*1829 r. w Wymyślinie k. Lipna), muzyk, kompozytor
3154. ZIMAK REMIGIUSZ (*18 IV 1933 r. w Pruszkowie k. Płońska †3 II 1992 r. w Warszawie), kapłan rzymskokatolicki, wikariusz w Rypinie
3155. ZIÓŁKOWSKI ALEKSANDER (*4 XI 1920 r.), żołnierz POZ „Znak” i Armii Krajowej, kolejarz, ofiara prześladowań komunistycznych
3156. ZIÓŁKOWSKI EDMUND (*10 VII 1909 r. w Warszawie †18 IX 1978 r. w Lipnie), żołnierz II wojny światowej, uczestnik bitwy o Monte Cassino, radny
3157. ZIÓŁKOWSKI HENRYK (*1895 w Przywitowie †1976 r. w Skrwilnie), kołodziej, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej
3158. ZONKO HENRYK ANDRZEJ (*1 I 1935 r. w Oborach), kapłan zakonny, karmelita, przeor w Krakowie
3159. ZOSŁAW z Wapielska (XIV w.), właściciel ziemski, założyciel wsi
3160. ZWIERSKI WALENTY WINCENTY JÓZEF h. Bełty (*20 II 1788 r. w Mokrzeszy k. Częstochowy †15 XII 1859 r. w Paryżu), polski publicysta niepodległościowy, polityk, uczestnik wojen napoleońskich i powstania listopadowego, major wojsk polskich, wolnomularz
3161. ZYBERTOWICZ ANDRZEJ JANUSZ (*30 IX 1954 r. w Bydgoszczy), dr hab. nauk humanistycznych, socjolog, polityk
3162. ZYBLEWSKI JÓZEF (*21 IV 1901 r. w Rużu †19 IV 1940 r. w Katyniu), lekarz, uczestnik I i II wojny, podporucznik Wojska Polskiego, ofiara zbrodni sowieckich
3163. ZYGNERSKI JÓZEF (*1889 r. †1971 r.), wójt Czernikowa

Ż

3164. ŻABIŃSKI WIESŁAW (XX w.), nauczyciel, opiekun miejsca pamięci narodowej, drużynowy ZHP
3165. ŻABOKLIKA LUCYNA (*1906 r. we wsi Wielgie, pow. lipnowski †1986 r. w Brodnicy), nauczycielka, więźniarka hitlerowskiego obozu w Ravensbrück
3166. ŻARNOCH PAWEŁ JÓZEF (*6 X 1891 r. †wiosną 1945 r. w pobliżu Neustadt), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
3167. ŻBIKOWSKI LEON (*13 VII 1839 r. we wsi Wójt, parafia Szwelice †2 I 1920 r. w Lipowcu), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Świdziebni

3168. ŻBIKOWSKI ZBIGNIEW (*6 III 1952 r. w Skrwilnie), pisarz i dziennikarz
3169. ŻEBROWSKI ANTONI WALENTY (*w Lubawie †15 V 1765 w Kaliszu), bernardyn, brat zakonny, malarz i polichromista
3170. ŻELECHOWSKA z d. Kilanowska ALICJA (*25 III 1938 r. w Krzyżówkach k. Lipna), pielęgniarka, muzealnica i społeczniczka
3171. ŻELSKI PIOTR h. Ogończyk (†przed 1604 r.), właściciel ziemski, skarbnik dobrzyński
3172. ŻELSKI SEWERYN h. Ogończyk (†po 1690 r.), właściciel ziemski, miecznik i wojski dobrzyński, poseł na sejm
3173. ŻELSKI SĘDZIWIÓJ h. Ogończyk (†6 VI 1577 r.), właściciel ziemski, łowczy dobrzyński
3174. ŻELSKI STANISŁAW h. Ogończyk (†1681 r.), właściciel ziemski, skarbnik dobrzyński, sędzia sądów kapturowych
3175. ŻELSKI STEFAN h. Ogończyk (XVII w.), właściciel ziemski
3176. ŻELSKI WINCENTY h. Ogończyk (XVI w.), właściciel ziemski, kasztelan słoński i dobrzyński
3177. ŻERKOWSKI MARIAN (*1902 r. w Rypinie), urzędnik, powojenny burmistrz Rypina
3178. ŻOCHOWSKI ANTONI (*12 V 1883 r. we wsi Ołdaki w powiecie ostrowskim †1958 r.), współzałożyciel ZNP, profesor Liceum Pedagogicznego w Wymyślinie
3179. ŻOCHOWSKI EDMUND (*17 VI 1898 r. w Wymyślinie k. Lipna †1941 r. w Katyniu), nauczyciel, żołnierz Września 1939 r., ofiara zbrodni sowieckich
3180. ŻOCHOWSKI WŁADYSŁAW (*ok. 1862 r. †6 IX 1939 r. w Rypinie), działacz narodowy i społeczny, bankowiec
3181. ŻOŁNOWSKI BOLESŁAW, ps. „Mściwy” (†2 IX 1944 r. w Suradowie), dowódca oddziału Armii Krajowej, ofiara zbrodni niemieckich
3182. ŻOŁNOWSKI CZESŁAW (XX w.), mistrz murarski
3183. ŻOŁNOWSKI JÓZEF (*8 XII 1819 r. w Mławie †1871 r. w Warszawie), proboszcz skrwileński, kanonik, dziekan rypiński, patriota popierający ruch patriotyczny w okresie przed i po upadku powstania styczniowego
3184. ŻOŁNOWSKI WŁADYSŁAW (*11 II 1885 r. w Łempiczyźnie, gmina Skępe †9 II 1941 r. w Dachau), nauczyciel, kierownik szkoły w Wichowie, społecznik, ofiara zbrodni niemieckich
3185. ŻOŁOBIŃSKA z d. Siemińska HELENA, ps. „Halszka” (*2 X 1906 r. w Rypinie †1980 r. w Golubiu-Dobrzyniu), żołnierz i kwaterniczka ZWZ-AK-WSK, filantropka
3186. ŻOŁOBIŃSKI LUCJAN, ps. „As”, „Czarny”, „Twardy” (*2 I 1906 r. w Drobinie k. Płońska †1981 r. w Warszawie), kominiarz, żołnierz i dowódca ZWZ/AK
3187. ŻUCHOWSKA z d. Przedpeńska BARBARA (*12 IV 1927 r. w Skrwilnie w pow. rypińskim), nauczycielka, działaczka społeczna
3188. ŻUCHOWSKI ANDRZEJ (†1945 r. w okol. Torunia), nauczyciel, ofiara zbrodni niemieckich
3189. ŻUCHOWSKI JÓZEF (XX w.), sklepikarz, ofiara prześladowań niemieckich
3190. ŻUCHOWSKI LESZEK ADAM (*6 IV 1940 r. w Podzamku Golubskim, parafia Golub, pow. wąbrzeski), nauczyciel, animator kultury, członek DTN
3191. ŻUCHOWSKI WACŁAW (*17 IX 1886 r. w Żychlinie †13 V 1940 r. w Sachsenhausen), kapłan rzymskokatolicki, proboszcz w Rużu, kanonik, więzień i ofiara niemieckich obozów koncentracyjnych
3192. ŻURAWSKI (n. Żurawicki) FRANCISZEK (*ok. 1806 r. †po 1835 r.), partyzant 1830/31 i 1833 r.
3193. ŻYCHLIŃSKI JÓZEF ZYGMUNT (*7 V 1890 r. †18 I 1940 r. w okol. Królewca), uczestnik wojny 1920 r., ziemianin, hodowca trzody, działacz społeczno-gospodarczy, ofiara zbrodni niemieckich

Herby rodów rycerskich i szlacheckich ziemi dobrzyńskiej i z tą ziemią związanych

Abdank	Aleksandrowicz	Aleksander-Pan	Awdaniec	Bogoria
Bończa	Bożawola	Brodzic	Cholewa	Ciołek
Czarliński	Dąbrowa	Dębno	Doliwa	Dołęga
Drogosław	Družyna	Engeström	Glaubitz	Gliński

Lubicz

Łabędź

Łada

Łódź

Mora

Murdelio

Nabram

Nałęcz

Nieczuja

Niesobia

Nowina

Odrowąż

Odwaga

Ogończyk

Ogoński

Oksza

Osek

Ossoria

Ostoja

Pikolar

Pilawa

Plater

Pobóg

Pogoń

Pomian

Poraj

Półkozic

Prawdzic

Prus

Prus I (Turzyna)

Prus II (Wilcze kosy)

Przerowa

Przosna

Radwan

Rawicz

Rogala

Rola

Ryś

Sas

Sołtan

Suchekomnaty

Sulima

Szeliga

Szreniawa

Ślepowron

Świnka

Tępa Podkowa

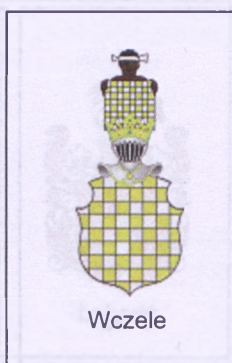
Topór

Trąby

Wąż

*- wizerunki herbów pochodzą z herbarzy polskich, h. Weydental – rys. G. Jakubowski-Barthel de Weydental (Francja)

Album podmiotów prawnych i osób, które weszły w posiadanie NSBZD

- Bibliothèque Polonaise à Paris
 Library of Congress w Waszyngtonie
 Biblioteka Narodowa w Warszawie
 Biblioteka Jagiellońska w Krakowie
 Biblioteka Główna UMK w Toruniu
 Biblioteka im. Zielińskich TNP w Płocku
 Biblioteka Kórnicka Polskiej Akademii Nauk – Kórnik-Zamek
 Biblioteka Publiczna Gminy Ciechocin
 Biblioteka przy Bazylice O.O. Karmelitów na Piasku – Kraków
 Biblioteka przy Klasztorze O. O. Bernardynów w Skępem
 Biblioteka przy Klasztorze O. O. Karmelitów w Oborach
 Biblioteka Publiczna w Dobrzyniu n. Wisłą
 Biblioteka Sejmowa w Warszawie
 Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
 Fundacja Generał Elżbiety Zawackiej w Toruniu
 Gminna Biblioteka Publiczna w Świdziebni
 Miejska Biblioteka Publiczna w Lipnie
 Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna im. I. Łyskowskiego
 w Brodnicy
 Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna im. ks. M. Malinowskiego
 w Golubiu-Dobrzyniu
 Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Skępem
 Miejsko-Powiatowa Biblioteka Publiczna w Rypinie
 Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa w Warszawie
 Serwis turystyczno-krajoznawczy ziemiadobrzynska.pl
 Stowarzyszenie Gmin Ziemi Dobrzyńskiej w Dobrzyniu n. Wisłą
 Szkoła Podstawowa w Czernikowie
 Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska w Toruniu
 Związek Szlachty Polskiej - Warszawa
 Zespół Szkół Rolniczych w Brodnicy
 mgr Maria Adamowska – Rypin
 mgr inż. Jan Krzysztof Ardanowski – Krobia
 mgr Marek Beyger – Golub-Dobrzyń
 Barbara i Jacek Bolechowscy – Warszawa
 mgr Janusz I. Borkowski – Redecz Krukowy
 mgr Stefan Borowski – Rypin
 Antoni i Artur Borzewscy – Zaborów k. Warszawy
 mgr Teresa Budzanowska – Warszawa, Piotrków Trybunalski
 Aleksandra i Krzysztof Budziński – Gulbiny
 Wojciech Buller – Ciechocinek
 inż. Ludwik Chelmicki – Warszawa
 dr inż. Ryszard Chodynicki – Włocławek
 mgr Dariusz Chrobak – Czernikowo
 Leszek Ciemiecki (Szwajcaria)
 Małgorzata Ciemiecka B. Hon. Sc. – Ottawa (Kanada)
 dr inż. Edward Czubakowski – Włocławek
 mgr Feliks Dąbrowski – Rypin
 mgr Marian Duchnowski – Chełmno
 dr n. med. Zofia Dziewanowska – New Jersey (USA)
 inż. André Dziewanowski - Sztokholm
 dr hab. n. med. Krzysztof Dziewanowski – Szczecin
 Franciszek Leszek Dziewanowski – Gdańsk
 dr inż. Krystyna z Chelmickich Fałęcka – Warszawa
 ks. kan. Jerzy Drozdowski – Rypin
 Magdalena i Tomasz Fejdowscy – Chełmca Duża
 prof. dr hab. Stanisław Gajewski – Olsztyn
 mgr Przemysław Gęsicki – Teodorowo k. Lipna
 mgr Waldemar Gęsicki – Brodnica

Bożena i Julina Giedychowie – Koszalin, Rypin
 dr Stanisław Giziński – Mierzynek
 dr Andrzej Graczkowski – Zbójno
 mgr Jan Graczkowski – Bydgoszcz
 mgr Maria Gratkowska-Scarlini – Florencja (Włochy)
 ks. prof. dr hab. prałat Janusz Gręźlikowski – Włocławek
 mgr inż., lek. wet. Wojciech Grudzień – Ruże
 mgr Tadeusz Grzegorzewski – Bobrowniki
 mgr Marek Grzymowicz – Wielgie k. Lipna
 mgr Leonard Jabłoński – Włocławek
 Jan Jagodziński – Golub-Dobrzyń
 Grzegorz Jakubowski-Barthel de Weydenthal – Eure-et-Loir (Francja)
 o. Mieczysław Jankowski O. Carm. – Wola Gułowska
 mgr Dorota Kostecka – Lipno
 mgr Marcin Kowalczyk – Rypin
 ks. mgr Zbigniew Kluba – Krajkowo
 mgr Mirosław Kochański – Olsztyn, Suwałki
 mgr Beata Kołodziejska – Golub-Dobrzyń
 Zofia i Tadeusz Korszeniowie – Gdańsk-Zaspa
 Jakub Kostrzewa – Toruń, Rypin
 mgr Magdalena Kostrzewa – Poznań
 lek. med. Piotr Kostrzewa – Toruń, Rypin
 Renata i Janusz Kostrzewowie - Rypin
 mgr Janusz Koszytkowski – Piaseczno
 Danuta Kowalski – Starorypin
 Beata i Radosław Krajewscy – Skępe
 Joanna i Remigiusz Krajewscy – Włocławek
 Mirosława i Zbigniew Krawczakowie – Grójec
 Wiesława i Marek Kuształowie – Brodnica
 mgr Wojciech Kwiatkowski – Golub-Dobrzyń
 dr hab. prof. UKW Aleksander Lasik – Bydgoszcz
 Krzysztof Maciejewski – Rypin
 mgr Jan Malec – Płock
 o. Andrzej Malicki O. Carm. - Pilzno
 dr hab. Andrzej Mielczarek – Lipno
 dr hab. Andrzej Mietz – Toruń
 Janina Nadolska – Księża
 mgr Elżbieta Oldakowska - Rypin
 lek. stom. Ewa Hanna Pietrzak – Golub-Dobrzyń
 Magdalena Piwnicka – Warszawa
 mgr Michał Raczkowski – Szczytno
 Zenobia i Edmund Rogowscy – Rypin
 dr inż. Władysław Skrzypek – Włocławek
 dr Tomasz Sławiński – Warszawa
 mgr Anna Sobkiewicz – Golub-Dobrzyń
 dr hab. prof. nzw. Anna Maria Stogowska – Płock
 dr Adam Strzelecki – Włocławek
 mgr Halina Sztyпка – Wielgie k. Lipna
 prof. dr hab. Tomasz Szwaczkowski – Poznań
 mgr inż. Stanisław Śmigiel – Toruń
 mgr inż. Sylwester Śmigiel – Wola, Warszawa
 Małgorzata Świgoń – Warszawa
 Halina i Kazimierz Tyburscy – Skępe, Bytom
 mgr Tadeusz Wiewiórski – Wielgie k. Lipna
 mgr Krzysztof Wiśniewski – Lipno
 oo. Mateusz i Michał Wojnarowscy, O. Carm. – Kraków
 mgr inż. Jerzy Woźniak – Włocławek
 ks. mgr prałat Tadeusz Zaborny – Rypin
 mgr Mariola Zaczekiewicz - Rypin
 Jolanta Zaniewska – Skępe
 dr Iwona Zielińska – Brodnica
 dr inż. Donald Zieliński – Lipno
 Zbigniew Żbikowski - Warszawa

Nota biograficzna o autorze

prof. dr hab. Mirosław Krajewski (*13 X 1946 r. w Nowinach na ziemi dobrzyńskiej), nauczyciel akademicki, dydaktyk, historyk, politolog; specjalności: europeistyka, historia Polski XIX i XX wieku, dzieje wychowania, biografistyka, paremiografia i leksykografia, metodologia badań naukowych. Profesor zwyczajny w Instytucie Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego. Recenzent programów badawczych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. W latach 2002-2006 profesor zwyczajny w Instytucie Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.

W kręgu jego zainteresowań badawczych pozostają także: biografistyka regionalna, badania nad kulturą regionu ziemi dobrzyńskiej, Mazowsza Płockiego i Kujaw wschodnich oraz funkcjonowanie przestrzeni społecznej w zakresie stosunków społeczno-kulturowych w regionie.

Promotor dziesięciu doktorów nauk humanistycznych (Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Akademia Bydgoska – obecnie Uniwersytet Kazimierza Wielkiego) oraz 155 magistrów i 129 licencjatów w zakresie: historii, administracji, pedagogiki, dziennikarstwa i komunikacji społecznej (UMK, UWM, UKW, SWPW, WSHE).

Absolwent Liceum Pedagogicznego w Wymyślinie (1960-1965), UMK (1968-1973), dr nauk politycznych Uniwersytetu Warszawskiego (1986), dr habilitowany UMK (1995), profesor nauk humanistycznych z wniosku Uniwersytetu Warszawskiego (2001).

Członek Komitetu Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk (1999-2002). Kierownik Seminarium Doktoranckiego przy Towarzystwie Naukowym Płockim (2000-2009). Członek towarzystw naukowych i specjalistycznych: Towarzystwa Historii Edukacji (2008), Towarzystwa Nauczycieli Szkół Polskich (2010), Stowarzyszenia Parlamentarzystów Polskich (2007), Toruńskiego Towarzystwa Naukowego (1979), Towarzystwa Naukowego Płockiego (1979) i Włocławskiego Towarzystwa Naukowego (1980-2009). Organizator i przewodniczący Dobrzyńskiego Oddziału WTN w Rypinie (1985-2006). Inicjator utworzenia i prezes Dobrzyńskiego Towarzystwa Naukowego (od 2007).

Współpracownik Wspólnoty Polsko-Francuskiej w Lotaryngii (od 1995) i *Société Historique et Littéraire Polonaise*. Wieloletni współpracownik: Zgromadzenia *Ordinis Carmelitarum* (1973-), prof. Jerzego Pietrkiewicza z Uniwersytetu Londyńskiego (1988-2007), Teofila Jurkiewicza, rzecznika Wspólnoty Polsko-Francuskiej w Lotaryngii (1995-2009), płk. Marii Sobocińskiej – Damy Krzyża Wojennego Virtuti Militari ze Sztokholmu (1980-2012), Benjamina Stencła z Ramat-Gan (1988-1995) i innych. Darczyńca warszawskiej Fundacji „Dzieciom Zdążyć z Pomocą” i krakowskiego Polskiego Stowarzyszenia Obrońców Życia Człowieka. Kolator Kościoła i Klasztoru Ojców Karmelitów w Oborach (od 1973 r. inicjator szeregu przedsięwzięć umacniających kult tego miejsca, m. in. fundator I Stacji Drogi Krzyżowej w ogrodach klasztornych (2003); witraża w nawie pn. Św. Rodzina (2005); restauracji i złocenia XVIII-wiecznego obrazu św. Józefa (2007); tablicy w krużgoczu kościoła upamiętniającej pobyt w Oborach w 1824 r. F. Chopina (1999), restauracji kilkudziesięciu tablic epitafijnych i XIX-wiecznych nagrobków na starym cmentarzu-Kalwarii (2013), autor 7 książek i folderów o Oborach (1981-2012); inicjator tablicy-monumentu przy Krzyżu misyjnym pamięci pomordowanych przez totalitaryzmy XX wieku (1999) i innych).

Współtwórca i rektor Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej we Włocławku w latach 1996-2002. Twórca i organizator bazy materialnej Uczelni (*Auditorium Maximum*, *Collegium Novum*, *Collegium Maius* i innych nieruchomości), organizator sześciu kierunków studiów, w tym dwóch na poziomie magisterskim. Organizator pełnej struktury organizacyjnej i inicjator ukształtowania tożsamości szkoły: sztandar (1997), gazeta uczelniana – „Vladislavia” (1997), dwie serie naukowe („Zeszyty Naukowe WSHE”, „Debiuty Naukowe WSHE”), chór akademicki „Arioso”, AZS, kilkanaście konferencji naukowych, biblioteka naukowa, do której przekazał kilkadziesiąt woluminów itp. Inicjator sprowadzenia do Włocławka (do gmachu CN WSHE), we współpracy z paryskim Towarzystwem Historyczno-Literackim i Wspólnotą Polsko-Francuską, ziemi z grobu C. K. Norwida z Montmorency pod Paryżem w 180. rocznicę jego urodzin.

Wcześniej: nauczyciel w SP w Ugoszczu (1965-1968), Radzynku (1968-1973), Ostrowitem (1973-1982), dyrektor szkoły w Radzynku: budowniczy szkoły, domu nauczyciela i innych obiektów oraz boisk sportowych (1982-1995), inspektor oświaty i wychowania w Brzuzem (1989-1990), włocławski kurator oświaty (1995-1996), I zastępca prezydenta Włocławka ds. promocji i rozwoju (2002-2004), wykładowca

SWPW w Płocku (1995-0), Politechniki Warszawskiej Ośrodek Naukowo-Dydaktyczny w Płocku (1995-1996), UMK (1999-2001), UWM w Olsztynie (2002-2006), UKW w Bydgoszczy (2005-).

Członek ZHP (1953-1995): harcmistrz, drużynowy (1965-1977), komendant Hufca Brzuze (1977-1996), członek Komendy Włocławskiej Chorągwi (1977-1995), członek Rady Naczelnej ZHP, uczestnik dwóch zjazdów ZHP; organizator kilkudziesięciu obozów harcerskich w latach 1968-1995 (Radzynek, Chojno, Radziochy, Wilno, Rodzone) i kolonii zachowawczych (Kraków, Warszawa, Kartuzy) oraz bazy obozowej dla 150 uczestników i campingowej przy SP w Radzynku. Członek ZNP (1965-1995): prezes Zarządu Oddziału Ostrowite (1977-1982). Prezes Zarządu Rejonowego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci we Włocławku (od 1995-).

Radny: GRN w Brzuzem (1985-1990), Rady Gminy w Brzuzem (1990-1997), radny Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego (1998-2002), wiceprzewodniczący Sejmiku (2001-2002) i przewodniczący Komisji Edukacji, Nauki i Postępu Technicznego (1998-2002).

Posel na Sejm RP IV i V kadencji. W wyborach do Sejmu we wrześniu 2005 r. w Okręgu nr 5 Toruń-Włocławek otrzymał 11.333 głosy. W V kadencji Sejmu RP: przewodniczący Podkomisji Stałej ds. Nauki i Szkolnictwa Wyższego; zastępca przewodniczącego Sejmowej Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży oraz zastępca przewodniczącego Nadzwyczajnej Komisji do rozpatrzenia przedstawionych przez Prezydenta RP projektów ustaw o zmianie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego. Członek Sejmowych Komisji ds. Unii Europejskiej, Nadzwyczajnej Komisji ds. zmian w kodyfikacjach, Podkomisji Nadzwyczajnej do nowelizacji prawa karnego. W Sejmie zwolennik ochrony życia i powszechnej lustracji środowiska akademickiego.

Członek konstytucyjnego organu – Krajowej Rady Sądownictwa (2006-2008).

Autor ponad 100 książek i kilkuset artykułów naukowych, rozpraw i recenzji, m. in. *Eksterminacja nauczycieli ziemi dobrzyńskiej* (1977), *Sanktuarium Maryjne Ojców Karmelitów w Oborach. Zarys dziejów, architektury i kultu* (1983), *Kościół i klasztor OO. Karmelitów w Oborach* (1986), *Materiały do bibliografii historycznej ziemi dobrzyńskiej* (t. 1: 1986, t. 2: 1993), *Byli z ojczyzny mojej* (1990), *Za wiarę i polskość. Duchowieństwo ziemi dobrzyńskiej w powstaniu stycziowym i walce o wolność narodu i Kościoła po jego upadku* (1992), *Powstanie stycziowe między Skrwą a Drwęcą* (1994), *Książdz Czesław Lissowski (1895-1942). W stulecie urodzin* (1995), *Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia w kościele Ojców Karmelitów Piłźnie* (1995), *W cieniu wojny i okupacji* (1995), *Skępe* (1996), *Zabytki ziemi dobrzyńskiej* (współautor, 1996), *Praca dyplomowa z elementami edytorstwa* (1998), *Historia gospodarcza Polski do 1989 r.* (2000), *W sercu tej ziemi* (2000), *Rozważania na przełomie wieków. (Wokół problemów społeczno-ekonomicznych Polski i Europy)*, (2001), *Płock w okresie okupacji 1939-1945* (2001), *U źródeł wiedzy i patriotyzmu* (2001), *Vademecum autora i wydawcy prac naukowych* (2001), *Dobrzyński słownik biograficzny. Ludzie europejskiego regionu* (2002), *Kujawy wschodnie i ziemia dobrzyńska w latach okupacji hitlerowskiej (1939-1945)*, (2002), *Aforyzmy, cytaty i myśli o edukacji i twórczości*, wybór i opr. (2003), *Aurea dicta dla ludzi władzy i polityki*, wybór i opr. (2004), *Europejski obszar szkolnictwa wyższego. Wyzwania i zagrożenia* (2004), *Piszemy prace naukowe. Vademecum dla studentów i doktorantów* (2004), *Dzieje wychowania i doktryn pedagogicznych* (2005), *Europa potrzebuje odkupienia. Jan Paweł II o Europie*, wybór i opr. (2005), *Tronująca w sercu tej ziemi* (2005), *Badania pedagogiczne w zarysie* (2006), *Historia wychowania i myśli pedagogicznej* (2006), *Retrospektywa historiograficzna ziemi dobrzyńskiej. Dyskurs in statu quo ante et pro futuro* (2007), *Wymyślińska Alma Mater* (2007), *Koryfeusz Dobrej Ziemi* (biografia prof. J. Pietrkiewicza z Uniw. Londyńskiego), (2008), *Chronologiczno-synchroniczny przegląd powszechnych dziejów edukacji* (2009), *Dobrzyńskie listy Fryderyka Chopina. Fryderyk Chopin na Mazowszu Płockim, ziemi dobrzyńskiej i Pomorzu (1824-1827)*, (2010), *Leksykon dziejów edukacji. Ludzie-instytucje-koncepcje* (2010), *Wspomnienia i galeria serdeczna* (2010), *Ziemia dobrzyńska w cieniu czerwonej gwiazdy. Rok 1920*, (2010), *Universitas w nauczaniu Jana Pawła II* (2011); *Usque ad finem. Powstanie listopadowe i partyzantka 1833 r. na ziemi dobrzyńskiej* (2011), *Ziemia dobrzyńska. Kalendarium 965-2000. Tożsamość europejskiego regionu* (2011), *Rypinie, grodzie ciche. Albumowa monografia miasta* (2012), *Samorząd gospodarczy i zawodowy w Polsce. Studium historyczno-prawne* (2012), *Dama Niezłomna. Maria Sobocińska (1920-2012)*, (2012), *Z krwi Waszej posiew wolności. Ludzie i miejsca powstania stycziowego na ziemi dobrzyńskiej* (2013).

Redaktor kilku serii wydawniczych, m. in. dziewięciu tomów „Ziemi Dobrzyńskiej” (1992-2006), jedenastu tomów „Zeszytów Naukowych WSHE” (1997-2003), trzech tomów „Debiutów Naukowych WSHE” (1998-2002), siedmiu tomów „Rocznika Dobrzyńskiego” (t. 1-7: 2008-2014) oraz szeregu innych prac zbiorowych. Redaktor naukowy dziejów Rypina: *Rypin. Szkice z dziejów miasta* (1994), drugiego tomu *Dziejów Płocka (1793-1945)*, (2006) oraz „Biblioteki Dobrzyńskiej” (t. 1-5: 2011-2013). Współautor *Dziejów Sierpca i ziemi sierpeckiej* (2003). Inicjator i redaktor *Złotej księgi 2005. Ludzie wizerunku ziemi dobrzyńskiej* (2005).

Inicjator i redaktor serii wydawniczej pn. „Biblioteka Dobrzyńska”, w ramach której w 2011 i 2013 r. ukazało się pięć tomów, poprzedzonych jego wstępem i uzupełnionych przypisami oraz ilustracjami:

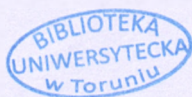
Kirgiz Gustawa Zielińskiego, Przekleństwo matki Franciszka S. Dmochowskiego, Morituri te salutant, ave Patria Janiny Gawin-Waśniewskiej, Deo et Matris. Almanach religijnej poezji ziemi dobrzyńskiej, zawierający 82 poetyckie utwory 41 autorów od XVIII stulecia aż po czasy współczesne oraz *W Oborach Marii Konopnickiej*, uzupełnione homilią o. M. Wojnarowskiego O. Carm. z 1993 r.

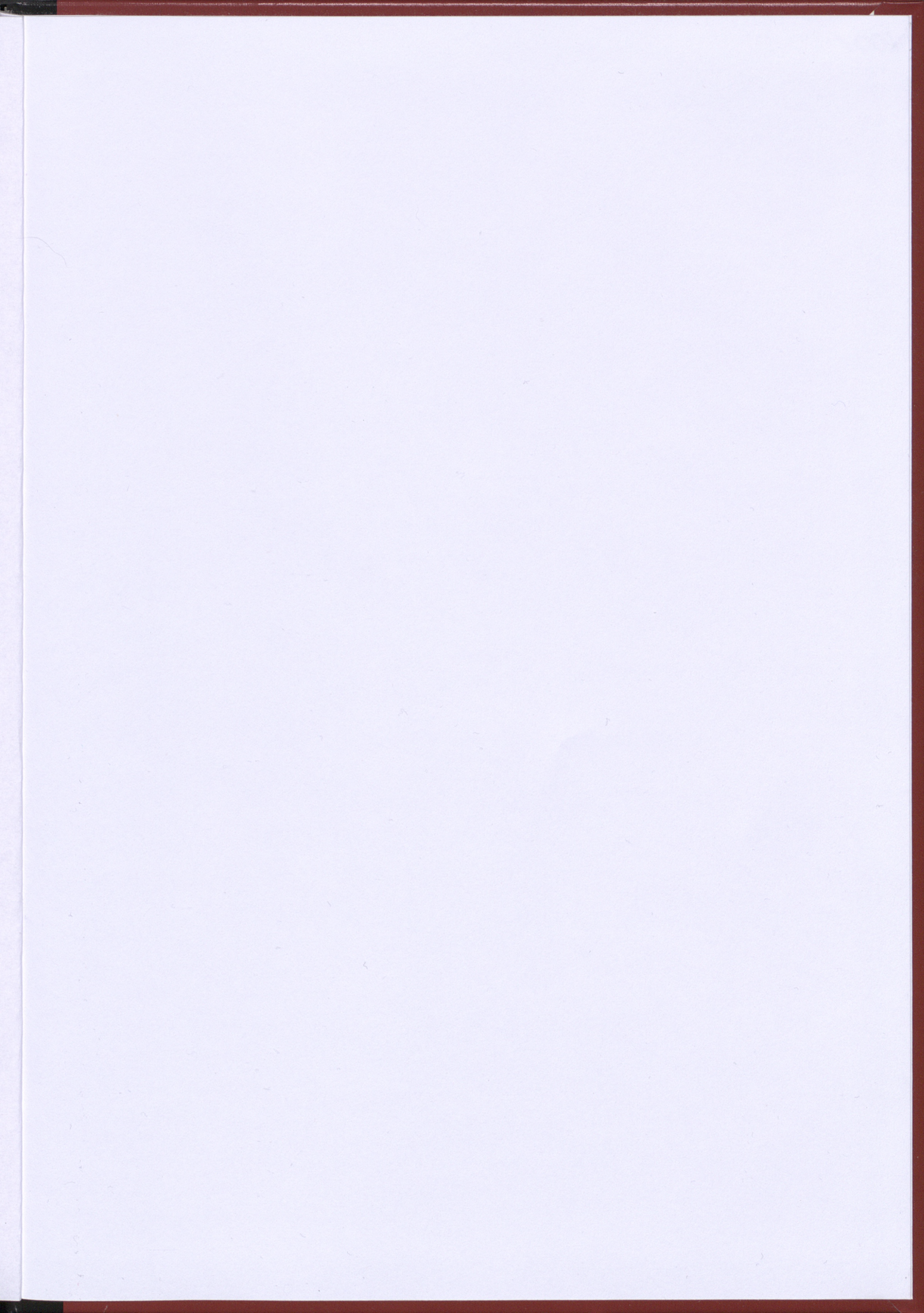
Wydawca i redaktor (od 1994) szeregu innych książek naukowych, regionalnych, tomików poezji i albumów w ramach Wszechnicy Edukacyjnej i Wydawniczej „Verbum”.

Pierwszy laureat Nagrody im. A. A. Kochańskiego (1995), zasłużony dla miast i gmin: Rypina (1995), Skępego (1997) i Radomina (2013). Odznaczony i wyróżniony m. in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1999), Złotym i Srebrnym Krzyżem Zasługi (1982, 1988), Medalem KEN (1989), Złotym Krzyżem „Za Zasługi dla ZHP (1979), Medalem dr. H. Jordana (2012), Medalem „*Diva Cracoviensis Carmelitana in Arenis*” (1983), Medalem „*Karmelici w Służbie Narodu i Kościoła*” (1997), Certyfikatem Dobroczyńności Fundacji „*Dzieciom Zdążyć z Pomocą*” (2003, 2006), Medalem Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego „*Za szczególne zasługi dla Akademii*” (2005), Medalem Pawła Włodkowica (2005), nagrodami ministra edukacji narodowej, rektorów UWM i UKW i wieloma innymi.

Podstawowe źródła:

- *Who is who w Polsce. Założone przez Ralpha Hubnera. Encyklopedia biograficzna z życiorysami znanych Polek i Polaków*, wyd. 3, Zug 2004, s. 2022; wyd. 4 uzupełnione, t. 1, Zug 2005, s. 191; wyd. 5, Zug 2006, s. 1806.
- *Kto jest kim w Polsce. Informator biograficzny*, edycja 4, Warszawa 2001, s. 446.
- *Ludzie wielkiego umysłu, talentu i serca. Twórcy wizerunku Polski. Księga 2004*, Warszawa 2006, s. 162-163.
- *Ludzie wizerunku ziemi dobrzyńskiej. Złota księga 2005*, Rypin 2005, s. 109-122.
- *Rypin – dzieje miasta*, t. 2: *do roku 1918*, pod red. K. Mikulskiego, Rypin 2012, s. 967-969, 1062 i n..
- *Słownik biograficzny profesorów Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego*, Olsztyn 2004, s. 71.
- *Współcześni uczeni polscy. Słownik biograficzny*, t. 4: *Suplement A-Ż*, Warszawa 2006, s. 447.
- *Złota Księga Nauk Humanistycznych*, red. K. Pikoń, Gliwice 2013, s. 181.
- *Złota Księga Nauk Społecznych*, red. nacz. K. Pikoń, Gliwice 2013, s. 134-135.
- *Złota księga nauki polskiej. Naukowcy zjednoczonej Europy*, Gliwice 2006, s. 391-392.
- http://opac.bu.umk.pl/webpac-bin/B_horizonPL/wgbroker.exe?2014042317412907732296+1+scan+select+1+1
- <http://orka.sejm.gov.pl/ArchAll2.nsf/5RP/174>
- http://www.litdok.de/cgi-bin/litdok?lang=sk&t_idn=k28357

Biblioteka Główna UMK

300049621620

Biblioteka
Główna
UMK Toruń

1269149

Biblioteka Uniwersytecka UMK

300049621620

1269149